

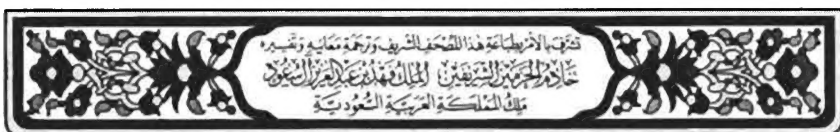
القرآن الكريم

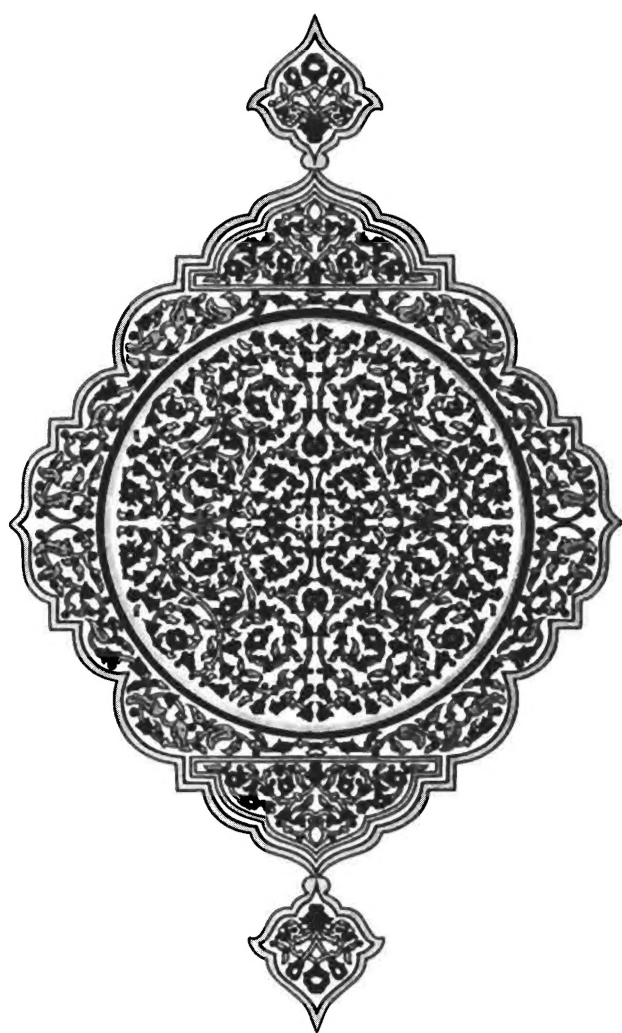
وَتَرْجَمَةُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المجلد الثاني

من الجزء

(١٦) إلى (٣٠)

الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ

وَتَرْجَمَةُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

د
قُرْآنُ كَرِيم
ترجمہ او تفسیر
په پښتو ژبه کښی

دویم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارے پورے

د دے قرآن حکیم اود دے پښتو ترجمے او تفسیر د چاپ
دامر کو لوسعدت د حرمینو شریفینو خادم پادشاه
فهد بن عبد العزيز آل سعود د سعودی عرب
پادشاه ته حاصل شو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كَتَبَ أَنْزَلَتْهُ إِلَيْكَ مُبَرَّكٌ لِيَذَّبَ رُءُوسَ الْبَاطِلِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لُجُودًا فِيهِ أَحْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) والذي ثبت عنه عليه الصلوة والسلام انه قال (اقرأوا القرآن فإنه يأتي شفيعا لأصحابه يوم القيامة) وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .. ويعد :

إنفاذا لأوامر خادم الحرمين الشريفين وناسر كتاب الله المجيد الملك فهد بن عبد العزيز - حفظه الله - في العناية بكتاب الله الكريم توثيقا وطباعة . والعمل على تيسير نشره وتوزيعه بين المسلمين وتفسير معانيه وترجمتها إلى اللغات المختلفة واعتبار تلك التوجيهات من أسسها الغايات والأهداف المرسومة لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة .

وبناء على التعاون القائم بين كل من الأمانة العامة للمجمع بالمدينة المنورة والأمانة العامة لرابطة العالم الإسلامي بمكة المكرمة في كل ما من شأنه خدمة كتاب الله الكريم ترجمة وطباعة ونشرا في جميع أنحاء العالم .

وإيماننا من الجميع بضرورة ترجمة معاني كتاب الله تعالى إلى جميع اللغات الفاعلة تحقيقا لمبدأ البلاغ والدعوة بالحكمة والموعظة الحسنة وتحقيقا لقوله تعالى (وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى) وخدمة لإخواننا الناطقين بلغة البشتو فإنه يطيب لرابطة العالم الإسلامي أن تقدم للقارئ الكريم هذا المصحف الشريف مع ترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو المسماة اصطلاحا بتفسير "كابل" والتي قام بترجمتها باللغة الأردية فضيلة الشيخ محمود الحسن وتفسير فضيلة الشيخ شير أحمد عثمانى - يرحمهما الله - وقام بتحويلها إلى لغة البشتو هيئة من علماء أفغانستان ، ونظرا لوجود كلمات صعبة وقديمة الاستعمال ، فقد اعتمدت الرابطة الشيخ / سيد عبيد الله شاه - أحد علماء الباكستان الناطقين بهذه اللغة- لتوضيح تلك الكلمات بما يوافيها من الكلمات السهلة والمفهومة لدى عامة متكلمي لغة البشتو في أفغانستان وباكستان وقد أقرت الترجمة وتمت المراجعة تحت إشراف رابطة العالم الإسلامي .

وإننا إذ نحمد الله تعالى أن وفقنا إلى إنجاز هذا العمل وتقديمه إلى الإخوة المسلمين الناطقين بلغة البشتو لنترجو أن يستلهم منه قراؤه نور الهدى والتقى بما يقوي إيمانهم ويثبت إسلامهم ويصلح أحوالهم في الدنيا والآخرة .

والرابطة إذ تقدم هذا الجهد بالتعاون مع المجمع لتعلم بأن الترجمات مهما بلغت دقتها لا يمكن أن تصل إلى المقاصد العظيمة لنص القرآن الكريم المعجز وأن التفسير المذكور إنما هو حصيلة ما بلغه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم ويعتريه ما يتصف به البشر من نقص ، والكمال المطلق لله وحده .

لذا فيرجى من كل قارئ لهذه الترجمة إهداء النصح وتدوين الملاحظات العلمية الموثقة والمقترحات حولها وإرسالها إلى الأمانة العامة للمجمع أو لرابطة العالم الإسلامي للاستفادة منها في الطباعات القادمة إن شاء الله تعالى .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل ،،،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرُوا أُولُوا الْأَلْبَابِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَوْجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) وعلى آله وصحبه أجمعين .

د حرمینو شریفینو خادم د کتاب الله ناشر او د سعودی عرب بادشاه فهد بن عبد العزيز د قرآن کریم د طباعت او په مختلفو ژبو کښی د دے د ترجمو د چاپ کولو او تقسیمولو احکام جاری کړی دی. او د دے غرض دپاره ئی په مدینه منوره کښی د « مجمع خادم الحرمين الشريفين » په نوم د قرآن مجید د طباعت دپاره یوه عظیم الشانه چاپ خانه جوړه کړے ده د دے پښتو تفسیر د چاپ کار په دغه ستره مطبعه کښی سر ته ورسید .

رابطه عالم اسلامی په دے خبره د خوشحالی اظهار کوی چه د خادم الحرمين الشريفين د احکاماتو په رڼا کښی د «مجمع» په تعاون سره د پښتو ژبے لوستونکو ته دا ترجمه او تفسیر وړاندی کوی چه په پښتنو کښی د «تفسیر کابلی» په نوم شهرت لری او دا تفسیر د پاک و هند دوو سترو عالمانو شیخ الهند مولانا محمود حسن دیوبندی او علامه شبیر احمد عثمانی په اردو ژبه کښی لیکلے، او بیا د افغانستان د سترو عالمانو یو ټولگی پښتو ژبے ته اړولے دے .

په دے پښتو ترجمه کښی بعضے ټکی گران او زاړه وو ، چه موجوده وخت کښی ئے استعمال کم شوی وو، نو په دے غرض رابطه عالم اسلامی مکه المکرمه د پاکستان یو عالم دین او د پښتو ژبے ماهر مولانا سید عبید الله شاه ته دا کار وسپاره چه هغه دی په دے تفسیر کښی د گرانو ټکو سره خوا په خوا په قوسینو کښی د هغه مترادف الفاظ ولیکی چه د پاکستان او افغانستان د عامو لوستونکو دپاره آسان شی. د ترجمے او نظرثانی دا ټول کار د الله په فضل د «رابطے» د نگرانی لاندی سر ته ورسید .

«رابطه» د «مجمع» په تعاون دا هدیه پښتنو مسلمانانو ته دے احساس سره وړاندی کوی چه ترجمه که هر څومره په کوشش سره وکړے شی خو بیا هم د قرآن کریم د اصل معجزانه عبارت بدل هیچری نشی کیدے . دا فقط د مترجم د پوهے مطابق د کتاب الله ترجمانی ده او انسان د نقص نه خالی نه دے . نو په دے وجه مونږ ټولو لوستونکو ته خواست کوو چه هغوی د دے ترجمے او تفسیر د مزید ښه کولو دپاره خپل آراء او مستند علمی تجاویز رابطه عالم اسلامی ته راؤلیږی چه په راتلونکی چاپ کښی د هغه نه استفاده وکړے شی .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل

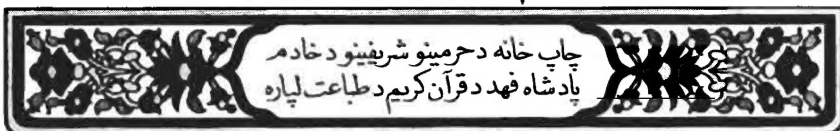

المُجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

بمجمع علماء الحرم المكي الشريفين الملك فهد
لطباعة المصحف الشريفين

دویم جلد لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے پورے

قَالَ الْمَاقِلُ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ۝

نو وویل (خضر موسی ته) آیا ما نه ؤ ویلی تاته چه بیشکه ته له سره به ونه کړی شی طاقت له ما سره د صبر.

تفسیر: ځکه چه داسی حالات او واقعات دروړاندی کیری چه ته د هغو په کتلو سره نشی صبر کولی او نه پری چپ پاتی کیدی شی - لکه چه هم داسی هم وشو.

قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ هَذَا فَلَا تُصَحِّبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ۝

نو وویل (موسی) که چیری وپوښتم زه تا (ای خضره) د څه (منکر) شی (چه صادر شی له تا) وروسته له دی سؤاله پس ملگرتیا مه کوه له ما سره په تحقیق ورسیدی ته له طرفه ځما (حد د) عذر ته.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام داسی تخمین فرمائی ؤ چه د حضرت خضر علیه السلام د دغو حیرت راوړونکو واقعاتو ته په صبر او سکوت سره کتل ډیر دروند او لوی زړه غواړی نو ځکه د خپل د زړه آخری خبره ئی وویل چه که په دغه مرتبه بیا تری پوښتنه وکړم نو دی می بیا له خپله ځانه سره نه ملگری کوی او دی به پخپل دغه عمل کښی معذور وی - او ځما له لوری کوم الزام پر هغه باندی نشی عائد کیدی - ځکه چه ده د دریو مرتبو موقع راکړه او ده پخپله د حجت اتمام فرمائی دی.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا آتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُصَ فَأَقَامَهُ

بیا روان شول دواړه تر هغه پوری کله چه راغلل اهل د یوه کلی ته نو طعام وغوښت دوی له خلقو د هغه (کلی) څخه پس منع راوړه (هغو خلقو) له دی نه چه میل مستیا ورکړی دغه خلق دوی ته بیا وموند دوی (دواړو) په هغه

کلی کښی یو دیوال چه اراده ئی وه چه ونړیږی (یعنی نژدی ؤ لویډلو ته)
پس سم کمر (خضر) هغه دیوال (په یو شان ترمیم سره)

تفسیر: یعنی یوه کلی ته ورسیدل او د هغه له خلقو سره ئی ملاقات او کتنه وکړه - او داسی به ئی گڼل چه د دغه کلی خلق به د دوی سره د میلنو سلوک وکړی او دودی به ورکړی - مگر دغه سعادت د هغوی په برخه کښی نه ؤ - او دوی د موسی او خضر علیهما السلام په شان عزیزو مقربانو د میلستیا څخه انکار وکړ. نو د داسی معاملی د لیدلو څخه داسی په کار ؤ چه پر داسی تنگ زړه او بی مروتته خلقو دوی په قهریده. مگر خضر علیه السلام د قهر په ځای پر دوی احسان وفرمایه. د دوی یو لوی دیوال څوړند او کور شوی ؤ. او نژدی ؤ چه ونړیږی او خلق د هغه د چار چاپیره لری گرځیدل. حضرت خضر علیه السلام لاس او پښی ورلوځی (متی ونغاړی) کړی او هغه څوړند دیوال ئی ورسم کړ. او د انهدام له حالته ئی وساته.

تنبیه: په «حتی اذا اتیا اهل قرية» د اهل لفظ ئی ښائی د دی جهت راوړی وی چه دغه کلی ته د دوی راتگ محض علی سبیل العبور او مرور نه ؤ او نه په داسی یو صورت سره ؤ چه د دی ځای د هستیدونکو څخه بل په کوم سرای یا حجره کښی ئی اړولی وو. بلکه قصداً یی د دغه ښار له خلقو سره ملاقات فرمایلی دی او په ﴿سَلَامًا عَلَيْهِمْ﴾ کښی دوهم ځل د «اهل» د لفظ تصریح، د دوی د مزید تقبیح دپاره دی یعنی هغو هستیدونکو چه دوی ته لازم ؤ چه د دغو معظمو میلنو میلستیا ئی کړی وی، دوی مسافران او کوچیان نه وو چه داسی عذر او پلمه (بهانه) به ئی وړاندی کوله چه ځمونږ کور او کلی دلته نشته نو ستاسی میلستیا به څرنګه وکړی شو؟

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَكُنْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

وویل (موسی خضر ته) که اراده کړی وی تا (د اخیستلو د اجر) نو خامخا به دی اخیستی وی (په سازولو د دی دیوال) مزدوری.

تفسیر: یعنی د دغه کلی خلقو د میلنو حق ونه پیژند چه ځمونږ میلستیا ئی کړی وی تا ولی خوشی ویریا د دوی څوړند دیوال ورتینگ کړ؟ که د هغه څه معاوضه دی اخیستی وی نو ځمونږ خوراک او نور ضروریات به تری په لاس راتله او دغو تنگ زړو بخیلانو ته به هم تری لږ څه تنبیه کیده. گوندی دوی به پر خپلی دغی بد اخلاقی او بی مروتی لږ شرمیدل.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

وویل (خضر موسی ته) دا دی وقت د بیلتون په منځ ځما او په منځ ستا کښی اوس به ژر خبر کړم تا (ای موسی!) په غرض د هغه کار چه ونه کړی شو تا طاقت په هغه باندی د صبر.

تفسیر: یعنی له هغی وعدی سره سم ښائی چه اوس له ما ځنی تاسی بیلتون وفرمایئ! ځما او ستا موافقت او گذاره سره گرانه ده - او له سره نشی کیدی لیکن پخوا له بیلتانه غواړم چه د دغو تیرو دریو واړو واقعاتو پت اسرار تاسی ته درښکاره کړم - چه د هغو په فکر او چرت (خیال) کښی له تاسی څخه د صبر او استقامت شان قائم نشو پاتی.

حضرت شاه صاحب لیکي «په دغه مرتبه کښی موسی علیه السلام عمداً تری پوښتنه وکړه - څو تری مرخص شی ځکه وپوهید چه دغه علم ځما له مذاقه سره برابر نه دی. د موسی علیه السلام علم هغه ؤ چه د هغه په متابعت سره عامو مخلوقاتو ته فوائد او گټی وررښیدی - او د خضر علیه السلام هغسی شیان ؤ چه د هغه متابعت د نورو خلقو له لاسه نه ؤ پوره.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

هر څه هغه بیړی (چه ما سورئ کړی وه) نو وه دپاره د هغو عاجزانو چه کار به ئی کاوه په بحر (سیند) کښی.

تفسیر: یعنی په سیند کښی محنت او مزدوری ئی کوله او خپلی کیدی ئی په هغه سره مړولی.

فَآرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَ هُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ۝۹

نو وغوښته ما چه عیب ژنه کړم هغه حال دا چه ؤ لږ څه لری له دوی نه یو پاچا چه اخیسته به ئی هره یوه بیړی په زور سره (نو ځکه می سورئ کړه).

تفسیر: یعنی په هم هغه لوری چه دغه بیړی روانه وه په هم هغه طرف یو ظالم پاچا ؤ چه هره یوه جوړه بیړی به ئی په زور سره نیوله او پخپل کار کښی د بیگار په ډول (طریقه) به بی په کار اچوله. نو ما وغوښته چه هغه بیړی عیب ژنه کړم څو د هغه ظالم پاچا له بیگاره خلاصه او د هم دغو مسکینانو د کار دپاره هم هغسی ورانه او ویجاړه پاتی شی ځکه چه په هم دغو ایامو کښی د هغه پاچا سری په بیړی پسې راځی. کله چه هغه سورئ او عیب ژنه ومومی نو د هغی د

اخیستلو شخه به سترگی واری. په ځینو آثارو کېښی راغلی دی. کله چه د خطر موقع تیره شوه نو خضر علیه السلام ورغی او هغه بیرې ئی پخپل لاس بیا هم هغسی جوړه او سنباله کړه.

ماته می کړله بیرې د مسکینانو ■ چه ورنشی دا په لاس د غاصبانو

مات اسباب چه وی په لاس کېښی د مالکو ■ ډیر بهتر دی د قبضی د ظالمانو

وَأَمَّا الْعَالَمُ فَكَانَ أَبَوُهُ مُؤْمِنِينَ فَخَشِنَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۝

او هر څه هلک (چه وژلی ؤ ما) پس وو مور او پلار د ده مومنان پس وویږیدو مونږ له دی چه وبه رسوی (مکلف به کړی دغه هلک) دوی په سرکشی او کفر (که ژوندی پاتی شی).

تفسیر: اگر که فطرتاً هر مولود مسلمان پیدا کیږی. مگر وروسته له هغه د خارجی اثراتو تر تاثیر لاندی راغلی په هم دغه هلکتوب کېښی د ځینو خرابو اعمالو اساس او بنیاد پکښی لویږی چه د هغه کامل علم یواځی پاک الله ته وی خو بیا هم د هغه ځینی آثار اهل البصیرت ته هم ورڅرګندیږی. د دغه هلک په نسبت رب العزت حضرت خضر علیه السلام ته پوه او خبر ورکړی ؤ چه د هغه بنیاد پر خرابی او شرارت باندی مرکزیت نیولی دی که کبارت ته ورسپیږی موجب د مضرت او د ده د بنوت مینه او محبت او د امیت او ابوت لطف او شفقت د ده د مور او پلار د کفر او معصیت او مذلت سبب څرځی نو د داسی یو هلک وژل د هغه د والدینو دپاره رحمت او د هغوی د دینی حفاظت سبب وګرځید. د الله تعالی دا منظور ؤ چه د هغه مور او پلار پر خپل ایمان قائم اوسی او د الله تعالی حکمت مقتضی ؤ چه راتلونکی خطر او ممانعت د دوی له مخی لری شی نو خضر علیه السلام ته ئی حکم وکړ چه دغه هلک ووژنه. ده د پاک الله د وحی په امتثال هغه هلک وواژه.

اوس دغسی سؤال چه «ښائی دغسی هلک ئی له سره نه پیدا کاوه او بیا ئی چه پیدا کړی ؤ ښائی چه ښه عمل ئی ورپه برخه کړی وی او دومره شرارت ئی نه وی ورکړی یا هغسی چه په ملینونو کفار شته پریښودلی به ئی وی چه د هغه والدین به هم کافران کیده. یا د دغسی وړکیو چه بنیاد او اساس ئی په خراپه او غلظه لویدلی وی د هغو ګرد (تول) فهرست ښائی چه انبیاء علیهم السلام ته ورکړی کیده څو ئی دوی وژل» د دغو ګردو (تولو) خبرو اجمالی جواب خو دا دی چه په (۱۷) جزء د الانبیاء (۲۳) آیت (۲) رکوع کېښی راغلی دی ﴿لَا يُسْئَلُ عَنْمَا يَقَعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ﴾ او د تفصیلی جواب دپاره د «خیر او شر» پر مسئله د مبسوط کلام ضرورت شته چه په دغو مختصرو فوائدو کېښی نشی ځائیږی. هو! ښائی دومره مو په یاد وی چه په دنیا کېښی

له هر سرى غنى چه الله تعالى «خالق الكل» او «عليم او حكيم» منى د تكويناتو په متعلق په دى قسم سره په زرهاؤ سؤالونه كيدى شى چه د هغوى جواب د هيچا سره نشته او بالمقابل پرته (علاوه) د عجز او قصور له اعترافه بل هيڅ شى نشى كيدى. دلته د خضر عليه السلام په ذريعه د هغه يوه نمونه ورښوول مقصود ؤ چه د پاك الله د حكمتونو او د ده د تكوينيه ؤ مصالحو احاطه د هيچا له لاسه نه ده پوره كله د يوى واقعى ظاهرى صورت په ظاهر كېنى خراب او قبيح او بى موقعه راښكارى. ليكن هغه څوك چه د دغى واقعى په باطنى اعماقو او زواياؤ باندې معلومات لرى هغه پوهيږى چه په دغه كېنى ډير حكمتونه او مصالح پراته دى خضر عليه السلام د هغو مسكينانو د بېرى ډېره ورماته كړه. حال دا چه هغوى له ده سره ښه او احسان كړى ؤ او بلا اجرت ئى دى پر بېرى سور كړى ؤ. يو لوى كوونكى ښكلى پېمخى هښيار هلك ئى خوشى چتى (فضول) او بيگناه او خطاء وواژه چه په ظاهر كېنى دغه حركت نهايت خراب او قبيح حركت څرگنديده (ښكاره كېده) ديوال ئى سم او ساز كړ چه ظاهراً ئى پر هغو كليوالو احسان وكړ. چه هغوى په ډيرى بى مروتى له دوى سره معامله كړى وه كه پخپله خضر عليه السلام په آخر كېنى خپل د دغو اعمالو توجهيات نوى بيان كړى. نو تر نن ورځى پورى به گرد (تول) جهان د چرت په سيند كېنى ډوب ؤ. يا «العاياذ بالله خضر عليه السلام به ئى د طعن او تشنيع هدف كاوه. له هم دغو مثالونو څخه د الله تعالى د افعالو او د ده د حكمتونو اندازه وكړئ!

فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِمَّا كَانَتْ لَهُمَا زُكُوتٌ وَأَقْرَبَ رَحِمًا ۝۸۱

نو وغوښته مونږ دا چه بدل ور كړى دوى ته رب د دوى (خير بهتر غوره) له دى هلك څخه په پاكي (صلاح) كېنى او ډير نژدى به وى له جهته د رحم مهربانى.

تفسير: يعنى د هغه هلك په وژلو سره د ده د والدينو ايمان محفوظ پاتى شو او هغه صدمه چه دوى ته ورسېده الله تعالى اراده لرى چه د هغى تلافى په داسى يوه مولود سره وكړى چه په اخلاقى صفاتو او مزاياؤ د هغه مقتول هلك څخه ډير ښه او د مور او پلار د شفقت او مهربانى مورد وگرځى. او هغه به د خپل مور او پلار سره زيات محبت ولرى او په ډير تعظيم او ښه سلوك وروړاندې كيږى وروسته له هغه الله تعالى هغوى ته يوه صالحه جينى ورعطاء كړه چه له يوه نبي سره په نكاح منسوبه شوه. او يو بل نبي د دى له گيډى څخه پيدا شو چه بالوسيله يو لوى امت د دوى په بركت د سعادت مفخرت وموند.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي
الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ
رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ
وَمَفْعَلَتُهُ عَنِ أَمْرِ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿۸۲﴾

او هر خه (هغه) دیوال (نریدونکی چه ساز می کر) پس و د هغو دوو هلکانو یتیمانو په (هغه) ښار کښی او و لاندی د هغه (دیوال) خزانه د دغو دواړو او و پلار د دوی صالح، نو اراده وکړه رب د تا چه ورسپړی (دغه دواړه) قوت (د غلमितوب) خپلو ته او بیا ئی راوباسی هغه (خښی کړی شوی) خزانی خپلی (محض) له جهته د رحم مهربانی له جانبه د رب د تا، او نه دی کړی ما دغه تیر اعمال (چه تا ولید) له خپله ځانه (او په حکم او فکر خپل) دغه دی (دری واړه) جوابونه د هغو پښو چه طاقت نشو کولی تا پر هغه د صبر.

تفسیر: یعنی که هغه دیوال لویده نو د هغو یتیمانو هغه خزانه چه تری لاندی خښه کړی شوی وه راخرگننیده. او بدنیتو خلقو به هغه رايستله د دغو یتیمانو پلار یو ښه صالح سړی و. د هغه د نیکی په رعایت د الله جل جلاله اراده داسی وشوه چه د دغو یتیمانو د مال حفاظت وکړی شی. نو ما د الله جل جلاله په حکم هغه دیوال سم کړ. چه هغه هلکان وروسته له غلमितوبه د خپل پلار خزانه بیا وموندلی شی. وائی چه په دغه خزانه کښی برسیره پر نورو اموالو یوه د سرو زرو تخته هم وه چه پری «محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم» ښکلی شوی و. نو ای موسی علیه السلام هر هغه کار چه د الله تعالی په حکم اجرا شوی وی عبادت دی او پر هغه باندی مزدوری (باړه) اخیستل د مقربانو کار نه دی.

تنبیه: د دی قصی په شروع کښی د حضرت خضر علیه السلام د نبوت او ولایت په متعلق خه شی چه مونږ ښکلی دی هغه دی بیا دلته یو ځلی ولوست شی. وروسته د «ذوالقرنین» قصه راځی. چه دغه هم د هغو دریو شیانو څخه ده. چه د هغو په نسبت د یهودانو په مشوره قریشو پوښتنه کړی وه. د «روح» په متعلق لازمه جواب د «بنی اسرائیل» په سورت کښی تیر شو. د «اصحاب الکهف» د قصی په نسبت د هم دغه «الکف» د سورت په ابتداء کښی معلومات ورکړ شو. دغه دی چه د دریم سؤال په نسبت اوس لازمه ارشاد کیږی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا إِنَّمَا مَثَلُ الْإِنْسَانِ فِي الْأَرْضِ وَاتَّبِعْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ۝

او پوښتنه کوي مشرکان (په ښوولو د يهودانو) له تا نه له قصی د ذوالقرنین؛
ووايه (ای محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم پر تاسی له ده څه احوال؛
بیشکه چه مونږ قدرت ورکړی ؤ ده ته په ځمکه کښی او ورکړی ؤ مونږ ده ته
(له هر محتاج الیه) څیز څخه یوه لپاره (روښانه رسوونکی مقصد ته).

تفسیر: هغه پاچا ته ځکه «ذوالقرنین» وائی چه د دنیا دواړو څنډو (مشرق و مغرب) ته تللی
ؤ. ځینی وائی چه دغه د رومی «اسکندر» لقب دی.

ځینی وائی کوم بل مقبول دیندار الله منونکی پاچا له دی نه پرمبی تیر شوی ؤ.
«حافظ ابن حجر رحمه الله علیه» په «فتح الباری» کښی په متعددو وجوهو او دلائلو سره دغه
دوهم قول ته ترجیح ورکړی ده.

د روایاتو له مجموعی څخه ظاهریږی چه «ذوالقرنین» د حضرت ابراهیم علیه السلام معاصر ؤ -
او د ده په دعاء او برکت سره پاک الله ده ته خارق العاده سامان او وسائل عطاء فرمائلی ؤ -
چه د هغو په ذریعه ده ته د مشرق او مغرب په سفر کښی بری په برخه شو. او پر محیرالعقولو
فتوحاتو ئی قدرت وموند. حضرت خضر علیه السلام د ده وزیر ؤ. ښائی له هم دی جهته قرآن
شریف د خضر علیه السلام قصی سره متصله د هغه قصه بیان فرمائی د عربو قدیمی شعراؤ پخپلو
اشعارو کښی د «ذوالقرنین» نوم په ډیر لویښی او عظمت سره یاد کړی دی او د ده پر عربیت
ئی فخر کړی دی. له دی نه ظاهریږی چه دغه «ذوالقرنین» د تاریخی عهد څخه پخوا کوم جلیل
القدر عربی پاچا ؤ. ښائی اسکندر ته به ئی د هغه سره د یوه راز (قسم) مشابعت له سببه
«ذوالقرنین» ویلی وی اوس د قدیمه ؤ آثارو اروپائی ماهرین د قدیمی سامی عربو د داسی عظیم
الشانو سلطنتونو سراغ او نښه لگولی ده چه د هغوی کومه مفصله تذکره په تاریخی اوراقو کښی
له سره نشته. بلکه د ځینو ممتازو او مشهورو سلاطینو د نومونو د تذکری پوری هم په تاریخی
کتابونو کښی نشته. مثلاً «حمورابی» پاچا چه اغلباً د حضرت ابراهیم علیه السلام په عهد کښی
ئی ژوندون کاوه او د هغه په نسبت ویلی کیږی چه د دنیا پرمونی مقنن ؤ. چه د هغه قوانین د
بابل په مناره (خلی) کتلی شوی په لاس راغلی دی او انگلیسی ترجمه ئی شائع شوی ده - د
پخوانیو کتاباتو څخه د ده عجیب او غریب عظمت ثابتیږی په هر حال «ذوالقرنین» به د هم
دغی کورنی ځنی د کوم پاچا نوم وی.

فَاتَّبِعْ سَبِيلَهُ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَرْبُّ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ

پس ونيوله ده لياره (او هغه اسباب چه وئى رساوه مغرب ته) تر هغه پورى چه ورسيد غځاى د پريوتلو د لمر ته نو وئى مونده دغه (لمر) چه ډوبيده په (لويه) چينه كښى (لكه سيند ډك) له تورو ختو.

تفسير: يعنى د سفر ترتيب او تجهيز او سر رشته نى وكړه (او پيروي وكړه ذوالقرنين د هغى ليارى چه د مغرب په لورى تله تر هغه پورى چه ورسيد غځاى د پريوتو د لمر ته نو ذوالقرنين وموند دغه لمر لره چه ډوبيده په يوه لويه چينه كښى لكه سيند ډك له تورو ختو) يعنى داسى ئى په نظر راغى لكه چه په سمندر كښى سفر كوونكو ته هم ښكارى چه لمر له اوبو څخه وځى او په اوبو كښى ډوبيدى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي. «ذوالقرنين ته داسى شوق پيدا شو چه وگورى چه د دنيا ودانى تر كومه غمايه پورى اوږده شوى ده. نو د مغرب په طرف كښى تر هغه غمايه پورى ورسيد چه چيكره او دلدل ؤ چه پرى نه انسان او نه پيرى تيريدى شو - نو د الله تعالى د ملك حدود ئى معلوم نشو كړى».

وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يٰ ذَا الْقُرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَنْجِيَهُمْ حُسنًا ﴿۸۷﴾

او وئى مونده نژدى هغه ته يو قوم (د كفارو)؛ وويل مونږ اى ذوالقرنينه يا خو په عذاب كړه دغه خلق (كه ايمان رانه وړى په قتل سره) يا ونيسه په دوى كښى يوه ښه لياره (كه ايمان راوړى په ارشاد او نصيحت سره).

تفسير: يعنى «ذوالقرنين» ته مونږ پر هغو خلقو د دغو دواړو خبرو قدرت وركړ - لكه چه هر پاچا او حاكم ته په نيكو او بدو باندې داسى قدرت حاصل وى. كه غواړى خلق عذابوى او غان ته بدنامى حاصلوى - او كه غواړى عدل او انصاف او نيكي اختياروى او خپل د خير ذكر باقى پريږدى يا به ئى دا مطلب وى چه هغه خلق كافران وو - مونږ «ذوالقرنين» ته اختيار وركړ - چه كه وغواړى هغوى ووژنى يا پرمبيغ د اسلام په لورى دعوت او بلنه ورته وركړى. نو «ذوالقرنين» دغه دوهم شق اختيار كړ.

قَالَ اِمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نَعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُّكَرًا وَاِمَّا مَنْ

اَمِنْ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا

نو وویل (ذوالقرنین) هر شه هغه شوک چه ظلم ئی وکړ (په نفس خپل په دوام د کفر) پس ژر به په عذاب کړو دی (په دنیوی عذاب) بیا به بوتلی شی (طرف د) رب خپل ته پس په عذاب به کړی (الله) دی په عذاب لوی سره (په عقبی کښی). او هر هغه چه ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ صالح پس ده ته ده جزاء نیکه (په دارینو کښی چه نعمت او جنت دی). او ژر ده چه وږه وایو ده ته له کاره خپله آسانه (په ده باندی).

تفسیر: یعنی په آخرت کښی به نیکي ومومی او په دنیا کښی مونږ پر دوی شه سختی نه راولو بلکه د خپل کار دپاره هر کله چه دوی ته کومه خبره ووايو نو په سهولت او نرمی سره ورته وایو فی الحقیقت هر هغه پاچا چه عادل وی د هغه کار او د عمل طرز به هم داسی وی چه له بدانو سره بدی کوی او هغوی په سزا رسوی او له نیکانو سره لطف او نرمی کوی - لکه چه «ذوالقرنین» هم دغه طریقه ځان ته غوره کړی وه.

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا

بیا ئی ونيوله بله لياره (او هغه اسباب چه رساوه ئی مشرق ته).

تفسیر: یعنی د مغربی سفر څخه فارغ شو او د مشرق په طرف د خپل سفر په تجهيز، ترتيب او سر رشته مشغول شو - په لوی قرآن او حديث کښی دغه نه ده تصريح شوی چه د «ذوالقرنین» دغه ګرد (تول) سفرونه د فتوحاتو او ملک نيولو دپاره ؤ. ممکن دی چه د محض سير او سياحت په ډول (طریقه) وی. د دغو سفرونو په ضمن کښی دی به پر هغو اقوامو هم تیر شوی وی چه د ده تر حکومت لاندی راغلی وو او ځینی نور اقوام به وی چه «ذوالقرنین» ئی یو زورور پاچا لیدلی او ګنلی وی، د ظالمانو په مقابل کښی به ده ته خپل عرضونه او فریادونه وړاندی کړی وی چه د هغو ګردو (تولو) انسداد به «ذوالقرنین» پخپل فوق العاده قوت او زور سره کړی وی - لکه چه اوس د «یاجوج او ماجوج» قصه راځی. والله اعلم.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ يَجْعَلْ لَهُم مِّنْ دُونِهَا سِتْرًا

تر هغه پوری کله چه ورسید غای د راختلو د لمر ته نو وئی موند هغه (لمر) چه راخوت پر یوه قوم باندی چه نه وه گرغولی مونږ دوی ته له لاندی د دی (لمر) کومه پرده .

تفسیر: یعنی د مشرق په انتها کښی ئی داسی قوم ولید چه د لمر اشعه (پلوشی) مستقیماً بی له ممانعته او بی له حجاب ورسیدی دا خلق به وحشیان او ځنگلیان وی - د کور جوړولو او د چت پتولو چل به ئی هم نه ؤ زده یا به پکښی دود (رواج) او دستور نه وو - لکه چه اوس هم په دیرو وحشیو او ځنگلیو او ځینو کوچیانو کښی هم دغه دود او دستور او رواج لیده کیږی .

كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِمْ خُبْرًا ۙ

هم داسی ؤ (حال د ذوالقرنین چه مذکور شو) او په تحقیق احاطه کړی وه مونږ په هغه شی باندی چه د ده څخه ؤ (له لښکرو او لوازمو) له جهته د خبردارۍ.

تفسیر: یعنی د «ذوالقرنین» د مشرق او د مغرب د سفر کوم کیفیت چه بیان کړی شو هغه په واقع کښی هم داسی دی. هغه وسائل چه د ده سره ؤ - او هغه حالات چه ده ته وروړاندی شوی دی - پر هغو گرددو (تولو) ځمونږ علم محیط دی. ښائی چه مؤرخینو به په دغه مورد کښی بل څه ویل - او هغه به فی الحقیقت هم دغومره قدر وی چه وفرمایه شو. ځینو مفسرینو د «کذک» مطلب داسی اخیستی دی هغه رویه چه «ذوالقرنین» د مغربی اقوامو په نسبت اختیار کړی وه کتمت (هوبهو) هم هغه رویه ئی د مشرقی اقوامو سره هم اختیار کړی وه (والله اعلم).

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا ۚ إِلَىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ۚ

بیا ونيوله ده بله لپاره (او تیار ئی کړ نور اسباب). تر هغه پوری چه ورسید منع د دواړو غرونو ته نو وئی موند وړاندی د دغو دواړو (غرونو) داسی قوم چه نه ؤ نژدی (اکثر د دوی) چه وپوهیږی په خبره (د ذوالقرنین) باندی .

تفسیر: دغه دریم سفر ئی پرته (علاوه) له مشرقه او مغربه د کوم دریم جهت په طرف کری و مفسرین دغه ته د شمالی سفر وائی خو په قرآن او حدیث کښی د هغه څه تصریح نشته. **تنبيه:** د دغه قوم او «یاجوج، ماجوج» په منځ کښی به دغسی دوه غرونه حائل و چې پر هغو به ختل ناممکن و خامخا د دغو دواړو غرونو په منځ کښی به کومه دره وه - چې له هغی خلاصی لیاری به «یاجوج، ماجوج» راتلل - او خلق به ئی شکول - او راز راز (قسم قسم) ظلمونه او زیاتی به ئی پری کولی - او بیرته به تلل.

قَالُوا يٰۤاَيُّهَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يٰۤاجُوۡجَ وَمَآجُوۡجَ مُفْسِدُوۡنَ فِى الْاَرْضِ فَهَلْ
تَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰۤى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمۡ سَدًا ﴿۱۶﴾

وویل دغو (ترجمانانو) ای ذوالقرنینه! بیشکه چه یاجوج او ماجوج فساد کوونکی دی په ځمکه کښی پس آیا (حکم کوی ته چه) مقرر کړو تاته څه خرج محصول لپاره د دی کار چه جوړ کړی ته په منځ ځمونږ او په په منځ د دوی کښی یو دیوال.

تفسیر: د «ذوالقرنین» د فوق العاده اسبابو او وسائلو او قوت او حشمت د لیدلو څخه دوی ته به داسی خیال پیدا شوی وی چه ځمونږ د دغو تکالیفو او مصائبو انسداد به د ده له لاسه پوره وی نو ځکه ئی عرض وکړ چه «یاجوج، ماجوج» ځمونږ په ملک لویه غلبه او شورماشور غورځوی او تل راځی مونږ وژنی، او ځمونږ مال او شته تالا کوی او مونږ په راز راز (قسم قسم) ربړو (تکلیفونو) آخته کوی. که تاسی ځمونږ او د هغوی په منځ کښی کوم تینگ او کلک دیوال او سد راجوړ کړئ، چه مونږ پری محفوظ شو نو پر دغه کار هر څومره لگښت چه وشی مونږ د هغه مال تأدیی ته حاضر یو - ښائی چه تاسی دغه مصرف زمونږ د مالیی او محصول او اجرت په شان تحصیل کړئ!.

تنبيه: «یاجوج ماجوج څوک دی؟» په کوم ملک کښی اوسیږی؟ د «ذوالقرنین» هغه جوړ کړی سد (د اوسپنی دیوال) چیری دی؟ دا هغه سوالات دی چه د هغو په متعلق د مفسرینو او مؤرخینو اقوال سره مختلف دی. ځما خیال دا دی (والله اعلم) چه د «یاجوج ماجوج» قوم د عامو انسانانو او پیریانو په منځ کښی یو برزخی مخلوق دی. او لکه چه «کعب الاحبار» ویلی دی او «نوی» په فتاوی کښی له گردو (تولو) علماؤ ځنی نقل کړی دی د دوی د نسب سلسله د پلار له طرفه آدم علیه السلام ته منتهی کیږی، مگر د مور له لوری بی بی حواء رضی الله تعالی عنها ته نه رسیږی. ځواکی دوی له نورو انسانانو سره یواځی په پلار کښی شریکان دی څه عجب

چه «لوی دجال» چه تمیم داری هغه په کومه جزیره کښی بندی او مقید لیدلی ؤ. د هم دغه قوم څخه وی - کله چه حضرت مسیح علیه السلام چه محض د یوه آدمی زاد بی بی مریمی صدیقی رضی الله تعالی عنها له بطنه د ملکیه ؤ نفخه ؤ په ذریعه پیدا شوی دی او وروسته د من السماء له نزوله به دجال وژنی په دغه وقت کښی به دغه قوم «یاجوج ماجوج» هم پر دنیا خروج کوی - او بالاخر به د مسیح علیه السلام په فوق العاده دعاء مری.

اوس دغه قوم چیری دی؟ او د «ذوالقرنین» د اوسپنی دیوال چیری واقع دی؟ نو هر هغه څوک چه دغه گرد (تول) اوصاف - تر خپل نظر لاندی ونیسی چه د هغه ثبوت د دغه قوم او د اوسپنی د دیوال په متعلق په لوی قرآن او صحیحه ؤ احادیثو کښی شته - نو هغه به وائی د هغو اقوامو او ملکونو او دیوالونو ښه او پته چه خلقو په خپله رایه سره ورکری ده - پر هغو د دغو اوصافو مجموعی ځنی یو وصف هم نه موندلی کیږی - لهذا هغه خیالات صحیح نه ښکاری - او له صحیحه ؤ احادیثو څخه انکار - یا د نصوصو بعیده تأویلات له دی نه خلاف دی. پاتی شوه د مخالفینو دغه شبهه - چه مونږ گرد (تول) د ځمکی مخ لتولی دی مگر هیچیری د دغو شیانو ښه او پته مو نه ده موندلی؟

نو د دغی شبهی د جواب دپاره ځمونږ مؤلفینو د پتی او ښی ښوولو دپاره ډیر زیار (محنت) او کوشښ ایستلی دی خو د دی صحیح جواب هم دغه دی - چه «علامه آلوسی بغدادی» ورکری دی

«مونږ ته د هغه موقع نه ده معلومه او ممکن دی چه ځمونږ او د هغه په منځ کښی په دغه حاضره زمانه کښی لوی لوی سیندونه حائل وی - او په هغه وقت کښی له کومی لوئی وچی سره لکه (سائیریا) او (امریکا) به نښتی وی - او داسی دعوی چه مونږ پر تول بر او بحر (وچه او لونده) حالاً وماضیاً واتیاً محیط شوی یو واجب التسلیم نه دی. عقلاً جائز دی هم هغسی چه له نن ورځی (۱۳۲۳ ش) تر نژدی پنځه سوه کلونو د مخه پوری د امریکی براعظم نه ؤ راڅرگند شوی اوس هم ویلی شو چه ممکن دی داسی بل کوم براعظم هم موجود وی چه تر اوسه پوری به مونږ له هغه ځنی معلومات نه لرو. او امکان شته چه لږ وقت وروسته یا به مونږ هلته ورسپیږو - یا هغه خلق به مونږ ته ځان ورسوی.

د سمندر د دیوال تحقیقات چه د «آسترلیا» په شمال مشرقی ساحل واقع دی او څه وقت پخوا له دی نه د یو برطانوی سائنس دان «ډاکتر سی ایم بنگ» تر کتنی او هدایاتو جاری وو دغه دیوال له زر میله زیات اوږد او په ځینو ځینو مقاماتو کښی تر دوولسو میلو پوری عریض او زر فیهه ارتفاع لری، چه پری ډیر مخلوق هستوگنه لری هغه ډله چه د دغه کار دپاره روانه شوی وه خپل یو کلنی تحقیقات ئی پای (اخر) ته رسولی دی چه د هغه د رپوټ د لوستلو څخه د سمندر عجیب او غریب اسرار منکشف کیږی او انسان ته د حیرت او استعجاب یوه نوی دنیا معلومیږی. بیا نو څرنگه داسی دعوی کیدی شی چه مونږ پر گردو (تولو) بریه ؤ او بحریه ؤ مخلوقاتو او موجوداتو خبردار، او د هغو مکمل اکتشافات حاصل کړی دی! په هر حال کله

مخبر صادق چه د هغه صدق په قطعیه و دلائلو ثابت دی د دی دیوال څخه سره د هغه د اوصافو خبر راکړی دی نو پر مونږ واجب دی چه د هغه تصدیق وکړو او د هغو د واقعاتو په انتظار کښی سترگی په لیار ولرو چه د مشککینو او منکرینو علی الرغم هرومرو (خامخا) راتلونکی دی.

ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا • ویاتیک بالانخبار من لم تزود

هغه شی چه ته پری اوس ښه نه پوهیږی • درڅرگند به ئی زمان کړی لکه لمر بیا

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝۱۵

وویل (ذوالقرنین) هغه چه اقتدار راکړی دی ماته په هغه (شی) کښی رب غما خیر ډیر غوره دی (له ورکړی د تاسی نه چه محصول دی) پس مرسته (مدد) وکړئ تاسی له ما سره (په زیار (محنت) غما کښی تول) په (انسانی) قوت (او عمل نه په مال) سره چه جوړ کړم په منځ د تاسی او په منځ د دوی کښی یو پریر (او محکم) دیوال.

تفسیر: یعنی مال له ما سره ډیر دی مگر په لاسونو او پښو له ما سره په زیار (محنت) او زحمت تیرولو کښی مرسته (مدد) وکړئ!

أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ أَتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قَطْرًا ۝۱۶

راواخلع تاسی ماته تختی د اوسپنی تر هغه پوری (ئی ایښودلی چه) برابر شو دا دیوال په منځ د دوو څوکو (د غرو) نو وویل (ذوالقرنین) چه پو کړئ! (پر دغو سکرو چه اچولی شوی دی په منځ د تختو د اوسپنی نو پو ئی کړل) تر څو چه وگرځوله دغه (اوسپنه) اور وویل (ذوالقرنین) راوړئ ماته چه توئی کړم په دی دیوال زیر (ویلی شوی).

تفسیر: یعنی رومی ئی د اوسپنی لوئی لوئی تختی سر په سر لاندی باندی سره کیښودی - او یو له بل سره ټینگی او کلکی ئی کړی - څه مهال چه د هغو لوړوالی (دنگ والی) د دواړو غرونو څوکو ته ورسید (نو پری لرگی او سکاره انبار کړل شول) او خلقو ته ئی امر ورکړ چه د

دغه اور په لگولو او پو کولو کښی راسره مرسته (مدد) وکړئ (چه په یوه آن او یوه شیبه کښی له یوه سره تر بل سره پوری او له پاسه تر ښکته پوری یو غلی ولگیږی او بیا ژر تری لری او گوبڼه شی) کله چه اوسپنه د اور پشان سره او گرد (تول) سره یو جسم شوه - په دغه وقت کښی ویلی شوه ژیر ئی پری راتوی کړه - چه د هغو اوسپنو په درزونو او چاودونو کښی ننوتل - او بیخی ئی نژدی او پیوست کړه او کرده (توله) سره یو شوه - او د یو سخت غرنی دیوال پشان وگرځید - دغه گرد (تول) کارونه په دغه زمانه کښی ظاهراً د یوه خارق العاده طریقی سره به انجام موندلی وی چه ښایی هغه د «ذوالقرنین» له کرامته وگنله شی - یا ممکن دی چه په هغه وقت کښی به داسی اقسام آلات او اسباب موندلی کیده چه پر هغو اوس غمونږ علم نه رسیږی .

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ۝۱۵

پس طاقت به نه وی د دوی چه وخیژی پری (او ښکاره شی پری له جهته د لوړوالی (دنگ والی) او ښویوالی) او نه به طاقت وی د دوی دغه (غره) ته د سوری کولو (له جهته د سختوالی او پیروالی) .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ فی الحال یأجوج مأجوج ته دغه قدرت نه دی ورکړی چه دغه دیوال سوری کړی یا ئی ونړوی او تری تیر شی .

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ۝۱۶

وویل (ذوالقرنین) دغه (اتمام د سد) او اقتدار غمونږ په جوړلو د هغه یو رحمت دی له جانبې د رب غما (پر مخلوقاتو) نو هر کله چه راغله وعده د رب غما (په خروج د دغو قبیلو) نو وبه گرځوی دا (سد) هوار برابر له غمکی سره ، او ده وعده د رب غما حقه (رښتیا ثابته) .

تفسیر: یعنی محض د الله تعالیٰ په مهربانی دغه سد قائم شو او تر معینه میعاده پوری به قائم پاتی شی له صحیحې و احادیثو څخه معلومیږی چه د حضرت مسیح علیه السلام د نزول او د دجال د قتل وروسته قیامت ته نژدی د یأجوج مأجوج د وتلو وعده ده نو دغه سد به له منځه لری کړ شی - او دغه دیوال به دوی ونړوی او په هومره یو کثیر تعداد به دوی تری ووځی او

راتونیری چه د هغوی شمیر پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل هیچا ته به نه وی معلوم - گرد (توله) دنیا به د دوی له مقابلی عاجزیری - حضرت مسیح علیه السلام ته به حکم ورکړ شی چه غما له خاصو بندگانو سره پر «طور» باندی لار شه - بالاخر مسیح علیه السلام د الله په دربار کښی دعاء او راز او نیاز وکړی - نو وروسته له هغه پر یاجوج ماجوج باندی یوه غیبی وباء مسلطه کیږی - او گرد (تول) سره یو ځلی مړه کیږی ، زیات تفصیلات دی د احادیثو په کتابونو کښی په «باب امارات الساعة» کښی ولید شی.

(دلته د ذوالقرنین حکایت تمام شو - نو بیا فرمائی الله تعالیٰ)

وَتَرْكَبُنَا بِعَبْءٍ يُمَيِّدُ يَوْمُ رَبِّ فِى بَعْضٍ وَنُنْفِخُ فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ۝
وَعَرَّضْنَاهُمْ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرَضًا ۝

او پری به ږدو ځینی د دوی په دغه ورځ (د وتلو) کښی چه موج به وهی (له ډیر ازدحامه او ننوځی) په ځینو نورو کښی او پو به کړی شی په صور (شپیلی) کښی پس راجمع به کړو مونږ دغه (مخلوقات) تول (لپاره د جزاء) او وړاندی (نژدی او ښکاره) به کړو جهنم (دوزخ) په دغی ورځی کښی کافرانو ته په وړاندی (او نژدی او ښکاره) کولو سره (دپاره د هیبت).

تفسیر: یعنئ یاجوج ماجوج د سمندر د موجونو او لویو څپو په شان په بیسماره تعداد غند، غند د لویو سیندونو د لویو لویو څپو په ډول (طریقه) راوځی او راتونیری. یا ئی دا مطلب چه د هول او خوف او ویری او اضطراب لامله (له وجی) به گرد (تول) مخلوقات سره ګډود او خلط ملط شی - جن او انس به یو له بله سره ننوځی او یو لوی شور ماشور او سخته غلبله به جوړه شی - بیا به د قیامت علائم ښکاره شی - او د اسرافیل علیه السلام صور (شپیلی) به وپوګله شی. وروسته له هغه به گرد (تول) خلق د الله تعالیٰ په حضور کښی د محشر په ډګر کښی سره راتولیری. او وړاندی به راځی - او دوزخ به د کفارو په منځ کښی وړاندی کیږی. ښائی د کفارو تخصیص د دی دپاره کړی شوی وی چه اصلاً دوزخ د هم دغو دپاره تیار شوی دی او د دوی پر سترگو باندی په دنیا کښی پردی لویلی وی چه پر هغه ئی یقین او باور کړی وی - او اوس هغه پرده تری لری شوی ده.

وَالَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غَطَاٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ۝

هغه کافران چه وی (د زړه) سترگی د دوی په پرده کښی (له ډیره غفلته) له یاده غما او وو دوی چه نه توانیدل اوریدل (د کلام د حق له جهته د بغض د نښې).

تفسیر: یعنی پخپله د دوی د عقل سترگی نه وی پرانستلی چه د قدرت دلائل او نښی ئی پری لیدلی وی - او باور او یقین ئی پری راوړی وی - او د الله تعالی په یاد کښی لگیدلی وی - او له ډیره ضده او عناده د هیچا خبره ئی نه آوریده - او هغه چه بل چا ده ته ورښوده پر هغه پوهیدلی وی.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا
عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءُ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ۝

آیا گمان کوی هغه کسان چه کافران شوی دی د دی چه نیسی دوی بندګان غما (عیسی - عزیر - ملائک) پرته (علاوه) له ما څخه دوستان (معبودان چه زه دوی نه په عذابوم بلکه) بیشکه مونږ تیار کړی مو دی جهنم (دوزخ) دپاره د کافرانو پړاو (یا میلستمیا)

تفسیر: آیا منکرین داسی گمان کوی چه غما د خاصو بندګانو مسیح علیه السلام عزیر علیه السلام روح القدس علیه السلام ملائک د عبادت کولو په سبب به دوی د خپل حمایت او مرستی (مدد) دپاره ودروی ﴿لَا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيُتَوَّبُونَ عَلَيْهِمْ﴾ له سره داسی نه دی! دوی پخپله به ستاسی د دغو حرکاتو څخه د بیزاری اظهار وفرمائی او ستاسی په مقابل کښی به د مدعی په شان په ضد او عناد د تاسی ودریږی. (نو تاسی ته نه ښائی چه په دغه فکر او خیال کښی مغرور پاتی شئ چه په عقبی کښی به تاسی ته څه سزا نه درکوله کیږی بلکه په عذابیرئ او دوزخ تاسی ته تیار او په انتظار دی) یعنی په دغه چرت - خیال او فریب کښی مه اوسیرئ! هلته به هیڅوک ستاسی پوښتنه هم نه کوی. هو! مونږ ستاسی دپاره میلستمیا تیاره کړی ده د دوزخ له اوره او له قسما قسم عذابونو څخه (اعاذنا الله منها).

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ۝ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٧﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا خبر کړو تاسی په ډیرو سختو زیانکارانو باندی له جهت د عمله؛ دوی هغه کسان دی چه ورک (او توی تللی) دی مندی (او زیار) د دوی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (ځکه چه غافلان وو له آخرته) حال دا چه دوی گمان کوی د دی چه بیشکه دوی ښه کوی کار (او عمل او په واقع کښی داسی نه ده).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی له گردو (تولو) څخه په زیاته خساره کښی به هغه کسان وی چه د دوی گرد (تول) فعالیت - مساعی او تغلیلد یواځی د دنیا دپاره ؤ او له سره د آخرت فکر به ورسره نه ؤ - محض دنیوی ترقیات او مادی کامیابی به ئی خپله لویه ترقی او معراج گانه (کمایفهم من الموضح) یا به ئی دا مطلب وی چه هغه کارونه چه دوی په دنیوی ژوندون کښی نیک او ښه گنل اعم له دی نه چه هغه به په واقع کښی ښه ؤ یا خراب هغه گرد (تول) د کفر له نحوسته هلته بیکاره ثابت شول - او تول محنتونه ئی توی او برباد لارل او گرد (تول) سره خراب شول.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا ﴿١٨﴾

دغه کسان (چه بیرته یاد شول) هغه کسان دی چه کافران شوی دی په آیاتونو (د قدرت) د رب خپل (په دنیا کښی) او په لقاء د دغه (الله په آخرت کښی) پس باطل خراب شول عملونه د دوی پس وبه نه دروو دپاره د دوی په ورځ د قیامت کښی تله (ځکه چه حسنات نه لری یا تله د نفعی به دوی ته نه دروو).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالی د قدرت دلائل ومنل او نه ئی داسی خیال وکړ چه کله به د هغه په مخ کښی حاضرېږم. (نو د داسی کسانو گرد (تول) زیار (محنت) بیکاره ثابتیږی، ځکه چه د کافرانو حسنات مړه او بی اثره دی. او په ابدی ژوندون کښی له سره په کار نه ورځی - نو اوس د دوی دپاره پرته (علاوه) له کفریاتو او سیاتو یوه پله (پت) څرنکه تلله شی؟ وزن (تلل) خو د موازی دپاره وی - او موازنه د متقابلو شیانو کیږی - دلته خو د سیاتو بالمقابل یو

حسنه هم نشته نو بیا وزن به د څه دپاره وی؟ یا دا چه وزن شته مگر دوی ته دغه وزن هیڅ کته (فائده) او منفعت نه رسوی بلکه دوی ته لا زیان رسوی او ښه پری ملزم کیږی.

ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَأَخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٧﴾

(کار) دغه (دی چه اعمال د دوی باطل شول) جزا د دوی ده دوزخ په سبب د دی چه کافران شوی ؤ دوی او نیولی ؤ دوی آیاتونه (د قدرت) ځما او رسولان ځما مسخره.

تفسیر: یعنی هغه توکی مسخری مو چه کولی او ملندی مو چه وهلی - اوس د هغو خوند وغځی!

إِنَّ الدِّينَ أَمْنٌ وَعَمَلٌ الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٨﴾
خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حَوْلًا ﴿١٩﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته (په علم الله کښی) جنتونه د فردوس (اعلیٰ - غوره) بهتر ځای د هستوګنی (میلستیا پیشکشی) چه تل به وی په دغو (جنتونو) کښی نه به غواړی دوی له دغو (جنتونو) څخه گرځیدل (او وتل بل ځای ته).

تفسیر: یعنی نه به تری مریږی او تل تر تله به په هم هغه ځای کښی خپل اوسیدل او هستوګنه غواړی - او شیبه په شیبه تازه په تازه نعمتونه وررسیږی - او له سره داسی کوم فکر او خیال به دوی ته نه پیدا کیږی چه مونږ به له دغه ځایه بل ځای ته منتقل کړی شو.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَّكَلِمَاتِ رَبِّي ﴿٢٠﴾
لَقَدْ أَبْقَى الْقَلْبُ أَنْ تَقْدَحَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جُنَّتْ بِشْطَاءُ مَدَدًا ﴿٢١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که شی (اوبه د) بحر سیاهی دپاره (د لیکلو) د کلماتو د رب ځما نو خامخا تمام به شی بحر پخوا له هغه نه چه تمام شی کلمات د رب ځما (ځکه چه معلومات او مقدرات د الله غیر متناهی دی) او

اگر که راودو په مثل د دغه بحر (نور بحار هم) مددگار.

تفسیر: قریشو د یهودانو په لمسون او اشاره د «روح» او د «اصحاب الکهف» او د «ذوالقرنین» په نسبت سؤال کړی وو - د دغه سورت په ابتداء کېږي د «اصحاب الکهف» او په آخر کېږي ئی د «ذوالقرنین» قصه تر هغه ځایه پوری چه د قرآن په موضوع پوری متعلق وه بیان وفرمایل. او د «روح» په متعلق ئی د «بنی اسرائیل» په سورت کېږي وفرمایل!

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَالَ اللَّهُ لَهُ مَا هَؤُلَاءِ إِلَّا أَجْنَابٌ مُنْجِيَةٌ﴾ اوس د سورت په خاتمه کېږي دا راښيي چه د الله تعالی د علم او حکمت کلام او خبری بی انتهاء دی، هغه خبری چه ستاسی له ظرفه او استعداد او ضرورت سره لائق دی هغه مو دروښودی، دغه د الله تعالی د معلوماتو په مقابل کېږي دومره هم نه دی لکه یو شاخکی د اوبو د سمندر (لویو سیندونو) په مقابل کېږي فرض ئی کړئ که د سمندر د گردو (تولو) اوبو څخه سیاهی جوړه شی - او په هغی د الله تعالی د خبرو په لیکلو لاس پوری کړی شی - او هغه د سمندر اوبه بیخی وچی شی - او بیا دوهم ځلی او دریم ځلی بیا دغه سمندر ډک او تش شی - نو دغه گرد (تول) سمندرونه به وچیږي - مگر د پاک الله جلت عظمت و اعظم برهانه خبری او کلام نه ختمیږي - له هم دی ځایه وپوهیږئ چه د عظیم الشان قرآن او نورو سماویو و کتابونو په ذریعه اگر که ډیر وسیع علم په ډیر زیات مقدار چاته ورکړ شی نو هغه هم د الله تعالی د علم په مقابل کېږي قلیل دی اگر که فی حد ذاته ورته کثیر هم ویلی شو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ مَن كَانَ
يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ۝

ووايه (ای محمده!) بیشکه هم دا خبره ده چه زه یو بشر سری یم پشان ستاسی چه وحی راځی ماته چه بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی معبود دی یو پس هر څوک چه وی چه امید لری د (اخروی) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښائی چه (تل) عمل وکړی عمل صالح (ښه) او نه دی شریکوی په عبادت د رب خپل کېږي هیڅوک.

تفسیر: یعنی زه ستاسی پشان یو بشر او انسان یم - خدای نه یم - چه اصلاً او ذاتاً گرد (تول) علوم او کمالات ماته حاصل وی. هو! الله تعالی جل جلاله حقانی علوم او قدسی معارف ماته وحی رالیری چه په هغه کېږي اصل الاصول علم التوحید دی. د هغه په طرف زه گردو (تولو) ته دعوت ورکوم - هغه څوک چه د الله تعالی د لقاء شائق وی - یا د ده سره مقابل کیدلو څخه خائف وی نو د هغه دپاره پکار دی چه ښه ښه کارونه او اعمال له شریعت سره موافق وکړی! او د الله

تعالیٰ په بندگی کښې هیڅوک په هیڅ یوه درجه کښې ظاهراً او باطناً مل او شریک نه کړی! یعنې د جلی شرک په شان د ریاء او نور خفی شرک څخه هم ځان وساتی ځکه په هر عبادت کښې چه د غیر الله شرکت وی هغه به بیرته د هم هغه عابد په مخ ویشتل کیږی.

اللهم اعزنا من شرور انفسنا!

په دغه آیت کښې ئی اشاره فرمایلی ده چه د نبی علم هم متناهی او عطائی دی او د الله تعالیٰ د علم په شان ذاتی او غیر متناهی نه دی.

تمت سورة الكهف بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد.

سورة مریم مکیه الا آیتی (۵۸) و (۷۱) فمدنیتان وهی ثمان وتسعون آیه وست رکوعات رقمها (۱۹) تسلسلها حسب النزول (۴۴) نزلت بعد سورة «فاطر»

د «مریم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۵۸) او (۷۱) آیتونو څخه چه مدنی دی اته نوی آیتونه او شپږ رکوع لری په تلاوت کښې (۱۹) او په نزول کښې (۴۴) سورت دی. وروسته د «فاطر» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

كَهْيَعَصْ ① ذِكْرَ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدُكَ ذِكْرِيَا ②

(دغه چه بیرته لوستلی کیږی) ذکر د رحمت مهربانی د رب ستا دی پر بنده خپل زکریا.

تفسیر: حضرت زکریا علیه السلام د «بنی اسرائیلو» د جلیل القدرو انبیاءو څخه دی. په بخاری شریف کښې راغلی دی چه ده د نجاری (ترکانی) کار او د خپل لاس د گټی ډوډی به ئی خوړله - د ده قصه پخوا له دی نه د آل عمران په (۴) رکوع څمونیږ د دی پښتو فوائد موضح الفرقان تفسیر کښې لیکلی شوی ده هلته دی بیا ولوست شی!.

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ۝

کله چه غبر (سوال) ئی وکر رب خپل ته غبر (سوال) ورو (په نیمه شپه کښی).

تفسیر: وائی چه د شپې په تیاره او په خلوت کښی په ورو غبر سره لکه چه د دعاء اصله قاعده ده دعا وکره - ځکه چه داسی دعاء له ربیاء څخه لری او د اخلاص له کماله معموره وی کما مر فی سورة الاعراف (۷ رکوع) ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ ښائی دغه خیال ئی هم په زړه کښی گرځیدلی وی چه زه په دغه زوروالی کښی ځوی غواړم - که راپه برخه نشی نو آوریدونکی خلق به راپوری خاندی برسیره په هغه په زورتوب کښی طبعاً غبر هم ورو کیږی - او په طبیعی ډول (طریقه) سره هم زاړه ورو ورو غبرېږی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝

وویل (زکریا پخپله دعاء کښی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم سست ضعیف شوی دی ټول هډوکي له ما څخه او شعلی وهی سر (ځما) له جهته د سپینوالی حال دا چه هیچیری نه یم پاتی شوی په سوال (ځما) له تا نه ای ربه ځما محروم ناامیده.

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره د موت وقت قریب دی - ځما د سر په ویښتانو کښی د زورتوب سپینوالی ځلېږی - او زه تر هډوکو پوری هم وچ شوی یم نو ای پاک الله تعالی تا په خپل فضل او رحمت سره تل ځما دعاوی قبولی کړی دی او په مخصوصو مهربانیو سره دی روږدی (بلد) او عادی گرځولی یم - نو اوس په دغه آخری وقت او زوروالی کښی به زه څرنگه گمان وکړم چه ځما دعاء به نه قبولی؟ او له خپلی مهربانی او رحمت څخه به می بی برخې او بی هیلې (ناامیده) وگرځوی؟ ځینو مفسرینو د ﴿وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ معنی داسی اخیستی ده «ای ربه ستا په دعوت او امتثال د اوامرو د تا کښی هیڅکله زه نه یم شقی او نافرمان ثابت شوی یعنی هر مهال (وخت) دی چه ماته کوم حکم فرمانلی دی سم برابر می د هغه امتثال کړی دی او د هغه د اطاعت او فرمان منلو سعادت می راحصل کړی دی.

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝ يَرْسُئِي

وَبَرِّثْ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ۝

او بیشکه زه ویریریم له دی خپلوانو (خپلو) له وروسته (د مرگه) غما (د خرابولو د دین ستا) او ده ښځه غما شنده نو وېښه ماته له طرفه خپله یو متولی (د دینی امورو حق وارث) چه میراث یوسی له ما څخه (دینی امور) او میراث یوسی (علم او حکمت) له آل د یعقوب نه او وگرځوی دی ای ربه غما غوره کړی شوی.

تفسیر: د ده اقارب او خپلوان او تربوران به نا امله وی - او ده ته به ویره پیدا شوی وی چه دغه خلق وروسته له ما له خپلو بدو عملونو او غلطو چارو د دین او نیکی لپاره خرابه نه کړی او هغه دینی او روحانی دولت چه د یعقوب علیه السلام کورنی ته منتقل شوی دی او حضرت زکریا علیه السلام پوری رسیدلی دی دوی پخپلو شرارتونو او بدتمیزیو سره ضائع نه کړی. ﴿وَكَانَتْ أُمَّرَأَىٰ مَآقِرًا﴾ او ده ښځه غما شنده نو وېښه ماته له طرفه خپله یو متولی د دینی امورو حق وارث چه میراث یوسی له ما څخه دینی امور او میراث یوسی علم او حکمت له آل د یعقوب).

یعنی زه زوړ او سپین یریری یم - او ښځه می (بی بی ایشاع د بی بی مریمی ترور) هم شنده (او ۹۸ کلنی) ده د وړوکی پیدا کیدلو ظاهری سامان هیڅ نشته لیکن ته پخپل لامحدوده قدرت او رحمت سره ماته هلك راعطاء کړی! چه دینی خدمات ایفاء او سنبال کړی او ستا دغه مقدس امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی - غما له لاسه په دغه ضعیفی او زوړوالی کښی څه کیدی شی - زړه می غواړی چه یو داسی لائق ځوی ولرم چه د خپل پلار او نیکونو مقدسه وظائف انجام - او د هغوی په مطهره سجاده باندی کښینی - او د دوی د علم او د حکمت د خزانو مالک او د نبوت د کمالاتو وارث شی.

تنبیه: له صحیححه احادیثو څخه ثابت دی چه د انبیاءو علیهم السلام په مال کښی وراثت نه جاری کیږی - د دوی وراثت د علم او حکمت په دولت کښی نافذ کیږی. پخپله د اهل التشیع د «کافی کلینی» له مستنده کتابه هم په «روح المعانی» کښی د هم دغه مضمون څو روایات نقل کړی شوی دی - لهذا متعین دی چه په ﴿يُؤْتِي وَيُورِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ﴾ کښی مالی وراثت نه دی مراد چه د هغه تائید پخپله د آل یعقوب څخه کیږی - ځکه ظاهر دی چه د گرد (تول) آل یعقوب د اموالو او املاکو وارث یواځی د زکریا علیه السلام ځوی به څه دول (طریقه) کیدی شو؟ بلکه هم دغه د وراثت ذکر په دغه موقع کښی دغه راښکاروی چه مالی وراثت نه دی مراد - ځکه چه دغه په گرده (توله) دنیا کښی مسلمه ده چه ځوی د خپل پلار د مال وارث کیدی شی. نو بیا په دعاء کښی د هغه ذکر چتی(فضول) او بیکاره ؤ - داسی خیال کول چه حضرت زکریا علیه السلام د خپل مال او دولت په فکر او اندېښنه کښی ؤ چه چیری دغه مال او شته

غما له کوره ونه وځی - او دینی اعمامو او تربورانو او نورو خپلوانو کره لار نشی، نهایت سپک او تیت خیال دی - د انبیاء علیهم السلام له لوی شان څخه دغه فکر ډیر لری دی چه د دنیا د رخصت کیدلو په وقت کښی د دنیوی حقیر متاع په فکر او چرت کښی ولویږی - چه دغه به چیری لار شی؟ او له چا سره به وی؟ او لطف په دغه کښی دی چه حضرت زکریا علیه السلام دومره لوی دولتمن او د شتو خاوند هم نه ؤ او د ترکانی (نجاری) په کار کښی به مشغول ؤ - او د هغی د معمول څخه به ئی خپلی شپي او ورځی تیرولی - او قوت لایموت به ئی حاصلوه نو ښه دغسی یو سپین ږیری متوسط المال نبی ته به څرنگه داسی یوه مفکوره او غم او اندیښنه پیدا کیدی شی چه غما څلور پیسی دی غما د خپلوانو او اقاربو په لاس کښی ونه لویږی (العیاذ بالله).

﴿وَجَعَلَهُ رَبِّ زَكِيًّا﴾ او وگرځوی دی ای ربه غما غوره کری شوی «رضی» په وزن د «فعل» دی په معنی د مفعول چه راضی کری شوی دی).
یعنی داسی یو هلک راکړه چه د خپلو اخلاقو - اعمالو او اطوارو په لحاظ ستا او غما او د گردو (تولو) صالحانو خوښ او پسند وی.

يٰۤاَيُّهَا اَنَا نَبِيٌّ بِغُلَامٍ اِسْمُهُ يَحْيٰى لَمْ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝

ای زکریا بیشکه مونږ زیږی درکوو تاته په یو داسی هلک چه نوم ئی یحیی دی نه مو دی گرځولی ده ته پخوا له دی نه په دغه نامه (او صفت بل سمنامه).

تفسیر: یعنی دعا ئی قبوله او د هلک زیږی ورته وکړ شو چه د هغه د نامه تجویز هم پخپله حق تعالی پخوا له تولده په (یحیی) سره وفرمایله - او اسم هم داسی عجیب او په زړه پوری چه له دی نه پخوا پر بل هیچا نه ؤ ایښی شوی ځینو اسلافو دلته د(سمی) معنی په (شبهه) سره اخیستی ده یعنی په دغه شان - صفت او ممیزه اخلاقو پخوا بل څوک نه دی تیر شوی - ښائی چه دغه مطلب وی چه له زوړ نارینه او له زړی ښځی څخه تر نن ورځی پوری داسی یو هلک نه دی پیدا کری شوی - یا په ځینو خاصو احوالو او صفاتو (لکه د قلب رقت - او د بکاء غلبه او نورو) کښی د هغه مثال پخوا له دی نه دی تیر شوی. والله اعلم.

قَالَ رَبِّ اَنْیْ یُکُوْنُ لِیْ غُلَامٌ وَکَانَتِ امْرَاَتِیْ عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْکِبَرِ عِتِيًّا ۝

وویل (زکریا) ای ربه عَما شَرنگه به وی ما لره هَلک او ده بَشْعَه عَما شنده او په تحقیق رسیدلی یم زه له دیر زوړوالی نه دیر ضعف ته.

تفسیر: د انسانانو دغه دستور او قاعده ده - کله چه کوم غیر متوقع خبره یا فوق العاده زیری واورى نو د زیات طمانیت او استلذاذ دپاره د هغه پوښتنه خو شو غلی کوی او له هری خوا د هغه په پوښتنی او لازمی تپوسونو او ضروری فکرونو کښی بوخت کیږی - او د دغه تحقیق او تفحص او تیقن څخه نوی نوی خوند اخلی او راز راز (قسم قسم) حظوظ او لذائذ حاصلوی - او ضمناً هغه خبره ښه پخه او مؤکده کوی - نو د حضرت زکریا علیه السلام د دغه سؤال منشأ هم هم دا ده - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چه ده دغسی نادره غوښتنه کوله تعجب ورپیدا نشو - خو کله چه ئی واوریده چه هغه غوښتنه ئی ومنله شوه نو متعجب شو».

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ ۖ وَقَدْ خَلَقْتَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ۙ

وفرمايل (الله کار) هم داسی دی (لکه چه تا وویل) فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی او په تحقیق پیدا کړی می ئی ته پخوا له دی نه او نه وی ته هیڅ څیز.

تفسیر: دا د تعجب کومه خبره نه ده - په هم دغسی حالانو کښی ته د هَلک پلار کیدونکی ئی - او دغه د الله تعالی مشیت هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی.

﴿قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ﴾ الآية - فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی دغه د پرنستی وینا ده. یعنی که ستا په نزد د ظاهری اسبابو په اعتبار یو شی مشکل او سخت وی نو الله تعالی جل جلاله ته هغه او نور گرد (تول) مشکل کارونه له سره سخت نه دی - نو د الله تعالی د عظیمه و قدرتونو په مقابل کښی هر شی آسان دی - انسان دی پرمبی خپل وجود ته وگوری چه دی پخپله په یوه زمانه کښی هیڅ یو شی نه ؤ - تر دی حده پوری چه له سره د نامه او نښی خاوند هم نه ؤ - نو الله تعالی دی له کتمه د عدمه په وجود راوړ نو بیا هم دغه مطلق قادر چه یو محض لاشی غیز څخه شی جوړوی - آیا هم هغه لوی ذات د یوه زاړه نارینه او زړی شندی ښځی څخه یو هَلک نشی پیدا کولی؟ پر دغه فعل خو په اولی طریقه سره ښائی چه قدرت ولری.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۚ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْاَشْكَلِ النَّاسِ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۙ

وویل (زکریا له ډیری خوشالی) ای ربه غما وگرځوه ماته یوه نښه وفرمایل (الله) چه نښه ستا دا ده چه ته به خبری نشی کولی له خلقو سره دری شپی (او ورځی پرله پسی) په دی حال چه روغ او جوړ به اوسی (بیخی کامل الخلق بتی له گونگ والی)

تفسیر: یعنی سره له صحته او روغوالی هر کله چه دا تا ونشوی کولی چه له خلقو سره خبری اتری وکړی نو هلته وپوهیږه چه حمل قرار نیولی دی. د دی قصی په متعلق مفصل بیان په آل عمران کښی ښکلی شوی دی هلته دی په (۴) رکوع غمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی ولوست شی.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْحَرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝

پس ووت (زکریا) پر قوم خپل له خپل محراب (حجری یا معبد) څخه پس اشاره ئی وکړه دوی ته داسی چه تسبیح وایئ تاسی په صبا او بیگا کښی.

تفسیر: یعنی کله چه هغه وقت ورسید - نو د ده ژبه له خبرو او اترو څخه بنده شوه - نو له خپلی حجری څخه د باندی ووت - او خلقو ته ئی په اشاره سره وویل - چه صبا او بیگا تاسی پاک الله یادوئ! لمونځونه کوئ! په تسبیح او تهلیل کښی مشغول او لگیا اوسئ! دغه وینا یا حسب المعمول به د پخوانیو مواظو او نصائحو په شان وی - یا د الهیه د دغه نعمت د احساسه وروسته به ئی غوښتی وی چه نور خلق هم د ده د حال سره شریک شی - ځکه چه پر زکریا علیه السلام حکم شوی ؤ لکه چه د آل عمران په سورت کښی راغلی دی چه په دغو دریو ورځو کښی په ښه شان سره الله تعالی یادوه! او خاص د تسبیح لفظ به ئی ښائی د دی لامله (له وجی) اختیار کړی وی چه علی الاکثر د عجیبه ؤ او غریبه ؤ مظاهرو او مناظرو د لیدلو په وقت کښی سری ﴿سُبْحَنَ اللّٰهُ﴾ وائی (وفرمایل الله پس له تولد د یحیی چه)

لِيَحْيِيَ حُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاتَّبِعْ الْاِحْكَمَ صَبِيًّا ۝

ای یحیی واخله دغه کتاب (توریت) په قوت (د زړه سره) او ورکړی ؤ مونږ دغه یحیی ته حکم (حکمت او نبوت) په دغه حال کښی چه دی هلك ؤ.

تفسیر: یعنی توریت او نوری آسمانی صحیفی چه پر تا یا پر نورو انبیاء نازلی کړی شوی دی په ښه مضبوطی او کوښښ سره ئی تینگ کلک ونیسه! او د هغو پر تعلیماتو هم ته په ښه شان

سره عمل وکړه! او هم یی پر نورو خلقو د هغو په تعمیل کښی اقدامات وکړه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د علم الکتاب په ښوولو کښی مصروف شو پر خلقو په ښه زور او قوت سره - یعنی پلار ئی زود او غوی ئی غلجی ؤ او په هم دغه هلکتوب کښی الله تعالی ده ته فهم، پوه، علم، حکمت، صادقه فراست، احکام الکتاب، او د عبودیت آداب، او د خدمت معرفت ورعطاء فرمایلی وه. وائی یو غلی هلکانو یحیی علیه السلام ته وویل «راځه چه لوبی سره وکړو!» یحیی علیه السلام وویل «مونږ د دی دپاره نه یو پیدا شوی چه لوبی وکړو!» د ډیرو علماؤ په نزد الله تعالی د خپل عمومی عادت په خلاف یحیی علیه السلام ته په هم دغه هلکتوب کښی نبوت هم عطاء فرمایلی ؤ. والله اعلم.

وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا^(۱۶) وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا^(۱۷)

او (بل ورکړی ؤ مونږ یحیی لره رحمت مهربانی) حال دا چه مهربان ؤ (پر خلق الله) له نزد خپله او پاکي (له معاصیو) او ؤ (یحیی) پرهیزگار او نیکوکار پر مور ؤ پلار خپل او نه ؤ سرکشه نافرمانه (له ربه او پخپل سر).

تفسیر: یعنی الله تعالی یحیی علیه السلام ته شوق، ذوق، رحمت، شفقت، رقت، د زړه پوستوالی، محبت، محبوبیت له خپله درباره عنایت فرمایلی ؤ. د ښو اوصافو خاوند، پاک ذات، حسین مخ، زرین خصلت، مبارک، سعید، متقی او پرهیزگار ئی گرغځولی ؤ. په حدیث کښی راغلی دی چه «یحیی نه کله گناه کړی وه او نه ئی د گناه اراده فرمایلی وه. د الله تعالی له ویری به ئی تل ژړل او د ده پر بارخوگانو (رخسارو) د اوبکو لیاری له ورا ښکاریدی» او له سره متکبر، سرکش په خپل سر نه ؤ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هیلې (امید) او ارمان وړکی اکثریه هم داسی وی. لیکن یحیی داسی نه ؤ» الصلوة والسلام علی یحیی وعلی محمد المصطفی!

وَسَلَّمَ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا^(۱۸)

او سلام دی وی پر دغه (یحیی له جانب د الله) په هغه ورځ چه پیدا کړی شوی دی (له مسه د شیطان) او په هغه ورځ چه مری به دی (له سکرَات الموت او له عذاب القبر) او په هغه ورځ چه پورته کړ شی دی ژوندی (له عذاب د قیامت).

تفسیر: کوم سلام چه الله تعالیٰ پر خپل بنده لیری هغه محض د تشریف او عزت زیاتولو دپاره وی. چه د هغه مطلب او معنی دا ده چه په ده باندی هیڅ انتقاد (نیونه) او مؤاخذه نشته. دلته د ﴿يَوْمَ مَلَدَ﴾ ﴿وَيَوْمَ يَمُوتُ﴾ ﴿وَيَوْمَ يُنْفَخُ﴾ څخه د اوقاتو او احوالو د تعمیم غرض دی. یعنی د ولادت له وخته نیولی د موت تر وخته پوری او له موته نیولی تر قیامته پوری په هیڅ وقت کښی پر یحییٰ علیه السلام هیڅ قسم د الله تعالیٰ مؤاخذه نشته او تل ترتله له هره آفته مأمون او مصنون دی.

وَاذْكُرْنِي الْكِتَابَ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ۝۱۹

او یاد کړه په دغه کتاب کښی (قصه د) مریمې کله چه په څنگ شوه (لاره) له کورنی خپلی هغه ځای ته چه (د کور په) شرقی (دډه) وه.

تفسیر: یعنی د حیض د غسل کولو دپاره - هم دغه د دی رومبنی حیض ؤ په دیارلس کلنی یا پنځلس کلنی کښی دا له دیره شرمه او حیاء د خپلی کورنی له مجمع څخه گوښه (بیله) شوه - او داسی یو عمارت ته لاره چه د بیت المقدس په مشرقی طرف کښی ؤ. نو ځکه نصاریٰ هم دغه مشرقی خوا د بیت المقدس خپله قبله گرځولی ده. (او اکثر علماؤ د نصاریٰ قبله مطلق مشرق لیکلی دی).

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ۝۲۰

پس ونيوله له طرفه د دوی پرده (دپاره د غسل د حیض) نو ولیږه مونږ دی ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل ئی جوړ کړ دی ته د سړی کامل (تام الخلقه د نورانی ځلمی).

تفسیر: یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام د یوه ځنکی (هلوک) او نوی ډیر ښکلی پیمخی ځلمی په صورت سره متشکل شوی ورسید، هم هغسی چه د پرښتو عادت دی چه عموماً په ښو منظرو او صورتونو سره متمثل کیږی. او ممکن دی دلته د مریمې صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها د انتهای عفت او طهارت او تقویٰ امتحان اخیستل هم مقصود وی چه داسی زورور دواعی او محرکات هم د دی د عفاف او تقویٰ جذباتو ته لږ څه حرکت هم ونشو ورکړی.

قَالَتْ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتُ تَقِيًّا ۝۱۸

نو وویل (مریمی دغه غلمی ته) بیشکه زه پناه غواړم په رحمن له تا نه که ئی ته پرهیزگار سړی (نو له ما څخه په ډډه شه!).

تفسیر: صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په اوله شېبه کېښی داسی وگنله چه دغه کوم سړی دی - په تنهائی کېښی یو ناڅاپی د یوه سړی سره د مخامخ کیدلو څخه بالطبع بیږی مریمه سخته وویږیده - او د خپلی ساتنی او پت په فکر کېښی ولویده. مگر معلومیږی چه د دغی پریښتی پر غیره د تقویٰ او طهارت د انوارو د غلیدلو څخه فقط هم دغومره ویل کافی وگنه چه «زه ستا له طرفه رحمن ته پناه نیسم که چیری ستا په زړه کېښی د الله تعالیٰ ویره وی (لکه چه ستا له پاکي او نورانی بشری څخه هم دغه راغرگندیږی) نو ته به له ما څخه هیسته درومی - او هیڅ به ماته تعرض نه کوی او نه به ماته گوری».

قَالَ اِنَّمَا اَنَا رَسُوْلٌ رَّبِّكَ لِاَهْبَ لَكَ عِلْمًا زَكِيًّا ۝۱۹

وویل (جبرئیل) بیشکه هم دا خبره ده چه زه رالیږلی شوی د رب ستا یم دپاره د دی چه وینیم تاته (په امر د رب د تا) یو هلک صالح (پاک له معاصیو).

تفسیر: یعنی مه ویریږه - که غما په نسبت ستا په زړه کېښی کوم خراب خیال پیدا شوی وی هغه لری کره! زه انسان نه یم بلکه ستا د هغه رب له جانب (چه ته په هغه پوری پناه نیسی) لیږلی شوی پریښته یم - او د دی دپاره راغلی یم چه د پاک الله له طرفه تاته یو پاک، صاف، مبارک، مسعود او ښه پاک هلک درعطا کړم په ﴿عِلْمًا زَكِيًّا﴾ کېښی دی ته اشاره ده چه هغه به د حسب او نسب او اخلاق او نورو ممیزه ؤ صفاتو په اعتبار بیخی پاک او صاف وی.

قَالَتْ اَنۡیْ یَّکُوْنُ لِیْ عِلْمٌ وَّلَمْ یَمْسَسْنِیْ بَشْرًا کُبَیِّئًا ۝۲۰

وویل (مریمی له دیره تعجبه) څرنگه به پیدا شی ماته غوی حال دا چه نه دی رسیدلی ماته هیڅ بشر (نه په نکاح او نه په سفاح) او نه ومه زه هیچیری بدکاره.

تفسیر: د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی الله تعالیٰ دغه یقین وړپیدا کړ چه بیشکه دغه پرېسته ده مگر دغه تعجب وړپیدا شو هغه جینئ چه له سره میره (خاوند) نه لری چه په حلاله طریقه د دی سره ئی مساس کړی شوی او بدکاری ئی هم نه ده کړی چه په حرامه طریقه سره به ئی هلك حاصل کړی وی. نو دی ته د دغه رهبانیت په حالت کښی پاکیزه ولد به څرنگه وړپه برخه کیدی شی؟ لکه چه حضرت زکریا علیه السلام له دی نه په لږ عجیب بشارت باندی سؤال کړی ؤ.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَى هَيْئٍ

نو وویل (جبرئیل مریمی ته کار) هم داسی دی (لکه چه ته وائی لیکن) فرمایلی دی رب د تا دغه (کار) پر ما باندی آسان دی.

تفسیر: دا هم هغه جواب دی چه حضرت زکریا علیه السلام ته ورکړی شوی ؤ (د هم دغه سورت) (۱) رکوع او هم دغه تفسیر کښی دی بیا ولوست شی.

وَلَنَجْعَلَ لَآيَةٍ لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ۝۱۹

او چه وگرځوو مونږ دغه (هلك لویه) علامه دلیل (د کامل قدرت) دپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زمونږ، او دی (پیدا کیدل د ده بی له پلاره) یو کار مقرر کړی شوی (له ازله).

تفسیر: یعنی دغه تولد هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او لا له پخوا څخه دغه امر طی او حکم د واقع کیدلو پری شوی دی چه له سره پکښی تخلف نه واقع کیږی او ځمونږ حکمت د دغی خبری مقتضی دی چه بی د بشر د مسی محض د یوی جینئ له وجوده هلك پیدا کړو. او هغه لیدونکو او اوریدونکو دپاره ځمونږ د عظیمه ؤ قدرتونه څخه یو لوی دلیل دی ځکه چه گرد (تول) انسانان د نارینه ؤ او د ښځو له یو ځای کیدلو څخه پیدا کیږی. آدم علیه السلام مو بی د دغو دواړو څخه پیدا کړی دی. او بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها مو یواځی د نارینه له وجوده پیدا کړی ده. څلورم صورت ئی هم دغه دی چه د مسیح علیه السلام په وجود کښی ظاهر شو چه بی د نارینه له وجوده یواځی د ښځی له وجوده موجود شی. او په دغه ترتیب سره د پیدایښت څلور واړه صورتونه واقع شول نو د حضرت مسیح علیه السلام وجود د الهیه ؤ قدرتونو یو دلیل دی او د الله تعالیٰ له طرفه دنیا ته د لوی رحمت سامان دی.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿۳۷﴾

پس حامله شوه (مریمه) په دغه (عیسی) سره نو په څنگ شوه سره له دغه (عیسی) یو ځای لری ته.

تفسیر: وائی چه پرېښتی وپوکل، نو هغه حامله شوه. وفي البحر: وذكروا ان جبرئیل علیه السلام نفخ فی جیب درعها اوفیه وفي كمها والظاهر ان المسند الیه النفخ هو الله تعالی لقوله فنفخنا (صفحه ۱۸۱ مجلد ۶) كما قال فی آدم علیه السلام ونفخت فیهِ من روحی. والله اعلم.

یعنی څه مهال (وخت) چه د حمل د وضعی وقت ورنژدی شو، نو له ډیره شرمه او حیاء له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوه. او کوم لری ځای ته لاړه ښائی چه دغه ځای به هم هغه وی چه ورته «بیت لحم» وائی دغه ځای د «بیت المقدس» څخه اته میله لری دی. ذکره ابن کثیر رحمه الله علیه عن وهب رحمه الله علیه.

فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَلَيْتَنِي مَوْتُ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَّنْسِيًّا ﴿۳۸﴾

پس راوسته مریمه درد د لنگیدلو (مضطربتا «پریشانی په حال») په ویخ د ونی د خرما ته (لپاره د تکیی، کله چه عیسی متولد شو) وویل (مریمی له ډیری حیاء) کشکی که مړه وی زه پخوا له دی حاله او وی زه (اوس یو څیز) هیر شوی بیخی له زړونو وتلی.

تفسیر: یعنی د لنگوالی د درد له شدته د یوی زری خرما ونی ویخ ته چه په یوه اوچته ځای کښی ولاړه وه. پناه ئی یووړه (او هلته پته کیناسته) په دغه وقت کښی د درد له تکلیفه او د یواځی والی او بیکسی او ضرورت او راحت د سامان د فقدان او نشتوالی لامله (له وجی) او له تولو څخه زیات داسی مشهوره پا که صافه عقیفه جینع له دینی حیثیته د مستقبل بدنامی او رسوائی اندیښنی او تصور څخه سخته ناقراره او پریشانه وه - تر دی پوری چه د هم دغه کرب او اضطراب په غلبه کښی یو ناڅاپه داسی یوه جمله یی هم له خولی ووته ﴿يَلَيْتَنِي مَوْتُ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَّنْسِيًّا﴾ کشکی زه له دی شیبی څخه لا له پخوا مړه شوی وی او په دنیا کښی څما نوم او نښان نه وی پاتی - څو په هیره سره هم د چا پر ژبه څما نوم نه راتلی، د اضطراب

کرب او اندیښنی له شته هغه زیری او بشارت چه د پرښتی له خوا دی ته ورکړی شوی وو تری
بیخی هیر شوی وو.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ۝ وَهُرِّي
إِلَيْكَ بِجَذْرِ الثَّخَلَةِ تَشْقُطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا ۝

پس غږ وکړ (پرښتی) دغی (مریمی) ته له لاندی طرفه د دی چه مه خپه کیږه
په تحقیق گرځولی ده رب د تا لاندی (له قدمونو) د تا چینه (یا سردار چه
عیسی دی). او خوځوه (وځنده) خپل ځان ته بیخ د خرما چه راتوی
کاندی پر تا خرما پخی لوندی تازه.

تفسیر: دغه ځای چه صدیقه مریمه رضی الله تعالیٰ عنها د خرماؤ د ونی تر ویخ لاندی (پته)
ناسته وه - لږ څه اوچت ؤ - له دی نه د ښکته ځای څخه بیا همغی پرښتی ورغړ کړ چه
«مه خپه کیږه او مه پریشانېږه! بلکه د الله تعالیٰ په قدرت هر قسم ظاهری او باطنی اطمینان
حاصل کړه ښکته وگوره چه پاک الله خاص تاته څرنگه چینه یا نهر جاری کړی دی - چه تری
وځښی - او ستا د خوراک دپاره پاس وگوره - چه (له دغی وچی کلکی د خرما د ونی څخه چه
ته په ویخ کښی ئی پته ناسته ئی) څنگه پخه تازه - پسته خرما سم د لاسه پیدا کړی ده - څو
ئی وځندی او تری وخورئ».

تنبيه: ځینو اسلافو (دغه منادی عیسیٰ علیه السلام بللی او له تحت څخه د مریمی صدیقی نس
ئى مراد کړی او) د «سری» معنی یی په چینه سره کړی ده - ظاهر دی چه دغه چینه د خرق
العادت په صورت بهولی شوی ده - او خرما هم بې موسمه په وچی ونی لگیدلی ده د دغو خوارقو
د لیدلو د بې پې مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی تسکین او اطمینان پیدا او د تفریح او
خوښی اسباب ورمهیا شول. او لکه چه مفسرین لیکي په دغه حالت کښی دغه شیان بې پې مریمی
ته نافع او مفید هم ؤ - او دی ورته ضرورت هم درلود (لرلو) (نو ځکه د الله په حکم په هم دغه
اکل او شرب سره بیرته روغه جوړه شوه).

فَكُلِيْ وَاشْرَبِيْ وَقَرِّيْ عَيْنًا

پس خوره (دا خرما) او څښه (دا اوبه) او (رنی) یخی کړه سترگی خپلی (په
عیسی او خوشحاله شه).

تفسیر: یعنی پخه تازه خرما و خوره! او د دغی مخصوصی چینی د اوبو څخه وڅښه! او خپل پاک او مطهر وړکی ته گوره! او خپلی سترگی دی پری یخی او رنی کړه! او د وروسته غم منخوره! چه الله تعالی د گردو (تولو) مشکلاتو لری کوونکی دی.

فَمَا تَرِينَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ أَنِسِيًّا ۝

پس که ولید تا له خلقو څخه یو څوک (چه د عیسی د تولد پوښتنه ئی در څخه کوله) نو ووايه بیشکه زه چه یم نذر کړی می ده پر ځان رحم نه روژه (له کلامه) پس له سره به خبری ونه کړم زه نن ورځ له هیڅ یوه انسان سره!

تفسیر: یعنی که له خلقو څخه کوم سړی له تا څخه (د عیسی علیه السلام د ځیریدلو په نسبت څه) پوښتنه وکړه نو ته د لاسونو او د سترگو او نورو په اشارو سره هغوی داسی وپوهوه چه نن ورځ ما محضاً لله له ویلو څخه خپله خوله بنده کړی ده او له تاسی سره نن هیڅ خبری اتری نشم کولی - د دوی په دین کښی دغسی نیت درست ؤ - او دوی به د نه ویلو روژی هم نیولی خو ځمونو د محمدیانو په شریعت کښی داسی د کلام روژه نیول درست نه دی او دا ووايه بیشکه زه چه یم نذر می منلی دی مطلب دا دی چه د نذری روژی نیت وکړه او بیا داسی ووايه. او ﴿إِنِّي﴾ قید ئی ښائی څکه لگولی وی چه (تسبیح او تهلیل او د الله شکر خو کوم) له پرښتو سره خو غږیږم ﴿فَمَا تَرِينَ﴾ په اصل کښی «ان ما ترویین» دی چه د «ان ما» نون شرطیه مدغم شوی دی په «ما» زائده کښی «ترویین» د مخاطبی مونثی صیغه ده له بابۀ د «فتح» نه چه «ع او ال تری حذف او فتحه د «ع» لاره «و» ته او «ن» د تاکید پری داخل شو او نون اعرابی تری محذوف شو او «ی» د ضمیر مکسوره شوه له جهتۀ د التقاء د ساکنین).

فَأْتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا حَمِلَةً قَالُوا يَمْرُؤُكُمْ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ۝

پس راغله (مریمه) سره له دغه (عیسی) قوم خپل ته چه اخیستی ئی وه هغه (عیسی په غیر کښی کله چه قوم ئی ولیده) نو وویل (یهودانو) ای مریمی په تحقیق راوړی دی (او کړی دی) تا یو څیز عجیبه مخالف له عاده.

تفسیر: یعنی عیسی علیه السلام ئی پخپلی غیر کښی ونيو - او د خپل قوم په مخ کښی راغله - نو گرد (تول) خلق د دغه وضعیت د لیدلو څخه هک پک - حیران او متحیر پاتی شول - او

گردو (تولو) په داسی ویناو خوله وېراندسته، ای مریمی تا بلاء وکړله - او داسی غټه خبره دی پیدا کړه - نو ژر شه ووايه چه دغه ساختگی شی دی له کومه راوړ له دی نه به لوی دروغ او خلاف العادت خبره غه وی چه یوه پیغله بی میره جینئ (چه تر نن پوری به لا حائضه هم نوی شوی) داسی دعوی وکړی چه د ما کړه غوی شوی دی (بی له پلاره).

يَا خُتْ هَرُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا ۝۱۹

ای خوری د هارون! نه ؤ پلار د تا سړی د بدی او نه وه مور ستا بدعمله (نو دا ته ولی داسی شوی؟)

تفسیر: یعنی پری بدگمانه شول او داسی ئی ورته وویل چه ستا مور او پلار او کورنی او کهول له قدیم الایامه تر اوسه پوری په عفت او عصمت او طهارت معروف دی نو په تا کښی دغه بد خصلت له کومه شو؟ د نیکانو له اولاده ؤ څخه د بدی صدور د حیرت او تعجب وړ (لایق) دی.
تنبیه: بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی «اخت هارون» ځکه وویل چه د حضرت موسی د ورور هارون علیه السلام له نسله وه گواکی له «اخت هارون» څخه «اخت قوم هارون» مقصود دی - لکه چه ﴿وَاذْكُرْ اَخَا عَلِيٍّ﴾ کښی هود علیه السلام ته د «عاد» ورور ویلی دی حال دا چه «عاد» د دی قوم د اصلی مورث نوم ؤ او ممکن دی د «اخت هارون» څخه د هغه ظاهری معنی ئی واخیسته شی لکه چه له ځینو صحیحه ؤ احادیثو څخه ظاهریو چه د بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها دغه ورور یو صالح سړی ؤ - نو د کلام حاصل داسی شو چه «ای مریمی ستا پلار متقی او مور دی عابده او ورور دی صالح او پاس نسب دی عین «هارون علیه السلام» ته رسیږی - نو سره له دومره مفاخرو او محاسنو له تا څخه داسی بد کار ولی ښکاره شو.

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۝۲۰

نو اشاره وکړه (مریمی) هغه ته (چه له دغه عیسی سره وغږیږئ!)

تفسیر: یعنی صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها پخپل لاس سره د خپل وړوکی په لوری (چه تی ئی په خوله کښی ؤ او د خلقو دغه گردی (تولی) خبری ئی په ځیر سره اوریدی) اشاره وکړه چه تاسی پخپله له ده نه پوښتنه وکړئ.

قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ۝۲۱

نو وویل (خلقو) خرنګه خبری وګړو مونږ له هغه چا سره چه دی هغه په مهد (ځانګو یا غیږ) کښی وړوکی (تی رودونکی).

تفسیر: یعنی سره له دغسی شرمناکه حرکتی دی ته لا وګوره چه پر مونږ ملندی هم وهی او مسخری راپوری کوی چه دغه خپل جواب د دغه تی رودونکی وړوکی ماشوم څخه واورئ! ښه نو د یوه داسی نوی څښیډلی هلک سره به مونږ خرنګه سؤال او جواب وکړی شو؟
 تنبیہ: ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ کښی د ﴿كَانَ﴾ لفظ پر دی دلالت نه کوی چه عیسیٰ علیه السلام د خپل دغه تکلم په وقت کښی «همې» نه ؤ پاتی په قرآن عظیم کښی داسی مضامین ډیر استعمال شوی دی مثلاً په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ یا ﴿وَلَقَدْ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَئِنْ كَانَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ او نورو کښی «د»
 ﴿كَانَ﴾ استعمال د داسی مضمون دپاره شوی دی چه د هغه سلسله د ماضی زمانی د سلسلی د پری کیډلو سره نه وی منقطع شوی - او دلته د ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ په تعبیر کښی دغه نکته شته چه ویونکو دغه د تکلم نفی د یوی ضابطی او عمومی قاعدی په ډول (طریقه) وړاندی کړی وه - یعنی نه صرف عیسیٰ علیه السلام بلکه د هر هغه هلک (وړوکی) چه دغسی نوی څښیډلی وی - او په غیږ کښی پروت تی رودونکی وی عادتاً کلام محال دی.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ قَدِ اسْتَنْبَيْتُ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا

وویل (عیسیٰ) چه بیشکه زه بنده د الله یم؛ راکړی ئی دی ماته کتاب او ګرځولی یم زه الله نبی.

تفسیر: یعنی د قوم په منځ کښی هم دغه خبری او اتري کیدی چه الله تعالیٰ مسیح علیه السلام په خبرو راوست او د عیسیٰ علیه السلام هغه وینا چه په دغه وقت کښی ئی وکړه - د دغو د هغه تردد او د غلطو او فاسدو خیالاتو تردید ئی وکړ - چه اوس یا وروسته له دی نه د ده په نسبت قائم کیدونکی ؤ. «زه بنده د الله یم» یعنی نه پخپله الله تعالیٰ او نه د الله تعالیٰ څوی یم - لکه چه د نصاریٰ ؤ عقیده ده - لکه چه د هم دی عقیدی د تردید دپاره ږومبی د مسیح علیه السلام د ولادت او نورو حالاتو مفصلاً بیان وفرمایه.

«او ګرځولی ئی یم نبی» یعنی مفتري او کاذب نه یم لکه چه یهودان گمان کوی.

تنبیہ: د آل عمران او مائده په سورتونو کښی د حضرت مسیح علیه السلام د تکلم فی المهد په متعلق کلام کړی شوی دی - هغه دی هلته ولوست شی - د صحیح بخاری شریف په حدیث نبی کریم صلی الله علیه وسلم د هغو دریو هلکانو په نسبت چه د تکلم فی المهد ذکر فرمایلی دی له هغوی ځنی یو هم دغه حضرت مسیح علیه السلام بن مریم دی - مګر نن، پرون خلق د قرآن او

حدیث په خلاف د حضرت مسیح د تکلم فی المهد څخه انکار کوی حال دا چه د دوی په لاس کښی د نصرانیانو د عمیاء تقلید څخه ماسواء بل هیڅ یو دلیل نشته.

وَجَعَلَنِي مُبْرَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَنِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۝

او مگر عولی یم زه (الله) برکت ناک په هر ځای کښی چه اوسیرم او تا کیدی حکم ئی فرمایلی دی ماته په لمانځه سره او په زکوٰه سره تر څو چه زه یم ژوندی.

تفسیر: یعنی تر څو چه ژوندی یم - د هر وقت او د هر ځای سره مناسب د هر قسم صلوٰه او زکوٰه حکم چه شوی وی، د هغو د شرطونو او حقوقو د رعایت سره ئی برابر تل ادا کوم. لکه چه په بل ځای کښی د مؤمنینو په نسبت فرمایلی دی. ﴿الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ د دی مطلب داسی نه دی چه په هر آن او هر وقت کښی تل لمونځ به کوی بلکه مراد ئی دا دی چه په هر وقت او په هر قسم چه د لمانځه حکم شوی وی تل په مداومت سره د هغه حکم تعمیل کوی او د هغه برکات او انوار تل پر دوی محیط او چاپیر وی. که کوم سری داسی ووائی «څو چه مونږ ژوندی یو پر لمانځه - زکوٰه - روژه - حج او نور مامور یو» نو آیا د هغه مطلب به داسی اخیست کیږی چه هر یو مسلمان مامور دی چه تل هر ساعت لمونځ وکړی - او هر ساعت زکوٰه ورکړی - (که د نصاب مالک وی که نه وی) هر وقت روژه ونیسی - هر وقت حج وکړی - د حضرت مسیح علیه السلام په متعلق هم د «مادمت حیا» مطلب هم داسی واخیست شی. په یاد ئی ولرئ چه د «صلوٰه» لفظ یواځی له هم دغه اصطلاحی لمانځه سره نه دی مخصوص. لوی قرآن له ملانکو او انسانانو څخه تیر شوی د گرد (تول) جهان په طرف هم د «صلوٰه» نسبت کړی دی ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْئَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْهَيِّطِ صَفْحَةً كُلَّ يَوْمٍ عَمَلُ صَلَاتِهِ وَنَحْبَهُ وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ يَافَعُولٌ﴾

ع (۱۸ جزء د «النور» ۴۱ آیه ۶ رکوع) او دا

ئی هم راښودلی دی چه د هر شی د تسبیح او د صلوٰه په حال باندی یواځی پخپله پاک الله پوهیږی چه د کوم یوه صلوٰه او تسبیح په څه دول (طریقه) سره دی؟ هم داسی د «زکوٰه» معنی هم اصلاً طهارت - نمو - برکت او مدح ده، چه له دغو څنی د هر یوه معنی استعمال په قرآن او حدیث کښی په خپلو خپلو مواقعو کښی شوی دی. په هم دغه رکوع کښی د حضرت مسیح په نسبت د ﴿عَلَمًا زَكِيًّا﴾ لفظ تیر شو - چه له «زکوٰه» څخه مشتق دی او یحیی علیه السلام ته ئی وفرمایل ﴿وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكَاةً﴾ د «الکف» په سورت کښی دی ﴿خَلِّمُوْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا﴾ دلته هم د «زکوٰه» معنی هم داسی عمومی اخیستی شی - او ممکن دی له

﴿ وَأَوْصَىٰ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾ غحه «اوصانی بان آمر بالصلاة والزكاة» مراد وی لکه چه د اسمعیل علیه السلام په نسبت فرمانلی دی ﴿ وَكَانَ يَأْمُرُاهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾ بیا د «اوصانی» لفظ د خپل لغوی مدلول په اعتبار د دی خبری مقتضی نه دی چه د هم هغه د «ایضا» له وخته پری تعمیل شروع شی. او هم ډیر ممکن دی چه له «مادمت حیا» غحه د هم دغی غمکی ژوندانه مراد واخیست شی - لکه چه د «ترمذی» په یو حدیث کښی راغلی دی چه الله جل جلاله د جابر رضی الله تعالی عنه پلار پس له شهادته ژوندی کر - او وئی فرمایه چه «له ما غحه غه غیز وغواره»! هغه عرض وکر «یا الله ماته بیا داسی ژوندون را په برخه کره - چه په هغه کښی بیا ستا په لیاره کښی ووژلی شم!» له دغه ژوندون غحه یقیناً د غمکی ژوندون مراد دی. که نه شهیدانو ته نفس الحیات خو پخپله قرآن او په هم دغه حدیث کښی بالتصریح موجود دی - او د حیات مطلب په «لوکان موسی او عیسی حیین - الخ کښی هم دغه حیات وکنع که بالفرض د دی حدیث والی ثابت شی. «بالفرض» مو غکه وویل چه د ده اسناد د احادیثو په کتابونو کښی هیچیری نه دی موندلی شوی.

وَبَرَّأَبَوَالِدَاتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ۝۳۱

او (مگرغولی یم زه الله) نیکی کوونکی له مور خپلی سره او نه ئی یم مگرغولی زه سرکښه بدبخته.

تفسیر: هر کله چه هیڅوک ئی پلار نه ؤ - نو یواغی د مور نوم ئی واخیست. دغه گردی (تولی) جملی چه د ماضی په صیغو سره راوړی شوی بیشکه د هغوی معانی په ماضی سره اخیستلی کیږی لیکن داسی چه متیقن الوقوع مستقبل ئی ماضی فرض کری دی لکه چه په ﴿ اَنِّيْ اَمْرُاَللّٰهُ فَلَا سَتَعَاجِلُوْهُ ﴾ کښی هم داسی مسیح علیه السلام په خپل هلکتوب کښی د ماضی د صیغو په استعمالولو کښی تنبیه ورکره چه د دغو گردو (تولو) شیانو کیدل په مستقبل کښی داسی یقینی او قطعی دی لکه چه واقع شوی دی د حضرت مسیح علیه السلام د دغه خارق العادت خبرو، اترو - او له هغو اوصافو او خصائلو چه بیان کرل شول - په ډیر بلاغت سره د هغه ناپاک تهمت تردید وشو چه د ده پر ماجده والده لگولی شوی ؤ - اول خو د داسی ووړکی وینا - او داسی جامع او مؤثر کلام طبعاً د دښمنانو چپ کوونکی ؤ - بیا په داسی یو ووړکی کښی چه دومره سوچه خصال وموندل شی - نو ښکاره ده چه هغه (العیاذ بالله) غرنکه ولدالزناء کیدی شی لکه پخپله د دوی له دی اقرار غحه هم ظاهریری ﴿ وَكَانَتْ اُمِّيْ يَبِيْئًا ﴾ چه دوی فروع هم د اصوله سره سم غوښتل.

وَالسَّلَامُ عَلٰٓیْ یَوْمٍ وُلِدْتُ وَيَوْمَ اَمُوْتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ۝۳۲

او (وویل عیسی) سلام دی پر ما په هغه ورځ چه غیږولی شوی یم (له مسه د شیطانه او نورو بدیو) (او خرافاتو) او په هغه ورځ چه مرم به (له عذاب د نزعی او د قبره) او په هغه ورځ چه پورته به کړی شم ژوندی (له عذاب د قیامت

تفسیر: د دی جملی سره سمه بله هم دغسی جمله پخوا له دی نه د حضرت یحیی علیه السلام په ذکر کښی مذکوره شوه - د دغو دواړو په منځ کښی هم دغومره فرق شته چه هلته پخپله د الله تعالی له لوری کلام ؤ او دلته د حضرت مسیح علیه السلام له ژبی هم هغه خبری ویلی شوی دی - او هم د «سلام» او د «السلام» فرق د لحاظ قابل دی.

(او فرمائی الله د هغه صفت چه مو اوس وکړ)

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٢٧﴾

دغه (موصوف) عیسی ځوی د مریمی دی (فرمایلی دی الله په شان د عیسی کښی) خبره حقه رښتیا هغه چه په دی کښی سره جگری کوی (خلق).

تفسیر: یعنی د مسیح علیه السلام شان او صفت هم دغه دی چه پاس بیان شو په یوه رښتیا او ښکاره خبره کښی خلقو چتی (فضول) جگری او مناقشی پیدا کړی دی. او راز راز (قسم قسم) اختلافات ئی پکښی درولی دی چه یو تری خدای جوړوی - بل ئی د الله تعالی ځوی گنی - بل یی کذاب او مفتري بولی - بل د ده پر نسب او نورو طعنی وهی - رښتیا خبره خو هم دغه ده چه ښکاره کړی شوه چه مسیح علیه السلام خدای نه دی بلکه د الله تعالی یو مقرب بنده دی - کاذب او مفتري نه دی - بلکه یو رښتین نبی دی. د ده حسب او نسب گرد (تول) سره پاک دی - الله تعالی ده ته «کلمه الله» فرمایلی دی. او ممکن دی د ﴿قَوْلَ الْحَقِّ﴾ معنی هم دغه «کلمه الله» وی.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَنَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّهُ يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٢٨﴾

نه ښائیږی الله ته دا چه ونیسی ولد (هیڅوک) پاکی ده ده ته (له نیولو د

ولد) هر کله چه حکم و کړی دی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چه وائی هغه ته (موجود) شه پس هغه موجود شی.

تفسیر: هغه ذات ته چه د ده د یوه (کن - شه!) څخه هر شی موجودیږی د ځوی او لمسی شه ضرورت لاحق دی؟ آیا (العیاذ بالله) اولاد به د ضعف په وقت کښی ورسره کومک او مرسته (مدد) کوی؟ یا د مشکلاتو په وقت کښی به ئی لاس سپکوی؟ یا وروسته له هغه به د ده نوم ژوندی ساتی؟ او که داسی کومه شبهه درپیدا شوی وی چه عموماً انسانان له مور او پلاره پیدا کیږی نو د حضرت مسیح علیه السلام پلار څوک دی؟ نو د هغه جواب هم دغه د ﴿كُنْ فَيَكُونُ﴾ په جمله کښی راغی. یعنی داسی مطلق قادر ته دغه څه اشکال لری چه یو هلک بی له پلاره پیدا کړی؟ که عیسیایان الله تعالی د مسیح پلار او صدیقه مریمه د ده مور گنی نو العیاذ بالله د میره (خاوند) او د ښځی د نورو تعلقاتو اقرار به هم کوی؟ سره له دی چه پلار ئی ودروی نو د تخلیق طریقه خو به هم هغسی نه وی چه بالعموم په والدینو کښی دی نو بیا په بی پلاره پیدا کولو کښی به څه اشکال وی؟

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوا ۚ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿۲۱﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۲۲﴾

او (وویل عیسی) بیشکه الله رب ځما دی او رب ستاسی دی پس عبادت کوی تاسی د الله؛ هم دغه لیاره سمه صافه برابره. نو بیا اختلاف وکړ دلو (د نصاری په باب د عیسی کښی) له منځ د دغو (خلقو) نو خرابی ده دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی له حاضریدو د هغی ورځی ډیری لوئی (د قیامت نه).

تفسیر: دغه د چا خبره ده؟ د ځینو په نزد دا د حضرت مسیح علیه السلام مقوله ده - کواکی پخوا له دی نه د حضرت مسیح هم هغه خبری چه له ﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ﴾ الآية - څخه نقل کړی شوی دی دا د هغه تکمله شوه په منځ کښی د مخاطبینو د تنبیه دپاره له ﴿ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ﴾ څخه د الله تعالی کلام و. ځما په نزد بهتر دا دی چه دغه د ﴿وَأَذْكُرِي الْكِتَابَ مَرْيَمَ﴾ الآية - سره ولگولی شی - یعنی (ای محمده صلی الله علیه وسلم!) په کتاب کښی د مریمی او د مسیح علیه السلام د حال هغه مذکور چه شوی دی - وائی وروه! او ووايه چه ځما او ستاسی رب الله دی. یواځی د هم دغه عبادت وکړئ! ځوی او لمسی ورته مه دروئ! الله تعالی د توحید داسی سمه صافه لیاره درښوولی ده چه هیڅ لوده، ژوره (نشیب و فراز) کوږوالی نه لری - او

کردو (تولو) انبیاو د هم هغه په طرف لپار ښوونه کړی ده - لیکن خلقو ډیری فرقی جوړی کړی دی او بیلې بیلې لیاری ئی ایستلی دی - نو هغه کسان چه له توحید څخه انکار کوی نو هغوی ته د ډیری هولناکی ورځی (قیامت) له تباهی څخه خبردار کیدل په کار دی چه خامخا راتلونکی دی.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونا لَكِنَ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

څه ډیر ښه اوریدونکی به وی دوی او څه ډیر ښه لیدونکی (به وی دوی په هغی ورځی کښی چه رابه شی دوی مونږ ته لیکن ظالمان نن ورځ په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی نن چه اوریدل او لیدل مفید دی دوی بیخی کانه او پرانده شوی دی - او د قیامت په ورځ چه لیدل او آوریدل له سره فائده نه رسوی د دوی سترگی او غوږونه خلاصیږی او په دغی ورځی کښی به داسی خبری اوری چه زړونه ئی تری یرق چوی او داسی مناظر او ننداری به گوری چه د هغو د لیدلو څخه به د دوی غیری تکی توری الوځی (نعوذ بالله منه)

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ

او وویروه ته دوی له ورځی د حسرت (او ارمانه) کله چه فیصله کړی شی کار (د حساب او کتاب)

تفسیر: کفارو ته به د افسوس او ارمان کولو ډیری مواقع ودرمخه کیږی او آخری موقع به هم هغه وی کله چه مرگ د یوی گدی پشان راوستی شی او د جنت او د دوزخ په منځ کښی د گردو (تولو) په منځ کښی په داسی حال کښی چه گرد (تول) به ورته گوری ذبح کاوه شی - او داسی یو غږ به کیږی چه «جنتی دی په جنت کښی او دوزخی دی په دوزخ کښی د تل دپاره پاتی وی، وروسته له دی نه به مرگ هیچا ته نه راځی» نو په دغه وقت کښی کافران بالکل نا امیده کیږی او د حسرت لاسونه به سره مښی او گوتی به چیچی.

څه په کار ده اوس ژړا او انکولا ■ لوبی مات او غوړی توی شول په بیدیا

وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

حال دا چه دوی (په دنیوی) غفلت کښی دی او دوی ایمان نه راوړی

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی دوی د داسی ورځی په راتگ باور نه کوی او د غفلت په نشو کښی مخمور پراته دی او په ډیره درنه هیره کښی لویدلی دی خو څه مهال (وخت) چه له قیامت د لویو مصائبو سره مخامخ کیږی - نو دلته وائی کشکی هلته مو سترگی خلاصی کړی وی او پخپلو نفعو او زیانونو پوهیدلی وی مگر د دغی ورځی حسرت او افسوس دوی ته هیڅ په درد نه خوری ځکه

لگیا وی تل په لوبو له نن ورځ وی بېغم . الآن قد ندمت وما ينفع الندم

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٥٠﴾

بیشکه مونږ چه یو هم دا مونږ وارث کیږو د ځمکی او د هغه چا چه پر دغه ځمکی دی او خاص مونږ ته به راوستی شی دوی (دپاره د جزا)

تفسیر: یعنی د هیچا مال او ملک به باقی نه پاتی کیږی، هر شی به مستقیماً د خپل حقیقی مالک په طرف رجوع کوی الله تعالیٰ به پخپله بالذات علی الاطلاق حاکم او متصرف وی، په هر څیز کښی په هر قسم سره چه اراده وفرمائی سم له خپله حکمه سره پکښی تصرف کوی - د دنیا د هغو سامانونو چه تاسی ئی په غفلت کښی غورځولی یی وارث او مالک یواځی هم هغه وحده لاشریک له الله تعالیٰ پاتی کیږی. د مال او د ملک گرد (تول) طویل او عریض دعوی کونکی تول د فناء او زوال په کنده کښی غورځاوه شی.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ

او یاد کړه (ای محمده! امت خپل ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ابراهیم

تفسیر: په تیره رکوع کښی د حضرت مسیح علیه السلام او د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها قصه بیان او د نصرانیانو تردید وکړی شو چه دوی یو انسان د رحمن په ځای دراوه، په دغه رکوع کښی د مکی معظمی د مشرکینو د شرمولو دپاره د حضرت ابراهیم علیه السلام قصه اورولو شی - چه دی عین تر خپل پلار سره څرنگه او د شرک پر خلاف کلک ودرید او له شرکه او بت پرستی څخه ئی منع کوله؟ او گردو (تولو) ته ئی وویل چه که له شرکه لاس واخلي - او

د وحدت پر سمه لیاره روان شی! کله چه خپل تبلیغ او هدایت ئی بی اثره ولید نو وطن، اقارب او گورد (تول) هیواد والا ئی هم پرېښودل، او محضاً الله ئی هجرت اختیار کړ. د مکی مکرمی مشرکانو داسی دعوی کوله چه دوی د ابراهیم علیه السلام له اولادی او د هم هغه پر دین قائم دی نو دا ئی هغوی ته وروښوول چه ستاسی د پلار ابراهیم علیه السلام رویه د بتانو په نسبت څه ډول (طریقه) وه؟ که د آباؤ او اجدادو تقلید کوئ، نو د داسی یو پلار تقلید وکړئ! او له مشرکو پلرونو او نیکه گانو نه هم هغسی مرور او بیزاره شی - لکه چه ابراهیم علیه السلام تری بیزاره شوی ؤ.

اِنَّهٗ كَانَ صَدِيقًا نَّبِيًّا ﴿۳۱﴾

بیشکه دغه (ابراهیم) ؤ صدیق (دیر رښتینی) نبی

تفسیر: د «صدیق» معنی دا ده چه دیر زیات رښتیا ویونکی چه پر خپلو خبرو د عمل کولو له پلوه بیخی رښتین ثابت او د خپل قول او عمل توافق په رښتیا سره گوردو (تولو) ته ښی. یا خو «صدیق» هغه رښتین او پاک طینت سری ته وائی چه د ده په زړه کښی د رښتیا قبلولو دپاره نهایت اعلیٰ اکمل استعداد موجود وی. هر هغه خبره چه د الله تعالیٰ له جانبه ور ورسپړی هغه بلا توقفه د ده په زړه کښی ځای ونیسی - او بیخی د شک او تردد ځای او گنجائش پکښی پاتی نشی - ابراهیم علیه السلام په هری یوی معنی سره «صدیق» ؤ او کله چه د «صدیقیت» دپاره «نبوت» نه دی لازم نو ځکه ئی وروسته د «صدیقاً» سره «نبیا» هم وفرمایل او پر نبوت ئی هم تصریح وکړه - له هم دی ځایه معلوم شو چه د کذبات ثلاثه حدیث او په «نحن احق بالشک من ابراهیم» او نورو روایاتو کښی د کذب او شک هغه معنی نه ده مراده چه د کلام له سطحی څخه مفهومیږی.

اِذْ قَالَ لِاٰیِّهِ يٰاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَاَلَيْغَبُ عَنْكَ شَيْءٌ ﴿۳۲﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل ته ای پلاره څه دپاره عبادت کوی ته د هغه څیز چه نه اوری او نه وینی او نه دفع کولی شی له تا نه هیڅ څیز.

تفسیر: یعنی هغه چه مگوری او آوری او په مشکلاتو کښی هم پکار راځی - مگر واجب الوجود نه وی د هغه عبادت هم نه دی جائز څه ځای د دی چه د یوی بی ځانه تیږی (گتی) یا بی روحه بت چه نه لیدی شی او نه اوریدی شی او نه ځمونږ څه په کار راځی او پخپله ځمونږ په لاسونو جوړ شوی او توږلی شوی دی هغه خپل معبود ودروو - نو دغه عمل د هیڅ یو عاقل او پوه

سری کار له سره نشی کیدی.

يَا بَتِّ اِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِيْ اِهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٣٦﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم په تحقیق راغلی دی ماته له علمه هغه قدر چه نه دی راغلی تاته نو متابعت وکړه عَما چه وبه بنیم تاته لیاره سمه برابره .

تفسیر: یعنی الله تعالی ماته د توحید او د معاد او د نورو صحیح علم راکړی او د شریعت له حقائقو څخه ئی واقف کړی یم که ته عَما متابعت وکړی نو زه به دی پر داسی سمی صافی لیاری بیایم چه د الله تعالی تر رضاء پوری رسیږی پرته (علاوه) له دی نه نوری گردی (تولی) لیاری داسی خرابی او کړی دی چه پر هغو باندی له تللو څخه هیڅوک بری او نجات نشی موندلی.

يَا بَتِّ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٣٧﴾

ای پلاره عَما مه کوه عبادت د شیطان (په ارتکاب د منهیاتو)؛ بیشکه شیطان دی له رحمن څخه ډیر نافرمانه (سرکشه).

تفسیر: د بتانو عبادت په شیطانی اغواء او لمسون کیږی - او شیطان د دغه حرکت له لیدلو څخه ډیر زیات خوشالیدي نو په دی لحاظ ګواکي د بتانو عبادت د شیطان عبادت دی او د شیطان عبادت ګواکي د رحمن څخه انتهایي نافرمانی ده . ښائی د ﴿عَصِيًّا﴾ په لفظ سره دی لوری ته هم توجه ورکړی وی چه د شیطان د پوښنی نافرمانی اظهار په هغه وقت کښی شوی ده چه ستاسی د پلار آدم علیه السلام په مقابل کښی د تعظیمی سجدی حکم ورکړی شوی و لهذا د آدم علیه السلام اولادی ته د ډیر شرم او ننگ ځای دی چه د رحمن څخه مخ واړوی او له شیطان سره خپله یاراننه ونښلوی - یا هغه قدیمی ازلی دشمن خپل معبود وګرځوی.

يَا بَتِّ اِنِّيْ اَخَافُ اَنْ يَّسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُوْنَ لِلشَّيْطٰنِ وَلِيًّا ﴿٣٨﴾

ای پلاره غما بیشکه زه چه یم ویریریم له دی نه چه وبه رسیبری تاته عذاب له رحمن شخه (لامله «له وجی» د متابعت د شیطان) پس شی به ته شیطان ته دوست (ملگری په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی د رحمن د عظیمه و رحمتونو اقتضاء دا ده چه پر گردو (تولو) بندگانو ئی شفقت او مهربانی وی لیکن ستا د بدو اعمالو له شامته ویره ده چه هم دغه حلیم رحیم او کریم الله تعالی هم په قهر نشی او پر تاسی کوم سخت آفت نازل نه کری چه په هغه کښی د اخته کیدلو لامله (له وجی) تل تر تله د شیطان رفیق او ملگری شی یعنی د کفر او شرک له مزاولته په مستقبل کښی د ایمان او توبی توفیق درپه برخه نشی - او د اولیاء الشیاطین په دله کښی شامل شی - او په دائمی عذاب کښی وغورځاوه شی عموماً مفسرینو دغه معنی اخیستی ده لیکن حضرت شاه صاحب لیکي. - «یعنی د کفر له وباله که کوم آفت راشی نو له شیطان به مدد غواړی یعنی له بتانو شخه - اکثر خلق په هم دغسی وقت کښی شرک کوی» والله اعلم.

قَالَ ارْغَبْ اَنْتَ عَنِ الْهَقِي يَا اِبْرَاهِيْمُ لَنْ لَمْ تَنْتَهَ لِرَجْمِكَ وَاهْجُرْنِي بَلِيًّا

وویل (آزر پلار د ابراهیم) آیا مخ گرځونکی ئی ته له (عبادت د) معبودانو غما ای ابراهیمه، که منع نشوی ته (له دی کاره) نو خامخا وبه ولم هرومرو (خامخا) تا په تیرو (گتو) (یا بدو خبرو) سره او ترک می کړه (او لری شه له مانه) ډیر مدت (چه ضرر می در ونه رسیبری).

تفسیر: د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار (آزر) د خپل غوی د دغه تقریر له آوریدلو شخه وروسته ده ته وویل «معلومیږی چه ته غمونږ له معبودانو شخه بد عقیده ئی بس دی دا خپل وعظ او نصیحت او بد اعتقاد پرېږده - که نه ته به بله کومه سخته خبره له ما شخه آوری بلکه غما په لاس به سنگسارېږی که خپل خیر غواړی نو له ما شخه تر یوه مدت (مادام العمر) لری شه! چه زه نه غواړم چه ستا رنگ وگورم - او پخوا له دی نه چه زه پر تا لاس پورته کړم ته له دی غچایه لری شه!»

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ

وویل (ابراہیم) سلام (د متارکی د خبرو) دی وی په تا باندی.

تفسیر: دغه د رخصت یا د متارکت سلام دی لکه چه غمونږ په محاوراتو هم په داسی مواقعو کښی داسی ویلی کیږی چه که هغه خبره یا کار داسی وشي نو غما درته سلام دی لکه چه په (۲۰) جزء د القصص په (۵۵) آیت (۶) رکوع کښی هم داسی یو آیت لولو ﴿وَإِذْ أَسْمِعُوا لَكُمْ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ﴾ حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «معلوم شو که په دینی خبره مور او پلار خپه شی او خپل غوی له کوره ویاسی او غوی په خوږه ژبه او مؤدبه وینا تری بیلتون اختیار کړی نو دغسی هلک نه عاق کیږی».

سَأَسْتَغْفِرُكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٢٥﴾

ژر به مغفرت غواړم تاته له رب خپل (خو مسلمان شی)؛ بیشکه چه الله دی پر ما ډیر مهربان.

تفسیر: امید شته چه پاک الله پخپله مهربانی به غما د پلار گناه معافوی حضرت ابراهیم علیه السلام د استغفار وعده ابتداء فرمایلی وه لکه چه د استغفار په وقت کښی څه مهال (وخت) چه د الله تعالی مرضی ورمعلومه شوه نو استغفار ئی موقوف کړ - دغه بحث د توبی (براءة) په سورت په ۱۱۳ آیت (۱۴) رکوع کښی د دی آیت په فائده کښی تیر شوی دی ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلنَّاسِ كَيْفَ هَلْتُمْ دِي د دی تفسیر کښی ولوست شی.

وَاعْتَرَلَكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٢٦﴾

او په څنگ به شم له تاسی (تولو بت پرستانو) او له هغه څه چه تاسی ئی عبادت کوئ غیر له الله او عبادت به کوم (یواځی) د رب خپل امید لرم د دی چه نشم زه په عبادت د رب خپل کښی بدبخته (نا امیده لکه چه تاسی شوی یی).

تفسیر: کله چه غما د پند او نصیحت هیڅ اثر پر تاسی نه لویږی بلکه بالعکس غما ویرولو او دارولو ته هڅه هم کیږی نو اوس زه پخپله ستاسی په دغه کلی کښی نه پاتی کیږم او تاسی سره

له ستاسی باطلو معبودانو پریږدم - او له دی وطنه هجرت کوم - څو له تاسو څخه گوښی (بیل) کینم - او د زړه په اطمینان سره د الله واحد عبادت وکړی شم - د الله تعالیٰ له فضله او کرمه کامل امید شته چه زه د ده بندگی وکړی شم او پکښی محروم او ناکامه پاتی نشم - کله چه په غربت او بیکسی کښی هم د ده عبادت وکړم - او د الله تعالیٰ لوی دربار ته دعاء وکړم ضرور ئی مستجابوی - ځما الله سمیع او بصیر او علیم دی او ستاسی د تیږو (گتو) او لرگیو باطل معبودان داسی دی چه هومره ناری ورته ووهی او ورته وژارئ خو بیا هم ستاسی دعاوی نه آوری او په درد مو نه خوری.

فَلَمَّا اعْتَرَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ

دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ اسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ۝۱۹

کله چه په څنگ شو (ابراهیم) له دوی نه په هجرت سره او له هغه څیزه (چه دوی ئی) عبادت کاوه غیر له الله نه نو وېشل مونږ ده ته (ځوی) اسحق او (لمسی) یعقوب؛ او هر یو (له دوی دواړو) گرځولی ؤ مونږ نبی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لپاره کښی ئی هجرت وکړ او له خپلو اقاربو او خپلوانو څخه لری ولوید الله تعالیٰ ده ته له وطنه زیات شیان ورعطاء کړل چه د غریب الوطنی وحشت تری لری شی - او هلته انس او سکون حاصل کړی. ښائی دلته ئی د حضرت اسمعیل علیه السلام ذکر ځکه نه وی فرمایلی چه هغه له ده سره نه ؤ - بلکه دی یی په وړوکتوب له خپله ځانه بیل کړی ؤ - او هم د هغه تذکره مستقلا راتلونکی ده.

تنبیه: حضرت اسحق علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام ځوی او حضرت یعقوب د حضرت اسحق علیه السلام ځوی دی - چه له هم دغی سلسلی څخه د بنی اسرائیلو سلسله پیدا کیږی او د هم دغو په اولاده کښی په زرهاؤ انبیاء پیدا شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُم لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ۝۲۰

او بښلی ؤ مونږ دوی (دری واړو) ته له رحمته خپل (نبوت او حکمت) او گرځولی وه مونږ دوی ته (یعنی ابراهیم او ځامنو ته ئی) ژبه د صدق رښتیني (یعنی د نیکی) ډیره پورته مشهوره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له خپل خاص رحمت څخه خلیل الله علیه السلام او د ده کورنی ته د

نبوت او حکمت لویه برخه عنایت کړه - او په دنیا کېنې ئی د ده خبره پورته کړه - او د تل دپاره ئی د ده د خیر ذکر جاری کړ لکه چه په گردو (تولو) مذاهبو او مللو کېنې د ده تعظیم او توصیف کیږی او مونږ محمدی امت پخپلو لمونځونو کېنې تل داسی لولو. **اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید** - فی الحقیقت دغه د حضرت ابراهیم علیه السلام د دغی دعاء د مقبولیت ثمره ده چه فرمانلی ؤ ﴿وَجَعَلْ لِّی لِسَانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ﴾

وَأَذْكُرْ فِی الْکِتَابِ مُوسَىٰ ذَٰ

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کېنې (قصه د) موسی

تفسیر: یعنی په قرآن کریم کېنې چه اوس سم د لاسه د حضرت موسی علیه السلام بیان کیږی د هغه ذکر د خلقو په مخ کېنې وکړه! څکه چه دی د اسحق علیه السلام او د یعقوب علیه السلام له نسله د اسرائیلی سلسلی یو لوی اولوالعزم رسول الله او اعظم مشرع تیر شوی دی او هم هغسی چه د حضرت یحییٰ او عیسیٰ علیهما السلام په تذکره کېنې په خصوصیت سره د عیسائیانو اصلاح او د ابراهیم علیه السلام له تذکری څخه د مکی معظمی د مشرکانو تنبیه مقصود ده هم داسی د حضرت موسی او حضرت هارون علیهما السلام له تذکری څخه ښائی یهودانو ته د دی خبری ښوونه مقصود ده - چه وگورئ قرآن عظیم په څه وسعت او لوی زړه سره د دوی د لوی مقتداء د واقعی کمالاتو او محاسنو اعلان کوی - نو یهودانو ته هم ښائی چه دوی هم سم د خپل جلیل القدر نبی د ښکارو او صریحو پخوا ویلو سره د دغه اسمعیلی نبی (محمد صلی الله علیه وسلم) د رسالت او نبوت اقرار او اعتراف په خلاص زړه او اخلاص او محبت سره وکړی! ښائی د هم دی لامله (له وجی) وروسته د حضرت موسی علیه السلام له ذکره د کلام عنان د حضرت اسمعیل علیه السلام په لوری گرځولی شوی دی.

إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ۝۵۱

بیشکه چه دی ؤ خالص کړی شوی (د الله له طرفه) او ؤ دی رسول نبی.

تفسیر: هر هغه انسان ته چه د الله تعالیٰ له طرفه وحی راشی هغه «نبی» دی، په انبیاءو کېنې هغه چا ته چه خصوصی امتیاز حاصل وی یعنی د مکذبانو په مقابل کېنې د بیل یو مستقل امت په طرف مبعوث شوی وی - یا نوی کتاب او مستقل شریعت ولری نو هغه ته «رسول نبی» یا «نبی رسول» ویلی کیږی په شریعاتو کېنې جزئی تصرفات لکه د کوم عام تخصیص یا د مطلق

تقیید او نور په رسولانو پوری څه تخصیص نه لری، عام انبیاء هم هغه کولی شی باقی پر غیر الانبیاء باندی د رسول او مرسل اطلاق لکه چه د قرآن په بعض مواضعو کښی موندل کیږی د دغه مصطلح معنی په اعتبار نه دی او هلته نور حیثیات معتبر دی. والله اعلم.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

او نداء کړی وه مونږ دغه (موسی) ته له جانب د (غره د) طور چه (د موسی) ښی طرف ته ؤ او رانژدی کړی ؤ مونږ دی حال دا چه مونږ له ده سره د راز خبری کولی.

تفسیر: یعنی څه مهال (وخت) چه موسی علیه السلام د اور څلیدل محسوس کړل نو د «طور» د غره په هغه مبارکه او میمون جانب کښی ورسید چه د موسی علیه السلام د ښی لاس پر طرف کښی واقع ؤ نو الله تعالی نداء او غږ پری وکړ - او د همکلامی شرف ئی ورویاښه تفصیل ئی د «طه» په سورت کښی راځی - وائی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښی له هر جهته او د هر ویښته له بیڅه د پاک الله کلام اوریده چه ئی د پرهستی له واسطی کیده او په روحانی ډول (طریقه) سره دومره قرب او علو ور حاصل شوی ؤ چه د هغو غیبی اقلامو غږونه یی هم آوریده چه پری تورات ښکلی کیده وحی ئی څکه «پته خبره» وفرمایله چه په دغه وقت کښی کوم بل انسان په دغه استماع کښی ورسره شریک نه ؤ - اکر که وروسته له هغه نور خلق هم پری خبر کړل شول . (والله اعلم).

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

او ښلی ؤ مونږ دغه (موسی) ته له رحمت خپله ورور د ده هارون حال دا چه نبی ؤ (حما او وزیر ؤ د موسی).

تفسیر: یعنی هارون علیه السلام د حضرت موسی علیه السلام په کار کښی مددگار شو - څکه چه دی ئی پخپله غوښتی ؤ - لکه چه په (۲۰) جزء د «القصص» په (۳۴) آیت (۴) رکوع کښی راغلی دی - ﴿وَإِخَاهُ هَارُونَ هُوَ أَضْمَرُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلَهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ او په (۱۶) جزء د «طه» د سورت (۲۹-۳۰) آیت (۲) رکوع کښی مذکور دی ﴿وَجَعَلْنَا لِي وَهَارُونَ أَنْهَلِ هَارُونَ أَخِي﴾ الآية - نو الله تعالی د موسی علیه السلام دغه دعاء او غوښتنه ومنله او هارون علیه السلام ئی نبی وگرځاوه او د ده د اعانت او تقویت (وزارت) دپاره ئی ورمقرر کړ هسی خو په عمر کښی هارون علیه السلام له موسی علیه السلام څخه څلور

کاله مشر و. وائی چه هیچا په دنیا کښی د خپل ورور دپاره دومره لوی شفاعت نه دی کړی لکه چه موسی علیه السلام د هارون علیه السلام دپاره کړی دی.

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿۱۹﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) اسمعیل بیشکه چه دی و صادق (رښتینی) په وعده کښی او و رسول نبی.

تفسیر: له دی نه د حضرت اسمعیل علیه السلام فضیلت پر حضرت اسحق علیه السلام ظاهریو څکه چه هغه یی یواځی په نبی سره یاد کړ - او اسمعیل علیه السلام ته یی رسول او نبی وفرمایه په صحیح مسلم کښی حدیث دی «ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمعيل - د ابراهيم له اولادی څخه الله تعالی اسمعیل علیه السلام غوره کړی دی» حضرت اسمعیل علیه السلام د حجازی اعرابو اعلی مورث او ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم له اجدادو څخه دی - اسمعیل علیه السلام ته ننی ابراهیمی شریعت ورکړی و - د ده صادق الوعدتوب مشهور و - له الله یا د الله تعالی د بندگانو سره به ننی کومه وعده چه کوله هغه به ننی هرومرو (خامخا) پوره کوله - ده له یوه سری سره وعده کړی وه تر هغه پوری چه ته راځی - زه هم دلته درته گورم - وائی چه هغه سری تر یوه کاله پوری رانغی - او ده هملته ورته کاته - له نبی کریم څخه هم منقول دی - چه پخوا له بعثته دوی ته عبد الله بن ابی الحساء ویلی و چه تاسی هم دلته واوسئ زه هم دا اوس درځم - دوی تر دریو ورځو پوری هملته وو - کله چه هغه بیرته راغلی نو ده ورته وفرمائل - چه «تا ماته تکلیف ورساوه. زه له دریو ورځو رانیسی په هم دی ځای کښی درته منتظر وم» د حضرت اسمعیل علیه السلام د وعدی انتهائی صداقت په هغه وقت کښی ظاهر شو - کله چه خپل پلار ابراهیم علیه السلام ته ننی وویل ﴿يَا اِبْرَاهِيْمُ اَفْعَلْ مَا تُؤْمِرُ فَقَدْ قَدْ اِنْ شَاءَ اللهُ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ جزء (۲۳) (د الصافات (۱۰۲) آیت (۳) رکوع او هم هغسی دغه خپله خبره ننی په تصدیق سره هم ورسوله.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ

او و دی چه حکم به ننی کاوه اهل (قوم یا امت) خپل ته په لمانځه سره او په زکوٰۃ سره.

تفسیر: څکه چه کورنی خلق د قریبوالی لامله (له وجی) له گردو (تولو) څخه رومی د هدایت مستحق دی او له هم دوی څخه نوری سلسلی هم چلیږی نو څکه د(طه) په (۸) رکوع کښی

ویلی شوی دی ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾ او د تحریم په (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ او پخپله نبی کریم ته هم د الشعراء په (۱۱) رکوع کښی هم داسی ارشاد شوی دی چې ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ځینی وائی چې له (اهل) ځنی د دوی گرد (تول) قوم مراد دی. لکه چې د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کښی د «اهله» په ځای «قومه» ؤ. والله اعلم.

وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ۝۵۱

او ؤ دی په نزد د رب خپل پسندیده (غوره کړی شوی).

تفسیر: یعنی د نورو هدایت ئی کول - او په خپله د حمیده ؤ اقوالو او افعالو خاوند او مستقیم الحال او مرضی الخصال ؤ.

وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ۝۵۲

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ادريس بيشکه چې دی ؤ صديق (دير رښتینی) نبی.

تفسیر: راجح دا ده چې ادريس عليه السلام د حضرت آدم عليه السلام او نوح عليه السلام په منځنی زمانه کښی تیر شوی دی - وائی چې په دنیا کښی د نجومو او د حسابو علم - او په قلم سره لیکل کالی (کپری) گنډل - تلل (وزن) او پیمانې کول (کیل) او د هغو آلاتو او تیرو (گتو) ترتیبول او وسلی په کار اچول اول ځلی د ده له خوا په کار اچولی شوی دی - والله اعلم. د معراج په شپه کښی د نبی کریم ملاقات له ده سره په څلورم آسمان کښی شوی دی. (د ده نوم اخنوخ او لمړی مرسل دی).

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ۝۵۳

او پورته کړی دی مونږ ده لره (ژوندی) ځای ډیر اوچت (جنت) ته.

تفسیر: یعنی د قرب او عرفان ډیر اوچت مقام او لوی مرتبی ته ئی رسولی دی - ځینی وائی چې ادريس عليه السلام هم د مسیح عليه السلام په شان ژوندی آسمان ته خپژولی شوی دی او هلته تر نن پوری ژوندی دی. ځینی وائی وروسته له دی نه چې پر آسمان خپژولی شوی دی هلته ئی قبض

الروح کړی شوی دی - د ادریس علیه السلام په نسبت ځینو مفسرینو ډیر اسرأیلیات نقل کړی دی - چه پر هغو گردو (تولو) «ابن کثیر رحمه الله علیه» تنقیدات کړی دی. (والله اعلم).

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ

دغه (مخکښی مذکور شوی انبیاء له زکریا او عیسی نه تر ادریس پورې) هغه کسان دی چه انعام کړی دی الله پر دوی له انبیاءو څخه له اولادی د آدم (لکه شیث، ادریس) او له اولادی د هغو کسانو چه بار کړی دی مونږ سره له نوح په بیری کښی لکه ابراهیم لوط صالح) او له اولادی د ابراهیم (لکه اسماعیل اسحاق) او له اولادی د اسرائیل یعقوب (لکه موسی عیسی).

تفسیر: یعنی د هغو انبیاءو ذکر چه د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری شوی دی - پر هم دغو قسمو خلقو الله تعالی د انعاماتو باران کړی دی. دغه گرد (تول) د آدم علیه السلام له اولادی څخه دی او ماسوا له ادریس علیه السلام باقی گرد (تول) د هغو کسانو له اولادی څخه هم دی چه له نوح علیه السلام سره په بیری کښی مونږ هغوی سواره کړی وو - او ځینی د ابراهیم علیه السلام له ذری څخه دی لکه اسحق علیه السلام، یعقوب علیه السلام، اسمعیل علیه السلام محمد علیه الصلوة والسلام - او ځینی د اسرأیل (یعقوب) علیه السلام له نسله دی لکه موسی - هارون - زکریا - یحیی علیه السلام.

وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذْ تَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

او له هغه چا نه چه لپاره مو ښوولی وه (دوی ته) او غوره کړی مو ؤ (دوی نبوت او کرامت ته)؛ هر کله چه وږه لوستلی شو پر دوی باندی آیاتونه د رحمن نو لویدل به (پر ځمکه) سجده کوونکی او ژپیدونکی (له خوفه د الله نه).

تفسیر: «(بکی) په اصل کښی بکوی دی جمع د باکی پر وزن د «فاعل» لکه سجود چه جمع

د ساجد ده واو او یی سره جمع شول اول تری ساکن وه نو واو ئی یی شو او په یی کښی مدغم شو او ماقبل ئی مکسور شو. دپاره د متابعت نو «بکی» شو. یعنی د حق په طرف ئی هدایت وکړ. او د نبوت او رسالت د منصب دپاره ئی غوره او پسند کړل سره له دی چه د دوی مقام اوچت دی. او د معراج کمال ته هم رسیدلی دی. خو د عبودیت او بندگی پشان کښی کامل دی کله چه د الله تعالی کلام آوری. د هغه له مضامینو څخه زیات متأثر کیږی او په نهایتی عاجزی. خشوع. خضوع سره په سجده لویږی. او د پاک الله په یاد ژاړی. نو ځکه د علماؤ اجماع ده چه پر دغه آیت باندی دی هرومرو (خامخا) سجده وکړه شی، خو د هغه مقربینو د طرز عمل په تقلید او یادونه یو شاته مشابهت له هغوی سره حاصل شی. په روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه د «مریم» سورت ولوست. او سجده ئی هم وکړه. وروسته ئی وفرمایل «هذا السجود فاین البکی؟» - دغه خو سجده شوه؛ ژړا ئی چیری ده؟» ځینو مفسرینو له (آیات الرحمن) څخه آیات السجود. او له (سجدا) نه سجود التلاوة مراد کړی ده. مگر ظاهر خو هغه دی. چه پخوا مو د هغه تقریر وکړ. په حدیث کښی راغلی دی چه «د لوی قرآن تلاوت وکړئ! او وژاړئ! که مو ژړا درنشی نو اقلا د ژړا وضعیت (صورت) خو ځان ته غوره کړئ!»

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيَاثًا ۝

پس پیدا شول پس له دوی نه (داسی بد) خلیفگان چه ضائع کړ دوی لمونځ او متابعت وکړ دوی د شهواتو (نفسانی خواهشونو) پس ژر به یو ځای شی دوی له بد عاقبت خپل سره.

تفسیر: هغه تیر شوی بیان د پخوانیو حال ؤ. د ورستنیو حال دا دی چه د دنیا په خوندونو او لذتونو او په نفسانی خواهشونو کښی دوب تللی دی. او د الله تعالی له عبادته غافل شوی دی. - لمونځ چه اهم العبادات دی ضائع کوی ئی ځینی خو د هغه د فرضیت څخه منکر شوی دی. ځینی سره له دی چه په فرضیت ئی قائل دی خو نه ئی کوی. او که یی کوی خو د جماعت، وقت او د نورو شروطو. حقوقو او آدابو رعایت یی نه کوی. له دوی ځنی به هر یو بیل بیل درجه په درجه د خپلی گمراهی نتیجه وگوری چه څنکه د دوی د خساری او نقصان سبب گرځی؟ او څرنکه په ډیر سخت عذاب کښی اخته کیږی؟ حتی چه ځینی د دوی د جهنم په هغی ډیری بدی وادی کښی غورځول کیږی چه د هغی اسم هم (غی) دی.

الْأَمِنْ تَابَ وَأَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٤٠﴾

مگر هغه چا چه توبه ئی وویستله او ایمان ئی راورد او عمل ئی وکړ نیک پس دغه کسان به ننوځی په جنت کښی او ظلم به پر دوی ونه کړی شی هیڅ قدر (په تقلیل د ثواب یا تزئید د عقاب).

تفسیر: د توبی دروازه خو د داسی مجرمانو دپاره هم نه ده بنده چه سخت کنهگار وی او د زړه په صدق سره توبه ویاسی او د ایمان او صالح عمل لیاره غوره کوی او خپل اعمال او افعال اصلاح کوی او سم درست ئی ساتی - نو د جنت دروازی دوی ته پرانستلی دی - وروسته له توبی څخه هر هغه ښه عمل چه وکړی د پخوانیو بدو اعمالو له سببه په دغو کښی هیڅ قسم کمی او تقلیل نه واقع کیږی - او نه ئی کوم قسم حق ضائع کیږی - په حدیث کښی راغلی دی «التائب من الذنب کمن لا ذنب له» - له گناه څخه توبه کوونکی داسی دی لکه چه له سره ئی گناه نه وی کړی» «اللهم تب علینا انک انت التواب الرحیم»

جَنَّتْ عَدْنِ الْآتِي وَعَدَّ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا ﴿٤١﴾

جنتونه د تل اوسیدلو هغو ته چه وعده ئی کړی ده رحمن له بندگانو خپلو سره په غیب باندی (چه نه دی لیدلی دا جنتونه) بیشکه شان دا دی چه ده وعده د ده (چه جنت دی) خامخا راځی به ورته (اهل ئی).

تفسیر: کله چه بنده بی د شیانو د لیدلو څخه محض د انبیاء علیهم السلام په وینا سره ایمان راوړی - او بی له لیدلو د الله تعالی عبادت کوی - نو پاک الله هم له دوی سره د جنت د هسی اعلی نعمتونو د ورکولو وعده فرمایلی ده چه د هغو د خوندونو او مزو او ښه والی نظیر او مثال د ده په خوب او خاطر کښی هم نه دی تیر شوی - او هغه هر ورو (خامخا) ورسیدونکی او پوره کیدونکی دی - ځکه چه د الله تعالی کرد (تول) مواعید حتمی الوقوع قاطع او لا یتغیر دی.

لَا يَسْعَوْنَ فِيهَا الْغَوَا إِلَّا اسْلَمَاءً

نه به اوری دغه (جنتیان) په دغه (جنت) کښی چتی (فضول) خبره مگر (اوری به) سلام؛

تفسیر: یعنی په جنت کښی به لغو - بی باکی - بابیزه او بیکاره خبری او شور ماشور او نور بیهوده شیان له سره نه وی - هوا د پرښتو او د مؤمنینو له طرفه به د (السلام علیکم - وعلیکم السلام) غږونه پورته کیږی.

وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿۲۷﴾

او دی دوی ته رزق (روزی) د دوی په دغه (جنت) کښی صبا او بیگا.

تفسیر: له صبا او بیگا څخه د جنت صبا او بیگا مراد دی - هلته به د دنیا په شان طلوع او غروب (لمر خاته، لویده) نه وی - چه په هغه سره شپې او ورځې صبا او بیگا مقرر کړ شی - بلکه د خاصو اقسامو انوارو په توارد او تنوع وی چه د هغو په واسطه د صبا او بیگا تعیین او تحدید کیدی شی. حسب العادت او معمول د جنت د صبا او بیگا روزی به وررسیږی - او د یوی شیبې له مخی به هم د لوړی تکلیف نه احساس کیږی - دغه روزی به څه وی؟ د ده کیفیت الله تعالی ته ډیر ښه معلوم دی په حدیث کښی راغلی دی «یسبحون الله بكرة وعشیا - جنتیان به صبا او بیگا د حق تعالی جل جلاله تسبیح وائی» ښوایي د جسمانی غذا سره دوی ته روحانی غذا هم وررسیږی.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿۲۸﴾

دغه (چه ذکر مو وکړ) جنت دی هغه چه په میراث به ورکوو مونږ له بندگانو خپلو هغه چا ته چه وی پرهیزگار.

تفسیر: یعنی د آدم علیه السلام میراث چه رومی جنت هغه ته رسیدلی ؤ. او ښائی د میراث لفظ ئی څکه اختیار فرمایلی وی چه د تملیک په اقسامو کښی دغه تملیک له ځمکو (تولو) څخه اتم او احکم قسم دی چه په دی کښی نه د فسخی احتمال شته - او نه د بیرته اخیستلو - او نه د ابطال - او نه د اقالی امکان پکښی پیدا کیدی شی.

وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا

وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۝۶۳

او (وویل جبرئیل) نه نازلیدو (مونږ ملائکی) مگر په حکم د رب ستا خاص الله ته دی (علم) پر هر هغه څیز چه په مخ ځمونږ کښی دی (له راتلونکو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه وروسته ځمونږ دی (له تیرو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه په منځ د دغه (ماضی او مستقبل او کارونو) کښی دی او نه دی رب ستا هیروونکی (د تا).

تفسیر: یو ځلی جبریل علیه السلام تر څو ورځو پوری رانغی - رسول الله صلی الله علیه وسلم منعقب و - کفار په داسی ویناو خولی وپرانستلی چه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه د ده رب خفه دی. له دغو طعنو او پیغورو څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متأثر او زړه تنگی شو - بالاخر جبریل علیه السلام تشریف راوړ - رسول الله صلی الله علیه وسلم له ده نه د دغومره ورځو د نه راتللو د سبب پوښتنه وفرمایله - او په حدیث کښی راغلی دی - چه دوی وفرمایل «ما یمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا - هومره چه ته راځی - له هغه څخه زیات ولی نه راځی؟» الله تعالی لا پخوا جبریل علیه السلام ته داسی ښوولی وه چه ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم په جواب کښی داسی ووايه ﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾ الآية - دا د الله تعالی کلام شو - د جبریل له طرفه - لکه چه په ﴿إِنَّا لَنَعْبُدُ وَإِنَّا لَكُنُسَعِيدُونَ﴾ کښی مونږ مسلمانانو ته د دعاء کولو طریقه ښوولی ده - جواب حاصل داسی شو چه مونږ خالص بندگان یو - بی د الله تعالی له حکمه خپله بڼه هم نشو خوځولی - ځمونږ صعود او هبوط مگرد (تول) د الله تعالی په اذن او حکم پوری تړلی دی - هر وقت چه پاک الله پخپل کامله قدرت او حکمت سره مناسب وگڼی مونږ ته د ښکته کیدلو حکم راکوی څکه چه د هری زمانی (ماضی - مستقبل - حال) او د هر ځای (آسمان ځمکه او د دوی تر منځ) علم یواځی هم ده سره دی - او هم دی د هر څیز مالک او قابض دی - او هم دی ښه عالم دی چه په کوم وقت کښی پرښته رسول ته ښایی ولیږله شی؟ - ډیره مقربه پرښته او معظم رسول هم د دی خبری واک او اختیار نه لری چه هر چیری ئی زړه وغواړی لاړ شی - او هر کار چه خوښه ئی وی وئی کړی - یا کوم یو څان ته وغواړی د الله تعالی هر کار پر خپل محل او پر خپل وقت وی - تیرواته - سهو - نسیان - خطاء - غفلت او نور پکښی نشته او نه دغه شیان د ده تر دربار پوری رسیدی شی. مطلب دا دی چه د جبریل علیه السلام ژر یا په ځنډ (تاخیر) راتلل هم د ده د حکمت او مصلحت تابع دی.

اوله تنبیہ: «په مخ کښی ځمونږ او وروسته ځمونږ» آسمان او ځمکی ته ویلی دی چه د راښکته کیدلو په وقت ځمکه مخ کښی او آسمان وروسته - او د پورته کیدلو په وقت آسمان مخ کښی او ځمکه وروسته وی او که له دغو ځنی زمانی تقدم او تأخر مراد وی نو مستقبل زمانه وروسته

راتلونکی او د ماضی زمانه مخ کښی تیره شوی ده او د حال زمانه د دواړو په منځ کښی واقع ده.

دوهمه تنبيه: پخوا ئی فرمائی ؤ چه د جنت وارثان اتقياء (له الله څخه ویریدونکی پرهیزگاران) دی په دغه آیت کښی ئی دغه اوبودل چه ویره ښائی له هم هغه ذات څخه وکره شی چه وړ (مستحق) او لائق د دی کیدی شی او د ده په قبضه او واک کښی گردی (تولی) ازمنی او امکانی دی - او بی د ده د حکم او اجازی څخه ډیره لویه پرښته هم خپله ښه (پر) نشی خوځولی - انسان ته لازم دی چه د جنت میراث وړل غواړی نو د پرښتو په شان تل د الله تعالیٰ حکم ته مطیع او منقاد اوسی او دغه ته هم اشاره وشوه. هغه الله تعالیٰ چه په دغه دنیا کښی خپل مخلص بندگان نه هیروی نو په هغه دنیا کښی به هم دوی نه هیروی - او هر ورو (خامخا) ئی جنت ته رسوی - هوا دغومره دی چه هر شی یو وقت لری، په جنت کښی د هر یو نزول به هم پر خپلو، خپلو وقتو کښی وی - او هم هغسی چه دلته پرښتی د الله تعالیٰ له حکمه سره سم په معینو اوقاتو کښی راځی - په جنت کښی هم جنتیانو ته روحانی او جسمانی غذا پر خپلو مقررره ؤ اوقاتو کښی راځی.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ

(الله) رب د آسمانو دی او (رب) د ځمکی دی او (رب) د هغو شیانو دی چه په منځ د دوی کښی دی نو عبادت کوه د ده او صبر کوه په عبادت د دغه (الله) کښی (په طاعت - مصیبت او له معصیته)؛

تفسیر: یعنی د هیچا د ویلو او اورولو پروا مه کوه! او د خپل هغه الله تعالیٰ په بندگی کښی ټینگ اوسه! چه د گرد (تول) جهان رب دی - او د خورا (زیاتو) ډیرو صفاتو او ستایلو څښتن (خاوند) دی.

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَيًّا

آیا پیژنی ته ده ته کوم هم نام (او مثل بلکه نه بی لری).

تفسیر: د الله تعالیٰ اسماء د ده صفات دی - یعنی څوک د الله په صفت سره موصوف شته چه پکښی د ده پشان صفات موجود وی؟ کله چه بل هیڅوک نشته نو د بندگی لایق هم بل هیڅوک له سره نشی کیدی.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِثُّ لَسَوْفَ أُخْرِجُ حَيًّا ۝۶۹

او وائی (له بعثه منكر) انسان آیا كله چه مر شم زه نو خامخا ژر به را وایستلی شم (له عُمکی) ژوندی (بلکه نه ژوندی کیږم او نه بل ژوندون شته).

تفسیر: په پخوانی رکوع کښی ئی د نیکانو او بدانو هغه انجام بیان فرمایلی ؤ چه وروسته له مرگه پیښیدونکی وی - هغه کسان چه پس له مرگه بیا ژوندون محال او مستبعد گنئ - دلته د دوی د شبهاتو جواب ورکاوه کیږی - یعنی انسان د انکار او تعجب له لیاری وائی چه مونږ وروسته له مرگه چه غمونږ هډوکی هم وراسته او رږیږی - او له خاورو سره گډیږی - آیا بیا ژوندی او له خپلو قبرونو څخه راپورته کیږو؟ او د عدم له کتمه د وجود په منصفه راتلی شو؟

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ۝۷۰

آیا نه یادوی (له بعثه منكر) انسان (دا خبره) چه بیشکه مونږ پیدا کړی ؤ دی پخوا له دی نه او نه ؤ دی هیڅ شی (بلکه محض عدم ؤ).

تفسیر: یعنی سره له انسانیته پر دغومره غټه خبره باندی هم نه پوهیږی چه شو ورځی پخوا له دی نه دی هیڅ څیز ؤ، نو الله تعالی دی له عدم څخه وجود ته راووست نو آیا هغه لوی ذات چه له لاشی څخه شی او له محض معدوم څخه موجود کوی - پر دی نه دی قادر چه یو شی وروسته له فناء بیا پیدا کړی شی؟ او متفرقه اجزاء ئی بیرته راتول کړی؟ آدمی ته لا د ده د پوښی ژوندون حال او احوال نه دی معلوم نو څرنگه دی پر خپل وروستنی ژوندون خاندی او ملندی وهی.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ جزء ۲۱ (د الروم ۲۷ آیت ۳ رکوع)

قَوْلِكَ لَنَحْشُرَنَّهُمُ وَالشَّيَاطِينَ

پس قسم دی په رب ستا باندی چه خامخا راجمع به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی او شیطانان (تول)

تفسیر: یعنی منکرین سره له هغو شیطانیو د قیامت په ورځ کښی حاضرولی شی چه دوی ئی اغوا کړی وه - او د هر مجرم شیطان به له ده سره یو ځای نیول کیږی.

ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًا ۝۳۸

بیا به خامخا راحضر کرو مونږ هر ورو (خامخا) دوی چاپیر له دوزخ پر
گوندو پراته (له ډیر هیښه)

تفسیر: یعنی له ډیر دهشت او ویری له ولاړی څخه لویږی او په قراره سره به کیناستی هم نه شی
نو هم دغه شو پر گوندو باندی پریوتل.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتْيًا ۝۳۹ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًا ۝۴۰

بیا به خامخا ویاسو له هری فرقی نه هر هغه د دوی چه ډیر سخت دی پر
رحمن باندی له جهته د سرکشی (او زړورتوب). بیا خامخا مونږ ښه عالم یو
پر هغو کسانو چه دوی ښه لائق دی له دغه (دوزخ) سره له جهته د غورځولو،
سوځولو، داخلولو.

تفسیر: یعنی د منکرانو هره فرقه چه زیات بد معاش، سرکش او زړوره وه - دوی به له نورو فرقو
څخه بیل کړه شی - بیا به دوی کښی هر یو چه د خورا (ډیر) ډیری سزا لائق او د دوزخ
زیات حقدار وی نو هغه د الله تعالیٰ په علم کښی دی - او له گردو (تولو) مجرمانو څخه به
رومی په اور کښی غورځاوه شی.

وَلَا يَنْصَرِفُ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ۝۴۱ ثُمَّ نُنْجِي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًا ۝۴۲

او نشته هیڅوک له تاسی مگر چه دی واردیدونکی ننوتونکی دی دغه ته
(یعنی دوزخ ته چه مؤمن پر صراط تیریږی او کافر تری لویږی). دی (دغه)
عبور علی النار) په رب ستا یقینی حکم پری کړی شوی. بیا به نجات ورکړو
هغو کسانو ته چه پرهیزگاری ئی کړی ده او پری به ږدو ظالمان په دوزخ
کښی پر گوندو پریوتلی.

تفسیر: یعنی د هر یوه نیک او بد - بری او مجرم - مؤمن او کافر لپاره الله تعالیٰ قسم یاد فرمایلی دی چه ضرور بالضرور دوی پر دوزخ باندی تیریدونکی دی څکه چه د جنت د تلو لپار پر هم دغه دوزخ باندی پوری وځی چه هغه ته د ځمونږ په عمومی محاوراتو کښی «پل صراط» وائی - پر دغه باندی د هر سړی لامحاله تیریدل دی. د الله تعالیٰ څخه ویریدونکی مؤمنان هر یو سم له خپلی درجی سره له دی نه په تلوار صحیح او سلامت تیریږی او گناهکاران به تری ښوئیږی او لاندی به په دوزخ کښی لویږی (العیاذ بالله) بیا څه مدت وروسته هر یو سم له خپله عمله سره او هم د انبیایو او ملائکه و او صالحینو په شفاعت او بالاخر مستقیماً د ارحم الراحمین په لطف او مهربانی دغه گرد (تول) گناه گاران چه په رښتیا او صحیح اعتقاد سره ئی طیبه کلمه لوستی ده له دوزخه ایستلی کیږی - او یواځی کافران به پکښی باقی پاتی کیږی - او د دوزخ خوله به ترله کیږی - له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چه د دوزخ په اور کښی به هر یو سړی داخلوه شی - مگر پر صالحانو دغه اور «برد» او «سلام» کیږی او دوی به بی له اندیښنی او تردد تری تیریږی والله اعلم.

ځمونږ امام فخرالدین رازی رحمه الله علیه پخپل لوی او په زړه پوری تفسیر کښی د دغه دخول دیر حکمتونه بیان فرمایلی دی فلیراجع.

وَإِذْ أُنْتَلَىٰ عَلَيْهِمُ الْإِتْبَابُ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا الَّذِينَ آمَنُوا أَلَيْسَ الْفِرْقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٤٧﴾

او کله چه ولوستی شی پر دوی آیتونه (د قرآن) ځمونږ په دی حال کښی چه واضح ښکاره دی وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی چه کوم یو له دغو دواړو فرقو څخه خیر بهتر غوره دی له جهته د مقامه او دیر ښه دی له جهته د مجلسه.

تفسیر: یعنی کفارو د لوی قرآن د آیاتونو له آوریډو څخه چه په هغه کښی د دوی بد انجام ورښوولی شوی دی - د استهزاء او تفاخر په دول (طریقه) غریبو مسلمانانو ته به ئی ویل چه سم ستاسی له زعمه چه په آخرت باندی معتقد یئ هر شی چه په آخرت کښی وړاندی کیدونکی دی - د دواړو فرقو پر موجوده حالت او مهال (وخت) باندی منطبق کیدونکی دی آیا ځمونږ نننی عمارت - اثاث البیت - د هستوگنی سامان - او د ژوندون وسائل او دول او دیل (سنگار) له تاسی څخه ښه او بهتر نه دی؟ او ځمونږ مرکی - جرگی او مجالس ستاسی له مرکو جرگو او مجالسو څخه معتبر او معزز نه دی؟ یقیناً مونږ ستاسی په نزد پر باطل یو خو ستاسی له اهل

الحق شخه مونږ ډیر خوښ - هوسا (ارام) او د سړیو او ملاتړو خاوندان یو - آیا هغه کسان چه غمونږ له خوفه او ویری نن د صفا د غره په کندو کېنې پتیږی - او هلته د نظر بندلو پشان گوښی (بیل) ناست وی صبا به په یوه توپ سره جنت ته رسیږی او دوی داسی گمان کوی چه مونږ په دوزخ کېنې لویږو؟ بلکه نه دی داسی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَتَانَا وَرِغْمًا ۝۴۹

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی چه هغوی ښه وو له جهته د سامانونو او له جهته د شکل او ډول (سینگار) او منظری.

تفسیر: دا د هغوی د خبری جواب ورکړ چه پخوا له دی نه ډیر اقوام تیر شوی دی چه په دنیوی ساز او سامان او نور شوکت او شان کېنې پر تاسی ډیر اوچت او غوږ او وږ (لائیق) وو مگر څه مهال (وخت) چه هغوی د انبیایو په مقابل سرکشی، تکبر، تفاخر او لوئی خپل کار او شعار ښکاره کړ نو الله تعالی د هغوی بیخ او بکر له سته وویست او د دنیا په نقشه کېنې د هغوی نوم او نښان پاتی نشو نو انسان ته لازم دی چه د دنیا په فانی عیش او نشاط او زائل جاه او جلال او بیکاره مظاهرو او مناظرو ونه غولیږی. بالعموم هم دغه متکبر او ځانمنمه (مغرور) دولتمندان او د مالونو او شتو خاوندان حق او حقانیت په لته وهی که پاک الله د هلاکت د نهنگ یوه گوله له دوی نه سازه کړی نو دغه مال او دولت او دنیوی عیش او عشرت د دوی د مقبولیت او ښه انجام دلیل له سره نشی کیدی.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَبْذُذْهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر څوک چه وی په گمراهی کېنې پس زیاتوی (اوږدوی) ده ته رحمن په زیاتولو (د مال او د عمر) سره.

تفسیر: یعنی هر څوک چه په خپله گمراهی او ضلالت کېنې لویږلی وی - هغه هم هغسی پریږده! ځکه چه دنیا د امتحان ځای دی - دلته هر چا ته فی الجمله د هر عمل دپاره آزادی ورکړی شوی ده - د الله تعالی د عادت او د حکمت اقتضاء هم دا ده. هر څوک چه په خپل کسب او اراده هره یوه لیاره ځان ته غوره کړی - وروسته له دی نه چه دی د نیکو او بدو په نتایجو او عواقبو باندی خبر کړ شی - دی پر هغی خوښی کړی لیاری تر یوه حده پوری آزاد او خپلواک پریښودی شی چه لار شی. نو ځکه هر څوک چه د بدی پر لیاره درومی پس د هغه په حق کېنې

د دنیا مرفه الحالی او د عمر اوږدوالی او نور د هلاکت او تباهی علائم وگنل شی - څکه چه نیک او بد گرد (تول) سره مخلوط او گډود دی - او په آخرت کېنې به په پوره ډول (طریقه) سره له منځه جلا (جدا) کیږی - او اصلی نیکی یا بدی به هر چا ته هلته وررسیږی.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرُّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ۝۲۵

تر هغه پوری کله چه وگوری دوی هر هغه شی چه وعده ورسره کړی شوی وی (د هغه) یا عذاب (په دنیا په قتل او بند) یا قیامت؛ نو ژر به پوه شی دوی (په هغه وقت کېنې چه) څوک دی هغه ډیر بد له جهته د غای او ډیر ضعیف له جهته د فوجه.

تفسیر: یعنی کفار مسلمانان خوار، ذلیل او کمزوری گنې - او خپل ځانونه مغرور - طاقتور - او لوی بولی او پر خپلو اوچتو مانیو محلاتو او لویو لویو فوجونو او گوندونو (ډلو) باندی نازېږی او افتخار کوی څکه چه اوس پاک الله دوی سر خوشی او خپلواک او آزاد پریښی دی څه مهال (وخت) چه دوی له ستونی څخه ونیول شی - او په دنیوی عذاب یا اخروی عقاب ککړ او اخته شی - نو هلته به ورته معلوم شی چه د چا غای خراب؟ او کوم یو جمعیت کمزور او بیکاره دی؟ نو په دغه موقع کېنې د دوی ساز او سامان - اولاد - لښکر او نور شیان هیڅ په کار او ښه ور نه شی.

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَقِيَّةُ الصَّالِحَةُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ۝۲۶

او زیاتوی الله (په دنیا کېنې) هغو کسانو ته چه سمه صافه لپاره ئی موندلی وی هدایت ثبات او یقین؛ او باقی پاتی کیدونکی (د جزاء په اعتبار) نیک عملونه خیر بهتر غوره دی په نزد د رب ستا له جهته د ثواب او خیر بهتر غوره دی له جهته د بیرته ورتللو.

تفسیر: یعنی دغه دنیوی رونق د الله تعالیٰ په دربار کېنې له سره په کار ورتلونکی شی نه دی -

او یواغی حسنات او نیکی د ده په دربار کښی ذی مقدار او قیمتدار دی. په آخرت کښی د هری نیکی بدل او جزاء په دیر ښه صورت سره ورکوله کیږی.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه کفر ئی اختیار کړ په آیتونو (د قدرت) غمونږ او وائی خامخا راکول کیږی (په آخرت کښی) ماته مال او ولد (غوی لور).

تفسیر: یعنی سره له کفره تاسی یو جرئت او غفرد (ضد) ولید چه یو مالدار کافر یو پښ (لوهار) ته وویل چه ته که له مسلمانی څخه انکار وکړی نو ستا مزدوری (بډاره) به درکړم - دغه خوار مزدور مسلمان د هغه مالدار کافر په جواب کښی وویل - که ته د هم دغه مقصد دپاره مر او بیا ژوندی شی خو بیا به هم زه پر اسلام نه منکړیوم. نو په دی باندی دا آیت نازل شو؛ اخروی مال او دولت د ایمان او توحید په بدل ورکول کیږی. کافران غواړی چه دنیوی دولت په عقبی کښی هم د دوی په برخه شی - یا سره له کفره د اخروی عیش او تنعم څخه هم برخه ومومی چه پکښی مزی وکړی. نو دغه له سره کیدونکی نه دی.

أَظْلَمَ الْغَيْبِ أَمْ أَتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

آیا خبر شوی دی (دغه کافر) پر غیب یا اخیستی ده په نزد د رحمن وعده (چه ده ته مال او دولت ورکول کیږی په آخرت کښی هم).

تفسیر: یعنی په داسی یقین او وثوق سره چه دغه دعوی کوی - آیا ده له غیبه خبر موندلی دی؟ یا ئی د الله تعالی څخه وعده اخیستی ده؟ ظاهر دی چه له دغو دواړو څخه یو هم نه دی. د یوه گنده او چتل کافر به څه قدر او حیثیت وی چه هغه به تر دغو غیبیاتو پوری ځان ورسولی شی - پاتی شوه د الله تعالی وعده - هغه خو له هغو خلقو سره کیدی شی چه هغوی خپل عهدونه پوره کړی دی - او ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ئی ویلی او د صالح عمل امانت ئی له الله تعالی سره ایښی وی.

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَعَذُّكَ مِنَ الْعَذَابِ مَذَّآ

نه دی داسی (چه دوی وائی یعنی نه ورکول کیږی دوی ته مال او ولد) مونږ

لیکو هغه چه وائی او وږه غځوو ده ته له عذاب په غځولو (چه د یوه د پاسه به بل ورته ورکوو).

تفسیر: یعنی دغه قول به هم د ده په دفتر (دوسیه) کېږي شامل کړی شی او د مال او اولاد په ځای به د هغه سزا زیاته کړه شی.

وَنَزَّلْنَاهُ مَا يَاقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ۝۸۰

او په میراث به اخلو (له ده په مرگ سره) هغه (مال اولاد) چه (دی ئی د ځان) وائی او راځی مونږ ته یواځی (بی له ماله او اولاده).

تفسیر: چه «دی ئی خپل وائی» یعنی مال، اولاد، لکه چه د هغه کافر دواړه ځامن مسلمانان شول (کذا فی الموضح) یا دا مطلب دی چه د ده دغه شیان به تری بیل کړل شی او په قیامت کېږي به دی یواځی حاضرېږی نه به مال ورسره وی نه اولاد.

وَاتَّخِذُوا مِن دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِّیْکُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۝۸۱

او نیولی دی (کفارو) غیر له الله څخه باطل معبودان دپاره د دی چه شی دوی ته سبب د عزت (او مدد) نه دی داسی (لکه چه دوی ئی گنی)،

تفسیر: یعنی برسیره له ماله او اولاده د خپلو باطلو معبودانو امداد او مرستی (مدد) ته هم هیله من (ارزومند) او امیدوار دی چه هغوی به دوی ته د الله په حضور دیری لوئی درجی ورکوی - حال دا چه له سره داسی کیدونکی نه دی - او دغه نشه یوه چټی (فضول) سودا ده چه دوی پخپلو دماغو کېږي ورته ځای ورکړی دی.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ۝۸۲

بلکه ژر به منکر شی (دغه معبودان) په عبادت د دوی او شی به دغه (معبودان) پر دغو (عابدانو) خپلو دشمنان.

تفسیر: یعنی هغه معبودان به له دوی سره څه مدد وکړی؟ بلکه دوی به بالذات د دغو مشرکانو د دغه عبادت څخه هم د بی زاری اعلان وکړی - او د دوی په مقابل کېږي به ودړېږی - او د

هغوی د عزت زیاتولو په ځای به د دوی د زیات ذلت او رسوائی سبب وگرځی - لکه چه په ۲۶ جزء د الاحقاف (۶) آیت (۱) رکوع کښی راغلی دی.

﴿وَلَا خَيْرَ لِلنَّاسِ بِكَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءُ وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾

أَلَمْ تَرَأْنَا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوَسَّوهُمْ أَزْوَاجًا فَلَا تَجْعَلُ عَلَيْهِمْ إِيمَانَهُمْ إِيمَانًا عَدُوًّا ۚ

آیا نه گوری نه ئی خبر (ای محمده) بیشکه مونږ لیږلی مسلط کړی مو دی شیطانان پر کافرانو باندی چه اوچتوی تیزوی دوی په اوچتولو تیزولو سره (په گناه) پس تلوار مه کوه پر دوی (په ژر غوښتلو د عذاب) بیشکه هم دا خبره ده چه شمیرو مونږ دوی ته (ورځی د عمر د دوی) په شمارولو سره.

تفسیر: یعنی شیطان دغه بدبختان لا پسی بی لیاری او گمراه کوی - او د خپلو گوتو په اشارو سره ئی نخوی (گدوی) - هغو کسانو چه دوی پخپله د کفر او انکار طریقه ځان ته غوره کړی ده که داسی اشقیاء د شیطان به تحریص او اغواء په گمراهی کښی زیادت او غلو وکړی - نو تاسی هغوی پریودئ او تاسی د دوی په سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ! الله تعالی د دوی رسی سسته کړی ده - او دوی ئی سر خوشی پریښی دی - څو د هغوی د ژوندون شمیرلی شوی ورځی تیری شی - د دوی د یوی یوی ساه او د یوی یوی شیبی هر یو عمل ځمونږ له لوری شمیرلی کیږی - او د دوی ډیر ادنی عمل او حرکت هم ځمونږ د علمی احاطی او د اعمالو له دفاترو څخه خارج نشی پاتی کیدی - د مگرد (تول) عمر اعمال به یو په یو د دوی په منځ کښی کیښودی شی.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَقَدْ أَتَوْا بِالسُّبُوتِ الْمَجْمُوعِ
إِلَى جَهَنَّمَ رِدًّا ۚ

یاد کړه هغه ورځ چه جمع به کړو پرهیزگاران رحمن ته سواره میلمانه بللی شوی او شرو (په شدت سره) مجرمان (طرف د) دوزخ ته (د حیواناتو په شان) پلې (پیاده) تږی.

تفسیر: یعنی هم هغی چه غاروی دنگر او حیوانات د تندى په حالت کسی د اوبو د گدر په لوری په مندو او تلوار ورغلی دغه مجرمان به هم د دوزخ کندی ته هم داسی شړل کیږی.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۝

نه مالکان کیږی (هیڅ یو د دوی) د شفاعت (د هیچا) مگر هغه څوک چه اخیستی ئی ده په نزد د رحمن وعده (او په شفاعت مجاز وی).

تفسیر: یعنی له هغوی سره چه الله تعالی د شفاعت وعده فرمائی ده لکه ملائکی - انبیاء - صالحین او نور نو هم دوی به درجه په درجه شفاعت کوی بلا اجازت هیڅوک به د ژبی خوشولو توان هم نه لری. او د هغو خلقو سهارضت به وکری شی چه د هغوی په حق کښی د سهارش کیدلو وعده لا له پخوا څخه ورکری شوی ده - د کافرانو په حق کښی به شفاعت له سره نه کیږی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

او وائی (کتابیان مشرکان) نیولی دی رحمن ولد (غوی لور).

تفسیر: دیرو کسانو غیر الله خپل معبود مقرر کړی وو - لیکن یوه دله داسی هم وه چه د الله تعالی دپاره ئی د اولاد تجویز هم کړی و - مثلاً نصرانیانو مسیح علیه السلام او عینو یهودانو عزیر علیه السلام او عینو مشرکینو د عربو پرښتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویل (العیاذ بالله) (نو فرمائی الله دغو کفارو ته)

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذْ لَا تَكَادُ السَّمُوتُ تَنفَطِرْنَ مِنْهُ وَتَنشُقُ الْأَرْضُ وَتُجَرُّ الْجِبَالُ هَٰذَا أَنْ دَعَا الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

خامخا په تحقیق راتله کړی دی تاسی په یو شی لوی سره له حیثیته د گناه. نژدی دی آسمانونه چه وچوی له دی (نسبته) (او نژدی ده چه) توتی توتی شی ځمکه او ولویږی غرونه غرکی غرکی (ذری ذری) له جهته د دی چه بولی دوی رحمن ته ولد (غوی لور).

تفسیر: یعنی دغه داسی درنه خبره ویلی شوی ده او داسی یوه سخته بی ادبه کلمه او توری له خولی څخه ایستلی شوی دی - چه د هغه له اوریدلو څخه آسمان - ځمکه - غرونه - د هول او هیبت او ویری لامله (له وجی) لویږی - چوی - توتی توتی او تکر تکر کیږی. نو هیڅ بعید نه دی که پر دغه گستاخی د الله تعالیٰ غضب په جوش راشی - نو گرد (تول) عالم به سره لاندی باندی او تر آسمان او ځمکی پوری هم سره لړزیږی او پرځی نئی الوځی - محض د الله تعالیٰ حلم مانع دی چه سره د دغو بیهودگیو او چتی (فضول) خبرو یو ځلی گرد (تول) عالم نه اړوی - او گرد (تول) سره سپیره او پنا نه کوی - د هغه قدوس الله تعالیٰ پر توحید چه آسمان ځمکه غرونه الغرض گرد (تول) علویات او سفلیات شهادت ورکوی د انسانانو دغی سپین سترگی او جسارت ته وگورئ چه هغه لوی ذات ته د اولاد احتیاج ثابتوی (العیاذ بالله) نو فرمائی الله تعالیٰ چه.

وَمَا يَنْبَغِي لِلزَّهْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿١٩﴾

او نه ښائی رحمَن ته چه ونیسی (دی څوک) ولد (لور ځوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د تقدیس او تنزیه او د غناء له کماله دا خبره منافی ده چه څوک خپل اولاد وگرځوی بنا پر هغه غرض چه نصرانیان د اولاد قائل شوی دی یعنی د «کفار» مسئله کله چه الله تعالیٰ د «رحمن» په صفت سره وپیژنی او وئی منی نو بیا دغه ضرورت له سره نه پاتی کیږی.

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا لِيِ الزَّهْمَنِ عَبْدًا ﴿٢٠﴾

نه دی ټول هغه (گرد شیان) چه دی په آسمانونو کښی او ځمکه کښی مگر راتلونکی دی رحمَن ته په دغه حال کښی چه بنده وی هر یو (نه ولد)؛

تفسیر: یعنی گرد (تول) د الله تعالیٰ مخلوق او د ده بندگان دی او د ده د بندگی په صفت سره د ده په حضور کښی حاضرېږی - نو بیا بنده څرنگه ولد کیدی شی؟ - کله چه گرد (تول) ده ته محکوم او محتاج وی نو دی به ځوی او لور ته څه ضرورت او احتیاج ولری.

لَقَدْ أَحْضَرْتَهُمْ وَعَدَّ هُمْ عَدًّا ﴿٢١﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا ﴿٢٢﴾

خامخا په تحقیق احاطه کړی ده (الله) دوی لره (له جهته د علم او قدرت) او شمیرلی دی (الله) دوی (تول من حیث الاشخاص والافئاس والافعال او نورو) په شمیرلو سره. او دا تول چه دی راتلونکی دی دغه (الله) ته په ورځ د قیامت کښی یواځی.

تفسیر: یعنی د بشر یو فرد هم د الله تعالیٰ له بندگی څخه نشی خارجیدی، او گرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی جره او یواځی حاضریدوی په دغه وقت کښی به له گردو (تولو) تعلقاتو او سازو او سامانو څخه بیل کړی شی - او فرضی معبودان - ځامن - لمسی - پلار - مور او نور به ئی هیڅ په کار نه ورځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ۝۱۹

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) ژر به وگرځوی دوی ته رحمن دوستی محبت (په زړونو د خلقو کښی).

تفسیر: یعنی دوی ته به خپل محبت ورکوی یا په خپله به له دوی سره محبت کوی یا د خلقو په زړونو کښی به د دوی محبت غورځولی کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چه که الله تعالیٰ ته کوم بنده محبوب وی نو رومی جبریل علیه السلام خبروی چه زه د فلانی بنده سره محبت کوم - نو ته هم له هغه سره محبت ولره نو جبریل علیه السلام په آسمانونو کښی د دغی خبری اعلان خوروی؛ له آسمانونو ځنی دغه خبره راجکتی کیږی او ځمکی ته رسیږی او د ځمکی په خلقو کښی د دغه بنده په برخه کښی حسن القبول حاصلیږی یعنی بی تعلق خلق چه د هغوی کومه خاص نفع او ضرر د ده له ذاته سره نه وی تړلی له ده سره مینه او محبت کوی مگر دغه قسم حسن القبول ابتداء له صالحینو مؤمنینو او الله منونکو خلقو سره دی - د دوی په زړونو کښی اول د ده محبت اچولی کیږی - وروسته د عامو او د خاصو قبول ورحاصلیږی - که نه په ابتداء کښی محض د عامو په طبقه کښی حسن القبول حاصلیدل او بیا د ځینو الله منونکو او صالحانو هم د کومی غلط فهمی او نورو په اساس د ده په طرف تامل کیدل د مقبولیت عند الله دلیل نه دی - ښه پری وپوهیږئ.

تنبیه: دغه آیت مکی دی او له هغو مسلمانانو سره چه په مکه معظمه کښی داسی وعده کړی شوی وه لږ وقت وروسته دغه وعده په داسی دول (طریقه) سره پوره شوه چه کرده (توله) دنیا متحیره او متعجبه شوه. الله تعالیٰ د دوی داسی محبت او الفت د خپلو بندگانو په زړونو کښی وغورځاوه چه د هغه بل مثال او نظیر له سره نه پیدای کیږی.

فَاتِمَا يَسْرُنُهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَنُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدُنَّا ﴿١٤﴾

پس بیشکه هم دا خبره ده چه آسان کری دی مونبر دغه (قرآن) په ژبه ستا (چه عربی دی) دپاره د دی چه زیری ورکری په دی سره پرهیزگارانو ته او چه وویروی په دی سره قوم جگړه کوونکی.

تفسیر: یعنی لوی قرآن په نهایت سهل، آسان او صاف بیان او په واضح او ښکاره ډول (طریقه) سره پرهیزگارانو ته بشارت آوری او جگړه کوونکو ته د ناکارو کارونو له خرابو نتائجو څخه خبر ورکوی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هَلْ يُخْشِ مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿١٥﴾

او څومره ډیر هلاک کری دی مونبر پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی آیا محسوسوی (مومی وینی) ته له دوی نه یو تن یا اوری له دوی کوم نرم غږ هم؟

تفسیر: یعنی څومره بدبخت د خپلو جرائمو په سزا هلاک شوی دی چه د هغوی نوم او نښان هم بیخی د دنیا له مخی څخه محو او ورک شوی دی نن د دوی د پښو د غږ (کرهار کرښهار) او د تکبر او لوئی ډیر نری آواز (ښهار) هم نه آوریده کیږی نو هغه کسان چه نن ورځ له رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم سره مقابله او مجادله کوی او د آیات الله څخه انکار او پری استهزاء کوی دوی دی نه بیفکره کیږی ممکن دی چه دوی هم په هم داسی تباہ کوونکو عذابونو کښی اخته شی - او په یوه رپه کښی به بیخی سپیره او پناه شی.

تمت سورة مریم بحسن توفيقه ونصره فله الحمد و المنة اولاً و آخرأ

سورة «طه» مكية الا آيتى (۱۳۰) و (۱۳۱) فمدنيتان وهى مائة وخمس وثلاثون آية وثمانى ركوعات رقمها (۲۰) تسلسلها حسب النزول (۴۵) نزلت بعد سورة مريم د «طه» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۳۰) او (۱۳۱) آيتونو چه مدنى دى يو سل او پنځه ديرش آيتونه اته ركوع لرى. په تلاوت كښى (۲۰) او په نزول كښى (۴۵) سورت دى. وروسته د «مريم» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طه ١ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ٢ إِلَّا تَذَكُّرًا ٣ لِمَن يَخْشَى ٤

نه دى نازل كړى مونږ پر تا باندې قرآن دپاره د دى چه مشقت محنت پر خپل ځان بار كړى مگر (نازل كړى دى مونږ) تذكره پند دپاره د هغه چا چه ويريږى (له الله نه)

تفسير: يعنى لوى قرآن څكه نازل شوى دى چه د هر چا زړه چه نرم وي او له الله تعالى څخه ويريږى دى د قرآنى بياناتو څخه پند او نصيحت حاصل كړى - او د قرآن كريم له روحانى فيوضاتو او بركاتو څخه بى برخى او محروم پاتى نشى - او داسى كوم غرض نشته چه د پاڪ قرآن په نزول سره تاسى خامخا په كوم شاقه محنت او شديد تكليف كښى اخته كړى او نه دغه مقدس قرآن داسى يو شى دى چه (نعوذ بالله) د ده حامل يا عامل له سره بى برخى يا محروم او ناكامه پاتى شى - بلكه د دارينو له فيوضاتو څخه فائز المرام گرځى تاسى د دغو مكښينو د خبرو د آوريدلو څخه له سره خفه ملول او تنگ زړه مه كيږئ! او نه هغوى پسى دومره رږر (زحمت) او تكليف پر خپل ځان تيروئ حق او حقانيت خوښوونكى او منونكى هرومرو (خامخا) بريالى او كاميابيږى تاسى په متوسط دول (طريقه) سره په عبادت او رياضت كښى مشغول او لگيا اوسئ! په ځينو رواياتو كښى راغلى دى چه په ابتداء كښى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د شپى د مخى تر دير وخته پورى په قيام او د پاڪ قرآن په تلاوت كښى مشغول او لگيا ؤ - كفارو به د دوى د دى محنت او رياضت د ليدلو څخه داسى ويل چه «محمد د دى قرآن له نزوله سره په سخت تكليف او مصيبت كښى لويديلى دى» نو د دغى خبرى جواب په دغو آياتونو كښى ور كړى شوى دى چه فى الحقيقت پاڪ قرآن شفاء او زحمت نه بلكه شفاء او نور او رحمت دى هر څوك دى له دغه قرآنه په هره اندازه چه آسانه وي هغومره دى ولولى ﴿قَافِرَةٌ ۖ وَأَمَّا يُنْزِلُهَا﴾ مزل

تَنْزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ٥

(نازل شوی دی) په نازلیدلو له طرفه د (هغه) الله چه پیدا کړی ئی ده ځمکه او آسمانونه لوړ لوړ (اوچت اوچت).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده چه مخلوق دغه قرآن کریم په ډیره خوښی او اخلاص سره د الله تعالیٰ جل جلاله د الوهیت پاک کلام ومنی! او پر خپلو سرونو او سترگو ئی کیږدی! او قطعاً له هغه څخه تخلف او تمرد ونه کړی او تری غاړه ونه غړوی.

الرَّحْمَنِ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ٥

(دغه خالق د ځمکو او آسمانونو ډیر مهربان) رحمن پر عرش باندی مستولی او غالب دی.

تفسیر: «د استواء علی العرش» مفصل بیان د «الاعراف» په (۶) رکوع کښی لیکلی شوی دی. د «عرش» په متعلق له نصوصو څخه هم دغومره ثابتیږی چه پائی لری او خاصو پرښتو هغه راپورته کړی دی او د آسمانونو په سر کښی د قبی په شان ولاړ دی د «روح المعانی» خاوند پر «عرش» او «استواء» علی العرش باندی پر دغه آیت مبسوط کلام کړی دی. من شاء فلیراجع.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ٥

خاص الله لره دی هغه شیان چه په آسمانونو کښی دی او هغه شیان چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او هغه شیان چه په منځ د دوی کښی دی او هغه چه لاندی له لوندی ځمکی څخه دی.

تفسیر: یعنی هم هغه الله تعالیٰ یواځی د غیر له شرکته له آسمانونو څخه نیولی تر ځمکی او له ځمکی څخه تر تحت الثری پوری د گردو (تولو) کائناتو خاص مالک او خالق دی د ده په تدبیر او انتظام سره دغه گردی (تولی) سلسلی قائمی دی.

تنبیه: د آسمان او د ځمکی مخلوق څخه یا خو «کائنات الجو» مراد دی چه تل د دواړو په منځ کښی دی. مثلاً هوا - وریځ او نور یا خو هغه شیان به هم په دی کښی شامل وی چه علی الاکثر په هوا کښی آلوځی. لکه طیور (الوتونکی) او له «ثری - لوندی ځمکی» څخه د ځمکی

هغه لاندنی طبقه (پور) مراد ده چه تل د اوبو د قرب او اتصال له سببه لونده وی.

وَأَنَّ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ⑤

او که جهر کوی په وینا سره (چه ذکر د الله او دعا ده - نو جهر ته حاجت نشته ځکه چه) پس بیشکه دغه (الله) عالم دی په پته خبره او په ډیره پته (له هغی پتی نه هم).

تفسیر: رومی د عمومی قدرت او تصرف بیان و په دغه آیت کښی د الله تعالی د علم د وسعت او پراخی تذکره ده یعنی هر هغه خبره چه په زور سره وویل شی هغه به څرنگه د هغه علام الغیوب څخه پته پاتی کیدی شی چه هغه ته هره ښکاره او پته بلکه له پتو څخه له ډیرو زیاتو پتو خبرو هم ښه معلوم دی او تری خورا (ډیر) خبردار دی هر هغه خبره چه په گوښی (بیل) او یواځی ځای کښی په ډیر ورو وویل شی یا هغه اندیښنه خیال او تصور چه تش په زړه کښی گرځیدلی وی او لا د قول او عمل مرتبی ته نه جهرأ او نه سرأ رسیدلی وی یا تر اوسه هیڅ په زړه کښی هم نه وی گرځیدلی او وروسته له دی نه گرځیدونکی وی د الله تعالی علم پر دغو گردو (تولو) محیط دی. نو ځکه شریعت بلا ضرورت په چغه یا په ډیر زور سره د ذکر کولو څخه ممانعت فرمایلی دی پرته (علاوه) له هغه مواقعو څخه چه پکښی ذکر په جهر سره منقول دی - یا د ځینو معتبرو مصالحو په بناء د تجربه کارانو په نزد نافع گنلی شوی دی نو هغه به له دغه نهی له عمومه مستثنی وی.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ⑤

الله (چه دی) نشته بل برحق معبود مگر یواځی هم دی دی خاص هم ده ته شته نومونه (صفتونه) نیک.

تفسیر: په پاس آیت کښی د الله تعالی هغه صفات چه بیان شول (لکه دا چه الله تعالی خالق الكل علی الاطلاق مالک - رحمن - مطلق قادر - د علم المحيط څښتن دی) د هغو اقتضاء دا ده چه الوهیت هم د هم ده خاصه وی - ماسواء الله څخه دی د بل هیچا په منځ کښی د عبودیت او د بندگی سر ښکته نه کړ شی ځکه چه نه یواځی پورته ذکر شوی صفات بلکه گرد (تول) عمده صفات ښه نومونه - د هم دغه منبع الکمالات ذات ته مخصوص دی بل څوک په دغه شان او صفات نشته چه معبود شی - نه د دغو صفاتو او نومونو د تعدد له سببه د ده په ذات کښی تعدد راځی. لکه چه د عربو د ځینو جهالو خیال و چه په مختلفو نومونو سره د الله تعالی بلنه به د

توحید له دعوی سره مخالف وی.

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۝

او آیا راغلی ده (یا په تحقیق راغلی ده) تاته قصه د موسی.

تفسیر: له دی ځایه راهیسی د حضرت موسی علیه السلام قصه په ډیر بسط او تفصیل سره بیانوی تر څو چه آوریډونکی وپوهیږی چه نبی کریم صلی الله تعالی علیه وعلى آله وصحبه وسلم ته د قرآنی وحی راتگ کومه نوی او عجیبه خبره نه ده - څرنګه چه پر موسی علیه السلام وحی نازله شوی وه پر دوی هم نازل شوی ده - هم هغسی چه د موسی علیه السلام وحی پر توحید او نورو اسلامی تعلیماتو شامله وه د دوی په وحی کښی هم پر هم دغو شیانو تاکیدات صادر شوی دی - هغه مصاعب، متاعب او شدائد چه حضرت موسی علیه السلام د حق په تبلیغ کښی برداشت کړی دی د هغو برداشت کول پر دوی هم دی - هم هغسی چه بالاخر بری او غلبه د موسی علیه السلام په برخه شوه د دوی په برخه هم کیدونکی ده. او لکه چه د موسی علیه السلام دښمنان مقهور او مغلوب شول - یقیناً د محمد علیه الصلوة والسلام دښمنان هم مخډول او مقهور - او دوی به هم غالب او منصورېږی. په دغه مناسب د موسی نبوت ابتدائی قصه بیان فرمائی - څو پری رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متسلی او ښه داده شی.

إِذْ رَأَيْنَا فَتَالٍ لَّأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا عَلَيَّ إِيَّتِيكُمْ مِنْهَا يَقْبَسُ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ۝ فَلَكَآ أَتَاهَا نُودِيَ يَوْمَئِذٍ يَمُوسَى ۝

کله چه ولید (موسی) اور نو وی ویل اهل خپل ته واوسئ (تاسی دلته) بیشکه ما ولید (یو) اور ښایی ما لره چه زه راوړم تاسی ته له هغه اوره کومه لګولی لڼبه یا ومومم زه په اور باندی لیار ښوونکی (چه لیار راوښیږی) پس کله چه راغی هغه (اور ته) نو غږ ورته وکړی شو (داسی) چه ای موسی.

تفسیر: د دی قصی مختلفی اجزاء د القصص، طه او الاعراف د سورتونو څخه جمع کیدی شی دلته له (مدین) څخه (د مصر) په طرف د بیرته ورتگ واقعہ مذکوره ده - په (مدین) کښی د حضرت موسی علیه السلام نکاح د حضرت شعیب علیه السلام د لور سره تړلی شوی وه او لس کاله هلته مقیم پاتی شو او وروسته له هغه (د مصر) د ستیدلو او بیرته راتللو اراده ئی وکړه - د ده سره د ده حامله (امید واره) ښځه د (حضرت شعیب علیه السلام لور بی بی صفورا رضی

الله تعالیٰ عنها) هم وه . شه توره تیاره وه - او یخنی او ساره هم شدت درلود (لرلو) - له دوی سره د پسو (گدو) رمه هم وه - په دغه حالت له دوی څخه لیاره هم ورکه شوه - او پسونه (گدان) هم سره تیت و پرک (منتشر) شول. په عین زمان کښی (بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها) د ولادت او د لنگون په درد هم اخته شوه او هلک یی پیدا شو - په دغی توری تیاری یخنی شپې کښی هیچری د تودیدلو اور هم نه و پیدا او له چقمق (اور تک) څخه هم اور ونه لگیده - په دغو مصائبو او تیاریو کښی یو ناڅاپه له لری څخه یو اور په نظر راغی چه هغه فی الحقیقت دنیوی اور نه و - د الله تعالیٰ د جلال نور یا ناری حجاب و (چه د هغه ذکر د مسلم په حدیث کښی راغلی دی) موسی علیه السلام پر ظاهری اور گمان وکړ او بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها ته یی وویل تاسی هم دلته کینئ زه غم څو له هغه اوږه تاسی ته یوه لمبه یا سکروته راوړم - یا له هغه څایه د لیاری پته او سراغ ولگولی شم، او کوم لیاره ښوونکی هلته وموم.

واښی څه مهال (وخت) چه حضرت موسی علیه السلام هغه پاک میدان ته ورسید یوه عجیبه نظاره او ننداره ئی ولیده په یوه تکه شنه ونه کښی په دیر شدت سره اور بل دی - او دیری لوئی لمبی تری پورته کیږی - خو په هم هغه اندازه سره چه اور پخپل شدت او جدت سره سوځی له هغه څخه زیات دغه ونه تکه شنه او دیره ښکلی ښکاری او تولی پانی او څانگی ئی په دیر لطافت او نظافت، طراوت سره څانگی - او سره ښوړیږی او په هره اندازه چه د دی ونی شین والی او طراوت او ښکلیتوب زیاتیږی په هم دغه اندازه دغه اور هم لا پسی شدت کوی.

موسی علیه السلام قصد وکړ چه دغی ونی ته نژدی شی که د دغی ونی کومه لښته یا څانګه وسوځی او لاندی ولویږی نو زه ئی واخلم - لیکن په هره اندازه چه موسی علیه السلام دغه اور ته نژدی کیده - په هم هغه اندازه دغه اور تری لری کیده - او کله چه وویږید - او ونی غوښت چه تری وتښتی - نو اور په ده پسی راته او تعاقب ئی کاوه - د هم دغه حیرت او دهشت په حالت کښی یو غږ پورته شو - چه ﴿إِنِّي أَنَارُكَ﴾ الآیة - ګواکی د دغی ونی نه په دغه وقت د بیسیم تیلیفون د آلی پشان بلا تشبیه د یوه خوش آوازه سری په شان غږ پورته کیده - امام احمد رحمه الله علیه له وهب رضی الله تعالیٰ عنه څخه نقل کړی دی - کله چه موسی علیه السلام د ﴿يُوسَى﴾ غږ واورید - نو څو ځلی یی ﴿لبیک﴾ وویل او عرض ئی وکړ چه «زه ستا غږ آوړم اود راتګ احساس دی کوم - مګر نه دی وینم چه چیرې ئی» واښی چه موسی علیه السلام له هر جهت بلکه له خپل هر ویښته څخه یی د الله تعالیٰ کلام آوریده.

إِنِّي أَنَارُكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى ١٧

بیشکه زه چه یم هم دا زه رب ستا یم پس ویاسه (له دواړو پښو) پښی خپلی
بیشکه ته چه ئی په کنده پاکه د طوی کښی ئی.

تفسیر: «طوی» د هغه میدان نوم دی ښائی چه دغه میدان لا له پخوا څخه متبرک و یا اوس متبرک شوی دی. د موسی علیه السلام پنی (یا به) ناپاکی وی نو څکه پری وویستلی شوی (یا نی تواضعاً او ادباً) پری وویستلی باقی هغه موزی - ماسی - پنی (شپلی) چه پاکی وی له هغو سره لمونځ کیدی شی د دی موضوع پوره مسائل دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

وَإِنَّا اخْتَرْنَاكَ فَاسْتَبِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾

او ما غوره کړی ئی ته (په رسالت) پس غور کیده هغه حکم ته چه وحی کیږی (تا لره).

تفسیر: «ما غوره کړی ئی ته» یعنی په گرد (تول) جهان کښی می هم دا ته د نبوت رسالت او د مکالمی شرف لپاره انتخاب او غوره کړی نو څکه هغه احکام چه وروسته له دی نه درکول کیږی هغه په غور او دقت سره واوره او پری عمل وکړه!

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾

بیشکه زه چه یم هم دا زه الله یم نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دا زه یم پس عبادت کوه غما او سم دروه (اداء کوه) لمونځ دپاره د ذکر (یادونی) غما.

تفسیر: په دغه کښی ئی د خالص توحید او د هر قسم بدنی او مالی عبادت حکم وکړ. څرنګه چه لمونځ اهم العبادات دی د هغه ذکر په خصوصیت سره وکړی شو او په دی باندی ئی تنبیه فرمایلی ده چه د لمانځه څخه اعظم مقصود د الله تعالی یادول دی ګواکي له لمانځه څخه غافلیدل. د الله تعالی له یاده غافلیدل دی او د ذکر الله په متعلق ئی په بل ځای کښی فرمایلی دی ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ یعنی که په هیږه او خطاء سره د الله تعالی له یاده غافل شی نو هر کله مو چه په یاد درشی هغه یاد کړئ! د لمانځه حکم هم داسی دی چه که په خپل وقت کښی د غفلت او نسیان لامله (له وجی) پاتی شی، نو هر کله مو چه په یاد درشی قضا ئی راوړئ! «فليصلها اذا ذكرها»

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا

بیشکه قیامت راتلونکی دی زه اراده لرم د دی چه پت کرم دغه (وقت د راتللو د قیامت)

تفسیر: یعنی اراده لرم چه د هغه د راتگ وقت له گردو (تولو) څخه مخی او پت وساتم. تر دی که له خپل ځان څخه می هم د هغه اخفاء ممکن وی نو له خپل ځانه به می هم پتاوه - لیکن دغه له سره امکان نه لری و فیه من المبالغة کما فی الحدیث «لا تعلم شماله ماتنفق یمینه» او کما قال البرهان.

ننگ او غیرت ډیر لرم مخ به ئی پت ساتمه

کانه کرم تول غوړونه - غږ به ئی پت ساتمه

او که ډیر زیات مصالح د هغه د اظهار باعث نه کیده - نو دغومره اجمالی اظهار چه کری شوی دی، هغه به هم نه وی اظهار شوی.

لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى^(۱۵)

دپاره د دی چه جزا ورکړه شی هر نفس ته په هغو عملونو چه کوی ئی (له خیر او شره).

تفسیر: یعنی د قیامت راتگ د دی دپاره هم ضروری دی چه هر سری ته د هغه د نیکی او بدی جزا ور ورسپړی - او د مطیع او عاصی په منځ کښی هیڅ قسم التباس او اشتباه نشی پاتی دغه وروسته له عبادت او توحیده، د معاد د عقیدی تعلیم وشو.

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَّابُؤٌ مِنْ بَهَاوَاتٍ تَبَعَهُ هَوَاهُ فَاْتَرَدَى^(۱۶)

پس نه دی بندوی نه دی منع کوی تا خامخا له دغه (ایمان راوړلو په قیامت یا له لمانځه) هغه څوک چه نه لری ایمان په هغه او متابعت کوی د خواهشو خپلو (که منع راوړی) پس ته به هلاک شی.

تفسیر: یعنی نه دی اړوی تا له ایمان راوړلو څخه یعنی پر قیامت باندی د ایمان راوړلو یا له لمانځه څخه - کله چه الله تعالی موسی علیه السلام ته نصیحت کری دی چه د بدانو له صحبت څخه ځان ساته! نو نورو ته لا د دغی خبری ضرورت شته چه هر ورو (خامخا) دی خپل ځان د

بدانو له مصاحبتہ وساتی. کذا فی الموضع غرض دا دی چه د دنیا پرست کافر چاپلوسی او زیات پوستوالی غور منبل او مدهانت دی نه اختیاری! که نه اندیښنه شته چه انسان د اوچت مقام څخه لاندی ولویږی. العیاذ بالله.

وَأَتٰكَ بِمِثْلِكَ مُوسٰیؑ

او څه څیز دی دغه په ښی لاس د تا کښی ای موسی.

تفسیر: له دی ځایه د رسالت د منصب تمهید شروع کیږی کله چه موسی علیه السلام نی سره د معجزاتو فرعون ته لیږه - نو ځکه رومی د همسا د معجزی ذکر فرمائی - له دغه سؤاله چه ستا په لاس کښی څه شی دی؟ دغه غرض و چه موسی علیه السلام د ده د همسا په حقیقت او منافع ښه خبردار او مستحضر کری څو هغه خارق العادت شی چه وړاندی کیدونکی دی. د هغه پر اعجاز ښه قانع او په واضح او مستحکم ډول (طریقه) سره اوقع فی النفس شی - یعنی هغه ته ښه وگوره - او سره لاندی باندی نی کره او ښه ورته څیر شه - او بیا ووايه چه ځما په لاس کښی څه شی دی؟ که هم داسی بی اطلاع او خبرولو سره د ده همسا مار گرځیده. نو امکان و چه داسی یو وهم به ورته پیدا کیده چه ښائی په غلطی سره ما د همسا پر ځای بل شی اخیستی دی.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّوْا عَلَيْهَا وَاهْبَسْ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِي فِيهَا مَآرِبٌ أُخْرٰیؑ

نو وویل (موسی) دا همسا ځما ده چه تکیه کوم پر دی او وهم (خندم) په دی سره (پانی د ونی چه تونی شی) پر گډو ځما (چه ونی خوری او پری ماره شی او دی ما ته په دغه (همسا) کښی مطالب حوائج نور هم.

تفسیر: یعنی په دی کښی هیڅ شبهه نشته چه دغه هم هغه ځما د لاس لرگی دی - چه تل نی په خپل لاس کښی گرځوم - او پری تکیه کوم او خپلو پسو او گډو ته پانی پری څنډم. دښمن او موذی ځناوران پری شرم او دفع کوم نی - او نور ډیر ضروری کارونه هم پری انجاموم.

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ هِيَ حَيَّٰةُ تَسْعٰیؑ

(بیا) وفرمایم (الله) چه وغورخوه دغه (همسا) ای موسی پس وئی غورخوله دا (همسا) پس ناخاپه دا مار و ژوندی چه مندی ئی وهلی (خغلیده).

تفسیر: یعنی په مجرد د دی چه همسا ئی پر غمکه وغورخوله - دغه همسا د اژدها په شکل واوښته - چه د ډیر نری مار په شان په ډیره جلتی سره خغلیده - موسی علیه السلام د دی یو ناخاپه د دغه انقلابی وضعیت له لیدلو څخه د بشریت په مقتضاء وویرید.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَحْفَ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ۝۲۱

(بیا) وفرمایم (الله موسی ته) ونیسه دا (همسا) او مه ویریره! ژر به وگرځوو مونږ دغه (همسا) هم هغه شکل پرومبنی خپل ته.

تفسیر: یعنی کله چه بیرته په لاس درشی دغه ښامار بیا هغه همسا کېږی. وائی چه اول غلی موسی علیه السلام نشو کولی چه وئی نیسی - بالآخر ئی لاس پخپل خادر کېږی وپیچه (پت کرو) او د ښامار نیولو پس یی غفرد (کوشش) وکړ - دلته پرېښتی ورته وویل ای «موسی علیه السلام! که پاک الله دی ونه ساتی نو دغه زړوکی به دی له دغسی لوی ښامار څخه څرنگه ساتلی شی - موسی علیه السلام وویل نه! خبره داسی نه ده - زه ضعیف مخلوق یم او له ضعفه پیدا شوی یم» نو بیا موسی علیه السلام هغه زړوکی د ښامار په خوله کېږی پرېښود - او لاس ئی پری واچاوه - په مجرد د دی چه لاس ئی پری ورسید - بیرته همسا وگرځیده.

وَأَضْمُمُ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ

او پیوست کړه (ښی) لاس خپل تخرگ (ترخ) خپل ته حال دا چه راوبه وځی تک سپین (روښانه) بی له عیب (د برګوالی)

تفسیر: یعنی خپل لاس په تخرگ (ترخ) کېږی ننه باسه - او بیا ئی له ګریوانه وباسه! نو دغه لاس به دی تک سپین او روښانه ښکاری او دغه سپین والی د برص (برګوالی) او نورو عیبو له پلوه به نه وی چه عیب وګنل شی.

آيَةُ الْآخِرَى ۝ لِيُزَيِّنَ لَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ۝

حال دا چه دغه معجزه ده بله دپاره د دی چه وښیو تاته ځینی له هغو

معجزاتو چه دیری لوئی دی

تفسیر: یعنی د همسا او بیضاء لاس معجزی له هغو لویو نهو او معجزاتو د قدرت څخه دوه معجزی دی چه د هغو ورښودل تاسی ته منظور دی.

إِذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿١٧﴾

لار شه فرعون ته (سره له دغو معجزو) بیشکه چه هغه باغی شوی دی (تجاوز ئی کړی دی له حدوده د بندگی) وویل (موسی) ای ربه ځما پرانیځه ارته کړه ما لره سینه ځما.

تفسیر: یعنی حلیم - بردبار او د حوصلی خاوند می وگرځوی، چه د خلاف الطبع شیانو د لیدلو څخه ژر خفه نشم - او د رسالت په تبلیغ کښی له هغو مصاعبو سره چه مخامخ کیوم او هغه متاعب چه ځما په مقابل کښی راځی له هغو څخه ونه ویریم - بلکه په ارت زړه او راته وچولی (تندی) ئی وکالم (برداشت کړم) او متحمل ئی شم.

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿١٨﴾

او آسان کړه ماته دغه مهم امر ځما (چه تبلیغ دی)

تفسیر: یعنی داسی وسایل او وسائط راغونډ کړه چه په هغو سره دغه عظیم الشان کار راته سهل او آسان شی.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي ﴿١٩﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٠﴾

او پرانیځه غوټه له ژبی ځما چه وپوهیږی خلق په خبرو ځما (په وقت د تبلیغ کښی).

تفسیر: ژبه ئی په وړوکیټوب کښی سوغیللی وه (چه د هغه قصه په نورو تفاسیرو کښی لیکلی شوی ده) او په صاف دول (طریقه) سره ئی خبری نشوی کولی نو ځکه ئی دغسی دعاء وکړله.

وَاجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿٢١﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿٢٢﴾

او وگرځوه ماته يو وزير (مرستی «مددگار») له اهلۀ ځما هارون (چه دی)
ورور ځما

تفسير: هارون عليه السلام په عمر کښی له حضرت موسیٰ عليه السلام څخه لوی وو.

اَشْدُّدِيَهٗ اَزْرِيْ ۚ وَاشْرِكُهُ فِیْ اَمْرِیْ ۝۳۱

قوی کړه په ده سره ملا ځما او شریک کړه دغه (هارون له ماسره) په دی
کار ځما کښی.

تفسير: یعنی د دعوت او تبلیغ په کارونو کښی یو د بل سره معین مددگار - ملا تری او
مرستی (مدد) اوسو.

کِیْ تُسَبِّحُكَ کَثِیْرًا ۚ وَتَذْكُرُکَ کَثِیْرًا ۝۳۲

دپاره د دی چه تسبیح ووايو ستا (تسبیح دیره) او یادوو تا په ذکر ثناء دیره

تفسير: یعنی دواړه سره یو ځای شو، د دعوت او تبلیغ په واقعو کښی په دیر زور او شور سره
ستا پاکی او کمالات بیان کړو - او د دعوت له مواضعو څخه قطع نظر کله چه مونږ هر یوه ته
د بل د ملګرتیا قلبی تقویه او د زړه دادینه حاصله وی نو په خپلو کورونو او ځایونو کښی به
په نشاط او طمانیت سره ستا ذکر (او عبادت) په کثرت سره کوو.

اِنَّکَ کُنْتَ بِنَا بَصِیْرًا ۝۳۳

بیشکه ته چه ئی ئی ته په (احوالو) زمونږ ښه خبردار لیدونکی ئی.

تفسير: یعنی ځمونږ ګرد (ټول) احوال ته په ښه شان سره ګوري او دغه دعاوی چه زه کوم هم
درته ښی معلومی دی، چه د هغو مقبولیت تر کوم ځای پوری به مفید وی؟ که ته ځمونږ پر حال
او استعداد په ښه شان سره نه وی خبر نو د نبوت او رسالت دپاره به دی مونږ ولی غوره کړی
وی؟ او د یوه سخت دښمن په لوری به دی ولی لپړلو؟ یقیناً دغه کار چه تا کړی دیر مناسب او
په ځای او مطابقاً للحال دی فرمایلی دی.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يٰمُوسَىٰ ﴿٢٠﴾

و فرمايل الله په تحقيق دركړى شوى تاته سؤال د تا اى موسى.

تفسير: يعنى كوم شيان چه تاسى وغوښتل د الله تعالى له لورى تاسى ته دركړل شول.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٢١﴾

او خامخا په تحقيق احسان كړى ؤ مونږ پر تا يو كرت بل (پخوا له دى نه)

تفسير: يعنى مونږ خو يو غلى بى غوښتلو پر تا لوى احسان كړى دى - نو اوس كه يو مناسب شى له مونږ څخه وغواړى ولې به ئى نه دركوو.

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٢٢﴾

كله چه وحى كړى وه مونږ مور ستا ته (الهاماً يا په خوب كښى) دغه چه اوس اوراوه شى.

تفسير: يعنى په خوب يا ويښتيا او بيدارى كښى. د الهام په ډول (طريقه) يا په هم هغه وقت كښى د كوم مجهول الاسم نبى په ژبه ستا مور ته هغه حكم مو درليږلى ؤ چه د هغه لېږل مناسب ؤ (د دى تفصيل څلور سطره لاندې په ﴿إِنْ أَقْنِيَهُ﴾ الآية - كښى مذكور دى).
تنبیه: د «ایحاء» له لفظه د موسى عليه السلام د مور نبوت نه ثابتېږي لكه چه د پاس تقرير څخه ظاهر دى ځكه چه نبى هغه دى چه د الله تعالى له طرفه ورته د احكامو وحى راشى او د هغه په تبليغ مامور وي - او دلته دغه تعريف نه صادقېږي.

إِنْ أَقْنِيَهُ فِي التَّابُوتِ فَأَقْنِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۖ

چه وغورځوه دغه (موسى) په تابوت (صندوق) كښى (پس بيا) وغورځوه دغه

(تابوت) په سیند کښی پس ودی غورځوی هغه صندوق لره سیند په ساحل (غار ه خپل کښی چه) ونیسی دغه (موسی) دشمن غما او دشمن د ده .

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ئی (چه په دغه وقت کښی نوی ځمپیدلی هلکی ؤ) په صندوق کښی واچاوه ! هغه صندوق ئی په سیند کښی خوشی کړ ! پر سیند باندی مونږ داسی یو حکم صادر کړی دی چه دی په دیر حفاظت سره پر کومه وچه ویاسی - او هلته به دی داسی یو سری راپورته کوی چه هم به غما دشمن وی او هم به د دی هلک . واقعه دا ده چه د منجمانو په وینا په دغه کال کښی فرعون گرد (تول) هلکان به سره تولول او له یو سره به ئی وژل کله چه موسی علیه السلام پیدا شو د ده والد وویریده چه که د فرعون سری خبر شی نو دغه غما هلک به هم ووژنی او د ده مور او پلار ته به هم ریر (رحمت) او تکلیف ورپیښوی چه دغه مو ولی رابکاره نه کړ - نو په دغه وقت کښی د الله تعالی له طرفه دغه تدبیر وراهم شو او د موسی علیه السلام والدی دی په یو سر ترلی صندوق کښی په سیند کښی لاهو کړ - له دغه سیند څخه یوه ویاله د فرعون باغ ته تللی وه نو دغه صندوق په دغه ویاله کښی راغلی په وچه کښی ونښت یا د فرعون د باغ په حوض کښی ودرید - د فرعون ښځه (بی بی آسیه رضی الله تعالی عنها) چه یوه دیره عقیقه عابده اسرآئیلی میرمن وه له دغه صندوق څخه دغه هلک وویست - او د فرعون مخ ته ئی ورواندی کړ او ورته وی ویل راځه چه دغه ماشوم مونږ د خپل ځوی پشان وروزو (ویالو) فرعون هم د دی هلک د لیدلو څخه خوښ شو او مینه ئی پری راغله - مگر د ده د ځوی گرځولو ځنی ئی انکار وکړ - (لکه چه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی) مگر د بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها له خاطره به ئی د خپل ځوی په شان د هغه روزنه (پالنه) کوله او په دی شان د الله تعالی د عجیب او غریب قدرت ظهور په عمل راغی .

تنبیه: فرعون ته ئی د الله تعالی دشمن څکه وویل چه دی د حق دشمن ؤ - او د الله تعالی په مقابل کښی یی د الوهیت دعوی کوله - او د موسی علیه السلام دشمن ئی څکه وویل چه ده فی الحال د گردو (تولو) اسرآئیلی هلکانو سره ئی سخته دشمنی کوله - او په مستقبل کښی خاص له موسی علیه السلام سره په علانیه دول (طریقه) سره د دشمنی اظهار کوونکی ؤ .

وَالْقِيْتُ عَلَيْكَ حَبَّةٌ مِّنِّيْ

او اچولی می ؤ پر تا محبت مینه له طرفه غما (چه گرد (تول) خلق پر تا مین شول).

تفسیر: یعنی مونږ له خپل لوری په دغه وقت کښی د مخلوق په زړه کښی ستا محبت وغورځاوه چه هر لیدونکی به له تا سره مینه او محبت وکړی . یا یو خاص محبت مو پر تا وغورځاوه چه ته

د الله تعالى محبوب و مکرر عیدی - نو له هر چا سره چه پاک الله محبت و کړی بندگان هم له هغه سره مینه او محبت کړی.

وَلْتُصْنَمَ عَلَى عَيْنِي ﴿٢٩﴾

او (ومی کړه دغه کارونه) چه تربیت ستا وشي په لیدلو غما سره .

تفسیر: یعنی د خلقو په زړونو کښی ستا د محبت غورځولو څخه دغه غرض و چه غمونږ تر کتنی او نگرانی او حفاظت لاندی ستا روزنه او پالنه وکړه شی - او د داسی سخت دښمن په کور کښی سره له دی چه شپي او ورځی دی تیرولی - خو بیا ستا یوه ویشته ته څه ضرر او زیان ونه رسیږی .

إِذْ تَشْتِيْ اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدْلُكُمْ عَلٰی مَنْ يَّكْفُلُهٗ فَرَجَعْنَاكَ اِلٰى اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۭ

کله چه تله خور د تا (لپاره د پلتنی (حالت پته کولو) ستا، نو ئی ولیدی چه د هیچا تی نه نیسی) پس وی ویل آیا دلالت وکړم زه تاسی ته په هغه چا چه تربیت وکړی د ده (نو قبول شو قول د دی او مور ئی راوسته او تی پی ونیوه پس بیرته راوستی مونږ ته مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (رنی) شی سترگی د دی (او خوشاله شی په لیدلو د تا) او خفه نشی.

تفسیر: پوره قصه به په بل ځای کښی راځی. د حضرت موسی علیه السلام مور وروسته له هغه چه صندوق ئی په سیند کښی وغورځاوه د بشریت په مقتضاء سخته خپه او پریشانه شوه او په دغه اندیښنه کښی دوه تللی وه چه د دی د ځوی به څه حال شوی وی؟ نه ورته معلومه وه چه ژوندی دی؟ یا د کوم ځناور خوراک شوی دی؟ نو د حضرت موسی علیه السلام خور ته ئی وویل «ای لوری! ته په پته سره خپل ورور دی ولتوه! او د ده د حال او احوال په تحقیق کښی اوسه! د بل لوری د الله تعالى په مشیت دغسی سامان مهیا شو چه حضرت موسی علیه السلام د هیڅ یوی ښځی تی به ئی په خوله کښی نه اخیست نو ځکه دیری ښځی راغلی او بیرته لاړلی. د موسی علیه السلام خور (بی بی مریم) چه د ده په تکل کښی وه (بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها) ته ئی وویل «که مو امر او اجازه وی - نو زه به یوه دیره ښه ښځه تاسی ته راولم چه دغه هلک د هغی تی واخلي یا هغه داسی دارو او درمان وکړی چه دغه هلک څه شی وخورى او له لوری

څخه ورته څه زیان او ضرر ونه رسیږي او په ښه شان سره ئی وروزی او پالنه ئی وکړی» پری حکم وشو چه هله ژر شه! او ژر ئی راوله! دا لاره او د موسی علیه السلام مور ئی ورته راوسته او هغه ئی په الله او بسم الله سره خپل تی ته واچاوه - او ده د هغی تی واخیست - او په غرکهار سره ئی په تی رودلو باندی شروع وکړه - د فرعون په کور کښی دیره خوښی او خوشالی پیدا شوه - او گورد (تول) د دغه هلک د موندلو څخه په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانیدل - د موسی علیه السلام مور وویل چه زه دلته نشم پاتی کیدی که ماته اجازه راکړه شی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم او په پوره حفاظت او اهتمام سره ئی روزنه او پالنه وکړم - بالاخر د فرعون له طرفه د دائی په توگه (طور) د دغه هلک په تربیت ماموره شوه او دی ئی بیرته خپل کور ته راوست - او د پاچاهی په اعزاز او اکرام سره د ده په تربیت کښی ئی لاس پوری کړ.

وَقَتَلَتْ نَفْسًا فَجَبَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

او مړ کړی ؤ تا یو (قبطی) سری پس نجات مو درکړ تاته له غمه (د قصاص او عقاب)

تفسیر: دغه پورته قصه د القصص په سورت کښی راځی - خلاصه ئی دا چه د ځلمیتوب په وخت کښی د موسی علیه السلام له لاسه یو قبطی وژلی شوی ؤ - موسی علیه السلام وویرید چه د ده په قصاص کښی هم په دنیا او هم په عقبی کښی زه مأخوذ کیږم - نو پاک الله ده ته له دغو دواړو اقسامو پریشانو څخه نجات ورکړ. د اخروی پریشانی څخه په دی ډول (طریقه) چه د توبی توفیق ئی وروباڼه چه قبوله هم شوه - او له دنیوی څخه په دی ډول (طریقه) چه موسی علیه السلام ئی له مصر وویست او مدین ته ئی ورساوه چه هلته د حضرت شعیب علیه السلام له لور سره د ده نکاح وتړله شوه. پوره قصه ئی په بل ځای کښی راځی.

وَقَتَلَكُ فُتُوًّا

او ومی ازمویلی ته (په قسما قسم) ازموینی سره.

تفسیر: یعنی ستا امتحان د الله تعالی له طرفه په څو څو ځایونو کښی واخیست شو او ته په کښی بریالی (کامیاب) ثابت شوی.

تنبيه: مفسرینو په دغه موقع کښی د حدیث الفتون په عنوان د ابن عباس رضی الله تعالی عنه یو نهایت طویل روایت نقل کړی دی چه د هغه په متعلق د حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه الفاظ دا دی «وهو موقوف من کلام ابن عباس ولیس فيه مرفوع الا قليل منه وکانه تلقاه

ابن عباس رضی اللہ عنہ مما ابیح نقله من الاسرائیلیات من کعب الاحبار وغیره
واللہ اعلم وسمعت شیخنا الحافظ ابا الحجاج المزی یقول ذلک ایضا»

فَلَيْدَتْ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ لَمْ تَجِدْ عَلَى قَدْرِ يُوسَى ﴿٢٠﴾

پس واوسیدی ته خو کاله په اهل د مدین کنی بیا راغلی ته (اوس دلتہ) پر
هغه مقدار (د عمر چه ما اندازه کری ؤ او د رسالت لائق دی) ای موسی

تفسیر: یعنی اوس د مدین د راوتلو په وقت کنی لیاره دی غلطه کړه - او له تقدیره دلتہ
ورسیدی چه د دی غای وهم او گمان هم ستا په فکر کنی نه ؤ.

له موسی نه کری پوښتنه د الله د لطف احوال

غی دی اور پسی الله ئی رسالت بنی جلال

وَأَصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٢١﴾

او جوړه کری (غوره کری) ئی ماته دپاره د غان خپل (په رسالت)

تفسیر: یعنی د خپلی وحی او رسالت دپاره ئی تیار - او په خپلو خواصو او مقربینو کنی ئی
داخل کری او غرنکه ئی چه اراده وه ستا روزنه (پالنه) ئی وفرمایله.

إِذْ هَبَّ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَتِي وَلَا تَنِيَانِي ذِكْرِي ﴿٢٢﴾

لاږ شه ته (ای موسی) او ورور د تا په معجزو غما سره او سستی مه کوئ په
یاد غما کنی.

تفسیر: یعنی د هغه کار دپاره چه ته جوړه کری شوی ئی اوس ئی وقت راغلی دی چه ته له خپل
ورور هارون علیه السلام سره د هغه دپاره ولاړ او تیار شئ! او هغه دلائل او معجزات چه تاسی ته
درکری شوی دی د ضرورت په وقت کنی ئی ظاهر کری - کله چه موسی علیه السلام پخوا له
دی نه د دعاء کولو په وقت کنی ویلی ؤ - ﴿كُنْ سَيِّدًا كَثِيرًا وَتَذَكَّرْ كَثِيرًا﴾ نو
څکه ئی دلتہ په ﴿وَلَا تَنِيَانِي ذِكْرِي﴾ په ویلو سره د هغه تذکره وفرمایله یعنی د الله تعالی د
نامه په تبلیغ کنی په پوره مستعدی او فعالیت سره کار وکړئ! او په تمامو احوالو او اوقاتو

کبھی عموماً او د دعوت او تبلیغ په وقت کبھی خصوصاً پاک الله په کثرت سره یادوئ - چه دغه ذکر الله د اهل الله دپاره د بری او کامیابی لویه وسیله او د دښمن په مقابل کبھی مهمه وسله ده

إِذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٣٤﴾

لاړ شی (تاسی دواړه) فرعون ته بیشکه چه دی باغی شوی دی په دعوی د الوهیت سره

تفسیر: پخوا ئی د ورتگ حکم ورکړی ؤ - اوس ئی مقابل وروښود چه چیری؟ او چاته ورتگ دی؟ او دغه جمله د مخ کبھی راتلونکی جملی تمهید دی.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئِنَّا عَلَّاهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٣٥﴾

پس ووايئ ده ته خبره پسته ښائیږی چه دی پند واخلي (که ستا رسالت ورته محقق شی) یا وویږیږی (له الله که متوهم شی)

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ او وعظ او نصیحت په وقت کبھی - پستی آسانه - رقت راوړونکی - جگي جگي خبری وکړه - اګر که د ده د تمرد او طغیان لامله (له وجی) د قبول هیله (ارزو) او امید نشته خو بیا هم تاسی داسی خیال وکړئ ممکن دی چه هغه له فکره او غور څخه کار واخلي - او دغه پند او نصائح پری اثر وغورځوی یا د الله تعالی د جلال او جبروت د آوړیدلو څخه وویږیږی - او د طاعت او انابت په لوری متمائل شی - او په خبرو او اترو کبھی دیره نرمی وکړی - له دی توصیې څخه د دعواتو او مبلغینو دپاره ډیر لوی دستورالعمل په لاس راځی لکه چه کبھی داسی صاف ارشاد شوی دی ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالنَّوْعِلَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ جزء ۱۴ د النحل په (۱۲۵) آیت (۱۶) رکوع

قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ ﴿٣٦﴾

وویل (دواړو ورونو) ای ربه ځمونږ بیشکه مونږ ویرېږو چه تلوار به وکړی پر مونږ (په عقوبت سره) یا به لا نافرمان شی (چه ستا په نسبت به بدی خبری وکړی).

تفسیر: یعنی د هغه د ویریدلو اندېښنه به خو وروسته له دی نه وی - سم د لاسه پر خپل دغه بی سرو سامانی او د فرعون هغه جاه و جلال ته چه گورو نو ویریږو چه هغه ځمونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره به له سره تیار او آماده هم نه وی - او که آماده وی ممکن دی چه ځمونږ د پوره خبری د آوریډلو نه پخوا په چتی ؤ (فضولو) خبرو باندی خوله وسپری - یا ځمونږ د خبرو له آوریډلو څخه وروسته سخت په قهر او غصه شی - او ستا په شان کښی به زیات سپین سترگی او گستاخی وکړی - یا پر مونږ باندی لاس وغځوی چه په دغو گردو (تولو) احتمالاتو کښی اصلی مقصد له لاسه وځی.

تنبیه: د موسی علیه السلام د دی خوف او د شرح الصدر په منځ کښی هیڅ سره منافات نشته کاملین د بلاء له نزوله پخوا ویریږی - او استعاذه کوی لیکن څه مهال (وخت) چه په بلاء کښی مبتلا شی - نو په پوره صبر - استقامت - حوصله - ثبات او پراخ تتر سره د هغه مقابله کوی.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٣٧﴾

و فرمای (الله) مه ویریږئ (تاسی دواړه). بیشکه زه له تاسی سره یم (په معاونت او نصرت) آوم او وینم (په ښه شان سره ستاسی اقوال او افعال هم)

تفسیر: یعنی هغه خبری چه ستاسی او د ده په منځ کښی کیږی - یا هغه معاملات چه در وړاندی کیږی - هغه گرد (تول) زه آوم او وینم ئی - زه هیڅ له ستاسی نه یم جلا (جدا) او تل ځما نصرت او حمایت له تاسی سره دی - خوف او ویره هیڅ مورد نه لری - او نه ښائی چه تاسی په دغه فکر کښی واوسی.

فَاتَّبَعَهُ فَقَوْلَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تَحْذَرُهُمْ

پس ورشئ (تاسی دواړه) ده ته پس ووائی چه بیشکه مونږ یو رسولان د رب ستا نو ولیږه (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب) او مه په عذابوه دوی (په سختو سختو تکالیفو سره)

تفسیر: په دغه کښی د دری شیانو په طرف دعوت ورکری شوی دی

(۱): د فرعون او د نورو مخلوقاتو کوم رب شته چه رسول ئی رالیږلی دی.

(۲): مونږ دواړه د هغه رسولان یو - لهذا ځمونږ اطاعت او د رب العزت عبادت ښائی چه وکړی

شی گواکی په دغه جمله سره د ایمان د اصل په لوری دعوت ورکری شوی دی - هم دغه ئی په

«والنازعات» (دیرشم جزء کښی) داسی ادا کړی دی ﴿قُلْ هَلْ لَكُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ﴾

﴿وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَحْتَنِي﴾

(۳): هغه شی دی چه د هغه ضرورت په هغه خاص وقت کښی واقع شو - یعنی د بنی اسرائیلو نجات د فرعونیانو د ذلت او رقت راوړونکی غلامی څخه. مطلب ئی دا دی چه پر دغی شریفی او نجیب الاصلی کورنی ظلم او ستم مه کوئ! او د دغه ډیر ذلیل او حقیر مرئیتوبه ئی آزاد او خپلواک کړئ - او له مونږ سره ئی پریودئ چه هر چیری مو چه زده غواړی لار شو او په آزادی سره شپې او ورځی تیری کړو.

قَدْ جِئْتُكَ بِآيَةٍ مِّنْ رَبِّكَ

په تحقیق راغلی یو مونږ تاته سره له معجزی له جانبہ د رب ستا؛

تفسیر: یعنی څمونږ دغه د رسالت دعوی بی دلیلہ نه ده - بلکه پر خپل صداقت د الله تعالی د قدرت معجزی او دلائل هم راسره شته.

وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ۖ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ

او سلامتی ده (له عذابہ) په هغه چا چه متابعت وکړی د سمی صافی لیاری. بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وحی کړی شوی ده مونږ ته چه بیشکه عذاب په هغه چا دی چه تکذیب کوی (د رسولانو) او مخ گرځوی (له اسلامه).

تفسیر: یعنی هر څوک چه څمونږ خبره ومنی او پر سمه او صافه لیاره لار شی - نو د هغه دپاره د دواړو دارینو سعادت او سلامت ور په برخه کیږی. او هر څوک چه تکذیب او اعراض کوی نو د هغه دپاره عذاب یقینی دی - اعم له دی نه چه یواځی اخروی عذاب وی یا په دنیا کښی هم ورته ورسیږی. ښائی چه اوس تاسی د خپل آخرت په فکر کښی شی او هره لیاره مو چه خوښه وی هم هغه ځان ته غوره کړئ.

کله چه راغلل دوی فرعون ته او د رب العالمین پیغام ئی ورساوه

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يُوسُفُ ۖ

نو وویل (فرعون) پس شوک دی رب ستاسی ای موسی

تفسیر: یعنی تاسی چه خپل ځان د هغه رب استاځی رانښی هغه شوک دی؟ او څرنگه دی؟ - له دی نه معلومیږي چه د فرعون د عقیدې میلان د دهریت په لوری ؤ - یا به ئی دغه سؤال یواځی د ربړولو (تکلیف ورکولو) دپاره کړی وی.

قَالَ رَبِّنا الَّذِيْ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى

وویل موسی رب ځمونږ هغه ذات دی چه ورکړی ئی دی هر څیز ته (له مخلوقاتو) صورت شکل د ده (موافق د کماله د ده سره) بیا ئی لپاره هم وربړولی ده (د گزران).

تفسیر: یعنی هر شی ته ئی سم د هغه له استعداد سره شکل - صورت - قوی - خواص او نور عنایت فرمایلی دی - او د حکمت له کمال ئی هم هغسی جوړ کړی دی چه هغه لره لازم ؤ - بیا په مخلوقاتو کښی د هر یو د وجود او بقاء دپاره هر هغه سامان چه ضرورت ؤ - هغه یی ورمهیا کړی دی او هر څیز ته ئی له خپلی مادی ساخت او روحانی قوتونو - او خارجی سامانونو څخه د کار اخیستلو لپاره وربړولی ده - بیا داسی یو ټینگ نظام ئی رانښولی - مونږ ته ئی هم هدایت را کړی دی چه د دغو مصنوعاتو له وجوده د صانع پر وجود څرنگه استدلال وکړو **فَلله الحمد والمنة**

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د خوړلو او څښلو شعور ئی پیدا کړ که وړوکی ته الله تعالی تی روډل ونه ښی نو شوک ئی وربړولی شی؟»

قَالَ فَمَّا بَالَ الْقُرُونِ الْأُولَى ۝ قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ۝

وویل (فرعون) پس څه ؤ (حال) د خلقو پخوانیو. وویل (موسی) چه علم د هغوی په نزد د رب ځما دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی (لیکلی دی) چه نه ئی ورک کوی رب ځما او نه ئی هیروی (هیڅ څیز)

تفسیر: یعنی «که د الله تعالی پر وجود باندی داسی روښان دلائل قائم شوی دی او د هغه په

طرف چه ته دعوت ورکوی حق دی نو د تیرو اقوامو په متعلق څه بیان وکړه چه آخر له دوی ځنی ډیر کسان سره د داسی واضحو او روښانو دلائلو له موجودیته ولی له حق څخه غاړه وغړوله - او قبول ئی نه کړل؟ آیا پر هغو گردو (تولو) باندی ئی عذاب نازل کړ او تباه شول؟ که ته نبی ئی نو د گردو (تولو) اقوامو تفصیلی حالات ښائی تاته هر ورو (خامخا) معلوم وی» دغه گرد (تول) لا یعنی او لری له مقصده خبرو باندی ځکه د فرعون خوله وسپړیده چه د حضرت موسی علیه السلام د هدایت مضامین په داسی فضولو او چتی (بیکاره) خبرو سره مخلوط کړی - حضرت موسی علیه السلام وفرمایل چه انبیاء ته د گردو (تولو) شیانو تفصیلی علم لرل ضروری نه دی د هر قوم د تفصیلی حالاتو څخه اطلاع او علم یواځی د الله تعالی کار دی چه د ځینو مخفی مصالحو په بناء هغه ئی په کتاب (لوح محفوظ) کښی هم لیکلی دی. د الله تعالی د محیط علم څخه یو شی نه ابتداء غائب کیدی شی او نه په علم کښی راغلی څیز د یو شیبی دپاره هم هیریدی شی پر هغه اعمال د هر قوم په هر وقت کښی چه کړی ئی وی د هغو گردو (تولو) د یوی یوی ذری لیکلی شوی حساب شته چه په هر یوه لازمو اوقاتو کښی ئی ښکارولی شی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَاسْلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

هغه الله چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (غوریدلی) او روانی کړی ئی دی تاسی ته په دی کښی لیاری.

تفسیر: یعنی د وادیو - سیندونو - او غرونو له منځه ئی پر ځمکه لیاری جوړی کړی او له یوه غایه بل غای ته ئی بیولی او نښلولی دی چه پر هغو له ورتګه له یوه ملکه بل ملک ته رسیدی شی.

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ۝۵۱

او نازلی کړی دی مونږ (له طرفه) د آسمانه اوبه؛ پس راباسو مونږ په دی (اوبو) سره هر هر قسم له گیایو (شنیلو) څخه رنگ په رنگ.

تفسیر: یعنی د اوبو په ذریعه الله تعالی راز راز (قسم قسم) شنیلو - او ترکودی (نباتات) میوی دانی غلی او نور ئی پیدا کړی دی.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ

وخورئ تاسی تری او خورئ (پکشی) چارپایان خپل؛

تفسیر: یعنی ښی او عمده غذاوی تاسی خورئ - او هغه شیان چه ستاسی نه په کاریږی هغه پر خپلو چارپایانو خورئ چه د هغوی په محنت او زیار (کوشش) ایستلو سره علی الاکثر دغه پیداوار حاصلیږی.

إِنِّي فِيْ ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّعْلَى

بیشکه په دی (مذکورو شیانو کښی) خامخا (د قدرت ډیر) دلائل دی دپاره د خاوندانو د عقل.

تفسیر: دپاره د خاوندانو د عقل ئی څکه وفرمایل څو د دهریانو سترگی خلاصی شی یعنی د ده تدابیرو او قدرتونو ته وگورئ که تاسی عقل لرئ نو وبه پوهیږئ چه په هغو سره د باری تعالی وجود او د توحید په لوری توجه ورکری شوی ده اوس په دغه مبارک آیت کښی د «معاد» ذکر دی.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيْهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

(خاص) له دی (ځمکی څخه) پیدا کړی یی مونږ تاسی (په ژوندون سره) او په هم دی ځمکی کښی ننه باسو تاسی (په مرگ سره) او له دی (ځمکی) څخه راباسو تاسی کړت بل (دوهم ځلی په بعث بعد الموت سره).

تفسیر: د گردو (تولو) پلار آدم علیه السلام له خاورو څخه پیدا کړی شوی دی. بیا په هغو اغذیه و (خوراکو) سره چه د انسان د بدن روزنه (تربیت) کیږی هغه هم له خاورو څخه وځی - وروسته له مرگه هم په عمومی ډول (طریقه) گرد (تول) انسانان وړاندی یا وروسته له خاورو سره گډیږی. هم داسی د قیامت په وقت کښی هم دغه اجزاء چه له خاورو سره گډود شوی وی بیا سره تولیږی او بیا له سره پیدا کیږی او هغه مری چه په قبرونو کښی خښ وی بیا ژوندی تری راپورته کیږی.

وَلَقَدْ آرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ۝۳۷

او خامخا په تحقیق وړشوولی (ورپیژندلی) وی مونږ دغه (فرعون لره) معجزی (د قدرت خپلی) تولی (د فرعون له حاله سره مناسبی) نو تکذیب ئی وکړ (د معجزو) او منع ئی راوړله (له ایمانه په هغو باندی)

تفسیر: یعنی د هغو آیتونو وړشوول چه منظور ؤ هغه گرد (تول) ئی وروښوول. مثلاً د عصاء القاء یدالبیضاء او نور سره له خپلو متعلقاتو سره له تفصیل - خو سره له هغه هم دغه بدبخت فرعون حق ونه مانه او هم هغسی پر خپل انکار، جحود او تکذیب ټینگ ولاړ ؤ.

قَالَ اجْعَلْنَا النَّارَ حَرًّا مِن آَرْضِنَا يُسْحَرُكَ مُوسَىٰ ۝۳۸

وویل (فرعون) آیا راغلی ئی ته مونږ ته دپاره د دی چه ویاسی مونږ له ځمکی ځمونږ په سحر خپل ای موسی

تفسیر: دغه خبره ئی خپل قوم قبطیانو ته ځکه وویل څو هغوی ته د موسی علیه السلام په مقابل کینی نفرت او اشتعال ورکړی یعنی د موسی علیه السلام غرض او مقصد دا دی چه د جادو په زور مونږ د دی ملک څخه وشړی - او د کودگری په داسی ننداری د عوامو جمیعت له خپله ځانه سره ملگری کړی - او په دغه چل د قبطیانو پر گردو (تولو) املاکو او اموالو قابض شی.

فَلَنَاتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِثْلِهِ فَأَجْعَلُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوًى ۝۳۹

پس خامخا رابه وړو هرومرو (خامخا) تاته سحر پشان د دی سحر پس مقرر کړه په منځ ځمونږ او په منځ د تا کینی یوه وعده چه نه به کوو مخالفت له هغه مونږ او نه ته (او وگرځوه ځای د وعدی) یو ځای هوار (متوسط په منځ د طرفینو کینی).

تفسیر: یعنی ته پخپله په دغه اراده کښی له سره نشی کامیابیدی له مونږ سره ډیر لوی لوی کودگران شته ښه خو به دا وی چه ته له هغوی سره مقابله وکړی - پس په هره ورځ او هر ځای کښی چه ته له هغوی سره مقابله کول غواړی د هغه د تعیین اختیار تاته (درکاوه کیږی) او دا ضروری ده هر هغه وقت چه معین کیږی ښائی چه له هغه څخه هیڅوک ځان ونه کاږی - او داسی ځای دی وټاکل شی چه هلته د دواړو طرفینو دپاره یو شان سهولت حاصل وی. او په منځ کښی واقع وی او په کیناستلو کښی د راغی او رعایا او حاکم او محکوم او د وړوکی او د لوی هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) سره نه وی - او هره یوه ډله په ډیره آزادی او خپلواکی سره د خپل قوت او قدرت مظاهره پکښی وکړی شی. او میدان هم خلاص - اړت - صاف او هوار وی؛ خو گرد (تول) کتونکی هر شی بی تکلفه ولیدی شی او تول مشاهدات په ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُخْشِرَ النَّاسُ ضَمَّى ۝۵۹

وویل (موسی) وقت د وعدی د تاسی ورځ د جشن (د قبطیانو) ده او دا چه راتول به کړل شی خلق په وقت د خاښت کښی.

تفسیر: یعنی د انبیاء په کارونو کښی له سره هیڅ یو تلبیس او تلمیع نه وی. د دوی گرد (تول) معاملات ښکاره - واضح - او صاف وی - موسی علیه السلام وفرمایل «ښه په هم هغه ورځ کښی چه تاسی لویه میله او رسمی جشن کوئ په هم هغه ورځ کښی څه مهال (وخت) چه لمر ښه پورته راشی - نو دغه د مقابلی نمائش (ښودنه) هم شروع شی - یعنی په دغه میله کښی په هر ځای او هر وقت چه ډیر خلق سره راتول شوی وی په رڼا (رڼرا) ورځ کښی دی دغه مقابله وکړل شی - خو کتونکی ډیر زیات وی او د ورځی په رڼا (رڼرا) کښی هر څوک هر شی په ښه شان سره وگوری او هیڅ یوه اشتباه په منځ کښی واقع نشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په لویه مجمع کښی له مقابلی ځنی د دواړو طرفینو غرض دا ؤ چه هغه غوښته چه دوی د گردو (تولو) خلقو په مخ کښی پړه او مغلوب شی - او هغو غوښته چه هغه پړ او مغلوب شی د تولو وگړو په محضر کښی - د دغه جشن انعقاد چه د فرعون کلنی ؤ د مصر په گردو (تولو) ښارو کښی مقرر ؤ.»

فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ۝۶۰

پس مخ وگرځاوه (خپلو مشرانو ته) فرعون پس راتول ئی کړل (اسباب آلات) د مکر فریب خپل بیا راغی (موعد ته سره له جادوگرانو او اتباعو خپلو).

تفسیر: د دغی خبری د غوټه کولو څخه وروسته فرعون له مجلس څخه پاڅید او د کودگرانو د ټولولو په ترتیباتو ئی لاس پوری کړ - او په داسی وسائلو او وسائطو پسې ولوید چه د هغو په اثر کودگران بریالیان (کامیاب) شی او بالاخر له مکملی تیاری څخه وروسته په دیر قوت او طاقت سره په هم هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت د مقابلی په میدان کښی په داسی حال حاضر شو چه د کودگرانو یو لوی فوج له ده سره ؤ؛ له دوی سره د انعاماتو او اکرامو لوئی وعدی هم کړی شوی وی او دوی گرد (ټول) په دی باندی گمارلی شوی ؤ چه په هر ډول (طریقه) سره چه کیږی ښائی چه موسی علیه السلام ته ماتی ورکړئ گواکی دوی د حق او حقانیت د مغلوبولو په فکر کښی ؤ.

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَيَّ اللَّهُ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ٥١

ووېل دغو (ساحرانو) ته موسی (نازل دی کړی الله پر تاسی) هلاکت د تاسی مه ترئ پر الله باندی دروغ پس هلاک به کړی تاسی په عذاب سره او په تحقیق خراب او نا امیده شو هر هغه څوک چه دروغ ئی وتړل (پر الله).

تفسیر: معلومیږی چه په دغه مجمع کښی موسی علیه السلام هر یوه ساحر ته د ده له حاله سره سم پند او نصیحت فرمایلی ؤ - کله چه کودگران د حق مقابله په جادو سره کوونکی ؤ - نو هغوی ته ئی تنبیه ورکوله چه گورئ په لوی لاس خپل ځانونه په هلاکت کښی مه اچوئ! د الله تعالی د قدرت ښی او معجزی او د انبیاء علیهم السلام معجزو ته سحر ویل - او بی حقیقته شیان د ثابت شویو شیانو او حقائقو په مقابله کښی وړاندی کول، گواکی پر پاک الله دروغ تړل دی. اما د دروغ تړونکو خاتمه او انجام له سره ښه نه دی - بلکه اندیښنه شته چه پر داسی خلقو آسمانی آفت نازل شی - او د دوی بیخ او بکر ویاسی - او بنیاد او اساس ئی ور وران کړی.

فَتَنَّا زَعْوَاهُمْ بَيْنَهُمْ وَآسَرُونا النَّجْوَىٰ ٥٢

پس سره جگړه وکړه دغو (ساحرانو) په کار خپل پخپلو منځونو کښی (دغو جادوگرو) او پټ ئی وساته دغه راز (په منځ خپل کښی).

تفسیر: د موسی علیه السلام له دغه موعظه او تبلیغ څخه د کودگرانو په جرگه کښی سخته ویره

او اندیشه ورپیدا شوه - او پخپلو منځونو کښی ئی په جگړو او مناقشو لاس پوری کړ - چه مونږ له دغه سری سره څه وکړو د ده خبری د کودگرانو په شان له سره نه معلومیږی الغرض پخپلو منځونو کښی ئی سره بحث او مذاکری کولی - او له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوی په گوښی (بیل) مرکو او جرگو مشغول شول. بالاخر وروسته له دیرو مناظرو - مخالفتونو او منازعو د فرعون له اثره متأثر شول او هغه خبری او اتري ئی وکړی چه وروسته راځی.

قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ بَرِيدٌ ۖ إِنَّا نَخْرُجُكُمْ مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَ بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثَلَّى ۝

ووېل (جادوگرانو) دا دواړه خامخا ساحران دی اراده لری دوی دواړه چه وباسی تاسی له ځمکی (ملک) د تاسی په سحر خپل سره او بوځی (محو کړی دوی دغه) لیاره (د دین) د تاسی چه ډیره غوره ده.

تفسیر: (په ان هذان) کښی دغه «ان» مخفف دی له مثقلی څخه ځکه دا لام فارق په مابین د نافیی او د مخففی پری داخل شوی دی یا دغه «ان» په معنی د ما او دا لام په معنی د «الا» دی یعنی ماهذان الا ساحران) یعنی چه له پخوا راهیسی ستاسی کوم دین او رسوم جریان لری هغه له منځه لری کړی او خپل دین او طور او د جادو او کودو فن هم رائج کړی چه د هغه په زور په دغه ملک کښی ستاسی عزت (پت) او کمائی (گټه) شته هم دغه دواړه وروڼه غواړی چه له تاسی څخه وشکوی او یواځی هم دا دواړه پری قابضان شی.

فَاجْبِعُوا لَكُمْ ثَمَنًا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ ۝

پس راجمع کړئ تاسی (اسباب د سحر او) مکر خپل بیا راشی میدان د معارضی ته صف صف، او په تحقیق بریالی (کامیاب) شو نن ورځ هغه څوک چه غالب شو

تفسیر: یعنی د موقع اهمیت وپیژنی! وقت له لاسه مه یاسئ! په پوره همت او قوت سره ګرد (تول) یو ځای شی! - او د دوی د پړه کولو تدبیر وکړئ! او دفتاً داسی حمله پری وروړئ! چه په یو وار کښی د دوی قدمونه وښوئږی او وپړځیږی - چه د نن ورځی جګړه فیصله کوونکی جرګه ده - د نن ورځی بری دائمی کامیابی او د تل بری دی. هر هغه فریق چه نن غالب او بریالی (کامیاب) شی نو هغه د همیشه دپاره منصور او مفلح ګلی کیږی.

قَالُوا يَمُوسَىٰ إِمَّا أَنْ تُلْقَىٰ وَإِمَّا أَنْ تَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ۖ قَالَ بَلْ أَلْقُوا

ووېل (کودگرانو) ای موسی یا به ته غورځوی (اول همسا خپله) او یا به شو مونږ اول د هغه چا چه غورځوی (همسا خپله) ووېل (موسی) بلکه وغورځوئ تاسی رومبی (نو واچول ساحرانو اسباب د سحر خپل).

تفسیر: موسی علیه السلام په ډیری بی پروائی سره جواب ورکړ چه نه رومبی تاسی خپلی ننداری راوښیئ او خپلی چاری مو رابکاره کړئ! خو د باطل د زور آزمویلو څخه وروسته د حق غلبه په پوره ډول (طریقه) سره درښکاره شی - دغه قصه د الاعراف په (۱۲) رکوع کښی پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوسته شی.

فَإِذَا جَاءَهُمْ وَعَصِيَهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِمْ مِنْ سُحْرِهِمْ إِنَّهَا تَأْتِي ۖ

پس ناڅاپه (دغه وقت) هغه پری د دوی او همساګانی د دوی په خیال کښی راوستی کیدی دغه (موسی ته) له وجه د سحره د دغو (ساحرانو) داسی چه بیشکه دغه (ماران دی چه) مندی وهی (او څغلی).

تفسیر: یعنی د ساحرینو له نظرنندئ څخه موسی علیه السلام ته داسی په نظر ورځی چه ګواکي دغه ګرد (تول) پری او همساګانی د مارانو (منګورانو) په شان مندی رامنډی وهی څغلی او راڅغلی او په واقع کښی خبره داسی نه وه.

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَىٰ ۖ

بیا وموندله په نفس خپل کښی ویره موسی (چه خلق به د سحر او معجزی فرق ونشی کړی او ګمراه به پاتی شی).

تفسیر: یعنی د کودگرانو د دغی چاری د لیدلو څخه ناپوهان تیر نه وځی او حمقا ونه غولیدری او د سحر (کودو) او د معجزی په منځ کښی به سره فرق ونه کړی شی - نو په دغه صورت کښی به د حق غلبه نه واضح کیږی. د خوف دغه مطلب د وروستنۍ جواب څخه څرګندیږی

(جکاريوی).

قُلْنَا لَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ ۝

ومو ويل (موسی ته) مه ویرېږه (په زعم خپل) بیشکه ته چه ئی هم دا ته ئی دیر غالب.

تفسیر: یعنی ویره له خپل زړه څخه وباسه! او دغسی وسوسی ته په خپل زړه کښی غای مه ورکوه! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) حق ته بری او غلبه ورکوی او تل ئی په ارتقاء او اعتلاء کښی ساتی (او په دی کښی پنځه مبالغی دی (۱) حرف د تحقیق. (۲) تکرار د ضمیر. (۳) تعریف د جزاء (۴) لفظ د علو (۵) صیغه د مبالغی).

وَأَلْقَ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا

او وغورځوه هغه شی چه په ښی لاس د تا کښی دی چه له خلق څخه ښکته تیر کړی هغه شیان چه دوی جوړ کړی دی (او خپلی کیدی ته ئی وغورځوی)

تفسیر: یعنی خپله همسا په ځمکه وغورځوه! چه د دوی دغه گردی (تولی) کودی او پلمی یوه نمری او گوله کړی - او میدان د دوی له وجوده پاک شی.

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سِحْرٌ وَلَا يُفْلِكُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَلَىٰ ۝

بیشکه هغه شی چه جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلی ته ئی حاضر کړی دی) مکر د ساحر دی؛ او بری نه مومی ساحر (کودگر) هر چیرته چه راشی (او وی).

تفسیر: یعنی د کودگرانو کودی - سحر - جادو او نوری پلمی (تدبیرونه) چه څومره دی او تر هری اندازی پوری چه ورسپړی د حق په مقابله کښی له سره بری نشی موندلی - او نه پخپله کودگر هیڅ چیری فلاح موندلی شی نو ځکه په حدیث کښی د کودگر د قتل حکم ورکړی شوی دی.

(کله چه وغورځوله موسی علیه السلام همسا خپله او تیر کړ همسا هغه اسباب د سحر په خپلی کیدی کښی

او وپوهیدل ساحران چه دغه معجزه ده سحر نه دی پس ولویدل بی اختیاره لکه چه فرمائی

فَالْقِيَّ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ۝

پس وغورځول شول کودگران (نسکور) په دغه حال کښی چه سجده کوونکی
 ؕ (الله ته) (نو کودگرانو) وویل ایمان مو راوړی دی په رب د هارون او (رب
 د) موسی.

تفسیر: دغه کودگران چه دیر فنی سړی او د تخصص خاوندان وو سم د لاسه وپوهیدل چه دغه له
 سره سحر نشی کیدی او علی الیقین دغه له سحره د پاسه بل کوم حقیقت او کیفیت لری نو
 فی الحال د دوی زړونه د ایمان په رڼا (رڼرا) سره روښان شول او د پاک الله د عظمت او قدرت
 په مقابل کښی سر په سجده ولویدل. دغه قصه د الاعراف په ۱۲ رکوع کښی لیکلی شوی ده.

قَالَ امْنَمُّ لَهُ قَبْلَ اَنْ اَذْنَ لَكُمْ اِنَّهٗ لَكَيِّدٌۢمُ الَّذِیْ عَلِمَكُمُ السَّحْرَ ۝

وویل (فرعون) چه تصدیق وکر تاسی ده ته پخوا له هغه چه اذن درکرم زه
 تاسی ته (د تصدیق د ده) بیشکه چه دی خامخا مشر د تاسی دی هغه چه
 ښوولی ئی ده تاسی ته جادو.

تفسیر: یعنی بی غما له اجازی او حکم صادرولو څخه تاسی ایمان راوړ او غما فیصلی ته مو له
 سره غوړ کینښود او منتظر نشوئ نو معلوم شو چه تاسی او موسی علیه السلام پخپلو منځونو
 کښی سره روغه او جوړښت سره کړی دی او دغه مقابله مو داسی راښکاره شوه لکه د زرگرانو
 جنگ چه په دغه سره غواړئ چه عوام الناس وغلوئ لکه چه د الاعراف په سورت کښی هم مذکور
 شو.

فَلَا قُطْعَنَ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلُكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَلَا وَصِيْلَتُكُمْ فِيْ جُذُوْعِ النَّخْلِ وَتَعْلَمُنْ اَيْنَا اَشْدُّ عَذَابًا وَّاَبْقٰى ۝

نو اوس به پری کرم زه خامخا لاسونه د تاسی او پښی د تاسی له خلافه
 (یعنی ښی لاس او کینه پښه - یا کین لاس او ښی پښه) او خامخا ځوړند به

کرم هر و مرو (خامخا) تاسی په تنو د خرماؤ کښی خو ستاسی د حال د لیدلو څخه گردو (تولو) ته پند او عبرت حاصل شی او خامخا معلوم به کړئ تاسی هر و مرو (خامخا) چه کوم یو له مونږ نه ډیر سخت دی له جهته د عذاب او ډیر پاتی کیدونکی دی (زه که موسی؟)

تفسیر: یعنی تاسی پخپل دغه ایمان راوړلو سره داسی راڅرگندوئ چه هم دا مونږه منجی یو او نور گرد (تول) خلق (یعنی فرعون او فرعونیان) به په ابدی عذاب کښی اخته او مبتلا کیږی - نو اوس به در معلوم شی چه د چا عذاب زیات سخت دی - او تر زیات وقت پوری پاتی کیدونکی دی؟

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ
إِنَّمَا تُقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَإِنَّا أَمْثَلُ رَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا
خَطِيئَتَنَا وَمَا آكُرْهُنَّ عَلَيْكَ مِنَ السَّحَرِ

وویل (کوډگرانو) چه له سره به غوره نه کړو تا په هغه چه راغلی دی مونږ ته له ښکاره ؤ معجزو او هغه (الله) چه پیدا کړی ئی یو مونږ پس وکړه ته هغه کار چه ته ئی کوونکی ئی بیشکه هم دا خبره ده چه حکم به ورکړی ته په دی ژوندون لږ خسیس (په قتل او په نورو تعزیراتو) بیشکه مونږ ایمان مو راوړی دی په رب خپل چه وینی مونږ ته گناهونه غمونږ او هغه چه تا مجبوره کړی یو مونږ په (کولو د) هغه شی باندی له سحره (په مقابل د معجزی کښی)؛

تفسیر: یعنی مونږ داسی صاف حقانی دلائل ستا له خاطره نشو پریشودی؟ او د خپل حقیقی خالق د خوښی په مقابل کښی ستا هیڅ پروا نشو کولی - اوس هر څه چه ستا له لاسه کیدی شی وئى کړه - ستا خو هم دغومره زور رسیږی چه غمونږ دغه فانی دنیوی ژوندون ختم کړی. که ته داسی وکړی نو هیڅ مضائقه نه لری، مونږ لا رومبی له دی نه د دغه دارالفناء په مقابل کښی دارالبقاء ته ترجیح ورکړی ده او مونږ د دی دنیا د رنځ او راحت په فکر کښی نه یو او یواځی غمونږ آرزو او تمنا هم دا ده چه غمونږ مالک او مولی له مونږه خوښ او رضاء شی - او غمونږ گرد (تول) گناهونه خصوصاً هم دغه گناه چه ستا د حکومت له خوفه بالجبر غمونږ له لاسه صادره شوی ده. «یعنی چه د حق مقابله مو له جادو سره کړی ده» معاف وفرمایى وائی

چه کودگران د حضرت موسی علیه السلام د معجزی له لیدلو څخه په دی پوهیدلی وو. چه دغه جادو نه دی - او مونږ لره نه ښائی چه د ده په مقابل کېږی ودریږو خو د فرعون په امر او د ده له ویری مو په مقابله لاس پوری کړل.

وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ④

او الله خیر غوره دی (له جهته د جزا ورکولو له تا نه) او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی (عذاب د ده).

تفسیر: یعنی هغه انعام او اکرام چه تا به مونږ ته راکاوه له هغه څخه ښه او تل پاتی کیدونکی اجر مؤمنینو ته د الله تعالی له درباره ورکاوه کیږی. (و فرمایل الله تعالی چه)

إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبِّهِ مُجِرَّمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ⑤

بیشکه شان دا دی هر څوک چه راشی رب خپل ته کافر (په عقبی کېږی) پس بیشکه شته ده ته جهنم دوزخ چه نه به مری په دی دوزخ کېږی (چه هوسا «آرام» شی) او نه به ژوندون کوی (د ژوندون په خیر)

تفسیر: یعنی انسان لره په کار دی چه اول د آخرت په فکر کېږی اوسی او داسی دی ونه کړی چه د مخلوق په اطاعت کېږی د خالق معصیت وکړی ځکه چه د داسی مجرمانو د هستوګنی ځای ډیر بد ځای دی چه له هغه څخه نجات او ژغورنه (بچ کیدنه) په هیڅ یوه صورت سره ممکنه نه ده - دنیوی تکالیف او مشقات هومره چه وی یواځی د مرګ په راتګ سره ګرد (تول) ختمیږی. لیکن کفارو ته په دوزخ کېږی هم مرګ نه ورسیږی چه د دوی هغه مصائب او تکالیف پای (انجام) ته ورسوی او د هغوی هغه جهنمی ژوندون به هم د ښه ژوندون په شان نه وی - یعنی د دوی هغه ژوندون به داسی وی چه پر هغه به مرګ په زرهاو درجو مرجع او بهتر وی. (العیاذ بالله).

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ⑥ جَدَّتْ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا

او هر خوک چه راشی دغه (الله) ته (په قیامت کښی) په دی حال کښی چه مؤمن وی چه په تحقیق کړی ئی وی ښه (عملونه په دنیا کښی) پس دغه مؤمنان چه دی شته دوی ته (درجی) مرتبی ډیری اوچتی (چه هغه مرتبی) جنتونه دی د (تل) هستوگنی چه بهیږی (له لاندی د مانیو او ونو) د دوی (خلور قسمه) ویالی همیشه به وی دوی په دغو (جنتونو) کښی.

تفسیر: د مجرمانو بالمقابل ئی د دغو مطیعانو خاتمه او انجام بیان وفرمایله.

وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ٤٩

او دغه (درجی او جنتونه) جزاء ده د هغه چا چه ځان ئی پاک کړی وی (له خپرو د کفر او له گناهونو)

تفسیر: یعنی له چتلو خیالاتو - فاسده و عقائدو - رذیله و اخلاقو او خرابو اعمالو څخه پاک او صاف وی.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرِبْ
لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ٥٠
فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَبُجُودٌ ٥١ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَغْشِيمٌ ٥٢

او خامخا په تحقیق وحی کړی وه مونږ موسی ته داسی چه د شپې وباسه (له مصره) بندگان ځما (بنی اسرائیل) پس جوړه کړه دوی ته (په وهلو د همسا خپلی سره) لیاره په بحر (سیند) کښی وچه نه به ویریری ته په تعقیب (د فرعون له میندلو او نیولو د فرعونیانو نه) او نه به ویریری (له دویدلو) پس راغی په هغو (بنی اسرائیلو) پسې (له وروسته) فرعون سره د لښکرو د ده پس لاندی کړل دوی له سیند څخه هغه څیز چه لاندی ئی کړل.

تفسیر: کله چه فرعونیانو په میدانی مقابله کښی ماتی وموندلی - او کودگران مشرف بالایمان شول او د بنی اسرائیلو ثقل څه دروند شو - او موسی علیه السلام له کلو کلو راهیسی د الله تعالی باهره آیات وروښول - او هر شان حجت ئی په اتمام ورساوه - خو سره له هغه فرعون دغی خبری ته تیار او آماده نشو چه حق ومنی یا بنی اسرائیلو ته آزادی او خپلواکی ورکړی -

دلته د الله تعالى داسی حکم پر موسیٰ علیه السلام صادر شو چه بنی اسرائیل له خپله ځانه سره روان کړه! - او د شپې له مخی له مصره هجرت وکړئ! - خو په دغه وسیله سره بنی اسرائیل له مظلومیت او غلامی څخه نجات ومومی - په لیاره کښی به سمندر (د قلزم بحیره) حائل کیږی لیکن تا غوندی د یوه اولوالعزم نبی په لیاره کښی نه ښائی چه سمندر هم حائل شی - نو د هم دغه سمندر په منځ کښی د خپل ځان دپاره داسی لیاره پیدا کړه! تر څو پر هغی باندی له پوری وتلو څخه نه د دویدلو اندیښنه او نه د فرعونیانو د تعاقب او د درېسی راتللو او رسیدلو او نیولو خرخشه (تردد) وی - لکه چه موسیٰ علیه السلام له هم دغه هدایت سره سم پر سمندر باندی خپله همسا ووهله چه په هغه سره اوبه له سره تر بیخه پوری څیړی او دوولس کوچی شوی او الله تعالى باد ته امر وکړ چه سم د لاسه دغه ځمکه وچه کړه! لکه چه آناً فاناً د سمندر عمق (نات) وچه سمه صافه لیاره شوه او په دواړو اطرافو کښی د سمندر اوبه لکه دیر لوی لوی غرونه ولاړ وی ﴿فَلَمَّا تَرَ الْفَلَاحَ كَرِهَ آلُ فِرْعَوْنَ﴾ پس څیر شو بحر پس وگرځیده هره توته د اوبو لکه لوی غر» نو بنی اسرائیل پر دغه لیاره بی له کومه تکلیف او مشقته تیر شو وروسته فرعون سره له خپل عظیم الشان فرعونی لښکر د دوی د تعاقب او نیولو دپاره راغلل او دغه وچه سمه صافه لیاره ئی لیدلی په بنی اسرائیلو پسی هلته ننوتل څه مهال (وخت) چه بنی اسرائیل له سینده بیخی پوری وتل او فرعون سره له خپله فرعونی لښکره بیخی د سیند منځ ته ورسیدل الله تعالى سمندر ته امر ورکړ چه له دواړو خواو اوبه سره یو ځای کړه! او فرعون سره له فرعونیانو په خپله غیږ کښی ټینگ ونیسه! نو بیا په دی خبری پسی هیڅ مه گرځه! او له سره ئی پوښتنه مه کوه چه د سمندر امواجو (څپو) په څه شان دوی گرد (تول) سره پناه کړل؟ او څرنګه د مرګی سور څادر ئی پری وغوړاوه؟ او پخپله سره غیږ کښی ئی یخ یخ او ټینگ ونیول.

وَاضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَاهَدَى^(۹)

او گمراه کړ فرعون قوم خپل او (ورته ئی) ونه ښودله لیاره سمه

تفسیر: یعنی په ژبه سره خو ئی دیری دعوی کولی چه ﴿وَمَا أَهْدَىٰكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ لیکن ده خپل قوم ته څرنګه ښه لیاره وروښوده؟ بیشکه چه فرعون دغه مثال پر فرعونیانو ممثل کړ.

ټینگ دی ساتمه په غیږ زه خو دویدیم مین

له خپله ځانه سره تابه هم دوب کړم مین

همغسی چه د دی حال په دنیا کښی شو - هم هغه ئی په آخرت کښی هم په برخه کیږی - دلته له خپلو گردو (تولو) ملګرو او لښکرو سره په سیند کښی دوب شول - هلته به هم له هم دغو

سره یو غای د دوزخ په لمبو کښی دوپیږی لکه چه د هود په ۹ رکوع کښی مسطور دی

﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْدَدَهُمُ النَّارُ﴾

يٰبَنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَنجَيْنَاكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

(و فرمايل الله چه) ای بنی اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) په تحقیق نجات درکړ
مونږ تاسی ته له دشمنه د تاسی (له فرعون) او وعده کړی ده مونږ له تاسی
سره (په واسطه د موسی) جانب د طور (چه) ښی (جانب دی) او نازل کړ
مونږ پر تاسی من (ترنجبین) او سلوی (وریت کړی مرغان) خورئ تاسی له
طیبو (پاکیزه و شیانو) هغه چه رزق روزی مونږ درکړی ده تاسی ته او مه
کوئ تجاوز په هغه (مرزوق کښی په اسراف اذخار بخل او کفران سره)

تفسیر: په دغه سره الله تعالیٰ بنی اسرآئیلو ته پند ورکوی چه وگورئ مونږ پر تاسی باندی
څرنګه احسانات او انعامات فرمایلی دی - ښائی چه تاسی هم د هغه حق اداء کړئ! آیا دغه
کومه وډه او کوچنی خبره ده چه تاسی ته مو د دغسی جابر او قاهر دشمن له لاسه نجات درکړ
- او هغه مو په یوی ډیری عبرتناکی طریقی سره ستاسی تر سترګو لاندی هلاک او تباه کړ - بیا
د حضرت موسی علیه السلام په وسیله مو له تاسی سره وعده وکړه چه له مصر څخه د شام په
طرف د ورثګ په وقت کښی د «طور» د غره هغی مبارکی او میمونۍ برخۍ ته چه په ښی لاس
کښی پرته ده راشئ! نو تاسی ته به «توریت» درعطاء کیږی - د «تیه» په لق ودق او داګ
سپیره میدان (میره) کښی ستاسی د خوراک دپاره مو «من» ترنجبین او «سلوا» مرغان او
کرکان نازله کړه چه د هغو ذکر د البقره د سورت په (۶) رکوع کښی هم لیکلی شوی دی. د
دغو احساناتو او انعاماتو په مقابل کښی تاسی ته دغه لائق او مناسب و - چه هغه حلال او طیب
- لذیذ - خوندور - او پاک شیان چه الله تعالیٰ تاسی ته عنایت فرمایلی دی د هغه استعمال په
ډیر شوق او ذوق وکړئ! او په دغه معامله کښی له حده مه تیږیږئ! لکه داسی چه ناشکری او
اسراف وکړئ! یا په دغه فانی تنعماتو کښی بیخی محو او دوب شئ او د الله تعالیٰ واجبه حقوق
اداء نه کړئ! یا دغه د الله تعالیٰ درکړی شوی مال او دولت په مناهيو او معاصیو کښی ولگوئ
یا هر چیری او هر غای کښی چه د تعدیل - تأویل او مکر او فریب څخه ممانعت کړی شوی
دی هلته په دغو تأویلاتو - مکر او فریب پسی مه گرځئ! الغرض د الله تعالیٰ درکړی نعمتونه د

طغیان او عصیان آله له سره مه گرځوئ.

فَيَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِيَّ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ۝۸۱

پس واجب لازم راکوز به شی پر تاسی غضب قهر غما او هر څوک چه لازم واجب راکوز شی پر ده غضب غما پس په تحقیق سخت وغورځید (په هاویه کښی).

تفسیر: یعنی که تزیید وکړئ نو د الله تعالیٰ غضب به پر تاسی نازلېږي؛ او د ذلت او عذاب په تورو تیارو؛ غارونو کښی غورځول کېږي.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ۝۸۲

او خامخا زه هر ورو (خامخا) ښه مغفرت کوونکی یم هغه چاته چه توبه ئی وویسته (له شرکه او ایمان ئی راوړ په ټولو مؤمن به شیانو)

تفسیر: د مغفوبینو په مقابل کښی دغه د مغفورینو بیان وشو یعنی هومره چه لوی مجرم وی که د زړه په صدق سره تائب شی - او د ایمان او صالح عمل لپاره ځان ته غوره کړی او پر هم دغه د ایمان پر سمه صافه لپاره تر مرگه پوری مستقیم پاتی شی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی د مغفرت او د رحمت هیڅ کمی او تقلیل نشته.

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسَىٰ ۝۸۳ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ۝۸۴

او څه شی راگرندی کړی ته (چه ډومبی راغلی) له قومه خپله ای موسی وویل (موسی) دوی دغه دی (روان دی) راپسی له وروسته غما (دیر نژدی) او جلتی می وکړه تاته (په راتلو کښی) ای ربه غما دپاره د دی چه راضی شی ته (له مانه نه تکبراً).

تفسیر: حضرت موسیٰ علیه السلام حسب الوعدہ په دیره مینه او اشتیاق سره «طور» ته ورسید -

بنائی چه داسی حکم هم پری شوی وی چه د خپل قوم غچینی مشران او غتان هم له خپله ځانه سره راو له - او هغوی به تری لږ څه وروسته پاتی شوی وی - او موسی علیه السلام به په دیر شوق او ذوق سره مخ کښی وړاندی تللی وی؛ نو الله تعالیٰ وفرمایل ای موسی دومره مگرندی ولی راغلی؟ او خپل قوم او ملگری دی ولی وروسته پریښودل؟ عرض نی وکړ چه ای رب العالمین ستا د خوښی او رضاء دپاره دیر ژر حاضر شوم - او قوم هم دومره له ما ځنی لری نه دی - دغه دی راپسی راځی - کذا فی التفاسیر ویحتمل غیر ذلک والله اعلم

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ أَعْدَاكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ۝

وفرمایل (الله) پس بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وموآزمویه قوم د تا وروسته له (راتللو د ستا) او گمراه کړل دوی (یوه زرگر) سامری (په عبادت د خسی سره).

تفسیر: یعنی ته دلته راغلی - او ما ستا قوم په یو دیر سخت امتحان کښی غورځولی دی چه د هغه سبب په عالم اسباب کښی سامری مگرځیللی دی ځکه چه د هغه په اضلال او اغواء سره بنی اسرائیلو د موسی علیه السلام په غیاب کښی د خسی (گلگی او سخوندړکی) په عبادت لاس پوری کړ چه د هغه قصه د الاعراف په (۱۸) رکوع کښی هم تیره شوی ده .
تنبیه: ځینی وائی چه د «سامری» نوم هم موسی ؑ - د ځینو په نزد سامری «سبطی» ؑ. د ځینو په نزد «قبطی» ؑ په هر حال د جمهور رائی دا ده چه دغه سری د موسی علیه السلام د عهد منافق ؑ - او د منافقانو په شان به په چل او فریب سره د مسلمانانو د گمراه کولو په فکر کښی ؑ - د ابن کثیر روایت له اسرائیلی کتابونو سره سم د ده نوم هارون دی.

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَقَوْمُ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ ۚ فَاخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ۝

پس راوگرځید موسی قوم خپل ته دیر غضبناک خورا (دیر) غمجن وویل (موسی) ای قومه ځما آیا وعده نه وه کړی له تاسی سره رب د تاسی وعده حسنه (نیکه ښه د ورکولو د توریت)؛ آیا پس اوږده شوه پر تاسی زمانه (د بیلتون ځما) او که اراده کړی وه تاسی چه لازم واجب راکوز شی پر تاسی

غضب قهر له جانبہ د رب د تاسی پس خلافتہ کره تاسی هغه وعده غما (چه تاسی راسره کری وه په ثبات سره په دین کنی).

تفسیر: یعنی غما په متابعت کنی تاسی ته د دینی او دنیوی هر قسم نیکی درسیږی لکه چه ډیره عظیم الشانه نیکی هم دا اوس تاسی پخپلو سترگو سره ولیدله - او هغه څه چه باقی دی هغه عنقریب درسیږی - آیا له دغی وعدی څخه ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی دغه تیر گرد (تول) احسانات هیر کرل او د وروستیو انعاماتو له ډیر انتظار کولو څخه ستړی ستومان شوئ؟ یا عمداً او په لوی لاس مو له ما سره وعده خلافتی وکره؟ او د توحید پر دین قائم پاتی نشوئ؟ او د الله تعالیٰ غضب مو ځان ته غوره کر (کذا فسرہ ابن کثیر رحمۃ الله علیه) یا ئی داسی مطلب واخیست شی له تاسی څخه الله تعالیٰ د ډیر شو - خلویښتو ورځو وعدی اخیستی وه چه دومره مدت به موسیٰ علیه السلام په طور کنی معتکف وی او وروسته له هغه به توریت ورکاوه کیږی - نو آیا ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی له ډیر انتظار کولو څخه ستړی شوی یی؟ او د خسی عبادت مو ځان ته غوره کری دی؟ یا عمداً د دغه حرکت مرتکب شوی یی څو د الله تعالیٰ د غضب مستحق شی - او له ﴿فَاَخْلَقْنَاهُ مَوْجِدًا﴾ څخه مراد هغه وعده ده چه بنی اسرائیلو له موسیٰ علیه السلام سره کری وه - چه تاسی مونږ ته د الله تعالیٰ له جانبہ یو داسی کتاب راوړئ چه مونږ پری عمل وکړو او ستا په متابعت کنی مستقیم پاتی شو.

قَالُوا مَا آخَلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَدْ تَتَذَكَّرُكَ الْفَلَسَافَةُ

وویل (بنی اسرائیلو) چه نه مو دی کری خلاف د وعدی د تا په اختیار خپل سره ولیکن مونږ بار کری شوی یو په پیتو له گانو (زیوراتو) او کالیو (کیږو) د قبطیانو د قوم پس ومو غورځولی هغه (گانی (زیورات) په اور کنی) او هم داسی وغورځولی (گانی (زیورات) په اور کنی) سامری

تفسیر: یعنی مونږ پخپل اختیار او په خپل سر داسی حرکت نه دی کری - په دغه حرکت باندی مونږ د «سامری» په تحریک او لیار ښوونه سره اقدام کری دی - صورت ئی داسی ؤ چه د فرعونیانو د گانو (زیوراتو) او کالیو (جامو) هغه بار چه ځمونږ پر اوږو بار ؤ - مونږ نه پوهیدو چه له هغه سره څه معامله وکړو نو پخپلو منځونو کنی مو مشوره سره وکره - او وروسته له هغه مو داسی غوته کره چه هغه هیسته وغورځوو نو «سامری هغه واخیست - او په اور کنی ئی ویلی کرل؛ او له هغه ځنی ئی د خسی تصویر جوړ کر او هغه ئی راودراوه - دغه قصه د

«الاعراف» په سورت کښې هم تیره شوی ده هلته دی ولوستل شی.
 تنبيه: د فرعونيانو گاني (زیورات) څرنگه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی وی یا به ئی هغه له دوی نه مستعار اخیستی وی یا د غنیمت د مال په ډول (طریقه) به دوی ته په لاس ورغلی وی - یا به بل کوم صورت لری په دی کښې د مفسرینو اختلاف دی. هر یو صورت چه دی بنی اسرائیلو د هغو استعمال د خپل ځان دپاره جائز نه گانه - لیکن دا د ډیر تعجب او حیرت ځای دی چه له هغه ځنی ئی بت جوړول - او بیا د هغه په عبادت کښې مشغولیدل ئی جائز گنل.

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عَجَلًا جَسَدًا اَلَهَ خَوَارُ فَقَالُوا هَذَا اِلَهُهُمْ وَ اِلَهُ مُوسَى هَ فَنَسِيَ ۝

نو راوويست دوی ته (له هغه خندق څخه) یو خسی یو جسد چه ؤ ده ته غږ (د خسی) نو وویل (سامری او تابعانو ئی) دغه د تاسی خدای دی او خدای د موسی دی پس هیر کړی دی ده (خپل خدای دلته او طور ته تللی دی)؛

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام څخه هیر شوی دی چه د الله تعالی سره د خبری کولو دپاره طور ته تللی دی - الله خو دلته موجود دی یعنی هم دغه خسی دی (العیاذ بالله) ښائی دغه خبره به د دغو یهودانو وی چه په دوی کښې سخت غالبان وو.

اَفَلَا يَرْوُنَ اَلَا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلَاهُ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ صَرًّا وَلَا نَفْعًا ۝

(نو فرمائی الله) آیا نه گوری دوی بیشکه شان دا دی چه بیرته نه گرځوی (د خسی) دوی ته خبره او نه مالک دی دوی ته د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو).
 په «الا يرجع» کښې «ان» مخفف دی له مثقل څخه چه اسم ئی محذوف دی (ای انه)

تفسیر: یعنی دغه رانده په دغومره غټه خبره هم ونه پوهیدل چه دغه بت چه نه له چاسره خبری کولی شی؛ نه چاته لږ څه نفع رسولی شی - او نه د څه نقصان رسولو اختیار لری؛ هغه څنگه معبود کیدی شی؟

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمُ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ①

او خامخا په تحقیق وویل دوی ته هارون پخوا (له راتللو د موسی نه له طوره) ای قومه غما بیشکه هم دا خبره ده چه ازمویلی شوی یی تاسی په (عبادت) د خسی او بیشکه رب د تاسی هم دا رحمن دی (نه بل شوک) نو متابعت وکړئ غما او اطاعت وکړئ د حکم غما (چه حکم د ثبات دی په دین کینی).

تفسیر: یعنی حضرت هارون علیه السلام په پسته ژبه سره دوی پوهولی وو چه پر دغه خسی تاسی غولیدلی یی دا له سره ستاسی خدای نشی کیدی - ستاسی خدای یواځی رحمن دی ښه فکر وکړئ چه تر اوسه پوری ئی پر تاسی څومره رحمتونه نازل کړی دی؟ او څومره خپل نعمتونه ئی وورولی دی؟ نو تاسی ولی له هغه څخه مخ اړوئ؟ او له هغه څخه شلولی، له چا سره خپل ځان نښلوئ؟ زه د موسی خلیفه یم او بالذات پخپله هم د نبوت خاوند یم - که خپله ښیگه (فایده) غواړئ - نو پر تاسی لازم دی چه غما په طریقه او لیاره لاړ شئ؛ او غما خبره ومنع او د سامری په تکی مه خطاء وځی، چه هغه مو اغواء کوی - او له لیاری مو باسی.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَافِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ②

وویل (بنی اسرائیلو) چه همیشه به اوسو په (عبادت د) دی خسی محکم ولاړ تر هغه پوری چه بیرته راشی مونږ ته موسی (له طوره).

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام تر راتگه پوری مونږ د دی خسی له عبادت څخه لاس نه اخلو - کله چه دوی راغلل نو هلته به وگورو هر کار چه وړ (لائق) او مناسب ؤ - هم هغه به کوو.

قَالَ يَهُرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ③ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ④

وویل موسی پس له راتگه خپله له طوره ای هارونه څه شی منع کړی وی ته کله چه تا ولیدل دوی چه گمراهان شول له دی چه متابعت دی ونه کړ (د حکم) غما (په جهاد سره) آیا پس نافرمانی وکړه تا له حکمه غما.

تفسیر: یعنی ما ته خپل خلیفه درولی وی او حکم می درکړی و چه غما په غیاب کښی د دوی اصلاح کوه او د مفسدانو په لپاره مه غه نو بیا تا غه اصلاح وکړه؟ ولی مو د خپلو موافقینو په ملگرتوب له دغو خسی پرستانو سره سخته مقابله ونه کړه - او د خسی له عبادته مو دوی ستانه (منع) نه کړل - که دا مو له لاسه نه و پوره نو ولی دی له دوی غځه ونه شکوله او پر ما پسی رانغلی - الغرض تا د داسی صریحی گمراهی له لیدلو سره ولی غما د اصول او طریقو متابعت ونه کړ؟

قَالَ يٰۤاَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي

وویل (هارون) ای غویه د مور غما مه نیسه پیره غما او نه (ویښتان د) سر غما

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له ډیره قهره او سختی غصی حضرت هارون علیه السلام ئی له پیری او د سر له ویښتانو غځه کلک نیولی و د دی مفصله قصه د الاعراف په (۱۸ رکوع) کښی تیره شوی ده د هغه په فوائدو کښی دی ولوستله شی.

إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي

بیشکه زه وویریدم له دی نه چه ویه وائی ته (راته) چه بیلتون دی واچاوه په منع د بنی اسرائیلو کښی (که چیری ما جنگ کړی وی) او ودی نه کتل امر (خبری) غما ته

تفسیر: یعنی غما په فکر کښی هم دغه خبره راغله چه ستا د راتگ انتظار له دی نه بهتر دی چه زه ستاسی په غیاب کښی کوم کار وکړم چه د هغه لامله (له وجی) به په بنی اسرائیلو کسی شقاق او نفاق واقع شی. ځکه ظاهر دی که مقابله یا انقطاع کیده - نو غه خلق به له ما سره کیدل؛ او ډیر کسان به مخالف کیدل - نو زه له دی نه ویریدم چه ته د خپل راتگ په وقت کښی دغه الزام په ما وانه پړوی چه غما د راتگ انتظار دی ولی ونه کړ؟ او په قوم کښی دی ولی داسی تفرقه وغورځوله. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د تگ په وقت کښی موسی علیه السلام هارون علیه السلام ته داسی نصیحت فرمایلی و چه گرد (تول) قوم په اتفاق ساته نو ځکه هارون د خسی د عابدانو سره مقابله ونه کړه - هو په ژبه سره ئی دوی ډیر وپوهول مگر دوی ونه پوهیدل» لکه د هارون علیه السلام د وژلو دپاره هم تیار شول ﴿وَكَادُوا يَكُونُونَ﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا مَرْيَمُ^(۱۵)

وویل (موسی) پس خه وه ستا کار ای سامری (چه خلق دی گمراه کرل)

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام د هارون علیه السلام د جواب او سوال خخه وروسته (سامری) ئی تر قهر او عتاب لاندی ونیو او تری لازمه پوښتنی ئی شروع کری - او وئی ویل چه ته دی په رښتیا خپل حقیقت بیان کړه! دغه حرکت دی د خه لامله (له وجی) کاوه - او بنا پر کوم اسباب او عوامل بنی اسرائیل ستا په لوری بی لیاری او گمراه شول؟

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي^(۱۶)

وویل (سامری) چه نظر غورغولی ؤ ما په هغه شی باندی چه نظر نه ؤ غورغولی دوی په هغه شی باندی پس واخیستله ما یو موتی (خاوره) له قدمه د (آس د) رسول (جبرئیل) پس ومی غورغوله دا (خاوره په خوله د دی خسی کښی نو په غږیدو شو) او هم داسی ښائسته کری ؤ ماته (دا کار) نفس غما.

تفسیر: سامری وویل چه غما نظر پر داسی یو شی ولوید چه د نورو فهم هغه ته ونشو - یعنی ما د الله تعالی لپړلی پرښته (جبرئیل علیه السلام) پر آس سوره ولیده ښائی دا به په هغه وقت کښی وی چه بنی اسرائیل دننه په سیند کښی پر هم هغه وچه لیاره تلل - او د دوی تر شا فرعونی لښکر هم ننوتلی ؤ په دغه حالت کښی جبرئیل د دواړو دلو په منځ کښی ولاړ ؤ - خو د یوی دلی خلق د بلی دلی له خلقو سره گډ نشی او ضرر ونه رسیږی - په هر حال سامری به د کوم محسوس دلیل پر اساس یا له خپله وجدانه یا د کوم قسم تعارف په بناء په دی باندی پوهیدلی وی چه هم هغه جبرئیل علیه السلام دی - نو ځکه د ده د پښو یا د ده د آس د سوو له خاورو خخه یی یو موتی خاوره واخیسته - او بیا هم هغه ئی د هم هغه د خسی د سرو زرو په مجسمه کښی ورتوئی کړه - ځکه چه د ده په زړه کښی دغه فکر راغلی ؤ چه د روح القدس د پښو خاورو کښی به هرومرو (خامخا) څه نه خه تاثیر وی. حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه سره زر د کفارو د هغو اموالو خخه ؤ چه په فریب اخیستی شوی ؤ - نو کله چه په هغه کښی هغه برکتی خاوره ولویده نو د حق او باطل د یو ځای کیدلو خخه تری داسی د یوی کرشمی شی جوړ شو چه هغه مجسمه د سا لرونکو په شان د روح او د غږ خاونده شوه له دغسی شیانو خخه ډیر زیات ځان ساتنه په کار ده چه تری بت پرستی لا ترقی مومی».

تنبیه: د دی آیت کوم تفسیر چه پاس بیان شوی دی له کرامو صحابه ؓ - تابعینو - او مفسرینو علماؤ څخه هم دغه منقول دی ځینو زائغینو چه پر دی باندی طعن کړی دی - او د آیت لری له صوابه تاویلات ئی کړی دی - د هغه کافی جواب د «روح المعانی» خاوند ورکړی دی - دلته د دومره بسط موقع نه ده. من شاء فلیراجع.

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ

وویل (موسی) پس څه (له مونږه لری شه!) پس بیشکه شته تاته په دغه ژوندون کښی دا (عاقبت) چه وږه وائی (هر چا ته چه وئی وینی) چه مه لگيږه (په ما).

تفسیر: یعنی ماته دی لاس مه راوړاندی کوه! او مه راسره نژدی کيږه! او بیخی لری او جلا (جدا) راڅخه گرځه! کله چه «سامری» د خسی لویه او ننداره ئی د دی لامله (له وجی) جوړه کړی وه چه د لوئی - ریاست او جاه خاوند شی - او خلق له ده سره ملگری شی - او دی د خپل مشر او سردار په شان ومنی - نو ځکه هغه ته په دغه صورت سره مناسبه او کافی سزا ورکړه شوه - چه هیڅوک دی له ده سره نه نژدی کيږی بلکه سامری په دی مامور او مجبور شو چه ودانی څخه لری په صحراء او بیدیا کښی لکه یو ذلیل ځنگلی او وحشی ځناور اوسیږی او له سره دی د خلقو سره نه یو ځای کيږی.

وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تَخْلَفَنَّهُ

او بیشکه تاته (په آخرت کښی) وعده (د عذاب) چه له سره به خلاف ونه کړ شی له تا سره له هغی وعدی څخه،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دنیا کښی (سامری) ته دغه سزا ورسیده چه د بنی اسرائیلو له لښکرو څخه د باندی بیل اوسیده - که ده به له چاسره ملاقات یا خبری او اتري کولی نو طرفین به په تبه اخته کیدل - نو ځکه دی او خلق دواړه یو له بله ډیر لری لری گرځیدل - او دا ئی چه فرمائی دی چه دا یوه داسی وعده ده چه له سره تری نه مخالف کيږی - ښائی تری اخروی عذاب مراد وی. او ښائی چه د دجال وتل به هم د هم هغه سامری فساد په یهودانو کښی تکمیل کړی. لکه څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چه مال ویشه - یوه سری دوی ته وویل چه «په انصاف سره ئی ویشه!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د «هم دی جنس خلق به خروج وکړی» هر هغه چه پر خپلو مشرانو اعتراض کوی او تنقیدونه

پری نیسی هغوی خارجیان بلل کیږی. او هر هغه چه پر دینی مشرانو طعن وهی هم داسی دی.»

وَانْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ۝۹۰

وگوره معبود خپل ته دی هغه چه وی ته په عبادت د هغه کښی محکم ولاړ (چه خسی دی) خامخا سوځوو مونږ هر ورو (خامخا) هغه بیا به ئی بادوو، تار په تار کوو په سیند کښی په بادولو، تار په تار کولو سره.

تفسیر: یعنی ستا سزا خو هم دا شوه. اوس ستا د دروغو معبود کلانین هم ویلی کوم هغه خسی چه تا معبود درولی و - او بیا دی پری زړه بایللی و - او ورته ناست وی اوس ئی ستا تر سترگو لاندی توتی او تکر تکر کوم او بیا ئی په سخت اور کښی سوځوم - او بیا ئی ایره هم د سیند په هوا کښی دوږوم - څو دی عابدانو او مینانو ته دغه خبره ښه واضحه او ښکاره شی چه دغو نورو ته به څو سود او زیان ورسوی؟ - حال دا چه دی خپل د ځان ساتنه او حفاظت هم نشی کولی.

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝۹۱

بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی (چه مستحق د عبادت دی) الله دی هغه چه نشته بل معبود مستحق د عبادت مگر هم دی دی چه محیط دی دی پر هر څیز له جهته د علم.

تفسیر: د باطلو له لری کولو او امحاء سره به موسی علیه السلام خپل قوم ته د حق په طرف دعوت کاوه او داسی به ئی ورته ویل چه خسی څه شی دی هیڅ یو شی چه ډیر لوی هم وی - له سره معبود کیدی نشی - رشتین او حقیقی معبود خو هغه یو ذات دی چه ماسواء له هغه څخه د بل هیچا عبادت عقلاً - نقلاً او فطرتاً نه دی جائز - او د هغه لامحدود علم هری یوی ذری لره هم محیط دی.

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ

هم داسی (لکه چه د موسی قصه مو وکره تاته) قصی کوو پر تا (یعنی تاته) له اخبارو د هغو امورو چه په تحقیق پخوا تیر شوی دی (له پخوانیو امتو)،

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام او د فرعون او د هغو د اقوامو د قصی په شان د دیرو نورو پخوانیو اقوامو واقعات هم مونږ تاته او ستا په وسیله گردی (تولی) دنیا ته اوړو چه په هغو کښی ډیری فائدی او د تشویق او ترغیب او د تهدید او ترهیب وسائل او وسائط شته مثلاً د علم توفیر - د معجزاتو تکثیر - د انبیاءو او د مسلمینو تسلی او دادینه - د عقلمندانو عبرت او تذکیر - او د معاندانو په حق کښی تهدید او ترهیب. **وغير ذلك من الفوائد.**

وَقَدْ آتَيْنَكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا

او په تحقیق درکړی دی مونږ تاته خاص له جانبه خپله ذکر (پند چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی قرآن عظیم الشان مو درکړی دی چه پر دغو عبرت ښوونکو واقعاتو باندی مشتمل دی. (او ښائی چه مومنان ئی ښه ولولی او ښه عمل پری وکړی!).

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا خَلِيدًا فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا

هر څوک چه مخ وگرځوی له دغه (قرآن یا له الله نه په نه ایمان راوړلو سره) پس بیشکه دی به بار کړی (په ځان خپل) په ورځ د قیامت کښی لوی بار (د عذاب) چه تل به وی په دغه (عذاب د لوی بار) کښی او بد دی دوی ته په ورځ د قیامت کښی له جهته د بارولو (عذاب د گناه د دوی).

تفسیر: یعنی له اعراض او تکذیب د گناهونو کوم بار چه پر دوی باندی باریږی له سره به نه سپکېږی؛ دوی به همیشه تر هغه لاندی وی - بیا د هغه پورته کول کوم د خندا او مسخری خبره نه ده؛ څه مهال (وخت) چه دوی دغه د عذاب بد او سخت درانه پیتی پورته کوی؛ نو هلته پوهیږی چه دوی څومره تر یوه درانه پیتی لاندی کیوتلی دی؟

يَوْمَ يَنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٦﴾

په هغه ورځ کښی چه وپوکل شی (دوهم ځلی) په صور (شپیلی) کښی او راجمع به کړو مجرمان (کافران) په دغه ورځ شین سترگی (تور مخی).

تفسیر: یعنی د محشر د راوستلو په وقت کښی به رانده وی، یا ښائی هم داسی د هغوی سترگی به شنی وی چه د خلقو په نظر ښکاره شی - په هر حال که رومبی معنی واخیستله شی نو دغه د یوه خاص وقت ذکر دی - بیا به سترگی وپرانستلی شی - خو دوزخ او نور وویښی ﴿وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ﴾ جزء ۱۵ الآیه - (د الکف ۵۳ آیت ۷ رکوع) ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأُفٍّ يَوْمَ يَقُوتُوا﴾ جزء ۱۶ (د مریم ۳۸ آیت ۲ رکوع).

يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٧﴾

چه ورو ورو پتی پتی خبری به کوی په منځ خپل کښی (او داسی به وائی چه) درنگ نه دی کړی تاسی مگر لوی (ورځی په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دوی چه له قبره ووځی - او د آخرت د ورځی هولناک واقعات وگوری - او دغه اوږده ورځ وویښی - نو د قبر شپې ورته دومره لوی ښکاری چه ته به وائی یوه هفته یا لس ورځی ئی هلته تیری کړی دی - بلکه دنیا ډیر ژر پری تیره شوی ده - د دی دنیا مزی او خونډونه او اوږده امیدونه ئی گرد (تول) هیږی - د خپل عمر په خوشی ضائع کیدلو به ندامت کوی یا ښائی د معذرت په ډول (طریقه) به داسی وائی - یعنی په دنیا کښی مونږ ته ډیر لږ مدت د هستوگنی موقع را کړی شوی ده - او فرصت مو بیخی ونه موند چه آخرت ته مو څه سامان تول کړی وی لکه چه د جزء ۲۱ (د روم په ۵۵ آیت ۶ رکوع) کښی ئی فرمایلی دی ﴿وَيَوْمَ يَقُومُ الشَّاعِرُ بَيْنَ الْمُجْرِمِينَ مَا يَلْبِثُونَ إِلَّا سَاعَةً﴾ الآیه -

فَخُنْ أَكَلُمْ بِمَا يَقُولُونَ

مونږ ښه عالمان یو په هغو اقوالو چه دوی ئی وائی.

تفسیر: یعنی پتی خبری هم څمونږ څخه نه پتیږی. هغه پتی خبری او مشوری چه دوی ئی په خپلو منځونو کښی سره کوی گردی (تولی) مونږ ته ښی معلومی دی.

إِذْ يَقُولُ امْكُثُوا طَرْفَةً إِنَّ لَكُمْ آلِيَوْمًا ۝

کله چه ووائی دیر کامل د دوی له حیثه د روش (چه فکر او عمل دی) چه ځنډ (تاخیر) نه دی کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر یوه ورځ.

تفسیر: یعنی هغه چه د دوی په منځ کښی زیات عقلمن؛ هوښیار او صائب الرأی وی هغه به وائی خانه! لس ورځی! نه لس ورځی چیری یواځی یوه ورځ نی وگته! ده ته نی زیات عقلمن او د ښی طریقې خاوند څکه وویل چه دی به د دنیا په زوال او فناء او د آخرت په دوام او بقاء او د هول په شدت او په نورو شیانو له نورو څخه ښه پوهیدلی وی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ۝ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۝ لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ۝

او پوښتنه کوی له تا نه له (احواله د) غرونو (چه د دوی به څه احوال وی په ورځی د قیامت کښی؟) پس ووايه دوی ته چه تار په تار او تیت ؤ پرک (خواره واره) به کړی دغه (غرونه په شان د غبار) رب ځما په تار په تار کولو سره، پس پری به ږدی دا ځمکه یو تش ډاگ هوار، چه نه به وینی ته په دغه (ځمکه) کښی خکته والی او نه اوچت والی (هیڅ قدر).

تفسیر: یعنی د قیامت پر ذکر به د حشر منکرین د استهزاء په ډول (طریقه) وائی. چه د داسی سختو سختو عظیم الشانو غرونو حال احوال به څرنگه کیږی؟ آیا دغه به هم توتی توتی کیږی؟ د دوی په جواب کښی داسی ووايئ چه هوا د الله تعالی د لامحدوده قدرت په مقابل کښی غرونه څه عظمت او حقیقت لری - دغه غرونه هم په لږ وقت کښی خاوری ایری کیږی - او د غرونو ذرات او بشرکی د تګول شویو وړیو په شان په هوا کښی الوغولی کیږی - او ځمکه به بیخی صافه او هواریری چه له سره به هیڅ لوړه اوچته) او ژوره (خکته) نه پکښی لیدله کیږی - او د غرونو موانع او سدود بیخی له منځه ورک او صاف او پاکیږی.

بَوْمِئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَأَعْوَجَ لَهُ

په دغه ورځ (د قیامت) کښی به متابعت وکړی (دا مخلوق د بلنی) د بلونکی نه به وی کوروالی له دغی (بلنی د بلونکی څخه)،

تفسیر: یعنی هر چیزی چه پخته غر و کری او هر چیزی نی چه و رغیر کری؛ گرد (تول) خلق به سم برابر د غشی او د مردک (گولغ) په شان هملته ورغلی - نه به د غر کونکی په غر کبی غه کوروالی وی او نه د دغو مندو وهونکو په مندو او ورنگ او غفاسته کبی غه کوروالی او وړاندی او وروسته لیدل کیږی؛ کشکی دوی په دنیا کبی هم د الله تعالی د داعی او بلونکی پر غر پسی هم داسی سم برابر تلی - او پری په ډیر شوق او ذوق سره غونډیلی - چه هلته نی غه په ښه او کار ورتلی خو مع الاسف دوی دلته له خپلی بدبختی او کړو تلو لامله (له وجی) تل په کړو لیارو غی او خرابه طریقه غان ته غوره کوی.

وَحْشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٥﴾

او چپ به شی غږونه (له ډیره هیته) دپاره د رحمن پس نه به اوری ته مگر کنبهار د قدمونو.

تفسیر: یعنی د محشر د ورنگ په وقت کبی پرته (علاوه) د پښو د کنبهار او د ورو غږه بل هیڅ یو غږ او آواز نه آوریده کیږی او د الله تعالی د خوف او هیبت لامله (له وجی) بل هیڅ یو غږ او غږ به نه وی که څوک غه وائی هم خو دغومره ورو ورو به نی وائی چه ایله به نی شوندي خوځیږی او بل هیڅ شی تری نه څرگندیږی (ښکاریږی).

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَفِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٦﴾

په دغه ورځ (قیامت) کبی نه رسوی فائده شفاعت (هیچا ته) مگر هغه چاته چه اذن کړی دی د هغه په حق کبی رحمن (چه شفاعت نی وکړ شی) او راضی دی (الله) له دغه (مشفوع څخه) له حیثیه د وینا (چه کلمه د توحید ده).

تفسیر: یعنی د هغه سپارش چلیږی چه ورته د الله له طرفه د سپارش اجازت ورکړی شوی وی د هغه شافع وینا د پاک الله خوښه وی - او خورا (ډیر) ښی خبری نی ویلی وی - او د داسی سری سپارش وکړی چه د هغه مشفوع خبره ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ د پاک الله په نزد خوښه او پسند شوی وی د کفارو په حق کبی د هیچا سعی او سپارش له سره په درد نه خوری او نه چلیږی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١٧﴾

عالم دی الله په هر هغه څه چه په منع کښی د دوی وی (له اخروی امورو) او هر هغه څیز چه پسی شا د دوی دی (د دنیوی امورو) او نه به شی احاطه کولی دوی په (ذات او په معلوماتو) د دغه (الله) له جهته د علم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم پر گردو (تولو) محیط دی. لیکن د بندګانو علم پر الله تعالیٰ یا د الله تعالیٰ پر معلوماتو محیط او چاپیر نه دی - نو ځکه هم ده ته پخپل محیط علم معلوم دی چه چاته د چا د شفاعت دپاره ښائی موقع ورکړه شی.

وَعَدَتِ الْجَوُّهَ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ط

او ذلیل شول (خواندان د) مخونو هغه تل ژوندی قائم تدبیر والا د عالمو ته؛

تفسیر: یعنی په دغه ورځ کښی به د هغو لویو لویو سرکښو متکبرانو سرونه هم په ښکاره دول (طریقه) سره د دغه حی او قیوم الله په دربار کښی د دیرو ذلیلو او سپکو بندیانو په شان ښکته او پټ کیږی چه هغوی پخوا له دی نه له سره د الله تعالیٰ په مقابل کښی خپل سرونه نه وو تیت کړی؛ په دغه وقت کښی به په ډیری عاجزی سره خپلی غاړی ږدی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ۝

او په تحقیق خراب ناامیده شو هر هغه څوک چه پورته ئی کړ بار د ظلم

تفسیر: یعنی د ظالمانو له حاله بیخی پوښتنی مه کوه! چه څنگه خراب به وی د ظلم په لفظ کښی شرک او نور معاصی هم داخل دی. لکه چه د لقمان د سورت په (۲) رکوع (۱۳) آیه (۲۱) جزء کښی راغلی دی ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ او د جزء ۴ د آل عمران په ۱۳۵ آیت (۱۴) رکوع کښی ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاجِرَةً أَرْذَلُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ لولو - د هر یوه ظالم خرابی به د ده د ظلم له درجی سره موافقه وی.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَنْفِ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ۝

او هر څوک چه وکړی له ښو (عملونو) حال دا چه وی دی مؤمن پس نه ویریري (دی په آخرت کښی) له ظلم بی انصافی او نه له نقصان.

تفسیر: داسی بی انصافی چه کومه نیکی ئی ضائع کره شی - یا په هغه گناه ئی ونیسی چه ئی نه وی کری او نقصان رسونه داسی چه له استحقاقه لږ ثواب او بدل ورکړ شی.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
أَوْ يُذَكَّرُوا ﴿١٦﴾

او هم داسی (لکه چه قصه مو وکړه د انبیاءو او اممو او د قیامت) نازل کری دی مونږ دغه کتاب قرآن په عربی (ژبه) او بیا بیا راوړی دی مونږ په دی قرآن کښی له آیاتونو د وعید (مکرر) دپاره د دی چه دوی پرهیز وکړی یا پیدا کری دغه (قرآن) دوی ته ذکر (پند او تری عبرت واخلي).

تفسیر: یعنی لکه چه دلته د محشر احوال او د هغه د نیکو او بدو نتائج صاف صاف اورولی شوی دی. هم داسی مونږ پوره قرآن په صافی عربی ژبی سره نازل کری دی څو هغه خلق چه د ده رومبني مخاطبان دی د هغه له لوستلو له الله تعالیٰ څخه وویریږی - او د تقویٰ لپاره غوره کری - او که سم د لاسه داسی ونشی - نو اقلا د دوی په زړونو کښی د عاقبت او انجام څه فکر - غور او اندیځنه خو پیدا شی - ممکن دی چه هم دغه غور او فکر ورو ورو ترقی او تزئید ومومی - او دوی د هدایت په لپاره راولی - او د دوی په وسیلو نورو ته هدایت ور په برخه شی.

فَتَعَلَّى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ

نو لوی اوچت دی الله (په ذات او صفاتو خپلو کښی له ټولو عیبونو او نقصاناتو) چه پادشاه دی (د پاچاهانو) حق دی (وعد او وعید د ده)

تفسیر: یعنی هغه پاک الله چه داسی عظیم الشان قرآن نازل فرمایلی دی او خپلو بندګانو ته ئی داسی رښتیا صافی - سمی - اساسی - خبری د دوی د فائدی دپاره اورولی دی.

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١٧﴾

او تلوار مه کوه ته (ای محمده!) په (لوستلو د) قرآن پخوا له هغه چه پوره کړه شی تاته وحی د ده او ووايه (ای محمده) ای ربه غما زیات کړی ما له جهته د علمه.

تفسیر: یعنی هر کله چه پاک قرآن داسی مفید او عجیب څیز دی نو هم هغسی چه مونږ هغه په تدریج ورو ورو پر تا نازلوو - ته هم د هغه په اخیستلو کښی له جبرئیل علیه السلام څخه تلوار او جلتی مه کوه! څه مهال چه پرېسته وحی درآوړی ته ئی په عجلت له هغی سره مه لوله! ځکه چه مونږ د دغی خبری عهد او پیمان درسره کړی دی - چه نه به ئی پریږدو عظیم الشان قرآن د تا له سینی څخه ووځی - نو ته ولی په دغه فکر او اندېښنه کښی ځان ریروی (تکلیف ورکوی)؛ نه چه د پاک قرآن کوم توری له ما څخه هیر شی - بلکه د دغه فکر په ځای داسی دعاء وکړه چه ای الله تعالی د قرآن لا زیاته پوه او له حده زیاته علوم او معارف راته عطاء کړه! وگوره چه آدم علیه السلام په یوه څیز کښی بی موقع تعجیل کړی ؤ - د هغه انجام څنگه شو. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «څه مهال (وخت) چه جبرئیل علیه السلام به قرآن راوړ نو محمد صلی الله علیه وسلم به د جبرئیل علیه السلام د لوستلو سره یو ځای هغه لوست او د دی یو ځای لوستلو څخه ئی مقصد دا ؤ چه راڅخه هیر نشی - له دی نه ئی پخوا هم منع فرمایلی وه - لکه چه په ۲۹ جزء د قیامت سورت په (۱۶-۱۷) آیه (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿لَا تُحِزُّ لَهُ زُلْفًا﴾ او تسلی ئی ورکړی وه چه د قرآن دریادول - او د هغه رسونه نورو خلقو ته ستاسی په وسیله ځمونږ په ذمه ده - لیکن د بشریت په مقتضاء بنائی چه دغه توصیه ئی هیږه شوی وی نو ځکه ئی په دغه آیت سره تقیید وفرمایه - او په دغه هیږیدلو باندی ئی وروسته د «آدم علیه السلام» مثل هم بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَلَمْ نُجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١٧٥﴾

او خامخا په تحقیق حکم کړی ؤ مونږ آدم ته پخوا له دی نه پس هیر ئی کړ (هغه حکم) او ومونه موند ده ته استقامت (صبر له منهی عنه) څخه.

تفسیر: هغه دی چه دانه ئی خوړلی وه - او د مخه حکم ئی هیر کړی ؤ یعنی قائم پاتی نشو - وروسته له دی د دغی قصی لږ تفصیل راځی.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى^(۱۱۹) فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا
عَدُوُّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا تَخْرُجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى^(۱۲۰)

او یاد کره هغه وقت چه وویل مونږ پرېنتو ته چه سجده وکړئ (تعظيماً) آدم ته پس سجده وکړه (تولو) مگر (سجده ونه کړه) ابليس؛ چه منع ئی راوړه پس وویل مونږ ای آدمه بیشکه دا (ابليس) دېنمن ستا دی او (دېنمن) د ښځی ستا دی پس خبردار ودی نه باسی خامخا تاسی له جنته (په سبب د وسوسی او فریب) پس په مشقت کښی به پریوځی.

تفسیر: ظاهر دی چه د جنت آرامی او هوسانی (خوشالی) په بل کوم ځای کښی میسر کیدی نشی او پرته (علاوه) له جنته پر هر ځای کښی د خوړلو او څښلو؛ اغوستلو او د نورو ضروریاتو تدابیرو او ضروریاتو ته خامخا انسان رږر گالی (تکلیف برداشت کوی) او مشقت پر ځان آخلی.

إِنَّ لَكَ الْآبَاجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى^(۱۲۱) وَأَنْتَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْفَى^(۱۲۲)

بیشکه مقرر دی تاته چه نه به وړی کیږی په دی (جنت) کښی او نه به بریند کیږی. او بیشکه ته به نه تږی کیږی په دغه جنت کښی او نه به دی گرمی کیږی.

تفسیر: د انسانی له مهمو ضروریاتو څخه خوړل - څښل - اغوستل او د هستوگنی داسی ځای دی چه سری پکښی له لمر - باران - باد او نورو اضرارو څخه مأمون او مصئون وی - په جنت کښی داسی تکالیف له سره نشته - او په جنت کښی له هر حیث او هر جهت څخه آرامی - راحت - طمانیت - امنیت - سکون او نور گرد (تول) په زړه پوری وسائل او وسائط شته. دلته ئی د راحت ذکر ونه فرمایه یواځی ئی د تکالیفو له نفی کولو څخه ښائی داسی تنبیه او ایقاز مقصود وی چه د جنت د وتلو څخه وروسته تاسی له دغو گردو (تولو) شیانو سره مخامخ کیدونکی او د دغو گردو (تولو) رږرو گالونکی (تکلیفونو برداشت کونکی) یی!

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا دَمُهُلْ أَذُكْ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكُ لَابِيلِ ﴿١٣٠﴾

پس وسوسه و اچوله دغه (آدم) ته شیطان (داسی چه ورته) وی ویل ای آدمه آیا دلالت و کرم تاته په ونه د تل ژوندی پاتی کیدلو او په پاچاهی چه نه زائلیږی (او تل پاتی کیږی).

تفسیر: یعنی داسی ونه دروښیم چه د هنی د میوی له خوړلو څخه مو ابدی ژوندون په برخه شی - او له سره مړه نشئ - او بی زواله پاچاهی به مو په برخه شی.

فَاكْلًا مِنْهَا فَبَدَّتْ لَهَا سَوَاتِنُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفْنَ عَلَيْهِمَا مِنْ ذَرَقِ الْجَنَّةِ

پس و خوړله دوی دواړو له (میوی) د دغی ونی پس ښکاره شول دوی ته غلیظه عورات د دوی او شروع وکړه دواړو چه نښلولی پوری کولی دواړو پر ځان پوری له پانو د (ونی) د جنت (لپاره د ستر)

تفسیر: دغه ځکرده (توله) قصه په «الاعراف» او نورو سورتونو کښی مفصله تیره شوی ده - د هغو په فوائدو کښی دی وکتله شی مونږ هلته د دی پر اجزاو کافی او شافی کلام کړی دی.

وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى ﴿١٣١﴾ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى ﴿١٣٢﴾

او نافرمانی وکړه آدم (له حکم) د رب خپل (په سبب د هیرولو د حکم د الله یا په اجتهادی خطا سره) پس چپ شو (له مطلوبه د خلوده) بیا غوره کړ دغه (آدم) لره رب د ده پس رجوع وکړه (الله) په آدم په قبول د توبی سره او هدایت ئی ورته وکړ (په ثبات او استقامت سره په توبه باندی او لیاره ئی ورته وښودله د ثبات)

تفسیر: یعنی کله چه د الله تعالی د حکم په امتثال کښی قصور وشو او سم له خپله شانه سره د عزم او استقامت پر لیاره ثابت قدم نشو پاتی - نو هم دغه ئی په غوایت او عصیان سره تغلیظاً

تعبیر و فرمایه سم د «حسنات الابرار سیئات المقربین» له قاعدی سره - د دی بحث پخوا له دی نه هم تیر شوی دی یعنی د شیطان تسلط ئی پری نه‌بود، بلکه فوراً ئی ورته د توبی توفیق ویاښه - او سره له زیاتی پر زیاتی مهربانی د ده په طرف متوجه شو - او د خپلی خوښی پر لیاره ئی قائم کړ.

قَالَ اهْبِطْ مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

و فرمایل (الله) چه کوز شی دواړه له دغه جنته (یا له آسمانه) تول غینی د تاسی د غینو نورو دښمنان یی!

تفسیر: که دغه خطاب یواځی د آدم او حوا علیهما السلام په لوری وی مراد به ئی داسی وی چه د دوی اولاده به په خپلو منځونو کښی سره دښمنان وی - لکه چه په رفاقت سره ئی گناه کړی وه د هم هغه رفاقت په بدل دا ور په برخه شو چه اولاده ئی پخپل منځ کښی سره دښمنان شول - او که دغه خطاب د ابلیس او آدم علیه السلام په لوری وی. نو مقصد به ئی داسی وی چه د دواړو په ذریاتو کښی به دغه دښمنی برابره قائمه پاتی کیږی - شیاطین به تل د بنیادمانو د ضرر رسولو په فکر کښی وی.

فَأَمَّا يَا تَبِيتُكُمْ مِّنِي هَدَىٰ فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ۝۱۳۳

پس که راغی تاسی ته له طرفه غما هدایت (چه کتابونه او رسولان دی) پس هر چا چه متابعت وکړ د هدایت غما پس نه به گمراه کیږی (په دنیا کښی) او نه به بدبخت شی (په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی نه د جنت له لیاری څخه گمراه او بی لیاری کیږی او نه له هغه څخه محرومیږی او تکلیف او ربر (زحمت) به وگالی (برداشت کړی) له هغه اصلی وطنه چه راغلی دی بیا به بیرته بی اندیښنی او خرڅشی (وسوسی) هملته ور ورسپیږی.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

او هر چا چه مخ وگرځاوه له ذکره (پنده) غما پس بیشکه ده ته دی معاش تنگ (په دنیا یا سخت عذاب په قبر کښی).

تفسیر: یعنی هغه انسان چه د الله تعالیٰ له یاده غافل او محض د دغی فانی دنیا ژوندون د خپل مقصود قبله وگنی او وئی گرځوی د هغه گزران به مکدر او تنگ کړ شی - اگر که په سترگو له ده څخه ډیر مال او دولت او د عیش او عشرت سامان لیده کیږی مگر کله چه د ده زړه د قناعت او توکل د خلاء له وجی تل د دنیا د حرص او د ترقی په فکر کینی اوسیږی او د تقلیل له اندیښنی څخه تل نا آرامه وی - او تل د «شلو په سلو کول او ژر ئی زر ته رسولو» په چرتونو کینی ډوب تللی وی د موت یقین او د دولت د خطراتو اندیښنه د ده د روح سوهان په شان معامله کوی - د یورپ او امریکا اکثر و متنعمینو ته وگورئ چه ځینی له هغو په شپه ورځ کینی تش دری ساعته او ځینی خوش قسمتان څلور پنځه ساعته ایله اوده کیږی. لوی لوی کروړپتیان او ملیونران د دنیوی مصائبو او مخمضو له لاسه چه کله په تنگ شی نو مرگ ته پر خپل ژوندون ترجیح ورکوی - او د دی نوعی خپل ځان وژلو او خودکشی مثالونه زیات مونده کیږی - نصوص او تجریمی په دی باندی شاهدی دی چه په دغه دنیا کینی قلبی سکون او حقیقی اطمینان هیچا ته بی د الله تعالیٰ له یاده نه حاصلیږی ﴿الَّذِينَ كَانُوا عَلَىٰ الْكُفْرِ لَوُفًّا قَاهٍ﴾

ډیری ښی خوږوی دی زړونو ته ښه خوښی ښی

خوند به ئی څوک نه مومی څو ئی چه ونه ځینی

ځینی مفسرین د «معیشه ضنکا» معنی داسی کوی هغه ژوندون چه پکینی خیر نشی داخلیدی گواکی د خیر اخیستلو څخه پخپل ځان کینی تنگ شوی دی - ظاهر دی چه داسی یو کافر چه په دنیوی نشو کینی مست وی - د هغه گرد (تول) مال - دولت - د عیش سامان - د عشرت وسائل - د تنعم اسباب به د ده په حق کینی د ځان ویال گرځی. د هغی خوښی او خوشالی پای او انجام به څه وی؟ چه څو ورځی وروسته به ئی تباهی وی؛ هغی ته چیری ښائی چه سری خوښی یا خوشالی ووائی.

ځینی مفسرین له «معیشه ضنکا» نه د قبر برزخی ژوندون مرادوی - یعنی پخوا له قیامته پر ده د سختی تنگی دوره راتلونکی ده څه مهال چه د قبر ځمکه هم پری تنگه کړه شی. د «معیشه ضنکا» تفسیر ځینو کرامو اصحابو په عذاب القبر سره هم کړی دی. بلکه (بزار رحمة الله علیه) په جیدو اسنادو سره له (ابو هریره رضی الله تعالیٰ عنه) نه مرفوعاً روایت کړی دی په هر حال د «معیشه ضنکا» لاندی دغه گرد (تول) صورتونه داخلیدی شی (والله اعلم).

وَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٣٣﴾

او پورته به کړو مونږ دی (له قبره او محشر ته به ئی راولو) په ورځی د قیامت کینی ړوند.

تفسیر: یعنی په سترگو ئی ړندوی او بیا ئی د محشر په لوری بیائی او په زړه سره به هم ړوند وی چه د هیڅ حجت په طرف به لیاره نه مومی - دغه د حشر د ابتدائی مرحلی ذکر دی وروسته به ئی سترگی خلاصیوی - څو د دوزخ او نورو اخروی احوالو معاینه وکړی شی.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰی وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿۱۲۵﴾

وبه وائی (دغه ړوند کافر) ای ربه ځما ولی دی پاڅولم (راوستلم) زه ړوند حال دا چه په تحقیق زه وم بینا (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هغه کافران چه په دنیا کښی د ظاهری سترگو خاوندان او په آخرت کښی ړومبی رانده محشور کېږی - په تعجب او حیرت سره به سوال کوی (آخر له مونږه څه گناه او قصور صادر شوی دی چه د هغه په بدل ځمونږ سترگی راڅخه اخیستی شوی دی؟).

(نو وبه فرمائی پاک الله د عذاب د پرمختی په ژبه د دوی په جواب کښی)

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اِيْتَانِیَّتٰهَا وَكَذٰلِكَ الْیَوْمَ تُنْشٰی ﴿۱۲۶﴾

و فرمایل (الله) هم داسی ؤ (لکه چه ته ئی وائی) خو راغلی ؤ تاته آیتونه ځمونږ پس هیر کړل تا هغه او په مثل (د هغو هیرولو ستا) نن ورځ هیر به کړ شی ته هم پریښود به شی ته په عذاب کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی سره له دی چه ځمونږ د قدرت دلائل او نښی مو لیدی او اوریدی خو نه مو پری یقین او نه مو پری عمل وکړ او داسی مو ځان تری بیخیره او ناکاره کړ چه گواکی د هیڅ خبره مو نه اوریدلی او نه لیدلی وه؟ نو نن د هغه په بدل تاسی هم داسی هیرولی شی لکه چه هلته مو له ځانونو خپلو څخه رانده جوړ کړی ؤ - نو اوس دلته د هغه د مناسبی سزا موندلو او له خپلو رانده پاڅیلو او رانده محشور کیلو نه ولی حیرت او تعجب کوئ؟

وَكَذٰلِكَ نَجْزِیْ مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ یُؤْمِنْ بِآیٰتِ رَبِّهٖ

او په مثل د هم دی جزا ورکولو (ځمونږ دغو کفارو ته) جزا ورکوو مونږ هغه ته چه له حده ووت او ایمان ئی رانه وړ په آیتونو د رب خپل؛

تفسیر: یعنی هم داسی هر یوه مجرم ته به سم د هغه د حال په مناسبت سزا ورکوله کیږی.

وَلْعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾

او خامخا عذاب د آخرت ډیر سخت دی او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: نو ځکه ډیر لوی حماقت به وی چه د دی ځای له تکلیفه وویږیو او د هغه ځای د عذاب د نجات فکر ونه کړو - حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی دغه د ږندولو عذاب په حشر کښی دی او په دوزخ کښی لا زیات».

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْجِدِهِمْ

آیا پس نه دی ښکاره شوی (دغو کفارو ته دا) چه ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چه ځی تیریږی دوی په (تښو) کلیو (منازلو) ځایونو د دوی کښی

تفسیر: یعنی که پر هغه سزا چه دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی متیقن نه وی نو آیا د تاریخی واقعاتو ځنی هم څه پند او عبرت نه آخلی د هم دغو مکیانو په شاوخوا کښی څومره اقوام د خپل کفر او طغیان لامله (له وجی) تباہ او برباد شوی دی چه د هغوی قصی او افسانی د خلقو پر ژبو لا تراوسه جاری دی. او د هغوی له منځه د ځینو پر کندوالو او خرابو کلیو او ویجاړو ځایونو د شام او د نورو ملکونو د مسافرانو نظر هم لویږی او دوی پری تیریږی چه د هغو له لیدلو څخه ښائی د هغو اقوامو حالات مو در په یاد شی چه څرنگه هغوی په داسی حال کښی چه پر دغو ځایونو کښی گرځیدل او لاندی باندی کیدل هلاک او تباہ کړل شول.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْيِ ﴿١٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزِمَامٍ وَاجِلٌ مِّنْهُ

بیشکه په دغه (اهلاک د منکرینو) کښی خامخا ډیر دلائل (د عبرت دی) خاوندانو د عقلونو ته. او که چیری نه وی هغه وینا چه پخوا ویلی شوی ده

(له طرفه) د رب ستا (په تاخير د عذاب سره) نو خامخا ؤ به دغه (هلاک د دوی) لازم (له دوی سره) او که نه وی اجل (نیته) معلومه (د عمر د دوی نو به دوی معذبدل په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ رحمت پر غضب سابق دی نو ځکه مجرم ته تر ډیر وقت پوری د اصلاح موقع ورکوی او د پوره حجت له اتمام څخه ئی ماسواء نه هلاکوی بلکه د دی امت په متعلق ئی دا هم فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فَتُؤْمَرُ﴾ الآية - او له خپلی خاصی مهربانی عمومی مستأصل عذاب ئی له دغه امت څخه لری کړی دی - دغه خبره ده چه ستا د رب له طرفه صادره شوی ده - که داسی نه وی او د هر مجرم قوم د عذاب دپاره یو خاص وقت مقرر نه وی نو په لازمی ډول (طریقه) به دوی په عذاب اخته کیدل - ځکه چه د دوی د کفر او شرارت مقتضی هم داسی ده چه ښائی علی الفور هلاک کړل شی - صرف پاس مذکوره مصالح مانع دی چه په هغو کښی لږ توقف واقع شوی دی آخر په قیامت کښی به د عظیم عذاب خوند وڅکی - او کله چه وقت راشی نو په دنیا کښی به هم د هغه زورور جنگ نمونه وگوری. لکه چه د «بدر» په غزوه کښی دوی له مسلمانانو سره تصادم وکړ او د هغه یوه وړوکی نمونه ئی ولیده.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

پس صبر کوه (ای محمده) پر هغو خبرو چه دوی ئی وائی

تفسیر: یعنی عذاب په خپل مقرر وقت کښی خامخا واقع کیدونکی دی - دوی د دغه تاخير او امهال د لیدلو څخه هومره چټی(نفول) او چهوله خبری چه کوی ودی کړی - تاسی سم د لاسه دغه گردی (تولی) خبری په ډیر صبر او استقامت سره واورئ! او په ډیر صبر او سکون د وروستنی نتیجی په انتظار کښی اوسئ - د کفر پر دغو کلماتو له حده زیات مضطرب کیدلو ته هیڅ ضرورت نشته. (دغه آیت منسوخ دی په آیت د سیف سره).

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

او تسبیح وایه سره له حمد، ثناء د رب خپل (لمونځ کوه) پخوا له ختلو د لمر (د سحر لمونځ) او پخوا له پریوتلو د دغه (لمر د ظهر او عصر لمونځ)،

تفسیر: دغه د فجر او عصر لمونځونه شول. یعنی د احمقانو او شریرانو خبرو ته له سره غوږ مه ږدئ! او مه چرت پری خرابوئ! په ډیر صبر او سکون سره د خپل الله تعالیٰ په عبادت کښی

مشغول او لگیا اوسے! ٹککے چہ د الله تعالى مدد له دوو شيانو حاصلېږي چه هغه صبر او صلوة
دي كما قال الله تعالى - ﴿وَتَتَذَكَّرُ بِالْأَمْرِ وَالْأَمْرِ﴾ الآية -

وَمِنْ أَنْبَاءِ الْبَرِّ قَسِيمٌ

او په ځينو اوقاتو کښي له ساعتونو د شپي پس تسبيح وايه (لمونځ ادا کړه
د مغرب او عشاء)

تفسير: په دغه کښي مغرب او عشاء بلکه د ځينو تفاسيرو له روايته سره سم د تهجد لمونځ هم
داخل دي.

وَأَطْرَافَ النَّهَارِ

او په دواړو څنګو (اطرافو) د ورځي کښي (پر لمانځه ډيره توجه ولره يا په
دغو اوقاتو کښي تسبيح سره له حمده وايه)

تفسير: دغه د (جمعي او د) ظهر لمونځ شو - ځکه چه په دغه وقت کښي د ورځي د اول نصف
او د آخر نصف سره يو ځای کېږي - بلکه په صباح او قاموس او نورو کښي تصريح شوي ده
چه «طرف» «طائفة من الشيء» - طرف د کوم شي حصي ته وائي» او د خاص حد او د څنډي په
معني نه دي په دغه صورت نهار جنس منلي کېږي او د هري ورځي هغه يوه خاصه برخه تری
مراد کېږي شي چه هلته ورځ نيمايي کېږي.

لَعَلَّكَ تَرْضَى

ښائي چه ته به راضي شي (له الله په اجر)

تفسير: يعني که داسي د عمل طرز ولري نو تل به په دنيا او آخرت کښي خوښ او راضي
اوسيږي - د دغه ډير لوی اجر به در رسيږي. او له امت سره به دي مرسته (مدد) وشي په دنيا
کښي - او مغفرت به وي په آخرت کښي ستا په شفاعت چه د هغه له ليدلو څخه به ته خوښيږي.

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْتَاهُ زَوْجًا

مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْسِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَآبَقِي ۝

او مه اوړدوه (نظر د) سترگی خپلی (یعنی مه ئی اړوه) هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه څیز سره چه قسما قسم دی دغو (کفارو) ته ښائست د ژوندانه لږ خسیس دپاره د دی چه وازمایو دوی په دی کښی؛ او رزق روزی د رب د تا (چه تاته ئی درکړی له نبوته علمه بهتر ډیر غوره) خیر او اوړده ده (له دنیوی نعماو څخه).

تفسیر: (شیخ الهند رحمة الله عليه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «او مه اړوه دواړه سترگی خپلی هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه سره قسما قسمو ته له خلقو ښائست د ژوندانه لږ خسیس» الخ) یعنی په دنیا کښی قسم قسم کافرانو مثلاً یهودانو - نصرانیانو - مشرکانو - مجوسیانو او نورو ته مونږ د عیش او تنعم کوم سامان چه ورکړی دی د هغو په طرف خپلی سترگی مه غړوئ او له سره مه ورته گورئ! (لکه چه تر اوسه مو هم هغو ته نه دی کتلی) دغه تش د غو ورغو عشرت او پسرلی دی چه مونږ د هغه په وسیله د هغوی امتحان آخلو چه کوم یو احسان منونکی دی؟ او کوم یو غاړه غرونکی دی؟ هغه عظیم الشان دولت چه الله تعالیٰ تاته (ای محمده صلی الله علیه وسلم) مقدر کړی دی - مثلاً عظیم الشان قرآن - د رسالت منصب - عظیم فتوحات - رفع الذکر، د نامه لوړیدل - او د آخرت اعلیٰ مراتب د هغوی په مقابل کښی دغه فانی او حقیر سامان څه حقیقت لری ستاسی په برخه کوم دولت چه راغلی دی هغه له دغو دولتونو څخه ډیر ښه او بهتر دی او فی نفسه یا د خپل اثر په اعتبار تل باقی پاتی کیدونکی دی. په هر حال نه تاسی له دغه تکذیب او اعراض څخه مضطرب شئ! - او نه د دغو سازو او سامانونو او مالونو او دولتونو په طرف د التفات په نظر وگورئ!

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ

او امر کوه په اهل (بیت یا په اهل دین) خپل په کولو د لمانځه او ته هم کلک پری ولاړ اوسه؛

تفسیر: یعنی خپلو متعلقینو او اتباعو ته د لمانځه تاکید وکړئ! په حدیث کښی راغلی دی «کله چه وړوکی مو اوه کلن شی (د اعتیاد لامله) پر دوی لمنځونه کوئ! او څه مهال چه نهه کلن شی (که په ورو ورو ئی ونه منی) په وهلو سره پری لمنوخ کوئ» (مطلب دا چه هم خپل متعلقین پر لمانځه ودروه! او هم ته پخپله پر لمانځه صبر کوه او هیڅ مه غمجن کپړه په کار د رزق کښی ځکه چه)

لَا سَأَلَكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى

نه غواړو مونږ له تا څخه روزی (نه ستا او نه د اهل ستا بلکه) مونږ رزق روزی درکوو تاته او عاقبت ښه خاتمه خاوندانو د پرهیزگاری ته ده .

تفسیر: په دنیا کېنی مالکان پر خپلو مریو باندی روزی گتنی دغه مالک الملک یواځی بندگی غواړی او خپلو مریو ته په خپله روزی ورکوی (کذا فی الموضح) الغرض ځمونږ له لمانځه څخه هغه ارفع او اقدس ذات ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی بلکه د لمانځه څخه فائده هم مونږ ته عائده ده او د لمانځه له برکته په ښه شان سره روزی رارسیدي ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ «۲۸ جزء د الطلاق (۲-۳) آیه (۱) رکوع» د هم دی لپاره دی

که د فرض لمانځه او د معاش په کسب کېنی څه تعارض واقع شی الله تعالی داسی اجازه نه کوی چه د معاش د کسب په مقابل کېنی لمونځ ترک کړی! په هر حال ښائی چه هر ورو (خامخا) لمونځ اداء کړ شی روزی رسوونکی هم هغه الله دی چه د هغه په حکم سره لمونځ کوو - الحاصل د معاش د کسب د هغو ذرائعو حکم الله تعالی نه دی صادر کړی چه د عبودیت د فرائضو په اداء کېنی مغل او مزاحم واقع شی. انسان ته ښائی چه تقوی او پرهیزگاری اختیار کړی په پای کېنی دی وگوری چه الله تعالی په څه ډول (طریقه) له ده سره معاونت او امداد کوی؟

وَقَالُوا أَلَمْ يَأْتِنَا بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّهِ

او وائی (کفار) ولی نه راوړی محمد صلی الله علیه وسلم مونږ ته یوه معجزه (له طرفه) د رب خپل چه (مونږ ئی غواړو په تصدیق د نبوت خپل)؛

تفسیر: یعنی کومه داسی یوه ښکاره معجزه او ښه ولی نه راښیی چه د هغی په لیدلو سره مونږ ته بیخی د انکار او تردد موقع نشی پاتی که نه د دغومره ور ځینو ویرولو او تخویفاتو څخه څه گته (فائده) حاصلیدی؟

أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةٌ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى

آیا نه دی راغلی دوی ته مصدق دلیل برهان د هغه شی چه په کتابونو پخوانیو کېنی ؤ .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په پخوانیو کتابونو کښی د آخری زمانی د رسول خبر دی یا دا معنی چه د پخوانیو انبیاءو معجزی کافی دی. دغه رسول الله هم اصولاً د همغو پخوانیو خبرو تصدیق او تقييد کوی. کومه نوی خبره نه وائی - یا دا چه د پخوانیو کتابونو سره موافق واقعات بیانوی». او دیر به تفسیر حُما په نزد هم هغه دی چه «ابن کثیر رحمة الله علیه» او نورو اختیار کړی دی یعنی دغه خلق له ضده او عناده وائی چه کومه معجزه او نښه دی ولی رانه وږه؟ آیا له سلهاو نورو معجزو او نښو څخه برسیره او له گردو (تولو) څخه لویه معجزه او نښه دغه عظیم الشان قرآن هغوی ته نه دی رسيدلی چه د پخوانیو کتابونو د ضروریه و مضامینو محافظ او د ده د صداقت دپاره د حجت او شهادت په ډول (طریقه) دی - او د هغه اعجاز له لمر څخه هم زیات ظاهر او ښکاره دی لکه چه د جزء ۲۱ العنکبوت په ۵۰-۵۱ آیت (۵) رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَقَالُوا لَا تَنْزِيلَ عَلَيْهِ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ قُلْ إِنَّمَا الْإِنشَاءُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمُ الْآيَاتُ مِن قَبْلُ وَلَكِن كَذَّبُوا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الَّذِينَ كَذَّبُوا عَن آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا
رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ
أَنْ نَّذِلَّ وَنَخْزَى ۖ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنِ أَصْحَبُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ۚ

او که چیرې مونږ هلاک کړی وی دوی په عذاب سره پخوا له دغه (قرآنه یا له محمده) نو خامخا به ویلی وی دوی ای ربه غمونږه ولی ونه لیږه تا مونږ ته یو رسول نو چه متابعت کړی وی مونږ د آیاتونو ستا پخوا له هغه چه ذلیل یا شرمنده شوی وی مونږ (په دنیا یا په عقبا کښی) ووايه (ای محمده دوی ته) چه هر یو (له تاسی او له مونږه عاقبت د امر ته) انتظار کوونکی دی. پس تاسی هم انتظار کوئ پس ژر پوه به شی تاسی چه څوک دی یاران د لیاری سمی صافی او کوم یو دی چه په سمه صافه لیاره روان دی (مونږ که تاسی).

تفسیر: یعنی د داسی عظیم الشان نښان له لیدلو څخه وروسته وائی چه ولی دی کومه معجزه او نښه رانه وږه؟ او فرض ئی کړئ که مونږ نه وی ورښوولی - یعنی قرآن مو نه وی نازل کړی - او پخوا د کتاب له انزاله او د رسول له ارساله دوی مو د کفر او شرک په سزا کښی د دوزخ په کنده کښی غورځولی نو دوی به شور ماشور ښلاوه او داسی به ئی ویل ای صاحبه! د سزا

ورکولو غځه پخوا بهائی ځمونږ دپاره کوم کتاب او پوهوونکی دی رالیږلی وی چه مونږ ئی په ذلت او رسوائی باندی له اخته کیدلو غځه لا پخوا خبر کړی وی نو تا به لیده چه مونږ ستاسی د احکامو په تعمیل کښی څومره زیار (محنت) ایسته؟ الغرض که پاک قرآن نه نازلیده نو داسی به ئی ویل اوس چه نازل شوی دی له هغه غځه سترگی اړوی او له خپله ځانه خوښی کړی معجزی او نښی په مطالبی پسی لویدلی دی - د دوی مقصد له سره هدایت حاصلول نه دی - نو ځکه داسی فضولی او چتی(بیکاره) پلمی (تدبیرونه) او بهانی جوړوی - نو خیر دی دوی ته ووايه چه زه او تاسی دواړه انتظار باسو چه عنقریب له غیبه څه څرگندیږی ؟ هلته به گرد (تول) حقائق ښکاره شی چه کومه یوه ډله پر سمه لیاره روان وه؟ او کومه له لیاری غځه بی لیاری شوی وه؟

تمت سورة طه بتوفيقه وعونه والله الحمد

سورة الانبياء مكية ركوعها (۷) آياتها (۱۱۲) رقم تلاوتها (۲۱) تسلسلها حسب النزول (۷۳)
نزلت بعد ابراهيم

د الانبياء سورت مكى دى. (۷) ركوع (۱۱۲) آيتونه لرى په تلاوت كېنى (۲۱) او په نزول كېنى (۷۳) سورت دى د ابراهيم عليه السلام له سورت څخه وروسته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ^①

نژدی شو خلقو ته (وخت د) حساب (او جزا) د دوی حال دا چه دوی په غفلت کېنى دى (له دى حساب او جزا خپلى) مخ گرځوونكى دى (له) ايمان راوړلو څخه په دغه سره

تفسير: يعنى د حساب او كتاب او مجازاتو ساعت رارسيدونكى دى، ليكن دغه مشرکين او نور خلق په سخت غفلت او جهالت كېنى پراته دى او د قيامت د ځواب وركولو دپاره هيڅ يو تياري نه نيسي او كله چه دوى ته د الله تعالى آيتونه اورول كيږي او نصيحت ورته وشي چه د غفلت له خوږه راويښ او راپورته شي نو په ديري بى پروايي او بى اعتنايي سره اورى او هيڅ اهميت ورته نه وركوى او داسى يو وضعيت اختياروى چه گواكى دوى له سره له الله تعالى سره مخامخ كيدونكى نه دى او نه څه حساب او كتاب ورسره كيږي. رښتيا ده

(الناس في غفلاتهم ورحى المنية تطحن: خلق په خپلو غفلتونو كېنى دى، او د مرگ ژرنده اوږه كوى).

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ^① لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ

او نه راځي دوى ته هيڅ نصيحت له (طرفه د) رب د دوى نوى (رالپړل شوى) مگر خو اورى دوى هغه (له خپل رسول څخه) حال دا چه دوى لوبى

(مسخری) پری کوی په دی حال کښی چه بوخت (مشغول) وی زړونه د دوی،
(په دنیوی چارو او غافل وی له ضروری کارونو څخه)

تفسیر: یعنی د قرآن عظیم ډیر ارزښتناک (قیمتی) نصیحتونه دوی ته د لوبو او د نندارو
حیثیت لری او همغسې ئی اوری. که دوی په اخلاص سره پکښی فکر او غور او په تعمیل کښی
ئی هڅه (کوشش) کولی نو د دوی دین او دنیا به دواړه ښه او سم شوی وی لیکن د دی له امله
(وجی) چه د دوی زړونه بیخی له دی پلوه غافل او له یوه مخه په لوبو او نندارو او تماشو کښی
لگیا او بوخت (دوب) دی نو ځکه داسی غور او فکر کولو ته له سره وخت نه لری.

وَأَسْرُ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السَّحَرَ وَأَنْتُمْ تَبْصُرُونَ ﴿۳۱﴾

او ښه پتوی راز (خپل) هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په ځانونو خپلو په
شرک سره او وائی کفار) نه دی دا (محمد) مگر خو یو انسان په شان
ستاسی آیا پس راځئ تاسی هغه جادو ته (د عقیدې له مخی چه له ده سره
دی) حال دا چه تاسی گورئ (چه دا جادو دی)

تفسیر: کله چه دوی له ډیر نصیحت اوریدلو څخه تنگ شول نو څو بی انصافان سره راټول شول
او یوه پته جرگه ئی سره جوړه کړه او د قرآن او رسول الله په متعلق ئی په داسی خبرو خوله
بیرته کړه چه دغه رسول خو زموږ په شان یو انسان دی نه پرېسته ده او نه له مونږ څنی د کوم
زیات ظاهری امتیاز خاوند دی البته دی په جادو باندی پوهیږی، دغه کلام چه دی ئی لولی او
مونږ ته ئی اوروی، هرومرو (خامخا) د سحر او کودو کلام دی نو بیا په تاسی باندی څه ټکه
(تندر) لویدلی ده چه په خپلو سترگو ئی گورئ او بیا د هغه جادو په لومو (دام) کښی ځان
نښلوی لازمه ده چه هغه ته له سره مه نژدی کیږئ، ښائی چه عظیم الشان قرآن ته به ئی د دی له
امله (وجی) سحر ویلی وی چه په هغه کښی قوی او حیرانونکی تاثیر دی او پته جرگه ئی ځکه
کوله چه د هغو تدبیرونو دپاره چه په مستقبل کښی ئی کول تمهید شی او ظاهره ده چه پوه او
هوشیار دښمن خپلی د دښمنی چاری پخوا له وخته نه ښکاره کوی او نه ئی مشهوروی او تش په
پته او مخفی ډول (طریقه) تبلیغات جاری ساتی.

قُلْ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۲﴾

وویل (رسول دوی ته) رب می عالم دی په وینا (د هر هغه چا چه وی) په

آسمان کبیتی او په ځمکه کبیتی او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل که تاسی هر څومره پټی او مخفی مشوری وکړئ پاک الله له هغو ټولو څخه عالم او خبر دی چه د آسمانونو او ځمکو په هرو پټو خبرو او احوالو هم ښه خبر او علیم دی ستاسی په دغو مخفی او پټو خبرو او جرگو به څرنګه علم ونه لری؟ او ستاسی دغه پلمی (تدبیرونه) او حیلې (مکرونه) له هغه څخه څرنګه پټی پاتی کیدی شی؟.

بَلْ قَالُوا أَضْغَاتٌ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ۝

بلکه (دغه کفار) وائی (چه دغه قرآن) گدود خوبونه دی بلکه له خپل ځانه ئی جوړ کړی دی بلکه دی شاعر مونږ ته کومه لویه معجزه لکه هغه (معجزه) چه لیږلی شوی وو لومړنی (انبیاء په هغو سره).

تفسیر: د پاک قرآن په اوریدلو سره به د دیر ضد او عناد له کبله (وجی) داسی بدحواسه کیدل چه له سره به په یوه فکر او رایه باندی قایم نه پاتی کیدل، کله به ئی ورته جادو (کودی) وئیل کله به ئی گدود پریشانه خوب باله کله به ئی داسی ویل چه دا خبری دی له ځانه جوړوی او مونږ ته ئی وړاندی کوی، او بیا پری د قرآن نوم ږدی نه یوازی هم دا به ئی ویل بلکه داسی وینا به ئی هم کوله چه محمد صلی الله علیه وسلم دیر ښه او عمدۀ شاعر هم دی او د شعراو په شان د لوړو (وچتو) تخیلاتو له لاری دیر ښه مؤثر مضامین او مسجع عبارات جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی که په واقع کبیتی داسی نه وی نو دی هم د نورو پیغمبرانو په شان کومه ښکاره لویه معجزه راوښی. دغه ویناګانې هم محض د عناد او تش د ربرولو (تکلیف ورکولو) له امله (وجی) وی ځکه چه اول خو د مکی معظمی دغه جاهل مشرکان د پخوانیو انبیاءو له معجزو څخه هیڅ خبر نه وو. دوهم دا چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم دیری داسی ښکاره معجزی او نبی هم لیدلی وی چه د پخوانیو انبیاءو له معجزو او ښو څخه په هیڅ یو صورت کمی نه وی او له ټولو څخه ډیره لویه او غټه معجزه او ښه هم دغه د عظیم الشان قرآن معجزه ده، دوی په خپلو زړونو کبیتی ښه پوهیدل چه دا نه جادو او نه مهمل عبارات او نه چټی (بیکاره) خوب او نه شعر دی نو هر کله چه به ئی هیڅ یوی خبری له دغی معجزی سره سمون نه خوړ نو هغه به ئی پرېښوده او بله خبره به ئی ورته جوړوله ﴿ انظُرْ إِلَى آلِ الْأَمْثَالِ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَعِينُونَ سَيَلَا ﴾ د الفرقان اوله رکوع.

مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَوْمٍ أَهْلَكْنَا أَفَهُمْ يَوْمُئِذٍ ۝۷

(وویل الله) نه ؤ راوړی ایمان (په معجزو) پخوا له دوی نه هیڅ (اهل د) کلی چه هلاک کړی دی مونږ اهل د هغه (په سبب د تکذیب د دوی) آیا پس دغه کفار به ایمان راوړی (بلکه نه ئی راوړی).

تفسیر: یعنی پخوانیو قومونو ته فرمایشی معجزی او نبی ورشوولی شوی وی مگر دوی د هغو په لیدلو هم تابع نشول او حق ئی ونه مانه بالاخر له سنت الله سره سم هلاک کړی شو، که د مکی د دی مشرکانو دغه غوښتنی هم پوره کړی شی ښکاره ده چه دوی ئی هم منونکی نه دی. هر ورو (خامخا) به د الله تعالی د عام عادت سره موافق سپیره او فنا کړی شی، حال دا چه د هغوی بیخی تباهی او خرابی مقصود نه ده بلکه د الله تعالی حکمتونه فی الجمله د دوی دوام (ابدیت) او بقا غواړی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوْحِي إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَاعْلَمُونَ ۝۸

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) مگر خو سړی (نه پرښتی) چه وحی به کوله مونږ دوی ته پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یی تاسی چه نه پوهیږئ

تفسیر: دا د دوی د هغه قول ځواب دی ﴿هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ یعنی کوم انبیاء چه پخوا راغلی وو چه د هغو د معجزو په شان له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزی د ښوولو غوښتنه کوئ هغوی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان انسانان وو، پرښتی نه وی که له داسی مشهوری او مستفیضی خبری څخه هم تاسی د خپل جهالت له سببه بی خبره یی نو له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ او ځان پری خبردار کړئ چه هغه تری ښه خبر دی (لکه د اهل کتابو عالمان) آخر تاسی له یهودانو او نصرانیانو سره خو خپلوی او دوستانه تعلقات لرئ نو دغه عادی خبری تاسی ولی د هم دغه اهل کتابو څخه نه پوښتی چه آیا هغه انبیاء او رسولان چه به پخوا زمانو کښی رالیږل شوی وو انسانان وو که ملائک؟.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا آلَا يَكُونُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ۝۹

او نه وو ګرځولی مونږ (دغه پخوانی رسولان) داسې جسدونه چه نه ئی خوړ
طعام (خواره) او نه وو دوی تل پاتی کیدونکی (په دنیا کښی بلکه طعام به
ئی خوړ او مړه کیدل به هم)

تفسیر: یعنی انسانی خصائص په هغو کښی موجود وو او د هغوی بدن د پریښتو په شان نه ؤ چه
هیڅ کله خواره ونشی خوړلی او نه هغوی د الوهیت مرتبه لرله چه له سره مرګ او فناء پری
رانشی او تل تر تله ژوندی پاتی شی.

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ۙ

بیا رښتیا کړه مونږ هغوی سره وعده (د نجات د دوی) پس نجات ورکړه
مونږ هغوی ته او هغو ته چه زمونږ اراده وه (د نجات د دوی چه مصدقین
دی) او هلاک کړل مونږ مسرفان (له حده تیریدونکی د رسولانو مکذبین).

تفسیر: یعنی د هغوی امتیاز له نورو بندګانو څخه دا ؤ چه د الله تعالیٰ له لوری د مخلوق د
هدایت او اصلاح دپاره ټاکل (مقرر) شوی وو، الله تعالیٰ په دوی وحی نازلوله او سره له بی سره
سامانی به ئی د مخالفینو په مقابل کښی دوی سره د نصرت او حمایت وعدی کولی لکه چه
پاک الله خپلی دغه وعدی تولی رښتیا او ښکاره کړی او دغه انبیاء ئی د خپلو ملګرو سره
محفوظ وساتل او هغه لوی لوی متکبر دښمنان چه هغوی سره به ئی مخالفت او دغری وهلی تباہ
او غارت کړل شول، بیشکه چه محمد صلی الله علیه وسلم هم بشر دی. لیکن د بشر له هغو
انواعو څخه دی چه د هغو مرسته (مدد) او حمایت د تولی دنیا په مقابل کښی کاوه شی، د
دوی مخالفینو ته لازم دی چه د خپل انجام فکر او اندیښنه وکړی او د پخوانیو قامونو له مثالونو
څخه دی پند او عبرت واخلي، داسی ونه شی چه د آخرت له حساب نه پخوا په هم دغه دنیا
کښی دوی سره حساب او کتاب شروع شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۙ

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسی ته یو کتاب چه په هغه کښی
ذکر (پند) ستاسی دی، آیا پس تاسی عقل نه لرئ (چه ایمان پری راوړئ).

تفسیر: یعنی د پاک قرآن په وسیله تاسی ته هر قسم پند او نصیحت درکړی شوی دی او د ټولو

بنو او بدو پای (آخر) او انجام درنبودل شوی دی که لږ عقل او سد (هوش) هم ولری نو زیار (محنت) او کوبښ به کوی چه د الله تعالی له عذابہ ځان وساتی او د پاک قرآن قدر او عظمت په ښه شان سره وپیژنی چه په حقیقت کښی ستاسی د لوی او شرف دپاره یو لوی سند او قاطع برهان دی ځکه چه ستاسی د قوم په ژبه او ستاسی د قوم په یوه کامل فرد باندی نازل شوی دی او په دنیا کښی ئی تاسی ته دائمی ویاړ (فخر) او شهرت درښلی دی که تاسی د خپل دغسی محسن قدر نه پیژنی او خبرو ته ئی غوږ نه کیږدی نو په دنیا کښی به خوار او ذلیل شی! او د آخرت عذاب به بیل تاسی ته تیار شی. له دی نه وروسته د هغو قومونو دنیوی پای (آخر) او انجام بیانوی چه هغوی له انبیاءو سره دښمنی او په خپلو ځانونو ئی ظلم او تیری کړی و.

وَكَمْ قَصَبْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ۝۱۱

او ډیر توتی توتی کړی دی مونږ (په هلاک کولو سره) له اهل د کلیو چه وو هغوی ظالمان او پیدا کړل مونږ وروسته له هغو څخه قومونه نور (د دوی په ځای)

تفسیر: یعنی داسی نه ده چه د هغو له ورکیدلو څخه به د الله تعالی ځمکه خرابه او ویجاړه (ورانه) شی، دوی چه ورک شی د دوی په ځای نور خلق پیدا او ودانوی.

فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ۝۱۲ لَا تَرْكُضُوا
وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَسْأَلُونَ ۝۱۳

پس هر کله چه حس به کړ (وبه موند) دوی عذاب زمونږ ناڅاپه دوی به له دغه عذاب تښتیدل (په ډیره بیړه (تلوار) نو پرښتو به په تمسخر سره ورته ویل) مه تښتی او بیرته لاړ شی هغه ځای ته چه ښه ژوند درکړی شوی و تاسی ته په هغه کښی او کورونو خپلو ته ښائی چه له تاسی نه پوښتنه وکړه شی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران او مشرکان د الله تعالی له عذاب سره مخامخ شول نو وئی غوښتل

چه له هغه غایه و تنبتي او په تیښته سره ځان ته نجات حاصل کړی په دغه وخت کېږي په تکویني ډول (طریقه) سره دوی ته وویل شول چه چیرې تنبتي؟ ودریوئ او په هغه لوری بیرته لاړ شی چه هلته مو عیش او عشرت کاوه او ډیر زیات د تنعم اسباب مو راجمع کړی وو ښائی چه هلته څوک له تاسی څخه پوښتنه وکړی. صاحب! هغه د مال او دولت او د زور او قوت نشه مو او هغه ساز او سامان مو څه شول؟ او هغه نعمتونه چه پاک الله تعالی تاسی ته درکړی وو د هغو شکر مو تر کوم ځای پوری ادا کړی ؤ؟ یا دا چه تاسی خو داسی لوی سری وئ چه په هر ځای کېږي به ستاسی عزت او احترام کیده اوس هم هلته لاړ شی هیڅ د تیښتي ضرورت نشته څو خلق په خپلو مهماتو کېږي له تاسی سره خبرې اتری او مشورې وکړی شی دغه ټولې خبرې د تحکم په توگه (طریقه) ویل شوی دی.

قَالُوا يُونُسُ اَنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۱۴﴾ فَمَا زِلْتَ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَبِثِينَ ﴿۱۵﴾

وبه وائی ای هلاکته زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه مونږ وو ظالمان. پس تل به وی دغه بلنه د دوی (هلاک لره) تر هغو پوری چه وبه گرځول مونږ دوی رپیل شوی، مړه یخ پراته.

تفسیر: یعنی کله چه عذاب ئی په خپلو سترگو ولید نو هلته ئی په خپلو جرمونو اعتراف وکړ او درگړده (په شریکه) به ئی داسی چغی وهلی چه بیشکه مونږ ظالمان او مجرمان یو! لیکن اوس د دوی دغه افسوس او حسرت څه په کار ورځی؟
دا د توبی د قبول وخت نه ؤ د دی وخت اعتراف او ندامت گرد (تول) سره بیکاره وو او بالاخر په دی ډول (طریقه) سره ختم کړی شو لکه چه شین کښت (فصل) یو دم ورپیلې شی او درمند شی یا په اور کېږي د سوځیدلو لړگیو د ایری د ډیری په شان پاتی کیږي (العیاذ بالله تعالی)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِینَ ﴿۱۶﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمان او نه ځمکه او نه هر هغه چه په منځ د دوی کېږي دی په داسی حال کېږي چه لوی کونکي وو مونږ (او هیڅ یوه کته فائده) د دوی په پیدائښت باندی مرتبه نه وی

تفسیر: یعنی چه پکښی کوم معتدبه حکمت او صحیح غرض نه وی نو ځکه عقلمن ته ښائی چه د عالم د خلقت په غرض او غایه وپوهیږی او دنیا تش د لوبی او تماشا ځای ونه گڼی او له انجام څخه غافل نشی بلکه ښه وپوهیږی چه دنیا د آخرت دپاره پیدا کړی شوی ده او د هر نیک او بد عمل جزا او سزا رسیدل او د ذری ذری حساب کیدل یو حقه او ضروری خبره ده.

لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُمُ الْاَتَّخَذَ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فَعِلِينَ ﴿۱۷﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَاَذْهُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿۱۸﴾

او که اراده کړی وی مونږ چه ونیسو مونږ لهو (اسباب د شغل لکه ښځه او ولد) نو خامخا نیولی به وه مونږ هغه لهو له طرفه خپله که وی مونږ کوونکی د دی کار. بلکه ویشتل کوو مونږ په حق سره په باطل باندی بیا (دغه حق) سر ماتوی د هغه (باطل) او محو کوی ئی پس ناڅاپه دا باطل هلاک (او ورک) کیږی، او تاسی ته اور، افسوس عذاب، خرابی ده (ای کفارو له هغه څخه څخه چه ثابتوی تاسی (په هغه سره الله ته ښځه، ولد).

تفسیر: یعنی که بالفرض داسی لهو او لعب کار زمونږ له شانه سره لایق هم وی او مونږ داسی اراده هم کړی وی چه هم داسی کومی مشغلی او لوبی او تماشی جوړی کړو نو دغه کار به مونږ بالذات په خپله او په خپل قدرت کړی وی او ستاسی مجازات او مکافات کولو او نیولو او خوشی کولو ته به له سره هېڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. لیکن حقیقت دا دی چه دنیا محض لوبی او تماشا نه ده بلکه د سعی او عمل او مبارزی میدان دی، دلته د حق او باطل مقابله کیږی، حق یرغل (حمله) کوی او د باطل سر ماتوی له دی څخه تاسی د خپل شرک او ناپوهی په پای (آخر) او انجام وپوهیږئ کله چه د حق او صداقت گولی او مردکی په پوره قوت په تاسی ولویږی هلته به څرنګه خرابی او بربادی ستاسی په برخه شی او بل کوم یو طاقت به تاسی ته نجات درکړی شی؟.

تنبیه: د ﴿لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُمُ﴾ الآية - تقریر په څو څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی زمونږ په نزد هغه معنی چه د سیاق او لحاق په اعتبار ډیره قریبه او صافه وه هماغه مو اختیار کړه او د «من لدنا» او د «ان کنا فاعلین» د قیودو فوایدو ته هم لطیفه اشاره کړی شوی ده. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او خاص ده لره دی هر هغه شوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (د پیدائښت، ملکیت او بندګی له مخی)،

تفسیر: بیا که دی د تباہ کولو اراده وکړی نو شوک به نجات ورکړی شی؟ او چیری به د پتیدلو او پناه ځای وموندلی شی.

وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْترُونَ ﴿٢٠﴾

او هغه (پرېستی) چه ده څخه دی نه کوی کبر (سرکشی) دوی له عبادت د ده (الله) او نه ستومانه کیږی (له عبادته ئی یوه شیبه (لحظه) هم) تسبیح وائی (هم) په شپه او (هم) په ورځ کښی نه سست (او ضعیف) کیږی.

تفسیر: یعنی پرېستی سره له دی چه د الله تعالیٰ د دربار له مقربانو څخه دی لږ څه تکبر، غرور او لوئی نه کوی او د خپل الله تعالیٰ بندګی او غلامی د خپل ځان دپاره عزت او فخر ګڼی او د عبودیت د وظایفو په ادا کښی لګیا اوسیږی او له سره پکښی نه ستړی کیږی او نه تری په تنګ کیږی بلکه هم دغه ذکر او تسبیح د دوی روحانی غذا ده څرنگه چه مونږ تل خپله ساه او نفس ښکته او پورته کوو او ورسره په نورو کارونو کښی هم مشغولېږو د پرېستو د تسبیح او ذکر کیفیت هم دغسی وګڼئ! پرېسته پر هر کار چه ماموره شی او په هر یوه خدمت کښی چه بوخته او لګیا وی یوه شیبه (لحظه) هم د الله تعالیٰ له ذکره نه غافلېږی کله چه د معصومو او مقربو پرېستو حال دا دی نو خطا کار انسان ته لازم دی چه په خورا (ډیر) زیاتو مراتبو سره د پاک الله په ذکر او عبادت مشغول او مصروف واوسی.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنَ اللَّهِ مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنشَرُونَ ﴿٢١﴾

آیا نیولی دی دوی نور معبودان له ځمکې څخه (یا په ځمکه کښی) چه دوی به هم ژوندی کوی مری (بلکه نشی ژوندی کولی).

تفسیر: یعنی آسمانی پرېستی خو له سره د الله تعالیٰ له بندګی څخه نه زړه تنګی او نه ستومانه

کیپی بلکه تل د ده په یاد او بندگی کېنې مشغولی وی بیا آیا په ځمکه کېنې څه داسې موجودات شته چه هغوی د الله تعالیٰ په مقابل کېنې معبود گرځولی شی؟ او کله چه پاک الله د دوی عابدان په خپل عذاب کېنې هلاک کړی آیا دوی ئی بیرته ژوندی کولی شی؟ یا له هلاکت څخه ورته نجات ورکولی شی؟ له سره ئی نشی کولی.

لَوْ كَانَ فِيْهَا اِلَهَةٌ اِلَّا اللهُ لَفَسَدَتَا

که چیرې وی په دغه آسمان او ځمکه کېنې نور معبودان (حاکمان) بی له الله څخه نو خامخا وران شوی به وو دواړه (عادتاً د دوی د اختلاف په سبب)

تفسیر: دغه آله او د تعدد پر ابطال نهایت پوخ او واضح دلیل دی چه عظیم الشان قرآن هغه په خپل مخصوص اسلوب سره وړاندې کړی دی. ښه پام وکړئ چه عبادت د کامل تذلل نوم دی او کامل تذلل صرف د هم هغه کامل لوی ذات په مخکینې اختیار او شی چه پخپل ذات او صفاتو کېنې له هر حیثه او هر جهته کامل وی چه هم دغه ته مونږ (الله) یا خدای جل جلاله وایو. ضروری ده چه د الله تعالیٰ ذات له هر قسم نقائصو او عیوبو څخه پاک وی او له هیڅ حیثه ناقص، بیکاره، عاجز مغلوب نه وی او نه د بل چا په مقابل کېنې ناتوان وی، او نه بل د ده په کارونو کېنې څه گوټی وهلی شی او نه څه ځنډ (ایسارتیا) کیدلی شی نو اوس که تاسی فرض کړئ چه که په آسمان او ځمکه کېنې دوه خدایان وی نو که دغه دواړه په یو شان سره وی په دغه وخت کېنې به تاسی وینئ چه د عالم تخلیق او د علویاتو او سفلیاتو تدبیرونه د دواړو په کلی اتفاق سره کیږی او یا کله کله پکښې اختلاف هم پېښیږی؟ د اتفاق په صورت کېنې دوه احتماله متصور دی. یا خو یوازی یوه د کائناتو د انتظام او تدبیر کار نشو چلولی نو دواړو په گډه دغه کار ته اقدام وکړ نو معلومه شوه چه د دغو دواړو څخه یو هم د کامل قدرت خاوند نه دی او که یوازی یوه د گرد (تول) عالم د کارونو انجام او انتظام کولی شوی نو دغه بل بیکاره پاتی کیده حال دا چه د الله تعالیٰ د وحدانیت په منلو مونږ له دی کبله (وجی) مکلف یو چه بی د هغه له منلو څخه بل هیڅ چاره نشته او که د اختلاف صورت فرض کړو نو یو هرومرو (خامخا) به د بل په مقابل کېنې یا مغلوب شی او له خپلې ارادی او تجویز څخه به لاس واخلی نو دغه خدای نشو او یا به دواړه بالکل په مساوی او متوازی طاقت سره یو د بل په خلاف خپله اراده او تجویز تمیل او اجرا کړی، اول خو (معاذ الله) د خدایانو په دغه رسی کښلو کېنې له سره هیڅ شی موجود نشی او دوهم دا چه که په موجوده شیانو کېنې دغسی زور آزمیونه وشي نو په دغه زور آزمیونه کېنې به گرد (تول) موجوده شیان سره گډوډ او له منځه لاړ شی. له دی نه دغه نتیجه راووته چه که په آسمان او ځمکې کېنې دوه خدایان وی نو د اسمان او ځمکې دغه موجوده نظام به لا له پخوا څخه گډوډ او وران شوی وی که نه نو دا خبری لازمیده چه یو خدای

بیکاره یا ناقص یا عاجز پاتی شوی وی او دغه کار د مفروض څخه مخالف دی.

فَسُبُّخُنَ اللَّهُ رَبَّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿۲۷﴾

نو پاک دی الله چه رب د عرش دی له هغو (ناکارو خبرو او شيانو) چه دوی ئی منسوبوی ورته

تفسیر: چه د لوی عرش یوازی مالک او څښتن (خاوند) خدای تعالی دی، د ده په ملک او باچایی کښی له سره گډون ځای نه لری، دی خپلواک باچا دی کله چه دوه واکدار باچایان په یوه اقلیم کښی نشی ځانیدلی چه د هغو واکداری هم یوازی مجازی ده نو دوه کل مختاره او مطلق قادر خدایان به څرنگه په یوه سلطنت کښی شریک کیدی شی.

لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿۲۸﴾

نه پوښتیدلی کیږی (الله) له هغو (شیانو) چه کوی ئی (ځکه چه الوهیت یوازی د ده صفت دی. او دوی پوښتیدلی کیږی (د دوی له افعالو، احوالو او اقوالو ځکه چه دوی مخلوق او مملوک دی)

تفسیر: یعنی الله تعالی د هغه لوی ذات نوم دی چه مطلق قادر او کل مختار دی (او تول کارونه ئی صواب او له حکمه ډک دی) د ده قدرت او مشیت مخه نیول لا څه چه تشه پوښتنه تری هم څوک نشی کولی چه مثلاً هغه فلانی کار دی ولی داسی وکړ؟ مگر پاک الله حق لری او ده لره ښائی چه هر هغه څوک چه اراده ئی وشی مواخذه ئی کړی او تری لازمی پوښتنی وکړی.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ

آیا نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له دغه الله (یا رابښکته له الله) څخه نور معبودان، ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوړئ سند خپل (د شرک په دغه دعوی کښی)،

تفسیر: له دی نه پخوا پر توحید عقلی دلیل قايم کړی شو اوس له مشرکانو څخه د دوی د شرک د دعوی په خصوص د صحیح دلیل غوښتنه کیږی یعنی بی له الله تعالی څخه د هغو معبودانو تجویز چه تاسی کړی دی د دوی د اثبات دپاره که کوم عقلی یا نقلی دلیل لرئ هغه

راوراندی کړئ! ښکاره ده چه له هغوی سره پرته (علاوه) له اوهامو او گمانونو او د پلرونو او نیکونو له غلطو او رڼدو تقلیدونو څخه بل هیڅ شی نه ؤ، د شرکت په دعوی کښی ئی نه کوم عقلی او نه کوم نقلی دلیل وړاندی کړی شو. کذا قال المفسرون. حضرت شاه صاحب لیکلی دی «پخوا ئی د هغو معبودانو په حق کښی ویلی وو چه که تاسی هغوی له الله تعالی سره برابر گڼئ (نو که دغه ادعا مو سمه وی) د داسی دوو حاکمانو له وجود څخه دنیا خرابیږی، اوس د هغو یادونه کوی چه له پاک الله څخه ښکته وړوکی، وړوکی نائبان د ماتحتو حکامو په شان مقررئ نو آیا دغه ماذونان د خپلو لویو آمرانو له خوا کوم برهان، سند او فرمان لری، ځکه چه بی له سند او فرمان څخه هیڅوک نیابت نشی کولی، که کوم سند وی راوراندی ئی کړئ.

هَذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٢﴾

دغه (قرآن) دی بیان د هغو چا چه له ما سره دی (له محمدی امت څخه) او بیان د هغه چا دی چه پخوا له ما تیر شوی دی، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی په حقه خبره (چه توحید او قرآن دی) پس دوی مخ گرځوونکی دی (له توحید یا ستا له رسالت څخه)

تفسیر: یعنی زما د امت او د پخوانیو موحدینو ټولو هم دا یوه خبره ده چه له الله تعالی څخه پرته (علاوه) چه (رب العرش) دی بل الله نشته چه د هغه عقلی دلیل پخوا له دی نه بیان شو که تاسی د دغی عقیدې له منلو څخه مخ اړوئ او له دغی آسمانی او اجتماعی عقیدې څخه پرته (علاوه) کوم بل دلیل لرئ نو هغه راوراندی کړئ، زما دعوی دا ده چه دغه محمدی امت او نور پخوانی امتونه د دی کتاب قرآن کریم او د پخوانیو امتونو آسمانی کتابونه (تورات، انجیل، او نور) سره ټول د توحید په دی دعوی کښی سره متفق دی، لکه چه نن هم له هغو زیاتو تحریفاتو سره که پخوانی آسمانی کتابونه ولتوئ! نو په هغو کښی د توحید اعلان او د شرک تردید په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره مومئ. مگر دغه جاهلان په دغو خبرو غه پوهیږی که پوهیللی نو د حق خبری د اوریدلو په مقابل کښی به ئی دغسی د انکار او اعراض وضعیت نه غوره کاوه.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٣﴾

او نه ؤ لیولی مونږ پخوا له تا څخه هیڅ رسول مگر چه وحی به کوله مونږ هغه ته (داسی) چه بیشکه شان دا دی چه نشته برحق معبود مگر زه یم (یوازی) نو بندگی کوئ تاسی زما .

تفسیر: یعنی تولو انبیاء او مرسلانو علیهم السلام د توحید په دی عقیده اجماع کړی ده، هیڅ یوه نسی علیه السلام په هیڅ یو وخت کښی یو حرف هم د توحید په خلاف نه دی ویلی او دوی تل هم داسی تلقین کاوه چه د یوه خدای تعالیٰ له عبادت نه پرته (علاوه) د بل هیچا عبادت مه کوئ! ځکه چه هیڅوک بی د الله تعالیٰ څخه د عبادت مستحق نه دی نو په هم هغه شان چه له عقلی او فطری دلائلو څخه د توحید ثبوت او تحصیل او د شرک تردید کیږی هم داسی په نقلی حیثیت هم د انبیاء علیهم السلام اجماع د توحید د دعوی په حقانیت باندی قطعی دلیل دی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ

او وائی دغه (منکران) نیولی دی رحمن ولد پاک دی دغه (الله له ولد څخه)

تفسیر: د عربو ځینو قبیلو ملانکو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی نو ئی وښودل چه د الله تعالیٰ له لور (وچت) شان سره لایق نه دی چه لونی یا زامن ولری نو په دی آیت سره د نصرانیانو د دی عقیدې تردید هم وشو چه حضرت مسیح علیه السلام ته ابن الله وائی او د یهودانو د هغی فرقی تردید هم وشو چه حضرت عزیر علیه السلام ته د الله زوی وائی.

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٩﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِ رَبِّهِمْ يَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾

بلکه (دوی) بندگان (د الله) دی مکرم مقرب معزز (د الله په دربار کښی په عزت سره) چه نشی رومبی کیدی دوی له دغه (الله) څخه په خبره سره او دوی خاص په حکم د الله عمل کوی.

تفسیر: یعنی هغو مکرمو محترمو ذواتو ته چه تاسی د الله تعالیٰ اولاد وایئ، هغه ئی له سره اولاد نه دی بلکه د هغه معزز بندگان دی او د دوی له انتهای اغزاز او تقرب سره سره د دوی د ادب او اطاعت حال دا دی چه د الله تعالیٰ له رضاء او خوښی نه پرته (علاوه) د هغه په حضور کښی له سره خوله نشی بیرته کولی او نه بی د الله تعالیٰ له حکم او اجازی څخه کوم کار کولی شی گواکی د عبودیت او بندگی کمال د دوی د امتیاز طغرا (نښه) او څرگنده (ښکاره) نښه ده.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

معلوم دی الله ته هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او هغه څه چه وروسته د دوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ علم د دوی په ټولو ظاهری او باطنی احوالو محیط دی، د دوی هیڅ یو حرکت او هیڅ قول او هیڅ یو فعل له ده څخه پټ نه دی لکه هغه مقرب بندگان چه په دی حقیقت پوهیدلی دی تل خپلو احوالو ته گوری او څارنه (حفاظت) ئی کوی چه په هیڅ یو حالت کښی د الله تعالیٰ د رضا څخه مخالف څه ونه کړی.

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ

او نه کوی شفاعت دوی (نشی کولی د هیچا) مگر دپاره د هغه چا چه راضی وی (تری الله)

تفسیر: یعنی دوی بی د الله تعالیٰ د رضا معلومولو څخه د هیچا شفاعت نه کوی، کله چی له موحدو مومنانو څخه پاک الله تعالیٰ خوښ او راضی وی نو ځکه د دوی په حق کښی په دنیا او عقبی کښی استغفار د خدای د پرستو وظیفه ده

وَهُمْ مِّنْ خَشِيَّتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٧٨﴾

او دوی له هیبت د الله څخه ویریدونکی دی

تفسیر: بیا نو دوی ته څرنگه خدای ویلی شی؟ کله چه هغوی خدایان نه دی نو د الله تعالیٰ زامن او لونی هم له سره کیدی نشی ځکه چه صحیح اولاد د والدینو له جنس څخه وی.

وَمَنْ يَّقُلْ مِنْهُمْ اِنِّي اِلٰهُ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ نَجْزِيْهِ جَهَنَّمَ
كَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ﴿٧٩﴾

او هر شوک چه ووائی له دغو (ملاشکو څخه چه) بیشکه زه معبود یم بی له الله څخه پس دغه (ویونکی چه دی) جزا به ورکوو مونږ ده ته دوزخ، هم داسی (لکه چه دغو د الوهیت مدعیانو ته سزا ورکوو) جزا ورکوو ظالمانو ته (چه د غیر الله عبادت کوی).

تفسیر: یعنی هغه چه تاسی ئی د الله تعالیٰ اولاد یا خدایان بولی که هغوی (معاذ الله) په خپله په فرض محال د داسی خبری ادعاء وکړی نو هغوی به هم په هغه دوزخ کښی وغورځول شی چه د نورو له حده تیریدونکو ظالمانو د سزا دپاره مخصوص او معین دی، زموږ له لامحدود اقتدار او جبروت څخه هغوی هم بل چیری نشی تلی نو بیا څنگه الله کیدی شی؟

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا

آیا نه دی لیدلی (نه دی خبر) هغه کسان چه کافران شوی دی چه بیشکه آسمانونه او ځمکی وو دواړه سره نښتی (ضم پیوسته په اول کښی) پس بیل کړل مونږ دوی دواړه،

تفسیر: د (رتق) اصلی معنی پیوست، نښتل او یو په بل کښی سره ننوتل دی، په ابتدا کښی ځمکه او آسمان دواړه د عدم په تیارو او ظلمت کښی یو له بله غیر متمیز پراته وو بیا د وجود په ابتدائی مراحلو کښی هم دواړه سر ګډود، خلط ملط وو بیا د قدرت لاس دوی دواړه سره جلا (جدا) کړل. له دغه بیلوالی او جداوالی څخه وروسته د دوی دواړو طبقات سره بیل بیل او جلا (جدا) شول سره له دی بیا هم هر یو بند ؤ نه له آسمان څخه باران وریده او نه له ځمکی څخه څه شی زرغونیده بالاخره الله تعالیٰ د انسانی نوعی د ګټو او ښګټو (فائدو) دپاره د دغو دواړو خولی پرانستلی له پاسه د ورینځو د اوبو ورځونه پرانستل شول او له لاندی د ځمکی مسامونه (سوری) خلاص شول چه د هغو په اثر په ځمکه کښی سیندونه، ویالې، لښتی، چینی ویهیللی او راز راز (قسم قسم) شینکی، کښتونه (فصلونه) بوتی، ونی، میوی دانی، او غرځایونه، معدنونه او نور راووتل او آسمان ئی په بی شمارو ستورو سره ښایسته کړ چه د دوی د هر یوه دپاره ئی جلا (جدا) ځای او د تګ لاره او مدار مقرر کړو.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

او پیدا کړی دی مونږ له اوبو څخه هر شی ژوندی،

تفسیر: یعنی عموماً ژوندی موجودات چه ستاسی په نظر درځی بالواسطه یا بلا واسطه د اوبو څخه جوړ شوی دی او خاصتاً اوبه د دوی د ژوندانه سبب او ماده ده مگر هغه مخلوق له دی نه مستثنی دی چه د هغو په نسبت دا ثابت شوی چه د هغو په تخلیق کښی اوبه له سره دخل نه لری خو بیا هم دا کلیه د (للاکثر حکم الكل) په اعتبار صادق ده.

أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۰﴾

نو آیا ایمان نه راوړی دوی.

تفسیر: یعنی د قدرت د داسی ښکاره او ټینگو انتظاماتو له لیدلو سره هم آیا خلق د الله تعالیٰ په وجود او د ده په وحدانیت هم یقین او باور نه کوی؟

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ

او پیدا کړی دی مونږ په ځمکه باندی درانه محکم غرونه ولاړ (یا تګ وهلی دی مونږ پکښی میخونه) چه ونه خوځیږی دا ځمکه په دوی.

تفسیر: د دی آیت تفسیر د (النحل) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شوی!

وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سَبِيلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿۳۱﴾

او گرځولی دی مونږ په دغه (ځمکه او غرونو) کښی ارټی لاری دپاره د دی چه دوی لاره ومومی (او بی له تکلیف څخه خپل مقصود ته ورسیری)

تفسیر: یعنی د یوه ملک خلق د بل ملک له خلقو سره یو ځای کیدی شی تګ او راټګ وکړی شی، که غرونه ډیر هسک (اوچت) او ستغ (کلک) لکه دیوالونه دریدلی وی او په خپلو سرونو او شاوخوا کښی ئی خلقو ته لار نه وی ورکړی نو دغه اوسنی راشه درشه به څرنگه کیده؟ (کذا فی موضح القرآن) د هم دغو خلاصو لارو له لیدلو څخه انسان د الله تعالیٰ د قدرت او حکمت او توحید په طرف لاره موندلی شی.

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۖ

او گرغولی دی مونږ آسمان چت ساتل شوی (له پړیوتلو)

تفسیر: چه نه لویږی نه پکښی کوم سوری یا چاود لیدل کیږی نه بدلیږی او د شیاطینو له استراق‌السمع څخه محفوظ دی او سقف ئی څکه وویل چه په ښکاره ډول (طریقه) په سترگو د چت په شان معلومیږی.

وَهُمْ عَنِ آيَاتِنَا مُعْرِضُونَ ﴿٢١﴾

او دغه کفار له علائمو د آسمانونو څخه مخ گرغوونکی دی

تفسیر: چه غرنګه مضبوط، محکم، وسیع او هسک (اوچت) چت دومره موده بی ستونو او پایو ولاړ دی او په رنگ او روغن او ښکلا کښی ئی بیخی تغیر نه دی راغلی او پکښی لمر، سپوږمۍ او ستوری او نور داسی ډیر عجائب او غرائب لیدل کیږی چه هر یو ئی بیل بیل د رب العزت په وجود او وحدانیت باندی دلالت کوی،

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

او دغه (الله) هغه (مطلق قادر دی چه پخپل بالغه حکمت) ئی پیدا کړی ده شپه (د ارامتیا دپاره) او ورځ (د کار دپاره) او لمر (رنډا دپاره) او سپوږمۍ (روښانتیا دپاره)،

تفسیر: دا د هم هغو آسمانی علائمو او نښو لږ څه توضیح ده.

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٢٢﴾

دغه هر یو له دغو (لمر، قمر او ستورو څخه) په فلک کښی حرکت کوی او گرغی (لکه لامبوزن په اوبو کښی په لامبو وهلو سره)

تفسیر: یعنی لمر، سپوږمۍ بلکه ټول ستوری په خپل مدار باندی برابر گرغی او چورلی د (یسبحون) له لفظ څخه ظاهر دا معلومیږی چه دا سیاری د الله تعالیٰ په حکم بالذات په خپله

گرغشی. (والله تعالى اعلم).

وَمَا جَعَلْنَا الْبَشَرِ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْخُلْدُ ۚ وَنُفْسُ ذَا نَفْسٍ الْمَوْتِ

او نه دی گرجولی مونږ هیڅ یوه انسان ته پخوا له تانه (ای محمده) تل ژوندی پاتی کیدل (په دنیا کښی) آیا پس که ته مړ شی پس دوی به تل پاتی کیدونکی وی (په دنیا کښی بلکه داسی نه ده) هر یو نفس شکونکی د مرگ دی (یعنی مری)،

تفسیر: یعنی هم هغسی چه د پورتنیو ذکر شوو مخلوقاتو وجود د الله تعالی په امر ایجاد شوی دی د ټولو انسانانو ژوندون هم د هغه له ورکړی څخه دی هر وخت چه وغواړی دغه خپله ورکړه له دوی نه بیرته اخلی. مرینه هر چا ته دا خبره ثابتوی چه د ده هستی او وجود د ده په لاس او واک (اختیار) کښی نه دی او د ده ژوند د څو ورځو د پسرلی رونق او ننداره ده چه پای (آخر) ته رسیږی او ختمیږی.

حضرت شاه صاحب لیکي چه کفارو به د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبرو د اوریدلو په مقابل کښی ویل دا ټول شورماشور محض د دغه سړی تر ژوند پوری دی کله چه دی له دنیا څخه رخصت شو بیا به هیڅ نه وی له دی نه، که د دوی دا غرض ؤ چه موت له نبوت سره منافی دی نو د هغه ځواب ئی په دی سره ورکړ ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْبَشَرِ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ یعنی له انبیاءو او مرسلینو څخه کوم یو سړی داسی شته چه له سره مرگ ورته نه وی راغلی او تل ژوندی پاتی شوی وی؟ او که تش د رسول الله صلی الله علیه وسلم د موت له تصویره مو خپل زړونه تشول او یخول مقصود وی نو د هغه ځواب په ﴿أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْخُلْدُ﴾ کښی ورکړل شوی دی. یعنی دا خبره څه د خوښی او خوشالی ځای دی؟ آیا که ته وفات شی نو دوی به تل ژوندی پاتی کیږی او له سره به نه مری، کله چه تاسی هم وړاندی یا وروسته مری نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وفات خوښیدل څه معنی او موقع لری؟ په دغه لاره خو ټول خلق تلونکی دی او څوک به داسی وی چه د موت خوند ونه څکی.

د قدرت د دلالتو د بیانولو څخه وروسته په دی آیت کښی د کلام مخه ګواکي د توحید او د نبوت د مسئلې طرف ته وگرځوله شوه.

وَنَبِّئُكُمْ بِالْشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً

او ازمایو مونږ تاسی (په دنیا کېښی) په شر، بدی او په خیر، نیکی سره په ازموینه،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا کېښی په سختی، نرمی، روغتیا، ناروغتیا، تنگسه، اړتیا (احتیاج)، مصیبت، عیش، عشرت او نورو مختلفو احوالو تاسی ازمایی شو ستاسی کره او کوته، سره او ناسره، ښه او خراب د یو بل سره جلا (جدا) او نورو ته هم د سر په سترگو ورمعلوم کړی او ښه څرګنده (ښکاره) شی چه کوم یو په سختی صبر کوی؟ او کوم یو په نعمتونو شکر کوی؟ او څومره خلق د مایوسی، شکوه شکایت او د ناشکری په مرض اخته او مبتلا دی؟

وَالَّذِينَ تَرَجُّعُونَ ﴿۳۵﴾

او خاص مونږ ته به راوستلی شی تاسی (د جزا دپاره).

تفسیر: هلته به ستاسی د صبر او شکر او د هر نیک او بد عمل ثمره او نتیجه ولیدلی شی.

وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَسْتَخِذُوا نَكَالَ اللَّهِ وَأَهْلًا الَّذِي يَذْكُرُ الْهَيْكَلُ وَهُمْ يَذْكُرُ الرَّحْمَنَ هُمْ كَفَرُونَ ﴿۳۶﴾

او کله چه ووينی تا هغه کسان چه کافران شوی دی نو نه نیسی دوی تا مگر مسخره کړی شوی، (او وائی پخپلو منځونو کېښی) آیا دا همغه څوک دی چه یادوی (په بدی او سپکه) معبودان ستاسی حال دا چه دغه کفار په یادولو د رحمن (په وحدانیت یا د خلقو په ارشاد) هم دوی کافران دی.

تفسیر: یعنی د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره شوی دی او دغه خلق په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم توکی او مسخري کوی او د استهزاء او تحقیر په لهجه داسی وائی ﴿أَهْلًا الَّذِي يَذْكُرُ الْهَيْكَلُ﴾ آیا دا هم هغه سری دی چه ستاسی معبودان په بدی یادوی؟» دوی په خپله په دی نه شرمیږی چه په خپله د حقیقی معبود له پاک نوم او د رحمن له مقدس اسم څخه بد وړی! او د پاک الله تعالیٰ له رشتینو کتابونو څخه منکر دی او د باطلو معبودانو د بدی له اوریدلو څخه خفه کیږی. نو په دی صورت کېښی د دوی حالت د تعجب او خندا وړ (لائق) دی که د مقابلی دلی؟.

خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُورِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ۝۳۶

پیدا کری شوی دی انسان له تلوار (بی صبری)، ژر به وښیم تاسی ته آیات خپل (موعود عذاب) پس تلوار مه کوئ تاسی (په راتللو د عذاب)

تفسیر: ښائی د کفارو دغه د بی عقلی او ناپوهی اوضاع او دغه د تمسخر او استهزاء له لیدلو څخه د ځینو په زړونو کښی به دغه خبره تیره شوی وی که په دغو بی حیای سم د لاسه عذاب مسلط شوی وی نو ډیر به ښه وی او په خپله کفارو هم د استهزاء په ډول (طریقه) ویل چه «هله ژر شی او هغه موعوده عذاب راباندی نازل کړئ! چه مونږ د هغه وړ (لائق) او مستحق یو» دلته دغو دواړو ته دغه خبره ښوولی شوی ده چه انسان ډیر عجلت خوښوونکی دی، ګواکي د ده په خاوره او طبیعت کښی بیرته او تلوار خلط او ګډ دی، ښائی چه دوی لږ څه صبر غند (ایسارتیا) وکړی. ژر به زه خپل د قهر او انتقام ښی تاسی ته دروښیم.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝۳۸

او وائی (دا کفار) کله به وی دغه وعده (د راتلو د عذاب یا د قیامت) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په خپله دغه وینا کښی).

تفسیر: یعنی تل ته وائی چه قیامت راتلونکی دی او تل کفار به د تل دپاره په دوزخ کښی سوځی آخر دغه وعده به کله پوره کیږی؟ که دغه خبری تولی رښتیا وی نو ولی هم دا اوس قیامت او دوزخ نه راحضروئ (الله تعالی وائی)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۝۳۹ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ۝۴۰

که پوهیدلی وی هغه کسان چه کافران شوی دی هغه وخت چه نه به شی منع کولی له مخونو خپلو اور (د دوزخ) او نه له شاګانو خپلو (ځکه چه اور به

تری چاپیر وی) او نه به له دوی سره مرسته (مدد) وکړی شی (د عذاب په منع کولو کښی نو نه به کافران کیدل) بلکه رابه شی دوی ته (دغه قیامت) ناڅاپه (بی له مقدمی) پس حیران به کړی (هغه) دوی پس طاقت نه لری دوی د لری کولو د قیامت او نه به دوی ته مهلت ورکاوه شی (د توبی او عذر)

تفسیر: یعنی که دوی ته حقیقت څرگند (ښکاره) شی او د هغه هیبت ناک ساعت په کیفیت او نوعیت په ښه ډول (طریقه) سره ځان خبر او پوه کړی نو بیا به له سره داسی غوښتنی ونه کړی. دغه ټول بی‌ځایه اعتراضونه د بی‌فکری او ناپوهی له امله (وجبی) د دوی په ذهنونو کښی پیدا شوی، کله چه له هغه ویروونکی وخت سره مخامخ شی او د دوی له چار چاپیره د دوزخ اور داسی احاطه وکړی چه له هیڅ لوری به د هغه دفع نشی کولی او نه به څوک ورسره مرسته (مدد) کولی شی، نه به مهلت ورکاوه شی او نه به اوس لا له پخوا څخه د هغی ورځی د کامل شان او کیفیت اندازه او اټکل کولی شی نو د دغه هولناک حالت په ناڅاپی لیدلو سره به د دوی حواس خراب شی بیا به دا ورمعلومه شی، کوم شی پوری چه مونږ خندل او باور مو پری نه کاوه هغه یو ثابت حقیقت ؤ.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَؤْا بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۱﴾

او خامخا په تحقیق مسخری شوی دی په رسولانو پخوا له تا پس بیرته نازل شو په هغو کسانو چه مسخری ئی کولی له پخوانیو امتونو نه (جزا) د هغه شی چه وو دوی چه په هغه سره به ئی مسخری کولی

تفسیر: یعنی په هر هغه شی ئی چه مسخری کولی د هم هغه په سزا کښی سره اخته شول او د هغی خندا او ملنډو مورد بیرته په خپله هم دوی وگرځیدل.

قُلْ مَنْ يَّكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ

ووايه (ای محمده دوی ته) څوک ساتی تاسی د شپي او د ورځی له عذاب د رحمن څخه (که ئی درپښ کړی؟ هیڅوک نشته)،

تفسیر: یعنی د رحمن له قهر او غصی څخه ستاسی ساتونکی بل څوک دی، یوازی د هغه پراخه

رحمت دی چه په تاسی سم د لاسه عذاب نه مسلط کوی لیکن د داسی رحمت والا، حلیم، متحمل او بردبار له قهر او غصی څخه ډیره ویره په کار ده «نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِیْمِ»

بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۳۷﴾

بلکه دوی له یاده د رب خپل (یا له قرآن څخه) مخ ګرځوونکی دی

تفسیر: یعنی د رحمن د حفاظت احساس او اعتراف له هغو سره نشته او عیش، عشرت، چرچی، امنیت، آرامتیا او د تنعم ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده بیخي غافل کړی دی نو ځکه کله چه د هغه له طرفه دوی ته نصیحت کیږی مخ تری ګرځوی او وائی چه دا ته څه وائی؟.

أَمْ لَهُمُ إِلَهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿۳۸﴾

آیا شته دوی دپاره نور معبودان چه ساتی دوی (له عذاب څخه) غیر له مونږ (بلکه نشته بیا پخپله الله وائی) طاقت نه لری (دغه معبودان) د مرستی (مدد) د خپلو نفسونو او نه دوی زمونږ له (عذاب څخه) ساتل کیږی (یا ملګرتیا ورسره کاوه شی)

تفسیر: یعنی آیا د خپلو فرضی معبودانو په نسبت خیال کوی چه هغوی د دوی حفاظت کوی! او په خپله موقع کښی به دوی د الله تعالیٰ له عذاب څخه وژغوری (بچ کړی)? نو د دغو خوارانو مرسته (مدد) او حفاظت لا څه چه د خپل ځان حفاظت هم نشی کولی، که څوک هغوی ګوډ یا مات کړی یا یو شی تری واخلي نو دومره قدرت او قوت هم نه لری چه د خپل ځان مدافعه یا ساتنه وکړی یا لږ څه لاس او پښی د هغو په مقابل کښی وخوځوی یا د خپلی ساتنی دپاره زمونږ مرسته (مدد) او ملګرتیا حاصله کړی. (نه ده داسی لکه چه کفار عقیده کوی)

بَلْ مَتَّعْنَاهُمُ أَزْوَاجًا وَابْنَاءَ هُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

بلکه نفع رسولی ده مونږ دغو کفارو او پلرونو د دوی ته (د ژوندانه په اسبابو

سر) تر هغه پوری چه اوږده شوه په دوی باندی (موده د) عمر،

تفسیر: یعنی د رحمن ساتنه او حفاظت او د بتانو عجز او بیچارگی داسی شی نه دی چه خلق پری ونشی پوهیدلی، خبره دا ده چه دوی له دیرو پیرو را په دی خوا د بی فکرئ ژوند تیر کړی دی او د الله تعالی د عذاب صدمه ئی هیڅ نه ده لیدلی نو ځکه دوی مغرور شوی دی او د غفلت په نشو کښی مست او بیخوده پراته دی او د الله تعالی له احکامو او د انبیاء له پند څخه ئی مخونه گرځولی دی.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٢٢﴾

آیا پس نه وینی (کفار) چه بیشکه مونږ راتگ او (قصه) کوو ځمکی (د کفارو) ته په داسی حال چه کموو هغه له څنډو (غارو) د دغی (ځمکی نه له فتوحاتو وروسته)، آیا پس کفار غالب دی (په مؤمنانو بلکه د اسلام په مقابل کښی مغلوب دی).

تفسیر: یعنی اسلام په عربو کښی مخ په خوریدو دی او کفر ورځ په ورځ کمزوری کیږی او ورو ځمکه په کفارو تنگیږی، د دوی حکومتونه او ریاستونه به پرله پسې ماتیږی او له منځه به ورکیږی نو آیا د داسی ښکاره نشو، آثارو او قرائنو په لیدلو سره هم دوی خپل انجام ته نه گوری، آیا له دغو مشاهداتو سره سره دوی دا امید لری چه په رسول الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو باندی به مونږ غالب شو که دوی د عبرت سترگی لری، نو په کار دی چه له عقل نه کار واخلی او له قرائنو او احوالو څخه د مستقبل اتکل (قیاس) او اندازه ولگوی. آیا دوی ته دغه خبره نه ده معلومه چه د دوی د شاو خوا کلی د انبیاء الله علیهم السلام د تکذیب او عداوت په سزا کښی تباہ او وران شوی دی او په پای (آخر) کښی د الله تعالی حزب بریالی (کامران) او کامیاب شوی دی بیا د سید المرسلین او کاملو مؤمنانو په مقابل کښی دوی څرنگه د خپل بری او غلبی توقع او هیله (امید) کولی شی ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا وَكَلْتُمُوهُ مِنَ الْغُلَىٰ وَصَرَفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ جزء ۲۶ د الاحقاف (۴) رکوع ۲۷ آیت. تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت هم د (رعد) د سورت په آخر کښی تیر شوی دی، د هغه تفسیر دی زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی وکتلی شی.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصَّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذِرُونَ ﴿٢٣﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروم تاسی په وحی

سره او نه اوری کون دعاء (بلنه) کله چه وویرولی شی (نو تاسی هم د کانه په شان حقه خبره نه اوری).

تفسیر: یعنی زموږ کار د الله تعالی له وحی سره سم نصیحت اورول او له خاتمی او انجام څخه خبرول دی که په زړه کانه دغه غږ نه اوری نو زموږ قصور نه دی، دوی به د خپل کونوالی نتیجه او بده اغیزه (اثر) په خپله وگالی (برداشت کړی).

وَلَيْنُ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يُوَيْلَنَا
إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٣٧﴾

او که ورسپړی دوی ته لږ څه تپ له عذابه د رب ستا نو خامخا وائی (کفار) هر ورو (خامخا) ای هلاکه زموږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه چه مونږ وو (پخوا له دغه عذاب څخه) ظالمان (په کفر سره).

تفسیر: یعنی دا خلق چه کانه شوی دی کله چه لږ څه تکان (تکلیف) ورکړ شی او د الله تعالی عذاب لږ څه د دوی غوړونو ته ورسپړی یا د الله تعالی د قهر او انتقام لږ څه تپ د دوی په ځانونو ولگپړی نو سم د لاسه به د دوی سترگی او غوړونه تول سره خلاص شی او هلته به د بد حواسی او وارخطائی په حالت کښی داسی چغی ووهی چه بیشکه مونږ لوی مجرمان یو او د داسی بدی ورغی د کښختی وړ (لائق) او مستحق یو.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا
وَأِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا

او کپړدو تلی د انصاف دپاره د (اهل د) ورغی د قیامت پس ظلم به ونه کړ شی په هیڅ نفس د هیڅ شی (هیڅ)، او که وی (دغه عمل) په قدر د یوی دانی سپیلنی، اوری نو رابه وړو دغه (دانه)،

تفسیر: یعنی د اوری د دانی په اندازه چه د چا عمل وی هغه به هم په میزان کښی تلل کپړی او هغه به هیڅ ضائع نشی نه به په چا ظلم او تیری کپړی او د ذری ذری حساب به کپړی.

تنبیه: موازين د میزان جمع ده. ښائی چه هلته به ډیری تلی وی یا ممکن دی چه یوه وی مگر د مختلفو اعمالو او عمالو په اعتبار به متعددی درولی شوی وی. والله تعالی اعلم. د اعمالو د وزن او د میزان په متعلق پخوا له دی نه د (الاعراف) په سورت کښی خبری شوی دی هلته دی وکتل شی.

وَكُفِيَ بِنَا حُسَيْنٍ ۝۲۴

او بس یو مونږ حساب کوونکی (یا ساتونکی د بندگانو د اعمالو)

تفسیر: یعنی زموږ حساب به داسی وروستی او فیصله کوونکی وی چه وروسته به نه بل حساب وی او نه به مونږ د دغو ټولو مخلوقاتو د اعمالو د محاسبی له پاره کوم مرستیال (مددگار) ته ضرورت لرو.

وروسته ئی دا راوښوول چه د انذار او تخويف سلسله له پخوا څخه راروانه ده حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هغو خبرو څخه چه نن خلق وپروی پخوانیو انبیاء هم خلق وپروول.

وَلَقَدْ اتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ۝۳۸

او هرومرو (خامخا) په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسی او هارون ته فرقان (د حق او باطل بیلوونکی کتاب) او رڼا (رنرا) (چه حق پری له باطل څخه پیژندل کیږی) او نصیحت دپاره د پرهیزگارانو

تفسیر: یعنی تورات شریف د حق او باطل، هدایت او ضلالت، حرامو او حلالو او نورو مسائلو فیصله کوونکی او د جهل او غفلت د تیارو رڼا (رنرا) کوونکی او له الله تعالی څخه د وپریدونکو دپاره پند ورکوونکی کتاب ؤ.

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ۝۳۹

(متقیان) هغه کسان (دی) چه وپریږی له رب خپل په غیب سره او دوی (تل) له قیامت څخه وپریدونکی دی

تفسیر: د قیامت خطر هه څکه دوی په خپلو زړونو کښی لری چه د دوی په زړونو کښی د الله تعالی ویره ده او تل په دغه اندیښنه او سودا کښی وی چه هلته به څه راپیشیږی؟ نه چه العیاذ بالله د الله تعالی د قهر او عذاب وړ (لائیق) وگرځو، ښکاره ده چه هم داسی خلق د نصیحت

څخه ګټه (فائده) اخیستلی شی.

وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَرِّكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ۝

او دا (قرآن) نصیحت دی مبارک چه نازل کړی (لیرلی دی) مونږ هغه (په محمد باندی)، آیا پس تاسی له دی نه انکار کوونکی یی.

تفسیر: یعنی دغه قرآن چه ستاسی په مخکښی دی د نصیحت داسی یو کتاب دی چه د ده لوی ارزښت (قیمت)، زیاته ګټه (فائده) او خیر د تورات په نسبت ښه څرګند او ښکاره دی. آیا له داسی یو واضح او روښان کتاب څخه تاسی منکر یوئ چه له سره پکښی د انکار او تردد ځای نشته؟

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ

نو خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ ابراهیم ته نیکه حقه لاره د ده (په عقائدو او اعمالو کښی) پخوا له (نبوت یا پخوا له موسی یا پخوا له محمد څخه)

تفسیر: یعنی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت موسی او هارون علیهما السلام څخه مو پخوا ابراهیم علیه السلام ته د ده د اعلیٰ قابلیت او شان سره مناسب رشد او هدایت ورکړی ؤ بلکه له څلمیتوب څخه پخوا لا په کوچنیتوب (ماشوم والی) کښی مو هغه په داسی سمه لار برابر کړی ؤ چه د داسی اولوالعزمو انبیاء له شان سره وړ (لائق) او مناسب وه.

وَكُتَابِهِ عَلِيمٍ ۝

او وو مونږ په ده باندی پوه (چه ابراهیم د رشد له خاوندانو څخه دی)

تفسیر: یعنی د ده په استعداد، اهلیت، علمی او عملی کمالاتو مونږ پوره پوه او خبر وو نو ځکه مونږ هغه رشد او هدایت ورکړ چه د ده له شان سره وړ (لائق) او مناسب ؤ.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ

الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عِقُوفٌ ۝۵۲

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (بابلینانو) ته چه څه دی دغه بتان هغه چه تاسی دوی ته ولاړ یی په عبادت سره (لکه مجاوران).

تفسیر: یعنی لږ څه خو د دوی اصلیت او حقیقت بیان کړئ آخر په خپلو لاسونو د تیږو (گتو) تورلی بتانو ته څنگه معبودان وایئ؟ او هغوی څرنگه ستاسی معبودان کیدی شی؟.

قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عِبَادِينَ ۝۵۳

نو وویل دوی چه موندلی دی مونږ پلرونه خپل دغو (بتانو) ته عبادت کوونکی (نو مونږ هم د هغو متابعت کوو).

تفسیر: یعنی د عقل او د فطرت او د نقل کوم باوري شهادت زموږ په تائید کښی نشته او نه دی وی، لیکن ډیر لوی دلیل د بت پرستی په صواب او حقانیت هم دا دی چه له پخوا راهیسی زموږ پلرونه او نیکونه د دوی په عبادت کښی بوخت او مشغول وو بیا نو مونږ د هغو خپلو لویانو دود (رواج) او دستور او طریقه ولی پریدو؟

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝۵۴

وویل (ابراهیم) خامخا په تحقیق یی تاسی او پلرونه ستاسی (په سبب د بتانو) په گمراهی ښکاره کښی (هر عاقل ته).

تفسیر: یعنی په دغه دلیل سره ستاسی حقانیت او پوهه نه ثابتیری هو! دغه خبره ثابتیری چه تاسی هم د خپلو پلرونو په شان گمراهان او نابوهان ناخبره یئ! او د هغو په دغه ږوند تقلید او بی‌غایه متابعت تبه او بربادیږئ؟

قَالُوا أَاجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ۝۵۵

نو وویل (بابلینانو ابراهیم ته) آیا راغلی ئی ته مونږ ته په حق سره (رښتیا خبرو سره) او که ئی ته له لوبو کوونکو څخه.

تفسير: د تول قوم له عقيدې څخه مخالف د حضرت ابراهيم عليه السلام د داسې سختې خبرې په اورېدلو سره د دوى په زړونو كښې سخت خفگان او اضطراب پيدا شو او ورته ئې وويل چه آيا په رښتيا سره ستا عقیده هم داسې ده؟ يا توکي او مسخرى کوی؟

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي
فَطَرَهُنَّ ۖ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٤﴾

وويل (ابراهيم داسې نه ده چه زه توکي کوم يا دا بتان رب ستاسې دى) بلکه رب ستاسې رب د آسمانونو او (رب) د ځمکې دى هغه (الله) چه پيدا کړى ئې دى دا (آسمانونه او ځمکې او مافيهما) او زه په دغو (چه ومې ويل له توحيد نه) له شاهدانو څخه یم.

تفسير: يعنى زما عقیده هم دا ده او په پوره يقين او بصيرت سره پرى شاهدهى ورکوم چه زما او ستاسې رب هم هغه يو خدای تعالى دى چه آسمانونه او ځمکې ئې پيدا کړى دى او د هغوى او نورو ټولو خپلو مخلوقاتو حفاظت او ساتنه کوى او بل هيڅ شى د ده په الوهيت کښې له سره نشى شريکيدى

وَتَأْتِيهِمُ الْبُزْجُ بَارِكًا ۖ أَصْنَامُهُمْ بَعْدَٰنَ تُوْلُوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٥﴾

او قسم دى په الله خامخا څه تدبير او علاج به وکړم هر ورو (خامخا) (چه مات کړم) بتان ستاسې پس له هغه چه وگرځئ تاسې شا کوونکي (بتانو ته مخ په ميله).

تفسير: دغه خبره ئې لږه ورو وويله چه ځينو ئې واورېده او ديرو له سره وانه وريده هغو چه دغه خبره واورېده ورته ئې دومره اهميت ور نه کړ او داسې ئې وگڼله چه د يوه ځلمى له لاسه به څه وشى او دى به د تول قوم معبودانو ته څه ضرر ورورسولى شى؟

فَجَعَلَهُمْ جُودًا ۖ إِلَّا كَيْدَ الْهَمِّ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٦﴾

پس وئی گرغول دا بتان توتی توتی مگر لوی د دی بتانو (چه مات ئی نه کمر او تبر ئی په اوږه ورته کیښود) دپاره د دی چه دوی هغه ته بیرته راشی (او تری پوښتنه وکړی).

تفسیر: غه مهال (وخت) چه دا خلق تول له ښاره د باندی میلی ته لاړل نو حضرت ابراهیم علیه السلام بت خانی ته ورننوت، تول بتان ئی سره مات گود کړل او یوازی هم هغه بت ئی روغ جوړ پریښود چه د نورو په نسبت د جثی یا د تعظیم او تکریم په اعتبار د کفارو په گومان لوی ؤ او په هغه تبر ئی چه دغه بتان ئی پری مات کړی وو هغه ئی د هم هغه لوی بت په اوږه باندی کیښود خو چه هغه خلق بیرته راشی او دغه وضعیت وگوری نو په قدرتی ډول (طریقه) به د دوی په زړونو کښی دغسی یو خیال پیدا شی چه دغه کار هم دغه لوی بت کړی دی یا الزاماً حضرت ابراهیم علیه السلام ته رجوع وکړی.

(کفارو له میلی نه د بیرته راگرځیدلو او د خپلو بتانو د کندوکړ کیدلو څخه وروسته).

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَتَنِائَةِ لِمَنِ الظِّلْمُ ۖ

وویل دوی چا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ بیشکه چه دی خامخا له ظالمانو دی (په دی کار کښی)

تفسیر: شیخ الهند او عینو نورو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده (چا کړی دی دا کار په خدایانو زمونږ الخ) یعنی دا د سپین سترگی او د بی ادبی حرکت زمونږ له معبودانو سره چا کړی دی؟ یقیناً هر چا چه دا کار کړی دی، هغه (استغفر الله) لوی ظالم او غت شریر دی. دا خبری به هغو کسانو کړی وی چه د هغوی غوږونو ته د ﴿وَتَاللّٰهِ لَا كُیْدَ اَصْنَامُكُمْ﴾ غږ نه وی رسیدلی.

قَالُوا سَبْعًا فَنِيَّذُكْرُهُمْ يُقَالُ لَهُ اِبْرَاهِيمُ ۖ

وویل (عینو کفارو) چه اوریدلی وو مونږ له یوه غلمی څخه چه یادول به ئی دا بتان (په بدی سره) چه ویلی شی ده ته ابراهیم

تفسیر: دا ویونکی به هغه کسان وی چه د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿وَتَاللّٰهِ لَا كُیْدَ اَصْنَامُكُمْ﴾ جمله ئی اوریدلی وه یعنی هم هغه یو غلمی دی چه زمونږ د معبودانو ذکر په بدی سره کوی. یقیناً دا کار به هم هغه کړی وی.

قَالُوا فَاتُّوْا بِهِ عَلَىٰ عَيْنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُوْنَ ۝۹۱

ووېل (نمرود او مشرانو ئى) چه راولئ هغه (ابراهيم) په مخکېنى د سترگو د خلقو (چه وئى وېنى) بنائى چه دوى ووينى (هغه او په کولو د دى کار پرى شاهدى ورکړى).

تفسير: يعنى هغه راولئ! او د دغه عمومى مجمع په مخکېنى ترى اقرار واخلي! خو په دغه خبره ټول خلق خبر او دغه معامله ټولو ته څرگنده (ښکاره) شى او د ده وينا هر څوک واورى او پرى شاهدان شى چه د هغى په مقابل کېنى د قوم له طرفه داسى يوه سزا ورته مقرر شى چه دى ئى وړ (لائق) او مستحق وى، دا خو د هغوى غرض ؤ او د حضرت ابراهيم عليه السلام مقصد به هم بنائى هم دا شى ؤ چه هم داسى په يوه لويه مجمع کېنى ماته موقع راكړى شى خو زه په هغه کېنى مشركان پر او ملامت كړم او د خلقو په وړاندې د حق او حقانيت د غلبى اظهار وكړى شم. (نو كله چه ابراهيم عليه السلام ئى راوست دغه لاندنى پوښتنى ئى ترى وكړى)

قَالُوا اَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا يَا بَرْهِيْمُ ۝۹۲ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ بَعْثٌ كَيْرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ اِنْ كَانُوْا يَنْطِقُوْنَ ۝۹۳

ووېل (بابليانو) آيا تا كړى دى دا كار په معبودانو زمونږ اى ابراهيمه؟! ووېل (ابراهيم) بلكه كړى دى دا كار مشر د دوى چه دا دى نو پوښتنه وكړئ تاسى له دوى كه وى دوى چه خبرى كوى (چه چا توتى توتى كړى يى؟)

تفسير: يعنى هيڅ ضرورت نشته چه له ما څخه د دى خبرى پوښتنى وكړئ بلكه داسى فرض كړئ چه دا لوى غټ بت چه روغ رمت جوړ ولاړ دى او د ماتولو آله هم ورسره شته دا كار به هم ده كړى وى او دا دى د بحث او تحقيق په وخت کېنى د الزام او پروالى په ډول (طريقه) زه دغسى دعوى كوم چه دغه لوى بت دا ټول كوچنى (واړه) بتان سره گود او مات كړى دى، ووايئ اوس له تاسى سره څه دليل شته چه داسى به نه وى شوى آيا په دنيا کېنى داسى وقايع نه پېښيوى چه لوى مار نور واړه ماران او لوى كب نور واړه كبان ښوى تيروى او لوى باچا نور واړه سلطنتونه له منځه وړى نو ځكه زما او ستاسى په منځ کېنى د فيصلې ښه لاره هم دا ده چه تاسى په خپله له خپلو معبودانو څخه پوښتنه وكړئ چه دغه ماجرى څرنگه وپېښه شوى ده كه

چیری دوی خبری کولی شی نو په داسی مهمه معامله کښی به پخپلو خبرو زما د دروغو او رښتیاؤ فیصله وکړی.

تنبیه: زموږ له دی تقریر څخه څرگنده (ښکاره) شوه چه د «بل فعله کبیرهم هذا» وینا د اخبار په ډول (طریقه) له واقعی مخالفه نه وه چه ورته حقیقتاً دروغ وویل شی بلکه د دوی د تحمیق او تجهیل دپاره د یو فرضی احتمال په شان د دعوی په صورت د تعریض او الزام په ډول (طریقه) کلام شوی دی لکه چه بالعموم په مباحثو او مناظرو کښی هم داسی واقع کیږی، نو دی ته مونږ دروغ نشو ویلی هو! ظاهراً د دروغو په صورت راښکاری، نو ځکه په ځینو احادیثو کښی پری د (کذب) د لفظ اطلاق صورتاً شوی دی. مفسرانو د دی په توجیه نور څه مجمل بیان هم کړی دی، مگر زموږ دغه تقریر ښه او زیات صاف او بی تکلفه او روایتونو ته ډیر نژدی ښکاری (والله تعالیٰ اعلم).

فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

پس رجوع وکړه (دغو کفارو په فکر کولو سره) نفسونو خپلو ته نو وویل (ځینو ځینو نورو ته) بیشکه تاسو یی ظالمان

تفسیر: یعنی وپوهیدل چه د بیکاره تیرو (کتو) د عبادت کولو څخه څه فائده حاصلیږی یا به دا مطلب وی چه تاسی په خپله پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی چه د ابراهیم علیه السلام د انذار اوریدلو سره سره بت خانه مو هم هغسی خوشی پرانستلی پریښوده او تری لاری او د خپلو معبودانو د حفاظت او ساتنی هیڅ فکر او تدبیر مو ونه کړو کنا قال ابن کثیر رحمة الله علیه.

ثُمَّ نَكَّسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ

بیا نسکور کړل شول دوی پر سرونو خپلو (یعنی شرمنده شول خو سره له هغه هم د ابراهیم علیه السلام د مجادلی دپاره ئی ملاوی وترلی)

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه ئی خپلی سترگی نشوی پورته کولی او یو بل ته به ئی له سره نشو کتلی خو سره له هغه ئی ابراهیم علیه السلام ته داسی وویل

لَقَدْ عَلِمْتُمَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٢٤﴾

چه خامخا په تحقیق پوه ئی ته چه نه دی دا بتان (قابل د دی) چه وغږیږی

(نو خرنګه مونږ ته له دوی څخه د سوال کولو امر کوی).

تفسیر: یعنی سره له پوهی عمداً د داسی یوی ناممکنی خبری مطالبه ولی کوی آیا تیږی (ګټی) هم خبری کولی شی؟!

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ۖ أَفِ لَكُمْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۴۶﴾

نو وویل (ابراهیم علیه السلام) نو آیا پس تاسی عبادت کوئ بی له الله څخه د هغه شی چه نه نفع رسوی تاسی ته د هیڅ شی او نه ضرر رسولی شی تاسی ته (د هیڅ شی). نو افسوس (او هلاک) دی تاسی ته او هغه ته چه عبادت ئی کوئ بی له الله نو آیا نه لرئ تاسی دومره عقل هم (چه د خپلو افعالو په قباحت او بدی وپوهیږئ)

تفسیر: یعنی تاسی ته ښائی چه له ډیره شرمه ومړئ، هغه بت چه یو لفظ هم نشی ویلی او نه د کوم احتیاج په وخت کښی مو په کار راځی او نه مو مدد کولی شی او د یوی ذری په اندازه نه څه نفع او نه څه ضرر دررسولی شی او نه ئی څه په واک (قبضه) او اختیار کښی شته هغو ته مو د خدائی درجه ورکړی ده آیا په دومره غټه خبره هم نشئ پوهیدی. (کله چه نمرودیان له مجادلی څخه عاجز شول د ابراهیم علیه السلام په سوځولو پسې شول)

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَعِلِينَ ﴿۴۸﴾

وویل (نمرودیانو) وسوځوئ تاسی دغه (ابراهیم) او مرسته (مدد) وکړئ تاسی د معبودانو خپلو که چیری یی تاسی کوونکی (د دی مرستی (مدد) د خپلو بتانو سره)

تفسیر: یعنی په بحث او مناظره ئی نشو پر کولی، اوس یوازی هم دغه یو صورت پاتی دی او هغه دا دی چه مونږ له خپلو معبودانو سره چه نه یوازی زمونږ سره بلکه له خپلو ځانونو سره هم مرسته (مدد) نشی کولی مرسته (مدد) وکړو او د دوی دښمن ته ډیره سخته سزا ورکړو که مونږ داسی ونشو کړی نو ګواکي هیڅ کار مو نه دی کړی. لکه چه د دغی مشوری سره سم داسی غوټه شوه چه ښائی حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کښی وسوځاوه شی، ګواکي څرنګه چه

ابراہیم علیہ السلام د بتانو پہ ماتولو د دوی زرونه سوځولی وو دوی هم د هغه په بدل کښی د ده د سوځولو تجویز غوره کړ بالاخره دغه مکر د (تول) ظالمان سره تول شول او په دیر اهتمام او بی رحمی سره ئی حضرت ابراهیم علیہ السلام په دیر لوی لمبی وهونکی او سخت سوځوونکی اور کښی وغورځاوه .

(کله چه دوی ابراهیم په اور کښی وغورځاوه د الله تعالیٰ له لوری داسی حکم وشو)

قُلْنَا يَا كُوفِي بَرِّدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٤٩﴾

وویل مونږ ای اوره ! شه یخ او خاوند د سلامتیا پر ابراهیم باندی

تفسیر: یعنی اور ته تکورنی حکم وشو چه په ابراهیم علیہ السلام یخ شه! مگر دومره یخ هم مه شه! چه له دیری یخنی شه تکلیف ورته ورسپړی بلکه داسی برابر او معتدله شه چه د هغه ځان به په راحت شی.

تنبیه: د اور یخیدل پر ابراهیم علیہ السلام باندی د ده معجزه وه . د معجزی حقیقت هم دا دی چه الله تعالیٰ د خپل عام عادت پر خلاف، عادی سبب له مسیبه او مسیب له سبب څخه بیل کړی. دلته د احراق سبب (اور) موجود ؤ مگر مسیب پری مرتب نه شو د معجزی او نورو په متعلق زمونږ مفصل کلام په یوه مستقله مقاله کښی د «المحمود» د رسالی په څو شمارو کښی چاپ شوی دی. فلیراجع.

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٥٠﴾

او غوښتل (نمرودیانو) پر ابراهیم کید (مکر د سوځولو) نو وگرځول مونږ دوی سخت زیانکاران (چه پخپل فعل کښی کامیاب نشول).

تفسیر: یعنی دوی د ابراهیم علیہ السلام بد غوښتل لیکن دوی په خپله په ناکامی، ذلت او زیان کښی پریوتل، د حق صداقت په ښکاره صورت څرگند (ښکاره) شو، او د الله تعالیٰ کلمه لوړه (اوچته) او علیا وگرځیده. قال (فی البحر المحيط) قد اکثر الناس فی حکایة ماجری لابراہیم علیہ السلام والذی صح هو ماذکره الله تعالیٰ من انه علیہ السلام القی فی النار فجعلها الله علیہ برداً وسلاماً.

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٥١﴾

او نجات مو ورکړ دغه (ابراهيم) ته او لوط ته (او بومو تلل دواړه چه غځی له عراقه) غمکي هغی ته چه برکت اچولی ؤ مونږ په هغی کښی دپاره د خلقو (چه شام دی)

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم مو سره د حضرت لوط علیهما السلام صحیح او سالم روغ رمت د شام ملک ته بوتلل چه هلته ډیر ظاهری او باطنی برکات د ودیعت په ډول (طریقه) ایښودل شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً

او ومویشل دغه (ابراهيم) ته (زوی) اسحاق او (لمسی) یعقوب زیات (سر) بیره د زوی پر غوښتنی د انعام په ډول (طریقه)

تفسیر: یعنی په زړوالی کښی ئی هلک غوښتی ؤ مونږ لمسی هم ورعطا کړ یعنی یعقوب علیه السلام.

وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٤٧﴾

او دغه ټول گرځولی دی مونږ نیکان (چه خلقو ته ئی لارښوونه کوله)

تفسیر: یعنی ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب علیهم السلام په اعلیٰ درجه سره له نیکو بندگانو ځنی دی ځکه چه گرد (ټول) د الله تعالیٰ انبیاء دی او له انبیاءو څخه پورته بل څوک نیک او ښه کیدی نشی.

وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا

او گرځولی وو مونږ دوی (داسی) امامان چه سمه صافه لپاره ئی ښووله په حکم زمونږ سره (خلقو ته)

تفسیر: یعنی داسی کاملان وو چه د نورو تکمیل به ئی هم کاوه.

وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فَعَلِ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ

او وحی کبری وه مونږ دوی ته د کولو د خیراتونو (نیکو کارونو) او د قائمولو (سم اداء کولو) د لمانځه او د ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی هغوی ته مو وحی لېږلې وه چه په هغی کښی د دغو امورو تاکید هم و خو نه یوازی دوی عاملان شی بلکه نور خلق هم د هغو ښو اعمالو په کولو باندی وگماری (ولمسوی) دغه د دوی علمی کمال شو.

وَكَانُوا النَّاعِمِينَ ﴿٤٣﴾

او وو دوی (تول) خاص مونږ ته عبادت کوونکی

تفسیر: یعنی شپه او ورځ به زمونږ په بندگی او عبادت کښی بوخت (مشغول) وو، بل کوم طرف ته به ئی سترگی نه اړولې، هم دغه د انبیاءو شان دی چه د دوی په هر کار کښی د الله تعالی د بندگی اشتراک هرومرو (خامخا) وی. دغه د دوی عملی کمال شو نو تاسی ای عربو چه د ابراهیم علیه السلام اولاد یئ او د هغه د متابعت دعوی کوئ ولی د هغو د دی علمی او عملی کمالاتو متابعت نه کوئ؟ بلکه حقیقتاً ئی تابعان شئ!

وَلَوْ طَأَتِيْنَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا

او لوط ته ورکړی ؤ مونږ ده ته حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: (لوطاً منصوب دی په فعل مقدر سره چه تفسیر ئی په آتینا سره شوی دی) یعنی داسی حکمت، حکومت، علم او فهم چه د انبیاءو له شان سره لایق وی.

وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ إِثْمَهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوَاءٍ فَسِقَيْنِ ﴿٤٤﴾

او نجات ورکړی ؤ مونږ دغه (لوط) ته له (خلقو د) کلی هغه چه وو هغوی چه کول به ئی عملونه خبیث ناپاکه بیشکه چه هغوی وو قوم د بدی نافرمان

تفسیر: له کلی خنجه مراد «سدوم» او بلکه د هغه ملحقات دی. د دی خای خلق په خلاف الفطرت کارونو مبتلا وو، د دوی قصه پخوا خو غایه تیره شوی ده.

وَادْخُلْهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٥﴾

او داخل کړی ؤ مونږ دی په رحمت خپل کښی، بیشکه دی له نیکانو څخه دی.

تفسیر: یعنی کله چه د لوط پر قوم باندی مو عذاب نازل کړ نو لوط مو د خپلو ملگرو سره د خپلی مهربانی او رحمت په څادر کښی پټ کړ خو د نیکانو او بدانو عاقبت او انجام بیل بیل سره څرگند (ښکاره) شی.

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٧﴾

او (یاد کړه ای محمده! قصه د) نوح کله چه غږ ئی وکړ (په ښیرا د قوم خپل) پخوا (له دغو مذکوره ؤ انبیاء) یعنی پخوا له ابراهیم او لوط علیهما السلام څخه. پس قبول کړ مونږ ده ته (سوال د ده) نو نجات ورکړ مونږ ده ته او کورنی د ده ته له غمه لویه (چه د طوفان ویره او د کافرانو ضرر ؤ) او مرسته (مدد) مو وکړه له ده سره (په انتقام اخیستو د ده) له قومه هغه چه نسبت د دروغو ئی کړی ؤ آیتونو زمونږ ته، بیشکه دوی وو قوم بد (ناکاره) نو غرق کړل مونږ دوی تول.

تفسیر: نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری خپل قوم وپوهاوه او په دومره اوږده موده کښی ئی دیری سختی او ربرونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) خو په زړه پوری هیڅ اثر او نتیجه ئی څرگنده (ښکاره) نشوه بالاخره په تنگ راغی او داسی دعاء ئی وکړه ﴿إِنِّي مُقَوِّبٌ فَأْتِمِرُ﴾ (۲۷) جزء د القمر د سورت (۱۰) آیت (۱) رکوع، او ﴿زَيْتُ لَكَتَدْرَعُ الْأَرْضِ مِنَ الْكِبْرَيْنِ دَكَاذًا﴾ (۲۹) جزء د نوح د سورت (۲۶) آیت (۲) رکوع، نو الله تعالی دغه

دعاء قبوله کره او کفار ئی په طوفان غرق کرل او نوح علیه السلام ئی د خپلو ملگرو سره د طوفان له هبیت او د کفارو له ضرر رسولو څخه صحیح او سلامت وویست. دغه قصه په مفصل دول (طریقه) پخوا تیره شوی ده.

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَمَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحَكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿۵۸﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ ۚ وَكُلًّا آتَيْنَاهُمْ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ

او (ياده کره ای محمده! قصه د) داؤد او سليمان کله چه حکم کاوه هغو دواړو په (دعوی او نزاع د) کښت (فصل) کله چه د شپې گډه شوی وه (بی له شپانه) په هغه (کښت) کښی رمه د (هغه) قوم او وو مونږ حکم د دوی ته حاضر پس ومو پوهاؤ په هغه (فتوی، فیصله) سليمان او هر یوه د دوی دواړو ته ورکړی ؤ مونږ حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د الله تعالیٰ نبی ؤ، حضرت سليمان علیه السلام د ده زوی ؤ او هم د پاک الله تعالیٰ نبی ؤ، دغه پلار او زوی ته الله تعالیٰ پرته (علاوه) له نبوته حکومت، علم، حکمت، د فهم قوت او د فیصلو قدرت هم وربښلی ؤ، حضرت سليمان علیه السلام لا په هلك توب کښی داسی فوق العاده پخی خبری او ښایسته ویناوی کولی چه تول اوریدونکی به ورته حیران پاتی کیدل. د حضرت داؤد علیه السلام حضور ته داسی یوه دعوی وړاندی شوه چه د یوه سری په کښت (فصل) کښی د نورو خلقو میړی (گډی) د شپې گډی شوی وی او د هغه کښت (فصل) ئی تر پښو لاندی او زیانمن کړی ؤ، کله چه داؤد علیه السلام په دغه دعوی کښی غور وکړ وربښکاره شوه چه د دغو میړو (گډو) قیمت د هغه نقصان سره برابر او معادل دی چه هغه کښت (فصل) ته رسول شوی دی، نو داسی فیصله ئی صادره کړه چه «دغه میړی (گډی) دی د کښت (فصل) خاوند ته ورکړی شی!» حضرت سليمان علیه السلام وویل چه زما «نظریه او فیصله دا ده چه دغه د کښت (فصل) خاوند دی دغه میړی (گډی) له خپله ځانه سره وساتی او شودی دی وخورى او د میړو (گډو) خاوند دی د کښت (فصل) خدمت وکړی، تر څو چه کښت (فصل) خپل ډومبی حالت ته ورسیرى نو په دغه وخت کښی دی میړی (گډی) بیرته خپل خاوند او کښت (فصل) خپل خاوند ته وسپارل شی نو په دی ترتیب او صورت سره به دواړه له نقصان نه وژغورل (وساتل) شی» حضرت داؤد علیه السلام چه دا فیصله واوریده نو آفرین ئی ورته وویل او د خپل اجتهاد نه وگرځید، ځواکی د فقهی د اصولو په اصطلاح کښی ئی د سليمان علیه السلام

استحسان د خپل قیاس په مقابل کېنې قبول کړ. دغه فیصله چه پلار او زوی د مدعی او مدعی علیه په نسبت صادره کړه، الله تعالی ته ښکاره او معلومه وه او دغو دواړو ته پاک الله پوهه او د فیصلې قوت ورکړی ؤ لیکن الله په اصل حقیقت حضرت سلیمان علیه السلام پوه کړ او حضرت سلیمان علیه السلام هغی نتیجی ته ورسید چه د الله تعالی په نزد اصلاح او اصبوب ؤ او بالاخره داؤد علیه السلام هم هغه ومنله. له دغی واقعی څخه ښکاره شوه سره له دی چه انبیاء الله علیهم السلام سلطنت ته ورسیدی خو بیا هم د خلق الله دیرو وړو وړو معاملو ته هم داسی توجه کوی لکه چه لویو لویو کارونو ته اهمیت ورکوی.

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرُ

او تابع کړی وو مونږ له داؤد سره غرونه چه تسبیح به ئی ویلی او (هم داسی تابع کړی وو مونږ) مرغان هم (چه تسبیح به ئی ورسره ویلی)

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د ډیر ښه غږ او د خواږه آواز خاوند ؤ د نبوت په هغه مؤثر او اغیزه ناک (اثرناک) غږ چه ده په خپل طبیعی جوش سره زیور شریف لوست یا د پاک الله په تسبیح او تحمید کېنې مشغولیده نو غرونو، مرغانو او نورو حیواناتو به هم د هغه د غږ په متابعت په لوستلو پیل (شروع) کاوه.

وَكُنَّا فَعِلِينَ ﴿٤٩﴾

او وو مونږ کوونکي (د داسی کارونو)

تفسیر: یعنی تعجب مه کوه چه تپړی (گتۍ) او مرغان به غرنګه تهلیل او تسبیح وائی. دغه تول کارونه مونږ لا پخوا کړی وو. ښه! زمونږ د لامحدود قدرت له مخی آیا دغه خبری څه مشکلی او مستبعدی ګنلی کیدی شی بلکه نه نشی کیدی!.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ

او ښوولی ؤ مونږ دغه (داؤد) ته جوړول د زغری تاسی ته دپاره د دی چه وساتی تاسی (دا زغره ای انسانانو) له ضرره د جنگ (د دښمنانو) ستاسی

تفسیر: الله تعالی د حضرت داؤد علیه السلام په لاس کېنې اوسپنه د موم په شان پسته او نرمه

گرځولی وه ده به هغه سره تاووله او نهایتی سپکی مضبوطی او ښکلی زغری به ئی جوړولی چه د جنگ په وخت کښی به تری کار اخیست کیده .

فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿۸۷﴾

پس آیا یی تاسی شکر کوونکی (یعنی شکر وکړئ).

تفسیر: یعنی ستاسی د گټی دپاره مونږ د داؤد علیه السلام په ذریعه داسی عجیب صنعت راویست نو تاسی ښه فکر وکړئ چه د دی راز (قسم) نعمتونو تاسی څه شکر ادا کوئ؟

وَلَسُلَيْمَنَّ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

او (تابع کری ؤ مونږ) سلیمان ته باد توند (تیز) چه روانیده په حکم د ده (سلیمان او رساوه به ئی) ځمکی (د شام ته) هغی ته چه برکت ایښی ؤ مونږ په هغی کښی،

تفسیر: حضرت سلیمان علیه السلام داسی دعاء کری وه ﴿ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّيْسَ بِالْغَدْرِ الْغَدْرُ بِي ﴾ ۲۳ جزء د (ص) د سورت (۳۵) آیت (۳) رکوع نو الله تعالیٰ

هوا او پیریان د ده تابع کری وو. حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت تیار کری ؤ چه د دولت له اعیانو او مشرانو سره به پری کیناسته او ضروری لوازم او سامان به ئی هم له خپل ځان سره اخیستل بیا به هوا راتله او هغه تخت به ئی په ډیره چابکی پورته کاوه، کله چه به هغه په مناسبه اندازه له ځمکی څخه پورته کیده بیا به هوا نرمیده او له ضرورت سره سم به کمی او زیاتی پکښی پیدا کیده لکه چه د (ص) د سورت په (۳۶) آیت (۳) رکوع (۲۳) جزء کښی راغلی دی ﴿ رَّحْمَةً لِّعِبَادٍ ﴾ له «یمن» څخه «شام» ته او له شام څخه یمن ته چه د یوی میاشتی لاره ده په (۵) گریو (گینتو) کښی رسیده تعجب دی چه د نن ورځی د عجیبو او غریبو هوائی جهازونو په زمانه کښی هم ډیر منحرفین له دی دول (طریقه) واقعاتو څخه انکار کوی آیا هغه کار چه نن ورځ ئی یورپ والا د بخار او برق او نورو په ذریعه کولی شی، الله تعالیٰ ئی د خپل یو نبی له امله (وجی) په خپل قدرت سره نشی کولی بلکه کولی ئی شی.

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمِينَ ﴿۸۱﴾

او یو مونږ په هر شی عالمان،

تفسیر: یعنی چه چا ته څه قسم امتیاز ورکول مناسب دی او له هوا او له نورو عناصرو څخه په څه ډول (طریقه) سره کار اخیستل کیدی شی.

وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَغْوُصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ

او (تابع کړی وو مونږ ده ته) ځینې له شیطانانو څخه هغه چه غوتی به ئی وهلی (په سیند کېښی) د ده دپاره او کول به ئی (نور ډیر) کارونه بی له دی نه

تفسیر: له شیطانیو څخه مراد سرکش پېریان دی، دوی د حضرت سلیمان علیه السلام له لوری مامور وو چه په لویو لویو سیندونو کېښی غوږی وهی او مرغری، جواهر او نور بحری حاصلات د هغو له تل څخه راوکاړی، او په دغو پېریانو په ودانیو او نورو عمرانی کارونو کېښی سخت او درانه کارونه وکړی د یوه لوی حوض په اندازه د مسو لگنونه (خانکونه) او لوی لوی دیگونه به ئی پری جوړول چه له سره به له خپله ځایه چا نشو خوځولی او له یوه ځایه بل ځای ته به ئی پری ډول او بارول او لاندی باندی به ئی سره کول او له ډیرو سختو څخه سخت کارونه به ئی تری اخیستل معلومیږی هغه حیرانونکی کارونه چه الله تعالی په دی زمانه کېښی د مادی قوتونو په واسطه کوی دغه کارونه به ئی په هغه وخت کېښی د مخفی او روحی قوتونو په ذریعه کول.

وَكُنَّا لَهُمْ حَفَظِينَ ﴿۸۷﴾

او وو مونږ دوی لره ساتونکی (له فساد څخه)

تفسیر: یعنی مونږ په خپل کامل قدرت دغه شیطانی په داسی شان د حضرت سلیمان علیه السلام په قبضه او قید کېښی تینگ، مضبوط او بند ساتلی وو چه هر څه ئی غوښتل هغه به ئی ورباندی د بیگار په ډول (طریقه) کول او دوی له سره حضرت سلیمان ته هیڅ یو ضرر نشو رسولی که نه د بنیادم به څه زور او قوت وی چه داسی یو شریر مخلوق په خپله قبضه کېښی په سختو ځنځیرونو کېښی بند وساتی ﴿وَالْحَيُّونَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ (۲۳) جزء د (ص) د سورت (۳۸) آیت ۳ رکوع.

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اِنِّىْ مَسْنٰى الصُّرُوۡاۤنْتَ اَرْحَمُ الرَّحِيۡمِيۡنَ ﴿٨٦﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَاۤیَہٗ مِنْ ضُرٍّ وَّاَتَيْنَاهُ اَهْلَهٗ
 وَمِثْلَهُمۡ مَّعَهُمۡ رَحْمَةٌ مِّنْ عِنۡدِنَا

او (یاده کره ای محمده! قصه د) ایوب کله چه ندا غږ ئی وکړ رب خپل ته چه بیشکه زه رسیدلی دی ماته ضرر (رنځ او سختی په بدن کېږي) او ته ډیر مهربان ئی له ټولو مهربانانو څخه. پس قبوله کره مونږ دعاء د ده پس لری کره مونږ هغه چه ؤ په ده باندی له (بدنی او مالی) ضرره او ورکړه مونږ دغه (ایوب) ته اهل د ده او په مثل د هغوی له هغوی سره په رحمت سره له نزده زمونږ

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام ته الله تعالیٰ په دنیا کې له هر حیثه آرامی او هوسانی (راحت) ورکړی وه ځمکه، کښت، (فصل) مال مالدارۍ، مریان، وینځی، صالح اولاد او ښه په زړه پوری ښځه ئی ورکړی وه حضرت ایوب علیه السلام د الله تعالیٰ لوی شکر کوونکی بنده وو. لیکن الله تعالیٰ دی په ابتلاء او ازموینه کې واپاوه کښتونه (فصلونه) ئی وسوځیدل، رمی او گلی ئی تباہ شوی، اولاد ئی تر چت لاندی مړه شول، ټول دوستان آشنایان او خپلوان تری بیل شول، د ده په وجود سختی دانی وختلی او چینجی ئی وکړل له دغومره مالونو، شتو، نوکرانو، خپلو او خپلوانو څخه یواځی د ده یوه ښځه ورسره ملگری پاتی وه بالاخره دغه خواره هم ستړی ستومانه او زړه تنگی شوه مگر حضرت ایوب علیه السلام همغسې چه په نعمت کې د پاک الله شکر کوونکی بنده ؤ په زحمت او ابتلاء کې هم صابر پاتی شو کله چه د ده تکلیف او اذیت او د دښمنانو شماتت له حده تیر شو بلکه دوستانو هم په داسی ویناؤ باندی شروع وکړه چه یقیناً ایوب علیه السلام د کومی داسی سختی گناه مرتکب شوی دی چه د هغی له اثره په داسی سخته بلا اخته دی نو دلته حضرت ایوب علیه السلام لاس په دعا شو چه ﴿وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اِنِّىْ مَسْنٰى الصُّرُوۡاۤنْتَ اَرْحَمُ الرَّحِيۡمِيۡنَ﴾ هم دا چه ده د خپل رب په دربار کې دا سوال وکړ. سم د لاسه د رحمت سیند په جوش او چپو شروع وکړه الله تعالیٰ ده ته د مرو اولادونو پر ځای یو په دوه اولادونه ورکړل او د ځمکی څخه ئی چینه راویستله حضرت ایوب علیه السلام له هغی څخه اوبه وڅښلی او هم ئی ورباندی ولبل سم د لاسه روغ رمت شو او ټول تکلیفونه ئی لری شول لکه چه په حدیث کې راغلی دی د سرو زرو ملخان ئی ورباندی وورول، لنده دا چه له هر حیثه ورته د ارامتیا اسباب برابر شول.

غیڻی مفسرین داسی لیکي چه هغه مړه اولادونه ئی بیرته ورته ژوندی کرل او په مثل د هغو نمسی ئی چه مړه شوی وو بیرته ورته ژوندی کرل.

وَذِكْرَىٰ لِلْعٰدِيْنَ ﴿٨٢﴾

او نصیحت دپاره د عبادت کوونکو (هر څوک چه داسی صبر کوی هم داسی نتیجی به هم مومی)

تفسیر: یعنی په ایوب علیه السلام د دغی مهربانی کیدلو په اثر ټولو بندگی کوونکو ته لوی پند او نصیحت او یو مهم یادگار پاتی شو چه هر کله په کوم یو نیک بنده په دنیا کښی کومه تنگسه یا مصیبت راشی ښائی چه د ایوب علیه السلام په شان صبر، استقامت، ثبات او استقلال وښی او یوازی خپل پروردگار ته دعاء او نداء وکړی یقین دی چه الله تعالیٰ به پری د عنایت نظر وکړی او یوازی د داسی یوی ابتلاء له لیدلو څخه نه ښائی چه څوک داسی گومان وکړی چه البته دغه بنده د الله تعالیٰ په دربار کښی مبعوض دی

وَاسْمِعِلْ وَاذْرِيسَ وَذَا الْكَفْلِ كُلُّ مِّنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٨٥﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) اسمعیل او ادريس او ذوالکفل، دغه ټول دی له صبر کوونکو څخه (په طاعت او مصیبت او له معصیت څخه)

تفسیر: یعنی دغه نیک بنده گان می یاد کړئ د اسمعیل او ادريس علیهما السلام ذکر پخوا له دی نه د (مریم) په سورت کښی تیر شو د «ذوالکفل» په نسبت اختلاف دی چه نبی ؑ لکه چه د انبیاءو په ډله کښی د هغه له یادولو څخه څرگندیږی نو دغه به یا الیاس یا یوشع یا زکریا وی یا یوازی یو صالح سړی ؑ. وائی چه دی د یو چا ضامن شوی ؑ او د هغه له امله (وجی) شو کاله بندی پاتی شو او خاص د خدای جل جلاله دپاره ئی دغه تکلیف وگاله (برداشت کړو) .

تنبیه: د امام احمد په مسند او جامع الترمذی کښی د یو سړی قصه راغلی ده چه پخوا ډیر سخت بدکار، فاسق او فاجر ؑ او وروسته تائب شو الله تعالیٰ په هم دی دنیا کښی د هغه د مغفرت زیری خلقو ته ورکړ د هغه نوم په حدیث کښی «کفل» راغلی دی ظاهراً دا هغه ذوالکفل نه دی چه د هغه ذکر په قرآن کښی راغلی دی، والله اعلم. زمونږ د زمانی د غیڼو مصنفینو خیال دی چه ذوالکفل هم هغه دی چه ورته «حزقیل» هم وائی (والله تعالیٰ اعلم).

وَادْخَلْنَهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٩﴾
 وَذَالتُنُونُ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ
 فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَنَكَ
 إِنَّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٩٠﴾

او داخل کړی وو مونږ دوی په رحمت خپل کښی (چه نبوت او جنت دی) بیشکه چی دوی دی له صالحانو نیکانو کاملانو او (یاد کړه ای محمده ! قصه د) خاوند د ماهی کله چه لار حال دا چه په قهر ؤ (په قوم خپل) پس گومان ئی وکړ چه له سره به نشو مونږ قادر په نیولو د ده (یا گومان ئی وکړ چه له سره به تنگی نه راولو په ده.) پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی (داسی) چه نشته بل برحق معبود مگر ته ئی (یوازی) پاکی ده تا ته له عیبونو بیشکه چه زه وم له ظلم کوونکو څخه (په خپلو تللو کښی بی له اذن څخه)

تفسیر: یونس علیه السلام ته ئی «ذالنون - ماهی والا» وویل چه لنده قصه ئی دا ده الله تعالیٰ یونس علیه السلام د «نینوی» د ښار په طرف چه د موصل له مربوطاتو څخه دی مبعوث کړی ؤ چه د هغه ځای خلق له بت پرستی څخه منع کړی او د حق په طرف بلنه ورکړی مگر هغوی له سره د یونس علیه السلام خبرو ته غوږ کینښود بلکه ورځ په ورځ د دوی عناد او تمرد لا پسی زیاتیده آخر حضرت یونس علیه السلام د هغوی په حق کښی ښیرا وکړه او دی پخپله د دوی له ناپاکو حرکاتو څخه خفه او په ډیر قهر او غضب سره له ښاره ووت او د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار ونه کړ او له خپل قوم سره ئی وعده وکړه چه درې ورځی وروسته به پر تاسی د الله تعالیٰ عذاب نازل شی، د یونس علیه السلام د وتلو څخه وروسته د ده قوم وپوهید چه د نبی ښیرا بی اثره نه پاتی کیږی او هرومرو (خامخا) پر مونږ آفت نازلیدونکی دی، ممکن چه د عذاب څه آثار به هم دوی ته ورڅرگند شوی وی نو ځکه دوی ګرد (تول) سره وویږیدل. لوی واړه سره له حیواناتو له خپلو کورونو څخه ووتل او په یوه ځنګل کښی ننوتل او میندی له کوچنیانو (بچو) څخه بیلې کړی شوی او ګرد (تول) الله تعالیٰ ته په ژړا او واویلا شول، د کوچنیانو (ماشومانو) میندی، لوی او واړه تول داسی په ژړا او انگولا شول چه تول صحرا او بیدیا د دوی له شور او غوغا، زاری او دعاگانو څخه ډکه شوه، او د دغه ښار ګردو (تولو) خلقو په ډیر اخلاص او صداقت سره توبه وویستله او تول بتان ئی مات کړل او د الله تعالیٰ د اطاعت او عبادت کلک عهد ئی وکړ او د حضرت یونس علیه السلام په لتون کښی شول که چیری مو وموند نو د ده د حکم

او ارشاد متابعت به کوو، نو الله تعالى هغه راتلونکی عذاب د دوی له سره ستون (واپس) کړ. لکه چه جزء ۱۱ د یونس د سورت په ۹۸ آیت (۱۰ رکوع) کښی ئی ویلی دی ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعْنَا إِلَى يَوْمِ الْبَاسِ لَمَّا أَتَوْا كَثُفًا عَنْهُمْ غَابُ الْقُرْآنُ فِي الْأَنْبَاءِ لَمَّا أُتِيَ آلُ فِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ له یوی خوا چه یونس علیه السلام له خپلی قریبی څخه ووت او له یوی دلی سره په یوی بیري کښی سور شو کله چه دغه بیري د سیند منځ ته ورسیده د دویدلو نښی پکښی څرگندی شوی، بیري چلوونکی د بیري د سپکولو په چرت (خیال) کښی شو او داسی ئی غوښتل چه کوم یو سری دی په سیند کښی وغورځاوه شی یا له خپلو مفروضاتو سره سم ئی داسی گومان وکړ چه په دغی بیري کښی داسی کوم مرئی سور دی چه له خپل بادر (مالک) څخه تښتیدلی دی نو ځکه د داسی سری د معلومولو له پاره ئی چه په سیند کښی وغورځول شی پچه (قرعه) واچوله نو دغه پچه (قرعه) د یونس علیه السلام په نامه ووته او دوه دری ځلی دغه وضعیت تکرار شو خو هر ځل به د هم دغه یونس علیه السلام په نامه پچه (قرعه) راوتله، د دغه وضعیت په لیدلو، یونس علیه السلام خپل ځان سیند ته وغورځاوه، سم د لاسه یو ماهی راغی او هغه ئی ښوی (روغ) تیر کړ، الله تعالى ماهی ته حکم وکړ چه یونس پخپله گیده کښی وساته چه د هغه یوه وښته ته ضرر ونه رسیږی، دا ستا روزی نه ده بلکه مونږ ستا گیده ده دپاره بندیخانه گرځولی ده، دی پکښی محفوظ وساته، په دغه وخت کښی یونس علیه السلام د الله تعالى په دربار کښی داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ او په خپله خطا ئی اعتراف وکړ چه بیشکه ما تلوار وکړه، او ستا د حکم راتگ ته می انتظار ونه کړ او په خپل سر می خپل امت او د هغوی ښار پری ښود، که څه هم د یونس علیه السلام دغه غلطی یوه اجتهادی غلطی وه چه د امت دپاره معاف ده مگر د انبیاء تربیت او تهذیب له عامو خلکو څخه ممتاز وی په داسی یوه معامله کښی چه د وحی د نزول امید وی بی له انتظاره د ښار څخه وتل او خپل قوم بی سره پریښودل د یوه نبی له شان سره لایق نه ؤ (فنادی فی الظلمات - پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی یعنی د سیند په ژورو او د ماهی په گیده او د شپي په تیارو کښی، داسی چه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ چه نشته بل برحق معبود مگر هم دا ته ئی، پاکي ده یوازی تاته له عیبونو بیشکه زه وم له ظلم کوونکو څخه په تگ خپل کښی) یعنی زما خطا راوښه بیشکه چه له ما ځینی غلطی صادره شوی ده په هم دغه حرکت دغه سختی او ابتلا پری راغله، څو ئی توبه وویسته او نجات ئی وموند او هغه ماهی د الله تعالى په اراده د سیند غاړی ته خپله خوله د باندی وویسته او دی ئی روغ رمت له خپلی گیدی څخه د باندی وغورځاوه دی خپل قوم ته روغ او جوړ بیرته ورغی او په خپله هم هغه مقدسه وظیفه مشغول شو ﴿فَلَمَّا أَنْ كُنْتُمْ فِي الْفُلِ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَلَأُ﴾ پس گومان ئی وکړ، (الخ) یعنی داسی خیال ئی وکړ چه مونږ به په دغه حرکت له ده څخه هیڅ یوه پوښتنه نه کوو یا داسی له مونږ څخه وتښتید لکه چه څوک داسی گومان وکړی چه اوس به می هیڅوک ونه نیولی شی او نه به می بیرته راوستی شی گواکی چه دی له هغه کلی څخه ووت لکه چه زمونږ له قدرت

نه ووت، دا مطلب نه دی چه معاذ الله یونس علیه السلام به په واقع کښی داسی خیال کړی وی، داسی خیال خو د یوه ادنیٰ مؤمن په زړه کښی هم نه پیدا کیږی بلکه مطلب دا دی چه دغه صورت حال داسی ؤ چه له هغه څخه داسی یوه مفکوره پیدا کیدی شوه. د الله تعالیٰ عادت دی چه دی د کاملینو یو ډیر ادنیٰ ښوئیدل په ډیره سخته پیرایه (اسلوب) سره اداء کوی لکه چه مونږ پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لیکلی دی او په دی سره د کاملینو تنقیص نه بلکه د دوی شان او جلال څرگندیږی چه د دومره عظمت سره سره ولی دومره لږ هم وښوئیږی.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُصْحِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (یونس) او نجات مو ورکړ دغه (یونس) ته له غمه (د سیند او ماهی) او هم داسی (چه یونس ته مو نجات ورکړ) نجات ورکړو مونږ مؤمنانو ته

تفسیر: یعنی نجات د یونس علیه السلام سره مخصوص نه دی هر هغه ایمان داره چه په هم دغه شان مونږ وپولی مونږ هغه ته هم له بلیاتو څخه نجات ورکړو. په احادیثو کښی د دی دعاء ډیر فضیلت راغلی دی او امت د سختیو او مصیبتونو په وخت کښی تل دغه دعا ډیره مجریه موندلی ده.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) زکریا کله چه غږ وکړ رب خپل ته (داسی چه) ای ربه زما مه پریږده ما یوازی (بی اولاده) او ته ئی غوره له (مردو (تولو)) وارثانو نه.

تفسیر: یعنی داسی اولاد راکړی چه وروسته له ما د قوم دینی خدمت وکړی شی او زما د دغو تعلیماتو د خورولو د عهدی څخه ووتلی شی. لکه چه د مریم د سورت په تفسیر کښی مو لیکلی دی کله چه زکریا علیه السلام داسی وارث غوښته چه په «یرثنی ویرث من آل یعقوب» (د مریم (۱) رکوع) کښی مذکور دی نو د هغه په تناسب سره ئی الله تعالیٰ هم په دغه نامه سره یاد کړ.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَاهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ ﴿٩٠﴾

پس قبوله کره مونږ دعاء د دغه (زکریا) او ومو باینه دغه (زکریا) ته یحییٰ او صالحه مو کره ده ته ښځه د ده (د ولادت له پاره له شندوالی څخه وروسته) بیشکه دغه (مذکور انبیاء) وو دوی چه تلوار به ئی کاوه په (کولو د نیکو عملونو او طلب) د خیراتونو او بللو به ئی مونږ له جهته د مینې (د ثواب) او له جهته د ویری (د عذاب) او وو دوی خاص مونږ ته ویریدونکی متواضع

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت زکریا علیه السلام شنده ښځه پخپل فضل او کرم سره د ولادت وړ (لائق) او قابله وگرځوله. ځینی متصوفین وائی هر څوک چه پاک الله د خوف یا د توقع له امله (وجی) یاد کری هغه اصلی محب نه دی له دغه آیت نه د دغی مفکوری غلطی څرگندیږی له انبیاءو څخه پورته د الله تعالیٰ محب څوک کیدی شی.

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ①

او (یاده کره ای محمده! قصه د) هغی (جینئ مریمی) چه پاک ئی ساتلی و اندام خپل (له نکاح او له سفاح څخه) پس پوکر مونږ په (مگریوان د) هغی کښی له روحه خپله او ومو وگرځوله دغه (مریمه) او زوی د دی (عیسی) دلیل (د کامل قدرت خپل) دپاره د خلقو

تفسیر: یعنی د حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په نس کښی چه له نکاح او سفاح او له حلالو او حرامو دواړو طریقو څخه محفوظه وه حضرت عیسیٰ علیه السلام ئی «چه په روح الله» سره ملقب دی پیدا کړو د حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام د آیت او دلیل والی ذکر پخوا له دی نه د آل عمران او د مریم په سورتونو کښی بیان شوی دی.

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ②

په تحقیق دا ملت (د توحید ملت او د اسلام دین) ستاسی، ملت یو دی (چه په دغه دین متفق دی ټول انبیاء) او زه رب ستاسی یم پس عبادت کوئ زما (خاص نه د بل).

تفسير: يعنى الله تعالى يو دى او ستاسى د دين اصول هم يو دى، گرد (تول) انبياء عليهم السلام هم د دين په اصولو كښى داسى سره يو دى چه هر هغه تعليم چه يو ئى ور كوى هغه بل هم د هغه تصديق او تائيد كوى كوم اختلافات چه په فروعو كښى د زمانى او مكان د اختلاف له كبله (وجى) منځ ته راځى هغه عين مصلحت او حكمت دى، مضموم اختلاف هغه دى چه په اصولو كښى وى. نو ځكه لازمه ده چه تول سره په كده د خداى جل جلاله بندگى وكړو او په كومو اصولو كښى چه تول انبياء سره متفق دى هغه تول په يو طاقت ټينگ ونيسو.

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ

او توتى توتى كړ (دغو پخوانيو امتونو) كار (د دين) خپل په منځونو خپلو كښى،

تفسير: مونږ خو د اصولو په اعتبار تولو ته يو دين ور كړى ؤ خو خلقو پكښى په خپله اختلاف پيدا كړ او هغه دين ئى سره توتى توتى كړ او په خپلو كښى ئى سره نفاق او شقاق پيدا كړ.

كُلُّ الْيَنَازِجُونَ

تولى فرقى مونږ ته راتلونكى دى (نو جزا به ور كړو دوى ته)

تفسير: يعنى كله چه زمونږ حضور ته راشى نو تول اختلافونه به هلته سره فيصله شى. هر يوه ته به د هغه د عملونو جزاء ور كړى شى چه تفصيل به ئى په راتلونكى آيت كښى راشى.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿١٧﴾

پس هر څوك چه عمل وكړى له نيكو (كارونو) څخه حال دا چه دى مؤمن وى نو نشته بى قدرى ضياع د كوشش د ده (او زيار (محنت) ئى نه ضايع كيږي) او بيشكه مونږ دغه (كوشش د ده) لره ليكونكى يو.

تفسیر: یعنی د هیجا محنت او زیار (کوشش) نه ضایع کیږی، د نیکی خوږه میوه به مؤمنانو ته ورسیدی، هیڅ یوه نیکی به هم نه ضایع کیږی. هر وړوکی او لوی عمل مونږ د دوی په عملنامه کې لیکو چه د قیامت په ورځ کې به پرانستلی شی.

وَحَرْمٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا
فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

او حرام (منع) دی پر (اهل د) هر هغه کلي چه هلاک کړی دی مونږ دوی لره (دا کار) چه بیشکه دوی به نه راځی بیرته (مونږ ته د جزاء یا چه راشی بیرته دنیا ته د توبی او معذرت دپاره). تر هغه پوری کله چه پرانستلی شی یأجوج او مأجوج (او دیوال ئی له مخه لری شی) او دوی به له هری لوری (وچتی) څخه ګرندی راکوزیږی،

تفسیر: لومړی د نجات موندونکو مؤمنانو ذکر ؤ بالمقابل په دی آیت کې د هلاک کیدونکو کفارو ذکر دی یعنی هغه کفار چه د هغو دپاره تالا کیدل او هلاک او تباهی مقدره شوی ده نو هغوی له سره له خپل کفر او عصیان څخه لاس نه اخلی او نه توبه وباسی او نه د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او نه کله هغوی بیرته دنیا ته په دی مقصود راوستل کیدی شی چه دلته د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړی نو هغوی څرنګه د خپل خلاصون او نجات توقع کولی شی د هغوی دپاره خو یوازی یو وخت باقی دی کله چه هغوی دوهم ځلی ژوندی او د پاک الله په طرف رجوع کوی او پر خپلو تجاوزاتو او تقصیراتو معترف کیږی او د ندامت او پشیمانی اظهار کوی مګر په هغه وخت کې به پشیمانی هیڅ په کار ورنشی، دغه د قیامت وخت دی چه د هغه له نژدی مبادیو څخه یو د «یأجوج مأجوج» خروج دی چه د عیسیٰ علیه السلام له نزول څخه وروسته به د «ذوالقرنین» سد ماتوی او د یأجوج مأجوج لښکر به لوی هجوم او یرغل (حمله) راوړی دغه خلق به د خپل کثرت او ازدحام له کبله (وجی) په ټولو لورو (وچتو) او ژورو (خکته) داسی خواړه شی چه څوک هری خوا ته سترګی اړوی نو دوی به وینی، د دوی دغه بی مثله سیلاب او هجوم به په داسی شدت ګرندی راوان وی چه هیڅ یو انسانی قدرت به د دوی مخه نشی نیولی او داسی به ښکاری چه د هری یوی غونډی او هر یوه غره نه د دوی لښکری راښوئیږی او رارګری، د «الکھف» د سورت په آخر کې مونږ د دی قوم په باب څه لیکلی دی هلته دی وکتلی شی.

وَأَقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاذْهَبِي شَاخِصَةً أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيُؤَيِّنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلْ كُنتَا ظَالِمِينَ ﴿٩٨﴾

او نژدی شوه وعده حقه (قیامت) پس ناخاپه قصه دا ده چه تیغی (بوتی) به وتلی پاتی وی سترگی د هغو کسانو چه کافران شوی دی، (او وائی به) ای هلاکه زمونږ راحضر شه دغه دی وخت دی په تحقیق وو مونږ په غفلت کښی له دغی ورځی (له حق وعدی په دنیا کښی) بلکه وو مونږ ظالمان (په خپل ځان په کفر سره)

تفسیر: یعنی کله چه د جزاء او سزاء وعده رانژدی شی په دغه وخت کښی به د منکرانو سترگی د هیبت او ویری له شلته ردی بدی، تیغی او بوتی ختلی وی. او په خپل جهل او غفلت به د افسوس او حسرت نه منگولی مروړی او وائی به افسوس چه مونږ له داسی لوئی ورځی څخه ولی بی خبره او غافل پاتی شوی وو چه په دغسی سختیو او مصیبتونو کښی مبتلا او اخته شوو، کاشکی مونږ په دنیا کښی له دغه آفت څخه د نجات څه فکر کړی وی.

﴿بَلْ كُنتَا ظَالِمِينَ﴾ بلکه وو مونږ ظالمان په خپل ځان په کفر سره (یعنی دی ته مونږ څنگه بی خبری ویلی شو ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو په صافو ښکاره و الفاظو سره مونږ ته له دغی ورځی او له دغی لوئی پیښی څخه خبر راکړی و لیکن مونږ په خپله پخپلو ځانونو ظلم او تیری وکړ چه د هغوی خبرو ته مو غوږ کینښود او په خپلو شرارتونو او گناهونو مو اصرار او مداومت کاوه.

إِنكُم مَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَرَدُونَ ﴿٩٩﴾

بیشکه تاسی او هغه (بتان، شیطانان) چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یی، تاسی (له معبودانو خپلو سره) دی دوزخ ته ننوتونکی یی

تفسیر: دا خطاب د معظمی مکی مشرکانو ته دی چه بت پرستی به ئی کوله یعنی تاسی ټول به له دغو خپلو باطلو معبودانو سره د دوزخ خس او خشاک شی! ﴿وَهُذَٰلِكَ النَّاسُ وَالْجِنُّ﴾ د البقره (۳) رکوع. د دی معنی داسی نه ده چه بتان به معذب کیږی بلکه غرض ئی دا دی چه په بت پرستانو دی زیات حجت قائم شی لکه چه وروسته وائی ﴿لَوْ كَانَ قَوْلُكَ إِلَهًا مَّا رُدُّوا لَهُ﴾ او د دوی حسرت به دیر او حماقت به ئی لا واضح او څرگند (ښکاره) شی له

چا خخه چه دوی د خیر هیله (امید) او توقع کوله کله چه دوی خپل ځان نشی خلاصولی نو زموږ حفاظت به څنگه وکړی ﴿وَمَا تَقْبُذُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ خخه مراد دلته یوازی اصنام دی ځکه چه خطاب هم دغو د بتانو عابدانو ته دی لیکن که «ما» عامه شی نو (بشرط عدم المانع) قید به معتبر وی. یعنی که په دغو فرضی معبودانو کښی د اور د دخول خخه کوم مانع نه وی نو هغوی به هم له خپلو عابدانو سره یو ځای د دوزخ خس او خاشاک کیږی، مثلاً شیاطین، اصنام باقی حضرت مسیح، حضرت عزیر او ملائکه الله علیهم السلام چه دوی هم د دیرو خلقو له پلوه معبودان درول شوی دی نو د دغو ذواتو مقبولیت او وجاهت مانع دی چه معاذ الله په دغه عموم کښی شامل کړی شی. له دی کبله (وجبی) ئی تصریحاً وویل ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُعَذَّوْنَ﴾ (اما ښه او په زړه پوری خبره دا ده چه د «ما» عموم په غیر ذوالعقولو کښی دی).

لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ إِلَهًا مَاوردُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

که چیری وی دغه (بتان شیطانان په رښتیا سره) معبودان نو نه به وو داخل شوی په دی دوزخ کښی او دا تول (بتان او بت پرستان) به په دی دوزخ کښی تل پراته وی

تفسیر: یعنی دغه تول عابدان او باطل معبودان به تل تر تله په دوزخ کښی پراته وی.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

وی به دغو (عابدانو) ته په دغه (دوزخ) کښی چغی سوری او دوی به په دی دوزخ کښی نه اوری هیڅ (شی د دوزخ د شور ماشور له سببه).

تفسیر: یعنی د هول او هیبت له شدت او د عذاب له سخت تکلیف او د خپلو چغو او کریکو له شورماشور خخه به هیڅ شی نه اوری. له ابن مسعود رضی الله تعالی عنه خخه روایت دی چه یو داسی وخت به راشی چه هر یو دوزخی به د اوسپنی په یوه صندوق کښی بند کړی شی او له پاسه به پری میخونه تک وهل شی او د دوزخ په اعماقو (ژورو) کښی به واچولی شی، ښائی چه په دی وخت کښی دغه هیڅ نه اوریدل د دغه دوزخی حال وی د دی آیت د نزول په اثر مشرکان سخت خفه شول نو اعتراض ئی وکړ چه آیا عزیر او مسیح او ملائک چه ځینی ئی خپل معبودان دروی هم په دوزخ کښی لویږی؟ نو دغه مبارک آیت نازل شو.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿۱۱﴾

بیشکه هغه کسان چه پرمبی شوی ده دوی ته له (جانبه د) مونږه نیکه مرتبه (سعادت، نجات) دغه کسان به له دی دوزخ څخه لری کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی یو ځل به د صراط له پل څخه تیریږی، بیا به تل له دوزخ څخه لری اوسیږی او د تیریدلو په وخت کښی به هم، د دوزخ له تکلیف، الم او درد څخه بیخی خلاص وی.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا، وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿۱۲﴾

نه به اوری دغه (جنتیان) غږ د (لمبو د) دوزخ او دوی په هغو نعمتونو کښی چه غواړی ئی نفسونه د دوی تل به وی.

تفسیر: یعنی جنتیان به له دوزخ څخه دومره لری وی چه د دوزخ د اور ډیر یو نری غږ هم د دوی غوړو ته نه رسیږی او په نهایت عیش او آرامی سره به په جنت کښی مزی کوی او له هر راز (قسم) نعمتونو څخه به دوی خوند اخلی.

لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ
الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۱۳﴾

نه به خفه (غمجن) کوی دوی (جنتیان) ویره ډیره لویه (هم لکه آخره نفخه او یا د دوزخ خوا ته روانیدل) او ملاقات به کوی له دوی سره پرېستی (استقبلاً، او وائی به) دا ورځ د (ثواب د) ستاسی ده هغه چه وئ تاسی چه وعده درسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی په هغه ورځ چه تول مخلوق په سخته ویره او هیبت کښی وی الله تعالیٰ به تول جنتیان له غم او خفگان څخه محفوظ وساتی یعنی له قبرونو څخه د نیکانو د راپاڅیدلو یا جنت ته د ننوتلو په وخت کښی به پرېستی د هغوی استقبال کوی او ورته به وائی د هغه دائمی مسرت او راحت وعده چه له تاسی سره کړی شوی وه نن د هغی د پوره کیدلو وخت راغلی دی.

يَوْمَ تَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِلِ لِكُتُبٍ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ تَعِيدُهُ وَوَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٢﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورځ چه راونغاړو آسمان لکه نغښتل د سند،
طومار دپاره د لیکل شویو کاغذونو لکه چه ابتداء کړی و مونږ اول پیدایښت
بیا اعاده کوو ئی وعده ده په مونږ، بیشکه مونږ یو کوونکی (د هغه موعود
کار)

تفسیر: ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده او یاده کره هغه ورځ چه راونغاړو،
مونږ له بیخه دا آسمان لکه نغښتل د صحیفی دپاره د حفظ د هغو مکتوباتو چه په دی کښی دی
او د اهله که مصدر مضاف وی مفعول ته یا لکه تاوول د پښتی یا کاتب د محمد صلی الله علیه
وسلم د مکتوباتو که مضاف وی فاعل ته لکه چه پیل (شروع) کړی وه مونږ د اول پیدا کولو د
دی عالم له عدم محض څخه چه ډیر آسان و اعاده به ئی کړو بیا او دا مری به ټول ژوندی کړو،
دا وعده کړی ده مونږ وعده لازمه په خپل ځان نو بیشکه مونږ کوونکی یو د هغه کار چه وعده
مو کړی ده یعنی کله چه قیامت راشی نو آسمانونه به داسی ونغاړل شی لکه چه د اسنادو او
وثائقو لیکلی شوی کاغذونه سره نغښتلی کیږی ﴿وَالَّذِينَ مَطَّوْنَهُمْ﴾ په ځینو
روایتونو کښی د رسول الله د یوه کاتب نوم (سجل) ښوولی دی، دغه روایت ته د حدیثو د
حفاظو یو جماعت ضعیف بلکه موضوع ویلی دی (کما صرح ابن کثیر فلا يعتبر بتخریج
ابی داود والنسائی فی سننهما).

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ﴾ لکه چه ابتداء کړی و مونږ اول پیدایښت بیا ئی اعاده کوو..
الخ) یعنی په هم هغه سهولت او آسانی سره چه اول ځلی ئی دنیا پیدا کړی وه هم هغسی ئی
دوهم ځلی هم پیدا کوی. دغه وعده حتمی ده چه هر ورو (خامخا) علی الیقین پوره کیږی.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

او خامخا په تحقیق لیکلی دی مونږ په زبور کښی وروسته له نصیحت څخه دا
چه بیشکه دغه ځمکه مالکان کیږی به ئی (بالاخر هغه) بندگان زما چه
نیکان دی (او په میراث به ئی وړی).

تفسیر: یعنی له کاملو وفادارو بندگانو سره الله تعالیٰ وعده کری ده چه د هغوی په برخه کښی د دنیا او آخرت بری او کامیابی ده او دوی د دی دنیا او د جنت د مځکی وارثان گرځول کیدی لکه چه د (الاعراف) په (۱۵) رکوع کښی ئی ویلی دی ﴿إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ او د المؤمن په ۶ رکوع کښی راغلی دی ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَوْنُمْ يُقَوْمُ الْأَشْهَادُ﴾ او د النور په (۷) رکوع کښی ویلی دی ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾ الآية -

دا داسی حتمی او قطعی وعده ده چه الله تعالیٰ د هغی خبر په خپلو شرعیه او قدریه ؤ کتابونو کښی ورکری ده (په لوح محفوظ) او (ام الکتاب) کښی ئی هم دغه وعده درج کری ده او د انبیاء علیهم السلام په ژبو ئی پرله پسې مکرراً د هغه اعلان کری دی د داؤد علیه السلام په کتاب (زبور) په (۳۷) او (۲۹) کښی راغلی دی چه (صادقان به د ځمکی وارثان وی) لکه چه د دی محمدی امت کامل وفادار او صادق بندگان تر یوی اوږدی مودی پوری د ځمکی وارثان وو، دغو صالحانو، صادقانو په شرق او غرب کښی آسمانی سلطنت جاری او قایم کر، هر چیری ئی د عدل او انصاف بیرغونه ودرول، د حق دین غو ئی په توله دنیا کښی پورته کر او د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم دغه پخوا ویل (پیشگوئی) د دوی په لاسونو پوره شول «ان الله تعالیٰ زوی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وان امتی سیبلغ ملکها مازوی لی منها» او هم دغه قسم هغه بل پخوا ویل د امام مهدی او حضرت مسیح علیه السلام په زمانه کښی به خامخا پوره کیدونکی وی.

إِنِّ فِي هَذَا الْبَلَاغِ الْقَوْمِ عِبْدِيْنَ ط

بیشکه په دی (تیر بیان کښی) خامخا (سبب د) وصول د مطلب دی دپاره د قوم عبادت کونکو

تفسیر: یعنی د دی قسم بشارتونو له اوریدلو څخه د یوه خدای جل جلاله عبادت کونکی خپل مطلب ته رسیږی. یا دغه لوی قرآن چه پر داسی عظیمو بشارتونو او هدایتونو مشتمل دی د عبادت کونکو دپاره پوره ګټه (فائده) او پوره کامیابی ده یا په تحقیق سره په دی قرآن کښی خامخا کفایت دی په دخول د جنت کښی دپاره د هغه قوم چه عمل کونکی دی په دی سره.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ١٢٥

او نه ئی لیږلی مونږ ته (ای محمده!) مگر رحمت دپاره د (تولو) عالمیانو

تفسیر: یعنی ته خو د تول جهان دپاره د رحمت په حیث مبعوث شوی ئی که کوم بدبخت پخپله له دی عمومی رحمت څخه گټه (فائده) نه اخلی نو دا خو د هغه خپل قصور دی. د لمر د رڼا (رنرا) او تودوخې فیض هر طرف ته رسیږی خو که کوم سړی پخپل ځان د رڼا (رنرا) تول وروڼه، کرکی او سوری بند کړی نو دا به د ده خپله ناپوهی او لیونتوب وی. د لمر په عمومی فیض کښی هیڅ شک او شبه نشته او دلته د (رحمة للعالمین) د فیض حلقه خو دومره ارته او لویه ده چه که کوم بې برخې د دی رحمت نه گټه (فائده) اخیستل هم نه غواړی نو هغه ته هم په یو نه یو ډول (طریقه) بی اختیاره د رحمت برخه ورسیږی لکه چه په دنیا کښی د نبوت د علومو او د تهذیب او د انسانیت د اصولو د عمومی اشاعت او خوریدلو څخه هر مسلمان او کافر له خپل خپل ذوق سره موافق گټه (فائده) اخلی او هم الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د پخوانیو امتونو په خلاف به د دی امت کفار هم له عمومی او بیخ ویستونکو عذابونو څخه محفوظ وساتی. زه خو دا وایم چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عامو اخلاقو څخه برسیره له هغو کافرانو سره چه ده جهاد کاو هغه هم د تول عالم دپاره سراسر رحمت ؤ ځکه چه د هغه په ذریعه د هغه لوی رحمت حفاظت کیده چه دی ئی حامل ؤ او یوازی د هم هغه مقصود دپاره مبعوث شوی ؤ او دیرو هغو ږندو ته چه د خپلو سترگو له علاج څخه تبتیدل په دغه سلسله کښی خامخا د ایمان رڼا (رنرا) رسیده. په یوه حدیث کښی راغلی دی (والذی نفسی بیده لاقتلنهم و لاصلبنهم و لاهدینهم وهم کارهون انی رحمة بعثنی الله ولا یتوفانی حتی یراه الله دینه) «ابن کثیر» له دغو الفاظو څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د «رحمة للعالمین» کیدلو مطلب خورا (دیر) ښه څرگندیدی شی.

قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿۱۰۸﴾

ووايه (ای محمده! کفارو ته) بیشکه خبره هم دا ده چه وحی کولی شی ماته داسی بیشکه هم دا خبره ده چه الله ستاسی الله یو دی آیا پس یی تاسی اسلام راوړونکی (الله ته غاړه ایښودونکی بلکه مسلمانان شی!)

تفسیر: دا د رسالت سره د توحید بیان شو یعنی له هغه لوی رحمت سره چه ته راغلی ئی د هغه لب لباب کامل توحید دی او دا داسی صاف او واضح مضمون دی چه د هغه په قبول کښی انسان ته نه ښائی چه لږ شان هم وړاندی او وروسته شی. پس آیا تاسی دغه حکم منی او د حق په مقابل کښی د غاړی ایښوولو دپاره تیار یی! که تیار یی فها ونعمت که نه ما خپل تبلیغ وکړو

خپله غاړه می خلاصه کړه تاسی پخپله خپل انجام او خاتمی ته فکر وکړئ!

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلْنَا اِذْنُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ وَاِنْ اَدْرٰی اَقْرَبُ اَمْ رٰیْعِدٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ ﴿۱۹﴾

پس که وگرځیدل دوی (له ایمان څخه) نو ووايه (ای محمده!) چه خبروم زه تاسی (په هغه شی چه زه پری مامور یم) په برابری سره، او نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره وعده شوی ده (چه دنیوی عذاب یا اخروی عقاب دی).

تفسیر: که د حجت د دومره اتمام نه وروسته هم تاسی حق نه منئ! او د توحید په طرف نه راځئ! نو ما تاسی ته خبر درکړی دی چه اوس زه له تاسی څخه بیزار یم، تاسی له مانه بیل او زه له تاسی څخه بیل یم، ستاسی عمل له تاسی سره مل او زما عمل له ماسره مل دی او هر یو به د خپل خپل عمل نتیجه وگوري. حضرت شاه صاحب لیکي دواړه طرفه برابر یعنی اوس تاسی دواړه خبری کولی شئ (چه قبول ئی کړئ یا ئی رد کړئ) په یوه طرف تاسی باندی زور نه دی اچول شوی غینو مفسرینو د دی آیت داسی ترجمه کړی ده پس ووايه دوی ته چه خبر می کړئ په دی په داسی حال کښی چه برابر یو سره زه او تاسی په دی پوهه کښی چه می نه دی پت کړی هیڅ شی له تاسی نه یا غږ می درباندی وکړ د جنگ چه ورته تیار شئ! ﴿وَإِنْ اَدْرٰی﴾ الآية - نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره ئی وعده کیږی) یعنی ستاسی له نه منلو څخه د عذاب د وقوع کومه وعده چه شوی ده هغه هر ورو (خامخا) کیدونکی ده لیکن زه نه یم خبر چه هغه به ژر واقع شی! یا په ځنډ (ایسارتیا)!

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿۲۰﴾

بیشکه چه دغه (الله) ته معلوم دی ښکاره له خبرو (بلکه له کارونو هم) او معلوم دی (الله ته) هغه چه پتوئئ ئی تاسی (له حسد کیني او نورو هم)

تفسیر: یعنی یوازی الله تعالیٰ په هره یوه پته او ښکاره خبره پوهیږی او په دی هم پوهیږی چه په کومه گناه څه سزا او په کوم وخت کښی ورکړی شی.

وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿۱۱﴾

او نه پوهیږم زه ښائی چه دغه تاخیر د عذاب ازموینه وی تاسی لره او نفع وی تر یوه وخته (د مرگه) پوری.

تفسیر: یعنی د عذاب په تاخیر کښی امکان لری چه ستاسی امتحان او ازموینه وی چه گوندی په دی موده کښی څه فکر او تامل وکړئ او له خپلو بدو کارونو او شرارتونو څخه لاس واخلئ! یا تش مهلت مقصد وی چه تر یوه مودی پوری په دنیوی عیش او عشرت کښی مشغول اوسئ او د خپل شقاوت پیمانه مو ښه ډکه کړئ!

قُلْ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ط

وویل (رسول) ای ربه زما حکم وکړه په منځ زمونږ کښی په حقه سره،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه د هری معاملی فیصله له انصاف سره سم ستا شان دی نو له هغی سره سم زما او زما د قوم په منځ کښی ژر تر ژره فیصله وکړه.

وَرَبَّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿۱۲﴾

او رب زمونږ ډیر مهربان دی مرسته (مدد) تری غوښتل شوی ده په هغو خبرو چه بیانوی ئی تاسی (او وایی چه ولی نه معذب کیږو او نور).

تفسیر: یعنی یوازی له هغه ځنی مونږ خپله فیصله غواړو او د کفارو د خرافاتو په مقابل کښی له ده څخه مرسته (مدد) غواړو او په هم دی شان دعاګانی نورو انبیاء علیهم السلام هم کولی لکه چه د جزء ۹ (الاعراف) په ۸۹ آیت (۱۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَا اَعِزَّنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ ځکه چه دوی په خپل حقانیت او صداقت او د الله تعالیٰ په عدل او انصاف باندی پوره باور او اعتماد درلود (لرلو).

تمت سورة الانبياء والله الحمد والمنة

سورة الحج مدنية الا الايات (۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فبين مكة والمدينة وهى (۷۸) آية و (۱۰) ركوعات رقمها (۲۲) تسلسلها حسب النزول (۱۰۳) نزلت بعد سورة النور.
د (الحج) سورت مدنی دی پرته (علاوه) له ۵۲ نه تر ۵۴ آیتونو پوری چه د مکی او مدینی په منځ کښی نازل شوی دی اته اویا آیتونه او لس رکوع لری په تلاوت کښی (۲۲) او په نزول کښی (۱۰۳) سورت دی د النور له سورت نه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ①
يَوْمَ تَرْوُنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى
وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ②

ای خلقو ځان وساتئ (وویریږئ) تاسی له (عذاب د) رب خپل، بیشکه چه زلزله د قیامت (یو) شی دی ډیر لوی. په هغه ورځ چه ووینیئ تاسی هغه چه غافله به شی هره تی ورکونکی (د دی ورځی له هیبت څخه) له هغه وړوکی چه تی ورکوی هغه ته او وبه غورځوی هر میړمن حامله (امیدواره) حمل (بچی) خپل او وبه وینی ته خلق بی هوشه (له ډیر هیبت نه) حال دا چه نه به وی په واقع سره دوی بی هوشه ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت د ورځی له ویری نه به بی هوشه وی).

تفسیر: د قیامت عظیم الشانی زلزلی دوه دی یوه عین د قیامت د قیام په وخت کښی یا له دوهمی نفخی څخه وروسته، بله د قیامت د قیام څخه څه وړاندی چه د مغرب له خوا د لمر له ختلو څخه پخوا واقع کیږی او د قیامت له علاماتو څخه ده. که دلته تری دوهمه زلزله مراده وی نو آیت به په خپله ظاهری معنی پاتی شی. او که اوله مراده شی نو دواړه احتماله پکښی شته.

لومری دا چه حقیقتاً زلزله وشى او تی ورکونکى (لنگى) یا بلاری بنځى په خپل هم هغه هیئت محشوری شى یا به له زلزلی څخه د هغه ځای احوال او شئاند مراد وی او ﴿يَوْمَ تَرَوْهُم تَذَلُّهُ﴾ دى په تمثيل حمل کړى شى يعنى دومره سختی، هیبت او ویره به وی که شوى ورکونکى (لنگى) بنځى موجودى وی نو له ډیرى ویرى او هیبت نه به خپل تی رودونکى ماشومان هیر کړى، یا به د بلاریو بنځو بچیان ولوړی. په دغه وخت کښى به خلق دومره بى سده او مدهوشه وی چه لیدونکى به ورباندې داسى گمان کوى چه د شرابو په نشو سره بى سده او مخمور دى حال دا چه په هغه ځای کښى به نشه چیرى وی، د الله تعالى د عذاب تصور او د احوالو او شئاندو سختی به هوش، حواس او سد له مینځه یوسى.

تنبیه: که دغه ویره ټولو ته عامه وی نو په ﴿لَا يَخْزُهُمُ الْعَرْزُ الْاَكْبَرُ﴾ کښى به نفى د اکثر و احوالو په اعتبار او دلته به اثبات د لوړو ساعتونو په اعتبار واخیستل شى او که دا آیت د اکثر و په حق کښى وی او ټولو ته شامل نه وی نو بیا له سره هیڅ اشکال نشته.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ۝

او ځینى له خلقو څخه هغه دى چه جگړه کوى په (حق او خبرو د) الله کښى بى له پوهى (له خپلى ناپوهى) او متابعت کوى د هر شیطان سرکش.

تفسیر: یعنى دا خلق په هغو خبرو کښى چه الله تعالى ئى خبر راکوى ولى جگړى کوى او کاره بحثونه پکښى کوى او له خپله جهله او بى خبرئ عجیبى احمقانه شېهى خوروى لکه چه په قیامت، بعث بعد الموت، جزاء، سزاء او نورو د دوى لوى اعتراض دا دى کله چه انسان ومړى او بیخى وروست شى او هډوکى ئى ذرى ذرى شى نو عقل ته به څنگه پریوځى چه دى به بیا ژوندى شى او خپل هم هغه ډومبنى اصلی حالت ته به بیرته وگرځى.

﴿وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ﴾ او متابعت کوى د هر شیطان سرکش یعنى هر جنى او انسى شیطان چه دى خپل ځان ته راوبولى سم د لاسه هغه پسى روانیږى گواکى دى د گمراه کیدلو داسى کامل استعداد لرى چه هر یو شیطان ئى راوبولى دى ورته لږیک وائی.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاتَّخِذْهُ يُضْلِلْهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ۝

لیکل (حکم) شوى دى په (حق او قسمت د) دغه (شیطان په ازل کښى دا) چه بیشکه شان دا دى چه هر څوک چه دوستى او متابعت وکړى د شیطان پس بیشکه (دا شیطان) گمراه کوى دغه (تابع خپل) او لیاره ښیى ده ته (بیایى ئى) عذاب د دوزخ ته.

تفسیر: یعنی د مرید شیطان په متعلق دا خبره غوټه او فیصله شوی ده خوګ چه د ده ملګرتیا او متابعت کوی نو شیطان خپل دغه ملګری او تابع هم له خپل ځان سره دویوی او داسی ئی گمراه کوی چه بی د دوزخ له غورځولو ئی نه پریردی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقَرِّرُ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نَخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لَتَبَلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُتَوَتَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝

ای (له بعت څخه منکرو) خلقو! که یی تاسی په شک کښی له بعت څخه (چه خلق بیا ژوندی پورته کیږی له قبرونو څخه اول خپل حال ته وګورئ!) پس بیشکه چه مونږ پیدا کړی دی مونږ (نیکه د) تاسی له خاوری بیا (مو پیدا کړه اولاده د آدم) له یوه څاڅکی (منی) څخه بیا له (یوی توتی) کلکی پرندي وینی بیا له یوی بوتی غوښی تام الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی وی) او ناقص الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی نه وی) دپاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته (خپل کامل حکمت او قدرت) او ثابت پریردو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو (د هغه د اثبات) تر نیتی معلومی پوری (چه د زیریدلو وخت دی) بیا راوباسو مونږ تاسی (له ګیدو د میندو ستاسی حال دا چه) طفل (وئ) بیا (پالو تاسی) تر هغه پوری چه ورسپړئ تاسی کمال او قوت خپل ته (جسماً او عقلاً) او ځینی له تاسی څخه هغه دی چه وفات کولی شی (له رشد او قوت څخه وروسته یا پخوا) او

غُیْنی له تاسی شخه هغه دی چه رد کاوه شی (یعنی ژوندی وی) تر ناکاره عمره پوری دپاره د دی چه نه پوهیږی وروسته له پوهی په هیڅ شی (د خپلو ټولو قواؤ د بیکاره کیدلو له کبله) او وینی به ته ځمکه وچه شاړه نو هر کله چه نازلی کرو مونږ په دغی (وچی مری شاری ځمکی د آسمان له خوا) اوبه نو وخوځیږی او ډډه شی او زرغونه کړی له هر قسم نباتاتو شخه ښائسته تاند، تنکی تیغ (د وښو په شنه کیدلو سره).

تفسیر: یعنی که کفار او د بعث بعد الموت منکرین په دغه شک او شبهه کېنې لویدلی وی چه له ذری ذری کیدلو شخه وروسته به بیا څرنگه ژوندی راپورته شی؟ نو خپل رومینی پیدایښت ته دی غور او فکر وکړی چه په ابتداء کېنې څرنگه پیدا شوی دی؟ یعنی اول ستاسی پلار آدم علیه السلام می له خاوری شخه پیدا کړ، بیا مو تاسی د منی له شاخکی شخه پیدا کړئ! یا دا مطلب چه له خاوری شخه می خواړه پیدا کړل چه هغه څو منازل او مدارج تیروی، بیا نطفه کیږی بیا هم د نطفی د څو منزلو او مدارجو له تیروولو شخه وروسته ستاسی تشکیل او تخلیق مینځ ته راځی، له نطفی شخه پرته وینه او له وینی شخه د غوښی ټوټه جوړیږی او بیا د غوښی په دغی ټوټی باندی داسی وخت راځی چه د بنی آدمو پوره شکل، نقشه لاسونه، پښی، سترگی، پوزه او نور اندامونه جوړیږی او یو وخت داسی وی چه تر دغه وخته پوری هیڅ شی پکښی نه وی جوړ شوی یا ئی دا مطلب چه د ځینو پیدایښت مکمل کیږی او د ځینو هم هغسی ناقص پاتی کیږی او په هم هغه ناقص صورت لوئیږی. یا داسی دی وویل شی چه ځینی بی عیبه او ځینی عیجن وی.

﴿لَیْسَ لَکُمْ﴾ له پاره د دی چه بیان کرو مونږ تاسی ته خپل حکمت او قدرت) چه په خپله ستاسی اصل څه ؤ؟ او د څو ورځو د تیږیدلو شخه وروسته څرنگه په انسانی صورت سره جوړ او مکمل جوړ شؤئ، که په دی وپوهیدئ نو د نورو ډیرو حقایقو انکشاف هم کیدی شی او د بعث بعد الموت په امکان باندی هم پوهیدلی شؤ!

﴿وَنُفِیْزُ الْأَرْحَامَ﴾ الآیة - او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کېنې هغه شی چه اراده وکړو د هغه د اثبات) یعنی څومره موده چه د هر چا له پاره د مور په رحم کېنې اوسیدل او تقرر لازم وی هغومره ئی هلته ساتو، لږ تر لږه (۶) میاشتی او زیات له زیاته دوه کاله یا څلور کاله علی اختلاف الاقوال.

﴿ثُمَّ نَخْرِجُکُمْ طِفْلًا﴾ الآیة - بیا راوباسو تاسی له گیدو د میندو ستاسی حال دا چه طفل وئ بیا پالو تاسی) یعنی لکه څرنگه چه مو په گیده کېنې ډیر زیات مدارج طی کړی دی هم داسی د زیږیدلو شخه وروسته به هم په تدریج سره ډیر مدارج طی کړئ! یوه د طفولیت زمانه ده چه انسان پکښی بالکل کمزوری او ناتوان وی او د ده گردی (ټولی) قواوی مخفی او پتی وی، بیا داسی یو وخت پری راځی چه گردی (ټولی) پتی قواوی ئی ظاهریږی، د جسمانی حیثیته هر شی

د خپلې ځوانۍ کمال ته رسېږي بیا خو ځینې په ځلمیتوب کېنې مړ او ځینې خو هغه عمر ته رسېږي چه په هغه کېنې انساني گردۍ (تولی) قواوی، حواس او اعضاء له زور او قوت څخه لویږي او له پوهې او عقل او د کار کولو له قدرت څخه وروسته له کاره لویږي او بیخي بی کاره او خراب، گرځي، یاد شوی شیان ئی له یاده وځي او له زده کړو شیانو څخه هم په هیڅ شی نه پوهیږي او تری هیږي. گواکي بیرته وړوکتوب ته گرځي.

﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً﴾ (الآیه) - او وینی به ته ځمکه وچه، شاره نو هر کله چه نازلی کړو مونږ پر دغی وچی مری، شاری ځمکی د آسمان له خوا اوبه نو وخوځیږي او دده شی په شنو کیدو د وښو سره، (الخ) یعنی ځمکه مړه او وچه پرته وه هم دا چه د رحمت اوبه پری ولویدی نوی ژوند ئی وموند او تروتازه او تانده شوه او تکه شنه او سمسوره شوه او راز راز (قسم قسم) ښکلی او د ننداری وړ (لائق) منظری او مظاهر پکښی ښکاره شول او قسم قسم فرحت بشوونکی او نشاط زیاتوونکی شینکی، بوتی پکښی د قدرت په قوت شنه شول چه لیدونکی پری خوشالیږي.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝
وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ۝

دغه (راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول) په سبب د دی دی چه بیشکه الله هم دی دی حق (ثابت موجود دائم) او بیشکه دی ژوندی کوی مری (د نطفی او د ځمکی د ژوندی کولو په شان) او بیشکه الله په هر شی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینې له هغو څخه دغه راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول دی) او بیشکه چه قیامت راتلونکی دی چه نشته هیڅ شک په (راتلو) د دغه (قیامت) کېنې او بیشکه چه الله بیا ژوندی راپاخوی هر هغه چه په قبرونو کېنې دی (د حساب او جزاء دپاره)

تفسیر: د انسان له پیدایښت او د کښت (فصل) د مثالونو څخه چه پورته ذکر شول څو خبری ثابتیږي،

- (۱) دا چه یقیناً او په تحقیق الله تعالی موجود دی که نه داسی منظم، محکم او حکیمانې صنائع به له کومه څرگند (ښکاره) شوی وی او د چا له لاسه به دغسی چاری انجام شوی وی؟
- (۲) دا چه الله تعالی مړو او بی سا شیانو ته ژوند ورکوی او سا پکښی اچوی لکه چه له یو موتی خاوری یا له یو څاخکی اوبو څخه انسان جوړول او په مړه وچه ویجاړه ځمکه کېنې نباتی روح اچول په دی شاهد دی چه پاک الله ته بیا پیدا کول هیڅ مشکل کار نه دی.
- (۳) دا چه الله تعالی پر هر شی باندی قادر دی او که هر شی د ده تر قدرت لاندی نه وی نو له

سره به ئی داسی کارونه نشو کولی.

(۴) قیامت ضرور واقع کیدونکی دی او له دی ژوند څخه وروسته هرومرو (خامخا) بل ژوند راتلونکی دی څکه چه دومره لوی لوی انتظامونه هم داسی لغو، او بیکاره نشی پاتی کیدی کوم مطلق حکیم او قادر علی الاطلاق چه پخپل بالغه حکمت او کامله قدرت سره انسان په داسی عجیب او غریب صفت سره پیدا کړی دی نو آیا څه خیال کیدی شی چه هغه لوی ذات به د دوی ژوندون هم داسی بی فائدی او بیکاره جوړ کړی وی؟ له سره داسی نه ده! یقیناً د انسان دغه محدود ژوندون چه په هغه کښی سعادت، شقاوت، نیکی، بدی، رنځ، راحت سره مخلوط او گډ دی او د امتحان او انتقام صورتونه پکښی یو له بل څخه په مکمل او ښکاره ډول (طریقه) سره نه متمیز کیږی د دی خبری تقاضا دا ده چه کوم بل ژوندون دی خامخا موجود وی چه هلته سعید او شقی، مجرم او وفادار او نور په صاف ډول (طریقه) سره بیل او جدا شی او هر یو هم هغه مقام ته ورساوه شی چه د هغه ځای د رسیدلو دپاره پیدا شوی او د هغه قوت او استعداد په خپل وجود کښی لری. د مادی حیثیت له مخی د منی په هغو اجزای کښی چه د منی جوړیدلو استعداد ؤ له هغو څخه (نطفه) جوړه شوه هم داسی د نطفی پت قوتونه په «علقه» (پرنده) د «علقه» په «مضغه» (بوتی) د (مضغه) په طفل کښی راغلل او د ځلمیتوب په وخت کښی پوره څرگند (ښکاره) شول. یا د ځمکی پت قوتونه د باران د څاڅکو په لویدلو ښکاره شول هم داسی ضروری ده چه په انسان کښی د سعادت او شقاوت کوم روحانی قوتونه چه امانت ایښودل شوی دی یا په بدی او نیکی کښی د ترقی او ودی کوم قوی استعداد چه ایښودل شوی دی هغه خپل پوره شباب او ځوانی ته ورسیږی او په خورا (دیر) کاملو شکلونو او صورتونو سره ظاهر شی نو د هم دی شی نوم (بعث بعد الموت) دی چه د دنیا د موجوده ژوندون د دوری له ختمیدلو څخه به وروسته واقع شی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ۝ ثَانِي
عَظِيفُهُ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدُكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالِمٍ لِّلْعَالَمِينَ ۝

او ځیني له خلقو چه جگړه کوی په (حق یا قدر یا کلام د) الله کښی بی له پوهی او بی له دلیل، لیاری سمی او بی له کتابه روښانه په داسی حال چه اړوی څنگ خپل (له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگړی کوی) چه گمراه

کری خلق له لیاری د الله، شته ده لره په دنیا کښی رسوائی او ویه خکوو مونږ ده لره په ورځ د قیامت کښی عذاب (د اور) سوځوونکی. (او ویه وایو ده ته) دا عذاب او رسوائی په سبب د هغو عملونو دی چه پخوا لپړلی دی دواړو لاسونو ستا (یعنی تا) او (بل په سبب د دی دی چه) بیشکه الله نه دی (هیڅ قدر) ظلم کوونکی پر بندگانو (خپلو چه بی گناه څوک په عذاب کری).

تفسیر: یعنی د داسی واضحو دلائلو او شواهدو له اوریدلو څخه وروسته بیا هم کاږه تلونکی، ضد کوونکی او معاند خلق د الله تعالیٰ په خبرو کښی هم داسی چتی (بیکاره) او بی سنده جگری کوی، حال دا چه له دوی سره نه کوم ضروری علم، نه عقلی دلیل او نه سمعی سند وی بلکه تش په اوهامو او گومانونو پسې روان دی. په دی حال کښی چه اړوی دده خپله له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگری کوی چه گمراه کری خلق له لیاری د الله شته ده لره په دنیا کښی رسوائی الخ یعنی هر هغه څوک چه بی له حجت او دلیل تش د عناد له امله (وجبی) د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او غرض ئی دا وی چه نور خلق د ایمان او یقین له لیاری څخه وگرځوی نو الله تعالیٰ به هغه په دنیا کښی خوار او ذلیل کری او د آخرت عذاب او رسوائی خو بیله ورته تیاره ده.

څه مهال (وخت) چه دوی ته سزا ورکوله کیږی نو دوی ته به وویل شی چه د الله تعالیٰ له لوری پر هیچا هیڅ ظلم او تیری نه کیږی! دا هر څه چه دی ستاسی د لاسونو څخه دی چه اوس ئی خوند څکی!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ
فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى
وَجْهِهِ فَيَخْسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ۝

او ځیني له خلقو هغه څوک دی چه عبادت کوی د الله په څنگ باندی (یا شک او شبهه چه په دین کښی ئی پیدا کوی او حق ئی نه گڼی) پس که ورسپړی ده ته کوم خیر (په سبب د دین سره لکه صحت او غنی) نو قائم پاتی شی په دغه (عبادت او دین) او که ورسپړی ورته کوم مصیبت نو بیرته وگرځی په مخ خپل (کفر ته نو) زیانکار شو په دنیا کښی (چه خپل مراد ته ونه رسید) او (زیانکار شو په) آخرت کښی (چه عمل ئی باطل او په اور

کښی داخل شو) دغه (د دواړو جهانو زیان) هم دغه زیان دی ښکاره

تفسیر: یعنی ځینی کسان تش د دنیوی اغراضو له امله (وځی) دین اختیاروی او زړه ئی منذب وی که په دین کښی په ننوتلو سره څه دنیوی گټه (فائده) وویښی په ښکاره ډول (طریقه) په بندگی قائم پاتی کیږی او که څه تکلیف ومومی نو دین پریردی او په دنیا پسې ځغلی، نو دین تری هلته پاتی شو او دنیا تری دلته نه د هغه طرف د تگ لایق او وړ (مستحق) شو او نه د دی طرف. لکه چه څوک د یوی مانی په یوه څنډه (غاړه) ولاړ وی که ئی خوښه شی دی خوا ته راځی او که ئی خوښه شی هغه خوا ته ځی او تل تیښتی ته تیار ولاړ وی.

يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُ وَّمَا لَا يَضُرُّهُ ذَلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٧﴾

غواړی دی (عبادت کوی مشرک) غیر له الله د هغه څه چه نه ضرر رسولی شی ورته (که ئی عبادت ونه کړی) او د هغه چه نه نفع رسولی شی ورته (که ئی عبادت وکړی) دغه (عبادت د ماسوی الله) هم دغه گمراهی ده ډیره لری (له حقه له مقصده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندگی ئی د دنیوی ښیگنی (فائدی) د نه موندلو له سببه پرېښوده اوس نو هغو شیانو ته ناری وهی چه د دوی په واک او اختیار کښی د یوی ذری په اندازه نه څه گټه (فائده) شته او نه څه نقصان. آیا هغه شی چه پاک الله دوی ته نه دی ورکړی هغه به له تیږو (گټو) او نورو څخه حاصل کړی له دی نه به پورته بله کومه ناپوهی او حماقت وی؟ بلکه نه به وی!.

يَدْعُوْا لِمَنْ خَلُوْهُ اَقْرَبُ مِنْ نَّفْعِهِ لِمَنْ مَّوْلٰى وَلَيْسَ الْعَشِيْرُ

بولی دوی (عبادت کوی مشرکان) د هغه (معبود) چه ضرر د هغه (عابد ته ئی) ډیر نژدی دی له گټی د هغه (معبود دغه عابد ته چه د شفاعت هیله (امید) ده) خامخا بد دوست دی (دا بت) او خامخا بد ملگری دی (دا بت)،

تفسیر: یعنی که د بت پرستانو له زعم سره موافق له بتانو څخه د گټی هیله (امید) لری نو

دغه هیله (امید) بی‌فائدی او موهوم شی دی. لیکن د دوی له عبادت څخه نقصان او ضرر رسېدل قطعې او یقینې دی. نو ځکه د دوی د فائدي خبره به وروسته له دی نه لیدل کیږي. نقصان خو اوس سم د لاسه ورورسید.

(﴿لَيْسَ الْهَوَىٰ وَلَيْسَ الْعِثْرُ﴾) خامخا بد مددگار دی دا بت او خامخا بد ملگری دی دا بت) یعنی کله چه په قیامت کېږي د بت پرستی نتائج ور د مخه شی نو بت پرستان به هم داسې وائی ﴿لَيْسَ الْهَوَىٰ وَلَيْسَ الْعِثْرُ﴾ یعنی د هغو ځنی چه د لویو لویو مرستو (مددو) او ملگریانو هیله (امید) او توقع وه هغه دیر بد او خراب ملگری او مددگاران ثابت شول. نفع لا څه بلکه بالعکس زمونږ د زیان او نقصان سبب شول.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٧﴾

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسې) جنتونو کېږي چه بهیږي له لاندې (د ونو او مانیو د هغو څلور قسمه) ویالې. بیشکه چه الله کوی هر هغه چه اراده وکړی (چه ځینی ئی د مطیعانو کرامت او د عاصیانو اهانت دی).

تفسیر: د منکرینو مجادلینو او منبذبینو څخه وروسته ئی دلته د مخلصو مؤمنانو نیکه خاتمه او ښه انجام بیان کړ. یعنی پاک الله د هر هغه چا په نسبت چه مشیت او اراده وکړی سزا ورکوی او هر هغه ته چه اراده او مشیت ئی وی انعام ورکوی. هیڅوک د دی خبری توان نه لری چه د ده د قدرت لاس ونیسی.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَّصْرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٨﴾

هر څوک چه (داسې) وی چه گومان کوی د دی چه له سره به مرسته (مدد) ونه کړی له دغه (محمد) سره الله په دنیا کېږي او په آخرت کېږي نو ودي غځوی یو پری آسمان ته (یا چت ته او ځان دی پری غوړند کړی) بیا دی پری کړی (دغه پری چه ولویږی او مړ شی یا دی ځان غرغره کړی) بیا دی

وگوری چه آیا بیا زائلولی شی هیله (امید) - تدبیر د هغه (سری) هغه شی لره چه دی ئی په قهر کری دی (چه د الله له خوا د محمد نصرت دی)

تفسیر: په «لن ینصره» کښی د مفعول ضمیر نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم ته راجع دی. گویا چه د هغه تصور تل د قرآن د لوستونکی په ذهن کښی موجود وی. (نو اضمار قبل الذکر رانه غی) ځکه چه هم دی د پاک قرآن لومړنی مخاطب دی. گواکی د مؤمنانو د انجام د ذکر څخه وروسته دغه د رسول د مستقبل بیان دی. لنده دا چه الله تعالی د خپل رسول سره د دنیوی او اخروی فتحی او نصرت کومی وعدی چه کری دی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی، که کافران او حاسدان ډیر په قهر او خفه شی او د ربانی نصرت د مخنیوی او انسداد دپاره ډیر زیات او سخت تدابیر هم ونیسی لیکن د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د نصرت او بری او کامیابی مخه په هیڅ ډول (طریقه) سره نشی نیولی او هغه به هرومرو (خامخا) تر سره کیږی، که دغه کفار او حاسدین د محمد صلی الله علیه وسلم په دغه نصرت ډیر زیات خفه او غمجن دی او په دی باندی پوهیږی چه مونږ په خپلو کوششونو او زیار (محنت) ویستلو سره د الله د ارادی او مشیت لپاره بندولی شو نو دوی دی خپل انتهای زیار (محنت) او کوشش په دی لپاره کښی ولگوی! او ښه رېږونه (تکلیفونه) دی په ځان وگالی (برداشت کری)! تر دی پوری چه د پری یو سر دی د چت په لارو کښی ښه جگ (وچت) وتړی او بل سر دی د تیزندی، په شان په خپله غاړه کښی واچوی او په خپل لاس دی خپل ځان غرغره کری او په دی صورت دی له ډیر قهر او خفگان څخه خپل ځان مر او خلاص کری یا که ئی له لاسه پوره وی نو یو پری دی له آسمان څخه ځوړند کری او په هغی دی آسمان ته وخیژی او له هغه ځایه دی آسمانی نصرت قطع کری نو بیا دی د رابښته کیدو نه وروسته وگوری چه په دغو تدبیرونو سره دغه ربانی معاونت او آسمانی نصرت منقطع کیږی؟ چه په هغه دوی دومره په قهر او غصه او پیچ او تاو کښی دی. زیاترو مفسرینو د دی آیت تفسیر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دغه آیت د ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُمَيِّدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ﴾ الآية - د مضمون سره لگولی او نهایت لطیف تقریر ئی پری کری دی د ده په نزد ﴿مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنَّ لَّسَنَ يَتَقَرَّرُ﴾ الآية - کښی د مفعول ضمیر «من» ته راجع کیږی! مطلب ئی دا دی که څوک د دنیوی تکالیفو په سبب له خدای تعالی نه مایوس کیږی او د هغه له عبادت څخه غاړه غروی او د باطلو شیانو په عبادت کښی لگیا کیږی دی دی د خپل زړه دغه تصمیم داسی قیاس کری لکه چه یوه سری له پاسه په رسی کښی ځان تړلی وی که دی په هغی سره پاس ختلی نشی، داسی هیله (امید) او توقع خو کیدی شی که دغه رسی پورته رابښکلی شی نو دی د هغی په واسطه پورته ختلی شی کله چه دی هغه رسی پری کری نو بیا د ده د پورته ختلو دپاره څه وسیله او توقع باقی پاتی کیږی؟ آیا د الله تعالی د رحمت څخه په نا امیده کیدلو کښی بری او کامیابی حاصلیدی شی؟ گواکی د الله تعالی امید ته ئی «رسی» وویله او د هغی د پری کولو څخه ئی ناامیدی مراد کړه او له آسمان

څخه جگوالی (اوچت والی) مراد دی. والله اعلم.

وَكُنْ لَكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ^(۱۷)

او په شان (د دغو منزله و آیتونو) نازل کړی لیرلی دی مونږ آیتونه ښکاره او بیشکه چه الله سمه صافه لاره ښی هر هغه چا ته چه اراده وکړی (د هغه د هدایت).

تفسیر: یعنی څرنگه صاف، صاف مثالونه او ښکاره خبری دی مگر پوهیدل د هم هغه سری په برخه دی چه پاک الله ورته څه فهم او د پوهی څه قوت ور په برخه کړی وی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ^(۱۸)

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او هغه کسان چه یهودیان دی او (هغه کسان چه) صابیان دی او (هغه کسان چه) نصرانیان دی او (هغه کسان چه) مجوسیان دی او هغه کسان چه شریک ئی پیدا کړی دی له الله سره بیشکه چه الله به فیصله وکړی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی، بیشکه چه الله په هر شی باندی ښه عالم شاهد دی.

تفسیر: مجوس د اور عبادت کوی او په دوه خدایانو عقیده لری یو د خیر په خدای چه دوی ورته (یزدان) وائی دوهم د شر په خدای چه هغه (اهرمز) بولی او د کوم نبی نوم هم یادوی، دا معلومه نه ده چه دوی له هدایت څخه وروسته په ضلالت مبتلا شوی دی یا له ابتداء څخه په غلطه لپار روان دی، کوم کلام چه شهرستانی په (الملل والنحل) کښی د دوی په مذهب کړی دی، ښائی چه هغه ولوستل شی، د صابینو او نورو ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی لنده دا چه د دغو څرګندو (ټولو) مذاهبو او فرقو د منازعی عملی او قاطع فیصله به د الله تعالی له درباره د قیامت په ورځ کښی کیږی او هر یو به سره جدا کوی او خپلو خپلو ټاکلو (مقرر شویو) ځایونو ته به ئی رسوی. په دی باندی یوازی پاک الله عالم دی چه کوم یو د کوم مقام او د کومی سزا مستحق دی؟.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقٌّ
عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ^{السجدة ١٨}

آیا نه وینی نه پوهیری ته چه بیشکه الله چه دی سجده یدی (عبادت کوی) ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) او لمر او سپوږمی او ستوری (په پریوتلو او ختلو سره) او غرونه (په افاضه د چینو او معادنو خپلو سره) او ونی (د سیورو له جهته) او څلوربول (د ځمکی په تگ سره) او ډیر له خلقو (چه مؤمنان دی) په عبادت سره او ډیر دی (له کفارو) چه ثابت شوی دی پری عذاب (چه سجده نه یدی الله ته)، او هر څوک چه سپک ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکوونکی، بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئی وکړی (له) اکرام او اهانت څخه

تفسیر: یوه سجده ده چه په هغی کښی د آسمان او ځمکی هر یو مخلوق شامل دی هغه دا چه د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی تول سره تکویناً مطیع، منقاد، عاجز او ناتوان دی او هر ورو (خامخا) هر شی د ده په مقابل کښی غاړه یدی او سر ښکته کوی. دوهمه د هر یو شی بیله سجده ده هغه دا چه هر یو شی چه د هر یوه کار دپاره ئی پیدا کړی دی هغه په هم هغه کار کښی لگیا اوسی نو د دوی هم دغه د وظیفی اداء د دوی سجده ده. دغه سجده ډیر خلق کوی او ډیر ئی نه کوی مگر له انسانانو څخه پرته (علاوه) ئی نور تول مخلوقات کوی. بنا په دی په ﴿أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ﴾ الآية - کښی د هر شی سجده به د هغه د شان سره لایقه سجده مراد وی یا به د ﴿وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ څخه وروسته بله یسجد مقدره وی.

تنبیه: له پخوانی آیت سره ئی ربط داسی دی چه د مختلفو مذاهبو خلق په خپلو منځونو کښی سره اختلاف لری، حال دا چه نور تول مخلوق الله تعالی ته مطیع او منقاد دی، انسان چه له نورو مخلوقاتو څخه زیات پوه او عاقل دی لازم وو چه تول انسانی افراد د نورو مخلوقاتو په نسبت د الله تعالی په عبودیت کښی سره زیات متحد او متفق وی او ډیر اخلاص او صمیمیت ئی پکښی څرگندولی خو ډیر دی له دغو انسانانو څخه چه په سبب د کفر او له سجدی څخه د

غارِ غرولو له امله (وجی) حکم کړی شوی دی په دوی باندې په عذاب سره څه دغه کفار دی یعنی د سجدې د انکار او اعراض په سبب د عذاب مستحق شول او هر څوک څه خوار او سپک نی کړی الله پس نشته ده ته هیشوک عزت ورکونکې بیشکه څه الله کوی هر هغه کار څه اراده نی وکړی له اکرام او اهانت څخه یعنی الله هر هغه څوک څه د هغه د اعمالو د شامت له کبله (وجی) د هغه ذلیل کول وغواړی نو څوک دی څه هغه د ذلت له ژورې کندی څخه راوباسی او د عزت لوړ (وچت) مقام ته نی ورسوی؟.

هَذَانِ خَصْمَيْنِ اِخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ

دا دواړه (دلی مؤمنان او کافران) مدعیان دی څه جگړه نی وکړه په (ذات، صفات او دین د) رب خپل کښی

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه په ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ﴾ الآية - کښی څه د هغو فرقو ذکر وشو هغو ته د حق او باطل له حیثه دوه دلی ویلی شو یوه د مؤمنانو دله څه د خپل رب ټول اوامر منی او د ده د احکامو په مقابل کښی سر په سجده ږدی. دوهمه د کفارو دله څه په هغو کښی یهودان، نصرانیان، مجوسان، مشرکین صابئین او نور ټول شامل دی او د ده ربانۍ هدایت نه قبلوی او د ده د اطاعت دپاره سر په سجده نه ږدی، دغه دواړه دلی په دغو، مباحثو او مناظرو کښی د جهاد او قتال په واقعو کښی هم یو د بل په مقابل کښی ټینگ ولاړ وی لکه څه د بدر د مبارزې (جنگ) په میدان کښی حضرت علی، حضرت حمزه او عبیده بن الحارث رضی الله تعالیٰ عنهم د دریو کافرانو (عتبه ابن ربیع، شیبه ابن ربیع او ولید بن عتبه) په مقابل کښی د مبارزې (جنگ) دپاره وتلی وو، وروسته د دغو دواړو دلو انجام رابیښی.

فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ شِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ

پس هغه کسان څه کافران شوی دی څکختی (جوړولی) شی دوی دپاره جامی له اوره،

تفسیر: یعنی لکه څنگه څه کالی (جامی) د انسان بدن پتوی د جهنم اور به هم دغه راز (قسم) دوی احاطه کوی او تری به چاپیری یی یا به د کوم داسی شی کالی (جامی) ورواغوستل شی څه د اور گرمی به پری ډیر ژر اثر کوی او ډیر زیات به سور کیږی.

يُصَبِّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَبِيمَ ۖ يُصْهِرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودَ ۚ
وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ۝

اچولی به شی (په شدت سره) له پاسه د سرونو د دوی اوبه سری یشیدلی، چه خوړین به شی په دغو اوبو سره هغه (کولمی) چه په گیدو د دوی کینی دی او پوستکی (د دوی هم). او وی به د دوی دپاره شتکونه (گرزونه) له اوسپنی (چه د دوی سرونه به پری تګولی او وهلی شی).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ککرئ به په شتکونو گرزونو سره میده کیږی او یشیدلی اوبه به له پاسه پری اچولی کیږی چه د ماغزو له لاری به د دوی گیدی ته ورځی او له هغه څخه به د دوی ټولی کولمی ټوتی ټوتی د دوی له مقعدو څخه لاندی ټوپیږی او د دوی د بدن خارجی سطح به هم د دی اوبو له رسیدلو څخه بیخی شریږی او د ورستی وینی غوښی په شان به تری لویږی بیا به خپل اصلی حالت ته بیرته ورګرځی او پرله پسې به هم دغه عمل تکراریږی ﴿كُلَّمَا نَفِخَتْ جُلُودُهُمْ بَدَأَ فِيهَا يُدَوُّ الْعَذَابُ﴾ جزء ه دالنساء ۵۶ آیت (۸) رکوع. اللهم اعذنا من غضبك وعذابك!

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝

هر کله چه اراده وکړی (دوزخیان) د دی چه ووځی له دغه (دوزخ څخه) له غمه نو بیرته گرځولی شی دوی په دغه (اور) کینی او (وبه ویلی شی دوی ته) وځکی تاسی عذاب (د اور ډیر) سوځوونکی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران په دوزخ کینی ډیر غم او تکلیف ووینی نو وبه غواړی چه له دی ځای نه ووځی او چیری وتښتی خو د اور لمبی به دوی له ځان سره پورته کړی بیا به ئی پریستی د اوسپنو په گرزونو سره وهی او لاندی به ئی غورځوی او داسی به ورته ویل کیږی «د اور د دغه دائمی عذاب خوند وځکی!» چه له سره به تری بیرته نشی وتلی «العیاذ بالله»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوری دی او کری ئی دی
بشه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د
هغو (خلور قسمه) ویالی گانه (زیورات) به واچول شی (جنتیانو ته) په دغه
(جنت) کښی له باهوگانو (وښیو) له سرو زرو او له مرغلرو ځنی

تفسیر: یعنی په لویه هوسانی (آرام)، ښایست او زیب سره به اوسپږی او له هر یو عنوان څخه
ئی تجمل تنعم څرگندیږی.

وَلِبَاسُ هُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

او جامی د دغو (جنتیانو) به په دغه (جنت) کښی ریشمینی وی

تفسیر: ږومبی په ﴿قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ﴾ کښی د دوزخیانو د کالیو (جامو) ذکر شوی
و بالمقابل په دی ځای کښی د جنتیانو د آغوستن بیان کوی چه د دوی پوښاک به له وریشمو
څخه وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دا ئی چه ویلی دی د هغه ځای گانه
(زیور) او د هغه ځای پوښاک معلوم شو چه دغه دواړه شیان نارینه و لره دلته نشته او له گانو
(زیوراتو) څخه باهو څکه تصریح شو چه کله چه د مرئی خدمت د بادار خوښ شی نو د هغه په
لاس کښی کری اچوی.»

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی «هر هغه نارینه چه دلته د وریشمو کالی (جامی) واغوندی نو
په آخرت کښی به ئی نه آغوندی.» که دغه آغوستونکی کافر وی نو ښکاره ده چه هغه له سره
په جنت کښی نه داخلیدی چه د جنتیانو لباس واغوندی. هوا که مؤمن وی امکان لری چه د څه
مودی له مخی د دغه لباس څخه محروم شی او بیا ئی تر ابده پوری واغوندی نو د دغه غیر
متناهی مودی په مقابل کښی دغه لږ زمانه غیر معتد به گڼله کیږی.

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ﴿٢٤﴾

او لاره ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی له جانبه د الله) طیبی

پاکی ته (چه لا اله الا الله ده) له قول نه

تفسیر: هر هغه مؤمن چه په دنیا کښی (لا اله الا الله) ویلی وی قرآن نی لوستلی وی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید، امر بالمعروف، نهی عن المنکر نی کړی وی نو په آخرت کښی به هم پرېستی له هری خوا دوی ته سلامونه اچوی او په خپله جنتیان به هم په خپلو منځونو کښی یو بل ته ښی پاکی خبری کوی، هلته به ښی ځایه خبری، شورماشور، دعوی او دنگلی نه وی او تول به د الله تعالیٰ د نعمتونو په شکر گزرائی کښی لگیا او مشغول وی. مثلاً وائی به ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ مَنْ تَكْبَرُ﴾ جزء ۲۴ (۷۴ آیت) د «فاطر» په سورت (۳۳-۳۴) آیت کښی راغلی دی ﴿يُحْلُونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا كَلْبًا لَهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾ الآية - په هم دغه سره د دی حاضر آیت تفسیر کیږی. ښه علیه فی الروح المعانی.

وَهَذَا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿۲۳﴾

او لار ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی) طرف د لاری (د الله) ته چه ستایل شوی ده په ښو ښو صفتونو سره

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ لاره نی وموندله چه نوم نی اسلام دی، دغه لاره په خپله هم حمیده ده او د لاری خاوند هم حمید دی، یا نی هغه ځای ته لاره وموندله چه هغه ته په رسیدلو سره انسان د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر اداء کوی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی او اړوی (منع کوی خلق) له لاری د الله (اسلام نه) او له مسجد حرام نه (نو معذیبی په عقبی کښی) هغه (مسجد) چه گرځولی دی مونږ دغه مسجد ځای د عبادت دپاره د (تولو) خلقو برابر دی اوسیدونکی په دغه (مسجد) کښی او له بهره راتلونکی،

تفسیر: پخوا په ﴿هَذَيْنِ مَثَلَيْنِ اخْتَصَمُوا﴾ کښی د مؤمنانو او د کفارو د جگړی ذکر ؤ اوس د هم هغی جگړی ځینی نور صورتونه دلته بیانوی. یعنی یو خو هغه خلق دی چه له خپلی گمراهی سره سره د نورو مخه هم نیسی چه د هدایت په لاره لار نشی او غواری چه هیڅوک د

الله تعالیٰ په لاره سم نشی تر دی هغه مسلمانان چه د خپل پیغمبر سره د عمری د اداء کولو دپاره مکی معظمی ته روان وو د هغوی مخه ئی هم ونیوله حال دا چه مسجد الحرام یا د حرم شریف هغه برخه چه په هغی پوری د خلقو عبادت او مناسک تعلق لری تولو ته یو شان دی او هلته مقیم او مسافر او محلی او پردیسی ته د اوسیدلو او عبادت کولو مساوی حقوق حاصل دی هو! که څوک د هغو متبرکو ځایونو څخه د شړلو وړ (مستحق) او لایق وی نو هم هغه کسان دی چه په خپل شرک او شرارت د دی مبارک ځای بی احترامی او بی عزتی کوی. تنبیه: د مکی معظمی د کورونو ملکیت، بیع او شری او نور یوه مستقلة مسئله ده چه د هغه کافی بیان په «روح المعانی» او نورو تفاسیرو کښی شته او دلته د هغو د بیان او تفصیل موقع نشته.

وَمَنْ يُّزِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ تَذِقْهُ مِنْ عَذَابِ الْيَمِّ ۝

او هر چا چه اراده وکړه په دغه (مسجد الحرام) کښی د بی لاری (د حق نه په مخ گرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکوو مونږ په هغه (کږیدونکی) له عذاب دردناک څخه،

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په مسجد الحرام کښی عمداً او بالااراده د بی دینی او شرارت کومه خبره کوی نو هغه ته به د هغه چا په نسبت چه دغه کار په بل ځای کښی کوی سخته سزا ورکری شی نو له دی نه د هغو خلقو حال معلوم کړئ چه په خپل ظلم او شرارت سره ئی د مؤمنانو مخه د مکی معظمی د زیارت د ورتگ په وخت کښی نیولی وه.

وَأَذِّنْ لِلْبُرْهِيمِ مَكَانَ الْبَيْتِ

او (یاد کړه ای محمده!) هغه وخت چه ښکاره (معین) کړ مونږ ابراهیم ته ځای د بیت (الله)

تفسیر: وائی چه د کعبی شریفی ځای لا له پخوا څخه مقدس او متبرک ؤ بیا د دیری مودی په تیریدو سره ورک او نامعلوم شو، حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم وشو چه بیت الله ودانه کړه! او د هغه معظم مقام ښی وروښودل شوی، حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل زوی حضرت اسمعیل علیه السلام په ملگرتیا د کعبی خونه (کور) ودانه کړه. تنبیه: د مسجد الحرام ذکر پخوا راغلی ؤ نو د هغه په مناسبت د کعبی شریفی د بناء حال او د هغی په متعلق د ځینو احکامو بیان وکړی شو.

أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِي شَيْئًا

(او ورته مو وویل دا) چه مه شریکوه له ما سره هیخ شی

تفسیر: یعنی د دی کور بنست (بیخ) او تاداو (بنیاد) په خالص توحید باندی کیرده! هیڅوک دی چه دغه ځای ته راشی د الله تعالیٰ د عبادت څخه پرته (علاوه) مشرکانه رسوم په ځای نه راوړی، د مکی معظمی کفارو سره له دی چه د ابراهیمی ملت مدعیان وو پر دغه آیت داسی عمل وکړ چه هلته ئی دری سوه او شپيته بتان ودرول (العیاذ بالله) زمونږ سید المرسلین خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم دغه مطهر او مقدس ځای له دغه نجاست او گندگی څخه د تل له پاره پاک کړ فله الحمد والمنة.

وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ۝۳۷

او پاک ساته کور زما (له بتانو او نورو پلټیو څخه) دپاره د طواف کوونکو او دپاره د قیام کوونکو (په مکه کښی) او رکوع کوونکو او سجده کوونکو (لمونځ کوونکو لپاره)

تفسیر: یعنی یوازی د هم دغو خلقو له پاره دی مخصوص وی او له نورو گړدو (تولو) څخه دی پاک او صاف کړ شی، حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په پخوانیو امتونو کښی رکوع نه وه دغه خاص د محمدی امت په لمانځه کښی شته نو خبر ورکړه چه راتلونکی خلق به د دی ودانونکی وی» وفيه نظر فتأمل.

وَإِذْ قَالَ النَّاسُ بِالْحَجِّ يَا أُتُوكُمْ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ۝۳۸

او غږ وکړه (ای ابراهیمه) په خلقو کښی د حج (د ادا کولو) دپاره چه راشی (حاجیان) تاته پلي (پیاده) او (سواره) په هر ډنگر اوښ چه راځی (دا اوښان) له هری لاری لری (ژوری لری) نه.

تفسیر: کله چه کعبه ودانه شوه، نو حضرت ابراهیم علیه السلام په یوه جگ (وچت) غره باندی ودرید او داسی غږ ئی وکر «ای خلقتو! پاک الله په تاسی حج فرض کړی دی! حج ته راشئ» حق تعالی دغه غږ په هر غځای کښی هر روح ته ورساوه لکه چه بلاتشبیه مونږ د ایشیاء په منځ «افغانستان» کښی ناست یو او د لری او نژدی هیوادونو غږونه آورو نو د هر چا دپاره چه حج مقدر ؤ د هغه روح دغه غږ ته لږیک وویل او هم هغه د شوق پتی سکروتی دی چه په زرهاؤ پلی (پباده) هم د حج د سفر ربرونه (تکلیفونه) په غځان اخلی او د بیت الله په لیدلو سره خپلی سترگی رنوی او دیر زیات خلق خو له دومره لری غځایونو څخه سواره د مکی معظمی په لوری سفر کوی چه له دپرو مزلونو او سفر کولو څخه د دوی اوبښان ستړی ستومانه او بیخی خوار او دنګر کیوی. زیاترو حاجیانو ته غښتلی او غاربه اوبښان کله وررسیږی نو ځکه په هم دغو خوارو دنګرو، وچو، کلکو اوبښانو مزلونه کوی دا ګواکي د هم هغی دعاء د مقبولیت اثر دی چه حضرت ابراهیم علیه السلام کړی وه ﴿فَاجْعَلْ أَهْمَدًا مِّنَ النَّاسِ تَهْوَىٰ إِلَيْهِمْ﴾ جزء ۱۳ (د ابراهیم د سورت ۳۷ آیت (۶) رکوع)

لِّشَهَادَاتِهَا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

دپاره د دی چه حاضر شی (دغه خلق غځای د دنیوی او اخروی) گټو خپلو ته، او چه یاد کړی نوم د الله په هغو څو ورځو (د لوی اختر) کښی چه معلومی دی په (ذبح د) هر هغه حیوان چه ورکړی دی الله دوی ته له بی ژبو چارپایانو څخه

تفسیر: د بیت الله د حج اصلی مقصد خو د دنیوی او اخروی گټو حاصلول دی مثلاً د حج او عمری او د نورو عباداتو په ذریعه د الله تعالی خوښی حاصلول او د روحانی ترقیاتو لوړو (وچتو) مقاماتو ته رسیدل. لیکن د دغی لوئی اجتماع په ضمن کښی دیر زیات سیاسي، تمدنی او اقتصادی گټی هم حاصلیدی شی کما لا یخفی.

«ایام معلومات» څخه د غځینو په نزد د ذالحجی رومبني لس ورځی دی او د غځینو په نزد د قربانی دری ورځی مراد دی. په هر حال په دغو ورځو کښی د الله تعالی د یادونی فضیلت دیر زیات ښوولی شوی دی. د دغه ذکر لاندی په خصوصی ډول (طریقه) دا هم داخل دی چه د قربانی د حیواناتو د ذبح کولو په وخت کښی دی د الله تعالی نوم واخیست شی او بسم الله - الله اکبر دی وویل شی. په دغو ورځو کښی خورا (دیر) ښه عمل هم دا دی چه د پاک الله په نامه دی ذبح وکړی شی.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ۝۲۸

پس خورئ تاسی له هغی (غوښی) څخه او خورئ ئی په بد حال فقیر (محتاج)

تفسیر: ځینو کفارو داسی خیال کاوه چه په خپله قربانی کوونکی ته نه ښائی چه د قربانی له غوښی څخه څه وخورئ، دا دی په دی آیت کښی د دی مفکوری اصلاح او حکم کوی چه له دغی غوښی څخه هم تاسی په شوق سره وخورئ هم ئی په خپلو دوستانو، خپلوانو خوارانو او غریبانو وخورئ!

ثُمَّ لَيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ۝۲۹

بیا دی لری کړی (حاجیان حاجتونه او) خیری خپل او پوره دی اداء کړی نذرونه خپل (او د حج واجبات) او طواف دی وکړی په هغه کور چه قدیم کریم دی.

تفسیر: له کوم ځایه چه لږیک ویل شروع کیږی (احرام تړل کیږی) نو محرم نه وینه ویاسی، نه خپل وښتان او نوکان اخلی، نه خپل وښتان غوړوی نه د بدن د خپرو، دوو او گردونو په لری کولو دومره زیات اهتمام کوی او نه په ډیره مبالغه او منلو لامبی. الغرض دغه د عشق او بیخودی یو عجیب او غریب حالت وی کله چه د ذیجبالحرام لسمه ورځ راشی دغه گرد (تول) قیدونه لری کیږی، سرونه خریل یا وښتان اخیستل کیږی، ښه غسل کوی، گندلی او صفا کالی (جامی) اغوندي او د کعبی د زیارت طواف ته ځی، په چا چه ذبح لازمه وی پومی ذبح کوی او د «نذرونو» د ورکولو څخه مطلب دا دی چه هغه نذرونه چه د خپلو مطالبو دپاره ئی پر خپل ځان منلی وی هغه دی اداء کړی، اصلاً دغه نذر د الله تعالی نذر دی او د بل هیچا نه دی. د ځینو په نزد د «نذرونو» د لفظ څخه د حج مناسک یا د حج واجبات مراد دی او هم دغه ډیر نژدی راښکاری والله اعلم.

تنبیه: د «عتیق» معنی قدیمی او پخوانی دی. او د ځینو په نزد ده ته ځکه «بیت العتیق» ویل کیږی چه د دی کور د تباهی او وړانی دپاره هومره چه کوم قوی طاقت او قوت راپاسیږی الله تعالی به هغه ته فتح او بری نه ورکوی او دا کور به تری خلاص او آزاد وی څو چه دی پخپله د هغه د رفع او له منځه پورته کولو اراده وکړی.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْمَ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَاحْلَتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿۳۰﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکری
د احکامو د الله پس دا کار غوره دی ده ته په نزد د رب د ده او حلال
کری شوی دی تاسی ته (خوراک د غوښی د) غارویو (پس له ذبحی) مگر
(حرام دی) هغه غاروی چه لوستل کیږی په تاسی (حراموالی ئی) پس ځان
ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی، او ځان ساتی تاسی له وینا د دروغو
څخه

تفسیر: لکه چه له ترجمی څخه ښکاری «ذلک» د محذوفی مبتدا خبر دی یعنی حرام شیان درانه
گنل او د هغو پریښودل، یا هغه شیان چه د الله تعالی له طرفه محترم ښودل شوی دی د هغوی د
احترام او ادب او تعظیم قائم ساتل لویه نیکی او د ښیگنی (فائدی) خبره ده او د هغو انجام به
ډیر ښه وی. په محترمو شیانو کښی د قربانی حیوان - بیت الله - صفا - مروه - منی - عرفات -
مسجدین - قرآن بلکه د الله تعالی کرد (تول) احکام راځی. په خصوصی ډول (طریقه) سره دلته
د مسجدالحرام او د هدیی د حیوان په تعظیم زور اچول شوی دی چه د یوه خدای د بندگانو په
راتگ کښی هلته په حرم کښی څه مشکلات پیدا نه کړئ! او نه د ممانعت عوامل منع ته راوړئ!
او نه هغه د هدیی حیوانات بیرته تللو ته مجبور کړئ بلکه، قیمتی، ښه غریبه غاروی قربانی
کړئ!.

﴿وَاحْلَتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ﴾ او حلال کری شوی دی تاسی ته خوراک د غوښی د غارویو پس له ذبح
یعنی د دوی د ذبح حکم د حرمت الله د تعظیم په خلاف نه دی ځکه هغه مالک الملک چه د
یوه شی حرمت ښولی ؤ د هغه په اجازه او د هم هغه په نامه هغه قربانی کیږی.
﴿إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ مگر حرام دی خوراک د غوښی د هغو غارویو چه لوستل کیږی په تاسی
تحریم د هغو) یعنی هغه حیوانات چه د هغو حراموالی وخت په وخت تاسی ته ویل کیږی لکه چه
په «البقرة»، «المائدة»، «الانعام» کښی مفصلاً تیر شول نو هغه حلال نه دی.
﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾ پس ځان ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی) یعنی غاروی
د الله تعالی مخلوق او مملوک دی، یوازی د الله تعالی په حکم او د هغه په نامه حلال کیدی شی
او د الله تعالی د کعبی نذر کیدی شی هغه ساکښی (ذی روح) چه د کوم بت یا رب النوع په
قربانگاه کښی ذبح کیږی هغه مردارپری، د داسی شرک او پلینو کارونو څخه ځان ساتنه او

اجتناب ضروری دی.

﴿وَلَجَّئُنَا إِلَى الْوُجُوهِ﴾ او محان ساتی تاسی له وینا د دروغو څخه (یعنی دروغ ویل! او د دروغو شاهی ورکول! د بل په نامه د الله تعالی د پیدا کړو حیواناتو حلالول! بی د شرعی حکم څخه یو شی ته حلال او یا حرام ویل ټول په «قول الزور» کښی داخل دی. د «قول الزور» د بدی اندازه له دی نه اټکل کیدی شی چه دلته الله تعالی د هغه ذکر له شرک سره کړی دی او د الاعراف په ۳۳ آیت (۴) رکوع کښی ئی داسی ارشاد کړی دی جزء ۸ ﴿وَأَنْ تَشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَأَنْ تَقُولُوا لَعَلَّ اللَّهُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ په احادیثو کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په ډیر تاکید او تشدید سره له دی نه ممانعت کړی دی.

حَقَّاءُ لِلَّهِ غَيْرُ مُشْرِكِينَ بِهِ

په داسی حال کښی چه غاړه ایښودونکی یی په اخلاص سره خاص الله ته نه یی مشرکان په ده بانندی

تفسیر: یعنی له هر طرف او هر چا څخه مخ وگرځوی او یوازی د هم هغه واحد لاشریک الله تعالی خالص بندګان اوس! ښائی ستاسی ټول افعال او نیتونه په کلی ډول (طریقه) بی د بل د شرک نه خاص الله تعالی ته وی. او د الله تعالی په الوهیت او عبادت کښی بل هیڅوک مه شریکوی.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ۝

او هر چا چه شریک ونيو له الله سره پس لکه چه راوغورځید له آسمان څخه پس وتښتوی دی په چابکی سره مرغان (او بوتی بوتی کوی ئی) یا وغورځوی دی باد (له کوم هسک (اوچت) ځای نه) په لری ژور (خکته) ځای کښی.

تفسیر: دا ئی د شرک مثال بیان کړ. خلاصه ئی دا ده چه د توحید مقام نهایت اعلی دی. کله چه انسان توحید پریردی او د کوم بل مخلوق په مقابل کښی خپل سر ښکته کړی نو دی په خپله خپل محان ذلیل او سپک کوی او د توحید له لور (وچت) آسمان څخه د شرک او کفر کندی ته لویږی. ښکاره ده چه له دومره جګ (اوچت) ځای څخه دومره ژور (خکته) ځای ته له لویږلو څخه وروسته ژوندی نشی پاتی کیدی اوس خو به یا د اهوای او ناکارو افکارو مردار خواره

غناوران له غلورو خواوو د ده د غوښی بوتی په خپلو مینو کو او پنځو سره دانگی دانگی او بوتی بوتی کړی او وږه ئی خوری یا به لعین شیطان د یوی تیزی گړندی هوا په بریوکی کښی دی له خپله ځانه سره پورته کړی او په کومه دیره زیاته لری ژوره (خکته) کنده کښی به ئی وغورځوی چه هیڅوک به د ده هیڅ یو هډوکی او پښتی ونه وینی یا دا چه په دی مثل کښی د دواړو اقسامو مشرکانو حال بیل بیل بیان شوی دی یو هغه مشرک چه په خپل شرک په پوره ډول (طریقه) ثابت نه وی ولاړ او د تنذیب او تردد په وضعیت کله یوی او کله بلی خوا ته متمایل کیږی نو د هغه مثال ﴿مَنْظُفَةُ الظُّلِّ﴾ کیدی شی او هغه مشرک چه په خپل شرک مضبوط او ټینګ ولاړ وی او د هغه د مثال مصداق ﴿أَوْتَقَوْا بِالزَّيْفِ مِثْلَ مَكَلِّ سَجِيٍّ﴾ دی یا به له ﴿مَنْظُفَةُ الظُّلِّ﴾ څخه مراد د خلقو په لاسونو سره د هغوی وژل کیدل او د ﴿أَوْتَقَوْا بِالزَّيْفِ مِثْلَ مَكَلِّ سَجِيٍّ﴾ څخه به د دوی طبیعی موت مراد وی. اکثر و مفسرینو د تشبیه د وجهی په بیان کښی د هم داسی احتمالاتو ذکر کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د هر چا نیت او مقصود چه یو الله وی هغه قایم دی او کله چه نیت او قصد متعددو خواؤ ته لاړ شی هغه ټول دی پریشانه کوی او له لاری څخه ئی ټښتوی یا له ټولو څخه منکر او دهری کیږی».

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمَ شَعَائِرَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿۳۱﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د علائمو د (دین د) الله چه د حج افعال، د هدایاؤ څرېول او نور عبادت دی پس بیشکه دا (تعظیم) له (افعالو د خاوندانو د) تقوی د زړونو دی.

تفسیر: یعنی د شعائر الله تعظیم په شرک کښی داخل نه دی، د هر چا په زړه کښی چه د پرهیزگاری مضمون او د یوه خدای جل جلاله خوف وی نو دی به هر ورو (خامخا) د شعائر الله ادب او تعظیم کوی دغه ادب او تعظیم شرک نه دی بلکه د الله تعالی د عین توحید له آثارو څخه دی ځکه چه د الله تعالی عاشق د هر هغه شی چه خدای جل جلاله ته منسوب وی قدر او ادب کوی.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۳۲﴾

شته تاسی ته په دغو غلور بولو (د هدیو) کښی (دیری) فائدی تر وخت معلوم پوری (چه د دوی د حلالولو وخت دی) بیا (رسونه ده) ځای (د حلالولو) د دوی ته تر بیت عتیق پوری. (یا) بیا وخت د دغو منتهی دی

هغه بیت ته چه بلند شان دی.

تفسیر: قدیم کور بیت الله شریف دی او دلته ښائی توسعاً تری ټول حرم مراد وی. یعنی د اوسانو، غویو، پسونو (گدانو) او نورو نه تاسی ډیری گنتی حاصلولی شی مثلاً پری سوریو، شودی ئی غشیو او نسل تری اخلی او لا ئی پسی زیاتوئ، له وړیو، پوستکو او نورو څخه ئی گته (فائده) اخلی! مگر تر هغه وخته پوری چه ئی «هدیه» نه وی گرځولی ځکه چه د «هدی» گرځولو څخه وروسته داسی ارتفاع تری بی له ډیر شدید ضرورته نه ده روا اوس د هغو عظیم الشانه اخروی فائده هم دغه ده چه کعبی ته ئی نژدی راولی او د الله تعالی په نامه ئی قربانی کړئ!

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَهِيمَةٍ
الْأَنْعَامِ ۖ وَالْهُكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ ۖ فَكُلُّهُ أَسْلِمُوا

او دپاره د هر امت (مؤمن) مقرره کړی ده مونږ قربانی دپاره د دی چه یاد کړی دوی نوم د الله پر هر هغه شی چه رزق، روزی گرځولی ده (الله) دوی ته له بی ژبو څلور بولو حیواناتو څخه (په وخت د ذبحی د دوی کښی) پس حق معبود ستاسی (او د پخوانیو امتونو) الله حق معبود یو دی پس خاص هم ده ته غاړه کیږدئ!

تفسیر: یعنی الله تعالی ته د نذر په ډول (طریقه) د حیواناتو حلالول په هر آسمانی دین کښی عبادت منل شوی دی که دا عبادت تاسی غیر الله ته د عبادت (نذر) په ډول (طریقه) کوئ نو دغه شرک دی. او ښائی تری سخت پرهیز وکړی شی. د موحد کار دا دی چه یوازی د پاک الله په نامه قربانی وکړی چه د هغه په پاچه نامه ټولو شرائعو د قربانی کولو حکم ورکړی دی او نه ښائی چه قربانی د ده له حکم څخه خارج وی.

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿۲۲﴾

او زیری ورکړه عاجزی کوونکو ته،

تفسیر: یعنی هغو خلقو ته د الله تعالی د رضا او خوښی زیری واوروه چه یوازی د هغه واحد لا شریک خدای جل جلاله حکم منی او د هغه په مقابل کښی غاړه ږدی او په هم هغه باندی ئی

زړونه داده کیږي او د ده له جلال او جبروت څخه تل ویریږي.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى
مَا أَصَابَهُمُ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿۲۵﴾

هغه (عاجزی کوونکي) کله چه یاد کړ شي (د دوی په مخکښي نوم د) الله نو ویریږي زړونه د دوی او (زیري ورکړه) صبر کوونکو ته په هغو (سختیو او غمونو) چه رسیدلي دي دوی ته او زیري ورکړه) قائموونکي (سم درونکي سره له ټولو حقوقو) د لمانځه ته او زیري ورکړه هغو کسانو ته چه ځیني له هغو شيانو نه چه ورکړي دي مونږ دوی ته لگوي ئي (په ښو کارونو کښي)

تفسیر: یعنی مصیبتونه او تکلیفونه په پوره صبر او ثبات سره په ځان برداشت کوي او متحمل کیږي ئي او د کړاوونو او سختیو د تحمل په وخت کښي د حق لاری څخه ئي قدم نه ښویری. ﴿وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ﴾ (الآية) - او زیري ورکړه هغو کسانو ته چه قایموي سم دروي سره له ټولو حقوقو لمونځ او زیري ورکړه هغو کسانو ته چه ځیني له هغو شيانو چه ورکړي دي مونږ دوی ته نفقه (ورکړه) کوي په ښو ښو کارونو کښي). د بیت الله تر رسیدو پوري حاجیان له دیرو مصیبتونو او کړاوونو سره مخامخ کیږي، په سفر کښي زیاتره د لمونځونو د فوتیدلو یا د قضا کیدلو اندیښنه وي، مال هم په کافی اندازه سره لگیږي، ښائي په هم دغه مناسبت ئي د دغو اوصافو او خصائلو بیان کړي وي.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۲۶﴾

او اوبښان غوایان (د هدیی) مگرځولي دي مونږ دا تاسي ته له علانمو د (دین د) الله شته تاسي ته په دی کښي خیر (دینی او دنیوی گټه (فائده)) پس یادوئ نوم د الله په دی (اوبښانو غوایانو د ذبحی په وخت کښي) په داسي حال چه ولاړ وي (په دریو پښو چه یوه ئي تری تری وي) نو کله چه پریوتل

اړخونه د دوی (په غمکه پس له حلالولو او روح ئی وخوت او پس له پخیدلو) نو خورئ تاسی له دی نه (که مو خوښه وی) او خورئ ئی په صبر کوونکي او په بی صبره (سوالگرو فقیرانو) هم داسی (لکه چه وموښوده ذبحه د دوی) تابع کړی دی مونږ دغه (مذبحوی) تاسی ته دپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی (په دی نعمت).

تفسیر: پخوا د مطلق شعائر الله د تعظیم حکم ؤ اوس ئی تصریحاً وښود چه اوبښ او نور د قربانی ساکبنان (جاندار) هم د شعائر الله څخه دی چه د هغو په ښه او څرېه ساتنه کېښی او په ادب سره په قربانی کولو کېښی ستاسی دپاره دیری دنیوی او اخروی ښیګڼی (فائدی) او ګټی شته. نو د عمومی قاعدی سره سم ښائی چه د حلالولو په وخت کېښی پری د الله تعالی نوم واخلي! بالخصوص د اوبښ د ذبحی خورا (دیره) ښه طریقه «نحر» دی چه هغه قبلی ته مخامخ ودروئ او یو لاس ئی (ښی یا کین) وتری او په تتر ئی زخم (تپ) ووهی کله چه ګرده (توله) وینه ئی ووته او په غمکه ولویده بیا ئی بوتی بوتی کړئ او تری منتفع شی. که دیر اوبښ وی نو قطار ئی ودروئ! او په هم دغه ترتیب سره ئی نحر کړئ! په ﴿وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَالْأَمْرَ﴾ کېښی ئی دوه قسمه محتاجان وښوول یو هغه چه پر صبر او استقامت سره ناست وی، سؤال نه کوی که لږ څه ورورسپړی پر هغه قناعت کوی. بل هغه چه بی قراری کوی، سؤال کوی، دی خوا او هغه خوا ګرځی که څه شی ورته ورکړ شی خو بیا هم قرار نه کینی. ﴿كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ لَقَدْ شَكَرْنَا﴾ هم داسی لکه چه وموښوده تاسی ته طریقه د ذبح کولو د هدایاؤ مسخری کړی دی مونږ دغه مذبحوی لپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی په دی نعمت) یعنی داسی لوی ساکبنان (جاندار) چه هم په جثه او هم په قوت کېښی له تاسی څخه زیات دی ستاسی په واک (اختیار) او قبضه کېښی درکړل شوی دی چه تاسی له هغو څخه راز راز (قسم قسم) خدمتونه اخلي او په دیره آسانی سره ئی حلالولی هم شی. دا د الله تعالی لوی احسان دی او ښائی چه د هغه شکر اداء کړ شی نه داسی چه د شرک په غوره کولو سره بالعکس د هغه ناشکری وکړ شی.

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤها وَلَكِنْ يَنَالُهُ الْقُلُوبُ مِنْكُمْ

له سره نه رسپړی الله ته غوښی د دوی او نه وینی د دوی (بی له خالص نیت څخه) ولیکن رسپړی دغه (الله) ته پرهیزګاری (او اخلاص چه ملګری وی له دغو مذبحو سره بی له ریا) له تاسی،

تفسیر: په دی کېښی ئی د قربانی اصلی فلسفه بیان کړه یعنی یوازی د حیوان په ذبح کولو او

د غوښی په خوړلو او خوړولو یا د هغه د وینې په تویولو تاسی هیڅکله د الله تعالیٰ خوښی او رضاء حاصلولی نه شئ او نه دغه غوښی او وینې او نور شیان د الله تعالیٰ تر درباره رسیدی شی بلکه د پاک الله دربار ته یوازی ستاسی د زړه تقویٰ او ادب رسیږی چه په ډیره خوښی، اخلاص او پوره رغبت یو قیمتی او نفیس شی د ده په حکم او اجازی سره د ده په نامه د ده کور ته بیایی او هلته ئی قربانی کوئ! گواکی د دی قربانی په وسیله مو دغه خبره ښکاره کړه چه مونږ په خپله هم ستا په لاره کښی قربانی کیدلو ته هم داسی حاضر او تیار یو! پس هم دا هغه تقویٰ ده چه د هغی ذکر په ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْرًا لِلَّهِ وَأَنْهَارًا تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ کښی شوی دی او د هغی په وسیله د الله تعالیٰ عاشق د خپل حقیقی محبوب خوښی حاصلولی شی.

كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٤﴾

هم داسی (لکه چه ذکر شو) تابع کړی ئی دی دغه (خلور بولی) تاسی ته دپاره د دی چه په لوئی یاد کړئ الله او الله اکبر وویئ) (د دوی د حلالولو په وخت کښی) په هغی (طریقی) سره چه لپاره ئی ښوولی ده تاسی ته او زیری ورکړه نیکو کارانو ته (د جنت)

تفسیر: یعنی «بسم الله، الله اکبر، اللهم لك ومنك» وویئ او ذبح کړئ او د الله تعالیٰ شکر ادا کړئ چه ده د خپل محبت او د عبودیت د اظهار غرنګه ښه لپار راوښوله او د یوه حیوان ذبح ئی گواکی ستاسی د ځان د قربانی په ځای قايم مقام ودروله.

إِنَّ اللَّهَ يُدْفِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

بیشکه چه الله دفع کوی (د کفارو مکر) له هغو کسانو څخه چه ایمان ئی راوړی دی، بیشکه چه الله نه خوښوی هر خیانتګر (له خالق او مخلوقاتو سره او) ناشکره

تفسیر: په ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّقُوا عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ کښی د هغو کفارو ذکر و چه مسلمانان ئی د حرم شریف له زیارت او د حج او عمری څخه منع کول. په منع کښی ئی د مسجدالحرام او د هغه د متعلقاتو د تعظیم او د ادب احکام بیان کړل اوس ئی بېرته هم هغه پخوانی مضمون ته رجوع وکړه یعنی مسلمانان دی داده او مطمئن اوسی چه الله تعالیٰ به ډیر ژر له دښمنانو څخه د دوی لاره صافه کړی او تر مسجد الحرام پوری د رسیدلو او د هغه د متعلقه احکامو په تعمیل کښی به هیڅ مخالفت او مشکلات پاتی نشی بی له کوم خوف

او خطره به دوی حج او عمره ادا کوی، گواکی د هغه بشارت امر چه په ﴿وَيَبِّرُ الْمُحْسِنِينَ﴾ کښی ورکری شوی ؤ د هغه یو زیری او بشارت هم دا دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُجِبُ كُلَّ نَوَاءٍ يُنَادُوا﴾ بیشکه چه الله تعالی نه خوشوی هر خیانت مگر له خالق او مخلوقاتو سره او ناشکره) یعنی که ناشکرو تګانو ته تر یوه خاص میعاد پوری مهلت ورکری شی نو داسی خیال مه کوئ چه دوی د الله تعالی خوشیږی، دغه دیل او مهلت په ځینو مصالحو او حکمتونو بناء دی آخری انجام او پای (آخر) به ئی هم داسی وی چه د حق خاوندان به غالب او د باطل خاوندان به مغلوب او باطل پرستان به بیخی له دی لاری څخه لری کری شی. کله چه مشرکانو په دیر ظلم او تیری لاس پوری کړ او خبره تر دی حده پوری ورسیده چه مؤمنان د دوی له تجاوزاتو څخه سخت په عذاب شول یو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وهلی شوی راته او بل به ترلی، زخمی او تپی راته او دیره ژړا او شکوه او شکایت به ئی کاوه او ده به ورته ویل چه «صبر وکړئ چه زه لا په قتال نه یم مامور شوی او له اويا آیتونو څخه زیات د قتال په نه کولو کښی راغلی دی او سر بیره په دی د هجرت په کولو هم مامور شوی یو» بالاخره دغه مبارک آیت راغی او د قتال اذن ئی صادر کړ او دا له هغو مبارکو آیتونو څخه رومینی آیت دی چه د قتال په اذن کښی راغلی دی.

اِذْ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظَالِمُونَ

حکم ورکری شوی دی (د قتال) هغو کسانو ته چه قتال ورسره کاوه شی (د کفارو له خوا) په دی سبب چه بیشکه په دوی ظلم شوی دی،

تفسیر: تر هغه پوری چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکه معظمه کښی ؤ نو مسلمانانو ته دا حکم شوی ؤ چه د کفارو په سختیو او ربړونو (تکلیفونو) باندی صبر وکری او لاس ورنه غځوی لکه چه مسلمانانو پوره تر دیارلسو کلونو پوری خورا (دیر) سخت ربړونه (تکلیفونه) او ظلمونه وگالل (برداشت کړل) او د کفارو د زهره چوونکو ظلمونو او تیریو په مقابل کښی ئی بی‌مثاله صبر، استقامت او ثبات ښکاره کړ. کله چه منوره مدینه دارالاسلام وگرځید او د مسلمانانو یوه وړه ډله په دغه مستقل مرکز کښی سره یو ځای شوه نو هغو مظلومو مسلمانانو ته چه کفارو به تل ورباندی ظلمونه کول او جنگونه به ئی ورسره کول اجازه ورکری شوه بلکه حکم ورته وشو چه د دغو ظالمانو په مقابل کښی توری وکاږی! او د خپلی دلی او مذهب حفاظت په پوره حمیت سره وکری او هم دا راز (قسم) خو آیتونه په هم دغه زمانه کښی نازل شول.

وَاِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

او بیشکه چه الله په مرسته (مدد) د دوی خامخا ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له خپل قلت او بی سروسامانی څخه مه ډارېږئ! الله تعالیٰ یوه ډیره وړوکی بی وسیلی ډله هم د دنیا د لویو لویو فوځونو او سلطنتونو په مقابل کېږي بریالی (کامیاب) کولی شی. په حقیقت کېږي دا په یو مالک الملکوتی طرز له مسلمانانو سره د نصرت او مرستې (مدد) وعده وه لکه چه په دنیا کېږي باچایان او لوی خلق د وعدې په وخت کېږي د خپل شان او وقار او استغناء څرگندولو دپاره داسې وائی هو! مونږ ستا هغه کار کولی شو او ښائی دغه عنوان ئی څکه غوره کړی وی څو مخاطب وپوهیږي چه مونږ په داسې کولو کېږي د بل چا له طرفه نه یو مجبور شوی او هر څه چه کوو په خپل قدرت او اختیار به ئی کوو.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَهَدَّتْ صَوَامِعُ وَيَعٍ وَصَلَوَاتُ وَمَسْجِدُ يُذَكِّرُ
فِيهَا اسْمَ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٠﴾

(دغه مظلومان مهاجران) هغه (کسان) دی چه ایستل شوی دی له کورونو خپلو په ناحقه سره (او بل هیڅ سبب د اخراج نه ؤ مگر دا) چه ویل به دغو (مؤمنانو) رب زموږ (خالص یوازی) الله دی او که چیرې نه وی دفع کول د الله خلقو لره غچینی د دوی لره په غچینو نورو باندې خامخا نړولی شوی به وی تکیې او مدرسی او عبادتخانی او مسجدونه چه یاداوه شی په هغو کېږي نوم د الله ډیر، او خامخا مرسته (مدد) به وکړی هرومرو (خامخا) الله له هغه چا سره چه مرسته (مدد) ورکوی (دین د) دغه (الله) ته، بیشکه چه الله خامخا قوی (د خپلو احکامو په تنفیذولو کېږي) ډیر زور والا دی (په هر چا)

تفسیر: یعنی هغه مهاجر مسلمانان چه له خپلو کورونو څخه وويستل شول د هغوی بل هیڅ جرم نه ؤ او نه پری چا څه دعوی درلوده (لرله) پرته (علاوه) له دی نه چه دوی ولی یو الله تعالیٰ ته خپل رب وائی؟ او ولی خښتو او ډبرو ته سجدی نه کوی! ښه کوی! که په دوی ډیر لوی او دروند الزام لگول کیږي هغه دا دی چه دوی ولی له ټولو څخه جدا شوی او یوازی له یو الله تعالیٰ سره ئی د خپل عبودیت تعلقات قایم کړی دی.

﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ﴾ او که چیری نه وی دفع کول د الله - الایه) یعنی که په کوم وخت او کوم حالت کښی هم یو جماعت ته د بل جماعت سره د جنگ او جگری اجازه نه وی نو دا به د الهی فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی. پاک الله د دنیا نظام داسی پیدا کړی دی چه هر شی یا هر شخص یا هر جماعت دی د بل شی یا شخص یا جماعت په مقابل کښی د خپل وجود د ساتنی دپاره جنگ وکړی که داسی نه وی او پاک الله نیکی په خپل حمایت کښی نه ساتلی او د بدی په مقابل کښی ئی نه درولی نو د نیکی نوم او نشان به هم په جهان کښی نه وی پاتی. بی دینانو او شیرانو خلقو به چه په هره زمانه کښی په کثرت سره وی گرد (تول) مقدس مقامات او مهم یادگارونه د تل له پاره د وجود له صفحی څخه محو او له منځه به ئی لری کړی وی. هیڅ یو معبد، تکیه، عبادتخانه، خانقاه، مسجد او مدرسه به محفوظه نه وی پاتی شوی نو له دی کبله (وجی) ضروری شوه چه د بدی طاقتونه اگر که ډیر سره جمع هم شی خو د قدرت له طرفه به داسی یو وخت راشی چه د نیکی په مقدسو لاسونو سره به د بدی د حملی مدافعت وکړی شی او الله تعالیٰ به د خپل دین د مرستی (مدد) کوونکو سره په خپله مرسته (مدد) وکړی او دوی به د حق او صداقت په وسیله په دښمنانو غالب کړی.

بلا شبهه خدای جل جلاله داسی قوی او زبردست ذات دی چه د هغه د اعانت او مرستی (مدد) په اثر خورا (زیات) ډیر ضعیف موجود ډیرو لویو لویو طاقتونو ته هم ماتی ورکولی شی په هر حال په دغه وخت کښی مسلمانانو ته د ظالمو کفارو په مقابل کښی د جهاد او قتال اجازت ورکول د قدرت د هم دی قانون لاندی وو او دا هغه عام قانون دی چه تری هیڅ عقلمن انکار نشی کولی، که د مدافعت او حفاظت دغه قانون نه وی نو په خپله خپله زمانه کښی به نه د عیسائی راهبانو صومعی (حجری) ودانی پاتی وی او نه به د نصرانیانو بیع (کلیساگانی) او نه به د یهودیانو صلوات (عبادت خانی) او نه به د مسلمانانو هغه مساجد چه د الله تعالیٰ ذکر پکښی ډیر زیات کیږی پاتی وی او دغه تول معابد به نرول شوی او له منځه تللی وی، نو د دی عام قانون لاندی هیڅ داسی دلیل نشته چه مسلمانانو ته په یو مناسب وخت کښی د دوی د دښمنانو سره د جنگیدلو اجازه ورنه کړی شی.

الَّذِينَ إِنَّمَا كُنْهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمْرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢١﴾

(دغه مهاجر مظلومان) هغه کسان دی چه که چیری قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه کښی (په دښمن باندی د غلبی په اعتبار) نو قائموی دوی (سم اداء کوی به سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی به زکوٰۃ او امر حکم به کوی (خلقو ته) په معروف (په نیک شرعی کار) سره او منع کوی به (خلق) له

بد کار شخه او خاص د الله په اختیار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو.

تفسیر: دا یوازی د هغو مسلمانانو بیان دی چه پری ظلمونه شوی دی او له کورونو شخه ایستل شوی دی یعنی الله تعالیٰ به ولی له دوی سره مرسته (مدد) نه کوی؟ کله چه دوی داسی یو قوم دی چه که الله تعالیٰ دوی ته د ځمکی د مخ سلطنت هم ورکری خو بیا هم دوی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلیری او په خپله هم په بدنی او مالی نیکو کښی مصروف دی او کوشش کوی چه نور هم په هم دغه سمه لاره برابر کری لکه چه پاک الله دوی ته د دی ځمکی حکومت ورکړ او کومی پیشگوئی چه پخوا شوی وی هغه تکی په تکی رښتیا شوی «فَلله الحمد علیٰ ذلک» له دی آیت شخه د اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم خصوصاً د مهاجرینو او په هغو کښی په اخص الخصوص د راشدینو خلفاء رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین حقانیت، مقبولیت او منقبت ثابت شول.

﴿وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ او خاص د الله تعالیٰ په اختیار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو) یعنی که شخه هم نن مسلمانان کمزوری او کفار غالب او قوی ښکاری لیکن دغه کار د الله تعالیٰ په واک (قبضه) او اختیار کښی دی چه بالاخر مسلمانان په دوی غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کری یا ئی دا مطلب چه هم دغه امت به د الله تعالیٰ دین تر یوی مودی پوری قایم ساتی بیا خدای جل جلاله عالم دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ
وَتَمُودُ ۖ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ۚ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ
مُوسَىٰ فَأَمْلَكْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ۝

او که چیری دروغجن کری دغه کار تا (ای محمده! نو مه خفه کیږه) پس په تحقیق دروغجن کری ئی وو (رسولان خپل) پخوا له دغه (قوم ستا) قوم د نوح (نوح لره) او (قوم د) عاد او (قوم د) تمود او قوم د ابراهیم او قوم د لوط (انبیاء خپلو لره) او اهل (د ښار) د مدین (شعیب لره) او دروغجن گنل شوی ؤ موسی (د مصری قبطیانو له خوا) نو مهلت می ورکری ؤ کافرانو ته بیا (ناخاپه) ومی نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنګه ؤ انکار زما (په دوی په تغیر د نعمت سره)

تفسیر: یعنی هغه وعده چه د مسلمانانو د نصرت او غلبی دپاره ورکول کیږی نه ښائی چه کفار

د خپل موجوده کثرت او قوت له کبله (وځی) مغرور شی او د هغو تکذیب وکړی ځکه دا د الله تعالی مهلت او فرصت دی. پخوانی اقوام هم د الله تعالی په موقتی (څو ورځنی) مهلت ورکولو وغولیدل او د خپلو انبیاءو تکذیب ئی وکړ، بیا څه مهال (وخت) چه هغوی ونیول شول نو وگورئ چه د هغوی حال څه شو؟ او له کوم عذاب څخه چه الله تعالی دوی ویرولی وو نو د دوی د شرارتونو او انکار له امله (وځی) دوی څرنګه د هغه سره مخامخ شول؟ چه په دغه وروستنی آیت کښی د هغه تفصیل راغلی دی.

فَكَأَيُّ مَن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ لِّمَنى خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا
وَبُيُوتُ مُعْتَظَلَةٍ وَقَصَرٍ مَّشِيدٍ^(۲۵)

پس ډیر دی له کلیو (او ښارونو) څخه چه هلاک کړی دی مونږ (اهل د) هغو حال دا چه دغه (اهل د هغی قریبی) ظالمان وو (په نفسونو خپلو) پس هغه (کلی) پریوتلی دی (دیوالونه ئی د پاسه) په چتونو بامونو خپلو باندی او ډیر کوهیان دی چه (ډک له اوبو) بیکاره پراته دی او ډیری مانى پخی لوړی (وچتی) (تشی پاتی دی او خاوندان ئی هلاک شوی دی)

تفسیر: یعنی د خپلو بنسټونو (بنیادونو) د خوځیدلو په اثر اول ئی چتونه ولویدل، بیا ئی دیوالونه ونړیدل بیا ګردی (تولی) ودانی پری راولویدی او د چت ډیری ئی لا اوچتی کړی. دا ئی د هغو د لاندی باندی کیدلو صورت وښود.

﴿وَبُيُوتُ مُعْتَظَلَةٍ﴾ او ډیر کوهیان دی چه ډک له اوبو بیکاره پراته دی) یعنی هغه کوهیان چه پری به د اوبو د راویستونکو هجوم او ګڼه ګڼه وه نن هلته هیڅوک نشته چه د هغو بوکی راوکاږی او هغه ډیری لوی لوی او پخی او هسکی ودانی چه په چونه، سیمتو او نورو پخو موادو سره ودانی شوی وی خرابی او د وړانو کنډرو په شان پرتی دی او هیڅوک پکښی نه اوسیدی.

أَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونْ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا وَأَذَانٌ يَّسْمَعُونَ بِهَا
فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ^(۲۶)

آیا پس نه دی گرځیدلی دوی (دغه کفار) په ځمکه کښی پس وی دوی لره زړونه چه فکر ئی کولی په هغو (زړونو سره په بده خاتمه د کارونو) یا (وی دوی لره) غوړونه چه خبری ئی اوریدلی دوی په هغو (غوړونو سره د کفارو د اهلاک چه عبرت پری واخلی) پس قصه دا ده چه نه دی ړندی سترگی (ظاهری د دوی) ولیکن ړانده دی زړونه (د دوی) هغه چه دننه په سینو د دوی کښی دی (ځکه چه پری عبرت نه اخلی).

تفسیر: یعنی د دغو وړانو او تباہ شوو ودانیو د کنډرو د لیدلو څخه هم هیڅکله دوی ته داسی یو فکر او چرت (خیال) پیدا نشو او غور او اندیښنه ئی ونه کړه چه د حق په لاره راشی او په رښتیا خبره وپوهیږی او زړونه ئی بینا او غوړونه ئی خلاص شی.

(پس قصه دا ده چه نه دی ړندی ظاهری سترگی د دوی ولیکن ړانده دی زړونه د دوی) یعنی که په سترگو ئی ولیدل خو پخپلو زړونو کښی ئی پری غور او فکر ونه کړ نو دغه لیدل هم د نه لیدلو په شان دی. ګواکي د دوی ظاهری سترگی خلاصی دی مګر باطنی سترگی ئی ړندی دی او په حقیقت کښی ډیر خطرناکه مرض د زړه ړوندوالی دی! (العیاذ بالله)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٢٤﴾

او بیره (تلوار) کوی (کفار) په تا په (راوستلو د) عذاب او له سره به خلافه نه کړی الله وعده خپله، او بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا (له ورځو د آخرت، اوږده ده) لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی مقرر عذاب په خپل تاکلی (مقرر کړی) وخت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی او دغه بی ځایه شورماشور، استهزاء او تکذیب او د عذاب ژر غوښتل هیڅ یوه ګټه (فائده) نه لری.

«بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا له ورځو د آخرت چه ورځی د عذاب د کفارو دی اوږده ده لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی په دنیا کښی» یعنی ستاسی یو زر کلونه د ده په نزد د یوی ورځی سره برابر دی لکه چه نن مجرمین د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی د زرو کلونو د تیریدلو څخه وروسته هم داسی د ده په قبضه او اختیار کښی دی.

هیڅ چیری تری پتیدلی او تښتیدلی نه شی. یا مطلب دا چه دی د زرو کلونو کار په یوه ورځ

کښی کولی شی. مگر داسی کول چه د ده د حکمت او مصلحت سره موافق وی، د چا ژر غوښتل او شور و شر کول د ده په دربار کښی هیڅ تاثیر نه لری. یا دی داسی وویل شی چه د اخروی عذاب وعده ضرور راتلونکی ده یعنی قیامت راځی او تاسی ته به پوره سزا درکری شی. وروسته د قیامت د ورځی بیان وشو چه هغه یوه ورځ به د خپل شدت او هول په لحاظ د زرو کلونو سره برابره وی بیا ولی تاسی د داسی سخت لوی مصیبت په غوښتلو کښی تلوار کوئ؟.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَىٰ الْبَصِيرِ ﴿٢٨﴾

او ډیر دی له (اهل د پخوانیو ښارونو او) کلیو چه مهلت ورکړی ؤ ما دوی ته (په خپل رحمت سره) حال دا چه (اهل د هغو) ظالمان وو بیا ونيول ما هغه (ناڅاپه په سخت عذاب) او خاص ماته راتله د هر چا دی (په آخرت کښی د جزاء له پاره).

تفسیر: یعنی آیا په مهلت ورکولو به هغوی چیرې وتښتی؟ یا به په کوم ځای کښی پټ شی بالاخر د ټولو رجوع او بیرته راتګ زمونږ په لوری دی، مونږ دوی ټول ونيول او تباہ مو کړل.

قُلْ يَٰأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای محمده!) ای خلقو بیشکه هم دا خبره ده چه زه تاسی ته وپروونکی یم ښکاره (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی زما کار خبرول او ویرول دی خو تاسی د فضائلو غوښتونکی او له رذائلو څخه په ډډه شی د عذاب نازلول زما په اختیار کښی نه دی او هغه د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی هغه به د مطیع او عاصی په منځ کښی فیصله وکړی او هر یو به د هغه له حال سره سم مناسب ځای ته ورسوی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٣٠﴾

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی

ته بښنه (د گناهونو) او روزی عزتناکه (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی په جنت کېږي به میوی او غوره غوره شيان او ډول ډول (قسم قسم) نعمتونه او د الله تعالیٰ دیدن د مؤمنانو په برخه شی.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ۝ وَمَا أَرْسَلْنَا
مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ
فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝

او هغه کسان چه کوشش کوی په (بطلان د) آیتونو زمونږ کېږي په داسی حال کېږي چه عاجز کوونکی زمونږ وی (د دوی پخپل گومان) هم دغه کسان ملگری د دوزخ دی (چه تل به پکښی سوځی). او نه و لیرلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) هیڅ رسول او نه هیڅ نبي مگر په هغه وخت کېږي چه لوستل به ئی کول نو ویه غورځاوه شیطان په لوستلو د ده کېږي له ځانه خپله پس لری کوی الله هغه کلمی چه غورځولی دی شیطان بیا محکموى الله آیتونه خپل او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت لرونکی دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: د آیت په تفصیل کېږي اختلاف دی. محقق مترجم قدس الله روحه په دی ترجمه کېږي چه «کله چه لگیا شو په خیال ترلو، نو شیطان گډ کرل د ده په خیال کېږي» د خپل امام حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه رویه اختیار کړی ده چه هغی ته حضرت شاه ولی الله قدس سره هم د «حجة الله البالغة» په آخر کېږي اشاره کړی ده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه په «موضح القرآن» کېږي لیکي «نبي ته یو حکم یا یو خبر چه د الله تعالیٰ له طرفه راځی په هغه کېږي هیڅکله د یوی ذری په قدر هم څه تفاوت نشی واقع کیدی. او یو د نبي د زړه خیال د رائي اجتهاد دی هغه کله موافق راځی او کله نه. لکه چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم خوب لیدلی و او د انبیاءو خوب وحی وی چه دی له منورې مدینې څخه مکې معظمی ته لاړ او عمره ئی وکړه، دا ئی په خیال کېږي وروگرځیده چه ښائی هم دغه سړ کال به هم داسی وشي. لکه چه د عمری په نیت ئی سفر شروع کړ، لیکن په منځ کېږي د کفارو له لاسه په حدیبیه

کشی د احرام په خلاصولو مجبور شو او په بل کال کشی ئی د خوب تعبیر پوره شو. یا وعده وشوه چه په کفارو به غلبه ومومئ، په خیال کشی ئی داسی وگرځیده چه ښائی دغه بری به په هم دغه جنگ کشی وی خو په هغه کشی ونه شو او په بل کال کشی واقع شو بیا الله تعالی دغه ورښکاره کړه چه خومره احکام او وعدی چه شوی دی په هغو کشی د سر د یوه وښته په اندازه هم مخالفت نه واقع کیوی هو! د نبی په ذاتی خیال او اجتهاد کشی تفاوت واقع کیدی شی اگر که نبی له اصل پخوا ویلو او پیشگوئی سره خپل ذاتی خیال نه گدوه بلکه هر یو به ئی بیل بیل خوروه، باقی په دی صورت کشی به د (القاء) نسبت شیطان ته داسی وی لکه چه په ﴿وَمَا أَتَيْنَاهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ يَقُولَ﴾ کشی د (انساء) نسبت هغه ته کړی شوی دی والله تعالی اعلم. د دی احقر په نزد دیر بهتر او خورا (دیر) آسان تفسیر هغه دی چه د هغه مختصر اصل له اسلافو څخه منقول دی یعنی (تمنی) د قرائت او تلاوت یا تحدیث او (امنیت) د متلو یا حدیث په معنی واخیستل شی. مطلب دا چه له قدیم راهیسی دغه عادت جریان لری کله به کوم نبی یا رسول علیه السلام کومه خبره بیانوله یا به ئی د الله تعالی آیتونه اورول شیطان به د ده په خبرو یا آیتونو کشی د خلقو په زړه کشی راز راز (قسم قسم) شبهی او وسوسی اچولی. یعنی د ځینو خبرو په متعلق به ئی د دیرو خلقو په زړونو کشی ډول ډول (قسم قسم) وسوسی غورځولی او رنکا رنگ شکونه او شبهی به ئی پیدا کولی مثلاً رسول الله صلی الله علیه وسلم د ﴿حُجَّتْ عَلَيْهِ الْبَيِّنَةُ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په زړونو کشی دا شبهه واچوله چه وگورئ د خپل لاس وژل شوی حیوان حلال بولی او خدای وژلی حرام گنئ؟ یا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه آیت ولوست ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَقْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ شیطان پکشی داسی شبهه وغورځوله چه په ﴿وَمَا تَقْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ کشی ملائکه الله، مسیح او عزیر علیهم السلام هم شامل دی یا کله چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د مسیح علیه السلام په نسبت د ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ آلَ مَرْيَمَ وَرُوحَهُ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په افکارو کشی داسی مفکوره پیدا کړه چه له دی نه د حضرت مسیح علیه السلام ابنیت او الوهیت ثابتیږی. د دغه شیطانی القاء په ابطال او تردید کشی حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی هغه بینات آیتونه واورول چه بیخی صاف او محکم وو او داسی پخی خبری ئی وروښودی چه د هغو له اوریدلو څخه شک او شبهی ته له سره ځای او موقع پاتی نه شوه، ځواکی د «متشابهاتو» د ظاهری سطحی په بناء کومه اغواء او اخلال چه شیطان ئی غورځوی آیات محکمت د هغه بیخ او بنیاد ویاسی چه د هغو د اوریدلو څخه ټول شکونه او شبهی له منځه ورک او فنا کیږی. دا دوه قسمه آیتونه ولی نازلولی شی؟ شیطانیو ته د دومره وسوسی اچولو او تصرف موقع ولی ورکوله کیوی؟ او د داسی آیتونو هغه احکام چه وروسته توضیح کیږی ولی په ابتدا کشی نه تشریح کیږی؟ دغه گرد (ټول) امور د الله تعالی له غیر محدود علم او حکمت څخه نشت کوی، الله تعالی دا دنیا علماً او عملاً دارالامتحان گرځولی ده، لکه چه په داسی چارو سره د بندگانو آزمویښت کوی چه څوک د خپل زړه د ناروغتیا یا د سختی له سببه د شکونو او د شبهو په

ختو او جبو کښی نښلی؟ او کوم پوه او عقلمن انسان د خپل علم او تحقیق په قوت د ایمان، ایقان او اخبات لوړ (اوچت) مقام ته رسیږی؟ رښتیا خبره خو دا ده که انسان په ښه نیت او ایمان داری او ښه عقیده سره پوهیدل وغواړی نو پاک الله هم د ده مرسته (مدد) کوی او په سمه لاره ئی بیانی او ثبات او استقامت ورپه برخه کوی، پاتی شول منکرین او شک کوونکی هغوی ته تر قیامته پوری هم داد او اطمینان نه شی حاصلیدلی.

(هر چه گیرد علتی علت شود)

زمونږ په دی تقریر کښی تر ډیره حده پوری د ډیرو آیتونو مطلب بیان شو، پوه خلق کولی شی چه زمونږ د دی تقریر اجزاء د هغو ایتونو له اجزاو سره بی تکلفه تطبیق کړی دا آیتونه لکه چه مونږ د (آل عمران) د سورت په ابتدا کښی بیان کړی دی له ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ﴾ الایة - سره ډیر مشابه دی لکه چه په ﴿إِلَّا الذَّاتُ الْقَيُّومُ﴾ کښی د متشابهاتو او په ﴿ثُمَّ يَحْكُمُ اللَّهُ إِلَيْهِ﴾ کښی د محکاماتو ذکر وشو او په ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً﴾ الایة - کښی د زانغینو دوه قسمونه بیان شول چه په هغو کښی د ﴿لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ کار د تاویل ابتغاء او د ﴿وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ﴾ غرض د فتنی ابتغاء ده. وروسته ﴿فَلْيَعْلَمِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ الایة - د ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ﴾ د آیت په محای وکنی! او هلته هغه دعا چه په ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا﴾ سره کړی شوی وه دلته د هغی د اجابت ذکر په ﴿وَلَا تُفْسِدْ﴾ سره کړی شوی دی او د ﴿رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ سره دغه آیت مناسب واقع شو ﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ﴾ الی قوله ﴿يَحْكُمُ بِهِمْ﴾

تنبيه: مفسرانو چه د دی آیت لاندی د (غرانیق) قصه ذکر کړی ده د هغی د بحث موقع دلته نشته. ښائی چه د (النجم) په سورت کښی د هغی په نسبت د څه لیکلو موقع راشی، مونږ د صحیح مسلم په شرح کښی په دی په ډیر ښه بسط سره خبری کړی دی، په هر حال د آیت مطلب د اسلافو د تفصیل سره موافق بالکل صاف دی ځواکی دا د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي الْبَيْنَا مَعْجِرِينَ﴾ د آیت تفصیل دی چه په هغه کښی د آیات الله د ابطال په باب د کفارو د سعی ذکر ؤ.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ

قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۵۷﴾

دپاره د دی چه وگرځوی (الله) هغه شی چه غورځوی ئی شیطان ازموینهت دپاره د هغو کسانو چه په زړونو د دوی کښی مرض (د شک او نفاق) دی او (بل دپاره د هغو چه) سخت دی زړونه د دوی، او بیشکه ظالمان خامخا په مخالفت ډیر لری کښی دی (له حقه). او (دغه القاء د دی دپاره ده چه) په یقین سره پوه شی هغه کسان چه ورکری شوی دی دوی ته علم چه بیشکه دا قرآن حق دی له طرفه د رب ستا پس ایمان به راوړی دوی په ده سره نو نرم (آرام به شی انقیاداً) دغه قرآن ته زړونه د دوی، او بیشکه الله خامخا لاره ښوونکی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی طرف د سمی صافی لاری (د اسلام) ته.

تفسیر: په موضح القرآن کښی راغلی دی «یعنی په دی گمراهان لا گمراه کیوی چه د هغوی کار گمراهی ده او د ایمان خاوندان لا زیات ټینگ او مضبوطیږی چه په دغه کلام کښی بنده ته هیڅ د مداخلی غای نشته او که وی نو دغه به هم د بنده د خیال په شان کله صحیح او کله غلط وی د هر چا نیت چه په ښه اعتقاد وی هغه ته الله تعالیٰ دا خبره ورښی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دا فائده له خپل ذوق سره سمه لیکلی ده، زموږ خیال هغه دی چه په تیره فائده کښی مو لیکلی دی. والله اعلم

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مَرِيَّةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ ﴿۵۸﴾

او تل به وی هغه کسان چه کافران شوی دی په شک کښی له دی (قرآنه یا له سمی لاری یا له رسوله) تر هغه وخت پوری چه راشی دوی ته قیامت ناڅاپه یا راشی دوی ته عذاب د ورځی شندی (سختی د قیامت چه د نجات هیڅ لاره پکښی نه وی)

تفسیر: یعنی مقصد په خپله د قیامت د هولناکی حادثی ناڅاپی رارسیدل یا د قیامت د عذاب راټلل دی او یا شاید ﴿عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ﴾ څخه د دنیا عذاب مراد وی یعنی په هم دی دنیا کښی به داسی سزا درکړه شی چه په هیڅ صورت به ورڅخه خلاصیدل امکان ونه لری.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ

ملک سلطنت په دغه ورځ د قیامت خاص الله ته دی، فیصله به کوی (په دغه ورځ کښی) په منع د دوی (د مؤمنانو او کافرانو کښی)

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به یوازی د الله تعالیٰ سلطنت او حکومت وی او د بل هیچا ظاهری او مجازی د حکومت نوم او نښان به نه وی په هغه وخت کښی به د گردی (تولی) دنیا عملی فیصله کیږی چه تفصیل نی دا دی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي حَتِّ التَّعِيمِ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝ وَالَّذِينَ
هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قَتِلُوا أَوْ مَاتُوا الْيَوْمَ قَتَلَهُمُ
اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ ۝
لِيَدْخُلَهُمْ مَدَنٌ خَلَّا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ۝

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی. او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیتونو زمونږ ته پس دغه کسان شته دوی ته عذاب سپکوونکی او هر هغه کسان چه خپل کورونه ئی پرېښی دی په لاره د الله کښی (د جهاد، طاعت او د الله د رضاء له پاره) بیا ووژلی شی (په جهاد کښی) یا مړه شی (پخپل مرگ) نو خامخا روزی به ورکړی هرومرو (خامخا) دوی ته الله روزی نیکه (د جنت)، او بیشکه الله خامخا هم دی غوره د (تولو) روزی ورکوونکو دی. خامخا داخل به کړی (الله) هرومرو (خامخا) دوی په داسی یو ځای (د جنت) کښی چه خوښ به کړی دوی هغه (ځایونه د جنتونو)، او بیشکه الله خامخا ډیر عالم (په تولو احوالو) ښه حلم لرونکی دی (په تاخیر د عقوبت لپاره د رجوع).

تفسیر: د مؤمنانو انجام نئی پخوا بودلی ؤ دلته نئی له هغو څخه د یوی ممتازی دلی ذکر په خصوصی دول (طریقه) سره وکړ یعنی هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل کور، کهول پریښی او تری تللی وی که په جنگ کښی شهیدان شی یا په خپل طبیعی مرگ سره ومړی په دواړو صورتونو کښی به د الله تعالیٰ له طرفه ورته خاصه میلستیا ورکوله کیږی، د دوی خوول، څښل او اوسیدل به ټول د دوی په خوښه او مرضی سره وی او الله جل جلاله ښه پوهیږی چه دوی په کومو کومو شیانو خوښ او راضی کیږی؟ او په دی هم ښه پوهیږی چه کومو کومو کسانو خالص د ده په لپاره کښی خپل کور، کهول او نور ترک کړی دی. د داسی مهاجرینو او مجاهدینو په خطاگانو باندی به حق تعالیٰ تحمل کوی او د خپلی عفوی له شان څخه به کار اخلی. د «علیم» او «حلیم» صفات نئی ځکه ذکر کرل چه پاک الله ته ټول شیان ښه معلوم دی او هغه کسان هم ښه ورمعلوم دی چه هغوی د ده داسی مخلصو بندگانو ته داسی رپرونه (زحمتونه) او تکلیفونه رسولی دی چه هغوی له مجبورتیا خپل کور، کهول پریښی دی لیکن د خپل حلم او تحمل له امله (وجی) دغو ظالمانو ته سم لاسی سزا نه ورکوی.

ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوِّقَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَهُ اللَّهُ

(خبره) هم دا ده (لکه چه ومو ویله) او هر هغه چه بدل واخیست په مثل د هغه (ضرر) چه معذب شوی دی دی په هغه سره بیا (دوهم ځل) ظلم وکړ شی په ده باندی نو خامخا مرسته (مدد) به وکړی هر وومرو (خامخا) له ده سره الله،

تفسیر: یعنی که مظلوم له ظالم څخه واجبی بدل واخلي بیا ظالم پری بل ځلی ظلم وکړی نو دی بیا هم مظلوم واقع شو او الله تعالیٰ به بیا ورسره مرسته (مدد) وکړی لکه چه عادت نئی دی بالاخر د مظلومانو حمایت کوی «وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ» بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن اجابت از در حق بهر استقبال می آید

إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی دی (د تجاوزاتو) دیر بشپونکی دی (د خطیاتو)

تفسیر: یعنی بندگانو ته هم بښائی چه پخپلو شخصي او معاشرتي چارو او معاملاتو کښي د عفوۍ او بښني عادت زده کړي او هيڅکله دي د انتقام او بدل اخيستلو په فکر نه اوسي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «يعني واجبي بدل اخيستونکي ته الله تعاليٰ عذاب نه ورکوي که څه هم بدل (کسات) نه اخيستل ښه او غوره کار دي. د کفارو د اذيت بدل مسلمانانو له کفارو څخه د «بدر» په غزا کښي واخيست ليکن کفارو بيا په «احد» او «احزاب» کښي په تيري او تجاوز لاسونه پوري کرل چه بيا الله تعاليٰ مسلمانانو سره پوره مرسته (مدد) وکړه.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ^(۱۱)

دغه (نصرت په سبب د دی دی) چه بیشکه الله ننه باسي شپه په ورځ کښي او ننه باسي ورځ په شپه کښي (چه کله ورځ لنډه شپه اوږدوي کله شپه لنډه ورځ اوږدوي) او بیشکه الله ښه اوریدونکي دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکي دی (عالم په ټولو اشیاؤ).

تفسیر: یعنی الله تعاليٰ د دومره لوی قدرت او قوت څښتن (مالک) دی چه د شپي او ورځي اړول او راپړول او د هغوی لندول او اوږدول د ده د قدرت په لاس کښي دي او یوازي د ده په حکم، اراده او تصرف کله ورځ اوږدیږي او کله شپه اوږدیږي نو آیا دغه مطلق قادر په دی باندی نه دی قادر چه یو مظلوم قوم یا شخص سره مرسته (مدد) وکړي او د ظالمانو له منگلو څخه ئي خلاص کړي؟ بلکه دوی په هغوی باندی غالب، قاهر، قادر او مسلط کړي. مخکښي د مهاجرو مسلمانانو ذکر ؤ په دی آیت کښي ئي دی ته اشاره وکړه چه حالات ډیر ژر د شپي او ورځي په شان بدلیدونکي دي څرنگه چه پاک الله د شپي تیاره د ورځي په رڼا (رنرا) له منځه وړي، هم داسي به د کفر او شرک ځمکي هم د اسلام په غیږ کښي ورکړي. او بیشکه چه پاک الله ښه اوریدونکي دی د ټولو اقوالو، ښه لیدونکي عالم دی په ټولو اشیاؤ یعنی د مظلوم غږ او آواز هم اوري او د ظالم چاري او اعمال هم ویني.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ^(۱۲)

دغه (مرسته مدد) په دی ده چه) بیشکه الله هم دی حق ثابت او بیشکه هغه چه بولی ئی (کفار او عبادت ئی کوی) بی له الله څخه هم دغه باطل دی او بیشکه الله هم دی (له تولو څخه) ښه لوړ (وچت) ښه لوی دی

تفسیر: یعنی له الله څخه پرته (علاوه) داسی عظیم الشان کارونه او انقلابونه د بل چا له لاسه پوره کیدی شی؟ بلکه نه شی په واقع کینی صحیح او رشتینی برحق معبود هم دغه یو الله تعالی دی نور تول معبودان بیخی غلط او له یوه سره زائل او تول باطل دی. ښائی چه تاسی هم دغه واحد لا شریک ذات خپل الله وگنئ. چه له تولو څخه اعلی او اولی او دیر ښه مولی دی او دغه لوی شان په اتفاق سره د هم دغه یو الله جل و علا شانه په ذات او صفاتو کینی شته.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٩٣﴾

آیا نه وینی ته (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه د) آسمان څخه اوبه پس گرځی ځمکه (په دی اوبو سره) تکه شنه (پس له هغه چه وچه سپیره وه) بیشکه الله ښه مهربان عالم دی په پتو تدابیرو ښه خبردار دی (په تولو شیونو)

تفسیر: یعنی هم داسی به د کفر او شرک وچه او شاړه ځمکه د اسلام په باران باندی شنه او سمسوره کړی. او هم هغه خدای جل جلاله ښه پوهیږی چه په څه شان د باران د اوبو په وسیله شینکی او نباتات زرغونیږی. د ده قدرت د ځمکی په دننه کینی داسی تدبیر او تصرف کوی چه د هغه په اثر وچه شاړه ځمکه د اوبو او نورو اجزاء ځان ته جذب او راکاږی چه په دی ترتیب ځمکه شنه او سمسوره کیږی. هم داسی الله تعالی پخپلی مهربانی، لطیف تدبیر، ښه تربیت، پوره خبرداری او پوهی سره د انسانانو په زړونو د اسلام د فیوضو باران وروی او هغه شنه او سمسوره کوی.

لَهُ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٩٤﴾

خاص هم دغه (الله) لره دی هر څه چه په آسمانونو کینی او هر څه چه په ځمکه کینی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً وعبیداً) او بیشکه

الله خامخا هم دی غنی بی پروا دی (له مخلوقاتو خپلو) ښه ستایلی شوی (په صفاتو او افعالو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی هر کله چه د آسمان او د ځمکې گرد (تول) شیان د الله تعالی مملوک او مخلوق دی او گرد (تول) پاک الله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله تعالی هیچا ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری، نو که وغواړی چه په دوی کښی هر ډول (طریقه) تصرف او تبدیل وکړی نو هیڅوک د ده مانع او مزاحم کیدی نشی البته پاک الله د تامه غناء او د کامل اقتدار سره سره خامخا هم هغه کار کوی چه بیخي له حکمت او مصلحت څخه ډک وی. د الله تعالی گرد (تول) افعال محمود دی او د هغه ذات د گردو (تولو) محاسنو او حمیده و صفاتو جامع دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفَلَكَ تَجَرَّى
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرٍ ۖ وَيُمَسِّكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ
إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٧٥﴾

آیا نه دی لیدلی تا (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله مسخر (تابع) کړی دی تاسی ته هر هغه چه په ځمکه کښی دی او (مسخره کړی ئی ده) بیړی چه گرځی په سیند کښی په حکم د هغه سره، او ساتی آسمان له دی نه چه راولوېږی په ځمکه باندی مگر خو په حکم د هغه سره، بیشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمی کوونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی الله تعالی نه ستاسی او نه د بل چا څه پروا لرله محض پخپل شفقت او مهربانی سره ئی د وچی او لمدی، بحر او بر گرد (تول) شیان تاسی ته تابع او مسخر کړل او هم دغه الله تعالی په خپل قدرت آسمان، سپوږمی، لمر او ستوری، په هوائی فضا کښی بی له کومی ظاهری ستنی معلق ساتلی دی چه له سره له خپله ځایه نه رانځته کیږی او نه رالوېږی او که رالویدلی وی یا یو د بل سره ئی تکر کړی وی نو ستاسی ځمکې به ئی توتی او ذری کړی وی، څو چه د الله تعالی له خوا د نظام د بدلون حکم نه وی صادر شوی تر هغه پوری به دغه گردی (تولی) کړی هم داسی پخپلو ځایونو قائمی وی او مجال نه لری چه د یوه انچ په اندازه له خپل ځایه بی ځایه شی. د ﴿إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ استثناء محض د قدرت د اثبات د تاکید دپاره ده یا شاید د قیامت واقعی ته اشاره وی (والله اعلم).

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٩﴾

او دغه (الله) هغه (قادر مطلق دی) چه ژوندی کړی یی تاسی (په درکولو د روح سره پس له هغه چه نطفی وئ) بیا به مړه کاندی تاسی (کله چه اجل مو پوره شی) بیا به ژوندی کړی تاسی (په قیامت کښی په بعث سره)، بیشکه انسان خامخا ناشکره دی.

تفسیر: هم داسی هغه قوم چه د کفر او جهل په روحانی مرگ سره مړه شوی وو د ایمان او معرفت په روح سره به هغوی بیا ژوندی کړی.
(خو بیشکه انسان خامخا ناشکره دی د نعمتونو د الله تعالیٰ) یعنی د دغومره احساناتو او انعاماتو په لیدلو سره هم د هغه حق نه منی او قدر ئی نه پیژنی او د هغه حقیقی منعم څخه مخ اړوی او نورو ته خپل سر تیتوی.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَايِعُ عَنْكَ فِي الْأَمْرِ وَاذْعُرْ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٠﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٧٢﴾

دپاره د هر یوه امت مقررہ کړی ده مونږ یوه لاره د بندګی چه دوی عمل کوونکی دی د هغه پس نه ښائی چه جګړه وکړی (دا خاوندان د ادیانو) خامخا له تاسره په دی کار (دین) کښی (ځکه چه محمدی دین حق او ظاهر دی) او بلنه کوه (د خلقو توحید او عبادت د) رب خپل ته، بیشکه ته ئی خامخا په (هغه) سمه صافه لپاره (چه برابره تللی ده حق ته). او که جګړه کوی (په امر د دین کښی کفار) له تاسره نو ووايه (ای محمده! دوی ته) چه الله ښه پوه دی په هغه (جګړه او عناد) چه کوئ ئی تاسی الله به حکم وکړی په منځ ستاسی کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چه وئ تاسی چه په هغه کښی مو اختلاف کاوه (چه د دین امر دی)

تفسیر: ټول انبیاء د دین په اصولو کښی سره متفق دی. هوا د هر امت له پاره الله تعالیٰ د

عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کښې ټاکلې (مقرر کړې) دی چه د هغو سره سم به هغو امتونو د الله تعالیٰ عبادت کاوه، لکه چه دی محمدی امت ته هم یو خاص شریعت لېږل شوی دی لیکن د دین اصل تل تر تله یو شی ؤ او دی او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه د بل هیچا او هیڅ شی دپاره عبادت نه دی مقرر کړی شوی. نو ځکه په توحید او نورو متفق علیه دیني مسائلو کښې هیچا ته نه دی لایق او نه د هغه له حال سره څه مناسبت لری چه څه اختلاف او څه جگړه وکړی. کله چه کافران په داسی واضح او ښکاره شیانو کښې هم دعوی او جگړی وکړی نو تاسی د هغوی هیڅ پروا مه کوئ! تاسی په هم هغی سمی صافی لاری باندی روان اوسئ! او نور خلق هم هغی ته راوبولئ! او د معاندینو د جگړی فیصله الله تعالیٰ ته وسپارئ! چه هغه د دوی په گردو (تولو) حرکاتو ښه پوه او خبر دی. د قیامت په ورځ کښې به د دوی د دغو تولو اختلافونو او جگړو عملی فیصله وکړی، ته د دعوت او تبلیغ فرض اداء کړه! او د دوی په فکر کښې ډیر سر مه خوړوه! د داسی معاندینو علاج یوازی پاک الله سره دی.

تنبیه: د ﴿فَلَا تَزِرُ وَكَفَّيْنَا الْأَمْرَ﴾ مطلب دا هم کیدی شی کله چه د هر امت دپاره الله تعالیٰ بیل دستورالعمل مقرر کړی دی چه په هم هغه سلسله دغه محمدی امت ته هم نوی شریعت راغلی دی نو بیا د جگړی سبب څه شی دی؟ «وهذا قبل الامر بالقتال» ځینو مفسرینو د «منسک» معنی په ذبح او قربانی سره کړی ده مگر اقرب هم هغه ده چه مترجم قدس الله روحه اختیار کړی ده والله اعلم.

اَلَمْ تَعْلَمَنَّ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ ذٰلِكَ فِى كِتٰبٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ

آیا نه پوهیږئ ته (ای مخاطبه بلکه پوهیږئ) چه بیشکه الله پوهیږئ په هر هغه څه چه دی په آسمان کښې او (هر هغه څه چه دی په) ځمکه کښې بیشکه دا (مذکوره شیان لیکل شوی دی) په کتاب (لوح محفوظ) کښې بیشکه دا (علم، لیکل د لوح محفوظ، فیصله د قیامت) په الله آسان دی.

تفسیر: یعنئ د خدای جل جلاله علم د دوی په اعمالو کښې څه منحصر نه دی د الله تعالیٰ علم خو د آسمان او ځمکې په تولو شیانو باندی محیط دی او د ځینو مصالحو او حکمتونو په بناء تول واقعات د ده د علم سره سم په لوح محفوظ کښې ثبت او محفوظ دی او هم د انسانانو تول اعمال د دوی په عملنامو کښې لیکل شوی دی چه له هغو سره سم به د قیامت په ورځ فیصله کیږی او په دومره بې شمارو شیانو باندی په پوره ډول (طریقه) سره پوهیدل او د هغو تولو په ښه شان سره لیکل او د هغه سره مطابق د هر یوه فیصله صادرو د دغو تولو اجراء او انفاذ

پاک اللہ تہ ہیخ اشکال او سختی نہ لری او نہ ده ته په دغو کارونو او د نورو مشکلو چارو په کولو او تکمیل کښی (معاذ اللہ) غه تکلیف او ربر (رحمت) ورپیدا کیږی.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ٤١

او عبادت کوی (دغه کفار) غیر له الله د هغه شی چه نه دی نازل کړی (الله) په عبادت د هغه هیخ سند او د هغه شی چه نشته دوی ته په هغه باندی هیخ علم دلیل پوهه، او نشته ظالمانو ته هیخ مرسته (مدد) کوونکی (چه له عذابه ئی خلاص کړی).

تفسیر: دوی یوازی د خپلو پلرونو او نیکونو په تقلید کښی داسی کارونه کوی چه هیخ یو عقلی یا نقلی کوم برهان یا سند یا دلیل پری نه لری. (او نشته ظالمانو ته هیخ مرسته (مدد) کوونکی چه له عذابه ئی خلاص کړی او) له ټولو څخه لوی ظلم او بی انصافی دا ده چه پاک الله سره کوم شریک ودرولی شی. نو داسی ظالمان او بی انصافان خلق دی ښه په یاد ولری چه د دوی دغه شرکاء به د مصیبت په وخت کښی هیخ د دوی په ښه او په کار ورنشی او نه به په هغه وخت کښی له دوی سره کومه مرسته (مدد) وکړی شی.

وَإِذَا تَلَّٰ عَلَيْهِمُ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي
وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ
يَتَلَوْنَ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قُلْ أَفَأَنْبِئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذَلِكَُمْ
النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ٤٢

او کله چه ولوستل شی په دوی آیتونه (د قرآن) زمونږ په داسی حال کښی چه صاف واضح ښکاره دی نو پیژنی په مخونو د هغه کسانو کښی چه کافران شوی دی (آثار د) انکار (له حق څخه چه بدشکلی او خفگان دی) نژدی وی چه حمله وکړی (له ډیره قهره) په هغو کسانو چه لولی په دوی باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ ووايه (ای محمده! دوی ته چه) آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی (قهره حملی) ستاسی (چه دغه) اور (د دوزخ)

دی وعده کړی ده د دی (اور) الله له هغو کسانو سره چه کافران شوی دی او خامخا بد غای د بیرته ورتلو دی (دا اور د دوزخ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن د آیتونو چه د توحید او نورو په صافو بیانونو مشتمل دی له اوریدلو څخه د کفارو او مشرکینو رنگونه تور او شنه واورې او له ډیر خفگان نه ئی غیږی بدلی شی تر دی چه له ډیر قهر او غضب څخه لیونی شی او غواړی چه د قرآن په لوستونکو حمله وکړی لکه چه په ځینو وختونو کښی داسی هم کوی.

(ووايه ای محمده دوی ته آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی قهره او حملی ستاسی چه دغه اور د دوزخ دی) یعنی ستاسی له دی غیظ او غضب او له بد راتلو څخه زیات چه د آیتونو د تلاوت په وخت کښی درپیدا کیږی یو بل سخت او ډیر تریخ شی هم شته چه په هغه به تاسی په هیڅ ډول (طریقه) صبر ونه کړی شی او هغه د دوزخ اور دی چه د هغه وعده د کفارو سره شوی ده. اوس د دغو دواړو موازنه او تلنه سره وکړئ! او بیا فیصله وکړئ! چه د دغو دواړو څخه به د کوم یو تریخ ګوت تیږول تاسی ته نسبتاً آسان وی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاسْتَبِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا
لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٤٦﴾

ای خلقو بیان شوی دی تاسی ته یو مثال (غریب عجیب حال) پس غور کیږدئ تاسی هغه ته (چه دا دی) بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغو) غیر له الله نه له سره نشی پیدا کولی یو مچ هم او که راتول شی (دا تول معبودان ستاسی پیدا کولو د) هغه مچ ته (نو پیدا به ئی نه کړی شی) او که چیرې وتښتوی له دوی څخه مچ یو شی نو نشی خلاصولی دوی هغه شی له هغه مچ څخه، نو کمزوری دی دا طالب (چه د باطلو معبودانو عابد دی) او دا مطلوب (هم چه باطل معبود یا مچ دی).

تفسیر: دا ئی د توحید په مقابل کښی د شرک د بدی او قباح د ظاهرولو دپاره مثال بیان کړ چه ښائی هغه په ډیر ښه فکر او غور سره واورئ او ښه غور ورته کیږدئ او ښه پری وپوهیږئ! ګوندی له داسی رکیک او ذلیل حرکت څخه مخ وگرځوئ او لاس تری واخلي!

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ الآية - بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغوی) غیر

له الله شخه له سره نشی پیدا کولی یو مچ) یعنی مچ دیر ادنی او حقیر ساکین (جاندار) دی په هغو شیانو کښی چه دومره یو قدرت او قوت نه وی چه که تول سره یو مخای شی یو مچ هم نشی پیدا کولی یا که دغه مچ د دوی د نذرونو او نیازونو مخنی یو وړوکی شی (لکه د گلانو او عطریاتو یا د شاتو یا د نورو کوم بخرکی تری) وتختوی نو د دوی له لاسه نه کیږی چه هغه تری بیرته واخیستی شی ښه نو د مخمکی او آسمانونو د خالق په مخای (نعوذ بالله) د الوهیت په تخت باندی د داسی عاجزو او ناتوانو معبودانو کینول څومره حماقت او بی حیائی ده. رښتیا خبره خو هم دا ده چه مچ هم کمزوری دی او له مچ نه زیات کمزوری د دوی بتان دی او له بتانو شخه دیر زیات کمزوری د بتانو عبادت کوونکی دی چه دوی داسی حقیر او کمزوری شی خپل معبود او حاجت تر سره کوونکی گرځولی دی.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٢﴾

نه دی پیژندلی (دغو كفارو) او نه ئی دی تعظیم کړی د الله په حق پیژندلو او تعظیم د ده سره، بیشکه الله خامخا ښه قوی زورور دیر زبردست دی (په تنفیذ د احکامو خپلو کښی)

تفسیر: که پوهیدی نو داسی سپین سترگی به ئی ولی کوله؟ آیا د الله تعالی رفیع شان او قدر او منزلت دومره دی چه داسی کمزوری شیان د هغه سیال او شریک وگرځولی شی (العیاذ بالله) د الله تعالی د قوت او عزت په مقابل کښی خو د هغه لوی لوی مقربى پرښتى او انبیاء علیهم السلام هم مجبور او ناتوان دی چه اوس په لاندی متبرک آیت کښی د هغوی ذکر راغی.

اللَّهُ يُصْطَفَى مِنَ الْمَلَايِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ط

الله غوره کوی له پرښتو شخه استاخی (چه واسطه کیږی په منځ د الله او انبیاء کښی) او له خلقو شخه (هم غوره کوی استاخی)،

تفسیر: له ځینو پرښتو شخه د رسالت کار اخلی مثلاً جبریل علیه السلام او له ځینو انسانانو شخه چه پاک الله د دغه منصب دپاره انتخاب کړی هم دغه د رسالت کار اخلی ښکاره ده چه د هغوی درجه د نورو خلقو شخه دیره لوړه (اوچته) ده.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاو)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی په ټولو خبرو د دوی د ماضی او مستقبل ټول احوال وینی نو ځکه هغه حق لری چه د هر چا احوال او استعداد ته وگوری او سم له هغه سره ئی د رسالت په منصب فایز او بریالی (کامیاب) کړی ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ جزء ۸ (د الانعام ۱۲۴ آیت ۱۵ رکوع). حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی له ټولو خلقو څخه غوره هغه کسان دی چه د خدای جل جلاله پیغام رسوی، په پرستو کښی هم هغه پرښتی غوره دی. نو د دوی د هدایتونو پریښودل او د بتانو منل غومره باطل کار دی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَاللَّهُ تُرْجِعُ الْأُمُورَ ﴿٤٦﴾

پوهیږی (الله) په هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او په هغه څه چه وروسته د دوی دی، او خاص طرف د الله ته بیرته گرځولی کیږی ټول کارونه

تفسیر: یعنی هغوی هم اختیار نه لری په هر شی کښی اختیار د الله تعالیٰ دی (کذا فی الموضح) نو خاص الله تعالیٰ ته بیرته گرځولی شی ټول کارونه او هیڅوک د الله تعالیٰ په کارونو کښی د اعتراض حق نه لری، د الله تعالیٰ حکم، تدبیر، د انبیاء انتخاب او نور ټول کارونه ښه دی او د ده په حکم او اراده سره کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمُ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٧﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) رکوع کوئ تاسی! او سجده کوئ تاسی! (په لمانځه کښی) او عبادت کوئ تاسی! د رب خپل (نه د بل) او کوئ نیک کارونه (لکه صلة الرحمی او ښه اخلاق) دپاره د دی چه بری ومومئ (په نعمت او جنت سره)

تفسیر: د شرک د غندنی او د مشرکانو د سپکونی څخه وروسته مؤمنانو ته خطاب کوی چه تاسی یوازی د خپل یوه خدای تعالیٰ په بندگی لگیا اوسئ! او د هغه په حضور کښی د بندگی سرونه ښکته کړئ! او د عبودیت او عاجزی وچولی (تندی) مو هم هغه ته په ځمکه کیږدئ! او

نور د ښیګنی (فائیدی) ټول کارونه هم خاص د الله تعالیٰ دپاره کوئ غو دنیوی او اخروی ښیګنی (فایدی) او نیکی مو په برخه شی.

ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «ای مؤمنانو تاسی رکوع کوئ وروسته له دی نه په لمانځه کښی او سجده هم پکښی کوئ!» او دغه حکم ئی ځکه وکړ چه د اسلام په اوله کښی لمونځ تش په قیام او قعود سره ؤ او رکوع او سجده پکښی نه وه بیا دغه دواړه په دغه آیت سره فرض شول او که ئی مقصد مطلق لمونځ وی نو د رکوع او د سجدی ذکر او تخصیص به ئی ځکه کړی وی چه د لمانځه د لویو ارکانو څخه دی او بندګان د رکوع او سجدی په حالت کښی زیات د ستایلو وړ (لائق) دی امام شافعی رحمه الله علیه د رکوع او سجدی له دغه تخصیص څخه د تلاوت سجده مرادوی.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ
إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا
لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى
النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

او زیار (کوشش) کوئ په (لاره د جهاد، طاعت، او رضاء د) الله په حق د جهاد د هغه سره (چه ورته وړ (مستحق) او لائق دی)، دغه (الله) غوره کړی بیئ تاسی او نه ئی دی ګرځولی (نه ئی دی ایښی) په تاسی په دین کښی هیڅ حرج (مشقت او اشکال)، (متابعت وکړئ د) دین د پلار خپل چه ابراهیم دی، دغه (الله) ونومولی تاسی مسلمانان پخوا (له دغه قرآن څخه په نورو آسمانی کتابونو کښی) او په دغه (قرآن) کښی (هم) دپاره د دی چه شی رسول (ستاسی محمد) شاهد (ښوونکی) په تاسی (د تبلیغ خپل) او چه شی تاسی (ای مسلمانانو) شاهدان (ښوونکی) په نورو خلقو (د تبلیغ د نورو انبیاء) نو قائموی (سم اداء کوئ تاسی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ تاسی زکوة او ښه ټینگ ونیسئ تاسی (دین د) الله دغه (الله) مالک دی ستاسی پس ښه مالک دی (الله) او ښه مرسته (مدد) کوونکی دی (الله).

تفسیر: د خپل نفس د تهذیب او د دنیوی چارو د سمون دپاره داسی پوره زیار (کوشش) کوئ چه د دی لوی او اهم مقصد دپاره وړ (مستحق) او لایق او د هغه له شان سره موافق وی آخر د دنیوی مقاصدو د بری او کامیابی دپاره تاسی څومره تکلیفونه او زحمتونه په ځان اخلئ! دا خو د دین او د آخرت د دائمی بری او کامیابی لاره ده چه په هغی کښی هر څومره زحمت او محنت ومومئ بیا هم د انصاف له مخی کم دی.

تنبیه: د «مجاهده» په لفظ کښی هر قسم کونښتونه، د ژبی وی که د قلم، مالی وی که بدنی شامل دی او هم د «جهاد» تمام اقسام جهاد مع النفس، جهاد مع الشیطان جهاد مع الکفار، جهاد مع البغاة، جهاد مع المبطلین د هغه لاندی داخل دی.

(﴿هُوَ أَجْمَلُكُمْ﴾ دغه الله غوره کری یی تاسی ای مؤمنانو د خپل دین د طاعت او نصرت دپاره) یعنی له ټولو څخه اعلیٰ او افضل رسول او له ټولو شرائعو څخه ئی اکمل شریعت درکړ او په تمامه دنیا کښی د الله تعالیٰ د پیغام رسولو دپاره ئی تاسی غوره او منتخب کړئ! او په گردو (ټولو) امتونو باندی تاسی ته فضیلت دروېاښه.

(﴿وَمَا جَعَلْ عَلَيْكَ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ او نه دی گرځولی او نه دی ایښی په تاسی په دین کښی هیڅ حرج مشقت او اشکال) یعنی په دین کښی ئی هیڅ داسی یو اشکال نه دی پریښی چه د هغه کول سخت او مشکل وی په احکامو کښی ئی د هر ډول (طریقه) رخصتونو او آسانو لحاظ ساتلی دی دا خو بېله خبره ده چه تاسی یو آسان کار په خپل ځان مشکل وگرځوئ! (﴿مَلِكًا أَيْبُكُمْ إِبْرَاهِيمَ﴾ متابعت وکړئ! ای مؤمنانو د دین د پلار خپل چه ابراهیم علیه السلام دی کله چه ابراهیم علیه السلام د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم په اجدادو کښی شامل دی نو ځکه د گرد (ټول) امت پلار شو یا به دا مراد وی چه د عربو پلار دی ځکه چه د قرآن پوښی مخاطبان هم دوی وو.

(﴿هُوَ شَكْرُ الْمُسْلِمِينَ﴾ دغه الله تعالیٰ یا ابراهیم علیه السلام ونومولئ تاسی مسلمانان یعنی الله تعالیٰ په پخوانیو کتابونو او په دی عظیم الشان قرآن کښی ستاسی نوم «مسلم» ایښی دی چه معنی ئی حکم منونکی، وفا خوښوونکی دی یا ابراهیم علیه السلام له پخوا څخه ستاسی نوم مسلمان ایښی دی کله چه پخپله دعاء کښی ئی ویلی وو ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَّكَ﴾ د البقره (۱۵) رکوع. او په قرآن کښی هم ښائی د هم ده په غوښتنه دغه نوم په تاسی ایښود شوی وی په هر حال ستاسی نوم «مسلم» دی. اگر که نور امتونه هم مسلمانان وو مگر دغه لقب ستاسی له پاره غوره او ټاکل (مقرر) شوی دی نو ښائی پری فخر وکړئ.

(﴿يَكُونُ الرَّسُولُ شَهِيدًا﴾ الآية - دپاره د دی چه شی رسول ستاسی محمد صلی الله علیه وسلم شاهد ښوونکی په تاسی د تبلیغ خپل او چه شی تاسی ای مسلمانانو شاهدان ښوونکی د تبلیغ د نورو انبیاء) یعنی تاسی ئی د دی دپاره غوره کړئ چه تاسی نورو امتونو ته ښوونه وکړئ او رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته ښوونه وکړی او دغه امت چه له ټولو څخه وروسته راغلی دی.

غرض ئی دا دی چه دی د نورو تولو امتونو غلطی اصلاح کری او گردو (تولو) ته سمه صافه لاره وښیئ گواکی هغه مجد او شرف چه د ده په برخه شوی دی له هم دی وجه دی چه دی د گردی (تولی) دنیا معلم (ښوونکی) وگرځی او په تبلیغی جهاد کښی مصروف واوسی.

تنبیه: نورو مفسرانو (شهیداً) او (شهداء) د شاهد او گواه په معنی اخیستی دی کله چه د قیامت په ورځ کښی نور امتونه انکار وکړی چه انبیاء الله علیهم السلام مونږ ته تبلیغ نه دی کری او له انبیاءو څخه شاهدان وغوښتل شی نو دوی به محمدی امت د شاهد په ډول (طریقه) وړ وړاندی کری او دغه امت به داسی شاهی اداء کری «بیشکه چه دغو انبیاءو علیهم السلام د دعوت او تبلیغ وظائف انجام کری دی او د الله تعالیٰ حجت ئی قائم کری دی» کله چه له دوی ځنی پوښتنه وشی چه دا خبره تاسی ته څرنگه معلومه شوه نو ځواب به ورکړی چه «دغه اطلاع مونږ ته زموږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راکړی ده چه د ده په صداقت باندی د الله تعالیٰ محفوظ کتاب قرآن کریم شاهد دی» گواکی دغه فضل او شرف ئی څکه درکړی دی چه تاسی په یوی عظیم الشانی دعوی کښی د یوه معزز شاهد او گواه په شان دریدونکی یی، لیکن ستاسی د دغی شاهی اوریدل او اهمیت هم ستاسی د معظم رسول په برکت او طفیل سره دی چه هغه به ستاسی تزکیه کوی.

(﴿قَاتِلُوا الصَّالَةَ وَاَتُوا الزَّكَاةَ﴾ نو قائموئ سم اداء کوئ سره له تولو حقونو لمونځ او ورکوئ زکوٰۃ او ښه ټینگ ونیسئ دین د الله دغه الله مالک دی ستاسی الخ) یعنی د الله تعالیٰ د انعاماتو قدر وکړئ! او د خپل نوم او لقب، فضل او شرف، پت او عزت وساتئ! او ښه وپوهیږئ چه تاسی د ډیرو لویو لویو کارونو دپاره درولی شوی یی نو څکه ښائی چه تاسی رومی خپل ځان د ښو عملونو ښه نمونه وگرځوئ! او په هر کار کښی د الله تعالیٰ پری کلک په خپلو منگلو کښی ونیسئ! او د یوی ذری په اندازه هم د حق له لاری څخه دی خوا او هغه خوا لار نشئ! نور تول کمزوری وسائل او وسائط پریږدئ! بیا نو د الله تعالیٰ په فضل او رحمت باندی اعتماد ولرئ! او یوازی هم دغه الله تعالیٰ خپل مولیٰ او مالک وکنئ! چه له هغه نه بل ښه مالک او مددگار به له کومه وموئ! ربنا اجعلنا من مقيمي الصلوة وموتی الزکوٰۃ والمعتصمين بک والمتوکلين عليك فانت مولانا وناصرنا فنعم المولیٰ انت ونعم النصیر انت»

«تمت سورة الحج بفضلہ ومنه فله الحمد وعلىٰ نبیہ الصلوة والتسليم»

سورة المؤمنون مكية وهى مائة وثمانى عشرة آية وست ركوعات رقمها (۲۳) تسلسلها حسب النزول
(۷۴) نزلت بعد سورة «الانبيا»

د «المؤمنون» سورت مكى دى (۱۱۸) آیات (۶) ركوع لرى
په تلاوت كښى (۲۳) او په نزول كښى (۷۴) سورت دى
وروسته د (الانبيا) له سورت نه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ^۱ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَشِعُونَ^۲

په تحقيق بريالى (بهرمن - كامياب) شوى دى مؤمنان هغه (مؤمنان) چه دوى
په لمونځونو خپلو كښى عاجزى كوونكى وپريدونكى دى (له الله نه)

تفسير: د «خشوع» معنى دا ده چه د بل چا په مخ كښى په خوف او هيبت سره ساكن او
سربښته كرى لكه چه ابن عباس رضى الله تعالى عنه د ﴿خَشِعُونَ﴾ تفسير په «خائفون ساكنون»
سره كرى دى او د ﴿تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ فَاصْبَتْ وَرَبَّتْ﴾ آيت هم
دلايت كوى چه په «خشوع» كښى يو قسم سكون او تذلل معتبر دى.

په قرآن كريم كښى «خشوع» د «وجوه - ابصار - اصوات او نورو» صفت درولى شوى
دى. او په دغه آيت كريمه د ﴿الَّذِينَ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَضَعُوا نُفُوسَهُمْ﴾ كښى د قلب صفت
ښوولى شوى دى. معلوميږي چه اصلاً «خشوع» د زړه كار دى او د نورو بدنې اعضاؤ خشوع د
زړه د خشوع تابع ده كله چه په لمانځه كښى قلب خاشع - خائف - ساكن او ښكته شى نو
خيالات هم د دى خوا او د هغى خوا د مشغولتيا او مگرځيدو څخه فارغ او په هم هغه يو
مقصود باندې تينگ دريږي نو بيا د خوف - هيبت - سكون خضوع او خشوع آثار پر بدن هم
ظاهريږي مثلاً د اوږو - سر - او سترگو ښكته غورځول په ادب سره لاس تر نامه لاندې تړلى
درديدل - دى خوا او هغى خوا ته نه كتل - له خپلو كالپو (جامو) او ويښتو او نورو شيانو سره
لوبى نه كول - د گوتو نه تركول - او په دى قسم د «خشوع» د لوازمو څخه نور افعال او احوال
هم شته.

په احاديثو كښى د حضرت ابوبكر صديق رضى الله تعالى عنه او عبد الله بن زبير رضى الله تعالى
عنه څخه منقول دى چه دوى به په لمانځه كښى داسى ساكن
او آرام وو لكه يو بى ساه لرگى. او ويل كيده چه دغه د لمانځه خشوع ده.

فقهاء په دغه مسئله کښې اختلاف لری چه آیا لمونځ بی له خشوع څخه صحیح او مقبول وی که نه؟ په «روح المعانی» کښې ئی لیکلی دی چه خشوع د لمانځه د اجزاء دپاره شرط نه دی هوا د قبول الصلوة دپاره شرط دی. ځما په نزد دغسی ویل بهتر دی چه د حسن القبول لپاره شرط دی والله اعلم.

دلته د تفصیل ځای نشته په «احیاء العلوم» او د هغه په شرح کښې دی تفصیلات ولیدل شی! په هر حال مونږ مؤمنانو ته انتهائی فلاح او اساسی نجات په هم دغه کښې حاصلیږی چه سره له خشوع او خضوع خپل لمونځونه اداء کړو. او په هغو اوصافو سره دی موصوف اوسو چه په دغه مبارک آیت کښې اوس بیانېږی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی له ناکارو (بدو اقوالو بدو افعالو) څخه مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی په فضولو او بیکارو مشاغلو کښې خپل وقت نه ضائع کوی که کوم بل سری لغو او چتی (بیکاره) او مهملی خبری یا افعال کوی نو د هغو له اوریدلو او کتلو څخه مخ اړوی. او ده ته د عبودیت د وظائفو له ایفاء کولو څخه دومره وقت او فرصت نه وی میسر چه په دغسی بی فائدی جګړو او فضولو خبرو کښې ځان اخته کړی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٢٥﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (تل) د زکوٰة اداء کوونکی دی (چه د مالی فعلی او قولی عباداتو جامع دی).

تفسیر: یعنی دغه د دوی عادت دی چه تل زکوٰة اداء کوی او داسی نه دی چه کله ئی ورکوی - او کله ئی نه ورکوی - غالباً له هم دی جهته د ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ په ځای ئی د ﴿لِلزَّكَاةِ﴾ ترکیب اختیار فرمایلی دی. ځواکی دا ئی ښودلی دی چه د زکوٰة اداء د دوی مستمر کار دی - محقق شیخ الهند رحمة الله علیه په «تل د زکوٰة ورکونکی دی» سره په دغه لوری هم اشاره وکړه. ځینو مفسرینو دلته زکوٰة د طهارت او پاکیزګی یا د نفس د ترکیبی په معنی اخیستی دی ځواکی دغه آیت ئی د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّى﴾ او د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّى﴾ پشان مقرر کړی دی. که دغسی مراد وی نو د هغه مفهوم دی عام کیښود شی چه په هغه کښې د بدن د زړه او د مال پاک ساتل ګرد (تول) داخل شی - زکوٰة او صدقات هم یو قسم مالی تطهیر دی

﴿حَذَرْنَا مِنْهُمُ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا﴾ جزء ۱۱ (د التوبة ۱۳ رکوع ۱۰۳ آیت) د داسی ویلو چه دغه آیت مکی دی او په مکی معظمی کښی لا زکوة نه ؤ فرض شوی، ابن کثیر رحمة الله علیه جواب داسی ورکړی دی چه د زکوة اصلی مشروعیت په مکه کښی شوی ؤ هو! - د هغه د مقادیرو او نصبو او نورو تشخیص وروسته د مدینې منورې له راتگه وشو والله اعلم.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَفْوَاجِهِمْ حَفِظُونَ ۝ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی فروجو (غای د شهواتو) خپلو لره ساتونکی دی (له سفاح خخه) مگر پر ښځو خپلو یا پر هغو وینځو چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د دوی پس بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (په ورتلو سره ښځو او وینځو خپلو ته) پس هر څوک چه وغواړی (دفع د شهوت) غیر له دغو (ښځو او وینځو خپلو) نه پس دغه کسان هم دوی دی تجاوز کونکی (له حده)،.

تفسیر: یعنی له خپلی منکوحی ښځی یا وینځی خخه ماسوا بله کومه لیاره د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو دی د حلالو له حدودو وتونکی دی په دی کښی زنا - لواطت او استمناء بالید او نور گورد (تول) غیرمشروع صورتونه راغلل - بلکه غینو مفسرینو د «متع» پر حرمت هم پر هم دغه آیت استدلال کړی دی - وفيه کلام طویل لایسه المقام - راجع روح المعانی تحت هذه الآية الکریمة.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رِعُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی امانتونو خپلو لره او عهدونو خپلو ته (که د خالق وی که د مخلوق) رعایت کونکی دی (چه بیوفائی او خیانت پکښی نه کوی).

تفسیر: یعنی د امانت او قول او اقرار حفاظت کوی - خیانت او بد عهدی نه کوی نه د الله تعالیٰ په معاملاتو کښی او نه د بندگانو په چارو کښی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿١﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (همیشه) پر لمونځونو خپلو ساتنه کوی (چه تل ئی سم اداء کوی سره له ټولو حقوقو).

تفسیر: یعنی تل لمونځونه د هغو پر اوقاتو، د آدابو او حقوقو له رعایت سره اداء کوی د دنیوی معاملاتو د مشغولیت لامله (له وجی) د الله تعالیٰ له ذکره او فکره نه غافلیدئ. تر دی ځایه پوری ئی د مفلحینو مؤمنینو شپږ صفات او خصال بیان وفرمایل (۱): - سره له خضوعه او خشوعه د لمونځونو اداء کول - یعنی په زړه او بدن سره د الله تعالیٰ په طرف رجوع او ورمائل کیدل.

(۲): - د باطلو - لغو - او بیباکو خبرو او ناکارو کارونو څخه ځان بیل ساتل

(۳): - د زکوٰۃ یعنی مالی حقوق اداء کول. یا خپل نفس او مال پاک ساتل.

(۴): - نفسانی شهوات پخپل واک (قبضه) او اختیار کښی ساتل.

(۵): - د عهد او امانت حفاظت یعنی د گردو (ټولو) معاملاتو درست او منظم ساتل.

(۶): - او په آخر کښی ئی بیا د لمونځونو د قیام تاکید وفرمایه چه په پوره ډول (طریقه) سره ئی حفاظت وکړی چه پخپلو اوقاتو او آدابو او شروطو له رعایت سره اداء کرل شی. له دی نه ظاهریږی چه د لمانځه حق د الله تعالیٰ په نزد دیر لوړ او اعلیٰ او خورا (دیر) مهم بالشان څیز دی چه دلته ئی خپله خبره پر هم هغه باندی شروع او پر هم هغه باندی ئی ختمه کړه.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣﴾

هم دغه (مؤمنان موصوف په دغو شپږ واړو صفاتو) هم دوی دی وارثان (لائقان نه نور څوک) هغه (وارثان) چه میراث به اخلی (ویریا اعلیٰ جنت د) فردوس (د آدم یا د دوزخیانو برخه به هم اخلی) دوی په دغه (جنت الفردوس) کښی تل پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: د جنت د میراث موندلو په نسبت لازمه معلومات پخوا له دی نه لیکلی شوی دی (دا بیان ؤ د «معاد» نو له دی سره مناسب دی بیان د «مبدأ» نو ځکه ورپسی داسی فرمائی)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾

او قسم دی خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان (آدم) له خالصی (صافی له خیری ویستلی شوی) ختو نه

تفسیر: څکه چه غمونږ د گردو (تولو) پلار حضرت آدم علیه السلام له منتخبی او غوره کړی شوی خاوری څخه پیدا کړی شوی دی او برسیره پر هغه تمام بنی آلمان له نطفی څخه پیدا کیږی چه دغه نطفه هم له ځمکی څخه بالوسيله متشکله کیږی چه د منتخبو او غوره کړیو شیانو خواړه او د اغذیه و عصاره او خلاصه ده.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٧﴾

بیا وگرځاوه کیښود مونږ (اولاده د) دغه (آدم) نطفه (ترلی شاڅکی د منی) په یو قرارگاه محکم (رحم کښی)

تفسیر: یعنی د مور په رحم کښی چه له هغه ځایه بل هیچیری نشی خوځیدلی.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظًا فَكَسَوْنَا الْعِظَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَرَكْنَا إِلَهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٨﴾

بیا وگرځوله مونږ دا نطفه توته د وینو (کلهکه سړیښناکه) بیا وگرځوله مونږ دغه توته د وینو یوه وړه بوتی د غوښو بیا وگرځوله مونږ دا بوتی د غوښو هډوکی بیا ور واغوستله مونږ دی هډوکو ته (پس له پیدا کولو د رگونو او د پلو او نورو) غوښه بیا مو (ژوندی) پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) پس ډیر لوړ لوی دی شان د الله (په قدرت او په حکمت خپل کښی) چه ډیر ښه پیدا کوونکی (صورت تړونکی) دی (له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو څخه خلقاً)

تفسیر: یعنی د غوښی یوه برخه کلکوی او تری هډوکی جوړوی او د هډوکو پر قفس (دانچه) او سلسله (لیر) رگونه - پلۍ - تارونه او د بدن نور محتاج الیه د پیدا کولو څخه وروسته غوښی او پوستکی زرغونوی پخوا له دی نه (په ۱۷ جزء د الحج د سورت په (۱) رکوع کښی د انسان د

تخلیق هم دغه کیفیت بیان کری شوی دی.

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ - بیا مو ژوندی پیدا کر دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) یعنی د روح د پوکولو په سبب ئی له دی نه یو ژوندی وینس انسان جوړ کړ چه پر دغه ذی روح انسان وروسته له دی نه د طفولیت (بچپنه)، شباب (زوانئ)، کهولت (پوخ عمر) او شیخوخت (بداولی) ډیر احوال او ادوار او مراحل تیریری یا دا چه اول جماد و اوس ئی حیوان کړ پخوا پروند، کون، گونگ و اوس ئی لیدونکی اوریدونکی ویونکی کړ ځکه ځمونږ امام اعظم رحمه الله علیه وائی «که څوک هڅی له چا څخه په غصب واخلی او بیا ده څخه چرگوری شی نو دا غاصب ضامن د هڅی دی نه د چرگوری ځکه چه دا اوس بل څیز شوی دی.»

﴿قَبْرَهُ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾ - پس ډیر لوی لوړ دی شان د الله په قدرت او په حکمت خپل کښی چه ډیر ښه پیدا کوونکی صورت ترونکی دی له نورو ټولو پیدا کوونکیو صورت ترونکیو مصورانو نه خلقاً) یعنی هغه الله تعالیٰ چه په نهایت ښه ډول (طریقه) او ښانست د انسان تمام اعضاء او قوی ئی په ډیر ښه قالب کښی جوړی کری دی او د هغه خلقت ئی سم له حکمت سره نهایت موزون او متناسب گرځولی دی ډیر لوی او لوړ ذات او عالی صفات دی اعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فائده: سره له دی چه الله تعالیٰ خالق د تمام موجوداتو دی یعنی ځمکی، آسمانونه، عرش، کرسی لوح - قلم - جن - ملائک - لمر - سپوږمۍ ستوری - جبال - بحار - اشجار - انهار او داسی نور ډیر اشیاء ئی پیدا کری دی مگر په هیڅ یوه باندی ئی داسی ثناء په ذات پاک خپل ونه ویله لکه په پیدا کولو د انسان له دی نه دا خبره معلومه شوه چه انسان ورته ډیر معزز او مکرم دی ځکه ئی فرمایلی دی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا نَبِيَّكَ﴾ الآية - خامخا په تحقیق کرامت عزت ورکری دی مونږ ځامنو د آدم ته.

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾

بیا بیشکه تاسی پس له دی ژوندی کولو د تاسی (په دغه پاس طریقه سره) خامخا مړه کیدونکی یی

تفسیر: یعنی ستاسی وجود ذاتی او خانه زاد نه دی بلکه مستعار او د الله تعالیٰ عطاء او بخشش دی لکه چه د موت په لیرلو سره د هغه گردی (ټولی) نقشی وړانوی او تاسی په هغه وقت کښی د مرگ له زورورو او قوی منگلو څخه خپل ژوندون نشی ساتلی نو معلوم شو چه بل کوم او قاهر قوت او قدرت ستاسی پر سرونو شته چه ستاسی د وجود ژوندون او بقاء زمام ئی ټینگ د خپل قدرت په لاس نیولی دی او هر وقت چه اراده او مشیت وفرمائی هغه پریردی او خوشی کوی ئی یا ئی بیرته راکاږی فسبحان الله احسن الخالقین.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٧﴾

بیا بیشکه تاسی په ورغی د قیامت کښی بیا ژوندی راپاشول شی (له قبورو له لپاره د جزاء .

تفسیر: هغه لوی ذات چه اول ځلی ئی پیدا کړی ؤ هم هغه دوهم ځلی هم بیا ژوندی راپاشوی پرمپی د وجود مستور قوتونه او د اعمالو نتائج پخپل ډیر کامل صورت سره ظاهر او دغه په اثبات رسوی چه دومره یوه لویه کارخانه می خوشی چتی (بیکاره)، بی نتیجی، عبث او د لویو او ساعت تیری لپاره نه وه جوړه کړی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ

او خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ پاس په سر د تاسی اووه لیاری (۷ آسمانونه).

تفسیر: د «طرائق» معنی د څینو مفسرینو او لغوبینو په نزد «طبقات» ده یعنی د اسمان اوه طبقی مو لاندی باندی جوړی کړی دی فهذا کما قال ﴿كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سُلُوكٍ طَبَاقًا﴾ (د نوح ۱۵ آیت (۱) رکوع (۲۹) جزء) او ځینی د «طرائق» معنی لیاری آخلی یعنی اوه لیاری مو جوړی کړی دی چه د پرېستو د تللو او راتللو معبری دی ځینی معاصر مصنفین له ﴿سَبْعَ طَرَائِقَ﴾ څخه د اوو سیاراتو مدارات مرادوی والله اعلم.

وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٨﴾

او نه یو مونږ له (مگردو (تولو) احوالاتو د) مخلوقاتو (خپلو څخه) غافله بی خبره

تفسیر: یعنی هر څیز مو په پوره انتظام او محکموالی او خبرداری سره جوړ کړی دی او د ده د حفاظت او بقاء له طریقو څخه مونږ پوره باخبره یو په سمایه ؤ اجرامو او سفلیه ؤ مخلوقاتو کښی کوم یو داسی څیز نه دی چه ځمونږ د علم او قدرت له احاطی څخه خارج وی که نه دغه گرد (تول) نظم ترتیب او تنسیق سره گډود او خراب تراب کیوی.

﴿يَعْلَمُ تَابِثَاتٍ بِفِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا﴾ الآية - جزء ۲۷

د الحديد ۴ آيت (۱) ركوع .

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يَبْقَدِرُ فَاَسْكَنَتْهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لَقَدِيرُونَ ﴿١٨﴾

او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه په اندازه (کفاف د خیر او صلاح د خلقو) نو ومو درولی دغه (اوبه) په ځمکه کښی او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی (اوبو) هر ورو (خامخا) قادر یو (لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم).

تفسیر: یعنی رابخته کړی دی مونږ له لوری د آسمانه اوبه په هغه میچ چه د مخلوقاتو ښیگنه (فایده) پکښی وینو) نه دغومره زیاتی چه بی وخته او بی موقعه تباہ او توی لاری شی او نه دومره لږی مو درکړی چه ستاسی ضروریاتو ته کفایت ونه کړی.

﴿فَاَسْكَنَتْهُ﴾ الآية - پس ومو درولی حصارى کړی مونږ دغه اوبه په ځمکه کښی (الخ) یعنی ځمکه د باران اوبه پخپل منځ کښی غځیښی او جذب کوی ئی چه بیا مونږ دغه اوبه تری د کاریزو کوهیو او برمو او نورو په وسیله راویاسو او تری استفاده کوو یا پخپله دغه اوبه د چینو او زیمونو ځمکو په وسیله بهیږی (یا ئی دروو د ځمکی په سر هم په تالابونو دندونو او نورو ظرفو کښی).

﴿وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لَقَدِيرُونَ﴾ او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی اوبو هر ورو (خامخا) قادر یو لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم) یعنی که باران درباندی ونه واورو نو څوک به ئی درباندی اورو؟ او که ئی در باندی اورو خو د شرب ارواء او د استفادی وسائل او وسائط درڅخه واخلو او تاسی ته داسی قوت او قدرت در نه کړو چه تری گټور (فائده مند) شی (مثلاً دومره ئی ژوری بوځو چه تاسو ئی ونه شی ایستلی یا ئی ژر تر ژره وچی او بیا ئی په هوا کښی گدی کړو یا ئی تروی او سخا کړو دغه کارونه او نوری گردی (تولی) چاری ځمونږ له قدرته پوره دی نو ستاسی له لاسونو څخه څه پوره دی او څه به کولی شی؟.

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَبَّتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَاوَاكِهِ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾

پس پیدا کړی دی مونږ تاسی ته په دی (اوبو) سره باغونه رنگارنگ له خرماگانو او (له) انگورو چه شته تاسی ته په دی (باغونو) کښی میوی ډیری او له دغو (باغونو) څخه خورئ تاسی (میوی)

تفسیر: یعنی په هغو د پسرلی او بهار د لیدلو څخه خوشالیرئ او د هغو د حاصلاتو څخه ځینو د تفکه په ډول (طریقه) او ځینی د غذا په صورت استعمالوئ!.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِاللِّدْنِ وَصِبْغٌ لِلْأَكْلَيْنِ ۝۱۰

او (بل پیدا مو کړه هغه) ونه چه وځی له (غره د) طور سینا څخه چه زرغونیږی له غورو سره او له انگولی (سالن) سره دپاره د خوړونکیو.

تفسیر: یعنی د خوونی (زیتون) ونه چه تری تیل ووځی چه د مېلو او نورو په مصرف رسیږی او ډیر زیات خلق ئی د کتغ (سالن) په شان استعمالوی - د خوونی ذکر ئی په خصوصیت سره وفرمایه ځکه چه د هغه فوائد زیات دی او د یوه مخصوص فضل او شرف حیثیت لری. ځکه د «التین» په سورت کښی پری قسم هم یاد شوی دی د طور غره په لوری نسبت کول هم د هم دغی (خوونی) زیتون د فضیلت او برکت ښکارولو لپاره دی ځکه چه په هغه وقت کښی به هلته د دغی خوونی ونی ډیری زیاتی وی.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝۱۱

او بیشکه چه تاسی ته په څاروو کښی خامخا عبرت دی چه څښوؤ مونږ تاسی ته له هغو پیو نه چه په گیدو د دوی کښی دی او شته تاسی ته په دغو (څاروو کښی) منافع (گټی فائدی) ډیری او له دوی (د ځینو اجزاؤ څخه) خورئ تاسی (شودی غوښی او نور)

تفسیر: د نباتاتو (ترکودی) څخه وروسته د حیواناتو (ساکښانو) ذکر دی یعنی د حیواناتو شودی مونږ په خپل قدرت سره پر تاسی څښوو او ډیری زیاتی فائدی مو د تاسی لپاره د دغو حیواناتو په وجود کښی ایښی دی تر دی چه د ځینو حیواناتو د غوښو خوراک مو هم پر تاسی حلال کړی دی .

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

او پر دغو (خاروو) او پر بیریو باندی بارولی شی تاسی (په بر او بحر کښی).

تفسیر: یعنی په وچه کښی د حیواناتو (او نورو نقلیه و سائلو) په وسیله او په اوبو کښی د بیریو کشتیو (او جهازونو او نورو نقلیه و سائلو) په واسطه (او هم داسی په هوا او نورو کښی) نقل او حرکت کوئ او له یوه لری غایه بل لری غای ته درومی! او ډیر درانه درانه شیان او سامان مو پری باروئ د کشتی په مناسبت وروسته د نوح علیه السلام قصه هم ذکر فرمائی چه په څه شان الله تعالی پری بیری جوړه کره چه د عظیم طوفان په وقت کښی د مؤمنینو د نجات ذریعه وگرځیده، بیا د نوح علیه السلام په مناسبت د ځینو نورو انبیاء واقعات هم ذکر فرمائی بنائی دلته د دغو قصصو په بیان کښی دغه طرف ته هم اشاره وی لکه چه په پاس آیات کښی ستاسی د جسمانی ضروریاتو د انتظام مذکور ؤ هم داسی پاک رحمن ستاسی د روحانی حوائجو او ضروریاتو سر انجامولو دپاره د دنیا له ابتداء څخه د وحی او رسالت سلسله هم قائمه فرمایلی ده یا داسی وایی چه پاس د قدرت د دلائلو او نښو د بیان فرمایلو څخه د توحید په لوری متوجه کول مقصود ؤ، نو د هغه د تکمیل دپاره ئی دلته د نبوت سلسله شروع کره چه په ضمن کښی د انبیاء علیهم السلام او د هغه د متبعینو د ښو انجامونو او د مکذبینو او معاندینو د بدو انجامونو تذکره ده خو مو ښه په زړه کښی غای ونیسی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ لِقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَأَسْمِعْنَا هَذَا إِلَىٰ آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم خپل ته نو وویل (نوح) ای قومه څما عبادت کوئ تاسی (یواځی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ معبود غیر له دغه (الله) آیا پس نه ویریئ تاسی (له عذابه د الله) پس وویل هغو مشرانو چه کافران شوی وو له قومه د دغه (نوح) خپلو اتباعو ته) چه نه دی دا نوح مگر

یو انسان دی په شان ستاسی اراده لری د دی خبری چه مشر شی پر تاسی باندی او که اراده وفرمائی الله (د لیږلو د رسول انسانانو ته نو) خامخا لیږلی به ئی وی پرېستی (نه انسانان) نه دی اوریدلی مونږ دا (چه رسول بنی آدم وی یا توحید) په هغو پلرونو غمونږ کښی چه پخوا وو

تفسیر: یعنی په ده کښی څه فرق شته چه دی رسول شی او تاسی نه شی؟. دی غواړی چه مشرتوب ځان ته حاصل کړی نو ځکه دغه پلمه (تدبیر) او چل ئی جوړ کړی دی. که نه که الله تعالی رسول لیږه نو بل سړی پری دریدلی ؤ چه هم دا ئی رالیږلی دی - او پرېسته به ئی نه وی رالیږلی. مونږ داسی عجیبه خبره له سره نه ده اوریدلی چه یو غمونږ په شان سړی او معمولی انسان د الله تعالی رسول شی او نورو گردو (تولو) معبودانو ته بد ووائی او له منځه ئی ورکړی او داسی دعوت او بلنه وکړی چه تاسی یواځی د احد او واحد الله تعالی عبادت وکړئ! او بل هیڅوک مه منئ! (دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده).

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بَرَّاهُ جَنَّةٌ فَتَرَىٰ صُورًا يَهُ حَتَّىٰ جِينٌ ۝۲۵

نه دی (دا نوح) مگر یو داسی سړی دی چه په ده پوری نښتی دی لیونتوب سودا پس انتظار کوئ تاسی ده ته تر یوه وخته پوری (چه جوړ شی یا مړ شی)

تفسیر: دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده چه معلومیږی چه د دی غریب دماغ خراب او فکر ئی له کاره وتلی دی که نه د گرد (تول) قوم په خلاف او خپلو پلرونو او نیکونو له اصوله مخالف داسی خبری به ئی ولی له خولی ایستلی چه هیڅوک پری یقین او باور نشی کولی! آیا که دا کار ښکاره لیونتوب نه دی نو څه دی؟ ښه خو دا ده چه تاسی څو ورځی صبر وکړئ! او انتظار وکړئ! گوندی څه مدت وروسته دی په سد او په هوش راشی - او د جنون او د سودا د دغی دوری څخه افاقه ومومی او جوړ شی - یا دی پخپلو هم دغو ویلو ویلو کښی مړ شی او سا ئی وخیږی او دغه قصه پای (آخر) ته ورسپړی (العیاذ بالله)

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كُنْتُ بَرًّا ۝۲۶

وویل (نوح) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره په سبب د دی چه تکذیب ئی وکړ ځما.

تفسیر: یعنی کله چه د نوح علیه السلام گرد (تول) زیار (محنت) او کوشښ بیکاره ثابت شو

- او د نهه نیمو سوو کلونو گرد (تول) زیار (محنت) او زحمت ئی ورته بی ثمره او بی نتیجی څرگند شو. او موفق نه شو چه دغه کفار د ضلالت له لیاری څخه چپ او د هدایت پر سمه لیاره ئی ور روان کړی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض او فریاد وکړ چه یاالله! اوس د دغو اشقیایو په مقابل کښی غما امداد وفرمایه ځکه چه ظاهراً دغه خلق غما د تکذیب څخه مخ گرځوونکی نه دی او د نورو خپلو راتلونکو نسلونو او اولادونو افکار او عقائد هم خرابوونکی دی.

فَاَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
وَوْحَيْنَا إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنْوُورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

پس وحی وکړه مونږ دغه (نوح) ته داسی چه اوس جوړه کړه یوه بیړی په لیدلو (ساتلو) غمونږ او په وحی (امر او ښودنی) غمونږ پس کله چه راغی امر (حکم) غمونږ (پر نزول د عذاب سره) او راوختیده (په اوبو) تنور پس ورننېسه (سواره کړه) په دی بیړی کښی له هره قسمه جوړه جوړه دوه دوه (نر او ښځه) او اهل (بیت) خپل (یا مؤمنان) مگر مه ننه باسه هغه څوک چه پرومبی شوی ده په ده خبره (د عذاب) له دوی نه او مه کوه خبری له ما سره په باب د هغو کسانو کښی چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو باندی چه) بیشکه دوی غرق کول شی.

تفسیر: دغه قصه پخوا له دی نه د «هود» په سورت او نورو ځایونو کښی تیره شوی ده هلته دی د دغو الفاظو تفسیر ولوست شی.

یعنی کفار اگر که ستا له کورنۍ څخه هم وی له خپله ځانه سره ئی مه سوړوه! ځکه چه د الله تعالیٰ له درباره د عذاب قطعی حکم صادر شوی دی او د دغی فیصلی اجراء او انفاذ یو حتمی او ضروری کار دی. اوس له ظالمانو څخه د هیڅ یوه د نجات او خلاصی دپاره هیڅ یوه سعی او کوشښ مه کوه!

فَاذْكُورُوا لِي يَوْمَئِذٍ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ
فَاذْكُورُوا لِي يَوْمَئِذٍ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ
الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

نو کله چه برابر شوی وختلی (ای نوحه) ته او هغه (مؤمنان) چه له تا سره دی پر بیرې باندی نو ووايه چه تول حمد ثناء ده خاص هغه الله ته چه خلاص ئی کرو مونږ له قومه ظالمانو (مشرکانو) څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ مونږ له دوی غنی بیل کرو او له عذابه څخه ئی مأمون او مصئون وساتلو.

وَقُلْ رَبِّ ارْزُقْنِي تَزْلَازِلًا مَّبْرُكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای نوح په وقت د کوزیدو د تا له بیرې نه) ای ربه غما کوز کړه ما په یو داسی غای کښی چه مبارک برکتناک وی حال دا چه ته خیر (دیر غوره) له تولو کوزونکیو څخه ئی.

تفسیر: یعنی په بیرې کښی ښه د هوسائی (آسانۍ) او آرام غای راکړه! او په کوم غای کښی چه مو له بیرې څخه ښکته کوی هلته هم څه ربر (رحمت) او تکلیف راپیښ نشی! او په هر دول (طریقه) او په هر غای کښی دی ستا برکت او رحمت غما له حاله سره مل وی!

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَبَتِلِينَ ﴿٣٠﴾

بیشکه په دغه (قصه د نوح) کښی خامخا دلائل (د عبرت او قدرت غمونږ) دی او بیشکه یو مونږ خامخا ازموښت کوونکی (د بندګانو).

تفسیر: چه کوم یو د دغو د اوریدلو څخه عبرت او نصیحت حاصلوی؟ او کوم یو ئی نه حاصلوی ﴿وَلَقَدْ نَزَّلْنَاهَا بِقَوْلٍ مِّن مَّا تُذَكِّرُ﴾ (د القمر (۱) رکوع (۱۵) آیه (۲۷) جزء).

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا
مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الْمَلَائِكَةُ لِمَنِ الْقَوْمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا الْخِرَاءَ أَتَرْفَهُمْ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا ابْتِزَاءٌ مِّنْكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

بيا پيدا کړ مونږ پس له (هلاکه د) قومه د دغه نوح) يو اهل د زمانى نور
(عاديان يا ثموديان) پس وليږه مونږ په هغو کښى يو رسول (هود يا صالح)
له دوى څخه (وويل مونږ په ژبه د هغه رسول دوى ته داسى) چه عبادت کوئ
تاسى (يواځى) د الله نشته تاسى ته بل هيڅ برحق معبود بى له الله آيا پس نه
ويريئ تاسى (له عذابه د الله). او وويل مشرانو له قومه د دغه (نبى) څخه هغه
کسان چه کافران شوى وو او نسبت د دروغو ئى کړى وو ملاقات د آخرت
ته او نعمتونه ورکړى ؤ مونږ دوى ته په دغه ژوندون لږ خسيس کښى نه دى
دا (نبى) مگر يو بشر سړى دى په مثل د تاسى چه خورى له هغه (خيزه) چه
خورئ ئى تاسى له هغه نه او څښى له هغه څيز چه څښئ ئى تاسى له هغه نه

تفسير: يعنى عاديان يا ثموديان پر دى خبرى باندې نه وو معتقد چه وروسته له مرگه به يوه ورځ
د پاک الله سره مخامخ کيدونکى يو - او داسى به ئى گڼل چه فقط هم دغه د دنيا ژوندون او د
هغى عيش او آرام ځمونږ په برخه کښى دى - او پرته (علاوه) د معاش د معاد هيڅ فکر به له
هغوى سره نه ؤ - گواکى دنيوى عيش او عشرت د هغوى د نيالى (تولايى) او برستنى په شان
گرځيدلى ؤ نو ځکه د خپلو رسولانو د تبليغ او ارشاد په مقابل کښى به ئى داسى چتى
(بيکاره) خبرى کولى چه نه دى دغه ويونکى مگر يو سړى دى په مثل د نورو چه خورى له هغه
څيزه چه خورئ تاسى له هغه نه او څښى له هغه څيزه چه څښئ ئى تاسى له هغه نه يعنى په
ظاهر کښى هيڅ يو داسى امتياز او خبره په ده کښى نشته چه تاسو ئى نه لرئ.

وَلَيْنَ اطْعَمْتُمْ بِشَرٍّ مِّثْلَكُمْ إِنْ كُمْ إِذَا الْخُسْرُونَ ﴿٣٤﴾

او (قسم دى) خامخا که فرمان يوو تاسى د يوه انسان په شان خپل بيشکه
چه تاسى په هغه وقت کښى خامخا له زيانکارانو څخه يئ.

تفسير: يعنى له دى نه به لويه خرابى او ذلت څه وي چه د خپل ځان په شان د يوه بل معمولى

انسان سری تابع - خادم او مطیع شیء او خامخا هغه خپل متبوع، مخدوم او مطاع وگرځوی.۱

أَيَعِدُكُمْ أَنْتُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْتُمْ
تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ هِيَ هَاتِ هِيَ هَاتِ لِمَا تُوْعَدُونَ ﴿٢٦﴾

آیا وعده کوی له تاسی سره (او وپروی مو دغه هود یا صالح په دی (چه بیشکه تاسی کله چه مړه شیء او شیء خاوری او هډوکی نو بیشکه چه تاسی به راییستل کیږئ (له ځمکی په بعث سره) ډیر لری دی ډیر لری دی (چیری کیدی شی) هغه څیز چه تاسی سره ئی وعده کولی شی.

تفسیر: دغه هم د کفارو وینا ده یعنی څومره له عقل څخه بعیده خبره وائی چه د وراسته هډوکی هغه بشرکی چه له خاورو سره بیخی گډود شوی دی بیا له قبرونو څخه د انسانانو په شکل ژوندی راپاڅولی کیږی. نو ښه تاسی (ای کفارو!) پخپله فکر وکړئ چه په داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو باندی څوک باور کولی شی چه له عقله او صحت څخه لری وی؟.

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا ژوندون مگر هم دا ژوندون ځمونږ د دنیا چه مرو او ژوندی کیږو او نه یو مونږ بیا ژوندی پورته کړی شوی وروسته له مرگه

تفسیر: یعنی (دغه کفار وائی) چیری دی آخرت او چیری دی حساب او کتاب په څه چه مونږ پوهیږو خو هم دغه د دنیا موجوده سلسله ده چه مونږ ئی گورو او هغه هم دا یو ژوندی کیدل او یو مړه کیدل چه د گردو (تولو) تر سترگو لاندی جریان لری یو ځیری (پیدا کیږی) او بل مری او زیات له دی نه بل هیڅ شی نشته.

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٢٨﴾

نه دی دغه (هود یا صالح) مگر یو سری چه ترلی ئی دی پر الله دروغ او نه یو مونږ ده ته ایمان راوړونکی.

تفسیر: یعنی کفار وائی د دغه سری دغه وینا چه زه د الله نبی یم او الله مری بیا له سره ژوندی کوی ثواب او عقاب جزاء او سزا ورکوی - دغه دواړه دعاوی داسی دی چه هغه مونږ له سره نه شو منلی نو خامخا داسی جگری نښلولو او د سر درد پیدا کولو ته څه حاجت پاتی دی؟ او له هغه څخه څه فائده عانده کیږی؟ نو بالاخر پیغمبر د کفارو د داسی خبرو اترو څخه سخت متأثر شو او له هغه منکرانو څخه بی هیلې او ناامیده شو، او داسی دعا ئی وکړه

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَبْتُ^{۱۰} قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصِيبُكَ نَارُ^{۱۱}

وویل (هود یا صالح) ای ربه غما مدد وکړه له ما سره په سبب د دی چه دروغجن ئی وبللم زه (او غما رسالت ئی ونه مانه) نو وفرمایل (الله هود یا صالح ته چه) پس له لږ مدت خامخا ویه گرځی (دغه عادیان یا ثمودیان) پښیمانه (په دغه کفر او تکذیب خپل)،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب ورتلونکی دی چه وروسته له هغه به افسوس او ارمان کول هیڅ د دوی په درد نه خوری او نه به څه نفع وررسوی.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ

پس ونيول دوی چغی د هلاک په حق (او عدل) سره

تفسیر: له دی نه په ښکاره ډول (طریقه) دغه مترشح کیږی چه دغه قصه د «ثمود» وه چه د هغه امت په سخت غږ سره مړ شوی دی او پر «عاد» سخت باد آکوتی ؤ. او چا ویلی دی چه دغه قصه د عادیانو ده چه د اعراف په سورت او په هود او په شعراء کښی په قصی د نوح پسی هم دغه ذکر دی نو بناء پر دغه هر بیخ کن عذاب ته «صیحه» وایه شی. نو ځکه دلته هم صیحه ذکر شوه.

فَجَعَلْنَاهُمْ غُلَامًا فَبَعَدَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ^{۱۲}

پس (هلاک شول نو) وگرځول مونږ دوی شاوړی (خس خاشاک د سیلاب) پس لری والی دی قوم ظالمانو ته (له رحمته د الله).

تفسیر: یعنی لکه چه سیلاب (غځپان) خس او خاشاک له خپله ځانه سره وړی هم داسی د الله

تعالیٰ عذاب په سیلاب کښی دوی هم وبهیدل او لاهو شول.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ۖ
مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ۖ

بیا پیدا کړ مونږ وروسته له هغو (ثمودیانو یا عادیانو) اهل د زمانو نور (لکه قوم د لوط او شعيب). نشی پرمې کیدی هیڅ قوم له وعدی مقررې خپلی او نه وروستی پاتی کیدی شی تری.

تفسیر: یعنی هر قوم چه د خپلو انبیاءو تکذیب وکړی گرد (تول) په همغو خپلو مقررې و وعدو سره هلاک کیږی، هر میعاد او هره نیټه چه د هر قوم دپاره مقررې شوی ده هغه د یوی شبی (دقیقی) له مخی هم نه وړاندی او نه وروسته کیږی.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلًّا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعَدَ الْقَوْمُ لَأَيُّومُنَّ ۖ

بیا ولیږل مونږ رسولان خپل حال دا چه یو په بل پسې پیوست و هر کله چه رابه غی کوم امت ته رسول د دوی نو دروغجن به ئی وباله دی پس پرله پسې به کړل مونږ غیښی د دوی په غیښو نورو (په هلاکولو کښی) او وگرځول مونږ دوی تشی قصی (د تعجب په عالم کښی)، پس لری والی دی (د الله له رحمته) هغه قوم ته چه نه راوړی ایمان (په مؤمن به شیانو باندی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د رسولانو قطار (لیر) او سلسله وترله او یو په بل پسې ئی نبی ورلږه - او د مکذبینو هم د یوه پسې د بل تباہ فناء او بریادیدل جاری و - له یوه جانب د انبیاءو بعثت او له بل جانب د منکرینو د اهلاک لمبرونه به سره لگیدل - لکه چه په هم دغه سلسله کښی ډیر اقوام سره تباہ شول چه د هغوی څخه ماسواء د حیرت او عبرت دکی قصی او افسانې بل هیڅ شی نه دی پاتی - او نن د هغوی داستانونه یواځی د پند نصیحت او عبرت دپاره ویلی او آوروکی کیږی.

(تتری) اصلاً (وتتری) وه چه (یا) ئی د تانیث ده او (واو) ئی لکه (تراث) په (تاء) سره مبدل

شو چه له (وتر) غخه ماخوذ دی او مقابل د جفت دی یعنی یو یو.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢٥﴾
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٢٦﴾

بيا وليږه مونږ موسیٰ او ورور د ده هارون په دلائلو (د قدرت او هغو معجزو) خپلو سره او په برهان دليل سند ښکاره سره. طرف د فرعون او قوم د ده (فرعونيانو) ته پس کبر سرکشی ئی وکړه (له ايمانې) حال دا چه ؤ دوی قوم متکبر (سرکش پر خلاف د موسیٰ)

تفسیر: نو ځکه د الله تعالیٰ پیغام ئی په خاطر کښی رانه ووړ چه د کبر او غرور نشی د دوی دماغونه بیخی خراب او مختل کړی ؤ.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِدُونَ ﴿٢٧﴾

پس وویل (قبطیانو) آیا پس ایمان راوړو مونږ پر دوو سړیو په مثل شان ځمونږ حال دا چه قوم د دوی (سبطیان) مونږ ته خادمان (مریان) دی.

تفسیر: یعنی د موسیٰ علیه السلام او هارون علیه السلام قوم بنی اسرائیل خو ځمونږ مرییتوب او مزدوری کوی نو د دوی له منځه مونږ د دغو دوؤ سړیو سیادت او مشرتوب څرنگه منلی شو؟

فَلَقَدْ يَؤْمَرُ مَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلِكِينَ ﴿٢٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٢٩﴾

پس دروغجن وبلل دغو (موسیٰ او هارون لره قبطیانو) پس شول (قبطیان) له هلاک کړیو شویو (په غرق سره) او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (د توریت) ښائی چه دغه (بنی اسرائیل) سمه صافه لیاره ومومی (په دی توریت سره).

تفسیر: یعنی د فرعون له اهلاك څخه وروسته مونږ بنی اسرائیلو ته توریت شریف مرحمت کړه خو خلق پر هغه تگ او عمل وکړی او تر جنت او د الهی د رضاء تر منزل پوری ورسیدی شی.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَامَّةً اٰیَةً وَّاَوَيْنٰهُمَا اِلٰی رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ۝

او گرځولی وه مونږ (قصه د) غوی د مریمی او د مور د ده (مریمی) (یو لوی) دلیل (د قدرت) او مونږ غای ورکړی راوستی ؤ دوی هسکی (اوچتی) ځمکی ته چه خاونده د قرار ده (چه اوسیدونکی نی په ارام دی) او خاونده د اوبو پاکو صافو بهیدونکو ده.

تفسیر: یعنی دغه د الهیه ؤ قدرتونو له دلائلو او نښو څخه دی چه یواغی د مور له کیدی نی بی له پلاره حضرت عیسیٰ علیه السلام پیدا کړی دی لکه چه په «آل عمران» او د «مریم» په سورت کښی د دی تقریر لیکلی شوی دی.

(«ربوة» هسکی (اوچتی) ځمکی ته وایه شی چه بیت المقدس یا دمشق یا مصر ؤ او پخپلو نورو شاؤ خوا ځمکو باندی لوړه ده) ښائی دا هم هغه هسکه (وچته) ځمکه یا غونډی وی چه د لنگون په وقت کښی هلته حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها تشریف درلود (لرلو). لکه چه د «مریم» د سورت دغه آیات پری دلالت کوی ﴿فَاَدْنَاهَا مِنْ تَحْتِهَا اَلَا نَخْلَعُ قَدْ جَعَلْنَا لَكَ مِنْ تَحْتِهَا سَرًّا وَهَمْرًا اَلَمْ يَجْعَلْنَا السَّكَّةَ لَكَ لَتَقَطَّ عَلَيْكَ زُطَايُنَا﴾ چه دغه غای

هسک (اوچت) ؤ او تری لاندی چینه یا ویاله بهیده - او د خرما ونه هغه ته نژدی وه (کذافسره ابن کثیر رحمه الله) لیکن نور مفسرین داسی لیکي چه دغه د حضرت مسیح د هلکتوب د وقت معامله ده «هیرودس» نامی یوه ظالم باچا له نجومیانو څخه آوریډلی ؤ چه حضرت عیسیٰ علیه السلام به مشر او سردار کیږی نو دغه باچا په هم هغه هلکتوب کښی له ده سره دښمن شوی ؤ - او غوښت نی چه په کومه پلمه (تدبیر) سره نی ووژنی حضرت بی بی مریم رضی الله تعالیٰ عنها په ربانی الهام سره ماموره شوه چه دی له خپله ځانه سره (مصر) ته بوځی - او د هغه ظالم باچا د مر کیدلو څخه وروسته بیرته شام ته راغله لکه چه د «متی» په انجیل کښی دغه واقعه مذکوره ده او د مصر هسکتوب (اوچتوالی) د نیل د سیند په اعتبار دی که نه ډویده به او «ماء معین» د نیل اوبه دی لکه چه پاس مو ولیکل ځینی له «ربوة» څخه چه د هسکی (اوچتی) ځمکی په معنی ده شام یا فلسطین مرادوی او دغه خبره هیڅ بعیده نه ده په هم هغه هسکه (اوچته) ځمکه کښی چه دی ته د ولادت په وقت کښی غای ورکړی شوی ؤ - د دغی خطری او ویری په وقت کښی هم هغلته ورته پناه ورکړی شوی وی والله اعلم. په هر حال له اهل الاسلام څخه هیچا له

«ربوة» خخه «كشمير» نه دی مراد کری - او نه د حضرت مسیح قبر یی په «كشمير» کښی ښوولی دی. البته د مولنا شبیر احمد العثماني الهندی د ملک او د زمانی غځینو زانغینو له «ربوة» خخه «كشمير» مراد کری دی چه د هغه ثبوت له تاریخی حیثیته نشته او محض کذب او دروغ ترل دی د (خان یار) په محله د (سری نگر) په ښار کښی هغه قبر چه د «یوز آسف» په نامه مشهور دی او د هغه په نسبت د «تاریخ اعظمی» مصنف محض عام افواه نقل کری دی چه «خلق دغه قبر د کوم نبی قبر ښی دغه کوم شهزاده ؤ چه له بل ملک خخه دلته راغلی دی» هغه ته د حضرت عیسیٰ علیه السلام قبر ویل په انتهائی درجه بی حیائی او سفاهت دی. داسی اټکلی او له خپله ځان په جوړ کریو چرتونو (خیالونو) سره د حضرت مسیح علیه السلام حیات باطل درول پرته (علاوه) له خط او جنونه بل هیڅ شی نه دی که مو د دغه قبر تحقیق مطلوب وی او دغه مو په کار وی چه «یوز آسف» څوک ؤ؟ نو د امرتسری جناب منشی حبیب الله صاحب هغه رساله مطالعه کړئ چه خاص پر هم دغه موضوع په نهایت تحقیق او تدقیق سره لیکلی شوی ده - او په هغی کښی ئی د دغه مهمل خیال بوده او تنسته ئی بیخی سره شلولی او په هواء ئی الوغولی ده. فجزاه الله تعالیٰ عناوین سائر المسلمین احسن الجزاء!

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

ای رسولانو خورئ تاسی له طیباتو (پاکیزه ؤ طعامو) خخه او وکړئ تاسی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) انبیاءو په دین کښی هم دغه یو حکم شته چه حلال خوراک له حلالی لیاری خخه گټئ! او نیک کارونه کوئ! او ښائی چه په نیکو کارونو کښی گرد (تول) خلق سره مشغول او مصروف اوسی لکه چه گردو (تولو) انبیاءو په نهایت مضبوطی او استقامت سره د حلال اکل - د مقال صدق - او د نیکو اعمالو په مواظبت توصیه او خپل امت ته تأکیدات کول. د عظیم الشان قرآن په بل ځای کښی دغسی حکم چه دلته رسولانو ته ورکری شوی دی عامتالمؤمنین ته ورکری شوی دی په دغه کښی د نصرانیانو د رهبانیت تردید هم شوی دی چه د حضرت عیسیٰ علیه السلام له ذکره سره خاص مناسبت لری. له احادیثو خخه معلومیږی چه «د هر چا خوړل، غښل، اغوستل چه له حرامو خخه وی د هغه د دعاء د قبول توقع نه ښائی چه وکړه شی» په غځینو احادیثو کښی دی «هغه غوښه چه د حرامو خخه زرغونه شوی وی د دوزخ اور د هغه زیات حقدار دی.» (العیاذ بالله).

إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

بیشکه زه پر هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم خبردار یم.

تفسیر: یعنی حلال خوړونکیو او نیک کار کوونکیو ته ښائی چه داسی عقیده ولری چه الله تعالی د ده له گردو (تولو) پتو او ښکاره احوالو او افعالو څخه ښه عالم دی او له هغه سره موافق به له هر چا سره معامله کوی. دغه اگر که له رسولانو سره پخپلو زمانو کښی خطاب دی مگر په واقع کښی د دوی امت ته د دغه مطلب اورول مقصود دی.

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٢٣﴾ فَتَقَطُّ أَمْرُهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا

او بیشکه دا (سماوی دین چه توحید او نور مؤمن به شیان دی ای رسولانو) دین د تاسی (او د امتیانو د تاسی د تولو) دی په دی حال کښی چه دین یو دی او زه رب د تاسی یم نو وویرئ له ما. پس پری کر (امتیانو د دوی) دین خپل په منځ خپل کښی توتی توتی

تفسیر: یعنی د اصولو په اعتبار د گردو (تولو) انبیاء دین او ملت یو او د گردو (تولو) الله هم یو دی چه د هغه د عصیان څخه تل ویره په کار ده لیکن خلقو په دغه واحد اصل کښی اختلاف وغورځاوه او د دین اصل ئی سره توتی توتی کر او بیلې بیلې لیاری ئی په کښی جوړی کری، پخپل سر د آراو او اهوای په متابعت په سلهاو فرقی او مذاهب جوړ شول انبیاء دغه تفریق خلقو ته نه دی ښوولی، د دوی په نزد د ازمه او امکانه او نور اختلاف صرف فروعی اختلاف ؤ او په اصولالدين کښی گرد (تول) سره بالکلیه متفق ؤ - مفسرینو عموماً د دی آیت تقریر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي - «د هر نبي په لاس الله تعالی هره هغه خرابی چه په هغه وقت کښی د خلقو په منځ کښی وه اصلاح فرمایلی ده، وروستنیو خلقو داسی وکړل چه د هغه احکام سره بیل بیل دی، بالاخر ځمونو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معرفت د دغو گردو (تولو) خرابیو او بدعتونو اصلاح او د گردو (تولو) خرابیو علاج یو ځای ور وویول شو، اوس گرد (تول) حقه ادیان سره یو ځای او یو دین شوی دی» او گرد (تول) اقوام تر یوه بیرغ لاندی تول کری شوی دی.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٢٤﴾

چه هر یو حزب گوند (له دوی نه) په هغه (باطل دین) چه له دوی سره دی

خوشال دی

تفسیر: (پناکی پری وهی) یعنی داسی به ئی گنل چه یواخی هم دغه مونږ پر حق دین یو او غمونږ هم دغه لیاره سمه او صافه لیاره ده .

عاقل په پوه نازیږی و مجنون په جنون - کل حزب بما لدیهم فرحون

فَذَرُهُمْ فِي غَمَرَاتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿۵۶﴾

پس پرېږده (ای محمده!) دوی په گمراهی خپلی کښی تر یوه وخته (د مرگه) پوری .

تفسیر: یعنی هغو کسانو چه د انبیاءو په متفقو هداياتو کښی گوندونه (دلی) جوړ کړل او سره بیلې بیلې فرقې او ملتونه ئی قائم کړل - او هره فرقه یواخی پر هم هغو خپلو عقائدو او خیالاتو د زړه له کومی (منځه) تینکه ولاړه ده او په هیڅ ډول (طریقه) له هغه څخه مخ نه اړوی، اگر که ته ډیر پند او نصیحت هم وفرمائی. نو تاسی په دغه غم کښی خپل ځان زیات مه کړوئ! بلکه دوی ته لږ مهلت ورکړئ! چه دوی د غفلت او جهالت په نشو کښی ډوب او نشه پراته وی خو هغه موعوده ساعت ورسپړی او د دوی سترگی تیغی تیغی پاتی شی - یعنی موت یا د الله تعالیٰ عذاب د دوی پر سرونو او شاو خوا وگرځی.

أَيُّسَبُّونَ أَتَمْنَيْنَهُمْ بِهِ مِنْ قَالٍ وَنَيْنٍ نَّسَارِعُ
لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۵۷﴾

آیا کمان کوی دوی د دی چه بیشکه هر هغه څیز چه ورکوو ئی مونږ دوی ته (په دنیا کښی مدد ورسره کوو) په هغه څیز له ماله او (له) ځامنو چه تلوار کوو مونږ دوی ته په خیراتونو (او اکرامو نه ده داسی) بلکه نه پوهیږی دوی (چه دا استدراج او امهال دی)

تفسیر: هم دغه د دوی خیال و. لکه چه ویل به ئی. ﴿وَقَالُوا مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ الَّذِي كُنْتُمْ بِمَعْدَيْنِ﴾

(د السبا (۴) رکوع (۳۵) آیه (۲۲) جزء) یعنی که مونږ د الله تعالیٰ په نزد مردود او مبعوض وی نو دغه مال او دولت او اولاد او نور ئی ولی مونږ ته په دغه وفرت او کثرت سره

راکری دی؟ یعنی په دی نه پوهیږی چه د مال او اولاد دغه افراط د دوی د فضیلت او کرامت له سببه نه دی بلکه د امهال او استدراج په بناء دی، هغومره مهلت او دیل چه دوی ته ورکاوه کیږی په هم دغه اندازه د دوی د شقاوت جام تر غنډو (غارو) پوری د کیږی. ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْآيَاتِ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ (د الاعراف ۱۸۲-۱۸۳ آیت ۲۳ رکوع) جزء ۹

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿۵۷﴾

بیشکه هغه کسان چه دوی له (خوفه د) عذاب د رب خپل ویریدونکی دی تل،

تفسیر: یعنی صادق او خالص مؤمنون سره له ایمانه او احسانه د کفارو او مغرورینو پشان له «مکر الله» څخه مأمون نه دی بلکه تل تر تله د الله تعالیٰ له ویری څخه لرزیږی او ویریږی چه الله تعالیٰ دی نه کری چه دغه انعامات او احسانات چه پر مونږ په دغه دنیا کېږی شوی دی امهال او استدراج وی! د حسن بصری رحمه الله علیه مقوله ده ان المؤمن جمع احساناً وشفقة وان المنافق جمع اساءة وامناً - مؤمن نیکی کوی او ویریږی او منافق بدی کوی او له سره ئی فکر خراب نه وی.

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۸﴾

او هغه کسان چه دوی په آیتونو (د قرآن) د رب خپل ایمان راوړی،

تفسیر: یعنی پر کونیه و او شرعیه و آیتونو دواړو باندی یقین او داسی عقیده لری چه هر شی دلته راد مخه کیږی هغه عین الحکمت او صواب دی. او هر هغه شی چه هلته را د مخه کیږی هغه هم بالکل حق او هر هغه حکم چه راکاوه کیږی هغه من کل الوجوه صواب او معقول دی.

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿۵۹﴾

او هغه کسان چه دوی په رب خپل پوری نه شریکوی (بل هیڅ شی).

تفسیر: یعنی پر خالص ایمان او توحید په طریقه د اخلاص سره قائم دی او هر یو عمل په صدق او اخلاص سره اداء کوی د خفی یا جلی شرک یوی شائبی ته د راظلو موقع نه ورکوی.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿۶۰﴾

او هغه کسان چه ورکوی هر هغه چه ورکوی (له زکاتونو او خیراتونو) حال دا چه زړونه د دوی ویریدونکی دی (له عدم قبول ځکه چه) بیشکه دوی رب خپل ته ورتلونکی دی،

تفسیر: یعنی څه پوهیږو چه هغه هلته مقبول شو که نه؟ وروسته مو په کار راځی که نه؟ د الله تعالیٰ په لیاره کښی د صرفولو څخه تل د دوی په زړونو کښی دغه ویره او اندېښنه وی او پر خپل عمل باندی نه مغرورېږی او سره له نیکی کولو هم ویرېږی.

أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿١٦﴾

دغه کسان ډیر تلوار (او رغبت) کوی په نیکیو (طاعاتو) کښی او دوی هغو (نیکیو) ته ډومبی کیدونکی دی (له نورو خلقو نه)

تفسیر: هم په دنیا کښی او هم په آخرت کښی کما قال الله تعالیٰ ﴿قَاتِلُوا اللَّهَ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحَسَنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ﴾ (۴) جزء د آل عمران ۱۴۸ آیت (۱۵) رکوع نو په حقیقت کښی اصلی نیکی په صالحو اعمالو حمیده او اخلاقو او فاضله ملکاتو کښی وشوه نه په اموالو او اولادو کښی لکه چه د کفارو گمان و.

وَلَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا مَكْتُبٌ بِمَا تَبِطُّ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٧﴾

او نه کوو تکلیف پر هیڅ نفس مگر په قدر د طاقت د ده او مونږ څخه یو کتاب (لوح محفوظ یا عملنامی) دی چه بیانوی حق رښتیا او پر دوی به هیڅ قسم ظلم ونه کړ شی (په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب سره).

تفسیر: یعنی هغه اعمال او خصال چه پاس بیان کړی شول کوم داسی مشکل کار نه دی چه د هغه تحمل د انسان له طاقته خارج وی ځمونږ عادت داسی نه دی چه پر خلقو د مالا یطاق شیانو تکلیف وکړو دغه گردی (تولی) خبری داسی دی چه که تاسی توجه وکړئ نو پخپله ئی حاصلولی شئ. هغه کسان چه د کاملینو سابقینو درجی ته نشی رسیدلی، دوی دی هم خپل وسعت او همت سره موافق پوره هم هغسی سعی او کوشښ وکړی چه پری مکلف دی. د هر یوه اعمال ځمونږ په نزد د اعمالو په صحائفو کښی درجه په درجه لیکلی موجود دی چه د قیامت په ورځ د گردو (تولو) په منځ کښی پرانستلی او کیښودلی کیږی او د هغه سره موافق به دوی ته

جزاء ورکوله کیږي چه په هغه کښی د یوی ذری په اندازه هم ظلم او تیری نه کیږي او نه د چا کومه نیکی ضائع کیږي او نه ئی اجر کم ورکاوه کیږي نه بی وجه او بی قصوره د بل چا بار پری اچولی کیږي.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّنْ دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَمَلُونَ ﴿۲۳﴾

بلکه زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کښی دی له دغه (قرآنه یا د صلحاؤ له اعماله) او شته دوی ته عملونه (ناپاکه او کارونه بیباکه) غیر له دی (شرکه د دوی) چه دوی د هغو عملونو کوونکی دی (نو به پری بیامومی جزاء او هم دوی به داسی په غفلت او معصیت کښی مشغول اوسیږي).

تفسیر: د آخرت له حسابو او کتابه دغه خلق غافل او بی پروا او په دنیوی نورو چارو کښی شاغل او لگیا دی او له سره له هغو څخه نه وزگارېږي چه د آخرت په طرف توجه وکړی یا ئی دا مطلب چه د دوی په زړونو کښی کفر او نفاق ځای نیولی دی او دوی د شک او تردد، غفلت او د جهالت په تورو تیارو موجونو او چپو کښی دوب شوی دی لویه گناه خو دغه شوه باقی له دی نه ماسواة نور ډیر گناهونه هم شته چه دوی ئی سره ټولوی او د یوی شیبی له مخی هم له هغه څخه نه دی جلا (جدا) او نه ښائی هم تری جلا (جدا) شی ځکه هغه بد اعمال چه د دوی په حق کښی د دوی د بد استعداد لامله (له وجی) مقدر شوی دی هغه به هر ورو (خامخا) دوی کوی او خامخا د هغه جزاء به هم مومی.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيَهُم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْرُونَ ﴿۲۴﴾ لَا تَجْرُوا

الْيَوْمَ فَمَنْ كُفِّرُوا لَا تُصْرُونَ ﴿۲۵﴾

تر هغه پوری کله چه ونیسو مونږ (هم هغه) غنیان (غتان متنعمان) د دوی په (دنیوی) عذاب (د قتل یا قحط یا نور، نو) ناڅاپه دوی به فریادونه کوی (تنداری وهی). مه کوئ فریاد نن ورځ (ځکه چه) بیشکه تاسی سره له مونږ څخه هیڅ مدد به ونه کړی شی (په خلاصولو کښی له عذابه).

تفسیر: یعنی څه وقت چه په دنیوی یا اخروی عذاب کښی مبتلا شی نو ژاړی او سخت شورماشور اچوی چه مونږ ته له دغه آفت څخه نجات راکړه! ښه په دغه وقت کښی به د دوی نجات ورکوونکی څوک وی نو حکم صادرېږی چه چپ شی! له سره شورماشور مه کوئ! چه دغه گردی (تولی) ژړا او انگولا مو بیکاره ده نن هیڅوک ستاسی نصرت او مرسته (مدد) نشی کولی او نه مو ځمونږ له عذابه خلاصولی شی لکه چه د دغه عذاب یوه نمونه د مکي معظمی کفارو ته د «بدر» په غزا کښی وروښودله شوه چه هلته د کفارو لوی لوی مشران ووژلی او بنديان شول چه ښځو او لونو او خویندو ئی تر میاشتو پوری په هغوی پسی ژړل او د خپلو سرونو ویښتان به ئی شکول او خپل ځانونه به ئی وهل او تګول خو له دغو گردو (تولو) شورماشوره او نارو او سورو څخه ئی هیڅ شی په لاسو ورنغلل یو ځلی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دوی د ظلم او ستم څخه متأثر او متألم شو د دوی په حق کښی ئی ښیرا وفرمایله نو تر اوو کلونو پوری پر دوی قحط (سوکړه) مسلطه شوه او دوی د لوړی له لاسه تر مردارو هدوکو او څرمنو پوری هم وخوړل او د وینو څښلو ته هم وار ورسید بالاخر د رحمة للعالمین په حضور کښی حاضر شول او د رحم او شفقت وسیله ئی وروړاندی کړله او د دعاء غوښتنه ئی تری وکړله بیا پاک الله د دوی له سرونو هغه عذاب پورته کړ په دغه وقت کښی نه «لات» د دوی په کار ورغلل او نه ئی «هبل» او «نائله» په درد وخوړل.

او ویه ویل شی دوی ته په عین د ژړا او فریاد کښی داسی چه

قَدْ كَانَتْ آيَاتِي شَتَّىٰ عَلَيْكُمْ فَلَنْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنْكِبُونَ ﴿٢١﴾
مُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٢﴾ سِرَاطَ هَجْرُونَ ﴿٢٣﴾

په تحقیق ؤ آیاتونه (د قرآن) ځما چه لوستلی به شو پر تاسی (هر وقت) پس وئ به تاسی په پوندو خپلو چه بیرته به گرځیدئ (او نه به مو مانه کلام ځما) په دی حال چه کبر کوونکی به وئ په دی (قرآن یا محمد یا کعبه) حال دا چه د شپي قصی کوونکی به وئ (په طعن د مقدساتو کښی) مسخری به مو کولی پرېښودل به مو (قرآن او نور مطهرات او تری تښتیدئ به)،

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «تاسو ته آورو کیده ځما آیتونه نو تاسی به په پوندو خپلو پر شا مندی وهلی له هغه سره تکبر کوونکی یو قصه ویونکی لره پرېښوونکی (یا یو قصه ویونکی ئی گڼلی یا ویلی به مو پرېښوده) یعنی ولی اوس شور او ماشور لگوئ او ناری سوری وهی هغه وقت مو په یاد راوړئ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به

تاسی ته د الله تعالى آياتونه آورول او تاسی به په ډیر سرعت سره تری تبتیدئ او د هغو آياتونو آوریدلو ته به مو هیڅ فکر او توجه نه کوله بلکه ستاسی کبر - غرور او ځانمنی (خودنمائی) به له سره تاسی ته اجازه نه درکوله چه هغه ومنئ، یا د انبیاء الله علیهم الصلوٰۃ والسلام خبرو ته لږ غوږ کیږدئ! یعنی کفار به د رسول الله صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم له مجلسه داسی تبتیدل لکه چه دوی (العیاذ بالله) د کومی چتی (بیکاره) او فضولی قصی له آوریدلو څخه په تنگ شوی، تری لار شوی وی. یا به د ﴿سُورَةُ الزُّن﴾ مطلب دا وی چه د شپې له مخی به دوی په حرم شریف کښی کیناستل او د دی په ځای چه مؤمنان شی او په حرم محترم کښی عبادت وکړی - او تری چار چاپیر طواف وکړی د رسول الله علیه الصلوٰۃ والسلام یا د عظیم الشان قرآن په نسبت به ئی خبری کولی او راز راز (قسم قسم) قصی او افسانی به ئی له خپله ځانه جوړولی، چا به ورته کودگر ساحر ویل چا به د شاعری نسبت ورته کاوه، چا به کاهن باله، یو به یو شی ویل - بل به بل شی اورول - او هم داسی په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو او بیهوده هډیانو کښی به مشغول او لگیا وو - نو اوس د خپلو هغو چارو خوند وشکئ! له دغه شورماشور کولو او نارو سوړو وهلو څخه هیڅ یوه گټه (نفع) او فایده تاسی ته نه در رسیږی او هیڅوک مو له دغه عذابه نشی خلاصولی.

أَقْلَمُ يَدَكَ وَالْقَوْلُ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٣﴾

آیا پس فکر نه کوی (کفار) په دی وینا کښی (چه قرآن دی) آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه (چه رسول او قرآن دی او) نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته (نو ځکه انکار کوی).

تفسیر: یعنی دغه منکرین د قرآن عظیم الشان په محاسنو کښی غور او فکر نه کوی که نه حقیقت الحال به ورمنکشف کیده چه بلاشبهه دغه د الله تعالى جل وعلی شان کلام دی چه په هغه کښی د گردو (تولو) امراضو صحیح علاج ښولی شوی دی چه الفاظ ئی موجز او معجز او معانی ئی واضح او لائح دی او مصدق او مؤید د نورو د سماوی کتابونو او انبیاء دی. آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه چه نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته یعنی نصیحت کوونکی به تل ؤ یا به انبیاء الله علیهم السلام یا به د انبیاء اتباع. او آسمانی کتابونه هم پرله پسې نازلیدل - کله یو او کله بل کله په یو ځای او کله په بل ځای کښی او دغه کومه نوی خبره نه ده چه د هغی مثال او نمونه په پخوانیو ازمنه کښی نه ده لیدلی شوی. هو! دغه ډیر اکمل او خورا (ډیر) اشرف او اقدس کتاب چه اوس نازل شوی دی په دغه لوی شان اعلی مرتبی سره پخوا کوم کتاب نه دی راغلی نو د دی مقتضی داسی وه چه لا زیات ښائی د دغه نعمت قدر مو کړی وی - او په ښه شان سره مو د هغه استقبال کولی او د هغه د غږ په مقابل کښی به مو «لیک!»

ویلای وی لکه چه اصحاب الکرام رضی الله عنهم هم ویلی دی.
 تنبییه: بنائی دلته له «آباء الاولین» غخه «آباء الابعدين» مراد وی او هغه چه د ﴿يَسْ﴾ شریف
 په سورت کښی ﴿لِئَنذَرْتَهُمْ اَنذَرًا مُّذِرًا﴾ راغلی دی. هلته به د «آباء الاقربین» اراده
 کړی شوی وی والله اعلم.

اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا سُوْلَهُمْ فَهَؤُلَاءِ مُنْكَرُونَ ﴿٢٣﴾

آیا که نه دی پیژندلی (کفارو) رسول خپل (په صداقت او امانت سره) پس
 دوی له ده غخه منکران دی.

تفسیر: یعنی آیا څکه ئی پر تکذیب او اعراض لاس پوری کړی دی چه هغوی د خپل د دغه نبی
 الله له احواله باخبره نه دی؟ حال دا چه گرد (تول) عرب پوهیږی چه محمد رسول الله صلی الله
 علیه وسلم له هلکتویه صادق - امین - عفیف او متقی ؤ - خاوند د علم او حلم او کرم او جود
 او سخا او وفا او احسان او مروت او کمال د عقل او صحت او حسب او نسب او اخلاق او
 آداب ؤ لکه چه حضرت جعفر رضی الله تعالی عنه د حبشی د نجاشی (باچا) په مقابل کښی -
 او حضرت مغیره ابن شعبه د نائب کسری په مخ کښی او ابوسفیان د کفر په حالت کښی د روم
 د قیصر په دربار کښی د هم دغو اوصافو اظهار کړی ؤ نو بیا د داسی صادق متقی
 (جامع الاوصاف و کامل الصفات) بنده په نسبت داسی گمان کیدی شی چه (العیاذ بالله) هغه پر
 الله تعالی دروغ تری یا هغه یو اوږه سری دی یا بیخی نا آشنا او پردی او بیگانه دی؟.

اَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمُ بِالْحَقِّ وَكَثُرَهُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿٢٤﴾

آیا وائی دوی چه په ده لیونتوب دی (نه ده داسی لکه چه دوی ئی وائی او
 گمانونه کوی) بلکه راغلی دی (دا محمد) دوی ته په حق (دین) سره او
 اکثر د دوی حق لره ناخوښوونکی دی.

تفسیر: څکه چه مخالف دی له هوای نفسانی او له مقتضای شیطانی د دوی او اکثر ئی څکه
 وفرمایل چه بعض محض له جهته د شرم او ننگ او ملامتی د قوم ایمان نه راوړی لکه ابوطالب.
 شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «یا وائی چه هغه سودائی دی هیڅ نشته هغه خو
 دوی ته رښتیا خبره راوړی ده او پر دغو ډیرو رښتیا خبره بده لگیږی» یعنی د سودائیانو او

لیونیانو خبری کله داسی صافی او رشتیا وی حقیقت دا دی چه دغه خلق محض پخپله خوله داسی خبری کوی چه په ده لیونتوب پوری شوی دی ځکه داسی پرته (غلطه) وایی او په واقع کښی دا یو هم پکښی نشته اما دوی له ډیر بغض او حسد څخه ظاهراً داسی وائی او پخپلو زړونو کښی ښه پوهیږی او د دی خبری تصدیق کوی بیشکه هغه قرآن مجید او دین د اسلام او توحید او احکام د شریعت چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم راوړی دی حق دی نو کله چه دغه حقه خبره د دوی د اغراضو او خواهشونو سره موافقه نه ده نو ځکه پر دوی بده لگیږی او د هغی د منلو لپاره حاضر او تیار نه دی.

وَلَا تَبِعُوا هَوَاهُمْ فَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

او که متابعت کړی وی حق (الله قرآن) د نفسانی غوښتنی د دوی (په وجود د ډیرو معبودانو کښی نو خامخا خراب شوی به وو آسمانونه او ځمکه او هر هغه (مخلوق) چه په دوی کښی دی

تفسیر: یعنی که رشتیا خبره پر دوی بده لگیږی - ودی لگیږی. صداقت، حقانیت او رشتیا د دوی د خوښی او خواهش نشی تابع کیدی - که حق د دوی د خوښی او خواهشونو سره موافق احکام صادرولی نو د هغه الوهیت به نه وی پاتی او معاذ الله د بندګانو له لاسونو به د اوږو پيشو جوړه شوی وی - او په دغه تقدیر سره به د آسمان او د ځمکی دغه محکم انتظامات څرنگه قائم پاتی کیدی شوی - که د یوه وړوکی کلی انتظام محض د خلقو پر خواهشونو خوشی پریښودی شی هغه هم تر څلورو ورځو پوری قائم نشی پاتی کیدی - دا لا څه چه د ځمکی او آسمان حکومت ځکه چه عمومی غوښتنی د عقلی نظام مزاحم او یو له بله سره متناقض هم واقع شوی دی نو د عقل او هوډ په کشمکش او د مختلفه اهوای په جنگونو او جګړو کښی دغه ګرد (ټول) انتظامات به سره ګډوډ او مختل او مهمل کیږی.

بَلْ آتَيْنَاهُمُ بَيِّنَاتٍ

بلکه راوړی مو دی دوی ته ذکر پند د دوی (چه قرآن مجید دی او دوی به تل)

تفسیر: د هغه ارمان او تمنا داسی کوله ﴿لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذُرِّيَّتَيْنِ الْأَوَّلَيْنِ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْخَالِقِينَ﴾ (۲۳) جزء د الصفات ۱۶۸ - ۱۶۹ آیت (۵) رکوع).

فَمَنْ عَنْ ذِكْرِهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٥﴾

پس دوی له ذکر پند خپل مخ گرځوونکی دی (فکر او غور ورته نه کوی)

تفسیر: یعنی څه وقت چه دغه قرآن کریم دوی ته راغی - او داسی راغی چه له هغه څخه د دوی قومی حیثیت ته عظیم الشان فخر او شرف حاصل شو نو اوس دوی ولی تری مخ اړوی؟ او داسی اعلیٰ فضل او شرف په ویریا له خپله لاسه ضائع کوی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَارَ جَبْرُوتُكَ خَيْرٌ لَّهُمْ وَهُوَ خَيْرُ الرَّزْقِينَ ﴿٤٦﴾

آیا غواړی ته (ای محمده!) له دوی نه څه اجرت (په دغه تبلیغ او رسالت خپل نو ځکه درباندي تهمت وائی) پس هغه اجرت د رب ستا چه (دنیوی رزق او اخروی ثواب دی) خیر دیر غوره دی (تاته د دوی له اجره) او هم دغه (الله) خیر دیر غوره د تولو رزق روزی ورکوونکیو دی (په دنیا کښی او ښه د جزا ورکوونکیو دی په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی تاسی د دعوت او تبلیغ او نصیحت او خیر غوښتلو په مقابل کښی له دوی نه د څه مزدوری او معاوضی او اجرت غوښتونکی هم نه یئ هغه د دواړو دارینو دولت چه پاک الله تاته مرحمت فرمایلی دی هغه د دوی د هغی معاوضی څخه دیر بهتر دی.

وَأَنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُنَّ ﴿٤٨﴾

او بیشکه ته خامخا بولی دوی طرف د لیاری صافی سمی ته (چه دین د اسلام دی) او بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په قیامت له سمی صافی لیاری څخه خامخا کړیدونکی دی (لیاری د ضلالت ته).

تفسیر: یعنی ستاسی د صدق او امانت حال گردو (تولو) ته معلوم دی او هغه پاک کلام چه تاسی راوړی دی د هغه ښیګڼی (فائدی) او محاسن اظهر من الشمس او ابین من الامس دی معاذ الله له

سره تاسی ته څه دماغی خلل او نقصان نه دی عائد شوی او نه د هغوی څخه د کومی معاوضی او اجرت غوښتونکی بیع د هغی سمی صافی لیاری په لوری چه تاسی خلقو ته دعوت او بلنه کوئ هغه بیخی صراط‌المستقیم دی چه د هغه پر ثبات، استقامت او متانت هر عقلمن او پوه او سم سړی په آسانی سره پوهیدی شی او هیڅ وړاندی وروسته او لاندی باندی، کوروالی او اعوجاج پکښی نشته. هوا پر هغه باندی ورتگ د هغو کسانو په برخه دی چه وروسته له مرگه پر بل ژوندون اعتقاد لری او له خپل بد انجام څخه ویریږی. پاتی شول هغه کسان چه له انجامه بی فکره او د آخرت ویره له سره په هغو کښی نشته نو هغوی به کله پر دغه سمه صافه لیاره تلی شی او علی‌الیقین به تری بی لیاری کیږی او په کندو کښی به لویږی او یقیناً سمه خبره د خپل کوروالی لامله (له وجی) کېږی.

وَلَوْ جِئْتَهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلْجَوَانِ طُعْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿۵۱﴾

او که مهربانی کړی وی مونږ پر دوی او لری کړی وی مونږ هغه چه په دوی ؤ له ضرره (چه قحط دی) نو خامخا به لا ټینک شوی وو دوی په گمراهی تجاوز سرکشی خپله کښی حال دا چه حیران او متردد به وو.

تفسیر: یعنی که دغه منکران له تکلیف څخه وباسو او آرامی ور په برخه کړو بیا هم دوی احسان نه منی او له شرارت او سرکشی څخه نه آوری. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ښیرا یو ځلی پر مکیانو قحط (سوکړه) نازل شو بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعاء هغه تری لری شو ښائی چه دلته ئی همغه فرمایلی وی یا دا مطلب که مونږ پخپل فضل او رحمت له دوی څخه ریر (تکلیف) او نقصان لری کړو یعنی د قرآن عظیم پوه ورعنایت کړو خو بیا هم دا خلق د خپل ازلی خسران او سوء استعداد لامله (له وجی) اطاعت او انقیاد نه اختیاروی کما قال الله تعالی ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْعَاهُمْ وَلَوْ أَسْعَاهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ (۹) جزء د الانفال (۳) رکوع ۲۳ آیت

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَبَايَتَ تَضَرُّعُونَ ﴿۵۲﴾

او خامخا په تحقیق ونیول مونږ دوی په عذاب سره (خو عاجز او نرم شی) پس غاړه ئی کښینوده (او عاجزی ئی ونه کړه) رب خپل ته او نه تضرع زاری ئی وکړه (بلکه لا سرکش او متکبر شول).

تفسیر: مثلاً قحط او نور آفات پری مسلط شول خو سره له هغه دوی د عجز له لیاری ورواندی

نشول او د الله تعالى احكامو ته ئی غاړه کینښودله.

حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ عَلَيْهِمُ بَابُ آذَانٍ شَدِيدٍ إِذْهُمْ فِيهِ مَبْسُوتُونَ ﴿٤٧﴾

تر هغه پوری کله چه وېرانتله مونږ پر دغو (منکرانو) یوه دروازه خاوند د عذاب سخت ناڅاپه دوی په دغه (عذاب) کښی حیران ناامیده ؤ له هر خیره .

تفسیر: له دی نه یا د آخرت عذاب مراد دی یا د جنگونو د هغو دروازو (وړونو) پرانستل مقصود دی چه په هغوی کښی دوی گرد (تول) سره ستړی او ستومان او بیرته کیناستل.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٤٨﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی تاسی ته غوړونه (د سامعی قوه) او سترگی (د باصری قوه) او زړونه (د بصیرت قوه) دیر لږ شکر وباسئ تاسی (او حق یی دیر لږ په غای کوی).

تفسیر: په غوړونو سره د هغه تنزیلیه آیات واورئ! او په سترگو سره ئی تکوینی آیات وگورئ! او په زړونو سره د دغو دواړو په پوهیدلو کښی کوښښ وکړئ! د دغو نعمتونو شکریه خو په دی کښی وه چه د ده دغه درکړی قوتونه تاسی د ده د احکامو په تعمیل کښی مصروف کړئ! مگر داسی نه کیږی او اکثر اوقات اکثر انسانان دغه قوتونه بی غایه لگوی.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٤٩﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی (خواره کړی) ئی یئ تاسی په ځمکه کښی او خاص هم دغه (الله) ته به ورجمع کړی شیء په قیامت کښی.

تفسیر: هلته به د هر یوه د شکر ایستلو او د شکر نه ایستلو بدل وررسیږی په هغه وقت کښی به هیڅ یو انسان او هیڅ یو عمل نه غیر حاضریږی هغه ذات ته چه دغه گرد (تول) شیان ئی منتشر (خواره) کړی دی دغه کار هم هیڅ اشکال نه لری چه هغه تول سره بیا یو غای مجتمع

(او راتول) کړی.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢٣﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه ژوندی کوی او وژل کوی او خاص د هم ده کار دی اختلاف بدلول د شپې او د ورځې نو آیا پس تاسی عقل نه چلوئ (او عبرت نه اخلئ؟)

تفسیر: د هغه الله تعالی لوی ذات په قدرت او قبضه کښی چه د ژوندیو وژل او د مړیو بیا ژوندی کول یا له تیارو څخه رڼا (رنرا) ایستل یا په رڼا (رنرا) کښی د تیارو ننه ایستل دی (او د شپې او د ورځې سره اختلاف چه کله ئی اوږدوی او کله ئی لنډوی، کله ئی یخوی او کله ئی تودوی) نو د دی لوی قدرت په مقابل کښی دغه څه سختی او اشکال لری چه تاسی بیا ژوندی کړی او له سترگو څخه مو دا د جهل او ظلمت پردی لری کړی؟ څو وروسته له هغه د اشیاء حقائق ډیر په ښه صورت سره درمنکشف شی لکه چه په قیامت کښی به کیږی ﴿فَبَصَّرْكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٢٤﴾ قَالُوا إِنْ دَامَتْنَا وَكُنَّا ثَرَاءًا وَعِظَامَنَا لَتَبْعُو ثُونًا ﴿٢٥﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾

بلکه وائی (دا کفار) په شان د هغی وینا چه ویلی ده پخوانیو کفارو. چه (ویلی ؤ هغه قول پخوانیو کفارو چه دغه دی) ویل دوی کله چه مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکي (وراسته) نو آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاخول کیږو (بلکه نه کیږو) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره او له پلرونو ځمونږ سره هم دغه وعده پخوا له دی نه دی دا خبری مگر دروغجنی قصی دی د پخوانیو خلقو.

تفسیر: یعنی کفار وائی دغه له سره د عقل او فهم خبری نه دی، محض د پخوانیو خلقو د ږندو په تقلید پسې رهی (روان) دی او همغه پخوانی دقیانوسی شکوک او شبهات راوړاندی کوی چه له دوی نه مخکښی به رومینیو خلقو هم کول. یعنی وروسته له دی نه چه مونږ په خاورو کښی گډود شو نو بیا به څرنګه ژوندی کیږو؟ داسی لری له عقله او پوه خبری چه مونږ ته اورولی شی پخوا له دی نه ځمونږ پلرونو او نیکه گانو ته هم شوی دی. لیکن مونږ تر نن ورځی پوری د خاوری له ذراتو او د ورستو هډوکو له بشرکو د انسان خلقت او ژوندون نه دی لیدلی - څه چه دی یا نه دی دغه گردی (تولی) همغه قصی او افسانی دی چه پخوانیو خلقو جوړی کړی دی او اوس بیا تکرار د هغو نقل راته کیږی.

قُلْ لِّیْنَ الْأَرْضُ وَمَنْ فِیْهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۷﴾
سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۲۸﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) چه چاته ده دغه ځمکه او هغه مخلوقات چه په هغی کښی دی (خلقاً ملکاً وعبیداً) که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (نو راوښیئ خالق او مالک نی!) نو ژر وبه وائی خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته نو) آیا پس تاسی پند نه اخلئ (او غور پری نه کوئ؟).

تفسیر: چه د هغه الله تعالی قبضه پر کرده (توله) ځمکه او د ځمکی پر گردو (تولو) شیانو ده نو آیا دغه ستاسی یو موتی خاوره به د هغه له قدرته خارجه وی؟

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿۲۹﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۰﴾

ووايه څوک دی رب د آسمانونو اوو او رب د عرش ډیر لوی نو ژر وبه وائی دوی چه (دغه ټول ملکاً خلقاً و عبیداً منسوب) الله ته دی نو ووايه (ای محمده دوی ته چه) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابہ د الله او ځان نه ساتئ له شرکه)

تفسیر: چه دومره لوی مالک الملک به تاسی د دغو گستاخیو او سپین سترګیو په بدل تر کوم

غای پوری کش کاری؟ آیا دغه انتهائی گستاخی او سپین سترگی نه ده چه هغه مطلق مالک الملک مو په خپل زعم له یوی بی مقداری ذری څخه هم عاجز او ناتوانه دروئ؟.

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸۸﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿۸۹﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) څوک دی هغه ذات چه په ید (بلاکيف) د ده کښی باچاهی تصرف دی د هر څیز او دی پناه ورکوی (مخلوقاتو ته) او پناه نه ورکوله کیږی په (ضرر د) ده باندی که یی تاسی چه پوهیږئ نو ژر وبه وائی چه (دا صفات) خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته) پس څرنګه تګی درباندي کوله شی (او ګرځئ له حقه یا کوم طرف ته سحر درباندي کاوه شی).

تفسیر: یعنی پر هر څیز د الله تعالی واک (قبضه) او اختیار چلیږی. د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وفرمائی هغه ته پناه ورکوی - مګر بل هیڅوک د الله تعالی مجرم ته پناه نشی ورکولی او نه د الله تعالی په ضرر څه کار کولی شی نو ژر وبه وایی دوی چه دغه صفات خاص الله تعالی ته دی نو بیا ووايه ای محمده دغو منکرانو ته پس له کوم طرفه مګر او فریب درباندي کاوه شی؟ چه د هغه لامله (له وجی) تاسی مسحور شوی یی - او خپل هوش او حواس مو زائل کړی دی او په داسی غټو غټو خبرو باندی هم نه پوهیږئ - کله چه د ګردو (ټولو) آسمانونو او ځمکو مالک همغه الله تعالی دی - او هر شی د ده تر تصرف او اقتدار لاندی دی نو ستاسی د بدن وراسته هدوکی او د غوښو بڅرکی د ده له قبضی او اقتدار څخه چیری وتی شی؟ او چیری تللی شی چه پر هغو به هغه مطلق قادر خپله اراده او مشیت نشی نافذولی؟.

بَلْ أَتَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاِبُونَ ﴿۹۰﴾

بلکه راتله کړی (راوړی) مو دی دوی ته حق) چه قرآن توحید او بعث بعد الموت دی) او بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی. (چه تری انکار کوی)

تفسیر: یعنی په دلائلو او شواهدو سره ظاهر کړی شوی دی چه هر هغه چه دوی ته ویل کیږی بیخی صحیح او حق دی او دغو خلقو محض د دروغو خیالاتو متابعت کړی دی. (او په تحقیق سره دغه منکران دروغجنان دی چه له حق څخه انکار کوی او هغه حق دا دی چه)

مَا اخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ إِلَهٍ إِذْ أَذْنَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِهَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهُ عَمَّا يُصِفُونَ^(۹۱)

نه دی نیولی الله هیخ ولد او نشته ورسره هیخ بل معبود (شریک په الوهیت کښی او که وی ورسره بل معبود) نو په دغه وقت کښی خامخا بیولی او (بیل کړی) به ؤ هر یو خدای په هغه مخلوق چه پیدا کړی ئی ؤ (دوی له نورو مخلوقاتو خپل ځان ته) او خامخا غلبه کوله ځینو د دوی پر ځینو نورو (نو فاسدیده به دغه انتظام د عالم مشاهده) پاکي د الله له هغه چه بیانوی ئی (په هغه سره له ولد او شرک)

تفسیر: یعنی د ځمکې او د آسمان او تر ذراتو پوری د ګردو (تولو) موجوداتو او مخلوقاتو مالک او مختار همغه الله جل جلاله دی. نه الله تعالیٰ ځوی، لور ته محتاج - او نه مددګار ئی په کار دی او نه د ده په حکومت او سلطنت کښی هیخ کوم داسی شریک شته چه د یوی ذری په اندازه د مستقل اختیار خاوند وی او که داسی وی نو د هر با اختیاره حاکم رعایا به سره بیلیده او خپل لاولشکر به ئی ټولواوه او په هغه بل به ئی یرغل (حمله) وروړ - او د عالم دغه مضبوط او محکم نظام به ئی د څو ورځو له مخی هم قائم نه پاتی کیده. د سورت الحج د ﴿لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ په تفاسیرو کښی د دی تقریر شوی دی هلته دی ولوست شی! یا آیا د الله تعالیٰ شان داسی کیدی شی چه څوک به د هغه په مخ کښی دم ووھلی شی یا یوه ذره به د هغه د حکم څخه خارجیدی شی؟

عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ^(۹۲)

عالم دی پر پټو او په ښکاره ؤ پس ډیر لوی (پورته لوړ) دی له هغه څیز چه شریکوی ئی ورسره.

تفسیر: یعنی چه د هغه د عام او تام قدرت حال پخوا له دی نه بیان شوی دی - او د هغه محیط علم داسی دی چه له هغه ځنی هیخ یو ظاهری او باطنی او د غیب او شهادت خبری پتی او مخفی نه دی آیا د ده په قدرت کښی هغه شیان شریکیدي شی چه د هغوی قدرت او علم او نور ګرد (تول) صفات محدود او مستعار دی؟ استغفرالله! روایت دی له حسن رضی الله تعالیٰ عنه چه رب العزة جل جلاله خپل رسول خبر کړ په دی چه ستا

په امت کښې به هم عقوبت وی اما وقت ئی ورمعین نه کړ او امر ئی ورته وکړ په کولو د دی دعاء لکه چه وائی

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيْنِيْ مَا يُوْعَدُوْنَ ﴿٢٤﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِيْنَ ﴿٢٥﴾

ووايه ته (ای محمده!) ای ربه غما که چیرې وښیې ته ماته هغه (عذاب) چه وعده ئی کوله شی (له دوی سره) ای ربه غما پس مه لره ما په قوم ظالمانو کښې.

تفسیر: یعنی غرنکه چه د الله تعالیٰ په دربار کښې داسې گستاخی او سپین سترگی کوله شی نو یقیناً کوم سخت عذاب به نازلیدي نو ځکه هر مؤمن ته هدایت شوی دی چه د الله تعالیٰ له عذابه وویریږي او داسې دعاوی وکړي «ای الله تعالیٰ! کله چه پر ظالمانو عذاب نازلوی ما په هغه کښې مه شاملوه!» لکه چه په حدیث کښې راغلی دی «واذا اردت بقوم فتنة فتوفني غير مفتون» مطلب دا چه ای الله تعالیٰ! مونږ د ایمان او احسان په لیاره کښې مستقیم ولره. او داسې کوم تقصیر له مونږه مه صادروه چه العیاذ بالله ستا په عذاب کښې شامل شو په بل ځای کښې داسې ارشاد شوی دی ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ تِلْكَ لَمَّا قَالُوا﴾ (۱) جزء د الانفال ۲۵ آیت ۳ رکوع) دلته ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی خو اصلی مقصد ئی نورو ته آورو او پری خبرول دی لکه چه د دغه عظیم الشان قرآن عمومی عادت دی.

وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُثْرِكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَدِيرُونَ ﴿٢٦﴾ إِذْفَعُ بِالْأْتَمِيِّ إِلَىٰ أَحْسَنِ السَّنَةِ ﴿٢٧﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٢٨﴾

او بیشکه مونږ په دی کار چه وښیو تاته هغه عذاب چه وعده ئی کوو له دوی سره خامخا قادر یو (لیکن مؤخر کوو ئی حکمتاً و مصلحتاً) دفعه کړه (ای محمده) په هغه خصلت سره چه هغه ډیر ښه دی بدی (او ضرر د دوی تاته) مونږ ته ښه معلوم دی هغه خبری چه ستائی (دوی تا یا ما نو ور به کړو پری دوی ته جزا).

تفسیر: یعنی دغه ځمونیږ په قدرت کښی دی چه ستاسی تر سترگو لاندی به هم دغی دنیا کښی هغوی ته سزا ورکړو لیکن ستاسی د لوړ مقام او د لوړی مرتبی او اعلیٰ اخلاق مقتضی داسی ده چه د هغوی بدی په نیکی سره دفع کړئ! تر هغه پوری چه د هغو د دفع امکان وی او له دغسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضولو) خبرو څخه خفه او په قهر نشئ. مونږ ته د دوی گرد (تول) اعمال معلوم دی او په تاکلی (مقرر کړی) وقت کښی به هغوی ته کافی سزا ورکوله کیږی، ستاسی د دی اغماض او پستی معاملی اثر به داسی کیږی چه گرد (تول) خلق به ستاسی په طرف متماثل کیږی او ستاسی د ښو اخلاقو به تعریف او ستاینه (صفت) کوی او په دغه صورت د دعوت او اصلاح مقصد په ښه شان حاصلیږی (وهذا قبل الامر بالقتال).

وَقُلْ رَبِّ اعُوْذُ بِكَ مِنْ هَٰزِرَاتِ الشَّيْطٰنِ ﴿٩٥﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه ځما پناه غواړم په تا پوری له چخولو (وسوسو) د شیطانانو نه (چه راکاږی خلق ضلالت ته).

تفسیر: پخوا د شیطاین لانس سره د سلوک او گزاری طریقه ښوولی شوی وه لیکن شیطاین الجن په دغه طریقه سره نشو متأثر کیدلی او هیڅ یو تدبیر او پوست وضعیت په هغوی اثر نشو غورځولی او نه پری سمیدل، د دوی علاج یواځی په استعاذه سره کیږی یعنی د الله تعالیٰ په پناه کښی ښائی چه سری ورشی څو هغه مطلق قادر د دوی د لاس اوږدولو او وسوسو څخه ئی محفوظ کړی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکی «د شیطان تحریک او وسوسه دا ده چه په دینی سؤال جواب کښی بی موقعه سری په غصه کوی او په جنگ او جگره کښی یی غورځوی د هم دغه په نسبت ئی فرمایلی دی چه د بدی خورا (ډیر) ښه جواب دا دی چه په ښو خبرو سره ورکړ شی!

وَأَعُوْذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يُّخْضِرُونِ ﴿٩٦﴾

او پناه غواړم په تا پوری ای ربه ځما چه حاضر شی (دوی) ماته (په لمانځه یا تلاوت د قرآن یا په ځنکدن کښی)

تفسیر: یعنی په هیڅ یوه حال کښی می مه پریږده چه شیطان ماته رانژدی شی یا خپل وار او گزار پر ما وکړی.

(او تل به یادوی په بدی سره ما او تا ای محمده او استاځی ځما دغه کافران)

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿١٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٢٠﴾

تر هغه پوری کله چه راشی یو د دوی ته (اسباب د) مرگ نو ویه وائی ای ربه غما بیرته وگرځوه ته ما (دنیا ته) بنائی چه زه عمل وکرم نیک په هغه څیز کښی چه بیرته پریښی دی ما (په دنیا کښی نو فرمائی الله چه) نه دی داسی (چه ته بیرته دنیا ته وگرځیدی شی ایمان او صالح عمل ته) بیشکه دغه د رجعت خبره داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی او په مخ کښی د دوی دی برزخ (پرده د قبر ده چه ئی نه پریږدی رجوع ته) تر هغی ورځی پوری چه بیا ژوندی راپاخولی کیږی.

تفسیر: یعنی تاسی دغه د کفارو بدی په ښه طریقه سره دفع کوئ! او هغه خبری چه دوی ئی جوړوی هغه مونږ ته راپریږدئ! تر هغه پوری چه د دوی د ځینو د موت وقت راشی او د نزع په وقت کښی د عذابونو مبادی معاینه کړی او په افسوس او ارمان کولو شروع وکړی - او په هغه وقت کښی داسی تمنا وکړی چه ای الله! د قبر د ورتلو په ځای ما پریږده چه بیرته دنیا ته لاړ شم! او د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکرم! او څه نیک اعمال او د آخرت پنگه (سرمایه) ځان ته برابره کرم! - او وروسته له دی نه بیخی له گناهونو او خطاؤ او بدو چارو څخه لاس واخلم! او بالکل ورنژدی نشم! نو په دغه کښی به ای پروردگاره! ستا لوی لطف او مهربانی وی! کما قال الله تعالی ﴿وَأَنفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقْتُ وَأَنَا مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ جزء د المنافقون (۲) رکوع ۱۰ آیت

نو پاک الله به ملائکه العذاب ته وفرمائی چه دغو منکرانو ته وواښی نه ده داسی چه ته به بیرته دنیا ته وگرځیدی شی دپاره د ایمان او د صالح عمل بیشکه دغه کلمه د رجعت یوه داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی یعنی د اجل د راتگ څخه وروسته د دغه مقصد لپاره له سره نه ستانه (واپس) کیږی او که بالفرض ستانه (واپس) هم کړل شی نو دوی به بیا له سره صالحه اعمال ونه کړی او بیا به په همغو ملاحیو او مناهیو کښی مشغولیدي ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا هُوَ أَعْنَهُ وَهُمْ لَكَذِبُونَ﴾ جزء ۷ (د الانعام ۳ رکوع ۲۸ آیت)

دغه محض د هغوی د خولی خبری دی چه د حسرت، ارمان، ندامت، او افسوس له غلبی څخه چپ نشی پاتی کیدی - نو دی دی په خپل سر دغسی خبری کوی چه بل څوک ئی پرته (علاوه) له ده څخه ویونکی نه دی او اوس داسی خبری له سره ځمونو په دربار کښی نه اوریدلی کیږی او

نه د دوی بیا رجوع دنیا ته ممکنه ده ځکه چه د دوی په مخ کېنې د قبر برزخ مانع دی او د قبر پرده ئی تر وړاندې پرته ده تر هغې ورځې پورې چه بیا ژوندی راپاڅولی کیږی یعنی تر اوسه ئی څه لیدلی دی؟ آیا یواځی له مرگه دومره زیات ویریدلی دی؟ وروسته له دی نه یو بل عالم د «برزخ» راځی کله چه هلته ورسپړی له دنیائی خلقو څخه به پرده کیږی او آخرت ئی هم لا په مخ کېنې نه دی راغلی. هو! د آخرت د عذاب یو لړ څه نمونه ئی ورومخه کیږی چه د هغه خوند به تر قیامت پورې پرله پسې ځکی.

وَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠﴾

نو کله چه پوکي وکړ شی په صور شپیلی کېنې (لپاره د قیام د قیامت) پس نه به وی (نافع) نسبونه په منځ د دوی کېنې په دغه ورځ کېنې او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله.

تفسیر: یعنی د برزخ د عالم څخه وروسته قیامت ور په سر درېږی د دوهم صور (شپیلی) د پوکلو څخه وروسته گرد (تول) مخلوقات به په یوه میدان کېنې سره راټولوی او درول کیږی په دغه وقت کېنې به هر سری پخپل فکر او اندېښنه کېنې لگیا وی. اولاد له مور، پلاره سره ورور له وروره سره، میره له ښځې سره او خپل له خپلوانو سره څه کار او غرض نه لری - او هر یو به له بل څخه نا آشنا او بیزاره وی - هیڅوک به د بل پوښتنه نه کوی لکه چه د «عیس» په اوله رکوع کېنې مرقوم دی ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَتَّىٰ يُؤْتِيهِ﴾ له دی نه وروسته امکان لری چه له ځینو قرابتونو او خپلوی څخه څه نفع ورسپړی **کما قال الله تعالى في ركوع الاول من سورة الطور.**

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ شَيْءٌ﴾

تنبیه: په ځینو احادیثو کېنې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه د قیامت په ورځ کېنې گرد (تول) د نسب او «صهر» دا مادی تعلقات منقطع کیږی یعنی په کار نه ورځی «الانسی و صهری - پرته (علاوه) ځما له نسب او صهر» معلوم شو چه د رسول اکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم تعلقات له دغه عمومه مستثنی دی د هم دغه حدیث د اوریدلو په اثر حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د ام کلثوم بنت علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما سره خپله نکاح وتړله - او څلویښت زره درهمه مهر ئی وروټاکه (مقرر که) حضرت شاه صاحب لیکي - «هلته به پلار او ځوی یو له بل سره نه وی شامل له هر یوه سره د ده د عمل حساب دی». ځما نیکه مولوی مراد علی کاموی د ﴿فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ﴾ تفسیر پخپل «یسیر» کېنې داسی کړی دی «پس نه به وی سره نسبونه په منځ د دوی کېنې په دغه ورځ کېنې یعنی نه به نسبی علائق

پاتی وی لکه پلارولی - مورولی - غویولی - لورولی - ورورولی - خورولی ... او نه حسبى علائق به پاتی وی لکه خسرولی - خوابی ولی - خینی ولی - او دا به په سبب د ډیر دهشت او حیرت وی. دا لا څه بلکه خپل ځان به هم تری ورک وی. یا دا معنی چه دلته اوس په نسب فخر کوی چه زه د هغه «شاه» او د دغه «خان» او د دی «صاحب» پلار یا غوی یا ورور یا بل څه یم او هلته به دی نسبت او دی سبب ته هیڅ یوه فائده نه وی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله د دی نسب او حسب او دغه په سبب د ډیر مشغولتیا د دوی وی پخپل غم کښی او دغه به پخوا له حساب به وی ځکه چه هلته به خلاصی په عمل وی لکه چه فرمائی

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٣﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٢٤﴾ تَلْفَهُمْ وَجُوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿٢٥﴾

پس هر څوک چه درنی شی تلی (یا تللی شوی) عملونه د دوی (معتمد وگرځی په نزد د الله) پس دغه کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) (له عذاب خلاص شوی په مراد رسیدلی) او هر هغه څوک چه سپکی ئی وختلی تلی (یا تللی اعمال) د ده (چه وزن نه کړی په نزد د الله) پس دا هغه کسان دی چه زیان ئی کړی دی د نفسونو خپلو (په کفر او عصیان سره اوس دوی) په دوزخ کښی به تل پراته وی سوځوی مخونه د دوی اور (د دوزخ) او دوی په دغه اور کښی غونج وچولی (گونجی تندی) (بدرنگه او بدمخی) به وی.

تفسیر: د دوی بدن به له ډیرو سوځیدو څخه وپرسپړی لاندنی شونده به ئی ښکته ځوړندیږی - تر نامه پوری رسپړی او پاسنئ شونده به ئی تر ککری هم ورپورته کیږی او ژبه به ئی (لکه د فیل شونډک) د باندی راوځی - او تر ځمکی به راوړدیږی (اللهم احفظنا منه ومن سائر انواع العذاب)

نو ویه ویلی شی په عقبا کښی له جانب به د الله تعالی هغو کسانو ته چه زیان ئی کړی دی د خپل ځان چه تول عمر ئی په مخالفت د رحمان او متابعت د نفس او شیطان ضایع کړی دی چه

أَلَمْ تَكُنْ أَتَىٰ تَسْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَلَنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٢٦﴾

آيا نه ؤ آيتونه (د قرآن) غما چه لوستل كيده پر تاسى (په دنيا كښى) پس وئ تاسى چه پر هغو به مو تكذيب كاوه (چه اوس لائق د دى عذاب شوى)

تفسير: يعنى په دغه وقت كښى به دوى ته داسى ويل كيږي گواكي د هغو خبرو تكذيب چه تاسى په دنيا كښى كاوه اوس د هغو د تكذيب بدل او سزا وگورئ چه رښتيا وه كه دروغ؟.

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٣٦﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٣٧﴾

نو وبه وائی (کفار) ای ربه غمونږ غالبه شوی وه پر مونږ بدبختی غمونږ او وو مونږ یو قوم گمراهان (چه لیاره د حق شیطان راڅخه ورکه کړی وه). ای ربه غمونږ (یو کړت) وباسه مونږ له دى دوزخه پس که بیا راوگرځیدو مونږ (دى کفر ته) پس بیشکه مونږ ظالمان یو (پر ځانونو خپلو باندی).

تفسير: يعنى دوى به اعتراف کوى چه بیشکه مونږ د خپلى بدبختی او بدقسمتى لامله (له وجى) دلته لويديلى یو او د هغى صافى سمى لیاری څخه په لوى لاس کاره شوى یو او په خپلو پښو د دغه ابدى هلاکت په کنده کښى لويديلى یو اوس مو دغه گرد (تول) شيان پخپلو سترگو سره وليدل نو د لطف او کرم له مخى یو غلى مونږ له دغه غمايه وباسه! او بیرته مو دنيا ته وليږه چه ښه عملونه وکړو او له گناه او خطاء څخه بیخی لری وگرځو او که بیا هم مونږ ستا د احکامو څخه غاړه وغړوله بیا هره سزا چه راکوى مونږ ستا په واک او اختیار کښى یو حال دا چه د دوى دغه وینا هم خطاء ده او دوى پکښى دروغجنان دى او دا وروستنى کلام دى د دوزخیانو چه پس د دى خبری څخه امر د سکوت به ورته وشى نو دغو کفارو ته د ملائکه العذاب په ژبه د الله تعالى له جانبه داسى امر کیږی.

قَالَ احْسُوا نَفْسَكُمْ وَلَا تَكْمُلُوا ۖ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِى يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٣٨﴾

وبه فرمائى چه تاسى چپ شئ (پراته اوسئ خوار ذلیل) په دى دوزخ كښى او

مه غریبږئ له ماسره (په دفع د عذاب کښی) بیشکه شان دا دی چه وه یوه
دله له بندگانو غما (یعنی مؤمنان) چه ویل دوی (تضرعاً) ای ربه غمونږه
پوره یقین او تصدیق مو کړی دی (په ټولو مؤمن به شیانو باندی) نو مغفرت
وکره مونږ ته (گناه غمونږ) او مهربانی راباندی وکره او ته (ای پروردگاره)
خیر ډیر غوره د ټولو مهربانی کوونکیو ئی

تفسیر: یعنی خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! اوس هر هغه څه چه مو
کړی دی د هغه سزا وگالیع (برداشت کړئ)! له آثارو څخه معلومیږی چه د دی خداوندی جواب
د صدور څخه وروسته بیا داسی ناری سوری منقطع کیږی او دوزخیان غیر له «زفیر» او شهیق
څخه به بل کلام نه شی کولی العیاذ بالله.

فَاتَّخَذَ ثَوْمُهُمْ سُخْرِيًّا حَتَّىٰ أَتَوْكَ مُّزْجَرِيًّا وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿۱۱۰﴾

پس نیولی ؤ تاسی دوی مسخری کړی شوی پر دوی تر هغه پوری چه هیر کړ
(مسلمانانو) له تاسی څخه ای کفارو ذکر یاد غما (په سبب د مشغولتیا د
تاسی ای کفارو په تمسخر د مسلمانانو کښی او وئ تاسی چه په هغوی
پوری مو خندل (هر وقت له ډیره کبره).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی کله چه مسلمانانو د خپل الله په حضور کښی دعاء او استغفار کاوه
نو تاسی ورپوری پیچموځی (مسخری) کولی او خندا به مو ور پوری کوله او د هغو د نیکو
خصلتونو پوری به مو توقی کولی او دومره د هغوی په تحقیر او تکذیر پسی لویدلی وئ. چه پاک
الله او د جزاء ورځ مو بیخی له یاده وتلی وه او داسی به مو گنل چه گواکی ستاسی پر سرونو
باندی له سره هیڅ یو حاکم او کتونکی نشته چه ستاسی د داسی حرکاتو یادداشت واخلی او د
هغو سختو اعمالو سزا تاسی ته درکړی.

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا إِنَّهُمْ لَالْفَائِزُونَ ﴿۱۱۱﴾

بیشکه زه چه یم جزا می ورکړه دوی ته ښه جزا نن ورځ په سبب د هغه چه
هغوی صبر کړی ؤ (په اضرار ستاسی) بیشکه هغوی چه دی هم هغوی دی
بریالیان (رسیدلی خپلو ټولو مقاصدو ته).

تفسیر: بیچاره گانو مسلمانانو ستاسی پر قولی او فعلی ایذاؤ او اضرارو صبر کړی ؤ وگورئ چه

نن ورغ ستاسی بالمقابل هغوی ته څه ثمره ور په برخه کیږی؟ او دوی داسی یو مقام ته رسولی شوی دی چه هلته به پخپلو هر ډول (طریقه) مقاصدو بریالی (کامران) او کامیاب او له هر قسمه لډاندو او مسراتو سره غاړه په غاړه وی (بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهرأ یا وبه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه)

قُلْ كَمْ لِبَشَرٍ فِي الْأَرْضِ عَدَدُ سِنِينَ ﴿١٢٢﴾ قَالُوا الْبَشَرُ نَوْمٌ أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِّينَ ﴿١٢٣﴾

وبه فرمائی څومره ځنډ (ایسارتیا) مو تیر کړی دی تاسی په ځمکه کښی په شمار د کلونو؟ نو وبه وائی (کفار) ځنډ (ایسارتیا) مو کړی دی یوه ورغ یا یوه برخه د ورغی نو ته (پخپله) پوښتنه وکړه له حسابکړو څخه.

تفسیر: یعنی له پرېستو څخه چه هغوی هر قسم نیکی او بدی شمیرلی دی دغه به ئی هم شمیرلی وی چه «څومره ځنډ (وخت) مو تیر کړی دی په ځمکه کښی او څو مدت مو هلته ژوند کړی دی» یعنی په قبر کښی یا د دنیا په ژوندون کښی - دغه به هم هلته ډیر لږ په نظر راځی دغه پوښتنه هم د دی لامله (له وجی) کیږی چه په دنیا کښی دوی عذاب ته ډیر زیات تلوار او عجلت کاوه اوس وپوهیدل چه هغه ډیر په سرعت او جلتی ورورسید (کذا فی موضح القرآن). (نو بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهرأ یا وبه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه).

قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٤﴾

وبه فرمائی چه نه دی ځنډ (تاخیر) کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر لږ مدت (په نسبت د عذاب د آخرت که چیری بیشکه تاسی یی چه پوهیږئ) چه ژوند د دنیا په نسبت د عقبا ډیر لږ دی).

تفسیر: یعنی واقعی د دنیا عمر خو ډیر لږ ؤ لیکن که تاسی پر دغه خبره په دنیا کښی د انبیاء په خبرو باندی پوهیدئ نو له سره په دغه فانی متاع به نه مغروریدئ او له انجام څخه به نه غافلیدئ او هغه گستاخی او شرارتونه به له تاسی ځنی نه صادیدل چه د دنیوی زائلو او فانی لذتونو د مشغولیت او مصروفیت په ضمن کښی له تاسی څخه په ظهور ورسیدل.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١٨﴾

آیا پس گمان کوئ تاسی داسی چه بیشکه خبره دا ده چه پیدا کری مو یی تاسی عبث (د لوبو دپاره) او (داسی گمان کوئ چه) بیشکه تاسی مونږ ته نه به راوستلی کیږئ (حساب او کتاب ته).

تفسیر: داسی نه ده تاسی عبادت ته پیدا شوی یی او رجوع کوونکی یی غمونږ دربار ته دپاره د مجازاتو یعنی په دنیا کېنې د نیکی او د بدی پوره نتیجه نه دررسیږی - که په دی ژوندون پسې بل ژوندون نه وی نو گویا دغه کرده (توله) کارخانه به محض یوه لوبه او تماشو او بیخی یوه بی نتیجی شی وی حال دا چه د الله تعالی ذات له دی نه ډیر اعلیٰ او ارفع دی چه د هغه په نسبت داسی رکیک خیال وکر شی.

فَتَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١٩﴾

پس ډیر پورته لوی لوړ دی الله (له عبثیاتو او نورو عیوبو چه) مطلق باچا حق دی نشته هیڅوک لائق د عبادت په رشتیا مگر خو هم دی (یواځی) چه رب مالک د عرش کریم عزت ناک دی (چه رحمت تری نازلیدي)

تفسیر: هر کله چه هغه لوی خاوند د ملکوت (معنوی دنیا) د لویی او د قوت او د سطوت خاوند او مالک مطلق دی نو له سره دغه امکان نه لری چه دغه عزیز منتقم جلت عظمته دغه تول وفاداران او مجرمان هم داسی خوشی پریږدی او د هغو د ښو بدو اعمالو جزا او سزا ورنه کری.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چه بولی له الله سره خدای بل (چه د هغه عبادت هم کوی هسی خدای چه) نه دی هیڅ برهان علمی سند ده ته په دغه (عبادت د غیر) پس بیشکه هم دا خبره ده چه حساب (جزاء) د دی (مشرك) په نزد د رب د ده دی (چه سم له استحقاقه ئی ورکوی) بیشکه شان دا دی چه بری نه مومی

(کافران او نه خلاصیږی له عذابه)

تفسیر: یعنی هلته به حساب او کتاب کیږی او هر چاته به د ده له جرمه سره سم سزا ورکوله کیږی د دغه سورت ابتداء په فلاح او نجات د مؤمنانو سره کړی شوی ده او ختم په عدم فلاح د کافرانو سره داسی شوی ده چه په پای (اخر) کښی ئی غمونږ رسول صلی الله علیه وسلم په استغفار او استرحام هم مامور گرځولی دی.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿١١٨﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه غما مغفرت او رحم وکړه (پر محمد او امت ئی) او ته خیر بهتره ډیر غوره د ټولو رحم کوونکیو ئی.

تفسیر: یعنی غمونږ له تقصیراتو څخه راتیر شه! او پخپل رحمت مو په دنیا او آخرت کښی سر لوری کړه! ستا د بې‌نهایتې رحمت په مقابل کښی هیڅ شی مشکل نه دی. د ﴿أَفَعَسِبْتَ﴾ څخه د سورت ختم پوری دا آیات ډیر فضائل او تأثیرات لری چه د هغه ثبوت له ځینو احادیثو څخه کیږی او مشائخو دغه په تجربو سره رسولی دی. ښائی چه د دغه آیت سری ورد ولری! په خاتمه کښی هغه دعاء هم تېرکړ او تفاولاً نقل کوو چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته تلقین فرمایلی ؤ ځکه چه د هغو الفاظ د دی آیاتونو سره مناسب دی

«اللهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیراً وانه لا یغفر الذنوب الا انت فاغفر لی مغفرة من عندک وارحمنی انک انت الغفور الرحیم»

تمت سورة المؤمنون بفضلہ ومنه وحسن توفیقہ ونرجو منه اکمال بقية الفوائد.

سورة النور مدنية وهي (۶۴) آية و (۹) ركوعات رقمها (۲۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۲) نزلت بعد «سورة الحشر»

د «النور» سورة مدنی دی (۶۴) آیات (۹) رکوع لری په تلاوت کښی (۲۴) او په نزول کښی (۱۰۲) سورت دی وروسته د «الحشر» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی.

سُورَةُ النُّورِ أُنزِلَتْ وَأَوْفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ①

دا يو سورت دی چه نازل کړی دی مونږ دا او فرض کړی دی مونږ (احکام د) هغه او نازل کړی دی مونږ په دی (سورت) کښی آیاتونه ښکاره دپاره د دی چه تاسی (پری) پند واخلي (او غور پکښی وکړئ).

تفسير: دغه سورت په ځينو نهايت ضروري احکام - حدود امثال - مواعظ - حقائق - توحيد او په نورو اهمو تنبيهاو او اصلاحاتو مشتمل دی، زياته ممتازه او پوه زياتونکي برخه هغه ده چه د (افک) له قصی سره تعلق لری. پر أم المؤمنین حضرت بیبي عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها منافقینو د دروغو تهمت کړی په هغه کښی ځینی ساده او بی فکره مخلص مسلمانان هم ښویدلی او د ثبات او استقامت څخه لږ څه متمائل شوی وو چه د هغه خطرناکه اثر نه یواځی د بیبي عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها پر وضعیت لویده بلکه له یوه حیثيته پخپله د رسول الله علیه الصلوة والسلام وعلی آله الکرام وعلی اصحابه العظام د مجد او شرف تر درباره هم رسیده نو ځکه ضرورت واقع شو چه لوی قرآن په پوره اهتمام او قوت سره د داسی خوفناکی غلط کاری یا غلط فهمی اصلاح وکړی او د تل دپاره د ایماندارانو غوږونه پرانیځی شو وروسته له دی نه له سره د ښمنانو له تبلیغاتو او انتشاراتو متأثر نشی. نو ځکه ئی د دی سورت شروع په دغو الفاظو سره وفرمایله ﴿سُورَةُ النُّورِ أُنزِلَتْ وَأَوْفَرَضْنَاهَا﴾ الآية - خو مخاطبین وپوهیږی چه د ده مضامین ځان ته اهمیت او یو خاص وقعت لری او د ډیر محفوظ او ټینګ نیولو مستحق دی او هغه صاف صاف نصائح او ترتی ترتی (ټیک ټیک) خبری چه په دغه سورت کښی بیان شوی دی هغه ګردی (تولی) د دی وړ (قابلی) او لائقی دی چه هر مسلمان ټینګ پخپل زړه کښی ځای ورکړی او تل ئی په یاد ولری او د یوی شیبی له مخی هم د ده د احکامو څخه غفلت ونه کړی که نه د دین

او د دنیا په تباهی او خرابی کښی آخته کیږی.

اوس الله تعالیٰ بیانوی خپل احکام چه غځینی ئی دغه دی

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

هغه ښځه چه زنا ئی کړی وی او هغه سړی چه زنا ئی کړی وی (او محصنان وی او ثبوت شی زنا پر دوی په اقرار یا په شهادت) پس وهی تاسو ای (قاضیانو او حاکمانو) هر یو له دغو دواړو سل دری

تفسیر: ترکیب (الزانية والزاني) دواړه مبتداء دی او خبر ئی (فاجلدوا) دی او دغه الف لام په معنی د (الذی) دی چه متضمن دی معنی د شرط لره ځکه چه (ف) جزائیه پری داخله شوی ده په خبر باندی نو تقدیر ئی داسی دی چه **(التي زنت والذي زني فاجلدوهما)** لکه چه مونږ پاس ترجمه هم داسی کړی ده دغه سزا د هغه زانی او زانیی ده چه آزاد عاقل او بالغ وی او نکاح ئی هم نه وی کړی یا د نکاح څخه وروسته جماع ئی نه وی کړی او هغه چه آزاد نه وی پنځوس دری وهلی کیږی د هغه حکم پنځمی پاری د اولی رکوع په ختم کښی مذکور دی او هغه چه عاقل یا بالغ نه وی نو دی خو لا نه دی مکلف شوی. په هر هغه مسلمان کښی چه دغه گرد (تول) صفات (حریت، بلوغ، عقل نکاح جماع) موجود وی نو داسی شخص ته «محسن» وائی نو د دغه محسن سزا چه د زنا مرتکب شی او پری شرعاً اثبات شی «رجم» ؤ یعنی په گتو ویشتل او سنگساری ده لکه چه د المانده په سورت کښی ئی د تورات په حواله فرمایلی دی ﴿وَكَيْفَ يُحْكُمْكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ بِمَا حَكَمَ اللَّهُ﴾ الآية - او هغه حکم د الله رجم وو لکه

چه د هغه ځای په تفاسیرو کښی تیر شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه سره موافق فیصلی صادری کړی وی او فرمایلی ئی ؤ **«اللهم انی اول من احیا امرک إذ اماتوه** ای الله! زه هغه ډومبی سړی یم چه ستا هغه امر حکم می ژوندی کړی دی چه محو او متروک کړی شوی ؤ» بیا نه یواځی یهودان بلکه هومره داسی قسم واقعات چه وړاندی کیده په هغو تولو کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم تل محسن زانی ته په رجم سره سزا ورکړی وه وروسته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له رحلته اصحاب الکرام هم پر هم دغه احکامو د «رجم» اجراآت کول بلکه د اهل السنه والجماعت څخه یو سړی هم د ده پر مخالفت نه دی جرئت کړی. ګواکي متواتره سنت او د اهل الحق اجماع دغه خبره راښوولی ده چه په دغه مسئله کښی محمدی شریعت د توریت حکم باقی پری ایښی دی لکه چه لوی قرآن د عمد قتل په سزا کښی وژل کیدل د توریت په حواله بیان فرمایلی دی ﴿وَلَتَجِدَنَّ عَلَيْهِمْ فِيْهَا اَنْفُسَ يٰۤاَنفُسُ﴾ او د مرتدانو د قتل حکم بنی اسرآئیلو ته ورکول د البقره په سورت کښی بیان کړی شوی دی

﴿مَوْبُوءٌ إِلَىٰ يَارِئِكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ بیا هم دغه احکام د محمد صلی الله علیه وسلم د امت په حق کښی هم ایښود شوی دی شاید د محسن رجم او د قصاص د مسئلې د نقل کولو څخه وروسته په هغه شدت او تاکید چه د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ د حکم د ترک مذمت او بدی ئی بیان فرمائلی ده او په آخر کښی ارشاد شوی دی ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ﴿الآيَةَ﴾ - له هغه به دا غرض وی چه د

توریت دغه احکام اوس د قرآن تر حفاظت لاندی دی چه د هغو په اجراء او انفاذ کښی نه ښائی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هیچا د اهوؤ او آراؤ لحاظ او پروا وکړی لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په دغه مورد کښی د هیچا څه پروا ونه کړه او د دوی څخه وروسته راشده و خلفاء رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هم د چا لحاظ او پروا ونه کړه - تر دی پوری چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه ته د محسن د «رجم» په نسبت دغه اندیښنه پیدا بلکه مکشوفه شوه چه وروسته له دی نه به ځینی زائغین د دغه احکام له تعمله انکار کوی لکه چه خوارج او ځمونو د زمانی یوی مسموخی فرقی تری انکار هم کړی دی نو دوی پر منبر وختل او د صحابه و او تابعینو په لویه مجمع کښی ئی د الله تعالیٰ د دغه حکم اعلان په ډیر تاکید او تشدید سره وفرمایه - او په دغه مورد کښی یوه قرآنی یو منسوخ التلاوة آیت حواله ئی ورکړه چه په هغه کښی د محسن د رجم صریح حکم موجود دی او د هغه تلاوت وروسته منسوخ شوی دی مگر حکم ئی هم هغسی باقی پاتی دی.

تنبیه: د کوم آیت محض منسوخ التلاوت کیدل او حکم ئی باقی پاتی کیدل یوه مسئله مسئله ده چه تحقیق ئی په دغو مختصرو فوائدو کښی نشی درجیدی انشاء الله العزیز که د مستقل تفسیر د لیکلو وار راوړسید نو هلته به ولیکلی شی.

وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَلِيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٧﴾

او نه دی نیسی تاسو لره په دغو (دواړو زناکارانو) زړه سوی (او مهربانی) په (انفاذ د) حکم د الله کښی که یی تاسی چه ټینگ یقین لرئ پر الله او په ورځی آخری (د قیامت)، او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته یوه طائفه ډله له مؤمنانو څخه (چه فصاحت ئی زیات شی).

تفسیر: یعنی که پر الله تعالیٰ یقین لرئ نو د هغه د احکامو او حدودو په اجراء او انفاذ کښی هیڅ تقدیم او تأخیر مه کوئ! داسی ونه کړئ چه د مجرم څخه وویریئ او د سزا له اجراء څخه لاس ویاسی یا پکښی څه تنقیص وکړئ یا داسی غیر مؤثری خفیفی او معمولی سزا ورکړئ چه د

سزا کیفیت پکنی نه وی نه وپوهیوئ چه الله تعالی مطلق حکیم او له تاسی څخه زیات پر بندگانو مهربان دی او د ده هر حکم کلک وی که پوست د عالم د مجموعی په حق کښی له حکمت او رحمت څخه نشی عاری کیدی - که تاسی د ده د احکامو او حدودو په اجراء کښی قصور کوئ نو د آخرت په ورځ کښی به ستاسی څخه پوښتنه کیږی.

﴿وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلَ الْمُسْلِمِينَ﴾ - او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته له مؤمنانو)

یعنی دغه سزا دی گوښی (بیله) ورته ورنه کره شی بلکه د مسلمانانو په لویه مجمع کښی دی ورته ورکره شی ځکه چه په هغه رسوائی کښی د سزا تکمیل او تشهیر او کتونکو ته لوی پانیات او عبرت دی او ښائی چه په کښی دغه غرض هم وی چه دغه لیدونکی مسلمانان د ده پر حال باندی زړه وسوځی او د مغفرت دعاوی ورته وکړی والله اعلم.

الْزَّانِي لَا يَنْكِحُ الْأَزَانِيَّةَ اَوْ مُشْرِكَةً وَالْزَّانِيَّةُ لَا يَنْكِحُهَا الْاَزَانِي اَوْ مُشْرِكًا

زنا کار سری نه نکاح کوی (په رغبت محبت سره) مگر خو زناکاره ښځه یا مشرکه ښځه او زناکاره ښځه نه په نکاح کوی (دغی ښځی زانیی لره په رغبت او محبت سره) مگر سری زناکار یا سری مشرک

تفسیر: د زنا د سزا د بیان کولو څخه وروسته د دی فعل انتهائی شناعیت بیان فرمائی یعنی هغه نارینه او ښځه چه په دغه شنیعه عادت مبتلا وی په حقیقت کښی د دی خبری وړ (مستحق) او لایق نه دی چه له هغه سره د کوم عقیف مسلمان د ازدواج، د ناستی او د ملاستی تعلق قائم کر شی د هغه د پلېت طبیعت او میلان سره خو دغه مناسب دی چه له هم داسی بد کاره او تباہ حاله نارینه او ښځی سره یا له دوی ځنی هم بدتره له کوم مشرک او مشرکی سره د هغه تعلق وی کماقال الله تعالی فی هذه السورة:

﴿كَانَتْ الْغَنِيَّةُ وَالْمُتَّعِيَّةُ وَالْمُتَّعِيَّةُ وَالْمُتَّعِيَّةُ وَالْمُتَّعِيَّةُ وَالْمُتَّعِيَّةُ﴾

کوی جنس له خپله جنسه سره سازه - هم کوتره له کوتری باز له بازه

د ده د حرکت اصلی اقتضاء خو هم دغه وه - اوس دغه بیله خبره ده چه الله تعالی د نورو مصالحو او حکمتونو لامله (له وجی) کوم په نامه سره مسلمان عقد هم له مشرک او مشرکی سره

جائز نه دی فرمایلی. یا مثلاً د بدکاره سری نکاح که د کومی صالحی ښځی سره وترله شی نو دغه بالکل باطله نه ده درولی شوی.

تنبیه: د دغه آیت داسی تقریر چه مونږ کړی دی بیخی سهل او بی تکلیفه دی په دغه کښی د (لاینکح) معنی هغسی نیولی شوی ده لکه چه په «السلطان لایکذب» او نورو محاوراتو کښی اخیسته کیږی یعنی د فعل د لیاقت نفی - د فعل نفی له حیثیته ورکړی شوی ده. **فافهم واستقم**

وَحَرَّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۵﴾

او حرامه کړی شوی ده دغه (زنا یا نکاح له بد کارو سره د حاصلولو د مبلغ لپاره) پر (صالحانو عقیفانو) مؤمنانو

تفسیر: یعنی یو مؤمن په داسی حال کښی چه مؤمن وی څرنګه به داسی حرکت ته اقدام کوی؟ په حدیث کښی راغلی دی «لا یزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن» یا دا مطلب چه له زانیی سره د هغو پرهیزګارانو د نکاح عقد حرام درولی شوی دی چه په صحیح او حقیقی معانی سره د مؤمنانو د خطاب مستحقان دی یعنی په تکوینی ډول (طریقه) دغسی پاک او صاف نفوس د داسی خراب او پلیت او ګنده ځایونو په طرف نه متماثل کیږی او تری ساتلی شوی دی په دغه وقت کښی به د «حرم» معنی هم هغسی وی چه ﴿وَحَرَّمَ عَلَیْهِ الرِّضَا﴾ کښی. یا په «وحرمان علی قریه اهلکناها» کښی نیولی شوی دی والله اعلم.

فانله: دغه پاس آیت یواځی د ترغیب دپاره دی په نکاح اخیستلو د عفافو او شرافتو کښی او ترهیب دی له نکاح کولو د بدکارانو څخه ځکه چه زنا په قبح کښی نژدی ده شرک ته لکه چه عفاف او پاکوالی او تحصن او ودوالی نژدی دی ایمان ته او بل دغه نفی په معنی د نهی نه ده او که په معنی د نهی وی نو منسوخ دی په آیت د ﴿وَالَّذِينَ لَا یُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ﴾ سره.

وَالَّذِينَ یُرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَا یَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ

او هغه کسان چه اولی محصنی ښځی (یا محصن سری چه نسبت د زنا ورته وکړی) بیا رانه ولی (په مخ د قاضی حاکم کښی) خلور تنه شاهدان

تفسیر: یعنی که په داسی پاک لمنی ښځی بانندی د زنا تهمت ولګوی چه د دی بدکاری په کوم دلیل یا په شرعیو قرائنو سره نه وی ثابت (نو وی وهی تاسی دغو قاذفانو لره ای قاضیانو او حاکمانو اتیا دری او مه ئی قبولی شاهی ځکه چه سره له حریته بلوغ - عقل - اسلام او پاکی

فاسقان دی) او هم دغه حکم دی د پرهیزگار نارینه که پری تهمت ولگاوه شی. لکه چه دغه آیات د یوی پاکي عیفی صدیقی شی په قصه کښی نازل شوی دی نو ځکه دلته د هم هغو پر ذکر اکتفاء شوی ده که څلور شاهدان تیر کړی او د هغوی شهادت سم له شرعیه و اصولو سره مقبول واقع شی نو پر هغه مقذوف او مقذوفه به د زنا حد جاری کیږی.

فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا

پس ووهی تاسو (ای حاکمانو) دغه (قاذفان که اصیلان وی) اتیا دری او مه قبلوی تاسی له دوی نه شاهی هیڅکله (تر وخته د مرگه پوری)،

تفسیر: دغه د «قاذف» تهمت لگونکی سزا شوه چه «مقذوف په مطالبه» اتیا دری وهلی کیږی او په مستقبل کښی د تل دپاره په معاملاتو کښی مردودالشهادت درولی کیږی څمونږ د حنفیانو په مذهب کښی وروسته له توبی ایستلو څخه هم د دوی شهادت په معاملاتو کښی نه قبلیدای.

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ﴿٥﴾

او دا (قاذفان) هم دوی دی فاسقان.

تفسیر: یعنی که په واقع سره ئی عمداً په دروغو سره تهمت لگولی و بیا نو د ده فسق او نافرمانی ظاهره ده که په رشتیاء سره واقعی خبره ئی ویلی وی لیکن په دی باندی پوهیده چه زه د څلورو تنو شاهدانو په شهادت خپله دغه دعوی نشم ثابتولی نو د داسی خبری له اظهاره غیر له دی نه چه د یوه مسلمان پت او عزت خراب کړی بل څه گټه (فائده) نه کوی چه هغه فی نفسه مستقله گناه ده او علماء هغه په کبانرو کښی شمیرلی ده.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

مگر هغه کسان چه توبه وباسی پس له دغه (قذفه له گناه نه) او اصلاح کړی (نیت او عمل خپل) پس په تحقیق الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی وروسته له توبی او د حال اصلاحه ښونکی پاک مهربان الله به دا د فاسق نوم تری پورته کړی او د الله تعالی په نافرمانو بندگانو کښی به نه شمیرلی کیږی. مگر که د پخوانی

قنف په سزا کښې بيا هم مردود الشهادت پاتې دی هم دغه په اسلافو کښې د قاضی شریح - ابراهیم نخعی - سعید بن جبیر - مکحول - عبدالرحمن بن زید بن جابر - حسن بصری - محمد بن سیرین او سعید بن المسیب رحمهم الله مذهب دی کما فی الدر المنثور و ابن کثیر.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ

او هغه کسان چه اولی ښځی (محصنی پاکي له زنا څخه په زنا سره)

تفسیر: یعنی د زنا تهمت ولگوي یا خپل د وورکي په نسبت ووائی چه دغه ځما له نطفی څخه نه دی.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شَهِدٌ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ^۴ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ^۵ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ^۶ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ^۷

حال دا چه نه وی دوی ته شاهدان (په دی کار د زنا کښی) مگر نفسونه د دوی (یعنی پخپله حاضر وی) پس (واجه ده په دی کښی) شاهدی د یوه د دوی څلور شاهدی په (نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دی خامخا له صادقانو رښتیا ویونکیو دی (په دغه نسبت د زنا کښی) او پنځمه (شاهدی) (داسی ده چه) بیشکه لعنت د الله دی وی پر دغه (میره) که وی (دی) له دروغجنانو څخه. او دفع کوی له دغی ښځی څخه عذاب (د حد ثابت په وینا د میره ئی) دا (کار) چه شاهدی ولولی (دا ښځه) څلور (واری) شاهدی (په نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دا میره ځما خامخا له دروغ ویونکیو دی (په نسبت د زنا په ما باندی) او پنځمه (شاهدی داسی ده) چه ووائی بیشکه غضب د الله دی وی په دی (ښځی) که چیری وی (دا میره می) له

صادقانو رشتیا ویونکیو څخه.

تفسیر: یعنی هر هغه میره (خاوند) چه پر خپلی ښځی د زنا تهمت ولگوي اولاً له ده نه به څلور شاهدان طلب کړه شی - که ئی راحاضر کړی نو پر ښځه دی د زنا حد جاری کړ شی. که ئی شاهد نه شو حاضرولی نو ده ته دی وویلی شی چه څلور ځلی دی په قسم یادولو سره بیان کړی چه زه په خپله دغه دعوی کښی رښتینی یم (په دغه تهمت کښی چه می پر خپله ښځه لکولی دی دروغ نه وایم) گواکي د څلورو شاهدانو په ځای پخپله د ده څلور (کرته) حلفیه شهادت دی. او په آخر کښی په پنځمه مرتبه کښی دغسی به وائی چه «که دی پخپله دغه دعوی کښی دروغجن وی نو پر ده دی د الله تعالی لعنت وی» که د دغو پاس الفاظو د ویلو څخه انکار وکړی نو بندی دی کړ شی او حاکم دی دی مجبور کړی چه یا دی پر خپل دروغ ویلو اقرار وکړی او د قذف په حد محکوم شی چه پاس ئی ذکر وشو یا دی پنځه کرته همغه الفاظ وویي چه پاس مذکور شو. که میره (خاوند) دغه الفاظ ووائی نو بیا ښځی ته دی وویل شی چه هغه دی هم څلور ځلی په قسم یادولو سره داسی بیان وکړی چه «میره (خاوند) می په دغه تهمت لگولو کښی دروغجن دی» او پنځم ځلی دی دغه الفاظ ووائی چه «د الله غضب دی نازل شی پر دی ښځه باندی که ئی دغه میره (خاوند) پخپله دغه دعوی کښی رښتین وی» تر څو که ښځه دغه الفاظ ونه وائی بندی دی وساتلی شی چه یا دی په صاف ډول (طریقه) سره خپل د میره (خاوند) د دعوی تصدیق وکړی چه د زنا حد پری جاری شی. یا په پاس مذکوره الفاظو سره ئی تکذیب وکړی که ښځه هم د خپل میره (خاوند) پشان دغه الفاظ ووائی او له «لعان» څخه فراغت ومومی نو بیا له دغی ښځی سره جماع او د جماع دواعی مگرد (تول) حرام شول بیا که میره (خاوند) دی ته طلاق ورکړی ښه! که نه قاضی دی د دوی دواړو په منځ کښی تفریق وکړی اګر که دغه واره پر دغه افتراق راضی هم نه وی یعنی قاضی دی په ژبه سره ووائی چه «ما د دغو دواړو په منځ کښی سره تفریق وکړ» نو دغه تفرق د بائن طلاق حکم لری.

(۱): - تنبییه: پر زوجینو باندی دا قسم الفاظو لولولو ته په شریعت کښی «لعان» وائی او «لعان» خاص په قذف الازواج پوری مخصوص دی د نورو محصناتو ښځو د «قذف» حکم هم هغه دی چه پاس مذکور شو.

(۲): - تنبییه: دغه څلور شاهدی ئی ځکه مقرری کړی چه اصل خو څلور شاهدان ؤ کله چه هغه پیدا نه شول نو د هری یوی شاهدی په ځای یو سری ودریده او پنځمه په ځای د «تزکیی» کښی شوه.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ۝

او که نه وی فضل (احسان) د الله پر تاسی او رحمت د ده او (بل دا نه وی

چه) بیشکه الله دیر تویه قبلوونکی لوی حکمت والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: د «لولا» جواب محذوف دی لکه چه ځمونږ له ترجمی څخه ښکارږی چه که نه وی فضل او احسان د الله تعالی پر تاسو باندی نو خامخا به ئی شرمولی وی تاسو یا ژر به ئی په عذاب کړی وی تاسو یعنی که دغه د «لعان» حکم مشروع نه وی نو د «قذف» د عمومی قاعدی سره موافق به پر میره (خاوند) قذف اوبسته یا به ئی گرد (تول) عمر د خپل ځیگر وینی څپلی او لرمون خوړینی به ناست و ځکه ممکن دی چه دی رښتین وی په خلاف د غیر د میره (خاوند) چه هغه د دغسی اظهار دپاره مضطر نه دی ځکه د هغه په قانون کښی د دغو امورو رعایت ضروری نه دی. له بل لوری که یواځی د میره (خاوند) په قسم خوړلو د زناء ثبوت کیدی نو د ښځی لپاره به دیر سخت مصیبت او زحمت پېښیده - حال دا چه ممکن دی هغه رښتین هم وی هم داسی که ښځه د دی په قسم خوړلو سره یقیناً بری وگنله شی نو پر میره (خاوند) به د قذف حد لازمیده - سره له دی چه د ده په صداقت کښی هم مساوی احتمال موجود دی - نو په دغه حالت کښی د «لعان» په مشروعیت کښی د گردو (تولو) رعایت وشو او هم دغه د الله تعالی د فضل او رحمت اثر دی ځکه چه په فریقینو کښی هر یو چه رښتین وی هغه د بی محله سزا څخه نجات ومونده په دغه وری دنیا کښی پرده پوښی کړی او مهلت ئی ورته ورکړی دی چه ښائی تویه ویاسی بیا د ده د توبی قبلول دغه د الله تعالی د ثوابیت د صفت اثر شو

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ^(۱۱)

بیشکه هغه کسان چه راوړی ئی دی غت دروغ (په شان د عائشی کښی) یو تولی دی له تاسی (مسلمانانو) نه گمان مه کوئ په دی (دروغو) چه شر بد دی تاسی ته (ای مخلصانو مؤمنانو) بلکه دغه (دروغ) خیر دی تاسی ته (له جهته د ثواب او منقبت د تاسی) مقرر دی هر سری ته له دغو (بهتان ویونکیو جزاء د) هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه (په قدر د خوض او شغل د ده)، او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار پیتی د دغو (دروغو او شائع ئی کړل) له دغه (تولی) نه شته ورته عذاب لوی (په دارینو کښی)

تفسیر: دلته د هغو غتو دروغو ذکر دی چه پر حضرت صدیقی بی بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ترلی شوی ؤ دغه پېښه داسی وه چه نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د هجری په (۵) یا په (۶) کال کښی د (بنی المصطلق) له غزوی څخه د مدینې منورې په طرف بیرته تشریف راوړ ام المومنین صدیقه بی بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دوی سره وه - بی بی صاحبه پر بل اوبښ سوره وه چه پری هودج (پالکی) ترلی او پردی به ئی ځوړندی او ښکته به وی او جمال به لا له پخوا هودج (پالکی) پری تابه - په یو منزل کښی چه د دوی قافله ښکته شوی وه لږ ښیبه پخوا له کوچ حضرت صدیقی بی بی عائشی ته د وضو د تجدید ضرورت محسوس شو نو ځکه له قافلی څخه څه قدر لری او گوښی (جدا) لاړه. په دی ضمن کښی یو ناڅاپه د دی د غاړی غاړکی (امیل) وشلیده او دانی ئی (چه د جزع یعنی څخه وی) په شگو کښی سره تیت و پرک (منتشر) شوی نو د هغو په ټولولو او لتولو دا ډیره وځنډیده (ایساره شوه) هلته قافلی کوچ وکړ او له خپله غایه ولتیدله او گرد (ټول) سره لاړل. جمال هم داسی گمان وکړ چه لکه بی بی صاحبه په هودج (پالکی) کښی ناسته ده ځکه چه د هغه گردی (ټولی) پردی ښکته ځوړندی وی او ټولی پیلپلاری (پردی) ښکته لویدلی وی او ذاتاً بی بی صاحبه په عمر کښی هم وړوکی او په بدن کښی هم ډیره ضعیفه او نحیفه وه چه د دی د وجود او عدم وجود له هودج (پالکی) د باندی ښه نه څرگندیده.

الغرض جمالاتو خپل اوبښان رهی (روان) او چالان کړل او گرد (ټول) سره لاړل. لکه چه ام المؤمنین بیرته راغله که گوری چه قافله تللی ده - او هیڅ اثر او ښه ئی هم نه ښکاری. نو ام المومنین په نهایت ثبات او استقامت سره دغسی رایه قائمه کړه چه اوس له دغه غایه خوځیدل خلاف المصلحت دی - ولی که زه د دغو شگو په کړمونو کښی د قافلی تعقیب هم وکړم په هغوی پسې نشم رسیدی او امکان لری چه لیاره هم راڅخه ورکه شی - که دلته واوسېږم هر کله چه لمر وخیژی او ځما متعلقین په دی وپوهیږی چه زه په هودج (پالکی) کښی نه یم او ځما پالکی تشه روانه ده نو هرومرو (خامخا) به هم دلته په منډه او غځاښته راپسی راشی نو هملته پاتی شوه.

کله چه شپه وه پر ام المؤمنین د خوب شومه راغله، هملته ئی خپل مبارک سر کیښود. کله چه حضرت صفوان بن معطل رضی الله عنه د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په امر مأمور ؤ چه تل به دی وروسته له قافلی راځی - او د پاتی شویو شیانو خبر نیونه به کوی نو ځکه دی تل د قافلی څخه په لږ څه فاصله لری اوسیده او همیشه د قافلی تر شا وروسته له پلتنی (تحقیق) به راته. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه دغه ځای ته گهیځ (سحر) راوړسید او له لری څخه ئی ولید چه کوم اوده پروت دی - کله چه ورنژدی شو نو د ورپېچلی (نغښتلی) شوی تکرې (څادر) څخه یی وپیژنده چه دا خو ځما مور ام المؤمنین صدیقه بی بی عائشه ده ځکه چه پخوا د حجاب د حکم له نزوله هم دغه معنوی ځوی او مور سره پیژندل. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د دغه وضعیت د لیدلو څخه سخت ولرغید - او ډیر وویږید او

په زور سره ئی ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ وویل چه د هغه په اثر د ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها سترگی خلاصی شوی او هم هغسی مخ پیچلی (پت مخ) او په خپل تکرری کښی تاو شوی کیناسته.

حضرت صفوان رضی الله تعالی عنه خپل اوبښ ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها ته نژدی چو کر - او ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها هم هغسی پته پری سوره شوه - او صفوان رضی الله تعالی عنه د اوبښ مهار پر خپله اوږه باندی کښود او د قافلی تر شا روان او ورسره گډ شول. راس المناققتین و امام المکذبین عبدالله بن ابی چه د مدینې منورې ډیر خبیث - بدباطنه خان او د منافقانو مشرف او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دښمن ؤ - دلته چه داسی یوه خبره او موضوع ورپیدا شوه نو په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو ئی خوله وسپردله - او ځینی ساده او ناپوهان مسلمانان مثلاً په نارینه ؤ کښی حضرت حسان - حضرت مسطح - او په ښځو کښی حمنه بنت جحش رضی الله تعالی عنهم اجمعین د منافقانو په دغه انتشاراتو او گمراه کوونکیو خبرو تیروتل او په دغسی افسوسناکو تذکرو کښی سره لگیا شول چه د هغو ویل دوی ته نه ؤ لازم او د ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها د عفت او عصمت سره بیخی منافی ؤ - مسلمانانو ته بالعموم - او پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته له داسی قسم واهیاتو خبرو څخه سخته صدمه ورسیده. تر یوی میاشتی پوری دغسی چتی (بیکاره) خبری سره کیدی او رسول صلی الله علیه وعلی آله وصحبه اجمعین به هم دغه گردی (تولی) خبری اوریدی او هیڅ به ئی نه ویل - او نه د هغو په تحقیق پسې گرځیده - مگر په زړه کښی سخت خفه ؤ وروسته له یوی میاشتی پخپله ام المؤمنین عائشه صدیقہ رضی الله تعالی عنها هم له دغه شهرت څخه خبره شوه - نو د غم له شدته ناقراره شوه - او د رنځورئ په بستره کښی ولویده شپه او ورځ به ئی ژړل - او د یوی شیبی له مخی به ئی هم اوشکی نه دریدی. په دغه ضمن کښی نور واقعات هم پښی شول - او ډیری خبری اتری سره کیدلی چه په صحیح بخاری شریف او نورو کښی د لوستلو قابل دی - او بالاخر د حضرت ام المؤمنین صدیقی رضی الله تعالی عنها په برانت کښی بالذات الله تعالی دغه آیت ﴿إِنَّ الدِّينَ جَمَادٍ وَإِلَافٌ﴾ الآیه - تر لری ځایه پوری نازل وفرمایه - چه ام المؤمنین عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها تل فخر پری کاوه - او بالحق چه پر دغه هومره فخر او ویاړ چه وکړی لږ دی.

﴿عُصْبَةُ مُحَمَّدٍ﴾ - یو تولی دی له تاسو مسلمانانو څخه) یعنی دغه دروغ ترونکی له خیره سره همغه کسان دی چه په دروغو یا په رښتیا سره د اسلام مدعیان دی - او خپلو ځانونو ته مسلمانان هم وائی - له دوی ځنی څو تنه سری سره یو ځای شوی دی - او داسی چتی (بیکاره) خبری ئی سره ترلی دی - او څه خلق په ناپوهی سره پر دغه چغلی او چتی (بیکاره) دروغو غولیدلی دی - خو بیا هم د الله تعالی لوی احسان دی چه گرد (تول) مسلمانان په دغه لومه کښی نه دی نښتی.

﴿لَا تُحِبُّونَ شَرَّ الْوَلَدِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ - گمان مه کوئ په دی دروغو چه شر بدی تاسو ته

ای مخلصانو مؤمنانو بلکه دغه دروغ خیر بهتر دی تاسو ته له جهته د ثواب او منقبت د تاسو) دغه خطاب د هغو مسلمانانو د تسلی دپاره دی چه هغوی ته له دغی واقعی څخه صدمه رسیدلی وه بالخصوص حضرت صدیقه بی بی عائشه رضی الله تعالی عنها او د دی کورنی ته څکه ظاهر دی چه هغه ډیره سخته خفه او ویرجنه وه یعنی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) دغه ویناوی ډیری مکروهی خفه کوونکی او خرابی دی لیکن فی الحقیقت تاسی ته د ده په منځ کښی ډیره بهتری او محاسن پت وه آیا دومره مدت د تاسی پر داسی زړه خوړونکو حملو او ایذاؤ صبر کول هم داسی بی اجره پاتی کیږی آیا دغه لږ فخر او شرف دی چه بالذات خالق الکائنات پخپل پاک کلام کښی ستاسی نزاht او برائت نازل کړ او ستاسی دښمنان ئی خواروزار او رسوا کړل او تر قیامت پوری ئی ستاسی د خیر ذکر د گردو (تولو) قرآن لوستونکیو پر ژبه جاری کړ او مسلمانانو ته ئی د رسول الله علیه الصلوٰه والسلام او د ده د ازواجو او اهل البیت د حق پیژندلو دپاره داسی یو درس ورکړ چه له سره هیږیدونکی نه دی فله الحمد علی ذلک.

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا﴾ = مقرر دی هر سری ته له دغو بهتان ویونکو جزاء د هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار د دغو دروغو له دغه شته ورته عذاب لوی. یعنی هر هغه سری چه په دغه فتنه کښی هومره حصه واخیسته همغه قدر گناه ئی د خپل ځان لپاره وگتله او د هغی د سزا مستحق شو مثلاً ځینی کسان خوشال شول او په ډیر خوند او مزه سره ئی د دغو واهیاتو خبرو تذکره کوله ځینو د افسوس د اظهار په ډول (طریقه) - ځینو د تحقیق او تفتیش په اصول - خامخا د دغی خبری په شاؤ خوا کښی ئی گرویکنی (تپوسونه) او پلیتنی (تحقیقونه) کولی او رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله پته خوله ناست او دغه گردی (تولی) خبری ئی اوریدی. ځینی به د داسی خبرو د آوریډلو څخه په تردد او اندیښنه کښی لویدل. ډیر کسان به په دغه مورد کښی چپ ناست وو. ډیرو کسانو به ئی د دغو افواهاوو تکذیب کاوه چه د دغو وروستنیو خلقو وضعیت پاک الله پسند او غوره کړ او نورو گردو (تولو) ته ئی درجه په درجه الزام واړاوه او د دی گناه ډیر لوی بار اخیستونکی رأس المنافقین عبد الله بن ابی و لکه چه په ډیرو روایاتو کښی تصریح ده هم دغه خبیث به نور خلق له خپله ځانه سره تولول او دغه خبری به ئی په غوړونو کښی ورڅڅولی او دوی به ئی سراجبول او غولول او خپله لمن به ئی په ډیر مهارت او چالاکی سره تری تولوله او په نورو باندی ئی هغه شائع کوله نو په آخرت کښی ډیر لوی عذاب خو د ده دپاره هرومرو (خامخا) شته لیکن په دنیا کښی هم دغه ملعون ډیر ذلیل او رسوا شو او تر قیامته به دی په ذلت او خواری سره یادیږی.

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٧﴾

ولی نه په هغه وقت کښی چه واوریده تاسی دا خبره گمان کاوه ایماندارو سربو او ایمان دارو ښځو په نفسونو خپلو (پخپلو منځونو) کښی د خیر (خبری) او ویلی وی (دوی ټولو داسی) دا خبره دروغ ده ښکاره .

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته ښایی چه له خپلو مسلمانانو وروڼو خویندو سره حسن ظن ولری او هر کله چه واورى چه خلق پر یو نیک سړی هم داسی چتی (بیکاره) «رجما بالغیب» بدی خبری او خراب تهمتونه لگوى نو ښائی چه دی داسی خیالاتو ته پخپل زړه کښی لیار ور نه کړی بلکه د هغو تکذیب دی وکړی رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم فرمایلی دی هر څوک چه پشی شا د خپل یوه مسلمان ورور مدد وکړی نو الله تعالی هم د ده پشی شا مدد کوی - بی تحقیقه او تعمقه تهمتونه تراشل له ایمانه بعید دی ښائی چه هر سړی پر خپل پت (غیرت) او عزت د بل پت (غیرت) او عزت قیاس کړی لکه چه ابو ایوب انصاری رضی الله تعالی عنه او نورو د «افک» په قصه کښی وکړل. یوه ورځ د ده ښځی وویل چه «خلق د بی بی عائشی صدیقی په نسبت دغسی خبری کوی» ده وویل چه گردی (تولی) دروغ دی آیا ته به داسی کار وکړی شی؟ دی وویل چه نه! نو ابو ایوب رضی الله تعالی عنه وویل بیا نو د صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه لور د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کډه (تبر) د مسلمانانو مور د عربستان ملکه حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها په نسبت چه له تا نه ډیره لوړه - پاکه - صافه - طاهره - مظهره ده داسی گمان بیخی چتی (بیکاره) او فضول دی.

لَوْ أَجَاءَ وَعَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿١٨﴾

ولی نه راوسته (او تیر نه کړی دوی) په دی خبره څلور شاهدان (چه شاهدی ورکړی وی په دی قذف د دوی) پس کله ئی چه رانه وستل څلور شاهدان پس دغه کسان په نزد د الله کښی هم دوی دروغجنان دی.

تفسیر: یعنی سم د الله تعالی له حکمه او د ده د شریعت سره موافقه دغسی خلق دروغجنان

درولی شوی دی چه پر بل چا باندی تهمتونه لگوی او بیا د هغه اثبات دپاره خلور شاهدان نشی وړاندی کولی او بی له کافی ثبوته داسی غتی خبری له خپلی ژبی غځه ویاسی او چتی (بیکاره) پری ونیږی.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د دغه (الله پر تاسی) په دنیا کښی (په توفیق د توبی سره) او په آخرت کښی (په عفو او مغفرت سره) نو خامخا رسیدلی به ؤ تاسی ته په هغه دروغ کښی چه غویي وهلی تاسی په هغو (دروغو) کښی عذاب لوی (په هم دغه دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالی دوی ته د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په طفیل له عذابونو غځه نجات ورکړ که نه دغه خبره د عذاب لائقه ده. (موضح القرآن) له تاسو ځینی مخلصینو ته د توبی توفیق هم ورکړ - خطا ئی ورمعاف کړه - که نه د منافقینو پشان دوی هم د قیامت په ورځ په لوی عذاب کښی اخته کیدل. (العیاذ بالله).

إِذْ تُلْقُونَهُ بِالْأَسْنَتِمْ وَتَقُولُونَ بِلَا فَوَهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

کله چه واخیست تاسو دا (افک) په ژبو خپلو (چه یو له بله مو پوښتنه کوله) او ویله به مو په خولو خپلو سره هغه خبره چه نه ؤ تاسو ته په هغی باندی هیڅ علم او گڼله تاسی دغه خبره آسانه (چه هیڅ گناه پکښی نشته) حال دا چه دغه (خبره) په نزد د الله کښی ډیره لویه ده (له حیثیته د گناه نه).

تفسیر: یعنی د عظیم عذاب مستحق ولی نه کیدل - کله چه تاسی بی تحقیقه یو ظاهرالبطلان خبره یو د بل له خولی غځه اخیستله - او له خپلو ژبو غځه ئی دغه چتی (بیکاره) او اټکلی خبری ایستلی چه د هغو له واقعیت غځه تاسی بیخی نه وئ خبر بیا عجیبه خبره لا دا ده چه داسی سخته خبره (یعنی کومه محصنه خصوصاً د نبی علیه السلام مظهره زوجه او ځمونږ د

مسلمانانو روحانی والدہ متهم کول) چه د الله تعالى په نزد ډیر لوی دروند جرم دی، یوه وړوکی او معمولی خبره گنله له دغه اصلی جرم څخه لوی جرم دی.

وَلَوْلَا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَّا يَكُونُ لَنَا اَنْ نَّتَكَلَّمَ بِهَذَا شُبْحًا هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿۱۷﴾

ولی نه کله چه واوریده تاسی دا خبره ویل تاسی چه نه ښائی مونږ ته دا کار چه خوله وخوځوو په دی خبره باندی پاکي د تا (ای ربه) دا دروغ دی ډیر لوی (چه ترلی شوی دی د منافقانو له خوا).

تفسیر: یعنی اول خو د حسن الظن اقتضاء داسی وه چه ستاسو په زړونو کښی هم ښائی دغه خبری نه تیریدی لکه چه پاس ارشاد وشو - لیکن که د شیطانی اغواء له سببه ئی فرض کړئ د چا په زړه کښی کومه بده وسوسه تیره شی - یا ئی له چانه واورى نو بیا جائز نه دی چه داسی ناپاکه خبره پر خپله ژبه راوړی - لازم دی چه په هسی مواردو کښی مؤمن خپل حیثیت او دیانت ملحوظ ولری او په صافو الفاظو سره داسی ووائی چه د داسی بی سرو پښو خبری له خپلی ژبی څخه ایستل ماته نه ښائی او نه زه پری ښه ښکارم - ای الله ته پاک ئی څرنگه خلق داسی نامعقولی خبری له خپلی خولی څخه وباسی آیا هغه پاکه - صافه - متقیه میرمن چه تا د سید الانبیاء او رأس المتقین د زوجیت لپاره غوره او مخصوصه کړی ده هغه (معاذ الله) څرنگه هم خپل ځان بی پته (بی غیرته) کوی؟ او هم (استغفر الله) پخپله دغه وضعیت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم پت (غیرت) باندی هم داغ لگوی (حاشا - ها - ثم حاشا - ها!) دغه خو د دشمنانو له طرفه پر یوه بی قصوره باندی بهتان ترلی شوی دی.

يَعِظُكُمُ اللَّهُ اَنْ تَعُوذُوا بِالْمَلِكَةِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۸﴾

پند درکوی تاسی ته الله (او منع کوی مو) چه بیا ونه گرځئ تاسی مثل د دی خبری ته هیڅکله که چیری یی تاسی مؤمنان (نو پری عبرت واخلي!)

تفسیر: یعنی مؤمنانو ته ښائی چه په پوره ډول (طریقه) سره پوهان او هوښیاران شی - خو د بد باطنو منافقانو په چلونو او فریبونو سره ونه غولپړی او د دوی په پلمو (تدبیرونو) سره تیر نه وځی - او تل تر تله د نبی علیه وعلی آله واصحابه الصلوٰة والسلام او د ده د اهل بیتو د عظمت شان ملحوظ ولری.

وَيَبِّينُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلَيْهِ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

او بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د پند) او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: یعنی د دی خبری پته درسیع چه دغه غت دروغ چا جوړ کړی؟ او خپور (مشهور) کړی دی؟. معلوم شو چه منافقانو تل په پته دښمنی او مخالفت کاوه په پخوانی آیت کښی ئی دغه خبره راښکاره کړی وه (کذا فی الموضح) عموماً مفسرانو له آیاتونو څخه احکام - نصائح - حدود - د توبی قبول او نور مضامین مراد کړی دی - په دغه وقت کښی به د علم او حکمت د صفاتو له ذکر کولو څخه دغه غرض وی چه الله تعالیٰ له تاسی څخه د مخلصینو د قلبی ندامت او د نیاتو او د اعمالو او اقوالو پر حال ښه خبردار دی - نو ځکه ئی د هغوی توبه قبوله کړه - او څرنگه چه حکیم مطلق دی نو ځکه ئی په نهایت حکمت او علم سره تاسی ته تنبیه او ویښتیا هم درکړه او د ده گرد (تول) احکام د بندگانو پر مصالحو مبتنی دی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

بیشکه هغه کسان چه خوښوی دغه (خبره) چه خوره شی فاحشه بدنامی په حق د هغو کسانو کښی چه ایمان ئی راوړی دی شته دغو (کسانو) ته عذاب دردناک په دنیا کښی (په حد د قذف او په بدنامی سره) او په آخرت کښی (په اور د دوزخ سره) او الله ښه عالم دی او تاسی نه پوهیږئ (پر ضرر د هغی خوری کړی فاحشی).

تفسیر: یعنی بدکاری شائع او خوره شی - یا د بدکاری اطلاعات او خبری منتشری او خوری شی - دغسی غوښتونکی منافقان ؤ لیکن د هغوی په تذکره کولو کښی ئی مؤمنانو ته هم تنبیه وفرمایله چه فرض ئی کړئ که د چا په زړه کښی د کومی بدی خبری خطرته تیره شوی وی - او په بی پروائی سره ئی کومه خبره له ژبی څخه هم وتلی وی نو ښائی چه بیا د هغی مهملی خبری تذکره له سره ونه کړی او د هغی په تشییع او تنشیر (اشاعت) پسې ونه گرځی - که خامخا د کوم مؤمن پت او عزت تویوی نو ښه دی وپوهیږی چه د هغه پت او عزت هم محفوظ نه پاتی کیږی - او حق تعالیٰ هغه ذلیل او خواروی کما فی حدیث امام احمد رحمه الله په دی شان سره

چه په دنیا کېږي د قذف حد پری اجراء کېږي - او قسم قسم سپکتیا او بدنایي ئی په برخه کېږي او نوری رسوائی او سزاوی هم وررسیږي او په آخرت کېږي د دوزخ سزا دوی ته تیاره او مهیاء ده او الله تعالیٰ ته داسی فتنه اچوونکی ښه معلوم دی او ښه ئی پیژنی اگر که تاسی ئی نه پیژنئ - او دغه هم د پاک الله په علم کېږي شته چه د کوم یوه جرم او گناه غومره ده؟ او غرض او مقصد ئی څه و؟.

تنبیه: - د فاحشی د شیوع حب د حسد او کیني او نورو په شان د قلبیه و اعمالو څخه دی او د وسوسو او خواطرو په شان نه دی - او د قصد له مراتبو څخه نه دی نو ځکه د هغه په مأخوذیت کېږي نه ښائی چه اختلاف وکړی شی. فتنه له.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ٢٠

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی باندی او رحمت مهربانی د ده او (دا نه وی) چه بیشکه الله ښه نرمی کوونکی ښه رحم والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کېږي)

تفسیر: یعنی دغه غت دروغ خو داسی ترلی او خواره شوی و چه نه و معلوم چه غومره کسان له هغه ځنی جاړیدل. لیکن الله تعالیٰ محض پخپل فضل - رحمت - شفقت او مهربانی له تاسی ځنی د تائبینو توبه قبوله کړه - او پر ځینو ئی شرعی حد جاری کړ - او پاک ئی وگرځول - او هغه ته ئی چه زیات خبیث و یو ډول (طریقه) مهلت ورکړ او په آخرت به جزا وررسیږي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَازَكُم مِّنْكُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنِ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٢١

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) متابعت مه کوئ د گامونو د شیطان او هر چا چه متابعت وکړ د گامونو د شیطان نو بیشکه دغه شیطان امر کوئ (تابع خپل ته) په فحشاء دیرو بدو قبیحو کارونو او په

منکر نامشروعو بدو خبرو او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د ده نو نه به وئ پاک کړی له (معصیت د افک شخه الله) تاسی هیڅوک هیڅکله ولیکن الله پاکوی (په قبول د توبی سره له معاصیو) هر هغه څوک چه اراده وفرمائی (د پاکۍ ئی) او الله ښه آوریدونکی (د اقوالو) ښه عالم دی (په نیاتو).

تفسیر: یعنی د شیطان له چالونو او پلمو (تدبیرونو) شخه هوښیار اوسئ! نه ښائی چه د مسلمان کار داسی وی چه شیاطین الجن والانس سره قدم په قدم یو ځای لار شی - د هغو ملعونانو د تولنی مقصود خو هم دا دی چه خلقو ته د بی حیائی او رسوائی په طرف دعوت او بلنه ورکړی نو تاسی ولی په رڼو سترگو عمداً د هغوی پر خبرو غولپړئ؟ وگورئ چه شیطان لږ څه تحریک او دکه ورکړی - دومره لوی شورماشور او هنگامه پورته کوی - او دیر سم ساده مسلمانان په اشتباه سره د هغه پر قدمونو روانیږی. حال دا چه شیطان خو د گردو (تولو) گمراه کول غواړی او یو تن هم نه پریږدی چه پر سمه لیاره لار شی - دا خو د الله تعالی فضل او د ده رحمت دی چه دی د خپلو مخلصو بندگانو لاس نیونه کوی او دیر زیات کسان ئی د شیطان له شرورو شخه محفوظ ساتی او ځینو ته وروسته له ابتلاء د توبی ایستلو توفیق ور په برخه او اصلاح کوی ئی دغه خبره د هم هغه واحد الله جل وعلا په اختیار کښی ده - او هم هغه پخپل محیط علم او کامل حکمت سره پوهیږی چه کوم یو بنده د اصلاح قابل دی؟ او د کوم یوه توبه ښائی قبوله کړه شی - الله تعالی د گردو (تولو) توبه او نور آوری - او د دوی د قلبی کیفیاتو شخه پوره واقف او باخبر دی.

وَلَا يَاتِلْ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۚ أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٣﴾

او قسم دی نه کوی خاوندان د فضل (په دین کښی) له تاسی او (خاوندان) د فراخی (او مالدارۍ ستاسی په دنیا کښی) په دی چه نفقه) به نه ورکوی خاوندانو د خپلوی او مسکینانو او مهاجرینو ته په لیاره د الله کښی او ښائی چه عفوه دی وکړی او ښائی چه تری تیر دی شی آیا دوست نه لرئ تاسی دا چه مغفرت وکړی الله تاسی ته (په سبب د عفوی او صفح د تاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها باندی په بهتان ترونکیو کښی
 ځینی مسلمانان هم په ناپوهی سره شامل شوی وو چه له هغوی ځنی یو حضرت مسطح رضی الله
 تعالیٰ عنه ؓ و چه برسیره په دی چه یو مفلس مهاجر ؓ د حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ
 عنه خوری یا ترورځی هم کیده - او د «افک» د پښی څخه پخوا حضرت صدیق اکبر رضی الله
 تعالیٰ عنه د هغه سره څه امداد او مالی مرسته (مدد) کوله - کله چه دغه خبره سره فیصله شوه
 - او د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها برائت د الله تعالیٰ له طرفه نازل شو -
 نو حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه قسم وکړ چه وروسته له دی نه به مسطح رضی الله
 تعالیٰ عنه سره هیڅ امداد او کومک ونه کړم - ممکن دی چه ځینو نورو اصحابو ته به هم داسی
 پښی ورپښی شوی وی نو په دغه تقریب دا آیت نازل شو - یعنی له تاسی ځینی هغو کسانو ته
 چه الله تعالیٰ دینی کرامت او مشرتوب یا دنیائی وسعت او مالداری ورکړی ده دوی ته نه ښائی
 چه داسی قسمونه وځوری او ښائی چه د دوی همت دیر لوی او اخلاق ئی لوړ او عالی وی - نو
 میرانه (بهادری) او ځلمیتوب په دی کښی دی چه د بدی بدل په نیکی سره ورکړ شی.
 د محتاجو خپلوانو او د الله دپاره دخپل وطن پریشودونکیو د کومک، امداد او مرستی (مدد)
 څخه لاس اخیستل د میرنو (بهادرانو) او مشرانو کار نه دی - که مو قسم خوړلی وی نو نه
 ښائی چه داسی قسمونه پوره کړئ - بلکه د هغو کفار ه اداء کړئ! - ستاسی له شانه او اوصافو
 څخه داسی ښائی چه د خطا کارانو له خطاء څخه اغماض وکړئ! او تری تیر شی که داسی
 وکړئ نو الله تعالیٰ به ستاسی گرد (تول) قصور او خطاوی وپښی - آیا تاسی له الله تعالیٰ څخه
 د عفوی او د ښی هیله (ارزو) او امید نه لرئ؟! او که ئی لرئ نو ښائی چه تاسی د هغه د
 بندگانو سره په هم دغه متوقعه صورت سره موافق معامله او تگ وکړئ! ګواکي په دغه سره د
 «تخلق باخلاق الله» تعلیم وشو.

په احادیثو کښی دی لکه چه ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه دغه آیت واورید ﴿الَّذِينَ آمَنُوا﴾
 الله لکم ﴿﴾ - آیا دغه مو نه خوښیږی چه الله تعالیٰ مو وپښی «نو فوراً ئی وویل -
 «بلی! یاربنا نحب» - بیشکه ای ځمونږ پروردګاره! مونږ هر ورو (خامخا) ستا ښنه خوښوو
 او غواړو ئی»

دا ئی وفرمایل او د مسطح رضی الله تعالیٰ عنه هغه پخوانی کلنگ او امداد ئی بیرته جاری کړ -
 بلکه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه د پخوا په نسبت ئی دوچند کړ. رضی الله تعالیٰ عنه
 و ارضاه.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَاحِشَاتِ الْمُنِزَّاتِ لَعْنُوا
 فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه هغه کسان چه ولی دوی (په نسبت د زناء سره) ښځی پاکي عیفی ناخبری (له دغو بدو) ایمان راوړونکی (په الله او رسول) لعنت کړی شوی دی په دوی باندی په دنیا کښی او په آخرت کښی او شته دوی ته عذاب ډیر لوی.

تفسیر: په صحیحینو کښی حدیث دی - «اجتنبوا السبع الموبقات الشرك بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق واكل الربوا واكل مال الیتیم والتولی يوم الزحف وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات» له دی نه ظاهریږی چه د محصناتو قذف مطلقاً له مهلكاتو څخه دی بیا په هغه کښی ازواج مطهرات بالخصوص د ام المومنین بیوی عائشی صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها قذف خو ډیره لویه گناه ده - علماؤ تصریح فرمایلی ده چه وروسته د دغو آیاتونو له نزوله هر څوک چه بیوی عائشی صدیقې یا له ازواج المطهرات څخه یو تن متهم کړی هغه کافر او د لوی قرآن مکذب - او د اسلام له دائری څخه خارج دی - د طبرانی په یوه حدیث کښی داسی راغلی دی «قذف المحصنة يهدم عمل مائة سنة پر محصنی باندی تهمت لگول د سلو کلونو عمل وړانوی» (العیاذ بالله)

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

په هغه ورځ کښی چه شاهدی به ورکړی پر دوی باندی ژبی د دوی او لاسونه د دوی او پښی د دوی پر هغو (افعالو او اقوالو) چه ؤ دوی چه کول به ئی په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی مجرم په خپله خوله او ژبه سره د هغو ویل او اظهار نه غواړی مگر د ده ژبه لاسونه - پښی به په اذن الله په وینا راځی - او له هغو څخه هر عضوه به هر هغه عمل څرگندهوی چه د هغو په وسیله شوی وی.

لطیفه: قاذف پخپله په ژبه تهمت لگولی ؤ - او د څلورو تنو شاهدانو مطالبه له هغه څخه شوی وه چه هغه ئی پوره نشوه کړی بالمقابل د هغه دلته د پنځو شیانو ذکر وشو - ژبه چه د قذف اصلی آله ده او څلور نور لاسونه او پښی چه د هغه پر شرارت باندی شاهدی لولی.

يَوْمَ يَدْعُوهُمْ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

په دغه ورځ کښی به پوره ورکړی دوی ته الله جزاء د دوی هغه چه حقه لائقه وی او پوه به شی چه. بیشکه الله هم دی دی حق ثابت (په ذات او صفات خپل)

ښکاره ظاهر (په الوهیت او ربوبیت خپل).

تفسیر: هغه ذات چه د یوی ذری اعمال - حساب - کتاب - په ښکاره او واضح ډول (طریقه) سره هر سری ته په صاف صورت سره ښکاروی - او د هغه په دربار کېنې هیڅ ظلم او تعدی نه کیږی. دغه مضمون به د قیامت په ورځ گردو (تولو) ته مکشوف او مشهودیږی.

الْخَيْثُ لِلْخَيْثِينَ وَالْخَيْثُونَ لِلْخَيْثِ وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبِ أُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

ناپاکی (ښځی او خبری) دپاره د ناپاکو دی او ناپاکه (خلق) دپاره د ناپاکو (ښځو او خبرو) دی، او پاکی (ښځی او خبری) د پاکو (خلقو) دی او پاک (خلق) دپاره د پاکو (ښځو او خبرو) دی، دغه (پاکان چه ځینی له هغو اهل البیت دی) پاک (بی تعلقه بیزاره) دی له هغو خبرو چه وائی ئی (دروغجنان)، شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (په جنت کېنې).

تفسیر: یعنی بد کاری او چتی (بیکاره) ښځی د بد کارو او چتلو (خرابو) سریو وړ (قابلې) او لائقې دی هم داسی یو بدکار او گنده سری د هم دی خبری سره وړ (قابل) او لائق دی چه د هغه تعلق د هم هغه په شان چتلی (خرابی) او بدکاری ښځی سره وی - پاک او ستره او مطهر انسانان له ناپاکانو سره هیڅ تعلق او مطلب نه لری. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه فرمایلی دی چه د نبی صلی الله علیه وسلم ښځه له سره بدکاره (زانیه) نه وی یعنی الله تعالیٰ د هغه د ناموس حفاظت هم فرمائی - نقله فی (موضح القرآن).

تنبیه: د آیت دغه مطلب خو د شیخ الهند د ترجمی سره سم وشو - مگر د اسلافو د ځینو مفسرینو څخه دغه منقول دی چه د ﴿الْخَيْثُ﴾ او د ﴿الطَّيِّبُ﴾ څخه دلته ښځی نه دی مرادی - بلکه اقوال او کلمات مراد دی - یعنی خرابی خبری خرابو خلقو سره لائقې او مناسبی دی - او پاکی او صافی خبری پاکو او صافو سریو سره لازمی او مناسبی دی - متقی - پاک - او صاف نارینه او ښځی له داسی گنده او مردارو تهمتونو څخه پاکی وی - لکه چه وړاندی له ﴿أُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ څخه ظاهریږی - یا دی داسی وویلی شی چه خرابی خبری د خرابو له

خولو څخه ووځی هغه کسان چه د یوه پاک او متقی او مطهر انسان په نسبت کومه مرداره او خرابه خبره وکری نو وپوهیوه چه هغه پخپله خبیث او مردار دی یعنی طیب او طاهر او پاک سری له داسی خبیثو او مردارو او چتلو (خرابو) خبرو څخه بیخی پاک او مبراء دی او هسی خرابی ویناوی د خبثاؤ - پلیتو - چتلو (خرابو) او گنده کسانو کار دی.

﴿لَمْ يَتَّخِذُوا رِزْقًا﴾ الآية - شته دوی ته مغفرت او رزق روزی ښه په جنت کښی)

یعنی هغوی د دوی په بدو ویلو سره نه بدبیری بلکه هر کله چه دوی پر هغه صبر وکړی نو دغه غیز د هغوی د خطاؤ او تیروتلو او ښویدلو کفاره کیږی - او دلته په هره اندازه چه مفسد خلق وغواړی چه هغوی ذلیل او خوار کړی - هلته به د هغه په بدل کښی دوی ته عزت او رفعت ور په برخه کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مه ننوځی تاسی (هغو) کورونو ته چه غیر وی له کورونو د تاسی تر هغه پوری چه (اجازه وغواړئ او) سره وغږیږئ (له بهره او اذن واخلئ) او سلام واچوئ پر اهل د دوی دغه (اخبار او استیذان) د تاسی خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته (له) ننوتلو د بی اجازی څخه) ښائی چه پند واخلئ تاسی (په دی سره).

تفسیر: یعنی ماسواء د خپلی خصوصی هستوگنی له کوره د بل چا د هستوگنی په کور کښی هم داسی په خپل سر بی خبره مه ننوځی! ولی تاسی نه یئ خبر چه هغه ستاسی د ننوتلو په وقت کښی په څه حال کښی دی؟ او څه احوال لری؟ آیا دی په دغه حال کښی د بل چا په ورنگ خوشیږی که خفه کیږی؟ لهدا پخوا د ننوتلو څخه ښائی ور ناری کړئ او ځان ته اجازت حاصل کړئ او له گردو (تولو) نارو څخه بهتره «سلام» اچول دی.

په حدیث کښی راغلی دی چه دری ځلی دی سلام واچوی او د ننوتلو اجازه دی وغواړی که له دری ځلی سلام اچولو سره هم اجازه ور نه کړه شی - نو بیرته دی وگرځی. فی الحقیقت دغه داسی دک له حکمته تعلیم دی که د هغه په تعمیل کښی مؤاظبت وکړ شی - نو دغه د میلمه او کوربه دواړو په حق کښی ښه او بهتر دی.

مگر افسوس نن مسلمانان په دغو مفیدو هدایاتو پسی چندان نه گرځی ولی نور ملل او اقوام هم دغه اصول او آداب له مونږ څخه اخیستی هغه ته ئی ډیره ترقی او توسعه ورکړی ده. (ربط) د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د زنا او د قذف د احکامو بیان ؤ - لکه چه ډیر ځله بی له اجازی د بل په کور کښی ننوتل - د هم دغو ممنوعه ؤ امورو په طرف مفضی کیدل نو ځکه په دغو آیاتونو کښی ئی د استیذان د مسائلو بیان هم وفرمایه.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا
فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۳۸﴾

پس که چیری ونه مومئ تاسی په دی کورونو کښی څوک (چه اذن درکړی) پس مه ننه وځئ په دی کورونو کښی تر هغه پوری چه اذن وکړی شی تاسی ته، او که چیری وویل شی تاسی ته (عندالاستیذان) چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی (او د ننوتلو سعی مه کوئ) چه دغه بیرته وگرځیدل ډیر غوره (او پاک) دی تاسی ته او الله په هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم دی (او جزا ئی درکوی).

تفسیر: یعنی کله چه دغه درمعلوم شی چه په هغه کور کښی هیڅوک نشته خو بیا هم د بل چا په کور کښی بی د هغه د مالک او مختار له اجازی مه ننوځئ! ځکه چه د بل په ملکیت کښی بی له اجازی بل هیڅوک د تصرف حق نه لری. تاسی ته نه دی معلوم چه د بی اجازی ننوتلو څخه به څومره جگړی پېښیږی؟ هو! که صراحتاً یا دلالتاً اجازت درکړ شی نو بیا هیڅ مضائقه نشته او که چیری وویل شی تاسی ته عندالاستیذان چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی مه کوئ! یعنی د داسی ویلو څخه مه خفه کیږئ! ځکه چه ډیر اوقات انسانی طبیعت دی ته نه وی مائل چه له چا سره وگوری - یا به د بل چا له ملاقاته په دغه وقت کښی حرج ورپېښیږی په داسی یوه خبره او کار مشغول وی چه په دغه نه خوښیږی چه بل څوک پری مطلع شی - نو تاسی ته څه ضرورت درپېښ دی چه خامخا به پر هغه بار اچوئ! حال دا چه په دغه شان تکلیف او زحمت اړولو سره عموماً د دوستی او خپلوی تعلقات وړانیږی. په هر حال دغه کار چه بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی او اصرار مه کوئ دغه بیرته وگرځیدل خیر بهتر او ډیر غوره پاک دی تاسی ته او الله تعالیٰ په هغو کارونو چه کوئ تاسی ښه عالم دی او جزا ئی درکوی یعنی الله تعالیٰ له گردو (تولو) قلبیه و او قالیه و اعمالو څخه ښه باخبر دی. څرنگه شی چه کوئ او په هر نیت ئی چه وکړئ حق تعالیٰ به سم د هغه د تناسب سره جزا درکوی - او ده په خپل محیط علم کښی د گردو (تولو) امورو رعایت فرمایلی، دغه احکام ئی صادر کړی دی.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿۳۹﴾

نشسته پر تاسی باندی هیخ گناه په دی کښی چه ننوځی (بی له استیذانه) هغو کورونو ته چه نه دی د چا د اوسیدنی په هغه کښی متاع منفعت د تاسی وی او الله ته ښه معلوم دی هغه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هغه چه پتوی تاسی.

تفسیر: یعنی په هغو عمارتونو کښی چه کوم خاص او معلوم داره سری هستوگنه نه لری او نه د هغه په ننوتلو او راوتلو کښی څه ممانعت او قیود وی - مثلاً مسجد - مدرسه خانقاه - سرای او مثل ذلک - که هلته مو کوم شی وی - یا په هغه ځای کښی د څه موعده دپاره اوسیدل غورائ نو البته هلته پخپل سر تللی او ننوتلی شی او دلته هیخ د استیذان ضرورت نشته. د داسی مسائلو تفصیلات ښائی چه په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی. او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هر هغه څه چه پتوی ئی تاسی یعنی الله تعالی ستاسی د گردو (تولو) پتو او ښکارو حالاتو په رعایت دغه احکام مشروع کړی دی چه له هغو څخه مقصود د فتنی او فساد گرد (تول) مداخل بندول دی. مؤمن ته ښائی چه په خپل زړه کښی هم دغه غرض تر نظر لاندی ونیسی او پری عمل وکړی.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّونَ أَبْصَارَهُمْ وَيَحْفَظُوا
فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿۳۰﴾

ووايه (ای محمده!) مؤمنانو ته چه پتی دی کړی دوی سترگی خپلی (له نامحرمو څخه) او ښه تینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) دغه (اغماض او حفظ) دیر پاکیزه (او گټور) دی دوی ته بیشکه چه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی (دوی نو ښائی چه تری په ویره اوسی پر هر حرکت او په سکون خپل)

تفسیر: بده کتنه د زناء اول قدم دی - له دی نه د لویو لویو فواحشو دروازی پرانستلی کیږی قرآن عظیم عموماً د بدکاری او بی حیائی د انسداد دپاره پرومبی د هم دغه سوری د بندولو توصیه کوی - یعنی مسلمان نارینه او ښځی ته حکم ورکړی دی چه د بدو کتلو څخه ځان ساتی! او خپل شهوات پخپل واک (اختیار) او اداره کښی ولری! که یو ځلی بی اراده او ناخپه د کوم نارینه نظر پر کومی پردی ښځی ولوید - یا د ښځی سترگی پر کوم پردی نارینه ولگیدی نو بیا دی بالاراده او قصداً د هغه پر لوری خپلی سترگی نه اړوی! ځکه چه دغه دوهم ځلی لیدل به د

ده په واک (اختیار) کېږي وی - او په هغه کېږي به معذور نه گنل کېږي.

که انسان ځان په دی سره عادی کړي چه خپلو پښو ته وگوري او په خپل اختیار او اراده سره د ناجائزو امورو په طرف ونه گوري نو ډیر ژر د ده د نفس تزکیه کیدی شي - کله چه اول غلی ناخپه کوم اتفاقی نظر لویږي د شهوت او نفسانی غوښتنی له سببه نه وی نو ځکه حدیث هغه معاف کړی دی ښائی چه دلته په ﴿مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ کېږي هم «من» ئی تبعیضه اخیستی هم دغه طرف ته ئی اشاره فرمایلی وی. (او ښه ټینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل د محرماتو په مقابل کېږي) یعنی له حرام کاری څخه خپل ځانونه وساتی! او خپل ستر او پرده دی د هیچا په مخ کېږي نه خلاصوی «الاعند من اباحه الشارع من الأزواج ومملکت ایمانهم» (دغه اغماض او حفظ ډیر پاکیزه او گټور دی دوی ته په دنیا او په عقبا کېږي بیشکه چه الله تعالی ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی او په هغه نظر چه کوی ئی په حلال او حرام او هم داسی په استعمال د جوارحو په طاعاتو او په معاصیو) یعنی د سترگو غلا - او د زړونو پټی خبری او مخفیو نیاتو - احوالو - ټول الله تعالی ته معلوم دی - لهذا انسان ته ښائی چه تل دغه علام الغیوب حاضر او ناظر وگنئ - او له بدو افعالو - او بدو خیالاتو او بدو کتلو او له هر قسمه بدو چارو څخه ځان وساتی - که نه هغه به ئی سم له خپله علمه سره په سزا رسوی «مایصنعون» څخه غالباً د جاهلیت د زمانی بی اعتدالی گانی مراد اخیستی دی - یعنی هغه بی اعتدالی گانی چه پخوا له دی نه مو کولی هغه ټولی الله تعالی ته معلومی دی نو ځکه هغه اوس د خپل رسول په وسیله دغه احکام صادر کړی دی چه ستاسی تزکیه پری وشي.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَخْرُجْنَ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَمْلُوكَاتِ إِيْمَانِهِنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرَ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ النِّسَاءِ وَلَا يَخْرُجْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيَعْلَمَ مَا يَخْفَيْنَ مِنْ

زَيْنَتُهُنَّ وَتَوْبُوْا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا إِنَّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُقْلِحُونَ ﴿٣١﴾

او ووايه (ای محمده) ایماندارو بشغو ته چه پتی دی کری له (نامحرمو خخه) سترگی خپلی او ښه تینگ دی وساتی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښایست) خپل مگر هغه چه ښکاریږی له دغه (زینت خخه په وقت د کسب او کار کښی) او ښائی چه وا دی چوی تکرری پورنی خپل پر گریوانونو خپلو (چه تترئی ښکاره نشی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښائست) خپل (هیچا ته) مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو (چه دغه د هغو دی) یا پلرونو (او نیکونو) خپلو، یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا غامنو (او لمسیو) خپلو ته یا غامنو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ورونو خپلو ته یا غامنو د ورونو خپلو ته یا غامنو د خویندو خپلو ته یا بشغو خپلو ته یا هغه چاته چه مالک شوی دی (د هغه) ښی لاسونه د دوی یا هغو تابعانو ته چه نه وی خاوندان د حاجت بشغو ته له سربو نه یا هلکانو هغو ته چه نه وی خبر (دوی) پر اسرارو د بشغو او نه دی وهی (دا بشغی) پښی خپلی دپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه خیز چه پتویئی دوی له زینت ښائست (ځانی) خپلی او راجع شی توبه وباسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو! دپاره د دی چه تاسی ښیگنه او خلاصی ومومئ (په دارینو کښی).

تفسیر: ښائست او سینگار عرفاً خارجی او کسبی آرائش ته وائی چه هغه له لباس یا زیور او نورو شیانو خخه حاصلیږی - د دی احقر په نزد دلته د زینت ترجمه د سنگار په غای که په زیبائش سره وکړه شی - نو زیات جامع او مناسب واقع کیږی ځکه چه د زیبائش (ښائست) لفظ هر قسم خلقی او کسبی زینت ته شامل دی - اعم له دی چه هغه د جسم خلقی پیدایښت سره متعلق وی یا له پوښاک او نورو خارجی دول و ذیل خخه حاصل شوی وی - د مطلب خلاصه داسی شوه بشغو ته د خپل هیڅ قسم خلقی یا کسبی ښائست اظهار پرته (علاوه) له خپلو هغو محارمو خخه چه ئی ذکر وروسته راغی د بل هیچا په مخ کښی جائز نه دی. هو! د هومره اندازی ښائست ظهور چه ضروری دی - او د هغه ستر او اخفاء په سبب د عدم قدرت یا ضرورت نشی ممکن کیدی نو مجبوراً یا ضرورتاً د هغه په اظهار کښی دومره مضائقه نشته (مشروط په دی چه د فتنی خوف نه وی)

له احادیثو او آثارو څخه ثابتیږي چه مخ کفین (ورغوی) په ﴿الْمَظْهَرِیْمَا﴾ کښی داخل دی څکه چه دیر دینی او دنیوی ضروریات د هغو په اظهار دوی مجبوروی - که د هغوی د استتار حکم مطلقاً ورکړ شی نو ښځو ته په کاروبار کښی سخت ربرونه (زحمتونه) او تکالیف وروړاندی کیږی. برسیره په دی فقهاؤ قدیمین (تلی) هم پر هم دغو قیاس کړی دی. لکه چه دغه اعضا مستثنی شول نو د هغو متعلقات مثلاً کوتمی - کوتگی - نکریځی - رانجه - او نور هم ښائی په استثناء کښی داخل ومنلی شی لیکن واضح دی وی چه په ﴿الْمَظْهَرِیْمَا﴾ سره صرف ښځو ته د عندالضرورت د هغو اعضاؤ په اظهار کښی اجازه ورکړی شوی ده - نامحرمو سړیو ته له سره اجازه نشته چه دوی دی خامخا دغو ښځو ته وگوری - یا له هغوی سره سترگی په سترگو شی یا د دوی د اعضاؤ سیل وکړی - ښائی د دغه اجازی څخه پخوا د هم دی لامله (له وجی) الله تعالی مؤمنانو ته د غضالبصر او د سترگو د پتولو حکم اورولی وی معلوم شو چه د یوه خوا د کوم عضوی د اظهار اجازه دغه نه لازمه وی چه بل طرف ته د هغه کتل هم جائز وی - نارینه چه په ستر له سره مأمور نه دی مگر د پاس آیات په اساس د ښځو له نظره مستور دی - یعنی ښځی لدینه ممنوع دی چه نارینه ته وگوری. ښائی چه په یاد ئی ولرو چه په دغه آیت کښی محض د ستر د مسئلې بیان شوی دی یعنی له دی نه قطع نظر چه ښځه په کور کښی وی که د باندی؟ د ښځی د بدن کومه برخه د چا په مخ کښی او په کومو حالاتو کښی ښکارول جائز دی؟ پاتی شوه د «حجاب» مسئله - یعنی شریعت په کومو حالاتو کښی ښځو ته له کور څخه د باندی وتلو اجازه ورکړی ده؟ او د سیر او د سیاحت صلاحیت حکم دوی ته شته؟ که نه؟ دلته د هغه د تذکر ځای نشته د هغه څه تفصیل ان شاء الله د «احزاب» په سورت کښی راځی. مونږ چه د فتنی د خوف د نفی کوم شرط لگولی دی هغه د نورو دلائلو او شرعیو قواعدو څخه مأخوذ دی چه په اول تأمل او مراجعت له نصوصو څخه موندلی کیږی. د بدن په خلقی ښائست کښی له گړدو (تولو) څخه دیر ښکاره شی د تی اوچتوالی دی، د هغه د مزید تستر دپاره ئی په خاص ډول (طریقه) سره تاکید وفرمایه - او د جاهلیت د رسم د امحاء طریقه ئی هم راوښوده. په جاهلیت کښی به ښځو تکرری (خادرونه) پخپل سر اچول او د هغه دواړه څنډی (غارې) به ئی بیرته پخپلی شا غورځولی - او په دی ډوله د تی هیث به څرگند پاتی کیده دغه گواکی د ښائست یوه مظاهره وه. لوی قرآن دغه راوښوده چه ښائی تکرری (خادر) په سر واچولی شی او د هغه څنډی (غارې) دی تر زنی لاندی تیری شی خو د ښځو غاړه او تی او غوړونه پری په ښه ډول (طریقه) پټ شی.

﴿وَالْمُحْشَرَاتِ﴾ الایة - او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو چه دغه د هغوی دی یا پلرونو او نیکونو خپلو یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو او لمسیو خپلو ته د تره او ماما حکم هم داسی دی - په دغو محارمو کښی هم د مراتبو فرق شته مثلاً هغه زینت او ښائست چه دا ئی د خپل میره (خاوند) په مخ کښی ظاهرولی شی هغه د نورو محرمو په مخ کښی نشی څرگندولی - د زینت څرگندول شو درجی لری

چه د هغه تفصیل په لویو تفاسیرو او په فقهیه و کتابونو کېښې ښائی ولوست شی. دلته یواځې هم دغومره ښوونه شوی ده. هومره د تستر اهتمام چه له پردیو څخه کاوه شی له محارمو څخه نه کیږی. او داسې مطلب نه دی چه هر یو عضو دی د دوی په مخ کېښې بریښد او ښکارولی شی. ﴿أَوَسَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ - او نه ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر ښځو خپلو ته (یعنی هغې ښځې ته چه د دی سره ناسته ولاړه لری - په دی شرط سره چه ښه اخلاق ولری - او د بد اخلاقو ښځو په مخ کېښې نه. او د دیرو اسلافو په نزد له دی نه مسلمانی اصیلی ښځې مرادی دی. ځکه چه کافره ښځه د اجنبی سړی حکم لری.

﴿أَوَأَمَّا كَلَّتِ الْأُنثَىٰ﴾ - او نه ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر هغه چاته چه مالک شوی وی د هغه ښی لاسونه د دوی). یعنی ستاسی وینځی وی او د ځینو اسلافو په نزد مملوک مریی هم په دی کېښې داخل دی او د قرآن ظاهر هم د هغه تائید کوی لیکن د جمهورو ائمه و اسلافو مذهب داسی نه دی.

﴿أَوَالَّذِينَ يَبْنُونَ أُولَىٰ الرِّبَةِ مِنَ الرِّجَالِ﴾ - او نه ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر هغو تابعینو ته چه نه وی خاوندان د حاجت ښځو ته له سړیو) یعنی نوکر او هغه خدمتگار چه له خپله کار سره کار لری او له سره دی وزگار نه وی چه دی خوا او هغې خوا ته وگوری - او پخپل جاورو جوړو او دودی پخولو او نورو کورنیو چارو کېښې بوخت او لگیا وی شوخ - شغب - سپین سترگی او ارمونی نه وی یا داسی فاترالعقل - بی سد - پاگل وی چه حواس ئی په خپل ځای نه وی پاتی او محض په خورلو او څښلو کېښې له کورنی سره شریک او مل وی. (او نه د ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر هغو هلکانو ته چه خبر نه وی دوی پر اسرارو د ښځو) یعنی هغه هلکان چه تراوسه پوری دوی له نسوانی سرائرو څخه لا نه دی خبر او د هغو د پوهیدلو تمیز یی لا نه دی پیدا کړی او نه نفسانی جذبات لری.

﴿وَالَّذِينَ﴾ - او نه دی وهی دا ښځې پښی خپلی لپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه څیز چه پټه وی ئی دوی له زینت خپل یعنی ښائی چه د دوی هیئت او وضعیت - ناسته ولاړه داسی نه وی چه د گانو (کالو) او زیوراتو غږ د پردیو توجه او میلان ځان ته ورکش کړی او دیر ځلی داسی غږ او حرکات او سکانات د مخ او نورو د لیدلو څخه زیات د نفسانی جذباتو داعی او محرک واقع کیدی شی.

﴿وَتَوَوَّأَ إِلَى اللَّهِ حَبِيبًا﴾ - او راجع شیع توبه وباسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو لپاره د دی چه تاسی ښیگنه (فلاح) او خلاصی ومومئ په دارینو کېښې یعنی پخوا له دی نه هر څه حرکات چه شوی دی له هغو څخه توبه وباسی! وروسته له دی نه هر نارینه او ښځې ته لازم دی چه د الله تعالی څخه وویږیږی او پخپلو گردو (تولو) حرکاتو او سکاناتو - اوضاعو او افعالو - اقالو کېښې د انابت او تقوی لپاره غوره کړی چه په دغه کېښې د دواړو دارینو ښیگنه (فائده) او بری او کامیابی دی.

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ

او په نکاح کوی (ای اولیاؤ) هغه بی میرونو (خاوندانو) ښځی او بی ښځو سړی له تاسی

تفسیر: پاس د استیذان - غض البصر - ستر او نورو بیان وشو خو د هغو په وسیله د بی حیائی او بدکاری - انسداد او مخه ونیوله شی په دغه آیت کښی دا حکم ورکوی چه د هغو کسانو نکاح چه تراوسه نه ده ترلی شوی - یا وروسته د نکاح ترلو څخه بیرته کوند شوی وی نو په مناسبه موقع کښی دی بیا د هغوی نکاح سره وتړله شی! په حدیث کښی نبی علیه افضل الصلوة والتسلیم فرمایلی دی «ای علی! په دری کارونو کښی ځنډ (ایسارتیا) مه کوه! د فرض لمانځه وقت چه راشی جنازه چه حاضره شی - او کونده ښځه چه کله ئی سیال پیدا شی.» هغه اشخاص او اقوام چه عمداً د خپلو کوندو او رندو په نکاح کښی تکاسل تساهل، او تعطیل کوی یا د داسی خبرو د آوریډلو څخه بد وړی ښه دی وپوهیږی چه هغوی پخپل دغه وضعیت کښی گناهکاران دی او ښائی چه ژر تر ژره دی توبه وباسی او د هغوی په نکاح کښی دی تلوار او مسارعت وکړی.

وَالضَّالِّحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

او صالحان نیکان له مریو خپلو او له وینځو خپلو

تفسیر: یعنی که مریی او وینځی د دغی خبری وړ (قابل) او لایق وگنی چه د زوجیت حقوق اداء کولی شی او د نکاح کولو لامله (له وجی) نه مغرورېږی او ستاسی له کار او خدمت څخه لاس نه وباسی نو د دوی نکاح هم وترئ!

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣١﴾

که چیری وی (دغه مذکورین) فقیران ناداران نو غنیان به کړی دوی الله له فضله خپله او الله کشائش والا ښه عالم دی.

تفسیر: ځینی خلق د دی لامله (له وجی) متردد وی او وړاندی وروسته کوی چه وروسته له نکاح به د ښځی او د وړو بار شوک په خپلو اوږو اخلی؟ دلته الله تعالی دوی پوهولی دی چه د هسی موهومو خطراتو لامله (له وجی) تاسی د نکاح څخه مه په څنگ کیږئ! ستاسی او ستاسی د ښځو

د وورکيو رزق روزی د الله تعالیٰ په قدرت کښی ده - تاسو ته دغه خبره نه ده معلومه. چه د هغوی له قسمته الله تعالیٰ ستاسی په رزق او روزی کښی څه ارتوالی او کشائش پیدا کړی. نه مجرد کوند (لوند) پاتی کیدل د غناء موجب دی او نه له نکاح ترلو سره فقر او افلاس مستلزم دی. دغه گردی (تولی) خبری د الله په اراده او مشیت پوری تړلی دی. لکه چه د «التوبه» په (۴) رکوع کښی ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عِيْلَةً فَهَؤُلَاءِ يُغْنِيكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ شَاءَ﴾ او د ظاهری اسباب په اعتبار هم دغه غنیز معقول دی چه د نکاح کولو یا د نکاح د ارادی لرلو په وسیله پر انسان بار لویوی او دی د تجرد د زمانی څخه په زیاتی گټی (فائدی) پسی گرځی او خپلی فائدی پسی هڅه کوی او سره له سعی او عمل او جد او جهد لاس او پښی خوځوی د بله طرفه کله چه سری د ښځی غښتن (خاوند) شی نو د ده ښځه او وروسته اولاد هم د ده سره د ژوندانه په چارو کښی مرستی (مدد) کوی - او برسیره په دی د خسرگنۍ د کورنی مرسته (مدد) او امداد هم ورسره ملگری کیږی. په هر حال د روزی تنگی یا فراخی په نکاح او تجرد پوری له سره نه ده موقوفه بیا نو نه ښایی چه دغه خیال د نکاح سد او مانع وگرځی. او الله تعالیٰ کشائش والا ښه عالم دی یعنی د هر چا په حق کښی چه مناسب وگنی نو د هغه په روزی کښی وسعت او ارتوالی کوی.

وَلَيْسَتَّعِيفَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

او ښایی چه ځان دی وساتی هغه کسان چه نه مومی دوی (سامان اسباب د) نکاح تر هغه پوری چه غنیان کړی دوی الله له فضله خپله

تفسیر: یعنی هغه چه اوس دومره مقدور هم نه لری چه له کومی ښځی سره خپله نکاح وتړلی شی نو تر هغه پوری چه الله تعالیٰ ده ته مقدور ورکړی ښایی چه د خپل نفس اداره ښه وکړی - او تر انضباط لاندی ئی راوولی - او زیار (کوشش) وکړی چه عقیف پاتی شی. دغه خبره هیڅ بعیده نه ده چه د هم هغه عفت او ضبط النفس په برکت دی الله تعالیٰ غنی وگرځوی او د نکاح دیر ښه مواقع ورمهیا کړی.

وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ
إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَأَوْهَمُ مِنْ مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا
تَكُونُوا قَتِيلَةً عَلَى الْبَغَاءِ ۚ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لَتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ

الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُمْ قَانَ اللَّهُ مِنْ أَبْعَدِ إِكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٤﴾

او هغه کسان چه غواړی مکاتب والی له هغو (وینځو مریو) چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی نو مکاتبان کړئ دوی که چیری پیژانده تاسی په دوی کښی خیر او ورکوئ دوی ته له غځینو مالونو د الله هغه چه درکړی نی دی تاسی ته، او مه مجبوروئ تاسی وینځی خپلی په زنا (او بدو کارونو) که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی (په دغه اکراه سره) مال د ژوندون لږ خسیس (چه هغه باره د زنا او وړوکی دی) او هر هغه چه زور ئی وکړ په دوی پس بیشکه الله وروسته له زور د مالکانو پر دوی ډیر ښونکی ښه رحم والا دی.

تفسیر: یعنی که د چا مریی او وینځی وائی یا د زیات توثیق دپاره خپله دغه وینا ولیکی چه «زه به په دومره مدت کښی دومره مال درته وگتم او در به ئی کرم شو ته می آزاد او خپلواک کړی» نو مالک ته لازم دی چه دغه وینی او داسی یو تعهد لیک ورولیکی دغسی معاملی ته مکاتبه وائی او دغه د مریو د آزادولو یو ځان ته صورت دی لیکن مالکانو ته ښائی چه دغه خبره هلته قبوله کړی چه دی په واقعی ډول (طریقہ) سره وپوهیوی چه آزادی د دغه مریی یا وینځی دپاره ښه ده - او وروسته د رقییت د قید د وتلو څخه غلا - یا زنا - یا د نورو بدو افعالو نه مرتکب کیږی - او خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) هر چیری نه گرځی - که دغسی ډاډینه (سکون) او اطمینان ورته پیدا شی نو بیشکه ښائی چه ده ته د آزادی موقع ورکړه شی خو دی آزاد شی او د خپلی فلاح او بهبودی دپاره ښه ترقی او پرمخ تګ وکړی شی - که چیری خپله نکاح تری نو په خپل واک (اختیار) دی وتړی او د رقییت لامله (له وجی) دی میدان پری تنګ نه وی.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ آلِ اللَّهِ﴾ - او ورکوئ دوی ته له غځینو مالونو د الله هغه چه درکړی نی دی تاسی ته (دغه ئی دولتمنو اغنیاء مسلمانانو ته فرمایلی دی چه د داسی مکاتبانو مریو یا وینځو سره مالی امداد وکړئ چه د زکوٰۃ له وجوهو څخه وی که د نورو عامو صدقاتو او خیراتونو او نورو څخه وی خو دوی ژر تر ژره د خپلو آزادیو او خپلواکیو مالکان شی او که مالک د کتابت د بدل کومه برخه ورمعافه کړی نو دغه به ډیر لوی امداد وی.

تنبیه: د زکوٰۃ په مصارفو کښی یو مصرف چه د ﴿فِي الرِّقَابِ﴾ په نامه ایښی شوی دی هغه د هم دغو مریانو او د وینځو د آزادلو پنگه ده د راشدهو خلفاء په زمانه کښی له داسی مریانو سره له بیت المال څخه امداد او مرستی (مدد) کیدلی.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ آلِ اللَّهِ﴾ - او مه مجبوروئ تاسی وینځی خپلی په زنا او بدو کارونو که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی په دغه اکراه سره مال

د ژوندون لږ خسیس). په جاهلیت کېنې به ځینو خلکو پر خپلو وینځو د زنا او بدکاری کسب کاوه له عبد الله بن ابی رئیس المنافقین سره څو داسې وینځې وی چه پر هغو به ئی د هم دغی زنا او بدکاری کسب کاوه - او په دغه وسیله به یی روپی گټلی چه له دوی څخه ځینې ځینې وینځې مسلمانانې شولې او د دغه شنیع فعل د کولو څخه ئی انکار وکړ - نو ځکه هغه ملعون د دوی په وهلو او تکللو لاس پوری کړ - دغه آیت په هم دغه مورد کېنې نازل شو - او د دغه شان نزول د رعایت د مزید تغییح دپاره ئی د ﴿لَا تَزْنِ﴾ او د ﴿يَسْتَوِضُ السَّيِّئَةُ الذُّمَّاءُ﴾ قیود زیات کرل که نه پر وینځو باندی د بدکاری اجراء په هر حال حرامه ده او دغسې گټه (فائده) چه په دغه وسیله په لاس راځی په هر اسم او رسم چه وی بیخی حرامه او ناپاکه ده اعم له دی چه دغه بدکاری دوی په خپله رضاء او رغبت سره وکړی یا محض د دغی دنیوی حقیری فائدی دپاره په جبر او اکراه سره پر دوی اجراء کیږی نو په دغه وروستی صورت کېنې د هغه گناه او وبال شدید او انتهائی وقاحت لری او د لوئی بی شرمی دلیل دی. یعنی زنا داسې بد عمل دی چه د جبر او اکراه څخه وروسته هم بد او خراب وی - لیکن الله تعالی محض په خپل فضل او رحمت سره د مکرهه بیچاره گۍ او ناتوانی ته کتلی - عفو کوی ئی او په هر صورت پر مکره (په زور کوونکۍ) باندی به سخت عذاب وی او پر مکرهه (چه پری زور شوی وی) رحم به وکړ شی.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا لِّلَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

او خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسو ته آیتونه ښکاره کوونکي (د حلالو او د حرامو د حدودو او د احکامو) او مثل (عجیب چه د عجیبه قسمه ؤ امثله دی) د هغو کسانو چه تیر شوی دی پخوا له تاسی او نازل کړی دی مونږ موعظه پند دپاره د متقیانو پرهیزگارانو.

تفسیر: یعنی په قرآن کېنې گرد (تول) نصائح - احکام او د تیرو اقوامو عبرتناکه واقعات بیان شوی دی څو د پاک الله څخه ویریدونکي انسانان هغه واورې او تری پند او نصیحت او عبرت واخلي او خپل انجام او عاقبت ته فکر وکړی. یا مثلاً له ﴿مَنْ الذِّیْنَ خَلَوْا﴾ څخه دغه مراد دی چه پر پخوانیو امتونو هم داسې حدود او احکام جاری کړی شوی وو چه په دغه سورت کېنې مذکور دی او ځینې پیښی هم د هم دغه (افک) د پیښی په شان وروړاندی شوی دی چه په دغه سورت کېنې بیان کړی شوی دی پس هم هغه شان چه الله تعالی د حضرت مریم صدیقی رضی الله تعالی عنها او حضرت یوسف صدیق علیه السلام د دښمنانو بهتان باطل او د دوی برائت ئی

ظاهر کر د حضرت بوی عایشی صدیقی بنت الصدیق رضی الله تعالیٰ عنهما برائت او لوئی ئی هم
بنکاره کره - چه تر قیام د قیامت پوری د صادقینو او صالحینو په زیرونو کبسی بی
نقش فی الحجر کر - او د دروغجنانو دشمنانو مخونه ئی تور کرل.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ
الْبُصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ
لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَضُوبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

الله (مالک د) نور د آسمانونو او ځمکی دی مثل صفت د نور د ده (داسی
دی) لکه (رونه) طاقچه چه په هغی کبسی یوه بله دیوه وی دغه بله دیوه په
قندیل د (شیشه) کبسی وی، دغه قندیل (بښینه په سبب د هغی رنا (رنرا) چه
پکبسی ده) گواگی یو ستوری دی روڼ ځلیدونکی چه بلوه شی (دا یوه چراغ
په اول کبسی) له تیلو د ونی برکتناکی د زیتون چه نه مشرق طرفته وی او نه
مغرب طرف ته نژدی دی تیل د دی چه رنا (رنرا) وکری (له خپله ځانه له
دیروی صفائی) او اګر که نه وی رسیدلی دی ته اور (دغه) رنا (رنرا) د
دیوی) پر رنا (رنرا) (د صافو تیلو ده) لپاره بښی الله نور خپل ته هغه چاته
چه ارده وفرمائی او بیانوی الله مثالونه خلقو ته (او په معقولاتو ئی پوهوی د
محسوساتو په وسیله) او الله پر هر څیز ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان رونق او ودانی د الله تعالیٰ له جانب ده. که الله تعالیٰ مدد
ونه کری نو ګرد (تول) به سره ورانیږی. (موضح القرآن) ګردو (تولو) مخلوقاتو ته د وجود نور
او رنا (رنرا) د الله له طرفه ورکری شوی ده. په لمر - سپوږمی - ستوری - پرښتو - انبیاو او په
اولیاو هغه ظاهری او باطنی رنا چه شته د هم هغه منبع الانواره څخه استفاده ده - او د هدایت
هغه انوار او پلوشی چه هر چاته رسیدی - د هم هغه رفیع دربار څخه رسیدی - تمام علویات او
سفلیات د الله تعالیٰ له تګوینیه او تنزیلیه آیاتونو څخه منور دی - د حسن او جمال - یا د

خوبی او کمال کومه وړانگه (پلوشه) چه هر چیری بریښی - هغه د هم ده له برکته منوره ده - او د هغه د مبارک ذات د جمال او کمال یوه پلوشه ده - د «ابن اسحق» په سیرت کښی راغلی دی! کله چه په (طائف) کښی خلقو رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وربراهه (تکلیف کړو) نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ژبه دغه دعاء وه «اعوذ بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات و صلح علیه امر الدنيا والاخرة ان يحل بی غضبک او ينزل بی سخطک لک العتبی حتی ترضی ولا حول ولا قوة الا بالله» د شپې په تیاره کښی به دوی خپل رب ته داسی دعاء کوله «انت نور السموات والارض» او په خپلو غوږونو - سترگو - زړه - هره هره عضو - بلکه په هر ویښته سره به دی د الله تعالی د نور او رنای په طلب کښی ؤ - او په آخره ئی د خلاصی په ډول (طریقه) داسی فرمایل «واجعل لی نوراً» یا «واعظم لی نوراً» یا «واجعلنی نوراً» یعنې ثما نور لا زیات کړه! بلکه بیخی له ما څخه نور او رنا (رنرا) جوړه کړه! په حدیث کښی راغلی دی «ان الله خلق خلقه فی ظلمة ثم القی علیهم من نوره فمن اصابه من نوره یومئذ اهتدی ومن اخطاه ضل (فتح الباری د ۶ ج ۴۳۰ مخ) یعنې هر هغه چاته چه په هغه وقت کښی د الله تعالی له نوره (توفیقه) برخه ورورسیده هغه هدایت وموند - او هر هغه چه له هغه څخه بی برخی شو گمراه پاتی شو.

واضح دی وی هم هغسی چه د الله تعالی نور صفات مثلاً سمع - بصر او د نورو کوم کیفیت نشی بیاموندی هم داسی د نور او رنا (رنرا) صفت هم د ممکناتو په نور نشی قیاس کیدی. د دغی مسئلی د تفصیل دپاره د «امام غزالی» د «مشکوة الانوار» رساله وگورئ! هسی خو د الله تعالی په نور سره گردو (تولو) موجوداتو ښانست موندلی دی، مهتدینو مؤمنینو ته د الله تعالی له نور څخه د هدایت او عرفان هم هغه خصوصی برخه وررسیږی. د هغه مثال داسی وگنئ چه د قانت مؤمن جسم د یوی طاقچی په شان دی چه د هغی طاقچی په منځ کښی یو ستوری د غلیدونکی ښیښی (قندیل) په شان ایښی وی - دغه ښیښه د ده زړه شو چه د هغه تعلق له پاس عالم سره دی. په دغه ښیښه (قندیل) کښی د معرفت او هدایت دیوه لگیږی - او رونه ځلیږی - دغه رنا (رنرا) د داسی صافو او شفافو او لطیفو تیلو څخه حاصلیږی چه له یوی مبارکی ونه (خوونه یعنې زیتون) څخه ایستلی او راغلی دی او زیتون هم په داسی یو ځای کښی واقع دی چه د هیڅ پلوه له لمر څخه پټ او په حجاب کښی نه دی - نه مشرق کښی دی او نه مغرب کښی دی بلکه په یوه خلاص - ارت ډاگ میدان کښی ولاړ دی چه پری د صبا او بیگا د دواړو وقتونو لمر لگیږی لکه چه له تجاریو څخه معلوم شوی دی چه د داسی زیتون تیل لا لطیف او صاف وی الغرض د ده تیل دومره صاف او غلیدونکی دی چه بی له اوره په خپل سر له ورا رونه ښکاری او داسی بریښی چه پخپله به لگیږی او رنا (رنرا) به کوی.

دغه تیل ثما په نزد هغه حسن الاستعداد او د توفیق نور دی چه د مبارک نور له القاء څخه په بدو الفطرت کښی مؤمن ته حاصل شوی ؤ لکه چه پاس تیر شو او هغسی چه مبارکی شجری ته ئی ﴿لَا تُشْرِكُ وَلَا تَمَرُّهُ﴾ فرمایلی وه - هغه ربانی نور هم د جهاتو له قیده پاک دی.

خلاصه ئی داسی شوه چه د مؤمن د زره بنینه نهایت صافه او پاکه وی - او د الله تعالیٰ په توفیق په هغی کښی د حق د قبول داسی یو زبردست استعداد موندل کیږی چه بی له اوره په خپل سر رونه ښکاری - او د لگیدلو او رنا (رنرا) خورولو دپاره مستعد او تیار دی اوس که لږ څه اور او حرارت ورنژدی شی یعنی د وحی او قرآن تیره رنا (رنرا) هغه مس کری علی‌الغور د هغه فطری نور مشتعل شی هم دغه ئی «نور علی نور» وفرمایل باقی دغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه کښی دی د هر چا په نسبت چه اراده وفرمائی دغه رنا (رنرا) ئی ور په برخه کوی - او هم ده ته ښه معلوم دی چه دغه رنا (رنرا) چا ته عنایت وفرمایی؟ او کوم یو تری محروم کری؟ د دغو عجیبو او غریبو مثالونو د بیان کولو هم دغه غرض دی چه د استعداد خاوندانو ته د بصیرت یوه رنا (رنرا) حاصله شی یواځی په خپله الله تعالیٰ ته د تمثیل مناسب موقع او محل په پوره ډول (طریقه) سره معلوم دی بل چاته له سره دغسی قوت او قدرت نشته چه دغسی موزون او جامع مثال وړاندی کری شی. وړاندی ئی فرمایلی دی چه هغه رنا (رنرا) له دی نه پیدا کیږی چه په هغو مساجدو کښی چه کامل خلق صبا او بیګا عبادت کوی، هلته دی په ښه شان سره خپل فکر او دقت صرف کری.

تنبیه: مفسرانو د دغی تشبیه تقریر په څو څو ډولو (طریقو) سره کری دی حضرت شاه صاحب هم په «موضح القرآن» کښی نهایت لطیف او عمیق تقریر فرمایلی دی مګر دلته هغه توجیه لیکلی شوی دی چه د دغه بنده په خیال کښی رسیدلی ده. «وللناس فیما یعشقون مذاهب» واضح دی وی چه په «یوقد» او په ﴿وَلَوْلَا تَسْتَعْجِلُ﴾ کښی د هغه نار په طرف چه اشاره ده ما په مشبه کښی هلته وحی او قرآن ایښی دی د دی مأخذ هغه فائده ده چه حضرت شاه صاحب پر ﴿مَنْ لَّهُمْ مِثْلُ الْإِنِّ اسْتَوْقَدَ نَارًا﴾ باندی لیکلی ده او د هغه تائید د صحیحینو په یو حدیث سره هم کیږی چه په هغه کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه الفاظ فرمایلی دی «انما مثلی ومثل الناس کرجل استوقد نارا فلما أضاءت ماحوله جعل الفراش وهذه الدواب التي يقعن فيها - الحديث».

فِي بَيِّنَاتٍ أَنَّ اللَّهَ أَنْ تَرْفَعَ

په هغو کورونو (مساجدو) کښی چه اذن حکم کری دی الله چه پورته دی کرل شی (په بناء سره دغه مساجد یا په تعظیم سره)

تفسیر: الله تعالیٰ د هغو کورونو د تعظیم او تطهیر حکم ورکری دی یعنی د هغوی دی خبر واخیست شی! او له هر قسمه ګندګۍ او لغو افعال او اقوالو څخه دی پاک وساتلی شی د مساجدو په تعظیم کښی دغه هم داخل دی کله چه هلته داخل شی د تحية المسجد دوه رکعت نافله دی ولوست شی!.

وَيَذْكُرُ فِيهَا اسْمَهُ

او يادوه شی په هغه کښی نوم د دغه (الله)

تفسیر: تسبیح، تهلیل او د قرآن تلاوت او نور ګرد (تول) اذکار په دی کښی شامل دی.

يَسْبِيحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

تسبیح وائی دغه (لمونځ کوی الله) ته په دغو کورونو کښی په صبا او په بیګا.

تفسیر: یعنی په ګردو (تولو) مناسبو اوقاتو کښی الله تعالی یادوی. ځینی مفسرین وائی چه له «غدو» څخه د صبا لمونځ مراد دی او په «آصال» کښی باقی څلور واړه لمونځونه داخل دی ځکه چه «اصیل» د لمر له زواله څخه نیولی تر کهیڅ (سحر) پوری مودی ته ویل کیږی.

رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

(داسی) سړی چه نه غافلوی دوی سوداګری او نه بیع پیرودل له ذکره یاده د الله او له سم قائمولو اداء کولو د لمانځه او له ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی کاروبار او معاش او دنیوی ژوندون دوی د الله تعالی له یاده او د الله تعالی د احکامو د په ځای راوړلو څخه نه غافلوی مثلاً که ډیر لوی سوداګر او بیهار وی که معمولی دکاندار وی دغه دواړه د الله په یاد کښی تل لګیا وی - او هیڅ یو شی دوی د الله تعالی له ذکره نه غافلوی د اصحاب الکرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین هم دغه شان ؤ.

په ښکاره کړی اخستل او خرڅول - کړی په زړه کښی د مولی خپل یادول

يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

ویریری (دوی سره له ذکره او طاعته له عذابه) د هغی ورځی چه آوری راوړی مضطرب به وی په هغی ورځی کښی زړونه او سترگی (له دیری ویری)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به زړه په هغی خبری باندی وپوهیږی چه تر اوسه پوری پری نه پوهیده - او سترگی به داسی وپروونکی واقعات وویښی چه له سره ئی پخوا له دی نه وی لیدلی - په زړونو کښی به کله د نجات توقع پیدا کیږی او کله به د هلاک خوف - او سترگی به کله ښی خوا ته وگوری او کله کښی خوا ته او د دی خبری په انتظار کښی به وی چه له کوم لوری به نیول کیږو؟ یا د کوم لوری اعمالنامی څمونو په لاس کښی راکولی کیږی. (او تسبیح وائی په اخلاص او ویریری له الله تعالی نه)

لِيَجْزِيََهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ

دپاره د دی چه جزا ورکړی دوی ته الله دیره غوره جزاء د هغو عملونو چه کړی دی دوی او زیات به کړی (الله) دوی ته له فضله احسانه رحمته خپل

تفسیر: یعنی د هغو ښو کارونو دپاره کوم اجر او صله چه مقرر ده هغه به وررسیږی د الله تعالی له فضله لا څه زیاته هم ورکوله کیږی چه د هغه تفصیل او تعین اوس نشی کیدی.

وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

او الله رزق روزی ورکوی هر چاته چه اراده وفرمائی (د رزق ورکولو د هغو) بی له حساب (وافره پریمانه)

تفسیر: یعنی د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی کمی نشته که جنتیانو ته بیحد او بیحسابه نعماء او آلاء عنایت وفرمائی نو ده ته هیڅ مشکل نه دی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ
لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

او هغه کسان چه کافران شوی دی عملونه د دوی په شان د سراب دی په هواره داگ کښی چه گمان کوی پر هغه باندی توی د اوبو تر هغه پوری چه راشی (او ورسیزی هغه شی ته چه د اوبو گمان ئی پری کړی ؤ) نو ونه مومی دغه سری هغه چه گمان د اوبو پری کړی شوی ؤ هیڅ شی او بیا به مومی (عذاب د) الله په نزد (د عمل) خپل پس پوره به ورکړی (الله) ده ته پوره حساب (جزا د عمل د ده) او الله ډیر ژر (اخیستونکی) د حساب دی.

تفسیر: روایت دی چه عتبه بن ربیعہ په جاهلیت کښی ډیر عبادت او طلب د دین کاوه بیا چه د اسلام لمر راوخوت دی کافر شو - نو په دغه مناسبت دغه پاس آیت نازل شو چه مطلب ئی دغه دی او هغه کسان چه کافران دی هغه عملونه د دوی چه په ظاهر کښی نیک ښکاری لکه د صله الرحمی پالل یا د مری آزادول - یا د وړی مړول یا دغسی نور خیر خیرات کول - نو دغه گرد (تول) عملونه پشان د هغی ښوری دی چه په هوار میدان کښی ښکاریوی په سخته گرمی په وقت د نیمی ورځی کښی او داسی بریښی چه توی سری پری د اوبو گمان کوی او په بیرہ (تلوار) مخامخ وردرومی تر هغه چه ورسیزی هغه ځای ته چه د اوبو گمان پری شوی ؤ نو بیا نه مومی دی هغه گمان کړی شوی خپل هیڅ شی الخ. کافران په دوه قسمه دی یو هغه چه په خپل زعم او عقیده سره څه نه څه ښه کارونه هم کوی او داسی گنئی چه وروسته له مرگه به می په کار راشی - حال دا که د ده کوم کار په ظاهره سره ښه هم وی نو د کفر له شأمه عند الله هغه مقبول او معتبر نه دی د دغو غولیدلو کفارو مثال داسی وگنئ لکه چه په تکنده غرمه کښی په وچه لویه بیدیا کښی یو توی سری ته له لری څخه اوبه ښکاره شی او هغه په حقیقت کښی غلیدونکی شکه (شگی گل) وی او دغه توی د ډیری تندی په حالت کښی ورورسیری که گوری چه اوبه هلته هیڅ نشته - بلکه د موت او هلاک کنده لا ورته مخامخ پرته ده او د حساب او کتاب وقت په سر ورته ولاړ او پاک الله بالذات د ده د گرد (تول) عمر حساب او کتاب اخلی د هم دغه اضطراب او حسرت په وقت کښی د ده گرد (تول) حساب یو ځلی الله تعالی تصفیہ او خلاصوی ولی چه د حسابونو ژر انجام او سریع اتمام د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی ډیر آسانه کار دی او په یوه طرفه العین د گرد (تول) عمر او د گردو (تولو) خلقو حساب کتاب فیصله او پری کوی دوهم هغه دی چه له سره تر پایه پوری په دنیوی عیشونو او عشرتونو او مزو کښی مغروق او د جهل کفر - ظلم او عصیان په ظلماتو کښی غوتی وهی نو د هغوی مثال وړاندی بیان فرمائی د دوی سره د رنا (رنرا) دومره یوه وړانگه (پلوشه) هم نشته لکه چه هغه پر سرابونو باندی غولیدونکی ته پر نظر راتله دغه خلق په خالصو تیارو کښی او په یوه د پاسه په بل ظلمات کښی بند پراته دی. له هیڅ طرف د رنا (رنرا) پلوشه یا د روښنی وړانگه (پلوشه) ورته نه رسیږی. نعوذ بالله منها.

أَوْ كُظِمْتُ فِي بَحْرِ لَيْلِي يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ
سَحَابٌ ظَلَمْتُ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكِدْ
يُرْهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ ۝

یا (عملونه د دوی) پشان د هغو تاریکیو دی په بحر ژور کښی چه پت کری
وی (دغه بحر) لره یو موج د پاسه ئی بل موج وی او د پاسه د دغه (موج)
وریخ وی (دغه خلور قسمه) تیاری دی چه عُینی د دوی د پاسه د عُینو نورو
دی، کله چه راویاسی (دغه پریوتی په دغو تیاریو کښی) لاس خپل نه وی
نژدی (دی) چه ووینی دغه (لاس خپل) او هر هغه چه نه وی ورکری الله ده
ته نور رنا (رنرا) پس نشته ده ته هیخ نور رنا (رنرا)

تفسیر: یعنی د سمندر په ژورو کښی (۱) پخپله د لوی سیند تیاره (۲) د هغه د پاسه د
طوفانی هوا او امواجو تپه توره تیاره (۳) بیا د هغه غځه برسیره د سختی ویروونکی تکی
توری وریخی تیاره (۴) ورسره د ترومو توره تیاره شپه هم فرض کړه شی، نو پر دغو تیاریو
باندی لا پسی تزنید کیږی. په دغو تورو تیاریو کښی که دغه واقع په بحر کښی خپل لاس چه
اقرب الاعضاء دی پورته کری - او خپلو سترگو ته ئی نژدی راولی نو بیا هم د دیرو تیاریو له
سببه به ئی هیخ شی په نظر نه ورخی چه هغه ته غمونو په محاورو کښی داسی وائی چه «سترگو
ته سترگی په کار دی» پاس د مؤمنانو په ذکر کښی یی چه «یهدی الله لنوره من یشاء» فرمایلی
و دغه جمله د هغی په مقابل کښی ده یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی نور او توفیق نه وی
ورکری نو هغه ته بل څوک څه رنا (رنرا) رسولی شی؟ - د هغه استعداد خراب و توفیق ور ونه
رسید او د سیند په ژوره کښی ولوید او د رنا (رنرا) ورتلو دروازی ئی پر خپل ځان پسی بندی
کری نو بیا نور او رنا (رنرا) له کومی لیاری ورننوخی.

تنبيه: ربالعزت په اعمالو د کفارو پوری دوه مثالونه وتړل په دری اعتباره سره (۱) په اعتبار د
تخیر چه ای مخاطبه که دغو اعمالو ته گوری چه هیخ فائده او نفع نه لری نو لکه سراب دی.
(۲) که دی ته گوری چه نور او رنا (رنرا) د حق او ایمان ورسره مل نه وی نو لکه ظلمات دی.
(۳) که په اعتبار د تقسیم د مکانینو ورته گوری نو نظر عقبی ته دا لکه سراب داسی دی او
نظر دنیا ته لکه ظلمات داسی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْبِغُ لَهُ مِّنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَفَاتٍ

آیا نه وینی ته ای مخاطبه! بیشکه الله چه دی تسبیح وائی ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (او هر هغه) چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او مرغان هم (تسبیح وائی) په دغه حال کښی چه خواره کوونکي وی د وزرو خپلو (په هوا کښی).

تفسیر: ښائی د الوتونکو مرغانو ذکر یی له دی لامله (له وجی) جلا (جدا) فرمایلی وی چه هغوی به په دغو اوقاتو کښی د آسمان او ځمکې په منځ کښی معلق وی او د دوی په دغه شان او کیفیت سره الوتل د الله تعالی د قدرت او قوت او عظمت لوی دلیل دی.

كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

هر یوه (له دغو مذکورینو چه دی) په تحقیق معلوم دی (الله) ته لمونځ د هغه او تسبیح د هغه

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی ته د هغه د حال سره مناسب د انابت - عبودیت - اطاعت - تسبیح او تهلیل ویل الهام فرمایلی دی چه هغه پر دغه پوهیدلی دی او تل همغه خپله وظیفه بلا ناغه ادا کوی لیکن د افسوس او تعجب مقام دی چه ډیر تش په نامه سره انسانان د غرور او غفلت او د ظلمت او جهالت په دلدل کښی داسی خښ شوی دی چه د حقیقی مالک له یادولو - او د عبودیت د وظیفی په ځای راوړلو څخه بیخی بی برخی پاتی دی.

تنبیه: د مخلوقاتو د تسبیح په نسبت د سورت بنی اسرائیل په (۵) رکوع کښی څه مضمون پخوا له دی نه لیکلی شوی دی ښائی چه هغه هلته ولوست شی. په یو حدیث کښی راغلی دی چه حضرت نوح علیه السلام خپلو ځامنو ته د تسبیح وصیت وفرمایه او وی ویل «وانها الصلوة الخلق - هم دغه د باقی مخلوقاتو لمونځ دی».

وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ نَبِإٌ يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

او الله ته ښه معلوم دی هغه (اعمال هم) چه کوی ئی دوی

تفسیر: یعنی اگر که د دوی په عبادت او بندگی باندی تاسی ونه پوهیږئ لیکن پاک الله ته دغه کرد (تول) شیان معلوم دی او الله تعالی ته دغه ښه معلوم دی چه هر څوک څه کوی؟

وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٧﴾

او خاص الله ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې (سره له آسمانونو ځمکو او مافیهما) او (هم خاص) الله ته دی (بیرته ورتله د تولو) .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دوی علم پر گردو (تولو) محیط دی د ده حکومت هم پر تولو علویاتو او سفلیاتو حاوی دی او د تمامو بیرته ورنگ او رجوع هم د ده په لوری ده . وروسته له دی نه الله تعالی جل وعلا شانه واعظم برهانه خپلو حاکمانه او قادرانه تصرفاتو داسی بیان فرمائی .

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دُونِ اللَّهِ يُضَاهُونَ ظِلًّا يَنْصَرِفُ إِذَا مَدَّ الظِّلُّ ثُمَّ انْصَرَفَ وَالَّذِينَ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَثَبَّاتُوا عَلَىٰ أَعْقَابِهِمْ إِنَّ ظُلُمَاتُهُمْ فِيهِمْ لَا يُضَارِقُونَ

آیا نه وینی ته (ای مخاطبه) چه بیشکه الله روانوی شری وریځی (توتی توتی هر طرف ته چه اراده وفرمائی) بیا یوځای والی فرمائی په منځ د دغو (توتو د وریځو) کښی بیا ئی وگرځوی لاندی باندی قط په قط پس وینی به ته ای (انسانه) باران چه وځی له منځه د دی وریځی

تفسیر: یعنی رومی د وریځو وړوکی وړوکی توتی پورته کیږی، دغه گردی (تولی) سره یو ځای کیږی او یوه لویه د وریځی توتو تری جوړیږی بیا دغه وریځی داسی ترتیب او ترکیب مومی چه د یوی د پاسه به ځای نیسی او یوه پریره (غته) طبقه تری متشکله کیږی .

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ لِيُكَاذِبَ سَنًا يَرْجُو يُذْهِبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٢٨﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه د) آسمانه له (وریځو یا د ړلیو په شان د) غرونه چه وی په هغو (غرونو) کښی ځینی له ړلی پس رسوی (الله) د ا ړلی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د رسونی ئی) او وگرځوی ئی له هر هغه چا څخه چه

اراده ئی وفرمائی (د گرغولو یی) نژدی وی رنا (رنرا) بریښنا د هغو (پلی) چه بیول وکړی په ابصارو (د ناظرینو او ورک کړی بصارت ئی)

تفسیر: یعنی لکه چه په ځمکه کښی د تیږو (گتو) غرونه دی ځینو اسلافو ویلی دی چه هم داسی په آسمان کښی هم د پلی غرونه دی. شیخ الهند محمود الحسن رحمة الله علیه د دی سره موافقه ترجمه کړی ده لیکن زیاته او راجح او قوی دا ده چه له سماء څخه ورپځی مراد شی مطلب ئی داسی شو چه له ورپځو څخه چه په کثافت او غلظت کښی د غرونو په شان دی پلی اوړوی چه له هغو څخه دیرو خلقو ته جانی او مالی نقصانات رسیږی او زیات کسان تری محفوظ پاتی کیږی مشهوره ده چه د پلی راش د غواڼی په یو ښکر کښی وی او بل ښکر ئی وچ پاتی وی د بریښنا بریښیدل دومره تیره او زیات وی چه سترگی تری بریښی او نژدی وی چه د کتلو قوت ئی ضائع کیږی.

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٣٢﴾

گرغوی الله شپه او ورځ (په تبدیل تزئید تنقیص حرارت برودت ضیاء ظلمت او نورو) بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کښی خامخا عبرت دی خاوندانو د سترگو او بصیرت ته

تفسیر: یعنی د ورځی څخه وروسته شپه او د شپی څخه وروسته ورځ د هم دغه پاک الله په قدرت ځی راځی - هم دغه الله تعالیٰ کله ورځی او کله شپی اوږدوی او لنډوی او د هغوی تودوالی په یخوالی او یخوالی په تودوالی سره تبدیلولی. نو لا سم دی چه د قدرت د داسی عظیم الشان دلائلو او شواهدو د لیدلو څخه انسان بصیرت او عبرت حاصل کړی - او د هغه حقیقی مالک الملکوت په طرف د زړه په صدق سره رجوع وکړی چه د ده په قدرت کښی د دغو گردو (تولو) تقلباتو او تصرفاتو زمام او واگی دی.

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّا فَمِنَهُمْ مَّن يَّسْتَشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَّن يَّسْتَشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَّن يَّسْتَشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

او الله پیدا کړی دی هر حیوان چه گرغی (په ځمکه کښی) له اوبو پس

غیینی له هغوی هغه دی چه تگ کوی (خوځیږی) پر نس گیده پر تتر خپل (لکه مهی مار) او غیینی له دوی هغه دی چه تگ کوی پر دوو پښو (خپلو لکه انسان مرغان) او غیینی د دوی هغه دی چه تگ کوی په څلورو (پښو خپلو لکه آس اوښ)، پیدا کوی الله (ماسوا له دغو مذکورو) هر هغه څه چه اراده ئی وفرمائی (د خلقت د هغو) بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غیینی ئی خلقت د هر راز (قسم) مخلوقات دی).

تفسیر: یعنی که کوم حیوان ته له څلورو پښو څخه زیاتی پښی هم ورکړی دی نو بعید نه دی او د ده لامحدوده قدرت او مشیت هیڅوک نه شی محصورولی او که الله تعالیٰ خپل غیینو مخلوقاتو ته دغسی قدرت ورعطاء کړی چه هغوی له جماداتو او عناصرو او نورو څخه نور شیان ایجاد او اختراع کړی نو هغه هم د هم دغه الله تعالیٰ لطف او احسان دی چه هغوی ته ئی دغسی پوه او ادراک ور په برخه کړی دی

پر دغه آیت ښائی د ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ تفسیر چه د الانبیاء په (۲) رکوع کښی مو لیکلی دی بیا ولوست شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبِينَاتٍ وَ اللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ آیاتونه بیانوونکی واضح او الله سمه صافه لیاره ښیي هر هغه ته چه اراده وفرمائی (د لیار ښوونی د هغی) لیاری سمی صافی (د اسلام او جنت ته).

تفسیر: یعنی تکوینیه او تنزیلیه آیات ئی دومره ښکاره او واضح دی چه د هغو په لیدلو او آوریډلو هم هېڅ یو عقلمن انسان ښائی گمراه او بی لیاری نشی - لیکن پر سمه صافه لیاره همغه تلی شی چه الله تعالیٰ ورته د هدایت توفیق ور په برخه کړی وی. سره له دی چه په ملیونو انسانانو دغه د قدرت ظاهری او باهري دلائل او شواهد گوري کله چه دوی د هغو په وسیله خالق تعالیٰ نه پیژنی او نه موحدان او مسلمانان کیږی گواکی د نتیجی په اعتبار د دوی دغه لیدل د نه لیدلو په شان دی.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فِرْقٌ مِنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٠﴾

او وائی (دا منافقان) چه ایمان راوری دی مونبر پر الله او پر رسول (د الله) او حکم منلی دی مونبر (د الله او د رسول الله) بیا مخ مگر غوی (له اسلامه) یوه دله له دوی وروسته له هغه (ایمان او اطاعت) او نه دی دغه (مگر غیدونکی) مؤمنان (صدقاً).

تفسیر: دغه د منافقینو ذکر دی، دوی به په ژبه سره د ایمان او اطاعت دعوی کوله کله چه د عمل وقت راته نو سم له خپلی دعوی سره به ئی عمل نه کاوه او له اسلامی احکامو به ئی مخ مگر غاوه. حقیقت دا دی چه د دوی په زړونو کښی له ابتداء څخه د ایمان او انقیاد آثار نه و موجود - هغه چه د ژبی جمع او خرڅ و د امتحان او ابتلاء په وقت کښی به دغه کلانین هم ویلی کیده او دروغ به ئی له رښتیا څرگند او جلا (جدا) ښکاریده.

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٣٨﴾
وَأَنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٣٩﴾

او هر کله چه ویللی شی دوی الله او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی دغه (رسول) په منع د دوی کښی ناڅاپه یو فریق دله د دوی اعراض ډډه کوونکی دی (له حکم د رسوله) او که چیری وی دوی ته حق (په) زعم د دوی پر بل) نو راځی دوی دغه (رسول الله) ته گړندی فرمان منونکی.

تفسیر: یعنی که له دوی جگړه له چاسره واقع کیده - او په دی پوهیده چه مونبر په ناحقه یو په دغه وقت کښی که مقابل فریق هغوی ته ویل چه راځه چه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حضور ته لار شو - او د دغی جگړی فیصله له هغوی څخه وغواړو! نو دغه منافقان به په دغه ورنگ نه راضی کیده ځکه چه دوی پوهیدل چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بی له لحاظ او خاطر د حق او حقانیت رعایت کوی او سم له عدله او انصافه خپله فیصله صادروی چه په هغه تقدیر به د دوی له مفاد څخه مخالف واقع کیده حال دا چه پخوا له دی نه به دوی داسی دعوی کوله چه مونبر پر الله تعالی او رسول الله ایمان راوری دی او د دوی گړد (تول) احکام منو نو اوس د دوی هغه دعوی چیری لاره؟ هو! که په کومه معامله کښی حق د دوی په طرف وی نو په دغه وقت کښی په ډیر سرعت او چالاکی او په ماته غاړه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دربار ته حاضریری او د خپلی فیصلی انحصار د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مبارک ذات څرگندوی - ځکه چه په دغه تقدیر دوی داسی گڼی چه هلته سم له عدالته او انصافه ځمونږ په جانب فیصله صادریری. نو دغه څنگه ایمان او اسلام دی؟ دا خو تش شخصی

اغراض او هواپرستی ده .

أَفَى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

آیا په زړونو د دوی کښی مرض رنځوری (د کفر او نفاق) ده .

تفسیر: مرض رنځوری او ناروغی دغه ده چه دوی الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم په رښتیا سره ومانه لیکن حرص - طمع او دنیوی اغراضو د دوی مخه ونیوله چه پر خپله همغه وینا او اقرار به ئی عمل هم کاوه - لکه چه د رنځور زړه غواړی چه قدم ووهی او چیری لار شی لیکن د ده قدمونه حرکت نشی کولی او دی د خوځیدو نه وی .

أَمَّا تَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَخِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

آیا شکمن دی دوی (په نبوت د محمد) آیا ویریږی دوی له دی نه چه ظلم به وکړی الله پر دوی (یا ظلم به وکړی) رسول د دغه (الله پر دوی داسی نه دی چه الله او رسول الله پر چا ظلم وکړی بلکه دوی چه دی هم دوی ظالمان دی (په اغراض سره)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ جل جلاله او محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت تاسی ته څه تردد او اندیښنه پیدا شوی ده یا د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په صداقت یا د الله تعالیٰ جل جلاله په وعد او وعید کښی څه شک او شبهه لرئ؟ یا داسی گمان کوئ چه الله تعالیٰ جل جلاله یا د هغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به د دوی معاملات په خلاف د انصاف فیصله کوی؟ نو ځکه د دوی په حضور کښی د خپلی دعویٰ له وړلو څخه څه اندیښنه او تردد کوی نو په یاد ئی ولرئ چه هلته له سره د ظلم او بی انصافی احتمال نشته هوا پخپله هم دغو خلقو ظلم ته خپلی ملاوی ترلی دی او غواړی چه خپل حق پوره حاصل کړی او د نورو یوه پیسه هم بیرته ور نه کړی نو ځکه له دی نه ویریږی چه خپل معاملات محمدی شریعت او د الهی عدالت ته وړاندی کړی ځکه چه پوهیږی چه د محمد رسول الله منصفانه فیصله به ځمونږ له مطلب څخه خلاف وی . دغه د منافقانو ذکر ؤ په مقابل د دوی کښی اوس د مخلصانو د اطاعت او فرمان منلو بیان هم فرمائی

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ أَنْ يُقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵۱﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه ده وینا د مؤمنانو کله چه ویللی شی دوی الله ته
او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکری په منځ د دوی کښی (په
وقت د جگړی کښی) دا چه ووائی واوریده مونږ (خبره د تا) او ومانه مونږ
(حکم د تا او دغه ویونکی هم دوی دی بریالیان (کامیاب) خلاصی
موندونکی (له عذاب په مراد رسیدلی).

تفسیر: یعنی د صادقو مسلمانانو کار داسی وی او ښائی چه هم داسی وی لکه چه په کومه
معامله کښی دوی ته د الله د احکامو بلنه او دعوت وشی اگر که ظاهراً په هغه کښی د دوی گټه
(فائده) یا تاوان وی په منده ورځغلی او د یوی شیبی دپاره څه غنډ (تاخیر) او توقف په کښی
نه کوی او فی الفور «سمعاً وطاعة» ووائی او د هغه د حکم منلو دپاره تیار او آماده شی چه په
دغه کښی د دوی د اصلی نیکی او حقیقی فلاح راز (قسم) مضمحل دی.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿۵۲﴾

او هر څوک چه اطاعت وکری حکم ومني د الله او د رسول د دغه (الله) او
وویریږی له الله او ځان وساتی (له غضبه د ده) پس دغه (فرمان منونکی
ویریدنکی) هم دوی دی بری موندونکی د (جنت)

تفسیر: یعنی هغه چه فی الحال مطیع وی او پر خپلو تیرو تقصیراتو نادم وی او له الله تعالی څخه
وویریږی او توبه وکری او په مستقبل کښی له بدو چارو او لیارو څخه خپل ځان وساتی نو د
دوی دپاره په دنیا او آخرت کښی بری او کامیابی ده.

وَأَسْمُوا لِلَّهِ جَهْدًا يُبَايِعُهُمْ كَيْنَ أَمَرْتَهُمْ لِيَخْرُجَنَّ قُلُوبُ
تُقْسِمُوا طَاعَةً مَعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۳﴾

او قسمونه خوری (منافقان) په الله سخت سخت قسمونه د دوی قسم دی خامخا چه که ته (حکم) امر وکړی دوی ته (په وتلو سره جهاد ته) نو خامخا به وځی (دغه جهاد ته) دوی هرومرو (خامخا) ووايه (ای محمده منافقانو ته) قسم مه خورئ تاسی د دروغو طاعت نیک (ځمونږ مطلب دی) بیشکه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ تاسی.

تفسیر: یعنی منافقان دیر سخت تاکیدي قسمونه خوری او غواړی چه تاسی بیخی داده او متیقن کړی چه «که تاسی مونږ ته حکم راکړئ نو مونږ ګرد (تول) کور کهول پریږدو او دی ته تیار ولاړ یو چه د الله تعالی لپاری ته ووځو او د هغه د ګردو (تولو) احکامو تعمیل وکړو که محمد رسول الله مبارک لږ څه اشاره وفرمائی نو مونږ خپل ګرد (تول) مال دولت د الله تعالی په لپاره کښی لګوو او مونږ تری بیخی جلا (جدا) کیږو» نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه دومره غټو خبرو ویلو او داسی قسمونو یادولو ته حاجت نشته ستاسی د اطاعت حقیقت ګردو (تولو) ته معلوم شوی دی تاسی خو په ژبه دیری دعوی کوئ او وچت وچت غږیږئ لیکن د عمل په وقت کښی ورو ځانونه بیرته راکاپړئ ښائی چه تاسی د صادقو مسلمانانو په شان خپل ښه اعمال او مجاهدت او حسن اطاعت راڅرګند کړئ له داسی غټی خبری او قسمو خوړلو څخه هیڅ یوه فائده په لاس نه درځی فرض ئی کړئ چه تاسی هم داسی قسمونو سره د بندګانو اطمینان او یقین ځان ته حاصل کړئ لیکن د الله تعالی په نزد کښی هیڅ قسم چل فریب مکر - دروغ نه چلیږی او هغه ته خو ګردی (تولی) ظاهری او باطنی خبری او احوال څرګند دی او وروسته له دی نه به ستاسی د مکر او فریب او نفاق پرده وشلوی.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكُمْ مَاحِئٌ وَعَلَيْكُمْ مَاحِئٌ لِّمَنْ تَوَلَّوْا تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغَةُ الْمُبِينُ ﴿٥٩﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) اطاعت وکړئ (حکم ومنئ) تاسی د الله او د رسول (د الله په خلوص سره په هر څه کښی) پس که مخ وګرځوئ تاسی (ای خلغو له اطاعته د رسول الله) نو بیشکه هم دا خبره ده چه دی پر دغه رسول ځما هغه بار (د تبلیغ) چه پری ایښی شوی دی او دی پر تاسی (بار) چه پر تاسی ایښی شوی دی (او پری مکلف یی چه اطاعت د رسول الله دی) او که اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د دغه (رسول الله) نو سمه صافه لپاره به

ومومع او حق ته به پری ورسپیری او نه دی پر (ذمه د) رسول مگر رسونه
ښکاره (د شرائعو چه هغه ئی ادا کړی ده)

تفسیر: یعنی پر رسول د الله تعالیٰ له طرفه د تبلیغ بار ایښی شوی دی چه ده هغه په ښه شان
سره اداء کړی دی او کوم بار چه پر تاسی ایښی شوی دی هغه تصدیق او د حق قبول دی او دغه
ده چه د ده د ارشاده سره موافق تگ وکړئ! که تاسی دغه خپله ذمه واری محسوسه کړئ - او د
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د احکامو تعميل په ښه شان سره وکړئ نو د دواړو دارینو
بری او د کامیابی لپاره به ومومع! او په دنیا او عقبی کښی به خوشال اوسپړئ! که نه د محمد
رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ نقصان نشته او تاسی به د خپلو شرارتونو او سر کشیو سزا او
بده نتیجه پخپله وگورئ محمد رسول الله خو خپله فریضه اداء کړی ده او عند الله له خپلی ذمه
واری څخه مسئول نه دی. وروسته له دی نه د اطاعت الرسول مخینی ثمرات بیان فرمائی چه د هغه
سلسله به په هم دغه دنیا کښی شروع کیږی.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا

وعده کړی ده الله له هغو کسانو سره چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او
کړی ئی دی ښه (عملونه) چه قسم دی خامخا به خلیفگان کړی (الله) دوی په
ځمکه کښی لکه چه خلیفگان کړی ئی و هغه کسان چه پخوا وو له دوی نه
او خامخا ثابت قوی به وگرځوی هر ورو (خامخا) دوی ته دین د دوی هغه
(دین د اسلام) چه غوره کړی دی (الله) دوی ته او هر ورو (خامخا) بدل به
ورکړی هر ورو (خامخا) دوی ته وروسته له ویری د دوی له دښمنانو امن (او
اطمینان) عبادت به کوی دوی ځما شریک به نه پیدا کوی له ماسره هیڅ څیز

تفسیر: دغه خطاب ئی د رسول الله د زمانی خلقو ته فرمایلی دی یعنی هغه ذوات چه د دوی په
منځ کښی په اعلیٰ درجه نیکان او د سیدالانسان والجان کامل پیروان او تابعان دی وروسته له
رسول الله به دوی ته د ځمکی حکومت ورکاوه کیږی. او د اسلام دغه دین به چه د الله تعالیٰ

خوبی او پسند دی د دوی په لاسونو خوروی او قائموی . لکه چه د استخلاف په لفظ کښی دی طرف ته اشاره ده چه دغه کسان به تش د دنیوی باچاهانو په شان نه وی بلکه د رسول الله خلیفه گان به وی د سماوی حکومت اعلان کوی او د حق دین اساسونه به قائموی. او په بر او بحر او هر چیری به د دوی احکام او تصرفات جاری کیږی. په دغه وقت کښی به مسلمانان د کافرانو څخه نه ویریږی. او په پوره امن او سکون سره به د الله تعالی په عبادت کښی مشغول او لگیا اوسیږی او په دنیا کښی به د امن او امان زمانه او دوره وی د دغو مقبولو او معززو بندگانو ممتاز شان به دغه وی چه دوی به د خالص واحد الله تعالی عبادت او بندگی داسی کوی چه په هغی کښی به د یوی ذری په اندازه هم د شرک او اختلاط اثر نه وی د جلی شرک ذکر او نسبت خو له دغو سره امکان نه لری. د خفی شرک لږ آثار او علائم به هم په دوی کښی نه لیدل کیږی دوی گرد (تول) به د یوه الله قدوس جل وعلا شانه و عظم برهانه خالص بندگان وی او یواځی به له الله تعالی څخه ویریږی او یواځی هغه ته به هیله (آرزو) او آسره کوی او پری متوکلان معتمدان به وی د الله د رضاء په لیاره کښی به ژوندون کوی او په هم دغه لیاره کښی به خپل ځانونه جاروی (قربانوی) پرته (علاوه) له الله تعالی د بل کوم موجود خوف او ویره به له سره د دوی په زړونو کښی لیاری نه مومی او نه به د بل چا د خوبسی او خفگان څه پروا کوی.

الحمد لله چه د الله تعالی دغه وعده د څلورو تنو راشده و خلفا و رضی الله تعالی عنهم په لاسونو پوره شوه او گردی (تولی) دنیا د دغه عظیم الشان پخوا ویلو د یوه یوه وینا د یوه یوه حرف مصداق پخپلو سترگو سره ولیدل د څلورو واپرو راشده و خلفا و رضی الله تعالی عنهم څخه وروسته هم اسلامی باچاهان وقتاً فوقتاً په هم دغو اوصافو سره متصف راغلی دی - هر کله چه الله تعالی بیا اراده وفرمائی وروسته له دی نه هم راځی.

په احادیثو کښی راغلی دی چه وروستنی خلیفه به امام مهدی رضی الله تعالی عنه وی چه د هغه په نسبت عجیب او غریب بشارات اورول شوی دی. د الله تعالی ځمکه له عدله او انصافه دکوی - او په خارق العاده ډول (طریقه) سره به فی سبیل الله جهاد کوی او د هغه په قوت به کلمه الله ته اعلاء او اسلام ته ښه ترقی او اعتلاء ورکوی. اللهم احشرنا فی زمرته - وارزقنا شهادة فی سبیلک

انک واسع المغفرة وذوالفضل العظيم

تنبيه: د دی د استخلاف له آیت څخه د څلورو واپرو راشده و خلفا و رضی الله تعالی عنهم ډیر لوی فضیلت او منقبت راوځی - ابن کثیر د دی آیت په ذیل کښی د نبوت له منوره عهده راخیستی تر عثمانی عهد پوری ئی اسلامی فتوحات درجه په درجه بیان کړی دی او په آخره کښی ئی دغه الفاظ لیکلی دی «وجبی الخراج من المشارق والمغارب الی حضره امیر المؤمنین عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه وذلك ببركة تلاوته ودراسته وجمعه الامة علی حفظ القرآن ولهذا ثبت فی الصحيح ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال «ان الله زوی لی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وسیبلغ ملک امتی مازوی لی منها»

فها نحن نقلب فيما وعدنا الله ورسوله وصدق الله ورسوله فنسأل الله الايمان به
وبرسوله والقيام بشكره على الوجه الذى يرضيه عنا»

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

او هر څوک چه کافر شو پس له دغو لویو انعاماتو پس دغه کسان هم دوى
(غت) فاسقان دى.

تفسير: يعنى د داسى عظيمه انعاماتو څخه وروسته ناشکرى د ديرو لویو مجرمانو او د زورورو
عاصيانو کار دى - حضرت شاه صاحب فرمائى «هر هغه څوک چه د اربه و خلغاو د خلافت
او د دوى د فضل او شرف څخه منکر شو د دغو الفاظو څخه د ده حال څرگندوله شى» ﴿وَيَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلَاحِظُوا ظُهُورَ الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْلِسْ فِي مَلَأَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ رُفُوحَهُمْ﴾

وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرِّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

او قائموئ تاسى (سم اداء کوئ سره له تولو حقوقو) لمونع او ورکوئ زکوۃ
او اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسى د رسول (د الله) بنائى تاسى ته چه رحم
وکر شى پر تاسى.

تفسير: يعنى که د الله تعالى له رحمته برخه اخيستل غواړئ نو تاسى هم د هم هغو مقبولو
بندگانو په شان حسنه اعمال ځان ته اختيار کړئ! - چه د لمونځونو په ښه شان سره قائمولى - د
زکوۃ ورکول دى او د حيات په تولو شعبو کې د رسول الله صلى الله عليه وسلم پر احکامو تلل
دى.

اللهم ارزقنا متابعة رسولك صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وسلم وتوفنا عليها
والحقنا بالصالحين آمين!

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمُ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

مه کوه هگمان خامخا پر هغو کسانو چه کافران شوی دی عاجز کوونکی (د الله) په هڅمه کښی او هڅای د هستوگنی د دوی اور (د دوزخ) دی او خامخا بد هڅای د ورتلو دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه د نیکو بندگانو په مقابل کښی ئی د مردود او مغضوبو خلقو انجام او خاتمه ښوولی ده یعنی کله چه نیکانو ته د ملک حکومت او د هڅمکی خلافت عطاء کیږی نو د کافرانو او بدکارانو گردی (تولی) مکاری او تدابیر ماتیږی او ماته ئی ور په برخه کیږی - د الله تعالی د ارادی مخه هیش څوک نشی نیولی - که دوی په کرده (توله) دنیا کښی دی خوا او هغی خوا ته مندی ووهی - او هر چیری لار شی او وځغلی - نو بیا هم د الله تعالی له سزا او پوښتنی څخه هڅان نشی پتولی او خلاصولی - او یقیناً دوی د جهنم په بندی خانه کښی غورځول کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيْسَ أَذْكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) ښائی چه اذن دی وغواړی له تاسی (په وقت د ننوتلو) کښی پر تاسی باندی) هغه (وینځی مریان خدام) چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د تاسی

تفسیر: څلور رکوع پخوا له دی نه د استیذان (اجازه غوښتلو) د مسئلی ذکر و دا د هغه تتمه ده په منځ کښی د هڅینو خاصو مناسباتو لامله (له وجی) نور مضامین راغلی و.

وَالَّذِينَ كَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ

او هغه کسان چه نه دی رسیدلی حد د (احتلام بلوغ) عقل ته له تاسی (احرارو) دری کرته پخوا له لمانځه د صبا او په هغه وقت کښی چه پاسی ږدئ تاسی کالی (جامی) خپل د گرمی په وقت کښی او پس له لمانځه د ماسختن (دغه اوقات) دری وقتونه د خلل (پیشیدو د ستر) دی تاسی ته

تفسیر: په هم دغو دوو اوقاتو کښی عموماً زائد کالی (جامی) له هڅانه لری کیږی یا د خوب

او د وینې لباس سره تبدیلیږي او مروښی زیاتره په هم دغو اوقاتو کېښی کاوه شی کله پخوا له سهاره کله د غرمی د لمبلو شوق یا ضرورت چه هم انسان ته پېښیږي او دا غواړی چه بل څوک پری مطلع او خبر نشی نو ځکه ئی حکم ورکړ چه په دغو دریو اوقاتو کېښی نابالغو هلکانو وینځو او مریانو ته هم ښائی چه د ننوتلو اجازه واخلی په نورو اوقاتو کېښی دوی ته نه ښائی چه د نورو پردیو په شان اجازه وغواړی مگر که کوم شخص د خپلو مصالحو لامله (له وجی) په نورو اوقاتو کېښی هم د استیذان قید زیات کری نو دلته استجازه ضروری ده.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوْفُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ

نشته پر تاسی او نه پر دوی باندی هیڅ گناه (وبال) تیر له دغو دریو وقتونو (په بی اذن ننوتلو د دوی کېښی پر تاسی) دوی گرځیدونکی دی پر تاسی (په تللو او ننوتلو لپاره د خدمت) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکی یی یو په بل)

تفسیر: یعنی د پورته ذکر شویو اوقاتو څخه ماسواء په نورو اوقاتو کېښی عادتاً بی له مزاحمته او معانعته یو له بل سره کتلی شی! او په دغو تللو راتللو کېښی نابالغو هلکانو - وینځو او مریانو ته لازم نه دی چه د هر واری ننوتلو دپاره اذن او اجازه وغواړی ځکه چه د دی شیانو له رعایته ډیر تکلیف او حرج پېښیږي او په کارونو او معاملاتو کېښی ډیر بندوالی او حرج واقع کیږی چه هغه د الله تعالی له حکمته خلاف دی.

كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرُجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝

هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی درته وکر) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت والا دی. او کله چه ورسیدل واره هلکان (اصیلان) ستاسی حد د (بلوغ) عقل ته پس اذن دی وغواری (په ننوتلو کښی) پر تاسی باندی لکه چه اذن غوښت هغو کسانو (چه بالغان شوی وو) پخوا له دغو (اطفالو) هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) خپلو او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ډیر حکمت والا دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او زړی ناستی له ښځو هغو څخه چه امید نه لری دوی د نکاح (په سبب د ډیر زوړوالی) پس نشته پر دوی هیڅ گناه (وبال) چه کیږدی (وباسی دوی ظاهری) جامی خپلی (لکه چادری او لوپتی) په دی حال کښی چه ښکاره کوونکی نه وی د ښائست خپل او دا چه دوی ځان وساتی (له ایستلو د ظاهری جامی څخه هم) خیر دی دوی ته او الله ښه اوریدنکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی هلکان تر هغه پوری چه نابالغه وی د دغو دریو اوقاتو څخه ماسوا په نورو اوقاتو کښی بلا اجازت ننوتلی شی کله چه د بلوغ حد ته ورسیری بیا د هغه حکم د همغو نارینه وو په شان دی چه د هغو احکام په دغه آیت کښی تیر شول ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَوْلَاكُمْ حَتَّى تَخْرُجُوا مِنْهَا﴾

حضرت شاه صاحب لیکي «که سپین سری بودی ښځی پخپلو کورونو کښی په لږو ضروریو کالیو (جامو) کښی لکه کمیس پرتوگ تکرې اوسیری نو درست دی او که په پوره پرده کښی واوسی نو لا بهتر دی» او کله چه له کوره د باندی وځی که زائد کالی (جامی) مثلاً برقع او نور له خپله ځانه لری کری نو هیڅ مضائقه نه لری په دی شرط سره چه په هغو کالیو (جامو) د زینت اظهار نه وی چه د هغی د پټ ساتلو حکم د ﴿وَالَّذِينَ يَسْمَعُونَ﴾ الآية - په آیت کښی ورکری شوی دی له دی نه د دی خبری اندازه په ښه شان سره کیدی شی چه قرآن کریم د ځوانانو ښځو د پردی او ستر په متعلق څه منشأ لری؟ یعنی دغه خو د فتنی مخی نیولو او انسداد ظاهری انتظامات دی پاتی شوی هغه خبری چه د پردی په منځ کښی کیږی - او د فتنی عوامل او اسباب تری ځیږیږی (پیدا کیږی) نو ښه وپوهیږی چه الله تعالی د گردو (ټولو) خبری آوری - او پر هر شی ښه خبردار دی او سم له هغو به د هر چا سره معامله کوی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ

وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ
 أَوْ صَدِيقَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا
 فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَاسْلُمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ
 مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧١﴾

نشسته پر رانده هیخ حرج (مشقت) او نه پر گود هیخ حرج (محنت او وبال)
 او نه پر رنغور هیخ حرج (سختی او ملامتی) او نشسته پر نفسونو غانونو
 ستاسی هیخ حرج (کلفت) چه وخورئ تاسی (او دا تیر اهل د ابتلا) له
 کورونو خپلو (یا له کورونو د اولادو او عیالو خپلو) یا له کورونو د پلرونو
 خپلو یا له کورونو د میندو خپلو یا له کورونو د ورونو خپلو یا له کورونو
 د خویندو خپلو یا له کورونو د تررونو خپلو یا له کورونو د عمو (تروریانو)
 خپلو یا له کورونو د ماماگانو خپلو یا له کورونو د خالو (توریانو) خپلو
 یا (له کورونو د هغه چا) چه مالکان شوی یی تاسی د کلیگانو (کنجیانو)
 د هغه (او د هغو متصرفان یی) یا (له کورونو د) دوستانو خپلو، نشته پر
 تاسی هیخ گناه (وبال) په دی چه وخورئ (طعام تول) سره یو غای یا بیل
 بیل نو کله چه ننوځئ تاسی (دغو مذکوره) کورونو ته پس سلام اچوئ
 تاسی پر غانونو خپلو پیشکشی ده ثابته له (جانبه د) الله مبارکه طيبة
 (برکتناکه پاکیزه) هم داسی (لکه چه دغه تیر بیان ئی وفرمایه) ښکاره
 بیانونی الله تاسی ته آیتونه (د حکمت او احکام خپل) ښائی چه تاسی عقل
 وچلوئ (په خیر او شر).

تفسیر: یعنی د هغو کارونو له کولو څخه دغه اهل الابتلاء معاف دی چه پکښی تکلیف وی مثلاً
 جهاد - حج - جمعه او جماعت او نور داسی شیان (کذا فی الموضح)
 یا ئی دا مطلب دی چه د دغو معذورانو محتاجانو په خوراک کښی له روغو خلقو سره هیخ
 تکلیف او حرج نشته ځکه چه د جاهلیت په زمانه کښی به ئی داسی محتاجان او معذوران نه

پریښوول چه له اغنياؤ او روغو خلقو سره دودى وخورى د دوى په زړه كښى به داسى خبرى گرځيدى چه البته دغه خلق له دى نه كركه او نفرت كوى چه له مونږه سره دودى وخورى يا ځمونږ له ځينو اوضاعو او حركاتو څخه لكه چه دوى ته ايذاء او ضرر ورسيدوى - او په واقع سره چه ځينو ته له دى نه نفرت او وحشت هم پيدا كيده ځينو مسلمانانو ته له ډيرى ابقاء داسى خيال پيدا كيده چه د داسى معذورانو او مريضانو سره په يو ځاى خوراك كولو كښى شايد د مساوات او عدل اصول قائم نشى روند د خوراك كرد (تول) شيان نشى موندلى - كود امكان لرى چه په ځنډ (تاخير) سره راشى او په مناسب ځاى كښى نشى كيناستى د رنځورانو خبره خو د خوځولو نه ده - نو بناء عليه له هغوى سره ئى په يو ځاى كيناستلو كښى احتياط كاوه خو د دوى حق تلف نشى - بل يو داسى صورت هم پيښيده چه دغه معذور او محتاج سړى به چه د چا كره ورته چه هغه به په دى نه ؤ مقتدر چه دومره محتاجانو ته پخپله خوراك وركړى نو به ئى بى تكلفه دوى د خپل پلار - ورور - خور - تره ماما او نورو خپلوانو كره بوتلل - نو د دغه وضعيت له ليدلو څخه به دغو معذورانو ته داسى خيال پيدا كيده چه مونږ خو د ده كره راغلى وو ده مونږ واخيستلو او له خپله كوره ئى وشړلو - لكه پخپله ځمونږ د دودى وركولو څخه كركجن (متنفر) او ناخوښه دى؟ د دغو كردو (تولو) خيالاتو اصلاح په دغه آيت سره وكړه شوه چه تاسى ته خامخا نه ښايى چه په دغسى اوهامو او خيالاتو كښى خپل ځانونه وغورځوى - پاك الله په دغه معامله كښى وسعت ايښى دى نو بيا تاسى ولې پر خپلو ځانونو تنگسه او تكليف راولئ؟

﴿اَوَمَلِكُمْ مَقَاتِلَةٌ﴾ يا چه وخورئ له كورونو د هغه چا چه مالكان شوى يئ تاسى د كليگانو (كنجيجگانو) د هغو او د هغو متصرفان يئ) يعنى ستاسى تر تصرف لاندى ايښى شوى دى. مثلاً يو سړى بل سړى د خپل شى وكيلى يا محافظ گرځوى او دى كه له هغه څخه څه شى د معروف په كومه اندازه خورى او څښى نو مجاز دى.

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ﴾ الآية - نشته پر تاسى هيڅ گناه وبال په دى چه وخورئ طعام تول سره يو ځاى او يا بيل بيل) يعنى د خپلوى په علائقو كښى د خوراكي شيانو د هر وقت د پوښتنى كولو هيڅ ضرورت نشته. نه ښائى چه خوړونكى وشرميدوى او حجاب وكړى - او نه كوربه دى څه ترى وساتى مگر د ښځى كور كه د هغى د ميره (خاوند) وى نو ښائى چه د هغه خوښى او مرضى حاصله كړى. او يو ځاى سره خورى! يا بيل - يعنى د دغى خبرى فكر او انديښنه پخپلو زړونو كښى مه كوئ چه چا زياته وخوړله؟ او كوم يوه لږه وخوړله كرد (تول) سره خپل خواړه دى يو ځاى پخوى او گرد (تول) دى سره يو ځاى خورى. كه د يوه سړى مرضى نه وى نو بيا د هيچا د هيڅ شى خوراك نه دى درست.

د سلام اچولو تقبيد ئى وفرمايه د ملاقات په وقت كښى څكه چه له دى نه بله كومه ښه دعاء نشته. هغه خلق چه سلام نه اچوى او د هغه په ځاى نور الفاظ له خپله ځانه جوړوى يا د نورو پرديو اقوامو او مللو تقليدونه كوى نو د دوى دغه تجاوزيز او تقاليد له سره د الله تعالى له دغه

حکمه او نجويزه نشی بهتر کیدی.

تنبيه: له دغه آيت غځنی د يواځی خوراک کولو جواز هم ووت د غځينو حضراتو په نسبت ئی ليکلی دی تر څو چه د هغوی سره په ميلمانه نه ؤ دوی به خوراک نه خوړ معلوم شو چه دغه غلو دی هوا که غو تنه خوړونکی سره يو ځای کېښی نو دغسی خوراک د برکت موجب دی کما ورد فی الحديث.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاِذَا كَانُوْا
مَعَهُ عَلٰۤى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوْا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوْهُ اِنَّ
الَّذِيْنَ يَسْتَاْذِنُوْكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ
فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَاۡئِهِمْ فَاَذْنُ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ
وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۲﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مؤمنان هغه کسان دی چه ایمان یقین ئی راوړی دی پر الله او (په) رسول (د الله) او کله چه وی دوی له دغه (رسول) سره پر کوم کار جمع کوونکی د(خلقو لکه جمعه - جهاد یا جرگه) نو نه غځی (پخپل سر) تر هغه پوری چه اذن وغواړی له دغه (رسول الله) نه بیشکه هغه کسان چه اذن غواړی له تانه (ای غما رسوله) دوی هغه کسان دی چه کامل ایمان یقین لری پر الله او رسول د الله (او منی ئی) پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه (ای رسوله غما تللو ته) دپاره د غځینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشی ستا له دوی نه (د اذن ورکولو) او مغفرت وغواړه د دوی دپاره له الله تعالی بیشکه الله ښه بشونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: په پاس آیتونو کېښی د راتللو په وقت کېښی د استیذان (اجازه غوښتلو) ذکر ؤ - دلته د بیرته ورتلو په وقت د استیذان ضرورت ښوولی شوی دی - یعنی پوره ایمان لرونکی هغه دی چه د محمد رسول الله په غوښتلو سره ژر حاضرېږی - او کله چه په کوم اجتماعي کار کېښی شریک او ملگری شی لکه جمعه - عیدین - جهاد - د مشورې مجالس او نور نو بی له اجازی تری نه غځی او په خپل سر تری نه پاڅیږی هم دغه کسان هغه ذوات دی چه په کامل او صحیح معنی سره د الله تعالی او د رسول الله احکام منی او د دوی پوره مطیعان دی.

﴿فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ﴾ الآية - پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه ای غما رسوله تلو ته دپاره د

غُخینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشي ستا له دوی نه د اذن ورکولو (الخ) یعنی وروسته له غوره او فکره هر چاته چه مناسب وگنئ اجازت ورکړئ! او کله چه په دغه اجازه عمل کول هم فی الجمله د نبوی صحبت حرمان او قصور او صورتاً د تقدیم الدنیا علی الدین شائبه پخپل منځ کښی لری نو ځکه ئی د هغو مخلصینو په حق کښی استغفار وفرمایه خو ستاسی د دغه استغفار په برکت د هغوی د دغه نقص علاج او تدارک هم وشي.

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٣﴾

مه مگر غوئ (مه گنئ ای مؤمنانو! بلنه) دعاء د رسول پخپلو منځونو کښی پشان د دعاء (بلنی) د غُخینو د تاسی غُخینو نورو ته) بلکه د رسول د بلنی اجابت ضرور وکړئ) په تحقیق معلوم دی الله ته هغه کسان (هم) چه کښیری او یو یو دوه دوه پت د باندی وځی له تاسی په دی حال چه یو له بله ځان سره پنا کوی او وځی پس ودی ویریری هغه کسان چه مخالفت کوی له امره (حکمه) د دغه (رسول ځما) له دی نه چه ورسیری دوی ته څه فتنه (آفت په دنیا کښی) یا ورسیری دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غوښتلو حاضر کیدل فرضیږی ځکه چه د رسول الله غوښتل د نورو د غوښتلو په شان نه دی او ښائی چه تل د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دعوت جواب په «لیک» سره ووائی. که د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت نه حاضریری نو ښائی چه د دوی له ښیرا څخه وویږیږی ځکه چه د دوی ښیرا د نورو انسانانو په شان نه ده او په مخاطباتو کښی دی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ادب او د عظمت او عزت پوره لحاظ او رعایت وکړ شی او د نورو عوامو خلقو په شان «یا محمد» یا نورو عادی الفاظو سره دی خطاب ورنه کړای شی بلکه د «یا نبی الله» - «یا رسول الله!» په شان تعظیمی القابو سره دې مخاطب وگر ځولی شی. حضرت شاه صاحب فرمائی چه «د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بلنه سره حاضریدل فرضیږی» د هر هغه کار دپاره چه دوی وغواړی بیا دا هم ورسره شته چه بی د دوی له اجازی له هغه ځایه پاڅیدل او بل چیری تلل هم نه دی په کار اوس هم غمونو مسلمانانو دپاره هم دغه خبره وړ (قابل) او لائقه ده چه د خپلو مشرانو په مقابل کښی د هم دغسی وضعیت رعایت وکړو. دغه کسان چه د نبوی له مجلسه د باندی وتل هغه منافقان ؤ چه پر دوی پند او نصیحت اوریدل ډیر سخت او شاق ؤ - هر کله چه دوی موقع موندله سترگی به یی غولولی - او ښوی بی له اجازی له مجلس څخه د باندی تښتیدل - نو دوی به هم خپل ځان له هغه سره نښلاوه. یا د

ده په سیوری کښی به ئی خپل ځان بنوی تیراوه - نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه تاسی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه څه خپل ځان پتوئ پاک الله ته خو ستاسی گرد (تول) حال احوال هم معلوم دی. ﴿فَلْيَحْذَرُوا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ پس ودی ویریری هغه کسان چه مخالفت کوی له امره حکمه د دغه رسول څما له دی نه چه ویه رسیږی دوی ته څه فتنه آفت په دنیا کښی یا ویه رسیږی دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی) یعنی د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احکامو څخه مخالفت کوونکی ته خوف او ویره په کار ده چه د دوی په زړونو کښی د کفر او نفاق او د نورو فتنو نیالگی (جبری) د تل دپاره بیخ او بنست (بنیاد) ونه نیسی او د هغه لامله (له وجی) د دنیا په کوم دردناک عذاب کښی اخته او مبتلا نشی.

الْاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٣٧﴾

واورئ خبردار او پوه شی چه بیشکه خاص الله لره دی هر هغه څه چه په آسمانونو او ځمکو کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً و عبیداً (په تحقیق معلوم دی) (الله ته) هر هغه څه چه تاسی پری یی (له اخلاصه او نفاقه) او (معلومه ده الله ته) هغه ورځ چه وروستل شی (دغه خلق) الله ته پس خبردار به کړی (الله) دوی پر هغو عملونو چه دوی کړی دی (له خیر او له شره) او الله پر هر څیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی ممکن دی چه د مخلوق له سترگو څخه په پته کوم کار وکړئ - لیکن د الله تعالی څخه ستاسی هیڅ حال او احوال نشی پت پاتی کیدی او نه د الله تعالی له آسمانونو او له ځمکو څخه چیری وتلی او تهتیدلی او پتیدلی شی - الله تعالی همغسی چه ستاسی له دغه موجوده حالت څخه عالم او باخبر دی هم داسی د هغی ورځی له مجازاتو څخه هم پوره عالم او خبردار دی کله چه گرد (تول) مخلوقات به د حساب او کتاب دپاره د ده په لوری بیول کیږی - او د دوی د هر یوه په مخ کښی به د ده د یوی یوی ذری عمل حساب او کتاب په واضح او ښکاره دول (طریقه) ایښود کیږی نو د داسی علیم الکمل او مالک الکمل له سزا څخه به مجرم چیری نجات وموندلی شی؟.

تمت سورة النور بفضل الله وتوفيقه
اللهم نور قلوبنا بالایمان والاحسان ونور قبورنا
واتمم لنا نورنا واغفر لنا
انک علی کل شیء قدير - وبالاجابة جدير

سورة الفرقان مكية الا الايات ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ فمدنية وهي (۷۷) آية و (۶)

ركوعات رقمها (۲۵) تسلسلها حسب النزول (۴۲) نزلت بعد لیس .

د «الفرقان» سورت مکی دی پورته (علاوه) له ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ آیتونو نه چه مدنی دی (۷۷) آیتونه (۶) رکوع

لری، په تلاوت کښی (۲۵) په نزول کښی (۴۲) سورت دی وروسته د «یسین» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی

تَبٰرَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰی عَبْدِهٖ لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًا

دیر برکتناک خښښتن (خاوند) د دیر خیر او پورته دی هغه (ذات) چه نازل کړی ئی دی قرآن پر بنده خپل (محمد) دپاره د دی چه شی دی خلقو ته وپروونکی (له جحیمه)

تفسیر: «فرقان» (د فیصلی کتاب) ئی وفرمایل دغه قرآن ته چه د حق او باطل آخری فیصله او د حلالو او حرامو سره بیلتون په ښکاره ډول (طریقه) سره کوی - هم دغه کتاب دی چه د خپل نازل کوونکی د شان عظمت او د صفاتو علویت او د هغه د اعلیٰ درجی حکمت او رافت په انتهای شکل کښی وړاندی کوی او د گرد (تول) جهان د هدایت او اصلاح متکفل او دوی ته د کثیر خیر او د غیر منقطع برکاتو د اعطاء سامان او وسائل تیار کړی دی.

(دیر برکتناک خښښتن (خاوند) د دیر خیر او پورته دی هغه ذات چه نازل کړی رالیږلی ئی دی فرقان حمید او قرآن مجید لپاره د هدایت پر خپل هغه کامل او اکمل بنده محمد صلی الله علیه وسلم باندی چه د ده ممتاز لقب د عبودیت له کماله هم دغه «عبد الله» شوی دی صلوة الله علیه وسلامه لپاره د دی چه شی دغه قرآن مجید خلقو ته انسانان دی که پیریان وپروونکی له عذابه د نیران) یعنی قرآن عظیم الشان گرد (تول) جهان ته د کفر او عصیان له بدی خاتمی خبر ورکونکی دی لکه چه په دغه سورت کښی «د مکذبینو» او معاندینو ذکر دیر شوی دی ښائی د هغه له خاطره دلته د «نذیر» صفت ئی بیان فرمایلی وی او «بشیر» ئی نه دی یاد کړی او د «للعالمین» په لفظ سره ئی دا راښکاره کړی دی چه دغه قرآن یواغی د عربو امیونو ته لکه چه غځینی خلق وائی نه دی نازل شوی بلکه د گردو (تولو) پیریانو او انسانانو د هدایت او اصلاح دپاره نازل شوی دی.

لَا تَدْرِي لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَوَلَمْ يَكُنْ
لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ۝۲

هغه (الله) چه خاص هم ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او نه
ئی دی نیولی هیڅ ولد او نشته ده ته شریک (مل) په ملک سلطنت کېږي او
پیدا کړی دی الله هر شی پس په اندازه کړی ئی دی هغه (شی) په اندازه
کولو سره .

تفسیر: (یعنی جنس - نوع - قد - رنگ - خوی - عمر - اجل - عمل - رزق - حیات - ممات
- مکان - زمان - او نور او دا ټول ئی په یوه مقدار لیکلی دی په لوح محفوظ کېږي او) هر
څیز ئی په یوه خاصه اندازه او هیئت سره ایښی او پیدا او تیار کړی دی چه له هغو څخه همغه
خواص او افعال ظاهریږي چه د هغوی دپاره همغه پیدا شوی دی او هیڅ یو څیز له خپلې دائرې
څخه د باندې قدم نشی کیښودی او نه په خپلو حدودو کېږي د عمل او تصرف د فطری موزونیت
په لحاظ د لږ څه ترزیږد او تنقیص ځای پکېښی شته او نه د هغه په کوم وصف او خصوصیت
کېږي د اعتراض او گوتی کیښودلو موقع شته د سائنس لوی لوی پوهان د ده د حکمت په
سیندونو کېږي غوتی وهی خو په پای (آخر) کېږي دوی په دغه وینا سره مقرر او معترف کیږي
﴿صَلِّ عَلَى الَّذِي أَنْشَأَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ او ﴿قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَلْقَيْنِ﴾

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ
ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ۝۳

او نیولی دی دغو (کفارو) بی له الله نور معبودان چه نشی پیدا کولی (دغه
معبودان) هیڅ شی حال دا چه دوی پخپله پیدا کول شی او نه دی مالکان
دپاره د ځانونو خپلو د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو) او نه
دی مالکان په وژلو د چا او نه په ژوندی کولو د چا او نه په بیا ژوندی
پورته کولو د مړیو (له قبورو بعث ته).

تفسیر: یعنی د څومره ظلم او تعجب او حیرت مقام دی چه د داسی مطلق قادر مالک الكل
علی الاطلاق حکیم - او زبردست وجود بس او کافی نه گنی او خپلو ځانونو ته د نورو معبودانو

او حاکمانو تجویزونه کوی او داسی تصور کوی چه گواکی دوی هم د الله تعالیٰ په حکومت کښی د برخی خواندان دی حال دا چه د هغو بیچارکانو خپل وجود هم له خپله کوره نه دی او نه پر خپل ځان د تصرف او اختیار خواندان دی او نه د کومی ذری شی د پیدا کولو واک او اختیار لری - او نه ژوندی کول او وژل د دوی په قبضه او واک (اختیار) کښی دی - او نه په خپل مستقل اختیار سره چاته لږ څه نفع یا نقصان رسولی شی - بلکه د خپلو ځانونو دپاره هم د یوی ذری په برابر د گنتی (فاندی) د حاصلولو یا له نقصان ځنی د ځان ساتلو هم قوت او قدرت نه لری - نو د داسی ضعیفو - عاجزو او مجبورو شیانو د الله تعالیٰ شریک بلل څومره لوی سفاهت او انتهائی بیحیائی ده (ربط) دغه خو د قرآن د نازلونکی د صفاتو او د شیونو ذکر ؤ - او د هغه په نسبت د هغو بی تمیزیو چه مشرکانو کولی تردید ؤ - وروسته له دی نه پخپله د قرآن مجید په نسبت او د قرآن کریم د حامل په نسبت د سفاکو او ناپوهانو د اعتراضاتو او تنقیداتو جواب ورکوه کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ لِإِفْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ۝

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چه نه دی دا (قرآن) مگر دروغ دی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی دغه (محمد) او کومک ورسره کړی دی په دی (دروغ جوړولو کښی) قومونو نورو (نو فرمائی الله) پس په تحقیق راتلل کړی دی (دغو کفارو) په ظلم او په دروغو سره .

تفسیر: (یعنی کافران وائی چه نه دی دغه قرآن چه راوړی دی محمد صلی الله علیه وسلم مگر خو دروغ دی او) دغه گردی (تولی) تشی د خولی خبری دی چه قرآن د الله تعالیٰ کتاب دی معاذ الله محمد صلی الله علیه وسلم د څو تنو یهودانو په مدد یو کلام تیار کړی دی او هغه له خپله ځانه جوړ کړی دروغ ئی د الله تعالیٰ په طرف منسوب کړی دی بیا د هغه په اشاعت ئی لاس پوری کړی دی بس تول حقیقت ئی هم دغومره دی.

(نو پاک الله د دغو کفارو په تردید فرمائی ﴿فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا﴾ پس په تحقیق راتلل کړی دی دغو کفارو په ظلم او په دروغو سره) یعنی له دی نه به لوی ظلم او دروغ نور څه وی چه داسی معجز کلام او حکیم کتاب ته چه د هغه عظمت او صداقت له امر څخه زیات روښان دی کذب او افتراء وویل شی - آیا د څو تنو یهودی غلامانو چه هغه هم عجمیان دی په مدد سره د داسی عمده کلام جوړول امکان لری؟ چه د هغه په مقابل کښی د دنیا تمام فصحاء - حکماء - بلکه گرد (تول) پیریان او انسانان د دیرو لویو لویو عالی دماغو عقلاو او حکماو سترگی خیری

او تیتي (خري او خکته) کړی.

وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

او وائی (کفار) دا قصی دی د پرمېنیو خلقو چه لیکلی دی هغه (محمد) پر لیکونکو پس هغه لوستل کیږی په ده (لپاره د لیکلو) صبا او بیگاه.

تفسیر: یعنی کفارو به داسی گنل چه محمد صلی الله علیه وسلم له اهل الکتاب څخه څه قصی او خبری اوریدلی دی او د هغو یادداشت ئی نیولی دی، یا په بل چا باندی ئی د هغو یادداشت اخیستی دی چه هم هغه یاداشته شپه او ورځ د ده په مخ کښی پرته دی او یادوی ئی - او بیا ئی په نویو نویو اسالیبو اړوی راړوی، نور هیڅ شی نه دی. حضرت شاه صاحب لیکي «پرومبی د دوو وقتونو صبا او بیگا لمونځونه مقرر ؤ - مسلمانان هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی په هم دغو دوو وقتونو کښی سره تولیدل او هغه نوی قرآن به ئی چه نازل شوی ؤ تری یادوه او لیکل به ئی چه تری هیر نشی هم دغو لیکلو ته کفار داسی وائی او په دغه اسلوب سره ئی اداء کوی نو فرمایي الله تعالی عظم برهانه وجل وعلا شانه په تردید د دغو کفارو کښی داسی چه

قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ٦

وایه (ای محمده دغو کفارو ته نه ده داسی بلکه) نازل کړی دی دا قرآن هغه (الله) چه عالم دی په هرو پتو چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی بیشکه چه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن پخپله راښیي چه هغه د کوم انسان یا د کومی ټولنی له خوا جوړ شوی دی؟ که نه دی؟ داسی نه دی چه تاسی وایئ بلکه دغه عظیم الشان قرآن پخپله دا خبره ثابتوی چه دغه د هم هغه الله تعالی له جانبه نازل شوی دی چه د ده د علمی احاطی څخه د آسمانونو او د ځمکو هیڅ یو شی نشی خارجیدلی. د ده معجز کلام - فصاحت او بلاغت - علوم او معارف - غیبیه اخبار - احکام او قوانین - او هغه مکونه اسرار چه د هغو اعماقو او زاویاو ته هیڅوک بی د الله تعالی له توفیقه نشی رسیدلی او گرد (تول) عقول او افهام د هغو له

پوهی عاجز او ناتوانه دی پخپله الله تعالیٰ دغه خبره صافه څرگندوی چه دغه د کوم محدود علم والا انسان بیان یا د کوم جعلی جمعیت کلام نه دی (بلکه) دغه قرآن ئی پخپل بخشش او مهربانی سره نازل کړی دی (موضح القرآن) بیا هغه کسان چه له داسی واضح او روښان حقیقت څخه منکران دی نو الله تعالیٰ سره له دی چه د دوی د گردو (تولو) جرائمو څخه مفصلاً خبر دی او فوراً دوی ته سزا نه ورکوی نو دغه هم د ده د بښنی او مهربانی اثر دی.

وَقَالُوا مَالٌ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ۚ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا
وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ۝

او وائی (کفار) چه څه دی دغه رسول ته چه خوری طعام او گرځی په بازارونو کښی (لکه نور خلق دپاره د طلب د معاش) ولی نه نازلوه شی ده ته یو ملک چه پس شی دغه (ملک) له دغه (رسول) سره وپروونکی (د کفارو له جحیمه) یا (ولی نه) غورځولی کیږی ده ته خزانه (له آسمانه) یا (ولی نه) کیږی ده ته یو باغ چه خوری له (میوو او حاصلاتو د) هغه او وائی (دغه) ظالمان (مؤمنانو ته) چه متابعت نه کوئ تاسی مگر د یوه سری چه سحر پری کړی شوی دی (او مغلوب العقل دی).

تفسیر: یعنی کفارو به دغسی ویل کله چه دغه د نبوت مدعی ځمونږ په شان دودی خوری او ځمونږ په شان د بیع او شری (پیروډلو او پلورلو) دپاره بازارونو ته ځی - نو ځمونږ او د ده په منځ کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) پاتی شو؟ که دی په رښتیا سره رسول وی نو ښائی د پرښتو په شان له خوراکنونو او له څښلو او د دنیوی معاشونو له جگړو او جنجالونو څخه لری او خلاص وی.

یعنی که د پرښتو فوځونه ورسره نه وی نو اقلأ د پاک الله له طرفه یوه دوه پرښتی خو تش د ده د تصدیق او د رعب او داب قائمولو دپاره د ده سره تل گرځیدی او اوسیدی چه د هغی د لیدلو څخه به هرومرو (خامخا) خلق ورته متماثل کیدل. دا څرنگه د بیچارگی او یواځی توب په حالت کښی پخپل وچ سر د داسی غتی خبری دعوی کوی؟ ښه که پرښتی د ده سره نشته نه دی وی - خو له دی دعوی سره دا خبره متناسبه وه چه ده اقلأ له آسمانه د سرو زرو یا سپینو زرو کومه غیبی خزانه موندلی او وررسیدلی وی چه له هغی ځنی ده په خلاص لاس سره ښه مال او دولت صرفولی او (د بازار له تگ او راتگ او د معاش د تحصیل له جنجاله خلاص وی) د گردو

(تولو) خلقو فکر او توجه ئی د دغی ورکری او سخا له پلوه خپل ځان ته ورکش کړی وی. خیر! که دغه هم ورسره نشته نو د عادی مشرانو او معمولی رئیسانو او د ځمکی د خاوندانو په شان د انگورو (کورو) او خرماؤ (کجورو) او د نورو میوو له باغونو څخه د یوه باغ خاوند خو وی چه له هغه څخه ئی که نورو ته غه شی نه ورکولی اقلأ دی پخپله خو د خوړلو او څښلو او خپلو نورو ضروریاتو څخه بی فکره او بی پروا کیدی. لکه چه دی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه د هیڅ یو څیز خاوند او مالک نه دی نو مونږ څرنګه باور او یقین کولی شو چه پاک الله د خپل رسالت پر جلیله عهده هم داسی د معمولی حیثیت یو سری مامور فرمایلی دی؟ نو کله چه دغه د نبوت مدعی له خپل دغه وضعیت (شان) او هیئت سره دغسی لویه دعوی کوی ماسواء له دی نه چه ماغزه ئی خراب او دماغ ئی له کاره وتلی دی - یا بل چا پری کودی او جادو کړی دی او د هغه سحر له سببه د ده دماغ مختل (خراب) شوی دی او د هغه له اثره داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری کوی (العیاذ بالله) بل څه شی دی؟

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۙ

وګوره (ای محمده!) څرنګه بیانوی (تری دغه معاندان) تاته مثالونه (د شعر سحر کذب) پس ګمراهان شول دوی پس طاقت نه لری دوی (حق ته د موندلو د) لیاری

تفسیر: یعنی کفار کله وائی د ده خبری محض مفترياتی دی کله دعوی کوی چه نه! دی دغه خبری له نورو څخه زده کوی او بیا ئی په خپل قالب کښی اچوی - کله دوی ته مسحور وائی - کله ئی ساحر بولی - کله کاهن - کله شاعر - کله ئی مجنون ګڼی. دغه اضطراب او وارخطائی پخپله دغه خبره څرګندوی چه له دغو خبرو ځنی یوه خبره هم پر دوی نه منطبقه کیږی نو ځکه د دوی فکر هم پر یوه خبره نه دی ټینګ شوی. او د الزام لګولو هیڅ یوه چاره او لیاره ئی نه ده موندلی. هغه کسان چه د انبیاء علیهم السلام په شان کښی داسی سپین سترګی او ګستاخی او بی ادبی کوی او ګمراه کیږی د دوی د هدایت په نسبت نور هیڅ توقع او هیله (امید) نشته.

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا ۝

دیر لوی برکتناک څښتن (خاوند) د دیر خیر او پورته دی هغه (ذات) که اراده وفرمائی ګرځوی به تاته (په دنیا کښی) خیر بهتر غوره له دغی

(خزانی او باغونو داسی) باغونه چه بهیروی له لاندی (د ونو) د هغو ویالی او گرځوی به تاته (په دغو باغونو کښی) بنگلی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په خزانه کښی هیڅ تقلیل او کمی نشته. که الله جل جلاله اراده وفرمائی یو باغ څه شی دی ډیر زیات باغونه به له دغو اوصافو او صفاتو څخه لا ښه درعنایت کړی چه دغه خلق د هغه مطالبه کوی بلکه الله تعالیٰ پر دی هم قادر دی چه د آخرت هغه گرد (تول) باغونه او نهرونه او حور او قصور او نور چه درکول کیږی هم دلته درعطاء کړی - لیکن د الله تعالیٰ حکمت بالفعل د دی خبری مقتضی نه دی ځکه که د دغو معاندینو هم دغه گردی (تولی) غوښتنی او فرمائشونه هم پوره او تکمیل کړل شی - خو بیا هم دوی د حق منونکی او د صداقت قبلونکی نه دی. باقی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د صداقت د تثبیت دپاره هغه دلائل او معجزات چه دروړاندی کړی شوی هغه کافی بلکه له ضرورته څخه زیات هم دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۝۱۱

بلکه نسبت د دروغو کوی (کفار) په قیامت باندی (چه نشته) او تیار کړی دی مونږ دپاره د هغه چا چه نسبت د دروغو کوی په قیامت باندی سخت اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دغه خلق چه د هغو شیانو مطالبه کوی هغه فی الحقیقت د حق د طلب په نیت نه دی بلکه محض د شرارت او ربړو (تکلیفونو) دپاره داسی کوی او د دوی د دی شرارت سبب دا دی چه هغوی تراوسه پوری په قیامت او د قیامت په سزا او جزا یقین او باور نه لری. نو دوی د دغه خبره ښه په یاد ولری چه د دوی له دغه تکذیبه څخه هیڅ شی نه جوړیږی او قیامت خامخا راتلونکی دی او د مکذبینو دپاره هغه د اور بندیکخانه چه لا له پخوا څخه تیاره کړی شوی ده دوی هر ورو (خامخا) په همنی کښی لویدونکی دی.

إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهُمْ تَتِيظًا وَزَفِيرًا ۝۱۲

کله چه ووينی (دغه اور) دوی له هغه ځای لری نو آوری به دوی (دغه اور) لره خوتکیدل (له ډیره قهره) او غوریدل (له ډیره غضبه).

تفسیر: یعنی د دوزخ اور په محشر کښی کله چه جهنمیان له لری څخه ووينی په ډیر جوش او خروش راځی - د هغه له غضبناکو غږونو او خوفناکو نارو سورو او بد رنگه خوتکیدلو څخه د

دیرو زورورو میرو او زده ورو سریو تریخی چوی - او لرمون خورینی کیپی.

وَإِذَا الْقَوْمُ مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبَيْنِ دَعَا هَٰذَا لَكَ تَبُورًا ﴿۳۷﴾

او کله چه وغورخولی شی (کفار) له دوزخ نه په غای تنگ کښی په دغه حال کښی چه (غو تنه یو غای سره نژدی په غنځیرو) سره تړلی شوی وی نو په دغه غای بولی دوی هلاک (خپل)

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به د هر مجرم دپاره ځان ته غای وی چه له هغه څخه به له سره نشی خوځیدی - او د یوه نوعیت غو غو مجرمان به په یوه غنځیر کښی سره تړل کیږی په دغه وقت کښی به مجرمین د مصیبت او عذاب له ویری مرگ ته ناری وهی چه کاشکی مرگی راشی - او مونږ ته له دغو مصائبو او بلیاتو څخه نجات راکړی. (نو وبه ویل شی دغو کفارو ته له جانبې د الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه داسی چه)

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿۳۸﴾

مه غواړئ مه بولی تاسی نن ورغ هلاک یو او وبولی تاسی هلاکونه ډیر (ځکه چه عذاب مو ډیر اقسام لری).

تفسیرول یعنی که یو کړت مړه شو او له دغه مصیبت څخه خلاصی ومومو ځکه په هره ورغ کښی له زرو کړتو څخه زیات له مرگه بد حال راپه برخه کیږی (موضح القرآن).

قُلْ أَذِلَّكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿۳۹﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدٌ مَسْئُورًا ﴿۴۰﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا دغه (خیر بهتر غوره دی یا هغه جنت د همیشه والی چه وعده کړی شوی وه (د دغه جنت) له پرهیزگارانو سره چه دی (هغه جنت په علم د الله کښی) دوی ته جزاء (بدل) د عمل او غای د ورتلو شته دوی ته په دغه (جنت) کښی هر څه چه غواړی دوی حال دا چه تل به وی دوی پکښی دی (دخول د جنت سره له خلوده) پر رب ستا موعوده

(وعدہ کری شوی تفضلاً له جانبہ د الله) غوشتلی شوی (له جانبہ د مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکذبینو انجام مو واورید اوس تاسی پخپله د دغی خبری فیصله وکړئ چه آیا دغه مو خوښ او پسند دی؟ که هغه وعدہ چه له متقینو مؤمنینو سره له جانبہ د الله تعالیٰ کری شوی ده؟ (او غوشتلی شوی ده له جانبہ د مؤمنانو - او مؤمنان به هم) هغه شی غواری چه د دوی له مرتبې سره ور - لائق او مناسب وی. له ﴿وَعَدَاسْتَوَلَا﴾ څخه حتمی وعدہ مراده ده چه الله تعالیٰ هغه پخپل فضل او کرم سره پخپله ذمه اخیستی ده - یا دا مطلب چه متقین به د هغی وعدی د ایفاء سوال وکړی چه یقیناً به پوره کیږی لکه چه په دعاء کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَاوَاتِنَا مَاوَعَدْنَاغَلٰی رَبِّنَاكَوَلَاخُفُّنَايَوْمَالْقِيَمَةِاِنَّكَ لَاتُخْلَفُالْبَعْدَ﴾

وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ وَمَايَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلُّتُمْ
عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٠﴾

او (ياده کړه ای محمده هغه ورځ چه راجمع به کری (الله) دغه (کفار) او هغه (باطل معبودان) چه عبادت کاوه دوی غیر له الله (هغوی ته) پس وبه وائی (الله دغو معبودانو ته) آیا تاسی گمراه کړی ؤ تاسی بندگان عِما دغه (چه مشرکان) دی او که دوی پخپله ورکه کړی وه لیاره (د حق بی له سعیی د تاسی)؟.

تفسیر: یعنی دغه خو عابدینو ته اورول کیږی او بالوسيله به له معبودانو څخه پوښتنه کیږی چه آیا تاسی دوی ته د شرک یا د خپل عبادت دعوت او ترغیب ورکړی ؤ؟ یا دوی له خپله جهله او حماقته او غفلته او بی توجهی څخه گمراه شوی دی.

قَالُوا سُبْحٰنَكَ مَاكَانَ يَنْبَغِيْ لَنَا اَنْ نَّتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَاءِ

وبه وائی (معبودان) چه پاکی ده تاته له شریکه او له عیوبه نه ښاییری مونږ ته دا چه ونیسو مونږ غیر له تانه (یا الله) هیڅ دوستان

تفسیر: یعنی یا الله! مونږ څه قوت - قدرت او مجال درلود (لرلو) چه ستا د مقدس ذات څخه په څنگ شوی نور کسان خپل ملگری یا دوستان نیولی وی بیا کله چه مونږ د خپلو نفسونو دپاره ماسواء له تا بله کومه هیله (امید) او اسره او امید نه درلود (لرلو) نو نورو ته به مو ولی داسی

حکم ورکاوه چه راشع مونې خپل معبود مقصود او حاجت ورکوونکی وگنئ.

وَ لَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

ولیکن ښه معاش ورکړی ؤ تا (ای الله!) دوی ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چه هیر کړ دوی پند (کتاب) ستا، او وو دوی (په حکم د تا) قوم هلاکیدونکی.

تفسیر: یعنی اصل دا دی چه دغه بدبختان د خپل بد استعداد لامله (له وجی) د خپلو ځانونو د تباه کولو دپاره مندی وهی او د دوی دپاره هلاکت مقدر شوی دی د هغو ظاهری سبب دا دی چه دوی په عیش او آرام او د غفلت په نشو کښی دوب تللی دی او دغه ستا یادونه او تذکره هیروی او پر هیش پند او نصیحت غوړ نه ږدی او د انبیاء د هدایت او ارشاد څخه بیخی سترگی پتوی او پر دنیوی منافع او تمتع مغرور شوی دی - تاسی که د خپلی مهربانی لامله (له وجی) هومره فواید دوی ته او د دوی پلرونو او نیکونو ته ورسوئ هغومره دوی په خپل غفلت او نسیان کښی ترقی کوی لازم خو داسی ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د دغو انعاماتو د لیدلو په اثر به ئی د حقیقی منعم بندگی او شکر ایستل اختیارول - مگر دوی بالعکس پر خپل کفر - شرک او جهل مفتون او مغرور شوی دی - او د کفر او عصیان خوا ته مندی وهی د ژوندون اوبه د بدبختی لامله (له وجی) د دوی په خلق کښی زهر جوړ شوی دی.

(الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه به بیا دغو بت پرستانو ته دغسی وفرمائی)

فَقَدْ كَذَّبُوا كَمَا تَقُولُونَ فَمَا سَتَطِيعُونَ صَرَفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمُ مِّنْكُمْ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

نو په تحقیق دروغجنان کړئ (معبودانو مو) تاسی (ای مشرکانو) په هغه خبره کښی چه ویله تاسی (چه دغه مو خدایان دی) پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب (له خپله ځانه) او نه د مدد کولو (یو له بله سره)، او هر هغه چا چه ظلم وکړ له تاسی وبه ځکوو مونې هغه ته عذاب لوی (چه خلود فی النار دی).

تفسیر: دغه به د الله تعالیٰ له جانب ارشاد وی چه درواخلی! د هغو په امداد او اعانت چه تاسی اعتماد کړی ؤ هغوی بالذات ستاسی د دغی ادعاء تردید - او تاسی دروغجنوی - او ستاسی له

دغو حرکاتو څخه په ښکاره ډول (طریقه) سره د بیزاری او نفرت اظهار کوی. ﴿فَمَا تَسْأَلُونَ صَرَفًا وَلَا نَصْرًا﴾ پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب له خپله ځانه او نه د مدد کولو یو له بله سره (یعنی نن نه د الله تعالیٰ د عذاب مخه بیرته گرځولی شی! او نه د هغه احکام اړولی شی! او نه یو له بل سره څه مدد او مرسته (امداد) کولی شی! هر چاته چه هره سزا ور رسیدونکی ده هغه هرومرو (خامخا) اوس ور رسیدی نو هغه دی هلته پروت وی او د هغه خوند او مزه دی وڅکی! ښایی له ظلم څخه دلته په ﴿وَمَنْ يَظْلِمْ مِثْقَلِ ذَرَّةٍ﴾ کښی مراد شرک وی او ممکن دی چه نور هر قسم ظلم او گناه هم تری مراد وی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنَّهُمْ لِيَاْكُلُوا
الطَّعَامَ وَيَمْشُوا فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ٢٥

او نه دی لیږلی مونږ پخوا له تانه (ای محمده! هیڅوک) له مرسلانو څخه (په هیڅ کیفیت) مگر (په دغه کیفیت سره چه) بیشکه دوی خامخا خوړل به دوی طعام او گرځیدل به دوی په بازارونو کښی (دپاره د مطالبو خپلو) او گرځولی دی مونږ ځینی د تاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ (ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) او دی رب ستا ښه لیدونکی (عالم په ټولو احوالو).

تفسیر: دغه جواب شو د ﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ﴾ الآية - یعنی له تاسی څخه پخوا هومره انبیاء چه د خلق الله په طرف مبعوث شوی دی هغه گرد (تول) سره انسانان وو او د انسانانو په شان به ئی خوړل او څښل - او د خپلو ضروریاتو او د اعاشی د لوازمو دپاره به بازارونو ته هم تلل او هغوی می له سره د پرتو په حیثیت نه دی لیږلی چه د اکل او شرب او د ژوندانه له ضروریاتو څخه به مستغنی وو له دی نه معلومیږی چه د خپلو ضروریاتو دپاره بازارونو ته د نه ورتلو منشاء کبر - غرور او ځان لوی گڼل وی نو دغه د لویۍ او مشرتوب پر خلاف دی.

﴿وَجَعَلْنَا﴾ الآية - او گرځولی دی مونږ ځینی ستاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ! یعنی انبیاء د دی دپاره دی چه د کفارو د کفر او ایمان او بغاوت او طغیان امتحان او آزمویښه وکړی او انبیاء د دی دپاره دی چه د دوی د صبر - ثبات - استقامت - آزمویښه او امتحان وشي نو اوس دی وکتل شی چه د کفارو د دغه

سفاهت او جهالت د لیدلو او د دغه طعن او تشنیع او لغو اعتراضاتو د آوریډلو په مقابل کېنې تاسی تر کومی اندازی پوری صبر - استقامت او استقلال څرگندولی شی؟.

﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾ او دی رب ستا ښه لیدونکی عالم په ټولو احوالو) یعنی د کفارو د کفر او ایذاء رسوونه او د صابرانو صبر او تحمل گړد (تول) د الله تعالیٰ جل وعلا شأنه وعظم برهانه په علم او نظر کېنې دی او هر یوه ته خامخا د ده د هم هغه عمل سزا او جزاء ورکوی.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أُولَٰئِكَ لَا يُؤْمِنُونَ الْمَلِكَةُ أَوْ تَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

او وائی هغه کسان چه نه لری امید د ملاقات غمونږ (او نه منی قیامت یا نه ویریوی له عذابہ غمونږ) ولی نه نازلولی شی پر مونږ باندی پرېستی (مصدقی د رسول یا چه شی رسولانی مونږ ته؟) یا ولی نه وینو مونږ رب خپل (چه خبری راسره وکړی او حکم وکړی مونږ ته په متابعت د رسول نو الله فرمائی) خامخا په تحقیق کبر کړی دی دوی (کبر چه ثابت دی) په نفسونو د دوی کښی او تیر شوی دی (له حده خپله) په تیریدلو لویو سره.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه داسی امید نه لری چه یوه ورځ به غمونږ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره حاضرېوی نو هغوی د سزا له ویری بیخی بی خوفه دی او داسی د عناد او گستاخی خبری کوی او چتی (بیکاره) وئیوی. مثلاً وائی چه د محمد په شان پر مونږ ولی پرېستی وحی نه راوړی؟ یا پخپله الله تعالیٰ ولی له مونږه سره خبری نه کوی؟ یا اقلا د تصدیق دپاره خو یوه پرېسته راغلی وی؟ یا مونږ په خپلو سترگو سره ښائی الله ووینو او په خپلو غوږونو سره ستا د دغی دعوی تصدیق او تائید تری واورو. لکه چه جزء ۸ د «الانعام» په (۱۵) رکوع ۱۲۴ آیت کښی راغلی دی: ﴿قَالُوا لَنُؤْمِنَ بِكَ يَا مُحَمَّدُ وَنُؤْمِنُ بِمَا قَوْلُكَ﴾ او جزء ۱۵ د «الاسراء» په (۱۰) رکوع ۹۲ آیت کښی مرقوم دی ﴿أَتَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَكَةِ قَبِيلًا﴾ دوی په خپلو زړونو کښی خپل ځان دیر لوی گڼی نو ځکه د وحی او پرېستو د نزول تمنا لری. د دوی شرارت او سرکشی خپلی انتھائی درجی ته رسیدلی ده چه سره له دومره سختو گناهونو او تورو عملنامو غواړی چه په دنیا کښی پخپلو سترگو سره الله تعالیٰ ووینی او له هغه سره د غویدلو شرف ځان ته مطالبه کړی.

﴿لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا﴾ - ترجمه شیخ الهند داسی کړی ده: «دیره لوئی ساتی دوی پخپلو ځانونو کښی او سرونه جگړی (وچتوی) په لویو شرارتونو سره» او ځینی ئی دغسی ترجمه کوی «په تحقیق سره پت کړی ئی دی تکبر او کفر په زړونو خپلو کښی او سرکشی کړی ده دوی په سرکشی لویی سره چه پس له لیدلو د داسی معجزو څخه د ملائکو راتله او د الله تعالیٰ لیدل هم په دنیا کښی غواړی».

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ

وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٣٣﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورغ چه ووینی دوی پرستی (د عذاب) نه به وی زیری (خوشالی) په دغه ورغ کښی دپاره د مجرمانو (کافرانو) او وبه وائی دوی چه چیری دی منع کړل شی په کوم مانع سره .

تفسیر : یعنی دوی به د «حجراً محجوراً» الفاظ وائی. دغه «حجر» هغه مصدر دی چه فعل ئی متروک‌الذکر دی «حجر» په معنی د منع ده او «محجوراً» ئی تاکید دی معنی ئی داسی شوه: «او وبه وائی دغه کفار چه منع غواړو ټینگه منع له لیدلو د ملائکو د عذابه او پناه نیسو په الله تعالی پوری له ملاقاته د ملائکو په منع د مانع سره» یا به ئی معنی داسی وی: «او وبه وائی دغه ملائک دغو کفارو ته چه حرام دی یا حرام کړی شوی دی پر تاسی جنت او منع دی په مانع سره» او لنډ مطلب ئی داسی شو چه ای کفارو مه ویریږئ یوه داسی ورغ هم راتلونکی ده چه ستاسی سترگی به په پرستو ولگیږی مگر پرستی به ستاسی په شان د مجرمانو له لیدلو څخه نه خوښیږی بلکه تاسی به له ډیرو سختو هولناکو مصائبو سره مخامخ کیږئ! دغه خلق چه اوس د پرستو د نزول مطالبی کوی په هغه وقت کښی به د «حجراً محجوراً» په ویلو پناه غواړی او په دی ډیر خوښیږی چه که د دوی او د پرستو په منځ کښی کومه سخته پرده او سد پروت وی خو هغوی دوی ته نه ورنژدی کیدی لیکن د الله تعالی فیصله کله بلا اجراء پاتی کیدی شی پرستی به هم «حجراً محجوراً» وائی او دغه مطلب دوی ته ورښکاره وی چه نن ورغ تاسی د خوښی او بری څخه بیخی بی‌برخی او ممنوع یئ.

تنبيه : ممکن دی چه دغه تذکره د احتضار او ځنګدن (موت) په وقت کښی وی کما جاء فی جزء ۱۰ سورت الانفال (۷ رکوع) ۵۰ آیت ﴿وَلَوْ تَرَىٰ اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَقْرَءُوْنَ وُجُوْهُهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ﴾ او د جزء ۷ (الانعام) په ۱۱ رکوع ۹۳ آیت کښی راغلی دی ﴿وَلَوْ تَرَىٰ اِذْ الظَّالِمُوْنَ فِيْ غَمْرَتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوْا اَيْدِيَهُمْ اَخْرِجُوْا اَنْفُسَكُمْ يَوْمَ تَنْفَخُ النَّفُوْسُ وَجُوْزُ عَذَابِ الْهُوْلِ﴾

ګواکي هم دغه کیفیت به د ده په مقابل کښی هم وی چه د حم السجده په ۴ رکوع ۳۰ آیت (۲۴) جزء کښی بیان شوی دی: ﴿اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوْا هُمْ عَلَیْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ الْاَتْقٰی وَاُولٰٓئِکَ لَا تَحْزَنُوْنَ وَلَا يَبْیُحُوْنَ بِالْحَمٰٓةِ اِلٰی الَّذِیْ نَسْتَعِیْذُ بِكَ مِنْهُنَّ وَنُحَدِّثُکَ عَنْهُنَّ لِیُبَیِّنَ لَکَ سُبُوْحَیْهِمْ﴾ او ممکن دی چه دلته د قیامت د ورغی ذکر وی والله اعلم.

وَقَدْ مَنَّ اِلٰی مَا عَمِلُوْا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا ﴿٣٣﴾

او اراده کړی ده رسیدلی یو مونږ هغو شیانو ته چه کړی دی (دغو کفارو) له (نیک) عمل نه پس وبه گرځوو مونږ هغه (نیک عمل په شان د) وړی

(مگرد) تار په تار کمری شوی.

تفسیر : یعنی دوی مونږ ته ناری وهلی او مونږ ئی په کار وو. دغه دی مونږ هم ور حاضر شو مگر د دوی د عزت د زیادت دپاره نه بلکه د دی دپاره چه هغه کارونه چه دوی پخپل باطل زعم سره نیکی گنلې هغه ورته قطعاً گډود او خراب او تراب کړو. او داسی بی حقیقت او بی ثمره او د وړئ په شان ئی په هوا کښی والوځوو لکه چه د خاوری حقیر ذرات دی خوا هغه خوا آلوځی. ځکه چه هغه اعمال د اخلاص او ایمان له روحه بیخی تش او د حق له طریقه سره بالکل متضاد واقع شوی دی کما جائ فی جزء ۱۳ سورة ابراهیم ۳ رکوع ۱۸ آیت څمونږ د دغه مبارک تفسیر ﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَمَادِ لِبُسْتَاتٍ فِي الْيَوْمِ عَالِمِينَ﴾ الآية -

وغير ذلك من الآيات

اوس بیان فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه فضائل د جنتیانو پر دوزخیانو باندی داسی:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٣﴾

صاحبان (ملگری) د جنت په دغه ورځ (د قیامت کښی بهتر غوره) خیر دی له جهته د (ځای د قیام او کلام او) هستوگنی او ډیر ښه به وی له جهته د (ځای) د خوب د غرمی (او د راحت).

تفسیر : یعنی دغه منکران به د هغی ورځی په مصیبت کښی گرفتار او اخته کیږی چه اوس دوی پر مؤمنانو ملندی (خندا) وهی او مسخری پری کوی نو پر دغو مؤمنانو چه دوی خاندی هغوی به په جنت کښی عیش او عشرت او مزی کوی.

وَيَوْمَ تَشْقَى السَّمَاءُ بِالْغَامِ وَنَزَلَ الْمَلِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾

او (یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه توتی توتی به شی آسمان په وریځو سره او نازلی به کمری شی پرښتی په نازلولو سره (پرله پسې).

تفسیر : د قیامت په ورځ وروسته د آسمانونو له چاودیدلو له پاسه د وریځی په شان یو شی را کوزیدونکی لیدل کیږی چه په هغه کښی به د الله تعالی یوه خاصه تجلی وی چه د هغی تعبیر مونږ په شاهی چتر سره کوو ښائی چه دا به همغه غیز وی چه ئی د «ابو زرین رضی الله تعالی عنه» په حدیث کښی په «عماء» سره او د «نسائی» په یوه حدیث کښی چه له معراج سره متعلق دی په «غیابه» سره تعبیر کړی دی والله اعلم. له هغه سره به د پرښتو ډیر هجوم او

ببرو بار وی او د آسمانونو پرېنستی به د محشر د مقام په طرف مسلسلې کوزیږی د البقره په جزء ۲ (۲۵) رکوع د ۲۱۰ آیت ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ ﴾ الآية - په تفسیر کښی هم داسی یو مضمون لیکلی شوی دی.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

ملک (او کامل سلطنت) په دغه ورځ (د قیامت کښی) حق ثابت دی دپاره د رحمن، او وی به دغه ورځ (د قیامت) پر کفارو ډیره سخته.

تفسیر : یعنی ظاهراً او باطناً صورة او معنی من کل الوجوه یواځی د هم ده رحمن سلطنت او حکومت به وی او صرف د هم ده حکم به چلیږی ﴿ لَیْسَ الْمَلِكُ الْيَوْمَ إِلَهَ الْوَالِدِ الْعَزَّازِ ﴾ (۲۴) جزء د المومن (۲) رکوع (۱۶) آیت بیا کله چه د رحمن حکومت شو. هغه کسان چه د رحمت مستحقان وی نو هغوی ته به د رحمت څه کمی وی دوی به په بی حساب به نعمتونو سره د مرحمت مورد گرځی مگر سره له دومره زیات او لامحدود رحمت کفارو ته به په دغه ورځ کښی سخت مشکلات او مصائب ور د مخه کیږی. چه هر څو وی په بازار کښی ډیر غیږونه په غریب سری هغومره وی غمونه .

وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ لِيَلْتَنِي أَنْتَنِي مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

او (یاد کړه ای محمده ! هغه د قیامت) ورځ چه خوله به لگوی ظالم پر دواړو لاسونو خپلو (له ډیره غمه او افسوسه او حسرت) وائی به (په قیامت کښی) ای کاشکی نیولی می وی سره له رسوله (د الله د نجات حقه) لیاره .

تفسیر : یعنی له ډیر حسرت او ندامت نه به خپلی گوټی چیچی او د افسوس او ارمان لاسونه به سره مږی. او په زیات تأسف سره به وائی چه ولی می په دنیا کښی د الله تعالی او د رسول الله احکام ونه منل؟ او ولی د شیطاين الجن والانس په خبرو وغولیدم چه په دغه بده ورځ اخته او په راز راز (قسم قسم) مصائبو او ربړو (تکلیفونو) کښی لتار (خراب) شوم.

يُوَلِّتُنِي لِتَنِي لَمْ أَغْخُذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

ای هلاکه ای عذابہ ای خرابی عِما (راشه دغه دی وقت دی) کاشکی نه می
وی نیولی فلانکی سری دوست خپل.

تفسیر : یعنی د هغو کسانو د دوستی یا اغواء شخه چه گمراه شوی وو یا په گمراهی کښی
ئی ترقی کړی وه . نو په هغه وقت کښی به دیر افسوس او ارمان کوی چه ولی مو داسی کسان
خپل دوستان گنل کاشکی عِما او د دوی په منځ کښی له سره دوستی او رفاقت نه وی پیدا شوی.
تنبیه : مفسرینو چه دلته د عقبه بن ابی معیط او د ابی بن خلف کومه واقعه نقل کړی ده د
هغی هیڅ ضرورت نشته. او نه ښائی چه د آیت مدلول پر هغه مقصور کړی شی. هوا دغه تقریر
چه مونږ کړی دی په هغه کښی دوی هم داخل دی.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۚ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٥﴾

خامخا په تحقیق گمراه کړی وم زه له ذکره پنده (د قرآن) وروسته له هغه
کله چه راغی ماته، (دغه ذکر نو فرمائی الله) او دی شیطان دپاره د انسان
لغزوونکی غولوونکی.

تفسیر : یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پند مونږ ته رسیدلی ؤ چه غمونږ د هدایت دپاره
کافی ؤ او ممکن ؤ چه هغه عِما په زړه کښی غای هم نیولی وی مگر د دغه کمیخت د دوستی
لامله (له وجی) زه تباه او بریاد شوم. او له زړه هغه لوری ته متوجه نه شوم. بیشکه چه جنی او
انسی شیطان لوی چلباز او تگ دی. انسان ته په عین وقت کښی فریب ورکوی، او په دیر بد
صورت ئی رسوا او مسخره کوی.

وَقَالَ الرَّسُولُ يُرَبِّ إِنَّا قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٢٦﴾

او ویل رسول (د الله محمد) ای ربه عِما په تحقیق قوم عِما نیولی دی دغه
قرآن ترک کړی شوی (چه نه پری ایمان راوړی او نه پری عمل کوی او نه ئی
لولی).

تفسیر : یعنی کله چه ضد کوونکیو او معاندانو په هیڅ صورت سره د هیچا نصیحت او پند ته
غور کینښود دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالیٰ دربار ته شکایت وکړ چه یا اله
العالمین، عِما قوم عِما خبری ته غور نه ږدی. دوی د قرآن عظیم الشان په شان یو لوی کتاب

ته خراب نسبتونه کوی العیاذ بالله کله چه قرآن لوستل کیږي نو دوی دیر زیات شورماشور لکوی او چتی (بیکاره) چېولی (فضول) خبری اتری کوی او لویه غلغله نښلوی خو ئی هیشوک وانه وری. او په مطلب یی پوه نشی په دی ترتیب دغو اشقیایو دغه پاک قرآن په شان یو د قدر قابل کتاب ئی بالکل متروک او مهجور گرځولی دی او له اعتناء او التفاته ئی غورځولی دی. تنبیه : اگر که په دغه آیت کښی صرف د کفارو ذکر دی. خو بیا د قرآن نه تصدیقول په هغه کښی عدم تدبیر او غور نه کول د ده پر احکامو عمل نه کول، د تلاوت څخه ئی غاړه غړول، د ده د قرائت د تصحیح په طرف نه متوجه کیدل. له هغه ځنی اعراض او څنگ کول او د نورو لغویاتو یا حقیرو شیانو په طرف متوجه کیدل دغه گرد (تول) صورتونه درجه په درجه د پاک قرآن د هجران لاندی داخل کیدی شی. فنسأل الله الکریم المنان القادر علی ما یشاء ان یخلصنا مما یسخطه و یستعملنا فیما یرضیه من حفظ کتابه وفهمه والقیام بمقتضاه آناء اللیل واطراف النهار علی الوجه الذی یحبه و یرضاه، انه کریم وهاب. نو فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه لپاره د تسلی د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

او هم داسی (لکه چه کفار می ستا اعداء گرځولی دی) گرځولی ؤ مونږ (پخوا له تانه) دپاره د هر نبی دښمنان له مجرمانو (کفارو نو صبر وکړه په شان د نورو انبیایو بس)، او کافی دی رب ستا سمه صافه لیار ښوونکی او ښه مدد کوونکی (پر اعداؤ).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د انبیایو د خبرو په منلو کښی مشکلات او موانع وړاندی کوی او خلق د حق له قبوله منع کوی هم دوی د انبیایو اعداء دی نو دغه اعداء چه کفار دی اگر که د خلقو پر ضلالت او گمراه کولو پسې خپلی ملاوی وتری څه مهم موفقیت ئی نه په برخه کیږی ځکه د هر چا په نسبت چه الله تعالی داسی اراده وفرمائی چه هدایت ومومی هدایت یی ور په برخه کوی یا یی دا مطلب چه د هر چا د هدایت اراده چه پاک الله وکړی هدایت ئی ور په برخه کوی او د هغو په برخه کښی چه هدایت نه وی د هغو گردو (تولو) په مقابل کښی الله تعالی له تاسره معاونت او مرسته (مدد) کوی. یا دا چه الله تعالی ستا مدد کوی او د مطلوب تر مقام پوری به دی رسوی او هیڅ سد او مانع ستا د پرمخ تګ مخه نشی نیولی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی ولی نه نازلاره شی پر دغه (محمد) قرآن تول یو کرت (نو فرمائی الله چه نازل کری دی مونبر)، هم داسی (لر لر) د خو فوایدو دپاره چه یوه ئی دا ده) چه ثابت محکم قوی کرو په دغه (قرآن سره) زړه ستا (په حفظ او فهم د معنی د ده سره) او لوستلی دی مونبر دغه (قرآن پر تا) توتی توتی په آرام لوستلو سره .

تفسیر : یعنی د نبی الله دشمنان د خلقو د گمراه کولو دپاره داسی تنقیدات او اعتراضات کوی چه خانه! ولی د نورو آسمانی کتابونو په شان قرآن کریم هم یو ځلی په کامل دول (طریقه) سره نه نازلیدی؟ چه دغه ئی په څو کلونو کښی لر لر رانازلوی؟ علت ئی څه دی؟ آیا الله تعالی پکښی څه غور او دقت کوی؟ له دی نه خو داسی شبهی او اندیښنی پیدا کیږی چه ځواکی پخپله محمد صلی الله علیه وسلم په ډیر فکر او اندیښنه سره دغه جوړوی او بیا بی په مناسبه موقع کښی لر لر آورو نو د دغو منکرینو جواب داسی ورکړ شو چه دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چه قرآن عظیم الشان د لر لر نازلیدلو سبب هم دغه وی چه تاسی ئی وایی نو که لر څه غور او فکر وکړئ د قرآن کریم په دغه لر لر نازلولو کښی داسی ډیری فائیدی دی چه هغه په یو وار نازلولو کښی له سره نه حاصلیدی مثلاً په دغه صورت کښی د قرآن مجید حفظ او یادول ډیر زیات آسانیدی او په پوهیدلو کښی زیات سهولت واقع کیږی، کلام پوره ضبطیدی او د هغو مصالحو او حکمتونو رعایت چه په هغو کښی شوی دی خلق موقع په موقع د هغو پر تفصیلو مطلع کیږی د هر آیت بیل بیل شان نزول ته کتلی د هغه په صحیح مطلب متعین کولو کښی مدد ور رسیږی د هر ضرورت په وقت کښی چه د هری خبری د جواب رارسیدلو څخه د رسول الله او مسلمانانو قلوبو ته لا تطمین او تسکین ور په برخه کیږی او د هر یوه آیت پر نزول ځواکی د ده د اعجاز د دعوی تجدید کیږی په دغه سلسله کښی د جبریل علیه السلام څو څو کرته تلل او راتلل هم واقع کیږی چه هغه فی ذاته یو مستقل خیر او برکت دی وغیر ذلک من الفوائد د هم دغو فوایدو له منځه دلته د ځینو په نسبت اشاره فرمایلی شوی ده .

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جُنْدًا بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ط

او نه کوی دوی راتله تاته کوم مثل (یعنی نه راوړی تاته سوال عجیب په ابطال

د دین ستا) مگر راوړو مونږ تاته (جواب د هغه په واقع او) په حق سره او ډیر ښه تفسیر بیان.

تفسیر : یعنی کله چه کفار کوم اعتراض پر قرآن یا پر کوم مثال پر تاسی کوی نو عظیم الشان قرآن د هغه جواب په ډیر صاف او ښکاره ډول (طریقه) ورکوی چه په هغه کښی هیڅ شان وړاندی وروسته او لاندی باندی نشته بلکه صاف، واضح، معتدل، او بی غل او بی غش خبره وی هوا د هغو کسانو عقل، سد (هوش) او پوه چه منعکس او منقلب وی نو هغوی سمی صافی خبری هم کړوی او له هغه څخه نور غیر مطلوب تعبیرات راکاږی نو داسی مغرضانه او معاندانه خبری بیلی دی او د داسی خلقو آخره خاتمه دغه ده چه پخپله پاک الله ئی په دی وروستی آیت کښی بیان فرمائی.

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ سُوءُ مَا أَتَوْا وَأَصْلُ سَبِيلِهِمْ

(دوی) هغه کسان (دی) چه جمع به کړه شی او شړل به شی پر مخو خپلو (سر ښکته پښی پورته) طرف د دوزخ ته دغه تولی بد دی له جهته د عجایه او ډیر ښویدلی دی له جهته د لیاری او ډیر گمراهان دی).

تفسیر : یعنی دوی همنه خلق دی چه د دوی عقل منقلب او چپه (الته) شوی دی علویات ئی پرېښی په سفلیه غوښتنو پسې گرځی او متمائل دی. وروسته له دی نه پر داسی څو اقوامو باندی چه څه وقائع او مصائب پېښی او پر هغوی څه حالات چه واقع شوی و هغه د نورو د عبرت او نصیحت ډپاره بیانوی:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ
وَزِيْرًا ۖ فَقُلْنَا اذْهَبْ إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ
تَدْمِيرًا ۚ وَقَوْمُ نُوحٍ كَمَا كَذَّبُوا الرَّسُولَ فَعَرْفُوهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ
آيَةً ۖ وَاعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۚ وَعَادًا وَثَمُودًا

وَاصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا^(۳۸) وَكَلَّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكَلَّا تَبَرُّنَا تَبْيِيرًا^(۳۹)

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسی ته کتاب (توریت) او مگرغولی ؤ مونږ له دغه (موسی) سره ورور د ده هارون وزیر (مددگار) پس وویل مونږ (دوی ته چه) لار شیع دواړه هغه قوم ته چه دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه غمونږ (نو دوی ورغلل او ابلاغ ئی وکړ او فرعونیانو دوی دروغجنان کړل) پس هلاک کړل مونږ فرعونیان په هلاکولو سره او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل دوی رسولان خپل (لکه نوح ادریس او شیث) غرق کړل مونږ دوی او وگرغول مونږ دوی دپاره د خلقو دلیل (نبیه د عبرت) او تیار کړی دی مونږ دپاره د ظالمانو عذاب ډیر دردناک او (هلاک کړل مونږ) عادیان او ثمودیان او صاحبان (یاران) د کوهی او نور اهل د زمانو په منځ د دوی کښی ډیر. او هر یو له دی نه بیان کړی ؤ مونږ ده ته مثالونه (د عبرت په اقامت د حجت په دوی باندی) او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره.

تفسیر : یعنی هغو تکوینه ؤ آیاتونو ته چه د الله تعالی پر توحید او نورو باندی ئی دلالت کوه او د پخوانو انبیاءو هغو متفقو بیاناتو ته چه د هغو لوی او ډیری مذاکری او خبری له پخوا راهسی دوام لری دوی د دروغو نسبت وکړ او د خدائی په دعوی پسی ئی خوله وپرانیستله.

﴿وَقَوْمُ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ﴾ : او هلاک کړی ؤ مونږ قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل

دوی رسولان خپل) د یوه نبی دروغجنول د گردو انبیاءو د دروغجنولو په منزله دی ځکه چه د دین په اصولو کښی گرد (ټول) انبیاء سره متحد او متفق دی.

اصحاب الرس (کوهی والا) څوک دی؟ په دغه کښی ډیر اختلاف شته. په «روح المعانی»

کښی ئی ډیر اقوال نقل کړی په پای (آخر) کښی لیکي: «وملخص الأقوال انهم قوم

اهلکهم الله بتكذيب من. ارسل اليهم - یعنی خلاصه ئی دا ده چه دوی دغسی یو قوم ؤ

چه د خپل نبی د تکذیب په سبب هلاک شوی دی.» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

چه: «یو قوم خپل نبی ئی په کوهی کښی بندی کړی ؤ، بیا څه وقت او مهال چه پر دوی

باندی عذاب نازل شو هغه نبی خلاص شو».

﴿وَكَلَّا تَبَرُّنَا تَبْيِيرًا﴾ : او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره) یعنی گرد (ټول) ئی په ښه ډول

(طریقه) سره پوهولی دی کله چه دوی په هیڅ ډول (طریقه) سره هغه ونه مانه نو ئی بیرئ ډوبه

کړه.

وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْتُ مَطَرًا سَوِيًّا أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق تیر شوی دی (تیریری ډیر غلی کفار) پر قریو کلیو ښارونو هغو چه وړولی شوی و پری باران د بدی (د عذاب)، آیا پس نه و دغه (کفار) چه لیدلی ئی وی هغه (قریه چه عبرت به ئی اخیستی وی) بلکه و دوی چه نه به ئی درلود (لرلو) امید د بیا ژوندی پورته کیدلو.

تفسیر : یعنی د لوط علیه السلام د قوم د کلیو پر هغو کندوالو او مخروبه و غایونو مکی واله د شام د سفر په وقت کښی تیریری نو آیا دغو منکرینو هغه کندوالی او خرابی مینی د عبرت په سترگو سره نه دی کتلی؟ بلکه کتلی ئی دی او په دی ښه پوهیږی او خبردار دی چه د پخوانیو مکذبینو پای (آخر) او انجام ډیر خراب و خو تری نه متنبه کیږی ځکه چه په دوی کښی عبرت له کومه کیږی کله چه د دوی په نزد له سره دغه احتمال هم نشته چه وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل او د الله تعالی په مخ کښی حاضریدل شته. عبرت خو هم هغه حاصلوی چه د هغه په زړه کښی لږ څه ویره وی او د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره نه وی.

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَنْخَضُوكَ وَالْهَزْوَاءَ هَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿۴۱﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ الْهَيْبَتِ لَوْ لَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿۴۲﴾

او کله چه ووینی دوی تا نو نه نیسی دوی تا مگر غای د مسخری (او) تمسخرأ سره وائی)، آیا دغه هغه (سری) دی چه رالیږلی دی الله رسول (مونږ ته؟ بلکه دی خو له رسالت څخه ډیر لری دی) بیشکه چه دی نژدی و چه خامخا گمراه کړی گرغولی ئی وی مونږ له خدایانو غمونږ که صبر نه وی کړی مونږ په (عبادت) د دوی (نو فرمائی الله) او ژر به پوه شی دوی کله چه ووینی دوی عذاب (د قیامت ښکاره) چه څوک دی ډیر گمراه له جهته د لیاری.

تفسیر : یعنی د عبرت حاصلولو په غای د دوی مشغله هم دا ده چه پر نبی مسخره وکړی لکه

چه ستاسی د لیدلو په وقت کښی استهزاء وائی چه آیا دی هم هغه سری دی چه د الله تعالی له طرفه رسول رالیږلی شوی دی؟ آیا په دغه حیثیت او وضعیت سره د رسالت منصب د چا په برخه کیدی شی؟ آیا د الله تعالی په گردو (تولو) مخلوقاتو کښی هم دغه یو سری پاتی ؤ چه د رسالت قابل شو؟ آخر ښائی چه د رسالت څه وجه خو په ده کښی وی هوا دغه خبره خو ضرور په ده کښی شته چه تقریر ئی د جادو اثر لری. د فصاحت په قوت او د تقریر په زور ئی داسی یو وضعیت قائم کړی دی چه د هغه په سبب د خورا (دیرو) لویو لویو خلقو قدمونه هم وښیوی، نژدی ؤ چه د ده په خبرو سره ځمونږ مخونه هم له خپلو معبودانو څخه وگرځی مگر مونږ پخپل دین او عقائدو کښی داسی ټینگ او مضبوط ولاړ یو چه د هغه د هیڅ یوی خبری اثر مو قبول نه کړ، که نه ده په مونږ گرد (تول) سره گمراهان کولو العیاذ بالله نو الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه د دوی د دغه تمسخر او استهزاء او ملندو په مقابله کښی داسی فرمائی:

﴿وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ یعنی کله چه دوی د الله تعالی عذاب په خپلو سترگو سره وگوری نو هلته به ورته معلوم شی چه په واقع سره کوم یو گمراه ؤ؟.

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ۚ

آیا وینی خبر ئی ته (بلکه خبر ئی) په هغه چا چه نیولی دی دغه خدای خپل هوا (د نفس خپل) آیا پس ته به ئی په ده باندی وکیل (ساتونکی) چه منع ئی کړی له هوا خپلی بلکه نه ئی)،

تفسیر : یعنی آیا تاسی د داسی هوا پرستانو د هدایت پر لیاری د راوستلو ذمه واری کولی شی چه د دوی معبودان هم د دوی په خوښه او انتخاب وی، هر چیری چه د دوی غوښتنه او خواش دوی بوځی په هم هغه طرف دوی متمائل کیږی. هره هغه خبره چه د دوی د خواش سره موافقه وی هغه منی او هر څیز چه د دوی د طبعی څخه مخالف وی هغه پریردی نن چه یوه تیوه (گته) د دوی په نظر کښی ښه ښکاره شوه د هغی په عبادت کښی مشغولیری صبا چه بله کومه تیوه (گته) د دوی په سترگو ښه وبریښیده نو هغه پریردی او دی ته سجدی ږدی.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ۚ

آیا گمان کوی ته چه په تحقیق اکثر د دوی آوری یا عقل چلوی (پوهیږی) نه دی دوی مگر په شان د چارپایانو دی (په پند نه اوریدلو کښی) بلکه لا

دوی دیر لری دی له لیاری (د صواب نه).

تفسیر : یعنی په هر ډول (طریقه) سره چه دوی ته پندونه او نصائح واورئ دوی خو غلوربولی حیوانات دی بلکه له هغوی ځنی هم بدتر او خراب دی، دوی له پوهیدلو او آوریډلو سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری. غاروی او حیوان هم په هر حال د خپل پالونکی او بادار په مقابل کښی خپله غاړه خکته کوی، او خپل محسن پیژنی، او فی الجمله نافع له مضر څخه بیلوی. که ئی سر خوشی پریږدی، د خرځای (چراه گاه) او د اوبو څښلو گودر ته پخپله ځی. لیکن د دغو بدبختانو حال داسی دی چه نه د خپل خالق او رازق حق پیژنی، او نه د ده پر ښیگنو (فائدو) او احساناتو پوهیږی او نه ئی قدر او عزت کوی. د ښو او د بدو په منځ کښی د فرق او تمیز کولو څخه عاجز دی. د دوست او دښمن په منځ کښی امتیاز نشی کولی. نه په روحانی غذا پسې او نه د هدایت د چینی په لوری یو قدم وړاندی تللی شی. بلکه له هغه څخه په کروهو لری تښتی. او دوی هغه قوتونه چه الله تعالی دوی ته ورعطاء کړی دی معطل او بیکاره پریښی دی بلکه هغه ئی بی موقع او بی ځایه صرف کړی دی. که دوی لږ څه له عقله او له فهمه کار اخیستی. نو په دغه د قدرت کارخانه کښی بی شماره دلائل او نشی موجود دی چه په نهایت واضح صورت سره د الله تعالی د توحید او تنزیه او د دین د اصولو او د صداقت او استقامت په طرف لیار ښوونه کوی چه د هغو له منځه د ځینو دلائلو ذکر په راتلونکیو آیاتونو کښی کړی شوی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ
جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا ۝۱۸ لَمْ يَبْضُنْهُ الْيَنَّا قَبْضًا يَسِيرًا ۝۱۹

آیا نه دی کتلی تا (قدرت د) رب خپل ته چه څرنګه ئی غځولی دی سیوری او که ئی اراده فرمایلی وی نو خامخا گرځولی به ئی ؤ هغه (سیوری) ولاړ، بیا وگرځاوه مونږ لمر په دی (سیوری) دلیل (چه سیوری پری معلومیږی). بیا راتول کړو مونږ هغه ځان خپل ته په راتلولو آسانو سره (ورو ورو لږ لږ).

تفسیر : له سپیده داغه (صبح کاذبه) تر لمر څیرکی پوری هر چیری سیوری وی که الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چه لمر ونه خپژی نو هم دغه سیوری به قائم پاتی کیده. مګر الله تعالی پخپل کامل قدرت سره لمر طالع کړ چه د هغه لامله (له وجی) د لمر د رڼا خوره کیدل شروع شوه او سیوری متدرجاً یوه طرف ته په ځان تولیدلو او غوندیدلو پیل (شروع) وکړ، که لمر نه

وی راغلی نو مونږ به د سیوری په مفهوم څرنګه پوهیدی شوی؟ څککه چه د یوه ضد له راتګه بل ضد پیژندل کیږی ﴿قُلْ اَرَأَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ الِئِلَ سِرْمَدًا اِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مِنْ اِلَهِ غَيْرِ اللّٰهِ لَا يَتَّخِذُكُمْ بَضِيَاءَ﴾ الآية - (د القصص ۷۱ آیت (۷) رکوع (۲۰) جزء) حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي:

«اول د هر شی سیوری اوږد لویږی. بیا هری خوا ته چه لمر ځی د هغه له مقابله سیوری لری کیږی خو چه پخپل بیخ ولګیږی. د بیا راتول کړو ځان خپل ته مطلب دا دی چه سیوری ځی خپل اصل ته لګیږی د گردو (تولو) اصل الله دی. «موضح القرآن» بیا وروسته د زوال له خوا لمر خپله مسافه لنډوی او د مغرب په طرف ورنژدی کیږی او د بل طرف سیوری اوږدیږی تر هغه پوری چه د ورځی آخر ته لمر غائبیږی هم دغه د ژوندانه مثال دی اول عدم وو بیا د وجود نور راغی بالاخره بیا کتم العدم ته ځی او پر هم دغه د جسمانی نور او ظل پر سلسله روحانی نور او ظلمت هم قیاس کړئ. که د کفر او عصیان، او جهل او طغیان په ظلماتو کښی الله تعالی د نبوت د لمر رڼا نه وی لیږلی نو هیچا ته به د صحیحه معرفت لیاره نه څرګندیده (ښکاریده).

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْإِيلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿۲۶﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته (په کامل قدرت خپل سره) شپه لباس (پوشاک) او (گرځولی ئی دی تاسی ته) خوب آرامی او گرځولی ئی ده ورځ وقت د ښوریدلو او گرځیدلو (لپاره د طلب د معاش).

تفسیر : یعنی د شپی تک تور تیاره د خادر په شان پر گردو (تولو) محیط کیږی چه د هغه لامله (له وجی) گرد (تول) خلق کاروبار پریږدی او آرام کوی بیا د ورځی رڼا خپریږی (خوږیږی) او خلق له خوبه پاڅیږی او دغه لوری او هغه لوری ته تګ او راتګ کوی او هم داسی د مرګی د خوب څخه وروسته د قیامت صبا راځی چه په هغه کښی به گرد (تول) جهان بیا ژوندی راپاڅیږی او هم دغه حالت په هغه وقت کښی وړاندی شوی ؤ کله چه انبیاء علیهم السلام د وحی او الهام په رڼا سره دنیا رڼا کړه. نو د جهل او غفلت په خوږونو کښی د ویده ؤ مخلوقو سترګی هم یو ځلی وېرانتلی شوی او گرد (تول) سره پاڅیدل.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا لِّبَن يَدَي

رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ۚ لِنُخْرِجَ بِهِ بَلَدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْاسٍ كَثِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیولی ئی دی بادونه زیری کوونکی د وړاندی د رحمت د دغه (الله چه باران دی)، او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه) د آسمانه اوبه پاکي پاکوونکی دپاره د دی چه ژوندی کړو مونږ په دی (اوبو) ځمکه مړه وچه بی زرغونوالی اوچه ور وڅښوو دغه (اوبه) له جملی د هغو شیانو ځنی چه پیدا کړی دی مونږ له چارپایانو او انسانانو دیرو ته.

تفسیر : یعنی رومبی بارانی هواوی د باران زیری ورکوی بیا د آسمان له طرفه باران ووری چه هغه هم پخپله پاک دی او نور شیان هم پاکوی د اوبو د وړیدلو څخه وروسته په مری تکی توری وېجاړی ځمکی کښی یو نوی روح پیدا کیږی شینکی او ترکودی (نباتات) ئی زرغونیږی. او یوه عجیبه او غریبه ننداره پکښی ښکاری له کوم ځای څخه چه پخوا له وریا (باران) دوری پورته کیدی اوس هلته تکه شنه مرغښه (کبل زاره) ولاړه ده. او څومره زیات حیوانات او انسانان د باران له اوبو ځنی ځنی او تری خړوبیږی هم داسی د قیامت په ورځ کښی هم د یوه غیبی باران په ذریعه هغه مری هم بیا ژوندی راپاڅولی کیږی چه له خاورو سره ګډود شوی وی. او په دنیا کښی هم هغه زړونه چه هم داسی د جهل او عصیان په مرګ سره مړه شوی وو. د الله تعالی د وحی په آسمانی وریا (باران) سره بیا راژوندی کړی شوی دی هغه ارواح چه په نجاست او پلیتی کښی نښتی وی هغه د روحانی باران په اوبو سره وینځلی شوی دی او ګرد (تول) سره پاک او صاف شوی دی او هغه کسان چه د معرفت او د وصول الی الله په اوبو پسی تږی دی د هغه روحانی باران د اوبو په څښلو سره سیراب او خړوب شوی دی.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كْفُورًا ۝

او خامخا په تحقیق په راز راز (قسم قسم) دولونو (طریقو) تقسیم کړی دی مونږ دغه (اوبه یا د باران منشاء) په منع د دوی کښی دپاره د دی چه فکر وچلوی دوی (په کمال د قدرت ځمونږ کښی) پس منع راوړه زیاترو خلقو (د شکر ګزاری نه) لیکن (د نعمت له) کفران (څخه ئی منع رانه وړه).

تفسیر : یعنی د باران اوبه ګردو (تولو) ځمکو او انسانانو ته یو برابر نه وررسپیږی بلکه چیری

دیری او چیری لوی چیری ژر. او چیری په غند (ایسارتیا) څرنګه چه د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء وی. هم هغسی ور رسیږی څو خلق وپوهیږی چه د هغه درول او ویشل د قادر مختار او د حکیم الله تعالیٰ په قدرت دی لیکن زیات خلق بیا هم نه پوهیږی. او د الله تعالیٰ د نعمت شکر نه ادا کوی بلکه بالعکس مخ په شرک، کفر او ناشکری مندی وهی، هم دغسی د روحانی باران حال هم قیاس کړئ هر چاته سم د هغه د استعداد او ظرفه سره هومره برخه چه په کار ده وررسیدلی ده. او دیر کسان د دغه عظمی نعمت په مقابل کښی کفران او ناشکری هم کوی.

وَلَوْ شَاءَ الْبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ۖ فَلَا تُطْعَمُ الْكُفْرَيْنِ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥١﴾

او که اراده مو فرمایلی وی نو خامخا راپورته کړی به مو وی په هره قریه ښار کښی (بیل بیل) ویره وونکی (په دغه زمانه کښی هم) نو مه کوه اطاعت (د غوښتنو) د کافرانو او مجاهده مقابله کوه له دوی سره په دغه (قرآن او توفیق د رحمان) په جهاد لوی.

تفسیر : یعنی د انبیاء راتلل کومه عجیبه خبره نه ده. که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو اوس هم دیر انبیاء مبعوثی چه په هر کلی کښی بیل بیل نبی وی مګر الله تعالیٰ ته هم دغه خبره منظوره شوه چه اوس دی په آخره کښی د ګرد (تول) جهان دپاره یواځی هم دغه محمد صلی الله علیه وسلم د سید الانس والجان او نبی آخرالزمان په عنوان مبعوث او مرسل شی. نو تاسی د کفارو حماقت او طعنی او تشنیع او سفاهت او تنقید او تردید ته هیڅ توجه او التفات مه کوئ! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ کار ته په پوره قوت او جوش او خروش سره ادامه ورکړئ! (جاری وساتئ) او دغه عظیم الشان قرآن پخپل لاس کښی واخلي! او د دغو منکرانو مقابله په دیر زور او میرانه (بهادرئ) سره وکړئ! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) بری او کامیابی ستا په برخه کوی. مونږ د «به» مرجع قرآن او توفیق رحمٰن لیکلی ده خو نورو مفسرینو د هغه مرجع د کفارو د اطاعت ترک یا د اسلام په مداومت یا سیف یا حکمت او موعظت هم اخیستی ده.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذَبٌ قُرْآنٌ وَهَذَا أَمْلٌ أَحَابَةٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٢﴾

او هم دغه (الله) هغه ذات دی (چه په کامل قدرت خپل سره) خوشی کړی د دی دوه بحرونه سیندونه چه دغه خوړ دی ډیر خوړ تنده ماتوونکی او هغه بل تریو دی ښه تریو، او گرځولی ده (الله) په منځ د دغو دواړو کښی پرده او بند چه منع کړی شوی دی (په هغه سره اختلاط د دغو دواړو).

تفسیر : په بیان القرآن کښی د دوو معتبرو بنگالیو عالمانو شهادت نقل شوی دی چه له (ارکان) څخه تر (چاټگام) پوری د سیند وضعیت داسی دی چه د دغه سیند په دواړو جانبو کښی د نوعیت او کیفیت له طرفه دوه مختلفه بیل بیل سیندونه په نظر راځی. د یوه اوبه سپینی او د بل اوبه توری دی. په تورو کښی د سمندر په شان طوفانی تلاطم او تموج واقع کیږی او سپینی ئی بیخی آرامی او ساکنی وی. بیري په هم دغو سپینو کښی چلیږی او د دواړو په منځ کښی د یوه پتی او نوار په شان یوه ډیره اوږده لیکه غځیدلی ده چه د دغو دواړو اوبو ملتقی گڼله کیږی خلق وائی چه سپینی اوبه خوړی او توری اوبه ترخی دی.

مولینا شبیر احمد العثماني مدظلله الباری ته د (باریسال) ځینی طالبانو بیان کړی دی چه د (باریسال) په ضلع کښی دوه ویالی له یوه سینده راوځی چه د یوی اوبه ترخی او بیخی تروی دی او د هغی بلی اوبه ډیری خوړی او لذیدی دی.

په گجرات کښی چیری چه مولینا شبیر احمد العثماني مدظلله الباری دی (دابیل سملک ضلع سورت هند) د سمندر اوبه تقریباً لس دولس میله لری پرتی دی خو د دی ځای په خوړونو او ویالو کښی د سمندر مد او جزر په منظم او مسلسل ډول (طریقه) سره صبا او بیگا جاری دی د هغه په نسبت ډیر ثقه سری بیان کوی چه د مد په وقت کښی د سمندر اوبه په گردو (تولو) خوړونو او ویالو کښی پورته کیږی نو د خوړو اوبو پر سطح باندی ترخی اوبه په ډیر شدت سره پورته کیږی لیکن په دغه وقت کښی دغه دواړه اوبه له سره پخپلو منځونو کښی نه سره گډیږی. علوی سطحه ئی ترخه او سفلی برخه ئی خوړه وی. د جزر په وقت کښی څه مهال (وخت) چه ترخی اوبه رابخته لویږی نو دغه خوړی اوبه بیا هم هغسی خوړی او لذیدی بی له دی چه لو څه تغیر پکښی څرگند (ښکاره) وی پاتی کیږی والله اعلم.

د دغو شواهدو په لیدلو سره د دی آیت مطلب بیخی واضح دی یعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وگورئ چه د خوړو او ترخو اوبو د یو ځای کیدلو په سبب چه هر ورو (خامخا) یو ځای نه په یو ځای کښی سره گډیږی خو بیا هم دوی سره بیلی جلا (جدا) او ممتازی دی او د دواړو په منځ کښی په ډیرو ځایونو کښی ئی ځمکه حائله او پرده گرځولی ده او هم داسی ئی سرخوشی (ازادی) نه دی پریښی چه د دواړو په زور او قوت سره ځمکه له منځه لری کړه شی او په جبری ډول (طریقه) سره یو ځای شی او د ځمکی وجود له منځه ورک کړی بیا په دغو دواړو د هر یوه هغه خوند او مزه چه له هغو سره لازمه ده هم هغه سره پاتی ده او تری بل ته نه ده منتقله شوی او داسی نه دی واقع شوی چه خوړی اوبه تروی یا تروی اوبه خوړی شی گواکی د اوصافو

په اعتبار هره یوه له بلی بیخی بیله او جلا (جدا) ده . وقیل غیر ذلک والرأجح عندی هو الاول .
والله اعلم .

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ۝
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه پیدا کړی یی دی له اوبو نه بشر انسان
پس گرځولی ئی دی (خاوند د) نسب او سخرگنی، او دی رب ستا ښه قادر .
او عبادت کوی (دا مشرکان) بی له الله د هغه شی چه نشی رسولی هیڅ قدر
نفع دوی ته (که ئی عبادت وکړی) او نه هیڅ ضرر رسولی شی دوی ته (که
ئی عبادت ونه کړی) او دی (جنس د) کافر په (نافرمانی) د رب خپل
مددگار (د شیطان شا اړوونکی الله ته) .

تفسیر : ځینی مفسرین د دی آیت تفسیر داسی کوی الله هغه حکیم مطلق دی چه پیدا کړی
ئی دی ده له هغو اوبو چه خته د آدم علیه السلام پری اخچلی شوی ده یا چه جزء دی د انسان
یعنی له څلورو عناصرو ده یا له منی د انسان پس بیا گرځولی دی ده دغه انسان دوه قسمه یو
څښتن (خاوند) د نسب چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت هم دوی ته کاوه شی لکه
فلان بن فلان او فلانة بنت فلان او بل څښتن (خاوند) د صهر چه هغه خاص نارینه دی او د
نسب نسبت د مصاهرت هم هغوی ته کاوه شی او صهر لور ته او ځوم ته او اوبنی ته او د ښځی
ځینې ته ویلی شی یا نو پس بیا ئی وگرځولی دوه قسمه یو یواځی خاوند د نسب او د خپلوی
چه ورسره حرامه وی نکاح او خاوند د سخروالی چه ورسره حلاله وی نکاح یعنی وگورئ! چه الله
برحق خالق مطلق جل وعلا شانه وعظم برهانه په څه شان پخپل کامل قدرت سره ئی له یوه
څاڅکی اوبو څخه عاقل کامل بنی آدم جوړ کړی دی بیا وروسته له دی نه نور نسلونه ئی تری
ایستلی دی د ځوماتو او سخرانو تعلقات ئی تری جوړ کړی دی او له یوه ناڅیزه څاڅکی څخه
ئی څه څه شیان پیدا کړی دی او له کومه ځایه ئی تر کوم ځایه پوری ئی رسولی دی؟ لیکن
دغه انسان په لږ مدت کښی خپل اصل هیروی او خپل هغه قدیر رب او خالق ئی پریښی دی . او
عاجز مخلوق ته خپل خالق وائی نه یواځی خپل د پروردگار حق نه پیژنی بلکه له هغه څخه مخ
گرځوی او په شیطانی فوج کښی خپل ځان داخلوی څو د اغواؤ او اضلالو په مقاصدو کښی له
هغوی سره کومک او مدد وکړی . نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیآت اعمالنا .

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٤﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٥﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر زیری کوونکی (مؤمنانو ته په نعيم سره) او وپروونکی (کافرانو ته په جحیم سره) ووايه (ای محمده دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (پیغام رسونه) هیڅ قدر اجر مزدوری مگر (غواړم ایمان راوړل د) هغه چا چه خوښه ئی شی دا چه ونیسی طرف د رب خپل ته لپاره (د رضاء او قرب) یا لیکن هغه څوک چه غواړی چه ونیسی خپل رب ته لپاره (په انفاق د مال سره لپاره د رضاء د ده نو و دی نیسی رب خپل ته هم هغه لپار د قرب او رضاء).

تفسیر : یعنی ستاسی کار د الله تعالیٰ پر وفاداری او اطاعت د بشارتو اوږول دی او غدارانو ته مجرمانو ته د دوی د خرابو نتائجو او عواقبو خبرول دی که سره له هغه ئی ونه منی یا ئی ومنی تاسی ته له هغه ځنی هیڅ نقصان نه دی عائد. تاسی له دوی نه څه اجرت او حق الزحمه خو نه غواړئ چه د هغو د نه منلو په اثر به هغه فوت شی تاسی خو له دوی نه یواځی هم دغومره شی غواړئ هر څوک چه غواړی د پاک الله په توفیق خپل د رب لپاره ونیسی! زده مو چه هم دغه ته مزدوری وائی که حق الزحمه او فیس.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْهِجَى الَّذِي لَا يَنُوتُ وَيَسْتَحِرُّ بِحَمْدِهِ وَكَلْفِي بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادَةِ خَيْرًا ﴿٥٦﴾

او توکل وکړه په تل ژوندی قائم په تدبیر هغه (الله) چه (له سره) نه مری او تسبیح ووايه سره له ثناء د ده، او بس کافی دی هغه په گناهونو د بندگانو خپلو ښه خبردار.

تفسیر : یعنی تاسی یواځی پر الله تعالیٰ اعتماد او توکل وکړئ او خپله فریضه چه دعوت او تبلیغ او نور دی په ښه شان سره اداء کړئ! د هیچا د مخالفت او موافقت پروا ونه کړئ! پر فانی اشیاء به څه اعتماد او اعتبار وشي؟. اعتماد او توکل ښائی پر هغه ذات وکړ شی چه تل ژوندی قائم په تدبیر دی او له سره نه مری. نو پر هم هغه باندی توکل او اعتماد وکړئ! او تل

د هم هغه په حمد او ثناء مشغول او لگیا اوسئ! دغو مجرمینو ته به پخپله الله تعالیٰ سزا ورکړی.

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَلِّ بِهِ خَيْرًا ۝

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار) د شپږو ورځو بیا قائم مستولی شو (امر او حکم د الله) پر عرش (الله چه دی) ډیر مهربان دی پس وپوښته (د دغه خلق او استواء یا د رحمان) له کوم ښه خبردار عالم نه.

تفسیر : د «استواء علی العرش» بیان د «الاعراف» په سورت کښی تیر شو. هلته دی ولوستلی شی.

یعنی له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ چه د الله تعالیٰ له شان او رحمت او له ذات او صفات څخه پوره خبردار دی دغه جاهلان مشرکان په هغه باندی څه پوهیږی (وما قدروا الله حق قدره) پخپلو شیونو او کمالاتو باندی خو پوره عالم یواځی هم هغه الله تعالیٰ دی. «انت کما اثبت علی نفسک» لیکن په مخلوقاتو کښی له گردو (تولو) څخه ډیر پوه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چه د دوی په لوی ذات کښی الله تعالیٰ د اولینو او آخرینو گرد (تول) علوم جمع کړی دی. نو ښائی چه د الله تعالیٰ د شیونو پوښتنه له دوی نه وشي.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۝

او کله چه وویللی شی دوی ته چه سجده (د عبادت) کوئ رحمن ته نو وائی څه څیز دی رحمن؟ آیا سجده به کوو مونږ هر هغه څیز ته چه امر کوی ته مونږ ته او زیاتوی (دغه یادول د رحمن) دوی ته نفرت (له ایمان نه).

تفسیر : یعنی دغه جاهلان مشرکان د رحمن د شان له عظمته څه خبر دی؟ او څه پری پوهیږی دوی خو له دغه نوم سره دومره ښه هم نه دی او هر کله چه دغه نوم آوری نو د انتهائی جهل او بی حیائی او تعنت له مخی ځانونه ناجانه او ناواقفه غورځوی. او داسی پوښتنی کوی چه

«رحمن» څه شی دی؟ چه پر مونږ باندی د هغه سجدہ کوی؟ آیا محض ستا په وینا سره مونږ دغه خبره ومنو؟ او هم دا چه ته کوم نوم یاد کړی نو مونږ خامخا ورته سر په سجدہ ولویږو؟ الغرض هومره چه دوی ته د «رحمن» د اطاعت انقیاد په لوری توجه ورکړه شی هغومره دوی بد وړی او تور ور څخه خوری.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿١٧﴾
وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ ارَادَ اَنْ يَّذْكُرَ اَوْ اَرَادَ شُكْرًا ﴿١٨﴾

لوی برکتناک دی هغه ذات چه پیدا کړی ئی دی په آسمان کښی برجونه او پیدا کړی ئی ده په کښی دیوه (لمر) او سپوږمی روښانه. او هم دا (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده شپه او ورځ (سره مخالف یا خلیفه یو د بل) پرله پسې دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی (نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله) یا اراده لری د شکر ایستلو.

تفسیر : یعنی لوی لوی ستوری یا آسمانی قلعی چه پرښتی پکښی پیری ورکوی. یا امکان لری چه د لمر دولس منازل تری مراد وی چه اهل هیئت ئی بیانوی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «د آسمان دولس برخي د هغو نوم برج د هر یو د خدامو ښه دغه حدود ئی ایښی دی دپاره د حساب «موضح»

(سراجاً) یعنی لمر ښائی د نور او حرارت د جمع کیدلو یا د احراق د صفت لرلو له سببه ئی هغه ته (دیوه) ویلی وی: ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ د نوح (۱) رکوع ۱۶ آیت (۲۹) جزء.

اوږدیدلو او لنډیدلو ته یا تلو او راتلو ته ئی بدلیدل پرله پسې راتلل وفرمایل یا ئی دا مطلب دی چه یو ئی د بل بدل گرځولی دی. مثلاً که د ورځی کار پاتی شی د شپي ئی پوره کوی. او که د شپي کار پاتی شی د ورځی ئی په سر رسوی. کما ورد فی الحديث.

(لمن اراد ان یذکر او اراد شکوراً۔ دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله یا اراده لری د شکر ایستلو) یعنی د لمر او سپوږمی او د نورو وړاندی وروسته ختل. او د شپي او د ورځی تبدیل تزئید او تنقیص د دی لامله (له وجی) واقع کیږی څو د عقل او فکر خاوندان دی پکښی غور او دقت وکړی او د دغو مخلوقاتو په وسیله خلق د خپل خالق د معرفت لپاره پیدا کړی او ښه ئی وپيژنی. او ښه وپوهیږی چه دغه گرد (تول) لوی تصرفات او عظیمه تقلبات د ده د قدرت کارونه دی او د شپي او د ورځی د فوائدو او انعاماتو له لیدلو څخه د ده عبادت او شکر ایستلو ته متوجه شی لکه چه د رحمان

مخلص بندگان چه د هغوی ذکر وروسته راځی هم داسی کوی. یعنی د مشرکینو په شان د رحمن د نامه له اوریدلو څخه کرکه او نفرت نه ښکاره کوی. بلکه په خپل هر فعل او قول د هغه د عبودیت اظهار کوی د دوی د وضعیت او هیئت څخه تواضع، متانت، تذلل، عجز او نیاز څرگندیږی (ښکاره کیږی) د متکبرانو په شان پر ځمکه په ناز، نخره او غرور نه ګرځی، دا ئی مطلب نه دی چه د ریاء او تصنع لامله (له وجی) به د رنځورانو په شان قدمونه پورته کوی ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه تګ چه په احادیثو کښی منقول دی. د هغه تائید نه کوی.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ۝۱۳

او بندگان د رحمن هغه کسان دی چه ګرځی دوی په ځمکه باندی په وړو (په تواضع) او کله چه خطاب کوی له دوی سره جاهلان ناپوهان نو وائی (ورته په جواب کښی سلام، خبره) سالمه (له گناه او ضرره).

تفسیر : یعنی د کم عقلو او بی ادیانو او ناپوه خلقو جواب په عفو او صفح سره ورکوی. کله چه څوک څه د جهالت خبری او اتري وکړی نو ملائمی مذاکری او پستی خبری ورسره کوی او په «السلام» سره تری ځان بیلوی. او د داسی خلقو سره حتی الامکان نه مخامخ کیږی او نه له هغوی سره په کومه مرکه کښی شاملیږی. او نه له دوی سره جنگ او جګړی کوی. د دوی تګ او شیوه داسی نه ده لکه چه په جاهلیت کښی چا داسی ویلی ؤ.

الا لا یجهلن احد علینا فنجهل فوق جهل الجاهلین.

دغه خو د رحمن د هغو مخلصو بندگانو ورځ وه. وروسته له دی نه د دوی د شپي کیفیت بیان فرمائی:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ۝۱۴

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی چه شپه تیروی رب خپل ته سجده کوونکی او دریدونکی.

تفسیر : یعنی د شپي له مخی چه غافل بندگان خوبونه کوی. دوی د الله جل جلاله په حضور کښی ولاړ وی او ورته سجده ږدی. او په عبادت کښی ئی لګیا وی. کله چه رکوع د قیام او سجده په منع کښی واقعه ده ښائی د هم دی لامله (له وجی) د هغی ذکر ئی

بیل ونه فرمایه. هکواکی رکوع د دغو دواړو په منع کښی بالطبع راغله.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۝
إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ۝

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی (چه سره له طاعته خضوعاً) وائی ای ربه غمونږه وگرځوه له مونږ څخه عذاب د دوزخ بیشکه عذاب د دغه (دوزخ) دی (عذاب) لازم همیشه بیشکه چه دا (دوزخ) بد دی له جهته د غای د قرار او له جهته د غای د هستوګنی.

تفسیر: یعنی سره له دومره عبادته ډیر ویریری داسی نه دی چه مثلاً د تهجد دپاره چه پاڅید او اته رکعته لمونځ ئی وکړ. نو د الله تعالی له عذابه او قهره بیخی بی فکره شو.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ۝

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی کله چه نفقه ورکوی مال لګوی نو نه اسراف کوی او نه تنګی (او بخل) کوی او وی (دغه ورکړه د دوی) په منع د دغه (اسراف او تقتیر) کښی میانه حاله.

تفسیر: یعنی زمان او مکان او موقع ته ګوری او په معتدل او متوسط صورت سره خپل مال لګوی نه د مال په محبت کښی له حده تیریری او نه ئی ضائع کوی کما قال الله تعالی ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولًا إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا هَا الْبَاطِلَ﴾ - الآية - جزء ۱۵ د سورت بنی اسرآئیل ۳ رکوع ۲۹ آیت .

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۝

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه بولی سره له الله معبود بل او نه وژنی دوی نفس هغه چه حرام کړی دی الله (وژل د هغه) مګر په حق سره او

نه کوی دوی زناء.

تفسیر : مثلاً د عمد قتل په بدل کېږي وژل. یا د زناء په سزا کېږي د محصن زانی په ګټو سره ویشتل یا د هغه مرتد وژل چه خپل اسلامی دین او ملت پریږدي. دغه ګرد (تول) صورتونه په «الا بالحق» کېږي شامل دی. کما ورد فی الحدیث.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۝۶۸

او هر چا چه وکړه (یو له دغو دریو امهات الذنوب نه) نو ملاقات به وکړي و به وینی جزاء د ګناه خپلی.

تفسیر : یعنی دیره سخته ګناه ئی کړی ده چه د هغه سزا به هر ورو (خامخا) وررسیږي. په ځینو روایاتو کېږي راغلی دی چه «اثام» د جهنم د یوی کندی نوم دی چه د هغه عذاب دیر سخت ویروونکی بیان شوی دی اعاذنا الله منها.

يُضَعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ۝۶۹

چه دوچند به کړی شی ده ته عذاب (د دوزخ) په ورځ د قیامت کېږي او تل به پاتی وی په دغه (عذاب) کېږي په دی حال چه خوار ذلیل بی اعتبار به وی.

تفسیر : یعنی له نورو ګناهونو ځنی دغه ګناه لویه ده نو د دغی عذاب به هم سخت او لوی وی او شیبه په شیبه (ساعت په ساعت) لا پسی زیاتیږي.

إِلَٰمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا وَلِيَكَ يَبْدُلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۷۰

مګر هغه چه توبه ئی وویسته او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ عمل نیک پس دغه (تائبان د دغو دریو ګناهونو چه دی) بدل به کړی الله ګناهونه د دوی په نیکو سره (په محو د سیئاتو او ثبت د حسناتو) او دی الله ښه مغفرت کوونکی دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی د گناهونو په ځای به د نیکو توفیق ور په برخه کیږي او د کفر گناه به ورمعافېږي یا دا چه د ده بدی محو او لری کیږي او د صالح عمل په برکت به د هغه په شمیر مناسب محاسن ورثیت فرمائی کما یظهر من بعض الاحادیث.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٤١﴾

او هر څوک چه توبه ویاسی (له گناهونو نه) او عمل وکړی نیک پس بیشکه چه دی رجوع کوی په طرف د الله په ښه رجوع کولو سره .

تفسیر : پخوا د هغو کفارو د گناهونو ذکر ؤ چه وروسته ایمان راوړی دغه د هغو گناهونو ذکر دی چه سره له اسلامه ئی کوی دغه هم کله چه توبه وکړی یعنی په پوره اخلاص او صمیمیت سره توبه ویاسی او بیا له سره د هغه شاو خوا ته ونه گرځی نو د الله تعالی په حضور کښی ځای مومی د النساء د سورت په (۱۳) رکوع ۹۳ آیت دغه آیت د هغو قاتلینو په حق کښی دی چه دغسی توبه ئی نه وه ایستلی ﴿وَمَنْ يَتُوبْ إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا لَّهِ جُزَاؤُهُمْ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ والله اعلم.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٤٢﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه حاضرېږي نه شاملېږي په باطلو کښی (یا نه وائی شاهدی په دروغو) او کله چه تیرېږي پر چتی (بیکاره) کار نو تیرېږي ځان ساتونکی (مخ گرځوونکی له لغوی نه).

تفسیر : یعنی نه دروغ وائی او نه د دروغو شهادت ورکوی او نه د باطلو چارو او د گناهونو په مجلسونو کښی حاضرېږي.
حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي: «یعنی په گناه کښی نه شاملېږي او د لوبو په خبرو کښی غور او دقت نه کوی او نه په هغه کښی شاملېږي او نه له دوی سره جنگ کوی.»

وَالَّذِينَ إِذَا دُكِرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخْرُجُوا عَلَيْهَا غَمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٤٣﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی کله چه پند ورکړی شی دوی ته په آیتونو د رب د دوی نو نه نسکورېږی پری (لکه) کانه او پانده (بلکه سر په سجده ږدی اوری ئی او پری عمل کوی)

تفسیر : او په نهایت فکر او تدبیر او غور سره ئی آوری او تری متأثرېږی او د مشرکانو په شان دوی د تیږی (گتۍ) بتان له خپلو ځانونو څخه نه جوړوی.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا ذُرِّيَّتًا مُّقْرَرَةً عَيْنٍ

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه وائی ای ربه ځمونږ وبښه مونږ ته (په فضل خپل سره) له ښځو ځمونږ څخه او له اولادو ځمونږ څخه (هغه څوک چه) یخوالی د سترگو ځمونږ پکښی راځی.

تفسیر : یعنی داسی ښځه او واړه راغنایت وفرمایه چه د هغو د لیدلو څخه ځمونږ سترگی یخی او رنی شی. او زړه مو خوشال شی او ظاهر دی چه د کامل مؤمن زړه هلته خوښ او خوشالېږی کله چه خپل آل او عیال د الله تعالیٰ په طاعت او عبادت کښی مشغول او لگیا وویښی، او ویی گوری چه د نافع علم تحصیل کوی. نو گرد (تول) دنیوی مسرتونه او نعمتونه وروسته له دغه دی.

وَجَعَلْنَا الْمُتَّقِينَ إِمَامًا ۝۴۲

او وگرځوه مونږ دپاره د متقیانو امام پیشوا.

تفسیر : یعنی داسی مو وگرځوی کله چه نور خلق پر مونږ پسی اقتداء وکړی متقیان او پرهیزگاران وگرځی حاصل ئی دا چه نه یواځی مونږ پخپل ذات مهتدیان شو بلکه د نورو دپاره هم هادیان وگرځو او ځمونږ کورنی په تقویٰ او طهارت کښی ځمونږ تابعان او پیروان شی.

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا نَحْوَةً وَسَلَامًا ۝

دغه کسان (موصوف په دغو صفاتو سره) جزا به ورکوله شی دوی ته په هسکو (اوچتو) مانیو (د جنت) په سبب د هغه چه صبر ئی کړی ؤ او وابه چولی شی پر دوی په دغه جنت کښی تحیت دعاء او سلام.

تفسیر : یعنی په جنت کښې به لوړی (اوچتی) درجی ورورسپړی او پرېشتی به دعاوی ورته کوی او سلامونه به وراچوی. او دوی ته به ښه راغلی وائی. او استقبال به ئی کوی. دوی به هم پخپلو منځونو کښې د ملاقات او لیدلو په اوقاتو کښې هم دغه د سلام او د تحیت دعائیه کلمات د یوه او بل د تکریم او اعزاز دپاره استعمالوی.

خَلِيدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٢٦﴾

همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښې ښه دی (دغه جنت) له جهته د ځای د قراری او له جهته د ځای د هستوګنې.

تفسیر : یعنی د داسې ځای هستوګنه که د لوړی مودی دپاره هم چاته میسره او په لاس ورشی خو لوی غنیمت او ښه نعمت دی حال دا چه دغه ځای خو د جنتیانو د دائمی اوسیدلو ځای دی.

قُلْ مَا يَعْبُؤْاِيَكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٢٧﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) نه کوی هیڅ پروا د تاسې رب څما که چیرې نه وی دعاء بلل ستاسې (الله ته په سختیو کښې) او په تحقیق تکذیب کړی دی تاسې (د رسولانو او د قرآن) پس ژر به شی (دا عذاب له تاسې سره جزاء د تکذیب) لازم.

تفسیر : یعنی تاسې ته ستاسې د نفعی او د نقصان خبرې در وښیې بنده ته ښائی چه له سره مغرور او بی باکه نشی ځکه چه پاک الله له سره د ده پروا نه لری. هو! که بنده الله جل جلاله ته التجاء او دعاء کوی نو الله هم پری رحم او کرم فرمائی. او که التجاء نه کوی. او ځان لوی او بی پروا ښکاروی نو د الله تعالی هغی سزا او پوښتنی ته منتظر اوسی چه عنقریب ورسره مخامخ کیدونکی دی.

﴿لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ : که چیرې نه وی دعاء بلل ستاسې الله ته په سختیو کښې نو په تحقیق تکذیب کړی دی تاسې د رسولانو او د قرآن پس ژر به شی دا عذاب له تاسې سره جزاء د تکذیب (لازم) یعنی هغه کافر چه حق ته ئی د دروغو نسبت کړی دی نو دغه تکذیب به عنقریب د ده د غاړې امیل گرځی او د هغه د سزا او د پوښتنی څخه به له سره خلاصی او نجات نه مومی. د آخرت ابدی هلاکت خو هرومرو (خامخا) د دوی دی لیکن په دنیا کښې به هم لو، دیر ربر (رحمت) او تکلیف او آفت دوی ته رسیدونکی وی. یعنی په جهاد، جنگونو او نورو کښې لکه چه د «بدر» په غزا کښې ئی د دغه تصادم او آفت نتیجه پخپلو سترگو سره ولیده.

تمت سورة الفرقان بعون الله المنان والله الحمد والمنه

سورة «الشعراء مكية الا آية ۱۹۷ ومن آية (۲۲۴) الى آخر السورة فمدنية وهى (۲۲۷) آية و (۱۱) ركوعا رقم تلاوتها (۲۶) تسلسلها حسب النزول (۴۷) نزلت بعد «الواقعة» د «الشعراء» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۹۷) آيته او له (۲۲۴) تر آخر د سورت پورى چه مدنى دى (۲۲۷) آيته (۱۱) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۶) او په نزول كښى (۴۷) سورت دى. وروسته د «الواقعة» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (زيات) مهربان ډير رحم والا دى.

طَسَّمَ ١ تِلْكَ آيَةُ الْكِتَابِ الْيُسْنِ ٢ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ ٣ أَلَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ٣

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه دى د كتاب ښكاره كوونكى (د حق له باطله او د حلال له حرامه) يعنى د دى كتاب اعجاز ظاهر او باهر دى. او احكام ئى واضح دى او د حق او باطل په منځ كښى بيلوونكى دى. ښائى چه ته هلاكوونكى د ځان خپل ئى (اى محمده)! په دى چه نه كيږى دوى مؤمنان.

تفسير : يعنى د دغو بدبختانو په غم كښى تاسى خپل ځان دومره مه كړئ! او مه پخسيږئ! آيا پر دوى پسى تاسى خپل ځان هلاكوئ؟! آخر زړه سوى او شفقت هم يو حد لرى.

إِنْ تَشَاءْ نَزَّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَافُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ٤

كه اراده وفرمايو مونږ نو نازل به كړو مونږ پر دوى له (طرفه) د آسمانه يو دليل (د قدرت) پس شى به ورميږونه د دوى هغه (دليل د قدرت) ته غاړه ايښودنكى.

تفسير : يعنى دغه دنيا د ابتلاء ځاى دى چه پكښى د بندگانو د انقياد او تسليم او د

سرکشی امتحان اخيست کيږي نو ځکه د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چه د هغوی اختیار سلب کړ شی که نه که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو کومه داسی آسمانی نښه به ئی ورښوولی وه چه د هغی په مقابل کښی به گردو (تولو) خلقو قهراً او جبراً خپلی غاری کيښودی. او دیرو لویو لویو مشرانو ته به هم د دی خبری قدرت او فرصت او موقع نه وی پاتی چه تری انکار او انحراف وکړی نو الله تعالیٰ داسی ونه کړه هو! هغه معجزی او نښی ئی ولیږلی چه د هغو په لیدلو انسان حق او حقیقت په آسانی سره پیژندلی شی او کله کله د هغه په مقابل کښی مغلوب هم شی. او د غاری کيښودلو څخه ځان ونښی ژغورلی. (بج کولی)

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

او نه راځی دوی ته هیڅ ذکر پند وعظ له (طرفه) د رحمان نوی مگر وی دوی له هغه (پند) څخه مخ گرځوونکی (او لا کلکیدونکی په کفر خپل).

تفسیر : یعنی د هغو خلقو په غم کښی چه تاسی اخته یی د دوی حالت دا دی چه هر کله رحمان جل جلاله پخپل رحمت او شفقت سره د دوی د ښیګنی (فاندی) او نیکی دپاره کوم پند او نصیحت لپری دوی هغه طرف ته نه متوجه کیږی. بلکه خپل مخونه گرځوی او تری تښتی او داسی راښکاره کوی لکه چه له کوم بد شی سره مخامخ شوی دی.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَاتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾

پس په تحقیق تکذیب وکړ دوی (د هغه ذکر یا د محمد) پس ژر به راشی دوی ته عواقب حقائق د هغه (خیز) چه وو دوی چه په هغه باندی به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی یواځی هم دغه معمولی اعراض نه دی بلکه له هغه سره لا تکذیب او استهزاء هم دی نو دوی به عنقریب په دنیا او آخرت کښی د خپلو اعمالو سزاء وگوری. نو بیا به د هغه خیز په حقیقت باندی په ښه شان سره وپوهیږی چه په کوم شی باندی چه مونږ مسخری کولی او ملندی (خندا) مو پری وهلی او تکذیب به مو کاوه هغه احکام الله حق او صحیح ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمَا أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ

ذُوْجِ كَرِيْمٍ ۝ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝

آیا نه گوری دوی غمکی ته چه (په خپل بالغه حکمت سره) شو مره زرغونه کړی ده مونږ په دغه (غمکه) کښی له هره قسمه هره دوله (طریقه) (جنس) گیاه ښه کثیر المنافع مخصوص شیان بیشکه په دغو (زرغونولو کښی) خامخا دلیل ښه ده (لویه د قدرت)، او نه دی زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی که دغو مکذبینو د دغی غمکی پر احوال غور او فکر چلولی وی چه د دوی تر پښو لاندی لویدلی ده نو د مبدأ او معاد په معرفت حاصلولو کښی به هغه د دوی دپاره کافی کیدلی شوی آیا دوی نه گوری چه له دغه ذلیلی، خواری او حقیری خواری څخه څرنگه عجیب، غریب او رنگ په رنگ گلان، میوی، دانی او قسم په قسم غلی او نور شیان تر یوه مضبوط اصول او د تکوین او نظام تر قوانینو لاندی پیدا کیږی؟، آیا دغه د دی خبری دلیل نه دی چه کوم لا محدوده قدرت او حکمت لرونکی صانع دغه له ښائست دک او سینکاری چمن دغه ښه او ښکلی گلان کرلی دی چه د هغه په واک (اختیار) او قبضه کښی د وجود او گردو (تولو) موجوداتو زمام او اختیار هم دی. او دی هم هغه ذات دی هر کله چه اراده وفرمائی هغه وړانولی هم شی. وروسته له وړانی د هغه دوهم غلی ودانی هم د ده په قدرت کښی ده بیا سره د دغو تکوینیه آیاتونو د پوهیدلو څخه وروسته ولی تاسی د دغو تنزیلیه آیاتونو تصدیق نه کوئ؟ آیا په دغه کښی څه اشکال باقی دی؟ هو! که ئی له سره نه منئ. نو دغه بیله خبره ده.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی الله خو داسی یو عزیز مقتدر او زبردست ذات دی چه د نه منلو په تقدیر علی الفور پر منکرینو عذاب هم لیږلی شی. مگر دی پخپله د خپل رحم او کرم له مخی په هغه کښی تأخیر کوی او دوی ته موقع ورکوی چه گوندی دوی ئی ومنی. وروسته د مکذبینو د عبرت دپاره د څو واقعاتو بیان فرمائی چه له هغو څخه دغه خبره ظاهریږی چه الله تعالی هغوی ته تر کومی اندازی پوری مهلت ورکړی و. کله چه علی رؤوس الاشهاد معلوم او ښکاره شو چه هغوی په هیڅ دول (طریقه) د حق او حقانیت منونکی نه دی نو بیا ئی زیاتره د دوی تباہ او برباد کړل. له هغوی ځنی ډومی د فرعونیانو قصه ده چه پخوا له دی نه په «الاعراف» او «طه» او په نورو سورتونو کښی بالتفصیل تیره شوی ده. او ښائی چه د هم هغو ځایونو په تفاسیرو کښی بیا ولوستل شی.

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ إِنَّ اثْنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَإِنَّكَ لَأَنَّكَ كَتَبْتَ فِي الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿١١﴾

او (یاد کره) هغه وقت چه غږ وکړ رب ستا موسی ته داسی چه ورشه هغه قوم ته چه ظالمان دی (یعنی) قوم د فرعون ته (چه دیر ظلمونه کوی)، آیا نه ویریږی دوی له (الله).

تفسیر : یعنی ای موسی! ته لاړ شه! دوی د الله تعالی له قهره وویروه!.

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي
فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ﴿١٣﴾

وویل موسی ای ربه غما بیشکه زه ویریږم له دی نه چه نسبت د دروغو به وکړی (دوی ماته) او بل تنگیږی سینه غما (له تکذیبه د دوی) او (بل) نه چلیږی ژبه غما (صافه خلاصه په وقت د تبلیغ کښی) پس ولیږه (جبریل په وحی سره) طرف د هارون ته.

تفسیر : یعنی قبطیان به غما د پوره خبری د آوریږلو څخه لا له پخوا غما په دروغجنولو باندی خوله پرانیځی او په هغه مجلس کښی به می هیڅوک تائید کوونکی نه وی ممکن دی چه په دغه وقت کښی زه ملول او حزين شم او فکر او طبیعت می خراب شی. او په زړه کښی می خفگان او تنگی راشی او ژبه می چه لکنت او بندش هم لری د زړه د دغه تنگی څخه لا پکښی زیات نیونه او بندیدل څرگند (ښکاره) شی. نو که غما د تقویت او تائید دپاره غما وزیر او ملگری هارون وگرځوی نو ستا زیات لطف او مهربانی به وی ځکه چه هغه لما غنی فصیح اللسان دی.

وَلَهُمْ عَلَىٰ ذُنُوبٍ فَلَخَافُوا أَنْ يُقْتَلُوا ۖ ﴿١٤﴾

او (بل) شته دوی لره پر ما (دعوی د یوی) گناه پس ویریږم له دی نه چه مړ

به می کری.

تفسیر : یعنی د یوه قبطنی د وینی دعوی چه د هغه تفصیل به د القصص په سورت کښی راځی پر ما باندی دائره ده نو زه ویریوم چه پخوا له دعوت او تبلیغه ځما کار تمام نه کری چه دغه خو هم هغه سړی دی چه ځمونږ یو قبطنی ئی وژلی ؤ او راځنی تجتیدلی ؤ. نو په دغه تقدیر سره به زه د تبلیغ فرض څرنگه اداء کری شم؟.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبْ بِالْإِنِّ إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمْعُونَ ﴿١٥﴾

و فرمایل (الله موسی ته) نه ده داسی (مه داریږه! نه دی شی وژلی) پس لاړ شی تاسی دواړه په ښکاره ؤ معجزو ځما بیشکه چه مونږ له تاسی سره یو اوریدونکی (ستاسی د سوال ؤ جواب هم).

تفسیر : یعنی قبطیان به څه مجال لری چه تاته لاس در وړی شی. ورځه! د خپلی استدعاء سره سم هارون علیه السلام هم له خپله ځانه سره بوځه! او ځمونږ له درکړی معجزی او نښی سره ورشه! کله چه د قدرت لوئی نښی له تاسی سره شته نو ولی به ویریږئ؟ نښی لا څه کوئ چه زه پخپله هم پر هره موقع کښی له تاسی سره موجود یم او د دواړو خواؤ خبری او اتري هم آورم.

فَأْتِيَ فِرْعَوْنَ فَقَوْلَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٧﴾

پس ورشئ دواړه فرعون ته نو ووايئ بیشکه چه هر یو ځمونږ رسول استاځی د رب د عالمیانو یو په دی خبره باندی چه ولیږه ته (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب شام ته)،

تفسیر : د بنی اسرائیلو وطن د حضرت ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د شام ملک ؤ. د حضرت یوسف علیه السلام په سبب دوی مصر ته راغلل هلته ئی یو مدت تیر کړ. اوس د الله تعالی اراده داسی وشوه چه دوی ته بیرته هم هغه د شام ملک ورکړی. خو فرعون دوی نه پریښودل چه شام ته لاړ شی ځکه چه له دوی ځنی به ئی د مریانو په شان کار اخیست. او حضرت موسی علیه السلام د بنی اسرائیلو د آزادی او خپلواکی طالب ؤ.

قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾

نو وویل (فرعون موسیٰ ته) آیا تربیت نه و کړی مونږ د تا په (کورونو) خپلو کښی په دی حال کښی چه وړکی هلک وی او تیر کړی و تا په مونږ کښی له عمره خپله خو کاله (چه دیرش و).

تفسیر : یعنی ته هم هغه نه ئی چه په دیر ناز او نعم ځمونږ په کور کښی ستا پالنه او روزنه شوی وه؟ او ځمونږ په لاس کښی وړکی لوی شوی وی اوس ستا دماغ دومره لوی شوی دی چه له مونږ څخه داسی مطالبات کوی او خپل مشرتوب پر مونږ ثابتوی.

وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الْبِئْسَ فَعْلَتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

او بل کړی و تا کار خپل هغه کار چه کړی و تا (یعنی ځما قبطی خباز دی وژلی و) حال دا چه ته (ای موسیٰ) له ناشکرانو څخه ئی.

تفسیر : په دومره کلونو کښی دی داسی دعوی نه کوله کله چه له دی ځایه څو شپې د باندی لاړی او اوس چه بیرته راغلی نو د رسالت دعوی کوی؟ او ځمونږ هغه گړد (تول) احسانات دی هیر کړل او اوس دی د نبوت په دعوی لاس پوری کړی دی په هغه وقت کښی ته هم (العیاذ بالله) له هم دغو خلقو ځنی یو سری وی چه نن ورځ هغو گړدو (تولو) ته کافران وائی.

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا أَنَا مِنَ الصَّالِينَ ﴿٢٠﴾

وویل (موسیٰ فرعون ته) چه کړی و ما دغه کار په هغه وقت کښی چه وم زه له خاطیانو نابوهانو.

تفسیر : په دی چه مړ به شی په یوه سوک ځما یعنی ما هغه قبطی په عمد سره نه دی وژلی په خطاء سره ځما په یوه سوک سره مړ شو. زه که پوهیدی چه دی ځما په یوه سوک سره مړی نو ولی به می تادیب ورکاوه : ﴿ قَوْلُهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ ﴾ (القصص ۲ رکوع ۱۵ آیت ۲۰) جزء

فَقَرَّرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١١﴾

پس وتبنتیدم زه له تاسی کله چه وویریدم زه له تاسی پس وباینه ماته رب عُمَا حکم علم فهم او وگرځولم (دغه الله) زه له رسولانو څخه.

تفسیر : یعنی بیشکه چه زه وویریدم او له دی ځایه وتبنتیدم لیکن د الله تعالیٰ دا منظور ؤ چه ماته پخپل فضل او مرحمت سره نبوت او حکمت مرحمت کړی، او د رسالت په کرامت سره می سر لوری (اوچت) او ممتاز گرځوی. او ستا په لوری می درولپړی دا دی چه زه په امر د الله سره درغلی یم چه تاته سمه صافه لیاره دروښیم. او دغه څه اظهارات چه تاسی وکړل دغه گرد (تول) عُمَا د صداقت دلیل دی چه هغه سری چه ستاسی له ویری تبنتیدلی ؤ بیا څرنګه داسی بی خوفه او بی خطر د ستاسی په مخ کښی نیغ ولاړ دی؟

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنَّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَدْتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٢٢﴾

او (آیا) دغه (تربیت) یو نعمت دی چه احسان ئی کوی پر ما باندی (چه هغه ستا له شفقت نه ؤ بلکه له دی جهته ؤ) چه مریونه کړی دی ؤ بنی اسرأئیل (اولاده د یعقوب).

تفسیر : یعنی عُمَا د وړوکوالی د پالنې احسان راڅرګندول (ښکاره کول) تاته ښه نه ښکاری. آیا د یوه اسرائیلی وړوکی پالنه او تربیت د دغی خبری جواب کیدی شی چه تا گرد (تول) د بنی اسرائیلو قوم له ازادی او خپلواکی څخه محروم گرځولی دی او له دوی سره د بندګانو او مریانو په شان سلوک کوی. بالخصوص چه د دغه وړوکی پالنه هم ستا د هغو زده چاودونکیو مظلومو او تیرویو په سلسله کښی واقع شوی وه که تا هغسی ظلم او تیری نه کولی او گرد (تول) بنی اسرائیلی هلکان دی نه وژلی ولی به می مور ژوندی په تابوت کښی غورځولم؟ او بیا هغه تابوت ئی ولی په سیند کښی لاهو کاوه او ولی به زه ستا حرم سرای ته رسیدم؟ د دغو حالاتو له تصویره تاته داسی احسان له څرګندولو (ښکاره کولو) څخه شرم او ننگ پکار دی او صافه خبره خو دا ده هغه الله تعالیٰ چه عُمَا تربیت او پالنه ستا په شان د یوه دښمن کره کړی ده هم هغه الله می نن ورځ ستا د خیر غوښتلو او لیار ښوولو دپاره خپل رسول په شان گرځولی او لیولی یم.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَارِبُ الْعَالَمِينَ ﴿۲۳﴾

وویل فرعون (موسیٰ ته) او خه غیز دی رب د عالمیانو ؟ .

تفسیر : یعنی موسیٰ علیه السلام د (فقلوا إنا رسول رب العالمین) په امتثال خپل ځان ئی د رب العالمین رسول وباله د ده په مقابل کښی فرعون د جحود، تعنت، ضد او عناد له لیاری وویل چه (العیاذ بالله) رب العالمین خه شی دی؟ سره ځما له وجوده د بل کوم رب نوم اخیستل خه معنی لری؟ ځکه چه د دی ازلی شقی دعوی د خپل قوم په مخ کښی داسی وه: «ما علمت لکم من اله غیری» زه ما سواء له خپل ځانه بل کوم معبود تاسی ته نه پیژنم او «انا ربکم الاعلیٰ»: زه یم ستاسی لوی پروردگار» لکه چه د ده قوم به ځینی له انتهایی جهل او بلادت، او ځینی له خوفه او طمعی د ده په عبادت کښی لگیاء ؤ. اگر که په خپل زړه کښی دغه ملعون هم د الله په وجود یقین لرلو لکه چه له ﴿لَقَدْ عَلِمْتَا أَنَّا نَزَلْنَا فِي الْآلِ الْأَرْبَابِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَلْوَةٍ﴾ څخه ظاهری دی جزء ۱۵ سورة (بنی اسرائیل ۱۲ رکوع) ۱۰۲ آیت .

قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنتُمْ مُوقِنِينَ ﴿۲۴﴾

وویل موسیٰ (په جواب د فرعون کښی) چه رب العلمین رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو کښی دی که چیری یی تاسی یقین کوونکی (نو ایمان پر راوړئ).

تفسیر : یعنی د آسمان او د ځمکی گرد (تول) شیان چه د هغه لوی ذات تر اداری او تربیت لاندی دی هم هغه رب العلمین دی که ستاسی په قلوب کښی پر کوم شی باندی د یقین راوړلو استعداد موجود وی نو انسانی فطرت له گردو (تولو) ځینی پخوا پر دغه رب العلمین د یقین کولو دپاره کافی دی.

قَالَ لَيْسَ حَوْلَهُ إِلَّا سَمْعُونُ ﴿۲۵﴾

وویل (فرعون) دپاره د هغو (مشرانو) چه چاپیر ؤ له ده سره چه آیا نه اورئ تاسی (دغه جواب د ده چه نه دی موافق له سواله سره)

تفسیر : فرعون عمداً او په قصد سره غوښته چه خبره ګډه وده او تالا کړی نو د خپل خوالی

او موالی د تیزولو او تحضیض ورکولو دپاره او د موسی علیه السلام د خبری د خفیقولو دپاره
ئی داسی وویل «آورئ چه موسیٰ څومره له کاره لری خبری کوی؟ آیا له تاسی ځنی به کوم یو
تصدیق کوی چه ماسواء له مانه په آسمان او ځمکه کښی بل کوم رب شته؟»

قَالَ رَبُّكُمْ رَبُّ الْاَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العالمین) رب د تاسی دی او رب د پلرونو
د تاسی دی چه ږومی و.

تفسیر : یعنی ای احمقانو زه چه د کوم رب العالمین ذکر کوم هغه داسی یو لوی ذات دی چه
ستاسی او ستاسی د پلرونو او نیکه گانو پیدا کوونکی دی څه وقت چه ستاسی بوی او تخم هم
نه و ده په هغه وقت کښی هم د ځمکی او آسمان تربیت او تدبیر کاوه.

قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي ارْسَلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٣٨﴾

وویل (فرعون) بیشکه رسول ستاسی دغه چه لیږلی شوی دی تاسی ته خامخا
مجنون لیونی دی.

تفسیر : یعنی (العیاذ بالله) یو لیونی ئی رسول گرځولی او لیږلی ئی دی چه دی نه یواځی
مونږ بلکه ځمونږ پلرونه او نیکه گانو ته هم بد وائی او ځمونږ د دغه شوکت او حشمت څخه لږ
څه هم نه متأثر کیږی او نه ئی تری سترگی سوځی. نو معلومیږی چه د ده دماغ او ماغزه بالکل
له عقل څخه عاری شوی دی.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣٩﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العالمین) رب د مشرق او (رب د) مغرب
او (رب د) هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو کښی دی که
چیری یی تاسی چه څه قدر عقل کولی شی (نو ایمان راوړئ په وحدانیت د
الله).

تفسیر : حضرت موسیٰ علیه السلام بیا یوه داسی خبره وکړه لکه چه حضرت ابراهیم علیه
السلام د نمرود په مقابل کښی کړی وه. یعنی رب العالمین هغه ذات دی چه د مشرق او مغرب

مالک دی او د گردو (تولو) ستوریو د طلوع او غروب تدابیر په یوه ټینگ او مضبوط نظام موافق کوی.

که په تاسی کښی لږ څه عقل او پوه وی نو په دغه باندی پخپله هم پوهیدی شی چه د دغه عظیم الشان نظام قائم ساتونکی ما سواء له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک نشی کیدی. آیا پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک د دی خبری قوت او قدرت لری چه د دغه نظام انتظام په دومره مضبوطی او اهتمام سره وکری شی؟ یا ئی د یوی دقیقې (شیبی) لپاره مات یا معطل یا بدل کړی؟ د دغی وروستنی خبری د آوریډلو څخه فرعون بالکل متحیر او مبهور شو او د مباحثی او مجادلی څخه ئی مخ واړاوه او په ویرولو او ډارولو سره ئی خپله خوله وسپړله لکه چه وروسته له دی نه راځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: «حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ د قدرتونو د ښوولو دپاره یوه خبره کوله. او فرعون په منځ کښی خپلو سردارانو ته تحضیض ورکاوه او دوی به ئی سرانول (پوهول) چه پری یقین ونه کړئ».

قَالَ لَئِنْ أَخَذْتُ الْهَاجِرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٣٩﴾

ووېل (فرعون موسیٰ ته) قسم دی که چیرې ونیو تا خدای غیر له مانه (بل څوک) نو خامخا وبه گرځومه زه هر ورو (خامخا) تا له بندیانو څخه.

تفسیر: په دغه ځلی فرعون خپل مطلب په صافو الفاظو سره ښکاره کړ چه دلته په مصر کښی بل هیڅ یو خدای نشته. که پرته (علاوه) له ما ځنی د بل کوم معبود حکومت ومنلی شی نو په یاد ئی ولرئ چه دغسی نورو خدای منونکیو دپاره څما بندی خانه تیاره ده.

قَالَ أَوْ لَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾

ووېل (موسیٰ فرعون ته) آیا (نه کوی باور په الوهیت د الله) اگر که راوېم زه تاته دلیل یو شی ښکاره (دلیل ښکاره کونکی)

تفسیر: یعنی پخپله دغه فیصله کښی اوس تلوار مه کوه!، دغه خو ستا د خبری جواب ؤ اوس خو لږ هغه ښکاره معجزی هم وگوره چه په هغو سره د الله تعالیٰ قدرت او ځما صداقت دواړه در څرگندیږی (ښکاره کیږی). ښه که زه داسی ښکاره معجزی هم وښیم. بیا به هم ستا فیصله هم دغه وی.

قَالَ فَاتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۳۱﴾ فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿۳۲﴾
وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضٌ أَمْلٌ لِلنَّظَرِیْنَ ﴿۳۳﴾ قَالَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنَّ هٰذَا السَّحَرُ
عَلَيْكُمْ ﴿۳۴﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿۳۵﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) پس راوړه هغه (ښکاره دلیل) که ئی ته له صادقانو
رښتیا ویونکیو (په دعوی خپله کښی) پس وغورځوله (موسیٰ) همسا خپله پس
ناڅاپه په دغه وقت کښی وه هغه یو ښامار ښکاره ظاهر او راوئی ایست لاس
خپل (له دننه د گریوان خپل) پس ناڅاپه دغه (لاس) ؤ تک سپین (نظر د)
کتونکیو ته نو وویل (فرعون) اشرافو (د قوم) ته چه چاپیر د ده (ناست ؤ)
بیشکه دغه (سری) خامخا ساحر (کوډگر) دی ډیر پوه اراده لری د دی چه
ویاسی تاسی له ځمکی (وطن) ستاسی په سحر (کوډو) خپل پس څه (امر
حکم مشوره) راکوئ تاسی (ماته د موسیٰ په باره کښی)

تفسیر : فرعون چه تر اوسه پوری د خدائی مدعی ؤ اوس داسی وارخطا او بدحواسه شوی دی چه
له خپلو مریانو، نوکرانو، او د ده په زعم له خپلو بندگانو څخه مشوری غواړی. او دی ته حاضر
دی چه د هغو پر ښوونه تگ هم وکړی.

قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ خَبْرِينَ ﴿۳۶﴾ يَا تُوَكُّلُ ﴿۳۷﴾
سَحَارِ عَلِيمٌ ﴿۳۸﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿۳۹﴾

وویل (مشرانو) تاخیر ورکړه (کار د) دغه (موسیٰ) ته او ورور د ده
(هارون) ته او ولیړه په ښارونو کښی راتولونکی (محصلان) چه راولی تاته هر
ښه ساحر (کوډگر) ښه پوه هښیار پس راتول کړل شول ساحران وعدی د
ورځی معلومی ته (چه څانښت د ورځی د جشن ؤ)،

تفسیر : یعنی د اختر ورځ د څانښت په مهال(وخت) .

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٨﴾ لَعَلَّكُمْ أَنْتُمْ السَّحَرَةُ إِنَّ
كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٣٩﴾

او وویل شو دپاره د خلقو چه آيا یی تاسی یو غای کیدونکی (دغی معلومی ورغی ته بلکه گرد (تول) سره راتول شی!) بنائی چه مونږ متابعت (قبول) کرو (لیاری د) ساحرانو که چیری شول دوی هم دوی غالبان بریالیان (پر موسی).

تفسیر : یعنی پر تولو لازم دی چه هلته یو غای شی. مونږ قوی هیله (ارزو) او امید لرو چه غمونږ کودگران به بریالیان (کامیاب) شی. نو هله به د موسی د مغلوبیت او د ماتی د ښه ښکاره کولو دپاره د خپلو کودگرانو په لپاره غو. گواکی د دغی خبری اظهار مقصود ؤ چه په دغه کښی مونږ له خپله غانه څه غرض او مقصد نه لرو. کله چه په مقابله کښی غمونږ پله درنه وخته نو بیا انصافاً هیڅوک حق نه لری. او نشی کولی چه غمونږ له طریقی څخه منحرف شی.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ الْفِرْعَوْنُ إِنَّ لِي الْكَوْنُ إِنَّ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾
قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤١﴾

پس کله چه راغلل ساحران (کودگران) وویل دوی فرعون ته آيا په تحقیق وی به مونږ ته خامخا څه اجر (مزدوری) که چیری شو مونږ هم دا مونږ غلبه کوونکی بریالیان). نو وویل (فرعون کودگرانو ته) هو! (تاسی لره اجر شته او علاوه پر هغه) بیشکه چه ستاسو په دغه وقت کښی خامخا له مقربانو (مصاحبانو غما یی!).

تفسیر : یعنی نه یواځی مالی انعام او اکرام به درکړم بلکه تاسی به غما د خاصو مصاحبانو په ډله کښی هم داخلیرئ. د دغو آیتونو مفصل بیان د «الاعراف» او د «طه» په سورتونو او نورو ځایونو کښی پخوا لیکلی شوی دی. کله چه ساحران د جشن په ورځ د گردو (تولو) خلقو په مخکښی میدان ته راغلل او د نندارو کوونکیو صفونه وتړل شول نو.

قَالَ لَهُمْ مُوسَى الْقَوْمَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿۳۲﴾

وویل دغو (کودگرانو) ته موسی وغورځوئ تاسی هر هغه څیز چه تاسی
غورځوونکی بیئ (د هغه).

تفسیر : یعنی څه وقت چه کودگرانو وویل چه ای موسی علیه السلام ته دی خپله همسا رومبی
غورځوئ یا ئی مونږ وغورځوو؟ حضرت موسی علیه السلام د دوی په جواب کښی وفرمایل چه:
«تاسی ئی رومبی وغورځوئ! او خپل پوره زور او قوت هم پکښی صرف کړئ!».

فَالْقَوَا جِبَا لَهُمْ وَعَصِيَّهُمْ وَقَالُوا بَعْزَةُ فِرْعَوْنَ إِنَّ النَّحْنَ الْغَلْبُونَ ﴿۳۳﴾

پس وغورځول (کودگرانو) پری خپل او همساگانی خپلی او وویل
(کودگرانو) په عزت (اقبال) د فرعون بیشکه مونږ خامخا هم دا مونږ یو
غالبان (بریالیان).

تفسیر : غښو «بعزة فرعون» د قسم په معنی اخیستی دی یعنی د فرعون پر اقبال قسم خورو
چه هم دا مونږ بریالیان (غالبان) کیږو!.

فَالْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿۳۴﴾

بیا وغورځوله موسی همسا خپله پس ناڅاپه هغی (همسا) ونغردل (ښوی تیر
کړل) هغه (ماران) چه (ساحرانو) په دروغو جوړ کړی ؤ.

تفسیر : شیخ اکبر لیکلی دی چه هم هغه پری او همساگانی چه کودگرانو هغه د مارانو په
شکل راڅرگندولی (راښکاره کولی) تشی توری پاتی شوی د موسی علیه السلام همسا دغه تول
شیان یوه گوله کړل او له خپل ستونی (حلقه) څخه ئی ښوی تیر کړل.

فَالْقَى السَّحَرَةُ سِجْدِينَ ﴿٣٧﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٨﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿٣٩﴾ قَالَ آمَنُكُمْ لَهُ
قَبْلَ أَنْ أَذِنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ لَا يَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ
وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا وَصَلَتْكُمْ أَجْصَعِينَ ﴿٤١﴾

پس وغورغول شول پرمخی ساحران سجده کوونکی (الله ته) (وویل ساحرانو) ایمان راوړی دی مونږ په رب د عالمیانو رب (پالونکی) د موسی او (رب) د هارون وویل (فرعون ساحرانو ته) آیا ایمان راوړ تاسی په دغه (موسی) پخوا له هغه چه زه اذن (اجازه) ورکړم تاسی ته (د ایمان راوړلو په ده) بیشکه دغه (موسی) خامخا مشر دی ستاسی هسی (مشر) چه ښوولی ئی دی تاسی ته سحر (کوډی) پس خامخا ژر به عالمان شی (په جزاء د عمل خپل)، خامخا زه به پری کړم لاسونه د تاسی او پښی د تاسی سره مخالفی (ښی لاس او کینه پښه یا عکس د دی) او خامخا وبه غږوم (غږوند به کړم) پر دار هرومرو (خامخا) تاسی ټول (چه مړه شی او درنه عبرت واخلي نور).

تفسیر : یعنی موسی علیه السلام ستاسی لوی ښوونکی دی تاسی پخپلو منځونو کښی سره روغه کړی ده او داسی مو سره ټاکلی (مقرر کړی) او غوټه کړی ده چه مونږ به داسی کوو او وایو. او ته داسی ووايه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: چه ستاسی مشر وویل رب ته یعنی موسی علیه السلام او تاسی د یوه استاد شاگردان یی والله اعلم.

قَالُوا أَضِیْرُاْنَا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٤٢﴾

وویل (ساحرانو) نشته ضرر مونږ ته په دی کښی ځکه چه بیشکه مونږ رب خپل ته بیرته راتلونکی یو.

تفسیر : یعنی په هر حال وروسته له مرګه هرومرو (خامخا) د الله تعالی حضور ته بیول کیږو په داسی موت سره مونږ د شهادت درجه مومو. دغه گرد (ټول) مضامین د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوستل شی.

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا إِنَّ كُنَّا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾

(او بل ځکه چه) بیشکه مونږ طمع هیله (امید) لرو د دی چه وښی مونږ ته رب ځمونږ گناهونه ځمونږ له جهته چه یو مونږ (په دغو حاضرینو کښی) پرومبی د ایمان راوړونکیو.

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام له دعوت او تبلیغ څخه وروسته د دغی لوی مجمع په محضر او د ظالم فرعون په مخ کښی له گردو (تولو) څخه پرومبی مونږ د حق د قبولیت اعلان وکړ. له دی نه داسی هیله (ارزو) او امید کیږی چه الله تعالی به ځمونږ پخوانی گرد (تول) تفصیرات معافوی..

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي ۖ إِنَّكَ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾

او وحی (حکم) ولیږه مونږ طرف د موسی ته داسی چه د شپي بوځه بندگان ځما (بنی اسرائیل بحر ته) بیشکه چه تاسی پسی به درشی (فرعون سره له فرعونیانو).

تفسیر: یعنی څه وقت چه فرعون له یوی اوږدی مودی پوری سره د ویلو او پوهولو او د قدرت د نشو د لیدلو هم ایمان رانه وړ، او حق ئی ونه مانه، او د بنی اسرائیلو د ایذاء او ضرر او ربرولو (تکلیفولو) څخه ئی لاس وانخیست نو مونږ موسی علیه السلام ته حکم ورکړ چه د شپي له مخی ته سره له قوم خپل له دی ځایه د هجرت په نیت ووځی!، او خبردار اوسئ! چه فرعونیان به هم په تاسی پسی درځی او ستاسی تعقیب به په شدت سره کوی ښائی چه تاسی تری ونه ویریرئ!.

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشُرُومَةٌ ۖ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾

پس ولیږل (فرعون) په ښارونو کښی (یعنی ښارونو ته محصلان) راتولونکی (د لښکر). ترڅو چه گرد (تول) قبطیان تول کړی او د سبطیانو (بنی اسرائیلو) تعاقب وکړی. (او وویل فرعون) چه بیشکه دغه (بنی اسرائیل) خامخا یوه ډله ده ډیر لږه.

تفسیر: یعنی د دغه وړوکی جمعیت له لاسه مونږ پکو (تنګ) شوی یو حال دا چه د دوی

هستی هیخ شی ده او د دوی موجودیت مونږ ته هیخ وقعت او اهمیت نه لری. او نه دوی ځمونږ د جنگ او د مقابلی قوت او توان لری. دغه خبری ئی د دی دپاره کولی چه د ده قوم په جوش او غیرت راشی.

وَأَنَّهُمْ لَنَا الْغَاطُونَ ﴿٥٥﴾

او بیشکه چه دغه (سبطیان) له مونږ زړه سوی (لرمون خوړین) دی.

تفسیر : یا مونږ په قهر او غصه راوولی یعنی کوی داسی کارونه چه مونږ پر دوی په قهر شو معلوم دی چه بدبختی او شقاوت دوی په دغه اړولی دی چه ځمونږ قهر او غضب ځان ته وگتی.

وَأَنَا الْجَبِيْعُ حُذِرُونَ ﴿٥٦﴾

او بیشکه مونږ خامخا ټول (قبطیان مجرب محتاط یو او له دغو سبطیانو نه) په خطر ویره کښی یو.

تفسیر : نو د دغی هری ورځنی خطری بیخ او بنست (بنیاد) ایستل او دائمی قلع او قمع ئی په کار ده او راځی چه یو ځلی ئی له منځه ورکړو. ځینو مفسرینو د دی ترجمه داسی کړی ده چه «ځمونږ لاؤ لښکر او جمعیت خورا ډیر دی چه گرد (ټول) سره مسلح، مجرب او محتاط دی» نو دغه الفاظ به د تشویق تحضیض او زړه ورتوب دپاره وی والله اعلم. نو وفرمایل الله تعالی جل واعلی شانه واعظم برهانه.

فَاخْرِجْنَاهُمْ مِّنْ جَدَّتِ وَعَيُونِ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزِ وَمَقَامِ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ وَأَوْثَرْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾

پس ویستل مونږ دغه (قبطیان) له باغونو او (له) چینو او (له) خزانو او (له) مقام عمده (ښو ځایونو) نه هم داسی (وکره مونږ له قبطیانو سره) او په میراث مو ورکړل دغه (تیر شیان) بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته.

تفسیر : «کذلک» یعنی په دی ډول (طریقه) قبطیانو کور کهول، مال دولت باغونه او کښتونه

(فصلونه) پرېښودل او گرد (تول) سره يو غای د بنی اسرائیلو په تعاقب ووتل چه بیا بیرته گرځیدل د هغوی په برخه نشو. گواکي په دغه تدبیر سره الله تعالی دوی د باندی وشرل. یا خو دغه باغونه او چیني او خزانی او ښه غایونه او نور شیان وروسته له هغه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی دی. یا خو یوه موده وروسته له دی نه د حضرت سلیمان علیه السلام په عهد کښی څه وقت چه د مصر مملکت هم د ده په سلطنت کښی شامل شو. والله اعلم. پخوا له دی نه د دی په متعلق اختلافات تیر شوی دی.

فَاتَّبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿١٠﴾ فَلَمَّا تَرَأَّى الْجَمْعُ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّ الْمَدْرُكُونَ ﴿١١﴾

پس وروسته د دغو (سبطیانو) لارل دغه (قبطیان او ورسیدل) هغوی ته په وقت د ختلو د لمر پس کله چه سره ولیدل دغو دواړو لښکرو (یو له بله سره) نو وویل ملگریو د موسی چه بیشکه مونږ خامخا موندلی شوی یو (نیولی شوی یو) له جانبه د (قبطیانو).

تفسیر : یعنی د قلزم د بحیری (احمری بحیری) غندی (غاری) ته ورسیدل بنی اسرائیل په دغه فکر کښی ؤ چه په څه ډول (طریقه) له دغه سینده پوری وځی چه د شا له طرفه د فرعونیانو لوی لښکر د فرعون په مشرتوب ورپسی ورسید. اسرائیلیان له دغه وضعیت څخه چه له یوه طرفه ډانگ او له بل طرفه پړانگ ؤ ډیر سخت وویریدل. او موسی علیه السلام ته ئی وویل چه اوس به مونږ د فرعونیانو له لاسه څرنګه نجات وموندلی شو چه ډراندی سمندر او وروسته دغه لوی لښکر دی چه په ډیر قوت او قدرت او زور ؤ شور سره راځی؟.

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿١٢﴾

وویل (موسی سبطیانو ته) چه نه ده داسی بیشکه له ما سره رب ځما دی په نصرت او اعانت ژر به وښی ماته (لیاره د نجات)

تفسیر : یعنی له سره مه ویریئ! د الله تعالی پر مواعیدو ډاډه او مطمئن اوسئ! ځکه چه د الله تعالی نصرت او حمایت له مونږ سره دی! الله جل جلاله به هرومرو (خامخا) د نصرت او حمایت کومه لیاره مونږ ته راوباسی امکان نه لری چه مونږ به دښمنان ونیولی شی.

فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ
فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فَرَقٍ كَالطُّورِ الْعَظِيمِ ﴿١٧﴾

پس وحی (حکم) و کر مونږ موسی ته داسی چه ووهه ته په همسا خپلی بحر
(د قلزم یا د نیل پس ده وواکه)، پس وچاود (بحر دولس توتی شو) پس شوه
هره برخه (یوه توته جلا جدا) شوی هسکه (اوچته)) لکه اوږد لوړ (اوچت)
غر (به هسکوالی (اوچتوالی)).

تفسیر : اوبو ډیر زیات ژور والی درلود (لرلو) له دولسو ځایونو څخه وچاودیدلی غیږی شولی او پکښی وچی کلکی لیاری جوړی شوی او د بنی اسرائیلو د دولسو قبیلو دپاره بیلې بیلې لیاری پکښی سازی شوی. او په منځ کښی د اوبو لوی لوی دیوالونه د لویو لویو غرونو په شان ودریدل (کذا فی موضح القرآن).

وَأَرْزَقْنَاهُمُ الْآخِرِينَ ﴿٩٦﴾ وَاجْتَبَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٩٧﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخِرِينَ ﴿٩٨﴾ ط

او بیا رانژدی کړل مونږ دغه ځای ته هغه نور (یعنی قطیان) او نجات ورکړ
مونږ موسیٰ او هغو (سبطیانو) ته چه له ده سره ؤ (له غرقه) ټول بیا غرق
کړل مونږ هغه نور (یعنی قطیان)

تفسیر : یعنی فرعونى لښکر هم نژدى ورسيد او په بحر کښى ئى جوړى شوى ليارى وليدلى نو دوى بى له کوم فکر او انديښنى په بنى اسرائيلو پسى د اوبو په هغو لويو لويو کوڅو کښى سره ورننوتل کله چه فرعون او مگرد (تول) فرعونى لاؤ لښکر د بحر منځ ته ورسيدل نو على الفور د الله تعالى په حکم له دواړو خواؤ د اوبو غرونه پرى ونيدل او تولى اوبه سره يو ځاى شوى او دوى يکښى مغروق شول. دغه قصه پخوا له دى نه هم ليکلى شوى ده .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

بیشکه په دغه (غرق د قبطیانو کښی) خامخا لوی دلیل دی (د عبرت او د قدرت حُمونیز) او نه ؤ اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی کله چه د هغوی غځه دیرو کسانو حق ونه مانه نو په آخر کښی قدرت دغه ښه وربکاره کړه چه په هغی کښی د صادقینو او مکذبینو انجام په هم دغه دنیا کښی بیل بیل ښکاره او جلا (جدا) شی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

او بیشکه رب ستا خامخا هم هغه دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : دغی ئی ځمونږ رسول الله ته اورولی دی چه د مکی معظمی فرعون ابوجهل او فرعونیان کفار د قریش به هم په مسلمانانو پسی جنگ ته راوځی بیا به له وطن غځه د باندی تباہ کیږی د «بدر» په ورځ لکه چه فرعون په رود نیل یا بحیره قلزم کښی تباہ شول (موضح القرآن).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٢٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَمَظَلُّ لَهَا عَافِيَةٌ ﴿٣١﴾

او ولوله (ای محمده!) پر دغو (کفارو د مکی) خبر (قصه) د ابراهیم! کله چه ئی وویل پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل ته چه د څه څیز عبادت کوئ تاسی (یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟) نو وویل دوی عبادت کوو د بتانو پس همیشه اوسو دوی ته ورنژدی کیناستونکی (عابدان).

تفسیر : یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟ دغه د ابراهیم علیه السلام سوال و نمرودیانو په جواب کښی ورته داسی وویل چه ته ځمونږ معبودان نه پیژنی؟ چه په داسی تحقیر سره ئی پوښتنه کوی. مونږ تل د دغو بتانو عبادت کوو او ځمونږ په زړونو کښی د دوی دومره عقیدت او وقعت شته چه د شپي او د ورځی دوی ته د مجاورانو په شان معتکف ناست یو.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكَ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٣٢﴾

وویل (ابراهیم) آیا اوری (دغه بتان بلنه) د تاسی کله چه ئی بولی تاسی.

تفسیر : یعنی سره له دومره نارو او سوړو وهلو آیا دوی ستاسی خبری اوریدلی شی؟ که ئی نه آوری لکه چه د دوی له جمادیت څخه ښکاره ده نو دغه بلل او ناری وهل چتی (فضول) او بیکاره دی.

أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يُضُرُّونَ ﴿٣٧﴾

یا څه نفع رسوی تاسی ته (چه ئی عبادت وکړئ) یا ضرر در رسوی (که ئی عبادت ونه کړئ).

تفسیر : آیا د دوی د عبادت کولو څخه څه گټه (فائده) او د نه عبادت کولو څخه څه نقصان دررسولی شی؟ ظاهره او ښکاره خبره ده هغه شی چه له خپله ځانه یو مچ هم نشی شرلی هغه به نورو ته څه نفع یا نقصان ورسولی شی نو بیا داسی یو عاجز او لایعقل شی معبود گرځول د کوم عاقل او پوه کار کیدی شی؟.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٨﴾

وویل (کفارو چه نه آوری او نه نفع او نه ضرر رارسوی دغه بتان) بلکه موندلی دی مونږ پلرونه خپل چه هم داسی به ئی کول (عبادت د بتانو).

تفسیر : یعنی له داسی منطقی مباحثو او حجتونو او دلائلو سره مونږ څه کار او غرض نه لرو. ځمونږ د عقیدت او عبادت مدار پر هم دغو خبرو دی چه درته ومو ویل. پس له سلهاو دلائلو څخه یو لوی دلیل هم دغه خبره ده چه ځمونږ پلرونه او نیکه گان به هم پر هم دغی لیاری روان و آیا مونږ هغو گردو (تولو) ته احمق او ناپوه ووايو؟ او د هغوی تقلید پریږدو؟.

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٣٨﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيَ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٠﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٤١﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا امْرَأَتِي فَهُوَ شَافِيْنِ ﴿٤٣﴾ وَالَّذِي يُبَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِيْنِ ﴿٤٤﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٤٥﴾

وویل (ابراهیم) آیا پس وینئ (پوهیږئ تاسی په دی چه) هر هغه (بتان) چه یئ تاسی چه عبادت کوئ تاسی (د هغوی) او پلرونه ستاسی چه پخوا تیر شوی دی پس بیشکه چه دغه (بتان دښمنان غما دی مگر رب د عالمیانو (چه دوست ئی لرم او عبادت ئی کوم) هغه (رب) چه پیدا کړی ئی یم زه (له عدمه) پس هم دی سمه صافه لیاره ښیی ماته او هغه (رب) چه هم دی طعام خوروی پر ما او اوبه (او نور) راباندی څښوی او کله چه مریض رنځور شم پس هم دی شفاء راکوی او هغه (رب) چه مر کوی می (په دنیا کښی) بیا به می ژوندی کوی (په عقبا کښی) او هغه (رب) چه طمع هیله (امید) لرم (تری) د دی چه مغفرت کړی ماته خطاء غما په ورځی د جزاء کښی.

تفسیر : یعنی د دوی عبادت کول یو پخوانی حماقت دی که نه د چا په واک اختیار او قبضه کښی چه د یوی ذری په اندازه نه نفع وی او نه نقصان د هغه عبادت څه په کار دی؟ درواخلئ زه بی له خوفه او خطره اعلان کوم چه زه ستاسی له دغو معبودانو سره جنگ کوم. زه پر دوی یو کید، مکر او تمسخر کوم: ﴿وَتَاللّٰهِ لَکُمۡ دَعۡوَانٌۢ بَعۡدَ اَنۡ تَوۡمِنُوۡۤا﴾ جزء ۱۷ (د الانبیاء (۵) رکوع) ۵۷ آیت که په دوی کښی څه طاقت وی نو ماته دی څه ضرر او نقصان ورسوی کما قال فی جزء ۷ سورة الانعام (۹) رکوع ۸۰ آیت ﴿وَلَاۤ اَنۡفَکُمۡ مِّنۡۢ بَیۡنِیۡ وَبَیۡنَ الَّذِیۡنَ یُشۡرِکُوۡنَ﴾ وجاء فی جزء ۱۱ سورة یونس (۸) رکوع ۷۱ آیت من قول نوح علیه السلام : ﴿اٰجِیۡعُوۡا لِمٰرَءَکُمۡ وَرَکۡبِکُمۡ﴾ وجاء فی جزء ۱۲ سورة هود (۵) رکوع ۵۵ آیت من قول هود علیه السلام : ﴿فَیۡدَعُوۡنَ عِیۡسٰۤیَ اَنۡ یُّخۡرِجَہُمۡ﴾ او ځینی مفسرین وائی چه په دغه کښی په یوی نهایتی مؤثری او لطیفی پیرانی سره پر مشرکینو تعریض دی یعنی هغه بتان چه تاسی ئی عبادت کوئ زه هغوی خپل دښمنان گنم که نعوذ بالله زه د هغو عبادت وکرم نو په هغه کښی بیخی غما نقصان دی له دغه ځنی وپوهیږئ چه تاسی هم د دوی له عبادت کولو ځنی خپل ځان ته زیان پیښوئ تاسی ښه غور راته کیږدئ چه له دغو بتانو سره زه په شدت دښمنی کوم او یواځی واحد او صمد اله العالمین رب العالمین سره مینه او محبت لرم او د هم هغه عبادت کوم چه هغه رب العالمین غما معبود دوست او مددگار دی او د دارینو د فلاح لیاره راښیی او د دیری اعلیٰ درجی فوائدو او منافعو په طرف مونږ ته لیار ښوونه کوی یعنی خوږ، خښل، ژوندی کول، وژل او رنځورول او له رنځوری څخه روغول دغه گورد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه، اختیار او واک کښی دی او هم هغه رب می مر کوی په دنیا کښی او بیا می راژوندی کوی په عقبا کښی او زه تری دغسی هیله (ارزو) او امید لرم چه وښی ماته خطاء غما په ورځی د جزاء کښی یعنی که په کومه معامله کښی سهر نسیان او تیروا ته واقع شی. یا له کوم بنده څخه د خپلی درجی سره موافق خطاء او تقصیر صادر شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی څخه

د هغه د معافۍ توقع کیدی شی ځکه چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک معاف کوونکی نه دی. وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د کمالاتو او مهربانیو د ذکر کولو په منځ کښی حضرت ابراهیم علیه السلام د زړه له حضوره په دعاء شروع وکړه چه د عبودیت د کمال له لوازمو څخه ده.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَٱلْحَقِّقِي بِٱلصَّالِحِينَ ﴿٢٦﴾ وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِى ٱلْآخِرِينَ ﴿٢٧﴾
وَاجْعَلْنِي مِّنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٢٨﴾ وَٱغْفِرْ لِّى إِنَّهُ كَانَ مِنَ ٱلضَّالِّينَ ﴿٢٩﴾

ای ربه ځما وښه ماته حکم (علم عمل حکمت نبوت) او پیوست می کړه له (لویو) صالحانو سره او وگرځوه ماته ژبه د صدق (او د ثناء او د نیکنامی آوازه) په وروستیو (خلقو کښی هم) او ومی گرځوه وارثانو د جنت د نعمتونو (یعنی چه دک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو نه). او ښه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دی ؤ له گمراهانو.

تفسیر : یعنی مزید علم او حکمت او د قرب درجات او قبول راحمت وفرمایه! او د اعلیٰ درجی نیکانو په دله کښی می چه انبیاء علیهم السلام دی شامل کړه. کما قال نبینا صلی الله علیه وسلم: «اللهم فی الرفیق الاعلیٰ» له دغه دعاء څخه خپل کامل احتیاج او د الله تعالیٰ د انتهای غناء اظهار مقصود دی. یعنی که نبی دی یا ولی الله تعالیٰ د هیچا په معامله کښی مجبور او مضطر نه دی او تل د هغه د فضل او رحمت او کرم څخه کار چلیوی.

(او وگرځوه ماته ژبه د صدق او د ثناء او د نیکنامی آوازه په وروستیو خلکو کښی هم) یعنی د داسی مرضیه و اعمالو او حسنه و آثارو توفیق راپه برخه کړی چه راتلونکی نسلونه تل ما په خیر سره یاد کړی! او تل ځما د سنت متابعت وکړی! او ماته راغب وی او داسی هم کیدی شی چه په آخره زمانه کښی دی ځما له کورنی څخه داسی نبی وی چه ځما دین تازه وگرځوی او وئی ساتی لکه چه هم داسی هم وشوه چه الله تعالیٰ په دنیا کښی حضرت ابراهیم علیه السلام ته عمومی قبول وروباښه. او د ده له اولادی څخه ئی ځمونږ خاتم المرسلین سید الاولین والاخرین صلی الله علیه وسلم مبعوث کړ. چه دوی د ابراهیمی ملت تجدید وفرمایه. او وی فرمایل چه زه د ابراهیم دعاء یم، نن هم د ابراهیم علیه السلام د خبر ذکر د اهل الملل پر ژبو جاری دی. او مونږ محمدی امت هم په هر لمانځه کښی «اللهم صل وسلم و بارک علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت وسلمت وبارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم» لولو.

(او ومی گرغوه له وارثانو د جنت د نعمتونو یعنی چه دک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو
 غخه) مقصد ئی دا چه هغه جنت را په برخه کړه چه د آدم علیه السلام میراث دی.
 (واغفر لابی: او بښنه وکړه پلار غما ته بیشکه چه دی و له گمراهانو) له ترجمی غخه
 خرگندیوی (ښکاره کیوی) چه د ده عدو الله توب ظاهر شو نو خپل د برائت او بیزاری اظهار ئی
 وفرمایه کما قال الله تعالى: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدٍ وَعَدَهَا آيَةٌ﴾
 ﴿فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ مُدْرِكُ يَوْمِ تَرْكِهِ﴾ جزء ۱۱ (د التوبه ۱۴ رکوع) ۱۱۴ آیت او که په ﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾
 کښی د «کان» ترجمه د «و» پر غای په «دی» سره وکړه شی نو بیا هیڅ اشکال
 نه پاتی کیوی ځکه چه په ژوندون کښی د ده د ایمان راولړو امکان باقی و. نو د دعاء حاصل
 دا دی چه «الهی غما پلار په ایمان سره مشرف وفرمایه! او د کفر د زمانی خطاوی ئی ورمعافی
 کړه!» د دی لو څه مفصل تحقیق پخوا له دی نه کوم غای کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت
 شی فلیراجع

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٨﴾ يَوْمَ لَا يُنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٩﴾ مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٩٠﴾

او مه می شرموه په هغه ورځ کښی چه ژوندی راپاخول شی (مگرد (تول)
 مخلوقات له قبورو) په هغه ورځ چه نه رسوی نفع مال او نه (نفع رسوی)
 ځامن هیچا ته). مگر هغه چاته چه راغلی دی الله ته په زړه سلامت پاک (له)
 کفره او نفاقه) یعنی روغ رمت بی له رنځه او درده زړه چه له کفر او نفاقه
 او فاسدو عقائدو څخه پاک وی هغه هم هغسی کار کوی (چه د هغه په اثر
 په قیامت کښی معزز اوسیری)

تفسیر : هلته به مال او دولت او عیال او اولاد له سره په کار نه راځی که کافر وغواری چه په
 قیامت کښی خپل مال او اولاد فدیو او له خپله ځانه ئی جار (قریان) کړی. او په دغه وسیله سره
 خپل ځان خلاص کړی. نو دغه به له سره ممکن نه وی. د دغی دنیا د صدقاتو او خیراتونو او
 نیکو اولادو څخه هم هلته د نفع توقع شته چه د ده زړه د کفر له نجاسته او پلټتې څخه پاک او
 صاف وی.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾

او (په هغه ورځ کښی به) ورنژدی کړ شی جنت پرهیزکارانو ته (لیار د

مسرت او خوشالی د دوی) او ښکاره به کړ شی جحیم گمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفقان د دوی).

تفسیر : په محشر کښی به جنت پخپل انتهائی ډول (طریقه) او سینگار او آرائش او زیبائش سره متقیانو ته نژدی په نظر ورځی چه جنتیان به د هغه له لیدلو څخه پخوا د هغه د ننوتلو څخه ډیر مسرور او محظوظ کیږی هم داسی دوزخ به هم مجرمانو ته ډیر نژدی راوړل کیږی شو دوی پخوا د هغه له دخوله وویږیږی او ولرزېږی.

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾

او وبه ویل شی دوی ته (د پرېستو په ژبه) چه چیرته دی هغه معبودان ستاسی بی له الله چه وی عبادت به کاوه ستاسی د هغو بی له الله نه، آیا مدد کوی له ستاسی سره (په دفع د عذاب د الله کښی) یا څه مدد کوی دوی له خپله ځانه سره (بلکه نه ئی شی کولی).

تفسیر : یعنی اوس مو هغه فرضی معبودان چیری دی؟ چه نه ستاسی مدد کوی او نه مو له دغه عذابه خلاصولی شی؟ او نه ستاسی بدل او انتقام اخیستی شی؟ بلکه دوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد او منفعت نشی رسولی،

فَلْيَكْبُوا فِيهَا هُمُ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٢﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٣﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٤﴾ تَاللَّهِ إِنَّ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٥﴾ اذْذُنُوكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ وَمَا أَضَلُّكُمْ إِلَّا الْبِجْرُمُ ﴿٩٧﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَا صِدْقٍ حِينٍ ﴿٩٩﴾

بس وبه غورځول شی (دا بتان) نسکور په دغه (دوزخ) کښی دوی (او هم) گمراهان او لښکر د ابلیس (شیطان) ټول (عابدان او معبودان). وبه وایی دوی

حال دا چه دوی به په دوزخ کښی سره جگری کوی چه قسم دی په الله چه بیشکه شان دا دی چه وو مونږ خامخا په گمراهی ښکاره کښی کله چه برابرولئ مونږ تاسی (په عبادت کښی) له رب (پالونکی) د عالمیانو سره. او نه وو گمراه کری مونږ مگر هم دغو مجرمانو (بدو مشرانو ځمونږ) پس نشته مونږ ته له سره له شفاعتگرو (هیڅوک) او نه کوم دوست مخلص (چه ځمونږ په دغه غم غمجن شی).

تفسیر : یعنی بتان او بت پرستان او ابلیس سره د هغو د لښکرو گردو (تولو) پرمخی په دوزخ کښی غورځول کیږی، وروسته د دی ځای د رسیدلو څخه دوی پخپلو منځونو کښی سره جگری کوی او یو پر بل باندی به الزام او ملامتی اړوی او بالاخر گرد (تول) به پر خپلو گمراهیو اقرار او اعتراف کوی او ویه وائی چه «بیشکه له مونږ څخه ډیره لویه گناه او غلطی شوی ده چه تاسی بتانو یا نورو شیانو ته مو د خدائی حقوق او اختیارات درکړی وو. او له رب العالمین سره مو برابر کری وئ! نو په دغه غته گناه او لویه غلطی کښی د دغو لویو شیطانانو په ښوونه او ښویونه لویدلی یو او دغه بد کارونه دوی پر مونږ باندی کری دی چه د هغو لامله (له وجی) مونږ په دغه غم او مصیبت کښی اخته شوی یو او نن ورځ مو نه بتان پکار راځی او نه شیطان په مدد رارسیدی ځکه چه هغوی پخپله د دوزخ په لمبو کښی غوتی وهی. اوس مونږ دومره یو یار یا مددگار هم نه لرو چه د الله تعالیٰ په دربار کښی ځمونږ شفاعت وکړی یا د دغه غم او مصیبت او اړی (محتاجی) په وقت کښی له مونږ سره لږ زړه سوی او خوا خوړی او د همدردئ اظهار وکړی».

رښتیاء ده چه ﴿اَلَا يَوْمَئِذٍ يَخْلَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمَا لَبَاسًاۙ لَهُۥٓ اَلَّذِیۡ كَانَ يَكْتُمُۥٓ﴾ (د زخرف (۶) رکوع ۶۷ آیت (۲۵) جزء).

فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۰۷﴾

پس (کاشکی) که وی مونږ ته یو کرت (بیرته ورتگ دنیا ته) پس شوی به وو مونږ له مؤمنانو.

تفسیر : یعنی که یو ځلی مونږ ته داسی یوه موقع راکړه شی چه بیرته دنیا ته ورشو نو دا ځلی به مونږ له دیرو کلکو او مضبوطو ایماندارانو څخه کیږو. لیکن د دوی دغه وینا به هم دروغ وی: ﴿وَلَوْ رُدُّوْا لَعَادُوْا اِلَیْهَا هُمْ اَعْتٰهُ وَاَلَهُمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَیْهِمْ﴾ جزء ۷ (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت.

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَةًۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ﴿۱۰۸﴾

بیشکه چه په دغه (قصه د ابراهیم کښی) خامخا لوی حجت (نښه د قدرت او عبرت) دی (عقلاؤ ته) او نه وو اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر: یعنی په دغه قصه د ابراهیم علیه السلام کښی د توحید او د نورو حسنه و خصائلو دلائل او د مشرکانو عبرتناکه انجام او خاتمه ښوولی شوی ده مگر له الله نه منکر خلق نی کله منی.

وَأَنَّ رَبَّكَ لَهْوُ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۝ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ۝ إِذْ قَالَ لَهُمْ
أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ۝ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۝ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۝

او بیشکه رب ستا هم هغه غالب قوی دی «په انفاذ د احکامو» ډیر رحم والا «په انعام د اجر و ثواب سره» نسبت د دروغو و کړ قوم د نوح رسولانو ته کله چه وویل دوی ته ورور د دوی نوح چه آیا نه ویریرئ تاسی (له عذابه د الله نه په شرک خپل) بیشکه چه زه تاسی ته رسول یم امانتگر پس ویریرئ تاسی له الله نه او اطاعت و کړئ غما (په شرعیه و امورو کښی).

تفسیر: یعنی په نهایت صدق او امانت د الله تعالی پیغام بی له تزئیده او تنقیصه دررسوم لهذا پر تاسی واجب دی چه دغه د الله تعالی پیغام په ښه شان سره واورئ! او د الله تعالی له عذاب څخه ویریرئ!

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۝
قَالُوا أَنْتُمْ مِنْ لَدُنْكَ وَأَتَّبِعَكَ الْأَرْدَلُونَ ۝

او نه غواړم زه له تاسی نه په دغه تبلیغ باندی هیڅ اجر (عوض. بدل)، نه دی اجر غما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پس ویریرئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت و کړئ تاسی غما (په شرعیه و

امورو کښی) یعنی د بی غرضه او بی لوټه سری خبره لارمه ده چه ومنله شی! نو وویل (کفارو) آیا ایمان راوړو په تا (ای نوحه) حال دا چه متابعت کړی دی د تا رذیلانو خوارانو (په ایمان راوړو په تا)

تفسیر : یعنی لږ څه ښکته خواران او غریبان خلق د خپلو ځانونو د ښوونی دپاره له تا سره یو ځای شوی دی کله چه ستا اتباع داسی خلق نه دی چه په لوړو (اوچتو) کارونو کښی لاس ووهی نو له سره له دوی څخه کوم لوی کار هم نه څرگندیږی (ښکاره کیږی). او ځمونږ فضل او شرف له سره مونږ ته اجازه نشی راکولی چه له دغو ښکتو خلکو سره کینو. یا له دوی سره څنګ په څنګ چیری لار شو. ډومبی خو تاسی دوی له خپله مجلسه څخه لری کړئ! بیا نو له مونږه سره خبره وکړئ!.

قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٩﴾ إِنَّ حِسَابَهُمُ
الْأَعْلَىٰ رَبِّي لَوَ تَشْعُرُونَ ﴿١٢٠﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾

وویل (نوح) او نشته علم ځما په هغه څه چه دی دوی چه ئی کوی. نه دی حساب د دوی مګر پر رب (پالونکی) ځما دی که تاسو پوهیږئ (په غیبو). او نه یم زه شړونکی د مؤمنانو (له خپل مجلسه).

تفسیر : یعنی د دوی صدق او ایمان ځما قبول دی، د دوی د چارو یا د دندو یا نیاتو او کورنیو او شخصی مشروعه کارونو سره ځما څه کار او غرض دی د دغو کارونو فیصله حساب او کتاب به پخپله الله تعالیٰ کوی باقی زه ستاسی له خاطره غریب او ناداره ایمانداران له خپله ځانه نشم لری کولی.

إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٢٢﴾

نه یم زه مګر ویروونکی ښکاره (یم کفارو ته له جحیم نه).

تفسیر : یعنی ځما فریضه دا ده چه تاسی خبردار کړم. او دغه وظیفه می اداء کړی ده ستاسی د دغو چتی (بیکاره) او لغو غوښتنو پوره کول ځما په ذمه او غاړه نه دی.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَنُوحَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١٢٣﴾

وویل (کفارو) چه خامخا که وانه وینتی (له دغو ویناؤ خخه) ای نوحه خامخا شی به ته هر و مرو (خامخا) له ویشتل شو یو (په تیرو (گتو) یا په کنخلو).

تفسیر : یعنی پس کره او وروسته له دی نه پخپلو دغو پندونو او نصائحو ځمونږ غوړونه مه کنوه! که ته خپل له دغه وضعیت خخه لاس نه اخلی نو خبردار اوسه چه ځمونږ له لوری به په گتو سره ویشتل کیږی.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١٤﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ فَانجَيْنَاهُ وَمَنْ مَّعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْهُونِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدَ الْبَاقِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩﴾

وویل «نوح» ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم فیصله وفرمایه په منځ ځما او د دوی کښی په یو ډول (طریقه) حکم (او فیصله سره) او نجات راکړه ماته او هغه چاته چه له ماسره دی له مؤمنانو (د منکرانو له شامته) پس نجات ورکړو مونږ دغه (نوح) او هر هغه ته چه له دغه (نوح) سره ؤ په (هغی) بیږی کښی چه ډکه وه (له ذوی الارواحو خخه) بیا غرق کړ مونږ وروسته له (نجاته د بیږی د نوح) نور (قوم د نوح) بیشکه په دغه (صبر او غرق کښی) خامخا لویه نښه ده (د قدرت او عبرت) او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : د دغی قصی تفصیل پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شوی دی لنډه ئی دا چه نوح علیه السلام وویل ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم او فیصله وکړه په منځ ځما او د دوی کښی په یوه ډول (طریقه) حکم او فیصله سره یعنی ځما او د دوی په منځ کښی عملی فیصله وفرمایه. اوس زه هیڅ هیله (امید) او توقع نه لرم چه گوندی دوی په سمه لپاره راشی او ځما خبره به ومني نو نجات او ژغورنه (خلاصی) راکړه ماته او هغه چاته چه

له ماسره دی له مؤمنانو یعنی ما او غما ملگری له دوی غنی بیل کړه! او بیا د دوی بیړی دویه کړه!.

كَذَّبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٧﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٨﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٠﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً
تَعْبَثُونَ ﴿١٣٢﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٣٣﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ عاديانو رسولانو ته کله چه وويل دوی ته (قومی) ورور
د دوی هود چه آيا نه ويريرئ تاسی (له عذابہ د الله په شرک خپل؟) بیشکه
زه یم تاسی ته رسول امانتگر نو وويريرئ تاسی له الله (په خان ساتلو له
معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی غما (په شرعيه ؤ امورو کښی) او نه غواړم
زه له تاسی نه پر دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر غما مگر
پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. آيا جوړوئ تاسی پر هر هسک (اوچت)
غای (لویه لیاره) نښه هسکه (اوچته) (چه پکښی کښی او) عبثیات کوئ
(او ملندی ووهی پر عابرينو) او جوړوئ (پاخه او کلک) مصنوعات ښائی چه
تاسی به تل اوسيرئ (په دنیا کښی).

تفسير : دغه خلق د دی خبری دیر شوقیان ؤ چه دیر هسکی (اوچتی) مناری «خلی» جوړ
کړی که له هغه غنی بله څه گته او فائده په لاس ورنشی خو تش نوم به ئی کیږی او د خپلی
هستوگنی مانی به ئی هم مکلفی کلکی او مضبوطی جوړولی او خامخا به ئی خپل اموال پری
ضائع کول او د هغه په هره برخه او خانگه کښی به ئی لوی مهارت او کاریگری څرگندوله
(ښکاره کوله) گواکی دوی به داسی گڼل چه دغه مانی او دغه یادگارونه او یادونی به تل ترتله
همیشه باقی پاتی وی او له سره به نه وړانیزی لیکن نن وگورئ چه د دنیا په مخ کښی د هغو
نوم او نښه هم نه ده پاتی.

وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطْشًا جَبَّارِينَ ﴿١٣٤﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٥﴾

او کله چه لاس اچوئ تاسی چاته منگلی لگوئ په جبر (او ظلم سره). نو وویړیئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه و امورو کښی)

تفسیر : یعنی تاسی پخپل ظلم، ستم، او تیری سره تر لاس لاندی کمزوران مه تنگ او خفه کوئ ځواکی د انصاف نرمی، پستوالی او ملاطفت لوست مو له سره نه دی لوستی چه د الله تعالیٰ ضعیف مخلوق مو د ظلم جبر او تعدی مورد گرځولی دی. راشع! له الله تعالیٰ څخه وویړئ او له ظلم تکبر او لوی څخه لاس واخلي! او ځما دغه خبره ومنئ!

وَأَتَّقُوا الَّذِي أَمَّاكُمْ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣٧﴾ أَمَّاكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَيْنَٰٓئٍ ﴿١٣٨﴾ وَجَنَّتْ وَعْيُونُ ﴿١٣٩﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٤٠﴾

او وویړیئ تاسی له هغه (الله) چه احسان مددکاری ئی کړی ده له تاسی سره په هغه څیز چه پوهیږی پری مددکاری احسان ئی فرمایلی دی پر تاسی په (اعطاء د) مواشیو او ځامنو او باغونو او چینو. بیشکه چه ویریږم زه پر تاسی له عذابه د ورځی ډیری لوئی (د قیامت چه ډیر لوی دی عذاب ئی که مخالفت وکړئ تاسی له مانه په شرعیه و امورو کښی).

تفسیر : یعنی تاسی خو دغومره فکر وکړئ او خپل عقل وچلوئ! چه بالآخر دغه سازسامان وسائل تاسی ته چا درکړی دی؟ آیا د هغه حقیقی منعم څه حق ستاسی په غاړه شته؟ که نه؟ که تاسی پخپلو دغو شرارتونو او سرکشیو کښی دوام وکړئ نو زه اندېښنه کوم او ویریږم چه تاسی هم د پخوانیو اقوامو په شان په کوم سخت عذاب او آفت کښی اخته او لتار (برباد) نشئ! وگورئ ما خو تاسی ته پوره پند او نصیحت درکړی دی اوس تاسی خپلی آخری خاتمی او انجام ته په ښه فکر او غور سره وگورئ!

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَضْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَعَّيِّينَ ﴿١٤١﴾ إِنَّ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٤٢﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ﴿١٤٣﴾

وویل (عادیانو هود ته) برابره (خبره) ده پر مونږ باندی آیا پند راکړی (ته)

مونږ ته) يا كه نه ئي ته له پند راكوونكيو. نه دى دغه (موت او حيات يا وعظ او نصيحت د تا) مگر عادت خوى د پخوانيو (خلقو) او نه يو مونږه چه په عذاب به كړى شو (په دغو چارو خپلو)

تفسير : يعنى عاديانو هود عليه السلام ته وويل چه د تا پند او نصيحت بيكاره دى د دغو جادو (كودو) زور پر مونږ باندې نه چلېږي. دغه عادت له قديم راهسى جارى دى چه ځينى خلق خپل ځان نښي جوړوي. او خلق له عذابونو څخه وپروى او دغه د مر كيدلو او ژوندۍ كيدلو د قصى سلسله هم له پخوا راهسى دوام لري نو مونږ له دغو خبرو او اترو څخه بيخي نه متاثر كيږو او پر هم هغه دود (دستور) او طريقه چه ځمونږ پلرونه او نيکه گان تللى دى مونږ هم ځو او له هغه څخه هيڅكله لري كيدونكى نه يو او نه د عذاب د وپړولو او دارولو څخه وپريږو. او نه ځمونږ پر زړه دغه څه اثر غورځولى شي.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٤﴾

پس تكذيب وكړ (عاديانو) د دغه (هود په دغه عذاب) پس هلاك كړل مونږ دغو (عاديانو) لره بيشكه په دغه (اهلاك د عاديانو كښي) خامخا لويه نښه (د قدرت او د عبرت) ده، او نه وو زياتره دوى مؤمنان. او بيشكه رب ستا خامخا هم دى ښه غالب قوى دى (په انفاذ د احكامو) ډير رحم والا (په اكرام د اجر او ثواب سره).

تفسير : پس هلاك كړل مونږ عاديان يعنى سخته سيلۍ او شديد باد ئي وروليږه دغه قصه پخوا له دى نه د «الاعراف» په سورت او نورو ځايونو كښي هم مفصله تيره شوى ده.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هَارُونَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَأْتُونَ
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٦﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا ﴿١٢٧﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٨﴾ أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هُمْ بِمُتَأَمِّلِينَ

أَمِينٌ ﴿١٩﴾ فِي جَدَّتِ وَعَيُونٌ ﴿٢٠﴾ وَزُدُّوعٌ وَنَحْلٌ طَلَعَهَا هَضِيمٌ ﴿٢١﴾
وَتَنَحْتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرِهِينَ ﴿٢٢﴾ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿٢٣﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ ثمودیانو رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (قومی) ورور د دوی صالح چه آیا نه ویریریئ تاسی (له عذاب د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه تاسی ته رسول یم امانتگر نو ویریریئ تاسی له الله نه (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل عوض) او نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا پری به ښودل شی تاسی (بلکه پری به ښودل شی) په هغو (نعمتونو) کښی (چه په دی دنیا کښی تاسی ته حاصل دی) په امان (له آفاتو) په باغونو کښی او (په) چینو (کښی) او په کښتونو (فصلونو) (کښی) او (په) خرماگانو چه میوه (وری، شکوفه) د هغو لطیفه پسته وی او کښئ (جوړوئ) تاسی له غرونو څخه (په غرونو کښی) کورونه په دغه حال کښی چه ماهران یی په دغه مکلف تورلو سره نو ویریریئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی).

تفسیر: یعنی آیا څه خیال لرئ چه تل به په هم دغه عیش، عشرت، باغ، بهار، آرامی او هوسانی (راحت) کښی خوندونه او مزی کوئ؟ او غرونه به توریئ او د هغو په مکلفو او تینگو او مامونو او مصنونو کورونو کښی به کښئ؟ او له سره به له هغو څخه نه وځئ؟ یا دغه کلکی مضبوطی او ساتلی خونی (کورونه) به تاسی ته د الله تعالی د عذابه نجات درکړئ؟. دغه چتی (بیکاره) اندیښنه له خپلو ماغزو څخه ویاسئ! او له الله تعالی څخه ویریریئ؟ او ځما خبره ومنئ! چه زه ستاسی د ښیکنی (فاندی) او نیکنی دپاره خبری کوم.

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ السُّرَفِينِ ﴿٢٤﴾ الَّذِينَ يَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يَصْلِحُونَ ﴿٢٥﴾

او مه منئ تاسی امر (حکم خبره) د اسراف کوونکیو (له حده تیریدونکیو کفارو) هغه مسرفان چه فساد کوی دوی په ځمکه (د حجر کښی په ظلم او کفر سره) او نه کوی اصلاح (د کار خپل چه عبادت وکړی او له فساد

غان وساتی).

تفسیر : دغه ئی عوامو ته فرمائی دی چه تاسی په دغو لویو مفسدانو پسی مه غچ! او خامخا خپل ځانونه مه تباه کوئ! ځکه چه هغوی خو په ځمکه کښی د خرابی خوروونکی دی. اصلاح کوونکی او نیک صلاح ورکوونکی سړی نه دی.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٦﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ
مِّثْلُنَا فَأْتِ بِآيَاتٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

نو وویل (ثمودیانو) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له هغو (کسانو څخه ئی چه) ډیر سحر پری کړی شوی وی (او له ډیره سحره مغلوب العقل گرځیدلی وی). نه ئی ته مگر یو بشر (انسان) ئی په شان ځمونږ (که ته اصرار لری په رسالت خپل) نو راوړه څه معجزه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغی دعوی کښی).

تفسیر : یعنی له مونږ ځنی کومه یوه خبره په تا کښی زانده شته چه ته په مونږ کښی نبی گرځیدلی یی معلومیږی چه پر تا باندی چا جادو او کودی کړی دی چه د هغو په اثر ستا عقل زایل او بی هوشه شوی یی (العیاذ بالله) ته نه ئی مگر یو سړی ئی ځمونږ په شان نو څه سبب دی چه ته پیغمبر شوی او مونږ نه شوو؟ او که په دغه دعوی کلک ولاړ یی او په رښتیا سره ته نبی یی او له مونږ ځنی ته ممتازه درجه لری. نو د الله تعالی له طرفه مونږ ته داسی یوه معجزه راوښه چه مونږ د هغی په لیدلو سره ستا نبوت ومنو. بیا نو دوی داسی غوښتنه وکړه چه له دغه غره د دغی غتی تیږی (گتی) څخه مونږ ته یوه اوښه راویاسه چه پر دغسی او هغسی صفاتو مشتمله وی. حضرت صالح علیه السلام دعاء وفرمایله او الله تعالی په خپل کامله قدرت سره هغه د قدرت ښه هغوی ته وروښوله.

قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لِّهَا شَرْبٌ وَلَكُمْ شَرْبٌ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿١٥٨﴾ وَلَا تَسْؤُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ
عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٩﴾

وویل (صالح) دا اوښه ده (معجزه د نبوت ځما په غوښتنه د تاسی) دی ته

برخه (د اوبو) ده او تاسی ته برخه (د اوبو) د ورځی معلومی ده . او مه رسوئ تاسی دی (اوبی) ته هیڅ ضرر (که نه) پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د ورځی لوئی د قیامت چه لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي : - «اوبه پیدا شوی وه له تیږی (گتی) څخه د الله تعالی په قدرت او د حضرت صالح علیه السلام په دعاء سره او سر خوشی (ازاده) به گرځیده . په هره صحرا او بیډیا کښی چه دغه اوبه غر ته تله . یا هر تالاو او دند ته به چه د اوبو څښلو دپاره تله نور گرد (تول) حیوانات به تری تښتیدل او پتیدل . بالاخر ئی داسی سره وتاکله (مقرر کره) چه یوه ورځ دی دغه اوبه اوبو ته لاره شی او په بله ورځ دی نور مواشی اوبو څښلو ته لار شی . او دوی ته وویل شول چه لاس مه وروړئ تاسی دی اوبی ته په بدی سره که نه پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د یوی لوئی ورځی یعنی دغی اوبی ته په بدی مه وروړاندی کیږئ که نه لوی عذاب به دریاندی نازل شی .

فَعَقُّوْهَا فَاَصْبَحُوْا نِدْمِيْنَ ۝۱۹ فَآخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّمَنْ كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۲۰ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝۲۱

پس زخمی مړه کره (ثمودیانو) دغه اوبه پس صبا ته وگرځیدل نادمان پښیمانه (په زخمی کولو د اوبی) پس ونيول دوی عذاب (نو هلاک شول) بیشکه په دغه (ناقه او اهلاک د ثمودیانو کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : د یوی بدکاری ښځی کره دیر مواشی ؤ . نو دا د هغو په څرولو او اوبو کولو کښی د هغی اوبی لامله (له وجی) په زیات تکلیف کښی وه . بالاخره یو خپل یار ئی ولمساوه چه د دغی اوبی پښی پری کری له دغو پری کولو څخه دری ورځی وروسته عذاب پر دوی نازل شو (موضح القرآن) دغه قصه پخوا له دی نه مفصله لیکلی شوی ده .

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِيْنَ ۝۲۰ اِذْ قَالَ لَهُمْ اٰخُوهُمْ لُوطُ اَلَا تَتَّقُوْنَ ۝۲۱ اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ۝۲۲

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^(۱۹) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُ
إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ^(۲۰) أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ^(۲۱)
وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا قُلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ^(۲۲)

نسبت د دروغو کړی ؤ قوم د لوط رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (نوعی) ورور د دوی لوط آیا نه ویریرئ تاسی (له عذابہ د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو ویریرئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) باندی هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا راتگ کوئ تاسی (په لواطت کولو) نارینه ؤ ته له خلقو او پریردئ تاسی هغه چه پیدا کړی دی تاسی ته رب ستاسی له ښځو ستاسی، بلکه تاسی چه یی یو قوم یی له حده تیریدونکی (له حلاله حرامو ته).

تفسیر : یعنی په گرد (تول) جهان کښی یواځی نارینه ستاسی د شهوت بهولو دپاره پاتی ؤ. یا په ټوله دنیا کښی یواځی هم دا تاسی پر دغه شنیع فعل مرتکب کیږئ چه د دغه خلاف الفطرت فعل په کولو د انسانیت له حدودو هم د باندی وتلی یی!.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَلُوطُ لَتَكُونَ مِنَ الْمُخْرَجِينَ^(۲۳)

وویل (قوم د لوط) قسم دی خامخا که وانه وښتی (چپ نشوی له دغو خبرو څخه) ای لوطه ! نو خامخا شی به ته هر ورو (خامخا) له ایستل شویو (له دغه ښاره یعنی وبه دی شړو له دی ځایه).

تفسیر : یعنی ای لوطه! چپ شه! او دومره وعظ پریرده! که ته پخپلو دغو غوړیدلو سره خامخا مونږ په تنګوی! نو تا به له دغه کلی څخه د باندی وشړو.

قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ^(۲۴)

وویل (لوط) بیشکه زه له دی (بد) عمل ستاسی سره له بغض لرونکیو یم. (او)

تری بی زاره یم).

تفسیر : نو ځکه خامخا به زه پر دغه د نفرت اظهار کوم. او له نصیحت او پند ورکولو څخه به له سره نه چپ کیږم.
کله چه لوط علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس شو، نو داسی دعاء ئی وکړه:

رَبِّیَّجَنِّیْ وَاهْلِیْ مِمَّا یَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾

ای ربه ځما نجات راکړه ماته او اهل ځما ته له (عذاب) د هغو کارونو چه دغه (قوم) ئی کوی .

تفسیر : یعنی د دوی له نحوسته او ویال څخه مو وساته! او دوی پرته (علاوه) له مونږه تباه او غارت کړه .

فَتَجَنَّبْهُ وَاهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿۴۴﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَيْرِينَ ﴿۴۵﴾

پس نجات ورکړو مونږ دغه (لوط) ته او اهل د ده تولو ته. مگر (نجات مو ورنه کړ) یوی بودی ښځی ته چه په (جمله) د باقی پاتی کیلونکیو (په عذاب) کښی وه .

تفسیر : دغه بودی د ده ښځه وه چه له دغو بدکارانو سره متحده او متفق وه نو کله چه د الله تعالیٰ عذاب نازل شو دا هم له هغو سره یو ځای هلاکه او تباه شوه .

ثُمَّ دَرَأْنَا الْآخَرِينَ ﴿۴۶﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿۴۷﴾

بیا هلاک کړل مونږ هغه نور. او مو وراوه پر دوی باندی باران (د کانو) پس بد باران د ویړول شویو (باران د دوی) ؤ .

تفسیر : یعنی د هغوی کلی له پلوه (طرفه) پر بل مخ واړول شول او له آسمانه پری کانی وورول شول چه بالاخر د یوی غونډی په شان واوښتل د دوی مفصله قصه هم په «الاعراف» او هم په نورو ځایونو کښی لیکلی شوی ده .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۴۶﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۱۴۷﴾
كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُسْلِمِينَ ﴿۱۴۸﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د قوم د لوط کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه و زیاتره د دوی مومنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب دی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) نسبت د دروغو کری و صاحبانو د ځنگل (د ونو) رسولانو ته.

تفسیر : ابن کثیر رحمه الله علیه لیکلی دی چه «اصحاب الایکه» هم هغه د مدین قوم دی «ایکه» یوه ونه وه چه دغو خلقو به د هغی ونی عبادت کاوه نو په هم دغه مناسبت دوی ته «اصحاب الایکه» وائی او د هم دغه په سبب ئی شعيب علیه السلام ته د دوی د «اخوهم» سره تعبیر ونه فرمایه. ځکه چه د انبیاء اخوت به محض پر قومی او نسبی تعلقاتو مبنی و که «مدین» ئی فرمایلی وی نو بیا د «اخوهم» ویل موزون و. «اصحاب الایکه» ئی فرمایلی په یو مذهبی نسبت سره ئی ذکر وکړو نو په دغه حیثیت اخوهم فرمایل د حضرت شعيب علیه السلام له شانه سره مناسب نه و. په هر حال «مدین» او «اصحاب الایکه» یو قوم دی. او حضرت شعيب علیه السلام د هم دغه قوم په طرف مبعوث شوی دی پخوا له دی نه هم د ده په متعلق څه بحث تیر شوی دی.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۴۹﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۱۵۰﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا ﴿۱۵۱﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۵۲﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ ﴿۱۵۳﴾ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿۱۵۴﴾ تَوَزُّؤُا بِالْقِيسَةِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿۱۵۵﴾

کله چه وویل دوی ته شعيب چه آيا نه ویریږئ (له عذابه د الله په شرک خپل). بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو وویریږئ تاسی له الله او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه و امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر

دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر عطا مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. پوره ورکوي تاسی پیمانہ (کله چه چاته غله پیمانہ کوي) او مه کيږئ له کمو ورکونکيو (د پیماني) نه او تول کوي تاسی په تله برابره سره (او هيڅ کمی په هيڅ شان شی کښی مه کوي!).

تفسير : يعنى په معاملاتو کښی خیانت او بی انصافی مه کوي! هم هغسی چه د اخیستلو په وقت کښی ئی پوره اخلئ. او په هم هغه شان سره ئی تلئ او پیمانہ کوي! نو د ورکولو په وقت کښی ئی هم پوره تلئ او پیمانہ کوي!.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٢﴾

او مه کموي تاسی خلقو ته څيزونه د دوی (او په هيڅ څيز کښی د دوی حقوق مه ستوي! (منع کوي) او مه گرځئ تاسی په ځمکه کښی په دغه حال کښی چه فساد کوونکی اوسي.

تفسير : يعنى په ملک کښی دايه مه اچوي! او د خلقو حقوق مه تلف کوي!.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِلَّةَ الْأُولَىٰ ﴿١٨٣﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمَسْحُورِينَ ﴿١٨٤﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَذِبِينَ ﴿١٨٥﴾

او وويږيږئ له هم هغه (الله) څخه چه پيدا کړی ئی بيع تاسی او خلق پرمېنی وويل (اصحب الايکه) بيشکه هم دا خبره ده چه ته له سحر کړو شويو نه ئی (چه له ډيره سحره دی عقل مغلوب شوی دی) او نه ئی ته مگر يو بشر انسان په شان ځمونږ او بيشکه شان دا دی چه مونږ ځمان کوو پر تا چه خامخا (ته ئی) له (جمله) د دروغو جانو (په دغه دعوی خپله کښی)

تفسير : يعنى د نبوت په دعوی کښی او د عذابونو په انذار او نورو وعدو او وعيدو او خبرو کښی.

فَأَسْقُطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٦﴾

پس راوغورخوه پر مونږ يوه توته له آسمانه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغه دعوی خپله کښی).

تفسیر : یعنی که ته ای شعیه! صادق او رښتین ئی نو د آسمان یا د ورځو کومه توته ولی پر مونږ باندی نه غورځوی! او نه مو پری وژنی!؟.

قَالَ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٢٦﴾

وویل (شعیب) رب غما ښه عالم دی په هغو کارونو چه تاسی ئی کوئ (نو جزاء به درکړی په هغو).

تفسیر : یعنی دغه خبره خو یواځی الله تعالی ته ښه معلومه ده چه پر کوم جرم باندی به په کوم وقت او څومره سزا ورکړی شی؟ د عذاب نزول غما کار نه دی. غما کار یواځی دعوت تبلیغ او ویشول دی چه دغه می انجام ته رسولی دی.

فَلَذُوبُهُ فَآخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظَّلَاةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢٧﴾

پس نسبت د دروغو وکر دغو (صاحبانو د غنګل) هغه (شعیب) ته نو ونيول دوی عذاب د ورځی د سیوری بیشکه چه دغه (عذاب) وه عذاب د ورځی ډیری لوئی (چه ډیر لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : د سایوان په شان داسی ورځ راغله چه له هغه څخه اور اوریږه، د لاندی په ځمکه کښی سخته زلزله شوه او یو سخت ویروونکی غږ او کریکه هم پورته شوه او په دی ترتیب گرد (تول) قوم تباہ شو. دغه قصه پخوا له دی نه هم مفصله تیره شوی ده. هلته دی بیا په هغو تفاسیرو یو نظر وغورځاوه شی!.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢٩﴾ وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾ نَزَلَ بِهِ
الرُّسُومُ الْأَمِينُ ﴿٣١﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٣٢﴾

بیشکه چه په دغه (عذاب د صاحبانو د غنگل) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ اکثر د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) او بیشکه دغه (قرآن) خامخا نازل کړی شوی دی له (طرفه د) رب د عالمیانو (شعر سحر او باطلی قصی نه دی) نازل شوی دی په دغه قرآن سره روح امانتگر (یعنی راوړی دی دا قرآن جبریل الامین) پر زړه ستا ډپاره د دی چه شی ته له ویروونکیو (خلقو له عذابه د الله)

تفسیر : د سورت په ابتداء کښی د لوی قرآن ذکر ؤ او د ده پر تکذیب انذار ورکړی شوی ؤ په منځ کښی د حق د مکذبینو واقعات بیان شول. له دی ځایه بیا د هم هغه سابق مضمون طرف ته عود کړی شوی دی یعنی لوی قرآن کریم هغه مبارک او عظیم الشان کتاب دی چه رب العالمین نازل کړی دی او د جبریل امین علیه السلام په وسیله ستا پر پاک او صاف زړه لېږلی شوی دی. هم دغه پاک زړه ؤ چه د الله تعالی په علم کښی د دغه دروند امانت د پورته کولو او ساتلو وړ (قابل) او لائق ؤ. لکه چه قرآنی وحی راغله او سم ستا په زړه کښی ئی ځای ونیو. تا هغه گردی (تولی) د خپل زړه په غوړونو سره واوریدی او پری وپوهیدی او محفوظی دی پکښی وساتلی. ښائی د «علی قلبک» په لفظ کښی دغه ته هم اشاره وی چه د وحی نزول داسی دوه کیفیتونه درلودل (لرل) چه په صحیحه ؤ احادیثو کښی وارد شوی دی. یعنی کله به د «صلصلة الجرس» په شان راتله او کله به پرښتی مخامخ راتللی او د انسان په شان به ئی بالمشافه خبری کولی په دغو کښی به د قرآن وحی اغلباً په رومبنی کیفیت سره راتله. ځکه چه په دواړو حالتونو کښی د محققینو په نزد فرق دغه ؤ چه په رومبنی حالت کښی نبی له بشریت څخه منخلع کیده او د ملکیت په طرف به ته. ځواکی په دغه وقت کښی جسدانیه آلات بالکل معطل کیدل او یواځی له روحی قوتونو او قلبی حواسو او باطنی مشاعرو څخه به ئی کار اخیست. او د زړه په غوړونو سره به ئی د الله تعالی وحی آوریده او د زړه په سترگو به ئی پرښته لیده او په خپل زړه کښی به ئی د الله تعالی په قوتونو سره د هغو علومو تلقی کوله. او محفوظ به ئی ساتل. په خلاف د بل حالت چه په هغه کښی به په هم دغو ظاهری سترگو پرښتی ته کتل. او په هم دغو ظاهری غوړونو سره به ئی د هغی غږ آوریده هم دغه وجه ده چه د وحی د رومبنی قسم په نسبت په احادیثو کښی فرمایلی شوی دی چه: «هو اشد علی: هغه پر ما باندی سخته درنه وی.» ځکه چه په هغی کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د بشریت له وضعیتو د ملکیت په طرف صعود او ترقی کوله والله اعلم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

په ژبه عربی ښکاره سره (راوړی دی دغه قرآن جبریل امین پر زړه ستا).

تفسیر : یعنی په نهایت فصیح، ملیح، لایح عربی ژبه کښی ئی نازل کړ. له دی ځایه معلومیږی چه له «علیٰ قلبک» څخه دغه مراد نه دی چه یواځی قرآنی مضامین د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر زړه نازل شوی دی او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه په خپلو الفاظو سره اداء فرمایلی دی بلکه الفاظ او معانی گړد (تول) سره یو ځای د ربانی وحی په وسیله د دوی پر مبارک زړه القاء شوی دی.

وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾

او بیشکه (مضامین د) دغه (قرآن) خامخا په کتابونو د رومنیو کښی (هم لیکلی دی).

تفسیر : یعنی د لوی قرآن او د ده د محترم راوړونکی خبر په پخوانیو آسمانی کتابونو کښی موجود دی، پخوانیو انبیاء پرله پسې دغه پخوا ویل او زیری ئی کړی دی لکه چه سره له زیاتو تحریفاتو او تبدیلاتو لا تر اوسه هم د داسی پخوا ویلو یوه ذخیره موندله کیږی او داسی هم مطلب کیدی شی چه د دغه پاک قرآن اکثریه مضامین اجمالاً یا تفصیلاً په پخوانیو کتابونو کښی موندل کیږی خصوصاً توحید، رسالت، قصص او نور هغه مضامین چه په هغو کښی تول سماویه کتابونه او گړد (تول) انبیاء او مرسلین علیهم الصلوٰة والسلام متفق او متحد دی.

أَوَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ آيَةٌ أَنْ يَأْكُلَ الْبَنِيُّ إِسْرَءِيلَ ﴿٣٨﴾

آیا نه ده دغو (کفارو) ته دلیل (په حقانیت د قرآن دا خبره) چه پوهیږی پر دغه (قرآن) عالمان د بنی اسرائیلو (او یقین پری کوی بلکه لوی حجت دی).

تفسیر : یعنی د بنی اسرائیلو علماء ښه پوهیږی چه دا هم هغه کتاب او رسول الله دی چه د هغه اطلاع په پخوانیو آسمانی صحیفو کښی ورکړی شوی وه لکه د هغوی څخه ځینو علانیه او ځینو پخپلو مخصوصو مجالسو کښی د دغه حق امر اقرار کړی دی او ځینی انصاف خوښوونکی د هم دغه علم په بناء مسلمان شوی هم دی لکه حضرت عبد الله بن سلام او نور. الغرض د یوه

منصف فهم دپاره چه د هغه زړه د حق طالب وی او له الله تعالیٰ څخه هم ویریږی په دغه غیز کښی لوی دلیل د قدرت او عبرت شته چه د نورو مذاهباو علماء هم پخپلو زړونو کښی د دغه عظیم الشان قرآن په حقانیت پوهیږی. اگر که د غینو عللو او عواملو لامله (له وجی) په غینو اوقاتو کښی د هغه په اعلام او اقرار سره جراث نشی کولی.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿۳۶﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿۳۷﴾

او که نازل کړی وی مونږ دغه قرآن پر غینو عجمیانو باندی پس لوستلی وی (غینو عجمیانو) دغه (قرآن) پر دغو (کفارو) نو نه به ؤ دوی پر ده باندی ایمان راوړونکی.

تفسیر : یعنی تاسی خو د عربو د فصحاؤ څخه بیع ممکن دی د معظمی مکی مشرکان داسی ووائی چه دغه قرآن به تا له خپله ځانه جوړ کړی وی حال دا چه دغه قرآن د اعجاز هغه حد ته رسیدلی دی چه د هغه مثل تول انسانان او پیریان هم نشی جوړولی او راوولی خو بیا هم د ویلو دپاره دغسی یو احتمال پیدا کولی شی لیکن د دوی د ضد، عناد، شقاوت او بدبختی حال دا دی چه فرض ئی کړئ که دغه قرآن پر کوم غیر فصیح عرب یا داسی عجمی انسان باندی نازلیدی چه پر یوه حرف عربی ویلو هم قادر نه وی بلکه په فرض محال سره پر کوم لایعقل حیوان نازلیده خو بیا هم دغه خلق د هغه منونکی نه ؤ په دغه وقت کښی به ئی څه نور احتمالات پیدا کول. حضرت شاه صاحب لیکي: «کافرانو به ویل چه قرآن په عربی ژبه راغلی دی او د دغه نبی ژبه هم عربی ده کیوی چه ده پخپله دغه جوړ کړی وی که پر کوم غیری ژبی والا دغه عربی قرآن نازلیده نو مونږ به یقین کاوه الله وفرمایل چه د دغو د مکرونو او فریبونو خاوندانو زړه او ضمیر هیڅکله پر یوه خبره باندی ټینگ نه دریږی په دغه تقدیر به بیا دوی څه نه څه شبهه او اعتراض وارداوه چه بل څوک ئی ورزده کوی (موضح القرآن) لکه چه ننه ایستلی دی مونږ تکذیب د قرآن لره په قرآن عجمی

كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۳۸﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿۳۹﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۴۰﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿۴۱﴾

هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا (تکذیب د قرآن) په زړونو د مشرکانو (په قرأت د نبی عربی سره) نه راوړی دوی ایمان په دی (قرآن) تر هغه پوری چه

وینی دوی عذاب دردناک پس رابه شی (دغه عذاب) دوی ته یو ناخپه حال دا چه دوی به نه پوهیږی. پس وائی به دوی آیا یو مونږ چه انتظار راته کاوه شی (چه ایمان راوړو نو وبه ویل شی ورته چه نه)

تفسیر : شیخ الهند او حنینو نورو مفسرینو د «سلکناه» ترجمه داسی کړی ده «هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا عناد او انکار په زړونو د مشرکانو کښی الخ» یعنی هغه انسان چه پر جرائم او گناهونو عادی شی او خپلی گردی (تولی) قواوی په شرارت او سرکشی لگوی نو الله تعالی هم سم له خپله عاده د ده زمام (واگی) ور سستوی او د ده په زړه کښی د انکار او تکذیب اثر ته ځای ورکوی دغه تقریر د شیخ الهند رحمة الله علیه له ترجمی سره سم وشو. لیکن ډیر مفسرین د «سلکناه» ضمیر د قرآن په طرف اړوی یعنی قرآن مو په دی ډول (طریقه) سره د مجرمانو په زړونو کښی وړ داخل کړی دی چه دوی په خپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه دغه له سره د بشر کلام نشی کیدی خو بیا له ضده او عناده ایمان نه راوړی او در کرده (توله) تکذیب کوی تر هغه پوری چه په دنیا یا آخرت کښی دردناک عذاب پخپلو سترگو سره وینی نو هلته به ئی ومنی چه بیشکه نبی رښتین ؤ. او هغه کتاب چه له خپله ځانه سره ئی راوړی ؤ هم رښتیا ؤ. مگر د دغه وقت دا منل به ئی هیڅ په درد نه خوری او څه نفع به نه وررسوی او کوم وقت چه دی د الله تعالی په عذاب یو ناخپه اخته شی په دغه وقت کښی به داسی ووائی آیا مونږ ته به د لږ څه مدت دپاره مهلت راکړ شی څو مونږ په هغه کښی خپل اعمال ښه کړو؟ او د انبیاء په اتباع کښی زیار (کوشش) وکړو؟ دوی به په دنیا کښی عذاب ژر غوښت اوس چه ورته عذاب ژر رسیدلی دی نو مهلت غواړی.

ویل به کفارو چه دغه موعوده عذاب به کله وی نو الله تعالی داسی فرمائی چه:

أَقْبَعَدَ ابْنَايَ سَتَعَجِلُونَ ﴿٢٧﴾ أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٩﴾ كَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمْتَعُونَ ﴿٣٠﴾

آیا پس په راتلو د عذاب ځمونږ کښی دوی جلتی کوی؟. آیا پس وینی ته خبر راکړه ماته که چیری نفع ورکړو مونږ دوی ته څو کاله (په حیات سره) بیا راشی دوی ته هغه (عذاب) چه ؤ دوی چه وعده ئی کړی شوی وه (له دوی سره) نو نه دفع کوی له دوی نه عذاب هغه شی چه وو دوی چه نفع ورکولی شوه دوی ته (په هغه باندی).

تفسیر : یعنی سره د دومره مهلت او ډیل چه پخوا له دی نه دوی ته ورکړی شوی ؤ. هغه به ئی هم په هغه وقت کښی په کار نه ورځی. په دغه وقت کښی د دغو ډیرو کلونو مهلت کالعدم

ورسکاری او داسی به گنی چه په رشتیا سره دوی ډیر ژر نیولی شوی دی: ﴿كَانَ يَوْمَئِذٍ يَوْمَ نَسُفُهَا نَسْفًا
الْاَعْيَاءَ اَوْفُصَهَا﴾ (د النازعات ۲ رکوع ۴۶ آیت (۳۰) جزء).

وَمَا أَهْلُكُنَا مِنْ قَبْلِهِ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿۲۸﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۲۹﴾

او نه دی هلاک کړی مونږ هېڅ کلي (ښار) مگر چه ؤ هغه کلي او ښار ته
ويروونکي (له عذاب د الله نه) دپاره د ذکر پند ورکولو دوی لره او نه وو
مونږ ظالمان (په هلاک د دوی کښي).

تفسير : يعنی د کوم يو قوم د ژوندون خادر هم داسی نه دی تول کړی شوی بلکه پخوا د
عذاب له نزوله کافی مهلت ورته ورکړی شوی دی. او ويښوونکي او ويروونکي هښيار کوونکي نبی
ورليږلي شوی دی خو خلق په غفلت کښي پاتې نه شی. کله چه هغوی په هېڅ ډول (طريقه) د
انبياؤ خبرو ته غوږ نه دی نيولی نو وروسته له هغه گرد (تول) سره تباہ او برباد کړی شوی دی.
(العياذ بالله).

وَمَا تَزَلْتُ بِهِ الشَّيْطِينَ ﴿۳۱﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۳۲﴾

او نه دی راوړی دا (قرآن) شیطانونو او نه ښائيږی دوی ته (دغه راوړل) او نه
طاقت او قدرت لری (شیطانون د راوړلو د قرآن).

تفسير : په منع کښي ئی د مکذبینو احوال بیان وفرمایه او بیا د هم هغه اصلی مضمون د
تکمیل او تتمیم په طرف کلام اوښتی دی چه: ﴿وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾ دی. یعنی
دغه کتاب د الله تعالیٰ له جانبہ جبریل امین راوړی دی. د شیطانیو راوړی
شوی نه دی. آیا دغه خبره شیطانیو ته کله ممکنه ده چه د داسی کتاب یو توری هم هغوی
وویلی شی؟ د دوی د طبائعو خاصه خو ضلالت او گمراهی ده او پرته (علاوه) له فساد او ظلمت
خورولو څخه بل څه کار نه لری. او دغه کتاب له اوله تر آخره پوری له رشد او صلاح او د
هدایت له نوره ډک دی چه د دی تعلیم په اثر داسی یو مقدس جمعیت تیار شوی دی چه د
هغوی په شان د ځمکي پر مخ تر آسمان لاندی ما سواء له انبیاؤ الله څخه بل کوم متقی، صادق،
موحد، خائف من الله جمعیت نشته، نو دغه کتاب د علومو او معارفو هېڅ یوه رابطه او
مناسبت د شیطانی طبائعو سره نه لری او نه شیطان د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه
دغسی یو عظیم الشان متبرک د امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی. ﴿لَوْ أَنْزَلْنَاهُ الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ
لَّرَأَيْنَاهُ خَائِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ﴾ الآية - (د الحشر ۳ رکوع ۲۱ آیت (۲۸) جزء)

په روایاتو کښی راغلی دی چه غځینو مشرکانو به داسی خیال کاوه چه محمد صلی الله علیه وسلم ته غځینی پیریان راخی او دغه قرآن وربښی په «صحیح بخاری شریف» کښی راغلی دی چه یو غلی د وحی په نزول کښی لږ غه معطلی او غځند (ایسارتیا) واقع شو. نو یوی ښځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وویل چه «نعوذ بالله»: ستا شیطان ته پرېښودی! نو په دغو آیاتونو کښی د هم دغو خیالاتو تردید دی.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعَزُولُونَ ﴿٢٧﴾

بیشکه دغه شیطانان له اوریدلو (د کلام د پرښتو) خامخا برطرف منع کړی شوی دی.

تفسیر: یعنی د قرآن د نزول په وقت کښی د هغه د حفاظت دپاره داسی زوروری غیبی پیری درولی شوی دی چه شیاطین له سره هغه ته نشی ورنژدی کیدی. او نه یو توری ئی له لیاری تښتولی شی کما قال الله تعالى: ﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْمِعْ أَلَّنْ يَجِدْ لَهُ مِنْهَا بَأْسًا﴾ جزء ۲۹ (د الجن (۱) رکوع) ۹ آیت ﴿فَرَأَاهُ يُسْمِكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾ د الجن ۲ رکوع ۲۷ آیت ۲۹ جزء ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَتَنَزَّلُ مِنْ خَلْفِهِ هَيْدًا﴾ (د حم السجده (۵) رکوع ۴۲ آیت ۲۴ جزء).
تنبیه: د شیاطینو د غیبی خبرو د آوریدلو دپاره د کونښن کولو او د دوی ناکام پاتی کیدلو په متعلق د حجر د سورت په شروع کښی مفصل کلام کړی شوی دی هلته دی هغه ولوست شی.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢٨﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢٩﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٠﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنَّي بِرَبِّي مُّتَعَمِّلُونَ ﴿٣١﴾

پس مه بوله ته له الله سره معبود بل (حاکم او که دی داسی وکړه) پس شی به ته له عذاب ورکړ شویو. او ویروه ته (له عذابه ای محمده! هغه) خپلوان د تا چه ډیر نژدی دی (درته). او ښکته کړه وزر خپل (یعنی نرمی وکړه) هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مومنانو نه. پس که نافرمانی وکړی (دغه خپلوان دی له تانه) پس ووايه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه بیزاره یم له هغه (شرک او معاصی) چه کوی ئی تاسی.

تفسیر : دغه ئی فرمائی دی محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ته او اورولی ئی دی نورو ته یعنی کله چه دغه کتاب بلاشک او شبهه د اللہ تعالیٰ له جانبہ نازل کری شوی دی شیطان د یوی ذری په اندازه هم پکښی مداخله نه ده کری نو د قرآن پر تعلیم تګ وکړه چه پکښی اصل الاصول توحید دی. د شرک او کفر او تکذیب شیطانی لیاره مه اختیاروه که نه د اللہ تعالیٰ له عذابہ د نجات هیڅ لیاره نشته ځینو مفسرینو دا خطاب عام کری هر هغه چاته چه صلاحیت د مخاطبی د دی خطاب لری.

یعنی له نورو څخه پخوا خپلو اقاربو او خپلوانو ته تنبیه ورکړئ چه په خیر غوښتلو کښی د دوی حق مقدم دی برسیره په دی د انسانانو د صداقت او حقانیت امتحان او ازموینه هم د خپلو او اقاربو په معاملو کښی اخیست کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي: «کله چه دغه آیت نازل شو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم گردو (تولو) قریشو ته په زوره واوروه عن تر عمی (ترور) او لور او اکا پوری ئی هم ورساوه چه د خپلو ځانونو دپاره فکر وکړی چه د اللہ تعالیٰ په حضور کښی تاسی مخامخ کیدونکی یئ او زه هلته ستاسی لپاره هیڅ شی نشم کولی. فرمائی اللہ تعالیٰ او ښکته کړه وزر خپل یعنی نرمی وکړه هغه چاته چه متابعت ئی کری دی ستا له مؤمنانو نه یعنی پر مؤمنانو شفقت او زړه سوی ولره! اعم له دی نه چه خپل وی یا پردی پس که نافرمانی وکړی دغه خپلوان دی له تانه پس ووايه ای محمده دوی ته بیشکه زه بیزاره له هغه کار د شرک او معاصی چه کوئ ئی تاسی یعنی هر څوک چه د پاک اللہ له حکمه مخالفت وکړی که مو خپل یا پردی وی تری بیلتون او بیزاری وفرمایه (موضح).

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٧٩﴾

او توکل وکړه (په تولو مهماتو کښی) پر ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی نافرمانی کوونکی هر څوک چه وی او هومره چه وی ستا هیڅ نشی خرابولی له گردو (تولو) څخه بیزاره! او یواځی پر پاک اللہ اعتماد او اطمینان ولره چه لوی زبردست ذات دی او د هیچا هیڅ شی د ده په مقابل کښی نشی چلیدی او رحم او مهربانی کوونکی هم دی لکه چه دی له خپلی مهربانی هر وقت پر تا د مهربانی نظر لری او خپل رحمت او عنایت درباندی مبدلولی.

الَّذِي يَرِيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٨٠﴾ وَتَقْلَبُكَ فِي السُّجُودِ ﴿٨١﴾

هغه (الله) چه ویني تا کله چه پاڅیږي یواځی (دپاره د تهجد) او (هم ویني) گرځیدل اوښتل راوښتل ستا (په صف د) ساجدانو کښی.

تفسیر : یعنی کله چه ته د تهجد دپاره پاڅیږي. او د متوسلینو خبر آخلی چه د الله تعالی په یاد کښی شامل دی؟ که تری غافل؟ (موضح) یا کله چه ته د لمانځه دپاره دریږي او د جماعت په لمانځه کښی نقل او حرکت رکوع او سجود او نور کوی او د مقتدیانو حال احوال ته گوري. او ځینو له اسلافو څخه ویلی دی له ساجدینو څخه د محمد صلی الله علیه وسلم آباء مراد دی یعنی ستا رڼا د یوه نبي له صلبه د بل نبي تر صلبه پوری انتقال او بالاخر د نبي الله په صورت ستا موجودیت او مبعوثیت بلکه ځینو مفسرینو په دغه لفظ سره د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د والدینو پر ایمان استدلال کړی دی والله اعلم.

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٧﴾
تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٨﴾

بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه آوریږونکی (د گردو (تولو) اقوالو) ښه علم والا (په تولو احوالو). آیا خبر درکړم زه تاسی ته (ای مشرکانو) په هغو (خلقو) چه کوزیږي شیطانان (پر هغوی). (بیا پخپله الله فرمائی) کوزیږي (شیطانان) پر هر ډیر دروغجن کذاب ډیر گنهکار.

تفسیر : دلته بیا د قرآن په صدق او د شان پر عظمت تنبیه فرمائی یعنی د ساجدینو او تهجد کوونکیو داسی امام ته چه د الله تعالی په معامله کښی د پردی او خپل پروا نه کوی او له گردی (تولی) دنیا څخه شکولی یواځی پر واحد الله باندی توکل او اعتماد لری آیا داسی ویل کیدی شی چه (معاذ الله) شیطان پری وحی راوړه؟. راځی چه زه تاسی ته وښیم چه شیطانی وحی پر څه قسم خلقو نازلیدوی؟ هغه پر دروغجنانو بدمعاشانو او بدکارانو باندی راځی ځکه چه شیطانان له رښتینو او نیکو انسانانو څخه بیخی مرور او بیزاره او هغوی ته په بده سترگه گوري او له هغو دروغجنانو دغابازانو مکارانو څخه خوشی او خوشالی کوی چه د ده له مرضی سره برابر وی. ښه له گردو (تولو) صادقانو څخه زیات صدیق او له گردو (تولو) نیکانو څخه زیات نیک او متقی انسان د شیطانی وحی سره څه نسبت لری؟ د رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق، امانت، اتقاء، طهارت، خوف عن الله خو هغه عالی اوصاف دی چه د صباوت له وخته د نبوت تر مدت پوری د ده گرد (تول) قوم هغه منلی دی او تسلیموی. تر دی چه «الصادق الامین» لقب د هم دغو له جانبه هم دوی ته ورکړی شوی ؤ.

يَلْقَوْنَ السَّمْعَ وَآكُثْرَهُمْ كَذِبُونَ ﴿٣٨﴾

چه پردی (دا شیطانان) غور (خبرو د پرستو ته) او اکثر د دوی دروغبنان دی. (یا غورځوی شیطان خپلی اوریدلی شوی خبری له ملائکو کاهنانو ته چه افاک ائیم دی او زیاتره د دوی دروغبنان دی چه زیاتری خبری ئی دروغ دی).

تفسیر : یعنی شیاطین د یوه نه یوه جزئیه و غیبیه و امورو د خبرو په متعلق کوم شیان له ورا د تبتیدلو په منځ کښی اوری په هغو کښی سل نوری خبری له خپله ځانه گدوی او بیا هغه خپلو کاهنو دوستانو ته رسوی دغه د دوی د وحی حقیقت دی. پر خلاف د دی د انبیاء وحی داسی منظمه او مرتبه محفوظه ده چه د هغی یو حرف یو حرکت هم نشی پاتی کیدی. ځینو د «یلقون السمع» معنی داسی اخیسته ده چه شیاطین د ملا الاعلیٰ په طرف غور پردی که کومه غیبی خبره یا غور ئی غور ته ورسیری یا دروغبنو گنهکارانو د شیطان خوا ته غورونه نیولی وی که کومه خبره له هغوی ځنی واورى او بیا ژر تر ژره ئی خوره کوی.

وَالشُّعْرَاءُ يُتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٣٩﴾

او (کافران) شاعران متابعت کوی د دوی ناپوهان (بی لیاری).

تفسیر : کافرانو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته استغفر الله کله کاهن، کله شاعر ویل نو دلته فرمائی چه د شاعری خبری محض تخیلات دی او له تحقیق سره بیخی تعلق نه لری نو ځکه په هغه خبره کښی ماسواء د مجالسو تودوالی او د خوښی او ساعت تیری او چرچی او واه واه ویلو بل کوم مستقل هدایت نه دی حال دا چه د دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاک صحبت په میمنت او د دغه قرآن په برکت په زرهاو سربو د نیکی او هدایت لیاری موندلی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَّهْمُونَ ﴿٤٠﴾

آیا نه وینی ته چه بیشکه دوی په هری کندی او هری پندی د (خبری) کښی سرگردانه گرځی (او ښکته پکښی دوبیری. او پروا نه کوی چه دا حق دی که باطل).

تفسیر : یعنی هر یو مضمون چه د دوی په لاس کښی ولوید نو دوی هغه پسی اوږدوی که د چا په تعریف او ستاینه (صفت) کښی ولگیدل نو هغه آسمان ته خپژوی او که د چا په مذمت کښی لگیاء شول نو د گردی (تولی) دنیا عیوب او مذمت په هغه کښی راتولوی. موجود معلوم گرځوی او له معدوم څخه یو خورا (دیر) دیر ثابت او معلوم او موجود منظوموی الغرض دروغ، مبالغه، تخیل د دوی د کښ لاس معمولی لوی دی په هره صحراء او بیدیا کښی چه یو ځلی دوی سم شی بیا نو دوی بیرته مخ گرځوونکی نه دی نو ځکه د اشعارو په نسبت مشهور دی چه «اکذبه احسنه».

وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٣﴾

او بیشکه دغه (شاعران) وائی هغه چه نه ئی کوی دوی.

تفسیر : یعنی کله چه شاعر اشعار ولولی نو داسی در ښکاری چه د ده قائل به له «یما» او «توروايانا» څخه هم ښه میره (بهادر) او زده‌ور او له ځمري څخه به زیات شجاع وی. او کله چه وئی گوری نو په انتهائی درجه دارن بی زده او جیون درښکاری. او کله بالعکس چه دوی وگوری روغ رمت پیاوړی (تکره) او مضبوط درښکاری ولی د دوی د اشعارو له لوستلو څخه داسی درڅرگندیږی (درښکاریږی) چه د دوی روح قبض شوی یا ئی نبضین له حرکت لویدلی دی. اوس به مری. «حالی» پخپل یو مسدس کښی د دغو دروغو یوه ښه نقشه ایستلی ده. الغرض د الله تعالی دغه معظم رسول چه خاتم الانبیاء دی د دغه جماعت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری او له هم دغه جهته ئی فرمایلی دی «وما علمناه الشعر وما ینبغی له» د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هره خبره سره کړه، جوته، رښتیاء، حقه او روښانه او د تحقیق، عدل او انصاف په میزان کښی تللی شوی وه هره خبره چه د دوی له مبارکی ژبی څخه وته هم هغه به عملاً لیدلی کیده آیا شاعر د داسی صفاتو خاوند دی؟ او شاعر هم دی ته ویلی شی؟. کلا وحاشا ثم کلا وحاشا.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا أُوْصِيْعُ الْمَذْمُومِ ﴿٢٤﴾

مگر (نه دی مذموم) هغه (شاعران) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی دوی ښه (عملونه) او یادوی دوی الله دیر او بدل اخلی (له کفارو په هجو د کفارو) وروسته له هغه چه ظلم کړی شوی وی (پر هغو) او ژر به پوه شی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی چه کوم ځای ته به بیرته لاړ شی دوی (یعنی بد

غای ته به لاه شی پس له مرگه).

تفسیر : مگر هغه څوک چه په هر شعر کښی د الله تعالیٰ حمد ووائی یا د نیکی په لوری ترغیب ورکری یا د کفر مذمت یا د گناه خرابی څرگنده (ښکاره) کری یا د هغو کافرانو هجو او بدی ووائی چه د اسلام هجو کوی یا که څوک ده ته ایندء او ضرر ورسوی د هغه جواب د اعتدال په اندازه ورکری . نو داسی شعر ویل نه دی منعموم. لکه چه حضرت حسان بن ثابت رضی الله تعالیٰ عنه او نورو به هم داسی اشعار ویل نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ده امر صادر کړ چه د کفارو جواب ورکړه روح القدس ستا سره دی.

د «من بعد ما ظلموا» په مناسبت ئی وفرمایل چه: ظالمانو ته به عنقریب خپله آخره خاتمه او انجام معلومیږی چه د دوی اوبښ پر کومه دده پریوځی؟ له گردو (تولو) څخه زیات ظلم دا دی چه د الله تعالیٰ کتابونو او انبیاءو ته د دروغو نسبت کوی. او په کاهن او شاعر ویلو سره ئی تکذیب کوی.

تمت سورة الشعراء بفضل الله تعالى وحسن توفيقه

سورة النمل مكية وهى ۹۳ آية و ۷ ركوعات ورقم تلاوتها ۲۷ تسلسلها حسب النزول ۴۸ نزلت بعد الشعراء.

د «النمل» سورت مكی دی (۹۳) آیتونه (۷) ركوع لری. په تلاوت كښی (۲۷) او په نزول كښی (۴۸) سورت دی وروسته د «الشعراء» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان، دير رحم والا دی.

طَسَّتَ تِلْكَ آيَةُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ۝ هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ۝
الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝
إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّاتٌ لَهُمْ أَعْمَالُهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ۝

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د قرآن او د کتاب مبین (ښکاره بیانونکی) دی. (دغه قرآن) سمه صافه لپاره ښوونکی دی (تول جهان ته) او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته (په نعیم سره) هغه (مؤمنان) چه قائموی (سم

اداء کوی سره له (تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰۃ (د اموالو خپلو) او دوی په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) هم دوی یقین کوی (چه خامخا رابه شی په حقه سره) بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) بنائسته کړی دی مونږ دوی ته (قبیحه) عملونه د دوی پس دوی حیران سرگردانه دی (په دغو بدو اعمالو خپلو کښی).

تفسیر : یعنی هر هغه څوک چه له ده سره د آخری خاتمی او انجام فکر او اندیښنه نه وی نو هغه دی د هم دغی فانی دنیا په فکر او اندیښنه کښی دوب پروت وی او د ده د گردو (تولو) زیارونو (محنتونو) او کوشښونو مرکز هم دغه څو ورځنی دنیوی ژوندون دی او د هغه کتاب او نبی په طرف له سره نه گوری چه د دوی مخ له هغه فانی طرف نه د عاقبت او باقی ژوندون په طرف اړوی او متوجه کوی ئی. او نه ورته فکر او توجه کوی دوی په دنیوی عیش او مینه کښی داسی غرق او دوب تللی دی چه د هادیانو خبرو ته له سره غوږ نه ږدی بلکه پر دوی مسخری کوی او ملندی وهی، پر آسمانی صحائفو طعنی وهی او پر انبیای مزاح کوی او هم دغه وضعیت پخپل فکر او زعم ښه بولی او پرله پسې په هم دغه گمراهی کښی ترقی او پرمخ تگ کوی. تنبیه : د تزئین نسبت د الله تعالیٰ په طرف له دی حیثیته شوی دی چه د هر شی خالق او مالک هم دی دی پر کوم سبب باندی د مسبب ترتب بی د ده د مشیت او ارادی څخه نشی کیدی لکه چه په نورو ځایونو کښی د اضلال، د ختم د طبع او د نورو نسبت هم ده ته شوی دی د «نمل» د سورت د دغو ابتدائی آیاتونو مضمون د «البقرة» د سورت له ابتدائی آیاتونو سره زیات مناسب او قریب دی نو ښائی د هغو آیاتونو تفاسیر دلته بیا یو ځلی ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْآخَسِرُونَ ﴿٥﴾

دا هم هغه کسان دی چه مقرر دی دوی ته ډیر بد عذاب (په دنیا کښی) او دوی په آخرت کښی هم دوی زیانکاران دی.

تفسیر : یعنی هلته به له گردو (تولو) څخه زیات هم دوی په نقصان او خساره کښی پراته وی.

وَإِنَّكَ لَتَلْقَىٰ الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

او بیشکه ته (ای محمده!) خامخا در ښوولی کیږی (دررښیږی) تاته قرآن له نژده د ښه حکمت والا ښه علم والا (چه الله دی).

تفسیر : یعنی دغه بديختان پريوده چه د ضلالت په تيه (ميره) كښي سرگردانه وگرځي كله چه دوى د عظيم الشان قرآن قدر او عزت ونه پيژنده او د ده د هداياتو او بشاراتو څخه ئى فائده وانه خستله نو بنائى چه د دوى حال او احوال هم داسى كيدى. تاسى الله تعالى ته شكر وكړئ چه د دغه عليم او حكيم له جانبه له گردو (تولو) ځنى زيات عظيم الشان كتاب (قرآن) تاسى ته مرحمت شوى دى چه له هغه څخه تل تاسى ته جليد جليد فوائد دررسوي او په هغه كښي مؤمنانو ته بشارات او مكاتبانو ته عبرتناكه واقعات اورول شوى دى خو د صادقانو زړونه مضبوط او قوى او د دروغو حمايت كوونكي پر خپلى بدى خاتمي او خراب انجام مطلع شى. لكه چه په هم دى اغراض وروسته له دى نه د حضرت موسى عليه السلام او د فرعونيانو قصه اوروله كيږي.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا ۚ

(ياد كړه) هغه وقت چه وويل موسى ښځى خپلى ته بيشكه چه ما وليد يو اور (له لرى).

تفسیر : دغه له «مدین» نه د راڼگ په وقت كښي څه وقت چه «دوى وادى» ته ورنژدى شو. كله چه ئى په يوه يخه توره تياره شپه كښي لياره ورکه كړى وه د حضرت موسى عليه السلام وينا ده چه له خپلى ښځى بوى صفوره د شعيب عليه السلام لور سره ئى كوى د دغه مفصله قصه د «طه» د سورت په تفاسيرو كښي پخوا تيره شوى ده هلته دى بيا ولوستى شى.

سَأْتِيكُمْ مِنْهَا غَبَرًا أُفٍّ ۚ وَآتِيكُمْ مِنْهَا مِسْهَابًا وَقَبَسًا لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ۝

ژر به راوړم تاسى ته له دى (ځاى د اوره) خبر (د حال د ليارى) يا به راوړم تاسى ته لمبه لگولى (په سر د پلتى يا لرگى) دپاره د دى چه تاسى تاوده شئ (په هغه اور).

تفسیر : يعنى د ليارى خبر او پته تاته راوړم كه د دغه اور سره نژدى څوك وي. كه نه اقلا ستاسى د توديدلو دپاره كومه لمبه يا څكروته به راوړم.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مِّنْ فِي النَّارِ وَمِنْ حَوْلِهَا ۚ

پس كله چه راغى دغه (موسى) هغه (اور) ته غږ وكړ شو داسى چه بركتناك كړى شوى دى هغه چه په دغه اور كښي دى او هغه چه چاپير دى له دغه (اوره)،

تفسیر : کله چه موسیٰ علیه السلام هلته ورسید دغه خبره ورته معلومه شوه چه دغه دنیوی اور نه دی بلکه غیبی او نورانی اور دی چه په هغه کښی د الله تعالیٰ د انوارو آثار څرګندیږی (راښکاره کیږی) یا د هغه بریښنا بریښی ښائی چه دغه به هم دا وی چه په حدیث کښی د هغه په نسبت فرمایلی شوی دی: «حجابه النار» یا «حجابه النور» بیا له غیبه پری غږ وشو: ﴿أَنْ يُؤْذِيَكَ فِي الْآثَرِ مِنْ مَّوَلَّاهَا﴾ یعنی د ځمکی دغه توتو مبارکه ده او په دغه اور کښی چه کومه تجلی ده هغه هم مبارکه ده او د ده په منع او شاوخوا کښی کوم ذوات چه دی هغوی ګرد (تول) مقدس دی. مثلاً پریښتی، یا پخپله موسیٰ علیه السلام. هغه ګرد (تول) سره مبارک دی. دغه ئی اغلباً د موسیٰ علیه السلام د مانوس ګرځولو او د اعزاز او اکرام دپاره فرمایلی دی.

وَسُبِّحَنَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

او (غږ وکړ شو چه) پاکی ده الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی د مکان، زمان، جهت، جسم، صورت، رنگ او د حلوثو د نورو سماتو ځنی د الله تعالیٰ ذات پاک دی. په اور کښی د ده د تجلی دغه معنی نه ده چه معاذ الله په اور کښی به د ده مقدس ذات حلول فرمایلی و؟ عالم رڼوونکی لمر هم په قلعي لرونکی آئینه (هنداره) کښی متجلی کیږی لیکن کوم داسی ناپوه او احمق به پیدا کیدی شی چه داسی ووائی چه د شمسی دومره یوه لویه کره په دغومره یوی وړوکی هنداری کښی ځای نیولی دی؟.

يُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

ای موسیٰ شان دا دی چه زه یم الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوم).

تفسیر : یعنی په دغه وقت کښی له تا سره زه پخپله غږیدونکی یم دغه ګرده (توله) واقعه مفصلاً د «طه» په سورت کښی تیره شوی ده. (بیا غږ ورته وشو داسی چه:)

وَالْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ

او وغورځوه همسا خپله (نو ئی وغورځوله) پس کله چه ولیدله (موسیٰ) هغه

(همسا) چه خو غیدله گواکی دغه (همسا) یو نری سپین غفاستونکی مار دی.

تفسیر : بنائی په ابتدا کښی به نری وی. یا به د حرکت د سرعت لامله (له وجی) دغه تشبیه ورکری شوی وی. نه د جثی د صغارت لامله (له وجی).

وَلَّى مُدَبِّرًا أَوْ كَيْفَ يُهَوِّسِي لَأَتَّخِفَنَّ إِنِّي لَأِخَافُ لَدَيْهِ الْمَرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

نو مخ ئی تری وگرځاوه په شا تلونکی او راونه گرځیده بیرته (نو بیا غږ ورته وشو) ای موسی مه ویریره (له دی ماره) بیشکه زه چه یم نه ویریری په نزد غما مرسلان. (له هیڅ شی نه)

تفسیر : یعنی سره له دی نه چه دغه د حضور او اصطفاء مقام ته هم رسیدلی ئی خو بیا هم ویریری نو دغه ویریدل څه مطلب او معنی لری؟ مرسلانو ته نه دی لائق چه وروسته غمونږ د قرب دربار د رسیدلو څخه له همسا یا مار یا د بل کوم مخلوق څخه ویریری. په دغه مقام کښی بنائی چه د دوی زړونو ته انتهای سکون او طمانیت حاصل شی. تنبیه : دغه طبیعی خوف دی چه د نبوت سره څه منافات نه لری.

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَبًا بَدَلٌ سَوْءٌ فَأَنَّى غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾

لیکن هغه څوک چه ظلم ئی کړی وی (په ځان خپل) بیا بدل راوړی نیکی وروسته له بدی (چه په صدق سره ثابت شی) پس بیشکه زه ښه ښونکی یم (د خطیاتو) دیر رحم والا یم (په انعام د اجر او ثواب سره نو د ده توبه به قبولم او مغفرت ورته کوم).

تفسیر : دغه منقطع استثناء ده یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالی قرب ته ورسیدی تاته هیڅ ویره او اندېښنه نه ده په کار خوف او اندېښنه یواځی هغه چاته په کار ده چه کومه گناه یا خطاء تقصیر ئی کړی وی چه د هغه په نسبت هم غمونږ په دربار کښی داسی قاعده شته چه وروسته له گناه که کوم سړی په صدق او اخلاص سره توبه وباسی. او خپل اعمال او احوال اصلاح او درست کړی او د نیکیو او حسناتو په وسیله خپلی بدی او سیآت محو او ورک کړی نو الله تعالی ئی پخپل رحمت سره معافوونکی دی.

حضرت شاه صاحب لیکي: «حضرت موسی په سهو او خطا سره یو کافر وژلی ؤ نو هم هغه د قصاص ویره د ده په زړه کښی وه چه هغه هم دلته وروښلی شو».

وَادْخُلْ يَدَاكَ فِي جَبِّكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سَوَاءٍ فَنِي تَسْعُ إِلَيْتَ إِلَى فِرْعَوْنَ
وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾

او ننباسه لاس خپل په گريوان خپل کښی نو ویه وځی (په خلاف د طبیعی لون خپل) تک سپین بی له کومه عیبه (او مرض پس سره له دی دواړو معجزو چه حساب دی) په نهو معجزو ستا کښی (ورشه) طرف د فرعون ته او قوم د ده ته بیشکه دوی دی یو قوم فاسقان (وتونکی له فرمان).

تفسیر : د دغو معجزاتو بیان د « بنی اسرائیل » په سورت کښی د ﴿ وَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ قُلُوبَ الْغَايِبِ ﴾ آیه - آیت لاندی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا
أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

پس کله چه راغلل (فرعون او فرعونیانو ته) آیتونه (معجزی د قدرت) ځمونږ ښکاره روښانی نو وویل دوی چه دغه سحر (کودی) دی ښکاره او منکران شول دوی په دغو (آیاتونو) حال دا چه یقین کړی ؤ په دغو معجزاتو نفسونو د دوی (چه حق او له جانب د الله دی لیکن انکار تری وکړ دوی) له جهته د ظلم او سرکشی پس وگوره څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د مفسدانو (من الغرق والحرق).

تفسیر : یعنی کله چه وقتاً فوقتاً د دوی د سترگو د خلاصولو دپاره هغه معجزی وربودلی کیدی نو دوی به ویل چه دغه گردی (تولی) کودی او جادو دی حال دا چه د دوی په زړونو کښی په یقینی ډول (طریقه) سره دغی خبری ځای نیولی ؤ چه موسی علیه السلام رښتین دی او دغه معجزی چه رانښی یقیناً د الله تعالی د قدرت دلائل دی، سحر، جادو، شعبده، نظر بندی او بل کوم باطل شی نه دی او تش د بی انصافی، غرور، او تکبر لامله (له وجی) عمداً او د خپل ضمیر په خلاف د حق تکذیب او له صدق څخه انکار کاوه. بیا نو څه وشو؟ څو ورځی وروسته له دی نه دغه خبره ورمعلومه شوه چه د داسی ضد کوونکیو معاندانو مفسدانو انجام او عاقبت څه

کیبری؟ دوی تول د قلزم د بحیری د امواجو یوه کوله شول او هیڅ یوه ته ئی گور او کفن هم نه شو ورپه برخه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَ الْاِحْمَدُ لِلّٰهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلٰی كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته او سليمان ته (يو خاص) علم، او وويل دواړو چه تولی ثناوی ستائنی (صفتونه) دی الله ته هغه چه مشرتيا (فضيلت) ئی راکړی دی مونږ ته پر ډيرو له (هغو) بندگانو خپلو چه مؤمنان دی.

تفسير: حضرت سليمان د حضرت داؤد عليهما السلام مخوی ؤ دغه پلار او مخوی ته هر يوه ته الله تعالی د ده له شانه سره مناسب يو خاص علم ورعطاء کړی ؤ. شرايع، احکام، د سياست اصول، حکومت چلول او نور گرد (تول) علوم د دی لفظ لاندی داخل شول هغه علم چه الله تعالی داؤد او سليمان عليهما السلام ته ورکړی ؤ د هغه اثر دا ؤ چه دوی د الله تعالی د انعاماتو شکر اداء کاوه. د الله تعالی د کوم نعمت شکر اداء کول د هغه اصلی نعمت څخه لوی نعمت دی. «پر ډيرو» ئی ځکه وفرمایل چه ډيرو نورو بندگانو ته الله تعالی پر دوی فضيلت ورکړی دی. پاتی شو پر گردو (تولو) مخلوقاتو کلی فضيلت لرل نو دغه انعام او اکرام په گردو (تولو) انامو کښی څمونږ سيدالکونين خاتم المرسلين فخر الاولين والاخرين محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم په برخه شوی دی. اللهم صل وسلم و بارک عليه وعلى آله و اصحابه اجمعين.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ

او ميراث واخيست سليمان (نبوت. علم. سلطنت) نه داؤد څخه (له نوره اولاده ئی).

تفسير: يعنی د داؤد عليه السلام په (نولسو) ځامنو کښی د ده اصلی ولی عهد او خليفه حضرت سليمان عليه السلام شو چه د ده په مبارک ذات کښی الله تعالی نبوت سلطنت دواړه جمع کړی ؤ او داسی مملکت او حکومت ئی ورعطاء کړی ؤ چه له ده څخه وړاندی او وروسته د بل چا په برخه کښی داسی يو صوری او معنوی، ظاهری او باطنی عظمت او شوکت نه دی جمع شوی. انسانان، پيريان، طيور، هوا، او نور تول ورته مسخر شوی ؤ. لکه چه د «سبا» په

سورت کنبی راځی.

وَقَالَ لَيَّاكُمُ النَّاسُ عِلْمًا مِّنْطَقِ الطَّيْرِ

او وویل (سلیمان) ای خلقو ښوولی شوی دی مونږ ته خبری د الوتونکیو مرغانو.

تفسیر : له دغی خبری څخه انکار ګواکي د بداهت څخه د انکار په منزلت دی چه طيور او پرندگان کومی خبری او چر پر چه کوی په هغه کښی تر یوه حد پوری د افهام او تفهیم شان موندلی کیږی. یو مرغه څه وقت چه خپله جوړه ځان ته رابولی. یا د دانی ورکولو دپاره خپلو نورو ملګرو ته هم خبر ورکوی په دغو ګردو (تولو) حالاتو کښی د ده بولی، لهجه او غږیدل له سره یو شان نه دی لکه چه د طیورو مخاطبین او سامعین دغه فرق او توپیر (فرق) په ښه شان سره محسوسولی شی نو له دی نه مونږ پوهیدی شو چه د نورو احوالو او ضروریاتو په وقت کښی هم د دوی په دغو چوڼیدلو کښی اگر که مونږ ته ډیر متشابه او متقارب هم راښکاره شی کوم داسی لطیف او خفیف تفاوت او توپیر (فرق) به ضرور وی چه پر هغه باندی به دوی پخپلو منځونو کښی سره پوهیږی.

تاسی کومی تیلګراف خانی ته ورشع او د تیلګراف متشابه کھت، کھت ته غوږ کیږدئ که تاسی پر تیلګرافی رموزو او اشاراتو پوه نه یئ نو تاسی ته دغه مطرد او مکرر او متشابه حرکات او اصوات په بادی النظر کښی چتی (بیکاره). مهمل او بی معنی شی درښکاری او بالعکس که کوم تیلګرافی غوږ ورته کیږدی نو علی الفور د هغو د محتویاتو څخه تاسی ته مفصل معلومات درکوی. ځکه چه دغه تیلګرافی د دغو «تیلګرافیه» حرکاتو اصواتو» په مدلولاتو او مفهوماتو پوره پوه او واقف وی. علی هذا القیاس څه بعید دی چه حقیقی واضع د طیورو په نغماتو کښی هم د مختلفو معانیو او مطالبو د اظهار لپاره هم څه فرق او امتیاز ایښی وی لکه چه د انسان وویکی د خپلی مور له ژبی څخه ورو ورو واقفیدي د طیورو چیچان (بچی) به هم د خپل فطری استعداد په اثر د خپلو نورو بنی نوعو په بولیو پوهیږی او د نبوت د اعجاز په شان به الله تعالی خپل یو نبی ته د دوی د ویناو پوه هم ورعنایت کړی وی.

د حیواناتو لپاره د جزئی ادراکاتو حصول خو لا له پخوا څخه مسلم دی. لیکن د یورپ جدید تحقیقات اوس د حیواناتو عاقلیت د آدمیت تر سرحد پوری قریب کړی دی تر دی چه د حیواناتو د بولی (وینا) د «ابجد» په تیارولو پسی هم لګیدلی دی. لوی قرآن خبر را کړی دی چه: «هر شی د خپل رب تسبیح او تحمید کوی. لیکن تاسی پری نه پوهیږئ او هر الوتونکی خپل د صلوة او تسبیح څخه واقف دی» په صحیحه و احادیثو کښی د حیواناتو تکلم بلکه د محض و جماداتو خبری کول او تسبیح ویل ثابت دی.

له دی نه ظاهر شو چه خپل د خالق اجمالی مگر صحیح معرفت د هر شی په فطرت کښی مفطور او مرکوز دی. نو بیا د دوی پر تسبیح او تحمید او غځینو محاورو او خطاباتو د الله تعالی د غځینو بندگانو د خرق العاده پر دول (طریقه) مطلع کیدل د عقلیه و محالاتو څخه نه دی. هو! د عمومی عادت په خلاف هر ورو (خامخا) دی. نو که اعجاز او کرامت له عمومی عادت او معمول سره موافق وی نو هغه ته به څوک اعجاز او کرامت وائی. د عاداتو پر خوارق مونږ یوه مستقله رساله لیکلی ده هغه دی ولوسته شی په هر حال په دغه رکوع کښی دا قسم څو معجزی مذکوری دی چه په هغو کښی زائغین عجیب او غریب، چتی (بیکاره)، فضول او رکیک تحریفات کوی ځکه چه د دوی په اټکل سره د غځینو طیورو له خوا د انسانی غځینو علومو اداء کول پخپلو بولیو سره، او د میړی پخپلو منځونو کښی سره خبری اتری کول. او د حضرت سلیمان علیه السلام پوهیدل د دوی پر دغو خبرو گرد (تول) لغو او داسی د حماقت خبری دی چه پری یو وړوکی هلک هم یقین نشی کولی لیکن زه وایم چه د ملیونو محقیقینو او د اسلافو او د اخلافو د گردو (تولو) علماؤ په نسبت داسی خیال کول چه هغوی په داسی ناقصو لغو او بدیهی البطلان خبرو باندی چه یو هلک او ناپوه هم نشی منلی ولی له قدیم الایام څخه تر نن پوری بلاتردید او تکذیب ټینگ ولاړ دی او بیانونی ئی؟ او د دغو اوهامو تردید نه کوی؟ او د آیاتونو دغه صحیح حقیقت چه نن ورځ تاسو ته منکشف شوی دی د هغوی غنی هیڅ یوه نه دی بیان کړی؟ دغه خیال له هغو خبرو څخه هم ډیر زیات لهر او مهمل او حماقت دی چه ته د هغه منل له خلقو څخه غواړی. د علماؤ څخه په هره زمانه کښی غلط فهمی خطاً او تقصیر کیدونکی وی مگر دغسی له سره نشی کیدی چه پر هغو محسوساتو او په مخ کښی پراته و شیانو او حقائقو باندی چه د انسان هر هلک هم پری پوهیدی شی له سلهاؤ کلو راهسی خورا ډیر لوی پوهان عالمان او محققان هم ونه پوهیږی او د یوه تن عقل او فکر هغه طرف ته معطوف نه شی؟. په یاد ئی ولرئ چه مونږ د اسرآنیلې خرافاتو تائید نه کوو هو! تر کومی اندازی پوری چه د اسلافو له اکابرو څخه بلا اختلاف د الله تعالی د کلام مدلول بیان شوی دی هغه هر ورو (خامخا) تسلیم کوو اعم له دی چه هغه له اسرآنیلې روایاتو سره موافق وی که مخالف.

وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

او راکړی شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چه انبیاؤ او باچایانو ته ورکاوه شی).

تفسیر : یعنی د داسی عظیم الشان سلطنت او نبوت لپاره هغه اشیاء، لوازم او سامان چه په کار دی هغه گرد (تول) ئی راعطاء کړه!.

إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ۝ وَحِشْرَ لَسُلَيْمٍ جُنُودُهُ مِنَ الْجِبِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَمَنْ يُؤْذِعُونَ ۝ ۱۷

بیشکه دغه (عطاء) خامخا هم دغه فضل فضیلت دی ښکاره . او جمع کړی شوی دپاره د سلیمان لښکری دی د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی ډلی ترلی کیدلی (په ترتیب سره) .

تفسیر : هر کله به چه حضرت سلیمان علیه السلام کوم طرف ته تلو نو د انسانانو پیریانو او د طیورو د دری وارو اقسامو لښکر به ئی له خپله ځانه سره حسب الضرورت او مصلحت بوتلو . او د دوی په دغو افواجو کښی به یو ځان ته نظم نسق او انضباط قائم ؤ . مثلاً وروستنی افواج به سره له خپلو گړندی تلو یا الوتلو خپلو له پرومینیو افواجو څخه نشو وړاندی کیدی او نه به هیڅ یو لښکری فرد داسی کولی شو چه خپله پیره یا وظیفه په خپل سر خوشی کړی او چیری لار شی لکه چه نن ورځ په بری بحری او فضائی قواؤ کښی پوره نظم، نسق او د عمل اشتراک لیده کیږی .

حَتَّىٰ إِذَا اتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ

تر هغه پوری کله چه راغلل دوی پر کنده د میریو .

تفسیر : یعنی حضرت سلیمان علیه السلام له خپل لاؤ لښکر سره له داسی یو میدان څخه تیریده چه هلته د میریانو ډیره لویه ودانی وه .
تنبيه : په کوم ځای کښی چه ډیر میریان سره راټول شی او هلته په خپل ذوق او سلیقه کورونه جوړ کړی هغه ته په عربی ژبه «قرية النمل» وائی «یعنی د میریانو کلی» مفسرانو په مختلفو بلادو کښی د داسی میدانونو او بیدیاو ښه او پته لگولی ده چه هلته د میریانو خورا (ډیر) زیات کورونه او کلی شته چه د دغو له منځه پر یوه باندی حسب الاتفاق د حضرت سلیمان علیه السلام گزر شوی ؤ .

قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطُبُكُمْ سُلَيْمَانُ
وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝ ۱۸

نو وویل یوه میړی (چه مشر ؤ پر نورو) ای میړیو! ننوځئ ټول مساکنو سوړو خپلو ته چه مات او چیت پیت مو نه کړی هر ورو (خامخا) تاسی لره سلیمان او لښکر د ده حال دا چه دوی به نه وی پوه (د تاسی له دی پائمالیدو نه)،

تفسیر : یعنی سلیمانی لښکر خو داسی نه دی چه عمدأ او په قصد سره تاسی وژنی. هو امکان لری چه د لاعلمی او ناپوهی په سبب پائمال شی! حضرت شاه صاحب لیکي: «د میړی غو هیڅ یو انسان نشی اوریدی خو د سلیمان علیه السلام غوړ ته د دوی دغه خبری ورسیدی او دوی له هغو څخه معلومات حاصل کړل.» نو دا د هغوی معجزه شوه.

تنبیه : د حیواناتو علماؤ له کلونو کلونو راهسی کومی تجربی چه کړی دی له هغوی څخه دا راڅرگندیږی (راښکاره کیږی) چه دغه خوار او حقیر ساکنی (ذی روح) او خوځنده (حشره) هم پخپل اجتماعی حیات، سیاسی نظام کښی ډیر زیات له انسانی خوینو سره قریب واقع شوی دی او د دغو امورو اداره په ډیر عجیب او غریب ډول (طریقه) سره کوی. د انسانانو په شان میړیان هم د کورنیو او تېرو او قبائلو خاوندان دی. په دوی کښی هم د تعاون او خواخوږی جذبات شته. د دوی د اعمالو تقسیم او د حکومت نظام د انسانی اداراتو سره ډیر قریب او متشابه لیدل کیږی، اروپائی محققان ډیر زیات وقت په هغو اطرافو او حوالیو کښی اوسیدلی دی چه هلته د میړیانو کورونه او کلی ډیر ؤ. او دوی د خپلو تتبعاتو ډیر زیات قیمتدار معلومات سره راټول کړی دی. افسوس چه په دغو مختصرو فوائدو کښی هغه نه ځائیږی. محض د دغه مقام له مناسبت سره د «دائرة المعارف المصرية» آخری جملی نقلوو: «فمنی داهم عدو قرية النمل اختفت العملة وخرجت الجنود للقتال والنضال فيخرج اولاً واحد منها للاستطلاع ثم يعود مخبراً بما رأى و بعد هنيهة تخرج ثلاثة او اربعة يتبعها عدد كثيف من الجيوش بادية عليهم علائم الحنق فتلدغ كل ما صادفته ولا تفلت من تلدغه ولو قطعت ارباً ارباً فاذا انتهى القتال رجع الفعلة فاعادوا بناء ما تهدم يتخللها عدد من الجنود للحراسة لا للعمل» په دغو جملو کښی دغه خبره راڅرگنده (راښکاره) شوه هم دا چه دوی د خطری له راتګه اطلاع مومی یو میړی د باندی وځی او لازمه معلومات ځان ته حاصلوی او بیا دغه معلومات ژر تر ژره خپل قوم ته وږی او هغوی ته له کوائفو څخه اطلاع ورکوی. باقی د سلیمان علیه السلام له احواله خبریدل او بیا د سلیمان له دغو خبرو څخه مطلع کیدل د خرق العادت په ډول (طریقه) ؤ.

تَبَسَّمْ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا

تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۹﴾

پس تبسم و کمر (سلیمان) په دغه حال کښی چه خندا کوونکی ؤ (ورپسی تعجباً او سروراً) له وینا د هغه میړی او وویل سلیمان ای ربه غما الهام وکړه ماته (را په برخه کړه) دا چه شکر وکرم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار غما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه (په فضل خپل سره) خوښوی ته هغه او ننه باسه ما (او یو غای کړه ما) په رحمت خپل سره په (هغو) بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی.

تفسیر : کله چه سلیمان علیه السلام د هغی میړی پر خبره وپوهیده متعجب شو. او د سرور او نشاط له فرطه ئی د شکر د اداء کولو جنبه په جوش راغله. او وویل سلیمان ای ربه غما الهام وکړه، را په برخه کړه دا چه شکر وکرم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار غما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه پخپل فضل سره خوښوی ته هغه او ننه باسه او یو غای می کړه په رحمت خپل سره په هغو بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی. یعنی حیران یم ستا د دغو عظیمه و انعاماتو شکریه په کومه ژبه اداء کرم پس ستا له درباره التجاء کوم چه ماته داسی پوره توفیق راکړی چه په ژبه سره او په عمل سره ستا شکر اداء کرم او په اعلیٰ درجه نیکو بندگانو کښی می چه انبیاء او مرسلین دی محشور وفرمائی!.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿۲۰﴾

او لتونه ئی وکړه د مرغانو (او هدهد ئی ونه مونده) نو وی ویل څه مانع دی ما لره چه نه وینم زه هدهد بلکه دی هدهد له غائب شویو (د دی تولی څخه چه ئی نه وینم).

تفسیر : بنا پر کوم ضرورت حضرت سلیمان علیه السلام د الوتونکیو افواجو حاضری واخیسته هدهد د ده په نظر کښی رانغی نو ځکه ئی وفرمایل دا څه خبره ده چه زه هدهد نه وینم؟ آیا د دغو الوتونکیو افواجو په منځ کښی پت دی او زه ئی نه وینم؟ یا په واقع سره غیر حاضر دی. تنبییه : له طيورو څخه حضرت سلیمان علیه السلام مختلف اعمال اخیستل، مثلاً په هوائی سفرونو کښی به دوی مامور ؤ چه د سلیمان علیه السلام پر سر داسی والوځی چه د دوی پر تخت سیوری ولویږی عند الضرورت د اویو او د نورو ضروریاتو سراغ او پته ولگوی. خطوط او فرامین له یوه غایه بل غای ته ورسوی. په دغه وقت کښی امکان لری چه هدهد ته به کوم یو خاص ضرورت وروړاندی شوی وی او دی به د هغه لامله (له وجی) غیر حاضر شوی وی. مشهور دی په کوم غای

کښی چه تر ځمکې لاندې اوبه ډیر نژدې وی هدهد ته محسوس کیږی او دغه دومره مستبعد نه دی چه الله تعالی د یوه ساکنې (ذی روح) کومه حاسه له انسانانو او له نورو ساکنانو (ذی روحو) څخه زیاته تیزه او متحسسه وگرځوی د هدهد په نسبت خورا (ډیر) معتبر ثقات بیان فرمائی چه پر هر ځای کښی چه تر خاورو لاندې د خاورې چنچیان وی دی پری متحسس کیږی او علی الفور ئی راوباسی تر دی چه کله کله تر دوو لویشتو پوری هم ځمکه کنی. او هغه چینجی تری راوباسی.

لَا عَذَابَ لَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوَّلًا أَوْ آخِرًا وَلِيَّا تَنبِيئِي بِسُلْطَنِ مُبِينٍ ﴿٢١﴾

خامخا عذاب به ورکړم زه هر ورو (خامخا) ده ته عذاب سخت (مثلاً د هغه وزرونه او بنکي به وشکوم) یا خامخا ذبح به کړم هر ورو (خامخا) زه دی یا به خامخا راوړی دی هر ورو (خامخا) ماته برهان دلیل ښکاره (په غیاب خپل چه له دی وجی نه غایب وم)

تفسیر : یعنی خپل د غیر حاضرئ کوم واضح او ښکاره دلیل راوړاندی کړی.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ مَحْطُ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَأٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

پس ځنډ (ایسارتیا) وکړ هدهد نه ډیر (بلکه لږ ځنډ (ایسارتیا) ئی وکړ او ژر راغی) پس وویل (هدهد په جواب د سلیمان کښی) احاطه وکړه ما په هغه څیز (او پوره پری خبر شوی یم) چه نه ده احاطه کړی تا (او نه ئی پری خبر) په هغه باندی او راغلی یم زه تاته له سبا څخه په خبری تحقیقی یقینی سره .

تفسیر : حضرت سلیمان علیه السلام ته د هغه ملک احوال په مفصل ډول (طریقه) سره نه و رسیدلی. اوس ورورسید. «سبا» د یوه قوم نوم دی چه د هغوی ملک په عربستان کښی د یمن په اطرافو کښی و (موضح القرآن) ګواکی د هدهد په وسیله الله تعالی دغه تنبیه وفرمایله چه د ډیرو لویو لویو انسانانو علم هم له سره نشی محیط کیدی. وګورئ چه د هغه نبی په شان چه پخپله الله تعالی داسی فرمایلی و ﴿لَقَدْ آتَيْنَاكَ آذَانَ سُلَيْمَانَ﴾ هغه ته د یوی جزئی اطلاع هدهد وررسوی.

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

بیشکه چه ما وموندله یوه ښځه چه باچاهی ئی کوله پر دغه (اهل د سبا) او ورکری شوی دی دغی (ښځی) ته له هر شیز څخه (چه باچایانو ته ورکولی شی).

تفسیر : په هر شی کښی مال، اسباب، فوج، اسلحه، حسن، جمال څرګرد (تول) شیان راغلل.

وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

او دی دی ته تخت ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د دی ملک د ملکي تخت داسی مکلف، مرصع او ډیر قیمتمدار دی چه د دنیا هیڅ یوه له باچاهانو سره هغسی تخت نشته، مفسرینو د دغی ملکي نوم «بلقیس» لیکلی دی والله اعلم.

وَجَدْنَاهُمْ قَوْمًا يَسْبُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالُهمُ فَصَدَّ هُمُ عَنِ السَّبِيلِ فَهَمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

ومی موندله دغه ښځه او قوم د دی چه سجده کوی دوی لمر ته بی له الله او ښایسته کړی دی دوی ته شیطان عملونه د دوی پس منع کړی دی (شیطان) دوی له سمی صافی لیاری پس دوی نه مومی سمه صافه لیاره.

تفسیر : یعنی هغه قوم مشرکان او د لمر عابدان دی. او شیطان دوی له لیاری څخه ایستلی دی او د شرک رسوم او اطوار د دوی په نظرونو کښی ښایسته ورڅرګند (ورښکاره) شوی دی نو ځکه دوی د هدایت لیاره نشی موندلی. هدهد پخپلی دغه وینا سره ګواکي سلیمان علیه السلام ته ترغیب ورکړ چه د دغه قوم پر خلاف جهاد وکړی.
(منع کړی دی شیطان دوی د سمی لیاری څخه په دی شان:)

الْأَيْسَجِدُ وَاللَّهُ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٥﴾

چه دوی نه کوی سجده الله ته هغه (الله) چه راویاسی (بنکاره کوی) پت
خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی او (هغه الله) چه
ورمعلوم دی هر هغه خیز هم چه پتوئ ئی تاسی (په زړونو خپلو کښی) او هر
هغه خیز چه بنکاروئ ئی تاسی (په ژبو خپلو کښی).

تفسیر : غالباً د دغه همد د کلام تتمه ده. معلومیږی چه حیوانات فطرتاً د خپل خالق د
صحيح معرفت لرونکی دی. یا د خرق عادت په ډول (طریقه) هم دغه یوه همد ته دغسی
تفضیلی معرفت ورعطاء کړی شوی ؤ. هو! که الله تعالی اراده وفرمائی نو دغسی معرفت په یوه
وچ لرگی کښی هم پیدا کولی شی. باقی په حیواناتو کښی په فطری ډول (طریقه) سره د داسی
عقل او معرفت وجود چه هغه «صدر شیرازی» په «اسفار اربعه» کښی په «حضور علم» یا
«شعور بسیط» سره تعبیر کړی دی د دی خبری مستلزم نه دی چه د هغو په طرف هم انبیاء
مبعوث شی. ځکه چه دغه فطری معرفت کسبی نه دی جلی دی. او د انبیاءو بعثت له کسبیاتو
سره تعلق لری. دغه هم صحيح نه دی چه په هر هغه شی کښی چه په کومه اندازه عقل او شعور
وی نو هغه دی مکلف هم وی مثلاً حق شریعت صبیان او کوچنیان (واړه) نه دی مکلف کړی
حال دا چه قبل البلوغ په صبیانو کښی په کافی اندازه عقل او تمیز موجود وی نو پر دغه د
حیواناتو د عاقلیت اندازه هم وکړئ!.

تنبيه : په «موضح القرآن» کښی راغلی دی: «د همد روزی دا ده چه له شگو څخه چنچیان
راویاسی او خوری ئی نه دانه خوری او نه میوه. دی د الله تعالی د دغه قدرت سره کار لری»
بنائی د هم دی لامله (له وجی) د «یخرج الخب» ذکر ئی په خاص ډول (طریقه) سره کړی دی.
والله اعلم.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٧﴾

الله چه دی نشته هیڅ لائق د عبادت مگر یواځی هم دی دی رب د عرش ډیر
لوی.

تفسیر : یعنی د ده د عظیم عرش سره د بلقیس تخت څه مناسبت لری؟.

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٨﴾

نو وویل (سلیمان) ژر به وگورو آیا رښتیا ویلی ده تا (ای هدهده!) دغه خبره یا که ئی ته له دروغ ویونکیو.

تفسیر : یعنی زه ستا د دروغو امتحان آخلم. (بیا سلیمان یو مکتوب ولیکه او هدهد ته ئی وویل:).

إِذْ هَبْ بَكِيْنِيْ هَذَا فَالِقَهُ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٩﴾

یوسه ته (ای هدهده!) لیک غما دغه پس وغورځوه هغه (لیک) دوی ته بیا مخ جار باسه له دوی (او پټ نژدی ورته ودریږه) پس وگوره (له ورا) چه په څه جواب رجوع کوی دوی.

تفسیر : یعنی سلیمان علیه السلام یو خط ولیکه او هدهد ته ئی ورکړ چه د «سیا» ملکي ته ئی ورسوی او جواب ئی بیرته راوړی او ورته وئی ویل څه وقت چه خط دی ورورسوه ښائی چه بیا ته تری یوی خوا ته پر څنگ شی ځکه چه د قاصد مخامخ دریدل د سلطنت له آدابه سره څه تناسب نه لری. موضح القرآن لیکي: «یعنی ته دی ځان یوی خوا ته پټ کړه. لیکن د دی د دربار د گردو (تولو) ماجری څخه ځان باخبره کړه. هدهد هغه خط او د هغی خونی (کور) له کړکی څخه ننوت چه هلته بلقیس گوښی (یوازی) اوده وه او خط ئی د دی پر تتر(سینه) کیښود.».

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ اِئْتِي اِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيْمٌ ﴿٣٠﴾ اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو بیشکه زه چه یم راغورځولی شوی دی ماته یو لیک عزتناک. بیشکه دغه (لیک) د سلیمان (له طرفه راغلی) دی .

تفسیر : بلقیس د دغه خط د لوستلو په اثر خپل مشران او درباریان راتول کړل. او دوی ته ئی وویل چه «ای غما مشرانو! ماته داسی یو عجیب خط په دغه عجیبه طریقه سره رارسیدلی دی چه د یوه معزز او محترم باچا سلیمان علیه السلام له طرفه راغلی دی. غالباً دوی به د حضرت سلیمان علیه السلام اسم او د ده د بی مثاله حکومت او شوکت اشتهاړ پخوا له دی نه اوریدلی وی.

وَإِنَّ إِلَهَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

او بیشکه (مضمون د دی لیک دا دی چه شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

تفسیر : هم هغسی چه دلته دغه «تسمیه» د دغه قرآنی آیت جزء دی. د قرآن کریم په نورو ځایونو کې هم ځان ته یو مستقل قرآنی آیت دی. د تسمیې لوستل په اول د هر سورت کې یو ضروری امر دی او دومره ثواب لری لکه چه د پاک قرآن یو سل او څوارلس نور آیتونه ولوستل شی. ځمونې د حنفیانو په مذهب لکه چه پاس مو ولیکل تسمیه شریفه د عظیم الشان قرآن یو ځان ته مستقل او جلا (جدا) مبارک آیت دی چه لپاره د تبرک او فصل د قرآنی سورتونو د هر سورت په اول کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر لیکلی شوی دی. د امام شافعی او امام احمد حنبل رحهما الله په مذهب برسیره په دی چه تسمیه شریفه د فاتحی شریفی د سورت اوله برخه. او جزء دی په نورو قرآنی سورتونو کې هم پرته (علاوه) د توبی له سورته داخله ده.

الْأَعْلَىٰ وَأَتَوْتِي مَسْلِيْنٌ ۝

(مقصد ځما دا دی) چه لونی (او کبر) مه کوئ تاسی پر ما او راځئ تاسی ماته مسلمانان غاړه ایښودونکی (الله ته).

تفسیر : داسی جامع مختصر او له عظمته ډک خط به ممکن دی چه دیر لږو باچاهانو په دنیا کې بل کوم باچا ته لیکلی وی. مطلب ئی دا دی چه: «ځما په مقابل کې زور آزمویل هیڅ فائده نه دررسوی. ستاسی خیر په هم دی کې دی چه اسلام ومنئ! او ځما احکامو ته غاړه کیږدئ! او د انسانانو په شان په سمو ګوتو ماته راشئ! ځکه چه ستاسی لونی، تکبر، او ځان مشر ګڼل ځما په مقابل کې بی فائدی دی.»

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا أَفْتُونِ فِيْ أَمْرِىْ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُوْا ۝

ووېل (بلقیس) چه ای اشرافو! فتویٰ (مشوره) راکړئ تاسی ماته په دغه کار ځما کې، نه یم زه فیصله کوونکی د کوم کار تر هغه پوری چه حاضر شی تاسی ماته (مشوره راکړئ!).

تفسیر : یعنی تاسی مشوره را کړئ! چه د هغه جواب په څه مضمون سره ولیکل شی او بالمقابل ئی څه اقدامات او چاری وکړی شی؟ لکه چه تاسی ته معلوم دی د کومی لوئی معاملی (قطعی) فیصله بی د تاسی له پوښتنی او مشوری څخه نه کوم.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ أَوْلِيَاءَ لَوْلَا بَأْسُ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَأْمُرُنَا ۝

ووېل دغو (اشرافو) چه مونږ خاوندان د قوت زور یو او خاوندان د جنگ سخت یو او امر (حکم، اختیار) تاته دی پس وگوره (ای ملکي!) چه د څه شی امر (حکم) کوی ته (پر مونږ باندی چه وئی منو!).

تفسیر : یعنی له مونږه سره د زور او طاقت او د حربی لوازمو او سامانونو هیڅ تقلیل او کمی نشته. او نه د کوم باچا له ویرولو څخه مونږ داریو. که ستا حکم صادر شی نو مونږ له سلیمان علیه السلام سره جنگ ته تیار یو. برسیره په دی ته خپلواکه او خپله مختاره ئی! سره له غوره پوهه او چرته (خیاله) مونږ ته هر هغه حکم چه مناسب ئی گنی را ئی کړه! ځکه چه څمونږ غاری ستاسی د هر حکم په مقابل کښی ښکته دی. معلومیږی چه د درباریانو فکر او رایه د جنگ کولو په لوری وه. مگر ملکي په جنگ کولو کښی تعجیل مناسب ونه گانه او یو بین البین داسی معتدل صورت ئی غوره کړ چه د هغه ذکر اوس راځی:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ۝ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنْظُرْهُمْ بِعَيْنِي ۝

نو ووېل (بلقیس چه په جنگ کښی خیر نشته) بیشکه باچاهان هر کله چه ننوځی په کوم کلی (ښار) کښی (په غلبه او قهر) خرابوی دوی هغه (ښار) او گرځوی دغه (باچاهان) عزیزان (مشران) د اهل د هغه ذلیلان (سپک بندیان)، او هم داسی (چه ومی ویل) دوی کوی. او بیشکه زه لیږونکی یم دوی ته (قاصد) سره له هدیی (پیشکشی) پس بیا زه کتونکی یم چه په څه حال بیرته راځی دغه لیگلی شوی (چه قبلوی دغه پیشکشی یا ئی بیرته رالیږی).

تفسیر : معلومیږي چه د خط د مضمون له عظمته او شوکته او له نورو قرائنو، اماراتو او آثارو څخه بلقیس متیقنه شوی وه چه زه پر دغه باچا بری نشم موندلی او اقلا د دغی خبری قوی احتمال د دی په زړه کښی پیدا شوی ؤ چه د داسی لویو شان او شوکت لرونکیو باچاهانو سره جنگیدل د لویو او توکو خبره نه ده که دی غالب شو لکه چه د ده د بری قوی امکان شته نو د نورو ملوکو او سلاطینو له عمومی عاده ته سره موافق به دغه ځما گرد (تول) ښارونه سره لاندی باندی کړی او داسی یو لوی انقلاب به ونځلی چه په هغه کښی به مشران کشران، عزت لرونکی خلق به بی عزته کیږی. او دیر انسانان به خواران او ذلیلان کیږی. لهندا ځما په فکر خو ښه داسی رایشکاری چه مونږ په جنگیدلو کښی جلتی او تلوار ونه کړو. بلکه لازم دی چه د مقابل جانب قوت، قدرت، طبیعی رجحانات، د حکومت نوعیت څخه معلومات حاصل کړو او په دی باندی ښه ځان خبر کړو چه دوی د دغو ویرولو تر شا څه ډول (طریقه) زور او قوت لری؟ او بل دغه ځان ته معلوم کړو چه هغوی په رښتیا سره څه شی له مونږ څخه غواړی؟ که مونږ څه تحائف او هدایات ورولیږو او دغه راتلونکی مصیبت د هغو په وسیله له خپله ځانه لری وساتو نو دیر به ښه شی که نه په دغه ذریعه مونږ ته لږ څه د دوی وضعیت او رویه راڅرگندیږی (ښکاره کیږی) څو بیا مونږ له هغه سره مناسب رویه او لیاره ځان ته غوره کړو. «موضح القرآن» لیکلی: «بلقیس وغوښتله چه د دغه باچا شوق او میلان ځان ته معلوم کړی چه د کوم څیز له پلوه (طرفه) دیر زیات دی د ښکلو انسانانو له پلوه (طرفه) که د نادرو سامانونو او لوازمو له پلوه (طرفه) نو دغسی له هری نوعی تحائف او هدایا نی ولیرل.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنَ قَالَ ابْدُونِي بِمَا آتَيْتَنِي اللَّهُ خَيْرِمِمَّا آتَيْتُكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدْيِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٢٧﴾ إِرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلْ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٨﴾

پس کله چه راغی (قاصد د بلقیس) سلیمان ته نو وویل (سلیمان آیا مددگاری کوئ تاسی له ما سره په مال سره پس هغه څیز چه راکړی دی ماته الله (له نبوت، علم، سلطنت) خیر دیر غوره دی له هغه څیزه چه درکړی دی (الله) تاسی ته بلکه تاسی په دغه هدیه (پیشکشی) خپلی خوشالیږئ بیرته ورشه دوی ته (ای قاصده چه راشی ماته! که نه) پس خامخا ورپه شو مونږ دوی ته سره له (داسی زورور) لښکر چه نه وی هیڅ طاقت د مقابلی دوی ته له هغو لښکرو سره او خامخا وپه باسو هر ورو (خامخا) دوی له دغه (ښار د سبا څخه) په دی حال کښی چه بی عزته بی حرمته وی او دوی به خوار او

سپک وی..

تفسیر : یعنی دغه تحفی او هدایا دی تاسو ته دربارک وی چه په ورکولو ئی تفاخر کوئ! او په اخیستو ئی په تکتړ د اموالو سره خوشالیوئ! آیا ستاسی په فکر او اټکل کښی زه تش یو دنیوی باچا درغلم؟ چه د مال او متاع مطامع ماته راوړندی کوئ؟ تاسی ته دی معلوم وی هغه روحانی دولت او مال، حکومت او دولت چه الله تعالیٰ راعطاء کړی دی هغه ستاسی له دغه ملک او دولت څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی. زه ستاسو دغو هدایا او تحائفو ته هیڅ اهمیت نه ورکوم یعنی بیرته ورشه ای قاصده! بلقیس او قوم ته ئی ووايه چه را دی شی ټول مسلمانان غاړی ایښودونکی او که رانغلل دوی پس رابه ولو مونږ خامخا د دوی جنگ او مقابلی ته داسی لښکری چه له جهته د ډیروالی او قوت نه دی هیڅ طاقت د مقاومت (ودریدو) د دوی له هغو لښکرو سره او هر ورو (خامخا) وږه باسو او وږه شرو مونږ خامخا دوی له دغه ښار د سبا څخه په دی حال کښی چه بی عزته او بی حرمته به وی او حال دا چه دوی به خوار زهیر او بندیان وی او له وطنه به فراریږی او په ذلت او خواری سره به له دولته او سلطنته لاس واخلی. موضح القرآن لیکي: «هیڅ یو بل نبی داسی خبری نه دی فرمایلی کله چه د حضرت سلیمان علیه السلام سره د الله تعالیٰ د سلطنت زور ؤ نو ځکه ئی دغسی وفرمایل».

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿١٨﴾

وویل (سلیمان) ای (ځما د دربار) اشرافو! کوم یو له تاسی به راوړی ماته تخت د دی (بلقیسی) پخوا له هغه چه راځی دوی ماته مسلمانان (غاړه ایښودونکی الله ته).

تفسیر : دغه سفیر بیرته لاړ او د جنگ پیغام ئی ورورسوه بلقیس متیقنه شوه چه دغه کوم معمولی باچا نه دی د ده زور او قوت د الله تعالیٰ په زور او قوت سره دی له جدال څخه به هیڅ یوه گټه او فائده په لاس رانه شی او نه د داسی باچا په مقابل کښی له چل، فریب څخه څه کار اخیستل کیږی. بالاخر د اطاعت او انقیاد په غرض د ډیرو ساز او سامان او لاؤ لښکر سره د حضرت سلیمان علیه السلام په حضور د تشرف په مقصد رهی (روانه) شوه کله چه بلقیس د شام سرحداتو ته ورنژدی شوه حضرت سلیمان علیه السلام خپلو درباریانو ته وفرمایل چه آیا داسی یو سړی شته چه د بلقیس شاهي تخت د دی د راتللو څخه د مخه راحاضر کړی. په دغه کښی هم د حضرت سلیمان علیه السلام مقصد دا ؤ چه په بلقیس باندی په څو ډول (طریقه) سره د الله تعالیٰ د ورعطاء کړی عظمت او قوت اظهار وکړی څو دا ښه وپوهیږی چه سلیمان علیه السلام یواځی باچا نه دی بلکه کوم فوق العاده باطنی طاقت هم له خپله ځانه سره لری.

تنبیه : له « قبل ان یأتونی مسلمین » غخه معلوم شو چه پخوا له اسلامه او انقیاده د حربی مال مباح دی.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ اَنَا اَتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَ وَاِنِّیْ عَلَیْهِ لَقَوِیْٓ اٰمِیْنُ ﴿۱۹﴾

وویل یو زورور سخت قوی له (قومه د) پېریانو چه زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا د هغه چه پاڅیږی ته (ای نبی الله) له دغه غایه خپله، او بیشکه زه پر دغه (راوړلو) د دی (تخت) خامخا قوی (زورور معتبر) امانتگر یم. (چه نه کوم خیانت په جواهر و د ده کښی)

تفسیر : د حضرت سلیمان علیه السلام دربار به هره ورځ تر یو تاكلی (مقرر کړی) وقت پوری دوام درلود (لرلو). مطلب ئی دا دی چه «پخوا له دی نه چه تاسی له خپله درباره پاڅیږئ زه به دغه شاهي تخت درحاضر کړی شم» مگر په دغه کښی هم لږ غه غځند (ایسارتیا) واقع کیده او حضرت سلیمان علیه السلام غوښته چه له دی نه مخ کښی د دی تخت راحاضر کړی شی. «زورور امانتگر یم» یعنی د خپل مت او قوت سره ئی ډیر ژر راپورته او در حاضرولی شم الله تعالی ماته داسی قوت او قدرت رابښلی دی او «معتبر یم» یعنی په دغه کښی به زه غه خیانت نه کوم وائی چه دغه تخت ډیر قیمتمدار ؤ. او په سرو او سپینو زرو او لعلو او جواهراتو سره مزین او مرصع ؤ.

قَالَ الَّذِي عِنْدَآ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ اَنَا اَتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ

وویل هغه (سری) چه د ده غخه یو علم ؤ له کتابه (منزله یعنی اسم الاعظم) زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا له هغه چه بیا راگرځی تاته سترگه ستا، (چه نیولی دی وی کوم شی ته).

تفسیر : راجح خو هم دغه معلومیږی چه دغه سری د حضرت سلیمان علیه السلام صحابی او وزیر آصف بن برخیا رضی الله تعالی عنه دی چه د سماویه ؤ کتابونو عالم او د الله تعالی د اسماء او د کلامونو له تاثیراتو غخه واقف ؤ ده عرض وکړ چه زه د سترگی په یوه ربه کښی د هغی تخت درحاضرولی شم. یعنی هم دا چه تاسی چاته وگورئ پخوا له هغه چه تاسی خپلی سترگی له هغه غخه ځان ته واړوئ زه به هغه تخت دلته پخوا له طرفة العین غخه درحاضر کړم.

فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ

نو کله چه ولید (سلیمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وی ولید دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب غما دی دپاره د دی چه وازمویی ما چه آیا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله).

تفسیر : یعنی دغه په ظاهری اسبابو سره نه دی د الله تعالیٰ فضل دی چه غما رفیق دغه درجی ته رسیدلی دی چه تری داسی کرامات ظاهریوی او کله چه د ولی او بالخاصه د صحابی کرامت د هم هغه نبی معجزه او د ده د اتباع ثمره وی نو ځکه پر حضرت سلیمان علیه السلام هم د هغه شکران عائد کیوی.

تنبیه : معلوم شو چه اعجاز او کرامت فی الحقیقت د قدیر الله تعالیٰ هغه افعال دی چه د اولیاؤ او انبیاء پر لاسونو په خلاف معمول او فوق العاده صورتونو سره ظاهرول شی پس د هغه لوی ذات په قدرت سره چه لمر په یوه لمحہ کښی په زرھاؤ میل مسافه پری کوی آیا هغه ته دا څه مشکل دی چه د بلقیس تخت د سترگی په یوه رپه کښی له «مارب» څخه «شام» ته ورسوی حال دا چه د بلقیس تخت د لمر یا د ځمکی په نسبت، د یوی ذری او یو لوی غره له نسبت څخه هم لو دی حضرت سلیمان علیه السلام به په هر قدم د الله تعالیٰ د نعماو تشکرات اداء کول او هغه به ئی پیژندل او تل به د شکر ایستلو دپاره حاضر او ناظر و ځواکی د «اعملوا آل داود شکراً» په تعمیل کښی به تل مشغول او لگیا و.

أَمْ أَكْفَرُ وَمَنْ شَكَرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَأْيِي غَنِيٌّ كَرِيحًا ۝

یا ناشکری (کفران) کوم؟، او هر څوک چه شکر کوی پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی خپل ځان ته (ځکه چه پری د نعمتونو دوام او تزئید کیوی) او هر چا چه ناشکری وکړه (کفران کوی) غنی بی پروا دی (له شکر او له هر څیزه) کرم والا (خیښتن (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام).

تفسیر : یعنی د شکر ایستلو نفع شاکر ته رسیری چه په دنیا او آخرت کښی به مزید انعامات پری مینول کیوی. که ناشکری وکړی نو الله تعالیٰ ته به څه ضرر او نقصان ونه رسوی. ځکه چه الله تعالیٰ د داسی شکر ایستلو څخه قطعاً بی پروا او بالذات کامل الصفات او منبع الکمالات دی. ځمونو له کفرانه د ده په کمالیه و صفاتو کښی هیڅ نقص او کمی نه راځی. دغه هم د الله

تعالیٰ لطف او کرم دی چه ناشکرانو ته سم د لاسه سزا نه ورکوی نو د داسی کریم ناشکری کوونکی سری په انتهائی درجه بی حیا او احمق دی.

قَالَ نَكُرُوا هَٰعُرُسَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِيَّ أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢١﴾

وویل (سلیمان) چه نا آشنا (او په بل شان او شکل کړئ) تاسی دغی (بلقیس) ته تخت د دی چه وگورو چه آیا پیژنی ئی یا کیږی له هغو کسانو چه نه ئی پیژنی.

تفسیر : یعنی د تخت رنگ او وضعیت ئی تبدیل کړ. او د هغه شکل او هیئت ئی وگرځاوه چه د هغه په لیدلو بلقیس په آسانی سره ونشی پوهیدی. په دی د بلقیس د عقل او فهم ازموینه او امتحان مقصود ؤ چه د هدایت استعداد په دی کښی تر کوم ځای پوری شته.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَلْكَنا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ ۚ

نو کله چه راغله (بلقیس او خپل تخت ئی هلته ولید) وویل شو (ورته) آیا هم داسی دی تخت ستا نو وویل (بلقیس) لکه چه دا هم هغه دی،

تفسیر : وئی نه ویل چه هو! هم هغه دی او نه ئی بالکل نفی وکړه څه ئی چه حقیقت ؤ هغه ئی صاف صاف ظاهر کړ چه تخت خو هم هغه دی لیکن په اوصاف کښی ئی څه فرق او توپیر (تفاوت) راغلی دی او کله چه دغه فرق دومره مهم او معتدبه نه دی، نو ځکه ویلی شی لکه چه هم هغه دی.

وَأَوْتَيْنَا الْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٢٢﴾

او راکړی شوی ؤ مونږ ته علم (په وحدت د رحمن او نبوت د سلیمان) پخوا له دی (معجزی کله چه هدهد ستا لیک راوړ) او وو مونږ مسلمانان (غاړه ایښودونکی حکم ستا ته).

تفسیر : یعنی د دی معجزی ښکارولو ته څه ضرورت نه ؤ. مونږ ته لا له پخوا څخه دغه خبره معلومه وه چه سلیمان علیه السلام تش یو باچا نه دی. بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده هم ورسره دی. نو ځکه مونږ د اطاعت او تسلیم او انقیاد لپاره اختیار کړه.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿۲۷﴾

او منع کړه (الله په توفیق خپل) دا له (عبادت د) هغه څیز چه وه دا چه عبادت ئی کاوه غیر له الله بیشکه چه دا وه (پخوا) له (هغه) قومه چه کافران وو.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ یا سلیمان علیه السلام د الله تعالیٰ په حکم ملکه بلقیس د لمر او نورو شیانو له عبادت څخه ستنه (منع) کړه چه په هغه کښی دا سره د خپل قوم مبتلاء وه یا ئی دا مطلب چه د سلیمان علیه السلام په خدمت کښی د حاضریدلو تر وخته پوری چه د اسلام اظهار ئی په علانیه ډول (طریقه) سره نه ؤ کړی د هغه سبب دا ؤ چه د باطلو معبودانو خیال او د کفارو صحبت او تقلید دا ئی له داسی کولو څخه منع کړی وه کله چه د نبی الله په ملاقات او زیارت مشرفه شوه هغه ممانعت له منځه ورک شو. که نه د سلیمان علیه السلام د صداقت اجمالی علم دی ته لا له پخوا څخه حاصل ؤ.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِيهَا
قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُسَدَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي
وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۸﴾

وویلې شو دغې (بلقیس) ته چه ننوځه دی بنگلی ته پس کله چه ولیده (بلقیس) دا (ښیښه) نو گمان ئی پری وکړ د ژورو اوبو او پورته ئی کړه (پایښه) له دواړو پنډیو خپلو، نو وویل (سلیمان) بیشکه دغه (اوبه نه دی) یوه بنگله ده په ځمکه هواره ښویه (جوړه شوی) له ښیښو نه وویل (بلقیس) ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر ځان خپل او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص (هغه) الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی له اوبو څخه د پوری وتلو په نیت ئی خپلی پایښی پورته کړی لکه چه عمومی

قاعده ده چه که د اوبو د ژوروالی اندازه په پوره دول (طریقه) معلومه نه وی نو له اوبو څخه پوری وتونکی رومی د خپلو پاینشو په پورته کولو شروع کوی.

حضرت سلیمان علیه السلام پخپله سلام خانه کښی ناست ؤ چه هغه د تیرو (گتو) په غای په ښینو فرش شوی وه دغه صافی او پاکي ښیښی له لری داسی ښکاریدی لکه چه د اوبو لوی حوض وی او ممکن دی چه له دغو ښینو لاندی به واقعی اوبه هم وی یعنی حوض ئی په ښینو سره پت کړی وی. دی په اوبو کښی د گزیدلو دپاره خپلی پښی لوخی (بربندي) کړی، سلیمان علیه السلام پری غږ وکړ چه دغه د ښیښی فرش دی اوبه نه دی. بلقیس ته خپل د عقل قصور او د ده د عقل کمال ورمعلوم شو او په دغه باندی ښه وپوهیده چه په دیانت هم پر هغو اسرارو چه دی پوهیږی هم هغه صحیح دی. او دغه هم ورښکاره شوه چه پر هغو سازونو او سامانونو او وسائلو چه دغه قوم مغرور ؤ او پری نازیدل، دلته له هغه څخه ډیر سامانونه موجود وو. گواکي سلیمان علیه السلام دوی ته تنبیه ورکړه چه د لمر او د ستوریو پر غلیدلو غولیدل او هغوی ته د خدائی نسبت ورکول هم داسی دی لکه چه انسان د ښیښی په غلیدلو وغولیدي او د اوبو گمان پری وکړی.

کله چه ملکه بلقیس پر خپل قصور وپوهیده نو وی ویل ای ربه غما بیشکه ما ظلم کړی دی پر خپل ځان او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص هغه الله ته چه رب د عالمیانو دی. یعنی یا الله! زه ستا منونکی یم! او د سلیمان علیه السلام دین او طریقه اختیاروم! تر اوسه پوری می پر خپل ځان باندی ډیر ظلم کړی دی چه په شرک او کفر کښی مبتلا وم! اوس له هغه څخه توبه کوم او ستا د ربوبیت د دربار په طرف رجوع کوم!

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنْ عِبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ قَرِيفُونَ يَخْتَصِمُونَ ﴿٢٥﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ ثمودیانو ته (قومی) ورور د دوی صالح (چه ووايه ثمودیانو ته) داسی چه عبادت کوئ تاسی خاص د الله پس ناشاپه دوی دوه فرقی وی (مؤمن او کافر) چه سره ئی جگړی کولی.

تفسیر : یعنی یو ایمان لرونکی او یو منکر. لکه مکی والو چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتگ په وقت کښی په خپلو منځونو کښی جگړی سره کولی. د ثمودیانو د جگړی لږ څه تفصیل د «الاعراف» په (۱۰) رکوع کښی پر دغو آیتونو «قال الملأ الذين استكبروا من قومه للذين استضعفوا لمن آمن منهم. الايه» کښی تیر شوی دی.

قَالَ يَقَوْمٍ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٧﴾

وویل (صالح) ای قومه عَما ولی جلتی کوئی تاسی په بدی (نزول د عذاب) پخوا له نیکی (توبی) ولی مغفرت نه غواری تاسی له الله (په ایمان او توبه) دپاره د دی چه پر تاسی رحم وکړ شی.

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام دوی دیر په هر ډول (طریقه) سره وپوهول نو کله چه دوی پری ونه پوهیدل بالاخر ئی دوی له عذابه وویرول چه د هغه په جواب کښی هغوی داسی وویل: ﴿وَقَالُوا لَئِنْ أَتَيْنَا بِمَا نَكِيدُ إِنَّ كُنتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ یعنی که ته په خپله دغی خبری کښی رښتین ئی نو ولی د الله تعالی عذاب پر مونږ نه نازلېږی؟ او د څه لامله (له وجی) پکښی ځنډ (ایسارتیا) او دیل واقع دی؟. حضرت صالح علیه السلام وویل: ای کمبختانو! ولی د ایمان او توبی او د نیکی لپار نه اختیاروئ؟ چه په دنیا او آخرت کښی ستاسی په کار درشی. او د څه له سببه بالعکس بدی او عذاب ژر غواری؟ دغه عذاب او بدی چه په خپل وقت کښی پر تاسی واقع شی نو ستاسی دغه ګرد (ټول) شورماشور به پای (آخر) ته ورسېږی اوس وقت دی چه تاسی له خپلو ګناهونو څخه توبه وباسئ او خپل ځان د الله تعالی له عذابه محفوظ او مصئون کړئ! تاسی ولی توبه او استغفار نه کوئ څو الله تعالی د عذاب او زحمت په ځای ثواب او رحمت درمرحمت کړی.

قَالُوا أَظِئْرُؤُنَا بِكَ وَبَيْنَ مَعَكَ

وویل (ثمودیانو) چه بدفالی نیولی ده مونږ په تا او په هغه چا چه له تا سره دی (له مؤمنانو)،

تفسیر : یعنی ای صالحه! له کله راهسی چه ستا قدم ځمونږ په خاوره کښی ایښود شوی دی او تا پخپلو دغو خبرو شروع کړی ده پر مونږ راز راز (قسم قسم) مصائب او مصاعب رانازل شوی دی او په هر کور کښی جنگ او جګړی نښتی دی.

قَالَ ظَنُّكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٢٨﴾

وویل (صالح) چه بدفالی د تاسی په نزد د الله ده (چه درکوی ئی په بدل د کفر د تاسی) بلکه تاسی یو قوم یی چه ازمویلی کیږئ (کله په راحت او کله په زحمت).

تفسیر : یعنی دغه مصاعب او سختی غما لامله (له وجی) پر تاسی نه دی راغلی بلکه د دغو سبب ستاسی هغه بدقسمتی ده چه الله تعالی ستاسی د شرارتونو او بدو اعمالو لامله (له وجی) پر تاسی مقررې او مقدرې کړی دی (بل انتم قوم تفتنون: بلکه تاسی یو قوم یی چه ازمویلی کیږئ کله په راحت کله په زحمت) یعنی د کفر له شأمته پر تاسی دغه سختی او بدی درنازلی شوی دی تر څو ولید شی چه تاسی توبه کوئ؟ او پر خپل قصور پوهیږئ که نه؟.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا اتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولَئِئِنَّهُ أَهْلَكْنَا بِمَا كَانُوا فاعمالهم كَانَتْ فِي الْأَرْضِ يَافِكُونَ ﴿٢٩﴾

او ؤ په ښار (د ټمودیانو) کښی نهه سری (غت شیر) چه فساد به ئی کاوه په ځمکه (د حجر) کښی او نه به ئی کوله اصلاح. وویل (ټمودیانو) حال دا چه قسمونه ئی خوړلی ؤ په الله چه خامخا د شپي به ولویږو پر دغه (صالح) او اهل (عیال او امت) د ده (او وژنو به ئی) بیا به خامخا ووايو مونږ هرومرو (خامخا) ولی د ده ته (که د قتل دعوی راباندی وکړی). چه نه ؤ لیدلی مونږ ځای د هلاک د اهل د ده (نو نه یو خبر چه چا وژلی دی) او بیشکه چه مونږ خامخا له صادقانو یو (په دعوی خپله کښی).

تفسیر : دغه نهه سری ممکن دی چه د نهو تېرو سرداران او مشران وی چه د دوی کار په ملک کښی پرته (علاوه) له فتنی او فساد او خرابی اچولو څخه بل هیڅ شی نه ؤ. د اصلاح او درستی په طرف به هیڅکله دوی خپل مخ نه اړوه په معظمه مکه کښی هم د کفارو نهه مشران ؤ چه تل به ئی د اسلام په مخالفت او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاندت کښی سعی او مجاهدت کاوه او نورو مفسرانو د هغوی نومونه هم لیکلی دی. دغو د صالح علیه السلام د قوم نهو غټو اشرارو پخپلو منځونو کښی معاهده او قسمونه سره یاد کړل چه گرد (تول) به سره یو ځای کیږی او د صالح علیه السلام په کور به ورننوځی. او دی سره له گردو (تولو) کورؤ کهوله یوه مخه وژنی. بیا که څوک د ده د وینی دعویدار پیدا شی نو مونږ به ورته ووايو چه مونږ له دغه

داړی او د ده له وژونکي څخه نه یو خبر، او مونږ رښتیا وایو چه مونږ د ده د کور دغه تباہ او وران وضعیت په خپلو سترگو نه دی لیدلی. ګواکي کله چه مونږ پخپلو د دغو حرکاتو فاعلان و نو په هغه وقت کښی پخپلو ځایونو او مواقعو کښی له سره نه وو حاضر. نو د داسی یوه متفق تړون او دروغ ویلو په وسیله به هیڅ یو له مونږ څنی نه ملزمیږی او نه پر کیږی او په دغی پلمی (تدبیر) سره به د ده طرفداران د ده دیت له مونږ څخه وانه خلی.

وَمَكْرًا وَمَكْرًا أَوْ مَكَرًا مَكْرًا وَهُمْ لَا شَعْرُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ
 أَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَبِئْسَ بَیْوتُهُمْ خَاوِيَةٌ بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ
 لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَخْبَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

او فريب وکړ دوی په فريب کولو سره او (جزا د) فريب ورکړه مونږ په جزا ورکولو سره حال دا چه دوی پری نه پوهیدل. پس وګوره چه څرنګه شو عاقبت د مکر (انجام د فريب) د دوی بیشکه چه مونږ هلاک کړل دغه (ننه واړه) او قوم د دوی ټول (په غږ د جبریل) پس دغه دی کورونه د دوی (ورته وګورئ) چه وران تش پراته دی په سبب د دی چه ظلم (شرک) کاوه دوی بیشکه په دغه (اهلاک د ثمودیانو) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه پوهیږی (په خیر او شر خپل او تری عبرت اخلی) او نجات ورکړ مونږ (له دغه عذاب) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی (یقین ئی کړی) ؤ او وو دوی چه ویریدل (له الله او ځانونه ئی ساتل له شرکه او معاصیو).

تفسیر : د دوی مکر خو هم دغه د دروغو تړون ؤ او د دوی د دغه مکر په مقابل کښی الله تعالی دوی ته ښه دیل او مهلت ورکړ چه په زړه پوری خپلو شرارتونو ته تکمیل ورکړی شو د عذاب عظیم په مستحق کیدلو کښی هیڅ حجت او عذر پاتی نشی دوی داسی ګڼل چه ګواکي مونږ صالح علیه السلام له منځه لری کوو او له دی نه نه ؤ خبر چه په واقع سره دوی پخپلو دغو اعمالو سره خپل بیخ وباسی. او په خپل لاس خپل ځان له منځونو لری کوی. موضح القرآن داسی لیکي «د دوی د اهلک اسباب خپل د تکمیل حد ته رسیدلی ؤ ځکه خو شرارت خپل د تکمیل حد ته ونه رسیږی اهلک نه واقع کیږی».

دغو نهو کسانو پرمی اتفاق وکړ اوښه ئی هلاکه کړه . حضرت صالح علیه السلام وفرمایل چه اوس تاسی ته زیات له دریو ورځو څخه بل مهلت نشته. او وروسته له هغه عذاب پر تاسی

نازليدونكى دى نو دلته دوى پخپلو منځونو كېښى هم هغه پاس ترون تړلو چه ښه دى كله چه مونږ په دريو ورځو كېښى مرو ښائى چه ستا كار له خپله ځانه د مخه تمام كړو لكه چه دوى د شپې له مخى د حضرت صالح عليه السلام په كور د دارى غورځولو او د صالح عليه السلام سره د اهله او عياله د وژلو اراده وكړه او دغو نهو مشرانو د دغه ناپاك مقصد لپاره خپلى ملاوى وتړلى او بيخى تيار شول نور كفار خو د دوى تابعان او مرستيان (مددگاران) ؤ. نو الله تعالى د حضرت صالح عليه السلام حفاظت وكړ او د پرېستو پېره ئى پرى مقرر كړه. خو دغه نهه تنه د الله تعالى په عذاب كېښى تباه او اخته شول او له خپلو ځانونو سره ئى نور قوم هم تباه او برباد كړ. څه وقت چه مكى والو د شام په لورى مسافرت كاوه نو پر ليارى به ئى په «وادي القرى» كېښى د ثموديانو د كليو كندوالى او ويجارى ودانى ليدلى په «قتلك بيوتهم خاوية» كېښى د هم دى په طرف اشاره وه نو عبرت اخيستونكى ته لازم دى چه د دغه هائله واقعاتو څخه عبرت حاصل كړى چه پاك الله په څه ډول (طريقه) دغو مكذبينو او منكرينو ته سخته جزاء وركړه او د حضرت صالح عليه السلام ملگرى چه ايمان ئى راوړى ؤ او له كفره او عصيان څخه ئى خپل ځانونه ژغورلى (بچ ساتلى) ؤ. هغوى ئى له هغه عذابه څرنگه وساتل؟ د الله تعالى قدرت ته وگورئ په هم دغه يوه كلى كېښى مؤمنان او كافران دواړه سره يو ځاى اوسيدل مگر كله چه عذاب ورنازل شو د دوى په منځ كېښى ئى بالانتخاب او بالتخصيص كفار هلاك او دارالبوار ته ئى فرار كړل او ابرار ئى هم هغسى بالاقتدار آرام او قرار پرېښودل.

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٢﴾ أَيْنَكُم
لِتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ ط بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

او (ياده كړه قصه د) لوط كله چه وى ويل قوم خپل ته آيا راځئ تاسى فاحشى (قبيح كار د لواطت) ته حال دا چه وينئ تاسى (يو بل په دى بد عمل كېښى چه خومره مردار كار دى؟) آيا تاسى خامخا راځئ سړيو ته له جهته د شهوت غير له ښځو (چه د شهوت د دفعى لپاره دى) بلكه تاسى يو قوم يى ناپوهان (له قبح د عواقبو خپلو).

تفسير : يعنى كه تاسى نه پوهيږئ چه د دغى بى حياىي آخره خاتمه څه كيږي؟ نو په انتهائى درجه جاهلان او ناپوهان يى.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطٍ

مِنْ قَرَيْتِكُمْ أَنَّهُمْ إِنَّا نَسُتُطَهِّرُونَ ﴿۵۹﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط بل شی) مگر هم دا ؤ چه وبه ئی ویل دوی (یو بل ته) وباسی (وشری) تاسی خیلخانه د لوط له دی ښاره خپله (چه سدوم دی) بیشکه دوی داسی سړی دی چه ځانونه پاک ساتی (له کارونو ځمونږ او بد ئی گنی).

تفسیر : یعنی دغه لوط چه خپل ځان لوی، پاک، صاف، او صفا ساتی نو بیا ځمونږ له ناپاکانو سره څه کار او غرض لری؟.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَيْرِینَ ﴿۶۰﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَنَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِینَ ﴿۶۱﴾

پس نجات ورکړه مونږ دغه (لوط) ته او اهل د دغه (لوط) ته مگر ښځه د ده چه مقدره کړی وه مونږ هغه (کافره ښځه په ازل کښی) له باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی). او ووراوه مونږ پر دوی باران (د تیږو گتو) چه هلاک شول پری) پس بد باران د ویړول شویو (په عذاب سره باران د دوی دی).

تفسیر : یعنی هغوی ئی تباہ او هلاک کړل او لوط علیه السلام ته ئی سره د ده د مسلمانانو ملگریو نجات ورکړ. لیکن د حضرت لوط علیه السلام ښځه چه د دغو اشرارو کفارو سره ئی مرستی (مدد) کولی هغه هم له هم هغو هلاک کیدونکیو سره پاتی شوه او په دغو گردو (تولو) مجرمینو باندی پاک الله له آسمانه تیږی (گتی) اورولی او دغه ښار ئی له یوه مخه پر بل مخ واړاوه.

«موضح القرآن» پر دغو دریو واړو قصو د خپلی تبصری په منځ کښی داسی لیکي: «چه د حضرت سلیمان علیه السلام په قصه کښی ئی وفرمایل چه مونږ به داسی لښکر راولو چه د هغو مقابله به هیڅوک نشی کولی. نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مکی والو په منځ کښی هم هغه خبره وشوه. او حضرت صالح علیه السلام ته نهه تنه مشران متفق شول چه د شپې له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور ورننوځی نو الله تعالیٰ صالح علیه السلام ته نجات ورکړ او دوی ئی تباہ کړل. مکی والو هم ځمونږ د پاک رسول صلی الله علیه وسلم له پاره هم داسی کوهی

کنستلی ؤ مگر دوی پخپله د «بدر» په قلیب کښی ولویدل. په هغه شپه چه رسول الله مبارک هجرت کاوه دیر کفار د رسول الله مبارک د کور په شاو خوا کښی سترگی په لیار منتظر ناست ؤ خو چه رسول الله صلی الله علیه وسلم گهیځ (سحر) د وخته د لمانځه لپاره وځی نو مونږ ئی بالاتفاق په تیاره کښی ووژنو چه قصاص ئی هم پر مونږ وانه وری مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم له دوی ځنی داسی روغ رمت ووت چه د دوی د یوه تن فکر او فهم هم ورته ونشو. او د لوط علیه السلام قوم غوښتل چه نبی الله له خپله ښاره ویاسی نو هم هغسی فکر او اراده مکی والو هم لرله لیکن پاک الله دی په خپل فضل او مرحمت سره د دوی د دغه ښار له منځه پخپل واک او اختیار سره وویست. او په دغه سره ئی دی بریالی (کامیاب) کړ او کار ته ئی ترقی او لا رونق ورکړ.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ ۗ اللَّهُ خَيْرٌ مَّا يَشْرُكُونَ ﴿۵۹﴾

ووايه (ای محمده!) چه تولى ثناوى ستائنى (صفتونه) خاص الله لره دی (په نصرت د ابرارو او ذلت د کفارو) او سلام دی پر بندگانو د دغه (الله) هغه (بندگان) چه غوره کړی دی دوی (الله پر ټولو مخلوقاتو)، آيا الله خير بهتر غوره که هغه بتان چه دوی ئی شریکان کوی (له الله سره؟ بلکه الله بهتر دی!).

تفسیر : وروسته د قصصو له فراغه له : «الله خير اما يشركون» ئی د توحید بیان فرمایلی دی دغه الفاظ د خطبې په ډول (طریقه) تعلیم فرمائى چه ښائى پخوا له بیانې وى. «موضح القرآن» لیکى: د الله تعالى تعريف کول او په انبیاء سلام لیرل او وروسته له هغه په بله خبره شروع کول ئی خلقو ته وروښودل. ځینى مفسرين وائی د الله تعالى هغه کمالات او احسانات چه پاس د قصصو په منځکښی مذکور شول پر هغو ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حکم وشو چه د الله تعالى حمد او ثناء ووائى او شکر پر ځای راوړی او پر هغو مقبولو بندگانو چه د ځینو د هغو ذکر پاس وکړ شو سلام ولیږی. له دى ځايه د توحید وعظ شروع کړی شوى دى يعنى د پاس قصصو د اوریدلو او په ټکونیمه آیاتونو باندی د فکر او غور کولو څخه وروسته تاسی پخپله دغه راوښی. چه د دغه «وحده لاشریک له» الله تعالى منل خیر، بهتر، غوره، نافع او معقول دى؟ یا د ده په الوهیت کښی د هغو خوارو عاجزانو او ناتوانو مخلوقاتو معبود درول؟ او له الله تعالى سره ئی شریک گرځول؟ اوس دغه مسئله دومره سخته او مشکله نه ده چه د هغی په فیصله کولو کښی څه تدقیق او ځنډ (ایسارتیا) کولو ته څه حاجت او ضرورت پاتى وى خو بیا هم د زیات تذکیر او تنبیه په غرض وروسته له دى نه د الله تعالى ځینى داسی شئون او صفات بیانیری

چه د ده پر توحيد او تقدس دلالت کوي او ځينی هغه خير او نفعی شميرلی کيږی چه د الله تعالیٰ د رحمت او د فضل آثار په هغو کښی له ورا ښکاری نو فرمائی چه:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او نازلی
کړی ئی دی دپاره د تاسی له (طرفه د) آسمان اوبه پس زرغون کرل مونږ په
دغو (اوبو) سره باغونه خاوندان د رونق (او ښائست)، نه دی کیدونکی له
تاسی دا (کار) چه زرغونی کړئ تاسی ونی د هغو

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی
بلکه له سره د ونو زرغونول ستاسی په اختیار کښی نه دی، دا لا څه چه له هغه ځینی میوی او
ثمرات او نور شیان هم راوباسی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعِدُونَ

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) بلکه دغه (مشرکان) یو داسی قوم
دی چه څنگ کوی (له توحیده)

تفسیر: یعنی په دی باندی کرده (توله) دنیا پوهیوی او پخپله هم دغه مشرکان ئی هم منی چه د
ځمکی او آسمان پیدا کول - د باران (وریا) وړول - د ونو - نباتاتو زرغونول غیر له الله تعالی
څخه د بل چا کار نه دی - لکه چه د لوی قرآن کریم په بل ځای کښی د مشرکانو داسی اقرار
او اعتراف هم مذکور دی بیا وروسته له دی نه چه تر دی ځای پوری ورسیدئ نو بیا ولی له سمی
لاری څخه کاږه کیږئ ؟ کله چه ماسواء الله څخه بل داسی یو ذات نشته چه د دغو ګردو (ټولو)
مخلوقاتو انتظام او تدبیر وکړی شی - یا د کوم شی مستقل اختیار ولری - نو بیا د الله تعالی
په الوهیت او معبودیت کښی څرنگه بل څوک ورسره شریکیدی شی ؟ «عبادت» د انتهائی تذلل
نوم دی نو دغسی عبادت هغه ذات ته لائق دی چه په انتهائی درجه کامل او بااختیاره وی - د
کوم ناقص یا عاجز مخلوق له لوی خالق سره په معبودیت کښی برابرول - انتهائی ظلم - ضد او
عناد دی.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه گرځولی ئی ده ځمکه ځای د قرار (آرام) او گرځولی ئی دی په منځ د دغی ځمکی کښی نهرونه (سیندونه رودونه ویاالی د اوبو) او گرځولی ئی دی دغی (ځمکی) ته محکم لوړ (اوچت) غرونه.

تفسیر: چه په کښی ایښی دی لکه میخونه او بارونه ترڅو ودربری ونه خوزی یعنی د انسانانو او حیواناتو دیره ځای دی چه په آرامی سره پری ژوندون کوی - او له دی حاصلاتو او پیداوارو څخه گټه (فائده) او نفعه اخلی.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

او گرځولی ئی ده په منځ د دوو بحرونو (خواره او تروه) کښی پرده (چه سره گډ نشی).

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ د دی تحقیق پر دغه آیت لیکلی شوی دی ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُؤَاتٌ وَهَذَا أُمْلٌ أَحَارٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَجُزًا مَّحْجُورًا﴾ جزء ۱۹ د الفرقان په (۵) رکوع ۵۳ آیت کښی دی ولوست شی.

إِلَّا مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه! نشته) بلکه اکثر د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی.

تفسیر: په توحید چه ایمان نه راوړی یعنی آیا بل کوم باختیاره ذات شته ؟ چه دغسی کار وکړی شی ؟ او پر دغه بناء د معبود گرځیدلو لائق شی ؟ کله چه نشته - نو معلوم شو چه دغه مشرکین محض د جهالت او ناپوهی لامله (له وجی) د شرک او مخلوق پرستۍ په ژوره کنده کښی لویدلی دی او لا پسی د جهل په سوړو کښی ننوځی.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه قبلوی سوال د عاجز (بیکس بیس) کله چه وېولی دغه (مضطر) هغه (الله اکبر) او لری کوی بدی سختی

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو د بیکسانو او ناقرارانو او بی وځلو دعاوی او ناری آوری - سختی او ربر (تکلیف) تری لری کوی - لکه چه جزء ۷ د «الانعام» په «۴» رکوع ۴۱ آیت کښی یی فرمایلی دی ﴿فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُو إِلَيْهِمْ شَاءَ﴾ ګواکي الله تعالیٰ دعاء هم له عادیه و اسبابو څخه یو سبب ګرځولی ده چه پری د مسبب ترتب د الله تعالیٰ په مشیت د شروطو پر استجماع او د موانعو پر ارتفاع کیږی. علامه طیبی رحمه الله علیه او نورو وېلی دی چه په دغه آیت کښی مشرکینو ته تنبیه ده چه د سختیو مصائبو او شدائدو په وقت کښی تاسی هم مضطرب کیږئ او هم دغه پاک الله ته دعا او ناری کوئ او نور معبودان ستاسی له یاده وځی - نو بیا د فطرت او ضمیر دغه شهادت مو ولی د امن او اطمینان په وقت کښی له تاسی هیرېږی ؟

وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

او ګرځوی (الله) تاسی لره خلیفگان په ځمکه کښی (په ځای د تیرو خلقو)

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نه شی کولی؟ یعنی یو قوم او نسل له ځمکه څخه پورته کوی او د دوی په ځای بل قوم او نسل ودانوی چه دوی پر ځمکه د مالکیت او سلطنت له حیثه تصرفات کوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَدَّكُرُونَ ﴿١٦﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) لږ شانه پند قبلوی (او غور چلوی تاسی).

تفسیر: یعنی که تاسی په پوره ډول (طریقه) سره فکر کولی نو د لری تللو لپاره هیڅ یو ضرورت نه و پاتی. هم دغو خپلو حوائجو او ضروریاتو او د اقوامو هم دغه تبدیل او تغیر ته به مو کتل نو پخپله به پوهیدئ چه د هغه ذات د قدرت په لاس کښی چه د دغو امورو قبضه او اختیار دی یواځی هم هغه ذات د عبادت وړ (لائق) او مستحق دی.

أَمِنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرَّيْحَ بُشْرًا لِّبَيْنِ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ

بلکه هغه شوک (بهر دی) چه لاره ښیې تاسی ته (په ستوریو سره) په تیارو د بر (بیدیا) او (په تیارو) د بحر (سیند) کښی او هغه (شوکه بهتر دی) چه رالیږی بادونه زیری کوونکی په مخ کښی د رحمت (باران) خپل

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ الله تعالی د وچی او د سیند په تیارو کښی د ستوریو په وسیله ستاسی لار ښوونه کوی اعم له دی نه چه بلاواسطه وی که د قطب ښوونکی او نورو آلاتو په واسطه وی. او پخوا د رحمت له بارانه هواوی او بادونه چلوی او په هغو سره د باران د راتگ زیری ورکوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳۷﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ډیر لوی ډیر پورته دی الله له هغو (شیانو) چه شریکوی ئی دغه (مشرکان له الله سره).

تفسیر: یعنی چیری هغه مطلق قادر او برحق حکیم او چیری هغه عاجز او ناقص مخلوق برابر دی چه هغوی د الوهیت شریکان ښوولی کیږی ؟

أَمِنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

آیا هغه شوک چه له رومبی ئی پیدا کړی دی خلق (له نطفی په ارحامو کښی) بیا به ئی ژوندی کوی (بعد الموت په قیامت کښی).

تفسیر: مگرد (تول) خلق دغه قبولوی چه ابتدائی تخلیق د الله تعالی کار دی. وروسته له مرگه بیا ژوندی پاڅیدل هم پر هم دغه قیاس کړئ د «بعث بعد الموت» منکرین هم هم دغومره پوهیږی که بالفرض وروسته له مرگه بیا ژوندون وی نو هغه کار هم د هم هغه ذات دی چه اول ځلی ئی پیدا کړی دی.

وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

او هغه څوک چه رزق روزی درکوی تاسی ته له (طرفه د) آسمانه (په باران) او له ځمکې (په محصولاتو ئی آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی!؟)

تفسیر: یعنی هغه کوم ذات دی چه د سماوی او ارضی اسبابو په وسیله سم له خپله حکمته سره تاسی ته روزی در رسوی ؟

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۴۳﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ووايه (ای محمده ! دوی ته) راوړئ تاسی برهان (سند) خپل (په دی چه غیر له الله هم داسی کولی شی) که چیری یی تاسی صادق (رښتین په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی سره د دغو صافو ، ښکارو دلائلو له آوړیدلو بیا تاسی د الله تعالی وحدانیت او د کفر او شرک نقصان او قباحته نه تسلیموئ نو هر هغه دلیل چه تاسی ئی د خپلی دغی باطلی دعوی په ثبوت کښی لرئ هغه راوړاندی کړئ ! څو د هغی له مخی ستاسی دروغ او رښتیا ښکاره شی مگر له هغوی سره دلیل او برهان چیری دی ؟ محض د پندو په تقلید رهی (روان) دی. ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ جزء ۱۸ (د المومنون (۶) رکوع) ۱۱۷ آیت.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) نه پوهیږی هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (له پرښتو او انسانانو په غیبو امورو باندی) مگر (عالم دی پر غیبو) الله

تفسیر: دغه آیت د سابق مضمون تکمیل او د لاحق مضمون تمهید دی. د دی جزء له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د الله تعالی د تام قدرت - عام رحمت - د کامل ربوبیت بیان ؤ - یعنی هر کله چه الله تعالی په دغو صفاتو او شتونو کښی متفرد دی نو ښائی چه په الوهیت او معبودیت کښی هم متفرد وی. په دغه آیت کښی په الوهیت له بله حیثیته استدلال کاوه شی یعنی معبود به هم هغه ذات کیدی شی چه له تام قدرت سره محیط او کامل علم هم ولری - او دا هغه

صفت دی چه په ځمکه او آسمان کېږي هېڅ یو مخلوق ته نه دی حاصل او د هم هغه رب العزت سره مخصوص دی پس په دغه اعتبار سره هم د معبودیت استحقاق له هم هغه واحد ذات لپاره ثابت شو.

چټی (بیکاره) وائی چه وینا کوی له پټو

بی له خدایه نه پوهیږی څوک په پټو

پاک نبی ته به جبریل تل کړه وینا

لوی څښتن (خاوند) به جبرئیل ته کړه وینا

تنبیه: پر ټولو غیبو امورو ماسواء الله څخه بل هېچا ته کامل علم نه دی حاصل - او نه کوم غیبی علم یو سری ته بالذات بی د الله تعالیٰ له عطاء څخه ور په برخه کیدی شی او نه الله تعالیٰ مفاتیح الغیب (د غیب کنجیګانې) چه ذکر ئی د «الانعام» په سورت کېږي تیر شو د بل کوم مخلوق په لاس کېږي ورکړی دی. هو! ځینی خپل بندګان پخپل اختیار پر ځینو غیبیه ؤ امورو مطلع کوی چه د هغه لامله (له وجی) مونږ ویلی شو چه الله تعالیٰ هغه سری پر غیب مطلع فرمایلی دی. یا غیبی خبر ئی ورته ورکړی دی. لیکن پر هم دغومره یوه خبره قرآن او سنت په هېڅ یو ځای کېږي پر داسی یو سری د «عالم الغیب» یا فلان «یعلم الغیب» اطلاق نه دی کړی. بلکه په احادیثو کېږي تری انکار هم شوی دی ځکه چه دغه الفاظ ظاهراً له دی نه مخالف دی چه «د علم الغیب اختصاص د باری تعالیٰ له ذات سره دی» نو ځکه محققین علماء اجازه نه ورکوی چه د دغسی الفاظو اطلاق پر کوم بنده وکړی شی - اگر که لغت صحیح هم وی - لکه چه که څوک داسی ووائی «ان الله لا يعلم الغیب» له الله سره د غیبیه ؤ امورو علم نشته» اگر که د ده مراد داسی وی چه د الله تعالیٰ په نسبت هېڅ شی له سره ورته غیب نه دی سخته ناروا او بی ادبی ده هم داسی که څوک له حق څخه «موت» او له «فتنی» څخه اولاد - او له «رحمت» څخه «باران» مراد واخلی - او داسی الفاظ ووائی «انی اکره الحق» - احب الفتنة - وافرمن الرحمة - زه حق بد گنم - او فتنه می خوښه ده او له رحمته څخه تنبتم» نو دغسی ویل هم سخت قبیح او مکروه دی - حال دا چه د نیت او مراد په اعتبار قبیح نه دی - هم داسی «فلان يعلم الغیب» او د هغه په شان نور الفاظ هم وگنئ! واضح دی وی چه د «عالم الغیب» څخه څمونږ مراد محض ظنون او تخمینات نه دی - او نه هغه علم مقصود دی چه له قرائنو او اماراتو څخه حاصلواو شی - بلکه هغه مراد دی چه د هغه لپاره هېڅ یو دلیل او قرینه نه وی موجوده په سورت الانعام او سورت الاعراف کېږي د دی موضوع په متعلق لو څه لیکلی شوی دی - هلته دی مراجعت وکړی شی.

وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢٧﴾

او نه پوهیږی دغه (کفار) چه کله به بیا ژوندی راپاخول شی دوی.

تفسیر: یعنی پر قیامت یقین نه لری او وائی چه قیامت کله راځی ؟ چه د هغه په اثر مری بیا ژوندی کیږی - پر دغه هیڅوک نه دی خبر ډومبی د مبدأ ذکر کیده له دی ځایه وروسته د معاد ذکر شروع کیږی.

بَلْ اَدْرَاكَ عَلِمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِۚ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ
مِّنْهَاۚ بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَۙ ﴿٢١﴾

بلکه ستړی ستومان او له کاره لویدلی دی علم د دوی په (کار د) آخرت کښی بلکه دغه (کفار) په شک کښی دی له دغه (قیامت) بلکه دغه (کفار) له دغه (قیامته) ړانده دی (د زړه په سترگو چه پری باور نه کوی).

تفسیر: یعنی ډیر عقل او فکر ئی وچلوه او له ډیر فکر وهلو څخه بیخی ستړی او ستومان شول خو سره له هغه هم د آخرت په حقیقت او کیفیت ونه پوهیدل. کله د هغه په نسبت په حیرت شول کله په شک کښی تری ولویدل - او کله تری منکران شول. (موضح) ځینو مفسرینو داسی تقریر کړی دی چه د آخرت تر ادراکه پوری د دوی علم ونه رسید او نه د عدم العلم له وجی څخه دوی خالی الذهن پاتی شول - بلکه د هغه په متعلق په شک او تردد کښی ولویدل او نه یواځی په شک او تردد اخته شول بلکه له هغو دلائلو او شواهدو څخه ئی خپلی سترگی پتی کړی چه په هغو کښی له غور او تأمل کولو څخه د دوی شکوک او تردد رفع کیدی شو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْۤا اِذَا كُنَّا تُرَابًا وَّاَبَاۤؤُنَاۤ اِنَّا
لَمُخْرَجُوْنَ ﴿٢٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰۤبَاۤؤُنَاۤ مِنْ
قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلٰیْنَ ﴿٢٣﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی (او د زړه سترگی ئی ړندی دی) آیا کله چه شو مونږ خاوری او پلرونه ځمونږ (هم خاوری شی) آیا خامخا به

مونږ هر ورو مرو (خامخا) رايستلی شو (ژوندی له ځمکې جزاء ته) خامخا په تحقيق وعده کړی شوی ده له مونږ سره د دی (بعث بعد الموة هم) له مونږ سره او هم له پلرونو ځمونږ سره له دی (وعدی د محمد نه) پخوا (د نورو انبياؤ له خوا) نه دی دغه خبری (بل شی) مگر ليکلی قصی (باطلی دروغ افسانی) دی د پرومینیو (خلقو).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ځمونږ له پلرونو سره هم داسی وعدی شوی وی دغه ده چه عیناً نن له مونږ سره هم هغسی خبری او اتری دغه رسول کوی. لیکن سره د دومره قرونو او پیړیو د تیریدلو مونږ ته تر نن ورځی پوری دغه خبره نشوه څرگنده او نه مو واوریده چه وروسته له دی نه چه مری په خاورو کښی سره گډود او مخلوط شی هغه به بیا ژوندی کیږی - لکه د پخوا په شان روغ رمت انسان تری جوړ او عیان کیږی او بیا د خپلو اعمالو سزا مومی ؟

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٩﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه (د مکذبینو) کښی پس وگورئ چه څرنگه شو عاقبت (آخره خاتمه) د گنهکارانو (کافرانو ؟ او تری عبرت واخلي !)

تفسیر: یعنی دیرو مجرمانو ته په هم دغه دنیا کښی عبرتناکه سزا ورکړی شوی ده او د انبياؤ مواعید پر دوی منطبق گرځیدلی دی پر هم دغه دی د بعث بعد الموت قیاس هم ښائی چه وکر شی چه بالیقین بعث - حساب کتاب - ثواب - عقاب او اخروی عذاب شته چه ټول رښتیا دی او الله تعالی له هغه څخه خبر راکړی دی او هغه ضرور راتلونکی دی او دغه لویه کارخانه هم داسی خوشی چتی (بیکاره) بی پایه او بی نتیجی نه پاتی کیږی او دغه هم امکان نه لری چه پر دغو ټولو علویه ؤ او سفلیه ؤ موجوداتو داسی کوم عمومی حاکم نه وی چه حق په حقدار ورسوی او خپل دغه گرد (ټول) رعایا هم داسی چتی (بیکاره) او مهمل پریږدی کله چه ټولو مجرمانو ته دلته پوره سزا نه ورکوله کیږی نو یقینی ده چه هر ورو مرو (خامخا) بل کوم ژوندون او جهان شته چه هلته به هر څوک د خپلو اعمالو نتیجه او سزا او جزاء ومومی. که تاسی پر هم دغه خپل تکذیب دوام (تینګوالی) وکړئ نو هم هغسی چه د نورو مکذبینو آخره خاتمه او انجام شوی دی ستاسی به هم کیږی.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٢٠﴾

او مه خفه کيړه (ای محمده!) پر دوی (چه ستا تکذیب کوی او له ایمانه مخ اړوی) او مه اوسه په تنگی (د زړه) کښی له هغه چه دوی مکر کوی (له تا سره ځکه چه زه ستا حافظ او ناصر یم).

تفسیر: یعنی ای محمده دغه مکذبان د دوی په ښو او بدو په ښه شان سره وپوهوه! او د آخری خاتمی تنبیه ورته ورکړه! وروسته له دغو پوهولو له دوی نه جلا (جدا) شه! که دغه خلق حق ونه منی نو تاسی دیر غمجن، متأسف او مه خفه کيړئ! او نه د دوی د مکر او فریب او د حق په خلاف له تدبیر کولو څخه زړه تنگه او ملول کيړئ! تاسی خو خپل فرض په پوره ډول (طریقه) سره اداء فرمایلی دی. الله تعالی پخپله داسی ضدی او عنادی کسانو ته سزا ورکوی او هم هغسی چه پخوانی مجرمان ئی په سزا رسولی دی دوی هم رسولی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

او وائی دا (کفار) کله به وی دغه وعده (د نزول د عذاب) که یی تاسی صادقان (رښتینی په دغی دعوی خپلی کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر هغه قیامت کله راځی؟ او له هغو عذابونو څخه مو چه ویروی هغه به کله نازلیدی.

قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٤٢﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه نژدی ده چه شی پیوست په تاسی پسی ځینی هغه (عذاب) چه غواړئ ئی تاسی په جلتی.

تفسیر: یعنی دیر شورماشور او غوغا مه ښلوی! هغه وعده هر ورو (خامخا) ایفاء کیدونکی ده او هیڅ لری نه ده چه د هغی وعدی کومه برخه تاسی ته دیره نژدی شوی او در پوری نښتی هم وی لکه چه دیری ورځی نه وی تیری چه پر دوی باندی سخت قحط نازل شو او هم د «بدر» په غزوه کښی د دغه عذاب یوه برخه ورورسیده پاتی شو قیامت کبری د هغه هم ځینی آثار او علائم در ښکاره شوی دی. (په ردف لکم «ل» زائد دی).

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٤٣﴾

او بیشکه رب ستا خامخا خینبتن (خاوند) د فضل (احسان انعام) دی پر خلقو (چه دوی ژر په گناهونو نه نیسی ولیکن اکثر د دوی شکر نه کوی (په دی نعمت چه د عذاب تأخیر دی).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ پخپل فضل او کرم سره د عذاب په لیرلو کښی تأخیر کوی نو لازم ؤ چه دوی دغه تأخیر غنیمت گانه - او د دغی مهربانی په مقابل کښی ئی شکر ایستی او د صالح عمل لاره به ئی خپلو ځانونو ته غوره کړی وی لیکن پر خلاف د دی دوی ناشکری کوی او په خپله خوله عذاب غواړی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٤٣﴾
وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٤٤﴾

او بیشکه رب ستا ته خامخا معلوم دی هغه څه چه پتوی ئی سینی (زړونه) د دغو (کفارو) او هغه څه چه ښکاروی ئی دوی. او نشته هیڅ شی پت پناه (له حوادثو) په آسمان کښی او په ځمکه کښی مگر (لیکلی) دی په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی ستاسی ظاهری او باطنی اعمال ، د زړونو پتی خبری ، نیات ، ارادی، د ځمکی او د آسمانونو ډیر زیات پت اسرار گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی او د لوح محفوظ په دفتر کښی درج دی. هره خبره له هغه سره موافقه واقع کیږی د ژر غوښتلو او تلوار کولو یا ځنډ (ایسارتیا) او ډیل کولو څخه هیڅ یو حاصل او گټه (فائده) په لاس نه درځی - هر هغه څیز چه د الله تعالیٰ په علم کښی طی شوی وی ژر یا په ځنډ (ایسارتیا) پر خپل وقت هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او هر یوه ته سم د ده له عمل ، نیت ، عزم او ارادی سره موافقه ثمره او نتیجه خامخا ورسیدونکی ده .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٥﴾ وَإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٦﴾

بیشکه چه دغه قرآن قصه کوی (بیانوی) پر بنی اسرائیلو (اولادی د

يعقوب) باندی اکثر له هغو خيزونو چه دوی په هغو (خيزونو) کښی سره اختلاف کوی. او بیشکه دغه (قرآن) خامخا هدایت دی او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی).

تفسیر: یعنی اوس د عملی فیصلی وقت نه دی راغلی - بیشکه قرآن د قولی او عملی فیصلی دپاره راغلی دی - په دغه وقت کښی په سماویه ؤ علومو او مذهبی شیانو کښی له گردو (تولو) څخه لوی علماء بنی اسرائیل گڼل کیدل مگر د عقائدو، احکامو، قصو، روایاتو او نورو په متعلق د هغوی د شدیدو اختلافاتو قاطعه فیصله او ښه تصفیه هم دغه پاک قرآن اورولی ده. فی‌الحقیقت قرآن هغه لوی کتاب دی چه گردی (تولی) دنیا ته ئی د الله تعالی آخری پیغام رسولی دی - او د ایمان راوړونکیو خلقو لارښوونه ئی کړی ده څو گرد (تول) خلق د هغی لونی ورځی دپاره تیاری او آمادگی وکړی چه په هغی کښی به د هری معاملی عملی فیصله کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ٢٩

او بیشکه رب ستا فیصله به وکړی په منځ د دوی کښی (په قیامت کښی) په حکم (عدل) خپل سره او هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه علم والا (پر تولو احوالو او اشیاء)

تفسیر: یعنی قرآن خو د پوهولو او ښوولو دپاره نازل شوی دی باقی د گردو (تولو) معاملاتو حکیمانه او عادلانه فیصله سم له حکمته سره پخپله قدرت لرونکی قادر او توانا الله تعالی کوی.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ٣٠

پس توکل (اعتماد) وکړه خاص پر الله (او د معاندانو له عداوته مه ویریره ای رسوله ءُما!) بیشکه چه ته پر حق ښکاره ئی (چه اسلام دی).

تفسیر: یعنی تاسی د هیچا د اختلاف او تکذیب څخه مه متأثر کیږئ! یواځی پر پاک الله اعتماد او توکل ولرئ! او پخپله وظیفه کښی چه دعوت او تبلیغ دی مشغول او لگیا اوسئ! پر هغه سمه صافه لاره چه تاسی درومئ په هغی کښی هیڅ قسم خرڅه او اندیښنه نشته کله چه انسان پر سمه لاره رهی (روان) وی - او پر واحد الله اعتماد ولری - نو د بل هیڅ شی ویره او اندیښنه ورسره نه وی.

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا
وَكُنَّا مُدِيرِينَ ﴿٨٩﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ
إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٩٠﴾

بیشکه ته نشی اورولی (خبره) مریو ته او (هم داسی) نشی اورولی کنو ته غبر
د نارو (د وعظ) کله چه وگرځی دوی په دی حال کښی چه شا کوونکی وی.
او نه ئی ته لاره ښوونکی ړندو ته (چه ئی راوگرځوی) له گمراهی د دوی
خڅه نه اوروی ته (په سماع د فائدی رسولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان
راوړی په آیتونو (د قدرت) ځمونږ پس هم دوی مسلمانان دی (غاړه
ایښودونکی الله ته).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه یوه مری ته خطاب یا کوم کانه ته ناری وهل په تیره بیا چه تاته
ئی شا هم وی او په مندو در څخه ځغلی - او د ناری وهونکی په طرف قطعاً ملتفت نه وی
سودمن نه دی هم دغه د هغو مکذبینو حال دی چه د دوی زړونه مړه شوی دی او په زړه کانه هم
دی او د اوریدلو اراده هم بیخی نه لری نو د دوی په حق کښی هیڅ نصیحت نافع او کار
کوونکی نه دی که یو خاص ړوند د غټو او رڼو سترگو خاوند نشی نو تاسی به هغه ته څرنگه
لار یا بل شی وروښوولی شی؟ دغه خلق د زړه ړانده هم دی او نه غواړی چه د ړوند والی څخه
هم ووځی نو بیا ستاسی په ښوونه سره که دوی وغواړی چه وگوری - نو څرنگه به وکتلی شی؟
یعنی پند او نصیحت د هغو خلقو په حق کښی نافع دی چه ئی ومنی او پری متأثر شی. او د
اثر قبول هم دغه دی چه د الله تعالیٰ پر کلام یقین او باور وکړی او ونی منی.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٩١﴾

او کله چه واقع ثابت شی خبر د عذاب پر دغو (بنی آدمانو او نژدی شی
قیامت پر دوی) نو راوبه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکی
تلونکی) له ځمکی چه خبری کوی دغه (دابه) له دوی سره چه بیشکه دا
خلق ؤ چه په دلائلو (د قدرت الوهیت) ځمونږ به ئی یقین نه کاوه.

تفسیر: موضح القرآن لیکي «پخوا له قیامت به په مکه معظمه کښی د صفا غر وچوی او له هغه څخه به یو ژوندی خوځیدونکی ووځی چه له خلقو سره به خبری کوی چه اوس قیامت نژدی دی. او صادق مؤمن به له کاذب منکر څخه په نښه کولو سره بیلوی» له ځینو روایاتو ځنی معلومیږی چه دغه به بالکل په آخره زمانه کښی په هغه ورځ واقع کیږی چه لمر له مغربه وخیژی نو قیامت د هم دغی ورځی نوم دی چه د تولی دنیا گرد (تول) موجوده نظام به په کښی گډود او خرابیږی نو د داسی خوارقو په وقوع کښی هیڅ تعجب نه دی پکار چه د قیامت د قریبه ؤ علاماتو او د دی مقدمی په شان ظاهرولی شی. بنائی د «دابة الارض» په ذریعه د دی خبری ښودنه مقصود وی هغه خبره چه تاسی د یو رسول په ژبه نه منله نن مجبور یی چه د یوه حیوان په ژبه ئی ومنی! مگر د دغه وقت منل تاسی ته مفید او نافع نه دی او له دغه څخه یواځی د مکذبینو تجهیل او تحمیق مطلوب دی چه د منلو وقت تیر شو.

تنبيه: د «دابة الارض» په نسبت ډیر رطب او یابس اقوال او روایات په تفاسیرو کښی درج شوی دی - مگر د معتبرو روایاتو له مخی هم دغومره خبره ثابته شوی ده چه موضح القرآن لیکلی ده والله اعلم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّنْ يُّكْذِبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٧﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه ژوندی به راپورته کړو له (قبرو د) هر امت (فرقی) څخه یو فوج (چه اشراف او رؤسا دی) له هغو (منکرانو) چه تکذیب کوی په آیاتونو ځمونږ پس د دوی جماعتونه به سره یو ځای کیږی بیا روانیږی.

تفسیر: د هر گناه کوونکی تولنه او لښکر به سره بیل وی.

تنبيه: عموماً مفسرینو د «فهم یوزعون» معنی په ستولو (واپس کولو) سره کړی ده - یعنی د هر امت مکذبان به د محشر په طرف بیول کیږی او دوی به دغومره ډیر او زیات وی چه وړاندی تلونکی خلق به د وروستنیو مخه بندوی او له مخکښی تلوو څخه به ئی ستوی (واپس کوی) - لکه چه په لوی بیروبار او ازدحام کښی د انتظام د ټینگ ساتلو لپاره هم داسی وضعیت غوره او اختیارولی شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ وَقَالَ اكْذِبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَآءِ عِلْمًا أَمَّآذَ اَكُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٦﴾

تر هغه پوری چه راشی دوی (تول محشر ته) نو وږه فرمائی (ورته الله) آیا تکذیب کړی ؤ تاسی د آیاتونو عَمَّا حال دا چه احاطه نه وه کړئ تاسی په هغو (آیاتونو) له جهته د علمه آیا څه شی دی هغه چه وئ تاسی چه کاوه به مو (هغه له مامور به څخه ؟ ووايئ!)

تفسیر: یعنی زیار (محنت) ئی ونه کړو - او کوشش ئی ونه کړ چه په پوره ډول (طریقه) به پری پوهیدل او تمامو اطرافو او جوانبو ته به ئی کتل ابتداء ئی د هغه په تکذیب خوله وسپرده «یا ووايئ! که داسی نه دی نو نور مو څه کول؟ یعنی ماسوا له دی نه ستاسی بل څه کار ؤ ؟ امکان لری چه مطلب ئی داسی وی چه بی له غوره او فکر کولو څخه تاسی هم داسی د هغه تکذیب کړی ؤ ؟ یا ووائی ؟! چه ماسوا له دی نه تاسی نوری څه گناه هم د خپلو ځانونو لپاره تولی کړی وی.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٧﴾

او واقع ثابته به شی خبره (د عذاب) پر دغو (منکرانو) باندی په سبب د هغه چه ظلم ئی کړی ؤ پس دوی به هیڅ خبری نشی کولی (په عذر خواهی له جهته د عذاب لامتناهی)

تفسیر: یعنی د دوی د شرارتونو یقینی ثبوت وشو - او د الله تعالیٰ حجت پر دوی تمام شو، اوس وروسته له دی نه به دوی څه ویلی شی ؟ باقی په ځینو نورو آیاتونو کښی چه د دوی عذر او پلمی (تدبیرونه) مذکور دی ښائی هغه به پخوا له دی نه شوی وی. په هر حال دغه نفی او اثبات دی د موطنو او د موافقو پر اختلاف حمل کړی شی.

الْمُيَّرُوا اَنَّا جَعَلْنَا الْاَيْلَ لِيَسْكُنُوْا فِيْهِ وَاللّٰهُ مُبْصِرٌ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٨٨﴾

آیا نه وینی دا (منکران د حشر) چه بیشکه مونږ گرځولی مو ده شپه (توره تیاره) لپاره د دی چه آرام وکړی دوی پکښی او (گرځولی مو ده) ورځ لیدونکی (تکه سپینه روښانه چه کسب و کار په کښی وکړی) بیشکه په دغه (تعاقب د لیل او نهار) کښی خامخا دلائل (د قدرت او عبرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی څرنگه ښکاره دلائل او واضحی نښی الله تعالیٰ په دنیا کښی دوی ته وروښودی خو دوی لږ څه هم پر هغو فکر او غور ونه کړ - که یواځی د شپې او د ورځې پر دغه دائمی تبدیل او تحویل او نورو اختلافاتو دوی خپل افکار چلولی او پری غور او خوض ئی کولی نو د الله تعالیٰ پر توحید - د انبیاء پر ضرورت او اهمیت او پر بعث بعد الموت پر گردو (تولو) شیانو به دوی پوهیدل چه بالاخر هغه کوم یو ذات دی چه په داسی مضبوط او محکم انتظام سره برابر وروسته له ورځې څخه شپه او د شپې څخه ورځ راښکاره کوی او ځمونږ د ظاهری بصارت لپاره وروسته د شپې له تیارو د ورځې رڼا (رنڼا) خوروی. نو آیا دغسی یو مطلق قادر ځمونږ د باطنی بصیرت دپاره د اوهامو او اهاوؤ په تیارو کښی د معرفت او هدایت رڼا (رنڼا) نه ده رالیرلی؟ بیا نو شپه څه شی ده د ویدیلو وقت دی! چه مونږ هغی ته د موت یوه نمونه ویلی شو چه وروسته له هغه ورځ راځی او بیا سترگی په کښی غړیږی - او یو طرف بل طرف ته په کښی گرځو. هم داسی الله تعالیٰ پر مونږ موت هم طاری کوی او وروسته له مرگه مو بیا هم داسی ژوندی راپاڅوی نو په هغه کښی څه اشکال او استحاله شته؟ الغرض د یقین کوونکیو لپاره په هم دغی یوی نښی کښی د گردو (تولو) ضروریه ؤ شیانو د حل لپاره اسباب موجود دی.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أَتَوْهُ ذَخِيرِينَ^{۸۸} وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمَادَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ^{۸۹}
 مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ^{۹۰} وَمَنْ جَاءَ
 بِالسَّيِّئَةِ فَلَبَتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ^{۹۱}

او (یاده کړه) هغه ورځ چه پوکي وکړ شي په صور (شپیلی) کښی نو ویریری (له ډیره هیبته) هر هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څوک چه په ځمکه کښی دی مگر هغه څوک چه اراده وفرمائی الله (د نه ویریدلو د هغه) او تول به راشی د دغه (الله په حضور په قیامت کښی) عاجزان او وینی به ته غرونه (په قیامت کښی) گمان به کوی ته پر هغو چه کلک ولاړ دی (له جهته د لویوالی) حال دا چه دوی به ځی تیریری پشان د ورپځی کاریگری د الله (یا وکړ الله دا کار په کولو سره) هغه (الله) چه محکم (درست) کړی ئی دی هر څیز (چه پیدا کړی ئی دی) بیشکه چه دغه (الله) ښه خبردار دی په هغو کارو چه کوئ یی تاسی هر هغه څوک چه راشی په حسنه (نیکي) سره (چه کلمه د توحید ده) پس شته ده ته (جزاء) بهتر غوره له هغه او دوی به له سختی ویری د دغی ورځی په امان وی. او هر هغه څوک چه راشی په سیئه (بدی شرک سره) پس نسکور به وغورځول شی مخونه د دوی په اور (د دوزخ کښی او وبه ویل شی دوی ته له جانبه د الله) آیا جزاء درکوله کیږی (بلکه نه درکوله کیږی) مگر (جزاء د شرک او نور معاصی) هغه چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: د صور (شپیلی) پو کوونکی پرېسته حضرت اسرافیل علیه السلام دی چه د الله تعالی د حکم په انتظار کښی د صور د پوکولو لپاره تیار ولاړ دی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه ﴿إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ﴾ حضرت جبرئیل - میکائیل - عزرائیل علیهم السلام دی. ځینی د دی مصداق شهداء بولی والله اعلم.

(موضح القرآن) لیکي یو ځلی صور پوکلی کیږی چه د هغه په اثر به گرد (تول) مخلوق سره مری. دوهم صور چه وپوکلی شی د هغه په اثر تول مری بیا له سره ژوندی کیږی - دریم صور چه وپوکلی شی دوی گرد (تول) ویریری. په څلورم کښی گرد (تول) بیهوشه کیږی. په پنځم کښی بیا په هوش کیږی. د صور پوکل به څو څو ځلی صورت نیسی. اکثر علماء یواځی هم دغه دوی نفخی منی - یعنی گرد (تول) سره فقط دوه ځلی صور پوکلی کیږی او دغه گرد (تول) احوال او احوال د هم دغو دوو شپیلو لاندی درجوی والله اعلم.

﴿وَرَبِّ الْجَبَالِ﴾ الآیة - او وینی به ته غرونه په قیامت کښی گمان به کوی ته پر هغو چه کلک ولاړ دی له جهته د لویوالی حال دا چه دوی به تیریری پشان د ورپځی یعنی دغه لوی لوی غرونه چه تاسی ئی اوس وینی او د دی خیال کوئ چه دغه به تل پر ځمکه کلک ولاړ وی او له سره به له خپله ځایه نه ښوریری - دغه گرد (توله) به د قیامت په ورځ کښی د تکول شویو رنگینو وړو پشان به فضاء او هواء کښی الوځی او گرځی او د ورپځو په شان به ژر ژر درومی لکه چه د

جزء ۲۷ «الواقعة» په اوله ركوع ۵-۶ آيت كښى داسى يو آيت لولو ﴿وَكَيْتَ الْبَيْتَ إِذَا مَكَاتَ فِيهَا مَسْكِينًا﴾ او په «القارعة» كښى لولو ﴿وَتَكُونُ الْبَيْتُ كَالْعِزِّ الْمُنْقُوشِ﴾ او د جزء ۱۶ «طه» په (۶) ركوع ۱۰۵ آيت كښى وايو ﴿قُلْ يَتِيمَ لَا تَحْزَنْ﴾

تبنيه: د دغه آيت هيڅ تعلق د ځمكې د حركت او سكون سره نشته لكه چه ځينى متنورين له هغه ځنى پوهيدلى دى.

﴿صُنِعَ اللَّهُ الْإِنشَاءَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ كاريگرى د الله يا وكر الله دا كار په كولو سره هغه الله چه محكم درست كړى ئى دى هر څيز چه پيدا كړى ئى دى.

يعنى هغه ذات چه هر شى ئى په نهايت حكمت سره درست كړ، هغه الله تعالى چه نن ئى دغه غرونه داسى درانه او مضبوط جوړ او درولى دى هم هغه الله تعالى به يوه ورځ دوى بخركى بخركى او دهرى وړى كوى - او ترى دورى به جوړوى - او په هوا به يى الوخوى. دغه د غرونو الوخول به د خرابى او تباهى په غرض نه وى بلكه د عالم په نظام كښى به سره لاندې باندې او لازمه تعديلات كوى - او په همغه درجه ئى رسوى چه د هغه لپاره ئى پيدا كړى دى نو دغه گرد (تول) به د هغه حقيقى صانع صنعت او كاريگرى وى چه د هغه هيڅ يو تصرف له حكمت څخه تش نه دى.

﴿إِنَّ جَيْدٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ بيشكه چه دغه الله به خبردار دى په هغو كارونو چه كوئ ئى تاسى) يعنى وروسته له دغو ماتولو او څيرولو او عظيمه و انقلاباتو څخه بيا د بندگانو حساب او كتاب شروع كيږى كله چه الله تعالى د بندگانو تر ذرى ذرى پورى اعمالو څخه هم خبرى او علیم دى نو هر يوه ته به سم د ده له عمله سره جزاء وركوله كيږى - نه به پر چا ظلم كيږى - او نه به د چا حق تلف شى. وروسته له دى نه د هم دى خبرى لږ تفصيل بيانېږى چه هر هغه څوك چه راشى په حسنه نيكي سره چه كلمه د توحيد ده پس شته ده ته جزاء خير بهتر غوره له هغه يعنى د يوى نيكي بدل اقلا د لسو نيكيو په حساب وركول كيږى چه دغه مكافات له سره ختم كيډونكى نه دى. او دوى به له سختى ويرى د دغى ورځى په امان وى يعنى له ډيرى ويرى كما قال الله تعالى فى ركوع (۷) ۱۰۳ آيت من سورة «الانبيا» جزء ۱۷ ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَقَ الْأَكْبَرُ﴾ او كه ويره په لږ اندازه وى نو له دغه آيت سره هيڅ منافى نه ده.

﴿قُلْتُ وَيَوْمَئِذٍ النَّارُ﴾ الآية - پس نسكور به وغورځولى شى مخونه د دوى په اور د دوزخ كښى او وبه ويل شى دوى ته له جانبه د الله آيا جزاء دركوله كيږى بلكه نه دركوله كيږى مگر هغه چه وئ تاسى په دنيا كښى چه كول به مو چه كفر او نور معاصى دى) يعنى د الله تعالى له طرفه هيڅ زيادت او تيرى پرى نه كيږى څه ئى چه كرلى وى هم هغه به ريبى او له خپلو كړو څخه به سرى څه شكايه كوى.

إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ عَبَدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّتِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ

بیشکه هم دا خبره ده چه امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه عبادت کوم د رب د دی بلدی (بنار) هغه (الله) چه حرمت (عزت) ورکری دی دی (بنار) د مکی ته په امن سره) او خاص هم دغه الله لره دی ملکاً ، خلقاً و عبیداً) هر شی

تفسیر: له بلده او بنار څخه مراد مکه معظمه ده چه الله تعالی هغی ته خاص تعظیم - تحریم او تکریم ورپه برخه کری دی نو د دغه تخصیص او تشریف په سبب د رب اضافت د هغی په طرف وکړ شو که نه الله تعالی خو د گردو (تولو) شیانو رب او مالک دی.

وَأْمُرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٦﴾

او امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه شم زه له مسلمانانو (غاړه ایښودونکیو الله ته)

تفسیر: یعنی په هغو خلقو کښی محسوب شم چه د پاک الله کامل حکم منونکی او فرمان وړونی دی او بیخی ئی خپل ځانونه ورسپارلی دی.

وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ مِمَّنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٩٧﴾

او (بل مامور یم) په دی چه ولولم قرآن (پر تاسو وائی وروم خلقو ته) پس هر چا چه سمه صافه لاره وموندله پس بیشکه هم دا خبره ده چه سمه صافه لاره ئی وموندله دپاره د ځان (او فائدی خپلی) او هر څوک چه گمراه شو پس ووايه (ای محمده! ده ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو څخه یم.

تفسیر: یعنی زه بالذات هم د الله تعالی بندگی او فرمان برداری کوم او نورو ته هم د الله تعالی دغه عظیم الشان قرآن آروم او د هدایت سمه صافه لاره خلقو ته ورښیم پس هر څوک چه لاره ئی

وموندله له جهته د متابعت غما توحيد د الله او نفی د شرکاؤ ته پس بیشکه هم دا خبره ده چه لاره ئی وموندله دپاره د غان خپل غكه چه نفع ئی هم ده ته راجع ده او هر غوك چه گمراه شو له جهته د مخالفت غما پس ووايه ورته چه بیشکه هم دا خبره ده چه زه له وروونكيو یم او پر ما غير له پیغام رسولو بل هيڅ نشته او وبال د ضلال د بل چا پر ما نه لويږی يعنی ما خپل پند او نصيحت كړی دی او له دغه تبليغه می غان فارغ الذمه گرځولی دی كه تاسو نه پوهیږئ یا غان پری نه پوهوئ نو په دغه كښی ستاسو نقصان دی. او دغه احكام پخوا له امر د قتال و

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرَتِكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ٤٠

او ووايه (ای محمده!) چه گردی (تولی) ثناوی ستاینی (صفتونه) (خاص) الله ته دی (په دغه نعمت د علم او نبوت) ژر به وښیي (الله) تاسی ته دلائل (د قدرت خپل) پس وبه پیژنئ تاسی هغه (دلائل) او نه دی رب (پالونکی) د تا غافل (بیخبره) له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی (ای مشرکانو نو جزاء به ورکړی هر چا ته د ده له عمله سره سمه)

تفسیر: یعنی الله تعالی ته په زرهاؤ ځلی د حمد او شکر ځای دی چه زه ئی هادی او مهتدی گرځولی یم فی الحقیقت د تعریف لائق هم هغه لوی او مقدس ذات دی. هر چا ته هر هغه ښیګڼی (فائدی) یا کمال چه ور په برخه شوی دی د ده له لطف او مرحمت څخه دی ژر به وښیي الله تاسی ته دلائل د قدرت خپل پس وبه پیژنئ تاسی هغه دلائل یعنی وروسته له دی نه الله تعالی ستاسی په منځ کښی یا د باندی د خپل قدرت هغه نمونی او غما د صداقت داسی ښکاره دلائل به درښیي چه د هغو په لیدلو سره به تاسی وپوهیږئ چه بیشکه دغه د الله تعالی هغه آیات دی چه د هغو اطلاع مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم راګړی ده. باقی د حقه وخت پوهیښی ښه تاسو ته نافع واقع کیږی؟ که نه؟ دغه بیله خبره ده. د قیامت علامات او نور گرد (تول) تر دغه لاندی راغلل او نه دی رب پالونکی د تا غافل بیخبره له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی ای مشرکانو! یعنی هغه عمل او معامله چه تاسی ئی کوئ هغه گرد (تول) د الله تعالی تر نظر لاندی دی بالاخر سم له هغه سره تاسی ته د هغو بدل درکوی که په سزا او نورو کښی څه تأخیر او ذیل پیښ شی نو داسی ئی مه گڼئ چه الله تعالی ځمونږ له اعمالو څخه غافل او بیخبره دی.

تمت سورة النمل والله الحمد والمنة

سورة «القصص» مكية الا من آية (۵۲) الى غاية (۵۵) فمدنية و آية (۸۵) فبالجحفة اثناء الهجرة وهى (۸۸) آية وتسع ركوعات رقمها (۲۸) تسلسلها حسب النزول (۴۹) نزلت بعد «النمل» د «القصص» سورت «مكى» دى پرته (علاوه) له (۵۲) تر (۵۵) آيتونو پورى چه «مدنى» دى او له (۸۵)

آيت خخه چه په جحفه كښى د هجرت په اثناء كښى نازل شوى دى (۸۸) آيات (۹) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۸) او په نزول كښى (۴۹) سورت دى وروسته د «النمل» له سورت خخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طسّم ١ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْبَيِّنِ ٢ تَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ٣

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه د كتاب مبين (ښكاره) دى (چه خير او برکت ئى ښكاره او د حق او د باطل بيلوونكى دى). لولوؤ مونږ پر تا (اى محمده!) له (ځينو) خبرو د موسى او د فرعون په حقه (رښتيا) سره دپاره د (هغه) قوم چه ايمان راوړى.

تفسير: يعنى مسلمان خلق دى خپل حال قياس كړى! (موضح) د ظالمانو په مقابل كښى غرنګه چه د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه الله تعالى بنى اسرائيل سره له ضعف او كمزورى د فرعونيانو په مقابل كښى منصور او مظفر وگرځول هم داسى مسلمانانو ته هم اګر كه نن په مكى معظمى كښى قليل - ضعيف او ناتوانه په نظر راځي د دوى د بيشمارو زورورو اعداؤ په مقابل كښى برى او كاميابى ور په برخه كوى.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا آهْلَهُ أَشْيَعًا يَسْتَزِعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ

بیشکه چه فرعون لوئی (او تکبر) غوره کری و په ځمکه (د مصر) کښی او گرځولی ئی و اهل د دغه (مصر) ټولی ټولی چه ضعیفه (مقهوره) کری ئی وه یوه طائفه له دوی (چه بنی اسرائیل و)

تفسیر: یعنی په مصر کښی قبطیان ودان وو چه د فرعون له قوم څخه و او سبطیان هم اوسیدل چه په بنی اسرائیلو سره مشهور و لیکن فرعون به د ظلم او تکبر له لاری بنی اسرائیلو ته فرصت او موقع نه ورکوله چه دوی ترقی وکړی او په هوسانی (راحت) او آرام سره ډډه ولگوی گواکی گرد (تول) قبطیان سرداران او آغایان گرځیدلی و او د انبیاء اولاد بنی اسرائیل ئی خپل غلامان او نوکران گرځولی و - او پر دوی به ئی ډیر ذلیل کارونه او سخته بیگاری اجرا کوله او په هیڅ دول (طریقه) ئی نه پرېښوده چه دوی په مملکت کښی قوت او وقعت حاصل کری.

يٰۤاَيُّهَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَكُنْتُمْ فِي دَمْعٍ

چه وژل به ئی ځامن د دوی (چه نسل ئی منقطع شی) او ژوندی به ئی پرېښودی ښځی (جنکیانی) د دوی (خپل خدمت ته)

تفسیر: مفسرین وائی چه فرعون یو خوب ولید چه کاهنانو د هغه تعبیر داسی وکړ چه «د کوم داسی بنی اسرائیلی هلک له لاسه به ستا دغه سلطنت تباہ او بربادیږی چه لا تر اوسه نه دی ځیریدلی» نو ځکه فرعون د دغی پېښی د مخی نیولو په قصد دغه د ظلم او حماقت تدبیر له خپله ځانه وویست چه د تل دپاره بنی اسرائیلیان مغلوب مقهور او ذلیل وساتی شو په دوی کښی داسی کوم قوت او قدرت پیدا نشی چه له هغه څخه د بغاوت او شرارت کومه اندېښنه متصوره وی - او داسی امر ئی صادر کړ - «وروسته له دی نه هومره بنی اسرائیلی هلکان چه پیدا کیږی دوی دی د یوی مخی څخه ووژلی شی! او په دغه ترتیب دی د راتلونکی مصیبت او خطری مخه په ښه شان سره ونیوله شی کله چه قبطیانو ته د سبطیانو د جونو له خوا داسی کومه خطر نهشته نو دوی دی ژوندی پرېښودی شی خو وروسته له پیغلتوبه له هغوی څخه قبطیان د وینځو په شان کار واخلي - ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي چه بنی اسرائیلو پخپل منع کښی د حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام د یو پخوا ویلو تذکره کوله چه په هغه کښی داسی یوه تذکره شوی وه چه «د یوه بنی اسرائیلی ځلمی له لاسه د مصر د دغه سلطنت تباہی او خرابی مقدره ده» دغه خبره ورو ورو او متدرجاً د فرعون غوږ ته ورسیده او هغه احمق د دغه قضاء او قدر د انسداد لپاره دغه اصول او فوق العاده احکام صادر کړل.

إِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسِدِّينَ ﴿٥﴾

بیشکه ؤ دغه (فرعون) له مفسدانو (چه راز راز (قسم قسم) فسادونه به ئی کول).

تفسیر: یعنی فرعون خو بالطبع په ځمکه کښی خرابی غورځوونکی ؤ نو ځکه د داسی لوی ظلم او ستم څخه له سره نه لرغیده او نه ئی زړه خوړیده پس هر شی به چه د ده په زړه کښی راته هم هغه به ئی اجراء کول او خپل د کبر او غرور په نشه کښی داسی مست او بیهوشه ؤ چه بی له غور، فکر او اندیښنی او وړاندی او وروسته کتلو څخه به ئی هر شی کول.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٦﴾ وَنُكَلِّفُ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ

او اراده وکړه مونږ د دی چه منت احسان کیږدو پر هغو کسانو چه ضعیفان کړی شوی وو په ځمکه (د مصر) کښی او چه وگرځوو مونږ دوی امامان (د دارینو مقتدایان) او وگرځوو مونږ دوی وارثان (د ملک د فرعون) او چه قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه (د مصر او شام) کښی.

تفسیر: یعنی د دغه ملعون انتظامات خو هغه ؤ او ځمونږ اراده داسی وه چه کمزوران زورور کړو او تبت مخلوق هسک (اوچت) کړو او د هغه قوم پر سر د دینی امامت او دنیوی سیادت تاج کیږدو چه د فرعون او فرعونیانو له لوری ذلیل حقیر او مریان شوی ؤ - او له هغو ظالمانو او متکبرانو څخه هغه ځمکه پاکه او صافه کړو - او دغه مظلوم او ربړ (تکلیف) موندونکی قوم د دوی په ځای ودان کړو - او د دینی سیادت سره دنیوی حکومت هم دغه مقهور او مظلوم قوم ته وروسپارو.

وَنُرِيْ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ

او چه وښیو فرعون او هامان (وزیر ته ئی)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر او د ده په ظلم او ستم او تیری کښی له ده سره شریک او د ده د کار آله او د لاس د یوی همسا په شان ؤ.

وَجُودُهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

او لښکرو د دغو دواړو ته له دغو (بنی اسرائیلو نه) هغه شی چې و دوی چې ویریدل (به تری چې زوال د قوت او سلطنت د قبطیانو دی).

تفسیر: یعنی د هغی خطری لامله (له وجی) چې دغو قبطیانو د سبطیانو پر زرهاؤ معصوم هلکان وژلی ؤ مونږ اراده وفرمایله چې هم هغه خطرې ورځمخه کړو فرعون خپل گرد (تول) امکانی کوشش او زیار (محنت) پکار واچولو - او پوره زور او قوت ئی ولگوه چې په هیڅ صورت هغه بنی اسرائیلی هلک چې د هغه له لاسه د ده سلطنت تباہ کیږی مصنئون او مأمون پاتی نشی - او فرعون د ده له شره ساتلی وی مگر کله چې د الله تعالیٰ تقدیر قاطع او د ده د ارادی په مقابل کښی هیڅ مانع نشی دریدی نو هم هغه معهود هلک ئی د ده په غیږ کښی وپاله او د دوی په وسیله ئی وساته - او د هم هغه فرعون په شاهی بستره او په پاچاهی مانی کښی ئی په ډیر ناز او نعمت لوی کړ او دغه پی علی رؤس الاشهاد ثابت او محقق کړ د هر هغه کار او انتظام اراده چې الله تعالیٰ وفرمائی - هیڅ یو قوت او قدرت د هغه په انسداد کښی نه موفق کیږی.

د پاک الله ډیوه لگپیږی به تل ■ څوک چې ئی پو کړی دی سوځیږی به تل

وَإِذْ نَادَىٰ إِلَىٰ آلِ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيْهِ ۖ فَإِذَا اخْفَتِ عَلَيْهِ فَأَلْقَيْهِ فِي الْيَمِّ

او وحی (الهام) وکړ مونږ مور د موسی ته داسی چې تې ورکوه ته دغه (موسی) ته نو کله چې وویریدی ته (په ده) پس وغورځوه دغه (موسی سره له تابوته) په سیند کښی.

تفسیر: د موسی علیه السلام مور ته یا الهام وشو یا ئی په خوب ولید یا په بله کومه ذریعه ورمعلومه شوه څو چې تاته خپل د دی هلک د وژلو ویره او اندېښنه نه وی پیدا شوی په منظم ډول (طریقه) سره ئی وپاله! او تې ورته ورکوه! کله چې د وژلو ویره درته پیدا شی نو په یوه صندوق کښی ئی تابوت کړه او د نیل په سیند کښی ئی لاهو کړه دغه قصه د «طه» په سورت کښی هم لیکلی شوی ده.

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ④

او مه ویریزه ته (له غرق ئی) او مه خفه کیږه ته (له بیلتون ئی) بیشکه چه مونږ بیرته راوستونکي یو د دغه (موسی) تاته او (بیا) گرځوونکي یو د دغه (موسی) له مرسلانو (پیغمبرانو).

تفسیر: یعنی مور ته ئی دادینه او تسلی ورکړه شوه چه مه ویریزه او بی له کوم تردد او اندیښنی ئی په سیند کښی لاهو کړه! ستا دغه هلک له سره نه ضائع کیږی او د خپل ځوی د دغه بیلتون څخه هم مه خفه کیږه! چه مونږ ئی ډیر ژر بیرته ستا غیری ته درولو - او د پاک الله اراده په دی خبره تللی ده چه له دی نه یو ډیر لوی کار واخلی او د رسالت په منصب ئی افتخار ویشی او هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د ارادی په مخ کښی حائل او مانع نشی کیدی - او دغه گرد (تول) موانع به له منځه لری کیږی او دغه مقدس مقصد هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی چه د دغه محترم مولود له وجوده سره متعلق دی.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ

فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ⑤

پس وموند دغه (او ونيو تابوت د موسی) کورنی د فرعون دپاره د دی چه شی دغو (فرعونیانو) ته دښمن او (سبب د) غم بیشکه چه فرعون او هامان (وزیر ئی) او لښکری د دغو دواړو وو (دا تول) خطاکاران

تفسیر: مور ئی خپل هلک د لرگیو یوه صندوق کښی وغورځوه او د سیند په اوبو کښی ئی خوشی کړ - صندوق د اوبو د جریان په متابعت په داسی یوی ویالی کښی لاړ چه د فرعون په باغ کښی تیریده او هلته د میرمنی آسیبی رضی الله تعالی عنها د فرعون د ښځی په لاس کښی ولوید میرمنی آسیبی رضی الله تعالی عنها ته د دغه ښکلی هلک ښکلی صورت ډیر ښه په نظر ورغی او د ده په وچولی (تندی) کښی د نجابت او شرافت آثار ورښکاره شول نو ئی د پاللو په غرض راپورته کړ. مگر د دی پورته کولو آخری نتیجه داسی شوه چه دغه ووړکی لوی شو او د فرعون او د فرعونیانو سخت مخالف او دښمن ثابت شو - او د دوی په حق کښی د روح د

سوهان په شان عيان شو. نو ځكه الله تعالى هغوی ته موقع ورکړه چه دی راپورته کړی. لعین
 فرعون له دی څخه څه خبر ؤ د هغه دښمن له ویری چه زه په زرهاؤ معصوم هلکان وژنم، هغه هم
 دغه هلک دی چه نن په ډیر ناز او نعمت سره ځمونږ په لاسو د هغه پالنه او روزنه کیږی
 فیالحقیقت فرعون او د ده گرد (تول) وزیران - مشیران او نور د دغه ناپاکه مقصد په اعتبار
 سخت وغولیدل چه بیشمارة اسرآئیلی هلکان ئی پر دغه شبهه ووژل مگر یواځی موسی علیه السلام
 ئی ژوندی پریښود لپاره د دی چه دغه موسی هغو فرعونیانو ته دښمن شی نارینه ؤ لره چه سبب
 د غرقیدلو د دوی به شی او غم ښځو ته چه وینځی به ئی شی. او دغه لام د عاقبت دی یعنی
 عاقبت د دی نیولو او ژوندی پریښودلو به دغه دواړه کارونه شی.
 لیکن که دوی نه تیروتل نو څه به ئی کول - آیا د دوی له لاسه دغه خبره پوره وه چه د الله
 تعالیٰ تقدیر په دغه تدبیر سره واړوی ؟ د دوی ډیره لویه خطاء تیرواته او سهو په دی کښی ؤ
 چه دوی غوښتل د قضاء او د قدر فیصلی په انسانی تدابیرو سره ماتی کړی او مخه ئی ونیسی.

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكَ

او وویل ښځی د فرعون (آسیی چه دغه هلک) یخوالی د سترگو دی ماته او
 تاته.

تفسیر: یعنی خومره ښکلی ، گللی او په زړه پوری هلک دی مونږ هلک نه لرو راځی ! چه له
 ده سره خپل فهم غلط کړو او سترگی پری رنی او زړونه مو خوښ کړو. په ځینو روایاتو کښی
 راغلی دی چه فرعون وویل « لک لالی » یعنی ستا د سترگو لپاره به رنا (رنرا) او یخوالی وی
 نه ځما لپاره لکه چه ازلی تقدیر دغه الفاظ د دغه ملعون له ژبی څخه وویستل چه بالاخر هم
 هغسی هم وشو.

لَا تَقْتُلُوا عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا

مه وژنئ دغه (هلک) ښائی چه نفع به راوړسوی مونږ ته یا به ونیسو دی ځوی.

تفسیر: یعنی کله چه لوی شی ځمونږ په کار به راشی او که مو مناسب وگانه نو به ئی خپل
 متبني وگرځوو.

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۙ

حال دا چه دوی نه پوهیدل (پر دغه سبب د هلاک خپل).

تفسیر: یعنی له دی نه خو نه ؤ خبر کله چه دی لوی شی نو څه څه کارونه به وکړی ؟ او دوی داسی وپوهیدل چه دغه هلاک کوم بنی اسرآئیلی له ویری څخه په اوبو کښی غورځولی دی ښه که مونږ هم دغه یو هلاک ونه وژنو نو په دغه کښی به کوم یو لوی نقصان متصور وی ؟ آیا دغه خبره خو ضروری نه ده چه هم دغه هلاک به هم هغه ځمونږ معهود دښمن وی چه مونږ تری اندېښنه لرو بیا چه ئی کله مونږ وپالو نو دی به څرنګه ځمونږ په خلاف څه اقدام وکړی ؟ او دغه به څرنګه ممکن وی چه دغه ځمونږ روزلی او پاللی شوی هلاک به له مونږ سره دښمنی وکړی ؟ دوی له دی نه نه ؤ خبر چه دغه هلاک به له هغه لوی ذات سره زیاته دوستی کوی چه د ګرد (تول) جهان رب او پالونکی دی او کله چه تاسی د هغه رب العالمین دښمنان یی نو ځکه دی به مجبور وی چه د هغه حقیقی رب العالمین په حکم ستاسی سره مخالفت وکړی تاسی پر خپل دغه ظاهری تربیت داسی اسره او هیله (امید) کوئ مګر له دی نه نه شرمېږئ چه د هغه حقیقی رب العلمین په مقابل کښی د ﴿قَالَ اَنَارَ الْاَعْلٰی﴾ غږ پورته کوئ.

وَاصْبِرْ فَوَادِ اِمْرُ مُوسٰی فِرْعٰۤاۤنَ کَادَتْ لِشُبْدٰی بِهٖ لَوْلَا اَن رَّبَّنَا عَلٰی قَلْبِهَا لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ ۝۱۰

او صبا ته وګرځید زړه د مور د موسی تش له صبره قراره (او له نورو افکارو پرته (علاوه) د غمه د موسی) بیشکه چه نژدی وه چه اظهار وکړی په دغه (موسی سره چه ځوی می دی) که چیری نه وی محکم کړی مونږ (صبر او ثبات) پر زړه د دی چه شی دا له باور کوونکیو (په وعده د الله سره).

تفسیر: اګر که د موسی علیه السلام مور د موسی علیه السلام تابوت په سیند کښی لاهو کړ مګر د مور والی لورینی او د مور والی مینی کله دی ته اجازه ورکوله او آرامه به ئی پرېښوده چه د موسی علیه السلام له حاله او له یاده غافله پاتی شی - نو شپه او ورځ به د موسی علیه السلام فکر او ذکر له دی سره مل ؤ او له زړه څخه ئی صبر او قرار فرار کړی ؤ او نژدی ؤ چه د ضبط او صبر تار تری وشلیږی او په عمومی ډول (طریقه) سره د ژبا او انګولاء په ضمن کښی دغه خبره تری څرګنده شی چه زه هغه کمبخته مور یم چه خپل ځوی می په خپل لاس په سیند کښی غورځولی دی - که چا موندلی وی یا ئی پته ور معلومه وی نو راته ودی وائی - مګر د الله تعالی دغه الهام ﴿اِنَّا رَاٰۤذُوْهُۤاۤلَیْکَ وَجَاعَلُوْهُ مِنَ الْمُرْسَلِیْنَ﴾ به ورته ډاډینه او تسلی ورکوله نو دغه د الله تعالی کار ؤ چه د دی زړه ته صبر ، ثبات او تسکین ورپه برخه کړی څو د الله تعالی

اسرار پخوا له وخته افشاء او اظهار نه شی او لږ څه مدت وروسته پخپله د موسی علیه السلام مور ته عین الیقین حاصل شی چه د الله تعالی دغه وعده هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی ده .

وَقَالَتْ لِاخْتِهِ قُصِيْهِ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنْبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝

او ویل (مور د موسی) خور د دغه (موسی) ته چه څه برابره ورور پسی دی (او خبر ئی راوړه) پس کتل به ئی دغه (موسی) ته له لری ځایه (لکه پردی) حال دا چه دغه (فرعونیان) نه پوهیدل (په دغه) خوروالی او جاسوسی د دی).

تفسیر: یعنی کله چه د فرعون په حرم سرای کښی هغه صندوق خلاص او دغه هلک په کښی وموندل شو او په گرده (توله) دنیا کښی ئی آوازه (انگاځه) گډه او شهرت ئی وموند د موسی علیه السلام مور خپلی لور د موسی علیه السلام خور ته لا له پخوا څخه حکم ورکړی ؤ چه ته دی د خپل ورور په سراغ او پته لگولو پسی تل له لری او جلا (جدا) لگیاء اوسه! او له لری په پته سره د هغه حال او احوال ځان ته معلوم کړه! چه چیری پیدا کیږی ؟ او څه ماجراء پری تیریږی ؟ کله چه دغه جینی پوه او هوښیاره وه د هغه شهرت او انگاځی په اثر ئی ژر ځان برابر هم هغه ځای ته ورسوه چه پر هغه له سینده موندلی هلک باندی لوی ازدحام او بیروبار جوړ شوی ؤ - او هلته لکه یوه بی تعلقه اجنبیه لری ودریده او هیڅ څوک په دی ونه پوهیدل چه دا د دغه هلک خور ده .

وَحَرَّمَ عَلَیْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ یَّكْفُلُوْنَہٗ لَكُمْ وَهُمْ لَٰهٖ نَصِیۡوُنَ ۝

او حرام (منع) کړی وه مونږ پر دغه (موسی تی رودل د) دایگانو له پخوا (د) بیرته ورتلو مور خپلی ته) نو ویل (خور د موسی) آیا خبر کړم زه تاسی پر اهل د (داسی) کاله باندی چه واخلی وساتی دا (هلک) تاسی ته او دوی به ده ته له خیر غوښتونکیو وی.

تفسیر: یعنی د فرعون ښځی ملعون فرعون هم د دغه هلک په پالنه او ساتنه راضی کړ - دلته د

تی ورکونکی فکر ورپیدا شو او دیری دائیگانی ئی طلب کری - مگر قدرت لا له پخوا څخه د موسی علیه السلام شونډی کلکی ترلی وی چه پرته (علاوه) د خپلی مور له تی څخه د بل چا تی په خوله ونه نیسی نو سخت تشویش ورپیدا شو چه داسی یوه مرضه له کومه ځایه راپیدا کړه شی چه دغه هلک ئی تی وروی ؟ ولی چه موسی علیه السلام به مطلقاً د هیڅ یوی مرضی تی ته خپل مخ نه آړاوه فرعونی خدم او حشم په هم دغه فکر او اندیښنه کښی ؤ چه د موسی علیه السلام خور وویل چه «زه د داسی یوی کورنی معرفی تاسی ته کولی شم چه دیره پاکه او صافه ده او ممکن دی چه دغه هلک د هغی کورنی د کومی ښځی تی وروی او تر هغه ځای پوری چه زه معلومات لرم هغوی به په دیری لورینی (مهربانی) او خیر غوښتنی سره د دغه هلک روزنه او پالنه کوی ځکه چه هغه کورنی دیره شریفه او نجیبه ده او علاوه پر هغه د باچاهی له کوره د انعام او اکرام لوی توقعات هغوی لا په دی اړوی چه پر دغه هلک ښه توجه او فهم ولری» بالنتیجه د هم دی جینی په مشوره د حضرت موسی علیه السلام مور وغوښتله شوه په مجرد د دی چه د خپلی مور بوی پر موسی علیه السلام ولگیده په دیره مینه او محبت سره ئی خپل ځان د مور په تی پوری ونښلوه او په څرکهار سره ئی په تی رودلو شروع وکړه - فرعونی کورنی ته د دغی ښځی پیدا کیدل ډیر غنیمت معلوم شول چه بالاخر هغه هلک د یوی مرضی یعنی د خپلی مور تی سره پخلا شو او شودی ئی روی. په دغه ګرد (تول) سره خوښی او خوشال شول - او ډیر انعامونه او اکرامونه وکړل شول مگر مرضی خپل ځینی عذرونه او ضروریات ورواندی کړل چه «زه د هغو لامله (له وجی) دلته نشم اوسیدلی - که راته داسی امر او اجازه وشی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم - او هلته ئی په فارغ البالی سره روزنه او پالنه وکړم!» لکه چه په هم دغه پاس ترتیب سره بیا موسی علیه السلام په امن او اطمینان سره د خپلی مور غیری ته ورسید او د فرعون هغه طلب او تنخواه چه د دغی مرضی لپاره تاکی (مقرر کری) شوی وه هم ورته په لاس ویریاء ورغله.

قَدْ دَنَّهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

پس بیرته راوست مونږ دغه (موسی مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (او) رنی) شی سترګی د دی (په بیرته رسیدو د موسی) او چه نشی غمجنه (په بیلتون ئی) او دپاره د دی چه وپوهیږی (په عین الیقین هم) په دی چه بیشکه وعده د الله حقه ده

تفسیر: یعنی په ﴿إِنَّا رَأَوُوكَ الْيَوْمَ وَجِئُوكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ کښی دوه وعدی ورسره شوی وی

یوه خو هم هغه وعده وه چه مور ئی پخپلو سترگو ولیده چه په شه یو حیرانوونکی طریقه پوره او تر سره شوه او د دوهمی وعدی د پوره کیدلو له پاره ورته قیاس موقع پیدا شوه چه بیشکه هغه هم په خپل وخت او نیټه پوره کیدونکی ده .

وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (پری چه حقه ده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده هرومرو (خامخا) رسیدونکی او واقع کیدونکی ده هو! په منځ کښی ډیر خندونه او موانع پیښیږی چه د هغو په نسبت ډیر ضعیف الاعتقاد کسان متردد او مشته کيږی. (موضح).

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

او کله چه ورسید (موسی) زور (قوت د ځوانی خپلی) ته او برابر شو (په عقل) نو ورکړ مونږ ده ته حکمت (نبوت) او علم (پوه) او هم داسی (مهربانی چه وکړه مونږ په موسی او مور ئی) جزاء ورکووو مونږ نیکی کوونکو ته.

تفسیر: یعنی کله چه موسی علیه السلام د خپل رشد او ځلمیتوب وخت ته ورسید نو مونږ ده ته ډیری د حکمت خبری وروښودی او خصوصی علم او فهم او پوهه مو ورکړه ځکه چه دی د هلوکتوبه را په دی خوا صالح او نیک عمل ؤ نو داسی پوه او قابلو خلقو سره زمونږ لطف او مرحمت هم داسی مبذول کیږی.

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِّنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِّنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ

مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾
 قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

او ننوت (موسی) بنار (د مصر) ته په وقت د غفلت د اهل د هغه کښی (د غرمی په وقت کښی چه ویده ؤ) پس ویی موندل په دغه بنار کښی دوه سړی چه جگره یی سره کوله دغه یو (سبطی) له تابعانو د دغه (موسی ؤ) او هغه (بل قبطی) له دښمنانو د دغه (موسی) ؤ پس مرسته (مدد) وغوښته دغه (سبطی) چه له تابعانو د دغه (موسی) ؤ پر هغه (قبطی) چه له دښمنانو د دغه ؤ پس په سوک ووايه هغه (قبطی) لره موسی پس قضاء وکړه (الله) په دغه قبطی (چه مړ ئی کړ په سوک د موسی سره کله چه د وژلو قصد ئی نه ؤ کړی او نه ؤ مامور په قتل د هغه نو ځکه) وویل (موسی) چه دغه کار له عمله د شیطان دی، بیشکه چه دغه (شیطان) دښمن دی (د انسانانو) لغزوونکی دی ښکاره. وویل (موسی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم ظلم می کړی دی په نفس خپل (په قتل د دغه قبطی سره) پس مغفرت کړه ماته (دغه گناه ځما) پس مغفرت وکړ (الله) دغه (موسی) ته بیشکه چه (الله) هم دی دی خامخا ښه ښوونکی د (خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام وروسته له ځلمی توبه یوه ورځ په داسی وقت کښی بنار ته ورسیده چه خلق غافل ویده ؤ ښایی چه یا به د شپې یا به د غرمی وقت ؤ حضرت موسی علیه السلام چه کله ځلمی شو د فرعون له قوم او د دوی د ظلم او کفر له سببه بیزاره ؤ او تل به ئی له بنی اسرائیلو ناسته او ولاړه درلوده (لرله) د ده د مور کور د ښاره د باندی ؤ. حضرت موسی علیه السلام به کله کله هلته ورته او کله به د فرعون کره هم ورته - د فرعون قوم (قبط) د ده سره هم عداوت او دښمنی درلوده (لرله) او داسی به ئی د ده په نسبت وویل چه دی ذاتاً د غیر قوم یو ځلمی دی - نه چه د زور او قوت خاوند شی. موسی علیه السلام یوه ورځ ولید چه دوو سړیو پخپلو منځو کښی جنگ سره کوو چه یو ئی سبطی (اسرائیلی) او هغه بل ئی قبطی ؤ - کله چه اسرائیلی موسی علیه السلام ولید ورناری ئی کړی چه «راشه د دغه قبطی له لاسه می خلاص کړه» وایی چه دغه قبطی د فرعون د مطبخ یو سړی ؤ - موسی علیه السلام لا له پخوا څخه د قبطیانو د ستم او ظلم او تیری څخه باخبره ؤ - کله چه دلته موسی علیه السلام پخپلو

سترگو د ده لاس اچول او زیادت ولید - د ده د حمیت رگ هم وخوځید ممکن دی چه د پوهولو او لار ښوولو او پند او نصیحت کولو په وقت کښی دا قبطی موسی علیه السلام ته هم ځینی سختی خبری ویلی وی - لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی شته الغرض موسی علیه السلام تش تهدید او ویرولو لپاره د یوه سوک گزار پری وکړ څرنگه چه موسی علیه السلام ډیر یو قوی ځلمی ؤ په هم هغه سوک سره ئی دغه قبطی پر ځمکه ونښلوله حال دا چه پخپله موسی ته دا نه وه معلومه چه ځما په یوه سوک به داسی یو قوی سری یو په یو مری نو ډیر زیات خفه شو چه ولی بلا قصد وینه را په غاړه شوه حال دا چه دغه قبطی یو حربی کافر ؤ - ظالم ؤ - او د موسی علیه السلام نیت هم تش د ده تأدیب ؤ او نه ئی غوښت چه وئی ورئی مگر دغه خو یوه خبره ده چه په دغه وقت کښی جنگ او جهاد نه ؤ نښتی - او موسی علیه السلام قبطیانو ته د سبطیانو له طرفه د حرب اعلان نه ؤ ورکړی - بلکه د ده له هغه مطمئن او آرام ژوندون څخه چه په مصر کښی معروف او مشتهر ؤ گرد (تول) خلق د ده د لوری مأمون او داده ؤ چه دی بی موجب د چا له ځان او مال او نورو شیانو سره هیڅ کار او تعلق نه لری بیا امکان لری چه د غیظ او غضب په جوش کښی د هغی معاملی تحقیق هم په سرسری ډول (طریقه) سره شوی وی او د سوک وهلو په وقت کښی ئی فکر ونشو چه په څه اندازه سره هغه وهلی شی ؟ او څرنگه یو وهل د تادیب لپاره بس او کافی دی ؟ له بل طرفه د دغه بلا اراده قتل په اثر دغه فکر او اندیښنه تولید کیده چه له ځوند (دلی) او ځوند بازی (دله بازی) اور یو ځلی بل او د نورو مصائبو او فتنو ابواب ونه پرانستل شی نو ځکه موسی علیه السلام له خپل عمل څخه سخت نادم او متأثر شو. او داسی وبوهد چه د ده په دغه عمل کښی تر یوی درجی پوری د شیطان مداخله هم شته. د انبیاء علیهم السلام ضمیر او فطرت داسی پاک او صاف او د هغوی استعداد دومره اعلی وی چه پخوا د نبوت له موندلو څخه دوی د خپلو اعمالو د یوی یوی ذری محاسبه په ډیر تدقیق کوی. او په ډیر لږ ښوئیدلو یا اجتهدی خطاء د پاک الله له درباره په عجز او نیاز او ژړا معافی غواړی او تری توبه کوی لکه چه موسی علیه السلام هم د دغی خپلی خطاء معافی وغوښته او پر دغه خپل تقصیر ئی اعتراف وکړ چه د الله تعالی له طرفه وروښلی هم شو. او اغلباً د دغی معافی معلومات به ده ته د الهام او نورو وسائلو په وسیله شوی وی. ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو پخوا تر نبوت د عظمت موندلو څخه د ولایت په خلعت هرومرو (خامخا) معزز وی.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ^{۱۶}

وویل (موسی) ای ربه ځما په حق د انعام فضل ستا پر ما (وساته ما) پس چه له سره زه هیچیری نشم مددگار دپاره د گنهگارانو.

تفسیر: یعنی کله چه تا ماته پخپل فضل او کرم د عفوی بشارت راحمت کړ او عزت - راحت

- قدرت او قوت دی راعطاء کر نو زه د دی د شکریی لامله (له وجی) به له سره د مجرمانو او گناهکارانو حامی او مرستی (مددگار) نه کیږم. ممکن دی چه موسی علیه السلام ته د دغه مستغیث اسرآئیلی څه تقصیر هم معلوم شوی وی او هم دغه ته به یی مجرم ویلی وی، یا به ئی له مجرمانو څخه کفار او ظالم خلق مراد وی یعنی زه ستا دغه راکړی قوتونه به وروسته له دی نه له سره د دغو خلقو په نصرت او حمایت کښی نه لگوم یا به له مجرمینو څخه شیاطین مراد وی چه زه به هیڅکله د دوی د جمعیت حمایت نه کوم. خو هغوی ځما په زړه کښی دغسی وسوسی واچوی او دغسی کارونو ته می ولمسوی چه وروسته له هغه زه په ندامت او حسرت کښی اخته شم یا به یی هغه اسرآئیلی ته د دی لامله (له وجی) مجرم ویلی وی چه هغه د دغه جرم د وقوع سبب ګرځیدلی ؤ. والله اعلم.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ

بیا صبا پاڅید (موسی) په دغه ښار کښی په داسی حال کښی چه ویریدونکی ؤ (پر ځان خپل) چه انتظار به ئی کوو (مدد د رب خپل ته یا لاره ئی کتله د نجات خپل).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام انتظار کوی او لاری ته ګوری چه د دغه مقتول وارثان خپله دعوی به ئی فرعون ته وړاندی کړی وی، ولید شی چه پر چا دغه جرم اوړی ؟ او له ما سره څه سلوک کوی ؟

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ^(۱۸)

پس ناڅاپه هغه (اسرآئیلی) چه نصرت مدد ئی غوښتی ؤ له دغه (موسی) څخه پرون اوس بیا ناری وهی دغه (موسی) ته او مرسته (مدد) تری غواړی پر بل قبطی باندی) پس وویل موسی هغه (اسرآئیلی) ته چه بیشکه ته خامخا بی لاری ئی ښکاره (چه پرون دی هغه قبطی راباندی مړ کړ او اوس بیا راته ناری وهی).

تفسیر: یعنی هم هغه اسرآئیلی نن له بل کوم سری سره جنگیده او لاس یی پری اچولی ؤ. نو موسی علیه السلام داسی ورته وویل چه ته هره ورځ له ظالمانو سره نښلی او غواړی چه ما هم له

هنوی سره په جنگ واچوی لنده یی دا چه حضرت موسی علیه السلام ورته ورغی لپاره د امداد .

فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ يَالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالِ
يُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَمُوتَ كَمَا مَاتَتِ نَفْسُ أَبِي الْأَمْسِ
إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ
تَكُونَ مِنَ الْمَصْلُحِينَ ١٩

پس کله چه اراده وکړه (موسی) چه ونیسی هغه (قبطی) چه ؤ دښمن د دغو دواړو (یعنی موسی او د دغه اسرائیلی حال دا چه موسی هغه اسرائیلی ته په قهر هم شوی ؤ نو) وویل ای موسی! آیا اراده لری د دی چه وژنی ته (نن) ما لکه چه وژلی دی ؤ یو نفس (د قبطی) پرون اراده نه لری ته (د هیخ شی) مگر د دی چه شی (ای موسی) زورور په ځمکه (د مصر) کښی او اراده نه لری چه شی ته له اصلاح کوونکیو څخه.

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام غوښت چه پر هغه ظالم قبطی لاس واچوی او دغه مظلوم سبطی (اسرائیلی) تری خلاص کړی خو سبطی په دی گمان له موسی علیه السلام څخه وویرید کله چه ده راته «غوی مبین» ویلی دی نو نه چه اوس می ووژنی ځکه چه دغه سبطی داسی وپوهید هم هغسی چه په خوله او خبرو سره ماته په غصه او قهر دی نو هر ورو (خامخا) لاس نی هم پر ما پورته کیږی. هغه پرونی وینه چه تر نن پوری پته وه او څوک پری نه ؤ خبر چه د هغه قاتل څوک دی ؟ کله چه دغه قبطی د هغه سبطی دا خبری واوریدی نو پوه شو چه هغه قبطی هم دغه موسی وژلی دی نو ورغی او فرعون نی خبر کړ او فرعونیانو هم د موسی علیه السلام د وژلو اراده وکړه او دغه خبره د دغه سبطی له ژبی نه په هر ځای کښی داسی مشهوره شوه چه هغه سبطی داسی وائی چه د موسی یواځی هم دغه کار زده دی چه په زور او جبر سره وژل وکړی او دغه کار نی زده نه دی چه د طرفینو په منځ کښی صلح او روغه وکړی.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدْيَنَةِ يَسْأَلُ قَالَ يُوسَى إِنَّ
الْمَلَائِكَةَ يَتَّبِعُونَكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ٢٠

او راغي يو سړی له آخره د ښاره په دی حال چه رامندی ئی وهلی وی ویل ای موسی! بیشکه چه مشران مشوری کوی په حق ستا کښی دپاره د دی چه ووژنی تا (په قصاص د هغه قبطی) پس ووځه ته (له مصره) بیشکه زه یم تاته له نصیحت کوونکیو (خیر غوښتونکیو) نه.

تفسیر: یعنی د دغه قتل خبر فرعون ته رسیدلی دی او هلته سره جرگی او مشوری کوی چه د غیر قوم د یوه ځلمی جراث تر دغی اندازی پوری رسیدلی دی چه د شاهی قوم او د سرکاری ملازمانو د یوه فرد قتل ته اقدام کوی د حکومت ملازمان پر موسی علیه السلام پسی په سرعت وځغلول شول چه ژر ئی پیدا او بندی او په قتل ئی ورسوی له هغه مجمع څخه د یوه نیک طینته او پاک زړه او ښه نیته سړی په زړه کښی پاک الله دغه خبره واچوله خو هغه په تلوار او د یوی لنډی لاری څخه په ځغاسته موسی علیه السلام ته خپل ځان ورسوی او دی له دغه ماجراء څخه باخبره او داسی یوه مشوره ورته ورکړی چه ښائی ته هم دا اوس له ښاره ووځی! (موضح القرآن) لیکي دغه ئی څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم اورولی دی چه خلق د ده د وژلو په فکر کښی هم لویږی - او دی به هم لکه موسی علیه السلام له خپله وطنه هجرت کولو ته مجبورېږی لکه چه گرد (تول) کفار تول شوی ؤ خو هغوی گرد (تول) یو ځلی پر دوی ځان وغورځوی. نو په هم دغه شپه کښی دوی له خپله وطنه هجرت وفرمایه.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلَقَّاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ
السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

پس ووت موسی له دغه مصر څخه په دی حال کښی چه ویریدونکی ؤ کتل به ئی (هر طرف ته چه څوک راپسی رانشی) وویل (موسی) ای ربه ځما نجات راکړه ته ماته له قومه ظالمانو (چه فرعون او تابعان ئی دی) او کله چه متوجه شو (موسی) په طرف د مدین وی ویل امید دی له رب ځما څخه د دی چه وښی ماته سمه لاره.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له مصر څخه د هجرت په قصد لار شو لیکن هیڅ یوه لاره او طرف ورته نه ؤ معلوم نو له پاک الله څخه ئی سوال وکړ چه په سمه لاره می برابر کړه! نو ځکه

دی د(مدین) په لویه لاره برابر شو او په خیر او سلامتی سره یی هلته ورسوه او په مدین کښی ئی داسی د امن او اطمینان ژوندون ور په برخه کړ چه په کښی ښه مانوس او متاهل شو یواځی هم دغومره نه بلکه تر ډیر لری پوری ئی نوری لار ښوونی هم ورته وکړی - او په سمه صافه لاره ئی رهی (روان) کړ.

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ
يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ
مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصَدِّ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ

او کله چه ورسید (موسی) اوبو د مدین ته نو ئی وموندله پر هغه (کوهی) یوه ډله له خلقو چه اوبه یی ورکولی (مواشیو خپلو ته) او وئی موندلی رابیرته له دوی څخه دوه ښځی چه رامنع کولی به ئی گدی خپلی (له اوبو نه) نو ویل (موسی دغو ښځو ته) چه څه دی حال ستاسی (چه منع کوئ له اوبو گدی خپلی) وویل هغو (دواړو) چه اوبه نه ورکوو مونږ (گدو خپلو ته) څو بیرته لار شی (دغه) شپانه او پلار ځمونږ زوږ (د ډیرو کلونو سړی) دی چه کار ئی له لاسه نه کیږی.

تفسیر: مدین له مصر څخه د اتو یا لسو ورځو لری مسافه کښی پروت دی کله چه دی هلته ورسید وږی تږی ؤ. وئی لیده چه خلق پر کوهی راټول دی او خپل مواشی اوبه کوی او دوه داسی ښځی ئی هم هلته ولیدی چه دغو دواړو خپلی گدی لری حصاری کړی دی او په شرم او حیاء سره لری ولاړی وی په دوی کښی دومره یو زور او قوت نه ؤ چه هغه مجمع له خپلی مخی څخه لری کړی یا بالذات هغه لویه درنه بوکه له اوبو څخه ډکه او له کوهی څخه ئی راوکاږی او ممکن ؤ چه دوی به خپلو گدو ته داسی اوبه ورغښولی وی چه له نورو څخه وروسته پاتی کیدی نو موسی علیه السلام له دوی نه د انتظار علت استفسار کړ هغوی وویل چه مونږ له گردو (ټولو) څخه وروسته خپلو مواشیو ته اوبه ورکوو ځکه که ځمونږ پلار ځلمی او قوی وی نو مونږ به ولی راټلو او هغه به پخپله راته او له دغو خلقو سره به ئی خپله معامله خلاصوله.

فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ

پس اوبه کړه (موسی رمه) د دغو دواړو بیا ئی شا وگرځوله (ښځو ته او لار

(شو) سیوری ته

تفسیر: د انبیاءو فطری جذبات او ملکات هم داسی وی - سره له دی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښی ستری ستومان - وړی - تږی ؤ - خو بیا هم ورته دغه ننگ او غیرت ودرید چه سره غما د موجودیته دغه ضعیف صنف به ولی له همدردی او اعانته محروم پاتی کیږی نو ودرید هغه لویه تیږه (گټه) او هغه مجمع نی لری کره یا وروسته له هغوی له کوهی څخه نی صافی پاکی تازه اوبه راوویستی او د دغو جونو گډو ته نی اوبه ورکړی.

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ۝۱۳

نو وی ویل ای ربه غما بیشکه زه هر هغه څیز ته چه ولیږی ته ماته له خیره فقیر (محتاج) یم.

تفسیر: یعنی ای الله ! زه د خپل هیڅ عمل اجرت له مخلوقه نه غواړم! هو! که ستا له طرفه کومه ښیگه (فائده) راوړسیږی زه هغی ته تل محتاج یم. (موضح القرآن) لیکي «ښځو دی وپیژاند چه دغه سری د لاری مسافر او په سیورو کښی کیناستونکی پردیسی دی او له لری څخه وړی تږی راغلی دی لاړلی او خپل پلار ته نی دغه گرد (تول) احوال وویل چه هغه حضرت شعیب علیه السلام ؤ علی القول المشهور او هغه ته هم دغسی یو سری ور په کار هم ؤ چه نیکیبخت وی او پسونه نی وساتی او خپله لور ور واده کړی.

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَتَشْتَّى عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا

پس راغله دغه (موسی) ته یوه له دواړو چه تگ نی کاوه په (طریقه د) حیاء سره نو وویل (دی موسی ته) چه بیشکه پلار غما بولی تا دپاره د دی چه درکړی تاته اجر حق د اوبو کولو ستا (گډو) غمونږ ته

تفسیر: دغه جینی داسی راتله لکه چه د شریفی او عفیفی او پاکی ښځی عادت او قاعده وی وائی چه دی له دیره شرمه او حیاء خپل مخ په تکرې (څادر) بیخی پیچلی (نغاړلی) ؤ - او خبری به نی کولی. حضرت موسی علیه السلام د الله تعالی څخه د خیر طالب ؤ چه نی له خپله فضله په غیر متوقعه ډول (طریقه) سره ورولیږه نو ولی به نی نه منله - پاغید او له هغی ښځی

سره د شعيب عليه السلام په لوري روان شو وائی چه د تللو په وقت کښی دغی جینع ته وویل چه «ته غما په مخکښی مه درومه ! او راپسی راځه نه چه پر پردی ښځی عمداً غما نظر ولویږی » لکه چه موسی عليه السلام د مخه شو - او هغه جینع ورپسی تله او په خبرو سره ئی ورته د لاری ښوونه کوله - خو ئی خپل پلار ته راوست.

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتُ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

پس کله چه راغی (موسی) دغه (شعيب) ته او بیان ئی کړه پر دغه (شعيب) قصه خپله وویل (شعيب موسی ته) مه ویرپړه ! چه نجات دی وموند له قوم ظالمانو (فرعونيانو) نه.

تفسیر: حضرت موسی عليه السلام خپله ټوله قصه حضرت شعيب عليه السلام ته واوروله شعيب عليه السلام ده ته دادینه او تسلی ورکړه او وی فرمایل چه ته اوس د ظالم قوم د منگلو څخه خلاص شوی وروسته له دی نه دوی انشاء الله تعالی تاته هیڅ ضرر نشی رسولی ځکه چه مدین د فرعون د سلطنت له حدوده خارج ؤ.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا بَتِ اِسْتَاجِرُهُ اِنَّ خَيْرَ مِّنْ اِسْتَاَجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِينُ ﴿٢٦﴾

وویل یوی له دغو دواړو! ای پلاره غما! مزدور ونیسه دی (دپاره د میړو «گدو» څرولو) بیشکه چه غوره د هر هغه چا چه مزدور ئی نیسی هغه څوک دی چه قوتناک او امانتگر وی.

تفسیر: یعنی په موسی عليه السلام کښی دواړه صفات موجود دی زورور دی چه یواځی لویه تیږه (گټه) ئی د کوهی له سره لری کړه چه هغه به په څو تنو لری کیده په ډیر قوت او میرانه (بهادری) سره ئی اوبه وویستلی او غمونږ رڼه ئی په لږ وقت کښی اوبه کړه او مگرده (ټوله) د اوبو ویستونکی مجمع ئی سره لری کړه او امانت دار دی چه هیڅ طمع او توقع نه لری او ډیر عفیف او یو شریف څلمی دی تر دی چه په لاره کښی هم له ما ځنی پر مخ ته چه پر ما ئی له

سره نظر ونه لکيږي.

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي
ثَمَنِي حَبِيرًا فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكَ
عَلَيْكَ سَيُجَدُّنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٨﴾

وویل (شعیب موسی ته) بیشکه زه اراده لرم د دی چه په نکاح درکړم تاته یوه له دغو لونو خپلو چه دا دی په دی چه مزدوری وکړی ته غما دپاره اته کاله پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه (له ما سره احسان) وی او نه لرم زه اراده د دی چه مشقت واچوم پر تا (په اشتراط د لسو کلونو) ژر به ومومی ته ما که اراده وفرمائی الله له صالحانو نیکانو (وفا کوونکیو په وعده).

تفسیر: ښایی هم دغه خدمت د ده د جینئ مهر وی.

غمونو حنفیانو په مذهب اوس هم که د بالقی جینئ خونه وی نو د دی اقارب هم داسی خدمت د مهر په عوض تا کلی (مقرولی) شی (کذا نقله شیخ الانور اطال الله بقاءه) دلته یواځی د نکاح خبری مذکوری دی ظاهر دی چه د نکاح ترلو په وقت کښی حضرت شعیب علیه السلام پخپله یوه جینئ معینه او د هغی په رضاء او خوښی سره ئی نکاح ترلی ده چه هغه په ارجح الاقوال هم هغه مشره وه او بیوی صفورا یا بیوی صفراء رضی الله تعالی عنها نومیده او د حضرت موسی علیه السلام معرفتی ئی په اول کښی له خپل پلاره سره کړی وه.

﴿وَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ﴾ = پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه له ما سره احسان وی). یعنی اقلاته کاله به غما په خدماتو کښی هر ورو (خامخا) مصروفیږی که دوه کاله نور دی هم خدمت وکړ نو هغه ستا تبرع ده او زه خو کوم سخت خدمت له تا څخه نه اخلم ته به له ما سره اوسیږی انشاء الله پخپله به په تجربه سره درڅرگنده شی چه زه بدطینته سری نه یم. بلکه د الله تعالی په فضل او کرم سره د نیک بختانو څخه یم. ته به غما په صحبت کښی نه خفه کیږی بلکه د طبیعت د مناسبت لامله (له وجی) به مؤانست درحاصل شی.

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ
وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٩﴾

وویل (موسیٰ شعیب ته) چه هم دا (عهد مقرر شو) په منع ځما او ستا کښی
 چه هره یوه له دی دواړو نیتو چه پوره کړه ما پس نه به وی زیادت پر ما او
 الله پر دغه چه وایو (ئی مونږ یعنی زه او ته وکیل) ساتونکی شاهد دی.

تفسیر: یعنی زه مختار او خپلواک یم چه اته کاله درسره پاتی کیږم که لس کاله په هر حال دا
 معاهده چه اوس ترلی شوی ده د الله په اعتماد ځما خوښه او منظوره ده زه پاک الله پر دغه
 معاهده شاهدوم او دغه معامله ختم کوم. په احادیثو کښی راغلی دی چه موسیٰ هم دغه اوږد مدت
 (لس کاله) پوره کړ حضرت شاه صاحب فرمایي څمونږ رسول صلی الله علیه وسلم هم کله چه له
 خپله وطنه ووت اته کاله وروسته راغی چه معظمه مکه فتح کړی - او که ئی خوښه شوی وی په هم
 هغه وقت کښی به ئی هم هغه ښار له کفارو څخه تخلیه کړی وی لیکن پخپله خوښه یی لس کاله
 وروسته هغه له کفارو څخه پاکه کړه.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ
 الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمْ
 مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾
 فَلَمَّا أَنَّهُمْ آتَوْهُ مِنْ شَاطِئِ الْأَوَادِ الْيَسِينِ فِي الْبُقْعَةِ
 الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنُّ

پس کله چه پوره کړه موسیٰ نیته (خپله په اتو یا لسو یا شلو کلونو) او
 رهی (روان) شو سره له عیال خپل (په اذن د شعیب مصر ته) ولید (موسیٰ)
 له جانب (د غره) د طور یو اور، وی ویل عیال خپل ته چه مدار وکړئ تاسی
 (په دی ځای کښی) بیشکه زه چه یم ومی لید یو اور ښائی ما لره چه راتله
 وکړم تاسی ته له دی (اور) څخه په خبر (د لاری ورکي) یا په بڅری
 (سکروتی یا شغلی) له هغه اوره لپاره د دی چه تاسی (پری) تاوده شی ! پس
 کله چه راغی (موسیٰ) دغه (اور) ته نو غږ (ورته) وکړ شو له غاړی د هغی
 کندی چه په ښی طرف (د موسیٰ) کښی وه (دغه غاړه وه) په هغه توتو
 مبارکه کړی شوی کښی (له جهته د اوریدو د موسیٰ کلام د الله لره په دی
 کښی) له (هغی) ونی

تفسیر: چه ولاړه وه په غاړه د کندی کښی او د اور لمبی تری شرگندیږی.

يُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۰﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا
رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَٰيُوسَىٰ
اقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ﴿۲۱﴾ أَسْلَكَ يَدَكَ فِي
جَيْبِكَ تَخَرُّبَ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ

داسی چه ای موسی بیشکه زه هم دا زه الله یم رب د عالمیانو او بل داسی
(غږ پری وشو چه) وغورځوه همسا خپله (پس وئی غورځوله) نو کله چه وئی
لیدله (موسی) دا (عصا) چه خوځیدله ګواکي دا (عصا) یو نری منګری مار
توپ وهونکی دی نو شا ئی کړه مخ ئی وړاوه په دی حال کښی چه
تښتیدونکی ؤ (له ویری) او بیرته راونه ګرځید (بیا پری غږ وشو د الله تعالی
له جانب داسی) چه ای موسی مخ راواړوه او بیرته راوګرځه ! او مه ویریږه !
بیشکه ته چه ئی له امان موندونکیو ئی (له ویری نه او بیخی مامون ئی !)
ننباسه (ښی) لاس خپل په ګریوان (د کمیس خپل کښی) بیا ئی خارج کړه
حال دا چه راوځی به تک سپین بی له کوم عیب (مرض - بدی)

تفسیر: د دغی رکوع له ابتداء څخه تر «غیر سوء» پوری ګرد (تول) مفصل واقعات د «طه» په
سورت او نورو ځایونو کښی تیر شوی دی هلته دی ولوستل شی!

وَاضْمُرْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

او پیوست کړه (سینی) خپلی ته څانګ (یعنی لاس) دی له (جهته) د ویری

تفسیر: او رانژدی کړه ځان ته یعنی سینی خپلی ته څانګ دی یعنی لاس دی له جهته د ویری له
مار یا له برص یعنی خپل مت دی له خپلی سینی سره او تخرګ (ترخ) ته نژدی کړه د مار او
د برص او د نورو شیانو ویره به له تا څخه لری کیږی شائی چه د راتلونکی لپاره ئی هم د
ویری د ازالې په نسبت هم دغه ترکیب ورښوولی وی.

فَذُنِّبْهُمْ هَٰذَا مِنْ رَّبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ

نو دغه دواړه (عصا او ید بیضاء) دوه برهانه (او سندونه په رسالت د تا دی لیږلی شوی) له (طرفه د) رب ستا طرف د فرعون ته او قوم د ده ته

تفسیر: یعنی د «عصا» او «ید بیضاء» معجزی د نبوت د برهان او سند په ډول (طریقه) درعطاء کړی شوی دی خو پر دغه وسیله سره پر فرعون او نورو سبطیانو د حجت اتمام وکړی شی!

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا
فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾

بیشکه چه دوی دی قوم فاسقان (وتلی له فرمان د الله) وویل (موسی) ای ربه
عُما بیشکه زه چه یم وژلی می دی له دغو (قبطیانو) حُنی یو نفس (سری)
پس ویریریم چه دوی وبه می ووژنی (په قصاص د هغه سره).

تفسير: يعنى كه په مجرد د رسيدلو مى ووژنى نو ستا دغه دعوت به څرنگه ورسولى شم ؟

وَإِنِّي هَارُونَ هُوَ أَفْضَلُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُون ﴿٢٦﴾

او ورور غما هارون هغه ډیر فصیح دی له ما له جهته د ژبی پس ولیږه هغه هم له ما سره یار مددگار چه تصدیق کوی غما بیشکه زه ویریرم له دی چه دروغجن به کړی دوی ما .

تفسير: يعنى كه كوم يو بل تصديق او تائيد كوونكى سړى هم راسره وى نو طبعاً به غمونږ زړونه مضبوط او قوى كيږي نو د ده د دروغجن شميرلو په موقع كېنې كله چه د بحث او مناظرې وار ورسپړي امكان لري چه غما د ژبې د لكنت او بنديدلو لامله (له وجې) په خبرو او اترو كېنې څه موامع او عوائق واقع شي نو به دغه وقت كېنې به د هارون رفاقت ماته ډير نافع

او مفید واقع شی عککه چه د ده ژبه له ما څخه ډیره ښه چلپیری او ښه فصیح او بلیغ دی.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيٰتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغٰلِبُونَ ﴿۵۰﴾

و فرمایل (الله) ژر به قوی کړو مونږ مت ستا په ورور ستا او وږه گرځوو مونږ تاسی ته غلبه (او تسلط پر دښمنانو د تاسی) پس وږه نه رسیږی دوی تاسی دواړو ته (په ضرر سره لار شی تاسی دواړه) په سبب د معجزو ځمونږ سره تاسی دواړه او هر هغه څوک چه متابعت وکړی ستاسی غالبان به اوسئ (پر دوی باندی)

تفسیر: یعنی ما ستا دغه دواړه غوښتنی منظوری کړی هارون به ستا بازو او مت وی او د یوه وزیر پشان به ستا سره ملگرتوب کوی او د فرعون لاس به له سره په تاسی نه رسیږی او ځمونږ د دغو دلائلو او ښو په برکت تاسی او ستاسی ملگری تل غالب او بریالی (کامیاب) او دوی سره له خپلو ملگرو تل مغلوب او پړه دی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسٰى بِآيٰتِنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ
مُّفْتَرٍ وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا اِثًّا اَبٰنَا الْاَوَّلٰیْنَ ﴿۵۱﴾

پس کله چه راغی دوی ته موسی سره له معجزو ځمونږ چه ښکاره وی وویل (فرعونیانو) چه نه دی دا مگر خو سحر (کوډی) دی په دروغو سره ترلی شوی او نه دی اوریدلی مونږ دا (سحر یا دعوی د نبوت) په (زمانو د) پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا تیر دی.

تفسیر: یعنی د دغو معجزاتو د لیدلو په اثر ئی وویل چه دغه گردی (تولی) کوډی او سحر دی او د هغو خبرو نسبت چه دوی الله ته کوی هغه هم د کوډو خبری دی چه دوی له خپله ځانه جوړی کړی دی او داسی دعوی کوی چه دغه پر ما باندی الله تعالی د وحی په صورت نازلې کړی دی په واقع کښی دغه وحی او الهام هیڅ شی نه دی. او یواځی د سحر او د کوډو اعمال - او د سحر تخیل او افتراء ده دغه خبری چه موسی کوی مثلاً یوه الله تعالی دغه کرده (توله)

دنیا پیدا کری دے - او ہم ہفہ یو اللہ جل جلالہ ہم دغہ دنیا فناء کوی او بیا ئی لہ سرہ
ژوندی کوی - بیا بہ حساب او کتاب اخلی - او زہ ئی رسول مگرغولی او درلیپلی یم - او نور
مونیر لہ خپلو پخوانیو مشرانو او نورو شخہ نہ دی اوریللی او داسی شخیز مو لہ سرہ غویو تہ نہ
دی رسیدلی.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيٰ اَعْلَمُ بِمَنۡ جَاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِہٖ
وَمَنۡ تَكُوْنُ لَہٗ عَاقِبَةُ الدّٰرِ اِنَّہٗ لَا یُقْلِدُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۳۶﴾

او وویل موسیٰ چه رب عُّما ښه عالم دانا دی په هغه چا چه راغلی دی په
هدایت (راوړی ئی دی) له طرفه د هغه (رب) او په هغه چا باندی چه شته هغه
ته ښه خاتمه په دی دنیا کښی بیشکه دا دی چه نه مومی بری ظالمان (چه
هدایت ومومی په دنیا او راحت په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دی باندی ښه عالم دی چه زه پخپله په دغی دعوی کښی رښتین یم او
د هغه له نژده می هدایت راوړی دی نو ځکه آخره خاتمه او انجام به می ښه وی - هغه خلق چه
د الله تعالیٰ دغه ښکاره د قدرت ښی وینی او د صداقت دلائل اوری او د بی انصافی له مخی ئی
تکذیب کوی دوی له سره بری نه مومی او د کامیابی مخ نه وینی او په آخره خاتمه کښی دوی
له ذلت او ناکامی سره مخامخ کیدونکی دی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَأِمَ اَعْلِمْتُ لَكُمْ مِّنۡ اِلٰهٍ غَيْرِیْ
فَاَوْقَدْ لِيْ يٰهَامُنُ عَلٰى الطّٰیْنِ فَاَجْعَلْ لِّیْ صَرَْحًا لَّعَلِّیْ
اَظْلَمُ اِلٰی اِلٰهٍ مُّوسٰی وَ اِنِّیْ لَا ظَنُّهُ مِنَ الْکٰذِبِیْنَ ﴿۳۷﴾

او وویل فرعون ای تولیه د مشرانو (د اهل د مصر!) نه پیژنم زه تاسی ته
کوم خدای (چه عبادت ورته کوئ) بی له ما شخه پس بل کړه اور عُّما لپاره
ای هامانه پر ختی باندی (خښتی راته پخی کړه) پس وگرځوه جوړه کړه
عُّما لپاره مانى لوړه (اوچته) ښائی ماته چه وخیژم الله د موسیٰ ته (وئ
گورم چه شته ؟ که نشته ؟) او بیشکه خامخا زه گمان کوم پر موسیٰ (د

یوه) له دروغجنانو.
(په دعوی د بل معبود کښی بی له مانه)

تفسیر: یعنی خپل وزیر هاما ته ئی وویل چه «د خورا (دیر) کلکو او ښو خښتو دپاره دیر ښه داشونه جوړ کړه ! او بیا له هغو خښتو څخه یوه دیره پخه او هسکه مانی راجوړه کړه ! چه آسمان ته نژدی شی غو زه پر هغه پاس وخیژم او د موسی الله جل جلاله وگورم چه چیری دی ؟ او څرنګه دی ؟ ځکه چه د ځمکی پر مخ باندی ماته له خپله ځانه پرته (علاوه) بل خدای په نظر نه راځی نو د آسمان په نسبت هم څما خیال هم داسی دی چه هلته به هم بل خدای نه وی خو بیا په دغه ترتیب سره به د موسی علیه السلام دپاره یو مسکوت جواب پیدا شی.» دغه خبره دغه ملعون د تمسخر او استهزاء په ډول (طریقه) وکړه او امکان لری چه دومره بدحواسه او پاگل به هم شوی وی چه د هغه په اثر داسی چتی (بیکاره) او د خندا وړ (لایق) تجاویز به ئی جوړول او په کار به ئی اچول.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُوا أَنَّهُمُ
إِلٰهَآ لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٨﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾

او کبر وکړ دغه (فرعون) او لښکرو د دغه (فرعون) په ځمکه (د مصر) کښی په ناحقه سره (بی له استحقاقه) او ځمان وکړ دوی د دی چه بیشکه دوی به مونږ ته نه راگرځول کیږی (په قیامت کښی) پس راوښووه مونږ هم دغه (فرعون) او (هم) لښکری د دغه (فرعون) پس وغورځول مونږ دوی (تول) په سیند کښی (پس غرق شول) نو وگوره (ته ای محمده!) چه څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د ظالمانو

تفسیر: یعنی له خپلی خاتمی او انجامه بالکل غافل شو او په خپل مملکت کښی په تکبر او غرور ئی لاس پوری کړل او په دی ونه پوهید چه بل د ده سر ماتوونکی او غاړه ځښوونکی هم موجود دی. بالاخر قهار الله دی سره د ده د لاول لښکر د قلمز په بحیره کښی غرق کړ خو دغه لویه واقعه د یادگار په شان نورو هغو بدبختو ظالمانو ته پاتی شی چه له انجامه بی خبره او غافل دی او ښه وپوهیږی چه د دوی خاتمه به هم داسی کیږی د دغه غرق او نورو ورپوری ترلی خبرو تفصیلات پخوا له دی نه هم تیر شوی دی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى التَّارِكِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يَنْصُرُونَ ﴿٦١﴾

او گمراخولی و مونبر دوی پیشوایان (د گمراهی په دنیا کښی) چه بولی دوی (تابعان خپل په بدو عقیدو او عملونو سره) طرف د اور ته او په ورځی د قیامت کښی وبه کړی شی مدد (له دوی سره په دفع د عذاب کښی له دوی نه)

تفسیر: یعنی دلته په ضلالت او طغیان کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی او مقدم و او خلقو ته به ئی د دوزخ په لوری بلنه کوله هلته به هم دی د نورو دوزخیانو امام او مشر وی لکه چه (د هود) په ۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښی مسطور دی ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْدَعَهمُ النَّارَ وَيَسْأَلُهمُ الورد المورود﴾ یعنی د دی ځای لښکر به ئی هلته هیڅ په کار نه ورځی - نه به د چا له لوری کوم امداد او معاونت ورسپړی - دی سره له خپل لاو لښکر گرد (تول) په دوزخ کښی غورځول کیږی هیڅوک به د دوی خلاصوونکی نه وی.

وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةُ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٦٢﴾

او تابع (لازم) کړ مونبر له دوی سره په دغه (لږ خسیس ژوندون د) دنیا کښی لعنت لریوالی (له رحمته) او په ورځ د قیامت کښی به وی دوی له قبیح (لری له رحمت او بد څیرو کړیو شویو څخه)

تفسیر: یعنی د عقبا بدی او بد انجام خو بیل دی په هم دغه دنیا کښی تر هغه پوری چه خلق اوسپړی پر داسی کسانو لعنت وائی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى

او خامخا په تحقیق ورکړی و مونبر موسی ته کتاب (توریت) وروسته د هغه چه هلاک کړی و مونبر (اهل د) زمانو رومینیو (لکه قوم د نوح، لوط او نور)

تفسیر: د توریت له نزوله وروسته پر دنیا داسی د اهلک او د افناء عذاب ډیر لږ راغلی دی ځکه چه د سماوی اهلک په ځای د جهاد طریقه مشروع کړی شوی ده ځکه چه څه نه څه خلق هرومرو (خامخا) پر شرعیه و احکامو قائم اوسیدی.

بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٢﴾

حال دا چه سبب د انوارو د زړونو وه دپاره د خلقو او سمه لاره ښوونکی او رحمت ؤ دپاره د هغو (کسانو چه ایمان ئی پری راوړی دی) ښائی چه دوی پند واخلی پری.

تفسیر: یعنی توریت چه موسی علیه السلام ته ورکړی شوی دی لوی فهم او بصیرت عطاء کوونکی او خلقو ته د هدایت پر سمه صافه لاره ښوونکی او د رحمت مستحق مگر ځوونکی یو کتاب ؤ څو خلق هغه ولولی - او د الله تعالی په یادو اوسیدی - او د الله تعالی احکام یاد کړی پند او نصیحت تری حاصل کړی. رښتیا خو دا ده چه وروسته له عظیم الشان قرآن څخه په هدایت کښی د توریت شریف درجه ده او نن ورځ چه هغه د خپلو تابعانو له لاسه ضایع شوی دی هم دغه پاک قرآن د توریت د ضروری علومو او هدایت حفاظت کوی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغُرِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٣٣﴾

او نه وی ته (حاضر ای محمده! له موسی سره) په جانب (د هغه غره چه) غربی (ؤ له موسی څخه په وخت د مناجات کښی) هغه وقت چه ولیږه مونږ طرف د موسی ته امر (حکم د رسالت) او نه وی ته له حاضرینو (عندالوحي) چه دغه قصه دی له خپلو لیدلو بیان کړی وی).

تفسیر: یعنی د طور د غره له غربی جانبه چیرې چه موسی ته نبوت او توریت ورعطاء شوی دی.

وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

ولیکن مونږ پیدا مو کړل اهل د زمانو (ډیر وروسته له موسی) پس اوږده شول
پر دوی عمرونه،

تفسیر: یعنی ته د هغه وقت واقعات په داسې صحت او صفائی - بسط او تفصیل سره بیانوی لکه
چه هم هغلته له «طور» سره ولاړ وی او دغه گرد (تول) واقعات دی پخپلو سترگو سره لیدلی وی
حال دا چه ستاسې عدم الوجود په هغې موقع کښی یوه ښکاره او ظاهره خبره ده - او برسیره
پر دی هم گرد (تول) عالم خبر دی چه تاسی امی یی - د کوم عالم په صحبت کښی هم نه یی
اوسیدلی، او نه د صحیحو او ثقه ؤ واقعاتو کوم ښه جید عالم په مکې معظمی کښی موجود ؤ نو
سره له دی دغه خبره د غور او دقت لایقه او وړ (قابل) ده چه دغه علوم او حقایق له کوم غای
تاسی ته راغلل، حقیقت دا دی چه د دنیا پر اقوامو ډیر مدتونه او قرونه تیر شوی دی چه د
دهورو له مروړه هغه علوم بیخي منحرف او مندرس او هغه حقائق محو او اضااع او له یاده ووتل
نو ځکه د هغه علیم او خبیر اراده په دی باندی مقتضی شوه چه د یوه امی له ژبی څخه هغه
هیر شوی سبق بیا د خلقو په یاد ورکړ شی او د هغو عبرتناکو او موعظت وړ کوونکیو واقعاتو
داسی یوه صحیحه نقشه د دنیا خلقو ته ور وړاندی کړی شی چه د هغی له لیدلو څخه بی
اختیاره د دغی خبری منل او تسلیم ته غاړه کیږدی چه بیشکه د دغو قصصو او اخبارو
راوړونکی په هغه موقع کښی موجود ؤ او دغه واقعات ئی پخپلو سترگو سره لیدلی دی چه له
«من» او «عن» او له گردو (تولو) کیفیاتو څخه ئی خبردار دی پس ظاهر دی چه ته خو هلته
نه وی موجود بی له دی نه چه د دی خبری تصدیق وشي چه دغه گردی (تولی) خبری د پاک الله
هغه کلام دی چه تاسی ئی په ژبه سره خپلو بندگانو ته بیانوی او د ده په مخ کښی هر غائب
حاضر - او هر مجهول معلوم دی بیشکه چه دغه د هم هغه واحد احد الله کلام دی.

وَمَا كُنْتَ تَأْوِي فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتَّبِعُوا عَلَيْهِم آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥٠﴾

او نه وی ته (ای محمده!) اوسیدونکی په اهل د مدین کښی چه لوستل به دی
پر دوی باندی آیتونه (د قدرت) ځمونږ ولیکن مونږ چه یو - یو مونږ
لیږونکی (تا لره دپاره د دغی قصی په وحی سره).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ته هغه واقعات چه وروسته د «مدین» له هجرت څخه ورپېښ
شوی دی ته د هغو واقعاتو بیان په داسې ښه ډول (طریقه) او صحت سره کوی چه له هغه څخه
داسی څرگندیږی چه ګواکي تاسی په هغه وقت کښی سره د نبوت له شانه هلته مسکون وئ او

غرنګه چه ته نن پخپل وطن معظمه مکه کښې آیات الله خلقو ته لولۍ او ګردو (تولو) ته ئی اوروۍ په هغه وخت کښې به دی د «مدین» خلقو ته هم اورولی وی حال دا چه دغه څیز صریحاً منفي دی. خبره صرف دغومره ده چه مونږ تل تر تله انبیاء مبعوث کړی دی خو دنیا د غفلت له خوږه پاڅوی او د تیرو عبرتناکو واقعاتو نتایج ورپه یاد کړی له دغه عمومی عادت سره سم مونږ په دغه وخت کښې تاسی د رسول الله په حیث لېږلی ییځو د تیرو اقوامو قصی دوی ته وکړئ او دوی د غفلت له خوږه راپاڅوئ نو ځکه دغه خبره ضروری شوه چه د صحیح او ثقه او رښتیا واقعاتو معلومات او احوال هم تاسی ته درکړل شی او ستاسی په ژبه اداء کړل شی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته (ای محمده!) په جانب د طور کله چه غږ وکړ مونږ (موسی ته) ولیکن (لېږلی ئی مونږ ته ای محمده!) رحمت له طرفه د رب ستا

تفسیر: کله چه پر موسی علیه السلام داسی غږ وکړ شو چه ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ته خو هلته ولاړ نه وی؟ او دغه غږ خو دی نه دی اوریدلی؟ دغه د الله تعالیٰ انعام او اکرام دی چه ته ئی پر دغو واقعاتو او حقائقو مطلع کړی او ستا سره ئی هم داسی یو وضعیت او رعایت وفرمایه لکه چه له موسی سره شوی ؤ. ګواکې په «جبل النور» کښې چیرې چه د «حراء» غار دی او په مکه معظمه او مدینه منوره کښې د «جبل الطور» او د «مدین» واقعات بیا له سره اعاده او تکرار شول.

لِسَنَدِرَ قَوْمًا مَّا أَلْتُمُ مِنْ نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٩﴾

(دپاره) د دی چه وویروی ته هغه قوم چه نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی (له عذابه) پخوا له تا (ای محمده!) دپاره د دی چه دوی پند واخلي پری.

تفسیر: یعنی د عربو خلقو ته دغه شیان وروښه! او دوی له دغو خطرناکو عواقبو څخه خبردار کړه! ممکن دی چه دوی دغه خبری واورۍ او په یاد ئی ولری او پند او نصیحت تری واخلي. تنبیه: له ﴿مَّا نَذِرُهُمْ﴾ څخه به «آباؤهم الاقربون» مراد وی. والله اعلم.

وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ لِّمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ

إِنَّا رَسُولُكَ فَتُنِعْ آلَيْكَ وَتَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٤﴾

او که چیرې نه وی دا چه وبه رسیږی دوی ته مصیبت (غم عذاب) په سبب د هغو (گناهونو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی پس وبه وائی (دغه کفار) ای ربه غمونږ ولی دی نه رالیږه تا مونږ ته کوم رسول (چه ستا احکام ئی مونږ ته راوړی وی) پس متابعت به کړی ؤ مونږ د آیاتونو ستا او شوی به وو مونږ له مؤمنانو (په تا او په هغه رسول ستا باندی).
(که دا خبره نه وی نو نه به مو وی لیږلی ته دوی ته لیکن لیږلی مو ئی چه عمر ئی پاتی نشی)

تفسیر: دا اول «لولا» امتناعیه دی چه شرط او جزاء غواړی او دا آیت ئی تر آخره شرط دی او جزاء ئی محذوفه ده چه «کما ارسلناک» یا «لأنزلنا علیهم العذاب» دی. او دغه دوهم «لولا» تحضیضیه دی چه له درست مدخول خپل سره واقع شوی دی په سیاق د اول. نو حاصل د آیت داسی شو چه که چیرې نه وی دا قول د دوی په وقت د نزول د عذاب کښی له جهته د کفره او د معاصیو د دوی چه ای ربه ولی دی نه رالیږه مونږ ته کوم رسول چه ستا آیتونه ئی رارسولی وی او مونږ پری عمل کړی وی او اوس مؤمنان وی نو مونږ به ته نه وی لیږلی یا عذاب به مو رالیږلی وی

یعنی د رسول الله بعثت په دوی کښی د دوی خوش قسمتی ده که بی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لیږلو څخه مو دوی ته پر دغو ظاهرو او باهرو طغیانو او بی عقلیو او بی ایمانیو سزا ورکولی خو دغه هم عین الانصاف او عدل ؤ لیکن الله تعالیٰ پر دوی احسان وفرمایه او د هیڅ قسم معقول عذر او پلمو (تدبیرونو) وړاندی کولو لپاره ئی موقع ورپری نه ښوده ځکه امکان ئی درلود (لرلو) چه د سزا ورکولو په وقت کښی به ئی ویل چه «الها مونږ ته خو دی کوم رسول نه دی رالیږلی ترڅو ئی مونږ پر خپلو اغلاطو پوهولی وی او اقلا سمه لاره ئی راښوولی او څه تنبیه ئی راکولی - او دغه دی چه مونږ دی بی خبره په دوزخ کښی ورغورځولو. هو ! که کوم نبی دی راغلی وی نو عالم به لیده چه مونږ په څه اخلاص او عقیدت سره له پخوا ایماندارانو څخه ثابت کیدو.»

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أَوْتِي مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ

پس کله چه راغی دغو (کفارو) ته حق قرآن له جانبه ځمونږ نو وی ویل (دغو کفارو) ولی نه دی ورکړی شوی (محمد ته معجزی) په شان د هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسی ته (لکه عصا او ید بیضاء)

تفسیر: یعنی که مو رسول نه لپړه نو داسی به ئی ویل چه ولی دی رسول راته ونه لپړه ؟ اوس چه داسی رسول ورمبعوث شوی دی چه له گردو (تولو) انبیاؤ څخه په شان او رتبه کښی لوی دی نو وائی صاحبه ! مونږ دی هله منو کله چه وگورو چه د موسی علیه السلام په شان له تا څخه د «عصا او ید بیضاء» او نور معجزات رانکاره شی حال دا چه هغه ته «توریت» هم یو ځلی د یوه کتاب په شکل ورنازل شوی ؤ او ته دی خپل کتاب د دوو دوو څلورو څلورو آیاتونو په شکل راوړاندی کوی.

أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ

آیا نه ؤ کافران شوی (جنس د کفارو) په هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسی ته پخوا (له نزوله د دغه قرآن)

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام کتاب او معجزات مو چیری گرد (تول) سره منلی ؤ د هغه په نسبت مو هم شبهاات ایستل او ورته مو «سحر مفتری» ویل لکه چه اوس په یوه دوه رکوع مخکښی تیر شو. هو! هر څوک چه غواړی د پاک الله احکام ونه منی نو پر هره یوه خبره یو نه یو شی وائی او راز راز (قسم قسم) احتمالات د هغه په نسبت پیدا کوی.

قَالُوا سِحْرُنَ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَفْرٍ نَّ

ووېل (منکرانو په حق د موسی او محمد کښی چه خاوندان د) سحر دی مدد کوی یو د بله او وی ویل چه بیشکه مونږ په هر یوه (د دی دواړو نبیانو) کافران یو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د معظمی مکی کفارو چه کله د موسی علیه السلام معجزات واوریدل نو په داسی یوه وینا ئی خوله وېراندته «که له دغه نبی سره هم داسی معجزات وی نو مونږ به هغه منل کله چه دوی له یهودانو څخه پوښتنه وکړه او د «توریت» خبری ئی د دغه نبی په موافقت او له خپلی مرضی څخه مخالفی واوریدی مثلاً دغه چه بت پرستی کفر دی - بعث

بعد الموت حق دی او هر هغه منبوح چه د پاک الله پر نامه ذبح نشی مردار دی او په عربو کښی آخر الزمان نبی مبعوث کیږی چه د هغه نبی به داسی وی او نور نو داسی ئی وویل چه دغه دواړه دروغجنان دی «توریت» او «قرآن» دواړه سحر دی موسی او محمد علیهما الصلوة والسلام (العیاذ بالله) ساحران دی چه یو د بل تصدیق کوی. یا وویل قبطیانو په حق د موسی او هارون کښی چه کودگران دی سره ملگری.

قُلْ فَأَتُوايَكُنْزٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبَعُ ۚ إِنَّ كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۱﴾

وایه (ای محمده دوی ته) پس راوړئ تاسی یو داسی کتاب له جانبه د الله چه هغه ښه لاره ښوونکی وی له دغو دواړو کتابونو چه متابعت وکړم زه د هغه (کتاب) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی.

تفسیر: په دغه دعوی د تاسی کښی یعنی په آسمانی کتابونو کښی له گردو (تولو) غنی لوی او مشهور کتابونه هم دغه دوه کتابونه دی چه له هغوی سره سیالی او برابری بل هیڅ یو کتاب نشی کولی که دغو دواړو ته جادو وایی نو تاسی بل کوم د الله تعالی کتاب راوړندی کړئ چه له دغو څخه ښه او ډیر هدایت لرونکی وی. په فرض محال که تاسی داسی کوم کتاب راوړئ نو زه به د هغه متابعت وکړم لیکن تاسی داسی کتاب تر قیامته پوری هم نشی راوړی. له دی نه به زیاته بدبختی څه وی چه تاسی پخپله له ربانی هدایته قطعاً بی برخه یی ! او دغه مقدس کتاب ته چه سره له هدایت درغلی دی کودی وایی ! او نه ئی منی کله چه دغه کتاب د یوه انسان جوړ کړی جادو دی نو تاسی د گرد (تول) جهان جادوگران راټول کړئ او له هغوی څخه له دغه غنی لوی جادو جوړ کړئ ځکه چه جادو خو داسی یو شی نه دی چه د هغه مقابله به امکان نه لری.

فَإِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۳۲﴾

پس که چیرې ونه منله دوی خبره ستا پس پوه شه چه بیشکه هم دا خبره ده چه متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو (بی دلیل) او څوک دی ډیر گمراه له هغه چا چه متابعت کوی د خواهش خپل بی هدایت له ښوولو د لاری له (طرفه د) الله بیشکه چه الله نه ښیي سمه لاره قوم ظالمانو ته (چه تابع وی د نفسونو او هواؤ خپلو بی دلیل).

تفسیر: یعنی کله چه دغه خلق نه هدایت قبلوی او نه د هغه په مقابل کښی بل کوم شی وړاندی کولی شی - نو هم دغه وضعیت د دغی خبری دلیل دی چه دوی داسی مقصود نه لری چه د هدایت په لاره لاړ شی - محض پر خپلو نفسانی خواهشونو تگ کوی او هر شی یی چه زړه غواړی هغه منی او هر هغه شی چه د خپلی مرضی او غوښتنی څخه مخالف او چپ ومومی هغه نه منی او تردیدوی ئی نو دلته دغه راښوول کیږی چه داسی هوا پرستانو ظالمانو ته څرنگه هدایت ورکاوه کیږی ؟ د الله تعالی عادت د هغه قوم پر هدایت جاری دی چه د هدایت موندلو اراده ولری او محض هوا او هوس د حق او حقانیت معیار ونه گڼی.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق پرله پسې لیږلی ده مونږ دوی ته خبره (د پند چه قرآن دی) دپاره د دی چه دوی پند واخلي.

تفسیر: یعنی ځمونږ د وحی سلسله لا له پخوا څخه جاری ده د یوی وحی په تصدیق او تائید مو بله وحی ورپسې لیږلی ده - او قرآن مو هم په تدریج سره نازل کړی دی او په یوه آیت پسې بل آیت تل راغی - مقصد دا دی چه د کافی غور کولو او د پوهیدلو موقع په لاس درشی او د هغه په یادولو کښی درته آسانی او سهولت وی.

الَّذِينَ اتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ آتَيْنَاهُمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پخوا له دغه (قرآنه) دوی په دغه (قرآن) ایمان راوړی او کله چه ولوست شی (دا قرآن) پر دوی باندی نو

واټي دوی چه ایمان راوړی دی مونږ په دغه (قرآن چه) حق دی (راغلي دی) له (طرفه د) رب غمونږ بیشکه مونږ چه وو مونږ پخوا له نزوله د دغه (قرآن) مسلمانان (په دغه قرآن باندی).

تفسیر: یعنی د دغو جاهلانو مشرکانو حال داسی دی چه نه پخوانی کتابونه منی او نه د ورستنو کتابونو منونکی دی. د دوی په مقابل کښی هغو حق پسندو او انصاف خوښونکو کتابیانو ته وگورئ چه دوی هغه دواړه منی پخوا له دی نه ئی په تورات او انجیل یقین لرلو کله چه پاک قرآن نازل شو نو ژر ئی تصدیق وکړو. چه بلاشبه دغه هم حقانی آسمانی کتاب دی. چه زمونږ د الله له جانبیه نازل شوی دی. مونږ په ده باندی هم د خپل یقین او اعتماد اعلان کوو. مونږ خو پخوا له دی نه هم د الله تعالی خبری منلی دی. او اوس ئی هم منو. فی الحقیقت مونږ له نن ورځی څخه نه یو مسلمانان بلکه لا له پخوا څخه مسلمانان وو. ځکه چه مونږ په خپلو پخوانو کتابونو هم ایمان لرلو چه په هغو کښی د مخه د دغه آخر الزمان نبی او د دغه عظیم الشان فرقان په متعلق صاف صاف بشارات موجود وو. لهدا په هغو پخوا ویلو مونږ پخوا له دی نه بالاجمال مومنان وو. اوس چه دغه تفصیل مو په خپلو سترگو ولیدو لا پری مسلمانان شو.

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

دغه (یهودان او نصرانیان چه ایمان ئی راوړی دی په قرآن) ور به کړ شی دوی ته اجر د دوی دوه کړته په سبب د دی چه صبر کړی ؤ دوی (او پر خپل ایمان قائم ؤ په دی دواړو کتابونو)

تفسیر: یعنی په غرور او استغناء ئی د حق له قبوله مخ نه دی اړولی بلکه هر کله چه حق او صداقت ورسپړی بی تکلفه د تسلیم او اطاعت غاړه ورته ږدی. تنبییه: شیخ الاکبر په فتوحاتو کښی لیکلی دی چه د دغو اهل الکتابو ایمان راوړلو پر خپل نبی علیه السلام دوه ځلی صورت ونيو اول بالاستقلال، دوهم ځلی پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د ایمان راوړلو په ضمن کښی ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د گردو (تولو) پخوانیو انبیاء مصدق دی - او پر هغو تولو ایمان لرل یو ضروری امر گئی. او پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دوی ایمان دوه ځلی شو یو هم دغه اوس بالذات او بالاستقلال - دوهم پر خپل هم هغه پخوانی نبی د ایمان راوړلو په ضمن کښی - ځکه چه هر یو له پخوانیو انبیاء د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د بعثت زیری ورکړی دی او متحداً لا له پخوا څخه یی د محمد صلی الله علیه وسلم رسالت تصدیق فرمایلی دی. نو ځکه هغو خلقو ته به اجر هم دوه ځلی ورکول کیږی. هغه چه په حدیث کښی راغلي دی «ثلاث یؤتون اجرهم مرتین»

د هغه د شرح موقع دلته نه ده هغه مو د الله تعالى په فضل سره د «صحيح مسلم» په شرح کښې په تفصيل سره ليکلی ده. او د اشکالاتو په ارتفاع کښې مو زيار (کوشش) ايستلی دی. فله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة

وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ

او دفع کوی دوی په حسنه نيکي سره سيئه بدی

تفسير: يعنى که بل څوک له ده سره بدی کوی دی له هغه سره نيکي او احسان، مروت او شرافت کوی. يا ئی دا مطلب که چیرې له دوی نه کوم بد کار صادريږي نو د هغه تدارک په نيکي سره کوی څو د حسناتو پله پر سيئاتو درنه شی.

وَمَارَرَّا قَتْلَهُمْ يَنْفِقُونَ ﴿٥٦﴾

او له ځينو د هغو مالونو چه ورکړی دی مونږ دوی ته صرفوی ئی (په لاره د الله کښې).

تفسير: او له هغه حلال مال چه پاک الله ورته ورعطاء کړی دی زکوة ورکوی. صدقات او خيرات اداء کوی له اقاربو او خپلوانو سره مرسته (مدد) او امداد کوی. لنډه دا چه په حقوق العباد کښې هم له سره قصور او لندون نه کوی.

وَإِذْ أَسْمِعُوا لِلْغَوَا عَرْضُ أَعْنَهُ وَقَالُوا إِنَّا عَمِلْنَا وَلكُمْ

أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٧﴾

او کله چه واورې دوی کومه چټي (بيکاره) خبره نو څنگ کوی دوی له هغې نه او وائی (هغو چټي) (بيکاره) ويونکيو ته) دی مونږ ته عملونه ځمونږ (له حلمه او صبره) او دی تاسې ته عملونه ستاسې له حماقته او بد ويلو) سلام دی پر تاسې (له طرفه ځمونږ له کنځلو او طعنو) نه غواړو مونږ (مجلس او طريقه) د جاهلانو.

تفسیر: یعنی که کوم جاهل لغو او چتی (بیکاره) خبری کوی نو دی له هغه سره نه لگپړی او ورته وائی چه بس دی خانه! ستا د دغی خبری جواب مونږ له لری څخه په سلام اچولو سره درکړو. دغه د جهالت او ناپوهی وضعیت مونږ تاسی ته در پریږدو، مونږ پریږده چه پخپلو کارونو کښی مشغول اوسو ستاسی اعمال به ستاسی په مخ کښی او ځمونږ اعمال به ځمونږ په مخ کښی راځی مونږ ته د دی خبری هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه خامخا به ستاسی غوندی له ناپوه خلقو سره لگپړو. محمد بن اسحاق رحمة الله علیه په سیرت کښی لیکلی دی کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکی معظمی کښی وو تقریباً شل تنه اشخاص له حبشی څخه د رسول الله د زیارت او د دوی د حال او احوال څخه ځان ته د معلومات حاصلولو لپاره راغلی و څو ئی په تحقیقی ډول (طریقه) سره دغه ځان ته راڅرگند کړی چه دوی د څه شان اوصافو سری دی؟ دوی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ملاقات او مکالمه وکړه. رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته عظیم الشان قرآن ولوست چه د هغه په اثر د دوی له سترگو څخه اوبښکی وبهیدی او په ډیر شدت او قوت سره د دوی د رسالت تصدیق وکړ او تول مشرف بالاسلام شو او بیرته حبشی ته لاړل. ابوجهل او نورو مشرکینو پر دوی باندی طعنی وهلی او مسخری ئی پری کولی او داسی به ئی ویل چه «د احمقانو دغی قافلی ته وگورئ چه د دوی نظیر او څاری تر نن پوری هیچیری نه دی لیدلی شوی دوی د یوه سری د حال د تحقیق دپاره راغلی دی او اوس بیخی پری مین او عاشق او د مریی په شان ئی گرځیدلی دی او د هغه په لمسولو ئی خپل پلرنی دین پریښود او اوس بیرته درومی» دوی وویل: «سلام علیکم لانجاهلکم لنامانحن علیه ولکم ما انتم علیه لم نأل انفسنا خیراً» - پس مونږ تاسی ته سلام درکړو معاف مو کړه مونږ ستاسی د دغه جهالت جواب نه غواړو چه په جهالت سره درکړو. له مونږ او تاسی ځنی هر یو چه په هر حال کښی دی هم هغه د هغه برخه ده - مونږ د خپلو نفسونو د ښیگڼی (فائدی) په غوښتلو کښی هیڅ قصور نه دی کړی» نو د هغه په متعلق دغه آیت نازل شو والله تعالی اعلم. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له هر هغه جاهل څخه چه د دی خبری توقع نه وی چه دی په سمه لاره راځی او پر پوهولو پوهیږی ځان لری ساتل بهتر دی» موضح.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

بیشکه ته (ای محمده!) نشی ښوولی (لاره حقه) هغه چاته چه خوښ وی ستا ولیکن الله سمه صافه لاره ښی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د سمی لاری ښوولو ئی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل تره ابو طالب لپاره ډیر زیار (کوشش) وکړو چه د مرگ په وقت کښی د اسلام کلمه ولولی مگر هغه

دغه خبره ونه منله نو د هغه په نسبت دغه آیت نازل شو» (موضح) یعنی له هغه چا سره چه ته طبیعی محبت لری یا ستا زړه غواړی چه هغه هدایت ومومی نو دغه خبره ضروری نه ده چه هم هغسی واقع هم شی. ستا کار یواځی لار ښوونه ده پاتی شو دغه کار چه کوم یو سری پر هغه لاره درومی او د مقصود تر منزل پوری رسپړی ؟ او کوم یو نه رسپړی ؟ دغه ستاسی د اختیار او له قبضی څخه خارج دی الله تعالیٰ اختیار لری چه د هر چا په نسبت اراده وفرمائی هغه ته د قبول الحق او وصول الی المطلوب توفیق ورکړی.

تنبیه: کوم شی چه حضرت شاه صاحب فرمایلی دی په صحیحه و احادیثو کښی شته زیات له هغه پر دغه مسئله کلام او د ابوطالب د ایمان او کفر پر خاص موضوع مباحثه غیر ضروری ده ښه خو به دا وی چه له داسی غیر ضروری او دک له خطراتو مباحثو څخه چپ شو او تری کف اللسان وشي!

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

او هم دغه (الله) ښه عالم دی په سمه صافه لاره موندونکیو باندی.

تفسیر: هیڅ یو سری د دغی خبری واک (اختیار) او صلاحیت نه لری چه بل څوک پر سمه صافه لاره روان کړی - بلکه څوک پر دغه خبره علم هم نه لری چه کوم یو پر سمه لاره راتلونکی دی ؟ یا د راتللو استعداد او لیاقت لری ؟ په هر حال په دغه آیت کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکړی شوی ده چه تاسی د جاهلانو په دغو چټی (بیکاره) ویناؤ او د ضد او عناد پر شورماشور یا د خپل خاص اعزه او اقارب پر نه مسلمانیدلو مه متأثر او مه غمجن کیږئ ! هومره چه ستاسی پر ذمه فرض دی هغه اداء کړئ ! د خلقو استعدادات مختلف دی - او دغه خبره د الله تعالیٰ په اختیار او علم کښی ده چه د هغوی ځنی کوم یو پر سمه لاره راوستل کیږی.

وَقَالُوا إِنَّا تَتَّبِعُ الْهُدَىٰ مَعَكَ نَتَخَفُ مِنْ أَرْضِنَا

او وائی (کفار د مکی) که چیری متابعت وکړو مونږ د هدایت له تا سره (او ایمان په تا راوړو) نو وابه لوځول شو) او ژر به وشړل شو) له ځمکی خپلی نه

تفسیر: له هدایت ځنی د انسان منع کونکی څو شیان دی مثلاً د ځان نقصان - د مال خوف لکه چه د مکی معظمی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویلی و بیشکه چه مونږ په دی باندی ښه پوهیږو چه تاسی پر حقانی دین یئ لیکن که مونږ د اسلام دین قبول کړو او له تاسی سره یو ځای شو نو څرک (تول) عرب به ځمونږ دښمنان شی - اود چار چاپیر څرک (تول) اعراب

به پر مونږ هجوم او يرغل راوړی او ټول به سره يو ځای کېږي - او مونږ به خپله يوه نمری کړی، نه به مو ځان سلامت پاتی شی او نه به مو مال او دولت مأمون او مصئون پاتی وی. د هم دغه جواب په دغه راتلونکی آیت کېږي داسی فرمائی.

اَوَلَمْ نُمْكِنْ لَهُمْ حَرَمًا اِمْنًا يُجْبَىٰ اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ
رَّزَقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝

آیا نه دی ورکړی (ځای) مونږ دوی ته داسی حرم چه په امان دی (له قتل او غارت) راجلولی شوی دی دی (حرم) ته (له هر طرفه) میوی (دپاره) د هر څیز رزق د دوی له جانبه ځمونږ ولیکن اکثر د دوی چه دی نه پوهیږي (په حق).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «د مکی معظمی خلقو به ویل که مونږ مسلمانان شو نو د ټول عربستان مسکونین به له مونږ سره دښمنان شی. الله تعالیٰ فرمائی که اوس تاسی د هغوی د دښمنی او لاس غځولو څخه د چا په پناه کېږي ناست یی؟ هم دغه د حرم ادب مانع دی چه سره له دغی سختی دښمنی او عداوت چه تاسی ئی یو له بله سره لرئ - اطرافی اعراب پر تاسی يرغل او هجوم نه راوړی چه تاسی له مکی معظمی څخه د باندی وباسی هغه الله چه اوس دغه ځای ئی تاسی ته حرم گرځولی دی په هغه وقت کېږي به هم تاسی ته پناه درکونکی دی (موضح) «
آیا سره له کفره او شرکه تاسی ته پناه درکوی او وروسته د ایمان او تقویٰ د اختیارولو څخه به تاسی ته د هغوی له شره پناه او امان نه درکوی؟ هو! که د ایمان او تقویٰ د ازموینی دپاره یو څو ورځی له تاسی څخه امتحان واخیست شی نو نه ښائی چه تاسی له هغه څخه وویږیږئ

﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِّنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا قِتْلَكَ مَسْكَنَهُمْ
لَمْ تَسْكُنْ مِّنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا

او څومره (دیر) هلاک کړی دی مونږ له (اهل د) کلیو (او ښارونو) چه سرکشی ئی کړی وه په معاش خپل کېږي پس دا دی کورونه د دوی چه نه ده کړی شوی هستوگنه په کېږي پس له (اهلاک د) هغوی مگر لږ وقت (چه کوم

مسافر کومه شپه هلته دمه کړی ده).

تفسیر: یعنی د عرب له دښمنی څخه ولی ویریږئ - د الله تعالیٰ له عذاب ویریږئ آیا تاسو نه گورئ او غور او دقت نه کوئ چه له تاسی څخه پخوا غومره لوی اقوام تیر شوی دی چه هغوی گرد (تول) پخپل عیش عشرت او خوښی مست او مغرور و نو هر کله چه هغو د تکبر لوی او سرکشی لاره ځان ته غوره کړه نو وگورئ چه پاک الله دوی څرنگه تباہ - برباد او فنا کړل چه نن ورځ د دنیا په مخ کښی د هغوی نوم او نښه هم نه ده پاتی تش دغه وښاری مینی او کنډوالی ئی پاتی دی چه په هغوی کښی هیڅ یو هستیدونکی نشته پرته (علاوه) له دی نه چه کوم مسافر کومه شپه هلته کینی او خپله دمه ونیسی یا کوم پوه او هوښیار سری د الله د قدرت د دغه عبرتناکی منظری د کتلو دپاره هلته ودریږی.

وَكُنَّا خُنُّ الْوَرَثِينَ ۵۱

او یو مونږ هم دا مونږ وارثان.

تفسیر: یعنی تول سره داسی ووژل شول چه د هغوی یو تن وارث هم بېرته پاتی نه شو هغه چه تل پاتی کیدونکی دی الله تعالیٰ دی او بس.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا لِّيَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا

او نه دی رب ستا (عادتاً) هلاک کوونکی (د اهل د دی) قریو تر هغه پوری چه ولیږی په مور (لویه قریه ښار) د هغو (قریو ښار کښی) یو رسول چه لولی پر دوی آیتونه ځمونږ (دپاره د قطع کولو د عذر)،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تر هغه پوری دغه کلی او ښارونه تباہ - خراب او فنا نه دی کړی خو د هغو مراکزو او لویو ځایونو کښی کوم هوښیاروونکی نبی نه وی ورلیږلی - د مرکز تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه د هغو اثر تر ډیر لری ځای پوری رسیږی او د ښارونو هستیدونکی نسبتاً سلیم او عقیل هم وی د ځمکی د مخ د گردو (تولو) ودانیو مرکز او د صدارت مقام بیت الحرام و لکه چه د «شوری» په اوله رکوع (۲۵) جزء کښی لولو ﴿لَتَنْزِيلُ آيَاتِنَا الْقُرْآنِ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ نو ځکه هلته له گردو (تولو) ځنی لوی او د آخر الزمان رسول مبعوث شو

صلی الله تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ اجمعین .

وَمَا كُنْتُمْ مَهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿۵۹﴾

او نه یو مونږ هلاک کوونکي خرابوونکي د کلیو د ښارونو مگر په هغه وقت کښی چه اهل د هغو ظالمان وی (په تکذیب د رسولانو).

تفسیر: یعنی هر کله چه سره له پوهولو او هوښیارولو هم خلقو له کفره او شرکه لاس وانخیست او هم هغسی په خپل کفر - ظلم - طغیان او عصیان کښی چالان او مترقی ؤ دلته د الله تعالیٰ په دغه عذاب اخته او هلاک او سپیره شول.

وَمَا أَوْتَيْتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۶۰﴾

او هر هغه چه درکړی شوی دی تاسی ته له کوم څیزه پس هغه معاش نفع کار د دغه ژوندون لږ خسیس دی او ښایست د هغه دی او هر هغه چه په نزد د الله دی (اجر) خیر غوره (دی) او باقی دی (له دغه فانی نه) آیا پس تاسی عقل نه چلوئ.
(چه باقی بهتر دی په فانی باندی)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه له عقل او پوه کار واخلی! او دومره وپوهیږی چه دا ژوندون په دنیا کښی تر کله پوری به وی ؟ او د دنیوی د دغه باغ او بهار عیش عشرت - مزی او چرچو خوند به تر څه وقت پوری کوی ؟ فرض ئی کړئ چه په دنیا کښی له سره پر ده عذاب هم رانشی خو بیا هم د مرگی لاس تاسی گرد (تول) له دغه ساز او سامان څخه جلا (جدا) کوی - او بیا به د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضرېږئ او تر یوی یوی ذری پوری هم د خپل اعمالو حساب ورکوی - که مو آخروی عیش او عشرت په برخه شو نو دغه دنیوی عیش عشرت د هغه په مقابل کښی هیڅ او لاشی دی داسی به کوم پوه او عقلمن سری وی چه یو مکدر او منغض ژوندون ته پر یو بی غشه او غله ژوندون او یو ناقص او فانی لذت ته پر کامل او باقی لذتو ترجیح ورکوی بلکه نه ئی ورکوی!.

أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعاً الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿۳۱﴾

آیا پس هغه څوک چه وعده کړی ده مونږ له هغه سره وعده ښه (چه د جنت ده) پس دی موندونکی دی د هغی وعدی (خامخا داسی دی) لکه هغه څوک چه معاش ورکړی وی مونږه ته معاش د (ژوندون لږ خسیس د) دنیا بیا دی په ورځ د قیامت کښی له حاضر کړیو شویو وی (اور ته ؟ بلکه نه دی سره برابر دوی دواړه !).

تفسیر: یعنی مؤمن او کافر دواړه د انجام په اعتبار کله سره یو برابر کیدی شی ؟ د یوه دپاره د دائمی عیش کومه وعده چه شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده او د بل دپاره د غو ورځو عیش او عشرت کولو څخه وروسته د بندی کړی جلب ضروری رسیدونکی او دی په دائمی بندیخانه کښی خامخا لویدونکی دی (العیاذ بالله) مثلاً که یو سری په خوب کښی وویښی چه «غما پر سر شاهی تاج ایښی شوی دی، خدم حشم او د ملازمانو انواع او اصناف ماته لاس په نامه د باندی ولاړ دی او هر قسم خواړه او راز راز (قسم قسم) نعمتونه پر دسترخوان ماته تیار ایښوولی شوی دی چه د هغو خوند او مزه در گرده (توله) ځکم او خورم نی». که سترگی له خوبه خلاصه وی گوری چه ورته د بندیتوب جلب ورواندی کیږی او پولیس ورته سره له ځنځیرونو او ځولنو ولاړ وی او سم د لاسه بندی او امنیې ته بیولی کیږی او وروسته د پولیس او عدلیې له تحقیقاتو او د جرم له اثباته په دائمی حبس سره محکوم او په عمری بندیخانه کښی غورځولی کیږی نو تاسی راوښیئ چه په دغه حالت کښی ده ته هغه د باچاهی خوب او په زړه پوری مکلفه خواړه کله په یاد پاتی کیږی ؟

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۳۲﴾

او یاد کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته الله پس وبه وائی (الله) چیرته دی شریکان غما هغه (شریکان) چه وئ تاسی چه گمان به مو کوو (پری چه دا شریکان غما دی).

تفسیر: یعنی هغه د خدایې برخی لرونکی چیری دی هغوی دی وغوښت شی چه اوس لږ څه د دوی تائید او حمایت وکړی.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا آلَآئِنَا يَعْبُدُونَ ﴿۳۳﴾

وبه وائی هغه کسان چه حقه ثابتہ شوی ده پر دوی خبره (د عذاب په دخول د اور سره) ای ربه غمونږ دا (ضعیفان تابعان) هغه کسان دی چه گمراه کری ؤ مونږ (دوی) (گمراه کری مو ؤ دوی) لکه چه گمراه شوی وو مونږ بیزاره یو مونږ تاته (له دوی او له کفره د دوی) نه ؤ دوی داسی چه غمونږ عبادت به ئی کوو (بلکه عبادت د هوا د نفس خپل ئی کوو).

تفسیر: یعنی سؤال خو له مشرکینو څخه ؤ مگر گمراه کوونکی شرکاء به داسی پوهیږی چه فی الحقیقت مونږ ته هم تنبیه راکړی شوی ده نو ځکه په جواب ورکولو کښی سبقت کوی چه ای الله بیشکه چه مونږ دوی گمراه کری دی مگر دا گمراهی خو داسی ده لکه چه مونږ پخپله گمراهان شوی یو یعنی هغه بودری (تکره) چه د گمراهی په وقت کښی مونږ خورلی وه د هغه تکمیل مو په دغه گمراهی سره وکړ ځکه چه د بل گمراه کول هم د گمراه کیدلو آخری درجه ده پس د دغو اغواؤ پر جرم مونږ اعتراف لرو لیکن پر دغو مشرکانو خو غمونږ له لوری هیڅ کوم جبر او اکراه نه وه - او نه مو هغوی په زوره دغی گمراهی ته اړولی دی فی الحقیقت دغه د دوی نفسی اغراض او شخصی هوا پرستی وه چه غمونږ په غولولو وغولیدل او پر مونږ پسی رهی (روان) شول. نو په دغه اعتبار دوی غمونږ د عبادت په ځای د خپلو اهوؤ او ظنونو په عبادت کښی لگیا ؤ. مونږ د دوی له عبادته څخه نن ورځ ستاسی په حضور کښی د خپلی بیزارۍ او تنفر اظهار کوو. **کذا قال بعض المفسرين.** او حضرت شاه صاحب لیکي «چه دغه به د شیطان وینا وی چه هغوی می گمراه کری دی مگر د نیکیو په نامه نو هم ده ته وائی چه دوی خو غمونږ عبادت نه کاوه» والله تعالی اعلم.

تنبیه: ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ څخه مراد ﴿لَا مَلْجَأَ لِمَنْ يَزْنِ مِنَ الزَّانَةِ وَالزَّانِ إِلَىٰ جَهَنَّمَ﴾ دی.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمُ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

او وبه ویلی شی (کفارو ته) چه وغواړئ تاسی شریکان د تاسی پس راوبه غواړی دا (کفار هغه بتان) پس هیڅ جواب به ور نه کری (دا بتان) هغوی ته

تفسیر: یعنی دوی ته به ویل کیږی چه اوس خپل مددگاران خپلی مرستی (مدد) ته راوبولئ مگر

هغوی به د دوی سره غه مرسته (تعاون) او مدد وکړی شی - ځکه چه په خپل غم او مصیبت کښی به اخته او مبتلا وی کذا قَالَ الْمَفْسُورُونَ او د حضرت شاه صاحب د تحریر حاصل دا دی کله چه شیاطین د نیکانو نوم واخلی نو مشرکینو ته به ویل کیږی چه خپلو هغو نیکانو ته ورناری کړئ! نو دوی به هیڅ جواب نشی ویلی ځکه چه دوی د هغه د شرک او کفر پر حرکاتو نه ؤ خوښ او نه تری راضی ؤ یا به تری بیخبره ؤ.

وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٢٨﴾

او وبه وینی دغه (تابعان او متبوعان) عذاب، که چیری بیشکه دوی وی چه سمه صافه لاره ئی نیولی وی (نو اوس به نه معذب کیدل یا کاشکی په کوم ډول (طریقه) مو لاره موندلی وی).

تفسیر: یعنی د دغه وقت د عذاب د لیدلو څخه به داسی آرزو او تمنا کوی کاشکی زه په دنیا کښی پر سمه صافه لاره تلی تر څو په دغو مصائبو نه اخته او نه مبتلا کیدی.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٩﴾ فَعَبَّيْتُ عَلَيْهِمُ الْآثَانَ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٣٠﴾

او یاده کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه وائی چه څه جواب ورکړی ؤ تاسی رسولانو ته (په هغه وقت کښی چه حق ته غوښتی شوی وئ)؟ پس پت به شی پر دوی خبرونه (چه دوی خلاص شی په دغه ورځ کښی پس دوی به نه کوی پوښتنه یو تر بله).

تفسیر: پخوانی سوالات د توحید په نسبت ؤ. دغه د رسالت په نسبت سوال دی یعنی که تاسی پخپل عقل او پوه سره په حق نه وی پوهیدلی نو د انبیاء په پوهولو خو ښائی پوهیدی. دا راوښیئ چه تاسی له هغو سره څه سلوک او رویه کړی ده؟ په دغه وقت کښی به هیڅوک هیڅ جواب نشی ورکولی او د خبرو گردی (تولی) لاری به بندی شی. (او پت به شی په دوی جواب).

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَغُفِرَ إِنَّهُ يُكُونُ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٣١﴾

پس هر شه هغه شوک چه توبه ویاسی (له شرکه) او ایمان راوړی (په الله او رسول د الله) او عمل وکړی د نیکو پس ښائی چه وی به دی له خلاصیدونکیو.

تفسیر: یعنی د هغه غای بری او کامیابی صرف له ایمان او صالح عمل سره ده که اوس هم شوک له کفره او شرکه توبه ویاسی او ایمان راوړی او د نیکو لاره ځان ته غوره کړی حق تعالی د ده ټول پخوانی گناهونه معافوی او فائز المرام ئی گرځوی. تنبیه: ﴿فَقَدْ كَانَ يَكُونُ مِنَ الْفَالِجِينَ﴾ د مالک الملکوتی په لهجه سره یوه وعده ده. یعنی هغه ته د فلاح او نجات امید پکار دی. پر مونږ باندی د هیجا زور نه چلیږی چه خامخا مو د هغه په کولو مجبور کړی مونږ محض په خپل فضل او کرم سره دغسی وعدی کوو.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَكُمْ الْخِيَرَةُ

او رب ستا پیدا کوی هغه شه چه اراده وفرمائی (د پیدایښت ئی) او غوره کوی ئی نه دی دوی ته هیخ اختیار (په هیخ شی کښی):

تفسیر: یعنی د هر څیز پیدا کول د الله تعالی په مشیت او اختیار کښی دی او د کوم شی غوره کول یا د نورو له منځه د هغه جلا (جدا) او منتخب کولو حق هم ده ته حاصل دی. او هر قسم چه الله تعالی اراده وفرمائی او مرضی ئی وی هم هغسی احکام صادروی. هر یو سری په هر یو منصب سره چه دی مناسب او لازم وبولی هم هغه کار او منصب ورته عطاء کوی، په هر چا کښی چه استعداد او لیاقت وگوری نو د هدایت پر سمه لاره یی برابره وی او د مقصود تر منزله پوری په رسیدلو سره ئی بری او کامیابی ور په برخه کوی د مخلوقاتو په هر جنس کښی هره یوه نوعه یا په نوعه کښی هر یو فرد چه وغواړی سم له خپل حکمته سره هغه له نورو انواعو او افرادو څخه ممتازوی ماسواء الله څخه بل هیجا ته د هسی اختیار او انتخاب حق نه دی حاصل. حافظ ابن القیم د «زاد المعاد» په اوائلو کښی دغه مضمون په ډیر بسط او تفصیل سره لیکلی دی. فلیراجع.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٨﴾

پاکی ده الله لره او لوی پورته دی له هغه شه چه دوی ئی ورسره شریکوی.

تفسیر: یعنی په تخلیق او تشریع او مذکور اختیار کښی بل هیڅوک له الله تعالی سره نه دی شریک. مشرکانو چه پخپل تجویز او انتخاب کوم شرکاء درولی او تاکی (مقرر کړی) دی هغه گړد (تول) باطل او بی سنده دی.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٩٩﴾

او رب ستا ته معلوم دی هر هغه چه پتوی ئی سینی (زړونه) د دوی او هر هغه چه ښکاروی ئی (ژبی د دوی).

تفسیر: یعنی په زړونو کښی کومی باطلی او فاسدی عقیدی یا بد نیتونه چه لری! او په ژبه سره کومی خبری چه وایی! او په لاسو او پښو او نورو سره کوم کارونه چه کوی دا گړد (تولو) د الله تعالی په علم کښی موجود دی او د هر یوه سری له پتو استعدادو او قابلیتونو څخه ښه خبردار دی او سم له هغه به معامله ورسره کوی.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ ذُو الْعَرْشِ الْمَلِكُ الْيَوْمَ تَرْجَعُونَ ﴿١٠٠﴾

او هم دی الله دی نشته بل لائق د عبادت مگر هم دی دی. خاص هم ده ته توله ثناء ده په دنیا او (په) آخرت (عقبی) کښی او خاص هم دغه (الله) ته دی حکم او خاص هم دغه (الله) ته به بیولی شی تاسی (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه الله تعالی په تخلیق او اختیار او محیط علم کښی متفرد دی په الوهیت کښی هم واحد او یو دی ماسواء له ده بل هیچا ته بندگی او عبادت نه کیږی ځکه چه د ده په منبع الکمالات ذات کښی گړد (تول) محاسن او محامد مجموع دی - په دنیا او عقبا کښی هر راز (قسم) تعریف او توصیف چه وی اعم له دی نه چه پر هر اسم او رسم سره وکړ شی هغه په حقیقت او واقع کښی له هم دغه پاک الله سره نسبت لری او د ده تعریف دی او د ده په حکم سره چلیږی. د ده فیصله ناطقه ده - او دی د کلی اقتدار مالک دی او په آخره خاتمه کښی د هر چا رجوع د هم ده په لوری ده. وروسته له دی نه دغه راییسی چه په شپه او ورځ کښی څومره نعمتونه او فوائد تاسی ته عاید کیږی چه دغه گړد (تول) د ده له فضله او انعامه دی بلکه بالذات د شپي او د ورځی تبدیل او تحویل د رب الجلیل له بی مثل او مستقلو

احساناتو او انعاماتو څخه دی.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلَى يَوْمِ
الْقِيَمَةِ مَنْ اِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَاتِيكُمْ بِضِيَاءٍ

ووايه (ای محمده دوی ته) آیا وینئ (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی دغه شپه اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری نو څوک دی هغه (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته رڼا (رنرا) (چه په کښی طلب د معاش کوئ)

تفسیر: یعنی تاسی خبر راکړئ! که مثلاً الله تعالی پری نه ږدی چه لمر طلوع وکړی یا ئی رڼا (رنرا) او تودوخی تری لری کړی نو تاسی به د خپلو کارونو او چارو لپاره داسی تودوخی او رڼا (رنرا) له کومه راوړئ؟

اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٤١﴾

آیا پس نه اورئ تاسی (دغه خبره د زړه په غوږو سره؟).

تفسیر: یعنی دا خبره دومره روښانه او صافه ده چه تش په یوه اوریدلو سره هم په فهم او پوه راځی نو آیا تاسو له سره نه اورئ.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ
مَنْ اِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَاتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيْهَا اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٤٢﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی ورځ اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری (چه هیڅ غروب الشمس ونشی) نو څوک دی (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته شپه چه آرام وکړئ تاسی په هغه کښی آیا پس نه وینئ تاسی (دا آثار د قدرت).

تفسیر: یعنی تاسی خبر را کړئ! که الله تعالی پری نه ږدی چه لمر غروب وکړی او تل ترته ستاسی پر سرونو هم داسی ولاړ وی نو هغه راحت او سکون او نور فوائد چه د شپې له راتلو څخه حاصلیری د هغو حصول به په کوم یو طاقت سره ممکن کیدی شی؟ آیا دغسی یو ظاهر او باهر حقیقت هم تاسی نشئ لیدلی؟

تنبيه: ﴿اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ﴾ له ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْنَا اَلْاَيَّامَ سَرْمَدًا﴾ سره مناسب دی ځکه چه په سترگو سره لیدل عادتاً پر رڼا (رڼا) موقوف دی چه په ورځی کښی په پوره ډول (طریقه) سره په عمل راځی د شپې په تیاره کښی کله چه د لیدلو هیڅ یو صورت نشته بلکه اوریدل په کښی امکان لری نو ځکه ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْنَا اَلْاَيَّامَ سَرْمَدًا﴾ سره د ﴿اَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾ فرمایل موزون ؤ والله اعلم.

وَمِنْ رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۴۳﴾

او (خاص) له رحمته مهربانی خپلی پیدا کړی ده (الله) تاسی ته شپه او ورځ دپاره د دی چه آرام وکړئ تاسی په هغه (شپه) کښی او چه ولتوئ تاسی (په دغه ورځ کښی) له فضله د دغه (الله) او دپاره د دی چه شکر وکړئ تاسی (د نعماو د الله).

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی اړول رااړول کوی شو د شپې په تیارو او یخو کښی مو سکون او راحت په برخه شی او د ورځی په رڼا (رڼا) کښی خپلو کارو او چارو ته هم دوام ورکړی شی - او د شپې او د ورځی پر مختلف الانواعو انعاماتو د الله تعالی د انعاماتو شکر اداء کړئ.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۴۴﴾
وَتَزْعُمَانِ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدٌ اَفَقُلْنَا هَآؤُلَآبْرُهَآ نَكُمُ
فَعَلِمُوْا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۴۵﴾

او (ياده کړه) هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه فرمائی چیرته

دی شریکان غما هغه چه وئ تاسی چه گمان به مو کاوه (پری د شریکانو غما). او راویه باسو له هر امت (ملت) غخه یو شاهد (پر اقوالو، افعالو، احوالو د دوی)، پس ویه وایو مونږ دوی ته راوړئ تاسی برهان سند خپل (په اشراک) پس هلته به پوه شی دوی چه حق (په الوهیت کښی) خاص الله لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول (په دنیا کښی چه الله شریک لری).

تفسیر: له شهید غخه احوال ښوونکی انبیاء علیهم السلام یا د دوی نائیان یا نور ښه سری مقصود دی (موضح) دوی به دغه راییی چه خلقو له سماویه ؤ شرایعو او له الهیه ؤ احکامو سره غه رویه کړی ده؟ نو فرمائی الله چه ویه وایو مونږ دوی ته چه راوړی برهان سند خپل چه تاسی په کوم دلیل او سند سره الله تعالی ته شریکان درولی دی؟ او د حلالو او د حرامو او نورو احکامو صحیح مأخذ مو له کوم غای غخه اخیستی دی؟ کله چه مو نبی ونه مانه نو دغه خبره چا درښوولی وه چه دغه د الله تعالی احکام دی او هغه حرام او هغه حلال دی پس هلته به پوه شی دوی چه حق خاص الله تعالی لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول یعنی په هغه وقت کښی به دغه په نظر راغی چه رښتیا خبره د پاک الله ده او معبودیت هم یواغی د هم ده حق دی او بل هیڅوک د ده شریک نشی کیدی هغه خبری چه په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ښوولی وی هم هغه حقی او رښتیا وی هغه عقائد او افکار چه مشرکانو له خپل لوری جوړکړی وو هغه گرد (تول) په هغه ورځ کښی بی اثره او ناقص او بی کاره ثابتیږی.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ٥٦

بیشکه چه قارون ؤ له قومه د موسی (یعنی د ده تربور ؤ) پس سرکشی وکړه (قارون) پر دغو (بنی اسرائیلو) او ورکړی ؤ مونږ ده ته له خزانو دومره قدر چه بیشکه کلیگانی د هغو به خامخا درنیدلی پر (داسی یوی) دلی چه خاوندان د قوت زور به ؤ (یاد کړه) هغه وقت چه وویل دغه (قارون) ته قوم د ده (چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره) مه خوشالیره! بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی (په مال د دنیا).

تفسیر: د سابقی رکوع په شروع کېنې د دنیا د بې ثباتۍ او حقارت د آخرت په مقابلې کېنې بیان کړی شوی ؤ بیا د آخرت د ذکر په مناسبت د آخرت د عالم څه احوال بیان کړ شو په حاضرې رکوع کېنې بیا د هم هغه اصلی مضمون په طرف عود کړی شوی دی او د هغې دعوی په استشهاد د قارون قصه اورولی شی. وائی چه قارون د حضرت موسی علیه السلام د تره ځوی یا تربور او د فرعون د مخی سړی ؤ، څرنګه چه د ظالمو حکومتونو دستور وی چه د کوم قوم د وینې څښلو لپاره د هم هغه قوم ځینې افراد د خپل کار آل او د لاس همسا ګرځوی فرعون هم په بنی اسرائیلو کېنې هم دغه ملعون ځان ته غوره کړی ؤ. قارون په دغه موقع کېنې چه فرصت موندلی ؤ پخپلو دواړو لاسو سره د دولت او دنیا په ټولولو کېنې لګیا شوی ؤ او دیر لوی دنیوی اقتدار ئی ځان ته ګټلی ؤ څه وخت چه بنی اسرائیل د حضرت موسی علیه السلام تر حکم او ارادی لاندې راغلل او فرعون سره له فرعونیانو مغروق شول نو د قارون د مال د ترقی ذرایع هم مسدود شول او هغه مشری او سرداری ئی له لاسه ووتله نو د هم دغه غیظ - غضب - حسد له سببه به ئی زیاتره له حضرت موسی علیه السلام سره سړی مخالفت او پټه دښمنی کوله خو سره د دغه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره مؤمن ښکاریده، توریت به ئی دیر لوست او د دیني علومو په حصول کېنې به مشغول ؤ مګر زړه ئی صاف نه ؤ، د حضرت موسی علیه السلام او د هارون علیه السلام هغه عزت او حرمت ته به ئی چه د پاک الله له طرفه دوی ته عطاء او مرحمت شوی ؤ، کاته او کړیده - او سوځیده به - او لکه تور منګور پر خپل ځان له تاوه تاویده او له خپله ځانه سره به ئی ویل چه آخر زه هم د دوی د تره ځوی یم نو دغه څه خبره ده چه هغه دواړه نبیان او مذهبی سرداران ګرځیدلی دی او ځما په لاس کېنې هیڅ د قدرت قوت نشته کله چه نا امید او مأیوس کیده نو د تکبر په وضعيت به ئی داسی ویل «ښه دی که هغو دواړو ته نبوت وررسیږلی دی نو څه وشو له ماسره د مال او دولت دومره ډکی خزانی شته چه له بل هیچا سره نشته.» حضرت موسی علیه السلام یو ځلی پر قارون حکم وکړ چه «د خپل مال زکوٰۃ اداء کړه!» نو قارون له خلقو سره وویل «تر اوسه پوری کوم احکام چه موسی پر مونږ جاری کول د هغه په مقابل کېنې مو حوصله او تحمل کاوه مګر آیا تاسی اوس د موسی علیه السلام د دغی خبری تحمل هم کولی شی چه دی ځمونږ د اموالو څخه زکاتونه هم غواړی؟» څه خلق د قارون مؤیدان شول او ویل ئی چه نه ځمونږ له لاسه دغه نه ده پوره. بالاخر ملعون قارون د حضرت موسی علیه السلام د بدنام کولو له پاره یوه دیره ناپاکه او چټله پلمه (تدبیر) جوړه کړه او یوی بدکاری ښځی ته ئی څه بدی او پیسی ورکړی او وی لمسوله چه د خلقو په یوه لویه جرګه کېنې کله چه موسی علیه السلام د زناء د حد په اطراف بیانات ورکوی ته هغه له خپله ځانه سره متهم کړه - لکه چه دغی پلټتی ښځی په هم هغه لویه مجمع کېنې هم داسی یوه چټی (بیکاره) خبره وکړله کله چه حضرت موسی علیه السلام هغی ته شدید قسمونه ورکړل او د الله تعالی له قهره او غضبه ئی وویروله نو هغه وویریده او په ښکاره ډول (طریقه) سره ئی وویل چه ما دغه د قارون په لمسولو سره ویلی دی دلته قارون د حضرت موسی علیه السلام په ښیرا سره له خپله کوره او

خزانو په ځمکه خښ او دوب کرل شو. د «مفاتح» تفسیر په کنجیو (کلیو) سره کړی دی
یعنی د اموالو دومره صندوقونه ورسره ؤ چې د هغو د کلیگانو په پورته کولو خو زورور کسان
ستری کیدل او دغه دومره مستبعد هم نه ؤ لکه چې په ځینو تفاسیرو کښی د هغه صورت هم
ښوولی شوی دی.

﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ﴾ الآية - یاد کړه هغه وقت چې وویل دغه قارون ته قوم د ده چې مسلمانان ؤ په
کبر او غرور سره مه خوشالېږه بیشکه چې الله نه خوښوی خوشالیدونکی په مال د دنیا (یعنی پر
دغه فانی او زائل دولت ولی نازیږی او پری فخر او غرور کوی؟ چې هغه د الله تعالیٰ په نزد د
میاشی د یوه وزر په اندازه هم وقعت نه لری ښه وپوهیږه چې الله تعالیٰ مغرور او متکبر بنده نه
خوښوی او هر هغه شی چې د ده مالک الملکوت خوښ او پسند نه وی د هغه نتیجه ماسواء له
تباهی او هلاکت بل هیڅ شی نه دی.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ

او وغواړه په هغه (دولت) چې درکړی دی تاته الله کور د آخرت

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ ورکړی مال د دی دپاره دی چې انسان هغه د آخرت خپله پټکه
وگرځوی نه داسی چې د هغه د غفلت په نشو مست مغرور او متکبر شی او د متکبرانو په شان
حرکت او وضعیت اختیار کړی.

وَلَا تَسْرِ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ

او مه هیروه برخه خپله له (ماله د) دنیا او احسان کوه (له بندګانو د الله
سره په ورکړه د مال) لکه چې احسان کړی دی الله له تاسره (چې داسی ډیر
دولت ئی درکړی دی)

تفسیر: یعنی سم د خپلی برخې سره تری خوره! او څښه! او اغونده! او د آخرت دپاره دی
پټکه تری واخله! او په ناروا مواردو کښی ئی مه لګوه! او د خلق الله سره ښه سلوک کوه!.

وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٥٠﴾

او مه غواړه (ای قارونه!) فساد (په تکبر ظلم بغی سره) په ځمکه کښی بیشکه
چې الله نه خوښوی فساد کوونکی.

تفسیر: یعنی له حضرت موسیٰ علیه السلام سره ضد مه کوه! د الله تعالیٰ پر ځمکه د مطیعانو په شان گرځه! او خامخا په بلاد الله کښی شورماشور او غلغله مه جوړوه! ځکه چه په ملک کښی فتنه او فساد اچول ښه کار نه دی.

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ط

وویل (قارون قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چه راگری شوی دی ماته دغه مال په هغه علم سره چه ما څخه دی،

تفسیر: یعنی هنرمن وم او د گټلو استعداد او سلیقه می درلوده (لرله) - پخپل لیاقت او قابلیت یا د کوم خاص علمی مهارت لامله (له وجی) ماته دغه دولت حاصل شوی دی الله تعالیٰ هم ماته ځما د لیاقت او اهلیت په ملحوظ دغه مال - دولت او شته راگری دی او دغه ثروت په خوشی چتی (بیکاره) ناسته بی له محنته ماته په لاس نه دی راغلی چه اوس ئی زه د موسیٰ په حکم او مشوره خوشی ویریا د الله تعالیٰ په نامه لگوم.

أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا

آیا نه پوهیده (قارون) چه بیشکه الله په تحقیق هلاک کړی دی په خوا له دغه (قارون څخه) له (اهل د) زمانو هر هغه څوک چه دی دیر سخت ؤ له دی (قارون) څخه له جهته د قوت او دیر ؤ له جهته د جمع کولو (د مال یا ملاتړه)

تفسیر: یعنی د دولت گټلو لیاقت چا درکړ؟ افسوس دی چه تا د حقیقی منعم احسان هیر کړ او د هغه په درکړی دولت او لیاقت مغرور شوی آیا ده دغه دولت له خپل نجات وسیله او ضامن کښلی ؤ؟ او دی په دغه نه ؤ خبر چه د ده څخه پخوا څومره ملل او اقوام له خپلو هم داسی شرارتونو او سرکشو له سببه هلاک او تباہ شوی دی چه د هغوی په لاسو کښی لوی لوی سلطنتونه او دیری زیاتی خزانی - لښکری او نور زیات دنیوی وسائل او وسائط ؤ. آیا دغه ملعون د هغو د احوالو د اوریدلو څخه پند او عبرت نه دی اخیستی؟

وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِ الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٨﴾

او نه به شی پوښتیدلی له گناهونو خپلو څخه کافران (ځکه چه الله ته معلوم دی).

تفسیر: یعنی پوښتنی ته به ضرورت نه وی پاتی الله تعالی ته د دوی گناهونه یو په یو معلوم دی او له پرښتو سره هم لیکلی پراته دی هو! که د توبیخ او تقریب په ډول (طریقه) کوم وقت کوم سؤال له دوی نه وشي نو هغه بیله خبره ده. یا خو دغه کنایه ده د گناه له کثرته یعنی د دوی گناهونه به دومره ډیر او زیات وی چه دغه ته به ضرورت نه وی پاتی چه د یوی یوی جزئی پوښتنه له دوی ځنی وکړه شی. حضرت شاه صاحب لیکي «پوښتنی به نه کیږی له گناه یعنی له گناهگار څخه ځکه که د ده په پوه او عقل کښی څه نقصان نه وی نو گناه به ئی نه اختیاروله کله چه د دوی په پوه او عقل کښی نقص او خرابی ده نو پر دغسی ناپوهانو د الزام اړولو څخه څه فائده مرتبه کیدی شی؟ که دوی د هغو بدو کارو په بدی پوهیدل نو ولی به ئی کول» (موضح).

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا لَيْلِيَّتْ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٢٩﴾

پس راووت (قارون) پر قوم خپل په زینت ښائست (او دج خپل) وویل هغو کسانو چه غوښت ئی دغه ژوندون (پر خسیس د) دنیا ای کاشکی چه وی مونږ ته هم (له ثروته) په شان د هغو (اموالو اتباعو) چه ورکړی شوی دی قارون ته بیشکه چه دغه (قارون) خامخا خاوند دی د برخي لوئی (له دنیا څخه).

تفسیر: یعنی قارون خپل فاخره لباس واغوست او سره له ډیرو خدمو او حشمو او په ډیر شان او شکوه او جل او بل ووت چه د هغه د لیدلو څخه د دنیا د طالبانو سترگی ردی بدی پاتی شوی او گرد (تول) ورته هک حیران ودریدل او له خپلو ځانونو سره به ئی داسی ویل «کاشکی چه مونږ هم د داسی دنیوی شان او شوکت خاوندان وی! او هم داسی ترقی او عروج مو حاصل کړی وی چه نن د قارون په برخه شوی دی. بیشکه چه دی ډیر د اقبال او اجلال خاوند او ډیر خوش قسمته سړی دی».

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنِ امْنٌ وَعَمِلَ صَالِحًا

او وویل (دوی ته) هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ (هغوی ته) علم فهم چه افسوس دی تاسی ته (ای طلابو د دنیا) ثواب د الله خیر دیر غوره دی هغه چاته چه ایمان ئی راوړی دی (په الله او رسول الله) او عمل ئی کړی دی د نیکو،

تفسیر: یعنی پوهانو او ذی علم سربو وویل چه «ای کمبختانو! په دغه فانی جل وبل کښی شه ایښی دی چه د هغه هوس او ارمان کوئ؟ صالحانو مؤمنانو له پاره د الله تعالیٰ په دربار کښی کوم دولت او عزت چه شته او دوی ته وررسیدونکی دی د هغه په مقابل کښی دغه دنیوی شان او شوکت محض هیڅ او لاشی دی او دومره یو نسبت هم سره نه لری لکه چه د یوی ذری نسبت له لمر سره کیږی».

وَلَا يُلْقِيهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٢٠﴾

او نشی ښوولی ورکولی دغه (خبره) مگر صبر کوونکیو ته (په طاعت او مصیبت او له معصیته)

تفسیر: یعنی له دنیا ځنی آخرت هم هغه ښه او بهتر گنی چه دنیوی محنت پر ځان برداشت کولی شی او بی صبره خلق د حرص او طمع له سببه په دنیوی هوس او ارمانو پسې شنه ناست دی. نادان انسانان دنیوی هوسانی (آرام) او راحت ته چه گوری داسی گنی هر څوک چه د آرامی او هوسانی (راحت) خاوند دی هغه دیر بختور او خوش قسمته سړی دی. نو ځکه د شپې او د ورځې د هم هغه په فکر او تشویش کښی اخته او مشوش اوسیدو - او د آخرت د ذلت او د اخروی زحمت او په سلهاو ځایو کښی خپل خوشامد او مدهانت ته غور نه کوی او نه گوری چه دغه دنیوی عیش او عشرت او آرامی وروسته د شلو یا څلویښتو کلونو پای (آخر) ته رسیدو او بیا د ده په زرهاو نور کلونو پر تیرو ازغو او راز راز (قسم قسم) ربړونو (تکلیفونو) کښی تیریږی. (موضح بتغییر یسیر).

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٢٩﴾

پس ننه ایست مونږ دغه (قارون) او کور د ده په ځمکه کښی پس څه نه ؤ ده ته (په دغه وقت کښی) هېڅ دله (د دوستانو) چه مددگاری ئی کړی وی له ده سره غیر له الله څخه (په دفع د عذاب کښی) او نه ؤ (قارون پخپله) له بدل اخیستونکیو څخه (چه ځان ئی له عذابه خلاص کړی وی).

تفسیر: یعنی نه بل څوک له خپله طرفه د ده مدد ته ورسید او نه ئی څوک د خپل مدد لپاره وغوښتی شو، نه ئی خپل قوت په کار ورغی نه د بل چا.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَتُّوا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَانَ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ

او صبا کړ هغو کسانو چه آرزو به ئی کوله د مرتبی د دغه (قارون) په پروڼ (ماښام) کښی ویل به ئی (یو بل ته) افسوس دی تاته پوه شه! چه بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د اړتولو ئی) له بندگانو خپلو او تنگوی (الله دغه روزی په هر چا چه اراده وفرمائی د تنگولو ئی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قارون ترقی او ترفع د لیدلو څخه پروڼ داسی آرزو او هیله (امید) کوله چه «کاشکی مونږ ته هم داسی عروج او ترقی حاصل شوی وی» نن د قارون د دغه بد انجام د لیدلو څخه لاسونه پر غوړونو ږدی او توبی ویاسی او اوس په هوش راغلل چه دغسی دولت په حقیقت کښی د یوه ښکلی مار په شان دی چه د هغه په منځ کښی مهلک زهر وی. له کوم سړی د دنیوی ترقی او عروج د لیدلو څخه له سره مونږ ته نه ښائی چه داسی کومه فیصله له خپله ځانه سره وکړو چه هغه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په دربار کښی څه نه څه عزت - وجاهت او مقبولیت هم لری. دغه دنیوی ترقی او تنزیل د کوم بنده د مقبولیت او مردودیت معیار نشی کیدی بلکه دغه د الله تعالیٰ مصلحت او حکمت دی. پر هر چا چه لازم او مناسب وگنی د رزق او د روزی ورونه (ابواب) ورپرانیځی او هر چاته چه مناسب وی روزی ورتنگه او په اندازه کوی ئی. د مال او دولت فراخی او اړت والی د ښی خاتمی او مقبولیت دلیل نه دی بلکه علی الاکثر د هغه نتیجه تباهی او بربادی ده او د ابدی هلاکت او فلاکت په صورت څرگندیږی.

صدق من قال -

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه • و جاهل جاهل تلقاه مرزوقا
هذا الذی ترک الاوهام حائرة • وصیر العالم النحریر زندیقاً

تنبيه: په «ویک» کښی (وی) اسم د فعل دی په معنی د «اعجب» او دا (کاف) په معنی د (لام)
دی نو معنی ئی داسی شوه چه تعجب کوم زه دپاره د دی چه بیشکه الله ارتوی رزق. ونحن
ترجمناه بمعنی ویلک وهذا ما قاله سیبویه

لَوْلَا اَنْ مَنَّ اللهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيُكَاتِّهِ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

که چیری نه وی دا چه احسان کړی دی الله پر مونږ نو خامخا دوب کړی به
ئی وو مونږ په ځمکه کښی (د قارون په شان) افسوس دی ته نه پوهیږی نه
وینی دا چه نه خلاصیږی کافران (له عذابه).

تفسیر: یعنی دغه د الله تعالیٰ مهربانی او احسان دی چه مونږ ئی د قارون په شان ونه گرځولو
که نه ځمونږ حال او احوال به هم داسی کیده له خپل لوری که مونږ د ډیر حرص او طمع له
سببه داسی هیله (امید) او آرزو کړی وه. ﴿يَلَيْتُ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ﴾ الله تعالیٰ ځمونږ
په مخ کښی خیر راپیښ کړ چه ځمونږ دغه آرزو او هیله (امید) ئی تر سره ونه رسوله او نه ئی
پر دغه حرص او طمع مونږ ته څه تنبیه او سزا راکړه - بلکه د قارون نتیجه او حشر ئی مونږ ته
رابسکاره او مونږ ئی په دغه وسیله سره وپښ او متنبه کړو اوس مونږ ته دغه خبره ښه څرگنده
شوه چه محض د مال او زر په ترقی سره حقیقی فلاح او بری هیچا ته نشی حاصلیدی او دغه
چه ناشکړه منکران له سره د الله د عذابه نجات نشی موندلی.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا

فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٨﴾

دغه کور د آخرت (چه جنت دی) ورکوو مونږ دا دپاره د هغو کسانو چه نه
لری اراده د لوئی (او تکبر) په ځمکه کښی او نه فساد ظلم کوی (پر خلقو)
او عاقبت ښه خاتمه دپاره د پرهیزگارانو ده.

تفسیر: یعنی د قارون د دولت په نسبت ناپوهانو داسی ویل چه قارون خو ډیر خوش قسمته او بختور سری دی حال دا چه دغه خوش قسمتی او بختورتوب نه دی بلکه د آخرت گټه په لاس کول لویه خوش قسمتی ده او دغه گټه د هغو کسانو لپاره ده چه د الله تعالیٰ په ملک کښی شرارت او فساد غورځول نه غواړی او په دغه فکر کښی له سره نه دی چه خپل ځان له گردو (تولو) څخه لوی او لوړ (اوچت) وگنی - بلکه د تواضع او انکسار او پرهیزگاری لار ځان ته اختیاری - د دوی زیار (محنت) او کوشش د دی په ځای چه خپل ذات لوړ (اوچت) او لوی ښکاره کړی تل په دغه کار کښی مصروف او معطوف دی چه خپل دین لوړ (اوچت) کړی او کلمه الله په اعلاء کښی وویښی او خپل مسلم قوم مترقی او مرفه الحال او او فارغ البال من حیث الحال وگرځوی، دوی د دنیا حریصان نه دی بلکه پر آخرت عاشقان دی او دنیا پخپله د دوی تر پښو لاندی رغړی نو اوس تاسی پخپله غور او فکر وکړئ چه آیا د دنیا مطلوب د دنیا له طالبه څخه ښه نه دی؟ صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم ته وگورئ چه هغوی له گردو (تولو) څنی زیات د دنیا تارکان و مگر متروک الدنیا نه و - په هر حال د مؤمنانو اصلی مقصد آخرت دی د دنیا هغه برخه چه د دغه مقصد ذریعه وگرځی هم هغه ښه او مبارکه ده که نه هیڅ.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّمَّا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٢﴾

او هر چا چه وکړه کومه نیکي پس شته ده ته (ښه جزاء) خیر غوره له جهته د دغی (حسني) او هر چا چه وکړه کومه بدی پس نشی ورکولی جزاء هغو کسانو ته چه کړی ئی دی (عمل د) بدیو مگر (جزاء د هغه شی) چه و دوی چه کاوه به ئی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کومه نیکي چه دلته وکړی له هغه څخه ښه او بهتره نیکي به هلته ورسره وکړه شی د یوی نیکي څرنگه چه د هغه اقتضای او اقل لس چنده د هغه ثواب ورکاوه کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي «پر نیکي باندی د نیکي وعده ئی ورکړه چه هغه علی‌الیقین رسیدونکی ده او پر بدی ئی د بدی وعده ونه فرمایله چه ضرور به وررسیږی ځکه چه ممکن دی چه هغه ورمعاف شی هو! دومره ئی وفرمایل چه د هغه فعل له سزا څخه به ډیره سزا ونه رسیږی».

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ

بیشکه هغه (الله) چه فرض (نازل) کړی ئی دی پر تا (احکام د) قرآن خامخا بیرته بیوونکی دی د تا هغه غای د وعدی (مکی) ته

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ﴿وَالَّذِي لِلَّهِ غَنٌّ﴾ عاقبت او ښه خاتمه پرهیزگارانو ته ده یعنی په آخرت کښی لکه چه پاس معلوم شو - اوس دغه راییی چه په دنیا کښی هم آخری بری او فتح هم د دوی ده. وگورئ نن تاسی د کفارو له ظلم او تیری څخه په تنگ شوی مکه معظمه مو پرېښوده مگر هغه الله تعالیٰ چه تاسی ئی رسول گرځولی ئی او د پاک قرآن په شان کتاب ئی درعطاء کړی دی هم هغه الله تعالیٰ بالیقین د تا په ډیره کامیابی او بری سره بیرته هم دلته راوستونکی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه آیات د هجرت په وقت کښی نازل شول او داسی دادینه او تسلی ئی وفرمایله چه ته به بیا مکی معظمی ته راتلونکی ئی لکه چه دوی په ډیر ښه وضعیت سره راغلل سره له غلبی او فتح» ځینو مفسرینو له «معاد» څخه موت مراد کړی دی - او ځینو آخرت - او ځینو جنت - او ځینو د شام ځمکه چه هلته دوی یو ځلی په لیلة المعراج کښی تشریف وړی ؤ. حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه په دغو اقوالو کښی ډیر عمیق او لطیف تطبیق کړی دی. یعنی له معاده دلته مکه معظمه مراد ده (کما فی البخاری) مگر د مکی معظمی فتح د قرب الاجل علامه وه لکه چه ابن عباس او عمر رضی الله تعالیٰ عنهما د ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ په تفسیر کښی وفرمایل د وړاندنی «اجل» څخه وروسته «حشر» د حشر څخه وروسته د «آخرت» او د آخرت وروستنی منزل جنت دی. مطلب ئی داسی شو چه الله تعالیٰ به تا ږومی په یوه شانداره طریقه سره بیرته مکی معظمی ته راوولی، وروسته له هغه څو ورځی وروسته اجل مو واقع کیږی، بیا به د شام په ځمکه کښی حشر کیږئ لکه چه له احادیثو څخه ثابت شوی دی بیا په آخرت کښی به هم په ډیر شان او شوکت سره تشریف راوړئ. او په آخر کښی په جنت کښی ډیر اعلیٰ مقام ته استول کیږئ.

قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ قِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) رب غما ته ښه معلوم دی هغه څوک چه راوړی ئی ده لاره سمه او هغه څوک چه هغه په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته غما هدایت او د مکذبینو او معاندینو گمراهی ښه معلوم دی. یقیناً دی به له هر یوه سره سم د دوی له احواله سره معامله کوی. او دغه له سره نشی کیدی چه غما

دغه کوشش ضایع شی - یا گمراهان رسوا - سپک او گمراه نه کری.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ

او نه وی ته چه توقع امید دی درلود (لرلو) د دی چه راوبه لیږلی شی تاته کتاب (قرآن) لیکن (راولیرلی شو محض) په رحمت مهربانی له (جانبه) د رب ستا

تفسیر: ته له پخوا غنی د نبوت په انتظار کښی نه وی دا محض د الله تعالی رحمت او موهبت دی چه ته ئی په رسالت سره سرفراز کری نو هم هغه الله تعالی به په دنیا او آخرت کښی تاته بری او کامیابی درکوی لهذا ای محمده! د ده پر معاونت او امداد تل ترته اعتماد او اطمینان ولره!.

فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَافِرِينَ ۖ

پس مه کیږه ته خامخا مددگار دپاره د کافرانو (په دین د دوی کښی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ته دی خپل هغه قوم خپل خپلوان مه گڼه چه دوی له تاسره بدی کری ده او تاسی ئی مجبور کری یی چه خپل وطن پریردئ! اوس هغه څوک چه له تاسره مرسته (تعاون) او مدد کوی هم هغه دی خپل دی.

وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَةِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۚ

او (خبردار چه) وا دی نه ږوی (کفار) خامخا تا (په مکر او فریب) له آیاتونو د الله پس له هغه چه نازل کرل شول تاته او وپوله خلق (طرف د توحید او عبادت د) رب خپل ته او مه کیږه ته خامخا له مشرکانو څخه (په اعانت د دوی کښی).

تفسیر: یعنی ته دی د دین په کار کښی د خپل قوم خاطر او رعایت مه کوه! او مه دی خپل ځان په هغوی کښی شمیره! اگر که دوی ستا له قرابت دارانو څخه هم وی. هو! دوی مگرد (تول) د خپل رب په لوری وېوله! او د الله تعالی د احکامو په تعمیل کښی ټینگ اوسه!

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

او مه بوله ته له الله سره معبود بل (ځکه څه) نشته هیڅ لائق د بللو بل هیڅوک مگر هم دی دی (یواځی ځکه څه) هر څیز فانی کیدونکی دی مگر ذات د ده (څه تل باقی دی).

تفسیر: دغه خطاب اگر که پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی مگر بالوسيله په دغه سره نورو ته پند او نصیحت ورکول کیږی. د پاس آیتونو په نسبت ځینو مفسرینو هم داسی لیکلی دی. یعنی هر شی له خپله ذاته معدوم دی او تقریباً تول شیان فناء کیدونکی دی اعم له دی څه په هر وقت کښی وی مگر خو د الله تعالی مخ یعنی د الله تعالی مقدس ذات څه نه له سره معدوم ؤ او نه هرگز فناء کیدونکی دی رشتیا ده (الا کل شیء ما خلا الله باطل).

وقال الله تعالی ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا قَانٌ وَيَذِي وَجْهٌ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ .
ځینو اسلافو د دی مطلب داسی اخیستی دی نور مگرد (تول) کارونه فناء او محو کیدونکی دی ماسواء له هغو کارونو څه خالصاً مخلصاً له وجه الله وکړی شی والله تعالی اعلم.

لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

هم ده ته دی حکم (نافذه قضاء) او هم ده ته به بیرته بوتلی شی تاسی (لپاره د جزاء)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) حضور د ده په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره یو حتمی او ضروری شی دی څه هلته یواځی د هم ده حکم چلیږی. او صورتاً، ظاهراً او مجازاً هم د بل هیچا حکم نه چلیږی او نه به قوت او اقتدار ورپاتی وی. ای الله! جار دی شم! په هم دغه وقت کښی پر دغه گناهکار بنده دی هم رحم وفرمایه! او له خپله غضبه ئی وساته!

تمت سورة القصص والله الحمد والمنة.

سورة العنكبوت مكية الامن آية (۱) الى غاية آية (۱۱) فمدنية وهى (۶۹) آية و (۷) ركوعات رقمها (۲۹) تسلسلها حسب النزول (۸۵) نزلت بعد سورة الروم
 د العنكبوت سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱) آيته شخه د (۱۱) آيته تر آخره پورى چه مدنى دى (۶۹) آيته
 او (۷) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۹) او په نزول كښى (۸۵) سورت دى وروسته
 د «الروم» له سورت شخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

الَّذِينَ أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾

آيا گمان كوى دا خلق د دى چه پرى به ښودى شى دوى (په) هم دى قدر چه ووائى دوى چه ايمان راوړى دى مونږ حال دا چه دوى به ونه ازمويل شى.

تفسير: يعنى په ژبه سره د ايمان دعوى كول دومره سهل او آسانه نه دى هر څوك چه د ايمان دعوى كوى امتحان او ابتلاء ته دى ئى هم تيار شى! هم دغه د امتحان محك دى چه پرى سره او ناسره سولولى كيږي او معلوميږي. په حديث كښى راغلى دى چه له گردو (تولو) شخه سخت امتحان د انبياؤ دى. وروسته له هغه د صالحينو بيا درجه په درجه د هغو خلقو دى چه له هغو سره مشابهت ولرى. او د انسان امتحان د ده د دين او ايمان له حيثيته اخيست كيږي. په هر اندازه چه انسان پخپل دين او ايمان كښى مضبوط او سخت وي په هم هغه اندازه له هغه شخه سخت امتحان اخيست كيږي.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او خامخا په تحقيق ازمويلى ؤ مونږ هغه كسان چه له دوى نه ږومبى ؤ

تفسير: يعنى د ږومبنيو انبياؤ د متبعينو دير لوى او سخت امتحان اخيست شوى دى. په صحيح

بخاری شریف کنبی دی چه صحابه ؓ رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کنبی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! څمونږ له پاره د الله تعالیٰ له درباره دعاء او مدد وغواړئ! دا هغه زمانه وه چه د مکې معظمې مشرکینو پر مسلمانانو باندې انتهای ظلم او ستم کوو. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه پخوا له تاسو به ئی یو (ژوندی) انسان په ځمکه کنبی ولاړ خښوو او بیا د هغه پر سر به ئی اړه کښوله او د ده سر به له منځه دوه توتی کیده. د ځینو نورو مؤمنینو پر وجود به ئی د اوسپنې تک سره سیخونه وهل او لگول چه د هغو په اثر به د دوی پوستکی او غوښی وړتی کیدی او سوځیدی ټاکي به ئی وهلی او لاندی به لویدی خو سره د دغو ربرو (تکلیفونو) او سختیو باوجود له خپل دین څخه به ئی دوی نشو گرځولی.

اوبښکی مو بهیږی - وینی مو توییږی

زړونه مو کریږی - ټینگ ولاړ په مینه یو

له خوب خوړو نه لری یو - خوار زهیر او غلی یو

خوند او ژوند نه تلی یو - سخت لتاړ په مینه یو

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٠﴾

پس خامخا معلوم به کړی هر ورو (خامخا) الله (په علم ظاهري سره هم) هغه کسان چه رښتینی دی (په دعوی د ایمان کنبی) او خامخا معلوم به کړی الله هر ورو (خامخا) (هغه) دروغجنان (په علم ظاهري سره هم).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په علانیه ظاهروی او هر یو به پوهیږی چه د ایمان په دعوی کنبی کوم یو رښتین راوځی؟ او کوم یو دروغجن څرگندیږی او سم له هغه سره به هر یوه ته سزا ورکوی. تنبیہ: له ﴿فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ﴾ الآية - څخه چه د علم الباری د حدوث توهم کیږی د هغه یو نهایت محققانه جواب شیخ الهند قدس سره العزیز پخوا د البقرة په (۱۷) رکوع د دغه متبرک تفسیر کنبی چه پر ﴿إِنَّا نَعْلَمُ مَنْ يُثْبِتُ الرُّسُولَ مِنْ نَفْلٍ عَلَى نَفْسِهِ﴾ باندی لیکلی شوی ورکړی دی. مونږ دلته د هغو توجیهاتو په طرف اشاره کړی ده چه د مفسرینو له طرفه ایراد شوی دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٣١﴾

آيا گمان کوی هغه کسان چه عمل کوی دوی د بدیو (لکه شرک او معاصی) د دی چه رومبی به شی دوی پر مونږ (چه مونږ به له دوی نه انتقام ونشو اخیستی) بد دی هغه حکم چه کوی ئی دوی (چه نفی د انتقام دی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «پخوانی دوه آیتونه د هغو مسلمانانو په متعلق ؤ چه د کفارو په ایذاء کښی اخته ؤ او دغه آیت د هغو کافرانو په متعلق دی چه مسلمانان به ئی ریرول (تکلیفول) (موضح)» یعنی د مومنینو امتحانات دی دوی داسی ونه گڼي چه «مونږ په خوندونو او مزدو سره ظلمونه کوو او د هغو له سختیو او مصاعبو څخه مأمون او ساتلی یو.» دوی له مونږه خپل ځانونو چیري ساتلی شی هغه سختی سزاوی چه دوی ته ورکولی کیږي د هغه په مقابل کښی د مسلمانانو د امتحان سختی هیڅ حقیقت نه لری چه د دی وقت د دغه عارضی مهلت او دیل په نسبت دوی داسی کومه رایه قائمه کړی ده چه «مونږ به تل مأمون پاتی کیږو او د حساب او کتاب او سزا موندلو په وقت کښی به د الله تعالی د قدرت په لاس کښی نه ورځو» نو په حقیقت کښی دوی پر دیره خرابه خبره فیصله کړی ده او داسی د حماقت او د جهالت فیصلی د راتلونکیو مصائبو مخه له سره نشی نیولی.

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥٠﴾

هر څوک چه وی چه امید لری دی د ملاقات د الله (په جنت کښی) پس بیشکه اجل نیته د (ملاقات د) الله خامخا راتلونکی ده (نو ښائی چه ورته تیار شی) او هم دی ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (پر ټولو احوالو)

تفسیر: یعنی هر هغه سړی چه په دغه توقع سختی گالی (برداشت کوی) او ربرونه (تکلیفونه) تیروی چه یوه ورځ به زه هرومرو (خامخا) د الله تعالی په مخ کښی حاضریدونکی یم چه هلته تر یوی ذری پوری هم حساب او کتاب کیږی که زه دلته په دغه امتحان کښی ناکام شوم نو د دغه ځای له سختیو څخه په زیاتو سختیو کښی اخته کیدونکی یم او که تری بریالی او کامیاب ووتلم نو دغه گرد (ټول) تکالیف به ځما له مخی څخه لری کیږی. او د الله تعالی رضاء او لقاء به می په برخه کیږی نو داسی سړی دی په یاد ولری چه د الله تعالی وعده هرومرو (خامخا) راتلونکی ده او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او د ده دغه اعلی توقعات

خامخا پوره کیدونکی دی او ضرور د ده سترگی به پری یخی او رنی کیږی. الله تعالیٰ مگردی (تولی) خبری اوری او پری ښه عالم دی د هیچا زحمت نه ضایع او نه ابته (خراب) کوی.

وَمَنْ جَاهَدْ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿۶۰﴾

او هر شوک چه جهاد کوی (له کفارو یا له نفس خپل سره) پس بیشکه هم دا خبره ده چه جهاد کوی دپاره (د نفعی) د نفس خپل بیشکه چه الله خامخا غنی بی پروا دی له گردو (تولو) عالمیانو څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د چا له طاعت او عبادت څخه هیڅ نفع او له معصیته هیڅ قسم نقصان نه رسیږی هغه غنی ذات له هغی شیانو څخه په کلی ډول (طریقه) سره بی پروا او بی نیاز دی هو! بنده په هره اندازه چه د الله تعالیٰ په طاعت کښی محنت او زیار (کوشش) پر ځان اخلی د هغه ثمره او نتیجه ورته په دنیا او آخرت کښی رسیږی پس مجاهده کوونکی دی هیڅ کله داسی خیال ونه کړی کله چه مونږ د الله په لاره کښی دومره زحمت کوو نو (معاذالله) پر الله تعالیٰ خپل څه منت او احسان باروو بلکه بالعکس دا د هغه الله تعالیٰ مرحمت او احسان دی چه تاسی ته ئی ستاسی د گټی او فائدی لپاره د طاعت او ریاضت توفیق درکړی دی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۶۱﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا وبه رږوو مونږ هرومرو (خامخا) له دوی نه گناهونه د دوی او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ښه جزاء د هغه (عمل) چه وو دوی چه کاوه به ئی (په اسلام کښی).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه الله تعالیٰ د مگرد (تول) عالم څخه غنی، بی پروا او بی نیاز دی خو بیا هم په خپل رحمت او شفقت سره ستاسی محنت او زحمت نه ضایع کوی او په ځای ئی رسوی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی د ایمان په برکت به تاسی ښیگنی (فائدی) او نیکی

و مومئ او بدی او خرابی مو بشلی کیږی» (موضح القرآن).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

او (مؤکد) امر کړی دی مونږ پر انسان له مور پلار خپل سره ئی د نیکی (هر کله په هر څه کښی پرته (علاوه) له دی نه)، او که کوښښ کوی (دوی دواړه) له تاسره چه شریک ونیسی ته له ما سره هغه څیز چه نشته تاته په (الوهیت) د هغه کښی هیڅ علم پس اطاعت مه کوه ته د دوی (دواړو)

تفسیر: یعنی په گردو (تولو) کائناتو کښی داسی کوم شی له سره نشته چه له الله تعالی سره شریک یا شرکت وکړی شی بیا نو په دی باندی څوک له کومه غایه څخه خبر شوی دی. دغه خلق چه الله تعالی ته شرکاء ودروی محض د جهالت او هام دی او د بی سند خیالاتو متابعت کوی او په واقع سره له حقیقته بیخی بیخبره دی.

﴿فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ - اطاعت مکوه ته د دی دواړو په اشتراک مع الله کښی

په دنیا کښی له موره او پلاره د بل هیچا حق زیات نه دی خو د الله تعالی حق له دوی نه هم ډیر دی د والدینو لامله (له وجی) نه ښایی چه د الله تعالی دین پرېدی (موضح) په حدیث کښی راغلی دی چه د حضرت سعد بن ابی وقاص والده چه مشرکه وه کله چه د خپل غوی د اسلام خبر ئی واورید نو له خپله غمانه سره یی عهد وکړ - غو سعد (معاذالله) له اسلامه مرتد نشی نو زه به له سره خوړل او غښل نه کوم او تر چت لاندی به آرام ونه کرم لکه چه هغی له طعام خوړلو او له اوبو غښلو خپله خوله وترله او بیخی خواره زهیره شوه خلقو به په زور او زیادت د دی خوله پرانستله او دودی او اوبه ئی ورکولی نو په دغه مناسبت دغه آیت نازل شو ځواکی دغه راوښودل چه د والدینو په داسی شان پر خلاف الحق باندی مجبورول هم هغه یو شان ابتلاء او امتحان دی ښایی چه د خالص مؤمن د ثبات پښه تری ونه ښوئږی.

إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٠﴾

خاص ماته دی بیا راتله د تاسی (تولو) پس خبر به کرم زه تاسی (جزاء به در کرم) پر هغو (اعمالو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی تول به په هغه عدالت کښی حاضرېږئ! په دغه وقت کښی به گردو (تولو) ته د ورځول

کپیوی چه په اولاده او والدینو کښی کوم یو متجاوز او له خپله حده تیری کوونکی ؤ؟ او کوم یو پر حق او صداقت قائم ؤ.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ①

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کری ئی دی ښه (عملونه) خامخا داخل به کرو مونږ هرومرو (خامخا) دوی په (جماعت) د صالحانو کښی (چه) انبیاء او اولیاء دی

تفسیر: یعنی هر څوک چه سره له داسی زبردستو موانعو او عوائقو هم پر ایمان او د نیکی پر لاره قائم وی حق تعالیٰ به د هغه حشر پخپلو خاصو بندگانو کښی کوی. ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «که اولاد په ناحقه خبره کښی د خپلو والدینو خبره ونه منله او والدین هم هغسی په ناحقه ټینگ ولاړ وی نو د اولاد حشر به له صالحینو سره کپړی او د ده د والدینو به زمره کښی به نه کپړی. اګر که د طبیعی او نسبی تعلقاتو په بناء دی د گردو (تولو) ځنی دوی ته ډیر نژدی وی. په «المرء مع من احب» کښی دینی محبت مراد دی طبیعی محبت نه دی مراد.»

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ

او ځیني له خلقو څخه هغه څوک دی چه وائی (تش په خوله) ایمان راوړی دی مونږ (هم) په الله باندی پس کله چه سختی ورسوله شی ده ته په (لاره) د الله کښی نو وګرځوی فتنه سختی خپګان د خلقو (او شمیری ئی) په شان د عذاب د الله

تفسیر: دغه د هغو خلقو ذکر دی چه پخپله ژبه ځان ته «مؤمن» وائی مګر د دوی په زړونو کښی له سره ایمان راسخ نه ؤ - دوی ته هر چیري چه د الله تعالیٰ په لاره کښی کوم ریر یا تکلیف وررسیده یا د دین له سببه ئی څوک تکلیفونو نو دغه امتحان او آزموینه ده - الله تعالیٰ د عذاب په منزله ګټله څرنگه چه انسان د الله تعالیٰ له عذابه ویرپړی او خپل ځان تری ساتی او وروسته د هغه له نزوله له خپلی هغی پخوانی دعوی څخه لاس واخلي - او ناچاره اعتراف او اقرار کوی چه زه په غلطی کښی وم هم دغسی حال د هغو ضعفاؤ القلوبو دی هر چیري چه د دین په معامله کښی کومه سختی ورورسپړی نو ژر تر ژره ویرپړی او د ایمان له دعوی څخه لاس آخلي -

او په ژبه يا په عمل سره ګواکي داسې اقرار کوي چه مونږ پخپلې دغې دعوی کېنې په غلطۍ کېنې وو. يا دغسې دعوی مو له سره نه وه کړې.

وَلَمَّا جَاءَ نَصْرُ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

او قسم دی که چیرې راشي مددګاري (د مؤمنانو) له (طرفه) د رب ستا (چه فتح او غنیمت یوسی) نو خامخا ویه وائی دغه (منافقان) هر ورو (خامخا) بیشکه مونږ (هم) یو له تاسې سره (په ایمان کېنې) (نو په غنیمت کېنې مو شریک کړئ!)

تفسیر: یعنی که د مسلمانانو کوم عروج او موفقیت وګوري نو له خپله ځانه د هغه په نسبت خبرې جوړوي چه مونږ خو له تاسې سره وو - او اوس هم ستاسې اسلامی وروڼه یو - خصوصاً که مسلمانان فاتح شی. او فرض ئې کړئ که دغه خلق چه د کفارو سره ئې معاونت کاوه د مسلمانانو په لاس کېنې بنديان شی نو بیا د دوی د نفاق او تملق لپاره هیڅ حد او اندازه نشته.

أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ۝

(و فرمایله الله) آیا نه دی الله ښه عالم په هغه (اخلاص او نفاق) چه په سینو زړونو د عالمیانو کېنې (پټ) دی (بلکه په هر شی باندې ښه عالم دی).

تفسیر: یعنی لکه چه ځینې له دغو خلقو له مسلمانانو سره دی الله ته دغه ګرد (تول) معلوم دی آیا تش د ژبې په دعوی سره دوی له الله تعالیٰ څخه د خپلو زړونو احوال پتولی شی؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ۝

او خامخا معلوم دی هر ورو (خامخا) الله ته هغه څوک چه ایمان ئې راوړی دی او خامخا معلوم دی هر ورو (خامخا) (الله ته) منافقان (نو ور به کړی هری یوی فرقی ته جزا موافقه).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته لا له پخوا څخه هر شی پوره معلوم دی - لیکن اوس ستاسې اعمال او افعال نورو ته هم ورښی او ظاهروی یی چه آیا د عمل په میدان او په ښکاره ډول (طریقه) کوم یو له تاسې خپل ځان صادق مؤمن ثابتوی؟ او کوم یو دروغجن - دغاباز او منافق دی؟

تنبيه: په دی قسم مواضعو کښی د ﴿وَلَعَلَّكَ اللَّهُ﴾ معنی په (لیرین الله) سره له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی کما فی تفسیر ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَكُمْ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی متابعت وکړئ تاسی د لاری ځمونږ (په دنیا کښی) او ښائی بار به کړو (پر ځانونو) گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته لازم دی چه پر ایمان مضبوط وی او هیڅ قسم تکلیف - ایذاء او ریرول (تکلیفول) یی د ثبات او استقامت له طریق څخه لری نشی کړی او نه د کفارو دک له شیطنته او حماقته استمالت او پخلا کولو څخه متأثر شی - مثلاً کفارو به مسلمانانو ته ویل «راځی اسلام خوشی کړئ! او په خپلو هم هغو پخوانیو ورورگلویو او خپلویو کښی ننوځئ! او ځمونږ پر لاره تگ وکړئ خو له گردو (تولو) تکالیفو او ایذاو څخه نجات ومومئ! او بی سببه په دغو مصائبو او تکالیفو کښی پاتی نشئ او که تاسی داسی اقدام گناه گڼئ! او له مؤاخذه څخه ئی ویریرئ نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ځمونږ نوم واخلي چه دوی مونږ ته داسی مشوره راکړی وه - او که داسی کومه پیښه دروړاندی شی نو گرد (تول) مسئولیت او ذمه واری به مونږ په خپل سر اخلو» لکه چه یو شاعر وائی.

تو مشق ناز کر خون دوعالم میری گردن پر

وَمَا هُمْ بِحَمِيلِينَ مِنْ خَطِيئِهِمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاِبُونَ ﴿١٢﴾

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَنْتَا لَا مَعَا ثِقَالُهُمْ

حال دا چه نه دی دوی (پخپل ځان) اخیستونکی له گناهونو د دوی د هیڅ شی بیشکه دوی خامخا دروغچنان دی (په دغه وعده کښی). او خامخا بار به کړی هرومرو (خامخا) (دغه کفار) بارونه درانه د گناهو خپلو او نور درانه بارونه هم سره له بارونو درنو د گناهو خپلو

تفسیر: یعنی دوی دروغچنان دی او ستاسی بار د یوی ذری په اندازه هم دوی نشی سپکولی هوا خپل بار درنوی - یو خو د دوی د ذاتی گناهونو بار ؤ - اوس د نورو د اغواؤ او د اضلالو بار

پر هغه لا زیات شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که شوک و غواړی چه رفاقت و کړی او د بل چا د گناه بار پر خپله اوږه واخلی امکان نه لری مگر که یو بل گمراه کړی نو د دغه گمراه شوی سړی د گناه بار هم د دغه گمراه او هم د هغه گمراه کوونکي په غاړه لویږی» (موضح) لکه چه په حدیث کښی راغلی دی «هر شوک چه په دنیا کښی (ناحقه) وینه تونی کړی د ده د گناه برخه د آدم علیه السلام رومبني ځوی «قابیل» ته هم رسیږی چه هغه اول ځلی دغه خرابه لاره ایستلی ده».

وَلَيَسْئَلَنَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

او خامخا وبه پوښتیدلی شی دوی هر ورو (خامخا) په ورځ د قیامت کښی له هغو (دروغو) چه وو دوی چه له ځانه به ئی جوړول (په الله په رسول الله).

تفسیر: یعنی دوی د دروغو خبری جوړوی چه مونږ به ستاسی بار پر خپلو اوږو آخلو دغه بالذات یوه مستقله گناه ده پر دغه هم دوی مأخوذیږی. وروسته د څو قصصو په منځ کښی پر دغی خبری تنبیه ورکړی شوی ده چه د رښتینو په مقابل کښی همیشه دروغ - اغواء او شرارت کیدل او د رښتینو او صادقانو د امتحان ابتلاء او آزموینی دوره به تر مدتو پوری اوږدیده مگر وروستنی نتیجه به د هم هغو په حق کښی ښه او بهتره څرگندیده او منکران او شیریان به گرد (تول) سره خائیان او خاسران او زیانکاران گرځیدل - صادقان او رښتینان به بریالیان - کامیاب او سرفراز کیدل او د اشقیاء گرد (تول) مکائد د عنکبوت له تاره څخه زیات قوی نه ثابتیدل.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم د ده ته پس مدت ئی تیر کړ په دوی کښی زر کاله (دپاره د تبلیغ او دعوت حق ته) مگر پنځوس کاله (کم له زرو نه)

تفسیر: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه حضرت نوح علیه السلام په څلویښت کلنی کښی مبعوث شو نهه نیم سوه کاله په دعوت - تبلیغ - سعی - او اصلاح کښی مصروف او لگیاء ؤ بیا طوفان (څپان) راغی له طوفانه وروسته (۶۰) کاله نور هم ژوندی پاتی ؤ چه په دغه حساب سره د دوی تول عمر ۱۰۵۰ کاله شو.

فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

(نو تکذیب ئی وکړ) پس ونيول دوی طوفان (ډيرو اوبو نو غرق شول) حال دا چه دوی ظالمان ؤ (په سبب د کفر خپل).

تفسير: يعنى کله چه دوی له گناهونو او شرارتو څخه لاس وانخيست نو طوفان پری نازل شو چه په هغه کښی پرته (علاوه) له څو تنو مخصوصو نفوسو نور گمرد (تول) سره دوب او هلاک شول.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ

پس نجات ورکړ مونږ ده ته (له عذاب د طوفان) او خاوندانو د بیری (ته چه له ده سره ؤ)

تفسير: هغه انسانان يا حيواناتان چه پر دغی بیری کښی سواره ؤ هغوی مو د نوح عليه السلام په ملگرتوب محفوظ او مأمون وساتل د هود عليه السلام په سورت کښی دغه قصه په تفصیل سره تیره شوی ده.

وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

او وگرځوله مونږ دغه (بیری یا قصه یوه لویه) نښه (د قدرت او عبرت) عالمیانو ته.

تفسير: وائی چه د نوح عليه السلام بیری تر ډيرو مودو پوری د(جودی) پر غره ولاړه وه څو د گردو (تولو) لیدونکو لپاره عبرت وی نن ورځنی بیری او جهازونه هم د هم هغی بیری یوه نښه ده چه د هغو د لیدلو څخه هم د نوح عليه السلام د سفینی یاد تازه کیږی او د الله تعالی د قدرت یوه نمونه په نظر راځی - یا ښائی چه تری داسی مراد وی چه مونږ د بیری دغه قصه د همیشه لپاره د عبرت نښه گرځولی ده. حضرت شاه صاحب وائی «څه وقت چه دغه سورت نازل شو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ډیر اصحاب د کفارو له ایذاء او اضراره په تنگ شوی ؤ - او ځینی له هغو پر بیړیو سواره شوی او د حبشی په لوری ئی هجرت کړی ؤ کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغی دلته هغه جهاز والا اصحاب ئی هم مدینی منوری ته راغلل او په سلامتی له هغوی سره ملاقی شول (موضح بتغیر یسیر) گواکی نوح عليه السلام او د نوح عليه السلام د سفینی تاریخ په دغه صورت او شکل سره بیا اعاده کړی شوی دی.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَانْتَفُوا ذِكْرَ
خَيْرٍ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۴﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ أَثْنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا

او (ياده کره قصه د) ابراهيم کله چه وی ویل قوم خپل ته چه عبادت کوئ تاسی الله ته او وویریرئ له (عذابه د) ده دغه (عبادت او ویره) غوره ده تاسی ته (له کفره) که چیری یئ تاسی چه پوهیرئ (په خیر او شر خپل) بیشکه هم دا خبره ده چه عبادت کوئ تاسی غیر له الله د بتانو او جوړوئ دروغ (له خپله ځانه چه خدایان ئی بولئ).

تفسیر: یعنی له خپله ځانه په دروغو سره عقیدې جوړوئ او د دروغو خیالاتو او اوهامو متابعت کوئ - لکه چه تاسی په خپلو لاسو بتان له تیرو (کتو) ځنی توړئ او دروئ ئی او بیا هغه تاسی په دروغو سره خپل معبودان ګرځوئ!

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه هغه کسان چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله نه دی مالکان دوی تاسی ته د رزق پس طلب کړئ تاسی په نزد د الله رزق (چه قادر دی په رسولو د روزی) او عبادت کوئ د هم هغه (الله یواځی) او شکر وباسئ هم هغه (الله) ته (په نعمتونو د ده) هم دغه الله ته به بیرته بیولی کیږئ تاسی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «اکثر خلق په روزی پسی خپل ایمان ورکوی نو وپوهیرئ چه ماسوا الله څخه بل هیڅوک چاته روزی نه ورکوی هم هغه روزی رارسوی سم له خپلی ارادی سره» لهذا ښائی چه د هم هغه الله شکریه اداء کړئ! او هم هغه ته بندګی او عبادت وکړئ! چه هم هغه پاک الله تعالی ته ستاسی بیا ورتګ او رجوع ده آخر په هغه وقت کښی به څرنگه د الله تعالی سره مخامخ کیږئ؟.

(تر دغه ځایه پوری د حضرت ابراهيم علیه السلام مقوله وه اوس پاک الله داسی خطاب فرمائی قریشو ته)

وَإِنْ تَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أَمْرٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او که نسبت د دروغو و کفر تاسی (ای کفارو رسول ته) نو په تحقیق نسبت د دروغو کړی ؤ (انبیاءو خپلو ته) دیرو قومونو پخوا له تاسی او نشته پر رسول باندی مگر رسوونه (د پیغام) ښکاره .

تفسیر: یعنی (ای کفارو!) ستاسی له دغه دروغجن شمیرلو ځنی ماته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی زه په صافو الفاظو سره تبلیغ - پند او نصیحت کوم او خپله وظیفه او فریضه می په دغه مورد کښی په ښه ډول (طریقه) سره اداء کړی ده او د ښو او د بدو لاری او کندی می ګردی (تولی) تاسی ته در ښوولی دی که سره له هغه ئی تاسی نه منع البته تاسی به هم داسی نقصانونه ومومئ - لکه چه پخوا له تاسی «عادیان» او «ثمودیان» او نور په کښی اخته او مبتلا شوی ؤ .

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

آیا نه وینی (دغه منکران له بعثه) چه څرنگه اول پیدا کوی الله دا خلق بیا به ئی دوهم ځلی هم خلق کړی بیشکه دغه (اعاده د مخلوق اول او دوهم ځلی) پر الله آسانه ده .

تفسیر: یعنی پخپلو ځانونو کښی غور او دقت وکړئ! رومبی تاسی بیخی نه وئ! الله تعالی تاسی له عدم څخه وجود ته راوستئ هم داسی تاسی به وروسته له مرګه هم بیا ژوندی راپاڅوی . حضرت شاه صاحب لیکي «رومبی خو مو لیدلی دی، وروستی هم پری قیاس کړئ» یعنی د الله تعالی په نزد خو هیڅ شی سخت او مشکل نه دی . مګر خبره ستاسی په پوهیدلو او باور کولو کښی ده هغه ذات چه یو شی ئی بی له نمونی څخه اول ځلی پیدا کړی دی دوهم ځلی ئی هم پیدا کولی شی د نمونی د قائمیدلو څخه وروسته د یوه شی جوړول ښائی چه لا سهل او آسان وی .

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ

النَّشْأَةُ الْآخِرَةُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ يَعْذِبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ۝ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه کښی پس وگورئ چه څرنگه شروع کړی ده پیدایښت (له نشتوالی څخه) بیا به الله پیدا کړی پیدا کول وروستنی هم (په آخرت کښی په مثل د رومبنی پیدایښت په دنیا کښی ځکه چه) بیشکه الله پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی مبدا او اعاده ده) عذاب ورکوی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) او رحم کوی پر هغه چا چه اراده وفرمائی (د رحمت ئی) او خاص هم دغه (الله) ته تاسی بیرته بیولی کیږئ. او نه یی تاسی (ای خلقو!) عاجز وونکی (د الله) په ځمکه کښی او نه په آسمان کښی (له عذاب خپله) او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅ دوست (چه وساتی تاسی) او نه هیڅ مددگار (چه ستاسی مرسته (مدد) وکړی په دفع د عذاب کښی).

تفسیر: یعنی خپل ذات پریردئ د نورو اشیاء په پیدایښت کښی هم غور او فکر وچلوئ؟ او د الله تعالیٰ په ځمکه او ملکونو کښی وگرځئ! او سترگی وغړوئ! چه الله تعالیٰ څرنگه مخلوقات پیدا کړی دی؟ پر هم دغو مخلوقاتو او موجوداتو هم هغه خپل بل ژوندون هم اټکل او قیاس کړئ! او پری ښه وپوهیږئ! چه د هغه قدرت خو اوس نه دی محدود شوی. نو هم دغه الله تعالیٰ تاسی دوهم ځلی هم پیدا کوی او بیا به سم له خپله حکمته او مصلحته سره سزاء درکوی او پر هر چا چه اراده وفرمائی پخپل فضل - کرم او رحمت سره به خپله مهربانی مبذوله فرمائی - او د هر چا سزاء ورکولو ته چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی هغه نه په دی سره له هغی سزاء څخه خلاصیدی شی چه دی د ځمکی په سوریو کښی ننوځی یا آسمان ته والوځی هیڅ یوه هسکه او تېته د الله تعالیٰ مجرم ته د پناه ځای نشی ورکولی او نه هیڅ زور - قوت او طاقت هغه مجرم ته څه امداد او معاونت رسولی شی او نه ورسره څه مرسته (مدد) او نه ئی حمایت کولی شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَاسُوا
مِنْ رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ فَمَا كَانَ

جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

او ہفہ کسان چہ کافران شوی دی پہ آیاتونو د الله او پہ ملاقات د دغہ (الله) دغہ کسان ناامیدہ دی لہ رحمت (جنت) حُما او دغہ کسان مقرر دی دوی تہ عذاب دیر دردناک۔ پس نہ ؤ جواب د قوم د دغہ (ابراہیم) مگر دا ؤ چہ وویل دوی ووژنئ تاسی دغہ (ابراہیم) یا وسوځوئ دہ لره

تفسیر: یعنی ہفہ کسان چہ د الله تعالیٰ لہ خیرہ شخہ انکار کوی - او د الله تعالیٰ سرہ د مخامخ کیدلو امید نہ لری نو هغوی بہ څرنګہ د الله تعالیٰ د رحمت شخہ امید کولی شی څکھ چہ دوی پہ بعث بعد الموت قائل نہ دی لہذا دوی بہ پہ آخرت کښی ہم محروم او مأیوس پاتی کښی. او دغہ د ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَكَ﴾ عکس شو۔
یعنی د ابراہیم علیہ السلام د تمامو معقولو خبرو او دلائلو او براہینو د آوریڈلو شخہ کلہ چہ د دہ قوم لہ جواب شخہ عاجز شو نو د قوت د استعمال دپارہ ئی لاس وغځول - پخپلو منځونو کښی ئی سرہ جرګہ او مشورہ وکرہ چہ یا ښائی دی ووژلی شی او یو ځلی دغہ شورماشور آرام کری - یا پہ اور کښی وسوځولی شی - څو ئی د ربر او تکلیف لہ احساسولو شخہ لہ خپلہ دغو خبرو شخہ واوړی. کہ دہ لہ خپلو دغو خبرو شخہ توبہ وویستہ نو نہ بہ ئی سوځوو کہ نہ پہ اور کښی بہ ئی غورځوو چہ د ایرو یوہ ډیری تری جوړہ شی۔

فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ

پس نجات ورکړ دغہ (ابراہیم تہ) الله لہ (ضررہ د) اورہ

تفسیر: یعنی د دوی د مشورو او جرګو پہ اثر ابراہیم علیہ السلام پہ اور کښی وغورځول شو مگر الله تعالیٰ اور پری گلزار کر - لکه چہ د «الانبیاء» په سورت کښی ئی قصہ مفصلاً تیرہ شوه۔

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ مُّؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

بیشکہ پہ دغہ (نجات د ابراہیم لہ اورہ) خامخا دیر دلائل (د قدرت) دی دپارہ د هفہ قوم چہ ایمان ئی راوړی دی۔

تفسیر: یعنی دغی واقعی دا راښکاره او جوته کرہ چہ الله تعالیٰ خپلو صادقو بندګانو تہ څرنګہ

نجات ورکوی؟ او د حق مخالفان څرنگه خائب - خاسر او ناامیده کوی؟ دا هم راڅرګنده شوه چه د هر شی تاثیر د الله جل جلاله له حکمه دی کله چه د الله جل جلاله حکم نه وی نو د اور په شان یو شی هم یو څیز نشی سوځولی.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

او ویل (ابراهیم خپل قوم ته) بیشکه هم دا خبره ده چه نیولی دی تاسی غیر له الله بتان (په خدائی سره) دپاره د دوستی په منځ ستاسی کښی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی،

تفسیر: یعنی کله چه حضرت ابراهیم علیه السلام له اوره څخه صحیح او سلامت ووت نو بیا خپل قوم ته دغسی نصیحت وکړ چه «کوم یو عقلمن سری بت پرستی ته ښه او جائزه ویلی شی؟ بت پرستان هم پخپلو زیونو کښی په دی باندی دیر ښه پوهیږی چه دغه حرکت نهایت مهمل حرکت دی. مګر د قومی شیرازی د جمع ساتلو دپاره دوی داسی یو مذهب ځان ته ټاکلی (مقرر کړی) دی چه د هغه پر نامه ټول قوم سره متحد او متفق وی او یو له بل سره دوستان شی لکه چه نن ورځ مونږ د یورپ د عیسائی اقوامو احوال ګورو - یا دا مطلب چه د بت پرستی شیوع او رواج پر دغه نه دی بناء شوی چه هغه کوم معقول څیز دی بلکه د ړندو تقلید، د قومی مروت او لحاظ او د ذات البینی تعلقاتو تأثیرات د هغه لوی سبب دی - یا ئی دا غرض دی چه د بت پرستی اصلی اساس د ذات البینی محبت، دوستی ده د یوه قوم هغه څه نیک سری چه د خلقو په نزد به محبوب و څه وقت چه انتقال ئی وکړ خلقو به د دیری مینی د دوی تصاویر جوړول او د یادګار په ډول (طریقه) به ئی ساتل بیا به ئی متدرجاً د دغو تصویرونو په تعظیم شروع کوله - هم دغه تعظیم به ورو ورو پسی زیاتیده او د عبادت شکل به ئی ځان ته اخیست. دغه ګرد (ټول) احتمالات په دغه آیت کښی د مفسرینو له طرفه بیان کړی شوی دی او ممکن دی له «موده بینکم» څخه د بت پرستانو هغه محبت مراد وی چه دوی ئی له خپلو بتانو سره لری لکه چه په بل ځای کښی ئی ﴿أَنذَاكَ الْغَیْثُ وَكَذَّبْتَهُ﴾ فرمایلی دی - والله اعلم.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ ۖ وَلَيَعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا

بیا په ورځ د قیامت کښی بیزاره (منکر) به شی ځینی ستاسی (چه متبوعان دی) له ځینو نورو سره (چه تابعان دی) او لعنت به وائی ځینی د تاسی (چه

تابعان دی) پر غینو نورو (چه متبوعان دی)

تفسیر: یعنی دغه گردی (تولی) اوسنی دوستی او محبت د غو ورځی له مخی دی. د قیامت په ورځ کښی به یو د بل سره دښمنان شی! او غینی به پر غینو نورو لعنت وائی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی هغه شیطان چه مشرکین او کفار به د ده په نامه قربانیدل او گردی (تولی) خبری به ئی منلی د الله تعالیٰ په مخ کښی به منکریږی چه مونږ له سره دوی ته نه دی ویلی چه غمونږ عبادت کوئ! یا غمونږ خبرو ته غوړ کپړدئ! دلته به عابدین پر دغو معبودینو لعنت وائی چه غمونږ نذر نیاز او نور تاسی واخیستل او د مطلوب په وقت کښی له مونږ غنی مخ مو وگرځوو.

وَمَا أُولَئِكَ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ تُصْرِيرٍ ﴿٢٩﴾

او غای د هستوګنی ستاسی اور دی او نه به وی تاسی ته (په قیامت کښی) هیشوک له مددګارانو

تفسیر: چه له عذاب نه مو خلاص کړی ای نمرودیانو! او د دوزخ له اوره تاسی ته نجات درکړی لکه چه غما رب ماته ستاسی له دغه اوره نجات راکړ.

فَأَمَّنْ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٠﴾

پس ایمان راوړ (او تصدیق ئی وکړ) دغه (ابراهیم) ته لوط او وویل (ابراهیم) چه بیشکه زه هجرت کوونکی یم (له قوم خپله) رب غما ته بیشکه چه دی هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی.

تفسیر: حضرت لوط علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام وراوه ؤ - د ابراهیم علیه السلام له قوم غنی هیچا دی ونه مانه یواځی لوط علیه السلام بلا توقف د دوی تصدیق وکړ - د دوی دواړو وطن په «عراق» کښی د «بابل» ښار ؤ - دوی د الله تعالیٰ په توکل له خپله وطنه ووتل - الله تعالیٰ دوی د شام ملک ته ورسول او هلته ئی د هستوګنی وسائل ورمهپاء کړل. تنبیه: په ﴿وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ﴾ الآية - کښی دواړه احتمال شته چه قائل ئی ابراهیم وی یا لوط

عليهما السلام.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ
النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَرَأَيْنَاهُ فِي الْآخِرَةِ لِمَنِ الصَّالِحِينَ ﴿۲۵﴾

او وبابنه مونبر دغه (ابراهيم) ته (عوى) اسحق او (لمسى) يعقوب او گرغولى
و مونبر په اولاده د دغه (ابراهيم) كښى نبوت او كتاب (لكه توريت - انجيل
- زبور او قرآن) او ورگرى و مونبر دغه (ابراهيم) ته اجر د ده په دنيا كښى
او بيشكه دى په آخرت كښى خامخا له (معتبرو) صالحانو څخه دى.

تفسير: اسحاق عليه السلام عوى او يعقوب عليه السلام لمسى نى ورعنایت كړ چه د دوى اولادى
ته بنى اسرائيل وائى او د حضرت ابراهيم عليه السلام نه وروسته ماسواء د ده د اولادى څخه بل
هيچا ته آسمانى كتاب او نبوت نه ورکاوه كيوى لكه هومره انبياء چه مبعوث شوى دى د هم
دغه ابراهيم عليه السلام له ذرياتو څخه دى ځكه دوى ته «ابو الانبياء» هم ويلي كيوى او الله
تعالى په دنيا كښى ده ته مال اولاد - عزت - او د تل لپاره ښه نوم ورکړ - او د شام ملك نى
د هميشه لپاره ده ته او د ده اولادى ته وروباښه «كذا فى الموضح» او په آخرت كښى نى د
صالحينو په اعلى درجه جماعت كښى چه د اولوالعزمو انبياؤ جماعت دى شامل كړه .

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿۲۶﴾

او ياد كړه (اى محمده ! قصه د) لوط كله چه وى ويل قوم خپل ته چه بيشكه
تاسى خامخا راغئى ناكاره كار (د لواطت) ته چه نه دى پرومبى شوى پر
تاسى (په دغه قبيح كار كښى) هيڅوك له (تيرو) عالميانو (چه انس او جن
دى).

تفسير: يعنى دغه شنيع فعل هيچا پخوا له تاسى نه دى كړى هم دا د دغى خبرى دليل دى چه

انسانی فطرت له هغه څخه منفور دی د داسی خلاف الفطرت او خلاف الشریعت کار اساس تاسی ایښی دی.

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۚ

آیا تاسی خامخا راځئ سربو ته (د لواطت دپاره) او قطع کوئ (شکوئ) لاره (او د خلقو مال اخلئ).

تفسیر: له لاری وهلو ځنی مراد ممکن دی چه داړه ماری وی چه دغه کار به هم په دوی کښی رواج درلود (لرلو) یا په دغه بدکاری سره به ئی د مسافرانو لاری وهلی چه هغوی د خپل عفت او عصمت له ویری د هغی لاری په لوری نه راتلل یا به د ﴿وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ﴾ مطلب داسی وی چه تاسی فطری او معتاده لاره پری ایښی او د توالد او تناسل لاره مو منقطع کړی ده.

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُسْكِرَ ۖ

او راځئ تاسی په مجلسونو خپلو کښی منکرو ناکارو کارونو ته

تفسیر: ښائی چه دغه بدکاری به ئی په علانیه او دانگ پیلې (ښکاره) د نورو خلقو په مخ کښی کوله او له سره به له خپلو دغو بدو اعمالو څخه نه شرمیدل یا برسیره په هغه نور څه تمسخر او استهزاء او لاس اچول او د بی شرمی خبری هم کولی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝۲۹

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط ده ته بل شی) مگر دا چه ویل به (دغو لواطت کارانو) چه راوړه مونږ ته عذاب د الله که چیری ئی ته (ای لوطه!) له صادقینو رښتیا ویونکیو (چه ځمونږ کارونه بد دی).

تفسیر: یعنی که ته په رښتیا سره نبی ئی او په واقع سره رښتیا خبره وائی چه دغه کار خراب او مستوجب د عذاب دی نو دغه ځنډ (ایسارتیا) او دیل د څه دپاره دی ژر هغه عذاب مونږ ته

راوغواړه. «د الاعراف» په (۱۰) رکوع ۸۲ آیت کېږي ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ﴾ یعنئ د لوط علیه السلام د قوم جواب هم دغه ؤ چه د لوط کورنی له خپل کلی څخه وشرئ! چه دوی غواړی خپل ځانونه پاک وساتی ښائی د قوم ځینو افرادو به داسی ویلی وی او ځینو به هغسی ویلی وی. یا به ئی په یوه وقت کېږي داسی ویلی وی او په بل وقت کېږي به ئی هسی ویلی وی مثلاً رومی د عذاب په ویرولو به ئی توکی او مسخری کړی وی او بالاخر به ئی داسی فیصله کړی وی چه راځئ دغه پاک مسلمانان له خپلو کلیو وشړو په هر حال دغه خبره ثابته شوه چه نه یواځی هغه قوم د دغه شنیع فعل مرتکب او بانی ؤ بلکه د هغه په جریان کېږي ئی دومره اصرار هم درلود (لرلو) چه د نصیحت کوونکي پیغمبر د باندی شړلو لپاره ئی هم ملای ترلی وی د دوی فطرت او طبایع دومره قدر مسخ او په بل مخ اوبستی ؤ چه د الله تعالی د خوف هیڅ یوه شائبه په کېږي نه وه پاتی! د عذاب د انذار او ویرولو په نسبت به ئی توکی او مسخری کولی او د نبی د مقابلی لپاره بیخی تیار ولاړ ؤ. د جرم دغه نوعیت د دوی د اهلاك لپاره بیخی بس او کافی ؤ کله چه له هغه سره د توحید منکران هم ؤ «نو له بد څخه بدتر» او «خاوری ئی په سر» شوی معلومیږی چه د توحید دعوت د حضرت ابراهیم علیه السلام له جانب مشتهر شوی ؤ - نو ځکه حضرت لوط علیه السلام مخصوصاً د دغه شنیع فعل د انسداد لپاره مأمور شوی ؤ. امکان لری چه ده د توحید او د نورو مؤمن به شیانو دعوت او تبلیغ هم کړی وی مگر د هغه ذکر ئی دلته نه دی فرمائی والله اعلم.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣١﴾

وویل (لوط) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره (په لیږلو د عذاب) پر دغه قوم مفسدانو (په پیدا کولو د ناکاره خصلت په عالم کېږي).

تفسیر: دغه ئی وروسته له هغه چه له هغوی څخه ناامیده او مأیوس شو وفرمایل. ښائی لوط علیه السلام به په دی پوهیدلی وی چه د دوی راتلونکی نسل به هم د عدل او اصلاح په لاره سمیونکی نه وی او هغوی به هم د هم دغو خپلو پلرونو په لاره روان وی لکه چه نوح علیه السلام فرمائی ؤ ﴿إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَبْغُوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا أَجْرًا كَثِيرًا﴾ (د سوره نوح دوهم رکوع ۲۷ آیت (۲۹) جزء) کذا قال النيشا پوری فی تفسیره.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣٢﴾

او کله چه راغلل رسولان (لیرلی) غمونبر ابراهیم ته په زیری (د غوی او لمسی د ده) نو وویل (دغو ملائکو) بیشکه مونږ هلاک کوونکی یو د اهل د دغه کلی (او ښار د لوط) بیشکه چه اهل د دغو غایونو وو دوی ظالمان (په سبب د کفر او منکراتو)

تفسیر: د لوط علیه السلام د دعاء په اثر پرښتو ته حکم وشو چه دغه مگرد (تول) کلی سره وران او تباہ کړئ! دغه پرښتی رومبی د حضرت ابراهیم کره راغللی او په زوږوالی کښی ئی ورته د غوی او لمسی بشارت ورکړ او هغه ئی مطلع کړ چه مونږ د دغو کلیو (سدوم) ورانولو ته هم راغلی یو او دغه دی هلته ورغو ځکه چه د دغو کلیو هستیدونکی په هیڅ ډول (طریقه) سره له خپلو شنیعه و حرکاتو څخه بیرته نه آوری د دغو واقعاتو تفصیل د اعراف - هود - او حجر په سورتونو کښی پخوا تیر شوی دی.

تنبیہ: ښائی د اهلاک د اطلاع سره یو غای د هلاک د زیری ورکولو څخه دغه مطلب وی که له یوه قوم غنی الله تعالیٰ خپل ملک تشوی نو د بل عظیم الشان قوم یعنی د بنی اسرائیل اساس هم سر له نن ورځی ږدی نږه علیه علامه النیشاپوری فی تفسیره .

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا
لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٧﴾

وویل (ابراهیم ملائکو ته) چه بیشکه په هغه ښار کښی لوط (هم) دی وویل دغو ملائکو مونږ ښه پوه یو په هر هغه چا چه په دغه ښار کښی دی خامخا به مونږ نجات ورکړو هر ورو (خامخا) هم ده ته او هم کورنی د ده ته مگر ښځه د ده چه ده هغه له پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی).

تفسیر: یعنی آیا سره د لوط علیه السلام د موجودیت هغه کلی ورانوی؟ یا هغوی به له هغه غایه راوباسی؟ او بیا د تعذیب په عملیاتو لاس پوری کوئ؟ غالباً ابراهیم علیه السلام ته به د شفقت له سببه دغه خیال پیدا شوی وی که د لوط علیه السلام تر سترگو لاندی دغه آفت او عذاب نازل شی - نو د تعجب غای نه دی چه د عذاب د دغه هولناکو مناظرو د لیدلو غنی څه خوف او وحشت او ویره ورپیدا نه شی - ځکه چه پرښتی په خپل کلام کښ څه استثناء نه وه کړی چه د هغه لامله (له وجی) د دوی په ذهن کښی به هم دغه شق راغلی وی چه د لوط علیه السلام په موجودیت کښ به دغه تخریبی عملیات شروع کیری والله اعلم.

پريستو دوی ته اطمینان ورکړ چه مونږ ټول په دی باندی خبردار یو چه څوک څوک هلته اوسیږی؟ او کوم کوم ئی د الله تعالیٰ مجرمان دی؟ یواځی لوط علیه السلام په هغوی کښی پاک او صاف دی - نو ځکه نه لوط علیه السلام ته او نه د ده نوری کورنی ته څه رږر او تکلیف ور متوجه کیږی - بلکه ټول سره روغ رمت صحیح - سالم نجات مومی او د عذاب له منطقی څخه لری کیږی. یواځی د لوط علیه السلام ښځه هم هغله پاتی کیږی ځکه چه هغه په معنیو کښی شامله او عذاب پر هغی هم نازلیدونکی دی.

وَلَمَّا كَانَ جَاءَتْ رَسُولًا لُّوطًا سَيِّئَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا

او کله چه راغلل رسولان ځمونږ لوط ته نو خپه شو (لوط) په (سبب د) دوی او تنگ شو په دوی له جهته د زړه (چه منکران به ئی راڅخه بوځی)

تفسیر: دغه پریستی د ډیرو حسینو او جمیلو او ښکلو هلکانو په شکل او د امردانو په شکل هلته ورسیدی. حضرت لوط علیه السلام رومبی دوی ونه پیژندلی نو ځکه د دوی د لیدلو څخه ډیر خپه او غمجن او لرمون خوړین شو چه اوس به زه د دغو میلمنو عزت او احترام د خپل قوم له لاسه څرنګه وساتلی شم که دوی پخپل کور کښی ونه ساتم نو دغه وضعیت د اخلاق - مروت او د میلمه پالنې له اصولاتو سره منافات لری - او که ئی ساتم نو د دوی پت - عزت او ناموس به د دغو بدکارانو څخه څرنګه وساتلی شم.

وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُوكَ وَاهْلَكَ إِلَّا أَمْرَاتِكَ كَانَتْ مِنَ الْغَيْرِينَ ﴿٢٢﴾ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٢٣﴾

او وویل دغو (ملائکو لوط ته) مه ویریره! او مه خپه کیږه! بیشکه مونږ نجات درکونکی یو د تا او د اهل ستا (ای لوطه! له عذابه) مگر ښځه ستا ده هغه له پاتی کیدونکیو (په دغه عذاب کښی) بیشکه مونږ نازلوونکی یو پر اهل د دی قری (ښار د سدوم) باندی عذاب له آسمانه (چه د ښار وروڼ دی) په سبب د دی چه ؤ دوی چه فسق او بدکاری به ئی کوله.

تفسیر: یعنی د خپل قوم له شرارته څخه له سره مه ویریرئ ځکه دوی ځمونږ په نسبت هیڅ نشی

کولی او غمونږ د ساتنې لامله (له وجې) تاسې هرگز مه غمجن کیږئ ځکه چه مونږ انسانان نه بلکه پښتې یو چه ستا او ستا د ملگریو د نجات دپاره او د دغو مفسدانو اهلاک او افتناء ته راغلی یو دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښې تیره شوی ده .

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٥﴾

او خامخا په تحقیق پریښوده مونږ له هغې (قربې ښار) یوه نښه ښکاره دپاره د هغه قوم چه عقل لری (او عبرت پری اخلی).

تفسیر: یعنی د دوی د منقلبو او الته شویو کلیو آثار او نښې مکيان د شام او مکی پر لاره له لری وینی .

وَالِی مَدَیْنٍ آخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٢٦﴾

او (لیږلی مو ؤ اهل د) مدین ته ورور د دوی شعيب پس وویل (دغه شعيب) ای قومه ځما عبادت کوئ (یواځې) د الله او امید لرئ (د ثواب) د ورځې وروستنئ (او وویږیئ له عذاب نه) یعنی د آخرت له طرفه مه غافلیرئ او د واحد الله تعالی بی له شریکه عبادت کوئ. او مه گرځئ تاسی په ځمکه (د مدین) کښې په دغه حال کښې چه فساد کوونکي یئ.

تفسیر: د فساد او خرابی اچولو څخه مراد په معاملاتو او راکړه او ورکړه کښې چل - فريب او دغابازی ده چه سود سوائی او غیر مشروع گټی خوړل د دوی عادت ؤ - او امکان لری چه غلا او د لارو شکونه به ئی هم کوله. وقیل غیر ذلک .

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جُثَمِينَ ﴿٢٧﴾ وَعَادًا وَثمودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِّنْ مَّسْكِنِهِمُ

پس دروغجن وباله دوی دغه (شعيب) پس ونيول دوی لره سختی زلزلی (يا

چغنی د جبریل) پس صبا کړ دوی په کورونو خپلو کښی (مره) پرمخی پراته نسکور پر غنګونو. او (هلاک کړی مو وو قوم د) عاد او ثمود او په تحقیق ښکاره شوی دی تاسی ته (اهلاک د دوی) له کورونو د دوی (چه ورانی کڼدوالی ئی پرتی دی)،

تفسیر: یعنی د دوی د کلیو کڼدوالی او ویجاری او ورانی شوی ودانی تاسی لیدلی دی ښائی چه له هغو څخه پند او عبرت واخلي!.

وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ
وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

او ښایسته کړی ؤ دوی ته شیطان عملونه د دوی پس اړولی ؤ (دغه شیطان دوی له لاری د حق (چه د خپلو انبیاءو متابعت ئی ونه کړ) او ؤ دوی ښایان (هوشیاران).

تفسیر: یعنی د دنیا په کارونو کښی پوه او هوشیار ؤ او په خپل زعم او اتکل کښی پوهان او عاقلان ؤ مګر سره له هغه د شیطان له تیرایستلو او غولولو څخه ئی نجات ونه موند.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَدْ جَاءَهُمُ مُوسَى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَاقِيْنَ ﴿٣٩﴾

او (هلاک کړی مو وو) قارون او فرعون او (وزیر ئی) هامان او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته موسی په معجزاتو ښکاره ؤ سره پس تکبر وکړ دوی په ځمکه (د مصر) کښی او نه ؤ دوی پرمی کیدونکی (له حکم او عذابه ځمونږ).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه د قدرت ښکاره معجزات ئی ولیده بیا هم د الله تعالی په مخ کښی ئی خپله غاړه کښینښوده او له کبره او غروره او لوئی څخه لږ څه هم راښکته نشول. بالاخره نتیجه ئی څه شوه؟ آیا دوی د خپلی دغی لوئی او مشرتوب له سببه له عذابه څخه نجات

وموند يا «العیاذ بالله» الله تعالىٰ ئی پخپلو عذابونو کښی ستړی او ستومان کړ؟

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذُنُبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَسَفْنَا بِهِ
الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا

پس هر یو له دغو مذکورینو ونيول مونږ په (سبب) د گناه خپلی ئی پس
غځینی د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت (کانی وروونکی) باد
او غځینی له دوی هغه څوک دی چه ونيول دوی چغی (چه زړونه ئی وچودل)،
او غځینی له دوی هغه څوک دی چه ښکته ننه ایست مونږ دوی په ځمکه کښی
او غځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی (په اوبو کښی)،

تفسیر: یعنی له دوی غځنی هر یوه ته سم د دوی له جرمه سزا ورکړه شوه پس غځینی د دوی هغه
څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت کانی وروونکی باد دغه د لوط علیه السلام قوم دی غځینو
عادیان هم په دوی کښی داخل کړی دی. او غځینی له دوی هغه څوک دی چه ونيوه دوی چغی او
زړه ئی وچاود دغه ثمودیان ؤ او اهل المدین ورسره. او غځینی له دوی هغه څوک دی چه راپورته
کړه مونږ ځمکه پر دوی باندی او په کښی ډوب مو کړ یعنی قارون لکه چه په سورت القصص
کښی تیر شو او غځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی په اوبو کښی دغه فرعون
او هامان او قبطیان دی او غځینو د نوح علیه السلام قوم هم په دوی کښی داخل کړی دی.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٠﴾

او نه ؤ الله چه ظلم ئی کړی وی پر هغو ولیکن ؤ دوی پر ځانونو خپلو به ئی
ظلم کاوه (په کفر او معصیت سره).

تفسیر: یعنی د الله تعالىٰ شان داسی نه دی چه کوم کار مخالف له عدله او انصافه یا بی موقعه
وکړی د الله تعالىٰ لوی دربار له ځمردو (تولو) عیبو او نقائصو او معایبو څخه په کلی ډول
(طریقه) سره مبرا او منزّه دی، ظلم خو هلته له سره متصور نه دی. هو! پخپله بندگان پر خپلو
ځانونو ظلم او تیری کوی یعنی داسی اعمال تری صادیری چه د هغو نتیجه لامحاله د دوی په
حق کښی بده او خرابه ده.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ ۖ إِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

مثل حال د هغو کسانو چه نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان) لکه
مثل حال د عنکبوت غنی جولای داسی دی چه ونیسی (جوړ کړی) یو کور
(له تارونو خپلو) او بیشکه چه ډیر ضعیف د ټولو کورونو خامخا کور د
غنی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (نو د غیر الله عبادت به ئی نه
کاوه).

تفسیر: یعنی کور د دی دپاره وی چه د انسانانو ځان او مال په هغه کښی محفوظ، مصئون او
مأمون وی نو د غنی (جولای) ځالی ته هیڅوک کور نشی ویلی چه په ادنی یوه اهتزاز او
خوځولو سره شکړی هم دغه مثال د هغو کسانو دی چه ماسواء له الله ځنی نور کسان د خپلو
ځانونو له پاره خدایان نیسی او هغوی د خپلو ځانونو له پاره نجات ورکونکی محافظان گنی -
حال دا چه بی د الله تعالی د ارادی او مشیته هیڅ یو فلاح او نجات خارجی صورت نشی موندلی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٢﴾

بیشکه چه الله ته معلوم دی هر هغه چه بولی ئی (عبادت ئی کوی) دوی غیر
له الله له هر څیزه چه وی او هم دی دی ډیر غالب قوی (په انفاذ د احکامو)
ډیر حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی ممکن ؤ چه اوریدونکی تعجب وکړی چه گرد (تول) معبودان ئی څرنگه په یوه
څنځیر کښی سره وتړل او هیڅ یو ئی د دوی له منځه جلا (جدا) او مستثنی ونه فرمایه ځینی
بتانو ته - ځینی اور ته - ځینی اوبو ته - ځینی باد ته - ځینی لمر او ستوریو ته - ځینی
انبیاء یا پرېستو ته عبادت کوی نو الله تعالی فرمایي چه پاک الله ته دغه گرد (تول) شیان معلوم
او عیان دی که د دوی له منځه یو تن هم د مستقل قدرت، قوت او اختیار خاوند وی نو الله
تعالی به د دغو گردو (ټولو) نفی نه کوله. الله تعالی د هیچا رفاقت او ملگرتوب ته ضرورت نه
لری ځکه چه ډیر زبردست زورور ذات دی له سره جرگو او مشورو ته حاجت نه لری ولی چه

مطلق حکیم دی.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿۴۳﴾

او دغه مذکورہ مثالونہ (پہ قرآن کہنی) بیانوو مونہر دپارہ د خلقو او نہ پوهیږی پر دغو (مثالونو) مگر هغه پوهنده گان (چه بیخ د خبری راسپیږی).

تفسیر: یعنی د مکی معظمی مشرکینو به ویل چه الله تعالیٰ د غنی جولانگی او د مچانو او د نورو حقیرو او سپکو شیانو مثالونه بیان فرمائی چه د ده له عظمته سره منافی دی. نو د دغه جواب ورکوی چه دغسی مثالونه د خپل موقع په لحاظ نهایت موزون او پر «ممثل له» په پوره ډول (طریقه) سره منطبق کیږی. مگر د داسی مثالونو پر مطلب یواځی پوهان په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی، جاهلان او ناپوهان او بیوقوفان کله پری پوهیدی شی؟ د مثال انطباق د مثال ورکونکی پر حیثیت نه ښائی چه وکری شی بلکه هر یو مثال چه ورکری شوی دی ښائی د هم هغه حیثیت ته وکتلی شی. که هغه حقیر او کمزور وی نو ښائی چه تمثیل ئی هم هغسی له حقیرو او کمزورو شیانو څخه وی د مثال ورکونکی عظمت له ده سره بیخی ارتباط او تعلق نه لری.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ

پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حق سره (څرنګه چه مناسب ؤ)

تفسیر: یعنی په نهایت حکمت سره ئی جوړ کړ - او بیکاره ئی نه دی جوړ کړی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿۴۴﴾

بیشکه په دغه (تخلیق یا تمثیل) کېنی خامخا لوی دلیل (د قدرت) دی دپارہ د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی)

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ آسمانونه او ځمکی یواځی جوړ کړی دی نو په نورو وړوکیو وړوکیو کارونو کېنی به دی کله شریک، ملګری یا مددګار ته څه احتیاج لری (معاذ الله) که ورته ضرورت وی نو په هغو لویو لویو کارونو کېنی به وی.

اَتْلُ مَا اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ اِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿۲۹﴾

ولوله (ای محمده) هغه چه وحی کړی شوی ده تاته له کتاب نه (چه هم دا مقدس قرآن دی) او قائموه (سم اداء کوه سره له تولو حقوقو) لمونځ بیشکه لمونځ منع کوی (لمونځ کوونکی) له بی حیائی او له بدکار څخه، او خامخا یادول د الله ډیر لوی دی او الله ته معلوم دی هر هغه (عمل) چه کوئ ئی تاسی (نو جزاء به ئی درکړی په ښه ډول (طریقه) سره)

تفسیر: یعنی د لوی قرآن تل تلاوت کوه! شو چه زړه دی مضبوط او قوی شی او د تلاوت اجر او ثواب بیل در په برخه شی او د قرآن معارف او حقایق له پخوا څخه ډیر انکشاف او ترقی وکړی او نور خلق هم هغه واورى او د مواظبو، علومو او برکتونو څخه ښه (فائده) واخلي او هر څوک ئی چه ونه منی د الله تعالیٰ حجت پری تمام شی او د دعوت او اصلاح فریضه په ډیر حسن او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسیدی، د لمانځه په سبب د بدیو نه منع کیدل دوه معنی گانې لری یوه د تسبب په طریقه یعنی الله تعالیٰ په لمانځه کېښی داسی خاصیت او تاثیر ایښی دی چه لمونځ کوونکی له گناهونو او بدیو څخه ساتی لکه چه د کومی دوا استعمال تبه او نور امراض له سری شکوی او نه ئی پریږدی چه پری راشی په دغه صورت کېښی ښائی په یاد ئی ولری چه د دوا دپاره دغه امر ضرور نه دی چه د هغه یوازی یو خوراک د ناروغتیا د لری کولو دپاره کافی شی ځینی دواگانې په خاص مقدار سره تر یوی مودی پوری په لازمی ډول (طریقه) خوړل کیږی نو وروسته بیا دوا خپل تاثیر ښکاره کوی مشروط په دی چه رنځور کوم داسی شی استعمال نه کړی چه د دی دوا له خاصیت سره منافی وی پس لمونځ هم بی شکه ډیر تاثیر نه ډک هسی روحانی دوا ده چه د روحانی امراضو د علاج دپاره د یوه اکسیر حکم لری. هو! دغه خبره هم ورسره ضروری ده چه دوی په برابر مقدار په صحی توگه (طریقه) او احتیاط سره چه روحانی اطباء د هغه تجویز کړی دی تر تاکلی (مقرر کړی) نیتی پوری استعمال او پری مواظبت وکړی شی وروسته له هغه دغه مریض به په خپله حس کړی چه څرنګه لمونځ د ده پخوانی رنځوری او د کلونو کلونو ناروغی لری کوی.

بله معنی ئی داسی کیدی شی چه له بدیو ځینی د لمانځه په برکت منع کیدل ښائی د اقتضاء په ډول (طریقه) وی یعنی د لمانځه هر یو هیئت او د ده د هر یو ذکر مقتضی دی. هغه انسان چه هم دا اوس د الله تعالیٰ په دربار کېښی د خپل عبودیت، اطاعت، خشوع خضوع او تذلل او د الله تعالیٰ د الوهیت، ربوبیت، حکومت، مالک الملکوتیت اظهار او اقرار کړی دی نو اوس له لمانځه

وروسته او له مسجد نه د باندې دى هم په هم هغه خپل عهد او پيمان باندې ټينگ ولاړ وى او بد عهدي او شرارت ونه كړى او د هغه لوى ذات له احكامو څخه منحرف نشي. گواكي د لمانځه هره يوه اداء لمونځ كوونكي ته په پنځو وختونو كېنې داسې حكم وركوي چه اى د عبوديت او بندگي مدعى! تاته ښائي چه په رښتيا سره د عابدانو او د الله تعالى د خاصو بندگانو په شان اعمال او افعال ولري! ځكه چه لمونځ د حال په ژبه سره له تانه غواړي چه د شرارت او سركشي او بې حيايي څخه په څنگ شه اوس كه څوك له دغو منهياتو او لهوياتو څخه په څنگ كيږي كه نه، ليكن لمونځ بلاشبه دى تړى منع كوي او ستنوي (واپس كوي) ئى لكه چه الله تعالى په خپله مونږ له هغو نه منع كوي لكه چه وائى ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ جزء ۱۴ (د النحل ۱۳ ركوع) ۹۰ آيت پس هغه بد بخت چه د الله تعالى په منع كولو او نهى سره هم له بدو چارو څخه نه په څنگ كيږي نو كه د لمانځه په منع كولو او نهى هم تړى لاس وانخلي هيڅ د تعجب ځاى نه دى هو! دغه دى واضح وى چه د هر لمانځه د نهى او منع كولو درجه به هم هغومره وى چه د هغه په ادا كولو كېنې د الله تعالى له ياده لمونځ كوونكي غافل نه وى ځكه چه لمونځ تش د څو ځلي پاڅيدلو او كيनाستلو نوم نه دى، له ټولو څخه لوى شى په لمانځه كېنې د الله تعالى قدرت، عظمت، كمال او جلال مستحضر وى او خپله ژبه او زړه سره موافق ولري هغومره به د ده زړه د لمانځه د منع كولو غږ اوږى او په هم هغه اندازه دغسې لمونځ د منهياتو په مخنيوى كېنې موثر ثابتيږي كه نه هغه لمونځ چه په خالي او غافل زړه سره ادا شى نو دغه لمونځ د منافق له لمانځه سره مشابهت لري چه د هغه په نسبت ئى په حديث كېنې ويلى دى «لا يذكر الله فيها الا قليلا» د هم دغسې لمانځه په نسبت د

(لم يزدد بها من الله الا بعدا) وعيد راغلى دى

﴿وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ او خامخا ذكر يادول د الله تعالى ډير لوى دى» يعنى لمونځ به له بډيو څڼى ولى انسان نه ستنوي (منع كوي) كله چه هغه د الله تعالى د يادولو ډير ښه صورت دى لكه چه الله تعالى وائى ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ د طه اوله ركوع» او د الله تعالى ياد ډير لوى شى دى، دغه د الله تعالى ذكر هغه مقدس شى دى چه هغه ته د لمانځه جهاد او د گردو (ټولو) عباداتو روح ويلى شو، كه د الله تعالى ذكر نه وى نو عبادت به څه وى يو بى روحه جسد او بى معنى لفظ به وى د حضرت ابو دردا رضى الله تعالى عنه او د نورو احاديثو په ملاحظ عالمانو هم دغسې فيصله كړى ده چه له ذكر الله (د الله تعالى ياد) څخه بل كوم لوى عبادت نشته. اصلى فضيلت هم ده لره دى. كه په عارضى او موقتى صورت سره كوم بل عمل په ذكر الله سبقت ومومي هغه بيله خبره ده. ليكن كه غور او دقت وكړى شى نو دغه خبره بايد ومنل شى كوم فضيلت چه په لمانځه كېنې راغلى هغه د هم دى ذكر الله له برکته دى. په هر حال ذكر الله له گردو (ټولو) اعمالو څخه افضل دى. او هر كله چه هغه د لمانځه ضمن كېنې وى نو هغه به ډير افضل وى. پس بنده لره ښائي چه هيڅ وخت د الله تعالى له ذكر او فكر نه غافل نشي. بالخاصه په كوم وخت كېنې چه كومى بدى ته ئى ميلان پيدا شى نو فوراً ښائي د الله تعالى عظمت او جلال ورياد كړي

او له هغی منع شی. په قرآن او حدیث کښی راغلی دی . څه وخت چه بنده خپل الله یادوی نو الله تعالی هم دی یادوی. ځینو اسلامو د دغه آیت مطلب داسی بیان کړی چه په لمانځه کښی له دی خوا بنده خپل الله یادوی نو ځکه لمونځ یو لوی عبادت دی. لیکن د دی په ځواب کښی چه د هغه طرفه الله خپل بنده یادوی دغه له گردو (تولو) ځنی لوی شی دی چه ښائی د هغه قدر په انتهائی درجه سره وکړی او دغه شرافت او کرامت محسوس کړی، او لا زیات د الله تعالی د ذکر په طرف راغب شی. کوم سړی د رسول صلی الله علیه وسلم په حضور کښی عرض وکړ چه د اسلام احکام دیر زیات دی ماته یو جامع او مانع شی راوښیه! رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل «**لا یزال لسانک رطباً من ذکر الله**» ښائی تل تر تله ستا ژبه د الله تعالی په یاد لونده وی». حضرت شاه صاحب لیکي څومره ځنډ (ایسارتیا) چه په لمانځه کښی کیږی په هاغومره وخت کښی انسان له هری گناه څخه محفوظ وی هیله (امید) ده چه وروسته له هغه هم محفوظ پاتی شی او د الله تعالی یاد پر دی دیر اثر لری یعنی له گناه ځنی ئی ژغوری (ساتی) او اعلی درجو ته ئی رسوی. (موضح) دغه د «ولذکر الله اکبر» یو بل لطیف تفسیر شو (والله يعلم ماتصنعون او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه عمل چه کوئ ئی تاسی) یعنی په هر اندازه چه انسان الله تعالی په یاد ولری یا ئی ونه لری پاک الله ته دغه گرد (تول) معلوم دی نو د ذاکر او غافل د هر یوه سره د هغو له عملونو سره سمه بیله بیله معامله کوی.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

او جگړه مه کوئ تاسی (ای مؤمنانو) له کتابیانو سره مگر په هغه (خصلت) سره چه هغه دیر ښه وی مگر هغه کسان چه ظلم ئی وکړ له دوی ځنی (نو ورسره په توری مجادله کوئ)

تفسیر: یعنی د مشرکانو دین له اساسه غلط دی د کتابیانو دین اصلاً حق او رښتیا ؤ نو له کتابیانو سره د مشرکانو په شان جگړی مه کوئ! چه له بیخه د هغوی خبری باطلی او پری کړئ بلکه په نرمی، متانت خیر غوښتنی، صبر او تحمل سره په ضروری خبرو باندی دوی وپوهوئ! هو! هغه کسان چه د دوی له منځه ښکاره بی انصافی، ظلم، عناد او سرتمبگی (سرکشی) کوی له هغوی سره په مناسب صورت د سختی او تشدد معامله کولی شی او له دی نه وروسته دوی په سزا هم رسولی شی!.

تنبیه: پخوا د قرآن د تلاوت حکم ؤ. په زیاترو وختونو کښی به منکرینو د هغه د اوریدلو ځنی په مباحثه او مناظره شروع کوله نو دا ئی راوښوده چه د مباحثی په وخت کښی د مقابلی دلی د

علمی او دینی حیثیت خیال ضرور ولری! او د مناظری په غوڅ کښی د اخلاقو او صداقت له حده مه وځی! او هر چیری چه غومره صداقت وی پری اعتراف کوئ.

وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ

او ووايئ تاسی چه ایمان راوړی دی مونږ په هغه (قرآن) چه نازل کړی شوی دی مونږ ته او (په هغه کتابونو چه) نازل کړی شوی دی تاسی ته

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه مونږ په عظیم الشان قرآن ایمان راوړی دی په دی مو هم ایمان راوړی دی چه الله تعالی ستاسی د هدایت دپاره حضرت موسیٰ او عیسیٰ او نورو انبیاء علیهم الصلوٰه والسلام ته چه کوم کتابونه او احکام لپږلی دی هغه گرد (تول) حق او رښتیا دی. او د هغو یو حرف هم غلط نه ؤ که څه هم اوس هغه آسمانی کتابونه په خپل هم هغه اصلی صورت او حقیقت ستاسی په لاسونو کښی نه دی پاتی.

وَالْهَذَا وَالْهَٰؤُلَاءِ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۸۳﴾

او الله زمونږ او الله ستاسی یو دی او مونږ خاص الله ته غاړه ایښودونکی (موحدان) یو

تفسیر: یعنی زمونږ او ستاسی اصلی معبود یو دی یوازی دغومره یو فرق په منځ کښی شته چه مونږ یوازی د هم هغه الله تعالیٰ په حکم عمل کوو او تاسی له هغه څخه لری شوی یئ او نورو ته مو هم د الوهیت حقوق او اختیارات ورکړی دی. مثلاً حضرت عزیر یا احبارو او رهبانانو ته. سربیره (علاوه) په دی مونږ د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ومنل او د ده د گردو (تولو) انبیاء او کتابونو تصدیق مو وکړ او په حقه او رښتیا سره ئی منو او د ده د وروستی حکم په مقابل کښی مو غاړه کیښوده او تاسی ځینی ومنل او ځینی مو ونه منل او له وروستی تصدیق څخه بیخی منکر شوئ.

وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ ۖ فَالَّذِينَ آتَيْتَهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ
بِهِ ۖ وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ۖ

او هم داسی (چه نازل کړی وو مونږ په نورو انبیاؤ کتابونه) نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن)، پس هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب (تورات) ایمان راوړی دوی په دی (قرآن) او ځینی له دغو (عربو) هغه څوک دی چه ایمان راوړی په دی

تفسیر: یعنی په دغه قرآن کښی ستاسی د کتابونو کوم یو حکم نشته چه تاسی د هغه په قبولولو کښی تردد لرئ؟ هم هغسی چه پخوانیو انبیاؤ صحیفی او کتابونه په یوه پسی به بل نازلیده هم داسی په نبی آخرالزمان هم دغه لاغواب مقدس کتاب نازل شوی دی نو تاسی د هغه له منلو څخه ولی دومره انکار کوئ؟.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَفَرُونَ ﴿٢٩﴾

او نه منکریری په آیتونو زمونږ مگر کافران

تفسیر: یعنی هغه کتابیان چه د خپلو حقانی کتابونو په مفهوم او مدلول په ښه شان سره پوهیدلی دی، هغوی به دغه قرآن هم ومنی او انصافاً هم ښائی چه وئی منی لکه چه له هغوی ځینی هغه کسان چه منصفان دی هغوی د ده صداقت د زړه له کومی نه یوازی کتابیان بلکه د عربو ځینی خلق هم چه په پخوانیو کتابونو بیخی نه پوهیږی، دغه قرآن هم منی په حقیقت کښی د عظیم الشان قرآن د صداقت دلائل دومره روښانه دی چه له حق پتونکی او نه منونکو خلقو نه پرته (علاوه) بل هیڅوک د ده له صداقت او منلو څخه نشی منکریدی.

وَكَذَّبَتْ ثَمُودُ بِقَبْلِهَا مِنْ كُتُبٍ وَلَا تَخْطُءُ بِمِثْنِكَ إِذْ الْأَرْتَابُ الْمُبِطُونَ ﴿٣٠﴾

او نه وی ته (ای محمده!) چه لوست به تا پخوا له دی قرآن څخه کوم کتاب (له پخوانیو کتابونو نه) او نه به دی لیکه دغه (کتاب) په ښی لاس خپل (او) که چیری وی ته لیکونکی، لوستونکی) نو هلته به خامخا شک کاوه باطلوونکو (خلقو)

تفسیر: د قرآن له نزول څخه پخوا د رسول الله صلی الله علیه وسلم څلویښت کاله په هم دغو مکیانو کښی تیر شول. ټول په دی پوهیږی او خبر دی چه په دغو څلویښتو کلونو کښی محمد

صلی الله علیه وسلم هیخ یو معلم او استاد ته نه دی ناست، نه ئی کوم کتاب لوستی دی او نه ئی په خپل مبارک لاس کښی قلم اخیستی دی. که داسی وی نو امکان ئی درلود (لرلو) چه دغو باطل ویونکو به داسی شبهی او تصور کاوه چه ممکن محمد صلی الله علیه وسلم به ټول پخوانی کتابونه لوستی وی او د هغو له منځه به ئی ځینی یاداشتونه او اقتباسات کړی وی او بیا به ئی هغه ورو ورو په خپل عبارت او سبک سره جوړ کړی وی چه اوس ئی خلقو ته اوړوی که څه هم په هغه تقدیر سره به هم داسی ادعاء غلطه وه ځکه چه هیخ یو لیکونکی او لوستونکی انسان لا څه بلکه که د ټولی دنیا علماء او فضلاء سره راټول شی او د گردو (ټولو) مخلوقاتو قوت په دغه لاره کښی صرف شی خو بیا هم دوی داسی یو بی مثال کتاب نشی جوړولی خو سره د هغه هم دروغجنانو ته د خبرو جوړولو یوه زمینه په لاس ورتله لیکن کله چه د محمد صلی الله علیه وسلم امینتوب له مسلماتو او منل شوو خبرو څخه دی نو د دغی سطحی شبهی بیخ هم وویستل شو خو سره له دی هم ضد کوونکو او معاندینو له خپلو دروغو پلمو (تدبیرونو) او چتی (بیکاره) خبرو خوله ونه ترله لکه چه داسی به ئی ویل ﴿وَقَالُوا سَاطِرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلِئُ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَوَّلًا﴾ جزء ۱۸ د فرقان اوله رکوع) ه آیت

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ

بلکه دغه (قرآن) آیتونه دی ښکاره په سینو د هغو کسانو کښی چه ورکړی شوی دی هغوی ته علم (فهم یعنی مومنان چه یادوی ئی)

تفسیر: یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم له چا څخه لیکل او لوستل نه دی زده کړی بلکه دغه وحی چه په ده نازلیدې تل به بی د لیکلو سینه په سینه جاری پاتی وی او د الله تعالی په فضل به د علماؤ، فضلاؤ، حفاظو او قراؤ په سینو کښی د ده د الفاظو او معانیو حفاظت کیږی. نور آسمانی کتابونه نه یادیدل او دغه کتاب یادیدې او په حفظ سره ساتلی او باقی پاتی دی لیکل پری سربیره او علاوه دی (موضح په لږ توضیح سره)

وَمَا يَجِدُ إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٢٩﴾

او نه منکرېږی په آیتونو زمونږ (هیڅوک) مگر بی انصافان ظالمان

تفسیر: یعنی د بی انصافی علاج به څرنگه وکړی شی که یو سری له خپله ځانه سره داسی غوټه کړی وی چه زه به له سره رښتیا خبره نه منم او د دیرو روښانو او څرگندو (ښکاروو) شیانو څخه به هم انکار کوم (نو د داسی وضعیت علاج نشته).

وَقَالُوا لَا تَنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

او وائی (دغه د مکی کفار) چه ولی نه نازلولی شی په دغه (محمد) معجزی له (طرفه د رب د ده ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه معجزی (خاص) په نزد د الله دی او بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروونکی ښکاره یم (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی دغه خبره زمونږ په واک (اختیار) او قبضه کېږي نه ده چه کومه معجزه چه تاسی ئی غواړئ زه هغه معجزه تاسی ته دروښیم او نه د کوم نبی تصدیق په دی خبرو څه ارتباط لری. زما کار او وظیفه دا ده چه د بدی د بدو نتائجو څخه تاسی خبر کړم او په ښکاره او صافو الفاظو کېږي تاسی ته د خیر او شر گردی (تولی) لاری دروښیم که حق تعالی زما د تصدیق له پاره څه معجزی هم تاسی ته ښیي اختیار لری.

أَوَلَمْ يَفْقَهُمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَرْحَمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

آیا نه دی کافی دوی ته (له جهته د معجزی دا چه) بیشکه مونږ نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن) چه تل لوستل کیږی په دوی باندی بیشکه چه په دی (کتاب باقی الی الابد) کېږي خامخا رحمت مهربانی او ذکر، پند دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی آیا دغه معجزه نه ده کافی؟ له دغه کتاب نه چه تاسی ته ئی د شپي او ورځی لولی او اوروی بله معجزه به څه وی؟ آیا نه گورئ چه د دی کتاب منونکو او تابعانو څرنگه عقل او پوهه پیدا کړی ده؟ او څنگه د الله تعالی له رحمته مستفید شوی دی.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ يَنِي وَيَيْتَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

ووايه (ای محمده دوی ته) کافی دی الله په منع زما او په منع ستاسی کینی شاهد (په صدق زما او تکذیب ستاسی) چه ورمعلوم دی هر هغه شی چه په آسمانونو کینی دی او (هر هغه شی چه) په ځمکه کینی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ځمکه او د ده تر آسمان لاندی زه ښکاره او په څرگند ډول (طریقه) د رسالت دعوی کوم چه هغه ئی اوری او گوری بیا ورځ په ورځ ماته او زما نورو ملگرو ته ترقی او پرمخ تگ راپه برخه کوی او تعداد او شمیر مو را زیاتوی او پرله پسې ډول (طریقه) زما د دغی دعوی عملی تصدیق کوی. زما په ژبه زما په لاسونو د قدرت داسی خارق العاده معجزی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغو د مثل او نظیر له وړاندی کولو څخه ټول پیریان او انسانان عاجز دی. آیا زما د صداقت لپاره د الله تعالیٰ دغه شهادت کافی نه دی؟

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۵۲﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په باطل او کافران شوی دی په الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چه کفر ئی په ایمان بدل کړی دی)

تفسیر: د انسان لویه بدبختی او زیان دا دی چه دروغ خبره که څه هم وړه او په ښکاره ډول (طریقه) باطله هم وی ژر منی او رښتیا خبره که څه هم صافه او ښکاره او واضحه هم وی نه ئی منی او تری انکار کوی.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۵۳﴾

او بیرته (تلوار) کوی (دغه کفار) په تا په راتلو د عذاب او که نه وی (هغه) نیټه ټاکلی (مقرر) شوی (له پاره د عذاب) نو خامخا راغلی به وو دغو (ژر غوښتونکو) ته عذاب (سم د لاسه) او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر (د راتگ په وخت ئی)

تفسیر: یعنی منکران وائی که مونږ په ناحقه او باطله یو نو په مونږ باندی ولی په هم دی دنیا کښی آفت او بلا نه نازلیدوی ؟ نو د دوی د دغی غوښتنی ځواب داسی ورکړ شو چه که نه وی هغه نښته تاکلی (مقرر) شوی نو خامخا به راغلی ؤ دغو ژر غوښتونکو ته عذاب سم د لاسه او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر د راتگ په وخت نی یعنی هر شی په خپل تاکلی (مقرر) وخت کښی راتلونکی دی. مه وارخطا کیږئ تاسی هر ورو (خامخا) په هم هغه مطلوبه بلا او آفت اخته کیدونکی یی. حضرت شاه صاحب لیکي «د دغه امت عذاب هم دغه ؤ چه د مسلمانانو په لاس قتل او قید شول لکه د مکی معظمی په فتح کښی کرد (تول) مکیان بی خبره وو چه محمدی لښکر په دوی ورغی».

يَسْتَعِزُّونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٢٩﴾
يَوْمَ يُغَشَّاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ
وَيَقُولُ دُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٠﴾

بیره (تلوار) کوی کفار په تا په (راتلو) د عذاب (په دنیا کښی) حال دا چه بیشکه دوزخ خامخا احاطه کوونکی دی په کافرانو (یاده کړه ای محمده! هغه) ورغ چه لاندی به کړی دوی عذاب له پاسه (د سرونو) د دوی او له لاندی د پښو د دوی نه او ویه وائی دوی ته (الله د پریستو په ژبه) وڅکئ تاسی (خوند د سزا) د هغه (عمل) چه وی تاسی چه کاوه به مو (په دنیا کښی)

تفسیر: دلته به له عذاب څخه ښائی د آخرت عذاب مراد وی لکه چه له ځواب څخه نی معلومیږی یعنی دوی د آخرت عذاب چتی (بیکاره) غواری، دوی خو هم دا اوس په هم هغه عذاب کښی پراته دی. دغه کفر شرک او عصیان که دوزخ نه دی نو څه شی دی؟ چه دوی نی له هری خوا چار چاپیر نیولی او احاطه کړی نی دی. له مرگه وروسته د دغو گردو (تولو) خبرو حقایق دوی ته د سر په سترگو ورښکاره کیږی او دوی به گوری چه په څه شان به دوی د دوزخ په اور کښی سوځی؟ په تیره بیا څه وخت چه د دوی هم دغه اعمال د جهنم د اور مار او لرم په شان متمثل کیږی او دوی عذابوی.

دا به الله تعالی وائی یا به هم هغه عذاب وائی لکه چه د زکوٰۃ نه ورکوونکی په باب په حدیث کښی راغلی دی چه د هغه مال به مار گرځاوه شی او د ده په غاړه کښی به لکه غاړکی لویږی او دی به له ستونی څخه نیسی او څیروی به نی او داسی به ورته وائی چه زه ستا مال یم او زه

يُعْبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٩﴾
 كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٦٠﴾

ای بندگانو زما هغو چه ایمان ئی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو!) بیشکه
 ءمکه زما ارته ده (نو د ویری له ءای نه د امن ءای ته هجرت وکړئ!) پس
 خاص ما لره عبادت کوئ تاسی (په هر هغه ءای کښی چه مامون اوسی!)
 دغه د مکی معظمی کفار که تاسی ربروی (تکلیفوی) او خپه کوی نو د الله
 تعالیٰ ءمکه خو تنگه نه ده بل چیری لار شی او هلته د الله تعالیٰ په عبادت
 مشغول شی! هر یو نفس (ژوندی) ءکوونکی د مرگ دی (یعنی خامخا
 مری) بیا (خاص) مونږ ته (په بعث بعد الموت سره) راوستل کیږی (د جزاء
 له پاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه کفارو په مکه معظمه کښی ډیر زور او قوت د
 مسلمانانو په خلاف پیدا کړ نو مسلمانانو ته حکم وشو چه هجرت وکړئ! لکه چه د مسلمانانو
 اتیا یا دری اتیا کورنی حبشی ته لاری، د همغه په نسبت دلته وائی چه دغه د غو ورغو ژوندون
 هر چیرته چه ممکن وی هم هغلته ئی تیر کړئ بیا وروسته له هغه گرد (تول) سره یو ءای
 کیدونکی یی! او ماته راتلونکی یی! په دغه سره مهاجرینو ته تسلی ورکړی شوه غو په دوی د
 حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مفارقت (جدائی) او د وطن لری والی آسان شی او
 د ډیرو زیاتو تکلیفونو او زحمتونو احساس ونه کړی.» گواکی دغه ئی ور وښودل چه وطن،
 اقارب، خپل، خپلوان، دوستان، یاران لوی، واړه او نور نن یا سبا هر ورو (خامخا) له تاسی
 ءنی جلا (جدا) کیدونکی دی فرض ئی کړئ که نن مو له مکی معظمی څخه هجرت ونه کړ نو
 یوه ورغ خو خامخا له دغی دنیا څخه هجرت کوونکی یی مگر هغه تلل به بی اختیاره وی. د
 بندگی او عبادت مفهوم دا دی چه په خپله خوښه او اختیار سره له هغو شیانو څخه ءان وساتئ
 چه د حقیقی معبود د عبادت په لیار کښی مزاحم کیږی او خلل پیدا کوی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرَ الْعَمِلِينَ ﴿٦١﴾

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

او هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) خامخا غای به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته له جنته په جگو (اوچتو) مانپو کښی چه بهیږی لاندی له (ونو او مانپو د) هغو ویالی (خلور) حال دا چه تل به اوسیږی په دغو (مانپو کښی) ښه دی اجر د دغو عمل کوونکو (دا جنت) هغه (عاملان) چه صبر ئی کړی (په طاعت او مصیبت او له معصیت نه) او (خاص) په رب خپل توکل کوی

تفسیر: یعنی هر څوک چه له صبر او استقلال سره سره د ایمان او اسلام په لاره ټینګ ثابت او قایم وی او په پاک الله اعتماد او توکل وکړی او خپل کور او کهول پریږدی او له خپل وطن څخه ووځی نو دوی ته به د دغه وطن په بدل هغه بل وطن ور په برخه کیږی او د دی غای له کورونو څخه به ښه کورونه ورته ورکړل شی.

وَكَايُنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۗ وَاللَّهُ يَرْزُقُهَا إِيَّاهُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

او ډیر دی له خوځیدونکو (ذیروحو په ځمکه) چه نه پورته کوی دوی رزق خپل (له وجی د ضعف) الله رزق رسوی هغوی ته او تاسی ته هم او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه پوه دی (په ټولو احوالو)

تفسیر: په دغه سره ئی د روزی له پلوه اطمینان او داد راکړ چه د زیاترو ساکینانو (جاندارو) په غایونو کښی د بلی ورځی خوراک او روزی نه وی، په نوی ورځی کښی نوی روزی ورسیږی (موضح) بیا نو هغه الله تعالیٰ چه ساکینانو (جاندارو) ته رزق، روزی رسوی آیا خپلو وفادارو عاشقانو او خاصو بندګانو ته به ئی نه رسوی؟ ښه وپوهیږئ چه حقیقی رزاق خو هم هغه دی چه د مگردو (ټولو) خبری اوری د دوی د زړونو په اخلاص پوهیږی د هر یوه ظاهر و باطن ده ته څرګند او ښکاره دی، د هیچا زیار (محنت) او خواری د ده په دربار کښی بی غایه نه پاتی کیږی، هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لیاره کښی خپل وطن پریږدی او محض الله وتلی وی د دوی دغه هجرت له سره نه ضایع کیږی دوی دی د معیشت د وسائلو او د سامان د وړلو چه له خپله ځانه سره ئی یوسی هیڅ فکر ونه کړی څومره ساکینان (جاندار) دی چه د دوی رزق روزی د دوی په شاګانو نه دی بار او له خپلی روزی سره هر چیری نه مگرځی خو حقیقی رازق دوی ته

هره ورخ رزق او روزی رسوی.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَنَحَرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَلَّى يُؤْفَكُونَ ﴿۹۱﴾

او قسم دی که سوال وکری ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا پیدا کړی دی آسمانونه او ځمکه؟ او مسخر کړی (په کار نی اچولی) دی لمر او سپوږمی نو خامخا وائی هر ورو (خامخا) (د مکی کفار چه) الله (پیدا کړی دی له دغه اقراره سره سره) پس څرنګه دوی ګرځولی شی (له توحید څخه)

تفسیر: یعنی تاسی ګرد (تول) پوهیږئ چه د رزق او روزی تول آسمانی او ځمکنی اسباب الله پیدا کړی دی نو بیا ولی پری اعتماد او اطمینان نه کوئ؟ چه هم هغه به نی دررسوی مګر په هم هغه میچ او اندازه چه د الله تعالی اراده وی نه هغومره چه تاسی نی غواړئ دغه نی په راتلونکی آیت کښی راښولی دی (موضح)

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ
اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۹۲﴾

الله پراخوی رزق دپاره د هر هغه چا چه اراده وکړی (د پراخی نی) له بندګانو خپلو څخه او تنګوی نی په ده (که اراده وکړی د تنګی نی) بیشکه چه الله په هر شی ښه عالم دی

تفسیر: یعنی په میچ او اندازه کوی نی داسی نه چه بیخی نی نه ورکوی بیشکه چه الله تعالی په هر شی باندی ښه عالم دی یعنی په دی باندی یوازی هم دی عالم او خبر دی چه چاته نی ورکړی؟ او غومره نی ورکړی؟

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَمَّا يَأْتِيهِ الْأَرْضُ

مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۝

او بيا قسم دی چه که سوال و کړی ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا نازلی کړی دی (له طرفه) د آسمان (خڅه اوبه پس ژوندی کړی ئی ده په دی اوبو سره ځمکه پس له مرگه (او وچوالی) د دی نو خامخا وائی دوی هرومرو (خامخا) چه الله (نازلی کړی دی! نو له دغه اقرار سره سره ولی شریک ورته پیدا کوی) ووايه (ای محمده!) توله ثناء الله ته ده بلکه زیاتری د دوی نه لری عقل (ځکه د دوی اقوال تناقض لری)

تفسیر: یعنی باران هم په هر چا او هر ځای یو برابر نه اوری هم داسی د حال او احوال په بدلولو کښی هم دومره ځنډ (ایسارتیا) او دلیل نه پېښیږی یا کله الله په لږ وخت کښی خوار او غریب غنی او شتمن گرځوی.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝

او نه دی دغه ژوندون (لږ خسیس د) دنیا مگر عبث او لوبی دی او بیشکه چه دار، آخرت خامخا هم هغه دی واقعی حیات (او ژوندون) که چیری وی دوی چه پوهیدلی. (نو نه به ئی غوره کوله دنیا په آخرت)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه د دی دنیا په څو ورځنی ژوندون کښی زیاتره د آخرت په فکر کښی اوسی ځکه چه اصلی او دائمی ژوندون هم هغه دی. نه ښائی چه څوک د دنیا په لوبو او تماشو کښی دوب او د آخرت له فکر او یاد خڅه بیخی غافل شی. بلکه د دی دنیا په ژوندون کښی ښائی د هغی دنیا دپاره تیاری وکړی او د عقبی د سفر دپاره ځان ته څوړی او توبه برابره کړی.

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا
نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ۝ لِيَكْفُرُوا بِمَا

اَتَيْنَهُمْ وَلِيَّتَمَتَّعُوا فَنَافَسُوهُ يَوْمَ يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

پس هر کله چه سپاره (سواره) شی دوی په بیرى (یا جهاز) کښى نو بولى دوى (هلته یوازى) الله په داسى حال کښى چه خالص کوونکى وى دوى دغه (الله) ته دین (اعتقاد) خپل پس هر کله چه نجات ورکړى (الله) دوى ته وچى ته ناخاپه دوى بیا شریکان نیسی له الله سره (لکه پخوا) دپاره د دى چه کافران منکران شی دوى په هغه نعمت چه ورکړى ؤ مونږ دوى ته او چه گټه (فائده) واخلى دوى (په عبادت د بتانو) پس ژر به پوه شی دوى (په عاقبت د کار خپل)

تفسیر: یعنى لازم خو داسى ؤ چه انسان په دنیوى عیش او عشرت کښى په دى اندازه اخته او مشغول نشى چه د الله تعالى او د عقبى له یاده بیخی غافل شی. لیکن د خلقو دا عادت دى هر کله چه د دوى جهاز یا بیرى طوفانى شی نو په دیر اخلاص او پوره عقیدى سره پاک الله یادوى بیا څه وخت چه هغه آفت او مصیبت د دوى څخه لری شی او صحیح او سلامت په وچه کښى قدم کیږدى نو د الله تعالى هغه گرد (تول) انعامونه او احسانونه هیروى، بیا د هم هغو باطلو معبودانو په عبادت او صفت لگیا کیږى گواکى مطلب دا شو چه د الله تعالى د نعمتونو ناشکرى او کفران کوى. او په دنیوى خونړونو او چرچو کښى مشغولېږى خیر ښه دى دوى دى څو ورځى نور هم د خپل زړه دغه هوسونه او ارمانونه وباسى، هغه وخت دیر نژدى دى چه دوى ته دغه خبره روښانه او څرگنده (ښکاره) شی چه د دغه بغاوت شرارت، احسان هیروى د نعمت کفران او د نورو گناهونو نتایج به څرنگه وى؟

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا مِّنَ النَّاسِ مِنْ حَوْلِهِمْ

أَقْبَالِ الْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَنِعْمَةَ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٢٢﴾

آيا نه وینی (نه پوهیږى) چه بیشکه مونږ مگرغولى مو دى (دا ښار د دوى مکه) حرم امن ورکوونکى (له آفتونو نه) حال دا چه چور کیږى (تښتولى کیږى) نور خلق له چاپېره د دوى آيا پس په باطلو معبودانو ایمان راوړى دوى او په نعمت د الله (چه حرم کښى اوسیدل او امن دى) کافران کیږى.

تفسیر: د مکى معظمى خلق د بیت الله په برکت د دښمنانو د تیرى او ضرر څخه محفوظ ؤ. حال دا چه نور د عربستان په گردو (تولو) غایونو کښى د فتنى، فساد، جدال، قتال، جنگ او

جنجال بازارونه تاوده وو نو دوی د باطلو معبودانو په دروغو احسان منی. مگر د پاک الله دغه واضح او ښکاره احسان نه منی.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ
لَمَّا جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چه له ځانه وتړی په الله دروغ (چه بی حجه ورته شریک نیسی) یا تکذیب وکړی د حق (رسول او قرآن) کله چه راشی هغه ده ته (بلکه له ده نه ډیر ظالم نشته) آیا نشته «بلکه شته» په دوزخ کښی ځای د هستوګنی له پاره د کافرانو

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) ځنی لوی ظلم او ناانصافی دا ده چه بل کوم مخلوق د دی لوی خالق شریک وگرځول شی، یا پاک الله ته د داسی خبرو نسبت وکړی شی چه د الوهیت له شان او عظمت سره ور (مستحق) او لایق نه وی. یا د هغو انبیاء په تکذیب او دروغجنولو لاس پوری کړی چه د رب العزت له جانبه ئی دیانت او صداقت راوړی وی آیا دغو ظالمانو ته نه ده معلومه چه د منکرانو د هستوګنی ځای دوزخ دی چه په داسی بیباکی او بیحیائی سره د عقل او انصاف په مری چاره کاوی.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

او هر څه هغه کسان چه کوښښ کوی تل په (دین د) مونږ کښی خامخا وبه ښیو هرومرو (خامخا) دوی ته لاری خپلی (چه مونږ ته پری راځی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه یوازی د الله تعالیٰ لپاره محنتونه کوی او ربرونه (تکلیفونه) ګالی (برداشت کوی) او په راز راز (قسم قسم) مجاهداتو کښی مشغول او لګیا وی الله تعالیٰ دوی ته د بصیرت یوه خاصه رڼا (رنرا) او نور ور په برخه کوی او د خپل قرب او رضاء یا د جنت او د لقاء لیاری ورښی، څومره چه دوی په ریاضتونو او مجاهداتو کښی ترقی او پرمخ تګ کوی هغومره د دوی د معرفت او انکشاف درجه هم لوړیږی او په داسی خبرو پوهیږی چه بل څوک د هغه له سره احساس نشی کولی.

وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩﴾

او بیشکه الله خامخا له نیکوکارانو سره دی (په مرسته (مدد) کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حمایت او مرسته (مدد) د نیکی کوونکو سره دی.
تمت سورة العنکبوت بفضل الله تعالیٰ فله الحمد والمنة

«سورة الروم مکیة الا آية (۱۷) فمدنیة وهی ستون آية وست رکوعات رقمها (۳۰) تسلسلها (۸۴) نزلت بعد سورة الانشقاق - »

د الروم سورت مکی دی پرته (علاوه) د (۱۷) آیت چه مدنی دی (۶۰) آیتونه او (۶) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۰) او په نزول کښی (۸۴) سورت دی. وروسته د «الانشقاق له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَغْلُوبَ ۝ غَلِبَتِ الرُّومُ ۝ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ

مغلوب کړی شو (اهل د) روم په متصله (نژدی) ځمکه کښی (ځمکی د عربو ته)

تفسیر: له «ادنی الارض» لگیدلی ځمکه یا رانژدی ځمکی څخه مراد د «اذرعات» او «بصری» په منځ کښی سیمه ده چه د شام په سرحد د حجاز سره نښتی او معظمی مکی ته نژدی پرته ده. یا به تری فلسطين مراد وی چه د رومیانو ملک نژدی ؤ یا به د «ابن عمر جزیره» مراد وی چه «فارس» ته ډیره نژدی پرته ده. ابن حجر د رومینی قول تصحیح کړی ده. والله اعلم

وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيَغْلِبُونَ ۝ فِي بَضْعِ سِنِينَ ۝ ط

او دغه (روميان) وروسته له دغه مغلوبیت د دوی ژر به بیا غالب شی (په

پارسیانو) په خو کلونو کښی

تفسیر: یعنی د نهو کلونو په منځ کښی به رومیان غالب شی ځکه چه په لغت او حدیث کښی د «بضع» اطلاق له دریو ځنی تر نهو پوری شوی دی. په دغو آیتونو کښی عظیم الشان قرآن یو عجیب او غریب پخوا ویل پیشگوئی کړی ده چه د ده په صداقت یو لوی دلیل دی. واقعہ داسی ده د دغی زمانی دوه لوی سلطنتونه «فارس» او «روم» له ډیرو کلونو را په دیخوا په خپلو منځونو کښی سره په جنگ اخته وو له «۶۰۲» عیسوی کال څخه د «۶۱۴» عیسوی کال تر آخره پوری د دوی د حریفانه جنگونو سلسله جاری وه لکه چه د «انسائیکلو پیډیا بریتانیکا (د برتانیی دایرة المعارف) د تصریحاتو څخه ښکاره ده په (۵۷۰) عیسوی کال کښی د محمد رسول الله شریف ولادت واقع او څلویښت کاله وروسته په سنه (۶۱۰) عیسوی کښی په نبوت مبعوث شو. مکیانو ته د روم او د فارس د جنگونو په متعلق خبرونه او اطلاعات رسیدل. په دغه وخت کښی د نبی کریم د نبوت دعوی او اسلامی تحریک د دغو خلقو په زړونو کښی د جنگی خبرونو سره یوه خاصه علاقه پیدا کړی وه. د فارس مجوسی آتش پرستانو د مکی معظمی له بت پرستانو سره یوه ځان ته علاقه او ارتباط درلود (لرلو) او هغوی به ئی د مذهب له مخی خپل بلل او د روم نصرانیانو به د اهل الکتب توب له امله (وجی) د مسلمانانو دینی وروڼه یا لږ تر لږه د هغو د نژدی دوستانو په منزله گڼل کیدل کله چه به د فارسیانو د غلبی خبر راورسید نو د مکی معظمی مشرکانو به خوشالی کوله او په هغه سره به ئی د مسلمانانو په مقابل کښی په خپله غلبه او بری باندی فال نیوه او په خپلو زړونو کښی به ئی د ډیرو شو توقعاتو امیدونه ترل مسلمانانو ته به هم بالطبع صدمه رسیده چه ولی عیسائی اهل کتاب د آتش پرستو مجوسانو په مقابل کښی مغلوب شول؟ چه مونږ دلته د دغو مشرکانو د طعنو او پیغورونو مورد گرځیدلی یو بالآخر په سنه (۶۱۴) عیسوی کال څخه وروسته چه د نبوی له ولادت څخه په قمری حساب نژدی (۴۵) کاله او د نبوی بعثت څخه (۵) کاله تیر شوی وو، د خسرو پرویز (ثانی کیخسرو) په عهد کښی فارسیانو رومیانو ته ډیره سخته او مهلکه ماتی ورکړه شام مصر او وړوکی ایشیا او نور ډیر ممالک د روم د قیصر (هرقل) له لاسه ووتل او په خپله دی د فارس د لښکرو له لاسه په (قسطنطنیه) کښی کلابند او محصور شو، د رومیانو دارالسلطنت تر خطری او تهدید لاندی راغی ډیر لوی لوی اسقفان او پادریان قید یا ووژل شول. له بیت المقدس ځنی د عیسائیانو ډیر لوی او مقدس صلیب د ایرانی فاتحانو په لاس کښی ولوید د روم د قیصر اقتدار بیخی له منځه لاړ ظاهرأ هیڅ یو داسی وسایل او وسائط په نظر نه رااتل چه د هغه په اثر به بیا رومیان په خپلو پښو دریدل او د فارسیانو د دغه بری او تسلط څخه به ئی خپل ځانونه بیج کول چه د دغو حالاتو او اوضاعو د لیدلو ځنی به د مکی معظمی مشرکان ډیر خوښ او خوشالیدل او مسلمانان به ئی ځورول او د دی بری په اساس به ئی نوری خبری هم په خپلو زړونو کښی برابرولی. تر دی پوری چه ځینو له مشرکینو څخه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه ته وویل چه

«نن زمونږ ايراني وروڼو ستاسي رومي وروڼو ته ماتي ورکړه او محوه ئي کرل سبا به مونږ تاسي ته هم داسي ماتي درکړو او له منځه په مو لري کړو» په دغه وخت کښي عظيم الشان قرآن د ظاهري اسبابو د سلسلي څخه بيخي مخالف داسي يو عام اعلان وکړ چه «بیشکه نن ورځ روميان د فارسيانو له لاسه مغلوب شوي دي، ليکن د نهو کلونو په موده کښي به بيا روميان په فارسيانو غالب، منصور او بريالي (کامياب) کيږي» د دغو پخوا ويلو په اساس حضرت ابوبکر صديق رضي الله تعالى عنه له ځينو مشرکينو سره شرط وتره تر دغه وخته پوري داسي شرط ترل نه و حرام شوي که «تر دومره کلونو پوري روميان بريالي (کامياب) نشول نو زه به سل اوشان تاسي ته درکړم که نه تاسي به هم دومره اوشان ماته راکوئ!» په ابتدا کښي حضرت ابوبکر له خپلي رائي سره سم د (بضع سنين) ميعاد لږ څه ټاکلي (مقرر کړي) ؤ، بيا ئي د نبي کریم صلي الله عليه وسلم په ارشاد (بضع) په لغوي مدلول يعني په نهو کلونو معاهده وترله. دلته د روم هرقل د خپل له لاسه تللي اقتدار او وقار د اعادي په نسبت ترتيبات ونيول او په اقداماتو ئي لاس پوري کړ او داسي نذر ئي پر خپل ځان ومانه «که الله تعالى ماته پر پارس بري راکړ نو له «حمص» څخه به پياده «تر ايليا» يعني بيت المقدس پوري لار شم.» د الله تعالى شان او قدرت ته وگورئ چه د قرآن له دغو پخوا ويلو سر سم برابر د نهو کلونو په موده کښي يعني له هجرت څخه يو کال وروسته عيناً د بدر په ورځ کښي څه وخت چه مسلمانانو ته د پاک الله په فضل پر مشرکانو ښکاره فتح او بري حاصل شو او په خوشالي او خوښي کښي وو، د دغه خبر له اوريدلو څخه لا خوښ او خوشاله شول چه د روم کتابيانو ته هم الله تعالى پر پارسي مجوسيانو بري او فتح ورکړه. په دغه ضمن کښي د مکي شريفی مشرکين لا سپک او ذليل شول د عظيم الشان قرآن د دغه محير العقول پخوا ويلو د صداقت له مخي ډير کسان په اسلام مشرف شول او حضرت ابوبکر صديق خپل هغه سل اوشان د مکي د مشرکانو څخه واخيستل چه د رسول الله له ارشاد سره سم خيرات کرل شول. قلله الحمد على نعمائه الظاهرة وآلائه الباهرة.

بَلِّغِ الْأَمْرَ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ ط

خاص الله ته دي حکم امر پخوا (له دي نه چه پارس په روم باندی بری ومومی) او وروسته (له دي نه چه روم پر پارس باندی غلبه ومومی او امر ئي تل نافذ دی)

تفسير: یعنی رومي د پارسيانو غالبول او د روميانو مغلوبول او بيا دغه اوضاع په بل مخ اړول دغه گردد (تول) بلکه نور تول امور د الله تعالى په قبضه او اختيار کښي دي او يوازي په هم دغومره خبري سره د کوم قوم د مقبوليت او مردوديت فيصله نشي کيدی ﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نَزَّلْنَا فِيهَا بَيِّنَاتٍ لِّلنَّاسِ﴾

وَيَوْمَئِذٍ يَقَرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۝۴۰ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ
مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝۴۱

او په دغه ورځ (د غلبې د روم په پارس) خوشاله به شی مؤمنان په نصرت د الله (له کتابیانو سره په مجوسیانو) مرسته (مدد) کوی (الله) له هر هغه چا سره چه اراده وکړی د نصرت ئی او هم دی دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) دیر رحم والا

تفسیر: یو خو په دغه ورځ د فتح په خوښی برسیره هغوی ته دغه خوښی هم حاصله شوه چه رومی کتابیان چه نسبتاً مسلمانانو ته نژدی وو په پارسی مجوسیانو غالب شول او د قرآن د دغو پخوا ویلو په صداقت باندی گرد (تول) سره وپوهیدل او د سر په سترگو ئی ولیدل. او د مکې شریفی کفارو ته هر راز (قسم) ذلت ور په برخه شو. نو د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وکړی چه مغلوب ئی وگرځوی نو هیڅوک ئی مخه نشی نیولی او پر هر چا چه د مهربانی اراده وکړی نو ئی بی له هیڅ مزاحمت او ممانعت ضرور غالب گرځوی.

وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝۴۱

وعدہ کړی ده الله (وعدہ کول) خلاف نه کوی الله له وعدی خپلی ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په دی چه د الله په وعدہ کښی خلاف نشته)

تفسیر: یعنی زیاتره خلق نه پوهیږی چه په غالبولو او مغلوبولو کښی د الله تعالی څه څه حکمتونه شته او کله چه دی د قدرت کوم کار کول غواړی نو د هغه له مخه گرد (تول) ظاهری موانع او عوایق لری کیږی نو ځکه زیاتری ظاهری لیدونکی خلق بی له ظاهری اسبابو په الله تعالی اعتماد نه لری او د یو چا د عارضی بری او غلبی له لیدلو څخه داسی گڼی چه د الله تعالی په دربار کښی به هم هغه مقبول وی.

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ۝۴۲

(بلکه) پوهیږي په ښکاره سطحی شيانو له دغه ژوندون لږ «خسيس» د دنيا څخه حال دا چه دوی له آخرت نه (چه مقصود له ودانی د دی دنيا دی) هم دوی غافلان دی.

تفسیر: یعنی دغه خلق د دنیوی ژوندون په ظاهری سطح باندی پوهیږي د دی دنيا آرام، خایست، سینگار، خوړل، څښل، اغوستل، یوی کول، کرل، ریل، گتی کول، په خوندو او مزو سره ژوندون او ښی شپي ورځی تیږول د دوی د پوهی او تحقیق انتهائی ځای او پړاو دی او له دی نه له سره نه دی خبر چه پر دغه فانی ژوندون پوری د بل یو باقی ژوندون سلسله هم تړلی ده چه کله انسان هلته ورورسیدي نو د دغه ژوندون ښه او بد نتایج او ثمری ور د مخه کیږي او دغه خبره ضروری نه ده کوم سړی چه په دغه دنيا کښی خوښ او خوشاله اوسیدي هلته دی هم خوښ او خوشال وی. آخر د آخرت معامله خو لری ده هم دلته وگورئ چه یو شخص یا یو قوم کله کله په دنيا کښی لوړ (اوچت) مقام ته رسیدي لیکن د هغه آخری انجام او خاتمه پرته (علاوه) له ذلت او ناکامی څخه بل شی نه وی.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ط

آیا فکر نه کوی دوی په نفسونو خپلو کښی (چه عالم صغیر دی) چه نه دی پیدا کړی الله دغه اسمانونه او ځمکه او هر هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی مگر په حقه سره او په نیتی تاکلی (مقرر کړی) شوی

تفسیر: یعنی د دنيا دغه زبردست انتظام خوشی چتی (فضول) او بیکاره نه دی دغه پیدایښت ضرور څه مقصود او غرض لری چه هغه به په آخرت کښی څرگندیږي (ښکاره کیږي). هو که دغه سلسله تل تر تله هم داسی چلیدی نو بیا به یوه خبره وی، لیکن د دی دنيا په تغیراتو او احوالو کښی له فکر او غور کولو څخه دغه راڅرگندیږي چه دغه دنيا هم ضرور یو حد او انتها لری لهدا په یوی تاکلی (مقرر کړی) وعدی به دغه دنيا فنا کیږي او یوه بله دنيا به د دی دنيا د نتیجی په شان منځ ته راشی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكَفِرُونَ ٥٨٤

او بیشکه چه دیر له خلقو (کفارو) په ملاقات د رب خپل (په قیامت کښی)
خامخا منکران دی

تفسیر: دوی داسی گنې چې له سره الله تعالی ته ورنگ نشته او نه به الله تعالی له مونږ څخه څه حساب او کتاب اخلي او نه به څه سوال او ځواب راڅخه کوی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ
وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ٩

آیا نه گرځی دغه کفار په ځمکه کښی پس ودی موری دا چه څرنگه وه
آخره خاتمه د هغو (کسانو) چه تیر شوی دی پخوا له دوی نه، چه وو هغه
پخوانی ملتونه دیر سخت له دغو کفارو له جهته د قوت او څیروله به دوی
ځمکه (د اوبو، معادنو، کښتونو (فصلونو) او نورو دپاره) او ودانه کړی وه
(کفارو پخوانیو) دغه ځمکه دیره له هغی ځمکی نه چه ودانه کړی ده (د
مکی کفارو) دغه (ځمکه) او راغلی وو دوی ته رسولان د دوی په ښکاره ؤ
دلایلو (د قدرت او معجزو) او نه ؤ الله چه ظلم وکړی په دوی باندی ولیکن
وو دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه (د انبیاء په تکذیب سره)

تفسیر: یعنی دیر زورور زورور قومونه مثلاً عاد او ثمود چه پخپل کښت (فصل) او کر او زیار
(محنت) او زحمت ئی د ځمکی مخ دیر ښه ودان، سمسور او تک شین کړی ؤ، او پکښی ئی
کاریزونه، ویالی، کوهی کانونه (درنگونه) او نور ایستلی وو او د دغو منکړینو په نسبت د دیر
عظمت، قوت او شوکت خاوندان وو. او تهذیب او تمدن ته ئی زیاته تقویه او ترقی ورکړی وه او
دیر اوږده عمرونه به ئی کول او د ځمکی مخ ئی له دوی نه زیات ودان کړی ؤ بالاخر هغوی نن
ورځ چیری دی ؟ کله چه د الله تعالی رسولان له ښکاره ؤ معجزاتو او روښانو احکامو سره راغلل
او دوی د هغوی تکذیب وکړ. نو آیا تاسو ونه لیدل او وا مو نه وریدل چه د هغوی عاقبت او
آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ او په څه شان سره تباه او هلاک وگرځیدل ؟ د دوی ویجاړی مینی
کندوالی اوس هم هر سیاح او مسافر او د هغو له شاؤ خواؤ څخه هر تیریدونکی لیدلی او تری

پند او عبرت اخيستی شی نو آیا دغه بی فکران له دی نه غه پند او عبرت نه اخلی؟ ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ﴾ او نه ؤ الله چه ظلم وکړی په دوی ولیکن ؤ دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه په تکذیب د انبیاء سره) د الله تعالیٰ په دربار کښی خو د ظلم امکان له سره نشته هو! دغه خلق پخپلو لاسونو خپل بیخ په تبر سره وهی او د داسی اعمالو او افعالو مرتکب کیږی چه د هغوی نتیجه پرته (علاوه) له تباهی او بربادی بل کوم شی نه دی. نو په دغه تقدیر سره دوی پر خپلو مخانونو پخپله ظلم کوی. که نه د الله تعالیٰ د عدل او رحم کیفیت خو داسی دی چه بی د رسولانو له لیلو او بی له پوره پوهولو او هوښیارولو هیڅ څوک نه نیسی.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ اسَاءُوا السُّوْاۤى اَنْ كَذَّبُوْا بَاٰیٰتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا بِهَا يَسْتَهْزِءُوْنَ^ع

بیا وه آخره خاتمه د هغو کسانو چه بد ئی کړی ؤ ډیر بد (غای چه جهنم دی) په دی سبب چه تکذیب کړی دی دوی د آیتونو د الله او وو دوی (په دنیا کښی چه) په دغو آیتونو به ئی مسخری کولی

تفسیر: دغه نتیجه خو ئی په دنیا کښی لیدلی وه لیکن د تکذیب او استهزاء هغه سزا چه دوی ته وروسته له دی نه په آخرت کښی رسیدونکی ده هغه خو بیله ده. موجوده ؤ اقوامو ته لازم دی چه د تیرو اقوامو له احوالو څخه پند او عبرت واخلي. ځکه هر یوه قوم چه پر کوم بد کار سزا موندلی وه بل ته په هم هغه بد کار باندی هم هغسی سزا ورکول کیږی د ټولو اقوامو فناء هم لکه د هم دغه یوه قوم فناء وکنئ! او د گردو (ټولو) سزا هم لکه هم هغه سزا قیاس کړئ!.

اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ^{١١} وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ^{١٢} وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شَفَعُوْا وَكَانُوْا بِشُرَكَائِهِمْ كٰفِرِيْنَ^{١٣}

الله اول ځلی پیدا کوی خلق (انسان له نطفی) بیا اعاده کوی هغه بیا به خاص هم دغه (الله) ته بیول کیږئ تاسی (د مجازاتو له پاره) او په هغه ورځ چه قائم شی قیامت ناامیده (زړه ماتئ) به شی گنهکاران (مشرکان). او نه به

وی دوی ته له شریکانو د دوی څخه کوم شفاعت کوونکی او شی به دوی له شریکانو خپلو (پس له ناامیدی) بیزاره منکران.

تفسیر: یعنی هغه شیان چه د الله تعالی شریکان مگرځوئ کله چه په مطلوب وخت کښی په کار ورنشی نو ورڅخه منکریری او داسی به وائی ﴿وَاللّٰهُ رَبُّنَا اَنَا شَرِكٌ لِّهِ﴾ قسم دی په الله چه مونږ مشرکان نه ؤ.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِمُ الْمُشْرِكُونَ ﴿١٣﴾

او په هغه ورځ چه ودیری قیامت په دغه ورځ کښی تار په تار خپاره (خواره) به شی گردد (تول) مخلوقات (په دی شان سره)

تفسیر: یعنی نیک او بد او هر قسم خلق به سره بیل کرل شی. او هره یوه دله به جلا جلا (جداجدا) خپلو ځایونو ته ورسوله شی چه تفصیل ئی په دغه راتلونکی آیت کښی راځی

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٤﴾

پس هر څه هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کری ئی دی ښه (عملونه) پس دوی به په روضه (د جنت) کښی خوشاله کرل شی (چه له ډیری خوشالی به ئی مخونه تجلی کوی)

تفسیر: یعنی په انعام او اکرام سره به پری رحمت وکر شی. او له هر راز (قسم) لذت او خوښی ځنی به مستفید او متمتع شی دغه د نیکانو د هستوګنی ځای دی. له دی نه وروسته د بدانو ځای هم رانیسی، مطلب ئی دا چه د دواړو په منځ کښی به داسی تفریق او بیلتون وکر شی چه له هغه ځنی به بل زیات کوم بیلتون امکان ونه لری.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخَضَّرُونَ ﴿١٥﴾ فَسُبْحَنَ اللَّهِ حِينَ تَسْجُدُونَ وَحِينَ تَقُومُونَ ﴿١٦﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٧﴾

او هر شه هغه كسان چه كافران شوى دى او دروغجن ئى شميرلى دى آيتونه (د قرآن) زمونږ او (كافران دى) په ملاقات د آخرت پس دغه كسان په عذاب كښى حاضر كړى شوى دى. پس (تسبيح ووايئ د الله) تسبيح د الله كله چه داخل شئ په بيگا (ماينام) كښى او كله چه ننوځئ په سبا كښى او خاص هم ده ته د تولو ثناء صفت په آسمانونو كښى او په ځمكه كښى او كله چه ننوځئ په آخر د ورځى كښى او كله چه ننوځئ په (وخت د) مازپښين كښى

تفسير: يعنى كه جنت غواړئ نو الله تعالى ياد كړئ چه د هغه ياد په زړونو، ژبه، اعضاؤ او تولو جوارحو سره كيږي په لمانځه كښى د دريو واړو ډولو (طريقو) ياد سره جمع كړى شوى دى او د فرض لمانځه وختونه هم دغه دى چه په دغه آيت كښى بيان شوى دى يعنى سبا او ماينام چه مغرب او عشاء پكښى شامل دى د ورځى وروستى وخت مازيگر او مازپښين كله چه لمر له نصف النهار واوړي چه هم دغه پنځه واړه وختونه د لمانځه دى په دغو وختونو كښى د الله تعالى د رحمت يا قدرت يا عظمت آثار لا زيات ښكاره او ظاهريږي. لمر د اجسامو په عالم كښى له گردو (تولو) ځنى لويه او روښانه كره ده چه بالواسطه يا بلاواسطه د ده له فيض او تاثير څخه به د اسبابو په عالم كښى ښائى هيڅ يو مادى مخلوق مستثنى نه وي. لكه چه د «ارض النجوم» مصنف دغه موضوع په ډيره شرح او بسط سره ثابته كړى ده په هم دى بنا د ستوريو عابدانو لمر خپل لوى معبود گرځولى ؤ چه د هم هغه په لورى د حضرت ابراهيم عليه السلام په دغه قول ﴿هَذَا رَبِّ هَذَا الْكَبَرُ﴾ كښى اشاره ده د دوى د عجز او بيچارگي او د لمر پرستانو له دغه لوى فيض ځنى د محرومى ښكاره مظاهره هم په هم دغو پنځو وختونو كښى كيږي. سهار څه وخت چه لا لمر نه وي راختلى او غرمه څه وخت چه لمر په زوال شروع كوى او د ده په عروج كښى كمى پيښيږي او مازديگر كله چه د ده په حرارت او رڼا (رنرا) كښى په ښكاره ډول (طريقه) سره ضعف واقع كيږي او له غروب څخه وروسته كله چه د ده نورانى وړانگو له اتصال څخه د ده عابدين په كلى ډول (طريقه) سره محروميږي بيا د ماسخوتن په وخت كله چه شفق هم بيځى غائب شى او د رڼا (رنرا) ډير خفيف آثار هم په افق كښى باقى پاتى نشي په دغو وختونو كښى موحدينو ته حكم وشو چه د لوى خداى عبادت كوئ! او د لمانځه په ابتداء كښى په «الله اكبر» ويلو سره د هغه لوى موحد ابراهيم خليل الله اقتدا كوئ چه هغه له «هذا ربى هذا اكبر» څخه وروسته ويلي وو ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ جزء ۷ (د انعام (۹) ركوع) ۷۹ آيت ښائى په دغه آيت كښى ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ويلو سره ئى د دى مطلب يادونه كړى وي چه د تسبيح او تنزيه او يادولو لايق هم هغه جامع الصفات ذات كيدى شى چه د ده حمد «ثنا» او ښيگنى (فائدى) د

آسمانونو او ځمکې ټول کائنات د حال او قال په ژبه بيانوي. بل کوم مجبور او عاجز مخلوق د دې خبرې استحقاق نه لري که څه هم په نظر کېنې ډير لوی او خورا (ډير) ستر هم ښکاره شی وروسته له دې نه د لوی خدای د ځينو عظيمه و شتونو او کامله و صفاتو بيان دی خو د معبوديت استحقاق په پوره ډول (طريقه) ښکاره او څرگند شی په دغه ضمن کېنې د بعث بعدالموت په مسئله هم کافی رڼا (رڼرا) اچولی شوی ده.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿٥﴾

راوباسی (الله) ژوندی له مړي (لکه مرغه له هکې نه عالم له جاهل څخه) او
راوباسی (الله) مړی له ژوندی (لکه جاهل له عالم څخه هکې له مرغه څخه) او
ژوندی کوی ځمکه پس له مرغه (وچوالی) د هغې او په مثل (د راويستلو د
دغو شيانو) راويستل کيږي تاسی (له قبرونو نه)

تفسير: يعنی انسان له نطفې څخه او نطفه له انسان څخه، مرغان له هکې څخه، هکې له مرغانو څخه، مؤمن له کافر څخه، کافر له مؤمن څخه پيدا کوی. او ځمکه څه وخت چه وچه کلکه او مړه شی نو د خپل رحمت په اوبو سره نئ ژوندی او سمسوره کوی. لنډه دا چه موت او حیات حقیقی وی که مجازی، حسی وی که معنوی د دې ټولو واک (قبضه) او اختیار د الله تعالی د قدرت په لاس کېنې دی. نو بیا ستاسی ژوندی کول او له قبرونو ځنی بیا راپاڅول د ده په نزد کوم سخت او مشکل کار نه دی بلکه الله تعالی ته خورا (ډير) آسان دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَشْتَرُونَ ﴿٦﴾

او يوه له نشو (د قدرت) د دغه (الله) دا ده چه پيدا ئی کړ (اصل د) تاسی
له خاورو بیا اوس تاسی یئ بشر خوريږئ (په ځمکه کېنې)

تفسير: يعنی آدم عليه السلام ئی له خاورو څخه پيدا کړ. بیا د الله تعالی دغه کامله قدرت او بالغه حکمت ته وگورئ چه د هغه اولاد ئی په څه اندازه ډير او تر کومې پيمانی ئی په ځمکه کېنې خور کړ او له دغه خوریدلو نه وروسته ئی په څه اندازه عجیبی او غریبی هوښیاری د خاورو دې مجسمی وښودلی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۱﴾

او (غیبنی) له نینو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چه پیدا کړی ئی دی
تاسی ته له نفسونو (غانونو) ستاسی ښځی (جوړه) دپاره د دی چه مائل شی
دوی ته (او مطمئن اوسی) او گرځولی ئی ده په منځ ستاسی (او د ښځو)
کښی دوستی او مهربانی بیشکه په دغه (پیدا کولو د مودت او رحمت په منځ
د ازواجو) کښی خامخا ډیری نښی د قدرت دی دپاره د (هغه) قوم چه فکر
کوی (د الله په صنع کښی)

تفسیر: یعنی رومی ئی له خاورو څخه آدم علیه السلام پیدا کړ بیا ئی له آدم علیه السلام څخه
د ده جوړه پیدا کړه خو له هغی څخه انس او اطمینان واخلی او په خلقی ډول (طریقه) ئی د
دواړو صنفونو نارینه او ښځی په منځ کښی خاص قسم مینه او محبت او الفت واچوو خو د
ازدواج اصلی مقصود تری حاصل شی. لکه چه د دغو دواړو د اختلاط او گډ اوسیدلو څخه
انسانی نسل په دنیا کښی خپور (خور) شو. لکه چه الله تعالی د النساء د سورت په (۱) رکوع
آیت کښی وائی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافَ السِّنِّكُمْ
وَالْوَلَدَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ ﴿۳۲﴾

او (غیبنی) له نینو (د قدرت) د دغه (الله) پیدا کول د آسمانونو او (پیدا
کول د) ځمکی او اختلاف دی د ژبو ستاسی او (بل اختلاف دی) د رنگونو
ستاسی بیشکه په دغه (اختلاف کښی) خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی
دپاره د عالمانو پوهانو.

تفسیر: گرد (تول) انسانان ئی له یوه مور او پلار څخه پیدا او سره ئی مخلوط او میشته او د
ځمکی په ټولو نقاطو کښی ئی خپاره (خواره) کړل، د هر یوه ژبه او وینا ئی سره بیله کړه.
که د یوه مملکت سری بل ملک ته ورشی د ژبی په اعتبار محض پردی او اجنبی ښکاری. بیا

وگوری چه د دنیا له شروع څخه تر نن ورځې پوری څومره بېشماره انسانان پیدا شوی دی مگر هیڅ یوه داسې جوړه انسانان نه پیدا کیږي چه د هغو شونډی، ژبی لهجه تلفظ، د تکلم طرز او نور خصائص سره یو شان وی. هم هغسی چه د هر انسان شکل او صورت او رنگ او نور سره جلا (جدا) او ممتاز دی غږ او شونډی او لهجه ئی هم بیخی سره بیل دی، هیڅ یو داسې دوه انسانان نه پیدا کیږي چه د دوی په غږ او رنگ، هیئت، وضعیت کښی کومه بېلوونکی علامه او نښه نه وی. د عالم له ابتداء څخه تر نن ورځې پوری نوی نوی صورتونه، او د وینا او تکلم نوی نوی حالات لیدل کیږي او سره له هغه د الله تعالیٰ خزانه هم هغسی ډکه پرته دی. په واقع کښی دغه د الله تعالیٰ لوی قدرت څخه څومره یوه لویه نښه ده. فتذکروا یااولی الالباب۱.

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ

او (ځینی) له نښو (د کامل قدرت) د دغه (الله) خوب ستاسی دی په شپه کښی او په ورځ کښی او طلب ستاسی دی (په ورځ کښی) له فضله د الله

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «د انسان دوه حالتونه سره بدلېږي. که ویده شی نو د تیږی (گتۍ) په شان بی هوشه او بیخبره پروت وی او که د رزق او روزی په تلاش لگیا شی نو په داسې پوهه او هوښیاری لگیا کیږي چه د ده په شان بل هیڅوک هوښیار نه لیدل کیږي. په اصل کښی شپه د خوب دپاره ده او ورځ د روزی د تلاش لپاره مخصوصه ده نو ځکه په هم دغو دواړو وختونو کښی هم دغه دواړه کارونه اجرا کیږي»

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

بیشکه په دی (خوب او معیشت) کښی خامخا دیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه اوری

تفسیر: یعنی څه چه اوری په یاد ئی ساتی لکه چه د ابن کثیر رحمه الله علیه په تفسیر کښی راغلی دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه «د خپل خوب حالات نه وینی لیکن د نورو خلقو د ژبو څخه ئی اوری» (موضح) دغه د «یسمعون» د لفظ د اختیارولو نکته شوه.

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ښیې تاسی ته بریښنا

دپاره د ویری (له تندر) او دپاره د امید د باران

تفسیر: د برق او د بریښنا د سخت بریښیدلو څخه خلق ویریوی او دغسی تصور کوی نه چه تندر راولویږی. یا باران له خپلی اندازی څخه زیات ونه ویریوی چه د هغه له امله (وجی) جانی او مالی تلفات واقع نه شی او هیله (طمع) او امید هم ورته لری چه که دغه وریدل گتور واقع شی نو گرد (تول) دنیوی کارونه به ښه وچلیږی. هغه مسافران چه په دغو تورو تیارو کښی سفر کوی کله دغه د بریښنا بریښیدل ځان ته غنیمت گنی چه تر دیر لری پوری د هغی د رڼا (رنرا) په اثر لار او نور شیان ورڅرگندیږی، او کله کله دوی هم تری ویریږی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٧﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه) د آسمان څخه اویه پس ژوندی کوی په دغو (اویو) سره ځمکه وروسته له مرگ (وچوالی) د دی بیشکه چه په دغه (بریښنا او باران) کښی خامخا دیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری «او تدبر کوی په امورو کښی».

تفسیر: یعنی له دی نه وپوهیږئ، چه له مرگ څخه وروسته ستاسی بیا ژوندی کول کوم مشکل کار نه دی.

وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِ رَبِّهِنَّ ثُمَّ إِذْ دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذْ أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٤٥﴾

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ولاړ دی آسمان (پاس بی له ستنو او نه لویږی) او ځمکه په امر حکم د الله سره بیا کله چه راولوی تاسی په بللو سره له ځمکی څخه ناڅاپه تاسی راوړئ (ژوندی له قبرونو خپلو څخه)

تفسیر: رومی د ځمکی او آسمان د پیدا کولو ذکر وشو دلته ئی د هغو بقاء او قیام وشود چه

هغه هم د الله تعالى په حکم سره دی او له سره امکان نه لری چه هیڅ یو له دوی نه د خپل ثقل د مرکز څخه بی غایه شی یا یو په بل باندی ولویږی او د کائناتو نظام تار په تار او وران او ویجاړ کړی. یعنی ځمکه او آسمان به تر هغه پوری چه د الله تعالى حکم وی قائم وی بیا څه وخت چه د ځمکې او د آسمان او د نورو موجوداتو میعاد پوره شی او سر ته ورسېږی د الله تعالى د یوه غږ په اثر به تاسی گرد (تول) له خپلو قبرونو څخه ژوندی راوځی او د حشر میدان ته به مندی وهی او هلته به سره تولیږی.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قُنُوتٌ ﴿۲۱﴾

او خاص الله لره دی هر هغه چه به آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې خلقاً، ملکاً وعبیداً) دا تول دغه (الله) ته اطاعت کونکی دی.

تفسیر: یعنی د آسمانونو او ځمکې تول اوسیدونکی د ده مخلوق، مملوک، بندگان او رعیت دی او هیڅوک له سره د دغی خبری قوت او طاقت نه لری چه د الله تعالى د دغو تکوینی احکامو له قبول څخه غاړه وغړولی شی.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۲﴾

او (الله) هم هغه (مطلق قادر) دی چه اول ځلی پیدا کوی خلق بیا به راژوندی کوی (دا خلق) او دغه (بیا ژوندی راپاخول هم) ډیر آسان دی په دغه (الله) او خاص الله لره دی شان، صفت ډیر لوی، لوړ (اوچت) په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی (له عقل او ادراک څخه پورته) او هم دی دی ښه غالب، قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالى د قدرت په مقابل کښی تول سره برابر دی. لیکن ستاسی د محسوساتو په اعتبار د اول ځل پیدا کولو په نسبت د دوهم ځل اعاده خو ښائی چه ډیر سهل او آسان وی. نو بیا به دغه ډیره عجیبه خبره وی چه په اول ځل پیدایښت کښی تاسی الله تعالى قادر منیع مگر په دوهم ځل کښی د الله تعالى پیدایښت مستبعد گنئ؟

﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ﴾ الآية - او خاص الله تعالى لره دی شان، صفت دیر لوی لور (اوچت) په آسمانونو او ځمکه کښی الخ)

تنبیه: یعنی له اعلیٰ ځنۍ اعلیٰ صفات او له لور (اوچت) څخه لور (اوچت) شان د الله تعالى شان او صفتونه دی. په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو شی په خپل حسن او ښه والی کښی د الله تعالى له شان سره برابر او مساوی لا څه بلکه ادنیٰ صفت او مشابهت ته ئی هم ځان نشی رسولی. الله تعالى له گردو (تولو) هغو شیانو څخه په جلال، جمال، کمال، مثال او نورو ممیزاتو (خصوصیاتو) کښی اولی، اعلی، ارفع او اقدس دی چه د مخلوقاتو په وهم او تصور کښی راتلی نشی. بلکه هر هغه حسن او ښه والی چه هر چیری لیدل کیږی او موجود وی هغه تول د الله تعالى د کمالاتو یوه ادنیٰ پلوشه ده.

حضرت شاه صاحب لیکي چه «آسمانی پرېختی نه څه خوری او نه څه څښی او نه بشری نورو حاجاتو ته څه اړتیا (احتیاج) او مجبوریت لری بی له عبادت څخه بل څه مشغولیت نه لری او د ځمکی مخلوقات په تولو شیانو ککر دی خو سره له دی د الله تعالى اصلی ثنا او صفت نه د هغو او نه د دوی له لاسه پوره دی، هغه خورا (دیر) لوی او پاک ذات دی. «موضح».

ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم

و زهر چه گفته اندوشنید یم وخوانده ایم

منزل تمام گشت وبه پایان رسید عمر

ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

خدای دی خیر ورکری څه ښه ئی ویلی دی.

ای برون ازوهم وقال وقیل من

خاک بر فرق من و تمثیل من

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ هَلْ لَّكُم مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَارَزَقْتِكُمْ فَإِنَّمَا فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٧﴾

بیانوی (الله) تاسی ته (ای مشرکانو) یو مثال له ځانونو ستاسی څخه (هغه مثال دا دی) آیا شته تاسی ته (بلکه شته) له هغو مریانو چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی څه شریکان (له تاسی سره) په هغه څه کښی چه درکری دی مونږ تاسی ته پس تاسی (او دا مریان مو) په هغه (رزق) کښی

سره برابر يئ چه ويريري له هغو لکه ويريدل ستاسی له نفسونو (د نورو اصيلانو شريکانو) خپلو په مثل د دغه (تفصيل) په تفصيل سره بيانوو مونږ آيتونه (د قدرت) دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری (تدبر کوی).

تفسير: يعنی د شرک په قباحت او بطلان د پوهولو له پاره الله تعالى ستاسی له احوالو غنی يو مثال راوړی او بيانوی، او هغه دا دی چه ستاسی د لاس مال (يعنی وينځه او مړی) چه تاسی د هغو ظاهری او مجازی مالکان او خاوندان يئ. په خپله هغه روزی او مال او متاع کښی چه الله تعالى تاسی ته درکړی دی آیا هغوی له خپلو ځانونو سره مساوی او برابر منلی شی؟ لکه چه ستاسی په مشترکو مالونو جايدادونو او شتو کښی ستاسی وروڼه او نور اقارب او خپلوان سره شريکان دی او تل داسی انديښنه درسره وی نه چه په هغه مشترک مال کښی څه ناجائزه تصرف او مداخله ونه شی او که داسی کوم لاس وهنه په هغه کښی وشي نو تاسی تری متاثر او خپه کيږئ او د هغه په ویش او ترکه کولو پسې کيږئ. یا لږ تر لږه دغسی پوښتنه کوی چه ولی زما د اجازی او خوښی څخه پرته (علاوه) هغه کار یا تصرف په دغه شی کښی شوی دی؟ آیا کوم دغسی فکر کوم بادار ته د خپل مړی او خدمتگار په نسبت پیدا کیدی شی؟ او که نشی پیدا کیدی نو ښه وپوهيږئ څه وخت چه د يوه وړوکی مالک او بادار حال داسی دی نو هغه حقیقی او يقینی الله او مالک به د خپل بنده او غلام څه پروا کوی؟ چه تاسی له خپل حماقت، جهالت او ناپوهی نه هغه د ده شریک او ورسره مساوی گرځولی دی. یو مړی په هیش حال د خپل بادار په مال او اسباب کښی شریک کیدی نشی حال دا چه دغه دواړه د الله تعالى مخلوق دی او د ده له ورکړی شوی روزی څخه خوری مگر یو مخلوق بلکه د مخلوق مصنوع به څرنگه د الله تعالى په الوهیت کښی شریک کیدی شی؟ او داسی يوه مهمله خبره یو عقلمن سری له سره نشی منلی؟.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي
مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

بلکه متابعت کوی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په شریک نیولو له الله سره) د آرزوگانو خپلو بی له علم (او حجت) څخه پس څوک به سمه صافه لاره وښی هغه چاته چه گمراه کړی وی (دی) الله (بلکه هادی نه لری) او نشته دوی لپاره هېڅوک له مرسته (مدد) کوونکو (چه خلاص ئی کړی له عذاب نه)

تفسير: يعنی دغه بی انصافه خلق به په داسی ښکاره او څرگندو خبرو څرنگه وپوهيږی حال دا

چه هغوی له سره نه غواړی چه ځان پری وپوهوی بلکه د جهالت او هواپرستی له سببه محض د اوهامو او نفسی غوښتنو په متابعت او پیروی کښی مشغول او لگیا دی.

﴿فَمَنْ يَهْدِي﴾ الآية - پس څوک به سمه صافه لاره وښی هغه چاته چه گمراه کړی وی دی الله بلکه، هادی نه لری)

تنبیه: یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی د ده د بی انصافی، جهل، او هواپرستی په سبب د حق لاری تللو او پوهیدلو توفیق ور نه کړی نو څوک به د دغی خبری طاقت او توان ولری چه هغه پوه کړی او سمه لار ور وښی؟ یا ورسره مرسته (مدد) او معاونت وکړی؟ یا ئی له گمراهی او تباهی ځنی وژغوری (وساتی)؟ نو د داسی خلقو له طرفه زیات مه متحسر او مه خپه کیږه! او له دوی ځنی قطع نظر وکړه او بیخی الله تعالی ته متوجه اوسه! او په خپل فطری دین ټینگ اوسه!

فَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣١﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾ مِنَ الَّذِينَ تَرْتَفَعُوا فِيهِمْ وَكَانُوا شُعَبًا كُلٌّ حِزْبٌ بِأَلْدِينِهِمْ فَرَحُونَ ﴿٣٣﴾

پس برابر کړه (ای محمده!) مخ خپل دین ته په داسی حال چه مایل اوسی حق ته لارم ونیسئ پیدایښت د الله هغه چه پیدا کړی دی (الله) خلق په هغه (پیدایښت) چه نشته له سره بدلول پیدایښت (دین) د الله ته (او مه ئی بدلوی چه شریک ورسره پیدا کړئ) دا هم هغه دین سم دی (چه هیڅ کوږوالی په هغه کښی نشته) ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په توحید د الله) حال دا چه رجوع کوونکی یی دغه (الله) ته او ویرېږئ له (عذاب د) الله او قائموی (سم دروی سره له تولو حقوقو) لمونځ او مه کیږئ تاسی له مشرکانو (یعنی) له هغو (مشرکانو) چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه ډله (چه ده له دوی نه) په هغه (دین) چه له دوی څخه دی خوشاله دی.

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چه له گمراهی ځنی په هیڅ یو شان سره نه غواړی چه ووځی نو هغه پرېږده چه د هم دغه کفر او شرک په ختو کښی نښتی پروت وی او ته له دوی نه مخ وگرځوه! او یوازی له الله تعالی سره خپل تعلقات ټینگ وساته! او یوازی د هغه حق دین په پوره توجه

تینگ ونسیه!

﴿فَطَرَتُ اللَّهُ﴾ لازم ونیسع تاسی پیداینت د الله تعالیٰ هغه چه پیدا کری دی الله تعالیٰ خلق په هغه پیداینت الله تعالیٰ د انسان فطرت او جوړښت په ابتداء کېنې داسی گرځولی دی که دی وغواړی چه په حق ځان پوه کری او وئی منی نو ځان ورباندی پوهولی او منلی شی ځکه چه د فطرت له ابتداء څخه ئی د خپل اجمالی معرفت یوه سپرغی د ده په زړه کېنې د هدایت د تخم په شان شندلی (کرلی) ده که د اطرافو او شاو خوا د خرابو اثراتو څخه متاثر نشی او په خپل اصلی طبیعت پریښودل شی نو یقیناً به حق دین اختیار کری او بل طرف ته به متوجه نشی. د «ألسنت» د عهد قصه هم دغه طرف ته اشاره کوی او په صحیحو احادیثو کېنې تصریح ده چه «هر مولود په فطرت د (اسلام) پیدا کیږی، وروسته مور او پلار ئی دی یهودی یا نصرانی یا مجوسی گرځوی» په یوه قدسی حدیث کېنې راغلی دی «ما خپل بندگان (حنفاء) پیدا کری دی بیا شیطانانو دوی اغواء او له سمی لیاری ایستلی دی» په هر حال حق دین، حنیف دین، قیم دین هغه دین دی چه که انسان په خپل اصلی فطرت پریښودلی شی نو بالطبع هغه ته متمایل کیږی. د ټولو انسانانو فطرت الله تعالیٰ هم داسی پیدا کری دی چه په هغه کېنې له سره تفاوت او تبدیل نشته. فرض ئی کړئ که د فرعون یا ابوجهل په اصلی فطرت کېنې دغه استعداد او صلاحیت موجود نه وی نو دوی ته د حق د منلو دعوت او د دوی مکلف گرځول صحیح او درست نه وو لکه چه خبثتی، تیږی (گتۍ)، ونی خاوری، شګی، حیوانات او نور موجودات په شرائعو سره نه دی مکلف شوی د انسانی فطرت د دغه مساوات دغه اثر دی چه د دین ډیر منلی اصول او مهم اساس نور گرد (ټول) انسانان هم په یوه نه یوه رنگ منی اگر که په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) قایم او تینگ هم نه وی ولاړ.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی الله تعالیٰ د ټولو مالک حاکم او له گردو (ټولو) ځنی لوی، پورته او اقدس دی او هیڅوک له هغه سره نه دی برابر، د هیچا زور په ده نه رسیږی په دغو خبرو باندی گرد (ټول) خلق پوهیږی نو د هغه په لاره تګ په کار دی، هم داسی یوه انسان ته جانی یا مالی ضرر رسول، په نامه او ناموس ئی عیب لګول، هر څوک بد گتۍ. هم دغسی د الله تعالیٰ یادول، په فقیرانو او مساکینو زړه سوی او شفقت لرل، د حقوقو پوره اداء کول، تګی، چم، فریب نه کول، هر یوه انسان ته ښه ښکاری او په ښه نظر ئی گوری په دغه لیاره تلل هم دغه حق دین دی او هم دغه ته فطری امور وائی مگر د دغه شیانو د اجرا کولو ډول (طریقه) الله تعالیٰ د خپلو انبیاءو په ژبه خلقو ته ښوولی دی.»

﴿لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ﴾ نشته له سره بدلول پیداینت دین د الله ته او مه ئی بدلوی چه شریک ورسره پیدا کړئ) یعنی د اصلی پیداینت په اعتبار هیش یو فرق او تغیر او تبدیل پکېنې نشته د هر انسانی فرد فطرت د حق د قبول لپاره صالح او مستعد گرځولی شوی دی، یا ئی دا مطلب په هر هغه فطرت چه الله تعالیٰ خپل مخلوق پیدا کری دی تاسی په خپل واک (قبضه) او اختیار هغه مه بدلوی! او مه ئی خرابوی! هغه تخم او استعداد چه په تاسی کېنې کرلی شوی دی

هغه په خپلی بی توجی یا بی تمیزی مه خرابوئ!

﴿ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ دا هم هغه دین سم دی چه هیڅ کوږوالی پر هغه کښی نشته ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی په توحید د الله تعالیٰ یعنی سمه لاره او حق دین هم دغه د فطرت غږ دی، خو زیاتره خلق په دغه نکته نه پوهیږی.

﴿مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾ حال دا چه تاسی رجوع کوونکی یی دغه الله ته) یعنی اصلی دین تینگ ونیسی! او د هم هغه په طرف توبه او رجوع وکړئ! که محض د دنیوی مصلحت لپاره مو دغه کار وکړ نو دین به مو درست نه وی.

وروسته له دی نه د فطرت د دین مهمو اصولو ته پام گرځولی شوی دی مثلاً اتقاء (له الله تعالیٰ څخه ویریدل) د لمانځه سم درول، د خفی او جلی شرک څخه بیزاری او د مشرکانو له عقائدو څخه اجتناب او په دین کښی نفاق، تفرقه نه غورځول.

﴿مِنَ الَّذِينَ تَوَلَّوْا دُبُرَهُمْ﴾ له هغو مشرکانو چه تار په تار کری ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه ډله چه ده له دوی نه په هغه دین چه له دوی څخه دی خوشاله دی) یعنی د دین الفطرت له اصولو څخه بیل پاتی شوی دی او په خپلو ادیانو او مذاهبو کښی ئی نفاق او تفرقه غورځولی ده، ډیری فرقی ئی سره جوړی کری دی، د هری یوی عقیده، مذهب، مشرب او مسلک سره بیل او جلا (جدا) دی، هر هغه چه په غلظه یا په هوا او هوس ئی کومه عقیده قائمه کړه یا کومه طریقه ئی ایجاد کړه نو یوه ټولنه په هغی پسی شوه، لږ څه موده وروسته له هغی څخه ډیری فرقی جوړی شوی بیا هره یوه فرقه په خپلو هم هغو ټاکلو اصولو او عقایدو که څه هم هغه ډیر چتی (بیکاره) او مهمل هم وی، داسی مین گرځیدلی دی چه د خپلی غلطی د امکان تصور ئی هم په ماغزو کښی نه گرځی.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا
أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣١﴾ لِيَكْفُرُوا
بِأَاتِيهِمْ فَتَتَّبِعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

او کله چه ورسپری خلقو ته څه ضرر نو بولی دوی رب خپل په داسی حال کښی چه رجوع کوونکی وی خاص الله ته بیا کله چه وڅکوی (الله) دوی ته له خپله طرفه کوم رحمت (مهربانی) ناڅاپه یوه ډله له دوی نه له رب خپل سره شریکان نیسی دپاره د دی چه ناشکری وکړی (او کافر شی) په هغو (نعمتونو) چه ورکړی دی مونږ دوی ته پس گټه (فائده) اخلی (ای کفارو څو ورځی) پس ژر به معلوم کړئ تاسی (عاقبت د عمل خپل)

تفسیر: یعنی خرنکه چه د هر انسان فطرت په ښو کارونو باندې پوهیږي هم دا راز (قسم) د هر انسان فطرت الله تعالیٰ ته په رجوع کولو هم پوهیږي لکه چه دا حقیقت د خوف او سختی په وخت کېږي څرگندیږي (ښکاره کیږي) ډیر لوی کبرجن او سرکش انسان هم د مصیبت او غم په وخت کېږي بې اختیاره الله تعالیٰ ته رجوع کوي او د ده په دربار کېږي په دعا او زاری شروع کوي او په دغه وخت کېږي ئی نور وړوکی وسایل او د دروغو وسائط له فکړه وځي او هم هغه واقعی او حقیقی مالک الملک ئی په یاد پاتی کیږي چه د هغه په طرف انسانی فطرت لارښوونه کوي مگر افسوس چه انسان په دغه حالت تر ډیری مودی پوری قایم نه پاتی کیږي څه وخت چه د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مصیبت ورڅخه لری شی بیا له الله تعالیٰ څخه غافلپيږي او د هم هغو باطلو معبودانو په ستاینو (صفتونو) لگیا کیږي. گواکي دوی د خپل دغه وضعیت څخه داسې څرگندیږي (ښکاره کوي) چه دغه شی د هم دغو عطا او ورکړه ده او الله تعالیٰ هیش شی مونږ ته نه دی راکړی (العیاذ بالله) ښه دی دوی دی څو ورځی خوښ اوسی او مزی دی کوی، وروسته به معلومیږي چه د دغه کفر او ناشکری نتیجه څه کیږي؟ که انسانیت وی نو دی به پوهیدی چه هغه لوی ذات ته چه د ده ضمیر د سختی او مصیبت په وخت کېږي ناری کولی هم هغه د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه تل ئی په یاد ولری.

أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَسْكُرُ ۝۵

آیا نازل کړی دی مونږ په دوی کوم برهان علمی سند پس هغه خبری کوی په هغه چه وو دوی په هغه سره شریک پیدا کوي (له الله سره دوی بلکه نه مو دی نازل کړی)

تفسیر: یعنی د سلیم عقل او انسانی فطرت شهادت په صاف ډول (طریقه) سره د شرک او کفر تردید کوی نو آیا دوی د هغه په خلاف کوم برهان، حجت او علمی سند لری؟ چه دغه راوښی چه د الله تعالیٰ په الوهیت کېږي بل څوک هم د هغه شریک دی (معاذالله) کله چه هیڅوک نشته نو د هغه د معبود گرځولو استحقاق له کومه شو؟

وَإِذْ أَوْفَيْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرَحُّوا بِهَا وَانْصَبُّوا سَيْئَةً يَكْتُمُونَ ۝۶

او کله چه وڅکوو مونږ په خلقو څه رحمت (مهربانی) نو خوشاله شی دوی په

هغه او که ورسپړی هغوی ته څه سختی په سبب د هغو (اعمالو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی ناڅاپه به بیا دوی ناامیده شی (د الله له رحمت څخه)

تفسیر: یعنی د دغو خلقو عجیب حالت دی. کله چه د الله تعالیٰ له رحمت مهربانی او احسان په عیش او عشرت کښی له خوښی او خوشالی په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانیږی او داسی ناز او نخری او کبر او غرور کوی چه خپل حد او اندازه نه پیژنی او خپل حقیقی محسن بیخی هیروی او که کوم وخت د خپلو اعمالو له شامته په کوم غم یا مصیبت کښی اخته شی نو بیخی ناامیده او مایوس شی او داسی گڼی چه اوس داسی څوک نشته چه دغه مصیبت زما له سره لری کړی او زما په امداد قادر وی. د مومن حال د ده په عکس دی. مومن په عیش، عشرت او راحت او نعمت کښی هم تل خپل حقیقی منعم یادوی د الله تعالیٰ له فضل او مرحمت څخه خوښی کوی او په زړه او ژبه او عمل سره د الله تعالیٰ حمد او شکر اداء کوی. که په کوم غم او مصیبت کښی مبتلا شی نو هغه په خورا (دیر) صبر، تحمل سره گالی (برداشت کوی) او له پاک الله ځنی په هغه کښی خپل ځان ته مرسته (مدد) او توفیق غواړی او تل دغسی هیله (طمع) او امید په خپل زړه کښی پالی چه څومره لوی او سخت مصیبت هم چه وی او په هره اندازه سره چه ظاهری اسباب او وسایل هم مخالف وی په یقینی ډول (طریقه) د الله تعالیٰ فضل او کرم دغه گرد (تول) سره په بل مخ اړولی شی او دغه مکدره فضاء په یوی منوری هوا سره بدلولی شی. تنبیه: یو آیت ئی پخوا له دی نه ویلی ؤ چه «خلق د تنگسی او سختی په وخت کښی خالص د الله تعالیٰ په دربار کښی د عرض او نیاز غږ او آواز کوی» دلته ئی دغه وویل چه «د سختی او بدی د رسیدلو په وخت کښی دوی بی هیلی او ناامیده کیږی» په دغو دواړو کښی هیڅ اختلاف سره نشته. رومنی حالت یعنی د الله تعالیٰ بلل ابتدائی منزل دی بیا کله چه سختی او مصیبت اوږدیږی او امتداد مومی نو بالاخره وارخطا او بی هیلی او ناامیده کیږی یا به د ځینو خلقو احوال هغسی وی او د ځینو احوال به داسی وی. والله تعالیٰ اعلم.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ رُطَانَ فِي
ذٰلِكَ لَا اٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٢﴾

آیا نه وینی (نه دی خبر) دوی چه بیشکه الله پراخوی رزق هر هغه چاته چه اراده وکړی او تنگوی ئی (هغه چاته چه وئی غواړی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی کامل ایمان او یقین لرونکی پوهیږي چه د دنیا سختی او نرمی او د روزی زیات والی او کموالی او نور گرد (تول) شیان د پاک الله او د قادر خدای د قدرت په لاس کښی دی. نو هر هغه وضعیت او احوال چه ورباندی راشی لازم دی چه بنده هغه په صبر او شکر سره ومنی! او په قضا سره خپله خوښی او رضاء ښکاره کړی! د راحت او نعمت په وخت کښی دی صبر او تحمل وکړی! او هیله من (آرزومند) او امیدوار دی اوسی چه الله تعالیٰ په خپل فضل او مرحمت سره دغه تول زحمت او مصیبت له منځه لری کوی.

فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْيَتَامَىٰ وَابْنِ السَّبِيلِ ذَلِكْ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

پس ورکړه (ای مؤمنه!) خاوند د قرابت ته حق د ده (چه نیکی او صله الرحمی ده) او محتاج ته او مسافر ته دغه (ورکول د حقوقو) خیر غوره دی (له امساک څخه) دپاره د هغو کسانو چه اراده لری د ثواب (رضاء) د الله او هم دغه ورکوونکی (د حقوقو) هم دوی دی خلاصیدونکی بریالیان (کامیاب)

تفسیر: یعنی هر کله چه د فطرت په شهادت سره دغه ثابت شوه چه حقیقی مالک او رب العالمین هم هغه الله تعالیٰ دی او د دنیا گرد (تول) نعمتونه د هم هغه پاک الله ورکړه او عطا ده نو په هغو کسانو چه د ده خوښی او رضا غواړی او د ده د لقاء او د لیدلو آرزو او امید لری لازم دی چه د ده د هغه عطاء او ورکړی ځنی څه شی د ده په لاره کښی صرف کړی. او د مسافرانو، محتاجانو او بی وسو خپلوانو له احواله ځان خبر او هغوی له خپل ځان څخه خوشاله کړی! او د خپلوانو حقوق درجه په درجه اداء کړی! نو دغسی بندگانو ته الله تعالیٰ په دنیا او آخرت کښی خیر ور په برخه کوی.

وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبٍّ لَّيْرٌ بِّوَا فِيْ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا آتَيْتُم مِّنْ زَكٰوةٍ فَيُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿٣٩﴾

او هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له سود نه دپاره د دی چه زیات شی په مالونو د خلکو کښی پس نه زیاتېږی هغه په نزد د الله او هر هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له زکات څخه چه اراده لرئ تاسی په هغه سره د ثواب (او

رضاء) د الله پس دغه (محض الله ورکونکی) هم دوی دی زیاتوونکی (د حسناتو خپلو)

تفسیر: یعنی که څه هم په سود سره ظاهراً د مال زیاتوالی ښکاری، لیکن په حقیقت کې څه کمپړی لکه چه د کوم انسان بدن د پړسوب له امله (وجی) غټ او خوب ښکاری نو دغه د صحت او روغتیا علامه نه بلکه د رنځورۍ نښه او د مرګ پیغام دی او د زکات له ورکولو څخه اګر که په ښکاره ډول (طریقه) سره داسې ښکاری چه د هغه مال کمپړی مګر هغه په حقیقت کې زیاتپړی لکه چه د کوم مریض بدن له مهمل او تنقیی څخه وروسته ضعیف او ناتوانه ښکاری مګر بالاخره د ده صحت ښه کیږی د سود او زکات حال د انجام په اعتبار هم داسې وګنئ ﴿يَسْخَرُ اللَّهُ الَّذِينَ يُؤْتُونَ فِي الصَّدَقَاتِ﴾ د البقرة (۳۸) رکوع ۲۷۶ آیت په حدیث کې راغلی دی (که د خرما یوه دانه مؤمن په صدقه ورکړی نو هغه د قیامت په ورځ دومره لوئپړی چه د یوه غره په اندازه به لویه ښکاری.

تنبیه: ځینو مفسرینو له «ربوا» څنې دلته سود نه دی مراد کړی بلکه د آیت مطلب ئی داسې بیان کړی دی چه هر هغه انسان چه بل چاته په دغه مقصد یو څه شی ورکړی چه هغه به له دغه څخه زیات شی ورکړی لوی احسان به ورسره وکړی. نو دغه ورکړه د الله تعالیٰ په دربار کې د ثواب او برکت موجب نه ګرځی که څه هم مباح ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کې دغه اباحت هم نه لری لقوله تعالیٰ «ولا تمنن تستکثر» د المدثر (۱) رکوع ۶ آیت «۲۹ جزء» والله تعالیٰ اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ مِمَّنْ شَيْءٌ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرَكُونَ ﴿۳۰﴾

الله هغه (مطلق قادر دی) چه پیدا کړی ئی یی تاسی (په درکولو د روح سره) بیا ئی روزی درکړی ده تاسی ته بیا مړه کوی بیا به ژوندی کړی تاسی (په بعث) سره آیا شته له دغو شریکانو ستاسی داسې څوک چه کولی شی هغه له دغو (خلورو واپرو کارونو) څخه کوم شی ؟ (بلکه نشی کولی) پاکی ده الله ته او ډیر لوی پورته دی شان د الله له دی نه چه شریک پیدا کوی دوی (له الله سره)

تفسیر: یعنی وژل، ژوندی کول، روزی ورکول، نور ګرد (تول) شیان د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کې دی نو بل شریک ئی له کومه شو او څرنگه د الوهیت مستحق وګرځید ؟

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

ظاهر شو (آثار د) فساد په بر او بحر (په وچه او لونده) کښی په سبب د هغی (گناه او شرک) چه کړی دی لاسونو د خلقو دپاره د دی چه وشکوی (الله) دوی ته څه (سزا) د هغو (عملونو) چه کړی دی دوی دپاره د دی چه واورې دوی (له دغو بدیو نه)

تفسیر: یعنی خلق د فطرت په دین قایم پاتی نشول، کفر او ظلم په دنیا کښی خپور (خور) شو او د هغو له شامته په ملکونو او جزایرو کښی خرابی او فساد خور شو نه په وچه کښی امن او سکون پاتی شو او نه په لونده کښی د ځمکی مخ فتنی او فساد ونيو، بحری جنگونه او د جهازونو جنگونو او داړه ماریو په سمندرونو کښی هم لوی شورماشو او طوفان ونښلاوه دغه گرد (تول) د دی له امله (وجی) چه الله تعالی اراده وکړه چه بندگان ئی د خپلو بدو اعمالو لږ څه خوند په دنیا کښی هم وشکې پوره سزا خو دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی مگر د هغی لږه نمونه هم دلته په هم دغه دنیا کښی دوی ته ورښوله کیږی ممکن دی چه ځینی خلق وویریږی او په سمه لاره روان شی.

تنبیه: د بندگانو د بدو کارونو له سببه په وچه او لونده کښی د خرابی خپریدل (خوړیدل) که څه هم تل شوی دی او کیږی به، لیکن د نری تاریخ د هغه بی مثالو ویروونکی تخریب مثال چه د محمدی بعثت څخه مخکښی په عام دول (طریقه) سره په مشرق او مغرب، وچه او لونده ئی غلبه کړی وه نشی ښوولی، اروپائی څیرونکو (محققینو) د دغی زمانی د تیاره حالت کومه نقشه چه ویستلی ده د هغی د لیدلو څخه د دی خبری اندازه په ښه دول (طریقه) سره کیدی شی چه له اسلامی مؤرخینو څخه پرته (علاوه) نور هم په دغه مشهور او معروف صداقت هیڅ دول (طریقه) تنقید او نکته گیری نشی کولی وگورئ د فرید وجدی دائرة المعارف د حمد ماده ښائی چه د هم دغی عمومی فتنی او فساد په ملحوظ قتاده رحمة الله دغه آیت د جاهلیت په زمانی حمل کړی وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾

ووايه (ای محمده! مشرکانو ته) چه وگرځئی په غمکه کښی (د تیرو امتونو) پس وگورئ څرنگه شوه خاتمه د هغو کسانو چه پخوا له دوی څخه وو، ژ زیاتره د دوی مشرکان «نو د خپل شرک په سبب هلاک شول»

تفسیر: یعنی د زیاترو شامت د شرک په وجه راغلی دی او د ځینو نورو به د نورو گناهونو له سببه راغلی وی.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلُ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمًا مَرَدًّا
لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصْدَّ عَنْ

پس برابر کره مخ (وجود) خپل دین سم (معتدل د اسلام) ته پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له (جانبه د) الله په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق (چه ځینی به جنت ته ځی او ځینی به دوزخ ته)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی خو فتنه او فساد خپور (خور) شوی دی نو تاسی پر سم او معتدل دین چه د فطرت دین دی په ښه شان سره قایم او تینګ اوسئ! چه د گردو (تولو) خرابیو او مفاسدو علاج په هم دغه دین سره دی. پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له جانبه د الله تعالی یعنی د الله تعالی له طرفه د هغی راتلل قطعی او یقینی دی او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او نه به ئی په خپله الله تعالی وځنډوی (ایسار کړی). په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق یعنی نیکان جنت ته او بدان دوزخ ته لیږی. «فریق فی الجنة و فریق فی السعیر» د الشوری (۱) رکوع ۷ آیت (۲۵) جزء. حضرت شاه صاحب دغه د دنیا په احوالو حمل کوی او لیکي «یعنی د دین غلبه به وی په سزا رسیدلی کسان به سره جلا (جدا) شی او د الله جل جلاله مقبول بندګان به سره بیل شی.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسٍ لَهُمْ
يَمْهَدُونَ^(۲۲) لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ^(۲۳)

هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده (سزا) د کفر د هغه او هر څوک چه وکړي (نيک عمل) پس خاص لپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي لپاره د دې چه جزا ورکړي (الله) هغو کسانو ته چه ايمان ئي راوړي دې او کړي ئي دې ښه (عملونه) له فضله خپل څخه، بيشکه چه الله نه خوښوي کافران (نو ځکه ئي په دوزخ کښي غورځوي)

تفسير: يعنى هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده سزا د کفر د هغه چه د هغو گناه او وياړ به پري لويږي او هر څوک چه وکړي نیک عمل پس خاص دپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي يعنى په جنت کښي د دوي د آرامي او هوساني (راحت) له پاره تياري کيږي. او دپاره د دې چه جزاء ورکړي الله تعالى هغو کسانو ته چه ايمان ئي راوړي دې او کړي ئي دې ښه عملونه له فضل خپل څخه يعنى هومره چه ښه او نیک وي هغه ته به هم يوازي د الله تعالى په فضل او مرحمت سره جنت ور په برخه کيږي «بيشکه چه الله تعالى نه خوښوي کافران نو ځکه ئي په دوزخ کښي غورځوي» يعنى هر څوک چه هغه حقيقي مالک نه خوښوي هغه به چيري ښه ځای ومومي.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ
الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٩﴾

او ځيني له ښو (د قدرت) د الله دا دې چه راليږي بادونه زيري ورکونکي او دپاره د دې چه وځکوي په تاسي (په سبب د دغو بادونو) ځيني (مزي) د رحمت خپل او بل دپاره د دې چه روانه شي پري بيړي په امر حکم د الله او دپاره د دې چه طلب کړئ (په چلولو د بيړي له ځينو) له فضل د الله څخه او دپاره د دې چه تاسي شکر وباسئ (په دغو نعمتونو)

تفسير: يعنى بادونه د رحمت د باران زيري او بشارت راوړي بيا د الله تعالى لطف او مهرباني باران وروي. او راليږي بادونه له پاره د دې چه روانه شي پري بيړي په امر حکم د الله تعالى سره يعنى بادوان لرونکي جهازونه او بيړي په باد سره چليږي او درومي او دخاني جهازونو او استمرونو ته هم د موافق باد له ولولو څخه په تگ کښي کومک او معاونت رسيږي. او دپاره د دې چه طلب کړئ تاسي په چلولو د بيړي له ځينو له فضل د الله تعالى څخه او له پاره د دې چه تاسي شکر وباسئ په دغو نعمتونو يعنى د جهازونو په ذريعه تجارتي اموال منتقل او وړل کيږي او

د الله تعالى په فضل او مرحمت سره ډیره ښه گټه (فائده) ترې اخیستل کیدی شی بیا د الله تعالى په دغو نعمتونو په ښه شان سره د ده شکر اداء کړئ!

تنبیه: پخوا له دې نه په بر او بحر کښې د فتني او د فساد د خوریدلو ذکر وو د هغه په مقابل کښې دلته د الله تعالى د نعمت او د زیری یادونه وشوه، ښائی دی ته هم اشاره وی چه د غبار، دودو او بخار له خوریدو وروسته دی ته هیله من (آرزومند) او امیدوار اوسو چه د الله تعالى د رحمت باران راتلونکی دی، داسی یخ او ساره بادونه الوغی او چلیپیو چه د پاک الله د رحمت او فضل زیری او بشارتونه ورکوی، کفارو ته ښائی چه له شرارت او د نعمت له کفران څخه لاس واخلی! او د الله تعالى دغو مراحمو او مهربانیو ته وگورئ! او دوی دی د ده د شکر گزارو بندگانو غنی خپل غان وگرځوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْتَقِمْنَا
مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٤﴾

او خامخا په تحقیق لیرلی ؤ مونږ پخوا له تا (ای محمده! نور) رسولان په طرف د قومونو د دوی ته پس راغلل (دغه رسولان) دوی ته په معجزو ښکاره ؤ (د قدرت) پس بدل واخیست مونږ له هغو کسانو چه کافران شول (نو دوی مو هلاک کړل او مؤمنانو ته مو نصرت ورکړ) او دی حق (تفضلاً) په مونږ نصرت د مؤمنانو

تفسیر: یعنی پخوا ئی ویلی وو چه مقبول او مردود سره بیل کړی شی. په منکرانو د دوی د گناه وبال او سزاء لویږی او پاک الله دوی نه خوشوی اوس دا ښکاره کوی چه د دغی خبری اظهار به په دنیا کښې هم کیږی. دا د الله تعالى عادت او وعده ده چه له مکذبینو او مجرمینو څخه ضرور انتقام اخلی او کامل مؤمنان په خپلی مرستی (مدد) او اعانت سره په دښمنانو غالبوی. په منع کښې د باران ذکر ځکه راغی څرنگه چه د رحمت د باران د نزول څخه پخوا بادونه چلیپیو هم داسی د دین د غلبی علایم هم روښانه کیږی.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ
وَيَجْعَلُ لَكُمُ سَفَاةً تَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ

مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادَةٍ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٢٥﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه رالیږي يادونه پس پورته کوي (په هوا کښي) وريځي پس خوروي دغه (وريځي) په آسمان کښي څرنګه چه اراده وکړي (الله) او ګرځوي دغه (وريځي) توتي توتي لاندی باندی پس ويني به ته (ای مخاطبه څاڅکي د) باران چه راوځي له منځه د دغی (وريځي) پس کله چه ورسوي دغه باران هغه چاته چه اراده وکړي (الله) له بندگانو خپلو ناڅاپه دوی خوشاليږي پري (او زيري پري کوي)

تفسير: يعنی الله تعالى وريځي اول يو لوري ته او وروسته بل لوري ته خپروي (خوروي) هم داسي دين به هم منتشر او هر چيري خپور (خور) کړي لکه چه وني هم کرل «او ګرځوي دغه وريځي توتي توتي لاندی باندی پس ويني به ته باران چه راوځي له منځه د دغی وريځي پس کله چه ورسوي الله دغه باران هغه چاته چه اراده وکړي له بندگانو خپلو ناڅاپه دوی زيري کوي، خوشاليږي پري» يعنی هم داسي هر څوک چه د ايمان او روحاني باران څخه ګټه (فائده) اخلي نو خوشي پري کوي.

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٢٦﴾

او بيشکه چه وو دوی پخوا له دی چه نازل کړي شوي ؤ په دوی (باران) پخوا له (ظهوره له) دی (وريځي او باران) خامخا ناامیده وو (له ورښت څخه ئي)

تفسير: يعنی پخوا له دی نه خلق ناامیده وو تر دی چه د باران له راتګه لږ څه پخوا هم بيخي مايوس شوي وو چه په دغه باران به دغه مړه ژوندی شي څنګه چه د انسان حال دير عجيب او غريب دی په لږ وخت کښي ناامیده او خپه کيږي بيا له لږ څه وخت نه وروسته له ډيري خوشي نه خاندی او دير خوشاليږي.

فَانْظُرْ إِلَى اثْرِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُغِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُعْجِزٌ الْبُوتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٧﴾

نو وګوره (ای مخاطبه) نښي د رحمت (باران) د الله ته چه څرنګه ژوندی

کوی دی دغه ځمکه په باران (د وښو په زرغونولو سره) وروسته له مروالی او وچوالی د هغی بیشکه دغه (ژوندی کوونکی د ځمکی) خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی. او هغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی ژوندی کول او مړه کول دی)

تفسیر: یعنی څو ساعته پخوا له هر لوری خاوری او دوری پورته کیدی او ځمکه وچه بی رونقه او مړه پرته وه ناڅاپه د الله تعالی له مهربانی څخه ژوندی، شنه او زرغونه شوه او دغه باران د ځمکی دغه پټ قوتونه څرنگه ویش او راژوندی کړل، هم دغه حال دی په روحانی باران هم قیاس کړ شی چه له هغه څخه به په مرو زړونو کښی نوی روح پیدا شی او د الله تعالی دغه ځمکه د «ظهر الفساد فی البر والبحر» له مرگ څخه وروسته به بیا ژوندی کیږی له هر طرفه به د الله تعالی د رحمت نښی او د دین آثار څرگندیږی (ښکاره کیږی) هغه استعداد او قابلیت چه د مودو راپه دی خوا په خاورو کښی موجود ؤ د رحمت د باران په شاخکو سره ئی تر او تازه څرگنده او ښکاره کوی لکه چه الله تعالی د محمدی بعثت په وسیله دغه جلوه دنیا ته رانکاره کړه.

﴿إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ آيَاتِنَا﴾ بیشکه هم دغه محی الارض خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی او هم دغه الله تعالی په هر شی باندی چه اراده وکړی ښه قادر دی (یعنی دلته به مرو زړونو ته روحانی ژوندون ورکړی او د قیامت په ورځ به په مرو جسدونو کښی بیا نوی روح اچوی. د الله تعالی د کامل قدرت په مقابل کښی هیڅ شی گران او مشکل نه دی.

وَلَيْنِ اسْلٰتَارِيْحًا فَرَاوَةَ مُصَفَّرًا اُظْلُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا يَكْفُرُوْنَ ۝۱۰

او قسم دی که ولیږو مونږ باد (په شنه کښت - فصل) پس وبه وینی دوی دا کښت (فصل) تک زیر نو خامخا وبه گرځی دوی وروسته له دغه زیروالی کافران (په تیرو نعمتونو ای محمده! دوی نه د پوهی او منلو تمه مه کوه)

تفسیر: یعنی رومبی ناامیده وو کله چه باران وشو او وچه کلکه ځمکه تری تکه شنه ژوندی زرغونه شوه او خلق تری خوښ او خوشال شول، اوس که مونږ له هغه وروسته یو سخت باد والوځوو چه د هغه په اثر د دوی گرد (تول) کښتونه (فصلونه) په شینوالی کښی وچ کلک او تک زیر وگرځی. نو سم د لاسه د دغو خلقو وضعیت بدلیږی او د الله تعالی گرد (تول) احسانونه هیروی او په کفران او ناشکری شروع کوی. لنده دا چه د دوی شکر گزاری او ناشکری تول د دنیوی اغراضو تابع دی او دلته د دی په نسبت وائی کله چه انسان د الله تعالی په فضل او احسان په خپل مقصد او مراد وورسید نو نه ښائی چه بی خوفه وگرځی ځکه چه د ده قدرت راز

راز (قسم قسم) خرگنديري (ښکاره کيږي)، دا نه دی معلوم چه دغه درکري نعمت کله درڅخه بيرته اخلي ؟ او ښائي دی لوري ته هم اشاره وي چه د دين کښت (فصل) وروسته له دی نه چه په دنيا کښي تک شين او ښه زرغونيږي بيا د مخالف باد له اثره مراوی او ويجاړ او تک زير اوږي نو په دغه وخت کښي نه ښائي چه انسان مايوس او پريشانه شي.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٦﴾
وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا
فَهُمْ مُّسْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

پس بيشکه ته نشي اورولي مرو ته (او دغه کفار هم حکم د مرو لري) او نشي اورولي ته کنو ته غږ (د بللو) کله چه وگرځي دوی په داسي حال کښي چه شا گرځوونکي وي (تاته) او نه ئي ته سمه لاره ښوونکي (د زړونو) ږندو ته له گمراهي د دوی، نشي اورولي ته (د پوهي او منلو په اورولو سره) مگر هغه چاته چه ايمان ئي راوړي وي په ښو د قدرت زمونږ پس دوی مسلمانان غاړه ايښودونکي دی

تفسير: يعنی الله تعالیٰ هر راز (قسم) قدرت لري. مري ژوندی کولی شي تاته د دغی خبری قدرت نشته چه په مرو خپله خبره ومنلی شي یا په کنو خپله خبره واورولی شي. یا ږندو ته سمه صافه لاره وښيي خصوصاً کله چه دوی په خپله د اوریدلو او لیدلو اراده هم ونه لري پس ته د دوی د دغه کفر او ناشکری څخه مه غمجن کيږه ستا کار یوازی تبلیغ او دعوت دی. که کوم بدبخت ئي نه اوري یا ئي نه مني نو له دغه څخه تاته څه نقصان نه پيښيږي ستا خبره همغه څوک اوریدی شي چه زمونږ په خبرو او ښکاره ښو یقین او باور لري او د تسلیم او انقیاد په صفت موصوف وي.

تنبیه: هم داسي یو بل آیت د «نمل» د سورت په آخر کښي هم تیر شوی دی ښائي هلته دی وکتلی شي. مفسرین په دغه موقع کښي د «سماع الموتی» په بحث کښي غږیدلی دی چه په دغه مسئله کښي د صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم له زمانی راهیسی اختلافات جریان لري او دواړو خواو قرآنی نصوص او نبوی احادیث وړاندی کړي دی. دلته ښائي چه په دغه خبره باندی سری وپوهيږي چه په دنيا کښي هيڅ یو کار بی د الله تعالیٰ له مشیت او ارادی څخه نشي کیدی. مگر که انسان کوم کار د عادی اسبابو په دائره کښي په خپل واک (قبضه) او اختیار سره کوي نو هغه ته ئي نسبت کيږي. او هغه کار چه د عمومی عادت په خلاف په فوق العاده طریقه سره

وښی د هغه نسبت مستقیماً الله تعالیٰ ته کوی. مثلاً که یو سری په چا د توپک دزی وکړی او په گولی ئی ووژنی نو دغه وژل (عرفاً) د هم هغه وژونکي فعل گڼل کیږی. او فرض ئی کړئ که په یو موتی گتکیو سره سلامت لښکر تباہ او برباد شی نو دغه فعل په داسی الفاظو سره تعبیریو چه الله تعالیٰ په خپل قدرت سره هغه لښکر سپیره او پناه کړ، سره له دی چه په گولی وژل هم بی د الله تعالیٰ له ارادی او مشیت څخه نه واقع کیږی. او که د الله تعالیٰ اراده نه وی نه گولی او نه بم او نه بل شی له سره خپل تاثیر ښوولی شی. د الانفال په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿قَدْ ضَلَّوْهُمُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ مَعَهُمْ وَمَا يَصِفُ اِذْ رَمٰتُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَکِیْ﴾ دلته د خارق

العاده توب له کبله (وجبی) د «قتل» او «رمی» نفی له نبی او له مؤمنانو څخه وکړه او مستقیماً د هغی نسبت ئی الله تعالیٰ ته کړی دی. هم داسی د ﴿وَكَذٰلِكَ لَا تُصِیْبُ الْوَلٰٓئِیْ﴾ مطلب وگڼئ! یعنی ته نشی کولی چه څه ووائی او خپل غږ مرو ته واوړه وی. ځکه چه دغه شی د ظاهری او عادی اسبابو په خلاف دی. هوا د الله تعالیٰ په قدرت د ظاهری اسبابو په خلاف که ستاسو کومه خبره مری واوری نو له هغه څخه هیڅ یو مؤمن انکار نشی کولی. اوس که د نصوصو څخه د ځینو خبرو اورول چه په دغی غیر معمولی طریقی سره ثابت شی تر هم هغه حده پوری ښائی چه مونږ هم د سماع الموتی قائل اوسو. محض د قیاس له مخی نشو کولی چه نوری خبری هم د دغی سماع لاندی راوړو. په هر حال په دغه آیت کښی د اسماع له نفی ځینی مطلقاً د سماع نفی نه کیږی. والله تعالیٰ اعلم.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَکُمْ مِّنْ ضَعِیْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ ضَعِیْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ
مِّنۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعِیْفًا وَشَیْبَةً یَّخْلُقُ مَا یَشَآءُ وَهُوَ الْعَلِیْمُ الْقَدِیْرُ ﴿۴۰﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی له کمزوری (شی څخه چه نطفه ده) بیا ئی درکړی دی وروسته له بل ضعف (د طفولیت) قوت (د ځوانی) بیا ئی درکړی دی وروسته له قوت (د ځلمیتوبه) ضعف او د وینښتو سپینوالی پیدا کوی الله هر هغه شی چه اراده وکړی (د پیدایښت د هغه) او هم دغه (الله) ښه عالم دی ښه قادر دی (په هر شی)

تفسیر: یعنی کوچنی (ماشوم) د پیدایښت په وخت کښی بی حله کمزور او ناتوانه وی. بیا ورو ورو قوت مومی، تر دی چه د ځلمیتوب په وخت کښی د ده زور او قوت خپل انتهای حد ته ورسپوی او د تول زور او قوت ترقی د ځلمیتوب په وخت کښی وی. بیا ورو ورو عمر مخ په زړهوالی درومی او له زور او قوت نه وروسته د کمزوری آثار څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغی انتهای حد سپین پیری توب او زړهوالی دی، په دغه وخت کښی گرد(تول) اعضاء سست او

کمزوری کيږي او په قوتونو کښې ئې فتور او تعطيل واقع کيږي. د قوت او ضعف دغه گردی (تولی) ترقی او تنزل د پاک الله د قدرت په لاس کښې دی هر قسم چه د الله تعالی اراده وی هم هغسی یو شی جوړوی او هغه د ضعف او قوت له مختلفو ادوارو څخه تیروی، هم دغه الله تعالی ته هر نوع قوت او قدرت حاصل دی او هم دغه الله تعالی ښه پوه او ښه عالم دی چه کوم یو شی په کوم وخت کښې او په کومو کومو حالاتو کښې په څه ډول (طریقه) سره ښائی چه موجود وی ؟ نو په مونږ واجب او لازم دی چه د هم دغه الله تعالی جل واعلیٰ شانه واعظم برهانه او د ده د رسولانو خبری په ښه شان سره واورو. ښائی په دغه کښې دی طرف ته هم اشاره کړی وی هم هغسی چه تاسی ته ئې وروسته له کمزوری ځنی زور او قوت درکړ مسلمانانو ته به هم پس له دغه ضعفه قوت ورکړی او هغه دین چه اوس په ظاهر کښې کمزوری او کم قوته ښکاری شو ورځی وروسته به د دیر زور او قوت خاوند وگرځی او خپل عروج او شېاب ته به ورسیري. له هغی وروسته بیا کیدی شی چه یوه زمانه د مسلمانانو د ضعف دوره هم راشی. نو سره له هغی لازمه ده چه دغه خبره تل په یاد وساتله شی چه قادر خدای په هر وخت کښې ضعف په قوت سره بدلولی شی مگر د داسی امر د وقوع له پاره مخصوص صورتونه او اسباب شته، والله تعالی اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ لَا مِثْرَ لَهَا أَعْرَاسَةٌ

او په هغی ورځی کښې چه قائم شی قیامت نو قسمونه به خوری مجرمان (کافران په دی) چه نه دی پاتی شوی (په دنیا کښې) غیر له یو ساعته

تفسیر: یعنی په قبر یا په دنیا کښې به هستوگنه ورته ډیره لږه ښکاری. څه وخت چه غم او مصیبت د ده په سر باندی ودیږي او دی ورته وگوری نو په دیر افسوس او ارمان سره به ووائی چه د برزخ او د دنیا ژوندون ډیر ژر راباندی تیر شو او لږ څه دیل او مهلت راپه برخه نشو چه په هغه کښې مو د دغه درهونکی عذاب څخه د نجات له پاره څه سعی او کوشش کړی وی. یا په دنیا کښې لږ ډیره موده پاتی کیدو څو د دغی ورځی له پاره مو څه تهیه او تیاری کړی وی دغه مصیبت خو یو ناڅاپه راته پیښی شو.

كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

هم دا رنگه (چه دوی دروغ وائی په آخرت کښې) وو دوی چه گرځول کیدل به (له رښتیا نه په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی لکه چه هم هغلته د دوی داسی ویناوی به غلطی او دروغ وی هم داسی وپوهیږئ چه

په دنيا كښې به هم دغه خلق چټې (بېكاره) او غلط خيالات او معكوسې او منقلبې خبرې او اترې به سره كوي.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ
إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۲۵﴾

او وائي به دوی ته هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته علم او ایمان (یعنی انبیاء، پرېشتی، مؤمنان چه ولی دروغ وائی بلکه) خامخا په تحقیق ډیر پاتی شوی یی (په دنيا كښې چه هغه ليكلي دي) په كتاب د الله (لوح محفوظ) كښې تر ورځې د بعث پورې پس دغه ده ورځ د بعث (چه تاسې تری منكران وئ) وليكن تاسې وئ تاسې په دنيا كښې چه د جهل او غفلت له امله (وحي) نه پوهيدئ (د دغې ورځې په وقوع)

تفسير: یعنی مؤمنان او پرېشتي به په دغه وخت كښې د دوی ترديد كوي او دوی ته به داسې وائي چه تاسې دروغ او خوشي چټي (بېكاره) خبرې كوئ يا په مغالطه كښې لويديلي يئ چه مونږ په برزخ يا په دنيا كښې له يو مساعت څخه زيات نه يو پاتي شوي. تاسې د الله تعالى د علم او د ده د خبر او د لوح محفوظ د ليكنې سره سم د قيامت تر ورځې پورې په دنيا او په برزخ كښې اوسيدلي يئ چه د يوي شيبې (لحظې) په اندازه هم په هغه كښې څه كمې نه دي واقع شوي. نن له هم هغې وعدي سره سم هغه ورځ رارسيدلي ده اوس هغه وگورئ چه تاسې پري نه پوهيدې او نه مو منله كه له پخوا څخه مو په دغې ورځې يقين كړي وي او له تياري سره ورته راغلي وي نو د دغه ځاي له لذتونو او مسرتونو څخه به محظوظ او متمتع شوي وي. او د دغو انعامونو او اكرامونو د ليدلو په مقابل كښې به مو داسې ويل چه دغه ورځ په ډير ځنډ (ايسارتيا) او ډيل راغلي ده او مونږ د دې د راتللو ډير انتظار او اشتياق ويستلي دي لكه چه مؤمنان ئي هم داسې گڼي.

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿۲۶﴾

پس په دغې ورځې كښې به نه رسوي گټه (فائده) هغو كسانو ته چه ظلم كړي دي دوی (په ځانونو خپلو په كفر سره) عذر د دوی او نه به دوی وبللي شي راضي كولو د الله ته (يا به نه له دوی نه معذرت غوښتلي كيږي).

تفسير: يعنى نه به کوم معقول عذر وړاندې کولى شي چه د دوى په کار ورشى او نه به دوى ته داسې وېل کيږي ښه ده اوس د توبې او اطاعت په ذريعه د الله تعالى خوښې او رضا حاصله کړئ! ځکه چه د هغو وخت تير شوى دى. او اوس پرته (علاوه) له دې نه چه د دايمي سزا رېږونه (تکليفونه) وگالئ (برداشت کړئ) بل هيڅ يوه چاره او مخلص نه دى پاتې

وَلَقَدْ صَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتُمُ
بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٠﴾

او خامخا په تحقيق بيان کړى دى مونږ دپاره د خلقو په دغه قرآن کښې له هر قسم مثال (چه مفيد واقع کيږي دوى ته) او (قسم دى اى محمده!) که راوړي ته دوى ته کوم آيت د قدرت نو خامخا وبه وائي هر ورو (خامخا) هغه کسان چه کافران شوى دى (عناداً) چه نه بيع تاسې (اى محمده!) او مؤمنانو!) مگر (دروغجنان) باطل ويونکي

تفسير: يعنى په دغه وخت کښې به ډير افسوس او ارمان کوى مگر نن چه د الله تعالى د خوښې، رضا او لقاء حاصلولو وخت او موقع ده او عظيم الشان قرآن دوى ته داسې عجيب مثالونه او دليلونه بيان او راز راز (قسم قسم) خبرې ورته کوى او په هره ممکنه طريقه سره ئې په خپل خيبر او شر پوهوى خو سره له هغه هم دوى په هغو باندې خپل ځان نه پوهوى او نه د هغو هيڅ يو پند او خبره اورى. څومره مهم او عالي آيتونه چه دوى ته واورئ يا ډير لوى اوصاف او څرگند (ښکاره) معجزات ورښکاره کړئ نو دوى د هغو په اوريدلو او ليدلو داسې وائي چه تاسې رسول الله او مسلمين گړدو (تولو) لاسونه سره يو کړى دى او دغه دروغ مو (العياذ بالله) له خپله ځانه جوړ کړى دى، يو تن مو څو آيتونه جوړوى او درلولى ئې او نور د هغه تصديق کوئ يو جادو او کودى کوى او نور دغه ته تيار ولاړ دى چه په هغه ايمان راوړى، په دغه ډول (طريقه) مو گړدو (تولو) سره يو تړون کړى دى او يوه اتحاديه مو سره جوړه کړى ده او غواړئ چه په دغه چل سره خپل مذهب او مسلک خپور (خور) کړئ.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥١﴾

هم دا رنگه (لکه چه مهر لگولى دى) مهر لگوى الله په زېږونو د هغو کسانو چه نه پوهيږي (او نه د پوهې غوښتنه کوى)

تفسیر: یعنی هغه انسان چه نه پوهیږي او نه د پوهیدلو دپاره زیار (محنت) او کوشش کوي او د ضد او عناد له سببه خامخا د هري خبري تردید او انکار ته هم تیار ولاړ وي نو د دغه وضعیت دوام ورو ورو په تدریجي توګه (طریقه) د ده زړه کلکوي او د شرک، شک، تردید او انکار مهر پري لګوي او بالاخر د ډیر ضد او عناد له سببه د ده زړه دومره سخت شي چه د حق د منلو قوت او استعداد پکښي بیخي پاتی نشي. (العیاذ بالله)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ۝۴

پس صبر کوه (ای محمده! په ضرر د دوی) بیشکه چه وعده (د نصرت) د الله حقه ده او نه دی پورته کوي ته هغه کسان چه یقین نه راوړي (په آخرت)

تفسیر: یعنی کله چه د دغو بدبختانو د ضد، عناد، او تکرار احوال او مقدار تر دغو درجو پوري ورسیدل نو ته د دوی له دغه شرارت، بغاوت، او طغیان څخه مه خپه کیږه! بلکه د پیغمبري په صبر، تحمل او حلم سره ورنه تیرېږه! او په خپل دعوت، تبلیغ، پند او نصیحت کښي مشغول او لګیا اوسه! هغه د فتحی او نصرت وعده چه له تاسره رب العزت کړی ده، هغه په یقیني ډول (طریقه) کامله او پوره کیدونکی ده او په هغه کښي د یوی ذری په اندازه هم څه تفاوت او تخلف واقع کیدی نشي. ته په خپل کار تل ټینګ اوسه! دغه بد عقیده او بی یقینه خلق د یوی ذری په اندازه هم تا له خپله ځایه څخه نشي خوځولی.

(تمت سورة الروم بعون الله الحي القيوم فله الحمد والمنة اولا و آخرها وظاهرا وباطنا)

«سورة لقمن مكية الا الايات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ فمدنية وهي اربع وثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها (۳۱) و تسلسلها حسب النزول (۵۷) نزلت بعد سورة الصافات»

«د لقمن سورت مكي دی پرته له ۲۷، ۲۸، ۲۹ آيتونو نه چه مدني دی (۳۴) آيتونه او (۴) ركوع لري»

«په تلاوت كښي (۳۱) په نزول كښي (۵۷) سورت دی وروسته د الصافات د سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اللَّهُ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ۝
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ ۝ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝

دا آیتونه د کتاب حکمت لرونکی (محکم قرآن) دی. په داسی حال کښی چه هدایت او رحمت دی دپاره د نیکو کارانو هغه کسان چه قائموی (سم ادا کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی دوی (واجب) زکوٰة او دوی په آخرت باندی هم دوی یقین کوی (چه خامخا راځی په حقه سره) دغه (ستایلی شوی کسان) په سمه لیاره دی له (طرفه) د رب د دوی او دغه «کسان» هم دوی په مراد رسیدلی دی.

تفسیر: دغه کتاب خاص د نیکانو دپاره د رحمت او هدایت پنگه (سرمایه) ده ځکه چه هم دغه خلق ورته ځکه (فائده) اخلی که نه نو په نفس نصیحت او پوهولو کښی ذکر د جن او انس په حق کښی ښکاره هدایت او رحمت دی. د «سورة البقرة» په اوله رکوع کښی د دغه مقدس تفسیر په شپږم او اووم مخکښی هم داسی نور آیتونه هم تیر شوی دی او د «هم المفلحون» دوه ترجمی شوی دی دلته دی هم هغه بیا وکتل شی!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ
اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝

او (غښی) له خلقو څخه هغه څوک دی چه پیری، اخلی عبثی خبری (اپروونکی له حق څخه) دپاره د دی چه وشووی (خلق) له لاری د الله نه بی له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چه ونیسی دا (لاره یا آیتونه) په توکو مسخرو، دغه (کسان) شته دوی ته عذاب سپکونکی.

تفسیر: د مفلحینو نیکبختانو په مقابل کښی دلته د هغو بدبختانو ذکر دی چه د خپل جهالت او نادانی او آخری خاتمی ته د نه کتلو له امله (وجی) ئی قرآن کریم پری ایښی په لوبو، لهوو

لعبو يا په نورو واهياتو او خرافاتو کښې مستغرق دي غواړي چه نور هم په هم داسې مشغوليتو او ساعت تيريو کښې مشغول او لگيا او د الله تعالى له دين او ياد څخه غافل او بې پروا کړي او د الله تعالى ياد تری هير کړي او په ديني خبرو پوري خاندی او پری مسخري او ملندی وهي. حضرت حسن رضی الله تعالى عنه د «لهو الحديث» په متعلق وائی «کل ما شغلک عن عبادة الله وذكره من السمر والاضاحیک والخرافات والغناء ونحوها» (روح المعانی) یعنی لهو الحديث هر هغه شی دی چه د الله تعالى له عبادت او له ياد څخه لری کورونکی وی، مثلاً فضولی قصی ویل، چتی (بیکاره) د خدا او توکو خبری چتی (بیکاره) کارونه، ساز او سرود او نور.

په روایتونو کښې راغلی دی چه نصر بن حارث چه د کفارو له مشرانو څخه ؤ کله چه به د تجارت دپاره پارس ته تلو نو له هغه ځای به ئی د عجمو باچایانو قصی او د تواربخو کتابونه له خپله ځانه سره راوړل او قریشو ته به ئی ویل چه محمد صلی الله علیه وسلم تاسی ته د عاد او ثمود قصی آوری راځی چه زه تاسی ته د رستم او د اسفندیار او د آریانا د باچایانو قصی واوروم. ځینو خلکو هغه قصی ښی او په زړه پوری گنلی او ورته به متوجه کیدل، هغه یوه سندرغاری وینځه هم پیروډلی (اخیستلی) وه کله چه ده ولیدل چه د کوم سړی زړه نرم او اسلام ته لږ څه متمایل شوی دی نو هغه به ئی د هغی سندرغاری کره لیږه او ورته ویل به ئی چه دغه ته ښه ډودی او د څښلو شیان ورکوه او ښی بدلی ورته اوروه! بیا به ئی دغه سړی ته ویل چه گوره دغه میلی او چرچی له هغه څخه ډیری ښی او بهتری دی چه محمد صلی الله علیه وسلم دی هغه لوری ته بولی چه لمونځ کوه! روژی نیسه! ځان دی په شهادت ورسوه! نو په دغه باندی دا آیتونه نازل شول.

تنبیه: د دغه آیت شان نزول اگر که خاص دی مگر د الفاظو د عمومیت له وجی ئی حکم عام دی. هغه لهو (شغل) چه د اسلامی دین ځنی د خلکو اړوونکی وی یا د اړولو له موجباتو څخه وی ممنوع او حرام بلکه کفر دی او هغه شیان چه د ضروری شرعی احکامو څخه انسان ستنوی (منع کوی) یا د معصیت سبب گرځی گناه او معصیت دی هو! هغه لهو چه د کوم واجب امر مانع نه وی او کوم شرعی غرض او مصلحت په هغه کښې نه وی هغه مباح دی. لیکن د لایعنی والی له سببه خلاف الاولی دی. آس ځغلول، غشی او نوری ښی ویشتل یا د زوجینو ملاعبت چه په شرعی حدودو کښې وی څرنگه چه په معتد به شرعی اغراضو او مصالحو مشتمل دی نو ځکه د باطل لهو څخه مستثنی گرځول شوی دی. پاتی شوه د غناء او سماع مسئله، ښائی د هغو تفصیلات دی په فقهی او نورو کتابونو کښې ولیدل شی! د مزامیرو او ملاحیو په حرمت خو په صحیح البخاری شریف کښې حدیث موجود دی. البته نفس الغنا تر یوی درجی پوری مباح گنل شوی ده خو د هغی قیود او شرطونه دی هم په کتابونو کښې ولوستل شی. د «روح المعانی» صاحب د دی آیت لاندی د غناء او سماع د مسئلې تحقیق په زیات تفصیل سره لیکلی دی. هلته دی وکتل شی!.

وَإِذَا تَنَالَىٰ عَلَيْهِ الْإِثْنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ
فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَسَّرَهُ بَعْدَآبِ الْإِلْمِ ④

او کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وگرځوی تری
مخ حال دا چه متکبر غاړه غرونکی وی داسی چه گواکی له سره ئی نه دی
اوریدلی (دا آیتونه) گواکی په دواړو غوړونو د ده کښی دروند والی،
کونوالی دی پس زیری، خبر ورکړه ته هغه ته په عذاب دردناک سره .

تفسیر: یعنی د غرور او تکبر له سببه نه غواړی چه زمونږ آیتونه واوری بلکه د هغه په مقابل
کښی بیخی ځان کون اچوی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ⑤ خَالِدِينَ
فِيهَا وَعَدَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑥

بیشکه هغه کسان چه ایمان راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی
لره جنتونه د نعمتونو (د هستوګنی له پاره) حال دا چه تل به وی دوی په
دغو (جنتونو) کښی (دغه وعده کړی ده) وعده د الله حقه، رښتیا او هم دی
دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت لرونکی (چه هر کار په
تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی هیڅ یو قوت دی د وعده له سر ته رسولو څخه نشی ستنولی (منع کولی) او نه له
چا سره بی موقعه وعده کوی.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه بی له ستونو چه وینئ تاسی هغه

تفسیر: د دغه (د عمد د) لفظ تفسیر د «رعد» د سورت په اوله کښی تیر شو هلته دی وکتل

شی.

وَالْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ

او غورخولی (پیدا کری ئی دی) په غمکه کښی غرونه دپاره د دی چه ونه خوځیږی دا غمکه پر تاسی

تفسیر: یعنی د غمکی د انتظام او استقرار له پاره خورا (دیر) لوی او درانه غرونه پری درولی شوی دی چه د سمندر له موجونو یا د سختی هوا له جتکو یا د نورو طبیعیه و اسبابو له اثره ونه لرزیږی او یوی خوا ته مائله نشی. د «نحل» د سورت په اوله کښی دغه مضمون پخوا له دی نه تیر شوی دی. باقی د غرونو د پیدا کیدلو مصلحت یوازی پر هم دغومره حکمت چندانۍ محدود او منحصر نه دی نور داسی ډیر فواید او حکمتونه هم پکښی مضمیر او موجود دی چه هغه کرد (تول) پاک الله ته معلوم او ښکاره دی.

وَبَيَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝

او وئی شیندل (خواره واره ئی کرل) په دغه غمکه کښی له هر قسم خوځیدونکو ساکښو (جاندارو) څخه او نازلی کری دی مونږ له «طرفه» د آسمانه اوبه پس زرغونه کری دی مونږ په دغه (غمکه) کښی له هر هر قسمه گیاه ښی (خاصی جوړی).

تفسیر: یعنی هر قسم ښایسته، ښکلې، گتوری او نفیسی ونی ئی په غمکه کښی زرغونی کری دی د «الشعراء» د سورت په شروع کښی په هم دغه مضمون یو بل آیت هم تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!

هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝

دغه (تول مذکورہ شيان) مخلوق د الله دی پس وښيي (ای مشرکانو!) ماته هغه شی چه پیدا کړی دی هغو «بتانو» بی له الله نه بلکه دغه ظالمان مشرکان په گمراهی ښکاره کښی دی

تفسیر: کله چه د هغو مخلوق نشی راضوولی نو په کوم مخ او خوله هغوی د الله تعالی شریکان گرځوی؟ او د معبودیت وړ (لائق) او مستحق نی بولی؟ معبود خو داسی یو جامع الصفات ذات کیدی شی چه د هغه په واک (اختیار) او قدرت کښی پیدا کول، وژل، روزی رسول او نور گرد(تول) شيان وی مگر دلته دوی د پیدا کولو او د نورو افعالو یوه ذره اختیار هم نه لری مگر دغه ظالمان د فکر، ذکر، غور او دقت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری په توره تیاره کښی پراته دی او حیران او سرگردانه گرځی. وروسته له دی نه د شرک او عصیان د تقبیح دپاره د حضرت لقمان نصایح نقلوی چه دی د الله تعالی له طرفه په دغو شيانو پوهیدلی وو او هغه نی خپل زوی ته د پند او نصیحت په ډول (طریقه) بیان کړی دی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٣١﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ لقمان ته حکمت (عقل، علم او ویلی ؤ مونږ ده ته) چه شکر کوه الله ته او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره (د ښیگنی «فائدی») د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه الله غنی ډیر بی پروا د گردو محامدو څښتن (ځاوند) دی.

تفسیر: د زیاترو علماؤ رایه داسی ده چه حضرت لقمان نبی نه ؤ، هو! یو پاک او متقی انسان ؤ چه الله تعالی ورته اعلی درجه عقل، فهم، متانت او پوهه ورکړی وه، ده د خپل عقل او پوهی په قوت داسی خبری ځان ته کشفی او څرگندی (ښکاره) کړی وی چه د انبیاء له احکامو او هدایاتو سره موافقی وی. د ده د عقل او پوهی نصایح او د حکمت خبری په خلقو کښی له قدیم الایامه معروفی او مشهوری وی. رب العزت د هغه یوه برخه دغه ده چه په خپل عظیم الشان قرآن کښی هم نقلوی او د ده مرتبه لا زیاتوی. ښائی له دی نه مطلب دا وی چه د شرک، کفر او عصیان قباحه هم هغسی چه د انسانی فطرت په شهادت او د انبیاء الله له وحی ثابت دی د دنیا د غورو او منتخبو عاقلانو او فاضلانو مفکوره او مقوله هم د هغه تائید او تصدیق کوی، پس کفار ولی د توحید څخه بیزاره او کفر او شرک نی ځان ته غوره او اختیار کړی دی؟ او د

دوى دغه وضعيت كه ښكاره گمراهى نه دى نو بل څه شى دى ؟
 تنبيه: حضرت لقمان د كوم ځاى اوسيدونكى وو ؟ او په كومه زمانه كښى ئى ژوندون درلود
 (لرلو)؟ د دغو خبرو پوره او كامل تعين نشى كيدى د زياترو دا قول دى چه دى حبشى ؤ او د
 حضرت داود عليه السلام په زمانه كښى ئى ژوند كاوه د ده په نسبت ډيرى قصى او اقوال په
 نورو تفاسيرو كښى نقل كړى شوى دى فالله اعلم بصحتها .

﴿وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾ او هر چا چه شكر وكر پس بيشكه هم دا خبره ده چه شكر
 كوى دپاره د ښيگنى (فائدى) د ځان خپل او هر څوك چه كافر شو پس بيشكه چه الله غنى ډير
 بى پروا د گردو (تولو) محامدو څښتن (خاوند) دى) يعنى پر دغه لوى احسان او نورو احساناتو
 ښائى چه د حقيقى منعم شكر اداء او د ده حق پيژندل ضرورى وگنل شى. ليكن دغه خبره دى
 واضحه وى چه د دغه حق پيژندلو او شكر ايستلو څخه الله تعالى ته هيڅ يوه فائده نه رسيدوى
 هو! هغومره گټه (فائده) او نفعه چه رسيدوى په خپله هم دغه عارف او شاكر ته رسيدوى چه په
 دنيا كښى ډير انعام او اكرام او په آخرت كښى اجر، ثواب او ښه مقام ئى ور په برخه كيږى.
 كه دوى ناشكرى او كفران كوى نو خپل ځان ته تاوان رسوى الله تعالى داسى شكر گزارىو ته
 هيڅ ضرورت او احتياج نه لرى د الله تعالى په حمد او ثناء كښى د دنيا تول مخلوقات د حال
 په ژبه مشغول او لگيا دى. او په فرض محال كه كوم حامد او ثنا ويونكى له سره هم نه وى خو
 بيا هم پاك الله د خپل جامع الصفات او منبع الكمالات والى په بناء په خپله محمود دى او د
 چا د حمد او شكر كولو يا نه كولو څخه د ده په كمالاتو كښى د يوى ذرى په اندازه هم څه
 زياتى او كمى نه پيښيږى.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَبْنَىٰ لَشَرِّكَ بِاللَّهِ

او ياد كړه (اى محمده! هغه وخت) چه وويل لقمان زوى خپل ته حال دا چه
 ده پند ور كاوه ده ته اى زوى گوټيه زما مه شريك كوه له الله سره

تفسير: دا نه ده معلومه چه د ده زوى مشرك ؤ كه موحد، كه مشرك ؤ خو ښكاره ده چه ده
 ته ئى سمه لاره ښوولى ده او غوښت ئى چه د هدايت په لاره لاړ شى. او كه موحد ؤ نو په دغه
 سره ئى د ده لا استحكام او مضبوطتيا په توحيد غوښتله او د تينگ اوسيدلو په غرض ئى ورته
 دغسى وصيت كړى دى.

إِنَّ الشَّرَّكَ أَظْلَمُ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

بيشكه چه شرك خامخا ظلم دى ډير لوى.

تفسیر: له دی نه به بله بی انصافی څه وی چه عاجز مخلوق ته د مختار خالق درجه ورکړی شی ؟ او له دی نه به زیات حماقت او ظلم په خپل ځان بل څه وی چه له اشرف المخلوقات والی سره سره د دیرو خسیسو او سپکو شیانو په مقابل کښی د خپل عبودیت سر ښکته کړی ؟ لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَلَّةً أُمًّا وَهَنًا عَلَى وَهْنٍ وَفَضَّلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْبَصِيرَةِ ﴿٣١﴾

او وصیت، امر کړی دی مونږ انسان ته له مور او پلار خپل سره (په نیکۍ کولو ځکه چه په نس کښی) گرځاوه ده لره مور د ده په سستی سره له پاسه د بلی سستی او بیلول د ده دی (له تی نه) په (پوره کیدلو د) دوو کلونو کښی (او ورته ویلی دی مونږ داسی) چه شکر کوه! ماته او مور پلار خپل ته خاص بیا ماته دی راتله (ستاسو ای انسانانو!)

تفسیر: یعنی د مور حق له پلار نه هم زیات دی ځکه چه مور تر څو میاشتو پوری دی په خپله گیده کښی گرځوی بیا د حمل له وضعی نه وروسته تر دوو کلونو پوری تی ورته ورکوی او د ده د تربیی او پاللو په ضمن کښی راز راز (قسم قسم) تکالیف او ربرونه (زحمتونه) گالی (برداشت کوی) او زحمتونه او تکالیف په ځان اخلی او خپله آرامی او هوسانی (راحت) تری جاروی (قربانوی) نو ضروری ده چه هر انسان پومی د الله تعالی او بیا د خپل مور او پلار حقوق په مخصوص دول (طریقه) سره وپیژنی او په ځای نی کړی. یعنی د الله تعالی عبادت وکړی! او د مور او پلار په خدمت او اطاعت کښی له توان سره سم بوخت اوسی! او له سره تری غاړه مه غروئ! خو تر هنی پوری چه د الله تعالی معصیت ته مقضی نشی ځکه چه د الله تعالی حق په دوی مقدم دی او د ده په حضور کښی تاسی او دوی گرد (تول) سره حاضرپوئ نو ښائی چه انسان دی په خپل زړه کښی ښه فکر او غور وکړی چه په کوم مخ او خوله به دی له پاک الله سره مخامخ کیږی.

تنبیه: د تی نه بیلولو موده چه دلته دوه کاله بیان شوی ده د غالب عادت او اکثریت په ملحوظ ده، زموږ امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله علیه چه د تی ورکولو زیاتره موده دوه نیم کاله بولی له ده سره به بل کوم دلیل وی د نورو جمهورو په نزد هم هغه دوه کاله ده والله اعلم.

وَلَنْ جَهْدَكَ عَلَى أَنْ تَشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىٰ

او که کوشش و کړی دا مور او پلار په تا په دی چه شریک کړی ته له ماسره هغه شی چه نه وی تاته په هغه سره څه علم، پوهه نو اطاعت مه کوه د دی دواړو او ملگرتیا کوه له دوی سره په دنیا کښی ښه غوره (ملگرتیا له شرعی سمه) او متابعت کوه په دین کښی د لاری د هغه چا چه بیرته راگرځیدلی دی ماته (په توحید سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «شریک ورسره مه پیدا کوه هغه شی چی تاته نه دی معلوم! یعنی په شبهه کښی ئی هم مه منه! او که په یقین سره پری پوهیږی خو له سره ئی مه منه!» د دین په خلاف د مور او پلار وینا مه منه! هو! په دنیوی معاملاتو کښی له هغوی سره نیکی او ښه سلوک کوه! په هم دغه مضمون یو بل آیت هم د «العنکبوت» په سورت کښی تیر شوی دی د هغه تفسیر دی هلته ولوستل شی! د انبیاء او مخلصو بندگانو په لیاره درومه! او د دین په خلاف د خپل مور او پلار تقلید او اطاعت مه کوه!

ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیا (خاص) ماته راتله ستاسی دی (د ټولو په قیامت کښی د حساب دپاره) پس خبر به کړم زه تاسی په هغو عملونو چه وی تاسی چه کول به تاسی (په دنیا کښی له خیر او شر نه)

تفسیر: یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ دربار ته ورسیرئ نو اولاد او والدینو او نورو مگردو (ټولو) ته به دغه خبره معلومه او څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو متجاوز او مقصر ؤ؟ تنبییه: له «ووصینا الانسان» څخه تر دی ځای پوری د الله تعالیٰ کلام دی پرمبی خپل زوی ته د لقمان وصیت ؤ او وروسته هم له «یابنی انھا ان تک» څخه د هم دغه وصیت سلسله ده. په منع کښی الله تعالیٰ له خپلی خوا یو ضروری تنبییه وکړه یعنی شرک دومره سخت او قبیح شی دی تر دی چه که مور او پلار خپل اولاد پری مجبور کړی خو بیا ئی هم څوک نشی غوره کولی. حضرت شاه صاحب لیکي «لقمان خپل زوی ته د مور او پلار حق نه ؤ ورښوولی چه د ده غرض پکښی معلومیده، الله تعالیٰ د توحید له نصیحت څخه وروسته او له نورو نصایحو څخه مخکښی د مور او پلار حق بیان کړ چه وروسته د الله تعالیٰ له حق څخه د مور او پلار حق دی. پلار د الله

تعالیٰ حق او الله تعالیٰ د پلار حق بیان کړ باقی د نبی یا مرشد یا هادی حق هم د الله تعالیٰ د حق په ذیل کښی وگنئ! چه دوی دغه راز (قسم) د الله تعالیٰ نائبان دی» (موضح په لږ تغیر سره) نو وویل لقمان خپل زوی ته داسی

يٰبُنَيَّ اِنَّهَا اِنَّ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يٰاْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿۳۱﴾

ای زوی گوټیه زما بیشکه دا (د بدی او نیکی خصلت) که کوم شی وی په قدر د دانسی له اوری څخه پس وی دا دانه په کومی تیږی (گټی) کښی یا وی په اسمانونو کښی یا په ځمکی کښی (چه هیڅوک پری خبر نه وی) نو رابه ئی وږی الله (حساب کتاب ته) بیشکه الله ښه باریک لیدونکی ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی کوم شی یا کوم خصلت ښه وی یا بد که د اوری په اندازه وړوکی هم وی او فرض ئی کړی چه په کومی لوی غټی تیږی (گټی) کښی یا د آسمانونو د پاسه یا د ځمکی په تیرو کښی ایښودل شوی وی هغه هم له الله تعالیٰ څخه پټ نشی پاتی کیدی، هر کله چه وخت راشی هغه به له هم هغه ځایه هر چیری چه اراده وکړی راحاضر کړی نو ځکه هر انسان ته لازمه او ضروری ده چه دغه خبری دی تر نظر لاندی ونیسی هر هغه کار چه په زرهاؤ پردو کښی دننه هم وشی هغه الله تعالیٰ ته حاضر او دی ورته ناظر دی لکه چه نیکی یا بدی چه په هر څومره پټ ځای کښی وکړی شی د هنی اثر ضرور څرگندیدونکی (ښکاره کیدونکی) دی او اهل النظر هغه بی تکلفه محسوسولی شی.

يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

ای زوی گوټیه زما قائموه (سم ودرره سره له ټولو حقوقو) لمونځ او امر کوه (خلقو ته) په نیکی او منع کوه خلق له بدی نه

تفسیر: یعنی ته پخپله هم د الله تعالیٰ پر توحید او بندگۍ قایم اوسه! او هم نورو ته نصیحت کوه چه ښی خبری زده کړی، او له بدو او خرابو خبرو څخه ځان وساتی!

وَاَصْبِرْ عَلٰی مَا اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۳۲﴾

او صبر کوه په هغې سختی څه رسيږي تاته (بالخاصه په امر او نهی کښي) بيشکه دغه (مذکوره نصائح) له مهمو مقصودی کارونو څخه دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښي هر هغه سختی، کراوونه او تکلیفونه څه درېښيږي څه هغه اغلباً د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په سلسله کښي وی نو هغه په تحمل او اولوالعزمی سره په ځان وگاله (برداشت کړه)! او له سختیو او تکلیفونو څخه له سره مه وریږه! ځکه څه له دغو شيانو څخه د کلمه الله د اعلاء په مقابل کښي ویریدل د زوررو او د عزم د خاوندانو کار نه دی.

وَلَا تَصْغُرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

او مه گرځوه مخ خپل خلقو ته (له ډیره کبره بلکه گوره دوی ته په تواضع سره)

تفسیر: یعنی په تکبر او غرور سره مه گوره! خلق خوار، سپک او حقیر مه گنه! د متکبرانو په شان خبری اتري مه کوه! بلکه په روڼ تندي، او په خندا، خوښی او خوشالی له خلقو سره غږیږه!

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

او مه کوه تگ په ځمکه کښي په ناز او نخرو! بيشکه الله نه خوښوی هر کبر کوونکی فخر کوونکی په «خلقو»

تفسیر: یعنی په غرور، تکبر، لوټی او لاپو د سری څه قدر او عزت نه زیاتیږي بلکه د دی په عکس ذلیل، حقیر او سپک ښکاري که څوک مخامخ څه ورته ونه وائی، پسی شا خو خلق ورپسی ډیر بد وائی او سپک نی گئی.

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْظُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

او میانه رو اوسه! په تگ خپل کښي (یعنی مه ډیر گړندی او مه ډیر ورو څه)

او ورو کره غېر خپل بیشکه چه ډیر بد د تولو غږونو خامخا غېر د خرو دی.

تفسیر: یعنی تواضع، متانت، اعتدال او متوسط وضعیت ځان ته غوره او اختیار کره. بی له ضرورت نه خبری مه کوه! د خبرو په وخت کښی بی له ضرورت نه چنی مه وهه! که په لور (اوچت) غېر سره غږیدل څه کمال وی نو د خره غېر ته به خلقو ډیر اهمیت ورکاوه حال دا چه څه وخت چه خر هنگیږی هغه په غږونو ډیر کریهه او بد لگیږی. ډیر ځله د انسان په زوره غږیدلو کښی هم داسی بی نظمی او بی ترتیبی پمښیږی. (ربط) د لقمان کلام تر دی ځای پوری تمام شو. وروسته له دی نه بیا د اصل مضمون ته عود کړی شوی دی. یعنی د الله تعالیٰ عظمت، جلال، احسان او انعام راپه یادوی او د توحید او نورو فضائلو لوری ته مو متوجه کوی.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ تَاٰیِ السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَیْكُمْ نِعْمَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

آیا نه وینی تاسی (ای انسانانو) چه بیشکه الله مسخر کړی په کار اچولی دی تاسی ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چی په ځمکه کښی دی او پوره کړی دی (الله) په تاسی نعمتونه خپل (هم) په ښکاره او (هم) په پټه

تفسیر: یعنی د آسمان او ځمکی گرد (تول) مخلوقات ستاسی په کارونو کښی لگیا دی نو بیا تاسی ولی د هغه په کار نه لگیا کیږئ. او پوره کړی دی الله په تاسی نعمتونه خپل هم ښکاره هم په پټه ښکاره نعمتونه هغه دی چه په حواسو سره نی ادراک کیږی یا بلا تکلفه په فهم او پوهه کښی راتلی شی، پټ نعمتونه هغه دی چه په عقل فکر، غور او دقت سره موندل کیږی. یا به له ظاهری ځنی مادی او معاشی او له باطنی ځنی روحانی او معادی نعمتونه مراد وی ځواکی د رسول ارسال، د کتاب نازلول، د نیکی توفیق ورکول گرد (تول) په باطنی نعمتونو کښی شامل دی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ۝۳۰

او (ځینی) له خلقو هغه څوک دی چه جگړه کوی په (حق د) الله کښی بی له پوهی (د توحید څخه) او بی له (لاری د) هدایت او بی له کتاب روښان څخه

تفسیر: یعنی له داسی ظاهرو او باهرو نعمتونو او احسانونو سره سره ځینی خلق خپلی سترگی پټوی، د الله تعالیٰ په وحدانیت کښی یا د ده په شینو او صفاتو کښی یا په احکامو او شرایعو کښی مباحثی او جگړی کوی او تش په بی سندو جگړو کښی سره نښلی. نه کوم علمی او عقلی اصول له هغوی سره شته، او نه د کوم برحق هادی څه هدایت او نه د کوم مستند او روښان کتاب حواله له خپله ځانه سره لری، تش د خپلو پلرونو او نیکونو پوند تقلید له هغوی سره شته چه ذکر ئی په راتلونکی آیت کښی راځی.

تنبیه: شیخ الهند قنس الله سره العزیز د دغه آیت ترجمه داسی کړی ده. «او په خلقو کښی داسی هم شته چی جگړی کوی د الله په خبره کښی نه پوهه لری او نه بصیرت او نه روښان کتاب» او له دغی ترجمی څخه داسی معلومیږی چه غالباً محقق مترجم رحمة الله علیه له «علم» څخه په عقلی ډول (طریقه) «پوهیدل» مراد کړی دی. او له «هدی» څخه ئی یو قسم خاص بصیرت مراد دی چه د ذوق له سلامتی، وجدان، ممارست، عقل او فکر څخه نشت مومی. مطلب ئی داسی شو چه دغه خلق نه معمولی پوهه لری او نه د وجدانی بصیرت خاوندان دی، او نه روښان کتاب یعنی نه نقلی دلیل لری. دغه معنی ډیره لطیفه او ښه ده مونږ د دی آیت لپاره کوم تقریر چه غوره او اختیار کړی دی هغه یوازی د آسانی په غرض کړی شوی دی.

وَإِذْ أَقْبَلَ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالَ الْوَابِلُ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ آبَاءَنَا أُولَٰئِكَ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

او کله چه وویل شی دوی ته چه متابعت وکړئ په صدق سره د هغه (قرآن) چه نازل کړی دی الله نو وائی دوی نه! بلکه متابعت کوو د هغه شی چه موندلی وو مونږ په هغه شی پلرونه خپل (نو وائی الله) آیا (متابعت کوی دوی د پلرونو) اگر که وی شیطان داسی چه بولی دوی (یا پلرونه د دوی) په طرف د عذاب د دوزخ (بلکه متابعت دی نه کوی).

تفسیر: یعنی که شیطان ستاسی پلرونه او نیکه گان د دوزخ په طرف بیولی وی بیا هم تاسی په هم هغو پسی درومئ او په کوم ځای کښی چه هغوی لوبللی دی تاسی هم خپل ځانونه هم هغته غورځوئ ؟

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ

او هر څوک چه وسپاري مخ (ځان) خپل الله ته (او پري تفويض او توکل وکړي) حال دا چه دی نيکوکار وی نو په تحقيق ده منگولی خښی کړی دی په کړی مضبوطی باندی

تفسير: يعنی هر هغه چا چه په اخلاص سره د نيکی لاره غوره او اختياريه کړه او خپل ځان ئی الله تعالى ته وسپاره نو ويوهميره چه خپل لاس ئی په ډيري مضبوطی او کلکی کړئ لگولی دی او ځان ئی پري ټينگ کړی دی تر هغه وخته پوری چه ده دغه کړئ ټينگه نيولی وی نو له سره نه ښائی چه د لويديو کومه انديښنه ورته پيدا شی

وَالِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿۲۲﴾

او خاص الله ته دی عاقبت خاتمه د (تولو) کارونو

تفسير: يعنی هر هغه چه دغه کړئ مضبوطه ونيوله بالاخره د هم دغی کړئ او سند په وسيله د الله تعالى دربار او دیدار ته رسيږی او پاک الله د ده آخره خاتمه او انجام ښه کوی.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنُّكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۲۳﴾

او هر څوک چی کافر شو پس نه دی خپه کوی تا (ای محمده!) کفر د ده «ځکه چی» خاص مونږ ته دی بیا راتله د دوی په قیامت کښی پس خبر به کړو مونږ دوی په هغو اعمالو چی کړی ئی دی بیشکه چی الله ښه عالم دی په هغو خبرو چی په سینو (د دوی) کښی دی.

تفسير: يعنی تاسی خپله علاقه له پاک الله سره ټينگه او مضبوطه ولرئ! د هيچا د تکذيب او انکار پروا له سره مه کوئ! د منکړينو بيرته راتگ او رجوع هرومرو (خامخا) زمونږ په لوری ده په دغه وخت کښی به د دوی تول عملونه بی له کموالی او زیاتوالی د دوی په مخکښی ایښوول کیږی او هيڅوک به خپل هيڅ يو جرم له پاک الله څخه نشی پتولی ځکه چی الله تعالى د زړونو په پتو خبرو او مخفی اعمالو هم خبر دی او هغه گړد (تول) به دوی ته ور وړاندی کړی.

نَسْتَعِيْهُمْ وَلِيْلًا لَّنْمَ نَنْصُطْرَهُمْ اِلَى عَذَابٍ عَلِيْلٍ ﴿٣٣﴾

نفع به ورکړو مونږ دوی ته (په دنیا کېښی) لږ شانی بیا راولو دوی په ډیره ناچاری عاجزی سره په طرف د عذاب سخت (د دوزخ)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو عیش، عشرت، بې فکری او بیغمی ده کله چی د دوی دغه نیټه او مهلت ختم شی نو خورا ډیری سختی سزا ته به راښکودل شی او هیڅ به د دوی له واکه (اختیاره) نه وی پوره چی چیری وتښتی یا پټ شی

وَلِيْن سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضَ لِيَقُوْلَنَّ اللهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٤﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دغه (کفار) چی چا پیدا کړی دی دغه آسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وائی دوی هر ورو (خامخا) چی الله (کله چی مقر شول دوی نو ای محمده!) ووايه ټوله ثناء خاص الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی.

تفسیر: یعنی الحمد لله دغومره خو په خپلو ژبو اعتراف کوی چی د آسمانونو او د ځمکې پیدا کول بې له الله تعالی نه د بل هیچا کار نشی کیدی نو بیا اوس کوم قسم خوبی پاتی شوه چی د ده په پاک ذات کېښی نه وی موجوده؟ آیا د دغو عظیم الشان شیانو پیدا کول او بیا ئی په یو مضبوط او ټینگ نظام په کار اچول بې له اعلیٰ درجی علم او حکمت، زور او قوت امکان لری؟ نو هر ورو (خامخا) د «خالق السموات والارض» په ذات کېښی د ټولو کمالاتو د موجودیت منل لارمېږی او دغه هم د ده د قدرت یوه نمونه ده چی تاسی غوندی مجرمینو او منکرینو باندی هم د خپل عظمت او قدرت اقرار او اعتراف کوی چی له دغه اقرار څخه وروسته تاسی ملزم گنل کیږئ یعنی کله چی ستاسی په نزد هم خالق یوازی هم هغه الله دی نو بیا ولی نور شیان مو خپل معبودان گرځوئ؟ خبره خو صافه او سمه ده خو سره له هغه ډیر کسان پری نه پوهیږی او دلته چی رسیږی بند پاتی کیږی.

يَلِلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٣٥﴾

خاص الله له پاره دی هر هغه څه چی په آسمانونو کېښی دی او په ځمکه

کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې ملکاً خلقاً عبیداً) بیشکه چی الله هم دی دی غنی بی پرواه ډیره ثنا ورته ویلی شوی ده

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د آسمانونو او د ځمکې پیدا کوونکی الله تعالیٰ دی هم داسی ټول هغه شیان چی په آسمانونو او ځمکه کښی دی ټول بلا استثنا بی د بل چا له اشتراکه د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دی. او تماماً د الله تعالیٰ محتاج دی او بالعکس پاک الله هیچا ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی. ځکه چی د وجود او د وجود د توابعو یعنی د گردو (ټولو) کمالی صفاتو مخزن او منبع د ده ذات دی. د ده هیڅ یو کمال د بل چا څخه مستفاد نه دی. دی بالذات د ټولو عزتونو او محاسنو او ښکښو (فائدو) مالک دی نو بیا به دی بل چا ته ولی محتاج او اړ (مجبور) وی؟ او د چا به څه پروا لری؟

وَلَوْ أَنَّنَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ
سَبْعَةُ آبِحْرٍ مَا نَفَدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤﴾

او که چیری هغه څه چی په ځمکه کښی دی له ونو څخه (هغه ټول) قلمونه شی او (سیاهی شی محیط) بحر مرسته (مدد) وکړی له ده سره پس له (تمامیدلو د اوبو) د ده او اوه (نور) بحرونه نو خلاص به نشی کلمات د الله بیشکه چی الله دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی که د دنیا له گردو (ټولو) ونو ځنی قلمونه جوړ کړی شی او دغه اووه موجوده ترڅه بحرونه (سمندرونه) سیاهی (مرکب) تیار کړل شی او بیا د هم دغو سمندرونو په شان اووه نور سمندرونه هم د ده د کار د کومک او معاونت لپاره پیدا کړل شی او فرض ئی کړئ چی د ټول عالم انسانان له خپل قدرت او قوت سره سم هم په لیکلو لاسونه پوری کړی خو سره له دغه هم د الله تعالیٰ د کلمو د لیکلو د عهدی څخه دغه ټول نشی وتلی او د الله تعالیٰ د کمالاتو او جلال، عظمت او قدرت له اظهار څخه گرد (ټول) سره عاجز او ناتوان پاتی شی، د لیکونکو عمرونه به تمام شی، قلمونه به په ډیرو لیکلو وسولیری او مات شی، سیاهی به له ډیرو لیکلو څخه خلاصه شی، خو سره له دی به هم د الله تعالیٰ تعریف، توصیف محامد، محاسن او ثناء به ختم نشی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی محدود او متناهی قوتونه به څرنگه د الله تعالیٰ لامحدود او غیر متناهی صفات قید او ضبط کړی شی؟ اللهم لا احصى ثناء علیک انت کما اثنت علی نفسک!.

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنُفُسًا وَاحِدَةً ط

نه دی پیدا کول ستاسی او نه بیا ژوندی راپاخول ستاسی مگر داسی دی لکه پیدا کول او ژوندی کول د یوه نفس

تفسیر: یعنی د تول جهان پیدا کول او د یوه انسان پیدا کول دواړه پاک الله ته یو شان سهل او آسان دی نه په دغه کښی څه اشکال او دقت او نه په هغه کښی څه سختی ورته پېښیږی په یوه «کن» سره هر شی ته چی اراده وکړی هم هغه کیږی بلکه د «کن» د لفظ په ویلو پوری هم څه موقوف نه دی مگر مقصد د دغه د «کن» د لفظ له تعبیر څخه محض زمونږ افهام او تفهیم مقصود او د مستمعینو د پوهولو لپاره یو عنوان دی. په واقع کښی د دی سره سم چی الله تعالی اراده وکړی هم هغه مطلوبه شی سم د لاسه موجودیږی.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿۳۸﴾

بیشکه چی الله دی ښه اوریدونکی (د تولو اقوالو) ښه لیدونکی (د تولو احوالو).

تفسیر: یعنی څرنگه چی د یوه غیر آوریدل، یا د یو شی لیدل یا په یو وخت کښی د تول جهان د شینونو لیدل الله تعالی ته یو شان او برابر دی، هم داسی د یوه سری وژل او ژوندی کول او د گرد (تول) جهان د تولو موجوداتو وژل او ژوندی کول الله تعالی ته برابر او مساوی دی او د الله جل جلاله د قدرت په مقابل کښی یو شان دی، بیا له دوهم ځلی ژوندی راپاخولو څخه وروسته په یوه وخت کښی د تولو لومړنیو او وروستنیو د پخوانیو او اوسنیو د گردو (تولو) اعمالو د یوی یوی ذری لیدل او سنجول (غور کول)، او حساب او کتاب ئی سره پری کول هم ده ته ډیر سهل او آسان دی او ورته دغه اعمال هیڅ قسم سختی او جنجال نه پېښوی ځکه چی الله تعالی زمونږ گرد (تول) اقوال اوری، او تول افعال مو وینی او هیڅ یوه پته او ښکاره خبره او حال تری پت نه دی

الْمَرَّانَ اللَّهُ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى

آيا نه ويني (ته اى مخاطبه بلکه ويني ئى) چى بيشكه الله ننباسى شپه (په کامل قدرت خپل سره) په ورځ کښى او ننباسى (الله) ورځ په شپه کښى او مسخر کړى په کار اچولى ئى دى تاسى ته لمر او سپوږمى هر يو (له دغو دواړو نه لکه نور سیارات) روان دى (په آسمان خپل کښى) تر ټاکلى (مقرر کړى) مودى پورى

تفسير: د «مقرر وخت» څخه مراد قیامت دى، یا له لمر او سپوږمى څخه د هر یوه دوره ده ځکه چى د یوى دورى د پوره کیدلو څخه وروسته گواکى دوى بیا له سره خپله دوره او تگ شروع کوى.

وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۳۱﴾

او بيشكه الله په هر هغه څه چى تاسى ئى کوئ ښه خبر دى.

تفسير: يعنى د الله تعالى هغه قوت او قدرت ته چى له شپى څخه ورځ او له ورځى څخه شپه جوړوى او د لمر او سپوږمى په شان له خورا ډيرو لويو کراتو څخه د ادنا مزدورانو په شان کار اخلى له مرگ نه وروسته ستاسى بيا ژوندى راپاڅول څه اشکال لرى؟ او کله چى دى له هر لوى او وړوکى عمل څخه پوره واقف او ښه عالم دى نو بيا په حساب او کتاب کښى به الله تعالى ته څه اشکال او سختى ورپيښه شى.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿۳۲﴾

دغه (شامل معرفت کامل قدرت) له دى سببه دى چى بيشكه الله هم دى حق دى او بيشكه هغه (بتان) چى بولى (عبادت ئى کوى) دوى بى له دغه (الله) هغه نه) حق نه دى او بيشكه الله هم دى ښه پورته ډير لوى دى

تفسير: يعنى د الله تعالى دغه عظيمه شتون او قاهره صفات ځکه ذکر کړل شول څو آوريدونکى وپوهيږى چى د يوه الله تعالى منل او د هم هغه واحد لاشريک عبادت کول هم هغه سمه لياره ده. له دى نه خلاف هر څه چى وويل شى يا وکړل شى باطل او دروغ دى. يا به ئى دا مطلب وى

چی د الله تعالیٰ موجود بالذات او واجب الوجود توب چی له ﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ﴾ شخه فهمیری او د نورو باطل او هالک الذات توب له هغو سره دا خبره لازمه ده چی یواځی هم هغه الله تعالیٰ ته دغه شتون او صفات ثابت دی بیا هغه ذات ته چی دغه شتون او صفات ثابت دی نو هم هغه د الوهیت او معبودیت وړ (لائق) او مستحق دی نو د بنده انتهائی عجز او تذلل چی د هغه نوم عبادت دی خاص هم هغه ته ښائی چی دیر پورته عظیم القدرت او په هر چا غالب دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

آیا نه وینی ته چی بیشکه (دا) بیري (جهاز) تگ کوی په بحر کښی په نعمت (فضل) د الله دپاره د دی چی وښی تاسی ته له دلائلو «قدرت» د ده، بیشکه په دغی (بیری او بحر) کښی خامخا دیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر دیر صابر دیر شاکر (په آفتونو او نعمتونو).

تفسیر: یعنی جهازونه او بیري دیر ثقیل او درانه بارونه وړی او د الله تعالیٰ په قدرت، فضل او مرحمت څرنګه د سمندر موجونه (څپي) سره غیروی او پکښی څی؟ یعنی د دغه بحری سفر په احوالو او حوادثو کښی له غور کولو شخه انسان ته د صبر او شکر دیر مواقع په لاس ورځی. کله چی طوفان (څپان) پورته شی او جهاز د طوفان په شپو کښی ګیر شی او له هری خوا له لویو پیښو او حوادثو سره مخامخ شی نو دغه وخت د لوی صبر او تحمل وخت او کار دی. او کله چی الله تعالیٰ دوی د مرګ او ژوند له دغه کشمکش او ربرونو (تکلیفونو) شخه صحیح او سالم وباسی نو حتمی او ضروری ده چی د الله تعالیٰ د دغه احسان او مرحمت شکر اداء کړی!

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلِّ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ؕ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ؕ

او کله چی لاندی کړی دغه (کفار) یو موج لکه ورپځی نو بولی دوی الله په داسی حال کښی چی خالص کوونکي وی دوی خاص الله ته (د) دین خپل، پس کله چی نجات ورکړی دوی ته الله طرف د وچی ته نو ځینی د دوی ولاړ وی په (هم هغی) لاری سمی

تفسیر: پاس ئی په دلائلو او شواهدو سره دغه خبره ښودلی وه چی د یوه خدای منل صحیح دی او د دی عقیدې او مفکورې په خلاف نوری گردی (تولی) خبری دروغی او غلطی دی. دلته ئی دغه راوښودل چی د طوفانی موجونو او غږو (چپو) له ویری دیر سخت او غلیظ مشرک هم په دیر اخلاص او عقیدې سره د الله تعالی په دربار کښی دعاء او استغفار کوی او تری خپل نجات او حیات غواړی نو معلوم شو چی د انسان ضمیر او د فطرت اصلی غږ هم دغه دی او باقی تول جعلی، ساختگی، موهوم او چتی (بیکاره) شیان دی.

پس هر کله چی پاک الله دوی له طوفان (خپان) نه روغ رمت وچی ته راوایسی نو دیر لږ کسان داسی دی چی د اعتدال او توسط په لاره قایم پاتی کیږی، که نه زیاتره څنگه چی له بحر څخه د باندی پل کیږدی بیرته په خپلو هم هغو شرارتونو لاس پوری کوی. شیخ الهند رحمة الله د (فمنهم مقتصد) ترجمه داسی کړی ده «نو ځینی وی له دوی څخه په منځنی حال باندی» حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی هغه حال چی د خوف په وخت کښی و اوس هغه حالت په هیڅ یوه کښی نشته مگر هغه وضعیت بیخی تری هیر شوی هم نه دی. داسی کسان هم دیر لږ دی. که نه زیاتره د قدرت له معاونته منکریږی او د خپل نجات او خلاصون راز راز (قسم قسم) تدبیرونه لتوی یا له کوم ارواح یا نورو ځنی استمداد غواړی.

وَمَا يَجْعَدُ بِالْإِتِّتِ الْأَكْلُ خَيْرًا كَقُورٍ ۝۳۲

او انکار نه کوی له دلائلو د قدرت زمونږ مگر هر هغه چی دیر عهد ماتوونکی غدار زیات ناشکره وی

تفسیر: یعنی اوس لږه شیبه (لحظه) پخوا ئی د طوفان له خوف او ویری څخه کوم قول او قرار چی له الله تعالی سره ترلی و هغه بیخی غلط او دروغ ثابت شو، څو ورځی ئی هم د ده د هغه انعام او احسان حق ونه مانه او دومره ژر د قدرت له دلائلو ځنی منکر شو.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمَ لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارِعٌ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا ۝۳۳

ای خلکو! وویریږئ تاسی (تول له عذابه) د رب خپل او وویریږئ تاسی له هغی ورځی چی نه به شی دفع کولی عذاب هیڅ پلار له زوی خپل او نه هیڅ زوی (داسی وی) چی هغه دفع کوونکی شی له پلار خپل څخه کوم شی (څه عذاب)

تفسیر: د طوفان په وخت کېنې د جهاز مسافران سخت پریشان، وارخطا وی او له هر انسان سره یوازی د خپل ځان د خلاصون فکر او اندیښنه وی، خو سره له هغه هم مور او پلار له خپلو اولادو، او اولاد له خپل مور او پلار څخه بیخي غافل او بی پروا نه وی. او هر یو د بل د نجات او خلاصی او مرستی (مدد) په فکر او چرت (خیال) کېنې وی بلکه ډیر کله د والدینو شفقت غواړی چی هر راز (قسم) زحمت او مصیبت په خپل ځان واخلي چی خپل اولاد له هغه مصیبت څخه وژغوری (وساتی). لیکن د دی په عکس یوه داسی ویروونکی او هولناکه ورځ راتلونکی ده چی په هغی کېنې به له هر طرفه هم دغه د «نفسی! نفسی!» غږ راپورته کیږی. نه اولاد او نه والدین بلکه هیڅوک به داسی یو ایثار او شفقت ونشی کړی چی د بل لږ څه مصیبت په ځان واخلي او بالفرض که دی وغواړی چی د خپل کوم عزیز لږ څه زحمت په ځان واخلي خو څوک د ده دغی غوښتنی او مطالبی ته څه اهمیت او قیمت نه ورکوی. نو په هر انسان لارم دی چی لا له اوسه د هغی ورځی په فکر او اندیښنه کېنې واوسی! او د هغی لپاره توبه برابره کړی! او زیار (کوشش) وکړی څو د الله تعالیٰ له قهر او غضب څخه مامون او مصون پاتی شی که نن دوی د سمندر له طوفانه روغ رمت ووتل نو سبا خو دوی د حشر له ډگر ځنی په هیڅ صورت نشی وتلی.

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرُّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرُّكُمُ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٣٢﴾

بیشکه وعده د الله رښتیا ده (د بعث، د حساب، د جزا وعده) پس نه دی غره کوی تاسی خامخا دغه ژوندون لږ خسیس! او نه دی غره کوی خامخا تاسی په (عفو او کرم د) الله هیڅ غره کوونکی

تفسیر: یعنی هغه ورځ یقیناً او قطعاً راتلونکی ده. او دغه د پاک الله داسی قاطعه او نافذه وعده ده چی له سره په هغی کېنې هیڅ لاندی باندی او وړاندی او وروسته والی نشی راتلی نو نه ښائی چی تاسی د دنیا په دغو څو ورځو باغ او بهار، عیش او عشرت، زرق او برق او رونق تیروځی که نه تل به هم داسی له عقبی څخه بی برخي او ناامیده پاتی شی او داسی ئی مه گنئ چی هر څوک چی دلته په آرام وی نو بی له ایمان او صالح عمل څخه هلته به هم په آرامی او هوسانی (راحت) کېنې وی. د تگ شیطان له مکر او فریب او اغواء څخه تل هوښیار او وینئ اوسئ! چی شیطان مو د الله تعالیٰ په نامه هم غولوی او داسی درته وائی څه خانه! بیغمه خپلی چرچی او مزی کوه! پاک الله غفور او رحیم دی ښه په گناهونو او خطاؤ ځان موږ کړه! او له سره تر پایه په دغه دند کېنې ځان دوب کړه کله چی زوړ او سپین پیری شوی نو بیا یو ځلی له دغو گردو (تولو) څخه تویه وباسه! پاک الله به دی ویني. که ستا په تقدیر کېنې جنت لیکلی وی نو هر څومره گناهونه چی هم وکړی بالاخر به جنت ته ځی که په تقدیر کېنې دی دوزخ لیکلی شوی

وی نو په هیڅ ډول (طریقه) ته خپل ځان له دوزخه نشي خلاصولی نو بیا د څه لپاره په دنیا کېنې چرچی او مزی نه کوی ؟

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي
الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ عَدَاً وَمَا تَدْرِي
نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٧﴾

بیشکه الله خاص هم ده څخه دی علم (د قیام) د قیامت او نازلوی الله باران (او د نزول په وخت ئی هم علم لری) او معلوم دی الله ته هغه شی چی په ارحامو (د میندو په نسونو) کېنې وی (نرتوب او ښځه توب ئی) او نه پوهیږی هیڅ نفس چی څه کار به کوی سبا، او نه پوهیږی هیڅ نفس چی په کومه ځمکه کېنې به مری بیشکه الله دی ښه عالم (په دغو شیانو او نورو تولو اقوالو) ښه خبردار (په تولو احوالو) دی.

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. د دی علم یوازی له الله تعالی سره دی دغه نه ده معلومه چی دغه دنیوی لویه کارخانه به کله وچاپړه او ډری وږی کیږی ؟ انسانان په دنیوی عیش او عشرت، ښائست او مؤقتی تازگی نازیږی او پکښی مزی او چرچی کوی آیا دوی په دغه نه پوهیږی چی دغه دنیا په دی چی فانی ده فی الحال هم دغه دنیا او هم ئی تول اسباب او وسایل د الله تعالی په واک (اختیار) او قدرت کېنې دی د ځمکې تول رونق او مادی برکت چی ستاسی د خوښی خوشالی مدار دی په آسمانی باران موقوف دی که دوه دری کاله باران ونشی نو له هر طرفه به خاوری او دوږی پورته کیږی، نه به د ژوندانه څه سامان پاتی شی او نه به د راحت څه اسباب. بیا تعجب دی چی انسان د دنیا په زینت، ښائست او سینگار ولی غولېږی؟ او هغه لوی ذات د څه لپاره هیروی؟ چی د خپل رحمت په باران سره ئی ورته ښائست او سمورتیا او رونق مرحمت کړی دی. چاته څه معلومه ده چی په دنیا کېنې به د ده د دنیوی عیش او عشرت برخه څومره وی؟ ډیر خلق زیات کوشش کوی او زیار (محنت) کوی او له ډیرو رېرونو (تکلیفونو) له گاللو (برداشت کولو) څخه مری لیکن په خپل ژوند کېنې یی له سره هوسائی (خوشالی) او آرام نه په برخه کیږی. بالعکس ځینو نورو ته بی له رب (تکلیف) او زیار (محنت) څخه دولت او راحت ور په برخه کیږی د دغسی حالاتو او واقعاتو له لیدلو سره سره هم هر هغه انسان چی په دینی او دنیوی معاملاتو کېنې د الله تعالی په تقدیر اعتماد او اطمینان لری، په دینی او دنیوی امورو کېنې لږ څه هم په جدوجهد او سعی او کوشش کېنې

قصور او لدون نه کوی او سره له دی چی په تقدیر پوره داد او قناعت لری په ریاضت او مجاهدت کښی هم لږ څه مساهلت نه کوی هغه پوهیږی چی انسان لره تدبیر په کار دی ځکه چی ښه تقدیر عموماً د هم دغه کامیاب تدبیر په ترڅ کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) دغه علم په واقع یوازی او یوازی الله تعالی ته حاصل دی چی زمونږ تقدیر به څرنگه وی؟ او زمونږ له لاسه به صحیح تدبیر ظاهریږی که نه؟ که مونږ د هم دغی معاملی رعایت په دینی امورو کښی لا په ښه شان سره وکړو نو د شیطان د چل او فریب په لومه او دام کښی به له سره ونه نښلو بیشکه چی جنت او دوزخ هر ځای چی زمونږ په برخه کیږی هغه د تقدیر په اساس دی او د هغه علم له پاک الله سره دی مگر عموماً د ښو او د بدو د تقدیر څیری د ښو یا د بدو تدبیرونو په آئینه کښی لیدلی کیږی نو ځکه مونږ د تقدیر په حواله او اساس تدبیر نشو پریښودی ځکه چی دغه خبره خو هیچا ته نه ده معلومه چی د الله تعالی په علم کښی کوم یو سری سعید یا شقی، جنتی یا دوزخی، غنی یا فقیر یا نور دی؟ نو ظاهری عمل او تدبیر داسی یو شی دی چی د هغه له لیدلو څخه عادتاً مونږ ته د تقدیر له نوعیت نه لږ څه معلومات راحاصلیږی که نه د دغی خبری حقیقی علم خو یوازی له الله تعالی سره دی چی د ښځی په گیده کښی هلک دی که جینئ؟ او وروسته له څیړیدلو څخه به د هغه عمر شومره وی؟ روزی به ئی ارته وی که تنگه؟ سعید دی که شقی؟ د هم دی په طرف ئی په ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْآخِرَةِ﴾ کښی اشاره کړی ده، پاتی شوه د شیطان دغه تکی او برگی چی فی الحال خو په دنیا کښی چرچی او مزی کوه! بیا وروسته تویه وباسه! او ښه سری شه! د دی ځواب ئی په ﴿وَمَا تَذَكَّرُ نَفْسٌ مَّا ذَا كُنْتَ عَبْدًا﴾ الآیه - کښی ورکړی دی یعنی هیڅوک په دی باندی نه دی خبر چی دی به سبا څه کوی؟ او د څه کولو له پاره آیا دی به ژوندی پاتی کیږی که نه؟ او کله به مری؟ او چیری به مری؟ نو بیا دی به په کوم اعتبار او اعتماد سره د نن ورځی د بدی تدارک سبا هرومرو (خامخا) وکړی شی او د توبی توفیق به ضرور ومومی په دغو شیانو او نورو گردو (تولو) امورو یواځی علیم او خبیر الله تعالی ښه پوه او خبر دی.

تنبیه: په یاد ئی ولرئ! چی مغیبات یا به د احکامو له جنسه وی یا به د اکوانو له جنسه وی. بیا غیبی اکوان زمانی وی یا مکانی او زمانی د ماضی، مستقبل او حال په اعتبار په دری ډوله (قسمه) ویشل شوی دی له دغو څخه د غیبی احکامو کلی حکم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړی شوی دی ﴿فَلَا يَظْهَرُ عَلٰی غَيْبِهِ اَحَدًا اِلَّا اَمِنْ اِنْ تَضَى مِنْ رَسُولٍ﴾ الآیه - (الجن ۲ رکوع ۲۶-۲۷ آیت ۲۹) جزء چی د هغه د جزئیاتو تفصیل او تبویب د امت اذکیاؤ کړی دی او د غیبیه ؤ اکوانو د کلیاتو او د اصولو علم الله تعالی د خپل ځان له پاره خاص کړی دی هو! د هغو په منتشره ؤ جزئیاتو ئی ډیرو خلکو ته سم له هغو قوتونو او استعدادونو اطلاع ورکړی ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم له دی نه داسی ډیره وافره او عظیم الشانه برخه ور رسیدلی ده چی اندازه ئی بیخی نشی کیدی. خو سره له دی هم د غیبیه ؤ اکوانو کلی علم له رب العزت سره مخصوص دی په دغه آیت کښی چی دا پنځه شیان مذکور دی په احادیثو کښی ئی دغو ته

«مفاتيح الغيب» ويل شوی دی چی د هغو کلی علم پرته (علاوه) له الله څخه بل هیچا ته نشته. په حقیقت کښی په دغو پنځو شیانو کښی د غیبیه و اکوانو ټولو انواعو ته اشاره وشوه. په «بای ارض تموت» کښی مکانیه غیوب په ﴿مَّا ذَا تُكَيِّبُ عَنَّا﴾ کښی د مستقبله زمانیه و غیوب او په ﴿مَّا فِي الْأَحْزَابِ﴾ کښی د حالیه زمانیه و غیوب او په «ینزل الغيث» کښی غالباً په ماضیه زمانیه و غیوب تنبیه ده. یعنی کله چی باران راځی او ووریږی معلومیږی لیکن دغه خبره هیچا ته نه ده معلومه چی پخوا له باران څخه څرنگه اسباب او وسایل سره راغونډ شوی دی چی د هغو په اثر، پوره په هم هغی ټاکلی (مقرر کړی) نیټی او ځای او موقع کښی په هم هغه مقدار او اندازه باران وشو. مور خپل وورکی په خپله گیده کښی گرځوی مگر په دی باندی نه پوهیږی چی دغه د دی په گیده کښی هلک دی که جینع؟ انسان غواړی چی په راتلونکو حالاتو ځان پوه کړی مگر په دی نه پوهیږی چی دی به پخپله سبا څه کار وکړی؟ او د ده مرگ چیری واقع کیږی؟ له دغه جهل، ناپوهی او بیچاره گی سره د تعجب ځای دی چی په دنیوی ژوندون مفتون او مین کیږی او خپل حقیقی خالق او هغه لویه ورځ بیخی هیروی او له یاده ئی وباسی کله ئی چی د الله تعالی لوی دربار ته په راښکودلو سره حاضروی. په هر حال د دغو پنځو شیانو له ذکر کولو سره په ټولو غیبیه و اکوانو د کلی علم په طرف اشاره کول دی او حصر نه دی مقصود. او اغلباً په ذکر کښی به د دغو پنځو شیانو تخصیص د دی له امله (وحي) شوی وی چی کوم سائل به د هم دغو پنځو شیانو په نسبت سوال کړی وی چی د هغه په ځواب کښی هم دغه آیت نازل شوی دی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی. د علم الغیب په نسبت پخوا له دی نه په سورت «الاتعام» او اوس په سورت «النمل» کښی هم ځینی نور معلومات لیکلی شوی دی هلته دی وکتل شی.

«تمت سورة لقمان بمنه وكرمه»

«سورة السجدة مكية الا من آية (١٦) الى غاية آية (٢٠) فمدنية وهي ثلاثون آية وثلاثة

ركوعات»

«رقم تلاوتها (۳۲) تسلسلها حسب النزول (۷۵) نزلت بعد سورة «المؤمنون»

«د السجدة سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۱۶) آیت څخه تر آخر د (۲۰) آیت چی مدنی

دی (۳۰) آیتونه او (۳) رکوع گانی لری»

«په تلاوت کښی (۳۲) او په نزول کښی (۷۵) سورت دی وروسته د «المؤمنون» له سورت څخه

نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَارَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

نازلیدل د (دغه) کتاب (قرآن) چی نشته هیڅ شک په دغه کښی له (جانبه) د رب د عالمیانو دی

تفسیر: بی شکه دغه مقدس کتاب رب العالمین نازل کړی. په دغه کښی نه څه شک شته او نه شبهه. او نه د فریب او تیروستلو ځای دی. لیکن کفار دا خبره نه منی چی راغلی دی دا قرآن له طرفه د الله تعالی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِّنْ نَّذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۝

آیا وائی (دغه کفار) له خپله ځانه ئی جوړ کړی دی دا (قرآن محمد داسی نه دی) بلکه هم دغه (قرآن) حق دی (نازل شوی دی) له جانبه د رب ستا چی ویروی ته (په قرآن سره) هغه قوم چی نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی پخوا له تانه (تر اسمعیل علیه السلام پوری) دپاره د دی چی سمه لاره ومومی دوی (په سبب د ویرولو ستا).

تفسیر: یعنی د هغه کتاب په باب کښی چی اعجاز او حقانیت ئی دومره ښکاره او واضح دی چی د هیڅ شک او شهبی ځای پکښی نشته آیا د هغه په نسبت کفار داسی اظهار کوی چی رسول الله دغه قرآن له خپله ځانه جوړ کړی دی او معاذالله د لویو دروغو نسبت پاک الله ته کوی ؟ نو دغه د دوی انتهائی لجاجت، گستاخی او سپین سترگی ده چی په داسی واضح او روښانه بیان کښی هم له خپله ځانه شهبی پیدا کوی. که دوی لږ څه غور او انصاف کولی نو دوی ته به معلومه شوی وی چی په رښتیا سره دغه کتاب د پاک الله له طرفه راغلی دی او ته کوشش کوی چی د هغه په وسیله یو داسی قوم وښی او هوښیار او په سمه لاره ئی راوولی چی له څو پیړیو راپه دیکخوا په دوی کښی ویښوونکی نبی نه دی مبعوث شوی دغه خبره د غور او فکر کولو وړ (لائق) ده چه انسان له خپله ځانه داسی یو شی جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی چی د هغه مثل یا قوی غوښتنه په محیط او ماحول کښی موجوده وی په دغسی یو ملک کښی د داسی یوی غتی خبری له خولی څخه ویستل چی د خلقو د سل هاو کلونو د مسخ شوی ذهنیت او مذاق څخه

غلطه او بیخی مخالفه وی او د هغی د قبول دیره ادنی قوه او استعداد هم ظاهراً په هغو کښی نه وی د کوم پوه او عاقل انسان کار له سره نشی کیدی هو! که د الله تعالی قاهره قدرت کوم انسان په دغسی یو سخت او مشکل کار مامور کړی هغه بیله خبره ده. پس نبی الامی صلی الله علیه وسلم چی د نورو خلقو په نسبت د ده د عقل په زیاتوالی او پوخوالی باندی هغه کسان هم قایل دی چی (معاذالله) ده ته ئی مفتری ویل که کومه خبره ئی له خپله غجانه جوړوله او خلقو ته ئی اوروله نو یقیناً، داسی خبری به ئی راوړی وی چی هغه به له عربی فضا سره مطابقی او له عمومی جذباتو سره به موافقی او د هغی امثال او اشباه به د دوی په شاو خوا کښی زیاتی موندلی کیدلی هم دغه خبره یو پوه او انصاف خوښوونکی انسان متیقن کولی شی چی بیشکه محمد صلی الله علیه وسلم په خپله خوښه دغسی یو لوی او مهم کار ته اقدام نه دی کړی او نه هغه کلام چی ده راوړی دی د ده تصنیف دی.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ط

الله هغه (مطلق قادر) دی چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هر هغه چی په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار د) شپږو ورځو کښی بیا استوا ئی وکړه په عرش باندی (هم هغسی چی لائقه وه له شانه د الله سره نو ایمان راوړی پری)،

تفسیر: د «استواء» بیان د «الاعراف» په (۷) رکوع کښی تیر شوی دی هلته دی بیا ولوستل شی!

مَالِكُمْ مِّنْ دُونِهِ مَنِ ذُوهُ ۚ وَإِلَىٰ إِلَهِكَ أَفْلا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

نشته تاسی لره (ای کفارو) غیر له الله هیڅ دوست او نه شفاعت کوونکی (چی عذاب درڅخه دفع کړی)، آیا پس نه اخلئ پند (په دغه وعظ)

تفسیر: یعنی غور او فکر نه کوئ! د الله تعالی د پیغام او د ده د رسول صلی الله علیه وسلم د دروغجنولو څخه وروسته به تاسی چیری څی؟ په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی له فرشه تر عرشه پوری د الله تعالی حکومت دی. که ونیولی شوئ نو بی د هغه د اجازی او رضاء به مو هیڅ څوک څه حمایت او سپارښت ونشی کړی او نه به داسی کوم حامی او سپارښت کوونکی

ومومع! او الله تعالى داسی مطلق قادر دی چی

يُذِبرُ الْأُمُورَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ⑤

تدبیر کوی (او نازلوی) امر کار له آسمانه ءحمکی ته (تر ورعی د قیامت پوری) بیا بیرته خیژی هغه کار ده ته په هغی ورعی کښی چی ده اندازه د هغی (ورعی) زر کاله له هغو «دنیوی وختونو» چی ئی شمیرئ تاسی،

تفسیر: د لویو کارونو او خورا (دیرو) مهمو انتظاماتو له پاره حکم له عرش عظیم څخه مقرر او نازلیدی تول حسی، معنوی، ظاهری او باطنی اسباب له اسمانونو او ءحمکی څخه راجمع کیږی بیا د هغه په انصرام (سر ته رسولو) کښی مشغول او لگیا کیږی بالاخر هغه کار او انتظام د الله تعالى په مشیت او حکمت تر مودو پوری جاری پاتی کیږی، بیا له یوی اوږدی زمانی څخه وروسته پای (آخر) ته رسیږی په دغه وخت کښی د الله تعالى له خوا بل دول (طریقه) حکم نازلیدی. لکه چی د لویو لویو انبیاؤ اثر تر پیږیو پیږیو پوری پاتی دی، یا په کوم لوی قوم کښی سرداری او مشرتوب تر نسلونو نسلونو پوری جاری وی. هغه زر کاله د الله تعالى په نزد یوه ورځ ده (موضح په لږ تغیر) مجاهد رحمة الله علیه وائی چی «الله تعالى د زرو کلونو انتظامونه او تدبیرونه پرېشو ته القا کوی او دغه موده د ده په نزد یوه ورځ ده، بیا هر کله چی پرېستی هغه پای (آخر) ته ورسوی او تری خلاصی ومومی بیا د نورو راتلونکو زرو کلونو انتظامونه هغوی ته القاء کوی هم دغه سلسله به تر قیامت پوری تسلسل او دوام لری» ځینی مفسرین د دغه آیت مطلب داسی بیانوی چی «د الله تعالى حکم د آسمانونو له پاسه تر ءحمکی پوری رسیږی بیا هر هغه کاروائی چی د هغه په متعلق دلته کیږی هغه د اعمالو په دفتر کښی د درج کیدلو له پاره پاس خیژی چی د دنیا د آسمان په محدب واقع دی. او له ءحمکی څخه د هغه ځای فاصله د انسان په متوسط تگ سره د یو زر کاله لیاره ده چی د الله تعالى په نزد هغه د یوی ورعی لیاره تاکلی (مقرر کړی) شوی ده. مسافه خو هم دغومره ده دغه خو بیله خبره ده چی پرېسته هغه په یوه گری کښی وهی، یا له دی نه هم په لږه موده کښی وررسیږی.» ځینی نور مفسرین داسی معنی کوی «د کوم کار د کولو اراده چی پاک الله وکړی د هغه د مادیو او اسبابو سلسله زر کاله پخوا شروع کوی بیا هغه له بالغه حکمت سره سم په مختلفو ادوارو کښی تیریږی او مختلف ادوار او صورتونه ځان ته اختیاری او ورو ورو د خپل کمال انتها ته رسیږی په دغه وخت کښی کومی نتیجی او آثار چی له هغه څخه څرگندیږی (ښکاره کیږی) د ربوبیت دربار ته د وړاندی کیدلو له پاره پورته کیږی» د ځینو نورو په نزد له «یوم» ځنی «یوم

القیامت» مراد دی. یعنی الله تعالیٰ له آسمانونو څخه نیولی تر څمکی پوری د تولی دنیا او مافیه انتظام کوی، بیا یو داسی وخت هم راتلونکی دی چی دغه ګرده (توله) قصه به پای (آخر) ته ورسیدی او د ګردو (تولو) شیانو رجوع به پاک الله ته وشي او تول به د خپلی وروستی فیصلی لپاره الله تعالیٰ ته وړاندی شی چی هغه ته د قیامت ورځ ویل کیږی. د قیامت یوه ورځ د زرو کلونو په اندازه ده. په هر حال ځینو «فی یوم» له «یدبر» سره او ځینو له «یعرج» سره متعلق کړی دی او ځینو د «تنازع الفعلین» په صورت منلی دی. والله اعلم.

ذَلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾

هم دی (خالق او د امورو مدبر) عالم دی په هر پټ او ښکاره ښه غالب قوی دی (په تقدیر) ښه مهربان دی (په فرمان وړونکو باندی)

تفسیر: یعنی د داسی اعلیٰ او عظیم الشان انتظام او تدبیر قایمول د هغه پاک ذات کار دی چی په هر یو پټ او ښکاره شی علیم او خبر دی او دیر زبردست او نهایت مهربان دی.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ ﴿٩﴾

هغه الله چه ښایسته کړی ئی دی هر شی چی پیدا کړی ئی دی هغه (هر موجود بالخاصه انسان) او شروع کړی ئی دی پیدایښت د انسان (یعنی آدم) له ختی څخه بیا ئی پیدا کړ نسل اولاد د ده له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو څخه بیا ئی برابر کړ (قالب د) هغه او پو (داخل) ئی کړ په دغه (قالب) کښی له روح خپل څخه (چی مخلوق د ده دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د انسان نسل او اولاد له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو څخه چی د خورا دیرو غذاګانو عصاره او خلاصه ده بیا ئی برابر کړ قالب د هغه یعنی شکل، صورت او اعضاء ئی موزون او متناسب خلق او موجود کړی دی. او پو، داخل، ئی کړ په دغه قالب کښی روح خپل حضرت شاه صاحب لیکي چی «ګرد (تول) مخلوقات د ده مال دی مګر هر چاته ئی چی دیر پټ او عزت ورکړی دی هغه ئی خپل بللی دی لکه چی وائی ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾ حال دا چی تول د الله تعالیٰ بندګان دی لکه چی الله تعالیٰ ویلی دی ﴿إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا نَبِيًّا﴾ نو د انسان روح د عالم الغیب له طرفه راغلی

دی او یواغی له خاورو اوبو، او نورو غځه نه دی جوړ شوی که نه د الله تعالی د روح غځه که هغه مطلب واخیست شی لکه چی د انسانی روح غځه مطلب اخیست شوی دی نو ښائی چی دغه روح په کوم بدن کښی وی که په بدن وی، ترکیب راغی، حال دا چی د ترکیب له وجود غځه حدوث پیدا کیږی او د الله تعالی پاک او منزله ذات او صفات له دغو شیانو غځه پاک او منزله دی (موضح په لږ تغیر سره).

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ⑨

او وئی مگر غول (در ئی کرل) تاسی ته (ای د آدم اولاده) غوړونه او سترگی (چی پری اوری! او وینی!) او زړونه (چی عقل او فکر پری کوئ) خو سره د دغو نعمتونو بیخی لږ شکر کوئ تاسی!

تفسیر: د دغو نعمتونو شکر دا ؤ چی پخپلو سترگو مو د ده تکوینی آیتونه په غور سره کتلی وی او پخپلو غوړونو مو د ده تنزیلی آیتونه په پوره توجه او شوق سره آوریډلی وی. او په خپلو زړونو سره مو د دغو دواړو په پوهیدلو او غور او فکر کولو کښی پوره کوشش او زیار (محنت) ایستلی وی. او وروسته له پوهیدلو مو پری عمل کړی وی مگر تاسی خلق ډیر لږ شکر اداء کوئ.

وَقَالُوا آءِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۖ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَفُرُونَ ⑩

او وائی (منکران د بعث) آیا کله چی ورک شو مونږ په غمکه کښی (چی خاوری شو) آیا بیشکه مونږ خامخا په نوی پیدایښت کښی یو ؟ (بلکه نه یو، نو الله وائی نه ده داسی چی دوی وائی) بلکه دوی له ملاقات د رب خپل څخه منکران دی (چی په قیامت باندی ایمان نه راوړی).

تفسیر: یعنی په دغه خبره ئی غور او فکر ونه کړ چی پاک الله دوی اول له خاورو غځه پیدا کړی دی او په خلاف د هغه ئی د شبهو په پیدا کولو شروع وکړ چی آیا له دی نه وروسته چی زمونږ جسم له خاورو سره ګډود شی بیا به څرنګه مونږ ژوندی راپاڅول کیږو. دغه خو تشه یوه شبهه او استبعاد نه دی بلکه په صاف ډول (طریقه) سره دغه خلق له بعث بعد الموت څخه منکر شوی دی.

قُلْ يَتُوبُ إِلَيْكُمْ مَلِكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) قبض کوی ارواح ستاسی پرنسته د مرگ (عزرائیل) هغه چی مقرر شوی ده په تاسی (دپاره د قبض د ارواحو) بیا به رب خپل ته بیرته بوتلل شی (پس له مرگ نه د حساب دپاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی تاسی خپل ځان یوازی بدن او جسد گنځ چی له خاورو سره گډود او خاوری کیږی داسی نه ده. تاسی په حقیقت کښی روح بی چی هغه پرنستی له خپله ځانه سره وړی او بیخی نه فنا کیږی! (موضح).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

او که ووينی ته (ای محمده!) کله چی دغه کافران ښکته اچوونکی به وی د سرونو خپلو په نزد د رب خپل (په ورځ د قیامت کښی له ذلت ندامت او خجالت نه او وائی به) ای ربه زمونږ ولیده مونږ او واوریده مونږ «وعدۀ ستا او تصدیق د رسولانو» پس بیرته بوزه مونږ «دنیا ته له پاره د دی» چی وکړو ښه عمل بیشکه چی مونږ یقین کوونکی یو (نو ویه گوری ته یو سخت بد کار او دغه وینا به دوی ته له سره څه گته (فائده) نه رسوی).

تفسیر: یعنی زمونږ غوږونه او سترگی، خلاصی شوی، د رسول الله په هغو خبرو چی ویلی ئی دی زمونږ یقین راغی او دغه گمرد (تول) شیان مو په خپلو سترگو سره ولیدل او ښه وپوهیدو چی یواغی ایمان او صالح عمل د الله جل جلاله په نزد منظور او مقبول دی او په کار راغی اوس مو یو ځلی بیا دنیا ته ولیږه او ومو گوره چی مونږ څرنګه ښه عملونه کوو.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

او که اراده کړی وی مونږ نو خامخا ورکړی به ؤ مونږ هر نفس ته (په دنیا

کشی (هدایت د هغه ولیکن مقرره شوی ده دغه وینا (حکم) له ما چی
خامخا دک به کرم هر ورو (خامخا) دوزخ (له کفارو نه) له پیریانو او
انسانانو ټولو څخه.

تفسیر: د الانعام په (۳) رکوع ۲۸ آیت کشی ئی ویلی دی ﴿وَلَوْ رُدُّواْ لَعَادُوْا اِلَیْهَا هُوَ اَعْنٰهُ﴾ یعنی بیا مو
دنیا ته ولیږه! او ومو گوره چی مونږ څرنگه به عملونه کوو یعنی دوی دروغ وائی که دنیا ته
بیرته ولیږلی شی بیا به هم دوی پخپلو هم دغو شرارتونو کشی بوخت (مشغول) وی د دوی د
طبیعت اقتضاء او غوښتنه هم داسی ده چی د شیطان اغواء او لمسونه قبولی او د الله تعالی له
رحمت څخه لری تبتی بیشکه مونږ په دغه خبره قادر یو چی د دنیا گرد (ټول) انسانان په جبر
او زور سره د هدایت په لاره راولو او پری قائم ئی کړو چی د هغه په لوری د انسانانو زړونه
فطرتاً مایل دی لیکن په دغه تقدیر سره چی گرد (ټول) انسانان په هم دغه یوه طور او طریقه
اختیارولو مجبور کول دغه زمونږ د حکمت او مصلحت څخه مخالف ؤ چی د هغه بیان په څو
نورو ځایونو کشی پخوا له دی نه شوی دی نو هم هغه خبره پوره کیدونکی وه چی د ابلیس د
دغی دعوی ﴿لَا غَیْبُ لَهُمْ اَجْمَعِیْنَ الْعِبَادَ لَهُ مِنْهُمْ الْخَالِصِیْنَ﴾ ص ۸۲-۸۳ آیت په ځواب کشی ویلی
وه ﴿قَالَ هُوَ الَّذِیْ اَوَّلَ لَشَقِّ جَهَنَّمَ وَنَكَ مِنْ نَبْعِكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِیْنَ﴾ (د ص ۸۴-۸۵ آیت
۲۳ جزء) معلومه شوه چی دلته له جن او انس څخه مراد هم هغه شیاطین او د هغو پیروان
دی.

فَذَوْقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ یَوْمِکُمْ هَٰذَا اَلَا تَٰنِیْسُیْنٰکُمْ وَذَوْقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا کُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۶﴾

پس وشکی تاسی (دا عذاب) په سبب د دی چی هیر کړی ؤ تاسی ملاقات د
ورځی ستاسی چی دا دی بیشکه چی مونږ به هم هیر کړو تاسی او وشکی
تاسی عذاب دائمی په سبب د هغه (کفر او تکذیب) چی وی تاسی چی کاوه
به مو (په دنیا کشی)

تفسیر: یعنی مونږ هم تاسی هیر کړی ئی، یعنی هیڅکله به په رحمت سره نه یادول کیرئ.
وروسته له دی نه د مجرمینو په مقابل کشی د مؤمنانو حال او مال بیانوی.

اِنَّهَا یَوْمٌ مِّنْ بَٰیئَاتِ الدِّیْنِ اِذَا ذُکِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ^{١٥} تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ^{١٦}

بیشکه هم دا خبره ده چی ایمان راوړی په آیتونو زمونږ هغه کسان کله چی پند ورکړی شی دوی ته په دغو (آیتونو) نو پریوځی په داسی حال کښی چی سجده «عبادت» کوونکی وی الله ته او تسبیح وائی سره له ثناء د رب خپل او دوی تکبر لوئی نه کوی (له عبادت نه) لری کپړی ددی د دوی له ځایونو د خوب (دپاره د تهجد) بولی دوی رب خپل (پت له خلقو نه) له ویری (د قهره د الله نه) او له طمعی (د رحمت د ده نه) او ځینی له هغو مالونو چی ورکړی دی مونږ دوی ته لگوی (ئی په لاره د الله کښی)

تفسیر: یعنی په خوف او خشیت او خشوع او خضوع په سجده لویږی، په ژبه سره د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید اداء کوی او په زړه کښی د کبر، غرور، لوئی، ځانمنی (غرور) داسی خبری نه څرځوی چی د الله د آیتونو په مقابل کښی د تیتیدلو څخه مانع وی. له خوړو خوبونو او پستو بسترو څخه پورته کپړی او د پاک الله په حضور کښی دریږی. له دی نه مراد د تهجد لمونځ دی لکه چی په صحیح حدیث کښی راغلی دی.

او ځینو تری د سبا او د عشا د لمانځه یا د مغرب او د عشا د لمانځه په منځ کښی کوم نفلونه چی کپړی هغه مراد کړی دی. ځواکی په الفاظو کښی د دی خبری د ځانیدلو ځای هم شته. لیکن قوی هم هغه لومړی تفسیر دی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له الله تعالیٰ ځنی هیله (امید) او طمع لرل او ویریدل بد نه دی اعم له دی نه چی په دنیوی امورو کښی وی یا په اخروی کښی. که په دغه مقصد کوم بنده عبادت کوی نو مقبول دی. هو! که د بل کوم موجود د خوف یا رجاء له سببه بندگی وکړی نو هغه ریا د ده له سره نه قبلېږی».

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^{١٧}

پس نه دی معلوم هیڅ نفس ته (نه پرښتی او نه نبی ته) هغه شی چی پت کړی شوی دی دوی ته له یخوالی د سترگو نه دپاره د جزاء د هغه عمل چی وو دوی چی کاوه به ئی (پت)

تفسير: يعني څرنگه چي د شپو په تيارو کښي له خلقو څخه په پټه دوي بي رياء عبادت کړي دي د هغه په بدل کښي الله تعاليٰ هغه نعمتونه چي پټ ساتلي دي او د هغو پوره کيفيت هيچا ته نه دي معلوم دوي ته ورکوي چي د هغو د ليدلو څخه د دوي سترگي روښانه کيږي. په حديث کښي راغلي دي چي ما خپلو نيکو بندگانو له په جنت کښي دوه شيان پټ ساتلي دي چي د هغو مثال نه سترگو ليدلي دي او نه د هغه تعريف غوږونو آوريدلي دي او نه د کوم انسان په زړه کښي گرځيدلي دي.

تنبيه: سرسيد او نورو د دغه حديث په اساس په جنت کښي له جسماني نعمتونو څخه انکار کړي دي د دوي په ځواب کښي د (مولينا شبير احمد) يو مضمون د «هديه سنيه» تر عنوان لاندې چاپ دي ښائي چي هغه دي ولوست شي.

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا اَلَا يَسْتَوْنَ ﴿٥٨﴾

آيا پس هغه څوک چي وي مؤمن لکه هغه څوک دي چي وي هغه فاسق نه دي برابري (دا دواړه دلي)

تفسير: يعني که د يوه ايماندار او د يوه بي ايمانه آخره خاتمه او انجام يو شانته شي نو وپوهيږئ چي (العباد بالله) د الله تعاليٰ په دربار کښي توره تياره ده.

اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَدَّتُ الْهٰوٰى نَزْلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُوْنَ ﴿٥٩﴾

هر څه هغه کسان چي ايمان ئي راوړي دي او کړي ئي دي ښه (عملونه) پس شته دوي لره جنتونه د هستوگني په طريقه د ميلمستيا په سبب د هغو عملونو چي وو دوي چي کول به ئي (په دنيا کښي).

تفسير: يعني د الله تعاليٰ په فضل به د دوي صالح عمل د جنت د ميلمستيا سبب گرځي.

وَأَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوا فَمَأْوٰهُمْ النَّارُ كُلَّمَا اَرَادُوْا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَقِيلَ لَهُمْ دُوْعُوْا اَعْدَابَ النَّارِ الَّذِيْ كُنْتُمْ يِهْتِكِدُوْنَ ﴿٦٠﴾

او هر شه هغه کسان چي فاسقان شوي دي پس غای د هستوگني د دوی اور (د دوزخ) دی (هر کله چي اراده وکړي دوی د دی چي راوځي له دغه اوره نو بیرته به غورځول کيږي دوی په دغه اور کښي او ویل کيږي به دوی ته (د اهانت په ډول (طریقه)) وڅکي تاسي عذاب د اور «د دوزخ» هغه عذاب چي وئ تاسي چي د هغه به مو تکذیب کاوه (په دنیا کښي او باور مو پري نه کاوه).

تفسیر: یعنی کله کله چي د اور شغلي دوزخیان د دروازي په لوري وغورځوي په دغه وخت کښي ښائي دوی د تښتیدلو په فکر کښي ولویږي نو پرښتي به له هغه غای څخه دوی په تیل وهلو سره بیرته ښائي او دوی ته به وائي چیري څي؟ هغه شي مو چي دروغ باله او باور مو پري نه کاوه اوس د هغه خوند او مزه وڅکي (اللهم اعذني من النار واجرنی من غضبك).

وَلَنُذِيقَهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

او خامخا وبه څکوي مونږ هر ورو (خامخا) په دوی باندې له هغه عذاب نژدې (په دنیا کښي) لږ له عذاب لوی نه (چي د آخرت دی) دپاره د دی چي دوی وگرځي (له کفر نه اسلام ته).

تفسیر: یعنی د آخرت د لوی عذاب څخه پخوا په دنیا کښي لږ څه کمه درجه عذاب پري نازلوي خو هغه کسان چي د رجوع توفیق ور په برخه وي له الله تعالیٰ څخه وویږي او الله تعالیٰ ته رجوع وکړي. کمه درجه عذاب هم دغه دنيوي مصائب دي لکه ناروغی، قحطی، قتل، قید، د مال او د اولاد او د نورو تباهي او نور.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چي پند ورکړ شي په آیتونو د رب خپل

(قرآن) بيا مخ وگرځوی تری (فکر او غور ونه کړی پکښی او وروسته له پوهیدلو تری بیرته وگرځی بلکه له دی نه ډیر ظالم نشته) بیشکه چی مونږ له دغو مجرمانو څخه انتقام اخیستونکی یو (په عذاب سره)

تفسیر: کله چی مونږ له ټولو گنهگارانو او ظالمانو او مجرمانو څخه انتقام او بدل اخیستونکی یو نو دغه ډیر ظالم به څرنگه نجات تری وموندلی شی ؟ له دی نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکوی چی ته د دوی له ظلم او اعراض څخه مه خپه کیږه ! پخوا مو موسی علیه السلام ته هم کتاب ورکړی ؤ چی په هغه سره بنی اسرائیلو هدایت وموند او د ده په تابعانو کښی لوی لوی دینی پیشوایان او امامان تیر شول تاته هم بیشکه د الله تعالی له طرفه دغه عظیم الشان کتاب درکړی شوی دی چی ډیر خلق به پری لار ومومی او له بنی اسرائیلو څخه به زیات ستا په امت کښی لوی لوی امامان او پیشوایان پیدا شی. پاتی شوه د منکرانو فیصله هغه به پخپله پاک الله کوی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ
مِّنْ لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (د تورات لکه چی تاته مو ای محمده قرآن درکړی دی) پس مه کیږه ته! په شک کښی له ملاقاته د دغه (موسی) او څرځولی وو مونږ تورات یا موسی هدایت دپاره د بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب)

تفسیر: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ﴾ په منع کښی معترضه جمله ده یعنی بیشکه او بی شبهی موسی علیه السلام ته کتاب ورکړی شوی ؤ او تاته هم داسی کتاب درکړی شوی دی چی په دغه کښی هیڅ قسم چل او فریب او پلمه (تدبیر) نشته یا ئی د موسی علیه السلام د ذکر په نسبت وویل چی تاسی له موسی علیه السلام سره د معراج په شپه کښی ولیدل هغه واقعی او حقیقی ملاقات ؤ او په هغه کښی هیڅ قسم چل، تیرایستل، سترگی پټول او نور شک او شبهه نه وه.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً يَّهْدُونَ بِأَمْرِنَا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ

او څرځولی ؤ مونږ عیني له دوی نه امامان چی لاره به ئی ښووله (خلقو ته)

په حکم زمونږ کله چی صبر وکړ دوی (په دین خپل)

تفسیر: یعنی د دنیا په سختیو او د منکرانو په ظلم او تیریو ئی صبر وکړ او خپل دین ئی ټینگ وساته

وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿۳۷﴾

او وو دوی چی په آیتونو زمونږ (چی له انبیاءو الله سره ؤ) یقین به ئی کاوه .

تفسیر: یعنی مسلمانان دی د الله تعالیٰ په وعدو یقین او باور ولری او په سختیو دی صبر وکړی او پخپلو کارونو کښی دی ثابت او قائم اوسی نو له دوی سره به پاک الله هم داسی معامله وکړی لکه چی وشوه او ښه وشوه .

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۳۸﴾

او بیشکه رب ستا هم دی به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی په هغه شی کښی چی وو دوی په دغه شی کښی (په دغه دنیا کښی چی سره) اختلاف به ئی کاوه .

تفسیر: یعنی د اهل الحق او منکرانو په منځ کښی قاطعه فیصله او عملی پریکړه به د قیامت په ورځ وشي هوا په دنیا کښی هم ډیر مثالونه داسی ښوول شوی دی چی انسان د هغو له لیدلو څخه پوهه او عبرت حاصلولی شی آیا د عاد او د ثمود د تباہ او وېجاړ شوی کلی او کندوالی او مخروبی نښی دغو منکرانو نه دی لیدلی ؟ چی په هغو د شام او د مکی د سفر په وخت کښی مسافرین او عابرین تل تیریږی آیا د دوی د هلاکولو او تباہی قصی ئی نه دی آوریډلی ؟ د تعجب ځای دی چی د دغو شیانو د لیدلو او آوریډلو نه وروسته هم دوی متنبه نشول او د نجات او فلاح لاره ئی ونه لیدله .

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَيشُونَ
فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿۳۹﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
أَنَّا سَوَّيْنَا الْمَاءَ إِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا

آيا (لاره د عبرت) نه ده ښوولی دغو (مکيانو) ته (دی خبری) چی څومره هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چی تل تیریری (دغه کفار) په (ورانو) کورونو د دوی، بیشکه په دغه (هلاکولو د پخوانیو) کښی خامخا لوی دلائل د قدرت دی آيا پس نه اوری دوی (د عبرت په غورونو) آيا نه وینی دوی چی بیشکه مونږ بهوو (ویالی د) اوبو طرف د ځمکی وچی ته (چی گیاه پکښی نه وی) پس راویاسو مونږ په هغو سره کښت (فصل)

تفسیر: یعنی بهوو مونږ د نهرونو، ویالو او د سیندونو اوبه یا د باران اوبه. نو آيا نه وینی دوی دا چی بیشکه مونږ راوکاږو اوبه ځمکی وچی ته چی گیاه پکښی نه وی له «الارض الجرز» څخه هغه وچه توره ځمکه مراد ده چی له نباتاتو څخه تشه او خالی وی ځینی تری خاص د مصر ځمکی مصداق او مراد گرځوی او له «نسوق الماء» څخه د نیل د سیند اوبه مرادوی ولی دی تخصیص ته هیڅ ضرورت نشته کما نبه علیه ابن کثیر رحمه الله.

تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٨﴾

چی خوری له دغه کښته (فصله) چارپایان د دوی (واښه، پانی) او نفسونه د دوی (دانه او میوه) آيا پس نه وینی (نښی د قدرت د ده)

تفسیر: یعنی ښائی چی دغه نښی ئی کتلی او د الله تعالی په کامل قدرت، حکمت او رحمت قائل شوی وی او ښه پوه شوی وی چی دی هم داسی د مری په لاش کښی هم بیا روح نښاسی او دغه «بعث بعد الموت» ده ته څه اشکال او سختی نه لری او هم ښائی چی د الله تعالی په نعمتونو ئی د زړه له کومی شکر ویستلی وی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْرُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

او وائی (کفار) کله به وی دغه فتح (فیصله) که چیری یی تاسی رښتینی (په دغه فتحه کښی)

تفسیر: پخوا ئی ویلی وو چی د دوی فیصله به د قیامت په ورځ کیږی. د ده په نسبت به منکرینو داسی ویل چی ته پرله پسې قیامت قیامت وائی. که ته رښتینی ئی نو راوښه چی هغه ورځ به کله راځی؟. مطلب دا دی چی دغه خو تش دارول او چتی (بیکاره) انذار دی قیامت او

نور هیخ شی نشته

قُلْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿۲۹﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) چی په ورغ د فتح (قیامت) کښی هیخ نفع به ونه رسوی هغو کسانو ته چی کافران شوی دی ایمان راوړل د دوی (په دغه ورغ کښی) او نه به دوی ته مهلت ورکړ شی او نه به دوی ته انتظار وکړ شی.

تفسیر: یعنی اوس وخت دی چی د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خبرو یقین او باور وکړئ او د هغی ورغی د تاسف او تحسر او له عذابه ځان وژغورئ (وساتئ)! او ورته بیخی آماده او تیار شئ! وروسته له هغه چی قیامت شی بیا ایمان او باور له سره نه پکاریږی او نه به په سزا کښی څه تاخیر تخفیف او مهلت وی او نه به مجرم ته داسی کومه موقع او فرصت ورکاوه کیږی چی په هغه کښی دی د خپلو اعمالو تعدیل او اصلاح وکړی او بیا خپل حساب او کتاب ته حاضر شی. نو د دغه وخت فرصت او مهلت غنیمت وگنئ! او په تکذیب او استهزاء خپل وخت مه ضائع کوئ! هغه ساعت چی راتلونکی دی یقیناً او قطعاً راغی او له سره پکښی هیخ دیل، تعطیل او تاخیر نشته نو داسی پوښتنی او وینا بیخی فضولی او بیکاره دی چی هغه ورغ به کله راغی؟ او څه وخت به دغه فیصله صادرېږی؟

فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرِ إِنَّهُمْ مُنْتَضِرُونَ ﴿۳۰﴾

پس مخ وگرځوه! له دوی نه او منتظر اوسه (د الله نصرت ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (د غلبی په تا)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی داسی بی فکره او بی حسه دی چی د انتهائی مجرموالی او د سزا د وړ (لائق) گرځیدلو سره سره د فیصلی د ورغی او د سزا د صدور په نسبت توکی او مسخری کوی او ورپوری خاندی نو له دوی څخه څرنګه داسی هیله (امید) او توقع کیدی شی چی گوندی دوی په سمه لاره راشی نو تاسی د خپل تبلیغ او د دعوت د فریضی په اداء کولو کښی مصروف او لگیاء اوسئ! او د دوی له زیات فکر او خیال څخه بیخی بی پروا شئ! او هغوی پخپل سر پرېږدی! او د دوی د هلاکیدلو او تباهی په انتظار کښی اوسئ! لکه چی هغوی هم پخپل زعم او اتکل (معاذالله) ستاسی د تباهی او خرابی په انتظار کښی دی (وهذا قبل الامر بقتالهم).

(تمت سورة السجدة والله الحمد والمنة)

(سورة الاحزاب مدنية وهى ثلاث وسبعون آية وتسع ركوعات)
 (رقم تلاوتها (۳۳) تسلسلها حسب النزول (۹۰) نزلت بعد سورة «آل عمران»
 د الاحزاب) سورت مدنى دى (۷۳) آيت (۹) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۳۳) او په «نزل
 كېنى (۹۰) سورت دى وروسته د آل عمران د سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چى ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
 عَلِيمًا حَكِيمًا ۗ وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا
 تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۖ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝

ای نبی (محمده!) وویریږه (تل) له الله څخه او مه منه (حکم) د کافرانو او
 (نه) د منافقانو، بیشکه چى الله دى ښه عالم پر هر شى ښه حکمت والا. او
 متابعت کوه! (ای محمه!) د هغه (حکم) چى درلیږل کیږی تاته له جانبه د
 رب ستا بیشکه چى الله دى پر هغو کارونو چى کوئ ئی تاسی ښه خبردار او
 توکل وکړه په الله (او وروسیاره کارونه خپل)، او کافی بس دى الله کار
 جوړوونکى (ستا).

تفسیر: یعنى هم هغسى چى تر نن پورى معمول ؤ وروسته له دى نه هم تل له يوه خدای څخه
 ویریږه! او د کافرانو او منافقانو خبره له سره مه منه! که دغه گرد (تول) سره یو غای شى او
 خپل لاسونه سره یو کړی او راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبیرونه) او حیلى هم جوړی کړی او
 تاسی ته د دروغو مطالبات او د تکی مشورى در وړاندی کړی او وغواړی چى خپل طرف ته دى
 متمایل کړی نو تاسی قطعاً او اصلاً د هغوى پروا مه کوئ! او بى د الله تعالى څخه د بل هیچا
 څخه خوف او اندیښنه مه کوه! او د هم هغه يوه خدای خبره منه، او د هغه په دربار کښی خپله
 غاړه پرده! اگر که گرد (تول) مخلوق سره یو غای شى او تاته راشی. د الله تعالى د احکامو په
 خلاف د هیچا خبرو ته غوږ مه پرده! الله تعالى پر گردو (تولو) احوالو ښه پوهیدونکى دى. الله
 تعالى په هر وخت کښی هر حکم چى درکوى په نهایت حکمت او مصلحت او خبرداری سره ئی

درکوی او په هغه کښی ستا اصلی خیر او ښیکنه (فائده) ده. کله چی ته د الله تعالیٰ پر احکامو تگ وکړی! او د ده پر لوی ذات توکل او اعتماد ولری! نو دی به ستا گرد (تول) امور پخپل فضل او مرحمت او قدرت سره جوړ کړی. یواځی د الله تعالیٰ ذات د توکل او اعتماد وړ (لائق) دی. هر څوک چی قلباً، خالصاً، او مخلصاً په ده پوری خپل ځان وتری، نو دی به په بل چا یا بلی خوا ته له سره خپل زړه نشی ترلی. هو! که دی د دوو زړونو خاوند وی نو طبیعی ده چی هغه بل زړه به ئی بلی خوا ته درومی لیکن د هر یوه انسان په تتر (سینه) کښی فقط هم دغه یو زړه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « کفار غواړی چی د ده زړه نرم او خپل لوری ته ئی متمایل کړی او منافقان په خپل چال او چل درزده کولو پسی لوبدلی دی او رسول الله یواځی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد او توکل کوی چی له هغه ځنی زیات علیم او خبیر بل څوک نه دی.»

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ
 اِلَىٰ تَظَاهُرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اِبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ
 قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ۝

نه دی پیدا کړی الله دپاره د هیڅ سړی دوه زړونه په دننه د ده کښی او نه دی مگرځولی (الله) ښځی ستاسی هغه چی ظهار کوئ تاسی له هغو څخه میندی ستاسی او نه دی مگرځولی (الله) هغه په زامنو بلل شو یو ستاسی (واقعی) زامن ستاسی دغه (دری مذکوره خبری چتی (بیکاره)) خبری ستاسی دی په خولو ستاسی (چی هیڅ حقیقت نه لری) او الله وائی حقه (رښتیا خبره) او هم دغه الله ښیی لیاره (سمه صافه حقه)

تفسیر: یعنی څنگه چی انسان په تتر (سینه) کښی دوه زړونه نه لری هم داسی په حقیقت کښی یو انسان دوه میندی یا دوه پلرونه هم نه لری. د جاهلیت په زمانه کښی به که کوم سړی خپله ښځه مور وبلله نو پخپل گرد (تول) عمر کښی به له هغی سره نه یو ځای کیده گواکی دوی به داسی گڼل چی په هم دغه لفظ سره هغه ښځه د ده د حقیقی مور په شان وگرځیده که چاته به ئی د خپل زوی یا د لور نسبت کاوه نو هغه به ئی واقعاً خپل اولاد گانه او د پلارتوب او زوی توب گرد (تول) احکام به پر هغو مترتب کیدل عظیم الشان قرآن د دغه مصنوعی او لفظی تعلق له حقیقی او فطری تعلق ځنی د جلا (جدا) کولو لپاره د دغو رسومو او مفروضاتو په ډیر تشدید او تهدید سره تردید وکړ او دغه ئی ښکاره کړه چی که څوک خپلی ښځی ته مور ووائی

په دغه تش ويلو سره هغه د ده واقعي مور نه گرځي که نه د دغې خبرې له منلو څخه دا لازميږي چې دغه سړی د دوو ښځو له گډو څخه پيدا شوی دی يوه هغه چې دی ئی زيږولی دی او دوهمه دغه چې دی ورته مور وائی، په دغه صورت سره که څوک زید خپل زوی وبولي نو د زید يو پلار خو لا له پخوا څخه موجود وو چې دی د هغه له نطفې څخه پيدا شوی دی نو آیا د واقعيت له مخې دغه خبره ومنله شی چې زید د دوو پلرونو څخه بيل بيل پيدا شوی دی لکه چې داسی نه ده نو د حقيقي مور ؤ پلار او اولاد احکام پر دوی باندی نشی جاری کیدی لکه چې خپلی ښځی ته د مور ويلو حکم د (تحریم) په سورت کښی راځی او د متبني (زوی بللو) حکم وروسته له دی نه راځی له دغو دواړو خبرو سره ئی دغه دریمه خبره د تمهید او تشریح په ډول (طریقه) هم واوروله چې داسی ډیری خبری له ژبی او خولی څخه راوځی چې په واقع کښی حقیقت او واقعیت نه لری لکه چې کوم غیر مستقل مزاج یا دوه رگه انسان یا کوم قوی الحفظ او قوی القلب سړی یا داسی چا ته چې په يوه وخت کښی د دوو مختلفو شيانو په طرف متوجه کیدی شی داسی وائی چې دی د دوو زړونو خاوند دی حال دا چې که څوک ئی تتر ورځیری کړی او وئی گوري نو هغه به ضرور هم هغه يو زړه لری. هم داسی پر خپلی مور سربیره (علاوه) بله ښځه مور بلل، یا برسیره (سوا) پر پلار بل کوم سړی پلار نیول، یا له خپل زوی څخه پرته (علاوه) بل کوم هلک ته خپل زوی ویل په واقع کښی په دغو گردو (تولو) کښی قطعاً هغه نسبت نه ثابتیږي چې زموږ د ژبی له ويلو څخه پرته (علاوه) د قدرت په قوت قائم شوی دی نو ځکه نه ښائی چې د حقيقي او مصنوعی تعلقاتو په منځ کښی گډون او خلط وکړی شی.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ

وبوليغ تاسی دغه (ادعیاء) پلرونو د دوی ته دغه (نسبت) دوی پلرونو د دوی ته (ډیر برابر (او غوره) دی په نزد د الله

تفسیر: یعنی ښه او د انصاف خبره خو دا ده چې د هر سړی نسبت د ده حقيقي پلار ته وکړ شی که کوم سړی کوم هلک خپل زوی وبولي (متبني ئی وگرځی) نو هغه د ده حقيقي پلار نشی کیدی. که هم داسی د شفقت او محبت له مخې کوم سړی کوم هلک مجازاً په زوی توب سره ونیسی یا کوم وړوکی یو سړی ته پلار ووائی هغه بيله خبره ده. الغرض نه ښائی چې په نسبی تعلقاتو او د هغه په احکامو کښی د دغسی شيانو له امله (وحي) څه التباس او اشتباه واقع شی. د اسلام په ابتدا کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه آزاد کړ او خپل متبني ئی وگرځاوه، لکه چې سم له دستوره به خلقو هغه ته «زید بن محمد صلی الله علیه وسلم» ویل، کله چې دغه آیات نازل شول گردو (تولو) خلقو زید بن حارثه ورته ویل.

فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فِإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

پس که نه پیژنئ تاسی (ای مؤمنانو!) پلرونه د دوی پس دوی ورونه ستاسی دی په دین کښی او دوستان ستاسی دی (په دین کښی) او نشته پر تاسی (هیڅ) گناه په هغه شی کښی چی خطا شوی بیع تاسی پکښی (لکه چی وایی زید بن محمد) ولیکن شته گناه په هغه شی کښی چی قصد ئی وکړی زهرونه ستاسی او دی الله ښه ښونکی د (خطیاتو) ډیر رحم لرونکی (د اجر او ثواب په انعام سره)

تفسیر: یعنی که ئی پلار نه وی معلوم نو په هر حال ستاسی ورور او دینی ملگری خو دی. نو په هم دغو القابو سره ئی یادوئ! لکه چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارث ته ویل «انت اخونا ومولانا» که په هیږه یا ناپوهی یا غلطی سره ئی وویل چی فلاتی د فلاتی زوی نو دغه معاف دی د خطاء او نسیان گناه په هیڅ شی کښی نشته. په دغه کښی هم که الله تعالی اراده وکړی نو ښی ئی.

الَّذِينَ أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا الْآنَ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أُولِيكُم مَّعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝

(محمد د الله) نبی ډیر وږ (لائق) دی له مؤمنانو سره له نفسونو د دوی (د احکامو په انجام) او ښځی د دغه (نبی الله) میندی د دوی دی (تعظیماً او تحریماً) او خاوندان د خپلوی غځینی د دوی ډیر وږ (لائق) دی پر غځینو نورو (په میراث کښی) په کتاب (حکم) د الله کښی له مؤمنینو (انصارو) او له مهاجرینو مگر خو دا چی وکړئ (پخپل ژوند کښی) له دوستانو خپلو سره څه احسان (یا ورته وصیت وکړئ په دریمه یا لږ له هغی) دی دغه (میراث په ایمان او په هجرت) په کتاب (قرآن یا لوح محفوظ) کښی لیکلی شوی

تفسیر: که په غور سره ولیدل شی د مؤمن ایمان د هغه لوی نور یوه شعاع ده چی د نبوت له

لمر څخه خورپړی. د نبوت لمر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دی. نو په دی اعتبار که مؤمن «من حیث هو مؤمن» د خپل ځان د حقیقت پوهیدلو لپاره په فکري حرکت شروع وکړی نو له خپل ایماني شتوالی څخه پخوا ښائی چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم معرفت ځان ته حاصل کړی نو په دغه اعتبار ویلی شو چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم مسعود وجود زمونږ له وجوده هم زیات راته نژدی دی. که د دغه روحاني تعلق په بناء وویل شی چې د مؤمنانو په حق کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د پلار په شان دی بلکه له پلار څخه هم په مراتبو ډیر زیات دی نو دغه به بیخي په ځای او صحیح وی. لکه چې د ابو داؤد په سنن کښی د «انما انا لکم بمنزلة الوالد» الحدیث او د ابی بن کعب او نورو په قرائتونو کښی د (النبي اولی بالمؤمنین) آیت او د «وهواب لهم» جمله دا حقیقت څرگندوی (ښکاره کوی) که د پلار په تعلق کښی فکر وکړئ نو د هغه حاصل هم دا راوځی چې د زوی جسماني وجود د پلار له جسمه راوتلی دی او د پلار طبیعي شفقت او تربیت له نورو څخه زیات دی لیکن آیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم تعلق د ده له امت سره له دی نه لږ دی؟ یقیناً د محمدی امت ایماني او روحاني موجودیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د لوی روحانیت یوه پلوشه او د هغه سیوری دی. او هغه شفقت او تربیت چې د نبی صلی الله علیه وسلم څخه څرگند (ښکاره) شوی دی د مور او پلار له طرفه لا څه بلکه په ټولو مخلوقاتو کښی د هغه نمونه نشی موندلی. د پلار په ذریعه الله تعالی مونږ ته د دنیا دغه عارضی حیات راکړی دی لیکن د نبی صلی الله علیه وسلم په برکت مونږ ته ابدی او دائمی حیات راحصلیږی. نبی کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ په نسبت داسی شفقت، مرحمت، خیر غوښتل، او همدردی کړی ده چې مونږ ئی د خپلو ځانونو لپاره نشو کولی نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په مال او په ځان او نورو شیانو کښی د تصرف هغه حق لری چې په دنیا کښی نور هیچا ته دغه حق نه دی حاصل. حضرت شاه صاحب لیکي چې «نبی د الله نائب (بمعنی رسول) دی، پخپل ځان او مال زمونږ دومره تصرفات او اختیارات نشی چلیدی څومره چې د نبی تصرفات په مونږ چلیدي مونږ ته دغه نه ده روا چې خپل ځان په سره لمبه او اور کښی واچوو که نبی صلی الله علیه وسلم دغه حکم صادر کړی نو بیا فرض کیږی. د هم دغو حقایقو په ملحوظ په احادیثو کښی راغلی دی «هیڅ یو له تاسی نشی مؤمن کیدی خو د ده په نزد زه له پلار او ځوی او نورو گړدو (ټولو) انسانانو بلکه د ده له خپله ځان څخه هم ډیر زیات گران او محبوب نه شم.» (وازواجه امهتہم، او ښځی د نبی میندی د دوی دی) یعنی ستاسی دینی میندی دی په تعظیم او احترام او په ځینو نورو احکامو کښی چې د هغوی لپاره د شریعت له مخ ثابت شوی وی نه په ټولو احکامو کښی ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ﴾ او خاوندانو د خپلوی ځینی د دوی ډیر لائق دی په ځینو نورو (الخ) یعنی له رسول الله سره دوی خپل وطن پریښی دی او له خپلو دوستانو او خپلوانو ځنی بیل شوی دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهاجرینو او د منوری مدیني د انصارو په منځ کښی د دوو تنو په منځ کښی دینی اخوت او اسلامی وروری ترلی وه. وروسته له دی چې د مهاجرینو نور خپلوان

مسلمانان شول نو دلته ئی داسی وویل چی د قدرتی خپلوی رعایت په دغه مؤاخات پرومبی او مقدم دی ښائی چی میراث او نور شیان د نسبی قربایت په اساس تقسیم کرل شی. هو! ښائی چی ښه سلوک او احسان دی له هغو ملگرو څخه هم منع نه شی.

﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ دی دغه میراث او وصیت په کتاب قرآن لوح محفوظ کښی لیکلی شوی) یعنی په قرآن کښی دغه حکم د تل لپاره جاری او نافذ دی یا به په تورات کښی هم وی. یا به له کتاب څخه لوح محفوظ مراد وی.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ٥

او یاد کړه (ای محمده!) کله چی واخیست مونږ له (تولو) انبیاءو څخه عهد د دوی (په الست کښی چی هم دی پخپله دوی عبادت کوی او هم دی نور زما عبادت ته رابولی) او (بالخاصه) له تانه او له نوح او (له) ابراهیم او (له) موسیٰ او (له) عیسیٰ زوی د مریمی نه (چی عبادت د الله کوی) او واخیست مونږ له دغو (تولو انبیاءو) څخه (په قسم سره) عهد محکم.

تفسیر: یعنی دغه قول او قرار چی یو به د بل تائید او تصدیق کوی او د دین په قائمولو او د الله تعالیٰ د پیغام په رسولو کښی به له سره هیڅ قسم نقص او قصور نه کوی په «آل عمران» کښی د دغه میثاق ذکر تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «پاس ئی د رسول په حق کښی ویلی وو چی په مؤمنانو د دوی له ځانونو څخه زیات تصرف کولی شی. دلته دی ته اشاره ده چی دغه درجه انبیاءو ته ځکه وررسیدلی ده چی په دوی محنت مسئولیت او ذمه واری هم له گردو (تولو) څخه زیات دی. یواځی له تولو خلکو سره مقابله او له هیجا څخه هیڅ ډول (طریقه) خوف او رجاء نه لرل» پرته (علاوه) له انبیاءو نه د بل چا له لاسه پوره ده؟ د دغو پنځو رسولانو نومونه چی دلته په خصوصیت سره یاد شوی دی اولوالعزم بلل کیږی د دوی هدایت او لیار ښوونی تر زرهاو کلونو پاتی دی او تر څو چی دنیا ودانه ده پاتی به وی. له دوی ځنی پرومبی ئی زمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نوم واخیست حال دا چی د ده ظهور په عالم شهادت کښی له گردو (تولو) څخه وروسته شوی دی مگر په درجه کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی دی. او د ده وجود هم په عالم غیب کښی له تولو څخه مقدم دی لکه چی په حدیث کښی راغلی دی.

لَيْسَ لِلصِّدِّيقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

دپاره د دی چي وپوښتي (الله) له صادقانو څخه له صدق (رښتيا) د دوی او (الله) تيار کړی دی دپاره د کافرانو عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له قول او اقرار سره مطابق د انبیاؤ پر ژبه ئی خپل احکام خلقو ته ورسول او د حجت اتمام ئی وفرمایه بیا به له هر یوه څخه بیلې بیلې پوښتنې کوی خو د صادقینو پر صداقت قائم پاتی کیدل ښکاره شی او منکرینو ته د صدق پر انکار سزا ورکړه شی وروسته له دی نه د «احزاب» د جنگ واقعه یادوی چي د رښتین رسول الله صلی الله علیه وسلم او د رښتینو مؤمنینو په مقابل کښی د دروغجنانو منافقانو او د منکرانو څه حال احوال شو ؟ او د دوی د ظاهري ثمراتو او نتائجو ذکر کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيًّا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝

ای هغو کسانو چي ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) یاد کړئ تاسی نعمت د الله پر تاسی کله چي په (غزوه د احزاب کښی) راغللی تاسی ته لښکری (د کفارو) امر یعنی راولیږو مو پر دوی باد او داسی فوځونه (د ملائکو) چي (هیڅ) نه لیدلی تاسی دوی (یعنی د پرښتو فوځونه چي د کفارو په زړونو کښی به ئی رعب او ویره غورځوله) او دی الله پر هغو (کارونو) چي کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: د هجرت په څلورم او پنځم کال کښی د بنی نضیرو یهودان له منوری مدینې څخه ویستل شول چي ذکر ئی د «الحشر» په سورت کښی راځی دغه فراری یهودان کور په کور او قوم په قوم وگرځیدل او هغوی ئی د اسلام او مسلمینو په خلاف ولمسول او گمرد (تول) ئی د مسلمانانو په خلاف جنگ ته مستعد او تیار کړل. او د بنی فزاره او غطفان او د عربو د نورو قبائلو د متحده ټواکونو هجوم او حمله پر منوره مدینه باندی بریالیان او کامیاب شول. تقریباً دولس زره سره او کره لښکر سره له پوره وسلو، سامان، تجهیزاتو او لوازمو د فتح او ظفر په نشو کښی مست ورتوی شول د «بنی قریظه ټ» د یهودانو یوه ټینگه او کلکه کلا د مدینې منورې په شرقی جانب کښی وه. دوی پخوا له دی نه له مسلمانانو سره معاهده تړلی وه. بالاخر دوی د نضیری یهودانو په ترغیب او ترهیب هغه معاهده ماته کړه او د متعارضینو د امداد او معاونت له پاره د مسلمانانو په خلاف ودریدل د مسلمانانو عمومی جمعیت تول دری زره تنه ټ

چی په هغه کښی یو لوی تعداد دغابازان منافقان ؤ چی د تکلیف او سختی په وخت کښی به ئی د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړولی او د جنگ له میدانه به ئی ورو ورو خپل ځانونه ایستل رسول الله صلی الله علیه وسلم په دغه مورد کښی له مسلمانانو سره مشوره وکړه بالاخر د پارسۍ سلمان رضی الله تعالی عنه په مشوره د ښار په اطرافو کښی په هغو ځایونو کښی چی د کفارو د تعرض او د حملی اندیښنه وه خندقونه وکنستل شو د سختی یخنی وقت ؤ غله هم ډیره قیمته او ډیره لږه پیدا کیده د لوړی له سببه صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم او پخپله رسول الله مبارک هم پر خپلو گیدو تیږی (گتۍ) تړلی وی مگر سره له هغه د الله تعالی په عشق او مینه کښی گرد (تول) مست او بیخوده وو. او دغه گرد (تول) د خپلو سرونو ځنی تیر صحیح اسلامی مجاهدان او د دی لوی قوماندان سید الانس والجان په دغی سختی ځمکی کښی د خندق په کنستلو کښی په یوه حیرت پیدا کوونکی مجاهدت او د میرانی (بهادری) په همت او غیرت مشغول وو. مجاهدین پر دغی سختی ځمکی کښی په کودال وهلو مشغول او لگیا وو او په خپلو منځونو کښی به ئی په ډیر جوش او خروش سره داسی ویل.

(نحن الذين بايعوا محمداً على الجهاد مابقينا ابدًا)

بالمقابل زمونږ د لوی سردار حضرت محمد رسول الله سیدالابرار او افضل الاخیار له طرفه به چی هغوی هم بالذات د خندق په کنستلو کښی مشغول وو د دوی ځواب داسی ویلی کیده

(اللهم لا عيش الا عيش الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة)

کله چی خندق تیار شو نو اسلامی مجاهدین د متعارضینو په مقابل کښی په خپلو سنگرونو او مورچو کښی ټینگ ودریدل تقریباً تر پنځه ویشو ورځو پوری دواړه فوځونه سره مخامخ پراته وو او د دغو دواړو قواوو په منځ کښی خندق حائل ؤ سره له دی چی د کفارو تعداد ډیر زیات وو خو د دوی له لاسه ونشو چی له خندقه تیر او پر ښار عمومی هجوم او یرغل (حمله) راوړی. مگر له لری ځنی به ئی غشی ویشل او کله کله به د فریقینو مخصوص زلمیان د مبارزی په ډگر کښی هم سره وتل. او یو له بله سره به ئی لاس او پښی پستول د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی مسلمین د محصورینو د جمعیت حیثیت درلود (لرلو) خو سره له هغه دوی ټولی ښځی او ووړکی د ښار په مضبوطو او محفوظو انځرونو کښی خوندي کړل او دوی پخپله په ډیر شجاعت او استقامت سره د ښار په محافظت او مدافعت کښی مؤاظبت او مراقبت کاوه. بالاخره د نعیم ابن مسعود الاشجعی رضی الله تعالی عنه د یوه عاقلانه او لطیف تدبیر په اثر د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی اختلاف او مشاجره واقع شوه. له بل طرفه د کفارو په زړونو کښی د الله تعالی د غیر مرئی فوځونو له لوری ویره او رعب وغورځاوه شو په هم دغه ضمن په یوه شپه کښی یوه سخته ویروونکی سیلی راواوته چی د هغی په اثر د دوی ټولی خیمی او کیږدی وشلیدلی او له ځمکی څخه وشکولی شوی او ډیری لری ولویدلی. د دوی گرد (تول) څاروی او حیوانات توری شول اورونه ئی مړه او ډیگونه او لوبی ئی په بل مخ نسکور او گرد (تول) سره مات او گډوډ شول شکی به په داسی شدت او حدت سره الوتلی چی

د دوی سترگی او خولی پوزی او غوړونه تری دک پک شول. بالجمله د دغه سخت طوفان او ډیری زوروری سیلی په اثر د کفارو په دغه عظیم الشان لشکر کښی چی تر ۲۴۰۰۰ تنو غلمیانو پوری رسیدل یو راز (قسم) گډودی او بی‌نظمی او پریشانی ښکاره شوه او بالاخر د ډیری یخنی او تیاری او دوړو او غبار له سببه گرد (تول) سره تار په تار او د ابوسفیان د طبل الرحیل د غوړیدلو په اثر چی دی بیا د کفارو د دغه عظیم الشان لشکر لوی سر افسر و تول په تیښته او فرار مجبور شول او گرد (تول) خائب خاسر بی د مرام له نیله بی هیله (بی‌طمعی) او ناامیده بیرته ستانه (واپس) شول ﴿وَكُنِيَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقَاتِلَ وَكَانَ اللَّهُ يُؤَيِّدُ الْغَوَّيَّةَ﴾ دغه جنگ ته د «احزاب» یا د «خندق» جنگ وائی د سخت برودت او سختو لوړو په وخت کښی د داسی خندق کنستل او د دغومره دښمنانو په مقابل کښی په میرانه (بهادری) سره ټینگ ودریدل داسی اوضاع او حالات ؤ چی د منافقانو د زړونو پتی خبری ئی څرگندی (ښکاره) کړی او د مؤمنینو ثبات او استقامت په ښه شان سره تثبیت شو په هم دغه جنگ کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی وروسته له دی نه به بیا کفار پر مونږ تعرض او یرغل (حمله) نه کوی بلکه بالعکس مونږ به پر هغو هجوم وروډو لکه چی هم داسی هم وشول.

إِذْ جَاءَ وَكُومٌ مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ

(یاد کړی) کله چی راغللی (لشکر د کفارو) تاسی ته له پاسه (جانبه) د تاسی او له ښکته (جانبه) د تاسی

تفسیر: یعنی د منوری مدینې په شرقی جانب چی جگ (وچت) دی او له غربی جانبه چی ښکته دی

وَإِذْ زَاغَتِ الْبَصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا ۝

او کله چی کړی خری شوی سترگی (له ډیری ویری) او ورسیدل زړونه چنفرکو (بیخونو د مریو) ته «له ډیره خوفه» او گمانونه وکړل تاسو پر الله راز راز (قسم قسم) گمانونه

تفسیر: یعنی له ډیره دهشته او حیرته سترگی ردی بدی پاتی شوی او د خلقو اشکال او بنی والوتی د دوستی او خپلوی مدعیانو به گمانونه پتول او له سترگو غنی به ئی گمان گوښی (جدا) کاوه. او ورسیدل زړونه چنفرکو بیخونو د مریو ته یعنی له ډیر خوف او هراسه زړونه لرزیدل او داسی په زور او شدت سره له خپله غایه غورځیدل لکه چی د ستونی له لیاری د باندی راوتل. او

گمانونه وکړل تاسو پر الله تعالى راز راز (قسم قسم) گمانونه يعنى يو به په يو شى پوهيده، او بل به بل شى اتکلاوه. مسلمانانو به داسې گڼل چې دا غلى يو بل قسم سخت امتحان راباندې راغلى دى وگورو چې مونږ ته په دغه آزمويڼه کېنې څه راپېښيږي؟ ناقص الايمان کسانو به داسې گڼل چې اوس له دغې پېښې څخه زمونږ ژوندې وتل سخت او مشکل دى د منافقينو له احواله خو له سره پوښتنه مه کوئ چې هغوى په څه حال کېنې وو؟ د منافقينو مقولى وروسته راغى.

هَذَا لِكِ ابْتَلَى الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلَالًا شَدِيدًا ۝

په دغه وخت کېنې وازمويلي شول مؤمنان (له منافقانو څخه) او خوځولى شول په خوځولو سختو سره (له ډېرې وېرې)

تفسير: رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت حذيفة رضى الله تعالى عنه وليږه شو د دېمن صحيح احوال راوړي د دغې واقعي مفصله قصه دى په حديث کېنې ولوستله شى څو د دغه تردد او تذبذب او اندېښنې د کيفيت اندازه تړى وشى دلته د هغې د ترجمې گنجائش نشته.

وَأَذِيقُوا الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَّا وَعَدْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا عَذَابًا ۝

او (ياد کړه هغه وخت) کله چې وويل (ابن ابى ابن قيشر او نورو) منافقانو او (وويل) هغو کسانو چې په زېړونو د دوى کېنې مرض (د نفاق) و چه نه ده وعده کړې له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله په فتح د شام يمن، پارس) مگر په غرور تيرايستلو سره

تفسير: ځينو منافقينو به داسې ويل چې محمد صلى الله عليه وسلم به داسې دعوى کولى چې زما دين تر مشرقه او مغربه خور او منشوريږي او د روم، پارس او صنعا بنگلى او مانى ماته راکړى شوى دى حال دا چې اوس مسلمانان د اودس د تجديد لپاره هم له خپلو سنگرونو څخه نشي وتلى هغه وعده چيرې لاړې؟ حضرت شاه صاحب فرمائى «مسلمانانو ته ښائى چې اوس هم د نااميدۍ په وخت کېنې د بې ايماني خبرې ونه کړي!»

وَاذْكَالَتْ تَطَائِفُ مِنْهُمْ يَاهُلَ يَثْرِبَ

او کله چې وویل یوی طائفی له دغو (منافقانو) چې ای اهل د یثربه (مدینې)

تفسیر: «یثرب» د طبیی مدینى قدیمی نوم ؤ کله چى رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه ځای ته تشریف راوړ د یثرب نوم به «مدینة النبی» سره تبدیل شو.

لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

نشسته خای (د هستوگنی) تاسی ته پس بیرته وگرځی او اذن (د بیرته تللو) غواړی یو فریق ډله له دوی له نبی وائی (بنو حارثه او بنو سلمه) چي بیشکه کورونه زمونږ تش پراته دی (له سړیو) حال دا چي نه دی تش پراته کورونه د دوی نه لری اراده دوی (به دغه تگ سره) مگر د تیښتی (له چنگه).

تفسیر: یعنی گرد (تول) عرب زمونږ دښمنان شول او زمونږ لپاره هیچیری د توقف او د هستوګنګی ځای پاتی نشو تول له اسلامی لښکرو جلا (جدا) او خپلو کورونو ته لاړ شی! رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د اسلامی مجاهدینو د باندی ولاړ وو او د ښار د مضبوطو او محفوظو انګرونو په مزید تأمین او تحکیم او په هغو کښی د ښځو او وړوکو په خوندي کولو او ځای په ځایولو کښی مشغول ؤ په دغه وخت کښی به دغو منافقینو داسی پلمی (تدبیرونه) او بهانی سره کولی چی زمونږ کورونه د باندی په ډاګ ډبر میدان کښی پراته دی مونږ له دی نه ویریو نه چی غله زمونږ په کورونو ولویږی او زمونږ گرد (تول) مال او شته به تالا او لوټ یوسی. دغه محض د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) وی او له داسی خبرو څخه د دوی مقصود دا و چی په کوم چل او فریب سره خپل ځان د جنگ له میدانه ویاسی لکه چی هومره سړیو چی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اجازه وغوښتله دوی هغو گردو (تولو) ته اجازه ورکړه او د مرخصینو د تکثیر او تزئید هیڅ پروا نی ونه کړه. له ځینو روایتو څخه داسی معلومیږی چی فقط دری سوه قدسیه نفوس له دوی سره باقی پاتی شول.

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهِاتِهِمْ سُبُلُ الْفِتْنَةِ لَأَنفَكُوا وَلَئِن جَاءَتْهُم بِهَا أَلَايِسِيرٌ ۝١٣

او که راننه ایستی شی پر دوی (دغه کفار په مدینه کښی او تری چاپیر شی) له اطرافو د دغی (مدینی) بیا طلب وکړ شی تری فتنه (شرک یا له مسلمانانو سره جنگ) نو خامخا رابه شی دوی هغی (فتنی) ته او غنډ (ایسارتیا) به ونه کړی په دغی (قبول د فتنی) کښی مگر لږ

تفسیر: یعنی منافقان د دروغو خپلی او بهانی جوړوی. فرض ئی کړئ که دغه کسان په ښار کښی هم وی او کوم یو دشمن د دی خوا یا د هغی خوا راشی یا پر دوی ورتوی شی او له دوی څخه داسی یوه مطالبه وکړی چی د اسلام دغه دین پریږدئ چی تاسی ظاهراً هغه منلی دی یا ورته وویل شی چی راځئ چی له مسلمانانو سره وجنگیږو نو دوی سم د لاسه د جنگ او فتنی او فساد اچولو لپاره ولاړ او تیاریږی او په دغه وخت کښی د دوی دغه مکر او فریب او دروغ په ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهرېږی. ځکه چی علی الفور دوی د کفارو د هغو مطالباتو د تعمیم لپاره خپلی ملاوی تری او د دوی مرستی (مدد) او تائید ته چت پت ودریږی. نه به د خپلو کورونو د خالی کیدو او بی سر پرستی او د ساتلو عذر وړاندی کوی او نه د هغو د غلا او لوټیدلو او په تاراج تللو څخه څه اندېښنه کوی ماسوا له هغه توقفه چی په دغو مذاکراتو او د وسلی په اخیستلو کښی واقع شوی دی بلا توقف علی الفور د مسلمانانو د جنگ لپاره دوی حاضریږی او د اسلام د دغی ظاهری دعوی څخه هم لاس اخلی او بی له کومی معطلی او دیل سریعاً د جنگ په اور کښی خپل ځانونه غورځوی.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ۝۱۵

او خامخا په تحقیق وو دوی چی وعده ئی کړی وه له الله سره پخوا له دی نه چی وبه نه گرځوی (په جنگ کښی) شاوی خپلی (او نه به تښتی)، او دی عهد د الله پوښتیدلی شوی (په قیامت کښی له وفاء کولو سره).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی « وروسته د احد له جنگه منافقانو اقرار کړی وو چی بیا به مونږ داسی یو حرکت ونه کړو » د دغه مخالفت پوښتنه به الله تعالی له دوی ځنی وکړی چی ستاسی هغه قول او اقرار چیری لاړ ؟ یعنی بنو حارثه او بنو سلمه د احد په غزوه کښی هم له لیاری څخه بیرته گرځیدلی وو او بیا پشیمان شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ئی عهد وکړ چی بیا به له جنگه نه تښتو دغه دی چی دوی اوس بیا هم هغسی

وکرل.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ اِفْرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذَا
لَا تُنْتَعُونَ الْاَقْلِيْلَ ﴿١٧﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی له سره به نفعه نه رسوی تاسی ته تېښته که چیری وتښتی تاسی له مرگه یا له قتله او کله چی وتښتیدی نو ژوندی به پاتی نه کړی شی مگر لږ (مدت)

تفسیر: یعنی د هر چا په قسمت کښی چی مرگ دی هغه هیچیری په تښتیدلو سره له مرگه ځان نشی ژغورلی (بچ کولی) د الله تعالیٰ قضاء هر چیری انسان ته رسیږی او که اوس مرگ ستاسی لپاره نه وی مقدر نو له میداننه څخه تښتیدل بیکاره دی آیا دوی د جنگ په میدان کښی تول وژل کیږی؟ او فرض ئی کړئ که د جنگ له میداننه وتښتی نو بیا به له مرگه مامون یی؟ آیا دغه مامونیت به تر څو پوری وی؟ بالاخر مرگ خو راتلونکی دی که اوس رانشی. نو څه موده وروسته خو خامخا راتلونکی دی ولی معلوم نه دی چی په څه ذلت او خواری سره؟

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوًّاۤ اَوْ اَرَادَ
بِكُمْ رَحْمَةً وَّلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِّنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿١٨﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) څوک دی هغه (ذات) چی وساتی تاسی له (عذابه) د الله که چیری اراده وفرمائی الله په تاسی باندی د بدی (هزیمت) یا اراده وفرمائی په تاسی باندی د رحمت، نصرت او نه به مومی دوی خپلو ځانونو ته بی له الله کوم دوست (نافع) او نه کوم مددگار (دافع د ضرر).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ اراده هیڅ یو زور او طاقت نشی ځرغولی نه کومه حيله او تدبیر د هغه په مقابل کښی کار کولی شی انسان ته لازم دی چی پر پاک الله توکل وکړی او په هر حالت د الله تعالیٰ د مرضی غوښتونکی وی که نه د دنیا نیکی یا بدی، سختی یا نرمی خو یقیناً رسیدونکی دی نو بیا د الله تعالیٰ د احکامو په تعمیم او د ده په لیار کښی به ولی انسان خوف، ویره او دار له خپله ځانه ښکاره کړی. او په لازمه وخت کښی ولی ځان تری بیل او لری

کری او په لوی لاس خپل عاقبت خراب کری او له تکلیفه څخه هم خپل ځان خلاص نشی کری
تاسو خو د عربو له مخالفت څخه وبریږئ او دغه فکر او اندیښنه له تاسو سره نشته که الله تعالی
حکم وکړی مسلمانان تاسو علی الفور وژنی.

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

په تحقیق ښه معلوم دی الله ته منع کوونکی (له جهاده) له تاسی او ویونکی
ورونو خپلو ته (چی) راشی زمونږ په لوری (چی آرام او هوسانی) راحت
وکړئ) او نه راځی دوی جنگ ته مگر لږ (کله نا کله)

تفسیر: یعنی د خودنی، ریاء او ظاهر داری له سببه یا له شرم او ننگ او د نورو په ترهیب او
ترغیب کله کله د جنگ میدان ته راځی او د نورو حقیقی مجاهدینو په څنگ کښی ودریږی. که
نه عموماً دوی پخپلو کورونو کښی او په خپل عیش او عشرت، مزو او چرچو کښی مشغولېږی او
خپلو نورو عزیزانو او خپلوانو ته چی صادق مسلمانان دی هم وائی چی جهاد ته مه ځئ ! او
دوی جهاد ته له وتلو څخه منع کوی.

أَسْخَاةٌ عَلَيْكُمْ ۝

بخیلان دی (په اعانت له تاسی سره او انفاق) پر تاسی

تفسیر: یعنی د مسلمانانو د امداد او معاونت څخه ځان ساتی او د دوی له هر قسم همدردی او
خیر غوښتلو او خیر رسولو ځنی بخل کوی. هو که د غنیمت مواقع راشی نو د ډیر حرص او
طمع لامله (له وجی) غواری چی بل هیچا ته دی هیڅ شی ورته کره شی او دغه مگرد (تول) مال
او غنیمت دی یواځی زمونږ برخه شی او په هم دغه امید او هیله (طمع) ځینی په جنگونو کښی
هم حسب الظاهر شرکت کوی.

فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يُنْظَرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى

عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوا كُفْرَ السِّنَةِ حِدَادٍ أَشَدَّ عَلَى الْخَيْرِ

پس کله چی راشی ویره (د دشمن) نو و به وینی ته دوی گوری به دوی تاته (ترهور) چی چاپیر به چورلی (گماتی د) سترگو د دوی په شان د هغه انسان چی بیهوشی راوستلی شوی وی پر هغه له (وجه د سکرانو د) مرگه پس بیا کله چی لاره شی دغه ویره (او تول شی غنائم) نو ضرر دررسوی دوی تاسی ته په ژبو تیرو سره په دغه حال چی بخیلان (حارصان) وی په خیر (او لاس اچوی پر غنیمت)

تفسیر: یعنی د سختی او تنگسی په وخت کښی د رفاقت شخه ځانونه بیرته واپس کوی او له دیری ویری ئی ساه راخیژی وروسته له بری او فتح راځی او له خپله ځانه خبری جوړوی او خپل شجاعت او میرانه (بهادری) ښکاروی او له ډیر حرص او طمع د غنیمت پر اموالو پرمخی نسکور لویږی. یا ئی دا مطلب چی د اسلام او مسلمانانو پر خلاف په طعنو او تشنیعو کښی خوله سپری او ژبه کوی.

أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۝۱۹

دغه (کسان د جنگ گیدران او د ولجی زمریان) ایمان ئی نه دی راوړی (په اخلاص سره) پس خراب (باطل) کړل الله عملونه د دوی او دی دغه (ابطال د اعمالو) پر الله آسان

تفسیر: یعنی تر څو پر الله تعالی او رسول الله ایمان رانه وړی د دوی هیڅ یو عمل نشی مقبول واقع کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کوم ځای کښی چی د حبط الاعمال ذکر دی نو فرمائی چی الله تعالی ته آسانه ده یعنی ظاهراً د الله تعالی عدل او احسان ته کتلی دغه امر صعب او مشکل راښکاری چی څرنگه به پاک الله د چا محنت او اجر ضایع کوی؟ لیکن دغه کار ځکه سخت او مشکل نه دی چی پخپله په هم هغه عمل کښی داسی یو نقص او خرابی پته وی، چی په هیڅ صورت هغه عمل پری نه صحیح او نه درست کیږی لکه «د بی ایمان عمل» چی ایمان ورته شرط او روح ئی دی او هر عمل بی له هغه مر او بی نتیجی دی نو څرنگه به قبلېږی. کافر هومره محنت چی وکړی او ربرونه (تکلیفونه) وگالی (برداشت کړی) گرد (تول) ئی ابته (خراب) او بیکاره ځی.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوْا

لَوْ أَنَّهُمْ بَادَوْنَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ

گمان کوی «دغه منافقان» پر لښکرو (د کفارو) چی نه دی تللی (بیرته په ماتې) او که چیرته بیا راشی لښکر د (کفارو جنگ ته) نو دوست گنی (منافقان) دا چی کاشکی دوی اوسیدونکی وی په (لریو کلیو د) اعرابو کښی (له ښاره) چی پوښتنی به ئی کولی (له لری) له (احوالو) خبرو ستاسی.

تفسیر: یعنی د کفارو لښکری ناکامه بیرته لاړی لیکن دغه ویریدونکی منافقان لا تراوسه هم نه دی متیقن چی هغوی ماتې موندلی ده او فرض ئی کړئ که د کفارو افواج بیا بیرته وگرځی او پر مسلمانانو حمله او یرغل وکړی نو د دوی هم دغه هیله (امید) او تمنا وه که وروسته له دی نه د جنگ تر ختمه پوری بیخی په ښار کښی هم ونه اوسیږی او چیرته کوم کلی ته ولاړ شی او هم هلته لری ناست ننداری وکړی او له تلونکیو او راتلونکیو څخه پوښتنی وکړی چی مسلمانان څه حال لری ؟ او د جنگ نخچه (نقشه) او وضعیت څرنگه دی ؟

وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ يَتَّبَعُونَ الْأَقَلِيلَ

او که چیری وی (دغه منافقان) په تاسی کښی نو جنگ به ئی نه وو کړی دوی مگر لږ «دپاره د ریاء»

تفسیر: یعنی د خولی پر خبرو کښی ستاسی خیر غوښتنه په ظاهری دول (طریقه) سره ښکاره کوی او په جنگ کښی زیات کار نه کوی او تش د مجبوریت او ضرورت لامله (له وجی) چی نوم ئی وشي په جنگ کښی شرکت کوی.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

خامخا په تحقیق دی تاسی ته (ای ویریدونکیو) په (کار د) رسول الله کښی اقتداء غوره نیکه دپاره د هغه چا چی وی دی چی ډاریری د الله (او امید لری د رضاء او د لقاء ئی) او (د ثواب د نعمتونو د) ورځی وروستنی د

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَبِهِمْ مَنْ قَضَىٰ فَجَرُهُ وَهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدِيلًا ﴿٣٣﴾

عُثْنِي لَه مؤمنانو څخه (داسی) سړی دی چی رشتیا کړی ئی ده هغه خبره چی عهد کړی ؤ دوی له الله سره په هغه باندی (چی ثبات، استقامت فی القتال دی) پس عُثْنِي لَه دوی هغه دی چی تر سره ئی کړ نذر خپل «چی مر شو یا شهید» او عُثْنِي لَه دوی هغه دی چی انتظار کوی (دغه مرگ یا شهادت ته) او بدل ئی نه کړ (عهد خپل یوه ذره هم) په بدلولو سره

تفسیر: یعنی هغه وعده چی منافقینو کړی وه او د هغی ذکر په پخوانی رکوع کښی په دغو الفاظو سره شوی ؤ ﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ﴾ هغه ئی ماته کړه او په ډیری بیحيائی او بی شرمی سره د جنگ له میدان په څنگ شول پرعکس د دوی ډیر زیات داسی پاخه مسلمانان هم شته چی هغو خپل عهد او پیمان په صداقت او امانت پای (آخر) ته ورسوه او د ډیرو زیاتو مصاعبو او متاعبو او سختیو په اوقاتو کښی هم د دین له حمایته او د رسول الله له نصرت، او د مسلمانانو له رفاقته یو قدم هم بیرته پاتی نه شول کوم عهد او پیمان او ژبه چی دوی د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم سره کړی وه د غره په شان پری ټینگ ولاړ ؤ له دوی نه خو عُثْنِي کسان هغه دی چی خپله ذمه واری ئی پوره کړی وه یعنی په جهاد کښی د شهادت په درجه نائل شوی دی لکه د «بدر» او «احد» شهداء چی په دوی کښی د حضرت انس بن النضر رضی الله تعالی عنه قصه ډیره مشهوره ده او زیات مسلمانان هغه دی چی په ډیره مینه او اشتیاق سره د فی سبیل الله موت په انتظار کښی دی. او دی ته گوری چی کله کومه محاربه راپیښیږی چی مونږ په هغی کښی د شهادت په درجه نائل شو. په هر حال دغه دواړه قسمه مسلمانان چی د الله په لپاره کښی ئی ځان قربان کړی دی، یا د شهادت مشتاق دی د خپلو عهدو او پیمانونو پوره حفاظت ئی کړی دی او له خپلو خبرو څخه ئی د یوه ذری په اندازه هم تجاوز نه دی کړی.

فائده: په حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم طلحة رضی الله تعالی عنه ته وفرمایل «هذا ممن قضی نجهه دغه له هغو کسانو څخه دی چی خپله ذمه واری ئی پای (آخر) ته رسولی ده» گواکی دی ئی په حیات کښی شهید درولی دی. دی هغه اعظم مجاهد دی چی د «احد» په غزا کښی ئی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حفاظت کښی د کفارو له غشو څخه په خپل وجود سره مدافعه فرمایله او په دغه ضمن کښی ئی لاس هم د خیر الناس څخه جار (قربان) شو رضی الله تعالی عنه وارضاه.

لَيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

دپاره د دی چی جزاء ورکړی الله رښتینو ته په (سبب د) رښتینی د دوی او په عذاب به کړی منافقان که اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) یا رجوع په رحمت سره وکړی پر دوی (چی ایمان راوړی) بیشکه چی الله دی ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی هغو ته چی په خپل عهد باندی ټینگ ولاړ ؤ او په خپل قول او اقرار کښی رښتین پاتی شوی دی پر دغه د رښتیا ټینگ پاتی کیدلو بدل به ورسیږی بد عهد او دغابازانو منافقانو ته که اراده وفرمائی سزا ورکوی او که اراده وفرمائی د توبی توفیق ور په برخه کوی او معافوی ئی او دغه د الله تعالی له مهربانی څخه بعید نه دی.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعِظِهِمْ لَمْ يَأْلُوا آخِرًا

او بیرته وشرل الله (له مدینې نه) هغه کسان چی کافران شوی وو (په ماتی بی له جنگه) سره له قهره خپله (ډک زړونه) چی وئی نه موند هیڅ خیر (بری پر مؤمنانو)،

تفسیر: یعنی د کفارو افواجو سره له ذلت او ناکامی په دغه حال کښی چی سره تاوونه او پیچونه ئی خوړل او له ډیره قهره او غصی څخه به ئی غاښونه پیچل د جنگ میدان ئی پرېښود او بیرته خائب او خاسر خپلو کورونو ته لاړل هوا د عمرو بن عبدود په شان د کفارو ډیر نومیالی (نوموړی) سور چی خلقو به ده ته د یو زرو سورو په شان اهمیت ورکاوه په دغه جنگ کښی د سیدنا علی کرم الله وجهه په توره ووژل شو مشرکینو وغوښته چی مونږ تاسی ته لس زره دیناره درکوو خو د عمرو بن عبدود مری مونږ ته راکړی ! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی «راځئ په ډیره خوښی سره خپل مری یوسی او پیسی دی هم ستاسی وی ولی چی مونږ د مری د پیسو خوړونکی نه یو»

وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۖ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا

او کفایت و کر الله مؤمنانو ته د جنگ کولو (په امداد د پرېستو) او دى الله قوی ښه زورور (په انفاذ د احکامو) ډیر زبردست (په هر چا او په هر شی)

تفسیر: یعنې له مسلمانانو سره د عمومي جنگ او جګړې وار ونه رسید، الله تعالیٰ په خپل قدرت سره ډیره سخته سیلی پر دوی مسلطه کړه او د پرېستو لښکر ئې ورولیږه، او داسې آثار ئې پیدا کړل چې کفار په خپل سر وارخطاء او پریشان شول او فرار ئې پر قرار اختیار کړ د پاک الله د زورور او زبردست قوت په مقابل کېنې څوک ودریدی شی ؟

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ
وَقَدْ فَرَّقْنَا فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ۝

او راکوز کړل (الله) هغه کسان چې کومک ئې کړی ؤ له دغو (دلو د احزابو) سره له اهل د کتابه (چې بنی قریظه ؤ) له کلاګانو د دوی او وغورځوله (الله) په زړونو د دوی کېنې ویره (د رسول الله او د مؤمنانو) یوه ډله ووژله تاسې او بندې کوله به تاسې بله ډله.

تفسیر: دغه د بنی قریظه ؤ یهودان دی چې د منوری مدینې په شرقی جانب کېنې د دوی یوه ټینګه او مضبوطه کلا وه او دوی لا له پخوا له مسلمانانو سره د روغې معاهده درلوده (لرله) لیکن دغه د احزابو په جنگ کېنې (دحیی بن اخطب) په اغوا او لمسونه دوی هغه ګرد (تول) معاهدات نقض کړل او د مشرکینو په امداد ودرېدل له دوی ځنې ځینو کسانو پر مسلمانې ښځې هم حمله کړی وه چې د دوی د حملې جواب حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها په ډیر شجاعت سره ورکړی ؤ کله چې د قریشو کفار عاجز او ناچاره شول او بیرته لاړل نو بنی قریظه په خپلو ټینګو او مضبوط کلاو کېنې ننوتل او دروازی ئې کلکې وترلې کله چې حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم د احزابو له جنګه فارغ شو او په غسل او نورو تطهیراتو مشغول ؤ حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راوړ حال دا چې د جبرئیل علیه السلام پر غږه هم د دوړو او غبار آثار وو او وی ویل یا رسول الله! تاسې له خپل ځانه وسلې ایسته کړی دی حال دا چې پرېستی لا هم هغسې مسلحې پخپلو وظایفو کېنې مشغولی دی الله تعالیٰ حکم درکوی چې پر بنی قریظه ؤ دی حمله وکړه شی! فوراً منادی وشوه چې «د بنی قریظه ؤ عهد ماتوونکیو یهودیانو باندې د یرغل (حملې) وروړلو حکم دی!» نو اسلامي افواجو په منتهی سرعت او شطارت (جلتې) سره د دوی کلاوې تر محاصرې لاندې ونیولې دغه محاصره تر څلېرویشو یا پنځه ویشو ورځو وه، بالاخر محصورین ناطاقته شوه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور د پیغامونو په

ليږلو ئى شروع وکړه بالاخر د دوى له طرفه دغه خبره ومنله شوه چې «مونږ له خپلو کلاو څخه د باندې راوغوو او د «اوس» د قبيلې مشر حضرت سعد بن معاذ رضی الله تعالی عنه خپل منځگړى حکم او منصف دروو ځکه چې هغه د دوى حليف ؤ هر هغه فيصله چې سعد زمونږ په نسبت صادره کړى مونږ ئى منو» د دوى دغه خبره رسول الله صلى الله عليه وسلم هم ومنله لنډه ئى دا چې حضرت سعد تشریف راوړ د يوه مسلم حکم په حيثيت ئى فيصلې وکړه چې «د بنى قريظه ؤ گرد (تول) جنگي زلميان دى ووژلى شى ! او ښځى او وووکى دى تول د مريتوب په قيد کښى ونيولى شى ! او د دوى د داسى بد عهدى سزا هم داسى وه او دغه فيصله بېڅى د مسلم او منلى شوى آسمانى کتاب (توريت) د احکامو سره موافقه وه . لکه چې د توريت په کتاب د استثناء په (۲۰) اصحاب (۱۰) آيت کښى مسطور دى «کله چې پر کوم ښار د حملې په قصد ورځئ نو پړومبى هغوى ته د روغى پيغام وليږى ! که هغوى له تاسى سره روغه وکړه او تاسى ته ئى دروازي پرانستلى نو هومره خلک چې هلته موجود دى هغه به گرد (تول) ستاسى مريان کيږى ليکن که هغوى له تاسى سره روغه ونه کړه نو هغوى محصور کړئ او کله چې ستاسى الله تاسى ته پر هغوى برى او فتح درکړه او هغوى ستاسى په قبضه کښى راغلل نو د دوى تول نارينه سره ووژنئ ! باقى وووکى، ښځى او ساکښان (جاندار) او نور شيان هومره چې په هغه ښار کښى موجود وي هغه گرد (تول) تاسى ته غنيمت دى » سم له دغى فيصلې سره څو سوه زلمى يهودان ووژل شول او څو سوه ښځى او وووکى قيديان شول او د دوى پر املاکو او اموالو مسلمانانو قبضه وکړه .

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّكُمْ تَطْوَاهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝

او په ميراث ئى درکړه تاسى ته ځمکه د دوى او کورونه د دوى او مالونه د دوى او هغه ځمکه چې نه وه پايمال کړى تاسى هغه (په ځغلولو د آسونو سره) او دى الله پر هر څيز باندې (چې اراده وفرمائى) ښه قادر (چې ځينى ئى فتح د امصار دى په لاسونو د ابرارو)

تفسير: دغه ځمکه چې منورى مدينى ته نژدې ده په لاس ورغله رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه پر مهاجرينو باندې تقسيم کړه او په دغه سره د دوى د معاش وسيله پيدا شوه او د دوى د ژوندون بار د انصارو له اوږو څخه لرى شو. له نورو ځمکو څخه مراد د خيبر ځمکى دى چې له دغى واقعى څخه دوه کاله وروسته د مسلمانانو په لاس ورکړى شوى او په هغو سره د نبوى اصحاب آرام او هوسا (خوشاله) شول. ځينى وائى چې بله ځمکه معظمه مکه ده ځينى تړى د

پارس او روم حمکی مرادوی چی وروسته له رسول الله صلی الله علیه وسلم د راشده و خلفاؤ رضی الله تعالی عنهم په لاس مفتوح شوی. غینی وائی تر قیامت پوری هومره حمکی چی د مسلمانانو په لاس فتح کیږی هغه گردی (تولی) په دی کښی شاملی دی والله اعلم.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ
أُمْتِعْكَنَّ وَأَسْرِحْكَنَّ سَرَّاحًا جَبِيلًا ۖ وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ۝

ای نبی ووايه ته ښځو خپلو ته که چیرې یې تاسی چی غواړی هم دغه ژوندون لږ خسیس او ښایست رونق د هغه پس راشئ چی څه فایده درورسوم (د متعه طلاق درکړم) تاسی ته او خوشی کړم تاسی په خوشی کولو نیکو سره او که یې تاسی چی اراده لرئ د الله او د رسول د دغه (الله) او د کور د آخرت (او د نعمتونو د جنت) پس بیشکه الله تیار کړی دی دپاره د نیکی کوونکیو (ښځو) له تاسی نه اجر ډیر لوی (ثواب زیات په جنت کښی)

تفسیر: د رسول الله مطهراتو ازواجو کله چی ولیدل تول خلق ماړه او هوسا (خوشاله) شول نو وی غوښتل چی ښائی زموږ د ژوندون وسائل هم په ښه صورت سره شی! نو له دوی څخه غښتو بیبیانو له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په دغه مورد کښی خبری اتری وکړی او تری وی غوښتل چی زموږ د مزیدو نفقو او سامانونو تهیه وفرمائی! څو مونږ هم لکه د نورو مسلمانانو په شان په عیش سره ژوندون وکړی شو. پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خبره شاقه تیره شوه او قسم ئی یاد کړ چی تر یوی میاشتی پوری به د هیڅ یوی بیبی کره نه ورځی. مسجد ته قریب په یوی پاسنی کوته (مشربه) کښی دیره شو صحابه له دغه وضعیت څخه مضطرب شول. حضرت ابوبکر رضی الله تعالی عنه او عمر رضی الله تعالی عنه په دغه فکر کښی ولویدل چی په څه ډول (طریقه) سره دغه جگړه له منځه لری شی له دوی سره زیاته اندیښنه د دوی د لونو بیبی عایشه رضی الله تعالی عنها او بیبی حفصه رضی الله تعالی عنها وه چی هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپلو ځانونو خپه او غمجن نه کړی او بالوسيله خپل دین او دنیا دواړه له لاسه ور نه کړی. دوی دواړه پر هغوی دواړو په قهر شول او په خپلو خطاؤ ئی وپوهولی بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شول او له هغوی سره ئی د انس او د بی تکلفی څه خبری او اتری وکړی شو د رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک طبیعت لږ څه خوښ او منشرح شو. بالاخره یوه میاشت وروسته دغه د تخییر آیت نازل شو یعنی خپلو ښځو ته په صافو الفاظو سره ووايه چی له

دوو خبرو ځنی ښائی دوی یوه خبره ځان ته غوره او اختیاره کړی که دوی دنیوی عیش او عشرت او د امیرانو په شان ژوندون غواړی نو دوی ته وویاه چی زما او ستاسی ژوندون سره سخت او مشکل دی او نه سره جوړیږو نو راځئ چی زه تاسی ته څه یعنی د جامو هغه جوړه چی مطلقانو ته ورکوله کیږی درکړم او په ډیر ښه صورت سره مو مرخصی کړم یعنی په شرعی طریقه سره تاسی ته طلاق درکړم او که د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی او د آخرت د اعلیٰ مراتبو طالبات یی نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د پاتی کیدلو له سببه به هغه دررسیږی هره هغه بی‌بی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره پخپله خوښه او زړه پاتی کیږی او په صلاحیت سره ژوندون کوی د الله تعالیٰ له طرفه هغی ته خورا (ډیر) لوی اجر تیار کړی شوی دی له دغه ځنی به نور څه ښه شی وی چی په جنت کښی له گردو (تولو) ځنی په اعلیٰ او ارفع مقام کښی له سیدالانام علیه افضل الصلوة والسلام سره اوسیږی ! د دغه آیت له نزوله وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته تشریف یووړ او رومی نی د الله تعالیٰ دغه حکم بی‌بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته واوراوه دی د الله او د رسول الله مرضی ځان ته غوره کړه وروسته له هغه نورو گردو (تولو) ازواجو هم داسی وکړه او د دنیا د عیش او عشرت تصور نی له خپلو زړونو څخه وویست. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په کورونو کښی به همیشه اختیاری فقر او فاقه موجوده وه څه شی چی دوی کره راتله سم د لاسه به په مصرف رسیده بیا به نی په قرض او پور خپل حیات تیروه پر هم دغسی ژوندون مطهرات ازواج راضی ؤ او دغه نی چی فرمایلی دی «هر هغه چی پر نیکی دی هغه ته به لوی ثواب وی» د رسول الله صلی الله علیه وسلم ازواج تول سره نیک ؤ ﴿وَالْقَبِيلَ الْخَلِیْقَیْنَ﴾ مگر الله تعالیٰ په قرآن کښی صاف بشارت چاته نه ورکوی تر څو نی بندگان بی خوفه نشی او تل په خپل حسن الخاتمه پسې سعی وکړی او هم دغه ښه ده وروسته هغو ښځو ته خطاب دی چی د نبی معیت نی اختیار کړی دی چی د دوی درجی د هغه نسبت له وجی ډیری لوړی (اوچتی) دی نو ښائی چی د دوی اخلاقی او روحانی حیات هم پر هغه معیار وی چی د هغه رفیع مقام سره مناسب دی ځکه چی علاوه د دوی پر ذاتی عظمت دوی امهات المؤمنین دی او پر میندو د اولادو زیاته ذمه واری عائدیږی او لازم دی چی د دوی اعمال او اخلاق د امت لپاره حسنه اسوه وگرځی.

يُنْسَاءُ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنْ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَعَفْ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ٣٥

ای ښځو د نبی هر څوک چی راشی له تاسی په یوه کار ناکاره ښکاره (چی دغه عصیان دی له رسول الله نه) نو دوچنده به کړ شی هغی ته عذاب به دوچند (د عذاب د نورو ښځو) او دی دغه (دوچندی د عذاب) پر الله آسان

تفسیر: د لویانو غلطی هم لویه وی که بالفرض له تاسی ځنی له کومی یوی د بد اخلاقی کوم فعل صادر شی نو هغه سزا چی نورو ته پر هغه عمل ورکوله کیږی د هغه دوچنده تاسو ته درکوله کیږی او دا کار الله تعالی ته آسان دی یعنی ستاسی وجاهت او د زوجیت نسبت د الله تعالی د عقوبت څخه له سره څه ممانعت نشی کولی.

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُمْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا تُؤْتِيَهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿۳۱﴾

او هر شوک چه (تل) اطاعت و کبری له تاسی الله او رسول د دغه (الله) ته او عمل کوی د نیکیو نو ور به کرو مونږ هغی (ښځی) ته اجر د هغی دوه کړته (دوه مثله د ثواب د نورو ښځو) او تیار کړی دی مونږ هغی ته رزق روزی نیکه (زیاته په جنت کښی)

تفسیر: یعنی پر نیکی او اطاعت هغومره اجر چی نورو ته وررسیږی د هغه دوچنده تاسی ته دررسیږی او مزید پر هغه یوه خاصه روزی او عزت به هم درعطاء کیږی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له دغی لویی درجی سره لازمه ده چه د نیکی ثواب دوچنده او د بدی عذاب هم دوچنده وی» پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئی فرمایلی دی ﴿إِذَا لَدُنَّاكَ فُتِنًا فَهُوَ﴾ جزء ۱۵ (اسراء ۸) رکوع ۷۵ آیت وَضَعْتَ الْمَوَاتِ

يُنْسَاءُ النَّبِيُّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ

ای ښځو د نبی نه یی تاسی لکه یو تولگی (په شان د بل تولگی د محمدی امت) له ښځو

تفسیر: یعنی ستاسی حیثیت او مرتبه د عامو ښځو په شان نه ده ځکه چی تاسی د الله تعالی له جانبه د سید المرسلین صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره انتخاب او غوره شوی یی او تاسی ئی امهات المؤمنین گرځولی یی نو که د تقوی او طهارت دیره ښه نمونه شی لکه چه له تاسی څخه هم دغه صفات او ستاینه متوقعه ده نو د هغه وزن به د الله جل جلاله په دربار کښی دیر زیات وی او که بالفرض کوم بد حرکت له تاسی څخه څرگند (ښکاره) شی نو په هم هغه تناسب سره د هغه سزا به هم زیاته درنه وی او دیر زیات قبیح گنلی کیږی. الغرض که د فضائلو خوا وی یا د رذائلو خوا په دواړو کښی ستاسی وضعیت (طور طریق) له نورو عامو مؤمناتو څخه جلا (جدا) او ممتاز دی.

إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ

مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿۳۷﴾

نو که چیری پرهیزگاری کوله تاسی پس مه کوئ نر می په ویلو کینی پس (که پسته خبره تاسی وکره) نو په طمع کینی به پریوخی هغه خوگ چه په زره کینی ئی رنغ وی (د نفاق یا د فجور) او ووايی تاسی خبره ینه (خیره).

تفسیر: یعنی که تقویٰ او د الله جل جلاله ویره پخپلو زړونو کینی لرئ! نو له پردیو سریو سره چی خبری اتری کوئ چی د هغه ضرورت خصوصاً امهات المؤمنین ته علی الاکثر پیښیږی په پستی او زړه وړونکی لهجی سره ئی مه کوئ! بلاشبهه د ښځو په خبرو کینی قدرت په طبیعی دول (طریقه) سره یو طبیعی پوستوالی - نزاکت او لطافت ایښی دی لیکن د پاکو مطهراتو - متقیانو ښځو شان او صفت ښائی داسی وی چه حتی المقدور د اجانبو سریو سره د ضروری خبرو کولو په وخت کینی لږ شانی په تکلیف سره داسی خبری او اتری او لهجه اختیار کری چه په کینی لږ څه خشونت او ضبط النفس څرگند (ښکاره) شی او د کوم یوه بد باطن قلبی میلان خپل طرف ته جذب او کش نه کری امهات المؤمنین ته د دوی د لور (اوچت) مقام په لحاظ په هسی مواردو کینی لا احتیاط لازم دی څو کوم روحانی مریض او د زړه رنغور خپل عاقبت تباہ او برباد ونه گرځوی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه ئی یو ادب وروښود چی که له کوم نارینه سره خبری کوی نو ښائی چه داسی ئی وکړی لکه چه میندی له خپلو ځامنو سره خبری کوی او کومه خبره چی کوی ښائی هغه هم معروفه او معقوله وی».

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى

او قرار ونیسئ (ای ښځو!) په کورونو خپلو کینی او مه ښکاروئ (ښایست خپل بیگانه سریو ته) په شان د اظهار (او ښائست) د جاهلیت (د ښځو) رومینیو.

تفسیر: یعنی پخوا له اسلامه د جاهلیت په زمانه کینی به ښځی بی پردی گرځیدی او د خپل بدن او د لباس دول ښائست او د سینگار مظاهره او ښودنه به ئی په علانیه صورت سره کوله د دغی بد اخلاقی او بی حیائی وضعیت د مقدس اسلام په نزد منفور او مهجور وگرځاوه شو او ښځو ته ئی صاف او پاک حکم صادر کړ چی دوی دی پخپلو کورونو کینی هستوگنه وکړی! او د جاهلیت د رمانی په شانی دی د باندی نه وخی او نه دی د خپل حسن جمال - دول او سینگار نمایش او ښودنه کوی! د امهات المؤمنین فرض به په دغه معامله کینی د نورو په نسبت لا زیات مؤکد وی لکه چه د ﴿لَسْتُ بِمَعْرِفَةٍ مِنَ النَّسَاءِ﴾ په تفسیر کینی ولیکله شوه - باقی د کوم

شرعی یا ضروری یا طبیعی احتیاج او ضرورت په بناء بى زینت او زیب په مبتدلو - او غیر قابل الاعتناء لباسونو کښی د ستر او پردی د مراعاتو سره د دوی احياناً د باندی وتل مشروط په دى چه د ماحول په اعتبار د فتنی او فساد مظنه نه وی بلاشبهه د دى اجازت له نصوصو څخه مستفاد دى بالخاصه د مطهراتو ازواجو په حق کښی د هغه ممانعت نه دى ثابت - بلکه د متعددو واقعاتو څخه د دغی خبری ثبوت هم په لاس راځی لیکن د شارع له ارشاداتو ځنی بالبداهه دغه ظاهریو چه شریعت هغه نه خوشوی او په هر تقدیر هم داسی حکم صادر دى چه خامخا دى یوه مسلماننه ښځه په خپل کور کښی کینی او د خپل کور زینت او سینگار دى جوړ او برابر کړی او د خپل د باندی وتلو څخه دى شیطان ته د کتلو او سترگو غورځولو موقع ور نه کړی د دى مسئلی تفصیل زموږ د «شرعی حجاب» په رساله کښی شته پاتی شوه د ستر مسئله یعنی ښځی خپل کوم اعضاء د نارینه او په مخ کښی ښکارولی شی؟ او خپل کوم اعضاء دى پټ کړی او کشف ئی ناجائز دى؟ د دى تفصیل د «النور» په سورت کښی لیکلی شوی دى.

تنبیه: کوم احکام چه په دغو آیتونو کښی مذکور دى د گردو (تولو) ښځو دپاره دى د مطهراتو ازواجو په حق کښی کله چه د دى تأکید او اهتمام زیات ضرورت ؤ نو ځکه په الفاظو سره دوی په خصوصیت سره مخاطبی گرځولی شوی دى زما په نزد له ﴿يَسَاءَ النَّبِيِّ مَا كَانَتْ مِثْلُكَ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ﴾ څخه تر ﴿لَسْتُ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾ پوری د دغو احکامو تمهید وو په تمهید کښی د دوو شقوقو ذکر ؤ د بیحيائی د خبری ارتکاب او د هغه انسداد هغه په ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ﴾ بالقول څخه تر ﴿تَبَيُّنَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾ پوری وکړی شو بل د الله تعالی او د رسول الله اطاعت او صالح عمل د هغه سلسله د ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ﴾ څخه تر ﴿أَجْرًا عَظِيمًا﴾ پوری دوام لری خلاصه ئی داسی شوه چه د بدی له واقعو څخه د ځان ساتنه او د نیکی په طرف سبقت گردو (تولو) ته ضروری دى مگر مطهراتو ازواجو ته له گردو (تولو) ښځو څخه زیات هغه ضروری او حتمی ده د دوی د نیکی او د بدی وزن دوچنده درولی شوی دى له دغه تقریر سره موافق د ﴿بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ﴾ تفسیر هم بى تکلفه پوهیدلی کیږی.

وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتَيْنَ الزَّكَاةَ وَأَطَعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

او سم دروئ لمونځ (چه د بدنی عباداتو اصل دى) او ورکوئ زکوة (چه د مالی عباداتو اصل دى) او (تل) اطاعت کوئ د الله او د رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی له نورو څخه زیات تاسی د دغو شیانو اهتمام وکړئ! ځکه چه تاسی له نبی سره اقرب او د امت دپاره نمونه یی!

اَسْمَائِرُ يٰۤاَللهُ لِيَذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسُ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً ﴿۳۷﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه اراده لری الله د دی چه لری کمری له تاسی گناه ای اهل البیت (کورنی د محمد رسول الله) او چه پاک کمری تاسی (له گناه) په پاکوالی.

تفسیر: د الله تعالی اراده هم دا ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم پر کورنی باندی د دغو احکامو تعمیل په ښه شان سره وکری او دوی ښه صاف او پاک وگرځوی او سم د دوی له رتبې سره دوی ته داسی قلبی صفاتی او اخلاقی پاکي عطاء وفرمائی چه په هغی سره دوی له نورو څخه فائقی او ممتازی وی (چه د هغی په لوری ئی په ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ﴾ کښی د ﴿تَطْهِيراً﴾ په تزیید سره اشاره فرمایلی ده) دغه تطهیر او د رجز اذهاب هم هغسی نه دی لکه چه د وضوء په آیت کښی ﴿وَلٰكِنْ يُرِيْدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطٰنِ﴾ د المائدة (۲) رکوع ۶ آیت یا د «بدر» په قصه کښی به ﴿لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطٰنِ﴾ د الانفال (۲) رکوع ۱۱ آیت دا تری مراد شوی دی بلکه دلته له تطهیر څخه د تهذیب النفس - تصفیه القلب او تزکیه الباطن هغه اعلی مرتبه مراد ده چه اکملو اولیاؤ الله ته حاصله وی او د هغی له حصول څخه وروسته اگر که دوی د انبیاء الله په شان معصوم نه گرځی هو! محفوظ ویلی کیږی لکه چه د ﴿يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ﴾ الآية - فرمایلی او د (اراد الله) نه فرمایلی پخپله د دغی خبری دلیل دی چه د اهل البیت دپاره عصمت نه دی ثابت. تنبیه: په نظم القرآن کښی تدبر کونکیو ته د یوی لمعی دپاره هم په دغه خبره کښی هیش شک او شبهه نشی واقع کیدی چه دلته د اهل البیت په مدلول کښی یقیناً مطهرات ازواج داخل دی ځکه چه د دغه آیت څخه رومی او وروستی په توله رکوع کښی ډیر خطابات له هم هغو سره شوی دی. او د «بیوت» نسبت هم پخوا په ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ او وروسته په ﴿وَاذْكُرْنَ مَا يُكَلِّمُنَّ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ کښی د هم دوی په طرف کمری شوی دی. علاوه پر دی په قرآن کښی عموماً دغه لفظ په هم دغه سیاق مستعمل شوی دی. د حضرت ابراهیم علیه السلام ښځی بی بی ساری رضی. الله تعالی عنها ته د خطاب کولو په وخت پرښتی ویلی ؤ ﴿اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ بِعِلْمٍ اَهْلَ الْبَيْتِ﴾ د هود (۷) رکوع ۷۳ آیت د بیت نسبت مطلقى ښځی په طرف سره له دی نه چه د نکاح له قیده وتلی هم ده مگر د عدت د مدت د تیرولو دپاره هم لا د خپل خاوند کره ناسته ده په دغه آیت کښی کمری شوی دی ﴿لَا تَحْرُجُوْنَ مِنْ بُيُوتِكُنَّ﴾ (الطلاق اول رکوع ۱ آیت ۲۸ جزء) د حضرت یوسف علیه السلام په قصه کښی هم د بیت نسبت د بی بی زلیخا رضی الله تعالی عنها په طرف کمری شوی دی. ﴿وَزَاوَدَتْهُ الْاِثْمٰنُ مَوْبِقًا نَّارًا﴾ (یوسف (۳) رکوع) ۲۳ آیت په هر حال په «اهل البیت» کښی دلته د ازواجو دخول یقینی دی بلکه د آیت خطاب رومی له هغو سره دی لیکن کله چه اولاد او زوم هم پخپل ځای په اهل البیت (کوروالاؤ) کښی شامل دی لکه له

مخینو حیثیتونو دوی د دی لفظ لا زیات استحقاق لری لکه چه د احمد د مسند په یوه روایت کښی د «حق» له لفظ څخه ظاهریری څکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له جانبه حضرات فاطمه - علی - حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنهم ته په یوه څادر کښی ځای ورکول او د دوی په نسبت «اللهم هؤلاء اهل بیتی» او نور فرمایل او د حضرت بیوی فاطمی رضی الله تعالیٰ عنها د کور له قریبه د تیریدلو په وخت کښی د الصلوة اهل البيت ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكَ الرِّجْسَ﴾ الآية - خطاب کول د دغه حقیقت د ظاهرولو دپاره و اگر که د دی آیت نزول ظاهراً د ازواجو په حق کښی دی او له هم هغو سره تخاطب کیږی مگر دغه حضرات هم په طریق الاولی سره په کښی شامل او د دغه لقب مستحق او د تطهیر د فضیلت اهل دی. باقی کله چه مطهرات ازواج د قرآنی خطاب رومینی مخاطبان دی نو څکه د دوی په نسبت دی اظهار او تصریح ته ضرورت نه دی پاتی. والله اعلم بالصواب.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٧٧﴾

او یادوئ تاسی هغه چه لوستی کیږی په کورونو ستاسی کښی له آیتونو د الله (چه قرآن دی) او له حکمته (حدیث رسول) بیشکه چه الله دی ښه عالم الاسرار ښه خبردار

تفسیر: یعنی په قرآن او سنت کښی کومی خبری چه د الله تعالیٰ پر احکامو او د پوهی پر مطالبو شاملی دی هغه زده او یادی کړئ! او نورو ته ئی هم ورښیئ! او د الله تعالیٰ د عظیم احسان شکر اداء کړئ! چه تاسو ته ئی په داسی متبرکو کورونو کښی ځای درکری دی چه د حکمتونو خزانه او د هدایاتو سرچینه ده. د الله تعالیٰ په آیتونو کښی ډیر دقیق اسرار او د قدرت د علاماتو زیات رموزات دی هغه الله جل جلاله پر دی ښه پوهیږی چه کوم یو سری د دی امانت د پورته کولو اهل دی؟ هم هغه په خپل لطف او مهربانی سره محمد صلی الله علیه وسلم په وحی او تاسی ئی د ده په زوجیت سره غوره کړی یی څکه چه الله تعالیٰ د هر چا د احوالو او استعدادو څخه علیم او خبری دی او هیڅ یو کار بی له حکمته او تدبیره او تناسبه او تعلقه او ارتباطه نه کوی.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

وَالْقَانِتِينَ وَالْقَنُتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ

بیشکه چه مسلمانان سری او مسلمانانی بنحی او مؤمنان سری او مؤمنانی بنحی او اطاعت کوونکی سری او اطاعت کوونکی بنحی او رشتین سری او رشتینی بنحی او صبر کوونکی سری او صبر کوونکی بنحی.

تفسیر: یعنی تکالیف پر غان اخیستونکی سختی او ربړونه (تکلیفونه) پر غان گالونکی (برداشت کونکی)، د شریعت پر احکامو قائم او ټینگ پاتی کیدونکی.

وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ

او ویریدونکی عاجزی کوونکی سری او ویریدونکی عاجزی کوونکی بنحی.

تفسیر: یعنی د تواضع او د عاجزی او د انکسار غوره کوونکی یا په خشوع سره د لمانځه اداء کوونکی.

وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَالْحَفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَفِظَاتِ وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ۝

او خیرات کوونکی سری او خیرات کوونکی بنحی او روژه نیوونکی سری او روژه نیوونکی بنحی او حفاظت کوونکی سری غای د شهوت خپل (له بنغو) او ساتونکی بنحی (غای د شهوت خپل له سریو) او ذکر کوونکی سری الله لره (په ذکر) ډیر او ذکر کوونکی بنحی (الله لره په ذکر ډیر) تیار کړی دی الله دغو (لسو وارو جامع الطاعاتو سریو او بنغو ته) مغفرت او اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: غځینو مظهراتو ازواجو ویلی وه چه په قرآن شریف کښی ډیر غایونه د نارینه و ذکر شته مگر د بنغو ذکر هیچیری نشته او غځینو نورو صالحانو بنغو ته داسی خیال پیدا شو چه په سابقه و آیتونو کښی د ازواج النبی تذکار وشو خو د نورو بنغو په نسبت هیڅ کومه تذکره ونشوه - نو په دغه تناسب دغه آیت نازل شو شو ټولی سره متسلی شی چه که نارینه وی یا بنغه

د هیچا محنت او زحمت د الله تعالیٰ په نزد نه ضایع کیږی، هم هغسی چه نارینه و ته د روحانی او اخلاقی ترقی د حاصلولو ذرایع او وسایل شته ښځو ته هم دغه میدان خلاص دی دغه ئی د اناثیه و طبقی د اطمینان او تسلی دپاره وفرمایل که نه هر هغه احکام چه په قرآن کښی د نارینه و دپاره فرمایلی شوی دی هم هغه عموماً پر ښځو هم عاندیږی او د بیل نوم اخیستلو دپاره هیڅ ضرورت نه دی پاتی. هو! په دوی پوری نور خصوصی احکام بیل بیان کړی شوی دی.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿۳۳﴾

او نه دی (روا) هیڅ مؤمن سړی او نه هیڅ مؤمنی ښځی ته کله چه حکم وکړی الله او رسول د دغه (الله) په یو امر کار کښی دا چه وی دوی ته اختیار له امره کاره خپله (په خلاف د امر د الله او د رسول) هیڅ او هر څوک چه اطاعت نه کوی د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق گمراه شو په گمراهی ښکاره سره .

تفسیر: حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها بنت امیمة بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ترور لور چه د قریشو له ډیری لوئی کورنی څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم وغوښت چه د هغی نکاح حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وتری دغه زید هم اصلاً د عربو له شرفاؤ څخه و - خو کوم ظالم په وړوکوالی دی تبتولی او د مریبی په عنوان ئی د معظمی مکي په بازار کښی پلورلی (خرڅ کړی) و بیا دغه زید رضی الله تعالیٰ عنه د حضرت بی بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها له طرفه په بیع سره واخیست شو چه څو موده وروسته بی بی صاحبی دغه خپل مریبی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وپاښه کله چه زید رضی الله تعالیٰ عنه لوی او هښیار شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملگرتوب د شام په یوه تجارتی سفر کښی تلو څه وخت چه زید رضی الله تعالیٰ عنه د خپل کور او کلی له څنگه تیریده دلته ئی د خپلو اقاربو او خپلوانو پوښتنه او پلټنه (تحقیق) وکړه - څو د زید رضی الله تعالیٰ عنه پلار - تره او ورور د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی حاضر شول او داسی غوښتنه ئی تری وکړه چی «د زید معاوضه له مونږ ځنی واخلي! او پر مونږ ئی وسپاری!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د معاوضی هیڅ ضرورت نشته که زید پخپلی رضا او خوښی له تاسی سره ځی سل کرته دی لاړ شی! زما له خوا ورته هیڅ ممانعت نشته کله چه هغوی له زید څخه دغه پوښتنه

وکره زید وویل «چه زه له محمد صلی الله علیه وسلم شخه بل هیچیری نه غم غمکه چه دوی له ما سره دیر ښه سلوک کوی او له مور او پلار شخه می ښه ساتی.» په دغه تقریب رسول الله صلی الله علیه وسلم دی آزاد کړ او خپل زوی ئی وپاله - لکه چه خلقو د هغی زمانی د رواج سره سم ده ته زید بن محمد وبل. تر هغه پوری چه دغه آیت نازل شو ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ دلته به د زید بن محمد صلی الله علیه وسلم په غای خلقو زید بن حارثه باله کله چه سم د قرآن له حکمه سره د ده له نامه شخه د دغه عظیم نسبت شرف بیل کړی شوی ؤ ښائی د دغه د تلافی دپاره د ټولو اصحابو له مجمع شخه یواغی هم ده ته دغه شرف وروبخښلی شو چه نوم ئی تصریحاً په قرآن کریم کښی وارد شو لکه چه وروسته راغی ﴿فَلَمَّا قُضِيَ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا﴾ په هر حال کله چه د حضرت زینب رضی الله تعالی عنها د کورنی حیثیت دیر لوړ (اوچت) ؤ او زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه ظاهراً د مریتوب په داغ داغلی شوی ؤ نو غمکه نه پخپله بی‌بی زینبه رضی الله تعالی عنها او نه د دی ورور په دغه خوښی او رضاء ؤ چی د دی نکاح له زید سره وترله شی لیکن د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم منظور داسی ؤ چه داسی موهمو تفریقات او امتیازات د دی د نکاح په لاره کښی نه ښائی چه حائل شی نو غمکه رسول الله مبارک پر بی‌بی زینب رضی الله تعالی عنها او د دی پر ورور زور غورځاوه خو هغوی پر دغه نکاح راضی شول - په دغه وخت کښی دا آیت نازل شو او دغه خلقو خپله خوښی او مرضی د الله جل جلاله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر خوښی او مرضی جار او قریان کړله او د بی‌بی زینبی رضی الله تعالی عنها نکاح له حضرت زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه سره وترله شوه .

وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذِي اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ
وَاتَّقِ اللهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللهُ
اَحَقُّ اَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قُضِيَ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا وَجُنُكَهَا الْكِي لَا يَكُونُ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِيْ اَزْوَاجِ اَدْعِيَائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ
اللهِ مَفْعُولًا ﴿٣٣﴾

او (یاد کړه ای محمده!) کله چه وویل تا هغه (زید) ته چی انعام کړی ؤ
الله پر هغه (په اسلام سره) او انعام کړی ؤ تا پر هغه (په آزادولو سره) چی

وساته ته په ځان ښځه د تا (زینب بنت جحش) او ووبریره له الله (په طلاق) حال دا چې پتوله (ای محمده!) تا په زړه خپل کښی هغه خبره چې الله ښکاره کوونکی ؤ د هغی (چې زوجه النبی کیدل د زینب دی) او ویریدی ته له خلقو او الله ډیر لایق دی د دی چه ووبریری ته له ده نه کله چې تمام کړ زید له دغی (زینب) څخه خپل غرض (او طلاقه ئی کړه او عدت ئی تیر شو) نو په نکاح درکړه مونږ تاته دغه (زینب) دپاره د دی چې نه وی پر مؤمنانو سختی (او وېال) په (نکاح کولو د) ښځو د ادعیاء د دوی کله چې تمام کړی (دغه ادعیاء) له دوی نه غرض (خپل چې طلاقه ئی کړی او عدت ئی تیر شی) او دی امر حکم د الله کیدونکی هر وومرو (خامخا).

تفسیر: یعنی حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ او د دی عدت هم تیر شو او اوس زید رضی الله تعالیٰ عنه له بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها سره هیڅ غرض او تعلق نه لری. کله چې بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها د زید رضی الله تعالیٰ عنه په نکاح کښی ورغله نو زید بن حارثه رضی الله تعالیٰ عنه د دغی میرمنی په نظر کښی خوار او حقیر ښکاریده، د دی طبیعت او مزاج به له هغه سره نه لگیده او پخپلو منځو کښی ئی له هم دی سببه موافقت نه کاوه همیشہ د دغو دواړو په منځ کښی به جنگ او جگړه نښتی وه. نو زید رضی الله تعالیٰ عنه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی حاضریده او خپل دغه شکایت به ئی وروړاندی کاوه او هم داسی به ئی ویل چې زه دغه خپله ښځه خوشی کوم ځکه چې زما گذران ورسره نه کیږی او شپې می ورسره نه تیږیږی - خو رسول الله صلی الله علیه وسلم به تل دی منع کاوه او د صبر او استقامت توصیې به ئی ورته کولی او ورته به ئی ویل چه هغی زما له خاطره او د الله او د رسول په حکم د خپلی منشاء او خوښی په خلاف له تاسره خپله نکاح وترله نو که ته ئی اوس خوشی کړی نو دغه طلاق به هم هغی او هم د هغی نورو عزیزانو او خپلوانو ته د بل ذلت او سپکوالی په منزله وی نو ځکه له الله څخه ووبریره! او په وړوکو وړوکو خبرو دغسی خبری ته اقدام مه کوه او څو دی له وسه کیږی گذران کوه! او شپې او ورځی دی ورسره په ښه شان تیږوه! کله چه په هیڅ ډول (طریقه) د دوی دواړو په منځ کښی موافقت رانغی او تل به د دوی په منځ کښی جنگ او جگړی نښتی وی - او په شپه او ورځ کښی به د دوی د مناقشی مرافعی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رسیدی نو ممکن دی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی به دغی خبری خطور کړی وی که زید لاعلاجی شی او مجبوراً خپله ښځه خوشی کړی نو د بی بی زینب تسلی او اطمینان بی له دی نه په بل شی نه کیږی څو چه زه خپله نکاح ورسره ونه ترم لیکن د جاهلانو او منافقانو له بد ویلو څخه په اندیښنه کښی ؤ چه دوی به داسی وائی چه «محمد د خپل زوی ښځه په نکاح واخیسته» حال دا چه دغه خبره دوی ته لا له پخوا څخه معلومه وه - چه د الله جل جلاله په نزد متبنی په هیڅ یوه خبره کښی د

زوی حکم نه لری.

له بل جانبه د الله تعالیٰ اراده په دی سره تللی وه چه دغه د جهالت خیال او مفکوره هم د خپل رسول په وسیله په عملی طور سره لری او ورکه کړی شو مسلمانانو ته په مستقبل کښی له داسی مسائلو ځنی هیڅ قسم تکلیف او زحمت ورپښ نشی - او د هیڅ توحش او استنکاف مورد ورباتی نه وی. نو الله تعالیٰ خپل رسول ته اطلاع ورکړه چه «زه بیوی زینب ستا په نکاح کښی درکوونکی یم» ولی ئی درکوم؟ دغه پخپله د پاک قرآن دغه الفاظ ﴿لَکَ الْوَلَدُ عَلَىٰ الزَّيْنَبِ حَتَّىٰ تَرْضَاهُ﴾ په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهر وی یعنی

غرض له دغی نکاح څخه دا دی چه د نورو له زړه څخه دغه د جاهلیت خیال بیخی محو او معدوم شی او د دغی باطلی مفکورې بیخی قلع او قمع وکړه شی او وروسته له دی نه بل هیڅ قسم تنگسه او ممانعت په دغه معامله کښی پاتی نشی. او ښائی چه د هم دغه حکمت په اساس به ډوډی د بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح حکماً زید رضی الله تعالیٰ عنه سره تړلی شوی وی ځکه چه دغه خبره پاک الله ته معلومه وه چه دغه نکاح به تر ډیر مدت پوری نه پاتی کیږی. خو مهمه مصالح ؤ چه د هغوی حصول پر دغه عقد پوری معلق و. الحاصل نبی الکریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د خپل دغه شخصی خیال او د دغه آسمانی پخوا ویلو له اظهاره د عوامو د طعن او د تشنیع لامله (له وجی) شرمیده او له دی نه به ئی هم حیا کوله چه زید ته د طلاق مشوره ورکړی لیکن د الله تعالیٰ خبره هر ورو (خامخا) رښتیا کیدونکی ده او حتمی او ضروری ؤ چه د الله تعالیٰ دغه تکوینی او تشریعی حکم نافذ او تعمیل شی بالاخره زید رضی الله تعالیٰ عنه بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ - او عدت ئی تیر شو وروسته الله تعالیٰ د بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح زموږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وتړله. له دغه تقریر څخه معلوم شو کوم شی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی پټ ؤ هغه هم دا د نکاح پخوا ویل او د هغه خیال ؤ چه د هم دغه اظهار پخپله الله تعالیٰ وفرمایه لکه چه د

﴿وَوَجَّهَهَا﴾ له لفظ څخه ظاهر دی او ویره له دغی خبری څخه وه چه نه چه ځینی خلق به پر دغه خبره بدگمانی یا بد ویل وکړی او خپله آخره خاتمه او عاقبت به خراب او ویجاړ وگرځوی یا به په خپله گمراهی کښی لا ترقی وکړی څرنګه چه د مهمه ؤ شرعیه ؤ مصالحو په مقابل کښی دغسی تذبذب او تردد هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رفیع شان څخه نازل ؤ نو د

«حسنات الابرا سیئات المقرین» له قاعدی سره سم هغه په عتاب لرونکی لهجی سره دروند او ثقیل ښکاره کړی شوی دی لکه چه عموماً د انبیاء علیهم السلام د زلاتو په ذکر کښی شویږی. تنبیه: دغه مو چه ولیکل الله تعالیٰ د بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها د نکاح خبر له رسول الله سره پخوا له دی نه ورکړی ؤ - دغه روایات په فتح الباری د «الاحزاب» د سورت په تفسیر کښی موجود دی پاتی شوی هغه چتی (بیکاره) او بی موردی قصی او خبری چه حاطب‌اللیل مفسرین او مؤرخین او بالخاصه اروپایی مستشرقینو په دغه مقام کښی لیکلی دی او زموږ ځینی متجدد زلمیان هم هغه د خپلی پوهی د نمونی پشان بیانوی د هغو په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله

علیه داسی لیکى «لاینبغى التشاغل بها» او ابن کثیر رحمة الله علیه لیکى

«احببنا ان نضرب عنها صفحاً لعدم صحتها فلانوردها»

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۖ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ
اللَّهِ وَيُخَشِّونَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝

نشسته پر نبی هیخ قدر سختی (او وبال) په هغه کار (د نکاح د زینبی) کښی
چه مقررہ کړی وه الله ده ته طریقه مقررہ کړی ده الله په هغو (انبیاء) چه
تیر شوی دی پومبی له دی نه، او دی امر حکم د الله یو حکم مقرر کړی
شوی (په قطع او جزم سره) هغه (انبیاء) چه رسوی پیغامونه د الله (امتیانو
خپلو ته) او ویریری له دغه (الله) او نه ویریری د بل هیچا مگر یواځی له الله
او کافی (بس) دی الله ښه حساب کوونکی (د بندگمانو).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حکم قاطع او نافذ دی کومه خبره چه د ده له جانبہ طی او صادر
شوی وی هغه هر ورو (خامخا) کیدونکی ده. بیا نبی صلی الله علیه وسلم ته په داسی کولو
کښی هیخ مضایقه نشته چه په شریعت کښی روا درولی شوی ده. انبیاء او رسولان د الله تعالیٰ په
پیغام رسولو کښی له ماسواء الله د بل هیچا څخه نه دی ویریدلی لکه چه تا هم خپل د دغه پیغام
په رسولو کښی تر نن ورځی پوری د هیخ شی پروا نه ده کړی - او نه د چا د ویلو او اورولو له
تصوره لږ څه متأثر شوی ئی نو بیا د دی نکاح په معامله کښی به ولی څه ممانعت واقع شو
حضرت داؤد علیه السلام یو سل ښځی درلودی (لرلی) - هم داسی حضرت سلیمان علیه السلام هم
د ازدواج په کثرت کښی مشهور دی. سفهاء او ناپوهان هغه الزام چه پر تاسی اړوی د سابقینو
انبیاء په سوانح کښی له دی نه زیات د هغه اشیاء او نظائر شته - لهذا تاسی ته نه ښائی چه دغو
سفاهتی او جهالتی تنقیداتو ته وگورئ! وروسته دغه رانیسی چه حضرت زید بن حارثه رضی الله
تعالیٰ عنه چه هغه تاسی د خپل زوی په ځای بللی ؤ ستاسی واقعی زوی خو نه دی گرځیدلی چه
د هغه د مطلقۍ ښځی سره به تاسی نکاح نشی ترلی - او یو زید رضی الله تعالیٰ عنه څه بلکه
تاسی له نورو نارینه ؤ ځنی هم د هیخ یو سری پلار نه ئی ځکه چه ستاسی له اولادی ځنی خو
یا هغه هلکان ؤ چه په وړوکوالی کښی مړه شول - او ځینی د دغه آیت د نزول په وخت کښی

بیخی نه و پیدا شوی یا خو جونی وی چه د هغوی له منځه د سیدتنا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالی عنها اولاده په دنیا کښی منشره او خوره شوه.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ

نه دی محمد صلی الله علیه وسلم (حقیقی) پلار د هیڅ یو تن له سړیو ستاسی ولیکن رسول د الله دی (خلکو ته په شان د معنوی پلار)

تفسیر: یعنی هیڅوک د ده زوی مه گنئ! هو! محمد صلی الله علیه وسلم د پاک الله رسول دی نو په دغه حساب سره گرد (تول) د ده روحانی زامن دی لکه چه د ﴿الَّذِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ نَفْسِهِمْ﴾ په تفسیر کښی ولیکل شو.

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

او مهر د (تولو) انبیاؤ دی (چه پس له دی نه بل نبی نه دی). او دی الله پر هر څیز ښه عالم

تفسیر: د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په تشریف راوړلو سره د انبیاؤ پر سلسله د اختتام مهر ولگید - اوس به هیچا ته نبوت نه ورکاوه کیږی - پس هر چاته چی نبوت رسیدلی دی نو له هم دی جهته د دوی د نبوت دوره له گردو (تولو) انبیاؤ څخه وروسته ایښی شوی ده چی د قیامت تر قیام پوری به اوږدوالی لری حضرت مسیح علیه السلام به هم په آخره کښی د محمد صلی الله علیه وسلم د یوه امتی په شان او حیثیت راځی او د عیسوی د نبوت او رسالت عمل به په هغه وخت کښی جاری نه وی لکه چی نن ورځ هم د گردو (تولو) انبیاؤ ادیان پخپلو ځایونو کښی موجود شته مگر په شپږو جهاتو کښی یواځی د محمدی نبوت جاری او ساری دی په حدیث کښی راغلی دی که نن موسی علیه السلام د ځمکی پر سر ژوندی وی نو هغه ته به هم ماسوا زما له متابعت بله چاره نه وه بلکه د ځینو محققینو په نزد پخوانی انبیاء به هم پخپلو زمانو کښی د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم له عظمی روحانیته مستفید کیدل لکه چی په شپه کښی سپوږمی او ستوری د لمر له رڼا (رڼرا) څخه مستفید کیږی حال دا چی په دغه وخت کښی لمر له سره په سترگو نه راځی هم هغسی چه د رڼا (رڼرا) گرد (تول) مراتب په عالم الاسباب کښی پر لمر تمامیږی هم داسی د نبوت او رسالت گرد (تول) مراتب او د کمالاتو تولی سلسلی هم په محمدی روح ختمیږی. په دغه لحاظ سره ویلی شو چی محمد صلی الله علیه وسلم د رتبی او زمانی او له هر حیثیته خاتم النبیین دی او هر چا ته چه نبوت ور رسیدلی دی، د دوی د مهر

لگولو څخه وروسته ورسیدلی دی. والله اعلم بالصواب.

تنبیه: د نبوت د ختم په متعلق له قرآنه - حدیث - د امت اجماع څخه په سلهاو دلائل ځینو معاصرو عالمانو راټول کړی دی او تری مستقل کتابونه ئی لیکلي دی چه د هغو له کتلو څخه لږ څه تردد او اشتباه نه پاتی کیږی چه د دغی عقیدې منکر قطعاً کافر او له اسلامی ملت څخه خارج دی او دی الله پر هر څیز ښه عالم یعنی هم دغه الله تعالیٰ پر دغه باندی هم علیم او خبیر دی چه د رسالت یا د نبوت ختم په کوم ځای کښی کیښود شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٣٣﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) یادوئ الله په یادولو ډیرو سره او تسبیح وایی (لمونځ کوئ) ده ته په صبا او په بیگا کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ دومره لوی احسان فرمایلی دی چه داسی عظیم الشان رسول او د انبیاء سردار محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ئی ستاسی د هدایت دپاره لیږلی دی نو پر دغه د ده شکر اداء کړی! او له سره حقیقی منعم مه هیروئ! په ناستی او ولاړی - په تللو او راتللو - په شپه او ورځ - په صبا او بیگا په گردو (ټولو) اوقاتو او حالاتو او محلاتو کښی د الله تعالیٰ په ذکر او فکر کښی لکیا اوسئ!

هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ إِلَى النُّوْرِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيْمًا ﴿٣٤﴾

دی هغه (الله) دی چی رحمت (نازلوی) پر تاسی او پرېستی د دغه (الله) هم مغفرت درته غواړی (دپاره د دی چی وباسی (الله) تاسی له تیارو (د کفره) رڼا (رڼا) ته (د اسلام) او دی (الله) پر مؤمنانو ډیر رحم والا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د زیات ذکر او په کثرت سره د یادولو نتیجه داسی کیږی چه الله تعالیٰ هغه خپل رحمت پر تاسی نازلوی چه د پرېستو په وسیله ئی لیږی - هم دغه رحمت او برکت دی چه ستاسی لاس ئی نیولی دی او د جهالت او ضلالت له تیارو څخه ئی ایستلی ئی او د علم - پوهی او تقویٰ د رڼا (رڼا) په طرف ئی لاره درښوولی او بیولی ئی یی که د الله تعالیٰ خاصه مهربانی پر ایمان لرونکیو نه وی نو د ایمان دولت به دوی ته له کومه ځایه ورعطاء کیده؟ او

خرنگه به هغه له دوی سره محفوظ پاتی کیده؟ د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مؤمنین د رشد او هدایت - او ایمان او احسان په طریقو کښی ترقی کوی دغه خو د دوی دنیوی حال دی د دوی د اخروی اعزازو او اکرامو ذکر وروسته راځی.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۖ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿۳۴﴾

(د الله) پیشکش دوی ته په هغی ورځی چه ملاقات وکړی دوی له دغه (الله) سره سلام دی او تیار کړی دی (الله) دوی ته اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ به پر دوی سلام لیږی او پښتی به هم پری سلام اچوی او بیا ورنژدی کيږی مؤمنین به هم پخپلو منځونو کښی د سلامونو هم داسی مبادله او تعارف کوی لکه چه په دنیا کښی ئی سره کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۳۵﴾

ای نبی بیشکه مونږ لیږلی مو ئی ته شاهد (په هغه چا چه ورلیږلی شوی ئی) او زیری ورکونکی (په نعیم سره مؤمنانو ته) او ویروونکی (له جحیم څخه کافرانو ته).

تفسیر: یعنی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته د الله تعالیٰ توحید درزده کوی او تاسو گردو (تولو) ته سمه صافه لاره درښی هر هغه شی چه وائی په زړه او په عمل سره پری شاهی ورکوی او په محشر کښی به هم د امت په نسبت شاهی لولی چه د الله تعالیٰ پیغام کوم یوه سری تر کومی اندازی پوری منلی دی؟ (او زیری ورکونکی دی مؤمنانو ته په نعیم سره او ویروونکی دی منکرانو ته له جحیم څخه) یعنی غاړه ایښودونکی او فرمان منونکی ته په ثواب سره زیری ورکوی غاړه غړوونکی او نافرمانان په عذاب سره ویروی.

وَدَّاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِأَذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿۳۶﴾

او بلونکی (د خلقو عبادت د) الله ته په اذن حکم د دی (الله) او ډیوه روښانه کوونکی.

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی و چی د الله تعالیٰ رحمت مؤمنین له تیارو غخه ویاسی او رنا (رنرا) ته ئی راولی دله دغه راییی چه هغه رنا (رنرا) د دغی دیوی غخه منتشره شوی ده. بنائی د دیوی لفظ په دغه غای کبئی په هغی معنی سره وی چی د «نوح» په سورت کبئی داسی فرمایلی شوی دی ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيْهِ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ = الله تعالیٰ سپورمی رنا (رنرا) او لمر ئی دیوه گرغولی ده» یعنی تاسی د نبوت او د هدایت هغه لمر ئی چه ستاسی د طلوع غخه وروسته بلی کومی رنا (رنرا) ته هیخ ضرورت نه دی پاتی او نوری گردی (تولی) رناگانئ (رنراگانئ) په دغه اعظم نور کبئی محو او مدغم شوی دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَثِيرًا ﴿٢٤﴾

او زیری وکره په مؤمنانو په دی چه بیشکه شته دوی ته له (طرفه د) الله فضل دیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا او عقبی کبئی دغه محمدی امت ته د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په طفیل پر نورو تولو اممو لویوالی او لوړوالی (اوچت والی) ورعطا فرمایلی دی.

وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعَاؤُهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكُنْ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٢٥﴾

او مه منه (حکم) د کافرانو او منافقانو (چی مخالف له شریعتی وی) او پریرده ضرر د دوی (په انتقام اخیستلو کبئی) او توکل وکره پر الله، او کافی (بس) دی الله وکیل (کار جوړوونکی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ تاسی ته داسی کمالات او داسی غوره او منتخبه جماعت عنایت فرمایلی دی نو تاسی حسب المعمول د دعوت او اصلاح او تبلیغ فرائض په پوره قوت او مستعدی سره اداء کوئ! او پر هغه حکم چی الله تعالیٰ تاسی ته درکری د هغه په ویلو او کولو کبئی د هیخ یوه کافر او منافق او د نورو د چتی (بیکاره) ویلو خیال او پروا مه کوئ! (ودع اذاهم - الآية) - او پریرده ضرر د دوی په انتقام اخیستلو کبئی او توکل وکره پر الله او کافی (بس) دی الله وکیل) یعنی که دغه اشقیاء تاسی په ژبه او عمل وځوروی نو تاسی د دوی هیخ پروا مه کوئ! او د هغوی خبرو ته بیخی غوره مه ږدئ! او پر پاک الله توکل او اعتماد وکړئ! هغه به

پخپل قدرت او رحمت سره گرد (تول) کارونه جوړوی د مجرمینو لار ښوونه یا د دوی په سزا رسونه دغه تول د هم ده د قدرت په لاس کښی دی تاسی ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه په دغه فکر او اندیښنه کښی خپل ځان وکړوئ! د دوی مطلب خو هم داسی دی څو تاسی د دوی له طعنو او تشنیعو او نورو تعدیاتو څخه وویریږی! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ له فریضی څخه مخ واړوی! که په فرض المحال سره تاسی هم داسی وکړئ نو ځواکی د دوی مطلب مو پوره کړ او د هغوی خبرو ته مو غوړ کیښود. (العیاذ بالله).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
تَعْتَدُونَهَا فَمِيتَعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿۳۹﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چی په نکاح واخلی مؤمنی ښځی بیا طلاقۍ کړی تاسو دوی پخوا له دی نه چی مس (صحیحہ خلوت) وکړی له دوی سره پس نشته تاسی ته پر دغو مطلقاتو هیڅ شمیر (د ورځو) چه شمیری به تاسو هغه، نو ورکړئ دوی ته څه فائده او خوشی کړئ دوی په خوشی کولو ښو سره.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه خپلی ښځی ته پخوا له جماع یا صحیح خلوت څخه طلاق ورکړی که د دی دپاره ئی مهر ټاکلی (مقرر کړی) وی نو نیمائی مهر ئی پری اوړی که نه لږ څه فایده ورورسوی یعنی سم له عرف او خپل حیثیت سره یوه جوړه جامه دی ورکړی او په ښه صورت سره دی خوشی او مرخصه کړی - او که ښځه په دغه صورت وغواړی چه له بل چا سره خپله نکاح وتری نو عدت پری نشته زمونږ د حنفیانو په نزد صحیحہ خلوت هم د جماع حکم لری د دغی خبری تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی ولوستل شی دغه مسئله ئی دلته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مطهراتو ازواجو په ذکر کښی بیان وفرمایله چه د هغه سلسله له لری ځای څخه دوام لری په منځ کښی څو آیتونه د ضمنی مناسباتو له سببه راغلل - له دی ځایه بیا د سابق مضمون په طرف عود وکړی شو په روایاتو کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له یوی ښځی سره نکاح وترله - کله چه هغی ته ورنژدی کیده نو دغی ښځی وویل چه زه له تا څخه الله تعالی ته پناه نیسم» رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه «تا لوی پنا ځای ځان ته غوره کړی نو په دغه نسبت دا آیت نازل شو او خطاب ئی ایمان لرونکو ته وفرمایه څو معلوم شی چه دغه حکم په رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری څه خصوصیت نه لری بلکه پر کردو

(تولو) مسلمانانو هم دغه حکم شته سم له دغه سره رسول الله مبارک هغی ښځی ته جوړه ورکړه او مرخصه ئی کړه مگر دغی ښځی په ټول عمر کښی پر خپل دغه محرومیت ژړل.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي أَتَيْتَ أَجُورَهُنَّ
وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِكَ وَبَنَاتِ
عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ
وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ
أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥

ای نبی بیشکه مونږ حلالي کړی مو دی تاته ښځی ستا هغه ښځی چی ورکړی دی تا دوی ته مهرونه د دوی او هغه ښځی چه مالک شوی دی (د هغو) ښی لاس ستا له هغو (وینځو) چی راگرغولی دی الله په تا (له کفارو) او لونی د عم (تره) ستا او لونی د عمی (ترور) ستا او لونی د ماما (نیایی) ستا او لونی د خاله (توری) ستا هغه ښځی چی هجرت ئی کړی دی له تا سره او هغه ښځه مومنه چی وښی نفس خپل نبی ته (بی له مهره) که اراده وکړی نبی د دی چی په نکاح واخلی (بی مهره) دغه (ښځه) خالصه (جایزه ده) تاته غیر له نورو مومنانو په تحقیق معلوم دی مونږ ته هغه (حکم) چه مقرر کړی دی مونږ پر دوی باندی په حق د ښځو د دوی او د هغو وینځو چی مالکان دی (د هغو) ښی لاسونه د دوی دپاره د دی چی نه وی پر تا باندی هیڅ حرج سختی، او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی له هغو وینځو چی په غنیمت او نورو کښی ستاسی په لاس درشی او ستا هغه ښځی چه د دوی مهر دی ورکړی دی یعنی چه اوس ستاسی په نکاح کښی دی که قریشی وی یا له مهاجراتو څخه وی یا نه وی ټولی تاسی ته حلالي دی له دوی ځنی هیڅ یوه د دی وړ او قابله نه

ده چی خوشی کړی شی. د تره - د ترور - د ماما - او د تورې لونۍ یعنی له قریشیانو ځنۍ چی د مور یا د پلار له جانبته د تا قربت داری وی د هجرت په شرط حلالي دی او تاسی له هغوی سره نکاح کولی شی او هره ښځه چه خپل ځان نبی ته ویشی یعنی بی له مهره وغواړی چه په نکاح کښی ئی راشی هغه هم حلاله ده - که تاسی داسی په نکاح راوړل خوشوی! دغه اجازت مخصوص رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی اگر که دوی پر دغه اجازت نه دی عمل کړی (کما فی الفتح) ښائی له ﴿إِنْ أَرَادَ الشَّيْءُ﴾ څخه مرجوحه اباحت گنلۍ شوی وی. په هر حال نورو مسلمانانو ته هغه حکم دی چی معلوم شوی دی ﴿أَنْ تَتَّبِعُوا بِأَمْرِ اللَّهِ﴾ الآية - (النساء ۴) (رکوع) یعنی بی له مهره نکاح نه کیږی که د عقد په وخت کښی د هغه ذکر شوی وی او که وروسته له هغه تاکلی (مقرر) شوی وی یا هیڅ نه وی تاکلی (مقرر) شوی نو په دغه صورت مهرالمثل یعنی هغه مهر چه د دی په اقاربو او خپلوانو کښی معمول او مروج وی واجبیږی له رسول الله صلی الله علیه وسلم ځنۍ الله تعالی دغه مهر قید لری کړی دی. په خلاف د مؤمنینو چه هغوی ته نه د دی خبری اجازه ده چه له څلورو ښځو څخه زیاتی ښځی واخلي او نه دا چه کومه ښځه بی له مهره په نکاح راوړی.

تنبیه: رسول الله صلی الله علیه وسلم تر پنځه ویشو کلونو پوری چه دوی د ځلمیتوب جوش او خروش او د خوند او نشاط وخت وو محض په تجرد ئی ژوندون کاوه - بیا د دوی د اقرباؤ او خپلوانو په اصرار او د حضرت بی بی خدیجة الکبری رضی الله تعالی عنها په غوښتنی چه د ځوانی وخت ئی تیر شوی وو او دوه ځلی کونده شوی وه له هغی سره ئی عقد وفرمایه - تر دری پنځوس کلونو پوری د دوی ژوندون په پوره سکون او اطمینان له دغی متقیی او عفیفی ښځی سره تیر شو دا هم دغه زمانه وه چی دوی به له گردو (تولو) مخلوقاتو څخه جلا (جدا) په سمڅو او کندو کښی د واحد الله تعالی په عبادت - ریاضت کښی مشغول او لگیا ؤ او د الله جل جلاله دغی بختوری بندی بی بی خدیجة رضی الله تعالی عنها به دوی ته د ژوندون تول ضروریات تهیه او تیارول او د الله تعالی په عبادت او د دوی د قلبی سکون په حصول کښی به ئی له دوی سره پوره مرسته (مدد) او اعانت کاوه. د ژوندانه په دغی اوږدی زمانی کښی چه د نورو خلقو لپاره د نفسانی جذباتو د انتهای شدت او حدت زمانه وی د دوی حیات په ډیر سکون او اطمینان سره تیر شو تر دی چه خورا ډیر معاند او له حده زیات کوم یو متعصب دشمن هم یو حرف، یوه نقطه هم د دوی د رسولانه عصمت او خارق العادت اتفاء او عفت پر خلاف نشی نقلولی او واضح دی وی چه دا د هغه اکمل البشر د سیرت ذکر دی چه دوی پخپله د خپل حق په نسبت داسی فرمایلی دی «هغه جسمانی قوت چه ماته عطاء کړی شوی دی د اهل الجنة د څلویښتو نارینه ؤ اندازه دی» چه د یوه جنتی قوت د سلو تنو سربو په اندازه جسمانی قوت ورعطاء کړی وه او بیشکه چه د دنیا د اکمل البشر تمام روحانی او جسمانی قوتونه ښائی چه په هم داسی اعلی او اکمله اندازه وی. په دغه حساب که فرضاً څلور زره بیبیانی د دوی په نکاح کښی راغلی وی نو د دوی د قوت په اعتبار په هم دغه درجه کښی شمیر کیدی شوی لکه چه یو نارینه له یوی ښځی

سره نکاح وکړی. لیکن الله اکبر! د دغه شدید ریاضت او ضبط النفس په نسبت څه وویلی شی چه دوی د خپل عمر تر دری پنځوسم کال پوری په هم هغه مجرد یا زهد په حالت کېنې ژوندون وکړ بیا د بی بی خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها د وفات څخه وروسته د خپل ځان جاروونکی وفادار ملگری له لور حضرت بی بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها سره ئی خپل عقد وتاړه -

ماسواء له عایشی صدیقی اته کونډی بی بیانی هم د دوی په نکاح کېنې ورغلی دی چه د دوی له وفات څخه وروسته نهه واړه موجودی وی چه د دوی اسماء دا دی (۱) حضرت بی بی عایشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها (۲) حضرت بی بی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها (۳) حضرت بی بی سوده رضی الله تعالیٰ عنها (۴) حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالیٰ عنها (۵) حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها (۶) حضرت بی بی ام حبیبه رضی الله تعالیٰ عنها (۷) حضرت جویریة رضی الله تعالیٰ عنها (۸) حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها (۹) حضرت بی بی میمونه رضی الله تعالیٰ عنهن وارضاهن دغه وروستنی دری بی بیانی قریشیانی نه دی د دنیا له گردو (تولو) ځنی بیمثاله انسان چه د خپل فطری قوتونو په لحاظ اقلأ د څلورو زرو ښځو مستحق وی که دی له څلورو زرو ښځو څخه یواځی تر نهو ښځو اکتفاء وکړی نو آیا کوم یو انصاف پسنده سری پر دوی د ازواجو د کثرت الزام لگولی شی؟ بیا کله چه مونږ گورو چی له یوه جانبه د دوی عمر له دری پنځوسم کاله متجاوز شوی وی او سره له عظیم الشانو فتوحاتو یوه ورځ هم په مړه گیده ئی دودی نه وی خوړلی - هر شی چه ئی په لاس ورتله د الله تعالیٰ په لاره کېنې به ئی صرفول په اختیاری فقر او فاقه کېنې به ئی پر خپله گیده تیږی (گتی) ترلی. په څو څو میاشتو کېنې به ئی د مطهراتو ازواجو له کورو لوگی نه پورته کیده او اور به په کېنې نه بلیده. علی الاکثر د دوی ژوندون به په اوبو او په کهجورو ؤ پرله پسې به ئی روژی نیولی څو متوالی ورځی به ئی په روژه سره تیږولی او له سره به ئی افطار نه فرمایه - د شپې له مخی به هم د الله تعالیٰ په عبادت کېنې ولاړ وو تر دی چه د دوی پښی به پرسیدی - او د تولو خلقو زړه به پری سوځیده - د عیش او طرب سامان لا چیری بلکه دوی خپلو تولو بی بیانو ته داسی فرمایلی ؤ «زما هره هغه ښځه چی د اخرت ژوندون خوښوی له ما سره دی پاتی شی او هره هغه چه دنیوی ژوندون خوښوی مرخصه دی شی!» سره له دغو حالاتو که بیا هم په غور او دقت سره وکتل شی د تولو مطهراتو ازواجو حقوق به ئی په داسی اکملی او احسنی طریقې سره ادا فرمایل چه د هغه له تحمل او عهدی څخه به ډیر زورور او خورا (ډیر) طاقتور سری هم نشی وتلی. او د جنگ په ډگر کېنې به د ډیرو لښکرو په مقابل کېنې څه وخت چی ډیر شجاع او جنگیالی سری به هم له ډگره د باندی ووت دوی به لکه یو لوی غر په ډیر شجاعت او حماسه سره د اعداؤ الله په مخ کېنې تینگ ولاړ وو او په لوړ (اوچت) غږ سره به ئی داسی فرمایل «**الی عبادالله! انا رسول الله**» او «**انا النبی لا کذب انا ابن عبدالمطلب**» د بی بیانو په تعلقاتو او د عبودیت په واجباتو او د رسالت په فرائضو کېنې د یوی ذری په اندازه هم له دوی ځنی څه فرق او توپیر نه لیده کیده او نه به کوم سخت او ډیر ربروونکی (تکلیفونکی) کار کېنې د یوی شیبی له مخی هم د دوی

ځنی ضعف او تعجب احساس کیده - دغه خارق العادت احوال د اهل البصیرت په نزد له معجزی څخه کم نه دی هم هغسی چه د دوی هلکتوب او ځلمیتوب یوه معجزه وه د دوی زوروتوب هم یوه معجزه ده. رشتیا خبره خو هم دا ده چه الله تعالی د دوی د پاک ژوندون په هره یوه دوره کښی د عفیفو او متقی اشخاصو دپاره څه نمونی ایښی دی چی د انسانی ژوندون په هره شعبه کښی دوی ته عملاً هم لار ښوونه وکړی شی د مطهراتو ازواجو په دغه اسمی زیادت باندی د مخالفانو کوم تنقید او اعتراض دی هم هغه دغه مرحومه امت ته د دغی خبری وسیله گرځیدلی ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نارینه او ښځی اتباع کوونکی د هغو حکمو او نمونو څخه بی تکلفه واقف شی چه مخصوصاً په باطنی احوالو او کورنی ژوندون سره تعلق لری. گواکی د ازواجو په کثرت کښی یو لوی مصلحت هم دغه دی چه د کورنی معاشرت او نسوانی مسائلو په متعلق د رسول الله صلی الله علیه وسلم احکام او د دوی د حسنه اسوه اشاعت په کافی حد سره بی تکلفه وکړی شی او هم د مختلفو قبائلو او طبقاتو د ښځو اوسیدل د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی هغو قبائلو او طبقاتو ته د دوی د زموالی او دامادی شرف حاصل شو او په دغه صورت سره د دوی وحشت او نفرت هم لږ شو او د خپلو دغو قومی ښځو په وسیله کله چه هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تقوی - عفت - شفقت - رأفت ښه اخلاق - ښو معاملو - ښی سنجی او نورو صفاتو څخه خبریدل نو د هغو لامله (له وجی) د دوی شوق او رغبت د اسلامیت په طرف زیادت مونده - او بالوسيله د شیطانی شکوکو او اوهامو ازاله په ښه طریقه سره کیده - او په دغه صورت سره د الله تعالی د عشاقو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ځان جاروونکیو او د دنیا د هادیانو هغه عظیم الشان جمیعت تیار شو چی له هغوی ځنی زیات پرهیزگار او عفیف او شریف بل کوم جماعت (ماسوا له انبیاء الله څخه) تر آسمان لاندی له سره نه مونده کپړی او د هغو تهیه او تیاریدل د کومی بدی سنجی او بد ژوندون سری په تربیت کښی مشکل او محال ؤ.

تُرْجَى مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْتَى إِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ وَمِنْ ابْتِغَاءِ
مَنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقْرَأَ آيَاتَهُنَّ
وَلَا يُخْزَنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا
فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ۝۵۱

بیرته کوی هر هغه ښځه چه غواړی ته له دغو ښځو خپلو او رانزدی کوی ځان ته هره هغه ښځه (خپله) چی غواړی ته (له دغو ښځو خپلو) او هغه چی بیا

ئى وغواړى له هغو (ښځو خپلو) چى لرى كړى دى پس نشته هيڅ گناه پر تا باندې دغه (تفويض د كلې واك (اختيار) د ښځو خپلو) تاته ډير نژدې دى چى يځى او روښانه شى سترگى د دوى (او خوشالى شى) او نه به غمجنى كيږي او راضى (خوشاليږي) دوى په هغه شى چى وركوى ته دوى ته ټولى د دوى، او الله ته معلوم دى هر هغه څه چى په زړونو ستاسى كښى دى (له رغبت او كراهيت د ښځو) او دى الله ښه عالم ډير تحمل والا.

تفسير: يعنى د «واهبۃ النفس» په متعلق اختيار لرى چه قبلوى ئى او كه ئى نه قبلوى - او د موجوده ؤ ښځو څخه دى مختار ئى چى كومه ئى ساتى او كومى يوى ته ئى طلاق وركوى او هم د هغو ښځو په نسبت چه پاتى شى پر تاسى قسم (وار - نوبت) نه دى واجب چه خامخا يوه يوه شپه له هرى يوئ سره به اوسيدى د هرى يوئ په نسبت چى زړه مو غواړى وړاندې وروسته هم كولى شى او له هرى يوئ څخه مو چى ځان بيل كړى وي بيا د هغى د بيرته اخيستلو اختيار هم لرى - سره له دى چه دغه حقوق او اختيارات دوى ته وركړى شوى ؤ مگر دوى په خپل ټول عمر كښى له دغو اختياراتو څخه كار وانخيست. په معاملاتو كښى ئى دومره زيات له عدل او مساوات څخه كار اخيست او د هغه مراعات به ئى كاوه چه ډير لوى او محتاط سړى به هم هغسى نشى كولى - خو سره له دى نه كه د دوى قلبى ميلان د چا په لورى بى اختياره كېده - نو داسى به ئى فرمايل «اللهم هذا قسمى فيما املك فلا تلمنى فيما تملك ولا املك اى الله! دغه زما تقسيم دى په هغو شيانو كښى چى ځما په واك (قبضه) او اختيار كښى دى او پر هغه څيز كښى چى يواځى ستا په اختيار دى او ځما په اختيار كښى نه دى مه مى ملامتوه» ښائى په ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِى قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا﴾ كښى د هم دغه په لورى اشاره وي حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي چه «كه كوم سړى څو ښځى لرى نو پر ده واجب دى چى په وار او نوبت سره دى له گردو (ټولو) سره واوسيدى مگر پر رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه وار او نوبت نه ؤ واجب او د دى لامله (له وجب) چى ښځى هغه خپل حق ونه گنى او هر څه چه دوى ته ورسيدى پر هم هغه دى خوښى او راضى اوسى او قبول دى كړى كه نه هره ورځ به شور ما شور - جنگ - جنجال جارى او په دينى مهماتو كښى به خلل واقع كېده او د ازواجو نظر به هم له دنيا لرى كېده او بيځى د هم هغه اخروى اصلى مقصد په طرف به متوجه كېده - او په دغو غمونو او اندېښنو كښى به سره نه اخته كېده مگر رسول الله صلى الله عليه وسلم د خپل طرف په دغه قسم نوبت او وار كښى هيڅ فرق او توپير (فرق) نه فرمايه - او د هرى يوئ په وار كښى به له هم هغى سره د شپى اوسيدل. يواځى حضرت بى بى سوده رضى الله تعالى عنها كله چه د دى عمر زيات شو خپل نوبت ئى حضرت بى بى عائشى صديقى ته وروباښه».

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ

مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ

نه دی حلالی تاته ښځی پس له دغو (نهو ښځو چه اوس دی په نکاح دی) او نه دغه (درته روا دی) چه بدل کړی په دوی له نورو ښځو اگر که تعجب درولی تاته ښائست د هغو نورو هم.

تفسیر: یعنی هومره اقسام ئی چه په ﴿إِنَّا آخَلَلْنَاكَ أَزْوَاجَكَ النَّبِيِّ﴾ کښی فرمایلی دی له هغو څخه زیاتی نه دی حلالی. او څه چی موجودی دی د هغو بدلول نه دی حلال یعنی دغه چی له دوی ځنی کومه یوه د دی لامله (له وجی) خوشی کړی چی د هغی په ځای بله کومه یوه راوولی - له حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها او ام سلمی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چه دغه ممانعت په اخر کښی موقوف شو مگر واقعه دا ده چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وروسته له دی نه نه کومه بله نکاح وفرمایله او نه ئی په دغو موجوده ؤ ښځو خپلو کښی په کومی یوی کښی تبدیل وفرمایه د دوی د وفات تر وخته پوری دغه گردی (تولی) ازواجی موجودی وی.

إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ

مگر «خو روا دی درته» هغه وینځی چی مالک وی ښی لاس د تا «دوی ته»

تفسیر: یعنی وینځه - کنیزک - د رسول الله مبارک دوه ښځی مشهوری دی یوه «مارية القبطية» چه د دی له نسه حضرت ابراهیم متولد او په هلمکتوب کښی وفات شو - دوهمه ریحانه رضی الله تعالی عنهما

وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا

او دی الله په هر څیز باندی (د اعمالو ستاسی) ښه ساتونکی.

تفسیر: یعنی الله تعالی درته ځوری چه په کوم یوه د احکامو او حدودو پابندی کوی؟ او پر کوم یوه ئی نه کوی نو ښائی چه انسان د هر کار د کولو په وخت کښی هم دغه خبره تر نظر لاندی ونیسی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ

إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَبِذَينَ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه ننوځئ کورونو د نبی ته مگر (هغه وختی ننوځئ چی اذن وکړی شی تاسی ته (خوړلو د) طعام ته په دغه حال کښی چه نه اوسی منتظر پخلی د هغه ته ولیکن کله چه وبلل شی تاسی پس ننوځئ.

تفسیر: یعنی بی له حکمه او اجازی په دعوت کښی مه ځئ! څو تاسی ئی نه یئ غوښتی پخپل سر چیری مه درومئ که نه هلته به په انتظار کښی ناست پاتی کیږئ او د هغه کورنی د کارونو په اجرا کښی مانع گرځئ او د حرج عوامل به پیدا کوئ!

فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ

پس کله چی طعام وخوړئ نو خواره شی (نور څنډ (تاخیر) مه کوئ هلته) او مه کینئ آرام نیوونکی دپاره د خبرو (یو له بل سره)

تفسیر: یعنی څه وخت چی له دودی څخه فارغ شوئ نو ښائی د خپلو کورونو په طرف بېرته ولاړ شی! ځکه چی د هملته کیناستلو او مجلس جوړولو څخه هغی کوربه ته تکلیف او حرج واقع کیږی. دغه خبری اگر که د نبی الله صلی الله علیه وسلم د کورونو په متعلق فرمایلی شوی دی ځکه چه د شان نزول تعلق له هغه سره دی مگر تری د یوه عمومی ادب ښوونه مقصود ده چی بی له غوښتنی د چا کره تلل - یا د کوم میلمه سره مل شوی په طفیلی حیثیت د چا کره ننوتل - یا پخوا له دودی هم داسی خوشی چتی (بیکاره) هلته پندیدل - او خبری اتري کول - یا وروسته د دودی له فراغه هلته کیناستل او مجلس او ساعت تیری کول نه دی په کار.

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَجِيبُ مِنْكُمْ ۚ وَاللَّهُ لَا يَسْتَجِيبُ مِنَ الْحَقِّ

بیشکه دغه (ننوتل کیناستل خبری کول) دی داسی کار چی تکلیف رسوی نبی ته پس حیاً کوی (نبی) له تاسی (چی ویاسی تاسی) او الله حیاً نه کوی له (ویلو د خبری) حق.

تفسیر: یعنی نبی الله صلی الله علیه وسلم د شرم او حیاء له وجی پر خپل ځان ربر (زحمت) او تکلیف اخلی - او د خاطر او لحاظ لامله (له وجی) په صافو الفاظو سره دغو میلمنو ته نه وائی چه غی! خپلو ځایونو ته لاړ شی! چی ماته تکلیف او اذیت پېښیږی دا خو د نبی الله صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او د مروتو وضعیت دی مگر ستاسی له تأدیب او اصلاح څخه هیڅ شی پاک الله نشی منع کولی او الله تعالی هرومرو (خامخا) د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په ژبه تاسی ته خپل احکام اعلام او درښکاره وی.

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ

او کله چه غواړئ تاسی له دغو (مطهراتو ازواجو) څخه د کوم متاع کار کوم څیز پس غواړئ هغه له دوی نه د باندی د پردی دغه (غوښتل د باندی د پردی) د تاسی ډیر پاک ساتونکی دی د زړونو ستاسی او (ډیر پاک ساتونکی دی) د زړونو د دوی،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دغه سره الله تعالی مسلمانانو ته ادب ښوولی دی. کله چی دوی به د دودی دپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره ورتلل نو وروسته له دودی ځنی به هملته کښیناستل او په خپلو خبرو اترو به مشغولیدل حال دا چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هوسانی (آرام) او استراحت ځای به هم هغه و. مگر دوی له شرمه او حیاء دوی ته نه ویل چی غی پاغی! نو ځکه پاک الله دوی ته وفرمایل - او په دغه آیت کښی د پردی حکم صادر شو چی نارینه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ازواجو سره مخامخ نشی. که کوم شی غواړی ښائی چی د پردی له شائی وغواړی. په دغه کښی د جانبینو زړه صاف او پاک پاتی کیږی او د شیطانی وساوسو استیصال په عمل راځی».

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِرُوا آوَاَجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿۵۲﴾

او نه ده روا تاسی ته دا چی تکلیف (او ضرر) ورسوئ رسول د الله ته او نه ده (روا تاسی ته) دا چی په نکاح واخلي ښځی د ده پس له وفات (پا

طلاق) د ده هیڅکله بیشکه دغه (ایذاء د رسول او د ازواجو نکاح ئی) ده په نزد د الله (گناه) ډیره لویه

تفسیر: یعنی د کفارو او منافقینو هر څه چی زړه ئی غواړی چتی (بیکاره) او فضول دی ووائی او پخپلو هم دغو ربرولو (تکلیفولو) او ایذاء رسولو کښی دی مشغول اوسی! مؤمنینو ته چی د ډیرو دلایلو او براهینو په رڼا (رنرا) د رسول الله صلی الله علیه وسلم انتهائی صداقت - امانت - عفت - طهارت ظاهر او څرگند (ښکاره) شوی دی - دغه خبره لائقه او مناسبه نه ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حیات یا ممات کښی داسی کومه خبره وکړی یا ئی ووائی چی دوی دی د ډیری ضعیفی درجی ایذاء او خفگان سبب وگرځی په مونږ او ټولو مؤمنانو لارم دی چه د خپل دغه محبوب او مقدس رسول د عظمت شان تل ترته رعایت وکړو او همیشه فهم او دقت وکړو چه په غفلت او تساهل سره هم کوم داسی تکلیف ورکونکی حرکت له مونږ ځنی صادر نشی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا او آخرت په زیان او خساره اخته او ککړ شو له دغه تکلیف ورکونکو حرکاتو څخه یوه ډیره سخته او لویه گناه دغه ده چه کوم سری د دوی د مطهراتو او ازواجو سره وروسته د دوی له وفاته خپله نکاح وتړی. یا د داسی نالائقی ارادی اظهار د رسول الله په حیات کښی وکړی. ظاهر دی چه د مطهراتو ازواجو مخصوص عظمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلق له سببه موجود او قائم شوی دی. او دوی له روحانی حیثیته د ټولو مؤمنینو محترمی میندی تاکلی (مقرر) شوی دی. آیا وروسته له دی نه چه د کوم امتی د نکاح په عقد کښی راشی د دوی هغه عزت او احترام کماحقه ملحوظ پاتی کیدی شی؟ وروسته له دوی نه کله چی دوی په کورنی جنجالو او جگړو کښی ولویږی نو د تعلیم او تلقین او دینی احکامو د تبلیغ هغه اعلیٰ غرض او مقصود څرنگه په اطمینان او آزادی سره تکمیل او پوره کولی شی چه د هغه دپاره فی الحقیقت قدرت دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره غوره کړی دی - او آیا کوم په انتهائی درجه سره بی حیاء او بیحسه او بی شعوره انسان به هم باور کولی شی چه له سیدالبشر امام المتقین او د خلق العظیم له مظهر سره کومی بی‌بی صاحبی چه خپل عمر تیر کړی وی هغه به د یوی شپي له مخی هم بی د دوی له کوره په بل ځای کښی اوسیدی شی؟ او هلته قلبی سکون او مسرت هم حاصلولی شی؟ یا د هغه هیله (ارزو) او امید په خپل زړه کښی گرځولی شی؟ خصوصاً څه وخت چه دغه خبره معلومه شوی هم وی چی دوی له هغو منتخبو او غورو خواتینو څخه دی چه د دوی په مخ کښی د دنیا او آخرت دواړه لیاری وروړاندی کړلی شوی مگر هغوی په خپل ذوق او خوښی سره د دنیا پر عیش، خوښی او عشرت د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت او خدمت او د آخرت عظمت ته ترجیح او اهمیت ورکړ. او د آخرت د لیاری د اختیارولو اعلان ئی وکړ. لکه چه تاریخ راښی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفاته وروسته دغو مطهراتو ازواجو او جنتی مقدساتو خواتینو په څه عدیم‌الظنیر زهد - ورع - تقوی - صبر او توکل سره د الله تعالیٰ په عبادت او خپلو معنوی اولادهو په هدایت

کښی مشاغلته او د اسلامي احکامو په نشر او اشاعت او په ديني خدمت کښی مواظبت کاوه او خپل گورد (تول) اوقات ئی په هم دغو مهماتو کښی صرف او وقف کړل او هيڅ یوی له دوی غنی په سهو او خطا سره هم دنیوی لذایذو او مشاغلو ته نه دی کتلی او څرنگه داسی کوم خیال به د دوی په زړه کښی تیریده؟ حال دا چی الله تعالی د دوی په نسبت داسی لطف او مرحمت فرمایلی و ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكَ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكَ تَطْهِيرًا﴾ او په دغه سره ئی د دوی د تزکیی او د تطهیر د کفالت بشارت ورکړی وو. (فرضی الله عنهن! وارضاهن وجعلنا منهن حق تعظیمهن، فوق مانعظم امهاتنا التی ولدتنا. آمین.) د دغی مسئلی نهایت محققانه بحث د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی قدس سره د «آب حیات» په کتاب کښی شته.

إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ تَخَفُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٢﴾

که چیری ښکاره کړئ کوم شی (تاسی په خوله) یا ئی پت وساتئ (په زړونو کښی) پس بیشکه الله دی پر هر څیز (د اعمالو ستاسی) ښه عالم.

تفسیر: یعنی مه په ژبه سره دغسی خبری کوئ او مه په زړه کښی داسی وسوسی ته لپاره ورکوئ! ځکه د الله تعالی په نزد ظاهر او باطن او نور گورد (تول) یو شان عیان دی او هيڅ یو شی له ده غنی پت نه دی او دی پر گوردو (تولو) اخبارو او اسرارو علیم او خبردار دی.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا إِسَاءَتِهِنَّ وَلَا مَمْلَكَتٍ أَيْمَانِهِنَّ

نشته گناه پر دغو ښځو په (مخامخ کیدلو د) پلرونو د دوی کښی او نه په ځامنو د دوی کښی او نه په ورونو د دوی کښی او نه په ځامنو د ورونو د دوی کښی او نشته (گناه پر دغو ښځو په مخامخ کیدلو د) ځامنو د خویندو د دوی کښی او نه په ښځو د دوی (یعنی په ښځو د نورو مؤمنانو) او نه په هغو (وینځو) چه مالکان وی ښی لاسونه د دغو (ښځو لره).

تفسیر: پاس د مطهراتو ازواجو سره د نارینه و مخامخ کیدلو ممانعت وشو. اوس دغه ښوولی کیږی چی دوی سره د دوی د محارمو مخامخ کیدل ممنوع نه دی. په دغه مورد کښی کوم عمومی حکم چی د عمومو مستوراتو په نسبت د «النور» په سورت کښی تیر شو هم هغسی د

مطهراتو ازواجو په نسبت هم حکم دی. د ﴿وَالَّذِينَ لَا مَلَائِكَةَ بَيْنَهُمْ﴾ کومه تشریح چی مونږ هلته په (۱۰) رکوع کښی کړی ده هغه دی دلته بیا ولوسته شی.

وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ إِنْ لَدُنَّ اللَّهِ حَسْبُ الْعَاقِبَةِ ﴿١٠٠﴾

او وویږیئ (ای ښځو) له الله! بیشکه الله دی پر هر شی باندی ښه شاهد عالم.

تفسیر: یعنی د پردی کوم احکام چه بیان شوی دی او هغه استثناء چه په کښی کړی شوی چه هغه په پوره ډول (طریقه) سره ملحوظ ولړئ او لږ څه هم په هغه کښی وړاندی وروسته لاندی باندی ونه کړئ! او په ظاهر او باطن کښی ښائی چه د الله تعالی د احکامو او د حدودو رعایت وکړی! ځکه چه له الله تعالی څخه ستاسی هیڅ شی نه دی پټ ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿١٠١﴾

بیشکه الله او پږښتی د الله درود وائی (رحمت لیږی) پر نبی باندی ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) درود ووايئ پر هغه (نبی) باندی او سلام (پری) ووايئ په سلام ویلو سره.

تفسیر: د «صلوة علی النبی» مطلب دا دی د نبی ثناء له تعظیم - رحمت او عطوفت سره - بیا د هر یوه په طرف چه صلوة منسوب وی سم د هغه د شان او مرتبې سره کومه ثناء - تعظیم - رحمت او عطوفت چی وړ او لایق وی هم هغه به تری مرادوه شی. لکه چی وایی پلار پر زوی - زوی پر پلار او ورور پر ورور مهربان دی یا هر یو له بل سره مینه او محبت کوی نو ظاهر دی د پلار کوم قسم محبت او مهربانی چی پر زوی ده د زوی هغه قسم مینه او محبت پر خپل پلار نه دی او د ورور له ورور سره هم هغسی نشته بلکه د دغو دواړو د مینې نوعیت بل شان دی - هم داسی دلته ئی هم قیاس وکړئ او وپوهیئ! الله تعالی هم پر نبی صلوة لیږی یعنی په رحمت او شفقت سره د ده ثناء - اعزاز او اکرام کوی پږښتی هم پری سلام لیږی مگر د هر یوه صلوة رحمت - تکریم او تعظیم سم د ده د شان، مقام او مرتبې سره دی. وروسته له دی نه پر مؤمنانو حکم دی چی تاسی هم پر نبی صلی الله علیه وسلم صلوة او رحمت ولیږئ! ښائی د دوی حیثیت له دغو دواړو څخه بیخی جلا (جدا) او علیحده وی. علماؤ فرمایلی دی چی د الله

تعالی صلوة رحمت لیبل دی او د پرېشتو صلوة استغفار دی او د مؤمنینو صلوة دعاء ده. په حدیث کښی راغلی دی کله چی دغه آیت نازل شو صحابه و رضی الله عنهم عرض وکړ یا رسول الله د سلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوی ده یعنی چی د لمانځه په تشهد کښی داسی لوستل کیږی السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته د صلوة طریقه هم مونږ ته ارشاد وفرمایي! شو یی مونږ په لمانځه کښی ولولو. رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه درود تلقین دوی ته وفرمایي «اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید - اللهم بارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید» غرض دا دی چی الله تعالی مؤمنینو ته حکم ورکړ چی تاسی هم پر نبی صلوة (رحمت) ولیږئ نبی دغه راوښود چی ستاسی صلوة لیبل دغه دی چی له الله جل جلاله څنځی وغواړئ څو هغه زیات له زیات خپل رحمتونه تر ابد الابد پوری تل ترتله پر نبی صلی الله علیه وسلم نازل وفرمایي! ځکه چی د الله تعالی رحمتونه بیحد او بی نهایته دی، دغه هم د الله تعالی رحمت دی چی پر دغه غوښتنه سره لا نور داسی رحمتونه پر خپل نبی صلی الله علیه وسلم نازل فرمائی چی مونږ د هغو د لیبلو څخه بی د ده د توفیقه عاجز او ناتوانه یو او بیا هغه خپل لطف مونږ ته منسوب وفرمائی چی ګواکي مونږ هغه د ده په حضور کښی ورواندي کړی دی حال دا چی په واقع کښی رحمت لیرونکی هم هغه واحد ذات جل جلاله دی ولی چی د هیڅ بنده له اختیاره او قوته دغه کار نه دی پوره چی رسول الله صلی الله علیه وسلم له رتبې سره لایق کومه تحفه او سوغات ده ته ورواندي کړی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له الله تعالی ځینی رحمت غوښتل پر رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغه سره د ده پر خپل خانه باندی هم درود ویل لوی قبولیت لری او پر دوی هم هغسی رحمت نازلېږی چی د دوی له شانه سره مناسب او لایق وی او له یو ځلی غوښتلو څخه لس رحمتونه پر هم هغه غوښتونکی نازلېږی اوس د هر چا چی هومره زړه غواړی هغومره رحمت دی ځان ته حاصل کړی»

تنبیه: د صلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم په متعلق مزید تفصیلات په دغی مختصری حاشیې کښی نه ځائیږی - دغه موضوع دی د احادیثو په شروحو کښی ولوستل شوی! په دغه مورد کښی د شیخ شمس الدین سخاوی رحمة الله علیه رساله د «القول البدیع فی الصلوة علی الحبيب الشفیع» د ویلو وړ (قابل) ده مونږ د «صحیح مسلم» په شرح کښی د کفایت په اندازه د ده په متعلق څه لیکلی دی. فالحمد لله علی ذلک.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ۝

بیشکه هغه کسان چی ایذاء رسوی الله ته (په و لد او شریک) او (ایذاء رسوی) رسول الله (ته په نسبت د سحر - شعر - جنون) لری کړی دی دوی الله (له رحمته خپله) په دنیا او په آخرت کښی او تیار کړی ئی دی دوی ته عذاب سپکونکی (د اور د دوزخ).

تفسیر: پاس پر مسلمانانو حکم ؤ چی دوی دی د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د ایذاء سبب ونه گرځی بلکه د دوی په انتهائی تعظیم او تکریم کښی دی زیار (محنت) او کوښښ وکړی! چی د هغه یو صورت صلوة او سلام لیږل دی اوس دغه رانیسی چی د رسول الله ایذاء رسونکی په دنیا او آخرت کښی ملعون او مطرود او په خورا (دیر) سخت شرمونکی عذاب اخته او ککړیږی. د الله تعالی ایذاء دغه ده چی د ده رسول صلی الله علیه وسلم ته څوک څه ربر (تکلیف) او ایذاء ورسوی یا د ده لوی جناب په نسبت نالایقی خبری وکړی.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُّبِينًا ۝

او هغه کسان چی ایذاء رسوی مؤمنانو سړیو ته او مؤمنانو ښځو ته (په اتهام) په غیر د هغه کار چی کړی ئی وی دوی (یعنی په ناکړی کار) پس په تحقیق باروی دوی پخپل ځان غټ دروغ او گناه ښکاره (چی د عقوبت موجب دی).

تفسیر: دغه منافقان ؤ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم بد به ئی ویل یا د دوی د مطهراتو ازواجو په نسبت به ئی د دروغو خبری اتري لکه چی د «النور» په سورت کښی مسطوری دی کولی. وروسته له دی نه د ځینو هغو ایذاؤ د انسداد په نسبت ځینی ښوونی کړی شوی دی چی د دغو منافقینو له خوا به ځینی مسلمانانو ښځو ته رسیدی - په روایاتو کښی مذکور دی کله به چی مسلمانی ښځی خپلو ضروریاتو ته د باندی تللی نو بدکاره منافقان به دوی ته په پټونی کښی ناست ؤ او د دوی د اذیت او پریشانی اسباب به یی ورپښوه کله چی دغه منافقین به ونيول شول نو د پوښتنی په ځواب کښی به ئی داسی ویل چی مونږ په دی باندی نه وو خبر چی دغه اصیله او حره ښځه ده مونږ به داسی گڼل چی گوندی وینځه اوامه ده نو ځکه مو وچیرله.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ

عَلَيْهِمْ مِنْ جَلَائِبِهِمْ

ای نبی و وایه بنغو ته دی او لونو ته دی. او بنغو (د نورو) مؤمنانو ته چه خواره دی کاندی پر تولو غانونو خپلو له تکریر (غادرونو) پرونو خپلو خخه

تفسیر: یعنی وروسته د تول بدن له پتولو خخه د تکریر (غادر) غه برخه پر سر او غه برخه ئی له سر غنی رابخته پر خپله خیره باندی وځروی. په روایاتو کښی راغلی دی چی وروسته د دی آیت له نزوله مسلمانانو بنغو به خپلی غیری او گرد (تول) بدنونه په خپلو تکریر (غادرونو) سره پتول او بیا به د باندی داسی وتلی چی یواځی به د دوی یوه سترگه ښکاریده چی په هغه سره په لاره تلی شوی. له دی نه معلومه او ثابته شوه چی د فتنی او فساد په وخت کښی ښائی چی آزادی اصیلی بنغی خپله خیره هم پته کری او وینغی د شدیدو ضروریاتو له سببه پر دغه نه دی مکلفی ځکه چی د دوی په کارو او چارو کښی تکلیف او حرج پېښیری.

ذَلِكَ أَذَىٰ أَنْ يُعْرِقَ فَلَا يُؤْذِينَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

دغه (پتول د بدن) نژدی دی دی ته چی و به پیژندی شی دوی (چی اصیلی دی) پس ایذاء به ونشی رسولی دوی ته (په زعم د وینغو) او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی «ښه وپیژندله شی چی وینغه نه ده بلکه بیوی ده، د ننگ او ناموس میرمن ده بدبخته او بدناموسه نه ده نیک بخته ده بدذاته نه ده غو بدنیته خلق هغوی ته لاس ونه غځوی او نقاب (بغره) ئی د هغه ښه کیښوده دغه د بهتری حکم دی وروسته ئی وفرمایل چی الله ښوونکی مهربان دی» یعنی که سره له دومره اهتمامه کوم تقصیر پاتی شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی نه د ښښنی توقع شته. (تکمیل) دغه خو د آزادو بنغو په نسبت انتظام و خو هر څوک دوی وپیژنی او د دوی رپرلو (تکلیفولو) ته زړه ښه نه کری او بیا د دروغو پلمه (تدبیر) او حيله ورته جوړه نه کری. وروسته له دی د عمومی گوټی وروړلو او لاس غځولو په نسبت تهدید او ویرول دی اعم له دی چه له کومی میرمنی سره وی یا له کومی وینغی سره.

لَٰكِن لَّمْ يَنْتَهُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ

قسم دی که منع نشول منافقان (له نفاق خخه) او هغه کسان چی په زړونو د

دوی کښی رنځ دی (د زناء کولو له بد کاری خپلی نه)

تفسیر: یعنی پر هغو خلقو چی د بدنظری او شهوت پرستی مرض او گرگ لگیدلی وی

وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ

او بدی آوازی گډوونکی په (ښار د) مدینې کښی

تفسیر: دغه غالباً یهودان دی یا ممکن دی چه هغه منافقان تری مراد وی چه علی الاکثر به ئی دروغ خبری شائع کولی او د اسلام او د مسلمانانو په خلاف به ئی شائعات او انتشارات کول. او امکان لری چی منافقان تری مراد وی

لَنُغْرِبَنَّكَ بِمَنِّ الْأَيُّبَاءِ وَرُوتِكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۖ مَلْعُونِينَ ۖ إِنَّمَا تُقْفِلُ أَخَذُوا وَقَتْلُوا تَقْتِيلًا ۖ

نو خامخا به وگمارو مسلط به کړو مونږ خامخا تا پر دوی بیا به همسایه توب ونه کړی (دوی) د تا په دغه (مدینه کښی) مگر لږ وخت رتلی ترتلی شوی هر چیری چی وموندلی شی ویه نیولی شی او ویه وژلی شی په وژلو (د خواری سره)

تفسیر: یعنی که دغه بد سری د خپلو دغو حرکاتو څخه لاس وانخلي نو مونږ به تا پر هغوی مسلط کوو چی په څو ورځو کښی تاسی هغوی له مدینې منوری څخه د باندی وشری - او هومره ورځی چی دلته اوسیری د ذلت او مرعوبیت په صفت کښی به پاتی وی لکه چی دغه یهودان گرد (تول) وشرل شول - او منافقانو به د دغو ویرولو او دارولو په اثر ښائی خپله رویه بدله کړی وی نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

حضرت شاه صاحب لیکي «هغه خلق چی بدنیت وو - او په مدینې منوری کښی به ئی ښځو ته لاس آچاوه او په بدو سترگو به ئی ورته کتل - او دروغی خبری به ئی خورولی او پخپلو اوضاعو او حرکاتو سره به ئی د مسلمانانو د ضعف او ماتې او د مخالفانو قوت او قدرت به ئی خلقو ته ښکاره کوو دغه ئی هغو ته وفرمایل»

سُئِلَ اللَّهُ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجَدَّسْتَ اللَّهُ تَبْدِيلًا ﴿١٣﴾

دا یوه لاره ایښی ده الله لاره په حق د هغو (منافقانو مرجفانو) کښی چی تیر شوی دی پخوا له دی نه او له سره به نه مومی ته لاری د الله ته هیڅ تبدیل تغییر

تفسیر: یعنی عادت الله په هم دی دوام لری هغو کسان چی د انبیاء الله په مقابل کښی شرارتونه کوی او فتنه او فساد خوروی هم داسی ذلیل - خوار او هلاک کړی. یا دغه مطلب دی چی په پخوانیو کتابونو کښی هم دغه حکم شوی دی چی مفسدان له خپله منځه د باندی وباسی! لکه چی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ئی له توریت څخه نقلوی.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿١٤﴾

پوښتنه کوی له تا څخه خلق له قیامت (د راتلو چی کله دی؟) ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده علم د قیامت (خاص) په نزد د الله دی او څه شی پوه کړی ئی ته (په قیام د قیامت؟ یعنی ته تری بیخبره ئی بیا نو ورته ووايه) ښائی چی قیام د قیامت دی نژدی.

تفسیر: - اگر که د قیامت د صحیح وخت تعیین الله تعالیٰ هیچا ته نه دی ښوولی مگر دلته ئی د هغه د قرب په طرف اشاره فرمایلی ده. په حدیث کښی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم خپله د شهادت او وسطی ګوتی پورته کړی او ورسره ئی وفرمایلی - «إِنَّمَا وَالسَّاعَةِ كَهَاتَيْنِ» زه او قیامت د دغو ګوتو په شان یو» یعنی هومره چه وسطی ګوته د سیابی په نسبت وړاندی ختلی ده نو زه له قیامت څخه هم دغومره قدر پرمپی راغلی یم - قیامت دیر نژدی او په ما پسې ژر راتلونکی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «ښائی په دغه کښی به هم منافقانو ضد عناد او سر تمبګی ځان ته غوره کړی وی د هغه غیږ ځواب چی له تولی دنیا سره نشته د هم هغه پوښتنه څو څو ځلی وکړی نو هم هغه ئی هم دلته ذکر کړ» او ممکن دی چی د هغه په نسبت چی پخوا له دی نه ئی فرمایلی ؤ ﴿لَقَدْ هَمَّ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا﴾ د استهزاء او تکذیب په دول (طریقه) به ئی ویل چی هغه قیامت او آخرت به کله راځی؟ چی ته مو له هغه څخه تل ویروی - آخر د هغه صحیح او تاکلی (مقرر کړی) وخت خو مونږ ته راوښیه!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكُفْرَيْنَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٣٣﴾

بیشکه الله رتلی دی کافران (منکران د بعث له رحمت خپله) او تیار کړی ئی دی دوی ته سختی لمبی وهونکی اور.

تفسیر: یعنی د دغه لعنت اثر دی چی دوی داسی لاطائل سوالات کوی او د آخری خاتمی او د عاقبت هیڅ فکر نه کوی.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٣٤﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

په دغه حال کېنې چی همیشه به اوسپړی په دغه اور کېنې تل تر تله نه به مومی دوی هیڅ دوست (چی ئی تری ویاسی) او نه کوم مددگار (چی عذاب تری لری کړی یاده کړه) هغه ورځ چی چورلولی به شی مخونه د دوی په اور کېنې

تفسیر: یعنی پرمخی نسکور غورځولی کېږی او د دوی غیری به په اور کېنې لاندی باندی کړی شی.

يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا اطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ ﴿٣٥﴾

وایی به دوی ای کاشکی مونږ اطاعت کړی وی مونږ د الله او اطاعت کړی وی مونږ د رسول (د الله).

تفسیر: په دغه وخت به ارمان او افسوس کوی چی کاشکی مونږ په دنیا کېنې د الله او د رسول الله پر وینا غوږ ایښی وی او پر هغه مو عمل کړی وی خو له دغه بدی ورځی سره مخامخ شوی نه وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَ ﴿٣٦﴾

رَبَّنَا اِنَّهُمْ ضَعُفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَمُ لَعَنَّا كَثِيرًا ۝

او وایی دوی ای ربه زمونږ بيشكه مونږ اطاعت كړی و مونږ د مشرانو خپلو او د غټانو خپلو پس ورکه كړه دوی له مونږ غنی سمه لاره. ای ربه زمونږ ورکړه دوی ته دوچنده له عذابو او لری كړه دوی له رحمته خپله رټلو ترټلو لویو سره

تفسیر: دغه به د غیظ او قهر له شدته وایی چی زمونږ دغو دنیوی سردارانو، مشرانو او مذهبی پیشوایانو وغولولو او تیری ایستلو او په دروغو او فریبو ئی په دغه غم او مصیبت کښی اخته کړو. - د هم دوی په اغواؤ او لمسون د حق له لاری څخه وشوئیدو او بی لاری شو. نو که اوس مونږ ته سزا راکوله کیږی بهایی دوی ته زمونږ په نسبت دوچنده سزا ورکړه شی. او هغه لعنت او زحمت چی پر مونږ نازلیدوی له هغه څخه دی زیات او ډیر پر دوی هم نازل شی. ښوایی د دوی پر دوچنده سزا ورکولو سره د خپل زړه یخول غواړی. په هم دغه مضمون یو بل آیت د «الاعراف» په (۴) رکوع کښی تیر شوی دی هلته د دوی د دغی غوښتنی ځواب هم شته هغه دی هلته بیا ولوست شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ إِذْ وَاسُوا مَوْسَىٰ فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا ۝

ای هغو کسانو چی ایمان یی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کیږئ په شان د هغو کسانو چی ایذاء ئی رسولی وه موسی ته پس پاک کړ دغه (موسی لره) الله له هغو دروغو چی دوی پری ویل او وو (موسی) په نزد د الله کښی وجیه (مخور خاوند د عزت)

تفسیر: یعنی تاسی داسی کوم کار یا خبره مه کوئ چی له هغه نبی علیه السلام ته ایذاء ورسیدری دغه ایذاء نبی علیه السلام ته هیڅ زیان او ضرر نشی رسولی ځکه چی دی د الله تعالی په دربار کښی لوی عزت او پت لری او الله جل جلاله به له ده غنی هغه د اذیت گردی (تولی) خبری لری کوی مگر په هغه سره ستاسی آخرت خرابیدری. وگورئ چی د حضرت موسی علیه السلام په نسبت خلقو څرنگه د اذیت خبری کولی مگر الله تعالی د موسی علیه السلام د وجاهت او مقبولیت له وجی د هغو ټولو ابطال وفرمایه او د موسی علیه السلام بی خطائی او بی داغی ئی

ثابته کړه. په روایاتو کې راغلی دی چې ځینو مفسدینو پر حضرت موسی علیه السلام تهمت لگاوه چې حضرت هارون علیه السلام ئی بیدیا ته بیولی او هلته ئی وژلی دی نو الله تعالیٰ په یوه خارقه طریقه سره د هغه تردید وفرمایه او په صحیحینو کې راغلی دی چې حضرت موسی علیه السلام د حیاء له وجی د هغی زمانی د خلقو د رواج او دستور په خلاف به په پت ځای کې تل په پته غسل کاوه. خلقو به ویل چې د دوی په بدن کې هرومرو (خامخا) څه عیب دی یا د برص داغ لری یا ئی خصی پرسیللی دی یوه ورځ موسی علیه السلام غسل کاوه او خپل کالی (جامی) ئی ایستلی پر یوی تیږی (گتۍ) ئی ایښی ؤ هغه تیږه (گته) د دوی له کالیو (جامو) سره وتښتیده حضرت موسی علیه السلام بریند له اوبو څخه ووت او خپله همسا ئی واخیسته او په هغی تیږه (گته) پسې پر مندو شو په دغه وخت کې ټولو خلقو دوی ته کتل او گردو (ټولو) ته دغه حقیقت ورڅرگند (ښکاره) شو چې د دوی مبارک وجود بیخی پاک او بیعیبه دی څه ښه ئی ویلی هر چا چې ویلی دی

پت ئی په جامو کړ. د هر چاچې څه عیب ولید

بی عیبو لره ورکړله جامه د بریندتیا

ځینو مفسرینو لیکلی دی چې قارون یوی ښځی ته څه پیسې ورکړی او ویی لمسوله خو هغه په یوه لویه مجمع کې چیرې چې موسی علیه السلام په موعظه او تذکیر کې مشغول وی داسی ووائی چې (العیاذ بالله) موسی علیه السلام له ماسره مبتلا دی - بالاخر الله تعالیٰ قارون په ځمکه کې خښ کړ او د هغی ښځی په ژبه ئی د هغه تهمت تردید وکاوه لکه چې د «قصص» په سورت کې تیر شو.

تنبیه: د موسی علیه السلام بریند ځغلیدل په تیږی (گتۍ) پسې د مجبوریت لامله (له وجی) ؤ - او ښائی دا ئی هم په خیال کې نه وی گرځیدلی چې دغه تیږه (گته) به برابره هغی لویې مجمعی ته ورځی او هلته به درېږی پاتی شو د تیږی (گتۍ) دغسی حرکت نو هغه د فوق العادت په ډول (طریقه) وو د عاداتو پر خوارکو مونږ یو مستقل مضمون لیکلی دی د هغو له لوستلو څخه وروسته په دغسی جزئیاتو کې د بحث او تمحیص ضرورت نه پاتی کیږی. په هر حال له دغی واقعی څخه ظاهریږی چې د الله تعالیٰ له جانب د انبیاء علیهم السلام د پاکي اثبات له جسمانی او روحانی عیوبو څخه تر کومی اندازی پوری منظور دی؟ او په څه اندازه د دغی شیانو په امحاء کې اهتمام کړی شوی دی؟ خو د خلقو په زړونو کې د دوی له جانب د تنفر او استخفاف جذبات پیدا نشی او د قبول الحق په لاره کې له هیڅ جانب څه ممانعت ورپېښ نشی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَفُؤُوا قَوْلَ أَسَدِ الْبَنَاتِ

يُضِلُّكُمْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٤١﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویړیږئ له عذاب د الله او ووايئ خبره سمه محکمه رښتیا! چی نیک صالح کړی (الله) تاسی ته عملونه ستاسی او وېښی (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی او هر چا چی اطاعت وکړ د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق بریالی (کامیاب) شو په بری ډیر لوی سره.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له الله تعالیٰ څخه وویړیږئ او وپوهیږئ چی سمی خبری کوونکی ته د ډېرو ښو او مقبولو اعمالو توفیق ور په برخه کیږی او گناهونه او تقصیرات ئی ورمعافېږی. په حقیقت کښی یواځی د الله تعالیٰ او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت کښی د حقیقی بری او کامیابی سر او راز پټ دی هر هغه څوک چی دغه لاره غوره کوی په مراد رسیږی.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٤٢﴾

بیشکه مونږ وړاندی کړ مونږ امانت (ثواب - عقاب) پر آسمانونو او پر ځمکه او غرونو (کله چی مو پیدا کړ په دوی کښی فهم او نطق) پس منع راوړه دوی له دی چی پورته کړی هغه (د امانت بار) او ویریدل دوی له هغه (امانت) او پورته کړ هغه (د امانت بار) انسان بیشکه چی دغه (انسان) دی ظالم ډیر بی ویری نادان (په عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی انسان پر خپل ځان لوی ظلم او ستم وکړ - د هغه بار او پیتی په اوږو اخیستلو څخه چی آسمانونو ځمکی او غرونو د خپلی ناتوانی او عجز اظهار وکړ چی پورته کولی ئی نشو دغه ناپوه انسان هغه پر خپلو اوږو واخیست.

ددنیا له واکه نشو اخیستل د امانت

انسان واخیست دغه پیتی په خپل شا له جهالت

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال بنام من دیوانه زدند

حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی پر خپل ځان ونه ویریده - او پری ونه پوهیده چی امانت څه شی دی؟ د بل چا څیز په داسی حال کښی ساتل چی خپل خواهش او غوښتنه تری وساتی. په آسمان او ځمکه کښی د دوی څه ذاتی غوښتنه او خواهش نشته او که دی خو هم هغه شی دی چی دوی پری قائم ولاړ دی په انسان کښی غوښتنه یو شان او په خلاف له هغی غوښتنی حکم بل شان دی. نو د دغه پردی څیز یعنی حکم په خلاف د خپل ځان ساتنه ډیر لوی زور غواړی او د هغه انجام او عاقبت دا دی چی منکران پر خپلو گناهونو نیول کیږی او حکم منونکیو ته به قصور معافیږی. اوس هم د بل چا د امانت په نسبت هم دغسی حکم شته که څوک د بل چا امانت عمدأ او په قصد سره ضایع کوی نو بدل (ضمان) ئی پری اوړی که بی اختیاره تری ضایع کیږی نو پری (ضمان) او بدل نشته «موضح» اصلی خبره دا ده چی الله تعالیٰ په خپل یو خاص امانت کیښودل د مخلوقاتو په کومه نوه کښی اراده وفرمایله چی که هغه غواړی نو دغه امانت په خپلی سعی او کسب او د مت په قدرت او قوت وساتلی شی بلکی تزئید او ترقی هم ورته ورکړه شی خو په دغه سلسله کښی د الله تعالیٰ د هر قسمو شیونو او صفاتو ظهور وشي مثلاً د هغی نوعی هغه افراد چی هغه امانت په پوره ډول (طریقه) سره محفوظ ساتی او ترقی ورته ورکړی - پر هغو انعام او اکرام وکړی. او هر هغه چی په غفلت او شرارت سره هغه ضائع کړی نو هغه ته به سزا ورکړه شی او هغه کسان چی په دغه مورد کښی لږ شان قصور وکړی له هغوی سره د عفوی او د بشلو معامله وکړ شی. زما په خیال دغه امانت د ایمان او د هدایت یو تخم دی چی د بنیادمانو په زړونو کښی شیندلی (نوستلی) او کرلی شوی دی چی هم هغه ته «ما به التکلیف» هم ویلی شو «لایمان لمن لا امانة له» چی د دغه د ساتنی او په حفاظت کښی له مداومت څخه د ایمان ونه زرغونیږی گواکی د بنی آدمیانو قلوب د الله تعالیٰ ځمکه دی چی تخم هم په هغو کښی پخپله الله شیندلی (کرلی) دی د باران وړولو له پاره ئی د رحمت وریځی هم لیږلی دی چی د هغوی له سینو ځنی د الله تعالیٰ د وحی باران هم وریږدی دی. د هر انسان فریضه دا ده چی د ایمان دغه تخم چی د الله تعالیٰ امانت دی ابته (خراب) او ضائع نه کړی بلکی په پوره سعی، کوشش، جهد، جد، تردد - او تفقد سره د هغه پرورش او پالنه وکړی او ډیر زیات دقت دی وکړی خو په سهو، خطا او غلطی هم دغه تخم ونه سوزیږی او ضائع نشی د هم دغه په لوری د حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه په دغه حدیث کښی اشاره ده «ان الامانات نزلت من السماء فی جدر قلوب الرجال ثم علموا من القرآن - الحدیث» دغه امانت هماغه د هدایت تخم دی چی د الله تعالیٰ له جانب د انسانانو په قلوبو کښی خښ کړی شوی دی بیا د قرآن او د سنت د علومو باران پری وشو چه که له هغه څخه پوره گټه (فائده) او انتفاع واخیستی شی نو د ایمان دغه مبارکه ونه زرغونه کیږی، لوئیږی، وده کوی، غټیږی میوو او ثمر و ته رسیږی او انسان د هغی له خوړو اثمارو څخه متلذذ او متمتع کیږی او د استثمار موقع

مومی او که په انتفاع کښی غه قصور او کوتاهی وکړی شی نو په هماغه اندازه د دغی ونی په وده او لوئیدلو کښی نقصان واقع کیږی که بیخی تری غافل کیږی او له سره ورته نه متوجه کیږی نو دغه تخم بیخی خراب - ضائع او بربادیږی. هم دغه امانت و چې الله تعالی آسمانونو او ځمکی او غرونو ته وروړاندی کړ - مگر په هیڅ یوه له هغو کښی دغسی یو قوت او استعداد نه و چې د دغه عظیمه امانت د پورته کولو زور او حوصله ولری او هر یوه له دوی د حال په لسان یا د قال په بیان د دغه غیر قابل متحمل بار او پیتی له پورته کولو څخه په ویره سره انکار وکړ او علی رؤس الاشهاد ئی وویل چه زمونږ له عهدی او توانه دغه بار ډیر دروند او ثقیل دی او نه ئی شو پورته کولی. ته پخپله فکر او دقت وکړه چه ماسواء له انسانه به بل کوم مخلوق وی چی پخپل کسب او محنت سره د ایمان د دغه تخم حفاظت او پرورش وکړی؟ او د ایمان دغه شجره مشجر او مثمر وگرځولی شی؟ فی الحقیقت د دغه عظیم الشان امانت د حق ادا کول او د یوی یابسی ځمکی څخه چی په هغی کښی د دی د مالک له جانبته تخم شیندلی (کرلی) شوی وی تکه شنه میوه داره ونه زرغونول او لویول د هم دغه ظلوم او جهول انسان حصه کیدی شی چی له هغه سره صالح الزراعة ځمکه شنه او په پخپل محنت سعی او تردد سره د الله تعالی قدرت ده ته د کوم شی د زرغونولو او لویولو او په میوو راوستولو قوت او قدرت ورعطاء کړی دی.

«ظلم» د «ظالم» او «جهول» د «جاهل» مبالغه دی. ظالم او جاهل هغه چاته ویلی شی چی بالفعل له عدله او علمه تش وی مگر د هغه استعداد او صلاحیت او د دغو صفاتو د حصول قوه ولری پس هغه مخلوق چی بدء الفطرت کښی په علم او عدل سره متصف وی او د یوی شیبی له مخی هم دغه اوصاف له ده څخه نشی بیلیدی مثلاً ملائکه الله یا هغه مخلوقات چه د دغو شیانو صلاحیت له سره نه لری مثلاً آسمان، ځمکه، غر او نور ظاهر دی چه دغه دواړه د الله تعالی د دغه امانت حامل نشی کیدی بیشکه ماسواء له انسانه یوه بله نوعه هم شته چه هغه پیریان دی او په هغوی کښی فی الجمله د دی د تحمل استعداد موندلی کیږی نو ځکه په ﴿وَاَخْلَقْتُ الْإِنْسَانَ وَالْإِنْسَانُ عَلِيمٌ﴾ کښی دغه دواړه سره جمع کړی شوی دی. لیکن د انصاف خبره خو دا ده چه د دی امانت د حق د اداء استعداد په هغوی کښی دومره ضعیف وو چه د حمل الامانت په مقابل کښی دومره د تذکر قابل نه وو او قابل الاعتنا نه گڼلی کیږی. ګواکی په دغه معامله کښی هغوی هم د انسانانو د تابعانو په شان درولی شی او د دوی د مستقل نوم اخستلو ته څه ضرورت نه دی پاتی. والله تعالی اعلم بالصواب.

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
 اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦٣﴾

(دغه د امانت غرض د دی دپاره وو) چه عذاب ورکړی الله منافقانو سړیو او

منافقاتو بنغو ته او مشرکانو سړیو او مشرکاتو بنغو ته او رجوع په رحمت سره وکړی الله پر مؤمنانو سړیو او مؤمناتو بنغو، او دی الله ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: زما په خیال که دلته د ﴿وَيُؤَيِّدُ اللَّهُ عَلَى الْفُتُورِ﴾ معنی په معافولو سره وانه خيسته شی بلکی که پر حال د هغوی د متوجه کیدلو او په مهربانی فرمایلو سره واخيسته شی بهتره ده لکه چه په ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى الْفُتُورِ﴾ کښی اخيست شوی. دغه خو د کاملینو مؤمنینو بیان شو او په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ کښی ئی د قاصرینو او مقصرینو د حال په طرف اشاره وفرمایله.

«والله تعالى اعلم لنسأل الله تعالى ان يتوب علينا ويغفر لنا ويثبتنا بالفوز العظيم انه هو الغفور الرحيم جل جلاله وعم نواله واجل شانه واعظم برهانه

تمت سورة الاحزاب بعون الله الملك الوهاب فله الحمد والمنة

سورة سبا مكية الا آية (٦) فمدنية وهي اربع وخمسون آية وست ركوعات رقمها (٣٤)

تسلسلها حسب النزول (٥٨) نزلت بعد سورة لقمان

د « سبا » سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٦) آيته څخه چی مدنی دی (٥٤) آیتونه او (٦) رکوع لری په نزول کښی (٥٨) او په تلاوت کښی (٣٤) سورت دی وروسته د « لقمان » له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع کوم) په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ①

توله ثناء صفت خاص الله لره دی هغه چه خاص هغه ته دی هر هغه «شیان» چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او خاص هم دغه (الله) لره ده توله ثناء صفت په آخرت کښی (لکه چی په دنیا کښی هم دی) او هم دغه (الله)

بِه حکمت والا بِه خبردار دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد او تعریف هغه الله جل جلاله ته دی چه واحد احد دی او بی د نورو له شرکته د گردو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د شیانو مالک او خالق دی او په نهایت حکمت او خبرداری سره د دوی انتظام او تدبیر کوی او دغه سلسله ئی چتی (فضول) او بیکاره نه ده پیدا کړی، د داسی حکیم او دانا په نسبت دغه گمان نشی کیدی. ضرور دغه نظام بالاخر پر کومی اعلیٰ نتیجی منتهی کیدونکی دی چه هغه ته آخرت وائی. او څرنگه چه هم دی په دنیا کښی یواځی د تولو تعریفاتو مستحق دی په آخرت کښی هم یواځی هم دی د تولو تعریفاتو مستحق دی بلکه دلته خو ظاهراً د نورو کسانو هم لږ څه تعریف کیدی شی ځکه چه د مخلوق فعل د خالق اشعه او د دوی کمالات د ده د حقیقی کمال پلوشه ده لیکن هلته نور گرد (تول) وسایط او پردی لری کیږی او هر شی لیدل کیږی. هغه گرد (تول) د هم ده له طرفه وی نو ځکه صورتاً او معناً او حقیقتاً بلکه له هر حیثیته یواځی د هم هغه مطلق محمود تعریف پاتی کیږی.

يَعْلَمُ مَا يَلِيْجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنْ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

معلوم دی (الله ته) هر هغه شی چه ښکته ننوځی په ځمکه کښی او هر هغه شی چه بیرون راوځی له دغی (ځمکی) څخه او هر هغه څیز چه راښکته کیږی له آسمانه او هر هغه شی چه پورته څیژی په دغه (آسمان) کښی.

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو لوی او وړوکی داسی څیز نشته چه د ده له علم څخه خارج وی هر هغه شی چی په ځمکه کښی ښکته ننوځی مثلاً حشرات - خوځندی - د نباتاتو تخم - د باران اوبه - د مریو اجساد او هر هغه شیان چه له ځمکی څخه د باندی راوځی او بهر کیږی مثلاً زراعت - نباتات - معدنیات او نور او هغه شیان چه د آسمان له جانبه راښکته کیږی لکه باران - وحی - تقدیر پرښتی او نور او هغه شیان چی پورته څیژی آسمان ته مثلاً روح دعاء - اعمال - ملائک او نور پر دغو گردو (تولو) انواعو او جزئیاتو د الله تعالیٰ علم محیط دی.

وَهُوَ الرَّحِيْمُ الْغَفُوْرُ

او هم دغه (الله) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره) ښه ښنونکی

دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی د دغه گرد (تول) د ژوندون رونق - بښاست د الله تعالیٰ له رحمته او بښنی څخه دی. که د بندگانو د دغی ناشکری او د حق نه پیژندلو په اثر - لاس په لاس د دوی په نیونو باندی لاس پوری کیدی نو دغه گرد (تول) رونق او بښاست به په یوه لمحہ کښی ختمیده ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ دَابَّاءٌ﴾ (د فاطر (۴۵) آیت (۵) رکوع (۲۲) جزء)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ^ط

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چی رابه نشی مونږ ته قیامت.

تفسیر: ولی به قیامت نه راځی؟ د هغه منشا وروسته راځی ﴿إِذَا مَرَّ قَوْمٌ عَلَىٰ مَوْزٍ إِذْ كُفِيَ خَلْقٌ جَدِيدٌ﴾

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ^{هـ}

ووايه (ای محمده! دوی ته چه ولی به رانشی) بلکه را به شی قسم دی زما په رب خپل چی خامخا رابه شی هرومرو (لازمأ) دا قیامت تاسی ته.

تفسیر: یعنی هغه معصوم او مقدس انسان چه د ده د صدق او امانت اقرار له نورو گردو (تولو) موجوداتو څخه پرمبی وو اوس له ساطعو او قاطعو براهینو څخه د ده صداقت په پوره ډول (طریقه) سره ښکاره شو. په مؤکد قسم سره د الله تعالیٰ له طرفه خبر ورکوی چه خامخا قیامت راتلونکی دی نو بیا ئی هیڅ علت او سبب نه دی معلوم چی ولی ئی دوی نه منی - هوا که کومه محاله خبره یا له حکمت څخه مخالفه کومه خبره ئی کړی وی نو د تردید او انکار ځای به په کښی وو - لیکن دغه خو نه محاله ده - او نه له حکمت څخه مخالفه ده نو بیا له هغه څخه انکار که ضد او عناد او سرتمبگی (سرکشی) نه ده نو څه ده؟

عِلْمُ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ^ح

(هسی رب) چه عالم دی په غیبو نه پتیری له ده په اندازه د یوی ذری په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نه وړوکی له هغی ذری او نه لوی (تری) مگر (چه دا تول لیکلی پراته دی) په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی په هم هغه عالم الغیب قسم دی چی د ده له محیط علم څخه د آسمان او د ځمکی هیڅ یو لوی یا وړوکی شی یا یوه ذره یا له ذری څخه وړوکی یو شی هم نه دی پت او نه هیڅ شی تری غائبیږی. ښائی چی دغه ئی ځکه فرمایلی وی چه د قیامت د وخت تعیین مونږ له سره نشو کولی د هغه علم له هغه چا سره دی چه د هغه له علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. مونږ ته هم هغومره خبر چی هغه را کړی دی هغه مو بی له زیاده او تنقیصه دروړسوه او په دی سره د هغی خبری جواب هم وشو ﴿وَقَالُوا أَفُضِّلْنَا فِي الْأَرْضِ﴾ الآية - یعنی کله چی زمونږ ذرات په ځمکه کښی منتشر شی بیا به څرنگه سره یو ځای کیږی؟ نو دغه ئی راوښوول چی هیڅ یوه ذره هم د الله تعالی له علمه نه ده غائبه او پخوا ئی دغه راښولی وو چی د آسمان او د ځمکی پر هر یوه شی د ده قبضه ده نو بیا به ده ته څه مشکل وی چه ستاسی گرد (تول) منتشر ذرات یو ځلی سره راټول کړی.

تنبیه: له ښکاره کتاب څخه «لوح محفوظ» مراد دی چی په هغه کښی هر شی سم د الله تعالی له علمه سره ثبت دی. دا تول ځکه لیکلی پراته دی په کتاب ښکاره لوح محفوظ کښی

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ^۴ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ^۵

دپاره د دی چی جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) دغه (نیکوکاران مؤمنان چی دی) شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (د عزت چی جنت دی). او هغه کسان چی سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو (د قرآن) زمونږ په دی حال چی عاجز کوونکی وی د الله په زعم خپل دغه کسان شته دوی ته عذاب له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: یعنی د قیامت راتلل ځکه ضروری دی چی خلقو ته د دوی د نیکی او بدی نتیجه او ثمره ورکړه شی او د الله تعالی د ټولو صفاتو کامل ظهور په عمل راشی.

تنبیه: «هغه کسان چی سعی او کوشش کوی په باطلولو د آیاتونو د قرآن زمونږ په دی حال چی عاجزونکی الله وی په زعم خپل» مطلب دا دی چی زمونږ د آیاتونو په ابطال او د خلقو په ممانعت کښی د هغو له قبول څخه قولاً او فعلاً زیار (محنت) او کوشش کوی او د دغه مقصد د په مخ بیولو دپاره ټینگ ولاړ دی ګواکی دوی (العیاذ بالله) داسی غواړی چه الله تعالی عاجز کړی او پر او مغلوب ئی وګرځوی او داسی ګنی چه دوی د ده د قدرت په لاس کښی راتلونکی نه دی او هر ورو (خامخا) له ده ځنی خپل ځان بچ کوی.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ⑥

او (بل دپاره د دی لیکلی پراټه دی په لوح محفوظ کښی) چی ووینی هغه کسان چی ورکړی شوی دی دوی ته علم فهم هغه (قرآن) چه نازل شوی دی تاته له (جانبه د) رب ستا هم هغه حق دی او سمه لاره ښیې طرف د لاری (د هغه الله ته چه) ښه زبردست ډیر ثنا ویلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ځکه قیامت راتلونکی دی خو هغه کسان چی پری یقین او باور لری هغو ته عین الیقین حاصل شی او په خپلو سترګو سره هم د هغه وقوع او قیام ووینی او ښه پوهیږی چی د لوی قرآن بیان څرنګه بی له تزئیده او تنقیصه صحیح او جوت ثابت شو. او بیشکه چی قرآن هم هغه لوی او زبردست کتاب دی چی د دغه زبردست د محامدو او محاسنو مالک الله ته مو رسوی او سمه صافه لاره رایی. ځینی مفسرین د ﴿وَيَرَى الَّذِينَ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چی د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا إِلَى الْإِيمَانِ﴾ په برخلاف هغه کسان چی پوهان او اهل العلم دی اعم له دی چی مسلمانان وی که کتابیان هغوی پوهیږی او وینی چی د قیامت او نورو په متعلق د قرآن المجید بیان بیخی صحیح دی او انسانانو ته د وصول الی الله ښه طریقه ورښیې او په سمه صافه لاری ئی برابروی. دا (یری) فعل قلب دی چی دوه مفعوله غواړی او دا (الذین) سره له خپلی صلی فاعل دی او دا بل (الذی) سره له خپلی صلی ئی مفعول اول دی او دغه (هو) ضمیر د فصل دی او دا (الحق) ئی مفعول ثانی دی او هم دغه جمله د (یری) بیا په موضع د نصب کښی عطف ده په تیره جمله د (یجزی) باندی او جمله د (و یهدی) عطف دی په (الحق) باندی حاصل دا شو یعنی قسم دی چی رابه شی قیامت جزا به ورکړی خدای مؤمنانو لره او چی معلوم به شی عالمانو ته په وخت د ظهور د قیامت کښی عیاناً چی دا منزل حق دی لکه چی معلوم و

ورته پخوا برهاناً .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُدْبِرُكُمْ إِذَا مَرَّ قَوْمٌ كُلٌّ
مُزِرٌّ لَكُمْ لَفِيَ خَلْقٍ جَدِيدٍ ۖ أَفَتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی آیا (وښیو) دلالت کړو تاسی په یو
سری چی خبر درکوی تاسی ته کله چی ذری ذری کړی شی تاسی په کامل
ذره ذره کیدلو سره بیشکه چی تاسی خامخا په پیدایښت نوی کښی یی. آیا
له خپله ځانه ترلی دی (محمد) پر الله باندی دروغ ؟ یا ورپوری لیونتوب دی؟

تفسیر: د قریشو کفارو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان کښی دغسی گستاخی او سپین
سترگی کوله یعنی راغی چی مونږ تاسی ته هغه سری دروښو چی وائی چه ستاسی دوی او ذری
او بشرکی به وروسته له مر کیدلو او پرسیدلو او وراسته کیدلو او خاورو او دویو کیدلو څخه بیا
له خاورو څخه راتولیدی او له تاسو ځنی هم داسی روغ جوړ انسانان پیدا کیږی - او بیا به هم
داسی ژوندی له قبرونو څخه راپاڅولی کیږی. ښه نو پر داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو
څوک یقین او باور کولی شی؟ او څرنگه ئی منل امکان لری؟ له دوو حالو څخه خالی نه دی یا
خو دغه شخص عمداً په قصد سره پر پاک الله دروغ تری چی ده داسی خبر راکړی دی که نه
لیونی او سودانی دی او دماغ ئی پخپل ځای کښی نه دی. نو ځکه دا هسی ابلتی او چتی
(بیکاره) خبری کوی (العیاذ بالله).

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝

(نو فرمائی الله تردیداً داسی نه دی) بلکه هغه کسان چی ایمان نه راوړی په
آخرت په عذاب کښی به وی (په عقبی کښی) او په گمراهی لوی کښی
(لویدلی دی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نه دروغ دی او نه جنون بلکه خالی دغه خلق پخپله د عقل - پوه - صدق او
صواب له لاری څخه ښویدلی دی او له حق او یقین څخه ډیر لری لویدلی دی چی دغسی چتی
(بیکاره) خبری کوی او په خپل دغه انکار او تکذیب سره خپل ځان په آفت او عذاب کښی
اخته کوی فی الحقیقت دغه ډیر لوی عذاب دی چی د انسان دماغ په دغه اندازه سره خراب او
مختل شی چی دی د الله تعالی انبیاءو ته مفتری - مجنون او نور شیان ووائی (العیاذ بالله)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
إِن شَاءَ خَفِضَ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطَ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ

آیا نه گوری (دا کافران) هغه خیز ته چه په مخ کښی د دوی دی او هغه خیز ته چی وروسته د دوی دی. له آسمانه او له ځمکی (چی دوی په کښی محاط وی) که چیری اراده وفرمایو نو څیری به کړو په دوی ځمکه (او په کښی به ئی دوب کړو په شان د قارون) یا به وغورځوو پر دوی باندی یوه توتۀ له آسمانه.

تفسیر: آیا دغه خلق رانده شوی دی چه آسمان او ځمکی ته هم نه گوری او خپل اطراف او حوالی او شاؤ خوا ته هم سترگی نه غروی چی پر موجوداتو خپل عقل او فکر وچلوی - پر دغی خبری باندی خو په خپله دوی هم قائلان دی چی د دوی او د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو خالق الله دی. بیا ښه آیا هغه الله ته چی د دغو شیانو مالک او خالق دی د دغو شیانو خرابول او ماتول او بیا جوړول هغه ته څه سختی او اشکال لری؟ او هغه ذات ته چی داسی عظیم الشان اجسام جوړولی شی او لاندی باندی او ویجاړولی ئی شی د انسانی جسم تخریب - تفکیک او تجزیه او بیا ئی سره تولول - ژوندی کول او پاڅول څه اشکال لری؟ آیا دغه خلق له دی نه نه ویریږی چی د الله تعالیٰ پر ځمکه او تر آسمان لاندی اوسیری او بیا داسی د بی ادبی او گستاخی خبری کوی او بیځایه خپلی ژبی خوځوی - حال دا چی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی په یوه رپه کښی به دوی یا په ځمکه خښوی یا به له آسمانه یوه توتۀ پری وغورځوی او دوی به بیخی سپیره او فنا کړی او په هم دغه دنیا کښی به د قیامت یوه وړوکی نمونه دوی ته وښی.

إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝

بیشکه په دغه (کتلو د پاس او تیت او خسف او اسقاط) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر بنده رجوع کوونکی (الله ته)

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی له عقل او انصاف څخه کار واخلي نو د الله تعالیٰ په طرف ئی رجوع کیږی ځکه چی پوه او عاقل انسان ته په علویاتو او سفلیاتو او مافیهما کښی ډیر زیات د قدرت لوئی ښی او دلائل موجود دی د دغه منظم او ډک له حکمته نظام له لیدلو څخه پوهیږی چی هر ورو (خامخا) دغه گرد (تول) یوه ورځ خپلی علیا او اکملی نتیجی ته رسیدونکی دی

چی د هغه نوم «دارالآخرة» دی کله چی دوی دغه تصور وکړی نو زیات له زیاته خپل مالک او خالق او الله تعالی ته رجوع او میلان کوی او د هغو علوی او سفلی نعماو چی ورته رسیږی شکریه اداء کوی له دغو بندگانو څخه د ځینو تذکره پاک الله داسی فرمائی چی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِمَّا فَضَّلْنَا يُجِبَالُ أَوْبَىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرَ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته له جانبه خپله فضل (لوی) پر نورو، ومو فرمایلی غرونو ته چی) ای غرونو راوگرځوئ (ښه) غرونه خپل له ده سره (په وخت د تسبیح کښی او له ده سره تسبیح ویل) مرغانو هم.

تفسیر: یعنی الله تعالی حضرت داؤد علیه السلام ته له نبوت سره غیر معمولی سلطنت هم ورغنايت فرمایلی وو حضرت داؤد علیه السلام به کله کله بیدیا او صحرا ته هم ووت او هلته به د الله تعالی په ذکر او یاد مشغولیده او د الله تعالی له خوفه به ئی ژړل او په تسبیح او تهلیل به مشغولیده - او په خپل هغه ښه الحان او ښکلی غږ سره به چی ضربالمثل دی د (زبور) په لوستلو مصروفیده د ده د تسبیح او تهلیل د عجیب او غریب تاثیر په سبب به له ده سره غرونو هم تسبیح لوستلی او گرد (تول) طیور او مرغان په هم د دوی په شاو خوا کښی سره تولیدل او د ده په شان هغوی به هم تسبیح او تهلیل وایه الله تعالی په خپل فضل او کرم ده ته دغه خاصه بزرگی او لوی ورعطا، فرمایلی وه. که د غرونو له تسبیح څخه د ده د غږ محض عکس العمل (انگی) مراد وی یا هغه عمومی تسبیح مراد وی چی هر شی ئی د خپل حال یا د قال په ژبه سره اداء کوی یا ئی وائی نو د حضرت داؤد علیه السلام د مخصوص فضل او شرف په ذیل کښی به د دغی خبری تذکره بیخی مهمله او بی معنی وی (العیاذ بالله) د «یا جبال اوبی معه» حکم تکوینی دی «امر وفرمایه الله داؤد ته داسی»

وَالْكَالَةَ الْحَدِيدَ ۖ إِنَّ أَعْمَلَ سِبْغَتٍ وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ

او پسته کړی وه مونږ ده ته اوسپنه چی جوړوه غفری ارتی اوږدی او اندازه کوه په اوبدلو کښی (چی حلقی ئی سره برابری وی)

تفسیر: د حضرت داؤد علیه السلام په حق کښی ئی اوسپنه لکه موم پسته وگرځوله او ده به بی د اور او د صنایع و آلاتو له مرستی (مدد) اوسپنه په هر شان سره چی غوښته کړوله او تاووله به ئی او پنډه او نری کوله او له هغی څنی به ئی غفری او نور دقیق او نفیس آلات او ادوات جوړول او پلورل (خرڅول) به یی او له هغی څخه به ئی د خپل قوت او معاش وسایل برابرول او

پر اسلامی بیت المال به ئی خپل د اعاشی بار نه غورځاوه. وائی چی کړی لرونکی غغری پومبی غلی د ده له لاسه ایجاد او اختراع وموندله چی ارثی او فراخی وی الله تعالی ده ته امر ورکړ چی فراخی او ارثی غغری جوړوه! او د هغو حلقي او کړی په ښه نظم او ترتیب سره ونښلوه! چی د خپل لویوالی - وړوکوالی او نری والی په اعتبار یو له بل سره هم متناسبی وی.

وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

او عمل کوئ تاسی د نیکو بېشکه زه چی یم پر هغو کارونو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی یم.

تفسیر: یعنی د دغو چارو او صنایعو په مشغولیت کښی د حقیقی منعم له یاده مه غافلېږئ! او تل ترته په صالحه و اعمالو کښی مشغول اوسئ! او دغه خبره په یاد ولرئ چی الله تعالی گرد (تول) اعمال او احوال وینی.

وَلَسْلَيْمَنَ الرِّيحَ عُدُوهُمَا شَهْرٌ وَرَوَّاحُهَا شَهْرٌ وَأَسْلَنَالَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ

او (مسخر کړی مو و) سلیمان ته باد (د) سبائی (منزل) د هغه (د) یوی میاشتی او (د) بیگائی (منزل) د هغه د یوی میاشتی (لاره) وه او بهولی مو وه د ده دپاره چینه د ویلیو کریو شویو مسو،

تفسیر: د حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت و چی په فضا کښی الوته او دی به ئی له شام څخه یمن ته او له یمن څخه شام ته رساوه الله تعالی د سلیمان دپاره باد تابع او مسخر کړی و نو ځکه د باد وسیله به ئی د یوی میاشتی مسافه (واتن) په نیمه ورځ کښی طی کوله د «انبیاء» او د «نمل» په سورتونو کښی د دی څه بیان تیر شوی دی او وروسته له دی نه د «ص» په سورت کښی ئی هم څه بیان راغی. د ویلیو کریو شویو مسو د چینی په نسبت وائی چی الله تعالی دغه چینه د یمن په اطرافو کښی بهولی وه چی جناتو به هغه په قالبو او سانچو کښی اچول او تری لوی لوی ظروف (دیگونه - لگنونه او نور) به ئی جوړول چه پر هر یوه د هغو کښی د یوه لښکر طعام پخیده او پری خوړول کیده، سلیمان علیه السلام به لمر خاته له «دمشق څخه روانیده د غرمی خوب به ئی د (پارس) په (استخر) کښی کاوه او شپه به ئی زمونږ کابل ته راوړه چی د ده دغه لس ساعته منزل مساوی و له دوه میاشتی منزل سره» (روح

وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ
عَنْ أَمْرِنَا نَذَرُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿۱۲﴾

او (مسخر کری مو و ده ته) له پیریانو هغه څوک چی کار به ئی کاوه په
مخ د ده کښی، په اذن (حکم) د رب د ده، او هر چا چی به څنگ
سرکشی وکړه له دوی له امره حکمه زمونږ (او د سلیمان اطاعت به ئی نه
کاوه) نو وبه څکوو مونږ هغه ته (په آخرت کښی) له عذاب د اور.

تفسیر: یعنی دیر پیریان چی هغه ئی په بل ځای کښی په شیاطینو سره تعبیر فرمایلی دی د
معمولی چوپړانو او پندیانو په شان به په راز راز (قسم قسم) چارو او خدماتو کښی مشغول و - د
الله تعالی له طرفه دوی گرد (تول) محکوم شوی و څو سلیمان علیه السلام ته اطاعت وکړی او که
لږ څه سرکشی وکړی نو په اور کښی به غورځول کیږی.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُونَ مِنْ مَّحَارِبٍ وَتَمَاثِيلٍ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُورٍ أَلْسِيَّتِ ط

جوړوه (دغو پیریانو) دغه (سلیمان) ته هر هغه شی چی ده غوښت له هسکو
(اوچتو) کلاؤ او تمثالونه او لوی لکنونه په شان د تالاو او (په شان د لویو
کلکو) دیگونو پر نغږیو پراته.

تفسیر: یعنی لوی لوی مساجد - کلاوی - محلات به ئی پر پیریانو تعمیر او ودانول - او
مجسمی او تصاویر به ئی پر دوی جوړول چی ممکن په هغه شریعت کښی به دغه تصاویر نه و
ممنوع او په محمدیه شریعت کښی ممنوع درولی شوی دی او د مسو (تتو) لوی لوی داسی لکنونه
به ئی جوړول چی لکه لوی تالاو او حوض به و او داسی لوی لوی دیگونو به ئی هم جوړول چی
له خپل ځای څخه له سره نه خوځیدل او په هغه خپل ځای کښی ځای په ځای باندی کیدل.

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورِ ﴿۱۳﴾

(و فرماید مونږ) عمل کوئ (د نیکو - ای) آل د داوډه ! دپاره د شکر، او لږ دی له بندگانو زما شکر ایستونکی (احسان منونکی).

تفسیر: یعنی ای د داوډ کورنی! د دغو عظیم الشانو انعاماتو او احساناتو شکر اداء کوئ محض په ژبه سره نه بلکه په عمل سره هم داسی کار وکړئ چی له هغو د الله تعالیٰ شکر ایستل مترشح وی. خبره دا ده چه الله تعالیٰ لږ دیر احسان خو پر هر چا کوی لیکن پوره شکر ایستونکی بندگان دیر لږ دی کله چی لږ دی نو قدر به ئی زیات کیږی لهذا کامل شکر ایستونکی شی! او خپل قدر او منزلت زیات کړئ! دغه خطاب د داوډ علیه السلام کورنی او تیر ته دی. ځکه علاوه پر نورو مستقلو احساناتو پر داوډ علیه السلام باندی احسان من وجه پر گردو (تولو) احسان دی. وائی چی داوډ علیه السلام د خپل گردی (تولی) کورنی دپاره داسی د اوقاتو تقسیم جوړ کړی ؤ چی د هغه په اساس د شپو ورځو په څلیرویشو ساعتو کښی هیڅ یو وخت داسی نه ؤ چی د ده له کورنی ځنی به یو نه یو تن د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول او لگیا نه وو.

فَلَمَّا قُضِيَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ
الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ كُؤَانُوا
يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ۝۱۳

پس کله چی حکم وکړ مونږ پر سلیمان د موت (او دی مړ ولاړ وو، تکیه پر همسا یو کال) نو هیچا خبر کړی نه ؤ دغه پیریان په مرگ د دغه (سلیمان) مگر چنجی د ځمکی (وینو) چی وئی خوړه همسا د ده پس کله چی ولوید (سلیمان پر ځمکه) نو معلوم شو پیریانو ته دغه که چیری وی چی پوهیدی په (علم د) غیب نو نه به ئی تیراوه (سلامت یو کال) په تکلیف مشقت سپکوونکی کښی.

تفسیر: کله چی حضرت سلیمان علیه السلام پر پیریانو د بیت المقدس په تجدید کښی مشغول او لگیا وو مطلع شو چی زما د موت نیټه رانژدی شوی ده نو پر پیریانو ئی د خپل ځان دپاره یوه د بلورو داسی مانی جوړه کړه چی د هغی منځنی سطحه له ورا ښکاریده بیا سلیمان علیه السلام په هغی کښی ننوت او دروازی ئی پر ځان پسې وتړلی او لکه چه د دوی عادت وو چی تر څو څو میاشتو پوری به په خلوت کښی د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول وو بیا په داسی

يو وضعیت د رب العزت په عبادت کښې مشغول شو چی د قومی په حالت پر خپله همسا باندی ئی تکیه لگولی وه کله چی پرښتی د دوی روح هم قبض کر د دوی مبارک نش په هم دغه وضعیت ولاړ پاتی ؤ - او هیشوک د دوی پر وفات متحسس نه شول. د دوی د وفات څخه وروسته تر ډیر مدت پوری پیریان په هم هغه شان پخپلو تعمیریه امورو مشغول وو کله چی تعمیرات سم له سلیمانی نقشی سره پای (آخر) ته ورسیدل نو د هغی همسا په بیخ کښی چی دوی د هغه پر موازنه ولاړ وو د لرگی چنجی (وینه) ولگید او هغه ئی وځوره او دوی ولید نو دلته د دوی وفات پر گردو (تولو) منکشف شو په دغه سره جناتو ته د دوی د غیبی امورو د پوهیدلو حقیقت هم ورښکاره شو پر پیریانو باندی معتقدو انسانانو ته هم دغه خبره څرگنده (ښکاره) شوه که دغه پیریان پر غیبیه ؤ امورو پوهیدی نو څرنگه په دغه ربر (زحمت) او تکلیف کښی به بلا موجب پاتی کیدل او لازم وو چی د سلیمان علیه السلام پر وفات له مطلع کیدلو سره متصله به ئی له کاره لاس اخیست له دی نه دا هم ظاهره شوه چی د شیاطینو او د نورو تسخیر د حضرت سلیمان علیه السلام کسبی کمال نه ؤ بلکه محض د الله تعالیٰ فضل وو چی که اراده ئی فرمایلی وی نو هغه ئی د ده له تابوت سره هم قائم ایښودی شوی کوم انعامات چی پر حضرت سلیمان علیه السلام د ده په ژوندون کښی کړی شوی وو دغه د هغه تکمیل شو چی وروسته د دوی له موت څخه هم تر یوه ضروری حد پوری جاری کیښود شی. او دغه راسوولی شوی دی چه د انبیانو د شروع کړیو کارو تکمیل الله تعالیٰ په څه تدبیر سره پوره کوی!.

(ربط) تر دی ځای پوری د ځینو منیبانو او شاکرانو بندگانو ذکر وو. وروسته له دی نه د یوه معرض او شکر نه کوونکی قوم (سبأ) ذکر کاوه شی چی د ډیر عیش، رفاهیت او خوشالی او فارغ البالی څخه وروسته د کفر او ناشکری په سزا کښی تباه کر شو. دغه قوم د یمن ډیر داسی دولتمن او ذی اقتدار قوم ؤ چی تر سلهاوو کلونو پوری ئی په ډیر ښه جاه او جلال پر هغه مملکت کښی حکومت کاوه له هم دغو ځنی یوه هم هغه ملکه (بلقیس) وه چی د هغی د حاضریدلو ذکر د حضرت سلیمان علیه السلام په دربار کښی په خوا له دی نه د (النمل) په سورت کښی تیر شو - ښائی چی دلته وروسته له سلیمان علیه السلام د (سبأ) ذکر په هم دغه تناسب سره هم شوی وی.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَئِثْنِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ هـ

خامخا په تحقیق وه خلقو د سبا ته په ځای د هستوگنی د دوی کښی یوه لویه نښه چی (هغه لویه نښه) دوه باغونه دی له ښی او کیڼ (طرف د مینو د دوی).

تفسیر: یعنی د باغونو دوه طویلی سلسلی په ښی او کیڼ لوری اوږدی تر څو میلو پوری پرتی

وی که دوی پوهیدلی نو د الله تعالی د رحمت او د قدرت هم دغه نښه د ایمان راوړلو او شکر گزار کیدلو دپاره کافی وه.

كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةً طَيِّبَةً وَرَبُّ غَفُورٌ ۝۱۵

(وویلې شو دوی ته) خورئ تاسی له رزق روزئ د رب خپل او شکر وباسئ دغه (الله) ته، (دا) بلده ښار دی ډیر پاکیزه او (دغه رب د تاسی) رب دی ډیر ښونکی (د شکر کوونکیو).

تفسیر: ګواکې دغه نښې ئی د حال په ژبه سره ویلې چې د خپل رب له دغو در کریو شویو نعمتونو څخه متمتع او ګټور شئ! او د دغه حقیقی منع شکر په ښه شان سره اداء کړئ! د کفر او عصیان په اختیارولو سره مه ناشکره کیږئ! یا لکه چه د ځینو اسلافو قول دی چه د انبیاء په ژبه به الله تعالی دغه هدایت دوی ته ورکړی وی وائی چې دیارلس تنه انبیاء د دغه قوم په طرف لیږلې شوی وو - که دغه صحیح وی نو د حضرت مسیح څخه به پخوا دوی راغلی وی او د دوی وارثان به هم وروسته له دوی نه د دغه قوم تر بریادی پوری دوی پوهولی وی والله اعلم. د «ارض القرآن» مصنف د «سبا» د عمارتونو د ذکر په منځ کښی لیکي چې «د دغو عماراتو په سلسله کښی یو شی د اوبو بند هم دی چی هغه ته حجازی عرب «سد» او یمنی عرب «عرم» وایی. په عربستان کښی دایمی بهیدونکی سیند نشته - اوبه له غرونو څخه بهیږی او د شګو په کوریو کښی وچیری او بی له دغه چی د زراعت او د نورو په درد وخورئ ضائع او اېته (خراب) کیږی. د «سبا» واکدارانو په مختلفو مواقعو او ځایونو کښی د غرونو او بیدیاؤ او خورونو په منځ کښی لوی لوی بندونه جوړ کړی وو چی په هغو کښی به اوبه دریدلی او حسبالضرورت د زراعت په کار ورتلی - د «سبا» په مملکت کښی دا شان په سلهاؤ مختلف بندونه ؤ. په دغو ګردو (ټولو) کښی له ټولو څخه مشهور بند د «سدالمارب» بند وو چی د دوی په دارالسلطنت «مآرب» کښی واقع وو د مآرب د ښار په جنوب کښی په ښی او کین طرف کښی دوه غرونه دی چی په «جبل الابلق» سره مشهور دی د «سبا» کاردارانو د دغو دواړو غرونو په منځ کښی نژدی په سنه ۱۴۰۰ قبل الهجرت کښی دا «سد المارب» تعمیر کړی وو دغه بند نژدی یو سل او پنځوس فېته طویل او پنځوس فېته عریض یو لوی دیوال وو. د دغه بند اکثره برخه اوس نریدلی ده خو بیا یو ثلث برخه یی لا هم باقی ده. یوه اروپائی سیاح (ارناد) د هغه پر موجوده و حالاتو یو مضمون په «فرنچ ایشیاتک سوسایټی جرنل» کښی لیکلی دی او د هغه موجوده نقشه ئی په خورا (ډیر) عمدګی سره تیاره کړی ده پر دغه دیوال کښی ځای په ځای داسی کتبات او لیکنی دی چی هغه ګردی (ټولی) لوستلی شوی هم دی د دغه سد په پاسنیو او لاندنیو برخو کښی ډیری زیاتی کرکی هم وی چی حسبالضرورت به مفتوح او

مسدودی کیدی د «سد» په ښی او کینه خوا په مشرق او مغرب کښی دوه لوی دروازی وی چی د هغو په وسیله به اوبه تقسیمیدی او د ښی او کښی خوا ځمکی پری اوبه کیدی د اوبو رسول په دغه انتظام او ترتیب په دغو شگلنو او ښورو ځمکو کښی په ښی او کښی په دواړو جوانبو کښی په دریو سوو مربعو میلو کښی تر سلهاو کروهو پوری ونی غنی - باغونه - ځنگلونه - او د جنت په شان مناظر تیار شوی ؤ چی په هغو کښی له هر ډوله (قسمه) میوی - دانی او معطری ونی حاصلیدی قرآن الکریم د «جنتان عن یمین و شمال» په ویلو سره د هم دغو باغونو په طرف اشاره فرمائی یونانی مؤرخ (اگاتهرشیدس) چی په ۷۶۶ قبل الهجرت کښی د سبا معاصر ؤ بیان کوی چی سبا د عربو تکه شنه ودانه او خړوبه سیمه ده چی په کښی ډیری ونی او بیسماره میوی دانی پیدا کیږی په هغو ځمکو کښی چی د سیند په دواړو جوانبو کښی پرتی دی ډیری ښکلی او ښایسته ونی ولاری دی د دغه ملک په داخلی برخه کښی د بخوراتو او د دارچینی او د کجورو او د هندی تمر او د نورو خورا لوری او گنی ونی او لوی ځنگلونه شته او له دغو ونه څخه ډیر زورور او خوندور عطریات او ښی ورمی (بوئی) پورته کیږی د ونو د اقسامو او انواعو د کثرت او تنوع له سبب د دوی د اصنافو او د اجناسو نومونه یادول او د دوی تعریف او پیژندگلوی کول سخت او مشکل دی هغه ښه ویم او معطره هوا چی د دغو گڼو ځنگلو څخه پورته کیږی هغه د جنت له خوشبوئی او رائحی څخه کمه نه ده او د هغو تعریف په الفاظو سره نشی کیدی هغه اشخاص چی له دغو ځمکو څخه لری له ساحله تیریری هغوی هم هر کله چی د ساحل له جانبه هوا وچلیږی له دغی خوشبوئی څخه محظوظ او مسرورېږی او داسی ښکاری لکه چی ژوندون له اوبو څخه لطف او حظ اخلی او دغه تشبیه هم د ده د لطافت او نزاکت د قوت په مقابل کښی ناقصه ده. (آرتی مید روس) چی د سبا د عهد په آخر کښی اوسیده لیکی چی «د سبا باجا - او د ده ایوان په «مآرب» کښی دی چی په یوه له ونو څخه ډک او د (ښځو) د عیش او عشرت لوړ (اوچت) ځای کښی واقع دی» الغرض د شینوالی شته والی مورتیا خوروبتیا - ودانی - هوسائی (آرام) - عیش - عشرت او د هوا اعتدال په سبب «مآرب» د هم دغه کلام مصداق وو ﴿بَلَدٌ طَيِّبٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ﴾ له رب غفور څخه دغه طرف ته اشاره ده چی ته له خپله جانبه شکرگزاره اوسه! که د بشریت په مقتضاء څه نقص او تقصیر پاتی شی نو الله تعالی پر وړوکو وړوکو خبرو دومره سخت نیول نه کوی او په خپلی مهربانی سره ئی معافوی. د ده د نعماتو شکر «کما کان حق» د چا له لاسه پوره کیدی شی؟.

فَاعْرُضُوا قَارِئِينَ عَلَيْهِمْ سَبِيلَ الْعَرَمِ وَبَدَلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِي الْأَكْلِ خَمِطٍ وَأَثَلٍ وَشَيْءٍ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿٧٢﴾

پس وگرزیدل (له شکره او له دعوته د انبیاو اهل د سبا) پس ومولیره پر دوی

سیلاو د یوه زورور خوړ او بدل ورکړ مونږ دوی ته په غای د دوو باغونو د دوی کښی دوه باغونه نور خاوندان د میوو بی مزی ترخو او د ښوره گزه او یو قدر له بیرو هم خو ډیر لږ

تفسیر: یعنی پندونه او نصائح ئی په خپلو غوږونو کښی ونه نیول. او د حقیقی منع له شکر ایستلو څخه ئی مخ واړوه نو بیا مونږ دوی باندی د اوبو عذاب ولیږه او هغه بند ونړیده او هغه گرد (تول) باغونه، ځمکی تر خړو اوبو او خټو لاندی دوب شول او د هغو ښائسته ؤ او خوندورو - اعلیٰ - نفیسو میوو او ثمراتو په غای ډیر خراب او ښکته ونی او اغزی او د سوځولو وړ څنگلونه زرغونه شول. کوم غای کښی چی راز راز (قسم قسم) انگور (کور) او عدیم المثال خرما، کجور او د نورو ثمراتو اقسام پیدا کیدل او نهماؤ او د ښکلو انواعو څخه دک او خړوب - او په اصنافو د پیداوارو او محاصیلو کښی مملو او ماړوب ؤ اوس ماسواء د هغو بیکاره ونو څخه چی محصولات ئی خراب او میوی پی ترخی او بی مزی دی او له یو قسم ښوره گز څخه پرته (علاوه) چی د هغی پانی سپینی دی - او یو قدر له بیرو ځنی خو ډیر لږ او نورو بدرنگو او بد خوندو او بدبویو ونو څخه بل هیڅ شی هلته نه لیده کیږی. دغه غای ته باغ ویل تش دپاره د مشاکلت دی او د دغه لږ بیرو نوری بیکاره ونی د پاتی کیدلو څخه مطلوب تذکر او یادونه ده خو د هغو پخوانیو په زړه پوری شیونو او ودانیو واقعات له افکارو څخه هیر نشی. دغه واقعه د حضرت مسیح او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په منځ زمانه کښی واقع شوی ده. د قدیمه و آثارو محققینو په لاس کښی د «ابرهت الاشرم» د زمانی یوه لویه کتیبه د سد العرم د بقیه دیوال څخه لویدلی ده چی په هغه د دغه بند د نریدو پېښه مذکوره ده مگر دغه غالباً د دغی واقعی څخه د وروستنی زمانی قصه ده چی د هغی ذکر په قرآن کښی مذکور دی والله اعلم.

حضرت شاه صاحب لیکي کله چی الله تعالیٰ اراده وکړه چی پر اهل السبا عذاب او بلا نازله شی نو د بیدیا لوئی پندی مړی (کور موش) ئی پری مسلطی کړی او دغو د بند په بیخ او تاداو کښی ئی لوی سوری وکینودل چی د هغه په اثر یو ځلی یو لوی سیلاو او خپان تولید شو او هغه بند ئی مات کړ - دغه اوبه د عذاب وی نو ځکه پر هره ځمکه چی دریدی هغه به ئی له فصل او کر څخه ایسته - وائی چی د دی بند د ماتیدلو یوه کاهن په خوا ویل کړی وو چی د هغه په اثر ډیر خلق له هغه وطن څخه د باندی وتلی ؤ - او هغه کسان چی هلته پاتی ؤ هغوی ته د هغو ښو او ښکلیو باغونو په عوض دغه خرابی او لا یعنی ونی او اغزی ورپاتی شول والله تعالیٰ اعلم.

ذٰلِكَ جَزَآئُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نَجْزِي الْاِلَّا الْكَفُوْرَ ﴿١٤﴾

دغه (عذاب) جزاء ورکړه مونږ دوی ته په سبب د هغه چی کافران شوی ؤ، او

آیا جزا ورکوو (یعنی نه ورکوو) مگر نا شکری ته

تفسیر: دغسی لویه سزا لویو ناشکرانو ته ورکوله کیږی له کفر څخه بله ناشکری څه ده؟ د «نمل» په سورت کښی تیر شو ﴿وَجَدْنَاهُمْ لَاحِقِينَ فِي سُنُورٍ مِّنْ دُونِ اللَّهِ﴾ جزء ۱۹ (۲ رکوع) ۲۴ آیت ظاهراً دغسی شرک به په دغه قوم کښی وروسته له بلقیس څخه پاتی وی.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمُ الْوَادِيَّ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا نُورًا
وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ۝۱۸

او گرځولی وو مونږ په منځ د دی (اهل د سبا) او په منځ د کلیو ښارونو هغو کښی چی برکت اچولی وو مونږ په هغه کښی کلی (ښارونه) ښکاره او په اندازه کړی وو مونږ په هغو کښی منازل (د تگ او راتگ) (ومو فرمایل چی) غی راځی په دغو کلیو (ښارو) کښی د شپي او د ورځی په امان (له هر آفته)

تفسیر: برکت والا کلی د شام مملکت دی یعنی د دوی د ملک ځنی د شام تر ملک پوری توله لاره مأمونه او مصونه او ودانه وه د لاری پر دواړو خواو د ودانیو او کلیو سلسله په داسی اندازه او تناسب سره موجوده وه چی مترددینو او مسافرانو ته په هر منزل کښی ځای په ځای ماکولات او مشروبات ور رسیدل او د آرامی او هوسائی (راحت) ځایونه ورمیسر کیدل د ودانیو د دغه مقاربت او پرله پسۍ د یوه څخه وروسته د بل د ژر لیدلو څخه به ئی فهم غلطیده او تری توحش - هیبت او اندیښنه به ورته نه پیدا کیده او نه د غلو او داړه مارانو څخه دار او خرخشه ورته لویده - گواکی پر دغو لارو باندی تلل سفر نه - بلکه یو راز (قسم) تفریحی سیر او سیاحت ؤ د «ارض القرآن» مصنف لیکي «د سبا» دولت او ثروت - اساس یواځی تجارت ؤ. یمن له یوه جانب د (هندوستان) د سواحلو په مقابل کښی واقع دی او له بله جانب د (افریقا) د سواحلو په محاذ کښی پروت دی. طلا - ډیر قیمت داره احجار - مصالح - عطریات - د هاتی غاښ او نور شیان له حبشی او هندوستان څخه برابر په (یمن) کښی ښکته کیده - او له دی ځایه (سبا) ته پر اوشانو او نورو بودگانو باریدل د (بحر الاحمر) پر سواحلو له حجازه تیر شوی شام او مصر ته وړل کیدل. قران مجید دغه لره په امام مبین یعنی ښکاره لاری سره - موسومه او د دغه سفر نوم ﴿رَحَلَةُ الْيَتَامَى وَالْيَتَامَى﴾ - د ژمی او د وږی کوچ (ایښی دی چی د قریشو له خوا جاری شوی ؤ. د دغو تجارتی جوړو تگ راتگ له سببه له یمن څخه تر شام پوری د ودانیو یوه لویه سلسله قائمه وه چی په هغو کښی بی له کوم خوف او خطر په ډیر سکون او اطمینان سره

مسافرت کیده یونانی مؤرخ (اراکوستهس) د ۸۱۶ کال قبل الهجرت په احوالاتو کښی داسی بیان کوی چی له «حضر موت» څخه د «سبا» تر ملک پوری د غلویشتنو ورځو لاره ده او له «معین» څخه سوداگران تر ایله (عقبه) پوری په اويا ورځو کښی رسیږی.

فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا

پس وویل دوی ای ربه زمونږ لریوالی پیدا کړه په منځ د منازلو (د سفرو) زمونږ کښی

تفسیر: دغسی به ئی د حال په ژبه سره ویلی وی او ممکن دی چی د قال په ژبه سره ئی ویلی وی چی ای الله! په داسی صورت سره په منزل او مسافرت کښی څه مزه او خوند نه وی که منازل لری وی او د لاری په شاوخوا کښی ودانی نه وی انسان ته د لوری او تندی څخه تکلیف ورسیده نو هلته په مسافرت کښی لذت او خوند سری ته حاصلیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «په آرامی کښی دوی مست او مغرور شول او له ډیری مستی اوس ځان ته تکلیف غواړی لکه چی د نورو ملکونو له احوالاتو څخه دوی مطلع کیدل چی هلته په سفر کښی اوبه نه پیدا کیږی، د ودانی او کلی اثر او پته بیخی نه ښکاری هم هغسی ښائی چی مونږ هم پخپلو مسافرتو کښی وگورو. دغه لویه ناشکری ده لکه چی بنی اسرائیل له «من» او «سلوی» څخه ماړه او د هوگی او بیازو په فکر کښی ولویدل»

وظلموا أنفسهم فجعلناهم آحادٍ مَرَقَتْهُمْ كُلُّ مَرْقٍ

او ظلم وکړ دوی پر ځانونو خپلو (چی راحت ئی بدل کړ په زحمت) پس وگرځول مونږ دغه (اهل السبا) قصی افسانی او تار په تار کړل مونږ دوی په پوره تار په تار کیدلو.

تفسیر: یعنی مونږ د دوی شیرازه وشلوله او هغوی مو سره تیت او پرک (منتشر) کړل د دوی اکثره خاندان او کورنی یو جانب او بل جانب ته کدی وکړی او منتشر شول - او یو ملک او بل ملک ته لاړل د دوی د ودانیو نوم او ښه د غلط حرف په شان بیخی د ځمکی له مخ څخه محو او لری شوه اوس تش د دوی قصی باقی پاتی دی څو ئی خلق واوری او تری پند او عبرت واخلي. د دوی عظیم الشان تمدن او شان او شکوه گړد (تول) له خاورو سره گډود شول. د «ارض القرآن» خاوند د دوی د زوال او سقوط توجیه داسی کوی چی «یونانیانو او رومیانو په مصر او شام قبضه وکړه او د افریقی او هندوستان تجارت ئی د بری لاری په ځای پر بحری لاره

شروع او منتقل کر - او تول اموال ئی د بیرویو په وسیله له سری بحیری څخه د مصر او شام پر سواحلو کوزول - نو د دغه بحری لاری د سلسلی د قائمیدلو په اثر له یمن ځنی تر شام پوری د بری لاری او د دی د هغو منازلو دوږی ئی پورته کړی - او د هغه تولی نوی ودانی سپیری او ویجاری شوی» د «ارض القرآن» مصنف دغه توجیه د «مولر» له تحریره اخیستی ده. ممکن دی چی د تباهی او انتشار یو ظاهری سبب هم دا وی مگر پر دغه ئی حصول صحیح نه دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

بیشکه په دغه «تمزبیک د سبا» کښی خامخا لوی دلائل (د عبرت) دی دپاره د هر ښه صبر کوونکی ډیر شکر کوونکی.

تفسیر: یعنی د دغو حالاتو له اوریدلو څخه ښائی عقلمن سری پند او عبرت حاصل کړی! کله چی الله تعالیٰ ارتوالی عیش او عشرت ورپه برخه کړ نو د هغه شکریه دی په ښه شان سره اداء کړی! او که څه تکلیف او مصیبت پری راشی نو د صبر او تحمل لاره دی غوره کړی! او له الله تعالیٰ څخه دی توفیق او مدد وغواړی!

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

او خامخا په تحقیق رښتیا وموند پر دوی ابلیس گمان خپل پس متابعت وکړ دوی تولو د دغه (ابلیس) مگر یوی فرقی (چی هغه فرقه ده) د مؤمنانو

تفسیر: په رومبی ورځ کښی ابلیس په تخمین او اتکل سره ویلی ؤ ﴿لَا تَتَّبِعُوا الْاَیْمَانَ﴾ جزء ۱۵ (د اسراء (۷) رکوع ۶۲ آیت) ﴿لَا تَتَّبِعُوا الْاَیْمَانَ﴾ جزء ۸ (د اعراف ۲ رکوع) ۱۷ آیت دغه پاس «من» بعضیه نه دی بلکه بیانیه دی.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُوْثِقُ بِالْآخِرَةِ
مِنَّهُ هُوَ مَنَّا فِيْ شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ۝۲۱

او نه و دغه (ابلیس) ته په دوی څه تسلط مگر خاص دپاره د دی چی معلوم کړو (په علم الشهود) سره هم هغه څوک چی ایمان راوړی په آخرت له هغه چا څخه چی هغه له دی آخرت څخه په شک کښی وی، او رب ستا پر هر څیز باندی ښه ساتونکی دی.

تفسیر: یعنی شیطان ته دغسی کوم قوت او قدرت نه و حاصل چه لکړه په لاس واخلی او په زور او جبر سره خلق له سمی لاری څخه منع کړی او وئې ښویوی. هو! لمسول - غلول - او تیر ایستل کوی - او دغومره قدرت څکه شیطان ته ورکړی شوی دی چی د بندگانو امتحان او ابتلاء هم منظوره وه خو وکتل شی چی کوم یو پر آخرت یقین لری؟ او د الله تعالیٰ په فکر - ذکر او یاد کښی دوام کوی؟ او کوم یو په دنیوی لومه کښی ښلی؟ او له خپله انجامه او خاتمی څخه غافله کیږی؟ او له خپله ځانه ناپوه او بیوقوفه جوړوی؟ یا په چم چل او فریب غولیدری د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء هم دغه وه چه په دنیا کښی د انسانانو دپاره د دواړو خواؤ د تللو لاری خلاصی او ارتی وپرانستلی شی لکه چه پخوا له دی نه په غو غایونو کښی پر دغه موضوع تقریر لیکلی شوی دی داسی نه دی چه (معاذالله) الله پری نه دی خبر - او په بی خبری کښی شیطان کوم بنده له لاری څخه بی لاری کوی یا ئی تبتوی ښه پری وپوهیږه چی هر شی د الله تعالیٰ تر محیط نظر لاندی دی، تل تر تله د گردو (تولو) احوالو او شیونو نظارت او مراقبت کوی. هر چاته چه هومره آزادی او واک (اختیار) ورکړی هغه د ده له عجزه او سفه نه دی بلکه د ده د حکمت او مصلحت په بنا دی.

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ رَزَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ
مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ۝۲۲ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وېولي تاسی هغه معبودان چه گمان به کاوه تاسی (په دوی د خدایانو) غیر له الله چه نه لری دوی اختیار په اندازه د

یوی ذری (نه) په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نشته (دغو معبودانو) د دوی ته په دغو (علویاتو او سفلیاتو) کښی څه شرکت او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هیڅ مددگاره او نه رسوی هیڅ نفع شفاعت سپارښت په نزد د الله کښی مگر (شفاعت) د هغه چا چه اذن ورکړی (الله) هغه ته،

تفسیر: دغه «زعمتم» په اصل کښی «زعمتموهم آله» و ځکه چه «زعمتم» دوه مفعوله غواړی او دلته یو ئی هم نشته بیا مفعول اول چه ضمیر عائد دی حذف شو دپاره د دی چه طول د موصول له صلی نه راغلی دی او دی فضله دی او مفعول ثانی چه «آله» دی هغه هم حذف شو او په ځای د هغه دوه صفته قائم شول چه هغه ﴿مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمْ يَكُنْ﴾ الآية - دی» له دی ځایه د مکي معظمی مشرکینو ته خطاب دی چه د هغوی د تنبیه لپاره د «سبا» قصه واوروله شوه یعنی ماسوا الله څخه پر هغو شیانو چی تاسی د خدائی گمان کوئ نو لږ شانی د کوم ضرورت - احتیاج او اړتیا (مجبورئ) په وخت دوی وبولئ! تر څو ولید شی چی هغوی تاسی ته څه نفع رسولی شی؟ او څه په کار مو درځی؟ یعنی دغه مسکینان د تاسی څه په کار درځی چی په آسمان او ځمکه کښی د یوی ذری په اندازه هم د مستقل واک او اختیار خاوندان نه دی بلکه بتان خو غیر مستقل اختیار هم نه لری نه په اسمان او نه په ځمکه کښی دوی څه شرکت لری، نه الله تعالی د کوم کار په انجام کښی د بل چا امداد او معاونت ته څه ضرورت لری، چی دوی د هغه معین او مددگار وگرځی او څه حقوق ځان ته حاصل کړی د الله تعالی دربار هغه اعلی او ارفع ځای دی چه خورا ډیر مقربین هم هلته د دغی خبری طاقت او توان نه لری چه بی د الله تعالی له اذنه او رضاء د چا د شفاعت او سپارښت په نسبت یو حرف هم له خپلی خولی څخه وویستلی شی. د الله تعالی د انبیاء اولیاء او د پښتو شفاعت هم یواځی د هغو کسانو په حق کښی نافع واقع کیدی شی چی د هغو په نسبت د الله تعالی له خوا د شفاعت اذن او حکم ورکړی شوی وی. او ویره د ملائکو او د شافع او د مشفوع او د اهلالمحشر به باقی وی.

حَتَّىٰ اِذَا فَرَغَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوْا الْحَقُّ
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿۲۳﴾

تر هغه پوری کله چی پورته کړه شی ویره له زېړونو د دوی وائی دوی (په خپلو منغو کښی) چی څه (حکم) وفرمایل رب ستاسی؟ نو وائی دوی چی حق ئی (وفرمایل) او هم دغه (الله) ډیر پورته او ډیر لوی دی.

تفسیر: دغه ئی د پښتو حال وفرمایه چه تل د ده په دربار کښی حاضری دی کله چی له پاسه

د الله تعالى حکم نازلیدې نو داسې غږ تری پورته کیږي لکه چی پر صافو او ښویو تیږو (گتو) کوم لوی څنځیر په شدت سره رابښکودل شی ښائی اتصال او بساطت ته ئی د قرب الی الفهم کولو دپاره دغه تشبیه ورکړی شوی وی. پرېستی له دهشته او خوفه او رعبه سره لرزیږی او په دغه حال کېنې چه تسبیح کوونکی وی سر په سجده لویږی - کله چی دغه حالت مرفوع شی - او زړونه ئی تسکین او آرام ومومی او د ملک‌العلام کلام نازل شی نو پرېستی یو له بل څخه پوښتنه کوی چی څه حکم صادر شو؟ پاسنی پرېستی ښکتینو پرېستو ته درجه په درجه د هغه حکم نقل اوروو چی د الله تعالى له حکمته سره سم او موافق او لا له پخوا د هغه قاعده او ضابطه ورته معلومه وی او هم هغسی حکم صادر شوی وی. ظاهر دی چه هلته د معقولی او واجبی خبری څخه ماسوا بل څه شی نشی کیدی پس هغه لوی ذات چی د ده د علو او عظمت داسی کیفیت وی څه وخت چی دی حکم صادروی نو مقربین د ده د هیبت او جلال په داسی وضعیت او حال مبتلا کیږی نو هلته به څوک دومره همت وکړی شی چی په خپل سر د بل چا شفاعت ته ودیږی. تنبیه: د دی آیت نور تفسیر هم کړی شوی دی چه د هغه په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله علیه داسی لیکي «وجميع ذلك مخالف لهذا الحديث الصحيح (الذي في البخاري) والاحاديث كثيرة تؤيده (فتح الباري)»

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی څوک رزق درکوی تاسی ته له (جانبه د) آسمانونو او ځمکې؟ ووايه (ای محمده! د دوی په ځای ته په خپله) چی (خاص رزق راکوی ټولو ته) الله.

تفسیر: یعنی له اسمانه او له ځمکې څنې رزق او روزی د وسائلو او د سامانونو تهیه او برابرول یواځی د هم هغه لوی الله په واک (اختیار) او قبضه کېنې دی چی پر هغه مشرکین هم اقرار کوی لهذا تاسی وفرمایي چی دغه مسلمه خبره خو تاسی هم راسره منئ نو بیا په الوهیت کېنې نور شرکاء له کومه شول ؟. او بیا داسی هم ورته ووايه ای محمده! چی

وَإِنَّا أَوْيَاكُم لَعَلْ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾

او بیشکه مونږ (چی مؤمنان یو) او تاسی (چی منکران یی) خامخا پر سمی صافی لاری کېنې یو؟ یا په گمراهی ښکاره کېنې یو؟ (وروسته به معلومیږی).

تفسیر: یعنی دغه دواړه فرقی خو رښتیا نه وائی (که نه د نقیضینو اجتماع لازمیږی) یقیناً په

دواړو کښی یو دروغجن - او بل رښتین دی نو لا سم دی چی غور او دقت وکړی! او رښتیا خبره ومنی! په دغه کښی د هغه ځواب دا دی چه ځینی خلق داسی وائی «خانه! د دغو دواړو فرقو په منځ کښی له قدیمه راهیسی هم دغه وضعیت دوام لری نو په دغه کښی د جگړو کولو څه ضرورت دی؟» او په دغه سره ئی دا راوښودل چه یوه فرقه خو هرومرو (خامخا) خطا کاره او بی لاری ده باقی په تعیین نه کولو د هغه کښی یو حکیمانه حسن الخطاب دی یعنی درواخلی! مونږ له خپله جانب هېڅ نه وایو تاسو خو په خپله پوهیږئ چی یو جانب هرومرو (خامخا) پر غلط ټینگ ولاړ دی دغه پاس دلائل خو مو واوریدل نو اوس تاسی به له خپله ځانه سره فیصله وکړئ چی کومه یوه پر غلطی ولاړه ده؟ ګواکي له مخالف سره په نرمی خبری کوئ او ورته فرصت او موقع ورکوئ چه په دغه مورد کښی په خپل نفس او ځان کښی غور او دقت وکړی.

قُلْ لَا اسْتَعْلَوْنَ عَمَّا آجُرَمْنَا وَلَا نَسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا رَبَّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٥١﴾

وایه (ای محمده! دوی ته) ویه نه پوښتیدلی شی تاسی له هغو بدیو چی کړی وی مونږ او (هم داسی) نه به پوښتیدلی کیږو مونږ له هغو بدیو چه کوئ ئی تاسی وایه (ای محمده!) چی جمع به وکړی په منځ زمونږ کښی رب زمونږ بیا حکم (فیصله) به وکړی په منځ زمونږ کښی په حق سره او هم دی دی ښه فیصله کوونکی ښه عالم.

تفسیر: هر یوه ته لازم دی چی د خپل آخرت فکر او اندېښنه وکړی! هېڅ یو به د بل د قصور او د غلطی ځواب نه ورکوی که د داسی صافی خبری له اوریدلو څخه وروسته بیا هم تاسی پر خپل حال د غور او دقت کولو دپاره نه تیاریږی نو په یاد ئی ولری چی مونږ پر تاسی د حجت اتمام کړی دی - او د حق خبره مو در رسولی ده - اوس تاسی به په خپله د خپلو اعمالو ځواب ورکوئ او پر مونږ هېڅ قسم ذمه واری نه ده عانده - او نه په دغسی یو حالت کښی به زما او ستاسی په منځ کښی کومه وسیله او واسطه پاتی وی. د الله تعالی د لقاء او رضاء د حصول لپاره هر یوه ته بیل بیل لازم دی چی د خپلو ځانونو فکر او اندېښنه وکړی! - ځکه چه الله تعالی به ګرد (ټول) مخلوقات سره یو ځای او هر یوه ته به بېله بېله برابره سزا او جزاء سم له عدله او انصافه سره ورکوله کیږی.

قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ ادَّعَوْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوښی ماته هغه (معبودان) چی پیوست کری دی تاسی له دغه (الله) سره شریکان؟ (په عبادت کښی)

تفسیر: یعنی لږ خو ئی راوړاندی کړئ! چه دغه کوم یو موجود دی چی د الله تعالیٰ په الوهیت کښی مداخله او مشارکت لری؟ چی مونږ ئی هم وگورو چی په هغو کښی څه صلاحیت شته؟ او د کومو اختیاراتو خاوندان دی؟ آیا تاسو به مونږ ته د تیږو (گتو) دغه له خپله ځانه تورلی او تراشلی بتان راوړاندی کوی؟.

كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

نه ده داسی (او هیڅوک لایق د شرکت نه دی له الله سره)، بلکه هم دغه الله دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی له سره به تاسی داسی کوم موجود او هستی نشی راوړاندی کولی. په دغو اوصافو سره موصوف ذات خو یواځی الله تعالیٰ دی چی واحد احد - زبردست - قادر - قاهر - غالب او د اعلیٰ درجی حکمت قدرت علم او حکم خاوند دی او گړد (تول) د هغه په مقابل کښی مغلوب او مقهور دی.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر په دی حال کښی چی جامع ئی خلقو ته زیږی ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) ولیکن اکثر خلق (له کفارو) نه پوهیږی (په فضائلو ستا او په ردائلو خپلو)

تفسیر: دغه ئی د توحید سره د رسالت ذکر وکړ - یعنی ستاسی فرض او ستاسی له بعثت څخه غرض دا دی چی نه یواځی عرب بلکه د دنیا گړد (تول) خلق تاسی له نیکیو او بدیو څخه مطلع کری چی دغه تبلیغ مو تاسی وکړ هغه کسان چی خپل ځانونو ئی پری نه دی پوهولی دوی پوهیږی او پوه سری خو خپله نفع او نقصان سنجوی او هرومرو (خامخا) ستاسی خبری منی. هو! مگر په دنیا کښی د جاهلانو او ناپوهانو کثرت دی د دوی په ماغزو کښی چیری د

دی خبری غای او گنجائش شته چی د داسی کاری خبری قدر وکړی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

او وائی (کفار له ډیره جهله) کله به وی دغه وعده (د عذاب) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی کښی چی عذاب به راشی نو رایی ولی!).

تفسیر: یعنی له هغی گړی او ساعت څخه چی تاسی مو درگړده وپروئ هغه به کله راځی؟ که دغه خبره رښتیا وی نو ژر ئی راوله! او رانکاره ئی کړه!.

قُلْ لَّكُمْ مَبْعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَغْنُونَ ﴿٣٠﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی (مقرره) ده تاسی ته وعده د یوی ورځی (په نازلیدو د عذاب) چی نه به وروستی کیږی له هغی (ورځی) یو ساعت (قدر) او نه پرومبی کیږی تاسی (تری).

تفسیر: یعنی مه وار خطا کیږی! د هغی ورځی د راتگ وعده چی له تاسی سره شوی ده هغه ضرور راتلونکی ده او کله چی وخت راشی نو د یوی شیبی په اندازه به هم چاته وار فرصت نه ورکوی. نو د دغه ژر غوښتلو او شور او شر نښلولو په غای د دغی خبری فکر تاسی ته ضروری دی چی د هغه وختی د راتللو څخه په خوا ورته څه تیاری وکړی!.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالنَّاسُ ثُلُثَانٌ شِقَاقَانِ ۚ هَذَا الْقُرْآنُ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی له سره به ایمان رانه وړو مونږ په دی قرآن (چی محمد ته راغلی دی) او نه پر هغه کتابونو چی راغلی دی په خوا له دی (قرآنه)،

تفسیر: یعنی منکران وائی مونږ نه قرآن منو او نه نور هغه پخوانی کتابونه لکه توریت انجیل زبور چی تاسو ئی آسمانی کتابونه گنئ - دغه گړد (تول) سره هم هغه یو ډول (قسم) او یو شان خبری کوی - د دوی په هر یوه کښی چی وگورئ هم هغه د حساب - کتاب - قیامت - شفاعت - ثواب - او عقاب او د توحید او رسالت قصی او افسانی دی. حال دا چی بیخی مونږ د دغی شیانو منونکی نه یو - او نه پری یقین او باور لرو (العیاذ بالله).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْجَعُ بَعْضُهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلُ ۚ

او که ویننی ته (ای محمده په آخرت کښی) کله چی دغه ظالمان ودرول شی په نزد د رب د دوی (دپاره د حساب) چی اړوی به غښنی د دوی له غښنو نورو سره خبره (داسی چی)

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د مغلوبیت او ناکامی په اوقاتو کښی بالعموم داسی پښی واقع کیږی چی ناکامان د پر والی او مغلوبی اسباب او وسائل یو پر بل اړوی او یو سری خپل مسولیت پر بل سری اچوی هم داسی په محشر کښی به کفار یو پر بل خپل بار غورځوی او غواړی چی مجرم او ملزم ئی کری چی د هغه تفصیل داسی فرمائی

يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا الْوَلَا أَنْتُمْ لَكُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾

وبه وائی هغه (تابعان) چی ضعیف گنلی شوی ؤ هغو (متبعانو) ته چی تکبر به ئی کاوه چی که نه وی تاسی (منع کوونکی مونږ لره له ایمانه) نو خامخا وو به مونږ مؤمنان (نو خامخا وینی یو کار ډیر سختی او دغه محذوف «لو» جواب دی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی په دنیا کښی له ښکتو طبقاتو غنی شمیرلی کیدل او د نورو مشرانو متابعت به ئی کاوه دوی به پر خپلو دغو مشرانو او غتانو الزام اړوی او وائی به چی مونږ ستاسی له لاسه په دغه غم او مصیبت کښی ککر او اخته شوی یو که ستاسی لمسونه او ممانعت نه وی مونږ به ضرور د انبیاؤ خبرو ته غوږ ایښود او په دغه عذاب به نه اخته کیدو.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُوا الْوَلَا أَنْتُمْ صَدَدُكُمْ عَنِ
الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

وبه وائی هغه (متبعان) چی تکبر به ئی کاوه دپاره د هغو کسانو چی

عاجزان کړی شوی وو آیا مونږ منع کړی مو وئ تاسی له سمی صافی لاری پس له هغه چی راغلی ؤ. (دغه هدایت) تاسی ته (نه دی داسی) بلکه وئ تاسی په خپله مجرمان (کافران).

تفسیر: یعنی کله چی تاسی ته حقه خبره ورسیده او پری وپوهیدئ نو بیا مو هغه ولی ونه منله؟ آیا مونږ په زور او زیادت سره ستاسی زړونه د ایمان او ایقان له قبوله اړولی ؤ ؟ پر تاسی دغه لارم ؤ چی په دغه مورد کښی مو د هیچا خبرو ته غوږ نه کیښوده او هیڅ پروا به مو نه وی کړی او هر ورو (خامخا) به مو حق قبلولی اوس خپله گناه او جرم په نورو ولی غورځوئ؟.

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُاٰئِلٍ وَاللّٰهَ اَرَادَ تَاْمُرُوْنَ اَنْ تَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُ اٰنْدَادًا

او وبه وائی هغه کسان چی عاجزان کښلی شوی وو هغو (رئیسانو) ته چی تکبر به ئی کاوه بلکه دا فریب (ستاسی ؤ) د شپي او د ورځی کله چی امر به کاوه تاسی مونږ ته (هر وخت داسی) چی کافران شو مونږ پر الله او پیدا کړو مونږ دغه (الله) ته شریکان،

تفسیر: یعنی بیشکه چی تاسی په زوره مونږ نه وی منع کړی مگر د شپي او د ورځی په مکر او فریب او په غولونکیو تدابیرو سره مو تیر ایستلی او لمسولی او په هر وخت او په هر ځای کښی به ستاسی ښوونه او تلقین مونږ ته هم داسی وو خو مونږ د انبیاء الله له ارشاد سره سم الله تعالیٰ په وحدانیت سره ونه منو بلکه ځینی نور مخلوقات د ده شریک او مماثل وگنو - آخر تاسی خو پوهیږئ چی ستاسی دغه د شپي او د ورځی دائمی او متوالی ترغیب او تشویق او لمسونی تر کومی اندازی پوری مونږ له لاری څخه بی لاری او پر مونږ ډیر بد اثرات غورځولی دی.

وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لِلّٰهِ اِنَّ الْعَذَابَ

او پته به کړی (دغه تابعان او متبوعان یو له بله) پښیمانی خپله کله چی ووینی عذاب.

تفسیر: یعنی څه وختی چی دوی له هولناک عذاب سره مخامخ کیږی تابعین او متبوعین دواړه په خپلو زړونو کښی افسوسونه او ارمانونه کوی او هر یو به دغه محسوسوی چی په رښتیا سره

زه مجرم او گناه‌گار یم لیکن له شرمه به دغه کیفیت یو بل ته نه څرگندوی (ښکاره کوی) او د شدید خوف او اضطراب له امله (وځی) امکان لری چی دوی به هم د وینا قوت او قدرت ونه لری.

وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ط

او ویه مگرځوو ځنځیرونه (د اور) په غاړو د هغو کسانو کښی چی کافران شوی دی (تابعان دی که متبوعان).

تفسیر: د دوی په غاړو کښی به د فولادو غاړکی او په لاسونو او پښو د دوی کښی به لوی او غټ ځنځیرونه او زولنی لوبدلی وی.

هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٣٥

آیا جزا به ورکوله شی دوی ته (بلکه نه ورکوله کیږی) مگر خو د هم دغو (عملونو) چی دوی کول (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هر هغه عمل چی مو کړی دی نن هغه د هم دغی سزا په شکل در څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو اوس ورپیچ هغه دانی چی مو کړلی دی.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ٣٦

او نه وو لیږلی مونږ په هیڅ کلی (او ښار) کښی هیڅوک ویروونکی (له عذابه) مگر ویل به خوشاله (ماږه او مشرانو خلقو) د هغه (قربی) چی بیشکه مونږ په هغه څه چی رالیږلی شوی ئی تاسی په هغه شی کافران (منکران) یو.

تفسیر: په دغه سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی او اطمینان ورکړی شوی دی چی تاسی د معظمی مکی د رؤساو او غتانو د غاړه غړولو او سرکشی څخه مه مغوم او مه خفه کیږئ! په هره زمانه کښی د انبیاء الله په مخ کښی هم داسی بد بخت رؤساء او مشران په مخالفت سره دریدلی دی. د دولت او ثروت نشه او د عزت او اقتدار غوښتلو جذبه د انسانانو

سترگی ږندوی او دوی پر دغه باعث کوی چی د هیچا په مقابل دی ضائی غاړه کشینږدی او د کشرانو په مجلس کښی کیناستل ځان ته عیب وگنې نو ځکه د انبیاءو پومبی متبعین به عموماً هم دغه مسکینان او ضعیفان و کما ورد فی حدیث هرقل.

وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ﴿۲۵﴾

او ویل به دوی چی مونږ ډیر یو (له تاسی) له جهته د مالونو او د اولاد او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی.

تفسیر: یعنی معلوم شو چی الله تعالی له مونږ ځنی راضی او خوښ دی که نه دومره مال او اولاد به ئی مونږ ته ولی راکوو؟ کله چی الله له مونږ څخه خوښ وی نو مونږ د هیڅ یو آفت څخه نه ویرېږو ته چتی (بیکاره) مونږ له عذابه داروی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی بیشکه رب ځما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی ئی (پر هر هغه چا چی اراده وفرمائی) ولیکن اکثر خلق نه پوهیږی (چی دا استدراج دی).

تفسیر: یعنی د رزق وسعت یا ضیقت د الله تعالی د خوښی یا د ناخوښی دلیل له سره نشی کیدی . آیا نه گورئ چی په دنیا کښی څومره بداخلاقان - شیران - دهریان او ملحدان مزی او چرچی کوی حال دا چی هغو ته هیڅ یو مذهب هم ښه نه وائی. او ډیر متقیان - او مخلصان - د الله تعالی نیک او خالص بندگان ظاهراً اوږی تری ښیږندی. نو معلوم شو چی دولت او افلاس - د رزق تزئید - یا تقلیل د هیچا د محبوب او مقبول توب عند الله دلیل نه دی. دغه معاملات خو پر نورو هغو مصالحو او حکمتونو مبنی دی چی پری یواځی پاک الله پوهیږی مگر اکثر خلق پر دغه نکته نه پوهیږی.

ومن الدلیل علی القضاء وحکمه

بؤس اللیب وطیب عیش الاحمق

د قضا قدر پر حکم بوله دغه یو مثال

چی پوهان وی په جنجال - ناپوهان وی دیر خوشال

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ
إِلَّا مَنَ أَمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او نه دی دغه مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی داسی غیږ (خصلت هغه
خصلت) چه نژدی کوی تاسی په نزد زمونږ نژدی کول مگر (نژدی کوی له
تاسی) هر هغه څوک چی ایمان راوړی او کړی ئی وی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد کثرت نه د الله تعالیٰ د قرب علامت دی لکه چی په پاس آیت
کښی تیر شو او نه د الله تعالیٰ د قرب حاصلولو سبب دی. بلکه بالعکس د کفارو په حق کښی
د دغو شیانو تزئید او تکثیر د دوی د بعد او د لریوالی سبب گرځی. هو! که مؤمنان خپل مال
او دولت په خیریه و امورو کښی ولگوی یا خپل اولاد ته ښه تعلیم او تربیه ورکړی او ښه ئی اهل
او صالح وپالی - نو دغسی مال او اولاد په یوه درجه د الله تعالیٰ د قرب وسیله گرځی. په هر
حال د الله تعالیٰ په دربار کښی د مال او د اولاد څه پوښتنه نه کیږی بلکه هلته محض د ایمان
او د صالح عمل پوښتنه کیږی. اللهم ارزقناه و وفقنا به!

فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفِ الْمُنَوَّنَ ﴿۳۵﴾

پس دغه (مؤمنان چی دی) شته دوی ته جزاء دوچنده په سبب د هغه (نیکیو)
چی کړی دی دوی او دوی به په مانپو (د جنت کښی مطمئن) مأمون وی (له
هر آفته)

تفسیر: یعنی پر یوه نیک کار د هومره اجر او ثواب استحقاق چه لری له هغه څخه به زیات
بدل وررسیږی. اقلالس چنده او که زیات وی تر اوه سوه چنده بلکه که الله تعالیٰ اراده وفرمائی
له هغه څخه به هم هومره دیر اجر او ثواب ورپه برخه کوی چی بیحده او بیحسابه وی
﴿وَاللَّهُ يُضِعُّ لِنَبِيِّهِ إِثْمًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (د البقرة ۳۶ رکوع) دلته له «ضعف» څخه مطلقاً
زیادت مراد دی.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي الْآيَتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۳۶﴾

او هغه کسان چي سعی کونښ کوی په (ابطال د) آيتونو زمونږ په دی حال کښي چي عاجز کوونکي وی زمونږ (په زعم خپل) دغه کسان په عذاب (د دوزخ کښي) حاضر کړي شوی به وی.

تفسیر: یعنی هغه بدبختان چه د الله تعالی د آيتونو تردید کوی او پر هغو طعنی وهي او د خلقو مخ له هغوی ځنی اړوی او داسی دعوی کوی چه مونږ الله تعالی او د هغه رسول مغلوب او عاجزوو دوی تول به په عذاب اخته کیږی او د الله تعالی په مخ کښي به حاضر کړی شی او هیڅ یو به له دوی ځنی د الله تعالی له نیولو څخه نه خلاصیږی او نه به چیری تښتیدی شی.

قُلْ إِنْ رَّبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۳۵﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چي اراده وفرمائی له بندگانو خپلو او تنگوی ئی ورته (چي اراده وفرمائی امتحاناً) او هر هغه څه چي لگوئ ئی تاسی (په لاره د الله کښي) له کوم شی څخه (ډیر وی که لږ) پس هغه (الله) عوض درکوی د هغی او هم دغه (الله) خیر غوره د روزی ورکونکیو دی.

تفسیر: دغه ئی مسلمانانو ته اورولی دی هغه وجوه چي تاسی ئی په خیریه و امورو کښي لگوئ د هغو د لگولو په وخت کښي له تنگسی او افلاس څخه مه ویرېږئ. له صرف کولو ځنی ستاسی رزق نه کمیږی - هغه شی چه تاسی ته مقدر او مقرر دی هغه هر ورو (خامخا) درسیږی - الله تعالی په خپل حکمت او مصلحت هر چاته چي د هومره شی د اعطاء اراده وفرمائی ورکوی ئی په هغه کښي ستاسی له صرفولو او نه صرفولو څخه هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) نه واقع کیږی. بلکه په خیریهو امورو کښي د اموالو له لگولو څخه برکت په کښي لویږی، الله تعالی د هغه عوض درکوی - اعم له دی چي د مال په صورت وی یا د قناعت یا د قلبی غناء په شکل وی. په آخرت کښي د هغه د بدل درسیدلو خو یو حتمی امر دی. الغرض د الله تعالی په دربار کښي د هیڅ یو شی تقلیل او کمی نشته. مسلمانانو ته ښائی چي له الله تعالی سره تل حسن الظن ولری او د الله تعالی د مرضی په مقابل کښي د فقر او فاقی اندیښنه په زړه کښي رانه وړی «ولا تخش من ذی العرش اقلاً»

تنبیه: په آیت کښي گواکی دی لوری ته هم اشاره کړی شوی ده هم هغسی چي په دنیا کښي د

فقر او غناء او تنگسی او ارتوالی له پلوه د خلقو احوال متفاوت دی په آخرت کښی به هم د ثوابونو او عذابونو د مراتبو په اعتبار هم داسی توپیر (فرق) او تفاوت موجود وی.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٣٥﴾

او (ياده کړه) هغه ورځ چي (الله) ټول به کړي دوی گرد (ټول) بيا به فرمائي (الله) ملائکو ته آيا دا هغه گمراهان دي چي خاص تاسي ته (بي له الله) ؤ (په دنيا کښي) چي عبادت به ئي کاوه؟.

تفسير: زياتو مشرکانو به پرښتو ته د الله تعالیٰ لوني ويلي، ډيرو مشرکانو به د دغو پرښتو هيکلونه پخپل اتکل سره جوړ کړي وو او هغو ته به ئي عبادت کاوه بلکه غځينو ليکلي دي چي د اصنامو عبادت ابتداء ملائکو له عبادت څخه شروع شوی دی. او (عمرو بن لحي) دغه قبيح رسم له (شام) څخه (حجاز) ته راوړی دی په هر حال په قيامت کښي د کفارو د اورولو دپاره به له پرښتو څخه داسي سوال فرمائي آيا دغو خلقو به خاص تاسي ته عبادت کاوه؟ ښائي له دي نه به دا مطلب وي چي تاسي خو دوی ته څه نه وو ويلي؟ يا تاسي خو له دوی د دغه عبادت څخه نه ئي خوشال شوي؟ لکه چي له حضرت مسيح عليه السلام څخه به هم داسي سوال کيږي ﴿وَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّبِعُونِي وَأَطِئُوا أَمْرِي مِنَ دُونِ اللَّهِ﴾ جزء ۷ (المائدة د (۱۶) رکوع) ۱۱۶ آيت او جزء ۱۸ د فرقان د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آيت کښي راغلي دي ﴿وَأَنْتُمْ أَصْلَلْتُمْ عِبَادِي مَوْلَا﴾

قَالُوا سُبْحَنَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مَنْ دُونَهُمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٣٦﴾

وبه وائي (پرښتي جواباً) پاكي ده تاته ته ئي مولي (معبود) زمونږ بي له دوی نه (نه ده داسي چي دغه كفار وائي) بلکه وو دوی چي عبادت به ئي کاوه د پيريانو شيطانانو او زياتره د دوی پر دغو (پيريانو شياطينو باور کوونکي او) مؤمنان وو (نو منلي به ئي خبري د دوی)

تفسير: يعنی عرض کوي يا الله! ستا ذات له دي نه پاک دی چي په کومه درجه څوک درسره شريک شي العياذ بالله مونږ به ولي داسي خبري کړو؟ يا له هسي واهياتو حرکاتو څخه به خوښيږو؟ زمونږ رضاء خو ستا د رضاء تابع ده مونږ له دغو مجرمانو سره هيڅ علاقه او واسطه نه لرو. مونږ يواځي خاص ستا فرمان منونکي بندگان او مريان يو خو سره له دي دغو بد بختانو

کله زمونږ عبادت کاوه. دوی په حقیقت کېنې زمونږ په نامه د شیطاینو په عبادت کېنې مشغول وو. - فی الحقیقت د دوی عقیدتمنی او اخلاص له شیطاینو سره اختصاص لری. شیطاین دوی خپل طرف ته کش کاري او د ضلالت په لار ئی بالاستمرار بولی. دوی دائماً د شیطاینو په تعقیب روان دی. اگر که ظاهراً دوی د پرستو یا د کوم ولی نوم اخلی مگر په واقع کېنې پرته (علاوه) له شیطان څخه بل څوک دوی نه منی بلکه ځینې د دوی په علائیه سره د هم دغه شیطان په بندګۍ کېنې لګیا دی. لکه چي پخوا له دی نه د «الانعام» د سورت (۱۲) رکوع زمونږ د دغه تفسیر دغه موضوع په تفصیل سره لیکلی ده.

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا

(نو الله فرمائی) پس نن ورځ نه لری اختیار ځینې ستاسی (معبودان) دپاره د ځینو نورو (عابدانو) نه د نفعی او نه د ضرر.

تفسیر: یعنی نن د عابدانو او د معبودانو عجز او ناتوانی واضحه شوه، چي هېڅ یو د یوی ذری په اندازه هېچا ته څه ګټه (فائده) او تاوان نشي رسولی د دوی پر هغو معبودانو چي مغرور ؤ او هغوی ئی د خپلو ځانونو دپاره وسیله او شافع ګرځولی ؤ نن ورځ هغه معبودان له دوی ځنی خپله بیزاری ښکاره کوی.

وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ فِيهَا تَكْذِبُونَ^(۳۷) وَإِذَا شَتَلْتُمْ عَلَيْهِمُ الْيَتْمَانَ بَيْتٌ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانُ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ

او وبه وایو مونږ دپاره د هغو کافرانو چي ظلم ئی کړی دی وشکئ تاسی عذاب د اور هغه چي وئ تاسی چي د دی (اور) تکذیب به مو کاوه (په دنیا کېنې) او کله چي ولوستلی شی پر دوی آیتونه زمونږ په دی حال کېنې چي واضح دی نو وائی نه دی دغه (محمد) مگر یو داسی سړی دی چي اراده لری د دی چي منع کړی تاسی له هغه شی څخه چي وو (داسی) چي عبادت به کاوه پلرونو ستاسی،

تفسیر: دغسی به دوی د رسول کریم صلی الله علیه وسلم په نسبت په خپلو منغو سره ویل چی دغه سری خو نه رسول او نه نبی دی او فقط هم دغومره مقصد لری چی مونږ زمونږ د پلرونو او نیکه گانو له هغه دود (رواج) او دستور او طریقې څخه جدا او بیل کړی چی له قدیمه راهیسی مونږ ته پاتی دی او مونږ ئی حق گنو او مونږ خپل دین او طریقې ته کش کوی او په دغه وسیله سره خپل ځان حاکم او متبوع او مونږ محکوم او تابع وگرځوی. ښکاری دی یواځی خپل حکومت او ریاست غواړی (العیاذ بالله).

وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا آفَاكُ مُفْتَرًى ط

او وائی دغه (منکران) چی نه دی دغه (قرآن) مگر یو دروغ دی له خپله ځانه جوړ کړی.

تفسیر: یعنی دغه چیری قرآن دی (العیاذ بالله) بلکه د څو دروغو خبرو مجموعه دی چی د هغه نسبت الله تعالی ته کاوه شی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝۳۴

او وائی هغه (منکران د مکی) چی کافران شوی دی حق (قرآن - اسلام - نبوت) ته کله چی راغی دوی ته نه دی دغه مگر خو دی سحر کودی ښکاره

تفسیر: یعنی دغه د نبوت دعوی چی د هغه د څو معجزو او خوارکو ښوونه هم کړی شوی ده یا د اسلام دین چی په خپل نزول سره ئی د میره (خاوند) او ښځی او زوی او پلار په منع کښی بیلتون او تفرقه اچولی ده یا قرآن چی د هغه له فوق العاده تأثیره د خلقو په زړونو کښی فوق العاده اثرات او انفعالات پیدا کیږی د صریح جادو او ښکاره کودو او سحر څخه ماسواء بل شی نه دی. (العیاذ بالله).

وَمَا آتَيْنَهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ۝۳۵

حال دا چی نه دی ورکړی مونږ دوی ته له کتابونو (منزله و څخه) چی لولی دوی هغه (کتابونه) او نه وو لیږلی مونږ دوی ته پخوا له تانه کوم ویروونکی (له جحیمه)

تفسیر: یعنی محض امی وو - نه کوم سماوی کتاب د دوی په لاس کښی وو - نه په دومره اوږد مدت کښی کوم نبی په دوی کښی مبعوث شوی وو. الله تعالیٰ په دوی کښی داسی عظیم الشان رسول مبعوث او داسی جلیل القدر قرآن ئی ورولیږه چی دواړه ئی عظیم النظیر او بیمثاله دی. نو پر دوی لازم وو چی دوی به دغه نعمت غنیمت گانه! او د الله تعالیٰ د دغه انعام او احسان به ئی زیات قدر کاوه! خصوصاً چی دوی به پخپله په خوا له دی نه داسی ویل «که په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شوی وی یا پر مونږ کوم آسمانی کتاب نازلیدی نو مونږ به هغه مانه او په اطاعت کښی به مو له نورو څخه زیاته جلتی او مسارعت کاوه» اوس چی هغه مطلوب مقصود ورسیدلی دی نو دوی د هغه په مقابل کښی استکبار او انکار کوی. یا ئی دا مطلب چی مونږ دوی ته هیڅ یو کتاب او هادی داسی نه دی لیدلی چی د ده د تعلیم او ښوونی څخه ئی مخالف کومه ښوونه او تعلیم کړی وی نو بیا د کوم عقلی او نقلی دلیل په اساس دغه خلق د رسول مخالفت کوی؟.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَبَالَغُوا مَعْشَارَ مَا اتَيْنَهُمْ فَكَذَّبُوا رَسُولِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

او تکذیب کړی وو (د انبیاءو هم داسی) هغو کسانو چی په خوا و له دوی حال دا چی نه دی رسیدلی (دغه کفار د مکې) لسمې برخې د هغه شی ته چی ورکړی مو وو هغوی ته (له قوت او قدرت) پس تکذیب وکړ (هغو پخوانیو) د رسولانو زما، پس څرنگه و انکار زما (په عذابولو د هغو).

تفسیر: یعنی هم هغسی اوږده عمرونه - جسمانی قوتونه - مال - دولت عیش - عشرت چی هغوی ته ورکړی شوی وو د هغه عشراالعشیر هم تاسی ته نه دی درکړی شوی. نو هر کله چی هغوی له خپلو انبیاءو سره مخالفت او د هغوی تکذیب ته ودریدل ښه وگورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ او د هغوی گورد (تول) ساز او سامان څنگه ابته (خراب) او بیکاره پاتی شو؟ او د الله تعالیٰ منزله عذاب د یوی شیبی له مخی هم معطل نه شو او نه ئی چا مخه ونیوی شوه نو بیا تاسی پر غه مغرور او د غه دپاره دومره لوئی او ځان منمی (غرور) کوی؟ آیا په دی نه پوهیږئ چی له دغسی وږئ څخه هم داسی شری اوبدلی کیږی؟ او کوچنی سړی ته دغسی لویه خبره نه ده په کار.

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِيَ وَفَرَادَى شِمِّ

تَتَفَكَّرُوا فَمَا يَصَاحِبُكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٣٦﴾

وایه (ای محمده! منکرینو ته) بیشکه هم دا خبره ده چه پند درکوم تاسی ته په یوی خبری سره چی ودریږئ تاسی خاص الله ته دوه دوه او یو یو بیا ښه فکر (او غور) وکړئ چه نشته په دغه ملگری ستاسی کښی هیڅ لیونتوب نه دی دغه (محمد) مگر ویروونکی دی تاسی ته په مخ کښی د عذاب سخت (د قیامت).

تفسیر: یعنی تعصب او عناد پرېږدئ! په انصاف او اخلاص سره د پاک الله په نامه سم ودریږئ او شو شو تنه سره یو ځای شئ! او پخپلو منغو کښی سره مباحثه مرکه او مشوره او جرگه وکړئ! او یواځی له خپلو ځانونو سره هم بیل کینئ او ښه فکر - دقت او غور وکړئ! چه ستاسی دغه رفیق محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه له څلویښتو کلونو څخه ډیر ستاسی تر نظر لاندی حیات او ژوندون کوی او تاسی دغه د گردو (تولو) حالاتو او له ذری ذری خصوصیاتو څخه ئی د طفولیت څخه تر کھولت پوری کامل خبردار یئ - او د ده پر امانت - دیانت - صداقت - عفاف او پوه تل تر تله قائلان یئ او ښه پوهیږئ چه دی هیڅکله په هیڅ یوه معامله کښی په نفسانیت - اغراض او نورو بدو خبرو او اخلاقو ملزم او مشبوه نه دی گرځیدلی نو آیا تاسی په واقعی ډول (طریقه) سره اوس داسی اټکل او گمان پری کولی شئ چه دی (العیاذ بالله) بی له کومو موجبو او اسبابو یو ناڅاپه لیونی شوی دی؟ او بی سببه ئی څینی خلق له خپله ځانه سره دښمنان او مخالفان گرځولی دی؟ آیا کوم یو لیونی داسی د حکمت او مصلحت خبری کولی شی؟ یا کوم مجنون په دغه شان د خپل قوم خیر غواړی؟ او د دوی د دنیوی او اخروی فلاح او ترقی دغسی زورور دستورالعمل ورواندی کولی شی؟ دی ستاسی د مستقبل له ډیرو مهلکو خطراتو او شدیدو آفاتو څخه خبروی شو مو ځانونو تری وژغورئ (وساتی)! او د نورو پخوانیو اقوامو تواریخ در آوری - او په دلائلو او شواهدو سره تاسی ته د خیر او شر لاری درښی - چه دغه کارونه د هیڅ یوه لیونی له لاسه نه دی پوره بلکه دغه د هغو اولوالعزمو انبیاء له اعمالو څخه دی چی هغوی ته تل تر تله احمقانو او شیرانو د لیونیانو خطاب کاوه.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنَّ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ

وایه (ای محمده! دوی ته) هر هغه څه چی وغوښتل ما له تاسی له اجرته (په

دغه انذار) پس هغه دی هم ستاسی وی. نه دی اجر زما مگر پر الله دی.

تفسیر: یعنی زه د خپل محنت او زیار (کوشش) څه صله له تاسی څخه نه غواړم که ستاسی په خیال کښی داسی راغلی وی چه زه به له تاسی ځنی څه معاوضه غواړم نو هغه ټول تاسی له خپله ځانه سره وساتئ! بیخی هغه ته څه ضرورت نه لرم. زما صله خو د الله تعالیٰ په دربار کښی ده. هغه شی چه زه ئی له تاسی څخه غواړم یعنی ایمان او اسلام هغه یواځی ستاسی د فائدی او گټی دپاره دی. له دی نه په دغه دعوت او تبلیغ کښی زما څه غرض او مقصد نشته.

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿۳۴﴾

او هم دغه (الله) پر هر شی بانندی ښه شاهد (خبردار دی).

تفسیر: یعنی زما رښتیا او صداقت او نیت الله تعالیٰ ته معلوم او ښکاره دی.

قُلْ إِنْ رَأَيْتُمْ يُقْدِفُ بِالْحَقِّ عَلامَ الْغُيُوبِ ﴿۳۵﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما ویشتل کوی (رالیری) حق (دین) ښه خبردار دی پر ټولو پټو اشیاء هم.

تفسیر: یعنی له پاسه وحی نازلیری - او د دین باران اوری دغه موقع ویریا له له لاسه مه ورکوی! او تری ښه گټه (نفعه) او فائده واخلي! په هغه زور او قوت سره چه پاک الله د باطل په سر ویشتل کوی او لری ئی غورځوی له هغه څخه اندازه وکړئ چه وروسته له دی نه به باطل چیری ودریدی شی؟ ضرور دی چه باطل محو او په سوړو کښی ننوځی او په ټولو آفاقو کښی به د حق دین غیر دیر پورته شی. هغه علام الغیوب پخپل علم او پوهی سره موافق په دیر مناسب وخت او عین الموقع کښی د باطل د سر د تګولو او لټارولو دپاره حق نازل کړ - ﴿بَلْ يَقْدِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿۳۶﴾

ووايه ای محمده! دوی ته) راغی حق (قرآن - اسلام) او نشی پیدا کولی باطل (معبودان هیڅ شی) او نه ئی بیا له سره ژوندی راپاخولی شی.

تفسیر: یعنی حق دین را رسید هغه زور او قوت له سره منع کیدونکی نه دی او حتماً او جزماً غالب او مظفری او باطل لاندی او ښکته کوی. دروغ کله د رښتیا په مقابل کېږي چلیدی شی؟ او باطل څرنگه د حق په مقابل کېږي راټلی شی؟ هغه اوس نه د دریدلو قوت او توان لری او نه د ټټیدلو او داسی ئی وگنئ چی لکه له منځه ورک او تری تم شوی وی. دغه د «جاء الحق» آیت د معظمی مکی د فتحی په ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر مبارکه ژبه جاری وو.

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) که چیرې وښوئیدم زه (له سمی لاری په زعم ستاسی) پس بیشکه هم دا خبره ده چه وبه ښوئیرم په (ضرر د) ځان خپل (او زما نقص دی) او که سمه لاره می وموندله نو په سبب د دی به وی چه وحی کوی ماته رب زما بیشکه هم هغه (الله) ښه اوریدونکی دی ډیر رانژدی دی.

تفسیر: یعنی که ما دغه نوی دود (رواج) او دستور له خپله ځانه درولی وی نو تر څو ورځو پوری به وچلیری؟ په دغه کېږي بالاخر ماته نقصان راپېښیږي - دنیوی بغض او عداوت به ځان ته گتم - خواری - زحمت - او ذلت به پر ځان اخلم اخروی رسوائی به پر ځان گالم (برداشت کوم) (العیاذ بالله) لیکن که زه پر سمه لاره یم لکه چه په واقع سره هم په سمه صافه لاره روان یم نو ښه وپوهیږئ چه دغه گورد (تول) د الله تعالی تائید او امداد - او د آسمانی وحی مرسته (مدد) - برکت او هدایت دی چه هیڅکله او هیچیرې به زما ملگرتوب نه خوشی کوی او تل ترتله به له ما سره وی. زما پاک الله هر شی اوری، او هغه بیخی رانژدی دی. هغه به همیشه له ما سره الطاف او امداد فرمائی او خپل دغه پیغام هر ورو (خامخا) گردی (تولی) دنیا ته رسوی او پر ټولو مخلوقاتو ئی ظاهر او څرگندوی (ښکاره وی) اعم له دی نه چه تاسو ئی ومنئ او که ئی ونه منئ.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فِرْعَوْنُ أَقْلَفَوْتَ وَآخِذُوا مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝

او که ووينی ته کله چه ووبریږی دوی (عندالنزع) پس نه به خلاصیږی په تیښته (له عذابو زموږ) او وبه نیول شی دوی له ځایه نژدی (له ځمکی قبر ته یا له موقفه اور ته).

تفسیر: یعنی کفار خو دلته خپله لوئی، تکبر او غرور ښکار کوی مگر هغه وقت به د لیدلو وړ (لائیق) او قابل وی چه دغه خلق د محشر ویروونکی مناظر او لرزوونکی مظاهر وگوری او سخت وویږی او د تبتیدلو په فکر کښی ولویږی، مگر د تیښتی لوری تری ورک وی او هیچری به ونشی خوځیدلی - کله چه د دوی د نیولو او په اور کښی د غورځولو حکم صادر شی نو دوی بی له لتولو او دغی خوا او هغی خوا کتلو څخه سم د لاسه هم هغله پیدا کیږی بلکه په نهایت آسانی سره علی‌الغور د حکم د اصدار سره متصل او جوخت نیولی کیږی او د خپلو اعمالو په سزا (هیداد) اخته کیږی.

وَقَالُوا الْمَنَآبِہٖٓ وَاَنَّا لَهُمُ التَّنَآوُسُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِیْدٍ ﴿۵۶﴾

او وبه وائی (دا کفار) ایمان مو راوړی دی پر دغه (الله) او له کومه به وی دوی ته نیول (د ایمان یا بیرته گرځیدل دنیا ته) له ځایه لری (چه آخرت دی).

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به وائی چه اوس مو باور د رسول الله پر خبرو راغی - او اوس ایمان راوړو حال دا چه د اوس ایمان به څرنگه وی؟ هغه وخت او موقع ډیره لری لاره چه ایمان راوړل به مفید او نافع او د نجات وسیله واقع کیده - اوس د دوی لاس تر دومره لری ځای پوری چیری رسیدی شی؟ چه له هغه ځایه د خپل ځان دپاره ایمان راوړی - مطلب ئی دا دی چه مقبول او منجی ایمان هغه دی چه پخوا له مرگه په هم دغی دنیا کښی د انسان په برخه شی. په آخرت کښی کله چی گرد (تول) احوال گرد (تول) سری پخپلو سترگو سره گوری نو هلته گرد (تول) متیقن کیږی. نو هلته به د ایمان راوړلو څه فائده وی؟

وَقَدْ كَفَرُوا بِهٖ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِیْدٍ ﴿۵۷﴾

او په تحقیق کافران شوی وو په الله پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او ویشتل به کول دوی په غیب له ځایه لری (د حق - صدق او د صواب پر امورو د معاد).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه چه د ایمان راوړلو وخت وو تاسی پر کفر او انکار تینگ ولاړ وئ او هم داسی په خپل خیال او اتکل سره مو نشی، ویشتلی د دنیا په ژوندون کښی به مو تل بی تحقیقه خبری کولی - او رښتیا او محقق خبری به مو هیڅ نه منلی اوس د افسوس او ارمان

شخه هیخ شی په لاس نه درخی.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ

او پرده (جدائی) به واچولی شی په منع د دوی او په منع د هغه شی چه ارمان ئی کوی دوی (لکه ایمان او اعاده الی الدنيا).

تفسیر: یعنی دهغو شیانو په نسبت چه دوی ئی هیله او ارمان لری مثلاً مقبول ایمان یا نجات یا د دنیا په لوری بیرته ورگ - دنیوی لذائذ، عیش او آرام د دغو شیانو او د کفارو په منع کښی به سخت سد او مانع وی چه د هغه لامله (له وجی) به دوی له سره تر هغه پوری نشی رسیدی.

كَأَفْعِلَ بِأَشْيَاءِهِمْ مِنْ قَبْلِ إِيْتِهِمْ كَأَنُورِ شَكِّ مُرِيبٍ

لکه چه کری شوی وو (دا کار) له سیالانو د دوی سره پخوا له دی نه، بیشکه هغوی وو په داسی شک کښی چه ډیر تردد اچوونکی وو (خلقو ته).

تفسیر: یعنی رومی له دی نه له هغو مخلوقاتو سره چی د هم دوی په وضعیت او هیئت تیر شوی دی کومه معامله چی کری شوی ده له دوی سره هم هغه معامله وکړه شوه ځکه چی هغو خلکو به هم داسی مهملی او بی غایه شبهی کولی او په داسی بی‌موردو شکوکو او تردیداتو کښی اخته وو چی دوی ئی له سره مطمئن او په آرام نه وو پری ایښی.

تمت سورة سبا بفضل الله تعالى ومنه و كرمه وله الحمد.

سورة فاطر مكیة وهی خمس و اربعون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۵)

تسلسلها حسب النزول (۴۳) نزلت بعد سورة الفرقان

د فاطر سورت مكی دی (۴۵) آیتونه او (۵) ركوع لری په تلاوت كښی (۳۵)

او په نزول كښی (۴۳) سورت دی - وروسته د (الفرقان) له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) كوم، په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

توله ثناء صفت خاص (هغه) الله ته دى چى بى له نمونى څخه پيدا كوونكى دى د آسمانونو او د ځمكى

تفسير: يعنى آسمان او ځمكه ئى ابتداء له عدم څخه وجود ته راوړه - حال دا چه له پخوا څخه د دغو علوياتو او سفلياتو كومه نمونه يا د تخليق قانون نه ؤ موجود.

جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا

مگر ځوونكى د پرښتو دى رسولان.

تفسير: يعنى ځينى پرښتى انبياؤ ته د الله تعالى پيغام رسوى او ځينى نورى د نورو جسمانى او روحانى نظام پر تدابيرو او تشكيلاتو مامورانى دى. ﴿قَالُمُذِيبَاتٍ أَمْرًا﴾

أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مِّثْلَىٰ وَتِلْكَ وَرِيعٌ

(هسى ملائكى) چى خاوندانى د وزرو (متو) دوو دوو او دريو دريو او څلورو څلورو دى

تفسير: يعنى د ځينو پرښتو دوه دوه متى (يا وزرونه) او د ځينو درى درى او د ځينو څلور وى. د دغو متو او وزرو كيفيت يواځى پاك الله ته معلوم دى يا هر هغه څوك چى ليدلى ئى وى څه رابښولى شى.

يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

زیاتوی (الله) په پیدایښت کښی هومره چی اراده وفرمائی (د هغو) بیشکه چی الله پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غځینی ئی دغسی تزئید او تخلیق دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په هر مخلوق کښی هر هغه عضو او صفت چی اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره زیاتوی پرېښتو ته دوه دوه یا دری دری یا څلور څلور متی (وزرونه) هم هغه ورپیدا کړی دی که اراده وفرمائی نو غځینو پرېښتو ته له څلورو غځنی زیات هم ورکوی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی چی حضرت جبریل علیه السلام شپږ سوه متونه یا وزورنه لری او له ﴿جَاعِلُ الْمَلَائِكَةِ رِجَالًا﴾ څخه داسی ونه گڼله شی چه گوندی الله تعالیٰ دغو وسائلو ته څه ضرورت او احتیاج لری! پاک الله دغسی وسائطو ته بیخی څه اړتیا (احتیاج) او ضرورت نه لری او بالذات دی پر هر غځیز باندی ښه قادر او مقتدر دی. ولی محض د حکمت او مصلحت دپاره ئی د دغو اسبابو او وسائطو سلسله قائمه کړی ده.

كَأَيُّفَتَجِدُ اللَّهَ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ②

هر هغه شی چی پرانیځی الله دپاره د خلقو له رحمت خپل (لکه صحت وسعت) پس نشته هیڅوک بندوونکی د هغه،

تفسیر: رحمت جسمانی وی لکه باران روزی او نور - یا روحانی وی لکه انزال د کتابونو او ارسال د رسولانو الغرض هر کله چه الله تعالیٰ پر خلقو د خپل رحمت ورونه وپرانیځی نو څوک ئی ترلی شی؟.

وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ③

او هر هغه شی چی بند کړی (له عطاء خپلی) پس نشته لیرونکی د هغه (هیڅوک) پس له بندولو د الله او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی سم له خپله بالغه حکمته سره د هر شی د کولو او په وجود راوړلو اراده چی

و فرمائی علی الفور ئی کوی او داسی قوی مقتدر - غالب او زبردست ذات دی چی هیشوک د ده د ارادی مخه نشی نیولی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ
يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآنتُمْ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٥﴾

ای خلقو! یاد کریئ نعمت احسان د الله پر تاسی (چی حیات او روزی او نور ئی درکری دی) آیا شته بل کوم پیدا کوونکی بی له الله (بلکه نشته) هم دغه (الله) روزی دررسوی تاسی ته له (طرفه) د اسمانه (په سبب د باران) او له محصولاتو د (ثمکی (په سبب د زرغونولو) نشته لایق د عبادت بل هیشوک مگر هم دی دی پس له کوم جهته گرغولی کیږئ (له توحیده شرک ته).

تفسیر: یعنی تاسی دغه تول سره منع چی پیدا کول او د روزی د وسائلو او اسبابو برابرول ژوندی ساتل او نور گرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کښی دی نو بیا د معبودیت استحقاق بل شی ته له کومه پیدا شو؟ هر هغه ذات چه حقیقی خالق او رازق دی واقعی معبود او لوی الله هم هغه دی.

وَإِنْ يَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَتْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٣٦﴾

او که دروغجن وشمیری (دغه کفار ای محمده!) تا پس په تحقیق دروغجن شمیرلی شوی وو ډیر رسولان پخوا له تانه (نو ته هم صبر کوه په شان د هغو) او خاص الله ته بیرته گرغولی شی تول کارونه (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی سره له دومره پوهولو او د حجت د تمامولو بیا هم دغه خلق تاسی دروغجنوی . نو تاسی په دغه سره مه غمجن کیږئ! ځکه له نورو پخوانیو انبیاء سره هم داسی رویه او سلوک کری شوی دی. دا کومه نوی خبره نه ده متعصبینو او معاندینو هیشکله له خپله ضده او عناده لاس نه دی اخیستی. د دغسی خلقو معامله پاک الله ته وسپارئ! کله چه دوی په آخرت کښی الله تعالیٰ ته بوتلل شی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (تولو) جگړو فیصله صادروی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
وَلَا يَغُرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا
إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

ای خلقو بیشکه وعده د الله حقه ده (چه قیامت حساب کتاب جزا شته) پس خبردار چی نه دی کری غره نه دی تیر باسی تاسی دغه ژوندون لږ خسیس او نه دی غره کری (تیر باسی) تاسی په (کرم د) الله غره کوونکی (شیطان) بیشکه چی شیطان تاسی ته دښمن دی پس تاسی هم ونیسع دی (خپل) دښمن بیشکه هم دا خبره ده چه بولی شیطان ډله خپله (غای د هلاک ته) دپاره د دی چی شی دوی له ملگرو د دوزخ (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. او علی الیقین تول مخلوقات د پاک الله په مخ کښی حاضریدونکی دی د دغی دنیا پر عیش او نشاط - عشرت - راحت میلو او چرچو - باغ او بهار دیر مه مغروریدئ! او مه پری غولیدئ! او د دغه مشهور دغاباز شیطان په چلونو او فریبونو مه تیروئ! ځکه چی دی ستاسی ازلی دښمن دی او له سره تاسی ته کومه مفیده مشوره نه درکوی او دی تل په هم دغه کوښښ او زیار (محنت) کښی دی چی تاسی هم له خپله ځانه سره په دوزخ کښی وغورځوی. راز راز (قسم قسم) خبری اتری درجودوی شو تاسی د الله او د آخرت له جانبه غافل کری. نو پر تاسی لازم دی چی دغه دښمن خپل دښمن وگنئ! او د ده خبرو ته غور مه ږدئ! او دغه خبره ورثابته او جوته کړئ چی مونږ له سره ستا په خبرو او لمسولو نه تیروئ او نه ستا د مکاری په جال کښی راتلی شو. او په دغه باندی دیر ښه پوهیږو چی ته د دوستی په لباس کښی له مونږ سره دښمنی کوی.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَالَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَمْ نَرِي لَهُ سَوْءَ عَمَلٍ قَرَأَ حَسَنًا فَإِنَّ
اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسْرَتٌ إِنَّ اللَّهَ عَلَيْهِمْ لَبَاصٍ صَنَعُونَ ﴿٨﴾

هغه کسان چی کافران شوی دی شته دوی ته عذاب سخت او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (او له شیطانہ ئی مخالفت کړی دی) او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته مغفرت ښینه او اجر ډیر لوی. آیا پس هغه څوک چی ښائسته کړی شوی وی ده ته بد عمل د ده پس وینی ئی دی ښائسته پس بیشکه چی الله گمراه کوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (د گمراهی ئی) او سمه صافه لاره ښیې هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د هدایت ئی) پس نه دی غی (نه دی هلاکپړی) نفس ستا په (گمراهی) د دوی له جهت د افسوسه بیشکه چی الله جل جلاله ښه عالم دانا دی په هغو کارونو چی کوی ئی دوی (نو جزاء به ورکړی دوی ته).

تفسیر: یعنی شیطان چی د هر چا په سترگو کښی خراب کار ښه ورڅرگند (ښکاره) کړی آیا دغه سړی له هغه چاسره برابر کیدی شی چی د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د خیر او شر په منځ کښی فرق او تمیز کولی شی! نیکی نیکه بولی - او بدی بده گنې - کله چی دوی دواړه سره نشی برابریدی نو د دغو دواړو آخره خاتمه او انجام به څرنگه برابر کیدی شی؟ او داسی خیال مه کوئ چی کوم انسان به سره د خپلو رڼو سترگو پر بدو څنگه د ښو گمان وکړی. د الله تعالیٰ اراده د هر چا په نسبت چی د ده د سوءالاستعداد او سوءالاختیار په بناء په گمراهی او ضلالت تللی ده د هغه عقل به هم هغسی منقلب او په بل مخ اوړی او هر چاته چی د ده د حسنالاستعداد او حسنالاختیار د سببه سمه صافه لاره ښیې نو له سره د شیطان له واکه دغه نه دی پوره چی دی له سمی لاری څخه بی لاری کړی یا چتی (بیکاره) خبری او نامناسبه ښوونه ورته وکړی. په هر حال هغه سړی چی په شیطانی اغواوو سره بدو ته ښه او ښو ته بد وائی او په زهرو باندی د تریاقو گمان کوی د ده په نسبت داسی توقع نشی کیدی چی گوندی دی به پر سمه صافه لاره راشی کله چی دغسی نشی کیدی او د هدایت او د ضلالت ټوله سلسله د الله تعالیٰ د مشیت او حکمت تابع ده نو تاسی د دغو معاندینو په غم او اندیښنه کښی خپل ځان مه ویلی کوئ! او مه په دوی پسې کړیږئ! او مه د دغی خبری حسرت او ارمان کوئ چی دغه بدبختان ولی پر خپلو منافعو او زیانونو نه پوهیږی؟ او ولی حقه خبره نه منی؟ آیا تاسی غواړئ چی په دوی پسې خپل ځان او روح له لاسه ویاسی؟ تاسی د دوی دغه قصه یوی خوا ته پریږدئ! الله تعالیٰ ته د دوی گرد (ټول) اعمال او احوال ښه معلوم او ښکاره دی او بالذات له دوی سره حساب او کتاب کوی او د دوی په نسبت خپله لازمه فیصله صادروی تاسی مه خفه او مه غمجن کیږئ!

وَاللّٰهُ الَّذِي ارْسَلَ الرِّسْمَ فَتَثِيرُ سَعَابًا فَسُقْنَهُ اِلَىٰ بَلَدٍ مِّمَّتٍ فَاحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ

بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ

او الله هغه (مطلق قادر) دی چی لیږلی ئی دی بادونه پس راپورته کوی (بادونه) وربغی پس راکاږو مونږ دغه وربغی هغه کلی (ځمکی) مری (وچی کلکی بی وښو) ته پس ژوندی کوو مونږ په هغو (اوبو) ځمکه پس له مړوالی (وچوالی) د هغی هم داسی به وی حال د بیا ژوندی پورته کیدلو هم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په حکم د هوا په وسیله وربغی پورته شوی او په هغی سیمی رقبه کښی چی مړه وچه کلکه پرته وه یعنی هیڅ واښه ، کښت (فصل) او شینکی په کښی نه ؤ . او له اتو خواو ئی دوری او غبار پورته ؤ . د باران د اوبو له سببه په کښی ساه ولویده . هم داسی وگنئ چی الله تعالیٰ به تاسی هم وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاشوی . په روایاتو کښی راغلی دی «خه وخت چی الله تعالیٰ د مریو د بیا ژوندی راپاڅولو اراده وفرمائی نو له ماتحت العرش څخه به یو مخصوص قسم باران واوروی چی د دغه باران په اوبو سره به تول مری داسی ژوندی راپاڅیږی لکه چی د پسرلی د معمولی باران په اثر پتنگان او نور مچان او خوځندی د ځمکی له سوریو څخه ووځی ښائی چی مزید تفصیلات ئی په روایاتو کښی ولیدل شی .

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا

هر هغه څوک چی وی چی اراده لری د عزت پس خاص الله ته دی عزت تول

تفسیر: یعنی کفارو نور معبودان ځکه د خپلو ځانونو دپاره نیولی ؤ چی گوندی د دغو معبودانو د الله تعالیٰ په دربار کښی ډیر عزت او پت وی ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ ۱۶ جزء د مریم ۵ رکوع ۸۱ آیت او ډیرو کسانو له مسلمانانو څخه مخ اړولی ؤ او له کفارو سره ئی خپله دوستی او خپلوی تینگه کړی وه څو په دغه وسیله سره دوی پتمن او باعزت شی ﴿وَالَّذِينَ يَخِدُونَهُ الْكُفْرَانَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَلِيتَعْتَهُمْ أَوَّلَةً بَلْ إِنَّ الْوَلَاةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ ۵ جزء د نساء (۲۰) رکوع ۱۳۹ آیت نو دغه قسم خلقو ته ئی دغه وروښودل چی هر هغه انسان چی د دنیا او آخرت عزت غواړی ښائی چی دغه عزت له الله تعالیٰ څخه وغواړی چی مطلق عزیز هم دی دی . او د الله تعالیٰ له اطاعت او یادولو څخه اصلی پت او عزت میسر کیږی . د گردو (تولو) اعزازونو مالک همغه واحد احد الله دی . هر هغه څوک چی عزت مومی یا ئی موندلی دی د هم دغه الله له خزانو څخه ورته رسیدلی دی یا به ورورسپړی .

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ

خاص هم دغه (الله) ته پورته خيڅی خبری پاکی (یعنی مقام د قبول او رضا د ده ته)

تفسیر: یعنی پاکیزه کلام ذکر الله، دعاء، تلاوة القرآن، د علم او نصیحت خبری دی چی دغه گورد (تول) شیان د رب العزت دربار ته ورخیڅی - او د قبول او اعتناء عزت حاصلوی.

وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

او عمل صالح نیک پورته کوی. دغه (خپل عامل او عزتمن کوی ئی)

تفسیر: د پاکیزه کلامو (ذکر الله) او نورو ذاتی اقتضاء هم دا ده چی پاس خیڅی. له هغه سره که نور صالحه اعمال وی نو د هغه په طفیل او وسیله هغوی هم پاس ورخیڅی - او هغه ته زیات قوت - نشاط او تازگی - رفعت او عظمت بیځی. ښه کلام ته بی له ښو کارونو پوره د رفعت شان نه حاصلیږی. ځینی مفسرین د ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ د ضمائرو مرجع سره بدلوی او داسی معنی تری اخلی چی ښه کلام ښه کار لوړ (اوچت) او پورته کوی. دغه هم درست دی چی ځینو خلقو د (رفع) ضمیر د الله تعالیٰ په لوری اړولی دی یعنی الله تعالیٰ صالحه اعمال لوړوی (اوچتوی) او د قبول تر معراج پوری ئی رسوی. په هر حال غرض دا دی چی ښه کار او ښی خبری دواړه علو او رفعت غوښتونکی دی لهندا هر هغه سړی چی د الله تعالیٰ د عزت طالب وی دغه عزت او رفعت دی د دی په وسیله حاصل کړی.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی عزت د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی. ستاسی ذکر او ښه کار پاس خیڅی، کله چی خپل حد ته ورسیږی نو هلته پر بدی پوره غلبه حاصلوی. کفر به دفع کیږی او اسلام به معزز شی» او د مکارانو گردی (تولی) حیلې او پلمی (تدبیرونه) به عبث او بیکاره کیږی.

وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يُبْزَوْرُ

او هغه کسان چی جوړوی (تاته د قتل - حبس - نفی) مکرونه ناکاره شته دوی ته عذاب ډیر سخت او مکر فریب د دغو (قریشو چی دی ستا په باب کښی) هم هغه فاسد باطل هلاک دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چی بد تدابیر جوړوی او د حق په خلاف تل په حیلو او پلمو

(تدبیرونو) جوړولو کښې مشغول او لگیا وی بالاخر ناکامه کیږی - او ضرور تاوان مومی . وگورئ قریشو په «دارالندوة» کښې سره جرگه او پر دغی خبری ئی تړون وکړ «ښائی چی رسول الله دی یا ووژلی شی - یا دی بندی کړی شی - یا دی له ملکه د باندی وشرلی شی » د دغی فیصلی نتیجه داسی شوه چی د «بدر» د غزوی په وخت کښې هم دغه خلق له خپله وطنه د باندی وویستل شول - او هم دوی د مسلمانانو له لاسه ووژلی شول او د «بدر» په قلیب او کوهی کښې د تل دپاره قید کړل شول .

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ تُفْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ

او الله پیدا کړی ئی تاسی (یعنی اول غلی نیکه د تاسی) له خاورو بیا (تاسی اولاده ئی پیدا کړی) له شاخکی (د منی) بیا ئی وگرغولی تاسی جوړی جوړی (ښځه او میره (خاوند) دپاره د توالد او تناسل) او نه اخلی حمل هیڅ ښځه او نه ږدی (حمل هیڅ ښځه) مگر په علم د الله سره

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئی له خاورو څخه او بیا د هغه نوره اولاده ئی د اوبو له یوه شاخکی څخه پیدا کړه - بیا له نارینه او ښځی څخه ئی جوړه پیدا کړه چی له هغو څخه انسانی نسل منتشر او خورپړی . په دغه ضمن کښې د حمل د استقرار له وخته د وورکی د پیدا کیدلو تر وخته هغه اطوار او ادوار چی تیرپړی پر هغو گردو (تولو) باندی الله تعالیٰ عالم دی او هغه داسی پت او مخفی اعمال دی چی مور او پلار هم پری نه دی خبر چی دننه څه صورت، اعمال او تحولات پېښیږی .

وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُّعْتَرٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عُمُرٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ۝۱۱

او نشی اوږدیدی عمر د هیڅ عمر اوږد کړی شوی او نه هیڅ قدر کمولی شی له عمر د دغه (معمر) څخه (یا له عمره د بل معمر څخه یعنی تزئید او تنقیص د عمر نه دی) مگر په کتاب (د لوح محفوظ کښی لیکلی دی) بیشکه دغه (لندول او اوږدول د عمر) پر الله ډیر آسان دی.

تفسیر: یعنی د هر چا چی هر قدر عمر وی هغه په «لوح محفوظ» کښی لیکلی شوی دی او هغه اسباب او وسائل چی د عمر د اوږدولو یا د لنډولو دی یا دا چی کوم یو به خپل طبیعی عمر ته رسیږی؟ او کوم یو به نه رسیږی؟ دغه ټول د الله تعالیٰ په محیط علم کښی موجود دی او پاک الله ته پر دغو ټولو جزئیاتو باندی احاطه لرل هیڅ اشکال نه لری او الله تعالیٰ ته د گردو (ټولو) «ماکان و مایکون» جزئی - کلی - او د غیب او شهادت علم له ازله تر ایده او الی ماشاء الله پوری حاصل معلوم او ښکاره دی نه ښائی چه د الله تعالیٰ علم او صفات پر خپل ځان قیاس کړی شی. حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «هر کار الله تعالیٰ ته ډیر آسان وی لکه د انسان پیدایښت» او رسونه ئی خپل مقدر عمر ته او هم داسی وگنی د اسلام تدریجی پرمختگ او ارتقاء او بالاخر د کفر مقهور او مغلوبیدل».

(او بل له قدرته د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه دغه دی)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَابٌ قُرْآنٌ سَابِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ
أَجَابٌ وَمَنْ كُلَّ تَاكُلُونَ لِحَمَاطٍ يَا وَيْلَتَى تَخْرُجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا

او نه برابریری سره هغه دواړه بحرونه سیندونه دا یو خور دی تنده لری کوونکی خوندوری ښی هضمیدونکی ښی تیریدونکی اوبه د ده او دا بل تریو دی تریخ او له هر یوه له دغو (دواړو بحرونو سیندونو څخه) خوری تاسی غوښی تازه (د مهی) او راوباسی (له دغه ترخه سینده) گانه (د مرغلرو او مرجانو) چی اغوندی (او اغوندی ښځو خپلو ته)

تفسیر: له پاسه د توحید د دلائلو او د قدرت د شواهدو بیان ادامه لری چه په دغه ضمن کښی یوه لطیفه اشاره د اسلام د غلبی په طرف هم کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کفر او اسلام سره برابر نه دی الله تعالیٰ کفر مغلوبوی اگر که تاسی ته به له دغو دواړو څخه فائده دررسیږی له مسلمانانو ځنی دین قوت او غلبه مومی او له کفارو ځنی جزیه او خراج حاصلوی. غوښه د خوړو او د ترخو د دواړو سیندونو څخه وځی یعنی مهی (کب) مگر گانه

(زیور) مرغلری - مرجان او جواهر علی الاکثر له ترخه (تریو) سیند شخه ایستل کیږی.

وَتَرَى الْفَلَکَ فِیْهِ مَوَازِلَ تَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۷﴾

او (تل) وینی ته بیږی (او جهازونه) په دغه (بحر سیند) کښی تلونکی
خیروونکی (د اوبو) دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی له فضله د الله (په
تجارت کښی) او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغه لوی نعمت).

تفسیر: اکثریه لوی لوی او مهم تجارت او سوداگری د جهازونو په وسیله کیږی. له هغه شخه کوم
منافع چی حاصلیږی هم دغه د پاک الله فضل او مهربانی ده. پر دغو فوائدو او انعاماتو انسان ته
لازم دی چه د دغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبروت حمد او شکر اداء کړی!.

يُولِجُ الْاَيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي الْاَيْلِ وَسَخَّرَ الشَّهْرَ
وَالْقَمَرَ كُلَّ يَوْمٍ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ط

ننباسی (الله) شپه په ورځ کښی او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښی او مسخر
په کار کښی ئی لگولی دی لمر او سپوږمی چی هر یو بهیږی (روان دی) تر
یوی نیتی په نامه کړی شوی (چی ورځ د قیامت ده)

تفسیر: دغه مضمون پخوا له دی نه په خو ځایونو کښی تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب رحمة
الله علیه لیکي «یعنی د شپې او ورځې په شان کله کفر غلبه مومی او کله اسلام او د لمر او
سپوږمی په شان د هر یوه څیز دپاره یو مدت تاکلی (مقرر) شوی دی چه په هغه کښی څه ډیل
او څنډ (تاخیر) وړاندی وروسته نه کیږی. او د حق واضحه او ښکاره غلبه به پخپل تاکلی (مقرر
کړی) وخت کښی کیږی.

ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُونِهِ مَا
يَبْلُغُوْنَ مِنْ قَاطِبِئِ ۖ ﴿۱۸﴾

دغه (ذات موصوف په پاس صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص هم ده ته دی

ملک باچاهی او هغه (بتان) چی بولی ئی تاسی (ای مشرکانو او عبادت ئی کوی) بی له دغه (الله) نه دی مالکان دوی د نری پردی (چی په زړی) د خرماؤ (کیشی پرته وی).

تفسیر: یعنی د هغه لوی ذات صفات چی پاس بیان شول هم هغه فی الحقیقت ستاسی حق الله دی. او د ټولو علویاتو او سفلیاتو - خالق - مالک - الله دی. هغه شیان چی ستاسی له خوا معبودان درولی شوی دی او تاسو ئی بولی او عبادت ورته کوی د هغو خوارانو باچاهی او خپلواکی چیری بلکه دوی د هغی نری پردی په اندازه هم د یوه څیز مالکان نه دی چه د کجورو (خرماؤ) په زړیو پوری نښتی وی.

إِنَّ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْعَوْنَ أَهْلَ الْاِثْمِ وَلَا يَسْعَوْنَ مَا اسْتَجَابُوا
لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بَشِرْ كُمْ

که وبولئ تاسی (ای منکرانو) دغه بتان نه آوری (دغه بتان) بلنه ستاسی او که (بالفرض) وائی وری دوی نو نه به شی درکولی جواب ستاسی (ځکه چی ژبه نه لری) او په ورځ د قیامت به منکران شی دوی په شریک کولو ستاسی (باندی دوی لره سره له الله نه)

تفسیر: یعنی له هغو معبودانو څخه چی تاسی مرسته (مدد) او امداد غواړی او هغه خپلو ځانونو ته وسیله گڼی دوی ستاسی غږ او بلنه نه آوری - او که تاسی ته څه توجه هم وکړی هغه ستاسی په کار نشی درتلی - او په درد مو نه خوری بلکه د قیامت په ورځ به دوی ستاسی د دغه شرک څخه په علائیه دول (طریقه) د خپل تنفر او بیزاری اعلان کوی او د امداد او کومک په ځای به تاسی ته دښمنان ثابت شی.

وَلَا يُبَيِّنُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ

او خبر به نه کړی تا (له حقیقت د دی کار هیڅ خبرونکی) په شان (د خبرولو د هغه ښه عالم) ښه خبردار (الله).

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ ځنی پر ټولو احوالاتو باندی بل څوک ښه علیم او خبردار دی؟ هم دغه علیم او خبر الله تعالیٰ فرمائی چی دغه شرکاء بیخی چتی (بیکاره) او غلط دی - او له سره

ستاسی په کار نه درغی دغسی سمی صافی ثابتی پخی او جوتی خبری بی له الله تعالی نه - بل شوک تاسی ته کولی شی؟ او ښولی شی؟.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

ای خلقو تاسی فقیران محتاجان یی الله ته، او الله هم دی دی غنی بی پروا ښه حمد ثناء ویلی شوی،

تفسیر: یعنی ټول مخلوقات هم هغه الله جل جلاله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله جل جلاله هیچا ته او هېڅ شی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی ځکه چه گرد (ټول) محاسن - محامد او صفات د ده په محمود او ذی الجود وجود کښی مجموع او موجود دی نو هم دغه الله جل جلاله د بلنی او دعاء وړ (مستحق) او لایق دی او د امداد او استعانت غیښتن (مالک) او مستحق دی چی د خپلو بندگانو هر راز (قسم) دعاء او سؤال اوری او په خوښی سره ئی مستجابوی او که شوک د ده لوی دربار ته خپل عجز - نیاز او افتقار نه وړاندی کوی په قهریوری

الله یغضب ان ترکت سؤاله

وینی آدم حین یسأل یغضب

له خالقه که ونه غواړی په قهر شی

له مخلوقه چی وغواړی دوی په قهر شی

إِنْ يَشَاءُ يُهَيِّئْ لَكُمُ وَيَاتُ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝ وَمَا ذَلِكُ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ۝

که اراده وفرمائی (الله) د بیولو ستاسی (په هلاک سره نو بو به موځی) او را به ولی نور مخلوق نوی (بدل د تاسی) او نه دی دغه (شرل ستاسی او راوستل د نورو) پر الله څه سخت مشکل.

تفسیر: یعنی که تاسو ئی منعی یا ئی نه منعی الله تعالی داسی مطلق قادر دی چه تاسی گرد (ټول) له منځه ورک کړی او خپل بل مخلوق ستاسی په ځای ودان او ودروی چه من کل الوجوه الله تعالی ته داسی مطیع تابع او حکم منونکی وی لکه چی په آسمانونو کښی پرښتی د ده خالصی او مخلصی بندگانی دی او داسی کول پاک الله ته ډیر سهل او آسان دی. لیکن د الله د حکمت اقتضاء داسی ده چی په ځمکه کښی دغه گردی (ټولی) سلسلی ښائی چی قائمی او جاری وی او په پای (آخر) کښی هر یو د خپلو ښو او بدو اعمالو جزا او بدل ومومی. څو په

دغه ترتیب سره د الله تعالیٰ د ټولو صفاتو ظهور په عمل راشی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۖ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِثْلِهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۖ

او نه اخلی (هیڅ نفس عاصی) بار د گناه د بل نفس او که راوبولی دروند باری (بل څوک) بار د گناهونو خپلو ته وابه نه خیستی شی له هغه څخه هیڅ خیز او اګر که وی (دغه بللی شوی) خاوند د خپلوی هم،

تفسیر: یعنی هیڅوک به خپل د خپلوانو، عزیزانو او اقاربو بار پخپل سر وانخلي او نه به یو د بل د گناه له پیتی څخه لږ څه کم کړی او نه به د بل چا د بللو او غبر کولو څخه څه گټه (نفع) او فائده ورسیږي اګر که ئی ډیر نژدی خپلوان هم وی. گرد (ټول) خلق به نفسی! نفسی!! وائی هلته یواځی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره کار چلیږي او بس!.

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هغه کسان چی ویږیږی له ربه خپله په غیبو سره او قائموی (سم اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ

تفسیر: یعنی ستاسی له ویږولو څخه هم هغه سری خپله روبه ښه کوی - او نفع تری آخلی چی له الله تعالیٰ څخه بالغیب ویږیږی - او د ده له ویږی څخه تل په عبادت کښی لګیا وی - د هر چا په زړه کښی چی د الله تعالیٰ خوف او ویره بیخی نه وی - نو هغه کله له دغو ویږولو څخه متأثر کیږی.

وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۖ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ۝

او هر څوک چی ځان پاک کړی (له شرکه او معاصی) پس بیشکه هم دا خبره ده چی ځان ئی پاک کړ دپاره (د نفعی) د ځان خپل او خاص (طرف) د الله ته ورتله دی (د هر چا).

تفسیر: یعنی هر خوک چی ستا پند او نصیحت و اوری او خپل وضعیت اصلاح او ښه کړی نو د ده احسان او منت نه پر تا او نه پر الله تعالیٰ وی. بلکه په دغه کښی په خپله د هم هغه سړی فائده ده - او دغه فائده په پوره ډول (طریقه) سره هلته څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورنگ الله تعالیٰ ته شی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَلَا الظُّلُمُتُ وَلَا النُّورُ ۚ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۚ وَمَا يَسْتَوِي الْأَكْمَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ

او نه برابریږی سره ړوند (کافر) او لیدونکی (مؤمن) او نه تیاره (باطل) او نه رڼا (رنرا) (حق) او نه سیوری (ثواب یا جنت) او نه تود باد (عقاب یا دوزخ) او نه برابریږی سره ژوندی (علما) او نه مړی (جهلاء)

تفسیر: یعنی هغه مؤمن چی الله تعالیٰ ورته د زړه سترگی ښلی دی د حق په رڼا (رنرا) او د الله تعالیٰ د وحی په پلوشو کښی بی له کوم تکلیفه او زحمته دغه لاره پری کوی - او برابر د جنت باغونو او د الله تعالیٰ د رحمت سیوری ته رسیږی - آیا له دغسی انسان سره هغه کافر سیالی او برابری کولی شی چی د زړه ړوند او د اهوای او اوهامو په تیارو کښی حیران سرگردان مگرځی - او بالاخر ناڅاپه او بی تحاشا د جهنم اور او د هغه سخت سوځوونکی تاوده باد په طرف مندی وهی؟ له سره دغه دواړه سره نه دی برابر او که داسی وی نو داسی وپوهیږئ چه مړی او ژوندی سره برابر شول. فی الحقیقت د مؤمن او کافر په منځ کښی له دی نه هم زیات داسی فرق او تفاوت شته چی د یوه ژوندی روغ رمت انسان او د یوه مړی لاش په منځ کښی وی. اصلی او دائمی ژوندون یواځی د ایمان د روح په برکت پیدا کیږی - او ماسواء له ایمانی روح څخه ښائی ژوندی انسان له زرهاوو مړیو څخه بدتر وګانه شی.

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ۚ إِنَّ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۚ

بیشکه چی الله آوری هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د آورولو ئی) او نه ئی ته (ای محمده!) اوړوونکی (د نافع قول) هغو ته چی په قبورو هدیږو کښی دی. نه ئی ته (ای محمده!) مگر ویروونکی (د منکرانو له جحیمه).

تفسیر: یعنی که الله تعالی اراده وکری نو مریو ته ئی هم آوروولی شی حال دا چی د دغی خبری قدرت نورو ته نشته هم داسی وگنئ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار دعوت - تبلیغ - پیغام رسول او په خیر او شر باندی پوهول او خبرول دی. که زړه مری کافران دغه خبری وانه وری نو هغه آوروول د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له قوته او قدرته پورته دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کرد (تول) خلق سره نه دی برابر د هر چا په نسبت چی د ایمان د اعطاء فیصله شوی ده هم هغه به د ایمان خاوند کیږی که نه هومره ډیر خلق چی د ایمان هیله (ارزو) او امید وکری کله ئی ور په برخه کیږی - دغه ئی فرمایلی دی چی «نه تیاره نه رنا (رنرا) یعنی نه تیاره له رنا (رنرا) سره برابره ده او نه رنا (رنرا) له تیاری سره (په دغه سره ئی د «لا» د تکرار فائده راوښوده) او وئی فرمایلی او نه ئی ته آوروونکی هغو ته چی په هدیرو کښی پراته دی. «په حدیث کښی راغلی دی چی مریو ته سلام واچوئ!» او په ډیرو ځایونو کښی مریو ته خطاب هم کړی شوی دی د دی خبری حقیقت دا دی چی د مری روح آوری - او هغه جته ئی چی په قبر کښی پرته ده نه آوری» دغه بحث پخوا له دی نه د «نمل» د سورت په آخر کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿١٧﴾

بیشکه چی مونږ لیږلی مو ئی ته په حق رښتیا (دین) سره زیږی ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) او نه ؤ هیڅ امت مگر چی تیر شوی په هغه کښی کوم ویروونکی.

تفسیر: ویری آوروونکی نبی وی یا د نبی قائم مقام - هر څوک چی د الله تعالی د لاری په لوری بلنه وکری د دی په متعلق د «نمل» د سورت په (۴ رکوع) کښی څه لیکلی شوی دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾

او که دروغجن بولی (کفار) تا (نو مه خفه کیږه ځکه چی) پس په تحقیق دروغجن ئی بللی وو (انبیاء خپل) هغو کسانو چی وو پخوا له دوی نه چی راغلی ؤ دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) او په صحیفو سره او په کتاب ښکاره کوونکی (د حق او باطل).

تفسیر: یعنی پخوانیو انبیاء الله هم دغه روښان تعلیمات یا ښکاره معجزات له خپلو ځانونو سره راوړی و له هغو ځنی ځینو ته مختصری مختصری صحیفی او ځینو ته لوی مفصل کتابونه ورکړی شوی دی.

ثُمَّ اخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

بیا می ونيول هغه کسان چی کافران شوی و (په سخت عذاب سره) پس څرنگه شو انکار زما (او تغیر د دوی په عذاب سره).

تفسیر: یعنی کله چی له تکذیب څخه دوی مخ وانېوه نو وگورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ ستاسی انجام هم هغسی کیدونکی دی.

الْمُتَرَّانَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا

آیا نه وینی ته چی بیشکه الله نازلی کړی دی له (جانبه) د آسمانه اویه پس راویستلی مونږ په وسیله د دی (اوبو) میوی په دی حال چی مختلف دی رنگونه د دغو (میوو).

تفسیر: یعنی قسم قسم میوی - بیا په یوه قسم کښی رنګا رنګ ثمرات ئی پیدا کړی دی. له یوی ځمکی او له یو اوبو او له یوی هوا څخه د دغومره مختلفو اشیاء او انواعو پیدا کول د پاک الله عجیب او غریب قدرت ښکاره کوی.

وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ

او ځینی له غرونو (خاوندان د) لاری (توتی توتی) دی سپینی او سری چی مخالف دی سره رنگونه د دغو (لارو) او (ځینی د دوی) تک تور دی.

تفسیر: یعنی سپین هم په څو څو درجو دی کوم ئی تک سپین لکه د مرمر ډبره - کوم ئی سپین لکه مالګه او ځینی ئی نسبتاً سپین او سور هم په څو څو درجو او تور هم په څو څو درجو دی ځینی تک تور لکه رانجه او د ډبرو سکاره او ځینی تور لکه د کارغه وزر او ځینی نسبتاً تور. او په ځینو غرونو کښی رنګا رنګه رگونه او لاری شته.

وَمِنَ النَّاسِ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ

او (هم داسی) له خلقو شخه هم او (هم داسی له نورو) ژوندیو خوځیدونکو او څارویو شخه هم چی سره مخالف دی رنگونه د هغو هم داسی (لکه دغه اختلافات)

تفسیر: دغه گرد (تول) د قدرت د عجایبو او غرائبو تذکره ده. یعنی هم هغسی چی په نباتاتو - جماداتو - حیواناتو کښی راز راز (قسم قسم) او رنگ په رنگ مخلوقات لیدل کیږی په انسانانو کښی هم هره نوعه او صنف سره بیل او جلا (جدا) دی. که د مؤمن په شان کافر هم سمه صافه لاره ځان ته غوره کړی او دواړه سره یو شی. او گرد (تول) انسانان یو رنگ ځان ته غوره کړی - نو دغه کله امکان لری او له سره نشی کیدی. په دغه سره ئی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته اطمینان او تسلی ورکړی ده چی تاسی د مخلوقاتو له اختلافاتو شخه مه خفه کیږئ!.

إِتْمَايَ خَشْيَ اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویریری له الله شخه له بندگانو د دغه (الله) پوهنده عالمان، بیشکه الله ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی دی (د خطیانو).

تفسیر: یعنی نه ویریدونکی بندگان هم شته او د الله تعالیٰ ځنی ویریدونکی هم دی مگر ویریری هغه کسان چی الله تعالیٰ د عظمت او جلال او د آخرت د بقا او دوام او د دنیا په فناء او اتمام باندی پوهیږی او د الله تعالیٰ د احکامو او هدایاتو د علم تحصیل کوی - او تل د مستقبل په فکر کښی اوسیری - په هر هغه چا کښی چی دغه پوهه او علم په هره درجه وی په هم هغه درجه به دی هم له الله تعالیٰ شخه ویریری - په هغه کښی چی خوف نه وی هغه فی الحقیقت د دی خبری مستحق نه دی چی ورته پوه او عالم وویلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی گرد (تول) انسانان ویریدونکی نه دی له الله تعالیٰ شخه ویریدل د پوهانو صفت او کار دی - او د الله تعالیٰ معامله هم په دوه ډوله (قسمه) ده. الله غالب قوی او زبردست هم دی چی په هره خطاء چی سری ونیسی نیولی ئی شی - او غفور - رحیم هم دی که گنهگاران وښی ښلی ئی هم شی» نو په دواړو حیثیتو انسان ته ښائی چی د الله تعالیٰ شخه ویریری څکه چی نفع او ضرر دواړه د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو هر کله چی اراده وکړی نفع

ستنوی (واپس کوی) او ضرر لاحقوی.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورًا

بیشکه هغه کسان چی لولی کتاب د الله (قرآن) او قایموی (تل سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او لگوی (په لاره د الله کښی) غځینی له هغو شیانو څخه چی ورکری مو دی دوی ته (لگوی ئی) په پته او په ښکاره امید لری دوی د داسی یوه تجارت چی له سره نه هلاک کیږی.

تفسیر: یعنی هر هغه چی د الله تعالیٰ څخه ویریږی. قلباً او لساناً مسلمان شی - او د ده احکام ومنی - او د ده کتاب په اخلاص او عقیدت سره ولولی - او په بدنی او مالی عباداتو کښی هیڅ قصور او کوتاهی ونه کری - نو دغه مسلمان دی د داسی لوی او زورور تجارت او اعتباری سوداگری هیلمن (ارزومند) او امیدوار اوسی چی له سره په هغه کښی نقص او خساره نه عانده کیږی او د ضرر او تاوان احتمال په کښی نشته. بلاشبهه کله چی په خپله الله تعالیٰ د دوی د اعمالو پیروونکی او اخیستونکی وی نو دی په دغه هیله (ارزو) او امید کښی بیخی حقدار دی، او ده ته د خسران او نقصان اندېښنه له هیڅ طرفه نه ده متصوره - او له سره تر پایه بیخی نفع په نفعه کښی دی او ګټه (فائده) ورته رسیږی.

لِيُوقِيَهُمْ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

دپاره د دی چی پوره ورسوی (الله) دوی ته اجر ونه (د عملونو) د دوی او زیات ورکری دوی ته له فضله خپله بیشکه چی دغه (الله) ښه ښونکی (د معصیاتو) دی ښه قبلونکی (د احسان د محسنینو) دی.

تفسیر: یعنی ډیر ګناهونه ښی او معافوی ئی او د خورا (ډیر) لږ طاعت قدر فرمائی - او سم له اصوله او قاعدی څخه کوم ثواب چی ښائی چا ته ورسیږی الله تعالیٰ له هغه څخه زیات ثواب ورعطاء کوی.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿۳۵﴾

او هغه چي وحی کړی ده مونږ تاته له کتابه (قرآنه) هم هغه حق رښتیا ده په دغه حال کې چې مصدق رښتینی کوونکی دی هغو کتابونو ته چې پخوا له دی نه وو، بیشکه الله پر بندگانو خپلو خامخا ښه خبردار دی (په باطن د دوی) ښه لیدونکی دی (په ظاهر د دوی).

تفسیر: یعنی د بندگانو پر احوالو ښه علیم او خبر دی او په ښه موقع کېږي ئی دغه کتاب نازل کړی دی.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ
ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ
بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿۳۶﴾

بیا مو وارث وگرځول (او ور مو کړ دا) کتاب (قرآن) هغو کسانو ته چې غوره کړی مو دی له بندگانو خپلو (چې دغه محمدی امت دی) پس ځینی له دوی ظالم دی پر خپل ځان او ځینی له دوی په منع د لاری کېږي برابر تلونکی دی او ځینی له دوی رومي کیدونکی دی خیراتونو نیکیو ته په اذن حکم د الله دغه (توریت او غوره کول هم دغه) یو فضل دی ډیر لوی.

تفسیر: یعنی وروسته د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د دغه کتاب وارث محمدی امت گرځولی شوی دی چې په مجموعی حیثیت او هیئت د گردو (تولو) امتونو څخه غوره - افضل او اعلیٰ دی. هو! د امت گرد (تول) افراد سره یو شان نه دی په دوی کېږي ځینی افراد خو هغه دی چې سره له صحیح ایمانه په گناهونو کېږي اخته او مبتلا کیږي چې دغه «ظالم لِنَفْسِهِ» شو او هغه دی چې متوسط تلونکی دی یعنی نه په گناه کېږي لگیا او نه منهک - او نه لوی ولی او بزرگ دی دغو ته ئی «مقتصد» وفرمایل یو خو هغه کامل بنده دی چې د الله تعالیٰ په فضل او توفیق سره ئی پر مخ تګ کړی دی او د محاسنو - فضائلو او کمالاتو په تحصیل کېږي له مقتصدانو څخه ډیر مخ کېږي تللی دی مستحب شیان ئی هم نه دی پریشی - او د گناه له خوفه له تنزیهی مکروه بلکه له مباحاتو څخه هم پرهیز کوي - او خپل ځان ژغوري (؟) د اعلیٰ درجې

بزرگی او د فضیلت خاوندان هم دوی دی. په دغسی منتخبو او غورو بندګانو کښی له یوه حیثیته ګرد (تول) مسلمانان سره شمیرلی شوی دی ځکه چی دوی ګرد (تول) درجه په درجه جنتیان دی ګنګار هم که مؤمن وی نو یوه نه یوه ورځ حتماً جزماً په جنت کښی ننوځی. په حدیث کښی فرمایلی شوی دی «چی زمونږ ګنګاران ګرد (تول) سره معفو او بښلی شوی دی» یعنی بالاخر د دوی په برخه معافی ده. او مقصد په سلامت دی. او پرمخ تلونکی له ګردو (تولو) څخه په مخ کښی دی. خو سره له دی الله کریم دی او د ده په لوی دربار کښی هیڅ بخل او امساک نشته.

جَنَّتْ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٧﴾

جنتونه د هستوګنی دی ننوځی به (دغه دری واړه طائفی) په هغو کښی ګانهدار کولی ېشی په دغه (جنت) کښی له باهوګانو (وښیو) څخه له سرو زرو (خالصو) او له مرغلرو (صافو) او جامی د دوی په دغه (جنت) کښی د ورېښمو «مخصوصو» به وی.

تفسیر: سره زر او ورېښم د مسلمانانو نارینه و دپاره هلته دی په جنت کښی نه دلته په دنیا کښی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی هر هغه (نارینه) چی ورېښمین (جامی) اغوندی په دنیا کښی وابه ئی نغوندی په آخرت کښی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٨﴾

او وبه وائی (جنتیان په وخت د دخول د جنت کښی) توله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه الله چی بو ئی ته (لری ئی کر) له مونږ څخه خفګان بیشکه رب زمونږ خامخا ښه بښونکی (د عاصیانو) ښه قدردان (د نیکانو) دی.

تفسیر: یعنی د دنیا او د محشر غم ئی لری او ورک کر او ګناه ئی وروښله او د قدردانی له لوری ئی زمونږ لږ طاعت قبول وفرمایه.

الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمَقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَئِيَسْتَأْذِنَ فِيهَا أَنْصَبَ وَلَئِيَسْتَشْفِيَ فِيهَا الْغُوبُ ﴿٣٩﴾

هغه (رب) چي را ئی وستو مونږ کور د اقامت (جنت ته) له فضله خپله چي نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ مشقت او نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ ستوماني خفگان.

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «د هستوگني کور له دی نه پخوا هيڅ نه وو - هر چيري به تلل راتلل نقل او حرکت و - د روزي غم - د دښمنانو اندېښنه - د رنځ او مشقت مصيبت او نور مصاعب او مصائب به موجود و کله چي جنت ته ورسيږي دغه گورد (تول) شيان له منځه لري او ورک کيږي.»

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٥﴾

او هغه کسان چي کافران شوي دي شته دوی ته اور د دوزخ حکم به ونه کولی شي پر دوی (د دوهم مرگ چي) پس مړه (او په آرام) شي او نه به سپکوالی کاوه شي له دوی نه له عذابو د دي (اور د دوزخ) هم داسي جزاء ورکوو مونږ هر ناشکره (بي ايمان) ته.

تفسير: نه کفارو ته په جهنم کښي مرگ ورسيږي چي د دوی هغه تکاليفو ته خاتمه ورکړي او نه به د عذابو تکليف لږ شيبه هم له دوی نه کميږي داسي ناشکرانو ته زمونږ له جانبو هم دغسي سزاوي ورسيږي.

وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ﴿٣٦﴾

او دوی به ناري سوري وهي په دغه دوزخ کښي (او داسي به وائي) اي ربه زمونږ (يو کرت) راوباسه مونږ (بیرته دنيا ته خو هلته) عمل وکړو صالح نیک غیر له هغه چي وو مونږ چي کاوه به مو (پخوا له دي بد عمل)

تفسیر: یعنی په هغه وخت کېنې دوی هغه ښه گڼل مگر اوس داسې وائی چه بیا به هم هغسې عملونه ونه کړو د لږ مدت له مخې مونږ له دوزخ څخه وباسه خو مونږ ښې چارې - صالحه اعمال - او حسنه افعال ځان ته راټول کړو او سره له اطاعته او غاړه ایښودلو او فرمان منلو بیرته درحاضر شو. بیا الله تعالی ورته داسې فرمائی

أَوَلَمْ نَعِمْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ التَّنْذِيرُ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ لِلظَّالِمِينَ مِنْ تَصْيِيرٍ ۝

آیا نه وو درکړې مونږ تاسې ته عمر دومره (موده) چې پند اخلې په هغه کېنې هر هغه څوک چې پند اخیستل غواړي او راغلي ؤ تاسې ته ویروونکي (چې د هغو خبره مو ونه منله) پس وڅکئ (عذاب) پس نشته ظالمانو (کافرانو) ته هیڅوک مددگار (چه له عذابه ئې خلاص کړي).

تفسیر: دغه جواب به دوزخیانو ته ورکاوه کیږي. یعنی مونږ خو تاسې ته عقل او پوه درکړې وه او پوره عمر مو هم در په برخه کړې ؤ چې ښائی تاسې به په هغه کېنې ښه فکر او غور کاوه او ښه به مو له بده جلا (جدا) او سمه صافه لاره به مو ځان ته غوره کړې وی تر دی چې له تاسې ځنې دیر کسان تر شپیتو - اويا او اتيا کلونو پورې هم په دنیا کېنې ژوندون کړي ؤ - برسیره په دی ستاسې د هدایت او لارښوونې دپاره مونږ تاسې ته داسې اشخاص او حالات هم درلیږلي و چې تاسې د بدیو له خرابې خاتمی څخه وویروي او د غفلت له خوښه مو وینې کړې - آیا وروسته له دی نه اوس تاسې ته کوم عذر او بهانه پاتی ده؟ اوس نو په هم دغه دوزخ کېنې اوسپړئ! او د سختو عذابونو خوندونه وڅکئ! او له هیڅ لوري د هیڅ چا امداد او معاونت ته هم څه هیله (امید) او توقع مه لرئ!.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمُ غَيْبِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝

بیشکه چې الله عالم دی په پټو (اسرارو) د آسمانونو او د ځمکې بیشکه الله ښه عالم دی پر هغو خبرو چې پټې دي په سینو زېړونو کېنې.

تفسیر: یعنی پاک الله ته د بندگانو گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری، احوال افعال، او د زړونو اسرار معلوم دی د هیچا نیت او استعداد له الله تعالیٰ څخه پت نه دی او سم له هغه له هر چا سره معامله کوی. الله جل جلاله ته دغه خبره هم څرگنده (ښکاره) ده چی دغه خلق چی اوس داسی ناری او سوری وهی چی مونږ یو ځلی خوشی کړه چی بیرته دنیا ته لاړ شو خو هلته په صالحه و اعمالو بوخت (مشغول) او له سره گناه ته ورنژدی نشو دوی پخپلو دغو دعوو کښی دروغچنان دی ځکه که دوی اویا ځلی نور هم پریښودی شی چی بیرته لاړ شی خو صالحه اعمال وکړی خو بیا هم دوی له خپلو شرارتونو او بغاوتونو څخه لاس اخیستونکی نه دی د دوی عادت او د مزاج اقتضاء هم داسی ده. ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ۷ جزء (د الانعام ۳) رکوع ۲۸ آیت

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

دغه (الله) هم هغه ذات دی چی مگر ځولی ئی یی تاسی خلیفگان (د تیرو خلقو) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی د پخوانیو امتونو په ځای مو تاسی ته ځای درکړ چی اوس د هغو په مینو کښی ودان یی - او وروسته له هغوی څخه تاسی حکومت او ریاست چلوی! نو ښائی چی د هغه د شکر ایستلو حق په ښه شان سره اداء کړئ!.

فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ۝

پس هر څوک چی کافر شو (یا ئی ناشکری وکړه) پس پر هغه دی (دغه) کفر (یا کفران) د ده او نه زیاتوی کافرانو ته کفر د دوی په نزد د رب د دوی مگر بی زاری غضب (د رب په دوی) او نه زیاتوی کافرانو لره کفر د دوی مگر خساره زیان (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی ستاسی له دغه کفره او ناشکری او د الله تعالیٰ له آیاتونو څخه له انکاره الله تعالیٰ ته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی. الله زمونږ له حمده او شکره بی پروا دی. هو! له ناشکری څخه پر فاعل ئی د هغی گناه او وبال لویږی د کفر آخره خاتمه ماسواء له دی نه بل هیڅ شی نه دی چی پاک الله له دغه ناشکره څخه بیزاره او نارضاء کیږی - او د دغه کافر په نقصان او

خسران کښی مسلسل او منظم تزیید او ترقی واقع کیږی.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَاءَ كُمُ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَرُوْنِيْ
مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسع شریکان ستاسی هغه چی بلل به مو (او عبادت به مو کاوه د دوی) غیر له الله راوښیئ ماته چی کوم څیز پیدا کړی دی (دغو معبودانو ستاسی) له ځمکی څخه او که شته دوی ته (کوم قسم) شریکوالی په (پیدایښت د) آسمانونو کښی (له الله سره).

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په احوالو کښی فکر وکړئ! او بیا ماته دغه خبره راڅرگنده (ښکاره) کړئ چی د ځمکی کومه برخه دوی جوړه کړی ده یا د آسمانونو په جوړولو په ساتلو او اداره کولو کښی دوی څومره برخه او شرکت لری؟ که دوی په دغه کښی هیڅ برخه نه لری نو دوی څرنگه معبودان گرځیدلی دی؟ لږ شانی خو له عقل او پوهی او فکر او غور څخه هم کار واخلي!

اَمْ اَتٰتٰهُمْ کِتٰبًا فَهُمْ عَلٰیٰ يَتِنٰتٍ مِّنْهُ

یا ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پس دوی پر پاڅه حجت ولاړ دی له هغه کتابه (او دا یو هم نه دی).

تفسیر: یعنی که عقلی دلیل او سند نشته نو کوم هسی معتبر نقلی دلیل راوړاندی کړئ! چی د هغه په اساس تاسی دغه د شرک دعوی کوئ؟ دا یو هم نه دی!

بَلْ اِنْ يَّعِدُ الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا ۝

بلکه نه کوی وعده دا ظالمان (مشرکان) ځینی د دوی (چی غتان او مشران دی) ځینو نورو ته (چی خواران او کشران دی) مگر غره کول (او فریب ورکول).

تفسیر: یعنی هیڅ عقلی یا نقلی دلیل نشته. خبره فقط هم دغومره ده چی په دوی کښی مشرانو کشرانو ته او پخوانیو وروستنیو ته د شیطان په لمسون او اغواء پرله پسې دغسی وعدی کړی او داسی خبری ئی ورښوولی دی ﴿وَقُولُوا لَهُمْ شَعَائِرُ رَبِّنَا اللَّهُ﴾ هم دغه بتان او نور زمونږ شفاعتگران دی د الله تعالیٰ په نزد کښی - او د هغه قرب مونږ ته راعطاء کوی. حال دا چی دغه خالص چل - فریب - او غولول دی. دوی به څرنگه شفیع وگرځیدلی شی؟ حال دا چی ډیر لوی مقربین به هم د کفارو د شفاعت او سپارښت په موضوع کښی خپله ژبه نشی خوځولی.

إِنَّ اللَّهَ يُبْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَكِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ

بیشکه الله ساتی (دغه) آسمانونه او ځمکه له دی نه چی زائل شی (او له خپله محوره بیځایه شی) او (قسم دی) که (بالفرض) مخ په زوال شی دا دواړه نو وبه نه ساتی (له زواله) دغه دواړه بل هیڅوک ماسواء له دغه (الله) نه،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت لاس دی چی دومره لویو لویو عظامو کراتو ته ئی داسی تنظیم، تنسیق، ترتیب ورکړی دی چی هیڅ یو له دوی ځینی له خپلو مراکزو څخه نه ښوږیږی او نه له خپل مقام او نظام څخه یو طرف او بل طرف ته لږ تمایل او حرکت کوی او که بالفرض دغه شیان له خپلو ځایونو څخه بل کوم طرف ته نقل یا حرکت وکړی نو بیا له ماسواء الله څخه کوم یو زور او طاقت به وی چی هغه بیا بیرته خپل ځای ته راولی یا ئی تر خپل نظارت او انتظام او اداری لاندی ونیسی؟ لکه چی په قیامت کښی کله چی الله تعالیٰ دغه نظام او قوام گډود او تیت او پرک (منتشر) کړی نو کوم قوت به د ده مخه ونیسی؟.

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

بیشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (چی تعجیل نه کوی په تعذیب د منکرینو) ښه ښونکی (د تائبانو).

تفسیر: یعنی د خلقو د کفر او عصیان اقتضاء خو هم داسی ده چی دغه ګرد (ټول) نظام یو ځلی ګډود او لاندی باندی کړی شی لیکن د الله تعالیٰ لطف - کرم حلم تحمل او بردباری دغه نظام ټینگ پخپل قوام درولی او ساتلی دی که د الله تعالیٰ مرحمت - مکرمت - او ښه نه وی نو

دغه ودانه دنيا ورانيږي.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَى
 مِنْ أَحَدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ قَاذَاهُمْ الْأَنْفُورُ ۝ اِسْتَكْبَارًا
 فِي الْأَرْضِ وَمَكْرُ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ

او قسمونه به خوړل (کفارو د مکي) پر الله پر سختو قسمونو خپلو سره
 خامخا که چيري راغي دوی ته کوم وېرونکي (پيغمبر) خامخا وی به دوی
 هرومرو (خامخا) ښه لاره موندونکي له یوه (له تیرو) امتونو پس کله چی
 راغي دوی ته وېروونکي (چی محمد دی) نو زیات نه کړ (دغه راتگ) دوی ته
 مگر تېښته (له حقه). دپاره د لوی غوښتلو په ځمکه او (دپاره د) مکر بد
 (په رسول پوری چی هلاک ئی کړی) او نه چاپېره کیږي مکر فریب ناکاره
 مگر خو په اهل خپل (چه مکر کوونکي دی)

تفسیر: کله چی د عربو اقوامو دغه قصی او خبری اوریدلی چی یهودانو او نورو اقوامو د انبیاء
 الله خبری نه منلی او د دوی له احکامو څخه به ئی غاړی غړولی نو دوی به پخپلو منځونو کښی
 سره داسی ویلی «که د الله تعالی له فضله په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شی، نو مونږ به د هغو
 عاصی اقوامو پر خلاف د خپل نبی په ډیر ښه شان سره رفاقت، اطاعت او متابعت وکړو او د
 خپل اخلاص او صمیمیت یو ډیره ښه وضعیت به دنیا ته ورښکاره وو. خو څه وخت چی الله
 تعالی دوی ته خپل داسی نبی مبعوث او ولیږه چی له ټولو انبیاءو څخه په عظمت او شان لوی دی
 نو له حقه څخه دوی لا لری شول او غاړه ئی تری وغړوله د دوی تکبر - غرور - لوئی دوی ته
 کله اجازه ورکوی چی نبی الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی خپلی غاړی کیږدی او د رفاقت
 او اطاعت په ځای ئی عداوت او مخالفت ته ملاوی ترلی دی او راز راز (قسم قسم) مکروه او
 نامناسبه تدابیر - چلونه - فریبونه ئی شروع کړی دی مگر دغه خبره مو په یاد وی چی ناکاره
 کار او بدی چاری پخپله هم دغه د بدو کارونو او بدو عملونو عامل او فاعل ته عائد او راجع
 کیږی.

اگر که دوی څو ورځی په عارضی ډول (طریقه) خپل زړونه خوشوی چی مونږ پخپل چل او تدبیر
 سره دغسی ضرر او نقصان ورواړوه لیکن په پای (آخر) کښی به دوی وگوری چی په واقع کښی
 ئی خپل ځان ته نقصان او زیان اړولی دی. فرض ئی کړئ چی په دنیا کښی ورته څه زیان او
 تاوان هم ونه رسید مگر په آخرت کښی خو یقیناً پخپله سزا رسیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٣٧﴾

پس آیا انتظار کوی دوی (یعنی نه کوی) مگر طریقی (جاری د الله ته په امتونو) پخوانیو کښی پس له سره به نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تبدیل (اړول) او بیا به له سره نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تحویل (محرول).

تفسیر: یعنی دوی د دغی خبری په انتظار کښی دی کومه معامله چی له پخوانیو مجرمینو سره شوی ده هم هغه معامله دی له مونږ سره هم وکړه شی. نو که دوی له خپل دغه کفره - شرکه - طغیانه او عصیان لاس وانخیست هم هغسی معامله له دوی سره هم هر ورو (خامخا) کیدونکی ده. د الله تعالی هغه سنت او دستور چی د مجرمینو د سزا ورکولو په نسبت له پخوا څخه جریان او ادامه لری هغه له سره بدلیدونکی او تغییر موندونکی نه دی او په خپل ټاکلی (مقرر) وخت او نیټه کښی خامخا رسیدونکی دی او هرگز داسی نه کیږی چی پر داسی مجرمینو به په آخرت کښی انعام او اکرام مبذول شی او له سره هغه لری کیدونکی نه ده چی له مجرم ځنی سزا لری کړه شی یا غیر مجرم ته سزا ورکړه شی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٣٨﴾

آیا نه دی گرځیدلی (دغه کفار د مکی) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وویښی (په دغو اوطانو کښی چی) څرنگه ؤ عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) دی او ؤ دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او نه دی الله (داسی) چی عاجز نی کړی کوم شی نه په آسمانونو کښی او نه په ځمکی کښی بیشکه چی الله دی ښه عالم (په احوال د مخلوقاتو) ښه قادر (په اجراء د ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی لوی لوی زورور او قوی مدعیان هم د الله له نیولو څخه ځان نشی خلاصولی لکه عاد او ثمود او نور. دغه خواران څه حیثیت لری؟ او څه شی دی؟ ښه وپوهیږی چی په آسمان او ځمکه کښی د هیڅ یو قوت او قدرت له لاسه دغه نه دی پوره چی الله تعالیٰ عاجز او ناتوان کړی شی. د الله تعالیٰ علم محیط او قدرت کامل دی بیا که معاذ الله عاجز او ناتوانه شی - نو له کومی خوا به وی؟.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهِمْ مِنْ دَابَّةٍ

او که چیری نیولی وی الله دا خلق په سبب د هغو (بدو اعمالو) چی کوی ئی دوی نو نه به ئی پریښی وی پر شا د ځمکی هیڅ ژوندی خوځیدونکی تلونکی (په شامت د عاصیانو)

تفسیر: یعنی خلق چی دغه خطاوی او گناهونه کوی که د دوی پر هره یوه گناه او جزئی خطا نیولو شروع له سببه پوښتنه تری وکړه شی نو هیڅ یو جاندار او متنفس د ځمکی پر مخ کښی نه پاتی کیږی - نافرمان خو د خپلی نافرمانی له سببه په تباهی رسولی کیږی او کامل فرمان منونکی چی عادتاً ډیر لږ هم وی د قلت له امله (وجی) راپورته کیږی ځکه چی د جهان نظام په داسی یو اصول او ترتیب سره قائم کړی شوی دی چی محض د څو معدودو انسانانو هستوگنه دلته خلاف الحکمت ده بیا کله چی د نورو انسانانو ژوندون او ودانی پاتی نشی نو حیوانات به د څه لپاره پریښودی شی ځکه چی د دوی وجود بلکه د گرد (تول) جهان موجودیت خو د هم دغه حضرت انسان دپاره دی.

وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا

ولیکن وروستی کوی (الله) دوی تر نیتی په نامه کړی شوی پوری کله چی راشی اجل (نیته) د دوی پس بیشکه چی الله دی پر بندگانو خپلو ښه لیدونکی بینا (نو ورپه کړی دوی ته جزا سم له اعمالو د دوی).

تفسیر: یعنی تر یوه مقرر میعاد او معین حد پوری الله تعالیٰ مهلت ایښی دی چی پر هر جرم به ئی فوراً نه نیسی کله چی موعود وخت راشی نو په یاد ئی ولری چی گرد (تول) شیان د پاک الله تر نظر لاندی دی او د هیچا د یوی ذری په اندازه ښه یا بد عمل د ده له علمه نه دی بهر -

پس د هر یوه په نسبت سم له خپل محیط علم سره ډیری ښی ښی فیصلی صادروی نه به مجرم چیری پتیدی شی - او نه به د مطیع له حقه سترگی پتیری.

«اللهم اجعلنا ممن يطيعك واغفر لنا ذنوبنا انك انت الغفور الرحيم»
تمت سورة فاطر بعون الله الملك القادر فالحمد لله والشكر له

سورة یس مکیه الاآیه (۴۵) فمدنیة وهی ثلث وثمانون آیه وخمس رکوعات رقمها (۳۶)

تسلسلها حسب النزول (۴۱) نزلت بعد سورة الجن

د «یاسین» سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۴۵) آیته چی مدنی دی (۸۳) آیتونه (۵) رکوع لری

په تلاوت کښی (۳۶) او په نزول کښی (۴۱) سورت دی وروسته د الجن له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَسْ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ۝ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝

قسم دی په دغه قرآن محکم (حکم کوونکی په حق خاوند د حکمت) بانندی چی بیشکه ته (ای محمده!) خامخا له (هغو) رسولانو څخه ئی (چی لیږلی شوی دی خلقو ته) پر سمه لاره (یا ته ئی روان پر سمه لاره چی توحید دی).

تفسیر: یعنی لوی قرآن پخپل اعجازی شان - دک له حکمته تعلیماتو - پخو مضامینو په لحاظ د دی خبری ډیر لوی زبردست شاهد دی چی هغه نبی الامی چی د دغه پاک قرآن حامل دی بالیقین د الله تعالی رسول دی او بی له شکه او شبهی پر سمه لاره دی او د دوی گرد (تول) تابعان بی له کومی اندیښنی او خطری د مقصود تر منزل پوری رسیدی او نه بی لاری کیږی.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۝

نازل شوی دی (تاته دغه قرآن په نازلیدلو) د زبردست رحم والا.

تفسیر: یعنی دغه د دین سمه لاره، یا قرآن الحکیم د هغه الله تعالی له جانبیه نازل شوی دی چی داسی یو لوی زبردست ذات هم دی چی هر ورو (خامخا) منکرانو ته سزا ورکوی او داسی رحمن رحیم مهربانی کوونکی ذات هم دی چی امر منونکیو او مطیعانو ته خامخا پخپل بخشش او مهربانی سره انعام او اکرام ورکوی نو له هم دی جهته په قرانی آیاتو کښی بعضاً د لطف - رحم - او کرم شان عیان دی - او بعضاً د قهر - غضب - تهدید او تخويف شان بیان شوی دی.

لِئْتَذِرَ قَوْمًا مَّا أُنْذِرَ أَبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ
عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

دپاره د دی چی وویروی ته هغه قوم چی نه وو ویرولی شوی پلرونه د دوی (تر اسماعیل پوری) پس دوی غافلان دی (له توحیده) خامخا په تحقیق حقه ثابته شوی خبره (د عذاب) پر اکثر د دوی (په ازل کښی) پس دوی نه راوړی ایمان

تفسیر: یعنی ډیر سخت او مشکل کار تاسی ته درسپارلی شوی دی چی دغه عربی قوم ئی د دی پاک قرآن په وسیله وینئ او هښیار - او د نورو اقوامو مقتداء او بادار (آقا) وگرځوه حال دا چی دغو عربو ته له سلهاو کلونو راهیسی کوم ویشوونکی او پوهوونکی نه دی راغلی - نو د دغسی یو غافل، جاهل او عاطل قوم چی نه له الله جل جلاله څخه خبر دی، او نه آخرت پیژنی - نه له ماضی څخه ئی عبرت اخیستی دی او نه د مستقبل په فکر کښی دی نه پر مبداء نظر غورځوی - او نه پر منتهاء - او نه د ښو او د بدو تمیز لری - او نه د اصلاح او افساد شعور په دوی کښی شته. د دغی ممتد جهالت او غفلت له تیاریو څخه د هدایت او اسلامیت رڼا (رنرا) ته ایستل او د رشد، هدایت او صلاحیت پر سمه لویه لاره باندی برابرول کوم معمولی او سهل کار نه دی بلاشبهه تاسی په پوره قوت او قدرت او فعالیت سره دوی د دغه غفلت او جهالت د ویروونکیو نتانجو او ډیر خراب مستقبل څخه خبروئ او ویروئ ئی - او زیار (کوشش) کوئ او ربړ (تکلیف) برداشت کوئ څو دغه قوم د فوز او فلاح او بهود او نجاج اعلیٰ مدارجو (درجو) ته ورسیدی او د دغه قوم د بری او کامیابی په وسیله د جهان نورو انسانانو ته هم د فلاح او نجاج لار وښی لیکن تاسی له داسی ډیرو افرادو سره مخامخ کیدونکی یی چی هغوی به هیڅ قسم پند او نصیحت ته غور نه ږدی نو ځکه پر دوی باندی شیطان په پوره ډول (طریقه) سره

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾

بیشکه مونږ گرځولی مو دی په غاړو د دوی کښی طوقونه پس دغه (طوقونه رسیدلی دی) تر زنو د دوی پوری پس دوی جگ (وچت) سری کړی شوی دی (چی له سره ښکته نشی کتلی او لاتک خوری).

تفسیر: دغه د هم هغو خلقو په حق کښی دی چی د دوی ذکر پاس تیر شو. دغه غاړکی د عاداتو - رسومو - د جاه او مال حب - او د آباؤ او اجدادو تقلید ؤ چی دغو شیانو دوی له ستونیو (مرو) څخه سخت نیولی وو او د نخوت او تکبر لامله (له وجی) د دوی سرونه نه راښکته کیدل.

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

او گرځولی مو دی په مخ د دوی کښی سد دیوال او له وروسته د دوی سد دیوال پس پتی کړی مو دی (سترگی د دوی) پس دوی هیڅ نه وینی.

تفسیر: د نبی الله عداوت د دوی او د هدایت قبلولو په منځ کښی لوی دیوالونه درولی ؤ - دوی د جاهلانہ ؤ رسومو اطوارو - عاداتو - او د فاسدو آراؤ په تیارو کښی داسی بند ؤ چی وړاندی - وروسته - هسک (اوچت) او تبت هیڅ د دوی په نظر کښی نه ښکاریده - نه به ئی ماضی ته کتل او نه به ئی مستقبل ته. باقی د دوی د افعالو نسبت الله تعالی ته د دی دپاره کړی شوی دی چی د خیر او شر خالق هم هغه دی. او پر اسبابو د مسباتو ترتب د الله تعالی په اراده او مشیت سره کیږی. زمونږ لوی عالم فخرالدین رازی فرمائی «په دغه آیت سره په آفاقیه ؤ دلاېلو کښی د دوی د غور کولو نفی وشوه لکه چی په ﴿فَهُمْ مُّقْمَحُونَ﴾ کښی د انفسیه ؤ دلاېلو په طرف د دوی د نه ملتفت کیدلو اشاره وه ځکه څه وخت چی سر د پاس په لوری لاتک ووهی او خوځیږی او د ښکته په طرف متماثل نشی نو څرنګه پر خپل ځان او بدن به نظر وغورځولی شی»؟.

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

او برابر دی پر دوی باندى چی وویروی ته دوی (له عذابه) یا ونه ویروی ته

دوی (خو دوی) ایمان نه راوړی (ځکه چی مقرر دی په ازل کښی مرگ د دوی په کفر سره).

تفسیر: دوی ته برابر دی لیکن ستاسی په حق کښی برابر نه دی بلکه داسی سخت معاند او سرکش قوم ته نصیحت کول او د دوی په اصلاح پسی لویدل د عظیمه و درجاتو د حصول سبب دی او کله هم دغه ښه اخلاق د نورو د هدایت باعث گرځی. هم داسی آیت د البقرة په (۱) رکوع کښی هم تیر شوی دی.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ۝

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هر هغه چی متابعت کوی د پند (د قرآن) او ویرپیری له رحمن څخه په غیب (بی د لیدلو) پس زیری ورکړه (ای محمله) هغه ته په مغفرت بهښی سره او په اجر لوی (د جنت سره)

تفسیر: یعنی زما د ویرولو فائده د هم هغه په حق کښی ظاهریږی چی نصیحت ومنی او پر هغه عمل وکړی او د الله تعالی ویره د ده په زړه کښی وی هر هغه چاسره چی بیخی د الله تعالی ویره نه وی نو هغه نه د پند او نصیحت څه پروا کوی او نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تنبیه او تذکیر څخه څه گته (نفعه) او فائده اخیستی شی دغسی خلقو ته د مغفرت او عزت په ځای ذلت ور په برخه کیږی. وروسته اشاره فرمائی چی د فریقینو د دغه عزت او ذلت پوره اظهار د ژوندانه په بله دوره کښی کیږی چی د هغه مبادی وروسته له موته شروع کیږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ

بیشکه مونږ هم دا مونږ به ژوندی کوو مری (په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی وروسته له موته د بل ژوندانه وجود حتمی او یقینی دی چی هلته به تول د خپلو اعمالو بدل ومومی او ښائی دغه لوری ته هم اشاره وی چی الله تعالی پخپل قدرت د دغه عربی قوم هغه گردی (تولی) مری روحانی قواوی بیا ژوندی کولی شی خو د دغه روحانی قوت په مدد په دنیا کښی ډیر لوی او عظیم الشان خدمات وکړی او راتلونکیو نسلونو ته خپل عظیمه آثار په یادگار پریږدی

وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ

او لیکو مونږ هغه چی ومخکښی لیږلی دی دوی او (هغه) نښی (چی وروسته پاتی کیږی) له دوی

تفسیر: یعنی هغه نیک او بد اعمال چی له خپله ځانه ئی ږومی لیږلی دی او د ځینو هغه اعمالو ښه یا بد اثرات یا نښی چی له خپله ځانه ئی وروسته پریښی دی مثلاً د کوم کتاب تصنیف یا د علومو ښوونه - یا د عمارت ودانی - یا د کوم رسم اساس کیښودل - اعم له دی چی ښه وی یا بد دغه ټول په دی کښی داخل دی بلکه د الفاظو په عموم کښی د اقدامو هغه نښی هم شاملی دی چی د کوم عبادت په طرف د تللو په وخت کښی پر ځمکه لویږی لکه چی په ځینو صحیحو احادیثو کښی تصریح ده «دیارکم تکتب آثارکم».

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ

او هر شی شمیرلی دی مونږ هغه په اصل ښکاره (لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی څرنگه چی ټول اعمال او آثار وروسته له وقوعه سم له خپلی ضابطی سره لیکلی کیږی پخوا له وقوعه هم هر څیز په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی او هغه لیکل هم د انتظامی ضوابطو او مصالحو پر بناء دی که نه د الله جل جلاله په قدیم علم کښی هر وړوکی او لوی شی لا له پخوا څخه موجود او حاضر دی چی سم له هغه سره په لوح محفوظ کښی نقلولی شی.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقُرْيَةِ

او بیان کړه (ای محمده!) دغو کفارو ته یو مثل د اوسیدونکیو د کلی (د انطاکیې)

تفسیر: دغه کلی د اکثرو په نزد د (انطاکیې) ښار دی او د «بائیبیل» په کتاب الاعمال په (۸) او (۱۱) باب کښی په یوه قصه کښی چی له هم دی قصی سره مشابه ده سره له څه تفاوت د (انطاکیې) د ښار بیان شوی دی لیکن ابن کثیر رحمة الله علیه له تاریخی حیثیت او د قرآن د سیاق په لحاظ پر دغه څه اعتراضات کړی دی. که هغه صحیح وی نو ښائی چی بل کوم کلی

تری مراد شی. والله اعلم. د دغی قصی ذکر مؤمنینو ته بشارت او د مکذبینو دپاره عبرت دی.

إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

کله چی راغلل هغی ته مرسلان استاخی

تفسیر: د دغو نومونو صحیح تعیین نشی کیدی او نه په یقینی ډول (طریقه) سره دغسی ویلی شی چی هغوی به بلا واسطه د الله تعالی رسولان وو یا د کوم نبی په واسطه دوی ماموران شوی و شو د ده په نیابت هغه کلی ته لاړ شی. دغه دواړه احتماله په کبی شته. اگر که متبادر هم دغه دی چی گوندی دوی پخپله انبیاء وی. ممکن دی چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به وړاندی دوی مبعوث شوی وی. بعضی وائی چی دغه د عیسی علیه السلام استاخی و چی د الله جل جلاله په امر لیږلی شوی و

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

کله چی ولیږل مونږ دوی ته دوه (استاخی) پس تکذیب وکړ دوی د هغو دواړو پس عزت ورکړ مونږ (او قوت دوی ته) په دریم سره پس وویل دوی بیشکه مونږ تاسی ته مرسلان استاخی یو (له طرفه د عیسی)

تفسیر: یعنی رومبی دوه تنه لاړل - بیا د دوی د تائید دپاره دریم هم ولیږل شو - دوی دری واړه سره یو ځای شول او داسی ئی وویل چی مونږ خو په خپل سر نه یو راغلی بلکه د الله تعالی استاخی یو لهذا هر هغه شی چی مونږ ئی وایو هغه د الله تعالی پیغام وکنی؟

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

وویل (انطاکیانو دغو استاخیو ته) نه ئی تاسی مگر انسانان په شان زمونږ او نه دی رالیږلی رحمن هیڅ شی (نه وحی او نه رسالت) نه ئی تاسی مگر دروغ

وائی (په دغی دعوی).

تفسیر: یعنی له تاسی سره خو د عنقا یا د سیمرغ ښه نشته چی تاسی د الله تعالیٰ انبیاء شوی تاسی خو په هیڅ شی کېشی له مونږ څخه غه توپیر (فرق) او امتیاز نه لرئ نو بس کړی! خامخا داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! او بی سببه د الله نوم مه اخلئ! له سره الله هیڅ شی نه دی رالیږلی. فقط تاسی دری واړه پخپلو منځ کېشی سره جوړه او دغه خبره مو غوته کړی ده، چی راحی یوه داسی د دروغو خبره له خپله ځانه وترو او بیا د هغی نسبت الله ته وکړو.

قَالُوا رَبَّنَا يَعْلَمُ إِنَّ الْيَكْمَ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٧﴾

وویل (استاځیو) رب زمونږ ته معلوم دی (دا چی) بیشکه مونږ تاسی ته خامخا درلیږلی شوی یو.

تفسیر: یعنی که مونږ پر الله تعالیٰ دروغ وترو هغه خو مو وینی نو آیا الله جل جلاله به پخپل فعل سره د دروغجنانو پرله پسې تصدیق او تائید کوی؟ داسی له سره نشی کیدی اوس تاسی پوهیږئ که نه پوهیږئ الله تعالیٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چی مونږ پخپلی دغی دعوی کېشی رښتینی یو او هیڅ یوه خبره له خپله ځانه نه وایو نو ځکه فعلاً هغه زمونږ تصدیق فرمائی.

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او نشته پر مونږ مگر (پیغام) رسوونه ښکاره (سره له معجزاتو).

تفسیر: یعنی مونږ خپله فریضه اداء کړی ده، د الله تعالیٰ پیغام مو په ښه واضح او ښکاره صورت تاسی ته رسولی دی او په ښو معقولو دلائلو او په زړه پوری طریقو مو تاسی پخپل خیر او شر پوهولی یی اوس وروسته د حجت له اتمامه تاسی پخپله غور او دقت وکړئ چی د تکذیب او عداوت انجام او عاقبت به څرنگه وی؟

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَسَّاتُكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨﴾

وویل (انطاکیانو) بیشکه مونږ بدفالی مو نیولی ده په تاسی (چی بند والی د باران دی) قسم دی که منع نه شوئ (له دعوی د دغه رسالته خپل) خامخا سنگسار به کړو مونږ هرومرو (خامخا) تاسی او خامخا وبه رسیږی هرومرو (خامخا) تاسی ته له طرفه زمونږ عذاب دردناک.

تفسیر: ممکن چی د مرسلینو د تکذیب او د کفر او عناد له شامته به پر دوی قحط او نور بلیات نازل شوی وی یا د انبیاء د ښوونې په اثر د دوی په منع کښی بیلتون واقع او بیا دوی په خپلو منځو کښی سره اختلاف وکړ څه ئی ومنل او څه ئی ونه منل او د نامبارکی نسبت ئی دوی ته وکړ یعنی ستاسی د قدمونو له شامته پر مونږ د قحط او بی اتفاقی او مصیبت بلا نازله شوی ده دغه گمرد (تول) ستاسی له نحوست دی (العیاذ بالله) که نه مونږ پخوا له دی نه ښه ماړه وو او په اطمینان او سکون مو ژوندون کاوه. بس کړئ! او وروسته له دی نه مو په خپلو دی مواظو او نصائحو سره مه ربروی (تکلیفوی)! او غوړونه مو مه کنوئ! که تاسی له خپل دغه وضعیت څخه لاس وانخیست! او له خپلو مواظو او نصائحو ځنی مو خوله ونه نیوله نو مونږ به سخت تکلیف او عذاب تاسی ته درورسو او تاسی به تر هغه پوری په گتو سره وولو تر څو چی مړه شی.

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَإِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

وویل (استاځیو) چی بدفالی ستاسی له تاسی سره ده (چی دغه کفر دی) آیا نو که پند درکړ شی تاسی ته (نو دغه ته بدفالی وایی نه ده داسی) بلکه تاسی یو قوم یی مسرفان د انصاف له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی ستاسی د کفر او تکذیب له شامته عذاب نازل شوی دی که تاسی گمردو (تولو) متحد او متفقاً حق او صداقت منلی وی نو نه به دغه مذموم اختلاف او تفرقه ستاسی په منع کښی پیدا کیده او نه به په دی شان په آفاتو او بلیاتو مبتلا او اخته کیدی پس د نامبارکی او نحوست اسباب پخپله په تاسی کښی موجود دی نو بیا ولی په دغومره یوه خبره چی مونږ تاسی ته ښه نصائح او پوهنه دروړاندی کړی ده او تاسی مو ستاسی پر خیر او شر پوهولی یی خپل نحوست زمونږ پر سر غورځوئ! او له وژلو څخه مو ویروئ! حقیقت دا دی چی تاسی د عقل او د انسانیت له حدوده بیخی وتلی یی! نه خپله نفع او ضرر پخپل عقل سره معلومولی شی! او نه د انسانیت خبری ستاسی له خولی څخه وځی!.

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ

او راغی له لری طرفه د هغه ښار یو سری (حبیب نجار) چی مندی ئی وهلی.

تفسیر: وائی چی د دغه صالح سری نوم حبیب وو او د ښار په آخری برخه کښی په عبادت مشغول او لگیا ؤ او له حلاله کسبه به ئی روزی خوړه. دغی فطری صلاحیت ده ته وار او موقع ور نه کړه چی چپ او ساکت پاتی شی د دغی قصی د آوړیدلو په اثر د استاخیو او د مرسلینو د تائید او حمایت او د مکذبینو د پوهولو او نصیحت دپاره په منده او ډیره جلتی راغی - ولی چی دی وویرید نه چی اشقیاء د خپلو هغو ویرولو په اثر دغو مرسلینو او استاخیو ته څه ضرر او اذیت ورسوی. له دغه څخه معلومیږی چی د دغو مرسلینو د دعوت او تبلیغ اثر د دی ښار تر لری برخو پوری هم رسیدلی وو.

قَالَ يَقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۚ اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ ۝۲۱

وویل (حبیب نجار) ای قومه زما متابعت وکړئ تاسی د مرسلانو استاخیو. متابعت وکړئ تاسی د هغه چا چی نه غواړی له تاسی څخه اجر بدل حال دا چی دوی پر سمه صافه لاره (د خیر او اصلاح) رهی (روان) دی.

تفسیر: یعنی دوی د الله تعالی استاخی دی او د الله تعالی پیغام ئی له خپل ځان سره راوړی دی کوم پند او نصیحت چی دوی تاسی ته کوی ښائی تاسی هغه ومنئ! او پری عمل وکړئ! وگورئ چی د دوی اخلاق - اعمال عادات او اطوار ټول ښه دی. او بی غرضه د خیر غوښتنه کوی او څه معاوضه او مزدوری هم له تاسی څخه نه غواړی نو بیا ولی د داسی بی غرضو او پاکو بزرگانو متابعت او اطاعت ونه کړی شی؟ او د الله تعالی هغه پیغام چی د دوی په ذریعه لیږلی شوی دی ولی ونه منلی شی!.

(نو دوی ورته وویل چی ته په دین د دوی ئی! نو هغه ورته داسی وویل چی)

وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي

او څه مانع ده ماته (بلکه نشته چی د زړه له صدقه) عبادت نه کوم د هغه (الله) چی پیدا کړی ئی یم زه

تفسیر: دا ئی اګر که خپل ځان ته ویلی دی مګر اصلی مقصود ئی دا دی چه نورو ته ئی واوروی یعنی پر تاسی څه شوی دی چه د هغه لوی الله تعالیٰ عبادت نه کوئ چی رب او خالق دی.

وَالْيَهُ تَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

او خاص دغه (الله ته) بیولی کیږئ تاسی (په قیامت کښی نو ښائی تاسی هم د هم دغه الله عبادت وکړئ!)

تفسیر: یعنی داسی مه گنئ چه تاسی ئی عبث پیدا کړی یئ! او بیا ئی هم داسی سر خوشی او آزاد پریښی یئ؟ او بل هیڅ مقصود ستاسی له دغه پیدایښت څخه نشته. داسی نه دی بلکه تاسی وروسته له مرګه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی حاضر یږئ! نو ښائی چه لا اوس د هغی ورځی په تهیه او فکر کښی واوسی!

ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِ الْهَةِ اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنْهُ شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يَقْدِرُونَ ﴿٢٨﴾ اِنِّي اِذَا الْفِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾

آیا ونیسم (پیدا کړم) بی له الله نور معبودان که اراده وفرمائی ماته رحمن د ضرر رسولو نو دفعه به نه کړی له ما څخه شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی (له هغه ضرره) او نه به می خلاص کړی (په زور) بیشکه زه کله (چی نور معبودان ونیسم) خامخا په ګمراهی ښکاره کښی یم.

تفسیر: یعنی دغه څومره ښکاره او صریحه ګمراهی ده چی له هغه مهربان او مطلق قادر الله څخه مخ اړوئ او د داسی شیانو عبادت کوئ چی هغوی مو نه د پاک الله د نازل کړیو تکالیفو او ربړو (زحمتونو) څخه پخپله خلاصولی شی او نه مو په سپارښت سره تری بچ کولی شی.

إِنِّي أَمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ ۝۳۵

بیشکه زه چی یم ایمان می راوری دی په رب ستاسی پس واورئ تاسی له مانه، (خو می شاهدان شی! په قیامت کنښی)

تفسیر: یعنی په مجمع کنښی بی له ترده او اندیښنی اعلان کوم چی ما پر واحد الله ایمان راوری دی. دغه خبره دی مگرد (تول) سره واورئ! شاید مرسلانو ته ئی د دی لامله (له وجی) اورولی وی خو د الله تعالیٰ په مخ کنښی شهادت ورکری. او قوم ته ئی دا شهادت ځکه اورولی وی چی د هغه د آوریدلو څخه متأثر شی - یا اقلأ د یوه مؤمن د ایمان د قوت د مشاهدی په طرف متوجه شی.

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ

وویل شو (ورته چی څه) ننوځه جنت ته (نو داخل شو جنت ته او بی انتها نعمتونه ئی په کنښی ولیدل)

تفسیر: یعنی علی الفور ده ته د جنت د ننوتلو فرمان ورکړ شو - نقل کوی چی قوم هغه په ډیر ظلم، جفا او غټ زړه توب سره په شهادت ورسوه نو ځکه سم د لاسه د ده شهادت سره متصل حکم صادر شو چی دی فوراً په جنت کنښی داخل شی - لکه چی د شهداؤ د ارواحو په نسبت له احادیثو څخه ثابت دی چی دوی پخوا له محشره په جنت کنښی داخلیدی.

قَالَ لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ۝۳۶ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ۝

وویل ده کاشکی چی دا قوم زما پوه شوی وی په دی چی مغفرت ښښه وکړه ماته رب زما او وئی گړځولمه زه له عزت ورکړیو شویو (په ادخال د جنت سره).

تفسیر: قوم له هغه سره دښمنی وکړه چی دی ئی وواژه مگر دی وروسته د جنت له ننوتلو څخه

هم د قوم له خیر غوښتلو څخه بیفکره نشو - او وی ویل که زما قوم زما له حاله او له دغه انعام او اکرام څخه چی د الله تعالی له لوری پر ما مبذول شوی دی خبریدلی نو هرومرو (خامخا) نی ایمان راوړی.

وَمَا أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٣٦﴾ إِنَّ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خُمُودُونَ ﴿٣٧﴾

او نه مو ؤ نازل کړی پر قوم د دغه (حبیب نجار) وروسته (له شهادته) د ده هیڅ لښکر له (جانبه د) آسمانه او نه وو مونږ نازلوونکی (د لښکر د ملاحکو). نه ؤ دا عذاب (د دی قوم) مگر چغه وه یوه (د جبریل) پس ناڅاپه دوی مړه یخ کړخ پراته ؤ (لکه ایره د اور).

تفسیر: یعنی وروسته له هغه دغه قوم د کفر - ظلم او د مرسلینو د تکذیب په بدل هلاک کړل شول او د دوی د دغه اهلک دپاره مزیدو ترتیباتو او اهتمامو ته دومره ضرورت پاتی نشو چی له آسمانه ورته پرېستی لیږلی کیدی او نه د الله تعالی دغه عادت دی چی د اقوامو د اهلک دپاره لوی افواج ولیږی که هسی د کوم خاص مصلحت دپاره نی د پرېستو افواج لیږلی وی هغه بیله خبره ده په دغسی مواردو کښی د ډیرو لویو مدعیانو او اعیانو د سرولو او څخ پخ غورځولو دپاره یوه معمولی چغه کافی ده لکه چی د هم دغه قوم حال هم داسی شو چی پرېستی پر دوی یوه چغه ووهله او دوی گرد (تول) سره یو ځای همغلته مړه شول.

يَحْزَنُونَ عَلَى الْعِبَادَةِ مَا يَأْتِيهِمْ مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣٩﴾

ای حسرت افسوس دی پر بندگانو (کافرانو) نه دی راغلی دوی ته هیڅ رسول مگر ؤ دوی چی په هغه پوری به نی توکی مسخری کولی. آیا نه وینی (دغه کفار) چی څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانی چی بیشکه هغه (هلاک کړی شوی) دوی ته بیرته نه راگرځی (دنیا ته

نو دوی پری ولی عبرت نه اخلی؟.

تفسیر: یعنی گوری او اورى چى په دنیا خومره اقوام او ملل له انبیاو سره د استهزاء او تمسخر په بدل هلاک او تباہ شوى دى چى اوس د هغوى نوم او نښه هم د دنیا په مخ کښى نه ده پاتى نو هيڅ يو تن له هغوى ځنى د دغى خبرى توان او طاقت هم نه لرى چى بيرته راشى. د عذاب په ژړنده کښى دوى تول سره اوږه او دلده او برابر شوى دى خو دوى سره له هغه پند او عبرت نه اخلی او هر کله چى کوم نوی رسول دوى ته راځى نو دوى بيا په همغو تمسخر او استهزاء او توکو مسخرو باندې لاس پورې کوى چى پخوانى کفار په هغه معتاد او د هغو په اثر پخپله سزا او هيداد (انجام) ورسيدل لکه چى نن له خاتم الانبياء صلى الله عليه وسلم سره د معظمى مکى کفار هم داسى سلوک او معامله کوى .

وَأَنَّ كُلَّ لَّغَا جَعِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٦﴾

او نه دى دا مگرد (خلاتق) مگرد تول په نزد زمونږ حاضر کړى شوى وى دپاره د جزاء (په قيامت کښى).

تفسیر: يعنى هغه خو د دنیا عذاب و د آخرت سزا خو بيله ده داسى مه گنئ کله چى هلاک شوئ نو بيا به بيرته زمونږ په طرف نه راځى او مگردى (تولى) خبرى او قصى ختمى شوى. د گردو (تولو) مخلوقاتو رجوع او حضور د پاک الله په دربار کښى يو حتمى او ضرورى امر دى او هلته به تول مجرمين او منکرين بلا استثنا نيولى کېږي.

وَأَيُّ لَهُمُ الْأَرْضُ الْيَتِيَّةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَايُنُّهُ يَاكُلُونَ ﴿٣٧﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَاتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجْرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٨﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهَا

او يو دليل (د قدرت) دى دوى ته ځمکه مړه (وچه کلکه) چى ژوندى کوو مونږ هغه (په اوبو سره) او راوباسو مونږ له هغى ځمکى څخه دانى نو له ځينو د دغو (دانو) څخه خورى (خپل قوت پرى کوى). او پيدا کړى مو دى په دغى ځمکى کښى باغونه له (هر قسمه د) خرماگانو او (له هر راز (قسم) کورو) انگورو او جارى کړى مو دى په دغى (ځمکى) کښى له چينو (د

اوبو) څخه دپاره د دی چی وځوری دوی له میوو د هغو (مذکوره ژ شیانو)

تفسیر: یعنی ښائی دوی ته داسی شبهه پیدا شوی وی چی پس له موته بیا به مونږ څرنګه ژوندی راپاڅولی کیږو؟ دغه په دی صورت ورپوهوی څرنګه چی ځمکه وچه کلکه مړه پرته وی نو بیا الله تعالیٰ ئی تکه شنه زرغونه او ژوندی کوی او په کښی راز راز (قسم قسم) ونی، گلان، غلی، دانی، میوی، باغ، بهار او نور پیدا کوی چی تاسی ئی استعمالوئ هم داسی قیاس او اتکل وکړی چی په مرو ابدانو کښی هم الله تعالیٰ د حیات روح پو کوی په هر حال په دغی مری ځمکی کښی دوی ته یوه داسی ښه او د قدرت دلیل شته چی په هغه کښی د غور او دقت کولو څخه بعث بعدالموت - د الله تعالیٰ وحدانیت او عظمت او انعام او احسان په ښه ډول (طریقه) سره پیژندل او پوهیدل کیږی.

تنبيه: په پاسبنيو آيتونو کښی د ترهیب خوا ښکاره وه چی د الله تعالیٰ له عذابو وویږی! او د هدایت لاره ئی ځان ته اختیار کړئ! په دغو آیتونو کښی ئی د ترغیب صورت اختیار فرمایلی دی. یعنی د الله تعالیٰ نعمتونه په ښه شان سره وپیژنی! او د الله شکر ګزاري ته متوجه شی! او په دغه ښه وپوهیږئ هغه الله چی مړه ځمکه ژوندی کولی شی هغه که په ایمانی حیثیت سره یو مړ قوم هم ژوندی کړی نو هغه ته دغه کار هیڅ اشکال نه لری.

وَمَاعَمَلَتُهُ اَيُّدِيَهُمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

او نه دی پیدا کړی دغه (میوی) لاسونو د دوی آیا پس شکر نه وباسی دوی (په دغو نعمتاؤ د الله).

تفسیر: یعنی میوی او د ځمکی نور حاصلات د الله تعالیٰ په قدرت سره پیدا کیږی د دوی په لاسونو کښی داسی قدرت نشته چی د کورو یا کجورو (انګورو یا خرماؤ) یوه دانه هم پیدا کړی شی. سره له هغه محنت او تردد چی د یوه باغ په لګولو او روزنه کښی کیږی مګر د دغه باغ د میوو او حاصلاتو راوستل د الله تعالیٰ کار او ده د قدرت په قبضه او اختیار کښی دی. او که په غور سره وکتل شی ټول هغه کارونه چی د انسانانو په سعی او کوشښ سره انجام مومی هغه هم فی الحقیقت د الله تعالیٰ په عطاء کړی شوی قدرت او قوت او مشیت او ارادی سره کیږی. لهذا په هر حیثیت سره د الله تعالیٰ شکر ایستل او احسان پیژندل واجب دی.

تنبيه: محقق مترجم رحمة الله علیه په ﴿وَمَاعَمَلَتُهُ اَيُّدِيَهُمْ﴾ کښی «ما» نافیة اخیستی ده. کماهو دأب اکثر المتأخرین - لیکن له اسلافو څخه عموماً د دغی «ما» موصوله توب نقل شوی دی چی د هغه تائید د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له قرأته چی په کښی «ومما عملته ایدیهم» دی کیږی.

سُبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

پاکی ده (له هر عیبه) هغه الله ته چی پیدا کړی ئی دی دغه (تولی) جوړی (انواع اصناف) تول له هغو خیزونو چی زرغونوی ئی ځمکه او له ځانونو د دوی (اولاد لمسی کړوسی) او له هغو (مخلوقاتو) څخه چی دوی ئی نه پیژنی (د علویاتو او د سفلیاتو له عجائبو مخلوقاتو څخه).

تفسیر: یعنی په نباتاتو او انسانانو او په هغو نورو مخلوقاتو کښی چی لا له هغوی څخه خلق پوره نه دی خبر الله تعالی جوړی پیدا کړی دی. اعم له دی نه چی دغه جوړه توب د تقابل له حیثیته وی لکه نر او بیځه (نر وماده) خواږه او تروه، تور او سپین، ورځ او شپه، رڼا (رنرا) او تیاره. یا د تماثل له حیثیته وی لکه په یوه شان - یو رنگ، یو خوند میوی او د ځمکی نور محصولات او په یوه شکل او صورت سره دوه ساکبنان (جاندار). په هر حال په مخلوقاتو کښی هیڅ یو داسی مخلوق نشته چی د هغه بل کوم مقابل او مماثل نه وی. ځکه چی مقابله یا مماثلت په هغو شیانو کښی کیدی شی چی په کومه درجه کښی فی الجمله اشتراک ولری. د خالق او مخلوق اشتراک په هیڅ یوه حقیقت - صورت او صفت کښی سره بیخی نشته.

وَاٰیةٌ لَهُمُ الْاٰیَةُ ۖ نَسْلَخُ مِنْهُ الْهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿۳۷﴾ وَالشَّمْسُ بِجُورٍ مُّسْتَقَرٌّ ۖ

او یو دلیل (د قدرت د الله) دوی ته شپه ده چی راویاسو مونږ له هغی (شپې) څخه ورځ پس ناڅاپه دوی ننوتونکی وی په تیارو کښی او (بل دلیل د قدرت د الله دوی ته) لمر (دی چی) ځی پخپلی تاکلی (مقرر) لاری باندی (یا خپل ځای ته)،

تفسیر: «سلخ» د حیوان پوستکی ایستلو ته وائی چی تری لاتدی غوښه ئی ښکاره شی هم داسی وگنځ د شپې په تیارو باندی د ورځی خادر هوار کړی شوی دی. څه وخت چی دغه د رڼا (رنرا) خادر د دی له سره څخه لری کړ شی خلق په تیارو کښی پاتی کیږی وروسته له هغه لمر بیا په خپل همغه مقرر تگ سره په معین وخت راخیژی او تول جهان او شیان رڼوی، د لیل او نهار پر

دغو تقلباتو قیاس او اتکل وکړئ او ښه وپوهیږئ چی الله تعالیٰ عالم هم داسی فناء کوی او بیا ئی د بقاء بل عالم ته انتقال او ژوندی راپاڅوی او بیشکه هم دغه الله تعالیٰ د عبادت وړ (قابل) او لایق دی چی د ده په قدرت کښی د دغو عظیم الشانو انقلاباتو واک اختیار او زمام دی چی له هغه څخه مونږ ته د مختلفو اقسامو فوائد رارسیری. هغه مطلق قادر چی شپه په ورځی سره تبدیلوی نو له هغه څخه دغه خبره کله لری او بعیده ده چی د رسالت د لمر په ذریعه دغه دنیا هم د جهالت له تیارو څخه ویاسی او لری ئی کړی. لیکن د شپې او ورځی او د لمر او قمر او د انجم د طلوع او غروب په شان هر کار پخپل وخت او نیټه کیږی.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۲۳﴾

دغه (مخصوص حرکت د لمر حکم) اندازه ده د ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه دانا (پر هر څیز).

تفسیر: د لمر چال او لاره مقرر ده او دی پر هغی باندی منظم درومی یو بشرکی یوه ربه له هغی څخه وړاندی وروسته نشی کیدی پر همغه کار چی لگولی شوی دی تل تر تله په هم هغه کښی لگیا دی یوه شیهه هم په قرار او آرام نه دی د شپې او د ورځی چورلیدل او د کلنی تحویل په هر هر ځای کښی چی ښائی ورسیری او مقرر مواسم او اوقات پیدا کړی په همغو ځایونو او مواسمو رسیږی بیا له هغه ځایه د الله تعالیٰ په حکم سره په بلی دوری باندی شروع کوی د قیامت تر قرب او قیام پوری هم دغه وضعیت دوام لری شو دغسی یو وقت راشی چی هلته د الله تعالیٰ له جانب په لمر داسی حکم صادریری چی له همغه ځایه چه غروب شوی ئی بیرته راوخیږه! دغه هم دا وخت دی چی باب التوبه به ترل کیږی کما ورد فی الحدیث الصحیح. خبره دا ده چی د ده دغه د طلوع او غروب، د دغه گرد (تول) نظام د هغه غالب، زبردست، علیم او خبیر ذات له جانب قائم کړی شوی دی چی د ده انتظام او قوام بل هیڅوک نشی خرابولی او نه ئی ماتولی او نه د ده پر دغه حکمت او پوهنی څه تنقید او تبصره کولی شی دی هر وخت چی اراده وفرمائی او څرنګه چی مشیت وفرمائی په کښی تحویل او تبدیل او تعدیل کولی شی هیڅوک او هیڅ شی د ده د دغو اراداتو او مشیاتو په مقابل کښی له سره هیڅ تردد او انکار نشی کولی.

تنبیه: د دغه آیت په تفسیر کښی یو حدیث راغلی دی چی په هغه کښی د لمر په تحت العرش کښی د سجده کولو ذکر شته دلته د هغه د تشریح ځای نه دی په دغه مورد کښی دی زمونږ هغه مستقل مضمون ولوست شی چی د «سجود الشمس» تر عنوان لاندی چاپ شوی دی.

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿۲۴﴾

او سپورمیع ته اندازه کړی (او ویشلی) دی مونږ منزلونه تر هغه پوری چی وگرځی (په نظر کښی) لکه وچه خانگه د خرما (چه کلکه کړه، ژیره او نری شی).

تفسیر: یعنی د لمر په شان قمر تل په یوه وضعیت او هیئت نه دی بلکه هره ورځ تزئید یا تنقیص مومی الله تعالیٰ قمر ته (۲۸) منازل مقرر فرمایلی دی چی دی دغه منازل په یوه معین نظام سره درجه په درجه طی او پری کوی په رومینی آیت کښی د شپې بیان و، بیا د لمر بیان وشو چی تری د کلونو او مواسمو او فصلونو او شپو او ورځو - گری - (ساعت) شیبی - (دقیقی) رپی (ثانیی) اوقات تشکیل کیږی. اوس د سپورمیع تذکره فرمائی چی د هغی په نقل او حرکت پوری د قمری ورځو، میاشتو کلونو اوقات مربوط دی. لمر او سپورمیع د هری میاشتی په آخر کښی تقریباً سره نژدی کیږی دلته قمر له سترگو څخه پټیږی. کله چی بیا له لمر وړاندی کیږی نو په نظر راځی. بیا نو منزل په منزل په دی حال کښی چی پرله پسې زیاتیږی پرمخ تگ کوی. څو څلورلسمی شپې ته ورسیدي. نو په (۱۴) کښی بیخی پوره او کاملیږی وروسته له دی نه بیا پخپل تنقیص شروع کوی څو متدرجاً او ورو ورو خپل همغه د اولی شپې هیئت ته اعاده او مراجعت وکړی او د کجورو د هغی قدیمی وچی کلکی خانگی په شان چی له ډیر وچوالی لکه لینده کړه او نری کیږی، کړه وړه، نری، بی رونقه ضعیفه، نحیفه په سترگو کښی بریښی.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ
وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۰﴾

نه دی لمر لائق دغه لره (او له وسه ئی پوره نه ده) چی لاندی کړی سپورمیع (په زمان مکان اوصافو کښی) او نه شپه رومیع کیدونکی ده له ورځی، او دغه تول (فلکی اجرام) په آسمان کښی چورلیدونکی دی (لامبو په کښی وهی فراخ په کښی روان دی).

تفسیر: د لمر سلطنت په ورځو کښی دی. او د شپې حکومت په سپورمیع پوری تړلی دی. داسی نشی کیدی چی سپورمیع د خپلو وړانگو (انوارو) شیندلو (خورولو) په وخت کښی لمر د پلوشی (اشعه) تحت الشاع واقع شی. یا ورځ لږ شانتی په مخ کښی شی او د شپې پر کومه برخه متصرف شی یا شپه سبقت وکړی او د ورځی له اختتام څخه پخوا راشی. په هر ملک او اقلیم او

په هره زمانه او موسم کښې کومه اندازه چي شپې او ورځې ته اېښودلې شوي ده دغه کرات هېڅ مجال او قدرت نه لري چي له خپل ټاکلي (مقرر کړي) حرکت او سرعت څخه وړاندې يا وروسته د يوي رېي په اندازه هم تجاوز يا تخلف وکړي شي. هره يوه سياره په هغه خپل مدار کښې قائمه او پخپل معين نظام سره چورلي او له هغه څخه د يوي ذري په اندازه هم يوي خوا او بلي خوا ته هېڅ تمايل او تجاوز نشي کولي او سره له دغومره لويوالي او سريع او گرندې حرکت په دغې آزادي فضا کښې يو له بله سره تکر نه وهي او نه متصادم کيږي او نه له خپلې مقرري اندازې څخه څوکه (ورو) يا گرندې کيږي. آيا دغه د دې خبرې واضحه نښه نه ده چي دغه ټول عظيم الشان مشينونه او د هغو دغه گرد (ټول) اجزاء او پرزي د کوم زبردست علیم، خبر، قدير ذات په قبضه او اختيار کښې دي چي په داسې دقيق او منظم صورت سره پخپلو کارونو کښې لگيا دي، بيا نو هغه لوي ذات چي دغه شپې ورځې، لمر، قمر، انجم او ټول علويات او سفليات ومافيا ئي پيدا کړي دي او په دغو کښې هر راز (قسم) تبديل، تحويل کوي آيا هغه په دې باندې نه دي قدير چي تاسې وروسته له فناء څخه بيا ژوند راپاڅوي. (العياذ بالله) تنبيه: حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه د ﴿لَا شَيْءٌ يُّبْقِي لَهُمْ كُنُوزَ الْقَمَرِ﴾ د تعبير نکته داسې بيان فرمائي چي «لمر او قمر د هري مياشتې په آخر سره نژدې کيږي نو قمر لمر نيسي او لمر قمر نشي نيولي نو ځکه «لَالْقَمَرُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَلْزُكَ الشَّمْسُ» ئي ونه فرمايل «والله اعلم»

يا دا چي نه دي لمر داسې او نه ښائي لمر ته دا چي لاندې کړي دي سپوږمۍ او ورورسيږي يعنې چي صحيحه او آسانه وي ورته دا چي لاندې کړي سپوږمۍ او ورسيږي ورته يا په زمان کښې چي په شپو کښې ورسره يو ځای شي يا په مکان کښې چي لمر سماء الدنيا ته ورکوز شي يا په اوصافو کښې چي د لمر سیر هم لکه قمر شي يا په سلطان او کمال کښې چي په څوارلسمه کښې ورسره گډ شي، يا په آثارو او منافعو کښې چي لمر هم د قمر آثار او خواص پيدا کړي حال دا چه هر يو له دغو پنځو ممنوعو شيانو ممنوع او دليل د هر يو ښکاره دي. «برهان الدين کشککي»

وَاٰیةٌ لَهُمْ اَّاۤاَحٰصَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلٰكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿٢٧﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ
مِّنْ مِّثْلِهٖۤ اٰیٰرَکُبُوْنَ ﴿٢٨﴾

او يوه نښه دليل (د قدرت د الله) دوی ته دا ده چي بېشکه مونږ سواره کړي دي مونږ اولاد د دوی په بيړي (جهاز د نوح) ډکه کړي شوي کښې او پيدا کړي دي مونږ دوی ته په شان د دغه (بيړي) هر هغه څه چي دوی پري سوريږي (له نورو نواقلو څخه).

تفسیر: یعنی د حضرت نوح علیه السلام په زمانه کېنې لکه چه طوفان راغی نو د آدم نسل ئی د هغه پر دکې بیرې سور کر چی نوح علیه السلام هغه جوړه کړی ده که نه د انسان تخم به نه پاتی کیده بیا د هغې بیرې په نمونه ئی نوری بیرې او جهازونه درجوړ کړل چی پر هغو تاسی تر نن پوری سوریږئ او سره له خپلو احمالو او اثقالو ئی له یوی وچی څخه بلې وچی ته وړئ! او له دغو جهازونو څخه هم داسی کار اخلئ لکه چی له نورو نواقلو څخه ئی اخلئ مثلاً اوبښ چی هغه ته عربو «سفائن البر» یعنی د وچی بیرې ویل.

وَأَنْ تَشَاغُرْهُمْ فَلَا صِرَاحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُقَدُّونَ ۝۳۶
مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ۝۳۷

او که اراده وفرمایو مونږ نو غرق کړی به مو وو دغه (راکبین د بیرې) پس نه به وی هېڅ فریاد رس او نه به دوی خلاصولی کیږی (له غرقه) مگر (نه ئی غرقوو) په رحمت مهربانی خپلی سره او دپاره د نفعی اخیستلو تر نیتی (د مرگ د دوی) پوری.

تفسیر: یعنی دغه د هډوکو یوه موتی انسان ته وگورئ چی څرنگه له ویروونکی سمندرونو او سیندونو څخه د جهاز په ذریعه تیریږی راتیریږی چی د هغو په نسبت د خورا (ډیر) لویو جهازونو حقیقت د یوه نری خخلی په اندازه هم نه دی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی چی تاسی په دغو سیندونو کېنې دوب کړی نو څوک تاسی ته له دغه دوییدلو څخه نجات درکوی؟ او څوک به مو په فریاد رسیږی. مگر دغه د الله تعالیٰ د حکمت او مهربانی او مصلحت اقتضاء ده چی گرد (تول) بحری راکبین نه دویوی ځکه چی د ده د رحمت او حکمت اقتضاء هم دغسی ده چی دوی تر یوی معینی نیتی پوری ژوندی وی او دغه دنیوی امور پخپل طبیعی مدار وگرځی. د ډیر افسوس ځای دی چی ډیر خلق د قدرت پر دغو دلائلو او نشو نه پوهیږی او نه د الله تعالیٰ د دغو نعماتو قدر پیژنی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝۳۸
وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۝۳۹

او کله چی وویل شی دوی ته چی ځان وساتئ له هغه (دنیوی عذاب) چی په مخکښی ستاسی دی او له هغه (اخروی عذاب) چی وروسته درپسی راځی ښائی پر تاسی رحم وکړ شی (نو دوی مخ وگرځوی) او نه راځی دوی ته هیڅ دلیل له دلائلو (قدرت) د رب د دوی مگر دی دوی له هغو (دلائلو) څخه مخ وگرځوونکی.

تفسیر: وړاندی د جزاء ورځ راځی - او وروسته مو پریښی دی خپل اعمال، یعنی کله چه دوی ته وویل شی چی د قیامت د سزا او د بدو اعمالو له شامت څخه ویریږئ! او د خپلی آخری خاتمی په نسبت څه فکر او غور وکړئ! خو د الله تعالی رحمت ستاسی په لوری متوجه شی نو دوی په نصیحت له سره غوړ نه ږدی او تل د الله تعالی له احکامو څخه مخ اړوی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا الَّذَيْنَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ أَمْنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ ۖ

او کله چی وویل شی دوی ته چی نفقه ورکړه کوئ (عاجزانو ته) له ځینو هغو (مالونو) چی رزق روزی درکړی دی تاسی ته الله نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (له جهته د استهزاء) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی آیا طعام ورکړو مونږ هغه چاته که اراده فرمائلی وی الله نو طعام به ئی ورکړی وو هغه ته

تفسیر: یعنی د الله تعالی نور احکام به څه ومنی - پر فقراؤ او مساکینو مال لگول د دوی په نزد هم د ثواب کار دی لیکن هم دغه مسلمه خبره لکه چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مؤمنانو له طرفه دغو منکرانو ته ویله کیږی نو په نهایتو سپکو طریقو او تمسخر او پوچندو (استهزاء) سره تری اعراض او انکار کوی، او وائی «هغو کسانو ته چی پخپله پاک الله رزق او روزی نه ده ورکړی مونږ به هغوی ته څه ورکولی شو او ولی به ئی ورخوړو مونږ د الله تعالی له مشیته مخالف کار نشو کولی، که د الله تعالی مشیت داسی نه وی نو دوی به ئی فقرا او محتاج - او مونږ به ئی غنی او دولتمن نه وو وگرځولی.» نو آیا د دغه حماقت او بی حیائی په مقابل کښی څه وویل شی؟ آیا که د الله تعالی اراده د چا په ورکړه کښی شوی وی نو د هغه هم دا یو صورت دی چی پخپله الله تعالی بلا واسطه رزق د هغه په لاس کښی ورکړی؟ که په وسایطو ورکول هم د الله تعالی له مشیت څخه دی؟ نو تاسی دغسی فیصله ولی وکړه؟ چه د الله تعالی اراده په دی نه ده شوی چی هغو ته دودی ورکړی دغه خو د الله تعالی امتحان دی چی

اغنيا ئى د فقراؤ پر اعانت مامور فرمايلى دى او د دوى په وسيله ئى د هغوى د رزق رسولو سامان مهيا كړى دى. هر هغه چى په دغه امتحان كښى پاتى او ناكامه شى نو ښائى چى دى پر خپلى بدبختى او ناكامى وژاړى.

تنبیه: د ځينو اسلافو له اقوالو معلومېږي چى دغه آيت د ځينو زنداقه و په حق كښى دى په دغه صورت به د دوى دغه قول پر تمسخر نه حمل كيږي بلكه پر خپل حقيقت اېښود كيږي.

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٦﴾

نه يې تاسى مگر په گمراهى ښكاره كښى.

تفسير: كه دغه جمله د كفارو د قول تتمه وي نو مطلب به ئى داسى كيږي «اى د مؤمنانو تولنى! تاسى په صريحى گمراهى كښى لويديلى يې چى د داسى خلكو د گيډى پر مړولو پسى گرځي چى د الله تعالى له طرفه هغو كفارو ته خطاب دى چى دوى څومره چتى (بيكاره) او فضول خبرى كوي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «دغه گمراهى ده چى په نيك كار كښى پر تقدير حواله وركړى او د خپلو مزو په لاس ته راوړلو كښى په طمعى او توقع پسى مندى ووهى».

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٧﴾

او وائى (كفار) چى كله به وي دغه وعده (د قيامت ؟ ووايې راته!) كه چيرى يې تاسى صادقين رښتيني (په دى كښى اى مؤمنانو!).

تفسير: يعنى ستاسى دغه قيامت او دغه عذاب او آفتونه چى تاسى مو له هغو څخه پرله پسى وپروى، كله راځي ؟ او دغه مواعيد مو كله پوره كيږي ؟ كه تاسى په واقع سره رښتيني يې نو دغه وعده ژر تر ژره پوره كړئ او مونږ ته ئى راوښيئ!

مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٣٨﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣٩﴾

(نو فرمائى الله چى) انتظار نه كوي (كفار) مگر د چغى يوى (د اسرافيل)

چی و به نیسی دوی حال دا چی دوی به جگری سره کوی. پس توان به ئی ونه شی د وصیت او نه به خپل اهل ته بیرته ورشی (له مشاغلو خپلو).

تفسیر: یعنی قیامت به یو ناڅاپه فجأة واقع شی او په داسی حالت کښی به قائمیری چی تول خلق پخپلو معاملاتو او چارو کښی مشغول او لگیا وی. څه وخت چی اول صور (شپیلی) وپوکلې شی د گردو (تولو) هوش او حواس به مفقود او ورک شی او بالاخر تول سره مری او په هر ځای کښی به مری یو پر بل لوپړی دوی به دومره یو فرصت هم ونه مومی چی څه ووائی یا څه وصیت وکړی یا خپلو کورونو ته خپل ځان ورسوی، او بالفرض که وصیت هم وکړی نو چا ته به ئی کوی؟ او که خپلو کورونو ته راهم شی نو کورونه به ئی چیری ودان پاتی وی؟

وَنُفَعُ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٣٦﴾

او بیا به پوکی وکړ شی په صور (شپیلی) کښی پس ناڅاپه دوی له قبورو څخه په طرف د رب خپل به مندی وهی غغلی.

تفسیر: یعنی کله چه دوهمه شپیلی (صور) وپوکلې شی نو گرد (تول) مخلوقات به سره ژوندی کیږی او له خپلو قبورو څخه به راپورته کیږی. او پریستی به په ډیر سرعت او شطارت (چالاکی) سره دوی گرد (تول) په تیل وهلو سره د محشر د میدان په لوری ولی او شری به ئی.

قَالُوا يَوَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدٍ نَاهٍ

وائی به دوی ای هلاک خرابی ده مونږ ته چا راپاخولو له ځایونو دخوبونو زمونږ څخه.

تفسیر: ښائی چی د اولی او دوهمی نفخی په منع کښی به پر دوی د خوب حالت طاری کیږی. یا د قیامت د هولناکی منظری له لیدلو څخه به دوی د قبر عذاب آسان وگنی او داسی یو وضعیت به ځان ته اختیاروی چی خوب ته به ورته او مشابه وی یا به «مرقد» د مضجع په معنی وی د خوب له کیفیت څخه به تجرید وکړی شی والله اعلم.

هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٧﴾

دا هغه (دوهم ژوندون) دی چی وعده ئی کړی وه رحمن او رشتیا ویلی وو رسولانو.

تفسیر: دغه جواب د الله تعالیٰ له جانب په هغه وخت کښی ورکاوه کبیری. یا ئی مستقبل د حاضر په ځای درولی هم دا اوس ورته جواب وائی یعنی ولی دغه پوښتنه کوئ؟ لږ شاته خو خپلی سترگی وغړوی! او دغه وضعیت ته وگورئ! دا خو هم هغه ژوندی راپاڅول دی چی د هغو وعده د الله تعالیٰ له طرفه تاسی ته درکړی شوی وه. او انبیاء الله به پرله پسې د هغو اخبار او اطلاع تاسی ته درکوله.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صِحَّةً وَاحِدَةً فَاذَاهُمْ جَبِيحٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٦﴾

نه به وی (دغه نفخه الثانيه) مگر چغه یوه (چی وشي نو راژوندی به شی دوی تول) پس ناڅاپه دوی تول په نزد زمونږ به حاضر کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی هیڅ یو متنفس به نه تښتیدلی شی - او نه به چیری خپل ځان پتولی شی.

فَالْيَوْمَ لَا تَظْلُمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٧﴾

پس نن ورځ به ونه کاوه شی ظلم په هیڅ نفس باندی د هیڅ څیز او نه به جزاء درکوله کبیری تاسی ته مگر (جزاء) د هغو (اعمالو) چی وی تاسی چه کول به مو (له خیر او شر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د هیچا به نه نیکی ضائع کبیری او نه به د جرم له حیثیت او اندازی څخه زیاته سزا چاته ورکوله کبیری. پوره پوره او په کامل ډول (طریقه) سره هر چاته د هغی جزاء او سزا ورکاوه کبیری. او له هر چا سره به په عدل او انصاف سره معامله وشي. او هر چاته به هر هغه نیک او بدکار چی په دنیا کښی ئی کړی وی په عقبی کښی د ثواب او عقاب په شکل او صورت ور د مخه او وړاندی کبیری.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكُهُونَ ﴿٥٨﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلِّ عَلَى الْأَرْآئِكِ مُتَكُونُونَ ﴿٥٩﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ ﴿٦٠﴾

بیشکه اصحاب یاران د جنت به نن ورځ په مشغولتیا کښی د لذت اخیستونکی وی. دغه (جنتیان) او ښځی د دوی به په سیوریو کښی (ناست وی) پر تختونو باندی تکیه وهونکی به وی. وی به دوی ته په دغه جنت کښی (انواع د) میوو او وی به دوی ته هر هغه شی چه غواړی ئی دوی (او آرزو ئی کوی).

تفسیر: په جنت کښی به د هر قسم عیش - عشرت او نشاط وسائل او سامان وی. مؤمنین به له دنیوی مکروهاتو څخه نجات ومومی او په جنت کښی به د هغوی مشغله ماسواء له تفریح او ساعت تیری څخه بل شی نه وی. دوی به له خپلو ښځو سره یو ځای لکه شودی او شکره گډ او خوښ او خوشال وی. په دیره اعلیٰ درجه ښائسته او ښکلو چپرکتونو (څپرکتونو) او پالنگونو به هوسائی (راحت) او آرام کوی. هر قسم میوی، دانی ماکولات او مشروبات به دوی ته حاضر او مهیا وی. پس لنده ئی دا د هر هغه شی طلب آرزو او تمنا چی د جنتیانو په زړونو کښی وگرځی همغه به ورته علی الفور وړاندی کیږی. او د دوی گرد (تول) مرادونه، ارمانونه به دوی ته پوره او کامل وررسیږی. دغه خو جسمانی خوندونه او لذائد شول وروسته له دی نه د روحانی نعمتونو په طرف په ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَجِیْمٍ﴾ سره لږ څه اشاره فرمائی.

سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَجِیْمٍ ﴿۵۸﴾

وی به دوی ته سلام (چی وبه ویلی شی ورته) په ویلو سره له (طرفه د) رب رحم والا.

تفسیر: یعنی د هغه مهربان رحمن له جانب به جنتیانو ته سلام وایه کیږی که د پرښتو په ذریعه وی یا به بلا واسطه پخپله رب الرحیم د سلام ارشاد فرمائی لکه چی د «ابن ماجه» په یوه روایت کښی راغلی دی. د دی اعلیٰ لذت او کیفیت په نسبت به څه ویلی شی چی د ښکلو او ویلو له قوی څخه وتلی دی اللهم ارزقنا هذه النعمة العظمی بحرمه نبیک محمد صلی الله علیه وسلم.

وَأَمَّا زُوالِیَوْمَإِذَا السَّجُّمُونَ ﴿۵۹﴾

او (و به وایه شی چی) راجدا شی نن ورځ ای مجرمانو (کافرانو له مؤمنانو څخه).

تفسیر: یعنی د جنتیانو په عیش او آرام کښی تاسی له سره هیڅ برخه نه لرئ ستاسی د هستوګنی ځای بیل دی چی تل به همغلته اوسیدئ ای مجرمانو کافرانو!

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَىٰ أَدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ۖ وَإِنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿١١﴾

آیا حکم نه وو کړی ما تاسی ته (په ژبو د رسولانو سره) ای ځامنو د آدم په دی سره چی عبادت مه کوئ تاسی د شیطان بیشکه دغه شیطان تاسی ته دښمن دی ښکاره. او (داسی حکم می نه وو کړی بلکه کړی می وو) چی عبادت کوئ (یواځی) زما دغه (عبادت زما) لاره ده سمه (چی جنت ته تللی ده).

تفسیر: یعنی د هم دغی ورځی په نسبت مو تاسی د انبیاء الله په واسطه مکرر پوهولی وئ او ویلی مو وو چی د لعین شیطان متابعت له سره مه کوئ! چی ستاسی ښکاره او صریح دښمن دی او هغه مو تر هغه پوری نه پرېږدی څو مو په دوزخ کښی وغورځوی. که ابدی نجات غواړئ نو پر دغه سمی صافی لاری چی درښکاره او واضحه کړی شوی ده لار شی او یواځی د الله تعالی په عبادت او بندګی کښی مشغول اوسئ!

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٣﴾ اَصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٤﴾

او خامخا په تحقیق گمراه کړی وو (شیطان) له تاسی خلق ډیر، آیا پس نه یئ تاسی داسی چی عقل وچلوئ. (وبه ویلی شی منکرانو ته په آخرت کښی) دا دوزخ دی هغه چی وئ تاسی چی (په دنیا کښی) وعده ئی درسره کړی شوی وه. ځی ننوځی په ده کښی نن ورځ په سبب د هغی چی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی کافران کیدئ.

تفسیر: یعنی افسوس چی سره له دومره نصیحت او پوهولو تاسی ونه پوهیدئ او له غور او فکر

او عقل غخه مو کار وانخیست - او دغه ملعون شیطان له تاسی یو لوی جمعیت گمراه او بی لاری کړ - آیا تاسو دومره عقل او پوه نه درلوده (لرله) چی د دوست او دشمن په منځ کښی فرق او تمیز سره وکړی شی ؟

او پخپلی گنتی او تاوان وپوهیږئ ؟ په دنیوی کارونو کښی خو مو خپله ډیره هوښیاری او ذهانت ښکاروه - مگر په اخروی معامله کښی مو ځان دومره ناپوه او غبی وغورځوه چی په دومره غټو غټو خبرو هم ونه پوهیدئ - یا ځان مو پری نه پوهوه - او د پوهیدلو لیاقت نه وو درپاتی - اوس نو د خپل هغه حماقت او سفاهت نتائج او ثمرات وڅکئ ! دغه دی دوزخ درته تیار او منتظر دی چی د هغه وعده مو له تاسی سره د کفر اختیارولو په تقدیر کړی وه . د کفارو د هستوگنی ځای هم دا دی - څی خپلو ځایونو ته او په کښی الی الابد پریوځئ !

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٥﴾

نن ورځ به مهر ووهو پر خولو د دوی او خبری به وکړی له مونږ سره لاسونه د دوی او شاهدی به ورکړی پښی د دوی په هغو کارونو چی وو دوی چی کول به دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی که نن دغه خلق پخپلو جرائمو باندی پخپلو ژبو سره هم اقرار او اعتراف وکړی نو څه به کیږی ؟ مونږ د دوی پر خولو مهر لگوو او د دوی لاسونو او پښو بلکه د دوی ابدانو پوستکیو ته به حکم ورکوو خو د هغو د جرائمو بیان وکړی چی د دوی په ذریعه ئی پر هغو ارتکاب کړی وو لکه چی هر عضو (هنده) د الله تعالیٰ په قدرت په وینا راځی او شهادت ورکوی کما جاء فی الركوع الثالث ۲۰ آیت من حَمَّ السَّجْدَةَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا قَعَدَ عَلَيْهِمْ سَعْفُهُمْ وَأَبْصَرُهُمْ وَجَّوْهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ و فی موضع آخر فی ذلک الركوع ۲۱ آیت ﴿قَالُوا أَكَلَفْنَا لِلَّهِ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

او د نیکانو اعضاء شهادت ورکوی د دوی په طاعت او صلاحیت باندی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

او که اراده فرمایلی وی مونږ نو خامخا هواروالی به راوستلی وو مونږ پر سترگو د دوی پس وړاندی شوی به ؤ دوی هغی لاری ته (چی تل پری تلل). پس خرنګه به لیدلی وه دوی (هغه لاره) او که اراده فرمائی وی مونږ خامخا مسخ کری به وو مونږ دوی په غایونو خپلو کښی پس طاقت به ئی نه وو د وړاندی تللو او نه به بیرته گرغیدلی شو (شاته).

تفسیر: یعنی لکه چی دوی زمونږ له آیاتونو څخه سترګی پتی کری دی که مونږ اراده فرمائی وی نو د سزا په ډول (طریقه) به مو د دوی ظاهری بصارت هم له دوی نه اخیست او له دوی نه به مو خالص ړانده جوړ کری وی چی د دی لوری او د هغه لوری لار به ئی هم پری نه لیدله او هم هغسی چی دوی له شیطانی لارو څخه نه پر څنګ کیږی او نه غواړی چی د الله تعالیٰ پر لاره لار شی مونږ قدرت لرو چی د دوی صورتونه بیخی مسخ او له اصلی حالت څخه ئی واپوو شو دوی د خپل کوم ضرورت دپاره بیخی له خپله غایه پر خوځیدلو قادر نه وی. مګر مونږ داسی ونه کړه - او له دغو جوارحو او قواوو څخه مو دوی محروم ونه گرځول دغه زمونږ له خوا دوی ته مهلت او ډیل وو نن به همغه سترګی لاسونه پښی پر دوی شاهدی ورکوی چی دغو چتی (بیکاره) خلقو مونږ پر کومو چتی (بیکاره) کارونو لګولی وو او له مونږ ئی څه څه کارونه اخیستل.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

او هر چاته چی اوږد عمر ورکړو مونږ هغه ته نو نسکور به کړو هغه په پیدایښت کښی، آیا پس نه کوی دوی عقل (چی نه یواځی الله په معمروالی او تنکیس بلکه په بعث هم قادر دی).

تفسیر: یعنی د خپل بصارت فقدان او د صورت مسخ مستبعد مه ګنئ! آیا تاسی نه ګورئ او غور نه کوئ چی یو روغ رمت او مضبوط انسان څه وخت چی زیات سپین پیری او زوړ شی څرنګه د لیدلو - آوریډلو - تللو - گرځیدلو څخه معذور کیږی. ګواکی د هلکتوب په شان کمزور او ناتوانه ګرځی او بیا د نورو کومک او معاونت او لاس نیولو ته لکه وړوکی محتاجیږی او په زوړتوب کښی همغه د وړوکتوب حالت او عادت له سره شروع کیږی نو آیا هغه الله تعالیٰ چی د دوی د دغه قوی په عطالت او ازاله په وړتوب او زړتوب کښی قادر دی په ځلمیتوب کښی به نه وی مقتدر؟.

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشَّرْعَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٢٩﴾

او نه دی ښوولی مونږ دغه (محمد) ته شعر او نه ښائېږي ورلره (شعر ویل)،
نه دی دغه (قرآن) مگر خالص ذکر پند دی او قرآن دی ښکاره کوونکی (د
احکامو).

تفسیر: یعنی څه چی پاس بیان شو گرد (تول) واقعیه حقائق دی او کوم شاعرانه تخیلات نه
دی - دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مونږ داسی یو عظیم الشان قرآن احسان کړی دی چی
پر نصائحو او روښانو تعلیماتو معمور دی کوم د شعر او شاعری دیوان نه دی چی په کښی
خالص طبع ازمویل - او د تخیل او مبالغی مظاهره وی بلکه د محمد صلی الله علیه وسلم مبارکه
طبع په فطری ډول (طریقه) سره د شاعری له فته دومره بعیده ده چی سره له دی چی دوی د
قریشو له خاندانه څخه دی چی د هغوی هر فرد حتی چی وینځو ئی هم د شعر ویلو قدرت او
طبیعی سلیقه لرله مگر دوی پخپل مدت العمر کښی شعر نه دی جوړ کړی البته په رجز او په نورو
مواقعو کښی به یو نیم غلی د دوی د مبارکی ژبی څخه بی تکلفه ځنی مقفی عبارت وتلی وی
چی د شعر خاصیت به تری څرگندیده (ښکاریده) چی ښائی دغه تری مستثنی گنل شی - او نه
ښائی چی پر دغو د شعر او شاعری اطلاق وکړی شی نه یواځی دوی پخپله شعر نه دی ویلی بلکه
د بل کوم شاعر اشعار ئی هم پخپل عمر کښی له دوو څلورو مرتبو څخه زیات نه دی ویلی - او
د دغو اشعارو د لوستلو په وخت کښی به ئی هم داسی لهجه اختیاروله چی په هغه شعر کښی به
د شعریت خصوصیات نه ښکاریده یعنی تش د هغه شعر مطلب به ئی اداء فرمایه. الغرض د دوی
شریفه طبع له شعر او شاعری سره دومره تناسب او علاقه نه درلوده (لرله) - ځکه چی دغه شی د
دوی له جلیل منصب سره لائق نه ؤ - دوی د حقیقت ترجمان ؤ د دوی د بعثت مقصد دا ؤ خو
گرده (توله) دنیا له علویه و حقایقو څخه بی له ادنی کذب او غلو خبردار او پوه کړی ظاهر
دی چی دغه کار د یوه شاعر له لاسه نه دی پوره - ځکه د شاعریت حسن او کمال په دی کښی
دی چی په کذب - مبالغه - تخیل - فرضی خبرو جوړولو کښی غلو وکړی که په شعر کښی کوم
محمود جزء وی نو هغه پری مؤثر کیږی او په زړه کښی ځای نیسی نو دغه صفت د لوی قرآن
په نثر کښی په هغه اندازه موندلی کیږی چی که د تولی دنیا شعراء سره راتول شی نو دوی په
گردو (تولو) اشعارو کښی د دی پاک قرآن یوه ادنی نمونه هم نشی پیدا کولی. د قرآن الکریم
د دغه بدیع اسلوب د لیدلو په اثر ویلی شو چی ځواکی د نظم اصلی روح د ده په هم دغه نثر
کښی مزج او خلط کړی شوی دی ښائی چی له هم دی سببه لوی لوی فصحاء - بلغاء - او عقلاء
د پاک قرآن د فصاحت او بلاغت په مقابل کښی هک پک او حیران پاتی شوی او پاتی کیږی او
قرآن ته به ئی شعر او سحر ویل حال دا چی شعر او سحر له قرآن سره هیڅ نسبت نه لری آیا
د شاعری او جادوگری پر اساس او بنیاد په دنیا کښی د قومیت او روحانیت داسی عظیم الشان
او لازوالی ودانی او عمارتونه ودانیدلی او دریدلی شی چی تر نن ورځی پوری د قرآنی تعلیم په

اساس قائم او ټینگ ولاړ دی ؟ دغه د شاعرانو او د جادوگرانو کار نه دی بلکه د انبیاءو الله کار دی چی د الله تعالیٰ په حکم مرو زړونو ته ابدی ژوندون عطاء کوی. الله تعالیٰ عربو ته د دی خبری د ویلو موقع ور نه کړه چی ووائی تاسی له ابتدا څخه شاعر وئ او اوس مو له شاعری څخه ترقی کړی نښی شوی یی.

لَيَنْذَرَنَّ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٣٦﴾

چی وویروی (دغه قرآن یا نښی) هر هغه چی وی ژوندی او ثابته شی خبره (د عذاب) پر کافرانو (چی قرآن نه منی).

تفسیر: یعنی د ژوندی زړه انسان د قرآن په آوریډلو سره له الله تعالیٰ څخه وویږی او پر منکرانو د حجت اتمام وشي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر چا کښی چی روح وی یعنی نیک اثر واخیستی شی د هغه د فائدی دپاره او پر منکرانو د الزام اړولو دپاره».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مَا عَمِلُوا أَيْدِيَنَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٣٧﴾

آیا نه وینی دوی (بلکه وینی ئی) چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی ته له هغه چی جوړ کړی دی لاسونو (د قدرت) زمونږ چارپایان پس دوی د هغوی مالکان (واکداران) دی.

تفسیر: له تنزیلیه و آیتونو څخه وروسته بیا د تکوینیو آیتونو په طرف توجه ورکوی. یعنی له یوه جانبه د لوی قرآن پندونه او نصائح واورئ او له بل طرفه په غور او دقت سره وگورئ چی پاک الله څرنگه انعام او احسان پر تاسی فرمایلی دی. اوښ - غوائی - آس - کچر - پسه او نور ساکینان (جاندار) تاسی نه دی پیدا کړی بلکه دغه گرد (تول) پخپله پاک الله ستاسی د فائدی او گټی دپاره پیدا کړی دی او بیا ئی تاسی محض پخپل فضل او کرم سره د هغو مالکان گرځولی یی چی تری وخورئ! او تری هر راز (قسم) کار چی مو زړه غواړی واخلي! او تری په هر ډول (طریقه) منتفع شی!

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٣٨﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٩﴾

او ذلیل عاجز ایل کری مو دی دغه (چارپایان) دوی ته پس عُینی له دوی د سورلی د دوی دی او له عُینی د دوی خوری. او شته دوی ته په دغو انعامو کبشی نفعی دیری د خبیلو (شیان) آیا پس دوی شکر نه وباسی (په دی نعماو)؟.

تفسیر: وگورئ چی خومره لوی او عظیم الجثه او قوی هیکله حیوانان د ضعیف البنیان انسان په مقابل کبشی عاجزان او ناتوانان - او تول ده ته مسخر او تابعان دی د زرهاؤ اوشانو یو قطار (لر) یو وړوکی هلک هر چیری چی وغواری بیائی او دوی د پوزی له نکیله راکاپری او دوی د دغه وړوکی په مقابل کبشی خپل غور هم نه خوځوی او پر خومره قوی او زورورو حیواناتو انسانان سوریری - پیتی پری وری او دیر حیوانات حلالوی او له غوښو او نورو اجزاؤ څخه ئی منتفع کیږی - علاوه پر غوښی د دوی له پوستکیو - هډوکیو - وړیو - ویشتانو او نورو څخه خومره فائدی حاصلولی شی - د دوی غلاځی داسی دی لکه د شودو چینی چی د هم دغو چینو له اوبو خور (مشرپ) څخه دیر انسانان خروبیږی (سیرابیږی) خو سره له دی شکر ایستونکی بندګان دیر لږ دی.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُبْصِرُونَ ﴿۴۶﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ
نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ ﴿۴۷﴾

او نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له الله (نور) معبودان چی ښائی دوی سره به مدد وکړی شی. نه لری (طاقت) (دغه معبودان) د نصرت له دوی سره حال دا چی دغه (معبودان) به دوی ته لښکری حاضری کری شوی وی (په دوزخ کبشی).

تفسیر: یعنی هغه الله چی دغسی نعمتونه ئی تاسی ته عطاء او مرحمت کری دی د هغه شکریه تاسی په دی دول (طریقه) سره ادا کړئ چی د ده په مقابل کبشی مو نور معبودان او اختیار لرونکی ودرول او د دوی په نسبت داسی عقیده لرئ چی ګواکی دوی د اړتوب (مجبوری) او احتیاج په وخت کبشی زموږ په کار راځی او په درد خوری او راسره امداد او مرستی (مدد) کوی نو په یاد ئی ولرئ چی هغوی به ستاسی سره څه کومک او مرستی (مدد) وکړی شی؟ حال دا چی دوی خپلو ځانونو ته هم څه نفعه او ګټه (فائده) نشی رسولی. هو! څه وخت چی تاسی امداد او معاونت ته سخت اړ (مجبور) او محتاج اوسئ دوی په هم دغه وخت کبشی پر تاسی نور

الزامات او جرمونه هم اړوی او ستاسی پیتی لا درنوی نو هلته به تاسی ته دغه خبره ښکاره شی چی د هغو معبودانو په طرفداری او حمایت چی تاسی خپل گرد (تول) عمر مصرف کړی ؤ نن هغوی په کومه سترگه تاسی ته گوری ؟.

فَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يَرَوْنَ وَمَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٤﴾

پس نه دی غمجن کوی تا خبری د دوی (په دی چی ته رسول نه ئی) بیشکه مونږ ته معلوم دی هغه (حسد او بغض) چی پتوی ئی دوی او هغه (کفر او عناد) چی ښکاره کوی ئی دوی.

تفسیر: یعنی کله چی پخپله له مونږ سره د دوی سلوک او معامله داسی ده نو تاسی له سره مه غمجن او مه خفه کیږئ! او خپله فریضه په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اداء کړئ! او دوی مونږ ته پریردئ! مونږ د دوی له ظاهری او باطنی احوالاتو څخه ښه واقف او خبردار یو او په ډیر ښه شان سره د دوی حساب او کتاب اخلو او لازمه احکام د دوی په نسبت صادروو.

وَلَكُمْ مِنَ الْإِنْسَانِ مَا خَلَقْتَهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾

آیا نه وینی نه پوهیږی انسان چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی هغه له نطفی (یوه شاخکی اوبو) پس ناڅاپه دی سخت جگړه کوونکی ښکاره دی (له مونږ سره په نفع د بحث کښی).

تفسیر: یعنی انسان خپل اصلیت او ماهیت ته نه گوری او نه ئی په یاد وی چی دی د یوی ناڅیزی او ناولی اوبو یو شاخکی ؤ چی د الله تعالی په قدرت له څه شی څخه څه شی تری جوړ شوی دی ؟ د اوبو دغه شاخکی ته الله تعالی داسی زور او قوت - نطق او بیان ورعطاء کړ چی دی اوس پر هره یوه خبره جگړی او مناقشی کوی او له خپله ځانه راز راز (قسم قسم) خبری او اتري جوړوی - تر دی اندازی پوری چی نن له خپله حده متجاوز شوی د خپل لوی خالق په مقابل کښی هم ټینگ او ولاړ دی.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٢٦﴾

او تری پر مونږ پوری مثل (د هډوکی وراسته) او هیر کړی ئی دی پیدایشته خپل، وائی څوک به ژوندی کړی دغه هډوکی حال دا چی هغه وراسته دی.

تفسیر: یعنی وگوری، چی دوی پر الله تعالیٰ خرنګه خبری او فقری تری؟ گویا هغه مطلق قادر د عاجز مخلوق په شان فرضوی او داسی وائی کله چی زمونږ اجساد وراسته شی او بیخی وریزی یواځی وراسته او زاړه هډوکی او ککره مو پاتی شی نو آیا دغه شیان بیا څوک ژوندی کولی شی؟ د دغسی سؤال کولو په وخت کښی دوی ته د دوی اصلی پیدایښت نه په یادپیری. که نه دغه ناخیزه غاڅکی ته به د دغه الفاظو د ویلو جرأت نه وی پیدا شوی. ښائی چی دی خپل اصل او ماهیت ته نظر وکړی! او لږ دی وشرمیری! او لږ څه دی له خپله عقله او پوهی کار واخلی! ښکاره ده چی په دغه تقدیر به دی پخپله د دغو سوالاتو هغه جواب ومومی چی په دغه راتلونکی آیت کښی مذکور دی.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

ووايه (ای محمده ده ته) بیا به ژوندی کړی دغه (وراسته هډوکی) هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی اول ځلی حال دا چی دغه (الله) په هر قسم پیدایښت ښه عالم دی (که نوی وی او که زوړ).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی اول ځلی ئی په دغو هډوکی کښی روح غورځولی دی هغه ته دوهم ځلی په دوی کښی روح اچول څه سختی او اشکال نه لری. بلکه ستاسی په زعم دغه دوهم ځلی ژوندی کول د اول ځلی ژوندی کولو په نسبت لاسهل او آسان دی ﴿وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ حال دا چی هغه مطلق قادر ته هر شی آسان دی. اعم له دی چی اول ځلی وی که دوهم ځلی. دی په هر ډول (طریقه) سره په پیدا کولو قادر او مقتدر دی او د بدن اجزاء او د هډوکی بشرکی هر چیری چی تیت او پرک (منتشر) وی د هغه هره ذره د ده په محیط علم کښی ده او هغه ئی پخپل موعد (تاپی) بیا تولوی او ژوندی کوی ئی.

وَالَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا إِذَا دَانَ لَكُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٥١﴾

هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته له ونی شنی څخه اور پس ناڅاپه تاسی له هغی ونی څخه بلوی اور.

تفسیر: یعنی پرمی ئی له اوبو څخه تکه شنه او خروبه ونه زرغونه کړه. بیا د دغی تکی شنی او ښکلی ونی لرگی ئی وچ او خس ئی وگرځوله چی اوس تاسی له هغی څخه اور ویاسی پس هغه الله جل جلاله چی دغسی متضاد صفات په اول او آخر کښی بدلولی شی آیا دی به د یوه څیز

په موت او حیات او په لاندې باندې کولو او اړولو رالړولو څرنگه قادر او توانا نه وی. تنبیه: ځینو اسلافو له ﴿مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ﴾ څخه هغه خاصه ونه مراده کړې ده چې د هغی له څانگو څخه کله چې یو په بل باندې ومېلې شی اور وځی لکه چې زمونږ په مشرقی جلال آباد کښی د (بانس) ونه یا په عربو کښی د (مرخ) او (عفار) ونی دی والله اعلم.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

آیا نه دی هغه (مطلق قادر) چې پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه قادر په دی باندې چې پیدا کړی په شان د دوی ؟ هو! (قادر دی په دی باندې). او هم دی دی اصلی ډیر پیدا کوونکی (د مخلوقاتو) ښه عالم (پر هر شی باندې).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چې د آسمان او ځمکې په شان لوئی لوئی کړی ئی پیدا کړی هغه ته د دغسی کفارو په شان د وړوکو وړوکو شیانو پیدا کول له سره مشکل نه دی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چې امر حکم د الله هر کله چې اراده وفرمائی (د پیدا کولو) د یوه څیز دا دی چې وفرمائی هغه ته چې (جوړ) شه نو (جوړ) شی.

تفسیر: یعنی د کوم لوی یا وړوکی شی په اول یا دوهم ځلی پیدا کولو کښی الله تعالی ته هیڅ یو اشکال او دقت نشی وړاندې کیدی د ده له جانبو خو تش یوه اراده په کار ده هر کله چې دی د کوم شی د پیدا کولو اراده وفرمائی هغه له علی الفور څخه هم وړاندې پیدا کیږی او د یوی ربی ډیل او تأخیر هم په کښی امکان نه لری.

تنبیه: زما په خیال دغه آیت له پخوانی آیت سره هم لگولی شو او داسی هم ویلی کیدی شی چې رومی د بدن د پیدایښت ذکر ؤ او دلته ئی د نفخ الروح مطلب پوهولی دی والله اعلم (ارجع الی بحث الروح فی سورة الاسراء من هذا التفسیر).

استعمالییری لیکن دیر اوقات محض د یوه مضمون د مهتم بالشان ظاهرولو دپاره هم استعمالییری او د قرآن الکریم قسمونه پر متبعینو ظاهرییری چی عموماً مقسم به مقسم علیه ته د یوه شاهد یا دلیل په دول (طریقه) وی. والله اعلم.

﴿فَالْجَوْنُ كَبْرًا﴾ - بیا پر هغو شرونکیو د شیطانانو په شړلو سره).

یعنی هغه پربستی چی شیطانان رتی او شری ئی خو د خپلو استراق السمع په اراده کښی بریالیان او کامیاب نشی یا بندگانو ته د نیکی او فضائلو لاره ښیی او له بدی او رذائلو څخه ئی منع کوی یا هغه نیک انسانان چی خپل ځان له بدیو څخه ساتی او نورو ته هم د بدی او شرارت په خلاف پند او نصیحت او زجر ورکوی بالخاصه د جهاد په ډگر او د کفارو په مقابله کښی چی د دوی زجر - تهدید او توبیخ لا زیات وی.

فَالْتَلِیْتَ ذِكْرًا ۖ إِنَّ إِلَهَهُ لَوَاحِدٌ ۝

بیا په هغو لوستونکیو په ذکر کولو سره. چی بیشکه معبود ستاسی خامخا یو دی.

تفسیر: یعنی هغه پربستی یا انسانان چی د الله تعالی احکام وروسته له آوریدلو څخه لولی او یادوی ئی خو ئی نورو ته هم وروښوولی شی.

﴿إِنَّ إِلَهَهُ لَوَاحِدٌ﴾ - چی بیشکه حق معبود د ستاسی خامخا یو دی).

بیشکه په آسمانونو کښی پربستی او په ځمکه کښی د الله تعالی نیک بندگان په هره زمانه کښی قولا او فعلا شهادت ورکوی چی د تولو مالک او حقیقی معبود هغه یو الله دی چی مونږ تول د هم هغه بندگان او تابعان او رعایا یو.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَابَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشَارِقِ ۝

چی رب د آسمانونو او ځمکی دی او د هغو (شیانو) دی چی په منع د دوی کښی دی او رب د مشرقونو (او د مغربونو او نورو دی).

تفسیر: له شمال څخه تر جنوب پوری یو طرف «مشرقیین» دی ځکه چی لمر - قمر او نجوم هره ورځ او هره شپه له بیلو بیلو ځایونو څخه راڅرگندییری (ښکاره کییری)! یعنی هغه نقاط چی له هغو ځایونو څخه طلوع کییری. او بل طرف ئی په هغومره اندازی «مغربین» دی ښائی دلته د مغاربو ذکر ئی د دی لامله (له وجی) نه وی کری چی له «مشارق» ځنی د مقابل طرف په اعتبار پخپله فهمییری او له یوه حثیته طلوع الشمس والکواکب ته د الله د حکومت د شان او عظمت په

اثبات کینی د دوی د غروب په نسبت زیات اثر او دخل شته والله اعلم.

إِذَا زَيَّتَ السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزَيْنَةٍ الْكَوَكِبِ ۖ

بیشکه مونږ ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ښائست سره چی ستوری دی.

تفسیر: یعنی په تیارو شپو کینی دغه آسمان د دغو بیحسابو ستوریو د ځلیدلو څخه د کتونکیو په سترگو غومره ښائسته او ښکلې - مزین او ډک له سینگاره او رونقه معلومیږی.

وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ تَارِدٍ ۚ

او ساتلی دی (مونږ دا آسمان) په ساتنی سره له هره شیطانانه سرکشه نافرمانه (چی ویشتلې شی په لمبو سره)

تفسیر: یعنی په دغو ستوریو د آسمان زینت او ښائست دی او له ځینو ستوریو څخه چی رالویږی د شیاطینو په انسداد او اندفاع کینی هم کار اخیست کیږی. دغه لویدونکی ستوری څه شی دی؟ آیا له نوریه و کواکبو څخه برسیره د بلی کومی نوعی مستقل کواکب دی؟ یا د دغو نوریه و کواکبو له شعاعو ځنی منفک کیږی! او تری یو راز (قسم) سوځوونکی اور پیدا کیږی؟ یا پخپله له دغو کواکبو ځنی اجزاء جدا کیږی او لویږی؟ په دغه مورد کینی د علماؤ او حکماؤ مختلفې خبری او اقوال دی. په هر حال د ده حقیقت هر شی چی وی دی خو له دغو څخه د شیاطینو د ویشتلو کار هم اخیست کیږی د دی څه تفصیل د «حجر» د سورت په تفاسیرو کینی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی!

لَا يَتَمَعُونَ إِلَى اللَّاحِلِ الْأَعْلَىٰ وَقَدْ فُؤِنَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۚ دُحُورًا ۚ

غور نه نیسی (دغه شیاطین) طرف (د خبرو) د هغه تولی لوی پورته ته او ویشتلې غورځولی شی له هر طرفه (د آسمانه چی دوی اراده وکړی د هغه د ختلو) دپاره د شړلو.

تفسیر: له پاس مجلس څخه د پرښتو مجلس مراد دی یعنی شیاطینو ته د دی خبری قدرت نه دی ورکړی شوی چی د پرښتو مجلس ته ځان ورسوی او د الله تعالیٰ له وحی څخه کومه خبره واوری.

کله چی شیاطین داسی اراده وکړی او پاس آسمانونو ته د ورنژدی کیدلو کوشش کوی نو هر طرف ته چی دوی ورځی له هغه ځایه ئی پرېښتی شری او په وهلو او ویشتلو سره ئی لاندی غورځوی.

وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۝۹

او شته دوی ته عذاب دائم سخت.

تفسیر: یعنی په دنیا کېښی دوی تل تر تله شړل او رتل کېږی د دوی اخروی عذاب خو بیل دی.

إِلَّا مَن خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شَهَابٌ ثَاقِبٌ ۝۱۰

مگر (غور نیسی) هغه (شیطان) چی غوټه واچوی په یو کرت غوټه اچولو سره پس ژر ورپسی راخطا شی لمبه رڼا (رنړا) کوونکی سوځونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغو تېښتیدلو او ځنډیدلو کېښی د ویری او وارخطائی په منع کېښی یوه نیمه خبره آوری خو سره له هغه پرېښتی په شهاب ثاقب سره د دوی تعاقب کوی. د دی تفسیر د «حجر» د سورت په ابتدا کېښی پخوا لیکلی شوی دی.

فَأَسْتَفْتِيهِمْ أَهْمَ أَسَدٌ خَلَقْنَا مِّنْ خَلْقِنَا ۝

پس وپوښته ته دغه مشرکان چی آیا دوی سخت دی له جهته د پیدایښت که هغه څوک چی پیدا کړی مو دی.

تفسیر: یعنی د بعث له منکرینو څخه پوښتنه وکړئ چی د آسمان - ځمکی - ستوریو - پرېښتو - شیاطینو او د نورو مخلوقاتو پیدا کول د دوی په خیال کېښی زیات مشکل کار دی یا پخپله د دوی پیدا کول؟ او هغه هم وروسته له یو ځلی پیدا کولو څخه ظاهر دی هغه الله تعالی ته چی د داسی عظیم الشان مخلوقاتو خالق دی دوهم ځلی پیدا کول هم هیڅ اشکال نه لری.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّنْ طِينٍ لَّازِبٍ ۝

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له ختی سرېښناکی.

تفسیر: یعنی د دوی اصلی حقیقت مونږ ته ټول معلوم دی له یو شان سرپینناکی ختی څخه مونږ د دوی د نیکه کالبوت جوړ کړ. اوس د هغه اولاده داسی دعوی کوی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی د دوی په بیا پیدا کولو نه دی قادر همغسی چی مونږ اول ځلی تاسی له خاورو څخه پیدا کړی یی دوهم ځلی به هم تاسی له خاورو څخه بیا ژوندی راپاشوو.

بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿٣٧﴾

بلکه ته تعجب کوی ته (د دوی پر تکذیب او انکار) حال دا چی مسخری کوی دوی (پر تا پوری).

تفسیر: یعنی ته تعجب کوی چی دوی ولی پر داسی صافو خبرو نه پوهیږی ؟ او له دوی سره توکی او مسخری کوی چی دغه (نبی) څرنگه چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی ؟ (العیاذ بالله).

وَإِذَا دُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَقَالُوا لَئِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٠﴾

او هر کله چی وپوهول شی دوی نه پوهیږی (پند نه اخلی) او هر کله چی ووینی دوی کومه نښه دلیل (د قدرت) نو مسخری پری کوی. او وائی (منکران) چی نه دی دا (چی مونږ ولید) مگر سحر کودی دی ښکاره.

تفسیر: یعنی کله چی پند او نصیحت اوری پری غور او فکر نه کوی او هغه د قدرت د دلائلو نښی او معجزی چی گوری هغو ته د کودو او د سحر نسبت کوی او پری خاندی تمسخر او پوچندی (استهزاء) کوی او غواړی چی بلا اثر ئی وگرځوی.

عَرَادَ امْتَنَّا وَكُنَّا ثَرَابًا وَعِظًا أَلَمَّا نَا الْبَعُوثُونَ ﴿٤١﴾ أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٢﴾

(او وائی منکران) آیا هر کله چی مره شو او شو خاوری او (وراسته) هډوکی آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاخول کیږو که پلرونه پومبني زمونږ (هم را ژوندی کیږی ؟).

تفسیر: د دوی همغه یوه خبره زده ده چی صاحبه ! کله چی زمونږ وجود له خاورو سره یو ځای شو او یواځی زمونږ هډوکی پاتی وی او له دی نه زیات زمونږ پلار نیکه چی د هغوی له مړینی څخه قرونه تیر شوی دی او بیانی چی هډوکی ئی هم نه وی پاتی نو دغه څرنگه منلی شو چی دغه ټول له سره راتولیدی، او بیا له سره ژوندی راپاخولی کیږی؟.

قُلْ نَعْمَ وَأَنْتُمْ دُخْرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَمَّا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) هو ! (ټول راژوندی کیږی) حال دا چی تاسی به ذلیل هم یی پس بیشکه هم دا خبره ده چی دغه قیامت چغه ده یوه پس ناڅاپه دوی به گوری (چی څه راپوری کیږی).

تفسیر: یعنی هو ! ضرور هغوی گرد (ټول) بیا ژوندی راپاخول کیږی او هلته به په نهایت ذلت او رسوائی سره د دغه تکذیب او انکار ربر (تکلیف) او سزا مومی.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾

او وائی به (منکران) ای خرابی ده مونږ ته (نو وائی) به ملائکی دوی ته (دا خو هغه ورځ ده د جزاء

تفسیر: یعنی په یوه چغه سره به ټول سره ژوندی راپاخولی کیږی او له ډیر حیرت او دهشت څخه به یو طرف او بل طرف ته گوری. (دغه چغه یا جگری ورکول به د صور نفخی په ذریعه وی).

هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْدِبُونَ ﴿٢١﴾

دا هم هغه ورځ د فیصلی (او قضاء) ده هغه (ورځ) چی وی تاسی چی په دی باندی به مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پری نه کاوه چی رابه شی).

تفسیر: یعنی دغه خو په واقعی او رشتیا سره د جزاء ورځ راورسیده چی د هغی اطلاع او خبر مونږ ته انبیاء الله راکړی وو او مونږ به پری مسخری کولی.

أَحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٧﴾

(وبه فرمائی الله ملائکو ته چی) راتول کړئ تاسی هغه کسان چی ظلم ئی کړی وو (په ځانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافرانی) ښځی (یا شیطانان ملگری) د دوی او هغه چی وو دوی چی عبادت به ئی کاوه (د بتانو).

تفسیر: دغه خطاب به د الله تعالی له طرفه کیږی.

مَنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَنَّةِ ﴿٢٨﴾

بی له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لاری د دوزخ ته (او دوزخ ته ئی ورسوئ).

تفسیر: دغه حکم به پرېستو ته ورکاوه کیږی چی دغه ګرد (تول) سره راتول کړئ او د دوزخ لاره وروښیئ.

تنبيه: له «ازواج» یا جوړی څخه د یوی نوعی یا صنف ګنہګاران مراد دی یا به د دوی کافری ښځی مرادی وی او له ﴿وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ څخه اصنام - شیطاین او نور مراد دی.

وَقَفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿٢٩﴾

او ودروئ دوی (په دغی لاری کښی) بیشکه دوی پوښتیدل شی (یعنی تری پوښتنه کیږی د اقبالو او افعالو د دوی)

تفسیر: له حکم څخه وروسته به لږ څه هلته درول کیږی خو له دوی ځنی هغه سؤال او جواب وکړ شی چی وروسته له دی نه په ﴿مَالِكِ لَا يَافِكُونَ﴾ کښی مذکور دی.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿۲۳﴾ بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿۲۴﴾

څه مانع ده تاسی ته چی مرسته (مدد) نه کوئ یو له بل سره (په خلاصی کښی لکه چی کوله مو په دنیا کښی) (هیڅ نشی کړی) بلکه دوی نن ورځ پخپله خپل ځانونه تسلیموی (او ذلیل) دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی به تاسی ﴿عَنْ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام﴾ ویل چی مونږ یو له بل سره مرستی (مدد) او مددگاران یو نن پر تاسی څه شوی دی چی یو له بل سره هیڅ امداد او معاونت نه کوئ؟ بلکه هر یو له تاسی بی له دی نه چی لږ څه خپل غوږ و خوځوئ په نهایت ذلت او حقارت سره نیول او راوستل کیږئ.

وَأَقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۲۵﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿۲۶﴾

او مخ به وگرځوی ځینی د دوی پر ځینو نورو (کشرانو او مشرانو) پوښتنه به کوی دوی یو له بله ویه وائی (کشران مشرانو ته) چی بیشکه تاسی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی راتلئ به مونږ ته له جانبه د قسم (یا زور او قوت).

تفسیر: په «یمین - ښی لاس» کښی عموماً ډیر زور او قوت وی یعنی هم دا تاسی وئ چی پر مونږ باندی به راتلئ زمونږ د گمراه کولو دپاره او د خپل زور او قوت راښوولو په نسبت یا له یمین څخه مراد د خیر او برکت په جانب نیول دی یعنی هم دا تاسی وئ چی راتلئ او غلبه به مو کوله پر مونږ باندی چی له نیکی او ښیګنی (ښه کار) څخه مونږ واپس شو. یا وئ تاسی چی راتلئ به په نصائحو او ښو غوښتنو سره چی نیک به وو په گمان ستاسی سره - یا له جانبه د قسمه چی مونږ په حق دین یو دغه خبری او اتري به د تابعانو او متبوعینو (مشرانو او کشرانو) په منځ کښی سره کیږی.

قَالُوا بَلْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿۲۷﴾ وَمَا كَانْ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَنِ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَغَيْنَ ﴿۲۸﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا

قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّكَ لَآتِيُونَ ﴿٣٧﴾ فَأَعُوذُ بِكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ رَبِّكُمْ

وبه وائی (متبوعان تابعانو ته نه ده داسی) بلکه نه وئ تاسی پخپله ایمان راوړونکی او نه وو مونږ ته پر تاسی باندی هیڅ زور تسلط بلکه وئ تاسی یو قوم سرکشه (له حده وتونکی زمونږ په شان) پس ثابته شوه پر مونږ خبره د رب زمونږ بیشکه مونږ خامخا څکونکی یو (د عذاب) پس مونږ گمراه کړئ تاسی بیشکه (لکه) چی مونږ وو گمراهان.

تفسیر: یعنی تاسی خو پخپله ایمان نه راوړ اوس د هغه الزام او ملامتی پر مونږ باندی غورځوی مونږ خو څه زور او زیادت نه وو کړی او نه پر تاسی باندی داسی زورور او قوی وو چی مونږ ایمان نه دی پرینیی چی ستاسی په زړونو کښی ننوځی. تاسی پخپله د عقل او انصاف له حده وتلی وئ چی د بیغرضو ناصحانو پندونو ته به مو غوږ نه کیښود او زمونږ په تش لمسون له لاری بی لاری شوی وئ که تاسی له خپله عقله، فهمه او پوه څخه کار اخیستی او خپل عاقبت ته مو کتلی. نو زمونږ پر خبرو به مو له سره غوږ نه کیښود، مونږ خو ظاهر باهر گمراهان، او بی لاری رتلی شوی شیطانان یو - او دغه خبره ظاهره او څرگنده (ښکاره) ده چی له یوه گمراه څخه ماسواء له گمراهی او د ضلالت په طرف له بلنی څخه بل شی نه متوقع کیږی مونږ همنه شی کړی دی چی زمونږ له حاله سره وږ (لائق) او مناسب وو - لیکن پر تاسی څه بلا او آفت لویدلی وو چی زمونږ په لمسونه وغولیدئ ؟ او د شیطانی حکمونو اطاعت مو وکړ؟ په هر حال هر هغه شی چی کیدونکی وو هغه وشو او د الله تعالیٰ حجت پر مونږ قائم شو او د ده همنه خبره ﴿لَا مَلْجَأَ لَجَهْمَ وَنَكَالُ الَّذِي رَزَقْنَاكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ - کومه تثبیه شوه. نن مونږ او تاسو گرد (تول) سره یو ځای د خپلو بدو افعالو او بدو چارو او غلطو کارونو خوند او مزه څکونکی یو او د دوزخ د سختو عذابونو موندونکی یو.

فَاتَّهَمُ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٨﴾

(نو فرمائی الله) پس بیشکه چی دوی نن ورځ په عذاب کښی سره شریکان دی.

تفسیر: یعنی تول مجرمان به درجه په درجه په عذاب کښی هم همغسی شریکیدوی لکه چی په جرم او گناه کښی سره ملگری او شریکان وو.

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْجَارِمِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّكُمْ كَأَنَّا إِذَا قِيلَ لَهُمْ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٤﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه چی له دوی سره مو وکړ) کوو له تولو مجرمانو سره بیشکه دوی وو کله چی وبه ویل شو دوی ته چی نشته بل برحق معبود هیڅوک مگر یواځی الله دی نو تکبر به ئی کاوه (له ویلو د کلمی نه یا کبر او لوئی کوی دوی په دی بلونکی باندی).

تفسیر: یعنی د دوی کبر او غرور مانع دی چی د نبی الله له ارشاد سره سم د «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» پاکه کلمه پر خپلی ژبی راوړی چی په هغی سره د دروغو معبودانو نفی کیږی اگر که په زړه کښی هغه رښتین ګڼی.

وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَرَاهُ إِشْرَافًا عَلٰى غُتُونٍ ﴿٢٥﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٦﴾

او وائی (دغه منکران) چی آیا بیشکه مونږ خامخا پریښودونکی یو د خدایانو خپلو دپاره د یو شاعر لیونی (الله فرمائی په تردید د منکرانو - نه ده داسی) بلکه راغلی دی (محمد) په حق (دین) سره او رښتین بولی (محمد تول پخوانی) رسولان.

تفسیر: یعنی د شاعرانو دروغ خو مشهور دی. نو دغسی صدیق او امین ذات ته څرنگه تاسی شاعر وایی؟ چی دنیا ته حقیقی رښتیا او صداقت هم دوی له خپله ځان سره راوړی دی او د ګرد (تول) جهان د صدیقانو او رښتینو تصدیق کوی. آیا لیونی او مجنون هم داسی رښتیا او صافی صافی خبری کوی؟ او دغسی صحیح او پاخه اصول دروړاندی کولی شی؟.

إِنَّكُمْ لَنَافِقُو الْعَذَابِ الْإِلِيمِ ﴿٢٧﴾ وَمَا تَحْزَنُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

بیشکه چی تاسی خامخا څکونکی یی د عذاب دردناک (په سبب د شرک او تکذیب خپل). او جزاء به نه درکوله کیږی تاسی ته مګر په قدر د هغه (عمل) چی وئ تاسی چی کاوه به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د توحید د انکار او د دغو بی ادبیو او گستاخیو خوند او مزه به وځکئ چی د رسالت په دربار کښی ئی کوئ هر څه چی کوئ د هغه گرد (تول) نتائج او ثمری هرومرو (خامخا) یوه ورځی ستاسی په مخ کښی راتلونکی دی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٣٠﴾

مگر هغه بندگان د الله چی پاک کړی شوی دی (له پلیتی نه نو ډیره ښه مضاعفه جزاء به مومی).

تفسیر: یعنی د دوی په نسبت څه وویل شی د دوی وضعیت او حالت خو بیخی له هغوی څخه جلا (جدا) او متمائز او کامل بل قسم دی او پر دوی د الله تعالیٰ کرم او احسان نازلیدوی او د داسی انعاماتو مورد گرځی چی ځینی ئی دغه دی

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٣١﴾ فَوَاكِهِ

دغه (مخلصین چی دی) شته دوی ته رزق روزی معلومه (رنگا رنگ) میوی

تفسیر: یعنی داسی عجیبی او غریبی میوی د خوړلو دپاره دوی ته وړاندی کیږی چی د هغوی پوره صفت او خاصیت فقط الله تعالیٰ ته معلوم دی. هوا د هغو لږ څه لنډ او مختصر تعریف ئی په دی صورت سره خپلو بندگانو ته ښوولی دی چی ﴿لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾ جزء ۲۷ (د الواقعة (۱) رکوع) ۳۳ آیت

وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٣٢﴾

او دوی ته به عزت ورکړی شوی وی.

تفسیر: په دی باندی پاک الله ښه پوهیږی چی څومره لوی اعزاز او اکرام او احترام به وی.

فِي جَنَّتِ النَّعِيمِ ﴿٣٣﴾ عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٣٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ
مِّنْ مَّعِينٍ ﴿٣٥﴾ بَيضَاءَ لَدَّةٍ لِّلشَّرِبِينَ ﴿٣٦﴾

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٣٥﴾

په جنتونو ودانو له نعمتونو کښی (ناست به وی) پر تختونو سره مخامخ (چی هر یو د بل له لیدلو څخه خوشالیدی). مگرغولی به شی پر دوی (له طرفه د سقات د جنت) له جامونو د صافو شرابو تک سپین خوند ورکوونکی دپاره د خښونکیو نه به وی په دغو شرابو کښی څه آفت علت او نه به وی دوی له هغو شرابو څخه مست بیخوده.

تفسیر: یعنی خوند - مزه او نشاط به ئی پوره وی او د هغو مضارو او مفسدو به هیڅ یوه نښه او اثر هم په کښی نه وی چی په دنیوی شرابو کښی شته، د دغو طهورو شرابو له غښلو څخه به د سر دروند والی او نشه نه پیدا کیږی، ینی او سگی به نه خرابوی، او نه به ئی ویالی وچیری.

وَعِنْدَهُمْ قُصِرَتُ الظُّرُفُ عَيْنٌ ﴿٣٦﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مِّمَّنْ كُنُونَ ﴿٣٧﴾

او وی به په نزد د دوی کښی حوری تیتی لرونکی د سترگو غتی سترگی گواکی دوی هگی دی پتی ساتلی شوی (په صفائی کښی).

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه او نازه ښکته کتونکی حوری چی ماسواء له خپلو میرو (خاوندانو) بل هیچا ته نه گوری او نه سترگی وراړوی. د دی حورو رنگونه به ډیر صاف او شفاف وی په شان د هغو تکو سپینو هگیو چی الوتونکی ئی تر خپلو وزرو لاندی پتی ساتی نه به پری کوم داغ لگیدلی وی او نه به څه گردغبار او دوری پری لویدلی وی یا د هغو نریو پردو په شان تکی سپینی او پستی او نازکی وی چی د هگی د پوستکی په منځنی برخه کښی د سپینی برخي او پوتکی په منځ کښی واقع او ساتلی وی ځینی وائی چی د «شتر مرغ» هگی تری مراده ده چی ډیره ښائسته وی - په هر حال دغه تشبیه په صفائی او ښکلیتوب کښی ده نه په سپینوالی کښی لکه چی د «الرحمن» په جزء ۲۷ (۳) رکوع ۸۸ آیت کښی داسی یو آیت مونږ لولو ﴿كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْكَوْنُاقُ﴾

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥٧﴾ يَقُولُ
إِنَّكَ لَمِنَ الْمَصْدِقِينَ ﴿٥٨﴾ إِذَا أُمْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ۖ أَأَنْتَ الْكَادِبُونَ ﴿٥٩﴾

پس مخ به وگرځوی ځینې د دی جنتیانو پر ځینو نورو جنتیانو چی پوښتنه به سره کوی یو له بله (له احواله د دنیا) نو وبه وائی یو ویونکی له دوی نه چی بیشکه زه چی وم وو ما لره یو ملگری (منکر له بعثه) چی ویل ئی (ماته) آیا بیشکه ته چی ئی له باور کوونکیو ئی (په بعث بعد الموت) آیا هر کله چی مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی آیا بیشکه مونږ ته به خامخا جزاء راکړه شی ؟.

تفسیر: یعنی د مجلس ملگری به سره تولیدی او د ظهورو شرابو جامونه به سره څښی او د دغه عیش او تنعم په وقت کښی به ځینې د خپلو تیرو حالاتو او واقعاتو تذکری سره کوی. یو جنتی به وائی چی خانه! په دنیا کښی به یو سری د دی لامله (له وجی) پر ما خنډیده چی زه ولی پر آخرت قائل او پر وجود ئی باور لرم او ماته به ئی د نادان او د احمق نسبت کاوه او ویل به ئی چی دغه بیخی مهمله او چتی (بیکاره) خبره ده وروسته له دی نه چی سری مړ او له خاوری او له نورو سره گډ شی او غوښه او پوستکی هیڅ شی ئی پاتی نشی او تش وراسته هډوکی ئی پاتی شی نو بیا دی د خپلو اعمالو د بدل موندلو دپاره ژوندی راپاڅاوه شی؟ - ښه خو پر دغه چتی (بیکاره) او بی منطقه خبره به څوک یقین او باور کولی شی ؟.

قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُّظْلَعُونَ ﴿۵۶﴾

بیا وائی آیا یی تاسی کتونکی (په دوزخ کښی چی د هغه منکر حال درنکاره شی).

تفسیر: یعنی هغه پر آخرت مسخره کوونکی سری یقیناً په دوزخ کښی لویدلی دی راځی چی له لری څخه خو لږ څه د هغه بد احوال ځان ته په عین‌البقین سره هم معلوم کړو - دغه به د هم هغه جنتی مقوله وی. او ځینې وائی چی دغه مقوله د الله تعالی ده - یعنی الله تعالی به وفرمائی چی آیا تاسو غواړی، چی د هغه منکر بد احوال وگورئ.

فَاطْلَمَ قَرَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿۵۷﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتُ
لَتُرْدِيَنَّ ﴿۵۸﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُخْضِرِيْنَ ﴿۵۹﴾

پس وبه گوری (دغه قائل) پس وبه وینی هغه (منکر ملگری) په منع د دوزخ

کښی. وږه وائی (قائل منکر ته د ملامتیا دپاره) قسم دی په الله چی نژدی وی ته چی په کنده د دوزخ کښی می وغورځوی او که نه وی انعام (فضل) د رب زما خامخا وم به زه له حاضر کریو شویو (دوزخ ته سره له تا).

تفسیر: یعنی دغه جنتی ته د ده د ملگری حال ورښود کیږی چی بیخی د دوزخ منع کښی به پروت وی د ده له لیدلو څخه به دی عبرت اخلی او د الله تعالی فضل او احسان به ئی په یاد ورشی او هغه ته به داسی وائی «ای کمیخته! تا غوښته چه ما هم له خپل ځانه سره یار او ملگری کری» محض د الله تعالی فضل او احسان زما لاس ونیو او له دغه مصیبت څخه ئی بچ کرم چی زما قد هم د اسلام د سمی لاری څخه ونه ښوئیده که نه نن به زما حال هم ستا په شان وو تا غوندی به زه هم نیول کیدم او په دغه دوزخ کښی به غورځول کیدم او دغه سخت دردناک عذاب به می موندو.

أَمَّا نَحْنُ بِمَبِيتَيْنِ ۝۸۸ الْأَمُوتَتْنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمَعْدٍ ۝۸۹
إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝۸۹ لِيُثِلَ هَذَا فليَعْمَلِ الْعَمَلُونَ ۝۸۹

آیا پس نه یو مونږ (جنتیان) مړه کیدونکی (بلکه نه یو) مگر همغه مرگ زموږ ږومښی (په دنیا کښی) او نه یو مونږ په عذاب کری شوی. بیشکه چی دغه (ابدی خوندور حیات) خامخا هم دغه په مراد رسیدل بری ډیر لوی دی. خاص دپاره د مثل د دی (نعمتونو) پس ښائی چی عمل وکری عمل کوونکی (نه دپاره د جاه او مال د دنیا چی فانی دی).

تفسیر: په دغه وخت کښی به له ډیره مسرته ووائی آیا دغه واقعی خبره نه ده بلکه ده چی ماسوا له هغه پخوانی مرگه چه په دنیا کښی مونږ ته رسیدلی دی وروسته له دی نه مونږ له سره نه مرو او نه له سره له دغه عیش او عشرت او راحت څخه وځو او نه د تکلیف - عذاب - رږ (سختی) او اندیښنی کومه ویره او خرڅشه (خطر) مونږ ته عانده کیږی. د الله تعالی په فضل او کرم سره دغه زموږ تنعم او رفاهیت به همیشه وی بیشکه چی لوی بری او کامیابی هم دی ته وائی او دغه دی هغه اعلی مقصد چی ښائی د هغه د تحصیل دپاره هر قسم زحمتونه او تکالیف پر ځان واخیستل شی! او هر ډول (طریقه) ایثار او فدا کاری په دغه لاره کښی وکری شی! اوس بیا الله تعالی عظم برهانه فرمائی

أَذْلِكَ خَيْرٌ نَزَلًا أَمْ شَجَرَةُ الزُّقُومِ ﴿١٣﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿١٤﴾
 إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿١٥﴾

آیا دغه (نعماء د جنت) غوره دی له جهته د میلستیا (جنتیانو ته) یا ونه د زقوم (غوره ده دوزخیانو ته). بیشکه مونږ مگرغولی مو ده دغه ونه فتنه عذاب دپاره د ظالمانو. بیشکه چی دا ونه ده چی راووځی په بیخ د دوزخ کښی.

تفسیر: پاس د جنتیانو د میلستیا تذکره وه - له دی ځایه د دوزخیانو د میلستیا وینا شروع کیږی. «زقوم» د کومی ونی نوم دی چی دیره ترخه او خورا (دیر) بد خونده ده لکه چی په هندوستان کښی د (تهر) یا (سیهند) ونه هم دغسی ده. د دوزخ په منځ کښی الله تعالی پخپل قدرت سره دغه ونه زرغونه کړی ده همغه ئی دلته په ﴿إِنَّ شَجَرَةَ الزُّقُومِ﴾ سره موسومه کړی ده. هغه یوه بلا ده ظالمانو لره په آخرت کښی ځکه څه وخت چی دوزخیان له لوړی څخه دیر په عذاب او بیقراره شی نو هم دغه خوراک به دوی ته ورکاوه کیږی او د دوی له ستونی (حلق) ځینی د هغه له تیرولو یا تیریدو څخه وروسته له دی څخه یو مخصوص بد اثر پیدا کیږی چی له هغه ځینی یو ځان ته مستقل عذاب پر دوزخیانو نازل او مسلط کیږی. او په دنیا کښی هم د دی ونی تذکره یو شان ته ابتلا او ازموینه ده چی منکران د هغی له ذکره په قرآن کښی په ضلالت او گمراهی کښی لوېږی. ځینی وائی چی شنه ونه به د دوزخ په اور کښی څرنگه زرغونیږی ؟ حال دا ممکن دی چی د دی ونی مزاج ناری وی لکه د «سمندر» مزاج چی د اور په چنډی سره مشهور دی او د هندوستان د سهارنپور د بلدی په عمومی باغ کښی ځینی داسی ونی هم شته چی د هغو تربیت په اور سره کیږی ځینی وائی چی «زقوم» په فلائی لغت سره کجوره او کج (خرما او مسکه) ته وائی او دوی به هم دغه کج او کجوره پخپل منځ کښی کیښودل او خپلو نورو ملگرو ته به ئی ناری وهلی «راځئ چی زقوم سره وخورو».

طَلَعَهَا كَأَنَّ رُؤُوسَ الشَّيَاطِينِ ﴿١٦﴾

وړی د هغی گواکی سرونه دی د شیطانانو (په عمومی قباحه او کراهیت خپل سره).

تفسیر: یعنی د سخت بدرنگه شیطان په صورت یا ئی مارانو (منگورو) ته شیطاین ویلی دی یعنی د هغی وړی یا وایکی به ئی د منگور د سرونو په شان وی لکه چی په هندوستان کښی په

تشبیه سره یوی ونی ته «ناکپهن» وائی یعنی د منکور پرانستلی خوله.

فَانَّهُمْ لَا يَكُونُونَ مِنْهَا قَبَائِلُ وَهُمْ مِنَ الْبُطُونِ ۖ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ
عَلَيْهَا الشُّبُوبَا مِنْ حَمِيمٍ ۖ

پس بیشکه دوی خامخا خوړونکی وی له هغه (زقوم) څخه پس دک کوونکی
به وی له هغه (زقوم) د نسو خپلو (له جهته د ډیری لوری نه). بیا بیشکه
دوی ته پر هغه (ونه د زقوم) خامخا گډول (څښول) به وی له اوبو یشولیو
شویو څخه (چی کلمی به ئی توتی توتی کوی).

تفسیر: کله چی دوزخیان «زقوم» وځوری تری کیږی دلته سختی تودی یشیدلی اوبه پر دوی
څښولی کیږی چی د هغو په اثر د دوی کلمی توتی توتی لاندی تری لویږی ﴿فَقَطَّعَ أَعْدَاهُمْ﴾
جزء ۲۶ د محمد ۲ رکوع ۱۵ آیت اعاذنا الله منها

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ إِلَى الْجَحِيمِ ۖ

بیا بیشکه ورتله د دوی به هر ورو (خامخا) ډیری د اور ته وی.

تفسیر: او کله چی دوی ډیر وری کیږی نو له اوره یو څنګ ته بیول کیږی او دغه خوراک او
اوبه پر دوی خوړلی او څښلی کیږی. نو بیا بیرته په هم دغه اور کښی غورځول کیږی. او دوی
د دغه عذاب څکه مستحق دی چی

إِنَّهُمْ أَقْوَامٌ أَبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ۖ فَهُمْ عَلَىٰ آثَرِهِمْ يُهْرَعُونَ ۖ

بیشکه چی دوی موندلی دی پلرونه خپل گمراهان پس دوی په قدمونو (پلو) د
هغوی پسی غغلی مندی وهی (د هغوی تقلید کوی دلیل او برهان ته نه
ګوری).

تفسیر: دغه وروستنی کفار د پخوانیو کفارو په پوند تقلید گمراه شول په کومه لاره چی پخوانی
کفار تللی وو دوی هم پر هغو لارو په مندو شول او هغه کښو ژورو ته ئی له سره فکر او دقت

ونه کړ او د حجت متابعت ئی پریښود .

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ۚ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ۚ ﴿٤٢﴾
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذِرِينَ ۚ ﴿٤٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ۚ ﴿٤٤﴾

او خامخا په تحقیق گمراه شوی وو پخوا له دوی نه اکثر د پرومینیو (اممو) څخه په تقلید او ترک د دلیل او خامخا په تحقیق لیرلی مو وو په دوی کښی ویروونکی (انبیاء له عذابو نو دوی هغه نه منل نو هلاک مو کړل) پس وگوره چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د ویرولیو شویو (له جهته د عذابو چی تول هلاک شول). مګر هغه بندګان د الله چی پاک کړی شوی وی (له عصیانو خلاص دی له عذابو).

تفسیر: یعنی په هره زمانه کښی له انجامه خبروونکی او له آخرته ویروونکی انبیاء راغلی دی. د هغو کسانو عاقبت او آخره خاتمه څرنګه شوه ؟ چی د هغوی خبرو ته ئی غور کښینښود یواځی د الله تعالی همغه مخصوص او منتخب بندګان له عذابو محفوظ او مصئون پاتی شول چی له الله تعالی څخه ویریدل او د آخرت فکر له هغوی سره وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي، «د ویری خبری خو گردو (تولو) ته اورولی کیږی خو تری همغه کسان پند او عبرت اخلی چی نیک وی، بدان تری تور خوری او بد تری وری « وروسته له دی نه د ځینو مندرینو (ویروونکیو) او د ځینو مندرینو (ویرولیو شویو) قصی اورولی کیږی خو مکذبین تری عبرت واخلي او مؤمنین پری داده او متسلی شی.

وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُوْنَ ۚ ﴿٤٥﴾ وَبَجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۚ ﴿٤٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِيْنَ ۚ ﴿٤٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۚ ﴿٤٨﴾ سَلَامٌ عَلَى نُوْحٍ فِي الْعَالَمِيْنَ ۚ ﴿٤٩﴾ إِنَّكَ ذَاكَ نَجَّيْنَا الْمُحْسِنِيْنَ ۚ ﴿٥٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ ﴿٥١﴾ ثُمَّ آخَرَقْنَا الْآخَرِيْنَ ۚ ﴿٥٢﴾

او خامخا په تحقیق غږ کړی وو مونږ ته نوح پس خامخا ښه جواب

ورکونکی یو مونږ. او نجات ورکړ مونږ دغه (نوح) ته او اهل د دغه (نوح) ته له غمه ډیر لوی (چی ایزاء قوم او غرق وو) او وگرځوله مونږ اولاده د دغه (نوح) هم دوی باقی پاتی کیدونکی. او پری مو ښودل پر دغه (نوح مدح او ثناء) په وروستنیو خلقو کښی. سلام دی (له الله) پر نوح په عالمیانو کښی. بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د نوح نیکه) جزاء ورکوو محسانانو نیکوکارانو ته. بیشکه چی دغه (نوح) وو له (خاصو) بندگانو مؤمنانو زمونږ نه. بیا غرق کړل مونږ (قوم د ده بی له ده څخه) هغه نور (کفار په سؤال د نوح)،.

تفسیر: تقریباً تر یو زر کاله پوری نوح علیه السلام خپل قوم ته پند او نصیحت کاوه او دوی ئی د دوی په خیر او شر پوهول مگر د دوی شرارت او ایزاء رسول پرله پسې تزئید او ترقی موندله. بالاخر حضرت نوح علیه السلام له ډیر مجبورتیت د خپل لیږونکی دربار ته متوجه شو او عرض ئی وکړ ﴿قَدْ عَارَیَ اَنِّیْ مَغْلُوْبٌ فَاتَّخِذْ﴾ جزء ۲۷ د القمر (۱) رکوع (۱۰) آیت ای ربه! بیشکه چی زه پر مغلوب یم - ته له ما سره مدد او مرسته وکړه - نو وگورئ چی الله تعالی د ده دعاء څرنګه مستجاب او په څه شان ئی ورسره مدد وکړ؟ نوح علیه السلام ته ئی سره د ده له کورنی او اتباع د کفارو د هغه مسلسل او متوالی ضرر رسولو څخه نجات ورکړ - او د هولناک طوفان په وخت کښی ئی د ده حفاظت وکړ - او یواځی بیا د نوح علیه السلام له اولادی او د ذریاتو څخه ئی دنیا ودانه کړه - او تر څو چی دنیا ودانه وی د ده د خیر ذکر ئی پر ژبو جاری او باقی پریښود لکه چی تر نن پوری خلق پری سلامونه لیږی او په توله دنیا کښی د نوح علیه السلام پر نامه یادیری دغه خو د نیکو بندگانو عاقبت او انجام شو له بل جانب د ده د دښمنانو حال او انجام ته وگورئ چی تول یو ځای په ډیر زورور څپان او طوفان کښی داسی دوب - مغروق او فنا شول چی د خپلو حماقتونو او سفاقتونو په سزا او نکبت ئی تول خلق سپیره او ورک کړل او د دوی هیڅ نوم او نښان پاتی نشو.

تنبیه: د اکثر و علماو قول دا دی چی نن د تول جهان انسانان د حضرت نوح علیه السلام د دریو زامنو (سام - حام - یافث) اولاد دی. د «جامع ترمذی» له ځینو احادیثو څخه د دی ثبوت کیږی. والتفصیل یطلب من مظانه.

وَ اِنَّ مِنْ شِیْعَتِهِ اِبْرٰهٖمَ ؑ

او بیشکه یو له تابعانو د دغه (نوح) خامخا ابراهیم دی.

تفسیر: انبیاء علیهم السلام د دین په اصول کښی تول سره یو او پر یوه سمه صافه لاره روان دی

او هر يو وروستنی نبی د پخوانيو انبياوو تائيد او تصديق کوی نو څکه حضرت ابراهيم عليه السلام ئی د حضرت نوح عليه السلام له دلی څخه وفرمايه ﴿وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ﴾^{۸۳} جزء ۱۸ د المؤمنون (۴) رکوع ۵۲ آيت

إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ^{۸۴}

کله چی راغی (ابراهيم) رب خپل ته سره له زړه ښه سالم پاک بی له شکه.

تفسیر: یعنی له هر قسمه اعتقادی او اخلاقی رنځوری او مرض څخه ئی خپل زړه پاک کړ! او د دنیوی اندیښنو او خرخشو (خطرو) څخه ئی ځان خلاص کړ! سره له تواضع او انکسار د خپل رب په طرف راغب او متمائل شو! او خپل قوم ته ئی هم پند او نصیحت وکړ چی له کفر - شرک او بت پرستی او عصیان څخه خپل ځانونه وساتی.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ^{۸۵} أَيْفَاكَ الْهَاءُ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ^{۸۶}

کله چی وویل (ابراهيم) پلار خپل او قوم خپل ته څه شی دی چی عبادت ئی کوئ تاسی. آیا په دروغو سره معبودان نور غیر له الله غواړئ تاسی (او عبادت ئی کوئ).

تفسیر: یعنی دغه د تیږی (مکتی) بتان څه شی دی او څه حیثیت لری چی تاسو ئی په دی اندازه عزت او احترام کوئ او له الله تعالیٰ څخه مو مخ اړولی او له بتانو سره مو خپل عابدانه مناسبات ترلی دی. آیا په واقع سره د دوی په لاس کښی د تول جهان واک (واگی) ، اختیار او حکومت دی ؟ او د کوم ډوکي یا لوی نقصان او نفعی مالکان دی ؟ آیا تاسی ولی له خپل حقیقی الله او مالک اجل واعلیٰ شأنه و اعظم برهانه څخه مخ گرځوئ ؟ او د دغو باطلو او د دروغو حاکمانو او بتانو خوشامد او حمایت کوئ؟.

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ^{۸۷}

پس څه گمان مو دی پر رب د عالمیانو (چی بی له عذابه به مو پریږدی بلکه

نه مو پرېږدی).

تفسیر: یعنی آیا د ده په وجود کېنې څه شک او شبهه شته؟ آیا تاسی د هغه له شان او رتبې څخه بیخبره او ناپوهان یی چی (معاذ الله) تیری (گتۍ) له هغه سره شریکان دروئ یا د ده له غضب او انتقام څخه ناواقفه یی چی پر داسی گستاخی او بی ادبی زړور شوی یی؟ بالاخر دا راوښیی چی تاسی د رب العلمین په نسبت څرنگه افکار او خیالات لرئ؟

فَنظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٣٧﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٣٩﴾ قَرَأَ إِلَى آلِهِمُ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٤٠﴾

پس نظر ئی واچوه یو نظر په ستوریو کېنۍ. پس وویل (ابراهیم) چی بیشکه زه ناجوره یم. پس وگرځیدل هغوی له ابراهیم څخه حال دا چی شا کوونکی وو. پس پت راغی (دغه ابراهیم) معبودانو د دوی ته پس وویل (ابراهیم دغو بتانو ته) چی آیا نه خورئ (تاسی له دغو درته ایښودلیو شویو طعامونو څخه).

تفسیر: د ابراهیم علیه السلام په زمانه کېنۍ د نجوم علم ډیر مرقی وو. ده خپل قوم ته د ورښوودلو دپاره ستوریو ته وکتل او وی ویل چی زما طبیعت ښه نه دی په دنیا کېنۍ به څوک داسی پیدا شی چی د هغه طبیعت بیخی له هر حیثیته ښه وی او څه نه څه داخلۍ یا خارجۍ عوارض ولاحق نه وی - آیا دغه ربر (تکلیف) او اندیښنه لږه وه چی دی به هره شیبه د خپل قوم پر دغه بد احوال او انجام پسی پخسیده یا ئی مطلب دا وو چی زه ناجوره کیدونکی یم - ځکه چی ناروغی د مزاج د بی اعتدالی سره مرادفه ده او له موت څخه پخوا هر سری ته هم دغه صورت وړاندی کیدونکی دی په هر حال د حضرت ابراهیم مراد صحیح وو. لیکن ستوریو ته کتلی د ده له داسی وینا څخه چی ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ خلق داسی وپوهیدل چی دی د نجوم په وسیله وپوهید چی ده نژدی ده چی رنځور یم. دغه خلق د خپل یو لوی جشن په طرف د ښاره د باندی گرد (تول) سره روان وو، نو د ابراهیم علیه السلام د دی وینا له آوریډلو څخه هغوی د ده په نه ورنگ باندی د معذوریت په علت وپوهیدل او دی ئی یواځی په ښار کېنۍ پرېښود. د ابراهیم علیه السلام غرض له دغه بیل پاتی کیدلو څخه دغه وو څو یوه داسی موقع او فرصت ومومی چی په هغه کېنۍ د دغو باطلو خدایانو یو خبر واخلي - نو دی په لویه بتخانه کېنۍ ننوت او بتانو ته ئی خطاب وکړ «چی تاسی د دغو ماکولاتو او نذورو څنی چی په مخ کېنۍ مو پراته دی ولی نه خورئ؟» سره له دی چی ستاسی ظاهری صورت د خوړونکیو په شان دی.

تنبیه: د پاس تقریر څخه ظاهر شو چی د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿إِنِّي سَيِّدٌ﴾ ویل په واقع کښی دروغ نه وو. هو! له هغه څخه اوریدونکی په کوم مطلب چی پوهیدلی دی د هغه په اعتبار خلاف الواقع وو ځکه په بعض الاحادیث الصحیحه کښی پر دغه د کذب د لفظ اطلاق کړی شوی دی حال دا چی دغه «کذب» نه بلکه فی الحقیقت «توریه» ده او داسی توریی د شرعی مصلحت په وخت کښی مباح دی لکه چی د هجرت په حدیث کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د «مَنْ الرَّجُلُ» په جواب کښی «مَنْ مَاءٍ» وفرمایل او ابوبکر صدیق رضی الله عنه د یوه سوال په جواب کښی ویلی وو. «رَجُلٌ يَهْدِينِي السَّبِيلَ» هو! څرنگه چی دغه «توریه» هم د حضرت ابراهیم علیه السلام د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ خلاف الاولی وه نو ځکه د «حَسَنَاتِ الْاَبْرَارِ سَيِّئَاتِ الْمُقْرَبِينَ» په اساس په حدیث کښی «ذنب» ورته ویلی شوی. والله اعلم.

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩١﴾

څه شوی دی پر تاسی چی خبری نه کوئ (او جواب نه راکوئ تاسی ما لره؟).

تفسیر: کله چی د بتانو له طرفه د خوړلو او نه خوړلو په نسبت ابراهیم علیه السلام کوم جواب وانه ورید نو وی ویل چی تاسی خبری ولی نه کوئ؟ حال دا چی ستاسی اعضاء او صورت د انسانانو په شان جوړ کړی شوی دی لیکن ونی نشو کړی چی د انسانانو روح هم په تاسی کښی وغورځوی نو بیا د تعجب ځای دی چی خوړونکی - څښونکی - ویونکی انسانان د دغو بی حسه او بی حرکت د انسان په شان ښکاریدونکیو بتانو په مخ کښی ولی سر په سجده لویږی؟ او خپل حاجات او مهمات تری غواړی؟ نو کله ابراهیم علیه السلام چی د دغو دواړو پوښتنو هیڅ جواب وانه ورید نو.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٢﴾

پس پت ننووت پر دوی په وهلو سره په قوت (یا قسم یا ښی لاس).

تفسیر: یعنی په زور او قوت سره ئی ودرزول او ګرد (تول) ئی سره مات او ګود کړل. د انبیاء په سورت کښی دغه قصه مفصله تیر شوی ده چی ابراهیم علیه السلام داسی قسم یاد کړی وو ﴿وَتَاللّٰهِ لَآ كُیْدَنَّ اَصْنَامُكُمْ﴾

فَاقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزُقُّونَ ﴿۴۷﴾

پس مخامخ شول (متوجه شول نمرودیان) دغه (ابراہیم) ته چي رامندی ئی وهلی (پسی لپاره د نیولو).

تفسیر: کله چي خلق له خپلی میلی او چرچی څخه بیرته راوگرځیدل که گوری چي د دوی بتان گود او مات توتی توتی پراته دی نو له قرائنو او اماراتو څخه وپوهیدل چي دغه کار پرته (علاوه) له ابراهیم څخه بل چا نه دی کړی لکه چي گرد (تول) د ده په چار چاپیر کښی سره راتول شول او ورته وویل چي دغه زمونږ معبودان دی ولی مات کړی دی.

قَالَ اتَّعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿۴۸﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۴۹﴾

وويل (ابراهيم دوی ته جواباً) آیا عبادت کوئ تاسی د هغه چي تاسو ئی تراشوئ (او پخپلو لاسو ئی جوړوئ) حال دا چي الله پیدا کړی یی تاسی او هغه (عمل) چي کوئ ئی تاسی (نو ولی د غیر الله عبادت کوئ).

تفسیر: یعنی هر چا چي دغه بتان مات کړی دی تاسو هغه پسی ولی گرځئ تاسی پخپله ولی داسی چتی (بیکاره) او احمقانه حرکات کوئ؟ آیا د تیږو (گتو) بیځانه بت چي تاسی ئی پخپلو لاسو سره جوړوئ د عبادت لائق کیدی شی او له هغه الله تعالیٰ څخه مو چي ستاسی او ستاسی د اعمالو او د دغو تیږو (گتو) او د نورو گردو (تولو) موجوداتو خالق دی ولی شکولی دی؟ کله چي الله تعالیٰ د تولو موجوداتو خالق او رب دی نو تاسی ولی د نورو اشیاء په عبادت کښی مشغول او لگیا کیږئ؟ حال دا چي دغه نور اشیاء هم مخلوق فی المخلوق دی آخر دغه څومره جهالت او ظلمت دی؟

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿۵۰﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا ﴿۵۱﴾ فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿۵۲﴾

وويل (کفارو) چي جوړه کړئ دغه (ابراهيم) ته يوه بناء (او له خسو ئی دکه کړئ او اور ورواچوئ) پس وغورځوی دغه (ابراهيم) د اور په ډیری

کښی. پس اراده وکړه دوی له ابراهیم سره د فریب (دپاره د سوځولو) پس
ومو وگرځول دوی لاندی (خوار سپک)

تفسیر: کله چی د ابراهیم علیه السلام د دغو معقولو خبرو جواب دوی ورنشو کړی نو داسی
تجویز ئی سره غوټه کړ چی راځئ یوه لویه آتشیخانه (بهتی) جوړه کړو - او ابراهیم د هغی په
اور کښی وغورځوو - خو په دغه تدبیر د خلقو په زړونو کښی د بتانو عقیده بیرته ټینګه شی -
او په عین زمان کښی د دوی یو خوف او هیبت هم په زړونو کښی پیدا شی - او گرد (تول)
سره وپوهیږی چی د مخالفت انجام څرنگه کیږی ؟ خو وروسته له دی نه بل شوک له سره داسی
یو حرکت ته جرأت او اقدام ونه کړی مګر الله تعالیٰ بیا هم دوی سپک او ذلیل وگرځول - او
هغه ډیر زورور اور ئی پر خپل خلیل گلزار کړ چی له هغه څخه علی رؤس الاشهاد دغه خبره ثابته
شوه چی تاسی او ستاسی معبودان که تول سره خپل لاسونه یو کړئ - خو بیا هم د الله تعالیٰ د
یوه مخلص بنده یو ویشته ته هم څه ضرر او زیان نشی رسولی او له سره د دی خبری مجال نه
لری چی د ابراهیم علیه السلام د رب او د الله تعالیٰ له اجازی څخه ماسوا یو ویشته ئی هم
وسوځوئ!.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٤٩﴾

او وویل (ابراهیم) بیشکه زه تلونکی یم (مامور به د) رب خپل ته ژر به لاره
راوښی ماته (رب زما).

تفسیر: کله چی ابراهیم علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس او ناامیده شو - او پلار ئی هم
پری سختی او شدت شروع کړ - نو د هجرت اراده ئی وفرمایله او الله تعالیٰ د شام لار ورته
وروشوده.

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾

ای ربه زما راوښنه ماته (ځوی) له صالحانو (چی معین وی په طاعت د تا او
مین وی په غربت کښی زما)

تفسیر: یعنی کله چی تیر او قوم او کور کهول می پریښود نو ښه اولاد راته عطاء کړه چی په
دینی چارو کښی زما مدد وکړی - او د دوی سلسلی ته دوام ورکړه.

فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿۱۱﴾

پس زیری و کبر مونبر په دغه (ابراهیم) په داسی هلك چي ډیر تحمل والا به وی.

تفسیر: یعنی له دی نه معلوم شو چی حضرت ابراهیم علیه السلام د اولاد په نسبت چی دعا کړی وه - او د الله تعالیٰ په دربار کښی قبوله شوه نو هم دغه هلك ئی د الله تعالیٰ په دربار کښی د قربانی په شان وروړاندی کړ، له موجوده توریت څخه هم ثابت دی کوم هلك چی ابراهیم علیه السلام ته د ده د دعا په اثر ورعطا شوی ؤ هغه هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام دی. او ځکه ئی نوم اسمعیل علیه السلام کیښود شو چی معنی ئی «واورید الله» ده لکه چی اسمعیل له دوو لفظونو څخه جوړ دی چی «سمع - اوریدل» او «ایل - الله» دی یعنی الله تعالیٰ حضرت ابراهیم علیه السلام دعا واوریده او مستجابہ ئی وگرځوله او دغه هلك ئی ورعطاء کړ - په «توریت» کښی دی چی الله تعالیٰ ابراهیم ته وویل چی د اسمعیل علیه السلام په باره کښی ماله تا واوریده - نو په دی بناء په دغه آیت کښی چی د هغه ذکر دی هغه حضرت اسمعیل علیه السلام دی حضرت اسحق علیه السلام نه دی. برسیره په دی د ذبیحی د قصی د ختمولو څخه وروسته د حضرت اسحق علیه السلام بشارت جلا (جدا) ورکړی شوی دی. ﴿وَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ معلوم شو چی په ﴿فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ کښی علاوه پر اسحق علیه السلام د بل کوم هلك بشارت مذکور دی. د اسحق علیه السلام د بشارت ورکولو سره د هغه د نبی گرځولو زیری هم ورکړی شوی دی. او د «هود» په سورت کښی له حضرت اسحق علیه السلام سره د حضرت یعقوب علیه السلام بشارت هم ورکړی شوی دی چی د حضرت اسحق علیه السلام ځوی دی ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِكَ يُعْقِبُ﴾ (د هود ۷ رکوع) بیا نو څرنگه گمان کاوه شی چی حضرت اسحق علیه السلام به ذبیح وی گواکی پخوا له نبوت او د اولاد له عطاء څخه ذبیح کیږی نو ځکه لا محاله د دی خبری تسلیم ضروری کیږی چی هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام ذبیح الله دی چی د ده په متعلق د ولادت د بشارت په وخت کښی نه د نبوت او نه د اولاد د اعطاء وعده کړی شوی وه. هم دغه ده چی د قربانی یادگار او د هغه متعلقه رسوم برابر په بنی اسمعیل علیه السلام کښی د وراثت په طور منتقل او ادامه لری. او نن هم د بنی اسمعیل علیه السلام هم دغه روحانی اولاد یعنی مونبر مسلمانان د همغه مقدس یادگار حاملین یو. په موجوده توریت کښی تصریح ده چی د قربانی مقام «مورا» یا «مریا» ؤ یهودیان او نصرانیان د دغه ځای په پته ښودلو کښی له هغو احتمالاتو څخه کار اخیستی دی چی له مطلبه ډیر لری دی. حال دا چی نهایت اقرب او بی تکلفه خبره دا ده چی دغه ځای «مروه» دی چی بیخی له کعبی شریفی سره نژدی واقع او هغه ځای دی چی هلته معتمرین د بین الصفا والمروة له سعی وروسته حلالیږی. او ممکن دی چی په ﴿بَلَكَمْ مَعَهُ السَّعْيُ﴾ کښی د هم دغی سعی په طرف اشاره وی. د امام مالک په موطا کښی یو روایت دی چی «رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروی په طرف اشاره وکړه او وی

ویل چی دغه د قربانی غای دی» غالباً دغه اشاره د ابراهیم او اسمعیل علیه السلام هم دغه د قربانی غای ته ده که نه د دوی په زمانه کبشی خو خلق عموماً له مکی معظمی څخه دری میله لری په «منی» کبشی قربانی کوله لکه چی تر نن پوری همغه سنت هملته جاری دی. معلومیږی چی د ابراهیم علیه السلام د قربانی اصلی غای «مروه» ؤ بیا حجاجو د ذبائحو د کثرت په ملحوظ هغه «منی» ته منتقل کړ. په عظیم الشان قرآن کبشی هم ﴿هَذِیْلَةُ الْكَعْبَةِ﴾ او ﴿ثُمَّ مَجَلَّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِیقِ﴾ مذکور دی چی له همغه څخه د کعبی شریفی نژدیوالی څرگندیږی (شکاره کیږی) والله اعلم. په هر حال قرائن او آثار هم دغه رابیسی چی «ذبیح الله» همغه اسمعیل ؤ چی په مکی معظمی کبشی اوسیده او هم هغلته د ده نسل خور شوی دی. په تورات کبشی دغه هم مصرح ده چی «حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکړ شو چی خپل یو نازولی محبوب ځوی قربانی کړه!» او دغه مسلم دی چی حضرت اسمعیل علیه السلام پر حضرت اسحق علیه السلام لوی ؤ نو بیا حضرت اسحق علیه السلام د حضرت اسمعیل علیه السلام په موجودیت کبشی څرنګه د حضرت ابراهیم علیه السلام یواځی یو ځوی کیدی شی؟ عجیبه خبره لا دا ده چی دلته د ابراهیم د دعا په جواب کبشی د هغه هلك بشارت چی ورکړی شوی دی هغه ته ئی «غلام حلیم» ویلی دی لیکن د حضرت اسحق په بشارت کبشی کله چی ابتداء پرېستو د الله تعالی له جانبہ زیری ورکاوه په «غلام علیم» سره تعبیر کړی شوی دی - د الله تعالی له خوا په لوی قرآن کبشی د «حلیم» لفظ پر حضرت اسحق یا بل کوم نبی نه دی اطلاق کړی شوی بلکه دغه لقب یواځی پر هم دغه هلك چی د همغه د ولادت بشارت دلته ورکړی شوی دی او د ده پر پلار حضرت ابراهیم اطلاق شوی دی لکه چی د هود په ۷ رکوع ۷۵ آیت کبشی ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَلِیْمٌ ذَا قُرْبٰی﴾ راغلی دی او د توبی په (۱۴) رکوع ۱۱۴ آیت کبشی ﴿إِنَّ إِبْرَاهِیْمَ لَکَاۡرًا حَلِیْمٌ﴾ مذکور دی چی له هغه څخه ظاهریږی چی هم دغه پلار او ځوی په هم دغه خاص لقب سره ملقب کیدلو وړ (لائق) او مستحق دی. د «حلیم» او د «صابر» مفهوم سره نژدی دی. د هم دغه «غلام حلیم» له ژبی څخه دلته داسی نقل فرمائی ﴿سَیِّدُنْیْ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰیِرِیْنَ﴾ د انبیاء په (۶) رکوع ۸۵ آیت کبشی ئی په صاف دول (طریقه) سره فرمایلی دی ﴿وَالصّٰبِرِیْنَ وَذِی الْقُرْبٰی كُلِّیْنَ الصّٰیِرِیْنَ﴾ بنائی له هم دغه سببه ئی د «مریم» په سورت کبشی حضرت اسمعیل ته «صادق الوعد» فرمایلی وی چی د ﴿سَیِّدُنْیْ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰیِرِیْنَ﴾ وعده ئی په څه ښه شان سره تصدیق او رښتیا کړه. په هر حال د حلیم - صابر او صادق الوعد د القابو مصداق همغه یو شی معلومیږی چی حضرت اسمعیل علیه السلام دی ﴿وَكَانَ عِنْدَ رَبِّیْ ضَیًّا﴾ د «البقرة» په سورت کبشی د کعبی شریفی د تعمیر په وخت کبشی د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له ژبی څخه کومه دعا چی نقل فرمایلی شوی ده په هغی کبشی دغه الفاظ هم شته ﴿وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَیْنِ لَکَ وَرَبِّیْنَ اِنَّنَا لَمُسْلِمَیْنٌ لَّکَ﴾ بعینه د هغه مسلم تشنیه هم دلته هم د قربانی په ذکر کبشی داسی اداء فرمائی چی ﴿فَلَمَّا اَسْلَمَا﴾ او د هم دغو دواړو ذریات ئی په خصوصی دول (طریقه) په «مسلم» سره ملقب وفرمایل بیشکه چی له دی نه اسلام - تفویض - صبر او تحمل بل

به څه وی؟ چی دغو دواړو پلار او زوی د ذبحه کولو او د ذبحه کیدلو په وخت کښی له خپلو ځانونو څخه رابښکاره او څرگند کړل هم دغه د همغه «أسلما» صله ده چی الله تعالی د دغو دواړو صوری او معنوی زریات نی د ﴿اِنَّ مَثَلَئِكَ﴾ وگرځول فلله الحمد علی ذلک والشکر له.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنِيْ اِنِّيْ اَدْرِىْ فِى الْمَنَامِ اِنِّيْ اَذْبَحُكَ
فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى قَالَ يٰ اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمِرُ سَجَدْنِيْ اِنْ شَاءَ
اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۲۷﴾

پس کله چی ورسید اسمعیل سره له پلار خپل حد د سعی ته وویل (ابراهیم) ای څویګیه زما بیشکه زه پرله پسې وینم په خوب کښی داسی چی بیشکه زه ذبحه کوم تا پس ته هم نظر وکړه چی څرنگه مصلحت گنۍ؟، وویل (اسمعیل) ای پلاره زما وکړه ته همغه چی حکم نی درباندی شوی دی ژر ده چی وبه مومی ته ما که اراده فرمایلی وی الله له صبر کوونکیو (په حکم د الله).

تفسیر: څه وخت چی حضرت اسمعیل علیه السلام لوی ځلمکی (ځنګی) او د دغه کار وړ (لائق) او قابل شو چی د خپل پلار په مخ کښی مندی ووهی او ورسره وځغلی او د ده په کارونو کښی ورسره سعی - کوښښ وکړی او زیار (محنت) وکړی نو په دغه وخت کښی حضرت ابراهیم علیه السلام خپل خوب دغه خپل په زړه پوری یو ځوی ته ووايه څو د ده افکار او خیالات ځان ته معلوم کړی. چی په خوشی سره دغه کار ته تیاریږی؟ که جبر او اکراه ته هم وار رسیږی؟ وائی چی حضرت ابراهیم علیه السلام پرله پسې دری شپې هم دغسی خوب لیده په دریمه ورځ کښی نی خپل ځوی ته هم د هغه اطلاع ورکړه چی ځوی نی هم بلا توقفه هغه ومنله. او وی ویل «بابا جان! نو ولی دیل او څنډ (تاخیر) کوئ؟ هر هغه حکم چی لوی مالک له جانبته تاسی ته شوی دی، ژر تر ژره نی اجراء او نافذ کړئ! په دغسی کارونو کښی هیڅ صلاح او مشوری ته ضرورت نشته. د الله تعالی د حکم په امتثال کښی نه ښائی چی د پلار توب شفقت مانع شی زما له جانبته بیخی مطمئن او داده اوسئ! ان شاء الله تاسی به وگورئ چی زه په څه صبر او تحمل سره د الله تعالی د دغه حکم تعمیل کوم». په زرگونو رحمتونه دی وی پر دغسی پلار او ځوی باندی؛

فَلَمَّا اسْلَمَا وَتَلَّ لِلْحَبِيْرِ ﴿۲۸﴾

پس کله چی غاړه کیښوده (دواړو حکم د الله ته) او وائی چاوه دغه
(اسمعیل) پر ښی اړخ د ده .

تفسیر: (یا وائی چوه پرمخی پر وچولی د ده) پرمخی ئی څکه واچوه شو د غوی مخ ورته
مخامخ نشی، نه چی د پلارولئ مینه او محبت په جوش راشی او د دغه حکم په تعمیل کښی څه
دیل او څنډ (تاخیر) واقع شی وائی چی دغه خبره غوی خپل پلار ته ور وښوده . زیات له دی نه
الله تعالیٰ نه دی فرمایلی چی څه کیفیت او ماجرا تیره شوه - یعنی هغه احوال په ویلو او لیکلو
کښی نه راځی چی د دوی پر زړونو تیر او پر ملاکو طاری شوی دی .

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا اِبْرَاهِيمُ ﴿۳۷﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ﴿۳۸﴾

او غږ وکړ مونږ ده ته داسی چی ای ابراهیم! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب
(خپل او ومو مانه هغه له تا)،

تفسیر: یعنی بس! بس!! پریږده !!! تا رښتیا کړ خوب خپل! او قبوله می کړه دغه قربانی
ستا! زمونږ مقصود خو ستا د زوی د حلالولو نه دی! او تش مو ستا ازموینه او امتحان منظور ؤ
چی ته په هغه کښی پوره بریالی (کامران) او کامیاب ووتی .

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۹﴾ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿۴۰﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزا ورکوو (نورو
محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی هم دا (ذبحه) خامخا هم دا ابتلاء ازموینه
وه ښکاره .

تفسیر: یعنی داسی سخت او مشکل حکمونه د امتحان او ازموینی دپاره صادروو - او بیا هغه
مستقیم او ثابت قدم د هغه په تعمیل کښی گرځوو - بیا ورته لوئی درجی ورکوو . په توریت
کښی راغلی دی لکه چی ابراهیم علیه السلام وغوشت چی خپل زوی قربانی کړی نو یوی پرښتی
ورغږ کړ چی خپل لاس دی ونیسه! نورو پرښتو ورته داسی الفاظ وویل «الله تعالیٰ وائی کله چی
تا داسی کار وکړ - او خپل یو نازولی زوی دی ونه ژغوره (منع نه کړو) زه به تاته برکت
درکړم - او ستا نسلونه به د آسمانی ستوریو په شان او د بحر د ساحل د شگو په شان خواړه
واره کړم» (توریت تکوین اصحاح ۲۲ آیت دا) .

وَقَدْ يَنْهٰ بِذَبْحٍ عَظِيْمٍ ﴿٣٤﴾

او فديه مو ورکړه دغه (اسماعيل) ته په مذبحوحی لوی (جنتی پسه سره).

تفسیر: یعنی د لوی درجی چی له جنته راغلی وه. یا دیره قیمتداره یا سمینه - خربه او تیار بیا هم دغه د قربانی رسم د حضرت اسماعیل علیه السلام د عظیم الشان یادگار په شان د تل دپاره همیشه قائم او دائم پاتی شو.

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٣٥﴾ سَلَّمَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٣٦﴾

او باقی پریښود مونږ پر ده په وروستیو خلقو دا چی سلام دی پر ابراهیم (یا باقی پریښود مونږ پر ابراهیم ښه ثناء او مدح په وروستیو خلقو تر قیامت پوری.

تفسیر: سلام دی زمونږ پر ابراهیم باندی یعنی مونږ تر نن پوری حضرت ابراهیم علیه السلام په عزت او عظمت او حرمت سره یادوو علی نبینا و علیه الف سلام وتحية.

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾ اِنَّهُمْ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ورکوو (نورو محسانو نیکوکارانو ته بیشکه چی دی له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام زمونږ له اعلیٰ درجه ایماندارو بندگانو څخه دی.

وَكَبَّرْنَاهُ يَاسْحَقُ نَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٣٩﴾

او زیږی ورکړ مونږ دغه (ابراهیم) ته (پس له اسماعیل) په اسحق سره چی نبی و له صالحانو.

تفسیر: معلوم شو چی هغه ډومبنی زیری د اسماعیل علیه السلام ؤ او د ذبحی د قصی کرده (توله) واقعه پر هغه مبنی وه.

وَبَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى اسْحَقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١٣٧﴾

او برکت اچولی و مونږ پر دغه (اسمعیل) او پر اسحاق (په تکثیر د اولاد) او له اولادی د دی دواړو څخه څوک نیکو کار دی (په ایمان او طاعت سره) او څوک ظالم دی په ځان خپل ښکاره (په کفر او معصیت سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه فرمائی دغه دواړه ئی وویل د ابراهیم علیه السلام دغو دواړو ځامنو ته. د دغو دواړو ډیر اولاد خور شو. د اسحاق علیه السلام په اولاد کښی د بنی اسرائیلو انبیاء پیدا شول. او د اسمعیل علیه السلام له اولادی څخه عرب متشکل شول چی د هغوی له منځه زمونږ رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم مبعوث شوی دی. یعنی د دوی اولاد (څوڅغات) تول سره یو شان نه دی. په دوی کښی داسی نیکان او پاکان هم شته چی د خپلو آباؤ او اجدادو نومونه روښانه او ژوندی کوی. او ډیر بدان او خراب سری هم په کښی شته چی د خپلو بدو عملونو او بدو چارو لامله (له وجی) هغوی ته د دغو معظمی کورنی ننگ ویلی شی. او د بدو سزاؤ وړ (لائق) او مستحق دی.

تنبیه: عموماً مفسرینو د ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ضمیر د ابراهیم او اسحاق په طرف راجع کری دی مگر حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه هغه د حضرت اسمعیل او اسحاق په طرف راجع کری او مضمون ته ئی زیات وسعت ورکړی دی.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ ﴿١٣٨﴾ وَجَعَلْنَاهَا قَوْمَهُمَا مِنْ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١٣٩﴾

او خامخا په تحقیق احسان مو کړی و پر موسی او هارون او نجات مو ورکړ دغو دواړو ته او قوم د دوی ته له غمه ډیر لوی (ویر اندیښنی) نه.

تفسیر: یعنی د فرعون او د ده د قوم له ظلم او ستم څخه ئی نجات ورکړ او د قلزم له بحیری څخه ئی پوری ایستل په ډیره آسانی سره.

وَنَصَرْنَهُمْ فَمَا نُوَاَّهُمُ الْعَالِيَيْنِ ﴿١٤٠﴾

او نصرت مو ورکړ دغو (سبطیانو) ته پس و هم دوی بریالیان (کامیاب) (پر سبطیانو دښمنانو خپلو).

تفسیر: یعنی فرعون او د فرعونیانو لاؤ لښکر ئی گرد (تول) سره غرق او دوب کړل - او بنی اسرائیل ئی غالب - مظفر او منصور وگرځول او د هالکینو سبطیانو د املاکو او اموالو وارثان ئی هم دغه سبطیان او اسرائیلیان کړل.

وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٤٦﴾

او ورکړی مو دی دغو دواړو (ورونو) ته کتاب (توریت) دیر ښه بیانوونکی (شرائعو لره).

تفسیر: یعنی توریت شریف چی په هغه کښی د الله تعالی احکام په دیر تفصیل او ایضاح سره بیان شوی دی.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٤٧﴾

او ښودلی مو وه دغو دواړو (ورونو) ته لاره سمه (رسوونکی مقصود ته).

تفسیر: یعنی په ښو افعالو او اقوالو کښی مونږ هغوی ته ثبات او استقامت ور په برخه کړل! او پر سمه صافه لاره مو دوی رهي (روان) کړل! او هغه اوصاف او صفات مو ورعطاء کړل چی د انبیاء د عصمت له لوازمو څخه دی.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١٤٨﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٤٩﴾ إِنَّا كَذَبْنَاكَ بِحُزَىٰ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٥٠﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥١﴾

او پری ښود مونږ په دی دواړو (ورونو) په وروستیو خلقو کښی دا چی سلام دی (د الله له طرفه) پر موسی او هارون بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکی جزاء د موسی او هارون نیکه) جزاء ورکړو (نورو) محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه دوی دواړه له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی

(خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی زمونږ د کاملو ایماندارانو بندگانو څخه دی.

وَأَنَّ الْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۖ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٧﴾
أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ ﴿٣٨﴾

او بیشکه الیاس خامخا له مرسلانو څخه دی. کله چی وئی ویل قوم خپل ته آیا نه ویریرئ (له عذابه د الله څخه) آیا تاسی عبادت کوئ د (هغه بت چی نوم ئی) بعل (دی) او پریردئ تاسی (عبادت) د ښه پیدا کوونکی

تفسیر: د ځینو په نزد حضرت الیاس علیه السلام د حضرت هارون علیه السلام له نسله دی. الله تعالی الیاس علیه السلام د شام په ملک کښی یوه ښار ته چی د «بعلبک» په طرف کښی ؤ ولیږه د هغه خلق د هغه بت په عبادت کښی مشغول ؤ چی د «بعل» په نامه سره مشهور ؤ. حضرت الیاس علیه السلام دوی د الله تعالی له قهره او غضبه وویرول او د بت پرستی له بد انجام او عاقبت څخه ئی پوه او خبردار کړل او وئی ویرول.

اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ ﴿٣٩﴾

چی الله دی رب ستاسی او رب د هغو پلرونو ستاسی چی پومبی ؤ.

تفسیر: یعنی هسی خو په دنیا کښی بنی آدماڼ هم د تحلیل - ترکیب - تعدیل - تحویل او نورو وسائلو په ذریعه ظاهراً دیر شیان جوړوی - مگر دیر ښه خالق - صانع او جوړونکی همغه پاک الله دی چی د ټولو اصولو - فروعو - جواهرو - اعراضو - صفاتو - موصوفاتو او نورو مخلوقاتو حقیقی خالق دی. هغه لوی ذات چی تاسی او ستاسی پلرونه او نیکونه ئی پیدا کړی دی نو بیا به دغه کار چیری جائز او روا وی چی هغه ﴿أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾ پریردئ او د «بعل» بت په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شئ او له هغه څخه امداد او مرسته (مدد) وغوړئ چی په ظاهری ډول (طریقه) سره د یوی ذری د پیدا کولو قوت او قدرت هم نه لری بلکه د هغه وجود د ده د منونکیو د کار او زحمت رهین دی چی د خپلو دغو عابدانو په لاسونو کښی څرنگه چی د دوی زړه غوښت جوړ شوی او پخپل دغه ځای کښی درولی شوی دی.

فَكَذَّبُوهُ وَاتَّبَعَهُمْ كَيْدُورُونَ ﴿١٣٧﴾

پس تکذیب و کړ د دوی د هغه پس بیشکه دوی به خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته).

تفسیر: یعنی د دروغچولو سزا دوی ته هر ورو (خامخا) وررسېږي.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٣٨﴾

مګر تکذیب ونه کړ (د دوی هغو) بندګانو د الله چي مخلصان دي.

تفسیر: یعنی نور ګردو (تولو) هغه ته د دروغو نسبت وکړ مګر د الله تعالیٰ مخلص او غوره بندګانو د هغه تصدیق وکړ نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٣٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ ﴿١٤٠﴾

او پری ښود مونږ پر دغه (ال یاس مدح او ثناء) په وروستیو خلقو کښی سلام دی (له الله) پر آل یاسین.

تفسیر: «ال یاس» ته «ال یاسین» هم وائی لکه چی «طور سینا» ته «طور سینین» هم ویلی کیږی. یا به له «ال یاسین» څخه د حضرت ال یاس متبعین مراد وی. او ځینی «آل یاسین» ئی هم لولی نو په دغه تقدیر به «یاسین» د هغوی د پلار نوم وی یا به د هغوی نوم «یاسین» او د «آل» لفظ به مقحم او زائد وی لکه چی په «کماصلیت علی آل ابراهیم» کښی یا چی په «اللهم صل علی آل ابی اوفی» کښی دی والله اعلم.

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٢﴾
وَأَنَّ لَوْطًا مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٤﴾ إِلَّا
عَجُوزًا فِي الْغَيْرِينَ ﴿١٤٥﴾

بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د الیاس نیکه) جزاء ورکوو نیکو بندگانو ته بیشکه چی دی له هغو بندگانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی. او بیشکه چی لوط وو خامخا له مرسلانو څخه کله چی نجات ورکړ مونږ ده ته او اهل د ده ته ټولو ته مگر یوی زړی ښځی ته چی وه دا په باقی پاتی کیدونکیو (د عذاب) کښی

تفسیر: یعنی د ده ښځه چه له معذبینو سره تعلق او ارتباط درلود (لرلو).

ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ ﴿٢٤﴾

بیا مونږ مگرد (ټول) سره هلاک کړل نور (کفار).

تفسیر: یعنی ماسواء له لوط علیه السلام څخه او د ده له کورنی ځنی نور د هغو کلیو پر گردو (ټولو) هستیدونکیو باندی د دوی کلی واهولی شول. دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی په تفصیل سره لیکلی شوی ده.

وَأَنْكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْعِقِينَ ﴿٢٥﴾ وَالْأَيْلُ أَفْلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢٦﴾

او بیشکه چی تاسی خامخا تیریرئ (ای اهل د مکی) پر دوی په دی حال کښی چی صبا کوونکی ئی (د ورځی) او د شپې (یعنی هر وخت پری تیریرئ) آیا پس عقل نه چلوئ (چی عبرت تری واخلي).

تفسیر: دغه ئی مکیانو ته فرمایلی دی ځکه چی کوم قوافل چی له معظمی مکی څخه شام ته تلل او راتلل د دوی د لاری په منځ کښی د لوط علیه السلام د قوم په بل منځ اوبښتو کلیو به ئی سترگی لکیدلی. یعنی سره له دی چی دوی تل ترته پر همغو وړانو قریو تیریدل او د عذاب او عبرت علام او هغه د قدرت لوی نښی ئی لیدلی خو بیا هم دوی ته هیڅ پند او عبرت له هغو څخه نه حاصلیده. آیا دوی پر دی نه پوهیږی کوم حال او انجام چی د بل یو نافرمانه قوم شوی وی همغسی احوال پر بل یو نافرمانه قوم هم راتلونکی دی.

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٧﴾ إِذْ أَتَى إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٢٨﴾ فَسَاهَمَ
فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿٢٩﴾ فَالْتَقَبَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٣٠﴾

او بیشکه چی یونس خامخا له مرسلانو شخه دی. لکه چی وتبتید (له خپل قوم شخه) طرف د هغی بیرى دکی ته پس قرعه ئی واچوله (له دغو خلقو د بیرى (سره) درى کرته) پس شو له مغلوب کړیو شویو (په قرعه کښى بیا نو ځان ئی سیند ته واچوه). پس یوه مړى کړ دغه (یونس) لره مهى کب حال دا چی دی پخپله د خپل ځان ملامت کوونکى وو (په دغه بلا اذن راتلو کښى).

تفسیر: یعنى بیرى د سیند په منځ کښى په چورلیدلو شروع وکړه - پر بیرى سورو خلقو وویل چی زمونږ پر دغى بیرى کښى داسى کوم مړى هم سور دی چی له خپل باداره تبتیدلى دی نو د گردو (تولو) پر نامه څو ځلى پچى واچولى شوى خو په هر ځلى به پچه (قرعه) د هم دغه یونس علیه السلام پر نامه خته. دغه قصه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښى په تفصیل سره تیره شوى ده هلته دی د هغى تحقیق ولوست شى. د ده الزام هم دغومره وو چی د اجتهدى خطاء په اقتضاء بى له دی نه چی د الله تعالى حکم ته ئى انتظار کولى له هغه کلی شخه ووت او د الله تعالى د عذاب د نزول ورځ ئى تعیننه فرمایلى وه.

فَلَوْلَا اَنَّهُ كَانَ مِنَ السَّاحِحِينَ ﴿٣٧﴾ لَکِثَ فِی بَطْنِهِ اِلٰی یَوْمٍ یُّبْعَثُونَ ﴿٣٨﴾

پس که نه وی دغه خبره بیشکه چی دغه (یونس) وو له تسبیح کوونکیو شخه. نو خامخا پاتى به وو په نس د دی مهى کښى تر هغى ورځى پورى چی بیا ژوندى راپاخولى شى (خلق).

تفسیر: یعنى کله چی د مهى (کب) په گیده کښى او پخوا له هغه شخه به یونس علیه السلام د الله تعالى په ذکر او یاد کښى ډیر مشغول وو نو ځکه مونږ هغه ته ډیر ژر نجات ورکړ که نه تر قیامته به دی د همغه مهى په گیده کښى پاتى وو او د باندی وتل به ئى په برخه نه کیده او د همغه مهى غذا او خوراک به کیده.

تنبیه: ﴿لَکِثَ فِی بَطْنِهِ﴾ الآية - د دی خبرى کنایه ده چی دی به له سره له هغه ځایه نه ووت. دغه واقعه د فرات په سیند کښى واقع شوى ده علامه محمود الالوسى البغدادى لیکى چی «ما په خپله په دغه سیند کښى ډیر لوی لوی کبان لیدلى دی ښائى دغه خبره د تعجب مورد ونه گرځی» پخوا تیر شو چی د کب په گیده کښى د یونس علیه السلام تسبیح دغه وه ﴿لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّیْ کُنْتُ مِنَ الظَّالِمِیْنَ﴾

فَبَدَّنْهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِیْمٌ ﴿٣٩﴾ وَابْتَنَّا عَلَیْهِ

شَجَرَةً مِّنْ يَّقُطِينِ ﴿۳۷﴾

پس ومو غورخوه دغه (یونس) په داگ میدان کښی حال دا چی دی رنخور وو. او زرغونه کړه مونږ پری یوه ونه له جلفوالوو (کدو) نه.

تفسیر: پر مهی حکم وشو چی دی حضرت یونس علیه السلام له خپلی گیدی څخه قی کړی - او په یوه خلاص میدان کښی ئی وغورځوی غالباً یونس علیه السلام به د کافی غذا او هواء او نور ضروریاتو د نه رسیدلو له سببه رنځی او نحیف شوی وو. وائی چی د ده ضعف او نحیفی دی اندازی ته رسیدلی وه چی لمر پلوشی او د مچ او نورو شیانو کښیناستل هم د ده پر بدن بد لگیده، الله تعالیٰ پخپل قدرت د ده په څنگ کښی د کدو یو بوتی سم د لاسه زرغون او لوی کړ چی د هغه د جلف د پانو سیوری د ده پر جسم لویده - او هم دغسی به پاک الله د ده د غذا او نورو ضروریاتو وسائل او وسائط هم پخپل قدرت وربرابر کړی وی.

وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿۳۸﴾

او بیا مونږ ولیږه دغه (یونس) سلو زرو (خلقو) ته یا زیات له دی نه.

تفسیر: یعنی یواځی که د دوی عاقلان او بالغان شمیرل کیدی نو د هغوی شمیر یو لک تنه وو او که ټول واړه او لوی سره وشمیرل شی نو د هغوی شمیر زیات وو. یا داسی وویي چی له یو لک تنو څخه زیات وو - او دوو لکو ته نه رسیدل. د زرو کسور ورسره مه لگوی نو یو لک ئی وویي. او که کسر ورسره لگوی نو د یوه لک څخه به څو زره د پاسه وی. والله اعلم.

فَأَمْنُوا بِمَتْنِهِمْ إِلَىٰ حِينِ ﴿۳۹﴾

پس ایمان راوړ (هغوی پری) پس نفع مو ورکړه دوی ته تر یوی نیتی پوری.

تفسیر: یعنی د ایمان او یقین په برکت ئی د الله تعالیٰ له عذابہ نجات وموند. او په خپل مقدر عمر پوری له دنیوی لذتو او ژوندون څخه متمتع او مستفید شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه قوم پر یونس علیه السلام ایمان راوړ چی یونس علیه السلام له هغوی ځنی تښتیدلی وو. دوی پرله پسې په ده پسې گرځیدل او لتوه ئی شو ورته ورسیدل او د یونس علیه السلام له موندلو څخه ډیر زیات خوښ او خوشال شول» دغه قصه پخوا له دی نه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښی هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوستله شی.

فَاسْتَفْتِهِمُ الرِّبِّيَّ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٣٨﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ
 إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٣٩﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ أَفْكِهَمُ لَيَقُولُونَ ﴿١٤٠﴾
 وَلَكَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٤١﴾

پس وپوښته ته (ای محمده) دغه (کفار) آیا رب ستا لره لونى دى ؟ او دوى لره غامن دى ؟. او که مو پیدا کړى دى پرېشتى ښځى (لونى د الله) حال دا چى دوى حاضر وو (په وخت د پیدا کولو د پرېشتو کښى) خبردار! پوه شه! چى بیشکه دوى له دروغو خپلو خامخا وائی (داسى) چى ولد راوړى دى الله حال دا چى بیشکه دوى خامخا دروغجنان دى (په دى ویلو خپلو).

تفسیر: یعنى د انبیاوو حال خو مو واورید چى د حضرت نوح، ابراهیم، اسمعیل، موسی، هارون، الیاس، لوط او یونس علیهم السلام د گردو (تولو) مشکلات د الله تعالی په امداد او اعانت سره حل شول. خورا ډیر لوى مقرب انسانان هم د الله تعالی له امداد او معاونت څخه مستغنى او بى پروا کیدى نشى. اوس وروسته لږ څه د پرېشتو او د پیریانو حال واورئ. چى کفارو د دوى په نسبت څرنګه چټى (بیکاره) او واهى عقائد له خپل ځانه ترلى او جوړ کړى دى لکه چى د عربو ځینو قبائلو به ویل چى پرېشتى د الله تعالی لونى دى. کله چى له دوى نه پوښتنه کیده چى ښه نو د دوى میندى څوک دى ؟. نو د لویو لویو پیریانو لونه به ئى ورښوولى په دى شانى چه (العیاذ بالله) د الله تعالی تعلقات به ئى له پیریانو سره تړل. وروسته له دغو دواړو احوال ذکر کبړی. مګر پخوا له هغه د توطیه او تمهید په ډول (طریقه) د عربو د کفارو د دغى چټى (بیکاره) او مردودى عقیدى تردید شوى دى لکه چى د سورت په ابتداء کښى د عظمت او وحدانیت د دلائلو او قصصو په ضمن کښى د خپل قاهره قدرت د آثارو د بیان او تذکار څخه وروسته فرمائى چى اوس لږ شانى له دغو حمقاوو او جهلاوو څخه پوښتنه وکړئ چى آیا داسى لوى عظمت او قدرت والا الله تعالی (معاذ الله) د خپل ځان دپاره که د اولاد تجویز هم کوى نو آیا د خپل ځان دپاره لونى غوره کوى ؟ او تاسى ته هلکان درکوى ؟ یوه خو دغه بى ادبى او ګستاڅى شوه چى تاسى الله تعالی ته د اولاد نسبت کوئ او بیا په اولاد کښى هم ورته کمزورى او ښکته او ضعیفه اولاد او پر هغه مستزاد چى پرېشتو ته هم د اناثو (ښځو) نسبت کوئ آیا کوم وخت چى مونږ پرېشتى پیدا کولى دوى زمونږ په څنګ کښى ولاړ وو ؟ او دوى د هغوى د انشیت دغه اطلاع او اخبار له خپلو مشهوداتو او مرئیاتو څخه ورکوى ؟ آیا دوى په واقع سره له دى نه خبر او مطلع دى چه مونږ پرېشتى اناثى پیدا کړى دى ؟ **لاحول ولا قوة الا بالله**

العلی العظیم! د دغه انتهای سفاقت او حماقت په نسبت څه وویلی شی ؟

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ تَكِيْفٌ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾

آیا غوره کړی دی دغه (الله) لونی پر ځامنو څه وشوه پر تاسی (په دغه حکم د دروغو کښی) دغه څرنګه حکم کوئ تاسی آیا پس پند نه اخلئ تاسی (چی الله پاک دی له ټولو عیوبو).

تفسیر: یعنی لږ ذره خو غور او دقت وکړئ د عیب ترلو دپاره هم لیاقت او علمیت پکار دی که مو داسی یوه غلطه عقیده له خپله ځانه جوړوله نو ښائی چی دغسی بی اساسه او بی منطقه به مو نه جوړوله. دغه کوم عدل او انصاف دی چی د خپل ځان دپاره هلکان غوره او پسند کړئ ؟ او پاک الله ته د لویو نسبت وکړئ ؟.

أَمْ لَكُمْ سُلْطَنٌ مُّبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأَتُوا بِكُتُبِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

آیا شته تاسی ته کوم برهان سند ښکاره (چی الله اولاد لری). پس راوړئ تاسی هغه کتاب خپل که چیری یی تاسی صادقین رښتینی (په خپل قول کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر دغسی مهمله او بی اساسه خبره مو له کوم ځای څخه راایستلی ده ؟ له عقل او فهم او علمی اصول سره خو د دغی خبری هیڅ اړه (تعلق) او ارتباط نشته. نو آیا کوم نقلی سند د دغی عقیدې د اثبات دپاره لرئ ؟ که داسی وی نو بسم الله! راوړندی ئی کړئ!.

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسْبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ
لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

او گرځوی دغه مشرکان په منع د دغه (الله) او په منع د پیریانو نسب قرابت (نسبت د خپلوی)، او خامخا په تحقیق پوهیږی پیریان چی بیشکه دوی

خامخا حاضر کری شوی دی (دوزخ ته). پاکی ده الله ته له هغو (خبرو) شخه چی وائی ئی دوی (چی شریک او ولد ورته نیسی).

تفسیر: یعنی دغو حمقاوو د پیریانو سره (معاذ الله) د الله تعالیٰ د غوموالی (دامادئ) تعلقات قائم کری دی. سبحان الله! دوی څرنگه خبری کوی؟ که موقع ومومئ نو لږ شانی له دغو پیریانو شخه پوښتنه وکړئ چی د هغوی عقیده او افکار د خپلو ځانونو په نسبت څرنگه دی؟ او خپل ځانونو څه گنی؟ دوی ته دغه خبره په ښه شان سره معلومه ده چی دوی هم لکه نورو مجرمینو نیولی کیږی او د الله تعالیٰ په مخ کښی وړاندی کولی شی. آیا له غوم او داماد سره هم داسی معامله کوله شی؟ ځینو اسلافو له نسب شخه دغه مراد نیولی دی چه دغو خلقو شیاطین الجن د الله تعالیٰ مقابل حریفان گنل لکه چی مجوسیان د «یزدان» او «اهریمن» قائلان دی. یعنی یوه ته د نیکی خدای او بل ته د بدی خدای وائی.

الْعِبَادَ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿١٦﴾

مگر هغه بندگان د الله چه پاک کری شوی دی (منزه دی له دغه نسبت او احضار د دوزخ).

تفسیر: یعنی له پیریانو یا له انسانانو ځنی د الله تعالیٰ غوره او منتخب بندگان له نیولو او په عذابولو شخه آزاد دی معلوم شو چه هلته د نسبونو او د ارتباطو او د تعلقاتو څه پوښتنه نشته بلکه هلته یواځی د بندگی او اخلاص پوښتنه کیږی.

فَأَنْتُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٧﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفِتْنَيْنِ ﴿١٨﴾ إِنْ أَمِنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

پس بیشکه تاسو چی بیع او هغه چی عبادت ئی کوئ تاسی نه بیع تاسی (ای عابدانو او معبودانو په دغه بت پرستی سره په فتنه اچوونکی (د هیچا) مگر د هغه چا چی ننوتونکی د دوزخ دی (په علم الله کښی).

تفسیر: ډیر خلق داسی گنی چی د پیریانو په لاس کښی د بدی او پرښتو په لاس کښی د نیکی واک او اختیار شته هر چاته چی دوی وغواړی ښیگه (فائده) ورسوی او الله تعالیٰ ته ئی مقرب گرځوی او هر یوه ته چی دوی وغواړی بدی او تکلیف رسوی یا ئی گمراه کوی. ښائی د دغو

مفروضه وو اختیاراتو په بناء به ئی دوی د الله تعالیٰ اولاد یا خسر مگرغولی وی. نو دلته ئی د دغی مسئلی جواب ورکړی دی چی نه ستاسی او نه د دوی په لاس کښی څه مستقل اختیار شته. تاسی او هغه شیاطین چی تاسو ئی عبادت کوئ. که گرد (تول) سره یو ځای شی د دغی خبری قوت او قدرت نه لرئ چی بی د الله تعالیٰ له مشیته یو متنفس هم په جبر او اکراه سره گمراه کړی شی گمراه خو همغه څوک کیږی چی الله تعالیٰ دی د ده د بد استعداد په بناء دوزخی لیکلی وی او د خپلی بدکاری په سبب خپل ځان دوزخ ته ورسوی. (بیا وویل جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته).

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿۳۷﴾

او نشته له مونږ ځنی هیڅوک مگر چی مقرر دی ورته یو مقام ځای معلوم.

تفسیر: الله تعالیٰ دغه کلام د پرښتو له ژبی او د دوی له جانب فرمایلی دی لکه چی په دیرو ځایونو کښی د انسانانو له جانب دعاوی فرمائی. یعنی د هری لوی پریستی دپاره یو حد مقرر دی چی دا له هغه حده نشی وړاندی کیدی، دا ئی ځکه وفرمایلی چی کافران وائی چی پریستی د الله تعالیٰ لونه دی چی د پیریانو له ښځو څخه پیدا شوی دی. حال دا چی پیریانو ته د دوی حال په ښه شان سره معلوم دی. او پریستی داسی وائی چی مونږ د دغی خبری له سره طاقت او توان نه لرو چی د الله تعالیٰ له احکامو د یوی ذری په اندازه هم تجاوز او تخلف وکړی شو.

وَأَنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿۳۸﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ صف تړونکی یو (په وخت د طاعت کښی).

تفسیر: یعنی په خپلو حدودو کښی هر څوک د الله تعالیٰ عبادت او د ده د احکامو د منلو دپاره تیار ولاړ دی. او له سره هیڅ یو د دی خبری طاقت او توان نه لری چی له هغه څخه د یوه ویښته په اندازه هم وړاندی وروسته وښوئیدی.

وَأَنَّا لَنَحْنُ الْمُسِخُّونَ ﴿۳۹﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ تسبیح ویونکی یو.

تفسیر: یعنی تر دی ځای پوری د پرښتو کلام ختم شو - وروسته له دی نه د مکی معظمی د

خلقو حال بیان فرمائی.

وَأَنَّ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿٣٨﴾ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾
لَّكَانَ عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

او بیشکه چی وو (دغه کفار) خامخا ویل به ئی داسی چی که چیری بیشکه وی له مونبر شخه ذکر (کوم کتاب) له پخوانیو (کتابونو) شخه نو خامخا وو به مونبر بندگان د الله مخلصان (بیا چی ورته راغی دغه قرآن) پس کافران شول په دغه (کتاب) پس ژر ده چه پوه به شی دوی (په عاقبت د دی کفر خپل).

تفسیر: د عربستان خلکو شخه مهال (وخت) چی د انبیاوو نومونه او قصی اوریدلی او د دوی له علم شخه بی خبران وو نو پخپلو منځ کښی به ئی سره داسی ویل «که مونبر ته د دغو پخوانیو علوم حاصل وی یا پر مونبر باندی هم کوم آسمانی کتاب یا د پند او نصیحت خبری نازلیدی نو مونبر به پر هغو په ډیر ښه شان سره عمل کوه او خپل حسن الاعمال به مو نورو ته هم ښوول او په معرفت او عبادت کښی به مو تر دغی اندازی پوری ترقی او پرمخ تگ کوه چی د الله تعالیٰ په مخصوصو او منتخبو بندگانو کښی به شاملیدو» اوس چی د دوی په منځ کښی نبی الله صلی الله علیه وسلم مبعوث شوی دی دوی له خپلو هغو خبرو شخه اوښتی دی او هغه خپل قول او اقرار ئی هیر کړی دی نو د دغه انحراف او انکار شخه کومه نتیجه او انجام چی دوی ته پېښیدونکی دی دوی به ئی عنقریب وگوری.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿٤٢﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿٤٣﴾
وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

او خامخا په تحقیق پخوا لا صادر شوی دی حکم زمونږ دپاره د بندگانو زمونږ مرسلینو. چی بیشکه دوی هم له دوی سره مدد کړی شوی دی. او بیشکه لښکری زمونږ خامخا هم دوی بریالیانی (کامیاب) دی (په کفارو).

تفسیر: یعنی دغه خبره د الله تعالیٰ په علم کښی مقرر شوی ده چی د منکرینو په مقابل کښی

پاک الله له خپلو انبياوو سره مدد او معاونت کوی او بالاخر د الله تعالیٰ لښکر غالب او بریالی (کامیاب) کیږي اگر که ضمناً حالات په هر ډول (طریقه) او هر وضعیت سره واوړي او لوتونه وخورې مگر فتحه - بری او کامیابی هرومرو (خامخا) د مخلصو بندګانو دپاره ده او دغه نصرت هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د ظاهري تسلط او غلبې په معیار وی مگر په دغه شرط چی دغه «جند» فی الواقع «جند الله» وی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٧﴾ وَأَبْصَرَهُمْ سُوفَ يُبْصِرُونَ ﴿٢٨﴾

پس مخ وگرځوه ته (ای محمده!) له دوی نه تر یوه وخته پورې. او ګوره ته دوی ته پس ژر ده چی وبه وینی دوی (عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی اوس څو ورځې نور هم دوی ته څه مه وائی! او په صبر او استقامت سره د دوی حال ته وګورئ دوی به هرومرو (خامخا) خپل انجام وګوري لکه چی ویی هم لید. کله چی وویل منکرانو تمسخرأ چی کله به وی نزول د عذاب؟ نو نازل شو

أَفِيعَدَا إِنَّا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٩﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٣٠﴾

آیا پس (په راتلو) د عذاب زمونږ تلوار کوی دوی. پس کله چی نازل شی (عذاب) په میدان (غولی) د دوی پس بد به وی صبا د ویرولیو شویو.

تفسیر: شاید ﴿سُوفَ يُبْصِرُونَ﴾ د آوړیدلو په اثر به دوی داسی وی چی اوس نو ژر شه زمونږ عاقبت خاتمه او انجام مونږ ته اوښه! نو د هغه جواب ئی داسی ورکړ چی پر خپل ځان باندی د آفت د ژر غوښتلو دغه شورماشور چی تاسی نښلولی دی کله چی وخت ئی راشی هغه به ډیر بد وخت وی. د الله تعالیٰ عذاب داسی درځی لکه چی کوم دښمن سړی ته په پټونی کېښی د شپې پټ ناست وی او گهیځ (سحر) د وخته یو ځلی په میدان کېښی ځان ورښکاره کړی او پر خپل غلیم په دانګپیلی (ښکاره) ډاړه واچوی. د الله تعالیٰ د عذاب د نزول په وخت کېښی به د هغو خلقو حشر هم داسی کیږی چی دوی پخوا له دی نه ویرولی شوی دی او له آخری خاتمی څخه په ښه ډول (طریقه) پوه او مطلع کړی شوی دی لکه چی د مکی معظمی په فتح او په نورو ځایونو کېښی هم داسی وشو. اوس بیا الله جل شانہ واعظم برهانه لپاره د تسلی د خپل رسول صلی الله علیه وسلم مکرراً مؤکداً داسی امر فرمائی

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٣١﴾ وَأَبْصَرَهُمْ سُوفَ يُبْصِرُونَ ﴿٣٢﴾

او مخ و مگرخوه (ای محمده!) له دوی خخه تر یوی نیتی پوری. او مگوره
(دوی ته) پس ژر ده چه وبه وینی دوی (احوال خپل).

تفسیر: ښائی چی پرومینی وعده د دنیوی عذاب وه - او دغه به د اخروی عذاب وی. یعنی
تاسی ورته گورئ چی وروسته له دی نه دغه کفار په آخرت کښی څه څه عذابونه مومی.

سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٦﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٧﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٨﴾

پاکي ده رب ستا لره (له هره عيبه او نقصانه) چی رب د عزت (قوت غلبی
دی او پاک دی) له هر هغه څیزه چی (مشرکان ورته) نسبت کوی او سلام
دی پر (تولو) مرسلینو استاځیو. او توله ثناء صفت خاص الله لره دی چی
رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: د سورت په خاتمه کښی ئی د گردو (تولو) اصولی مضامینو خلاصه بیان کړه - یعنی
د الله تعالی ذات له تولو عیبو او نقائصو څخه پاک او منزّه دی، په گردو (تولو) کمالیه وو
صفاتو او محاسنو موصوف او گردی (تولی) ښیگنی (خوبی) د ده په پاک ذات کښی مجتمی
دی - پر گردو (تولو) انبیاوو او رسولانو د ده له طرفه سلام راځی چی د دوی د عظمت او
عصمت او سالمیت او منصوریت دلیل دی.

تنبيه: له احادیثو څخه، وروسته د لمانځه او د مجلس پر ختم کښی د دغو آیاتونو د لوستلو
فضیلت ثابت شوی دی نو ځکه مونږ هم د هم دغه سورت د تفاسیرو خاتمه پر هم دغی عقیدی
تینگه کړه! څو مو پاک الله پر هم دغه عقیده باندی تینگ ولری!

﴿سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(تمت سورة الصافات بفضل الله تعالى ومنه)

(سورة ص مکیه وهی ثمان وثمانون آیه وخمس رکوعات رقمها (۳۸) تسلسلها حسب النزول ایضا
(۳۸)

نزلت بعد سورة القمر

د «ص» سورت مکی دی (۸۸) آیته (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۸) او په نزول کښی هم
(۳۸) سورت دی

وروسته د «القمر» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۝۱ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ۝۲

قسم دی په قرآن چی خښتن (خاوند) د پند ذکر بیان، شرف، شهرت، عظمت دی (داسی نه دی چی کفار د معبودانو په نسبت وائی). بلکه هغه کسان چی کافران شوی دی په کبر، سرکشی کښی دی (له قبوله د حق) او په مخالفت کښی دی (له مسلمانی سره).

تفسیر: یعنی دغه عظیم الشان، عالی مرتبت قرآن چی په ډیرو عمده وو نصائحو سره ډک او په نهایت مؤثر طرز خلقو ته د هدایت او معرفت خبری ښوونکی او پوهونکی دی په جگ (وچت) غیر سره شهادت ورکوی هغه خلق چی له قرآنی صداقت او د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له رسالت څخه منکر دی د هغه سبب داسی نه دی چی د قرآن په تعلیم یا تفهیم کښی څه نقص یا قصور شته یا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ده په تبلیغ او تبیین کښی معاذ الله مقصر دی بلکه د دغه انکار او انحراف اصل سبب دا دی چه دغه مخلوق دروغ پری تری، چتی (بیکاره) لوئی، تکبر، غرور، نخوت، معاندت، مخالفت، جهالت او حماقت کوی او د شقاق او نفاق د جذباتو په جال کښی نښتی دی که چیری دوی لږ څه له دغه دلدل څخه ووځی نو د حق او صداقت ډیر صاف او پاک سرک د دوی په نظر ورځی.

كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَُوا وَآلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ ۝۳

(نه هموری منکران چی) څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دی څخه له اهل د زمانی پس ناری به ئی وهلی (عند نزول العذاب) حال دا چی نه به وو

هغه وخت د خلاصیدلو (او د تثبیتدلو).

تفسیر: یعنی دوی ته دی معلوم وی چی د هم دغه غرور او تکبر په سبب او د انبیاؤ د الله د مقابلی او مجادلی په علت پخوا له دی نه ډیر اقوام او ملل سره تبه او برباد شوی دی، هغه خلق هم تر ډیرو مودو پوری د الله تعالیٰ له انبیاو سره جنگیدلی وو، بیا څه وخت چی پر هغوی هغه بد ساعت راغی او د الله تعالیٰ عذاب دوی له څلورو خواوو څخه چار چاپیر ونیول نو سخت وویریدل او شورماشور او غلغله ئی ونښلوله، مگر د هغه وخت د آنی او فوری غلبلی او کریکی څخه هیڅ یوه نتیجه نه مرتبه کیده ځکه چی د خلاصی او نجات موقع تیره شوی وه او وخت او فرصت نه وو پاتی چی د دوی د دغو شور او بکاوو او فریادونو په طرف غور کینودی شوی. («لات» د «لیس» په معنی ده چی «ت» تاکیداً پری زائده شوی ده او له «حین» سره مختص دی چی تری اسم یا خبر عموماً محذوفیږی «مناص» د واوی اجوف مصدر دی).

وَعَجَبُوا اَنْ جَاءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سِحْرٌ كَذٰبٌ

او تعجب کوی (کفار) له دی نه چی راغلی دی دوی ته (نبی) ویروونکی له دوی نه او وائی دا کافران چی دغه (ویروونکی نبی) ساحر کودگر دی دروغجن.

تفسیر: یعنی که له آسمانه کومه پرښتنه راتلی خو بیا هم یوه خبره وه. زمونږ له منځه یو سری راپورته شوی او زمونږ په ویرولو او ژړولو ئی شروع کړی ده او داسی وائی چی زه د آسمان والا الله له جانب راغلی یم. دغه یوه ډیره عجیبه خبره ده اوس ماسوا له دی نه بل څه وویل شی چی یوه کودگر (ساحر) یوه د دروغو ننداره جوړه کړی ده، او د کودو په زور دغه ننداری او کرشمی رابییی او ورته معجزه وائی او څو د افسانې خبری ئی هم راتولی کړی دی او د هغو په نسبت داسی دعوی کوی چی دغه د الله تعالیٰ رالېږلی شوی علوم دی او زه ئی رسول یم.

اجْعَلِ الْاِلٰهَةَ الْهَآءِ اَحَدًا اِنَّ هٰذَا شَيْءٌ عَجَابٌ ۝ وَاَنْطَلَقَ الْمَلٰٓئِكَةُ اِنْ اَمْشَوْاْ وَاَصْبَرُوْا عَلٰی الْهٰتِكُمْ

آیا ده مگرڅولی دی دغه (۳۶۰) معبودان الله یو ؟ بیشکه دغه (مگرڅول، د ډیرو معبودانو یوه ته چی تاسی نور معبودان پریږدئ او د یو الله عبادت کوئ) خامخا یو څیز ډیر عجیب دی (چی مثل نه لری) او لارل په تلوار سره مشران

له دوی نه (له مجلسه چی سره ویونکی وو یو بل ته) چی غی (پاخی له دی
غایه) او صبر وکړئ (او محکم اوسئ) پر (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی دغه بل هم درواخلی! د دومره بیشماره خدایانو دربارونه دی بند وی او یواخی یو
الله ئی پریشی دی له دی نه بله لویه د تعجب خبره به څه وی چه د دغومره لوی جهان انتظام
یواخی هم دغه یو الله ته وسپارلی شی او د مختلفو شعباتو او اداراتو هغه معبودان چی د هغوی
بندگی له دیرو کلونو راهیسی جریان او ادامه لری له یوی مخی ممنوع ودرولی شی. ګواکي
زمونږ پلرونه او نیکونه بیخی جاهلان او ناپوهان وو چی دغومره دیرو بتانو او معبودانو ته ئی
عبادت کاوه. په روایاتو کښی راغلی دی چه د ابوطالب په رنځورئ کښی ابوجهل او د قریشو څو
نور غتان ابوطالب ته ورغلل او هغه ته ئی د رسول الله مبارک شکایت یووړ چی دغه ستا وراره
زمونږ معبودانو ته بدی ردی خبری کوی او مونږ ته په څو څو ډوله (قسمه) احمقان او ناپوهان
وائی تاسو ده ته نصیحت وکړئ! کله چه ابوطالب دغه خبری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته
وکړی دوی د هغه په جواب کښی وویل «ای زما تره! زه تشه له دوی نه یوه کلمه غواړم چه
وروسته له هغه به ګرد (تول) عربستان د دوی مطیعان او عجمیان به د دوی خدمت ګاران شی او
نور ادیان به ورته جزیه وړاندی کړی» دوی خوشال شول او ورته ئی وویل «چی هغه څه شی دی
؟ تاسی خو همنه یوه کلمه ووايئ مونږ ستاسی د لسو کلمو منلو دپاره تیار ولاړ یو» رسول الله
مبارک وفرمایل چه «نه! هغه خو هم دا یوه د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ده!» کله چه هغوی دغه
خبره واوریدله ډیر په قهر او غصه شول او تاو کړی له هغه مجلسه پاڅیدل او وی ویل چه مونږ
دومره ډیر خدایان پرېږدو او فقط ستا په خوله یواخی هم دغه یو الله معبود ومنو! غی چه څو!
محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو دغو چلونو او فریبونو څخه لاس اخیستونکی نه دی. ده زمونږ
د دغو معبودانو په خلاف خپلی پښی لوڅی (بربندي) کړی دی او خامخا د هغوی پر ضد
تبلیغات کوی مونږ لره هم ښائی چی د هم ده په شان خپل لستونی پورته او د خپلو معبودانو
حمایت او عبادت وکړو نه چی د ده په دغو تبلیغاتو سره د کوم ضعیف الاعتقاد سری پښه زمونږ
د دغی پخوانی آباءی او اجدادی طریقی څخه وښوئږی او دی پخپل مقصد بریالی (کامیاب) شی
د ده د دغی بلیغی سعیی او کوشښ په مقابل کښی مونږ ته هم لازم دی چه ډیر زیات صبر،
استقلال او استقامت له خپله غانه ورښکاره کړو.

إِنَّ هَذَا الشَّيْءَ تَرَادٌ

بیشکه دغه شی (توحید) خامخا یو شی دی چه اراده ئی کړی شوی ده (له
مونږ څخه)

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم چی په داسی زور او شور او عزم او استقلال سره زمونږ د معبودانو په خلاف په جهاد لاس پوری کړی دی ضرور په دغه کښی د ده څه غرض شته او هغه دا دی چی دی د یوه الله په نامه اخیستلو سره مونږ گړد (تول) خپل ځان ته مطیع او محکوم وگرځوی او خپل ځان ته حکومت او ریاست حاصل کړی. نو لارم دی چی مونږ دی پری نږدو چی پخپل دغه مقصد کښی بریالی (کامران) او کامیاب شی. ځینی مفسرین د ﴿إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُّ﴾ مطلب داسی بیانوی بیشکه دا همغه شی دی چه محمد صلی الله علیه وسلم د هغه ټینگه اراده کړی ده او په هیڅ صورت له هغه څخه لاس اخیستونکی نه دی. یا دی داسی وویل شی چی هم دغه خبره (معلومیری) کیدونکی ده الله ته هم دغه منظور دی چه په دنیا کښی انقلاب شی، لهذا حتی الامکان په ډیر صبر او تحمل سره د خپل قدیمی دین په حفاظت کښی ټینگ اوسئ! یا ممکن دی چه د تحقیر له لاری ئی داسی ویلی وی چه بیشکه د محمد صلی الله علیه وسلم په اراداتو کښی خو ډیر شیان دی لیکن دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چی دی پخپلو هغو گړدو (تولو) هیلو، امیدونو او اراداتو ورسپړی چی آرزو، تمنا او اراده کوی. مونږ لره ښائی چی د ده په مقابله کښی ټینگ ودریږو او یو پل هم د ده په مقابل کښی بیرته کشینږدو.

مَا سَبَّحْنَاهُ فِي الْمَلَكَةِ الْاُخْرَىٰ ۚ اِنَّ هَذَا اِلَّا اخْتِلَافٌ ۝

نه دی اوریدلی مونږ دغه (توحید، وحدانیت) په دین وروستنی (عیسوی) کښی نه دی دغه (توحید) مگر له خپله ځانه جوړ کړی شوی دروغ دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چی خپل د پلرونو او نیکونو دین ته ئی پخوانی دین وایه. یعنی پخوا مو داسی آوریده چی پخوانیو خلقو به هم داسی خبری کولی مگر زمونږ پلرونو خو داسی نه دی کړی او نه ئی دی ویلی» او ممکن دی چه له پخوانی دین څخه عیسائی دین مراد وی لکه چی د اکثرو اسلافو قول دی. یعنی نصرانیان چی له اهل الکتاب څخه دی د هغوی په نسبت هم مونږ داسی نه دی اوریدلی چی گړد (تول) نور خدایان له منځه لری کړی او تش یو الله ئی پری ایښی وی آخر دوی خو هم دری خدایان منی او دوی هم دغه رسول، د رسول په حیثیت نه منی او وائی که د ده د دغو ویناوو کوم اصل په نورو کتابونو کښی وی مونږ به هم هغه ضرور منلی وی معلومیری چی دغه خبری گړدی (تولی) له خپل ځان څخه جوړی کړی شوی دی (العیاذ بالله)

ءَاَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا

آیا نازل شوی دی پر دغه (محمد) دغه ذکر قرآن له منځ زمونږ (غتانو)،

تفسیر: یعنی بالفرض دغه قرآن هم مونږ په نامنلی زړه د الله تعالیٰ کلام منو، او د دغی موضوع په نسبت زیاتی خبری نه کوو چی ولی له آسمانه کومه پرېسته د نبی په حیثیت را ونه لیږله شوه؟ مگر دغه ډیر د تردد او انکار ځای دی چه زمونږ د ټولو له منځه څرنګه محمد صلی الله علیه وسلم په نبوت سره منتخب شو؟ آیا په ټوله دنیا کښی پرته (علاوه) له محمد صلی الله علیه وسلم بل د دی کار دپاره وې (قابل) او لایق نه وو؟ او هم دغه لوی کار فقط هم دغه ته پاتی وو؟ او بل کوم مشر، غټ، ستر، مالداره جایداد لرونکی او باعتبار سری په دنیا کښی نه مونده کیده چی خپل دغه کلام او د نبوت مهم ئی د ده په لاس کښی ورکړی وی؟.

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِي بَلْ لَتَأَيَّدُوا وَعَذَابُ

بلکه دوی په شک کښی دی له ذکره قرآنه پنده زما (بل څه منشأ نه لری)، بلکه نه دی شکلی دوی عذاب زما (که نه شک به ئی ورک شوی وی).

تفسیر: دغه د الله تعالیٰ له طرفه د دوی د دغی چټی (بیکاره) وینا او نامعقولی خبری جواب شو، یعنی د دوی دغه خرافات او واهیات هیڅ اصل او حقیقت نه لری خبره فقط هم دغومره ده چی اوس دوی ته زمونږ د خبرو په نسبت څه شک او اندېښنه ورپیدا شوی ده او دوی پر دغه خبره یقین او باور نه لری چی هغه خوفناک مستقبل چی دوی ته ئی خبر او اطلاع ورکوله کښی هرومرو (خامخا) واقع کیدونکی هم دی ځکه چی دوی تر اوسه پوری د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند نه دی شکلی، څه مهال (وخت) چی دوی د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند او مزه وشکی نو دغه ګرد (ټول) شکوک او شبهات به ئی لری کښی.

أَمْعِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ۝ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ۝

آیا په نزد د دوی دی خزانی د رحمت د رب ستا چی ډیر غالب قوی ښه ښوونکی دی؟. آیا دوی لره دی سلطنت د آسمانونو او ځمکی او د هغو ګردو (ټولو) شیانو چی په منځ د دغو کښی دی؟ پس ودی خپژی (دوی آسمان ته) په اسبابو (رسوونکیو) سره.

تفسیر: یعنی د رحمت خزائن او د آسمانونو او د ځمکی حکومت ګرد (ټول) د الله تعالیٰ د

قدرت په لاس کښی دی الله ډیر زبردست او لوی بخشش والا دی پر هر چا چی د هر انعام اراده وکړی هیشوک د هغه مانع نشی گرځیدی او نه پری څه تنقید او اعتراض کولی شی. که الله تعالیٰ پخپل حکمت او علم سره کوم بشر ته د نبوت او رسالت په منصب سره افتخار وښی نو تاسی د هغه په نسبت څه مداخله کولی شی؟ چی پر دغه دی ولی داسی مهربانی فرمایلی ده؟ او پر مونږ دی ولی نه ده فرمایلی؟ آیا د رحمت د خزائنو او د آسمانونو او د ځمکی د سلطنت اختیار داره او واکداره هم دا تاسی یی؟ چی داسی چتی (بیکاره) او لغو اعتراضات کوئ؟ که یی نو خپل گرد (تول) وسائل، اسباب مو په کار واچوئ او په آسمان پوری خپلی رسی وتری، او پر علویاتو هم قبضه وکړئ! او سم له خپلی مرضی او منشأ سره د آسمانونو او ځمکو په تدبیر او انتظام کښی که مو له لاسه پوره وی گوتی ووهئ! او که دغه مو له واکه نه وی پوره نو د آسمانونو او د ځمکی د حکومت او د رحمت د خزائنو د مالکیت دعویٰ بیخی چتی (بیکاره) او غلطه ده او په سر د هغه د الوهیت په کارونو او انتظاماتو کښی مداخله پرته (علاوه) له بیحیائی او جنون به بل څه شی وی؟.

جُنْدُ مَا هَذَا لَكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ۝

دوی خو یو لښکر گوتی دی په دغه ځای کښی چی ماتی ورکړی شوی له هغو ډیرو لښکرو څخه دی.

تفسیر: یعنی هیڅ نشته! د آسمانونو او د ځمکی له حکومت او د رحمت د خزائنو له مالکیت سره دغه خواران څه اړه او تعلق لری؟ دوی خو د غو ماتو او هزیمت خوړلیو انسانانو یوه ډله او جمعیت دی چی د پخوانیو سپیرو او تباه شویو اقوامو په شان لا له اوسه تباه او برباد په نظر راځی. لکه چی دغه منظره د خلکو له نظره د «بدر» له غزوی څخه د مکی معظمی تر فتحی پوری تیره شوه. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پخوانی اقوام تباه شول که دوی هم پر خپل طغیان او عصیان کښی هم داسی مداومت وکړی نو هغوی په شان دوی هم تباه او فناه کیږی» گواکی د دغه آیت ربط ئی له پخوانی آیت سره وښود والله اعلم.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَارِ ۝

تکذیب کړی وو پخوا له دوی نه قوم د نوح او (قوم د) عاد او (قوم د) فرعون چی خاوند د میخونو وو.

تفسیر: یعنی زور او قوت او لاؤ لښکر والا چی په دنیا کښی ئی د خپل سلطنت میخونه په

ڄمڪه ڪڀي تڪ وهلي ۽. او ڄيئي وائي هغه ڇوڪ چي سري به ئي په ميخونو سره واڙه نو د دغه لامله (له وجي) د هغه نوم هم داسي ﴿ذُالْقَلْبِ﴾ ميخ والا مشهر شو. والله اعلم.

وَتَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَبُ لَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ ۝۱۴ كُلُّ الْأَكْذَابِ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ ۝۱۵

او (قوم د) تمود او قوم د لوط او اهل د ځنگله (چي شعيب ورمبعوث شوي وو)، دغه ڪسان (همغه) لوتئي لوتئي دلي (او لڻڪري) وي. نه ده (هر يوه د دغو دلو) مگر نسبت د دروغو ئي ڪري ۽ رسولانو د (الله) ته پس ثابت شو عذاب زما (دوي ته).

تفسير: يعني دغو ٽولو لويو زورورو او طاقتورو افواجو هم ڄه وخت چي د الله تعاليٰ رسولان دروغجن وشميرل د الله تعاليٰ له سزا او عذاب څخه ئي نجات ونه موند نو ستاسو حقيقت ڄه دي ؟.

وَمَا يَنْظُرُ هَؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهُمْ مِنْ فَوَاقٍ ۝۱۶

او نه ڪوي انتظار دغه ڪسان (ڪفار د مڪي) مگر چڻي يوي ته (د اسرافيل) چي نشته هئي ته هيڻخ ديل بيرته گرڄيدل.

تفسير: يعني د صور (شپيلي) د غير منتظر دي ڇه پوره سزا خو دوي ته په هغه وخت ڪڀي ورڪوله ڪيري او ممڪن دي چي له «صيح» ڇخه دلته فقط يوه چڻه او انضجار مراد وي.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ۝۱۷

او وائي (ڪفار تمسخرأ) اي ربه زمونڊ زر راکره مونڊ ته برخه عملنامه زمونڊ پخوا له ورڃي د حساب.

تفسير: يعني هر ڪله چي دوي د قيامت خبري اوري نو په توکو او مسخرو سره وائي چي زمونڊ د هغه وخت برخه اوس راکره! تر څو مونڊ هم دا اوس خپله اعمالنامه وگورو او لاس په لاس له

خپلی سزا څخه فراغت ومومو.

إصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَادْخُلْ عَبْدَنَا دَاوُدَ الْأَيُّدِ إِنَّكَ آوَابٌ ۝۱۴

(فرمائی الله) صبر تحمل کوه (ای محمده!) پر هغی خبری چي وائی دوی (تاته) او یاد کړه (قصه) د بنده زمونږ داؤد خاوند د قوت (په عبادت کښی) چي بیشکه دی ډیر رجوع کوونکی ؤ (عبادت د الله ته).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «په دغه ځای کښی ده ته د داؤد علیه السلام قصه ور په یادوی چي ده هم د «طالوت» د حکومت په عهد کښی ډیر صبر کړی ؤ څو بالآخر حکومت ده ته ورسید او «جالوت او نور» مخالفین گرد (تول) سره په جهاد کښی پړه او مغلوب شول چي هم دغه وضعیت او نقشه زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ته هم ورپېښه شوه. تنبیہ: د «ذاالاید» ترجمه حضرت شاه صاحب په «د لاس زور والا» سره کړی ده یعنی د سلطنت قوت یا به ئی دغه لوری ته اشاره وی چه د ده په لاس کښی اوسپنه نرمه کیده. یا به د «لاس قوت» څخه دغه مطلب وی چه ده به د سلطنت مال نه خوړ بلکه د خپل لاس له گټی څخه ئی دودی خوړه او «اواب» یعنی په هره معامله کښی به ده د الله تعالی په طرف توجه او رجوع کوله.

إِنَّا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ۝۱۵

بیشکه چي مونږ تابع مسخر کړی مو وو غرونه له دغه (داؤد) سره چي تسبیح به ئی ورسره ویلی په آخره او په اوله برخه د ورځی کښی.

تفسیر: یعنی صبا او بیگا کله چي حضرت داؤد علیه السلام په تسبیح کښی مشغولیده نو غرونو به هم له ده سره تسبیح ویل. د ده په متعلق څه مضمون د «سبأ» په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَالطَّيْرَ فَخُشْرَةً كُلٌّ لَّهُ آوَابٌ ۝۱۶

او (بل تابع او مسخر کړی ؤ مونږ) مرغان حال دا چي تول کړی شوی به ؤ (صفونه صفونه) هر یو (له دوی) به ده ته رجوع کوونکی ؤ (په طاعت سره).

تفسیر: یا به گرد (تول) له ده سره یو ځای کیدل او د الله تعالیٰ په طرف به ئی رجوع کوله
کما قال بعض المفسرين.

وَسَدَّدْنَا مَلَكُهُ

او قوی محکم کړی ؤ مونږ ملک سلطنت د دغه (داؤد).

تفسیر: یعنی پر دنیا باندی د ده د سلطنت رعب او دأب مو کینولی وو او پخپل نصرت او اعانت سره مو ورته د مختلفو اقسامو کثیر التعداد افواج ورکړی ؤ، او د ده قدرت او اقتدار مو په ښه شان سره ټینګ کړی ؤ.

وَأَتَيْنَهُ الْحِكْمَةَ وَفَصَّلَ الْخِطَابِ ۝

او ور مو کړ ده ته حکمت (نبوت تدبیر د ټولو امورو) او فصل الخطاب (د حق او باطل بیان شافی په هر مقصد کښی).

تفسیر: یعنی لوی مدبر او پوه ؤ د هری خبری فیصله به ئی په ډیر ښه صورت سره کوله د وینا په وخت کښی به ئی ډیر فیصله کوونکی تقریر او وینا کوله، په هر حال الله تعالیٰ ده ته نبوت، ښه تدبیر، د فیصلی قوت، او راز راز (قسم قسم) علمی او عملی کمالات ورعطاء فرمائی ؤ لیکن د ابتلاء او امتحان څخه ده هم نجات ونه موند، چی د هغه قصه اوس بیان فرمائی

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَوَّا الْخَصِمِ إِذْ سَوَّرُوا الْحُرَابَ ۝ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ

او آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د جگره کوونکیو کله چی راوختل (پس له دیواله د) عبادتخانی. کله چی ننوتل (تول) پر داؤد باندی (او ده ولیدل) پس ووپرید (داؤد) له دوی نه (چی دوی ولی راوختل له دیواله ؟ او ولی راننوتل بی له اجازی نه ؟).

تفسیر: یعنی حضرت داؤد علیه السلام دری ورځی ئی سره داسی تقسیم فرمایلی وی چی یوه ورځ د عمومی دربار او فصل الخصوماتو دپاره وه، یوه ورځ له خپل اهل او عیال سره اوسیدل، یوه ورځ به خالص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره وه چی په دغه ورځ کښی بیخی په خلوت کښی کیناستل او پیره دارانو ته به ئی امر ور کاوه چی هیچا ته اجازه مه ورکوی چی ماته راشی.

یوه ورځی چی داؤد علیه السلام په عبادت کښی مشغول ؤ یو ناڅاپه څو سری له دیواله راختلی ده ته مخامخ ودریدل، داؤد علیه السلام سره له خپله هغه فوق العاده قوت او شوکت د دغه خلاف التوقع حرکت څخه وویږید او متحیر شو چی دغه انسانان دی که پیریان یا د الله تعالی بل کوم مخلوق ؟ که انسانان دی نو ولی بی وخته راغلی دی ؟ او څرنګه له پیره دارانو څخه تیر شوی دی ؟ او ولی د دروازی له لاری څخه نه دی راغلی ؟ او له دومره جګ (وچت) دیوال څخه به دوی څرنګه راختلی وی ؟ خدای خبر دی چی دوی په دغه غیر معمولی طریقی سره څنګه دلته راغلی دی ؟ او څه نیت او قصد لری ؟ الغرض یو ناڅاپه ئی د دغی عجیبی او مهبیبی واقعی له لیدلو څخه ئی افکار او خیالات مشوش او متفرق شول، او په خپل عبادت کښی په همغه خشوع او خضوع چی پخوا مشغول وو نشو مشغو لیدی.

قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَيْنِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَأَحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تَشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿۲۴﴾

وویل دوی مه ویریریه (مونږ دوه دلی) جګړه کوونکی یو چی ظلم کړی دی ځینو زمونږ پر ځینو نورو پس حکم وکړه په منع زمونږ کښی په حق سره او لری مه غورځوه (ظلم مه کوه پر مونږ باندی) او برابر کړه مونږ سمی لاری (د انصاف ته).

تفسیر: دغو راتلونکیو ورته وویل چی تاسی مه ویریرئ! او له مونږ ځنی پخپل زړه کښی څه فکر او اندیښنی ته لاری مه ورکوئ! مونږ دواړه دلی د خپلی یوی جګړی د فیصله کولو دپاره ستاسی په خدمت کښی درحاضر شوی یو او غواړو چی تاسی د هغی په نسبت یوه منصفانه فیصله وفرمایئ! کومه بی لاری یا د تال ورکولو خبره دی ښائی په کښی نه وی ځکه چی مونږ د عدل او د انصاف د سمی لاری د معلومولو دپاره راغلی یو ښائی د دوی د دغی خبری له عنوانه حضرت داؤد علیه السلام به لا مبهورت او متعجب شوی وی.

إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعَجَةً وَإِلَى نَعْجَةٍ وَاحِدَةٍ قَدْ فَقَالَ أَكْفَلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿۲۵﴾

بیشکه چی دا (سری) ورور زما دی ده لره نهه نوی میږی (مګدی) دی او ما

لره یوه میړه (گډه) ده پس وائی دی ماته کفیل وگرځوه ما د دی (یوی میړی (گډی) او ماته ئی راکړه) او غلبه ئی کړی ده پر ما په خطاب خبرو کښی هم.

تفسیر: یعنی زموږ جگړه دغه ده چی زما د دغه ورور سره نهه نوی (۹۹) میړی (گډی) دی او له ما سره یواځی یوه میړه (گډه) ده، خو دی غواړی چی همغه یوه میړه (گډه) هم له ما ځنی په هر ډول (طریقه) سره چی وشي واخلی او خپل سل میړی (گډی) پری پوره کړی، او بل مشکل دغه دی چی دغه ورور می همغسی چی په مال او دولت کښی له مانه موږ او لوږ (اوچت) دی په ژبه او خبرو کښی هم له ما څخه لوږ (اوچت) او غوږ دی هر کله چی دی خبری کوی ما مغلوب او پر کوی، او گرد (تول) اوریدونکی د ده په لوری گرځی او خبری کوی. لنډه ئی دا چی زما د حق د اخیستلو دپاره په جبر او تیری سره خبری کوی.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ ط

وویل (داؤد) خامخا په تحقیق چی ظلم کړی دی ده پر تا په غوښتلو د میړی (گډی) ستا (چی یو ځای ئی کړی) له میړو (گډو) خپلو سره.

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام به د شریعت په قاعده ثبوت او نور شیان طلب کړی وی او په آخر کښی ئی داسی وفرمایل چی «بیشکه که ستا دغه ورور هم داسی کوی خو دغه د ده تیری او ناانصافی ده، او غواړی چی په دغی وسیلی د خپل غریب او خوار ورور مال وخورى» مطلب دا چی مونږ ئی نه پریږدو چی داسی وکړی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

او بیشکه چی ډیر له خلطاؤ شریکانو خامخا ظلم (تیری) کوی ځینی د دوی پر ځینو نورو مگر (تیری) نه کوی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او ډیر زیات لږ دی (داسی کسان په منځ) د دغو شرکاؤ کښی.

تفسیر: یعنی دغه د شریکانو عادت دی چی یو پر بل باندی ظلم او تیری کوی قوی حصه دار

غواړی چی ضعیف وخوری او له منځه ئی لری کړی. یواځی د الله تعالی ایمانداره او نیک بندگان له دی نه مستثنی دی چی د هغوی شمیر په دنیا کښی ډیر لږ دی.

وَقُلْ دَاوُدُ إِنَّمَا فُتِنْتُ فَاسْتَغْفِرَ رَبِّي وَخَرَرَا كَمَا وَآنَابُ ﴿٣٨﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ

او متیقن پوه شو داؤد په دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی وازمویه مونږ دی نو بښنه ئی وغوښته له رب خپل او پرمخی پریوت په دغه حال کښی چی رکوع سجده کوونکی ؤ (الله ته) او بیرته راجع شو (الله ته په توبه سره) پس ومو بښله مونږ ده ته هغه (خطا د ده)

تفسیر: د دغی قصی په اثر داؤد علیه السلام متنبه شو چی دغه زما په حق کښی یوه فتنه او امتحان ؤ په مجرد د دی چه دغه خیال ور پیدا شو له خپلی دغی خطا څخه ئی معافی وغوښتله او په ډیر عجز او نیاز ئی سر په سجده کیښود، آخر الله تعالی د هغه خطا ورمعافه کړه، د داؤد علیه السلام هغه خطا کومه وه ؟ چی د هغی په نسبت په دغو آیتونو کښی اشاره ده د هغه په نسبت مفسرینو ډیری اوږدی قصی لیکلی دی، مگر حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه د هغوی په نسبت لیکي «وقد ذکر المفسرون ههنا قصة اکثرها ماخوذ من الاسرائیلیات ولم یثبت فیها عن المعصوم حدیث یجب اتباعه» او حافظ ابوحیان رحمة الله علیه او نورو له دغو قصو څخه خپل ځان بیل ساتلی دی، او د دغو آیتونو کوم مجمل چی بیان کړی دی هغه هم له تکلفه څخه نه دی خالی. زمونږ په نزد اصلی خبره خو همغه ده چی د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه منقوله ده یعنی داؤد علیه السلام ته دغه ابتلاء د یوه شان اعجاب په بناء ور دمخه شوه او صورت ئی داسی ؤ چی داؤد علیه السلام د الله تعالی په دربار کښی عرض وکړ چی ای رب العالمینه! په شپه او ورځ کښی هیڅ یوه گری داسی نه ده چی په هغه کښی د داؤد علیه السلام د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښی مشغول نه وی دا ئی ځکه وویل چی ده د شپې او د ورځې خلپروښت ساعتونه د خپلی کورنی پر گردو (تولو) افرادو تقسیم کړی ؤ څو دوی وار په وار د الله تعالی په عبادت کښی مشغول اوسی او هیڅ وخت د ده عبادتخانه د عابدینو څخه تشه نه وی. او ممکن دی چی نور داسی قسم شیان به ئی هم عرض کړی وی او ښائی خپل د ښه انتظام او نورو اعمالو په نسبت ئی هم څه ویلی وی د الله تعالی په دربار کښی د ده دغه وینا ناپسنده واقع شوه او ورته داسی ارشاد وشو «ای داؤده! دغه ټول شیان زمونږ په توفیق ستا په برخه شوی دی که زما مدد له تا سره نه وی نو ته پر دغو شیانو قدرت نشی موندلی او سره له زرهاو کوششونو به هغه تر سره نشی رسولی زه پخپل جلال باندی قسم یادوم که تا یوه ورځ ستا نفس ته پریږدم یعنی که خپل مدد له تا څخه لری کړم نو وبه کتلی شی چی تر کومی اندازی پوری

پخپل عبادت کښې مشغول پاتې کیدی شی ؟ او خپل دغه انتظام قائم ساتلی شی ؟ داؤد علیه السلام عرض وکړ چی یا ربه ! ما په هغه ورځ خبر کړه نو دی په هغه ورځ کښې په فتنه مبتلا شو

اخرج هذا الاثر الحاكم في المستدرک و قال صحيح الاسناد و اقره الذهبي في التلخيص دغه روایت داسې څرگندوی (ښکاره کوی) چی د فتنې نوعیت ښائی صرف هم دغومره قدر وی چی په هغه وخت کښې چی داؤد علیه السلام په عبادت کښې مشغول وی سره له پوره سعی او کوشش ونشی مشغول کیدی او خپل انتظام قائم ونشی ساتلی لکه چی اوس مو ولوست چی په بې قاعده گۍ او فوق طریقی سره شو تنه سړی یو ځای یو ناڅاپه د ده په عبادتخانی ورننوتل او حضرت داؤد علیه السلام ئی وویراوه او دی ئی د ده له هغه مخصوص شغل څخه منصرف او خپل جانب ته ئی متوجه کړ. سره له دیرو پیرو او انتظام دوی د داؤد علیه السلام تر څنګه پوری ورسیدل او دوی ته هیچا ممانعت ونه کړ، دلته داؤد علیه السلام ته داسې خیال پیدا شو چی الله تعالی زه د خپلې همغې دعوی له سببه په دغې فتنې کښې مبتلا کړی یم. د فتنې د لفظ اطلاق دلته تقریباً داسې وگنې لکه چی په حدیث کښې راغلی دی چی حضرت حسن او حسین رضی الله تعالی عنهما په هلوکوتوب کښې کمیښونه اغوستلی ؤ او لرغیدونکي او ریډیدونکي (رپیدونکي) سره راتلل د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر د منبر له پاسه پر دوی ولوید خطبه ئی قطع کړه او هغوی ئی راپورته کړل، او وئی فرمایل «**صدق الله. انما اموالکم واولادکم فتنه**». په ځینو آثارو کښې راغلی دی که څوک د نیکی کولو په وخت وائی ای الله ! ما داسې کار کړی دی صدقه می ورکړی، لمونځ می ادا کړی، دودی می ورکړی نو الله تعالی فرمائی «او ما ستا سره مدد کړی او توفیق می درکړی دی» او کله چی بنده وائی «ای ربه تا راسره مدد کړی او ماته دی توفیق رابښلی او راباندی احسان دی ایښی دی» نو الله تعالی فرمائی «او تا عمل کړی او اراده دی کړی او تا دغه نیکی گتلی ده» (د مدارج السالکین (۱) ج ۹۹ صفحه) له دی نه وپوهیږئ چی د حضرت داؤد علیه السلام په شان د یوه جلیل القدر نبی خپل ښه انتظام ورڅرګندول (ښکاره کول) او د ده داسې فرمایل چی «ای ربه په شپه او ورځ کښې هیڅ یوه گری داسې نه دی چی په هغه کښې د داؤد د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښې مشغول نه وی» څرنګه د الله تعالی د خوښۍ په مورد کښې واقع کیدی شی ؟ لویان په خورا ډیری وړوکی گناه هم نیولی کیږی نو څکه په یوه ازموینه کښې مبتلا کړی شو څو باخبره او متبته شی او د خپلې غلطی اصلاح او تدارک وکړی لکه چی تدارک او اصلاح ئی هم وکړ او په ډیر ښه شان سره ئی وکړه. زما په نزد د دی آیت بی تکلفه تقریر هم دغه دی. باقی حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه د هغی مشهوری قصی په اساس څه شی چی لیکلی دی هغه دی په «موضح القرآن» کښې وکوت شی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ ﴿٢٥﴾

او بیشکه ده ته په نزد زمونږ کښی خامخا مرتبه ده او ښه غای د ورتلو دی.

تفسیر: یعنی لکه د پخوا په شان زمونږ د دربار له مقربانو څخه دی او په دغی غلطی سره د ده په تقرب او په مرتبه کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) نه دی راغلی فقط لږ شانی تنبیه ورکړی شوی ده ځکه چی د مقربینو دیره وړوکی گناه لویه گنله شی «حسنات الابرار سیئات المقربین»

يٰۤاَوْدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِى الْاَرْضِ فَاَحْكُمُ بَيْنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ط اِنَّ
الَّذِيْنَ يَظْلُوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ

ای داووده بیشکه مونږ گرځولی مو ئی ته خلیفه په ځمکه کښی (چی لوی سلطنت مو درکړی دی) پس حکم وکړه په منځ د خلقو کښی په حق سره او متابعت مه کوه د هوا (د نفس په احکامو کښی) پس گمراه به کړی (دغه هوا) تا له لاری د الله، بیشکه هغه کسان چی گمراه کیږی له لاری د الله (بعدم الايمان به) شته دوی ته عذاب سخت

تفسیر: یعنی ای داووده! الله تعالى په ځمکه کښی ته خپل نائب گرځولی ئی لهذا د هغه پر احکامو عمل او تگ وکړه! او د معاملاتو فیصله سم د عدل او انصاف او د الله تعالى له شریعت سره موافق وکړه! خو په هیڅ یوه معامله کښی هم د یوی ذری د نفسانی خواهش ادنی شائبه هم پیدا نشی ځکه چی دغه شی انسان د الله تعالى له لاری څخه بی لاری کوی او څه وخت چی انسان د الله تعالى له لاری څخه بی لاری شو نو بیا دی د ښی ورځی او د ښه غای خاوند نه کیږی.

يٰۤاَنسَاۤءُ يَوْمَ الْحِسَابِ

په سبب د هیرولو د دوی ورځی د حساب لره.

تفسیر: یعنی عموماً د نفسانی خواهشونو متابعت او پیروی د دی لامله (له وجی) کیږی چی د انسانانو په یاد کښی د حساب او کتاب ورځ نه پاتی کیږی که دغه ورځ ئی تل په یاد پاتی

وی چی زه هر و مرو (خامخا) یوه ورغ له الله تعالى سره مخامخ کیدونکی یم او د یوی ذری حساب به هم له ما څخه اخیست کیری نو انسان به هیڅکله خپل خواهش د الله تعالى پر مرضی نه وړاندی کوی.

تنبیه: ممکن دی چی د ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ تعلق د ﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ سره وی او له «نسوا» سره نه وی یعنی د الله تعالى د احکامو د هیرولو په سبب به د قیامت په ورغ کښی پر دوی باندی سخت عذاب نازلیری.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا طَائِفَةً مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَفَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ النَّارِ ﴿٢٤﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ دغه آسمان او ځمکه او هغه ګرد (تول) مخلوقات چی د دغو دواړو په منځ کښی دی په باطله سره، دغه (پیدا کول د دغو په باطله سره) ګمان د هغو کسانو دی چی کافران شوی دی. پس عذاب هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چی کافران شوی دی له اوره (چی سوځی به په کښی).

تفسیر: یعنی چی د هغه څه نتیجه وروسته له دی نه ظاهره نشی بلکه د دغی دنیا نتیجه آخرت دی لهذا انسان ته لازم دی چی د دی دنیا په هستوګنه کښی د خپل آخرت دپاره څه وګټی او هغه دا دی چی انسان دی د خپل نفسی خواشونو متابعت پریردی! او د حق او عدل پر اصولو دی ټینگ عامل او قائم وی! او له خالق او مخلوق له دواړو سره دی خپله معامله په ښه ډول (طریقه) سره ولری. داسی دی نه ګنی چی فقط هم دغه دنیوی ژوندون دی چی هغه به په خوړلو، څښلو او چرچو سره په پای (آخر) رسو او وروسته له هغه حساب، کتاب، ثواب، عقاب هیڅ نشته دغسی خیالات همغه کسان لری چی وروسته له مرګه پر بل ژوندون اعتقاد نه لری او تری انکار کوی نو د دغسی منکرانو دپاره د دوزخ اور تیار دی.

أَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٥﴾

آیا وبه ګرځوو مونږ هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په شان د فساد کوونکو په ځمکه کښی (بلکه نه ئی ګرځوو) ؟
آیا وبه ګرځوو مونږ پرهیزګاران په شان د بدکارانو ؟ (بلکه نه ئی ګرځوو!).

تفسیر: یعنی زمونی د عدل او حکمت اقتضاء داسی نه ده چی نیک ایماندار بندگان له شیرانو او مفسدانو سره برابر او یو شان کړو یا له ویریدونکیو سره هم همغسی معامله وکړو لکه چی له غاړه غروونکیو او بیخوفه شیرانو سره ئی کوو نو ضروری شوه چی کوم وخت د حساب او کتاب، ثواب او عقاب دپاره وټاکلی (مقرر) شی. لیکن مونږ په دنیا کښی گورو چی خورا ډیر نیک او ایماندار سړی په راز راز (قسم قسم) مصائبو، آفاتو او بلیاتو کښی اخته او مبتلا وی او ډیر شیران، بدکاران او بی حیا سړی مزی، چرچی، عیش، عشرت کوی نو لامحاله د دی خبری تسلیم لارمیری چی وروسته له موته یو بل حقیقی ژوندون شته چی په هغه کښی سم د صادق مخبر له وینا سره د دغی خبری فیصله سم د حکمت او مصلحت د اقتضاء سره کیږی او هلته به د هر صالح او طالح، نیک او بد د اعمالو په نسبت لازمه جزاء سزا صادیری. نو بیا ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ له اخبار څخه انکار څرنگه صحیح کیدی شی ؟.

کُتِبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِّدَّبَرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرُوا أُولُوا الْأَلْبَابِ ۝

(دغه قرآن) یو کتاب دی چی نازل کړی مو دی هغه تاته (ای محمده!) برکتناک دی دپاره د دی چی فکر وکړی (کفار) په آیتونو د ده او دپاره د دی چی پند واخلی پری خاوندان د صافو عقلونو.

تفسیر: یعنی کله چی د نیک او بد انجام سره یو شان نشی کیدی نو ضروری ؤ چی کوم هدایت کوونکی کتاب د رب الارباب له خوا نازل شی خو خلق په ښی او معقولی او مقبولی طریقې سره د دوی له انجام څخه مطلع او خبردار کړی لکه چی په دغه وخت کښی دغه کتاب نازل شو چی ورته قرآن المبین وائی چی د هغه په الفاظو حروفو، نقوشو، معانیو، مضامینو او نورو هر هر څیزونو کښی خیر او برکت دی، او په دغه غرض نازل کړی شوی دی خو خلق د ده پر آیتونو غور او دقت وکړی، عقلمندان د ده له نصائحو څخه متمتع او منتفع شی، لکه چی د دی آیت نه پخوانی آیت ته وگوری چی په څه صاف فطری او معقولی طریقې سره ئی د «معاد» مسئله حل کړی ده چی ډیر لږ عقل لرونکی سړی هم که پری غور او فکر وچلوی نو پر یوی صحیحی نتیجی رسیږی.

تنبیه: ښائی له «تدبر» څخه علمیه قوت مراد وی او په «تذکر» سره د عملیه قوت د تکمیل په طرف اشاره وی دغه گردی (تولی) خبری د حضرت داؤد علیه السلام د تذکری په ذیل کښی راغلی دی وروسته له دی نه بیا د ده د دی قصی تکمیل فرمائی.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ ۝

او ومویانه داؤد ته سلیمان،

تفسیر: یعنی سلیمان علیه السلام مو ورته وبانه چی د ده غوی او د ده په شان نبی الله او باچا ؤ.

نَعَمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿۳۸﴾ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّفِيفَتُ
الْجِيَادُ ﴿۳۹﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى
تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿۴۰﴾ رُدُّوْهَا عَلَىٰ طُفُوقِ مَسْحَاٍ بِالسُّوقِ
وَالْأَعْنَاقِ ﴿۴۱﴾

چی ښه بنده ؤ بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی دی (الله ته). کله چی وړاندی کړی شو په ده باندی په آخر د ورغی کښی هغه گړندی خاصه آسونه په دریو پښو ولاړ او د یوی سوی نوکه ئی په غمکه لگولی نو وویل (سلیمان) بیشکه زه چی یم غوره می کړه مینه د آسونو په ذکر د رب خپل تر هغه پوری چی پت شو (لمر) په پرده کښی (بیا وویل سلیمان) بیرته راولی دغه آسونه ماته (نو ورته رایی وستل) پس شروع وکړه (سلیمان) په وهلو د دی آسونو (په توره) پندیو او غاړو (یعنی پښی او غاړی ئی تری پری کړی او گرد (تول) ئی حلال او خیرات کړل).

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دغه وروستنی آیت ترجمه داسی کړی ده «بیا راولی هغه آسونه ماته پس ولگید سلیمان پر خندلو د پندیو او غاړو د دوی» یعنی نهایت اصیل او ښایسته ښکلی، ښه او گړندی تلونکی آسونه چی د جهاد دپاره ساتلی او پاللی شوی ؤ د ده په مخ کښی وړاندی کړل شول، د دغو آسونو په کتلو او معائنه ؤ کښی ښه غڼد (تاخیر) او ډیل وشو تر دی چی لمر پریووت، ښائی په دغه شغل کښی به د عصر د وخت وظیفه ده نه وی لوستلی نو د دغه په نسبت ئی وویل خیر دی که له یوه جانبه له ذکر الله څخه ظاهراً بیلتون واقع شو نو له بل جانبه د جهاد له آسونو سره مینه او د هغو معائنه او کتنه هم له هغه ذکر الله سره لازم دی کله چی د جهاد نه راغی که الله تعالی د جهاد او آلات الجهاد تهیه او مهیا کولو ترغیب نه وی را کړی نو مونږ به له دغه ښائسته بوده (غناور) سره ولی دومره مینه او محبت کاوه ؟ نو د جهاد په دغه جوش او جذبه کښی ئی حکم ورکړ چی دغه آسونه بیرته راولی لکه چی هغه آسونه بیرته راوستلی شو نو حضرت سلیمان علیه السلام له ډیری مینی او محبته د دغو آسونو د

ورمیرونو او پنډیو په صافولو او خرخره کولو او پاکولو مصروف شو. د دی آیت دغه تقریر ځینو مفسرینو کړی دی او د «حب الخیر» له لفظ څخه د دی تائید هم کیږی گواکی د خیر لفظ د هغه مضمون په طرف اشاره کوی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی فرمایلی دی «الخیل معقود فی نواصیها الخیرالی یوم القیمة» لیکن نور علماء د هغه تفسیر زمونږ د پاس ترجمی په شان داسی بیانوی کله چی حضرت سلیمان د آسونو په معائنه او کتبلو کښی مشغول پاتی شو نو د هغه وختی په لمانځه یا وظیفه کښی ذهول پښی شو او ذهول او نسیان د انبیاء په حق کښی محال نه دی نو وئی فرمایلی چی وگورئ! د دنیوی مال محبت چی د دی خبری سبب شو چی زه د الله تعالی له یاده غافل شوم تر دی چی د لمر تر پریوتو پوری هم خپله وظیفه می ادا نه کړه. سلمنا چی د دغه مال په محبت کښی هم د عبادت یوه ډډه وه او په هغه کښی هم بالمآل د ذوالجلال یاد وو مگر له خواصو او مقربینو سره دغه فکر او اندیښنی هم لگیدلی دی چی د هر عبادت هر وخت چی مقرر دی ښائی په هغه کښی له سره څه تخلف واقع نشی او که احیاناً په کښی څه توپیر (فرق) واقع شی نو د هغه د غم او اندیښنی څخه سخت متأثر او ناآرامه کیږی اگر که د معذورت له جهته هم وی.

که وی لږ کومه څڅله

د سالک له باغه وروره!

سالک ژاړی ډیر غمجن وی

زړه ئی چوی له غمه وروره

د خندق په غزوه کښی وگورئ! چی د رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم شو لمنځونه قضا شول سره له دی چی دوی په عین الجهاد کښی مشغول ؤ او د هیڅ یو قسم ذنب او گناه اندیښنه هم پر دوی نه وه لیکن د هغو کفارو له تعرضه او یرغله (حمله) چی دغه واقعه ورپښه شوی وه د دوی په حق کښی د «ملا الله بیوتهم وقبورهم ناراً» او نورو الفاظو سره ښیری وفرمایلی. حضرت سلیمان علیه السلام هم د یوه مؤقت عبادت له فوتیدلو څخه سخت غمجن او متأثر شو، او داسی حکم ئی صادر کړ چی هغه آسونه دی بېرته راوستل شی چی د الله تعالی د یادولو د فوت سبب شوی دی کله چی هغه آسونه بېرته راوستل شول نو د الله تعالی د محبت له غلبی او د غیرت له شدته ئی په توره سره د هغوی غاړی پری او پنډی ئی غوڅی کړی او تول ئی د پاک الله په لاره کښی خیرات او پر فقراو ئی وویشل خو د دغه غفلت سبب له خپل ځانه په دغی وسیلی سره لری کړی چی فی الجمله د دغه ذهول کفاره شی، ممکن چی په سلیمانی شریعت کښی د آسونو قربانی جائزه وه او له ده سره به آسونه او نور بودگان (څاروی) ډیر زیات وی چی د دغو آسونو د قربانی کولو څخه به د جهاد په مقصد کښی هیڅ خلل او نقصان نه واقع کیده، او د ﴿طَفِقَ سَعًا﴾ له لفظ څخه دغه هیڅ نه لارمیری چی ده به هغه گرد (تول) آسونه

وژلی وی او محض هم دغومره به ئی کړی وی چی شو آسونه ئی پخپل لاس سره حلال او سر او پښی به ئی هیسته غورځولی وی والله اعلم. د دی تقریر تائید په یوه «مرفوع حدیث» سره هم کیږی چی «طبرانی» په «حسن اسناد» سره له ابی ابن کعب څخه روایت کړی دی (راجع روح المعانی وغیره).

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَالْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿۲۴﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی دی مونږ سلیمان او غورځولی مو ؤ پر تخت د ده یو جسد (بی روحه) بیا رجوع وکړه ده (الله ته).

تفسیر: په صحیح حدیث کښی راغلی دی چی حضرت سلیمان علیه السلام قسم یاد کړ چی «زه نن شپه د خپلو گردو (تولو) ښځو کره غم چی په شمیر اویا - یا نوی یا سلو ته نژدی ښځی وی او زما هره یوه ښځه به یو یو هلک وځیږوی چی دغه تول به د الله تعالی په لاره کښی جهاد وکړی» پښتی دغه خبره ورالقا کړه چی «ان شاء الله» وایي! سره له دی چی ان شاء الله ئی په زړه کښی ؤ مگر په ژبه ئی ان شاء الله ونه فرمایل. د الله تعالی کارونو ته وگورئ چی له هغه مباشرت څخه د ده د دومره ښځو کره یو وړوکی هم پیدا نشو یواځی له یوی ښځی څخه یو ناقص مولود موجود شو. ځینی مفسرین وائی چی دایه همغه ناقص مولود د ده پر تخت وغورځوه او ورته ئی وویل «درواخله دا ده ستا د قسم نتیجه!» همغه ئی دلته په «جسد» (جثه) سره تعبیر کړی دی د دغه وضعیت د لیدلو څخه سلیمان علیه السلام سره له افسوسه او ندامته د الله تعالی په طرف رجوع وکړه او د ان شاء الله په نه ویلو ئی استغفار وکړ. «هو! مقربینو ته زیات ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پېښیږی» په حدیث کښی راغلی دی که ان شاء الله ئی ویلی وی نو بیشکه الله تعالی به همغسی کړی وی چی د ده آرزو او تمنا وه.

تنبيه: اکثر و مفسرینو د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره کړی دی او پر دغه موقع کښی ډیری بی اساسی قصی د حضرت سلیمان علیه السلام د گوتمی او د پیریانو نقل کړی دی هر څوک چی د هسی قصو د لوستلو شوق لری هغوی دی همغو تفاسیرو ته رجوع وکړی ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «وقد رویت هذه القصة مطولة عن جماعة من السلف رضی الله تعالی عنهم وكلها متلقاة من قصص اهل الكتاب والله سبحانه و تعالی اعلم بالصواب»

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۲۵﴾

وویل (سلیمان) ای ربه زما مغفرت بښنه وکړه ماته او راکړه ماته داسی ملک لوی سلطنت چی نه ښائیږی (او نه وی) بل هیچا لره وروسته له ما (او غیر له ما) څخه، بیشکه هم دا ته (ای زما ربه!) ته ډیر بښونکی ورکوونکی ئی.

تفسیر: یعنی داسی عظیم الشان سلطنت عنایت وفرمایه چی ماسواء له ما ځنی د بل هیچا په برخه نه وی او نه بل څوک د هغه اهل ثابت شی یا به ئی دا مطلب وی چی هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت ونه لری چی هغه له ما څخه په زور واخیستی شی.

تنبیه: په احادیثو کښی د هر یوه نبی یوه دعا شته چی د هغه په نسبت الله تعالی د اجابت وعده فرمایلی ده یعنی هغه دعا ضرور قبوله شوی ده ښائی د حضرت سلیمان علیه السلام دا دعا همغه دعا وی څرنگه چی حضرت سلیمان علیه السلام نبی او په عین زمان کښی د باچا ځوی ؤ نو د هغه دعا هم په هم داسی وضعیت او کیفیت سره مختصه وه څو ده ته لوی سلطنت ورکړی شی مگر په اعجازی ډول (طریقه) سره کله چی دغه زمانه د زورورو باچایانو او د جبارینو وه نو په دغه حیثیت سره هم دغه دعا د همغی زمانی له حیثیت او وضعیت سره موافقه او مناسبه وه او ظاهر دی چی د انبیاء علیهم السلام مقصد د ملکونو له حاصلولو څخه د خپل شوکت او حشمت مظاهره او خلقو ته ئی ښودنه مقصود نه ؤ، بلکه د الله تعالی د دین د غلبی اظهار او انتشار د دوی له عمده ؤ مقاصدو څخه ؤ، او غوښت چی د ځمکی په مخ کښی هغه سماوی قانون په ښه ډول (طریقه) سره اجرا او تنفیذ ومومی چی دوی د هغه حاملان او ناشران دی لهدا نه ښائی چی دغه دعا د نورو دنیادارانو پر دعا قیاس کړه شی. نو دغه پاس دعا د سلیمان قبوله شوه لکه چی داسی فرمائی

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ وَالشَّيْطَانَ
كُلَّ بَنَاءٍ وَعَوَاصٍ

پس مسخر تابع کړ مونږ دغه (سلیمان) ته باد چی چلیده په امر حکم د ده سره نرم نرم هر چیرته چی اراده به وشوه د ده. او (مسخر کړل مونږ ده ته پیریان) شیطانان هر بنا کوونکی (د ښو لوړو (اوچتو) عمارتو) او غوته وهونکی (په لویو بحارو کښی دپاره د ایستلو د جواهرو)

تفسیر: یعنی پیریانو د حضرت سلیمان علیه السلام په حکم ډیر لوی لوی عمارتونه جوړول، او مرغری او نور قیمتمداره شیان به ئی له بحارو او سیندونو څخه په غوته وهلو سره ایستل، د

هوا او د پیریانو د تسخیر او تابع گرځولو په نسبت پخوا له دی نه د «سبا» په سورت او په نورو ځایونو کې لارمه تفصیلات لیکلی شوی دی.

وَ الْخَرِینَ مُقَرَّنَیْنِ فِی الْاَصْفَادِ ﴿۳۸﴾

او (تابع مو کر سلیمان ته) نور (سرکش شیطانان) تړلی شوی په ځنځیرونو کې (لپاره د تادیب او دفع د ضرر).

تفسیر: یعنی ډیر نور پیریان و چې هغوی د سرکشی او تمرد لامله (له وجی) په بندی خانه کې غورځولی شوی و (داسی ومو فرمایل سلیمان ته).

هُذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾

دغه (سلطنت او تسخیر) عطاء بښنه زمونږ ده پس احسان کوه (له هر چا سره) یا ئی وساته (له خپل ځان سره) بی له حسابه.

تفسیر: یعنی که چاته عطاء او بښنه ورکړی یا ور نه کړی مختار ئی دومره بی حساب ئی ورکړ، او بیا د حساب او کتاب قید ئی هم تری لری کړ، حضرت شاه صاحب لیکي «دغه بله مهربانی ده چی دغومره دولت او دنیا ئی ورکړه، او مختار ئی وگرځوه، حساب او کتاب ئی هم ورمعاف کړ، مگر ده به پخپله د خپل لاس له ګټی څخه دودی خوړه چی توکری به ئی جوړولی.

وَ اِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰی وَ حَسَنَ کَاٰبٍ ﴿۴۰﴾

او بیشکه چی ده ته په نزد زمونږ خامخا قرب دی (په دنیا کېښی) او ښه ځای د ورتلو دی (په عقبی کېښی).

تفسیر: یعنی سره له سلطنته هغه روحانی تقرب او مرتبه چی زمونږ په نزد سلیمان علیه السلام ته حاصله ده او په اعلیٰ فردوس کې له اعلیٰ څخه اعلیٰ ځای چی د ده دپاره تیار دی هغه خو علیه او جلا (جدا) دی.

وَ اذْكُرْ عَبْدًا نَّاسِيًّا اِذْ نَادٰی رَبَّهٗ اِنِّیْ مَسَّنٰی الشَّیْطٰنُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿۴۱﴾

او یاد کره (ای محمده!) بنده زمونبر ایوب کله چی غبر ئی وکر رب خپل ته چی بیشکه زه چی یم مس کړی یم شیطان په ایذاء او تکلیف سره .

تفسیر: د عظیم الشان قرآن له تتبع څخه ظاهریږی چی په هغو امورو کښی چی په کوم پلو کښی شر یا ایذاء وی یا کوم صحیح مقصد فوتیږی د هغه نسبت د شیطان په طرف کیږی لکه چی د موسی علیه السلام په قصه کښی راغلی دی ﴿وَمَا كُنْزِيهِ إِلَّا لِلشَّيْطَانِ أَنْ أَذْكُرَهُ﴾ د ۱۵ جزء الکهف ۹ رکوع ۶۳ آیت زمونږ د دغه مبارک تفسیر څکه چی علی الاکثر د دغه قسم شیانو قریب سبب یا بعید سبب په یوه نه یو درجه کښی شیطان وی د هم دغی قاعدی په موجب حضرت ایوب علیه السلام د خپلی رنځوری یا د تکلیف او ربر (زحمت) نسبت د شیطان په طرف وکر گواکی تواضعاً یا تأدیاً ئی دغه ښکاره کره چی ضرور له ما غځنی څه تساهل یا کومه غلطی زما له درجی سره سمه صادره شوی ده چی د هغی په نتیجه کښی دغه آزار راورسید یا د مرض په حالت او شدت کښی به شیطان د وسواسو د القاء او د خرخشو (خطرو) د غورځولو زیار(محنت) او کوشش کړی وی او ده به د هغه په مدافعت کښی تکلیف او تعب احساس کړی وی نو هغه ئی په «نصب» او «عذاب» سره تعبیر فرمایلی دی والله اعلم.

تنبیه: د حضرت ایوب علیه السلام قصه د «انبیاء» په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی مگر واضح دی وی چی د حضرت ایوب علیه السلام د قصی په نسبت کومی افسانی چی قصه ویونکی جوړی کړی دی په هغو کښی ډیره مبالغه شته. داسی مرض چی په عمومی ډول (طریقه) سره د عامو خلکو په حق کښی د تنفر او استقذار موجب وی د انبیاء علیهم السلام له وجاهت سره منافی ده **کما قال الله تعالى ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ اتَّخَذُوا أَمْوَالَهُمْ مَتَاعًا وَكَانَ عَذَابُ اللَّهِ وَجِيهاً﴾** (د جزء ۲۲ الاحزاب ۹ رکوع ۶۹ آیت) لهندا ښائی هغومره بیان ومنلی شی چی د نبوت له منصب سره منافی نه وی.

نو د الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه له جانبی جبریل علیه السلام ایوب علیه السلام ته داسی وویل.

أَرْضْ بِرَحْلِكَ هَذَا مُعْتَسِلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ۝ وَوَهَبْنَا لَهُ
أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرًا لِّلْأَلْبَابِ ۝

ووهه (ځمکه) په پښه خپله (نو وی وهله او اوبه راووتی) دغه ده ځای د غسل یخ او اوبه د څښلو (نو غسل ئی وکر اوبه ئی وڅښلی جوړ شو) او وموښل دغه (ایوب) ته اهل د ده (په بیرته ژوندی کولو) او په مثل د دوی له هغوی

سره له جهته د مهربانی له خپله طرفه او دپاره د ذکر پند اخیستلو خاوندانو د صافو عقلونو ته.

تفسیر: کله چی الله تعالی داسی اراده وفرمایله چی ایوب علیه السلام روغ او جوړ وگرځوی نو پری حکم ئی وکړ چی خپله پښه پر ځمکه ووهه. هم دا چی ده خپله پښه پر ځمکه ووهله د الله تعالی په کامله قدرت له هغه ځایه د یخو اوبو چینو وخوتیده چی ده په هغه کښی غسل وکړ او له هغو اوبو څخه ئی وڅښلی او هم دغه د ده د شفاء سبب شو او د ده د هغی کورنی خلکو په مقابل کښی چی د کوتی تر چت لاندی مړه شوی وو پخپلی مهربانی او فضل سره دوچنده خیلخانه ورعطاء کړه خو عقلمن خلق د دغو واقعاتو له لیدلو څخه په دی ښه وپوهیږی هغه بنده چی په مصائبو کښی مبتلا کیږی ښائی صبر وکړی او الله ته رجوع وکړی خو ئی د ده حفاظت کفایت، کفالت، او اعانت په ښه شان سره وفرمائی. (ومو فرمایه ایوب ته داسی)

وَحُذِّبِيكَ ضَعْفًا ضَرْبَ بِّمٍ وَلَا تَحْذَنْ أَنَا وَجَدْنَهُ صَابِرًا
نَعْمَ الْعَبْدُ إِنَّكَ أَوَّابٌ ﴿۳۷﴾

او ونیسه په لاس خپل جارو (د کنکو- د کو) پس ووهه په هغه جارو (د کنکو- د کو) سره (ښځه خپله) او مه حائثوه ځان خپل (په ترک د وهلو کښی) بیشکه مونږ وموند مونږ دغه (ایوب) صبرناک (په سختیو) ښه بنده ؤ دی، بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی ؤ الله ته.

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام د رنځوری په حالت کښی پر کومی خبری خفه شوی ؤ او قسم ئی یاد کړی ؤ کله چی زه روغ شوم نو پر خپله ښځه به سل گزارونه وکرم حال دا چی دغه بی بی (رحیمه) د ابتلا په دغه حالت کښی د ده صادق خدمتگاره او صمیمه خادمه وه او چندان داسی کوم قصور او خطا ئی هم نه درلوده (لرله) چی د وهلو وړ (قابل) وی نو الله تعالی د ده د قسم د رښتیا کولو یوه حيله (چل) وروښوده چی فقط هم ده ته مخصوصه ده او که نن څوک داسی قسم یادوی نو د هغه د پوره کولو لپاره به دغومره یوه خبره کافی نه وی.

تنبیه: په هغه حيله (چل) سره چی د کوم شرعی حکم یا د نبی د حکم ابطال په عمل راځی هغه جائز نه دی، لکه د زکوٰۃ، اسقاط او نوری حیلې (چلونو) او پلمی (تدبیرونه) چی خلکو له طرفه جوړی او ایستلی شوی دی هو! هره هغه حيله (چل) چی کوم شرعی حکم نه باطلوی بلکه د کوم معروف کار ذریعه گرځی د هغو اجازه شته والتفصیل یطلب من مظانه.

وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَاسْحَقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٣٨﴾

او یاد کره (ای محمد!) بندگان زما ابراهیم او اسحاق او یعقوب خاوندان د لاسونو او د سترگو (کوونکی د صالحه و اعمالو لیدونکی د آیات الله).

تفسیر: یعنی د عمل او معرفت خاوندان چی په خپلو لاسونو او پښو به ئی عبادت او بندگی کوله او په خپلو سترگو سره به ئی د الله تعالی قدرتونه کتل او په هغه سره به ئی خپل یقین او بصیرت زیاتوه.

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذَكَرَى اللَّارِ

بیشکه مونږ خالص کړی مو دی دوی په خالص خوی سره په ذکر یادولو د کور (د آخرت).

تفسیر: د انبیاء امتیاز دا دی چی د دوی په شان بل هیڅوک د الله تعالی او د آخرت یادوونکی نشته. او د هم دغه خصوصیت لامله (له وجی) دوی د الله تعالی په دربار کښی له گړدو (تولو) غنی زیات ممتاز مراتب او مدارج حاصلوی.

وَأَنْتُمْ عِنْدَنَا لِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاٰخِيَارِ ﴿٣٩﴾ وَأَذْكُرْ اِسْمٰعِيْلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلُّ مِّنَ الْاٰخِيَارِ ﴿٤٠﴾

او بیشکه دوی په نزد زمونږ خامخا له غوره کړیو شویو بهترو خلقو (د زمانی خپلی) وو او یاد کره (ای محمد!) اسمعیل او الیسع او ذوالکفل (خاوند د ضمانت)، او دغه ټول (مذکورین) و له خاوندانو د خیر (په خلقو کښی).

تفسیر: د حضرت اسمعیل علیه السلام او ذوالکفل علیه السلام ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی او الیسع علیه السلام ته وائی چی د حضرت الیاس علیه السلام خلیفه و چی هغه ته هم الله تعالی نبوت ورعطاء کړی و.

هَذَا ذِكْرٌ

حال دا چی دغه (بیان د انبیاء) ذکر پند دی (هر پند اخیستونکی ته یا په دنیا کښی ښه ذکر د دوی دی)،

تفسیر: یعنی دغه مذکور خو د انبیاء ؑ وروسته له دی نه د عامو متقیانو انجام واورئ!.

وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ نَّابٍ ۖ جَدَّتْ عَدْنٌ مُّفْتَحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ ۝

او بیشکه دپاره د پرهیزگارانو خامخا ښه غای د ورتلو دی (په آخرت کښی) جنتونه دی د همیشه هستوګنی په دی حال کښی چی تل پرانستلی وی دوی ته دروازی (د جنتونو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چی جنتیان په جنت کښی ننوځی نو هر یو جنتی به بی د بل چا د ورشوولو سم برابر خپلی مانی او باغ او تاکلی (مقرر) غای ته ورځی» او د دی خبری ضرورت به ورته نه وی پاتی چی غو وکړی یا ناری ووهی یا د وره د پرانستلو په انتظار کښی ودیږی.

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدُ عُونَ فِيهَا بِفَاكِهِةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَّابٍ ۝

تکیه وهلی (ناست به وی مؤمنان) په دغو (جنتانو) کښی چی غواړی به (دغه جنتیان) په هغو کښی میوی ډیری او څیزونه د) څښلو.

تفسیر: قسماقسم میوی، دانی، خوراک او نور مطلوبه شیان به دوی ته غلمان سم د دوی له غوښتنی سره سم د لاسه ورحاضر وی.

وَعِنْدَهُمْ قَصْرٌ مِّنَ الطَّرِيقِ أَرْبَابٍ ۝

او وی به په نزد د دوی ښځی بندونکی د سترگو (میرو) (خاوندانو) خپلو ته) همغولی (پخپل منع کښی یا له میرو (خاوندانو) سره).

تفسیر: یعنی تولی ښځی به پیغلی نوی جونی او په یوه عمر او یوه منگ وی یا په اشکال او شمائل عادات، اطوارو کښی به له خپلو ازواجو سره هم عمر او یو شان وی. نو د الله تعالیٰ له

جانبه پرېسته به ورته داسی وائی

هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ۚ إِنَّ هَذَا لَرْزُقْنَا مَالَهُ مِنْ تَفَادٍ ۝۵۳

دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده (له تا سره په دنیا کښی دپاره د خوښی) د ورځی د حساب. بیشکه چی دغه خامخا داسی رزق زمونږ دی چی نشته ده لره خلاصیدل.

تفسیر: یعنی غیر منقطع او لارواله نعمتونه دی چی د هغوی سلسله به له سره هیچیری نه ختمیږی او نه کمیږی.

رزقنا الله منها بفضلہ وکرمه فانه اکرم الاکرمین وارحم الراحمین.

هَذَا وَإِنَّ لِلطَّغِينَ لَشَرَّ مَا يَبْتَغُونَ ۚ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَيُسَّوْا ۚ هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَبِيمٌ وَغَسَاقٌ ۝۵۴

دغه (حال د مطیعانو وو) او بیشکه دپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع ده (چی هغه) دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی، پس بده بستره ده (دا دوزخ). دا دی عذاب د کفارو پس ودی څکی دوی دا ایشیدلی اوبه (چی توتی توتی کیږی کلمی د دوی) او (د دوزخیانو د جراحاتو بدبویه) زوی

تفسیر: یعنی د متقیانو او پرهیزگارانو انجام مو واورید وروسته له دی نه د شیرانو انجام واورئ! او بیشکه لپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی پس بده بستره ده دا دوزخ دا دی عذاب پس ودی څکی دوی دا. یعنی درواخله! دغه درحاضره ده د هغه خوند وڅکه! له «غساق» څخه ځینی وائی چی د دوزخیانو د پرهاړو زوی او وینی او نوری چتلی مراد دی چی په هغو کښی به د منگورانو (مارانو) او لړمانو او د نورو زهر هم گډ وی. او د ځینو په نزد «غساق» خورا دیرو یخو او بی نهایته سرو اوبو ته وائی چی د هغو له څکلو څخه له حده زیات تکلیف او اذیت ورسپیږی. گواکی په دغه تقدیر سره دغه د «حمیم» ضد او کامل مقابل دی چی «غساق» سوځول کوی له ډیری یخنی خپلی څخه لکه چی سوځول کوی «حمیم» له ډیر گرمی خپلی نه) والله اعلم.

وَأَخْرَجْنَاهُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجًا ۝ هَذَا نُفُوجٌ مُّقْتَحَمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْجَاءَ لَهُمْ إِنَّهُمْ صَالُوا
النَّارَ ۝ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لَمَرْجَاءُكُمْ أَنْتُمْ قَدْ مُّمُّوهُ لَنَا قَيْسَ الْقَرَارِ ۝

او شخہ بل (قسم عذاب) لہ قسمہ د ہغہ تیر عذاب راز راز قسمونہ۔ دغہ یو فوج دی (د تابعانو) چی ننتونکی دی پہ سختی لہ تاسی سرہ نہ دی وی خوشالی غای د آرامی دوی تہ، بیشکہ چی دوی ننتونکی دی اور تہ، وائی (دغہ تابعان متبوعانو تہ) بلکہ تاسی چی یی نہ دی وی خوشالی پہ تاسی (پہ غای موندلو د آرامی) تاسی راوردی کمری دی دغہ (عذاب) مونہ تہ پس بد قرار غای دی (دا دوزخ)۔

تفسیر: دغہ خبری او اتری بہ دوزخیان پہ خپلو منځونو کښی سرہ کوی شخہ وخت چی پرستی دغہ دوزخیان پرلہ پسی پہ شړلو او تیل وهلو سرہ د دوزخ پر څنډو (غاړو) ودروی ږومبی دلہ بہ د غتانو او سردارانو وی۔ وروستہ لہ ہغہ بہ د دوی د تابعانو او پیروانو وی۔ د دغو تابعانو د لیدلو پہ وخت کښی بہ لہ لری شخہ دغہ متبوعان وائی چی «دغہ دی یو بل فوج لہ تاسو سرہ یو غای پہ تیل وهلو او کښولو او راښکودلو سرہ پہ دوزخ کښی د غورځولو دپارہ پہ زور راوستل کیږی۔ د الله تعالیٰ قهر او غضب دی وی پر دوی باندی دوی ہم دلته د رب (تکلیف)، زحمت او عذاب گاللو (برداشت کولو) دپارہ راغلل، الله تعالیٰ دی وکری چی دوی تہ پہ بل کوم غای کښی کوم ارت مکان ور نہ کمر شی» د دغی خبری د آوریډلو پہ اثر بہ هغوی د دوی جواب داسی ورکوی «ای کمبختانو! پر تاسی باندی دی د الله تعالیٰ قهر او غضب وی! پاک الله دی تاسو تہ هیچیری د هوسائی (راحت) او آرامی غای در نہ کری، ہم دغہ تاسو وی چی زمونږ د اغواء او اضلال وسائل مو راتیار کړی ؤ، او مونږ ستاسی لہ لمسونه او غولولو نہ پہ دغہ کنده کښی ولویدو او پہ دغہ سخت مصیبت او آفت کښی اختہ شو اوس دغہ راوښیی چی چیری لارہ شو؟ هر شخہ چی دی ہم دغہ دریډلو غای دی پہ هر ډول (طریقہ) سرہ چی کیږی ہم دلته خپل غانونہ تر هغہ پوری تینگ او کلک کړئ! چی گرد (تول) سرہ ومړئ! او یو پر بل باندی خوله ولگوئ! او پہ خپلو منځونو کښی سرہ وخری!۔

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدْ مَرَّ نَاهَذَا فِرْدُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ۝

ویہ وائی (تابعان) ای ربہ زمونږ هر چا چی ږومبی تیاره کړی ده مونږ تہ دغہ لاره (د کفر) پس زیات کمرہ ورته عذاب دوچنده پہ اور کښی۔

تفسیر: یعنی په خپل منع کښی به یو بل ته طعن او لعن وائی او بالاخر الله تعالی ته به داسی عرض کوی چی «ای ربه! هغه کسان چی له خپل شقاوته ئی دغه بلا او مصیبت زمونږ پر سر راوستلی دی د دوزخ په دوچنده عذاب ئی اخته او مبتلا کړه!» ښائی چی دوی به داسی وگنی چی د دوی د دوچنده عذاب گاللو (برداشت کولو) په لیدلو سره زمونږ لږ څه زړونه پری بیخ شی حال دا چی هلته به د تسلی او اطمینان وسائل او سامان چیری وی ؟ دغه یو بل ته طعن او لعن او کنغلی او سپکی ویل به هم دوی ته یو ځان ته مستقل عذاب وی.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَنَرِي رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ۖ أَتُخَذُ لَهُمْ سَخِرٌ يَا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْبَصَارُ ۖ

وبه وائی (مشرکان د کفارو) څه مانع ده مونږ ته چی نه وینو هغه سړی چی وو مونږ چی شمیرلی مو وو هغوی له اشارو څخه. آیا نیولی مو وو دوی په مسخرو سره یا که کږی (چپي) شوی دی له هغوی څخه سترگی زمونږ (چی نه ئی وینو په دوزخ کښی)

تفسیر: هلته به دوی وگوری چی گرد (تول) د دوی دوستان، آشنایان، خپلوان او نور تول اعلیٰ او ادنیٰ خلق سره یو ځای غوند او تول کړی شوی دی چی گرد (تول) سره یو ځای په دوزخ کښی وغورځول شی، مگر د هغو مسلمانانو پته او درک به دوی ته نه وی معلوم چی دوی له هغوی سره آشنائی او پیژندگلوی درلوده (لرله) او پری توکی او مسخری به ئی کولی نو په حیرت او افسوس سره به داسی ووائی چی مونږ څرنگه چتی (بیکاره) او غلط کارونه کول چی له هغوی سره به مو مسخری او توکی کولی حال دا چی دوی د هغو وږ (لاثق) او قابل نه ؤ هم دا ده چی نن هغوی هیڅ د دوزخ په شاؤ خوا او اطرافو کښی نه ښکاری یا خو هغوی هم په هم دغو خلقو کښی دی مگر زمونږ په سترگو نه ښکاری یا زمونږ له سترگو څخه چیری الوتی دی.

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقُّ تَخَاصُمِ أَهْلِ النَّارِ ۖ

بیشکه دغه (مذکوره قصه د اهل النار) خامخا حقه رښتیا ده جگړه کول د دوزخیانو په منع خپل کښی.

تفسیر: یعنی په ظاهر سره دغه خبره خلاف القیاس ښکاری چی په هغی ویری او خوف او

پريشانی کښي به دوی یو له بل سره جگړی او مناقشی کوی او دوی به غرنګه د عذاب په دغی هولناکی منظری کښي بل لوری ته متوجه کیدی شی ؟ مګر په یاد نی ولره چی هم داسی به کیږی او دغسی پښه بیخی په یقیني او واقعی ډول (طریقه) پښیدونکی ده چی په کښي هیڅ د شک او شبهي ځای نشته او په حقیقت کښي دغه د هغوی د عذاب تکمیل دی .

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِّنْ إِلَهِ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٥٦﴾ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥٧﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم (د عالم له عذابه) او نشته هیڅ بل حق معبود بی له الله چی یو ډیر قهر کوونکی دی . رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو ټولو شیانو دی چی په منځ د دوی کښي دی (ملکاً خلقاً و عبیداً) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه ښوونکی دی (د خطیاتو) .

تفسیر: ووايه ای محمده ! منکرانو ته چی زما کار خو هم دغومره دی چی تاسی د هغه راتلونکی خوفناک ساعت له راتګه باخبره او هوښیار کړم او له هغی سختی پښی او ویروونکی واقعی څخه مو بیخبره پری نه ږدم باقی ستاسی معامله او سؤال او جواب له هغه حاکم او قاضی سره چی واقع کیدونکی دی هغه خو همغه احکم الحاکمین واحد الله تعالی دی چی د هغه په مخ کښي هیڅ لوی او وړوکی له سره سا نشی اخستی او هر شی او هر څوک د ده په مقابل کښي عاجز، ناتوانه او ضعیف دی . د آسمانونو او ځمکی په منځ کښي هیڅ یو شی داسی نه دی چی د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی نه وی تر هغه وخته پوری چی د ده اراده وی دغه علویات او سلفیات قائم ساتی او څه وخت چی اراده وفرمائی خراب، ایتړ، لاندی باندی او ویجاړوی نی د دغه عزیز قوی غالب الله تعالی د قدرت لاس څوک نیولی شی ؟ او د ده د زبردستی قبضی څخه هیڅوک نه وتلی او نه تښتیدلی شی ؟ او ورسره د ده د لامحدوده او بی نهایته رحمت او ښښی په محدودولو او محصورولو کښي هیڅوک هیڅ وسه او اقتدار نه لری .

قُلْ هُوَ نَبُوٌّ عَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٥٩﴾

ووايه (ای محمده !) دوی ته دغه (قرآن یا عذاب) خبره ډیره لویه ده چی تاسی له دی نه مخ ګرځوونکی یئ (او هیڅ غور په کښي نه کوئ) .

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه سخت احوال کوم معمولی شی نه دی او ډیر لوی دروند او مهم مصیبت او خورا (ډیره) غټه خبره ده چی زه د هغه خبر او اطلاع تاسی ته درکوم ﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْكِبَرِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ (د نبأ ۱ رکوع ۳۰ جز) مگر افسوس چی تاسی له هغه څخه بیخی بیفکره یئ! او پر هر هغه شی چی د تاسی د خیر او ښیګڼی (فائدی) دپاره ویل کیږی هیڅ فکر، غور او دقت نه کوئ بلکه بالعکس له هغه ځنی توکی او مسخری جوړوی او پری پوچندی (تمسخر) او ملندی وهی، او په استهزاء سره داسی پوښتنی کوئ چی قیامت کله راځی؟ او د څه لامله (له وجی) په راتګ کښی ئی دیل او معطلی واقع ده؟ او ولی هم دا اوس نه راځی؟ خیر قیامت هر وخت چی راځی رادی شی، مگر زمونږ د قیامت برخه دی خو هم دا اوس راکړه شی! و غیر ذلک که ماته وحی شوی نه وی نو د آسمانونو حال به می کله ویلی شو ځکه چی.

مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ يُوسُفَ إِلَىٰ الْأَنْبَاءِ أَكْثَرُ مُبِينٌ ﴿٢٠﴾

نشته ما لره هیڅ قدر علم پوه په هغه ټولی ډیر پورته لوی (د ملائکو) کله چی سره جګړی ئی کولی (په شان د آدم کښی بی له وحیه). وحی نه کوله کیږی ماته مگر د دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم ښکاره (له عذاب).

تفسیر: ملائ الاعلیٰ یعنی پاسنی جرګه د مقربینو ملائکو او د نورو مجلس دی چی د هغو په واسطه د الهیه و تدابیرو او د کونیه وو تصرفاتو ظهور راځی. یعنی په ملائ الاعلیٰ کښی د عالم د نظام د فناء او بقاء په متعلق کوم تدابیر یا ابحاث او قیل او قال چی کیږی، زه له هغو څخه نه وم خبر چی تاسی ته به می د هغه بیان کوه پر کومی اجزاء باندی چی زه د الله تعالیٰ له طرفه مطلع شوی یم هغه می بیان کړی دی. زه هر څه چی وایم د همغه الله تعالیٰ د وحی، الهام، اعلام له مخی ئی وایم، ماته داسی حکم راکړی شوی دی چی گرد (ټول) عالم د هغو له راتلونکی مستقبل څخه خبردار کړم او د هغه توضیحات په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی ته ورکړم پاتی شوه دغه خبره چی قیامت کله راتلونکی دی؟ نه د انذار دپاره زه دغی خبری ته څه ضرورت لرم او نه د دی خبری اطلاع چاته ورکړی شوی ده. په یوه حدیث کښی راغلی دی چی د څو انبیاء علیهم السلام په مجمع کښی د قیامت تذکره د مباحثی موضوع شوه. چی په کښی وویل شول چه د قیامت قیام به کله وی؟ گردو (ټولو) سره دغه غوټه کړه چی د حضرت ابراهیم علیه السلام څخه دی پوښتنه وکړه شی خلیل الله وفرمایل چی زه تری نه یم خبر بیا ئی له

حضرت موسیٰ علیه السلام شخه سؤال وکر هغه هم وفرمایل چی زه هم نه یم خبر. بالاخر گردو (تولو) له حضرت مسیح علیه السلام شخه سؤال وفرمایه مسیح وویل چی د «وجه الساعه» یا د عین القیامت د وقوع وخت علم له سره له ما سره نشته. هو! الله تعالیٰ له ما سره وعده فرمائلی ده الخ. په یو حدیث کښی راغلی دی چی حضرت مسیح علیه السلام له حضرت جبریل علیه السلام شخه د قیامت د راتگ د وخت پوښتنه وکړه، ده په جواب کښی وویل «**ما المسؤل عنها باعلم من السائل**» یعنی زه له تانه پر دغه موضوع باندی زیات پوه نه یم. معلوم شو چی په ملأ الاعلیٰ کښی د قیامت په نسبت هم داسی قسم څه مباحثه او مذاکره کیږی، علاوه پر دی نور ډیر مسائل هم دی چه د هغه په متعلق یو شان مذاکره او قال او قیل جاری دی. لکه چی په یوه حدیث کښی الله تعالیٰ له دوی شخه پوښتنه کړی ده «**فیم یختصم الملأ الاعلیٰ**» او د دوی اجوبه مذکور دی. مگر د ملأ الاعلیٰ له مذاکراتو شخه ماسواء الله ځنی بل هیڅوک نه دی خبر، او نه تری خبریدی شی، هم دغه ذریعه ده چی په هغی سره دوی د اهل النار له تخاصم او جگری شخه مطلع شول. او هغه تخاصم چی د آدم علیه السلام او ابلیس په معامله کښی وشو چی ذکر ئی اوس راځی هغه هم په هم دغه ذریعه راڅرگند (ښکاره) شو.

اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ طِیْنٍ ۝۱۱

(یاد کړه) هغه وقت چی وفرمایل رب ستا پرښتو ته چی بیشکه زه پیدا کوونکی یم د یو بشر (آدم) له ختی شخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه هم د پرښتو یوه مباحثه وه چی بیان ئی وفرمایه».

فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ

پس کله چی برابر کړ ما (قالب د) هغه (په ښه شکل سره) او پو کړ ما په هغه قالب کښی له روح خپل

تفسیر: یعنی قالب کالبوت ئی په ډیر ښه ډول (طریقه) سره جوړوم بیا په کښی خپل روح پوکم. حضرت شاه صاحب لیکي «روحي - خپله سا» ئی څکه وفرمایله چی هغه له اوبو او خاوری شخه نه دی جوړ شوی او د غیب له عالمه راغلی دی. څه مضمون د روح په متعلق د «بنی اسرائیل» په سورت زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی پخوا لیکلی شوی دی هلته د روح پر اضافت هم څه رڼا (رڼرا) غورځولی شوی ده ښائی چی هغه دی ولوست شی!.

فَقْعُوْا لَهُ سٰجِدِيْنَ ﴿٣٨﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجَمُوْنَ ﴿٣٩﴾ اِلَّا اِبٰلِیْسَ ط

پس پریوخی (تاسی تول ای پرشتو! تعظیماً) ده ته سجده کونکی پس سجده وکره ملائکو تولو دوی گردو (کلهم) مگر ابلیس (چی هغه ونه کره سجده)

تفسیر: دغه د آدم علیه السلام قصه په «البقرة» او «الاعراف» او په نورو سورتونو کښی پخوا له دی نه هم تیره شوی ده او د «الاعراف» په تفاسیرو کښی مو مفصل بحث پری کړی دی هلته دی ولوست شی!.

اِسْتَكْبَرُوْكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٤٠﴾

او لوئی وکره او وو دی (په علم د الله کښی) له کافرانو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه ابلیس په اصل کښی جن ؤ چی علی الاکثر د الله تعالی له احکامو منکران دی لیکن بیا د خپل عبادت له کثرته او د نورو اسبابو په بناء په پرشتو کښی اوسیده».

قَالَ اِبٰلِیْسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِیْدَیْ ط

و فرمایل (الله) ای ابلیسه څه خیز منع کړی ئی ته له دی نه چی سجده وکړی (ته) هغه خیز ته چی پیدا کړی دی ما په دواړو (بلا کیف) یدو خپلو

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی بدن ئی د قدرت په ظاهری لاس او روح ئی د قدرت په غیبی (باطنی) لاس سره جوړ کړ. الله تعالی غیبی شیان پخپل یو شان قدرت سره او ظاهری شیان په بل شان قدرت سره جوړوی او پر دغه انسان باندی ئی خپل دواړه اقسامه قدرت صرف کړی دی» د «المائدة» په (۹) رکوع ۶۴ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی دی ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْثُوثَتَانِ يَذَّكَّرُ كَيْفَ يَشاءُ﴾ تفسیر ملاحظه شی زمونږ په نزد د الله تعالی په نعمتو او صفاتو کښی د اسلانو هم هغه مسلک اقوی او احوط دی.

اِسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِيْنَ ﴿٤١﴾

آیا تکبر دی و کر یا که ئی ته له لویانو.

تفسیر: آیا په قصد او عمد سره دی خپل ځان لوی وگانه یا په واقع کې ته خپله مرتبه لویه بولی.

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٩٦﴾

وویل (ابلیس په جواب کېږي) زه غوره یم له دغه (آدم) څخه پیدا کړی دی یم زه له اوره او پیدا کړی دی دی دغه (آدم) له خټو.

تفسیر: د «الاعراف» په سورت کې د دی بیان تیر شوی حضرت شاه صاحب لیکي «اور دی گرم پرجوشه او خاوره ده یخه او خاموشه ابلیس اور ښه وگانه او پاک الله خاوره غوره او خوښه کړه».

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٩٧﴾

و فرمای (الله) پس ووځه له جنته (یا له ملکي صورته ای ابلیسه!) پس بیشکه ته رتلی شوی ئی.

تفسیر: یعنی شیطان جنت ته د پرېستو د ملاقات دپاره ورتلو اوس له هغه ځایه وویست شو او ورته وویل شول چی ووځه له جنته یا له ملکي صورته پس بیشکه ته رتلی شوی ئی له رحمته ویشتلی شوی ئی په شغلو سره.

وَأَنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٩٨﴾

او بیشکه پر تا دی لعنت زما تر ورځی د جزاء پوری.

تفسیر: یعنی تر هغه وخته پوری پر تا باندی ستا د اعمالو د شامت لامله (له وجی) لعنت ورپری او ستا د شقاوت مرتبی زیاتپری. وروسته له هغه چی عذاب او بلیات چی پر تا نازلیدونکی او ته په هغو کې اخته کیدونکی ئی د هغه له احواله څه پوښتنی مه کوه! وروسته راځی چی ﴿لَا مَلْجَأَ لَكَ مِنْكَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ مِنْهُمْ جَبْعٌ﴾ د اخروی لعنت په مقابله کې دغه دنیوی لعنت هیڅ اهمیت نه لری.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿٤٩﴾

وویل (ابلیس) ای ربه زما پس مهلت راکره ماته تر هغی ورغی پوری چی پورته کول شی مری (له قبورو نه)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) تر دوهمی نفخی پوری.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٥٠﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٥١﴾

وفرمایل (الله) پس بیشکه ته (ای ابلیسه!) له مهلت ورکر شویو خخه ئی. تر ورغی د وخت معلوم پوری (چی نفخه الاولی ده).

تفسیر: یعنی د اولی نفخی تر قریب پوری نه وروسته له هغه نه.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلَصِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٥٤﴾

وویل (ابلیس) پس قسم دی په عزت ستا چی خامخا گمراهان به کرم هر و مرو (خامخا) دوی تول. مگر هغه بندگان ستا له دوی خخه چی خلاص کری شوی دی (له شرک شک عصیان خخه چی مؤمنان دی) نو وفرمایل (الله) چی پس حقه خبره هم دا ده او حقه خبره زه وایم.

تفسیر: یعنی زما گردی (تولی) خبری رشتیا او په واقع سره برابری او منطقی وی. او زه همیشه وایم دغسی چی

لَا مَلِكَ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۵۵﴾ قُلْ
مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿۵۶﴾ إِنَّ
هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۵۷﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿۵۸﴾

خامخا دک به کرم هر و مرو (خامخا) دوزخ له تانه (او ستا له اولاد نه) او له هغه چا نه چی متابعت ئی کری وی ستا له دغو (انسانانو) نه له تولو څخه. ووايه (ای محمده! دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (قرآن یا تبلیغ) ځان ته هیڅ اجر او نه یم زه له تکلیف کوونکیو نه (په جوړولو د قرآن کښی له ځانه) نه دی دغه (قرآن) مگر پند دی دپاره د عالمیانو او خامخا عالمان به شی هر و مرو (خامخا) په خبر (د صدق) د دی (قرآن) لږ څه وروسته (پس له یو مدت چی د قیامت ورځ ده)

تفسیر: یعنی له نصیحت څخه دا غرض دی چی تاسی د خپل دوست او دښمن په منځ کښی سره فرق او تمیز وکړئ! او د لعین شیطان په لاره چی ستاسی ازلی دښمن دی مه ځئ! د انبیاءو خبره ومنئ چی ستاسی د خیر غوښتنی دپاره لیږلی شوی دی. زه له تاسی څخه د دغه نصیحت څه اجر، صله او معاوضه نه غواړم او نه څه شی له خپله ځانه جوړوم چی تاسی ته ئی وایم هر هغه شی چی پاک الله زه پری پوهولی یم همغه زه تاسی ته وایم او درسوم ئی. لږ مدت وروسته تاسی به پخپله معلوم کړئ چی دغه اخبار او اطلاعات چی تاسی ته درکړی شوی دی تر کوم ځای پوری صحیح او درست دی؟ او کوم نصائح چی کری شوی دی څرنگه رښتیا او مفید وه.

تمت سورة «ص» بعون الله رب العباد وحسن توفيقه والله الحمد والمنة

سورة الزمر مكية الا آیات ۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فمدنية وهى خمس وسبعون آية وثمانى ركوعات
رقمها (۳۹) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة سبأ
د «الزمر» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۲ و ۵۳ و ۵۴) آيتونو چى مدنى دى ۷۵ آيات
۸ ركوع لرى په
تلاوت كنى (۳۹) او په نزول كنى (۹۵) سورت دى وروسته د «السبا» له سورت څخه نازل
شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

رالېږل د دى كتاب (قرآن پر محمد) دى له (جانبه د هغه) الله چى ډیر
زبردست قوى غالب د حکمتونو څښتن (خاوند) دى.

تفسیر: کله چى زبردست او زورور او غالب (په انفاذ د احکامو) دى نو ځکه د هغه کتاب
انتشار او انفاذ او اجراء مومى او هيڅ يو مقابل او مزاحم د ده د شيوخ او د انفاذ مخه نشى
نيولى او حکيم دى چى هر کار په تدبير او مصلحت سره کوى نو ځکه د دنيا هيڅ يو کتاب
د ده له محاسنو او ښيگنو (فائدو) سره مقابله نشى کولى.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْمِدْ إِلَهُ الْخَالِصَ

بیشکه مونږ نازل کړى مو دى تاته (ای محمده!) کتاب (قرآن) په حقه سره
پس عبادت کوه د الله حال دا چى خالص کوونکى ئى دغه (الله) ته د دين
(خپل له شرک) واورئ خبردار اوسئ خاص الله لره دى دين (او طاعت) خالص

تفسیر: يعنى حسب المعمول د الله تعالى تل داسى بندگى کوئ چى د شرک او رياء او له نورو
شوائبو څخه پاک وى! او د الله تعالى په طرف قولاً او فعلاً خلقو ته دعوت او بلنه کوئ! او اعلان

و فرمایید چپى الله تعالى همغه بندگى قبوله فرمائى چپى خالص د هغه دپاره وى .
د الله تعالى په دربار كېنى د هغه عمل له سره پوښتنه نه كيږي چپى له اخلاصه
تش وى .

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ

او هغه كسان چپى نيولى ئى دى غير له دغه (الله) څخه نور دوستان (واى)
نه كوو عبادت د دوى مگر دپاره د دى چپى نژدى كړى دوى مونږ طرف د
الله ته نژدى كول، بيشكه الله به فيصله (حكم) كوى په منځ د دوى كېنى په
هغه څيز كېنى چپى دوى په هغه سره اختلاف كوى

تفسير: عموماً مشركينو به داسى ويل چپى مونږ د دغو وړوكيو معبودانو او بتانو عبادت ځكه
كوو چپى دوى زمونږ د نژديكى او قرب وسيله د پاك الله په دربار كېنى كيږي او هغه پر مونږ
مهربانى وفرمائى چپى په دغه وسيله سره زمونږ كار يو سر او صورت ونيسى. د هغه جواب ئى
وفرمايه چپى په دغو چتى (بيكاره) او پوچو چلونو، پلمو (تدبيرونو) او حيلو (بهانو) سره چپى
تاسى په خالص توحيد كېنى جگړى او مناقشى وړاندې كوئ او له اهل الحق سره اختلاف كوئ
نو د هغه عمل فيصله به د الله تعالى له طرفه وروسته له دى نه وكړه شى.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ

بيشكه الله نه ښيى سمه لاره د هدايت هغه چاته چپى دى دروغجن وى ناشكړه .

تفسير: يعنى هر چا چپى پخپل زړه كېنى دغه خبره غوته كړى وى چپى زه به له سره رښتيا
خبره نه منم او تل به په دروغو او ناحقو خبرو تينگ ولاړ يم او له حقيقى منعم څخه مخ اړوم او
د دروغو محسنينو او باطلو خدايانو عبادت كوم نو د الله تعالى دا عادت دى چپى دغسى بد
باطنانو ته د فوز، فلاح، برى او كاميابى لاره نه ښيى.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا الْأَصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ ۗ

که چری اراده فرمایلی وی الله (په زعم د مشرکانو) د دی چی ونیسی ولد نو خامخا غوره کری به ئی وی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی هر هغه چی اراده ئی فرمایلی وی پاکی ده الله لره (له ولده او تولو عیوبو)

تفسیر: له دی غایه د هغو کسانو تردید دی چی د الله تعالی دپاره د اولاد تجویز کوی لکه چی نصاری حضرت مسیح علیه السلام ته د الله خوی وائی او ورسره له دریو خدایانو څخه یو خدای الله هم منی. یا د عربو ځینو هغه قبائلو چی پرېتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویلی، مطلب دا دی که په فرض المحال سره الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چی د ده کوم اولاد وی نو ښکاره ده چی ده به له خپله مخلوقه کوم یو د دغه کار دپاره غوره کوو ځکه چی له دلایلو څخه ثابت شوی دی چی له یوه الله څخه ماسواء نور تول شیان د همغه الله مخلوق دی. اوس ظاهر دی چه په مخلوق او خالق کښی په هیڅ یوه درجه کښی هم نوعی یا هم جنسی اشتراک نشته بیا یو د بل پلار یا ځوی څرنګه کیدی شی ؟ او کله چی په خالق او مخلوق کښی د دغسی تعلقاتو وجود محال دی نو د الله تعالی له طرفه به داسی اراده هم محال وی. علاوه پر دی فرض ئی کړئ که دغه کار محال هم نه وی نو بیا د پرېتو لونی ګرځول خو په هیڅ ډول (طریقه) په فهم او پوه کښی نشی راتلی. نو کله چی له مخلوقه څخه انتخاب وټاکلی (مقرر کری) شی نو بیا د دغی خبری مقصد به څه وی چی خوار او سپک اولاد ځان ته غوره کری او دروند او پتمن اولاد تاسی ته غوره او در ئی کری ؟

هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

هم دی دی الله یواځی (بی شریکه لا ولده) دیر غالب (پر هر شی).

تفسیر: یعنی هر څیز د الله تعالی په مخ کښی عاجز ناتوانه تیت او ښکته دی د هیچا اثر او نفوذ پری نشته او نه کوم شی ته اړ (مجبور) او محتاج دی، نو بیا د اولاد جوړول او لرلو معنی او غرض به څه وی ؟.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ

پیدا کری دی (الله) آسمانونه او ځمکه په حقه سره (چی دلیل شی په وجود د صانع مطلق)، تاووی (نغاړی داخلوی الله) شپه پر ورځی او تاووی (نغاړی

داخلوی الله) ورغ په شپه کښی (یا زیاتوی د شپې نه په ورغی او له ورغی نه په شپې باندی)

تفسیر: په ماښام کښی که د لمرخاته په لوری وگورئ نو داسی به درښکاری چه افق څخه یوه تکه توره لویه پرده راپورته کیږی چی له خپل منځ څخه د ورغی رڼا (رنرا) د لمر لویډو په لوری تاووی او ورنغاړی ئی. هم داسی گهیځ (سحروختی) د سپیده داغ په وخت کښی داسی درښکاری چی د ورغی رڼا (رنرا) د شپې ظلمت او تیاره د لمرخاته له خوا راشی او د لمر له پلوه ئی راشی او د لمر پریوتو په لوری ئی تیل وهی. حضرت شاه صاحب لیکي چی «پر یوه باندی بل داسی غوړیږی او راغی چی په منځ کښی کوم ماتوالی او نقص نه واقع کیږی»

وَسَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۝ الْاٰهَٰوَالْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝

او مسخر کړی په کار لگولی ئی دی لمر او سپوږمۍ، چی هر یو روان دی تر نیتي په نامه کړی شوی پوری (چی ورغ د قیامت ده) واورئ خبردار شی چی الله ښه زبردست قوی غالب ښه ښونکی دی.

تفسیر: یعنی په هم دغه زبردست قدرت سره ئی دغه انتظام قائم او دائم او ټینگ کړی دی. د خلقو گستاخی سپین سترگی او شرارتونه خو داسی دی چی ښائی د هغه په ملحوظ دغه گرد (تول) انتظامات گډود او ډږی وږی کړی شی لیکن کله چی الله تعالی لوی ښونکی او درگزر کیدونکی ذات دی نو د خپلی عفوی او مغفرت له شانه یو غلی داسی نه کوی.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانْزَلَ لَكُمْ مِنْ الْأَنْعَامِ ثَمَنِیَّةَ أَزْوَاجٍ

(الله) پیدا کړی یی تاسی له نفس یوه (آدم) څخه بیا ئی پیدا کړه له دغه (نفس واحد یعنی آدم) څخه جوړه د ده (حواء) او نازل (پیدا) ئی کړل لپاره د (نفعی د) تاسی له چارپایانو څخه (لکه اوبښان غوایان پسونه اوزی) اته جوړی (نر او ښځی).

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام او د ده جوړه بیږی حواء رضی الله تعالی عنها ئی پخپل قدرت سره پیدا کړل یعنی نر او ښځی او ستاسی د نفعی او گټی (فائده) اخسیتلو دپاره په انعامو او

مواشیو کښی ئی هم اته جوړی پیدا کړی اوبښ غوانی، پسه، وزه، چی د هغوی ذکر د انعام په سورت کښی تیر شو (وگورئ).

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

پیدا کوی (الله) تاسی په گیدو د میندو ستاسی کښی یو قسم پیدایښت وروسته له یو بل قسم پیدایښت په تیارو دریو کښی (چی مشیمی او د رحم او د گیدی دی).

تفسیر: یعنی په تدریج سره مو پیدا کړ، مثلاً له نطفی څخه علقه او له علقی څخه مضغه، او بیا مو تری هډوکی پیدا او د هغه له پاسه مو غوښه ورشنه کړه، او بیا مو په هغه کښی روح ورپو کړ. **فَسَبِّحْنِ اللَّهَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ**. (فی ظلمات ثلاث - په تیارو دریو کښی). یعنی یوه گیده بل رحم، دریم هغه پرده (پیلار) چی په منځ کښی ئی مولود پیدا کیږی او مولود په کښی تاو شوی متولد کیږی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قَاتِي تُصْرُفُونَ ۝٦

دغه (موصوف په دغو صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص ده ته دی ملک سلطنت (بی زواله). نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی یواځی پس کوم طرف ته مگرځولی شی تاسی (له عبادت د ده نه)

تفسیر: یعنی کله چی خالق، رب، مالک او ملک هم دی دی نو ماسواء له ده څخه بل څوک څرنگه معبود کیدی شی؟ وروسته له دی نه چی تاسی واحد الله تعالی په دغو صفاتو سره موصوف گڼئ او پری اقرار کوئ، نو بیا نورو مخلوقاتو ته ولی عبادت کوئ؟ مطلب دا چی وروسته له دومره ورنژدی رسیدلو نو بیا ولی سمه لاره در څخه ورکیږی؟ او دغه پر بلی لاری ولی درومی؟

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ

که چری کفر اختیار کړئ تاسی پس بیشکه الله غنی بی پروا دی له تاسی (او ستاسی له عبادته) او نه خوښوی (الله) دپاره د بندگانو خپلو کفر (مگر که ئی فرمائی وی اراده د کفر له بعضو نه).

تفسیر: یعنی که کافر کیږئ او د الله تعالیٰ له انعاماتو او حقوقو څخه انکار کوئ! نو په دغه کښی پخپله ستاسی نقصان دی او د الله تعالیٰ هیڅ یو شی تاسی نشی خرابولی. هو! هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ په کفر خوښ او رضاء نه دی او د خپلو بندګانو پر کفر او انکار خفه او نارضاء کیږی او دغه شیان دوی ته نه خوښوی او د رضاء په سترګه سره ئی نه ګوری.

وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

او که شکر وباسی (په نعمت د اسلام) نو خوښوی دغه (شکران الله) تاسی ته،

تفسیر: یعنی که بندګان د الله تعالیٰ حق ومنی او ده ته مطیع او شکر ګزار شی نو دغه خبره د الله تعالیٰ خوښه ده او د هغه نفعه هم دوی ته رسیږی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

او وابه نخلی بار هیڅ بار اخیستونکی بار د ګناهونو د بل چا،

تفسیر: یعنی داسی کیدونکی نه دی چی یو سری ناشکری وکړی او په جرم او ګناه ئی بل څوک ونیولی شی داسی تیاره او بی تمیزی د ده په دربار کښی نه نشته او «هر چا چی هر څه کرلی وی همغه به هلته ریښی».

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

بیا خاص رب ستاسی ته بیرته ورتله ستاسی دی پس خبر به کړی تاسی پر هغو (عملونو) چی وئ تاسی چی کول به مو (په دنیا کښی)، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (د زړونو په پټو نیاتو هم).

تفسیر: کله چی دوی هلته ورسپیږی د دوی ګرد (ټول) ښه او بد اعمال د دوی په مخ کښی وړاندی کیږی او د دوی هیڅ لوی یا وړوکی کار به له منځه نه ورک کیږی ځکه چی د الله

تعالیٰ له محیط علم خخه هیخ یو شی خارج نه دی. الله تعالیٰ د زړونو له پټو خبرو او نیاتو خخه هم علیم او خبیر دی او په هر شی په ښه شان سره پوهیږی.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَارِيَهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

او کله چې ورسپړی انسان (کافر) ته کوم قسم سختی نو بولی رب خپل په دی حال کښی چې رجوع کوونکی وی خاصه هم ده ته (شکوونکی له نورو) بیا هر کله چې ورکړی (الله) ده ته نعمت له خپل جانبه نو هیر کړی هغه (ذات الله) چې و دی چې په کښی باله به ئی (تضرع به ئی کوله) هغه (الله) ته پخوا له دی نعمته او گرځوی الله ته شریکان (په عبادت کښی) دپاره د دی چې گمراه کړی (خلق) له لاری د الله (چې دین د اسلام دی)،

تفسیر: یعنی د انسان حالت او وضعیت عجیب دی کله چې پری کوم غم او مصیبت واقع شی نو مونږ ئی په یادپرو او دی زمونږ په ذکر او فکر کښی لویږی، ځکه چې دی ښه پوهیږی چې ماسواء الله خخه بل هیڅوک د دغه مصیبت لری کوونکی نشته. بیا هر کله چې د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی سره لږ څه آرام او اطمینان ئی په نصیب شی سم د لاسه دی خپل همغه پخوانی حالت ته مراجعت او پخپلو همغو اعمالو کښی مداومت کوی او هغه پاک الله تری هیرپړی چې هم دا اوس د هغه په دربار کښی ئی عرضونه او دعاوی کولی او ناری او سوری ئی وهلی، او د عیش او تنعم په نشو کښی داسی مست او غافل کیږی چې گواکی له سره زمونږ سره ئی واسطه او علاقه نه وه. د الله تعالیٰ د ورکړیو نعمتونو نسبت نورو د دروغو او له خپلو ځانونو جوړ کړیو خدایانو ته منسوبوی او له هغوی سره همغسې سلوک او معامله کوی چې ښائی له واحد الله تعالیٰ سره وکړی شی په دی ډول (طریقه) سره هم دوی پخپله گمراه کیږی او هم پخپلو دغو اقوالو او اعمالو سره نور خلق بی لاری او گمراه کوی.

قُلْ مَتَّعْتُكُمْ بِكُفْرٍ كَثِيرٍ وَلَقَدْ آتَاكُم مِّنْ أَصْحَابِ النَّارِ

ووايه (ای محمده! دغه کافر ته) چې نفع واخله په کفر خپل لږ (مدت په دنیا کښی). بیشکه ته له یارانو د اور (د دوزخ) ئی.

تفسیر: یعنی ښه ده، خو ورځی د هم دغه کفر په حالت کښی دلته عیش او عشرت وکړئ! او

تر هغه پوری چی الله تعالیٰ تاسی ته مهلت درکری دی د دنیا له نعمتونو شخه فائده واخلی! او تری متمتع شی! وروسته له دی نه به ستا د هستوگنی غای دوزخ وی چی له هغه غایه له سره نشی وتلی او تل به هم هغلته پراته یی او له سره به دی نجات نه په برخه کیږی.

اَمَنْ هُوَ قَانَتْ اِنَاءَ الْيَلِّ سَاجِدًا وَقَالِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةً رَّبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُو الْاَلْبَابِ ۝

آیا هغه څوک چی دی طاعت کوونکی وی په ساعتونو د شپی کښی سجده کوونکی او ولاړ (په لمانځه) ویریږی (له عذابه) د آخرت او امید لری د رحمت د رب خپل (داسی دی لکه هغه څوک چی بی فرمانه وی په کفر او نورو بدیو) ووايه (ای محمده!) آیا برابر دی سره هغه کسان چی پوهیږی (او خاوندان د علم دی) او هغه کسان چی نه پوهیږی (جاهلان وی، بلکه برابر نه دی) بیشکه هم دا خبره ده چی پند اخلی خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی د شپی خوب او آرامی پریږدی او د الله تعالیٰ په عبادت کښی لگیا کیږی، کله د ده په حضور کښی لاس تړلی دریږی، کله په سجده ورته لویږی، له یوه جانب د ده زړه د آخرت له ویری بی قراره کړی شوی وی او له بل جانب د الله تعالیٰ رحمت او مهربانی ته هیلمن (ارزومند) او امید وار وی آیا دغه سعید بنده او هغه بدبخته انسان چی ذکر ئی پاس وشو چی د مصیبت په وخت کښی الله تعالیٰ ته ناری وهی او څه مهال (وخت) چی مصیبت له ده نه لری کیږی نو الله هم تری هیریږی سره برابر کیدی شی؟ بلکه نه! له سره نشی سره برابر کیدی. او که داسی وی نو داسی ووايه چی د یوه عالم او جاهل او یوه پوه او ناپوه په منځ کښی بیخی څه فرق او توپیر (تفاوت) نشته مگر په هم دغی خبری باندی هم همغه پوهیدی شی او غور کولی شی چی پاک الله ورته څه عقل او پوه ورکړی وی.

قُلْ يُعْبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ لِلَّذِيْنَ احْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً

ووايه (ای محمده! دوی ته د الله له جانب) ای بندگانو زما هغه چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویږیږئ له (عذابه د) رب خپل شته هغو کسانو ته چی نیکی ئی کړی ده په دغه دنیا کښی (په طاعت سره) نیکی

(په آخرت چی جنت او رضوان دی)،

تفسیر: یعنی هر هغه شوک چی په دنیا کېنې نیکې وکړی نو په آخرت کېنې هم د ده دپاره نیکې او ښیګنه (فائده) ده یا ئی دا مطلب هر چا چی نیکې وکړه هغه ته پخوا له عقبی په هم دغی دنیا کېنې هم ښیګنه (فائده) او نیکې ورپه برخه کیږی اعم له دی نه چی ظاهری وی که باطنی.

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝۱۰

او ځمکه د الله ارته ده، بیشکه هم دا خبره ده پوره ورکوه شی صابرانو ته اجر ثواب د دوی بی حساب (دیر زیات).

تفسیر: یعنی که په یوه ملک کېنې خلق له نیکې او ښیګنې (فائده) څخه ممانعت کوی نو د الله تعالی ځمکه ارته او فراخه ده بل ملک ته لار شی خو هلته په آزادی او خپلواکۍ سره د الله تعالی احکام په ځای راوړئ. بیشکه په دی صورت کېنې به د ترک الوطن له سببه تاسی په دیرو مصائبو اخته او مبتلا کیږئ او په راز راز (قسم قسم) خلاف العادت او خلاف الطبیعت امورو باندی په صبر او تحمل کولو اړ او مجبور یږئ. لیکن دا مو په یاد وی چی د هغه په مقابل کېنې به دیر ثواب هم درسیږی چی د دغه اجر او ثواب په برابر کېنې چی داسی مهاجرینو ته ورکوه کیږی دغه گردی (تولی) سختی او تکالیف هیڅ شی دی.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۝ وَإِنِّي لَأَنذَرْتُ لَإِنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ۝۱۱

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چی یم امر حکم کړی شوی دی ماته د دی چی عبادت کوم یواځی د الله چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین (بندگی خپلی). او امر حکم کړی شوی دی ماته چی شم زه اول د مسلمانانو (د دی امت).

تفسیر: لکه چی ته په عالم الشهادت کېنې د دی امت په لحاظ او په عالم الغیب کېنې د تولو اولینو او آخړینو په اعتبار د الله تعالی له گردو (تولو) ځنی رومنی حکم منونکی او مطیع بنده ئی. صلی الله علیه وسلم.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۳۹﴾

وواہ (ای محمدہ!) بیشک زہ ویریم کہ چری نافرمانی و کرم د رب خپل له عذابہ د ورځی لوئی (د قیامت).

تفسیر: یعنی زما په شان یو معصوم او مقرب بنده هم که په فرض محال سره نافرمانی وکړی نو په دغه ورځ کښی له عذاب څخه نشی مأمون او مصئون کیدی نو د نورو څه پوښتنه کوئ؟

قُلْ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿۴۰﴾ فَأَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ

وواہ (ای محمدہ!) الله ته عبادت کوم په دی حال چی خالص کونکی یم ده ته (د) دین خپل (له شرکه). پس عبادت کوئ تاسی د هر هغه څیز چی اراده وکړئ تاسی غیر له الله.

تفسیر: یعنی زه خو د الله تعالیٰ له حکم سره موافق په نهایت اخلاص او صمیمیت سره د هغه واحد احد الله تعالیٰ عبادت کوم. تاسی مختار ئی چی د هر چا عبادت کوئ او هر چاته چی مو زړه غواړی سرونه ښکته کړئ، هو! دغومره فکر او دقت وکړئ! او له غور څخه کار واخلئ! چی ستاسی آخره خاتمه او انجام به څرنګه کیږی؟ (وکان ذلک قبل الامر بالقتال) وروسته له دی نه د دوی هغه عاقبت او خاتمه داسی څرګندوی (ښکاروی)

قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكُمْ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿۴۱﴾

وواہ (ای محمدہ!) بیشک زیان کاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی ځانونو خپلو ته او اهل خپل ته په ورځ د قیامت کښی، واورئ خبردار شی چی دغه (خسران) هم دغه دی زیان ښکاره.

تفسیر: یعنی مشرکین نه خپلو ځانونو ته د الله تعالیٰ له عذابہ نجات ورکولی شی او نه خپلی کورنی او خیلخانی ته څه فائده او نجات ښلی شی او ګرد (تول) د جهنم د شغلو ځنی جارول

(قربانول) شى. له دى نه به زياته نور څه خساره وى ؟

لَمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلٌّ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلٌّ

وى به دوى ته د پاسه د دوى طبقات له اوره او د لاندې د دوى طبقات (د اور)،

تفسير: يعنى له هر طرفه به ئى اور محيطوى لكه چى وريځ يا بخار له كوم شى څخه راتاويږي.

ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ يُعْبَادُ فَاتَّقُونَ^(۱۹)

دغه (مذكور عذاب) ويروى الله په هغه سره بندگان (مؤمنان خپل)، اى بندگانو زما پس وويږي له ما (په اجتناب د معاصيو).

تفسير: يعنى اى بندگانو زما! وپوهيږئ چى دغه شى د ويږيدلو وړ (لايق) او قابل دى كه نه ؟ كه د ويږيدلو وړ (لايق) او قابل وى نو د الله تعالى له غضب او قهر څخه تل ښائى چى وويږيو.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى

او هغه كسان چى ځان ئى ساتلى دى له بتانو داسى چى عبادت وكړى د هغو او رجوع ئى كړى وى طرف د الله ته شته دوى ته بشارت زيرى

تفسير: يعنى هغو كسانو چى د شيطانانو خبرو ته ئى له سره غوړ نه دى ايښى او له گردو (تولو) شركاوو ځنى ئى مخ اړولى دى او خاص الله تعالى ته ئى خپل مخ ګرځولى دى د هغوى دپاره ډير لوى بشارت او زيرى دى.

فَبَشِّرْ عِبَادَ^(۲۰) الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

پس زيرى وكړه (اى محمده!) پر بندگانو زما هغو چى اورى خبره (د قرآن) پس متابعت كوى دوى ډير ښه د هغه،

تفسير: يعنى گردى (تولى) خبرى اورى بيا د هغو له منځه پر همغه خبره عمل كوى چى ډيره

بڻه وى. يا ئى دا مطلب چى د الله تعالىٰ خبرى اورى او پر هغو هداياتو ئى چى له اعلاوو غنى
اعلا وى عمل كوى مثلاً كه يوه خبره د رخصت او اباحت په نسبت واورى، او بله د عزيمت نو د
عزيمت په لورى مندى وهى او ځان هم هغه لورى ته رسوى او خامخا د ترخيصاتو تتبع نه كوى.
يا ئى داسى ترجمه وكړئ چى د الله تعالىٰ كلام آورى او د هغه د ډيرو ښو خبرو اتباع كوى.
ځكه چى د ده كردى (تولى) خبرى احسن فى الاحسن دى **كَذَا قَالَ الْمَفْسُورُونَ** حضرت شاه
صاحب رحمۃ الله عليه د دى مطلب په يو بل ډول (طريقه) سره بيان فرمايلى دى «درومى د هغه
پر نيك باندې يعنى د هغه پر نيكو احكامو درومى چى پرى تعميل وكړئ او پر منع باندې غور
ږدئ چى نه ور نژدى كيږئ چى د هغه كول ښه كار دى او د دغه نه كول ښه كار دى».

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْأَلْبَابُ^(۱۸)

دا هغه كسان دى چى سمه لاره ښوولى ده دوى ته الله او دغه كسان هم دوى
دى خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسير: يعنى د برى او كاميابى لاره هم دوى موندلى ده ځكه چى هغوى له خپل عقل او پوه
څخه كار اخيستی دى او د خالص توحيد او د انابت الى الله لاره ئى غوره كړى ده.

أَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُقْدِمُ فِي النَّارِ^(۱۹)

آيا هغه څوك چى واجب شوى وى په ده حكم د عذاب آيا پس خلاصولى شى
ته هغه څوك چى په اور كښى وى (بلكه نه ئى شى خلاصولى).

تفسير: يعنى پر هغو باندې چى د دوى د ضد او عناد او بدو اعمالو له سببه د عذاب حكم ثابت
او مسلم شوى دى كوم يو سړى ئى له اوږه د باندې ايستلى شى ؟ او سمه لاره وړښولى شى ؟
ښه نو دغسى كمبختان چى د خپل ازلى شقاوت له سببه په اور كښى لويديلى دى څرنگه د نجات
وړ (لائق) كيدى شى او څوك ئى له اوږه ايستلى شى او په سمه صافه لاره ئى بيولى شى ؟.

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا لَهُمْ أَعْزُوبٌ مِّنْ قُوَّتِهَا عَرُفٌ مَّبِينَةٌ^(۲۰)

ليكن هغه كسان چى ويريدى له رب خپله شته دوى ته مانى (په جنت كښى)
چى له پاسه د هغى نورى مانى بنا كړى شوى دى.

تفسیر: دغه د جنت د درجاتو په طرف اشاره ده او دا چی هغه گرد (تول) آماده او تیار دی نه داسی چی د قیامت په ورځ به تیاریږی.

بَجَرْنِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْبَيْعَةَ ۖ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ

چی بهیږی لاندی د مانیو (او ونو د هغی څلور قسمه) ویالی (وعدۀ کړی ده) وعدۀ کول د الله، نه کوی مخالفت الله له وعدی خپلی. آیا نه وینی ته بیشکه الله نازلۍ کړی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه پس ننه ایستلی ئی دی دا (اوبه) په چینو په ځمکه کښی.

تفسیر: یعنی د وریا او باران اوبه د غرونو او د ځمکو په مساماتو کښی جذب او بیا د چینو په حیث له ځمکی څخه راخوتیږی. باقی که د چینو د حدوث بل څه اسباب هم وی نو د هغه نفی په دغه آیت کښی نشته.

ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ

بیا راوباسی په دغو (اوبو) سره کښت (فصل) حال دا چی مختلف وی
رنگونه د هغه

تفسیر: یعنی شین، زیر، سپین سور او داسی نور یا د مختلفو اقسامو کښتونه (فصلونه) راوباسی مثلاً غنم، جوار، شولی وغیر ذلک.

ثُمَّ يَهَيِّجُ فِتْرَتَهُ مُصْفًّى ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا
لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٣١﴾

بیا وچ شی پس وینی ته هغه شین رنگی تک زیر پس گرځوی دغه کښت (فصل) رژیډلی مات شوی بیشکه په دغو (اوبو او وښو) کښی خامخا ډیر لوی پند دی خاوندانو د خالصو عقولونو ته.

تفسیر: یعنی عقلمن سری د کښت (فصل) حال ته گوری او تری نصیحت حاصلوی، څرنگه چی د هغه رونق او شینوالی د څو ورځو له مخی وی او بیا وچ کلک او مات او بوس بوس کول شی د دنیا د دغه عیش او نشاط او باغ او بهار حال هم داسی دی. ښائی چی انسان د دغی دنیا پر عارضی بهار مغرور او مفتون او د آخرت له انجام څخه غافل او بی پروا نشی همغسی چی کښت (فصل) له مختلفو اجزاوو څخه مرکب دی مثلاً په هغه کښی دانه شته چی د انسانانو غذا تری حاصلیږی او وایه هم شته چی د حیواناتو خوراک او نواله تری جوړیږی او د ده له هر جزء څخه منتفع کیدل بی له دی نه امکان نه لری څو د نورو اجزاوو څخه بیل او جلا (جدا) نه کړی شی او پخپل ځای ئی ونه شی رسولی دنیا هم داسی وگنځی چی په هغه کښی نیکی، بدی، راحت، تکلیف او نور گرد (تول) سره گډود او مخلوط دی. یو داسی وخت راتلونکی دی چی دغه کښت (فصل) به ورپیل شی او ښه میده او بوس بوس به کیږی بیا به له هغه څخه هر یو جزء د هغه مناسب ځای ته ورسول شی. نیکی او راحت به خپل مرکز او مستقر ته رسول کیږی او بدی او تکلیف خپلی خزانی ته رسیږی. الغرض د کښتونو (فصلونو) د مختلفو احوالو له لیدلو ځنی عقلمن ډیر مفید سبق حاصلولی شی د آیت په مضمون کښی دغه طرف ته هم اشاره کړی شوی ده هغه الله چی په آسمانی باران سره ئی په ځمکه کښی چینۍ، ویالی او سیندونه بهولی دی هم هغه الله د جنت په محلاتو کښی هم په نهایت ښه انتظام او ترتیب سره د انهارو سلسله جاری کوی.

اَمِنْ شَرِّ اللَّهِ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ
لِّلْقَسِيِّ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٩﴾

آیا پس هر هغه څوک چی پرانستلی او ارته کړی وی الله سینه د ده (قبول د) اسلام ته پس وی به دی په رڼا (رنرا) (د هدایت) له (طرفه) د رب خپل پس افسوس هلاک خرابی ده هغو کسانو ته چی سخت وی زړونه د دوی له ذکره د الله، دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی دواړه سره کله برابر کیدی شی. یو هغه چی الله تعالیٰ د هغه سینه او تتر د اسلام د قبول دپاره پرانستلی ده. دی نه د اسلام په حقانیت کښی څه شک او شبهه لری او نه د اسلامی احکامو له تسلیم څخه خپل څه انقباض ښکار کوی. الله تعالیٰ ده ته د توفیق او بصیرت یوه عجیبه رڼا (رنرا) او انوار ورعطاء کړی دی چی د هغو په رڼا (رنرا) کښی په نهایت سکون او اطمینان سره د الله تعالیٰ پر لاره په مندو غځلی. بل هغه بدبخت دی چی د ده زړه د تیږی

(گفتی) په شان سخت دی. هیڅ یو نصیحت پری اثر نه کوی او نه د خیر کوم شاخکی پکښی ننوتلی شی. هیڅکله د الله تعالی د یادولو توفیق نه مومی او هم داسی خوشی چتی (بیکاره) د اوهامو او اهووو او رسومو او د آباوو د تقلید په تیارو کښی حیران او سرگردان گرځی.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا

الله توتو ته توتو نازل کړی دی ډیر ښائسته خوړ کلام کتاب

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ یوه خبره د دی کتاب له خبرو څخه ښه او بهتره نه ده.

مُتَشَابِهًا مَثَانِي

(او دغه پاک کتاب ډیر ښائسته خوړ کلام) مشابه یو له بل سره مکرر غبرگ (دی)

تفسیر: یعنی داسی صحیح، صادق، مضبوط، نافع، معقول فصیح او بلیغ دی چی په هیڅ یوه آیت کښی ئی هیڅ صوری او معنوی نقص نه لیده کیږی او هیڅ یو آیت ئی له بل آیت څخه کم نه دی. یو له بل سره موافق مطابق او مشابه دی. په مضامینو کښی ئی هیڅ یو اختلاف او تعارض نشته. بلکه د اکثریوو آیتونو مضامین داسی متشابه سره واقع شوی دی چی د یوه آیت د راجع کولو څخه بل آیت ته د هغه صحیح معنی او تفسیر معلومیږی. «القرآن یفسر بعضه بعضا» او د «مثنی» یعنی غبرگ مکرر مطلب دا دی چی ډیر احکام، مواعظ قصص او نور په مختلفو عناوینو او اسلوبو سره اړولی شوی دی څو په ښه ډول (طریقه) سره په یاد او په زړه کښی ځای ونیسی. په تلاوت کښی هم څو څو ځلی آیتونو مکرریری او ځینو علماوو د «متشابه» او د «مثنی» څخه داسی مطلب اخیستی دی چی په ځینو آیتونو کښی د یوه قسم مضمون سلسله تر لری ځای پوری اوږدیری او هغه متشابه دی. او په ځینو ځایونو کښی د یوه نوعیت مضمون سره په بله جمله کښی د هغه د مقابل نوعیت مضمون بیان کوه شی مثلاً ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾ یا ﴿يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ تَقْوًا يَكُنْ لَكُمْ رَحْمَةٌ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَا تُخْلُوا دُورًا﴾ دغسی آیتونو «مثنی» ویل کیږی چی په دغو کښی دوه مختلف قسمونه مضامین بیان شوی دی.

نَقَشَتْ عَلَيْهِمُ الْجُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

ثُمَّ تَلَيْنُ جُلُودَهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

چی لږڅیږی ریږیږی څیڅ کیږی له ده پوستکی د هغو کسانو چی ویریږی له رب خپل بیا پاسته شی (آرام نیسی) پوستکی د دوی او زړونه د دوی طرف د یادولو د الله ته

تفسیر: یعنی د کتاب الله له آوریږلو څخه د الله تعالیٰ خوف او د ده د کلام له عظمته د ده زړه مرتعش او لږڅیږی او ویشتان ئی شکپک (نیغ) درېږی او پوستکی ئی پاسته کیږی. مطلب دا چی د خوف او رعب کیفیت پر دوی طاری کیږی او د دوی، قلب او قالب، ظاهر او باطن د الله تعالیٰ له یاده متمایل او راتیتیږی او د الله تعالیٰ یاد د دوی پر روح او بدن پر دواړو یو خاص اثر پیدا کوی. دغه د کاملینو اقویاوو حال شو. که کله پر ضعفاوو او ناقصینو بل کوم قسم کیفیات او احوال طاری شی مثلاً غشی یا صعقه او نور نو د هغه نفی له دغه آیت څخه نه کیږی او نه د هغه تفصیل پر هغوی لارمیږی بلکه داسی له خپل ځانه تلل او له سده (هوشه) او واکه (اختیاره) وتل عموماً د وارد د قوت او د مورود د ضعف دلیل دی. په جامع ترمذی کښی یو حدیث دی چی پر ابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه د یوه حدیث د بیانولو په وخت کښی د ځینو داسی قسم احوال طاری کیدل مصرح دی. والله اعلم بالصواب.

ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ وَمَن يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ۝۲۳

دغه (قرآن) هدایت دی د الله سمه لاره ښیسی په دغه (قرآن) سره هر هغه چاته چی اراده وفرمائی، او هر څوک چی وئی ښویوی الله پس پیدا به نشی هغه ته هیڅوک لاره ښوونکی.

تفسیر: یعنی د هر چا دپاره چی د الله تعالیٰ حکمت مقتضی وی داسی د بری او کامیابی لاری ورخلاصوی او په دغه شان سره د مقصود د منزل پر طرف درومی. او هر هغه چاته چی الله تعالیٰ د ده د سوء استعداد له وجی د هدایت توفیق ور نه کړی نو بل څوک به له هغه سره څه مرستی (مدد) وکړی او څرنگه به ئی لاس ونیسی ؟

أَفَسَنْ يَتَّبِعِي بَوَجْهَهُ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾

آیا پس هغه شوک چپي عُان ساتي په مخ خپل سره له سختي د عذاب د ورځي د قيامت (په شان د هغه مامون دي ؟ بلکه نه دي) او وېه ويلي شي ظالمانو ته چپي وشکي (خوند) د هغه عمل چپي وي تاسي چپي کوه به مو (په دنيا کښي چپي د انبياوو تکذيب وو).

تفسير: د انسانانو قاعده ده کله چپي د مخامخ له لوري پري شوک حمله او يرغل راوړي نو په لاسونو سره د هغه مخه نيسي ليکن په محشر کښي به د ظالمانو لاسونه بند وي خو د عذاب غچپيري برابري د دوي پر مخ ولگيري نو آيا داسي يو انسان چپي د داسي خورا (دير) سخت گزار مخه پخپل مخ سره ونيسي او ورته وويل شي چپي اوس د هغو کارونو مزه وشکه چپي په دنيا کښي دي کري وو د هغه مؤمن په شان کيدي شي چپي هغه ته به په آخرت کښي د هيڅ يو قسم تکليف او زحمت رسيدلو فکر او اندېښنه نه وي او د الله تعاليٰ په فضل او مرحمت سره به بيخي مطمئن او بيفکره اوسيږي ؟ له سره يو نه دي!

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٠﴾ فَإِذَا قَامَهُمُ اللَّهُ الْخَزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

(هم داسي) دروغجن شميرلي وو (خپل انبيا) هغو کسانو چپي پخوا له دوي نه وو پس رابه غي دوي ته عذاب له داسي طرفه چپي نه به پوهيدل. پس وېه شکوله په دوي الله خواري او رسوايي په دغه ژوندون لږ خسي کښي او خامخا عذاب د آخرت دير لوي دي که چري وي دوي په دي عالمان (نو ايمان به ئي راوړي وو).

تفسير: يعني دير اقوام د انبياوو د تکذيب په سبب هلاک او رسوا کري شوي دي او د آخرت اشد عذاب لا د هغوي دپاره همغسې امرک او پوره پاتي دي. نو آيا دغه موجوده مکذبين داده او

مطمئن دی چی له هغوی سره به دغسی معامله نه کیږی. هو! که دوی د پوه او فکر او غور خواندان وی نو په دغه مورد کښی به ئی فکر او غور کوو.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿۲۴﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿۲۵﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ خلقو ته په دغه قرآن کښی له هر مثله (چی په دینیو وو امورو کښی پکاریږی) دپاره د دی چی دوی (پری) پند واخلي. په دی حال کښی چی دا قرآن دی لوستلی شوی په عربی ژبی سره چی نه دی خواند د کوروالی دپاره د دی چی دوی وساتلی شی (له معاصیو او له کفره).

تفسیر: دغه د دوی نه پوهیدل د دوی له غفلته او حماقته دی. د قرآن په پوهولو کښی هیڅ قصور او لندون نه دی. پاک قرآن خو هره یوه خبره په مثالونو او دلیلونو سره پوهوی، څو خلق په هغه کښی غور او دقت وکړی، او په هغه سره خپل عاقبت اصلاح کړی، قرآن په یوه صافه عربی ژبه رالیدلی شوی کتاب دی چی د ده د رومینیو مخاطبینو مورنی ژبه ده. په دغه قرآن کښی هیڅ یوه کډه او ناموافق خبره نشته او دیری ښی صافی سمی خبری په کښی شته چی سلیم عقل ئی په ډیر ښه شان سره قبلوی هیڅ قسم اختلال او کوروالی د ده په مضامینو او عباراتو کښی نشته. د هغو خبرو د اجراء او تعمیم احکام ئی صادر کړی دی چی د هغه تعمیم سخت او مشکل نه دی او د هغو عقائدو اذعان او ایقان چی غوښتلی شوی دومره صعب او محال نه دی غرض تری دا دی چی خلق په سهولت سره تری مستفید شی او د اعتقادی او عملی اغلاطو څخه محفوظ پاتی وی او صاف صاف نصایح واورى او له الله تعالیٰ څخه تل ووبریږی.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا
سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِينَ مَثَلًا

تری (بیانونی) الله یو مثل چی یو سری وی (مربی) چی وی په ده کښی (ډیر) شریکان تول بدخویه سره ناسازه او یو بل سری وی (هغه هم مربی خو) سلامت تول د یوه سری وی، آیا برابر دی سره دغه دواړه مثلونه (د

مریو بلکه ؟ نه دی سره برابر هم داسی دی حال د کافر او د مؤمن)،

تفسیر: یعنی که خو تنه حصه لرونکی په یوه مریی یا نوکر کښی شریک وی او له دغو څخه هر یو حصه لرونکی بد خلقه بیمروته سخت مزاجه، ضدی او عنادی واقع شوی وی او له دوی ځنی هر یو هم دغه غواړی چی هغه مریی یا نوکر یواځی د هم ده خدمت او کار وکړی او نور شرکاء ورسره څه اړه (تعلق) او علاقه ونه لری نو ښکاره خبره ده چی په دغه فکر کښی دغه خدمتکار سخت وارخطاء او پریشان کبیری په خلاف د دی هغه مریی او نوکر چی یواځی یوه سره وی نو هغه ته به یو شان یو جانبه طمانیت حاصل وی او د څو تنو بادرانو د خوښ ساتلو فکر او د دی خوا او هنی خوا غفلولو اندیښنه به ورسره نه وی. اوس ښکاره خبره ده چی دغه دواړه مریان بیخی نشی سره برابریلی هم داسی وگنئ مشرک او موحد د مشرک زړه په څو جانبه ویشلی شوی وی او د څو تنو باطله معبودانو د خوښ ساتلو په فکر کښی مشغول وی پر خلاف د دی موحد خپل گرد (تول) توجهات، خیالات، ارتباطات او تعلقات د واحد الله په طرف مصروفوی او د ده مرجع او مرکز د تل دپاره د هغه پاک الله دربار دی. موحد په پوره اطمینان او تول زړه سره د الله تعالی د رضا او خوښی په فکر کښی مشغولیری او پوهیری چی وروسته د پاک الله له خوښی څخه د بل چا خوښی او خوشالی ته چندانی اړ (محتاج) نه یم. اکثر و مفسرینو د دی مثال تقریر هم داسی کړی دی مگر حضرت شاه صاحب لیکي «یو مریی چی د څو تنو وی نو هیڅوک به هغه خپل نه گنی نو هیڅوک به ئی له حاله په پوره ډول (طریقه) سره نه وی باخبره او هغه مریی چی صرف د یوه سری وی نو بادر (مالک) ئی هم هغه خپل مریی گنی او په پوره ډول (طریقه) سره د ده له احواله ځان خبروی هم دغه مثال دی د هغو کسانو چی د یوه رب بندگی کوی او د هغو چی د څو باطلو خدایانو بندگان وی.

الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

توله ثناء صفت خاص الله ته دی، بلکه زیاتره د خلقو نه پوهیری (په نفع او ضرر خپل).

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد هغه پاک الله ته دی چی په داسی اعلیٰ مطالبو او حقایقو سره مو په داسی صاف او په زړه پوری مثالونو او شواهدو پوهوی مگر سره له دی ډیر داسی بدنصیبه کسان دی چی د دغو واضحه و مثله و په پوهیدلو توفیق نه مومی.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿۴۰﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿۴۱﴾

بیشکه چی ته هم مړ کیدونکی ئی او بیشکه دوی هم مړ کیدونکی دی (او هیشوک بی له الله پاتی کیدونکی نه دی) بیا بیشکه تاسی په ورځ د قیامت کښی په نزد د رب خپل جگړه به کوئ (په دینیه ؤ امورو کښی).

تفسیر: یعنی د دغه اختلاف اثر چی د مشرک او موحد په منځ کښی دی د قیامت په ورځ کښی علیٰ رؤس الاشهاد ظاهریږی شه مهال (وخت) چی نبیان به سره له خپلو امتیانو یو ځای کرل شی، او کافران به د انبیاء او مؤمنینو په مقابل کښی جگړی او مناقشی وکړی او حجتونه او دلائل به را وړاندی کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار به منکرپړی چی له سره مونږ ته ستا حکم نه دی را رسیدلی بیا د دوی د دغه انکار په مقابل کښی د پرښتو او د ځمکی او آسمان او د دوی د لاسونو او پښو او نورو اعضاؤ په شهادت به پری ثابتپړی » چی دوی پخپلو دغو ادعاؤ کښی دروغجنان دی هم داسی د نورو گردو (تولو) جگړو فیصلی به هم په هغه ورځ کښی د پاک الله په حضور کښی صادرپړی. بهتر هم دا دی چی د «اختصاص» لفظ عام کیښود شی خو د احادیثو او آثارو څخه مخالف نشی.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٩﴾

پس خوک دی دیر ظالم؟ (بلکه نشته) له هغه چا چي دروغ تری پر الله (په لرلو د شریک غوی، بښی) او دروغ شمیری رښتیا خبره (قرآن) کله چه راشی (دغه قرآن) دغه (مکذب) ته، آیا نشته په دوزخ کښی غای دپاره د کافرانو؟ (بلکه شته).

تفسیر: پر الله باندی ئی دروغ وویل یعنی شریک ئی ورته ودراره یا ئی اولاد ور تجویز کر، یا ئی داسی صفات ورمنسوب کرل چه په واقع کښی د ده د ذات او صفاتو سره وړ (مستحق) او لائق نه وی او رښتیا خبره کله چه ورته ورسیده دروغ ئی وشمیرله، یعنی هغه رښتیا خبری چه انبیاء علیهم السلام د الله تعالیٰ له طرفه راوړلی هغوی ته ئی د دروغو نسبت وکر او هیڅ ئی پکښی خپل فکر او غور ونه چلاوه. بلا شبهه هغه خوک چي له حق او حقانیت سره دومره عداوت او دښمنی لری له هغه غنی دیر لوی ظالم بل خوک کیدی شی، او د داسی ظالمانو د ورتلو او هستوګنی غای ما سوا له دوزخه بل به چیری وی؟ عموماً مفسرینو د دی آیت تفسیر داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی که نبی (معاذالله) په دروغو سره د الله تعالیٰ نوم واخیست نو له دی نه دیر خراب بل خوک کیدی شی؟، او که نبی رښتین وی او تاسی ئی دروغجن کوئ نو له تاسی څخه به لوی دروغجن بل خوک وی ګواکي د ﴿مَنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ﴾ او د ﴿وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ﴾ مصداق ئی سره جلا جلا (جدا جدا) مقرر کر، او هم داسی وروسته له دی نه په ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ﴾ الآية - کښی راغی.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٩﴾

او هغه (محمد) چي راغی په (خبری) رښتیا سره او هغه (مؤمنان) چه رښتیا ئی وشمیرله دا (خبره) دغه کسان هم دوی دی پرهیزګاران (له معاصیو او له شرکه).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د ویریدونکیو شان داسی وی چه تل رښتیا ووائی او د رښتیا تصدیق وکړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هر هغه چي رښتیا خبری ئی له خپل ځان سره راوړی دی هغوی انبیا او هغه کسان چه په رښتیا سره ئی منی مؤمنان دی» ګواکي د دواړو

جملو مصداق سره جلا (جدا) دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٨﴾
لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

شته دوی ته (په جنت کښې) هر هغه (نعمت) چي غواړي ئی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) جزا ده د محسانو نیکو کارانو دپاره د دی چه ورژوی (توئی کړی) الله له دوی نه بدتر د هغو گناهونو چي کړی ئی وی او چي جزا ورکړی (الله) دوی ته اجر د دوی په سبب د هغه ډیر ښه عمل چي د دوی چي کوو به ئی (په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی الله تعالی متقینو او محسنینو ته د دوی د ډیرو ښو کارونو اجر او بدل ورکوی که په غلطه کوم بد عمل تری صادر شوی وی هغه ورپیښی.

تنبیه: ښائی چه د «اسوأ» او د «احسن» د تفضیل صیغی ئی ځکه اختیار فرمایلی وی چه د لویو ذواتو او مقربینو ادنی نیکی او حسنات د نورو له نیکیو او حسناتو او ادنی بدی او سیئه ئی د نورو له سیئاتو څخه لوی او درانه گنل کیږی. والله اعلم.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّتُكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۖ
وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٤٠﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا
لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ۖ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٤١﴾

آیا نه دی الله کافی بس کیدونکی د بنده خپل (بلکه کافی دی) او ویروی (کفار ای محمده!) تا په هغو بتانو (چي عبادت ئی کوی کفار) بی له الله، او هر څوک چي گمراه ئی کړی الله پس پیدا به نشی دی (گمراه) ته هیڅوک سمه لاره ښوونکی او هر چا ته چي سمه لاره وښیي الله پس نشته ده ته هیڅوک گمراه کوونکی، آیا نه دی الله ډیر زبردست غالب قوی خښتن

(خاوند) د بدل اخیستلو؟ (بلکه دی).

تفسیر: خو آیتونه پخوا په ﴿صَوَّبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّجَلَا فِيهِ شُرَكَاءُ﴾ الآية - کښی د شرک رد او د مشرکینو د جهل بیان کړی شوی وو نو د هغه په نسبت به مشرکینو زموږ رسول الله صلی الله علیه وسلم له بتانو څخه ویراوه، او ویل به ئی «وګورئ تاسی زموږ د معبودانو تحقیر او توهین مه کوئ! او دوی پر خپل ځان مه خپه او مه قهرجنوئ! نه چی دوی (معاذالله) له تا څخه بالکل روغ لیونی او تیار پاگل جوړ کړی» نو دلته د هغه جواب ورکوی «هر هغه چی د لوی زبردست الله بندګی ځانته غوره کړی وی نو دی به کله له دغو عاجزانو او ناتوانانو باطلو معبودانو څخه ویریری آیا د هغه عزیز منتقم الله تعالی امداد او اعانت ده لره بس او کافی نه دی چه له بل چا څخه ویریری یا ورته څه هیله (امید)، طمعه، توقع او امید ولری؟ دغه هم د دغو مشرکینو خبط، ضلال او مستقله ګمراهی ده چه د واحد الله بندګان له هسی چتی (بیکاره) او فضولو شیانو څخه ویروی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی پر سمه صافه لاره روانول او نه روانول دغه ګرد (تول) د پاک الله په واک، قبضه او اختیار کښی دی کله چه کوم یوه ته الله تعالی د ده د بدتمیزی او کړو تللو په بنا د بری او کامیابی سمه صافه لاره ونه ښیی نو هغه هم داسی لیونی او پاگل کیږی او دغسی د غټو غټو خبرو د پوهیدلو قوت او قدرت هم تری ورک کیږی آیا دغه احمقان دومره هم نه پوهیږی هغه بنده چی د قدوس الله په حمایت او پناه کښی ننوتلی وی نو کوم یو قدرت او طاقت د هغه یوه وېښته ته هم څه ضرر رسولی شی؟ هر یو طاقت چی دغسی یوه کار ته اقدام او غځرد (ضد) وکړی تکرری تکرری به کړ شی ځکه چه د الله تعالی غیرت هرومرو (خامخا) د خپلو مخلصو بندګانو انتقام (کسات) آخلی».

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمُوتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَاتَدُّ عُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَتُ ضُرِّيَّهٗ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَتُ رَحْمَتِي قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

او خامخا که وپوښتی ته (ای محمده!) له دغو (مشرکانو) چی چا پیدا کړی دی دا آسمانونه او ځمکی نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) چی الله (پیدا کړی دی) ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا پس وینی تاسی هغه بتان چه بولی (عبادت ئی) کوئ تاسی بی له الله که چیری اراده وفرمائی له ماسره الله

د ضرر رسولو آیا دی دا بتان لری کونکی د ضرر د هغه (له مانه؟ بلکه نه دی!) یا که اراده وفرمائی (الله) له ماسره د رحمت (د نفعی رسولو) آیا دی دغه (بتان) منع کونکی د رحمت د الله (له مانه؟ بلکه نه دی!) ووايه (ای محمده!) دوی ته بس دی زما الله، خاص په هم دغه الله توکل کوی توکل کونکی (په هر حال او هر کار کښی او خپل ټول امور هم هغه ته ورسپاری).

تفسیر: یعنی یو طرف خو قدوس الله چی پخپله ستاسی د اقرار سره موافق د ټولو آسمانونو او ځمکی خالق او مالک دی او بل طرف دغه د تیرو (گتو) بیځانه او بی‌سا بتان یا عاجز مخلوقات چی که هغوی گرد (تول) سره یو ځای هم شی د الله تعالی د رالیلی شوی یو ادنی زحمت یا راحت مخه نشی نیولی او نه ئی نوعیت بدلولی شی. نو تاسی پخپله دغه خبره راوبییئ چه له دغو دواړو څخه کوم یو د اطمینان او اعتماد وړ (مستحق) او لایق کیدی شی؟ او کوم یو د خپل مدد دپاره کافی او بس وگنلی شی؟ د حضرت هود علیه السلام قوم هم ویلی ؤ ﴿إِنْ نَقُولُ اعْرِضْ بَعْضَ الْهَوَانِ يَتَوَفَّاكَ﴾ چی د هغه جواب حضرت هود علیه السلام داسی ورکړی ؤ ﴿قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَاللَّهُ يَهْدِي الْأُمِّيَّانَ مِمَّنْ دُونِهِ فَلْيَنْبَغْ لِي بِمَا لَمْ يَنْظُرُوا إِلَيَّ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا أَهْوَأْتُ فِي يَدَيْهَا أَنْ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ (د جزء ۱۲ هود (۵) رکوع ۵۴، ۵۵، ۵۶ آیت) او حضرت ابراهیم علیه السلام هم خپل قوم ته داسی فرمایلی ؤ ﴿وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ وَكَيفَ أَخَافُ مَا أَسْأَلُكُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ تُشْرِكُونَ بِاللَّهِ مَا لَهُ يَرْبُّكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ فَأَنْتُمْ تَرْجِعُونَ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (د جزء ۷ الانعام ۹ رکوع) ۸۰-۸۱ آیت

قُلْ يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٥٧﴾

ووايه (ای محمده!) ای قومه زما ژوند (روزگار) کوئ تاسی په ځای (او حال) خپل کښی بیشکه زه هم عمل کونکی یم (په حال د توکل او صبر خپل) پس ژر ده چی معلوم به کړئ تاسی (زما او له تاسو نه) هر هغه چی رابشی هغه ته داسی عذاب چی وبه شرموی (او رسوا به کړی) دی او نازل به شی په ده عذاب همیشه

تفسیر: یعنی عنقریب دغه خبره واضحه او څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د واحد الله بندگان

غالبان کبیری که د دغو سلهاو دروازو فقیران ؟ واقعات به ډیر ژر دا راوړیږي چه هر هغه بنده چی د الله تعالی په حمایت او پنا کښی راغلی وی د هغه مقابله کوونکی بالاخر گرد (تول) سره خوار، زار او تباہ کیږی.

تنبیه: له «عذاب یخزیه» څخه دنیوی عذاب او له «عذاب مقیم» څخه اخروی عذاب مراد دی والله اعلم.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِمَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی پر تا کتاب (قرآن) دپاره (د انتفاع د تولو) خلقو په حقه سره پس هر چا چی سمه لاره ئی وموندله پس نفس د ده لره ده (فائده ئی) او هر څوک چی گمراه شو پس بیشکه هم دا خبره ده چی گمراه کیږی پر ځان خپل (چی ضرر ئی گالی (برداشت کوی)) او نه ئی ته پر دوی وکیل (ساتونکی)

تفسیر: یعنی ستا په ژبه او د دغه کتاب په ذریعه د نصیحت رشتیا خبری ویلی شوی دی او د دین سمه صافه برابره لاره ښوولی شوی ده، زیات له دی نه هر انسان دی خپله گته (فائده) او تاوان وسنجوی (معلوم وکړی) هر څوک چی پر نصیحت عمل او تگ کوی خپل ځانته فائده او گته (فائده) رسوی که نه خپله آخره خاتمه او انجام خرابوی پر تا د دوی نور هیڅ مسؤولیت او ذمه واری نشته چی په زور او جبر سره دوی پر سمه لاره راوړی ستاسی وظیفه تش د الله تعالی د پیغام رسوونه ده چه دغه فریضه تاسی ادا کړی ده، وروسته له دی نه نور گرد (تول) معاملات هغه پاک الله ته وسپاری چی د ده د قدرت په لاس کښی ژوندی کول، مړه کول، ویده کول او ویشول او نور گرد (تول) شیان دی.

اللَّهُ يَتَوَلَّى الْإِنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فِي مِمْسِكِ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٠﴾

الله را کاري (قبضوي) نفسونه په وخت د مرگ د دوی او هغه نفس چي نه وی مړ (هغه را کاري) په خوب د هغه کښي پس وساتي هغه (نفس) چي حکم کړي پر هغه د مرگ او بیرته رالیږي (بدن ته) هغه بل (نفس) تر نیتي په نامه کړي شوی پوري، بیشکه په دغه (قبض، امساک، ارسال) کښي خامخا ډیر دلائل د قدرت دی دپاره د هغه قوم چي فکر کوي (او عبرت تری اخلي لیکن نه کوي فکر پکښي کفار)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی په خوب کښي هره ورځ روح (سا) اخلي او بیا ئی بیرته ورلیږي هم دغه ښه ده د آخرت، معلوم شو چي په خوب کښي هم لکه موت سا اخیسته کیږي که خوب وغندیږي (ایسار شی) نو هم هغه مرگ دی مگر دغه روح هغه دی چي ورته ظاهري هوش وائی او هغه روح چي په هغه سره تنفس جریان لري او نبضین خوځیږي او خواړه هضمیږي هغه بل دی چي پخوا د مرگ له وقوع څخه نه ایستل کیږي». (موضح القرآن). «بغوی» له حضرت علی کرم الله وجهه څخه نقل کوي «په خوب کښي روح له بدن څخه وځي مگر د ده مخصوص تعلق د مخصوصو اشعو په ذریعه له بدن سره وی چي د دغه تعلق او ارتباط له وجی حیات له بطلانه ساتلی کیږي» لکه چي لمر له ملیونو میلو څخه لري د خپلو اشعه ؤ په ذریعه ځمکه تودوی له دی نه ظاهریږي چي په خوب کښي هم همغه شی وځي چي د موت په وخت کښي وځي لیکن په خوب کښي د تعلق انقطاع هم هغسی نه وی لکه چي په موت کښي وی. والله اعلم.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ

آیا نیولی دی دغو (مشرکانو) غیر له الله شفاعتگران (بتان چي زاری وکړي الله ته)

تفسیر: یعنی مشرکین د بتانو په نسبت داسی دعوی کوي چه دوی د الله تعالی په دربار کښي زمونږ سپارښت او شفاعت کوي او د هم دوی له سپارښت څخه زمونږ مگرد (تول) کارونه هلته جوړیږي نو ځکه مونږ د دوی عبادت کوو. حال دا چه اول د شفیع کیدلو دپاره معبودیت لازمی نه دی بل شفیع هم هغه څوک گرځیدی شی چي ورته د الله تعالی له طرفه د شفاعت حکم او اجازه وی او یواځی د هغو کسانو په حق کښي شفاعت په عمل راتلی شی چي دوی د الله تعالی په نزد غوره او مقبول وی. لنده ئی دا چه د شفیع مازونیت او د مشفوع مرتضائیت یو ضروری امر دی او دلته دغه دواړه خبری نشته نه د اصنامو (بتانو) مأذونیت ثابت دی او نه د کفارو مرتضائیت نو د دوی دغه دعوی غلطه شوه.

قُلْ أُولَٰئِكَ أَتُوبُ لَكُمْ وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٣٩﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا اگر که وی دوی په داسی حال کښی چه مالکان نه وی د هیڅ شی او نه عقل لری (دوی چی ستاسی عبادت ورته معلوم شی ځکه چی جمادات وی).

تفسیر: یعنی بتان نه اختیار لری او نه پوه نو بیا د دوی شفیع کیدل ډیر عجیب دی.

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) خاص الله ته (اختیار د) شفاعت دی تول (او بل هیچا لره دخل نشته) خاص الله ته دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکې، بیا خاص هم ده ته بیرته بیول کیږی (لپاره د جزا)

تفسیر: یعنی فی الحال هم پر آسمانونو او ځمکه کښی د هم دغه الله تعالی سلطنت دی او فی المال هم د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورتگ هم هغه ته دی. نو بی د الله تعالی له خوښی او رضا هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت نه لری چی خپلی شونډی هم وځوځولی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د الله تعالی په مخکښی شفاعت شته مگر د هم هغه الله تعالی په حکم نه ستاسی په خوله. کله چی مرگ راشی نو حضرت عزرائیل علیه السلام هم د چا په خوله هیڅوک نشی خوشی کولی».

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤١﴾

او په هغه وخت کښی چی یاد کړ شی الله یواځی (بی له بتانو) نو منقبض شی وترهپیری زړونه د هغو کسانو چی ایمان نه راوړی په آخرت بانډی او په هغه وخت کښی چی یاد کړل شی هغه (بتان) بی له دغه (الله) ناڅاپه دوی

خوشالپیری (مخونه ئی رانه او وچولی (تندی) ئی خلاص شی له خوینی)

تفسیر: د مشرکانو دغه یوه خاصه ده چی په ځینو اوقاتو کښی تش پخپلو ژبو د الله تعالی د عظمت او د محبت اعتراف کوی لیکن د هغوی زړونه د واحد الله له ذکره او حمده او ثنا نه خوښیږی. هو! که د نورو بتانو یا وړوکیو معبودانو تعریف ورته وکړ شی نو له ډیری خوینی او خوشحالی پخپلو جامو کښی نه ځائیږی او د مسرت آثار د دوی له خپرو څخه له ورا (لری) څرگندیږی (ښکاره کیږی). د افسوس او حسرت ځای دی چی نن ورځ علی الاکثر تش په نامه سره مسلمانانو هم داسی یو وضعیت څانته غوره کړی دی مثلاً که د واحد الله قدرت، قوت، عظمت او د ده د لامحدوده علم وسعت بیان وکړ شی نو د دوی په مخونو کښی د انقباض آثار احساس کیږی مگر که د کوم پیر، فقیر، حضرت، شیخ، ملنګ صاحبزاده، خواجه، سید او د نورو متعارفه و خوارکو، رښتیا، دروغ کرامات، او نوری چتی (بیکاره) او مهملی خبری دوی ته وویلی شی نو د دوی په څیرو کښی د وجد او نشاط علامه قائمیږی او په زړونو کښی ئی د سرور او انبساط امواج پیدا کیږی، بلکه ډیر اوقات د خالص توحید بیانونکی د دوی په نزد د اولیاؤ الله منکر گڼل کیږی ﴿فَالِیَ اللَّهِ الْمَشْکٰی وَهُوَ الْمُسْتَعٰنُ﴾

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عَلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِیْ مَا كَانُوْا فِیْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۳۹﴾

ووايه (ای محمده!) ای الله پیدا کوونکی د آسمانونو او د ځمکی ای عالمه خبرداره په پتو او په ښکاره و ته حکم (فیصله) کوی (په قیامت کښی) په منځ د بندګانو خپلو کښی په هغو (دینیه و امورو کښی) چی و دوی چی پکښی اختلاف به ئی کوو.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی په داسی غټو خبرو کښی هم جګړی کوی او د الله تعالی دومره عزت او وقار هم د دوی په زړونو کښی نشته نو اوس زه ستا پاک دربار ته عرض او فریاد کوم څو پخپله د دغو جګړو په منځ کښی یوه پریکړه او فیصله وفرمائی. (اوس بیا اخبار فرمائی د سختی د عذاب د کفارو او له نه خلاصیدلو د دوی له دغه عذابه په هیڅ وجه سره نو فرمائی)

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِیْنَ ظَلَمُوْا مَا فِی الْاَرْضِ

جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدُوا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَبَدَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿۳۸﴾ وَبَدَّ لَهُمْ سَيِّئَاتُ
مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۹﴾

او که چیرې بیشکه مملوک شی د هغو کسانو چی ظلم ئی (پر نفسونو خپلو په کفر سره اختیار) کړی دی هغه (اموال مبالغ) چی په ځمکه کښی دی ټول او په مثل (هم د هغه) نور ورسره شی نو خامخا فدیبه به ورکړی دوی په هغه سره له بدرنگه عذاب په ورځ د قیامت کښی، او ښکاره به شی دوی ته له جانبه د الله هغه (عذاب) چی نه ؤ دوی چی گمان به ئی کوو (د هغه). او ښکاره به شی دوی ته (جزا د) بدی د هغو اعمالو چی کړی ئی وو دوی او چاپیره نازله به شی په دوی (جزا د) هغه څیز چی ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی (چی د الهی قهر او ابدی عذاب دی).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ چی د دغو اختلافاتو فیصلی اورولی کیږی په دغه وخت کښی به د دغو ظالمانو چی په شک او شرک سره ئی د الله تعالی شان تنقیص کوو ډیر بد حال وی. فرض ئی کړئ که په دغه ورځ د ځمکی د مخ گردی (تولی) خزانې بلکه له هغو ځنی زائد مبالغ هم له دوی سره موجود وی او وغواړی چی دغه گرد (تول) اضعافاً مضاعفة خزائن د خپلی فدیې په ډول (طریقه) ورکړی او خپل ځان خلاص کړی مگر هغه تری نه قبلیری او هر څه بد اعمال چی ده کړی دی یو په یو ئی په مخ راوړل کیږی او د داسی راز راز (قسم قسم) ویرونکیو عذابونو خوند به وشکی چی هیڅکله به د هغه مثال او نظیر د ده په وهم او خیال کښی هم نه وی مگر ځیدلی. الغرض هغه کسان چی پر خالص توحید او حق دین پوری به ئی توکی او مسخری کولی د هغه ربر (تکلیف) او وبال دوی هرومرو (خامخا) گالونکی (برداشت کوونکی) دی او په هغو عذابونو کښی چی دوی ورپوری مسخری کولی دوی پخپله پکښی اخته کیدونکی دی.

فَاذْهَبْ إِلَى الْإِنْسَانِ الَّذِي كَفَرَ عَنِ آيَاتِ

پس کله چی ورسیری (جنس د) انسان ته څه قسم ضرر، نو بولی مونږ (دفع د هغه ته)

تفسیر: یعنی چه د هغه الله تعالی له ذکر څخه چی اوس خپه او ناراضه کیږی د مصیبت په وخت

کښی ورغړ او ناری وهی او د ده ذکر چی د مصائبو په وخت کښی پری خوښیږی د مرفعالحالی په وخت کښی له دوی نه هیږیږی.

نُسْرًا إِذَا أَخْوَلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ط

بیا کله چی ورکړو مونږ ده ته کوم نعمت له (جانبه) خپله وائی بیشکه هم دا خبره ده چی راکړی شوی دی ماته دغه (نعمت) په سبب د پوه (زما، نه ده داسی)

تفسیر: یعنی قیاس خو هم دغه غوښت چی دغه نعمت زما په برخه شی ځکه چی په ما کښی د دغی خبری لیاقت وو او د هغه د گټلو ذرائع ماته ښکاره او معلوم وو او الله تعالیٰ ته زما استعداد او اهلیت څرگند (ښکاره) وو نو بیا هغه ولی ماته ونه رسید. الغرض چی ده پر خپل لیاقت او عقل نظر وکړ او د الله تعالیٰ پر فضل او قدرت ئی نظر ونه کړ.

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

بلکه دغه (اعطا د نعمت) فتنه امتحان ازموینه ده ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (چی دغه تخویل استدراج، امتحان دی دوی ته).

تفسیر: یعنی داسی نه دی بلکه دغه نعمت د الله تعالیٰ له طرفه یو امتحان دی چی بنده د هغه پر موندلو تر کوم حد پوری د حقیقی منعم شکریه ادا کوی ؟ او د احسان او انعام حق ئی پیژنی؟ که ناشکری ئی وکړله نو دغه نعمت ورته نعمت او د ده د ځان وبال گرځی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دغه امتحان دی چی د ده عقل او سد (هوش) تر هغه ځای پوری رسیږی څو پر خپل عقل باندی مغرور شی نو سره له هغه عقله او سده (هوشه) آفت وررسیږی» نو بیا د بل چا په اړولو او منع کولو سره هغه نه اوړی او نه تری منع کیږی.

قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٤٠﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ
سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤١﴾

په تحقیق ویلی ده دغه خبره هغو کسانو (چی تیر شوی دی) پخوا له دوی نه (لکه قارون او قوم د ده) پس هیڅ قدر دفع د عذاب ونه کړه له دوی ځنی هغه (دنیوی مال او متاع) چی و دوی چی کسب (د گټی د هغو) به ئی کوو. پس ورسید له هغو (پخوانیو) ته (جزا د هغو بدو) اعمالو چی کول به دوی (په خسف سره) او هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی (په اختیارولو د کفر) له دغه (قوم ستا ای محمده!) ژر ده چی وبه رسیږی دوی ته (جزا د بدیو د هغو اعمالو چی کړی دی دوی او نه دی دوی عاجز کوونکی) (مونږ لره له تعذیب د دوی نه)

تفسیر: لکه چی قارون هم داسی ویلی و د هغه څه حشر او آخره خاتمه وشوه د هغه ذکر پخوا له دی نه تیر شو یعنی څرنگه چی پر پخوانیو مجرمینو د خپلی گناه سزا او وبال ولوید پر دغو موجوده و مشرکینو هم د دوی د بدو اعمالو سزا او وبال لویدونکی دی. څه وخت چی پاک الله د دوی د سزا ورکولو اراده وفرمائی نو دوی له سره خپل ځانونه نشی پتولی او نه چیری تری تبتیدلی شی او نه په کوم چل او تدبیر سره دی ستړی، ستومانه او عاجزولی شی.

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۷﴾

آیا نه پوهیږی دوی په دی چی بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چا ته چی اراده وفرمائی او تنگوی (په اندازه کوی ئی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کینی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چی ایمان راوړی (په الله چی باسط او قابض دی)

تفسیر: یعنی په دنیا کینی محض د روزی فراخی او تنگی د کوم سړی د مقبولیت او مردودیت دلیل نشی کیدی نه د روزی گټل دومره په عقل، ذهانت، علم او لیاقت پوری منحصر دی. وگورئ چی څومره بیوقوفان ناپوهان په ډیر اطمینان او هوسانی (آرام) سره ژوندون کوی او څومره عقلا، فضلا او نیکان په لوړو سره شپي او ورځی تیروی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

«یعنی په عقل چلولو او تدبیر کولو کینی هیڅوک څه کمی نه کوی بیا د یوه روزی ارته او د بل تنگه ده نو وپوهیږی چی دغه یواځی د عقل کار نه دی چی پر خپل ځان باندی روزی ارته

کری بلکه دغه تقسیم د حقیقی رزاق د حکمت او مصلحت تابع او د هم ده د قدرت په لاس کښی دی.»

قُلْ يُعْبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٧﴾

ووايه (ای محمده! چي فرمائی الله) ای بندگانو (مؤمنانو) زما هغو کسانو چي اسراف ئی کړی دی پر نفسونو خپلو مه ناامیده کيږئ له رحمته د الله (ځکه چي) بیشکه الله مغفرت کوی بشي گناهونه ټول (اگر که ډیر هم وی بی له شرکه) بیشکه چي الله هم دی دی ښه بشونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: دغه آیت د ارحم الراحمین د بی پایانه رحمت بیان او د ده د عفوی او د عظیم الشان تیریدلو اعلان کوی او د خورا ډیرو سختو مایوس العلاجو مریضانو په حق کښی د شفاء د اکسیر حکم لری. مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، فاسق، فاجر، او نور عاصیان او باغیان هر څوک چي وی د دغه آیت له اوریدلو څخه وروسته د الله تعالیٰ مهربانی ته امیدوار کيږی ځکه د هر چا په نسبت چي الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه گناه معافوی او هیڅوک د ده لاس نشي نیولی بیا بنده به ولی ناامیده کيږی؟ هو! دغه ضروری ده چي د الله تعالیٰ له نورو اعلاناتو سره سم چي په هغو کښی تصریح شوی ده چي د کفر او شرک جرم به بی له توبی او بی له ایمانه نه قبلوی، ښائی چه ﴿إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ له «من یشاء» سره مقیده وگنله شی خو سره له هغه د دغی خبری تقيید ئی هم فرمایلی دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (د جزء ۵ نساء ۱۸ رکوع ۱۱۶ آیت) له دغه تقيید څخه دغه نه لازميږی چي الله تعالیٰ بی له توبی هیڅ یوه لویه یا وړوکی گناه نشي معافولی او نه ئی داسی مطلب کيږی چه د هیڅ یو جرم دپاره له سره د توبی ضرورت نشته او بی له توبی به گرد (ټول) گناهونه معافيږی. قید یواځی د مشیت دی او د مشیت په متعلق په نورو آیتونو کښی دا ښوولی شوی دی چي هغه په کفر او شرک کښی بی له توبی ممکن نه دی لکه چي د دغه آیت شان نزول هم پری دلالت کوی او د دی وروستنی آیت له افادی څخه هم معلوميږی.

وَإِنِّيَبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوْا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾

او بیرته وگرځئ تاسی رب خپل ته (له شرکه او عصیان) او غاړه کیږدئ ده ته پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب بیا به مدد درسره نشی کولی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: د مغفرت په لوری د توجه ورکولو سره له دی ځایه د توبی په طرف توجه ورکوی یعنی پخپلو تیرو اغلاطو نادم شی! او د الله تعالی د بی پایانه جود او کرم څخه وشرمیږئ! او د کفر او عصیان لاره پرېږدئ! او د هغه کریم رب په طرف رجوع وکړئ! او خپل ځانونه بیخی هغه ته وروسپارئ! او د ده د احکامو په مقابل کښی په نهایت عجز او اخلاص سره غاړه کیږدئ! او ښه وپوهیږئ چی په حقیقت کښی نجات یواځی د ده په فضل او کرم سره ممکن دی. زمونږ رجوع او انابت هم بی د الله تعالی له فضله او کرمه نشی میسر کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کله چی الله تعالی اسلام غالب وگرځاوه هغه کفار چی په دښمنی کښی به مصروف ؤ وپوهیدل چی بیشکه الله تعالی د اسلام حامی او ناصر دی او قانع شول چی مونږ په غلطه او بی لاری یو. نو پر خپلو دغو غلطیو متأثر او متأسف شول لیکن له شرمه او خجالت په اسلام نه مشرف کیدل او په خپلو زړونو کښی به ئی ویل اوس به زمونږ اسلام څرنگه منل کیږی؟ چی دښمنی مو له اسلام سره وکړه، او له مسلمانانو سره مو جنگونه وکړل او د دیرو مسلمانانو وینی مو توی کړی نو الله تعالی د دوی د تسلیع دپاره وفرمایل چی داسی هیڅ یوه گناه نشته چی الله تعالی د هغه توبه قبوله نه کړی مه بی هیلې او مه ناامیده کیږئ! توبه وکړئ! او الله ته رجوع وکړئ! ښلی کیږئ! مگر څه وخت چی ستاسی پر سر عذاب راشی او مرگ مو په نظر ورسیږی نو په هغه وخت کښی هیڅوک ستاسی کومک او مدد ته نشی رسیدی».

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٤٠﴾

او متابعت وکړئ د ډیر غوره حکم د هغه (قرآن) چی نازل کړی شوی دی تاسی ته له (جانبه د) رب ستاسی پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب یو ناڅاپه حال دا چی تاسی به نه پوهیږئ (چی له کوم لوری راځی)

تفسیر: له ښی خبری څخه مراد قرآن کریم دی یعنی پر قرآنی هدایتو عمل وکړئ! او د عذاب له

راتگه پخوا د خپل مستقبل په فکر او اندېښنه کښی اوسئ! که نه د عذاب له معائنې څخه وروسته به د هغه هیڅ تدارک او انتظام نشی کیدی او هیڅ یو تدبیر به مؤثر نه لویږی. د الله تعالیٰ عذاب به مو داسی یو ناڅاپه راگیر کړی چه تاسی به له سره د هغه پر راتگ نه خبریږئ.

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرُنِي عَلَى مَا قَرَّبْتُ فِي جَنَّةِ اللَّهِ وَأَنْ كُنْتُ لِمَنْ السَّخِرِينَ ﴿٥١﴾

(چاپکی کوئ تاسی په تعمیل د قرآن باندی پخوا له هغه) چی ووائی یو نفس ای ارمان او ندامت می دی پر هغه چی تقصیر می کړی دی په طرف (په حق د طاعت) د الله کښی او بیشکه چی وم زه خامخا له مسخره کوونکیو (په مؤمن به) څخه.

تفسیر: یعنی په هوا او هوس، رسم، تقلید او په دنیوی خوندو او چرچو کښی اخته او مشغول او د الله تعالیٰ له ذکره او یاده بلکه د ده له وجوده بیخی غافلان شوی ؤ. د ده دین او رسول او د هغه هولناک انجام په نسبت به مو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ وپرولو ملندی، توکی او مسخری کولی، او د دغو شیانو په حقیقت نه ؤ پوهیدلی. د ډیر افسوس ځای دی چی د الله تعالیٰ په پیژندلو او د ده د حقوقو په منلو کښی مونږ په څه اندازه سره غفلت او قصور کړی دی چی د هغه په نتیجه کښی نن له دغی بدی پیښی سره مخامخ شوی یو کفار به دغسی خبری به محشر کښی کوی که د آیت مضمون کفارو او عصاتو لره عام کیښود شی نو د ﴿وَأَنْ كُنْتُ لِمَنْ السَّخِرِينَ﴾ معنی به «عملت عمل ساخر مستهزئ» وی. (کما فسر به ابن کثیر رحمه الله علیه).

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٢﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی که چیری داسی وی چی بیشکه الله سمه لاره ښوولی وی ماته نو خامخا وم به زه له متقیانو پرهیزگارنو (له شرکه او له معاصی نه).

تفسیر: کله چی په حسرت او افسوس سره کار ونه چلېږی نو د خپل فهم غلطولو دپاره دغه گود غدر وړاندی کوی. څه ووايم الله تعالیٰ ماته هدایت رانه کړ. که الله اراده فرمایلی وی نو نن به زه هم د متقیانو په مرتبه رسیدلی وم د دغه جواب وروسته داسی راځی ﴿بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي﴾

او ممکن دی چه دغه کلام د اعتذار او احتجاج په طریقه سره نه وی بلکه تش د یاس د اظهار په طور وی یعنی زه د خپلی بد استعدادی او بد تمیزی له سببه د دغی خبری وړ (مستحق) او لائق نه وم چی الله تعالی ماته سمه لاره ښوولی وی او د مقصود تر منزل پوری ئی زه رسولی وی که په ما کښی اهلیت او استعداد وی او الله تعالی زما لاس نیوی کړی وی نو زه به هم نن ورځ د متقیانو په زمره کښی شامل شوی وم.

أَوْ تَقُولُ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی (نفس) په هغه وخت کښی چی ووینی عذاب کاشکی وی ماته بیا بیرته ورنگ (دنیا ته) پس وم به زه هلته له نیکوکارانو (موحدانو هم په عقائدو هم په اعمالو کښی)

تفسیر: کله چی حسرت او اعتذار دواړه بیکاره ثابت شی او د دوزخ له عذابونو سره مخامخ شی نو په دغه وخت کښی به د اضطراب وارخطائی له شته داسی وائی «په هر ممکنه صورت سره چی کیږی یو غلی می بیا دنیا ته بیرته ولیږه! او د توبی او اطاعت فرصت او موقع راکړه! او وگوره چی زه په څه صلاح او تقوی سره بیرته درحاضریم». فرمائی الله تعالی چی ولی می هدایت نه وو درته کړی بلکه درته کړی می ؤ.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَ ثُكَ الَّتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٩﴾

هو! داسی ده چی په تحقیق راغلی ؤ تاته دلائل (قرآن) زما پس تکذیب کړی ؤ تا په هغو سره او تکبر دی کړی وو او وی ته له کافرانو (نامنونکیو نه)

تفسیر: یعنی غلط وائی. آیا الله تعالی درته سمه صافه لاره نه وه درښوولی؟ او خپل انبیاء ئی سره له معجزو او احکامو نه وو درلیرلی؟ مگر د هغوی خبری دی ونه منلی او هر هغه شی چی تاته ویلی کیده هغه مو سره له غروره تکبره او تکذیب کوو او ستا هم دغه لونی او تکبر د حق له قبوله مانع گرځیده. او خبره هم دا ده چی الله تعالی ته له ازله دغه خبره معلومه وه چی ته به

د ده له آیتونو څخه انحراف او انکار کوی او په تکبر او سرکشی سره به وړاندی کیږی. ستا د طبیعت او مزاج غوښتنه او اقتضاء هم داسی ده چی که زر کړته د دنیا په طرف بیرته وگرځولی شی بیا به پخپلو هم هغو واهیو حرکاتو کښی مداومت کوی او له هغه څخه له سره لاس اخیستونکی نه ئی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا مَأْتُوا عَنْهُ وَلَهُمْ لَذُبُّونَ﴾ (د انعام ۳ رکوع ۲۸ آیت د داسی خلقو په نسبت د الله تعالی داسی عادت نه دی چی دوی بریالیان او کامیاب کړی بلکه خائب او خاسر کوی ئی.

وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وَجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ

او په ورځی د قیامت کښی به وویښی ته هغه کسان چی دروغ ئی ترلی دی پر الله پوری (په نسبت د شرک او نورو عیوبو) مخونه د دوی به تور کړی شوی وی

تفسیر: کومه خبره چی د الله تعالی له جانبه راځی او هغی ته د دروغو نسبت کول شی هم دغه پر الله تعالی دروغ ترل دی ځکه چی دروغ شمیرونکی داسی دعوی کوی چی الله تعالی هغه خبره نه ده فرمایلی، حال دا چی په واقع کښی به ئی فرمایلی وی نو د دغو دروغو توروالی د قیامت په ورځ د دوی پر غیرو کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی).

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ۝

آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د منکرانو (کافرانو؟ یعنی شته!)

تفسیر: پخوا په «فکذبت بها واستکبرت» کښی د دوو قسمو کفارو بیان وشو تکذیب چی پر کذب مشتمل دی او استکبار او غرور. دلته ئی دغه راوښودل چی د کذب او دروغو لامله (له وجی) به د دوی مخونه تورپیږی او د غرور او تکبر ځای پرته (علاوه) له دوزخه بل ځای نه دی.

وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝

او وبه ساتی الله (له دوزخه) هغه کسان چی ځان ئی ساتلی وی (له شرکه) په

سبب د خلاصی موندلو د دوی نه به رسیږي دوی ته سختی او نه به دوی غمجن کیږي.

تفسیر: یعنی الله تعالی متقیان د دوی د ازلی فوز او فلاح په سبب د بری او کامیابی پر هغه لور (اوچت) مقام رسوی چي هلته به له هر قسمه بدیو او شرورو څخه محفوظ او له هر راز (قسم) فکر او غم څخه به آزاد او محفوظ وی.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٢٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٢٣﴾

الله پیدا کوونکی د هر څیز دی (چی موجود وی په دنیا کښی) او دغه (الله) پر هر څیز وکیل (ساتونکی متصرف) دی. خاص هم دغه (الله) لره دی کلیگانی (چاپیانی) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکي، او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو (دلائلو د قدرت) د الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چی ځای ئی ابدی دوزخ دی).

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی پیدا کړی دی او وروسته له پیدائښته د ده د بقاء او تحفظ ذمواړی ئی هم پر خپل قدرت اخیستی ده او د ځمکي او آسمان د گردو (تولو) شیانو تصرف او اقتدار هم ده ته حاصل دی ځکه چی د گردو (تولو) خزانو کنجیانی له ده سره دی نو له داسی الله څخه مخ اړول او نورو شیانو ته مخ گرځول فضول او بیکاره خبره ده ښائی چی انسان د الله تعالی له غضبه وویږی او د الله تعالی رحمت او مهربانی ته امیدوار اوسی ځکه چی کفر او ایمان، جنت او دوزخ گرد (تول) د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی دی. هر څوک چی د الله تعالی او د ده له کلامه منکریری هیچیری به د قرار او هستوگنی ځای نه مومی. آیا هغه څوک چی د الله تعالی څخه منحرف کیږی او مخ تری اړوی حقیقی فوز او فلاح ته هیلمن (آرزومند) کیدی شی؟ کله چی کفار د بت پرستی دعوت ورکړ سید الابرار ته نو دغه آیت نازل شو.

قُلْ أَغْفِرُ لِلَّهِ تَآمُرُوْنِیْ اَعْبُدُ اَیُّهَا الْجَاهِلُوْنَ ﴿٢٤﴾

ووايه (ای محمده!) آیا پس بی له الله امر کوئ تاسی ماته چی عبادت ئی وکړم ای جاهلانو ناپوهانو!

تفسیر: یعنی انتهائی نادانی حماقت او جهالت دا دی چي انسان الله تعالیٰ پریودی او د نورو په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شی او له رسول الله څخه داسی غوښتنه وکړی او تری طمع ولری چی دی (معاذالله) د کفر او شرک لاره د دوی له سببه غوره کړی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دعوت ورکړی ؤ چی راځه زمونږ د معبودانو عبادت کوه نو ځکه دغه پاس آیت لکه چی اوس مو ولیکل د دوی په جواب کښی نازل شو.

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ ۖ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۳۹﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق وحی کړی شوی ده تاته او (وحی کړی شوی ده) هغو کسانو ته چه رومبی له تا نه ؤ (داسی چی قسم دی) که شرک پیدا کړ تا (فرضاً) نو خامخا خراب به شی هر ورو (خامخا) عمل ستا او خامخا شی به ته هر ورو (خامخا) له زیانکارانو (نو ځان وساته له شرکه). بلکه (یواځی) د الله پس عبادت کوه او اوسه له شکر کوونکیو (په نعمت د توحید او عبادت).

تفسیر: یعنی که له عقلی حیثیته وکتلی شی د گردو (تولو) اشیاء پیدا کول، باقی پریښودل، او په هغه کښی د هر ډول تصرفاتو جاری لرل یواځی د الله تعالیٰ کار دی. نو د عبادت مستحق ماسوا له الله څخه بل هیڅوک نشی کیدی او که له نقلی حیثیته ملاحظه وکړئ نو ټول انبیاء الله او سماویه ادیان د توحید په صحت او د شرک پر بطلان متفق دی بلکه هر نبی ته د وحی په ذریعه دغه ښوولی شوی دی چه په آخرت کښی د مشرکانو ټول اعمال بیخی بیکاره دی او د شرک انجام د خالص حرمان او خسران څخه سواء بل شی نه دی. لږها پر هر انسان دغه لازم دی چی له گردو (تولو) څخه وشکوی او له الله تعالیٰ سره د خپل عبودیت تعلقات ونښلوی او د الله تعالیٰ وفادار او شکرگزار او احسان پیژندونکی بنده شی د ده عظمت، قدرت، جلال، او کمال ښه وپیژنی. عاجز او ناتوانه مخلوقات د ده شریک ونه گرځوی او هغه په هم هغو صفاتو سره لوی پورته اعلیٰ او ارفع وگنی لکه چی په واقع کښی هم دی.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۖ

او تعظیم نه دی کړی دغو (مشرکانو) د الله حق د تعظیم د ده

تفسیر: یعنی مشرکینو د الله تعالیٰ عظمت، علویت، کمال، جلال لوئی او بزرگی تر هغی اندازی او مرتبی پوری ونه پیژندله او ملحوظه ئی نه کره چی تر هغی اندازی او مرتبی پوری پر یوه بنده د هغه معرفت او پیژندگلوی لارمه ده چی هغه وپیژنی او ملحوظه ئی ولری. د الله تعالیٰ د رفیع شان او لوړی (اوچتی) مرتبی د اجمالی تصور کوونکی آیا د عاجز او محتاج مخلوق حتی د بیځانه گتو او بتانو شرکت له الله تعالیٰ سره تجویز کولی شی؟ حاشا وکلا! وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د عظمت او قدرت، د جلال او کمال د غینو شتونو بیان دی.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا بَضْئُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمُوتُ مَطْوِيَّتٌ بِیَمِينِهِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۹۶﴾

او ځمکه توله په قبضه تصرف د ده کښی ده په ورځ د قیامت کښی او آسمانونه نغښتلی شوی دی په یمین د ده کښی، پاکی ده ده ته او لوړ (اوچت) لوی دی له هغو شیانو نه چی دوی ئی شریکوی (له الله سره بتان او نور شیان).

تفسیر: یعنی د ده د عظمت شان دغه حال دی چه د قیامت په ورځ کښی توله ځمکه د ده د قدرت په یو موتی کښی او گرد (تول) آسمانونه د کاغذونو د یوی لولی پشان به د ده د قدرت په یوه لاس کښی وی د ده په بندگی او عبادت کښی به د بیځانه یا عاجز او محتاج مخلوق شرکت تر کومی اندازی پوری جائز او روا وی؟ دغه شرکاء خو تول د ده د قدرت په موتی کښی دی. څرنگه چی دی اراده وکری پر دوی خپل هر راز (قسم) تصرفات جاری کوی هیڅوک د ده په مقابل کښی خپل غوړ او ژبه نشی خوځولی.

تنبیه: د «مطویات بيمينه» په متعلق د «انبياء» په سورت کښی د «يوم نطوى السماء» الآية تفسیر ښائی ولوست شی. او پر «يمين» او نورو متشابهاتو الفاظو بلاکم او کیف ایمان لرل واجب دی. په غینو احادیثو کښی راغلی دی «وکلثايدیه یمین» د ده دواړه لاسونه ښی دی. له دی نه د تجسم، تحیز، جهت او د نورو نفی کیږی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمُوتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّظُنُّونَ ﴿۹۸﴾

او پوکل به وکړل شی په صور (شپیلی) کښی پس بیخوده مړه به شی هر هغه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه چی په ځمکه کښی دی مگر هغه څوک چی اراده وفرمائی الله (د نه وژلو د هغه) بیا به وپوکل شی په هغه (صور) کښی بل ځلی پس ناڅاپه دغه خلق به (چی مړه ؤ تول) ولاړ وی (منتظر وی چی څه راباندی کیږی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یو ځلی د صور شپیلی نفخ د عالم د فنا کولو دپاره ده او دوهمه د ژوندی کولو او دریمه وروسته له حشره د بیهوشی، څلورمه د خبردار کیدلو، وروسته له هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په مخکښی ور وړاندی کیږی» (بتغییر یسیر). لیکن د اکثرو محققینو علماوو په نزد تول به دوه ځلی د صور نفخی کیږی په اوله کښی به د گردو (تولو) هوش او حواس ورک کیږی بیا هغه کسان چی ژوندی دی مړه کیږی. او د هغو پر ارواحو چی مړه دی د بیهوشی کیفیت طاری کیږی بیا به بله نفخه کیږی چی د هغی په اثر د مړبو ارواح به د ابدانو په طرف بیرته راگرځی. او تول بیهوشان به په سد (هوش) کیږی. په دغه وخت کښی د محشر د دی عجیبو او غریبو مناظرو د لیدلو څخه گرد (تول) مخلوقات حیران او پریشان او متحیر کیږی بیا به په ډیر سرعت سره د قدوس الله په مخکښی وړاندی کیږی او گرد (تول) سره ور حاضرول شی.

تنبیه: له «الا من شاء الله» څخه ځینو جبرئیل، میکائیل، اسرافیل او عزرائیل علیهم السلام مراد نیولی دی او ځینو له هغوی سره حملة العرش هم شامل کړی دی. د ځینو په نزد تری انبیاء او شهداء مراد دی. والله اعلم. په هر حال دغه استثناء به د هغی نفخی په وخت کښی وی چی وروسته له هغه ممکن دی پر دوی هم فناء طاری کیږی ﴿لَیْسَ الْمَلَائِكَةُ الْوَحِيدَةُ الْعَالَمُونَ﴾ (د جزء ۲۴ المؤمن ۲ رکوع ۱۶ آیت).

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِئَتْ بِالنَّبِيِّينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۹۹﴾

او روښانه به شی ځمکه په نور د رب د دغی (ځمکی لپاره د فیصلی د بندګانو) او کیښود به شی کتاب (عمل نامی دپاره د حساب) او راتله به وکړل شی په انبیاء (محشر ته) او په شهداؤ سره (له هر امته) او حکم به وکړ شی په منځ د دوی کښی په حق عدل سره او پر دوی به ظلم ونکړ شی (هیڅ قدر په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب)

تفسیر: یعنی وروسته له هغه به الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره له خپل شان سره مناسب د اجلال نزول فرمائی (کما ورد فی بعض روایات الدر المنثور) په دغه وخت کېږي د الله تعالیٰ له بې کیفه تجلی او نور څخه په محشر کېږي یوه مخصوصه رڼا (رڼا) او انوار پورته کېږي. د گردو (تولو) اعمال نامې به د دوی په لاسو کېږي ورکولی کېږي. انبیاء علیهم السلام او نور شاهدان به د الله تعالیٰ په دربار کېږي حاضرېږي. او د هر انسان د اعمالو په نسبت به په نهایت عدل او انصاف سره په ښه شان سره فیصلی او احکام اورولی کېږي. او پر هېچا به هېڅ قسم زیادت او تیری نه کېږي.

تنبیه: له «شهداء» څخه مراد برسیره پر انبیاء علیهم السلام پرېښتی، محمدی امت او د انسانانو لاسونه پښی او نور گرد (تول) مراد کیدی شي. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه له دی نه د هر امت نیک انسانان مراد کړی دی.

وَوَقَّيْتُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پوره به ورکړه شي هر نفس لره (جزا د هغه) عمل (چې کړی) ئی ؤ (ده)

تفسیر: یعنی د نیکی په بدل کېږي تنقیص او د بدی په بدل کېږي تزئید نه واقع کېږي د هر چا هومره چې ښه یا بد عمل وی هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کېږي دی سم له هغه سره بدل ورکول کېږي چې د هغه څه تفصیل وروسته له دی نه راځي.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ

او حال دا چې الله ښه عالم دی پر هغو اعمالو چې دوی ئی کوي (نو جزا به پرې ورکړه شي)

تفسیر: یعنی شاهدان راځي د دوی د ملزم کولو دپاره که نه له الله تعالیٰ څخه هېڅ یو شي پټ نه دی (کذا فی الموضح).

وَسَيُتِقُّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُرَّارًا

او شرلی رابنکلی کېږي (په شدت سره) هغه کسان چې کافران شوی دی طرف د دوزخ ته دلی دلی

تفسیر: یعنی تول کافران په تیل وهلو او په نهایت ذلت او خواری سره د دوزخ په طرف شرل او بیول کیږی، څرنگه چی د کفر اقسام او مراتب ډیر دی نو هر قسم او هره درجه د کفارو ډله سره بيله بيله کوله شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَتَحَتْ أَبْوَابُهَا

تر هغه پوری چی راشی دوی دوزخ ته حال دا چی وبه پرانیستلی شی دروازی د دغه (دوزخ)

تفسیر: هم هغسی چی د دنیوی بندیځانی دروازی خلاصی نه وی هر کله چی کوم بندی پکښی ننویستل کیږی ور ئی ورته خلاصوی او وروسته د ده له ننوتلو څخه بیرته وربندول کیږی. هم داسی څه وخت چی دوزخیان دوزخ ته نژدی رسیږی د دوزخ دروازی پرانیستلی کیږی او دوزخیان په تیل وهلو سره پکښی غورځولی کیږی او بیا ئی دروازی ترلی کیږی، **کما قال الله تعالى ﴿إِنَّمَا إِلَهُمُ مُّؤَصَّدَةٌ﴾** (همزه).

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ

او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د دغه (دوزخ) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان له تاسی نه

تفسیر: یعنی هغه پرېستی چی د دوزخ محافظانی دی دوی به کفارو ته د ملامتی په ډول سره داسی وائی «آیا نه ؤ درغلی تاسی ته رسولان له تاسی» یعنی چی له هغه ځنی له دی سببه چی ستاسی له همجنسانو څخه ؤ فیض فائده اخیستل ډیر آسان ؤ.

يَتْلُونَ عَلَيْكُمُ آيَاتِ رَبِّكُمُ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ^(۴)

چی لوستل به دغو (رسولانو د تاسی) پر تاسی آیتونه (د قرآن) د رب ستاسی او ویږول به دوی تاسی له ملاقات د هغی ورځی ستاسی چی دغه ده،

وبه وائی (کفار چی ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ ولیکن ثابتہ شوی ده
کلمه (حکم) د عذاب پر کافرانو

تفسیر: یعنی ولی انبیا نه ؤ راغلی، بلکه ضرور راغلی ؤ او د الله تعالیٰ کلام نی راوردی ؤ او له
نن ورغی شخه ډیر زیات ویرولی شوی ؤ، لیکن مونږ له خپلی بدبختی او نالائقۍ، د هغو خبرو
او پندونو ته غور کښینښود، خو بالاخر د الله تعالیٰ د داسی قاطع او لایتغیر تقدیر سره مخامخ
شو او د عذاب حکم پر مونږ کفارو په قطعی ډول سره ثابت او نافذ شو ﴿فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا
لِّأَصْحَابِ النَّارِ﴾ (الملک).

قِيلَ ادْخُلُوا ابْوَابَ جَهَنَّمَ خَلِدِينَ فِيهَا قَبْسُ مَثْوًى الْمُتَكِبِّرِينَ ﴿٤٧﴾

وبه ویل شی دوی ته ننوځئ دروازو د دوزخ ته په دی حال کښی چی همیشه
اوسیدونکی اوسئ په ده کښی. پس بد دی ځای د هستوګنی د متکبرانو (دا
دوزخ).

تفسیر: یعنی تاسی د خپل تکبر، لوئی او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبره ونه منله نو اوس تل په
دوزخ کښی پراته اوسئ! او د هغه د عذابونو خوند وشکئ!

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا

او بیول کیږی (بلل کیږی) به هغه کسان چی ویریدل به دوی له ربه خپله
طرف د جنت ته ډلی ډلی

تفسیر: یعنی کله چی د ایمان او تقویٰ مدارج متفاوت دی د هری درجی متقین مؤمنین جلا
(جدا) او د هری یوی ډلی به سره بیلی وی. او دغو گردو (تولو) جماعتونو ته ډیر زیات
تشویق او ترغیب ورکول کیږی او په ډیره مینه او محبت سره د جنت په طرف لیږل کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٤٨﴾

تر هغه پوری چي راشي دوی جنت ته حال دا چي پرانیستلی شوی به وی دروازی د دغه (جنت) او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د جنت سلام دی وی پر تاسی پاک یی تاسی (له گناهونو) پس ننوځی جنت ته په دی حال کښی چي همیشه اوسیدونکی اوسئ (په ده کښی)

تفسیر: څرنگه چي د میلنو د دوی له راتګه څخه پخوا د مهمان خانی دروازی پرانیستلی کیږي او د هغوی دپاره د هوسائی (راحت) او آرام هر راز (قسم) وسائل او وسائط برابرول شی کله چي جنتیان هلته ورسپړي نو د جنت دروازی به د دوی په مخکښی پرانیستلی خلاصی وی. کما جاء فی الركوع (۴) من سورة ص ﴿مُفْتَحَةً لِّمَنْ اَبَّابُ﴾ او د الله تعالی پرستی به په نهایت اعزاز او اکرام سره په سلامونو او ثناؤ او نورو د دوی استقبال کوی او ورته «هر کله راشئ! ښه راغلی!» وائی او د جنت د تل اوسیدلو بشارت او زیری به ورته ورکوی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ

او وائی به دغه (جنتیان) ټوله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه (الله) چي رښتینه ئی کړه له مونږ سره وعده خپله

تفسیر: یعنی د الله تعالی شکر او حمد وایو. هغه وعده چي مونږ د انبیاء له خولی څخه اوریدلی وی د هغو تصدیق مونږ پخپلو سترګو وینو.

وَأَوْرَثْنَا الْأَرْضَ مَنْ تَبَّوْا مِنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

او میراث ئی راکړه مونږ ته ځمکه (د جنت) چي ځای نيسو له جنته هر ځای چي خوښ شی زمونږ،

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «جنتیانو ته حکم شته هر چیري چي زړه ئی غواړي هم هغله دی وسیږي لیکن د هر جنتی زړه به هم هغه ځای خوښوی چي د ده دپاره لا له پخوا څخه مخصوص او معین کړی شوی دی» د ځینو په نزد مراد ئی داسی دی چي په جنت کښی د تللو او راتللو او له یوه ځای بل ځای ته ورتګ هیڅ ممانعت نه دی او هر جنتی هر چیري ئی چي زړه وغواړي هم هغله وردرومی.

فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ ﴿٢٣﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَاقِقِينَ مِنْ حَوْلِ
الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٤﴾

پس ښه دی اجر د (نیک) عمل کوونکیو (دغه جنت). او وینی به ته (ای محمده!) پرښتی طواف کوونکی (چار چاپیر نیوونکی) چاپیر له عرشه چی تسبیح به وائی دوی (پیوسته) له حمده ثنا د رب د دوی سره، او حکم به وکړ شی په منځ د خلقو کښی په حق سره او به ویلی شی چی توله ثناء ده خاص الله ته چی رب پالونکی د عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی څه وخت چی الله تعالی د حساب او کتاب دپاره د اجلال نزول وفرمائی په دغه وخت کښی به پرښتو د عظیم عرش په چار چاپیر کښی حلقه ترلی وی او گردی (تولی) به د خپل رب په تسبیح او تحمید کښی لگیا او مشغولی وی او د گردو (تولو) بندگانو د اعمالو فیصلی به په ډیر انصاف او ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی چه د هغی په اثر به له هر لوری څخه په ډیر جوش او خروش سره د ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ناری پورته کیږی یعنی توله ثناء صفت او محامد هغه پاک الله ته ور (مستحق) او لائق دی چی د گرد (تول) جهان رب او پروردگار دی او د تول عالم په نسبت ئی داسی ښه احکام او عمده فیصلی صادری کړی دی د دغه تحمید او تحسین د چغو څخه وروسته دغه دربار خاتمه مومی. عموماً گردو (تولو) مفسرینو د دغه آیت هم دغه مطلب اخیستی دی لیکن حضرت شاه صاحب دغه آیت د راهنه پر حالت حمل کړی دی او د «قضى بینهم» ضمیر ئی د ملائکو په طرف راجع کړی داسی لیکى «د پرښتو په منځ کښی فیصله دغه ده چی هر یوه پرښته (په ملائ الاعلی کښی) یو تدبیر سم له خپلی قاعدی سره وائی (کما یشیر الیه اختصام الملأ الاعلی وتفصیله فی حجة الله البالغة) بیا الله تعالی د یوی پرښتی خبری ته د نفاد او د اجراء حکم ورکوی او هم هغه خبره له حکمت سره موافقه وی. دغه ماجراء اوس هم دوام او جریان لری او په آخرت کښی به هم د دی سلسله نه منقطعه کیږی.» والله تعالی اعلم بالصواب.

تمت سورة الزمر بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة المؤمن مكية الا آيتى (۵۶ و ۵۷) فمدنيتان وهى خمس و ثمانون آية وتسع ركوعات
 عدد تلاوتها (۴۰) وعدد نزولها (۶۰) نزلت بعد الزمر
 د «المومن» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۶) و (۵۷) آيته شخه چى مدنى دى (۸۵) آيت
 او (۹) ركوع لرى
 په تلاوت كېښى (۴۰) او په نزول كېښى (۶۰) سورت دى وروسته د «الزمر» له سورتته نازل شوى
 دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کووم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ

نازلیل د دی کتاب (قرآن) له (جانبه) د الله دی چى (دى) ښه غالب قوی
 (په انفاذ د احکامو) ښه عالم دی (پر هر څیز) ښوونکى د گناهونو دى
 (عاصیانو لره) او قبلوونکى د توبى دى (تائبانو لره)

تفسیر: یعنى توبه قبلوى او له گناهونو ځنې تائب داسى پاک او صافوى چى گواکى له سره نى
 څه گناه او خطا نه وى کړى او علاوه پر هغه توبه نى د مستقل طاعت په منزله دروى او د هغه
 په بدل اجر ورعنايت فرمائى.

شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ

سخت دى عذاب (د ده کفارو لره) څښتن (خاوند) د فضل دى (په مؤمنانو
 بى پروا له هر چا)

تفسیر: یعنى بى نهايته د قدرت او وسعت او غناء څښتن (خاوند) دى چى پر بندگانو د انعام
 او احسان بارانونه وروى.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣٥﴾

نشته لایق د عبادت بل هیثوک مگر یوازی هم دی دی خاص هم ده ته بیرته ورتلل دی (لپاره د حساب)

تفسیر: چی هلته له وررسیدلو څخه وروسته هر یوه ته د دوی د اعمالو مکافات او بدل ورکول کیږي.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

جگړی نه کوی (طعنی نه وائی) په آیتونو د الله مگر هغه کسان چی کافران شوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ کلام او خبری او د ده د عظمت او قدرت دلائل داسی نه دی چی په هغه کښی څه مناقشه، مجادله او جگړه وکړه شی. مگر هغه خلق چی دا ئی له خپلو ځانونو سره غوټه کړی ده چی د خورا (دیر) روښانو دلائلو او براهینو او له دیرو ښو ښکاره شواهدو څخه به هم انحراف او انکار کوی نو دوی پر دغو د رښتیا خبرو په ناحقه سره جگړی او مناقشی کوی.

فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٣٦﴾

پس نه دی تیر باسی تا گرغیدل د دوی (په هوسائی (آرام) سره) په ښارونو کښی (ځکه چی عاقبت د دوی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی د داسی منکرینو انجام تباهی او هلاکت دی. اگر که دوی فی الحال په ښارونو او کلیو کښی گرغی، سیلونه، سیاحتونه سوداگری کوی او پخپلو چرچو کښی مشغول دی. نو نه ښائی چی تاسی د دوی پر دغه راحت او هوسائی (آرام) وغولیرئ. ځکه چی دغه د الله تعالیٰ له طرفه امهال او استدراج دی. څو دوی څو ورغی په دنیا کښی ښکته پورته وگرغی، خوندونه او مزی وکړی یا تجارت او پلمی (تدبیرونه) او بهانی وکړی په هغه ورځ کښی چی دوی د غفلت په نشه کښی په ښه ډول (طریقه) سره مست او مخمور شی بیا نیول کیږي. د پخوانیو اقوامو حال هم داسی شوی ؤ. لکه چی اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه پخپله ئی مثال داسی فرمائی

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ ۖ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ
كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادِلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا
بِهِ الْحَقَّ ۖ فَأَخَذْنَاهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝

دروغجن شمیرلی و (رسولان خپل) پخوا له دوی نه قوم د نوح او نورو اقوامو وروسته له دوی نه او قصد وکړ هر امت (له دوی نه پر رسول خپل چي ونیسی دوی هغه (رسول او ضرر ورورسوی) او جگری به کولی دوی (له دغو رسولانو سره) په باطله سره دپاره د دی چي پت کړی په دغه (باطله سره). حق (توحید) پس ومو نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنگه و سزاء عقوبت زما (دوی لره؟)

تفسیر: د هر امت اشارو د خپلو انبیاء د وژلو یا د د زحمت او تکلیف ور رسولو ارادی کړی وی او همیشه هغوی د داسی چلونو او پلمو (تدبیرونو) په جوړولو کښی مصروفیدل چي د هغو په وسیله حق او رښتیا دین ته ماتی او شکست ورکړی او د حق غږ پری نږدی چي پورته شی لیکن مونږ د دوی دغه مکرونه او فریبونه تل ناقصه او ناکامه گرځولی دی، او د دی په ځای چي دغه اشارار زمونږ انبیاء ته لاس وروغځوی یا ئی ونیسی مونږ هم دغه اشارار پخپل غضب او قهر کښی اخته او سختی سزاوی مو ورته ورکړی دی. بیا وگورئ چي زمونږ د هغو سزافو نتیجه څرنگه په ظهور ورسیده؟ او د دوی بیخ او بکر مو څرنگه له وویست؟ نن هم د هغو سپیره شویو اقوامو څه آثار چیری چیری شته او په نظر راځی چي د هغو د لیدلو څخه یو انسان د دوی د تباهی په نسبت څه فکر، غور او تصور کولی شی.

وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ۝

هم داسی (لکه وجوب د عذاب پر دغو مکذبینو) واجبه شوی ده خبره (د عذاب) د رب ستا پر هغو کسانو چي کافران شوی دی (هغه کلمه دا ده چي) بیشکه دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چي پر پخوانیو اقوامو د عذاب راتلونکی خبره پوره نازله او منطبقه شوی ده پر اوسنیو منکرینو ئی هم نازله وبوله او هم هغسی چي د انبیاء د اعلان سره موافق پر کفارو

دنیوی عذاب نازل شوی دی ستا د رب دغه خبره هم یو ثابت شوی حقیقت دی. چی په آخرت کښی د دغو خلقو ځای دوزخ دی.

تنبیه: ځینو «انهم اصحاب النار» د «لأنهم» په معنی اخیستی او دغه مطلب ئی تری ایستلی دی چی د تیرو منکړینو په شان پر موجوده منکړینو هم د الله تعالی خبری رښتیا دی ځکه چی دوی هم له «اصحاب النار» څخه دی.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا

هغه کسان (له ملائکو) چی پورته اخلی عرش او هم هغه (پرښتی) چی چار چاپیری دی د عرش تسبیح وائی سره د حمده ثناء د رب د دوی او ایمان ئی راوړی دی. په دغه (الله) او مغفرت غواړی (له الله نه) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی،

تفسیر: په رومبنيو آیتونو کښی د مجرمینو او منکړینو د بدو حالاتو بیان ؤ، دلته د دوی په مقابل کښی د تائبینو مؤمنینو د فضل او شرف بیان فرمائی یعنی د عظیم عرش حاملین او د هغه په چار چاپیر کښی بیسماره مطوفینی پرښتی چی د دوی غذا یواځی د الله تعالی تسبیح او تحمید دی او د الله تعالی د دربار د مقربیت لامله (له وجی) په اعلی درجی سره د ایمان او یقین لرونکی دی دوی د الله تعالی په حضور کښی د مؤمنینو دپاره دعاء او استغفار کوی سبحان الله د داسی عزت او پت زیاتولو او شرف او احترام په نسبت څه وویلی شی چی د خاوری په منځ د هستیدونکو مؤمنینو څخه چی کومی خطاوی تیروتل او ښوئیدل شوی دی د کروبیین ملائکی د هغوی دپاره د احدیت په دربار کښی په غیاب د دوی کښی دعاء او استغفار کوی او کله چی د دوی په شان کښی «ویفعلون مایمرون» راغلی دی نو دوی به د الله تعالی له طرفه پر دغه کار مامور وی.

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ④

(نو وائی چی) ای ربه زمونږ رسیدلی ئی ته هر څیز ته له جهته د رحمته

بخشش او علمه پس مغفرت و کړه هغو کسانو ته چی توبه ئی ایستلی دی او متابعت ئی کړی دی د لاری ستا او وساته دوی له عذابه د دوزخ نه.

تفسیر: دغه ئی د پښتو د استغفار صورت ښوولی دی یعنی د الله تعالی په دربار کښی داسی عرض کوی «ای زمونږ ربه! ستا علم او رحمت په هر شی محیط دی پس هغه څوک چی ستا په محیط علم ئی بد کارونه پری ایښی وی او د زړه په صدق سره ئی ستا په طرف رجوع کړی وی او ستا پر سمه لاره ئی د تلو زیار، کوشش ایستلی وی او د بشریت په اقتضاء څه کمزوری او خطاوی له دوی نه صادری شوی وی ته پخپل فضل، رحمت او کرم سره هغه وروښه نه په دنیا کښی څه ربر (تکلیف) او زحمت ورپیښ کړی! او نه په عقبا کښی د دوزخ مخ ورښکاره کړی! باقی هغه مسلمانان چی د توبی او انابت لاره څانته غوره نه کړی دلته د هغوی څه ذکر نشته او دغه آیت د دوی له ذکره ساکت دی. په ظاهر سره د عرش حاملین د دوی په حق کښی دعا نه کوی. الله تعالی له هغوی سره څرنگه معامله کوی؟ دغه خبره دی له نورو نصوصو څخه ښائی د ځان دپاره معلومه کړی!

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ
وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۵﴾

(او هم وائی به) ای ربه زمونږ او ننه باسه دوی په جنتونو د همیشه هستوګنی کښی هغه چی وعده کړی ده تا له دوی سره او څوک چی نیک شوی وی له پلرونو د دوی او (له) ښځو د دوی او (له) اولادو د دوی، بیشکه چی ته هم ته ئی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی اگر که جنت هر چا ته د ده د عمل په صله کښی ورسیږی لکه چی دلته هم د «ومن صلح» له قیده ښکاره ده او بی له خپل ایمان او اصلاح، ښځه، اولاد، مور و پلار او نور ئی هیڅ په کار نه ورځی لیکن ستا حکمتونه داسی هم دی چی د یوه له خاطره دیرو کسانو ته د دوی له عمله زیات په اعلی درجی رسوی کما جاء فی الركوع (۱) ۲۱ آیت من سورة (الطور) فی جزء (۲۷) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ که په ژوره کتنه سره وګورئ نو هغه به هم په حقیقت کښی د هم دوی د قلبی عمل بدل وی مثلاً دوی به آرزو او ارمان لری چی مونږ هم ښائی د دی صالح سری د اعمالو متابعت او تقلید کړی وی دغه نیت او د نیکی حرص به د الله تعالی په دربار کښ مقبول شی

یا د هغه صالح سری د اکرام او مداراتو یو صورت به هم دغه وی چی د هغه مور او پلار او ښځه او اولاد هم په هم هغی درجی کښی ورسره پریښودلی شی.

وَقِهِمُ السَّيَّاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيَّاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝

او وساته دوی له بدیو ځنی، او هر څوک چی وساتی ته له بدیو څخه په دغه ورځ د قیامت کښی نو په تحقیق رحمت دی وکړ پری او دغه (ساتل ستا له عذابه) هم دغه دی بری ډیر لوی.

تفسیر: یعنی په محشر کښی دوی ته هیڅ قسم بدی مثلاً ویره، پریشانی او نور لاحق نه وی او دغه عظیم الشان بری او کامیابی خاص ستا په مهربانی او مرحمت حاصلیدی شی. ځینو مفسرینو له «سیات» څخه سیئه اعمال مراد اخیستی دی یعنی وروسته له دی نه دوی ئی له بدو کارونو څخه محفوظ وفرمایل! او د دوی خوی او عادت ئی داسی وگرځاوه چی د بدی په لوری متمائل نشی. ښکاره ده هر هغه چی نن دلته له بدی ځنی ځان وساتی پر هغه ستا لوی فضل او کرم شوی دی. او هم دغسی سری به هلته اعلیٰ بری او کامیابی حاصلوی. په دغه تفسیر کښی د «یومئذ» ترجمه دی د هغی ورځی په ځای په دی ورځی سره وکړه شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی که ستا لطف او مهربانی وی نو له بدیو ځنی به دوی ځان وساتی او پخپل عمل سره هیڅوک خپل ځان نشی ساتلی له لږ یا ډیری بدی څخه څوک تش دی» په دغو الفاظو سره دغه دواړه تفاسیر منطبق کیدی شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَنَادُونَ لِمَنْ أَكْبَرُ مِنْ مَّقَاتِكُمْ أَنْفُسُكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ۝

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی (چی دوزخ ته داخل کړل شی نو) غږ به ورته وکړ شی (په ژبو د ملاکو چی) خامخا دښمنی (او قهر) د الله (پر تاسی باندی) ډیر لوی دی له دښمنی (او قهر) ستاسی له ځانونو خپلو سره کله چی ویه بللی شوئ تاسی (په دنیا کښی) طرف د ایمان راوړلو ته پس کافران کیدئ به تاسی (او له ایمانه به تښتیدلئ).

تفسیر: دغه به د قیامت په ورځ کېږي وائی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی نن تاسی له خپل نفس څخه بیزاره یئ او پر خپل ځان لعنت وایی په دنیا کېږي چی کافران کیدئ په دغه وخت کېږي الله تعالی له دی نه زیات پر تاسی لعنت لیدو او ستاسی له حرکاتو به نارضاء و چی د هم هغه بدل نن ورځ مومئ» ځینو مفسرینو د «مقتین» له زمانو ځنی یوه زمانه مراده کړی ده او داسی معنی ئی کوی چی تاسی په دنیا کېږي څو څو ځلی د ایمان په طرف بللی شوی وئ او څو څو ځلی مو کفر اختیار کړی و نو اوس د هغه سزا وگالئ (برداشت کړئ) اوس هر قدر چی تاسی له خپلو ځانونو څخه بیزار او خپه یئ له همغه څخه زیات الله تعالی له تاسی ناراضه او بیزاره دی.

قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا أَشْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا أَشْنَتَيْنِ

(نو) وبه وائی (دا کفار) ای ربه زمونږ مړه دی کړو مونږ دوه ځلی او ژوندی دی کړو مونږ دوه ځلی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پخوا له دی نه تاسی خاوره وئ یا نطفه په دواړو تقدیرو سره مړه او بیځانه وئ. بیا په تاسی کېږي سا ننوته نو ژوندی شوئ بیا مړه شوئ بیا به ژوندی راپاڅول کیږئ هم دغه دی دوه ژونده او دوه مړینی، کما قال الله تعالی فی الركوع (۳) من سورة البقرة ﴿كَيْفَ تَقُولُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاحْيَاكُمْ ثُمَّ يَقُولُ كُنْتُمْ اَمْوَاتًا ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اَلَيْسَ تَرْجَعُونَ﴾ آیت ۲۸ وقل غیر ذلک والاطهر هو هذا.

فَاعْتَرَفُوا بِذُنُوبِنَا

پس قایل شو مونږ په گناهونو خپلو

تفسیر: یعنی انکار به مو کړو چی وروسته له مرگه بیا ژوندون نشته. نه حساب دی نه کتاب، نه ثواب دی نه عقاب. نو ځکه پر گناهونو او شرارتونو زده‌ور او جری شوی وو. اوس مو ولید هم هغسی چی تا له پرمېنی موت څخه وروسته مونږ ته ژوندون راکړ او له عدم څخه دی مونږ وجود ته راوستو له وروستنی موت څخه وروسته هم تا مونږ سم د انبیاء له ارشاده سره بیا له قبورو څخه ژوندی راپاڅولو لکه چی نن د بعث بعد الموت هغه گرد (تول) مناظر مونږ پخپلو سترگو سره وینو چی له هغه څخه مو انکار کړو او بی له دی نه بل څه چاره نه لرو چی پر خپلو هغو اغلاطو او خطاؤ اقرار او اعتراف وکړو.

فَقُلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ۝

پس آیا شته د وتلو (زمونږ ته له دغه دوزخه) کومه لاره!

تفسیر: یعنی افسوس چی اوس حسب الظاهر له دی ځایه د خلاصیدلو او تنبیدلو هیڅ یوه چاره او لاره نه رایشکاری ماسواء له دی نه لکه چی تا پخپل قدرت سره مونږ ته دوه ځلی موت او حیات راکړی دی دریم ځلی مو هم دنیا ته ولیږئ خو دا ځلی هلته صالحه اعمال وکړو او سره له ډیرو نیکو بېرته درحاضر شو.

ذَلِكُمْ بَأْتُهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُونَ ۖ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ۝

دغه (ابدی عذاب) تاسی ته په سبب د دی دی کله چی وبه باله شو الله یواځی (بی له خدایانو ستاسی) نو کفر به اختیار کړ تاسی او که شریکان به هم وبللی شول له الله سره نو ایمان به راوړ تاسی پس حکم خاص الله لره دی (چی هر څه کوی دغه الله) ډیر پورته دی (له شرکه) ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی بیشکه اوس د دنیا په لوری د بېرته ورتگ هیڅ یو صورت نشته اوس تاسی د خپلو پخوانیو اعمالو سزاوی درواخلی. ستاسی په نسبت د ابدی هلاکت دغه فیصله ځکه شوی ده چی تاسی د واحد الله او حقیقی معبود غږ ته غوږ کینښود او تل مو د ده له وحدانیت څخه انکار کوو. که له تاسی نه د کوم دروغ او باطل معبود په لوری بلنه کیده نو علی‌الفور به مو «آمنّا و صدقنا» ویل او په هغه پسی به مو مندی وهلی نو له دغه وضعیت څخه ستاسی خوی او طبیعت او عادت اندازه کیدی شی که زر ځلی هم تاسی بېرته ستانه (واپس) کړل شی بیا به تاسی په هم هغه کفر او شرک کښی اخته او مصروف کیږئ او پرته (علاوه) له طغیانه او عصیانه بل شی به له خپله ځانه سره نه راوړئ. پس نن ورځ ستاسی عادلانه او په ځای سزا هم دغه دائمی حبس دی. چی د هغه مرافعه او تمیز بل هیچیری نشی کیدی او له هغه څخه د نجات او خلاصی هیله (امید) او تمنا عبثه ده.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿۱۳﴾

الله هغه ذات دی چی بنیسی تاسی ته دلائل نبیسی (د قدرت) خپل او نازلوی تاسی ته له (طرفه) د آسمانه رزق روزی (باران چی سبب د روزی دی) او پند نه اخلی (په دغو دلائلو د قدرت) مگر هغه چی راگرځیدلی وی (له شرکه او معصیته توحید او طاعت ته)

تفسیر: یعنی د الله تعالی د عظمت او وحدانیت دلائل او نبیسی په هر څیز کښی ظاهری دی. انسان دی ښائی چی یواځی پخپلی روزی او رزق کښی لږ غور او دقت وکړی او ودی گوری چی په څه وساتلو او وساتلو سره هغه وررسیږی حتی چی د هغه سامان له آسمانه هم تهیه کیږی. بیا په نورو شیانو کښی هم د ده عقل او پوه رسیږی. لیکن که څوک هغه لوری ته له سره رجوع هم ونه کړی او له غور او فکر څخه کار وانخلی نو له کوم ځایه او په کومی وسیلی سره به پوه حاصله کړی شی.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿۱۴﴾

پس وبولی تاسی الله په دی حال کښی چی خالص کوونکی اوسئ دغه (الله) ته (د) دین (له شرکه) او اگر که بد گڼی دغه کافران (دغه اخلاص ستاسی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی بندگانو ته ښائی چی له پوه او عقل څخه کار واخلي. او د واحد الله په طرف رجوع وکړی او هم هغه دی وبولی او عبادت دی وکړی، او د ده په بندگی کښی دی بل چا ته شرکت ور نه کړی بیشکه چی د مخلصو بندگانو د دغه موحدیت او بلا اشتراک د واحد احد الله د عبادت کولو څخه کفار او مشرکان خپه کیږی او خپله استکراه او تنفر تری ښکاروی چی دوی ولی نور گرد (تول) معبودان له منځه لری کړی دی او صرف واحد الله قبلوی او یواځی د همغه قدوس الله په عبادت کښی مشاغل لری. مگر پوخ او حقیقی موحد هم هغه دی چی د مشرکانو په مجمع کښی د توحید غیر پورته کړی او د هغوی د بد ویلو او خپکان څخه له سره اندیښنه او پروا ونه کړی.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

(هم دغه الله) پورته کوونکی د درجو (د مؤمنانو) دی څیښتن (مالک) د عرش دی رالیږی روح (جبرئیل یا پتی خبری) په امر حکم خپل پر هغه چا چی اراده وفرمائی له بندگانو خپلو

تفسیر: له پتو خبرو څخه وحی مراد ده چی پر انبیاء علیهم السلام نازلیدي او د دوی د ورثه و په وسیله نورو بندگانو ته هم رسیږی لکه چی د قیامت تر ورځی پوری به رسیږی.

لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿٥﴾

دپاره د دی چی وویږی (خلق) له ورځی د ملاقات (چی په کښی یو ځای کیږی خالق او مخلوق او نور)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی چی ټول اولین او آخرین به سره یو ځای د پاک الله په حضور کښی حاضریدي او هر یو سری به د خپلو ښو یا د بدو اعمالو له بدل سره ملاقات کوی. یا ارواح له اجسادو، یا اعمال له اعمالو یا مظلومان له ظلامو، یا عابدان له خپلو معبودانو سره ګوری.

يَوْمَهُمْ بَارِئُونَ ؕ

په هغه ورځ کښی چی دوی به راښکاره وی (بهر راوړل له قبرو)

تفسیر: یعنی له قبرو څخه به وځی او په یوه داسی ډاک سم صاف هوار میدان کښی به حاضریدي چی هلته به هیڅ غر او غونډی او نور حائل نه وی.

لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ؕ

پت به نه وی پر الله له دوی نه هیڅ څیز

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی د هغه احکم الحاکمین په دربار کښی حاضریدل دی چی له هغه څخه ستاسی هیڅ احوال پت نه دی او ګرد (ټول) ظاهری او باطنی اسرار او احوال ورته ښکاره او څرګند دی او د دوی ګرد (ټول) اعمال به دوی ته ورواندی کیږی او خپله جزاء مومی بیا به داسی وفرمائی الله جل جلاله پس له نفخی د صور

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٣١﴾

چا لره دی سلطنت (نو جواب فرمائی پخپله الله) نن ورغ خاص الله لره دی (سلطنت) چی یو دی ښه غالب قوی

تفسیر: یعنی په هغه ورغ کښی به ټول وسائل او حجب (پردی) لری کیږی. په ظاهری او مجازی ډول (طریقه) به هم د هیچا سلطنت او باچاهی نه وی پاتی او یواځی د هم هغه مالک الملکوت او صاحب الکبریا والجبروت حکومت او سلطنت به دائم او قائم وی چی د ده په مقابل کښی ټول زور او قوت او طاقت عاجز او ناتوانه مطیع او منقاد دی.

الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۖ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٢﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَزْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطْمِئِنَّةٍ ۚ

نن ورغ به جزاء ورکړه شی هر نفس ته په قدر د هم هغه عمل چی کړی ئی دی نشته هیڅ قدر ظلم نن ورغ، بیشکه چی الله ډیر ژر حساب کوونکی دی. او وویروه (ای محمده! دغه کفار له عذابه) د ورغی نژدی کله چی زړونه به په نزد د چنغرکو وی په دی حال کښی چی غم کوونکی (پوری راوړی) به وی (خاوندان د زړونو)

تفسیر: یعنی له ډیری ویری او خوف زړونه به ئی تریږی او تر ستونو پوری به پورته کیږی او خلق به په دواړو لاسونو سره هغه ټینگ ونیسی او له دی نه به ویریږی چی چیری د دوی زړونه د دوی له تنفس سره یو ځای د باندی ونه وځی.

مَّا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حِمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿٣٣﴾

نه به وی ظالمانو ته (په قیامت کښی) هیڅوک دوست او نه کوم شفاعتگر چی خبره ئی ومنله شی

تفسیر: یعنی داسی کوم شفاعتگر به نه وی چی د هغه خبره به خامخا اوریدله کیږی، سهارښت

به هم هغه څوک کولی شی چی د الله تعالیٰ له طرفه مجاز او مأذون وی او د هغه انسان په حق کښی کیدی شی چی شفاعت د هغه دپاره غوره او پسند وی.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ۝ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ط

معلوم دی (الله) ته خیانت د سترگو او هغه نیات چی پتوی ئی سینى (زېږونه) او الله حکم (فیصله) کوی په حقه (عدل) سره

تفسیر: یعنی له مخلوقاتو ځنی خپلی سترگی وژغوری (وساتی) او په پټه او مخفی ډول سره پر کوم یو شی نظر وغورځوی یا د سترگو په یوه کنج یا په غلا سره وگوری یا پخپل زړه کښی کوم نیت وکړی یا د کومى خبری اراده یا خیال پخپل زړه کښی تیر کړی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه پر تولو او پر هر یوه باندی الله تعالیٰ علیم او خبیر دی او فیصله ئی په عدل او انصاف سره کوی.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هغه کسان چی بولی ئی دوی غیر له دغه (الله) حکم نشی کولی دوی په هیڅ څیز، بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د اعمالو)

تفسیر: یعنی فیصله صادرول د هم هغه ذات کار کیدی شی چی ښه اوریدونکی ښه پوهیدونکی وی. ښه نو دغه بیځانه تیږی (گټی) او بی روحه بتان چی تاسی هغوی ته خدای وایئ او په بندگی کښی ئی لگیا یئ څرنکه به فیصله وکړی شی بیا هغه څیز چی د فیصله کولو قوت او قدرت نه لری نو هغه څرنکه خدای کیدی شی؟

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ

آيا نه گرځي (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کښي پس چي وگوري دوی چي څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چي وو پخوا له دغو (مشرکانو) چي وو هغوی (پخواني مکذبین) هم دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او آثار (چي پریښي ئی دی) په ځمکه کښي

تفسیر: یعنی ډیری کلکی او مضبوطی کلاوی، عالی شانه عمارتونه، او د مختلفو اقسامو. یادګارونه.

فَاَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَّاقٍ ۝۲۱

پس ونيول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د گناهونو د دوی، او نه وو دوی ته له (عذابه د) الله هيڅوک ساتونکی.

تفسیر: یعنی کله چي څوک مو له دنيوی عذاب څخه نشي بچ کولی نو له اخروی عذاب څخه مو څوک ژغورلی (بچ کولی) شی؟

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيَهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَكَفَرُوْا
فَاَخَذَهُمُ اللَّهُ اِنَّهٗ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۲۲

دغه (نيول او اهلاک د دوی) په سبب د دی وو چي بیشکه هغوی ته به راتلل رسولان د دوی په دلائلو نښو ښکاره وو (د قدرت) پس کافران شول پس ونيول دوی لره الله (هلاک ئی کړل) بیشکه چي دغه (الله) قوی ښه زورور سختوونکی د عذاب دی.

تفسیر: یعنی تاسی هم د هغوی په شان د رسول الله په تکذیب کښي نشي فلاح موندلی او بالاخر رسوا او هلاک کیږئ او قدوس الله به پخپل زور او قوت سره خپل رسول فاتح، غالب، مظفر او منصور گرځوی. په هم دغه مناسبت الله اکرم شانه واعظم برهانه اوس د موسی علیه السلام او د فرعون قصه دغسی بیان فرمائی

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِآيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝۲۳

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ موسیٰ په آیاتونو دلائلو (د قدرت) خپل
او په برهان سند ښکاره سره .

تفسیر: له «آیاتونو او دلائلو» ځنی نئی معجزات او له «برهان سند ښکاره» څخه نئی ما سواء له
معجزاتو نور قسمونه دلائل او براهین مراد فرمایلی دی یا دی له «آیات» څخه تعلیمات او
احکام او له «سلطان مبین» ځنی معجزات مراد واخیست شی یا به «سلطان مبین» د هغه قدسیه
قوت او مخصوص ربانی تائید نوم وی چی د هغه آثار په انبیاءو کښی هر لیدونکی ته په ښکاره
دول (طریقه) سره په نظر راځی والله اعلم.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ

طرف د (باچا د مصر) فرعون ته او هامان ته (چی وزیر ئی وو) او قارون ته
(چی مصاحب ئی وو)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر وو. قارون د بنی اسرائیلو ډیر لوی متمول او تاجر وو چی د موسیٰ
علیه السلام پر خلاف د فرعون پر مرضی به ئی اقدامات کول پخوا له دی نه د ده قصه تیره شوی
دی.

فَقَالُوا سِحْرُ كَذَّابٍ ۝۲۲

پس وویل (دوی چی دا رسول) ساحر کودگر دی دروغجن دی.

تفسیر: یعنی ساحر او کودگر دی، د دغو معجزاتو په ښوولو کښی دروغجن دی د رسالت په
دعویٰ کښی دغسی به ځینو د هغو ویلی وی او نورو به د دوی تصدیق کړی وی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ

پس کله چی راځی (موسیٰ) دغو (قبطیانو) ته په حقه سره له نزده زمونږ وویل

(قبطيانو) چي ووژني تاسي حُامن د هغو (سبطينو) چي ايمان ئي راوړي دي له موسي سره او ژوندی پريږدي تاسي ښځي (لوني) د دوي (خدمت ته)،

تفسير: دغه حکم ئي دوهم غلي د موسي عليه السلام د تشریف راوړلو څخه وروسته ورکړ خو په دغه سره د بني اسرائيلو تذليل او توهين وکړي او د دوي تعداد کم کړي او د دوي په زړونو کښي دغه خيال کينوي چي دغه گرد (تول) مصائب پر مونږ د موسي عليه السلام له سببه راغلي دي او په دغه علت د هغه ملگرتيا پريږدي او دي به پخپل دغه وېرولو او د تخويف په سياست کښي بريالي (کامياب) کيږي وروسته له دي نه دي راملوم چي پر دغو احکامو تعميل او مداومت شوي دي که نه؟

وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

او نه دي کيد مکر د کافرانو مگر په گمراهي کښي

تفسير: يعنئ له هسي مکرونو، فريونو او تدابيرو څخه هيڅ نه کيږي. الله تعالي له خپلو مخلصو بندگانو سره امداد او معاونت فرمائي. او د منکرينو گردی (تولي) حيلي او پلمي (تدبيرونه) ناکامي او غلطی ثابتوي.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۚ

او وويل فرعون (عملي خپلي ته) پريږدي (اي مشرانو) ما چي ووژنم موسي او راودي بولي (موسي) رب خپل (چي خلاص ئي کړي له ما)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «فرعون وويل ما پريږدي! ښائي چي د ده د سلطنت ارکانو به د موسي د وژلو مشوره نه وي ورکړي او هغوی د ده د معجزاتو له ليدلو څخه متاثر شوي او ويريډلي وو. او له دي نه داريدل نه چي د موسي رب زمونږ څخه انتقام واخلي. پخپله فرعون هم ويريډلي او سخت مرعوب او منفعل شوي وو ليکن خپل دغه خوف او بيم به ئي پټاوه او په خلقو کښي به ئي د خپل قوت او شجاعت او د انتهائي درجي شقاوت او بيحيائي د اظهار دپاره دغسي خبري کولي خو خلق وگني چي د فرعون په مخکښي د موسي د وژلو په لاره کښي هيڅ يوه مانع او رادع نشته. او د فرعون د ارادي په مقابل کښي هيڅ يو قوت او طاقت نشي دريدلي».

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفُسَادَ ﴿٣٦﴾

(وویل فرعون) بیشکه چی زه ویریرم چی بدل به کری (موسیٰ) دین ستاسی (ای قبطیانو!) یا به ظاهر کری (موسیٰ) په حمکه (د مصر) کښی فساد (او مخالفت په منع زموږ کښی)

تفسیر: یعنی که موسیٰ علیه السلام ژوندی پریښود شی نو د دینی او دنیوی د دواړو قسمو د نقصان اندېښنه ده ممکن دی چی دی د خپل وعظ او تلقین په اثر ستاسی هغه مذهبی دود (رواج) او دستور در خراب کری چی له پخوا راهیسی جریان او دوام لری یا د سازش او د نورو وسائلو جال په حمکه کښی وغځوی او خور ئی کری او په مملکت کښی انقلاب، تطور او بدامنی واچوی چی نتیجه به ئی داسی کیږی چی د تاسی (قبطیانو) حکومت به خاتمه ومومی او سلطنت به د بنی اسرائیلو (سبطیانو) په لاس کښی ورشی.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ

او وویل موسیٰ (قوم خپل ته) چی بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له (شره د) هر متکبره (سرکشه)

تفسیر: کله چی حضرت موسیٰ علیه السلام ته د دغو مشورو خبر ورورسید نو خپل قوم ته ئی وفرمایل چی زه له دغو ویرولو څخه له سره نه ویریرم او نه ئی پروا لرم. یواځی فرعون لا څه کوی که د دنیا گړد (تول) متکبرین او جبارین هم سره راتول شی خو بیا زما الله ما د دوی له شر څخه ساتی او هغه ماته کافی دی. ما خپل ځان یواځی د ده په پناه کښی ورکړی دی هم هغه زما حامی او مددگار دی کما قال الله تعالی ﴿لَا تَخَافُ الْآثِنِ مَعْلَا سَمْعَ وَآذَى﴾ جزء ۱۶ (د طه ۲ رکوع ۴۵ آیت) ښه وروسته د الله تعالی له حمایته او امداده داسی اولوالعزم نبیان به څرنگه له یوه مغرور انسان څخه ویریری نو ځکه موسیٰ علیه السلام وویل بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له شره د هر متکبره سرکشه.

لَا يُؤْمِنُ يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٣٧﴾

چی نه راوړی ایمان په ورځ د حساب.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «څوک چی په حساب او کتاب یقین او باور ولری نو هغه به

څرنگه ظلم وکړی؟»

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا
أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ
كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ

او وویل یو سړی مؤمن له خپلوانو د فرعون څخه چی پتاوه ده ایمان خپل (له نورو قبطیانو) آیا وژنئ تاسی داسی یو سړی چی وائی رب زما الله دی او حال دا چی په تحقیق راغلی دی تاسی ته په ښکاره دلائلو له (طرفه) د رب ستاسی، او که چیری وی (موسی) دروغجن نو پس په هم ده ده (جزاء د) دروغو د ده او که چیری وی (موسی) صادق رښتینی نو وبه رسیږی تاسی ته ځینی د هغه عذاب چی وعده کوی (موسی د هغه) له تاسی سره.

تفسیر: یو مؤمن سړی چی هغه تر دغه وخته پوری خپل ایمان له فرعون او د ده له قومه مخفی ساتلی وو د «ذرونی اقتل موسی» په جواب کښی ئی داسی وویل «آیا ته د داسی یو سړی په ناحق وینی توبولو پسې خپله ملا تری چی هغه علاوه له دغه اظهاره بله هیڅ گناه نه لری چی زما رب یواځی الله دی او دی ولی یواځی یوه الله ته خپل رب وائی؟ حال دا چی دی د خپلی دغی دعوی په تصدیق کښی ښکاره دلائل هم لری چی تاته ئی درښوولی دی او ته د هغه وژلو ته دومره ضرورت هم نه لری. بلکه امکان لری چی د هغه وژل تاته مضر هم واقع شی فرض ئی کړه که دی پخپلی دغی دعوی کښی دروغجن هم ثابت شی نو پر دغسی لویو دروغو ئی خامخا الله تعالی هلاک یا رسوا کوی د الله تعالی عادت داسی نه دی چی هغه داسی کاذب ته دومره موقع او فرصت ورکړی چی ترقی وکړی یا بری وموی، د دی دپاره چی د دنیا خلق د تل دپاره پری تیر نه وځی او له دغه التباس او اشتباه څخه ووځی یقیناً یوه نه یوه ورځ د ده دغه کلاښ ویلی کیدونکی دی او دغسی حالات به پیښیږی چی دنیا به په غلابه دول (طریقه) سره د ده رسوائی، ناکامی او د دروغو او د پلمو (تدبیرونو) تماشا او ننداره کوی، او تاته له سره د دغی خبری ضرورت نه دی پاتی چی هرومرو (خامخا) ته دی خپل لاس د ده په وینو سره سور کړی. که په واقع سره دی صادق او رښتینی وی نو له هغه دنیوی او اخروی عذاب څخه به چی دی خپل مخالفین او مکذبین ویروى څه نه څه برخه علی‌الیقین تاته به هم دررسیدونکی وی، لهذا په رومبنی تقدیر سره د ده په وژلو کښی تلوار کول عبث او بیکاره دی. او په دوهم تقدیر خو بیخی د نقصان او خسران موجب دی» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که

دروغجن دی نو هم هغه الله ئی سزا پر دروغ ویونکی ورنازلوی. او امکان لری چی رشتین وی نو ته دی فکر وکړه!

تنبیه: دغه تقریر په هغه تقدیر سره دی کله چی د کوم مفتري کذب صریحاً ظاهر شوی نه وی. که د نبوت د مدعی کذب او افتراء په دلائلو او براهینو سره ثابت شی نو بلا شبهه واجب القتل دی. په دغه زمانه کښی چی زمونږ د سیدالمرسلین خاتم النبیین توب په قطعیه وو دلائلو سره ثابت شوی دی که کوم سړی د نبوت مدعی شی نو کله چی دغه مدعی د یوی قطعی الثبوتی عقیدي تکذیب کوی لهدا د دغه مدعی النبوت په متعلق به د هیڅ قسم تامل، تردد، امهال او انتظار غای نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

بیشکه الله سمه لاره نه ښیي هر هغه چا ته چی هغه مسرف له حده تیریدونکی وی ډیر دروغجن وی

تفسیر: یعنی که بالفرض موسیٰ علیه السلام دروغجن وی نو له سره به الله تعالی ورته داسی سمه لاره نه ښووله، او هغه به داسی متوالیاً او مسلسل خپلی معجزی نشوی راښوولی. او په بری او کامیابی کښی به ئی دغومره ترقی او پرمخ تګ نه کوو. او که ته داسی دروغجن ئی چی عمداً یوه رشتین او صادق نبی ته د دروغو نسبت کوی نو بالاخر به دی الله تعالی ذلیل، پاتی او ناکاموی.

يَقَوْمُ لَكُمْ إِلَهُكُمُ الْيَوْمَ ظَهَرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا

ای قومه زما تاسی لره دی ملک باچاهی نن ورځ په دغه حال کښی چی غالب ئی په ځمکه (د مصر کښی پر سبطیانو) پس څوک به نصرت وکړی له مونږ سره له عذابه د الله که راشی (دا عذاب) مونږ لره (په سبب د قتل د موسی؟ بلکه ناصر نشته نو مه ئی وژنئ!)

تفسیر: یعنی پر خپلو تسلیحاتو، تجهیزاتو، وسائلو، وسائلو او لاو لښکر مه مغروریرئ! اگر که نن تاسو د دغه شان او شوکت او دج او سلطنت خاوندان یی که صبا مو الله تعالی پخپل عذاب محاط او محصور کړی نو کوم یو سړی به تاسو ته نجات او پناه درکولی شی! او دغه ستاسی

کرد (تول) ساز او سامان به هم داسی ویجاړ او وران پاتی کیږی.

قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ٢٩

وویل فرعون چی زه نه ښیم تاسی ته مگر هم هغه (مصلحت) چی وینم زه (په وژلو د موسیٰ کښی) او نه ښیم زه تاسی ته (ای قبطیانو!) مگر لاره د نیکی (او د مصلحت)

تفسیر: ستا په دغه تقریر سره زما خیالاتو تبدیل نه دی موندلی هر هغه څیز چی زما په نزد خیر او مصلحت وو هم هغه می تاسو ته وویل او غواړم چی تاسی په ښه شان سره مخانونه پری پوه کړئ زما په خیال د بهتری او صواب هم هغه لاره چی پکښی امنیت، راحت او نجات مرکوز دی هم دغه لاره ده چی د دغه سری خبرو ته دی سم د لاسه خاتمه ورکړه شی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَ رَأَىٰ أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَثَلُ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ٣٠ مَثَلُ دَابِّ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ٣١

او وویل هغه (سری) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما بیشکه زه وپریږم پر تاسی (په تکذیب د موسیٰ کښی) په مثل د (عذاب) د ورځی د دلو (د پخوانیو په سبب د تکذیب د انبیاء) په مثل د حال د قوم د نوح (چی دوب شول) او (په شان) د عادیانو (چی په باد صرصر هلاک شول) او (په شان د) ثمودیانو (چی په چغه مړه شول) او هغه کفار چی وروسته له دوی نه وو، او نه دی الله چی اراده لری د ظلم پر بندګانو خپلو

تفسیر: یعنی که تاسی هم داسی پر تکذیب او عداوت ټینگ ولاړ اوسئ نو سخته اندیښنه ده چی تاسی هم چیری هم هغه عذاب ونه ګورئ چی پخوانیو مکذبینو اقوامو د خپلو انبیاء د تکذیب په مقابل کښی لیدلی دی. په یاد ئی ولرئ چی د الله تعالیٰ په دربار کښی ظلم، تیری او بی

انصافی بیخی نشته که پر دغسی سختو جرائمو تاسی ته یا نورو اقوامو ته سخته سزا درکری او سپیره او تباه مو کړی نو دغه اهلاک به د عین العدل او نفس الانصاف تقاضا وی هغه به کوم یو حکومت وی چی د خپلو سفراوو قتل او رسوائی ته زیری زیری گوری؟ او له قاتلینو او معاندینو څخه د دوی بدل او انتقام نه اخلی؟

وَلَيَقُومَنَّ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٢٤﴾

او ای قومه زما بیشکه زه ویرېږم پر تاسی له (عذاب د) ورځی د رابللو (په چغو سره یو بل ته)

تفسیر: عموماً مفسرین له «یوم التناد» د (ناری سوری بلنی ورځ) قیامت مراد اخلی ځکه چی په محشر کښی د جمع کیدلو او حساب ورکولو دپاره د هر چا بلنه کیږی او پرله پسې د خلقو نومونه یادېږی او اهل الجنة به اهل النار او بالعکس او اهل الاعراف پخپلو منځونو کښی یو پر بل به ناری وهی څو بالاخر داسی یو غیبی غږ واوراوه شی! «یا اهل الجنة خلود لا موت ویا اهل النار خلود لا موت» کما ورد فی الحديث. لیکن حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه له «یوم التناد» څخه هغه ورځ مراد کړی ده چی په هغی کښی پر فرعونیانو عذاب نازل شو لکه چی لیکي «د نارو سوړو او بلنو ورځ پر هغوی راغله په هغه ورځ کښی چی د قلمز په بحیره کښی دوب شول او د دغو دویدلو په وخت کښی به دوی یو بل ته ناری او سوری وهلی او په ژړا او انگولا لگیا وو ښائی دغه وضعیت به د هغه مؤمن سری له کشفه معلوم شوی وی یا به ئی له خپل قیاسه داسی ویلی وی چی پر هر قوم هم داسی عذاب نازلېږی.

يَوْمَ تَوَلَّوْنَ مُدْبِرِينَ

هغه ورځ چی وگرځئی تاسی شا اړوونکی (موقف ته په طرف د دوزخ)،

تفسیر: یعنی په محشر کښی به په شا اړولو سره د دوزخ په طرف په مندو مندو سره شړلی او تبتتولی شی یا د عذاب د نزول په وخت کښی به د تبتیدلو دپاره ناکامه زیار او کوښښ کوی.

مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٥﴾

نو نه به وی تاسو ته له (عذاب) د الله هیڅوک ساتونکی او هر هغه چی گمراه ئی کړی الله نو نه به وی ده ته هیڅوک هادی لار ښوونکی.

تفسیر: یعنی تاسو ته گرد (تول) هسک (اوچت) او تیت په پوره ډول (طریقه) سره ښوولی شوی دی که سره له هغه تاسی پری نه پوهیږئ یا ئی نه منئ نو ښه وپوهیږئ! چی ستاسی د عناد او کړو تللو له شامته الله تعالی داسی اراده فرمایلی ده چی تاسی په هم هغه ستاسی خوښی کړی غلطی او گمراهی کښی پریږدی بیا د داسی اشخاصو د پوهیدلو او منلو څه توقع کیدی شی؟.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَنَازِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا
جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلُومُكُمْ لَنْ تَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

او خامخا په تحقیق راغلی وو تاسی ته یوسف پخوا له (موسیٰ څخه) په ښکاره وو دلائلو (د قدرت) پس همیشه به وئ تاسی په شک (گمان) کښی له هغه (حکمه) چی راغلی ؤ دی تاسی ته په هغه سره، تر هغه پوری کله چی وفات شو (یوسف) نو وویل تاسی چی له سره به راونه لیږی الله وروسته له دغه (یوسفه) هیڅ رسول.

تفسیر: یعنی څی! خبره پای (آخر) ته ورسیده! نه دغه رسول وو نه وروسته له دی نه بل کوم رسول راتلونکی دی گواکی بیخی ئی د رسالت له سلسلی څخه انکار وکړ. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د حضرت یوسف علیه السلام په ژوندانه مصریان د ده په نبوت قائل نه شول او د یوسف علیه السلام له مرگه وروسته کله چی د مصر انتظام خراب شو نو دوی وویل چی د یوسف قدم پر دغه ښار څومره مبارک وو دغسی بل نبی به په مستقبل کښی نه راځی یا هغه انکار یا دغه اقرار هم دغه اسراف او زیات ویل دی» د مؤمن سری چی نوم ئی «خریبیل» او د فرعون ترورځی یا بل کوم خپلوان کیده غرض دا وو چی د نعمت قدر له زوال څخه وروسته پیدا کیږی تاسی فی الحال د موسیٰ علیه السلام قدر نه پیژنیږ خو بیا به ارمان وکړئ.

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنِ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ۖ ۝۱۰۱ ۚ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كِبَرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ
الَّذِينَ آمَنُوا

هم داسی (لکه دغه اضلال) گمراه کوی الله (په کنده د سرکشی کښی) هر هغه لره چی مسرف له حده تیریدونکی وی شک راوړونکی وی (په دین د الله کښی) هغه (مسرفین او مرتابین) چی جگری کوی (له انبیاؤ سره) په (ابطال) د دلائلو (د قدرت) د الله کښی بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی وی دوی ته، ډیر لوی دی (دغه جدال) له جهته د بغض په نزد د الله او په نزد د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی بی له عقلیه او نقلیه حجت څخه د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او شهبی غورغوی له دی نه به بل لوی زیادت او بیباکی څه وی؟ نو الله تعالیٰ او د ده ایماندار بندگان له دغو خلقو څخه زیات نارضاء او بیزاره وی چی دغه د دوی د انتهائی ملعونیت سبب دی.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

هم داسی (لکه دغه اضلال) مهر وهي الله (د کفر او شقاوت) پر هر زړه د متکبر (سرکش) ډیر جبر کوونکی

تفسیر: هغه خلق چی د الله تعالیٰ په مخ کښی له ډیر غرور څخه خپله غاړه ښکته نه کری او د انبیاؤ د ارشاداتو په مقابل کښی خپل اطاعت او فرمان منل ښکاره نه کری نو بالاخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو داسی مهر لگوی چی بیا له سره د قبول الحق او نفوذ الخیر ځای او گنجایش په هغه کښی نه پاتی کیږی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَهَأْمُنْ اِبْنِي لِي صَرْحًا عَلَيَّ اَبْلُغْ اِلَاسْبَابِ ﴿٣٦﴾ اَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَاطْلِعْ اِلَى الْاِلَهِ مُوسَى

او وویل فرعون ای هامان (زما وزیره) جوړه کړه ماته یوه مانی ډیره لوړه اوچته ښائی ورسپرم لارو ته (په دغو ختلو سره) لارو د آسمانونو ته پس چی زه له لری څخه وگورم الله د موسیٰ ته (چی آیا شته که نشته؟)

تفسیر: دا د دغه ملعون انتهائی بی شرمی او بیباکی وه. ښائی چی ده به له حضرت موسیٰ علیه السلام څخه د الله تعالیٰ علویه صفات او نور محامد اوریدلی وی او د هغه په اثر به ئی پخپل زړه کښی داسی تاکلی (مقرر کری) وی چی د موسیٰ الله پر آسمان کښی اوسپږی نو د هغه په نسبت

ئی دغه استهزاء او تمسخر شروع کړ. رښتیا ده «د میړی مرگ چی راشی د وزرو خاوند شی» د «قصص» په سورت کښی په دغه مورد کښی تقریر کړی شوی دی.

وَإِنِّي لَأَكْظُمُهُ كَاذِبًا

او بیشکه زه گمان کوم پر دغه (موسی) د دروغجن (په دغه دعوی کښی چی خدای یو دی)

تفسیر: یعنی د رسالت په دعوی هم، او په دغی دعوی کښی هم چی په توله دنیا کښی ماسواء له هم هغه یوه واحد احد الله څخه بل هیڅوک حقیقی معبود نشته. ماته خو ماسواء له خپل ځانه بل هیڅ یو رب په نظر نه راځی کما قال فی جزء ۲۰ الركوع (۴) آیت ۳۸ من سورة القصص ﴿مَا عَلِمْتُ لَكُمُزِينَ الْوَعْدِ﴾

وَكَذَلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ

او هم داسی (لکه ښائست د دغی وینا) ښائسته کړی شوی وه فرعون ته بدی د عمل د ده او منع کړی شوی ؤ دی له سمی لاری (د هدایت څخه)،

تفسیر: د بد کار کولو په وخت کښی د انسان پوه او سد (هوش) د ده له سره ځی او په داسی مضحکه راوړونکیو حرکاتو لگیا او مشغولیری چی وروسته له هغه د هدایت او پر سمه لاره باندی د راتگ هیڅ یوه چاره او لاره نه پاتی کیږی هم دغسی د فرعون حال هم شو.

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ

او نه وو دغه کید مکر د فرعون (په جوړولو د دغی مانی کښی) مگر په زیان کاری هلاکوالی کښی وو

تفسیر: یعنی د فرعون هومره جرگی، مشوری، تدابیر، چل، پلمی (تدبیرونه) او نور چی ؤ هغه گرد (تول) خوشی او بی حقیقته وو. ده پخپله د خپلی تباهی دپاره اقدامات وکړل او موسی علیه السلام ته ئی هیڅ ضرر ونه شو رسولی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَ اتَّبَعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

او وویل هغه (سری) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما متابعت وکړئ زما چی وښیم تاسی ته لاره د هدایت (او صواب).

تفسیر: کله چی فرعون ویلی ؤ ﴿وَمَا أَمْدِيكَ إِلَّا سَبِيلُ الْوَيْلِ﴾ د هغه په جواب کښی مؤمن سری داسی وویل چی «سبیل الرشاد د نیکی او بهتری لاره» هغه نه ده چی فرعون ئی تجویز کوی بلکه تاسی پر ما پسی راځئ! خو د فایدی او بهتری لاره ومومئ!.

يَقُومُوا لِنَفْسِهِمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَتَاءً وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

ای قومه زما بیشکه هم دا خبره ده چی دغه ژوندون لږ خسیس یوه متاع (گټه (فائده) لږه) ده او بیشکه آخرت هم هغه دی کور د قراری (بی زواله)

تفسیر: یعنی په فانی او زائل ژوندون او دغو شو ورځنیو عیش او عشرت او میلو او چرچو کښی مه شاغل او مه غافلېږئ! او تل د آخرت په فکر او ذکر کښی مشغول اوسئ او مه ئی هیروئ! دغه دنیوی ژوندون په هر ډول (طریقه) سره چی وی ښه یا خراب پای (آخر) ته رسیږی او خاتمه مومی او وروسته له هغه داسی یو ابدی حیات شروع کیږی چی هغه له سره انجام او خاتمه نه لری. عقلا او پوهانو لږه لارم دی چی په دغه آنی فانی ژوندون کښی هغه دائمی او باقی حیات ته تهیه او ترتیبات ونیسی! که نه تل تر تله به په مصائبو او تکالیفو کښی اخته کیږی.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

هر څوک چی وکړی بد کار پس جزا نه ورکوله کیږی (هغه ته) مگر په قدر د هم هغی بدی او هر څوک چی وکړی نیک کار له نارینه ؤ وی یا له ښځو وی حال دا چی دی مؤمن وی پس دغه (صالحان مؤمنان) ننه به وځی په جنت کښی رزق روزی به ورکوله کیږی (دوی ته) په دغه جنت کښی بی حساب.

تفسیر: په دغه سره د اخروی ژوندون لږ څه تفصیل ښوولی شوی دی چې اخروی حیات څرنگه به کیدی شي معلوم شو چې هلته ایمان او صالح عمل په کار دی د مال او متاع هیڅ قدر او قیمت هلته نشته او دا هم ظاهر شو چې د الله تعالیٰ رحمت د ده پر غضب غالب دی. عاقلانو ته ښائی چې دغه طلائی فرصت او موقع له خپل لاسه ونه باسي.

وَيَقُومُ مَالِي أَدْعُوكُمْ إِلَى التَّجْوَةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٢١﴾

او ای قومه زما څه دی ما لره چې بولم تاسی په طرف د نجات (او خلاصی) او بولی تاسی ما په طرف د اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی زما او ستاسی معامله هم سره عجیبه ده زه غواړم چې تاسی د ایمان پر لاره روان کړم. او د الله تعالیٰ له عذابو مو وژغورم (وساتم) او ستاسی کوښښ دا دی چې ما هم له خپلو ځانونو سره په دوزخ کښی اړتاو کړئ له یوه جانبه داسی دوستی او خیر غوښتنه له بل جانبه داسی دښمنی او بده غوښتنه.

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأَشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ

بولی تاسی ما دپاره د دی چې کفر اختیار کړم په الله پوری او چې شریک ونیسم له دغه (الله) سره هغه (څیز) چې نشته ماته په (ربوبیت د) هغه هیڅ علم

تفسیر: یعنی ستاسی د کوښښ حاصل دا دی چې زه معاذ الله له واحد الله څخه انکار وکړم د ده او د ده د انبیاءو خبری ونه منم او د ناپوهانو جاهلانو په شان هغه شیان خدای وبولم چې د دوی الوهیت په هیڅ یوه دلیل او علمی اصولو سره هم نه دی ثابت. نه زه پر دغه خبر یم چې د څه لامله (له وجی) دغسی شیانو ته دوی خدای وائی بلکه زه پر دغه ښه پوهیږم چې د هسی اقدام په خلاف قطعیه دلائل قائم دی.

وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٢٢﴾

حال دا چې زه بولم تاسی هغه (الله) ته چې ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دی.

تفسیر: یعنی زما منشاء دا ده چی په هیڅ شان ستاسی سرونه د هغه واحد الله له درشله لری نشی او تل مو سرونه د هغی دروازی په مخکښی ښکته وی چی نهایت زبردست هم دی او ډیر زیات د خطاؤ بشونکی هم دی او که مجرم ونیسی نو هیڅوک د هغه ژغوروونکی (بچ کوونکی) او خلاصوونکی هم نشته دی د هم دی خبری وړ (لایق) او مستحق دی چی هر انسان د ده په مقابل کښی سره له خوفه او رجاء او ویری خپل د عبودیت سر ښکته کړی. په یاد ئی ولری چی زه د هغه پاک الله په پناه کښی راغلی یم چی تاسی د هغه په طرف بولم.

لَا جَرَمَ أَتَمَاتَدُّ عُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ

حقه او رښتیا (دغه) خبره ده بیشکه هغه (معبود) چی بولی تاسی ما (عبادت د) هغه ته نشته هغه ته (قوت د) بلنی (نه) په دنیا کښی او نه په آخرت کښی (چی شفاعت وکړی د چا)

تفسیر: یعنی ما سواء الله څخه بل هیڅ شی داسی نه دی چی په دنیا یا عقبا کښی د ډیری ادنیٰ نفعی او ضرر مالک وی، نو د مخلوقاتو بندگی او بلنه که جهل او حماقت نه دی نو بل څه دی؟ ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ لَاسِيَّابَ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَفُلُونَ وَإِذَا حُيِّرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِآيَاتِهِمْ لَكِرِينَ﴾ جزء ۲۶ (د احقاف (۱) رکوع) ۵-۶ آیت آخر داسی عاجزو او ناتوانو شیانو ته انسان په څه نیت او مقصد تعظیم او تکریم کوی او بولی ئی؟ د ننداری وړ (مستحق) غیز دا دی چی په دغو کښی ډیر شیان هغه دی چی دوی پخپله د خپل ځان په طرف دعوت نه ورکوی بلکه د دعوت ورکولو او ویلو قدرت او قوت هم نه لری.

وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

او بیشکه چی ورتله زمونږ (د ټولو) خاص الله ته دی او بیشکه چی مسرفان له حده تیریدونکی (مشرکان) هم دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی (چی تل پکښی اوسیری).

تفسیر: یعنی د کار په انجام کښی د هر ډول (طریقه) تگ او راتگ رجوع او بیرته ورتله د واحد الله په طرف دی. کله چی انسان هلته ورسیری د خپلو گردو (ټولو) تجاوزاتو او زیادتو نتیجه به ورځرگندیږی. راوښه! چی له دی نه بل زیادت به څه وی؟ چی عاجز مخلوق ته د خالق درجه ورکړه شی.

کله چی فرعونیانو قصد د قتل د هغه مؤمن وکړ نو ده ورته داسی وویل چی

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ

پس ژر ده چی یاد به کړئ تاسو (په وخت د لیدلو د عذاب کښی هغه) چی
زه ئی وایم اوس تاسی ته

تفسیر: یعنی کله چی وروسته له دی نه د خپلی تیری، تجاوز او زیادت د خوند څکوونکی یی
نو په هغه وخت کښی به زما دغه پند او نصیحت یادوئ، چی هوا د الله تعالی یوه بنده مونږ ته
دغه گردی (تولی) خبری ښوولی وی او رښتیا ئی فرمایلی وی، لیکن د دغه وخت یادونه،
ارمان، پشیمانتیا او افسوس څه فائده رسوی؟ بلکه بیخی مفید نه واقع کیږی.

وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ لَا بَدْعًا ۚ

او سپارم زه هر کار خپل الله ته بیشکه چی الله ښه لیدونکی دی (د تولو
اقوالو او افعالو) د بندگانو

تفسیر: یعنی ما د الله تعالی حجت در تمام کړی دی او د نصیحت خبری مو درپوهولی دی. که
تاسو ئی نه منع نو زه له هغه سره څه کار او غرض نه لرم. اوس زه خپل ځان بیخی پاک الله ته
سپارم، او پری پوره اعتماد لرم. که تاسی زما ربرولو (تکلیفولو) او ضرر رسولو پسې لویږئ نو
هم هغه الله تعالی زما حامی او ناصر دی، او تول بندگان د ده تر کتنی لاندی دی. هغه ستا او
زما دواړو معامله گوری. د هیچا هیڅ یو حرکت له ده څخه پټ نه دی. د یوه قانت مؤمن کار
دا دی چی له خپلی امکانی سعی او کوشش ایستلو څخه وروسته نتیجه الله تعالی ته وسپاری.

فَوَقَّعَ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا كُرُوا وَخَاقٍ بَالٍ فِرْعَوْنَ سَوْءُ الْعَذَابِ ۖ

پس وساته دغه (موسیٰ یا مؤمن سری) لره الله له سختو (عذابونو) د هغو چی
مکر کړی وو دوی او (بالعکس) چاپیر شو په آل د فرعون (سره د فرعون)
بد عذاب (د غرق په دنیا او بد عذاب د غرق په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی د حق او باطل د دغه کشمکش آخری نتیجه داسی شوه چی الله تعالی حضرت
موسیٰ علیه السلام او د ده ملگرو ته سره له هغه مؤمن سری چی له آل د فرعون څخه وو د

فرعونیانو له شره او کیده نجات ورکړ، او محفوظ ئی وساته او د فرعونیانو هیڅ یو مکر او فریب ته ئی د اجراء موقع ورنه کړه، بلکه د دوی هغه مکر او فریب ئی پخپله پر هم دوی واپراوه نو هغه کسان چی د حق منونکیو تعاقب ته وتلی ؤ ووژلی شول او قوم د قلمز په بحیره کښی مغروق او تر اوبو لاندی محروق شول.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

اور (د دوزخ) وړاندی کاوه شی (دا کفار) پر دی (اور) هر صبا او هر بیگا

تفسیر: یعنی د دوزخ غای چی په هغه کښی به د قیامت په ورځ ننه ایستلی کیږی هر صبا او بیگا به دوی ته ورشوول کیږی خو د نمونی په ډول د هغه راتلونکی عذاب څه خوند تل وڅکی دغه د برزخ د عالم احوال شو له احادیثو څخه ثابت دی چی هم داسی د هر کافر په مخکښی دوزخ او د هر مسلمان په مخکښی جنت صبا او بیگا وروړاندی کیږی. **تنبيه:** له دغه آیت څخه یواځی د فرعونیانو د معذب کیدلو حال په عالم البرزخ کښی ثابت شوی ؤ وروسته له دی نه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته معلوم کړی شو چی ټول کفار بلکه د مؤمنینو عصات هم په برزخ کښی معذب کیږی (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحه. او له ځینو آثارو ځنی معلومیږی هم هغسی چی د جنتیانو له منځه د شهداؤ ارواح د «طیور خضر» په حواصلو کښی داخلیری او د جنت په سیل کښی هر صبا او بیگا مشغولیږی هم هغسی د دوزخیانو له منځه د فرعونیانو ارواح د «طیور سود» په حواصلو کښی داخلیری او د دوزخ په آه او بکا واویلا کښی هر صبا او بیگا کریری او سوځیری او له یوی خوا بلی خوا ته توپونه وهی البته له ارواحو سره د اجسادو اقامت په دوزخ یا په جنت کښی په آخرت کښی کیږی که صحیح وی نو د فرعونیانو په متعلق ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ او د عامو دوزخیانو په نسبت د «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» د حدیث د الفاظو تفاوت ښائی په هم دغی بناء سره وی والله تعالیٰ اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٣١﴾
وَإِذْ يَتَحَاكَمُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَمَا هِيَ آفَتُكُمْ مِّنْهُنَّ أَنْتُمْ مِّنْهُمْ وَأَنْتُمْ مِّنْهُمْ ﴿٣٢﴾

او په هغه ورځ کښی چی قائم شی قیامت، (نو وبه ویلی شی له جانبه د الله

ملائکو ته) ننڀاسی تاسی آل د فرعون (سره له فرعون) په ډیر سخت عذاب کښی (له عذابه د برزخ) او (یاد کړه) هغه چی جگړه به کوی (دوزخیان د دوزخ) په اور کښی پس وبه وائی ضعیفان (کشران تابعان) هغو کسانو ته چی سرکشان (او مشران متبوعان وو) بیشکه وو مونږ تاسی ته تابعان پس آیا اوس یی تاسی (ای متبوعانو!) دفع کوونکی له مونږ څخه کومه برخه له اوره (د دوزخ)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی مو پر مونږ خپل اطاعت او اتباع کوله چی د هغه لامله (له وجی) مونږ نیولی شوی یو اوس دلته خو مونږ ته څه گټه (فائده) او نفع راوړسوی! آخر مشرانو ته لازم دی چی د خپلو کشرانو لږ خبر او احوال واخلی آیا گورئ چی نن مونږ په څرنګه سخت عذاب او مصیبت کښی اخته یو! آیا ستاسی له لاسه نه دی پوره چی له دغو مصائبو کومه برخه له مونږ څخه لری او سپکه کړئ؟

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ۝

وائی هغه کسان چی تکبر ئی کړی ؤ (سرکش او متبوع وو چی څنګه به دفع کوو عذاب) بیشکه مونږ ټول په دوزخ کښی یو بیشکه الله په تحقیق حکم کړی دی په منع د بندګانو کښی (داسی چی هر څوک ئی خپلو خپلو هغو ځایونو ته چی له دوی سره وړ (مستحق) او لائق ؤ ولیږل، مستحقان د جنت، جنت ته، او لائقان د دوزخ دوزخ ته)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خپل ځانونه ئی په دنیا کښی لوی ګڼل اوس داسی جواب ورکوی چی مونږ او تاسی دواړه په دغه مصیبت کښی اخته او مبتلا یو. الله تعالی زمونږ د هر یوه په نسبت سم د مونږ له جرمه سره خپله فیصله اورولی ده چی د ده دغه صادر حکم بیخی قاطع او لایتغیر دی. او د دغی خبری موقع نه ده پاتی چی یو د بل په کار ورشی. مونږ یواځی خپل مصیبت زغملی شو. کله چی مونږ خپل دغه دروند مصیبت نشو سپکولی نو بیا به تاسی ته څه گټه (فائده) او منفعت دررسولی شو.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ۝

او وبه وائی هغه کسان (چی پرا ته دی) په اور کښی خزانچیانو متصرفانو د دوزخ ته چی دعاء وکړئ (زمونږ دپاره) رب خپل ته چی سپک کړی له مونږه یوه ورځ له عذاب (چی لږ څه په ارام شو).

تفسیر: یعنی کله چی له خپلو دغو مشرانو څخه بی هیلې او مایوس شی نو له هغو پرښتو څخه به داسی غوښتنه کوی چی د دوزخ په انتظام مسلطی دی چی خیر تاسی خپل رب ته ووايي چی اولا د یوی ورځی له مخی خو زموږ په دغه عذاب کښی څه تقلیل، تخفیف او تعطیل وفرمائی شو. مونږ لږ څه په ارام شو.

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَىٰ
قَالُوا فَاذْعُوا وَمَا دَعَا الْكٰفِرِينَ اِلَّا فِي ضَلٰلٍۭ۞ۤ

وبه وائی (متصرفان د دوزخ دوزخیانو ته) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان ستاسی په دلائلو ښکاره ؤ (د قدرت) وائی (ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ نو وبه وائی (متصرفان د دوزخ) پس وبولئ تاسی (پخپله الله) او نه دی دعاء د کافرانو مگر په گمراهی کښی (چی هیڅ فائده ورته نه رسوی).

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی مو د هغه خبره ونه منله او د انجام فکر مو ونه کړ چی په هغه سره څه گته (فائده) تاسی ته دررسیده اوس مو موقع له لاسه وتلی ده اوس په هیڅ ډول سعی، کوشښ، تملق او سپارښت سره څه کار نشی کیدی اوس هم دلته پرا ته وسئ! او په ژړا او انگولا سره اوقات تیروئ! او راز راز (قسم قسم) ربړونه (تکلیفونه) او عذابونه گالی (برداشت کوئ)! مونږ نه په داسی معاملاتو کښی گوتی وهلی شو او نه د چا په سپارښت کښی خپله خوله خوځولی شو او نه ستاسی له دغی ژړا او انگولا څخه څه فائده تاسی ته رسیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوزخ پرښتی به وائی چی سپارښت کول زموږ کار نه دی مونږ خو د عذاب ورکولو لپاره مقرری یو او سپارښت کول د رسولانو کار دی حال دا چی تاسی له رسولانو سره مخالفت کوو».

تنبیه: له دغه آیت څخه معلوم شو چی په آخرت کښی د کفارو په ادعیه وو کښی به هیڅ تاثیر نه وی باقی که په دنیا کښی الله تعالی کفارو ته د دوی د دعاء په اثر څه شی ورکړی هغه بېله خبره ده لکه چی ابلیس ته ئی تر قیامته پوری مهلت ورکړی دی.

اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

بیشکه چی مونږ خامخا مدد کوو له رسولانو خپلو سره او (مدد کوو له) هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی دی په ژوندانه لږ خسیس کښی (په حجه او په ظفر او په انتقام له اعداؤ د دوی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی د مرسلانو خبرو ته وقعت او وقار ورکوی او د هر مقصد دپاره چی انبیاء الله ودریږی د الله تعالیٰ په امداد او نصرت سره په هغه کښی مظفر او کامیاب کیږی د حق منونکیو اعمال او ایثار بیخی نه ضائع کیږی اگر که په منځ کښی ډیر هسک (اوچت) او تیت واقع او د امتحانانو مواقع وروړاندی شی مگر بالاخر حزب الله فائزالمرام گرځی. په علمی حیثیت او په حجت او برهان سره خو تل دوی فائزان او بریالیان دی لیکن مادی فتحه او ظاهری عزت او رفعت هم بالاخر د هم دوی په برخه کیږی. د صداقت دشمن هیچیری معزز او پتمن نشی پاتی کیدی. د اعداؤ الله علو او عروج تش د کتو څک او د سودا د ځوښ په شان دی بالاخر دوی د قانتینو مؤمنینو په مقابل کښی ښکته، خوار او ذلیل کیږی او الله تعالیٰ څو له دوی نه د خپلو اولیاؤ انتقام وانه خلی نه ئی پریږدی. لیکن واضح دی وی چی هغه وعده چی په دغه آیت کښی له مؤمنینو سره کړی شوی ده په هغه تقدیر سره ایفاء او انجام مومی چی مؤمنین هم په حقیقی اوصافو سره مؤمنین او د سید المرسلین صحیح متبعین وی ﴿وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (د آل عمران ۱۴ رکوع ۱۳۹ آیت) د مؤمنینو خصال په پاک قرآن کښی ځای په ځای مذکور دی ښائی چی هر مسلمان د خپل ایمان او ایقان زر د دغه محک په تیږه (گټه) ومړی! او د هغه حسن او قبحه، سره او ناسره څانته معلوم کړی!.

وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ۝۵۱

او په هغه ورځ چی وبه درېږی شاهدان (له ملائکو، انبیاء مؤمنانو، پر منکرانو باندی)

تفسیر: یعنی د حشر په میدان کښی کله چی اولین او آخرین گرد سره تولیږی حق سبحانه و تعالیٰ به پخپل فضل علی رؤوس الاشهاد د دوی سرفرازی عزت او رفعت ښکار کوی. په دنیا کښی لږ څه شبهه پاتی کیږی او التباس هم واقع کیږی لیکن هلته به لږ څه ابهام او التباس باقی نه پاتی کیږی.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ۝۵۲

په هغی ورځی کښی به هیڅ نفع نه رسوی ظالمانو ته معذرت عذرونه د دوی او شته دوی ته لعنت لریوالی له رحمته او شته دوی ته ناکاره کور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی له دوی سره به هیڅ مدد او مرسته او لاس نیوی نه کیږی د مقبولینو په مقابل کښی ئی دغه د مطرودینو انجام بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ ۖ هُدًى وَذِكْرًا لِأُولَى الْأَلْبَابِ ۝۵۶

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته (امور د) هدایت (توریت) او په میراث مو ورکړ بنی اسرائیل اولادی د یعقوب ته کتاب (د توریت) په دی حال کښی چی هدایت سمه لاره ښوونکی ؤ او ذکر پند (او پوهه) وو دپاره د خاوندانو د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی وگوره چی فرعون او د ده قوم سره د دومره زور او قوت د الله تعالی د دښمنی له سببه څرنګه سپړه هلاک او برباد شول او د موسی علیه السلام په برکت او لار ښوونه د بنی اسرائیلو مظلوم او کمزور قوم څنګه ترقی او ودانی وموندله؟ او د دغه عظیم الشان کتاب (توریت) وارث وګرځاوه شو چی د دنیا د عقلا دپاره ئی د هدایت د دیوی په شان کار ورکوو.

فَأُصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ۝۵۷

پس صبر وکړه (ای محمده! په ایذاء د کفارو) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په نصرت د انبیاء، په اهلک د اعداؤ) او مغفرت وغواړه دپاره د گناه (د امت) خپل (له الله) او تسبیح وایه سره له ثناء د رب خپل هم په آخره د ورځی کښی او (هم) په اوله د ورځی کښی (یعنی تل تسبیح تحمید ووايه!)

تفسیر: یعنی ای محمده! تاسی هم داده او متسلی اوسع هغه وعده چی له تاسی سره کړی شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده. الله قدوس په دواړو دارینو کښی تاسی او ستاسی په

طفیل ستاسی گردو (تولو) متبعینو ته عزت او سرلوری عطاء فرمائی. ولی دغه خبره ضروری ده چی د الله تعالیٰ د خوښی او رضاء حاصلولو دپاره پر هر قسم شدائدو او نوائبو صبر وکړئ او له هر چا څخه په هره درجه چی د تقصیر امکان وی له الله تعالیٰ څخه د هغه ښه او معافی وغواړئ! او همیشه صبا او بیگا د خپل رب د تسبیح او تحمید قولاً او فعلاً ورد او عادت ولرئ! په ظاهر او باطن کښی د الله تعالیٰ له یاده غافل نشئ بیا د الله تعالیٰ امداد او مرسته (مدد) یقینی ده. په دغه سره ئی رسول الله مبارک مخاطب مگرځولی دی او بالوسيله گرد (تول) محمدی امت ته ئی آورو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ارشاد فرمائی چی «حضرت رسول صلی الله علیه وسلم به په هره ورځ کښی سل ځلی استغفار فرمایه. د هر بنده تقصیر د ده له درجی سره موافق دی. نو ځکه هر چا سره استغفار یو ضروری شغل او کار دی».

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَنٍ أَتَهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَّا هُمْ بِبَالِغِيهِ

بیشکه هغه کسان چی مجادله جگړه کوی په (بطلان) د آیتونو د الله بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی (ښکاره شوی) وی دوی ته (بله هیڅ خبره نشته) بیشکه چی نه دی په سینو (زړونو) د دوی کښی مگر کبر او سرکشی ده چی نه دی دوی رسیدونکی هغه (برهان) ته

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خامخا د الله تعالیٰ د توحید په دلائلو او په سماویه وو کتابونو او د انبیاءو الله په معجزاتو او هدایاتو کښی خامخا جگړی او مناقشی کوی، او بی سنده خبری وائی او د حق غیر بی اثره مگرځوی او بطلان ئی غواړی، حال دا چی د دوی په لاس کوم حجت، دلیل او برهان هم نشته. او نه فی الواقع په هغو ښکاره شویانو کښی د څه شک او شبهی موقع شته. او یواځی، تکبر، غرور، لوئی د دغی خبری مانع ده چی حق ته غاړه کیږدی او د نبی متابعت وکړی. دوی ډیر خپل ځان لوی او پورته گنی او غواړی چی له نبی څخه پورته وی یا اقلاً د نبی په مخ کښی خپل سرونه ښکته نه کړی. لیکن په یاد ئی ولرئ چی دوی له سره په دغه مقصد کښی بری نه مومی، او هر ورو مرو (خامخا) مجبور دی چی د نبی په مخکښی د اطاعت سر ښکته کړی، که نه ډیر سخت ذلیل او رسوا کیدونکی دی.

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٧﴾

پس پناه ونیسه په الله پوری (له شره د دوی) بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه

اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د افعالو نو جزاء به ورکړی دوی ته)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه پناه وغواړه چی هغه د دغو مجادلینو له دغو خیالاتو څخه نجات درکړی او د دوی له شره دی وساتی. وروسته له دی نه د مخینو هغو مسائلو تحقیق دی چی په هغو کښی خلق سره جگړی کوی. مثلاً بحث بعدالموت وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل چی دغه امر دوی محال گناه یا د الله تعالیٰ له توحیده ئی انکار کوو.

لَخَلَقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْكَبْرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٠﴾

خامخا پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی ډیر لوی دی له پیدایښته د خلقو ولیکن اکثر د خلقو نه پوهیږی (په آسانی د دغه دوهم پیدایښت لکه د اول).

تفسیر: یعنی ظاهراً له مادی حیثیته د آسمان او د ځمکی د عظمت او جسامت په مخکښی د انسان حقیقت څه دی؟ حال دا چی دغه خبره مشرکین هم منی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کونکی هم دغه واحد قدوس الله دی. بیا هغه لوی ذات چی د دغومره لویو مخلوقاتو پیدا کونکی وی آیا هغه ته د انسانانو اول ځلی یا دوهم ځلی پیدا کول کوم سخت یا مشکل کار دی؟ د تعجب ځای دی چی پر دغسی غټو غټو خبرو هم ډیر خلق نه پوهیږی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

او نه سره برابرېږی (یو) ږوند (غافل جاهل) او بل کتونکی (ذاکر - عالم) او (هم داسی نه برابرېږی سره) هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او نه هغه چی بدکار دی، ډیر لږ پند اخلی تاسی (ای خلقو).

تفسیر: یعنی یو داسی ږوند چی د حق سمه صافه لاره نشی لیدلی او یو لیدونکی چی په نهایت بصیرت سره صراطالمستقیم کتلی شی او پری پوهیږی آیا دغه دواړه سره برابر کیدی شی یا د

یوه نیکوکار مؤمن او د بدکار کافر انجام سره یو شانی کیدی شی؟ که داسی نه وی نو ضرور دی چی یوه داسی ورځ به وی چی د دغو دواړو په منځ کې به فرق او تفاوت ښکاره شی او د دغو دواړو د علمونو او د عملونو د ثمراتو نتائج په ډیر اکمل صورت سره ظاهر او ښکاره شی مگر افسوس چی تاسی دومره هم نه پوهیږئ؟

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ الْكَثْرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

بیشکه چی قیامت خامخا راتلونکی دی نشته هیڅ شک په (راتللو د) دغه (قیامت) کېنې ولیکن زیاتره د خلقو ایمان نه راوړی (په قیامت او تصدیق ئی نه کوی) او فرمائی رب ستاسی (ای بندګانو زما) تاسی ویولی ما چی قبلوم تاسی ته (دعاء ستاسی)

تفسیر: یعنی ماته عبادت وکړئ! چی د هغه بدل او جزاء به درکړم او له ما څخه وغواړئ! چی ستاسی دغه غوښتنه به توی او تشه نه ځی.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دُخْرَيْنَ ﴿٦٠﴾

بیشکه هغه کسان چی تکبر (سرکشی) کوی له عبادت څخه زما ژر ده چی ننه به وځی دوی په دوزخ کېنې په دی حال کېنې چی خوار او سپک وی

تفسیر: د بندګی شرط له الله تعالیٰ څخه غوښتنه ده، نه غوښتل تکبر او غرور دی او له دی آیت څخه معلومیږی چی الله تعالیٰ ته د بندګانو غږ او دعاء وررسیږی دغه خبره خو بیشکه برحقه ده مگر د دی مطلب داسی نه دی چی د هر بنده هره دعاء قبلوی یا ښائی چی قبوله ئی کړی یعنی هر هغه شی چی غواړی هم هغه شی ورته ورکړی. نه! د ده د دعا اجابت څو اقسامه او انواع لری چی په احادیثو کېنې بیان کړی شوی دی. د کوم شی ورکړه او عطاء د الله تعالیٰ پر مشیت موقوفه او د ده د حکمت تابع ده کما قال فی الركوع الرابع ۱؛ آیت من سورة الانعام ﴿يَكْفُفُ مَا تَدْنُوْنَ الْيَدَيْنِ﴾ په هر حال د بندګانو کار د الله له درباره هم دغه غوښتنه ده او دغه غوښتنه فی حد ذاته یو عبادت بلکه د عبادت ماغزه او لبالباب دی «الدعاء مخ العبادة».

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ط

الله هغه (ذات) دی چی مگرخولی ئی ده تاسی ته شپه لپاره د دی چی آرامی وکړئ تاسی په هغی کښی او (مگرخولی ئی ده) ورځ لیدلو ته

تفسیر: د شپې په مستریحه یخه او تیاره فضاء او د هوسانی (آرام) او د راحت په هوا کښی ټول خلق د استراحت خوب کوی هر کله چی ورځ شی نو په نوی نشاط او تازه قوت سره پاڅیږی او د لمر په رڼا (رڼا) کښی پخپلو کارو او چارو کښی بوخت (مشغول) او لگیا کیږی په دغه وخت کښی د تگ او راتگ لیدل کار کول او د نورو اعمالو دپاره د مصنوعی رڼا (رڼا) بیخی ضرورت نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَر النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٩١﴾

بیشکه الله خامخا خیشتن (خاوند) د فضل دی پر انسانانو ولیکن زیاتری د انسانانو شکر نه وباسی (په دغو نعماو د الله)

تفسیر: یعنی د حقیقی منعم پیژندل هم دغه و چی په قول او فعل او په ځان او زړه ئی شکر اداء کولی خو ډیر خلق د شکر ایستلو په ځای شرک اختیاروی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ تَوَفَّكُونَ ﴿٩٢﴾

دغه (ذات) تاسی ته الله دی رب پالونکی ستاسی چی خالق پیدا کوونکی د هر شیز دی نشته هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس کوم طرف ته مگرخولی شوی یی تاسی (له عبادت د ده)

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی مگرد (ټول) نعمتونه د الله تعالی له طرفه منع نو ښائی چی بندگی هم همغه ته وکړئ! وروسته د دغه مقام له رسیدلو بیا تاسی ولی بی لاری کیږئ چی حقیقی مالک یو ذات وی او عبادت وکړی شی د بل چا.

كَذَلِكَ يُؤْفِكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾

هم داسی (لکه چپی گرغولی شوی دی قوم ستا) گرغولی کیوی (له حقه) هغه
کسان چپی و له آیتونو د الله به ئی انکار کوو الله هغه (ذات) دی چپی
گرغولی ئی ده تاسی ته غمکه غای د قرار (چپی پری گزران او معاش کوئی)
او (گرغولی ئی دی تاسی ته) آسمان چت (د قبی په شان) او صورتونه ئی
ترلی دی ستاسی پس ډیر بنائسته جوړ کړه صورتونه ستاسی او روزی ئی
درکړی ده تاسی ته له طبیاتو پاکیزه وو (لذتناکو شیانو) دغه (خالق مصور
رازق) الله دی رب پالونکی ستاسی پس ډیر برکتی (ډیر پورته دی شان) د الله
چپی رب پالونکی د ټولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی له گردو (ټولو) ساکینانو (جاندارو) څخه د انسان صورت ښه، بهتر او ښکلی او د
ده روزی ئی پاکه صافه گرغولی ده.

هُوَ الْحَيُّ

هم دی ژوندی دی تل په یو حال باقی قائم کامل تدبیر والا

تفسیر: چپی له هیڅ یوه حیثیته او جهته له سره فناء او موت نه پری طاری کیږی او نه طاری
کیدى شی او ظاهر دی کله چپی د الله تعالیٰ حیات ذاتی او دائمی دی نو د ده د حیات گرد
(ټول) لوازم ذاتی او دائمی دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس وبولی هم دی په
دی حال چپی خالص کوونکی یی تاسی خاص دغه (الله) لره (د) دین (له)

شرکه) توله ثناء ده خاص الله لره چی رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) کمالات، محامد، محاسن د حیات د وجود تابع دی. هغه چی علی‌الاطلاق حی دی هم دی د عبادت وړ (لایق) او مستحق دی او د گردو (تولو) کمالاتو مالک دی ځکه په «هوالحی» پسی وروسته ئی «الحمد لله رب العالمین» وفرمایل لکه چی په پخوانی آیت کښی ئی د نعمتونو له ذکر څخه وروسته «فتبارک الله رب العلمین» فرمایلی ؤ. له ځینو اسلافو څخه منقول دی چی وروسته له «لا إله الا الله» څخه بنائی «الحمد لله رب العلمین» وویل شی د هغه ماخذ هم دا آیت دی.

قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٩﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) بیشکه زه منع کړی شوی یم له دی نه چی عبادت وکړم د هغو (بتانو) چی بولئ ئی تاسی غیر له الله کله چی راغلل ماته ښکاره دلیلونه (د توحید) له (جانبه د) رب پالونکی زما او امر حکم کړی شوی دی پر ما چی غاړه کیږدم (تابع شم) رب پالونکی د (تمامو) عالمیانو ته

تفسیر: یعنی وروسته د قدرت د دغو ښکاره دلائلو له لیدلو څخه آیا دغه حق او مناسب دی چی انسان پاک واحد الله ته د عبودیت او اخلاص سجده ونه کړی او مخصوصاً ورته ایل، مطیع او تابع نشی او احکام ئی له زبه ونه منی.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

الله هغه (ذات) دی چی (اول) ئی پیدا کړی دی (نیکه) ستاسی له خاورو نه

تفسیر: یعنی ستاسی پلار آدم، یا تاسی مو په داسی شان له خاورو څخه پیدا کړئ. هغه نطفه چی تاسی تری پیدا کیږئ د هغو ماکولاتو او مشروباتو خلاصه ده چی له ځمکی څخه پیدا کیږی.

ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

بیا ئی (پیدا کره اولاده د آدم) له نطفی (اوبو د منی) بیا له کلکی توتی د وینو

تفسیر: یعنی بنی آدم اصلاً د اوبو له شاخکی د منی له قطری څخه مخلوق دی، چی وروسته ترلی وینه کیږی او د حیات نور مدارج پری کوی.

ثُمَّ يَخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِيَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِيَکُونُوا أَسْمَاءً
وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَلَّى مِنْ قَبْلُ وَلِيَبْلُغُوا أَجَلَ مُّسَمًّى

بیا راوباسی تاسی (له ارحامو د میندو) اطفال واړه (بیا تربیت کوی ستاسی) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی منتها د قوت خپل ته بیا (ژوندی ساتی تاسی) دپاره د دی چی شی تاسی زاړه (بی قوته بی مجاله) او ځینی له تاسی هغه دی چی مړه کول شی پخوا له دی (بلوغه) او (ساتی مو) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی تر هغی نیتی په نامه کړی شوی پوری (چی وخت د مرگ دی)

تفسیر: یعنی له وړوکیڼوبه څلمی کیږئ او له څلمیتوبه زوړتوب ته رسپړئ او ځینی سری پخوا له څلمیتوبه یا زوړتوبه مری. په هر حال گرد (تول) تر یوه ټاکلی (مقرر کړی) معین میعاد او لیکلی شوی وعدی پوری رسپړی. له موت او حشر څخه هیڅوک نه دی خلاص او نه تری مستثنی کیدی شی. ﴿كُلُّ مِّنْ عِندِنَا بِعَیْنٍ رَّئِیْفَةٍ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾

وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۷۶﴾

او دپاره د دی چی تاسی عقل ورکړئ (په دلائلو د وحدانیت او قدرت د الله او په بعث بعد الموت)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ښه فکر او دقت وکړئ چی دومره احوال او ادوار پر تاسی تیر شوی دی ممکن چی یو بل حال او دوره هم پر تاسی تیره شی چی وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل دی نو هغه تاسی ولی مشکل او محال گنئ؟»

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ ﴿٧٨﴾

(الله) هم هغه (ذات) دی چي ژوندی کول کوی او مړه کول کوی پس هر کله چي اراده حکم وکړی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چي وائی ورته چي (موجود) شه پس هغه موجود شی (بی له مهلته).

تفسیر: یعنی د ده کامل قدرت او د «کن فیکون» د شان په مقابل دغه څه سختی او اشکال لری چي وروسته له مرگه مو بیا ژوندی کړی؟

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَىٰ يَصْرَفُونَ ﴿٧٩﴾
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَبِأَنزِلَاتِنَا رُسُلَنَا فَتَمُوتُ
يَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ إِذِ الْأَغْلُلُ فِيَّ أَعْنَاهُمْ وَالسَّلْسِلُ

آیا نه وینی ته هغه کسان چي مجادله جگړه (او نزاع) کوی په آیتونو (قرآن) د الله کښی پس کوم طرف ته گرځولی شی دوی له تصدیقه د هغو. هغه (کسان) چي تکذیب ئی کړی دی په دغه کتاب (قرآن) او په هغو (شیانو) چي رالیرلی مو دی په هغو سره رسولان (پخوانی) خپل پس ژر ده چي پوه به شی دوی (چي د دغه تکذیب بده نتیجه کیږی؟) کله چي وی به (د اور) غارکئ په غاړو د دوی کښی او ځنځیرونه به هم وی (په پښو د دوی)

تفسیر: د ځنځیر یو سر به په غاړه پوری نښتی وی او بل سر به ئی د پرښتو په لاسو کښی وی او په دغه ډول (طریقه) دوی د مجرمانو او قیدیانو په شان راوستل کیږی.

يُسْحَبُونَ ﴿٨١﴾ فِي الْحَبِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٨٢﴾

چی رابشکلی کیږي به دوی په اوبو ډیرو تودو کښی بیا به په اور (د دوزخ) کښی سوځول وړیتول شی دوی (او اور به له داخله او له خارجه هغوی راچاپیر کړی).

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به کله په ایشیدلو ډیرو سوځوونکیو اوبو سره او کله به په اور سره عذاب ورکول کیږي (اعاذنا الله منهما).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٤٧﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ

بیا به وویل شی دوی ته چی چیرته دی هغه (بتان) چی وی تاسی چی شریکول به مو (له الله سره په عبادت کښی) بغیر له الله (چی اوس خلاص کړی تاسی له عذابه).

تفسیر: یعنی په دغه وخت به له دوی ځنی هیڅ یو په کار نه ورځی. که مو له لاسه پوره وی او توانیږئ نو هغوی خپل مدد ته راوبولی.

قَالُوا ضَلُّوا عَمَّا

نو ویه وائی (کفار) چی ورک شول له مونږ څخه (هغه معبودان زمونږ)

تفسیر: یعنی له مونږ څخه خطا او ورک او مونږ تری تیر شو. ښائی په دغه وخت کښی به عابدین او معبودین سره بیلول شی یا به د «ضلوا عما» مطلب داسی وی چی اگر که موجود دی مگر کله له دوی نه کومه فائده نه رسیږي نو د دوی وجود او عدم سره برابر دی.

بَلْ لَمْ يَكُنْ تَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا

بلکه گویا نه وو مونږ چی بلل به مو (په عبادت سره دغه بتان) پخوا له دی نه هیڅ شی

تفسیر: اکثر و مفسرینو د دی مطلب داسی اخیستی دی په دنیا کښی مونږ هغو کسانو ته چی بلنه کوله اوس رابکاره شوه چی هغوی په واقع کښی هیڅ شی نه ؤ. گواکی د حسرت او افسوس په دول (طریقه) په دغو الفاظو سره پر خپلی غلطی اعتراف کوی لیکن د حضرت شاه

صاحب د کلام حاصل دا دی چی مشرکین پرمبى منکران شوى وو. چی مونږ له سره له تا سره شریک نه دی درولی اوس ویریدلی د دوی له خولی څخه به دغه الفاظ وځی چی «ضلوعا» چی په دغه سره به د شریک درولو اعتراف کوی. بیا لږ څه خپل ځانونه سنبالوی او بیا به انکار کوی چی مونږ له الله څخه ماسواء بل شی له سره نه دی بللی.

كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۴۳﴾

هم داسی (په شان د دغو مجادلانو) گمراهان کوی الله کافران (چی سمه لاره به نه مومی)

تفسیر: یعنی لکه چی دلته له ډیر انکار کولو څخه وشوئیدل او ویریدل او داسی اقرار ئی وکړ، په دنیا کېښی هم د هم دغو کفارو هم دغه حال ؤ. نو وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانبې داسی چی

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ﴿۴۴﴾

دغه (گمراهی او عذاب) تاسی ته په سبب د هغه دی چی ویئ تاسی چی خوشالی به مو کوله په ځمکه کېښی په ناحقه سره او په سبب د هغه چی ویئ تاسی چی تکبر (لوئی) به مو کوله په ناحقه سره

تفسیر: یعنی ومولید چی د ناحق غرور، تکبر او لوئی آخره خاتمه او عاقبت داسی کیږی! اوس مو هغه لوئی او ښودنه چیری لاره؟ او بیا وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانبې داسی چی

ادْخُلُواْ اَبْوَابَ جَهَنَّمَ

ننوخئ تاسی په (اوو) دروازو د دوزخ کېښی

تفسیر: یعنی هر قسم مجرم په هم هغه وره کېښی ننوخی چی د دوی دپاره ټاکلی او مقرر کړی شوی دی.

خَلِيدِينَ فِيهَا فِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٤٩﴾ فَاصْبِرْ
إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ وَأَمَّا يُرِيدُكَ بَعْضَ الَّذِينَ نَعَدُهُمْ
أَوْ تَوَفِّيكَ ۖ وَاللَّيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٥٠﴾

په دی حال چی همیشه پاتی کیدونکی اوسع په دغه (دوزخ) کښی پس
ناکاره غای د متکبرانو دی (دا دوزخ) پس صبر وکړه (ای محمده! په ضرر
د کفارو) بیشکه چی وعده د الله (په نصرت د اولیاؤ او اهلاک د اشقیاء)
حقه ده پس که وشو مونږ تاته غځینی د هغه عذاب چی وعده ئی کوو مونږ له
هغوی سره (نو ډیر ښه ده!) یا قبض کړو مونږ تا پس (په هر حال کښی)
خاص مونږ ته بیا بیرته راوستل شی دوی (نو جزاء به ورکړه شی دوی ته)

تفسیر: یعنی الله تعالی د ده دپاره د عذاب ورکولو کومه وعده چی فرمایلی وه هغه یقیناً پوره
او ایفاء کیدونکی ده. ممکن دی چی غځینی مواعید د رسول الله مبارک په حیات کښی په سر
ورسیدو لکه چی د بدر او معظمی مکی فتح او نور فتوحات یا د دوی له وفاته وروسته. په هر
حال دوی له مونږ څخه خپل ځانونه نشی ژغورلی (ساتلی) او نه ئی چیری ایستلی شی د گردو
(تولو) انجام زموږ د قدرت په لاس کښی دی د دوی د عذاب تکمیل له دغه ژوندانه څخه وروسته
کیری او دوی په هیڅ صورت سره خپل ځان زموږ څخه نشی خلاصولی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَمِنْهُمْ مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ رسولان پخوا له تانه چی غځینی له (یو لک
۲۴ زره انبیاء) هغه (۲۹) انبیاء دی چی قصی د هغو کړی دی مونږ تاته او
غځینی له دغو هغه انبیاء دی چی قصی نه دی کړی مونږ تاته،

تفسیر: یعنی د غځینو انبیاء تفصیلی حال ئی تاسی ته بیان کړی دی. او د غځینو ئی نه دی
کړی. او امکان لری چی د دی آیت له نزوله وروسته ئی د هغوی تفصیلی حال هم بیان کړی وی
په هر حال د هغو رسولانو نومونه چی معلوم دی پر هغو باندی تفصیلاً او پر هغو چی نوم او نور
ئى نه دی معلوم اجمالاً ایمان راوړل ضروری دی ﴿لَا تَقْرَأُ بَيْنَ أَحَادٍ مِّن رُّسُلِهِ﴾

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

او نه وو هیڅ رسول ته (او نه ئی مقدور وو) دا چی راوړی کوم یو دلیل (د قدرت د الله تعالی) مگر په اذن حکم د الله سره

تفسیر: یعنی د الله تعالی په مخکښی ټول سره عاجزان دی. رسولانو ته هم د دی خبری واک او اختیار نشته چی هر معجزه چی د دوی زړه وغواړی هم هغه معجزه ور وښی. دوی یواځی هم هغه معجزات ښولی شی چی د هغی د ښوونی اجازت د رب العزت له طرفه دوی ته شوی وی.

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ

پس هر کله چی راغی امر حکم د الله حکم فیصله به وکړه شی په حقه سره او زیان به وکړی هلته باطلوونکی (د حق دروغجنان)

تفسیر: یعنی څه وخت چی د الله تعالی حکم رسیږی د رسولانو او د دوی د اقوامو په منځ کښی په عدل او انصاف سره حکم فیصله صادرېږی. په دغه وخت کښی رسولان کامیاب او فائزالمرام کیږی او د باطلو منونکیو په برخه پرته (علاوه) له ذلته او رسوائی بل هیڅ شی نه رسیږی او حکمت په نه واقع کیدلو د دغو کښی دا دی چی.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ

الله هغه (ذات) دی چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته چارپایان دپاره د دی چی سوړېږئ پر غځینو د دوی او له غځینو د دوی خوړئ تاسی. او دی تاسی لره په دغو انعامو کښی ډیری نفعی او دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی په دوی سره هغه حاجت ته چی په سینو (زړونو) ستاسی کښی وی

تفسیر: مثلاً د دوی له پوستکی، خرمنی، وړیو، وېښتانو او نورو څخه راز راز (قسم قسم) فائدی، اخلع پر دوی باندی سورلی پخپل غای کښی یو مقصد دی او د سورلی په وسیله انسان

ډیر دینی او دنیوی مقاصد حاصلولی شی.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿۸۰﴾

او پر دغو انعامو (په بر کښی) او پر بیري (په بحر کښی) سورول کيږئ
تاسی

تفسیر: یعنی په وچه کښی د څاروو پر شاه، او په سیند کښی پر بیړیو سواره ګرځئ او مال او اسباب مو هم پری باروئ.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَآتَى آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ﴿۸۱﴾

او ښیې تاسی ته دلائل (د قدرت) خپل پس له کوم یوه له دلائلو (د قدرت)
د الله څخه انکار کوئ تاسی

تفسیر: یعنی سره د دومره ښکاره وو دلائلو له لیدلو بیا انسان تر کوم حد او اندازی پوری پخپل شک او انکار کښی ټینګ ولاړ دی لا نه دی معلوم چی الله تعالی د خپل قدرت غومره نوری نشی او دلائل هم ورښیې؟

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرًا مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَإِذَا رَأَوْا فِي الْأَرْضِ فَمَا عَصَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸۲﴾

آیا پس نه دی ګرځیدلي دوی په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وګوری دوی چی څرنګه شو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) وو. چی وو هغوی ډیر زیات له دغو (کفارو) څخه او ډیر سخت وو په (بدنی) قوت او (مدنی) آثارو په ځمکه کښی پس هیڅ دفع ونه کړه له دوی نه هغه (اعمال) چی وو هغوی چی کسب پیدا کول به ئی (چی اموال او رجال او نور وو)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ډیر داسی اقوام تیر شوی دی چی په سرو او ملاتړ، زور او قوت او نورو شیانو کښی له دغو موجوده وو کفارو ځنی ډیر قوی ؤ. هغوی له دوی ځنی زیاتی او مهمی نښی او یادونی په ځمکه کښی پریښی دی لیکن څه وخت چی د الله تعالیٰ عذاب ورنازل شو نو هغه زور او قوت، سامان او وسائل هیڅ د دوی په کار ورنغلل او سره له هغو سپیره، هلاک او تباہ شول.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۸۳﴾

پس هر کله چی رابه غلغل دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) نو خوشاله به شول (دغه کفار استهزاء) په هغه چی له دوی څخه به وو له علمه (اخباره پوهنه) او چاپیر (محیط منعکس) شو پر دوی هغه (عذاب) چی وو به دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر: یعنی د معاش د وجوه او مادیه ؤ ترقیاتو کوم علوم او فنون چی له هغوی سره ؤ او پر هغو غلطو عقیدو چی دوی خپل زړونه تړلی ؤ او پر هغو به ئی تکبر، تفاخر او لوئی کوله او د انبیاء علیهم السلام علومو او هدیاتو ته به ئی په سپکه کتل او په تحقیر به ئی لیدل، او پری توکی او مسخری به ئی کولی. بالاخر داسی یو وخت راغی چی هغوی ته د خپلو هم هغو توکو او ملنډو نتیجه او حقیقت پخپله ورښکاره شوه او د هغه تمسخر او استهزاء مورد پخپله هم دوی وگرځیدل.

فَلَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا قَالُوا اَمَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا
كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿۸۴﴾

پس هر کله چی وبه لید دوی (په دنیا کښی) سخت عذاب زمونږ نو وبه ئی ویل ایمان مو راوړی دی په الله یواځی او کافران شو مونږ پر هغو څیزونو چی وو مونږ په سبب د هغه څیز مشرکان (چی بتان دی)

تفسیر: یعنی غم و خست چپی دوی له عذاب سره مخامخ شول او د الله تعالیٰ د عذاب معائنه نی وکړه، نو دلته هوش نی په سر راغی، او د ایمان راوړلو او توبه ایستلو په فکر کښی ولویدل، او وروسته له هغه په دی وپوهیدل چپی یواغی د واحد الله په لطف او مرحمت سره کار چلیدی شی، هغو شیانو ته چپی مونږ د معبودیت درجه ورکړی وه هغه گرد (تول) عبث او بیکاره او عاجزان و او مونږ ډیر احمقان او جاهلان وو چپی داسی چتی او بیکاره شیان مو د الوهیت پر تخت کینولی و.

فَلَمْ يَكُنْ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا

پس نه و (دا کار) چپی نفع ورسوی دوی ته ایمان د دوی هر کله چپی وبه لید دوی سخت عذاب زمونږ

تفسیر: یعنی اوس د افسوس او ارمان او د تقصیر له اقراره او اعترافه هیڅ یوه فائده نه ورسپړی د ایمان او د توبی وخت تیر شوی دی. د عذاب له لیدلو څخه خو هر یوه سری ته بی اختیاره یقین او باور پیدا کپړی مگر دغسی یقین د نجات موجب نشی کیدی او نه د داسی یقین په واسطه نازل شوی عذاب منع کیدی شی کما قال الله تعالیٰ فی الركوع (۳) آیت ۱۸ من سورة النساء ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشَّيْءَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ اللَّهَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ وقال فی قصة فرعون ﴿الَّذِي وَقَدَّ عَصِيَّتَ قَبْلَ وَلَئِنْ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ وفی الحديث «ان الله تعالى يقبل توبة العبد ما لم يغرغر»

سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادَةٍ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ

(طریقه ایښی ده الله) طریقه د الله هغه چپی په تحقیق تیره شوی ده په بندگانو د دغه (الله) او زیان کاره شول په دغه ځای کښی کافران (چپی ښکاره شو هغه متمادی خسران د دوی)

تفسیر: یعنی دغه وضعیت له پخوا راهسی تل دوام لری چپی خلق پرومبی د انکار او استهزاء له لاری وړاندی کپړی بیا هر کله چپی په عذاب کښی اخته او مبتلا شی نو شورماشور لگوی او پر خپلو اغلاطو اعتراف کوی د الله تعالیٰ دا عادت دی چپی ناوخته توبه نه قبلوی بالاخر منکرین د خپلو جرائمو په بدل سپیره، خراب او بربادیږی.

«اللهم احفظنا من الخسران واحفظنا من غضبك وسخطك في الدنيا والآخرة»

«تمت سورة المؤمن والله الحمد والمنة»

سورة حَمَّ السَّجْدَةِ مَكِّيَّة وَهِيَ اَرْبَعٌ وَ خَمْسُونَ آيَةً وَ سِتْ رُكُوعَاتٌ رَقْمُ تِلَاوَتِهَا (۴۱) تَسْلُسُلُهَا
حَسَبَ النُّزُولِ (۶۱)

«نزلت بعد سورة المؤمن»

«د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت مکی دی (۵۴) آیت (۶) رکوع لری په تلاوت کښی (۴۱) او په نزول
کښی (۶۱) سورت دی»
«وروسته د «المؤمن» له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

(دغه قرآن) رالیږلی شوی دی له (هغه الله) چی خورا(دیر) مهربان دیر رحم
والا دی

تفسیر: یعنی د الله دیره زیاته مهربانی او رحمت پر خپلو بندگانو دی چی د دوی د هدایت
دپاره ئی داسی عظیم الشان او بیمثاله کتاب نازل فرمایلی دی.

كِتَابُ فَصَلَاتِ آيَةٍ

داسی کتاب دی چی په تفصیل سره بیان شوی دی آیتونه د ده .

تفسیر: په لفظی ډول (طریقه) سره د آیتونو بیل بیل توب خو ښکاره دی مگر له معنوی حیثیته
هم د سلهاوو اقسامو علومو او مضامینو تفصیل په بیلو بیلو آیتونو کښی ورکړی شوی دی.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝

په دی حال چی لوستلی شوی دی په عربی ژبه دپاره د هغه قوم چی پوهیږی.

تفسیر: یعنی عظیم الشان قرآن په اعلیٰ درجی صافی عربی ژبی نازل کړی شوی دی چی د ده د رومبنيو مخاطبینو مورنی ژبه وه خو هغو خلقو ته د ده په پوهیدلو کښی څه تکلیف ورپیش نشی، او دوی ژر او ښه پری وپوهیږی او بیا نور انسانان هم پری په ښه شان سره وپوهوی. مگر سره له هغه دغه خبره هم ظاهره ده چی هم هغه خلق له دغه قرآن څخه منتفع او گټور کیدی شی چی د عقل او پوه خاوندان وی. ناپوه او جاهل خلق د دغه عظمی نعمت څه قدر او عزت کولی شی؟

بَشِيرًا وَنَذِيرًا

زیري ورکوونکی دی (دا کتاب مؤمنانو ته په جنت) او ویروونکی دی (دا کتاب کفارو لره له دوزخ)

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن خپلو منونکیو ته د نجات او فلاح زیري آوری او منکرینو ته د دوی له بده انجامه ویره ورکوی.

فَاعْرُضْ أَكْثَرَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٥﴾

پس مخ وگرځاوه زیادترو د دغو (کفارو) پس دوی نه اوری (حق په آوریډلو د قبول سره)

تفسیر: یعنی سره له دغو گردو (تولو) خبرو تعجب دی چی له دوی نه ډیر کسان د دی کتاب دغه ډیر قیمت لرونکیو پندونو او نصائحو ته غور او دقت نه کوی. کله چی دی ته بیخی د دوی فکر نشته نو ولی به ئی آوری؟ او فرض ئی کړئ که دوی دغه قرآن پخپلو غوږونو سره هم ووری لیکن د زړه په غوږونو سره ئی نه آوری. او د ده د منلو او قبلولو توفیق نه ور حاصلوی نو د دوی دغه آوریډل د نه آوریډلو په شان دی.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِيْ اَكْثَرِ مَّاتَدُ عُنَا اِلَيْهِ وَفِيْ اٰذَانِنَا وَقْرٌ
وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاَعْمَلْ اِنَّا عَامِلُونَ ﴿٢٦﴾

او وائی (دغه کفار محمد ته) زړونه مو په پردو کښی دی له (فهغه) د هغه
 غیزه چی بولی ته مونږ هغه ته (چی توحید یا قرآن دی) او په غوړونو زمونږ
 کښی دروندوالی دی (چی نه اورو وینا ستا) او په منځ زمونږ او په منځ ستا
 کښی پرده (د مخالفت) ده نو عمل وکړه ته (پر دین خپل) بیشکه مونږ هم
 عمل کوونکی یو (پر دین خپل)

تفسیر: یعنی یواځی دومره قدر نه دی چی دوی د نصیحت په طرف نه متوجه کیږی یا غوړ ورته
 نه نیسی بلکه دغسی خبری هم کوی چی له هغو آوریډلو ځنی بیخی ناصحان بی هیللی او ناامیده
 کیږی او په مستقبل کښی د نصیحت اورولو اراده هم پریږدی. مثلاً وائی چی زمونږ پر زړونو ستا
 د خبرو له جانب غلاف دی او په کڅوړو کښی تری پت دی ځکه ستا هیڅ یوه خبره پکښی نشی
 ننوتلی، او نه وررسیږی. هر کله چی ته خبری کوی زمونږ په غوړونو کښی د کونتوب دروندوالی
 پیدا کیږی او د دغه ثقل السماع له سببه مونږ څه شی نشو اوریډلی او زمونږ او ستاسی په منځ
 کښی داسی یوه پرده ده چی مونږ سره بیلوی دغه د دشمنی او عداوت لوی لوی دیوالونه چی
 ستا او زمونږ په منځ کښی سره ولاړ دی که له منځه لری شی، او که دغه ژور خلیج چی په منځ
 کښی مو حائل دی ورک شی بیا به نو مونږ یو بل ته رسیدی شو. لیکن داسی کیدل بیخی
 ممکن نه دی. نو بیا ته ولی خپل ماغزه خوړوی؟ او سر دی گرځوی مونږ پر خپل حال خوشی
 پریږده! ته دی خپل کار کوه! مونږ به خپل کار کوو. له سره د دغی خبری توقع مه لره چی
 مونږ چیری ستا له دغو پندونو او نصائحو څخه متاثر کیدونکی یو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوا ۖ

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده زه یو بشر انسان یم په
 شان ستاسی (لیکن فرق می دا دی چی) وحی کیږی ماته (له طرفه د رب
 زما) داسی چی بیشکه هم دا خبره ده چی معبود ستاسی معبود یو دی پس
 سم مستقیم ورځئ ده ته (په توحید) او مغفرت وغواړئ له ده نه

تفسیر: یعنی نه زه خدای یم چی په زور سره ستاسی زړونه واپولی شم. او نه هغه پرېسته یم چی د
 هغی د رالیږلو غوښتنه تاسی کوئ او نه کوم بل مخلوق یم. بلکه ستاسی له نوعی او له جنسه یو
 انسان یم چی زما خبره پوهیدل ستاسی د همجنسی له سببه تاسو ته آسان دی او هغه انسان یم
 چی د الله تعالی له جانب آخری او د خورا (دیر) اکملی وحی دپاره غوره شوی یم بناء علیه

هومره چي تاسی له هغه څخه مخ وایوئ او هومره چي یاس راوړونکي خبری وکړئ زه خامخا د پاک الله پیغام تاسی ته آروم. ماته د وحی په وسیله دا ښوولی شوی دی چي ستاسی ټولو معبود او علی الاطلاق حاکم یو دی چي ماسواء له هغه بل هیڅوک د عبادت لائق نه دی. لهدا پر ټولو لازم دی چي په گردو (ټولو) شتونو او احوالو کښی سم د هم هغه واحد الله تعالیٰ په طرف مخ وگرځوئ او د ده د سمی صافی لاری څخه یوه خاشه دی خوا او هغی خوا ته لار نشع. او هغه بی لاری او کاږه تلل چي پخوا له دی نه ستاسی څخه صادر شوی وی د هغو معافی د الله تعالیٰ له درباره وغواړئ چي پاک الله گرد (ټول) ږومبني او وروستنی گناهونه دروبښی.

وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ۝ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَفَرُونَ ۝

او افسوس هلاک خرابی ده دپاره د مشرکانو هغه چي نه ورکوی زکوٰۃ (یا نه کوی هغه کار چي پری پاکیزې) او دوی پر آخرت (حساب کتاب ثواب عقاب) هم دوی کافران منکران دی.

تفسیر: د هغو خلقو معامله چي له الله تعالیٰ سره داسی وی چي عاجز مخلوق د ده په عبادت کښی شریکوی او له بندگانو سره داسی وی چي د صدقی او زکوٰۃ پیسی پر کوم فقیر او محتاج نه لگوی او نه غواړی چي مساکین پری خوشاله شی او ورسره له آخرته او انجامه هم بیخی بیفکره او غافل دی ځکه چي دوی له سره دغه خبره نه منی چي له مړیني څخه وروسته بل کوم ژوندون حساب، کتاب، ثواب، او عقاب شته. د دغسی خلقو مستقبل ماسواء له اهلاکه خرابی، بربادی او سپکتیا بل شی نه دی.

(تنبيه) د ځینو اسلافو په نزد دلت له «الزکوٰۃ» څخه طبیه کلمه مراد ده. او ځینی د «زکوٰۃ» معنی په پاکي، او صفایی سره کوی. نو په دغه تقدیر سره ئی مطلب داسی کیږی «هغه خلق چي خپل نفس له فاسده وو عقائدو او ذمیمه وو اعمالو څخه پاک او صاف نه ساتی» په دغه کښی د طبیی کلمی ترک او زکوٰۃ نه ادا کول او نور گرد (ټول) راغلل. **وَهَذَا كَمَا قَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى﴾ وَقَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهُ﴾ وَقَالَ ﴿وَحَصَانَاتِنَ لَنَا وَزَكَاةُ﴾ وَغَيْرَ ذَلِكَ.** ښائی دغه معنی د دی لامله (له وجی) کړی شوی وی چي کفار مخاطب بالفروع نه دی. یا ځکه چي دغه آیت مکی دی او د زکوٰۃ او د نورو تشخیص په مدینی منوری کښی شوی دی. والله اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝

بیشکه هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته اجر چی نه دی قطع کیدونکی.

تفسیر: یعنی هېڅکله به نه منقطع کیږی او تر ابدالابد پوری به جاری وی کله چی جنت ته ورسیږی نه به دوی او نه به د دوی ثواب فناء او انقطاع مومی.

قُلْ اَيْنَكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ آندَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ^۹

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا بیشکه تاسی خامخا کافران کیږئ په هغه الله چی پیدا کړی ئی ده ځمکه په دوو ورځو (د یکشنبی چی په اول کښی ئی پیدا او په دوهمه کښی ئی وغوړوله) او گرځوئ له خپل ځانه (دغه الله) ته شریکان، دغه ذات (چی ځمکه ئی په دوو ورځو کښی پیدا کړی ده) رب د علمیانو دی

تفسیر: یعنی څومره د حیرت او د تعجب ځای دی چی د رب العالمین د وحدانیت او کمالیو صفاتو څخه انکار کوئ او نور داسی شیان له هغه سره برابرئ چی د یوی ذری په اندازه هم د کار او اختیار مالکان نه دی.

وَجَعَلَ فِيهَا رَاسِي مِنْ فَوْقِهَا وَبَرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا

او پیدا کړی دی (الله) په دغه ځمکه (کښی درانه کلک محکم غرونه د پاسه د دی نه او بیا ئی برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو) کښی او مقرره (په اندازه) کړی ئی ده په دی ځمکه کښی روزی (د اهل) د دی

تفسیر: «او بیا ئی برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو کښی» یعنی قسم قسم کانونه، ونی، میوی، ثمرات، غلی او حیوانات او نور له ځمکی څخه وځی «او مقرره او په اندازه کړی ئی ده په دی ځمکه کښی روزی د اهل د دی» یعنی پر ځمکه باندی ئی د هستیدونکیو خواړه په یوی خاصی اندازی او حکمت سره په ځمکه کښی کیښودل. لکه چی د هر اقلیم او د هر ملک د هستیدونکیو له طبایعو او له ضروریاتو سره ئی موافق خواړه مهیا او تهیه فرمایلی دی. او الله

اکرم شانه واعظم برهانه پیدا کره غمکه، غرونه او نور او مقدر ئی کرل اوقات.

فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءٌ لِلنَّاسِ لِيْنٌ ⑩

په خلورو ورغو کښی برابر دی دپاره د پوښتنی کوونکیو (له پیدا کولو د غمکی او د مافیها)

تفسیر: یعنی گرد (تول) کارونه په خلورو ورغو کښی وشول. په دوو ورغو کښی غمکه پیدا کری شوه. او په دوو نورو ورغو کښی چی سه شنبه چار شنبه دی د دوی د نورو متعلقاتو بندوبست وشو. هر شوک چی پوښتنه کوی یا د پوښتنی کولو اراده لری هغوی ته دغه وروښیه! چی دغه تول په خلورو ورغو کښی بی له تزئیده او تنقیصه په وجود راغلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د پوښتنو کوونکیو جواب پوره شو». تنبییه: دلته له ورغو غنی په ظاهری صورت سره هم دغه معروفی او متبادری ورغی نشی مراد کیدی. غمکه چی د غمکی او د لمر او د نورو موجوداتو له وجوده پخوا د هغه وجود له سره نه دی متصور. لامحاله له دغو خلورو ورغو څخه به د هغو مقدار مراد وی یا به هغه ورغی تری مرادی وی چی د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿وَلَا يَخَافُ عُذْبَ رَبِّكَ أَفَلَا يَسْتَوِي مَا تَعْبُدُونَ﴾ جزء ۲۲ (د الحج (۶) رکوع ۴۷ آیت زموږ د دغه مقدس تفسیر) والله اعلم.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ

بیا ئی اراده وفرمایله (پیدا کولو د) آسمان ته حال دا چی دغه آسمان یو لوگی ؤ (ولاړ)

تفسیر: یعنی بیا د آسمانونو په طرف متوجه شو چی په دغه وخت کښی دوی گرد (تول) سره یو وو د یوه لوگی په شان نو هغوی ئی سره تقسیم کرل، او په اووو آسمانونو سره ئی وویشل لکه چی وروسته له دی نه ئی ذکر راغی. تنبییه: ممکن دی له «دخان» څخه د آسمانونو د مادی په طرف اشاره وی.

فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ⑪

پس وفرمایل (الله) دغه (آسمان) ته او (دغی) غمکی ته چی راشی دواړه پخپلی خوښی سره یا په زور سره، وویل آسمان او غمکی راغو مونږ (فرمان

ستا ته) په خوښی سره

تفسیر: یعنی اراده ئی وفرمایله چی د دغو دواړو آسمان او ځمکی له یو ځای کیدلو څخه دنیا ودانه کړی اعم له دی نه چی دوی دواړه پخپل طبیعت سره یو ځای شی که په زور سره په هر حال د دواړو له یو ځای کولو سره ئی دغه نظام جوړول مقصود و او دغه دواړه سره یو ځای شول پخپل طبیعت له آسمان د لمر اشعی راغلی او تودوخی پیدا شوی هواوی جاری شوی، د هغو دوری او بخار پاس پورته شو، بیا له هغه څخه اوبه توئیدی او د باران په صورت ووریدی چی د هغو په وسیله راز راز (قسم قسم) شیان پیدا شول او پخوا ئی فرمایلی و چی «په ځمکه کښی ئی د دوی خوراکونه کیښودل» یعنی په ځمکه کښی ئی داسی قابلیت کیښود چی دغسی شیان تری پیدا کیږی والله اعلم.

فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ

پس مقرر جوړ کړل (الله لوگی ځنی) اووه آسمانونه په دوو ورځو (د پنجشنبی جمعی) کښی

تفسیر: یعنی څلور ورځی هغه وی او په دوو ورځو کښی ئی آسمانونه پیدا کړل چی گردی (تولی) سره شپږ ورځی شوی لکه چی په بل ځای کښی د «سته ایام» تصریح شته. تنبیہ: په هغو مرفوعه و احادیثو چی د کائناتو د تخلیق په متعلق د ورځو تعین او ترتیب راغلی دی چی هغه دغه شیان الله تعالی د هفتی په دغو او هغو ورځو کښی پیدا کړی دی په هغو کښی کوم یو صحیح حدیث تر اوسه پوری په نظر نه دی راغلی حتی چی د ابوهریره د حدیث په متعلق چی په صحیح مسلم کښی دی «ابن کثیر» لیکي «هو من غرائب الصحيح وقد علله البخاری فی التاريخ فقال رواه بعضهم عن ابي هريرة عن كعب الاحبار وهو الاصح» او په روح المعانی کښی له (قفال شافعی) څخه نقل کړی دی «تفرد به مسلم وقد تكلم عليه الحفاظ على بن المديني والبخاري وغيرهما وجعلوه من كلام كعب وان ابا هريرة انما سمعه منه ولكن اشبه على بعض الرواة فجعله مرفوعا» باقی د قرآن الکریم دغه آیت او د البقرة د سورت له دغه آیت ﴿لَقَدْ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ﴾ څخه دغه ظاهیری چی اووه آسمانونه د ځمکی د پیدا کولو څخه وروسته جوړ شوی دی او د «النازعات» په سورت کښی له ﴿وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا﴾ څخه ظاهیری چی ځمکه وروسته له آسمانه غورولی شوی ده د دغه جواب په څو ډولو (قسمو) سره ورکړی شوی دی د (ابوحيان) تقرير د دی احقر خوښ دی یعنی ضروری نه ده چی په رومبنی آیت کښی «ثم» او په وروستنی آیت کښی «بعد ذلک» د زمان د تراخی دپاره

وی ممکن دی چی له دغو الفاظو څخه تراخی فی الاخبار یا رتبې تراخی مراد واخیسته شی لکه چی په ﴿فَوَكَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا تَوَاصَوْا بِالْقَبُولِ وَتَوَاصَوْا بِالرَّحْمَةِ﴾ کښی یا په ﴿عَنْ يَمْدَدَ ذَلِكَ نَفْثٌ﴾ کښی هم دغه معنی مراد اخیستی شوی ده په هر حال په قرآن کریم کښی د زمانی ترتیب تصریح نشته هو! د نعمت په تذکره کښی د ځمکې او د عظمت او قدرت په تذکره کښی ئی د آسمان ذکر مقدم ایښی دی چی د هغه نکته په ادنی تامل او تدبر سره معلومیدی شی د تفصیل موقع دا نه ده دغه څو الفاظ د اهل العلم د تنبیه دپاره لیکلی شوی دی.

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا

او وئی لیږه (مقرر ئی کړ) په هر آسمان کښی کار (مناسب تدبیر) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی هر هغه حکم چی د هر آسمان دپاره مناسب وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکلی چی «دغه رب ته معلوم دی چی هلته څه قسم مخلوق اوسیږی؟ او د دوی اسلوب وضعیت او هیئت څرنگه دی؟ په دغه ځمکه کښی چی په زرهاوو کارخانې دی نو آیا دومره لوی آسمانونه به څرنگه تش پراته وی».

وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٧﴾

او ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په دیوو (ستوریو) سره او (ساتلی دی مونږ دا آسمان) په ساتلو سره (له غور کښنودلو د شیطانانو) دغه (مخلوقات) اندازه کول دی د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم (په هر څیز)

تفسیر: یعنی په لیدلو سره داسی معلومیږی چی دغه گرد (تول) ستوری پر هم دغه آسمان باندي ختلی دی د شپې له مخی په دغه قدرتی دیوو سره آسمان څرنگه ښکلی او دک له رونقه ښکاری؟ بیا ئی څومره محفوظ گرځولی دی چی د هیچا لاس او قدرت ورته نه رسیږی د پرښتو زوروری پیری ولاړی دی هیڅ یو طاقت او قوت پر دغه ټینگ نظام کښی څه درځ او چاود نشی غورځولی ځکه چی هغه د الله تعالی له خوا جوړ او قائم شوی دی چی له گردو (تولو) څخه لوی زبردست او باخبر ذات دی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ ضِيعَةً مِّثْلَ ضِيعَةِ عَادٍ وَثُمُودٍ ﴿١٣﴾

پس که چیری مخ و گرخاوه (دغو کفارو له حقه) پس ووايه (ای محمده! دوی ته) چی ویروم زه تاسی له سخت عذابه په مثل د سخت عذاب د عادیانو (لکه باد د صرصر) او ثمودیانو (لکه چغه د جبریل).

تفسیر: یعنی که د معظمی مکی کفارو د داسی عظیم الشان آیتونو د آوریدلو څخه وروسته بیا هم د نصیحت له قبلولو او د توحید او د اسلام له لاری د غوره کولو څخه مخ واری نو تاسی دوی ته وفرمایئ «زه تاسی په دغه خبروم چی ستاسی خاتمه هم د «عاد» او «ثمود» او نورو معذبینو اقوامو په شان کیږی».

إِذْ جَاءَهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

کله چی راغلل دوی ته رسولان (هود او صالح) له طرفه د وړاندی د دغو (کفارو او له طرفه د وروسته د دغو (کفارو له هره طرفه) او وی ویل دوی ته داسی

تفسیر: یعنی له هر طرفه ښائی چی ډیر رسولان به ورغلی وی مگر مشهور دا دی چی دا رسولان حضرت هود او حضرت صالح علی نبینا و علیهما الصلوة والسلام دی یا به له ﴿مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ﴾ څخه داسی مراد وی چی دوی ئی د ماضی او مستقبل پر خبرو وپوهوی او د ورشوولو او د پند او نصیحت هیڅ جانب او پلو ئی پری نشود.

الْأَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَكًا فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

چی مه کوئ عبادت مگر یواځی د الله وویل (کفارو په جواب د دوی کښی) که اراده فرمائلی وی رب زمونږ (په لیږلو د رسولانو) نو خامخا لیږلی به ئی وی پرښتی پس بیشکه چی مونږ په هغه څیز چی رالیږلی شوی یئ تاسی په هغه سره کافران (یو او نه ئی منو ځکه چی تاسی زمونږ په شان انسانان یئ

او پر مونږ څه امتياز نه لرئ)

تفسير: يعنى د الله رسول څرنگه بشر كيدى شى؟ كه الله په واقع سره كوم رسول لپوه نو له آسمانه به ئى كومه پرېشته لېږلى وه په هر حال تا پخپل زعم سره كومى خبرى چى د الله تعالى له جانبه راوړى دى مونږ د هغو د منلو دپاره تيار نه يو.

فَأَمَّا عَادُ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

پس هر څه چى عاديان وو پس كبر (لوئى) ئى غوره كړه په ځمكه كېنى په ناحقه سره او (كله چى هود دوى وويړول نو) وويل دوى څوك دى زيات سخت له مونږ ځنى په قوت كېنى

تفسير: ښائى كله چى رسولانو دوى له عذابو وويړولى وى دوى به د هغوى په جواب كېنى داسى ويلي وى چى له مونږ څخه زيات زورور او طاقتور بل څوك دى؟ چى مونږ له هغه څخه وويړيو. آيا زمونږ په شان پر زورورو انسانانو خپل رعب او ويړه كينولى شى؟ حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «د دوى اجسام دير لوى لوى وو. نو د خپلو ابدانو په زور او قوت مغرور شول حال دا چى د تكبر او غرور له پلوه ئى خبرى كول د الله تعالى له درباره وياړ او نكال نازلوى».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ^{١٥}

آيا نه وينى (او نه پوهيدل) دوى چى بيشكه الله هغه (ذات) دى چى پيدا كړى ئى دى دوى هغه ډير سخت دى له دوى نه په قوت زور كېنى او دوى په دلائلو د (قدرت) زمونږ چى انكار به ئى كوو (سره له علمه په دى باندې چى هغه حق دى)

تفسير: يعنى پخپلو زړونو كېنى د ده پر حقانيت پوهيدل مگر د ضد او انكار له لورى به ئى هم داسى معامله كوله.

فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا مَرَصْرًا فِي أَيَّامٍ مَّحْسُوتٍ لِّنَذِيرَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

پس راو مو لیږه پر دوی باندی باد یخ ډیر زورور هیبتناک په شو ورځو کښی
چی ډیری نحسی شومی وی دپاره د دی چی وشکوو مونږ پر دغو (کفارو)
عذاب رسوا کوونکی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوی د غرور ماتولو دپاره د یوه کمزور
مخلوق په وسیله هغوی پناه او سپیره شول اوه شپي او اته ورځي مسلسل سخته سیلی چلیده ونی،
غنی، انسان، حیوان، ودانی او عمرانی شيان ئی بیخي له ځمکي څخه یووړل او هیڅ یو شی ئی
باقی پری نشود.»

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ آخَرُ وَهُمْ لَا يُصْرُونَ ﴿١٤﴾

او خامخا عذاب د آخرت خو ډیر رسوا کوونکی دی حال دا چی له دوی
سره به مدد ونه کړ شی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: یعنی د آخرت رسوائی خو ډیره لویه ده چی د هیچا په منع کولو او مخه نیولو سره نه
معطلیږی او نه بیرته آوړی. او نه هلته یو بل ته څه کومک او مدد رسولی شی. له هر سری سره
به د خپل ځان فکر وی د محبت او مینې او د همدردی ډیر مدعیان به هلته له خپلو دوستانو،
خپلوانو او مینانو څخه سترگی اړوی او په پټه او په غلا سره به ورگوري.

وَأَمَّا شَوْدُ فَهْدَيْهِمْ فَاسْتَجَبُوا لِعَمَلِهِ عَلَى الْهُدَى

او هر څه چی ښودیان وو پس سمه لاره مو وښووله دوی ته (په لیږلو د
رسولانو سره) پس غوره کړ دوی وړندوالی (ضاللت) پر هدایت (او رهنمائی)

تفسیر: یعنی د نجات له هغی لاری څخه چی زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ورښولی وه دوی
خپلی سترگی وترلی او وړندوالی ئی ځانته غوره کړ. بالاخر الله تعالی هم دوی د هم دوی په
خوبه سره په هم هغه حالت پریښودل.

فَاَخَذَتْهُمُ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٥﴾

پس و نیول دوی لره سختی چنی (د جبریل او) د عذاب سپکوونکی په سبب د هغه (شرک او عصیان) چی وو دوی چی کول به ئی (چی تکذیب د صالح وو)

تفسیر: یعنی داسی یوه سخت زلزله راغله چی له هغی سره ډیره سخته چغه هم وه چی د هغه غږ له شده د دوی زهره وچاوده او د زړونو حرکت ئی بند شو.

وَبَحِّينَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

او نجات مو ورکړ هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی وو او وو دوی چی پرهیزگاری به ئی کوله (له شرکه)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی ایمان ئی راوړ او له بدی څخه ئی مخانونه وژغورل (وساتل) الله تعالی دوی ته له عذابه نجات ورکړی دی. او د عذاب د نزول په وخت کښی لږ څه صدمه او تود باد هم نه وررسیږی.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی راتول به کړل شی دښمنان د الله اور (د دوزخ) ته پس دوی به ډلی ډلی کړل شی.

تفسیر: یعنی د هر یوه قسم مجرمانو ډلی او جماعتونه به سره بیل بیل وی او دغه گرد (تول) جماعتونه به یو د بل په انتظار کښی جهنم ته نژدی درول کیږی. بیا چی تول سره یو ځای شی نو روان به کړل شی دوزخ ته.

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

تر هغه وخته پوری چی راشی دوی دغه (اور ته) شاهی به ورکړی پر دوی باندی غوړونه د دوی او سترگی د دوی او پوستکی (او نور اعضاء) د دوی پر

هغو (کارونو) چی وو دوی چی کول به ئی.

تفسیر: په دنیا کېښی ئی پخپلو غوړونو سره تنزیله آیتونه واوریدل او پخپلو سترگو سره ئی تکوینی آیتونه ولیدل مگر سره له هغه د الله تعالی وحدانیت او د ده د رسول رسالت ئی ونه مانه او په هر حیث او هر جهت د الله تعالی عصیان او نافرمانی ته متوجه شول خو له دی نه بی خبره وو چی د گناهونو گرد (تول) دفاتر یاداشتونه او ټیکلی (ریکارډونه) د هم دوی په وجود کېښی محفوظ او دک کړی شوی پراته دی چی په لازمه وخت کېښی به لولؤل او آورول کیږی، له روایاتو څخه معلومیږی چی په محشر کېښی به کفار له خپلو جرائمو څخه پخپلو ژبو سره انکار کوی نو په دغه وخت کېښی به داسی احکام صادرېږی چی د دوی د هغو اعضاؤ او جوارحو شهادت وړاندی کړ شی چی دوی د هغوی په ذریعه د دغو گناهونو مرتکب شوی دی لکه چی گرد (تول) وجود به ئی پری شاهی وړکوی او په دی صورت د دوی د هغه اظهار چی پخپلو ژبو سره ئی پړومی کړی وو تکذیب کیږی دلته به دوی حیران او مبهور او هک پک پاتی کیږی او خپلو اعضاؤ ته به وایی چی ای کمبختانو! لری او ورک شی! ما خو دغه مدافعه ستاسی له طرفه کوله او جگری می ستاسی په گته (فائده) نښلولی وی حال دا چی تاسی پخپله پخپلو جرائمو اقرار او اعتراف وکړ.

وَقَالُوا الْجُلُودُ هُمْ لَمْ شَهِدُوا عَلَيْنَا

او وبه وائی (کفار په تعجب سره اعضاؤ او) پوستکیو خپلو ته ولی مو شاهی وکړه تاسی پر مونږ؟

تفسیر: یعنی دغه منکرین به وائی کله چی پخپله ژبه سره مونږ داسی انکار کوو نو پر تاسی داسی کوم مصیبت رالویدلی وو چی خامخا مو په ورښوولو شروع وکړه او په آخر کېښی دغه وینا تاسی ته چا دروښوده.

قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

نو وبه وائی (دغه جلود دوی ته چی مونږ پخپله نه یو غږیدلی بلکه) غږولی یو مونږ الله هغه (مطلق قادر) چی غږولی ئی دی هر څیز

تفسیر: د هغه لوی ذات قدرت هر ناطق ته د وینا قوت وربښلی دی، نن ورځ هم هغه لوی ذات مونږ ته هم د وینا قوت او قدرت راکړ، نو که مو خبری نه کولی او شیان مو نه وی ښوولی نو څه شی به مو کړی وی. کله چی د هغه مطلق قادر اراده وشي چی یو شی خبری وکړی نو کوم

شی توانیږی او قدرت او مجال لری چی وینا ونه کړی، هغه لوی ذات چی ژبی ته ئی د وینا قوت او قدرت وربښلی دی آیا هم دغه قوت لاسو او پښو او د بدن نورو اندامونو ته نه شی بښلی؟ نو دغه دی چی مونږ هم د الله تعالیٰ په اراده دغسی شهادت اداء کړ.

وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۲۵﴾

حال دا چی الله پیدا کړی یی تاسی اول غلی او خاص هم دغه الله ته بیرته بیولی شی (مجازاتو ته)

تفسیر: دغه مقوله یا خو د الله تعالیٰ ده یا خو د جلودو ده دواړه محتملی دی.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

او نه وئ تاسی (په وخت د کولو د دغو فواشو داسی) چی پتول به مو (دغه فواش له ویری د دی) چی شاهی به ورکړی پر تاسی غوړونه ستاسی او نه سترگی ستاسی او نه پوستکی ستاسی (ځکه چی د خپلو اعضاو په شهادت مو باور نه درلود (لرلو)

تفسیر: یعنی له نورو غنی په پته سره مو گناه کوله او له دی نه نه وئ خبر چی ستاسی لاسونه او پښی به ستاسی هغه مخفی اعمال څرگندوی (ښکاره کوی). ښائی چی تاسی هغه گناه له دغو اندامونو څخه هم پته کړی وی حال دا چی تاسو هم داسی کول هم غوښتل دغه مو له قدرته او واکه نه وو پوره.

وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۶﴾

ولیکن گمان به کوو تاسی (په وخت د ستر کښی) د دی چی بیشکه الله نه دی عالم پر ډیرو له هغو کارونو چی کول به تاسو.

تفسیر: یعنی اصلاً ستاسی چاری او د عمل طرز ئی ښکاره کوه چی گواکی تاسی د الله تعالیٰ

په محیط علم یقین نه درلود (لرلو) او داسی مو گڼل چی هر څه مو چی زړه غواړی ښائی هم هغسی وکړو څوک مو وینی؟ او راپسی گرځی؟ که په پوره ډول (طریقه) سره مو یقین او باور کړی وی چی الله تعالیٰ زموږ له گردو (تولو) حرکاتو څخه عالم او باخبر دی او د ده په نزد کښی زموږ مکمل دفتر شته نو له سره به مو داسی شرارت او طغیان نه کوو.

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ
مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٤﴾ فَإِنْ يَصِيرُوا فَاَلنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِنْ
يَسْتَعْتِبُوا فَمَا لَهُمْ مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٥﴾

او دغه (فاسد گمان) ستاسی هغه گمان ستاسی دی چی کوو به تاسی دغه (گمان) په رب خپل هلاک کړی یی تاسی (دغه گمان په آخرت کښی) پس نن وگرځیدئ تاسی له زیان کارانو څخه پس که صبر وکړی دوی (په دی عذاب یا ئی ونه کړی) پس اور (د دوزخ) ځای د هستوگنی دی دوی ته او که رضاء د الله (او قبول د توبی یا رجوع دنیا ته) غواړی دوی پس نه به وی دوی له قبول کړیو شویو (په طلب د رضاء د الله)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کښی ځینی بلاء په صبر سره آسانبیری هلته که صبر وکړی یا ئی ونه کړی دوزخ د دوی دپاره کور مقرر کړی شوی دی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او ځینی بلاء دلته په منت خوشامند او تملق سره لری کیدونکی دی ولی هلته دغه شیان له سره مفید نه واقع کیږی او هومره زاری خواری او عاجزی چی وکړی نه قبلیری او نه ئی په درد خوری».

وَقَيْضًا لَهُمْ قُرْنًا فَرَيْنَا لَهُمْ مَّابَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

او مقرر کړی مو دی دوی ته ملگری (له شیطینو) پس ښائسته کړی ئی دی دوی ته هغه څیزونه چی وړاندی له دوی دی او هغه څیزونه چی وروسته له دوی دی (له هواء او هوس او انکار د آخرت)

تفسیر: یعنی پر دوی باندی یو یو شیطان مقرر شوی دی څو دوی ته خراب کارونه چی پخوا ئی کړی وو یا وروسته له دی نه ئی کوی ښه وروښی، او د دوی تبا کوونکی ماضی او مستقبل

هغوی ته ښه او ښکلی ورښکاره کړی او د دغو شیطاینو تقرر هم د دوی د اعراض عن الذکر نتیجه وه . کما قال الله تعالى (فی جزء ۲۵ الركوع ۴ آیت ۳۶ من سورة الزخرف) ﴿وَمَنْ يُضِلْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُفِضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾

وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ

او ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب) په هغو امتونو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی نه له پیریانو او له انسانانو،

تفسیر: یعنی هم هغه خبره چی د دوی په نسبت په ابتداء کښی فرمایلی شوی ده ﴿كَأَمَلْتُمْ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ جزء ۱۲ (د هود ۱۰ رکوع ۱۱۹ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر).

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ

بیشکه چی دوی وو زیانکاران (په دواړو جهانونو کښی)

تفسیر: کله چی انسان ته خساره واقع کیږی نو هم داسی سامان ورمهیا کیری.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا هَذَا الْقُرْآنَ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَبُونَ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (په وخت د قرائت د قرآن) چی مه اوروی غور مه ږدی تاسی دغه قرآن ته (چی محمد ئی لولی) او شورماشور واچوی په (وخت د لوستلو د) ده کښی ښائی چی تاسی غالب شی (پری او له تبلیغه ئی ساکت کړی)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن غږ د برق په شان د اوریدونکیو پر زړونو اثر غورځوی او هر څوک ئی چی اوری سخت تاثیر پری کوی نو ځکه د دغه تاثیر د انسداد دپاره کفارو دغه یوه

طریقه ٹھانته غوره کړی ده هر کله چې قرآن لوستلی کیږي دوی غوړ ورته نه نیسي او دومره شورماشور اچوی چې نور ئی هم وانه وریږي شی او داسی به ئی گڼل چې زمونږ په دغه شورماشور سره د قرآن غږ پورته نشی او پر خلقو خپل تاثیر و نه غورځوی. نن ورځ هم جاهلان هم داسی تدابیر کوی چې د کار د خبرو په مقابل کښی شورماشور کوی خو بل څوک ئی وانه وری مگر د حقانیت او صداقت کړنگهار او تنهار کله د میاشو او مچانو په بنهار پټ او مغلوبیدی شی؟ او سره له دغسی تدابیرو هم د حق غږ د زړونو تر ژورو پوری رسیږي او هم هغه هلته خپل اثر غورځوی.

فَلَنذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

(فرمائی الله تعالیٰ چې) پس خامخا وبه څکړو مونږ هر ورو (خامخا) هغو کسانو ته چې کافران شوی دی عذاب سخت او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هر ورو (خامخا) دوی ته ډیره بده سزا د هغو اعمالو چې وو دوی چې کول به ئی.

تفسیر: یعنی له دی نه به زیات خراب کار بل څه وی چې دی پخپله هم د پند او نصیحت خبری وانه وری او نور خلق هم پری نه ږدی چې نصیحت ته غوړ کیږدی.

ذَلِكَ جَزَاءُ أعدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ط جَزَاءُ إِمَّا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٥﴾

دغه (سخت عذاب جزاء ده د دشمنانو د الله (یعنی) چې اور دی شته دوی ته په دغه اور کښی کور د همیشه والی (دپاره د جزاء) په جزاء ورکولو په سبب د هغه چې وو دوی (په دنیا کښی) چې په آیتونو زمونږ (قرآن) انکار به ئی کوو.

تفسیر: یعنی په زړه په ښه شان پری پوهیدل لیکن له ضده او عناده او تعصبه به ئی تری انکار کوو.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذِينَ أَخْلَلْنَا مِنَ الْجِنَّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلُهُمُ تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونُوا مِنَ الْآسَفِينَ ﴿٢٩﴾

او وبه وائی (په اور کښی) هغه کسان چی کافران شوی دی ای ربه زمونږ
وښيه مونږ ته هغه (دوه تنه) چی گمراهان کړی ئی ؤ مونږ له پیریانو
(ابلیس) او له انسانانو (قابیل) چی وگرځوو (واچوو) دوی لاندی د قدمونو
خپلو دپاره د دی چی شی دوی له ښکته (سپکو ذلیلانو خلقو شخه)

تفسیر: یعنی خیر مونږ خو په آفت کښی اخته شوو لیکن له انسانانو او پیریانو غنی هغه
شیاطین چی زمونږ د اغواؤ او د غولولو سبب گرځیدلی دی او مونږ د دوی له لاسه په دغه
مصیبت کښی مبتلا شوی یو له مونږ سره ئی مخامخ کړئ خو ئی مونږ تر خپلو پښو لاندی ذری
ذری او لټار کړو او په نهایت ذلت او خواری سره ئی د دوزخ په ډیری ښکتنی طبقی کښی
وغورځوو او په دغه ډول (طریقه) خپل انتقام تری واخلو او لږ څه خپل زړونه پری ساړه کړو.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ
أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

بیشکه هغه کسان چی ویلی ئی دی صدقاً له زړه چی رب زمونږ الله دی بیا
تینگ ولاړ وی (په دغه توحید او نورو اعمالو د دین) رانازلیری به پر دوی
پرښتی (عند النزاع والبعث یا فی القبر چی داسی به وائی) مه ویریریئ او مه
خپه کیړیئ او خوشاله اوسئ تاسی په جنت هغه چی وئ تاسی چی وعده ئی
درسره کړی شوی ده (په ژبی د انبیاء الله سره)

تفسیر: یعنی په زړه سره ئی اقرار وکړ او پر هغه قائم پاتی شو او د الله تعالی په ربوبیت او
الوهیت کښی ئی بل څوک شریک ونه دراوه او نه له دغه یقین او اقرار شخه د مرگ تر لحظی
پوری وانه وښته او نه ئی خپل رنگ بدل کړ هر هغه شی چی په ژبه سره ویلی وو، د هم هغه
پر مقتضاء عملاً او اعتقاداً تینگ پاتی شو او د الله تعالی د کامل ربوبیت حق ئی په پوره ډول
(طریقه) سره وپیژاند او هر هغه عمل ئی چی وکړ خالص د ده د خوشی او شکر گزاری دپاره
ئی وکړ، د خپل رب گرد (تول) عائد کړی حقوق او فرائض ئی په ښه شان سره وپیژندل او په

بِه دول (طریقه) سره ئی اداء او په غحای ئی راول، الغرض له ماسواء الله غخه ئی مخ واپراوه او یواځی د هم هغه په جانب متوجه شو او د هم ده پر سمه صافه لاره ره ی (روان) شو. پر داسی مستقیم الحال بندگانو د مرگ په وخت او د قبر د رسیدلو په فرصت او وروسته له هغه د بیا ژوندی راپاڅیدلو په وخت کښی پرستی نازلیری او دوی ته تسکین، تسلی ورکوی او د جنت د دخول زیری وراوړوی او ورته وائی چی اوس تاسی ته له هیڅ جهته د ویری او د اندیښنی موقع نه ده پاتی. د فانی دنیا ټول فکرونه او غمونه ختم شوی دی او د بل کوم راتلونکی آفت او مصیبت اندیښنه نه ده پاتی اوس په ابدی دول هر قسم جسمانی او روحانی خوښی او عیش تاسی لره دی او د جنت هغه مواعد چی د انبیاء علیهم السلام په ژبو له تاسی سره کړی شوی وو هغه گرد (ټول) اوس له تاسی سره ایفاء کیدونکی دی. دا هغه دولت او نعمت دی چی د هغه د رارسیدلو د یقین له حاصلیدلو غخه وروسته هیڅ یو غم او فکر د انسان په شاو خوا کښی نشی گرځیدلی.

تنبیه: ډیر ممکن دی چی پر متقینو او ابرارو په دغه دنیوی ژوندون کښی هم د پرښتو یو قسم مخصوص نزول وشي چی د الله تعالیٰ په حکم سره دوی ته د دوی په دینی او دنیوی امورو کښی د بهتری او ښیگنی (فاندی) او نورو ښو خبرو الهام وکړی چی د دوی د شرح الصدر، تسکین او اطمینان موجب شی. لکه چی د دوی بالمقابل یو دوه آیتونه پخوا تیر شول چی پر کفارو شیاطین مسلط دی څو رذائل او قبائح دوی ته ښه ورښکاره کړی او د دوی د اغواؤ او اضلالو وسائل ورپیدا او مهیا کړی. او په بل غحای کښی د شیاطینو په حق کښی د «تنزل» لفظ استعمال شوی دی (کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۹ الرکوع (۱۱) آیت ۲۲۲-۲۲۳ من سورة الشعراء) ﴿تَنَزَّلُ عَلَى كُلِّ أَقْلٍ مُّتَّبِعٍ يَلْقَوْنَ السُّعْمَ وَآذَرَهُمْ ذُبُونٌ﴾ په هر حال د مفسرینو په نزد دغه معنی هم کیدی شی، او په دغه تقدیر وروستی آیت ﴿تَحْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ سره په ډیر ښه دول لگیږی. والله اعلم.

تَحْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

(بل داسی ورته ووائی ملائکی) مونږ یو دوستان ستاسی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (په حفاظت نصرت) او په آخرت کښی (چی به درڅخه لری کړو وحشت د قبر او وبه مو رسوو جنت ته)

تفسیر: ځینو دغه د الله تعالیٰ کلام ښوولی دی یعنی د پرښتو کلام له دی نه پخوا ختم شوی دی. او د اکثرو په نزد دغه هم د پرښتو مقوله ده. ګواکی پرښتی دغه قول د دوی په زړونو کښی الهام کوی او د دوی حوصله او همت زیاتوی. ممکن دی چی ځینو بندگانو ته بالمشافه هم هم دغومره الفاظ ووائی. او ممکن دی چی موت ته نژدی یا بعد الموت ورته وویلی شی، نو په دغه

تقدير د ﴿تَعْنُ أَوْلِيَّكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ﴾ مطلب به داسی کیږی چی مونږ په دنیا کښی هم ستاسی ملگری او رفیقان وو چی د الله تعالیٰ په حکم به مو په باطنی دول (طریقه) سره ستاسی امداد او معاونت کوو او په آخرت به هم ستاسی رفیقان او ملگری یو چی هلته ستاسی شفاعت یا د اعزاز او د اکرام انتظام وکړو.

وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُیْ اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُوْنَ ﴿۳۱﴾

او شته تاسی ته په دغه جنت کښی هغه نعماء چی مینه ورته کوی نفسونه ستاسی او شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (لذاتو کراماتو) چی غواړئ ئی تاسی

تفسیر: یعنی د هر شی خواش، رغبت او هوس چی تاسی پخپلو زړونو کښی وکړئ یا هر هغه شی چی په ژبه سره ئی وغواړئ هغه تول به تاسی ته درکولی کیږی. د الله تعالیٰ په خزانو کښی د هیڅ شی کمی او تقلیل نشته.

مَنْ لَّا عِنَّ غُفُورٌ رَّحِیْمٌ ﴿۳۲﴾

میلستمیا ده له (جانبه د الله) ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی هغه غفور رحیم به له خپل میلمه سره خومره ښه سلوک وکړی؟ او دغه خومره یو لوی عزت او توقیر دی چی یو ضعیف بنده د خپل رب العزت میلمه شی.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ ﴿۳۳﴾

او څوک دی ډیر ښائسته (بلکه نشته) له جهته د وینا له هغه چا چی بولی (خلق) طرف د الله ته او عمل کوی نیک او وائی بیشکه زه له مسلمانانو غاړه ایښوونکیو یم (احکام الله ته).

تفسیر پخوا به ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا﴾ کبھی د هغو مخصوصو بندگانو ذکر وو چی هغوی یواځی د یوه الله پر الوهیت خپل اعتقاد ټینګ کړی وو او د خپل استقامت ثبوت ئی ورکړی ؤ دلته د هغوی د یوه بل اعلیٰ مقام ذکر فرمائی یعنی خورا (دیر) ښه سری هغه دی چی خپل ځان پاک الله ته بیخی وسپاری او د الله تعالیٰ د پوره طاعت او کامل انقیاد اعلان وکړی، او هم دغه غوره دین او سمه لاره ځانته اختیاره کړی او د ده قول او فعل نورو بندگانو ته د الله تعالیٰ په طرف د راتللو دپاره دیر ښه محرک، مؤثر او سائق شی او دوی د دنیا نورو خلقو ته هم د الله تعالیٰ په طرف دعوت ورکړی او د دین په طرف ئی جذب او کش کړی. او د هغی نیکی په طرف چی دی خلق رابولی دی پخپله هم پری عامل وی. او د الله تعالیٰ په نسبت د خپلی بندگی او احکام منلو د اعلان په وخت کبھی هیچیری او هیڅکله ونه ویریږی. او نه څه اندېښنه ورته پیدا شی. د ده د قومیت طغراء ښائی چی د اسلام مذهب وی او له هر قسم بخل، امساک، تعصب، او نورو عنادیه وو خبرو څخه لری وگرځی، او د خپلی خالصی مسلمانی منادی وکړی! او د هغه اعلیٰ مقام په لوری خلقو ته بلنه او دعوت کوی چی سیدنا و مولانا حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم د هغه دپاره مبعوث شوی ؤ، او پخپله سیدالمرسلین و خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم او صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین پر هغی لاری خپل مقدس حیات او مجاهدات صرف کړی دی. دغه آیت په شان د محمد صلی الله علیه وسلم کبھی دی یا مراد تری صحابه رضی الله تعالیٰ عنه یا عالمان یا محتسبان یا مؤذنان یا نور هغه څوک دی چی پکبھی دغه ښه صفات وی.

وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٢٣﴾

او نه برابرېږی سره نیکی او نه بدی (په جزاء او حسن العاقبة کبھی) دفعه کوه (ته هغه بدی) په هغه خصلت سره چی هغه دیر ښه وی پس ناڅاپه هغه څوک چی په منځ ستا او په منځ د هغه کبھی عداوت دښمنی وی لکه چی دی به دوست وی دیر مهربان

تفسیر: په دغو آیتونو کبھی یوه رښتین داعی الی الله ته د هغو ښو اخلاقو تعلیم ورکوی چی دوی ورته ضرورت لری یعنی ښه وپوهیږه چی بدی له نیکی سره، او نیکی له بدی سره قطعاً نشی برابرېدی، او د دواړو تاثیرات سره بیل دی. بلکه یوه نیکی له بلی نیکی سره، او یوه بدی له بلی بدی سره په اثر او نتیجه کبھی متمایزی دی. لهذا د یوه قانت مؤمن مخصوصاً د یوه داعی الی الله مسلک ښائی داسی وی چی د بدی جواب دی له سره په بدی سره ورنه کړی بلکه

حتی الامکان د بدی مقابله دی په نیکی سره وکړی. که څوک ورته کومه سخته خبره وکړی یا بده معامله ورسره وکړی نو د هغه په مقابل کېږی دی داسی رویه او د عمل طرز ځان ته غوره کړی چی له هغه څخه بهتر او ښه وی. مثلاً د قهر او غصی په مقابل کېږی دی له حلم او تحمل څخه کار واخلي! او د کنځلو جواب دی په تهذیب او انسانیت سره په دعاء او د سختی جواب دی په نرمی او مهربانی سره ورکړی د دغه وضعیت او مسلک له غوره کولو څخه به په نتیجه کېږی ژر درښکاره شی چی دیر سخت دښمن به هم ستاسی په مقابل کېږی نرم او پوست شی. اگر که په زړه او اساسی ډول (طریقه) سره به ستا دوست او خیر غوښتونکی نه گرځی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره به دی دوست گرځی، او متدرجاً دغه ظاهری دوستی په باطنی دوستی تبدیل او تحویل مومی او د دښمنی او عداوت ګرځي (تول) خیالات د ده له زړه او افکارو څخه بیخی وځی کما قال الله تعالی ﴿عَنِ اللَّهِ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ هَادَيْتُمْ وَهُمْ مَوَدَّةٌ﴾ (د الممتحنة (۲) رکوع ۷ آیت ۲۸ جزء) هو! که د کوم سړی د طبیعت اقتضاء هم داسی وی چی د لرم او منګور په شان بی له ضرره او اذیته بل شی انسان ته نه رسوی نو هغه مستثنی او جلا (جدا) خبره ده چی پر داسی افرادو نرمی، ښه اخلاق، صبر، تحمل هیڅ مثبت اثر نشی غورځولی. مګر دغسی افراد دیر لږ وی په هر حال هغو کسانو ته چی د دعوت الی الله پر منصب فائز دی لازم دی چی په دیر صبر، استقلال، ښه خلق تحمل سره کار وکړی!

وَمَا يُلْقَاهُمَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهُمَا إِلَّا الْأَذْوَ حَظَّ عَظِيمٍ ﴿۲۵﴾

او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت د بدی دفع په نیکی سره) مګر هغو کسانو ته چی صبر تحمل کوی او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت) مګر خاوند د برخي ډیری لوی ته

تفسیر: یعنی ډیره لویه حوصله په کار ده چی انسان په هغی سره د بدو خبرو تحمل وکړی شی او د هغه مقابله په ښه سره وکړی. دغه ښه اخلاق او اعلیٰ خصلت د الله تعالی له درباره ډیرو ښو او خوش قسمته او اقبالمنو سړیو ته وربښلی کیږی. (ربط) تر دی ځایه پوری د هغه حریف او دښمن سره د معاملی او ښه سلوک ښوونه وه چی په ښو معاملو او ښو اخلاقو سره متاثر کیدی شی لیکن ځنی داسی دښمنان هم پیدا کیږی چی په هیڅ حالت او صورت سره له دښمنی څخه لاس نه اخلی، که څوک ورسره هومره ملاطفت او محبت وکړی د هغه د شقاوت او عداوت مراتب لا پسی زیاتیږی او هغه تل په هم دغه فکر او ذکر وی چی هرومرو (خامخا) تاته څه ضرر او اذیت دروړسوی نو د داسی پخو شیطانانو له اضرار او ایذاء څخه د ځان ساتلو تدبیر اوس دغسی

الله تعالیٰ بیان فرمائی چپی

وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۷﴾

او کہ ورسپری تاته له طرفه د شیطان خه تباہی، وسوسه (چپی دی واروی تا له دغه ښه خصلت) پس پناه ونیسه په الله (له شره د ده) بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی ښه عالم

تفسیر: یعنی د داسی شیطان په مقابل کښی له نرمی او عفوی او په تیریدلو سره کار نه چلیږی یواځی د هغه د نجات دپاره یو تدبیر شته چپی د الله قدوس جل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه په پناه کښی راشی! دا هغه مضبوطه کلا ده چپی هغی ته له سره شیطان نشی رسیدی. که تاسی واقعی په اخلاص او زاری سره د الله تعالیٰ په حضور کښی دعاء وکړئ نو هغه به ضرور تاسی ته پناه درکوی ځکه چپی الله تعالیٰ د خپلو مخلوقاتو هر غږ او بلنه ښه آوری او ښه پری پوهیږی چپی کوم یو په څومره اخلاص او تضرع سره ماته دعاء او نداء کوی؟ حضرت شاه صاحب د دغه آیت د ربط په نسبت له پخوانی سره داسی لیکی «یعنی که بی اختیاره قهر او غصه درشی نو دغه د شیطان مداخله ده» شیطان نه غواړی چپی تاسی په «حسن الاخلاق» موصوف اوسی او د دعوت الی الله په مقصد کښی بریالی (کامیاب) او فائز المرام شی.

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله شپه او ورځ ده (چپی په یوه کښی لباس او په بل کښی معاش دی) او (بل ځینی له دلائلو) لمر او سپوږمی دی

تفسیر: له دعوة الی الله سره څو سماویه او ارضیه دلائل هم بیان فرمائی څو په هغو سره داعی الی الله ته د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت او بعث بعدالموت او نورو اهمو مسائلو په پوهولو کښی مدد ورسپری په دغه ضمن کښی دی لوری ته هم اشاره وشوه چپی له یوه جانب د الله تعالیٰ مخصوص بندگان پخپل قول او عمل سره خلق د الله تعالیٰ په طرف رابولی او له بل جانب د نمر، قمر، آسمان، ځمکی او د نورو مخلوقاتو عظیم الشان نظم او نسق غور او دقت کوونکیو ته د هغه واحد الله په طرف د راتللو دعوت ورکوی.

وفي كل شيء له آية تدل على انه واحد

انسان ته لازم دی چی په دغو تکوینیږه و دلائلو کښی هم هغسی بند پاتی نشی لکه چی نور ډیر اقوام پکښی بند پاتی دی بلکه ضروری ده چی د هغه لامحدوده قدرت لرونکی مالک الملکوت په مخ د خپل عجز او تسلیم سر ښکته کړی چی دغه گرد (تول) د ده د قدرت او عظمت دلائل دی او د هغه په حکم سره له عدمه په وجود راغلی دی او ممکن دی چی پر دغه هم تنبیه وی څرنگه چی شپه او ورځ، او د دغو دواړو ښو لمر او قمر یو د بل په مقابل کښی دی او پاک الله تل په دغو دواړو کښی رد او بدل کوی هم داسی هغه پر دغه هم قدیر دی چی د دعوت الی الله په رڼا (رڼا) کښی او د داعی د همت په علویت او د ده د ښو اخلاقو په میمنت د دغه قرآن د مخاطبینو وضعیت ته هم تبدیل او تحویل ورکړی او دغه توره تیاره فضاء په یوه روښانه رڼا (رڼا) سره بدله کړی.

لَا تُسَبِّحُوا الشَّمْسَ وَلَا الْقَمَرَ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ آيَاةً تُعْبَدُونَ ﴿٣٤﴾

مه کوئ سجده تاسی دپاره د لمر او نه دپاره د سپوږمۍ او سجده کوئ تاسی خاص هغه (الله) ته چی پیدا کړی ئی دی دا (خلور علامی) که چیری یی تاسی چی خاص هم ده (الله) ته عبادت کوئ

تفسیر: د لمر، سپوږمۍ او د نورو شیانو عبادت کوونکو به هم په ژبه سره هم داسی ویل چی زمونږ غرض د دغو شیانو له عبادته د پاک الله عبادت دی مگر پاک الله دغه وښوول چی دغه شیان بیخی د عبادت لیاقت نه لری د عبادت لائق یواځی واحد الله دی او د کوم غیر الله عبادت کول د قدوس الله څخه له بغاوت کولو سره مرادف دی.

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ السَّجْدَةَ ﴿٣٥﴾

پس که لوئی وکړه دوی (له سجدی د الله نو الله مستغنی دی) پس هغه څوک چی په نزد د رب ستا دی (له پرستو) تسبیح وائی دغه (الله) ته هم په شپه کښی او هم په ورځ کښی حال دا چی دوی (له دغه تسبیح او عبادته) نه سترگی کیږی.

تفسیر: یعنی که غرور، تکبر، لوئی د حق له قبوله مانع ده او د توحید د دلائلو له وضوح سره د واحد الله د عبادت په جانب نه غواړی چی راشی، نو نه دی راځی دوی خپلو ځانونو ته نقصان رسوی. الله تعالی له سره د دوی پروا نه لری هغه لوی ذات چی د ده عظمت او جبروت داسی وضعیت لری چی بی حساب به مقربین ملائک شپه او ورځ د ده په عبادت، تسبیح او تقدیس کښی داسی مشغول او لگیا دی چی له سره پکښی نه خپه، نه ستړی او ستومانیری نو د دوی په مقابل کښی دغه خواران څه شی دی. دوی په دغو دروغو تکبر، او غرور خامخا خپلو ځانونو ته ضرر او نقصان رسوی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَاءَ اهْتَوَتْ
وَرَبَّتْ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الْأَشْيَاءَ فِي قَدِيرِهِ ۝۳۹

او ځینې له دلائلو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چی بیشکه ته وینی ځمکه وچه کلکه پس هر کله چی نازلی کرو مونږ پر دغی (ځمکی) اوبه (د باران) نو سره وخوځیری او وپرسیږی (او شنه شی) بیشکه هغه الله چی ژوندی کړی ده دا (ځمکه) خامخا ژوندی کوونکی دی د مړیو بیشکه الله پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء او اماتت دی)

تفسیر: یعنی ځمکی ته وگورئ چی دغه خواره چپ چاپ، ذلیل او سپک تر درانه بار لاندی ده د وچوالی په وخت کښی ئی له هری خوا څخه دوری او خاوری پورته کیږی لیکن هم دا چی د باران پرځه پری ولویده یو ځلی طراوت، رونق، تازگی او نشونما او د لیدلو وړ (مستحق) تحولات پکښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). آخر دغه انقلاب د کوم ذات د قدرت د لاس تصرف او نتیجه ده؟ هغه الله جل جلاله چی وچی کلکی مری ځمکی ته طراوت، شینوالی او ژوندون وربښلی دی آیا هغه پر دغه نه دی قدیر چی د انسانانو په ابدانو کښی بیا روح واچوی؟ او آیا هغه مطلق قادر نشی کولی چی مرو زهونو ته د دعوت الی الله له تاثیر به بیا له نوی سره ژوندون او جدید حیات ورعطاء کړی؟ بیشکه الله تعالی هر شی کولی شی! او د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی هیڅ شی مانع او مزاحم نشی کیدی.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ
يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَمَةِ اعْلَمُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٤﴾

بیشکه هغه کسان چی میلان کوی له حقه باطل ته په آیتونو (د قرآن) زمونږ
کښی نه دی پټ دوی پر مونږ (نو د دغه الحاد جزاء به ورته ورکړو) آیا پس
هغه څوک چی وغورځولی شی په اور کښی غوره دی یا هغه څوک چی رابه
شی په امن (له عذابه) په ورځ د قیامت کښی (نو تهدیداً دوی ته ویلی کیږی
چی) کوئ تاسی هر څه چی مو خوښ وی (ای کفارو) بیشکه الله پر هغو
اعمالو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به د اعمالو درکړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لوری د دعوت ورکونکیو له ژبو څخه د تنزیلیه و آیتونو له
آوریدلو او د دهر پر قرطاس د تګوینیه وو آیتونو له لیدلو څخه هم چی دغه خلق له کړو تللو
بیرته نه گرځی او په سمو صافو خبرو کښی واهی او تباهی شبهات پیدا او تری کړی وری خبری
جوړوی یا ئی خامخا سره اړوی رااړوی او یو غلط مطلب تری ویاسی یا خوشی چتی (بیکاره)
بل کوم عذر او بهانه وړاندی کوی او د آیتونو په منلو کښی وړاندی وروسته تحریف او تبدیل
کوی د داسی کړو تلونکیو پر اوضاعو پاک الله دیر ښه پوهیږی ممکن دی چی دغه پر خپلو
مکاریو او چالاکیو دیر مغرور وی مگر له الله تعالیٰ غنی د دوی هیڅ احوال نه دی پټ څه وخت
چی دوی له الله تعالیٰ سره مخامخ ودرول شی هلته به دوی پوهیږی چی فی الحال الله تعالیٰ هغوی
ته مهلت ورکړی و ځکه چی الله تعالیٰ سم د لاسه مجرمین نه نیسی له هم دی جهته وروسته فرمائی
﴿اعْلَمُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ یعنی ښه دی څرنگه چی پوهیږئ هم هغسی وکړئ

مگر ښه پوهیږی چی ستاسی مگرد (تول) حرکات د پاک الله اعظم برهانه تر نظر لاندی دی او په
یوه ورځ د هغه سزا تاسی ته یو ځای پوره درکوی او بالاخر د هغه ربړ (تکلیف) او زحمت
تاسی موندونکی یئ اوس تاسی پخپله فکر او غور وکړئ هغه سری چی د خپلو شرارتونو په علت
په دیر سخت سوځوونکی اور کښی ولویږی او یو بل سری چی د خپل شرافت او سلامت خوښولو
په برکت تل په امنیت او طمانیت کښی اوسیري آیا له دغو دواړو څخه کوم یو ښه او بهتر دی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی په ذکر قرآن کله چی راغی دوی ته
(نو ژر به په عذابیری دوی)

تفسیر: یعنی دوی خامخا د خپلو کړو تللو په علت د پند او نصیحت په خبرو کښی شبهات پیدا کوی حال دا چی په هغه کښی د دروغو غځای او گنجائش له سره نشته. هغه ذکر، پند نصیحت څه شی دی؟ یو صاف، واضح، مضبوط او محکم کتاب چی له هغه څخه ما سواء له یوه ناپوه، احمق او شریر انسان بل هیڅوک انکار نشی کولی.

وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٢٤﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٢٥﴾

حال دا چی بیشکه دغه قرآن خامخا کتاب قوی (نادر) دی نه راځی دغه قرآن ته باطل (نه) د مخی (له طرفه) د دی او نه د شا (له طرفه) ئی (بوجه من الوجوه) رالیږلی شوی دی له طرفه د حکمت والا ثناء ویلی شوی (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالی په رالیږلی شوی کتاب کښی که دروغ راغلی دی نو له کوم غځای څخه راغلی دی؟ او د هغه کتاب د ساتلو ذمه چی هغه پخپله غاړه اخیستی ده نو ناحق او باطل څه قوت او مجال لری چی د هغه شاوو خوا ته ورنژدی شوی وی.

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ ﴿٢٦﴾ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٧﴾

نه ویل کیږی تاته (ای محمده!) مگر (هم هغسی) وینا چی په تحقیق ویلی شوی وه دپاره د هغو رسولانو چی پخوا له تا تیر شوی دی، بیشکه رب ستا خامخا څیښتن (مالک) د مغفرت دی (مؤمنانو لره) او څیښتن (مالک) د عذاب دردناک دی (کافرانو لره)

تفسیر: یعنی د منکرینو کومه معامله چی له تاسی سره ده هم دغه معامله به د هری زمانی منکرینو له خپلو انبیاء سره درلوده (لرله). انبیاءو به تل د دوی دپاره خیر غوښت او هغوی به د هغه په مقابل کښی هر راز (قسم) تکالیف او مصائب خپلو انبیاءو ته رسول بیا هم هغسی چی هغو انبیاء پر هغو ربرو (تکلیفونو) او سختیو کښی صبر او تحمل کوو تاسی هم پر دغو

مصاعبو صبر او تحمل وکړئ په نتیجه کېږي به ځینې توبه کوي او پر سمه لاره به راځي چې د دوی دپاره د الله تعالی له جانبې معافۍ او بښنه ده او څه نور کسان به پر خپلو هم هغو کېږو تللو، ضد او عناد ټینګ او قائم پاتې کېږي چې بالاخر دوی د دردناکې سزا مستوجب کېږي.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَجَبًا لَقَالُوا آلَؤَلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَعَجَبِي وَعَرَبِيٌّ

او که ګرځولي مو وي. دغه قرآن په ژبه د عجمو نو خامخا ویلي به وو (دغو د عربو کفارو) ولي واضح بیان شوی نه دی آیتونه د دی (په ژبې فصیحې عربی دغه قرآن) آیا عجمی دی او (نبی ئی) عربی دی

تفسیر: یعنی که یوه سری داسې اراده کړي وی چې یوه خبره نه مني نو په زرګونو حیلې او بهانې ورته جوړولې شي. د معظمې مکې کفارو کله چې بل شی ونه موند نو په داسې ویناوو ئې شروع وکړه چې «صاحبه! مونږ خو د عربی نبی په معجزې باندې هلته قائل او معترف کېدو چې دغه قرآن ماسواء له عربی ژبې په بلې کومې ژبې راغلی وي» لیکن فرض ئې کړئ که هم داسې هم کیدی نو د هغه کتاب د دروغجن کولو دپاره به دوی داسې ویل «ښه صاحبه! چیرې داسې بی اساسه او بی منطقه خبره به لیدلې شوی وی چې پخپله رسول عربی او د ده قوم چې د دغه کتاب پرموښی مخاطبین دی هم عرب مګر دغو ته دغسې کتاب رالېږلي شوی دی چې پر یوه توری هم دوی نشي پوهیدی.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْوَاهَدِي وَشَفَاءُ

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) چې دغه قرآن دپاره د هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی هدایت او شفاء دی

تفسیر: یعنی لغو او چټی (بیکاره) شبهات خو به له سره نه ختمیږي هو! دغومره تجربه هر یو سری کولی شي هغو کسانو چې پر دغه مقدس کتاب ایمان راوړی دی او پری عمل کوي په څرنګه عجیب هدایت او بصیرت عقل او پوه نائل او فائز شوی دی او د دوی د سلهاوو کلونو او قرنو امراض او رنځوري ئې لري او ورکه کړي ده او له دوی ځنې ئې ظاهري او باطني روغ رمت انسانان جوړ کړي دی.

وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقُرْءَانُهُمْ عَلَيْهِمْ عَمًى

او هغه کسان چي ايمان نه راوړي په غوړونو د دوی کښي دروندوالی دی حال دا چي دغه (قرآن) پر دوی باندی دروندوالی پتوالی دی (نو نه وینی دوی هغه جمال او کمال د ده)

تفسیر: یعنی هم هغسی چي د خفاش (شکالی - ښاپیرک) سترگی د لمر په رڼا (رڼا) کښي ترلی کيږي او دی هیڅ یو شی پری نشي کتلی دغه منکرین هم د قرآن په رڼا (رڼا) کښي پانده او هیڅ یو روڼ شی نشي لیدلی نو په دغه کښي د قرآن څه قصور دی؟ منکرینو ته لازم دی چي د خپلو لیدلو دغه ضعف ته ښه غځیر شي او محسوس ئی کړي! او بیا د هغی معالجي ته متوجه شي!

أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۖ

دغه کفار (گواکي داسی دی لکه چي) غږ ورته کوو شی له غایه لری (او په کیفیت ئی نه پوهیږي).

تفسیر: یعنی که یو سری ته له لری څخه غږ او ناری وکړي هغه ئی نه آوری او که وائی وری ښه پری نه پوهیږي هم داسی د قرآن منکرین هم د دغه صداقت او منبع د صداقت څخه دومره لری لویدلی دی چي د حق غږ د هغو د زړه غوړو ته له سره نشي رسیدی او که چیري هم وررسیږي نو دوی د هغه پر مطلب په ښه شان سره نشي پوهیدی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ ۖ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (توریت) پس اختلاف وکړ شو په (تصدیق او تکذیب د) هغه کښي

تفسیر: یعنی هم هغسی چي نن د «قرآن» د منونکیو او د نامنونکیو په منځ کښي اختلاف واقع شوی دی پخوا له دی نه د «توریت» په متعلق هم داسی اختلاف واقع شوی وو بیا وگورئ چي د هغه انجام څرنګه شوی وو؟

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ

او که چپیری نه وی هغه خبره چی پرمیی شوی ده له (طرفه) د رب ستا (چی تاخیر د عذاب دی تر قیامت پوری) نو خامخا حکم به کړی شوی ؤ په منع د دوی (په دنیا) کښی

تفسیر: هم هغه خبره صادره شوی ده چی د دغو گردو (تولو) شیانو فیصله په آخرت کښی کیږی.

وَاتَّهَمُوا فِي شَكٍّ مِّنْهُ مَرْيَمَ ۖ (۲۵)

او بیشکه چی دغه (دروغ جوړوونکی) خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه یا له توریت) چی موجب د اضطراب دی

تفسیر: یعنی مهمل شکوک او چتی (بیکاره) شبهات دوی ته اطمینان او هوسانی (آرام) نه ورکوی او تل د دوی په زړونو کښی اندیښنی وی.

مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَالِمٍ لِّلْعَالَمِينَ ۖ (۳۶)

هر خوک چی وکړی نیک (کار) پس دپاره د غنان خپل ئی دی او هر خوک چی بدکار وکړی پس هغه بار دی په ده او نه دی رب ستا ظلم کوونکی پر بندگانو (چی بی موجه ئی په عذاب کړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له جانبه ظلم نه کیږی هر سړی به د خپل عمل بدل ومومی، څه چی ئی کړی وی هم هغه به ئی په مخه ورشی نه د هیچا نیکی هلته ضائع کیږی او نه د یوه بدی د بل چا په غاړه کښی لویږی. (ربط) کله چی د نیکی او بدی پوره بدل د قیامت په ورځ ورکول کیږی او کفارو به علی الاکثر دغسی پوښتنی کولی چی قیامت کله راځی؟ نو ځکه د هغه په نسبت اوس د هم دغه مبارک تفسیر د مخامخ مخ په اوله کرښه کښی داسی ارشاد صادریږی چی

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ

خاص هم دغه (الله) ته ورکاوه شی علم د قیامت (چه څه وخت به واقع کیږي)،

تفسیر : یعنی یواځې الله تعالیٰ په دې عالم دی چه قیامت کله راځي؟ ډیر لوی رسول او ستره پرېشته هم د قیامت د وخت له تعیینه عاجزه او ناتوانه ده. که څوک د قیامت د قیام پوښتنه له دوی نه وکړي نو جواب به ئی داسی آوری «ما المسئول عنها باعلم من السائل».

وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَرَاتٍ مِّنْ أَكْثَامِهَا وَتَخِلُّ مِنْ أَثْنَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ

او نه راوځي هيڅ قسم له میوو څخه له غلافو د دوی څخه او نه آخلی بار هيڅ بڼه (له انسانه او حیوانه) او نه ږدی بار (حمل) خپل مگر په علم د الله سره.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علم پر هر شی محیط دی. هيڅ یوه خرما له خپلی وښکي، او هيڅ یوه دانه له خپل وږي او هيڅ یوه میوه او ثمره له خپلی خولی (غلافه) د باندې نه راوځي چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) د هيڅ یوی بڼی یا د بڼی ساکنی (ذی روح) په گیده یا په هگی کښی به داسی وړوکی مولود او موجود نه وی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) او هر هغه چی دوی ئی غیږوی یا تری ووځي هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی شته. هم داسی وپوهیږئ چه د دغی موجودی وږی دنیا د نتیجی په ډول (طریقه) د آخرت ظهور او د قیامت وقوع هم هرومرو (خامخا) په عمل راځي د هغه وخت او نیټه هم دغه رب البریه ته معلومه او ښکاره ده چه کله راځي؟ هيڅ یو انسان ته لارم دی چه د نه دی خبر او نه دغه ضروری ده چه څوک پری خبر شی بلکه دغه هر انسان ته لارم دی چه د قیامت پر خبرو او احوالو او اهلوالو سم د الله تعالیٰ له اخبار او اعلام تام یقین او باور ولری! او د هم هغی وپروونکی ورځی په توتیه او فکر او ذکر کښی دی تل اوسی! چه په هغه کښی به له سره دوستی او رفاقت، امداد او شفاعت، کومک او معاونت بی د رب العزت له مرحمته ممکن نه دی او نه تری نجات او مخلص شته.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِيَ

او په هغه ورغ غږ به وکړی (الله) مشرکانو ته چی څه شول شریکان زما (په زعم د تاسی).

تفسیر : یعنی هغه خپل معبودان راوبولی چه هغو مو زما په الوهیت کښی شریک درولی وو چه اوس هغوی چیری دی؟.

قَالُوا اِذْ نَكَرْنَا مِنْكُمْ اَنْتُمْ شٰهِدَةٌ

نو وبه وائی دغه (مشرکان) چی خبر کړی مونږ ته (اوس) چی نشته زمونږ نه هیڅوک شاهد (په دی چی تاته شریک شته).

تفسیر : یعنی مونږ په صافو او ښکاره وو الفاظو سره د تا په حضور کښی عرض کړی دی چی مونږ له سره پخپل جرم او گناه اقرار او اعتراف نه کوو، او نه د هغه د اقبال دپاره حاضر یو (گواکی په دغه وخت کښی په وخت کښی په نهایت لجابت او سپین سترگی توب په درواغو سره له خپل کفر، شرک او عصیان، انکار کوی) غښو د «شاهد» معنی شاهد اخیستی ده او داسی مطلب تری اخلی چه په دغه وخت کښی هیڅ یو زمونږ هغه شرکاء دلته نه وینو او را څخه ورک شوی دی.

وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَلُّوا لَهُمْ مِنْ حَيْضٍ

او ورک به شی له دوی نه هغه (بتان) چی وو دوی چه عبادت به ئی کاوه (د هغو) پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او یقین به راشی د دوی چه نشته دوی ته هیڅ غای د تیښتی (له عذاب د الله څخه).

تفسیر : یعنی هغو شیانو ته چه تاسی په دنیا کښی د الله تعالی شریکان وبل او د هغو په عبادت کښی لگیا وئ نن د هغوی هیڅ درک او پته نه ده معلومه چه چیری دی؟ د خپلو عابدانو مدد ته ولی نه راځی؟ او د عابدانو له زړو غڼی هم هغه د بللو او د عبادت کولو خیالات او افکار غائب شوی دی هغوی اوس ښه پوهیدلی دی چه د الله تعالی له سزا څخه له سره نشی خلاصیدی او خپل مری د ده د سزا له منگلو څخه په هیڅ وسیله نشی خوشی کولی بالاخر بی هیلې او ناامیده کیږی او له هغو غڼی بیخی خپله بی تعلقی او بیزارۍ ښکاروی چه د دوی په حمایت به له انبیاءو سره جنگیدل او د هغو پند به ئی نه اوریده .

لَا يَسْمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَنْوَسْ قَوْلًا ۖ وَلَيْنَ آدَتُهُ
رَحْمَةً مِّنَّا مَنْ بَعْدَ ضَرَاءِ مَسَّتِهِ لَيَقُولَنَّ هَذَا إِلَىٰ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً ۖ
وَلَيْنَ رَجَعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ

نه ستري کيږي انسان له غوښتلو د خير (او د انواعو د ښيگڼو) او که ورسپړي ورته کوم شر پس ناامیده وي دی ډیر سخت (له رحمته د الله). او قسم دی خامخا که وشکوو ده ته رحمت (مهرباني غنا او صحت) له (جانبه) زمونږ پس له هغې سختی چی رسیدلی وي ده ته (له فقر او مرض) نو خامخا وبه وائی دی هرومرو (خامخا) چه دغه (غنا او صحت لائق) زما دی (په سبب د عمل زما) او گمان نه کوم پر قیامت د دریدونکی (چه رابه شی) او قسم دی که (بالفرض) بیرته وگرځولی شم په طرف د رب خپل نو بیشکه زما دپاره به وی په نزد د دغه (الله) کښی خامخا نیکی (جنت)،

تفسیر : یعنی د انسان طبیعت هم عجیب قسم دی کله چه لږ څه دنیوی نیکی او ښيگڼه ورته ورسپړي او څه عیش او عشرت او آرامی ئی په برخه شی نو د ډیر حرص او طمعی لامله (وچی) غواړی چه لا نوری مزی او چرچی هم وکړی او تر هری اندازی پوری چه آرام او هوسا وی نه پری قانع کیږی او گیده ئی پری نه مریږی او که له وسه او توانه ئی پوره وی د تولی دنیا مال او دولت به تولوی او پخپل کور کښی ئی غوندوی لیکن که چیری لږ څه سختی او بده ورځ پری راشی او د ظاهری اسبابو سلسله له خپله مرضی څخه چه او مخالفه ووینی نو ژر تر ژره نا امیده او مأیوس کیږی او په دغه وخت کښی په مات زړه بی هیلې او وارخطاء کیږی ځکه چه د هغه نظر تش پر دغه وروړاندی شویو اسبابو محدود وی او پر مطلق قادر او مسبب الاسباب ئی اعتماد نه وی چه که هغه اراده وفرمائی په یوه آن کښی د اسبابو گرده (توله) سلسله پر بلی خوا هم اړولی شی. له دغی مأیوسی څخه وروسته که بالفرض الله تعالیٰ له ده نه دغه تکلیف او مصیبت لری هم کړی او پخپل فضل او مرحمت سره د عیش او راحت مسائل هم ور تهیه کړی نو وائی «هذا لی» یعنی ما هغه فلائی تدبیر کړی ؤ زما په تدبیر او لیاقت او فضیلت سره خامخا هم داسی کیدونکی ؤ اوس نه د پاک الله فضل او مرحمت یادوی او نه ئی د خپلی هغه مأیوسی او ناامیدی کیفیت چی لږ څه پخوا ورپیش وو په یادپړی. د عیش او آرام په نشو کښی داسی مخمور او مسرور کیږی چی گواکی وروسته به هیڅ یو مصیبت او نکبت نه وروړاندی کیږی او داسی به ئی گڼی چه تل به هم داسی په آرامی او هوسائی (آرام) کښی اوسیدم او که چیری د دغو تاثیراتو په منځ کښی د قیامت نوم واوروی نو وائی چی زه خو داسی خیال نه کوم چه

دغسی یو شی واقع کیدونکی دی او فرض ئی کړئ که دغسی پښه واقع هم شی او زه بیا د خپل رب په طرف بوتللی هم شوم نو یقین کوم چی هلته به هم زما انجام ښه وی که زه د الله تعالیٰ په نزد خراب او نالائق وی نو په دنیا کښی به دومره عیش او راحت زما په برخه نه کیده نو ځکه توقع ده چه هلته هم هم دغسی معامله به له ماسره کیږی.

فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۝۵

پس خامخا خبر به درکړو هر ورو (خامخا) هغو کسانو ته چی کافران شوی دی په هغو (عملو) چی کړی ئی دی او خامخا وبه څکړو هر ورو (خامخا) پر دوی له عذابه سخته لویه.

تفسیر : یعنی خوښ شی! چی له دغه کفر او غرور سره به هم هلته مزی او چرچی کوئ؟ کله چه هلته ورسپړئ بیا به درڅرگنده (ښکاره) شی چه منکرین څرنگه سختی سزای گالی (برداشت کړی) او په څه شان سره د خپل گرد (تول) عمر د اعمالو په سزا (هیداد) رسیږی؟.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأِجِنَابُهُ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُودَعَاءٍ عَرِضٍ ۝۵

او کله چی انعام وکړو مونږ پر انسان نو وگرځی (له حقه او په څنگ شی له شکره) او لری شی (له سمی لیاری) په سبب د غرور (لوئ) خپلی او کله چی ورسپړی ده ته کومه سختی (بلاء) پس دی خاوند د دعاء اوږدی وی (یعنی تل مشغول وی په سؤال او زاری سره).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د نعمتونو د تمتع کیدلو په وخت کښی خو د حقیقی منعم د حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه اعراض کوی او مخ تری اړوی او بیخی تری بی پروا کیږی او په بل اړخ اوږی. بیا هر کله چه کوم تکلیف او مصیبت وروړاندی شی نو هم هغه پاک الله ته خپل د عجز لاس غځوی او اوږدی دعاوی کوی او له دی نه نه شرمیږی چه په کوم مخ او خوله تری دغسی غوښتنی وکړم او وئی بولم. د تماشا (نداری) ځای دا دی چه ځمینی اوقات پر اسبابو او وسائلو نظر اچوی او پخپل زړه کښی مایوس کیږی او په دغه حالت کښی هم له دیری مایوسی او وارخطائی ترهور کیږی او د پاک الله په طرف بی اختیاره د دعاء لاس پورته کوی اګر په په خپل زړه کښی بی هیلې او ناامیده هم وی خو پخپلی ژبی سره در ګرده (توله) الله تعالیٰ یادوی.

حضرت شاه صاحب رح ليکي «دغه گرد (تول) د انسان د قصور او د نقصان بيان دی چه نه پر سختی صبر او نه پر نرمی شکر کوي».

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِنْهُ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٦﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (نو ما هم خبر کړی چی) که چیري وی (دغه قرآن) له نزده د الله بیا کافران شی تاسی په دغه قرآن) نو شوک دی ډیر گمراه له هغه چا چی دی په مخالفت لری کښی (له حقه) وی.

تفسیر : پاس ئی د انسان د طبیعت عجیبه او غریبه نخچه وایسته او ده ته د ده پر کمزوریو او ناروغیو په نهایت مؤثر بیان سره توجه ورکړه شوه اوس تنبیه کوی چه دغه کتاب تاسی ته ستاسی په کمزوریو او نقائصو پوهوونکی او د انجام په طرف مو متوجه کوونکی دی که د الله تعالیٰ له جانبیه راغلی وی (لکه چی په واقع کښی دی) بیا نو تاسی ئی ولی نه منئ؟ او له دغسی اعلیٰ او ډیرو قیمتدارو نصائحو څخه ولی منکریرئ؟ او د خپل عاقبت فکر او اندیښنه نه کوئ؟ بلکه د حق په مخالفت کښی ډیر لری تښتی نو آیا له دی نه بله کومه لویه گمراهی، نقصان او خساره شته؟.

سَرُّهُمْ اِلْتِنَافِي الْاَفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهٗ الْحَقُّ

ژر ده چی وبه ښیو دوی ته دلائل (د قدرت) خپل چی په آفاق ملکونو کښی دی او په نفسونو د دوی کښی دی تر هغه پوری چی ښکاره شی دوی ته چی بیشکه دغه قرآن حق دی،

تفسیر : یعنی د قرآن حقانیت خو د نورو دلائلو او براهینو په موجب په خپل ځای پاتی دی اوس مونږ منکرینو ته د دوی په خپلو ځانونو کښی او د دوی په اطرافو او اکنافو کښی او په گرد (تول) عربستان بلکه په تول جهان کښی د خپل قدرت هغه دلائل او ښی ورڅرگندوو (ښکاره کوو) چی په هغو سره د قرآن او د پاک قرآن د حاملینو صداقت بیخی د رنی ورځی په شان تر سترگو روښان او عیان شی. هغه نمونی څه دی؟ هغه د اسلام د عظیم الشانو او محیرالعقولو هغه فتوحات دی چه د ظاهري اسبابو له سلسلی څخه بیخی مخالف او د لوی قرآن له پخوا ویلو سره ئی عیناً موافق وقوع ومونده لکه چه د بدر په غزوی کښی کفارو پخپلو

ځانونو کښې او د معظمې مکې په فتحه کښې د عربستان په مرکز کښې او د راشده وو خلفاوو په عهد کښې په گورد (تول) جهان کښې د هغه نمونې دوی پخپل سترگو سره وليدلې او دا هم ممکن دی چه له «آيات» څخه د قدرت عمومي دلائل او نښې مرادې وې چې غور او دقت کوونکي ته پخپل وجود کښې او له خپله وجوده د باندې د دنيا په گردو (تولو) شيانو کښې په نظر ورځي چې له هغو څخې د الله تعالی د وحدانيت او د عظمت ثبوت مونده کېږي او د پاک قرآن د بیاناتو تصدیق په عمل راځي. کله چې هغه د هغو الهیه و سننو او فطریه و نوامیسو سره موافق ثابتېږي چې په دغه د تکوین په عالم کښې کار کوونکي دی په دغه قسم سره کله چې د تولو کونیه و او د آفاقیه و او د انفسیه و حقائقو او آیاتو انکشاف خلقو ته دفتراً نشي کیدی بلکه وقتاً فوقتاً او متدرجاً د هغو له غیرو څخه پردی لری کېږي نو ځکه ئی داسی تعبیر وفرمایه «سنرهم آیاتنا».

أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿۵۲﴾

آيا كافي نه دی رب ستا (بلکه بس او كافي دی) بیشكه الله پر هر څيز شاهد حاضر گواه دی.

تفسير : يعنى ته پاک قرآن حق او رښتيا ومنه! که بل څوک ئی نه منی نو آيا يواځې د الله شهادت لږ دی او كافي نه دی؟ چې هغه پر هر شى شاهد او گواه دی او پر هر څيز باندې له غور کولو څخه د ده د شهادت ثبوت مونده کېږي.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مَرِئَةٍ مِّنْ لِّقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَّا يَأتَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ حَٰثِطٌ ﴿۵۳﴾

واوړه خبردار شه! چې بیشكه كفار په شك كښې دى له ملاقات د رب خپل (ځكه چې منكران دى له بعثه) واوړه خبردار شه! چې بیشكه الله پر هر څيز چاپير كيدونكى دى (په علم په قدرت خپل او جزاء د كفر به ورگړي).

تفسير : يعنى دوى په دى تيروتنې دى چه مونږ له الله تعالى سره مخامخ كيدونكى نه يو او له سره د ده مخ ته نه بېولى كيږو حال دا چې الله تعالى په هر وخت او هر شى باندې محاط او چاپير دى او په هيڅ وخت كښې هيڅوك د ده له قبضې او احاطې څخه نشي وتلى كه له مر كيدلو څخه وروسته د دوى د ابدانو ذرات له خاورو سره گډ يا په اوبو كښې خلط او وبهيري يا په هوا منتشر شى خو بيا هم د دغه پر هري يوى ذرى د الله تعالى علم او قدرت محيط دى او هغه بيا جمع كول او له نوى سره بيا ژوندې پاڅول ورته هيڅ سختي او اشكال نه لري.

تمت سورة حَمَّ السَّجْدَةِ فَلله الحمد والمنة .

سورة الشورى مكية الا الآيات ٢٣ و ٢٤ و ٢٥ و ٢٧ فمدنية وهى ثلث و خمسون آية وخمس ركوعات. رقم تلاوتها (٤٢) تسلسلها حسب النزول (٦٢) نزلت بعد حم السجدة.

د «الشورى» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٧ آيتونو خخه چى مدنى دى (٥٣) آيته (٥) ركوع لرى. په تلاوت كښى (٤٢) په نزول كښى (٦٢) سورت وروسته د «حم السجدة» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى.

حَمْدٌ عَسَقَ ۞ كَذَلِكَ يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ۞ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ۞

په مثل (د وحى) د هم دى (سورت) هميشه وحى كوى تاته (اى محمده!) او (وحى كرى وه) هغو انبياؤ ته چى پخوا له تا وو الله ښه غالب قوى (په انفاذ د احكامو) ښه حكمت والا (چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى) خاص هم ده لره دى هر هغه شيان چى په آسمانونو كښى دى او هر هغه شيان چى په ځمكه كښى دى (سره له آسمانونو او ځمكى ملكاً خلقاً او عبداً) او هم دى دى دير پورته دير لوى.

تفسير: يعنى هم هغسى چى دغه سورت (چى په نهايت اعلى او اكملو مضامينو مشتمل دى) ستا په طرف وحى كاوه شى هم داسى د الله تعالى عادت دى چى دغه وحى ستا په طرف او د نورو انبياؤ په طرف دائمه وليږي چى په هغى سره د حكمت شان او د حكومت اظهار تل تر تله وشى.

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَقَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ

نژدى دى آسمانونه (تول دى ته) چى وچوى له پاسه د دوى (له جهته د ظهور د كبرياء او عظمت د رب العزت).

تفسير : يعنى آسمان به د الله تعالى د عظمت او جلال له زوره خيبرى شى (يا به وچوى) يا د بى حسابو پرېنتو له درندوالى يا د دوى د ذكر له كثرته يو خاص تاثير توليد او د هغه په اثر به خيبريږي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى چى «په آسمانونو كېنى د څلورو گوتو په اندازه هم داسى يو ځاى نشته چى په هغه كېنى به پرېنتى سر په سجده نه وى پرتى». ځينو د دى آيت مطلب داسى اخيستنې دى كله چى مشركين الله تعالى ته شريكان، ځامن او لونى دروى نو د پاك الله په دربار كېنى داسى بى ادبى، سپين سترگى، او گستاخى له اثره هيڅ لرى نه دى چى د اسمان پاسنى سطحه خيبرى او توتى توتى د لاندې ولويږي. كما قال الله تعالى فى سورة مريم ﴿كَذَٰلِكَ تَقُومُ السُّجُودُ مِنْهُ وَتَشُقُّ الْأَرْضَ دَعَا لَهَا هَٰذَا أَنْ دَعَا لِلزَّيْنِ وَكَلَّا﴾ مگر د الله تعالى د رحمت او مغفرت له شانه او د پرېنتو د تسبيح او استغفار له برکته دغه نظام قوام لرى او ټينگ ولاړ دى.

وَالْمَلِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ ط

او پرېنتى تسبيح وائى سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړي دپاره د هغه چا چى په ځمكه كېنى دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعنى اى الله تعالى! د مؤمنينو خطاء او ښوئيدل معاف وفرمايه! او كفار يو ځلى مه نيسه! او بيخى ئى مه سپيره او مه ئى پو پناه كوه!.

الْأَرَارَ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ⑤

واوره خبردار شه چى بيشكه هم دغه (الله) ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) ډير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنى خپلى مهربانى د پرېنتو دعاوى قبلوى او د مؤمنينو خطاوى ور معافوى او كفارو ته تر يوى نيتى پورى مهلت ورکوى. كه نه د دنيا دغه نظام او قوام او دغه لويه كارخانه به په يوه رپه كېنى درى وړى خرابه او ويجاړيږي.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيفٌ عَلَيْهِمْ وَمَأْنَتْ عَلَيْهِمْ بُكُورُ ⑥

او هغه کسان چي نيولي ئي دي بي له دغه (الله نور) دوستان (بتان) چي عبادت ئي کوي) الله ښه ساتونکي دي پر دوي (او ټول احوال ئي ورمعلوم دي چي جزاء به ورکړي) او نه ئي ته پر دوي وکيل (مسلط کړي شوي)

تفسير : يعنې په دنيا کښي خو مشرکينو ته مهلت ورکوي ليکن داسي مه گنئ چي هغوي د هميشه دپاره نجات وموند. د دوي گرد (ټول) اعمال او احوال د الله تعاليٰ په نزد محفوظ دي چي پخپل وخت (تاپي) به ورځرگنديږي (ورښکاريږي) تاسي په دغه فکر او انديښنه کښي مه لويږئ چي دوي ولي زما دعوت او تبليغ ته غوږ نه ږدي؟ او د نه منلو په صورت ولي سم د لاسه نه تباوه او نه برباديږي؟ تاسي د دغو خبرو ذمه وار نه يئ! ستاسي کار يواځي د حق تعاليٰ پيغام رسول دي وروسته له هغه زمونږ کار دي چي مونږ د دوي حساب او کتاب گورو او عادلانه فيصله د هغه په نسبت صادروو.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا

او هم داسي (چي هر نبي ته مو وحی کوله) وحی مو کړي ده تاته (اي محمده!) قرآن عربي (په ژبه د قوم ستا) دپاره د دي چي وويروي (اهل د) مور د ښارونو (چي مکه ده) او هغه کسان چي چاپير دي له دي نه.

تفسير : ام القري (لوی کلی) ئي مکي معظمي ته وفرمايل چي د گردو (ټولو) اعرابو مجمع به هلته سره کيده او په ټوله دنيا کښي د الله تعاليٰ کور هلته دي او هم هغه کور د ځمکي پر مخ له گردو (ټولو) ځني رومي اول معبد ټاکلي (مقرر) شوي دي بلکه له رواياتو څخه معلوميږي چي د خلقت په ابتدا کښي الله تعاليٰ د ځمکي په غوړولو ارتولو لويولو له هم دغه ځايه شروع کړي ده چيري چي اوس کعبه الله واقع ده او د معظمي مکي له شاو خوا څخه اول عربستان او بيا گرد (ټول) جهان مراد دي.

وَسُذَرِّبُومُ الْجَمْعَ لَارَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

او چي وويروي (خلق) له ورځي د جمع کيدلو (چي ورځ د قيامت ده) چي نشته هيڅ شک په (وقوع د) دغه (قيامت کښي) يوه فرقه به وي په جنت کښي (چي مؤمنان دي) او بله فرقه به وي په دوزخ کښي (چي کافران دي).

تفسير : يعنى دوى خبردار كړئ چې يوه داسې ورځ هم راتونكى ده چې گرد (تول) پړومبى او روستنى مخلوقات به د خپل حساب، كتاب، ثواب او عقاب دپاره د الله تعالى په حضور كېنى حاضرېږي دغه يوه يقينى او قاطعه خبره ده چې په هغې كېنى هيڅ قسم تردد، اشتباه، فريب، شك او شبهه نشته پر هر انسان لازم دى چې د هغې ورځې دپاره خپل ځان تيار كړي په دغه وخت كېنى به تول مخلوقات په دوو فرقو سره تقسيمېږي، يوه فرقه به جنتيان وي او بله فرقه به دوزخيان وي نو تاسې پخپل ځان غور او دقت وكړئ چې په كومه فرقه كېنى به يې؟ كه نه؟ او څه سامان مو ورته تهيه كړى دى؟ كه نه؟.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ
يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ٥

او كه اراده فرمائلى وي الله نو خامخا گرځولى به ئى وو دغه تول مخلوق فرقه يوه (په دين د اسلام) وليكن ننباسى (الله) هر هغه څوك چې اراده وفرمائى په رحمت (جنت) خپل كېنى او ظالمان چې دى نشته دوى ته هيڅوك دوست (نافع) او نه مددگار (دافع د عذاب).

تفسير : يعنى بيشكه الله تعالى قدرت درلود (لرل) كه اراده ئى فرمايلى وي نو گرد (تول) خلق به ئى يو شان جوړ او پيدا كړى وي او په يوه لياره به ئى لگولى وي ليكن د ده د حكمت اقتضاء داسې شوه چې خپل د رحمت او د غضب د دواړو قسمو صفات اظهار وفرمائى نو ځكه د بندگانو په احوال كېنى ئى اختلاف او تفاوت كېښود يوه ډله ئى د خپل عبادت او اطاعت له سببه د رحمت مورد وگرځوله او بله ډله ئى د دوى د ظلم، طغيان او عصيان په علت له خپل رحمت څخه لري وشړله هغه كسان چې له رحمت څخه لري شوى دى او د غضب مستحق گرځيدلى دى او د الله تعالى د حكمت اقتضاء پر دوى خپله سزاء جارى كړى ده نو د دوى د آرامي او هوساني (آرام) ځاى هيچيرى نشته او نه دوى كوم دوست، رفيق او مددگار موندلى شى چې دوى ته د الله تعالى له عذابه نجات وركړي.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً هَؤُلَاءِ هُمُ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي
الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٦

آيا نيولى دى (كفارو) غير له الله (نور بتان) دوستان (كه دوى نيسى حقانى دوست) پس الله چى دى هم دى دى دوست (په حق سره) او هم دى ژوندى كوى مرى او هم دى پر هر خيز باندى (چى اراده وفرمائى) سه قادر دى (چى عيىنى ئى هم دغه احياء ده).

تفسير : يعنى كه رفيق او مددگار د خپلو ځانونو دپاره نيسى نو پاك الله خپل ځانته ولى او دوست وگرځوئ چى گرد (تول) كارونه جوړولى شى تر دى پورى چى مرى هم ژوندى كولى شى او پر هر خيز پوره قدرت او توان لرى دغه عاجز، مجبور او ناتوان رفيقان هيڅ ستاسى په كار نه درځى.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

او په هغه خبره كېنى چى جگړه كوئ تاسى (له كفارو سره) په هغه كېنى له كوم خيزه پس حكم (فيصله د هغه) مفوض دى) الله ته.

تفسير : يعنى ښائى چى د گردو (تولو) جگړو فيصله هم هغه ته ورسپارلى شى! عقايد وى كه احكام عبادات وى كه معاملات په هر خيز كېنى چى جگړه او اختلاف واقع شى د هغه ديره ښه فيصله هم دا ده چى پاك الله ته ورسپارله شى! دى به د كونيو دلائلو په ذريعه، يا پخپل كتاب كېنى يا د خپل رسول په ژبه صراحتاً يا اشارتاً د هرى مسئلى هره هغه فيصله چى صادره كړى نو بيا بنده ته د دى خبرى حق نشته چى په كېنى څه ووائى. توحيد چى اصلالاصول دى كله چى الله تعالى قولاً او فعلاً بالتساوى د هغه په نسبت حكم صادروى نو بيا څرنگه جائز وى چه بنده به داسى قطعى او محكمى فيصلې كېنى مناقشه او جگړه وكړى او چتى (بيكاره) شېه په هغى كېنى پيدا كړى او د ده له فيصلې څخه غاړه وغړوى.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ۝

دغه (مطلق قدير چى حكم كوى په حقه سره) الله دى رب زما خاص پر هم ده توكل كړى دى ما او خاص هم ده ته رجوع كوم (په هر حال په اطاعت سره).

تفسير : يعنى زه تل پر الله اعتماد او اطمینان لرم او په هره معامله كېنى تل د هم هغه په طرف رجوع كوم.

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ؕ

(الله) پيدا ڪوونكى دى آسمانونو او د ځمڪي پيدا ڪري دى (الله) تاسو ته له ڄانونو ستاسي جوڙي (له جنسه ستاسي ښځي) او له چارپايانو جوڙي (نر او ښځه).

تفسير : يعنى له چارپايانو (څلور بولو) څخه ئي جوڙي (نر او ښځه) در پيدا ڪري دى چي هغه ستاسي په كار درځي او تري منافع اخلي.

يَذُرْكُمْ فِيْهِ

پيدا ڪوي (زيادوي) تاسي په دغه (طريقه د توالد او تناسل) سره،

تفسير : يعنى د انسانانو بيلي بيلي جوڙي ئي پيدا ڪري دى او د نورو ساکينانو بيله جوږه ئي پيدا ڪري ده او د دوي دير نسلونه ئي خپاره واره او منتشر ڪري دى چي د ځمڪي پر مخ کښي په هر ځاي کښي په خپلي روزي او معيشت پسې گرځي او په جدوجهد کښي مشغول او لگيا دي.

لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ

نشته په شان د دغه (الله) هيڅ شيز (په هيڅ شيز کښي).

تفسير : يعنى نه په ذات کښي ورسره مماثل دى او نه په صفاتو کښي او نه د ده د احکامو او فيصلو په شان د بل چا حکم او فيصله کيدى شي. او نه د ده د دين په شان بل کوم دين دى او نه دى کومه جوږه، سيال، شريک، خپل او خپلوان لري.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هم دغه (الله) دى ښه اوريدونكى (د ټولو اقوالو) ښه ليدونكى (د ټولو اعمالو) د گردو .

تفسير : يعنى بيشكه الله هر شى وىنى او آورى نى مگر د الله تعالى ليدل او اوريدل هيخ د مخلوقاتو په شان نه دى گرد (تول) كمالات د ده په جامع الصفات ذات كېنى مجموع دى خو د ده هيخ يو كمال داسى نه دى د هغه كيفيت بيان كړاى شى ځكه چې د هغه مثال او نظير هيچيرى نشته. الله تعالى د مخلوقاتو له مشابهت او مماثلت څخه بيخى پاك، مقدس او منزه دى نو بيا د ده د صفاتو كيفيت په څرنگه په فهم او پوه كېنى راشي؟.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٣﴾

خاص دغه (الله) لره دى كليگاني (چا بياني) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمكى فراخوى ارتوى رزق روزى دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائي او تنگوى (نى پر هغه چا چې اراده وفرمائي) بيشكه دغه (الله) پر هر څيز باندى ښه عالم دى.

تفسير : د گردو (تولو) خزانو كليگاني (كنجيانى) د ده د قدرت په لاس كېنى دى هم ده ته دغه قدرت او اختيار حاصل دى چې له هري خزاني څخه هر چاته هر څومره چې اراده وفرمائي ور نى كړى، گردو (تولو) ذوى الارواحو ته هم دى رزق او روزى وركوى، ليكن د هغه زيادت او د نقصان تعيين سم له خپل حكمت سره كوى. پاك الله ته دغه خبره ډير ښه معلومه ده چې چاته څومره شى ورعطا كړى شى؟ او د ده استحقاق څومره دى؟ او د هغه په حق كېنى د څومره وركړى مصلحت دى؟ كوم حال او وضعيت چې د روزى په نسبت دى د نورو عطايوو په متعلق نى هم همه غسى وگنئ!

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى

مقرر كړى بيان كړى دى (الله) تاسى ته له دين څخه هغه چې وصيت (حكم) نى كړى وو په هغه سره نوح ته او هغه (څيز) چې وحى حكم كړى ده تاته (اى محمده!) او هغه (څيز) چې حكم كړى وو مونږ په هغه سره ابراهيم ته او موسى ته او عيسى ته.

تفسير : له آدم عليه السلام خخه وروسته او له گردو (تولو) خخه ږومېنى رسول حضرت نوح عليه السلام دى بلکه ښائى چى وويلى شى فى الحقيقت د تشريعيه و احكامو سلسله له هم دغه نوح عليه السلام خخه شروع شوى ده او وروستنى رسول حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم دى چى پر دوى د رسالت او د نبوت سلسلى خاتمه موندلى ده په منځ كېنى هومره انبياء او رسولان چى راغلى دى په دوى كېنى حضرت ابراهيم حضرت موسى حضرت عيسى عليهم السلام هم دغه درى واړه هم زيات مشهور شوى دى او د دوى نوم اخيستونكى په هره زمانه كېنى ډير كسان موجود وو. ځينى دغو پنځو تنو رسل الله ته اولوالعزم رسولان هم وائى. په هر حال په دغه ځاى كېنى الله تعالى په صاف ډول (طريقه) سره وښود چى په اصل كېنى دين تل تر تله يو وو ځكه چى په عقائد، اخلاق او د ديانت په اصول كېنى تول سره يو او گرد (تول) سره متفق وو. هو! په ځينو فروعو د هرى زمانى د مصالحو په موجب څه تفاوت واقع شوى دى او هم د دين د قيام طور او طريقه ئى په هر وخت كېنى بيله درولى ده چى هغه ئى په بل ځاى كېنى داسى فرمايلى دى ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

داسى چى قائم كړئ سم ودرؤ د دين (د توحيد) او مه غورځؤ اختلاف په هغه كېنى،

تفسير : يعنى پر گردو (تولو) انبياؤ او د دوى پر امتو هم داسى حكم صادر شوى دى چى د الله تعالى دين پخپلو اعمالو او اقوالو كېنى ټينگ او قائم وساتئ! او د دين په اصل كېنى هيشكله تفريق او اختلاف روا او جائز مه بولئ!

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٧﴾

ډير دروند دى پر مشركينو هغه (څيز) چى بولى ته دوى هغه (توحيد) ته، الله راکارى ځان خپل ته (غوره کوى) هغه څوک چى اراده وفرمائى (د غوره کولو ئى) او سمه لياره ښيى دين خپل ته هغه چاته چى رجوع کوى (الله ته).

تفسير : يعنى د توحيد د هغه دين په طرف چى تاسى خلقو ته دعوت وركوئ پر مشركينو هغه دير دروند واقع كيږي گواكى تاسى كوم نوى او عجيب شى خلقو ته وروپاندى كوى چى هيچا د هغه نظير او مثال پخوا له تاسى نه دى وړاندى كړى. نو ښه د توحيد په مثال يو صاف، معقول، ښكاره او متفق عليه شى هم كله چى سخت او دروند وړښكاره شى او په هغه كښى هم خلق د اختلافاتو له غورځولو څخه پاتى نشى نو آيا د دوى جهالت او بدبختى خپلى انتهائى اندازى ته نه دى رسيدلى؟ رښتيا خبره هم دا ده هدايت او نور شيان كورد (تول) د الله تعالى د قدرت په لاس كښى دى په هر قسم چى اراده وفرمائى خپل بندگان غوره كوى او خپل طرفته وړبولى او په خپل رحمت سره د قرب او اصطفاء په مقام ئى فائزوى او هغه كسان چى له خپلو ښو استعداداتو د ده په جانب رجوع كوى او محنتونه پر خپلو ځانونو كالى (برداشت كوى) د دوى محنتونه پر خپله ښه لگول او د دوى لاس نيول او بريالى (كامياب) گرځول هم د هغه كار دى كما قال الله تعالى فى جزء ٢٠ الركوع (٧) آيت ٦٨ من سورة القصص ﴿وَرَبِّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْيُتْرُوءُ﴾ وفى جزء ١٧ الركوع (١٠) آيت ٧٥ من سورة الحج ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ﴾ وفى جزء ٢١ الركوع (٧) آيت ٦٩ من سورة العنكبوت ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ په هر حال د الله تعالى حكمت د هر چا هدايت ته چى مقتضى شى هغه هدايت موندلى او د الله تعالى د رضا او د لقاء په نعمت فائزالمرام كيدى شى!

وَمَا تَقْرَفُوا آلًا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيًا لَيْنَهُمْ وَلَوْلَا
كَلِمَةُ سُبْقَتِ مَنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ
الَّذِينَ أُوْرَثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ١٣

او نه وو سره مختلف شوى (پخوانى خلق په دين خپل كښى) مگر پس له هغه چى راغى دوى ته علم (مختلف شو) له جهته د حسده په منع خپل كښى او كه چيرى نه وى يوه خبره چى ږومبى ويلى شوى ده له (جانبه) د رب ستا تر نيټى په نامه كړى شوى پورى نو خامخا حكم به كړى شوى وو په منع د دوى كښى (په عذاب د كفارو په دنيا) كښى او بيشكه هغه كسان چى ورته په ميراث وركړى شوى دى كتاب پس له هغوى څخه خامخا په داسى شك كښى دى له دى (قرآنه) چى په اضطراب اچوونكى دى.

تفسير : يعنى په توحيد او د دين په اصولو كښى هغو كسانو چى اختلاف ئى غورځولى دى او په سماويوو كتابونو كښى ئى تحريف كړى دى د دوى دغه وضعيت د غلط فهمى يا د اشتباه

له وجى نه وو په داسى صاف او صريح او مجمع عليه تعليماتو كښى اشتباه او التباس څنگه واقع كيدى شى؟ محض نفسانيت، ضد، عناد، عداوت د مال او جاه طلب او نور اسباب دى چى فى الحقيقت د دغه مذموم تفريق او اختلاف باعث شوى دى. وروسته له هغه چى اختلاف قائم شو مختلفو مذاهيو خپلو ځانونو ته بيل بيل سنگرونه او مورچلونو جوړ كړل او وروسته له هغه راتلونكى نسلونه په عجيبوو خطبو او خطاؤ كښى ولويدل، او داسى شكوك او شبهات پيدا كړل شول چى د هغو لامله (له وجى) په هيڅ يوه حال كښى په اطمينان او آرامى كښى تړى پاتى نشول. مگر دغه گرد (تول) شيان د دى لامله (له وجى) وشول چى الله تعالى پخپل حكمت خپلو بندگانو ته ډيل او مهلت وركړى دى. كه الله تعالى اراده فرمايلى وى نو دغه گرد (تول) اختلافات به ئى يو ځلى ختم كړى وى مگر داسى كول د تكوين له اصلى غرض سره منافى وو، د ده بالغه حكمت د دغى خبرى مقتضى وو چى د دغو اختلافاتو عملى او قاطعه فيصله په يوه معينه نيته د ژوندانه په بله دوره كښى وكړه شى. كه دغه خبره پخوا له دى نه وه وى وتلى نو د تولو جگړو، مناقشو، خبرو اترو او وقائعو فيصله به چت پت او لاس په لاس كيده او هره خبره به په هم هغه خپل موقع كښى فيصله او پرى كيده.

فَلِذَاكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ
بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا
حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ يُجْمِعُ بَيْنَنَا وَالْيَهُ الْمَبْصِيرُ ١٥

پس دغه (توحيد) ته پس وپوله (اى محمده! دغه خلق) او محكم ولاړ اوسه (په دى دعوت) لكه چى امر حكم كړى شوى دى تاته او مه كوه متابعت د خواهشونو د دوى او ووايه (اى محمده! دوى ته) ايمان مى راوړى دى پر هغه چى نازل كړى دى الله له (جنسه د سماوى) كتاب څخه او امر حكم كړى شوى دى ماته چى عدل وكړم په منع ستاسى كښى، الله رب دى زمونږ او رب دى ستاسى، مونږ ته ده (جزاء د) اعمالو زمونږ او تاسى ته ده (جزاء د) اعمالو ستاسى نشته هيڅ جگړه په منع زمونږ او په منع ستاسى كښى الله جمع به وكړى په منع زمونږ (او تاسى كښى لپاره د فيصلې) او خاص هم ده ته بيا ورتلل دى.

تفسير : يعنى كله چى د حق دين په متعلق د تفريق او اختلاف داسى طوفان له غو لرو خواوو څخه پورته شوى دى نو ستاسى فريضة دا ده چى په غير متزلزل عزم او ټينگى ارادى سره د دغه دين او آئين په طرف خلقو ته هم هغسى بلنه، دعوت او تبليغ وكړئ چى آدم او نوح او وروسته له هغو نور گړد (تول) انبياء عليهم السلام نور خلق الله ته بلل تاسى شخصاً د الله تعالى له حكمه لږ شانى هم دى خوا او هغى خوا ته مه غورځيږئ! قولاً، فعلاً، عملاً او حالاً برابر پر هم هغى سمى صافى ليارى رهي (روان) اوسئ! چى تر اوسه پورى پرى روان يئ. د مكذبينو او معاندينو د غوښتنو هيڅ پروا مه كوئ! او په صاف او ښكاره ډول (طريقه) سره د خپل تبليغ اعلان وكړئ! او داسى ووايئ چى زه د الله تعالى پر ټولو نازل كړيو شويو كتابونو اعم له دى نه چى توريت وى كه انجيل، يا قرآن يا بله كومه صحيفه چى په هره زمانه كښى پر هر يو نبى نازل شوى دى د زړه له صدقه ايمان، ايقان لرم. زما كار د پخوانيو صداقتونو تكذيب نه دى. بلكه زه هغه گړد (تول) منم او باقى ئى پريږدم، او پر ما حكم صادر شوى دى چى ستاسى په منځ كښى عدل او انصاف وچلوم او د هغو اختلافاتو فيصله په عدالت او انصاف سره صادره كړم چى تاسى پخپل منځ كښى غورځولى دى. او د احكامو او شرايعو په تبليغ، يا د خصوصياتو په حل او فصل كښى د عدل او مساوات اصول قائم ودروم. هر هغه صداقت او رښتيا بى له تكلفه ومنم او تسليم ئى كړم چى په هر ځاى او په هر مذهب كښى وى. هم هغسى چى تاسى د الله تعالى د بندگى او احكامو منلو په طرف رابولم له تاسى څخه پرومبى زه پخپله هم پر هغو پوره عمل كوم او غواړم چى د خپل پوره اطاعت صميميت او عابديت تثبيت وكړم ځكه چى زه ښه پوهيږم چى زما او ستاسى رب هم هغه يو رب العالمين دى نو ښائى چى مونږ د هغه د خوښى او استرضاء دپاره زيار (محنت) او كار وكړو. كه تاسى داسى ونه كړئ نو له تاسى سره زه هيڅ تعلق نه لرم او غرض نه نيسم ما خپل د دعوت او د تبليغ فريضة اداء او له هغى ځنى په ښه شان سره فارغ شوى يم. له مونږ ځنى هيڅ يو د بل چا د اعمالو ذمه وار كيدى نشى د هر چا عمل له هغه سره مل دى، او هر څه ئى چى كړى وى هم هغه ئى په منځ ورځى او هر څه ئى چى كړلى وى هم هغه به ريبى. نو ښائى چى هر څوك د خپلو اعمالو نتايجو ته تيار او په انتظار اوسى! وروسته له دى نه د دى خبرى ضرورت نه دى پاتى چى زه له تاسى سره جگړه، مباحثه او تكرار وكړم مونږ او تاسى او نور مخلوقات د الله تعالى په حضور كښى خپل د حساب او كتاب دپاره حاضرېدونكى يو هلته به هر يوه ته د دغى خبرى اطلاع حاصلېږى چى ده له دنيا ځنى څه څيز د خپل ځان دپاره گټلى او راوړى دى؟.

تنبيه : دغه آيت مكى دى او د قتال آيات په مدينى منورى كښى نازل شوى دى.

وَالَّذِينَ يَأْكُلُونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتَجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ
دَاحِضَةً عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ^(۱۹)

او هغه كفار چي مخاصمه جگړې كوي په (دين د) الله كېنې وروسته له دې نه چي قبولوالې كړې شوي دي (حكم د) دغه (الله) لره خصومت حجت د دوي باطل دي په نزد د رب د دوي او پر دوي غضب دي (د الله) او شته دوي ته عذاب ډير سخت.

تفسير : يعنى د الله تعالى دين، او د ده كتاب، او د ده د خبرو صداقت په علانيه صورت ظاهر شوى دى، تر دې پورې چي د زياتو عقلاؤ او پوهانو له خوا قبول او منلى شوى هم دى، او على الاكثر سره له دې چي تر اوسه ئې دغه دين نه دى منلى خو سره له هغه د ده په حقانيت او صداقت اقرار كوي. نو سره له دې چي حق او حقيقت د ظهور او وضوح دغې درجې ته رسيدلى دى ولي خلق خامخا د دين په مورد كېنې سره جنگ او جگړې نېلوي؟ او د محمدى دين د متابعينو سره مناقشې كوي؟ دوي د الله تعالى د غضب او د سخت عذاب مستوجب دي. د دوي دغه گردى (تولى) د دروغو جگړې او تمام اباحت چتې (بيكاره) باطل او بې اساسه دي.

اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ

الله هغه (لوى ذات) دى چي نازل كړى ئې دى كتاب (قرآن) په حقه سره او ميزان تله ئې هم مقررې كړي ده (چي خرخوونكي او اخيستونكي دواړه نقصاني نشي)،.

تفسير : الله تعالى مادى تله (ميزان) هم نازله كړى ده چي په هغې سره اجسام تلل كيږي او معنوي علمي تله ئې هم چي هغه ته سليم عقل وائي او اخلاقي تله هم چي هغې ته عدل، انصاف او مساوات ويل كيږي او له گردو (تولو) غځي لوى او مهم ميزان «حق دين» دى چي د خالق او مخلوق حقوق په ډير ښه صورت سره تصفيه او بيلوي او په هغه كېنې گردى (تولى) خبرې په ښه ډول (طريقه) سره داسې تللي شوي دي چي هيڅ تزئيد او تنقيص پكېنې نشته.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ۝١٤

او څه څيز خبر كړى ئې ته (په قرب د قيامت بې له وحى) ښائي چي ساعت (قيامت) نژدې وي (نو په ښو اعمالو ورته تيار شئ!).

تفسير : يعنى خپل اعمال او احوال د كتاب الله په محك (كسوتې) ومړئ! او د «حق دين» په

تله کښى ئى وتلى! او دغه خبره په ښه شان سره ځان ته معلومه کړئ چې په څه اندازه ستاسو اعمال خالص او کامل دي؟ دغه چاته معلومه ده چې د قيامت ساعت به ډير نژدې رارسيدلى وي بيا په هغه وخت کښى به هيڅ نشى کيدى هر هغه فکر او ذکر او تياري چې کوئ ښائى د هغه له رارسيدلو څخه مخکښى ئى وکړئ!.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَإِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ①٨

تعجيل کوى په راتللو د دغه (قيامت) هغه کسان چې نه راوړى ايمان په هغه (قيامت) باندې او هغه کسان چې ايمان ئى راوړى دى وپريدونکى دى له دغه (قيامت) او پوهيږى په دى چې بيشکه دغه (قيامت) حق دى اووره خبردار شه! بيشکه هغه کسان چې مخاصمه جگړى کوى په (راتللو د) قيامت کښى خامخا دوى په گمراهى لرى کښى دى (له حقه).

تفسير : يعنى هغه کسان چې پر قيامت يقين نه لرى نو هغوى د توکو مسخرو په ډول (طريقه) په ډيرى بى فکرى او لاقيدى سره وائى چې صاحبه! هغه ستا قيامت کله راځى؟ ولى دومره ځنډ (ايسارتيا) او تعطيل په کښى کيږى؟ ولى ژر نه واقع کيږى؟ ليکن هغه ته چې الله تعالى ايمان او يقين ور په برخه کړى وي هغوى د هغه هولناک ساعت له تصور څخه وپريږى او ريږدى او لرغبيږى او په دى ښه پوهيږى چې هم دغه شى واقع کيدونکى دى او هيڅوک د هغه د وقوع مخه نشى نيولى. نو ځکه تل د هغه په ذکر او فکر او تياري کښى مشغول او لگيا اوسپيږى نو له دى نه وپوهيږئ چې د دغو جگړه کوونکيو منکرانو حشر او نشر به څرنگه کيږى؟ کله چې يو سړى د قيامت په راتگ يقين نه لرى نو دغه به څه تهيه او تياري ورته وکړى؟ هوا هومره چې له دغه ثابت حقيقت څخه انکار او پري تمسخر کوى هومره په گمراهى او ضلالت کښى ترقى او پرمخ تگ او له مسلماني او هدايت څخه مبادت کوى.

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ

الله ډير لطف کوونکى ښه مهربان دى پر بندگانو خپلو.

تفسیر : یعنی (الله اکرم شانه واعظم برهانه) سره له تکنیبه او انکاره د هیچا روزی نه بندوی بلکه د بندگانو د خورا (دیر) نریو نریو احوالو رعایت کوی. او په نهایت نرمی او لطیف تدبیر سره د دوی تربیت فرمائی.

يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٨﴾

رزق روزی ورکوی (الله) هغه چاته چی اراده وفرمائی او هم دی قوی زورور ښه زبردست دیر غالب دی.

تفسیر : یعنی د هر چا په نسبت هر څه چی اراده ئی وی ورکوی ئی.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ

هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل سره ثواب) کښت (فصل) د آخرت نو زیادت کوو ده ته په کښت (فصل) د ده کښی،

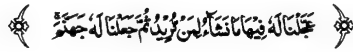
تفسیر : د یوی نیکی لس چنده ثواب ورکوی بلکه تر اووه سوه چنده او له دی نه هم لا زیات. او په دنیا کښی د ایمان او صالح عمل په برکت کومه فراخی او برکت ئی چی پر برخه کیږی هغه بیل دی.

وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿١٩﴾

او هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل خپل سره متاع) کښت (فصل) د دنیا نو ورته کړو ده ته له هغه (که اراده وفرمایو) او نه به وی ده ته په آخرت کښی هیڅ نصیب برخه (بی له جهنمه).

تفسیر : هر څوک چی د دنیا دپاره محنت او زحمت وگالی (برداشت کړی) نو سم له خپل قسمت سره برخه تری مومی. خو له دغه نه زیاته هیڅ یوه فائده په آخرت کښی نه وررسیږی. کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۵ الرکوع (۲) آیت ۱۸ من

سورة بنی اسرائیل :

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ اشْرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

آیا دی دوی لره شریکان چی ساز کړی دوی لیاره هغوی ته له دین (د جاهلیت) هغه (خیز) چی اذن حکم نه دی کړی په هغه سره الله (دی کفارو ته لکه شرک او نور معاصی).

تفسیر : یعنی الله تعالی د خپلو انبیاءو په ژبه د دین، د آخرت حقه لیاره ښوولی ده آیا ما سواء له الله څخه بل څوک داسی شته چی د بلی کومی لیاری د مقررولو حق او اختیار ورته حاصل وی؟ چی هغه د الله تعالی حرام کړی شیان حلال یا حلال شیان حرام کړی؟ نو بیا دغو مشرکانو د الله تعالی هغه لیاره چی انبیاءو علیهم السلام ښوولی ده ولی پریښوده؟ او بله لیاره ئی له کومه راویستله؟.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ أَفْضَلَ لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ^(۲۱)

او که چیری نه وی (ویلی شوی) خبره د فیصلی (د تاخیر د عذاب) نو خامخا حکم به کړی شوی وو په منع د دغو (کفارو او مؤمنانو) کښی او بیشکه ظالمان چی دی شته دوی ته عذاب ډیر درد ورکوونکی.

تفسیر : یعنی د فیصلی وعده ده په خپل وخت

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ

وبه وینی ته (په قیامت کښی) ظالمان ویریدونکی له جهته (د جزاء) د هغو (بډیو) چی کړی ئی دی حال دا چی هغه (جزاء خامخا) به پریوتونکی واقع کیدونکی وی پر دوی.

تفسیر : یعنی د خپلو اعمالو له نتائجو څخه که نن نه ویریری نو په هغه ورځ کښی به خو

هرومرو (خامخا) وويريرى او دغه ويره خامخا پر دوى لويدونكى ده، حال دا چى دوى به د تيښتى د خلاصى او نجات دپاره هيڅ يوه لياره نه مومى.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَةٍ أَلْبَنَىٰ لَهُمْ مَا
يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

او هغه كسان چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه) په (خورا (دير) ښو پاكو) باغونو د جنت كښى به وى. وى به دوى ته هغه (نعمتونه) چى خوښ وى د دوى په نزد د رب د دوى، دغه (مذكور كرامت) هم دغه دى فضل ډير لوى.

تفسير : يعنى په جنت كښى هر قسم روحانى او جسمانى راحتونه او د خپل رب قرب شته چى هم دغه خورا (دير) لوى فضل دى د دنيا عيش او راحت د دى په مقابل كښى څه حقيقت لرى؟.

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

دغه (ثواب) هغه دى چى زيرى كوى الله (په هغه سره) پر هغو بندگانو خپلو چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه)،

تفسير : يعنى الله تعالى كوم زيرى چى ور كړى هغه خامخا واقع كيدونكى دى.

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ووايه (اى محمده! دوى ته) چى نه غواړم له تاسى په دغه (پيغام رسولو) اجر ليكن دوستى غواړم په قرابت خپلوى كښى،

تفسير : د قرآن په شان دولت تاسى ته دركوم، او د ابدى نجات او فلاح لياره درښيم، او د جنت زيرى دركوم، دغه ټول محض لوجه الله دى. د دغى خير غوښتنى او احسان څه معاوضه له

تاسى غنى نه غواړم تش يوه خبره غواړم چي له هغه نسبى او كورنى او قومى تعلقاتو څخه اډلا سترگى مه پټوئ چي زه ئى له تاسى سره لرم آخر ستاسى معامله له اقاربو، خپلوانو او عزيزانو سره څرنگه ده؟ ډير كله د دوى بى موقعه حمايت هم كوئ زما وينا دا ده كه تاسى زما خبره نه منئ مه ئى منئ! كه زما دين نه قبلوئ، يا زما د تائيد او حمايت دپاره كه نه درېوى هم څه خبره نشته، ليكن اډلا د قرابت او صلاالرحمى لږ څه خيال او رعايت په كار دى. ښائى چي له ظلم او ضرر رسولو او لاس غځولو څخه ستانه (منع) شئ! او ماته دومره فرصت او موقع او آزادى راكړئ چي د خپل الله پيغام ټولې دنيا ته ورسوم. آيا زه د دغومره دوستي او فطري محبت استحقاق هم نه لرم؟

تنبیه : د دى آيت دغه معنى له حضرت ابن عباس څخه په صحيحينو شريفينو كښى منقوله ده غځينى له اسلافو د ﴿الْمُودَّةُ فِي الْقُرْبَى﴾ مطلب داسى بيانوى چي تاسى پخپلو منځونو كښى يو له بل سره محبت وكړئ! او د قرابت او خپلوى حق وپيژنئ! او غځينى له «قربى» د الله تعالى قرب او نژدېوالى مرادوى يعنى د هغو كارونو سره مينه او محبت ولرئ چي الله تعالى ته نژدې كوونكى وي. ليكن صحيح او راجح تفسير هم هغه دى چه هغه مو په ابتداء كښى نقل كړ. غځينى علماء له «المودة فى القربى» څخه د نبوى د اهل البيت سره مينه او محبت لرل مرادوى او معنى ئى داسى بيانوى. «زه پر تبليغ له تاسى څخه هيڅ بدل نه غواړم فقط دومره هيله (اميد) لرم چي زما له اقاربو سره محبت وكړئ!» په دغه خبره كښى هيڅ د شك او شېبى غاى نشته چي د حضرت محمد رسول الله د اهل بيت او د اقاربو محبت، تعظيم او حقوق پيژندل پر محمدى امت لازم او واجب دى او د ايمان له اجزاؤ غنى دى او له هغوى سره درجه په درجه محبت لرل په حقيقت كښى د رسول الكريم عليه افضل الصلوة والتسليم پر محبت او مودت متفرع دى ليكن د دى آيت تفسير په دى شان سره كول له شان نزول او صحيحه وو رواياتو سره مخالف او د رسول الكريم له رفيع شان سره هم دومره مناسب نه واقع كيږي. والله اعلم.

وَمَنْ يَّقْتِرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٧﴾

او هر څوك چي وكړى نيك كارونه زيادت به كوو مونږ ده ته به هغه (نيك كار) كښى ښائست، بيشكه الله ښه مغفرت كوونكى (د معصيت) ښه قبلونكى (د طاعت) دى.

تفسير : يعنى كه انسان د نيكي او ښيگني (فايدى) لپاره اختيار كړى نو الله تعالى هم د ده نيكي او ښيگنه (فائده) زياتوى. په آخرت كښى د اجر او ثواب په اعتبار، او په دنيا كښى ښه اخلاق او ښايسته رشى (خويونه) ورعطاء كوى او د داسى سړى ښوئيدل هم ښى، ښائى دلته د دى مضمون ذكر ئى ځكه فرمايلى وي چي اډلا د قرابت محبت مطلوب دى چي د هغه حاصل د

ایذاء او ظلم شخه ممانعت وو لیکن که خوک له دی نه زیاته نیکی وکری نو هغه دی ښه وپوهیږی چی د الله تعالی په دربار کښی د هیچا نیکی نه ضائع کیږی بلکه زیاتییږی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ يَشَاءِ اللَّهُ يُخْتِمَ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

آیا وائی (دا کفار) چی له خپل غحانه تړلی دی (محمد) پر الله دروغ پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی (د صبر) پر زړه ستا، او محو کوی (یا) پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی پر زړه ستا (زائل به کړی نازل شوی وحی له تانه) او محو کوی الله باطل او ثابتوی حق په کلماتو خپلو سره، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (زړونو) باندی هم.

تفسیر : یعنی که په فرض محال سره ته کومه خبره په دروغو سره جوړه او د هغی نسبت پاک الله ته وکړی نو الله تعالی قدرت لری چی ستا پر زړه مهر ولگوی او بیا پرښته سره له دغه معجز نظام کلام پر تا نازل نشی او د وحی سلسله در شخه منقطعه شی، بلکه هغه خبری چی پخوا له دی نه پر تا نازلی شوی دی هم در شخه سلب او هیږی کړی کما قال الله تعالی فی جزء ۱۵ الركوع (۱۰) آیت ۸۶-۸۷ من سورة بنی اسرائیل ﴿وَلَكِنْ شَتَّانَاذَاهُ يَأْتِيَنَّ أَوْحِينَآ إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلِيَنآ وَكِيلًا﴾ ﴿إِلَٰهِيَّ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَیْدًا﴾ مکر کله چی په واقع کښی قطعاً د کذب او افترا شائبه نشته نو ځکه یواځی د بدبختانو د قدر نه پیژندلو او د دوی د طعن او تشنیع لامله (له وجی) دغه لوی فیض له تاسی شخه نشی منقطع کیدی بیشکه چی د الله تعالی به د دغه فیض جریان ته ادامه (ثبات) ورکوی او پخپلو خبرو په عملی ډول (طریقه) سره دروغ په دروغ او رښتیا په رښتیا ثابتوی او په هغه وخت کښی به پر گردو (تولو) دغه خبره په ښکاره او صاف ډول (طریقه) سره څرگندیږی (ښکاریږی) چی په دغو فریقو کښی مفتري او دروغجن خوک دی؟ او د چا پر زړه باندی ئی فی الواقع مهر لگولی دی چی د خیر د نزول او د حق د قبول ځای او استعداد په کښی له سره نه دی پاتی شوی. پاتی شو دغه سوال چی د الله تعالی هغه خبره کومه یوه ده چی په هغی سره دروغ محو او پنا کیږی او حق ثابتیږی؟ نو زما په نزد هغه هم هغه دلائل او براهین دی چی د قرآن او رسول الله پر تصدیق ئی قائم کړی دی. بالخصوص هغه انفسیه او آفاقیه آیات دی چی د هغو ذکر اوس د «حَمَّ السَّجْدَةِ» په آخر کښی داسی وشو» ﴿سَمِعْنَاهُمَا يَتَنَآذَرَانِ الْآفَاقِ وَفِي الْأَنْفُسِ حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُمَّا أَنَّهُ الْحَقُّ﴾

او د هغه په نسبت لازمه تفصیلات د هغه په تفسیر کښی ورکړل شول. د دغو آیتونو له ظاهریدلو څخه به د گردو (تولو) سره او ناسره، کره او کوته حال په علایه دول (طریقه) واضح کیږی.

تنبیه : د دغه آیت په تفسیر کښی ډیر اقوال شته زما په نزد هم دغه مذکور مطلب بی تکلفه دی چی پاس ولیکه شو. په دغه تفسیر سره د ﴿وَيَمْنَعُ اللَّهُ الْبَاطِلَ﴾ جمله مستأنفه شوه لکه چی له ترجمی څخه هم ظاهر دی او اکثره محققینو هم دغه غوره کړی ده البته د مضارع معنی مترجم رحمه الله په حال سره کړی ده چی هغه بیخی صحیحه ده مگر زما په خیال سره دلته د استقبال معنی اخیستل تری زیات ښه لگیږی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب قدس سره د ﴿وَيَمْنَعُ اللَّهُ الْبَاطِلَ﴾ عطف پر ﴿يَعْرِضُ عَلَىٰ قَلْبِكَ﴾ باندی کوی لکه چی فرمائی «الله به ولی توفیق ورکوی چی پر الله دروغ وتری زړه به ئی داسی بندوی چی له سره داسی کوم مضمون په کښی رانشی چی هغه پری وتړلی شی که الله اراده وکړی نو کفر محو او زائل کوی، او بی له پیغامه هم خبری لیږی مگر الله پر خپلو خبرو دین ثابتوی نو ځکه پر خپل نبی کلام لیږی.»

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ^{۷۵} وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ

او الله هغه (مهربان ذات) دی چی قبلوی توبه له بندگانو خپلو او عفوه کوی له بدو کارونو (د دوی پس له پښیمانی) او ورمعلوم دی هر هغه کار چی کوئ ئی تاسی او قبلوی (الله دعاء) د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی دی ښه (عملونه) او زیادت کوی (دوی ته) له مهربانی خپلی،

تفسیر : یعنی نبی د الله تعالی کلام دررسوی، تاسی هغه رښتیا گنئ که دروغ وروسته له هغه د بندگانو گرد (تول) معاملات له الله سره دی. له هر یوه بنده سره په دنیا او آخرت کښی سم د ده له حال او استعداد سره معامله کیږی د توبه کوونکیو توبه قبوله فرمائی او سره له دی چی پر هر شی ښه علیم، خبریر او پوه دی له ډیرو بدو معاملو څخه تیریری او ښی ئی هغه ایمان دارن او نیک بندگان چی د ده خبری آوری الله تعالی هم د دوی دعاوی آوری او د دوی طاعاتو او عباداتو ته د قبول شرف ښی او د هومره اجر او ثواب استحقاق چی دوی سم له عمومی ضابطی سره لری، هغوی ته پخپل فضل او مرحمت سره له هغه څخه زیات مرحمت فرمائی.

پاتی شول هغه منکرین او پاخه کفار چی دوی ته د موت تر وخت پوری د رجوع الی الله او د

توبی توفیق نه میسر کیږی نو الله اکرم شانه واعظم برهانه د دوی عاقبت او انجام داسی بیان فرمائی.

وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ وَوَسَّطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغْوَانِ فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنْزِلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾

او کافران چی دی شته دوی ته عذاب ډیر سخت (د دوزخ). او که چیری ارته فراخه کړی وی الله رزق روزی دپاره د (تولو) بندگانو خپلو نو خامخا سرکشی به کړی وه دوی په ځمکه کښی ولیکن نازلوی (روزی الله دوی ته) په هغی اندازی سره چی اراده وفرمائی، بیشکه الله پر بندگانو خپلو ښه خبردار دی ښه لیدونکی دی.

تفسیر : د الله تعالی په خزانو کښی د هیڅ یو شی تقلیل نشته، که الله تعالی اراده وفرمائی نو خپل ټول بندگان غنی گرځولی شی لیکن د الله تعالی حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چی گردو (تولو) مخلوقاتو ته بی له میچه او اندازی روزی ورکړی او ټول په عیش او عشرت کښی آرام او هوسا (خوشاله) وساتی. که داسی وکړل شی نو بالعموم خلق طغیان او تمرد اختیاروی او په دنیا کښی یو لوی شور ماشور جوړیږی، نه به د الله تعالی دربار ته خپل سرونه ښکته کوی او نه به د مخلوق څه رعایت او خاطر کوی، او نه به پر هغو سامانونو چی هغوی ته ورعطا کیږی خپل قناعت ښکاروی، د دوی حرص او طمع به لا زیاتېږی لکه چی مونږ په هم دغه موجوده حالت کښی بالعموم په هوسا (آرام) او مرفعالحال اشخاصو کښی وینو هومره غناء چی د دوی په لاس ورځی لا د هغی د تزئید او د تکثیر طالب کیږی، د دوی دایمی کوشش او قلبی تمنا هم داسی وی چی نور گرد (ټول) کورونه دی تش شی او یواځی زما کور دی دک وی، ظاهر دی چی د داسی جذباتو په اثر د عمومی غناء او مرفعالحالی په صورت کښی څرنگه یو عمومی او زبردست تصادم او بد نظمی پیدا کیږی او داسی اوضاع او حالات راڅرګندیږی (راښکاریږی) چی د هیچا سترګی به له هیچا څخه نه شرمیږی او نه به تری ویریږی. هو! که د دنیا د عمومی مذاق او رجحان په خلاف فرض ئی کړئ که په کوم وخت کښی په فوق العاده صورت د کوم اعظم مصلح او کوم مامور من الله تر کتنی لاندی د عمومی خوښی او خوشالی او فارغ البالی مناظر او مظاهر ولیدلی شی خو سره له هغه هم د تصادم، تخالف، تمرد، طغیان، تفاخر، غرور او سرکشی وقائع واقع نشی او د زمانی عظیم انقلاب د دنیا په طبائعو کښی تطور او انقلاب پیدا کړی نو هغه به له دغی عادی او اکثری قاعدی ځنی جلا (جدا) او مستثنی وی. په هر حال دغه دنیا په موجوده حالت کښی پر کوم اساس او نظام چی چلیږی او تدویر لری د

هغه اقتضاء هم دا ده چې نه ښائى غناء عمومي صورت ولری بلکه هر چا ته ښائى د ده له استعداد او احوال سره سم هومره چې ورسره وړ (قابل) او لائق وي په هم هغى اندازى او مېچ سره ورکړى شى، او پر دغه يواځى پاک الله ښه پوهيږي او عالم دى چې د چا په حق کښى په کوم حال کښى کوم وضعيت او صورت اصلح او اولى دى؟، ځکه چې مگرد (تول) ډومبني او وروستنى حالات د پاک الله په محيط علم کښى حاضر او موجود دى.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَطَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ^(۲۸)

او الله هغه لوى ذات دى چې نازلوى باران وروسته له هغه چې نااميده شى (خلق له وريدلو ئى) او خوروى رحمت (باران) خپل (په تولو ځايونو کښى) او هم دى دى ولى دوست کار جوړوونكى دير ثناء ويلى شوى.

تفسير : يعنى دير كله د ظاهري اسبابو او حالاتو په ملحوظ څه وخت چې خلق له باران او وريا څخه مايوسيږي نو په هم دغه وخت کښى الله تعالى پخپل فضل او مرحمت سره باران نازلوى او د خپلى مهرباني آثار او د برکاتو علام غلور خواو ته خوروى شو پر بندگانو ثابت شى چې د رزق په شان د رزق اسباب هم د الله تعالى د قدرت په قبضه کښى دى لکه چې الله تعالى په يوى خاصى اندازى سره عطاء کوى باران هم په خاصو اوقاتو او په خاصو مقدار سره مرحمت فرمائى خبره دا ده چې مگرد (تول) کارونه د ده په واک (قبضه) او اختيار کښى دى او هر هغه شى چې دى ئى کوى عين د حکمت او صواب دى ځکه چې تول محاسن او کمالات د ده په مجمع الصفات ذات کښى مجموع دى او د هر راز (قسم) کار جوړول امداد او اعانت د هم ده له درباره کيدى شى.

تنبیه : د الله تعالى د رحمت او قدرت له طرفه مايوس کيدل د کفارو عادت دى ليکن د يوه مؤمن په نظر کښى د اسبابو سلسله يأس راوړونكى کيدى شى لکه چې د جزء ۱۳ يوسف عليه السلام د سورت په ۱۰ رکوع ۸۰ آيت کښى داسى يو آيت لولو ﴿فَلَمَّا اسْتَيْسَوُا مَنَّهُ حَصَمُوا تَجِدًا﴾ او د جزء ۱۳ يوسف عليه السلام د سورت په ۱۲ رکوع ۱۱۰ آيت کښى لولو ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَىٰ الرَّسُلُ﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او ځينى له دلائلو (د قدرت) د الله پيدا کول د آسمانونو او د ځمکى (او د مافيا) دى.

تفسير : يعنى هم هغسى چى رزق رسول او د هغه د اسبابو (باران او نورو) مهيا كول د ده په قبضه او واک (اختيار) كېنى دى د دغو اسبابو سماويه او ارضيه اسباب او د هغو آثار او نتايج هم د هم ده مخلوق دى.

وَمَا بَتَّ فِيهِمَا مِنْ ذَا بَٔٓطٍ

او (پيدا كول) د هغو اشياؤ دى چى خواره كړى ئى دى په آسمانونو او په ځمكه كېنى له ذى روح خوځيدونكيو.

تفسير : له دغه آيت څخه ظاهراً هم دا معلومېږي چى د ځمكى په شان پر آسمانونو هم د ساكنانو (ذى روحو) په شان كوم مخلوق موجود دى.

وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذْ يَأْمُرُ ٱلْقَدِيرُ

او دغه (الله) په جمع كولو (بيا راټولولو) د دوى (محشر ته) هر كله چى اراده وفرمائى ښه قادر دى.

تفسير : يعنى هغه ذات چى دوى ئى كرد (ټول) خواره واره كړى دى هم هغه كولى شى چى دوى كرد (ټول) سره يو ځاى كړى او هم دغه به د قيامت ورځ وى.

وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

او هغه څه چى رسيږي تاسى ته (اى مؤمنانو) له كوم مصيبت پس له (شامته) د هغو اعمالو دى چى كړى دى لاسونو ستاسى او عفوه كوى (الله) له ډيرو (گناهونو).

تفسير : يعنى هم هغسى چى نعمتونه په يو خاصى اندازى او په خاصو اوقاتو او احوالو په رعايت وركول كيږي د مصائبو نزول هم د خاصو اسبابو او ضوابطو ماتحت وى. مثلاً بندگانو ته

چى كومه سختى او مصيبت ورواندى كيږي د هغه قريب يا بعيد سبب د هم دغو بندگانو ځينى اعمال او افعال وى. عينا د دوى په شان چى انسان د غذا او د نورو شيانو له بى احتياطي څخه رنځور شى بلکه په ځينو اوقاتو كېنى ترى مر هم شى يا ځينى اوقات د ميندو له بد پرهيزى څخه وړوكيو ته رنځ او درد رسپري. يا كله د يوى كوشى او محلى يا د يوه ښار د بى تدبيري او حماقت له سببه پوره محلى يا ښار ته نقصان رسپري هم دغه حال دى د روحانى او باطنى بدپرهيزى او بى تدبيري او ښائى چى دغه دى پر هغه قياس كرى شى. گواكى د دنيا هر مصيبت د بندگانو د ځينو ماضيه وو اعمالو نتيجه ده او په مستقبل كېنى د دوى دپاره د تنبيه او امتحان موقع وربرابروي. او دغه د دى لامله (له وجى) ده چى د الله تعالى رحمت د بندگانو له ديرو گناهونو څخه تيرپري. كه پر هر يوه جرم نيونه او پوښتنه وى نو د ځمكى پر مخ به يو سادار هم نه پاتى كېده. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي « دغه خطاب دى عاقلو او بالغو خلقو ته اعم له دى چى صالح وى كه طالح مگر انبياء عليهم السلام په دغه كېنى نه دى داخل او وړوكى هم په كېنى نه دى شامل د هغوى دپاره به بل شى وى. په دغى سختى كېنى دنيوى سختى او د قبر او اخروى سختى هم داخلې دى».

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

او نه يى تاسى عاجز كوونكى (د الله اى مشركانو په انفاذ د احكامو خپلو سره) په ځمكه كېنى او نشته تاسى ته غير له الله هيڅوك ولى دوست كار جوړوونكى او نه مدد كوونكى (د دفع د عذاب له تاسى نه).

تفسير : يعنى محض پخپلى مهربانى سره ئى معافوى كه پر هر جرم چى د سزا وركولو اراده وفرمائى نو مجرم چيرى ترى تبتيدلى او پتيدلى هم نشى او له ما سوا الله څخه بل څوك د ده د حمايت او امداد دپاره دريدلى شى؟.

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٣٢﴾

او ځينى له دلائلو (د قدرت) د الله روان جهازونه دى په بحر سيند كېنى په شان د غرونو (په لويوالى كېنى).

تفسير : لكه چى د ځمكى پر سطح غرونه د باندى وتلى دى د سمندر لوى لوى جهازونه هم

لور (اوچت) په نظر راغی.

إِنْ يَشَاءِ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلِلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ

که اراده وفرمائی (الله) نو وږه دروی دغه باد (محرکه قوت) پس وږه گرځی (دغه جهازونه) ولاړ په شان د دغه (بحر)،

تفسیر : یعنی (محرکه قوه او) هوا هم د الله تعالیٰ په قبضه کښی ده که دغه محرکه قوه او هوا ودروی چی ونه چلیږی نو گرد (تول) بادوان لرونکی جهازونه د سمندرو پر شا چیری چی ولاړ دی هم هغله به ولاړ وی. الغرض اوبه او هوا او نور گرد (تول) شیان د الله د حکم او د فرمان تابعان دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

بیشکه په دغه (حرکت د جهازونو) کښی خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر صبر کوونکی (په مصیبت) شکر کوونکی (په نعمت).

تفسیر : د سمندرو په سفرونو کښی د موافق او ناموافق له دواړو قسمو حالاتو سره د مسافرینو سابقه لویږی نو ځکه دغه امر ډیر ضرور دی چی انسان پر موافقو حالاتو شاکر، او پر ناموافقو اوضاعو صابر اوسی او د الله تعالیٰ قدرت او نعمت په ښه شان وپېژنی. نو که اراده وفرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه

أَوْ يُوقِظْهُمْ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ

یا به هلاک (دوب) کړی دغه (جهازونه) په سبب د هغو گناهونو چی کړی دی (راکښو ئی) او عفو کوی (الله) له ډیرو (گناهونو نو ځکه ئی نه غرقوی).

تفسیر : یعنی ښائی چی د بعضو مسافرینو د ځینو اعمالو په بدل تباه او مغروق کرل شی مگر د دغه تباهی په وخت کښی هم الله دوی معافوی او ښی ئی.

وَيَعْلَمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ حِصْنٍ

او چى پوه شى هغه كسان چى مجادلى جگرى كوى په آيتونو زمونږ كښى
چى نشته دوى ته هيڅ غاى د خلاصيدلو.

تفسير : يعنى د دى لامله (له وجې) به تباه كړل شى خو دوى د خپلو غځينو اعمالو بدل
وموى او خورا ډير لوى جگړه كوونكى هم وگورى چى بيشكه د الله تعالى له نيولو څخه
هيشوك نشى وتلى او نه تنهيدلى شى او نه چيرى ترى د پتيدلو غاى موندلى شى. حضرت شاه
صاحب رحمه الله عليه ليكي «هغه كسان چى هر شى د خپلو تدابيرو له نتايجو څخه گنى په دغه
وخت كښى حيرانپيږي» او يوه چاره او تدبير به ئى له لاسه نه وي پوره.

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعٌ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَاعِنْدَ اللَّهِ
خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٩﴾

پس هغه چى دركړى شوى دى تاسى ته (اى مخاطبانو) له څه خيزه (لكه
اسباب د دنيا) لږ خسيس ده (چى زانليږي) او هغه ثواب چى په نزد د الله
دى خيږ غوره او ډير باقى پاتى كيدونكى دى دپاره د هغو كسانو چى
ايمان ئى راوړى دى او (خاص) پر رب خپل توكل كوى دوى.

تفسير : يعنى د دغو گردو (تولو) خبرو له اوريدلو څخه وروسته انسان ته لارم دى چى د الله
تعالى د رضا حاصلولو په فكر كښى واوسى او پر دغه خو ورغنى ژوندون او فانى عيش مغرور
نشى او ښه وپوهيږي چى ايماندارانو ته كوم عيش او آرام چى د الله تعالى له جانبه ورعطاء كيږي
هغه به د دغه دنيوى عيش او آرام څخه ډير ښه او با دوامه وي او نه به په هغه كښى هيڅ قسم
كدورت وي او نه به ئى د فناء او زوال څه انديښنه وي.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا
هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٤٠﴾

او (بل دپاره د) هغو كسانو چى غان ساتى دوى له غټو گناهونو او له
فواحشو (قبائحو نورو گناهونو نه) او هر كله چى په غضب شى هم دوى بښنه

کوی.

تفسیر : د دی بیان د «نساء» په سورت کښی د ﴿إِنْ تَحِبُّوا الْكِبْرَ وَالْهَيْبَةَ عَنْهُ تَكْرَهُوا سَيِّئَاتِهِ﴾

په تفسیرو کښی لیکلی شوی دی هلته دی بیا ولوست شی. ښائی دلته له «کبائر الاثم» څخه به هغه لویه گناه مراده وی چی د نظریه وو قوت له بدو کارونو څخه پیدا کیږی مثلاً بدعیه وو عقائدو او «فواحش» هغه گناهونه چی په هغو کښی د شهوانیه وو قواوو د بی اعتدالیو مداخله وی او په ﴿وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾ کښی خو ظاهر دی چی د غضبیه وو قوت اندفاع او انسداد کړی شوی دی والله اعلم.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

او (بل دپاره د) هغو کسانو چی اجابت کوی (د احکامو) د رب د دوی او قائموی (اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او کار د دی (په) مشورت (سره) وی په منځ د دوی کښی.

تفسیر : په مشوره سره کار کول د الله تعالیٰ خوښ دی اعم له دی چی دغه مشوره په دنیوی امورو کښی وی یا په آخروی امورو په شیونو کښی وی رسول الله مبارک د امورو په مهماتو کښی برابر له کرامو اصحابو سره مشوره کوله، او صحابه وو به هم پخپلو منځونو کښی سره مشوره کوله د حریو او نورو امورو په موضوعاتو کښی او د ځینو مسائلو او احکامو په نسبت هم بلکه د راشده خلافت بنیاد پر هم دغی مشوری قائم شوی وو. دغه ظاهر دی چی د مشوری ضرورت په هغو کارونو کښی شته چی مهتبالشان وی او په کتاب د الله، او د رسول الله په سنت کښی منصوص نه وی هر شی چی منصوص وی په هغه کښی رایه او مشوره هیڅ معنی او مورد نه لری او که په هر لوی او واړه کار کښی مشوره وکړی شی نو هیڅ کار به په سر نه رسیږی. له احادیثو څخه معلومیږی چی مشوره دی له هم هغسی سری څخه واخیسته شی چی عاقل او عابد وی که نه د هغه له بېوقوفی او بد دیانتی څخه د کار د خرابیدلو اندیښنه شته.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٢٩﴾

او له ځینو د هغو شیانو چی ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه کوی (په لپاره د الله) او (بل دپاره د) هغو کسانو کله چی ورسیږی دوی ته ظلم تعدی (له

طرفه د کفارو) نو دوی انتقام اخلی (له هغو متجاوزو خلقو).

تفسیر : یعنی چیری چی معافول مناسب وی معافوی ئی مثلاً د یوه سری پر یوه حرکت ئی غصه راغله او هغه سره له ندامته پر خپل عجز او قصور هم اعتراف وکړ او دی ئی معاف کړی، دغه محمود دی. چیری چی بدل اخیستل مصلحت وی مثلاً کوم سری خامخا بی سببه او بی جهته له خلقو سره منگلی لگوی یا خوله اچوی، او په ظلم او زور سره د مخلوق تعجیز او تحقیر ته ئی ملا ترلی وی، یا د څه نه ویلو او تأدیب نه ورکولو څخه د ده حوصله او جرئت لا زیادت مومی. یا زموږ له شخصی حیثیت څخه قطع نظر د دین اهانت یا د مسلمینو د جمعیت ذلت په کینی متصور وی نو په دغو پاس صورتو کینی دی داسی بدل او انتقام اخلی چی په قدر د هم هغه تیری او زیادت وی او له جرم څخه زائده سزا نه ورکوی.

وَجَزَّوُاسِيَّةٍ سَيِّئَةٍ مِّثْلَهَا

او جزاء د بدکار بدکار دی په شان د هغه (نه زیات).

تفسیر : د بدل او انتقام په طور سره کومی بدی چی له چا سره کولی شی هغه حقیقتاً بدی نه بلکه صورتاً بدی وی. د «سیئه» اطلاق پر هغه «مشاکله» کړی شوی دی.

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

پس هر چا چی عفو وکړه او صلح ئی وکړه پس اجر د ده پر الله دی بیشکه الله نه خوښوی ظالمان (شروع کوونکی په ظلم سره).

تفسیر : یعنی ظلم او زیادت د الله تعالیٰ په نزد په هیڅ یوه حالت کینی پسند نه دی. ډیر ښه خصلت هم دغه دی چی انسان هغومره بدل او انتقام چی اخیستی هم شی له هغه څخه هم منصرف شی مشروط په دی سره چی د هم دغو تیریدلو په سبب هغه خبره اصلاح ومومی.

وَلَكِنْ انْتَصَرَبَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

او خامخا هغه څوک چی واخلی حق خپل پس له مظلوم کیدلو د ده پس دغه کسان (چی خپل حق ئی اخیستی دی) نشته پر دوی هیڅ لیاره (د معاتبت او ملامتیا).

تفسیر : یعنی که مظلوم له ظلم خخه خپل بدل او انتقام اخلی نو په دغه کښی پری هیڅ الزام او گناه نشته مگر د هغه معافول او تری تیریدل ډیر ښه، احسن او افضل دی.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

بیشکه هم دا خبره ده چی لیاره (د معایت) پر هغو کسانو ده چی (ابتداء په) ظلم کوی پر خلقو.

تفسیر : یعنی ابتداء په ظلم کوی، یا په انتقام اخیستلو کښی د خپل استحقاق له حده تجاوز او تیری کوی.

وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ وَلَكِنْ صَبَرُوا غَفْرًا إِنَّ ذَٰلِكَ لِمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝۳۳

او سرکشی (تجاوز) کوی په ځمکه کښی په ناحقه سره (بی له حجه) دغه (ظالمان) شته دوی ته عذاب دردناک او خامخا هغه څوک چی صبر (او تحمل) ئی وکړ په ظلم او آزار) او ښه ئی وکړه، بیشکه دغه (صبر، غفران او عفو) خامخا له عزم الامور غورو کارونو خخه دی.

تفسیر : یعنی د قهر او د غصی ځغمل، او د ایذاء او ضرر گالل (برداشت کول)، او د ظالم ښل او معافول د لوی همت او د تحمل او حوصلی کار دی. په حدیث کښی راغلی دی «هغه بنده چی ظلم پری شوی وی او هغه محض د الله تعالی دپاره تری تیری او ښی ئی نو الله تعالی ضرور د هغه عزت او پت زیاتوی، او مدد او اعانت ورسره فرمائی».

وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِّنْ بَعْدِهِ

او هر هغه څوک چی گمراه ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی وروسته له (گمراه کولو د) الله نه.

تفسير : يعنى محض د الله تعالىٰ په توفيق او لاس نيونه انسان ته د عدل، انصاف، صبر او غفران اعلىٰ خصائل حاصليدى شي. كه الله تعالىٰ ده ته د دغو ديرو ښو اخلاقو په طرف ليار ښوونه ونه كړى نو څوك به ئى لاس ونيسى؟ او د دغى سپكتيا او تبتوالى او رسوائى له كندى څخه بى ئى وبستلى شي؟.

وَتَرَى الظَّالِمِينَ لِنَارٍ أَوْ الْعَذَابِ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيلٍ ۚ

او وينى به ته ظالمان (كافران) هر كله چى ووينى دوى عذاب (په ورځ د قيامت كښى) وائى به دوى آيا شته بيرته تللو (د دنيا) ته كومه لياره (چى بيرته د مافات تدارك وكړو؟).

تفسير : يعنى كومه داسى لياره هم شته چى مونږ په هغى سره بيرته دنيا ته ستانه (واپس) شوى او دا ځلى له دنيا څخه سره له ښو عملونو بيرته دلته راحاضر شو.

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَشِيعِينَ مِنَ الذَّلِيلِ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِئٍ

او وينى به ته دوى چى وړاندې كولى به شي په دغه اور په دغه حال كښى چى وپريدونكى به وى له خوارى كورى به دوى (دغه اور ته) په كتنى پتى (له) دير هيښته به د سترگو له كنجونو ورته گورى).

تفسير : يعنى د يوه دير وپريدونكى مجرم په شان د دير خوف، ذلت او ندامت له سببه به په تبتو سترگو سره گورى او هيچا ته به په هسكه غاړه او اوچتو سترگو نه شي كتلى.

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخُسْرَىٰ عَلَىٰ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَاهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

او وائى به هغه كسان چى ايمان ئى راوړى دى (داسى چى) بيشكه زيانكاران هغه كسان دى چى زيان ئى رسولى دى نفسونو خپلو ته او كورنى خپلى ته

په ورځ د قيامت کښى (په خلود فى الجحيم او حرمان من النعيم سره).

تفسير : يعنى دغه بدبخت له خپل ځان سره خپل متعلقين او کورنى او گرد (تول) نى سپيره او په عذابونو کښى اخته کړل او تول نى تباه ، برباد او کړل.

الْآنَ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّفِيٍّ ۖ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَاءَ
يَنْصُرُوهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ يُّضِلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ۙ

واوره ! خبردار شه ! چى بيشكه ظالمان په عذاب هميشه کښى دى. او نه به وى دغو کفارو ته هيڅوک له دوستانو چى مدد وکړى له دوى سره (په دفع د عذاب کښى) غير له الله او هر هغه چى گمراه نى کړى الله پس نه به وى ده ته هيڅ لياره (حق ته په دنيا کښى او جنت ته په آخرت کښى).

تفسير : يعنى نه نى په دنيا کښى هدايت ورپه برخه کړ، او نه نى په آخرت کښى نجات ور په برخه شو.

اَسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاتِيَ يَوْمٌ لَّامُدٍّ لَّهِ مِنَ اللّٰهِ

اجابت وکړئ (اى خلقو!) رب د تاسى ته (په ايمان او توحيد سره) پخوا له هغه چى راشي (هغه) ورځ چى نشته هيڅ رد او دفعه هغى (ورځى) لره له (جانبه د) الله،

تفسير : يعنى هم هغسى چى په دنيا کښى د هغه عذاب مؤخر کيده او وروسته لويده په هغه ورځ کښى به نه وروسته لويږى او نه به تال خورى (بلکه حتماً او خامخا عذاب به واقع کيږى).

مَا لَكُمْ مِّنْ مَّلَاجٍ يَّوْمَئِذٍ ۚ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نَّكِيرٍ

نه به وى تاسى ته هيڅ د پتيدلو (تنبتيدلو) ځاى په دغه ورځ کښى او نه به وى تاسى ته هيڅ لياره د انکار (له گناهونو).

تفسير : يعنى له انكار شخه به هيڅ فائده نه ورسيدى او ابن كثير رحمه الله عليه داسى معنى كرى ده چى هيڅ يوه داسى موقع به نه پيدا كېږي چى تاسى به هغه نه پيژنئ.

فَإِنْ أَعْرَضُوا قَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا إِنَّ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ

پس كه مخ وگرځوه (دغو مشركانو له دعوته ستا اى زما رسوله!) پس نه ئى ليرلى مونږ ته پر دوى ساتونكى، نشته پر تا مگر يواځى تبليغ (د احكامو دى او كرى دى تا اى محمده دا كار).

تفسير : يعنى اى محمده صلى الله عليه وسلم تاسى د دى خبرى مسؤل او ذمه وار نه يى چى يواځى هرومرو (خامخا) په جبر او اكراه او زور سره دغه خبره پر هغوى ومنئ، ستاسى فريضه او وظيفه هم دا ده چى د الله تعالى پيغام دوى ته ورسوئ چى هغه تاسى اداء كرى ده او اداء كوئ ئى، كه دوى ئى نه منى بلا ورپسى دوى پوهيږي او جهنم.

وَإِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَزَرَّ بِهَا وَانْ تَصْبُهُمْ سَيِّئَةً بِمَا قَدْ مَتَّ أَيْدِيَهُمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ

او بيشكه مونږ كله چى وشكوو (جنس) د انسان ته له طرفه خپله كوم رحمت (لكه غناء او صحت) نو خوشاله شى دى په هغه او كه ورسيدى دوى ته كوم قسم بدى (لكه مرض يا فقر) په سبب د هغو بديو چى پخوا ليرلى دى لاسونو د دوى بيشكه چى (جنس د) انسان ناشكړه دى (چى نعمت هيروى زحمت يادوى).

تفسير : يعنى تاسى د دوى د مخ اړولو او اعراض شخه مه خفه كيږئ! د انسان طبيعت هم داسى واقع شوى دى «الا من شاء الله» چى كه پاك الله پرى نعمت، احسان او انعام وفرمائى نو دى له هغه سببه تكبر، لوئى فخر او غرور كوى بيا هر چيرى چى ده ته د ده د بدو اعمالو له شامته كوم مصيبت، نقص او ضرر واقع كيږي نو بيا هغه گرد (تول) نعمتونه او احسانات ئى له ياده وځي او هيروى ئى او داسى منكر او ناشكړه كيږي چى گواكى پرى ښه وخت له سره نه وو تير شوى. خلاصه ئى دا چى كه د عيش او عشرت نعمت او فراخى او ارتوالى حالت وى، يا كه د تنگى سختى، تكليف او مصيبت وخت دوى په دغو دواړو حالاتو پخپل حد او ځاى كښى نه دريږي. هو! د قانتينو مؤمنينو شان او طريقه هم داسى ده چى په سختى او مصيبت كښى صبر،

او د وسعت او فراخى په حالت كېنى د حقيقى منعم شكره اداء كوى او په هيڅ حالت كېنى د الله تعالى انعامات او احسانات نه هيروى او له ناشكرى ځنى ځان بچ كوى.

بِسْمِ اللَّهِ الْمَلِكِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهْبُ لِنُ يَشَاءُ
إِنَّا أَنَا وَبِهِ لِنُ يَشَاءُ الذُّكُورِ ۖ أَوْ بُرُوجِهِمْ دُكْرَانَا وَإِنَّا وَبِهِ لِنُ يَجْعَلُ
مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ۝

خاص الله لره ده سلطنت باچائى د آسمانونو او د ځمكې، پيدا كوى (الله) هر هغه شى چې اراده وفرمائى، بښى دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائى لوى او بښى (الله) دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائى ځامن يا جوړه وركوى دوى ته (الله) ځامن او لوى او گرځوى هر هغه څوك چې اراده وفرمائى (الله) شنه، بيشكه دغه (الله) دى ښه عالم (په فائدى د هر چا) ښه قادر (په هر شى باندې چې اراده وفرمائى).

تفسير : يعنى سختى وى يا نرمى وى كرد (تول) احوال د الله تعالى له لورى ليرلى شوى دى په آسمان او ځمكه او پر هر شى د هم هغه سلطنت دى او د هم ده حكم چلېږى، د هر هغه شى اراده چې وكړى هم هغه پيدا كوى او د هر چا دپاره چې د هر شى د اعطاء اراده وفرمائى ورعطاء كوى نى او هر چاته چې د عدم الاعطاء اراده وفرمائى نه نى وركوى د دنيا دغه رنگ په رنگ حالاتو ته وگورئ چې مثلاً يو له سره اولاد نه لرى او دوهم تش لوى لرى، دريم تش ځامن لرى، څلورم هم ځامن او هم لوى لرى، جوړه جوړه يا جلا جلا (جدا جدا) په دغه كېنى هيڅ دعوى نه ده هم هغه حقيقى مالك پوهيږى چې د كوم يوه سړى په كوم حالت كېنى ساتل مناسب دى او هم دى سم له خپل علم او حكمت سره تدبير كوى هيچا ته د دغى خبرى قوت او مجال نشته چې د الله تعالى د ارادې مخه ونيسي يا د الله تعالى پر تخليق او تقسيم څه تنقيد اعراض وكړى شى د عاقل كار دا دى چې په هر قسم تودو او سرو حالاتو كېنى د هم هغه الله په طرف رجوع وكړى او تل دى خپل ناچيز حقيقت تر خپل نظر لاندې ونيسي! او د تكبر او د نعمت له كفرانه دى خپل ځان وساتى!

وَمَا كَانَ لِشِرِّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ
أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآيَاتِهِ مَا يَشَاءُ

او نه بنائى دپاره د هيڅ بشر دا چى خبرى وكړى له ده سره الله مگر په وحى سره (په خوب كښى يا په الهام سره) يا وروسته له پردى څخه يا وليږى (الله) كوم رسول استاځى (له ملائكو لكه جبريل) پس وحى يوسى په اذن حكم د الله سره هغه چى اراده وفرمائى (الله).

تفسير : هيڅ يو انسان پخپل عنصرى خلقت او د موجوده وو قواؤ په اعتبار د دى خبرى طاقت نه لرى چى له الله قدوس سره په دغى دنيا كښى مخامخ شى او ورسره بالمشافهه كلام وفرمائى او دى ئى تحمل وكړى شى نو ځكه د كوم بشر له الله تعالى سره خبرى او كلام كول درى صورتونه لرى.

الف: واسطه په پرده كښى كلام فرمايل يعنى د الله تعالى له كلامه د سامعى له قوت سره د نبى متلذذ كيدل مگر په دغه حالت كښى د نبى سترگى د الله تعالى له لقاء څخه نشى متمتع كيدى لكه چى حضرت موسى عليه السلام ته د طور پر غره او خاتم الانبياء محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم ته په ليلة الاسراء كښى ور د مخه شو.

ب : د پرېستى په واسطه د الله تعالى كلام فرمايل مگر چى پرېسته متجسده نشى او د ده تر سترگو لاندې رانشى بلكه مستقيماً د نبى پر قلب نزول وكړى او په قلب سره د پرېستى د نزول ادراك او د صورت احساس وشى او ظاهرى حواس په هغه كښى څه مداخله ونه كړى شى زما په خيال دغه هغه صورت دى چى د هغه په نسبت د حضرت صديقى بېبى عائشى رضى الله تعالى عنها په حديث كښى راغلى دى «يأتينى فى مثل صلصلة الجرس» او په صحيح بخارى

شريف د بدء الخلق په ابواب كښى د وحى د دغه صورت د پرېستى د راتللو تصريح هم موجود ده هم دغه ته ئى په حديث كښى «وهو أشده على» فرمايلى دى. او بنائى چى قرآنى وحى على الاكثر په هم دغه صورت سره نازل شوى وى. لكه چى په ﴿ تَكْلِيْمُ الْمُرْسَلِينَ عَلَىٰ نَذْرٍ أَوْ قَائِلٌ مُّنْذِرٌ لِّكَ يَأْذَنُ اللَّهُ ﴾ كښى د «قلبك» په لفظ سره دى ته اشاره ده

چى دغه معامله بيخى مخفى او پټه سره اجرا كيده او د رسول الله له وجوده بيل كوم موجود په نظر نه راته او نه به داسى خبرى سره كيدى لكه چى يو انسان ئى له بل انسان سره كوى چى ورسره نژدى كيناستونكى نور انسانان هم پرى وپوهيږى نو ځكه د داسى خصوصيت ذكر ئى په دغه آيت كښى په «وحياً» سره وفرمايه. ولى چى «وحى» په لغت كښى پر اخفاء او سريعه اشاره باندې دلالت كوى.

ج : دريم صورت دا دى چى پرېسته ورمجسده شى او نبى ته مخامخ راشى او په دى ډول (طريقه) سره د الله تعالى كلام او پيغام ورسوى. لكه چى يو انسان له بل انسان سره خبرى او بيان كوى. لكه چى حضرت جبريل عليه السلام يو يا دوه ځلى پخپل اصلى صورت سره د رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضور مشرف شوى دى او نور على الاكثر د حضرت دحية الكلبي رضى الله تعالى عنه

په شکل راته او کله به د غیر معروف انسان په صورت هم راته په دغه وخت کښې به سترگو د پرېستې صورت لیده او غوړونو به ئې غږ آورېده، او نور حاضرین به هم د ده پر خبرو پوهیده او د دوى له خبرو او اترو څخه به مستفید کیده. د حضرت صدیقې بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې چې دوه قسمه بیان شوى دى له هغه څخه دغه ئې دوهم صورت دى او زما په خیال هم دغه ئې په دغه آیت کښې په دغو الفاظو سره تعبیر فرمایلی دى ﴿وَأَرْسِلْ رَسُولًا مِّنْ يَّأْتِيهِ مَائِدًا﴾ والله اعلم بالصواب. باقى حجاب والا صورت څرنگه چې بیخی نادر بلکه پټه او مخفی دى نو ځکه د حضرت صدیقې بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې له هغه سره بالکل تعرض نه دى کړى شوى.

إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ ﴿٥١﴾

بیشکه دغه (الله) ډیر پورته غالب دى (په انزال د وحى کښې) ښه حکمت والا دى (په صنعت خپل کښې).

تفسیر : یعنې د الله تعالیٰ علو له دى نه مانع دى چې بى حجاب خبرې وکړي او حکمت ئې د دى مقتضى دى چې په ځينو صورتونو کښې د هم کلامى صورت اختیار کړي.

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا

او هم داسې (لکه چې وحى مو کړى وه نورو انبياؤ ته) وحى راوړلې مونږ تاته (اى محمده!) روح (قرآن، پرېشته) په امر حکم خپل سره،

تفسیر : محقق شيخ الهند رحمة الله عليه په دغه ځاى کښې له روح څخه مراد پرېشته اخيستى ده يعنې جبرائيل الامين او دغه د ځينو مفسرينو رايه ده. ليکن ظاهر دا دى چې دلته پخپله قرآن کریم به ئې په روح سره تعبیر فرمایلی وي ځکه چې د پاک قرآن له تاثیر ه مره زړونه ژوندی کيږي، او انسان ته ابدى حیات ور په برخه کيږي. وگورئ! هغه اقوام چې د کفر، ظلم، طغيان او بد اخلاقى په موت سره مره شوى وو عظيم الشان قرآن په دوى کښې په څه شان نوی روح او ځان واچوه.

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

نه وي ته چې پوهيدى به چې څه دى کتاب او نه (پوهيدى په دى چې څه

شى دى شرايع او) ايمان.

تفسير : يعنى ايمان او د ايمانيه و اعمالو دغه تفصيل چى د وحى په ذريعه اوس معلوم شوى دى پخوا له دى نه چيرى معلوم وو. اگر كه په نفس الايمان سره تل تر تله متصف وو.

وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا تَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا

وليكن گرځولى دى مونږ دغه (روح كتاب، ايمان) داسى يوه رڼا چى سمه لياره بڼيو په هغه سره هغه چاته چى اراده وفرمايو مونږ له بندگانو خپلو،

تفسير : د پاڪ قرآن په رڼا كې د هر هغو بندگانو په نسبت چى مونږ اراده وكړو نو هغوى د سعادت او فلاح پر ليارى بيايو.

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ٥٦

او بيشكه ته خامخا ښودل كوى (خلقو ته) په طرف د ليارى مستقيمي برابرى.

تفسير : يعنى تاسى خو ټولو بندگانو ته د پاڪ قرآن په ذريعه تر الله تعالى پورى د رسيدلو سمه صافه لياره وړښيئ اعم له دى چه څوك پر هغى لار شى كه لار نشى.

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

سمى ليارى د هغه الله ته چى خاص ده لره دى هر هغه شيان چى په آسمانونو كښى دى (له علوياتو) او هر هغه شيان چى په ځمكه كښى دى (له سفلياتو سره له اسمانونو او ځمكى خلقاً ملكاً عبداً)،

تفسير : يعنى سمه صافه لياره هغه ده چى پر هغى باندې له تللو څخه انسان تر واحد الله تعالى پورى ورسيدى شى هر څوك چى له دى ليارى څخه بى ليارى شى نو هغه له الله تعالى ځنى بيل پاتى كيږى.

الَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ٥٧

واوره ! خبردار اوسه ! خاص الله ته بيرته گرځي تول کارونه (د مخلوقاتو په قيامت کښي).

تفسير : يعنى کله چي د گردو (تولو) کارونو انجام د هغه په طرف دي نو ښائي چي انسان له شروع څخه د عاقبت په فکر او ذکر کښي اوسي او پخپل اختيار سره پر داسي يوي ليارى لار شى چي هغه سم ورورسيږي. اللهم اهدنا الصراط المستقيم وثبتنا عليه.

تمت سورة الشورى بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة الزخرف مكية الا آية (٥٤) فمدنية وهى تسع و ثمانون آية وسبع ركوعات رقم تلاوتها (٤٣) تسلسلها حسب النزول (٦٣) نزلت بعد الشورى

د «الزخرف» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (٥٤) آيته څخه چي مدنى دى (٨٩) آيت او (٧) ركوع لري

په تلاوت كښي (٤٣) او په نزول كښي (٦٣) سورت دى وروسته له «الشورى» څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حَمْدٌ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

قسم دى په دغه كتاب روشن بيانونكى چي بيشكه مونږ گرځولى مو دى دغه (كتاب) قرآن په عربى ژبه دپاره د دى چي تاسي پري وپوهيږئ (عقل په كښي وچلوئ).

تفسير : ځكه چي عربى ژبه ستاسي مورنى ژبه ده. او ستاسي په ذريعه به د دنيا نور اقوام هم دغه كتاب زده كوي او پري وپوهيږي به.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

او بیشکه دغه کتاب (ثابت دی) په اصل د کتاب (لوح محفوظ) کښی په نزد زمونږ خامخا خاوند د لوئی مرتبی ډیر مستحکم دی.

تفسیر : یعنی دغه پاک قرآن د اعجاز پر وجوه او پر عظیمو اسرارو د اشمال له وجی نهایت لوړه مرتبه لری او له تبدیل او تحریف ځنی د محفوظیت او مصونیت له سببه نهایت مستحکم دی. د ده دلائل او براهین نهایت مضبوط او د ده احکام نافذ او غیر منسوخ دی. هیڅ یو حکم ئی له حکمته تش نه دی او د ده ټول مضامین د معاش او معاد پر ډیرو اعلیٰ هدایاتو مشتمل، او له حکمت او مصالحو څخه مملو دی. او د قرآن پر دغو ګردو (ټولو) محاسنو پخپله هم دغه قرآن شاهد دی د لمر دلیل پخپله دی لمر. تنبیه : قرآن او نور سماویه کتابونه پخوا له نزوله په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی.

أَفَضْرِبْ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ۝

آیا پس بند کړو (وګرځوو) له تاسی دغه ذکر پند (قرآن) بندیدل (ګرځیدل) له دی سببه چی یی تاسی یو قوم مسرف له حده تیریدونکی (مشرکان چی پری نه راوړئ ایمان).

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له دی سببه چی تاسی حکم نه منئ نو آیا مونږ به د حکم لپړل موقوف کړو؟» یعنی دغسی توقع له سره مه کوئ! د الله تعالیٰ حکمت او رحمت د دی خبری مقتضی دی چی سره د دغو زیاداتو، تجاوزاتو او شرارتونو چی ستاسی له خوا کیږی د الله تعالیٰ د کتاب نزول او د تبلیغ دعوت، نصیحت او د پند سلسله ونه ترله شی، ځکه چی ډیر نور سعید ارواح له هغه څخه مستفید کیږی او پر منکرانو په کامل طور سره د حجت اتمام کیږی.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَّبِيِّينَ فِي الْأَوَّلِينَ ۝ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَّبِيٍّ

إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝

او څومره ډیر مو لیږلی دی له انبیاءو څخه په پخوانیو (خلقو کښی) او نه به راته دوی ته هیڅ نبی مګر وو به هغوی چی په هغه (نبی) پوری به ئی مسخری کولی.

تفسير : يعنى له پخوانيو انبياؤ سره هم داسى استهزاء كړى شوى وه او د هغو تعليماتو ته د دروغو نسبت كړى شوى وو مگر د دغى استهزاء او تكذيب له وجې د نبوت سلسله ونه ترله شوه .

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمِثْلُ الْأَوَّلِينَ ٥

پس هلاک کړل مونږ هغه (پخوانى خلق چې) سخت تر (و) له دوى نه له جهته د قوت او تیر شوى دى (خو غاځه په قرآن کېنې) مثل صفت د پرومېنو خلقو (چې اهلک او تعذيب وو).

تفسير : يعنى د عبرت دپاره د هغو مکذبینو د تباھى او هلاک مثالونه وړاندې کړى شوى او پخوا له دى نه مذکور شوى دى چې په زور او په قوت کېنې له تاسې څخه ډیر زیات وو کله چې هغوى د الله تعالى له عذابې نجات ونه موند نو تاسې په څه شى مغرور یئ؟ وروسته له دى نه د الله تعالى هغه د عظمت او قدرت او د تصرف د کمال ذکر راځي چې تر یوى اندازې پورې د دوى په نزد هم منلى شوى او مسلم وو.

وَلَيْنُ سَأَلْتُمُ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقْنَاهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ٦ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ٧

او قسم دى خامخا كه چيرې پوښتنه وكړى ته له دغو كفارو چې څوك دى هغه ذات چې پيدا كړى ئى دى آسمانونه او ځمكه؟ نو خامخا وبه وائى دغه كفار هر ورو (خامخا) چې پيدا كړى دى (تول هغه الله چې) ښه غالب قوى دى (په انفاذ د احكامو) ښه عالم دى (فرمائى الله) هغه (ذات) چې گرځولى ئى ده تاسې ته ځمكه فرش (ځاى د قرار) او گرځولى دى تاسې ته په دغې ځمكې كښې ليارى دپاره د دى چې تاسې سمه لياره ومومئ (مقاصدو خپلو ته).

تفسير : يعنى تر هغه غاځه پورې چې انسان هلته هستوگنه كوي او يو له بل سره گوري او تگ راتگ كوي او پخپلو منځونو كښې سره ليارى لري او په دغه تلو راتلو سره په دنپوى او

آخروي مقاصدو کڻي د بري او کاميابي لياري ځان ته معلومي کړي.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ

او هغه (ذات) چي نازلي کړي ئي دي له (طرفه) د آسمانه اوبه په اندازه سره .

تفسير : يعنې په يوه مخصوص مقدار چي د ده له حکمت سره مناسب او د ده په علم کڻي مقدار وو .

فَأَنْشَرْنَاهُ بَدْدَةً مِّمَّا كُنَّا لَكَ تُخْرِجُونَ ۝

پس ژوندي کړي دي مونږ په دغو اوبو سره کلي مړه (وچي کلکه ځمکه) په شان (د دغه ژوندي کيدلو د ځمکي) راوبه ايستل شئ تاسي (هم بيا ژوندي له قبورو).

تفسير : يعنې څرنگه چي په وچي کلکي مړي ځمکي کڻي د باران د اوبو په وسيله نوي ژوندون او حيات پيدا او تکه شنه ودانه او زرغونه کوي ئي هم داسي په مړو اجسامو کڻي هم روح غورځوي او بيا مو له مقابرو څخه ژوندي راپاڅوي .

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا

او هغه (ذات) چي پيدا کړي ئي دي اصناف (او انواع د مخلوقاتو) تول د دوي .

تفسير : يعنې په دنيا کڻي د هومره اشياوو جوړي چي دي او د مخلوقاتو هومره اقسام او تمائل يا متقابل انواع چي دي د هغو گردو (تولو) خالق الله تعالي دي .

وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ۝ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ

او گرځولي ئي دي تاسي ته له بيريو (جهازونو) او له چارپايانو هغه چه سوريږئ تاسي پري (په لونده او وچي کڻي) دپاره د دي چي سم برابر کينئ تاسي پر شاوو (د هر يوه) د هغه .

تفسير : يعنى په بر (وجه) كښى د غځنو چارپايانو (څلوربولو) پر شاوو او په بحر (سيند) او فضاء او نورو كښى د بيريئ او جهازونو او طيارو او نورو مراكيو پر شاوو سورييئ.

ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٤﴾

بيا ياد كړئ (قلباً) تاسى نعمت د رب خپل كله چي برابر كينئ (سواره شئ) پر هغه او ووايئ تاسى پاكي ده هغه (لوى ذات) ته چي مسخر كړى ئى دى مونږ ته دغه (مذكور له مراكيو) او نه وو مونږ ده لره په ضبط (او قيد) كښى راوستونكى (په وس خپل سره)

تفسير : يعنى پر حيواناتو يا كشتى او جهازونو او نورو نقليه ؤ وسايلو باندې د سوريډلو په وخت كښى د الله تعالى د هغه انعام او احسان يادونه پخپلو زړونو كښى وكړئ چي الله تعالى مونږ ته دومره عقل، پوه، تدبير، قوت او قدرت او نور رابښلى دى چي پخپل عقل او تدبير او نورو سره دغه شيان مونږ تر خپلى ادارى لاندې راوستلى دى دغه محض د الله تعالى فضل او احسان دى، كه نه په مونږ كښى دومره قدرت، او طاقت كوم دى چه داسى شيان مو قابو كړى وي لازم دى چي په ژبه سره هم پر نقليه ؤ وسايلو د سوريډلو په وخت كښى دغه الفاظ ووايئ ﴿سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ نور اذكار او ادعيه هم په احاديثو كښى راغلى دى. چي د حديث او تفسير په كتابونو كښى ذكر دى.

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٥﴾

او بيشكه چي مونږ رب خپل ته خامخا بيرته ورتلونكى يو (په سورلى د جنازو).

تفسير : يعنى د دغو سفرونو په تقريب د آخرت د سفر په يادونه كښى ولويږئ. رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه وسلم خو د سوريډلو په وخت هم دغه تسبيح فرمايله.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٦﴾

اِمَّا اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٧﴾

او گرځوی (مقرروی کفار) الله ته له بندگانو د ده یوه برخه (اولاد چی ملائکو ته د الله لونه وائی)، بیشکه چی (کافر) انسان خامخا ناشکره دی ښکاره. آیا وایی تاسی چی (الله) نیولی دی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی لونی (چی اخس او ادنی دی) او غوره کړی ئی یی تاسی په زامنو (چی اشرف او اعلی دی له لونی نه)

تفسیر : یعنی لارم خو داسی ؤ چی د الله تعالی نعمتونه به ئی پیژندلی او د هغو شکریه به ئی اداء کړی وه دوی صریحی ناشکری ته اوبستی دی او د الله تعالی دربار ته سپین سترگی او گستاخی کوی له دی نه لویه گستاخی او ناشکری به څه وی چی د هغه دپاره د اولاد تجویز وکړی شی او هغه هم له بندگانو څخه او هغه هم لونی. اول اولاد د مور او پلار د وجود یو جزء وی نو قدوس الله ته د اولاد د تجویز کولو معنی دا ده چی گواکی دی له اجزاوو څخه مرکب دی او د مرکب حدوث ضروری دی دوهم په ولد او والد کښی ښائی چی مجانست وی که دواړه له یوه جنسه نه وی نو د ولد یا والد په حق کښی عیب دی. دلته د خالق او مخلوق په منع کښی د مجانست تصور هم نشی کیدی. دریم جون دی جسمیه وو او عقلیه وو قواوو په اعتبار د هلکانو په نسبت عموماً ناقصی او کمزوری وی گواکی معاذ الله که الله تعالی د خپل ځان دپاره اولاد هم اختیار کړی وی هغه هم تیت او ناقص. آیا تاسی ته شرم نه درځی چی پخپلو برخو او حصو کښی عمده او اعلی شیان او د الله تعالی په حصه کښی ناقص او تیت شیان راوباسی. او مقرروی ئی.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٨﴾

حال دا هر کله چی زیری ورکړ شی یو د دوی ته په (تولد د) هغه سره چی گرځولی ئی دی رحمن ته مثل (او شبیه نو) وگرځی مخ د ده تک تور (له ډیره غمه) حال دا چی دی به ډک وی له غمه.

تفسیر : یعنی هغه اناثیه اولاد چی د الله تعالی دپاره دوی تجویز کړی دی هغه د دوی په زعم کښی داسی عیب دار او ذلیل او حقیر دی چی که پخپله دوی ته د هغه د تولد زیری ورکړ شی

نو له دیر رنځ او خفگانه د دوی مخ تک تور اوړی او وضعیت یی سخت تغیر مومی او پخپل زړه کښی سخت پیچونه او تاوونه خوری، د دی پوره تقریر د «صافات» د سورت په آخری رکوع کښی پخوا له دی لیکلی شوی دی.

أَوْ مَن يُنَشِّئُ فِي الْحَيَاةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ١٨

آیا (مقرر وی دوی الله ته) هغه څوک چی لویولی شی په گانو (کالیو) کښی حال دا چی هغه په وخت د جگړو کښی نشی ښکاره کولی (بیانولی مطلب خپل).

تفسیر : آیا الله تعالیٰ خپل اولادیت ته جونۍ غوره کړی دی؟ چی عادتاً په ډول او سینگار سره نشو او نما مومی د گانو او زیورو په شوق کښی مستغرقی اوسی چی د دوی د رایۍ او عقل پر ضعف باندی دلیل دی او دوی د فکریه قوت له ضعفه د مباحثی په وخت کښی بیانیه قوت هم ونه لری لکه د ښځو په تقریرونو کښی که څوک لږ څه غور وکړی نو گوری به چی دوی نه خپله دعوی په کافی بیان سره ثابتولی شی او نه د نورو دعاوی ماتولی شی او تل ناقصی او ناتمامی خبری کوی او نوری داسی فضولی او چتی (بیکاره) خبری له هغی سره گدوی چی له هغه موضوع سره به بیخی څه علاقه او تناسب نه لری چی په دغه سره هم د مقصود په تبیین کښی احتیاج زیات وی او په دغه سره د دوی عجز لا څرگندیږی (ښکاره کیږی) پس هر طویل کلام په هم دغه حکم کښی راځی او د معمولی جملی او عادی خبری اداء کول، لکه راځه! څه! دا شی راکړه! هغه واخله، هغه راغلی وو، دی تللی وو، د بیانیه قوت دلیل نه دی.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاءً

او گرځوی (کفار) پرښتی هغه چی دوی عباد الرحمن د الله بندگان دی ښځی (لونی د الله)،

تفسیر : یعنی دغه د دغو مشرکانو یو بل دروغ دی چی پرښتی د ښځو په وصف کښی داخلوی، حال دا چی پرښتی نه د ښځو او نه د نارینه وو له جنسه دی بلکه دوی د الله تعالیٰ یو بیل علیحده مخلوق دی.

أَشْهَدُ وَأَخْلَقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ١٩

آيا حاضر وو (دغه كفار په وخت د) پيدا كيدلو د دغو پرېستو كښي (چي
بنځي لونه پيدا شوي دي) ژر ده چه ويه ليكلي شي شاهدي د دوي او پېښته
به هم تري وكړه شي (په آخرت كښي).

تفسير : يعنى كوم يو عقلى يا نقلى دليل خو له دوي سره د دغى دعوى د اثبات دپاره نشته.
نو آيا دوي په هغه وخت كښي چي الله تعالى پرېستى پيدا كولى ورته ولاړ وو؟ او دوي پخپلو
سترگو پرېستى ليدلى دي چي پرېستى نارينه نه دي بنځي دي؟ ښه دي د دوي دغه شهادت د
اعمالو په دفتر كښي ليكلي كيږي څه مهال (وخت) چي دوي به د الله تعالى د عدل او انصاف په
دربار كښي وړاندې كيږي نو هلته به د دى موضوع په نسبت هم له دوي نه پوښتنى كيږي چي
تاسي ولي داسي خبري كولى او له كومه تاسي ته دا معلومات په لاس درغلي و؟.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ

او وائي (دغه مشركان) كه اراده فرمائلى وي رحمن نو عبادت به مو نه وي
كړي د دغو (باطلو معبودانو).

تفسير : يعنى دوي د خپلو دغو د شرك، بى ادبي او گستاخي په جواز او استحسان كښي يو
داسي عقلى دليل هم وړاندې كوي چي كه الله تعالى اراده كړي وي نو مونږ ته به ئي موقع نه
راكوله چي له ماسواء الله څخه به مو د نورو شيانو عبادت كاوه، او هرومرو (خامخا) به ئي
زمونږ مخه نيوه. كله چي مونږ برابر پر خپل هم دغه دود (رواج) او دستو دوام كوو چي هغه ئي
گوري نو ثابت شو چي دغه كار بهتر او د ده خوښى دي. نو الله جل و علا شانه واكړم واعظم
برهانه د مشركانو د دغى وينا ترديد داسي فرمائى

مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

نشته دوي ته په دغى (وينا خپلي) هيڅ قدر علم پوه نه دي دوي مگر دروغ
وائي (خوشى چتي (بيكاره) اټكلونه چلوي ځكه چي الله راضى نه دي په
كفر).

تفسير : يعنى دغه خبره خو رښتيا ده چي بى د الله تعالى له ارادې څخه هيڅ شي نشي
كيدى ليكن د كوم شي ښيگنه (فائده) او بهتري زمونږ دپاره له دى نه نه ثابتيږي. او كه داسي
وي نو په دنيا كښي به هيڅ كار بېكاره او هيڅ شي خراب او بد نه پاتي كيده او په گرد

(تول) جهان کنیی به محض خیر وه او بس او د شر تخم به له سره نه پیدا کیده او هر یو دروغجن ظالم او مکار به هم داسی وائی که د الله تعالی اراده نه وی نو زه به ئی نه پری شوم چیی داسی ظلم او تیری به می کاوه او کله ئی چیی ماته د ظلم، ستم او تیری موقع راکره نو معلومه شوه چیی دی په دغه کار خویش او راضی دی. په هر حال په مشیت او رضاء کنیی د لزوم ثابتول کوم علمی اصول نه دی او محض د گمان او اتکل غشی دی چیی د هغه بیان د جزء ۸ «الانعام» د سورت په (۱۸) رکوع ۱۴۸ آیت کنیی د دغه آیت په تفسیر کنیی پخوا لیکلی شوی دی

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْرَكْنَا﴾

أَمَّا اتَيْنَهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَسْكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا
إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

آیا ورکړی مو دی دوی ته کوم کتاب پخوا له دغه (قرآن) پس دوی په هغه کتاب منگلی خپوونکی (حجت نیوونکی دی نه ده داسی) بلکه وائی دغه مشرکان بیشکه مونږ موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری (دین) او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی لیاره موندونکی تلونکی یو (یعنی د هم هغو خپلو پخوانیو په پلونو څو او د غیر الله عبادت کوو).

تفسیر : د عقلی دلیل حال خو مو واورید، آیا ما سواء له هغه څخه بل کوم نقلی دلیل پخپلی دغی دعوی باندی وړاندی کولی شی؟ یعنی د الله تعالی له منزله وو کتابونو څخه کوم کتاب د دوی په لاس کنیی شته؟ چیی په هغه کنیی د شرک غوره والی لیکلی شوی وی؟ ظاهر دی چیی داسی کوم سند له دوی سره نشته. نو ماسواء له دی نه چیی د خپلو پلرونو او نیکونو پوند تقلید دلیل وړاندی کړی بل څه شی له دوی سره نه دی پاتی شوی، هم دغه د دوی له گردو (تولو) څخه زبردست دلیل دی چیی د هری زمانی مشرکانو به هم دغه دلیل وړاندی کاوه چیی وروسته له دی نه د هم دغه بیان دی.

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ تَذِيرٍ إِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ
مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ أَوْحَيْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

او هم داسی (ستا په شان) نه وو لیږلی مونږ پخوا له تانه په هیڅ قریه کلی کوم ویروونکی (له عذابه یعنی نبی) مگر وبه ویل هوسا (آرام) او نعمت لرونکیو (خلقو د هغو کلیو) بیشکه مونږ چی یو موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی اقتداء کوونکی تلونکی یو. وبه ویل (نبی دوی لره) آیا (کوئ تاسی متابعت د پلرونو خپلو) اګر که راتله کړی دی ما تاسی ته په ښه لیاره ښوونکی له هغه شی څخه چی موندلی دی تاسی پر هغه شی باندی پلرونه خپل،

تفسیر : یعنی نبی الله فرمایلی دی چی ستاسی د پلرونو او د نیکه گانو له لیاری څخه بهتره یوه ښه سمه صافه لیاره تاسی ته درښیم خو آیا تاسی سره له هغه د خپل هغه پخوانی جهل او عناد څخه مخ نه اړوئ؟.

قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٣﴾

وبه ویل دوی بیشکه مونږ چی یو په هغه (دین) چی لیږلی شوی یی تاسی په هغه سره کافران یو.

تفسیر : یعنی هر څه چی وی مونږ ستاسی خبری نشو منلی، او له خپل هغه پخوانی دود (رواج) او دستور څخه چی له پلرونو او نیکه گانو څخه راته پاتی شوی دی نشو ګرځیدی.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظَرُ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٥﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٦﴾

پس انتقام مو واخیست له دوی نه پس وګوره چی څرنګه وه عاقبت آخره خاتمه د دروغجن ګڼونکیو (انبیاءو خپلو ته) او (یاد کړه) هغه وخت چی وویل ابراهیم (کله چی ووت له غاره) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (نمرودیانو) ته چی بیشکه زه بیزاره (جلا جدا)) یم له هغو بتانو چی تاسی ئی عبادت کوئ مګر هغه الله چی پیدا کړی ئی یم زه پس بیشکه چی هغه (الله) به ثابت لری ما په هدایت (او دین خپل) باندی.

تفسير : يعنى صرف له يوه پاک الله سره زما علاقه ده چي هغه زما خالق دى او هم هغه مى د مقصود د منزل پر لياره تر آخره پوري بياني.

تنبیه : دلته ئى دغه قصه پر دى بيان فرمايلى ده چي وگورئ ستاسى مسلم پلار او پيشوا كله چي د خپلو پلرونو لياره غلطه وموندله هغه ئى پريښوده تاسى هم هغسى وكړئ! كه مو د خپلو پلرونو او نيكونو تقليد پسى سا خيژى او له سره له هغه څخه خلاف بل كار نه كوي نو د هغه پلار پر لياره تگ وكړئ چي په دنيا كښى ئى د حق او صداقت بېرغ هسك (اوچت) كرى ؤ، خپلى اولادى ته ئى نصيحت او وصيت فرمايلى ؤ چي وروسته له ما څخه هم ما سواء له واحد احد الله د بل هيڅ شى عبادت مه كوي! كما جاء فى الركوع (۱۶) آيت ۱۳۲ من سورة البقرة ﴿وَوَضَىٰ بِهَا آيَاتِهِمْ يَتَذَكَّرُ﴾ الآية -

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣٨﴾

او گرغولى وه (ابراهيم) دغه كلمه (د توحيد) باقى پاتى كيدونكى په پشت اولاد خپل كښى دپاره د دى چي دوى بيرته راوگرځي (توحيد ته له شرکه).

تفسير : يعنى د ابراهيم عليه السلام اولاده يو له بل څخه د توحيد بيان او دلائل واورى او د حق د ليارى په طرف دى رجوع وكړى.

بَلْ مَنَعْتُ هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَقَّ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٣٩﴾

(دوى هم هغسى ونه كړ) بلكه نفعه وركړى وه ما دغو (شركاؤ) ته او پلرونو د دوى ته تر هغه پوري چي راغى دوى ته حق (دين قرآن) او رسول (محمد) ښكاره بيانونكى (د شرعيو احكامو دوى لره).

تفسير : يعنى اى مكيانو! افسوس چي تاسى د ابراهيم عليه السلام ارث مو حاصل نه كړ او د ده پر وصيت مو تگ ونه كړ، بلكه د هغو دنيوى سامانونو په خوندونو او مزو كښى ولويدئ چي د الله تعالى له درباره تاسى ته درعنایت كړى شوى دى او د قدوس الله له طرفه بيخي غافل شوي تر دى چي د هغه غفلت د خوب د ويښيدلو لپاره الله تعالى تاسى ته خپل داسى انبياء وليدل چي د هغوى نبوت بيخي روښان او واضح دى. الله حق او رښتيا دين تاسى ته دروليدو قرآن ئى تاسى ته در ولولو او در وامووراوه، او د الله تعالى په احكامو په نهايت صفائى سره مو مطلع كړئ.

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿۳۰﴾

او څه وخت چي راغي دوی ته حق (دین قرآن) وویل (کفارو) دا سحر (کودۍ) دی او بیشکه مونږ پر دغه قرآن کافران یو (او نه ئی منو).

تفسیر : یعنی پاک قرآن ته ئی د جاود او کودو نسبت وکړ، او د انبیاء الله د کلام له منلو څخه منکران شول.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿۳۱﴾

او وویل (کفارو) ولی نه نازلوه شی دغه قرآن پر یوه سری له دغو دوو قریو څخه (چی مکه او طائف دی چی دغه سری هم) ډیر لوی دی (لکه ولید په مکه کښی او عروه په طائف کښی).

تفسیر : یعنی که خامخا د قرآن نزول د پاک الله مقصود وو نو ښائی چی هغه ئی د معظمی مکی یا د طائف پر کوم مشر نازلوه. دغه څرنگه د باور کولو وړ (لائیق) دی چی لوی لوی غتان، مشران او د مالونو د شتو له خاوندانو څخه پاک الله منصور شوی دی او د رسالت د لوی منصب لپاره ئی داسی یو سری غوره او منتخب فرمایلی دی چی د دولت او ریاست په اعتبار د هیڅ یو امتیاز خاوند نه دی.

نو پاک الله جل وعلا شانه واعظم واکرم برهانه جواباً د دوی په تردید کښی داسی فرمائی

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ

آیا دوی تقسیموی ویشی رحمت (نبوت) د رب ستا (لکه چی دوی وائی)،

تفسیر : یعنی آیا د نبوت او د رسالت د مناصبو تقسیم ستاسی په لاس کښی درکړی شوی دی چی د هغه پر انتخاب داسی مباحثی کوئ؟.

فَمَنْ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ
فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمُ بَعْضًا سُرًّيًّا

(نه ده داسی بلکه پخپله) مونږ ویشلی قسمت کړی مو دی په منع د دوی کښی معیشت د دوی په دغه ژوندون لږ کښی او پورته کړی مو دی غځینی د دوی د پاسه د غځینو نورو په مرتبو کښی د دی چی ونیسی غځینی د دوی (چی غځیان دی) غځینی نور (چی فقیران دی) تابعان کار کوونکی

تفسیر: یعنی غځینی ئی غنی او شتمن او غځینی ئی فقیران او خوار گرغولی دی یوه ته ئی بی حساب د دولت ورکړی دی او بل ته ئی له هغه څخه لږ څوک ئی مسخر تابع او مطیع گرغولی دی او څوک ئی متبوع او مطاع.

وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٦﴾

او رحمت د رب ستا (جنت) خیر ډیر غوره دی له هغو (اموالو) چی تولوی ئی دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د نبوت او د رسالت شرف خو د ظاهری مال او جاه او د دنیوی ساز او سامان څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی، کله چی الله تعالیٰ دنیوی روزی د دوی په فکر او تجویز سره نه ده ویشلی نو د نبوت او رسالت تقسیم به ولی د دوی په تجویز سره سم وکړی وروسته له دی نه د مال او دولت او د مادی سامانونو د بی وقعتی او حقارت بیان فرمائی،

وَلَوْلَا اَنْ يَّكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرُ
بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُفُفًا مِّنْ فِصَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهِمْ يَظْهَرُونَ ﴿٣٧﴾
وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابٌ وَّسْرًا عَلَيْهِمْ يَتَكُونُونَ ﴿٣٨﴾ وَزُخْرُفًا

او که نه وی دغه (خطر) چی شی دا خلق ډله یوه (متفق په کفر) نو خامخا گرغولی به مو وو هغه چا لره چی کافر کیږی په رحمن دپاره د کوټو د دوی چتونه له سپینو زرو او زینه پائی (به می هم له سپینو زرو وړ جوړولی شو په هغو سره) پر دغو (کوټو) به ختلی دوی (دپاره د حاجاتو خپلو) او دپاره د کوټو د دوی (د سپینو زرو) دروازی به وی او تختونه (به وو د سپینو زرو) چی پر هغو به ئی تکیی وهلی وی دوی او (له) سرو زرو

(نور د زينت شيان به می هم ورلره ورکری ؤ)

تفسير : يعنى د الله تعالى په نزد دغه دنيوى مال او دولت هيڅ قدر او اهميت نه لري او نه د دنيوى مال اعطاء څه د قرب او د وجاهت عند الله دليل دى دا خو داسى بى قدره او حقير شى دى چى كه كوم خاص مصلحت مانع نه وي نو الله تعالى د كفارو كوتو، چتونه، زينى، دروازي، درشاني، قلفونه، تختونه، چوكيگاني او نور اثاث البيت به ئى، گرد (تول) له سرو او سپينو زرو څخه جوړول مگر په دغه صورت كښى به خلقو د دغه وضعيت له ليدلو څخه چى كفارو ته دغسى اسباب او سامان ور په برخه كيږي عموماً د كفر لپاره اختياروله (الا ماشاء الله) او دغه شى د الله تعالى له مصلحته مخالف دى نو ځكه داسى ونه كره شوه. په حديث كښى راغلى دى چى كه د الله تعالى په نزد د دنيا قدر د مياشى د يوه وزر په اندازه هم وي خو بيا هم كفارو ته به يو غړپ اوبه هم نه وركولى كيدى ښه كله چى يو شى د الله تعالى په نزد دومره حقير وي نو هغه د سيادت او د وجاهت عند الله او د رسالت او نبوت معيار درول به تر كوم ځاى پورى صحيح وي. حضرت شاه صاحب ليكي «يعنى الله تعالى كافر ئى پيدا كړ، چيرى خو هغه ته آرام ورکړى، په آخرت كښى خو ورته دايمى عذاب دى. چيرى خو دوى ته آرام ورورسى. مگر كه داسى كيدى نو مگردو (تولو) به د هم هغه كفر لپاره غوره كوله.»

وَأَنَّ كُلَّ ذَلِكْ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢٥﴾

او نه دا تول (مذكوره شيان) مگر متاع نفعه د دغه ژوندون لږ خسيس، او (متاع نفعه د) آخرت (جنت) په نزد د رب ستا دپاره د متقيانو دى.

تفسير : يعنى دنيوى عيش او عشرت او خوند كښى خو مگرد (تول) سره شريكان دى مگر آخرت سره له خپلو ابدى نعماوو او آلاوو د متقينو دپاره مخصوص دى چى متقيان له الله جل جلاله څخه ويريږي او ځان له معاصيو ساتي.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٢٦﴾

او هر څوك چى اعراض كوي (سترگى پټوي) له ذكر يادولو (د قرآن) د رحمن مسلط به كړو مونږ پر هغه باندې يو شيطان پس هغه به له ده سره (دائمي) ملگري وي (چى ئى لمسوي گناهونو ته او لغزوي ئى له سمى ليارى نه).

تفسیر : یعنی هر شوک چی له رشتیا نصیحت او د الله تعالی له ذکره او یاده اعراض کوی او مخ تری اړوی پر ده باندی یو شیطان په خصوصی دول (طریقه) سره مسلطوه شی چی تل تر تله ئی اغواء کوی او د ده په زړه کښی راز راز (قسم قسم) وسوسی اچوی دغه شیطان به تر دوزخ پوری هم د ده له ملگرتوبه لاس نه اخلی.

وَاللَّهُمَّ لِيَصِدُّوهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٥﴾

او بیشکه دغه (شیطانان) خامخا اړوی دغه خپل ملگری له لیاری (د حق) او گمان کوی (دغه سترگی پتوونکی کفار له حقه) داسی چی بیشکه دوی د سمی لیاری موندونکی دی.

تفسیر : یعنی شیطاین به تل د دوی مخه د نیکی له لیاری څخه نیسی، مگر د دوی عقلونه هم تر دی اندازی پوری مسخ کیږی چی هغه غلطه لیاره د دوی په نظر کښی سمه لیاره ښکاری او ښه ئی گڼی. د بدی او د نیکی تمیز هم په دوی کښی نه پاتی کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ لِيَكْتَبِيَنِّي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الشَّرْقَيْنِ فَيَسَّ الْقَرْيُنُ ﴿٣٦﴾

تر هغه پوری چی راشی مونږ ته نو وبه وائی (دغه اعراض کوونکی خپل ملگری ته) کاشکی چی وی په منع زما او په منع ستا کښی لری والی له مشرقه تر مغربه پس بد ملگری (ئی ته زما).

تفسیر : یعنی هر کله چی د الله تعالی په حضور کښی ورسپری هلته به دغه خبره په ښه شان سره ورڅرگندیږی (ورښکاریږی) چی دغه ملگری ئی غومره بد او خراب ملگری وو هلته به له حسرته او قهره داسی وائی چی کاشکی زما او ستا په منع کښی د مشرق او مغرب فاصله وی! او یوه شپه به می هم ستا په صحبت کښی نه وی تیره کړی. ای کمبخته! اوس خو لږ شانی له ما څخه لری شه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کښی د شیطان پر مشورو عمل کوی او هلته به د شیطان له ملگرتوبه افسوس او ارمان کوی. داسی شیطان رفیق چاته له پیریانو څخه او چا ته له انسانانو څخه ورسپری.» نو پاک الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی

وَلَن يَفْعَلُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٧﴾

او له سره به څه فائده ونه رسوي تاسي ته نن ورځ (له دې جهته) چي ظلم کړي دي تاسي (په شرک سره) دا چي بيشکه تاسي (سره له ملگرو خپلو) په عذاب کښي سره شريکان يئ (لکه چي په کفر کښي سره شريکان وئ)

تفسير: د دنيا قاعده ده په کوم مصيبت کښي چي په عمومي ډول (طريقه) سره لوی او واړه ټول سره شريکان وي نو هغه لږ شاني سپک او آسان وربکارې. مشهور مثل دي چي «په گډه مرگ کښي لويه چرچه وي» مگر په دوزخ کښي د ټولو شياطين الانس والجن او د تابعينو او متبوعينو په اشتراک او گډون کښي دوی ته هيڅ يوه فائده او گټه نه وررسيږي، د عذاب شدت به دومره زيات وي چي په داسي سطحې خبرو له سره دوی نشي متسلي کيدی او دوی ته له هغه ځني څه تخفيف او سپکتيا نه محسوسيږي. حضرت شاه صاحب رحمۃ الله عليه ليکي «يعني کفار به وائي چي د دوی له لاسه مونږ په دغه عذاب کښي اخته شوي يو ډير ښه شو چي دوی هم له هغه څخه نجات ونه موند او تري بچ نشو. ليکن که هغه بل نيولی شوي دي نو د هغه له نيولو څخه ده ته څه فائده نه وررسيږي».

اَفَاَنْتَ تُسَبِّحُ الصُّمَّ اَوْ تُهْدِي الْعُصَى وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝۴۰ فَاِمَا نَذْهَبَنَّ
بِكَ فَاِنَا مِنْهُمْ مُّقْتَدِمُونَ ۝۴۱ اَوْ نُرِيَّتَاكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ ۝۴۲
فَاَسْمَسَّكَ بِالَّذِي اَوْحٰى اِلَيْكَ اِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۝۴۳

آيا پس ته به (ای محمده!) آورول وکړي کڼو ته يا سمه لياره به وښيي ړندو ته او هغه چا ته چي وي په گمراهي ښکاره کښي پس که بيول وکړو مونږ خامخا پتا سره (په خوا د تعذيب د منکرينو) پس بيشکه مونږ له دوی نه انتقام اخيستونکي يو (په آخرت کښي) يا به وښيو تاته (په حيات ستا کښي) هغه (عذاب) چي وعده ئي کړو له دوی سره پس بيشکه مونږ په (عذاب د) دوی قادر يو (په هر حال کښي) پس منگلي خښي کړه (ښه عمل وکړه) په هغه (قرآن) چي وحی کړي شوي دي تاته (ای محمده!) بيشکه ته پر ليارې سمی روان ئي (نو ژر به مطلب ته ورسيږي).

تفسير: يعنی ړندو ته د حق لياره ښوول، کڼو ته د حق غږ آورول، او هغو کسانو ته چي

په صریحی غلطی او گمراهی کښی سرگردانه حیرانه گرځی سمه صافه لیاره ښوول او د کفر، شرک، شک او عصیان له تیارو څخه ئی د باندی ایستل او د هدایت پر لوی سرک ئی روانول، ستاسی په واک (قبضه) او اختیار کښی نشته که الله تعالی اراده وفرمائی نو ستا په غیر کښی تأثیر پیدا کوی. په هر حال تاسی داسی غم او اندېښنه مه کوئ چی دغه گرد (تول) خلق ولی حق نه منی؟ او ولی خپله آخره خاتمه خرابوی؟ د دوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هم هغه به دوی ته د دوی د دغو اعمالو سزا ورکوی، که د دوی دغه په سزا رسول ستاسی له وفاته وروسته واقع شو نو هغه به هم تاسی ته درښوول کیږی په هر صورت نه دوی زمونږ له واکه او اختیاره وتلی او نه چیری تللی شی، او نه به مونږ دوی بی له سزا ورکولو خوشی پریږدو. ستاسی کار هم دا دی کومه وحی چی راغلی ده او کوم حکم چی تاسی ته درکړی شوی دی پر هغه په ډیر مضبوطی سره ټینگ ولاړ اوسئ! او برابره خپله فریضه اداء کوئ، څکه که د دنیا نور خلق پر بلی لیاری لاړ شی نو ته د الله تعالی په فضل او کرم سره پر سمه لیاره روان ئی چی له هغه څنی یو قدم دی خوا یا هغی خوا ته د هیسته کیدلو ضرورت نه دی پاتی او نه د کوم هوا پرست په غوښتنه، هیله (امید) آرزو او تمنا ته کوم بل لوری ته کتلی او التفات کولی شی.

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ

او بیشکه دغه (قرآن) ذکر پند (شرف عزت) دی تاته (ای محمده!) او قوم (امت) ستا ته.

تفسیر : یعنی لوی قرآن د تاسی او ستاسی د قوم دپاره د خاص فضل او شرف سبب دی. له دی نه به لوی عزت او ښه نصیب څه وی چی د الله تعالی کلام، او د گردی (تولی) دنیا د نجات او د فلاح ابدی دستورالعمل د دوی په ژبه نازل شوی دی. او د داسی مقدس کلام پرمینی مخاطبان هم دوی دی. که دوی څه عقل او پوه ولری نو د دغه عظمی نعمت قدر دی وکړی! او د لوی قرآن چی د دوی لپاره یو قیمتدار د پند او نصیحت کتاب دی پر هدایاتو دی تگ وکړی، او له نورو گردو (تولو) څنی دی پرمی خپل ځانونه د دنیوی او آخروی سعاداتو وړ (لائق) او مستحق وگرځوی.

وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ

او ژر ده چی پوښتنه به وکړه شی له تاسی (په ورځ د قیامت کښی).

تفسیر : یعنی مخ کښی به د دی خبری پوښتنه کیږی چی تاسی د دغه عظمی نعمت څه قدر

کری و؟ او د دغه لوی فضل او شرف شکریه مو په څه شان سره اداء کری وه؟.

وَسَّأَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ
دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ ﴿٣٥﴾

او پوښتنه وکړه (ای محمده!) له هغه چا چې لیږلی مو دی پخوا له تا له رسولانو زمونږ (په شپه د معراج کښی یا له علماؤ د دوی) آیا مقرر کری وو مونږ بی له رحمن نور معبودان چی عبادت به ئی کاوه.

تفسیر : یعنی ستاسی لیاره خو هم هغه ده چی د پخوانیو انبیاءو لیاره وه هیڅ یوه نبی د شرک تعلیم نه دی ورکړی. او نه الله تعالیٰ په هیڅ یوه دین کښی شرکیه اعمال جائز درولی دی چی ماسواء الله څخه د بل چا عبادت هم وکړی شی. او دغه ارشاد چی پوښتنه وکړه یعنی هر کله چی له دوی سره ملاقات وکړئ! لکه چی د معراج په شپه کښی وشو یا د دوی احوال له کتابونو څخه تحقیق وکړئ! په هر حال د تحقیق او تفتیش هومره ذرائع چی وی هغه گرد (تول) تر استعمال لاندی ونیسئ! له هغو څخه به په صاف ډول (طریقه) سره ثابتیږی چی په هیڅ سماوی دین کښی هیڅ کله د شرک اجازه نه ده ورکړی شوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذْ هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ موسیٰ سره له (نهو) دلائلو (د قدرت) زمونږ فرعون ته او مشرانو د دغه (فرعون) ته پس وویل (موسیٰ) بیشکه زه چی یم رسول د رب د عالمیانو یم پس کله چی راغی (موسیٰ) دوی ته سره له دلائلو (د قدرت) زمونږ ناڅاپه دوی په دغو دلائلو (د قدرت زمونږ) به ئی خندل.

تفسیر : یعنی پر معجزاتو ئی توکی مسخری کولی.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا

او نه مو ښوده دوی ته (هیڅ دلیل) له دلائلو (د عذاب) مگر چی هغه لوی
وه له خوره د دی (یعنی له هغه تیر عذابه)

تفسیر : یعنی له یوه څخه بل د قدرت لوی دلیل مو د موسی علیه السلام د تصدیق لپاره
وښوده .

وَآخَذْنَهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

او نیولی وو مونږ دوی په عذاب سره دپاره د دی چی دوی راوگرځی (له
کفره خپله).

تفسیر : بالاخره مو هغه دلائل ورولیدل چی د عذاب یو شان رنگ د هغو په منځ کښی مرکوز
ؤ لکه چی د جزء ٩ «الاعراف» په (١٦) رکوع ١٣٣ آیت کښی مذکور دی ﴿فَأَنبَأْنَاهُمْ أَنَّهُمُ الْفُتُونُ وَالْجُرَادُ
وَالْقُمَّلُ وَالضَّفَادُ وَالِدَّمَ الْإِيتُ مُفَصَّلَاتٍ﴾ او له دی نه غرض دا وو غو دوی وویری او له
خپلو هغو حرکاتو څخه مخ وگرځوی نو هغوی بیرته ونه گرځیدل کله چی عذاب ئی ولید نو
داسی فریاد ئی وکړ

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ

او وویل (قبطیانو موسی ته) ای ساحره !

تفسیر : د دوی په محاوراتو کښی عالم ته به ئی «ساحر» ویل، ځکه چی لوی علم د دوی په
نزد هم دغه سحر وو. ښائی د دغه عجز، زاری، خوشامد او تملق په وخت، حضرت موسی ئی په
دغه ظاهری تعظیمی لقب سره بللی وی او له خپل باطنی خباثته ئی په دغه لوری هم اشاره کړی
وی چی مونږ تر اوسه پوری تا د نبی په صفت نه پیژنو او تش دی د یوه ماهر کودگر (ساحر)
په حیثیت گڼو.

ادْعُ لِنَارِكَ بِمَا عٰهَدَ عِنْدَكَ اِنَّا لَمُهْتَدُونَ ﴿٢٩﴾

وبوله زمونږ دپاره رب خپل په سبب د هغی وعدی (د الله) چی له تا څخه ده
(چی له مونږ لری کړی عذاب) بیشکه چی مونږ خامخا لیاره موندونکی یو

(په ايمان راوړلو سره په تا باندې اى موسى!).

تفسير : يعنى د دعاء هغه طريقه چې تاته رب ستا ښوولى ده، او هغه عهد چې مونږ له تاسې سره كړى دى سم له هغه دعاء سره داسې وشو نو ضرور مونږ به هم پر سمه لياره راځو او ستا خبرو ته به غوږ ږدو نو سمه صافه لياره به بيا مومو.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

پس كله چې لرى مو كړ له دوى نه عذاب (په دعاء د موسى سره) ناڅاپه ماته كړه دوى (هغه وعده خپله)

تفسير : يعنى څه مهال (وخت) چې هغه تكليف مرتفع او د مصيبت ساعت له دوى نه پورته او منفع شو يو ځلى ټولو سره له خپلو هغو مواعيد څخه مخ واړوه او داسې ئى ورښكاره كړل چې مونږ له سره تاسره څه عهد او پيمان نه وو كړى او فى الحال ئى بيا مات كړ.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يُقَوْمُ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ
وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

او غږ وكړ فرعون (افتخاراً) په قوم خپل كښى (د جارچيانو په وسيله) وويل (فرعون) اى قومه زما! آيا نشته ما لره ملك سلطنت د مصر او دغه ويالى چې بهيرى (او اصلى منبع ئى نيل دى) لاندې تر (مانى) زما آيا پس نه وينئ تاسې (دغه لوئى جاه او جلال زما).

تفسير : په دغو اطرافو او حواليو كښى د مصر حاكم دير لوى سړى گمانه كېده، او نهرونه ئى هم ده كينودلى وو، او د نيل اوبه ئى په هم دغو ويالو كښى غورځولى وى او خپل باغ ته ئى هم را ايستلى وى. مطلب دا چې سره د دغو سامانونو او وساتلو د موجوديت آيا زمونږ دغه حيثيت او وضعيت له دى خبرى سره وړ (لائق) او متقاضى دى چې د موسى عليه السلام په شان د يوه معمولى حيثيت والا خبرو ته غوږ ونيسو او غاړه ورته كېږدو.

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ۚ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾

بلکه زه بهتر یم له دغه سړی (موسیٰ) چی هغه سپک (او حقیر) دی. او نه دی نژدی (دی ته چی) صاف بیان (د مطلب) وکړی.

تفسیر : یعنی له موسیٰ سره نه څه مال او دولت شته او نه حکومت او نه عزت او نه کوم ظاهري کمال تر دی چی په خبرو او اترو کښی ئی ژبه هم په صاف ډول (طریقه) سره نه چلیږی او تنه کیږی.

فَلَوْلَا لَقِيَ عَلَيْهِ أَسْوَرَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٢﴾

پس ولی نه غورځول کیږی په ده باندی وښی له سرو زرو یا ولی نه دی راغلی له ده سره پرښتی پیوسته (صف تړلی).

تفسیر : وائی چی فرعون به پخپله د جواهراتو وښی پخپلو لاسو کښی اچول او پر هر وزیر او امیر او مشر به ئی چی لطف او مهربانی کوله د هغه په لاسو کښی به ئی هم سم د ده له حال سره مناسب وښی اچول د ده په مخ کښی د ده لاورو لښکر صف تړلی وو. مطلب ئی دا کله چی مونږ چاته عزت ورکوو نو دغسی وضعیت ورسره کوو، نو آیا کله چی دی د الله تعالیٰ د رسالت مدعی دی نو ولی د ده الله د ده په لاسو کښی وښی نه دی اچولی؟ او له ده سره ئی د ملاکو یو لښکر نه دی رالیدلی؟.

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾

پس سپک بی عقل موند (فرعون) قوم خپل پس اطاعت ئی وکړه د هغه (فرعون) په مطلب د ده کښی، بیشکه چی دوی وو یو قوم فاسقان (نو وی مانه فرمان د فاسق).

تفسیر : یعنی په دغو چتییو (بیکارو) او غلطو تیرایستونکیو خبرو سره ئی له خپل ټول قوم څخه ناپوهان جوړ کړی دی او هغه ټول احمقان د ده خبرو ته غوږ ږدی حقیقت دا دی چی د دغو خلکو طبائع د الله تعالیٰ په نافرمانی له ابتداء څخه عادت او معتاد شوی وو دغه ئی اوس د هغه عصیان او طغیان دپاره یوه نوی حيله او پلمه (تدبیر) وگرځوله.

قَلَمًا أَسْفُونَا

پس کله چی خفه کړو (په غضب ئی کړو) دوی مونږه (په ډیر طغیان خپل سره)

تفسیر : یعنی هم هغسی کارونه ئی وکړل چی په هغو سره عادتاً پاک الله په قهر او غضب کیږی.

انْتَقِمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْبَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

نو انتقام واخیست مونږ له دوی نه پس غرق دوب مو کړل دوی ټول (په بحیره د قلزم کښی) پس ومو گرځول دوی پیشوایان (دپاره د عبرت اخیستلو) او مثل دپاره د وروستیو (خلکو تر قیامت پوری).

تفسیر : یعنی وروسته راتلونکیو نورو نسلونو ته د دوی قصه د یوی عبرتناکی پیښی په شان ذکر او بیانېږی.

وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذْ أَقْرَبَكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا
ءَالِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ

او کله چی وگرځاوه شو غوی د مریمی مثل ناخاپه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشالتیا (او خندا) کوی او وائی (دغه کفار) آیا معبودان زمونږ غوره دی او که هغه غوره دی (هر کله چی عیسی په دوزخ کښی شو خو زمونږ بتان دی هم په دوزخ کښی وی).

تفسیر : یعنی کله به چی د حضرت مسیح علیه السلام ذکر کیده نو د عربو مشرکانو به ډیر شور ماشور نښلاوه او راز راز (قسم قسم) غږونه به ئی پورته کول. په مخینو روایاتو کښی راغلی دی. څه مهال (وخت) چی رسول الله مبارک دغه آیت ولوست ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ جزء ١٧ (د انبیاء ٧ رکوع ٩٨ آیت زمونږ د دغه تفسیر کښی) نو مشرکانو وویل چی نصاری د حضرت مسیح علیه السلام عبادت کوی اوس راوښیه چی ستاسی په خیال زمونږ معبودان ښه دی؟ که حضرت مسیح علیه السلام ظاهر دی چی تاسی حضرت مسیح ته ښه وایئ کله چی حضرت مسیح (معاذ الله) د دی آیت په عموم کښی داخل دی نو خیر دی زمونږ معبودان دی هم

ورسره داخل وی په غځینو روایاتو کښی راغلی دی چی نبی الکریم یو غلی فرمایلی وو «ایس احد یعبد من دون الله فیه خیر» نو کفارو وویل چی آیا په مسیح کښی هم څه خیر او ښیگنه (فائده) نشته؟ ظاهر دی چی د آیت او د رسول الله د دی الفاظو مطلب له هغو شیانو سره متعلق وو چی مشرکان د هغوی په عبادت کښی لگیا وو او په دغو معبودینو کښی د دغی خبری قوت او قدرت هم نه وو چی د خپلو عابدینو جواب په لا او نعم سره ورکری شی یا دوی له دغه ناحقه عبادت څخه منع کری یا د خپلی بیزاری اعلان هغوی ته واوړوی. مگر د دغو معترضینو منشاء تش جگړه کول او اعتراض ایستل، او د مناقشی او مجادلی خبری پیدا کول، او د حق لتاړول وو، نو ځکه قصداً به ئی داسی خبری جوړولی چی د متکلم له مراده مخالفی وی، کله به ئی داسی ویل بس کړه! مونږ ته معلوم شو چی تاسی هم له مونږ څخه د خپل ځان هم هغسی عبادت غواړئ لکه چی نصاری ئی مسیح علیه السلام ته کوی. ښائی چی کله به ئی داسی ویل چی پخپله قرآن د حضرت مسیح علیه السلام مثال داسی بیان کری دی.

﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ ﴿جزء ۳ (د آل عمران ۶ رکوع) ۶۸ آیت

اوس وگورئ چی زمونږ معبودان ښه دی که مسیح علیه السلام تاسی ولی د مسیح ذکر په خیر سره کوئ او زمونږ معبودانو ته ردی بدی خبری کوئ او خدای زده چی نور به څه څه شیان ویل د دغو گردو (تولو) خبرو جواب وروسته له دی نه الله اجل واعلی شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی.

مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدًّا لَئِنْ لَمْ يَمُوتْ خَصْمُونَ إِنَّ هُوَ الْاعْبَدُ أَنعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ

نه دی ترلی دوی دغه مثال تا لره مگر محض دپاره د مجادلی خصومت جگړی بلکه دوی یو قوم جگړه کوونکی دی (په هر کار کښی)، نه دی دغه (عیسی) مگر یو بنده دی چی نعمت کری ؤ مونږ پری او گرځولی مو وو دی یو مثل دپاره د بنی اسرائیلو.

تفسیر : یعنی یواغی په هم دغه مسئله کښی د دوی دغه جگړی نه دی محدودی بلکه د دوی په طبیعت کښی جگړه او جنجال واقع دی سمی او صافی خبری هیڅ کله د دوی په مغزو کښی ځای نه نیسی، هم داسی مهملی او چتی (بیکاره) مباحثی او لری له مقصده جگړی راوباسی. چیری هغه شیطاین چی پر خلقو خپل عبادت اجرا کوی. او پر هغو دوی خوښیږی، یا هغه د تیږی (گتۍ) بیځانه بتان چی پر دغه بیخی قوت او قدرت نه لری چی خلق له کفره او شرکه منع کری او چیری د لوی الله هغه مقبول بنده چی پری الله تعالی خپل خاص فضل او کرم

فرمايلى او د بنى اسرآئيلو د هدايت دپاره ئى درولى وو چى دى پخپله پر خپل عبوديت مقر وو او هم خپل امت ئى د وحدانيت په طرف باله او هغوى ته به ئى داسى ويل ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوا لَهُذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ نو آيا دغه مقبول بنده ته (العياذ بالله) «حصب جهنم» يا «ليس فيه خير» ويلي كيدى شى؟ يا د تيرو (گتو) بتان له هغه سره برابري او سيالى كولى شى؟ په ياد ئى ولرئ چى لوى قرآن هيڅ يوه بنده ته د الوهيت درجه نه وركوى. د ده تول جهاد د هم دغه مضمون په خلاف دى. هوا داسى هم نشى كيدى چى محض د څو تنو احمقانو او ناپوهانو د ادعا په موجب چى ده ته د الوهيت نسبت كوى خپل دغه مقرب او مقبول بنده د تيرو (گتو) له بتانو يا له نورو شريرانو سره برابر كرى.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ^{٦٠}

او كه اراده فرمائلى وى مونږ نو خامخا گرځولى به مو وى په غاى د تاسى پرېشتى په ځمكه كېنى چى خليفگاني شوى به وى.

تفسير : يعنى په عيسى عليه السلام كېنى د پرېستو لږ څه آثار وو لكه چى د «المائدة» او د «آل عمران» او د «كهف» د سورتونو په تفاسيرو كېنى اشاره كرى شوى ده په دغومره يوه خبره هيڅوك نشى معبود كيدى. كه تاسى غواړئ نو ستاسى له نسله به مونږ هم داسى خلق پيدا كړو يا ستاسى په غاى به له آسمانه پرېشتى راښكته او په ځمكه كېنى به ئى ودانى كړو. مونږ ته دغه تول قدرت حاصل دى.

وَأَنَّهُ لَعَلُّمٌ لِّلسَّاعَةِ

او بيشكه دغه (عيسى) خامخا علامه نښه ده دپاره د قيامت (په اعتبار د نزول سره)

تفسير : يعنى د حضرت مسيح عليه السلام اول ځلى راتلل خو خاص د بنى اسرآئيلو دپاره يوه د قدرت نښه وه چى بى له پلاره پيدا شو، او عجيبى او غريبى معجزى ئى ورښكاره كرى، او د ده دوهم ځلى راتگ به د قيامت له نښو څخه وى، د ده له نزوله به خلق معلوم كرى چى قيامت بيخى نژدى رارسيدلى دى.

فَلَا تَمْتَرْنَ بِهَا ۖ وَاتَّبِعُونِ ط هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ^{٦١} وَلَا يَصُدُّكُمْ

الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

پس شک مه کوئ تاسی په (راتلو د) قیامت کښی او متابعت وکړئ زما (په توحید کښی) دغه لیاره ده سمه برابره (چی نه پری گمراه کیږی هیڅوک) او نه دی اړوی تاسی شیطان (له دغی سمی لیاری) بیشکه چی (دغه شیطان) تاسی ته دښمن دی ښکاره .

تفسیر : یعنی د قیامت په راتگ کښی شک مه کوئ! او د توحید او د ایمان پر هغی سمی لیاری چی زه ئی تاسی ته درښیم سم برابر لار شی! نه چی ستاسی ازلی دښمن شیطان تاسی له هغی لیاری څخه منع کړی او مخه مو ونیسی.

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ

او کله چی راغی عیسیٰ په دلائلو ښکاره وو سره وویل (عیسیٰ) چی په تحقیق راغلی یم زه تاسی ته په حکمت (نبوت شریعت ښه درایت پخی خبری) او دپاره د دی چی بیان کړم تاسی ته غښی له هغو احکامو چی وئ تاسی چی اختلاف به مو کاوه په هغو کښی (له امورو د دین نه)

تفسیر : یعنی دینی خبری یا غښی هغه شیان چی د موسوی شریعت له طرفه حرام درولی شوی وو د هغه حلت بیان تاسو ته کوم کما جاء فی الركوع (۵) آیت ۵۰ من سورة آل عمران ﴿وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوا ۖ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٣﴾

پس وویږیږئ له (عذابه د) الله او اطاعت وکړئ زما (په شرعیه ؤ امورو کښی). بیشکه الله هم هغه دی رب زما او رب ستاسو پس عبادت کوئ یواغی د دغه (الله او حکم ئی منئ) دغه لیاره ده سمه برابره .

تفسير : دغه تعليم وو د حضرت مسيح عليه السلام وگورئ چي په خومره صفائي او درستي سره ئي د واحد الله د ربوبيت او معبوديت بيان فرمايلي دي او هم دغه توحيد، اتقاء او د رسول الله اطاعت ئي صراط المستقيم درولي دي.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ

پس مختلف شول سره دغه قومونه (د نصاري) په منع خپل کښي.

تفسير : يعني اختلاف واقع شو. يهودان تري منکران شول او نصرانيان پري قائلان شول بيا وروسته له دي نه نصرانيان هم سره څو ډلي شول، ځيني حضرت مسيح ته د الله تعاليٰ ځوي وائي ځيني له دري خدايانو يو خدای ورته وائي، ځيني يو څه وائي او ځيني بل څه وائي د حضرت مسيح عليه السلام پر اصلي تعليم خو ير تن هم نه دي پاتي.

قَوْلِ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمِ إِلَهِمْ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ^(٦١)

پس افسوس هلاک خرابي ده دپاره د هغو کسانو چي ظلم ئي کړي دي (په باب د عيسيٰ کښي) له عذاب د ورځي درد ورکونکي. آيا منتظر دي (دغه احزاب يا کفار د مکي يعني نه دي) مگر قيامت ته چي رابه شي دوی ته يو ناڅاپه او دوی به نه پوهيږي (په وخت د راتلو ئي قبل الظهور).

تفسير : يعني له داسي ښکاره ؤ او واضحو بياناتو او هداياتو سره هم که دغه خلق د حق او صدق منونکي نه دي نو بالاخر دوی د څه شي په انتظار کښي دي؟ د دوی د دغه وضعیت او احوال له ليدلو څخه داسي ويل کيدی شي چي که قيامت يو ځلي ناڅاپه د دوی پر سرونو ودریږي نو هلته به ئي ومنی. حال دا چي د هغه وخت منل له سره په درد نه خوري او مفيد نه واقع کيږي.

الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ^(٦٢)

ياران (دوستان د كفر او معصيت) په دنيا كښي په دغه ورځ (د قيامت كښي) ځيني د دوى له ځينو نورو سره به دشمنان وي مگر (پاتى به وي دوستي) د متقيانو.

تفسير : په دغه ورځ كښي به دوست له دوست څخه لري تښتي نه چي زه هم د ده په شامت ونيولى شم د دنيا دغه گردى (تولى) دوستي او محبت او خپلوى به سره منقطع كيږي انسان به افسوس او ارمان كوي چه ولي مې له هغه شرير سړي سره دوستي كړى وه چي د هغه په غولولو او لمسولو سره زه نن په دغه مصيبت كښي اخته شوم په دغه وخت كښي به ډير خور او مين محبوب هم د خپلي خوږي او مينې محبوبى له ليدلو ځني ويريږي به او يو د بل له ليدلو څخه به بيزاره وي. هو! د هغو كسانو محبت او دوستي به په كار ورځي چي خاص د الله دپاره وي. او نداء به وكړه شي پر دغو مؤمنانو باندې د الله اعظم شانه واكړم برهانه له جانب داسي چي

يُعْبَادُ الْخَوْفِ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٥﴾

اي بندگيانو زما نشته هيڅ ويره پر تاسي نن ورځ او نه به تاسي غمجن كيږئ.

تفسير : يعنى نه د وړاندې ويره او نه به د وروستې غم اندېښنه ورسره وي. او د دوى صفت دغه دى

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٦﴾

هغه كسان چي ايمان ئى راوړى دى په آيتونو زمونږ او وو دوى مسلمانان (په دنيا كښي).

تفسير : يعنى په زړه سره ئى يقين وكړ او پخپلو نورو جوارحو او اعضاوو سره ئى د ده احكام په ځاى راوړل او د اطاعت او انابت غاړه ئى ورته كيښوده. له دى ځايه د ايمان او اسلام فرق ظاهريږي لكه چي د جبريل عليه السلام په حديث كښي د دى مفصل بيان شوى دى. بيا به وويلي شي دغو مؤمنانو ته له جانب د الله اكرم شانه واعظم برهانه داسي چي

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٦٧﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِمَعَافٍ

مِّنْ ذَهَبٍ وَآكَابٍ^{٤١} وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْإِنْسُ وَتَكْدُ الْأَعْيُنُ^{٤٢}

ننوخئ (ای زما مؤمنانو بندگانو) جنت ته تاسی او بشئی ستاسی چی خوشاله به کرل شی. گرغولی کیری به (د غلمانو له خوا) پر دغو جنتیانو کاسی گلاسونه له سرو زرو څخه او (طلائی) صراحی گانی او (وی به دوی ته) په دغه (جنت) کښی هغه څیزونه چی خواهش کوی د هغو نفسونه (د دوی) او چی خوند اخلی سترگی (د دوی تری).

تفسیر : له ټولو څخه هغه اعلیٰ او اولیٰ څیز چی تری سترگی په لیدلو سره رڼی او یخی او زړونه آرامی او هوسانی (راحت) مومی د الله تعالیٰ لقاء رزقنا الله تعالیٰ بفضله ومنه.

وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^{٤٣} وَلِلَّهِ الْجَنَّةُ الَّتِي أَوْفَّيْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^{٤٤}

او تاسی په دغه جنت کښی همیشه اوسیدونکی یی. او دغه جنت دی هغه چی په میراث درکری شوی دی هغه تاسو ته په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وی تاسی چی کول به مو په دنیا کښی.

تفسیر : یعنی ستاسی د پلار آدم علیه السلام میراث تاسی ته بیا درورسیده او دغه د الله تعالیٰ فضل او مرحمت او ستاسی د اعمالو برکت دی.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ^{٤٥} إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ^{٤٦} لَا يُفَرِّغُهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ^{٤٧}

شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (ښی غوری منتخبی) میوی ډیری چی له هغو څخه به ئی خورئ تاسی. بیشکه چی مجرمان (کافران) په عذاب د دوزخ کښی به همیشه پاتی کیدونکی وی نه به سپکاوه شی له دوی ځنی (عذاب) او دوی به په دغه عذاب کښی ساکت ناامیده وی (له نجاته او نشاطه).

تفسیر : یعنی عذاب به نه کوم وخت ملتوی کیری او نه سپکاوه شی. دوزخیان به ناامیده کیری چی اوس په هیڅ صورت له دی ځایه نشو وتلی او نه د وتلو څه سبیل او لیاره شته.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

او نه دی کمری مونږ ظلم پر دوی ولیکن دوی وو هم دوی ظالمان (پر ځانونو خپلو په کفر سره)

تفسیر : یعنی مونږ په دنیا کې د نیکي او بدی هره خوا او هر پلو دوی ته ښوولی او پوهولی وو او انبیاء الله می لیدلې وو او پر دوی می د حجت اتمام کړی وو او هیڅ یو معقول عذر می دوی ته باقی نه وو پریښی خو سره له هغه دوی ونه منل او له خپلو تیریو او زیاتو څخه ئی لاس وانه خيست. که داسی ظالمینو او متجاوزینو ته سزا ورکړه شی نو څوک دغی سزا ته ظلم ویلی شی؟

وَنَادُوا إِلَيْنَا لِنُقِضَ عَلَيْكَ رَبُّكَ

او غږ به وکړی (جهنمیان) چی ای مالکه (خازنه د دوزخ) حکم دی وکړی پر مونږ رب ستا (د مرگ)

تفسیر : «مالک» د هغی پرضتی نوم دی چی پر دوزخ مؤکله ده او د اور داروغه ورته ویلی شی. دوزخیان به ده ته غږ کوی او ناری به وهی چی مونږ نه مرو او نه خلاصی مومو ته دی خپل رب ته ووايه چی یو ځلی دی مونږ ته عذاب راکړی او کار مو دی له بیخه تمام کړی. گواکی له نجاته بی هیلی او مایوس کیږی او د مرگ په ارمان کې لویږی.

قَالَ إِنَّكُمْ مَكِيدُونَ ﴿٤٨﴾

وبه وائی (ملک خازن پس له زرو کلو په جواب د دوی) چی بیشکه تاسی (ژوندی) پاتی کیدونکی یی (په دوزخ کې).

تفسیر: یعنی له چغو او شورماشور څخه هیڅ فائده نه درسیږی تاسی په هم دغه خپل حال تل ترته پاتی کیدونکی یی. وائی چی دوزخیان به تر یو زر کاله چغی وهی، ناری سوری به کوی بالاخر دوی ته به داسی یو جواب اوراوه شی او د الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه له جانبه داسی ویلی کیږی

لَقَدْ جِئْتُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كِرْهُونَ ﴿٤٩﴾

خامخا په تحقيق راغلي وو مونږ تاسي ته (په وسيله د انبياؤ) په حق سره وليکن زياتره ستاسي حق لره بد گڼونکي يئ (چي حق به مو نه قبلوه).

تفسير : يعنې هغه سزا تاسي ته پر دغه جرم درکړي شوي ده چي تاسي علي الاکثر د صداقت او حقانيت په خلاف اقدامات کول او زيات له تاسي د ړندو په شان په هغه پسي لويدي وئ.

أَمَّا بَرُّوْا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرَمُونَ ﴿٤٣﴾

بلکه محکم کړی دی (کفارو په خلاف د انبياؤ) يو کار پس بيشکه مونږ هم محکم کوونکي يو (د تدبير خپل).

تفسير : د عربو کفار زمونږ د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خلاف راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبيرونه) او حيلی جوړولی او قسم په قسم پت تدبيرونه به ئی سره ترل مگر د الله تعالیٰ خفيه تدبير د دوی پر دغو گردو (تولو) پلمو (تدبيرونو) باندی اوبه بهولی. حضرت شاه صاحب رحمۃ الله عليه ليکي «کفارو گردو (تولو) سره يو غای داسی مشوره او جرگه کړی وه چي زمونږ له تغافله د دغه نبي کار پرمخ تگ وکړ او ډير ترقی ئی وموندله وروسته له دی نه هر يو سری چي د ده په دين کښی داخلیدي ښائی چي د هغه نور خپلوان هغه وهی او تر هغه پوري ئی وډبوی خو بيرته مرتد شی او هر يو اجنبي سری چي دغه ښار ته ننوځی ښائی چي هغه په دغو خبره خبردار کړی شی خو د دغه سری شاوخوا ونه گرځی او له سره ورنژدی نشی» دغه خبری دوی پخپلو منځو کښی سره غوټه کړی او الله تعالیٰ داسی اراده وفرمایله چي متدرجاً دوی ته ذلت او رسوائی او خپل دين او رسول ته عروج او ترقی ورکوم لکه چي بالاخر د پاک الله اراده غالبه وگرځیده.

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَنَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٤﴾

آيا گمان کوونکي دی (کفار) چي بيشکه مونږ نه آورو پتی خبری د دوی او پتی مشوری د دوی (نه ده داسی) بلکه آورو ئی او رسولان زمونږ (چي حفظه ملکی دی) له دوی سره دی چي ليکي (تول اعمال د دوی)

تفسير : يعنې دوی د زړونو پر اسرارو، نياتو او پتو خبرو مونږ پوهیږو او د دوی پتی جرگی او مشوری مونږ آورو او سم د حکومت د انتظامی ضابطی سره زمونږ پرښتی (کراماً کاتبین) د دوی مگرد (تول) اعمال ليکي دغه مگرد (تول) دفاتر به د قیامت په ورځ ورواندی کيږی.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَبِيدِينَ ﴿٨١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که وی (بالفرض والتقدير لکه چی تاسی وایی) رحمن ته ولد (غوی لور) پس زه به (دغه ولد لره) پومبني له عبادت کوونکیو وم (خو الله له گردو (تولو) عیوبو شخه پاک دی ولد نه لری).

تفسیر : یعنی له دی نه لوی ظلم به بل څه وی چی الله تعالی ته ځامن او لونی تجویزوی، تاسی ووايي که په فرض محال سره الله تعالی اولاد درلودی (لرلی) نو پومبني سری به زه وم چی د ده د اولاد عبادت به می کاوه ځکه چی په دنیا کښی زه له گردو (تولو) ځنی زیات د الله تعالی عبادت کوونکی یم او هر چاته چی هومره زیاته علاقه له الله تعالی سره وی په هم هغه تناسب ښائی د ده له اولاد سره ئی هم وی. بیا څه مهال (وخت) چی زه سره له اول العابدین توبه د هیڅ یو موجود په ولدیت الله ته قائل نه یم نو تاسی څرنگه د پاک الله داسی منونکی یی چی د ده تر فرضی اولاده حقوق هم منی؟.

تنبیه : ځینو مفسرینو د دی آیت مطلب داسی لیکلی دی. «که ستاسی په اعتقاد کښی د الله تعالی کوم اولاد وی نو په یاد ئی ولری چی زه ستاسی په مقابل کښی د هغه واحد الله تعالی عبادت کوونکی یم چی له اولاد او احفاد او نورو بشری صفاتو شخه پاک او منزّه دی. ځینو د «عابد» معنی په جاحد «منکر» سره کړی ده. یعنی له دی فاسدی عقیدی شخه له گردو (تولو) شخه پومبني انکار کوونکی او تردید کوونکی یم. او د ځینو نورو په نزد «ان» نافییه ده یعنی رحمن هیڅ اولاد نه لری. مگر دغه قول څه زیات قوی نه دی. نور احتمالات هم شته چی دلته د هغو تولو د استیعاب ځای نشته. والله تعالی اعلم. اوس الله تعالی د خپل ذات پاکی داسی فرمائی

سُبْحَنَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

پاکی ده رب د آسمانونو ته او (رب د) ځمکی ته رب د عرش ته له هغه څه چی بیانونی (دوی ورته چی نسبت د ولد او شرک او نور عیوب دی).

تفسیر : یعنی د هغو خبرو نسبت چی دغه خلق الله تعالی ته کوی، مثلاً اولاد او نور، له هغو گردو (تولو) ځنی د الله تعالی ذات پورته او منزّه دی. د ده په ذات کښی د دی خبری له سره امکان نشته چی معاذ الله د چا پلار یا غوی شی.

فَذَرَهُمْ يَوْضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يَلْقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿٨٣﴾

پس پريږده دوى چى غوتى وهى (په باطلو خبرو) او لوبى كوى تر هغه پورى چى ملاقات وكړى له ورځى د دوى سره هغه (هغه ورځ) چى وعده كړى شوى ده (له دوى سره په دغه ورځ د قيامت كښى د عذاب).

تفسير : يعنى دوى د غفلت او حماقت په نشو كښى هر څه چتى (بيكاره) او چپولى خبرى چى كوى ودى كړى، او تاسى له سره ورته توجه او التفات مه كړئ! دغه خلق د څو ورځو له مخى په دنپوى عيش او عشرت او چرچو او نندارو كښى خپلى ورځى تېروي. بالاخر هغه موعوده ورځ راتلونكى ده چى په هغى كښى دوى ته د دوى دغه بېادبى او گستاخى او نور شرارتونه يو په يو وروړاندى كيږي او د هغو په مقابل به دوى د هر يوه د خوند او مزى څكونكى وي.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٧﴾

او الله هغه (لوى ذات) دى چى په آسمانونو كښى معبود دى او په ځمكه كښى معبود او هم دى دى ښه حكمت والا ښه عالم.

تفسير : يعنى نه په آسمان كښى پرېستى، لمر، قمر، او ستورى معبود گرځيدى شى او نه په ځمكه كښى اصنام، اوښان او بتان او نور. د گردو (تولو) علوياتو او سفلياتو او مافيهما حقيقى معبود هم هغه واحد احد الله تعالى دى چى له فرشه تر عرشه پورى د گردو (تولو) اشياؤ مالک او خالق دى. او د تولو اکوانو او امکنه ؤ، ازمنه وو پخپل علم او اختيار سره مالک او متصرف دى.

وَتَبَرُّكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ﴿٣٨﴾

او برکت ناک دى هغه (لوى ذات) چى خاص ده ته دى ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکى او د هر هغه څه چى په منځ د دغو دواړو كښى دى او (خاص) له هم ده سره دى علم د قيامت.

تفسير : يعنى قيامت كله راځي؟ د دى خبرى علم يواځى له هغه مالک الملکوت او صاحب الکبرياء والجبروت الله اجل واعلى شانه واعظم واکرم برهانه سره دى.

وَالْيَهُ تَرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾

او خاص هم دغه (الله) ته به بيرته بيولى شى (تول قيامت ته له پاره د جزاء)

تفسير : يعنى كله چى هلته ورسيدئ د گردو (تولو) حسنانو او سيثانو حساب او كتاب به مو كيږي، او د هغو ثواب او عذاب به دررسيدى.

وَلَا يَبْلُوكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ
شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

او اختيار نه لري هغه معبودان چى دوى ئى عبادت كوى بى له دغه (الله) د شفاعت (لكه چى منكران گمان كوى) مگر هغه څوك چى شاهدى ئى ويلي وي (په ژبه) په حقه سره حال دا چى دوى پوهيږي (او علم ئى وي پر هغو باندې په زړه سره)

تفسير : يعنى دومره سپارښت كولى شى، هر هغه چا چى له خپل علم سره موافق د اسلام حق كينى د يوه حرف سپارښت نشي كيدى. دغومره سپارښت به هم هغه صالحين وكړي چى دوى په رښتين توب خبردار وي او په دى باندې ښه پوهيږي چى دغه په ژبه او په زړه سره مسلمان دي، نورو ته به داسى اجازه نه وي.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

او قسم دى كه وپوښتى ته دوى چى چا پيدا كړى دى دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وائى هر ورو (خامخا) دوى چى الله (پيدا كړى دى) پس كوم طرف ته گرځول كيږي دغه (مشركان له عبادت د الله)

تفسير : يعنى كله چى پيدا كوونكى هم دغه يو الله دى نو د بندگى او د عبادت مستحق ولى نور شول؟ عبادت د انتهائى تذلل نوم دى او دغه تذلل د هغه ذات دپاره ښائى چه وكړي چى د انتهائى عظمت او جبروت څښتن (خاوند) دى. دير د تعجب ځاى دى چى دوى مقدمات تسليموى ليكن د هغو له نتايجو څخه منكران كيږي.

وَقِيلَ لَهُمْ يَرْبِّ إِنَّا هُوَ لَا قَوْمَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

او (قسم دی) پر دغی وینا د دغه (رسول) چی ای رب زما بیشکه دغه (قریشی منکران) یو قوم دی چی ایمان نه راوړی دوی (په مومن به شیانو باندی)

تفسیر : یعنی د نبی دغه وینا هم الله تعالی ته معلومه ده . د ده پر دغه د اخلاصو التجا او له درده دک غیر باندی الله قسم یادوی چی الله به هر ورو (خامخا) له ده سره امداد او مرسته کوی او پخپل فضل او مرحمت سره ئی حتماً غالب، مظفر او منصور گرځوی . وفرمائل الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چی

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ

پس مخ وگرځوه له دوی (او طمع پرېکړه له ایمانه د دوی) او ووايه (ای محمده ! دوی ته غواړم له شره ستا) سلامتی .

تفسیر : یعنی غم مه خوره ! او زیات په دوی پسی مه لویږه ! محض د دعوت او تبلیغ فریضه دی اداء کوه ! نو بیا له دوی ځنی خپل مخ وگرځوه ! او ووايه ښه ده که تاسی زما خبرو ته غور نه ږدئ نو زما سلام دی وی تاسی ته . (وکان هذا قبل الامر بالقتال) .

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

پس ژر ده چی پوه به شی دوی (په عاقبت د کفر خپل) .

تفسیر : یعنی بالاخره دوی ته به دغه خبره ښکارېږی چی دوی په غرنګه یوی لوی غلطی کښی لوبیدلی وو؟ لکه چی پر خپلو دغو تیروتنو باندی ځینی کسان لږ څه په هم دغه جهان کښی پوه شوی هم دی خو د هغه پوره تکمیل په آخرت کښی کیدونکی دی .

تمت سورة «الزخرف» بعون الله و توفيقه فله الحمد والمنة

سورة الدخان مكية وهى تسع وخمسون آية وثلاث ركوعات
رقم تلاوتها (۴۴) تسلسلها حسب النزول (۶۴) نزلت بعد سورة «الزخرف»

د «الدخان» سورت مکی دی (۵۹) آیت درى رکوع لری په تلاوت کښى (۴۴) او په نزول کښى (۶۴)

سورت دی وروسته د «الزخرف» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ أَتَى الْمَلِئِينَ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَكَةٍ

قسم دی پر دغه کتاب ښکاره کوونکی (د دینى احکامو) چى بیشکه مونږ نازل کړى مو دى هغه په شپه برکتناکه کښى.

تفسير : د «برکت شپه» د قدر شپه ده کما قال الله تعالى فى سورة القدر ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ چى د رمضان المبارک په میاشت کښى واقع ده له قوله تعالى ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ (د البقرة (۲۳) رکوع) ۱۸۵ آیت په دغه شپه کښى عظیم الشان قرآن له لوح محفوظ څخه سماء الدنيا ته نازل کړى شوى دى او بیا له هغه ځای متدرجاً په درویشو کلونو کښى پر رسول الله صلى الله عليه وسلم نازل شوى دى. هم په هم دغه شپه کښى پر رسول الله مبارک د پاک قرآن ابتلائى نزول شروع شوى دى.

إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٢﴾

بیشکه مونږ یو ویروونکی (په رالېږلو د دغه قرآن).

تفسير : یعنى آورو ل همیشه زمونږ کار او دستور وو چى له هغه سره موافق دغه پاک قرآن هم نازل شوى دى.

فِيهَا يُفَرِّقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٣﴾ أَمْ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا

په دغه (شپه) کښى بیانوه شى بیلاره شى هر کار حکمتناک (داسى ټینگ چى نه بدلېږى) حکم له نژده زمونږ

تفسير : يعنى د تول كال په متعلق د قضاء او قدر كرد (تول) د حكمت او د مصلحت دكى قاطعى او لايتغيرى فيصلې په دغى عظيم الشانى شېى كېنى له لوح محفوظ څخه نقل كيږي او هغو پريښتو ته سپارلى كيږي چي د تكويناتو په شعبو كېنى كار كوي. له ځينو رواياتو څخه معلوميږي چي هغه د شعبان المعظم پنځلسمه شپه ده چي ورته د «برآة» شپه وائي ممكن دى چي له دغه وخته د دى كار ابتداء او د قدر په شپه انتها مومي، والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ

بیشکه مونږ یو لیږونکي (د رسولانو).

تفسير : يعنى (مونږ لیږونکي یو د) پريښتې پر هر هغه کار چي له دوی سره مناسب وی لکه چي جبرئیل علیه السلام ئی سره له پاک قرآن محمد صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم ته ولیږه.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

دپاره د رحمت (او مهرباني پر خلقو) له رب ستا بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکي د (تولو) اقوالو ښه عالم (په تولو احوالو)

تفسير : يعنى الله تعالى د تول عالم له كړدو (تولو) حالاتو څخه باخبر دى د دوى غږ او دعاء اورى، ځكه په عين ضرورت كېنى ئى خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم ته قرآن ورکړ، او د عالم دپاره ئى د لوى رحمت په شان وليږه.

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُّؤَقِنِينَ

(رحمت دی تولو ته له طرفه د) رب د اسمانونو او (رب د) ځمکې او (رب) د هغو شيانو چي په منځ د دوی كېنى دی كه چيرې يې تاسې يقين كوونکي (نو يقين وکړئ چي محمد د الله رسول دی).

تفسير : يعنى كه په تاسې كېنى پر كوم شى د يقين لرلو صلاحيت وي نو له كړدو (تولو) شيانو څخه پومې شى د يقين كولو قابل د الله تعالى عمومى ربوبيت دى چي د هغه آثار په هر هر ذره كېنى له روښاني ورځي څخه زيات ښكاره او څرگند دى. او د حضرت محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم رسالت دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ۝

نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دی دی چی ژوندی کوی او وژل کوی (دغه الله) رب ستاسی دی او رب د پلرونو پومینیو ستاسی دی.

تفسیر : یعنی چی د هغه الله په قبضه کښی ژوندی کول او مړه کول او د وجود او عدم واک او اختیار د هغه د قدرت په لاس کښی وی او گرد (تول) اولین او آخرین ئی تر پالنی او تربیت لاندی دی آیا ما سواء له هغه د بل چا عبادت او بندگی جایزه ده؟ دغه یو داسی صاف او ښکاره حقیقت دی چی په هغه کښی د شک او شبهی هیڅ ځای او گنجایش نشته.

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ۝

(یقین نه کوی) بلکه دوی په شک کښی دی (له بعث نه) چی لوی مسخری کوونکی دی (په مؤمن به شیانو).

تفسیر : یعنی د دغو واضحو وونښو او دلائلو اقتضاء خو داسی وه چی دغو خلقو به هغه منل مگر سره له هغه دوی ئی نه منی بلکه دوی د توحید او د نورو حقو و عقائدو له طرفه په شکوکو او شبهو کښی لویدلی دی او په دنیوی عیش او عشرت او لهور او لعبو کښی سره مصروف او لگیا دی، او د اخروی اندیښنی څخه بیخی بی فکره دی چی د حق په طلب کښی مشغول شی او په هغه کار له غور او فکر څخه کار واخلي. دوی په دغه شک او شبهه کښی دی چی تل به دوی هم داسی اوسپری او له سره له الله تعالی سره د مخامخ کیدلو په فکر او اندیښنه کښی نه دی نو ځکه د نصیحت پر خبرو توکی او مسخری کوی، او پری خاندی او ملندی وهی.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ۝ يَغْشى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

پس منتظر اوسه (ای محمده! دوی ته) په هغه ورځ چی راشی دا آسمان په لوگی ښکاره سره چی پت به کړی تول مخلوق، (وبه وائی دوی) دغه عذاب

دير دردناک دی.

تفسير : له «لوگی» غځه دلته څه مراد دی؟ په دغه مورد کښی د اسلاډو دوه قوله دی. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او نور وائی چی قیامت ته نژدی به یو لوگی پورته کیږی چی گرد (تول) خلق به پتوی. نیکو سړیو ته به د ده ډیر لږ خفیف څه اثر د زکام په شان ورسپیږی. او د کفارو او منافقینو په ستونیو او دماغو کښی ننوځی او بی هوشه کوی ئی. دلته هم هغه لوگی مراد دی. بنائی دغه لوگی هم هغه د سماواتو ماده وی چه د هغه ذکر په ﴿قَدْ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ﴾ کښی شوی دی. گواکی آسمان تحلیل او د خپل اصلی حالت په طرف عود کوی. او دغه به ئی ابتداء وی والله تعالیٰ اعلم. ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په ډیر قوت سره ادعا کوی. چی له دغه آیت څخه مراد هغه لوگی نه دی چی د قیامت له علامو څخه دی. بلکه رسول الله مبارک کله چی د قریشو له تمرد او طغیان څخه په تنگ شو نو دعا ئی وفرمایله چی الله جل جلاله پر دوی تر اووو کلو پوری مسلسل قحط مسلط کر هم هغسی چی د یوسف علیه السلام په زمانه کښی پر مصریانو مسلط شوی وو لکه چی قحط پر دوی مسلط شو چی مکیانو به په هغه کښی له مردارو او له پوستکو او له هډوکو څخه خوړل غالباً په هم دغه دوران کښی د «یمامه» رئیس ثمامه بن اثال رضی الله تعالیٰ عنه په اسلام سره مشرف شو او د ماکولاتو د هغو گودامونو لیږل ئی منع کرل چی له هغه ځایه معظمی مکی ته تلل. الغرض مکیان د لوړی له لاسه مړه کیدل. او دغه مسلمه او ښکاره خبره ده چی د مسلسل وچکالی او قحط په زمانه کښی به د جو یعنی د ځمکی او آسمان په منځ کښی لوگی په شان دوری او غبار په نظر راځی. او برسیره په دی د اوږده مدت د باران د نه ووریدلو څخه گردو غبار او دوری له ځمکی څخه پورته کیږی او د آسمان په لوری د لوگی په شان لویی او سپیری دوری تری معلومیږی. چی هغه ئی دلته په «دخان» سره تعبیر فرمایلی دی. په دغه تقریر په «یغشی الناس» کښی به له خلقو څخه مراد مکیان وی. گواکی دغه یو پخوا ویل ؤ چی پوره شو کما یدل علیه قوله تعالیٰ ﴿فَارْتَبُّوا﴾

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٥﴾

ای ربه زمونږ لری کره له مونږ دغه عذاب بیشکه مونږ ایمان راوړونکی یو.

تفسير : یعنی کله چی په هغه عذاب کښی مبتلا کیږی نو داسی به وائی چی اوس له دغه آفت څخه نجات راکړه وروسته له دی نه مو توبه ده! اوس مونږ ته پوره یقین حاصل شو. بیا به طغیان او شرارت نه کوو او پاڅه مسلمانان کیږو وروسته له دی نه د دغی خبری الله اعظم برهانه واکرم شانه داسی جواب فرمائی:

أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿۳۷﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ ﴿۳۸﴾

چیرته به نفع ورسوی دوی ته پند اخیستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چی په تحقیق راغلی ؤ دوی ته رسول ښکاره بیانوونکی بیا هم داسی وگرځیدل دوی له هغه (اجابت د رسول نه) او وویل (کفارو) ده ته ښوونه کړی شوه ده (د قرآن له بل چانه) لیونی دی.

تفسیر : یعنی اوس له پوهیدلو او له نصیحت څخه د فائدی اخیستلو موقع چیری پاتی ده په هغه وخت کښی مو دغه پندونه ونه منل چی زمونږ رسول سره له ښکاره ښو او واضحه وو هدایاتو درغلی وو هلته به مو داسی ویل چی دغه لیونی دی کله به مو ویل چی دی دغه خبری له بل چا څخه زده کوی او بیا د هغه له مخی دغه کتاب جوړوی د ابن عباس رضی الله تعالی عنه د تفسیر سره سم د دی آیت مطلب داسی شو او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق معنی به ئی داسی وی چی مکیان له قحط او نورو مصائبو څخه په تنگ شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه ئی غوښتنه وکړه چی دغه آفت له مونږ څخه لری کړئ په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی ابوسفیان او نورو مشرکانو د رسول الله په حضور کښی عرض او فریاد وکړ چی تاسی خو فرمائی چی زه رحمة للعالمین یم او دغه دی ستا قوم له قحط او د وچکالی له لاسه تباہ او فنا کیږی نو مونږ تاسی ته د مرحمت او شفقت او د قرابت وسائط در وړاندی کوو خو د دغه مصیبت د لری کیدلو دپاره دعاء وکړئ که دغه قحط او مصیبت له مونږ څخه پورته شو نو مونږ تول سره ایمان راوړو لکه چی د دوی په دعاء سره باران وشو او له یمامی څخه د غلی کوم ګودامونه چی منع کړی شوی ؤ هغه هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له حکم سره سم بیرته جاری شول مګر سره له دی هم دوی مسلمانان نه شول د هم دی په نسبت فرمائی ﴿أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى﴾ یعنی دغه خلق د دغی خبری له سره منونکی نه دی په دغه قسم شیانو دوی په زرهاؤ تاویلات له خپله څانه جوړوی هغه شیان چی بیخی لکه د لمر په شان عیان او روښان دی یعنی ستاسی نبوت دوی نه منی او تاسی ته د مجنون نسبت کوی او ځینی داسی وائی چی دی له هغه رومی مریی څخه ځنی خبری زده کوی او بیا ئی پخپل عبارت سره اداء کوی. له داسی متعصبو معاندینو څخه د کوم شی د پوهیدلو څه توقع کیدی شی؟.

إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿۳۹﴾

بیشکه مونږ لری کوونکی یو د دغه عذاب (په دعاء د نبی) لږ مدت بیشکه

تاسی بیرته گرځیدونکی یی (کفر خپل ته).

تفسیر : یعنی که مونږ د لږ څه مدت له مخی له دوی ځنی عذاب لری کړو دوی به بیا پخپلو هم هغو حرکاتو لاس پوری کوی چی پخوا له دی نه به ئی کول او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق به ئی داسی مطلب کیږی درواخلی مونږ د لږ څه مدت له مخی دغه عذاب له دوی ځنی لری کوو تاسی وگورئ چی دوی به په هم هغسی اعمالو مداومت کوی چی پخوا له دی نه هم په هغه کښی مشغول وو.

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

(یاده کړه) هغه ورځ چی وبه نیسو مونږ (دغه کفار) په نیولو سختو لویو سره بیشکه مونږ انتقام اخیستونکی یو (په دغه ورځ کښی).

تفسیر : د ابن عباس رضی الله تعالی عنه په نزد به لویه نیونه په قیامت کښی وی غرض دا دی چی د آخرت عذاب له سره نه منع او نه بیرته کیدونکی دی. د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په نزد له لوئی نیونی څخه د «بدر» غزا مراده ده چی په دغی غزوی کښی له کفارو څخه بدل او انتقام واخیست شو.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی وو مونږ پخوا له دی نه قوم د فرعون او راغلی ؤ دوی ته رسول (موسی) عزتمند (په نزد د الله).

تفسیر : یعنی د حضرت موسی علیه السلام په ذریعه د دوی امتحان واخیست شو چی آیا دوی د الله تعالی پیغام قبلوی که نه؟.

أَن أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ

(او وویل موسی فرعونیانو ته) چی وسپارئ تاسی په ما باندی بندگان د الله،

تفسیر : یعنی د الله تعالی بندگان خپل مریان مه گرځوئ! بنی اسرائیلو ته له مریتوبه آزادی ورکړئ! او ماته ئی وسپارئ چی هر چیری زما خوښه وی دوی له خپل ځان سره بوغم.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَيَّ اللَّهُ إِنَّي أَرْسِلْتُكُمْ مِنْ مِثْلِي ﴿١٩﴾

بیشکه زه تاسی ته رسول مکرم امانتگر یم او (وویل موسیٰ فرعونیانو ته) چی سرکشی مه کوئ پر الله (په اهانته د وحی) بیشکه چی زه راوړونکی یم تاسی ته د برهان حجت دلیل ښکاره واضح.

تفسیر : «برهان، حجت، دلیل ښکاره واضح» هغه معجزات و چی موسیٰ علیه السلام ښوول لکه عصا یدبیضاء یعنی (همسا) او «سپین لاس» او نور.

وَأِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾

تفسیر : او وویل موسیٰ فرعونیانو ته چی بیشکه زه پناه نیسم په رب خپل او په رب ستاسی له دی نه چی سنگسار کوئ تاسی ما.

تفسیر : په دغه سره ئی د دوی د هغو ویرولو جواب ورکړ، یعنی ما ستاسی له ظلم او ایذاء څخه د الله تعالیٰ پناه حاصله کړی ده. هغه زما په حمایت کېږی دی او د الله تعالیٰ پر حفاظت زه پوره اعتماد او اطمینان لرم.

وَأَنْ لَّمْ تُوْمِنُوا لِي فَأَعْتَزَلُوكُمْ ﴿٢١﴾

او که ایمان نه راوړئ تاسی (ای فرعونیانو!) پر ما پس په څنگ شی (له ما پریږدئ ما).

تفسیر : یعنی که زما خبره نه منئ نو اقله ماته څه ضرر او ایذاء مه رسوئ! او په دغه سره خپل جرم مه درنوئ.

خیر نه دی بی هیلې یم شر دی رانه لری کړه!
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی چی خپل قوم بوغم ته می لیاره مه نیسه!»

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ ﴿٢٣﴾

پس دعاء وکړه (موسیٰ) رب خپل ته داسی چې بیشکه دغه (قبطیان) یو قوم دی گنہگاران (کافران). (نو وفرمایله الله موسیٰ ته چې) پس بوځه بندگان زما (سبطیان) د شپي بیشکه تاسی متبوع یی (د قبطیانو).

تفسیر : یعنی بالاخر مجبور شو او د الله تعالیٰ په حضور کښی ئی عرض او فریاد وکړ چی دغه خلق له خپلو جرائمو څخه لاس اخیستونکی نه دی نو اوس ته زمونږ او د دوی په منځ کښی فیصله وکړه! د ده دعاء فوراً مستجاب او پر حضرت موسیٰ علیه السلام امر وشو چې بی د فرعونیانو له اطلاع له بنی اسرائیلو سره د شپي له مخی له مصره ووځی! ځکه چی د گمهیځ (سحر) له مخی به دوی وروسته له دی نه چی ستاسی له تگه خبر شی نو د تاسی د تعاقب دپاره درپسی وځی لیکن په یاد ئی ولری چی په لیاره کښی ستاسی په منځ کښی تریخ سیند درځی چی هغه به ستا د همسا په اشاره سره دی خوا او هغی خوا لری کیږی او په منځ کښی وچه صافه لیاره تاسی ته پیدا کیږی چی ته به سره له خپل قومه له هم هغی لیاری تیریږی.

وَأْتِركَ الْبَحْرَ هَوًّا إِنَّهُمْ جِنْدٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٣٦﴾

او پریږده بحر سیند ولاړ (ساکن کوشی کوشی) بیشکه دوی لښکری دی دوی کړی شوی.

تفسیر : یعنی د دغی خبری په فکر او اندیښنی کښی مه اوسه! دغه لیاره چی د الله تعالیٰ په قدرت په دغه سیند کښی شوی ده بیرته پاتی نشی پریږده چی دغه لیاره هم دغسی پر خپل حال پاتی وی څو فرعون او فرعونیان ئی وگوری او پر تاسی پسی د راتلو همت او غفرد (جرات) وکړی، لکه چی هغوی هم په هم دغی وچی کښی ننوتل، کله چی تول د سیند منځ ته ورسیدل، دلته الله تعالیٰ د سمندر اوبو ته حکم ورکړ چی بیا سره یو ځای شی، او په دغه ترتیب سره هغه گرد (تول) لاؤ لښکر دوب او مغروق کړ. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چی:

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَبَلٍ وَعَيُْونٍ ﴿٣٧﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٣٨﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٣٩﴾ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٤٠﴾

څومره ډیر پریښودل دوی له باغونو او (له) چینو (د اوبو) او (له) فصلونو او ځایونه عمدہ مخصوص بنائسته او (له) نعمتونو (او له هسی د هوسانی

(آرام) سامان) په هغو (نعمتونو) کښي خوشال خوندور. هم داسي (هلاک کوو مونږ له مکذبینو) او په میراث مو ورکړل (دغه شیان) قوم بل (سبتيانو) ته.

تفسير : يعنى د بنى اسرائيلو په لاسونو کښي ئى ورکړ، لکه چي د «شعراء» په سورت کښي دى له دى نه معلوم شو چي د فرعون د غرقيدلو څخه وروسته د بنى اسرائيلو تصرفات او مداخله په مصر کښي شروع شوله او که دغه ثابت نشي مطلب به ئى داسي وي د هم هغو اقسامو سامانونو په شان چي له فرعونيانو څخه پاتي وو هم هغسي شیان مونږ بنى اسرائيلو ته هم ورکړل والله اعلم.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ

پس ونه ژړل پر دوى (يا پر هلاک د دوى) باندې آسمانونو او ځمکي.

تفسير : په رواياتو کښي راغلي دي چي د مؤمن د وفات په تقريبن کښي د آسمان هغه دروازه ژاړي چي له هغى څخه به ده ته روزي نازلیده يا هغه دروازه چي په هغى کښي د ده صالح عمل پورته خوت او هغه ځمکه به هم ژاړي چي ده به پري لمونځ کاوه يعنى افسوس چي هغه سعادت له مونږ ځني واخيست شو کله چي له کفارو سره د صالح عمل تخم نشته نو په ده پسى به آسمان يا ځمکه ولي ژاړي؟ بلکه ممکن دي چي د دوى پر مرگ خوښ هم شى چي ښه شو چي دغه يوه بلا له دنيا ورکه شوه.

وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا نَبِيَّ إِسْرَءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ
الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَلِيًّا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾
وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾

او نه وو دوى مهلت ورکړى شوى. او خامخا په تحقيق نجات مو ورکړ بنى اسرائيلو ته له عذاب سپکوونکي (د قبطيانو). چي له (طرفه د) فرعون وو (چي مجسم مصيبت او آفت وو) بيشکه دغه (فرعون) وو سرکشه متکبر له مسرفينو له حده تيريدونکي سر غروونکي (په شرک کښي) او خامخا په تحقيق غوره کړى مو وو دغه (بنى اسرائيل) په علم خپل پر خلقو (د زمانى د دوى).

تفسير : يعنى اكر كه د بنى اسرائيلو كمزورى او نواقص هم مونږ ته معلوم وو خو سره له هغه مونږ دوى ته د هغى زمانى پر گردو (تولو) خلقو فضيلت وركړ او مخينى جزئيه فضائل خو هم هغه دى چى تر نن پورى د بل هيڅ قوم په برخه نه دى شوى مثلاً د ديرو انبياو په دوى كېنى مبعوثيدل.

وَاتَذِئَهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٣٧﴾

او ور مو كړ دوى ته له دلالتو (د قدرت خپل په لاس د موسى) هغه (نعمت) چى په هغو كېنى آزمائش مدد و ښكاره .

تفسير : يعنى د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه مثلاً د «من او سلوى» نزول د وريځو سيورى غورځول وغير ذلك .

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٩﴾

بيشكه دغه (كفار) خامخا وائى چى نه دى دغه عاقبت زمونږ مگر هم دا ږومبى مرگ زمونږ دى (په دنيا كېنى) او نه يو مونږ راپورته كړى شوى (له قبورو).

تفسير : په منځ كېنى د حضرت موسى عليه السلام د قوم ذكر استطراداً راغلى وو، له دى غايه بيا د رسول الله د قوم تذكره شروع كيږي. يعنى دوى وائى چى زمونږ اخري حالت فقط هم دغه دى چى موت پر مونږ راغى هر كله چى مړه شو نو وروسته له مرگه بيا نو نوري خبرى اترى له سره نه دى پېښيدونكى. او له موجوده ژوندون څخه ما سواء بل ژوندون بيخي نشته حشر او نشر ثواب او عقاب شه شى دى؟ او حساب او كتاب چيرى كيږي؟

فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾

پس (ژوندى) راولئ پلرونه زمونږ كه چيرى يئ تاسى صادقين رښتينى (په دغى وينا خپله كېنى).

تفسير : يعنى رسول الله مبارك او مؤمنانو ته كفار وائى كه تاسى پخپلى دغى وينا كېنى

يئ او دغه عقیده مو صحیحه وی چی وروسته له مرگه بیا ژوندون هم شته. نو ډیره ښه ده تاسی خو زموږ دغه مړه شوی پلرونه او نیکه گان راژوندی کړئ چی مونږ ئی پخپلو سترگو سره وویښو او په کیفیت ئی وپوهیږو.

أَهْمُ خَيْرٍ أَمْ قَوْمُ تُبَعِّ

(نو فرمائی الله چی) آیا دغه (قریش) غوره دی (په مال او قوت کښی) که قوم د «تبع»؟

تفسیر : «تبع» د یمن د باچا لقب وو چی د ده حکومت پر سبا، حضر موت او نورو ټولو وو «تبع» ډیر تیر شوی دی الله تعالیٰ ښه عالم دی چی دلته تری کوم یو مراد دی؟ په هر حال دومره تری ظاهر شو چی دغه قوم د ډیر قوت او قدرت خاوندان وو چی د خپل طغیان او تمرد په سبب هلاک او تباہ شو. ابن کثیر رحمة الله علیه له دغه قوم څخه د سبا قوم مرادوی چی د هغه ذکر د سبا په سورت کښی تیر شوی دی. والله اعلم.

وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكَهُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٢٤﴾

او هغه کسان چی پخوا تیر شوی وو له دغو (قوم د تبع لکه عاد او ثمود بلکه قوی نه وو په مال او قوت نو سره له هغه هم) هلاک کړل مونږ دوی بیشکه دوی وو گنہگار (کافران منکران له بعثه او له قیامته)

تفسیر : مثلاً عاد او ثمود او نور. الله تعالیٰ دغه ټول د دوی د گناهونو په بدل هلاک او تباہ کړل، آیا تاسی له دوی نه بهتر زیات زورور طاقتور یئ چی نه مو هلاکوی؟ یا مو نه شی هلاکولی؟

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِینَ ﴿٢٥﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او ټول هغه شیان چی په منځ د دغو دواړو کښی دی حال دا چی لوی کونکی یو (یعنی عبث) نه دی پیدا

کری مونږ دغه دواړه مگر په حقه سره وليکن زياتره د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی (په دی چی فعل د حکیم هیچیری له حکمته خالی نه وی).

تفسیر : یعنی نه می دی پیدا کری دغه ټول علویات او سفلیات بی مطلب او عبث، او دغه لویه کارخانه د څه لویو او تماشو دپاره نه ده جوړه شوی بلکه په ډیر لوی حکمت سره پیدا کری شوی ده چی د هغی نتیجه ضرور یوه ورځ څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی هم دغه نتیجه آخرت دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٦٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا
وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٦١﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٢﴾

بیشکه ورځ د فیصلی (قیامت په منځ د خلقو کښی) وعده (د جمع کولو) د دوی ده د ټولو (چی په دغه ورځ کښی د ټولو حساب په یوه وخت کښی کیږی). هغه ورځ چی دفع به نشی کولی هیڅ دوست خپلوان له دوست خپل څخه هیڅ شی (له عذابه) او نه به له دوی سره (له کوم طرفه) مدد وکری شی (او نه مرسته (مدد) رسیدی شی) مگر هغه څوک چی رحم پری وکری الله (چی مومنان دی) بیشکه الله هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی بس پر هم هغه چا چی الله تعالیٰ رحمت وکری هم هغه به نجات مومی کما ورد فی الحدیث «الا ان یتغمدنی الله برحمته».

إِنَّ شَجَرَتَ الزُّقُومِ ﴿٦٣﴾ طَعَامُ الْآثِمِينَ ﴿٦٤﴾

بیشکه (میوه د) ونی د زقوم طعام خواړه د (ډیر لویو) گنهگارانو (کافرانو) دی.

تفسیر : یعنی د کومی ادنیٰ مشابعت لامله (له وجی) ورته «زقوم» چی په اردو ورته (سیهند) وائی ویلی شوی دی که نه د دوزخ د زقوم کیفیت خاص الله ته معلوم دی لکه چی د جنت ځینی نعمتونه له دنیوی نعمتونو سره اسم اشتراک لری هم داسی د دوزخ په نسبت هم وپوهیږئ.

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ۖ كَغَلَى الْحَمِيمِ ۖ خُذُوهُ
فَاعْتَلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْحَدِيدِ ۖ

په شان د مس (او ژیر) ویلی کړی شوی (توری ختی د تیلو) چی ایشیری په گیدو کښی په شان د ایشیدلو اوبو خوتیدونکیو (وبه فرمائی الله خازنانو د دوزخ ته چی) ونیسی دی پس راکارئی دی برابر منځ د دوزخ ته.

تفسیر : دغه د «خذه» حکم به هغو پرستو ته کیږی چی د مجرمینو په تعذیب ماموری دی.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ۖ

بیا ورتوئی کړئ پاس پر سر د ده له عذاب د ایشیدلو اوبو

تفسیر : دغه اوبه به د پوزو او دماغو له لیاری د دوی گیدو ته ننوځی او د دوی کلمی پری کوی او د هغو توتی د باندی لویږی (اعاذنا الله منه!)

ذُوقْ أَثَامَكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ۖ

(وبه ویل شی ده لره) وشکه (دغه عذاب) بیشکه ته هم دغه ته عزتمن غت مشر (کافر) وی (په زعم خپل).

تفسیر : یعنی ته خو هم هغه ئی چی په دنیا کښی ځان لوی معزز او مکرم گانه او خپل مشرتوب او سرداری به دی ثابتوله اوس دی هغه مشرتوب چیری لار؟.

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ۖ

بیشکه چی دغه عذاب هغه دی چی وئ تاسی چی په ده کښی به مو شک کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی کله داسی یقین او باور درلود (لرلو) چی له دغه ورځی سره به مخامخ کیږئ تاسی په دغه شک او شبهه کښی وئ چی فقط مونږ هم دلته لوی او چرچی کوو، او په هم

دغی مشغولتیا کښی خپل عمر تیروو. کله چی مړه شو. نو له خاورو سره ګډود کیږی، او وروسته له هغه بل هیڅ شی پر مونږ نه دی راتلونکی اوس خو مو پخپلو سترګو ولیدی چی هغه ټولی خبری رښتیا وی چی انبیاء علیهم السلام به د هغو بیان تاسی ته کاوه.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

بیشکه چی متقیان به په ځای د امن کښی وی (له ټولو مکروهاتو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چی دلته له الله تعالیٰ څخه ویریږی هلته به داده هوسا (آرام) او مطمئن اوسیږی او هیڅ ډول (طریقه) خوف او غم به دوی ته نه رسیږی.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَكْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقِيلِينَ ﴿٥٣﴾

په جنتونو او چینو کښی چی اغوندی به (دوی جامی) له ورښمو نازکو او له ورښمو پیرو (غتو) په دی حال کښی چی سره مخامخ به ناست وی.

تفسیر : یعنی د دوی پوښاک (لباس) به له نریو او پریرو ورښمینو کالیو (کپرو) څخه وی او یو جنتی به له بل جنتی څخه له سره اعراض نه کوی او مخ به تری نه اړوی او بی تکلفه لکه ډیر خواږه دوستان خپلوان به سره مخامخ کښی او خبری اتری به سره کوی.

كَذَلِكَ وَرَزَجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

هم داسی به وی (بی تغیره او بی تبدیلی) او ملګری به کړو مونږ دوی له پیغلو سپینو پوستو غټو (ښایسته) سترګو سره.

تفسیر : یعنی له دوی سره به د دوی جوړی (ښځی) یو ځای کوی.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

غواړی به دوی په دغه (جنت) کښی له هر قسم میوی حال دا چی په امن کښی به وی له (انقطاع او ضرر د میوو او هر مکروه نه)

تفسير : يعنى هره هغه ميوه چى د دوى په زړه كښى وگرځى او دوى نى وغواړى فوراً دوى ته ورحاضروله كيږي او هيڅ يو فكر او انديښنه به له دوى سره نوى په پوره زړه جمعى او اطمینان سره به نى خورى او څښى او مسرور به اوسيږي.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ

نه به څكى دوى په دغه جنت كښى مرگ مگر خو هغه مرگ رومېنى (چى تير شوى دى په دنيا كښى).

تفسير : يعنى هغه موت چى پخوا له دى نه راغلى وو اوس وروسته له دى نه به له سره مرگ او درد تاسى ته نه راځي دائم به په هم دغه عيش او نشاط كښى خوښ او خوشال اوسيږئ چى نه ستاسى خوندور ژوندون ته څه فناء او زوال رسيږي، او نه د هغه وسائلو او وسائطو ته.

وَوَفَّيْهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۖ فَضَلًا مِّن رَّبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

او وبه ساتى (الله) دوى له عذابو د دوزخ نه له جهته د فضل له طرفه د رب ستا، دغه (انعام او اكرام) هم دا برى دى ډير لوى.

تفسير : يعنى له دى نه به بل لوى برى او كاميابى څه شى كيدى شى چى د الله تعالى له عذابو محفوظ او مأمون پاتى وي او تر ابدالاباد پورې د الطافو او افضالو مورد گرځي!.

فَأَنشَأُوا لِيَّسَّرَ لَهُ يَلْسَانُكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

پس بيشكه هم دا خبره ده چى آسان كړى مو دى دغه (قرآن) په ژبه ستا دپاره د دى چى دوى پند واخلي (ښه وپوهيږي او ايمان پري راوړي).

تفسير : يعنى پخپلى مورنى ژبى سره په اسانى پري پوهيږي او ياد نى كړي.

فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُّرْتَقِبُونَ

پس منتظر اوسه ته (هلاک د دوی ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (هلاک د تاته).

تفسیر : یعنی که دوی ونه پوهیږی نو تاسی شو ورځی انتظار وکړئ د دوی بد انجام د دوی په مخ کښی راتلونکی دی. دوی خو د دغی خبری په انتظار کښی دی که کومه بده پېښه پر تاسی واقعہ شی. لیکن تاسی هم د دوی اخری خاتمی ته وگوری، چی هغوی ته څه څه شیان ور د مخه کیدونکی دی؟.

تمت سورة الدخان بفضل الله تعالى فله الحمد والمنة

سورة الجاثية مكية الا آية (۱۴) فمدنية وهي سبع و ثلاثون آية و اربع ركوعات. رقم تلاوتها (۴۵) تسلسلها حسب النزول (۶۵) نزلت بعد سورة الدخان.

د «الجاثية» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۴) آیتونو څخه چی مدنی دی (۳۷) آیت (۴) رکوع لری په تلاوت کښی (۴۵) او په نزول کښی (۶۵) سورت دی وروسته د «الدخان» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۝۶۷ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۝۶۸

نازلیدل د کتاب له طرفه د الله دی چی ډیر غالب قوی دی ښه حکمت والا دی. بیشکه په (پیدایښت د) آسمانونو کښی او په ځمکی کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی مؤمنانو ته.

تفسیر : یعنی که انسان ومنی نو په هم دغه د ځمکی او د آسمانونو په پیدا کولو او د دوی په دغه منظم او محکم نظام او قوام کښی له غور او فکر کولو څخه پر دغه خبره په ښه شان سره

پوهيدى شى چى خامخا د دغو علويه وو او سفليه وو موجوداتو داسى پيدا كوونكى او ساتونكى شته چى دغه ئى پخپل كامل قدرت او حكمت سره په دغسى محاسن او مزايا سره جوړه كړى دى او پخپل لامحدود قدرت سره د هغه حفاظت هم كوى.

«البقرة تدل على البعير، وأثر الأقدام تدل على المسير، فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير»

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُذُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْتُونَ^٤

او په پيدا كولو (د هر يوه) ستاسى كښى او په هغه څه كښى چى خواره (تيت) كړى دى (الله په ځمكه كښى) له هر قسم دابى (خوځيدونكيو) ډير دلائل (د قدرت او استدلال) دى دپاره (د هغه) قوم چى يقين كوى (پر بعث باندې).

تفسير : يعنى كه انسان پخپل خلقت او د نورو ساكنانو (جاندارو) او ذوى الارواحو په خلقت كښى غور او فكر وكړى نو د عرفان او ايقان تر درجو پورى رسوونكى په زرهاو دلائل او نښى په نظر ورځى چى هر يو ئى لوى برهان او قوى استدلال دى په وجود د اله العالمين.

وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

او په اختلاف د شپى او د ورځى (په تياره او رڼا، تزئيد او تنقيص او نورو كښى) او په هغه كښى چى نازل كړى دى الله له (له طرفه د) آسمان له (اسباب د) رزق (باران، حرارت).

تفسير : يعنى اوږه ئى د آسمانه له طرفه رانازلې كړى چى د رزق او روزى ماده ده.

فَلَمَّيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ آيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ^٥

پس (الله) ژوندى كړى ده په دى (اوبو) سره ځمكه پس له مرگه (وچوالى) د هغى او په بدلولو د بادونو (په يو قسم بل قسم سره) دلائل (د قدرت) دى دپاره د (هغه) قوم چى عقل چلوى.

تفسير : يعنى كه لږ څه هم له پوه او عقل څخه كار واخلي نو دغه درملومپيى چى دغه امور

پرته (علاوه) د هغه زبردست قادر او حکيم له قوته او قدرته د بل هيچا په واک (قبضه) او اختيار کښې نشته. لکه چي پخوا له دې نه په غو غو غايونو کښې د دې مفصل تقرير ليکلي دي.

تِلْكَ آيَةُ اللَّهِ تَنْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَيَأْتِي حَدِيثٌ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَتِهِ يُؤْمِنُونَ ⑦

دغه (علامي د قدرت لوی) دلائل (د قدرت) د الله دی چي لولو ئی مونږ په تا باندی په حقه سره پس پر کومه یوه خبره پس له (خبری) د الله (قرآن) او پس له دلایلو (د قدرت) د الله ایمان به راوړی دوی؟ (بلکه نه ئی راوړی).

تفسیر : یعنی له ما سواء الله څخه بل کوم شی د بندگی او عبادت وړ (لائق) او مستحق دی؟ او بغیر د الله له خبرو څڼی بل کوم کلام د آوریدلو او منلو قابل دی؟ کله چي د داسی لوی مالک داسی رښتیا او صافی او سمی خبری هم کوم بد بخت نه قبلوی نو بالاخر دوی د کوم شی په انتظار کښې دی چي هغه به بیا منی؟

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ⑧ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُنْزِلُ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَانَ كَرِيهًا

خرابی هلاک افسوس دی هر دروغ تړونکی گنهگار ته چي آوری آیتونه (د قدرت) د الله چي لوستل کیږي پر ده بیا لا ښه کلک شی (په کفر خپل) په دی حال کښې چي متکبر (گرځیدونکی وی له ایمانه) دی لکه چي ئی نه دی آوریدلی هغه (آیتونه).

تفسیر : یعنی د ضد او غرور له سببه د الله تعالی خبری نه اوری او تکبر او لوئی ورته اجازه نه ورکوی چي له خپل جهالت او حماقت څخه لاس واخلي کله چي حقه او رښتیا خبره آوری داسی تری مخ اړوی لکه چي له سره ئی نه وی آوریدلی.

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَ هُزُوًا
أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝

پس زیری و رکره ده ته په عذاب دردناک سره. او کله چی پوه شی له آیتونو (د قرآن) زمونږ پر یوه څه شی نو نیسی ئی په توکو او مسخرو دغه (دروغجنان متکبران مسخره کوونکی) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر : یعنی څرنګه چی دوی له آیات الله سره د اهانت او استخفاف معامله کوی نو د هغه سزاوی به هم دوی ته سره له سخت اهانت او ذلت ورسپړی چی ذکر ئی دغه دی.

مِنْ دَرَارِهِمْ جَهَنَّمَ ۖ وَلَا يَغْنِي عَنْهُمْ كَيْسُ بَوَاشِيًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ

وروسته له (مرګه) د دوی دوزخ دی او دفعه به نه کړی له دوی نه هغه څیز چی کسب کړی وی دوی هیڅ څیز (له عذابه) او نه (به دفعه کوی) هغه بتان چی نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان).

تفسیر : یعنی اموال او اولاد او نور شیان به سره هلته په کار ورنشی، او نه هغه شیان په کار ورځی چی هغوی له ماسواء الله څخه معبودان دوستان او رفیقان ګرځولی شوی وو او له هغوی ځنی ئی د ډیر امداد او اعانت توقعات هم درلودل (لرل).

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝ هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ
عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ ۝

او شته دوی ته عذاب ډیر لوی (د دوزخ). دغه (قرآن کامل) هدایت دی او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو د رب خپل شته دوی ته عذاب له (هغه ډیر سخت) عذاب درد رسوونکی نه.

تفسير : يعنى دغه لوى عظيم الشان برکت او ستر هدايت دى چى د هر راز (قسم) ښو او بدو ليارى او چارى انسانانو ته ښيى، هر هغه څوک چى د دغه لوى قرآن احکام او بيان نه منى او هغه دى خپل ځان د ډير سخت غليظ او دردناک عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره آماده او تيار کړى!

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ

الله هغه (ذات) دى چى مسخر (تابع) کړى ئى دى تاسى ته بحر سيند دپاره د دى چى گرځى بيري په دغه (بحر) کښى په امر حکم د الله سره.

تفسير : يعنى د سمندر په شان مخلوق مو تاسى ته داسى تابع او مسخر گرځولى دى چى تاسى بلا تکلفه د خپلو بيريو او جهازونو په وسيله پري گرځئ! او له ميلونو ميلونو ژورو (دوبو) اوبو له پاسه پري تيريئ او له يوى وچى څخه بلى وچى ته پري رسيئ!

وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

او دپاره د دى چى طلب کوئ تاسى له فضله د الله او دپاره د دى چى شکر ئى وباسئ.

تفسير : يعنى بحرى تجارت وکړئ!، يا ښکار وکړئ!، يا د ده له منځه مرغلري او نور شيان وباسئ! او د دغو گوردو (تولو) منافعو او فوائدو د حاصلولو په وخت کښى هغه حقيقى منعم مه هيرئ! او د ده حق اداء کړئ او قدر ئى په ښه شان سره وپيژنئ! او په ژبه او زړه او قلب او قالب سره ئى شکر په اداء کړئ!

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ

او په کار لگولى مسخر کړى ئى دى تاسى ته هر هغه شيان چى په آسمانونو کښى دى (لکه لمر قمر نجوم) او هر هغه شيان چى په ځمکه کښى دى (لکه اوبه خاوره او حيوانات او نور) تول (مسخر) له (طرفه د) الله (دى).

تفسير : يعنى پخپل حکم او قدرت سره ئى دغه گورد (تول) شيان ستاسى په کار کښى لگولى دى. دغه د الله تعالى لويه مهربانى او فضل دى چى دغسى عظيم الشان مخلوقات ئى د انسانانو

د خدمت، منفعت او چرچو دپاره په کار کېنې لگولی دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

بیشکه په دغه (تسخیر) کېنې خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (په دغو مخلوقاتو کېنې).

تفسیر : که انسان فکر او غور وکړی نو پوهیدلی شی چی دغه شی د ده له توانه، قوته او قدرته وتلی وو، محض د الله تعالیٰ په فضل او د ده د کامل قدرت په برکت دغه گردد (تول) شیان زمونږ په کارونو کېنې بوخت (مشغول) او لگیا دی. نو لامحاله زمونږ دپاره هم دغه کار په کار دی چی په کوم کار کېنې مشغول او لگیا شو. او هغه کار هم دا دی چی خپل عمر د هغه حقیقی منعم او علی الاطلاق محسن په عبادت او اطاعت کېنې تیر کړو چی زمونږ خالق او مالک دی او پخپل مستعار حیات کېنې یوه شېبه هم د الله تعالیٰ له یاده غافل نشو خو په هغه سره زمونږ عاقبت مسعود شی.

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

ووايه (ای محمده!) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی چی مغفرت (بښنه) وکړی (د آزار) هغو کسانو ته چی امید نه لری د ورځو (وقائعو حوادثو) د الله.

تفسیر : له «ایام الله» یعنی د الله له ورځو څخه هغه ورځی مراد دی چی په هغو کېنې الله تعالیٰ خپلو دښمنانو ته کومه خاصه سزا ورکړی یا پر خپلو بندگانو کوم مخصوص انعام او اکرام ابذل او احسان وکړی لهذا له ﴿قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ﴾ څخه هغه کفار مراد دی چی د الله تعالیٰ له رحمت څخه بیخي ناامیده او د ده له عذابه بیخي بی فکره وی.

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی (الله) هغه قوم ته پر هغه چی وو دوی چی کسب کول به ئی.

تفسیر : یعنی ای مسلمانانو تاسی د دوی د بدل او انتقام اخیستلو په فکر کېنې مه اوسئ! د

هغوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هغه پخپله دوی ته د دوی پر شرارتونو کافی او پوره سزا ورکوی او د مؤمنینو د صبر، تحمل عفوی او تیریدلو مناسبه صله هم ورکوی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا

هر هغه څوک چې وکړی (کوم کار) نیک نو (وکړه ده دا کار) دپاره (د نفع) د ځان خپل او هر هغه څوک (چې وکړی کوم کار) بد پس پر هم ده دی (وبال او ضرر ئی).

تفسیر : یعنی د ښو کارونو مناسبه صله هغو کار کوونکیو ته رسیدونکی ده الله تعالیٰ هغه ته هیڅ ضرورت نه لری او بدی کوونکی پخپله په خپل حق کښی خراب تخم شندی او کړی ئی او د نقصان په فکر کښی اوسی او هر کار او عمل چې کوی په دغه علم قصد او نیت سره ئی وکړی چې د هغه نفع او نقصان دواړه زما خپل ځان ته رسیدونکی دی.

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

بیا خاص رب ستاسی ته به بیول کیږئ (په قیامت کښی لپاره د جزاء د اعمالو).

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چې هلته ورسیدی نو د دوی ټول ښېگنه (فائده) او خرابی د دوی په مخه ورځی او هر یو به د خپلو اعمالو او چارو نتیجه او سزا ومومی او د خپل عمل د میوی خوند به وڅکی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته کتاب (توریت) او حکم (په تورات په مابین د خلقو کښی) او نبوت (موسیٰ) او هارون ته له دوی نه) او روزی کړی مو وه دوی ته له غیزونو پاکو حلالو (لکه من او سلوی).

تفسير : يعنى توريت نى دركر، او سلطنت، يا د فيصلی قوت يا د پوهنی خبری، يا د دین پوه نى درعطا كړه او ډیر زیات انبیاء الله نى په تاسی كښی مبعوث كړل دغه خو روحانی غذا وه كه جسمانی غذا ته وگورئ هغه نى هم په كثرث او افراط سره تاسی ته درعطاء كړی ده تر دى چى «من او سلوى» نى هم پر تاسی نازل كړل.

وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٩﴾

او فضیلت ور كړی وو مونږ دوى ته پر خلقو (د زمانى خپلى).

تفسير : يعنى د هغى زمانى پر گردو (تولو) خلقو دوى ته كلى فضیلت حاصل وو او د ځينو جزئيه و فضائلو په اعتبار نو د هغى زمانى قيد لگولو ته هم دومره ضرورت نه پاتى كيږی.

وَأَيَّدْنَاهُمْ بِبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْأَمْرِ

او ور كړی وو مونږ دوى ته ښكاره دلائل له امره (له دينى احكامو)

تفسير : يعنى نهايت واضح او مفصل احكام، يا ښكاره واضح معجزات چى د دين په باب كښى د حجت او برهان په شان وړاندی كول كيږی.

فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيَا بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّهُ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٠﴾

پس ونه كړ اختلاف (دوى په امورو د دين كښى) مگر پس له هغه چى راغى دوى ته علم له جهته د هغه ضد او عناد چى وو په منځ د دوى كښى بيشكه رب ستا به حكم وكړی په منځ د دوى (او ستاسى) كښى په ورځ د قیامت په هغه شى كښى چى وو دوى چى په هغه كښى به نى سره اختلاف كاوه.

تفسير : يعنى تاسی له ضده او عناده او له خپل نفسانيته اصلى كتاب پريښى دى او بيشماره فرقى جوړی شوى دى چى د دوى عملی فيصلی به د قیامت په ورځ كيږی. او هلته به دوى ته ښه

معلوم او دغه پته به ولگيږي چي د دوي منشاء ماسواء د نفس پاللو او هووا او هوس خوښولو بل هيڅ شي نه وو.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾

بيا مو وگرځولي ته ولاړ پر شريعت ارته لياره له كاره د دين پس متابعت وكړه د هغه او متابعت مه كوه د آرزوگانو د هغو كسانو چي نه پوهيږي دوي (په حقيقت د توحيد).

تفسير: يعنى د دغو اختلافاتو او د گوند (دلى) او گونديزى (دله بازى) په موجوديت كښي مونږ تاسي د دين په صحيحه ليارى قائم كړئ. نو تاسي ته او ستاسي امت ته لارم دى چي پر دغى سمى صافى برابري ليارى باندې برابر او مستقيم واوسئ! او هيڅ كله په خطاء او تيروتلو سره هم د دغو جاهلانو او ناپوهانو په فكر غوښتنه او خواهشونو مه ځي مثلاً د دوي غوښتنه داسي ده چي تاسي د دوي د طعن، تشنيع، ظلم او تعدى څخه په تنگ راشئ او د دعوت او تبليغ له كارونو څخه لاس واخلي! يا په مسلمانانو كښي هم داسي تفريق او اختلاف ولويږي چي دوي پخپله په هغه كښي اخته او مبتلا دي. په دغه صورت كښي واجب دى چي د دوي دغسې غوښتنې بيخي پائمالې او خرابې كړي شي؟.

إِنَّهُمْ لَنُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

بیشکه چي دوي له سره به دفعه نه كړي تا له (عذاب د) هيڅ شي،.

تفسير: يعنى د دوي په طرف ستاسي متمايل كيدل تاسي ته د الله تعالى په نزد هيڅ په درد نه خوري او په كار نه درځي.

وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

او بیشکه چي ظالمان ځيني د دوي دوستان (كار جوړونكي) دي د ځينو نورو او الله ولي دوست دي د متقيانو (په اعانت نصرت اثابت سره).

تفسير : يعنى منصف او رشتيا خوښوونكى مسلمانان د ظالمانو او بى ليارى كفارو رفيق او ملگرى له سره نشي كيدى. دوى خو د الله تعالى مطيع بندگان دى. او الله تعالى هم د دوى رفيق ناصر او مددگار دى. لازم دى چى دوى پر هغى سمى ليارى لار شى او پر هم هغى باندې اعتماد او توكل ولرى.

هَذَا ابْصَارُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٥﴾

دغه (قرآن) بصيرتونه پندونه دى دپاره د خلقو او هدايت ليار ښوونه دى او رحمت دى دپاره د هغه قوم چى يقين راوړى (پر بعث باندې).

تفسير : يعنى دغه قرآن پر ډير بصيرت زياتونكيو حقايقو مشتمل دى خلقو ته د كار ښى خبرى ښيي او د برى او كاميابى ليارى هغوى ته ښيي او هر هغه خوش قسمته او بختور سړى چى پر دغو هداياتو او نصائحو باور او يقين وكړى او په ښه شان سره پرى عامل شى نو د دوى په حق كښى په خصوصى ډول (طريقه) سره دغه قرآن رحمت برکت او لوى نعمت دى.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نُبَحِّلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءٌ نَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢٦﴾

آيا گمان كوى هغه كسان چى كړئ دى بد كارونه (د شرك او كفر) د دى چى وبه گرځوو مونږ دوى (په آخرت كښى) په شان د هغو كسانو چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه) برابر (او يو شانى) به وى ژوندون د دوى او مړى د دوى (بلكه نه دى برابر) بد دى هغه چى حكم كوى دوى (چى دا برابرى ده).

تفسير : يعنى د الله تعالى د حكمت پر شؤن له نظر اچولو څخه آيا كوم عاقل داسى اټكل او گمان كولى شى چى له يو بد عمله او له يوه صالح انسان سره به رب المنان څرنگه يو شان معامله وكړى او د دغو دواړو آخره خاتمه به څنگه سره برابره كړى؟ داسى له سره كيدونكى نه دى نه دغه دواړه په دغه ژوندون كښى سره يو شان دى او نه به له مړ كيدلو څخه وروسته برخه كيږي او هغه د علو، نصرت، رفعت او مغفرت وعدى چى دلته ورسره كړى شوى دى هغه د يوه بدكار كافر په برخه كله كيدى شى. د كفارو دپاره د دغى دنيا په ژوندانه كښى د «معيشة

ضنک» او په عقبي کښې پرته (علاوه) له لعنت او خسران بل شی نشته. الغرض دغه دعوی بیخي غلطه او دغه خیال بالکل چټی (بیکاره) او مهمل دی چی الله تعالی به د نیکانو او بدانو موت او حیات سره یو شان کوی. د الله تعالی د حکمت مقتضا له سره داسی نه ده بلکه ضرور د ده مصلحت او معدلت د هغو دواړو د اعمالو جزاء او سزا په پوره او کامل صورت سره ورکړی او ډیر صحیحې او درسته نتیجه به ترې څرگندوی (ښکاره کوی). او د هر یوه د نیکی او د بدی فی الجمله ځینی آثار هم دلته هم ظاهروی مگر د هغوی پوره مشاهده او معائنې وروسته له مرگه کیږی.

وَلَقَدْ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلَيُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۳۷﴾

او پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حقه سره (لکه چی مناسب وو) او دپاره د دی چی جزاء ورکړه شی هر نفس ته په هغه عمل سره چی کړی ئی وی او پر دوی به ظلم ونه کړی شی (په تزئید د سیئاتو یا تنقیص د حسناتو).

تفسیر : یعنی ځمکه او آسمانونه ئی هم داسی خوشی او چټی (بیکاره) نه دی پیدا کړی، بلکه په نهایت حکمت سره ئی د کوم خاص مقصد او مصلحت دپاره پیدا کړی دی څو مخلوق د هغو پر احوالو غور او دقت وکړی چی کوم شیان ئی جوړ کړی په ښه ډول (طریقه) او ښه حکمت او اتقان سره ئی پیدا کړی دی او له هغو ځنی دغه خبره ځان ته معلومه کړی او اندازه ئی ولگوی چی یوه ورځ هر ورو (خامخا) د دغو موجوداتو او د دغی عظیم الشانی کارخانې نتیجه هم ظاهریدونکی ده چی هغه ته آخرت وائی او هلته به هر چاته د ده د اعمالو جزاء او سزا، ثمره او نتیجه ور وړاندی کیږی. او هر څه ئی چی کرلی وی هغه به ریبی. د عمل له مکافاتو غافل مه شه! له غنمو غنم کیږی له اربشو نه اربشه

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

آیا پس وینی ته هغه څوک چی نیولی وی ده معبود خپل آرزو (د نفس) خپل او گمراه کړی وی ده لره الله په علم باندی (چی استعداد ئی ورته معلوم دی په ازل کښی).

تفسير : يعنى الله تعالى ته معلوم دى چى د هغه استعداد خراب دى او د دغى خبرى وړ (لائق) او مستعد دى چى له سمى ليارى څخه دى لورى او بل لورى ته درومى يا دا مطلب چى هغه بدبخت وروسته له علم، پوه، ايقان او اذعان گمراه شوى دى.

وَحْتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ عَشْرَةً مِّنْ يَّهْدِيهِ
مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٧﴾

او مهر لگولى وى پر غوړونو د ده او پر زړه د ده او گرځولى ئى وى پر سترگو د ده پرده پس څوک به لياره وشيى ده ته پس له (گمراه کولو د) الله (ده لره) پس آيا تاسى پند نه اخلئ (او غور او دقت نه کوئ بلکه پند پرى واخلئ).

تفسير : يعنى هغه سړى چى محض خپل نفسانى خواهش خپل حاکم او معبود وگرځوى او هر چيرى ئى چى خواهش وى هغه لورى ته لار شى او د حق او باطل د معلومولو او بيلولو معيار له ده سره هغه د ده نفسانى خواهش او غوښتنه وى نو الله تعالى دى د ده په هم هغى خوښى کړى گمراهى کښى پرېږدى، بيا د ده حالت داسى کيږي چى نه ئى غوړونه پند او نصيحت اوريدى شى، او نه ئى په زړه کښى رښتيا خبرى ځاى نيولى شى او نه پرى پوهيدلى شى او نه د ده په سترگو کښى د بصيرت رڼا برېښى ظاهر دى چى الله تعالى هر هغه څوک چى د ده د اعمالو په سبب داسى يوه حالت ته رسوى بل به کوم قوت او طاقت وى چى وروسته له هغه دى پر هغى سمى ليارى راولى.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

او وائى (کفار) نشته ژوندون مگر هم دغه ژوندون زمونږ دى په دغى دنيا کښى چى مړه کيږو او ژوندى کيږو او نه مو هلاکوى مگر زمانه.

تفسير : يعنى کفار وائى ماسوا له دغه ژوندانه بل ژوندون نشته بس هم دغه دنيا ده چى مونږ په کښى ژوندون کوو او مرو لکه چى د باران په اثر په ځمکه کښى شينکى او ترکودى زرغونيدى، لوئيدى، وچيږي او بيا له منځه ورکيږي د انسان حال هم پر هم دغه قياس کړئ چى يو وخت پيدا کيږي او تر يوه معينه وخته پورى ژوندون کوى او بالاخر د زمانى چورليدل او تدوير ئى له منځه پورته کوى او ژوندون ته ئى خاتمه ورکوى او د موت او حيات هم دغه

سلسله تل تر تله ادامه او تسلسل لری، او ما سواء له دی نه بل هیڅ شی نشته. حال دا چی د منکرانو دغه عقیده غلطه ده.

وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۳۱﴾

او نشته دوی ته په دغه (انتساب د مرگ زمانی ته) هیڅ قدر علم پوه نه دی دوی مگر گمان کوی (او اټکل چلوی او دغه خبره بی دلیل وائی).

تفسیر : یعنی «دهر» د زمانی نوم دی چی هغه هیڅ کار کونکی نه دی ځکه چی په هغه کښی نه حس شته او نه شعور او نه اراده لامحاله د دوی مقصد به له دی نه بل کوم شی وی چی هغه د دوی په زعم نه معلومیږی، لیکن په دنیا کښی د هغه تصرفات چلیږی نو بیا د هم دغو تصرفاتو او تحولاتو نسبت ولی پاک الله تعالی ته ونه کری شی چی د ده وجود او علی الاطلاق متصرفوالی له فطریه وو دلائلو او عقلیه وو او نقلیه وو براهینو څخه ثابت شوی دی او د زمانی تحولات تبدیلات او انقلابات او د ورځی او د شپې تبدیل او اختلاف او نور ټول د ده د قدرت په لاس کښی دی هم دغه معنی په حدیث کښی ښوولی شوی ده چی «دهر» الله دی نه ښائی چی دهر ته بد وویلی شی، ځکه څه مهال (وخت) چی انسان دهر ته بد وائی په دی نیت نی وائی چی د دهر حوادث ورته منسوبیږی، حال دا چی د دهر ټول حوادث د الله تعالی په مشیت او ارادی سره کیږی نو د دهر بد ویل په حقیقت کښی د الله تعالی په حضور کښی بی ادبی او گستاخی ده اعاذنا الله منه.

وَإِذْ أَنذَرْنَاهُمْ إِلَيْنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَتْ حُجَّتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اٰتُوا يَا بَنِي آدَمَ أَنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۳۲﴾

او هر کله چی ولوستل شی پر دغو (کفارو) آیتونه (د قرآن) زمونږ ښکاره نو نه وی حجت دلیل د دوی مگر دا چی وائی راولی پلرونه زمونږ که چیری یی تاسی رښتینی (په دغی وینا خپلی کښی چی پس له مرگه بیا ژوندون دی).

تفسیر : یعنی کله چی د لوی قرآن آیات یا د بعث بعد الموت دلائل دوی ته اورول کیږی نو وائی چی مونږ له سره د دغو دلائلو منونکی نه یو هوا که تاسی پخپله په دغی دعوی کښی رښتینی یی نو زمونږ مړه پلرونه او نیکونه راژوندی کړئ او راوئی ښیئ، نو خامخا مونږ به ستا

دغه گردی (تولی) خبری منو چی بیشکه پس له مرکه په حقه او رښتیا سره بیا ژوندی کیدل شته.

قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی الله ژوندی کوی تاسی بیا مره کوی تاسی بیا به سره تولوی تاسی ورخی د قیامت ته چی نشته هیڅ شک په (راتلو د) هغی کښی ولیکن زیاتره (کافران) خلق نه پوهیږی. (نو ځکه تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی هغه ذات چی یو ځلی مو ژوندی کوی او بیا مو وژنی هغه ته دغه کار څه سختی او اشکال لری چی تاسی بیا ژوندی کړی او بیا مو کرد (تول) سره یو ځای راتول او جمع کړی؟.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِذِ يَخْسِرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٨٧﴾

او خاص الله لره دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً و عبیداً) او به هغه ورځ کښی چی ودیږی قیامت نو په دغه ورځ به زیان کاره شی مبطلان (کافران).

تفسیر : په هغی ورځی کښی چی ذلیل، سپک او خوار ودیږی نو هلته به دوی ته دغه خبره ښکاره او څرگندیږی (ښکاریږی) چی تیروتلې او غولیدلې وو.

وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةٍ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُحْزَنُونَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

او وبه وینی ته (ای کتونکیه په قیامت کښی) هر امت ناست پر ځنگونو

خپلو (له خوفه او هيېته) هر يو امت به رابللی شی په طرف د کتاب اعمالنامې خپلې (نو وېه ويل شی دوی ته له جانبې د الله چي) نن ورځ به جزاء درکړه شي (تاسي ته د) هغو (اعمالو) چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي)

تفسير : يعنی د اعمالنامې په طرف بلل کيږي چي راځي سم له دی سره حساب راکړئ! نن هر سړی ته د ده له هغه عمل سره سم بدل جزاء او سزا ورسيږي چي په دنيا کښي ئی کړی وی.

هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ط

دغه کتاب زمونږ دی خبری کوی (او شاهدي وائی) پر (اعمالو د) تاسي باندی په حقه سره .

تفسير : يعنی هر هغه کار چي کړی ئی وی، دغه اعمالنامه به هم هغه په پوره او کامل صورت سره درښيي او د یوی ذری په اندازه به هم په هغه څه تزئید او تنقیص نه کيږي.

إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

بيکښه مونږ وو چي امر به مو کاوه په ليکلو سره د هر هغه څه چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي).

تفسير : يعنی زمونږ په علم کښي هر شی له ازلې شته، مگر د دوی د انضباط دپاره زمونږ پرېښتی مقرر دی چي د دوی گرد (تول) اعمال حقاً حقاً وليکي، نن د دوی ليکلی شوی مکمل رپورت ستاسي په مخ کښي پروت دی.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

پس هر څه هغه کسان چي ايمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس نښاسی دوی رب د دوی په رحمت (جنت) خپل کښي دغه (ننوتل د

جنت) هم دغه بری دی ښکاره .

تفسیر : یعنی په جنت کښی به الله تعالی مومنان داخلوی چی هلته په اعلی درجه سره رحمت او هر قسم مهربانی وی .

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آتِي تَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ فَاستَكْبَرْتُمْ
وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾

او هر څه هغه کسان چی کافران شوی دی (وبه ویل شی دوی ته داسی) آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) زما چی لوستل کیدل به پر تاسی باندی پس تکبر مو وکړ (او ایمان مو پری رانه ووړ) او ویئ تاسی قوم گنهکاران (کافران) .

تفسیر : یعنی زمونږ له طرفه د پندونو او نصیحتونو پوهولو او د حجت د اتمام کردی (تولی) خبری دوی ته ور رسولی شوی دی، او له هیڅ پلوه هیڅ یو قصور او لندون په دغه مورد کښی نه دی پاتی، خو سره له هغه هم د دوی د غرور او تکبر سر ښکته نشو او بالاخر د پخوا مجرمانو په حیثیت واوښتل یا له ﴿وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ﴾ څخه داسی مطلب واخیست شی چی تاسی لا له پخوا څخه جرائم کوونکی خلق ویئ.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ
مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَّظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُستَقِينَ ﴿٧٠﴾

او هر کله چی وبه ویل شو (تاسو ته ای کفارو چی) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په ژوندون سره) او قیامت نشته شک په (راتلو) د هغه کښی نو وبه ویل تاسی نه پوهیږو چی څه شی دی قیامت گمان نه کوو مگر گمان لږ او نه یو مونږ یقین راوړونکی (په راتلو د قیامت) .

تفسیر : یعنی مونږ په دی باندی هیڅ نه پوهیږو چی قیامت به څرنگه وی؟ ته د قیامت کوم عجیب او غریب احوال چی بیانوی مونږ پر هغه له سره یقین او باور نشو کولی، هو! دغو خبرو او اترو او ستا د دیرو آوړولو په اثر یو لږ څه ضعیف امکان او یوه توره تیاره خیال ئی زمونږ

پہ افکارو کبھی کلہ نا کلہ راغی چی ہغہ بیلہ خبرہ دہ .

وَبَدَأَ لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۶﴾

او ہنکارہ بہ شی (پہ قیامت کبھی) دوی تہ ناکارہ والی (بدی جزاوی) د ہغو (بدو اعمالو) چی کمری وو دوی (پہ دنیا کبھی) او چاپیر (نازل) بہ شی پہ دوی عذاب د) ہغہ چی وو دوی چی پہ ہغہ پوری بہ ئی مسخری کولی .

تفسیر : یعنی شہ مہال (وخت) چی قیامت راشی، د دوی دغہ تول بد کارونہ او د ہغو نتائج بہ د دوی پہ مخ کبھی وروراندی کیری، او د عذاب او د نورو انذاراتو پہ نسبت شہ توکی تکالی چی دوی بہ کولی ہغہ تول بہ د دوی پہ مخ کبھی راغی او دوی چپ لہ خپل تصورہ پہ ہم ہغو کبھی اختہ او ککر کیری .
د ملائکہ العذاب پہ ژبہ دغو کفارو تہ د اللہ تعالیٰ اعلیٰ شانہ واعظم برہانہ لہ جانبہ دغسی خطاب کیری چی .

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسِفْكُمْ كَمَا نَسِفْنَا لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

او وبہ ویل شی چی نن ورغ بہ ہیر کرو (پری بہ یردو) مونہ تاسی (پہ دوزخ کبھی) لکہ چی ہیر کمری وو تاسی ملاقات د ورغی ستاسی دغہ (چی ورغ د قیامت دہ) .

تفسیر : یعنی پہ دنیا کبھی دغی لوئی ورغی تہ مو ہیخ فکر او خیال نہ وو او بیخی مو ہغہ نہ یادولہ نن مونہ ہم پہ لطف او مہربانی سرہ ستاسی یادونہ نہ کوو او تل تر تلہ مو پہ ہم دغہ عذاب کبھی ہم ہغسی سرہ خوشی پریردو لکہ چی تاسی پہ دنیوی مزو، میلو، او چرچو کبھی دوب تللی وئ .

وَمَا أَلَكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ نَّارٍ مِّنْ نَّارٍ مِّنْ نَّارٍ مِّنْ نَّارٍ مِّنْ نَّارٍ ﴿۳۷﴾ ذَلِكُمْ بِأَنكُمُ اتَّخَذْتُمُ إِلَٰهَ اللَّهِ هُزُؤًا وَغَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

او غای ستاسی اور دی او نشتہ تاسو تہ ہیخوک لہ مددگارانو (چی مو تری

سرکشی، تمرد، طغیان او عصیان، خیال او گمان پخپل زړه او مخپله کښی ونه گرځوی! په قدسی حدیث کښی راغلی دی. «الكبرياء ردائي والعظمة ازاری فمن نازعني واحداً منهما قذفته في النار» کبریاء زما ځادر دی او لوی زما ازار دی نو هر څوک چی په دغو دواړو کښی له ماسره منازعه یا کشمکش وکړی زه به ئی په سخت اور کښی په غوځارولو سره غورځوم «اللهم اجعلنا مطيعين لامرك وجنبنا غضبك وقنا عذاب النار انک سمیع قریب مجیب الدعوات».

تمت سورة الجاثية بعونه وصونه فله الحمد والمنة وبه التوفيق.

سورة الاحقاف مكية الا الآيات (١٠ و ١٥ و ٣٥) فمدنية وهي خمس وثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها (٤٦) تسلسلها حسب النزول (٦٦) نزلت بعد سورة الجاثية «د الاحقاف» سورت مکی دی پرته (علاوه) له ١٠ و ١٥ و ٣٥ آياتونو شخه چی مدنی دی (٣٥) آيته (٤) رکوع لری په تلاوت کښی (٤٦) او په نزول کښی (٦٦) سورت دی وروسته د «الجاثية» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمَّ ١ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ٢ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ٣

رالپول د دی کتاب (قرآن) دی له طرفه د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او هر هغه څیزونه چی په منځ د دی دواړو کښی دی مگر په حقه (دپاره د دی چی دلالت وکړی په قدرت او وحدانیت زمونږ) او (په) تاکلی(مقرر کړی) وعدی سره.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه او دا گردی (تولی) کارخانې الله تعالیٰ خوشی چتی (بیکاره) نه دی جوړی کړی. بلکه هغه گردی (تولی) ئی د یوه غرض او مقصد دپاره پیدا کړی دی چی تر یوه تاکلی(مقرر کړی) مدت او ایښود شوی نیتی او معین ميعاد پوری به هم داسی چلیږی کله چی د دی نری (دنیا) نتیجه رابکاره شی نو هغه ته به آخرت وایه شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ٤

او هغه کسان چی کافران شوی دی له هغه څیزه چی دوی پری ویرولی شی (چی قرآن دی) مخ گرځوونکی دی

تفسیر: یعنی له بد انجام شخه نه ویریږی او د آخرت دپاره شخه تیاری نه کوی کله چی د آخرت خبری آوری نو په یوه غوړ ئی ننوځی او له بل غوړ شخه ئی وځی او ژر تر ژره ئی هیروی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

ووايه (ته ای محمده!) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما په (حال د) هغو (بتانو) چی بولئ ئی عبادت کوئ تاسی بی له الله وشیئ تاسی ماته کوم دی هغه څیز چی پیدا کړی دی دوی له ځمکی شخه؟ آیا شته دوی ته شخه شرکت په (پیدا کولو د) آسمانونو کښی؟ (یعنی نشته له الله سره شریک)

تفسیر: یعنی قدوس الله تعالی آسمان او ځمکه او گرد(تول) مخلوقات پیدا کړی دی آیا په رښتیا سره ویلی شئ چی د ځمکی کومه توته یا د آسمان کومه برخه بل چا پیدا کړی ده؟ یا ئی پیدا کولی شئ؟ نو دوی بیا ولی هغه خپل باطل معبودان له الله تعالی سره بولی؟ بلکه زیات له هغه شخه ئی ولی گنئ؟ او ولی غوښتنی ورځنی کوی؟ دا «ام» بمعنی د همزی د انکار دی.

إِنِّي بَيِّنٌ مِّن قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٌ مِّنْ عَلِيمٍ إِنَّ كُنتُمْ صَادِقِينَ ۝

راوړئ تاسی ماته کوم کتاب (چی راغلی وی تاسی ته) پخوا له دغه (قرآنه) یا یوه باقی علامه دلیل له علمه (د پخوانیو انبیاءو) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی کښی چی په عبادت کولو د دی بتانو به الله ته نژدی کیږئ)

تفسیر: یعنی که دوی د خپل شرک په دعوی کښی رښتین وی نو د کوم آسمانی کتاب سند درښکاره کړی یا په داسی یو علمی اصول سره دی دا خپله وینا جوته (ثابته) کړی چی د عاقلانو په مخکښی د منلو وړ(لائق) وی که پر یو غیز باندی نه عقلی او نه نقلی دلیل په لاس وی نو هغه په شخه دول(طریقه) د منلو او آوریډلو وړ(لائق) کیدی شئ؟

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَفْلُونَ ﴿٥﴾

او شوک دی دیر گمراه (یعنی هیشوک نشته دیر گمراه) له هغه چا چی بولی بی له الله څخه هغه چی نشی قبلولی هغه لره (دعاء سؤال) تر ورځی د قیامت پوری (چی هغه بتان دی) او دغه (بتان) له دعاء بلنی د دغو (عابدانو څخه) بی خبره دی (ځکه چی جمادات دی)

تفسیر: یعنی له دی څخه به لویه گمراهی او زیات حماقت څه شی وی چی یو ناپوه خپل الله تعالی پریردی او له داسی یو بی ژوند او بی واک مخلوق څخه د خپلو اړتیاوو (مجبورو) او احتیاجاتو په پوره کولو کښی امداد او مرستی (مدد) وغواری چی هغوی پخپل مستقل اختیار د هیچا غیر نشی اوریدلی بلکه دا هم کومه ضروری خبره نه ده چی که هغوی له داسی غوړیدلو څخه خبر هم شی. د تیرو (گتو) او خاورو او د نورو شیانو بتان خو لا پریرده پرښتی او پیغمبران هم هغه خبری آوری او همغه چاری کولی شی چی د هغو اجازت او قدرت د پاک رب العزت جل جلاله له لوری هغوی ته ورکړی شوی دی.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا إِلَهُهمْ أَعْدَاءٌ وَكَانُوا لِعبَادِتهمْ كُفْرًا ﴿٦﴾

او کله چی راتول کړل شی خلق (لپاره د حساب) وی به (وبه گرځی) دغه (بتان) دغو (خپلو عابدانو) ته دشمنان او وی به (وبه گرځی) دغه (معبودان) په عبادت د دغو (عابدینو خپلو) منکران

تفسیر: یعنی په آخرت کښی چی امداد او معاونت ته ئی دیره اړتیا (احتیاج) او حاجت وی نو دا بی وسه معبودان خپلو عابدانو ته څه مرستی (مدد) رسولی شی؟ بلکه لکه دشمن د دوی په مخکښی به ودیږی او له دوی څخه به خپله سخته بیزاری او خپګان ښکاروی تر دی چی داسی به هم وائی ﴿مَا كَانُوا إِلَّا تَابِعُونَ﴾ جزء ۲۰ (د قصص ۷ رکوع ۶۳ آیت) یعنی دا خلق مونږ نه پیژنو او نه ئی زموږ بندگان کړی ده نو تاسی فکر وکړئ چی په هغه وخت کښی به دوی ته څومره حسرت او ندامت ورپیښیږی.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَلِلْحَقِّ
لَنَجْآءَهُمْ هَٰذَا اسْعُرْهٖنَا ۖ ﴿٧﴾

او کله چی ولوستل شی پر دغه (اهل د مکې) باندی آیتونه (دلائل د قدرت) زمونږ ښکاره نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی حق (قرآن) ته کله چی راشی دوی ته چی دا سحر جادو دی ښکاره

تفسیر: یعنی دا خلق اوس د آخرت هیڅ فکر نه کوی او نه نصیحت او نه پند او نه ښوونی ته غوږ ږدی که د پاک قرآن آیتونه دوی ته واورول شی نو په غغرد (ضد) سره وائی چی دا خو ظاهر سحر کودی او جادو دی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ

بلکه وائی دوی له ځانه ئی جوړ کړی دی (محمد دغه قرآن او د الله له جانبه نه دی راغلی)

تفسیر: یعنی د جادو ویلو څخه زیاته قبیحه او شنیعه د هغوی دا دعوی ده چی قرآن مجید دوی له خپله ځانه جوړ کړی دی، او د خورا(دیر) لویو دروغو نسبت ئی الله تعالی ته کوی (العیاذ بالله).

قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

ووايه (ته ای محمده! دوی ته) که ما جوړ کړی وی دغه (قرآن فرضاً) له ځانه پس نه به شیئ تاسی مالکان (خلاصوونکی) ما لره له (عذاب د) الله په مخکښی هیڅ قدر (نو ولی به ترم دغومره لوی دروغ پر الله باندی؟)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی دروغ ویل دیر لوی جرم دی که په فرض محال سره داسی جسارت هم وکړم نو ښکاره به لوی لاس می خپل ځان د الله تعالی لوی غضب او دیر سخت عذاب ته وروړاندی کړ، لږ څه خو خیال وکړئ هغه سړی چی پخپل گرد(تول) عمر کښی پر بندگانو باندی دروغ نه وی ویلی او په دیرو کوچنیو کوچنیو (وږو وږو) معاملو کښی د الله تعالی له داره رپړدی نو څرنگه به یو ناڅاپه پر الله تعالی باندی دروغ وائی او خپل ځان پخپل لاس په داسی لوی عذاب کښی اخته کوی چی د دنیا هیڅ یو قوت له هغه څخه ژغورونکی (بچ کوونکی) نشی کیدی. فرض ئی کړئ که زه رښتیا په دروغو سره تاسی د خپل ځان تابع کړم نو تاسی به می څرنگه د الله تعالی د هغه قهر او غضب څخه ژغورلی (وساتلی) شی چی هغه د

نبوت دروغجنو مدعیانو ته ټاکلی (مقرر) شوی دی چی په دروغو ځان پیغمبر بولی او کله چی ما له الله تعالیٰ څه بدی راپیښی کړی نو تاسی به له ما سره څه ښیګڼی (فاندی) وکړلی شی؟ آخر زما غلوښت کلن حالات او سوانح تاسی گردو (تولو) ته معلوم دی چی زه نه دومره بی خوفه او بی باکه او نه داسی بی عقل یم چی د ځینی مخلوق د خوشولو دپاره د الله تعالیٰ خپګان ځان ته وګتم په هر حال که زه معاذ الله کاذب او مفتري یم نو د هغه وېال به زما په غاړه وی.

هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُقِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا ابْنِي وَبَيْنَكُمْ

دغه (الله) ته ښی معلومی دی هغه خبری چی تاسی لګیا یی، په هغو کښی، کافی دی دغه (الله) ښه شاهد حق ښوونکی په منځ زما او په منځ د تاسی کښی (چی دغه قرآن له جانبه د الله دی)

تفسیر: یعنی هغه خبری چی تاسی ئی ویونکی یی الله تعالیٰ ته هغه ښی معلومی دی نو ځکه د لغو او چټی (بیکاره) خبرو او بیکاره خیالاتو څخه وگرځئ! او د خپل انجام په فکر کښی ولویږئ! که د الله تعالیٰ حق رسول ته کاذب او مفتري وایي نو د دی خبری پای (آخر) دروند دی ولی چی الله تعالیٰ ته زموږ او ستاسی هیڅ کومه پټه خبره پټه نه ده هغه په خپل صحیح او محیط علم سره موافق د هر چا له چاری سره سمه معامله کوونکی دی زه هغه پاک الله د خپل او ستاسی په منځ کښی شاهدوم هغه به د خپل قول او فعل سره رابښی چی کوم یو رښتیا وائی؟ او کوم یو دروغجن دی؟ او افتراء کوی.

وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ⑤

او هم دغه (الله) دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که اوس هم له هغو خبرو څخه خپله خوله ونیسئ نو وېه ښلی شی؟ او وپوهیږئ چی دا ښه د الله له لورینی (مهریانی) او ښنی او حلم څخه ده چی سره له دی چی ستاسی په جرایمو باندی پوه دی او پوره قوت او قدرت هم لری چی تاسو ووژنی او په راز راز (قسم قسم) بلاوو کښی مو اخته کړی خو بیا هم له تاسی سره ښه کوی.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَاعٍ مِنَ الرُّسُلِ

ووايه (ای محمده دوی ته) نه یم زه اول له رسولانو (بلکه زما نه پخوا هم رسولان تیر شوی دی)

تفسیر: یعنی تاسی زما له دی خبرو څخه ولی دومره بد وړئ؟ ما کوم نوی شی له ځان سره نه دی راوړی. له ما څخه مخ کښی هم د نبوت او رسالت سلسله جاری وه. زه هم هغه خبره کوم چی هغوی کوله، له هغو گردو(تولو) پیغمبرانو څخه وروسته زه د الله تعالی له لوری رسول او استاخی شوی یم. او هغه خبری تاسی ته دررسوم چی پخوانیو پیغمبرانو هم ویلی دی نو له دی حیثیه هم زه د کومی نوی خبری ویونکی نه یم. بلکه د ډیرو پخوانیو زیریو مصداق یم چی تاسو ته مخامخ شوی یم. نو د هغه په منلو کښی څه اشکال درپیش دی؟.

وَمَا أَدْرِ مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا يَكُمُ أَنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ وَمَا
أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ^۹

او نه پوهیږم چی څه به وکړل شی له ما سره (په دنیا کښی) او نه (پوهیږم) چه څه به وکړل شی له تاسو سره (په دنیا کښی) نه کوم زه پیروی متابعت مگر خو د هغه (حکم) چی رالیږلی شوی دی ماته (چی قرآن دی) او نه یم زه مگر ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: یعنی زه له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او کار نه لرم چی زما د دی کار وروستنی نتیجه څه کیږی؟ او له ما سره به الله تعالی څه معامله کوی؟ او له تاسی سره به څه چاری کوی؟ او نه اوس زه پوره پوره تفصیلونه د خپل او ستاسی د انجام په نسبت ښوولی شم چی په دنیا او آخرت کښی به څه څه پیښی پېښیدونکی وی؟ یوه خبره کوم چی زما کار یواځی د الله تعالی د وحی اتباع او د الله جل جلاله د حکم امتثال او د کفر او د عصیان له خرابو نتایجو څخه په ډیر ښکاره ډول(طریقه) سره د خلقو پوهول دی له دی نه زیات هغه شیان چی زما او ستاسو په مخکښی په دنیا او آخرت راتلونکی دی د هغو گردو(تولو) تفصیلات سم د لاسه زه نشم درښوولی او نه په داسی خبرو کښی له لویډلو څخه کوم مطلب لرم. د بندگانو کار د الله تعالی د احکامو د منلو په وخت کښی دا دی چی هغه فقط د زړه له کومی په اخلاص سره بلاکم او کیف ومنی او اجراء ئی کړی او د هغو له نتایجو څخه پوښتنه ونه کړی.

قُلْ اَرَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي
اِسْرَآئِيْلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ قَامَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝

ووايه (ته ای محمده دوی ته) آیا وینعی خبر کړئ تاسی ما (چی خه حال به وی ستاسو) که چیری وی دغه (قرآن) له جانبه د الله حال دا چی کافران شوی یی تاسی په ده سره او بیا شاهی ویلی ده یوه شاهد له (علماؤ) د بنی اسرائیلو په مثل حقیقت د داسی یو کتاب باندی پس ایمان راوړی وی (پری هغه شاهد) او تکبر کړی وی تاسی (له ایمان راوړلو پری نو آیا تاسو نه یی ظالمان؟ بلکه خامخا ظالمان یی!) بیشکه الله نه بهی سمه صافه لیاره قوم ظالمانو ته

تفسیر: په دغه زمانه کښی د عربو ناپوهان د بنی اسرائیلو له علم او فضل څخه مرعوب وو کله چی زمونږ د پیغمبر د نبوت آوازه (انگازه) خوره شوه نو گردو(تولو) مشرکانو د دوی د بعث په نسبت د بنی اسرائیلو له پوهانو څخه پوښتنی کولی او غوښتل ئی چی د هغوی په خولو دوی دروغجن وښی. او د خپلو ویناوو دپاره کومه خبره زده کړی او وئی وائی چی وگورئ! د علم خاوندان او اهل الکتاب هم د ده خبری دروغ گنی خو په دی مقصد کښی هم مشرکان تل ناکام شول او الله تعالی د هم هغو بنی اسرائیلو په ژبو زمونږ د پیغمبر تصدیق او تائید وفرمایه. او دا ئی ورښکاره کړه چی هغوی هم لکه پاک قرآن غوندی یو آسمانی کتاب چی توریت دی او یو پیغمبر چی حضرت موسی علیه السلام دی لری نو څکه د حضرت د رسالت دعوی او د قرآن نزول او راښکته کیدل کوم نوی شی نه دی. له یهودانو ځینی عالمانو په ښکاره ډول(طریقه) سره هم اقرار وکړ چی بیشکه زمونږ په توریت کښی لیکلی دی چی له عربو څخه به یو عظیم الشان رسول مبعوث شی چی د یوه مقدس آسمانی قرآن لرونکی وی او دا رسول هم هغه موعود پیغمبر راښکاری او دا کتاب ئی هم هغه آسمانی کتاب دی چی مونږ په توریت کښی لوستلی دی د یهودانو د عالمانو دا شهادتونه فی الحقیقت له هغو پخوانیو ویناوو سره سم وو چی سره له زرهاوو تحریفونو او تبدیلو تر اوسه پوری په توریت او نورو کتابونو کښی لیکل کیږی چی له هغو څخه راښکاریوی چی د بنی اسرائیلو ډیر لوی او مقدس گواه حضرت موسی علیه السلام په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه داسی شاهی ورکړی ده چی د بنی اسرائیلو له اقاربو او ورونو څخه په بنی اسمعیل کښی به زما په شان یو پیغمبر راشی لکه چی د جزء ۲۹ (المزمل) په اوله رکوع ۱۵ آیت کښی راغلی دی ﴿اَنَّا اَرْسَلْنَا اِلَیْکُمْ رَسُوْلًاۙ شَهِدْنَا عَلَیْکُمْۙ مَاۤ اَرْسَلْنَا اِلَّا رَزْعُوْنَ رَسُوْلًاۙ﴾ له هم دی سببه وو چی ځینی منصف او حق خوښوونکی یهودان احبار لکه عبدالله بن سلام او نور زمونږ د پاک پیغمبر په اول لیدلو کښی مسلمانان شول او وئی ویل «ان هذا الوجه ليس بوجه

«کاذب» نه دی دا مخ د دروغجن او هغوی د پاک قرآن غوندی د یو واضح الاعجاز کتاب په حقانیت باندی شاهی ولوستله کله چی موسی علیه السلام د یوه شی په وقوع باندی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه زیری وکړی او یقین ولری او د یهودانو علماء د هغه په صدق باندی شاهی ورکړی او د هغوی غینی احبار برسیره د ژبی په شاهی ورکولو په زړه سره هم داسی شاهی ورکړه چی په اسلام مشرف شول نو سره له دومره شهادتونو که تاسی د خپلی لوینی او غرور لامله (له وجی) هغه نه منع نو وپوهیږئ چی له دی څخه به کومه سخته گناه بله نه وی او داسی ظالم او لوی گنهکار ته نه ښائی چی د نجات او فلاح څه توقع ولری.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی په حق د هغو کسانو کښی چی ایمان ئی راوړی دی (داسی) که چیری وی (دا ایمان راوړل) خیر بهتر نو نه به وو پرمپی شوی (دغه خوار مؤمنان) پر مونږ باندی هغه ته (بلکه مونږ اشراف به پری پرمپی شوی ؤ نه دغه خواران او ضعیفان مسلمانان)

تفسیر: یعنی زیاتره مسلمانان کمزوران ذلیلان، وینځی مریان دی که دا دین ښه وی نو ښو سړیو به مندی وروهلې او د هغه په منلو کښی به ئی زمونږ په شان پوهان، لویان، عزتمندان او مالدار غرنګه له دی مریانو او وینځو څخه وروسته پاتی کیدل؟

وَأَذَلَمْتُمْ يَهُتَدُوا بِهِ فَيَقُولُونَ هَذَا افْكٌ قَدِيرٌ ۝

او کله چی سمه صافه لیاره بیا نه مونده دغو (منکرانو) په دغه قرآن سره نو ژر ده چی وبه وائی دوی دغه (قرآن) دروغ پخوانی دی

تفسیر: یعنی پخوانیو خلقو هم تل داسی خبری سره جوړولی ښائی چی دا به د ﴿وَيَهْتَدُ شَايِعَتُنَّ بِآيَاتِ الْإِسْرَافِ﴾ او د ﴿قُلْ مَا كُنْتُمْ بِدَعَائِنَ الرَّسُولِ﴾ جواب وی.

وَمِنْ قَبْلِهِ كَتَبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ

حال دا چی پخوا له دغه (قرآنه) کتاب (توریت) د موسی امام پیشوا لپار ښوونکی وو (مؤمنانو ته) او (سبب د) رحمت وو (پر دوی) او دغه (قرآن) یو کتاب تصدیق کوونکی دی (هغو پخوانیو کتابو لره)

تفسیر: یعنی دا پخوانی دروغ نه دی بلکه پخوانی رشتیا دی چی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه توریت هم د هم دی اصول تعلیم او ښوونه کړی ده او د هغه اقتداء گردو(تولو) پیغمبرانو او ولیانو کوله او پخپلو بشارتو د تعلیم سره ئی گردو(تولو) راتلونکیو نسلونو ته د هدایت رشتیا ښی لپاری وروښوولی او د رحمت وروڼه ئی ورپرانیستل. اوس پاک قرآن نازل شوی دی او د هغه تصدیق کوی. لنډه ئی دا چی دواړه کتابونه یو د بل تصدیق کوونکی دی. او هم دا حال د نورو سماوی کتابونو دی.

لِسَانًا عَرَبِيًّا لِّتَذَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْحُسَيْنِ ۖ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا
رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٦﴾

په دی حال کښی چی په ژبه عربی دی دپاره د دی چی وویروی (دغه قرآن) هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی «پر ځانونو خپلو په کفر سره» او زیری (د خوشالی) دی نیکو کارانو (مؤمنانو) لره (په جنت سره) بیشکه هغه کسان چی وائی رب زمونږ الله دی (نه بتان) بیا تینگ ودریږی (په عبادت د ده) پس نه به وی (هیڅ) ویره پر دوی او نه به وی دوی چی خپه به شی (په آخرت کښی)

تفسیر: هم داسی آیت د «حَم السجدة» سورت په غلیرویشتمه سپاره کښی تیر شوی دی ښائی چی د هغه فوائد هلته ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٧﴾

دغه کسان یاران اوسیدونکی د جنت دی په دی حال کښی چی همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښی ورکوله به شی دوی ته جزاء په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د نیکو چارو په سبب د حق تعالی په رحمت به همیشه په جنت کښی پاتی کیږی.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ

او وصیت حکم مو کری دی هر انسان ته له مور او پلار خپل سره د احسان نیکی کولو

تفسیر: د قرآن کریم په غو غځایونو کېنې حق تعالیٰ خپل حق د مور او پلار له حق سره یو ځای بیان فرمایلی دی ځکه چې حقیقی موجد خو الله تعالیٰ دی لیکن په عالم اسباب کېنې د اولاد د وجود ظاهري سبب والدین دی، او د حق تعالیٰ د ربوبیت د شان خاص مظهر وایه شی. دلته هم رومی په ﴿إِنَّ الدِّينَ قَالُوا لِلَّهِ تُشَاقُّوا﴾ کېنې د الله تعالیٰ د حقوقو ذکر وو اوس ئی د والدینو حق راوښود. یعنی انسان ته حکم ورکړی شوی دی چې له خپلو والدینو سره ښه سلوک وکړی! د هغوی تعظیم، محبت خدمت کول او خوښی خپل سعادت وګټی! په بل ځای کېنې ئی دا ښوولی دی. که والدین مشرک هم وی بیا هم له هغوی سره په دنیا کېنې ښائی ښه معامله وکړی! په تیره بیا د مور خدمت کول چې د ځینو وجوه لامله (له وجی) د هغی حق دی له پلار څخه زیات اداء کړ شی لکه چې صحیحہ احادیث په دی باندی دال دی. ځکه چې

حَمَلَتُهُ أُمُّهُ، كَرَّهَا وَوَضَعَتْهُ كَرَّهَا

پورته کړی (ساتلی) ئی ده دی (په نس خپل کېنې) مور د ده په سختی سره او (بیا) ئی ایښودلی (ځیرولی) دی ده لره په سختی سره،

تفسیر: یعنی کله چې حمل د څو میاشتو شی د هغه دروندوالی معلومیږی مور په دی وخت کېنې او د تولد په وخت کېنې څومره صعوبتونه او رېږونه (تکلیفونه) پر ځان آخلی بیا خپل کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکوی او تر کلونو کلونو هغه هر راز (قسم) رېږونه (تکلیفونه) په ځان کالی (برداشت کوی)، روزنه او پالنه ئی کوی. خپله آرامی او هوسانی (راحت) د هغه په هوسانی (راحت) او آرامی باندی جاروی (قربانوی) پلار هم تر زیاتی اندازی پوری په دغو تکلیفونو کېنې مل وی او د هغه د روزنی وسیلی ورغوندوی بیشکه چې دا گردی (تولی) چاری د فطرت په تقاضا کیږی او د هم دی فطرت تقاضا وی چې اولاد د خپل مور او پلار دا محبت او شفقت محسوس کړی او د هغوی د هغه محنت او ایثار قدر وکړی.

تنبیه: په حدیث کېنې د پلار د خدمت کولو امر یو ځلی او د مور د خدمت کولو امر دری ځلی راغلی دی. د خبری خوند او لطف په دی کېنې دی چې دی مبارک آیت هم د پلار او والد ذکر یو کرت په «والدی» کېنې او د والدی ذکر دری کرته راغلی دی. یو کرت د «والدی» په لفظ کېنې دوهم کرت په «حملته امه» او بیا په «وضعت» کېنې.

وَحَمَلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

او (دا) پورته کول سائل د ده (په نس د مور کښی) او جلا (جدا) کول د ده (له تی نه) دیرش میاشتی وی.

تفسیر: ښائی د اکثریه عادت لامله (له وجی) ئی داسی فرمایلی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه وائی «که هلك قوی وی وروسته له یوویشتو میاشتو څخه له شودو بیلیری او نهه میاشتی د هغه د حمل دی. یا داسی ووییع چی لږ تر لږه د حمل مدت شپږ میاشتی دی او په دوو کلونو کښی کوچنیان (واره) عموماً له تی څخه جلا (جدا) کیږی چی گرده (توله) مدت سره دیرش میاشتی شوی د رضاع د مودی زیادت له دی څخه ډیر کم او نادر دی.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ اَشَدَّاهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً

تر هغه پوری کله چی ورسید دی قوت (د هوښیاری) خپلی ته او ورسید څلویښت کلونو ته

تفسیر: په څلویښت کلنی کښی عموماً د انسانانو عقلی او اخلاقی قوتونه پخپری نو ځکه د انبیاء علیهم السلام بعث هیڅ کله پخوا له څلویښت کلنی څخه نه دی شوی.

قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي اِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَيْكَ
وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ١٥

وویل ده ای ربه زما الهام وکړی ماته په زړه کښی توفیق راکړی په دی چی شکر اداء کړم د نعمت ستا هغه (اسلام) چی انعام کړی دی تا پر ما باندی او په مور او پلار زما باندی او (بل دا راته الهام وکړه) چی عمل وکړم نیک چی راضی کیږی ته په هغه او صلاحیت کیږده ته (یا الله) په اولاده زما کښی، بیشکه ما توبه کړی ده تاته او بیشکه یم زه له حکم منونکیو څخه

(فرمان ستا ته)

تفسیر: یعنی سعادت‌مند سری داسی وی چی د هغو احساناتو شکریه ادا کری چی الله تعالیٰ په هغه باندی او د هغه په مور او پلار باندی احسان کری دی او د راتلونکی نیک عمل توفیق له الله څخه وغواړی او د خپل اولاد په حق کښی هم د نیکی دعاء طلب وکړی او له هغه تقصیر او لند والی څخه چی په حقوق الله او حقوق العباد کښی له هغه څخه شوی وی توبه وکړی او د خلوص او تواضع او بندگی له لیاری څخه د خپل مخلصانه عبودیت او فرمانبرداری اعتراف وکړی!.

تنبیه: په صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم کښی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه خورا(دیر) دیر خوش قسمت وو چی پخپله دوی او د هغوی مور او پلار او اولاد ته سره د ایمان د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د صحبت شرف حاصل شوی دی په صحابه و کښی دا خصوصیت بل هیچا ته نه دی حاصل شوی.

أُولَئِكَ الَّذِينَ نَقَبِلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَ الصَّادِقُ الَّذِي كَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١٩﴾

دغه (تول چی دا ئی حال او قال دی) هغه کسان دی چی قبلوو مونږ له دوی نه دیر ښه د هغو(کارونو) چی کری دی دوی او تیر یږو له گناهونو د دوی نه په دی حال کښی چی وی به په یارانو اوسیدونکیو د جنت کښی وعده کری ده الله وعده رښتینی هغه (وعده) چی وو دوی چی وعده به ئی ورسره کولی شوه (په دنیا) کښی

تفسیر: یعنی د داسی بندگانو نیکی منلی، بدی ئی ښلی کیږی او د دوی ځای د الله اعظم شانه و اکرم برهانه له صادقی وعدی سره سم جنت دی.

وَالَّذِي قَالَ لُؤْلُقُ لَوَالِدَيْهِ أَفٍّ لَّكُمَا

او هغه (سری) چی وئی ویل مور او پلار خپل ته (کله چی راوئی باله ایمان ته) قباحه او کراهیت دی وی تاسی دواړو لره

تفسیر: د سعادت من اولاد په مقابل کښی ئی دغه د بی ادب او نالائق او نافرمان اولاد ذکر وفرمایه چی مور او پلار هغه ته د ایمان خبری کوی او پری پوهوی ئی مگر هغه پری نه پوهیږی

او په دیرو بی ادبو خبرو سره ورته غیږی او سپک خطابونه ورته کوی او ایذاء وررسوی. او دغسی هم هغوی ته وائی چی

أَعِدْنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَّتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي

آیا وعده کوئ تاسی له ماسره چی وبه ایستلی شم (له قبره) حال دا چی په تحقیق تیر شوی دی دیر اهل د زمانی پخوا له ما څخه (او یو هم نه دی ژوندی شوی نو زه به څرنگه بیا ژوندی شم؟)

تفسیر: یعنی د مړ کیدلو څخه وروسته له ژوندی کیدلو څخه انکار کوی او هیڅ له قیامت او پوښتنی څخه نه ویریږی او وائی چی څومره قومونه او تېرونه پخوا له ما څخه تیر شوی دی نو آیا له هغوی څخه کوم یو سری تر اوسه پوری بیا ژوندی شوی دی؟ خلق له پخوا څخه تر اوسه پوری درگړده هم داسی خبری اوری خو تر اوسه پوری د دی خبری تحقیق پای (آخر) ته نه دی رسیدلی نو اوس زه څرنگه په دی باندی اعتبار وکړم؟

وَمَا يَسْتَيْمِنُ اللَّهُ وَبِكَ إِثْنٌ وَمِنْ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقٌّ

او هغو دواړو زاری کولی الله ته (په دغه حال کښی چی ویل دوی) خرابی ده تاته ایمان راوړه ته! بیشکه وعده د الله (په بعث بعد الموت سره) حقه رښتیا ده

تفسیر: یعنی د ده په اړامنی (گستاخی) باندی له یوی خوا الله تعالی ته فریادونه او دعاوی کوی چی ده ته د حق د قبول توفیق ور په برخه شی او له بلی خوا ئی پوهوی چی کمبخته ستا کور وران شو اوس هم وخت دی فکر وکړه او وگوره چی د الله تعالی وعده رښتیا ده د بعث بعدالموت کوم خبر چی د الله تعالی له لوری ورکړی شوی دی بالکل حق او هغه پخپل ټاپی او وعدی پوره کیدونکی دی او په هغه وخت کښی به ستا د دغه ناگاری (انکار) نتیجه ښه درښکاره شی.

فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٤﴾

پس وائی دی نه دی دا (قول په بعث) مگر دروغی قصی د پخوانیو خلقو دی

تفسیر: یعنی داسی قصی مونږ ډیری اوریدلی دی د پخوانیو وختونو قصی داسی ډیری مشهوریږی چی په رشتیا سره هغه گردی (تولی) دروغ دی او هیڅ خارجی مصداق نه لری (العیاذ بالله)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أَمْرٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجَنِّ وَالْإِنسِ

دا هغه کسان دی چی حق ثابت شوی ده پر دوی باندی خبره (د عذاب) په جمله د نورو امتونو خلقو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی څخه له پیریانو او انسانانو

تفسیر: د عذاب خبره هم هغه ده چی د (السجدة) په دوهمه رکوع کښی ﴿لَا مَلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ راغلی دی یعنی څرنگه چی ډیری دلی له پیریانو او له بنی آدمانو څخه پخوا له دی نه د دوزخ مستحق گرځیدلی دی دا بدبختان هم په هغوی کښی گډ دی.

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ ۝۱۵

بیشکه دوی وو زیان کاران (په دنیا کښی)

تفسیر: الله تعالیٰ له خپل رحمت د ایمان او د سعادت تخم د هر سری په زړه کښی په فطری ډول (طریقه) سره کرلی دی هغه هم د دی کمبختانو له لاسه ضائع شوی دی له دی څخه به زیات نقص او خساره څه وی چی یو سری په تجارت کښی د گټی په ځای د خپلی ناپوهی، غفلت او حماقت له سببه خپله پټکه او رأس المال هم ضائع او له لاسه وباسی.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا

او هری فرقی ته (د مؤمنانو او کافرانو) مرتبی دی له (جزاء د) هغو چی کری ئی دی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د اعمالو د تفاوت لامله (له وجی) چی د جنتیانو په درجاتو کښی فرق او توپیر (تفاوت) دی هم دا راز (قسم) د دوزخیانو په درجاتو کښی هم فرق شته.

وَلِيَوْمَ فِيهِمُ أَعْمَالُهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

او (مقرری کری درجی) دپاره د دی چی پوره به ورکړه شی دوی ته جزاء د عملونو د دوی حال دا چی پر دوی به ظلم ونه کړ شی (په تنقیص د حسناتو یا تزئید د سیئاتو سره

تفسیر: نه د کومی نیکی ثواب لږ ورکاوه شی او نه د کومی بدی سزا د هغه له میچه پورته او نامناسبه تاكلی (مقرر) کیږی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَدْهَبَتْكُمْ طَبِيبَتُكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا

او یاده کړه (ای محمده!) هغه ورځ چی وړاندی کړ شی هغه کسان چی کافران شوی دی پر اور (د دوزخ باندی او وبه ویلی شی ورته) چی وری دی تاسی لذائد نیکی خپلی په ژوندون لږ خسیس خپل کښی او نفع اخیستی ده تاسی په هغه سره (په دنیا کښی)

تفسیر: د کافرانو په هیڅ یو کار کښی د ایمان روح نه وی یواځی د نیکی د یوه قالب او نمونی غوندی یو شی وی. د دی راز (قسم) فانی نیکی اجر هم فانی وی چی په دی ژوندون کښی د مال، شتو، اولاد، حکومت، روغتیا، عزت، شهرت او نورو په شکل ورکاوه شی. هم هغه ئی وفرمایل چی تاسی د خپلو صوری نیکیو مزی په دنیا کښی اخیستی دی او په هغه ځای کښی ئی له لذاتو څخه متمتع شوی یی هغه عیش او آرام چی د ایمان راوړلو په تقدیر تاسو ته په آخرت کښی رسیده گواکی د هغه په ځای مو په دنیا کښی مزی وکړی. اوس دلته تاسو په عیش او مزو کښی هیڅ برخه نه لرئ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه کسان چی آخرت نه غواړی او فقط دنیا ئی وغوښته د دوی د نیکیو بدله هغوی ته په هم دی دنیا کښی ورکوله کیږی».

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

پس نن ورځ به جزاء درکوله شی تاسی ته د عذاب سپکوونکی په سبب د هغی چي وئ به تاسو (په دنیا کښی) چي تکبر لوی به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغی چي وئ تاسو چي نافرمانی به مو کوله (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نن تاسی ته د دروغو باتو (لاقو) او غاړه غرولو په سزا کښی ذلیل او رسوا کوونکی عذاب درکاوه کیږی هم دا یو شی تاسی لره دلته پاتی دی وروسته له دی نه د ځینو زورورو او متکبرو اقوامو احوال فرمائی چي پخوا له آخرته د هغوی انجام څرنگه شوی دی.

وَاذْكُرْ آخَاعِلِدْ اِذْ اَنْذَرْتَهُمْ بِالْاَحْقَافِ

او یاد کړه (ای محمده! دغو منکرانو ته قصه) د ورور د عاد(هود) کله چي وویراوه ده قوم خپل په (ریگستان چي نوم ئی) احقاف دی (له عذابه)

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام چي د «عادیانو» قومی ورور وو قصه دغو معاندانو ته وکړه کله چي ویراوه ده قوم خپل له عذابه. د «ارض القرآن» مؤلف تر «بلا د الاحقاف» لاندی لیکي د یمامی، عمان، بحرین، حضرموت او د مغربی یمن تر منځ هغه لویه صحراء چي د (الدهناء) یا (ربع الخالی) په نامه پرت(علاوه) ده اگر که هغه د ودانی و(لائق) نه ده خو د هغه په شاو خوا کښی چیری لوی دیری ځمکی د ودانی و(لائق) شته په تیره بیا په هغی برخی کښی چي له حضرموت څخه تر نجران پوری پرتی دی ځواکی اوس هم هغه نه ده ودانه خو په پخوانیو وختو کښی له هم دی نجران او حضرموت تر منځ د «عادارم» نومیالی قبيله ودانه وه چي د الله تعالی د نافرمانی په سبب پناه شوه.

وَقَدْ خَلَّتِ السُّدُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوْا إِلَّا اللَّهَ إِنَِّّيْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٤١﴾

او په تحقیق تیر شوی وو (نور) ویروونکی (انبیاء) وړاندی له دغه (هوده) او وروسته له ده څخه (په دی سره) چي عبادت بندگی مه کوئ د هیچا بی له الله، بیشکه زه ویږیم پر تاسی باندی له عذابه د ورځی لونی (د قیامت نه چي دوزخ دی)

تفسیر: یعنی له هود علیه السلام شخه وړاندی او وروسته ډیر ویروونکی انبیاء راغلی دی
 گړدو(تولو) به هغه ویل چی حضرت هود علیه السلام ویل یعنی د یوه الله بندگی کوی! او د
 کفر او د معصیت له بد انجام شخه وویرویی! ممکن دی چی د عاد په قوم کښی به هم برسیره له
 هود علیه السلام نور ویروونکی هم راغلی وی والله سبحانه وتعالی اعلم

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَأْفِكَنَّ عَنِ الْهَتَمِ ۖ فَاُتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
 إِن كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۲۷﴾

وویل (هود ته قوم ئی) آیا راغلی ئی ته مونږ ته چی وگرځوی مونږ له
 معبودانو خپلو پس راوړه مونږ ته هغه (عذاب) چی وعده ئی کوی له مونږ سره
 که چیری ئی ته له رشتیا ویونکیو شخه.

تفسیر: یعنی مونږ د خپل آبائی طریقې شخه بېرته گرځیدونکی نه یو که ستا دا ویروول رشتیا
 وی نو ولی پکښی څنډ(ایسارتیا) کیږی؟ هغه چی په ژبه سره ئی وائی ښائی چی په کولو ئی هم
 راښکاره کری.

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ ۖ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي
 أَرَأَيْكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۲۸﴾

وویل (هود قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چی علم په (راتلو د عذاب
 په) نزد د الله دی او رسوم زه تاسی ته هغه څه (احکام) چی پری رالیږلی
 شوی یم زه په هغو سره ولیکن زه وینم تاسی یو قوم جاهل ناپوه (ځکه چی
 په زوره خپل ځان ته عذاب غواړی)

تفسیر: یعنی داسی غوښتنه او مطالبه ستاسو ناپوهی او جهالت دی زه د الله رسول یم هغه پیغام
 چی زما په وسیله لیږلی شوی دی زه هغه دررسوم، زیات له هغه شخه نه علم لرم او نه د اختیار
 خاوند یم او علم له الله تعالی سره دی چی منکران کله د دنیوی سزا مستوجب کیږی؟ او تر کله
 هغوی ته مهلت ورکوی؟ (نو چی منع نه شول دوی نو ورته راغی هغه مطلوب او موعود عذاب).

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أُوْدِيَّتِهِمْ قَالَ هَٰذَا عَارِضٌ مُّطَرٌ نَّآ

پس کله چی ولید دوی (هغه عذاب په شکل د) یوی پلنی وریخی مخ کوونکی کندو کښتو (فصلونو) د دوی ته نو وی ویل دوی دا یوه پلنه وریخ ده باران وروونکی پر مونږ باندی

تفسیر: یعنی له مخامخ خوا څخه یوه وریخ په پورته کیدلو سره ښکاره شوه خلعو وگنل چی د دی وریخی له وریدو څخه به گرد(تول) وتونه (دری) او خوړونه وبهیری او د ځمکی مخ به له اوبو څخه نه ښکاری نو وی ویل چی دیره اوروونکی وریخ پورته شوه اوس به دیر ښه وورپی او زمونږ کار به پری جوړیږی ځکه چی په هغه وخت کښی د یوی اوږدی وچکالی او سوکری له سببه خلق دیر پریشان او له قحط په ریر(تکلیف) وو او اوبو ته نی دیر ضرررت درلود(لرلو).

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيْهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ

(نو وویل هود نه ده دا وریخ) بلکه دا هغه عذاب دی چی تلوار به مو کاوه تاسو په هغه، یو باد دی چی په ده کښی عذاب دی دردناک

تفسیر: یعنی دا اوروونکی وریخ نه ده بلکه د الله د عذاب طوفان دی چی د هغه ژر راتللو ته تاسی سترگی په لیاره ولاړ وئ. او په دغه وریخ کښی دغسی یو سخت او تند باد دی.

تَدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَاصْبِرْ ۚ وَالْأَيُّرَىٰ إِلَّا

مَسْكِنُهُمْ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۝

چی هلاکوی (او له بیخه راوکاږی) هر څیز په امر حکم د رب خپل بیا صباح ته پاتی شول داسی چی نه به لیدل شو مگر کورونه (خالی) د هغوی هم داسی (لکه چی مو جزاء ورکړه عادیانو ته) جزاء ورکوو مونږ قوم گنهکارانو ته (چی کوی جرمونه په شان د هغوی).

تفسیر: اوه شپی او اته ورځی پرله پسې داسی غضبناک طوفان راوالوت چی د هغه په مخ کښی

ونی، سری او بودگان(خاروی) لکه خغلی ښکاریده ورښ به هر شی له بنسته (بیخه) ایستل او چار چاپیر پرته (علاوه) له خرابی او ورانی څخه بل شی نه ښکاریده په پای (آخر) کښی پرته(علاوه) له نریدلیو کندوالو څخه بل هیڅ غیز په سترگو نه راتله. ومو لیدل چی د الله تعالی د مجرمانو دا حال دی ښائی د دی پښو له آوریډلو څخه په سد (هوش) راشی که نه ستاسی احوال به هم داسی شی.

وَلَقَدْ مَكَّنَّهُمْ فِيمَا آتَاكَ مَكَّنْهُمْ فِيهِ

او خامخا په تحقیق قوت قدرت ورکړی وو مونږ دوی ته په هغو څیزونو کښی چی قوت قدرت مو دی درکړی تاسی ته (ای قریشو) په هغه کښی

تفسیر: یعنی هغه مال، اولاد، کور، کهول او جسمانی طاقت چی هغوی ته ورکړی شوی وو تاسی ته نه دی درکړی شوی. کله چی د الله تعالی له جانبه عذاب راغی هیڅ یو شی د هغوی په کار ورنغی بیا نو تاسی په کومه خبره مغرور یئ؟

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَابْصَارًا وَافِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ

او څرغولی دی مونږ هغوی ته غوړونه (سماعت) او سترگی (بصارت) او زړونه (بصیرت) بیا دفع نه کړه له دوی نه غوړونو (سماعت) د دوی او نه سترگو (بصارت) د دوی او نه زړونو (بصیرت) د دوی هیڅ قدر (له عذاب څخه)

تفسیر: یعنی د نصیحت آوریډلو ته ئی غوړونه او د قدرت د دلائلو لیدلو ته ئی سترگی او پوهیدلو سنجولو (فکرکولو) ته ئی زړونه هغوی ته ورکړی وو خو یو له هغوی څخه د دوی په کار ورنغی، پانده، کانه او لیونیان شول. د پیغمبرانو په مخکښی ودريدل تر څو چی سره د لرلو د دی څرک(تولو) قوتونو د الله تعالی عذاب هغوی راچاپیر کړل، او هیڅ یو دننی او د باندنی قوت هغه ونشو څرغولی.

إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٧﴾

له دی جهته چی وو دوی چی انکار به ئی کاوه په دلائلو د (قدرت) د الله او نازل شو په هغوی هغه (عذاب) چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری توکی کولی.

تفسیر: یعنی په هغه عذاب باندی چی هغوی خندا کوله او ملندی ئی پری وهلی اخته شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغوی ته ئی غوړونه او سترگی ورکری وی یعنی د دنیا په کار کښی دیر پوه او هوښیار وو خو داسی پوه ئی نه درلوده (لرله) چی په هغی باندی د خپل آخرت چاری درستی کړی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ هغه چی چاپیر له تاسی څخه دی له (اهل د) کلیو ځنی

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) د «عاد» له قومه د ثمود د قوم او د لوط د قوم کلی او د نورو کلی هم دا راز(قسم) وران شوی دی چی ستاسی په شاوخوا کښی پراته و. دا خطاب مکيانو ته ځکه شوی دی چی هغوی د خپل تگ او راتگ په وخت کښی هغه ځایونه پخپلو سترگو سره وینی.

وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٤﴾

او مکرر مو بیان کړی دی دلائل (د قدرت) لپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (له کفر نه)

تفسیر: مگر سره له دومره پوهولو بیا هم هغوی له هغو چارو څخه مخ ونه گرځاوه.

فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ۖ

پس ولی مدد مرسته ونه کړه له دوی سره هغو (بتانو) چی نیولی و دوی (هغه بتان) بی له الله دپاره د نژدیوالی (خدای ته په زعم خپل) نور خدایان

تفسیر: یعنی د هغو بتانو په نسبت به ئی ویل چی مونږ د هغوی عبادت ځکه کوو تر څو هغوی مونږ الله ته نژدی کړی او لوی درجی راوبشی. نو هغه بتان د دی اړی (حاجت) په وخت کښی

ولی د هغوی په کار ورنغلل.

بَلْ صَلَّوْا عَنْهُمْ

بلکه ورک شول (بتان په وخت د عذاب کښی) له دوی څخه

تفسیر: یعنی نن ورځ د هغوی هیچیری پته نشته. چی د عذاب په وخت کښی هغوی ته غږ وکړی، آخر هغوی چیرته تللی دی؟ چی د داسی مصیبت په وخت کښی هم په کار نه ورځی.

وَذَلِكَ أَفْكَهُمُ وَمَا كَانُوا يَفْقَرُونَ^(۲۸)

او دا (نیول د بتانو) دروغ د دوی وو او هغه چی وو دوی چی له خپل ځانه به ئی جوړول (پر الله)

تفسیر: یعنی درېښکاره شوه چی بتانو ته الله ویل او هغو ته هیلې (امید) لرل او په زړه پوری خبری له هغوی څخه غوښتل گردی(تولی) چټی(بیکاره) او اېلتي خبری وی او لکه د لرگیو پښی د دریدلو وړ(لاحق) نه وی. (رېط) په رومینیو آیتونو کښی د انسانانو د تمرد او سر غړولو خبری وی وروسته له دی نه د پیریانو د اطاعت او غاړه ایښودلو خبری راځی تر څو له هغه څخه راښکاره شی هغه قوم چی په طبیعی ډول(طریقه) سره سخت متمرد او سرکش دی له هغو ځینی افرادو څرنګه د الله تعالی خبری آوریډلی دی؟ او د هغه په مقابل کښی لکه موم غوندی پاسته شوی دی او غاړه ئی کیښودلی؟

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ^(۲۹)

او یاد کړه (هغه وخت ای محمده!) کله چی وګرځول مونږ تاته یو تولی له پیریانو څخه چی غوږ به ئی ایښود قرآن ته پس کله چی حاضر شول دوی (دی قرآن ته) وویل دوی په منځ خپل کښی چپ شی تاسی ای پیریانو بیا کله چی تمام شو (د قرآن تلاوت) بیرته وګرځیدل قوم خپل ته ویروونکی (له عذابه که هم هغسی کافران پاتی شی)

تفسير: له محمدی بعثت شخه پخوا ځينو پيريانو ته لږ څه آسماني خبری رابښكاريدي كله چي زمونږ په پيغمبر باندی د وحی راتلل شروع شو دا سلسله تقریباً بنده شوه او په ډیر کثرت د شهاب سره ویشتل شروع شو پيريانو ته دا خیال ولويد چي هرومرو (خامخا) کومه نوی خبره پيشه شوی ده چي د هغی په وسیله آسماني پيشی کلکي ساتلی او سختی پیری پری دریدلی دی. د دی خبری د پلتنی (تحقیق) دپاره پیریان څو څو لوی دلی په مشرق او مغرب کښی سره خواره شول له دوی شخه یوه ډله (بطن نخله) ته ورسیده چي اتفاقاً هلته زمونږ پيغمبر صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابو د سهار لمونځ ادا فرمایه الله تعالی د پیریانو د دی دلی فکر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن لوستلو په لوری وگرځاوه د قرآن کریم غږ د هغوی په غوږونو کښی ډیر عجیبه غریبه مؤثر او زړه وړونکی اثر او اغیزه وکړه او د هغه عظمت، هیبت او لوینی د هغوی په زړونو کښی ولويدی او پخپلو منځونو کښی ئی سره وویل «چپ شی!» او د زړونو له کومی شخه ئی واورئ!» تر دی چي پاک قرآن د هغوی زړونه په خپل لوری ورکش کړل او په دی خبره باندی ئی باور وشو چي هم دا هغه نوی خبره ده چي د هغی په سبب پیریان له آسمانه شړل کیږی. كله چي رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د قرآن له لوستلو شخه فارغ شو د پیریانو دلی پخپلو زړونو کښی د ایمان او ایقان سوغات نیولی د خپلو تېرو په لوری رهی (روان) شوه. او دا ګردی (تولی) خبری ئی هغوی ته وویلی او لازمه ښوونی ئی هغوی ته وکړی. چي مفصلی خبری ئی د (جن) په سورت کښی راځی. له احادیثو شخه رابښكاريدي چي ونی هغوی ته له دی خبرو شخه د الله تعالی په اذن څه اجمالی خبری وکړی او مفصل احوال ئی وروسته له هغه د وحی په ذریعه هغوی ته ښکاره شوه.

لکه چي د (جن) په اوله رکوع کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿قُلْ اِذَا نَادَاكَ رَبُّكَ فَانصتْ لَعَلَّكَ تَهْتَدُ﴾ الآية - وروسته له دی شخه ډیر پیریان مسلمانان او زمونږ د پيغمبر آخر زمان صلی الله علیه وسلم په مخ کښی مشرف شول او د هغوی ډیری مرکي (وفود) د دین د احکامو د زده کولو دپاره راغلی.

(خفاجی) د روایتو په بناء دعوی کوی چي شپږ ځلی زمونږ د پيغمبر په حضور کښی پیریان مشرف شوی دی نو ځکه هغه اختلافات چي د پیریانو د شمیر یا د نورو امورو په نسبت شته هغه ګرد (تول) د واقعاتو په تعدد او په بیا بیا پېښیدو باندی حمل کاوه شی.

قَالُوا يَاقَوْمُ مَا لَا نَسْمَعُكَ ابْنًا نُزِلَ مِنَ بَعْدِ مُوسَى

وویل دوی ای قومه زمونږ بیشکه مونږ وامووریده داسی یو کتاب چي نازل کړی شوی دی وروسته له موسی

تفسیر: په پخوانیو کتابونو کېنې د حضرت موسیٰ علیه السلام کتاب (توریت) غوندې بل کتاب، احکام، او شرایع لرونکې نه وو چې د بنی اسرائیلو گردو (تولو) انبیاوو په هم هغه باندې عمل کاوه. حضرت مسیح علیه السلام هم دا فرمایلي چې زه د توریت د بدلولو دپاره نه یم راغلی بلکه د هغه د پوره کولو دپاره راغلی یم. د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کېنې په پیریانو کېنې هم دا توریت مشهور وو، نو ځکه په دې ځای کېنې د هم هغه په لوري اشاره شوی ده. په توریت کېنې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په نسبت کومه وینا چې لیکلې شوی ده مضمون نې دا دی «ای موسیٰ! تا غوندې یو بل نبی معبوثیږي».

مُصَدِّقًا لِّبَايِنَ يَدَيْهِ

په دې حال کېنې چې تصدیق کوونکې موافق دی له هغو (کتابونو) سره چې پخوا له دې نه وو

تفسیر: ښائی په هغه وخت کېنې د پاک قرآن هغه برخه چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لوستله د هم داسې مضمون لرونکې وه. یا به له قرینو څخه پوهیدلی وی.

يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَالْإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٧﴾

لیاره ښیي حق دین ته او لیاری سمی ته

تفسیر: یعنی رښتیني عقیده او د عمل سمه لاره.

يَقُومَنَّ أَجِبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَأُمُورِهِ

ای قومه زموږ! قبول کړئ تاسې قول د بلونکي د الله او ایمان راوړئ په ده باندې

تفسیر: یعنی د هغه خبره ومنئ! چې د الله تعالیٰ په لوري مو بولي او د هغه په رسالت باندې یقین ولړئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ

چی مغفرت کری (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی هغه گناهونه چی د کفر په حالت کښی مو کری دی اوس به د اسلام له برکته هغه گردد (تول) درمعافیری او پس له دی نه به بل دفتر شروع کیږی. خو په یاد ئی ولری چی دلته د (حق الله) گناهونو ذکر دی او د حقوق العباد معافی له دی څخه څه نه ښکاری.

وَيُجْرِكُمْ مِّنْ عَذَابِ إِلِيمٍ^(۳۱) وَمَنْ لَا يُحِبُّ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ
بِغَيْرِكُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ

او خلاص به کری (الله) تاسی له عذاب دردناک څخه او هغه څوک چی ونه منی (بلنه د) بلونکی د الله پس نه به وی عاجز کوونکی (د الله په تېښته سره) په ځمکه کښی (بلکه هیچیری) او نه به وی ده ته بی له هغه (الله) څخه دوستان مددگاران

تفسیر: یعنی نه دوی پخپله په تېښتیدلو سره د الله له ویشتلو څخه ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه ئی بل څوک ژغورلی (بچ کولی) شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د «فی الارض» له قید څخه دا ښکاری چی د پرېستو له خوا (شیطانان) شرل کیږی او د ځمکې په لوری تېښتی.

أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ^(۳۲) أَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ

دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی. آیا نه وینی فکر نه کوی (منکران د بعث) چی بیشکه الله هغه (ذات) دی چی پیدا کری ئی دی آسمانونه او ځمکه حال دا چی نه دی ستړی شوی په پیدا کولو د هغوی کښی

تفسیر: په دی لفظ کښی د یهودانو د دی عقیدې تردید دی چی ویل به ئی «الله تعالی» په شپږو ورځو کښی ځمکه او آسمان پیدا کړل او په اوومه ورځ کښی ئی هوسانی (آرام) وفرمایله (العیاذ بالله) آیا نه دی الله

بِقَدْرِ عَلَى أَنْ يُخَيَّرَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۴۶﴾

قادر په دی باندی چی ژوندی کړی مری؟، بلکه قادر دی بیشکه دغه (الله) پر هر شیز باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی غیښی ئی بعث بعد الموت دی)

تفسیر: یعنی لوی عذاب به وروسته له مر کیدلو څخه وی. تاسو په دی چرت (خیال) کښی مه اوسئ چی وروسته له مړینی څخه بیا ژوندون چیری دی؟ الله جل جلاله ته دا کوم گران کار نه دی د محمکی او د آسمان په پیدا کولو کښی هیڅ ستړی شوی نه دی نو آیا ستاسی دا دوهم ځلی پیدا کول کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته آسان دی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبَّنَا

او یاده کړه هغه ورځ چی وړاندی به کړل شی هغه کسان چی کافران شوی دی په اور باندی (وبه ویل شی دوی ته) آیا نه وو دغه (عذاب) حق رښتیا نو وبه وائی دوی چی هو! حق او رښتیا ده قسم دی زمونږ په رب زمونږ

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی به ویل کیږی چی آیا دوزخ شته او د هغه عذاب رښتیا دی؟ په پای (آخر) کښی به گرد(تول) خر او ذلیل کیږی او داسی اقرار به وکړی چی بیشکه واقعی دی! او مونږ په غلطه سره له هغه څخه انکار کاوه. نو په دغه وخت کښی الله اجل واعلیٰ شانه واعظم و اکرم برهانه به د پږښتو په ژبه دغو منکرینو ته داسی فرمائی چی «ښه! اوس د خپلو هغو انکارونو او د تکذیب مزی وڅکئ!» لکه چی اوس راغی.

قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿۴۷﴾ فَاَصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ

فرمائی نو وڅکئ تاسی عذاب په سبب د هغه چی وئ تاسی چی کافران

کیدلی. نو صبر کوه ته لکه چی صبر کړی وو خاوندانو د عزم ټینگ ودریدلو (په حق) له رسولانو او تلوار مه کوه (په غوښتلو د عذاب) دوی ته

تفسیر: یعنی کله چی ښکاره شوه چی د منکرانو سزا ورکول که په دنیا کېښی وی یا په آخرت کېښی یو ضروری امر دی. تاسی د دوی په معاملو کېښی تلوار ونه کړئ! بلکه تر ټاکلی (مقرر) نیتی پوری صبر وفرمایئ لکه چی نورو اولوالعزمو رسولانو همت لرونکیو او ټینگ ودریدونکیو پیغمبرانو به صبر کاوه.

تنبیه: ځینو اسلافو ویلی دی چی گرد(تول) اولوالعزم پیغمبران همت لرونکی وو. خو په عرف کېښی پنځه پیغمبران په خصوصی دول(طریقه) ویل کیږی. حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت موسی، حضرت عیسی، حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیهم وعلیٰ آلهم واصحابهم وسلم اجمعین.

كَانَهُمْ يَوْمَئِذٍ مِّنْ مَّا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ط

گویا دوی په هغه ورځ کېښی چی وویښی هغه (عذاب) چی وعده ئی ورسره کوله شی نه دی دیل کړی (په دنیا کېښی) مگر یو ساعت یوه گړی له یوی ورځی څخه

تفسیر: یعنی په دنیا کېښی هیڅ دیل او تاخیر پکښی نه دی شوی یعنی اوس خو دیل او تاخیر درښکاری او درگړده وائی چی ولی هغه عذاب ژر نه رارسیدی خو په هغی ورځی کېښی به وپوهیږی چی هغه عذاب دیر گړندی راغلی دی. او په دنیا کېښی هغوی فقط یو گړی ژوندون کړی دی. یا به د قبر د هستوگنی موده ورته یو گړی معلومیږی. دا یوه عمومی قاعده ده چی تیره شوی موده دیره لږه ښکاری په تیره بیا د سختی او مصیبت په وخت کېښی د عیش آرامی دیره موده خورا(دیر) لږه په نظر ښکاری.

بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ع

دغه (قرآن) پند رسونه دی نو آیا هلاک به کړ شی (بلکه نه هلاک کیږی) مگر قوم فاسقان سر غروونکی (له احکامو د الله)

تفسیر: یعنی مونږ د نصیحت خبری تاسی ته دررسولی او د ښو او بدو لیاری مو درښولی دی اوس هر هغه چی دا پند نه آوری هم هغه به تباه او پناه کیږی. زموږ له خوا د حجت اتمام

شوی دی. مونږ هیڅوک بې قصوره نه نیسو هم هغه سری خرابوو چی په خرابی پسی ئی ملاوی ترلی وی.

تمت سورة الاحقاف

سورة محمد صلى الله عليه وسلم مدنية الا آية ۱۳ فنزلت فى الطريق فى اثناء الهجرة وهى

ثمان و ثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها

(۴۷) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة الحديد

د «محمد» صلى الله عليه وسلم سورت مدنی دی، پرته(علاوه) له ۱۳

آیته څخه چی د هجرت په لیاره کښی نازل شوی دی (۳۸) آیته

۴ رکوع لری، په تلاوت کښی (۴۷) او په نزول کښی (۹۵) سورت دی وروسته د «الحديد» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کړی ئی دی (خلق یا منع ئی راوړی ده) له لیاری د الله (اسلام) نه

تفسیر: لکه چی د کفارو د مشرانو دا عادت وو چی په ځان، مال او اولاد او نورو شیانو سره ئی په دی لیاری کښی کوشش کاوه.

أَصْلَ أَعْمَالُهُمْ

خراب (ابته) کړی دی (الله نیک) عملونه د دوی

تفسیر: یعنی هغه چاری چی دوی ښی گڼلی دی د ایمان د نه لرلو په سبب هغه نه منلی کیږی بلکه له هغو څخه ځینی چاری د عتاب موجب گرځی. لکه د اسلام د نه خوړیدلو په لیاره کښی د پیسو لگول.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ①

او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دى ښه (کارونه) او ایمان
ئى راوړی دی په هغه (قرآن) چی نازل کړی شوی دی پر محمد او هغه حق
(دین) دی له (نژده د) ربه د دوی وېه رږوی له دوی څخه (الله) گناهونه د
دوی او ښه به کړی (الله) حال د دوی.

تفسیر: یعنی خراب عادتونه به الله جل جلاله له هغو څخه لری، او د هغوی احوال به ښه کوی
چی ورځ په ورځ په ښه والی کښی پرمخ تګ کوی او په آخرت کښی د هغوی له گناهونو څخه
تیرېږی او ښه ورځ ورکوی. حضرت شاه صاحب لیکي «په پخوا زمانه کښی گرد(تول) خلق د
یوه شریعت په منلو باندی مکلف نه ؤ خو اوس گردی(تولی) دنیا ته یو حکم، دین او رښتیا
دین هم دا دین دی. مسلمانان هم ښه او خراب کارونه کوی او کافران هم خو د دی حق دین له
منلو څخه دا گټه(فائده) او قبولیت لاس ته راځی چی نیکی ئی پاتی کیږی او خرابی ئی بشلی
کیږی او د نه منلو دا سزا ده چی نیکی ئی بریاده او گناه ئی لازمه ده».

ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ②

دغه (د کفارو د ښو اعمالو تخریب او د مسلمانانو د بدیو مغفرت) په سبب
د دی دی چی بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی متابعت ئی کړی دی
د باطل (د شیطان) او بیشکه هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی متابعت ئی
کړی دی د حق (قرآن) له جانبې د رب د دوی هم داسی (په مثل د دی
بیان) بیانوی الله خلقو ته مثالونه (احوال) د دوی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ خلقو ته داسی ښه ښکاره د هغوی د ښو او بدو احوال ورښوولی او په
گردو(تولو) خبرو باندی ئی پوه کړی دی تر څو د باطلو خوښولو نحوست او شامت او د حق
منلو برکت او کرامت د هغوی په زړونو کښی په ښه ډول(طریقه) سره کښی.
هر کله چی الله تعالیٰ حقوالی د مؤمن او باطلوالی د کافرو بیان کړ، اوس د کافرو بیان دی

یعنی چی داسی ورسره مناسب دی لکه چی فرمائی:

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَذْتُمُوهُمْ
فَقُتِلُوا وَالْوُثَاقُ ۖ فَأَمَّا مَثَلُ الْبَعْدِ ۖ وَأَتَا فِدَاءً

نو کله چی مخامخ شوئ (په جنگ کښی) له (هغو کسانو) سره چی کافران شوی دی نو ووهی وهل د ورمیرونو (د هغو) تر هغه پوری چی ښه ډیر مو ووژل دوی او پری غالب شوئ نو (وترئ دوی) بیا سخت محکم کړئ ترل (د دوی چی در څخه خلاص نشی) پس بیا یا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته (له بندی کولو او ترلو ئی) او یا تاسی فدیہ کړئ دوی فدیہ کول (په عوض ئی مال واخلي یا مسلمانان بنديان راخلاص کړی)

تفسیر: یعنی د حق او باطل مقابله تل وی کله چی د مسلمانانو او کافرانو په منځ کښی جنگ شروع شی نو مسلمانانو ته ښائی چی په هغه کښی په ډیره میرانه او بهادری سره توره وکړی. د باطل زور هلته ماتېږی چی خورا (ډیر) شیر سړی ووژلی شی او د هغوی دلی ورماتی شی نو ځکه د جنگ او جگری په ډگر کښی لتی، بی زړه توب، ویره، توقف، تردد او تیښته خورا (ډیر) بد کار دی. پر مسلمانانو باندی لازم او ضرور دی چی د الله تعالی د دشمنانو په ورمیرونو وهلو کښی بیرہ (تلوار) وکړی او د دوی د وینی تویولو څخه وروسته کله چی د هغوی قوت دج (دبدبه) ماته شی او زور ئی پاتی نشی نو هلته د هغوی بندى ساتل هم کافی دی. د جزء ۱۰ (الانفال) په نهمه رکوع ۶۷ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿مَّا كَانَ لِلَّذِينَ اَنْ يَكُوْنُ لَهُ اَسْرٰى حَتّٰى يَشْفُوْا فِي الْاَرْضِ﴾ دا قید او بند ممکن دی چی د هغوی دپاره یو لوی عبرت او ویښتوب شی او دوی ته د مسلمانانو له دی نژدی والی څخه داسی یوه گټه (فائده) په لاس ورشی چی په خپل او د مسلمانانو په حال او احوال باندی په ښه شان ځانونه پوه کړی او پخپل وړاندی او وروسته باندی فکر ووهی او ورو ورو هغوی د حق او صداقت لپاره غوره او له اسلامی تعلیماتو څخه گټور شی. بیا که مو مصلحت وشي نو بی له کومی معاوضی د احسان په ډول (طریقه) هغه خوشی کړئ. په دی ډول (طریقه) ښائی چی ډیر افراد زموږ له دی ښو رشو (اخلاقو) څخه متاثر شی او زموږ د اسلام په لوری راغب وگرځی. او زموږ له دین سره مینه او محبت پیدا کړی. داسی هم کولی شی چی نغدی فدنی ورځنی واخلي یا ئی د مسلمانانو له بنديانو سره مبادله کړئ په دی دوو هر یوی کښی ډیری گټی او راز راز (قسم قسم) فائدی شته لنډه ئی دا که دا د جنگ کافر بنديان د هغوی د وطن او هیواد په لوری لیږئ دوه صورتونه لری:

(۱): په معاوضه باندی خوشی کول.

(۲): بی له معاوضی پریښودل. په دی دواړو کښی هر یو چی اسلامی تولواک (باچا) ته ښه ښکاریږی او اصلح وی هم هغه دی غوره او اختیار کړی. زموږ حنفيانو په مذهب په فتح القدير شامی او نورو لویو کتابونو کښی داسی روایتونه شته که د دی کافرو بنديانو (قیدیانو) د دوی د هیواد په لوری بیرته لیږل مصلحت نه وی بیا دری صورتونه لری:

(۱): ذمی دی وگرځول شی او د یوه رعیتی په توګه (طریقه) دی ساتل کیږی.

(۲): ودی وژلی شی

(۳): مریی دی وگرځول شی

په احادیثو کښی د کافرو د بنديانو د وژلو په نسبت ډیر ممانعت شوی دی او د هغوی وژل فقط په خاصو وختونو کښی جائز ټاکلی (مقرر کړی) شوی دی او هغه هم کله چی هغه کافر بندی (قیدی) د داسی کومی درنی ګناه مرتکب شوی وی چی د هغی جزاء او هیداد په بل کوم شی باندی چی تر وژلو څخه لږ وی نشی کیدی نو په مریی وگرځولو یا په ذمی درولو کښی هیڅ یو ممانعت نشته.

حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا

(جنگ ورسره کوئ) تر هغه پوری چی کیږدی (جنگیالیان د) جنگ وسلی خپلی

تفسیر: یعنی د دی حرب، ضرب، قید او بند سلسله به تر هغه پوری جاری وی تر څو چی خپله وسله کیږدی او جګړه بنده شی.

ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرْنَا مِنْهُمْ وَالْإِن لَيَبْلُوَنَّكُمْ بِبَعْضِ

دغه (حکم د الله په دوی کښی) دی او که اراده فرمایلی وی الله (د بدل اخیستلو) نو خامخا به بدل اخیستی ؤ الله له دوی څخه (بی له جنگه) ولیکن (امر ئی درته وکړ په جهاد له دوی سره) لپاره د دی چی ازموینه وکړی الله د ځینو ستاسو په ځینو نورو (په جنگ کښی)

تفسیر: یعنی الله قدرت لری چی پر دی کافرانو باندی کوم آسمانی عذاب نازل کړی او لکه عاد او ثمود غوندی دوی هم هلاک کړی. خو د جهاد او قتال له مشروعیت څخه د بندګانو امتحان مقصود دی او الله دوی ازموئی چی څوک د الله په پاک نامه باندی خپل نوم، ښان، ځان مال، اولاد او نور شیان جاروی (قربانوی)؟ او د کفارو په مخکښی څومره مسلمانان له تنبیهی کاروائیو

څخه ویشیږی؟ او څومره کسان له دی مهلت څخه فائده اخلی چی الله تعالی هغوی ته ورکړی دی او هغوی لکه پخوانی قومونه یو غلی په سزا نه رسوی او نه ئی استیصال کوی.

وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالُهُمْ ۖ سَيَهْدِيَهُمُ وَيُضِلُّهُمُ بِالْهَمِّ ۝

او هغه کسان چی وژلی شوی دی په لیاره د الله کښی پس له سره به ضایع نه کړی (الله) عملونه د دوی ژر به سمه لیاره وښیي دوی ته (الله په دنیا او په آخرت کښی) او ښه به کړی حال د دوی (په دارینو کښی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی د الله جل جلاله په لیاره کښی شهیدان کیږی اگر که په ښکاره دول(طریقه) سره دوی پاتی او ناکام په نظر راځی خو په رښتیا سره هغوی بریالیان(کامیاب) دی الله تعالی د هغوی چاری نه ضایع کوی بلکه د کار په پای (آخر) کښی د هغوی هغه ربرونه(تکلیفونه) گتور کیږی او دوی ته د جنت په لوری لیاره ورکوی او د آخرت په گردو(تولو) منازلو او مواقعو او موافقو کښی د هغه حال ښه کوی.

وَيَدْخُلُهُمُ الْجَنَّةُ عَرَفَهَا اللَّهُ ۝

او داخل به کړی (الله) دوی په جنت کښی چی معلوم کړی دی (الله) دغه (جنت) دوی ته

تفسیر: یعنی په هغه جنت کښی داخلېږی چی د هغه احوال دوی ته د انبیاء علیهم السلام په ژبه او د خپلو صحیحو وجدانو په ذریعه ورښکاره شوی دی وروسته له دی نه چی هلته ورسېږی هر جنتی د خپلی هستوگنی ځای پخپله پیژنی او د هغه د زړه کشش به په هم هغه لوری وی چی د هغه د هستوگنی دپاره ټاکلی(مقرر) شوی دی.

تنبيه: ابن عباس رضی الله تعالی عنه د (عرفها لهم) معنی (طیبا لهم) اخیستی ده. یعنی جنت هغوی ته هسی خوشبوئی ورښندی (ورنولی) چی د هغه د هغو ښو وړمو په وسیله به پیژندگلوی دوی ته آسانیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ تَوَضُّعًا لِلَّهِ يَنْصُرُكُمْ وَيُثَبِّتُ أَقْدَامَكُمْ ④

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) که مددگاری وکړئ تاسی له (دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړی (الله) له تاسی سره (په غلبه پر دښمن) او ثابت به کړی قدمونه ستاسی (په غای د جنگ)

تفسیر: یعنی په جهاد کېږي به د الله جل جلاله په مرسته(مدد) ستاسی قدمونه ټینګ پاتې کیږي او د اسلام په اطاعت کېږي به ثابت قدم اوسیږئ چی د هغه په نتیجه کېږي به مو په «صراط» کېږي ثابت قدمی په برخه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که الله جل جلاله وغواړي نو گرد(تول) کافران به مسلمانپړی خو داسی نه غواړي او خپل بندگان آزمونی خو کله چی بنده خپله ملا وتړي او په یو کار باندی له زړه لاس پوری کړی نو الله جل جلاله هم مرسته(مدد) ورسره کوی».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ⑤

او هغه کسان چی کافران شوی دی پس هلاکوالی شرمول دی دوی ته (له الله) او عبث خراب به کړی (الله خامخا نیک) عملونه د هغوی

تفسیر: یعنی هسی چی د مسلمانانو قدمونه ټینګوی پرته(علاوه) له هغه د کفارو په پښو کېږي رپړیدل او په زړونو کېږي ئی ویره غورځوی. او هسی چی مسلمانانو ته د الله تعالی له لوری مرستی(مدد) رسیږي د کافرانو کارونه خراب او ابته کیږي.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَاحْبَطُوا أَعْمَالَهُمْ ⑥

دغه (هلاکوالی او د دوی د اعمالو تخریب په سبب د دی دی چی) بیشکه هغوی بد گنډلی دی هغه (قرآن) چی نازل کړی دی الله (پر محمد باندی) پس الله عبث کړل(نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: یعنی کله چی هغوی د الله جل جلاله خبری نه آوری نو الله تعالی به غرنګه د هغوی کارونه خوشوی. او هغه څیز چی د الله تعالی په دربار کېږي نامنلی وی هغه به خوشی چټی(فضول) او بیکاره څیز وی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ذُلًّا لِكْفَرِينَ أَمْثَالُهُمْ ⑩

آیا پس نه گمرخی دوی په ځمکه کښی پس چی وگوری دوی (په نظر د عبرت سره) چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی څخه وو، هلاک راوست الله په دوی باندی او شته دپاره د کافرانو مثلونه (حالونه د هلاکت د پخوانیو کفارو).

تفسیر: یعنی په هم دی دنیا کښی وگورئ چی منکرانو ته څه پیښیږی؟ او د هغوی گرد(تول) تدبیرونه څنګه په ځمکه لویږی؟ آیا په دی ورځو کښی به هغوی لره داسی سزاوی نه ورکولی کیږی؟

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ ⑪

دغه (نصرت د مؤمنانو اهلک د کافرانو په سبب د دی دی چی) بیشکه الله دوست مددګار د هغو (کسانو) دی چی ایمان ئی راوړی دی او بیشکه چی کافران نشته (هیڅ) دوست مددګار دوی لره.

تفسیر: یعنی الله تعالی د مؤمنانو او صالحانو رفیق دی چی په تاکی(مقرر) وخت کښی له هغوی سره مرستی(مدد) کوی. د کافرانو هسی ملګری به څوک وی چی د الله تعالی په مخکښی ودریږی. د احد په غزوه کښی به ابوسفیان داسی چغی وهلی «لنا العزى ولا عزى لكم» زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی تاسی ئی جواب داسی په لوړ(اوچت) غږ سره ووايئ «الله مولانا ولا مولى لكم»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا
تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ⑫

بیشکه الله داخل به کړی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی

بښه (عملونه) په جنتونو کېښي چې بهیري به له لاندې (د ونو او ماڼیو د هغو خلور قسمه) ویالې او هغه کسان چې کافران شوي دي (لږ) نفع اخلي دوی (په دنیا کېښي) او خوراک به کوی لکه چې خوراک کوی چارپایان او اور (د دوزخ) غای د ورتلو (او کور د اوسیدو دی) دوی لره

تفسیر: یعنی د دنیا سامان غوندوی او له ډیر حرص لکه بهائم غوندی گرځي، خوری او مزی کوی او د خپلو اعمالو له نتایجو څخه نه دی خبر چې د دوی د خوړلو او څښلو پای (آخر) به څه کیږي؟ ښه دی دلته په دنیا کېښي دی خو ورځی مزی او چرچي کوی په آخرت کېښي دوی ته د اور کور تیار دی.

وَكَايْنٍ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتَهُمْ
أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ۝۱۳

او ډیر له (اهل د) کلیو نه چې هغوی به ډیر سخت محکم وو له جهته د قوت نه له (اهل د) کلی ستا نه هغه (کلی) چې ئی تری ایستلی ئی ته (ای) محمده! اهل د هغی قریې) هلاک مو کړل هغوی پس نه به ؤ هیشوک مدد کوونکی هغوی سره (په دفع د عذاب کېښي)

تفسیر: یعنی هغو قوم ته چې په زور او قوت کېښي د مکي معظمی له خلقو څخه ډیر لوړ (اوچت) ؤ سخت هیدادونه او سزاوی ئی ورکړی دی. چې د هغوی مرستی (مدد) ته هیشوک حاضر نه شول. نو بیا دوی په کومی خبری دومره مغرور دی.

تنبیه: له ﴿مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتَهُمْ﴾ څخه مراد مکه معظمه ده چې خلقو ئی داسی حرکات وکړه چې د هغوی په سبب زمونږ لوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه خپل محبوب او مالوف ښار پریشود. په حدیث کېښي راغلی دی چې حضرت محمد رسول الله مبارک د وتلو په وخت کېښي مکه معظمه ئی مخاطبه کړه وی فرمایل «خدائیگو چې ته له گردو (تولو) ښارونو څخه الله تعالی او ماته محبوبه ئی که زما تبر زه له تا څخه نه ایستلی نو زه به هیڅ کله له تا څخه نه جلا (جدا) کیدم».

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوْءُ عَمَلِهِ
وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۝۱۴

آیا نو هغه چی وی په ښکاره حجت (لیاری) له (جانبه د) رب خپل نه په شان د هغه دی چی ښائسته کړی شوی دی ده ته ناکاره کار عمل د ده او متابعت ئی کړی وی د هواؤ خپلو (بلکه نه دی سره برابر)

تفسیر: یعنی یو سری په ډیر خلاص زړه سره او په ډیره پوه او بصیرت سره د صداقت په ارت او صاف سرک باندی بی له اندیښنی رهی (روان) دی او بل په تیاره کښی لویدلی درگړده بدرئ کوی (تکری خوری) او د تور او سپین او د نیکو او بدو هیڅ تمیز نشی کولی تر دی چی له خپلی بی تمیزئ څخه ښه او بد هم نشی پیژندلی او د خواهش په پیروی کښی هسی دوب تللی دی چی سر له پښو څخه نشی جلا (جدا) کولی نو آیا د دی دواړو پای (آخر) او انجام به یو شان وی؟ داسی به هیڅ کله نه کیږی ځکه چی د حق تعالی د حکمت او د عدل له شان څخه منافی دی.

مَثَلُ الْحِجَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ

مثل صفت بیان د جنت هغه چی وعده ئی کړی شوی ده له پرهیزگارانو سره ، په هغه کښی ویالی دی له اوبو چی نه به وی بد خوندي (بدلیدونکی په مزه او بوی کښی)

تفسیر: یعنی له ډیرو ځنډیدلو (ایساریدلو) یا د کوم شی له گډیدلو څخه د هغوی بوی او وړم نه خرابیږی له شهدو څخه ډیری خوری او له شودو څخه ډیری سپینی وی هیڅ ډول (طریقه) تغیر او بدخوندی په کښی نه پیښیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ

او ویالی دی له شودو چی نه به وی متغیری (مزه ئی بلکه صاف او خوندوره ده) مزه د هغو

تفسیر: یعنی نه ښائی د هغو قیاس د دنیا په شودو باندی وکر شی په دی شودو کښی سره له تیریدلو د زیات مدت څه تغیر او فرق نه پیدا کیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ

او ویالی دی له شرابو چی مزه ورکونکی دی (هغه) څښونکیو ته

تفسیر: یعنی د جنت په شرابو کېښی به یو صاف لذت او ښه خوند او مزه وی نه په کېښی نشه وی او نه ماتیدل، او نه سر گرځیدل او نه بل کوم تریخ والی او نه څه عیب او نقصان پکښی لیده کیږی.

وَأَنْهَرُمْ مِنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ط

او ویالی دی له شاتو (ګبین) صفا کړیو شویو (له خیریو نه)

تفسیر: یعنی صاف او شفاف شات چی تکرر چیری حتی د یوه نری څګ ښه به هم په کېښی نه ښکاری.

تنبیه: دلته د څلورو قسمو ویالو ذکر شوی دی چی په دوی کېښی اوبه داسی یو څیز دی چی د انسان ژوند په هغوی باندی ترلی دی. او شودی د لطیفی غذا کار ورکوی. شراب د خوښی او د نشاط څیز دی. او شهدو ته ئی «شفاء للناس» فرمایلی دی.

وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

(او شته) دوی ته په دغه (جنت) کېښی له هر راز (قسم) میوو

تفسیر: له مشروباتو څخه وروسته ئی د دی ماکولاتو ذکر وفرمایه.

وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۚ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا

او مغفرت له (طرفه د) رب د دوی (آیا دغه څښتن (خاوند) د نعمتونو) په شان د هغه دی چی تل دی په اور د دوزخ کېښی او ورڅښولی به شی پری

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی گردی (تولی) خطاوی ښی او په جنت کېښی به ئی داخلوی. د جنت له ننوتلو څخه وروسته به هیڅ کله د خطاؤ ذکر نه کیږی چی د هغوی د خپګان سبب شی. او وروسته له هغه به هم د کومی خطا پوښتنه تری نه کیږی.

مَاءٌ حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ^(۱۵)

اوبه دیری تودی پس پری به کمری (توتی توتی به کمری دغه اوبه) کولمی د دوی (بلکه دوی سره هیشکله برابر نه دی)

تفسیر: یعنی کله چی ایشیدلی اوبه پر دوزخیانو باندی وغښولی شی نو کولمی به ئی پری کیږی او د باندی رالویږی. «اعاذنا الله منه»

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنفًا^(۱۶)

او غښنی له دغو (کفارو) څخه هغه دی چی غوږ بردی تاته تر هغه پوری هر کله چی بهر ووځی دوی له نزده د تا څخه نو وائی هغو کسانو ته چی ورکمری شوی دی ورلره علم څه وویل (محمد) اوس (په دی ساعت کښی)

تفسیر: پورته د مؤمنانو او د کافرانو حال بیان شو. په دی آیت کښی د هغه راز(قسم) کافرانو حال بیانېږی چی هغه ته منافق وایه شی یعنی په ښکاره ځان په مسلمانانو کښی گډوی او په پټه کښی له هغه څخه انحراف کوی. یعنی دا خلق په ښکاره ډول(طریقه) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ته غوږ نیسی خو په زړه کښی ورته توجه نه کوی او نه ئی په یادوی او نه پری پوهیږی، کله چی له مجلس څخه د باندی ووځی نو پوهانو ته وائی چی دغه سړی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم اوس څه وویل؟ ښائی له دی پوښتنی څخه به د دی خبری تعریض وی چی مونږ د هغه خبری د اعتناء وړ(لائق) نه بولو او غوږ ورته نه ږدو او نه ورته متوجه کیږو. یا څه حکم ئی وفرمایه زمونږ ورته ښه فکر نه وو یا خو مونږ پری هیڅ پوه نشو.

أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ^(۱۷)

دوی هغه کسان دی چی مهر وهلی دی الله په زړونو د دوی (چی تینگ په کفر ولاړ دی) او متابعت کمری دی دوی د هواؤ خپلو (په نفاق کښی)

تفسیر: یعنی د دی راز(قسم) نالائقو حرکتونو اثر او اغیزه دا کیږی چی الله تعالی د هغوی په زړونو باندی مهر لگوی او بیا دوی ته د نیکی توفیق هیڅ نه پاتی کیږی او یواځی پر خپلو

غوښتلو (خواهشو) پسې درومی او پیروی ئی کوی.

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٤﴾

او هر څه هغه کسان چی سمه لپاره ئی موندلی ده زیات کړی دی دوی ته (الله یا قرآن) هدایت بصیرت او ورکړی ده (الله) دوی ته پرهیزگاری د دوی.

تفسیر: یعنی د هدایت د لیاری د تګ اثر او اغیزه دا کیږی چی سری ورځ په ورځ په هدایت کښی ترقی او پرمخ تګ کوی او د هغه پوه، سد (هوش)، عقل، پرهیزگاری او اتقاء زیاتیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَ تُهْمُ ذُرِّيَّتِهِمْ ﴿١٥﴾

پس انتظار نه کوی دوی مګر د قیامت چی رابه شی دوی ته ناڅاپه نو په تحقیق راغلی دی علامی نشی د هغه (قیامت) پس بیا څرنگه به (نفع ورسوی) دوی ته هغه وخت چی راشی دوی ته (قیامت) پند آخیستل توبه ایستل د دوی.

تفسیر: یعنی د قرآن نصیحتونه، د پخوانیو قومونو عبرت لرونکی قصی، د جنت وعدی، او د دوزخ وعیدونه ئی ګرد(تول) واوریدل اوس د هغو د منلو دپاره د کوم وخت په انتظار کښی دی؟ آیا دی خبری ته دوی سترګی نیولی دی چی قیامت ناڅاپه د دوی په سر باندی ودریږی؟ د قیامت څو علامی او نشی خو اوس هم راښکاره شوی دی خو کله چی پخپله قیامت راودریږی نو هلته به دوی ته د پوهنی د حاصلولو وخت کله پاتی وی، یعنی د هغه وخت منل او پوهیدل چتی(فضول) او بیکاره دی ځکه چی په هغه باندی نجات او ژغوریدل(بچ کیدل) نه حاصلیږی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «د قیامت علامه او لویه نښه زمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیدا کیدل دی، چی ګرد(تول) پیغمبران د هغوی په انتظار کښی وو. کله چی دوی مبعوث وګرځیدل او د تخلیق اصلی مقصود حاصل شو نو اوس یواځی د قیامت راتګ پاتی دی» په حدیث کښی راغلی دی چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم خپله مسواکه ګوته «انګشت

شهادت» او منځنی ګوته «انګشت وسطی» سره درولی او هغوی ته ئی اشاره کړی وئی فرمایل «انا والساعة کھاتین، زه او قیامت لکه داسی یو» ګواکی زه له قیامت څخه دومره وړاندی راغلی یم لکه چی منځنی ګوته له مسواکی ګوتی څخه جګه (وچته) ختلی ده د «صحیح مسلم»

په شرح کښی مونږ په دی باندی پوره لیکل کړی دی. دلته د هغه د بیا لیکلو ځای نشته.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

نو پوه شه (ای مخاطبه) شان دا دی چی نشته هیڅ برحق معبود مگر یواځی الله دی او مغفرت بښنه غواړه د گناه خپلی او دپاره د مؤمنانو سړیو او مؤمناتو بښځو

تفسیر: د هر سړی ذنب (گناه) د هغه له مرتبې سره سمه وی د کوم کار ډیره ښه خوا پریښودل او لږه ښه خوا غوره کول که څه هم د جواز او د استحسان مرتبه ولری ځینې اوقات د مقربینو په حق کښی ذنب (گناه) گنل کیږی د «حسنات الابرار سیئات المقربین» معنی هم دا ده. په حدیث کښی راغلی دی چی «نبي کریم صلی الله علیه وسلم به د ورځی سل کرته استغفار فرمایه».

تنبیه: د ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ خطاب هر یوه مخاطب لره دی که خاص نبی کریم صلی الله علیه وسلم مخاطب وی نو مطلب ئی داسی دی چی پر هغه علم باندی ټینگ او قائم اوسه! او تل استغفار وایه! د «فاعلم» تفریع له ما قبل څخه داسی کاوه شی چی د قیامت له راتگ څخه وروسته هیچا ته ایمان راوړل توبه کول او نور څه گټه(فائده) نه رسوی نو هر چا لره ښائی چه د قیامت له راتگ څخه پخوا صحیح معرفت حاصل کړی د ایمان او د استغفار په طریقې باندی مستقیم اوسی.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ

او الله ته معلوم دی ځای د گرځیدلو ستاسی (په ورځ کښی یا په دنیا کښی) او ځای د هستوگنی ستاسی (په شپه کښی یا په آخرت کښی)

تفسیر: په هومره پردو کښی چی وگرځی بیا به جنت یا دوزخ ته ورسیري چی هغه ستاسو اصلی ځای او کور دی.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نَزَّلَتْ سُورَةٌ

او وائی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی ولی نه نازلوه کیږی یو سورت (د قرآن په باب د قتال د کفارو سره)

تفسیر: داسی یو سورت چی په هغه کښی د جهاد اجازه وی.

فَإِذَا أَنْزَلَتْ سُورَةً مُحْكَمَةً

نو پس کله چی نازل کړ شی یو سورت محکم

تفسیر: په داسی محکمو او مضبوطو او تاکلیو حکمونو باندی مشتمل وی چی نه وی منسوخ شوی او پوره پخپل مهال (وخت) سم رابخته کیږی او معنی ئی دغسی ظاهیری چی پکښی بل احتمال نه وی غیر له قتاله.

وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ
إِلَيْكَ نَظْرَ الْمَغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَئِكَ هُمُ

او یاد کړی شوی وی په هغه کښی جنگ نو وینی به ته هغه کسان چی وی په زېړونو د دوی کښی ناروغی (د نفاق) گوری تاته لکه کتنه د هغه چا چی بیخودی راغلی وی پر هغه باندی له ویری د مرگ نه پس هلاک دی وی دوی لره

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «مسلمانانو سورت غوښت یعنی د کافرانو له رېږونو(تکلیفونو) څخه چی ډیر په تکلیف و هیلې (امیدونه) به ئی کولی که الله جل جلاله د جهاد امر راکړی نو هغه چی زموږ له لاسه کیدی شی هغه به مونږ وکړو کله چی د جهاد امر راغی، نو پر منافقانو او خامو خلقو باندی دروند شو په ویریدلو او تیغو ختلیو سترگو سره به ئی پیغمبر ته کتل او د حال په ژبی سره به ئی ویل «کاشکی مونږ له دی امر څخه معاف اوسو!» په زیاته ویره کښی د سترگو رونق او بنائستوالی نه پاتی کیږی لکه چی د ځنکدن په وخت کښی د سترگو نور ورک کیږی.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْصِدْقُوا لِلَّهِ لَكُمْ خَيْرٌ الْهِمَّةُ ۝

طاعت کول (د دوی الله ته) او خبره نیکه کول (تاته غوره دی دوی ته) پس

هر کله چی فرض شی کار (د جهاد) پس که چیری رښتیا ویل کړی وی
دوی له الله سره (په اظهار د حرص جهاد ته) نو خامخا به وو دغه رښتیا ویل
بهر دوی ته

تفسیر: په ښکاره سره دا خلق امر منی او په خپلو ژبو سره په اسلام او د هغه په احکامو باندی
اقرار کوی مگر د کار خبره دا ده چی ښائی په عمل سره هم هغوی د الله او د رسول هر امر
ومنی ښی او معقولی خبری وکړی او بیا د جهاد او د نورو زورورو کارونو په مهال (وخت)
کښی د الله جل جلاله رښتینی بندگان ثابت شی نو دا صورت به د هغوی د ښیگنی (فایدی) او
بهری وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د شرعی حکم له نه منلو څخه
کافریری، د الله جل جلاله امر په هر صورت کښی ښائی ومانه شی بیا پیغمبر صلی الله علیه
وسلم هم پوهیری چی دارن سری به څرنگه توره وکړی؟ هو! کله چی زیات تاکید وکړ شی نو
هلته جنگیدل ضروری دی که نه جنگیدونکی ډیر دی».

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتَقَطَّعُوا اَرْحَامَكُمْ ﴿۱۳﴾

پس آیا نژدی ئی تاسی (ای منافقانو) که چیری بادشاهان او متصرفان شی
یا وگرځیدی (له طاعته د الله او سنت د رسول الله) نژدی ئی دی ته چی
فساد به کوی. په ځمکه کښی او پری به کړی تاسی (خپلولی او) قرباتونه
خپل

تفسیر: د حکومت او اقتدار په نشه کښی خلق په عمومی ډول (طریقه) په اعتدال او انصاف باندی
قائم نه پاتی کیږی او د دوی دنیوی حرص لا زیاتیری بیا د مال او د جاه په کشمکش کښی د
غرض خوښولو جگری پیدا کیږی چی د هغه وروستنی نتیجه داسی شی چی په دنیا کښی عمومی
فتنه او فساد پورته کیږی او یو له بل څخه خپل تعلقات او اړیکی پری کوی. حضرت شاه
صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی له خپل ځان په تنگ کیږی او د جهاد آرزو کوی نو که الله
تعالی هم دا تاسی غالب کړی او بری درکړی نو فسادونه به وکړی»

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه د «تولیت» ترجمه په حکومت رسیدلو سره کړی ده لکه
چی د ډیرو مفسرینو هم دا رایه ده نورو علماؤ د «تولی» معنی اعراض اخیستی او داسی ئی
مطلب اخلی «که تاسی د الله جل جلاله په لیاره کښی له جهاد کولو څخه مخ واړوی، نو ښکاره
ده چی په دنیا کښی به امن او انصاف پاتی نشی او په ښکاره ډول (طریقه) به د فساد، بدامنی
او ناراحتی دوره کیږی» ځینی ئی داسی تفسیر کوی که تاسی له ایمان راوړلو څخه مخ واړوی

نو د جاهلیت د زمانی کیفیت به بیرته راوگرځی او هغه خرابی او فسادونه چی په هغه وخت کښی وو او په ډیری وړوکی خبری باندی به لوئی جگری او شخړی کیدی مری پری کیدی. ایکی به سره لری کیدی اوس به بیا همغه نقشی قائمیری که په دی آیت کښی خاص منافقینو ته خطاب ومانه شی نو داسی ئی هم مطلب کیدی شی که له جهاد څخه مخ واړوی له تاسی ځنی هم دا هیله (امید) کیدی شی چی له خپلو منافقانه و شرارتونو څخه په ملک کښی شرارتونه خواره کری او د هغو مسلمانانو چی له تاسی سره ئی خپلوی ده هیڅ پروا ونه کری او په ښکاره ډول (طریقه) د کافرانو مدد وکری.

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ ﴿٣٧﴾

دا (مفسدان) هغه کسان دی چی لری کری دی دوی الله (له رحمت) پس نو کانه کری ئی دی دوی (له آوړیدلو د حق نه) او ړندی کری ئی دی سترگی د دوی (له لیدلو د حق نه)

تفسیر: د حکومت په غرور کښی کانه او ړانده شوی ظلم کوی او ضرر رسوی او د نورو په پوهولو هم پخپل خیر او شر باندی نه پوهیږی. د الله جل جلاله له لعنت څخه بالکل سنگدل او کلک زړه گرځیدلی دی او دا ټول د هغوی د بد اختیار او د استعداد له قصوره ډگر ته راوتلی دی.

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٣٨﴾

آیا فکر نه کوی دوی په قرآن کښی بلکه پر زړونو (د دوی باندی) قفلونه د زړونو د دوی دی

تفسیر: منافق په قرآن کښی غور نه کوی یا د هغوی د شرارتونو لامل (له وجی) د هغوی پر زړونو باندی مهر او قفل لگیدلی دی چی د نصیحت د تللو لپاره بنده شوی ده که د قرآن د پوهیدلو توفیق د دوی په برخه وی نو په آسانی سره به پوهیدل چی په جهاد کښی څومره اخروی او دنیوی گټی شته.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٣٩﴾

بیشکه هغه کسان چی بیرته گرځیدلی دی (له ایمانه) پر شاؤ خپلو پس له هغی څخه چی ښکاره شوی ده دوی ته سمه لیاره شیطان ښایسته کړی دی دوی ته (گناهونه) او مهلت ښکاره کړی دی (شیطان) دوی ته

تفسیر: منافقان وروسته د اسلام له اقراره او د هغه د رښتیا گنلو له اعتراف څخه کله چی د ازموینی وخت راشی د خپل قول او اقرار څخه غاړه غړوی، او په جهاد کښی له مسلمانانو سره ملگرتوب نه کوی. شیطان هغوی ته دا خبره ورښوولی ده چی که جنگ ته لاړ نشی تر ډیر مدت پوری به ژوندون کوی. نو خامخا به د جنگ له ورته او په هغه کښی له مړ کیدلو څخه څه گټه(فائده) دررسیری. او معلوم نه دی چی دوی پخپلو زړونو کښی څه څه شیان سنجولی (غوره کړی) دی؟ او غومره اوږدی وعدی او خوږی خبری نی تر سترگو لاندی نیولی دی ﴿وَالْيَدُ يَدُ الشَّيْطَانِ﴾

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا الَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

دغه (مهلت دوی ته په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی وویل هغو کسانو ته چی بد نی گانه هغه (قرآن) چی رالیرلی دی الله ژر به حکم ومنو ستاسی (او فرمانبرداری به وکړو) په غینو کارونو کښی (چی مرسته(مدد) ده په جنگ او عداوت د رسول الله کښی) او الله ته معلومی دی پتی خبری (او مشوری) د دوی هم

تفسیر: منافقانو به له یهودانو او کافرانو سره ویل که څه هم مونږ په ښکاره ډول(طریقه) سره مسلمانان شوی یو خو مونږ به له مسلمانانو سره نه یو ځای کیږو او نه به د هغوی په مرسته(مدد) جنگ کړو. بلکه که مو د لاسه وشو ستاسی سره به مرستی(مدد) وکړو او په گردو(ټولو) چارو کښی به مونږ ستاسی خبرو ته غوږ ږدو.

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾

نو څرنگه به وی (حال د دوی) کله چی قبض کوی دوی لره پریښتی (سا ئی راکاږی) وهی به دوی مخونه د دوی او شاگانۍ د دوی

تفسیر: په هغه وخت کښی به له موت څخه څرنگه خلاصیږی بیشکه په هغه وخت کښی به د نفاق خوند څکی.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا آسَخَطَ اللَّهُ وَكَرَهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ۝

دغه (سا وښکل د دوی په دغه سختی سره په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی متابعت کړی وو د هغه شی چی په غضب کاوه به ئی الله او بده ئی گنله خوښی د دغه (الله) پس ابته (ضائع) خراب کړل (الله نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د الله جل جلاله د خوښولو لپاره ئی نه ده خوښه کړی او په هغی لیاری باندی ئی تگ کړی دی چی د هغه نه وه خوښه څکه د مر کیدلو په وخت کښی داریدونکی، او او تر ښکاریده او الله تعالی د هغه کفر او طغیان په سبب د هغه گرد(تول) عملونه بیکاره کړل او هیڅ یو عمل هغه ته په بل ژوندون کښی گټه (فائده) ونه رسوله.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَصْغَانَهُمْ ۝

آیا گمان کوی هغه کسان چی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د شک او د نفاق) ده چی نه به ښکاروی الله تعالی پتی کینی د دوی له مؤمنانو سره بلکه ظاهر به ئی کړی

تفسیر: منافقان پخپلو زړونو کښی له اسلام او مسلمانانو سره حسد او ډیر عداوتونه لری. او له هغوی سره هندی (دښمنی) او کینی کوی. آیا دوی داسی خیال کوی چی دا به د هغوی په زړونو کښی پت پاتی کیږی؟ او الله تعالی به هغه نه ښکاروی او مسلمانان به د هغوی په مکر او فریب باندی نه خبریږی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی! بلکه د هغوی د باطن خبث به هرومرو(خامخا) ښکاریږی او د ازموینی په داسی بهتی کښی به اچول کیږی چی هلته به تولی ککرتیا او خیری له پاکو شیانو څخه جلا(جدا) کیږی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسَبْعٍ مِّنْ نَّوْءٍ مِّنْ لَّحْنِ الْقَوْلِ

او که اراده و فرمایو مونبر نو خامخا به و بشیو مونبر تاته دغه کسان نو خامخا و به پیژنی ته دوی په (علامو د) خیرو د دوی او (قسم دی چی) خامخا و به پیژنی ته دوی په گرغولو اړولو د خبرو کنی

تفسیر: که الله تعالی اراده و فرمائی نو گرد(تول) منافقان به فرداً فرداً و تاکی(مقرر کری) او تاته به ئی درویشی او نامه په نامه به ئی درغرگند کری، چی په دی مرکه کنی دغه او هغه سری منافقان دی. خو د الله تعالی بالفعل حکمت د داسی سپینو ویلو متقاضی نه دی. برسیره په دی الله تعالی تاسی ته اعلی درجه د فراست نور او رنا(رنرا) دربینلی دی چی تاسو هغوی له غیری او بشری غخه پیژنی او وروسته له دی غخه هغه خلق د خبرو اترو او د وینا له دوه هم پیژندلی شی عککه چی د منافقانو او د مخلصانو د خبرو کولو او ویلو لهجه او د گفتگو چل سره جلا(جدا) وی. هغه زور شوکت او د خلوص رنگ چی د مخلصانو له خبری غخه له لری بنکاری هغه د منافقانو په خبرو کنی هیخ نه وی.

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه ﴿فَلَعَرَفْتَهُمْ﴾ تر ﴿وَلَوْ نَشَاءُ﴾ لاندی نه دی ایینی او نورو گردو(تولو) مفسرینو هغه تر «لو نشاء» لاندی ایینی دی او په «لاریناکهم» باندی متفرع کری دی یعنی که مونبر اراده و فرمایو نو تاسی ته هغه سری دربنولی شو بیا به نو ته هغوی وپیژنی د غیری په لیدلو سره له دی د دی احقر په خیال سره د شیخ الهند رحمة الله علیه تفسیر زیات لطیف دی والله اعلم. له غینو احادیثو غخه ثابت دی چی زمونبر پیغمبر صلی الله علیه وسلم دیر منافقان د دوی په نامه سره وبلل او له خپلی مرکی غخه ئی وشرل بنائی چی دا پیژندگلوی د «لحن القول» او د «سیما» او له نورو غخه ورغرگند(وربکاره) شوی وی یا وروسته له دی آیت غخه الله تعالی د غینو منافقانو نومونه په تفصیل سره وربنولی وی. والله اعلم.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ

او الله ته معلوم دی تول اعمال ستاسی.

تفسیر: له بندگانو غخه د کومی خبری پتیدل امکان لری، مگر الله تعالی ته ستاسی گردی(تولی) چاری که پتی وی که خرگندی وی وربکاره دی.

وَلَتَبْلُوَنَّهُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجْهِدِينَ مِنكُمْ وَالصَّابِرِينَ لَا

خامخا او هر و مرو (لازمأ) مو آزمویو تاسی (په جهاد او نورو تکالیفو سره) تر هغه پوری چی ظاهر کرو مونږ جنگ کوونکی له تاسی څخه او صبر کوونکی (په جهاد او په نورو احکامو او تکالیفو د اسلام کښی)

تفسیر: د جهاد او د نورو شیانو د احکامو ازموینه مقصود ده په هم دی سختی ازموینی کښی دا ښکاروی چی کوم کسان د الله تعالیٰ په لپاره کښی خپلی وینی تویوی؟ او په ډیره سختی ازموینه کښی ثابت قدم درپیری؟ او کوم سری تری تنښتی؟ او هغه په ښه شان سره جلا (جدا) کرو او تاسو ته ئی درښکاره کرو.

وَبَلِّغُوا الْخَبَارَ كُمْ ﴿۳۱﴾

او ازموویو مونږ عملونه حالونه خبرونه ستاسی (د ایمان چی آیا رښتیا ده که دروغ؟)

تفسیر: د هر سری د ایمان، اطاعت او د انقیاد تول (وزن) معلومیږی او د گردو (تولو) داخلي خبری عملاً محقق کیږی؟
تنبیه: پر ﴿حَتَّى تَمَّ﴾ الآية - باندی هغه شبهه چی د علم د حدوث په نسبت کیږی د هغه مفصل جواب د «سیقول» د (۲ جزء) په شروع کښی د ﴿إِنَّمَا عَلَّمَنَّ النَّبِيَّ الرُّسُولَ﴾ الآية - کښی دی وکوت شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنُيَذِّرَنَّ اللَّهُ شَيْئًا وَيَسْخِطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿۳۲﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی یعنی راډوی نور (خلق) له لیاری د الله څخه او مخالفت کوی له رسول سره پس له هغه چی ښکاره شوه دوی ته لپاره سمه له سره به ضرر ونه رسوی دوی الله ته هیڅ شی او ژر ده چی ابته (ضائع) خراب به کړی (الله - نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د خپلو غانونو نقصان کوی الله تعالیٰ ته په دی کښی څه نقصان نشته نه د هغه دین او نه د هغه پیغمبر څه خرابولی شی. هغه قدرت لرونکی الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی)

پلمی (تدبیرونه) (حیلی) ورخرابوی او تولى داسی چاری پڼگوى او د هغوى زیارونه (کوششونه) وړانوى.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣١﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مومنانو) اطاعت کوی د الله او اطاعت کوی د رسول الله او مه باطلوی تاسی عملونه خپل (په معاصیو سره)

تفسیر: په جهاد یا د الله په لیاره کښی بل کوم محنت او ریاضت هلته منلی او مقبول کیږی چی د الله او د رسول الله له احکامو سره سم وی. او یواځی پخپل شوق، ذوق، خواهش او د طبیعت په غوښتنی سره نه وی، که نه داسی عملونه بیکاره او ابته (خراب) کیږی او توی غی او ضائع کیږی هیڅ یو مسلمان داسی کار نه کوی چی د هغه کوم ښه کار توی لاړ شی یا له کوم سببه ضائع او بیکاره شی. مسلمان هیچیری خپل ښه کار په سپیره ډاگ میدان نه پریږدی نه ریا، ښوونه، ننداره اعجاب، غرور او نورو شیانو ته په هغه کښی لیار ورکوی چی په هر یوه کښی له دوی څخه د هغه عمل بالکل ضائع او بیکاره کیږی ګواکي دا شیان هم هغسی چی ارتداد د مرتد ګرد (تول) حسنه اعمال خرابوی د یوه مسلمان صالحه چاری وړانوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَأْتُواوَهُمْ كُفَّارٌ لَّنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٢﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی (خلق) یا منع راوړی له لیاری د الله نه بیا مړه شی او دوی کافران وی پس له سره به مغفرت ونه کړی الله دوی ته.

تفسیر: هیڅ یو کافر د الله تعالی له خوا نه بخښل کیږی په تیره بیا هغه کافران چی نور خلق د الله تعالی له لیاری څخه ګرځوی او تل په هم دی پسی لویدلی وی چی څوک د نبی الله د لیاری په لوری لاړ نشی.

فَلَا تَهْنُؤُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ ۖ

پس سستی مه کوئ او مه ضعیفان کیږی (په جهاد) کښی او مه غواړی تاسی
(کفار) روغی ته (بلکه جنگ ورسره کوی)

تفسیر: مسلمانانو ته ښائی چی د کفارو په مقابله کښی سست او کم همت نشی! او د جنگ له سختیو څخه ونه ویریری او د جهاد په موقع کښی د روغی په لوری ونه غغلی! که نه دښمن زړور کیږی او په تاسی باندی به خپل ډیر زور او قوت غورځوی او د اسلام تولی به مغلوب او رسوا کیږی. هو! کله چی د اسلام مصلحت او د مسلمانانو ښیګڼی (فائدی) تر سترگو لاندی وی نو هلته روغه بده نه ده لکه چی وروسته د «الفتح» په سورت کښی راځی په هر حال د روغی بنا ښائی پخپل کم همتی او نامردی باندی نه وی.

وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ ۖ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَکُمْ أَعْمَالُکُمْ ﴿۲۵﴾

حال دا چی هم دا تاسی غالب ئی ای مومنانو! پر منکرانو باندی او الله له تاسی سره دی (په ثابت نصرت کښی) او له سره به ناقص او ضائع نه کړی له تاسی عملونه ستاسی (بلکه په قیامت کښی به پوره جزاء درکړی)

تفسیر: د ویریدلو هیڅ یوه خبره نه ده که صبر او استقلال وښی او د الله تعالیٰ په احکامو باندی ثابت قدم واوسی نو الله له تاسی سره دی او هغه په پای (آخر) کښی تاسی ته بری درکړی او په هیڅ حال کښی تاسی ته نقصان او خساره نه درپښوی.

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ إِنْ تُوْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجْرَكُمْ وَلَا يَسْأَلْکُمْ أَمْوَالَکُمْ ﴿۲۶﴾

بیشکه دا ژوندون لږ خسیسی لوی او مشغولیده دی، او که ایمان راوړی تاسی او پرهیز وکړی (له معاصیو)! در به کړی تاسی ته (الله) اجر وونه ستاسی او نه به غواړی له تاسی (تول) مالونه ستاسی (بلکه مفروضه زکوٰۃ درڅخه آخلی، یا نه به غواړی له تاسی هیڅ مالونه د تاسی ځکه چی غنی دی)

تفسیر: د آخرت په مقابل کښی د دنیا حقیقت د یوی لوی او تماشی غوندی دی که تاسی ایمان او تقوی غوره کړی او له دی لویو او تماشو څخه لږ خپل ځانونه وژغوری (وساتی) نو الله

تعالیٰ به د هغه بدل تاسی ته پوره درکوی او ستاسی مال به هم له تاسی څخه نه غواړی. هغه مال ته هېڅ اړ (مجبور) نه دی. دی پخپله مال درکونکی دی لکه چی فرمائی ﴿مَا أَرْبَدُوا مِنْهُ مِنْ ذَرِّبَةٍ وَلَا مِنْهُ مِنَ الثَّمَرِ أَوْ مِنْ شَيْءٍ مِمَّا يَنْزِلُ عَلَيْهِمْ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ الْغَافِلِينَ﴾ جزء ۲۷ (د ذاریات ۳ رکوع) ۵۷-۵۸ آیت که ئی وغواړی نو حقیقی مالک ئی دی او گردد(تول) مال او شته د ده دی خو سره د دی که د دین په معامله کې کله چی د خرڅ کولو امر دوی ته کیږی نو د تول مال غوښتنه له دوی ځنی نه کیږی بلکه یوه لږه برخه تری طلب کیږی هغه هم ځان ته نه بلکه د دوی د گټی دپاره. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالیٰ ملک فتح کری دی مسلمانانو لږه که د دوی څو ورځی له خپل جیبه څخه پولونه (رقمونه) خرڅ شول. بیا د هغه په مقابل کې سول سل سل چنده د هغوی په لاس کې ورغلل. داسی خبری په قرآن کریم کې څو ځایه راغلی دی چی «تاسی الله ته حسنه قرض ورکړی!»

إِنْ يَسْأَلُكُمْ فَمَا يَفِضْكُمْ تَبَخَّلُوا وَبُخْرَجَ أَصْغَانَكُمْ ﴿۲۷﴾

که وغواړی دی له تاسی څخه هغه (مال) پس ښه کوښښ وکړی په غوښتلو کې (له تاسی) نو بخل به وکړی تاسو (په دغی سره) او راو به باسی (په دغو غوښتلو یا بخل سره) پتی کینی دښمنی ستاسی (له اهل اسلام سره).

تفسیر: که الله تعالیٰ په سختی سره د هغوی گردد(تول) مال وغواړی چی هغوی ته ئی وربښلی دی نو څومره د الله بندگان به وی چی په خلاص زړه او روڼ تندی د دی امر په مقابل کې (لبیک) ووائی زیاتره به هغه سړی وی چی د بخل او تنگدستی ثبوت ښکاره کوی او د مال ښندلو (لگولو) په وخت کې به د هغوی د زړونو خپگان له لری ښکاریږی.

هَآئَكُمْ هَآءِ تَدْعُونَ لِنُفَقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

واوری خبردار شی تاسی چی ئی ای دغو کسانو چی بللی شوی ئی لپاره د دی چی نفقه کری مال ولگوی په لیاره د الله کېښی (په هغو طریقو سره چی فرض کری ئی دی په تاسی لکه زکوٰۃ او جهاد)

تفسیر: یوه برخه د الله له ورکړی شوی مال څخه د ده په لیاره کېښی د خپلی گټی دپاره ولگوی ا.

فَبِمَنْ مِّنْكُمْ يَبْخُلُ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَحْمِلْ عَنْ نَفْسِهِ

پس عیني له تاسو هغه دی چی بخل کوی (نه لگوی مال) او هغه شوک چی بخل کوی مال نه لگوی نو بیشکه چی بخل کوی خپل ځان ته (چی محرومی ئی له ثوابه)

تفسیر: ستاسی دنیا ستاسی د فائدی دپاره ده که ئی نه ورکوی نو د خپل ځان نقصان کوی الله تعالی ستاسی د ورکولو او د نه ورکولو هیڅ پروا نه لری.

وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَانْتُمْ الْفُقَرَاءُ

او الله غنی بی پروا دی (له نفقی د تاسی او له هر خیزه) او تاسی فقیران محتاجان ئی (الله ته)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د مال د بندلو (لگولو) هغه تاکیدونه چی تاسی ئی آوری داسی خیال ونه کړی چی الله تعالی یا د هغه رسول له تاسی څخه سؤالونه کوی. داسی نه دی دا گردی (تولی) ویناوی د تاسی د ښیګڼی (فائدی) دپاره دی. بیا د یوه په مقابل کښی په زرګونو عوضونه تاسی ته رسیږی که تاسی له داسی ګټی څخه مخ اړوی نو الله تعالی او د هغه رسول ستاسی څه پروا نه لری.

وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمُ

او که وګرځیدی تاسی (له ایمان او سخا نه نو الله) به بدل راوولی یو قوم بل بی له تاسی بیا به نه وی هغوی پشان د تاسی (ګرځیدونکی له احکامو د الله بلکه فرمان بردار به وی).

تفسیر: الله تعالی په هغه حکمت او مصلحت چی خپلو بندګانو ته د خرڅ کولو امر ورکوی د هغه حاصل کیدل پر تاسی باندی څه انحصار نه لری. فرض کړی که تاسی بخل او کښی وکړی او د الله تعالی له امره مخ وړوی نو الله تعالی ستاسی په ځای بل کوم قوم دروی چی هغه قوم به تاسی غوندی کنسک او بخیل نه وی او په لوی زړه او دیره خوبښی به د الله تعالی د احکامو تعمیم او د هغه په لپاره کښی به خپل مال ښندی (لگوی). په هر ډول (طریقه) د الله جل جلاله حکمتونه او مصلحتونه پوره کیدونکی دی. خو تاسی له دی سعادت بی برخی پاتی کیږی په حدیث کښی راغلی دی چی صحابه ؓ عرض وکړ چی یا رسول الله! دغه بل قوم به شوک وی؟

چی د هغه په لوری اشاره شوی ده. نو زموږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حضرت سلمان فارسی په اوږه باندې خپل مبارک لاس کیښود او وی فرمایل چی «د ده قوم» او وی ویل «قسم په الله تعالی دی که ایمان «ثریا» ته ورسیری نو د فارس خلق به ئی له هغه ځایه هم رابښکته کوی»

یادونه: «فارس» د عربو په لغت کښی هغه چاته وایه شی چی په اس سور وی او دا کنایه ده زموږ د خراسان یا افغانستان له خلقو څخه چی له بین النهرین څخه تر سند پوری او له خلیج فارس څخه تر بخارا پوری پراته ؤ او خلق به ئی زیاتره په هغی پیری کښی په آسونو باندی سوړیدل او له چین څخه نیولی تر روما کوچنی ایشیا او افریقا پوری د تجارت او سیاحت دپاره تلل د دوی یوی څانگی چی پارسوا نومیده د (بلخ) په جنوب غربی سیمه کښی هستوگنه درلوده (لرله) چی هغه هیواد له هم دی سببه په پارس سره مشهور دی.

الحمد لله چی صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم د دی بینظیر ایثار او د ایمانی جوش ثبوت ورکړ چی د هغوی په ځای کښی د بل قوم د راتللو وار ونه رسید. خو پخپله دغه فارسیان هم په اسلام مشرف شول او د ایماندارۍ هغه شاندارۍ مظاهری ئی ور وښوولی او داسی زبردست دینی خدمتونه ئی پای(آخر) ته ورسول چی هر سړی به د هغو له لیدلو څخه خامخا داسی اقرار کاوه چی بیشکه هم دغه فتوحات او ترقی د حضرت محمد رسول الله د دغه پیش گوئی سره برابری دی هم دا د (خراسان) او فارس قوم ؤ چی د ضرورت په وخت کښی به ئی د عربو ځای نیولی شو. له زرهاؤ ائمه ؤ او علماؤ څخه قطع نظر یواځی زموږ د لوی امام ابوحنیفه رحمه الله علیه (کابلی ثم الکوفی) وجود د دی پیش گوئی په صدق باندی کافی شهادت دی. هم دا راز(قسم) په خراسان او پښتونخوا کښی نور لوی عالمان او پوهان د دی میهن په پیړیو کښی هم شته چی تقریباً د علم او عمل د هغی لوئی ونی څخه چی څانگی ئی تر «ثریا» پوری جگی (اوچتی) ختلی دی خوندوری میوی ئی رابښکته کړی دی.

تمت سورة محمد صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم بتوفیقه واعانتة فله
الحمد والمنة

سورة الفتح مدنیة وهی تسع وعشرون آية و اربع ركوعات
د «الفتح» سورت مدنی دی (۲۹) آية او (۴) ركوع لری.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د دی سورت په مختلفو آیتونو کښی د متعددو واقعاتو په لوری اشاری دی چی د فهم د سهولت دپاره د هغو خلاصه او لندون داسی بیانیری.

الف: پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې خوب ولید چی «په امن او امان سره مکی ته داخل او عمره ئی ادا کړی حلق او قصر ئی فرمایلی دی» دوی دا خوب صحابه ؤ ته ووايه خو د ورنگ نیته ئی ونه ټاکله (مقرر نه کړه) مگر د شدت له اشتیاق څخه د ډیرو داسی خیال کیده چی سرکال به عمره میسره کیږی. او اتفاقاً دوی هم د عمری قصد وفرمایه.

ب: دوی له یو نیم زر سړیو سره د عمری په نیت د مکی په لوری وخوځیدل او «هدیی» هم له دوی سره وی. کله چی دا خبر مکی ته ورسید قریشو یوه لویه جرگه جوړه او په هغی کښې دا خبره غوته کړه چی دوی به نه پریږدو چی مکی ته راشی سره له دی چی سم د مکی معظمی له اصولو سره دښمنانو حق درلود(لرلو) چی حج او عمره وکړی. کله چی محمدی قافله مکی ته نژدی او (حدیبی) ته ورسیده نو د دوی اوبه هلته چو شوه او سره له ډیرو وهلو او خوځولو او کشمکش هیڅ له خپل ځای څخه ونه خوزیده تر څو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «حبسها حابس الفیل» او وی ویل «قسم په الله که د مکی خلق له ما څخه د داسی خبری مطالبه وکړی چی په هغی کښې د حرمت الله تعظیم قائم وی زه به هغه منم» نو په هغه ځای کښې ئی قیام وفرمایه چی اوس په (۱۳۶۷ ق هـ) کښې «شمسیه» ورته وائی.

ج: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مکیانو ته سری ولیدل چی «مونږ د جگړی دپاره نه یو راغلی مونږ پریږدی چی خپله عمره وکړو او بیرته لاړ شو» کله چی د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم جواب ور ونه رسید. نو حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه په خوله هم دا خبره هغوی ته ولیږله. او هغو نارینه ؤ او ښځو مسلمانانو ته ئی زیږی ورکړ چی هلته مغلوب او مظلوم اوسیدل «نژدی ده چی په مکه کښې اسلام غالب شی» قریشو حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ستون (واپس) کړ. کله چی د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه بیرته راتگ وځنډید (ایسار شو) دا خبره خوره شوه چی هغه هلته وژلی شوی دی دلته رسول الله مبارک په دی خیال چی ښائی اوس د جگړی وار هم راوړسیري. مگرد(تول) اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم ئی تر یوی ونی لاندی کینول او د جهاد بیعت ئی تری واخیست. کله چی قریشو د بیعت خبره واوړیدله ووبریدل او حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ئی بیرته ولیږه.

د: بیا د مکی څو غتان د روغی په غرض د حضرت محمد رسول الله مبارک په حضور کښې حاضر شول او صلحنامه ئی ولیکله دلته پر ځینو خبرو باندی بحث او مناقشه پښه شوه او مسلمانان په قهر شول او وی ویل چی د داسی خبری پری کړه په توره وکړی. خو رسول الله مبارک د مکیانو گردی(تولی) غوښتنی ومنلی او مسلمانانو د رسول الله مبارک په وینا او د کفارو د ډیرو اصرارو لامله(له وجی) له ضبط او تحمل څخه کار واخیست او روغه غوته شوه. په دی روغلیک (صلحنامه) کښې یو شرط د کفارو له لوری دا وو چی سرکال تاسی مسلمانان بیرته لاړ شی کال ته بی ولسی (تش لاس) راشی او عمره وکړی. تر لسو کلونو پوری به د دواړو ډلو په منځ کښې جنگ نه کیږی. په دی مدت کښې هومره سری چی له مکی څخه مدینی ته راشی

بنائی چی بیرته ولیرل شی. که له مدینی شخه کوم سری مکی ته راشی هغه هم دلته په مکی کنبی ساتل کیږی. وروسته له دی روغی شخه دوی په (حدیبی) کنبی د هدی حیوانات ذبح او وروسته له حلق او قصر ئی خپل احرام خلاص کړ او مدینی منوری ته بیرته راغلل. ه: په لیاره کنبی هم دا د (الفتح) سورت نازل شو. دا گړدی(تولی) پېښی د هجرت په (۶) کال کنبی پېښی شوی.

و: د (حدیبی) له راتگه وروسته د هجرت په (۷) کال په اوله کنبی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم (خیبر) فتح کړ چی د مدینی په شمال کنبی څلور منزله لری پروت دی او د شام په لوری د یهودانو یو ښار وو. په دی جهاد کنبی له دوی سره پرته(علاوه) له هغو سریو شخه چی په حدیبی کنبی ورسره ملگری وو بل هیڅوک نه وو.

ز: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په (۷) کال د هجرت د ذیقعدة الحرام (حوت) په میاشت کنبی سم له ترون سره د عمره القضا دپاره مکی ته تشریف یووړ او په امن او امان او په زړه پوری ئی عمره اداء کړه.

ح: د هغه روغلیک (صلحنامی) هغه خبره چی تر لسو کلونو پوری به جنگ نه کیږی د قریشو له خوا ماته شوه نو ځکه د هجرت په (۸) کال د رمضان المبارک (جدی) په میاشت کنبی مکه معظمه د مسلمانانو په لاس فتحه شوه.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۖ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

بیشکه چی مونږ فتح او بری مو درکړی دی تاته فتحه او بری ظاهر او ښکاره دپاره د دی خو چی وبښی تاته الله هغه چی پخوا تیر شوی دی له گناه د تا شخه او هغه چی وروسته دی (له گناه شخه)

تفسیر: د حدیبی روغه که څه هم په ښکاره ډول(طریقه) د ذلت او د مغلوبیت روغه په نظر راځی او د هغی د شرایطو له لوستلو شخه په بادی النظر کنبی دا محسوس کیږی چی گړدی(تولی) خبری د قریشو په گټه(فائده) دی. لکه حضرت عمر الفاروق او نورو اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین د دی روغی د ښکاره توری له کتلو شخه سخت خپه، محزون، مضطرب او پریشان وو. دوی خیال کاوه چی د مسلمانانو د دی یو نیم زر سر جارونکی (قربانوونکی) لښکر په مخکښی قریش او د هغوی نور طرفداران څه اهمیت لری. ولی د دی راز(قسم) گړدو(تولو) جگړو پریکړه او فیصله په توره سره ونه کړه شی؟ مگر د رسول الله صلی الله علیه وسلم سترگی هغه احوالو او نتیجو ته وی چی د نورو له سترگو شخه به پټه وی ځکه چی الله جل جلاله د دوی تتر(سینه) د دیرو سختو پیښو د تحمل دپاره پرانیستلی وو دوی په بی مثاله استغنا توکل، تحمل او ایثار سره هغه شرطونه ومنل او خپلو اصحابو ته ئی په دی لنډو توریو (الله

ورسوله اعلم) سره دادینه(سکون) او تسلی ورکوله یعنی الله او د هغه رسول په داسی خبرو باندی دیر ښه پوهیږی. تر څو چی دا سورت نازل شو او الله تعالی د دی روغی او فیصلی نوم «فتح مبین» کیښود. خلقو په دی باندی هم تعجب کاوه او ویل به ئی چی یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا بری دی؟ حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم به فرماییل چی «هو! لوی بری دی» حقیقت دا دی چی د اصحابو د جهاد بیعت، او له هغه معمولی کشمکش څخه وروسته گرد(تول) کفار او معاندین وویریدل او د روغی په لوری ئی خپلی خوښی ښکاره کړی. او نبی کریم صلی الله علیه وسلم سره له دی چی پر جنگ او انتقام باندی ئی پوره قدرت درلود(لرلو) خو بیا هم په هر ځای کښی به ئی له عفوی اغماض او حلم څخه کار اخیست او محض د بیت الله شریف د تعظیم دپاره د هغوی په هغو چټی(بیکاره) غوښتنو باندی نه په قهر کیدل. دا پېښی له یوه لوری د الله تعالی د خصوصی مدد او رحمت د استجلاب وسیله گرځیدل او له بل لوری د دشمنانو په زړونو کښی د اسلام اخلاقی او روحانی طاقت او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د صبر او تحمل او د شان مینه او اثر په زړونو کښی زیاتوه اگر که د عهد نامی د لیکلو په وخت کښی ځینو ښکاره لیدونکیو به د کافرانو بری لیدل خو که په سره سینه دی پېښی ته کتل کیدی او د هغی شاوخوا ته څیړوالی شوی وی او وروسته له غور کولو او له وړاندی وروسته سنجولو(فکر کولو) څخه به هر سری په دی پوهیده چی دا گردی(تولی) فیصلی د اسلام په گټه(فائده) شوی دی نو ځکه الله تعالی د هغی نوم «فتح مبین» کیښود او تنبیه ئی وفرمایله چی دا روغه اوس هم روغه ده او په راتلونکی کښی به هم دوی ته د ظاهری او باطنی دیرو فتوحاتو وروڼه پرانیځی لکه چی له دی روغی څخه وروسته د کافرانو له مسلمانانو سره ناسته ولاړه، اختلاط شروع شو او بی تکلفه به ئی سره لیدل او خبری او اتری به ئی سره کولی او کافرانو د مسلمانانو له خولو څخه د مسلمانی خبری اوریدلی. او د دغو مقدسو مسلمانانو اقوالو، احوالو، اعمالو او اطوارو ته به ئی کتل چی له دی گردو(تولو) پېښو او نندارو څخه هر ورو(خامخا) د دوی په زړونو کښی د اسلام مینه پیدا کیده. آخره نتیجه دا شوه چی د حدیبی له روغی څخه د مکی تر بری پوری یعنی د دوو کلونو په موده کښی دیر خلق مسلمانان شول او اسلام زیات خور شو خالد بن الولید او عمرو بن العاص غوندی نومیالی په هم دی مدت کښی مسلمانان شول او دا فتح او بری جسمی فتح او بری نه بلکه روحی فتح او بری وو او د حدیبی صلح مسلمانانو لره د لوی خیر او برکت سبب شوه او اسلام په شاوخوا کښی دومره منتشر شو چی د معظمی مکی د فتح کیدلو گردی(تولی) وسیلی راغوندی شوی او د هغه پاک ځای د تل دپاره د شرک له گندگی پاکیدل ئی آسان وگرځیدل په حدیبی کښی له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره یو نیم زر تنه اصحابان وو خو دوه کاله وروسته له دی څخه د مکی معظمی په عظیمی فتح کښی لس زره توریالی لښکر له دوی سره ؤ. رښتیا خو دا ده چی نه یواځی د مکی او د خیبر فتح بلکه د نورو اسلامی فتوحاتو دپاره د حدیبی روغه لکه یو اساس بنیاد او زرينه دیباچه وگرځیده او هغه صبر او تحمل توکل او د حرمت الله تعظیم چی په دغه روغه کښی ورڅرگند(ورښکاره) شو او د

هغه علوم او قدسیه معارف او د باطنی مقاماتو او د مراتبو فتح الباب چی له دی پیمبی څخه شوی دی د هغو اندازه څوک کولی شی؟ هو! د هغو لنډ اجمال او لږه اشاره حق تعالیٰ په دی آیتونو کښی فرمایلی ده یعنی هسی چی دنیوی سلاطین کوم لوی فاتح سپه سالار په خصوصی اعزاز او اکرام سره پالی الله تعالیٰ د دی فتح مبین په صله کښی هغوی ته څلور صلی وربښلی دی اول د ذنوبو غفران له همیشه تر همیشه پوری د هغوی هغه گردی(تولی) کوتاهی چی د هغوی د رفیعی مرتبی په اعتبار کوتاهی گنلې کیږی گردی(تولی) سره معافی دی دا خبره الله جل جلاله بل هیچا ته نه ده بښلی خو په حدیث کښی راغلی دی چی د دی آیت له نزول څخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په عبادت کښی دومره زیات زیار (کوشش) کوو چی کرئ شپه به ئی په لمانځه کښی تیروله تر دی چی د دوی پښی وپرسیدلی او د گردو(تولو) کتونکیو زړونه به پری خوړیدل اصحابو عرض وکړ چی «یا رسول ولی دومره رږونه(تکلیفونه) په ځان کوئ؟ د الله له لوری خو ستاسو گردی(تولی) پخوانی او وروستی خطاوی بښلی شوی دی دوی به داسی فرمایل: «افلا اکون عبدا شکورا» ولی زه د هغه شکر گزاره بنده نشم؟ ښکاره دی چی الله تعالیٰ داسی زیری خپل همغه بنده ته اوروی چی دی د هغه له اوریدلو څخه بی ویری نه شی بلکه لا زیات له الله جل جلاله ودار شی. د شفاعت په طویل حدیث کښی راغلی دی کله چی خلق سره راتول شی د حضرت مسیح علیه السلام په حضور کښی عرض کوی نو حضرت مسیح علیه السلام ورته وائی چی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته لار شی! چی خاتم النبیین دی او د هغوی پخوانی او وروستی گرد(تول) گناهونه بښلی شوی دی یعنی د ده د شفاعت په مقام کښی که بالفرض کوم تقصیر هم وشي نو هغه هم په عامه عفو کښی پخوا له دی راغلی او پرته(علاوه) له دوی څخه بل څوک دا کار نشی کولی.

وَيَتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ

او (بل دپاره د دی) چی پوره کړی (الله په فتحه د مکی او د نورو ښارونو سره) مهربانی خپله پر تا باندی

تفسیر: یواځی له تقصیراتو څخه نه تیریری بلکه هر هغه ظاهری، باطنی، مادی، روحی انعام او احسان چی تر اوسه پوری درسره شوی دی د هغه تکمیل او تتمیم هم کاوه شی.

وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او (بل دپاره د دی) چی وښیي الله تعالیٰ تاته سمه صافه لپاره.

تفسیر: تل به دی د هدایت او استقامت په سمه لیاره کښی قائم لری. د معرفت او شهودو په غیر محدودو مراتبو باندی د فائزیدلو او په قلوبو او ابدانو باندی د اسلام د حکومت د قائمیدلو په لیاره کښی به تاته هیڅ مشکلات نه درپښیری خلق به دلی دلی ستاسو په لیار ښوونه د اسلام په سمه لیاره راځی او په دی ډول (طریقه) د تا د حسنانو په ذخیره کښی بیسماره زیادت کیږی.

وَيَنْصُرُكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا ﴿٣١﴾

او (بل دپاره د دی) چی کومک (مدد) وکړی الله تعالی له تا سره مدد غالب زبردست

تفسیر: د الله تعالی داسی مدد به راشی چی هیڅوک به ئی نشی بندولی او د هغه په مرسته (مدد) به فتح او ظفر ستاسی له قدمونو سره مل وی د «نصر» په سورت کښی ئی فرمایلی دی کله چی د الله له لوری مدد او فتح راشی او خلق د الله په دین کښی فوج فوج داخل شی نو ته د الله تسبیح، تحمید او استغفار کوه! ښکاره ده چی پر دی فتح مبین باندی به هم حضرت محمد استغفار ویلی وی د ده په جواب کښی د ﴿يَغْفِرُكَ اللَّهُ﴾ الآية - مضمون لا صاف ښکاریږی. دا تنبیه ابن جریر رحمة الله علیه کړی ده.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ

دغه (الله) هغه ذات دی چی نازله کړی ئی ده سکینه او دادینه (سکون) په زړونو د مؤمنانو کښی له پاره د دی چی زیات کړی دوی لره ایمان سره له ایمان د دوی

تفسیر: اطمینان او دادینه (سکون) ئی راښکته کړه یعنی سره له دی چی د هغوی له طبعی څخه خلاف وو د رسول صلی الله علیه وسلم په حکم باندی تینگ ودریدل او له ضد کونکیو کافرانو سره ئی ضد ونه کړ نو د هغه په برکت د دوی د ایمان درجات لا زیات شول او د عرفان او ایقان په مراتبو کښی ئی ترقی وشوه. اول د جهاد په بیعت سره ئی ثابته کړه چی مونږ د الله جل جلاله په لیاره کښی د جنگ کولو او ځان جارولو (قربانولو) دپاره حاضر یو. دا هم د ایمان یو رنگ وو، وروسته له دی کله چی پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو له جذباتو څخه پرته (علاوه) روغه وکړه نو دغه د هغوی د ایمان د رنگ بله ننداره وه چی خپل جوش، جذبات او

عواطف ئی په زور سره ټینگ کړل، او د الله او د رسول الله د فیصلی په مقابل کښی ئی غاړه کېښودله رضی الله تعالیٰ عنهم ورضواعنه.

وَاللّٰهُ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا

او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکې (که اراده وفرمائی الله د نصرت د دین خپل بی له تاسی څخه ئی هم کوی)، او دی الله ښه خبردار ښه حکمت والا.

تفسیر: دغه خبره همغه پاک الله ته ښه معلومه ده چی کوم وخت تاسو ته د قتال امر کول مصلحت دی؟ او په کوم وخت کښی له قتال څخه بیرته دریدل او روغه کول تاسی لره ښه دی؟ که تاسی ته د قتال امر درکړ شی نو هیڅ کله د کفارو د کثرت له خیاله تردد ونه کړی. ځکه چی د ځمکې او د آسمانونو د لښکرو مالک همغه الله تعالیٰ دی چی سره د لږتوب ستاسی امداد او مرسته(مدد) په غیبی لښکرو سره هم کولی شی لکه چی په «بدر، احزاب، حنین» او نورو کښی ئی وکړه، او که د روغی او د جنگ نه کولو امر درکړی نو هغه هم ومنی. او داسی خیال ونه کړی چی افسوس روغه وشوه او کافران په ویریا له لاسه ووتل او په سزا ونه رسیدل که د قتال امر کېده نو هغوی به مو وژل. ولی چی د هغوی وژل په تاسی پوری موقوف نه دی که مونږ وغواړو نو پخپلو لښکرو سره ئی وژلی شو. په هر حال د ځمکو او د آسمانونو د لښکرو مالک الله تعالیٰ دی که د روغی امر ورکوی نو خامخا په هغی کښی خیر او حکمت دی.

لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفَّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

لپاره د دی چی داخل کا مؤمنان سړی او مؤمنات ښځی په جنتونو کښی چی بهیږی د لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه ویالی) حال دا چی همیشه به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی او(دپاره د دی چی) ورژوی الله تعالیٰ له دوی څخه گناهونه د دوی

تفسیر: کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ﴿ اِنَّ جَنَّةَ الْفِرْدَوْسِ هِيَ الْاٰیَةُ وَلَوْسْتَ نُوْا ﴾ اصحابو هغوی ته مبارکی عرض کړه او وئی ویل یا رسول الله! دا خو تاسی ته وشوه مونږ ته څه ده؟ نو ځکه دا آیتونه نازل شول یعنی الله تعالیٰ اطمینان دادینه(سکون) او سکینه رابښکته کړله

او د مؤمنانو ایمان ئی لا زیات کر تر څو دوی په ډیر اعزاز او اکرام سره په جنت کېښی داخل کړی او د هغو گردی(تولی) خرابی او کمزوری معاف کړی. په حدیث کېښی دی هغو اصحابو چی د حدیبی بیعت کړی دی هیڅ یو له هغو څخه هم دوزخ ته نه ځی. تنبییه: د مؤمنانو ذکر د تعمیم دپاره دی یعنی که نارینه وی یا ښځی د هیڅ یوه محنت او ایماندارۍ نه ضائع کیږی. له احادیثو څخه ثابت شوی دی چی په دی سفر کېښی حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالی عنها د رسول صلی الله علیه وسلم سره وه.

وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ قَوْزًا عَظِيمًا

دی دغه (غفران او ادخال د جنت) په نزد د الله په مراد رسیدل بری موندل ډیر لوی

تفسیر: ځینی نقال صوفیان یا مغلوب الحال لویان وائی چی د «جنت غوښتل د ناقصانو کار دی» له دی ځای څخه راښکاره شوه چی د الله تعالی په نزد دا لوی کمال دی.

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتُ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتُ

او (لپاره د دی) چی په عذاب کړی (الله) منافقان سری او منافقانی ښځی او مشرکان سری او مشرکاتی ښځی

تفسیر: د مؤمنینو په زړونو کېښی ئی د صلی او روغی له خوا دادینه(سکون) پیدا کړه او د اسلام اساس او بنسټ (بنیاد) ئی ټینګ کړ او د اسلامی فتوحاتو او ترقیاتو وروڼه ئی خلاص کړل چی په پای(آخر) کېښی به د کافرانو او منافقانو د مصیبت او د ماتی سبب کیږی او هغوی ته به سخته سزا رسیږی.

الطَّائِفِينَ بِاللَّهِ كُلَّ لَمَنَةٍ

چی گمان کوونکی دی پر الله باندی گمان د بدی (چی الله به هیڅ کله رسول الله ته بری نه ورکوی)

تفسیر: «بد اټکلونه» دا دی چی د مدینی د ټک په وخت کېښی منافقان پرته له «جد بن قیس څخه» گرد(تول) هلته پاتی شول او پلمی(تدبیرونه) ئی ځان ته جوړی کړی. ولی چی هغوی داسی

اتکل کاوہ چی پہ مکہ کنبی ضرور جنگ پیشیری او دا گرد(تول) مسلمانان پہ بشاره
دول(طریقه) عمری ته راغلی دی خو پہ چل سره غواری چی په معظمه مکہ باندی تصرف وکری.

عَلَيْهِمْ دَارَةُ السَّوءِ

پر دوی باندی دی راگر غیدل د بدی (په ذلت او عذاب) سره

تفسیر: د زمانی په گردش او د مصیبت په احاطه کنبی راغلی تر کومه به احتیاط او وړاندی
کتل وکری.

وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝ وَلِلَّهِ جُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَكِيمًا ۝

او غضب کړی دی الله پر دوی باندی او لری کړی دی (الله دوی له رحمت
خپله) او تیار کړی دی الله تعالی دوی ته (عذاب د) دوزخ او بد غای د
ورتللو دی (دغه دوزخ) او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د
ځمکی او همیشه دی الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا
(چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: که هغه سزا درکړی نو څوک به مو وژغوری(وساتی). خدائی لښکر به مو په یوه
شېبه(لحظه) کنبی وړی ذری کړی. خو هغه ذات سره د زبردستۍ حکمت لرونکی هم دی او د
الهی حکمت داسی مقتضی نه دی چی سم دلاسه هغوی ته سزا ورکړی.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝

بیشکه مونږ لیږلی ئی ته (ای محمده!) شاهد او زیری وړکونکی او ویروونکی

تفسیر: تاسی د الله امر منونکیو ته زیری د خوښی وړکوی او غاړه غروونکو لره ویره اورو او
خپل احوال ښی لکه چی له ﴿إِنَّا قَدْ خَلَقْنَا﴾ څخه تر دی غای پوری دری واړه مضامین راغلی دی.
او په آخرت کنبی هم پر خپل امت او هم پر انبیاء علیهم السلام باندی گواهی وړکوی.

لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

لپاره د دی چی ایمان راوړی تاسی په الله او په رسول د دغه (الله) او مدد وکړی د هغه د دین او تعظیم وکړی د هغه

تفسیر: د «تعزروه» او د «توقروه» ضمیرونه که الله ته راجع شی نو د الله له مدد کولو څخه د هغه د دین او د هغه د پیغمبر مدد کول دی. که رسول ته راجع شی نو هیڅ اشکال نه پاتی کیږی.

وَتَسِيحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ④

او هغه (الله) ته نسبت د پاکی وکړی صباح او بیګا

تفسیر: د الله تعالی د پاکی بیان تل کوی که په لمانځه کښی وی او که د باندی له لمانځه څخه وی

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

بیشکه هغه کسان چی بیعت کوی له تاسره بیشکه بیعت کوی له الله سره او لاس د الله د پاسه د لاسونو د دوی دی

تفسیر: خلقو به خپل لاسونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کښی ورکول او له هغوی سره ئی بیعت کاوه نو دا ئی فرمایل چی د نبی الله په لاس باندی بیعت کول داسی دی لکه له الله تعالی سره بیعت کول ځکه چی حضرت محمد رسول الله په حقیقت کښی د الله تعالی له جانبه بیعت آخلی او د هغه د احکامو تعمیم او تاکید د بیعت په وسیله کوی نو دا هسی ده لکه چی د جزء ۵ «النساء» د سورة په (۱۱) رکوع ۸۰ آیت کښی دی ﴿مَنْ يُؤْمِرُ الرَّسُولَ فَقَدْ اطَاعَ اللَّهَ﴾ او د جزء ۹ (انفال) د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿وَمَا مِثَّتْ اِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾ کله چی د نبوی د بیعت حقیقت داسی شو نو په یقین سره د الله تعالی د شفقت او د حمایت لاس به هم د هغو د لاسونو د پاسه وی.

تنبیه: رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به له خپلو اصحابو څخه کله د جهاد په نسبت او کله د بل کوم خیر د کار په نسبت بیعت اخیست په صحیح مسلم کښی د (وعلى الخير) لفظ راغلی

دی. د طریقّت د مشائخو بیعت که په مشروعی طریقې سره وی نو د هم دی لفظ لاندی مندرج کیدی شی. په حدیبیې کښی پر دی خبری باندی بیعت اخیستی شوی وو چی تر مرینی (مرکه) پوری مونږ په میرانی (بهادری) سره جنگ کوو! او له جهاده او له جنگه نه تښتو!.

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْتَكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَاهِدِهِ عَلَيْهِ
اللَّهُ فَمَا يَكُنْ لَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ۝

پس هغه چا چی مات کړ دا بیعت نو بیشکه چی ماتوی به دی بیعت په ځان خپل (او ضرر ئی هم ده ته راجع کیږی) او هغه څوک چی وفا وکړی په هغه شی چی عهد او اقرار ئی کړی دی پر هغه له الله سره پس ژر ده چی ور به کړی الله تعالیٰ ده ته اجر او بدل ډیر زیات (چی د جنت عطاء او د الله لقاء ده)

تفسیر: هغه خبری چی د بیعت په وخت کښی کولی کیږی که څوک هغه ماتوی نو خپل ځان ته عار او نقصان پیښوی او الله تعالیٰ او د هغه رسول ته هېڅ یو نقص او ضرر نشی رسولی او هغه ته د عهد ماتولو سزا وررسیږی هر څوک چی خپل استقامت ښکاره کړی او پخپل عهد او پیمان باندی په ټینګه سره ولاړ وی نو هغه ته به د هغه پوره اجر او بدل وررسیږی.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا
وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۖ

ژر دی چی وبه وائی تاته (له تا څخه) وروسته پاتی شوی (له تللو د مکې په کال د حدیبیې) له صحرایانو مشغول کړی ئی وو مونږ مالونو زمونږ او کورنی زمونږ نو بښنه وغواړه مونږ لره (د گناه زمونږ)

تفسیر: له مدینې څخه د وتلو په وخت کښی رسول الله مبارک مکې معظمې ته د خپلو تللو اعلان کړی ؤ او مسلمانانو ته ئی له خپل ځان سره د ورتګ تشویق او رغبت ورکړی ؤ. ښائی له قرائنو څخه دوی ته هم د جګړی د پېښیدلو کوم احتمال ورپیدا شوی وی خو له دی څخه هغو کلی والو صحرائیانو چی هنوز ایمان د هغوی په زړونو کښی لا ښه ځای نه ؤ نیولی خپل ځانونه ئی پټول

او پخپلو منځونو کښی به ئی سره ویل «آیا مونږ د هغه قوم کورونو ته لاړ شو چی هغوی د محمد صلی الله علیه وسلم پر کور مدینی باندی راغلل. او د هغه ملگری اصحاب ئی ورځنی ووژل. آیا مونږ چی د هغو توره دلته لیدلی ده هلته له هغوی سره جنگیدی شو؟ وگوری چی دا تلونکی هم له دی سفره بیرته راتلونکی نه دی او گرد(تول) به هلته سره ست (تباه) شی» په دی آیتونو کښی حق تعالی د هغوی پتی خبری راڅرگندی(راښکاره) کړی او د هغوی د مدینی له رسیدلو څخه پخوا په لیاره کښی ئی ورښکاره کړه چی ستاسی د صحیح او سالم بیرته راتللو په نسبت به دا خلق د خپلی غیر حاضری راز راز(قسم قسم) سونی (دروغ) او عذرونه ووائی او ډول ډول(قسم قسم) هیلې بهانی پلمی(تدبیرونه) به جوړوی. او وائی به چی مونږ د خپل کور او کهول له چارو څخه نه وو وزگار یا مو څوک په کورونو کښی نه ؤ چی وروسته له مونږ څخه د مال اسباب، اهل او عیال سرپرستی وکړی په هر حال له مونږ څخه لوی قصور شوی دی اوس ته له الله تعالی څخه زموږ مغفرت او بښنه وغواړه.

يَقُولُونَ يَا لَيْسَ لَهُم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

وائی دغه (پاتی کیدونکی منافقان) په ژبو خپلو سره هغه (خبری) چی نشته په زړونو د دوی کښی

تفسیر: پخپلو زړونو کښی پوهیږی چی دا عذر بیخی غلط دی او استغفار او د بښنی غوښتل هم یو ظاهر داری ده او رښتیا او له زړه نه ده. ځکه چی دوی نه دا کومه گناه گڼی او نه په داسی څه اعتقاد لری.

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) نو څوک دی چی مالک به شی تاسی لره په دفع د عذاب کښی د جانبه د الله څخه د یو څیز که الله اراده وفرمائی ستاسی د ضرر او نقصان یا الله تعالی اراده وفرمائی ستاسو د نفع او گټی (بل هیڅوک نشته چی ضرر او نفع ئی په قدرت کښی وی) بلکه دی، الله په هغو گردو(تولو) کارونو چی کوی ئی تاسی ښه خبردار (نو مطابق د عمل د تاسی په مقتضی د علم خپل سره تاسو ته جزا درکوی)

تفسیر: هر راز (قسم) گفته (فائده) او نقصان د الله تعالى د قدرت په يد کښي دي. د هغه د ارادي او مشيت په مخامخ کښي هيڅوک هيڅ شي نشي کولي. هغه نه غوښت چي تاسي په دي مبارک سفر کښي د هغه له پيغمبر سره شرکت ولري. او د هغه فوائد ستاسي په برخه شي او نه ئي اوس منظوره ده چي تاسي ته ښه نه وواړم. الله تعالى پخوا د تاسي له دي دروغو، حيلو او عذرونو ويلو څخه خبر را کړي دي او ستاسي حال احوال ئي ماته راڅرگند (راښکاره) کړي دي. او اراده ئي فرمايلي ده چي ستاسي د دي ناوړه (گنده) اعمالو او حرکاتو په سبب تاسي د حديبيي د غزوي له راز راز (قسم قسم) برکاتو او گټو څخه بي برخي کړي. او تاسي ته له دي درکه نقصان او خساره ورسوي که تاسي وائي چي مونږ د مال، اولاد او کور او کهول لامله (له وجي) په دي غزوي کښي شرکت ونه کړ نو که الله وخواړي چي ستاسي مال، اولاد، کور کهول ته ستاسي په حضور کښي څه زيان او ضرر ورسوي نو ستاسي له لاسه څه کيدي شي؟ يا فرض کړي که الله تعالى تاسي يا د تاسي اهل عيال او مال ته کومه گټه (فائده) رسوي نو ستاسي نشتوالي او مسافرت د هغي مانع کيدي نشي او هر ورو (خامخا) ئي دررسوي نو د الله او د هغه د رسول د خوښي په مقابل کښي داسي خبري ته ځير کيدل او د داسي شيانو پروا کول پرته (علاوه) له حماقت او ضلالت څخه بل شي نه دي او داسي فکر هم مه کوي چي په پلمو (تدبيرونو)، حيلو، بهانو او خبرو سره به د الله تعالى او د رسول الله خوښي حاصله کړي، او په دي ښه پوه شي چي الله تعالى ستاسو په گردو (ټولو) خبرو اترو او پلمو (تدبيرونو) خبردار دي.

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَرَبِّينَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنًّا سَوْءًا وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٧﴾

(دا عذرونه او بهاني چي تاسي ئي کوي داسي نه ده) بلکه گمان به کاوه تاسي (ای متخلفینو) چي بیا به له سره بیرته راونه گرځي رسول الله او مؤمنان (له حديبيي نه) کورونو خپلو ته هیڅ کله او ښائسته کړي شوي دي دغه (گمان د تباهي د مؤمنانو) په زړونو ستاسي کښي (ای منافقانو) او گمان کړي ؤ تاسي گمان بد شوي (په علم د الله کښي). او وی تاسي یو قوم هلاک کړي

تفسیر: په رښتیا سره ستاسي د نه ورنگ سبب دا خبري نه دي چي تاسي ئي وائي بلکه ستاسي گمان داسي ؤ چي اوس پيغمبر او د هغه ملگري له دي سفره په روغ صورت بیرته راونه گرځي دا ستاسي د زړه ټينگه خبره وه چي دا گمان مو بيخي غلط او چټي (بيکاره) ثابت شو نو ځکه

تاسی خپل حفاظت او گټی د جلا(جدا) اوسیدلو په صورت کښی سنجولی (غوره کړی) وی او حال دا دی چی په دی صورت کښی ستاسی خسران او تباهی وه او الله تعالی ته ښه معلوم وه چی تاسی تباه او برباد کیدونکی ئی.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
سَعِيرًا ۝ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

او هر هغه چی ایمان ئی نه وی راوړی په الله او په رسول د دغه (الله) نو بیشکه مونږ تیار کړی دی مونږ الله تعالی کافرانو ته تود اور (د دوزخ) او خاص الله لره دی سلطنت او باچائی د آسمانونو او د ځمکی (ملکاً خلقاً وعبیداً) ښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د مغفرت ئی) او په عذاب کښی اچوی هر هغه چی اراده وفرمائی (د عذاب ئی) او همیشه دی الله ډیر ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په ورکولو د اجر او ثواب سره).

تفسیر: هغه څوک چی د الله تعالی اراده د هغه ښی ته نه وی تللی نو زه ئی څرنگه ښنه وغواړم هو! که الله تعالی مهربانی پر تاسی باندی وفرمائی نو تاسی ته توفیق درکوی چی توبه وکړی او د هغه ښنه ځان ته وگټی د هغه رحمت په هر حال کښی د هغه په غضب باندی سابق دی.

سَيَقُولُ الْخَلْفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَائِمٍ لِّتَأْخُذُوا بِمَا ذُرُّوْنَا تَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ
أَنْ يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ

ژر به ووائی (تاته) وروسته پاتی کیدونکی (خلق) کله چی روان شی تاسی غنیمتونو (د خیبر ته) (دپاره د دی) چی واخلی تاسی هغه (غنائم).! پری ږدی مونږ چی درځو په تاسی پسی (دپاره د جنگ او غنیمت)، اراده لری دوی چی بدل کړی کلام الله (حکم د الله) ووايه (ای محمده! دوی ته) چی له سره به متابعت ونه کړی تاسی زمونږ هم داسی فرمایلی وو الله پخوا له دی

شخه.

تفسیر: د حدیبی له راتگ شخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته امر ورسید چی پر (خیبر) باندی برید او تعرض وکړی! چی هلته هغه غداران یهودان اوسیدل چی د (احزاب) په غزا کښی نی کافرانو ته د مدینې لیار ښوونه کړی وه. حق تعالیٰ خپل رسول ته خبر ورکړ چی هغه صحرائیان چی حدیبی ته نه وو تللی اوس به د (خیبر) په غزا کښی له تاسی سره د ورتگ غوښتنه وکړی ځکه چی هلته ویره لږه او د ولجی (غنیمت) هیلې (امیدونه) ډیری دی تاسی هغوی ته ووائی چی ستاسی له دی غوښتنی شخه لا پخوا ماته الله تعالیٰ ستاسی په نسبت هدایت راکړی دا چی تاسی په دی سفر کښی هم هرگز نشی تلی نو آیا په دی صورت کښی به تاسی له مونږ سره تلی شی؟ که غی نو د دی تگ معنی به دا وی چی د الله تعالیٰ خبره بدله شوی ده حال دا چی د الله تعالیٰ احکام هیڅ کله بدلیدونکی نه دی.

فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا

بیا به ژر ووائی چی حسد او کینه کوی تاسی له مونږه سره (په گټه(فائده) زمونږ کښی ای مؤمنانو!)

تفسیر: الله تعالیٰ هیڅ نه دی فرمایلی تاسی محض دا غواړی چی مونږ ته څه گټه(فائده) ونه رسیږی او د غنیمت مال یواځی تاسی ته پاتی شی.

بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

(داسی نه ده) بلکه ؤ دوی چی نه به پوهیدل (له دین د اسلام نه) مگر خو لږ څه

تفسیر: ډیره لږه پوهه لری او دا ناپوهان په دی نه پوهیږی چی د مسلمانانو د زهد او د قناعت مرتبه دومره لوړه(اوچته) ده چی هغوی هیڅ دنیوی گټو ته نه گوری کله چی د مال حرص پاتی نه شو نو پر تاسی باندی به څرنګه حسد کوی؟ آیا رسول الله مبارک د رخی(کینې) له پلوه د الله تعالیٰ له خوا تاسی ته (العیاذ بالله) داسی یو امر کوی؟

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سِتْرٌ عَوْنٌ إِلَى قَوْمِ أُولِي الْأَرْبَابِ

شَدِيدُ ثِقَاتِهِمْ أَوْ يُسَلِّمُونَ فَإِنْ طِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا

ووايه (ای محمده!) وروسته پاتی کیدونکیو ته له صحرایی خلقو ژر ده چی راوبه بللی شی تاسی طرف د جنگ د یوه قوم ته چی خاوندان د جنگ سخت وی یا به جنگ کوی تاسی له هغو سره (چی ایمان ئی نه راوور) یا به مسلمانیری هغوی نو بیا که امر ومنی تاسی د دغو بلونکیو دربه کړی تاسی ته الله اجر ثواب ښه (چی عزت او غنیمت دی په دنیا کښی، جنت او رؤیت دی په عقبا کښی)

تفسیر: لږ څه صبر وکړی دی غزا ته نشی تلی. خو وروسته له دی نه نوری جگری ډیری راتلونکی دی او د خورا(ډیر) سختو جنگیالیو قومونو سره به د مسلمانانو جنگونه پیشیدونکی وی او د هغه سلسله به تر هغه پوری اوږدیری تر څو هغه اقوام یا د اسلام په دین مشرف شی یا جزیه ورکړی او ځان مطیع الاسلام وشمیری. که په رښتیا سره تاسی د جهاد مینه لری نو هلته د جهاد ډگر ته ننوځی! او خپل شجاعت میرانه(بهادری) او توره راښکاره کړی که په هغه وخت کښی د الله تعالی امر او حکم ومنی نو الله تعالی به خورا(ډیر) ښه بدل او جزاء تاسی ته درکړی. تنبیه: له دی جنگیالیو قومونو څخه (بنو حنیفه) یا نور مراد دی چی د کذاب مسیلمه تبر و یا (هوازن) یا (ثقیف) او نور دی چی د حنین په غزا کښی له هغوی سره مقابله وشوه، یا به هغه مرتدان وی چی له هغوی سره د ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی سخته جگړه پیښه شوه یا به د پارس، روم، خراسان، پښتونخوا، گرد(تول) او نور هغه توریالی قومونه وی چی د راشده و خلفاو په وخت کښی له هغوی سره سخت جنگونه ونښتل لکه چی د پښتونخوا په تیره بیا په کابل کښی ډیر سخت جنگونه وشول چی تر ډیری مودی پوری ویده شول. او پښتانه څو ځلی ایل (محکوم) او بیا باغیان شول او د اصحابو لوی توریالیان لکه حضرت تمیم او جبیر رضی الله تعالی عنهم دلته شهیدان شول او د حضرت عثمان ذی النورین لوی لښکری امیران لکه عبد الرحمن بن سموره بن حبیب القریشی اول ځلی او لیث بن قیس بن حضرت عباس د رسول اکرم تره رضوان الله تعالی علیهم اجمعین دوهم ځلی دلته ستړی او ستومان شول. او تر اید پوری دوی او د هغوی د توریالیو ملگریو مظهر اجساد زمونږ او مونږ گنہگاران د هغوی شو او د ذی النورین رضی الله تعالی عنه له خلافت راهیسی گرد(تول) افغانستان د اسلام په مبارکه رڼا(رنرا) منور شو. الحمد لله علی ذلک والشکر له وائی په ځینو هغو جنگونو کښی چی نومونه ئی پاس یاد شول بی له کومی لونی جگری بری حاصل او دغه اقوام مسلمانان شول او لونی ولجی (غنیمتونه) په لاس ورغلی.

وَأَنْ تَتَوَكَّلُوا كَمَا تَوَكَّلْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝۱۹

او که وگرځیدی تاسی لکه چی وگرځیدلی وی پخوا له دی څخه نو په عذاب به کړی (الله) تاسی په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: لکه چی د حدیبی له تګه بیرته پاتی شوی که په راتلونکی جګړی کښی هم بیرته پاتی شوی نو الله تعالی تاسی ته ډیر درد لرونکی عذاب درکوی. او ښائی پخوا له آخرته په هم دغه دنیا کښی هم څه عذاب درورسیری.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يَْعَذَّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا

نشته پر پړانده باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په ګوډ باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په ناروغ باندی هیڅ گناه او تکلیف (ځکه چی جهاد پر دغو معذورانو فرض نه دی) او هر هغه څوک چی اطاعت وکړی ومني حکم د الله او د رسول د دغه (الله) نو داخل به نی کړی (الله) دی په جنتونو کښی چی بهیری له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (خلور قسمه) ویالی او هر هغه څوک چی وگرځید (له احکامو د الله) نو (الله) به په عذاب کړی دی په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: په ګردو(تولو) امورو او معاملو کښی عامه ضابطه هم دا ده چی متخلفین معذب کړی.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

خامخا راضی او خوښ شوی دی الله تعالی له مؤمنانو نه هغه وخت چی بیعت نی کاوه له تا سره د لاندی د ونی

تفسیر: دا د «کیکر» ونه وه غالباً د ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الآية - د فرمایلو له سببه دغه بیعت ته (بیعة الرضوان) وائی چی د هغه مفصله قصه د دی سورت په شروع کښی تیره شوه.

فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ

بیا معلوم کر (الله په ظاهری علم سره هم) هغه (اخلاص) چی په زړونو د دوی کښی وو

تفسیر: د ظاهر اندیښنه او د زړه توکل، حسن نیت، صدق، اخلاص اسلامی مینه او نور. تنبییه: گړدو(تولو) مفسرینو له ﴿مَا فِي قُلُوبِهِمْ﴾ څخه هم دا مراد اخیستی دی مگر ابوحیان رحمة الله علیه وائی چی له دی نه د روغی او د روغی له شرایطو څخه هغه رنځ، غم، او اضطراب چی زړونو ته وررسیدلی وو مراد دی په دی تقدیر سره وروسته له دی نه ﴿فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ﴾ ډیره ښه ورسره لگېږی والله اعلم.

فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ۝ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونََهَا

بیا رابښکته کړه (الله) سکینه او ډاډینه(سکون) پر دوی باندی او عوض ئی ورکړ (الله) دوی ته بری نژدی، (چی فتح د خیبر ده) او ولجی(غنیمت) ډیری چی وابه خلی دوی هغه (ولجی)

تفسیر: مراد له فتحی نژدی څخه فتحه د خیبر ده چی د حدیبی له بیرته راتگ څخه سم د لاسه پیښه شوه او زیاتی ولجی(غنیمت) په لاس ورغللی چی له هغو سره مجاهدین هوسا (خوشاله) او خوښ شول.

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

او دی الله همیشه قوی غالب ډیر حکمت والا

تفسیر: الله تعالیٰ په خپل زور او حکمت سره، د حدیبی نقصانونه! په دی غای کښی تلافی او معاوضه کړل او په فتحه د مکی معظمی او حنین کښی هم داسی تلافی او معاوضی په ظهور ورسیدی.

وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُ وَنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ

وعده کردی ده له تاسی سره الله د غنائمو او ولجو دیرو چی وابه ئی خلی تاسی هغه نو (الله) ژر درکړل تاسی ته دا (غنائم او ولجی)

تفسیر: وروسته به دیری ولجی او غنیمتونه دررسیدونکی وی چی له هغو یو هم دا د خیر غزا ده چی ستاسی برخه په دی کښی درکړه شوه.

وَكَفَّ أَيْدِيَ الثَّاغِيَ عَنْكُمْ

او (الله) بند کړل لاسونه د خلقو له تاسی نه

تفسیر: عام جنگ درپېښ نه شو او په حدیبی او خیبر کښی ئی د کفارو له لاسه تاسی ته څه ضرر او نقصان ونه رساوه او ستاسی په نشتوالی کښی هیچا ستاسی اهل او عیال کور او کهول ته هم لاس ونه غځاوه.

وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

او چی شی دا کار نښه (د قدرت د الله) له پاره د مؤمنانو

تفسیر: مسلمانان دی وپوهیږی چی د الله قدرت څرنگه دی؟ او د هغوی درجه د هغه په دربار کښی څومره ده؟ او بل دا چی وروسته له دی څخه هم د هغه نوری گردی (تولی) وعدی هم داسی پوره کیدونکی دی.

وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او الله ښی تاسی ته لپاره برابره (د توکل په الله باندی په هر کار کښی)

تفسیر: د الله تعالی پر وعدو باندی د ادینه (سکون) او د هغه د لامحدود قدرت پیژندنه او همغه ذات ته د ځان او د جهان سپارنه! د لازیات اطاعت او حکم منلو ترغیب درکوی، چی هم دا ده د توکل برابره او سمه لپاره.

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿۲۱﴾

او بل (ئی درکری دی تاسو ته غنیمتونه او بری) چی لا نه وی قادر تاسی په هغو (غنیمتونو) باندی په تحقیق (علمی) احاطه کړی ده الله په هغو (غنایمو) باندی هم او دی الله تعالی پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر او توانا

تفسیر: د دی بیعت په انعام کښی ئی د خیر فتح درکړه او د مکې شریفی فتح چی په هغه وخت کښی په لاس درنغله وروسته له دی څخه به په لاس درشی څکه چی الله د هغه وعده کړی ده. چی په حقیقت او عالم اسباب کښی هم دا د حدیبی صلیح د مکې شریفی د فتحی مقدمه او توطیه ده.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْوَلِيُّ الْأَدْبَارُ ثُمَّ لَا يُجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۲۲﴾

او که جنگ وکړی له تاسی سره هغه کسان چی کافران شوی وو نو خامخا به ئی گرځولی وی شاوی خپلی بیا به ئی نه وو موندلی څوک دوست ساتونکی او نه مددگار

تفسیر: که جنگ پېښیده نو بری به ستاسی وو او کافرانو به شا اړوله او تنهیدل به او مدد کوونکیو به دوی له آفته نه شو ژغورلی (بچ کولی) خو د الله تعالی د حکمت داسی اقتضاء وشوه چی سم د لاسه روغه وشي او د روغی د عظیم الشانو برکاتو څخه مسلمانان مستفید او گټور شی.

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدُ أَسْنَةَ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۲۳﴾

(طریقه ایښی ده الله د غالبیدلو د حق) په طریقی هغو سره چی په تحقیق سره تیر شوی ده پخوا له دی نه او هیڅ کله به نه مومی ته طریقی د الله لره تبدیل او، اوښتل.

تفسیر: کله چی د اهل الحق او د اهل الباطل په منځ کښی په کومه فیصله کوونکی موقع کښی سره مقابله وشي نو په دغی مقابلې کښی به بالاخر اهل الحق غالب او اهل الباطل مغلوب او مقهوریږی. د الله هم دا عادت له پخوا راهیسی جاری دی چی هیڅ تغیر او تبدیل په کښی پېښیدونکی نه دی. هو! دومره شرط پکښی شته چی اهل الحق په هیئت مجموعی سره په پوره حق منلو باندی ټینګ ولاړ وی. ځینو د ﴿وَكُنْ تَحْدِثُ اللَّهُ تَبْدِيلًا﴾ معنی داسی اخیستی ده چی د الله عادت بل څوک نشی اړولی. یعنی بل څوک داسی قوت او قدرت نه لری چی پرته(علاوه) له هغه کاره بل کار پری وکړی شی چی له سنت الله څخه چپ (مخالف) یا پرته(علاوه) وی.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

او دغه (الله) هغه (ذات دی) چی بند ئی کړل لاسونه د هغو (کفارو) له تاسی څخه او لاسونه ستاسی له هغوی څخه په منځ د مکی کښی پس له هغی څخه چی غالب ئی کړی تاسی په هغوی باندی

تفسیر: د مشرکانو څو دلی حدیسی ته راغلی وی چی که لاس ئی بر شی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شهادت ورسوی یا یو نیم مسلمان گوښی (بیل) ځیر کړی او وئی ربروی لکه چی داسی شو پېښی هم راپېښی شوی او په دی منځ کښی یو مسلمان هم په شهادت ورسید چتی(بیکاره) خبری او د جنگ د اور بلیدلو خبری هم وشوی، تر دی چی اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هغه قاتل ونیو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضور ته ئی ورواندی کړ او رسول الله د هغه د انتقام څخه سترگی پتی کړی او وئی باښه. په دی آیت کښی د هم دغو واقعاتو په لوری اشاری دی او (ببطن مکه) د مکی د ښار له منځ څخه مقصد د ښار هغه نزدی منطقه ده چی له ډیره نژدی والی څخه داسی ښکاری لکه مځکه د حرم او یا ما بین د ښار.

وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝۲۳

او دی الله په هغه څه چی کوی ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: الله تعالیٰ ته د کفارو شرارتونه او ستاسی عفو او تحمل ښه معلوم دی او وینی ئی. نو جزا به پری درکړی.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعْلُوفًا اَنْ يَّبْلَغَ حِلَّةً

دوی هغه کسان دی چی کافران شوی دی او منع کری ئی وی تاسی له مسجد الحرام څخه او (منعه کری ئی وی) قربانی د تاسی په دی حال کښی چی بندی کری شوی وی له دی نه چی ورسیری غای د حلالولو خپلو ته

تفسیر: د حرم تر هغی برخې پوری ئی د قربانی حیوانات پری نه ښوول چی هلته ئی بوغی او په مشروع طریقه سره ذبح کری او هملته په حدیبی که بند پاتی شول.

وَلَوْلَا رِجَالُ الْمُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ الْمُؤْمِنَاتِ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَّوُّهُمْ فَتَضَيَّبَكُمْ مِنْهُمْ مَّعْرَةً بَغَيْرِ عِلْمٍ لِّئَدْ خَلَّ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مِنْ يَشَاءُ

که چیری نه وی (پټ په کفارو کښی) څو سړی ایمان راوړونکی او څو ښځی ایمان راوړونکی چی نه پیژندل تاسی هغوی لره (په صفت د ایمان سره دا خطر) چی پایمال کری وو تاسو هغوی (هم سره له کفارو) پس رسیدلی به وو تاسی ته له هغوی څخه څه ضرر او غم په ناپوهی سره (نو د جهاد حکم به ئی درکری وی لیکن حکم ئی در نه کری) دپاره د دی چی داخل کری الله په رحمت خپل کښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د داخلولو ئی)

تفسیر: هغه مسلمانان نارینه او ښځی چی په مکی کښی مظلوم او مقهور اوسیدل او د مدینی منوری مسلمانانو له هغوی سره پوره پیژندگلو نه درلوده (لرله) هغوی به په جنگ کښی د ناپوهی په سبب پایمال او لتار کیدل که دا ویره نه وی نو سم د لاسه به د جنگ کولو امر کیده خو که داسی امر صادریدی نو تاسی به په دی قومی نقصان باندی متاسف او خپه کیدی او کافرانو ته به د داسی ویناو موقع په لاس ورته چی «وگوری! مسلمان د خپل مسلمان پټ (عزت) هم نه ساتی»، نو ځکه مو جنگ منع کړ تر څو هغه مسلمانان محفوظ او ساتلی پاتی وی او پر تاسی باندی د دی بیمثاله صبر او تحمل له سببه الله خپل رحمت اوړوی او له دی کافرانو څخه هغه سړی چی د هغو مسلمان کیدل مقرر او مقدر دی ښائی په دی خطرناکی جگړی کښی له لاسه ونه وځی او د الله تعالی په رحمت کښی پخپلی نیتی داخل شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه

لیکی «په دی گردی (تولی) قصی کښی تول ضد او د کعبی شریفی بی ادبی د هم دغو مشرکانو له پلوه وشوه تاسی مسلمانان په ادب وی کفارو عمره کوونکی منع کرل قریانی ئی پری نشودی چی خپل غای ته ورشی بیشکه دا غای د دی وړ (لائق) وو چی په همغه وخت کښی ستاسی په لاسونو فتح کیده نو کله چی غیننی مسلمانان نارینه او ښځی په مکه کښی پت اوسیدی او غیننی هغه کسان چی د هغوی مسلمان کیدل مقدر دی هم په دی جنگ کښی لتاریدل او له لاسه وتل نو ځکه مو جنگ معطل کر د روغی په هغو دوو کلونو کښی هومره سری چی مسلمان کیدونکی وو مسلمان شول او هغه مؤمنان چی وتونکی وو ووتل نو وروسته له هغه په مکه معظمه کښی جگره ونښته او فتحه وشوه.

لَوْ تَزَيَّلُوا الْعَذَابُ إِنَّا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝۵

که چیری جلا(جدا) شوی وی دغه (مسلمانان له کفارو نه) نو خامخا به مو په عذاب کړی ؤ هغه کسان چی کافران شوی دی له دغو (اهل د مکی) څخه په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: که مسلمانان له کافرانو څخه جلا(جدا) اوسیدی او مسلمانان له هغوی سره داسی گډود نه وی پراته نو تاسی به کتل چی مونږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوړوونکی سزاوی ورکولی.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

کله چی گرغولی وو هغو کسانو چی کافران شوی وو په زړونو خپلو کښی ننگ هسی ننگ چی د جاهلیت ناپوهی وه نو رابښکته کړی الله ډاډینه(سکون) او اطمینان خپل پر رسول خپل او پر مؤمنانو باندی

تفسیر: د ناپوهی ضد دا دی چی سړکال عمره ونه کړی، هغه مسلمانان چی له مکی څخه هجرت کوی هغوی بیرته رالیږی کال ته دی عمری ته راشی او زیات له دریو ورځو څخه به په مکه کښی نه اوسی علاوه پر دی ولسی له خپله ځانه سره ونه لری، په روغلیک (صلحنامی) کښی بسم الله الرحمن الرحیم مه لیکی! د محمد رسول الله په غای یواځی محمد بن عبدالله ولیکی حضرت رسول اکرم دا گردی(تولی) خبری ومنلی او اصحابو سره د سخت انقباض او اضطرابه د پیغمبر له ارشاد

سره سم دی ته غاړه کیښووله او په پای (آخر) کېږي په هم دی فیصلی باندی د هغوی زړونه مطمئن شول.

وَأَنزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝

او ټینگه لازمه ئی کړله هغوی لره کلمه د تقوی (خبره د ادب) او وو دوی ښه لائق وړ (مستحق) له دغه سره او اهل د دی (کلمی د تقوی) او دی الله په هر شی باندی ښه پوه

تفسیر: له الله تعالی وویږی او د نافرمانی له لیاری څخه ځان وژغوری (وساتی) او د کعبی په ادب باندی په مضبوطی سره ټینگ واوسی او ولی به نه اوسی چی تاسی په دنیا کېږی د واحد الله تعالی رښتین منونکی او د (لا اله الا الله محمد رسول الله) زبردست قایلان عاملان او حاملان ئی او د یوه پوخ او موحد پیغمبر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مطیع او وفادار امتیان ئی او خپل جذبات او رجحانات مو په جوش کېږی د الله جل جلاله په خوښی او د هغه د شعائرو په تعظیم کېږی جار (قربان) کړی دی. حقیقی توحید هم دا دی چی سری د هغه واحد الله تعالی اوامر او احکام واورى او د خپل عزت او د ذلت خبری د هغه په مخکښی یوه خوا ته کیږدی. ښائی د هم دی لامله (له وجی) په حدیث کېږی د (کلمة التقوی) تفسیر په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ سره شوی وی. ولی چی زیاتره د طهارت او د تقوی اساس هم دا پاکه کلمه ده چی د دی د منلو او د حق د اداء کولو دپاره الله تعالی د رسول اکرم اصحاب غوره کړی وو او بیشکه هم دوی د الله تعالی په علم کېږی د دی خبری اهل او مستحق هم وو.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ

خامخا په تحقیق رښتیا ښودلی دی الله رسول خپل ته خوب د ده په حقه او رښتیا سره چی خامخا به داخل شی تاسی مسجد حرام ته که اراده وفرمائی الله په امن او آرام سره حال دا چی خړیونکی به وی د سرونو خپلو او لنډوونکی به وی (د ویشټو خپلو) او نه به ویږی تاسی (له هیچا هیچیری)

تفسیر: د دی سورت په ابتدا کښی ذکر شوی دی چی په مدینی منوری کښی رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خوب ولید چی مونږ په مکی کښی داخل شوی یو سر خریلی او ویشتان پری کړی، له احرامه وتلی، حلال شوی یو له بل لوری اتفاقاً په هم دی کال کښی دوی د عمری قصد وفرمایه په اصحابو کښی زیاتره هم دا خیال ټینگ شو چه په هم دی کال کښی به مونږ مکی ته رسیږو او عمره به اداء کوو. کله چی روغه غوټه شوه او دوی له حدیبی څخه بیرته راوگرځیدل غځینو اصحابو عرض وکړ چی «آیا تاسو نه وو فرمایلی چی مونږ به په امن او امان سره په مکی معظمی کښی داخلیدو او عمره به اداء کوو» دوی وفرمایل چی «ما داسی هم ویلی وو چی سړکال به داسی کیږی؟» هغوی عرض وکړ «یه» نو وی فرمایل چی «بیشکه هم داسی به کیږی! او تاسی به په امن او امان سره مکی ته رسیږی او د بیت الله الشریف طواف به کوی، او له تاسی څخه به څوک سر خری نی او څوک به ویشتان لنډوی او احرام به خلاصوی او د هغه ځای له ورنگه به هیڅ راز(قسم) فکر او اندیښنه تاسی ته نه وی» لکه چی د حدیبی له کال څخه وروسته هم داسی هم وشو. په دی آیت کښی نی هم دا فرمایلی دی چی په تحقیق سره الله خپل رسول ته رښتیا خوب ورلیدلی دی. پاتی شو د (إن شاء الله) فرمایل د «ابن کثیر» په نزد دا إن شاء الله د تحقیق او توکید دپاره ده. (سیبویه) وائی په داسی ځایونو کښی چی د یوه شی په قطعې دول(طریقه) سره ورښوول د ځینو مصلحتونو له مخی مقصود نه وی او کول نی منظور وی داسی عنوان غوره کاوه شی. یا محض دپاره د تبرک، الله تعالی «إن شاء الله» فرمایلی دی یا لپاره د تعلیم د بندگانو خپلو نی فرمایلی دی یعنی هر مؤمن لره مناسب دی چی د راتلونکو کارونو په نسبت إن شاء الله ووائی!

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَعَجَلْ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتَحًا قَرِيبًا ﴿۴۸﴾

نو معلوم دی الله ته (فوائد د دغی صلحی) هغه څه چی نه پوهیدی تاسی نو وئی گرځوله پخوا له دغه داخلیدلو د مکی نه فتحه او بری نژدی.

تفسیر: بیا الله تعالی له خپل محیط علم سره سم د واقعاتو سلسله قائمه کړه. الله تعالی ته دغه خبره معلومه وه چی د خوب د تعبیر په ښکارولو کښی وروسته له یوه کال څخه څومره گټی او مصالح دی چی عام خلق پری نه دی خبر نو ځکه نی د خوب د تعبیر وقوع بل کال ته وځنډهوله (ایساره کړه). او د هغه له وقوع څخه نی پخوا تاسی ته سم د لاسه یو بل بری دروېاښه یعنی د خیبر بری یا د حدیبی روغه چی هغی ته اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم (فتح مبین) ویله لکه چی د دی سورت په اول کښی زمونږ دغه تفسیر د دی خبری تفصیلات لیکلی شوی دی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ

دغه (الله) هغه ذات دی چی رالیږلی ئی دی رسول خپل په (ښوونه د) سمی لیاری او دین حق سره (چی دین د اسلام دی)

تفسیر: د اصولو او فروعو او عقائدو او احکامو په اعتبار دا دین رښتیا دی او هم دا سمه لیاره ده چی محمد صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم راوړی ده .

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

لپاره د دی چی غلبه ورکړی (پورته کړی هغه دین) پر دینونو ټولو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ دا دین په ښکاره ډول (طریقه) تر سلهاوو کلونو پوری پر ټولو (مذاهبو باندی غالب کړی دی. او مسلمانانو تر څو پیړیو پوری په ټول بشریت باندی حکومت او تسلط درلود (لرلو) او په راتلونکی زمانی کښی د دنیا له ختمیدو سره نژدی هم داسی یو وخت راتلونکی دی چی په هر ځای کښی به د دی حق دین حکومت او تسلط وی. د استدلال او حجت له مخی به هم د اسلام دین تل غالب وی لکه چی اوس هم غالب دی.

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ۖ

او کافی بس دی الله ښه شاهد (حق ثابت کوونکی)

تفسیر: الله تعالیٰ د دی دین په حقانیت باندی گواه دی او همغه ذات پخپل قدرت سره حق ثابت کوونکی دی یا کافی بس دی الله شاهد په وعدو خپلو یا په نبوت او رسالت د رسول خپل یعنی محمد صلی الله علیه وسلم لکه چی د دوی عالی شان په وروسته کښی داسی بیانپری.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ

محمد رسول او رالیگل شوی د الله دی (په حق سره)، او هغه کسان چی له ده سره دی سخت دی از روی مقابله او مجاهده پر کافرانو باندی

تفسیر: د کافرانو په مقابل کېښی هسی سخت، مضبوط او قوی دی چی له هغو څخه گرد(تول) کافران ویریږی او له کفر څخه نفرت او بیزاری ښکاری لکه چی الله تعالی د جزء ۱۱ د توبی د سورت په (۱۶) رکوع ۱۲۳ آیت کېښی فرمایلی دی ﴿وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلَظَةً﴾ او هم داسی د (توبی) په لسمه رکوع ۷۳ آیت کېښی ﴿وَأَغْلَظْ عَلَيْهِمْ﴾ او د جزء ۶ د (مائدی) په اتمه رکوع ۵۴ آیت کېښی ئی ﴿إِذْ لَوْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعْرَاجٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

فرمایلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه تندى او نرمى چى د چا په خوى کېښى وى ښائى هر چيرى برابر وى او هغه چى په ايمان سره ښائسته شوى وى نو د هغه تندى او نرمى پخپل غاى کېښى څرگنديږي (ښکاره کيږي) عالمان وائى چى له کفارو سره احسان او ښه کول که د کوم شرعى مصلحت له مخى وى نو څه مضائقه نه لرى خو د دين په معامله کېښى له هغوى سره هيڅ سستى کول په کار نه دى.

رَحْمَةً بَيْنَهُمْ

مهربانان او زړه سواندى دى پخپلو منغونو کېښى

تفسیر: دوى پخپلو منغونو کېښى يو تر بله ډير شفقت او مهربانى کوى. يو په بل باندې د ضرورت په وخت کېښى سر ايږدى، له مال، ځان اولاد تولو نه ورته تيريږي.

تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجْدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا

وينى به ته هغوى، رکوع کونکى او سجده کونکى! غواړي دوى په دى عبادت سره، فضل او مهربانى له الله تعالی نه، او غواړي رضامندى د هغه

تفسیر: دا هغه خاص بندگان د الله تعالی دى، چى په تولو عملونو کېښى خصوصاً په لمانځه کېښى چى يو لوى رکن د اسلام دى يوازى او يوازى اخلاص او عجز الله تعالی ته ښکاره کوى مهربانى او رضا د هغه غواړي. هيڅ ریاکاری او نور باطل غرضونه د دوى په شان کېښى نه لیدل کيږي.

سَيَأْتِيهِمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ

ښينى د دين دارى د دوى ثابتى دى په مخونو د دوى کېښى له اثر د سجدو نه يعنى هغه انوار چى په اوداسه، لمانځه او سجدى سره په وجود د بنده کېښى پيدا کيږي هغه نورانيت د دوى په وجودونو کېښى له ورايه بريښي.

تفسیر: په آدا د لمانځه سره بنده ډیرو لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی، مشکلات د دنیا او د آخرت په لمانځه سره حل کیدی شی خو په شرط د دی سره چی لمونځ کامل شی، اصحاب د احمد صلی الله علیه وسلم اولین اشخاص دی چی دوی لمونځ کمال ته رسولی و نو ځکه الله تعالی د دوی صفت په قرآن کښی بیانوی، اثر د نورانیت ئی په سجدی سره د دی لپاره خاص ذکر کړی چی په سجده نه کولو سره شیطان له درباره د رحمت نه ورتل شو او انسان به د هم دی سجدی له لاری لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی د اووم آسمان ملائکی چی له وخته دی پیدایښت نه تر پو کولو د شپیلی د اسرافیل علیه السلام پوری په سجده پرتی دی دا له مهمیت د سجدی او له کمال د بندگی نه.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته به چی یو ښه نعمت ورسید نو علی الفور به په سجده پریوت په بل ځای کښی د سجدی اهمیت داسی بیانیری ﴿وَقَالُوا يَا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ عَنِ الْفِعْلِ وَالْأَصَالِ﴾ په صحرا د محشر کښی چی امت د محمد مصطفی خاص او ممتاز بریښی، له آثارو د اوداسه او لمانځه ځنی دی، چی په حدیث کښی په نامه د «الغفر المحجلون» سره یادیږی.

ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ

دا اوصاف هغه اوصاف دی، چی مثالونه ئی په تورات کښی بیان شوی، او دا هغه اوصاف دی چی مثالونه ئی په انجیل کښی بیان شوی.

تفسیر: د اصحابو د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د فضائلو او د کمالاتو بیان په نورو آسمانی کتابونو کښی هم راغلی دی. هم دا وجه ده چی ډیرو پوهانو له اهل د کتاب نه چی تنگ نظری نه درلوده (لرله)، اصحاب کرام به ئی چی ولیدل نو به ئی سم د لاسه تصدیق کاوه چی دوی په مثل د حواریونو د حضرت مسیح علیه السلام غوندی ښکاری.

كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ

لکه هغه کښت (فصل) چی راوباسی څانگی خپلی بیا ئی ملا خپله تینګه کړی، بیا کلکه شی دغه څانګه بیا ودریږی دغه کښت (فصل) پس له ضعیفی او نرمی نه په پنډیو او بیخونو خپلو باندی

تفسیر: الله تعالی حضرات صحابه، په تقویه د دین کښی له کښت (فصل) او زراعت سره تشبیه کوی یعنی لکه څنګه چی کښت (فصل) او زراعت په څلورو مراحلو او مراتبو سره، ثمر او

پخوانی ته رسیږی، هم دا رنگه، اصحابو خصوصاً خلفاو راشدو پخپلو دورو د خلافت کښی دین د اسلام ئی درجه په درجه ثمر او پخوانی ته ورساوه، که د دوی مقام علمی، مناقب او تاریخ د کارنامو ولتول شی، دا څلور کلمی د دوی له کارنامو سره په ابلغه وجه سره داسی تشبیه کیدی شی اخرج شطنه دوره د صدیق. (فآزره) دوره د فاروق (فاستغلظ) دوره د ذی نورین. (فاستوی علی سوجه) دوره د اسد الله! دوی هغه برجسته او غیور شخصیتونه دی، چی په کارنامو خپلو سره ئی تاریخ د بشریت او د اسلامیت د همیش لپاره روښانه او ژوندی ساتلی دی.

آیت د ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ إِشْدَٰءُ عَلَى الْكَافِرِينَ لَئِنْ رَأَوْهُمُ زُلُفًا مَّجِدًّا﴾ مصداق د

تولو اصحابو گرزیدلی شی، خو سره له دی بیا هم درجه بندی د مراتبو د دوی له نظر نشی وتلی خصوصاً د هغو کسانو چی په بیعت الرضوان کښی شامل وو ځکه چی هغوی یو خاص رول لوبولی دی.

يُحِبُّ الزَّعَاةَ

په داسی حال کښی چی قوت د دی کښت (فصل) په تعجب کښی اچوی بزگران (زمیدار).

تفسیر: تشبیه د اصحابو له بزگرانو (زمیدارو) سره په تدبیر او غیرت کښی، او تشبیه د دین د اسلام له کښت (فصل) سره په قوت او کثرت کښی! ډیره ابلغه او مناسبه تشبیه ده یعنی لکه څنگه چی اصحاب کرام په صدر اسلام کښی ډیر کم او په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی وو، خو وروسته وروسته ډیر قوت او کثرت ته ورسیدل حتی چی په تول جهان د بشریت بلکه په ثقلینو باندی مسلط شول، او هم دا رنگه دین د اسلام هم په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی و خو وروسته وروسته په ډیر زر وخت کښی داسی قوت او شهامت ته ورسید چی تول جهان د بشریت او د ثقلینو پیروی هغی ته مجبور شول او خلق فوج فوج په دین د اسلام کښی داخل شول، بله وجه د ابلغیت د کښت (فصل) دا ده چی دا مثال عمومیت لری په هیچا پت او خفی نه پاتی کیږی، او لکه څنگه چی کښت (فصل) قوت ظاهری د وجود د انسان گړزی، هم دا رنگه اسلام قوت باطنی د وجود د انسان گړزی.

لِيَغْظِرَ بِهِمُ الْكَفَّارُ

دا قوت د دی لپاره دی چی په قهر راولی کفار

تفسیر: اسلام په دی قوت او رونق سره، د کفارو په زړونو کښی د حسد او کینی اورونه بلوی،

چی دا کار پخپل ذات کښی لویه فتنه او مرض گمرزی د دوی په زړونو او فکرونو کښی

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ۝

وعدۀ کړی ده الله تعالیٰ له هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی او عملونه نیک ئی کړی دی دوی لره د بښنی او د اجر ډیر لوی، چی (جنت، لقا او رضا د الله تعالیٰ ده)

تفسیر: دا وعدۀ له هغو کسانو سره ده چی ایمان لرونکی وی او ښه عملونه کوی، هغه څوک چی په داسی صفتونو موصوف وی، حضرات صحابه دی. خو د اندیښنی د خاتمی له امله (وجی)، چی خاتمه مستوره ده، حق تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسی صاف زیږی وانه وراوه، لپاره د دی چی له ویری د خاتمی نه غافل او بی پروا پاتی نشی، نو د ذات صمد دومره ستاینه (صفت) ډیره غنیمت او عالی ده.

تمت سورة الفتح

سورة الحجرات مدنية وهي ثمان عشرة آية وفيها ركوعان
د الحجرات سورت مدنی دی اتلس آیات او دوه رکوع لری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْبَلُوا بُرْءًا مِنْكُمْ وَلَا عَدْوً مِنْكُمْ وَلَا قَوْلًا مِنْكُمْ يَدَّيْنِ يَدَايَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی مه وړاندی کوی مفکورې خپلی په مخکښی له صدوره د اوامر د الله تعالیٰ او د رسول د هغو بلکه انتظار کوی او امر د هغوی لره.

تفسیر: په کوم کار او فیصله کښی چی له طرفه د الله تعالیٰ او د رسول د هغه، کومه امیدواری د اصدار د حکم! لری نو عجله مه کوی چی پخپلی رأی او فکر سره حکم وکړی بلکه انتظار ویاسی حکم د ذات احد لره، کله چی حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ارشاد درته وفرمایه، نو

په ډیر ښه سکوت او ادب سره، د دوی مبارکو ارشاداتو ته غوږ ونیسی او په ډیری پاکي عقیدې سره ئی قبول او په عمل کښی ئی پیدا کړی.

تنبیه: په انسانانو خصوصاً په مسلمانانو لارمه ده، چی آراء او افکار خپل په ټولو امورو کښی! تابع د امورو اسلامی وو، وگرزوی ځکه انسان په آراءو خپلو سره په ټولو امورو کښی اعتماد نشی کولی، بلکه په سلو کښی سل خطا کیږی او ناکامیږی، او پیروی د آراءو انسان! له ټولو بد مرغیو او کړاونو سره مخامخ کوی.

یوازی او یوازی اسلامی دستورات دی، چی په ټولو لارو، چارو باندی سل په سلو کښی ټیک وی، نو هم دا وجه ده چی الله تعالیٰ په مقابل د امر خپل او د رسول د هغی، کښی! اختیار د بنده سلوی او فرمائی ﴿وَمَا كَانَ لِيُؤْمِنَ وَلَا يُؤْمِنُوا إِذْ أَقْضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ او په حدیث د مشکوٰۃ کښی په روایت د عبدالله بن عمرو سره راغلی دی کمال د ایمان د اهل آراء او بدع سلب وی او فرمائی:

(لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئَتْ بِهِ)

که په دقت سره څیړل (غور) وشي ټولو ته! په تجربه او مشاهده سره ثابتیږی، چی ټولی بدمرغی او کړاونه بشریت ته، د پیروی د آراءو او خواهشاتو نه وررسیږی.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ①

وویږیږئ له الله تعالیٰ ځنی هر وخت الله تعالیٰ اوریدونکی او ښه پوه دی

تفسیر: حقیقی فرمان برداری د الله تعالیٰ هغه ده، چی د زړه له کومی وی، او که په خوله ناری سوری د اسلام او اصلاح وهی، او په زړه کښی ئی نفاق او عمل ئی هم د فساد وی، داسی رویه د هیچا په درد نه خوری ځکه څه؟ چی په خوله ویل کیږی الله تعالیٰ ئی آوری، او څه؟ چی په زړونو کښی ساتل کیږی الله تعالیٰ ښه پری پوهیږی، نو بهتر به دا وی چی له داسی مکاری څخه هر څوک ځان وساتی، او په ټول قدرت او طاقت سره ځان په اسلامی شعائرو باندی سنبال کړی، په حضور او غیاب کښی له خالق او مخلوق سره یو شان په ډیر صداقت سره چال چلند وکړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ①

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی، مه پورته کوی آوازونه خپل برسیره په

آواز د پیغمبر او په لوړه (اوچته) مه پورته کوی ده لره آواز په خبرو کښی لکه په لوړ (اوچت) آواز خبری د بعضو د تاسو له بعضو نورو سره، له جهته د ویری د دی چی ضایع به شی عملونه د تاسی او تاسی به پری خبر نه وی.

تفسیر: په مجلس د حضرت محمد رسول الله کښی به په داسی شور او غوغا سره غږیدل لکه چی پخپلو منځونو کښی به په هغی سره غږیدل، چی دا کار په داسی عالی حضور کښی دیره لوی بی احترامی او بی ادبی ده، او په بی ادبی سره انسان له لطف د رب او د رسول او د هر حضور عالیه ځنی محروم پاتی کیږی، په ادب سره مقام د انسان له ملائکو ځنی پورته کیږی او په بی ادبی سره مقام د انسان له خاورو سره خاوری کیږی.

صالح اولاد په مقابل د مور او پلار، صالح شاگرد په مقابل د استاد، صالح مرید په مقابل د مرشد، صالح مامور په مقابل د آمر کښی څومره ادب ساتی، نو تر ټولو نه چی مهمتر او اول تر ادب وساتل شی، په مقابل د محمد کښی (دی)، ځکه د هغوی مقام تر هر څه نه عالی او لوړ (اوچت) دی، که لږ څه تغیر په فکر د آنحضرت کښی پښی شی! دیر خطر د دی شته چی عملونه ستاسی هبت او ضایع شی او تاسی به پری خبر هم نه وی.

تنبیه: د قاطعه نصوصو څخه داسی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی دا ادب او احترام ته آنحضرت صلی الله علیه وسلم څه ضرورت نه لری او نه ئی د افتخار دپاره غواړی. بلکه دی ادب ته انسان په شرافت مندانه ژوند کښی اشد ضرورت او احتیاج لری. په حدیث کښی وائی: **(انا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر)** او هم دغه ادب او احترام دی چی په واسطه د هغی سره، استفاده ظاهری او باطنی میسر کیدلی شی، او په واسطه د هغی سره نظم د کورنیو او اجتماعاتو برقرار کیدلی شی. نو له دی کبله (وجی) ضرورت ده چی د علماوو حقانیوو، او اولوالامر سره هم داسی احترام او ادب وشی. او که چاته زیارت د مدینی منوری میسر شی، باید هلته هم داسی ادب او احترام وشی لکه چی په ژوند کښی ورسره کیږی.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْضَوْنَ صَوَاتِهِمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ

هر هغه کسان چی تیتوی آوازونه خپل په نزد د رسول الله دا ډله هغه کسان دی چی آزمویلی دی الله تعالیٰ جل جلاله زړونه د دوی لپاره د پرهیزگاری او ویری له ده ځنی.

تفسیر: هغه څوک چې په مجلس د محمد رسول الله کښی، په تواضع او ادب سره خبری کوی، او په مقابل د پیغمبر کښی آوازونه خپل نه پورته کوی، دوی هغه کسان دی چې الله تعالیٰ جل جلاله د دوی زړونه د تقویٰ او پرهیزگاری لپاره آماده کړی یعنی خپل الهی توفیق ئی له دوی سره ملگری کړی دی.

لوی شعائر په اسلام کښی څلور شیان دی! (قرآن، پیغمبر، کعبه، لمونځ) تر هر څه د مخه لازم دی چې د دی څلورو شیانو احترام وساتل شی، الله تعالیٰ جل جلاله په احترام د شعائر الله کښی فرمائی: ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَمْرُ اللَّهِ فَإِنَّهُ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ جزء ۱۷ الحج رکوع (۴) آیت ۳۲ هغه څوک کولی شی چې د (شعائر الله) احترام وساتی چې زده ئی په توله معنی پاک او صاف وی. د محمد رسول الله له لویو صفتونو څخه چې په تورات کښی پیش بینی شوی وو، یو له هغی نه په تیت آواز غږیدل وو. په حدیث کښی راغلی (ولا سخاب فی الاسواق) په جزء ۲۱ سورة لقمان رکوع (۲) آیت ۱۹ کښی په لور (اوچت) آواز باندی غږیدل له (خره) سره تشبیه کوی او وائی: ﴿وَأَقْبَضَ مَشِيكَ وَأَغْضَضَ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَكْثَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ السَّيْرِ﴾

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۴﴾

دوی لره ده بښنه عوض او ثواب لوی.

تفسیر: له دی نه چې دوی په ډیر اخلاص او غیرت سره د شعائر الله احترام ساتی او له رحمت العالمین سره ډیر احترام او ادب ساتی، نو که کله وخت له دوی نه څه کوتاهی او خطا پیښیږی، الله تعالیٰ ډیر مهربان دی د دوی گناهونه بښی او لوی اجر و ورته نصیب کوی.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۵﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۶﴾

هر هغه کسان چې چغی وهی تا لره، د کورنو د امهات المؤمنونو نه، له هغه خوا اکثری د دوی عقل نه لری، که چیری دوی صبر کړی وی تر هغو پوری، چې راوتلی وی ته دوی لره، نو دا صبر به په خیر تمامیده دوی لره او الله تعالیٰ جل جلاله ډیر بښونکی او مهربان دی.

تفسیر: د بنی تمیمو قوم لپاره د لیدلو د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغلل، او حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په کور کښی تشریف درلود (لرلو)، دوی د بیرون

نه ورته چغی وهلی! ای محمده راووزه، دا د دی نه وه چی دوی پوهه نه درلوده (لرله)، او ایجابات اخلاقی ئی نه مراعات کول، حضرت محمد ئی یو عادی شخص فکر کاوه، حال دا چی حضرت محمد عالی شخصیت دی، دومره چی دی له خلق او خالق سره کار او علائق لری هیشوک ئی نه لری کیدی شی په هغه وخت کبشی چی دوی چغی وهی آنحضرت په وحی گرفتار وی نو لازمه ده چی په ډیر لوړ (اوچت) ادب او احترام له دوی سره چال چلند وشي، عام د دی نه که په ژوند ئی شرف یاب شوی وی او یا ئی په مزار او زیارت شرف یاب کیدونکی وی، ځکه دی جامع الکمالات واله خالق او مخلوقه سره ئی جامع علاقه درلوده (لرله)، او ژوند ئی په یوه جامع ادب او عالی پروگرام باندی تیاروه، او هم دا رنگه ئی د مسلمان لپاره د جامع فکر، ادب او عمل ارشاد فرمایلی دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْلًا يَجْعَلُ فَتْصِيحُوْا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نُدْمِينَ ۝٦

ای هغو کسانو چی تاسو ایمان راوړی، که چیرته راتگ وکړ تاسو لره فاسق او بدکار! په پوه خبر سره، نو تاسو ښه تحقیق پکښی وکړی، له جهته د ویری د دی چی وبه رسوی تاسو یوه قوم لره ضرر او تاوان په ناپوهی سره نو پس وبه گرزئ تاسو په هغه څه سره چی مو عمل کړی دی خفه او پښیمانه

تفسیر: تولى شخړی او جگړی، بغض او عداوت، انسان ته د دروغو له لاری پېښیږی، نو له دی خاطره الله تعالی جل جلاله بندگانو خپلو ته ارشاد فرمائی که چیری تاسو ته کوم بدکاره انسان په کومه موضوع کبشی خبر درکوی! تاسو په هغی که ډیر فکر وکړی، حق او باطل، رښتیا او دروغ ئی ښه ځان ته ثابت کړی، وروسته له هغی څخه په حل د موضوعاتو باندی اقدام وکړی، لپاره د دی چی په احساساتو او تنگ نظری سره مو که کومه خرابی او ضرر رسولی وی، بیا ئی جیبیره مشکله او پښیمانی ئی هم څه په درد نه خوری، چی په دی صورت که به ظلم برقرار او عدالت به نریدلی وی، او حال دا چی انسان باید عدالت برقرار کړی، او د ظلم ریښی له بیخ څخه وباسی.

وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

او پوه شی تاسی چی بیشکه په منع ستاسی کبشی رسول د الله دی (نو مه وائی دروغ)، که چیری پیروی وکړی حضرت رسول الله تاسی لره په ډیرو

امورو کښی چی هغه خلاف د واقعیت او حقیقت وی! نو هر وخت به تاسی په مشقت او گناه کښی لویدی.

تفسیر: که رسول الله ستاسی د کوم سری پر رای او غوښتنی باندی عمل ونه کړی نو تاسی مه خپه کیږی ځکه چی حق د خلقو د غوښتنو یا د یوه او د بل د رای نه تابع کیږی که داسی وشي نو د ځمکی او د آسمانونو گردی (تولی) کارخانی سره خرابیږی لکه چی د جزء ۱۸ (المؤمنون) په (۴) رکوع ۷۱ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿وَاللّٰهُ الَّذِیْ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ الْمَآءَ فَاصْبَتْ مِنَ السَّمَاءِ الْاَرْضُ﴾ لنډه ئی دا چی تل د خبرو تحقیق وکړی او هیڅ کله حق او رشتیا د خپلو شخصی اغراضو او افکارو تابع مه گرځوی بلکه تل خپل فکرونه د حق تابع وبولی چی له دی څخه به د گردو (تولو) جگړو او مناقشو بنسټ (بنیاد) له بیخه ختلی وی. نو که ستاسی مشوره ونه منله شی مه خپه کیږی! ځکه چی رسول الله د الله تعالیٰ پر احکامو عمل کوی چی په هغه کښی ستاسی تولی ښیگنی (فایدی) دی او که ستاسی خبرو ته غوږ وباسی نو تاسی هر یو د خپلو ښیگنو (فایدو) په نسبت خبری کوی. نو ده ته بیا داسی مشکلات پېښیږی چی د کوم یوه سری پر فکر باندی عمل وکړی، سره له دی چی حضرت رسول الله په ډیرو غایونو کښی له پیروی د افکارو باطلو د دوی نه منع شوی لکه چی په سورت البقرة رکوع (۱۷) آیت (۱۴۵) کښی دی ﴿وَلَیْنِ اِتَّخَذَتْ اَھْوَآءُهُمْ دِیْنًا لَّوِیْنِ الْعِزَّةَ لَکَ اِذَا لَوْنُ الْقَلِیْلِیْنَ﴾

وَلَکِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ إِلَیْکُمُ الْاِیْمَانَ وَزَیَّنَہٗ فِیْ قُلُوْبِکُمْ وَکَرَّهَ اِلَیْکُمُ الْکُفْرَ
وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْیَانَ اُولٰٓئِکَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۖ فَضَّلَا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَہٗ

لیکن الله تعالیٰ جل جلاله دوست او محبوب گرځولی دی تاسی ته ایمان او ښائسته کړی ئی دی دغه (ایمان) په زړونو ستاسی کښی، بد او منفور ئی گرځولی دی تاسو لره کفر (پتول د حق)، فسق او نافرمانی له اوامرو د الله تعالیٰ نه. (هغه تحقیق کوونکی په خبرونو کښی) هم دوی دی ثابت په دین حق باندی. له جهته د فضله له طرفه د الله نه او د نعمت د ده له طرفه

تفسیر: که تاسی دا غواړی چی محمد علیه الصلوٰۃ والسلام ستاسی هره خبره ومنی نو خورا (ډیر) زیات مشکلات به پېښیږی خو د الله تعالیٰ شکر وکړی چی هغه د خپل فضل او احسان په واسطه د قانتینو مؤمنانو په زړونو کښی ایمان محبوب گرځولی دی او د کفر او معصیت نفرت ئی پکښی اچولی دی چی د هسی بی‌هودگیو په شاوخوا کښی نه نژدی کیږی په هغی مجتمع کښی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم تشریف ولری په هغی کښی د بل چا د رایو او فکرونو منل

چی پرته (علاوه) له منلو د هغه څخه وی نشی کیدی او نه ښائی چی وشی نن اگر که رسول الله صلی الله علیه وسلم زموږ په منع کښی تشریف نه لری مگر د هغوی پاک شریعت او د هغو وارثان او نایبان شته او تل به وی.

وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۸

او الله تعالیٰ ښه عالم ښه حکمت والا دی.

تفسیر: الله تعالیٰ ته د گردو(تولو) استعداد ښه معلوم دی او هر یوه ته پخپل حکمت سره هغه احوال او مقامات فرمائی چی د هغه استعداد د ده په ځان کښی وی.

وَإِنْ طَائِفَتٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ آتَتْكَ فَاصلِحْوايْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَاصلِحْوايْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۹

که چیری دوه دلی د مؤمنانو (پخپلو منعونو کښی) سره په جنگ او جگړه کښی ولویږی پس روغه او صلح وکړی (ای نورو مؤمنانو) په منع د هغو دواړو جنگ کوونکیو کښی په نصیحت سره او په بلنی سره حکم د الله او د رسول الله ته نو که ظلم او تیږی وکړ یوی له دغو دواړو په هغی بلی دلی باندی یعنی چی صلح قبوله نه کړی او حکم د الله او رسول الله ته راضی نشی پس جنگ کوی تاسو ټول ای مؤمنانو له هغی (دلی) سره چی ظلم او تجاوز کوی (پر هغی بلی مظلومی دلی باندی) تر هغه پوری چی بیرته راوگرځی دوی حکم د الله تعالیٰ ته او غاړه ورته کیږدی او که چیری وگرځیدله (دغه دله بی انصافه له ظلم نه او د الله تعالیٰ حکم نی بیرته ومانه) پس صلح او روغه وکړی تاسی په منع د دوی کښی په عدل او انصاف سره او مه کوئ ملگرتیا له ظالمی دلی سره په نامه د ننگ غیرت او داسی نورو سره بلکه تل د شرع تابعان اوسی، عدل او انصاف کوی تاسی ای مؤمنانو په هر کار کښی ځکه چی بیشکه الله تعالیٰ دوست لری عدل او انصاف کوونکی (په قول او په فعل کښی)

تفسیر: سره له دی گردو(تولو) مخ نیونو که د مسلمانانو د دوو گوندو (دلو) په منع کښی جنگ او جگړه پېښه شی نو تاسی زیات کوشش وکړی چی هغه جگړه لری شی که په هغه بری ونه مومی او یوه ډله په بلی ډلی باندی برید او تعرض وکړی او ظلم او زیادت ته ملاوی وتری نو تاسی د هغوی سیل او ننداره مه کوی بی پلوی او بیطرفی مه غوره کوی. بلکه تیری او تجاوز له هری خوا چی وی گرد(تول) مسلمانان دی په هغی کښی سره یو شی او له هغی سره دی جنگ وکړی تر څو هغه ډله مجبوره شی او د خپلو تیریو او زیادت څخه لاس واخلی او د الله د امر او حکم په لوری راشی او روغی ته ځان ورواندی کړی. نو مسلمانانو لره ښائی چی د دواړو ډلو په منع کښی په عدل او انصاف سره روغه وکړی. او یوه له بلی سره یو ځای کړی او د دواړو ډلو په مابین کښی په طرفداری کښی د حق د لیاری نه دی خوا او هغه خوا چپ (غلط) نه شی ځکه چی په طرفداری د ظالم باندی سری له ایمان وځی لکه چی په حدیث کښی دی (من مشی مع ظالم ليقويه ويعلم انه ظالم فقد خرج من الاسلام) مشکوة باب الظلم! تنبیه: د صحیحینو له روایت سره سم د دی آیت نزول د انصارو د هغو دوو ډلو په نسبت شوی دی چی د (اوس) او (خزرج) په نامه سره مشهوری دی او دوی پخپلو منځونو کښی ډیری جگړی سره کولی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په اساس د هغوی دواړو په منع کښی سره روغه وفرمایله لکه چی په جزء ۴ سورت ال عمران رکوع (۱۱) آیت (۱۰۳) کښی دی ﴿وَأَذِّنْ لِلْعَذَابِ إِنَّكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعدَاءُ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ فَأَنْعَمْتَ إِيَّاهُمْ وَهُمْ إِيَّاهُا﴾ الآية - او د دی آیت نه دا هم استنباط کیوی! هغه خلق چی د اسلامی تولواک(باچا) او خلیفه په مقابل کښی بغاوت وکړی هغه هم د دی آیت تر عموم لاندی راځی لکه چی له پخوا راهیسی پخوانیو علماؤ د باغیانو په مسئله کښی په دی آیت استدلال کاوه او لکه چی د ده د شان نزول څخه ښکاری، دا حکم د مسلمانانو د گردو(تولو) کورنیو او ملکی جگړو او اولسی پېښو او گردو(تولو) مناقشاتو او مشاجراتو لره هم شامل دی نور د دی باغیانو په نسبت شرعی مسائل او لازمه تفصیلات دی په فقهی کتابو کښی وکتل شی!

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

بیشکه چی مؤمنان تول په دین کښی سره ورونه دی نو پس صلح او جوړښت کوی تاسی (ای مؤمنانو) په منع د ورونو خپلو کښی (تل ترتله) او ویریوی له الله تعالی څخه (په هر څیز او په هر وقت کښی) او ځان ساتی (له معاصیوو) ښائی چی درباندی رحمت وکړ شی (له جانبه د الله)

تفسیر: د روغی او د جگړی په وقت کښی بلکه په هر حالت کښی ښائی دا تر سترگو لاندی وی چی د دوو ورونو روغه یا جگړه دی د دښمنانو او کافرانو په څیر ونه بلله شی! کله چی دوه

ورونه سره ولکېږي نو هغوی هم هغسی مه پرېږدي بلکه په ذات البینې اصلاح کېږي ئی ډیر زیات کوشش وکړي او د دی کوشش کولو په وخت کېږي تل له الله تعالیٰ څخه وویږي! چی له کومی خوا بی غایه طرفداری ونه شی، یا د انتقامی جذبی کومه نښه په منځ کېږي ونه لیدله شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْخَرُوا مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا
مِّنْكُمْ وَلَا نِسَاءً مِّنْ نِّسَاءِ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَابِ

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) توکی او سپکاوی دی نه کوی هیڅ یو قوم له تاسی څخه په بل قوم باندی ځکه ښائی چی وی به دغه (مسخره کړی شوی) بهتره او غوره (په نزد د الله) له دی (مسخره کوونکیو) څخه او (نه دی توکی او سپکاوی کوی) یو تولی ښځی له تاسی په نورو ښځو ځکه ښائی چی هغه (مسخری کړی شوی) به بهتری او غوره وی (په نزد د الله له دی مسخره کوونکیو څخه) او مه عیب جوئی کوی بعضی د تاسو د بعضی نورو، ځکه چی بیا د تاسو عیب جوئی هم کیږی (چی دا په حقیقت کېږي د ځان عیب جوئی ده.) او مه غواړی تاسی یو تر بله په بد نومونو او القابو سره

تفسیر: رومی ئی د مسلمانانو د نزاع او جگړی د لری کولو تدبیرونه راوښوول بیا ئی دا راوښوده که اتفاقاً اختلاف پېښ شی نو په زور او مؤثری طریقې سره دی هغه ورک کړ شی خو تر کله پوری چی د نزاع خاتمه ونه شی ښائی کوشش وکړ شی چی لږ تر لږه د منافرت او مخالفت جذبی زیاتۍ او مشتعلی نه شی ډیر کله لیده کیږی چیرې چی د کومو دوو سړیو یا دلو په منځ کېږي جگړه او اختلاف پیښیږي نو یو په بل باندی مسخری کوی او ملنډی پری وهی که لږه کومه خبره پیښه شی لاس سره اچوی، توکی پری کوی خاندی او حال دا دی چی ده ته نه ده ښکاره، هغه سړی چی دی په هغه پوری خاندی او مسخری پری کوی د الله تعالیٰ په دربار کېږي څه مرتبه لری؟ او چی الله جل جلاله له دی دواړو څخه له کوم یوه څخه خوښ دی؟ بلکه ډیر کله داسی هم پیښیږي چی یو سړی پخپله پخوا له جگړی او اختلاف یو بل سړی ښه گڼی. خو د ضد او نفسانیت له سترگو ده ته خپل ډیر لوی نقص هیڅ نه ښکاری او د بل چا ډیر کم نقص ډیر لوی ورته ښکاری نو ځکه د نفرت او عداوت خلیج ورځ په ورځ پسی ارتپیږي او وسعت مومی. او په زېږونو کېږي دومره بعد او لړیتوب پیدا کیږي چی د روغی او اختلاف هیڅ امید نه

پاتی کیږي په دی آیت کښی الله تعالیٰ مونږ له دی راز(قسم) خبرو څخه منع کوی او داسی حکم فرمائی چی یوه ډله دی له بلی ډلی سره مسخری او توکی نه کوی او نه دی یو په بل باندی ناوړه (غلط) غږونه کوی! او نه دی یو په بل پسې د عیب لتولو دپاره لویږی او نه دی په بدو نومونو او ناولیو لقبونو سره یو بل یاد کړی ولی چی له داسی خبری څخه دښمنی او نفرت ورځ په ورځ زیاتېږی او د فتنی او د فساد اور لا تیزیږی. سبحان الله! دا څومره قیمتداری لیار ښوونی او هدايات دی! که نن مسلمانان لږ څه څیر شی د دوی د گردو(تولو) جگړو او جنگونو او د نورو اخلاقی رنځوریو د علاج نسخی په هم دی د (حجرات) په سورت کښی شته. په حدیث کښی وائی (ان الله اوحی الی ان تواضعوا حتی لا یفخر احد علی احد ولا یبغی احد علی احد) مشکوٰۃ باب المفاخرة والعصبيه.

يُسَّ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ

بد دی دا دری نومونه د (سخری، تلمز، تنابز) له جهته د فاسقی وروسته له ایمان درلودلو(لرلو) څخه

تفسیر: د بل سری د خراب نوم په اخیستلو سره په خپله هغه نوم اخیستونکی گنهکاریږی که پر هغه باندی هغه بد اثر وکړی که ئی ونه کړی خو دی پخپله ځان بد تهذیب، فاسق، گنهگار او خلق ربروونکی ښکاری. خیال وکړی چی د مؤمن له ښکلی لقب سره دا بل توری ښه ښکاری؟ او بل تفسیر ئی داسی کیدی شی کله چی یو څوک مسلمان شی نو بیا هغه ته په هغو پخوانیو خبرو باندی طعنه ورکول یا د هغه وخت په بدترینو القابو یادول لکه پرنګی، یهود هندو او داسی نور ډیر مذموم حرکت دی هم داسی هغه سری چی په کوم عیب کښی اخته وی چی هغه ئی په واک(اختیار) کښی نه وی یا ئی له کومی گناه څخه فرض ئی کړی توبه کړی وی له هغه څخه د ژغورنی (بچ کیدنی) دپاره د هغه یادول ښه نه دی.

وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

او هغه چی توبه ئی ونه ایستله نو دغه کسان هم دوی دی ظالمان (پر ځانونو خپلو)

تفسیر: هغه گناه چی پخوا شوی له هغی څخه توبه وکړی! که د دی هدايات او حکمونو د اوریدلو څخه وروسته دوی له هغو جرائمو څخه توبه نه کوی نو د الله په نزد به اصلی ظلم هم د وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَحْسَبُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (ای مؤمنانو) ځان وساتی تاسی ډیر له بدگمانیو او تهمتونو نه (په خلقو باندی) بیشکه ځینی بدگمانونه او تهمتونه گناه ده او مه لتوی تاسی پت عیبونه د مسلمانانو او نه دی کوی غیبت ځینی ستاسی د ځینو نورو

تفسیر: د دوو تنو د اختلاف او تفریق په ډیروالی کښی دا امور په خصوصیت سره داخل دی. یو فریق په بل فریق باندی داسی بدگمان کوی چی حسن ظن لره چی په حدیث کښی راغلی هیڅ ځای نه پاتی کیږی له هری یوی خبری څخه څه نا څه مخالفت کوی که د هغه په خبرو کښی د ښه والی له زرو احتمالو څخه د یوی خرابی احتمال متصور وی نو د هغه فکر او چرت (خیال) د هم هغی خرابی په لوری وردرومی او له هغو ټولو ښیگڼو (خوبو) څخه ئی سترگی پتوی او د هم هغی کوچنی (وړی) خرابی په شاو خوا کښی چورلی او هم هغه خراب او کمزوری خوا ته یوه قطعی او یقینی ښه او شکل وربښی او پخپل مقابل فریق باندی د تهمت په الزام شروع کوی که اتفاقاً کومه مخالفه خبره ورته ورسپړی دی د خپلی بدگمانی په سبب هغی ته لا غلطه معنی ورکوی تل د هم دی خبری په پلټنه (تحقیق) کښی وی چی د مقابلی خوا کومه پته خبره څرگنده (ښکاره) کری او بیا د هغی په شاو خوا کښی نوری خبری جوړی او عجیبی حاشیی ورکری. او د ده په نشتوالی کښی د هغه په خلاف هر راز (قسم) خبری اتري وکری. نو پاک قرآن له دی گردو (ټولو) ویناو او خرافاتو څخه منع کوی. که مونږ مسلمانان د پاک قرآن په احکامو باندی عمل وکړو نو هغه گرد (ټول) اختلافات چی له بدقسمتی راپیښیږی له خپله حده نه تیریږی او د هغو ضررونه به محدود پاتی کیږی بلکه په لږ مدت کښی به د هغه نوم او ښه هم ورکیږی. الزام لگول او د پتو خبرو لتول او د هر چا په شا خبری کول هیچا ته او هیڅ کله روا نه دی په حدیث کښی وائی (الغیبة اشد من الزنا) «الحديث» پرته (علاوه) له هغو مواردو څخه چی په هغو کښی څه دینی گټه (فائده) وی او نفسانیت پکښی دخل ونه لری نو هلته اجازه شته لکه چی د حدیثو د رجالو په نسبت دائمی جرح او تعدیل کیده ځکه چی پرته (علاوه) له هغه د دین محفوظ پاتی کیدل محال ؤ او یا د فاسق غیبت کول او داسی نور د مشروعه ضرورتونو لپاره.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَهُمْ مِّتًى فَكُفُّوا

آیا خوښوی یو له تاسی څخه دا چي وځوړی غوښی د ورور خپل حال دا چي مری وی پس بد گڼی تاسی هغه نو هم دا رنگه بد وگڼی د مسلمان ورور غیبت او عیب لتول

تفسیر: د خپل مسلمان ورور غیبت کول داسی گنده کار دی لکه چي څوک د خپل هسی مړه ورور غوښه چي سخا شوی هم وی پخپلو نوکانو سره شکوی او خوړی ئی نو آیا د ده دا چاری کوم انسان خوښوی نو وپوهیږی چي غیبت کول له دی نه هم یو شنیع او خراب کار دی تولی کینی او دښمنی او حتی داسی نور ډیر بد عواقب تول له غیبت نه پیدا کیږی.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَكَّلُ بِهِ رَحِيمٌ ۝۱۴

وویریږی تاسی له الله تعالیٰ څخه بیشکه الله ښه تویه قبلوونکی ډیر رحم والا دی

تفسیر: په دی نصیحتونو باندی هم هغه څوک عمل کوی چي په زړه کښی ئی د الله تعالیٰ ویره وی که د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هیڅ نه کیږی. ښائی چي د اسلام او د ایمان دعوی کوونکی په رښتیا سره د هغه قهار الله له غضبه وویریږی او د داسی ناوړو (غلطو) پېښو شاوخوا ته هیڅ ورنژدی نشی که پخوا د دی حکم له لوستلو څخه کومه غلطی یا تیرواته له هغوی څخه شوی وی نو اوس ښائی د پاک الله په مخکښی د زړه له کومی تویه وکړی او د هغه له مهربانی او لورینی څخه خپله ښښه او مغفرت وغواړی چي مغفرت ئی کړی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

ای خلکو بیشکه مونږ پیدا کړی ئی تاسی (تول اصلاً) له یوه سړی چي (آدم) او له یوی ښځی چي (حوا) ده او مگرڅولی ئی مونږ تاسی څانگی او قبیلې قبیلې دپاره د دی چي وپیژنی یو له بل سره بیشکه چي ډیر مکرم او معزز له تاسی څخه په نزد د الله ډیر متقی ادب لرونکی ستاسی دی.

تفسیر: زیاتره د غیبت، طعن، ذم، او عیب لتولو منشاء کبر او غرور دی چي آدمی خپل ځان لوی گڼی او نورو ته په حقارت او سپکه گوری نو ځکه الله تعالیٰ دلته دا راییی چي انسان لره نه ښائی چي پخپل اصل او نسب او لوئی او عزت باندی مغرور شی بلکه ودی پوهیږی، چي د

انسان اصلی لوئی او عزت په دی کښی دی چی ښه روش او ښه خصلتونه ولری او تل له الله وویږی مؤدب او پرهیزگار وی تر څو د دی ښو صفاتو په میچ او اندازه د الله تعالیٰ په دربار کښی معزز، مکرم، او محترم شی. د نسب حقیقت خو دا دی چی گردد (تول) نارینه او سری له آدم او حوا علیهما السلام څخه پیدا دی سیدی، عثمانی، فاروقی، صدیقی، انصاری، شیخی، خانی، غوثتوب او نوری ستاینی (صفتونه) د ښه علم، عمل او تقویٰ په مقابل کښی هیڅ دی. او دا خاندانونه، صفتونه، او ستاینی پرته له دی څخه چی خلق پری پیژندل کیږی او په تعارف کښی کار ورکوی بل کوم قدر او قیمت نه لری. اصلی قدر او قیمت د هر سری په دی کښی دی چی متقی پرهیزگار او پوه وی. بلاشبه هر څوک چی الله تعالیٰ په کومه شریفه، لویه، معززه او ښه کورنی کښی پیدا کړی وی هغه خو یو موهوب شرف دی. لکه چی غینی کسان ئی ښکلی (خوبصورت) جوړ کړی دی. خو یواځی هم هغه ښکلیتوب د ناز او د فخر وړ (لائق) نه دی. او نه د کمال او د فضیلت معیار گانه شی. او نه د هغه لامله (له وجی) نورو ته په سپکه سترگه کتی شی. هو! شکر دی وکړی چی الله تعالیٰ بلا اختیار او کسب مونږ ته دا نعمت راحمت کړی دی. دا هم په شکر کښی داخل دی چی د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوری (وساتی). او هغه نعمت دی په هسی رتلیو روشنو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړی. لنډه ئی دا چی د مجد او شرف او عزت او فضیلت اصلی معیار نسب نه بلکه تقویٰ او طهارت دی او متقی سری نورو ته هیڅ کله په سپکه سترگه نه گوری.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۱۳﴾

بیشکه چی الله تعالیٰ ښه عالم ډیر خبردار دی.

تفسیر: تقویٰ او ادب په اصل کښی د زړه کار دی الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی هر هغه سری به چی په ښکاره ډول (طریقه) سره متقی او مؤدب په نظر راځی هغه په واقع کښی څنگه دی او وروسته له دی څخه به څرنگه شی؟ العبرة للخواتیم.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

وویل صحرائیانو ایمان راوړی دی مونږ، ووايه (ای محمده! دوی ته) له سره ایمان نه دی راوړی تاسی ولیکن ووائی اسلام راوړی دی مونږ او له سره نه دی ننوتی ایمان په زړونو ستاسی کښی

تفسیر: دلته دا رابښی چی ایمان او یقین کله چی په پوره ډول (طریقه) په زړه کښی رابځ شی او بیخ ونیسی نو په هغه وخت کښی غیبت، عیب لتول او نور خراب خصلتونه له سری غځی لری کیږی هر هغه سری چی د نورو عیبونه لتوی او آزار ورسوی نو دی دی وپوهیږی چی تراوسه پوری ایمان په پوره ډول (طریقه) په زړه د ده کښی غای نه دی نیولی د ابن کثیر رحمه الله علیه په اتم جلد (۲۴) مخ کښی یو حدیث لیکلی شوی دی «یا معشر من آمن بلسانه ولم یُفَضِّ الايمان الى قلبه لا تغتابوا المسلمين ولا تتبعوا عوراتهم» تنبیه: له دی آیت څخه د ایمان او د اسلام فرق ښکاریږی او هم دا خبره له حدیث د جبریل او نورو څخه هم ثابتیږی په حدیث مرویه د ابی هریره کښی چی په کتاب الايمان د مشکوٰۃ کښی راغلی فرق د ایمان او د اسلام داسی فرمائی:

«المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمؤمن من آمنه الناس على دماءهم واماوالمهم» (ترمذی). له اکثری نصوص څخه داسی معلومیږی چی هغه څوک چی په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولری چی له شکنجی د مسلمانانو څخه مامون پاتی شی او یا داسی نور اغراض چی کفر ته اړونکی نه وی! غور کړی داسی شخص مسلمان بلل کیږی چی هنوز نور د ایمان د ده په زړه کښی نه دی کامل شوی، نو هم دا وجه ده چی له غیبت کولو او عیب لتولو څخه ځان نشی ساتلی. او هغه څوک چی بلا قید او شرط او پخپل ذوق سره په اسلام کښی داخلیدوی، دا هغه اشخاص دی چی نور د ایمان د دوی په زړونو کښی کامل شوی نو خولی او تول حواس ئی نه غواړی چی په غیبت او یا نورو باطلو باندی وخوځیږی.

وَأَنْ تَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧﴾

او که حکم ومنی تاسی د الله او د رسول د دغه (الله په اخلاص سره) نو نه پری کوی نه کموی (الله) له (جزاء د) عملونو ستاسی څخه هیڅ شی، بېشکه چی الله ښه مغفرت کوونکی ډیر رحم والا دی.

تفسیر: که اوس هم د الله تعالی د اوامرو د منلو لپاره غوره کړی نو د ډومبنيو کمزوریو لامله (له وجی) ستاسی له هیڅ یو عمل څخه د هغه ثواب نه کموی.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

بیشکه چی (صادقان) مؤمنان هغه کسان دی چی ایمان راوړی دی په الله او په رسول د دغه (الله) باندی بیا شک نه کوی (په ایمان کښی) او جهاد کوی دوی په مالونو خپلو سره (چی لگوی ئی په اعلا د کلمه الله کښی) او په ځانونو خپلو سره چی جهاد کوی په لیاره د الله کښی دا کسان هم دوی رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښی)

تفسیر: د رښتینی مؤمن شان داسی وی چی په الله تعالی او د هغه په رسول باندی پوره او پوخ اعتقاد ولری او د هغه په لیاره کښی په هر قسم سره چی وی په مال او ځان سره حاضر وی.

قُلْ أَتَعْلَمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

وایه (ای محمده! دوی ته) آیا خبروی پوهوی تاسی الله په دین د تاسی سره حال دا چی الله ته معلوم دی هر هغه څیزونه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه څیزونه چی په ځمکه کښی دی او الله تعالی پر هر څیز باندی ښه خبردار دی هیڅ شی تری پت نه دی.

تفسیر: که په رښتیا سره واقعی دین او پوره یقین تاسی لره حاصل وی نو له تش ویلو څخه څه په لاس درځی؟ له هغه پاک الله سره چی ستاسو معامله ده هغه ډیر ښه پری پوهیږی هر شی ورته ډیر ښه ښکاره او معلوم دی.

يُتَنَوَّنَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا

احسان باروی دوی په تا باندی (ای محمده!) د دی چی تش مسلمانان شوی دی دوی

تفسیر: ځینی کوچیان او صحرائیان راځی او وائی وگوری چی مونږ بی له جنگه او جگری مسلمانان شوی یو گواکی دوی خپل احسان ښکاره وی او د دی جواب وروسته له دی نه داسی

ورکاوه کبیری.

قُلْ لَا تَمْتُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَذَا كُمُ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۴﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) احسان مه باروی تاسی په ما باندی د اسلام راوړلو د تاسی بلکه الله احسان کوی په تاسی باندی د دی چی لیاره ئی وشووله تاسی ته د ایمان راوړلو که ئی تاسی رښتینی او صادقان (په دعوی د ایمان کښی).

تفسیر: که په واقعی ډول (طریقه) تاسی د اسلام دعوی لری او په رښتیا سره ایمانداران ئی! نو دا ستاسی احسان نه دی بلکه د الله احسان دی چی تاسی ته ئی د ایمان په لوری لیاره دروښوده او د اسلام په لوی دولت ئی سرفرازی درکړه. که رښتیا ووايو نو اصلی خبره هم دا ده. ځکه چی الله تعالی پخپله رسول الله ته داسی فرمائی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ الآية - «آل عمران» نو بنا په دی که د چا له لاسه ښیګڼی (ښه) کبیری دا د هغه ستاینه (صفت) نه ده بلکه د الله ستاینه (صفت) ده چی هغه ته ئی د نیکی لیاره ورښوولی ده ګواکي د دی سورت په پای (آخر) کښی ئی تنبیه فرمایلی ده که تاسی ته پر قرآنی هدایاتو او اسلامی تعلیماتو باندی د عمل کولو توفیق په لاس درځی نو هغه د احسان په ډول (طریقه) مه ورښکاروی بلکه د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه د شکر او انعام حق اداء کړی چی تاسی ته ئی داسی توفیق درکړی دی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ كِيمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه الله ته ښه معلوم دی غیب د آسمانونو او د ځمکي او الله تعالی ښه لیدونکی دی په هغو کارونو باندی چی کوی ئی تاسی

تفسیر: الله تعالی ته د زړونو پټی خبری او ښکاره چاری ګردی (ټولی) ور معلومی دی نو د دغه علیم او خبری په مخکښی خبری او بهانی مه جوړوی.

تمت سورة الحجرات

سورة (ق) مكية (الا آية) (۳۸) فمذنية وهى خمس و اربعون آية و ثلث ركوعات
د «ق» سورت مكى دى پرته له (۳۸) آيتنه څخه چى مدنى دى (۴۵) آيتونه (۳) ركوع لرى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قَالَ وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ ۚ بَلْ عَجَبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكُفْرُونَ
هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ۚ عِزًّا مَتَنَّا وَكُنَّا شُرَبَاءَ ذَلِكَ رَجْعُ يَعِيدٌ ۝۳

قسم دی پر قرآن چى لوى شان لرى (او نه دى راوړى ايمان کفارو په تا اى
محمده) بلکه تعجب کوى دوى له دى نه چى راغى دوى ته ويروونكى له دوى
څخه نو وويل کافرانو دا (ويړول) يو شى عجيب دى آيا کله چى مړه شو
مونږ او شو مونږ خاورى (بيا به هم ژوندى کيږو؟) دغه بيرته راتلل دیر لرى
دى (له عقله)

تفسير: د قرآن د لوى او شان په نسبت څه وويل شى چى د هغه له راتگ څخه ځردي (تول)
کتابونه منسوخ شول او د ده د اعجازى قوت او لامحدودو اسرارو او معارفو څخه د دنيا
ځردي (تول) پوهان محو او حيران دى هم دا لوى قرآن پخپله شاهد دى چى په ده كېنى هيڅ يو
نقص نشته او د عيب او ځوتى نيولو ځاى پكېنى نه ليدنه كېږي. خو بيا هم منكران دا نه مني
نه د دى دپاره چى د هغوى په لاس كېنى د ده په خلاف كوم حجت يا برهان شته بلکه يواځى
د خپلى ناپوهى او جهل او حماقت لامله (له وجې) په دى خبرى باندې تعجب كوى چى د دوى
له تبر او خيلخاني څخه يو سړى د دوى په لورى رسول او استاځى راغلى دى، ټولو ته نصيحت
كوى او داسى عجيبى خبرى هم كوى چى څوك ئى نه شى منلى. ښه دا د منلو وړ (لائق) خبره
ده چى مونږ به وروسته له مړينى څخه ژوندى كېږو؟ دا بيرته راتگ له عقل څخه دیر لرى او له
امكان او عادت څخه بيخي بعيد دى (معاذالله) خو خبره دا ده چى دوى عقل او پوهه نه لرى او
كه وگورى چى په اول كېنى چا پيدا كړل آيا د دوى فكر او عقل په اول كېنى پخپلو حواسو او
اعضاو باندې خبر و چى څنگه جوړيږي دوى يا د دوى پلرونو كولى شوى چى په حواسو او
اعضاو كېنى څه تغيير او ښايست راولى؟ طبعاً نه. نو ثابته شوه چى دا كار د الله تعالى په
قدرت سره وشو نو هغه ذات چى په اول كېنى دا كار كولى شى، په آخر كېنى څه مشكله ده
هيڅ مشكل نه لرى بالضرور ئى كولى شى. لكه چى وائى ﴿وَهَؤلَئِكَ يَتَذَكَّرُ لَكُمْ يَوْمَ تَبْعُونَ﴾

وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿﴾ جزء ۲۱ «سورة الروم» ۲۷ آیت هغه ذات چي دا کار کولی شی نبی د قدرت ئی په وروسته آیتونو کښی په طور د مثال سره داسی بیانیری.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ

(الله فرمائی په رد د قول د دوی) په تحقیق سره معلوم دی مونږ ته هغه چي کموی ئی ځمکه له وجوده د دوی

تفسیر: گرد(تول) وجود نه خاوری کيږی روح سلامت پاتی کيږی او د بدن اجزاء تحلیل کيږی او په هر لوری تیت او پرک (منتشر) کيږی خو الله تعالیٰ ته هغه گرد(تول) ښکاره دی او کولی شی چي بیا هغه تیت پیت (منتشر) اجزاء سره راتول کړی او بیا ئی لکه اول ځلی جوړ او غوښه، پلی، رگونه او پوست پری زرغون او سا پکښی واچوی.

وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيفٌ ۝۴

او مونږ سره یو کتاب دی په یاد ساتونکی د هر شی چه لوح محفوظ دی.

تفسیر: دا نه ده چي له نن څخه راښکاره او معلوم دی بلکه قدیمی علم مو دی تر دی چي له هغه څخه پخوانی قبل الوقوع گرد(تول) حالات هم په یو کتاب کښی چي لوح محفوظ نومیږی لیکلی شوی دی او تراوسه پوری هغه کتاب ځمونږ سره شته که په علم قدیم باندی څوک نه پوهیږی نو دومره دی وپوهیږی هغه دفتر چي هر شی پکښی لیکلی وی او تل د الله تعالیٰ په حضور کښی پروت وی. یا دا د پرومینی جملی تاکید وپوله ځکه هر هغه څیز چي د چا په علم کښی وی او بیا ئی ولیکی نو هغه د نورو په نزد ډیر ټینگ او مؤکد راځی هم داسی دلته د مخاطبینو د محسوساتو په اعتبار تنبیه شوی ده چي هر څیز د الله تعالیٰ په علم کښی شته او د هغه په دفتر کښی لیکلی دی چي هیڅ زیادت او نقصان نشی پکښی کیدی. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه بیا ژوندی کول د خلقو راباندی گران نه دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ قَرِيبٍ ۝۵

بلکه نسبت د دروغو کړی دی دوی حق او رښتینی دین ته کله چي راغی دوی ته پس دوی په گډو وډو مختلفو خبرو کښی (مضطرب) دی.

تفسیر: یواخی تعجب نه بلکه په ښکاره ډول (طریقه) ئی دروغ بولی او غمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبوت، قرآن، بعث بعدالموت او نور اعتقادی شیان هم دروغ گنی او عجیبی گدی وډی مختلفی خبری او راز راز (قسم قسم) ویناوی کوی بیشکه هر هغه سری چی رښتیا خبری دروغ بولی په هم داسی شکوکو، اضطرابو، حیرانتیاؤ تردد او تحیر تذبذب سره غاړه په غاړه کیږی او د ناپوهی په غرومبی (گرداب) کښی لویږی ځکه چی له داسی یوه څرگند (ښکاره) امر نه انکار کوی چی ثبوت ئی له نمر نه هم روښانه دی خو که نصوص او دلائل ئی ولتول شی.

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ۝۶

آیا پس نه گوری دغه (منکران د بعث له غفلته) طرف د آسمان ته د پاسه د دوی چی څرنګه جوړ کړی دی مونږ هغه او ښائسته کړی دی مونږ هغه او نشته دغه آسمان ته کوم چاود (عیب)

تفسیر: لومړی ښه د قدرت، هغه ذات چی انسان پس له مرګه بیا ژوندی کوی نشی د قدرت دا دی.

الف: - پیدایښت د آسمانونو

ب:- لوړوالی د هغی چی په څه عجیب او غریب کیفیت سره جوړ شوی
ج:- زینت او ښایست د هغوی په ستوریو او یا طبیعی منظری سره.

د:- د نقصان او عیب نه موجود والی لکه سوری، چاودیدل، زوالی او داسی نور. آسمان ته وگوری! چی په ښکاره ډول (طریقه) سره نه کومه ستنه پکښی په نظر راځی او نه کومه پایه لری او نه له کوم شی سره تړلی شوی دی داسی عظیم الشان جسم ئی څرنګه مضبوط او مستحکم درولی دی؟ د شپي له مخی د ستوریو په کروړونو قنادیل دیوی پکښی بلیږی او د هغی منوری کری له لری لکه د بریښنا لوئی ونی رابریښی او په مجموعی ډول (طریقه) څومره په سنگار او رونق دولی ښکاری له گردو (تولو) څخه غوره خبره دا ده چی سره له تیریدلو د زرګونو قرنو څخه نه کوم سوری یا چاود پکښی لویدلی دی نه ئی کومه گنګوره نریدلی ده، نه ئی پلاستر مات دی، نه ئی رنگ الوتی دی آخر دا کوم یو لاس دی؟ چی داسی مخلوق ئی جوړ کړی دی؟ او بیا ئی له ډیرو پیړیو راهیسی هم داسی ساتلی دی؟

وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝۷ تَبَصَّرَةٌ وَذُكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝۸

او (آیا نظر نه کوی دوی) غمکی ته (چی شرنگه ښه) غورولی مو ده او غورغولی مو دی په هغی کښی درانه بارونه محکم غرونه او زرغونه کړی مو دی په هغی (غمکی) کښی له هر قسم تازه گیایو د رونق شیان دپاره د ښوونی (د قدرت خپل) او د پند او نصیحت هر هغه بنده ته چی رجوع کوونکی وی الله ته

تفسیر: دوهمه ښه د قدرت پیدایښت د غمکی دی

(الف): آوارول د هغی

(ب): اچول د غرونو او میخ کول د غمکی په هغوی سره

(ج): زرغونه کول د هر قسم گیاه او بوټو تازه وو په رونق سره

(د): هر یوه د دی ښو څخه درس د عبرت گرځی رښتینو بندگانو لره هغه سری چی رجوع نی د الله په لوری وی غمان د دی محسوساتو په دائره کښی بی غایه نه اخته کوی هغه ته د آسمان او د غمکی په تخلیق او تنظیم کښی دومره د کتنی او لیدنی سامان او اسباب شته چی د هغو له ادنی غور کولو څخه صحیح حقیقت ته رسیدی شی او هغه هیر شوی سبق نی بیا ورپه یادپیری. بیا خو الله تعالی ته ښه معلوم دی چی سره له دومره قوی دلائلو او روښانو ښو له موجودیته دا خلق ولی د حق په دروغجنولو کښی جرئت او غفردوالی (ضد) کوی؟

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَبَلٍ وَحَبَّ الْحَبِيدِ ۝

او نازلې ښکته کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه ډیری برکتناکی نو زرغونه مو کړل په دغو (اوبو) سره باغونه (چی هر راز(قسم) میوی لری) او دانی کښت چی فصل نی ریبلی کیږی.

تفسیر: دریمه ښه د قدرت رانښته کول د اوبو دی له آسمانونو نه

(الف): اوبه مبارکی او بابرکته چی هر شی په هغی سره ژوندی کیږی.

(ب): باغونه او دانی د کښتونو (فصلونو) چی په هغی سره زرغونه کیږی.

غله هغه ده چی له هغی سره بوټی نی هم ریبیل کیږی او د باغ ونی سره له دی چی میوی نی شکولی کیږی ونی نی پخپله پاتی کیږی.

وَالنَّخْلُ بَسِقَاتٍ لِّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ۝

او (زرغونی مو کرلی په دغو اوبو سره ونی د) خرماؤ لوړی هغی لره وړی دی
لاندی باندی.

تفسیر: (ج). زرغونول د خرما د ونو، لوړی لوړی (اوچتی) چی دوی لره وړی دی لاندی باندی
چی روزی دی لپاره د بندگانو. په ډیر کثرت او، وفرت سره چی د هغو وړی په لیدلو کښی هم
ډیر ښه ښکاری.

رَزَقَ لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَاهُ بَلَدَهُ مِثْلَ ذَلِكَ الْخُرُوجِ ⑪

رزق روزی دپاره د بندگانو او ژوندی کرل مونږ په دغو (اوبو) سره کلی او
ښارونه مړه. هم داسی دی راوتل (د مړیو له قبرونو نه).

تفسیر: (د): الله تعالی ژوندی کوی په دی اوبو د باران سره ښارونه او کلی مړه یعنی چی بوتی
او گیا تولی وچی او خزان وی بیا ئی ژوندی کوو او زرغونی کوو ئی، نو نتیجه د دی دریو
ښو سره له اجزاوو ئی دی ته شوه، چی تاسی انسانان هم داسی راوتونکی او ژوندی کوونکی
ئ، لکه چی گپاوی زرغونی کیدونکی او راوتونکی دی، نو که تاسو عقل لری په خپل ژوند
کښی پس له مرگه هیڅ شک او شبه مه کوی. لکه چی د باران په اورولو سره مړه غمکه ژوندی
کوی هم داسی د قیامت په ورځ مری هم ژوندی کولی شی.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ⑫ وَعَادُ وَفِرْعَوْنُ وَأَخُو لُوطٍ ⑬ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ⑭

دروغجن کری ؤ پخوا له دغو (کفارو) قوم د نوح (نوح لره) او ملگری د
کوهی (نبي خپل لره) او ثمودیانو (صالح لره) او عادیانو (هود لره) او
فرعون (موسی لره) او (نوعی) ورونو د لوط (لوط لره) او خاوندانو د غنګله
(شعیب لره) او قوم د تبع (خپل نبي لره)

تفسیر: د دی قومونو قصی د حجر، فرقان او دخان او په نورو سورتونو کښی تیری شوی دی
هلته ئی بیا ولولی!

تبع: یا نوم د غای دی یا نوم د هغه پیغمبر دی چی دا قوم ئی اسلام ته وغوښت.

كُلُّ كَذَبِ الرُّسُلِ فَحَقٌّ وَعِيدٌ ⑪

دوی تولو نسبت د دروغو کړی و پیغمبرانو خپلو لره نو بیا حق او ثابت شو
عُما عذاب پر دوی

تفسیر: د انبیاءو د دروغجنولو لامله (له وجی) له هغو شیانو څخه چی دوی ویرول شوی و هغه ور
د مخه راغلل. او په هم هغه عذابونو کښی چی دوی تری ویرول شوی وو، ولویدل.

أَفَعَيَّنَّا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ⑫

آیا پس نو مونږ ستړی شوی وو په پیدایښت اول باندی یعنی نه یو ستړی شوی
بلکه دوی په شک کښی دی له جوړولو او ژوندی کولو نویو څخه.

تفسیر: د دوهم ځلی نوی ژوندون په نسبت هغوی ته خوشی او فضول یو شک پیدا شوی دی هغه
قادر مطلق چی دوی ئی اول ځلی پیدا کړی دی آیا دوهم ځلی هغه ته د هغوی بیا پیدا کول
کوم گران کار دی؟ آیا دوی هسی گمان کوی چی (معاذالله) هغه به په اول ځلی د دی
گردی (تولی) دنیا له پیدا کولو څخه ستړی شوی وی؟ د هغه مطلق قادر په نسبت داسی توهمات
غور کول ډیر سخت جهالت او سپین سترگیتوب دی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسُّوْسُ بِهِ نَفْسُهُ ⑬

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ جنس د انسان، په داسی حال کښی چی
مونږ پوهیږو په هغه څیز چی وسوسه او خطرته کوی په هغه سره زړه د ده له
فکرونو عبثو او ناکارو سره

تفسیر: د انسانانو د هر قول او فعل څخه مونږ خبردار یو تر دی چی له هغو پتو خبرو چی د
وسوسی په ډول (طریقه) د هغو په زړه کښی تیریږی هغه هم مونږ ته معلوم دی ﴿الْأَيُّكُم مِّنْ خَلْقٍ
وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ جزء ۲۹ (الملک - رکوع ۱) آیت ۱۴

وَمَنْ أَأَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ⑭

حال دا چی مونږ ډیر نژدی یو ده ته په علم سره له رگونو د ورمیو د ده

شخه.

تفسیر: د ژوندانه له رگه مراد د اورمیر (شارگ) دی چی د هغه لرغیدونکی رگ له پری کیدلو شخه سری مری بښائی چی دا له روح او نفس شخه کنایه وی او مطلب ئی دا دی چی مونږ د علم په اعتبار د ده له روح او نفس شخه هم ډیر نژدی یو یعنی هسی چی سری پخپل احوال باندی پوهیږی مونږ له هغه شخه زیات د هغه په حال او احوال باندی پوه او خبردار یو. لکه چی مونږ د الله تعالیٰ دا پوهه او خبرداری په تجربه سره ثابت ولی شو، مثلاً وینو چی یو متخصص طبیب په یوه مرض آخته کیږی او دی خبر نه دی چی شخه وخت مریض کیږی او یا شخه وخت جوړیږی، یو پوهان، نجومی، ولی، پیغمبر! د هغو مشکلاتو نه چی ورته پیښیږی هیڅ پیش بینی او چاره سازی نشی کولی او پخپله رسول الله وائی ﴿وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبُ لَاسْتَكُنْتَ مِنَ الْخَبِيرِ وَمَا مَسْنَى الشَّوْءِ﴾ جزء ۹ «اعراف - ۲۳ ع ۱۸۸ آیت» نو دا ثابته شوه چی الله تعالیٰ جل جلاله له مونږ نه مونږ ته نژدی دی، او له مونږ نه په مونږ عالم دی، له مونږ نه په مونږ مهربان دی، له مونږ نه د مونږ کارساز دی.

إِذْ تَلَقَى الْمُتَلَقَيْنِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشَّمَالِ قَعِيدٌ ۝

(او یاد کړه) کله چی اخلی دوه اخیستونکی پرښتی چی یوه له ښی طرف نه ناسته وی لیکلو د نیکی ته او بله له کین طرف نه ناسته وی لیکلو د بدی ته

تفسیر: دوه پرښتی د الله په حکم سره د همیش لپاره د هر سری په کتنه کښی دی هر هغه لفظ چی د دوی له خولی شخه ووځی یا هر کار چی دوی ئی کوی سم د لاسه ئی لیکی د نیکی لیکونکی ښی خوا ته او د بدی لیکونکی کینی خوا ته ناستی او تا کلی (مقرر کړی) شوی دی شخه زیادت او نقصان نه کوی بلکه په ډیری امانت داری سره لیکنی کوی ﴿وَلَا عَلَى الْغَافِلِينَ﴾ جزء عم (سورة الانفطار رقم ۸۲).

مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ۝

نه وائی دغه بنده هیڅ خبره مگر خو وی له ده شخه دوه ساتونکی، حاضر او تیار چی ژر ئی ولیکی.

تفسیر: دا دوه پرښتی لیکلو ته همیش تیاری وی. او هیڅکله نه تری جدا کیږی هغه چی د ورځی له طرفه موظفی دی د نمازدیگر په وخت کښی عملونه د بندگانو، ثبت ته رسوی. او هغه

چی د شپی له طرفه موظفی دی په وخت د صباح کښی عملونه د بندگانو حضور د رب العالمین ته پورته کوی، حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چی الله تعالیٰ له دی ملائکو نه پوښتنه کوی چی د ما بندگان په څه حالت کښی وو هغوی ورته وائی چی په سجده وو نو حضرت رب العالمین په ملائکو باندی افتخار کوی نو له هم دی وجی نه باید په دی دوو لمونځونو باندی ډیر خیال وشي.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ

او راغلی بی هوشی سختی د مرگ لپاره د دی چی په سترگو ئی ووینی په حق سره

تفسیر: له یوه لوری ئی دفتر او دوسیه تیاره شوی ده او له بل لوری ئی د مرگی په کنده باندی رسیدلی دی مر کیدونکی دی او د ځنکدن په ربړونو(تکلیفونو) کښی غوتی خوری نو هلته دا گردی(تولی) خبری ورته رښتیا ښکاری چی الله تعالیٰ او د هغه پیغمبران د هغه خبر ورکړی و او د مری له مخی د هغه د سعادت او شقاوت پردی لری کیږی. او د داسی پښی پېښیدل یقینی او قطعی دی. ځکه چی د مطلق حکیم ډیر حکمتونه د ده سره اړی (تعلق) لری. نو په دغه وخت کښی به وویلی شی دغه منکر انسان ته داسی چی:

ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ^{۱۹}

دا مرگ هغه دی چی وی به ته له ده څخه په څنگ کیدونکی او نه وی پری اقرار کونکی

تفسیر: سری ډیر زیار(کوشش) کوی چی له مرگ څخه ځان وژغوری(وساتی) او د هغه د بد خوند او وحشت څخه تل ځان وساتی او دی خوا هغی خوا سر او پښی ووهی خو سره له دی د مرگی شیبه(لحظه) چیری وروسته کیدونکی ده. آخر هغه په سر باندی راتلونکی ده او هیڅ یوه حیلۀ او تدبیر د مرگی مخه نشی نیولی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ^{۲۰}

او وبه پوکل شی په صور (شپیلی) کښی چی دا یوه ورځ ده د ویرولو د کفارو په عذاب سره).

تفسیر: وروکی قیامت خو د مرگ وقت دی. وروسته له دی لوی قیامت حاضر دی فقط چی په صور او شپیلی کښی وپوځلی شی هغه ویروونکی ورغ موجودیږی چی انبیاء او پیغمبرانو خلق تربینه ویرولی وو.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِرٌ وَشَهِيدٌ ۝۲۱

او راځی هر نفس په دی ورغ کښی چی وی به له ده سره یو شړونکی (محشر ته) او شاهدی ورکوونکی (پر اعمال ئی لکه لاس، پښی او داسی نور).

تفسیر: خلق به په قیامت کښی داسی حاضر کړل شی چی یوه پرشته به ئی میدان ته د وړاندی کولو دپاره راکاږی او بلی به ئی عملنامه نیولی وی چی د ده د ژوندانه گرد(تول) احوال او خبری پکښی لیکلی شوی وی ښائی چی دا به همغه دوه پرستی وی چی ﴿وَأَمَّا الْيَتِيمَ﴾ ورته وائی او د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿إِنَّمَا إِلَهُ الْبَنَاتِ﴾ الایة - او ښائی چی کومه بله وی. والله اعلم. نو وره ویلی شی ده ته د الله تعالی له جانبه داسی چی:

لَقَدْ كُنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكْشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ۝۲۲

په تحقیق سره (په دنیا کښی) وی ته په غفلت بیخبری له دی ورځی د عذاب څخه نو بیرته مو کړه له تا څخه پرده د غفلت ستا، نو سترگی ستا نن ډیری تیزی دی (چی پری وینی خپل گرد(تول) اعمال)

تفسیر: په هغه وخت کښی به وویلی شی دوی ته چی وی تاسی د دنیا په خونډورو شیانو کښی مشغول او له دی ورځی څخه بیخبر او بی پروا وی! او ستاسی سترگی د شهواتو او غوښتنو تیاری او پردی پتی کړی وی. هغه ښوونی چی پیغمبرانو تاسی ته کولی هغو ته مو فکر نه کاوه. نن هغه پرده ستاسی له سترگو څخه لری کوو او ستاسی لیدنه خورا(ډیر) زیاتوو، تر څو ښه وگوری آیا هغه خبری چی تاسی ته کیدلی صحیح وی او که غلطی؟ ثابته وه او ثابته شوه چی دا تولی خبری رښتیا وی، ځکه له هر یوه سره یو قرین شیطان او بل ئی له ملائکو نه د مراقبت لپاره ورسره همراه دی لکه چی په حدیث کښی وائی: (ما منکم من احد الا وقد وکل به قرینه من الجن وقرینه من الملائكة - الحديث).

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَىٰ عَتِيدٌ ۝۲۳

او ویه وائی ملگری د ده (پربسته) دا دی هغه شی چی ماسره حاضر دی (د دفاترو د اعمالو د ده)

تفسیر: پربستی به ئی له اعمالنامو سره حاضری وی غیبنی له (قرین) څخه شیطان مرادوی. یعنی شیطان به وائی دا مجرم حاضر دی چی غما له خوا اغوا شوی و. او هغه می د دوزخ لپاره تیار کړی دی. مطلب دا چی هغه اغوا غما له لاسه شوی ده خو په ما کښی دومره زور او تسلط چیری و چی هغه می په جبری ډول (طریقه) سره په شرارت کښی اخته کړ دی پخپل اختیار، اراده او واک گمراه شوی دی.

الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ^(۳۳) مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ^(۳۴)

(نو ویه ویل شی دوو پربستو ته) وغورځوی تاسی په دوزخ کښی هر یو کافر عناد کوونکی منع کوونکی د خیر تیریدونکی له حدودو مشروعو، ظالم او شک کوونکی (په دین کښی).

تفسیر: د الله تعالی له درباره به دغه حکم دوو پربستو ته وشي چی داسی سری دی په دوزخ کښی واچول شی!

لَاذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ الْقِيَةُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ^(۳۵)

هغه (کافر) چی گرځولی ئی دی سره له الله! (الله بل) نو وغورځوی دی په عذاب سخت کښی

تفسیر: داسی سری په دوزخ کښی د ډیر سخت عذاب مستحق دی، ځکه چی تر مشرکینو نه لوی ظالمان نور په دنیا کښی نشته.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْعَمْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ^(۳۶)

ویه وائی ملگری د ده یعنی شیطان ای ربه غمونږ، نه و گمراه کړی ما دی (جبراً) لیکن و دی پخپله په گمراهی لری کښی له حقه غنی.

تفسیر: شما زور پر ده باندی نه رسیده. لږ څه اشاره می چی ورته وکړه دغه کمبخت پخپله گمراه شو د نجات او فلاح له لیاری څخه لری ولوید. شیطان په داسی ویناو سره غواړی چی خپل جرم سپک وربنکاره کړی داسی جگری او منازعی په مابین د دوزخیانو او خدایانو باطله و د هغوی کښی او په مابین د اغوا کونکو د دوی کښی ډیری راغی چی قرآن له بعضی د هغو غنی خبر ورکوی او وائی: ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلَوْلَا أَنْفُسُكُمْ مَا آتَاكُمْ بِصُحُفِكُمْ وَأَنْتُمْ بِمُؤْمِنِي إِني نَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (جزء - ۱۳ سورة ابراهیم آیت - ۲۲)

قَالَ لَأَتَّخِصَّموالِدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ^{۲۸}

وېه فرمائی (الله قهرأ چی) جگړه مه کوی تاسی دلته له ما څخه چی فائده نه کوی جگری د تاسی په دی ځای کښی او په تحقیق ږومبی لیږلی و ما تاسی ته ویږول خپل په ژبو د انبیاو.

تفسیر: تاسی چتی(بیکاره) او اپلتی خبری مه کوی په دنیا کښی می هر چا ته د ښو او بدو لیاری وربولی وی اوس هر یوه ته د هغه له جرم سره سمه جزا ورکوله کیږی هغه چی گمراه شوی دی او هغه چی له دوی څخه ئی لیاره ورکه کړی ده دواړه به د خپلو جرمونو سزاوی مومی.

يَا بَيْتِلُ الْقَوْلِ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ^{۲۹}

نه شی بدلیدلی هیڅ خبره په دی باره کښی په نزد زما او نه یم زه ظلم کوونکی پر بندگانو چی بی له گناه ئی په عذاب کړم.

تفسیر: ځمونږ له لوری به ظلم نه کیږی. هغه فیصله چی صادرېږی عین حکمت او انصاف به وی «او خبره به نه بدلېږی» یعنی کافران به نه ښلی کیږی نو د دی لوی کافر شیطان ښته به چیری کیږی.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ^{۳۰}

(یاده کړه هغه ورځ) چی وایو مونږ دوزخ ته داسی آیا دک او موږ شوی ته له خلقو نه؟ او وېه وائی هغه آیا نور هم څه زیات ځای شته بلکه شته یعنی

زیات کره زه لا بنه موړ شوی نه یم.

تفسیر: د دوزخ وسعت او ارتوالی به له دومره خلقو څخه نه ډکېږي. او د قهر له شده به نور کافران او نافرمانان هم ورغواړي.

وَأَزْلَفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ۝۳۱

او رانژدی به کر شی جنت لپاره د ویریدونکیو پرهیزگارانو چی نه به وی لری (له دوی نه).

تفسیر: جنت به له دوی څخه لری نه وی. دوی به له ډیر نژدی څخه د هغه تر او تازگی ښائست او سینگار وینی.

هَذَا مَا تَعْدُونَ لِكُلِّ آوَابٍ حَفِيفٍ ۝۳۲ مَن حَشَى الزَّمَانَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ۝۳۳ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

فرمائی الله چی دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده له تاسی سره دپاره د هر رجوع کوونکی الله لره او د هر ساتونکی حدودو د هغه لره او هر هغه چی ویریری له عذابه د رحمان په غیب سره او راتلونکی وی په زړه رجوع کوونکی سره الله ته (نو وبه فرمائی الله ځی ننوځی پکښی په سلامتیا سره)

تفسیر: هغه کسان چی په دنیا کښی ئی الله تعالی یادوه او له گناهونو څخه ئی ځانونه ژغورل (بچ کول) او د الله په لوری به ئی رجوع کوله او بی له لیدلو څخه د هغه له قهر او جلالت ویریدل او په یوه پاک او صاف رجوع کوونکی زړه د الله په حضور حاضر شوی و د هغه جنت وعده له داسی سړیو سره کړی شوی وه اوس ئی وخت رارسیدلی دی چی په سلامتیا او عافیت سره پکښی ننوځی او پرښتی دوی ته سلام اچوی او د پاک پروردگار سلام هم وررسوی.

ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ۝۳۴

دا ورځ د ورننوتلو په جنت کښی ورځ ده د همیشه توب په هغه کښی

تفسیر: په حدیث کښی وائی جنتیان چی جنت ته ننوزی. ورته ویل کیږی، ننوزی بیا مو نو مرگ نشته، دوزخیانو ته په وخت د ننوتلو کښی دوزخ ته هم داسی ویل کیږی نو هغه ورځ هر چا ته هر څه چی وررسیږی د تل دپاره دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٥٠﴾

وی به دغو (مومنانو) لره هغه چی غواړی ئی دوی په دی جنت کښی او له مونږ څخه ئی زیادت هم شته په هغو باندی

تفسیر: هر شی چی وغواړی هغه وررسیږی برسیره په هغه داسی نعمتونه هم ور رسیږی چی د هغوی په خیال کښی نه وی رسیدلی لکه د الله تعالیٰ لقا او لیدنه. او ممکن دی له (ولدینا مزید) څخه دا غرض وی چی له مونږ سره ډیر شیان دی هر څومره چی د جنتیانو له خوا وغوښت شی هغه ګرد(تول) به ورکړل شی او د الله تعالیٰ په ورکولو سره بیا هم څه لږتیا نه پیښیږی او نه د هغو لامل(له وجی) څه ربر(تکلیف) او مشکلات پیدا کیږی نو داسی بی شماره انعامات او عطایا لیری مه ګنی! ﴿وَلَنْ يَرْضَىٰ عَنْكَ الْاَلِهَةُ﴾ الایة - په حدیث کښی وائی که الله تعالیٰ تولی آرزوګانی د بندګانو ورپوره کړی د ده په ډیرار کښی په اندازه د یوه وزر د میاشی هم څه نه کمیږی.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْاِلَادِ اَهْلٌ مِنْ مَّجِیْصٍ ﴿٥١﴾

او ډیر مو هلاک کړی دی پخوا له دی څخه له اهل د زمانو پخوانیو نه چی هغوی ډیر سخت او قوی و له دغو (کفارو د مکي) څخه له جهته د قوته نو ډیر ځایونه د پنا ئی ولتول په ښارونو کښی، چی ګوندی پیدا به کړی ځای د ساتنی له مرګه ځنی، خو پیدا ئی نه کړ

تفسیر: رومبی د کفارو د اخروی تعذیب بیان و په منع کښی د هغوی په مقابل کښی د اهل جنت د تنعم ذکر راغی اوس بیا د کفارو د سزا ورکولو ذکر فرمائی یعنی پخوا له آخرته په دنیا کښی مونږ ډیر داسی شریر سرکش او غاړه غروونکی قومونه تباہ او خراب کړی دی چی په زور او قوت کښی له موجوده کافرانو څخه ډیر لوړ(اوچت) و او په ډیرو ملکونو کښی ګرځیدلی

وو او راز راز (قسم قسم) تصرفات ئی پکینی کری و، کله چی د الله تعالیٰ عذاب ورسید نو د تبتیدلو او پتیدلو لپاره هغوی ته په گرد (تول) جهان کینی په هیڅ یو ځای کینی داسی ځای نه پیدا کیده ﴿إِنَّ مَا تَلُوْنَ اِيْدُرْكَهُ الْوَتُّ وَلَوْ كُنْتُمْ فِيْ رُؤُوسِ شَجَرَةٍ﴾ الآية - النساء رکوع (۱۱) آیت (۷۸)

إِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرًا لِّمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿۱۳﴾

بیشکه په دغو (مذکوره و شيانو) کینی خامخا ذکر او پند دی هر هغه چا لره چی وی هغه لره زړه روغ او فکر کوونکی یا کیږدی غور نصیحت ته په داسی حال کینی چی دی حاضر متوجه وی په زړه سره

تفسیر: په دی عبرتناکو واقعاتو باندی له غور او فکر کولو څخه هم هغه خلق پند اخیستی شی چی د هغوی په سینه کینی هسی پوهیدونکی زړه وی چی یا پخپله په خبری باندی وپوهیږی یا د نورو له پوهولو څخه پوهه ومومی او غور ورته ونیسی ځکه چی دا هم د پوهنی یوه درجه ده چی سری پخپله نه پوهیږی خو د نورو له ویشولو څخه متنبه او هوښیاریږی او منفعت تری آخلی. هغه چی نه پخپله پوهیږی او نه د نورو پوهولو ته غور ږدی، او نه ئی په زړه کینی ځای ورکوی، نو له هسی سری څخه لوته او تیره (گته) ښه ده.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ﴿۱۴﴾

او په تحقیق پیدا کری دی مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه نور مخلوقات چی په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکه) کینی دی په شپږو ورځو کینی

تفسیر: د دی بیان پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا مَسَّنَا مِنْ لَّغْوٍ ﴿۱۵﴾

او نه وه رسیدلی مونږ ته هیڅ ستومانی

تفسیر: کله چی دی د اول ځلی له پیدا کولو څخه نه دی ستری شوی نو د دوهم ځلی په پیدا کولو کینی به څرنگه ستری کیږی؟ او تباه او برباد کول خو له جوړولو څخه ډیر آسان دی.

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

نو صبر کوه (ای محمده) پر هغه چی وائی ئی دوی او تسبیح ووايه پیوست
له حمده د رب خپل

تفسیر: که دا خلق په داسی غټو خبرو باندی هم نه پوهیږی نو تاسی مه خپه کیږی! بلکه پر داسی چټی (بیکاره) خبرو باندی صبر وکړی! (وهذا کان قبل الامر بالجهاد) او د هغه الله تعالیٰ په یاد کښی د زړه له کومی مشغول اوسی! چی د گردو(تولو) آسمانونو او ځمکی پیدا کوونکی دی، او د هر شی په ودانولو او ورانولو باندی قدرت لری.

قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

پخوا له راختلو د لمر یعنی لمونځ د صبا او پخوا له لویدلو د لمر څخه یعنی لمونځونه د ماسپښین او د مازدیگر او په بعض کښی د شپې نه پس تسبیح وایه د دغه الله یعنی لمونځ د تهجد او ماسختنی وکړه.

تفسیر: دا د الله تعالیٰ د یادولو وختونه دی. په دی کښی عبادتونه او دعاوی قبلېږی. له ځینو روایتونو څخه ښکاریږی چی رومی ځمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی د دریو وختونو لمونځ فرض و. سهار - مازدیگر او تهجد. لکه چی اوس هم دی دریو وختو ته یو خصوصی فضل او شرف حاصل دی. ښائی چی هر سری په لمانځه، ذکر، دعا، تلاوت یا نورو ښو کارونو باندی په دغو وختو کښی مشغول اوسی او معمور ئی ولری. په حدیث کښی راغلی دی (علیکم بالغدوة والروحة وشئ من الدلجة) ځینی وائی چی له قبل الطلوع څخه د سهار لمونځ او له قبل الغروب څخه د ماسپښین او مازدیگر لمونځونه او له (من الليل) څخه د ماښام او ماسختن لمونځونه مراد دی.

وَادْبَارِ الشَّجَرِ ۝

او وروسته له سجود د لمونځونو څخه هم تسبیح ووايه!

تفسیر: وروسته له لمانځه څخه دی څه تسبیح او تهلیل وکړ شی چی هغه عبارت له سنتو لمونځونو او نوافلو څخه دی او یا عبارت له هغو اذکارو څخه دی چی په احادیثو کښی راغلی لکه دری دیرش کرته سبحان الله، دری دیرش کرته الحمد لله، څلوردیرش کرته الله اکبر او یا داسی

نور اذکار او اوراد چی په نصوصو کښی راغلی.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمَنَادُ مَن مَّكَّانٍ قَرِيبٍ ﴿٧١﴾

او واوره غوړ کيږده (ای محمده) هغه ورځ چی آواز وکړی آواز کوونکی (اسرافیل) له ځای نژدی نه

تفسیر: وائی چی د بیت المقدس پر تیږی (گتۍ) باندی به صور او شپیلی پوکل کیږی نو ځکه ئی نژدی ویلی دی. یا ئی دا مراد دی چی د هغه غږ به په هر ځای کښی له ډیر نژدی څخه اوریده کیږی او تول به یو شانی اوری پرت(علاوه) له صور څخه نور غږونه هم د الله تعالیٰ له لوری آوړول کیږی چی ځینی له دی آیت څخه هم هغه غږونه مراد وی چی په هغی ورځی کښی پرت(علاوه) له صور څخه له ډیر نژدی څخه غوړونو ته رسیږی خو ښکاره نفخ صور دی. والله اعلم.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ ﴿٧٢﴾

هغه ورځ چی واورى (دغه خلق) سخته چغه د (اسرافیل) په حقه سره دا (ورځ د آواز) ورځ د وتلو ده (له قبورو) نه.

تفسیر: کله چی دوهم ځلی صور او شپیلی پوکل کیږی نو ځمکه بالکل سره بیرته کیږی او گرد(تول) مری تری ژوندی راوځی او په میدان درېږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَالْيَنَّا الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾

بیشکه هم دا مونږ ژوندی کول کوو او مړه کول کوو او شته خاص مونږ ته راگرځیدل (د تولو امورو).

تفسیر: په هر حال موت او حیات گرد(تول) د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی او د هر ډول(طریقه) گرځیدلو پای(آخر) د الله تعالیٰ په لوری دی هېڅوک له دی څخه نه شی خلاصیدی.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرُ ﴿٧٤﴾

په هغه ورځ چی وچوی ځمکه له دوی څخه په چابکی سره دغه (ژوندی کول)

تول دی پر مونږ باندی دیر آسان.

تفسیر: ځمکه به چوی، مری به له هغی څخه راوځی او د حشر د میدان په لوری به سره په مندو غونډیری الله تعالیٰ به گرد(تول) پومی او وروستی مخلوقات سره یو ځای تولوی او داسی کول هغه ته کوم لوی کار نه دی.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكَرْ
بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ^(۵۱)

مونږ ته ښه معلوم دی هغه څه چی وائی ئی دوی او نه ئی ته په دوی باندی زور کوونکی (په راوړلو د ایمان) نو پند ورکوه په قرآن سره هغه چاته چی ویریری له وعیدونو او ویرولو څما په عذابونو د آخرت سره

تفسیر: هغه خلق چی له حشر څخه منکران دی هغوی چتی(بیکاره) اپلتی کوی. دوی پریږدی چی هسی چتی(بیکاره) خبری کوی او د هغوی معامله مونږ ته راوسپاری مونږ ته دوی گرد(تول) معلوم دی او په هغو خبرو مونږ ښه پوهیږو چی دوی ئی وائی. ستاسو دا کار نه دی چی په زور او زیادت سره په هر سری باندی هره یوه خبره ومنع هو! هغوی ته قرآن کریم واوروی! او مخصوصاً هغوی ته نصیحت او لیار ښوونه وکړی! چی له الله تعالیٰ څخه ویریری او په دی معاندینو پسی دیر زیات هڅه مه کوی!.

تمت سورة (ق) بتوفيقه تعالیٰ

سورة الذاریات مکية وهی ستون آية وثلاث رکوعات

رقم نزولها (۶۷) رقمها (۵۱) (نزلت بعد سورة الأحقاف)

د «الذاریات» سورت مکی دی (۶۰) آیتونه او دری رکوع لری په تلاوت کښی (۵۱) او په نزول کښی (۶۷) سورت دی. وروسته د الاحقاف له سورت نه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالذَّرِّيَّتْ ذُرْوًا ۖ فَالْجَلِيتْ وَوُقُرًا ۖ فَالْجَارِيتْ يُسْرًا ۖ فَالْمَقْسِمَتْ أَمْرًا ۖ

قسم دی په هغو بادونو باندی چی تیتوی (الوخی) خاوری او نور شیان په الوتلو خپلو سره پس قسم دی په وریځو پورته کوونکیو د اوبو درنو سره پس قسم دی په کشتیو تلونکیو په نرمی سره په سر د اوبو پس قسم دی په (ملائکو) قسمت کوونکو د کارونو لویو په حکم د الله سره «لکه ارزاق باران او داسی نور».

تفسیر: رومبی دیر سخت بادونه او سخته سیلی الوخی چی د هغو له دورو او غبار څخه وریځی پورته کیږی بیا له هغو څخه اوبه جوړیږی او هغه پیتی پورته گرځی. بیا د اوریدلو په وخت کښی سپکه هوا چلیږی بیا د الله تعالی له حکم سره سم د هری سیمی هومره ورښ چی په برخه ئی وی هغه ورویشل کیږی. پر دی هواو باندی الله تعالی قسم خوری. ځینی عالمان له (ذاریات) څخه هواوی له (حاملات) څخه وریځی او له (جاریات) څخه ستوری او له (مقسمات) څخه پرښتی مرادوی. ځواکی د مقسم په ترتیب له ښکته والی څخه د پورته په لوری شوی دی. له حضرت علی کرم الله وجهه او نورو څخه روایت دی چی (ذاریات) هواوی (حاملات) وریځی (جاریات) بیږی او (مقسمات) هغه پرښتی دی چی د الله تعالی په حکم خواړه او نور شیان تقسیموی. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا تُوْعَدُونَ لَصَادِقٍ ۖ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۖ

بیشکه هغه چی له تاسو سره ئی وعده کاو شی چی هغه عبارت ده له ژوندی کولو پس له مرگه ځنی خامخا یوه وعده رښتیا ده او بیشکه چی جزا د عمل خامخا واقع کیدونکی او راتلونکی ده (نو ځانونه ورته ښه تیار کری!)

تفسیر: دا د هواو او ورښو او نورو شیانو نظام ښه شاهد او ښوونکی دی چی د آخرت وعده رښتیا ده او د دنیا د اموراتو فیصله کول په عدل او انصاف سره هم ضروری دی. کله چی په نری کښی یو باد، ورښ، هوا هم بی له نتیجی نه ښوری نو آیا دا دومره لویه کارخانه به څرنگه بی له کومی نتیجی پخپل سر گرځی؟ خامخا دوی لره به هم کومه عظیم الشانه نتیجه وی چی هغه ته مونږ آخرت وایو.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحَبْلِ ۖ

او (قسم دی) په آسمان خاوند د لیارو خلقی وو، مزینو

تفسیر: په صاف، مضبوط او دیر ښه رونق لرونکی آسمان باندی قسم دی چی پر هغه باندی د ستوریو جال لویدلی راښکاری او په هغه کښی د ستوریو او پرښتو لیاری شته. جواب د قسم دا دی چی:

إِنكُم لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۝٨ يُؤْفِكُ عَنْهُ مِنَ الْوَيْلِ ۝٩

بیشکه تاسی ئی ای مشرکانو خامخا په یوه خبره مختلفه گډه وده کښی! مگرځول کاو شی له دغه (نبی، قرآن او ایمان ځنی په هغوی سره) هغه څوک چی مگرځولی شوی دی له هدایت په علم د الله کښی.

تفسیر: د قیامت او د آخرت خبری هر ورو (خامخا) ستاسو د جگړو مورد مگرځیدلی دی. دا هغه سری منی چی د ربوبیت له دربار سره څه تعلق ولری. هغه چی له دی درباره رتلی او شرلی وی د خیر او د سعادت له لیاری څخه مگرځیدلی وی. نو هغه د دی شیانو له تسلیم او منلو او قبلولو څخه تل بی برخی پاتی کیږی. که دوی یواځی د آسمان په نظم او نسق باندی فکر وچلوی او غور وکړی نو یقین ئی راځی چی په هسی خبرو کښی جگړی کول ناپوهی او حماقت دی.

قِيلَ الْخُرُوصُونَ ۝١٥

لعنت کړی شوی دی پر دروغ ویونکیو اتکل کوونکیو باندی

تفسیر: په دوی ځکه لعنت شوی دی چی دوی د دین په خبرو کښی اتکلونه وهی او پخپل گمان او اتکل سره د قطعیاتو تردید کوی. ﴿إِنْ يَدْعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَأَنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ د معنی او معرفت په امورو کښی د دوی ټول اعمال په تخمین او اتکل سره دی.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ۝١٦

هغه کسان چی دوی په نهایت غفلت کښی سهو کوونکی غافل او بیخبره دی (له قیامت نه)

تفسیر: د دنیا د چرچو او د مزو لامله (له وجی) دوی له الله تعالیٰ څخه او له آخرت نه بالکل غافل شوی دی.

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٣﴾

سوال کوی منکران (تمسخرأ له محمد نه) چی کله به وی ورځ د انصاف (او د جزاء)

تفسیر: د انکار او خندا په ډول (طریقه) پوښتنی کوی ښه! خانه! هغه د عدل او د انصاف ورځ کله راځی؟ او دومره ولی وغندیده (ایساره شوه)؟ نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه په جواب د دوی کښی چی واقع به شی دا جزا.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٤﴾ دُفُّوا فِتْنَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٥﴾

هغه ورځ چی دوی په اور باندی معذب شی ورته وبه ویل شی! وڅکی تاسی (خوند د) عذاب ستاسی، دا دی هغه (عذاب) چی وی تاسی چی په جلتی سره مو غوښت دغه عذاب په دنیا کښی

تفسیر: دا د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته جواب ورکری شوی دی چی لږ صبر وکری! هغه ورځ راتلونکی ده. کله چی تاسی په اور کښی سره سم او کاپه واپه ولویږی او ښه په کښی وسوځی! نو هلته به تاسی ته وویل شی واخلی وڅکی دا مو د شرارت او استهزاء مزه او خوند او دا ده هغه ورځ چی تاسی ژر غوښتله درغله.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٦﴾ اخْذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ

بیشکه وپریدونکی له الله او ځان ساتونکی له معاصیو به په جنت کښی وی او په چینو کښی به وی یعنی څښونکی د اوبو د دی چینو به وی. اخیستونکی به وی هغو نعمتونو لره چی ورکری وی دوی ته رب د دوی.

تفسیر: په دیره خوښی هغه نعمتونه قبلوی چی الله تعالی وربشلی دوی ته چی یو له هغی څخه انواع د چینو دی لکه سلسبیل، ﴿عَيْنَا فِيهَا تُنْزِلُ سُلَيْلًا﴾ «الدهر». تسنیم، ﴿عَيْنَا فَيَشْرَبُ بِهَا الْقُرُونُ﴾ «التطفیف». جاریه، ﴿فَيَتَأَمِّنُ جَارِيَةً﴾ «الغاشية».

إِنَّهُمْ كَانُوا أَقْبَلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٧﴾

بیشکه دوی و پخوا له دی څخه! یعنی په دنیا کښی محسان او نیکی کوونکی

تفسیر: له دنیا څخه سره له دیرو ښیګڼو (فایدو) راغلی و نن د هغو ښیګڼو (فایدو) میوه مومی وروسته له دی د ښیګڼو (فایدو) لږ څه تفصیل هم راځی.

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الْإِنِّلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٨﴾ وَإِلَّا سَحَّارُهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٩﴾

ویه دوی (په دغه وصف) چی په لږ برخه د شپی کښی به اوده کیدل او په اکثره د شپی کښی به ئی عبادت کاوه او په وخت د گهیځ (سحر وختی) کښی دوی مغفرت غوښت له الله نه د گناهونو خپلو

تفسیر: د شپی زیاته برخه د الله تعالی په عبادت کښی تیروی او د گهیځ (سحر) په وخت کښی کله چی شپه پای (آخر) ته ورسیدی له الله تعالی څخه د خپلو تقصیراتو بښنه غواړی او وائی، الها ستا د معبودیت حق می نشو ادا کړی هغه تقصیرات چی غما څخه واقع شوی دی پخپلی مهربانی او مرحمت سره ئی رامعاف کړه! د عبادت کثرت دوی نه مغروری بلکه څومره چی په عبودیت کښی ترقی کوی په هماغه اندازه په دوی کښی خوف او خشیت لا زیاتیدی.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٠﴾

او په مالونو د دوی کښی حق او برخه وه سوالگر لره او صبر کوونکی لره (یعنی مسکین سوال نه کونکی لره).

تفسیر: محروم هغه اړ(مجبور) او محتاج دی چی له هیچا څخه هیڅ شی نه غواړی مطلب ئی دا دی چی دوی برسیره پر زکوٰه له خپلو مالونو او شتو څخه پخپلی خوښی سره سائلانو او محتاجانو ته برخی تاکی او مقرروی چی د التزام لامله (له وجی) گواکی حق ورته وایه شی او

اغنيا بايد له حال د داسی محتاجانو نه خبر وی چی دوی له شرم او غیرت نه له چا څخه څه نه غواړی.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُتَوَقِّينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

او په ځمکی کښی علامی او نبی دی، د قدرت د الله تعالی یقین لرونکیو لره. په نفسونو او ځانونو ستاسی کښی هم علامی د عبرت دی آیا نو تاسی ئی نه وینی چی تری پند واخلی

تفسیر: دا د شپي ویښتیا، استغفار او پر محتاجانو او اړو(ضرورتمندو) باندی خرڅ او لگول د مال ښائی چی د دی یقین په بنا وی چی الله تعالی شته او د ده په دربار کښی د هیچا اجر او نیکی نه ضایع کیږی، نو ځکه متقیان په داسی شاقه عبادتونو ځان سنبالوی. له دغو ښو د قدرتونو د الله تعالی څخه چی په آفاقی او انفسی یعنی په ځان او جهان کښی شته! که سری پخپل ځان یا د ځمکی د مخی د موجوداتو په احوالو باندی فکر او غور وکړی نو دا تفکر او تعمق هر انسان په دی متیقین کوی چی د هرو نیکو او بدو جزا په هر ډول(طریقه) چی وی ضرور رسیدونکی ده.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقٌ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾

او په آسمان کښی دی (سبب د) رزق ستاسی چی (باران دی) او هغه چی له تاسو سره ئی وعده کړی شوی ده (د ثواب او عقاب)

تفسیر: په سائلانو او محتاجانو باندی له لگولو څخه مه ویریری په دی معنی چی که مونږ خپل مال اقرباو او فقیرانو ته ورکړو نو له کومه به ئی بیا وخورو، او مه په لگولو سره په مساکینو باندی څه منت او احسان ږدی ځکه چی مونږ ستاسی گردو(تولو) روزی، اجر او ثواب سم له کړی شوی وعده سره درکړو او د هر یوه روزی رسیدونکی ده هیڅوک ئی مخه نشی نیولی، او لگونکی لره به ډیر اجر او ثواب نور هم وررسیږی.

قَوْرَبِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَشَيْءٌ مُثَلِّمٌ لِّمَا أَنْتُمْ تَخْفُونَ ﴿٢٣﴾

نو قسم دی وی ځما په رب د آسمان او ځمکی باندی بیشکه دا خبره چی وعده ئی کړی شوی ده خامخا حقه او رښتیا ده په مثل د هغی حقیقت او

واقعیت چی تاسو پری خبری کوی.

تفسیر: هسی چی ستاسی په وینا کښی څه شک نشته هم هغسی په دی خبری کښی هم څه شبهه نشته په یقین سره دا ورځ رسیدونکی ده او د قیامت لویه ورځ دریدونکی ده آخرت راتلونکی دی او د الله تعالیٰ گردی (تولی) وعدی پوره کیدونکی دی. وروسته له دی نه د ﴿وَفِي آيَاتِنَا لِلْإِنسَانِ وَالْخَوَزِ﴾ په مناسبت د حضرت ابراهیم علیه السلام د میلمه پالنی قصه را آورو چی د لوط علیه السلام د قصی تمهید دی او له دغو دواړو قصو څخه دا رابکاریری چی د الله تعالیٰ معامله په دنیا کښی له محسنانو او ښو خلقو او له مکذبانو او بدو سړیو سره څرنگه ده؟

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِ ﴿۲۳﴾

آیا رسیدلی او راغلی ده تاته (ای محمده) خبره د میلمنو د ابراهیم چی مکرمان او عزتمندان وو (په نزد د الله)

تفسیر: دا میلمانه هغه پرېستی وی چی په اوله کښی ابراهیم په هغوی باندی د بنی آدمانو گمان کړی و او د هغوی ئی ډیره عزت داری کوله اگر چی د الله په دربار کښی پرېستی هم معززی او مکرمی دی لکه چی پاک الله فرمائی ﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ﴾

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنْكَرُونَ ﴿۲۴﴾

کله چی ننوتلی دغه (پرېستی) پر دغه (ابراهیم) نو وی ویل (سلام کوو مونږ پر تا) په سلام کولو سره، وویل (ورته ابراهیم چی) سلام دی وی پر تاسو او په زړه کښی ئی دغه تیره شوه چی دوی یو) قوم نا آشنا دی

تفسیر: د سلام جواب ئی په سلام سره ورکړ او پخپلو زړونو یا په خپلو منځونو کښی ئی سره وویل چی دوی خو اوږه او ناپېژندلی سړی رابکاری.

فَرَاغًا إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿۲۵﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿۲۶﴾

پس ورغی (ابراهیم) کور خپل ته نو رائی وړ (لاثق) یو خوځی (سخی) تیار، وړیت کړی نو ورنژدی ئی کړ هغوی ته وی ویل ولی نه خوری (یعنی وخوری

(تری)

تفسیر: په ډیر اهتمام سره ئی په میلستیا لاس پوری کړ او په ډیر تهذیب او خوږه ژبه ئی دوی ته وفرمایل «گرانو میلمنو! ولی تاسو دودی نه خوری؟» کله چی هغوی پرېشتی وی او خواږه ئی نه و پکار نو دوی ورته وویل چی نه ئی خورو.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَحْزَنْ وَبَشِّرْهُ بِعِلْمٍ عَلَيْهِ ۝۲۸

پس پته کړه (ابراهیم) په زړه کښی له دوی نه ویره. ورته وی ویل دوی مه ویرېږه (مونږ لیرلی شوی د رب ستا یو) او زیری ئی ورکړ ده ته په یوه هلك ښه عالم هښیار سره

تفسیر: دلته ابراهیم علیه السلام وپوهیده چی دوی بنی آدمان نه دی بلکه ملائکی دی دا قصه پخوا له دی څخه په تفصیل سره د (هود) په سورت او د (حجر) په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی.

فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۝۲۹

پس مخ ئی وروړاو ښځی د ده په غږ د حیرانتیا سره نو وئی واهه مخ خپل (په څپیرو) وویل دی چی زړه بودی یمه شنده (نو څرنګه به وڅیروم زه څوی؟)

تفسیر: حضرت بی بی ساره رضی الله تعالی عنها چی په یوه ښکوت کښی ولاړه وه د هلك د څیږیدلو د زیری له آوریډلو څخه په چغو سر شوه او بلی خوا ته متوجه شوه او له ډیره تعجبه ئی په څپیرو خپل مخ ووهه او وی ویل «دا څرنګه د منلو وړ (لائق) خبره ده چی یوه هسی زړه بودی او شنده ښځه لنگه شی چی په ځوانی کښی ئی اولاد نه دی شوی او اوس چی ډیره زړه او کړوبه شوی ده! د هلك مور شی».

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۝۳۰

ووویل دغو (ملائکو) هم داسی (لکه چی بشارت مو درکړ) ویلی دی رب ستا بیشکه هغه (الله) ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: مونږ دا خبره له ځانه نه وایو بلکه ستاسی پروردگار هم داسی فرمایلی دی او هم هغه پاک الله ته دغه ښه معلوم دی چی چا ته څه شی؟ او په کوم وقت کښی ورکړ شی؟ (او بیا تاسی سره له دی چی د نبوت له کورنی څخه ئی نو ولی په دی زیری باندی تعجب کوی؟) تنبییه: له گردو(تولو) آیتونو څخه دا رابښکاری چی دا هلک حضرت اسحاق علیه السلام دی چی د هغه زیری مور او پلار دواړو ته ورکړی شوی دی.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾

وویل (ابراهیم) نو څه کار (شان) دی ستاسو ای مرسلانو (رالپیلو شویو د الله له جانبه).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام له پښتو څخه پوښتنه وکړه چه آخر تاسی د څه دپاره راغلی یی؟ ښائی چه له قرینی څخه پوهیدلی وی چه دوی د کوم ضروری او اهم مقصد دپاره راغلی دی.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ جَارََةً مِّنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾

وویل دوی بیشکه مونږ چه یو رالپیلی شوی یو طرف د یوه قوم کنهکار (کافر) ته دپاره د دی چه ولیږو پر هغوی باندی تیږی (گتۍ) له ختو (پخو) شوو په اور لکه پخی خښتی).

تفسیر: یعنی د لوط علیه السلام د قوم د سزا ورکولو دپاره ورلپیلی شوی دی ترڅو ئی د کنکرو د دبرو په وړولو سره ووژنو. د(من طین) له قید څخه دا ښکاری چه دا د وریا (باران) له پلوی نه وه چه هغه ته توسعاً تیږه (گتۍ) ویل کیږی.

مُسَوَّمَةٌ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

نشان داره کړی شوی (په نامه د هغه چا چه پری ویشتل کیږی) په نزد د رب ستا دپاره د مسرفانو له حده تیریدونکیو (په کفر او فجور کښی دپاره د هلاک کولو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له خوا په هغه باندی نجی لگولی شوی وی (چه لیکلی ؤ پر هری گتۍ باندی نوم د هغه چا چه پری ویشتلۍ کیده او هلاکیده) دا د عذاب کانی یواځی پر هغوی باندی لگېږی چه د عقل - دین او د فطرت له حدوده وتلی وی.

فَاخْرَجْنَاهُمْ مِّنْ فِيْهَا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥١﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيْهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٥٢﴾

بیا راوویستل مونږ هغه څوک چه ؤ په دی کلیو کښی له ایمان لرونکیو څخه پس بیا ونه موندل مونږ په دغو کلیو کښی پرته (علاوه) له یوه کوره د مسلمانانو (د لوط) او کورنی د ده .

تفسیر: یعنی په هغه کلی کښی یواځی د حضرت لوط علیه السلام کورنی د مسلمانانو یو کور ؤ چه مونږ هغه له عذاب وژغوره (وساته) او تول هستیدونکی ئی روغ رمت پاتی شول او نور تول سره هلاک او فنا شول.

وَتَرَكْنَا فِيْهَا آيَةً لِّلَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٥٣﴾

او پرېښوده مونږ په (هلاکت) د دغو (کلیو) کښی یوه نښه (لویه د عبرت د هلاکت) دپاره د هغو کسانو چه ویرېږی له عذاب دردناک څخه چه له بدو څخه ځان وژغوری (وساتی).

تفسیر: یعنی تر اوسه هلته د تباهی علام او نښی شته او د دوی دغه ډیر ویروونکی وژل ویریدونکیو لره لوی عبرت دی او په دی قصی کښی د عبرت او نصیحت ښه پندونه لیدل کیږی.

وَفِيْ مُوسٰى اِذَا ارْسَلْنٰهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٥٤﴾ فَتَوَلٰى رُكْبَتَهٗ وَقَالَ سِحْرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿٥٥﴾

او (پرېښی دی مونږ ویریدونکیو ته علامی د قدرت) په (قصی د) موسی کښی کله چه ور ومولېږه دغه (موسی) طرف د فرعون ته په برهان واضح دلیل ښکاره سره (یعنی سره له معجزی او براهین) بیا نو مخ وړاوه (فرعون له ایمان راوړو) سره له قوت زور او لاؤ لښکر خپل او وویل (فرعون چه دغه) موسی کودگر دی یا لیونی دی.

تفسیر: یعنی فرعون پخپل زور او قوت باندی مغرور شوی د حق له لاری څخه ئی مخ وړاوه . او

د دولت ارکان او تبر ئی هم له خپل ځان سره یو ځای دوب کړل. فرعون به ویل چه «موسیٰ یا یو گړندی کودگر دی یا لیونی دی او له دغو دوو خبرو څخه خالی نه دی.

فَاَخَذْنَاهُ وَجُودَهُ فَنَبَذْنَاهُ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ۝

نو ونيوه مونږ دغه (فرعون) او لښکر د ده نو وغورځول مونږ دوی په سیند کښی (نو غرق شول) او هغه ملامته کړی شوی ؤ.

تفسیر: یعنی مونږ په هغوی باندی څه زیادت نه دی کړی. هغوی پخپله گرم او ملزم دی. چه ولی ئی کفر او غاړه غړول او سرکشی غوره کوله. او سره له پوهولو هم ونه پوهیدل. آخر هغه چه کرلی ئی ؤ وئ رپیل.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ۝ مَا تَذَرُونَ شَيْءًا أَتَتْ عَلَيْهِمْ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرِّيمِ ۝

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) عاد کښی کله چه ومولیره پر دوی باندی باد شند خیره نه به پریښوده (دغه باد) هیڅ شی (له نفس او مال) چه وابه لوت په هغه باندی مگر خو وبه ئی گرځاوه لکه وچ زوړ رژیډلی (واښه توتی توتی).

تفسیر: یعنی د عذاب هغه سخته سیلی راولوته چه له سیلمی له خیر او برکته تشه وه او د مجرمانو سته (بیخ) ئی وویسته او په هر شی باندی چه الوته د هغه دوری به ئی ایستلی.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ۝

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) ثمود کښی کله چه وویل شو دوی ته (پس له اهلاک د ناقي) نفع واخلي تاسی تر یوه وخته (د راتللو د عذاب) پوری.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ثمودیانو ته وفرمایل «ښه ده څو ورځی نور هم د دنیا

مزی و خکی! او د دی غای سامان درغوند کړئ! په پای (آخر) کښی به د الله تعالی په عذاب اخته شی».

فَعْتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿۴۷﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَصِرِينَ ﴿۴۸﴾

نو سر ئی وغړاوه له امره حکمه د رب خپل نو و نیول دوی تکی (د تندر عذاب هلاک کوونکی) او دوی به (ورته) کتل نو بیا نه توانیدل دوی چه پورته شی (وتبستی له عذاب د الله څخه) او نه ؤ دوی بدل اخیستونکی (له مونږه مقابله کوونکی له عذاب الله سره).

تفسیر: یعنی د دوی شرارت ورځ په ورځ پسی زیاتیده. آخر د الله تعالی عذاب راغی - یوه سخته تکه (تندر) ولویده او په یوی کتنی هغوی تول یخ یخ شول. او د هغوی هغه تول زور او قوت او متکبرانه دعوی او د ښه او بد ویناوی گردی (تولی) په خاورو کښی ولرلی شوی. د دوی د یوه له لاسه دومره ونه شوه چه له سرگردانی څخه وروسته له خپل غای څخه وخوځیږی. نو دوی به څرنگه انتقام او بدل اخلی؟ او څه ډول (طریقه) به نور خپلو مرستو (مدد) ته وغوښتی شی؟.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّنْ قَبْلِ ذَلِكَ إِنَّهُمْ كَانَُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۴۹﴾

او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح پخوا له دی (اهلاک د دی قومونو) بیشکه دوی ؤ قوم فاسقان وتونکی له فرمان.

تفسیر: یعنی له دی قوم څخه پخوا د نوح علیه السلام قوم د خپل بغاوت او سرکشی په سبب تباه شوی دی. ځکه چه هغوی په نافرمانی کښی له حده دیره تیری کړی وه.

وَالسَّمَاءُ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿۵۰﴾

او آسمان موجود کړی دی مونږ په ایدی (د قدرت خپل) او بیشکه مونږ خامخا پراخوونکی یو (او هر شی مو له واک (اختیار) او قدرته پوره دی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ آسمان غوندی یو لوی غیز پخپل قدرت او قوت سره پیدا کړی دی او هغه ته له آسمان او له ځمکې څخه د نورو لویو شیانو پیدا کول هیڅ مشکل نه دی.

وَالْأَرْضُ فَرَشْتَهَا فَنِعْمَ الْمَبْدُؤُنَ ﴿۵۱﴾

او ځمکه غوړولی ده مونږ نو ښه غوړوونکی یو مونږ.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه تول د الله تعالیٰ پیدا کړی اجسام دی او هغه تول د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کېږي دی نو د دی مجرم به چیرې وټیټیدی شی؟ او کوم ځای ته به پناه یوسی؟ که سړی د دی دنیا او د کائناتو د خالق په عجیبو او غریبو کارونو او چارو کېږي فکر وچلوی او غور پکېږي وکړي او د سلیم عقل خاوند وی نو الله تعالیٰ به ښه وپیژني او وبه پوهیږي چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه هیڅوک هیڅ واک (اختیار) نه لري.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۵۲﴾

او له هر څیز څخه پیدا کړی دی مونږ جوړی دوه قسمه (نر - ښځه) دپاره د دی چه تاسی پند واخلئ (پوه شی چه یواځی فردیت او وحدانیت د الله صفت دی).

تفسیر: یعنی پیدا کړی دی مونږ نر او ښځه لکه چه «ابن زید» ویلی دی او نن نوی حکماء هم په هغه باندی اعتراف کوی چه په هری نوعی کېږي د نر او ښځی تقسیم شته - یا له (زوجین) څخه متقابل او متضاد شیان مراد دی لکه شپه ورځ - آسمان ځمکه - رڼا (رنرا) تیاره - تور سپین - روغتیا - ناروغتیا - ایمان کفر او د دوی په شان نور. پس ووايه ای محمده دوی ته داسی چه:

فَقَرَأْ إِلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ ﴿۵۳﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنَّ لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۴﴾

او وټیټئ (رجوع وکړئ) په طرف د الله (په طاعت سره) بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم او مه گرځوئ مه شریکوئ تاسی

سره له الله معبود بل بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم.

تفسیر: یعنی کله چه آسمان او غمکه او گرد (تول) کائنات د واحد الله تعالی پیدا کړی شيان دی او د هغه تر واک (اختیار) او حکومت لاندی دی نو بنده لره ښائی چه له هری خوا څخه لری شی! او د هغه لوری ته په منده وروغلی! که د هغه د خوا نه غلی او رجوع ورته نه کوی نو دا د ډیری ویری خبره ده که کوم بل یو شی ته رجوع وکړه شی نو هغه هم د ویریدلو شی دی د دی دواړو صورتونو له ویروونکو نتیجو او پای (آخر) څخه زه په ښکاره ډول (طریقه) تاسی ویروم.

كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجُنٌّ

هم داسی (چه وائی تاته قوم د تا ساحر، مجنون) نه دی راغلی هغو کسانو ته پخوا له دوی څخه هیڅ رسول مگر خو ویل هغوی چه (دی) ساحر کودگر دی یا مجنون لیونی دی.

تفسیر: یعنی که داسی ښکاره تنبیه او انداز ته دا منکران غور نه ږدی نو مه غمجن کیږئ! له دوی څخه پخوا هغو کافرو قومونو ته چه پیغمبران ورتلل هغوی ته به ئی هم داسی کودگر او لیونی ویل او د هغوی په پندونو او نصیحتونو باندی ئی خنډل او ملندی به ئی پری وهلی. شیخ الھند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «هم داسی له دوی څخه پخوا خلقو ته چه کوم رسول راغلی دی - هغه ته ئی هم دا ویل چه کودگر یا لیونی دی».

أَتَاَصَوَابُهُ يَلُومُ قَوْمٌ طَاغُونَ

آیا وصیت کړی دی دوی یو بل ته په دی خبری سره (نه) بلکه هم دوی دی قوم سرکشان.

تفسیر: یعنی د هری زمانی کافران په دی خبری باندی هم داسی متفق اللفظ ؤ لکه چه دوی یو بل ته وصیت کړی وی او بیا مره شوی وی چه د الله هر یو رسول چه راشی ښائی چه هغه ته ساحر یا مجنون ووائی! او په واقع کښی به ئی کله وصیت کاوه؟ هو! د شرارت په عنصر کښی

گردد (تول) سره شریکان او مله دی او د هم دی اشراک لامله (له وجی) پخوانیو شریرانو هم هغسی خبری کړی دی لکه چه اوسنی شریران ئی هم کوی.

مَتَّوْلٌ عَنْهُمْ فَأَنْتَ بِمَلُومٍ ۖ وَذَكَرُفَانَ الَّذِي كَرَى تَقَعُ الْمُؤْمِنِينَ ۝

پس مخ وگرځوه ته له دوی څخه پس نه ئی ته هیڅ ملامت کړی شوی (ځکه چه پوره تبلیغ دی کړی دی) او تل نصیحت کوه پس بیشکه چه ذکر پند کته (فائده) نفعه رسوی مؤمنانو ته.

تفسیر: یعنی تاسی د تبلیغ او دعوت فرض هسی چه بنائی ادا کړی دی - اوس د زیات غمجن کیدلو او فکر وهلو ضرورت نشته په نه منلو باندی کوم الزام چه راتلونکی دی هغه پر هم دغو نعنونکیو او معاندینو باندی دی هو! پوهول ستاسی کار دی نو دا د پوهولو سلسله جاری ولری! د هر چا په قسمت او برخه چه ایمان وی هغه ته دا پوهول نافع او کتور واقع کیږی او هغو کسانو ته به چه ایمان ئی راوړی دی لا کته (فائده) وررسوی او په منکرانو باندی به د الله تعالیٰ حجت تمامیږی.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝

او نه دی پیدا کړی ما پیریان او انسانان مگر لپاره د دی چه عبادت وکړی دوی غما.

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کوی او هر څه چه مو پیدا کړی دی جن او آدمی خو لپاره د بندگی خپلی یعنی د هغو له پیدا کولو څخه شرعاً بندگی مطلوبه ده نو ځکه خلقتاً په دوی کښی داسی استعداد ایښود شوی دی چه که وغواړی پخپل اختیار د بندگی په لاره کښی تلی شی داسی خو د کونیه او قدریه په اعتبار هر یو شی د هغه د تکوینی حکم په مقابل کښی عاجز او ناتوان دی. ولی داسی یو وقت هم راتلونکی دی چه گردد (تول) بندگان پخپلی ارادی د عالم تخلیق دا شرعی غرض پوره کوی. په هر ډول (طریقه) چه وی تاسی پوهول کوئ چه په پوهولو سره دا شرعی مقصود لاس ته راځی.

مَا أَرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أَرِيدُ أَنْ يُطِيعُونِ ۝ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ۝

او اراده نه لرم زه له دوی څخه د هېڅ رزق روزی (ما لره او ځانونو خپلو ته) او اراده نه لرم زه د دی چه طعام را کړی ما لره دوی (او ځانونو خپلو ته) بیشکه الله هم دی ښه رزق روزی ورکونکی دی څیښتن (خاوند) د قوت محکم مضبوط دی.

تفسیر: یعنی د دوی له بندگی څخه ماته هېڅ گټه (فائده) نه رارسېږي بلکه د هم دوی گټه (فائده) په کېښی ده. زه هسی یو مالک او بادار نه یم چه خپلو نوکرانو ته ووايم چه ماته وگټه! او رائی وړئ! یا ځما په مخ کېښی د خوړو او څښو شیان کېږدئ! ځما ذات له داسی تخیلاتو څخه پاک او صاف لوړ (اوچت) لوی پورته دی. زه له دوی څخه رزق او خواړه او نوری گټی نه غواړم بلکه هغوی ته زه پخپله خواړه او گټی وررسم. ما غوندی یو مالک الملک قادر - توانا - زورور ته به تاسی غوندی عاجزان ناتوانان څه خدمت وکړی شی؟ او زه به څه اړه (احتیاج) او ضرورت حاجت تاسی ته لرم د بندگی امر می پر تاسی باندی ځکه کړی دی چه تاسی می د ستر تولواکی (شهنشاهی) عظمت - کبریا او لوئی په ویلو او کولو (قولا - فعلا) ومنع تر څو ځما د خصوصی الطافو او مراحمو مستحق او مورد وگرځئ.

نه می گټی ته وگړی کړل پیدا

تل ښه وی پر دوی باندی ځما

من نه کردم خلق تاسودی کنم

بلکه تا بر بندگان جودی کنم

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِّثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

پس بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو او په بل چا) حصه د عذاب ده پشان د حصی د عذاب د یارانو هلاک کړیو شویو د دوی پس تلوار دی نه کوی دوی (په ما باندی په غوښتلو د عذاب کېښی که ئی چیری وروستی کړم).

تفسیر: یعنی که دا ظالم د بندگی په لوری نه درومی نو وپوهیږئ چه د نورو ظالمانو په شان د ده سلواغه او بوکه هم له کفر او شرک څخه ډکه ده او اوس دوپیوی - نو خامخا د هغوی په ژر سزا ورکولو کېښی تلوار مه کوئ لکه چه نورو کفارو ته له خدائی سزا څخه برخه رسیدلی ده دوی ته هم رسېږي.

قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٥٢﴾

پس افسوس هلاک خرابی سخت عذاب دی هغو کسانو ته چه کافران شوی دی له ورغی د عذابه د دوی څخه هغه ورغ چه وعده ئی ورسره کړی شوی ده .

تفسیر: یعنی د قیامت ورغ یا له هغی څخه به پخوا د سزا کومه بله ورغ راغی لکه چه د مکی مشرکانو ته د بدر په غزا کښی سخته سزا ور ورسیده .

تمت سورة الذاريات والله الحمد والمنة

سورة الطور مكية وهى تسع واربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۵۲) تسلسلها حسب النزول (۷۶) نزلت بعد سورة السجدة .
د «الطور» سورت مکی دی نهه څلویښت آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۵۲) او په نزول کښی (۷۶) سورت دی .
وروسته د «السجدة» له سورت څخه نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ٥٣

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالطُّورُ ٥٤

قسم دی په (غره د) طور باندی .

تفسیر: یعنی د «طور» غر چه په هغه باندی موسی علیه السلام له الله تعالی سره خبری اتری کولی یا به تری مراد مطلق غرونه وی ځکه چه د ځمکی میخونه دی او په کښی د مخلوقاتو لوی منافع دی او په دوی کښی د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه لوی لوی نعمتونه دی .

وَكُتِبَ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ٥٥

او په کتاب لیکلی شوی باندی په کاغذ ارت خور کړی شوی کښی

تفسیر: له دی کتاب خخه بنائی لوح محفوظ مراد وی یا د خلقو اعمالنامی یا قرآن کریم یا د طور په مناسبت تورات یا عام سماوی کتابونه مراد دی دا تول احتمالات شته.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ۵

(او قسم دی) په کور معمور ودان کړی شوی باندی (په آسمان کښی).

تفسیر: بنائی چه له دی خخه کعبه شریفه مراد وی یا د کعبی له محاذ سره سم په اووم آسمان کښی د پرښتو کعبه ده چه هغی ته بیت المعمور وائی لکه چه له احادیثو خخه ثابته ده.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ۶

او قسم دی په چت پورته کړی شوی باندی (چه آسمان دی).

تفسیر: یعنی په آسمان باندی قسم دی چه پر ځمکی باندی لکه چت داسی دی یا به له «السقف المرفوع» خخه عرش عظیم مراد وی چه له گردو (تولو) آسمانونو خخه هسک (اوچت) دی او له روایتونو خخه ښکاری چه هغه د جنت چت دی.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ۷

او (قسم دی) په بحر سیند تود یا ډک کړی شوی باندی.

تفسیر: یا به د دنیا کوږم او خارخوړی سیندونه (دریاهای جوشان) مراد وی یا به هغه سیند مقصد وی چه د گردو (تولو) آسمانونو د پاسه او تر عرش عظیم لاندی بهیږی او له روایتونو خخه ثابت شوی دی. جواب د قسم دا دی چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۸ مَّا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ۹

بیشکه عذاب د رب ستا خامخا واقع کیدونکی دی (په مستحق ئی) نشته هغه لره هیڅوک دافع لری کوونکی.

تفسیر: یعنی دا گرد (تول) شیان چه قسم پری یاد شو شهادت ورکوی چه الله تعالیٰ دیر یو قوت او قدرت لرونکی او باعظمت ذات دی نو په هغو کسانو باندی به چه د ده احکام نه منی ولی سخت عذابونه نه راغی؟ او کوم یو داسی طاقت به پیدا شی چه د هغه د رالیږلی شوی عذاب مخه ونیسی؟.

يَوْمَ تَهْوِي السَّمَاءُ مَوَرًا ۙ

هغه ورځ چه وخوځیږی آسمان په خوځیدلو سره .

تفسیر: یعنی آسمان به ولرځیږی او د ډیرو خوځیدلو او لرغیدلو لامله (له وجی) به وشلیږی وبه چوی .

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سِيرًا ۙ

او روان به شی غرونه په روانیدلو سره .

تفسیر: یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه وخوځیږی او پاغوندو غوندی به یوی خوا او بلی خوا ته رغری او د ورېځو په شان به یوه لوری او بل لوری ته درومی .

قَوْلٌ يُومِنُ لِلْمُكَذِّبِينَ ۙ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ۙ

نو خرابی افسوس هلاک دی په دغه ورځ کښی دروغجن کوونکیو ته هغو لره چه دوی په چتی (بیکاره) خبرو جوړولو کښی لوبی مشغولتیا کوی .

تفسیر: یعنی چه نن په لوبو تماشو او نندارو کښی مشغولیږی او راز راز (قسم قسم) خبری جوړوی او د لونی ورځی (آخرت) تکذیب کوی هغوی لره به د آخرت په ورځ کښی سخته سزا ورکوله کیږی او پرته (علاوه) له خرابی او تباهی به بل کوم شی نه وررسیږی .

يَوْمَ يَدْعُونَ إِلَىٰ تَارِيحِهِمْ دَعَا ۙ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ۙ

هغه ورغ چه تیل وهلی پوری وهلی شی دوی اور د دوزخ ته په تیل وهلو پوری وهلو سره (وبه ویلی شی دوی ته) دا دی هغه اور چه وئ تاسی چه په دی به مو دروغ ویل (یعنی تری منکران وئ).

تفسیر: یعنی پرېستی به له هغوی سره په سخت ذلت او خواری معامله کوی او په تیل وهلو سره ئی تر دوزخ پوری بیایی. او هلته ورته وائی دا دی حاضر او تیار دی هغه اور چه تاسی به هغه دروغ گانه.

أَفَسِحْرُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٥٥﴾

آیا پس سحر کودی دی دا (عذاب چه وینی تاسو) که بیع تاسی چه نه ئی وینی.

تفسیر: یعنی تاسی به په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ته کودگر (ساحر) او د هغوی وحی ته به مو کودی (سحر) ویلی. اوس نو لږ څه راوښیئ چه دا دوزخ چه د هغه خبر تاسی ته انبیاء علیهم السلام درکړی ؤ آیا په رښتیا سره جادو کودی یا نظر بندی ده؟ یا دا چه په دنیا کښی ستاسی سترگی د حق له لیدلو څخه عاجزی وی او نه مو شوی لیدلی دلته هم د دوزخ د اور له لیدلو څخه عاجزی دی؟.

إِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٦﴾

ځی ننوځی په دغه دوزخ کښی پس صبر وکړئ تاسی یا مه کوئ صبر برابر دی (دغه دواړه کارونه) په تاسی باندی بیشکه هم دا خبره ده چه جزا درکوله شی تاسی ته د هغو (کارونو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کله چه په دوزخ کښی ولوړئ او هلته وویړئ او دیر شورماشور چغی په کښی وکړئ نو سره له هغه به هیڅوک ستاسی چغو ته غوړ کینودی او نه به مو مرستی (مدد) ته څوک درشی. که په فرض محال تاسی لږ څه چپ شی نو پر تاسی باندی به څوک رحم کوونکی او زړه

سوځوونکي هم نه پيدا کيږي. لنډه ئی دا چه دواړه خبری سره برابری دی. له دی بندی خانی
 څخه ستاسی وتل سخت دی او هیڅ یوه لاره نه لری هغه کارونه چه تاسی په دنیا کښی کول د
 هغو سزا او هیداد هم دا د تل دپاره بندیتوب (حبس دوام) او ابدی عذاب دی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ
 وَوَقَّاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾

بیشکه ویریدونکی (له الله - ځان ساتونکی له معاصیو) په جنتونو کښی به وی
 او په نعمتونو کښی به وی میوی خوړونکی خوشالیدونکی به وی په هغو
 (شیانو) چه ورکړی دی دوی ته رب د دوی او ساتلی دی دوی رب د دوی له
 عذاب د دوزخ.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدل په جنت کښی به بالکل
 مأمون او بی فکره اوسیدری. هلته به دوی ته د هوسانی (راحت) - آرامی او د عیش هر راز (قسم)
 اسباب او سامان موجود وی. پرته (علاوه) له هغو څخه آیا یواځی دا بشنه او انعام لږ دی چه الله
 تعالیٰ به ئی د دوزخ له اوره وساتی؟!
 او وبه ویل شی دغو متقیانو ته له جانبه د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسی چه:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا لِّمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ

خورئ او څښئ ښه هضمیدونکی په بدل د هغو (ښو اعمالو) چه وی تاسی چه
 کول به مو (په دنیا کښی) حال دا چه تکیه کوونکی به ناست وی دوی پر
 تختونو باندی چه برابر به ایښود شوی وی صف صف.

تفسیر: یعنی د جنتیانو مجلس به هسی وی چه گرد (تول) جنتیان لکه باچاهان غوندی پخپلو
 تختونو باندی یو له بل سره مخامخ ناست وی او د هغوی ترتیب به خورا (دیر) ښه وی.

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِمُحَرَّرِينَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ
 أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ

او په نکاح به ورکړو دوی لره حوری ښی ښائسته غتی سترگی او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او متابعت کړی وی د دوی اولادونو د دوی په ایمان سره نو پیوست به کړو مونږ په دوی پوری اولاد د دوی او کم به نه کړو مونږ دغو (پلرونو) لره له (جزاء د) عملونو د دوی هیڅ شی.

تفسیر: یعنی د کاملانو اولاد او د دوی متعلقین که په ایمان باندی قائم وی او د هم هغو کاملانو په لاره باندی لاړ شی - او هغه خدمتونه چه د دوی اسلافو انجام کړی دی دوی هم د هغو په انجام او تکمیل کښی سعی وکړی نو د الله تعالیٰ په فضل او کرم به دوی په جنت کښی له هغوی سره یو ځای کیږی که څه هم د دوی اعمال او احوال د دوی له اعمالو او افعالو څخه په څنګه والی او څومره والی کم او کیفیت کښی راښکته وی نو بیا هم د هغو لویانو د عزت او اکرام دپاره دا تابعان له متبوعینو سره یو ځای کیږی. او ممکن دی چه ځینو ته پوره همغه ځای او مقام هم ورکړ شی. لکه چه له روایتونو څخه معلومیږی او ښکاري. په دی صورت کښی داسی گمان ونه کړ شی چه د دی کاملانو له ځینو ښو څخه به څه قدر لږ کړ شی او د هغه په بدل کښی د دوی څوڅات (ذریات) ته څه ثواب ورکاوه کیږی. نه دا به د الله تعالیٰ له فضل کرم او احسان څخه وی چه د قاصرینو لږ عمل ته ډیر موقعیت وربښی او هغه د کاملینو تر مقام پوری رسوی.

تنبيه: د ﴿وَاتَّبِعُوا دُرَيْدًا﴾ مطلب چه دی احقر داسی اخیستی دی د «صحیح بخاری شریف» دا حدیث له هغه سره مناسبت لری «قالت الانصار یا رسول الله ان لكل قوم اتباعا واناقد اتبعناک فادع الله ان يجعل لنا اتباعنا منا - قال النبی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل اتباعهم منهم»

كُلُّ امْرِئٍ لِّمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٣١﴾

هر سړی به په هغه عمل چه کړی ئی وی گروآخته وی (که نیک وی یا بد).

تفسیر: پاس د «فضل» بیان ؤ. دلته د «عدل» ضابطه راښیږی. یعنی د عدل اقتضاء دا ده هر سړی چه ښه یا بد عمل وکړی له هغه سره سم خپل بدل مومی. زیات له دی څخه د الله تعالیٰ فضل او کرم دی چه هغه تفصیلات ښی یا ئی کومه درجه لوړوی (اوچتوی).

وَأَمْدَدْنَهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَحِمٍّ مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٣٢﴾

او مدد به وکړو مونږ له دوی سره په ورکولو د میوو (په هر وقت کښی) او د غوښو له هغه څیز چه د دوی زړه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) غوښی ئی چه زړه وغواړی او هره میوه ئی چه په زړه کښی وگرځی بی له دیله او توقفه ورته حاضر او رسیږی.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَعَفُوهَا وَلَا تَنْتِمْ^(۲۲)

یو له بله به اخلی دوی په دغه (جنت) کښی پیالی (د شرابو) چه نه وی چتی (بیکاره) ویل په هغی کښی او نه نسبت کول د گناه یو بل ته.

تفسیر: یعنی کوم وقت چه د شراب ظهور دوره وشي نو جنتیان به د خوش طبعی په ډول (طریقه) یو د بل له لاسه کاسی (گلاسونه) سره اخلی. خو په دی پاکو شرابو کښی به یواځی خوند نشاط او مزه وی. نشه - چتی (بیکاره) خبری او اپلتی به نه وی او په هوش او عقل کښی څه نقصان او فتنه نه ورپیښوی. او نه به گناه کښی څه مرسته (مدد) کوی. او نه کومه بده پیښه ورځنی پیښیږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ^(۲۳)

او چاپیر به گرځی (دپاره د خدمت) پر دوی باندي غلامان ځنکیان د دوی گواکی دغه (خدام په حسن او پاکی کښی) مرغری پتی په غلاف کښی ساتلی شوی به وی.

تفسیر: یعنی لکه مرغری پخپل پوښ (غلاف) کښی به بالکل پاک - صاف او شفاف وی. هیڅ ډوره گدرد او غبار نه ورته رسیږی. د دوی د پاکی او ستر حال به هم هم داسی وی.

وَاقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ^(۲۴) قَالُوا إِنَّا كُنَّا

قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ^(۲۵) فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقْنَا عَذَابَ

السَّوْمِ^(۲۶) إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ^(۲۷)

او مخ به کړی غځینی د دوی غځینو نورو نه چه پوښتنی به سره کوی (له دنیوی مشقتونو څخه تشکراً) وبه وائی دوی چه بیشکه مونږ پرمویی له دی نه وو په اهل خپل کښی ویریدونکی (له عذابه). نو احسان وکړ الله پر مونږ باندی او وی ساتلو مونږ له عذاب د تودوخی گرمی (د دوزخ) بیشکه مونږ وو مونږ پخوا له دی څخه (په دنیا کښی) چه عبادت به مو کاوه د دغه (الله) بیشکه چه دغه (الله) هم دی دی ډیر ښه احسان کوونکی خورا (ډیر) رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی جنتیان به په هغه وقت کښی یو د بل په لوری متوجه کیږی او خبری به سره کوی او د خورا (ډیر) مسرت او امتنان له سببه به یو بل ته داسی وائی «ورونو! مونږ په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدو! او په دی اندیښنی کښی تل اوسیدو چه وروسته له مړینی به په مونږ باندی څه راځی؟ د الله تعالیٰ دی احسان ته وگوړئ! چه نن مونږ څومره داده - مطمئن او مأمون یو چه د دوزخ یو تود باد او ورمه هم مونږ ته نه ده رسیدلی. مونږ له خپل الله تعالیٰ ویریدو او د هغه په مهربانی باندی مو هیله (امید) لرله او د هغه له یاده نه وو غافله او په ذکر او عبادت کښی ئی تل بوخت او لگیا ؤ دا دی چه هغه پر مونږ باندی ډیره مهربانی وفرمایله او ځمونږ دعاء ئی واوړیده او له مونږ سره ئی ښه سلوک او احسان وفرمایه.

فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

پس پند ورکوه ته (ای محمده! خلقو ته) پس نه ئی ته په سبب د فضل نعمت د رب خپل سره فال گر (خبر ورکوونکی له غیبه) او نه مجنون - لیونی.

تفسیر: کفارو ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم کله لیونی - کله کاهن - کله له پیریانو او شیطانانو څخه خبری اوریدونکی باله او ویل به ئی چه دوی له هغوی څخه خبری اوری بیا له هغه سره نوری خبری گدوی مگر بی عقلان په دی باندی نه پوهیدل چه تر اوسه پوری کوم یو کاهن - شاعر - یا لیونی داسی پندونه - او حکیمانه اصول او داسی خوږی خبری - او هسی ښی ویناوی کړی وی؟ نو ځکه الله تعالیٰ خپل حبیب صلی الله علیه وسلم ته وائی چه تاسی د هغوی له پوهولو څخه لاس مه اخلئ! او د خپل رسالت پندونو ته دوام ورکړئ! او د دوی له دی چتی (بیکاره) خبرو څخه مه خپه کیږئ! ځکه چه د الله تعالیٰ له فضل او کرم څخه نه تاسی لیونی نه کاهن یی بلکه د هغه مقدس استاځی او رسول یی او نصیحت کول ستاسی منصبی فرض دی نو تل په هغه باندی دوام ولرئ!

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ تَتَرَبَّصُّ بِهِ يَدَبُ الْمُنُونِ ۝

آیا وائی دوی دی شاعر دی مونږ منتظر یو په ده باندی کرد (تول) حوادثو د زمانی ته.

تفسیر: یعنی دغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم چه دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ خبری آوری - او پندونه ورکوی آیا دا خلق ئی ځکه نه منی چه هغه محض شاعر گنی - او د دی خبری په انتظار کښی دی هسی چه د پخوانی زمانی ډیر شاعران د زمانی په گردش کښی مړه شوی دی دوی به هم مری او دا خبری به سریری او په راتلونکیو زمانو کښی به هیڅ یو بری او کامیابی د دوی په لاس نه ورځی او دا یواځی د څو ورځو موقتی خبری دی او بس.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُرَبِّصِينَ ۝

وایه (ای محمده! دوی ته) منتظر اوسئ تاسی (هلاک ځما ته) پس بیشکه زه له تاسی سره له منتظرانو څخه یم (اهلاک د تاسی ته).

تفسیر: یعنی ښه دی تاسی ځما انجام ته گورئ زه به ستاسی انجام ته گورم ژر دی چه دا غوته به خلاصیری نو دا به درښکاره شی چه څوک خائب او خاسر دی؟.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ۝

آیا امر حکم کوی دوی ته عقلونه د دوی په دی (کار) یا دوی یو قوم دی سرکښه شر خوښوونکی تیریدونکی له حده (جگړو او په عنادونو کښی).

تفسیر: یعنی پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته له لیونی ویلو څخه دا ښکاری چه گواکی هغوی ډیر پوهان او عقلمندان دی نو آیا د دوی عقل او پوه دا ورښیی چه ډیر صادق - امین - پوه عاقل او په رښتیا پیغمبر ته شاعر - کاهن او لیونی ووائی او د هغه له ښوونی څخه سترگی واری که دوی د شاعرانو او پیغمبرانو د ویناؤ په منځ کښی څه فرق او توپیر (امتیاز) نه شی کولی نو دوی څرنگه پوهان او عقلمندان دی؟ مگر حقیقت خو دا دی چه دوی پخپلو زړونو کښی په گردو (تولو) خبرو باندی په ښه شانی پوهیری خو په ښکاره داسی چتی (بیکاره) خبری کوی او د شرارت چاری وړاندی کوی.

أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦٧﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٦٨﴾

آیا وائی دوی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی ده دا (قرآن نه ده داسی) بلکه دوی ایمان نه راوړی (تکبراً عناداً) پس رادی وړی دوی یوه خبره (جوړه کړی شوی) په شان د دی (قرآن په فصاحت بلاغت کښی) که چیری وی دوی رښتینی په دی (وینا).

تفسیر: یعنی داسی خیال کوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه شیان چه آوړی هغه د الله تعالیٰ کلام نه دی بلکه هغه دی له خپله ځانه جوړوی او د هغه د دروغو خبرو نسبت الله تعالیٰ ته کوی. څوک چه کومه خبره نه منی نو د هغی دپاره په زرهارو بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړوی. کوم سری چه په یوی خبری باندی باور نه لری او زده ئی نه کیږی چه یقین پری وکړی نو هم دا راز (قسم) بی سر او پښو احتمالات ورته راویاسی. که څوک وغواړی چه دا ښکاره خبره ومني نو دومره خبره د هغه د منلو دپاره کافی ده چه د دنیا گرد (تول) طاقتونه که سره یو ځای شی نو د دی پاک قرآن په شان یو کتاب نشی راوړی لکه چه د الله تعالیٰ د ځمکی او د الله تعالیٰ د آسمان په شان بله ځمکه او آسمان جوړول ممکن نه دی هم داسی د دغه قرآن په شان بل کلام الله جوړول هم مشکل او محال دی.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧٠﴾

آیا پیدا کړی شوی دی دوی بی له یو څیز (خالق پخپل سر) یا که دوی پخپله پیدا کوونکی دی د ځانونو خپلو آیا پیدا کړی دی دوی آسمانونه او ځمکی (نه ده داسی خالق د تولو الله دی) بلکه یقین نه کوی دوی (او نه ئی منی چه ایمان راوړی په هغه باندی او بندگی وکړی د هغه).

تفسیر: یعنی دغه منکران د الله تعالیٰ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ولی نه منی؟ آیا په دوی باندی هیش یو هسی الله نشته چه د هغه حکم منل په دوی باندی لازم وی؟ آیا دوی پرته (علاوه) له کوم پیدا کوونکی څخه پخپل سر پیدا شوی دی؟ آیا دوی خپل ځان خدای گنی؟

داسی خیال کوی چه آسمان او غمکه د دوی جوړ کړی شیان دی؟ او غمکه په دی قلمرو کښی هر څه چه د دوی زړونه غواړی هم هغسی کوی او هیڅوک د دوی د مخی نیولو واک او اختیار نه لری. دا گرد (تول) خیالات باطل او مهمل دی. دوی هم پخپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه هر ورو (خامخا) الله تعالی شته چه هغه پاک الله تعالی د دوی او د غمکی او آسمان پیدا کوونکی دی. مگر سره له دی علمه دوی له هغه ایمان او یقین څخه چه شرعاً مطلوب دی محروم او بی برخه دی.

أَمْعِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ لَهُمُ الْمَضْيَطُّونَ ﴿٥٢﴾

آیا له دوی څخه دی خزانی (د نبوت نعمت) د رب ستا! آیا هم دوی دی واکداران (زوروران چه کوی هر کار پخپل سر بلکه دوی تول د الله تعالی تر حکم لاندی دی).

تفسیر: آیا دوی داسی خیال کوی چه غمکه او آسمان د الله تعالی له جوړ کړیو شیانو څخه دی خو الله تعالی د خپلو خزانو مالکان دوی گرځولی دی یا د ده په ملک او خزانو باندی دوی په زور او تسلط سره قبضه کړی ده؟ نو دوی سره له دومره تسلط، تصرف او اقتدار څرنگه مطیع او منقاد کیدی شی؟

أَمْ لَهُمْ سُلُمٌ مِّنْ مَّعُونٍ فِيهِ فَلَيَا تِ مُسْتَمِعُهُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِينٌ ﴿٥٣﴾

آیا شته دوی ته (اندرپایه چه پری خپری آسمان ته او) اوریدل کوی په هغه باندی (خبری د ملائکو) پس را دی وړی هغه اوریدونکی د دوی یو برهان سند ښکاره (په صحت د اوریدلو د ده باندی).

تفسیر: یعنی آیا هغوی داسی دعوی کوی چه دوی پوری (زینه) درولی پر آسمان باندی ختلی دی او هلته ئی له ملائکې څخه خبری اوریدلی دی کله چه دوی پخپل سر تر هغه درباره پوری رسیدی شی نو د بل چا متابعت ته اړ (محتاج) نه دی؟ څوک چه هسی دعوی کوی نو بسم الله رادی شی او خپل حجت - قاطع سند لامع برهان او بیان دی راوړاندی کړی. اوس په حماقت او جهالت د مشرکانو کښی فرمائی چه:

أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٥٤﴾

آیا هغه (الله) لره لونى دى (په زعم ستاسى) او تاسى لره غامن دى.

تفسير: يعنى آيا دغه منكران الله تعالى له خپل غان څخه ښكته گنى؟ معاذ الله لكه چه د دوى د لونو او غامنو له ويشلو څخه راڅرگنديږي. نو ځكه د هغه د احكامو او هدايتونو په مخ كې غاړه ايښودل د خپل شان كسر بولى.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّعْرُومٍ مُنْقَلَوْنَ ۖ

آيا ته غواړي له دوى څخه (اى محمده!) څه اجر بدل پس دوى له تاوان (د هغه) درانه كړى شوى دى (او ځكه درڅخه تاووى مخ او نه مؤمنانيږي له عناده).

تفسير: يعنى آيا دا خلق ځكه ستاسى خبرى نه منى چه الله تعالى دى نه كړى تاسى په ارشاد او تبليغ باندې له هغوى څخه څه بابه مزدورى او معاوضه غواړئ چه د هغه د دروندوالى لامله (له وجى) تور خورى.

أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ۖ

آيا په نزد د دوى (علم د) غيب دى نو دوى ئى ليكي (له هغه نه).

تفسير: يعنى آيا پخپله الله تعالى پر دوى باندې وحى لېږي او لكه پيغمبران دوى له خپلو اسرارو څخه خبروى چه دوى ئى ليكي لكه چه د انبياؤ عليهم السلام وحى ليكلې كيږي نو ځكه دوى ستاسى پېروى ته څه ضرورت نه لري. بلكه نه ده دا خبره چه له دوى څخه علم د غيب وى بلكه دوى صرف ضد نيولى دى نو ځكه ايمان نه راوړي.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمَكِيدُونَ ۖ

آيا اراده لري دوى د مكر كولو (او د چل په اهلاک د تا) پس هغه كسان چه كافران شوى دى هم په دوى باندې مكر كړى شوى دى (او خپله جزاء مومى).

تفسير: يعنى له دغو پاسو خبرو څخه هيڅ يوه خبره نشته. نو بيا آيا داسى اراده لري چه له

پېغمبر سره فريب دروغ چل او مکر وکړی - او په خفيه و تدابيرو په پتو غوتو سره حق مغلوب؟ يا ئی له منځه وباسی؟ که داسی وی نو په یاد ئی ولرئ چه هغه مکر - چل او فريب گرد (تول) د هم دوی په غاړه کښی لویږی ژر به دوی ته دا غرگنده شی چه آیا حق مغلوب کیدونکی دی؟ که دوی پخپله له منځه وتونکی او فناء کیدونکی دی؟ بلکه حق خامخا غالب دی او پخپله هم دوی په هم دغه خپل کنستلی کوهی کښی لویږی.

أَمَلَهُمُ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳۱﴾

آیا شته دوی ته کوم معبود بی له الله پاکي ده الله لره له هغه شی چه دوی ئی ورسره شریکوی (نور).

تفسیر: یعنی آیا بی له الله تعالی بل کوم حاکم یا معبود ئی تجویز کړی دی چه د مصیبت په وقت کښی د هغوی مرسته (مدد) وکړی او د هغه عبادت دوی د الله تعالی له عبادت څخه بی پروا کړی دی؟ نو په یاد ئی ولرئ چه دا گرد (تول) او هام او وسوس دی او د الله تعالی ذات له گردو (تولو) څخه پاک او د هغه هیڅوک شریک - مثیل - مقابل او مزاحم نشی کیدی.

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۳۲﴾

او که ووينی دوی يوه توتۀ له آسمانه رالويدونکي نو وبه وائی (دا) وريځ ده پريړه (غته) يوه پر بلې باندی سوره شوی.

تفسیر: یعنی په حقیقت کښی له دوو خبرو څخه هیڅ یوه هم نشته. او یواځی یوه خبره ده چه هغه عناد او ضد دی او د هغه لامله (له وجی) دا خلق هره رښتیا خبره دروغ گڼی - او د هغی په دروغ بللو باندی ټینگ ولاړ دی - د دی خبری کیفیت دا دی که د دوی له غوښتنی سره سم د آسمان یوه توتۀ هم راولویږی او دوی هغه پخپلو سترگو سره هم ووينی نو بیا هم هغه ته خبری جوړوی او څه په څه تأویل په کښی کوی مثلاً وائی به چه دا د آسمان توتۀ نه ده بلکه د وريځی یوه پريړه (غته) حصه ده چه منجمد شوی راولویده. لکه چه د کرل (یخ) لونی دری کله کله رالویږی. ښه نو د هسی متعصبو معاندانو د منلو او قبلولو هیله (امید) او توقع په څه دول (طریقه) کیدی شی؟.

فَذَرَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿۳۳﴾

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٣٧﴾

نو پريږده دوى تر هغه پورى چه يو غای شى دوى له ورځى خپلى سره هغه چه پکښى وبه لويږى پر دوى باندې تکه (تندر) (د بريښنا يا بى هوشه هلاک کړى شى) هغه ورځ چه وبه نه کړى دفع له دوى نه کيد مکر د دوى هيڅ خيز (له عذاب د الله) او نه به له هغوى سره څه مدد مرسته (امداد) وکړه شى.

تفسير: يعنى به هسى معاندينو پسى زيات لويدل دومره په کار نه دى. پريږدئ چه د څو ورځو له مخى لوبى وکړى او خبرى جوړى کړى. آخر هغه ورځ راتلونکى ده چه د الله تعالى د قهر بريښنا تکه (تندر) پرى ولويږى او د دوى هوش او حواس والوځى. او د ژغورنى (نجات) هيڅ ترتيب به ئى په کار نه ورځى. نه له کوم لورى ورته مرسته (مدد) رسيږى. غالباً له دى څخه به قيامت مراد وي.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

او بيشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئى کړى (کافران شوى) دى (اخروى) عذاب دى بى له دى (دنيوى) عذابه وليکن زياتره د دوى نه پوهيږى (نو ځکه مخ گرځوى له ايمانه).

تفسير: يعنى له دوى څخه زياتره سرى په دى خبر نه دى چه پرته (علاوه) له آخرته په دنيا کښى هم دوى ته يوه سزا او هېداد رسيدونکى دى - ښائى چه له دى څخه د بدر غزا او د نورو غزواتو سزاوى مراد وي.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

او صبر کوه ته (اى محمده!) حکم د رب خپل ته بيشکه ته په غای د ليدلو ځمونږ کښى ئى (او ساتو دى له اضراره).

تفسير: يعنى له صبر او استقامت سره د خپل رب د تکوينى او تشريعى حکم انتظار وباسى چه ژر به ستاسى او د هغو په منځ کښى فيصله وکړى او تاسى ته به د مخالفينو له خوا هيڅ نقصان نه رسيږى ځکه چه تاسى ځمونږ د قدرت تر سترگو لاندې يئ! او ستاسى ساتنه او حفاظت ځمونږ د قدرت په غاړه دى!.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ۝

او تسبیح وایه پیوست له حمده د رب خپل سره په هغه وقت کښی چه راپاڅیږی (له خوبه یا له مجلسه).

تفسیر: یعنی له صبر - تحمل - سکون او اطمینان سره تل د الله تعالیٰ په تسبیح - تحمید او عبادت کولو کښی مشغول اوسئ! په تیره بیا کله چه له خوبه را پاڅیږئ - یا لمانځه ته ودریږی! یا له مرکي څخه تشریف یوسئ. په دی حالاتو کښی د تسبیح او تهلیل او د نورو اذکارو ډیر ترغیب او تاکید شوی دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ۝

او په بعض د شپي کښی پس تسبیح وایه د دغه (الله) او د وروستو د ستوریو څخه (یعنی د شپي په آخره هم تسبیح وایه).

تفسیر: د شپي له دی برخی څخه بنائی چه د تهجد وقت مراد وی. او د ستوریو نه شا گرځولو وقت گهیځ (سحر) دی ځکه چه په دی مهال (وخت) کښی گرد (تول) ستوری د سحر په رڼا (رنرا) کښی پټیږی.

تمت سورة الطور والله الحمد والمنة.

سورة النجم مكية الآية (۳۲) فمدنية وهي اثنتان وستون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۳) تسلسلها حسب النزول (۲۳) نزلت بعد سورة الاخلاص.

د «النجم» سورت مکی دی - پرته (علاوه) د (۳۲) آيته څخه چه مدنی دی. (۶۲) آيته (۳) رکوع لری.

په تلاوت کښی (۵۳) او په نزول کښی (۲۳) سورت دی. وروسته د «الاخلاص» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْجُمُ إِذَا هَوَىٰ ۖ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۚ

قسم دی په ستوریو باندی کله چه پریوځی (غروب وکړی یا راوخیژی طلوع وکړی) نه دی گمراه شوی ملگری (رسول) ستاسی او نه ئی لاره ورکه کړی ده .

تفسیر: له «صاحب» او «رفیق» او ملگری څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم مراد دی. یعنی نه دوی د غلط فهمی لامله (له وجی) له لاری څخه وتلی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره پوهیدلی بی لاری تللی دی - بلکه هم هغسی چه د اسمان ستوری له ختلو څخه نیولی تر پریوتلو پوری په یوه ټاکلی (مقرر کړی) تگ او لاری باندی درومی او یوی خوا بلې خوا ته نه خوځیږی د نبوت لمر هم په همغه ډول (طریقه) د الله تعالیٰ په ټاکلی (مقرر کړی) لاری باندی برابر ځی او هیچری یوه او بل لوری ته نه ځی او نه امکان لری چه تری مخالفت وکړی او که یو قدم او یو پل دی خوا او هغی ته کوږ شی نو هغه غرض چه د دوی په بعثت پوری تړلی دی لاس ته نه راځی. انبیاء علیهم السلام هم د نبوت د آسمان ستوری دی چه د هغوی له رڼا (رنرا) څخه ټوله دنیا هدایت او لاره مومی. هسی چه د ستوریو له لویدلو څخه وروسته څلیدونکی لمر راخیژی هم دا راز (قسم) د گردو (ټولو) انبیاءو له تشریف وړلو څخه وروسته محمدی لمر د عربو له مطلع څخه راوځوت. نو کله چه قدرت د دی ظاهری ستوریو نظام دومره محکم جوړ کړی دی چه په هغوی کښی د هیڅ راز (قسم) تزلزل او اختلال ځای نشته نو ښکاره ده چه د دی باطنی ستوریو او روحانی لمر او سپوږمی انتظام به شومره مضبوط او محکم وی چه په هغوی پوری د ټولی دنیا او نړی سعادت او هدایت تړلی دی.

وَيَا نَبِيَّ طُفَّ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۚ

او خبری نه کوی (محمد) له هوا (خپلی) نه - نه دی دغه (قرآن) مگر وحی ده چه ورته لیږلی شوی ده .

تفسیر: یعنی مخالف عمل او کار چیری - د دوی له مبارکی خولی څخه داسی یو توری هم نه دی وتلی چه د دوی په نفسانی غوښتلو باندی مبنی وی. بلکه دوی هر هغه شی چه د دینی امورو په نسبت فرمایلی دی هغه د الله تعالیٰ رالیږلی وحی ده. او هغه گرد (ټول) د الله تعالیٰ له حکمونو سره سم ؤ. د دوی په منځ کښی منلو وحی ته قرآن او غیر منلو وحی ته حدیث وایه شی.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ۝ ذُو مِرَّةٍ

بنوولی ده ده ته د سختو قوتونو مالک (جبرئیل) چه خاوند د ښه قوت صورت عقل دی.

تفسیر: یعنی اصلی وحی لیرونکی الله تعالیٰ دی خو د هغه په وسیله چه دا وحی تر دوی پوری رسیری او هغه چه په ښکاره ډول (طریقه) ده ته ښوونه کوی هغه د دیرو قوتونو غښتنه (خاونده) - خورا (ډیر) زوروره - حسینه - او وجیهه پرېسته ده چه هغی ته «جبریل امین» وایه شی. لکه چه د (التکویر) په سورت کښی ئی هم د «جبریل امین» په نسبت فرمایلی دی.

﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ مُّطَاعًا هَؤُلَاءِ آمِنِينَ﴾ الآية -

فَاسْتَوَىٰ ۝ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝

بیا برابر کیناست او هغه ؤ په کنارو لوړو (اوچتو) (له آسمانه).

تفسیر: له لوړو (اوچتو) کنارو څخه زیاترو مفسرینو شرقی افق مراد کړی دی چه له هغه غایه سپیده داغ رابریښی نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته د بحث په اول کښی یو ځلی حضرت جبریل امین پخپل اصلی صورت سره ورښکاره شو چه پر یوه کرسی باندی ناست ؤ. په هغه وقت کښی د آسمان یوه څنډه (غاړه) تر بلی څنډی (غاړی) پوری د هغه له وجود څخه ډکه ښکاریده او خورا (ډیره) لویه او ویروونکی په نظر راتله چه له دی امله (وحی) غمونیز رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له دوی څه وویږید نو د (مدثر) سورت نازل شو.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝

بیا نژدی شو (جبریل محمد ته) پس ښه نژدی شو پس ؤ په منع د نژدی والی د دوو لیندو یا ډیر نژدی له دی نه هم پس وحی وکړله (الله په ژبه د جبریل) بنده خپل ته هغه چه وحی ئی وکړه.

تفسیر: یعنی جبریل علیه السلام سره له دی چه له خپل اصلی مستقر سره تعلق لری خو سره له هغه هم رابخته شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک ته دومره ورنژدی شو چه د دواړو په منځ کېنې د دوو لاسو یا د دوو لیندو څخه زیاته فاصله نه وه پاتې په خپل هغه وقت کېنې الله تعالی پر خپل خاص بنده محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې وحی ورنازله کړه. غالباً له دی څخه د «المدثر» سورت دا آیتونه مراد وی ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ﴾ الآية - یا به نور احکام وی.

تنبیه: په ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾ کېنې د محققینو په نزد (او) د شک دپاره نه دی بلکه داسې ترکیب په پوره تاکید او مبالغه سره د زیادت د نفی دپاره وی یعنی په ټاکلو (مقرولو) سره دا ورښوول مقصود نه دی چه د (قوسینو) فاصله ده که له هغه څخه هم لږ ؤ؟ هو! دومره ورښکارول مقصد دی چه په هیڅ حال او په هیڅ صورت له ده څخه زیاته فاصله نه وه په دی موضوع کېنې نوری دیری خبری هم شته چه د نورو مفسرانو له خوا لیکلی شوی دی.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى ۝

نه ؤ ویلی دروغ زړه (د محمد) هغه (جبریل) چه لیدلی ئی ؤ (په سترگو).

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم جبریل علیه السلام په خپلو سترگو سره ولید او زړه ئی ورته وویل چه په دی وقت کېنې په زړه پوری هم هغسی چه ښائی ته جبریل علیه السلام ته وگوره او په دی کېنې ته هیڅ غلطی نه کوی او د یوه شی په ځای بل شی په نظر نه درځی په دی ویلو کېنې د ده زړه رښتین ؤ. حق تعالی هم داسې د پیغمبرانو په زړونو کېنې د پرښتو پیژندگلو اچوی او که په خپله رسول پر پرښتو باندې د ادینه (اعتماد) ونه لری نو بل ته به په څه ډول (طریقه) د ادینه (تسلی) ورکړی.

أَفَمُرُّوْنَ عَلَىٰ مَا بُرِّئُوا۟ ۝

پس آیا تاسی جگړه کوئ له هغه (محمد) سره په هغه کېنې چه ده لیدلی دی.

تفسیر: یعنی وحی لیرونکی الله او وحی راوړونکی هسی پرښته ده چه د هغی صورت - سیرت - فهم - حفظ او نور صفات گرد (ټول) ښائسته او ښه او د هغی گرد (ټول) قوتونه کامل دی. او بیا داسې سره نژدی شول او وحی ئی ور ورسوله چه پیغمبر هغه پخپلو سترگو سره ولید او د هغه صاف او روڼ زړه د هغه تصدیق وفرمایه. نو آیا په هسی لیدلی شوی او ښه اوریدلی شوی څیز کېنې تاسی لره د داسې چټی (بیکاره) او اړتۍ خبری کولو څه حق شته؟ چه خامخا په کېنې

فضول بحثونه او بیکاره جگری او تکرارونه وکړئ.

اذا لم تر الهلال فسلم لناس رأوه بالابصار

ته چه میاشت په سترگو نه وینی وئی سپاره

هغه چاته چه ئی وینی په لیمو

وَلَقَدْ رَاَهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۖ عِنْدَهَا
جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۖ

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ محمد هغه (جبریل) په رابښکته کیدلو کښی بل
غلی په نزد د ونی د بیري سدرۃالمنتهی (چه منتهی د علم د خلقو دی) په
نزد د هغی دی جنت الماوی (یعنی غای د هستوګنی د مؤمنانو).

تفسیر: حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «دوهم غلی ئی جبریل علیه السلام پخپل اصلی صورت
د معراج په شپه په اووم آسمان کښی د بیري له ونی سره ولید چه هغه د پورتنیو او ښکتنیو
مخلوقاتو په منځ کښی ویش سرحد دی یعنی چه پاسنی خلق لاندی او ښکتنی خلق پورته نشی
تلی او د هغه په خوا کښی جنت ئی هم وکوت.

تنبیه: څرنگه چه د جنت انگور - انار او نوری میوی له دنیوی میوو سره نه قیاس کیږی او
یواځی د نامه اشتراک د هغوی په منځ کښی شته هم داسی دا بیره هم د دنیوی بیرو سره نشی
قیاس کیدی. دغه الله تعالی ته ښه معلوم دی چه هغه بیره به څرنگه اونه وی لنډه ئی دا چه هغه
ونه د دی خوا او د هغی خوا په سرحد کښی ولاړه ده هغه اعمال احوال او نور چه له دی لوری
خیژی او هغه احکام او امرونه چه له پاسه رابښکته کیږی د هغو گردو (تولو) منتهی هم دا اونه
ده له گردو (تولو) روایتونو څخه داسی راووغی چه د دی ونی بیخ په شپږم آسمان کښی او
څانګی ئی تر اووم آسمان پوری غځیدلی دی والله اعلم.

إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى ۚ

(لیدلی ؤ محمد جبریل لره) کله چه پتی کړی هغی ونی د بیري لره هغه څه
چه پت کړی ئی ؤ.

تفسیر: یعنی د حق تعالی انوارو او تجلیاتو پر دی ونی باندی پلوشی اچولی وی او د پرښتو د

هجوم او کثرت دا حال ؤ چه د دی ونی له هری پانی سره یوه پرېسته په نظر راتله. په غځینو روایاتو کښی راغلی دی چه (ما یغشی) طلائی پتونونه (پتنگان) دی یعنی ډیر ښه صورت لری چه د هغی په لیدلو سره زړه خوښیږی په دی وقت کښی د دی ونی د بهار او د سینگار او د هغی د حسن او جمال داسی یو حال دی چه هیڅ یو مخلوق د هغی صفت په الفاظو سره نه شی کولی ښائی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو له خبرو سره موافق په معراج کښی د الله تعالیٰ لیدنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته میسره شوی وی دا د هغه بیان د دی آیت په ابهام کښی منظوی او مندرج وی ځکه چه د پخوانیو آیتونو په نسبت د حضرت بی بی عائشی صدیقی په احادیثو کښی تصریح شوی ده چه له هغی څخه د پروردگار لیدل مراد نه دی یواځی د جبریل علیه السلام رؤیت مراد دی. ابن کثیر له مجاهد څخه چه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له خاصو اصحابو څخه دی تر دی آیت لاندی دا الفاظ لیکي **(كان اغصان السدره لولوا وياقوتا وزبرجداً فراها محمد صلى الله عليه وسلم ورأى ربه بقلبه)** او دا رؤیت څرنگه چه یواځی په قلب سره نه بلکه په قلب او بصر یعنی دواړو سره حاصل شوی دی لکه چه له (مازاغ البصر) څخه ښکاره ده ښائی ځکه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د طبرانی په غځینو روایتونو کښی فرمایلی دی **(رآه مرتین مرة بقلبه ومرة ببصره)** دلته به له دوه ځلی لیدلو څخه دا مطلب وی چه په یوه وقت کښی ئی دوه ډوله ولید **(كما قالوا في حديث انشق القمر بمكة مرتين)** په ظاهری سترگو سره هم او د زړه په سترگو سره هم ولید شو لیکن په یاد دی وی چه دا هغه رویت نه دی چه د هغه نفی په ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ﴾ کښی کړی شوی ده ځکه چه له هغی څخه غرض د احاطی د نفی کول وی یعنی کتنه هغه نشی احاطه کولی برسیره په دی کله چه له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه پوښتنه وشوه چه د رؤیت دعوی د ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ﴾ له آیت څخه مخالفه ده نو وی فرمایل **«ويحك ذاك اذا تجلى بنوره الذي هو نوره - رواه الترمذی»** معلوم شوی دی چه د الله تعالیٰ انوار او تجلیات متفاوت دی ځینی انوار قهره للبصر دی ځینی داسی نه دی او د رؤیت الرب رؤیت فی الجملة په دواړو درجو باندی صادقیری او ځکه ویل کیږی د رؤیت هغه درجه چه مؤمنانو لره په آخرت کښی په برخه کیږی هلته به کتنی داسی تیزی او تیری کیږی چه د هغی تجلی د لیدلو طاقت ولری چه هغه په دنیا کښی چاته نه حاصلیږی هوا یوه خاصه درجه رؤیت سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د معراج په شپه کښی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له روایت سره موافق میسر شوی دی چه په دی خصوصیت کښی هیڅوک له دوی سره شریک کیدی نشی او هم د دی انوارو او تجلیاتو تفاوت او تنوع په ملاحظه ویل کیږی چه د حضرت صدیقی بی بی عائشی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په اقوالو کښی هیڅ تعارض نشته. کیږی چه حضرت صدیقه بی بی عائشه به د یوی درجی نفی کوی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ئی په بلی کښی اثبات کوی او هم داسی د ابوذر رضی الله تعالیٰ عنه په روایاتو (رایت نورا) او (نورانی اراه) کښی هم تطبیق ممکن دی. **والله سبحانه وتعالى اعلم.**

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ⑭

نه وی گر عیدلی سترگی د (محمد بلی خوا ته) او نه دی تیری شوی (له حده).

تفسیر: یعنی هر هغه شی چه د محمد صلی الله علیه وسلم سترگو ولید په پوره تمکن او اتقان سره ؤ نه کتنه کړه شوی ده او نه ښی او کینی او ښکته او پورته خوا ته اوښتی ده او نه له مبصر څخه تجاوز کړی وړاندی تیر شوی دی پس په هغه شی باندی نښتی ؤ چه د هغه ښوونه منظور وه د باچاهانو په دربار کښی هر شی چه ورښوول کیږی د هغه نه لیدل او هغه شیان چه نه ورښوول کیږی د هغو په لیدلو پسی لویدل دواړه عیب دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دی دواړو څخه پاک ؤ.

لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ⑮

خامخا په تحقیق لیدلی دی (محمد) له (عینو) دلائلو (د قدرت) د رب خپل چه ډیر لوی ؤ.

تفسیر: د ﴿إِذْ يَشْفَى الْبَصَرَةَ﴾ په تفسیر کښی هغه بیان چه شوی دی برسیره په هغه باندی هغه نور شیان چه لیدلی او اوریدلی ئی وی هغه الله تعالی ته ښه معلوم او ښکاره دی.

اوس څوک توان لری چه وپوښتی ښ وال بیا

بلبل څه وویل گل واوړیدل څه څه وکړل سبا؟

اکنون کرا دماغ که پرسد زباغبان

بلبل چه گفت گل چه شنید صباچه کرد؟

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ⑯ وَمَنْوَةَ الثَّلَاثَةَ الْآخَرَىٰ ⑰

آیا پس وینئ تاسی لات او عزى او منات (په مرتبه کښی) دریم بل له دغو (یعنی دغه بتان بیخی بیکاره شیان دی).

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ په مقابل کېږي چه د هغه عظمت او جلال لره حد او اندازه نشته د دی سپکو او ناولو شیانو له نوم اخیستلو څخه شرم په کار دی.

تنبيه: «لات - عزى - مناة» د هغی زمانی د کفارو د بتانو او باطلو معبودانو نومونه دی. د دوی له منځه (لات) د طائفیانو په نزد ډیر معظم ؤ، او (مناة) د اوس او خزرج او خزاعه په نزد او (عزى) د قريشو او بنی کنانه او نورو په نزد دومره لوی معزز ؤ چه له هغو دوو رومبنيو څخه ئی ده ته عزت ورکاوه. او (عزى) چه په مکه معظمه کېږي نڅلی ته نژدی ؤ بیا (لات) چه په طائف کېږي ؤ بیا له دوی څخه وروسته په دریمه درجه (مناة) ؤ چه له مکي څخه لری او مدیني ته نژدی ؤ. علامه یاقوت رحمة الله علیه په معجم البلدان کېږي هم دا ترتیب نقل کړی لیکي چه

قريشو د کعبی شریفی د طواف په وقت کېږي داسی ویل «**اللات والعزى ومناة الثالثة**

الاخرى - هؤلاء الغرائق العلى وان شفاعتهن لترتجى» په ځینو تفاسیرو کېږي پر دی

ځای کېږي یوه قصه نقل کوی چه د محدثینو د جمهورو له اصول سره د صحت تر درجی پوری

نه رسیږي. او که فی الواقع هغه لره کوم اصل هم وی نو ښائی هم دا به وی چه ځمونږ رسول

اکرم صلی الله علیه وسلم په هسی جرگه کېږي چه د مسلمانانو او کافرانو لونی دلی پکښی گډی

ودی او مخلوطی ناستی وی دا سورت ئی ولوست. او د کفارو دا عادت ؤ چه د قرآن د لوستلو

په وقت کېږي به ئی هسی شورماشور لگاؤ چه تر څو ئی څوک وانه وری لکه چه الله تعالیٰ د حَمَّ

السجدة په څلورمه رکوع کېږي فرمائی ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ﴾

کله چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دا سورت ولوست کوم

شیطان کافر خپل غږ د دوی له غږ سره یو ځای کړی د دوی په لهجه او د وینا په تقلید سره به

ئی هغه الفاظ ویلی وی چه د گډو (تولو) کافرانو په ژبو سواره ؤ نو ځکه د **(تلك الغرائق**

العلی الخ) له الحاق څخه له دی آیتونو سره او له دی تصرف څخه چه په تعبیر او اداء کېږي

شوی وی د هغو کفارو په زعم مطلب بالکل اوښتی دی او له ذم څخه (معاذ الله) مدحی ته رسیدلی

دی که نه ښکاره خبره ده چه د نبی پر ژبه شیطان کله دومره تسلط لری او دا څرنگه امکان

لری؟ د هغه شی ابطال چه وروسته راځی نو د هغه صفت مخکښی څه معنی لری؟.

اَلْكُفْرُ الذِّكْرُ وَلَهُ الْاُنْتَى ۝ تِلْكَ اِذَا قِسْمَةٌ فِیْزَى ۝

آیا تاسی لره (ای کفارو) هلکان دی او دغه (الله) لره لونی دی دا (قسمت

د اولاد) په دی شان قسمت دی ډیر کوږ ناکاره .

تفسیر: یاقوت په (معجم البلدان) کېږي لیکي چه کافرانو دا بتان د الله تعالیٰ لونی بللی خو اول

الله هغه لوی ذات دی چه صفت ئی په ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره شوی دی او بالفرض که د اولاد

تقسیم هم وماته شی نو دا تقسیم څومره خراب او بیکاره دی چه تاسی خپلو ځانونو ته هلکان

او الله تعالى ته لونی و رکوی (العیاذ بالله).

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَبَّيْتُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللهُ بِهِمَا مِنْ سُلْطَانٍ

نه دی (دا بتان) مگر خو تش نومونه دی چه ایبسی دی تاسی دوی لره تاسی او پلرونو ستاسی نه دی نازل کری الله په دغه (عبادت د بتانو) باندی کوم برهان - علمی سند.

تفسیر: یعنی په تیرو (گتو) او ونو باندی یو څه نوم بردی چه د هغوی پر خدائی باندی کوم برهان او علمی سند نه لری بلکه د هغوی پر خلاف دلائل قائم دی هغوی ته تاسی پخپلو خیالونو کښی که د الله تعالی لونی یا د هغه هلکان یا بل شی واییع دا گردی (تولی) چتی (بیکاره) او د خولی خبری دی چه هیڅ صحیح نه دی او نه څه حقیقت لری.

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى ﴿١٧﴾

متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان خپل او د هغه شی چه غواړی ئی نفسونه د دوی او خامخا په تحقیق سره راغلی دی دوی ته له ربه د دوی څخه هدایت لار ښوونه.

تفسیر: یعنی سره له دی چه د الله تعالی له خوا د هدایت رنا (رنرا) راغلی ده او سمه لاره ئی راښوولی ده مگر دا ناپوهان د هم هغو او هامو په توره تیاره کښی سره نښتی دی. هغه گمانونه چه د وړوکی په شان د دوی خیال ته رسیږی او هغه آرزو او هیله (امید) او خبره چه د دوی په زړونو کښی گرځی سم د لاسه هم هغسی کوی له تحقیق او بصیرت سره د دوی هیڅ علاقه - ارتباط او سروکار نشته.

أَمْرِ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى ﴿١٨﴾ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى ﴿١٩﴾

آیا شته (کافر) انسان لره هغه چه غواړی ئی (له نبوت او اخروی سعادت ؟ بلکه نشته!) پس خاص الله لره دی (سلطنت او باچائی د) آخرت او د دنیا.

تفسیر: یعنی هسی اټکل او گمان کوی چه دا بتان به غمونږ سپارښت کوی دا خو تش خیال او تشی آرزوګانی دی آیا هر هغه تمنا او آرزو چه سری ئی وکړی هغه ئی په لاس ورځی په یاد ئی ولری چه د دنیا او آخرت مگردی (تولی) ښیګنی (فائدی) د الله تعالیٰ په لاس کښی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي یعنی د بتانو عبادت څخه ستاسی لاس ته څه ورځی ګټه (فائده) همغه ده چه د الله تعالیٰ له لوری ئی سری مومی.

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ
بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ۝۳

او ډیری دی له ملائکو څخه په آسمانونو کښی چه نه دفع کوی شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی مگر وروسته له هغه چه اذن حکم وفرمائی الله دپاره د هغه چا چه اراده وفرمائی او راضی وی په شفاعت ئی.

تفسیر: یعنی د دی بتانو حقیقت څه دی د آسمانی هستیدونکیو د مقربو پرښتو شفاعت او سپارښت هم هیڅ په کار نه راځی. هو! د هر چا په حق کښی چه پاک الله د سپارښت کولو حکم وکړی هغه د کار شی دی او هغه له هر چا څخه چه خوښ وی همغه ګټور دی. ښکاره ده چه هغه نه بتانو ته د سپارښت کولو اذن ورکړی دی او نه دی له کافرانو څخه خوښ دی.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةً الْأُنْثَى ۝
وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي
مَنْ الْحَقِّ شَيْئًا ۝۴

بیشکه هغه کسان چه ایمان نه راوړی په آخرت باندی خامخا نومونه ږدی پر ملائکو باندی په نوم ایښودلو د ښځو سره او نشته دوی ته په دی وینا کښی هیڅ علم پوه متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان او بیشکه گمان نه دفع

کوی له حق خخه هیخ شی.

تفسیر: هر غوک چه په آخرت باندی یقین او باور نه لری هغه له سزا او هیداد خخه بیفکره کیږی او په داسی بیباکی او بیفکری کښی اخته کیږی چه الله تعالی ته بد نسبتونه کوی او مثلاً وائی چه پرښتی ښځی او د هغه لونۍ دی دا محض د دوی جهالت او ناپوهی ده ځکه چه پرښتی له نارینتوب او ښځیتوب سره هیخ تعلق او علاقه نه لری. او الله تعالی به غرنګه اولاد ولری؟ که غوک په رښتیا او ټینګو خبرو باندی قائم وی نو په داسی ګمانونو اټکلونو او اوهامو او چټی (بیکاره) خبرو پسۍ چه هیخ کار ورځنی نه جوړیږی نه ګرځی. او آیا داسی اټکلونه او تخمینات د ثابته و حقائقو قائم مقام کیدی شی؟

فَاعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
ذَلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ

پس مخ وګرځوه ته له هغه چا خخه چه مخ ئی ګرځولی دی له ذکره پنده ځمونږ او نه لری اراده مګر خو د ژوندون لږ خسیس دا (اختیارول د ده دنیا لره) ځای د رسیدلو د دوی دی له علمه پوهه (د دوی).

تفسیر: یعنی د هر چا پرستن او نالی چه د دنیا دا څو ورځی ژوندون دی او په هغه کښی هسی منهمک شی چه الله تعالی او آخرت ور خخه هیر وی او هیخ خپل فکر ورته نه نیسی نو تاسی د دوی اېلتو او چټی (بیکاره) خبرو ته زیات مه متوجه کیږئ! هم هغسی چه هغوی له الله تعالی خخه مخ اړوی تاسی هم د هغوی له شرارت او بدی خخه مخ واړوئ! په پوه باندی څو مو دوی پوهولی دی ولی هغوی ځان پری نه پوهوی. نو له بدطینتو سریو خخه د حق منلو توقع لرل او د هغوی په فکر او غم کښی خپل ځان پخول او ویلی کول بیکاره دی. د دوی فکر فقط د هم دی دنیا فوری نفع او نقصان ته رسیږی. له دی خخه وړاندی د هغوی فکر نه رسیږی. دوی څه پوهیږی چه وروسته له مړینی د حقیقی مالک په دربار کښی حاضرېږی او د ذری ذری شمیر ورکوی. د دوی علمی جدوجهد یواځی د بهائمو په شان د ګیدو دکول او د شهوت شړل دی. پرتو (علاوه) له نفسانی او شهوانی غوښتنو خخه بل شی ته نه متوجه کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَى ۝

بیشکه رب ستا هم دی ښه عالم دی په هغه چا باندی چه ګمراه شوی دی له

لاری د ده خخه (چه اسلام دی) او هم دی ښه عالم پوه دی په هغه چا باندی
چه سمه لاره ئی موندلی ده .

تفسیر: یعنی هغه چه په گمراهی کښی پروت دی او هغه چه په سمی لاری باندی رهی (روان) دی
دوی ټول سره د هغوی د مخفی استعداداتو له ازل راهسی پاک الله ته معلوم او الله تعالی پری ښه
خبر دی. او سم له هغه سره هر کار کیلونکی دی. هر څومره زیار (کوشش) چه وویستل شی
پرته (علاوه) له هغه خخه بل کوم شی نه کیوی برسیره پر هغه الله تعالی پخپل محیط علم سره له
هر یوه سره د هغه له احوالو سره سمه او برابره معامله کوی. نو ځکه تاسی ځان یوی خوا ته
ونیسی او د هغو معاندینو معامله الله تعالی ته خوشی کړئ او ور وئی سپارئ.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَاءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَسَنٰتِ ۝

او خاص الله ته دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه چه په
ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً و خلقاً و عبیداً)
(پیدایښت) لپاره د دی دی چه جزاء ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه بدی ئی
کړی وی په (سبب) د هغه (بد) عمل چه کړی ئی وی او جزاء ورکړی هغو
کسانو ته چه نیکي ئی کړی وی په نیکو (اعتقادونو او ښو) عملونو سره (په
جنت).

تفسیر: یعنی د هر سری احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی. او د ځمکی او د آسمان پر هر شی
باندی د هغه واک (اختیار) او قبضه ده. بیا نو د ښو او د بدو په بدل ورکولو کښی د هغه په
مخ کښی څه ممانعت موجود کیدی شی. بلکه که په غور سره وگورئ نو ځمکه او د آسمان دا
گردی (تولی) کارخانی د هم دی دپاره پیدا کړی شوی دی چه د هغو په نتیجه کښی د ژوندون
یوه بله غیر فانی سلسله قائمه کړه شی تر څو په هغی کښی بدلانو ته د هغوی د بدی او نیکانو
ته د هغوی د نیکي بدل ورکړ شی.

الَّذِيْنَ يَجْتَبِئُونَ كِبٰرَ الْاَثْمِ وَالْفَوَاحِشِ اِلَّا اللّٰمَمُ

(نیکوکاران) هغه کسان چه ځان ساتی له کبائرو لویو گناهونو خخه او له
فواحشو قبیحو کارونو خخه مگر وری وری گناه (لکه نظر کول حرامو ته او

نور د دی پشان بيشل کيوي له جانبه د الله په سبب د اجتناب له کبانرو نه).

تفسير: د صغيري او کييري گناه فرق د نساء د سورت په تفاسيرو کښي په تفصيل سره تير شوي دي. د (لم) په تفسير کښي غو خيري شته. غيښي وائي هغه خيالات او چرتونه دي چه د گناه په نسبت په زرونو کښي گرځي خو له قوي څخه فعل ته نه وځي هغه لم دي. غيښي له هغه څخه صغيره گناه مراد اخلي. غيښي وائي هغه گناه چه په کولو باندې ئي اصرار نه کوي. يا ئي خپل عادت ونه گرځوي. يا هغه گناه چه توبه ورځني وکړي مراد دي. ځمونو په نزد دير ښه تفسير همغه دي چه محقق شيخ الهند رحمة الله عليه د (النساء) د سورت په تفاسيرو کښي ليکلي دي. مگر دلته ئي په ترجمه کښي د نورو معانيو گنجائش هم پري ايښي دي.

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

بیشکه رب ستا واسع (فراخ کوونکی د بښني او) د مغفرت دی.

تفسير: نو ځکه له ديرو ورو گناهونو څخه تيريږي او توبه قبلوي او گناهکاران نه مأيوس کوي. که په هره لويه او وړوکی گناه باندې ئي پوښتنه کولي نو د اميد ځای به چيري پاتي کيده.

هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَحِبَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى

هغه ښه عالم دی په تاسي باندې کله چه پيدا ئي کړئ تاسي له ځمکي څخه او کله چه وئ تاسي (پټ) بچي په گيدو د ميندو خپلو کښي نو مه ستايئ مه پاکوئ تاسو ځانونه خپل (چه ستايئ به ځانونه خپل) هم دغه (الله) ښه عالم دی. په هغه چا باندې چه ويرېږي (له الله او ځان ساتي له معاصيو).

تفسير: يعنی که د تقوی څه توفيق الله تعالی چاته ورکړي نو دی دی لوئی نه کوي! او خپل ځان دی نه ستائی! ځکه چه پاک الله د هر سړي له لوئی او پاکي او تقوی نه په ښه شان خبردار دی. او له هغه وخته ورښکاره ده چه دوی لا د دی وجود او شتوالی په دائره کښي قدم او پل نه و ايښي. هر سړي لره ښائی چه خپل اصل او ماهيت دی نه هيروي. د چا ابتداء چه له خاورو څخه شوی وی او بيا ئي د مور د گيدی په تياره کښي له ناولی ويني څخه خواړه مونډلی وی او په هسی ځای کښي پاللی شوی وی او وروسته له هغه څخه له نورو ديرو روحاني او جسماني

کمزوریو سره مخامخ شوی وی په پای (آخر) کښی که الله تعالی د خپل فضل او کرم له مخی هغه ته یو لوړ (اوچت) مقام وروښی او هسک (اوچت) لوړ ځای ته دی ورسوی نو هغه ته نه ښائی چه په هغه باندی لوئی وکړی. او ځان د هغه لوی مقام مستحق ویولی هغه کسان چه په حقیقت سره متقیان دی نو هغوی له هسی دعوی کولو څخه شرمیږی. او په دی باندی ښه پوهیږی چه په پوره ډول (طریقه) له گردو (تولو) کمزوریو څخه ځان ساتل د بشریت له قوت څخه بهتر دی. لږ تر لږه څه ناولیتوب په هر یوه کښی شته پرته (علاوه) له هغو څخه چه د الله تعالی له لوری ساتلی شوی وی.

أَقْرَبَتْ إِلَهِ تَوَلَّى

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه مخ ئی واړاوه (له ایمانه او مرتد شو).

تفسیر: یعنی خپل اصل ئی هیر کړ او د خپل اصلی خالق او حقیقی مالک له لوری ئی مخ واړاوه.

وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْثَى

او ور ئی کړ لږ شی (له مقرر مال څخه) او منع ئی کړل نور (او سخت پری ټینګ شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی لږ څه ایمان ئی راوړ بیا ئی زده کړل شو». مجاهد رحمه الله علیه او نور لیکي چه دا آیت د ولید بن مغیره په باره کښی نازل شوی دی چه هغه ځمونیو د پیغمبر لږ څه خبری واوریدی او د اسلام په لوری ئی لږ څه رغبت پیدا شو او د کفر له سزا څخه ویریده نژدی ؤ چه مسلمان شی چه یوه کافر ورته وویل داسی مه کوه! چه زه ستا گرد (تول) جرائم پخپله غاړه اخلم او ستا له لوری گرده (توله) سزا زه په ځان تیروم په دی شرط سره چه لږ څه مال ماته راکړی. هغه دا خبره ومنله او د مقرر شوی رقم څه قسط ئی هم ور ورساوه او بیا ئی انکار وکړه نو په دی صورت سره د ﴿وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْثَى﴾ معنی به داسی کیږی چه څه مال ئی ورکړ او بیا ئی لاس وویست.

أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهَوَّيْ

آیا شته له ده څخه علم د پټو (خفی شیانو) پس دی وینی (نجات خپل).

تفسير: يعنى آيا دا د غيب خبر ئى ليدلى دى چه هغه ته به د كفر سزا نه رسيدى؟ او بل سري به پخپل غاى ودروى او په رښتيا سره به دى خلاصيدى؟.

أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ۖ وَابْرَاهِيمَ ۖ الَّذِي وُفِّيَ ۙ

آيا نه دى خبر كړى شوى دى په هغه (شى) چه ؤ په صحيفو پانو د موسى كښى او (په صحيفو پانو) د ابراهيم كښى هغه (ابراهيم) چه وفاء ئى كړى وه (په احكامو د الله).

تفسير: يعنى ابراهيم عليه السلام پخپله وينا او عهد او پيمان باندې پوره ټينگ ولاړ ؤ. او د الله تعالى كورد (تول) احكام ئى په غاى كړل او د هغه د احكامو په تعميل كښى ئى لږ څه تقصير هم ونه كړ.

أَلَا تَرَىٰ زُرَّةً وَأُزْرَةً ۖ وَزُرَّ الْآخَرَىٰ ۙ

(په صحف مذكوره ؤ كښى دا دى) چه نه پورته كوى هيڅ نفس پورته كوونكى بار پيتى د بل نفس.

تفسير: يعنى د موسى او د ابراهيم عليهما السلام په صحيفو كښى داسى مضمون ؤ چه د الله تعالى په مخكښى يو مجرم د بل مجرم پيتى نشى اخيستی. او هر يو سري خپل سؤال او جواب او ښه او خراب پخپله غاړه اخلى.

وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۙ

او بله دا چه نشته هيڅ انسان لره مگر (جزاء د هغه شى) چه كړى ئى دى.

تفسير: يعنى سري چه هر څه پخپل زيار او كوشش سره گټى هغه د ده دى. او هيڅوك د بل نيكي او بدى نشى اخيستی. پاتى شوه دا خبره كه څوك پخپله خوښه خپل غيښى حقوق بل ته وربښى او د الله تعالى منظور شى. دا بيله خبره ده چه د هغه تفصيل له حديث او فقهى څخه معلوميدى شى.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوَّلَىٰ ﴿٣١﴾

او بیشکه (دا چه) جزا د سعی عمل د ده ژر ده چه ویه بنوولی شی (ده ته) بیا به جزاء ورکری شی هغه ته جزاء پوره بدل ښه (د نیکی نیکه - د بدی بده).

تفسیر: یعنی د هر چا سعی او کوشش به د هغه په مخ کېږي کیښود شی او د هغه پوره پوره بدل به ورکاره کېږي.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ﴿٣٢﴾

او بیشکه (دا چه) رب ستا ته ده انتهاء د گردو (تولو) (مخلوقاتو پس له مرگه چه ورځی ورته لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) علومو او افکارو سلسله او د وجود انتهاء د الله تعالیٰ په لوری کېږي او ټول شیان په پای (آخر) کېږي هغه الله تعالیٰ ته رجوع او ورنگ کوی او د ده له مخی به هر چا ته د هغه د ښو او بدو ثمره ورکوله کېږي.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضَعَكَ وَأَبْكَ ﴿٣٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا ﴿٣٤﴾ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٥﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) خندوی او ژړوی او بیشکه همغه (الله) وژنی او ژوندی کوی او (دا چه) بیشکه همغه (الله) پیدا کړی ئی دی جوړی نر او ښځه.

تفسیر: یعنی په دی نری (جهان) کېږي گرد (تول) متضاد او متقابل احوال هغه لوی ذات پیدا کړی دی. د شر او د خیر خالق همغه الله تعالیٰ دی. د خوښی او د غم کیفیات د هغه په لاس کېږي دی - خندول - ژړول - لار ښوول - گمراه کول - ژوندی کول او مړه کول - نر او ښځه پیدا کول او د دوی په شان نور شیان تول د دی خالق د کون و مکان له کارونو څخه دی.

مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ۖ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةُ الْآخِرَىٰ ۖ

له يوه شاخکی اوبو د (منی) خخه کله چه وشخاوه شی (په رحم کښی) او (دا چه) بیشکه په ده باندی دی پیدا کول د دوهم ځلی (پس له مرگه).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه له يوه شاخکی اوبو خخه ئی نر او ښځه پیدا کړی دی نو هغه ته بیا پیدا کول څه مشکل دی د يوه پیدایش له ښوولو خخه ئی په بل پیدایش باندی هم تنبیه وفرمایله.

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) غنی کوی او خزانی ورکوی (یا خواروی).

تفسیر: یعنی مال - خزانه - جایدادونه تول د هغه ښځه دی. ځینی د (اقتی) معنی (افقر) اخلی یعنی هغه ځینی غنی کوی او ځینی فقیر اکړب کوی دا معنی له رومبني سیاق سره مناسبه ښکاری - ځکه چه د متقابلو شيانو ذکر له اول تر اخر پوری راغلی دی او که اول مطلب واخیست شی نو د هغه په مقابل کښی ښائی چه اهلاک کیښود شی چه ذکر ئی وروسته راځی یعنی خزانی - مال او دولت هغه ورکوی او زیاتوی ئی او همغه ډیر لوی دولتمندان او طاقتوران اقوام او تېرونه تېاه او بربادوی.

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه هم هغه (الله) رب د شعری دی

تفسیر: «شعری» یو لوی ستوری دی چه ځینو له اعرابو به د هغه عبادت کاوه او داسی ئی گانه چه د عالم په پیښو او احوالو کښی هغه ډیر تاثیر او اغیزه (اثر) لری دلته دا راښکاروی چه د «شعری» رب هم الله تعالیٰ دی او د دنیا گردی (تولی) پیښی او لاندی باندی او نور د ده د قدرت په لاس او واک (اختیار) کښی دی بی وځلی (شعری) هم لکه یو معمولی مزدور د هغه احکامو په ځای راوړلو کښی زیار (کوشش) کوی او په هغه کښی کوم مستقل تاثیر او اغیزه (اثر) هیڅ نشته.

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) وژلی هلاک کړی دی عادیان پومبی.

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام قوم.

وَتُؤَدُّ أُنْمَا أَبْقَى^{۵۱} وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى^{۵۲}

او (هلاک کړی ئی دی) ثمودیان پس باقی ئی پری نه ښود بل هیڅوک (له هغوی نه) او (هلاک کړی ئی دی) قوم د نوح پخوا له دوی نه بیشکه چه دوی و هم دوی ډیر ظالمان او ډیر سرکشان.

تفسیر: یعنی تر سلهاؤ کلونو د الله تعالیٰ رسول حضرت نوح علیه السلام ته ئی هسی ډیر سخت ضررونه او ایډاوی رسولی چه د هغو له ویلو څخه د هر سری زړه خوړیږی او راتلونکیو لره ئی بده لاره وپرانیستله.

وَالْهُوَ تَفَكُّةً أَهْوَى^{۵۳} فَغَشَّيْهَا مَا غَشَّى^{۵۴}

او هغو کلیو اولیو شویو لره ئی ښکته راوغورځول (ځمکی ته پس له پورته کیدو نه) پس راولوید په هغه باندی هغه څه چه راولوید (یا پس پت ئی کړه هغه څه چه پت ئی کړل).

تفسیر: یعنی د تیږو (گتو) باران او وریا ئی پری وکړه دا د لوط علیه السلام د قوم یادونه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى^{۵۵}

پس په کومو نعمتونو د رب خپل شک کوی ته (ای کافره انسانه!).

تفسیر: یعنی د داسی مفسدانو - ظالمانو - او باغیانو تباه کول او له منځه لری کول او ورک کول هم د الله تعالیٰ ډیر لوی انعام او ښه ده. آیا د داسی نعمتونو له لیدلو څخه وروسته هم انسان خپل الله تعالیٰ دروغجنوی.

هَذَا نَذِيرٌ مِّنَ النَّذِرِ الْأُولَى^{۵۶}

دغه (محمد رسول الله هم) وپروونکی دی له (جملی د) وپروونکیو پرومینیو
 څخه.

تفسیر: یعنی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د مجرمانو د بد انجام څخه هم داسی وپروول
 کوی لکه چه له دوی غنی وړاندی نورو پیغمبرانو هم کفار وپروول.

أَيُّ قَاتِ الْأَرْفَةِ ۖ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ۖ

رانژدی شو راتلونکی (قیامت) نشته هغه لره پرته (علاوه) له الله ښکاره
 کوونکی (راوستونکی).

تفسیر: یعنی قیامت ډیر نژدی شوی دی خو د هغه تاکی (مقرر) وقت پرته (علاوه) له الله
 تعالیٰ بل چاته په ښکاره ډول (طریقه) نه دی معلوم او کله چه تاکی (مقرر) وقت ئی راشی نو
 هیڅ یو طاقت هغه نشی ستولی (واپس کولی) که الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه په دفع باندی
 قادر دی - خو هغه ئی هم نه لری کوی.

أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ۖ وَتَضْحَكُونَ ۖ وَلَا تَبْكُونَ ۖ^{۶۰}
 وَأَنْتُمْ سَمِيدُونَ ۖ^{۶۱}

آیا پس له دی خبری (قرآن) څخه تعجب کوئ تاسی (انکاراً ای منکرانو) او
 خاندئ تاسی (تمسخرأ) او نه ژاپئ (خوفاً) او تاسی غافلان یئ (له هغه شی
 چه مطلوب دی تاسی ته) چتی (بیکاره) لوبی کوئ.

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه نژدیوالی د خبر له اوریدلو څخه بایدې ؤ چه تاسی د الله تعالیٰ له
 ویری په ژړا کیدئ او وپریدئ او د خپلی ژغورنی (نجات) تیاری به مو کاوه. مگر تاسی په
 خلاف د هغه تعجب کوئ او خاندئ او په غفلت او بیفکری کښی په چتی (بیکاره) لوبو کښی
 اخته یی.

فَاسْجُدْ لِلَّهِ وَاعْبُدْ ۖ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

پس سجده کوئ تاسی (خاص) الله ته او عبادت کوی د هم دغه (الله نه د نورو).

تفسیر: یعنی یو عاقل او یوه لره نه ښائی چه له انجامه غافل شی - او په پند - نصیحت او پوهولو باندی توکی او مزاج وکړی او پری وځاندى بلکه ښائی چه د بندگی لاره غوره کړی! او مطیع او منقاد اوسی! د عاجزی او نیاز وچولی (تندی) د الله تعالی په دربار کښی کیږدی! تنبیه: په روایتونو کښی راغلی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کله چه د (النجم) سورت ولوست دی پخپله هم په سجده پریوت او نورو گردو (تولو) مسلمانانو او مشرکانو هم چه هلته حاضر ؤ سجده وکړله. حضرت شاه ولی الله قدس سره لیکي چه «په دی وقت کښی پر گردو (تولو) باندی د الهی یوه غنشیه راښکته شوه او په یوه غیبی او قهری تصرف سره تولو طوعاً او کرهاً سرونه په سجده کیښودل یواځی یو بدبخت چه په زړه کښی ئی سخت مهر ؤ سجده ئی ونه کړه خو له ځمکی څخه ئی لږ څه خاوره پورته کړه او پر هغی باندی ئی خپل وچولی (تندی) کیښود او وی ویل چه ماته دومره کافی دی.

تمت سورة «النجم» والله الحمد والمنة

سورة القمر مكية الا آیات (۴۴) و (۴۵) و (۴۶) فمدنية وهی خمس وخمسون آية وثلاث ركوعات رقعها (۵۴) تسلسلها حسب النزول (۳۷) نزلت بعد سورة «الطارق».

د «القمر» سورت مکی دی ماسواء له (۴۴) ؤ (۴۵) ؤ (۴۶) آیاتونو څخه چه مدنی دی (۵۵) آیته دری رکوع

لری په تلاوت کښی (۵۴) او په نزول کښی (۳۷) سورت دی وروسته د «الطارق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ①

رانژدی شو قیامت او خیری دوه توتی شوه سپوږمۍ.

تفسیر: له هجرت څخه پخوا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په (منا) کښی تشریف درلود (لرلو)

- د کافرانو یوی لوی جرگی له دوی څخه یوه معجزه وغوښته - دوی وفرمایيل چه د آسمان په لوری وگورئ! ناڅاپه سپوږمۍ له منځه دوه توتی شوه یوه توتی ئی د لمرڅاته په لوری - او بله توتی ئی د لمر پریوتو په لوری لاړه په منځ کښی ئی غر حائل ؤ - کله چه د کافرانو جرگی دا لویه معجزه ولیده سره ئی وویل چه «محمد صلی الله علیه وسلم پر مونږ یا پر سپوږمۍ باندی سحر جادو کودی کړی دی». دغی معجزی ته (شق القمر) وائی او دا یوه نمونه یا نښه وه د قیامت چه وروسته له دی څخه به هر شی لکه دا شلیږی او چوی طحاوی او ابن کثیر او نورو د دی واقعی د تواتر دعوی کړی ده او له کوم عقلی دلیل سره تر اوسه پوری د هسی واقعاتو محال کیدل نه شی ثابت کیدی - او یواځی د استبعاد په بناء باندی داسی قطعی الثبوت شیان نه شی تردید کیدی. بلکه استبعاد خو اعجاز لره لازم دی. ورځنیو واقعاتو ته څوک معجزه ویل شی؟ غمونږ هغه مستقل مضمون دی وکوت شی چه په «المحمود» کښی د معجزاتو او خوارق العادات په نسبت خور شوی دی. پاتی شوه دا خبره که (شق القمر) واقع شوی وی نو په تواریخو کښی ولی هغه نشته! په یاد ئی ولرئ چه دا قصه د شپې ده نو په ځینو ملکونو کښی د مطالعو د اختلاف په سبب په دی وخت کښی ورځ وه او په ځینو ځایونو کښی نیمه شپه او خلق به اوده ؤ او که ځینی وی او په خلاصه هوا کښی ناست وی او هر چیری اسمان هم صاف او شین وی نو عادتاً دا ضروری نه ده چه هغوی ټول د آسمان په لوری هسی وگوری چه هیڅ سترگی ئی له سپوږمۍ ځینی په بل لوری وا نه وړی. که پر ځمکی باندی د سپوږمۍ رڼا (رڼا) وی او آسمان هم شین وی نو د هغی د دوو توتو کیدلو څخه د هغی په رڼا (رڼا) کښی کوم محسوس فرق او توپیر (تفاوت) نه څرگندیږی. برسیره په دی دا قصه د څو رپو (ثانیو) پیښه وه. مونږ وینو چه ډیر ځلی د سپوږمۍ تندر (خسوف) پیښیږی او تر ډیر وقت پوری ځنډیږی (وریدیږی) ولی په ملیونو انسانان نه پری خبریږی په تیره بیا چه په هغی زمانی کښی لکه نن غونډی رصدخانی او نور آلات او ادوات هم نه ؤ او نه دومره مکمل او وسیع انتظامات او نه د تقاویمو - جنتریگانو زیادت ؤ او نه دومره اشاعت ؤ. په هر حال د دی معجزی نشتوالی په غربی تاریخونو کښی د دی د تکذیب دلیل نشی کیدی او په شرقی تواریخو کښی د دی معجزی ذکر شته. په هندوستان کښی د (مالیبار) د مهاراجی د اسلام سبب هم دا واقعه شوی ده.

وَأَن يَّرْؤُا آيَةً يُعَرِّضُوا وَيَقُولُوا سَحَابٌ مُمَرَّدٌ ﴿٢٧﴾

او که وویښی دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل (د قدرت) نو پر څنگ به شی دوی (مخ به واړوی) تری او وائی به دوی (دغه) سحر کودی دی قوی چه له پخوا راهیسی راځی.

تفسیر: یعنی پخوا له دی هم د نبوت دعوی کوونکیو د داسی سحر او کودو دعاوی کړی دی

هم هغسی چه هغه تللی دی - دا به هم غی.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَ هُمْ وَكُلُّ أُمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ ۝۳

او دروغجن کوی دوی (حق لره) او متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو او هر کار قرار نیوونکی دی (سره له کوونکی خپل په نعیم یا جحیم کبی).

تفسیر: یعنی د هغوی عذاب هم په خپل وقت باندی راتلونکی دی او هغوی لره هغه هلاک او گمراهی چه د الله تعالیٰ په علم کبی تاکی (مقرر) شوی ده هیڅ وړاندی وروسته کیدونکی نه ده.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ۝۴

او خامخا په تحقیق راغلی دی دوی ته خبری د اهلاك د پخوانیو امتونو هغه شی چه په هغه کبی امتناع سرزنش ؤ (له کفره).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په وسیله هر راز (قسم) احوال او د تباہ شویو قومونو واقعات درېکاره شوی دی که په هغو باندی غور وکړئ نو د الله تعالیٰ له لوری لویه تنبیه او وېښول دی. راغلی دی دغو منکرانو ته دغسی پند چه:

حِكْمَةٌ بِالْغَةِ فَمَا تُغْنِ الذُّرُّ ۝۵ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ

حکمت دی کامل نهایت ته رسیدلی پس هیڅ نفع نه رسوی (دوی ته) ویروونکی (انبیاء قرآن مواظ) نو مخ وگرځوه ته له هغوی څخه.

تفسیر: یعنی قرآن مجید د پوره عقل او حکمت د خبرو مجموعه ده که څوک ئی په ښه نیت او پوره توجه سره ولولی نو په زړونو کبی ئی ځای نیسی او په کبی لوپړی مگر د افسوس ځای دلته دی چه سره د دومره لار ښوونی او د هدایت د اسباب د شتو بیا هم دوی هدایت نه مومی او په سمه لاره نه راځی او هیڅ یو نصیحت او پوهول په دوی باندی خپل اثر نه اچوی هومره چه دوی وپوهوی هم هغسی چه په تیرو (کتو) کبی موری (میخ) نه ننوځی پند هم د هغوی په زړونو کبی کار نه کوی نو ځکه د هسی غتو زړونو او سنگدلو بدبختانو په فکر کبی ډیر زیات مه اوسئ تاسی د خپل تبلیغ فرض او د دعوت وظیفه او دنده په ښه شان او سلوک سره ادا

و فرمای - اوس نو د زیات تعاقب ضرورت نشته پریودی چه هغوی د خپلی هستوگنی د ځای په لوری ور درومی.

يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ تُكْرِلُ ۝

(او ياده كړه هغه) ورځ چه راوبولي (دوی لره) بلونكي يو شی نااشنا ته (چه حساب او جزاء د اعمالو ده).

تفسیر: یعنی د حشر د ډگر (میدان) په لوری د شمیر (حساب) ورکولو دپاره.

حُشًّا أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ویریدونکی خړی خواری به وی سترگی د دوی.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به ئی د خوف او ندامت لامله (له وجی) په ډیر ذلت او ندامت سره سترگی ځوړی او مری وی او له ډیره شرمه به ځمکی ته گوری.

يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ۝ مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ

رابه وځی دوی له قبرونو څخه گواکي دوی به ملخان مچان وی خواره واره چه تلوار کونکی به وی په لوری د بلونکی خپل.

تفسیر: یعنی گرد (ټول) رومبني او وروستنی خلق به له خپلو قبرونو څخه ووځی او د مچانو په ډول (طریقه) سره به په ځمکه کښی تیت پیت او خواره شی. او د الله تعالیٰ په مخ کښی به د خپلو چارو د جزاء دپاره په ډیر تلوار سره حاضرېږی.

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمُ عَسَرٍ

وایی به کافران دا ورځ ده ډیره سخته.

تفسیر: یعنی د هغی ورغی د ویرونکیو احوالو او شدائدو لامله (له وجی) او د خپلو جرائمو له تصویره به کفار داسی ووائی چه دا بده سخته ورځ ده! وږه لیده شی چه نن به غه راباندی تیریږی. وروسته دا راجیسی چه قیامت او د آخرت عذاب پخپل وقت باندی راتلونکی دی. دیرو دروغجنانو ته له هغه څخه پخوا په دنیا کې هم یوه سخته ورځ په مخ راغلی ده.

كَذَبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ①

دروغجن کړی دی پخوا له دوی څخه قوم د نوح نو دروغجن کړ دوی بنده ځمونو او وی ویل چه (دغه نوح) لیونی دی او منع کړی شوی دی (له دعوت د خلقو نه).

تفسیر: کفارو به تهدیداً ویل ای نوحه که ته له خپلو هسی خبرو نه اوړی نو مونږ به دی تر ډېرو (گتو) لاندی څښ کړو! گواکي په داسی ویرولو سره ئی د هغوی خبرو ته غوږ نه نیو او د ده خبری په توی تللی. ځینی د ﴿وَازْدُجِرَ﴾ معنی داسی کوی چه لیونی یا بادسار یا رنځور دی او سد (هوش) او عقل تری ورک دی. (العیاذ بالله).

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَاتَّخِذْ ②

پس دعا سؤال وکړ (نوح) له ربه خپله (داسی چه) بیشکه زه مغلوب عاجز شوی یم نو بدل می واخله (له کفارو).

تفسیر: یعنی له سلهاو کلونو پوهولو سره هم کله چه څوک د دوی په خبرو باندی ونه پوهیدل نو دوی هغوی ته ښیری وفرمایلی او وی ویل «آلویه غیښتنه (خاونده) ! زه اوس د دوی له لار ښوونی څخه عاجز شوی یم. پر دوی باندی ځما هدایت او لار ښوونی هیڅ اغیزه (تاثیر) او اثر ونه کړ. اوس نو ته د خپل دین او پیغمبر بدل او کسات واخله! او پر ځمکه باندی هیڅ یو کافر ژوندی مه پریږده!».

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَرٍ ③ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا ④ فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ⑤

نو و پرانیستل مونږ وروڼه د آسمان په اوبو دیرو راتوښی شویو سره (له آسمانه) او وېهولی مونږ له ځمکې څخه (هم) چینی بیا سره گډی شوی ټولی اوبه (د آسمان او د ځمکې) په هغه کار باندی چه تا کلی مقرر شوی ؤ (چه اهلاک د قوم د نوح ؤ).

تفسیر: یعنی اوبه داسی سختی راو شوریدی لکه چه د آسمان گرد (ټولو) ورځونه خلاص شوی وی او لاندی د ځمکې ټولی اوبه هم له یوی مخی د باندی راوخوټیدلی او دومره زیاتی اوبه راووتی لکه چه د ځمکې مخ د لویو چینو یوه مجموعه شوه، بیا د لاندی او د باندی او دا دواړه اوبه سره گډی شوی د هغه کار دپاره حاضری شوی چه د الله تعالی له خوا لا پخوا له هغه تا کلی (مقرر) شوی ؤ. یعنی د نوح علیه السلام د قوم تباہی - هلاکت او دویدل.

وَصَلَّاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْاَوَارِ وَدُسُرٍ ۖ تَحْمِي بِأَعْيُنِنَا

او سور کری وو مونږ دغه (نوح) پر (بیری چه) خاونده د تختو پلنو او میخونو پریرو (غتو) وه چه تلله گرځیده په ځای د لیدلو د سترگو ځمونږ.

تفسیر: یعنی د دی وپروونکی طوفان په وقت کښی د نوح علیه السلام بیری ځمونږ تر کتنی حفاظت او نگرانی لاندی وه. او په ډیره هوسانی (راحت) او آرامی سره د اوبو په سر گرځیده.

جَزَاءُ لِمَن كَانَ كُفِرًا ۝

(واقع شوی ؤ دا طوفان) لپاره د امداد د هغه چا چه کفران د احسان نی کری شوی ؤ (چه نوح دی).

تفسیر: یعنی کفارو د نوح علیه السلام بی قدری وکړه او د الله تعالی د خبری له منلو څخه نی مخ واړاوه. دا وه د هغه سزا او انتقام چه د لوی طوفان او سخت څپان په ډول (طریقه) ورورسیده.

وَلَقَدْ تَرْكَنَّا آيَةً قَهْلُ مِنْ مُدَّكِرٍ ۝

او خامخا په تحقیق پرېښودله مونږ دغه (بیری) یو دلیل (د قدرت خپل) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی فکر کوونکی لره په دی واقعی کښی د قدرت ډیر دلائل او د عبرت زیاتی نښی دی یا ئی دا مطلب چه نن د کشتی وجود په دنیا کښی هغه قصه را په یادوی او د الله تعالی د لوی قدرت لویه نښه ده ځینی وائی چه عیناً همغه د نوح علیه السلام کشتی تر ډیری مودی پوری پاتی او د (جودی) پر غره باندی پرته وه تر دی چه د دی امت د خلقو تر سترگو هم تیره شوی وه. والله اعلم.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ﴿١٣﴾

پس څرنګه ؤ عذاب ځما (په دوی چه می هلاک کړل تول په طوفان) او ویرول (ځما په ژبی د نوح).

تفسیر: یعنی ځما عذاب ئی ولید چه څومره ویروونکی دی او ځما دارول څومره په ځای او رښتیا دی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ﴿١٤﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن دپاره د یادولو او پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی له قرآنه پند اخیستل ډیر آسان دی ځکه هغه مضامین چه د ترغیب - ترهیب - انداز - تبشیر او نورو په نسبت دی هغه ګرد (تول) بالکل صاف - سهل - ساده او آسان او مؤثر دی او دومره سهل او صاف دی چه هر سړی په لږ فکر او غور سره پری پوهیږی.

تنبیه: د آیت مطلب دا نه دی چه قرآن یواځی یو سطحی او معمولی کتاب دی. او دقائق - حقائق او غوامض پکښی نشته ځکه چه د هغه علیم - خبیر د کلام په نسبت به هسی اټکل او ګمان څوک وکړی شی؟ آیا داسی دی فرض کړ شی کله چه پاک الله له خپلو بندګانو سره خبری کوی نو معاذ الله له خپلو لایتناهی علومو څخه بالکل جلا (جدا) کیږی؟ او ساده خبری کوی؟ یقیناً د ده په کلام کښی هسی ژور حقائق او دقائق شته چه د هغو لتول د نورو په خبرو کښی چټی (بیکاره) او عبث دی. نو ځکه په حدیث کښی راغلی دی «**لَا تَنْقُضِي عَجَائِبِهِ**» د قرآن عجائب او اسرار له سره ختم کیدونکی نه دی» د دی امت علماء او د دی ملت حکماء د دی پاک کتاب د دقائقو او اسرارو په نسبت او د هغو د خبیایو په لتولو او د زرھاو احکامو استنباط په شاؤ خوا کښی خپل عمرونه صرف کړی دی خو سره له هغه هم د هغه پای (آخر) او

انتها ته نه دی رسیدلی.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرِي ۝۱۸ اِنَّا ارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا
صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ۝۱۹

دروغجن کری و عادیانو (هود) نو خرنکه و عذاب عَما او ویرول عَما بیشکه مونږ لیرلی و مونږ پر دوی باندی باد دیر سخت په ورغی نحسی (د بدی) کښی چه تل وی بدی ئی (پر دوی باندی چه په کښی اهلک شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی بدی او نحوست پورته نه شو تر څو ځو ځرد (تول) سره تمام نه شول او دا د نحوست ورځ هغوی لره وه نه تل» هغه ورغی منحوسی گنللی کیږی - لکه چه په ناپوهانو کښی مشهوره ده. که هغه ورځ د عذاب د رابخته کیدلو په نسبت تل منحوسه وگنله شی نو کومه ورځ به بختوره وگنله شی. په قرآن کریم کښی تصریح ده چه هغه عذاب اووه شپې او اته ورغی پرله پسی وو. اوس نو وښیئ چه په دی تقدیر د اونۍ (هفتی) کومه ورځ به له نحوسته تشه وی؟

تَنْزِعُ النَّاسَ كَانْتَهُمْ اَعْجَازُ نَحْلِ مُنْقَعِرٍ ۝۲۰

چه را ایستل به (باد له پتو ژورو کندو د عایونو خپلو نه) خلق ځواکی دوی تنی د خرماؤ وی چه له بیخه را ایستلی شوی په ځمکه پریوتلی وی.

تفسیر: د عاد قوم دیر پیاوړی (بهادر) قوی او د لویو جثو او ونو (قد) خاوندان و خو دوی د دی سخت باد او د لویې سیلې له ورښه داسی سر په څت راولویدل لکه چه د کجورو ونی چه له سته او بیخه وویستلی شی او هغه خوا وغورځولی شی.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرِي ۝۲۱ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ
لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ۝۲۲ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنَّدْرِ ۝۲۳

نو خرنکه و عذاب عَما او ویرول عَما (له بیخه ایستل می) او خامخا په

تحقیق آسان کری دی مونږ قرآن ذکر پند اخیستلو ته نو آیا شته شوک
یادوونکی پند اخیستونکی دروغجن کری ؤ ثمودیانو (انبیاء او نور) ویروونکی.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن کر او حال دا دی چه د یوه نبی دروغجن
کول عیناً د ټولو پیغمبرانو دروغجن بلل دی ځکه چه د دین په اصولو کښی دوی گرد (تول) یو
د بل مصدقان او مؤیدان دی.

فَقَالُوا أَبَشْرًا مِّثْلًا وَاحِدًا اتَّبَعْنَاهُ إِنَّا إِذْ لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٣٧﴾

پس وویل دوی آیا یو بشر لره له مونږ څخه چه یو دی متابعت وکړو (مونږ
چه ډیر یو) ده لره بیشکه مونږ په دغه وقت کښی خامخا به یو په گمراهی
او لیونتوب کښی (نو نه ئی کوو متابعت).

تفسیر: یعنی دغه خو کومه آسمانی پرېسته نه دی بلکه مونږ غوندی یو سری دی هغه هم یو
بیکس او یواځی چه هیڅ یو قوت او ملگری ورسره نشته دی غواړی چه مونږ رابسته او د خپل
ځان تابع وگرځوی او حال دا دی چه دا کار له سره هیڅ کیدونکی نه دی که مونږ د ده په
خبرو باندی وغولېږو او د ده په لومه کښی بند شو نو دغه به ځمونږ سخته غلطی او ناپوهی -
حماقت څرگند کری بلکه دا کار به له لیونتوب سره سم وی هغه مونږ ویرووی چه که تاسی ځما
دا خبری ونه منئ نو په اور کښی لویږئ او ځمونږ په نزد په اور کښی لویدل دا دی چه مونږ د
ده خبرو ته غوږ کیږدو او تابع ئی وگرځو.

ءَالْقَىٰ الذِّكْرَ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٣٨﴾

آیا غورځولی شوی دی ذکر وحی په ده باندی په منع ځمونږ کښی (نه ده
شوی وحی) بلکه دی ډیر دروغجن متکبر دی (چه پخپله ځان غتوی).

تفسیر: یعنی پیغمبری ته د نورو خلقو په منع کښی یواځی هم دغه پاتی ؤ؟ گردی (تولی)
خبری ئی دروغ دی! خامخا ځان لوی رانیی! تکبر کوی او وانی چه زه د الله تعالیٰ له لوری
استاځی او پیغمبر یم! او گرد (تول) قوم ته ښائی چه ځما خبری ته غوږ کیږدی او اطاعت می
وکړی او حکم می ومنی! نو تردیداً فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چه:

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مِّنَ الْكَذَّابِ الْأَشْرُ ﴿٣٩﴾

ژر ده چه پوه به شی دوی صباح (په وقت د نزول د عذاب کښی یا په ورځ د قیامت کښی) چه څوک دی هغه ډیر دروغجن متکبر.

تفسیر: یعنی ډیر ژر معلومیږی چه د دی دواړو په منځ کښی دروغجن او متکبر څوک دی؟

إِنَّمَا تُرْسِلُوا النَّارَ فِتْنَةً لَّهُمْ

بیشکه مونږ لیږونکی یو د اوبسی دپاره د فتنی ازموښت د دوی.

تفسیر: یعنی د هغوی له غوښتنی سره سم مونږ له تیږی (کتی) څخه اوبه را وویسته او ور ومو لیږله او د هغی په وسیله مو دا په عملی ډول (طریقه) هم ښکاروله چه له هغوی څخه کوم یو د الله تعالی او د هغه د رسول خبری منی؟ او کوم یو د خپل نفس په غوښتنی کار کوی؟

فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ۝ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلٌّ شَرِبَ مِنْهُ ۝

پس منتظر اوسه ته (ای صالح!) دوی ته او صبر وکړه (یعنی وگوره! چه څه نتیجه راوځی؟) او خبر کړه دوی (په دی) چه بیشکه اوبه ویشلی شوی په منځ د دوی (او د اوبسی) کښی هر وار د اوبو ته حاضر کړی شوی دی (خاوندان د اوبو پخپل وار).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي هغه اوبه به په هر وار چه اوبو ته تله نور بودگان (څاروی) او حیوانات به له هغی څخه ویریدل او لری به تښتیدل نو د الله تعالی له لوری وار او نوبت مقرر شو چه یوه ورځ به هغی اوبسی اوبه غښلی او بله ورځ به نورو حیواناتو.

فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ ۝

نو راوباله دوی ملگری خپل (لپاره د وژلو د اوبسی نو توره ئی واخیسته) پس پری ئی کړی پښی (د هغی اوبسی او مړه ئی کړه).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یوه بدکاره ښځه وه چه حیوانات ئی دیر ؤ هغی خپل یو آشنا وسراښاوه (ولمساهوه) او هغه د دی اوسنی پښی پری کړی او وی وژله نو نازل شو پری عذاب پس له دریو ورځو نه».

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ۚ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً
وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ۝

پس څرنګه ؤ عذاب غما او ویړول غما. بیشکه مونږ ولیږه مونږ پر هغو باندی غږ یو (د جبریل) نو شول دوی لکه وچ مات شوی (توتی توتی خس خاشاک وایښه شپول جوړوونکی).

تفسیر: یعنی پرښتی یوه سخته کریکه وکړه چه د هغی لامله (له وجی) د هغو ګردو (تولو) زړونه وچاودل او تول سره هک پک او ترهور (حیران) پاتی شول او هسی راوبریښیدل لکه چه د وښو یوه لویه کوټه د بودګانو (څاروو) تر پښو لاندی غویل شوی وی او ګرد (تول) سره ګود او مات او چیت او بوس بوس شوی وی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالْأُنْذَرِ ۝

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی؟ دروغجن کړی ؤ قوم د لوط ویروونکی انبیاء لره.

تفسیر: یعنی دوی حضرت لوط علیه السلام ته دروغجن وویل او په داسی کار سره چه د یوه نبی تکذیب ئی وکړ ګواکي د ګردو (تولو) انبیاء تکذیب ئی وکړ یا دروغجن کړی قوم د لوط لوط په ویړولو او پند ورکولو د ده سره دوی لره.

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ۚ
نِعْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ۝

بیشکه مونږ لیږلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد کانی ویشتونکی مگر کورنی د لوط وموژغورل (وموساتل) دوی په پیشمنی کښی له جهته د مهربانی له نزده ءمونږ هم داسی (د آل لوط په شان) جزاء ورکوو مونږ هغه ته چه شکر وباسی حق منونکی وی.

تفسیر: یعنی لوط علیه السلام په پیشمنی کښی له خپلو کورنیو سره روغ رمت ووتلو او هغوی ته هیڅ ربر (تکلیف) او عذاب ونه رسید. او ءمونږ عادت هم داسی دی چه حق پیژندونکیو او شکر ویشتونکیو بندگانو ته هسی جزا ورکوو.

وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالْأَنْذَرِ ﴿۲۷﴾

او خامخا په تحقیق ویرولی ؤ (لوط) دوی لره له نیولو ءمونږ څخه نو شک وکړ دوی په ویرولو (د هغه کښی).

تفسیر: یعنی د هغو په خبرو کښی به یی چتی (بیکاره) ویناوی شهی جگری کولی او هغه به ئی دروغجن کاوه (په ویلو د ده کښی).

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿۲۸﴾

او خامخا په تحقیق غوښتی ؤ دوی له دغه (لوط څخه) میلمانه د هغه (بدکاری ته) نو محوړندی کړی مونږ سترگی د دوی پس (وفرمایل الله دوی ته په ژبه د ملاحکو چه) وڅککې تاسی ثمر د عذاب ءما او د ویرولو ءما.

تفسیر: پر هغو پرستو باندی چه د ښکلیو هلکانو په اشکالو راغلی وی دوی د انسانانو گمان کړی او د خپلو بدو اخلاقو او بدو رشو په غوښتنه پر دوی باندی د لاس اچولو په فکر کښی شول نو مونږ هغوی پرانده کړل چه هر لوری ته گرغیدل او له هر شی سره لگیدل او هیڅ شی به هغوی ته نه ښکاریده نو ورته ومو ویل چه پومبی تاسی د دی عذاب خوند وڅککې!

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ ۖ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿۲۹﴾

او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته په وقت د صبح کښی عذاب چه ثابت

قرار نيونكى ۋ (په دوى باندې) نو (و فرمايل الله دوى ته په ژبه د ملائكو چه) وشكع تاسى ثمره د عذاب عما او د وپرولو عما.

تفسير: يعنى له پندولو څخه وروسته مو د هغوى كلې واپول او پر دوى باندې مې له پاسه تپېرى (گتې) وورولى له هغه وړوكى عذاب څخه وروسته دا لوى عذاب ۋ چه پر دوى باندې له پاسه د صباون په وقت كېښى راولويد.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ وَلَقَدْ
جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٣١﴾

او خامخا په تحقيق آسان كړى دى مونږ قرآن لپاره د ذكر يادولو پند اخيستلو نو آيا شته څوك يادوونكى پند اخيستونكى. او خامخا په تحقيق راغلى ۋ (فرعون او) قوم د فرعون ته وپروونكى.

تفسير: حضرت موسى او هارون عليهما السلام او د هغوى وپروونكى نهه مشهورى معجزى.

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ۖ فَآخِذْهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٣٢﴾

دروغجن كړل هغوى دلائل د قدرت عمونږ ټول نو ونيول مونږ دوى په نيولو د ذات ډير غالب او قادر سره.

تفسير: يعنى د الله تعالى نيول زبردست نيول دى چه د هغه قوت او قدرت له لاسه هېڅوك چيرى نشي تبديلى - لكه چه د فرعونيانو گرد (ټول) لاؤ لېنكر ئى سره له فرعون د قلمز په بحيره كېښى هسى سره دوب كړل چه يو تن هم د هغو له منځه خلاص نشو.

الْقَارِئُ خَيْرٌ مِنْ أَوْلِيائِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ
أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ ﴿٣٣﴾

آيا كفار ستاسى (اى عربو!) غوره دى له پومبنيو (كفارو) د تاسى څخه يا

تاسی ته (حکم) د خلاصی دی په (پرومینیو) کتابونو کښی. آیا وائی دوی (چه) مونږ یو ټولی مرستی (مدد) کوونکی یو له بل سره بدل اخیستونکی.

تفسیر: الله تعالیٰ د پرومینیو قومونو قصه اوروی او د هغی په منځ کښی موجوده ؤ خلقو ته خطاب کوی چه آیا له دی موجوده ؤ کافرانو څخه پخوانی کافران کم قوته یا بی شوکته ؤ؟ یا دوی له هغوی ځنی قوی او ښه دی ؟ کله چه مونږ هغو تیرو کافرانو ته د هغوی د کفر او طغیان په سزا کښی ټباهی ورکړه نو آیا د دوی ټباهی کومه سخته خبره ده؟ یا دوی ته د الله تعالیٰ له لوری کوم لیکلی امر ورکړی شوی دی چه هومره مو چه زړه غواړی شرارت او سرکشی وکړئ تاسی ته هیڅوک سزا نه درکوی یا ئی داسی گڼلی او ټاکلی (مقرر کړی) دی چه ځمونږ مجمع او ټولنه ډیره لویه ده مونږ به یو له بل سره مرستی (مدد) کوو او گرد (ټول) به په دی وسیله له سزا څخه ځانونه ساتو او هیڅوک به نه پریرودو چه ځمونږ په مخ کښی بریالی (کامیاب) شی نو فرمائی الله جل جلاله:.

سَيَهْزِمُ الْجَمْعُ وَيُؤْتُونَ الذُّبُرَ ۝۵۰

ژر ده چه ماته به کړه شی جمع (د دوی) او وبه گرځوی دوی شاوی خپلی (مسلمانانو ته له جنگه).

تفسیر: یعنی ژر ده چه دوی ته به د هغوی د دی مجمع حقیقت ورښکاره شی او د مسلمانانو په منځ کښی به ماتی ومومی او شا به وگرځوی لکه چه په بدر - احزاب او نورو غزاؤ کښی دغه وړاندی ویل راښکاره شول په دی وخت کښی ځمونږ د لوی استاخی په ژبه باندی دا آیت جاری ؤ ﴿سَيَهْزِمُ الْجَمْعُ وَيُؤْتُونَ الذُّبُرَ﴾

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَذْهَىٰ وَأَمْرٌ ۝۵۱

(دغه قتل او ماتی کافی نه ده دوی ته) بلکه قیامت دی وقت ځای د وعدی (د عذاب) د دوی او قیامت ډیر سخت دی (چه نه لری هیڅ علاج) او ډیر تریخ دی (له عذابه د دنیا نه).

تفسیر: یعنی دلته به څه ماتی ومومئ د دوی اصلی ماتی به په هغه وقت کښی وی چه قیامت په سر راوړیږی او هغه به د سخت مصیبت وقت وی.

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۖ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ۖ

بیشکه گنهگاران په گمراهی کښی دی او په اور گرم (د دوزخ او لیونتوب) کښی دی. هغه ورځ چه راکش کړل به شی دوی په اور (د دوزخ) کښی په مخونو د دوی (وبه ویل شی دوی ته زجرأ چه) وڅکئ تاسی (مزه) د مس کولو رسیدلو (د اور) د دوزخ.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی د غفلت لامله (له وجی) هک بک او حیران پاتی کیږی او دا سودا یی هلته له ککری څخه راوځی چه په زیرو سترگو او مات اورمیږه د دوزخ په اور کښی راښکولی شی او وبه ویل شی دوی ته زجرأ د ملاکو په ژبه چه «واخلع اوس لږ څه د دی گرم اور مزه هم وڅکئ!».

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۖ

بیشکه مونږ هر شی پیدا کړی مو دی په (پرومبنی ازلی) اندازه سره.

تفسیر: هر راتلونکی شی لا له پخوا څخه د الله تعالیٰ په علم کښی شته او کتمت (هو بهو) هم هغسی لیکلی شوی دی او له هغه څخه هیڅ یو شی وړاندی وروسته کیدونکی نه دی. د دنیا عمر، د قیامت وقت او نور ټول شیان د الله تعالیٰ په ازلی علم کښی معین، مقرر او ټاکلی شوی دی چه هغه خامخا په همغه مقرر او مقدر وقت کښی واقع کیدونکی دی او له سره په هغه کښی تقدیم او تاخیر نشی کیدی.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ۖ

او نه دی امر ځمونږ (یو شی لره چه اراده مو کړی ده د هغه د پیدا کولو) مگر (امر) یو ځل لکه رپول د سترگو.

تفسیر: یعنی د سترگو په رپولو کښی د هر څیز اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هم هغسی کوی الله تعالیٰ ته د یوه شی په جوړولو یا د یوه څیز په وړانولو کښی هیڅ څنډ (ایسارتیا) نه واقع کیږی او نه څه رېږ (تکلیف) او مشقت ورپېښیږی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاءَ عَمَّ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ مشابهه نظائر ستاسی (له سابقه و اممو) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی تاسی غوندی ډیر کافران مو تباہ کړی دی نو په تاسی کښی دغسی کوم فکر کوونکی نه دی چه د هغو له احواله عبرت واخلي او په صدق سره ایمان راوړی.

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعْلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

او هر هغه شی چه کړی دی هغوی (لیکلی شوی دی) په (پانو د اعمالنامی د دوی او په) لوح محفوظ کښی.

تفسیر: یعنی هر یو نیک او بد عمل وروسته له کولو څخه د هغوی په اعمالنامو کښی لیکلی کیږی او د پوښتنی په وقت کښی دا گرد (تول) کاغذونه او دفترونه وروړاندی کیږی.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَقَرٌّ ﴿٥٣﴾

او هر وړوکی او لوی (عمل که خیر وی که شر وی) لیکلی شوی دی (په لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی څخه د هر وړوکیو او لویو شیانو تفصیل په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی او گرد (تول) دفترونه ئی په منظم ډول سره مرتب دی تر دی چه ډیر یو وړوکی شی هم له قلمه نه دی لویدلی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدٍ صَدِيقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

بیشکه ویریدونکی به په جنتونو کښی وی او په ویالو کښی وی (چه څکی له

اوبو شرابو - شاتو - شودو د هغو په مجلس (حق) رښتیا (د جنت) کښی په نزد د باچا لوی قدرت لرونکی (چه هیڅوک ئی نشی عاجزولی).

تفسیر: وروسته له مجرمینو څخه اوس د متقینو انجام بیان فرمائی چه دوی به د خپل صدق په سبب د الله تعالی د استاځی له رښتیا وعدی سره سم په یوه غوره ځای کښی وی چه هلته به ئی د مالک الملک و الملکوت د قرب دولت په لاس وی.

اللهم انک ملیک مقتدر ماتشاء من امر یكون فاسعدنا فی الدین وکن لنا ولا تکن علینا وآتنا فی الدنیا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.

تمت سورة القمر بعون الله وتوفيقه

سورة الرحمن مدنية وهي ثمان وسبعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۵) تسلسلها حسب النزول (۹۷) نزلت بعد سورة الرعد.

د «الرحمن» سورت مدنی دی (۷۸) آیتونه (۳) رکوع لری په تلاوت کښی (۵۵) او په نزول کښی (۹۷) سورت دی وروسته د «الرعد» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝

رحمن ښوولی دی قرآن (هغه چاته چه اراده ئی شوی ده د ښوونی د قرآن).

تفسیر: یعنی دغه قرآن کریم د الله تعالی په عطایاو کښی لویه عطیه او د ده په نعمتونو کښی له گردو (تولو) څخه لوی نعمت او رحمت دی. د انسان بساط ته او د هغه ظرف ته خیال وکړئ او د قرآن د علم دا بی ځنډی (غاری) لرونکی لوی بحر او سیند ته وگورئ او بیا غیر شی چه انسان ته ئی سره له دومره ضعفه څومره عزت او لوئی د عظیم الشان قرآن په ورښلو سره ورکړی ده! او دی ضعیف البیان انسان ته ئی له آسمانونو او غرونو څخه خورا (دیر) لوی او دروند شی ورښلی دی او دی ئی د هغه حامل گرځولی دی چه هغه د رحمن هم دا پاک کلام دی. که نه چیری بشر او چیری د الله تعالی کلام؟

تنبیه: د «النجم» په سورت کښی ئی وفرمایل چه ﴿عَلَّمَ شَدِيدُ الْقُوَى﴾ الآية - او دلته ئی راڅرگنده کړه چه د قرآن اصلی ښوونکی الله تعالی دی که څه هم د پښتو په وسیلی سره ئی رابښی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿۵۶﴾

پیدا کړی ئی دی انسان بیا ئی ورښوولی دی بیان (خبری چه د زړه مقصدونه ئی پری ادا کیږی).

تفسیر: «ایجاد» یعنی د وجود عطاء فرمایل د الله تعالی له لویو نعمتونو څخه دی. بلکه د گردو (تولو) نعمتونو بیخ دی او هغه په دوه ډوله (قسمه) دی ایجاد د ذات او ایجاد د صفت نو الله تعالی اول سری پیدا کړ او په هغه کښی یی د علم بیان صفت هم کیښود. یعنی قوت ئی وروباڼه چه د خپل زړه خبره په ډیره صفائی - حسن او ښه والی سره اداء کړی شی او د نورو په خبرو او اترو باندی هم ښه پوهیږی. انسان په دی صفت سره قرآن مجید هم لوستی شی او هم ئی لولولی شی د خیر او شر - د هدایت او ضلالت د ایمان او کفر - د دنیا او آخرت په خبرو باندی هم په ښه شان سره پوهیږی او هم نور پری پوهولی شی.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ يُحْسِبَانِ ﴿۵۷﴾

لمر او سپوږمی (جاری او روان) دی په حساب سره (چه پخپل تگ کښی نه تیریږی له هغه نه).

تفسیر: یعنی د دواړو طلوع او غروب زیاتوالی او لږوالی یا په یو احوال باندی قائم پاتی کیدل - بیا د هغوی په وسیله د فصلونو او موسمونو بدلیل او په سفلیاتو باندی راز راز (قسم قسم) تاثیرات غورځول دا گرد (تول) تر یوه خاص حساب او ضابطی او مضبوط نظام لاندی دی مجال نشته چه د هغه له تاکلی (مقرر کړی) دائری څخه بهر ووځی او د خپل مالک او خالق له ورکړیو شویو احکامو څخه مخ واړولی شی الله تعالی هغه لونی گټی چه د دی دواړو په وسیله خپلو بندگانو ته تل وررسوی. دوی په هغو کښی هیڅ قصور او کوتاهی او لنډوالی نشی کولی او پرله پسې دوی د مخلوقاتو په خدمت کښی بوخت او لگیا دی.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿۵۸﴾

او ستوری یا نباتات (چه ساق نه لری د ودریدو) او ونی (چه ساق لری د ودریدو) سجده کوی دوی دواړه (الله تعالیٰ ته دغسی سجده چه له شان د دوی سره مناسب دی او تول د الله تعالیٰ تسبیح وائی چه بل پری نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی د علویاتو په شان سفلیات هم د خپل مالک مطیع او منقاد دی له وړوکی ترکودی (نباتات) څخه نیولی تر غځیدلیو پنکو جلفو (تاکو) لویو ونو او غنو گرد (تول) د هغه د تکوینی امر په مقابل کښی سر په سجده دی که بندگان دوی پخپلو چارو کښی ولکوی نو له هغه څخه هم انکار نشی کولی.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝ وَأَقِيمُوا الزَّوْزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۝

او آسمان پورته کړی دی (الله) هغه (پر ځمکه باندی) او ایښی ئی دی میزان تله (د عدل پر ځمکه لپاره د دی چه ونه کړئ تاسی تیری په میزان تله (د عدل) کښی (او کوئ معامله په راستی سره) او برابرئ وزن تول په انصاف سره او مه کموئ میزان تلل (او کمی مه کوئ په تول کښی).

تفسیر: وړاندی تر دی د هسی دوو څیزونو بیان راغلی دی دلته هم د آسمان له پاسوالی سره د ځمکی د تیتوالی ذکر یی وفرمایه او ښائی په منځ کښی ئی د تلی او میزان څکه ذکر کړی وی چه زیاتره د تللو په وقت کښی تله له ځمکی څخه هسکه او د آسمان په لوری اوچته وی دا په هغه تقدیر سره دی چه له میزان څخه هم دا هسی او متعارف میزان مراد وی ځکه چه په دی صورت کښی د زیاترو ورکړه راکړه او د معاملاتو سموالی او د حقوقو حفاظت له هغه سره ترلی دی نو د دی لامله (له وجی) ئی هدایت وفرمایه چه د میزان د ایښودلو مقصد هلته حاصلیږی چه نه د اخیستلو په وقت کښی زیات واخیست شی او نه د ورکولو په وقت کښی لږ ورکړ شی او نه د تلی په دواړو پلو او چاپریو کښی هیڅ لږ والی او ډیروالی ولید شی او نه د تللو په وقت دندی ووهله شی بلکه په ډیر دیانت - امانت او نیاو (عدل) سره سم او برابر وتللی شی.

تنبیه: زیاترو اسلافو او پخوانیو مشرانو د میزان له وضع څخه په دی ځای کښی د نیاو (عدل) ټینګوالی د عدل قیام مراد کړی دی یعنی الله تعالیٰ له آسمان څخه اخیستی تر ځمکی او نورو هغو شیانو چه د دوی په منځ کښی شته په هر شی کښی حقانیت او عدالت او مساوات قائم کړی دی او په اعلیٰ درجی سره د هغو شیانو په منځ کښی توازن او تناسب ساتی که په

کائناتو کبشی د حق او عدل ساتنه ملحوظه نه وی نو د نری (دنیا) او نری والانو (دنیا دارو) او د گردو (تولو) کائناتو دا تول انتظام او ساتنه او انضباط سره گډوډ کیده. نو ځکه پر مونږ بندگانو باندی هم لازم دی چه د عدالت او حقانیت په لاری سم او برابر لاړ شو او په هغی باندی مستقیم واوسو. د نیاو (عدل) او انصاف تلی ته هیڅ هسکوالی او تیتوالی ور نه کړو. او نه پر چا باندی تجاوز او زیادت وکړو او نه د چا حق وساتو. په حدیث کبشی راغلی دی چه «ځمکه او اسمان په عدل باندی قائم دی».

وَالْأَرْضُ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۝۱

او ځمکه غوړولی تیته کړی ده (الله) دپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی خلق په هغی باندی په آرامی او هوسانی (راحت) سره تگ وکړی. او راشه درشه ولری او خپل کاروبار دنده (وظیفه) قائمه وساتی.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۝۱۱ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالزَّيْتَانُ ۝۱۲

په دی (ځمکی) کبشی (ډول ډول - قسم قسم) میوی دی او خرماگانی دی خواندانی د پوښو او (په دی ځمکه کبشی دی ډول ډول - قسم قسم) دانی خواندانی د وښو او (خواندانی) د خوشبوئی ورقی د ښو وړمو.

تفسیر: یعنی میوی او دانی هم له ځمکی څخه راوځی او په غلو او دانو کبشی دوه شیان وی. اول دانه چه هغه زیاتره د انسانانو خواړه دی. بل وانه چه هغه د بودگانو (حیوانانو) ازوغه (خوراکه) ده او ځینی نور شیان هم له ځمکی ځنی پیدا کیږی چه یا د خوړلو دپاره پکار راځی یا د خوشبوئی دپاره او د ښو وړمو او د نورو چارو او کار فائده ورڅخه اخیسته کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَتَذَكَّرُونَ ۝۱۳

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی ای پیریانو او انسانانو په پاس آیتونو کښی ستاسی د رب هغه عظیم الشان نعمتونه او د قدرت لوئی نښی چه بیان کړی شوی تاسی به د هغو له منځه د کومو کومو خیزونو په دروغ گڼلو باندی غمخوړوالی او جرأت وکړئ ایا دا نعمتونه او نښی د نه منلو او د انکار وړ (لائق) دی بلکه نه دی. عالمان د یوه صحیح حدیث په بناء سره لیکي «کله چه کوم سری دا آیت ولولی ﴿يٰۤاَيُّ الْاَوْدِيَّتِ كَذِبِيْنَ﴾ یا ی واورى نو داسی جواب دی ورکړی «الابشئ من نعمك ربنا نكذب فلك الحمد» ای غمونږ پالونکيه! مونږ د ستاسی هیڅ یو نعمت نه شو دروغ گڼلی گرد (تول) حمد او ثناوی ستاینی (صفتونه) تاته دی!.

تنبیه: که څه هم د پیری (جن) ذکر په تصریح سره پرومبی نه دی راغلی لیکن د (انام) په لفظ کښی هغه شامل دی. او په ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْاِنْسَ وَالْاِنْسَ الْاَلْبَسِدُونَ﴾ کښی د دواړو پیدایش عبادت ته ذکر شوی دی. او وروسته له دی څخه پرله پسې د انسان او د پیری د پیدا کولو کیفیت راښی او له څو آیتونو څخه وروسته په ﴿سَنَعْرِضُكَ لِلْاَشْقٰی﴾ او ﴿يُعَذِّرُ الْاِنْسَ وَالْاِنْسَ﴾ کښی ئی په صراحت سره جن او انس مخاطب کړی دی. دا قرائن داسی دلالت کوی چه دلته هم هغه دواړه مخاطبان دی.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۝ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ۝

پیدا کړی دی (الله) انسان (آدم) له ختی کړنکیدونکی وچی څخه په شان د کودری او پیدا کړی دی (الله) (پلار د) پیریانو (ابلیس) له خالصی شغلی د اور څخه چه دود (لوگی) ئی نه درلود (لرلو).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) بنی آدمانو پلار مو له خاوری څخه او د پیریانو پلار مو د اور له خالصو لمبو څخه پیدا کړی دی.

فَبَآیُّ الْاَوْدِيَّتِ كَذِبِيْنَ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: د «آلاء» ترجمه عموماً په نعمت سره کړی شوی ده مگر ابن جریر رحمه الله علیه د ځینو

اسلافو له روايته د هغه معنی په «قدرت» سره کړی ده نو ځکه په هر یوه ځای کېږي هر یوه معنی چه ښه سره لگېږي همغه معنی دی واخیسته شی دلته او له دی څخه په پخوانی آیت کېږي د دی دواړو مطلبونو معنی ښی ځکه چه جن او انس لره ئی د وجود په خلعت سره سرلوری (سرفرازی) ښل او د لایعقل جماد څخه عاقل ناطق جوړول د الله تعالی لوی نعمت دی او د هغه د لامحدود قدرت ښی هم دی.

تنبیه: د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ جمله په دی سورت کېږي یو دیرش ځلی تکرار شوی ده او په هر ځلی کېږي د یوه خاص نعمت په لوری اشاره شوی ده یا د عظمت او قدرت له شتونو څخه یو خاص شان ته توجه په عمل راغلی ده. داسی مکررات د عربو او د عجمو په خبرو کېږي ډیر موندلی کیږي څه موده پخوا له دی څخه د «القاسم» په رساله کېږي مولینا شبیر احمد العثماني یو مضمون تر دی عنوان لاندی چه «په قرآن مجید کېږي ولی تکرار شته» چاپ کړی ؤ په هغه کېږي ئی شو نظائر د عربو د لویو شعراؤ وړاندی او د تکرار په فلسفی باندی ئی بحث کړی دی چه دلته د هغه د بسط ځای نشته.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ^{۱۴}

دی رب د دواړو مشرقونو لمر ختو د ژمی او ووی دی او رب د دواړو مغربونو لمر پریوتو د ژمی او ووی دی.

تفسیر: په اوړی او ژمی کېږي له کومو کومو ځایونو څخه چه لمر راخیژی او په کومو کومو ځایونو کېږي چه لمر پریوځی هم دغو ځایونو ته «مشرقین» او «مغربین» وایه شی چه د هم دی مشرقینو او مغربینو د تغیر او تبدیل څخه موسومونه او فصلونه پیدا کیږي. او راز راز (قسم قسم) انقلابات څرگندیږي د ځمکې هستیدونکیو ته له دی تغیراتو څخه په زرهاؤ گټی فوائد او مصالح ور رسیږي. نو د دوی بدلیل او یو د بل په ځای راتلل هم د الله تعالی لوی نعمت دی او د الله تعالی له لویو قدرتونو ځنی یو عظیم قدرت دی.

تنبیه: د دی آیت په وړاندی او وروسته کېږي د دوو شیانو ذکر شوی دی نو ځکه دلته د مشرقینو او مغربینو ذکر هم ډیر خوندور او لطیف ښکاری.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَكُمْ تَكْوِينٌ^{۱۵} مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ^{۱۶} بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ^{۱۷}

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږي تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) بهولی ئی دی دوه بحرونه سیندونه چه یو غای بنکاریری په منخ د دواړو کبشی یوه پرده (د قدرت) ده چه نه گدیری یو په بل باندی.

تفسیر: یعنی هسی نه دی چه خوړی او ترخی اوبه یو په بل باندی تیری وکړی او د مخامخ خوا په خاصیت کبشی څه تزئید او تبدیل وارد کړی یا د دی دواړو له یو غای کیدلو څخه دومره اوبه زیاتوب وکړی چه د طوفان او دوبیدلو ویره پیدا شی. د دی آیت د مضمون په نسبت څه تقریر د «فرقان» د سورت په آخر کبشی غمونیر دغه مبارک تفسیر کبشی پخوا له دی څخه تیر شوی دی هغه دی هلته وکوت شی!

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢١﴾ يُخْرِجُ مِنْهَا اللُّؤْلُؤَ وَالْمَرْجَانَ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). راوځی له دی دواړو څخه لؤلؤ او مرجان پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او خاص دغه (الله) لره دی بیري تلونکی نوی پیدا کړی شوی لوری (اوچتی) په بحر سیند کبشی لکه لوی لور (اوچت) غرونه.

تفسیر: یعنی کشتی او بیري که څه هم په بنکاره ستاسی جوړ کړی شیان دی مگر ستاسی جوړوونکی الله تعالی دی او همغه پاک الله تاسی ته هسی قوت - قدرت - ساز - او سامان درېښلی دی چه د هغه په وسیله یواځی جهازونه بلکه په زرهاؤ نور شیان جوړولی شی. نو ځکه الله تعالی ستاسی او ستاسی د گردو (تولو) مصنوعاتو او مملوکاتو څیښتن (خاوند) او خالق دی او دا گرد (تول) د هغه نعمتونه او د ده د قدرت دلائل او ښی دی.

تنبیه: دا جمله د پرمبني جملی ﴿يُخْرِجُ مِنْهَا اللُّؤْلُؤَ﴾ الآية - په مقابل کبشی ده یعنی د سیند د تل (تحت) څخه هسی ښه شیان راوځی او د پاسه ئی داسی شیان رادرومی چه دا دواړه په خپلو غایونو کبشی د هغه لوی قدرت او نعمت گڼل کیږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَسْفِكُ

وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿۲۵﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ واییع (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی). تول هغه شوک چه په دی (غمکه) کښی دی فانی کیدونکی دی او باقی به پاتی شی ذات د رب ستا چه خاوند د جلال لوئی دی او (خاوند د) اکرام عزت ورکولو - عظمت - فضل - احسان دی.

تفسیر: د غمکی او د آسمان گرد (تول) مخلوقات د حال په ژبی سره خپل حاجات او اړتیاوی (احتیاجونه) له هغه الله تعالیٰ څخه غواړی هیڅوک د یوی رپی (ثانیی) له مخی هم د الله تعالیٰ له مهربانی څخه بی پروا او مستغنی کیدی نشی او الله تعالیٰ هم سم له خپله حکمته او قدرته د هر چا اړتیاوی (احتیاجونه) او حاجات پورته کوی هر وقت د هغه کار جلا (جدا) دی او هره ورځ د ده شان او عظمت بل دی شوک وژنی - شوک ژوندی کوی - یو رنځوړی بل جوړوی له یوه څخه اخلی او بل ته ئی ورکوی یو غځای ودانوی او بله سیمه وړانوی لنډه ئی دا هر څه چه غواړی کوی ئی او د الله تعالیٰ په شئوناتو کښی داخل دی او هر شی چه کوی شوک بی مخه نشی نیولی.

سبحان من تحیر فی صنعه العقول . سبحان من بقدرته یعجز الفحول

مر کوی ژوندی کوی دی څه ښی چاری د ده

شین کوی شین وچ کوی زه دی شم واری د ده

فَيَا أَيُّهَا الرِّبُّ إِنَّا نَعْبُدُكَ ۖ كَيْفَ نَشَاءُ ۚ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿۲۶﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د ستاسی دروغ واییع (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی). سؤال غوښتنه کوی له دغه (الله څخه د رزق د مغفرت او د نورو حوائجو) هر هغه شوک چه په آسمانونو او په غمکه کښی دی هره ورځ هر وقت دی په یوه کار کښی دی (د احیاء او د افناء او د نورو).

تفسیر: یعنی د دنیا دا کارونه او دندی وظیفی ژر دی چه پای (آخر) ته به ورسیری وروسته له هغه ستاسی بل ژوندون او دوره شروع کیږی کله چه ستاسی د دی لویو جوړو او قافلو شمیر او لیک حساب او کتاب کیږی نو هلته به د گنهگارانو او مجرمانو پوره خبر واخیست شی او وفا لرونکی ته به ښه صله او انعام ورکاوه کیږی.

فَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّا سَنَفْرِغُ لَكُمْ آيَةَ الثَّقَلَيْنِ ﴿٣٥﴾ فَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّا سَنَفْرِغُ لَكُمْ آيَةَ الثَّقَلَيْنِ ﴿٣٥﴾
ثُمَّ نَكْذِبُ بَيْنَ يَدَيْكُمْ الْحَبْلَ وَالْإِنْسَانَ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ
السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ فَاَنْفُذُوا وَلَا تَنْفُذُوا إِلَّا بِأَمْرِ السُّلْطَانِ ﴿٣٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) ژر ده چه فارغ وزگار به شو مونږ (او قصد به وکړو حساب د) تاسی ته ای دوو درنو قبیلو (د انسانانو او پیریانو) پس په کوم یوه نعمت د رب د تاسی دروغ وایي (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشی چه دا د الله له جانب نه دی) ای تولیه د پیریانو او د انسانانو که چیری قدرت لرئ تاسی چه بهر ووځی (وتښتی تاسو) له خنډو (غاړو) د آسمانونو او (له خنډو د) ځمکی څخه پس ووځی وتښتی وبه نه وځی وبه نه تښتی تاسی مگر په قوت او زور سره (چه نه ئی لرئ!).

تنبیه: په ﴿سَفْرِغُ﴾ کښی مقصود ویږول دی د خلقو د الله تعالی له جانب په حساب سره نه وزگاریدل دی له څه کار څخه په رښتیا سره ځکه چه نه مشغولوی الله تعالی یو کار له بل کار څخه یعنی که څوک وغواړی چه د الله تعالی له حکومت څخه وتښتی نو بی له قوت او غلبی څخه به څرنګه وتښتی آیا پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه بل څوک قوتمن او زورور شته؟ نو دی به چیری تښتی؟ بله باچائی او قلمرو کوم دی چه دی هلته لار شی برسیره پر دی د دنیا معمولی حکومتونو ته هیڅوک بی سنده او رهداری (پاسپورت) نه پرېږدی چه لار شی یا راشی نو الله تعالی به څرنګه چاته اجازه ورکړی چه بی له سنده بل چیری لار شی.

فَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّا سَنَفْرِغُ لَكُمْ آيَةَ الثَّقَلَيْنِ ﴿٣٧﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکریرئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی داسی په ښکاره ډول (طریقه) به گرد (تول) وړاندی او وروسته او لاندی باندی دربیښی او پر هر شی باندی تاسی خبروی چه هر یو له دوی څخه لوی نعمت دی نو آیا تاسی به د دی لویو نعمتونو هیڅ قدر نه کوئ؟ او د الله تعالی هسی عظیم الشان قدرتونه به دروغ گنئ.

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٢٧﴾

وبه لیږلی شی په تاسی باندی خالصی لمبی له اوره او په لوگی (سره گد، یا خالی له اوره) بیا به تاسی مدد نشی کولی یو له بل سره په دفع د عذاب کښی.

تفسیر: یعنی کله چه په گنهارانو باندی د اور صافی لمبی او د لوگی سره گدی لمبی پریښودی شی نو هیڅوک به د هغو مخه نشی نیولی او نه به ئی په دفع پوهیږی او نه به د هغی سزا کوم بدل او انتقام اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی مجرمانو ته سزا ورکول او د هغوی د سزا بیان کول هم وفادارانو لره نعمت دی چه خلق د هغی د اوریدلو لامله (له وجی) له هغه جرم څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا یوه مستقل انعام دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر یوه آیت کښی مونږ ته یو نعمت راښوولی شوی دی چه ځینی ئی اوس نعمت دی او له ځینو څخه خبر ورکول هم نعمت دی تر څو له هغه څخه مونږ ځان وژغورو (وساتو)».

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٢٩﴾

بیا کله چه وچوی خیری شی آسمان نو وبه گرځی گل سور رنگ لکه سری څرمنی (یا د زیتون تیل).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به آسمان وچوی او رنگ به ئی لکه سره خرمن غوندی بریښی یا به په شان د تیلو د زیتون څلیدونکی پرقیدونکی وی نو دا به څه لوی هیبت وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْئَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) نو په دغه ورځ (د چاودیدلو څیریدلو د اسمان) کښی نه به پوښتیدل کیږی له گناه د دوی نه (نه) له انسانانو او نه له پیریانو.

تفسیر: یعنی له کوم سری یا پیری څخه به د هغه د گناه د معلومولو په نسبت څه پوښتنی نه کیږی. ځکه چه الله تعالی ته هغه ټول څرگند دی. هو! د الزام او توبیخ او ویرولو په ډول (طریقه) به پوښتنی ورځنی کوی لکه چه د جزء ۱۴ (حجر) د سورت په (۶) رکوع ۹۲ آیت کښی داسی راغلی دی ﴿قَوْلِكَ لَسْتَ لَهُمْ آجَعُونَ﴾ یا دا مطلب چه له قبر څخه د وتلو په وقت کښی هسی پوښتنی نه کیږی او له هغه څخه وروسته پوښتنه له هغه څخه منافی نه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پیژندل کیږی گنهگاران (کافران) په علامو ښو د دوی سره.

تفسیر: یعنی د ښو (څیرو) له توروالی او د سترگو د شینتوب به مجرمان پخپله پیژندل کیږی. لکه چه مؤمنان مسلمانان به د اوداسه او لمانځه د ښو په لرلو سره له لری هر چاته ښکاری او د عباداتو انوار او آثار د هغوی سینگار زیاتوی.

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٣٠﴾

نو ویه نیولی شی (دغه منکران) په (ویښتو د) وچولی (تندی) سره او په

قدمونو سره (او وه غورخولی شی په اور کښی).

تفسیر: یعنی غځینی به له پیکو (موی پیشانی) څخه او غځینی به له پښو څخه نیسی، په دوزخ کښی به ئی اچوی او په رانکودلو سره ئی د اور په لوری کش کوی. یا د هر مجرم پندی او هډوکی ماتاوه شی او د هغوی وچولی (تندی) له پښو سره یو ځای کاوه شی او په غنځیرونو او نورو سره ئی تړلی په دوزخ کښی غورځاوه شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) دا دوزخ دی هغه چه دروغ به ئی ویل په ده سره مجرمانو (کافرانو).

تفسیر: یعنی هلته به داسی ورته ویل کیږی چه دا هغه دوزخ دی چه په دنیا کښی ته د هغه له وجود څخه منکر وی.

يُطَوَّقُونَ فِيهَا وَيَبْنَوْنَ فِيهَا وَنَارٌ فِيهَا لُحُوبٌ ﴿٢٩﴾

گرځی به دوی په منځ د دوزخ او په منځ د اوبو دیرو تودو دیرو گرمو کښی.

تفسیر: یعنی کله به د اور او کله به د دیرو تودو او ایشیدلو اوبو عذاب مومی (اعاذنا الله منها ومن سائر انواع العذاب) « ای لویه غځښته! (خاونده) له دی دوو ربرو (تکلیفونو) او له نورو ربرو (تکلیفونو) څخه مو تل وساتی! ».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٠﴾ وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ ﴿٣١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب خپل دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او هغه لره چه ویریږی (په وقت د گناه کښی) له ودریدلو څخه په مخ د رب خپل کښی (حساب ته) دوه جنتونه دی.

تفسیر: یعنی هغه سری چه په دنیا کښی له دی خبری څخه ویریده چه زه به یوه ورځ د خپل

پاک پروردگار په مخ کښی ودریوم او د یوی یوی ذری او ککی شمیر به ورکوم او له دی ویری څخه به ئی د الله تعالی له نافرمانی څخه ځان ساته او د تقوی په سمه لاره باندی به ئی تگ کاوه نو ځکه هسی سړیو ته دوه عالیشان جنتونه ورکول کیږی چه د هغو صفتونه لاندی راځی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ ذَوَاتَا أَفْتَانٍ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). (هسی جنتونه) چه خاوندان د دیرو دیرو څانگو دی.

تفسیر: یعنی په جنت کښی د مختلفو اقسامو راز راز (قسم قسم) میوی به وی او د ونی څانگی به دیری میوی او ښه سیوری لری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ فِيهِمَا عَيْنٌ مِّنْ جُورٍ ﴿٣٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). په دی دواړو (جنتونو) کښی به دوه چینۍ وی چه بهیږی به (هر چیرته ئی چه غواړی دوی).

تفسیر: چه اوبه ئی نه لږی کیږی او نه وچیری او تل بهیلونکی دی او هر چیری چه د دی جنتی زړه وغواړی هلته ځی د دغو چینو نومونه دا دی «تسنیم» او «سلسبیل».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٠﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٌ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٢﴾ مُشْكِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ﴿٣٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دی دواړو (جنتونو) کښی به له هری میوی (آشنا نا آشنا وچه لمده او نور) دوه دوه قسمه وی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او تری منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پر هسی فرشونو باندی چه استرونه د

هغو به له ورېښمو کلکو څخه به وی

تفسیر: کله چه د هغه استر له کلکو ورېښمو څخه وی نو له هغه ځنی دی اټکل او قیاس وکړ
شی چه د هغه مخ به له څه نرم او پاسته ورېښمین او ښه توکی څخه وی؟

وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ دَانِ ۝

او انول (شوګول) (د میوی د دغو) دوو جنتونو به تر لاس لاندی وی.

تفسیر: چه د هغو انول (شوګول) دانه دانه کول به دیر آسان وی په ولاړه - ناسته - ملاسته او په
هر یوه حالت او ډول (طریقه) چه جنتیان وغوړی ټولولی شی او له هغو څخه په زړه پوری
خوند اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ فَبِهِنَّ قُصِرَتِ الْأَرْفَافُ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دغو (جنتونو) کښی به بند
کوونکی د سترگو (حوری) وی چه نه وی مسه کړی دوی لره انسان پخوا له
دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری.

تفسیر: یعنی د هغو عصمت ته د هیچا ګوته نه ده رسیدلی او نه دوی پرته (علاوه) له خپلو
میرو (خاوندانو) څخه د نورو په لوړی خپلی سترگی غړوی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهُمْ إِذِ انبَغَتْ لَهُمُ الْمُنَارُ مِنَ الْجَانِّ فَمَا هَدَوْا لَهُمْ إِلَّا السَّيْلَ الْمَعْتَدَ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) ګواکی دغه (حوری) یاقوت لعل وی

(په صفائی) او مرجان وی (په سپین والی کښی). پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی هسی خوشرنګی او بیش بها او قیمتداری به وی.

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦١﴾

نه ده جزاء بدل د احسان نیکی مګر احسان نیکی ده.

تفسیر: یعنی د ښو بندګانو بدل پرته (علاوه) له ښه ثوابه بل څه کیدی شی؟ دی جنتیانو په دنیا کښی د الله تعالی داسی دیر ښه عبادتونه کړی و ګواکي هغوی الله تعالی پخپلو سترګو سره لیدو او الله تعالی هم هغوی ته انتهای بدل ورکړ. لکه چه د سجدی د سورت په دوهمه رکوع کښی راغلی دی ﴿فَلَا تَكْفُرْ بِاللَّهِ لَمَّا تَضَلَّ عَنْهُ﴾ ښائی په دی کښی د هم دی لیدو دولت ته اشاره او نغوته وی والله اعلم.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٦٢﴾ وَمِنْ دُونِهَا جَنَّاتٌ ﴿٦٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) او بی له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دی.

تفسیر: ښائی وړاندنی باغ مقربینو لره وی او دا دوه باغونه ښو دلو (اصحاب یمین) لره وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٦٤﴾ مُدْمَأْمَأَتٌ ﴿٦٥﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) تک تور به وی (له دیر شینوالی څخه).

تفسیر: یو غیز چه دیر زیات شین شی توروالی ته اوږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٦﴾ فِيْهُمَا عَيْنٌ نَّصَاحَتٌ ﴿١٧﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٨﴾ فِيْهُمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿١٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (جنتونو) کېږي دوه چینی جوش وهونکی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (دوه جنتونو) کېږي هر راز (قسم) میوی او خرما او انار.

تفسیر: خو د دنیا په نرگسو (انارو) او کجورو (خرماؤ) باندی دی قیاس ونه کرل شی ولی چه د هغو میوو کیفیت او څنگوالی بل رنگ دی او یواځی پاک الله ته معلوم دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٠﴾ فِيْهِنَّ خَيْرٌ مِّنْ حَسَنِ ﴿٢١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (تولو جنتونو) کېږي حوری پیمخی نیکی ښائسته.

تفسیر: یعنی په دغو غلور وارو جنتونو کېږي به پیغلی وی ښی رشی پیمخی پیمخی ښکلی (خوبصورت خوب سیرت).

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٢﴾ حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٢٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) حوری به وی پتی کړی شوی په خیمو کېږي.

تفسیر: له دی څخه راښکاری چه د ښځی لویه بزرگی او صفت ستر او پرده ده او ښځی اصلی دول او سینگار په کور او په پرده کېږي دی. او ښائی چه پخپلو کورونو کېږي درنی لکه مرغلری ناستی وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ لَمْ يَطِئْتُهُنَّ أَنْسَ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٢٨﴾
 فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ مُتَكِبِينَ عَلَى رَقْفٍ خُضِرَ وَعَبَقَرِيٍّ
 حَسَانٍ ﴿٣٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٣٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) چه نه به وی مسه کړی دوی لره سړی پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری. پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تکیه کوونکی به وی دوی پر بالشتونو شین رنگو باندی او په فرشونو نفیسو عمده ؤ بنائسته ؤ باندی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او تری منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی). برکت ناک دی نوم د رب ستا چه خاوند د لوئی سترتوب او د عزت ورکولو انعام دی.

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په خپلو وفادارانو باندی دومره احسان او انعام فرمائی نو غور وکړئ چه په گړدو (تولو) نعمتونو کښی اصلی ښه والی د ده د پاک نامه له برکته په لاس راځی او د ده د نوم اخیستلو په وسیله دا نعمتونه حاصلیږی. بیا وپوهیږئ په هغه نامه کښی چه دومره برکت وی نو په مسمی کښی به ئی څومره برکات او حسنات وی.

ونسأل الله الكريم الوهاب ذا الجلال والاكرام ان يجعلنا من اهل الجنة الاولين آمين.

تمت سورة الرحمن بفضل الله الملك المنان فله الحمد والمنة

سورة الواقعة مكية الا آيتى (۸۱) و (۸۲) فمدينيتان وهى ست وتسعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۶) تسلسلها حسب النزول (۴۶) نزلت بعد سورة «طه».

د «الواقعة» سورت مكى دى بى له (۸۱) و ۸۲ آيتونو چه په مدينه كېنى نازل شوى دى (۹۶) آيتونه او درى ركوع لرى.

په تلاوت كېنى (۵۶) او په نزول كېنى (۴۶) سورت دى وروسته د (طه) د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۖ

كله چه واقعه شى واقع كيدونكى (قيامت) نشته پېښيدلو د هغى لره هيڅ نفس دروغ كوونكى (او انكار كوونكى لكه چه به و تری منكر په دنيا كېنى).

تفسير: يعنى كله چه قيامت شى نو دا به ښكاره شى چه هغه يوه رښتيا خبره وه او هيڅوك ئى مخه نشى نيولى او نه ئى بيرته شړلى شى او هسى دعوى چه الله تعالى مرى نه ژوندى كوى او نور گورد (تول) دروغ ثابتېږي. هيڅوك د دروغو په تسلى او په غلطو داډينو (تسلو) د هغى ويروونكى ورغى له رېرو (تكليفونو) او عذابونو څخه څه غيږ نشى لېولى.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ

(قيامت) ښكته كوونكى دى (د كفارو په جحيم) پورته كوونكى دى (د ابرارو په نعيم).

تفسير: يعنى يوه ډله به پورته بېوله كيږي او بله ډله به ښكته شړله كيږي او لوى متكبران چه په دنيا كېنى دوى خپل ځانونه لوى گڼل د اسفل السافلين په لورى راښكودل شى او د دوزخ په اور كېنى به سوځي او ډيرو متواضعينو او له الله تعالى ځنى ويريډونكيو ته به چه په دنيا كېنى به وړوكى او حقير ښكاريډل د ايمان او صالح عمل په وسيله د جنت لور (اوچت) ځايونه وربښل كيږي.

إِذَا رَجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ۖ وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۖ فَكَانَتْ هَبَاءً مُتَّبِنًا ۖ

کله چه وخوځولی شی ځمکه په لرغولو سختو سره او وریژول شی غرونه په ریژولو سختو سره (داسی چه توتی توتی شی) نو شی به دا غرونه یوه دوره خوره کړی شوی.

تفسیر: یعنی په ځمکه کښی به سخته ریږدینه (زلزله) پیدا شی او گرد (تول) غرونه به توتی توتی شی او له بخرکو څخه به ئی هسی دوری او گردونه پورته کیږی چه توله دنیا به په هغه کښی دویږی.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ

او شی به تاسی صنفونه دری (دوه جنتیان او یو دوزخیان).

تفسیر: یعنی د قیامت له وقوع څخه وروسته گرد (تول) خلق په دری برخو ویشل کیږی - دوزخیان - عام جنتیان او د مقربینو خواص چه د جنت په اعلیٰ درجاتو رسیږی وروسته د دی دری واړو ذکر په مجمل ډول (طریقه) سره راځی - او بیا د هغو احوال په تفصیل سره بیانپری.

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۖ

پس یاران ملگری د ښی لاس څومره ښه دی یاران ملگری د ښی لاس.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د عظیم عرش په ښی خوا کښی وی او هغوی د میثاق اخیستلو په وقت کښی هم د آدم علیه السلام له ښی خوا څخه ایستلی شوی ؤ او د هغوی اعمالنامی هم د هغوی په ښی لاس کښی ورکولی کیږی او پرښتی ئی هم د دوی له ښی لاس څخه اخلی نو هغه ورځ د دوی ښه والی او برکت ډیر زیات او د دوی مرتبه به ډیره لوړه (اوچته) وی. ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د معراج په شپه کښی د هم دوی په نسبت داسی یوه ننداره کړی وه چه آدم علیه السلام به کله چه خپل ښی لاس ته کاته نو مسکیدل او تبسم به ئی کاوه او کله چه به ئی خپل کین لاس ته کتل نو له ژړا پوری راوری کیده. نو دغه اصحاب الیمین خورا (ډیر) ښه نیک بختان دی او د داسی ښو درجو او نعمتونو خاوندان دی چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۝۱

او یاران ملگری د کین لاس خومره بد سپک دی یاران ملگری د کین لاس.

تفسیر: یعنی دا خلق د آدم علیه السلام له کینی خوا خه ایتلی شوی او د عرش عظیم په کینی خوا کینی ودرول شی او د دوی اعمالنامی هم په کین لاس کینی ورکولی کیږی او پرستی ئی د هغوی له کین لاس خه کش کوی نو دوی ډیر بدبخت او په ډیرو ربړو (تکلیفونو) او نحوستونو اخته دی. چه هر شوک پری تعجب کوی.

وَالسَّبِقُونَ السَّبِقُونَ ۝۱۰ وَأُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ۝۱۱ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۝۱۲

او پرمبې کیدونکی (حسناتو ته) هم دوی پرمبې کیدونکی دی (جنت ته) هم دوی نژدی کړی شوی دی (الله ته) په جنتونو د نعمتونو کینی به وی.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه په دنیا کینی د علمیه ؤ او عملیه ؤ کمالاتو او د تقوی د مراتبو لامله (له وجی) وړاندی وی نو په آخرت کینی به هم د بی لاس له دلی خه وړاندی تیریږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته خیژي نو دوی به د الله تعالی په رحمتونو او تقرب او وجاهت په مراتبو کینی له گردو (تولو) خه په مخ کینی وی. او ابن کثیر رحمة الله علیه وائی چه دا خورا (ډیر) منلی سری به پیغمبران رسولان - صدیقان - شهیدان وی چه الله تعالی ته به مخامخ ودریږی.

ثَلَاثَةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ۝۱۳ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ۝۱۴

لویه ډله به وی له اولینو پرمبنيو خه او لږ دی له آخرینو وروستنیو خه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پرمبې ئی پرمبني امتونه یاد کړل او وروسته ئی دا (محمدي) امت یاد کړ یا به له وړاندی او وروسته خه د هم دی محمدي صلی الله علیه وسلم امت مقدم او مؤخر کسان مراد وی یعنی اعلی درجه سری پخوا ډیر ؤ او وروسته به لږ کیږی». تنبیه: زیاترو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کینی دا دواړه احتمالات بیان کړی دی خو حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه دوهم احتمال ته ترجیح ورکړی ده او په روح المعانی کینی له طبرانی او نورو خه د ابوبکر په سند حسن سره یو حدیث نقل کړی دی چه په هغه کینی نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په نسبت داسی فرمایلی دی «هما جميعا من هذه الامة - دا گرد (تول) به له هم دی امت خه وی» والله اعلم.

ابن كثير رحمة الله عليه له دى آيت غخه يو دريم مطلب هم اخيستی چه مونو ته هغه غوره
 ښكاري يعنى د هر امت په وړاندينيو پيړيو (طبقو) كښى د نبى د صحبت يا د قرب عهد له
 بركته اعلى درجه مقربين هومره چه زيات وى په وروستنيو پيړيو كښى ئى دومره نه پاتى كيږي.
 په هم دى مضمون غمونو د پاك پيغمبر غخه هم يو حديث داسى روايت شوى دى «خير القرون
 قرنى ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم» هو! كه د ابوبكره حديث صحيح وى لكه چه په
 روح المعانى كښى شته نو ښكاره ده چه همغه مطلب به تاكلى (مقرر كړى) شى.

عَلَى سُرٍّ مَوْضُونَةٍ ۱۵

ناست به وى (جنتيان) په تختونو او بديلو شويو جراو كړيو شويو په زرو
 جواهرو باندې.

تفسير: چه دغه جنتى تختونه په سپسو (تارونو) د سرو زرو (طلا) او جواهرو سره او بديلى شوى
 وى.

مُتَكِينٍ عَلَيْهَا مُتَقِيلِينَ ۱۶

چه تكيه وهونكى به وى (جنتيان) په هغو (تختونو) باندې مخامخ
 كيناستونكى يو بل ته.

تفسير: يعنى د دوى كيناستل به په داسى يو ډول (طريقه) سره وى چه د هيڅ يوه شا به د بل
 په لورى نه وى او يو به د بل په ليدلو سره خوشاليږي.

يُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانُ مُخَلَّدُونَ ۱۷

گرځي به په دوى باندې (دپاره د خدمت) هلکان تل پاتى كيدونكى (په
 هلکوالى سره).

تفسير: يعنى د دوى د خدمت دپاره به هسى هلکان تاكلى (مقرر) شوى وى چه تل به هغوى به
 همغه يوه صحيح او اندازه عمر او منگ وى او گرځي به دغه هلکان پر دغو جنتيانو.

بَاكُؤَابٍ وَأَبَارِئِقَ ۱۸ وَكَأْسٍ مِّنْ مَّعِينٍ ۱۹ لَا يَصَدَّ عَنْهَا وَلَا يَنْزِفُونَ ۲۰

په گلاسونو او په کوزو سره او په کاسو لوښيو سره له صافو پاکو شرابو بهیدونکیو څخه چه نه به سر خوړېږي له دغو (شرابو) او نه به بی هوشه کیږي چتی (بیکاره) وئېږي (تری).

تفسیر: یعنی ډیر ښه او پاک شراب چه د هغو قدرتی چیني به په جنت کښی بهیږي او د هغو له څښلو څخه به نه په سر کښی خوړ پیدا کیږي او نه به ئی څښونکی چتی (بیکاره) او اپلتی خبری کوی ځکه چه په هغو کښی به نشه نه وی او یواځی د خوښی - سرور - خوند - لذت او خوشالی څخه به ډک وی.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ^(۲۸) وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ^(۲۹)

او (گرځی به په دوی باندی هلکان په) میوو له هغه راز (قسم) چه ئی خوښوی (جنتیان) او غوښو د مرغانو سره له هغه ډوله (قسمه) چه زړونه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر کله ئی چه هره میوه زړه وغواړی او هر راز (قسم) غوښه ئی چه خوښه وی بی له زحمته او تکلیفه هغه ورته رسیږي.

وَحُورٌ عِیْنٌ^(۳۰) كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ^(۳۱)

او (گرځی به په دغو جنتیانو باندی) حوری پیمخی غتی سترگی په شان د لؤلؤ مرغلو ساتلیو شویو په پوښو (غلافونو) کښی.

تفسیر: یعنی لکه صافی او پاکي مرغلی غوندی چه د هیش گرد او ډورو اثر او اغیزه به په کښی نه وی.

جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^(۳۲) لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْتِيهَا^(۳۳)
إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا^(۳۴)

جزاء بدل ورکول دی په هغو چه ؤ دوی چه کول به ئی (له حسناتو په دنیا کښی) نه به اوری دوی په دغه (جنت کښی) چتی (بیکاره) خبری او نه د گناه خبری مگر اوری یوه خبره سلام سلام (یعنی تل به سلام اچوی جنتیان یو په بل باندی په جنت کښی).

تفسیر: یعنی چتی (بیکاره) خبری - لغویات او واهیات به هلته بیخی نه وی او نه به شوک دروغ وائی او نه به پر چا باندی تهمت او تور ترل شی یواځی له هری خوا څخه د سلامونو غږونه پورته کیږی چه جنتیان به یو بل ته سلامونه اچوی او پرستی به هم دوی ته سلامونه اچوی او د الله تعالی سلامونه به هم دوی ته وررسیږی چه هغه خورا (دیر) د عزت او احترام صورت لری او په دیر اعزاز او اکرام سره اجرا کیږی او د سلام په دی دیر والی کښی دی خبری ته اشاره ده چه وروسته له هغه چه تاسی دی ځای ته ورسیږی. له هر راز (قسم) ربړو (تکلیفونو) او مصیبتونو څخه ساتلی او ځرګرد (تول) هلته له هر راز (قسم) پیښو څخه محفوظ - صحیح او سالم پاتی کیږی او هیڅ قسم آزار - درد او مرګ به نه وررسیږی او له فناء څخه به د تل دپاره ساتلی بی.

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ۖ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ۖ

او ملګری یاران د ښی لاس څومره ښه دی ملګری یاران د ښی لاس په بیرو بی اغزیو کښی به وی.

تفسیر: چه په راز راز (قسم قسم) خوندورو ګلانو کښی پتی وی.

وَطَلِّمٌ مَّنْضُودٍ ۖ وَظِلٌّ مَّنْدُودٍ ۖ

او په کیلو له بیخه تر سره ډکو کریو شویو کښی به وی او په سیوریو اوږدو کریو شویو همیشه ؤ کښی به وی.

تفسیر: یعنی نه د لمر تکلیف وی او نه د ګرمی او نه د یخنی له لاسه کوم زحمت وررسیږی. نه په تیاره وی تل به هسی وقت وی لکه چه د لمر ختو له وقت څخه لږ څه پخوا وی. او هسی یو برابر او ښه اوږد سیوری وی چه دیر ګرندی آس به په پنځه سوو پرله پسی کلونو تګ سره نشی تری وتلی.

وَمَاءٌ مَّسْكُوبٌ ۖ وَوَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ ۖ لَا تَقْطُوعَةٌ وَلَا مُنْوَعَةٌ ۖ

او په اوبو بهیدونکیو توئیدونکیو همیشه ؤ کښی به وی او په میوو ډیرو
کښی به وی چه نه به قطع کولی کیږی په هیڅ وقت او نه به منع کولی
کیږی په هیڅ عذر سره .

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) میوی به وی چه پرته (علاوه) له جنتیانو څخه به هیچا گوتی نه
وی وروږی او نه به چا پری کړی وی او نه د دنیا د موسمی میوو غوندی وی چه کله وی او کله
نه وی او نه به په کښی څه دیل او انقطاع پیښیږی بلکه تل ښه او تاندی او خوندوری میوی
موجودی وی او بلاممانعت او تکلف به هر وقت ورتقدیمیږی.

وَفُرِشَ مَرْفُوعَةً ۴۷

او په فرشونو اوچتو کریو شویو کښی به وی (په پالنگونو باندی).

تفسیر: یعنی خورا (دیر) پریر (غت) او جگ (وچت) به وی او له ظاهری او باطنی حیثیته به
هم خورا (دیر) ښه اعلیٰ عمده او هسک (اوچت) وی.

إِنَّا أَنشَأْنَهُنَّ إِنْسَاءً ۴۸ فَجَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا ۴۹ عُرُبًا أَتْرَابًا ۵۰ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ۵۱

بیشکه مونږ نوی پیدا کړی دی دغه حوری په یوه ښه پیدا کولو سره نو
گرځولی مو دی دوی بکری پیغلی عاشقانی (پر جنتیانو خاوندانو خپلو)
همزولی (په خپل مابین کښی) دپاره د ملگرو یارانو د ښی لاس.

تفسیر: یعنی حوری او د دنیا ښځی چه په جنت کښی سره گډیږی نو هلته د دی دنیا د ښځو
پیدائش وده او ښائست به د الله تعالیٰ په قدرت هسی وی چه تل به پیمخی - پیغلی ښائسته او په
زړه پوری وی او د هغوی خبری اتري طرز - اداء انداز او طبیعی مینه د خپلو میرو (خاوندانو)
شوق ځان ته ورکش کوی. او تل به دوی د خپلو میرو (خاوندانو) سره همزولی هم منگی (هم
عمر) او هم فکره وی.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۝ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ۝

(اصحاب اليمين به) لويه دله وى له اولينو رومنيو خلقو شخه او لويه دله به وى له آخرينو وروستنيو خلقو نه.

تفسير: يعنى اصحاب يمين په پخوانيو کښى هم دیر ؤ او په وروستنيو کښى به هم دیر وى.

وَأَصْحَابُ الشَّامِلِ ۝ مَا أَصْحَابُ الشَّامِلِ ۝ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ۝ وَظِلٍّ مِّنْ يَّحْنُومٍ ۝ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ۝

او ملگری یاران د کین لاس خومره بد دی ملگری یاران د کین لاس په اور تاوده کښى به وى او په سوځوونکیو اوبو کښى به وى او په سیوری کښى به وى د لوگى دیر تور چه نه به بیخی سړى وى او نه به د عزت راحت وى.

تفسير: يعنى د دوزخ د اور تک تور لوگى به پورته کيږي او دوى به د هغه لوگى تر هغه سيورى لاندې ودرول کيږي چه هلته به دوى ته هيڅ يو جسماني او روحاني آرام او هوساني (راحت) نه رسيږي. نه به یخنى وررسيږي او نه به هغه د پت او عزت سيورى وى. دیر ذلیل او خوار به د هغه سيورى تر سوځوونکي براس (بخار) لاندې په رږرو (تکلیفونو) اخته وى. دا د هغوى د دنيوى خوشالي بدل دی چه هغوى د هغه په غرور او ضد سره د الله تعالى او د هغه د رسول مخالفت کاوه.

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُدْرِفِينَ ۝ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ ۝

(دا عذابونه په سبب د دى ؤ چه) بیشکه دوى ؤ پخوا له دى شخه په دنیا کښى ودان کړى شوى په نعمتونو کښى خوشال او ؤ دوى چه دوام اصرار ضد به ئى کاوه پر گناه لويه (کفر) باندې.

تفسير: هغه لويه گناه - کفر او شرک او د انبياؤ تکذيب يا هسى دروغ قسمونه دى چه وائی

ئى «له مړينى څخه وروسته هيڅ کله بيا ژوندون نشته» لکه چه د جزء ۱۴ (نحل) د سورت په پنځمه رکوع ۳۸ آيت کښى داسى يو آيت لولو ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَاحِدًا لَهُمْ لَا يَتَّبِعُ اللَّهُ مَن يَكْفُرْ﴾

وَكَاذِبُوا يَقُولُونَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُمْ وَإِنْ رَأَوْا وَعظًا مَّا إِذَا إِلَّا لَبَعُواثُونَ ﴿٢٧﴾
 أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٢٨﴾

او ؤ دوى چه ويل به ئى آيا كله چه مړه شو مونږ او شو خاورى او هډوكى آيا بيشكه مونږ به بيا خامخا راپورته كړى شو او پلرونه ځمونږ ږومبى هم (به بيا ژوندى راپورته كيږي؟ بلکه نه كيږو!).

تفسير: هغه مړى هم ژوندى كيږي چه له مونږ څخه پخوا مړه شوى دى يعنى دا خبره د چا په فكر او پوه كښى راتلى شى.

قُلْ إِنْ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٢٩﴾ لَجَجُّوْعُونَ إِلَّا إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٣٠﴾

ووايه ته (اى محمده! دوى ته) بيشكه چه ږومبى (خلق) او وروستنى (خلق) به خامخا كړد به ټول كړل شى وقت د ورځى معلومى ته (چه قيامت دى).

تفسير: يعنى د قيامت ورځ چه د هغى وقت يواځى الله تعالى ته ښكاره دى او د ده په علم كښى مقرر او مقدر دى.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَنتُمُ الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٣١﴾ لَا تَكُونُونَ مِنْ شَجَرٍ
 مِنْ زُقُومٍ ﴿٣٢﴾ فَمَّا لُؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونُ ﴿٣٣﴾

بيا به بيشكه تاسى اى كمراهانو دروغ ويونكيو خامخا خورونكى به يى (په) دوزخ كښى) له ونى د زقوم څخه پس دك كوونكى به يى له هغى (ونى) څخه گيدو خپلو لره.

تفسير: يعنى كله چه د لوى له لاسه تره ور (مضطرب) شى نو دا ونه دوى ته د خورلو دپاره

ورکوله کپړی او دوی به له هغې څخه خپلې کیدې دکوی.

فَشْرَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝ فَشْرَبُونَ شَرَبَ الْهِيمِ ۝

پس څښونکي به یې تاسی په هغه (زقوم خوړلی شوی) باندی له اوبو سوځوونکیو څخه پس څښونکي به یې (په شان) د څښلو د اوشانو دیرو تړو.

تفسیر: یعنی هسی چه اوبې په ډیره سخته گرمی کښی د ډیری تندی له لاسه وروسته له دی چه څو ورځی ئی اوبه نه وی څښلی او بیا اوبو ته ورورسپړی نو اوبه په ډیره وارخطائی سره داسی څښی چه یو څاڅکی هم نه تری پاتی کپړی. دوزخیان به هم داسی هغه سوځوونکی اوبه څښی چه د هغوی خولی به ټاکي او کولمی به ئی توتی توتی لویږی. (العیاذ بالله).

هَذَا نُزْلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝

دا (خوړل او څښل چه ذکر شول) میلستیا د دوی ده په ورځ د جزاء انصاف کښی.

تفسیر: یعنی د انصاف اقتضاء هم داسی ده چه د هغو منکرانو میلستیا هم دا راز (قسم) وکره شی.

مَنْ خَلَقْنَاهُ فَلَوْلَا تَصَدَّقُونَ ۝

مونږ پیدا کړی یې تاسی (له نشتوالی څخه) نو ولی تاسی باور یقین نه کوئ په ژوندون پس له مرگه.

تفسیر: یعنی دا خبره ولی نه منئ چه پخوا هم پیدا کوونکی الله تعالی دی او بیا هم پیدا کوونکی همغه الله تعالی دی.

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ ۝ إِنْ أَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ۝

آیا وینئ تاسی (چه خبر راکړئ له) هغه اوبو څخه چه څڅوی ئی تاسی (آیا پر رحمونو د ښځو خپلو کښی) آیا پیدا کوئ تاسی له دغه (منی نه بشر)

که یو مونږ پیدا کوونکی (د ټولو موالیدو بلکه ته ئی خالق ای الله).

تفسیر: یعنی د میندو په رحم کښی له نطفی څخه سری څوک جوړوی هلته ستاسی هیڅ ظاهری تصرف نه چلیږی او د هیچا یو ښکاره لاس نه وررسی او نه څه تصرف پکښی کولی شی. بیا نو پرته (علاوه) له مونږ څخه بل څوک دی چه له هغه یوه څاڅکی اوبو څخه هسی ښکلی شکل جوړوی؟ او بیا په هغی کښی سا او روح اچوی (فتبارک الله احسن الخالقین والحمد لله رب العالمین).

نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ

مونږ مقدر کړی مو دی په منع ستاسی کښی (ای مخلوقاتو) مرگ .

تفسیر: یعنی ژوند بښل - وژل او نوری گردی (تولی) چاری ځمونږ په قدرت او قبضه کښی دی کله چه د وجود او د عدم واک او اختیار ځمونږ په لاس کښی دی نو وروسته له مړینی ژوندی کول هم مونږ ته کوم گران کار نه دی.

وَمَا نَحْنُ بِسَبُّوقَيْنِ ۖ عَلٰی اَنْ يُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِیْ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۹۱

او نه یو مونږ عاجز چه څوک تیری راباندی وکړی له دی نه چه پیدا کړو بدل ستاسی (نور خلق) پشان ستاسی او مونږ راپورته پیدا کړو تاسی په هغو (صورتونو سره) چه تاسی به علم نه پری لرئ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی تاسی به بلی نری (جهان) ته بیایو او ستاسی په ځای به نور خلق ودروو.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْاُولٰٓئِیْ فَلَوْ لَا تَذْكُرُوْنَ ۝۹۲

او خامخا په تحقیق پوهیدلی یی تاسی په پیدا کیدلو پرمونیو باندی نو ولی نه یادوئ پند نه اخلئ (د دغه الله تعالی په قدرت او یقین نه کوئ په بیا

پیدا کولو باندی).

تفسیر: یعنی هغه ږومبني پیدائش په یاد کړئ او د هغه له مخی او اټکله دا دوهم پیدائش هم قیاس کړئ!

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْمِلُونَ ﴿٢٧﴾ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَ ﴿٢٨﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنَّ الزُّرْعُونَ ﴿٢٩﴾

آیا پس وینئ (چه خبر را کړی ماته) هغه چه کړئ ئی تاسی. آیا تاسی زرغونوئ هغه (کرلی شوی) که مونږ یو زرغونوونکی (پخوونکی د هغه بلکه ته ئی ای الله).

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره خو تاسی تخم شیندئ ولی دننه په ځمکه کښی د هغه پالل او د هغه زرغونول او له هغه څخه یو تک شین کښت (فصل) جوړول او بیا هغه گټور (فائده مند) گرځول د چا کار دی؟ د دی په نسبت خو تاسی ظاهری او سطحی دعوی هم نشئ کولی چه هغه ځمونږ تیار کړی شوی شی دی.

لَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا مَّا فَظَلَمْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٣٠﴾ إِنْ آتَاكُمْ مَوْنٌ ﴿٣١﴾
بَلْ لَحْنٌ مَحْرُومٌ ﴿٣٢﴾

که اراده وفرمایو مونږ نو خامخا وبه گرځوو مونږ هغه (کښت (فصل) لره چه کرلی دی تاسی بی دانه بی حاصله) وچ واښه ذره ذره نو وبه گرځئ تاسی تعجب کوونکی او ویونکی د دی خبری بیشکه مونږ خامخا تاوان کړی یو (په زراعت خپل کښی) بلکه مونږ محروم بی برخي کړی شوی یو (له رزق نه).

تفسیر: یعنی د کښت (فصل) له پیدا کولو څخه وروسته د هغه محفوظ او باقی پاتی کیدل هم ځمونږ کار دی که مونږ وغواړو نو کوم یو آفت ورولیږو چه په هغه سره گرد (ټول) کښت (فصل) خاوری ایری شی او بیا به تاسی خپل سر پخپلو لاسونو نیولی ژاړئ او پخپلو منځونو کښی به سره ناست راز راز (قسم قسم) خبری به جوړوئ! او وایئ به چه خانه! تاته خو سپر کال ډیر لوی تاوان او جنجال در رسیدلی دی که رښتیا پوښتنه کوئ نو زه بالکل خوار او فقیر او تش لاس پاتی شوی یم.

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٥٨﴾ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ السَّمَاءِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٥٩﴾

آیا پس وینعی (چه خبر راکرئ) تاسی اوبه هغه چه خبئعی ئی تاسی (او ژوند پری تری دی) آیا تاسو نازلی کری دی هغه لطیفی خویری (اوبه) له سپینو وریغو څخه که مونږ نازلوونکی رابنکته کوونکی یو (د هغو اوبو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: یعنی باران هم غمونږ په حکم سره وریږی او د ځمکې په خزانو کېنې هغه اوبه هم مونږ تولوو آیا تاسی څه زور او قوت لرئ؟ چه اوبه جوړی کړئ؟ یا ئی په زور او زاری له وریغو څخه ووروئ؟

لَوْ شَاءَ جَعَلْنَاهُ أَجَاغًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

که اراده فرمایو مونږ نو وبه گرځوو دا (اوبه) تروی ترخی نو ولی شکر نه وباسئ (تاسی په دغو نعماو).

تفسیر: یعنی که مونږ اراده وفرمایو نو خویری اوبه ترخی کوو چه هیڅوک ئی ونشی څښلی او نه کېت (فصل) ته په کار ورشی بیا هم تاسی ځما احسان نه منئ چه مونږ تاسی ته خویری اوبه اوروو او د خوړو اوبو لوی خزانې تاسی ته ساتو او له هغو څخه تاسی ته راز راز (قسم قسم) گټی رسوو. په ځینو روایتونو کېنې راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم کله چه اوبه به ئی څښلی نو ویل به ئی (الحمد لله الذی سقانا عذبا فراتا برحمته ولم يجعله ملحا اجاجا بذنوبنا. ابن کثیر).

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٦١﴾ أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿٦٢﴾

آیا پس وینے (چه خبر را کرے) تاسی د اور هغه نه چه بلوئ ئی تاسی (له هر راز (قسم) محروقاتو نه) آیا تاسی پیدا کری ده ونه د دی (اور) او که مونږ پیدا کوونکی یو (د هغی ونی او د تولو محروقاتو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: په عربو کښی داسی څو تکی شنی ونی دی چه د هغو د دوو لرگیو له سولولو څخه اور پیدا کیږی لکه چه په هندوستان کښی د بانس د ونی له سولولو څخه اور پیدا کیږی پخوا له دی نه د (یسین) د سورت په آخر کښی د دی په نسبت څه بیان لیکلی شوی دی یعنی په دی ونو کښی اور چا ایښی دی؟ تاسی که ما؟ (بلکه تا ایښی دی ای الله!).

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذَكُّرًا

مونږ گرځولی مو دی دغه (دنیوی اور) تذکره یادول (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دی اور ته وگورئ او د دوزخ اور یاد کرئ دا هم د هغه اور یوه برخه او ادنی نمونه ده او فکر وهونکی لره دا خبره ور په یادیری هغه الله چه له تکی شنی ونی څخه تګ سور اور راوباسی هغه په یقین سره کولی شی او قادر دی چه مری هم ژوندی کری!.

وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ

او (گرځولی دی مونږ دا اور نفعمن او) په کار راتللو ته دپاره د مسافرانو محتاجانو بی وځلو.

تفسیر: یعنی د بیدیا او میدان اوسیدونکیو او پردیسیانو (مسافرانو) ته اور ډیر په کاریږی په تیره بیا د ژمی او سرو په وقت کښی او پرته (علاوه) له دی څخه د نورو هم ډیر په ښه ورځی او د مدنیت ډیر امور پری مربوط دی. تنبیه: د ځینو روایاتو په بناء پوهانو (علماء) دا ښه مستحب گنلې دی چه د دی آیتونو د هری استفهامی جملی له لوستلو څخه وروسته ښائی چه هسی وویل شی «بل انت یاربی».

قَسَبَتْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

نو وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) ځنی ډیر لوی دی (او تل شاګر اوسه په دغو نعماء ئی).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه داسی مختلف شيان او د کار وړ (لائق) څيزونه ئی پيدا کړی دی او خاص پخپل فضل او احسان ئی مونږ منتفع گرځولی یو د هغه شکر اداء کول په کار دی او د کافرانو او منکرانو د هغو چټی (بیکاره) او اړتو خبرو په مقابل کښی چه هغه الله تعالی ته ئی نسبت کوی د هغه د مبارک نامه پاکی بیانول په کار دی د تعجب ځای دی چه دا خلق سره د داسی باهره ؤ آیاتونو او ښو د لیدلو بیا هم د هغه الله تعالی په قدرت او وحدانیت باندی هسی چه ښائی نه پوهیږی.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوْقِعِ النُّجُومِ ۝

نو قسم خورم زه په ځایونو د پریوتلو د ستوریو باندی.

تفسیر: او دوهمه معنی ئی دا ده چه قسم خورم د آیتونو په رابخته کیدلو د پیغمبرانو په زړونو باندی (موضح) یا د قرآنی آیتونو په رابخته کیدلو باندی له آسمانه پر ځمکی باندی چه لږ لږ او ورو ورو رانازلیري.

وَأَنَّهُ لَقَدْ كَرَّمْنَا كِتَابَكَ ۝ فَلَا تُكُونُ ۝ لَا يَشَاءُ إِلَّا الْبَاطِلُ ۝

او بیشکه (قسم) خامخا قسم دی که پوهیږئ تاسی عظیم ډیر لوی چه بیشکه دا (کتاب لوستی شوی په تا باندی) خامخا قرآن کریم عزت والا دی (چه لیکلی شوی دی) په کتاب پټ ساتلی شوی (لوح محفوظ) کښی چه نه ئی مسه کوی ده لره او نه دی ئی مسه کوی مگر هغه چه پاک کړی شوی وی (یعنی پاکان).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پرښتی په دی پاک کتاب باندی لاس لگوی. هغه کتاب هم دا لیکلی شوی کتاب دی د پرښتو په لاسونو سره یا په لوح محفوظ کښی» ځینی د «لایمسه» ضمیر قرآن ته اړوی یعنی دی پاک قرآن ته لاس نه وروړی مگر خو پاک سری یعنی هغه کسان چه زړونه ئی صاف او اخلاق ئی پاک وی د هم داسی سریو فکرونه او عقلونه د دی لوی کتاب په علومو او حقائقو - معارفو او آیاتونو باندی هم په ښه ډول (طریقه) سره رسیږی. یا نه مسه کوی دا قرآن مگر خو پاک خلق. یعنی بی اودسه هغه ته لاس نه وروړی لکه

چه د نبوی له احادیثو څخه هم دا خبره ثابته شوی ده نو په دی تقدیر سره د (لایمسه) نفی به د نهی دپاره وی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٦﴾

(هغه قرآن چه توته توته) نازل کړی شوی دی له (طرفه د پالونکي) رب د عالميانو.

تفسير: يعنی دا کومی کودی (جادو) او توکی نه دی او نه د کاهنانو چتی (بیکاره) او اپلتی خبری دی او نه د شاعرانو توهیات او مبالغات او هسکی استعاری دی بلکه یو لوی - مقدس - معزز - پاک او آسمانی کتاب دی چه د رب العالمین له لوری د تول عالم او گردو (تولو) نری والاثو (اهل جهان) د لار ښوونی دپاره راښکته شوی دی. هغه الله تعالیٰ څمونږ پاک الله دی چه د لمر - سپوږمی او ستوریو ډیر کلک محکم - عجیب - غریب او ښکلی ترتیب او نظام ئی قائم کړی دی او هغه گرد (تول) سماوی اجرام د یوه مرتب قانون - او منظم اصول سره د خپلو ورځنیو ختلو او پریوتلو او نورو تاثیراتو او اغیزو سره د خپل عظمت - قدرت - قوت - وحدانیت تصرف او د عظیم الشان اقتدار مظاهری او په زړه پوری ننداری راښیي لکه چه ابراهیم علیه السلام هغه خپل دلیل ښوولی ؤ او د حال په ژبی سره شهادت ورکوی چه څمونږ ملونی او واک (اختیار) د هغه اعلیٰ اولیٰ - برتر - بهتر ذات د غیبی سلطی د قدرت په لاس کښی دی، همغه یو «وحده لا شریک له» د ځمکی - آسمان - ورځ - اور - هوا او گردو (تولو) کائناتو او ذراتو مالک - خالق او ستر تولواک (شهنشاه) دی. آیا د هسی رڼو او ښکاره ؤ آسمانی ښو له لیدلو څخه وروسته د دی مضامینو په صداقت کښی کومه شبهه پاتی کیږی چه د دی سورت په اوله رکوع کښی د هغو بیان وشو. او آیا کوم یو عاقل په دی عظیم الشان فلکی نظام باندی چه سترگی وغړوی دومره نشی پوهیدلی چه یو بل باطنی شمسی نظام هم شته چه هغه هم دا قرآن کریم او د هغه پاک لوړ (اوچت) آیتونه او نور گرد (تول) آسمانی کتابونه او آسمانی پانی دی چه دا گردی (تولی) د همغه الله تعالیٰ خالق الکلی قائمی کړی نښی دی هغه ذات چه پخپل کامل قدرت او رحمت سره ئی دا ظاهری نظام قائم کړی دی همغه پاک الله دی چه د روحانی ستوری له پریوتو څخه وروسته یی د محمدی صلی الله علیه وسلم قرآن د لمر په پلوشو نری (دنیا) او نری والان (دنیا دار) د کفر او شرک له توری تیاری څخه راوویستل چه د الله تعالیٰ په فضل سره تر اوسه پوری دغه لمر خپلی ښکلی شوی پلوشی (انوار) او په زړه پوری وړانگی (اشعه) پر نری (جهان) باندی نولی او هیڅوک د دی خبری مجال نه لری چه هغه بدل کړی یا ئی غائب کړی. د هغه انوار او اشعی پر همغو زړونو باندی په ښه شان سره منعکسی کیږی چه ښه وینځلی او ښه پاک او صاف کړی شوی وی.

أَفِيْهِذَا الْحَدِيْثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُوْنَ^(۸۱) وَتَجْعَلُوْنَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تَكْذِبُوْنَ^(۸۲)

آیا په دی خبری (د قرآن) باندی تاسی سپک کوونکی یی (دروغ نئ گنئ!) او مگرځوئ تاسی روزی برخه خپله (له قرآنه دا خبره) چه تاسی دروغ کوونکی یی (دغه قرآن لره).

تفسیر: یعنی آیا دا هسی دولت دی چه له هغه غنی په گته (فائده) اخیستلو کښی تاسی سستی او کاهلی وکړئ او خپله برخه هم دومره وگنئ چه د الله تعالیٰ هغه راښوولی حقائق دروغ ثابتوئ؟ لکه چه د وریا (باران) د لیدلو په وقت کښی وائی چه هغه ستوری هغه برج ته راغلی دی نو ځکه ورښت وشو ښوای دوی د الله په قدرت قائل نه دی او په هسی وینا سره دوی د رحمت د دی باران قدر هم نه کوی چه د پاک قرآن په شکل رانازل شوی دی او دا ویل چه د الله تعالیٰ له خوا نه دی لیرلی شوی سخته بدبختی - حرمان او بدنصیبی ده آیا د یوه نعمت شکر گزار ی هم داسی کیدی شی چه هغه دروغ ویللی شی؟

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُقُومَ^(۸۳) وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ^(۸۴) وَلَمَنْ^(۸۵) أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ^(۸۶) فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ^(۸۷) تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ^(۸۸)

نو ولی په هغه وقت کښی چه ورسیری (روح د سری) ستونی ته او (حال دا وی چه) تاسی په دغه وقت حاضر اوریدونکی نظر کوونکی یی هغه ته او مونږ ډیر نژدی یو هغه ته (په علم او قدرت) له تاسی څخه مگر نه وینئ او نه پوهیږئ تاسی پس ولی که یی تاسی چه جزاء نه درکوله کیږی او نه ژوندی کیږئ نو بیرته راوگرځوئ تاسی دا (روح) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی گمان خپل کښی چه جزاء نشته).

تفسیر: یعنی په داسی بی فکری او بی خوفی سره د پاک الله تعالیٰ خبری دروغجنی کوئ ښوای تاسی د چا په حکم او واک کښی نه یی یا هیڅ نه مرئ او له الله تعالیٰ سره نه مخامخ کیږئ ښه څه وقت چه ستاسی د کوم عزیز او محبوب سا په ختلو کښی وی او سا ئی په ستونی کښی بنده شی او د ځنکدن ربرونه (تکلیفونه) پری تیریږی که تاسی له هغه سره نژدی کینئ او د ده

هغه بی وځلی او بیچارگی پریشانی او سرگردانی وگورئ له بلی خوا الله تعالیٰ یا د هغه پرېښتی له تاسی څخه هغه ته ډیری نژدی دی چه تاسی ئی نه وینئ که ستاسی واک او اختیار د بل چا په لاس کښی نه دی نو په هغه وقت کښی تاسی د خپل هغه محبوب او مین سا او روح ولی نه شی ساتلی؟ او د څه لپاره هغه مین او محبوب مو له تاسی څخه په داسی حال کښی چه ستاسی زړونه خوړیږی او اوشکی مو بهیږی بیلتون کوی او تاسی په خپل فراق او بیلتون ژړوی او ولی د ستاسی له لاسه پوره نه ده چه هغه د څه مودی له مخی نور هم وساتئ؟ یا ئی له هغه تکالیفو او ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (وساتی)؟ لنده ئی دا که تاسی پخپلو دغو ویناؤ کښی رښتینی یئ نو له دی تیرو چارو څخه یوه راوښیئ.

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾

نو که چیری وی (دغه مری) له مقربینو څخه (الله ته). نو (شته ده لره) راحت هوسانی (آرام) او ښه رزق او جنت دک له نعمتونو څخه. او که چیری وی (دا مری) له یارانو ملگریو د ښی لاس. نو سلامتیا ده تا لره له یارانو ملگریو د ښی لاس څخه.

تفسیر: یعنی تاسی د یوی شیبی (دقیقی) دپاره هم هغه نه شی ساتلی او هغه خپل ځای ته هر ورو (خامخا) رسیدونکی دی که هغه مری له مقربینو څخه وی نو په اعلیٰ درجه روحانی او جسمانی - د هوسانی (آرام) راحت عیش او چرچو سامانونو ته رسیږی او په ښی لاس (اصحاب یمین) کښی شاملیږی او هیڅ یوه ویره او ربړونه (تکلیفونه) ورته نه پاتی کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هغوی له لوری داده (خاطر جمع) اوسه!» یا دا مطلب چه د (اصحاب یمین) له طرفه هغوی ته سلامونه رسیږی یا هغه ته ویل کیږی تا لره په راتلونکی وخت کښی سلامتی او هوسانی (آرام) ده. او ته په اصحاب یمین کښی شامل او گډ ئی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه د ځنکدن په وقت کښی د خوښی داسی زیری هغه ته ورکاوه شی.

د مؤمن سری لویه نښه درته وایم

ځنکدن کښی تل مسکیری ښکاری خوښ

او هم داسی مجرمینو او بدانو ته هم په هم دی وقت کښی د هغوی د بدحالی ویری اورولی کیږی.

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ﴿٦٠﴾ فَتَزُلْ مِنْ حِمِيمٍ ﴿٦١﴾ وَتَصْلِيَةٌ جُحِيمٍ ﴿٦٢﴾

او که چیری وی (دغه مری) له دروغ و یونکیو گمراهانو څخه نو میلستیا ده (ده ته) له سوځوونکیو اوبو څخه او ننه ایستل دی په اور (د دوزخ) کښی.

تفسیر: یعنی د هغه پای (آخر) او انجام هسی وی چه پخوا له مر کیدلو څخه هغه ته د هغه راتلونکی حال احوال اوراوه کیږی.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْحَقُّ الْيَقِينُ ﴿٦٣﴾

بیشکه دا خبره (چه ذکر شوه پشان د دی دری صنفو کښی) خامخا هم دا حقه یقینی ده.

تفسیر: یعنی ستاسی له تکذیب څخه هیڅ شی کیدونکی نه دی. هر هغه شیان چه د مؤمنانو او مجرمانو په نسبت خبر ورکری شوی دی هغه گرد (تول) صحیح او یقینی دی او هم هغسی کیدونکی دی نو هیچا ته نه ښائی چه په هسی ښکاره خبرو کښی داسی شېهی او تردد پیدا کری او خپل ځان وغلوی. بلکه د لویې ورځی او د قیامت دپاره ځان تیار او چمتو کری.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٦٤﴾

پس وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) څخه ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی په تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسئ! چه دا د هغه ځای دپاره لویه تیاری ده. او په هم دی ښه چاره کښی بوخت (مشغول) اوسئ! او د مکذبینو د زړه خوړونکیو خبرو څخه زیات مه خپه کیږئ! بلکه هیڅ غور ورته مه ږدئ ځکه چه په تسبیح او تحمید کښی د هغو باطلو او چتی (بیکاره) خیالاتو تکذیب او تردید په طبیعی ډول (طریقه) سره هم کیږی. دلته د «الواقعة» د سورت په خاتمی کښی مو زړه غواړی چه هغه مبارک حدیث نقل کړو چه په هغه سره

حضرت امام بخاری رحمه الله عليه خپل کتاب ختم فرمایلی دی

«عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلمتان خفيفتان على اللسان ثقيلتان في الميزان حبيبتان الى الرحمن» -

«سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم»

تمت سورة الواقعة والله الحمد والمنة

سورة الحديد مدنية وهى تسع وعشرون آية و اربع ركوعات رقمها (۵۷) تسلسلها حسب النزول (۹۴) نزلت بعد سورة الزلزلة

د «الحديد» سورت مدنی دی - (۲۹) آیتونه او (۴) رکوع لری. په تلاوت کښی (۵۷) او په نزول کښی (۹۴) سورت دی د «الزلزال» له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی.

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ

نسبت د پاکی کوی الله ته هغه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکو).

تفسیر: یعنی د حال یا د قال په ژبه یا په دواړو سره د الله تعالیٰ حمد - ثناء او تسبیح وائی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ① لَهُ مُلْكُ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ②

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی ښه حکمت والا دی. خاص دغه (الله) لره ده باچائی د آسمانونو او (باچائی) د ځمکی (هم دغه الله) ژوندی کول کوی

او مړه کول کوی او هم دغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی هم دغه ژوندی کول او مړه کول دی).

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه یا په دواړه کښی یا هر چیری د الله تعالیٰ احکام چلیږی او هر چیری او هر کله واک او اختیار لری. د ایجاد او اعدام او د گردو (تولو) چارو ملونی او قبضه د ده په لاس کښی ده هیڅ یو قوت او طاقت د هغه د تکوینی قدرت او تصرف مخه نشی نیولی.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

هم دغه (الله) اول دی (له هر شی څخه چه ابتداء نه لری) او آخر دی (له هر شی څخه چه انتهاء نه لری).

تفسیر: کله چه هیڅوک نه ؤ الله جل جلاله موجود ؤ او کله چه هیڅوک نه وی الله جل جلاله به موجود وی چه نه ابتداء لری نه انتهاء.

وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۵۷﴾

او ظاهر دی (په دلیلونو سره) او باطن دی (پټ دی له لیدلو د سترگو نه په دنیا کښی) او هم دغه (الله) دی په هر شی باندی ښه عالم ښه پوهیدونکی.

تفسیر: د هر شی وجود او ظهور د هغه الله تعالیٰ له وجود څخه دی. نو ځکه د الله تعالیٰ وجود که ظاهر او باهر نه وی؟ نو د بل چا به وی؟ له عرشه نیولی تر فرش پوری او له ذری څخه اخیستی تر لمر او نورو لویو کرو پوری هر یو شی د هغه په وجود او شته والی باندی روښان دلیلونه دی او بیلی بیلی شاهی لولی. خو سره له دی د هغه ذات او اصلی حقائقو او صفاتو ته هغسی چه ښائی عقل - پوه او ادراک نه ور رسیږی. او د ده د هیڅ یوه صفت احاطه کول هم امکان نه لری. او نه پخپل قیاس او ادراک سره څوک د هغه د څنگوالی (کیفیت) بیان کړی شی. نو ځکه ویلی شو چه له هغه څخه زیات پټ او باطن بل څوک نشته. په هر حال سره هغه الله تعالیٰ د باندی هم دی او دننه هم دی ظاهر هم شته او په باطن کښی هم دی. او په هر راز (قسم) احوالو باندی که پټ دی یا ښکاره ښه خیردار او خورا (دیر) پوه دی ظاهر د غالب په معنی هسی چه د هغه له پاسه هیڅ یو قوت نشته. باطن داسی چه له هغه څخه پرتو (علاوه) هسی کوم ځای موقع به نه وی چه څوک به هلته تری پټ شی یا ئی له علمه او پوه څخه کوم شی لری

او پت وی. د نبوی صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی راغلی دی

«وانت الظاهر فلیس فوقک شیء! وانت الباطن فلیس دونک شیء»

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کښی (له ورځو د دنیا نه) بیا ئی استواء وکړه په عرش باندی (لکه چه له شانه د الوهیت د ده سره مناسبه وه)

تفسیر: دغه بیان پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت کښی د اتمی پاری په آخر کښی تیر شوی دی.

يَعْلَمُ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا

معلوم دی (الله ته) هر هغه څه چه ننوځی په ځمکه کښی (لکه مری او باران) او هر هغه څه چی راووځی له دغه زمکی نه .

تفسیر: لکه کښت (فصل) او ترکودی (نباتات) چه له ځمکی څخه راوځی. د دی بیان د (سبا) په سورت کښی پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

او (معلوم دی الله ته) هر هغه چه نازلیدي له آسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چه پورته خپژی په دغه (آسمان) کښی لکه نیک او بد عملونه.

تفسیر: یعنی له آسمانه پرستی - حکمونه - د قضاء او قدر فیصلی - وریا (باران) او نور رابښکته کیږی او د بندگانو اعمال او د الله اکرم شانه واعظم برهانه پرستی او نور پورته کیږی.

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٥

او دغه (الله) له تاسی سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیری چه یی تاسی او الله پر هر هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی هیڅ کله له تاسی څخه غائب نه دی. بلکه هر چیری او په هر حال کښی چه تاسی یی هغه گرد (تول) دی ښه پیژنی. او ټولی ښکاره او پتی خبری ښه اوری او ستاسی اعمال او نور گرد (تول) شیان ښه وینی.

لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ ٥

خاص هغه (الله) لره ده باچائی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او خاص الله لره گرځول کیری تول کارونه.

تفسیر: یعنی منکران د الله تعالی له باچائی او قلمرو څخه د باندی وتلی نشی - په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی یواځی د هغه وحده لا شریکله حکومت دی او په پای (آخر) کښی د گردو (تولو) کارونو فیصله د ده له لوری کیری.

يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ ٥

ننه باسی (الله) شپه په ورځی کښی او ننه باسی (الله) ورځ په شپي کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالی کله ورځ لندوی او شپه اوږدوی (په قوس او جدی کښی) او کله په عکس د دی شپي لندوی او ورځی اوږدوی (په جوزا او سرطان کښی).

وَهُوَ عَلَيْهِمْ بِذَاتِ الصُّدُورِ ٥

او دغه (الله) ښه عالم دی په پتو خبرو نیاتو عقائدو د سینو زړونو باندی هم.

تفسیر: یعنی په زړونو کښی هغه نیات او ارادی یا هغه خطری او وسوسی چه پیدا کیری په هغو گردو (تولو) باندی هغه ښه پوهیږی او هیڅ شی د ده له پوه څخه د باندی نه دی.

اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَدْلِفِيْنَ فِيْهِ ۖ

ایمان را ورزید (او به ایمان همیشه اوسیع) به الله او به رسول د دغه (الله) باندی او لگوی (به لاره د الله کنی) له هغو (اموالو) خخه چه گرځولی یی تاسو (الله) خلیفگان (د پخوانیو) په هغو (اموالو) کنی.

تفسیر: یعنی هغه مال او شته چه ستاسی په لاسونو کنی شته د هغو گړدو (تولو) مالک او غځښتن (خاوند) پاک پروردگار دی او تاسی یواغی د یوه امانتدار او خزاندار په شان یی نو ځکه په هر ځای او هر چا باندی چه هغه الله تعالی تاسی ته د هغه د صرفولو او لگولو په نسبت امر وکړی په هم هغه ځای کنی ئی تاسی د هغه د نائب او خلیفه په ډول (طریقه) خرڅ او صرف کړئ او دا خبره مو هم په یاد وی چه پخوا له دی خخه دا مال د نورو په لاسو کنی و خو اوس د هغوی په ځای تاسی یی او ښکاره ده چه تاسی به هم څی. ستاسی په ځای به هم بل سری کیناستونکی وی کله چه دا خبره ښکاره شوه چه دا مال نه د پخوانیو په لاسو کنی پاتی شو او نه ستاسی په لاسو کنی پاتی کیدونکی دی نو له هسی فانی او زائل څیز سره دومره علاقه مینه او تعلق لرل چندان ښه کار نه دی او ښائی چه په ضروری او مناسبو ځایونو کنی په ښه ډول (طریقه) سره صرف او ولگول شی او نه ښائی چه په خیر خیرات کنی بی زړه توب وکاوه شی.

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝۵

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او لگولی ئی دی (اموال خپل په لاره د الله کنی) هغوی لره دی اجر ثواب ډیر لوی (په جنت کنی نو تاسو ته هم رسوی نفع ایمان او خرڅول د اموالو د تاسی).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده په هغو کسانو کنی چه دا خصلت او صفت موجود نه وی ښائی چه هغه پیدا کړی او په هغو کنی چه شته ښائی چه په هغه باندی مستقیم پاتی وی او د ایمان په مقتضاء باندی تگ او عمل وکړی.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ يَدْعُوْكُمْ لَتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذِمِيْثًا قُلُوْمًا اَنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۸

او څه مانع عذر دی تاسی لره (بلکه هېڅ مانع نشته) چه ایمان نه راوړئ په الله او رسول د دغه (الله) حال دا چه (رسول الله) رابولی تاسی چه ایمان راوړئ په رب خپل باندی او په تحقیق اخیستی ده (الله) وعده کلکه د تاسی که چیری یی تاسی ایمان راوړونکی (نو ایمان ولی نه راوړئ؟).

تفسیر: یعنی په الله تعالی باندی له ایمان راوړلو څخه یا د یقین او معرفت په لاری باندی له تلوو ځنی کوم شیان ستاسی مخه نیسی؟ او په داسی چارو او معاملو کښی لټی سستی او تقاعد ولی وکړ شی. الله تعالی او د هغه پاک رسول تاسی د کوم پردی (اجنبی) او غیر معقول څیز په خوا نه رابولی بلکه تاسی ته ستاسی د حقیقی رب او پالونکی په لوری بلنه کوی چه د هغه اعتقاد د ستاسی په اصلی فطرت کښی په ودیعت ایښود شوی دی او تاسی د هغه د ربوبیت اقرار پخوا له دی څخه چه دی دنیا ته راشی کړی دی؟ لکه چه تر نن پوری د هغه اقرار اثر او اغیزه څه نه څه د بنی آدمانو په زړونو کښی موندله کیږی، بیا په دلائلو - براهینو او د رسولانو په ارسال او د آسمانی کتابونو په لیږلو سره د هغه ازلی عهد او پیمان تجدید او بیا په یادولو پرله پسې شوی دی او پخوانیو انبیاء له خپلو امتیانو ځنی داسی وعده او پیمان هم اخیستی ؤ چه د خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم اتباع دی هرومرو (خامخا) وکړی! او له تاسی څخه ډیر سری هسی هم دی چه پخپله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس باندی د سمعی طاعت - انفاق فی سبیل الله او نورو ایمانی امورو باندی د ټینګوالی او پابندی کلک عهد او تړون هم کړی دی نو وروسته له دی مبادیو څخه اوس څنګه کیدی شی هغه څوک چه د منلو اراده لری هغه ئی ونه منی او چا چه منلی دی له هغه څخه غاړه وغړوی او تری انحراف وکړی.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدٍ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ٥١

دغه (الله) هغه ذات دی چه نازلوی پر بنده خپل باندی دلائل (د قدرت خپل) ښکاره (لپاره د دی) چه ویاسی تاسی له تیارو (د کفر) څخه رڼا (رنرا) (د ایمان) ته او بیشکه الله په تاسی باندی خامخا ښه مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر: یعنی قرآن ئی رانازل کړ او د صداقت لاری ئی دروښودی چه د هغو په وسیله تاسی د کفر او جهل له تیارو څخه ووځی او د ایمان او علم او عمل رڼا (رنرا) ته راشی! او دا د پاک الله لوی شفقت او مهربانی ده که سختی ئی کولی نو تاسی به ئی په هم دی تیارو کښی پری

نبودی تر شو په کښی مړه شی - یا به ئی د ایمان او یقین له راوړلو څخه وروسته ستاسی خطاوی او گناهونه نه بشل.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

او څه مانع عذر دی تاسی لره چه نه نفقه کوئ نه لگوئ (مال خپل) په لاره د الله کښی او خاص الله لره دی میراث د آسمانونو او د ځمکی.

تفسیر: یعنی (مجازی) مالکان فنا کیږی - او ملک هغه حقیقی مالک ته چه الله تعالی دی پاتی کیږی که نه هسی خو د تل دپاره هغه د ده مال ؤ - نو بیا د ده په مال کښی سم د ده له امر سره څرخ کول او لگول ولی در نه ښکاری که په خپله خوښی او واک (اختیار) سره ئی نه ورکوئ نو بی واک هم هغه ته رسیدونکی دی نو د بندگی اقتضاء او غوښتنه هم دا ده چه په خوښی سره هغه وروړندی کړئ! او د هغه په لاره کښی ئی څرخ کړئ! - او د فقر - فاقی - افلاس او تنگی څخه ونه ویرېږئ! ځکه چه د ځمکی او د آسمانونو د خزانو او د شتو مالک او څښتن (خواند) پاک پروردگار دی. نو آیا په دی لاری کښی به پخپلی خوښی سره څرخ کوونکی او لگونکی وړی پاتی کیږی! «ولا تخش من ذی العرش اقلالا»

لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ

نه دی برابر له تاسی څخه هغه چه لگولی ئی دی (مال خپل په لاره د الله کښی) پخوا له فتحی (د حدیبی یا د مکی) څخه.

تفسیر: ځینو له فتحی څخه د حدیبی صلحه روغه مراد کړی ده او له ځینو روایتونو څخه د هغه تائید هم کیږی.

وَقَاتِلْ أُولَئِكَ أَكْثَرُ دَرَجَةٍ مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتِلُوا كُلَّ وَاحِدٍ اللَّهُ الْحُسْنَى ط

او بیا ئی جنگ کړی دی (له اعداء الله سره لپاره د اعلاء د کلمه الله) دا

(لگوونکی د مالونو خپلو په لاره د الله کښی او جنگیدونکی پخوا له فتحی د حدیبی یا د مکی نه) ډیر لوی دی له جهته د درجی مرتبی له هغو کسانو چه لگوی مال خپل په لاره د الله کښی وروسته (له فتح د مکی نه) او جنگیږی (لپاره د اعلاء د کلمة الله) او له دواړو طائفو سره وعده کړی ده الله د نیکی (جنت).

تفسیر: یعنی که هسی د الله تعالیٰ په لاره کښی هر مهال (وقت) هر شی خرڅ کړل شی او جهاد وکړ شی هغه ښه دی. او الله تعالیٰ به د هغه ډیر اجر په دنیا او آخرت کښی ورکوی لیکن هغه مقدور لرونکی چه له خپلو شتو څخه ئی پخوا د حدیبی له روغی یا د مکی له بری فتحی څخه خرڅ کړی دی او د جهاد شرف ئی گتلی دی هغوی ډیری لوئی درجی موندلی دی او وروستنی مسلمانان د هغوی په درجو پوری نه شی رسیدلی ځکه چه په هغه وقت کښی د حق منونکی او په هغه باندی سر قربانونکی سری ډیر لږ ؤ. او ګرده (توله) دنیا له کافرانو او باطلو خوشوونکیو څخه ډکه وه. په هغه وخت کښی اسلام جانی او مالی قربانی ته ډیره اړتیا او احتیاج درلود (لرلو). او مجاهدینو ته په ښکاره ډول (طریقه) د اسبابو - اموالو - غنائمو - وسلو - خوړو او نورو ضروریاتو هیلې (امیدونه) او توقعات ډیر لږ ؤ. په داسی حالاتو کښی ایمان راوړل او د الله او د هغه د رسول په لاره کښی د خپلو ځانونو او مالونو او شتو قربانول د دنیا د لویو اولوالعزمانو او د هغو لویو سربو کار دی چه د هغوی ثابت قدمی او ټینګتیا له غرونو څخه هم ټینګه کلکه وی. فرضی الله عنهم و رضوا عنه ورزقنا الله اتباعهم وحبهم آمین!

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۱۰

او الله په هغو کارونو باندی چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له هر شی څخه خبر دی او پوهیږی چه د چا عمل څه درجه لری ؟ او د هغه د اخلاص وزن او تول غومره دی؟ نو له خپلی پوه سره سم له هر یوه سره به بیله بیله معامله کوی.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرضُ الله قَرْضًا حَسَنًا فَيُضِعُّهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرُ كَرِيمٍ ۝۱۱

شوڪ دى ذات هغه چه قرض ورکوى الله لره په قرض ورکولو نیکو سره نو بیا به (الله) دوچنده کړی (هغه قرض) ده لره او خاص ده ته اجر ثواب دى نیک (د عزت).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکى «له پور (قرض) څخه دا مطلب دى چه په دى وقت کښى په جهاد باندې تاسى خپل مالون او شته ولگوئ بیا هم دا تاسى د ډيرو شتو خاوندان کیږئ او په آخرت کښى لوئى مرتبى او مرادونه مومئ! د دوه گونى معنی هم دا ده. که نه د نوکر او بادار په منځ کښى هسى گتتى وتى (سود) نشته. که چا ته څه شى ورکوى مختیار دى او که نه ئى ورکوى هم دى مختیار او واکدار دى.»

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

(ياده کړه اى محمده!) هغه ورځ (د قيامت) چه وینی ته مؤمنان سړى او مؤمنانې ښځى چه ځغلى به رڼا (رڼرا) د دوى مخکښى له دوى څخه او له ښى خوا د دوى څخه.

تفسیر: د حشر په میدان کښى کله چه د (صراط) په پل تیريږى پس ډیره سخته توره تیاره وى نو په دى وخت کښى له هر چا سره د هغه د ایمان او ښه عمل رڼا (رڼرا) وى. ښائى چه د ایمان رڼا (رڼرا) چه ځای ئى زړه دى وړاندې وى او د ښو عملونو به په ښى خوا کښى وى ځکه چه ښى چارى گړدى (تولى) په ښى خوا کښى سره توليږى د هر چا ایمان او عمل په هره درجه اندازه او میچ چه وى په هغه میچ درجه او اندازه سره به د هغه رڼا (رڼرا) او روښانتیا هم وى. او ښائى چه د محمدى صلى الله علیه وسلم د امت رڼا (رڼرا) به د نورو امتونو له رڼا (رڼرا) څخه ډیره رڼه او ښه او ډیره سپینه او پلوشى غوړوونکى وى. په ځینو روایتونو کښى د مسلمانانو د کښى خوا د رڼا (رڼرا) ذکر هم شته نو د هغه مراد به هسى وى چه د رڼا (رڼرا) اغیزی او آثار هر لورى ته رسیږى. والله اعلم.

بَشِّرْكَمُ الْيَوْمَ حَبَّتْ بُحْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْآنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٦﴾

(او وبه ویل شی دوی ته چه) زیری د تاسی نن ورغ دی (ننوتل په) جنت چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو کښی دغه دی هم دغه بری موندل ډیر لوی.

تفسیر: ځکه چه جنت د الله تعالی د خوښی ځای دی. هغه کسان چه جنت ته رسیږی ځواکی د هغو ګردو (تولو) مرادونه ورسیدلی دی.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُوا نَفْتِيسَ
مِنْ ثَوْرِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ
بِسُورَةِ الْبَابِ بَاطِلَةٌ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرَةٌ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿٣٧﴾

(ياده کړه ای محمده! هغه) ورغ چه وائی به منافقان سړی او منافقانی ښځی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی (داسی چه) وګورئ مونږ ته (انتظار وکړئ) چه رڼا (رنڼا) واخلو له رڼا (رنڼا) ستاسی نو وبه ویل شی دوی ته (تمسخرأ) چه وګرځئ شاؤ خپلو ته پس ولتوئ رڼا (رنڼا) پس وبه واهه شی په منځ د دغو (منافقانو او مؤمنانو) کښی یو دیوال چه هغه لره به دروازه وی دننه طرف د هغی (دروازی کښی به چه د جنت په جانب دی) رحمت وی (مؤمنانو لره) او د باندی طرف ته د هغه (چه جانب د منافقانو دی) له طرفه د هغه څخه به عذاب وی.

تفسیر: یعنی د مؤمنانو او منافقانو په منځ کښی به یو لوی دیوال ودرول کیږی چه په هغه کښی به یو ور وی له دی وره به مؤمنان د جنت په لوری درومی او د منافقانو له سترګو څخه به پټیږی - د وره په منځ کښی د جنت وړمی او ښی ننداری له لری بریښی او له وره د باندی به د الله د عذاب ښی او د هغه ویروونکی اغیزی (اثر) او منظری وی.

يُنَادُوهُمْ أَلَمْ تَكُنْ مَعَهُمْ

غږ به وکړی (منافقان) دغو (مؤمنانو) ته آیا نه وو مونږ له تاسی سره (ملګری په دنیا کښی).

تفسير: خبره داسی ده چه رسمی کافران به د (صراط) په پل باندی نه تیریری بلکه پومی به په دوزخ کښی د هغه له وره څخه په تیل وهلو سره غورځولی شی. هو! هغه کسان چه د کوم پیغمبر امت او تابعدار وی اعم له دی چه ښه وی یا خراب - هغه به د (صراط) له پله تیریری وروسته له دی څخه چه د الله تعالی امر ورته وشي په هغه پل باندی به وخیژی په یوه سخته تیاره کښی به گرد (تول) خلق دوبیری په دی توره تیاره کښی به له ایمان لرونکیو سره یوه رڼا (رڼرا) وی چه دوه مخیز (منافقان) به هم غواړی چه د هغی رڼا (رڼرا) په شاوخوا کښی لاړ شی خو څرنگه چه مؤمنان ډیر گړندی او تیز لکه الوتکی، موتر، بانسکل - آس او نور ځغلی نو ځکه هغه رڼا (رڼرا) له هغوی لری تښتی - نو دلته به دا منافقان په شورماشور او نارو سوړو باندی خولی پرانیځی چغی به وهی او وائی لږ خو ودریږئ چه مونږ هم ستاسی په رڼا کښی درسره لاړ شو مونږ په دا توره تیاره کښی لکه پانده هسی تیریرو مونږ مه پریدئ چه له تاسی څخه وروسته پاتی شو لږ څه ډیل وکړی او انتظار وکړئ چه مونږ هم ستاسی له دی رڼا (رڼرا) څخه لږ څه گټور شو - آخر مونږ په دنیا کښی له تاسی سره یو ځای اوسیدو - او په ښکاره ډول (طریقه) مونږ هم په مسلمانانو کښی شمیرل کیدو - نو د دی مصیبت په وقت کښی مونږ ولی په دی توره تیاره کښی پریدئ؟ او له مونږ ځنی هسی گړندی تښتی؟ آیا دا د ملگریټوب وې (لائق) او له انډیوالی سره ښائی؟ دوی به داسی جواب اوری چه بیرته وگرځئ! - او خپلو ځانونو ته هلته رڼا (رڼرا) ولتوئ! که ئی ومومئ له هغه ځایه ئی واخلي! د دی خبری له اوریدلو څخه دوی بیرته گرځی په دی منځ کښی به په هسی یوه توره تیاره کښی سره لویږی چه په هیڅ یو شی باندی به د دی نظر ونه لگیری - او هغه دیوال د دوی او د هغی رڼا (رڼرا) په منځ کښی راځی. مطلب ئی دا چه دا رڼا (رڼرا) په دنیا کښی په ښو عملونو سره په لاس راتله هغه گټه (فائده) او رڼا (رڼرا) له تاسی څخه هلته پاتی شوی ده بیرته دنیا ته وگرځی چه دا هلته له تاسی څخه پاتی ده یا به هغه ځای مراد وی چه د (صراط) په پل له ختلو څخه پخوا هلته رڼا (رڼرا) او نور هر چاته تقسیم کیده.

قَالُوا بَلَىٰ وَلَكَيْتُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿١٧﴾

نو ویه وائی (مؤمنان منافقانو ته چه) هو! وئ (تاسی له مونږ سره) مگر تاسی په فتنه کښی اچولی ؤ تاسو ځانونه خپل او انتظار کاوه تاسی (په آفتونو او حوادثو مؤمنانو ته) او شک به مو کاوه تاسی (په اسلام کښی) او غولولی وئ تیر ایستلی وئ تاسی آرزوگانو خپلو تر هغه پوری چه راغی امر

حکم د الله (چه مرگ ستاسی دی) او غولولی یی تاسی په (کرم د) الله باندی غلوونکی (چه شیطان دی).

تفسیر: یعنی بیشکه په ښکاره دول (طریقه) په دنیا کښی تاسی له مونږ سره وئ او په ژبی سره مو د اسلام دعوی کوله خو باطنی حالت مو داسی ؤ چه په لذاتو او شهواتو کښی پریوتلی وئ او د نفاق لاره مو غوره کړی وه او خپل ځانونه مو غولولی او په هلاکت کښی مو اچولی ؤ او بیا مو توبه هم ونه کړه - بلکه تل به مو لاری ته کتل او انتظار به مو ایستو چه کله پر اسلام او مسلمانانو باندی کومه تکه لویږی او د دین په نسبت به په شکوکو او شبهاتو کښی لویدلی وئ تاسی په هم دی فریب او غلونه کښی داسی گنل چه وروسته له دی څخه به ستاسی ځنی هیڅ پوښتنه نه کیږی - او تاسی به دا د خپل نفاق کښت (فصل) هیڅ نه ریښه بلکه داسی هیلې او امیلونه مو په زړونو کښی ؤ چه په څو ورځو کښی به اسلام او مسلمانان له منځه ورک کیږی او دا گردی (تولی) خبری او اتري به له زړونو څخه هیريږی او په پای (آخر) کښی به مونږ بری مومو پاتی شوه د آخرت خبره خو هلته به هم څه نه څه پلمی (تدبیرونه) جوړوو او خپل ځانونه به د هغو له رږو (تکلیفونو) ځنی خلاصوو - تاسی په داسی خیالونو کښی مست او بیخبره پراته وئ چه د الله تعالی حکم او امر راوړسید مرگی راغی او تاسی ئی راگیر کړئ گواکی هغه لوی غلوونکی (شیطان) تاسی له لاری څخه ویستئ چه اوس هیڅ یوه د ژغورنی (نجات) او د خلاصی لاره در پاتی نه ده.

فَالْيَوْمَ لَا يُوْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مَأْوٰىهُمْ النَّارُ هِيَ مَوْلٰىهُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۱۵

پس نن ورځ وا به نه خيستله شی له تاسی څخه (ای منافقانو) فدیة معاوضه او نه له هغو کسانو څخه چه کافران شوی ؤ ځای د ورتلو ستاسی (او د دوی د تولو) اور (د دوزخ) دی همغه (اور لائق او) ملگری ستاسی دی او بد ځای د ورتلو دی (دغه دوزخ).

تفسیر: یعنی بالفرض که تاسی منافقان او ښکاره کافران څه معاوضه او فدیة ورکړئ او وغواړئ چه په هغه چل سره مو ځانونه وژغوری (وساتی) نو د داسی چاری د منظوری هیڅ یو صورت نشته پس تاسی گرد (تول) په همغه کور کښی پاتی کیدونکی یی او هم دا د دوزخ اور ستاسی د هستوگنی ځای دی او هم دا مو ملگری دی د بل چا د رفاقت او ملگرتوب توقع او هیله (ارزو) او امید مه لرئ.

اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِّنَ الْحَقِّ

آيا نه دى راغلى وقت هغو كسانو لره چه ايمان نى راوړى دى (د دى) چه وويريږي زړونه د دوى (له جهته) د ذكر (وعيد) د الله نه او (له جهته) د هغه خيز چه نازل شوى دى له حق څخه (چه قرآن دى).

تفسير: يعنى هغه مهال (وقت) رارسيدلى دى چه د مؤمنانو په زړونو كښى د الله تعالى او د قرآن ياد او مينه او محبت لا ښه ځاى ونيسى او د اسلام د حقانى دين په مقابل كښى غاړه كيږدى - او ښه پاسته شى او له الله تعالى څخه لا وويريږي.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَكَثُرَتْ مِنْهُمْ فَسِقُوْنَ^(۱۶)

او نه دى كيږي (په سختوالى د زړه كښى) په شان د هغو كسانو چه ور كړى شوى ؤ هغوى ته كتاب پخوا له دى څخه نو اوږده شوه په دوى باندې زمانه نو سخت شول زړونه د دوى او دير له دوى څخه فاسقان نافرمانان دى.

تفسير: يعنى ايمان همغه دى چه زړونه پري نرم شى. د نصيحت او د الله تعالى ياد په هغو باندې ډيره اغيزه او اثر واچوى او ژر نى قبول كړى. پخوا به اهل الكتابو ښه پندونه د خپلو پيغمبرانو له صحبت اخيستل له څو مودى راهيسى پر هغوى باندې د غفلت خوب غلبه كړى ده او هر شى له دوى څخه هير او زړونه نى سخت او په اكثر د دوى كښى ډيره سر كشى او ياغي توب پيش شوى دى نو اوس د مسلمانانو وار راغلى دى چه هغوى د خپل مبارك پيغمبر له صحبت څخه ښى گتې وكړى. او په نرم زړه كامل انقياد او د ذكر الله په پوره خشوع او زيات خضوع سره د الله تعالى او د ده د رسول اوامر او احكام ومنى او په ښو صفاتو سره متصف شى - او هغه لوى مقام ته وخيژي چه هلته تر اوسه پورې بل كوم امت نه دى ختلى.

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

پوه شی تاسی بیشکه چه الله ژوندی کوی زرغونوی غمکه وروسته له موت وچوالی د هغی (په باران سره) په تحقیق ښکاره بیان کړی دی مونږ تاسی ته دلائل (د قدرت، وحدت او عظمت خپل) دپاره د دی چه تاسی عقل پکښی وچلوئ (او کار تری واخلئ په دنیوی او اخروی امورو خپلو کښی).

تفسیر: یعنی د عربو خلق جاهل او گمراه او داسی ؤ لکه مړه غمکه اوس الله جل جلاله هغوی ته ایمان وروباښه او د علم په روح سره ئی ژوندی او په دوی کښی ئی گرد (تول) کمالات پیدا کرل لنده ئی دا چه د کوم مړی څخه مړ انسان لره نه ښائی چه مایوس بی هیلې او ناامید شی ځکه چه که په رښتیا سره توبه وکاپی نو بیا الله تعالی د هغه په کالبد کښی د ژوندون روح نښاسی.

إِنَّ الْمَصْدِقِينَ وَالْمَصْدِقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لِّضَعْفِ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٥﴾

بیشکه خیرات ورکوونکی سړی او خیرات ورکوونکی ښځی او هغه څوک چه قرضونه ئی کړی دی له الله سره قرض نیک دوچند به کړ شی دوی ته (ثواب د قرض د هغوی) او وی به دوی ته اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی هغه څوک چه د الله جل جلاله په لاره کښی په خالص نیت سره د هغه د خوښی په خاطر خرڅ وکړی او خپل مال ولگوی او پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه د کومی بدلې یا د شکری غوښتونکی نشی گواکی هغه پاک الله ته پور (قرض) ورکوی نو داده اوسئ چه د هغه ورکړه به نه ضائع کیږی بلکه غو چنده به بیرته ورگرځی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په الله او په (تولو) رسولانو د دغه (الله) دغه کسان هم دوی دی ډیر رښتینی او شاهدان دی (په ورځ د قیامت کښی پر دروغ ویونکیو باندی) په نزد د رب خپل وی به دغو (صدیقانو مؤمنانو) ته اجر د دوی او رنا (رنرا) د دوی (چه پری تیرپړی به په پل صراط باندی) او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیاتونو ځمونږ ته هغوی دی یاران ملگری د دوزخ (چه اصلاً د هم دوی لپاره جوړ شوی دی).

تفسیر: محقق مترجم رحمة الله علیه په ښکاره سره د (الشهداء) عطف په (الصدیقون) باندی منلی دی یعنی هغه خلق چه په پاک الله او د ده په رسول پوره یقین لری او د دی یقین اثر د دوی له اعمالو او احوالو څخه هم ښکاری نو دوی رښتینی او پاخه ایمانداران دی او د الله تعالی په مخ کښی هم دا حضرات د شاهدانو په ډول (طریقه) د نورو حال او احوال هم راښکاری لکه چه د «البقرة» د سورت په اولسمه رکوع ۱۴۳ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت راغلی دی ﴿وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَهُوَ الْغَنِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّؤُوفُ﴾ په آخرت کښی به داسی رښتونکیو ایماندارانو لره د دوی د عمل او د ایمان له درجی سره سم ثواب او رنا (رنرا) وربښله کیږی د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د اختصار د رعایت لامله (له وجی) مونږ هغه نشو لیکلی.

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ دَرَجَاتٌ وَمَن تَأَخَّرُ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرُ
فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمِثْلِ غَيْثٍ أَجْحَبَ الْفُكْرَانِبَاتِ ثُمَّ يَهِيْجُ
فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَمَتَاعٌ الْعُرُورُ ﴿٥١﴾

پوه شی تاسی (ای تشی دنیا خوشونکیو) چه بیشکه دغه ژوندون لږ خسیس خوشی بی فاندی لوبی او بیکاره عبث مشغولتیا او زینت ښانست او فخر لونی کول دی په منځ ستاسی کښی یو په بل باندی او زیادت (او ډیر والی) دی په اموالو او (ډیر والی دی) په اولاد کښی (ستاسی یو په بل باندی دا ژوندون لږ خسیس په فنا کیدلو کښی) په مثل (د نباتاتو) د باران دی (چه

پر تیزی غمکی باندی اوری) بنه بشکاری ناشکرانو کرونکو لره زرغونه د دغه (باران) بیا وچه شی (دا گیا) نو پس وبه وینی (ای کتونکیه) هغه (زرغونه) زیر شوی (پس له شینوالی د هغه) بیا شی هغه (وچ واښه) مات تار په تار او په آخرت کښی عذاب شدید سخت دی (دپاره د هغه چا چه منگلی ئی ولگولی په تشو دنیوی امورو او آخرت ته ئی شا کړه) او مغفرت بښنه ده لویه له (جانبه) د الله او رضوان رضاء خوښی ده (هغه چاته چه مشغول شی په اخروی امورو او دنیا ته شا کړی) او نه دی (دغه) ژوندون لږ خسیس مگر دی متاع اسباب د غرور د غولیدلو (چه نه پاتی کیږی).

تفسیر: هر سړی د خپل عمر په اول کښی بازی او لوبی کوی - بیا په جوړښت دول او فیشن او سینگار پسې گرځی بیا د خپل پت او د اعتبار په زیادت پسې لویږی بیا نی د مړینی ورځ نزدی کیږی د مال او اولاد په فکر کښی دوب تللی وی چه وروسته له ما ځنی به غما د کور - کهول - آل اولاد حال او ژوندون څرنگه وی مگر دا گرد (تول) ساز او سامان - فکرونه او جاجونه فانی او زائل دی لکه چه د کښتو (فصلونو) رونق او بهار د څو ورځو له مخی وی بیا زیر شی او وچیری او انسانان او بودگان (حیوانان) ئی گود او ماتوی او ذره ذره کوی ئی - او د هغه د سینگار او رونق نوم او ښه نه پاتی کیږی د دنیا د ژوندون حال او احوال او د هغه ساز او سامان هم چه په رښتیا سره د تکی یوه پنگه او د غلولو او د تیرایستلو یوه وسیله ده هم داسی وگنئ چه سړی د هغه په عارضی باغ او بهار باندی غولیری او تیروځی او خپل انجام پری خرابوی ځکه چه وروسته له مرگه هیڅ یو له دی شیانو ځنی نه په کاریږی او هلته یواځی هغه ایمان او ښی چاری او صالحه اعمال په کاریږی او په درد ئی خوری چه سړی په دنیا کښی کړی وی. او که کور ئی ورانیږی په آخرت کښی هغه لره د الله تعالی خوښی او رضامندی لاس ته نه ورځی هغه کسان چه د ایمان له دولت څخه بی برخی وی او د کفر عصیان او د گناهونو له پیتی سره آخرت ته حاضریری هغه ته به سخت عذاب وررسیږی او هغو مړیو ته چه سره د لرلو د ایمان ئی پخپلو ایمانی چارو کښی څه لندوالی او کوتاهی کړی وی د هغوی له قصور سره برابره سزا ورکوله کیږی او بیا ئی پاک الله بښی - د دنیا خلاصه هغه وه او د آخرت مجموعه دا ده.

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٥٧﴾

تلوار و کړئ و غغلئ تاسی (ای مؤمنانو) طرف د مغفرت او بښنی ته چه له (جانبه) د رب ستاسی دی (او وکړئ ښه عملونه) او (تلوار وکړئ و غغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه) جنت ته چه پلنوالی ئی (داسی) دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی (چه دواړه سره یو ځای کړل شی داسی جنت چه) تیار کړی شوی دی دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او (ایمان ئی راوړی دی) په رسولانو د دغه (الله) دغه (موعود جنت مغفرت رضاء لقاء) فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د عطا ئی چه مؤمنان دی او الله څیښتن (خاوند) د فضل عظیم دی (چه په دنیا کښی مؤمنانو ته توفیق د ایمان او په عقبا کښی جنت او رضوان ورکوی).

تفسیر: یعنی له موت او مړینی څخه پخوا د هغو شیانو په راغونډولو پسې ولوړئ چه د هغو په وسیله ستاسی گناهونه وېشل شی - او جنت مو په برخۍ شی. په داسی ښو چارو کښی لتی کول او سستی ښه کار نه دی او وړاندی والی وکړی و غغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه جنت ته چه پلنوالی ئی داسی دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی یعنی که ځمکه او آسمان دواړه سره یو ځای کړل شی نو له هغو څخه به د جنت عرض او سور جوړیږی. الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه د هغه طول اوږدوالی به غومره وی. تیار کړی شوی دی دغه جنت دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او ایمان ئی راوړی دی په رسولانو د الله دغه فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده ئی وفرمائی. یعنی ایمان او ښه عمل خو بیشکه د جنت د حصول وسیله ده لیکن په حقیقت سره به د جنت موندل د الله تعالیٰ په فضل او کرم پوری اړه (تعلق) لری که د هغه فضل او کرم نه وی نو له سزا څخه ځان بچ کول سخت دی او جنت ته رسیدل خو جلا (جدا) خبره ده.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا

نه رسیږی هیڅ مصیبت آفت غم په ځمکه او نه ستاسی په ځانونو کښی مگر هغه خو لیکلی شوی دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی پخوا له هغی څخه چه پیدا کړی وی مونږ هغه (په دنیا کښی).

تفسیر: په دنیا او نړی کښی هغه عمومی آفتونه لکه قحط او سوکړه - زلزله وبا او نور چه راځی - او هغه غمونه او آفتونه لکه رنځ - درد - ناروغی او نور چه په ځینو سړیو کښی لیدل

کیبری دا گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم قدیم کښی شته او فیصله ئی صادره شوی ده او په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی چه سم له هغه سره دا گردی (تولی) پښینی واقع کیبری او د یوی ذری په اندازه او میچ هم په هغه کښی څه شی نه لږ او نه ډیریری.

إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

بیشکه دا (اندازه پخوا له پیدا کولو) پر الله ډیره آسانه ده.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هر شی علم په ذاتی ډول (طریقه) سره لری او په زحمت او تکلیف ئی نه زده کوی نو بیا هغه ته د علم محیط سره سم د گردو (تولو) واقعاتو او حوادثو لیکل پخوا له وقوع څخه په هغه کتاب (لوح محفوظ) کښی آیا کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته سهل او آسان دی. او خبر کړئ تاسی الله اکرم شانه واعظم برهانه په دی سره.

لَيْكِلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

لپاره د دی چه خفه نشئ تاسو پر هغه څه چه فوت شوی له لاسه وتلی دی د تاسو او خوشحاله نشئ تاسی په هغه څه چه تاسی ته ئی درکړی وی (په خوشحالتیا د کبر او هوا سره).

تفسیر: په دی حقیقت مو ځکه تاسی ته خبر درکړ چه تاسی ښه وپوهیږئ هغه فائدی چه تاسی لره مقدری دی هغه به ضرور در رسیدونکی وی او هغه چه مقدری نه دی هیڅ کله په لاس نه درځی هر هغه شی چه د الله تعالیٰ په قدیمی علم کښی مقرر او تاکلی شوی دی هم هغسی کیدونکی دی نو ځکه که کومه گټه (فائده) د چا لاس ته ونه رسیږی ښائی چه پری خفه او مضطرب او پریشان نشی او هغه شی ئی چه په برخه ورسیری په هغه باندی ځان تریخ او تریو او مضطرب نه کړی بلکه د مصیبت او ناکامی په وقت کښی صبر او تسلیم - او د هوسانی (آرام) او کامیابی په وخت کښی دی شکر او حمد ووائی.

تنبيه: په ﴿عَلَّمَ الْقُرْآنَ الذِّكْرَ﴾ الآية - کښی ئی راښوولی ؤ چه د دنیا د عیش او طرب په سامان کښی سری ته نه ښائی چه له آخرت څخه غافل شی په دی آیت کښی ئی تنبيه وفرمایله چه د دنیا په تکالیفو او مصائبو کښی ښائی چه سری ځیر شی چه د اعتدال له میچه ورتیر نشی.

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۚ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۚ

او الله نه خوشبوی هر متکبر (په نعمت باندی) او فخر کوونکی (په نورو باندی). هغه کسان چه (هم دوی پخپله) بخل کوی او (هم) امر کوی خلقو ته په بخل سره (نو دوی لره سخت عذاب ورکوی).

تفسیر: د زیاترو متکبرو مالدارانو حالت داسی دی چه لوئی کوی خو د لگولو په وقت کښی به یو پول او پیسه هم د دوی له جیبه څخه نه راوځی په کوم یوه ښه کار کښی به دی پخپله د ورکولو توفیق نه لری مگر پخپلو ویلو او کولو سره نورو ته دا ورښی چه په موقع کښی څرخ کول د هغو متوکلاتو او همتناکو کار دی چه له پیسو شتو سره دومره زیاته مینه او محبت نه کوی او پوهیږی چه سختی او نرمی او نور گرد (تول) هغه علی الاطلاق مالک له لوری دی.

وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

او هر هغه چه مخ ئی وگرځاوه (له احکام الله نه) نو بیشکه الله همغه غنی بی پروا په صفتونو سره ښه ستایلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ستاسی له څرخ کولو او نه کولو څخه هغه ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه ورسیږی هغه خو یو بی نیاز او بی پروا ذات دی. گردی (تولی) ښیگنی (فاندی) او صفات علی وجه الکمال د ده په ذات کښی سره تول شوی دی. ستاسی په هیڅ یو فعل کښی د هغه هیڅ یوه له ښه والی څخه هیڅ یو زیادت نه کیږی هره هغه گټه (فائده) او نفع او نقصان چه دی له تاسی څخه دی که څه شی لگوئ او خرڅوئ نو گټه (فائده) به ئی اخلی که نه په نقصان او گار کښی به پاتی کیږئ.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ

خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پیغمبران خپل سره له ښکاره ؤ دلائلو او نازل کړی ؤ مونږ له هغوی سره کتاب او میزان تله (قواعد د عدل) لپاره د دی

چه ودریبری خلق په انصاف باندی.

تفسیر: ښائی چه له دی کتاب او میزان او تلی څخه د تللو تله مراد وی چه خلق په هغی سره خپل حقوق ادا کوی او راکړه ورکړه کوی او د هغی په وسیلی سره عدل او انصاف کیږی یعنی کتاب الله ځکه نازل شوی دی چه خلق په عقائدو - اخلاقو - اقوالو کښی د عدل او انصاف (نیاو) په سمه لاره لار شی او د افراط او تفريط څخه بالکل ځانونه وژغوری (وساتی). او تله ئی ځکه تاکلی (مقرر کړی) وه چه په پلورلو او پیرودلو (بیع شری) او نورو معاملاتو کښی د انصاف د تلی پلی چاږی (پله ترازو) هیڅ لوری ته ښکته او پورته نه وی. او ممکن دی چه له تلی څخه شریعت مراد وی چه د گردو (تولو) قلبیه ؤ او قالبیه ؤ اعمالو حسن او قبح مونږ ته په ښه ډول (طریقه) سره راښیی والله اعلم.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ

او را لیږلی ده مونږ اوسپنه.

تفسیر: یعنی الله تعالی «اوسپنه» پخپل قدرت پیدا کړه او په ځمکه کښی ئی د هغه درنگونه (معادن) کیښودل.

فِيهِ بَاسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ

چه په دی کښی سخت جنگ ډیر قوت دی او (په کښی ډیری) منافع گټی دی لپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی چه له دغی اوسپنی څخه د جگری او جنگ وسلی (اسلحی) او نور شیان جوړیږی او د خلقو زیات کارونه په هغی باندی چلیږی او گرد (تول) مدنی او عصری امر پری مربوط دی.

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

او بل لپاره د دی چه عالم شی الله (په علم ظاهری سره) په هغه چا باندی چه مرسته (مدد) کوی له ده سره او له رسولانو د ده سره په غیبو (بی له لیدلو).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د آسمانی کتاب په لار ښوونه په سمه لاره رانشی او د انصاف او

نیاو تله په دنیا کښی سمه ونه دروی که ضرورت پېښی شی نو هغوی ته جزاء او گوشمالی ورکوله کيږی او په ظالمانو معاندینو - مخالفینو او نورو کډو تلونکیو باندی به د الله تعالی او د ده د رسول د احکامو وقار او اقتدار قائمیږی. په هغه وقت کښی د توری له موتی څخه نیول او په یوه خالص اسلامی جهاد کښی د داخلیدلو وار راځی چه په هغه کښی به له هم دی اوسپنی څخه کار اخیست کيږی. په دی وقت کښی به دا خبره رابکاره کيږی چه کوم یو بنده وفادار دی؟ چه بی له لیدلو د الله تعالی د هغه مینه او محبت او د آخرت په راتللو - او د اجر او ثواب او په گناه او عقاب باندی په غیاب سره ایمان - یقین او عقیده لری؟ او د هغه د دین - او د هغه د رسول او د کتاب متابعت او اعانت کوی؟.

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

بیشکه الله ډیر قوي دی (په نصرت د احباؤ) ښه غالب دی (په ذلت د اعداؤ).

تفسیر: د جهاد تعلیم او ترغیب د دی دپاره نه دی ورکری شوی چه الله تعالی ستاسی مرستی (مدد) - معاونت او امداد ته څه اړتیا او احتیاج لری ځکه چه هغه لوی او بی‌نیاز او بی‌پروا پروردگار ته دا بی وځلی او کمزوری مخلوق څه مرسته (مدد) او کومک رسولی شی؟ او هغه به دوی ته څه اړتوب (احتیاج) ولری؟ هو! دومره ده چه الله تعالی له داسی امر څخه ستاسی د وفاداری امتحان او ازموینه کوی. تر څو هغو بندگانو ته چه دوی په ازموینه (امتحان) کښی بریالی (کامیاب) شی لوړ (اوچت) او اعلیٰ مقامات ورکری.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح او ابراهیم او گرجولی ؤ مونږ په اولاده د دغه (نوح او ابراهیم کښی) نبوت پیغمبری (او نازل کړی ؤ مونږ په اولادو د دوی کښی) کتاب.

تفسیر: یعنی د پیغمبری او کتاب دپاره مونږ د دی دواړو له اولادی څخه سری غوره کړل تر څو وروسته له دوی څخه دا لوی دولت د هغوی د ذریت او خیلخانی او څوڅغات څخه بهر لاړ نشی.

فَمِنْهُمْ مُّهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿٦٧﴾

نو ځینی له دوی لار موندونکی دی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان

وتونکی دی (له لاری حقى نه).

تفسیر: یعنى هغو خلقو لره مو چه لیږلى ؤ یا داسى ئى وبولى چه د دی دواړو له اولادى ځنى بعضى په لاره ؤ او زیاتره کسان نافرمانان ثابت شول.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا

بیا وروسته ولیږل مونږ پر آثار قدمونو د هغوى باندې نور رسولان خپل.

تفسیر: یعنى وروستنیو رسولانو د هغو پخوانیو پیغمبرانو په پل باندې تگ کاوه - ځکه چه په اصولی حیثیت کښی د گردو (تولو) رسولانو تعلیم او ښوونه سره یوه وه.

وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ

او وروسته راووست مونږ عیسیٰ ځوی د مریمى او ورکړ مونږ ده ته انجیل.

تفسیر: یعنى الله تعالى په آخر کښی د بنی اسرائیلو د انبیاءو خاتم یعنى حضرت عیسیٰ علیه وعلی نبینا الصلوٰة والسلام ته انجیل ورکړ او استاځی وټاکه او هغوى ته ئى واستاوه.

وَجَعَلْنَا لِقُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَافَةً وَرَحْمَةً

او گرځولی ؤ مونږ په زړونو د هغو کسانو کښی چه متابعت ئى کړی ؤ د دغه (عیسی) رافت نرمی او رحمت مهربانى.

تفسیر: یعنى د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام ملگری چه په واقعی ډول (طریقه) د هغوى په طریقى باندې تلل د هغوى په زړونو کښی پاک الله نرمی ایښی وه - دوى د الله تعالى له مخلوقاتو سره د محبت او شفقت په ډول (طریقه) سلوک کاوه او پخپلو منځونو کښی به هم تل په مهربانى اوسیدل او ښه ژوندون ئى سره درلود (لرلو).

وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانٍ
اللّٰهِ فَمَارِعُوهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا

او (پیدا کړی ؤ دوی له غځانه) رهبانیت (ترک د دنیا) چه نوی ئی له غځانه جوړ کړی ؤ دوی هغه (رهبانیت) نه ؤ مقرر کړی مونږ دغه (رهبانیت) په دوی باندی مگر (دوی غوره کړی ؤ رهبانیت) دپاره د خوښی د الله پس ونه کړ دوی رعایت د دی لکه چه حق د رعایت ئی ؤ.

تفسیر: یعنی په وروستیو زمانو کښی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام تابعین د بی‌دینو باچاهانو له لاسه په تنگ شول او د دنیا له مخصوصو څخه وویریدل او د رهبانیت یو بدعت ئی وویست چه د هغه حکم د الله تعالیٰ له لوری نه دی شوی مگر د رهبانانو نیت هسی ؤ چه د پاک الله خوښی حاصله کړو خو بیا ئی هغه په پوره ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته ونشو رسولی. حضرت شاه صاحب لیکي «دا د فقیری او تارک الدنیا کیدلو رسم پرنگیانو (نصاری) ایستلی دی دوی به په ځنگلو کښی یوه تکیه جوړوله - او هلته به کیناستل نه به ئی ښځه لرله - او نه به د اولاد په فکر کښی لویدل - شپه او ورځ به ئی عبادت کاوه له خلقو سره به ئی خبری اتری نه درلودی (لرلی) او له هغوی ځنی به لری تثبیدل - او حال دا دی چه الله تعالیٰ خپلو بندگانو ته داسی حکم نه دی کړی چه دنیا داسی پریږدئ او له څیلمی وزگار کینئ نو کله چه دوی پخپلو ځانونو باندی د دنیا ترک نوم کیښود بیا نو په پته او پردی کښی د دنیا غوښتنه ډیره لویه گناه ده» د اسلامی حق شریعت له فطری اعتدال څخه پرته (علاوه) (متجاوز) د داسی رهبانیت منع فرمایلی ده هو! په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه «د دی محمدی امت رهبانیت غزا کول او فی سبیل الله جهاد دی» ځکه چه غازی او مجاهد د خپلو گردو (تولو) حظوظو- غوښتنو او تعلقاتو څخه بالکل ځان لری ساتی او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپله ککره په لاس نیولی راوغی او پخپله توده وینه کښی لامبو وهي.

غازی په غزا خپل ځان جاروی

خپلو ته پکښی فقیر او خان جاروی

مال وشته - کور کهول سره تول

په دی ښه لاره کښی افغان جاروی

تنبيه: «بدعت» هغه کار ته وایه شی چه د هغه اصل په پاک قرآن او احادیثو او په هغو پیړیو (قرونو) کښی چه مشهود لها بالخیر دی نه وی او هغه د دین او د ثواب کار وگانه شی.

فَاتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿٥٧﴾

پس ورکړ مونږ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ (په محمد) له هغو څخه اجر ثواب د دوی او دیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی په دوی کښی اکثر نافرمانان دی نو ځکه سره له دی چه پر حضرت خاتم الانبیاء صلی الله تعالیٰ علیه وعلی آله وصحبه وسلم پخپلو زړونو کښی یقین او باور لری خو بیا هم پر دوی ایمان نه راوړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كَفْلًا مِّن رَّحْمَتِهِ
وَيَجْعَلْ لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو پر پخوانیو انبیاء و ویرېږئ تاسی (له عذابه) د الله او ایمان راوړئ په رسول د دغه (الله چه محمد دی) چه درکړی تاسی ته دری حصی برخي له رحمته خپله او چه وگرځوی تاسی لره یوه رڼا (رنرا) چه تلل به کوئ په هغی سره (پر صراط) او ویشی تاسی ته (گناهونه ستاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ای کتابیانو د دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تابع اوسئ! تر څو دا نعمتونه ومومئ او ستاسی تیری خطاوی وبخلی شی - او د ښه عمل او هر کار دوچنده ثواب در ورسېږی او سره له خپلی رڼا (رنرا) هر چیری وگرځئ یعنی ستاسی ښه (وجود) د ایمان او د تقوی په وسیله روڼ او نورانی شی او په آخرت کښی هم دا رڼا (رنرا) ستاسی په مخ او ښی څنگ کښی له تاسی سره هر چیری لاره شی.

تنبيه: د دی خوار په خیال کښی به دا خطاب هغه اهل کتابو ته وی چی زمونږ پاک پیغمبر باندی ایمان راوړی وی نو په دی تقدیر سره له (و آمناو برسوله) څخه به په ایمان باندی ثابت او مستقیم پاتی کیدل مراد وی. نورو اهل کتابو ته د دوه چنده ثواب موندلو څه بیان د (القصص) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی.

لَيْسَ لِمَنْ يَعْلَمُ أَهْلَ الْكِتَابِ الْأَيُّقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّن فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
بِإِذْنِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

لپاره د دی چه وپوهیږی اهل د کتاب (په دی) چه قادران نه دی دغه (منکران) په هیڅ شی له فضل د الله نه او (بل عالمان شی دغه منکران په دی) چه بیشکه فضل لوئی په ید (بلا کیف) د الله کښی ده ورکوی ئی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ورکولو ئی) او الله خاوند د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی اهل الكتابو د پخوانیو پیغمبرانو خبری او قصی اوریدلی او خپل افسوسونه او ارمانونه ئی داسی ښکارول چه کاشکی مونږ هم د هغو په پیړیو کښی اوسیدی تر څو مو هغه درجی او مرتبی موندلی وی. اوس مونږ ته د هغو برکاتو او فیوضاتو موندل گران دی نو دلته داسی وایه شی چه هغه پیغمبران هم د الله تعالی له لوری لېږلی شوی ؤ او هغه دوچنده ثواب ورکول هم د پاک الله له درباره مرحمت کیږی او حال دا دی چه اوس همغه الله تعالی شته او د هغه د فضل او کمال بحار او سیندونه تر څنډو دک خارجوږی بهیږی.

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی آیت تفسیر داسی فرمایلی دی خو له زیاترو د اسلافو څخه داسی منقول دی دلته ﴿لَا يَعْلَمُ﴾ د (لکی يعلم) په معنی ده یعنی تر څو وپوهیږی اهل کتاب هغه چه تر اوسه ئی ایمان نه دی راوړی چه د هغوی له وسه پوره نه ده چه د الله تعالی فضل ځان ته په زور وگتبی بلکه دا فضل او لورینه (مهربانی) د الله تعالی په واک (اختیار) کښی ده په هر چا چه اراده وفرمائی ورکوی ئی لکه له اهل الكتابو څخه هغه چه په خاتم الانبیاء باندی ئی ایمان راوړی دی په هغوی باندی ئی خپل دا فضل کړی دی او هغوی ته دوچنده ثواب ورکوی او د هغوی تیری خطاوی ښی او رڼا (رنرا) هغوی ته مرحمت کیږی او هغه کسانو چه ایمان ئی نه دی راوړی هغوی له داسی انعاماتو څخه بی برخي او محروم دی.

«تمت سورة الحديد بفضل الله المجيد فله الحمد والمنة»

سورة المجادلة مدنية و هي اثنتان و عشرون آية و ثلث ركوعات
رقمها (۵۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۵) نزلت بعد سورة المنافقون
د «المجادلة» سورة مدنی دی (۲۲) آیتہ (۳) رکوع لری په تلاوت کښی (۵۸) او په نزول
کښی (۱۰۵) سورت دی وروسته د «المنافقون» له سورة څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ

په تحقيق اوریدله الله خبره د هغی (ښځی) چه سؤال او جواب ئی کاوه له تا
سره په شان د خاوند خپل کښی او شکایت ئی کاؤ طرف د الله ته.

تفسیر: پخوا له اسلام څخه که کوم سړی خپلی ښځی ته ویل چه ته می مور ئی نو دا خبره داسی
گټله کیده چه هغه د ژوندون تر آخرت پوری په هغه باندی حرامه شوه . او بیا به هیڅ یو داسی
صورت هغه ته نه ؤ چه هغه ښځه ئی بیا ښځه شی. ځمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په
زمانه کښی یو مسلمان چه نوم ئی اوس بن الصامت رضی الله تعالی عنه ؤ خپلی ښځی ته چه خوله
بنت ثعلبه رضی الله تعالی عنها نومیده هم داسی وویل. هغه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
په مخ کښی ودریده او دا قصه ئی ورته وکړه. حضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د دی
معاملی په نسبت لا د الله تعالی له لوری ماته کوم خاص حکم نه دی رارسیدلی. خو زه خیال
کوم چه ته په هغه باندی حرامه شوی ئی - او وروسته له دی څخه تاسی سره گډ نه شی اوسیدلی.
هغی ښځی په نارو او چغو باندی پیل (شروع) وکړ - او داسی به ئی ویل چه «ځما ودان کور
وران او واړه ماشومان می خوار او پریشان شول.» کله به ئی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره
داسی جگړی کولی چه «یا رسول الله د هغه مقصد د دی الفاظو له ویلو ځنی د طلاق اراده نه
وه» کله به یی د الله تعالی په دربار کښی ژړا او انګولا کوله او داسی به ئی ویل «آ له
العالمینه! زه د خپل یواځیتوب او د دی مصیبت شکایت ستا دربار ته کومه! ته می په عرض او
فریاد ورسه! که نه دا ځما ماشومان که له ما سره پاتی شی له لوړی څخه مری او که ئی هغه ته
ورکړم نو ځما د نه پاللو او نه ساتلو څخه له کاره وځی او ضایع کېږی ای الله تعالی ته پخپله د
آخرالزمان نبی په خوله ځما د ژغورنی (بچ کوونی) یوه لاره راوښیه! او ځما دا مشکل او غوټه
را وپړانیځه!» نو په دی وقت کښی دا آیات نازل او د «ظهار» احکام ورانعام شول.
تنبیه: ځمونږ د حنفیانو په نزد «ظهار» دا دی چه د خپلی ښځی کومه (عضو) د ابدیه محرماتو

مور - خور - او نورو کومی عضو سره تشبیه ورکړی چه د هغه کل ده ته حرام او ناروا وی لکه چه داسی وائی چه «انْتِ عَلَيَّ كَظْهَرَامِي» ته دی پر ما باندی داسی ئی لکه شما د مور شا». د «ظهار» د احکامو تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کچی وکتل شی.

وَاللّٰهُ يَسْمَعُ مَا وَرَّكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

او الله اوریده سؤال او جواب ستاسی بیشکه چه الله ښه اوریدونکی دی (د تولو اقولو) ښه کتونکی دی (د گردو (تولو) احوالو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر غیز وینی او اوری ئی. هغه خبری اتری چه ستاسی او د هغی ښځی په منځ کچی وشوی نو هغه به ئی ولی نه وی اوریدلی. محققه ده چه پاک الله د هغی مصیبتناکی ښځی په شکایت چه فریاد ئی کاوه ورسیده او د همیشه دپاره ئی د داسی حوادثو د ژغورنی (بچ کیدنی) لپاره په لاندی دول (طریقه) سره څرگنده (ښکاره) کړه!

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّنْ نِّسَائِهِمْ مَا هُمْ اَمْهَمُّهُمْ اِنَّ لَهُمْ مِّنْ عَمَلٍ اِلَّا الْاِيْ وَكَذٰلِكَ يَكْفُلُوْنَ مِنْكُمْ اَمِّنَ الْقَوْلِ وَزُوْرًا

هغه کسان چه ظهار کوی (مور وائی) له تاسی څخه ښځو خپلو ته نه کیږی دغه ښځی (په بللو د دوی سره) میندی د دوی نه دی میندی د دوی مگر هغه ښځی دی چه ځیړولی ئی وی دوی او بیشکه دوی خامخا وائی یوه خرابه (نا آشنا خبره) له خبری او دروغ وائی،

تفسیر: یعنی ماندینه (منکوحه) کله چه دی ئی نه دی ځیړولی نو څرنگه د ده مور کیدی شی؟ او څنگه به په محض یوه تشبیه سره د تل دپاره په ده باندی لکه حقیقی مور غوندی حرامیږی؟ هو! که کوم سری د خپلی بی تمیزی لامله (له وجی) داسی یوه دروغ او چتی (بیکاره) او نامعقوله خبره وکړی نو د هغی بلله دا ده چه کفاره د ورکړی بیا که هغی ته ورنژدی شی یا ورنژدی نشی هغه ښځه د ده ښځه ده او له ظهاره طلاق نه اوری.

وَ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوْ غُوْرٌ

او بیشکه الله خامخا بیه عفو کوونکی بیه مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی هغه حرکتونه چه د جاهلیت په زمانه کښی شوی دی هغه گرد (تول) معاف دی اوس وروسته له هدایته هسی مه کوی! که په غلطه له تاسی څخه داسی گناه کیږی نو ژر تر ژره توبه وباسی، او پخوا له دی څخه چه خپلی ماندینی (ښځی) ته ورنژدی شو د «ظهار» کفارت اداء کړئ!

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَنَاسُوا

او هغه کسان چه (مور وائی) ظاهر کوی له ښځو خپلو نه بیا راگرځی دوی (ماتولو د) هغی خبری ته (چه ویلی ئی وی) نو لارم دی دوی ته ازادول د مریی پخوا د هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)،

تفسیر: یعنی د دغه لفظ «انْتِ عَلَيَّ كَظْهَرَامِي» له ویلو څخه د میره (خاوند) او ماندینی (ښځی) مسه کول او یو پر بل باندی لاس اچول او صحبت کول حرامیږی کله چه یو مریی ازاد کړی یا د دوو میاشتو د روژی نیولو غنی فارغ شی نو بیا یو بل ته سره نژدی کیدی شی. تنبیه: غمونږ د حنفیانو په مذهب پخوا له کفاری ورکولو څخه جماع او د هغه دواعی دواړه ممنوع دی په غینو احادیثو کښی راغلی دی «امره ان لا یقربها حتی ینکحها»

ذَلِكُمْ تُوَعُّظُونَ بِهِ

دغه (حکم په کفارت سره) پند درکاوه شی تاسی ته په دغه (حکم) سره،

تفسیر: د کفاری مشروعیت ستاسی د تنبیه او پند دپاره دی چه بیا داسی غلطی ونه کړئ! او نور هم له هسی غلطیو غنی ځانونو وساتئ!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی بیه پوهیدونکی دی (نو جزاء به پری

در کړی).

تفسیر: یعنی سم د تاسی له احوال سره احکام درلیری او په دی باندی پوهیږی چه تر کومی اندازی پوری تاسی په هغو باندی عمل کوئ.

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَاكُسَا
فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مَسْكِينًا

پس هغه چا چه ونه موند (مړی) نو (پری لارم) روژه نیول دی د دوو میاشتنو پرله پسې (چه پکښی بی له عذره فصل واقع نشی) پخوا له هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطنی سره)، پس هغه توان نه لری (د روژی نیولو) نو (پری لارم) طعام (خواړه) ورکول دی شپیتو مسکینانو ته،

تفسیر: یعنی که د غلام ازادولو توان نه لری نو پرله پسې دوه میاشتنی داسی روژی دی ونیسی چه پکښی بی له عذره هیڅ یو ډیل او پریکړه واقع نشی که په روژه نیولو باندی ئی هم توان نه رسیږی نو شپیتو تنو اکربانو او فقیرانو ته دی طعام او خواړه ورکړی د دی مسئلی نور تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

ذَلِكَ لِمَنْ نُوَايَا اللَّهَ وَرَسُولَهُ

دغه (تخفیف په کفارہ کښی) دپاره د دی دی چه ایمان راوړئ تاسی په الله او په رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د جاهلیت د زمانی خبری پریږدی ! او د الله تعالی په حکمونو باندی تگ وکړی او هسی چاری وکړی، چه مؤمن لره ښائی او د مومن له شان څخه وی.

وَلَكُمْ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا

الَّتِي بَيَّنَّتْ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ

دا (مذکوره احکام) حدونه (مقرر شوی) د الله دی (معین کړی شوی) او کافرانو ته عذاب ډیر دردناک دی بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله نه او له رسول د دغه (الله) شخه خوار هلاک به کړل شی دوی لکه چه خوار هلاک کړی شوی ؤ هغه (کسان) چه پخوا له دوی شخه ؤ او په تحقیق نازل کړی دی مونږ دلائل (د قدرت خپل او صدق د رسول) روښان او کافرانو منکرانو ته عذاب سپکونکی رسوا کوونکی دی (په دنیا یا په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته نه ښائی چه د الله تعالیٰ له تاکیو (مقرر) حدودو شخه تجاوز وکړی. پاتی شول کافران چه د الله د حدودو څه پروا نه کوی او پخپل فکر او غوښتنه سره حدود تاکی (مقررو) نو تاسی هغوی پریدئ چه هغوی لره درد رسوونکی عذاب دی داسی خلق به پخوانیو زمانو کښی هم ذلیل او خوار ؤ او اوس هم خواریدئ د الله تعالیٰ د قدرت د دلائلو له لیدلو او د رڼو او ښکاره ؤ ښو له اوریدلو شخه وروسته بیا پخپلو انکارو باندی کلک پاتی کیدل او د الله تعالیٰ د احکامو عزت او احترام نه کول د خپل ځان د ذلت او سپکتیا او بی احترامی او خواری په عذاب کښی ځان اخته کولو سره مرادف دی.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا

(یاد کړه ای محمده) هغه ورځ چه ژوندی به پورته کړی الله دوی ټول له قبورو پس خبر به کړی (الله) دوی په هغو کارونو باندی چه کړی ئی وی.

تفسیر: یعنی هر هغه کارونه چه دوی کړی وی د هغو له نتیجی سره به مخامخ کیدئ. د دوی به هیڅ عمل غائب کیدونکی نه وی.

أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

شمیرلی ساتلی دی هغه (اعمال) الله او هیر کړی دی هغوی (هغه اعمال) او الله پر هر شی باندی ښه شاهد ښه خبردار دی (نو ور به کړی دوی ته جزاء موافقه).

تفسیر: یعنی هغوی ته د هغوی د گرد (ټول) عمر کارونه او اعمال هیڅ په یاد هم نه دی پاتی

شوی یا هغوی ته یی هیخ توجه نه ده شوی لیکن د الله تعالیٰ په نزد هغه گرد (تول) یو په یو محفوظ او ساتلی شوی دی - دی به هغه گرد (تول) دفترونه په هغه ورځ کښی پرانیځی. او د هر سری په مخ کښی به ئی ږدی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ
تَجَوَّى ثَلَاثَةَ الْأَهْوَرِ أَيْعُهُمْ وَالْأَخْصَاةِ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى
مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ آيَنَ مَا كَانُوا

آیا نه وینی ته نه ئی خبر چه بیشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (بلکه خبر ئی) نه به وی پتی خبری (یو د بله په غوړونو کښی) د دری تنو مگر خو دغه (الله) به څلورم د هغوی وی (علماً) او نه به وی پنځه تنه (راز ویونکی) مگر خو دغه (الله) به شپږم د هغوی وی (په اعتبار د علم سره) او نه به وی لږ له دی (عدد) نه او نه به وی ډیر (له دی عدد نه) مگر خو وی به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیری چه وی هغوی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم یواځی د دوی په اعمالو باندی منحصر نه دی بلکه د هغه په علم کښی د آسمان او ځمکی هر وړوکی او لوی شی شته هیخ یو مجلس - مشوره - جرگه - مرکه - پته خبره گنگوسه او پس پسی به نه وی چه الله تعالیٰ به په هغوی باندی نه خبریږی. د ده محیط علم په هر شی او هر ځای باندی رسیږی. هر چیری چه دری سری سره کینی او خبری اتری سره وکړی دوی دی داسی نه گنی چه دلته بل څلورم څوک نشته - او پنځه گونی مرکه دی خیال ونه کړی چه له مونږ سره کوم شپږم اوریدونکی نشته تاسو ښه وپوهیږی، چه دری وی که څلور یا پنځه یا له دی څخه لږ یا ډیر - هر چیری چه وی - او په هر حالت کښی چه وی الله تعالیٰ په خپل محیط علم له هغوی سره شته او هیخ کله له هغوی څخه جلا (جدا) نه دی.

تنبیه: که په مشوره کښی سره دوه تنه وی نو د جگړی او اختلاف په صورت کښی ترجیح مشکله ده ځکه په عمومی معاملو کښی ضرور یو طاق عدد په جرگو او مرکو کښی وی او له یوه څخه وروسته ډومینی طاق شمیر دری بیا پنځه وی. ښائی چه دا دوه شمیر د دوی لامله (له وجی) غوره کړی شوی وی نو وړاندی ئی له ﴿وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ﴾ سره د هغه تعمیم وفرمایه پاتی شوه دا خبره چه د فاروقی د خلافت مرکه ولی د شپږو تنو مشرانو لرونکی وه حال دا دی چه د شپږو شمیر طاق نه دی ښای چه د هغه سبب دا وی چه په هغه وقت کښی هم دا

شپړ سره مشران هر یو د خلافت او تولواکۍ (باچاهۍ) وړ (لائق) ؤ چه هیڅ یو له دوی څخه د خوشۍ کولو وړ (لائق) نه ؤ او هم د راتلونکیو خلیفگانو انتخاب د هم دوی له منځه کیده او ښکاره ده د هر مشر نوم چه په ریاست سره واخیست شی نو پرته (علاوه) له هغه څخه پنځه رأی ورکوونکی پاتی کیږی . بیا حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د احتیاط له مخی د مساوات په صورت کښی ترجیح دپاره د عبدالله بن عمر رای ته کتل والله اعلم.

ثُمَّ يَنْبِئُهُمْ بِأَعْمَالِهِمْ يُومَرُ الْقِيَمَةُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَبَّجُونَ بِالْأُثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ ۚ

بیا به خبر کړی (الله) دوی په هغو (دنیوی اعمالو) چه کړی ئی دی په ورځی د قیامت کښی بیشکه الله په هر څیز باندی ښه پوهیدونکی ښه خبردار دی - آیا نه وینی ته نه ئی خبر هغه کسان چه منع کړی شوی ؤ له پتو خبرو څخه بیا بیرته ور وگرځیدل دوی هغه شی ته چه منع کړی شوی ؤ دوی له هغه څخه او پتی خبری کوی دوی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (د الله) سره .

تفسیر: ځمونږ د پښمر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په مرکه کښی دوه مخو او منافقانو به پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی د مرکی په سریو باندی به ئی مسخری کولی او عیبونه به ئی څرگندول (ښکارول) - یو د بل په غوړو کښی به ئی پس پسی کولی او د سترگو او د سر په اشارو سره به ئی له خپلو ملگرو سره خبری کولی چه له دی حرکاتو څخه صادقو او مخلصو مسلمانانو ته تکلیف پېښیده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبری له اوریدلو څخه وروسته به ئی ویل چه «دا مشکل کار ځمونږ له لاسه کیدونکی نه دی» اگر که پخوا له دی څخه د (النساء) په سورت کښی له هسی سرگوشی او پتی خبری څخه هم هغوی ته ممانعت شوی ؤ خو دغو مؤدی او بی حیاء منافقانو سره له هغه د خپلو دی بدو عملونو څخه لاس وانخیست دا دی اوس بیا د هغه په نسبت داسی ممانعت وشو.

وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

لَوْلَا يَعِذُّ بِاللهِ بِمَا نَقُولُ حَسْبُكُمْ جَهَنَّمُ يَصْلُونَهَا فَيَنْسُ الْمَصِيرُ ⑤

او کله چه راشی دوی تاته (ای محمده!) نو پیشکشی درکوی سلام اچوی تاته په هغه شی سره چه پیشکشی نه ده مقرره کړی تاته په هغه شی سره الله (په) غای د السلام عليك السام عليك وائی) او وائی دوی په نفسو زړونو خپلو کښی ولی نه په عذابوی مونږ الله په هغه (غلط) څه چه وایو ئی (نو فرمائی الله) بس دی دوی ته (په تعذیب کښی) دوزخ چه ورننوځی پکښی نو بد غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی پاک الله له نورو پیغمبرانو سره تاسی ته داسی دعاوی وفرمایلی (سلام علی المرسلین) او (سلام علی عبادہ الذین اصطفی) او د مؤمنانو په ژبه ئی داسی ویل «السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته» مگر ځینی یهودان به کله چه د هغوی حضور ته راتلل نو د السلام عليك په عوض به ئی په ژولی ژبی سره ویل السام عليك چه د هغه معنی داسی ده چه تا باندی دی مرگی راشی! گواکی د هغه د سلامتیا د دعاء په عوض کښی چه الله تعالی هغوی ته ورکړی ؤ دوی ښیراوی کولی بیا به ئی پخپلو منځونو کښی سره ویل که دی په رښتیا سره پیغمبر دی نو د داسی وینا له ویلو سره سم د لاسه ولی پر مونږ باندی عذاب نه رانازلېږی؟ نو د دوی د دی سؤال په جواب کښی فرمائی ﴿حَسْبُكُمْ جَهَنَّمُ﴾ یعنی تلوار مه کوئی داسی کافی پوره عذاب به درورسېږی چه د هغه په مقابل به د بل عذاب ضرورت نه پاتی کیږی.

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی چه یهودانو به د السلام عليك په غای باندی السام وویل ممکن دی چه ځینو منافقانو به هم داسی ویل - ځکه چه زیاتره منافقان یهودیان ؤ. د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم داسی عادت ؤ کله به چه کوم یهودی داسی ورته ویل دوی به په لنډ ډول (طریقه) سره داسی جواب وایه (وعليك) یو ځلی چه عائشی صدیقی رضی الله عنها د کوم یهودی له خولی څخه السام عليك واورید نو په جواب کښی ئی داسی ورته وویل عليك السام واللعة نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل اخلاق له کماله له دی خبری څخه خوښ نه شو.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا إِلَّا بِالْأَثَرِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبَرِّ وَالْتَّقْوَىٰ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه پتی

خبری کوئی تاسی یو له بله سره (په غوړونو کېښی) پس مه کوئی پتی خبری پخپلو منځونو کېښی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (الله) سره او پتی خبری مصلحت کوئ پخپلو منځونو کېښی په احسان نیکی او پرهیزگاری سره.

تفسیر: یعنی صادقو مسلمانانو لره ښائ چه د منافقینو له داسی عاداتو (اخلاقو) څخه ځانونه وژغوری (وساتی) او د مسلمانانو پس پسی او گنگوسی او مشوره نه ښائ چه د ظلم او عدوان او د الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم د نافرمانی دپاره وی بلکه د نیکی - د تقویٰ او د معقولی او ښی خبری د اشاعت دپاره وی لکه چه (النساء) د سورت په (۱۷) رکوع ۱۱۴ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کېښی مو داسی یو آیت ولوست

﴿لَاخِرُ فِي كَيْفِيَّتِهِمْ تَجَوُّزُهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ﴾

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ^①

او ویریرئ له (عذاب د) الله هغه (الله) چه خاص ده ته به تاسی جمع کری شی په قیامت کېښی جزاء ته.

تفسیر: یعنی تاسی تول د الله تعالیٰ په مخ کېښی ودریری. او تر ذری پوری حساب ورکوئ له الله تعالیٰ څخه د هیچا پته او ښکاره خبره پته نه ده نو ځکه د هغه د ویری او د پرهیزگاری خبری وکړی.

إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزَنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ^①

بیشکه چه پتی خبری (په گناه) (کارونو) د شیطان دی لپاره د دی چه خفه کری هغه کسان چه ایمان ئ راوړی دی او نه دی (شیطان یا پته خبره) ضرر رسوونکی دغو (مومنانو) ته د هیڅ شی مگر په اذن حکم اراده د الله او ښائ چه خاص پر الله پس توکل دی وکړی مومنان (او الله ته وسپاری تول امور خپل او هیڅ پروا دی نه کوی د پت راز ویلو د نورو څخه)

تفسیر: یعنی د منافقانو دا سرگوشي او پس پسي د دی لامله (له وجی) وی چه لږ څه مسلمانان خپه او په سودا کښی ولویږی وویږی او پخپلو زړونو کښی ووائ چه آیا دا خلق څه غوته کوی؟ او څه سره وائی؟ او په څه تړون کښی سره بوخت (مشغول) دی؟ دا کار شیطان په هغوی باندی کاوه مسلمانان دی په یاد ولری چه د شیطان له لاسه هیڅ شی کیدونکی نه دی او هیڅ یو څیز د هغه په واک (قبضه) کښی نشته گته (فائده) او نقصان د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی که د هغه حکم او اراده نه وی که هرڅومره مشوری او منصوبی او تړون وکړی تاته هیڅ نقصان نه شی رسولی نو ځکه په ځای د دی چه تاسی خفه او پریشان شی. ښائی چه الله تعالیٰ ته هیله (طمعه) او امید او اسره وکړئ.

تنبيه: په احادیثو کښی له دی خبری څخه ممانعت شوی دی چه په مجلس کښی یو سری پریږدی دوه نور پخپلو منځونو کښی سره پس پسي او پتی خبری وکړی ځکه چه هغه دریم سری به خفه کیږی - دا مسئله ښائی چه تر دی آیت لاندی راشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که دوه سره په مجلس کښی پت غږیږی نو نورو لیدونکیو ته سودا پیښیږی او هر یو پخپل زړه کښی وائی چه له ما ځنی کومه خرابه خبره شوی ده چه دوی ئ په پته سره وائی او د هغی په شاو خوا کښی پتی خبری سره کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ

آی هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه وویل شی تاسی ته ځای ارت کړئ په مجلس کښی نو ځای ارت کړئ چه ارتیا وکړی الله تاسی لره (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو په مجالسو کښی داسی سره کینئ چه د کښیناستلو ځای نورو ته پاتی شی او تول موقع ومومی او د نورو ځای تنگ نه شی کله چه تاسو ځایونه ارت کړئ خلقو ته نو پاک الله تعالیٰ به هم تاسی له تنگی څخه وباسی او د خپل رحمت ابواب او ورونه به در پرانیځی.

وَإِذَا قِيلَ اسْكُرُوا فَاسْكُرُوا

او کله چه وویل شی (تاسی ته) چه پورته شی ! (کوم ښه کار ته لکه لمونځ او نور) نو پورته شی!

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «دا د مجلس ادب دی که کوم سری راشی او د هغه د کیناستلو غای نه وی نو نورو ته ښائی چه لږ لږ سره وخوځیږی تر څو د مجلس حلقه لویه او غای ارت شی یا له خپلو غایونو څخه ودړیږی او لږ څه ارته بله حلقه او پینډه سره جوړه کړی که بالکل د تللو په نسبت دوی ته وویل شی نو لاړ دی شی په داسی حرکت کښی غرور او بخل کول ونه کړئ ځکه چه په ښو رشو (خوینو) په سری باندی الله تعالیٰ مهربان او له بدو رشو (خوینو) څخه الله تعالیٰ بېزار دی.

تنبیه: د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مجلس کښی هر سری خپل نژدیوالی له پیغمبر سره غوښتو چه د هغه لامله (له وجی) ډیر غلی په مجلس کښی تنگی پېښیده تر دی چه کله کله به لویو اصحابو ته هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره نژدی غای نه پیدا کیده. نو ځکه دا احکام صادر شول تر څو هر یوه ته د هغه له درجی او غوښتنی سره سم درجه په درجه پرله پسې د استفادی موقع په لاس ورشی او د مجلس ضبط او ربط او نظم او نسق قائم شی. اوس هم د داسی بی انتظامی پېښوونکیو شیانو په لری کیدلو کښی د مرکو او د جرگو د ریش او ستر احکام او هدایت منل یو ضروری کار دی. او ښائی چه نور یی د زړه له کومی څخه ومنی. اسلام مونږ ته ابتری بی نظمی - پریشانی نه راښی بلکه د اسلام په مفهوم کښی انتهائی نظم - نسق - انضباط او ارتباط پروت دی او په هر څیز او هر کار کښی مونږ ته داسی ګټور (فائده مند) شیان راښی چه په هغو کښی په زرهاو صوری او ممنوی ښیګڼی (فائدی) شته. کله چه په عامو او معمولی جرگو او مرکو کښی داسی حکم دی نو د جګړی په ډګر (میدان) او د جهاد په میدان کښی له دی څخه لوړ (اوچت) او غوړ حکمونه راکړی شوی دی چه د هغو ساتنه او رعایت پر هر مسلمان باندی ضروری دی.

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

پورته کوی الله هغه کسان چه ایمان راوړی دی له تاسی څخه (په طاعت فرمان برداری د ده) او (خاص پورته کوی) هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم پوه په درجو مرتبو کښی.

تفسیر: یعنی صادق ایمان او صحیح علم سری ته ادب او تهذیب ورښی او متواضع کوی یی. علم او د ایمان خاوندان چه هومره کمالاتو ته ورسیدوی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته وخیژی او پرمخ تګ وکړی هومره ځان ښکته - مات - متواضع او ناخیزه ګڼی. نو ځکه الله تعالیٰ د هسی سړیو درجی لا پسې وچتوی او دوی لا د پټ او د عزت خاوندان کوی (من تواضع رفعه الله) دا د متکبرانو - بی دینانو جاهلانو - ناپوهانو کار دی چه په لږ خبره باندی جګړی نښلولی او سره ځانونو سره او شنه کوی یا په دومره یوه خبره باندی خفه کیږی چه ولی زه له دی ځایه

پاڅيدم؟ او ولى هلته كيناستم؟ يا پاڅولى او كينولى شوى يم؟ يا ولى له مجلسه د باندې ووتم يا وويستلى شوم؟ د افسوس ځاى دى چه نن دير ناپوهه مشران او په نامه سره مشهور ملايان د دى خيالى اعزازاتو په سلسله او لړ كېنې په يو پاى (آخر) ته نه رسيدونكيو جگړو كېنې سره نښتې دى او هر يو پخپلو سنگرو او مورچلو كېنې كلك ناست دى او در گرده (توله) پر موهومو شيانو باندې سره جنگيږي ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۱۱

او الله په هغو (كارونو) چه كوئ تاسو ښه خبردار دى (نو جزاء به پري دركړي).

تفسير: يعنى هر يوه ته د هغه له كار - لياقت او درجى سره سمه مرتبه ښى - او هغه الله اكرم شانه واعظم برهانه ته ښه معلوم دى چه كوم يو په رشتيا سره ايماندار او د علم خاوند دى.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَجَّيْتُمُ الرُّسُولَ فَقَدْ مُوَابَّيْنِ يَدَيَّ
نَجْوَكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَظْهَرُ فَإِنْ كُنْتُمْ تَحِبُّونَ فَإِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝۱۲

اي هغو كسانو چه ايمان ئ راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو) كله چه (اراده كوئ د پټو خبرو) له رسول سره نو وړاندې كړئ په مخكېنې د راز خپل څه صدقه خيرات (فقر او لره) دغه تقديم د صدقې پخوا له پټو خبرو نه خير بهتر دير غوره تاسى لره او دير پاكيزه دى نو كه بيا نه مومئ (تاسى هغه شى چه صدقه ئ كړى)، پس بيشكه الله ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) دير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير: منافقانو به بى فائدى خبرى د رسول الله صلى الله عليه وسلم په غوږ كېنې ويلي او په دى چل به ئ خپله لوى او نژديوالى نورو ته وربښود او ځينو مسلمانانو به هم غير مهمى خبرى د حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په غوږ كېنې په ورو سره ويلي او د هغوى وخت به يى خرابولو او نورو ته به ئى موقعه نه وركووله چه د پيغمبر صلى الله عليه وسلم له فيضه مستفيد شى يا كه كوم وقت رسول الله مبارك غوښتل چه گوښى (بيل) كېنې او لږ څه خلوت شى نو

هله ته به هم خلق ورننوتل او هغه ځای به ئ هم تنگځو او دوی به ئ پخپل فکر نه پری ښودل او د هغوی په چار چاپیر کښی به دیر سری غونډیل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروت او اخلاقو له سببه هیچاته هیڅ نه ویل نو ځکه داسی حکم را نازل شو «هر څوک چه غواړی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره پتی خبری او څه مصلحت وکړی ښائ چه پخوا له هغه فقیرانو او مسکینانو ته څه خیرات ورکړی!» د دی حکم په منلو کښی څو گنتی دی - د غریبانو او فقیرانو سره امداد او معاونت کیږی او د خیرات ورکوونکی د نفس تطهیر او تزکیه په عمل راځی - او د منافق او مخلص مسلمان معرفی او پیژندگلو په ښه شان سره کیږی او د پتو خبرو د کوونکیو لږ توب په عمل راځی که له چا سره به د خیرات ورکولو څه شی نه ؤ نو هغه له دی قید معاف ؤ کله چه دا حکم رانازل شو نو منافقانو د بخل او کنسکی لامله (له وجی) هغه عادت پری ښود - او مسلمانان هم وپوهیدل چه دیر پتی خبری کول د الله تعالی نه خوښیږی او د دی دپاره ئ داسی حکم رانازل کړی دی په پای (آخر) کښی دا حکم په راتلونکی آیت سره منسوخ وفرمایه.

ءَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝

آیا ویرېږئ تاسی (له فقر) چه وړاندی کړی په مخکښی د پتی خبری ستاسی صدقات خیراتونه پس په هغه وقت کښی چه ونه کړ تاسی دغه (خیرات) او رجوع په رحمت سره وکړه الله پر تاسی باندی نو قائم کړئ سم ودرئ (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکړئ تاسی زکوٰه او حکم ومنئ تاسی د الله او (حکم ومنئ تاسی) د رسول د دغه (الله) او الله ښه خبردار دی په هغو اعمالو باندی (هم) چه کوئ تاسی (نو جزاء ئ به درکړی).

تفسیر: یعنی د صدقی د ورکولو له حکم څخه کوم مقصد چه ؤ هغه حاصل شو اوس مو دا مؤقت حکم له تاسی څخه پورته کړ. ښائ چه تاسی د هغو حکم په تعمیم کښی په صدق او د زړه له کومی څخه زیار (کوشش) وکړئ چه هیڅ منسوخ کیدونکی نه دی او هغه لمونځ روژه او نور حسنات دی چه له دوی څخه د تاسی د نفس پوره تطهیر او تزکیه کیږی
تنبیه: له ﴿فَإِذَا تَفَعَّلُوا﴾ څخه ښکاری چه پر دی حکم باندی په عام ډول (طریقه) سره د عمل کولو وار نه دی راغلی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت علی کرم الله وجهه فرمایلی

دی چه په دی حکم باندی د محمدی امت له منځه یواځی ما عمل کړی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا مَا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

آیا نه گوری ته (ای محمده!) هغو (منافقانو) ته چه دوستی کوی له (هغه) قومه (د یهودانو) سره چه غضب کړی دی الله پر هغوی باندی،

تفسیر: دا خلق منافقان او هغه قوم او تیر یهودان دی (چه دغه منافقین له هغو یهودانو سره دوستی او همدردی کوی)

مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

نه دی دغه (منافقان) له تاسی (مؤمنانو) څخه او نه له هغو (یهودانو) څخه.

تفسیر: یعنی منافق نه په پوره ډول (طریقه) په تاسی مسلمانانو کښی شامل دی ځکه چه په پټه کافر دی او نه په پوره ډول (طریقه) په هغو یهودانو کښی گډ او شامل دی ځکه چه په ښکاره سره ځان مسلمان بولی ﴿مُذَبِّحِينَ بَيْنَ ذَلِكَ إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ﴾

وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

او قسمونه خوری (منافقان په دعوی د اسلام) په دروغو باندی حال دا چه دوی پوهیږی (پخپلو دروغو)

تفسیر: قسمونه خوری منافقان په دعوی د اسلام او احترام د سیدالانام صلی الله علیه وسلم حال دا چه دوی پوهیږی چه دروغ وائی او دروغ هم له بی خبری او غفلت څخه نه بلکه په قصد سره پر دروغو خبرو باندی قسمونه خوری. مسلمانانو ته وائی ﴿إِنَّهُمْ كَاذِبُونَ﴾ هغوی له تاسی څخه دی او تاسی غوندی په رښتیا سره مسلمانان دی او حال دا دی چه هغوی له اسلام سره له لری نه هم څه نسبت نه لری .

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله دوی ته عذاب ډیر سخت

تفسیر: چه د هغوی په نسبت د دی پاک قرآن د (النساء) د سورت په (۲۱) رکوع ۱۴۵ آیت کښی داسی ویلی شوی دی ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّارِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾

إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه دوی لره بد دی هغه شی چه ؤ دوی چه کول به ئ (له گناهونو).

تفسیر: یعنی که څه هم اوس هغوی ته د دوی بد کارونه په نظر ورنشی خو هغوی د نفاق په کارونو کښی هسی سره بوخت (مشغول) دی چه ځان ته ډیر خراب تخم کړی او خپل ځانونه پخپلو لاسو سره په بلا اخته کوی.

اتخذوا أيمانهم جنة فصدوا عن سبيل الله فلهم عذابٌ مُهِينٌ ﴿۱۶﴾ لَنْ تُغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۷﴾

گرځولی ئ دی قسمونه خپل ډال (چه پری ساتی سر او مال خپل) پس منع ستانه کړل دوی (په دغو قسمونو سره مؤمنان له لاری د الله (له جهاد) څخه (له دوی سره) پس دوی لره دی عذاب سپکوونکی. له سره به دفع نه کړی له دوی څخه (په قیامت کښی) مالونه د دوی او نه اولاد د دوی له (عذابه د) الله څخه هیڅ څیز دغه کسان یاران ملگری د دوزخ دی دوی به په دی دوزخ کښی تل اوسیدونکی وی.

تفسیر: یعنی د دروغو په قسمونو سره خپل ځانونه او مالونه د مسلمانانو له لاسو څخه ساتی او خپل ځان مسلمان وربکاروی او د دوستی او خپلوی په ډول (طریقه) نور سړی هم د اسلام له لاری څخه وباسی. نو په یاد ئی ولری. چه داسی خلقو ته په دی ډول (طریقه) سره هیڅ یو پت او عزت نه پاتی کیږی او د ذلت او سپکتیا په سختو ربرو (تکلیفونو) او عذابونو ککړ کیږی کله چه د سزا وقت راورسیږی نو دوی د الله تعالی له لاسه خپل ځانونه نشی ژغورلی (بچ کولی) او دوی ته د دوی هغه مالونه او اولادونه څه مرسته (امداد) او مدد رسولی نشی چه دوی د هغو د حفاظت لپاره په دروغو سره قسمونه پری خوړل.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ

(ياده کره ای محمده!) هغه ورځ چه ژوندی پورته کړی (دوی) الله ټول نو قسمونه به خوری دوی هغه (الله) ته لکه چه قسمونه خوری دوی تاسی ته (په دنیا کښی ای مسلمانانو) او گمان به کوی (دوی) چه بیشکه دوی په پوی دی (نفعمن او پر کومه ښه لاره درومی)

تفسیر: یعنی د دی ځای هغه روږد شوی عادت به هلته هم له دوی سره وی لکه چه دلته ستاسی په مخ کښی په دروغو سره ځانونه ساتی او داسی گڼی چه مونږ ډیر هوښیار یو - او ډیر ښه چالونه چلوو د الله تعالیٰ په مخ کښی به هم د دروغو قسمونو په یادولو سره ځان تیاروی او وائی ای پروردگاره مونږ خو داسی نه وو او داسی وو ښائی دوی داسی گڼی چه هلته به هم په داسی اقوالو او ویناوو سره نجات مومو!

إِلَّا أَنَّهُمْ هُمُ الْكَذِبُونَ ﴿٥٨﴾

واورئ! خبردار شی! چه بیشکه دوی هم دوی دی دروغجنان (چه له الله سره هم دروغ وائی)

تفسیر: بیشکه چه اصل او ډبل دروغ هغه دی چه د الله تعالیٰ په مخ کښی ئ هم وائی او د خپلو هغو دروغ ویلو څخه هیڅ نه شرمیږی.

رَأْسُ حُودَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ ط

غالب شوی دی پر دوی باندی شیطان نو هیر کړی دی شیطان له دوی نه ذکر - یاد د الله.

تفسیر: پر هر چا باندی چه شیطان داسی پوره لاس ولری نو د هغه زړه او دماغ داسی مسخ او بدلیری چه هیڅ یو شی ئی په یاد نه پاتی کیږی او په دی باندی هیڅ نه پوهیږی چه آیا پاک الله هم شته؟ که نه؟ دا کمبخت د الله تعالیٰ له عظمت لوی - جلال او کبریا څخه ځان نه خبروی

او داسی خیال کوی چه په قیامت کښی به هم د دروغو په مرسته (مدد) خپل ځان ژغوری (بج کوی) - او په دی باندی نه دی خبر چه دی پخپل دی وضعیت سره د خپلی بی حیائی - حماقت او ناپوهی اعلان کوی او دغه ممسوخ په دغومره یوه خبره هم نه پوهیږی چه د ده دغه دروغ د الله تعالی په دربار کښی هیڅ نه چلیږی .

أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

(دغه هیروونکی کسان) لښکر د شیطان دی واورئ! خبردار شی! بیشکه لښکر تابعان د شیطان هم دوی دی زیانکاران (چه ئ ورکړل د لاسه باقی نعمتونه او ځانونه ئی وغورځول په ابدی زحمت کښی)

تفسیر: د شیطانی لښکرو انجام ضرور خراب دی نه په دنیا کښی د دوی مکر فریب منصوبی د وروستنی بری مخ لیدلی شی او نه په آخرت کښی له سخت عذاب څخه خپل ځانونه ژغورلی (بج کولی) شی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿١٥﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأُغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١٦﴾

بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) څخه دغه (د مخالفانو تولی) په (جملی د) ذلیلانو مغلوبانو کښی دی لیکلی دی الله (په لوح محفوظ کښی) چه خامخا به غلبه بری وکړم هر ورو (خامخا) زه او رسولان ځما بیشکه الله ډیر قوی دی ښه غالب دی.

تفسیر: یعنی له الله تعالی او د ده له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مقابله کوونکی چه د حق او صداقت په خلاف جنگیږی سخت ناکام - او سپک او ذلیل دی پاک الله په لوح محفوظ کښی لیکلی دی چه په پای (آخر) کښی یواځی حق او حقانیت لره بری او غلبه ده او د ده پیغمبران هر ورو (خامخا) مظفر او منصور کیږی دغه تقریر پخوا له دی په څو څو نورو ځایونو کښی هم تیر شوی دی.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولُهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ

او نه به مومی ته (ای محمده او نه بنائیری چه بیامومی) یو قوم چه ایمان نی راوړی وی په الله او په ورځی آخری (د قیامت) چه دوستی به کوی دوی له هغه چا سره چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) نه اګر که وی (دغه مخالفین) پلرونه د دوی او ځامن د دوی یا ورونه د دوی یا (نور قبیله) خپلوان د دوی دغه (قوم چه له اعداء الله سره دوستی نه کوی) لیکلی دی (الله) په زړونو د دوی کښی ایمان.

تفسیر: یعنی ایمان د هغوی په زړونو کښی داسی ټینګ ثبت شو لکه هغه لیکه چه پر دېره باندی لیکلی شوی وی.

وَأَلَيْهِمْ رُوحُ مِّنْهُ

او قوی کړی نی دی دوی په غیبی فیض مدد له نژده خپل څخه، (او قوی کړی قوت ورکړی دی الله تعالی دوی لره په روح رحمت نصرت خپل سره یا په نور رڼا (رنرا) د زړه یا په قرآن عظیم الشان سره)

تفسیر: یعنی غیبی رڼا (رنرا) نی ورته عطاء وفرمایله چه له هغی څخه زړه ته یو راز (قسم) ځان ته معنوی ژوندون وررسیږی یا د (روح القدس جبریل) په وسیله سره نی مرسته (مدد) وفرمایله.

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

او داخل به کړی دوی (الله) په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانبو د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو (جناتو) کښی، راضی شو الله له دوی څخه (په طاعت سره) او راضی شول دوی له الله څخه (په

موندلو د جنت). (او خوشال شو الله تعالى له دوی نه په سبب د طاعت سره په دنیا کېښی او خوشاله شول دوی له الله تعالى څخه په موندلو د لقاء او رضاء او عطاء د جنت په آخرت کېښی)

تفسیر: یعنی دا خلق د پاک الله دپاره له گردو (تولو) اعداء الله څخه خپه او ناراض شوی دی نو الله تعالى له هغوی څخه خوښ دی له هر چا څخه چه الله تعالى خوښ وی نو دی نور څه غواړی.

ای رب العالمینه! وگرځوه مونږ له دغو څخه!

أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۲۸﴾

دغه (خلق) دی حزب - لښکر د الله، واورئ! خبردار شی! چه بیشکه لښکر د الله چه دی هم دوی دی په مراد رسیدونکی بریالیان (کامیاب).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی هغه څوک چه د الله تعالى له مخالفینو سره دوستی نه لری اگر که ئی پلار وی یا نور خپلوان هم وی هغه هم رښتونی مسلمانان دی او هغو ته هم دا درجه ورسیږی» د کرامو صحابه و هسی شان و چه د الله تعالى او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاملو کېښی به ئی د هیڅ څیز او هیچا پروا نه کوله په هم دی سلسلی کېښی د احد په غزا کېښی حضرت ابو عبیده رضی الله تعالى عنه خپل پلار وواژه د بدر په غزا کېښی ابوبکر صدیق رضی الله تعالى عنه د خپل ځوی د مقابلې دپاره ځان تیار کړ مصعب بن عمیر رضی الله تعالى عنه د خپل ورور عبید بن عمر بن خطاب رضی الله تعالى عنه د خپل نیای عاص بن هشام - علی بن ابی طالب رضی الله تعالى عنه حمزه - عبیده بن الحارث د خپلو خپلوانو مخی ته چه عتبه - شیبه او ولید بن عتبه و ووتل او هغوی ئی ووژل - او رئیس المنافقین عبدالله بن ابی یعنی د عبدالله ځوی چه هغه هم عبدالله نومیده او د ابی لمسی و د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخ کېښی د مریسبع په غزا کېښی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم که ستاسی امر وی نو زه د خپل پلار سر اوس پری کوم او ستاسی په حضور کېښی یی لکه یو پندوس غورځوم خو د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا خبره خوښه نه شوه. فرضی الله عنهم و رضوا عنه و رزقنا جهم و اتباعهم و اماتنا علیه آمین.

تمت سورة المجادلة فله الحمد والمنة .

سورة الحشر مدنية وهى اربع وعشرون آية و ثلث ركوعات رقمها (۵۹) تسلسلها حسب النزول
(۱۰۱) نزلت بعد سورة «البينة»

د «الحشر» سورت مدنى دى ، (۲۴) آيته او درى ركوع لرى - په تلاوت كښى (۵۹) او په
نزول كښى (۱۰۱) سورت دى وروسته د «البينة» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه چه په آسمانونو کښی او هر هغه چه په
ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او هم دغه (الله) ښه غالب دی
ښه حکمت والا دی.

تفسیر: لکه چه د هغه د زبردستی غلبی او د حکمت له اثارو څخه یوه پېښه او واقعه وروسته له
دی نه بیانېږی.

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ

دغه (الله) هغه ذات دی چه ایستلی دی هغه کسان چه کافران شوی ؤ له اهل
د کتابونو څخه له کورونو خپلو څخه په اول د ایستلو د دوی (له مدینې نه
شام ته دوهم ایستل د دوی له خیبر نه شام ته د حضرت عمر په خلافت کښی
دی).

تفسیر: له مدینې منورې څخه د مشرق په لوری د څو کړوهو په فاصله (واتن) کښی د یهودانو د
قوم او تبر یو کلی ؤ چه بنی نضیر باله کیده. دا تبر د دیرو سریو او شتو - مالونو خاوند ؤ.
او پخپلو کلکو او مضبوطو کلاؤ (قلعو) باندی ئی زیات اطمینان او دیره دادینه (سکون) لرله.
ځمونږ پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم کله چه هجرت وفرمایه او په مدینې منورې کښی

ئى هستوگنه غوره كړه. نو پرمې دوى له مسلمانانو سره د روغې تړون وكړ. او داسې يې غوته كړه چه مونږ به ستاسې په مقابلې كېنې د نورو مرستې (مدد) نه كوو يعنې د عدم تعرض معاهده ئى وترله بيا دوى د خيانت (درغلې) له مخې د مكې معظمې له كافرانو سره په پټه مكاتېبې - ليكنې خبرې - اترې كولې تر څو چه د دوى يو لوى مشر كعب بن اشرف له څلويښتو سورو سره مكې معظمې ته ځان ورساوه او له بيت الله سره مخامخ د مسلمانانو په مخالفت له قريشو سره ئى معاهده او تړون وكړو غه موده وروسته د الله او رسول صلى الله عليه وسلم له امر سره سم دغه (كعب) د خپلې دغې درغلې او خيانت لامله (له وجې) د محمد بن مسلمې رضې الله تعالى عنه له لاسه وواژه شو بيا هم د بنې نضير له لورې د غدارۍ او بد عهدي سلسله جاري وه. د مكر فريب او دغابازۍ له مخې دوى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم سره له څو تنو اصحابانو وبلل چه پخپلو كورونو كېنې ئى په مكر فريب او درغلې سره ناڅاپه په شهادت ورسوۍ يو ځلې ئى د يوې لورې په څنگ كېنې پر رسول الله صلى الله عليه وسلم له پاسه يو د ژړندۍ پل (آسيا سنگ) وړ وروغراوه چه كه څمونږ په پيغمبر صلى الله عليه وسلم باندې لگيدلى وى نو په شهادت به رسيدلى و مگر په دې گړدو (ټولو) واقعو كېنې د الله تعالى په فضل او مرحمت سره اسلام او مسلمانانو د دوى له شوروو څخه نجات وموند. بالاخر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم له مسلمانانو سره يوه جرگه وكړه او په هغې كېنې ئى دا سره غوته كړه چه له بنې نضير سره دى غزا وشى. كله چه مسلمانانو په ډير سرعت گړنديتوب او تلوار سره په هغوى باندې حمله يرغل وړ ووړ او د دوى گړدۍ (ټولې) كلاوى او كلې يې كلا بند او محاصره كړل. نو ځكه دوى سخت مرعوب شول او وويړيدل - او د ويري او ډار لامله (له وجې) له خپلو كلاو څخه د باندې په ډگر (ميدان) جگرې ته راونه وتل او عمومي جنگ ته وار ونه رسيد او بيا يې د روغې غوښتنې وكړه. تر دې چه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم په دوى باندې داسې مرحمت او مهربانۍ وفرمايله چه دوى دى له مدينې منورې څخه د باندې ووځي د دوى سرونه او وينې به ساتلي وى. دوى دى د خپلو منقولو ډالو مالوالو څخه هومره شيان چه وړې يې شى يو دى سى خو د دوى غير منقوله مالونه به د مسلمانانو په لاسو كېنې وى د الله تعالى په حكم هغه كلاوى او ځمكې او نور د مسلمانانو په لاس او قبضه كېنې ولويدل خو د غنائمو په ډول (طريقه) ونه ويشلى شوى بلكه يواځې څمونږ د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په واک (قبضه) كېنې پاتې شوى حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې ځمكې زياتره برخه پر مهاجرينو باندې وويشله او د هغو مصارفو بار او پيټى ئى د انصارو له اوږو څخه سپك كړ چه انصارو به پر مهاجرينو كول او په دې ډول (طريقه) سره دواړو ته له هغه ځنې گټې ورسيدى. او هم رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د خپلې كورنۍ خرڅ او د نبوت د مقام كلنې مصارف له هم دى جائداده اخيسته. كه له داسې مصارفاتو څخه څه شى بېرته پاتې كېده هغه به ئى د الله تعالى په لاره كېنې صرفول.

په دې سورت كېنې د هم دى قصې په لورې اشاره شوى دى چه الله تعالى همغه غالب قوى حكمت والا ذات دى چه دپاره د دليل كولو ئى وويستل هغه كسان چه كافران شوى ډ له اهل كتاب

څخه چه يهودان د بنی نضیر ؤ له کورونو خپلو نه چه په ځمکه د مدینې منورې کښې ؤ په اول د جمع کیدلو د لښکرو سره یعنی یواځې په هغه یو یرغل (حمله) سره ودار شول او په همدې ډول یو کښې ئې خپل کور او کلی او کلکې کلاوې ویجاړې پریښودلې او له مدینې څخه وتښتیدل او هیڅ یوه میرانه (بهادری) او ثابت قدمی ئې له ځانه ورښکاره نه کړه

تنبیه: له «اول الحشر» څخه ځنې مفسرین داسې مراد اخلې چه د یهودانو دغو تېرو ته د وطن پریښودل اول ځلې ور د مخه شول چه پخوا له دې څخه دوی له داسې پېښې سره مخامخ شوی نه ؤ یا په (اول الحشر) کښې به د دې په لورې اشاره وی چه د یهودانو اول حشر خو هم دا دی چه مدینه منوره ئې پریښوده او په ډیر شمیر د خیبر او نورو ځایونو په لورې لاړل او دوهم حشر به ئې هغه وی چه د حضرت عمر د خلافت په عهد کښې ورپېښ شو یعنی د نورو یهودانو او نصرانیانو سره دوی هم له خیبره وویستل شول او د شام په لورې واستول شول چه هلته به هم د هغوی وروستنی حشر کېږي نو ځکه شام ته ارض المحشر هم وائی.

مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُوا أَنَّهُمْ تَانِعُهُمْ خُصُوفُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَنشَأَهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَدْ فِي ذَلِكَ فَلْوَهُمُ الرُّعْبُ

ځمان نه کاوه تاسې (ای مؤمنانو) چه وبه ځې دوی (له مدینې نه) او ځمان نه کاوه دوی چه بیشکه دوی لره منع کوونکې ساتونکې دې کلاوې د دوی له (عذابه د) الله پس راځي پر دوی (عذاب د) الله له هغه ځایه چه ځمان نه کاوه دوی او واچوله (الله) په زړونو د دوی کښې ویره.

تفسیر: یعنی د هغوی د ساز او سامان ټینګو کلاؤ - او د توریالی توب او میرانی (بهادری) په نسبت به ستاسې خیال داسې نه ؤ چه تاسې دومره زر به هغوی پره کوئ او دوی خپلې وسلې له لاسو غورځوی او نه د هغوی داسې خیال ؤ چه دا وړوکی او بی وسلې او بی سامان د مسلمانانو ټولې دوی هسې مغلوب او منکوب کړي. هغوی د غفلت په دې خوب کښې تللي ؤ چه دا مسلمانان چه د هغوی په سر باندې د پاک الله لاس دې ځمونږ تر ټینګو کلاؤ پورې، چیرې رسیدې شي او ښائی چه مونږ به د خپلو ښو وسلو - او کلکو مورچلو او میرانی په سیوري کښې د الله له عذابه ساتلې یو مګر خو هغوی ولیدل چه هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د حکم مخه نشي نیولی. پر دوی باندې د پاک الله حکم له هغې خوا راورسید چه له هغې خوا نه د هغوی خیال او ځمان هم نه ؤ یعنی د هغوی په زړونو کښې الله تعالی ویره واچوله او د بی وسلو او بی شتو مسلمانانو دار ئې پر هغوی باندې کیښود یو خو هغوی د خپل مشر کعب بن اشرف له ناڅاپي وژلو څخه ډیر مرعوب او ترهور ؤ اوس نو د مسلمانانو له دې ناڅاپي حملې او یرغل

غنى نى خپل حواس بالكل له لاسه وويستل.

يَحْرُبُونَ بِمُوتِهِمْ يُأَيِّدُ بَعْضٌ الْبَعْضَ وَأَيُّدِي الْمُؤْمِنِينَ

چه وړانول به ئ کورونه خپل په لاسو خپلو سره (چه پرى ولى مسلمانان يا چه پکښى هستوگنه ونه کړى څوک) او په لاسو د مؤمنانو سره (چه وړان کړى غاى د پناهى او ارت شى ورته غاى د جنگ)

تفسير: يعنى د حرص - غيظ - غضب او قهر په جوش کښى به ئى د خپلو ودانيو غنځيرونه - ورونه - درى او نور شلول - ماتول - وړانول او نړول به ئى تر څو له هغو شيانو څخه چه دوى ئى له خپلو ځانونو سره نشى وړى مسلمانان گټور نشى. په دى کار کښى مسلمانانو هم له هغوى سره ښى مرستى (مدد) کولو يعنى له يوه لورى هغوى په نړولو سره مشغول او بوخت ؤ او له بل لورى مسلمانانو هم د هغوى هغه ودانى وړانولى چه دوى هلته مورچل نيولى ؤ که په غور سره وکتل شى هغه وړاننى او تياهى چه د مسلمانانو له لاسه رسيدلى وه هغه هم د هم دى بدبختانو د بد عهديو او شرارتونو په نتيجه کښى وه.

فَاغْتَبَرُوا يَوْمَ الْأَبْصَارِ

پس عبرت واخلي تاسى اى خاوندانو د سترگو (عقلونو په احوالو د دوى)

تفسير: يعنى خاوند د بصيرت ته په دى واقعى کښى لوى عبرت دى. الله تعالى دا وروښوول چه د ظلم - كفر، شرک - او بدعهدى انجام څرنگه کيږي؟ او يواځى په ظاهري اسبابو باندې داده کيدل او د الله تعالى له قدرت او قوت څخه غافل اوسيدل د پوهانو کار نه دى.

وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمُ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ ثَارٍ

او که نه وى ليکلى (مقرر کړى) الله په دوى باندې وتل (فرار کول) له وطنه نو خامخا په عذاب کړى به ؤ (الله) دوى لره په دنيا کښى (په وژلو او بندى کولو سره) او دوى لره دى په آخرت کښى عذاب د اور.

تفسیر: یعنی د هغوی په برخه له وطنه جلا (جدا) کیدل لیکلی و که دا ئ په قسمت کښی نه وی لیکلی نو بله کومه دنیوی سزا به هغوی ته ورکوله کیده او د بنی قریظه په شان به وژل کیدل لنده ئ دا چه له سزا څخه به دوی خپل ځانونو نشو بچ کولی دا د الله تعالی حکمت دی چه د وژلو په ځای د هغوی په جلا وطنی سره اکتفا وشوه مگر خو دا تخفیف یواځی د هغوی په دنیوی سزا کښی شوی دی ځکه چه د آخرت ابدی سزا په هیڅ دول (طریقه) سره له کافرانو ځنی نه کمیږی «موضح القرآن» لیکي «کله چه دغه قوم او تیر له شامه تښتیدلی دلته راغلی و د دوی مشرانو په همغه وقت کښی دوی ته ویلی و چه یوه ورځ به ستاسی کورونه هلته وړانږی او بیا به بیرته شام ته راتلونکی یی! لکه چه د نبوی صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی د دوی کورونه هلته وړان شول ځینی بیرته شام ته لاړل او ځینی په خیبر کښی پاتی شول - خو د حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی د ټولو کورونه وړان او بیا په شام کښی سره ودان شول».

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ⑤

دغه (تعذیب د دوی) په سبب د دی و چه بیشکه و دوی چه مخالفت به ئ کاوه له الله او له رسول د دغه (الله) سره او هر هغه چه مخالفت کوی له الله څخه نو بیشکه الله شدید سخت دی عذاب (د ده په دنیوی قتل نفی او اسارت او آخروی عقوبت)

تفسیر: یعنی داسی مخالفانو ته هم داسی سختی سزاګانی ورکولی کیږی

مَاقَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْ هَاقِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ

هغه چه پری کوئ تاسی له تنو د ونو د (کم اصلو) خرماؤ څخه یا ئ پریوډئ هغه ولاړی په بیخونو خپلو باندی نو دغه (ټول) په اذن حکم د الله سره دی .

تفسیر: کله چه دا قوم کلابند شو نو رسول الله مبارک صلی الله علیه وسلم اجازه وفرمایله چه د هغوی ځینی کم اصلی ونی دی پری کری شی ! او هغه باغونه دی ویجاړ شی چه دوی د هغو تر شا پر مسلمانانو گزارونه کوی تر څو چه د هغو د درد لامله (له وجی) په بهر وتلو باندی مجبور

او په دگر (میدان) کېښی وځنگیږی او د دگر (میدان) د جگړې په وخت کېښی له ونو څخه غازیانو ته څه ربر (زحمت) او تکلیف ورپیښ نشی . د دی امر په سبب ځینی ونی ووهلی شوی او ځینی ئ پاتی شوی تر څو له بری څخه وروسته د مسلمانانو په ښه ورشی . کافرانو په داسی طعنه ورکولو باندی شروع وکړه چه دوی خلقو ته پندونه ورکوی چه له فساده ځانونه وژغوری (وساتی) مگر دوی پخپله فساد کوی . ایا د ونو پری کول او سوځول فساد نه دی ؟ نو ځکه دا آیت نازل شو چه دا گردی (تولی) چاری د الله تعالی اجل واعلی شانه په اذن او حکم سره سمی شوی دی او د الله تعالی د حکم تعمیل ته هیڅ کله هیڅوک فساد نشی ویلی ځکه چه هغه په ژورو حکمتونو او مصلحتونو باندی مشتمل وی لکه چه د دی حکم ځینی حکمتونه او مصالح پاس ولیکل شول .

وَلِيُخْرِجَ الْفَاسِقِينَ ۝

او (بل لپاره د دی دی) چه رسوا کړی (الله) فاسقانو نافرمانانو (یهودیانو) لره

تفسیر: یعنی چه مسلمانانو ته عزت ورکړی او کافران خوار او سپک کړی لکه هغه ونی چه پاتی وی په هغو کېښی د مسلمانانو گټی او د کافرانو غیظ او خفکان و ځکه چه هغوی به د دی پاتی ونو له کتلو څخه ویل چه دا ونی به د مسلمانانو شی - او هغوی به له دی ځینی گټی اخلی او هغه ونی چه پری شوی یا سوځولی شوی وی په هغو کېښی د مسلمانانو بری و چه د غلبی د اثارو ظهور - او د کفارو هسی غیظ او غضب منظور و چه مسلمانان ځمونو په شیانو کېښی څرنګه تصرفات کوی . نو ځکه دواړه امور جائز او په حکمت باندی مشتمل دی

وَمَا آتَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُم مَّا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ
وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

او هغه مال چه راګرځولی دی الله په رسول خپل باندی له مالونو د دوی پس نه و ځغلولی تاسی پر دوی هیڅ اس او نه هیڅ اوبښ لیکن الله مسلطوی بری ورکوی رسولانو خپلو ته پر هغه چا باندی چه اراده وفرمائی او الله پر هر څیز باندی ښه قادر دی (چه ځینی ئ غلبه د احباؤ الله ده پر اعداؤ الله باندی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «په غنیمت او فی کبئی هم دا فرق او توپیر (تفاوت) شته هغه مال چه د جگری او د جنگ په دگر (میدان) کبئی په لاس راځی هغه غنیمت دی چه د هغه پنځمه برخه د الله تعالیٰ نذر دی . چه د هغه تفصیل د لسمی پاری په شروع کبئی تیر شوی دی . او نوری څلور برخي ئ پر لښکرو باندی ویشلی کیږی او هغه شیان چه بی له جنگه په لاس راځی هغه د تولو مسلمانانو په خزانو کبئی ایښودل کیږی . او د هغوی په عامو مصالحو او ضروری کارونو کبئی لگول کیږی .

تنبیه: که له لږ څه جنگ او جگری څخه وروسته کفار مرعوب شی او صلحی او روغی ته مسارعت وکړی او مسلمانان ومنی په دی صورت کبئی هغه مالونه چه له هسی روغی څخه په لاس راشی د هغه حکم هم په (فی) کبئی داخل دی د نبوی صلی الله علیه وسلم په مبارک عهد کبئی د فی په مالونو کبئی یواځی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خپل تصرفات او اختیارات جاری کول . بنائ چه دا اختیارات د تملک او تصرف وی او یواځی حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم لره مخصوص وی لکه چه له دی آیتونو څخه او د (علیٰ رسوله) له لفظ ځنی متبادر دی او احتمال لری چه محض حاکمانه وی په هر حال الله تعالیٰ د دی مالونو په نسبت دوی ته په راتلونکیو آیتونو کبئی هدایت فرمائی چه وجوباً یا ندباً په هغو او دغو مصارفو کبئی ولگول شی . له حضرت څخه وروسته داسی مالونه د امام په واک (اختیار) او تصرف کبئی وی . خو د ده دا تصرف به مالکانه نه وی او یواځی حاکمانه به وی او هغه د ده په مشوره او فکر او ښوونه د مسلمانانو په عمومی ضروریاتو او مصالحو کبئی صرف او لگول کیږی د غنیمت د مالونو حکم بیل دی او هغه وروسته د خمس له ایستلو څخه د گردو (تولو) لښکرو برخه کیږی لکه چه د الله تعالیٰ له دی ارشاد څخه څرگند (ښکاره) دی ﴿وَأَعْلَوْا الْكَاغِبَاتُمْ﴾ الآية - که لښکر پخپلی خوښی سره پری ښود شی هغه بيله خبره ده البته حنفی شیخ ابوبکر رازی په (احکام القرآن) کبئی داسی لیکی چه دا د منقوله و اموالو حکم دی په غیر منقوله و اموالو کبئی امام لره اختیار او مصلحت دی که ئ وغواړی په لښکرو دی تقسیم کړی او که ئ وغواړی په عمومی مصالحو کبئی دی صرف کړی لکه چه د عراق په سواد کبئی حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ځینو جلیل القدرو اصحابو په مشوره په هم دی خبری باندی عمل وکړ . سم له دی مسلک سره رازی شیخ ابوبکر ﴿وَأَعْلَوْا الْكَاغِبَاتُمْ﴾ پر منقوله و اموالو او د دی د (حشر) د سوری آیتونه ئ پر غیر منقوله و اموالو باندی حمل کړی دی په دی دول (طریقه) چه د دی رومبنی آیت

﴿وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ حکم په «فی» باندی او د دی ورستنی آیت ﴿مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ حکم په غنیمت باندی محمول دی . او د لغت له مخی د غنیمت تعبیر د (فی) په لفظ باندی کیدی شی . والله تعالیٰ اعلم بالصواب .

مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

هغه شی چه را که خولی دی الله پر رسول خپل باندی له (مالونو د) اهل د قریو کلیو (بی له جنگه) نو (هغه) دی الله لره او رسول (د الله) لره .

تفسیر: په رومنیو آیتونو کښی یواځی د بنی نضیرو د مالونو د لگولو ذکر ؤ اوس د فی د مالونو په نسبت عمومی ضابطه راښی . یعنی په فی باندی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او وروسته له دوی څخه د امام قبضه او تصرف وی چه پر دغو خلغو ؤ وویشی . د الله تعالی ذکر دلته تبرکاً شوی دی ځکه چه دی د گردو (تولو) شیانو مالک دی . هو ! د کعبی شریفی او د مساجدو صرفیات چه د الله تعالی په نامه یادیری ممکن دی چه پکښی درج وی .

وَلِذِي الْقُرْبَىٰ

او (دغه اموال دی) خپلوانو د رسول (الله) لره .

تفسیر: یعنی د حضرت خپلوانو څرنگه چه د نبوی په زمان کښی له دی مالونو څخه هغوی ته ورکول کیدل او په هغوی کښی د فقر او مسکنت قید هم نه ؤ . لکه چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم خپل تره حضرت عباس رضی الله تعالی عنه ته چه یو بدای (غنی) مشر ؤ برخه ورکړه اوس هم وروسته له دوی څخه ځمونږ حنفیانو په مذهب کښی د پیغمبر هغو خپلوانو ته چه اړ (مجبور) او محتاج وی پر نورو اړو (مجبورو) او محتاجانو باندی ترجیح ورکوله کیږی او بنائ چه امام هغوی ته پخوا له نورو څخه په مخ کښی برخه ورکړی .

وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّيِّئِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ لَكُم مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم ۚ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثَلَاثُ خِصَالٍ ۖ

او (دغه اموال دی) یتیمانو لره او مسکینانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دی چه ونه گرځی (دغه اموال) دولت په منځ د غنیانو کښی له تاسی څخه (چه له خپله حقه زیات واخلی او فقراؤ ته لږ ورکړی) .

تفسیر: یعنی دا مصارف ځکه راښوولی شوی دی چه مسلمانان تل د پلار مریو - اړو (مجبورو) -

بیکیسانو او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کښی متوجه اوسی ! او تل د اسلامی عمومی ضروریاتو او مصالحو ته خیال ولری ځکه چه داسی مالونه د بدایانو او دولتمندانو راکړه ورکړه او نورو گټو دپاره نه دی . او نه ښائی چه هغه د هغوی د مخصوص جایداد په منزله وگرځی او یوایی بدایان پری مزی وکری او خوندونه تری واخلی - او غریبان او اکربان له لوړی څخه ومری یا عمومی مصالح خراب او ویجاړ پراته وی .

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً بَيْنَ الْأَشْقَاتِ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً بَيْنَ الْأَشْقَاتِ

او هغه څه چه درکری تاسی ته رسول (د الله) نو وائی خلی وئی نیسعی قبول ئ کړئ ! او هغه څه چه منع کوی (رسول الله) تاسی له هغه څخه نو بیرته شی تری (مه ئ غواړئ) او وویریئ له (عذاب د) الله په ځان ساتلو له معاصیو بیشکه الله سخت دی عذاب (د ده) .

تفسیر: یعنی مال او جائداد او نور چه سم د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له امر سره تقسیمیری هغه د تقسیم امر دی په ډیر خوښی سره ومنلی شی . هغه چه دررسیری هغه په خوښی سره واخلئ ! او هغه ته چه ور نه کړ شی هغه دی لاس واخلی هم داسی د گردو (تولو) احکامو او نواهیو منل او پابندی په کار ده .
ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نافرمانی د الله تعالیٰ نافرمانی ده . او وویریئ که چیری د رسول الله د نافرمانی لامله (له وجی) الله تعالیٰ له تاسی څخه خفه نشی او سخت عذاب په تاسی مسلط ونه فرمائ .

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصَرُونَ لِلَّهِ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

(دغه اموال دی) دپاره د فقیرانو هجرت کوونکیو (هغه مهاجران) چه ایستلی شوی دی دوی له کورونو کلیو خپلو څخه او له اموالو خپلو څخه په دی حال

کښی چه طلبوی دوی فضل بښنه مهربانی له الله او رضاء (د ده) او مرسته (مدد) کوی له الله او له رسول د دغه (الله) سره (په نفسونو او مالونو خپلو سره) دغه (مهاجران) هم دوی دی صادقان رشتیني (په ایمان او جهاد کښی).

تفسیر: یعنی هسی خو په دی مال پوری د گردو (تولو) مسلمانانو حوائج او ضروریات تعلق او اړه لری مگر په خصوصی دول (طریقه) سره د ځان قربانونکو او ایثار خوښوونکیو رشتینو مسلمانانو حق مقدم او وړاندی دی چه هغوی یواځی د الله تعالیٰ په خوښی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت او اطاعت له خپلو کورونو او مالونو او شتو څخه لاس وینځلی دی او بالکل په تش لاس له خپل هواده (وطنه) راوتلی دی تر څو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول الله په کارونو کښی په زړه پوری پخپل سر او ازاد کار وکړی شی او هغه ته په ښه دول (طریقه) مرسته (مدد) ورسوی.

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او هغو (انصارو لره دی دغه اموال) چه ځای نیولی دی په (دی) کور (مدینه) کښی او (خالص کړی ئ دی خپل) ایمان پخوا له دغو (مهاجرانو) څخه .

تفسیر: له دی کور څخه مدینه طیبه مراده ده او دا خلق د مدینې منورې انصار دی چه د مهاجرینو له راتګه وړاندی ئ په مدینې منورې کښی هستوګنه لرله او د ایمان او عرفان په لارو کښی زیات مضبوط او مستقیم شوی ؤ .

يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ

خوښوی محبت کوی دوی له هغه چا سره چه هجرت ئ کړی دی دوی ته .

تفسیر: یعنی په مینه او محبت سره د مهاجرینو خدمت کوی تر دی چه پخپلو مالونو او شتو کښی ئ هغوی ته برابره برخه ورکړی ده او د هغوی په شریک ګرځولو کښی ئ خپل ځانونه تیار کړی دی .

وَالَّذِينَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةٌ مِمَّا آتُوا وَيُسْتُرُونَ عَلَى

أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

او نه مومی دوی په زړونو سینو خپلو کښی څه تنگی (حسد) له هغه شی څخه چه ورکړی شوی وی (مهاجرانو لره) او غوره کوی (مهاجران) مقدموی ئ پر خپلو ځانونو او اگر که وی پر دوی باندی تنگی (فاقه او حاجت هغه څه ته چه دوی ئ ایثاروی).

تفسیر: یعنی مهاجرینو ته هغه فضل او شرف چه الله تعالیٰ عطاء فرمایلی دی یا د فی په مالونو او نورو کښی هغه برخه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو ته عطاء فرمائی د هغوی له لیدلو څخه د انصارو زړونه نه خفه کېږی او په هغوی باندی کینه او حسد نه کوی بلکه پری خوښیږی او په هر څیز کښی هغوی پخپلو ځانونو باندی وړاندی گنی پخپله دغه انصاریان مصاعب او متاعب - سختیاوی او ربړونه (تکلیفونه) وچتوی او په لوړه ئی تیروی مگر هغوی ته هرومرو (خامخا) څه نه څه وررسوی داسی بی مثله او بی ساری ایثار په دنیا کښی تراوسه پوری هیڅ یو قوم د بل قوم دپاره نه دی کړی .

وَمَنْ يُؤَقِّ شَخْرَ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ①

او هر هغه چه وساتلی شی له بخل د نفس د ده نه (او له حرص نه په مال باندی) نو هم دغه کسان دی هم دوی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په ثناء صفت د دنیا او په ثواب د عقبا سره).

تفسیر: یعنی ډیر بریالی او کامیاب دی هغه قوم چه د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیوی د هغوی په زړونو باندی طمع حرص او بخل هیڅ اغیزه (اثر) نشی اچولی ځکه چه طماع او بخیلان کله خپلو نورو ورونو ته څه ایثار او گټه رسولی شی ؟ او د نورو په خوښی او هوسانی (آرام) باندی کله خوښیږی ؟.

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ

او (اموال) هغو (کسانو لره دی) چه راغلی دی راځی وروسته له دغو (مهاجرو او انصارو) نه .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه له مهاجرینو او انصارو څخه وروسته د وجود په عالم کېښی راځی یا وروسته له دوی څخه د اسلام په حلقه کېښی داخلیدی یا له وړاندنیو مهاجرینو څڼی وروسته ئ هجرت کړی مدینې منورې ته راغلی دی والظاهر هو الاول

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا
تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ٥٩

وای دوی چه ای ربه ځمونږ مغفرت وکړه مونږ ته او هغو (دیني) ورونو ځمونږ ته چه پرمېی داخل شوی دی (له مونږ څخه) په ایمان کېښی او مه گرځوه په زړونو ځمونږ کېښی بغض کینه د هغو کسانو سره چه ایمان ئ راوړی دی بیشکه ته (یا الله) ښه مهربانی کوونکی خورا (دیر) رحم والا ئ .

تفسیر: یعنی دغه اخلاف او وروستنی کسان هغو اسلافو او سابقینو وړاندنیو ته د ښنی دعاء کوی او د خپل هیڅ یو مسلمان ورور په نسبت - بغض او کینه په خپل زړه کېښی نه لری - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا آیت د گردو (تولو) مسلمانانو دپاره دی چه وړاندنیو حق ومنی او د هغوی په پله باندی لار شوی او د هغوی په نسبت هیڅ یوه کینه - حسد او بغض ونه لری. امام مالک رحمة الله علیه له هم دی ځایه فرمائی هغه سړی چه د صحابه ؓ په نسبت بغض او کینه ولری او د هغوی بدگوئی وکړی هغه لره د (فی) په مال کېښی هیڅ یوه برخه نشته.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ
فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ

آیا نه گوری ته هغو کسانو ته چه منافقان دغابازان شوی دی وای هغوی هغو ورونو خپلو (یهودانو) ته چه کافران شوی دی له اهل د کتابونو قسم دی که خامخا وویستل شی تاسی (له مدینې څخه) نو خامخا وبه وځو مونږ هر ورو (خامخا) له تاسی سره او نه به منو مونږ (خبره په ضرر د تاسی کېښی) د

هیچا هیڅکله او که چیری جنگ شروع کړ شی له تاسی سره نو خامخا مدد به وکړو مونږ هرومرو (خامخا) له تاسی سره ،

تفسیر: عبدالله بن ابی او نورو منافقانو د بنی نضیر یهودانو ته پیغام او پته خبره ورلیږلی وه چه تاسی مه ویریږی او خپل ځانونو یواځی مه گڼئ که مسلمانان غواړی چه تاسی له مدینې څخه وباسی نو مونږ به له تاسی سره دریږو که د جنگ او جگړی وار ورسید نو مونږ به له تاسی سره مرسته (مدد) کوو . دا ځمونږ قطعی او ناگرځیدونکی ټینگه فیصله او پری کړه ده او پرته (علاوه) له دی څخه مونږ ستاسی په جنگ او جگړه کېنې د هیچا خبره نه اورو او نه د هیچا پروا کوو .

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاِبْرُونَ ﴿۱۱﴾

او الله شاهدهی گواهی ورکوی چه بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په هم دغو خبرو کېنې).

تفسیر: یعنی دغه منافقان یهودانو ته دغه خبری له زړه څخه نه وائی یواځی د مسلمانانو په مخالفت خلق ورپورته کوی او هسی خبری کوی چه هغه د مسلمانانو په گټه (فائده) نه وی او هغه خبری چه په ژبه وائی په هغو باندی هیڅ عمل نه کوی.

لَیْنِ اُخْرٰی اَلَا یَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ وَلَیْنِ قَوْمِلَوْا اَلَا یَنْصُرُوْهُمْ

قسم دی که وویستل شی دغه (یهودان) (له کورونو خپلو نه) نه وځی دغه (منافقان له هغو یهودانو) سره (له کورونو خپلو نه) او که جنگ وکړ شی له هغو (یهودانو) سره نو مرسته مدد نه کوی دغه (منافقان) هغوی سره .

تفسیر: لکه چه په مدینې منورې کېنې جگړه ونښته او د بنی نضیر یهودان محصور شول په هغه نازک حال کېنې هیڅ یو منافق د دوی مرستی (امداد) او مدد ته ونه رسید په پای (آخر) کېنې کله چه هغوی وویستل شول دغه منافقان په دی وقت کېنې هم په ډیره خوشالی سره پخپلو کورونو کېنې ناست و .

وَلَیْنِ نَّصْرُوْهُمْ لَیُّوْلُنَّ اِلَآ اَدْبَارَهُمْ ثُمَّ لَا یَنْصُرُوْنَ ﴿۱۲﴾

او که (اراده د) مدد مرستی (امداد) وکری دغه (منافقان) دغو (یهودانو) لره خامخا و به گړغوی دغه (منافقان) په تیښته سره شاوی خپلی بیا به مدد مرسته (امداد) ونه مومی ونه کړ شی (منافقانو یهودانو سره وروسته له ماتې) .

تفسیر: یعنی لکه په فرض محال سره منافق د هغو یهودانو مرستی (مدد) ته راغلی وی نو نتیجه به ئ څه کیده ؟ پرته (علاوه) له دی څخه چه د مسلمانانو له مقابلې څخه بیرته وتښتی بله نتیجه نه لری او بیا به د دوی مرسته (مدد) څرنگه کیده نو د دوی د مرستی (مدد) دپاره به هم څوک نه رسیده .

لَا نُنْفِئُكُمْ عَنْ هَبْءٍ فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾

خامخا تاسو (ای مؤمنانو څخه) ډیر سخت یی له جهته د ویری په سینو زړونو د دغو (منافقانو) کښی له (ویری د) الله دغه ویره (د منافقانو له مؤمنانو څخه) په سبب د دی ده بیشکه چه دوی (داسی) قوم دی چه نه پوهیږی (نه پیژنی الله) .

تفسیر: یعنی که د الله تعالیٰ په عظمت باندی دغه منافقان پوهیدی او د هغوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ خوف او ویره وی نو کفر او نفاق به ئ ولی غوره کاوه ؟ هو ! د مسلمانانو د شجاعت او میرانی (بهادری) څخه ویریږی ځکه د مسلمانانو په مقابل کښی نه شی ودریدلی . او نه د جنگ په ډگر (میدان) کښی له ځانه څه ثبات او توره او میرانه (بهادری) ورښوولی شی .

لَا يِقَاتِلُوكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ

جنگ به ونه کړی دغه (یهودان) له تاسی سره (ای مؤمنانو) ټول په ګډه سره مګر په قریو کلیو ټینگ کړیو شویو کښی یا وروسته له دیوالونو سنگرونو څخه .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دی خلقو په زړونو کښی د مسلمانانو ویری او خوف ځای نیولی دی نو ځکه د جنگ په ډگر (میدان) کښی نشی جنگیدلی هو په کلیو او ټینګو کلاؤ کښی سنگرونه نیولی او جګړی کولی شی یا که د دیوالونو او ونو او نورو شیانو تر شا ئ ځانونه پټ کړی

نو جنگیدی شی . غمونو یو مشر به ویل کله چه یورپیانو د مسلمانانو له توری څخه خپل ځانونه عاجز ولیدل نو راز راز (قسم قسم) اور خوروونکی وسلې او د جگړې اصول ؤ ایجاد کړی خو سره له دې هم که کوم وقت د هغوی جگړه له مسلمانانو سره لاس په لاس ونیښلې نو هغوی د څو شیبو دپاره هم د مسلمانانو په مخ کېښی نشی ودریدلی او گرده (توله) دنیا د قرآن دا معجزه پخپلو سترگو سره گوری چه ﴿لَا يَقَاتِلُوْكُمْ جَمِیْعًا اِلَّا فَرِیْقًا مِّنْهُمْ مَّحْضَنَةٌ اَوْ مِنْ وَّرَآءِ حُدُودٍ﴾ د نورو هغو خلقو په نسبت څه ولیکلی شی چه د هغوی په نزد میرانه (بهادری) او توره دا ده چه د خپلو انگونو (انگرونو) وروڼه په خپلو ځانونو پسې تری او په بامونو او بلیو باندی ختلی په تیږو (گتو) او لوتو او خښتو او نورو شیانو سره ویشتل کوی .

بِأَسْمِهِمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

جنگ د دوی په منځ د دوی کېښی ډیر سخت دی .

تفسیر: یعنی په جگړو کېښی چه دوی ؤ پخپلو منځونو کېښی کوی ډیر تیز او گړندی او سخت ښکاری لکه چه پخوا له اسلامه د اوس او خزرج د جنگونو تجربه غمونو په مخ کېښی پرته ده مگر د مسلمانانو په مقابل کېښی د هغوی وینه وچه - توره پڅه - ژبه (چارۍ) او میرانه (بهادری) ورکه شی .

تَحْسِبُهُمْ جَمِیْعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا یَعْقِلُوْنَ ۝۱۹

گمان به کوی ته په دوی چه سره یو دی او (حال دا چه) زړونه د دوی سره جلا جلا (جدا جدا) دی (په خیالاتو کېښی)، دا (پریشانی د زړونو د دوی) په سبب د دی دی چه بیشکه دوی داسی یو قوم دی چه نه پوهیږی (نه چلوی عقل په خیر خپل) .

تفسیر: یعنی د مسلمانانو په مقابل کېښی د هغو په ظاهری اتفاق او اتحاد مه غولېږئ د هغوی زړونه هیڅ کله سره غوند نه دی او بالکل جلا (جدا) دی هر یو د خپل غرض او غوښتنی مین - او د هر یوه فکر او خیال بیل دی . او د یوه خیال او چرت د بل د چرت او خیال سره مل نه دی . نو ځکه د دوی په منځ کېښی حقیقی اتحاد او یو جهتی هیجری نه پیدا کیږی ؟ که دوی پوه ولری نو پوهیدل به چه دا نمائشی اتحاد او د ښودنی یووالی هیڅ نه پکاریږی اتحاد

هغه ته وایه شی چه د مؤمنینو او قانتینو په منځ کښی لیدل کیږی چه هغوی له گردو (تولو) اغراضو او خواهشونو څخه ځانونه ژغوری (محفوظی) او تولو یو ځای د الله تعالیٰ په رسی باندی منگولی لگولی دی . او د هغو گردو (تولو) ژوندون او مرگ یواځی واحد او احد او صمد الله تعالیٰ لره دی .

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

مثال د دوی (په نه ایمان راوړو کښی) لکه مثل قصه د هغو کسانو دی چه و پخوا له دوی نه په نژدی زمانه کښی چه (اهل د بدر دی) چه وځکله هغوی وپال سزا د بدو چارو خپلو (په دنیا کښی په قتل او بند سره) او شته هغوی ته عذاب دردناک (په عقبا کښی) .

تفسیر: یعنی اوس په نژدی زمانی کښی د بنی قینقاع یهودانو د خپلی درغلی خیانت او غداری خوند څکلی دی - کله چه هغوی بد عهدی وکړه نو مسلمانانو له هغوی سره یوه مختصره جگړه ونښلوله او وروسته د یوه وړوکی جنگ څخه ئ هغوی د باندی وشرل . او له هغه څنۍ په منځ کښی په قریبه ماضی کښی مکیانو هم د بدر په ورځ کښی خپله سزا وموندله همغسی د بنی نضیرو انجام هم وگورئ چه په دنیا کښی د مسلمانانو له لوری پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسیدل او دوی ته د آخرت درد رسوونکی عذاب هم هغسی چه دوی ته تا کلی (مقرر) شوی دی هم وررسیږی .

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ۝ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ۝

(مثال د منافقانو په مخالفت د وعدی کښی) لکه مثل (قصه) د شیطان داسی ده کله چه وائ انسان ته چه کافر شه نو کله چه (انسان) کافر شي وائ (شیطان) زه بیزاره جلا (جدا) یم له تا څخه بیشکه زه ویریږم له الله چه رب

(پالونکی) د تولو عالمیانو دی پس دی عاقبت انجام د دواړو (گمراه کوونکی او گمراه شوی) داسی چه بیشکه هغوی دواړه به وی په اور (د دوزخ) کښی تل به اوسیږی دوی (دواړه) په هغه (اور د دوزخ) کښی او هم دا (خلود د اور د دوزخ جزاء د ظالمانو) (کافرانو) ده .

تفسیر: یعنی شیطان په اول کښی انسان ته کفر او معصیت تشویق او تحضیض ورکوی کله چه سری د ده د اغواء په لومه او دام کښی ونځلی نو وائی چه زه له تا څخه جلا (جدا) او د تا له کاره بیخی بیزار یم زه خو له الله تعالی ویریوم «دا وینا به هم د ریا او مکاری له مخی وی» نتیجه به داسی وی چه دی به هم د دوزخ خس او بوتی او دری کیږی او د هغه د دوزخ د لویدلو سبب به هم گرځی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «شیطان به په آخرت کښی دا خبره وائی . او د بدر په ورځ کښی ئ هم د یوه کافر په شکل او بڼه نور خلق په جگړه کښی اچولی ؤ کله چه سترگی ئ پر پرښتو باندی ولگیدی نو ژر وتښتید . لکه چه د هغه بیان د (الانفال) په سورت کښی پخوا له دی څخه غمونو د دغه پښتو تفسیر کښی تیر شوی دی هم دا مثال د منافقینو هم دی» هغه بنی نصیر ته د خپل حمایت او رفاقت یقین ورکری ؤ او په دی چل سره ئ د مخالفت دگر (میدان) ته را وویستل . کله چه هغوی په مصیبت سره اخته شول دی جلا (جدا) شو . او لری تری کیناست . ولی ایا هغه په دی ډول (طریقه) د الله تعالی له عذابہ خلاصیدی شی ؟ هیڅ کله نه خلاصیږی او د دواړو د هستوگنی ځای دوزخ دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو ! تل ځان وساتئ له معاصیو) وویږیږی له (عذابہ د) الله او ښائی چه ودی گوری هر نفس هغه شی ته چه ږومی ئ لیږلی دی دپاره د صبا (قیامت).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو له الله تعالی څخه وویږیږئ ! او خپلو ځانونو ته د طاعاتو او عباداتو سرمایه ذخیره برابره کړئ او فکر وکړئ چه صبا به څه څه شیان در د مخه کیدونکی وی ؟ او د قیامت لویې ورځی دپاره مو څه ذخیره او څیرمه کړی دی ؟ او څه شی مو د مخه ورلیږلی دی چه وروسته له مرگه هغه هلته در پکار شی ؟

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۹﴾

او وویږیږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) بیشکه چه الله ښه خبردار دی په

هغو عملونو چه کوي تاسو (نو جزا به پري درکړي) .

تفسير: يعنى ستاسى هيڅ يو کار له الله تعالى څخه پټ نه دى . نو ځکه له هغه الله تعالى څخه وويږي ! او د تقوى او پرهيزگاري لارې غوره کړئ ! او له گناهونو او معاصيو څخه خپل ځانونه وژغوري (وساتي) !

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

او مه کيږئ تاسي (اي مومنانو) په شان د هغو کسانو چه هير کړي دى هغوى الله بيا هير کړ الله په دوى حق د نفسونو د دوى دغه خلق هم دوى دى فاسقان نافرمانان (بهر وتونکي له فرمانه د الله نه) .

تفسير: يعنى هغه کسان چه د الله تعالى حقوق ئ هير کړي دى او د هغه له ياده غافل شوى دى او د ده د اوامرو او نواهيو هيڅ پروا نه کوي نو الله تعالى هير کړي دى په دوى باندې حق د نفسونو د دوى چه له راتلونکيو افتونو څخه د ژغورنى (بچ کوونى) هيڅ يو فکر او اندېښنه د دوى سره نشته . او په معاصيو او نافرمانيو کښى د دوى تللى دى او په دائمي خسارى او ابدى هلاکت کښى لويديلى دى او داسى کار نه کوي چه د دوى په حق کښى په واقع سره مفيد او نافع وي .

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

نه دى سره برابر (په نزد د الله) ياران ملگري د اور (چه هير کړي ئ دى الله) او ياران ملگري د جنت (چه ويږي له الله) ياران ملگري د جنت هم دوى دى مراد موندونکي په مراد رسيدلى (په لقاء د الله او نعماو د جنت) .

تفسير: يعنى بنائ چه هر سړى خپل ځان د جنت د داخليدلو وړ (لائق) وگرځوي چه لاره ئ پرته (علاوه) د قرآن کريم د هداياتو او احکامو په مخامخ کښى له غاړې ايښودلو بل شى نه دى .

لَوْ أَنْزَلْنَاهُذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُتَّصِدًا عَامِنٌ خَشْيَةَ اللَّهِ

که نازل کری وی مونږ (احکام د دغه) قرآن په یوه غره باندی (په مثل د انسان او فهم مو ورته ورکری وی لکه چه انسان ته مو ورکری دی) نو خامخا لیدلی به ؤ تا هغه (غر) ویریدونکی فرمان منونکی توتی توتی کیدونکی له ویری (د عذاب) د الله ،

تفسیر: یعنی د افسوس او د حسرت ځای به وی چه قرآن مجید د انسانانو پر زړونو باندی هیڅ یو اثر او اغیزه ونه کری حال دا چه د قرآن شریف اثر او اغیزه دومره زبردسته او قوی ده چه که هغه پر غرونو غونډی یو کلک شی باندی هم رانکته شوی وی او په هغه کښی د پوهیدلو داسی یوه ماده چه په انسانانو کښی شته وی نو هغه به متکلم د عظمت په مقابل کښی ویریده او چاودیده او له داره به ئ توتی توتی کیده . ځما د الله بښلی پلار په یوه اوږده منظومه کښی دا دری شعرونه راغلی دی .

محفل بدعت ځنی نغمی چه اوریدونکی دی

غږی ئ کون په سترگه ږوند زږگی ئ لرځیدونکی دی

راشه واوره دا روا سازونه اوازونه تل

لمر دی پر روښان او گرد (تول) ستوری غورځیدونکی دی

څوک چه شی بی ویری دیر افسوس دی پر حالت د ده

غر ته گوره ﴿ خَاشِعًا مُتَصَدِّدًا ﴾ کیدونکی دی

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۵۹﴾

او دا مثالونه بیانوو او رو مونږ هغه خلقو ته (لپاره د دی) چه دوی فکر غور وکری پکښی (فائده تری اخلی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د کافرانو زړونه دیر سخت دی سره له دی چه د الله تعالی کلام اوری خو بیا هم ایمان نه پری راوړی که غر د دی پاک کلام په مفهوم باندی وپوهیږی نو هغه به هم له دیری ویری وشلیږی » .

تنبیه: دا خو د کلام د عظمت ذکر ؤ اوس په دغه راتلونکی آیت کښی د متکلم د عظمت او رفعت بیان دی .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۝ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ

دغه الله هغه ذات دی چه نشته بل هیڅ معبود برحق مگر خو هم دی (دی یواځی) عالم دی په غیبو باندی او (عالم دی) په ښکاره ؤ باندی هم هغه (الله) دی خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دغه الله (هغه ذات دی) چه نشته بل هیڅ معبود برحق مگر خو هم دی دی (یواځی) بادشاه دی ښه پاک دی (له ټولو قبائحو څخه) سالم دی (له گردو (ټولو) عیبو) څخه امان ورکونکی دی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه له گردو (ټولو) نقائصو او کمزوریو څخه پاک منزله دی او له ټولو عیبو او افتاتو څخه سالم دی هیڅ یوه خرابی او نقصان نه د هغه دربار ته رسیدلی دی او نه به ورسیږی . د «مؤمن» ترجمه ؤ په امان ورکونکی سره کړی ده او د ځینو نورو مفسرینو په نزد د «مصدق» په معنی هم راغلی دی یعنی پخپل قول او فعل سره د خپلو پیغبرانو د اقوالو او ویناو تصدیق کوونکی دی . یا د مؤمنانو په ایمان باندی د تصدیق د مهر ثبت کوونکی دی .

الْمُهَيِّمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝

شاهد حافظ دی (په اعمالو د بندگانو) ښه زبردست دی د ویری خاوند دی د لوی څښتن (خاوند) دی ، پاک دی ذات د الله له هغو شیانو چه (مشرکان ؤ) ورسره شریکوی .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ذات او صفاتو او افعالو کښی هیڅوک ورسره مل او شریک نه دی .

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ

دغه الله (هغه ذات دی) چه پیدا کوونکی دی راویستونکی دی (له عدم نه وجود ته) صورت ورکونکی دی .

تفسیر: د (خالق) او د (باری) د فرق په نسبت مو د بنی اسرائیل په سورت کښی د دی آیت ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الزُّوْجِ الَّذِي وَالَّذِينَ مِنْ أَمْرِ يَوْمٍ﴾ د تفاسیرو په ضمن کښی څه اشاری کړی دی .

ځمونږ دغه مبارک تفسیر بیا ولولئ ؟ المصور - صورت جوړوونکی لکه چه په نطفه باندی ء د انسان تصویر جوړ کړی دی .

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ط

هم دغه (الله) لره دی نومونه نیک عمده مخصوص .

تفسیر: یعنی هغه نومونه چه په اعلیٰ درجه په ښه والی او کمالاتو او صفاتو باندی دلالت کوی .

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ

په پاکی سره یادوی هغه (الله) لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه څه چه په) ځمکه کښی دی .

تفسیر: یعنی د قال یا د حال په ژبه سره چه په هغه باندی مونږ او تاسی نه پوهیږو .

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ؕ

او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: د الهیه د ګردو (تولو) کمالاتو او صفاتو مرجع د دوو صفتونو په لوری دی چه «عزیز» د قدرت په کمال او (حکیم) د علم په کمال باندی دلالت کوی . او هر څومره کمالات چه دی په علم او قدرت پوری ء په یو نه یو ډول (طریقه) سره تړلی دی . په روایتونو کښی د (حشر) د سورت له دی دری آیتونو ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ څخه نیولی د سورت تر آخره پوری ډیر فضیلتونه راغلی دی . نو هر مسلمان ته ښائی چه سهار او ماښام ء په لوستلو باندی ټینګوالی او مؤاظبت وکړی !.

تمت سورة «الحشر» بمنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الممتحنة مدنية وهى ثلاث عشرة آية و فيها ركوعان
رقمها (۶۰) تسلسلها حسب النزول (۹۱) نزلت بعد سورة الاحزاب
د «الممتحنة» سورت مدنى دى (۱۳) آيتونه او دوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۶۰) او په نزول
كېنى (۹۱) سورت دى وروسته د «الاحزاب» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په حدیبی کښی له مکیانو سره روغه وفرمایله چه د هغی ذکر
ځمونږ د دغه پښتو تفسیر د (الفتح) په سورت کښی پخوا له دی نه شوی دی تر دوو کلونو
پوری دا روغه قائمه وه بیا د کافرانو له لوری هغه ماته شوه نو دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم
د حربی له اصولو سره سم په پټه خوله افواج تولول او د مکی معظمی د بری فتح دپاره ئ
ترتیبات نیول د خبرو اترو او لیکونو په لیږلو باندی ئ ممانعت او بندشونه کیښوول چه تر څو
د مکی معظمی کافران د دوی له دی تیاری څخه خبر نشی او هغوی هم د جگری دپاره ځانونه
تیار نه کری او په دی ډول (طریقه) سره په حرم شریف کښی د جگری مخه ونیوه شی یوه
مسلمان چه حاطب رضی الله تعالی عنه بن ابی بلتعنه نومیده او د بدر له مهاجرینو څخه و مکیانو
ته ئ یو لیک ورولیږه چه «د محمد صلی الله علیه وسلم لښکر پر تاسی باندی لکه د شپي تیاره
یا د لوی سیلاو د اوبو پشان درتلونکی دی» دا خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د وحی
په وسیله ورښکاره شوه دوی حضرت علی کرم الله وجهه او څو نورو اصحابو ته امر ورکړ چه یوه
ښځه د مکی شریفی په لوری رهی (روانه) ده تاسی ورپسی ورشی تاسی به له هغی سره په فلانی
ځای کښی مخامخ کیږی له هغی سره یو لیک دی هغه ورځنی واخلئ! او له ځان سره ئ راوړئ
دا اصحاب په تلوار رهی (روان) شول او هغه ښځه ئ پوره په همغه ځای کښی وموندله . هغی
ښځی دیر «لیت او لعل» او وړاندی او وروسته وکړ خو سره له هغه هم همغه لیک (خط) ئ
وروسپاره چه د هغه له لوستلو څخه دا خبره ښکاره شوه چه د حاطب رضی الله تعالی عنه بن ابی
بلتعنه له لوری د مکی معظمی د کافرانو په نامه لیکلی شوی دی او هغوی ته ئ د مسلمانانو د
تعرض اطلاع ورلیږلی ده . ځمونږ پیغمبر حاطب رضی الله تعالی عنه راوباله او تری وئ پوښتل چه
دا څرنګه یو حرکت دی ؟ دی وویل یا رسول الله نه زه کافر یم او نه می له اسلامه مخ اړولی
دی . رښتیا خبره خو دا ده چه ځما کور او کهول په مکه معظمه کښی دی او هلته د هغوی
ساتونکی او پالونکی هیڅوک نشته نو می وغوښتل چه پر کافرانو باندی خپل یو احسان وایوم تر
څو هغوی د هغه په معاوضه کښی ځما له اهل او عیال سره څه غرض ونه لری بلکه له هغوی سره

خه ښيکني (ښه) هم وکړی . زه پوهیږم چه له دی څخه ماته ډیره گټه (فائده) رارسیدی خو اسلام او مسلمانانو ته له هغه څنې هیڅ یو ضرر نه رسیږی هغه د فتح او نصرت وعدی چه تاسی ته د الله تعالی له لوری شوی دی هغه په یقینی ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته رسیدونکی دی او د هغو مخه هیڅوک نشی نیولی لکه چه د ده د هغه خط په منځ کښی هم دا مضمون لیکلی شوی و. قسم په الله که رسول الله صلی الله علیه وسلم یواځی هم پر تاسی باندی حمله وکړی نو الله تعالی به ورته مدد ورکوی او هغه وعدی چه له هغه سره شوی دی خامخا پوره کیدونکی دی. بلاشبه د حاطب رضی الله تعالی عنه څخه دا غټه خطائ شوی ده خو رحمة للعالمین وفرمایل «**لَا تَقُولُوا لَهُ إِلَّا خَيْرًا** مه وایی ورته هیڅ شی پرته (علاوه) له خیره او وی فرمایل «چه حاطب د بدر د اصحابو څخه دی او تاسی ته نه دی معلوم چه الله تعالی د بدر د اصحابو گرد (تول) گناهونه ښلی دی». د دی سورت زیاتره برخه هم دی قصی لره نیوونکی ده لکه چه الله اجل واعلی شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِمُ بِالْهُدُودِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ**

ای هغو کسانو چه ایمان ی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) ! مه نیسئ تاسی دښمنان ځما او دښمنان خپل دوستان په دغه حال کښی چه غورځوی لیږئ تاسی خبرونه هغوی ته په سبب د دوستی سره (په منځ ستاسی او د دوی کښی) حال دا چه په تحقیق کافران شوی دی هغوی په هغه شی چه راغلی دی تاسی ته له حق (دین او قرآن) څخه .

تفسیر: یعنی د مکی کافران هم د الله جل جلاله دښمنان دی او هم ستاسی نو له هغوی سره دوستی مه کوئ! او هغوی ته دوستانه پیغامونه لیږل مسلمانانو لره ښه نه دی. او په تحقیق کافران شوی دی هغوی په هغه څه چه راغلی دی تاسی ته له حق دین څخه نو د دی لامله (له وجی) د الله تعالی دښمنان شول .

يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

چه وباسی دوی رسول (د الله) او هم تاسی (له خپل وطن مکی څخه ځکه) چه ایمان راوړی دی تاسی په الله چه رب ستاسی دی (پس مه نیسئ دوی په دوستی سره) .

تفسیر: یعنی پیغمبر ته او تاسی ته ئ خنګه سخت ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه درورسول او تاسی ئ د خپل هیواد او وطن په پرېښوولو باندی اړ (مجبور) کړئ یواځی په هم دی خبره سره چه تاسی ولی د یوه الله تعالیٰ چه ستاسی او د گردو (تولو) مخلوقاتو پروردگار دی عبادت کوی ؟ نو له دی څخه به لویه دښمنی او عداوت څه وی ؟ د تعجب ځای دی چه تاسی له داسی سړیو سره دوستی کوئ ؟ او د خپلوی لاسونه ورواندی کوئ ؟ .

إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي

که چیری یئ تاسی چه راوتلی ئ تاسی (له اوطانو خپلو) دپاره د جهاد جنگ په لاره ځما کښی او دپاره د رضاء خوښی غوښتلو ځما (پس مه نیسئ دوی په دوستی سره)

تفسیر: یعنی که ستاسی له کوره وتل ځما د خوښی لپاره او ځما په لاره کښی د جهاد دپاره وی او خاص ځما د رضاء دپاره تاسی نور د خپلو ځانونو دښمنان کوئ نو بیا په هغی دښمنی کښی د دوستی ارتباط د څه دپاره دی ؟ ایا د هغو کسانو په ناراضی چه تاسی د الله تعالیٰ رضاء گتلی وه اوس غواړئ چه هغوی له خپلو ځانونو ځنی رضاء او خوښی او الله تعالیٰ ناراض کړئ! (العیاذ بالله)

تُسْرُونَ إِلَيْهِمْ بِالْهُدَىٰ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَمْتُمْ

چه په پټه (خبری) لیرئ تاسی هغوی ته په (سبب د) دوستی سره او زه ښه عالم یم په هغه څه چه پټوئ تاسی (له مراسلاتو) او په هغه څه چه ښکاروئ تاسی (له معاذیرو) .

تفسیر: یعنی که یو سړی وغواړی چه یو کار له گردو (تولو) خلقو او نری والو (اهل جهان) څخه په پټه اجرا کړی نو ایا هغه له الله تعالیٰ څخه هم پټولی شی ؟ وګورئ چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه څومره زیار (محنت) وکړ او کوښښ ئ وکړ چه د خپل لیک (خط) اطلاع هیچا ته ور نه کړی خو الله تعالیٰ له هغه څخه خپل رسول خبردار کړ او دغه پټه خبره پخوا له وخته ورڅرګنده (ښکاره) شوه ! .

وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

او هر شوک چه وکری دغه (کار) له تاسی شخه نو په تحقیق ورکه کری ؤ
ده سمه صافه لاره .

تفسیر: یعنی که سره له مسلمانی داسی کار وکری او داسی ؤ وگنی چه دی به د هغه په پتو
ساتلو کښی بری ومومی نو سخته غلطی او زیات تیرواته کوی.

إِنْ يَتَّقُوا يُكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَالسِّنَنَهُمْ
بِالسُّوءِ وَوَدُّوا أَنْ تُكْفَرُوا ۚ

که چیری ظفر بری ومومی (کفار) په تاسی باندی (نو) شی به دوی تاسی
لره دښمنان او اوږده به کری تاسی لاسونه خپل (په وهلو او وژلو د تاسی) او
(اوږدی به کری) ژبی خپلی په بدی (ویلو د تاسی) سره او خوښوی به دوی
(دغه) چه کافران شی تاسی (لکه چه دوی دی) .

تفسیر: یعنی له دی کافرانو شخه په موجوده حالت کښی شخه هیله (امید) او اسره مه لرئ! که
غه هم تاسی زیاته پیرزوبنه او رواداری پر هغوی باندی وکړئ او د دوستی اظهار وکری هغوی
هیڅ کله د مسلمانانو خیر غوښتونکی نشی کیدی او سره له دی انتهای رواداریو که د هغوی
لاسونه پر تاسی باندی بر شی نو له هیڅ راز (قسم) خرابی او دښمنی غنی خپل غانونه نه منع
کوی. په ژبو او لاسو سره هر ډول (طریقه) ضررونه او ایذاوی تاسی ته دررسوی . او داسی غواړی
هم هغسی چه هغوی له صداقته منکران دی تاسی هم منکران کری نو ایا داسی شیران او بد
باطنان د دی خبری وړ (لائق) دی چه هغوی ته هسی پیغامونه ورولیدل شی ؟ .

لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصَلُ بَيْنَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

له سره به نفع در ونه رسوی تاسی ته (که کافران شی) خپلوی (د خپلوانو)
ستاسی او نه اولاد ستاسی په ورځی د قیامت کښی فیصله به وکری (الله) په
منځ ستاسی کښی او الله په هغو عملونو چه کوئ تاسی ښه لیدونکی دی (نو)

جزا به ئ درکری .

تفسیر: حاطب رضی الله تعالی عنه هغه خط د خپل اهل او عیال دپاره لیکلی ؤ نو په دی باندی داسی تنبیه فرمائی چه اولاد او خپلوان د قیامت په ورځ کښی هیڅ نه په کاریږی الله تعالی د هر یوه سری اعمال تر ذری ذری پوری هم گوری او سم له هغه سره فیصله او پریکړه کوی د الله تعالی دا فیصله هیڅ یو ځوی - لمسی - کړوسی خپل - خپلوان او عزیز نشی ماتولی نو بیا دا کومه عقلمندی ده چه یو مسلمان د خپل اهل او عیال دپاره الله تعالی له خپل ځان څخه نارضاء کړی په یاد ئ ولری چه له هر شی څخه د الله تعالی رضامندی او خوښی وړاندی ده که دی له مونږ څخه راضی وی نو د هغه په فضل او کرم سره مگرد (تول) کارونه ښه کیږی او که الله تعالی نارضاء او خفه شی نو هیڅ شی نه په کاریږی .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا
بِكُمْ وَبَدَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ وَحْدَهُ

په تحقیق شته تاسی لره (ای مؤمنانو) طریقه ښه (چه اقتداء پسې کولی شی) په (قول او فعل) د ابراهیم کښی او په (قول - فعل د) هغه چا کښی چه ده سره ؤ (له مؤمنانو) کله چه وویل (دغه ابرهیم او اتباعو ئ مشرکانو د) قوم د دوی ته چه بیشکه مونږ جلا (جدا) بیزاره یو له تاسی څخه او (بیزاره یو) له هغه څیزه چه عبادت ئ کوئ تاسی بی له الله منکران شوی یو مونږ (په باطل دین) ستاسی باندی او ښکاره شوی دی په منع ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض حسد ابدی همیشه تر هغه پوری چه ایمان راوړی په الله باندی یواځی (چه واحد لا شریک دی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه سره له اسلامه د ابراهیم علیه وعلی نبینا الصلوة السلام سره ملگری شوی دی هر یوه په خپلو وقت کښی په خپلو فعلونو او قولونو سره له هغو کفارو ځنی د بیزاری او بیلتون اعلان کړی دی او ابراهیم علیه السلام سره له نورو مؤمنانو اتباعو خپلو وویل هغو مشرکانو د قوم خپل ته چه په تحقیق سره مونږ بیزاره یو له تاسی څخه او بیزاره یو له هغه شی

څخه چه عبادت ئ كويئ تاسي بي له الله چه بتان دي او كافر شوي يو مونږ په دين يا په معبود ستاسو باندې يعنې تاسي اي كفارو څرنگه چه له الله تعالى څخه منكران يي او د الله تعالى د احكامو پروا نه كويئ نو مونږ هم ستاسي له طريقې څخه منكران يو او د يوي ذري په مېچ هم ستاسي فكر او پروا نه كوو او ښكاره شوي دي په منع ځمونږ او ستاسي كښې عداوت دښمني او بغض كينه هميشه تل تر هغه پوري چه ايمان راوړئ تاسي په الله تعالى باندې يواځي يعنې دا دښمني به هلته پاي (آخر) ته رسېږي چه تاسي شرك او كفر پريږدئ او د همغه يوه مالك الملك والملكوت اكرم شانه واعظم برهانه هسي بندگان او چوپړان شئ لكه چه مونږ ئ هم بندگان او تابعان يو.

اَلَا قَوْلَ اِبْرٰهِيْمَ لَآبِيْهِ اَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ

مگر خو (اقتداء مه كويئ د) يوي خبري د ابراهيم (چه ويلي ئ و پخوا له امتناعه) پلار خپل ته (داسي) چه خامخا زه بښنه غواړم هرومرو (خامخا) د تا دپاره او مالك نه يم زه تا لره له عذابه د الله د هيڅ څيز ،

تفسير: يعنې يواځي دعا كولي شم د كومي گټي او نقصان مالك نه يم . الله تعالى هر څه چه وكري كولي ئ شي او د هغه مخه هيڅوك نشي نيولي . حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي « يعنې حضرت ابراهيم عليه السلام هجرت وكړ او بيا ئ خپل تېر ته مخ ونه گرځاؤ نو ايا تاسي به هم همغسې كوي ؟ يو خو ابراهيم عليه السلام كله چه دا خبره ورمعلومه نه وه خپل پلار ته ئ دعا وكړه او هر كله چه دا خبره ورمعلومه شوه چه مشركان له غفران څخه محروم دي نو چپ شو . اوس چه هغه خبره تاسي ته ښكاره شوه نو ځكه د كافرانو بښنه مه غواړي . تنبيه: د ابراهيم عليه السلام د استغفار قصه دي د خپل پلار دپاره د (براءة) په سورت كښي د دې آيت ﴿ وَكَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيْمَ لَآبِيْهِ وَالْاَنفُ مُؤْمِنًا وَعَصَاهُ اِنَّا ﴾ الآية - په تفاسيرو كښي وكتله شي او ويل ابراهيم عليه السلام او اتباع ئ داسي چه:

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ۝

اي ربه ځمونږ (خاص) په تا باندې توكل كړي دي مونږ او (خاص) تاته بيرته گرځيدل د گردو (تولو) دي په آخرت كښي دپاره د جزاء .

تفسیر: یعنی گردد (تول) مو پری بنوول او تاته مو هیله (امید) وکړه او د خپل له قوم او له تېر څخه مو پریکړه وکړه او له تا سره مو خپل علاقه ونېلوله او تاته مو رجوع وکړه او په دی باندی ښه پوهیږو چه د گردو (تولو) ورنگ ستا په لوری دی .

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْظِرْنَا رِجَالَنَا يَا أَبَا نُوَيْسٍ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(وویل ابراهیم او اتباعو د ده) ای ربه غمونږ مه گرځوه ته مونږه فتنه ځای د ازمویلو هغو کسانو لره چه کافران شوی دی او بښنه وکړه مونږ لره ای ربه غمونږ بیشکه هم ته ځ ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی مونږ د کافرانو دپاره فتنه او د ازموښت محل د مشق تخته مه گرځوه ! او مونږ پخپل فضل او کرم سره په دغسی حالت کښی وساته چه د هغو له لیدلو څخه کافران خوښ نشی او پر اسلام او مسلمانانو باندی د تمسخر او استهزا غږونه وکړی او غمونږ په مقابل کښی په خپل حقانیت باندی استدلال وکړی . بیشکه هم ته ځ ښه غالب قوی په انفاذ د احکامو ښه حکمت والا چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی یعنی غمونږ تفصیرات او کوتاهی وښه او را معاف ځ کړه . ستا د زبردست قوت او حکمت څخه هم دا هیله (امید) او توقع ده چه خپل وفا لرونکی بندگان د دښمنانو په مقابل کښی مقهور او مغلوب مه کړی اوس دپاره د ازیاد د حرص په اقتداء د ابراهیم علیه السلام کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی ارشاد فرمائی:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

خامخا په تحقیق ده تاسی لره (ای مؤمنانو) په دغو (خبرو د ابراهیم او اتباعو د ده) کښی طریقه حسنه ښه (چه اقتداء پسی کوی او دا اقتداء ده) هغه چا لره چه وی چه امید لری (د ثواب) د الله او ویریږی د (جزاء د) ورځی آخری (د قیامت)، او هر هغه څوک چه مخ وگرځوی (له احکام الله)

نو بیشکه الله همغه دی غنی بی پروا بنه ستایلی شوی (په محامدو)

تفسیر: یعنی تاسی مسلمانانو ته یا په بل لفظ هغو خلقو ته چه د الله د لیدلو او د آخرت د قائمیدلو هیله (امید) لرئ د ابرهیم علیه السلام او د ده د ملگرو حسنه اسوه او نیکی طریقه غوره کول په کار دی . که څه هم ټوله دنیا تاسی ته متعصب او جاهل ووائ تاسی خپل مخونه د هغی لاری څخه مه اړوئ ! چه د دنیا هغه لوی موحد هغه پخپل تگ او طرز عمل سره قائم کړی دی . د مستقبل وقت ابدی کامیابی او بری د هم دی لاری په تللو سره په لاس درتلی شی . که چپ (مخالف) له دی نه لار شی او د الله تعالی له دشمنانو سره خپله دوستی ټینګه کړئ نو تاسی په پخپله نقصان او زیان مومئ. ځکه چه الله تعالی د هیچا د دوستی او دشمنی پروا نه لری . هغه پخپل ذات سره د گردو (ټولو) کمالاتو او هر راز (قسم) ښیګڼو (فائدو) مالک او څښتن (خاوند) دی او هیڅ ضرر ورته نه رسیږی .

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوْدَّةً
وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ښائیږی چه الله پیدا کړی په منځ ستاسی کښی او په منځ د هغو کافرانو چه دشمنی لری تاسی له هغوی سره دوستی او الله (په هر شی چه اراده وفرمائی) بنه قادر دی (چه ځینی ئ دغه دشمنی په دوستی سره بدلول دی) او الله بنه مغفرت کوونکی دی دیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله تعالی د قدرت او رحمت څخه بعید نه دی چه د نن ورځی دیر کلک کافر صبا بنه پوخ مسلمان وگرځوی . او په دا ډول (طریقه) ستاسی او د هغوی په منځ کښی د دوستی تعلقات قائم شی . لکه چه د مکی معظمی په فتحه کښی هم داسی وشوه نژدی گرد (ټول) مکیان مسلمانان شول او هغه کسان چه پروڼ به ئ یو د بل په منځ توری وښکلی نن یو پر بل باندی ځان قربانوی . په دی آیت کښی مسلمانانو ته اطمینان او تسلی ورکړی شوی ده چه د مکیانو په مقابل کښی د مسلمانانو دا د خپلوی شلول او ترک موالات او جهاد د څو ورځو له مخی موقتی دی . بیا به هغه ته څه اړه (حاجت) او ضرورت نه پاتی کیږی . ښائ چه په موجوده حالت کښی تاسی په همغه ترک د موالاتو باندی ټینګ اوسئ ! او له چا ځنی چه په دی لاره کښی څه بی اعتدالی شوی وی الله تعالی د ده د هغی خطا بښونکی دی ځکه چه همغه لوی بښونکی دی .

لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا تَوَلَّوْا فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوهُمْ
مِّنْ دِيَارِهِمْ أَن تَزُورَهُمْ وَقُسُطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ ۝

نه منع کوی تاسی (ای مومنانو) الله له (دوستی د) هغو کسانو چه نه دی
کری جنگ له تاسو سره په (کار د) دین کښی او نه ئ ایستلی تاسی له
کورونو خپلو څخه (له دی نه) چه نیکی کوی تاسی له دوی سره او چه عدل
او انصاف کوی تاسی له هغوی سره بیشکه چه الله خوشوی دوست لری انصاف
عدل کونکی .

تفسیر: یعنی په مکه معظمه کښی داسی خلق هم شته چه دوی پخپله مسلمانان شوی نه ؤ خو له
مسلمانانو سره ئ څه ضد او مخالفت هم نه کاوه او نه به ئ د دین په چارو کښی له هغو سره
جگری کول او نه به ئ ربرونه (تکلیفونه) ورپیښول او نه به ئ د هغوی په ایستلو کښی د
ظالمانو مرستی (مدد) کولی . له داسی کافرانو سره له ښیګڼی (نیکی) او ښه سلوک کولو څخه
اسلام هیڅ ممانعت نه کوی کله چه هغوی ستاسی سره عدل او انصاف - نرمی او رواداری کوی
نو د انصاف تقاضا هم دا ده چه تاسی هم له هغوی سره ښه ټینگ او مناسب سلوک وکړئ ! او
دنیا ته ئ وروښی چه د اسلامی اخلاقو معیار څومره هسک (اوچت) دی ؟ دا د اسلام تعلیم نه
دی که د کافرانو یو قوم له مسلمانانو سره جنگ کوی نو د گردو (تولو) کفارو سره بلا تمییز
جنگ ونښلوو او له تولو سره د توری په څوکی خبری وکړو که مونږ داسی وکړو نو د حکمت او
انصاف له اصول څخه مو پرته (علاوه) او خلاف کار کړی دی . دا ضروری خبره ده چه د ښځو
او نارینه ؤ او وړوکیو سپین پیرو څلمیو او معاندو او مسالمو په منځ کښی فرق او توپیر
(تفاوت) سره وکړو او د هغو حالاتو په اعتبار مراعات وکړو چه د هغو لږ څه تفصیل د (ال
عمران) او د(المائده) د سورتونو په تفاسیرو کښی پخوا لیکلی شوی دی .

إِنَّمَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوهُمْ
مِّنْ دِيَارِهِمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِهِمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ
فَإُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

بیشکه هم دا خبره ده چه منع کوی تاسی الله له (دوستی د) هغو کسانو
 خخه چه جنگ ئ کړی دی له تاسی سره په (کار د) دین کښی او چه
 ایستلی ئ یی تاسی له کورونو د تاسی خخه او کومک مرستی (مدد) ئ کړی
 دی له دښمنانو ستاسی سره په ایستلو ستاسی کښی له دی خخه چه دوستی
 کوئ تاسی له هغوی سره او هر هغه چه دوستی کوی له هغوی سره دغه
 (خلق) هم دوی دی ظالمان گنهگاران .

تفسیر: یعنی له هسی ظالمانو سره دوستانه تعلقات قائمول بیشکه سخت ظلم او گناه ده .
 (ربط) تر دی ځای پوری د کفارو د دوو فریقو تولیو (معاند - مسالم) سره د معاملی ذکر و
 وروسته له دی نه دا رابیی چه له هغو ښځو سره څه معامله وکړو چه له (دار الحرب) خخه (دار
 الاسلام) ته راشی ؟ یا په (دار الحرب) کښی هستوگنه ولری ؟ خبره دا ده چه د حدیبی په
 روغه کښی مکی والو داسی تاکلی (مقرر کړی) و چه ځمونږ هغه سری چه د مسلمانانو په لوری
 راشی ښای چه هغه بیرته ولپړلی شی لکه ځمونږ پیغمبر دا خبره منلی هم وه او د هغه په اثر څو
 سری چه مدینې منورې ته راغلی و بیرته مکی معظمې ته ولپړل شول . وروسته له هغه خخه څو
 ښځی هم راغلی . که دا ښځی هم بیرته لپړلی کیدی نو د کافر نارینه په کور کښی د مسلمانی
 ښځی هستوگنه له اسلامی غیرته لری ښکاریدل او د هغو ناسته ملاسته سره حرامه وه نو په دی
 باندی دا وروستی آیتونه رانازل شول . معلومیږی چه وروسته له دی نه د ښځو په بیرته لپړلو
 کښی کافرانو اصرار ونه کړ او که نه هغه روغه به روغه نه پاتی کیده .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاِمْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه راشی
 تاسی ته مؤمنانی (ښځی) هجرت کوونکی وطن پرېښوونکی نو وائی ازموئ
 تاسی هغوی الله ته ښه معلوم دی ایمان د دوی .

تفسیر: یعنی د زړونو احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره تاسو د
 هغو ښځو تفتیش او تحقیق په ښه ډول (طریقه) سره وکړئ ! چه ایا په رښتیا سره مسلمانانې
 دی ؟ ایا په رښتیا د مسلمانی لامله (له وجی) دوی هجرت کړی دی او خپل وطن ئ پری ایښی
 دلته راغلی دی ؟ ایا کومی دنیوی یا نفسانی غوښتنی د دوی هجرت او راتگ سبب نه دی شوی
 ؟ په ځینو راویتونو کښی راغلی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه به د دوی امتحان

اخیستلو او از موبینه ئ کوله او د حضرت نبوی له لوری به ئ د هغوی بیعت اخیست کله کله به پخپله رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم هم د دوی بیعت مانه چه وروسته په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنُتُ بِآيَاتِكَ﴾ الآية - کښی مذکور دی .

فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ
لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَاتُوهُمْ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ

نو که وپیژنئ تاسی دوی (په قسم سره) مومنانی نو بیرته مه لیږئ هغوی طرف د کفارو ته نه دی دغه (مؤمنانی ښځی) حلالی هغو (کفارو سړیو) لره او نه دی هغه (کافران) حلال دی (ښځو مؤمنانو) لره او ورکړئ تاسی (هغو کافرانو) ته (چه میړونه (خاوندان) د هغو ښځو دی) هغه څه چه لگولی ئ دی (له مهره) او نشته هیڅ گناه پر تاسی باندی چه نکاح وتړئ تاسی له دی ښځو سره په شرط د دی کله چه ورکړئ تاسی هغو (ښځو) ته مهرونه د دوی

تفسیر: داسی حکم وشو که له زوجینو څخه یو مسلمان او بل مشرک وی نو د دارینو په اختلاف سره د نکاح تعلقات قائم نه پاتی کیږی که د کوم کافر ښځه مسلمان شوی وی او دار الاسلام ته راشی هر هغه مسلمان چه د دی نکاح تری د ده په غاړه ده چه هومره مهر چه هغه کافر په دی ښځی ورکړی دی هومره بیرته ورکړی . او اوس د دی ښځی مهر هر څه چه ټاکلی (مقرر) شوی وی هغه جلا (جدا) دی ښځی ته وروسپاری نو وروسته له دی څخه د هغی ښځی سره نکاح ترلی شی

وَلَا تُنْكِحُوا بَعْضَ الْكَافِرِينَ سَأُولُ مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ
أَنْفَقُوا ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ①

او منگولی مه نیښلوئ په عصمتونو د ښځو کافرانو (او مه ئ ساتئ په نکاح خپله کښی) او وغواړی تاسی هغه څه چه خرڅ کړی دی تاسی (پر دغو کافرانو) او ودی غواړی (دغه کفار هم) هغه څه چی خرڅ کړی وی هغوی

(له مهرونو پر دغو مهاجرانو) دا (مذكوره احكام) حكم د الله دى حكم كوى (الله په دغه سره) ستاسى كښى او الله ښه علم والا دى ښه حكمت والا دى.

تفسير: د رومى حكم په مقابل كښى وروستنى حكم داسى شو د هغه مسلمان سړى ښځه چه لا كافر پاتى وى دغه مسلمان دى هغه ښځه پريږدى! بيا هر كافر چه له هغى سره نكاح وترى د دى مسلمان لگولى شوى مهر به بيرته ورسوى په هم دى ډول (طريقه) هر يو له دواړو فريقينو څخه دى يو له بل ځنى خپل حق وغواړى كله چه دا حكم راښكته شو نو مسلمانان دى خبرى ته تيار شول چه هم ئ ورکړى او هم به ئ واخلي خو كافرانو وركول ونه منل نو ځكه دا راتلونكى آيت رانازل شو .

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَابْتُمْ فَاَتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُمْ مِّثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاللَّهُ الَّذِى أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

او كه چيرى فوت شى له تاسو نه (اى مؤمنانو) يو شى له ښځو ستاسى په طرف د كفارو پس غزا مو وكړه (او غنيمت مو واخيست تاسى په غزا كښى) پس وركړئ تاسى هغو كسانو ته چه تللى وى ښځى د هغوى (كفارو ته) په مثل د هغه (مهر) چه وركړى دى دوى (هغو ښځو لره) او ويريږئ تاسى له الله هغه چه تاسو پر هغو باندې ايمان راوړونكى يى ، (شيخ الهند رحمة الله عليه د دى آيت ترجمه داسى كړى ده كه لاړى شى له لاسو ستاسى څه ښځى د كافرانو په طرف بيا ستاسو لاس بر شى يا وار مو راشى الخ).

تفسير: يعنى كه د كوم مسلمان ښځه مړته او دارالحرب ته لاړه شى او كافر د هغه خرڅ بيرته نه وركوى نو كه د كوم كافر ښځه د مسلمانانو كره راشى د هغه هر څومره خرڅ چه كيږي ښائ د هغه كافر په ځاى دى مسلمان ته وركړى چه ښځه ئ د كافر كره تللى ده او حق ئ سوځيدلى دى . هو ! دومره ده كه دغه مسلمان د حق له وركولو څخه څه شى بيرته پاتى شى هغه به همغه كافر ته ورسوى ! ځينو عالمانو ليكلې دى كه كوم مسلمان د كافر خرڅ نشى ورته رسولى نو هغه دى د مسلمانانو په بيت المال كښى ور تحويل كړى . الله اكبر ! دا څومره د عدل - انصاف تعليم دى ! خو په دى باندې عمل كوونكى به همغه څوك وى چه د هغه په زړه كښى د الله تعالى ويره وى او په هغه باندې پوره او كامل ايمان ولرى ! .

تنبیه: د ﴿عَابْتُمْ﴾ ترجمه محقق مترجم په دوه ډول (طريقه) سره فرمايلى دى «بيا ستاسى لاس بر شى» او «ستاسى وار راشى» مونږ د دوهمى ترجمى په لحاظ سره د دى مطلب تقرير دلته

ولیکه . له ډومبني ترجمي سره سم ځينی مفسرينو ویلی دی چه له دی څخه د غنیمت د مال حاصلیدل مراد دی یعنی د غنیمت له مال څخه د دی مسلمان خرڅ شوی مال ورته ورسپارلی شی والله تعالیٰ اعلم .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ
بِاللهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ

ای نبی (ای ځما پیغمبره!) کله چه راشی تاته مؤمنانی ښځی چه بیعت کوی له تا سره پر دی شرط چه نه به شریکوی دوی له الله سره هیڅ شی او نه به کوی غلا دوی او نه به کوی زناء دوی او نه به وژنی دوی اولاد خپل

تفسیر: یعنی ای محمده بیعت واخله له ښځو څخه په خبره چه نه به شریکوی دوی له الله تعالیٰ سره هیڅ څیز او غلا به نه کوی او زناء به نه کوی او نه به وژنی اولاد خپل لکه چه د جاهلیت په زمانه کښی رواج و د معمولی ننگ او عار لامله (له وجی) به ئ جونۍ ژوندی په هدیرو (مقبرو) کښی خښولی او په ځینو وقتو کښی به ئ د لوړی له ویری هم خپل اولاد واژه

وَلَا يَأْتِيَنَّ بِهْتَانٍ يَفْتَرِيْنَهُ بَيْنَ أَيْدِيْهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

او نه به راتله کړی په دروغو سره چه جوړوی ئ دوی په منځ د لاسو او پښو خپلو کښی (یعنی له خپله ځانه)

تفسیر: او بیعت واخله ای ځما پیغمبره له ښځو څخه په دی خبره چه نه به راځی په دروغو سره چه جوړوی هغه دروغ په منځ د لاسونو او پښو خپلو یعنی چه حرامزاده اولاد رانه وړی او په بل چا باندی په دروغو سره دعوی کوی . یا په دروغو سره شاهدی ورکوی. یا په کومه معامله کښی له خپل ځانه خبره جوړه کړی په دروغو سره او قسمونه خوری بله معنی ئ دا ده چه د خپل ځپړولی اولاد نسبت په دروغو سره بل چاته کوی یا د بل چا اولاد پتوی او داسی وائی چه دا می له خپل میره (خاوند) دی . یعنی په مکر او فریب دروغ درغلی او ناروا سره خپل اولاد بل ته یا د بل اولاد ځان ته کوی په حدیث شریف کښی راغلی دی «هغه څوک چه یو اولاد بل ته ورکوی جنت په هغه باندی حرام دی» .

وَلَا يَصِيصُ إِنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايَعُهُنَّ

او نه به کوی نافرمانی له تا شخه په معروف ښو چارو کښی نو ته بیعت وکړه له دوی سره

تفسیر: پخوا ئ فرمایلی ؤ هغه مسلمانی ښځی دی چه په هجرت کولو سره راځی وپوښتلی شی . دلته دا رانیسی چه د هغوی پوښتل دا دی که دا گورد (تول) حکمونه چه په دی آیت کښی دی هغوی ومنی نو د هغوی ایمان ثابت وگڼه ا دی آیت ته د بیعت آیت وایه شی . څمونږ د پیغمبر په مخ کښی به چه ښځو بیعت کاؤ نو هم دا اقرار به ئ له دوی ځنی په ژبه سره اخیست لیکن د بیعت په وقت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاس د هیڅ یوی ښځی لاس ته نه دی رسیدلی .

وَأَسْتَغْفِرُ لَهُنَّ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝۱۱

او مغفرت بښنه وغواړه دپاره د دغو (ښځو) له الله بیشکه چه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی په دی چارو کښی هغه لندون (کوتاھی) چه پخوا له دی شخه شوی دی یا د دی احکامو په ځای راوړلو کښی وروسته له دی نه کوم تقصیر ورپېښ شی نو ځکه تاسی د هغوی په حق کښی د مغفرت او بښنی غوښتنه وفرمائی تر څو الله تعالی ستاسی په برکت د دوی تقصیرات وروبښی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کوئ دوستی له هغه قوم (د یهودو) سره چه په قهر شوی دی الله پر دوی باندي

تفسیر: هغه خبره چه د دی سورت په شروع کښی وه د دی سورت په ختم کښی ئ هم د هغه یاد وفرمایه یعنی د مؤمن په شان کښی نه دی چه له هغه چا سره رفاقت او دوستی وکړی چه الله تعالی ورڅخه خفه شوی وی په هر چا باندي چه پاک الله په قهر وی ښائی چه د الله تعالی دوستان هم له هغه سره خفه وی

قَدْ يَدْسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبْسُ الْكُفَّارُ مِنَ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۝

په تحقیق ناامیده شوی دی دغه (یهودان) له (ثواب د) آخرته لکه چه ناامیده شوی دی کافران (له خیره د آخرت) له تولگیو ملگرو د هدیرو (مقبرو) څخه

تفسیر: یعنی منکران داسی توقع نه لری چه له هدیرو (مقبرو) څخه به څوک پاڅیږی او بیا به په بل ژوندون کښی یو له بل سره وگوری دا کافران هم هم هغسی ناامیده دی
تنبيه: د ځینو مفسرینو په نزد ﴿مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ﴾ د کفارو بیان دی یعنی هغسی چه هغه کافران چه هدیرو (مقبرو) ته رسیدلی دی او د هغه ځای له حال او احوال څخه خبر شوی دی او د الله د مهربانی او خوښی ځنی بالکل بی هیلې او ناامیده شوی دی هم دا راز (قسم) دا کافران هم د آخرت له لوری بالکل بی اسری او ناامیده دی

تمت سورة الممتحنة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الصف مدنية وهى اربع عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (٦١) تسلسلها حسب النزول (١٠٩)
نزلت بعد سورة التغابن
د «الصف» سورت مدنى دى (١٤) آيتونه دوه ركوع لرى په تلاوت كښى (٦١) او په نزول كښى (١٠٩)

سورت دى وروسته د «التغابن» له سورت نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ② كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ③ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بَنِيَانٌ مَرْصُوصٌ ④

نسبت د پاکی کوی الله لره هر هغه خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه خیزونه چه) په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او همغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی (یعنی ای مؤمنانو) ولی وایي تاسی هغه (خبره) چه نه ئ کوئ لویه ده له جهته د غضبه په نزد د الله (دا خبره) چه وایي تاسی هغه څه چه نه ئ کوئ بیشکه الله (مدد ورکوی) خوښوی هغه کسان چه جنگ کوی په لاره (د دین) د دغه (الله) کښی صف تړونکی گواکی دوه بناگانې په قلعی سره تینگی کړی شوی (ښی محکمې)

تفسیر: هر بنده ته ښائ چه له لوی ځانمنمې (تکبر) او بات (لاف) وهلو او له ناحقو دعوی ځنی وویږی ځکه چه وروسته به په جنجال او رږو (تکلیفونو) کښی اخته شی . له خولی څخه د یو خبری ایستل ډیر اسانه دی مگر د هغی سر ته رسونه ډیر سخت کار دی . الله تعالی له هغه سری څخه ډیر خفه او ناراض کیږی چه په ژبه سره یو شی وائی خو کول ئ هسی نه وی . په روایاتو کښی راغلی دی چه په یو ځای کښی څه مسلمانان گرد (تول) سره تول شوی ؤ نو وئ ویل که مونږ ته دا خبره رښکاره شی چه الله تعالی د کوم کار له کولو څخه ډیر خوښیږی مونږ تول به همغه غوره کوو . په دی خبری باندی دا آیتونه رانازل شول چه خبردار وگورئ! په احتیاط سره داسی خبری کوئ! دا ده! در وائی خلعی د الله تعالی په دربار کښی هغه سری کران دی او زیات محبت ورسره کوی چه د الله تعالی په لاره کښی د هغه د دښمنانو په مقابل کښی لکه د اوسپنی دیوال غوندی تینگ ودریږئ او د جهاد په ډگر (میدان) کښی خپل معنوی صفونه داسی وتری چه گواکی داسی یو مضبوط دیوال دی چه له سریو څخه ریږدلی شوی وی . او په هغه کښی له هیڅ لوری کوم کنډاو او رخنه نه وی لویدلی نو اوس په دی معیار سره هر سری خپل ځان ته وگورئ نو هلته به دا خبره ورښکاره شی چه په تاسی کښی ډیر سری داسی دی چه په دی معیار سره اکمل - کامل - جوړ او مناسب ښکاری . مگر ځینی به داسی څرگندیږی (ښکاریږی) چه په ځینو مواقعو کښی په ژبه او تشو ویناو سره ډیر وئیری مگر د هغوی عمل هغه ورتکنډیوی او دروغ ئ ورښکاروی . لکه چه د احد په غزا کښی هغه (بنیان مرصوص) ولی تینگ پاتی نه شو؟ هو! کله چه د قتال حکم نازل شو . ځینو خلغو داسی هم وویل ﴿رَبَّنَا كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ وَلَا أَعْرِتْنَا﴾ الآية - (النساء) په هر حال سره نه ښائ چه په ژبه سره ویناو وکړئ! لاف او بات ووهی! او ناحقی دعوی وکړئ! مگر د کولو او عمل په وقت کښی هیڅ ونه کړی شی بلکه بهتر خو دا ده چه تاسی په ژبه سره هیڅ ونه وایی مگر د کولو په ډگر (میدان) کښی خپله قربانی الله تعالی ته ورواندی کړئ چه د بری لویه برخه مو دروسیږی . د موسی علیه السلام قوم ته نه گورئ چه په ژبه سره د تعالی - تفاخر او تمائز

ډیری خبری اتري کولی خو د عمل په ډگر (میدان) کېی هیڅ شول . هر کله چه د کار کومه موضع ورپېښیدله نو سم د لاسه به نه خوځیدل او د پر مخ تګ د تللو قوت به ئ نه درلود (لرلو) او ډیر خفه کوونکی خبری به ئ کولی له هسی چارو ځنی کومه نتیجه چه راووته د هغی بیان وروسته له دی نه فرمائ.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يُقَوْمِ لِمَ تُوذُّونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل موسی علیه السلام قوم خپل ته داسی چه ای قومه ځما ولی اذیت ضرر رسوئ تاسی ماته (په بد ویلو سره) حال دا چه په تحقیق پوهیږئ تاسی په دی چه بیشکه زه رسول د الله یم تاسی ته

تفسیر: یعنی د ښکاره دلیلونو او څرګندو (ښکارو) معجزاتو په لیدلو سره تاسی پخپلو زړونو کېی باور کوئ چه زه د الله تعالی رشتین رسول او پیغمبر یم بیا خو می په ډیرو ناکاره او زړه خفه کوونکیو حرکتونو سره ولی ربروئ (تکلیفوی) ؟ دا معامله خو یو معمولی ناصح او خیر غوښتونکی سړی سره هم نه ښائیږی د افسوس ځای دی چه تاسی هسی معامله د الله تعالی له رسول سره کوئ ایا ځما زړه ته له داسی خرابو حرکاتو څخه درد نه رسیږی ؟ چه کله یو بی ساه خوشکئ جوړوئ او بیا هغه خپل او د موسی علیه السلام خدای گنئ کله چه له (عمالقی) سره د جهاد کولو امر پر تاسی باندی کیږی نو وایی مونږ به هیڅ جنگ ته نه ځو ته دی د خپل رب سره څه هغوی سره جګړه وکړئ مونږ دلته درته ناست یو. او د دی په شان نوری اپلتی او چتی (بیکاره) خبری لکه چه موسی علیه السلام له دی خبری ځنی په تنګ شو او وئ ویل

﴿ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَإِنِّي فَاتَرْتُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ٥

نو هر کله چه وګرځیدل دوی (له احکام الله نه) نو وګرځول الله زړونه د دوی (له هدایت او یقین نه) او الله نه ښیسی سمه صافه لاره فاسقانو نافرمانانو ته (په علم د دغه الله کېی).

تفسیر: قاعده ده چه ډیرو بدیو کولو څخه زړه تګ تور او سختیږی تر دی چه د ښو کارونو

دپاره په هغه کښی هیڅ یو ځای نه پاتی کیږی هم دا حال د هغوی شو چه په هره خبره کښی به ئ د الله تعالیٰ له رسولانو سره عناد او ضد او اختلاف کاوه او در کرده (توله) به ئ په کپړو چالونو سره تگ کاوه تر څو چه مردود شول او الله تعالیٰ د هغوی زړونه هسی کاږه کړل چه د سمی خبری د منلو صلاحیت هیڅ په کښی پاتی نه شو له داسی ضد کوونکیو نافرمانانو سره د الله تعالیٰ هم داسی عادت دی .

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَبْنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل عیسیٰ ځوی د مریمی داسی چه ای بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسی ته (حال دا چه) تصدیق کوونکی یم د هغه کتاب چه وړاندی ځما دی له توریت څخه .

تفسیر: یعنی اصلاً زه د دی خبری تصدیق کوم چه توریت د الله تعالیٰ له لوری راغلی دی او په اخبارونو او احکامو ئ یقین او باور لرم. او ځما گرد (تول) تعلیم او ښوونی په حقیقت سره د هغو اصولو باندی مبنی دی چه په توریت کښی ښوولی شوی دی .
تنبيه: ابن کثیر رحمة الله علیه او نور پوهان د ﴿ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چه ځما وجود د توریت د خبرو تصدیق کوی ځکه چه زه د هغو شیانو مصداق یم چه په توریت شریف کښی ذکر شوی دی . والله اعلم.

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

او زیری کوونکی یم په هغه رسول سره چه را به شی وروسته له ما څخه چه نوم د هغه احمد دی

تفسیر: یعنی د پرمونی تصدیق کوم او د وروستنی زیری اورم . هسی خو نورو پخوانیو پیغمبرانو هم د خاتم الانبیاء د تشریف راوړلو زیری اورولی دی خو په هغه صراحت او ښکاره ډول (طریقه) سره چه حضرت مسیح علیه السلام په ډیر اهتمام سره د حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم د راتگ زیری اورولی دی هغسی له نورو ځنی نه دی منقول شوی . ښائ چه د قرب العهد له وجی دا خصوصیت د ده په برخه کښی راغلی وی ځکه چه وروسته له

دوی غځه پرته (علاوه) د نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم بل کوم پیغمبر راتلونکی نه دی . دا رښتیا ده چه د یهودانو او نصاراؤ د مجرمانه و غفلتونو او متعمدانه و لاس اچولو لامله (له وجی) نن د دنیا په لاسو کښی د اصلی توریت او د انجیل او نورو آسمانی کتابونو په استثناء د قرآن کریم کومه صحیحه نسخه نه ده پاتی چه د هغو له لوستلو څخه نری والان (اهل جهان) ښه وپوهیږی چه پخوانیو پیغمبرانو په تیره بیا حضرت مسیح علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام ځمونږ د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم په نسبت څه زیری اورولی دی ؟ او په کومو الفاظو سره ئ هغوی ستایلی دی ؟ نو ځکه هیچا ته دا حق نه دی پاتی چه هغه د قرآن کریم دا صاف او صریح بیان له دی سببه دروغ وبولی چه په تحریف شوی بائبل کښی نشته . سره له دی ښای دا د حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم له معجزاتو څخه وگنله چه حق تعالی دی محرفینو ته دومره قوت ور نه کړ چه هغوی د دی آخر الزمان پیغمبر په نسبت هغه گردی (تولی) پخوا ویلی خبری ویاسی یا ئ بالکل محوه کړی تر څو د هغه هیڅ یوه ښه هم پاتی نشی . لکه چه په موجوده بائبل کښی په شلو ځایونو کښی د حضرت محمد مصطفی ذکر نژدی تر تصریح پوری هم شته . او عقل او انصاف لرونکیو لره په هغو کښی د تاویل او د انکار ځای قطعاً نه دی پاتی . او د (یوحنا) په انجیل کښی د (فارقلیط یا پیر کلوطوس) والا بشارت خو دومره ښکاره او صاف دی چه د هغه مطلب بی تکلف پرته (علاوه) له احمد چه معنی ئ (محمود ستایلی شوی ستوده - برگزیده) ده بل کوم شی نشی کیدی . لکه چه د اهل الکتاب ځینو منصفو عالمانو هم پر دی باندی مجبور او لاعلاج اقرار او اعتراف کړی دی او ویلی ئ دی چه د دی پخوا ویلو او پیشگوئ اطلاق او انطباق په پوره ډول (طریقه) سره پر حضرت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وعلی آله و صحبه وسلم او روح القدس باندی کیدونکی دی . او پرته (علاوه) له دوی څخه بل هیڅوک مراد نه دی . الله الحمد چه اسلامی علماؤ پر دی بشاراتو باندی ځان ته مستقل کتابونه لیکلی دی . او د تفسیر حقانی فاضل مؤلف د (فارقلیط) والا په بشارت او د (بائیل) په تحریف باندی د (صف) د سورت په تفسیر کښی ډیر ښه مشبع بحث کړی دی . الله تعالی دی هغه ته د خیر بدل ورکړی .

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ①

بیا (وای الله) کله چه راغی هغه (رسول) دوی ته په ښکاره و معجزو سره وویل (بنی اسرائیل) دا (قرآن) سحر کودی دی ښکاره .

تفسیر: یعنی حضرت مسیح سره له ښکاره ښو راغی . یا د هغه شی زیری ئ چه ورکړی و حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم له هغو ښکاره و معجزاتو سره راغی نو خلقو هغه سحر کودی او جادو ویللی .

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٤﴾

او شوک دی دیر ظالم (بلکه هیخوک نشته) له هغه چا څخه چه له ځانه تری په الله پوری دروغ او (حال دا چه) دی بللی شوی دی طرف د اسلام ته او الله نه ښیي سمه صافه لاره قوم ظالمانو بی انصافانو ته (په علم د دغه الله) .

تفسیر: یعنی کله چه هغوی ته د اسلام په لوری بلنه کیږی نو حق پتوی او له خپل ځانه دروغ جوړوی او پر محمد صلی الله علیه وسلم باندی له ایمان راوړلو څخه مخ اړوی ، هغوی پر الله تعالیٰ د بشر یا په بشر باندی د خدای حکم کوی . په آسمانی کتابونو کښی تحریفونه کوی . او له هغو شیانو څخه چه واقعیت او حقیقت لری منکرېږی او هغه شیان چه هیڅ حقیقت نه لری په آسمانی کتابونو کښی داخلوی . نو له دی څخه به لوی ظلم څه وی؟ او د الله تعالیٰ له جانبه داسی بی انصافانو ته به هدایت چیری په برخه کیدی شی؟ او ممکن دی چه په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ کښی دی لوری ته هم اشاره وی چه دا ظالمان چه هومره انکار - تحریف او تاویل وکری الله تعالیٰ به هغوی ته د بری لاره نه ورښیي ګواکی د پیغمبر په نسبت چه دوی ئ خبری پتوی یا ئ لری کوی په هغه کښی دوی بری نه مومی او څه ئ له لاسو ځنی نه پوره کیږی لکه چه سره له زرهاؤ لری کولو او پری کولو ځنی اوس هم د نبی آخر الزمان په نسبت یوه د بشاراتو لویه ذخیره د هغوی په کتابونو کښی شته .

يُرِيدُونَ لِيُطْفَؤْا نُّورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٥﴾

اراده لری غواړی (منکران) چه مړه کړی رڼا (رنرا) د الله (شریعت د محمد) په خولو خپلو سره او الله پوره کوونکی د رڼا (رنرا) خپلی دی اگر که بد ګڼی دغه (اتمام د رڼا (رنرا)) لره کافران منکران.

تفسیر: یعنی که کافران منکران بد و گنئی او خفه هم شی خو سره له هغه پاک الله خپله رڼا (رنرا) پوره رڼوی. او د الله تعالی د مشیت په خلاف کوښښ کول هسی دی لکه چه کوم احمق د لمر رڼا (رنرا) پخپله خوله سره مړه کوی. هم دا حال دی د حضرت محمد مصطفی د مخالفانو او د مخالفانه و زیار (کوشش) و.

تنبيه: ښائی (بافواههم) له لفظ غځه دی لوری ته هم اشاره وی د بشارتو د اخفاء او انکار دپاره هغه دروغ او چتی (بیکاره) خبری چه هغوی ئی جوړوی هیڅ کله به نه رښتیا کیږی که په زرهاو غله دوی کوشش وکړی چه (فار قلیط) محمد صلی الله علیه وسلم نه دی خو الله تعالی ئی ورثابتوی چه هغه هم دی دی او پرته (علاوه) له حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم غځه بل څوک ئی مصداق کیدی نشی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظَاهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٥﴾

دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیږلی ئی دی رسول خپل (محمد) په هدایت سمه صافه لاره او په دین حق لپاره د دی چه غلبه ورکړی (الله) دغه (حق دین) ته پر دینونو تولو باندی اکر که بده گنئی (دغه غلبه) مشرکان.

تفسیر: په دی آیت باندی د (برائة) د سورت په تفاسیرو کښی خبری شوی دی هلته دی وکتلی شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُجْنِيكُمْ مِنْ عَذَابِ إِلَهٍ ﴿٥﴾
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ
وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) آیا دلالت وکړم تاسی ته (دروښیم تاسی ته) په هسی تجارت سوداگری چه نجات درکوی

خلاصوی تاسی له عذاب دردناک (پس دغه تجارت او سوداگری کوئ چه هغه دا ده) ښه ټینگ محکم مضبوط اوسئ په ایمان باندی چه لرئ ئی په الله باندی او په رسول استاخی د دغه (الله) او جهاد جنگ کوئ تاسی (ای مؤمنانو له اعداء الله سره) په لاره د الله کښی په اموالو خپلو سره او په نفسو خپلو سره (چه جنگ ته ئی وړاندی کوئ) دغه (ټینگ ایمان او مالی او جانی جهاد) خیر بهتر دی تاسی ته (ای مؤمنانو له نورو دنیوی معاملاتو څخه) که چیری یی تاسی چه پوهیږی (په طریقی د حقیقی تجارت باندی پس محکم ایمان راوړئ او پوره جهاد وکړئ نو) وبه ښی (الله) تاسی ته (ای مؤمنانو په دنیا کښی تیر شوی) گناهونه د تاسی او داخل به کړی تاسی (ننه باسی به مو په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د پاکو شرابو او د شاتو او د شودو او د خوړو اوبو) ویالی

تفسیر: یعنی دغه دین ته پر نورو ادیانو باندی بری ورکول د الله تعالی کار دی خو پر تاسی باندی دا فرض دی چه پخپل ایمان باندی په ښه ډول (طریقه) سره مستقیم اوسئ او د هغه په لاره کښی په ځان او مال سره جهاد وکړئ دا هغه تجارت او سوداگری ده چه هیڅ زیان پکښی نشته. په دنیا کښی په زرھاو کسان داسی پلورل او پیرودل (اخیستل او خرڅول) کوی او خپله کرده (توله) پنگه (سرمایه) په هغه کښی لگوی او یواغی په دی هیله (امید) چه له هغه څخه گټی واخلی او په دی وسیله خپل رأس المال له تلف کیږلو څخه وساتی. او خپل ځان او آل او عیال له تنگسی افلاس او نورو ربرو (تکلیفونو) ځنی وژغوری (وساتی). لیکن مؤمنان به د خپلو ځانونو او مالونو پنگه (سرمایه) په هغه اعلی تجارت کښی لگوی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا د څو ورځو له تنگسی ځنی نه بلکه د آخرت د دردناک عذاب او له تباہ کوونکی خساری څخه ساتل کیږی. که مسلمانان پوهیږی نو دا تجارت د دنیا له گردو (تولو) تجارتونو څخه بهتر دی ځکه چه د هغه گټه (فائده) کامله مغفرت او دائم جنت دی چه له هغه څخه پورته او ښه بری او مراد موندل بل نشته.

وَمَسْكِنٍ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّتِ عَدْنٍ ط

او (داخل به مو کړی) په ځایونو ښائسته و پاکیزه و کښی (چه جوړ شوی دی) په جنتونو د همیشه اوسیدلو کښی

تفسیر: یعنی هغه پاکیزه مانی به د هغو جنتونو په مخ کښی وی چه هلته مؤمنان اوسیږی. دا خو د آخرت کامیابی ده وروسته له دی د دنیا د اعلی او انتهای کامیابی او بری ذکر هم

راځی چه .

ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝۱۲ وَأُخْرَى يُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۝

دغه (مغفرت او ادخال د جنت مؤمنانو ته) فوز عظیم بری موندل په مراد رسیدل ډیر لوی دی او (الله تاسی ته ای مؤمنانو درکړی دی له) بل (دنیوی نعمت چه) خوښوئ غواړئ تاسی هغه (نعمت) نصرت مدد کومک حفاظت دی له (جانبه د) الله او فتح قریب بری نژدی ده .

تفسیر: یعنی اصلی او لوی بری او کامیابی خو هغه ده چه په جنت کښی ورکاوه شی چه د هغه په مقابل کښی د اووو اقلیمو او د تول جهان شهنشاهی هیڅ ده . خو په دنیا کښی هم یو داسی شی تاسی ته درکاوه کیږی چه هغه ستاسی په نزد طبعاً ډیر غوره او محبوب دی . او هغه ﴿نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ دی یعنی د الله تعالی له لوری یو ځان ته مخصوصه مرسته (مدد) او امداد او ژر حاصل کیدونکی فتح او ظفر چه له دوی ځنی به هر یو له بل سره هسی تعلق لری لکه خوله او لاس - گردی (تولی) نری (دنیا) ولید چه د هجری د پرمینیو پیږیو مسلمانان دا وعدی په څه صفائی او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسولی . نن هم که مسلمانان په حقیقی معنی مؤمنان او مجاهدان شی او د جهاد فی سبیل الله په لاره کښی ثابت قدم شی نو دا بری او کامیابی د هغوی د پښو ښکلولو (قدمبوسی) ته حاضر دی .

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝۱۳

او بشارت زیری ورکړه (ای محمده) مؤمنانو ته (په دنیوی فتح نصرت او آخروی مغفرت او جنت)

تفسیر: ځکه چه د دی زیری او بشارت اورول هم ځان ته یو مستقل بخشش او انعام دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَصْوَارَ اللَّهِ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) شی تاسی مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله (لکه چه مرسته (مدد) کړی وه حواریونو)

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالی د دین او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم او استاځی مرستی

او مددگار شیء! لکه چه د دی حکم د تعمیل په اثر د الله تعالیٰ په فضل او احسان او توفیق سره په مسلمانانو کښی یوه ځان ته فرقه د «انصارو» په نامه پیدا شوه.

كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ

لکه چه ویلی ؤ عیسیٰ ځوی د مریمی حواریونو (ملگرو خپلو) ته څوک دی مرسته (مدد) کوونکی څما په لاره د الله کښی؟ نو وویل حواریونو (ملگريو د ده) مونږ یو مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله

تفسیر: حواریین د مسیح علیه السلام یاران لږ څه ښه او غوره سړی ؤ چه د خپل حسب او نسب په اعتبار دومره زیات معززان نه گنل کیدل دوی د حضرت مسیح علیه السلام دین ومانه او د عیسوی دین په دعوت او بلنه کښی لوی قربانی ورکړی تر څو ئی چه په ښارونو او کلیو کښی خواره کړل. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له حضرت عیسیٰ علیه السلام څخه وروسته د دوی یارانو او ملگرو ډیر ربرونه (تکلیفونه) د عیسوی دین په نشر او اشاعت کښی وگالل (برداشت کړل) تر څو ئی چه هغه خور کر ځمونږ له پیغمبر څخه وروسته د دوی راشده خلیفگانو هم ډیر ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پخپلو ځانونو باندی د محمدی دین په انتشار کښی اخیستی دی الحمد لله علیٰ ذلک

فَأَمْنَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ ۚ فَأَيَّدْنَا
الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَاصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ١٢

نو ایمان راوړ یوی طائفی دلی له بنی اسرائیلو نه (په عیسیٰ باندی چه بنده د الله دی پورته شوی دی آسمان ته) او کافر شوه پری بله طائفه ډله (چه ویل ئی عیسیٰ ځوی د الله دی پس دواړو طائفو جنگ سره وکړ) نو قوت مو ورکړ هغو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ پر دښمنانو د دوی باندی پس وگرځیدل دوی (مؤمنان) غالبان (پر کافرانو).

تفسیر: یعنی بنی اسرائیل په دوو فرقو باندی وویشل شول یوه ئی په ایمان باندی قائمه پاتی شوه

او بلی له هغه شخه غاړه وغروله بیا د حضرت مسیح علیه السلام ځنی وروسته دوی دواړو سره منگولی ولگولی او شخړی (جگړی) به ئی سره کولی - په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ په مرسته (مدد) په دی مباحث - مناظرو او جگړو کښی عیسویانو پر منکرانو باندی بری وموند او د حضرت مسیح علیه السلام پر نوم اخستونکیو (نصاری) یهودانو باندی غالب شول وروسته له عمومی گمراهی شخه د نصاراؤ ځینی پاتی سری ته چه صحیح عقیده ئی درلوده (لرله) حق تعالیٰ ځمونږ د نبی آخرالزمان په وسیله پر نورو باندی بری او غلبه وروپښله چه د دوی دا غالبیت او بری هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د سلطنت، قوت او حیثیت له پلوه د افتخار وړ (لائق) و **فلله الحمد والمنة**

تمت سورة الصف بفضل الله تعالى ومنه وكرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجمعة مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۲) تسلسلها حسب النزول (۱۱۰) نزلت بعد سورة الصف

د «الجمعة» سورت مدنی دی (۱۱) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۲) او په نزول کښی (۱۱۰)

سورت دی ورسته د «الصف» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ۝ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِينَ رَسُولًا رَبَّهُمْ يَقُولُ عَلَيْهِمْ أَلَيْتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ۝

نسبت د پاکی کوی خاص الله لره هر هغه شخه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه شخه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) چه باچا تولواک

دی ډیر پاک دی له هره عیبه ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی دغه (الله) هغه ذات دی چه پورته کړی لیږلی ئی دی په امیانو ناپوهانو کښی یو رسول (محمد) له دوی څخه چه لولی پر دوی باندی آیتونه د دی (قرآن) او پاکوی دوی (له شرکه له نورو رذیله و اخلاقو) او ښی دوی ته کتاب (قرآن) او احکام (د قرآن) اگر که ؤ دوی پخوا له (بعثه د محمده) خامخا په گمراهی ښکاره کښی

تفسیر: «امیین» نالوستو عربو ته چه په دوی کښی علم او هنر هیڅ نه ؤ - نه ئی کوم آسمانی کتاب درلود (لرلو) - په معمولی لیک او لوست باندی هم د دوی ډیر لږ سری پوهیدل د دوی وحشت او جهالت په دنیا او نری کښی ضرب المثل ؤ خدای بالکل هیر ؤ پر بت منلو او اوهامو غوښتلو - فسق او فجور باندی د ابراهیمی ملت نوم ایښی ؤ - او تقریباً گرد (تول) قوم په صریحی گمراهی کښی ډوب تللی ؤ - ناڅاپه د الله تعالی له لوری په دی قوم کښی یو رسول مبعوث شو چه د هغوی امتیازی لقب «نبی امی» دی خو سره د دی امی توب ئی خپل قوم ته له گردو (تولو) څخه زیات عظیم الشان کتاب راوړ او وای وراوه - او د علومو او معارفو او د حکمت او پوهنی عجیبی او غیبی خبری وروښوولی او دوی هسی پوهان او حکیمان کړل چه د نری لویو لویو حکیمانو - پوهانو - علماؤ - عرفاؤ او نورو به له دوی ځنی د علم او معرفت او کریمه اخلاق زده کول.

تنبیه: په هم دی مضمون نور آیتونه د (البقرة) او د (آل عمران) په سورتونو کښی هم تیر شوی دی هغه دی هلته وکتل شی.

وَالْآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ

او (الله) پورته کړی لیږلی دی محمد لره په منځ د نورو راتلونکیو کښی) له مؤمنانو چه نه دی رسیدلی دوی هغو (پخوانیو) ته (په فضیلت کښی)

تفسیر: یعنی هم دا رسول صلی الله علیه وسلم د نورو راتلونکیو خلقو د هدایت دپاره هم یو واسطه دی ښائی هغوی ته د مبدأ او معاد او آسمانی شرائعو باندی د صحیح علم او پوره پوه نه لرلو په واسطه مونږ امی او نالوستی ویلی شو - لکه د بلخ - هرات - سیستان - غزنی - کابل - خراسان - پارس - روم - چین - هند او نور قومونه چه وروسته له دی نه د دی امیونو په دین کښی داخل او په اسلامی اخوت ، وروری کښی شامل شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالی اول عربان د محمدی دین د نشر او اشاعت دپاره غوره کړل - وروسته له هغه ئی په عجمو کښی هسی پوره او کامل او فاضل سری راپورته کړل چه د اسلام لوی خدمتونه ئی

کری دی» په حدیث کښی راغلی دی کله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم غنی د ﴿وَأَمَّا الْكَاثِبُونَ﴾ په نسبت پوښتنه وشوه نو دوی د سلمان پارسی رضی الله تعالی عنه په اوگه باندی لاس کیښود او وئ فرمایل «که علم یا دین په ثریا کښی هم هسک (اوچت) لار شی نو د ده قوم به هغه له هغه څایه راښکته کوی» شیخ جلال الدین سیوطی رحمة الله علیه او نور پوهانو دا خبره منلی ده چه د دی پیشگوئی لوی مصداق (څمونږ کابلی) امام اعظم ابوحنیفه النعمان بن ثابت بن روطی الکابلی ثم الکوفی دی رحمهما الله تعالی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

او دغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: چه د هغه زبردست قوت او حکمت د دی جلیل القدر پیغمبر په وسیله تر قیامت پوری د عربو او عجمو د تعلیم او تزکیی انتظام وفرمایه صلی الله علیه و علی آله واصحابه وسلم.

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

دغه (نبوت) فضل لوی د الله (له طرفه) دی چه ورکوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی د ورکولو ئی او الله څښتن (خاوند) د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته داسی لوی ورکړه او دی امت ته ئی داسی د لوی مرتبی څښتن (خاوند) رسول وروباښه. ﴿فَلِلَّهِ الْحَمْدُ عَلَىٰ مَا أَنْعَمَ﴾ نو ښائی چه مونږ مسلمانان د دی انعام او اکرام په قدر وپوهیږو - او د خپل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د لوړ (اوچت) تعلیم او تزکیی څخه ښه مستفید او منتفع شو او هیڅ قصور او لندون په کښی ونه کړو وروسته له دی نه د یهودانو مثال د عبرت په ډول (طریقه) بیانوی چه هغوی د خپل پیغمبر په کتاب کښی ډیر زیات غفلت ، بی پروائی کړی ده .

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِلُوا الثَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَجْعَلُوا كَمَثَلِ الْإِمْارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا

مثل د هغو کسانو چه مکلف کړی شوی ؤ هغوی په توریت (چه پری عمل

وکری) بیا بار نه کمر هغوی هغه (توریت یعنی عمل ئی پری ونه کمر مثال د دغو کسانو چه علماء د یهودو دی) په مثل د خره دی چه په شا وړی کتابونه او نفع تری نشی اخیستی.

تفسیر: یعنی پر یهودانو باندی د توریت پیتی ایښود شوی ؤ - او دوی د هغه ذمه وار گرځولی شوی ؤ - خو هغوی د هغه د تعلیماتو او هدایاتو هیڅ پروا ونه کړه - او نه ئی محفوظ وسائل - او نه ئی پخپلو زړونو کښی ځای ورکړ - او نه ئی پری عمل وکړو - او نه د الله تعالی له هغو فضلونو او انعامونو څنی گټور شول چه د هغو له لوری هغوی ته ورعطا او بښلی شوی ؤ بیشکه هغه توریت چه دوی حاملان تاکلی (مقرر کړی) شوی ؤ د ربانی هدایتو او حکمتونو یوه خزانه وه نو کله چه دوی له هغه څخه منتفع نه شول نو د دوی مثال هسی شو لکه چه یو خر چه د علم او د حکمت ډیر لوی کتابونه پری بار شوی وی نو هغه ته پرته (علاوه) له دی څخه چه د هغه پیتی لاندی ستړی ستومان شی بله کومه گټه (فائده) نه وررسیږی.

نه محقق بود نه دانشمند

چارپای بر و کتابی چند

هو! دی پرته (علاوه) د شنو وښو له لتولو څخه بل شی پسی نه گرځی او له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او رابطه نه لری چه پر شا ئی لال او جواهر بار دی؟ که کوم بل چتی (فضول) او بیکاره څیز؟ که یواځی هغه په دی خبری باندی فخر کوی چه گورئ ځما پر شا باندی څرنگه عمده او قیمتداره کتابونه دی نو ځکه زه لوی عالم او معزز سری یم نو دا وینا د هغه لا خرتوب ښکاره کوی.

بِسِّ مَثَلِ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا آيَاتِ اللَّهِ

بد دی مثل د قوم هغه (کسانو) چه دروغ وائی دوی په دلائلو (د قدرت) د الله

تفسیر: یعنی خراب قوم دی هغه کسان چه د هغوی مثال داسی وی الله مو دی تری پخپله پناه کښی وساتی! الله تعالی په توریت او نورو کتابونو کښی کوم زیری چه د نبی آخرالزمان په نسبت ورکړی دی او هغه دلائل او براهین چه د دوی پر رسالت باندی قائم دی د هغو دروغ بلل د الله تعالی آیتونه دروغ گنل دی.

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ⑤

او الله نه بشی سمه صافه لاره قوم ظالمانو ته (کافرانو ته)

تفسیر: یعنی هسی معاندانو زوراورانو او بی انصافانو ته د هدایت توفیق نه ورکوی.

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِن زَعَمْتُمْ أَنكُمُ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِن دُونِ
النَّاسِ فَتَمَوُّوا الْمَوْتِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ⑥ وَلَا يَمُوتُ
أَبَدًا إِنَّمَا قَدَّمَتِ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ④

وایه ته (ای محمده!) ای هغو کسانو چه یهودان شوی بی که گمان دعوی کوئ تاسی (د دی) چه بیشکه تاسی دوستان یی د الله پرته (علاوه) له نورو خلقو (چه مؤمنان دی) نو (فرمانی الله) ارزو وکړئ د مرگ که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ادعاء د دوستی کښی) حال دا چه ویه نه کړی دوی ارزو د دغه (مرگ) هیچیری په سبب د هغو کارونو چه مخکښی لیږلی دی لاسو د دوی (لکه قتل او تکذیب الانبیاء او نور) او الله ښه عالم دی (په احوالو د) گردو (تولو) ظالمانو (کافرانو نو ورپه کړی ورته جزاء)

تفسیر: یعنی سره له دی ناپوهی - جهل او حماقت داسی دعوی کوی چه مونږ بی د نورو له شرکت د پاک الله دوستان یو - او - جنت واکوالان او حقداران یو - کله چه له دنیا څخه ولټیږو نو سم دلاسه جنت ته غو که په رښتیا سره دوی خپلو زړونو کښی داسی یقین لری - او پخپلو دغو دعوو کښی رښتین دی نو ضرور ؤ چه دوی د دنیا له مکدر عیش څخه خپل زړونه شکولی او د حقیقی محبوب او د جنت الفردوس په تمنا کښی به ئی د مرگ ارزو کوله څکه هغه چاته چه دا خبره یقیناً ښکاره وی چه غما درجه د الله تعالی په دربار کښی ډیره لویه ده او هلته غما دپاره هیڅ یوه خطر او ویره نشته نو هغه بیشکه په مر کیدلو باندی خوشیږی او مرگ داسی گڼی لکه چه یو دوست له بل یو دوست سره یو غحای کوی او د دوی په ژبو باندی به داسی توری وی

(غدا نلقى الأحبة محمداً و حزبه)
(یا حبذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها)
أو (حبيب جاء على ناقة)

أَوْ (يَابُنَى لَايِبَالِي أَبُوكَ سَقَطَ عَلَى الْمَوْتِ أَوْ سَقَطَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ)

او د دی په شان نور دا د هغو اولیاؤ الله خبری دی چه نه د دنیا د مصیبتونو او سختیو او ویرولو لامله (له وجی) بلکه خالص د الله تعالی د لقاء ، تمنا یا د جنت په اشتیاق کښی به ئی د موت تمنا کوله او د هغوی افعالو او حرکاتو به هم داسی شاهی ویله چه مرگ هغوی ته د دنیا د گردو (تولو) لډاینو څخه ډیر لذیذ او خوندور دی لکه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم فرمایلی دی «لَوَدِدْتُ اَنِي اَقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ اَحْيَا ثُمَّ اَقْتُلُ» د دی په مقابل کښی د دی دروغجنو مدعیانو پر افعالو او حرکاتو باندی نظر واچوی چه له دوی ځنی زیات له مرگ ځنی ویریدونکی بل څوک نشته دوی د مرگ د نوم له اوریدلو ځنی ویریری او لری تری تښتی - نه د دی دپاره که هغوی ډیر کلونه ژوندی پاتی شی نو زیاتی ښیگنی (فایدی) به گنتی بلکه یواځی د دی دپاره چه د دنیا له حرص څخه هیڅ کله د دوی گیدی دکی شوی نه دی او داسی گنی د هغو چارو له وجی چه دوی ئی دلته کوی په مجرد د دی چه دوی له دی ځایه وخوځیری د هغو په سزا به اخته کیږی لنده ئی دا چه د هغوی له گردو (تولو) افعالو او اطوارو څخه لکه رڼا (رنرا) ورځ داسی ښکاری چه هغوی د یوی رپی (لمحی) دپاره هم د مرگ ارزو نشی کولی او ممکن دی چه د هغی زمانی یهودانو د دی قرآنی دعوی د دروغ بللو دپاره په دروغو په ژبه سره د مرگ ارزو ښکاروله - مگر الله تعالی دا قدرت هم له هغوی ځنی اخیستی ؤ- په روایاتو کښی راغلی دی چه که له دوی ځنی به کوم یهودی د موت تمنا کوله نو په همغه وقت کښی به د ده په غاړه کښی غړوندی لویده او واژه کیده به.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت د (البقرة) په سورت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی هم تیر شوی دی دلته دی هم د هغه تفسیر بیا وکتل شی د ځینو اسلافو په نزد د موت د تمنا مطلب «مباهله» وه یعنی معاندو یهودانو ته وویل شو که «هغوی په رښتیا سره د خپلو اولیاء کیدلو یقین لری - او مسلمانان په باطلو باندی گنی نو داسی دی تمنا وکری د دواړو فریقینو له منځه هر څوک چه دروغجن وی مړ دی شی!» مگر هغوی به هیڅ کله داسی نه کوی ځکه چه هغوی ته د دوی د کذب او د ظلم یقین حاصل دی ابن کثیر رحمة الله علیه او ابن قیم رحمة الله علیه او نورو هم دا توجیه غوره کړی ده . والله اعلم.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَتَّقُونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلْقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

ووايه (ای محمده! دغو یهودانو ته) بیشکه مرگ هغه چه تښتی تاسی له هغه نه (او نه ئی غواړئ) پس بیشکه هغه مرگ ضرور رسیدونکی دی تاسی ته بیا به بوتلی شی تاسی په لوری د (هغه) ښه پوهیدونکی په پتو او په ښکاره ؤ باندی

پس خبر به کړی تاسی په هغو (کارونو باندی) چه وئ تاسی چه کول به مو
(په دنیا کښی نو جزاء به پر درکړی)

تفسیر: یعنی ای یهودانو که تاسی له مرگه ویریږئ نو چیری به تری تجتئ او ځی؟ که په زرگونو ځلی کوښښ هم وکړئ او په هسی کلکو کلاو کښی سنگر (مورچه) ونیسئ چه ورونه ئی ترلی وی نو هلته به هم له مرگه نه خلاصیږئ او وروسته له مرگه بیا همغه د الله تعالی عدالت دی او تاسی (ربط) د یهودانو لویه خرابی دا وه چه کتابونه به ئی پر شا ترلی و مگر له هغو څخه نه گتور (منتفع) کیدل سره له دی چه د دین په ډیرو خبرو باندی ښه پوهیدل خو د دنیوی چارو دپاره هم له هغو ځنی غاړه غړوله . په دنیوی چارو کښی مشغول او منهک شوی د آخرت د یاد تصور هم له زړونو څخه باسی. له داسی تگ او روش ځنی مونږ مسلمانان منع کړی شوی یو د جمعی د لمانځه تقیید هم داسی دی چه په دغه وقت کښی په دنیوی چارو کښی ښائی بوخت (مشغول) نه شو، بلکه په پوره توجه او چپیا سره ئی خطبه واورو او لمونځ ئی اداء کړو په حدیث کښی راغلی دی «هغه څوک چه د خطبې په وقت کښی خبری کوی نو دی د همغو خرو یهودانو په شان دی چه پر شا ئی کتابونه بار وی» یعنی د ده مثال د یهودانو په شان دی. العیاذ بالله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اول) اذان وویلی شی دپاره د لمانځه په ورځی د جمعی کښی نو ځغلی مندی وهی طرف د ذکر د الله ته او پریږدئ (بیع و شری پلورل او پیرودل)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د هر اذان حکم داسی نه دی ځکه چه بل جماعت هم موندل کیږی او د جمعی لمونځ په یوه مسجد کښی اداء کیږی په بل ځای کښی نه اداء کیږی» او د الله تعالی له یاده څخه خطبه مراد ده او لمونځ د هغه په عمومیت کښی داخل دی یعنی په داسی وقت کښی ښائی چه مونږ مسجد ته ورشو چه خطبه واورو په دی وقت کښی پلورل او پیرودل (اخستل او خرڅول) حرام دی او له مندی وهلو او ځغلیلو او سعی څخه په پوره اهتمام او استعداد سره ورنگ مطلوب او مندی وهل مراد نه دی

تنبیه: په قرآن کریم کښی له (نودی) څخه هغه اذان مراد دی چه د دی آیت د نزول په وقت کښی و یعنی هغه اذان چه امام ته مخامخ پخوا له خطبې څخه ورکاوه کیږی ځکه چه له دی اذان څخه رومبني اذان د سیدنا کامل الحیاء والايمان جامع آیات القرآن حضرت عثمان بن عفان

رضی الله تعالیٰ عنه الرحمان په زمانه کښی د صحابه و په اجماع سره مقرر شو لیکن د بیعی په حرمت کښی د دی ورستنی اذان حکم هم په مثل د هغه پخوانی اذان شامل دی ځکه چه د علت په اشتراک کښی د حکم اشتراک هم کیږی - هو! په قدیمی اذان کښی به دا حکم قطعی او منصوصی وی - او په حادث اذان کښی دا حکم به مجتهد فیه او ظنی وی په دی تقریر سره گرد (تول) علمی اشکالات مرتفع شوی. او هم ښکاره دی وی چه دلته په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ کښی «عام مخصوص منه البعض» دی ځکه چه په اجماع سره پر ځینو مسلمانانو لکه ښځی - مریض - مسافر - بندی او نورو باندی جمعه نه فرضیږی.

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ①

دا (تگ لمانځه ته) خیر بهتر دیر غوره دی تاسی ته که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (په آخروی نفع او نقصان خپل)

تفسیر: ښکاره ده چه د آخروی گټی په مقابل کښی دنیوی فائدی هیڅ یو حقیقت نه لری.

وَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ②

نو هر کله چه اداء کری شی لمونځ (د جمعی) پس خواره شی تاسی په ځمکه کښی (خپلو حوائجو ته که نی لرئ) او ولتوی تاسی له فضله د الله او یادوی تاسی الله (په یادولو) دیرو سره ښاییږی چه ومومی تاسی ښیگنی (نیکی) خلاصی مراد

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د یهودانو په نزد د عبادت ورځ د شنبی ورځ وه چه په گردو (تولو) ورځو کښی سود سودا منع وه - نو ځکه نی وفرمایل چه وروسته له لمانځه څخه د روزی په لتولو پسی وگرځئ! او په هغه وقت کښی هم تاسی د الله تعالیٰ له یاده غافل مه اوسی!

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا فَلْيَضْحَكُوا وَلَا تَرَكَوْا قَائِمًا

قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الْكُفْرِ وَفِرَارِ الْبَغْيِ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۝

او کله چه ووینی دوی تجارت سوداگری یا کومه لهو تماشا ننداره نو خوری دوی په لوری د هغی او پریودی دوی تا ولاړ (خطبه ویونکی پر منبر) ووايه (ای محمده دوی ته) هغه څه (ثواب) چه په نزد د الله دی خیر دیر بهتر غوره دی له لهوی تماشۍ ننداری او له تجارت سوداگری څخه او الله خیر دیر بهتر غوره له گردو (تولو) رزق روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د جمعی په ورځ خطبه فرمایله چه د سوداگرانو جوپی (قافلی) له د باندی ځنی خواړه او غله راوړه چه له هغه سره د خبرتیا دپاره طبل تغاری او دمامی هم وهلی کیدی څرنګه چه په ښار کښی غله دیره لږه وه نو خلقو ورمندی وهلی چه هغه جوپه واړوی گواکی دوی داسی ګڼل چه د خطبی حکم هم لکه د نورو وعظونو غوندی دی چه په هغو کښی د ضرورت په وقت کښی سری پاڅیدی شی - او بیا لمانځه ته ځان ور رسوی یا به لمونځ شوی وی لکه چه د ځینو قول دی چه په هغه وقت کښی د جمعی لمونځ پخوا له خطبی څخه کیده په هر حال د خطبی احکام لا ښه ښکاره نه ؤ چه خطبه هم د لمانځه په شان ده دیر خلق لاړل رسول صلی الله علیه وسلم سره له دولسو سړیو چه په هغوی کښی راشده خلفاء هم ؤ. پاتی شول نو په دی نسبت دا آیت رانازل شو - یعنی سوداگری او د دنیا لوی او تماشۍ څه شی دی هغه ابدی ګټه (فائده) حاصله کړئ! چه له الله تعالی سره ده او د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحبت او مجلس په برکت او د ذکر او عبادت څخه په لاس راځی. پاتی شوه هغه اندیښنه چه تاسی ته د خوړو او قحط له پلوه پیدا شوی وه او د هغی لامله (له وجی) تاسی ولتیلئ نو په یاد ئی ولرئ چه رزق روزی د الله تعالی په لاس کښی ده او همغه دیر ښه روزی ورکوونکی دی او د هغه مالک هیڅ یوه بنده ته نه ښائی چه په دی باره کښی اندیښنه وکړئ وروسته له دی تنبیه څخه د صحابه ؤ شان داسی ؤ چه د (النور) په سورت کښی راغلی دی

﴿وَلَا تَلْمِزُوا عِبَادَ اللَّهِ إِذِ اعْتَمَدُوا عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

تنبیه: لهو هر هغه شی ته وایه شی چه سری د الله تعالی له یاده وباسی لکه لوی - ننداری - او ښائی چه د هغی طبل تغاری او دمامی غږ ته لهو ویلی شوی وی.

تمت سورة الجمعة بفضل الله ومنه وكرمه

سورة المنافقون مدنية وهى احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (۶۳) تسلسلها حسب النزول (۱۰۴) نزلت بعد سورة «الحج»
د «المنافقون» سورت مدني دى (۱۱) آيات (۲) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۶۳) او په نزول
كېنى (۱۰۴)
سورت دى وروسته د «الحج» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا اشْهَدْ إِنَّكَ لَرْسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
إِنَّكَ لَرْسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ۝۱

کله چه راشی تاته (ای محمده) منافقان نو وائی دوی (په ژبو خپلو په خلاف
د زړونو خپلو داسی چه) شاهی ورکوو مونږ چه بیشکه ته خامخا رسول د
الله نی (یعنی مونږ ستا پر رسالت له زړه معتقدان یو) او الله ته معلوم دی چه
بیشکه ته خامخا رسول د دغه (الله) نی او الله شاهی ورکوی په دی چه
بیشکه منافقان خامخا دروغجنان دی (په دی شهادت خپل کښی)

تفسیر: یعنی منافقان دروغ وائی چه هغوی له زړه ستا په رسالت باندی اعتقاد لری. په رښتیا
سره هغوی ستاسی په رسالت قائل نه دی او یواځی د خپلو اغراضو لامله (له وجی) په ژبه سره
داسی خبری کوی - او پخپلو زړونو کښی وائی چه مونږ دا خبری په دروغو سره وایو. بیا د
هغوی دا کذب یواځی په هم دی خبری باندی نه دی منحصر بلکه دروغ بیل د هغوی امتیازی
خصلت او شعار گرځیدلی دی په هره هره خبره کښی له دروغ ویلو څخه کار اخلی لکه چه په
هم دی سورت کښی د یوی واقعی ذکر راغلی دی چه په هنی کښی منافقان داسی ورښکاره وی
چه یو شان ته خبری وکړی خو الله تعالی جل شانہ واعظم برهانه له آسمانه د هغوی تکذیب کوی.

اتَّخَذُوا إِيمَانَهُمْ جُتًا

نیولی دی دوی قسمونه خپل دالونه (چه پری ساتی سرؤمال خپل)

تفسیر: یعنی په دروغو سره قسمونه خوری چه مونږ مسلمانان یو - او د اسلامی مجاهدینو له لاسه د خپلو ځانونو او مالونو د ساتنې دپاره د داسې قسمونو تر سیوری لاندې خپلې شپې او ورځې تیروی. کله چه له دوی ځنې د پوښتنې وړ (لائق) کوم کار څرگندیږي (ښکاریږي) او د مسلمانانو له لوری د مؤاخذه ویره پیدا کیږي نو سم د لاسه دوی په ناحقو قسمونو یادولو باندې شروع کوی.

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲﴾

پس اړوی (دوی خلق په دغو قسمونو سره) له لاری د الله څخه (چه جهاد فی سبیل الله دی) بیشکه دوی چه دی بد دی هغه عمل چه دی دوی چه کوی ئی (له قسمونو او دروغو او له اړولو د خلقو له لاری د الله نه)

تفسیر: یعنی د اسلام او مسلمانانو په نسبت طعن - تشنیع وائی او عیبونه ئی لتوی او د اسلام له ننوتلو څخه نور خلق منع کوی. او خلق هم د دوی په ښکاره مسلماني باندې غولپړی نو د دوی د دروغو قسمونو ضرر او فساد تر دوی پوری محدود نه پاتی کیږي بلکه نورو ته هم متعدی کیږي نو له دی څخه به لویه خرابی څرنگه وی. خو سره له دی که یو سری په ښکاره سره د اسلام په ضروریاتو باندې اقرار کوی اگر که په دروغو او فریبو سره هم وی نو اسلام د هغه په وژلو باندې امر نه شی ورکولی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿۳﴾

دا (بدی د عمل د منافقانو په سبب د دی ده چه) بیشکه دوی ایمان راوړی دی (لساناً) بیا کافران شوی دی (قلباً تینګ ولاړ په کفر) بیا مهر وهلی شوی دی په زړونو د دوی باندې پس دوی نه پوهیږي په (حقیقت د ایمان باندې چه اقرار باللسان تصدیق بالقلب دی)

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کوی او په زړه کښی له هغوی څخه انکار کوی سره د ایمان د دعوی د کافرانو په شان کارونه کوی د دی بی ایمانی او انتهایي مکر او فریب او دعا اثر داسی شو چه د هغوی په زړونو باندې مهر ولگید چه پر هغوی د ایمان - خیر - صداقت او امانت گردی (تولی) لاری وترلی شوی او هیڅ یو ښه شی په هغه کښی نه ځائیږي . ښکاره ده چه اوس دی حالت ته رسیدلی دی چه له هغوی ځنې د پوهیدلو او په لار راتللو هیڅ یوه هیله

(امید) او توقع نشی کیدی کله چه د سری زړه د بدکاریو او د بی ایمانیو څخه بالکل خراب او مسخ شوی وی بیا نو په دی کښی د ښه او بد پوهیدلو هیڅ صلاحیت نه پاتی کیږی .

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ

او کله چه ووينی ته دوی په تعجب کښی تا اچوی اجسام جثی بنی د دوی له جهت د ښائست او که خبری کوی دوی اوری غوړ ږدی ته خبرو د دوی ته له جهت د فصاحته او بلاغت

تفسیر: یعنی زړه خو مسخ شوی دی مگر که بنی (جسم) ته وکتل شی ډیر ډولی - ښائسته - روغه رمته لویه درنده ښکاری ، په خبرو اترو کښی ډیر غوړ او ښه غږیږی - په فصاحت او بلاغت کښی بی مثال او بی نظیر ښکاری او خامخا د اوریدونکی فکر او توجه ځان ته وراړوی او د هغه د څیږی د ظاهری سطحی له لیدلو څخه هر سری د هغه منلو او باور کولو ته حاضریدوی هر چا چه ویلی دی څرنگه ئی ښه ویلی دی

په لیدو ښکاری ښه غوړ .

منځ ئی دک دی له ککره

له ورا بریښی په څروونکی

له نژدی لیوه خوړونکی

از برون چون ګور کافر پر حلل

واندرون قهر خدای عزوجل

از برون طعنه زند بر با یزید

و زردروئش ننگ میدارد یزید

كَانَهُمْ حُسْبًا مُّسْتَدَّةً

حال دا چه په واقع کښی ګواکی دوی لرگی وچ دی درولی شوی دیوال ته

تفسیر: هغه وچ او بیکاره لرگی چه له دیوالونو سره ئی لګولی دروی محض بی ځان او لایعقل او د نشوونما او د ودی څخه بی برخی وی . په لیدلو سره ډیر لوی او پنډ ښکاری مگر یوه شیبه هم بی له تکیی او استناده نه شی ودریدی. هو یوازی د سوځولو په کار راتلی شی. هم دا حال د دی خلقو دی چی د هغوی ښه شکل او ښائسته جثه او ښکاره ډول ودیل ډیر ښه ښکاری

خو په منځ کښی تش او بی ځان وی او یواځی د دوزخ خس کیدی شی .

يَسْبُوتُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ

گڼی دوی هر غبر (هسی چه بلاه راغله) پر دوی باندي

تفسیر: هسی بزدل - نامرد - او ویریدونکی دی چه په لږ شوروشر سره د هغوی زړونه لرغیږی او داسی گڼی چه سم د لاسه پر مونږ باندي کومه لویه بلا یا افت راتلونکی دی . د خپلو درنو جرمونو - درغلیو - درغو او خیانت لامله (له وجی) هر کله د هغوی په زړونو کښی دغه ، اندیښنه او ویره لویدلی وی او تل په هم دی فکر او اندیښنی کښی وی چه چیری ځمونږ د دی دغابازیو او درغلیو پته او سراغ چاته ښکاره نشی یا ځمونږ د دی حرکاتو او چارو لامله (له وجی) کومه پښه راپښه نشی ! .

هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرُوهُمْ

هم دوی دی دشمنان (د مؤمنانو) نو ځان وساته ته له دوی څخه

تفسیر: یعنی لوی ویروونکی دشمنان او غلیمان هم دوی دی . د دوی له مکرونو او چالونو څخه تل خبردار شی او بی غمه او بی اندیښنی مه تری کښینی!

قَاتِلْهُمْ اِنَّهُمْ يُوْفِكُونُ ۝

هلاک دی کاندی دوی لره الله څرنگه گرځولی شوی دی دوی (له سمی صافی لاری نه)

تفسیر: یعنی وروسته د ایمان له اظهاره دا بی ایمانی - او پس له دی نه چه د حق او صداقت په رڼا (رنرا) کښی ننوتلی دی د دوی دا ظلمت - تیاره خوښول ډیر عجیب او حیرانوونکی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّارُءٌ وَسَهُمٌ وَرَأَيْتَهُمْ

يُصَدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ⑤

او کله چه وویل شی دوی ته راشع (په عذر غوښتلو سره) چه بښنه وغواری تاسی ته (محمد) رسول د الله تاو کړی دوی سرونه خپل (مخ تری اړوی) او وینی ته دوی چه څنگ کوی (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چه وی دوی لوی کونکی (له توبی او استغفار نه)

تفسیر: یعنی که چیری د دی منافقانو کوم شرارت په صاف ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی او د دوی د کذب او د خیانت پرده وشلیری نو خلق دوی ته وائی اوس لا هم وقت شته ورځی د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی او د هغوی په وسیله د الله تعالی له لوری خپلی بښنی وغواری تر څو الله تعالی د رسول الله د استغفار په برکت ستاسی دا خطاوی وښی نو دوی د لوی او تکبر او غرور له پلوه خپلی غاړی غړوی - او سرونه اړوی او اوگی پورته غورځوی او خپله بی پروائی ښکاروی . بلکه ځینی کمبختان په غوړه ژبه سره وائی چه مونږ ته د رسول الله د استغفار هیڅ ضرورت نشته .

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ⑥

برابر ده پر دوی باندی چه بښنه غواری ته (ای محمده!) دوی ته او که بښنه نه غواری ته (ای محمده!) دوی ته له سره به بښنه نه کوی الله دوی ته بیشکه الله نه بښی سمه صافه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته .

تفسیر: یعنی ممکن دی چه تاسی له ډیر رحمت او شفقت د هغوی په موجوده حالت باندی زړه سوی وکړی او هغوی ته بښنه وغواری مگر الله تعالی په هیڅ صورت سره هغوی نه بښی او داسی نافرمانانو ته د هغه په لوری د هدایت توفیق نه ورکاوه کیږی هم داسی یو بل آیت د (براءة) په سورت څمونږ د دغه تفسیر کښی هم راغلی دی د هغه تفسیر دی هلته وکوت شی .

هُم الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُوا ⑦

دوی هغه کسان دی چه وائی (خپلو ملگرو ته) مه ورکوی نفقه مه لگوی تاسی مال په هغه چا باندی چه په نزد د رسول الله دی (له فقراؤ د مهاجرینو) تر څو چه متفرق خواره شی دوی (تری)

تفسیر: په یو سفر کېښی دوه تنه سره په جنگ شول چه یو مهاجر او بل انصاری ؤ - هر یوه له دی دواړو څخه خپلو ملگرو ته ورغږ کړ - او یوه لویه شخړه (جگړه) ترې جوړه شوه کله چه دا خبر د منافقانو مشر عبدالله بن اُبَي بن سلول ته ورسید نو وئ ویل «که مونږ دغو مهاجرینو ته پخپلو کورونو کېښی ځای نه ورکولی نو دوی به ولی ځمونږ په مخ کېښی داسی پورته کیدل هم دا تاسی یی چه د دوی پالنه کوی چه دوی د دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په شاؤ خوا کېښی سره ځرځی - تاسی د دوی دا خبر اخیستل او پوښتیدل پریږدی . نو دوی د خپلو خوږو له لاسه په تنگ کېږی او ګرد (تول) سره خواره کېږی - او د دوی دا ټولنه سره تار په تار کېږی » دا ئی هم وویل که مونږ له دی خپل سفره بیرته وګرځیدو - او مدینې ته ورسیدو نو ښائی هغه کسان چه د زور او اقتدار خاوندان دی نور سپک ذلیل او بی قدر خلق وشری یعنی مونږ چه مالدار او عزتمندان یو ښائی دا خوار مسلمانان له مدینې ځنی وباسو یو صحابی چه زید ابن ارقم رضی الله تعالی عنه نومیده کله چه دا خبری ئی واوریدی هغه ئی یو په یو حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته واورولی رسول الله صلی الله علیه وسلم عبدالله بن اُبَي او نور سری خپل مخ ته وروغوښتل - او لارمه تحقیقات ئی وفرمایل - نو منافقانو په قسم خوړلو باندی شروع وکړه او ټولو سره وویل چه دا ګردی (تولی) خبری دروغ دی چه د زید رضی الله تعالی عنه بن ارقم له لوری ځمونږ په خلاف په دښمنی سره جوړی شوی دی نو خلکو پر زید رضی الله تعالی عنه باندی په مسخرو شروع وکړه او دی ډیر خفه - نادام او محجوب ؤ - په دی وقت کېښی دا آیتونه رانازل شول نو رسول الله مبارک زید رضی الله تعالی عنه راوغوښت او ورته ئی وفرمایل چه ته د الله تعالی له لوری رښتین شوی .

وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۶۴

او خاص الله لره دی خزانی د آسمانونو او د ځمکی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په رزاقیت د رب العزت)

تفسیر: یعنی دا احمقان ناپوهان منافقان دومره هم نه پوهیږی چه د ګردو (ټولو) آسمانونو او د ځمکو د خزانو مالک الله تعالی دی نو ایا هغه خلق به چه یواځی د هغه د خوښی دپاره د ده د رسول په خدمت کېښی سره بوخت (مشغول) دی په لوړه سره وژنی او که خلق په هغوی باندی د خوږو (رزق) ورونه وتری نو الله تعالی به هم د خپلو خوږو او رزق ور پر دوی باندی وتری بلکه نه ئی ترې رښتیا خو دا ده هغه بندګان چه پر دی اهل الله باندی خپل مالونه لګوی هغه هم پر هغوی باندی پاک پروردګار کوی - که د هغه له لوری دوی ته توفیق په برخه نه شی نو په ښو کارونو کېښی به یو ټول او پیسه ونه لګوی

يَقُولُونَ لَيْنَ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ
وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلَّذِينَ آمَنُوا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ^٨

وائی منافقان که چیری بیرته وگرخو مونږ طرف د مدینى ته نو خامخا به وباسی هرورمو (خامخا) ډیر عزتمن (کافر خلق له دغی مدینى نه) ډیر خوار کمزور خلق (لره له مؤمنانو) او خاص الله لره دى عزت او غلبه او رسول د ده لره دى او مؤمنانو لره دى وليکن منافقان نه پوهیږی (په عزت او رزاقیت د ربلعزت).

تفسیر: یعنى منافقان په دى باندی نه پوهیږی چه زورور او عزتمن څوک دى ؟ په یاد ئی ولری چه اصلی او ذاتی عزت خو د الله تعالی دى . وروسته له هغه له الله تعالی سره د علاقه لرونکو ذواتو دى چه درجه په درجه د هغه د تعلقاتو له مخی مراتب لری یعنى بیا رسول الله صلى الله علیه وسلم او د نورو مؤمنانو دى - په روایتونو کښی راغلی دى چه عبدالله بن اُبَی دا الفاظ چه زوروران به کمزوران شری کله چه د هغه ځوی عبدالله بن عبدالله بن اُبَی تر غور شو چه مخلص مسلمان ؤ نو د خپل پلار په مخ کښی توره په لاس نیغ ودرید او ورته ئی وویل زر شه داسی ووايه چه عزتمن او زورور رسول الله مبارک او د هغوی امتیان دى او ذلیل او سپک زه او ځما ملگری دى که نه اوس به دى سم د لاسه ککړه پری کړم او لکه پندوس غوندی به ئی هیسته وغورځوم او ژوندی به دى نه پریږدم چه مدینى منورى ته ننوځی - هم دا وه چه پلار ئی د پیغمبر په عزت او پخپل ذلت باندی اقرار وکړ او د خپل ځوی رضی الله تعالی عنه له قهره خلاص شو . د منافقینو له تویخ او تقبیح څخه وروسته مؤمنانو ته څو هدایتونه ورکړی شوی دى یعنى تاسی په دنیا کښی اخته شوی د الله تعالی له یاد او عبادت څخه مه غافلپږئ لکه چه دا خلق په هغه کښی ککړ شوی دى .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ^٩

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دى (یعنى ای مؤمنانو) مشغول غافل دى نه کړی تاسی مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی له ذکره یاده د الله څخه او هغه څوک چه وکړی دا کار نو هم دغه کسان هم دوی دى زیانکاران (چه بی

برخی شول له باقی خخه په غوره کولو د فانی)

تفسیر: یعنی هر سری ته دا لوی زیان دی چه باقی دولت پریږدی او په فانی پسی وردرومی - او له اعلیٰ غنی مخ اړوی او په ادنیٰ کښی پریوځی . همغه مال او اولاد ښه گانه شی چه سری د الله تعالیٰ له یاده نه غافلوی او د آخرت له کاره ئی نه وباسی - که کوم سری په دی شیانو کښی داسی اخته کیږی او له الله تعالیٰ خخه غافلپړی نو آخرت ئی له لاسه ووت او د دنیا په جنبالونو کښی هسی کیووت چه هغه ته به د زړه ډاډینه (سکون) او اطمینان هیڅ په نصیب کښی نه وی

﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْنَى﴾

وَأَنْفِقُوا مِنْ تَارَاقُتْكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ
لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقْتُ وَأَكُنُ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَلَنْ
يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۖ

او نفقه کړئ - ولکوی تاسی له هغو مالونو خخه چه درکړی مو دی تاسی ته پخوا له هغه غنی چه راشی یو ستاسی ته (اسباب) د مرگ (او پریوځی له مبرات او خیرات) نو وبه وائی ای ربه غما ولی دی وروستی نه کړ ما لره (یعنی خه به وشي که تاخیر کړی موت) تر اجل نیستی نژدی پوری چه صدقه خیرات وکرم زه او شم زه له صالحانو نیکانو خخه (په موندلو د مافات سره نو فرمائی الله) او له سره به نه وروستی کوی الله هیڅ نفس لره (له مرگه) کله چه راشی نیته ئی

تفسیر: دا ښائی د منافقانو د دی وینا جواب وی چه ﴿لَا تَتَّبِعُوا أَعْلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ﴾ الآية - دی یعنی په خرڅ کولو کښی ستاسی ښه ده هر خه خیرات او صدقات مو چه له لاسه پوره وی هغه ژر تر ژره هم دا اوس وکړئ - که نه موت او مړینه مو پر سر رسیدونکی ده نو هلته به افسوس او ارمان کوئ چه ولی مو خه د الله تعالیٰ په لاره کښی ونه لگول ؟ کله چه مرگی د شوم او بخیل په سر باندی راځی نو هلته دی ارزو او تمنا کوی چه ای الله تعالیٰ ! خو ورځی نور می په مرگ کښی ډیل او معطلی وفرمایه ! چه زه ښه خیرات صدقات ورکړم - او ځان ښه سنبال کړی په اصلاح او توبه سره راشم . خو هلته به کله مهلت ورکاوه کیږی هر سری لره هومره عمر او نیته او میعاد چه تاکلی (مقرر) شوی دی د هغه د پوره کیدلو خخه وروسته د

یوی لحظی دپاره هم په هغه کښی څه دیل او تاخیر پېښیدونکی نه دی .
 تنبیه: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ځنی منقول دی چه هغه دا غوښتنه او تمنا د قیامت په ورځ باندی حمل کوی او وائی چه بخیلان به د قیامت په ورځ کښی داسی ارزو او ارمان کوی چه کاشکی زه بیا د څه مدت له مخی دنیا ته ورشم او هلته ښه خیراتونه وکړم او ښی چاری وکړم او بیا په ښه اصلاح او توبی سره دلته راشم .

وَاللَّهُ خَيْرٌ نِّبَا تَعْمَلُونَ ۝

او الله ښه خبردار دی په هغه څه (ښه او بد) چه کوی ئی تاسی (نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی هغه الله تعالیٰ ته دا خبره هم ښه ورمعلومه او ښکاره ده - که بالفرض ستاسی مرگ ملتوی کړی یا مو له محشره د دنیا په لوری بیرته ورولیږی نو هلته به بیا څرنگه چاری وکړئ ؟ هغه ته گړدی (تولی) پتی او ښکاره خبری معلومی او ښکاره دی او ستاسی پر گړدو (تولو) استعداداتو - او ظاهری او باطنی اعمالو احوالو ، اقوالو ، نیاتو افکارو باندی ښه خبردار دی او سم له هغه سره به له تاسی سره معامله او تگ کوی .

تمت سورة المنافقون بفضل الله تعالى

سورة التغابن مدنية وهي ثمانى عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (۶۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۸) نزلت بعد سورة التحريم
 د «التغابن» سورت مدنی دی (۱۸) آیت دوه رکوع لری .
 په تلاوت کښی (۶۴) او په نزول کښی (۱۰۸) سورت دی وروسته د «التحريم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَسْبَحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فِيكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ② ط

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی له علویاتو سره له آسمانونو او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی له سفلیاتو سره له ځمکی خاص هم دغه (الله) لره دی ملک باچایی (د ټول جهان) او هم ده لره ټوله ثناء ستاینه (صفت) ده او هم دغه (الله) په هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی . هم دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی ځینی له تاسی کافر دی (په اصل خلقت کښی) او ځینی له تاسی مؤمن دی (په اصل خلقت او پیدایښت کښی).

تفسیر: د هر چا حکومت او ټولواکی (باچاهی) چه په دنیا کښی لیده کیږی په حقیقت کښی هغه د الله تعالیٰ سلطنت او ټولواکی (باچاهی) ده . او د هر سری چه ستاننه (صفت) او تعریف کاوه شی هغه په واقع سره د همغه الله تعالیٰ حمد ، ثناء او ستاینه (صفت) ده . هم دغه پاک الله تعالیٰ ځمونږ او د گردو (ټولو) مخلوقاتو خالق او پیدا کوونکی دی او ښائیږی چه گردو (ټولو) به په ده باندی ایمان راوړی وی او د هغه حقیقی منعم اطاعت به ئی کړی وی مگر ځینی کسان منکران شول او ځینی ایمانداران وگرځیدل بیشکه چه الله تعالیٰ هر سری ته داسی یو قوت او استعداد وربښلی دی چه د هر لوری د حرکت او د تگ قوت پکښی شته الله تعالیٰ ږومیږی گرد (ټول) خلق په صحیح فطرت سره پیدا کړل بیا ځینی پخپل همغه صحیح فطرت باندی ټینگ پاتی شول - او ځنی نور له شاوخوا له حالاتو څخه متاثر شو - خلاف له هغه څخه واوښتل او بله لیاره ئی غوره کړه چه الله تعالیٰ لره له پخوا د هم دی دواړو احوال ښکاره ؤ او پوهیده چه کوم سری پخپلی ارادی او اختیار سره به کوم لوری ته ځی ؟ او بیا به سم له هغه سره د سزا یا د انعام وړ (لائق) او مستحق گرځی دا خبری له خپلی پوه سره سم د ده په قسمت کښی لیکلی دی او ټاکلی (مقرر کړی) ئی دی چه هغه به داسی کیږی . د الله تعالیٰ محیط علم د دی مستلزم نه دی چه په دنیا کښی بله کومه اراده - اختیار - قوت او قدرت پاتی نشی دا مسئله ډیره دقیقه ده او مونږ پر دی باندی د یو ځان ته مضمون د لیکلو اراده کړی ده . والله
الموفق والمعين

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ④ وَالْيَهُ الْمَصِيرُ ⑤

او الله په هغه څه چه کوي تاسي ښه ليدونکي دي (نو جزا به درکړي) پيدا کړي ئي دي آسمانونه او ځمکه په تلبيير حق سره او صورتونه ئي ترلي دي ستاسي بيا ئي ښه ښائسته کړي دي صورتونه ستاسي (په امتداد د قامت او په اعتدال د خلقت سره) او هغه (الله) ته بيرته ورتلل دي ستاسي (دپاره د جزاء)

تفسير: په کردو (تولو) ساکبانو (ذی روحو) کښي د انسان خلقت ښه دي په ليدلو کښي ډير ښه ښکاري . پخپلو ملکاتو او قواو کښي هم له کرد (تول) عالم څخه لوړ (اوچت) غور او ممتاز دي بلکه د تولو ښو مجموعه ده نو ځکه صوفيه د انسان وجود ته «عالم صغير» وائي امام قشيري رحمه الله عليه فرمائي چه د انسان ظاهر الله تعالیٰ مزین کړی دی په کمال د قدرت خپل سره او باطن ئي مزین کړی دی په جمال د قربت سره . فتبارک الله احسن الخالقين . والحمد لله رب العلمين .

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُ قَدْ أَفْوَا بِالْأَمْرِ هُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه په آسمانونو او په ځمکه کښي دي او ښه معلوم دی دغه (الله ته) هغه څه چه پتوي تاسي او هغه څه چه ښکاره کوي ئي تاسي او الله ته ښه معلوم دی هغه پتي خبري چه په سينو زړونو ستاسي کښي دي ايا نه دي راغلي تاسي ته اي منکرانو خبر د هغو کسانو چه منکران شوي دي پخوا له دي نه پس وئي ځکل وپال سزا د کار خپل او شته دوي ته (په عقبی کښي بي انتها) عذاب دردناک

تفسير: يعنی له تاسي څخه پخوا ډير قومونه لکه عاد او ثمود او نور هلاک شوي دي او د آخرت عذاب جلا (جدا) دی دا خطاب د مکي مکرمي هستيدونکيو دپاره دی .

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ هَذَا وَعَتَا فُكْرُوا وَتَوَلَّوْا

دا (عذاب دوی ته) د دی دپاره دی چه ؤ به دوی چه راتلل به دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و دلائلو (د قدرت ځمونږ) سره نو ویل به دوی (تعجباً و تمسخرأً) چه ایا بشر سړی (لکه مونږ) لاره ښیې مونږ ته بیا به کافران شول (په رسولانو) او مخونه به ئی وگرځول (له دلائلو د قدرت ځمونږ نو هلاک به کړل دوی لره الله)

تفسیر: یعنی ځمونږ غوندی پر یوه سړی باندی ئی د لاری ښوونی او د هادی نوم ایښی او هغه ئی مونږ ته رالیږلی دی ؟ که مونږ ته هادی لیږونکی ؤ نو ښائی پرښته ئی رالیږلی وی گواکی د دوی په نزد د بشریت او رسالت په منځ کښی منافات ؤ نو ځکه هغوی خپلو ځانونو ته کفر غوره کړ او د پیغمبرانو د خبرو له منلو څخه ئی مخ واړاؤ .
تنبیه: له دی آیت ځنی دا خبره ثابتول چه رسول ته (بشر) ویل کفر دی انتهائی جهل او الحاد دی . پرته (علاوه) له دی څخه که څوک وواښی چه دا آیت د هغو سړیو په جهل او کفر باندی دلالت کوی چه د پیغمبرانو له بشریت څخه انکار کوی نو دا دعوی د پخوانیو دعوو څخه زیاته قوی ده .

وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَفِيٌّ حَمِيدٌ ①

او بی پروا غنی دی الله (له ایمان د خلقو) او الله غنی بی پروا دی (له عبادت) او ډیر ستایلی شوی دی (بی له ستایلو د خلقو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ څه پروا ده که هغوی مخ واړوی - یا غاړه وغړوی نو الله هم له هغوی ځنی د خپل رحمت نظر اړوی

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّا لَنُيَبْعُوهَا

دعوی کوی هغه کسان چه کافران شوی دی چه له سره به بیا ژوندی راپورته نه کړی شی دوی

تفسیر: هم هغسی چه دغه کفار پخپل زعم د انبیاءو له رسالت څخه انکار کوی د بعث بعدالموت ځنی هم انکار کوی .

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثَنَ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٥﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) هو بیا به ژوندی راپورته کړی شی قسم دی په رب غما چه خامخا ژوندی پورته به کړل شی هر ورو (خامخا) تاسی (پس له مرگه) بیا خامخا خبر به کړی شی تاسی هر ورو (خامخا) په هغه څه چه کړی دی تاسی په دنیا کېښی او دا (ژوندی پاڅول جزاء و رکول) په الله باندی دیر اسان دی .

تفسیر: یعنی د دوهم ځلی بیا ژوندی کول او د مگردو (تولو) حساب ، کتاب اخیستل الله تعالی ته کوم سخت او مکران او مشکل کار نه دی پوره یقین ولری ، چه دا کار ضرور کیدونکی دی د چا له انکار کولو څخه هغه تاکلی (مقرر کړی) شوی کار هیڅ وړاندی وروسته نه کیږی نو ځکه ښائی چه تاسی انکار پرېږدی ، او د هغی ورځی په فکر کېښی ولوېږئ .

فَإِمْنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْتَّوْرَ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾

نو ایمان راوړئ په الله او په رسول د ده (محمد) باندی او په هغی رڼا (رڼرا) (قرآن) باندی چه نازل کړی دی مونږ او الله په هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به درکړی) .

تفسیر: یعنی ایمان سره عمل هم یو ضروری شی دی .

يَوْمَ يَجْمَعُ لَكُمْ يَوْمَ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۚ

(یاده کړه) هغه ورځ چه راجمع به کړی (او خبر به درکړی الله) تاسو لره په ورځ د جمع کیدلو (قیامت) کېښی دا (ورځ چه ده) ورځ د نفعی او نقصان ده (چه مؤمنان جنت ته ځی او کافران په دوزخ کېښی لوېږی او غېښ ئی ظاهریږی یا ځینی نیکان به هم په سبب د تقصیر د نیکی او د احسان خپل زیان وینی)

تفسیر: یعنی دوزخیان به پره کېږی او جنتیان به کامیابېږی . پره کیدل دا چه هغوی به د الله تعالی ورکړی قوتونه بی ځای لگولی وی ، رأس المال او پنگه (سرمایه) به ئی هم له لاسه وتلی

وی . بری دا چه د لویی فاندی په بدل کښی په زرھاو ښه مومی . اوس د هم دی خبری لږ څه تفصیل داسی راځی چه

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكْفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ

او هغه چه ایمان راوړی په الله او وکړی عمل نیک لری به کړی (الله) له ده څخه بدی د ده

تفسیر: یعنی هغه تقصیرات چه شوی وی د ایمان او ښو کارونو له برکته معاف او بشلی کیږی .

وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ^۱

او داخل به کړی (الله) دغه (صالح مؤمن) په هغو جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغه کښی ابدی همیشه دغه (مغفرت او جنت) بری خلاصی ډیر لوی دی .

تفسیر: یعنی هر څوک چه جنت ته ورسپړی تول مرادونه ئی په لاس ورځی ځکه چه جنت د الله تعالی د لیدلو او د هغه د رضاء موندلو ځای دی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا
وَيَسْأَلُ الْمَصِيرُ^۲ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ
يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ^۳

او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو کوی آیتونو ځمونږ ته دغه کسان دی یاران ملگری د دوزخ تل به وی دوی په هغه (دوزخ) کښی او بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ) نه رسپړی هیڅ مصیبت غم درد هیچاته مگر خو (رسپړی) په اذن حکم د الله سره او هغه څوک چه ایمان ئی راوړی

دی په الله باندی لیاره ښیې (الله) زړه د ده ته (د صبر او ثبات)

تفسیر: په دنیا کېښی هیڅ یوه سختی او مشیت یې د الله تعالیٰ له رضاء - مشیت او ارادی څخه نه رسیږی کله چه مؤمنان په دی خبره باندی یقین او باور لری نو نه ښائی چه په هغه باندی خفه شی - بلکه په هر وقت او په هر حال باندی د هغه په فیصلی باندی رضاء وی او تل دی هسی وینا وکړی .

نه شود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت
سر دوستان سلامت که تو خنجر آزمائی

هم داسی الله تعالیٰ مؤمنانو ته د صبر او د تسلیم لاری ورښیې چه د هغه له برکته پر دوی باندی د عرفان او ایقان گرد (تول) وروڼه پرانیستل کیږی او عجیبی او غیبی ښوونی او فائدی په برخه شی - او له باطنی کیفیاتو او قلبی ترقیاتو ځنی گټور او خوندور کیږی .

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۱۱

او الله په هر څیز باندی ښه عالم دانا دی (پر شاكرانو صابرانو) .

تفسیر: یعنی هغه تکلیف او مصیبت چه د الله تعالیٰ له لوری رارسیدي د هغه عین علم او حکمت دی همغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه کوم یو له مونږ ځنی د واقعی صبر تسلیم او رضاء په سمه لاره ځی؟ او د چا زړه د کومو احوالو او کیفیاتو د مورد گرځیدلو وړ (لائق) دی ؟

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ۝۱۲

او حکم ومنئ تاسی د الله او حکم ومنئ تاسی د رسول (د دغه الله) پس که مخ وگرځوه تاسی (له طاعته نو د تاسی نقصان دی رسول ته څه زیان نه رسیږی ځکه چه) نو بیشکه په رسول ځمونږ باندی رسونه ښکاره دی (او خپل تبلیغ ئی کړی دی).

تفسیر: یعنی په نرمی - سختی - تکلیف - راحت او په هر صورت کېښی د الله تعالیٰ او د هغه د

رسول حکم ومنع ! که نه ستاسی خپل نقصان دی رسول الله صلى الله عليه وسلم خو تاسی ته تول
بڼه او بد درپوهولی دی او خپل فرض ئی ادا کړی دی او الله تعالی ته ستاسی له اطاعت یا
معصیت څخه هیڅ یو ضرر یا گټه (فائده) نه وررسیږی .

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

الله (یو دی) نشته هیڅوک وړ (لائق) د عبادت مگر خو هم دی دی او خاص
یواځی پر الله باندی پس توکل دی وکړی مؤمنان (چه د ایمان اقتضاء هم دا
ده چه مؤمنان دی خپل کار الله ته وسپاری)

تفسیر: یعنی معبود او مستعان یواځی د الله تعالی لوی ذات دی بل څوک د بندگی او د هیلې
او د اسرې وړ (لائق) نه دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوَّكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) بیشکه ځینی له
ښځو ستاسی او (ځینی له) ځامنو ستاسی دښمنان دی تاسی لره

تفسیر: ډیر ځلی داسی کیږی چه سری د ښځی او ځامنو په مینه او محبت کښی داسی اخته
کیږی چه د الله تعالی له یاده غافلپږی او د داسی تعلقاتو لامله (له وجی) نور ډیر خراب کارونه
هم کوی او له ډیرو ښو څخه بی برخې پاتی کیږی د ښځی او اولاد غوښتنی او د هغوی خوښ
ساتل هیڅ کله دی نه پریږدی چه بل شی ته خپل فکر واړوی ، د آخرت فکر تری هیرپړی کله
چه آل او عیال د سری د داسی ضرر او نقصان سبب وگرځی هغه ئی دوستان نه بلل کیږی بلکه
داسی دښمنان دی چه سری د دوی د دی دښمنی احساس نشی کولی نو ځکه الله تعالی مو
ویشوی چه ځانونه مو له داسی دښمنانو څخه ساتی ! او له هسی چارو ځنی لری گرځی چه د
هغو په وسیله دنیا تاسی ته ډیره ښه ښکاره شی او آخرت مو له یاده ووځی او د دنیا لامله (له
وجی) مو دین له لاسه وران شی . ولی داسی نه دی چه په دنیا کښی گردی (تولی) ښځی یا
توله اولاده او خپلوان هسی وی چه سری د آخرت له یاده غافلوی بلکه ځینی بختوری ښځی او
هلکان داسی هم وی چه له خپلو میرو (خاوندانو) او پلرونو سره د هغوی د دین په حفاظت کښی
مرستی(مدد) کوی او په ښو چارو کښی هغوی ته لار ښوونه او لاس نیونه کوی او هغوی ته
عابدی ښځی نعم الصحابات او نیک مرغی اولاده باقیات الصالحات گرځی (جعلنا الله منهم
بفضله ومنه) .

فَاَحْذَرُوهُمْ ؕ وَاِنْ تَعَفُّوْا وَتَصَفَّحُوْا وَتَغْفِرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۳﴾

نو غان وساتئ تاسی له دوی خخه (په مقابل د حکم د الله او د دوی لحاظ مه کوئ) او که عفو او گزشت وکړئ تاسو او مخ وگرځوئ تاسو او مغفرت وکړئ تاسی پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیانو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که دوی له تاسی سره دښمنی وکړه - او تاسی ته دینی یا دنیوی زیان ورسید نو د هغه اثر او اغیزه به داسی کیږی چه تاسی به په انتقام او کسات (بدل) پسې لویږی - او پر هغوی باندی به نامناسبه سختی شروع کوئ - نو له داسی کولو خخه به د دنیا انتظام خرابیږی تر هغه ځایه پوری چه عقلاً او شرعاً گنجائش وی له هسی حماقتونو ، تقصیراتو ځنی تیرېږئ او بښئ انتقام او کسات پسې مه گرځی ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره به الله تعالی پر تاسی باندی مهربانی کوی او ستاسی خطاوی بښی

اِنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَّاَللّٰهُ عِنْدَآ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۵﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مالونو ستاسی او اولاد ستاسی یوه فتنه ازموښت دی او الله چه دی په نزد د ده دی اجر ثواب ډیر لوی .

تفسیر: یعنی الله تعالی تاسی ته مال او اولاد درکوی - او تاسی پری ازموښی چه کوم یو له تاسی خخه په داسی فانی او زائلو شیانو کښی اخته کیږی ؟ او کوم یو له تاسی ځنی د فانی شیانو د خپل آخرت پنگه (سرمایه) او ذخیره گرځوی ؟ او د آخرت ډیر لوی اجر او ثواب د دی ځای پر حظوظو او مالونو باندی ښه بولی او ترجیح ورکوی ؟ او د آخروی باقی او غیر فانی نعمتونه هیروی او په بدل ئی دغه زائل او فانی شیان اخلی ؟.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاَسْمِعُوْا وَاَطِيعُوْا وَاَنْفِقُوْا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ط

نو وویرېږئ تاسی له الله خومره چه توانیږئ تاسی واورئ (خبری د الله په سماع د قبول سره) او اطاعت کوئ (د احکام الله) او نفقه کوئ لگوئ ښه شیان دپاره (د نفعی) د ځانونو خپلو

تفسیر: یعنی تر شو مو چه له وسه کیږی له الله تعالیٰ غنی وویږیږی او په دی امتحان او ازموینه کښی ثابت قدم اوسئ ! او د هغه احکام واورئ ! او عمل پری وکړئ !.

وَمَنْ يُؤْتِكُمْ شَيْئًا فَاُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٩﴾

او هغه چه وساتلی شو له حرص بخیلی د نفس خپل څخه نو دا کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) په مراد رسیدلی (له عذاب په دواړو دارینو کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی به له نفقه کولو او له مال لگولو څخه ستاسی خپلی ښیګنی (فاندی) کیږی . او همغه سړی بریالی (کامیاب) او په مراد رسیدی چه الله تعالیٰ د هغه زړه له دی اندیښنی غوښتنی غنی پاک ساتلی وی او حرص - بخل - طمع او کنسکی (شومتیا) لار پکښی ونه لری ! .

اِنْ تَقْرَضُوا لِلَّهِ قَرْضًا حَسَنًا يُّضْعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ط

که چیری قرض پور (قرض) ورکړئ تاسی الله لره (په هغه څه چه فرمائی دی) قرض پور نیک (په محبت او اخلاص سره) نو دوچنده به کړی (الله ثواب د) هغه (پور) تاسی ته او مغفرت به وکړی (الله) تاسی ته .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی په اخلاص او نیک نیت سره له خپل حلال او طیب مال غنی صرف کړی او وئ لگوئ ! تر څو الله تعالیٰ تاسی ته څو چنده له هغه غنی زیات ثواب درکړی او ستاسی ګردی (تولی) خطاوی او تجاوزات وښی هم داسی یو مضمون پخوا له دی څخه هم تیر شوی دی پوره تقریر دی هلته وکوت شی .

وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٠﴾

او الله ښه قدردان دی ښه تحمل والا دی (چه لږ قبلوی او ډیر ورکوی) .

تفسیر: د قدر پیژندلو خبره دا ده چه په لږ عمل سره ډیر ثواب ورکوی او تحمل ئی دا دی چه د ګناه په لیدلو سره سم د لاسه عذاب نه مقرروی . بیا هم د ډیرو ګناهګارانو جرم ښی او د ډیرو په سزا تخفیف کوی .

عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۱۸

عالم پوهیدونکی د پت او ښکاره دی ښه غالب قوی دی دیر حکمت والا دی

تفسیر: یعنی الله تعالى په ښکاره کارونو او پټو نیتونو باندې علیم او خبر ښه دانا او ښا دی او سم د خپل زبردست قوت او حکمت سره هر چاته بدل ورکوي

تمت سورة التغابن بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد والمنة

سورة الطلاق مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۵) تسلسلها حسب النزول (۹۹) نزلت بعد سورة الإنسان

د «الطلاق» سورت مدنی دی (۱۲) آیت (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۵)

او په نزول کښی (۹۹) سورت دی وروسته د «الإنسان» له سورتته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ

ای نبی (ووايه امت خپل ته) کله چه اراده وکړئ طلاقوئ تاسو ښځی (خپلی چه مدخول بهاوی او صغیره آیسه حامله نه وی) نو طلاقوئ په (وقت د) عدت د دوی کښی (په طهر کښی چه خالی له جماع وی)

تفسیر: اگر که دلته مخاطب نبی صلی الله علیه وسلم دی مگر په واقع کښی مجرد (تول) امت

مخاطب دی . یعنی کله چه کوم سړی بیا په کوم ضرورت یا د مجبوریت له کبله (وجی) د

خپلی ښځی د طلاق ورکولو اراده وکړی . نو ښائی چه هغه دی په عدت سره طلاق ورکړی .

(البقرة) سورت کښی راغلی دی چه د مطلقى عدت درى حیضه دی لکه چه هم دا ثمونیر د

حنفیانو مذهب دی نو ځکه له حیض څخه پخوا د طهر په وقت کښی ښائی طلاق ورکړ شی تر

څو تول حیض پر شمیر کښی راشی فرض ئی کړئ که د حیض په وخت کښی طلاق ورکوی نو

هغه حیض چه طلاق پکښی ورکړی شوی وی له دوو حالتو څخه خالی نه دی په عدت کښی

شمیرلی کیبری ؟ یا نه. که هغه د حیض ورغی په عدت کښی شمیرل کیږی نو طلاق د ایقاع څخه پخوا هومره مدت د حیض چه تیر شوی وی هغه له عدت غځنی لږیږی ؟ او پوره دری حیضه د عدت دپاره پاتی کیږی . او که ئی نه وی شمیرلی کله چه پرته (علاوه) له موجوده حیض څخه دی نور دری حیض ښائی وگوری او دا حیض ئی له هغو دری حیضو څخه زیات وی . نو ځکه مشروعه طریقه دا ده چه په طهر کښی دی طلاق ورکری شی او له احادیثو څخه هم دا قید ثابتیږی چه په هغه طهر کښی چه کوروالی او صحبت پکښی نه وی شوی ښائی میره (خاوند) خپلی ښځی ته طلاق ورکری

وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ

او وشمیرئ وساتئ تاسو عدت (د ښځو خپلو)

تفسیر: نارینه او ښځی دواړه ته ښائی چه دا خبره په یاد ولری چه چیری د غفلت او سهوی په وسیله له دوی غځنی کومه سهوه او بی احتیاطی ونشی او څه لاندی باندی په منځ کښی رانشی او هم ښائی چه طلاق داسی ورکړ شی چه د عدت په شمیر کښی هیڅ شانی دیروالی او لږوالی رانشی لکه چه په پاس تفسیر کښی وویل شو

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ

او وویریږئ تاسو له الله چه رب (پالونکی) د تاسی (دی) مه ویاسئ (ای میرو «خاوندانو») دغه (ښځی خپلی) له کورونو خپلو څخه (چه پکښی اوسی دوی تر هغه پوری چه ئی تیر شی عدت)

تفسیر: یعنی له الله څخه وویریږئ او په شرعیه و احکامو باندی پابندی ولرئ ! چه له هغو څخه یو حکم دا دی چه د حیض په حالت کښی دی طلاق ور نه کړ شی ! او دری طلاق دی یو ځای ور نه کړ شی ! او مطلقه ښځه دی له کوره د باندی ونه ایستله شی ! او د دی په شان د الله اکرم شانه واعظم برهانه نوری ښوونی هم په اخلاص سره منئ !

وَلَا تَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ

او نه دی وځی دغه (ښځی هم پخپله له کورو نه تر څو چه عدت د دوی تیر شی) مگر هلته چه راشی دوی په فاحشه بی حیائی ښکاره سره (لکه زناء)

تفسیر: یعنی بنحی دی پخپله خوښه هم نه وځي ځکه چه دا سکني محض حق العبد نه دی چه د هغه په رضاء سره ساقطه شی بلکه حق الشرع دی هو! که ښځه کومه ښکاره بی حیائی وکړی - یا په بدو چارو غغرد (ضد) وکړی یا د غلا مرتکبه شی یا د غینو علماو په قول ژبه وکړی - یا تل په جنگ جنجال او جگړه کښی لگیا وی او بی له غمه او خفګانه ئی بل کار نه وی نو ایستل ئی روا دی که دا ښځه بی موجه له کوره ووځي نو دا په خپله د دی د صریحی بی حیائی یو کار دی !.

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

او دا (احکام) حدود اندازه کړی شوی د الله دی او هر هغه چه تیریری له حدودو د الله څخه نو په تحقیق ظلم ئی کړی دی په ځان خپل باندی

تفسیر: یعنی گناهګار شوی دی د الله تعالی په نزد د سزا موجب وګرځید.

لَا تَدْرِي

نه پوهیږی (ته ای طلاق کونکیه ! یا نه پوهیږی هیڅ نفس)

تفسیر: د لاندی ترجمه شیخ الهند رحمه الله علیه په نه پوهیږی سره چه د غائب مؤنث صیغه ده کړی ده چه «نفس ته» راجع شی چه سماعی مؤنث دی او تری ښکاره شی چه دا خطاب طلاق ورکوونکی ته دی نه نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته

لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ①

ښائی چه الله پیدا کړی وروسته له دی طلاق کوم ښه کار او نوی صورت لکه رجوع له طلاقه .

تفسیر: یعنی ښائی چه بیا د دواړو په منځ کښی روغه او صلحه وشي او په طلاق باندی پښیمان او نادم شی

وَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلُ فَأَمْسِكُوهُمْ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُمْ بِمَعْرُوفٍ

بیا نو کله چه ورسپړی دغه (ښځی) نیتی خپلی ته نو وساتئ (تاسی ای میرو «خاوندانو») دوی په معروف نیکی ښه شان سره یا جلا (جدا) شی تاسی له دوی ځنی په معروف نیکی ښه شان سره

تفسیر: یعنی په رجعی طلاق کښی کله چه عدت ختمیدلو ته نژدی شی نو تاسی لره له دوو چارو څخه د یوی چاری اختیار دی چه یا د عدت له ختمیدلو څخه پخوا سم له دستور هغی ښځی ته رجعت او خپلی نکاح ته دوام ورکړئ ! یا د عدت په ختمیدلو سره په معقولی طریقې باندی له هغی څخه جلا (جدا) شی ! مطلب دا که د نکاح ټینګ ساتل مقصد وی نو په هغه وقت کښی او که ئی شلول مطلب وی نو په دغه وقت کښی ځنډ (تینګوالی) پری وکړئ ! او په دواړو صورتونو کښی د انسانیت ، شرافت اصولو ته په درنه سترګه وګورئ ! او داسی هم مه کړئ چه ساتنه ئی مقصود نه وی او خامخا د عدت د اوږدوالی دپاره رجعت وکړئ یا د ساتلو په صورت کښی هغی ته ایذا ورسوی او طعن او تشنیع ورواروئ ! .

وَأَشْهُدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ

او شاهدان نیسئ تاسی (په دغه رجوع باندی) دوه خاوندان د عدل له تاسی څخه

تفسیر: یعنی وروسته له طلاق ورکولو او پخوا د عدت له پوره کیدلو که د نکاح بیا ساتل غواړی نو په دی رجعت باندی دوه شاهدان ونیسی تر څو د خلقو په نزد متهم نه شی.

وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ

او ښه اداء کړئ تاسی شاهی (ای شاهدانو په وقت د حاجت کښی د) پاره د (ثواب او رضاء د) الله

تفسیر: په دی کښی شاهدانو لره هدایت دی چه د شاهی ورکولو په وقت کښی کړه او خرابه خبره ونه کړی او سمه صافه او درسته خبره وویئ ! .

ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

دا (ساتنه په نیکي سره) نصیحت کاوه شی په دی سره هغه چاته چه وی چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی ورستی (د قیامت) باندی

تفسیر: د جاهلیت په زمانه کښی پر ښځو باندی زیات ظلمونه کیدل او له ښځو سره هسی سلوک جاری ؤ لکه چه له غواؤ او خرونو سره ئی کوی یا له خورا (دیر) سختو او ذلیلو بندیانو سره کاوه شی ځینی ښځی سل سل کرته طلاقولی خو سره د هغه به هم د هغوی د مصیبت دوره پای (آخر) ته نه رسیده په قرآن په څو څو ځایونو کښی د دی وحشیانه و مظالمو او بی رحمیو په خلاف ویناوی کوی دی او د نکاح او د طلاق په حدودو او حقوقو باندی په دیر ښه دول (طریقه) سره زور غورځولی دی بالخصوص د دی سورت په منځ کښی په نورو حکیمانه ؤ هدایتو او نصیحتو کښی یو نهایت جامع او مانع او تول ښوونکی اصول بیان فرمایلی دی چه

﴿فَأَمَّا لَهُنَّ بَعْرُونَ أَوْفَا رِقْعُهُنَّ يَغْرُونَ﴾ دی چه د هغه حاصل دا دی چه که ئی ساتی

نو په معقوله دول او طریقی سره ئی وساتئ ! او که ئی پریږدئ نو هم په معقوله طریقه سره ئی پریږدئ ! خو له دی ښو او زړینو نصیحتو څخه هغه سری منتفع او گټور کیدی شی چه په الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم او په آخرت باندی یقین لری ځکه چه هم دا باور او یقین د انسان په زړه کښی د الله تعالی ویره او خوف پیدا کوی او د هم دی ویری لامله (له وجی) دا خیال د انسان په فکر کښی پیدا کیږی همغسی چه یوه کمزوره ښځه له بخته او اتفاقه غمونو په منگلو او قبضه او اقتدار کښی راغلی ده مونږ هم تول د یوه لوی قهار الله تعالی په قبضه او اقتدار کښی پراته یو هم دا یو خیال دی چه په هر حال کښی سری له ظلم او تعدی څخه ساتی او د الله تعالی په امر منلو باندی اړوی د دی دپاره په دی سورت کښی په مخصوص دول (طریقه) سره په اتقاء پرهیزگاری او د الله تعالی په ویره باندی زیات امرونه او توصیی شوی دی .

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو وږه گرځوی ده ته یو ځای د وتلو (له دنیوی او آخروی غمونو نه)

تفسیر: یعنی له الله تعالی ځنی ویریږئ ! او د هغه د احکامو تعمیل په هر حال کښی وکړئ ! که څه هم له دیرو مشکلاتو او شدائدو سره مخامخ شی ځکه چه الله تعالی د هغو گردو (تولو) مشکلاتو ځنی د وتلو لاره درخلاصوی او په سختیو کښی د گزاری وسیلی هم در برابروی .

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

او رزق روزی به ورکری (الله) ده ته له هغه (غایه) چه گمان به نه کوی دی

تفسیر: د الله تعالی ویری د دواړو دارینو د خزانو کنجی ده او د گردو (تولو) بریو او کامیابو وسیله ده له هم دی غنی گرد (تول) مشکلات اسانپری بی قیاس او بی گمانه ئی رزق روزی او خواړه ور رسیږی ، گناهونه ئی بېل کیږی جنت ورحاصلیږی ثواب ئی زیاتیږی او یوه عجیبه د زړه دادینه (تسکین) - سکون - اطمینان او خوښی په برخه او نصیب راځی چه د هغه لامله (له وجی) بیا هیڅ یوه سختی لکه سختی نه ورښکاری - او گردی (تولی) پریشانی او ربرونه (تکلیفونه) ئی پخپله ورکیږی په یوه حدیث کښی راغلی دی که د دنیا گرد (تول) خلق په هم دی آیت باندی په اخلاص سره منکولی ولکوی نو گردو (تولو) نری والانو (اهل دنیا) ته هم دا هدایت بس او کافی دی .

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝

او هغه څوک چه توکل وکړی په الله باندی نو دغه (الله) بس کافی دی ده لره (په دواړو جهانو کښی) بیشکه الله رسیدونکی دی امر کار خپل ته په تحقیق گرځولی ده الله هر څیز لره اندازه (نو هر څه کیږی په تقدیر د الله سره نو هم ده ته پکار ده سپارنه د هر کار خپل)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی هیله (امید) او اسره ولری او یواځی پر وسائلو او اسبابو باندی تکیه ونه کړی ! د الله تعالی قدرت په دی اسبابو اړه (انحصار) نه لری د کوم کار د کولو اراده چه الله تعالی وفرمائی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی اسباب او وسائل هم د ده د مشیت تابع دی هو! د هر څیز اندازه د هغه له خوا تاکی (مقرر) شوی دی چه سم له هغه سره هغه ښکاره کیدونکی ده نو ځکه که د کوم څیز په حاصلیدلو کښی څه دیل ښکاره شی نو متوکل لره نه ښائی چه ځان خپه یا پریشان کړی .

وَالَّذِينَ يَخِشُونَ مِنَ الْمُحْيِضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ رُبِمُمْ فَقَدْ تَهُنَّ
ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَالَّذِينَ لَمْ يَخِشُوا

او هغه ښځې چې ناامیده شوی وی (په سبب د کبارت یا د مرض) له حیضه له ښځو ستاسې ځنې که چیرې په شک کښې ئې تاسې نو عدت د دوی دری میاشتی دی او هم داسې ښځې چې نه وی شوی حائضه (په سبب د صغارت نو دری میاشتی عدت دی تیروی)

تفسیر: یعنی پاک قرآن د مطلقې عدت لکه چې د «البقرة» په سورت کښې هم راغلی دی دری حیضه ښوولی دی که شېبه او شک پیدا شی چې چاته حیض ور نشی یا د ډیر عمر او منگ لامله (له وجې) ئې حیض بند شوی وی نو د هغې عدت به څو وی ؟ دا ئې راښکاره کړه چې دری میاشتی دی .

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او (ښځې) خاوندانې د بار گیدی (حاملې بلاریې) عدت د دوی دا دی چې کیږدی دوی بار خپل (وځیگوي مولود دغه طلاقې یا چې میره (خاوند) ئې مړ شوی وی) (یعنی د حاملې عدت بچي کیدو پوري دی)

تفسیر: د جمهورو په نزد د حاملې عدت د هغې د حمل تر وضعې او د مولود تر ځیگولو پوري دی که څه هم هغه یوه لحظه او شېبه وروسته وی یا تر ډیرو میاشتو پوري وځنډیږي (ایسار شی) په دی کښې د مطلقې او د کوندي حکم یو دی (کما هو مصرح فی الاحادیث)

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهُ يُسْرًا ۚ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفِرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ۝

او هغه څوک چې ویرېږي له الله ځان ساتي له معاصیو نو ویه گرځوی الله ده ته کار د ده کښې اسانی دا (چې ویلی شوی دی) امر حکم د الله دی چې نازل کړی دی تاسې ته او هغه څوک چې ویرېږي له الله ځان ساتي له معاصیو نو لری به کړی الله له ده څخه گناهونه د ده او لوی به کړی (الله) ده لره اجر ثواب (د ده)

تفسیر: د هرې جملې په آخر کښې د اتقاء او د الله تعالی اکرم شانه اعظم برهانه د ویرې مضمون په مختلفو اسالیبو او ډول ډول (قسم قسم) پیرایو سره ئې تکرار کړی دی تر څو

لوستونکی د هغه د بار بار ویلو څخه ډیر وینې او متنبه شی چه د ښځو په معاملاتو کښی د دی اتقاء او پرهیزگاری ضرورت ډیر زیات دی .

اَسْكُنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ

واوسوئ دا (ښځی طلاقې کړی شوی) په هغه ځای کښی چه پکښی اوسیدئ
تاسی (سم) له طاقت د تاسی (چه توانیدئ !)

تفسیر: د نارینه په ذمه باندی ضرور دی چه خپلی مطلقې ښځی ته تر عدت پوری هستوگنی دپاره کور ورکړی چه هغه ته «سکنی» وایه شی نو کله چه سکنی واجبه شی نو نفقه هم د هغه په ذمه ثابتیږی ځکه چه ښځه دومره موده د ده په کور کښی مقیده او محبوسه (بنده) پاتی کیږی د قرآن کریم د دی الفاظو اشاره په هم دی لوری ده ﴿ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تَعْزَلُوْنَ اَنْتُمْ عَلَيْهِمْ عَلِيَّوْنَ ﴾ کله چه نارینه هغه ښځه له خپل مقدور او حیثیت سره سمه په خپل

کور کښی پریږدی ښکاره ده چه دا خبره دی لره هم متضمنه وی چه د هغی د خوراک او پوشاک مناسب بندوبست هم وکړی لکه چه د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کښی دا آیت داسی و (اَسْكُنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ وَاَنْفَقُوا عَلَيْهِنَّ مِنْ وُجْدِكُمْ) څمونږ د حنفیانو په نزد دا د سکنی او د نفقی حکم هر ډول (طریقه) مطلقې لره عام دی د رجعیه قید پکښی نشته ځکه هغه بیان چه له پومبی څخه راغلی دی لکه د انسې - صغیری او حاملی د عدت مسئلی په هغه کښی هیڅ یو تخصیص نشته بیا په دی کښی بلاوجه تخصیص ولی وکړی شی ؟پاتی شو د فاطمی بنت قیس حدیث چه په هغه کښی هغه وائی چه میره (خاوند) می ماته دری طلاق راکړی و - نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ماته سکنی او نفقه ونه تاکه (مقرر نه کړه) او له دی حدیث څخه فاروق اعظم - عائشی صدیقی او نور صحابه و رضوان الله تعالی علیهم اجمعین او تابعینو رحمهم الله تعالی اجمعین انکار فرمایلی دی بلکه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه تر دی پوری هم ویلی دی چه «مونږ د یوی ښځی په وینا سره د الله تعالی کتاب او د هغه د رسول سنت نشو پریښودی چه دا هم مونږ ته نه دی معلوم چه هغه پښه د دی ښځی په یاد پاتی ده که نه» ښکاره ده چه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه له کتاب الله څخه په هم دی خبری باندی پوهیدلی دی چه ثلاثه مطلقې ته نفقه او سکنی واجبه ده ، او د هغه په تائید د رسول الله صلی الله علیه وسلم کوم سنت هم ورسره موجود و لکه چه (طحاوی) او نورو داسی راویتونه نقل کړی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په تصریح سره بیان پکښی کړی دی چه «دا مسئله می له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی ده» په «دارقطنی» کښی د جابر رضی الله تعالی عنه یو حدیث په دی باره کښی صریح دی اگر که د هغه د ځینو راویاتو نورو رفع او وقف کلام کړی دی بل دا هم امکان لری چه حضرت نبوی به له دی جهته فاطمی بنت قیس ته د

سکني تجويز نه وی فرمایلی چه دی خپل خسر سره ژبه او ویل کول او ناوړی (غلطی) خبری ویلی لکه چه په غځینو نورو روایتونو کښی شته نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر حکم ورکړ چه دا دی د هغوی له کوره ووځی نو کله چه سکني پاتی نه شوه نو نفقه هم ساقطه شوه لکه هغه ښځه چه بی د میره (خاوند) له پوښتنی له کوره د باندی درومی نفقه ئی تر هغه پوری ساقطیږی چه بیرته د خپل میره (خاوند) کره راشی **نبه علیه ابوبکر الرازی فی احکام القرآن** برسيره په دی په (جامع ترمذی) او نورو کښی غځینی داسی روایتونه هم شته چه فاطمی ته د نفقی دپاره څه غله ورکړی شوی وه خو هغی له هغه مقدار څخه زیاته غوښتنه وکړله چه هغه ونه منله شوه نو مطلب ئی داسی شو چه رسول مبارک د دی د هغی زیاتی نفقی تجويز منظور ونه فرمایه چه د نارینه له لوری ورکړه شی والله اعلم بالصواب هو! دا خبره مو هم په یاد وی چه نسائی - طبرانی او مسند امام احمد رضی الله تعالی عنه په غځینو روایتو کښی فاطمی بنت قیس د رسول الله صلی الله علیه وسلم صریح ارشاد داسی نقل کړی دی چه سکني او نفقه یواځی هغی مطلقی لره دی چه د هغی د رجعت امکان وی خو د دی روایتو سندونه دومره زیات قوی نه دی «زلیعی» د (هدایي) په تخریج کښی په دی باندی بحث کړی دی هلته دی وکوت شی!

وَلَا نَضَارُوهُنَّ لِنَضِيقُوا عَلَیْهِنَّ

او مه کوئ اراده د ضرر تاسی د دغو (مطلقانو) لره چه تنگوئ به (ځایونه او نفقی) په دوی باندی

تفسیر: یعنی ای میرونو (خاوندانو) ضرر مه رسوئ تاسو دی ښځو طلاقو شوو ته په ځای د هستوگنی چه هغوی په تنگ شی او په وتلو سره مجبوری شی.

وَأِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَیْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او که چیری وی دغه (ښځی) خاوندانی د بار گیدی (حاملانی بلاری) نو نفقه کوئ تاسی پر دوی باندی تر هغه پوری چه کیږدی دوی بار (حمل د گیدو) خپلو (په ځیگیدلو سره)

تفسیر: د حمل مدت کله چه ډیر اوږدپیږی نو هغه په خصوصیت سره راوښود چه په هغه کښی که هومره اوږدوالی هم وشي خو د حمل تر ځیږیدلو پوری ښائی هغی ته دی نفقه ورکړه شی او داسی دی ونه کړی چه دري میاشتی نفقه ورکړی او بیا ئی بنده کړی.

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَارْتَوُوا وَاتَّبِعُوا بَيْنَكُمْ يَمَعُوفٍ

نو که تی ورکاؤ دوی (پس له طلاقه) اولاد د تاسو لره پس ورکړئ تاسی هغوی لره مزدوری د هغوی او مصلحت مشوره کوئ (ای ښځو او میرو (خاوندانو) په حق د مولود خپل) په منځونو خپلو کښی په معروف نیکی سره

تفسیر: یعنی که له وضع حمل څخه وروسته ښځی ستاسی له خاطره وړوکی ته شودی ورکوی نو اجرت ئی ښائی هومره ورکړ شی لکه نورو تی ورکونکیو ښځو ته ورکاوه کیږی . او سم له دستور په معقوله طریقی سره یو له بله د دی وړوکی په نسبت مشوره وکړی او لازمه قراردادونه وتری او خامخا ضد او خراب تګ ونه کړی! او یو له بل سره د نیکی سلوک وکړی. نه دی ښځه د شودو له ورکولو څخه غاړه غړوی. ! او نه دی نارینه له هغی غنی مخ اړوی چه بلی ښځی ته د دی وړوکی ورکړی چه د ده د مور په ځای بله ښځه په اجرت سره تی ورکړی.

وَأِنْ تَعَاَسَ رُفُؤُكُمْ فَضْرُكُمْ عَلَيْكُمْ اخْرَاجُ

او که سختی وکړئ تاسی (ای والدینو په تی ورکولو او اجرت کښی) نو لپاره د تی ورکولو دی طلب کړی هغه (مولود) لره بله ښځه (یعنی دائی دی ورته ونیسی او په مور باندی دی زور نه کوی)

تفسیر: یعنی که د مخالفت - ضد لامله (له وجی) ښځه په شودو ورکولو باندی راضی نشی نو نارینه دی هرورمو (خامخا) هغی ته نه گوری او بله ښځه دی پیدا کړی چه هغه کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکړی. او که نارینه پر هغی ښځی باندی خپل وړوکی نه پالی او شودو ته ئی نه پریږدی نو خامخا به بله کومه ښځه پیدا کیږی. او په دواړو صورتو کښی به بلی ښځی ته څه ورکول کیږی - نو ولی هم دا شی د همغه وړوکی مور ته ورته کړ شی چه هم وړوکی په ارام او خوشاله - او هم مور پری داده او بی پروا شی.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَن قَدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ لَا يَكُلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

نو نفقه دی ورکوی (مطلقانو او مرضعانو ته) خاوند د طاقت له طاقته شتو خپلو نه او هغه چه تنگ کړ شی په ده باندی رزق د هغه پس نفقه دی کوی له هغه غنی چه ورکړی وی هغه لره الله نه ورکوی تکلیف الله هیڅ نفس لره مگر خو په هغه قدر چه ورکړئ وی هغه لره له ماله) ژر به ښکاره کړی الله پس له سختی تنگی څخه اسانی فراخی

تفسیر: یعنی د وړکی خرڅ پر پلار باندی دی. مال او شته والا دی د خپل مال او شتو په نسبی خرڅ او نفقه ورکوی فقیر - اکرب او نادار دی د خپل نشتوالی په حیثیت نفقه خرڅ کوی. که د کوم سری په برخه ډیره فراخی او شته نه وی او د الله جل جلاله له درباره ئی لږ رزق او خواړه په برخه شوی وی نو دی په هغه کښی د خپل گنجائش او قوت په نسبت خرڅ کړی ځکه چه الله تعالی هیچاته د هغه له طاقت څخه زیات تکلیف نه ورکوی کله چه کوم سری په تنگه کښی هم د هغه له احکامو سره خرڅ وکړی نو الله تعالی به هغه سختی او تنگه په اسانی او فراختیا سره ور بدله کړی.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبُنَا حِسَابًا شَدِيدًا
وَعَذَابُنَا عَذَابًا أَتَكْمُرًا ۝

او ډیر ؤ له کلیو څخه چه مگر غیډلی سرکښی کړی وه له امره حکمه د رب خپل او له (امرہ حکمه) د رسولانو د دغه (الله) څخه نو حساب به وکړو مونږ له هغوی سره حساب سخت (په قیامت کښی) او په عذاب به کړو مونږ هغوی په عذاب نا اشنا ناکاره سخت سره. شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړې ده چه «او څومره (ډیر) ؤ له کلیو نه چه سرکشی کړی وه له حکمونو د رب خپل نه او له رسولانو د ده نه پس حساب مو وکړ له هغوی سره حساب سخت او په عذاب مو کړ هغو په ناکاره ناڅاپه عذاب سره

تفسیر: یعنی د شریعت د احکامو مخصوصاً د ښځو په نسبت د مگردو (تولو) حکمونو پوره پابندی ولری که نافرمانی وکړئ نو په یاد ئی ولرئ چه څومره کلی او ښارونه د الله تعالی او د ده د رسولانو د نافرمانی لامله (له وجی) ویجاړ او وړان شوی دی. کله چه هغه خلق د تکبر او ځانمنی (لوی) آخری درجی ته ورسیدل او مونږ د هغوی حساب او کتاب ښه او کلک

واخيست او د هغوی یو عمل مو هم بی له پوښتنی پری نه‌بود. او ټول مو په هسی سخت عذاب او افت کښی اخته کړل چه د هغه نظیر او ثانی پخوا له هغه څخه هیڅ لیدلی شوی نه و.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ۝

نو (وڅکله یا) وبه څکی هغوی سزا د کار خپل (په دنیا کښی) او دی عاقبت آخر د امر کار د دوی زیان (په آخرت کښی چه حرمان دی له جنتونو).

تفسیر: یعنی هغه سودا - بیع او شری او پلورل او پیرودل (اخستل خرڅول) چه په ټول عمر کښی کړی و اخر ئی په هغو کښی سخت نقصان وموند تر دی چه پټکه (سرمایه) ئی هم له لاسه ووتله.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۝

تیار کړی دی الله هغوی ته عذاب سخت (په دارینو کښی)

تفسیر: د مخه د دنیوی عذاب ذکر و دا د آخروی عذاب ذکر دی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا ۝

نو وویریږئ له الله ځان وساتئ ای خاوندانو د عقلونو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی د دی عبرتناکو واقعاتو له اوریدلو څخه عقلمند ایماندارانو ته ویریدل په کار دی او مونږ لره داسی کار کول نه ښائی چه د هغه لامله (له وجی) د الله تعالی د قهر او د خپګان مورد وگرځو العیاذ بالله.

قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝

په تحقیق نازل دی الله تاسی ته ذکر نصیحت (قرآن)

تفسیر: یعنی قرآن که له (ذکر) غنی (ذاکر) مراد وی نو هغه پخپله رسول دی.

رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ

رسول (چه محمد) دی لولی په تاسی باندی آیتونه د الله چه ښکاره ظاهر کوونکی دی (د احکامو)

تفسیر: یعنی ښکاره ښی او آیات چه په هغو کښی د الله تعالی احکام په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اورولی شوی دی.

لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

دپاره د دی چه ویاسی (الله) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی او کړی دی ښه عملونه له ظلمتونو تیارو (د جهل او کفر) څخه رڼا (رنرا) (د علم او ایمان) ته

تفسیر: یعنی د کفر او د جهل له ظلمت او تیارو غنی ایستلی د ایمان او د عمل رڼا (رنرا) ته مو لار ښوولی ده

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۝

او هغه چه ایمان راوړی په الله باندی او وکړی ښه (عمل) نو داخل به کړی (الله) ده لره په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو ونو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به اوسیدونکی وی دوی په هغو کښی ابدی همیشه په تحقیق ښه ورکړی دی الله هغه ته رزق روزی

تفسیر: او له جنت څخه زیات ښه رزق - خواړه او روزی چیری موندل کیږی.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ ۚ

الله هغه (ذات) دی چه پیدا کری دی اوه آسمانونه او (پیدا کری دی) له
 ځمکی څخه هم په مثل د دی (اوه آسمانونه اوه ځمکی)

تفسیر: یعنی اوه ځمکی هم پیدا کری دی لکه چه د (ترمذی) او نورو په احادیثو کښی راغلی
 دی. په دوی کښی احتمال شته چه په سترگو سره وکتل شی - او احتمال لری چه په نظر کښی
 رانشی خو خلق هغه د ستوری (کواکب) په نامه پیژنی لکه مریخ غوندی چه د هغه په نسبت د
 اوسنو پوهانو او حکماؤ داسی گمان دی چه په هغه کښی غرونه او سیندونه ودانی او نور ژوندی
 شیان شته پاتی شوه دا خبره چه په حدیث کښی د دی ځمکی شتوالی د دی ځمکی لاندی وارد
 شوی دی ښائی هغه د هغو د ځینو حالاتو او اعتباراتو په نسبت وی او په ځینو حالاتو کښی
 کیدی شی چه هغه ځمکی له دی ځمکی څخه پاس ورشی هر څه د ابن عباس رضی الله تعالی عنه
 هغه اثر چه په کښی «آدم کا دمکم» او نور راغلی دی د هغه د شرحی موقع نشته په (روح
 المعانی) کښی په دی باندی پوره خبری شوی دی او د حضرت مولانا محمد قاسم رحمه الله علیه
 په ځینو رسالو کښی د هغه په شاو خوا کښی ښی خبری او څرگند (ښکاره) ونی شته او د هغه
 هر لوری ښه ښکاره شوی دی. کیږی چه له اوه ځمکو څخه د دنیا اوه براعظم مراد وی «برهان
 الدین کشککی»

يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ

نازلیری امر حکم (د الله) په منع د دغو (آسمانونو او ځمکو) کښی

تفسیر: یعنی د عالم د انتظام او تدبیر لاره د الله تعالی تکوینی او تشریعی احکام په آسمانونو
 او ځمکه کښی رابنکته کیږی.

لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝

(پوهوی مو) تر څو چه وبوهیږئ تاسی چه بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه
 اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی دغه جریان د احکام نی دی په ځمکه
 او آسمان کښی) او (پوه شی!) بیشکه چه الله په تحقیق احاطه فرمائی
 رسیدلی دی هر شی ته له جهته د علمه قدرته.

تفسیر: یعنی د آسمان او د ځمکې د پیدا کولو او د هغو د انتظامی احکامو له جاری کولو څخه دا مقصود دی چه د الله تعالی د علم او د قدرت د صفاتو اظهار وشي دا خبره د «ابن قیم رحمه الله علیه» له لوري په (بدائع الفوائد) کښي څرگنده (ښکاره) شوی ده. نور صفات په هم دی دوو صفتونو سره څه نه څه تعلق لری د صوفیه ؤ د دی مشهور حدیث مضمون چه «كنت كنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف» دی اکر که د محدثینو په نزد صحیح نه دی خو ښائی چه هغه مضمون د دی آیت له مضمون څخه مستفاد شوی وی والله تعالی اعلم.

تمت سورة الطلاق والله الحمد والمنة

سورة التحريم مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۶) تسلسلها حسب النزول (۱۰۷)

نزلت بعد سورة الحجرات

د «التحریم» سورت مدنی دی (۱۲) آیتونه او (۲) رکوع لری په تلاوت کښي (۶۶) او په نزول

کښي (۱۰۷)

سورت دی وروسته د «الحجرات» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د (الاحزاب) د سورت په تفاسيرو کښي تیر شوی دی کله چه الله تعالی مسلمانانو ته بری او فتوحات وېشل او گرد (تول) مسلمانان سره ښه اسوده شول نو د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم مطهراتو ازواجو ته هم دا خیال پیدا شو چه مونږ به ولی په خوشالی سره ژوندون نه کوو؟ نو ځکه دوی ټولو سره لاس یو کر او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له حضوره ځني خپلی نفقی وغوښتلی په صحیح مسلم کښي یو حدیث دی «هن حولی یسألننی النفقة» او د

صحیح بخاری شریف په ابواب المناقب کښي راغلی دی «وحوله نسوة یکلمنه

ویستکثرونه» دلته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی

الله تعالی عنها ته - او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه حضرت بی بی حفصی رضی الله

تعالی عنها ته په قهر شول او دوی له هسی غوښتنی ځني منع کړلی - نو د دوی لامله (له وحی)

نورو مطهراتو ازواجو هم له دی خبری ځني مخ واړاوه او دا ئی سره غوټه کړله چه وروسته له دی

نه به مونږ له پیغمبر ځني داسی یو شی نه غواړو چه له نبی الله صلی الله علیه وسلم سره نه وی.

بیا هم د پېښو تگ داسی راپېښی شوی چه د هغو لامله (له وجی) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تر یوی میاشتی پوری له خپلو ټولو کډو ځنی جلا (جدا) شو او (ایلاء) ئی فرمایله تر څو د تخییر آیت چه په (الاحزاب) کښی تیر شو راغی او دی قصی ته ئی خاتمه ورکړه په دی ضمن او ترڅ کښی څه نوری پېښی هم واقع شوی چه د هغو له سببه د دوی مبارک زړه لږ څه خفه شو رښتیا خبره دا ده هغه مینه او محبت او تعلقات چه مطهراتو ازواجو د حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم سره درلودل (لړل) د هغو اړیکو (تعلقاتو) او علائقو لامله (له وجی) د هغو په منځ کښی یو شان قدرتی او فطری کشمکش پیدا شوی و. هره یوه به په هم دی تمنا او ارمان وه چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاته توجه او مینه خپل ځان ته ورکش کړی او خپل ځان د دوی د زیاتی توجه او مینې مرکز وگرځوی او د دواړو د دارینو له برکاتو او فیوضاتو ځنی گټوری او متمتعی شی نارینه ته دا موقع د تحمل - تدبر خوش اخلاقی دیره نازکه موقع او مرحله وی خو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ثابت قدمی او استقامت په دی نازک فرصت کښی هم همغسې غیر متزلزل ثابت او تحسین او د ستایلو وړ (لائق) ښکاره شو چه د هغه هیله (امید) او توقع د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسعود وجود او ښه سیرت ځنی کیده - د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم هسی عادت و چه وروسته له مازدیگره د خپلو ټولو مطهراتو ازواجو کره د څو لحظو او شیبو له مخی ته - یوه ورځ حضرت صلی الله علیه وسلم د خپلی ښځی حضرت المؤمنین بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها په کور کښی لږ شانی دیل وفرمایه - وروسته دا ښکاره شوه چه دوی هلته د هغه عمل شات گڼینه څخه لږ څه خوړلی و چه د دوی په مخ کښی ور وړاندی کړی شوی وه دا د شاتو او د گڼینو د خوړلو دیل او وقفه په هره ورځ پرله پسې پېښیده. تر څو چه حضرت ام المؤمنین بیوی عائشة الصدیقة او حضرت المؤمنین بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها سره ملگری وی او داسی تدبیر ئی سره جوړ کړو چه د هغی لامله (له وجی) نه یواځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شاتو د شربت څښلو د هغی کره پری ښود بلکه حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی وفرمایل چه «ما د زینب کره د شاتو شربت څښلی و. اوس قسم خورم چه وروسته له دی نه ئی نه څښم!» کله چی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خیال دا خبره هم تیره شوی وه که له دی خبری څخه حضرت بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها خبره شی نو هر ورو (خامخا) خپه کیږی. نو حضرت صلی الله علیه وسلم بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی دا هم فرمایلی و چه «له دی خبری هیچا ته څه ونه وائی» هم داسی یوه خبره د المؤمنین حضرت بیوی ماریة القبطیة رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت هم پېښه شوی وه. ماریة القبطیة هم د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مانډینه (بی بی) وه چه د دی له گیدي څخه د دوی ځوی سیدنا ابراهیم رضی الله تعالیٰ عنه ځیږیدلی و چه حضرت نبوی د نورو ازواجو د خوښی دپاره قسم خوړلی و چه «پس له دی نه به د هغی کره نه ځم» او دا خبره نشی. خو حضرت بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها له دی خبری څخه په پټه حضرت عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ته خبر ورکړ او دا ئی هم ورته وویل چه پټه ئی وساتی. دلته د الله تعالیٰ له لوری

دا خبری غمون پر پیغمبر ته ورشکاره شوی نو حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت بی بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ته وفرمایل چه «ولی دی له دی خبری غنی نوری خبر کړی دی؟ چه په ټینگه سره می درته ویلی و چه پته ئی وساته» نو هغوی په تعجب سره وویل «تاسی ته دا خبر چا درکړی دی؟ ښائی چه د هغی خیال د عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په لوری تللی وی نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه «الله تعالیٰ ماته له دی خبری غنی خبر راکړی دی» د هم دی پیښی په لر کښی دا ایتونه راښکته شوی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ

ای نبی (ای غما پیغمبره!) ولی حراموی ته هغه چه حلال کړی دی الله تاته غواړی ته (په دی حرامولو سره) خوښی د ښځو خپلو

تفسیر: د حلال شی په ځان باندی د حرامولو مقصد داسی دی چه د هغه شی په نسبت چه د عقیدی له مخی حلال او مباح گنی هسی عهد او پیمان وکړی چه وروسته له دی نه به ئی نه استعمالوم. که داسی کول د کوم صحیح مصلحت پر بناء وی نو شرعاً جائز دی. مگر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رفیع شان سره دا وړ (لائق) او مناسب نه و چه د ځینو ازواجو د خوښی دپاره داسی یوه (اسوه) قائمه کړی چه وروسته له دی نه به د هغه د امت دپاره د تکلیف سبب وگرځی نو ځکه الله تعالیٰ خپل رسول ئی متنبه وفرمایه چه ازواجو سره بیشکه خوش اخلاقی کول او په مینی او محبت سره سلوک لرل ښه کار دی مگر نه په دی اندازه او میچ چه یو حلال شی پر ځان باندی حرام کړی او خامخا ځان په ربر (تکلیف) کښی واچوی.

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ①

او الله ښونکی دی (ستا قسم لره) دیر رحم والا دی (چه مقرر کړی دی کفارت د قسم)

تفسیر: چه گناه ښی او له تاسی غنی کومه گناه هم نه ده شوی - یواځی پخپلی درجی کښی یو خلاف اولی خبره دی له خولی څخه وتلی وی.

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ②

په تحقیق مقرر کړی دی الله تاسی لره حلالوالی د قسمونو ستاسی (په کفارت سره) او الله مولی دوست مددگار ستاسی دی او هم دغه (الله) ښه عالم دانا دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: یعنی هغه مالک الملک اعلیٰ شانه واعظم برهانه د خپل علم او حکمت له مخی تاسی ته مناسب احکام او هدايات درلیدلی دی چه له هغو څخه دا دی که کوم سړی په یوه نامناسب شی باندی قسم وخوری نو کفاره دی ورکړی او خپل قسم دی حلال کړی چه د هغه ذکر د «المائدة» په سورت کښی راغلی دی حضرت شاه صاحب لیکي اوس که څوک د خپل مال په نسبت داسی وواځی چه دا په ما باندی حرام دی نو ئی قسم شی کله چه کفاره ئی ورکړی بیا به له هغه ځنی گټه (فائده) اخیستی شی خواره که جامی او زیورات (هذا ما عليه نحن الحنفية)

وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ
وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا
نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعِلْمُ الْخَبِيرُ ﴿٦٦﴾

کله چه پټ راز ووايه نبی پیغمبر ځینو ښځو خپلو ته یوه خبره (چه تحریم د عسلو یا د ماریی یا د زینبی ؓ) نو کله چه خبر ورکړ هغی (حفصی) په دی (خبری) سره (عائشی ته) او ښکاره کړه هغه خبره الله پر دغه (خپل نبی پیغمبر) باندی نو ور وپیژندله (نبی حفصی ته) له ځینو هغو (خبرو) سره وویل دی (حفصی) چه چا خبر کړئ ته په دی باندی وویل (نبی) خبر کړی یم زه ښه عالم دانا ښه خبردار (الله په اسرارو د کائناتو).

تفسیر: د دی سورت په شروع تاسی د شاتو او د ماریی قبطی قصی ولوستلی په آیت کښی دا راښوولی شوی چه بنده د یوی خبری به هغومره پټو ساتلو کښی چه کوشش وکړی نو کله چه الله تعالی د هغی ښکاره کول وغواړی نو هیڅ کله هغه پټه نه پاتی کیږی او هم د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د حسن معاشرت او د اخلاقو د وسعت ثبوت له دی څخه لا ښه ثابتیږی چه په هغو چارو کښی چه د دوی د طبیعت په خلاف پیښیدی تر کومی اندازی پوری تساهل او اغماض فرمایه او څرنګه ئی د عفوی او د کرم له لاری ځنی خبرو ته کتل ګواکي د شکایت په وقت

کښی ئی پوره الزام نه ورکاوه په (موضح القرآن) کښی راغلی دی چه «ځینی وائی د هغه حرم (ماریی قبطیی رضی الله تعالیٰ عنها) موقوفولو خبر حضرت پیغمبر حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته په پته سره وویل او وئی فرمایل چه هغه دی هیچاته ونه وائی او له هغی سره ئی څه نوری خبری هم هغوی ته ویلی وی حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها د هغو گردو (تولو) خبرو حال احوال حضرت بیوی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته ووايه ځکه چه په دی گردو (تولو) خبرو کښی د دوی دواړو مطلب ؤ بیا د وحی په وسیله سره ئی دا خبره معلومه کړه او حضرت بیوی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها ئی د حرم په خبره باندی ملزمه وپیژندله او د بلی خبری ذکر ئی ونه فرمایه. هغه بله خبره څه وه؟ ښائی چه هغه بله خبره به دا وی چه ستا پلار حضرة الناطق بالصواب عمر بن الخطاب رضی الله تعالیٰ عنه د عائشی له پلار (افضل الصحابة واولهم بالتحقیق حضرة ابوبکر الصديق رضی الله تعالیٰ عنه) څخه وروسته په خلافت غوره کیوی الغیب عندالله هغه خبری چه د الله او د هغه رسول له لوری په تال اچولی شوی وی او نه وی ویلی شوی نو مونږ به په هغه باندی څه پوهیږو؟ ښائی چه هغه ئی د دی لامله (له وجی) نه وی څرگنده (ښکاره) کړی چه پخوا له وقته په هغه باندی خبری اتري او جرگی ونه کړلی شی او پر خلقو باندی بد اثر ونه لویږی. دا د خلافت مضمون په ځینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه هغه د اهل التشیع د ځینو علماؤ له لوری هم منلی شوی دی.

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا

که توبه وباسئ تاسی دواړه (ای بیبیانو) الله ته (قبوله به شی) نو په تحقیق کاږه شوی دی زړونه د تاسی دواړو

تفسیر: دا خطاب بیوی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها او بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته دی که تاسی توبه وباسی نو بیشکه د توبی ایستلو موقع ده ځکه چه ستاسی زړونه د اعتدال له لاری ځنی کاږه شوی دی نو ښائی چه بیا هسی د بی اعتدالی په لوری لاری نشئ او د بی اعتدالی ځنی ځانونه وژغوری (وساتی).

وَإِنْ تَظْهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ

او که مرستی (مدد) وکړئ تاسی دواړه یوه له بلی سره (په ضرر د دغه نبی باندی) نو بیشکه الله همغه مددگار دی د هغه (نبی) او جبریل او صالح د

مؤمنانو (ئی هم مددگاران دی) او ملائکی (ئی هم) وروسته له دغه (مددگاری نه) مددگاران دی.

تفسیر: د زوجینو په کورنیو چارو کېنې ځینې اوقات ځینې خبرې پړومبې ډیرې معمولی او وړوکی په نظر راځي خو که لږ څه عنان او ملونه ئی سسته پری شته شی نو په پای (آخر) کېنې هغه ډیر یو ویروونکی او خطرناک شکل ځان ته غوره کوی په تیره بیا ښځه که کومی لوی کورنی ته منسوبه وی نو هغه طبعاً پخپل پلار - ورور - خپلوانو او کورنی باندې نازیږی نو ځکه ئی تنبیه وفرمایله چه وگورئ، که تاسی دا راز (قسم) مرستی (مدد) ملگرتیا او ښوونی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه له هغه څخه پیغمبر ته هیڅ یو ضرر نه رسیږی ولی چه الله تعالی - پرښتی او نیک بخت ایمان لرونکی درجه په درجه چه د چا مرستی (مددگار) او رفیقان او مددگاران وی نو د هغه په مقابل کېنې د بل کوم انسان تدبیر نه چلیږی هو! یواځی له هسی چارو ځنی تاسی ته نقصان در پېښیږی.

تنبیه: ځینو اسلافو د صالح المؤمنین په تفسیر کېنې د حضرت ابوبکر او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنهما نومونه اخیستی دی، چه ښائی دا د بی بی عائشی او بی بی حفصی رضی الله تعالی عنهما په مناسبت وی والله اعلم

عَسَى رَبُّهُ أَنْ طَلَقَنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ
مُؤْمِنَاتٍ قُنَّاتٍ تَلْبِسْنَ الْعَمَاقَ حَمَقًا وَهِيَ غَالِيَةٌ وَفِيهَا جَارَاتٌ ۝٥

نژدی دی (او قادر دی) رب د دغه (نبی) که چیری طلاق درکړی تاسی ټولو ته په دی چه بدل ورکړی ده لره نوری ښځی بهتری له تاسی څخه (په سیرت او صورت کېنې) حکم منونکی مؤمنانی لمونځ کوونکی توبه ایستونکی عبادت کوونکی روژه نیوونکی هجرت کوونکی کونډی او پیغلې.

تفسیر: یعنی داسی وسوسو ته پخپلو زړونو کېنې لاری مه ورکوئ! چه نارینه لره خو خامخا د ښځو ضرورت وی او له مونږ ځنی ښائسته او ښکلی ښځی چیری پیدا کیږی نو ځکه دوی مجبور دی چه ځمونږ گوردی (تولی) ویناوی واورئ. په یاد ئی ولرئ که الله تعالی اراده وفرمائی نو له تاسی ځنی بهتری ښځی هم خپل پیغمبر ته پیدا کولی شی. ولی چه د الله تعالی په دربار کېنې د هیڅ یوه شی لږوالی نشته

تنبیه: د ثیباتو (کونډو) ذکر د دی لامله (له وجی) دلته راغلی دی چه کونډی د ځینو حیثیتونو لامله (له وجی) نارینه ؤ ته د ابکارو (پیغلو) په مقابل کېنې مرجحی وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وساتئ تاسی
ځانونه خپل او کور کهول خپل (په اطاعت د الله) له اور څخه چه خس اور
لگونی بالنر د هغه سړی او تیږی (گتۍ) دی

تفسیر: هر مسلمان ته لازم دی چه د خپلو ملگرو او کور کهول والو په دینداری او مسلمانی
کښی هم توجه ولری او د هغوی په سمون او لار ښوونه کښی زیار (کوشش) وباسی په پوهولو -
ویرولو - پاللو - روزلو - مینه - محبت - وهلو او نورو وسیلو سره کوښښ وکړی چه هغی ته د
دیانت چاری ور وښی که سره له دی هم هغوی په لاره باندی برابر نه شی - نو د هغوی
کمبختی او د ده بی قصوری پیژندی شی د ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ تفسیر د (الْم) په
(جزو) ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی لیکلی شوی دی هلته دی وکوت شی!

عَلَيْهَا مَلَكَةٌ غُلَظٌ شِدَادٌ

په دی اور باندی مقرری دی پرښتی کلکی زوړنی قوتناکی زبردستی

تفسیر: یعنی دغه پرښتی پر مجرمانو باندی زړه سوی او رحم نه کوی او نه ئی پری ږدی او نه د
هغه د زبردست نیولو ځنی هیڅوک ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه تری تښتیدلی شی.

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾

نه کوی نافرمانی دغه (پرښتی) له الله د هغه څه چه امر ئی کړی دی دوی ته
او کوی دوی هغه کار چه پری ماموری وی (من جانب الله).

تفسیر: یعنی نه د الله تعالی له حکمونو ځنی خلاف تگ کوی او نه د هغو د احکامو په تعمیل
کښی او په ځای راوړلو کښی څه دیل او سستی کوی. او نه د حکم په امتثال کم قوته او
عاجزانی دی. او په قیامت کښی ویلی کیږی دغو منکرانو ته داسی چه:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْرُونَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

ای هغو کسانو چه کافران منکران شوی پیغ یعنی ای کافرانو عذر مه کوئ تاسی نن ورغ (ځکه چه نه چلییری) بیشکه هم دا خبره ده چه بدل جزاء به درکړ شی تاسی ته د هغه څه عمل چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی)

تفسیر یعنی د قیامت په ورغ کښی کله چه د جهنم عذاب په مخ کښی شته نو هلته به منکرانو ته ویلی کیږی چه اوس پلمی (تدبیرونه) او بهانی مه رانیسی ځکه چه نن به هیڅ یوه پلمه (تدبیر) او بهانه نه چلیږی بلکه هر څه چه مو کړی دی هغه سزا به تاسی ته پوره درکوله کیږی او غمونږ له لوری په تاسی باندی هیڅ یو ظلم او زیادت نه کیږی دا گرد (تول) ستاسی عملونه دی چه د عذاب په بنی (شکلونو) تاسی ته په نظر درځی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) توبه وباسی تاسی الله ته توبه خالصه رښتیا د زړه له کومی

تفسیر: د زړه له کومی خالصه توبه دا ده چه په زړه کښی بیا گناه یو خیال هم تیر نشی که وروسته له توبی څخه بیا هم د ده په زړه کښی د همغو چتی (بیکاره) او خرابو چارو چرتونه (خیالونه) او فکرونو ته اندیښنه وگرځیده نو وپوهیږی چه د هغه په توبه کښی څه نقص او کسر شته او د گناه بنیاد ئی لا له بیخه نه دی وتلی. رزقنا الله من التوبة النصوح حظا وافرا بفضلک و کرمک إنک علی کل شیء قدیر.

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

امید دی چه رب ستاسی وبه رږوی له تاسی ځنی گناهونه ستاسی او داخل به کړی تاسی هغو جنتونو ته چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د) هغو (څلور قسمه) ویالی (دا نویستل ستاسی دی جنت ته) په هغه ورغ کښی چه وبه نه

شرموی الله نبی او هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی له هغه سره

تفسیر: یعنی د نبی مقام خو ډیر لوړ (اوچت) دی د هغوی ملگرو ته هم ذلت نه ورپېښیږی بلکه په خورا (ډیر) اعزاز اکرام د فضل او شرف په مناسبو او لوړو (اوچتو) مقام کېږی غای مومی او د ډیر لوی افتخار او امتیاز خاوندان گرځی.

نُورُهُمْ كَيْسِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَيَا بَنَاهُمْ

رنا (رنرا) د دوی به غفلی وړاندی د دوی څخه او په ښی خوا د دوی

تفسیر: د دی بیان د (حدید) په سورت کېږی په خوا له دی نه تیر شوی دی وگورئ غمونږ دغه مقدس تفسیر

يَقُولُونَ رَبَّنَا آتِنَا نُورًا وَاجْعَلْ لَنَا اِنَّاكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۸

وبه وائی دوی ای ربه غمونږ پوره کړه باقی ولره مونږ لره رنا (رنرا) غمونږ او وښه مونږ لره (گناهونه غمونږ) بیشکه ته پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر ئی (چه غینی هم دغه اتمام د نور او مغفرت دی).

تفسیر: یعنی غمونږ رنا (رنرا) تر آخر پوری قائمه ولره او مه ئی وژنه! لکه چه د منافقینو په نسبت د (حدید) په سورت کېږی ولیکل شو چه د هغوی رنا (رنرا) مړه کیږی او په توره تیاره کېږی پاتی کیږی مفسرینو عموماً هم داسی لیکلی دی خو حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د (اتم لنانورنا) د مراد په بیانولو کېږی لیکي چه د ایمان رنا (رنرا) په زړه کېږی وی چه زیاته شی نو په تول بدن کېږی خوره شی بیا په غوښه بیا په پوستکی کېږی سرایت کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۝

ای نبی (ای غما پیغمبره) جهاد جنگ کوه له کفارو سره (بالسیف) او له منافقانو سره (باللسان) او سختی کوه پر دوی باندی.

تفسیر: د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلق او پسته رشه (خوی) په دی اندازی سره زیاته وه چه الله تعالی نورو ته د تحمل کولو امر فرمائی او په دوی باندی د سختی کولو امر کوی.

وَمَا لَهُمْ بِهِمْ وَيَسُّ الْبَصِيرُ ①

او غای (د ورتللو) د دوی جهنم دوزخ دی او بد مرجع غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: رومبی د مؤمنانو د هستوګنی غای ور وښود - او بیا د هغوی په مقابل کې د کفارو او د منافقانو د هستوګنی غای او کور راښکاره کړ.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطَ
كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ
يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ ①
وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ

بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه کافران منکران شوی دی
بنځه د نوح او بنځه د لوط چه وی دا (دواړه ښځی تر نکاح) لاندی د دوو
بندګانو له بندګانو صالحانو ځمونږ بیا خیانت وکړ (دی دواړو ښځو له دغو
دواړو (صالحانو میرو (خاوندانو) خپلو سره) نو دفع نه کړ (دغو پیغمبرانو)
له دغو (خپلو) ښځو څخه له عذاب د الله څخه هیڅ شی او وویل شو ننوځی
تاسی دواړه (دوزخ ته) سره له نورو ننوتونکیو (کافرانو) او بیان کړی دی
الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی بنځه د فرعون

تفسیر: یعنی حضرت نوح او حضرت لوط علیهما السلام د الله څنګه نیک بندګان ؤ مګر د دواړو
په کورونو کېنې د هغوی ښځی منافقانی وی چه په ښکاره ډول (طریقه) به ئی هغو سره تعلقات
لرل خو په پټه به له کافرانو سره ملی وی. نو بیا څنګه شول؟ له عامو دوزخیانو سره دوی هم د
الله تعالیٰ له لوری په دوزخ کېنې وغورځول شول او د پیغمبرانو د زوجیت تعلقات یوه ذره هم
هغوی ته څه فائده ونه رسوله او نه ئی له عذابه وژغورل (وساتل) پرته (علاوه) له دی څخه د
فرعون ښځه بی بی آسیه رضی الله تعالیٰ عنها بنت مزاحم چه یوه پځه ایمانداره او کامله ولیه وه
او د هغی میره (خاوند) د الله تعالیٰ لوی یاغی ؤ هغی نیکی ښځی خپل میره (خاوند) له عذابه

ونه شو ژغورلی (ساتلی). او نه د میره (خاوند) د شرارت او بغاوت په جرم هغی ښځی ته کوم
 آخروی رنځ ور ورسید. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی خپل ایمان درست کړئ! چه نه میره
 (خاوند) او نه مو ښځی او نه مو نور ژغورلی (بیچ کولی) شی او دا قانون ئی په عام دول
 (طریقه) گردو (تولو) ته وراواوه.» داسی دی توهم ونه کړ شی چه (معاذ الله) دا ئی د حضرت
 ښځو ته ویلی دی هغوی ته خو ئی هغه فرمایلی دی چه د النور په سورت کښی راغلی دی.
 ﴿وَالَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ او که په فرض محال سره داسی توهم وکړی شی نو د فرعون د ښځی مثال
 له چا سره ونښلاوه شی؟ «لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظيم»

إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

کله چه وویل دی ای ربه غما جوړ کړه ماته په نزد خپل یو کور په جنت
 کښی

تفسیر: یعنی خپل قرب دی را عنایت کړه! او په جنت کښی راته یوه مانی ودانه کړه!.

وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝

او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له عذاب د فرعون څخه او له عملی د ده
 څخه او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له قومه ظالمانو څخه.

تفسیر: یعنی د فرعون له منگولو څخه می وژغوره (وساته)! او د هغه له ظلم څڼی راته نجات
 وښه دوی حضرت موسی علیه السلام پاللی ؤ او د دوی له مرستیانو (ملکرو) څڼی ؤ وائی کله
 چه فرعون ته دا حال ورڅرگند شو نو دایع په غلورو موړو کښی وتاړه او راز راز (قسم قسم)
 ربرونه (تکلیفونه) او ایذاوی ور ورسولی په هم دی حال کښی د الله تعالی له لوری هغه ته د هغه
 د جنت ځای ور وښوول شو چه د هغه لامله (له وجی) په هغی باندی هغه گرد (تول) ربرونه
 (تکلیفونه) او سختیاوی ور اسانی شوی په پای (آخر) کښی فرعون هغه سیاستاً ووژله او دی د
 شهادت کندول په سر واپراوه او د حقیقی مالک الملکوت اجل و اعلی شانه واعظم برهانه مخی ته
 ورسیده په صحیح حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د دی د کامل توب اعلان
 فرمایلی او حضرت بی بی مریم سره ئی د هغه شتوالی ذکر کړی دی په زرهاو رحمتونه دی وی د
 دوی په پاک روح باندی.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَتُ فَرْجَهَا

او (مثل بیان کبری دی الله د) مریم لور د عمران هغه چه ساتلی و غای د شهوت خپل (له نکاح او سفاح خخه)

تفسیر: یعنی له حلال او له حرام له گردو (تولو) خخه ئی محفوظه وساتله.

فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا

نو ومو پوکل (په گریوان د هغی) کښی له روح خپل خخه

تفسیر: یعنی د پرښتی په وسیله ئی یو روح ورو پوکل. حضرت جبریل علیه السلام د دی د کمپسه په گریوان کښی پوکلې و چه د هغه په نتیجه کښی د حمل استقرار وشو او حضرت مسیح علیه السلام پیدا شو.

تنبيه: د نفخی نسبت ئی د ځان په لوری ځکه وفرمایه چه حقیقی خالق او علی الاطلاق مؤثر همغه دی ځکه چه د هری ښځی په رحم کښی هر یو وړوکی چه جوړیږی د هغه اصلی جوړونکی او پیدا کوونکی پرته (علاوه) له دی خالق خخه څوک دی. ځینو محققینو دلته د (فرج) معنی د گریوان یا څاک (چاک گریبان) اخیستی ده نو په دی تقدیر سره ﴿أَصْنَتْ فَرْجَهَا﴾ معنی به داسی وی چه د هیچا لاس ئی خپل گریوان ته نه دی پری ایښی او دا به نهایت بلیغه کنایه د دی له عصمت او عفت خخه وی لکه څمونږ د پښتنو په محاورو کښی وایه شی چه هغه ښځه ډیره سپین لمنی ده! په عربو کښی داسی وائی «نقی الجیب طاهر الذیل» توله دی ځنی عقیف النفس مراد اخلی او د جامی لمن او یا څاک مراد نه وی نو په دی تقدیر سره به ﴿فَنَفَخْنَا فِيهِ﴾ کښی ضمیر د (فرج) په لوری د هغه د لغوی معنی په اعتبار سره راجع کیږی والله تعالی اعلم بالصواب.

وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ

او تصدیق باور کړی و هغی په خبرو د رب خپل باندی او په کتابونو د ده

تفسیر: د رب خبری هغه وی چه د پرښتو په ژبو سره د آل عمران په سورت کښی بیان شوی دی ﴿وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَرْزُقُكَ اللَّهُ امْطْلِقِي وَطَهَّرِكِ﴾ الآية - او له کتابونو ځنی به عام سماویه کتابونه مراد اخلی او د تخصیص ضرورت نشته.

وَكَانَتْ مِنَ الْقُنُوتَيْنِ ۝

او وه دا له امر منونکیو فرمان وړونکیو څخه.

تفسیر: یعنی د کاملینو نارینه و په شان په بندگی او طاعت کېږي ټینګه او ثابت قدمه وه باقی داسی وېوله چه د قانتینو له کورنی څخه وه.

«تمت سورة التحريم والله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة»

سورة الملک مکيه وهى ثلثون آية وفيها ركوعان رقمها (٦٧) تسلسلها حسب النزول (٧٧) نزلت

بعد سورة الطور

د الملک سورت مکى دى (٣٠) آيته دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٧) او په نزول کښی

(٧٧) سورت دى

وروسته د «الطور» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دى

تَبْرَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

دیر برکت کوى هغه (الله) چه په لاس (بلاکيف) د ده کښی دى ملک
سلطنت او هم دغه (الله) پر هر شیز باندی (چه اراده وفرمائى) ښه قادر دى.

تفسیر: یعنى لوى برکتناک او خورا (دیر) ثابت دى په دوام هغه الله تعالى چه مگرد (تول) ملک
د ده دى او یواځی په هر شی کښی د هغه واک او اختیار دى او حکم ئی پر هر شیز او هر
غای باندی چلیږی.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دى مرگ او ژوندون لپاره د دى چه وازموئى
تاسی چه کوم یو له تاسی دیر ښه دى د عمل له مخی (چه درکړی تاسو ته
جزاء د اعمالو)

تفسیر: یعنى د مړینى او د ژوندون سلسله هغه الله قائمه کړی ده. مونږ او تاسی ړومبى هیڅ نه
وو هم هغه مرگ او مړینه وگنې بیا پیدا شو وروسته له هغه مړینه او مرگ پر مونږ راغی بیا مو له
هغی مړینى او مرگ څخه ژوندی راپاڅوی لکه چه د (البقرة) په دریمى رکوع ٢٨ آیت څمونږ د دغه
تفسیر کښی راغلی دى ﴿وَكُنْتُمْ أََمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ تُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ إِلَيْكُمْ تُرْجَعُونَ﴾ د
مړینى او د ژوندون دا گردی (تولی) سلسلی د دى دپاره دى چه ستاسی د چارو کتنه او ازموینه
وکړه شی چه کوم یو خراب کار کوی؟ او کوم یو ښه کوی په ړومبى ژوندون کښی ازموینه
کېږی او په دوهم ژوندون کښی د هغه نتیجه فوراً درښوله کېږی. فرض ئی کړی. که ړومبى

ژوندون نه وی نو چا به عمل کاوه . که موت نه راتلی نو خلق به له مبدا او منتهی غنی غافل او بی فکره پاتی کیدل او هیڅ به نه پسی گرځیدل که بیا ژوندون نه وی نو د ښو او بدو چارو بدل به چیری ورکاوه کیده؟.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ۝

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی دی ډیر مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی داسی زبردست دی چه د هغه له نیولو غنی هیڅوک ځان نشی بچ کولی او لوی لوروونکی مغفرت کوونکی او ښونکی هم دی.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ۝

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی اووه آسمانونه طبقی طبقی لاندی باندی

تفسیر: په حدیث کښی راغلی دی چه د یوه آسمان په سر باندی بل آسمان او د هغه د پاسه دریم آسمان او هم داسی یو پر بل باندی اووه آسمانونه سره لاندی باندی طبقی دی چه له یوه آسمانه تر بل آسمان پوری د پنځو سوو کلونو مسافه ده . د دی خبری تصریح په نصوصو کښی نه ده شوی دا شینتوب (شینوالی) چه څمونږ په نظر راځی هم دغه آسمان دی؟ کیږی چه اووم آسمان له دی څخه پاس وی او دا شین والی د آسمان د چت رنگ وی.

مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوتٍ ۝

وبه نه وینی ته (ای کتونکیه) په پیدایښت د رحمن کښی هیڅ تفاوت خلل عیب فرق

تفسیر: یعنی قدرت پخپل انتظام او کاریگری کښی هچیری هیڅ فرق نه دی ایښی په هر شی کښی له انسان غنی اخیستی تر حیواناتو - نباتاتو - جماداتو - عناصرو - علوی او سفلی - اجرامو او اوو آسمانونو - ستوریو - او نورو پوری یو شانی د هغه قدرت او کاریگری ښکاری - هسی نه دی چه غینی شیان ئی په حکمت او بصیرت سره او غینی ئی هم داسی چتی (فضول) او بیکاره او بی اصوله پیدا کړی وی (العیاذ بالله) که چیری چاته هسی کوم شی په نظر ورشی نو ودی پوهیږی چه د هغه په ځای د ده په عقل او نظر کښی څه نه څه نقص او قصور شته.

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورٍ ﴿۵﴾

بیا واروه (خپلی) سترگی چه آیا وینی ته (پکښی) څه چاود څیروالی نقصان.

تفسیر: یعنی گرد (تول) کائنات له ښکته څخه تر پاسه پوری په یوه قانون او مضبوط نظام سره تړلی شوی دی او یو لړ ئی له بل لړ سره داسی نښتی دی چه هیجری څه چاود - فرق - تفاوت سوری - خلل - نقصان عیب او څه تنقید پکښی نشته. او نه د هغه په کاریگری کښی څه اهمال او اختلال موندل کیږی هر شی همغسی دی لکه چه ښائی. که دا آیتونه د آسمان په نسبت وی نو مطلب به ئی داسی وی چه ای اوريدونکیه (مخاطبه) پاس آسمان ته وگوره چه په کوم ځای کښی ئی څه لاندی باندی درز چاود څیروالی او نقصان موندل کیږی؟ بلکه یو صاف - هوار - متصل - مربوط او منظم شی په نظر راځی چه سره د تیریدلو د دومره زمانو او د او د ازمونو او تطاولو تر نن پوری هیڅ یو فرق او تفاوت نه پکښی لیده کیږی.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿۶﴾

بیا وگرځوه سترگی خپلی (آسمان ته ای کتونکیه!) دوه دوه ځلی بیرته به راو گرځی پاتی سترگی (ستا) بیرته گرځیدونکی او دغه (سترگی به وی) ذلیلی ستری ستومانه (له نه لیدو د خلل نه).

تفسیر: یعنی ممکن دی چه په یوه نیمه کتنه کښی سترگی تیروځی نو ځکه په پوره کوشش سره څو څو ځلی وگوره! چه آیا په کوم ځای کښی کوم چاود - کندو - څیروالی او رخنه شته؟ ښه غور - فکر او دقت وکړه او بیا کتنه پری وکړه چه د قدرت په انتظام کښی څو چیری د گوټی ایښوولو ځای شته؟. په یاد ئی ولری! چه ستاسی سترگی له دیرو کتلو ځنی ستری ستومانپه او ذلیلی - درمانده خری پری به بیرته راگرځی خو د الله تعالی په کاریگری کښی او مصنوعاتو او انتظاماتو به هیڅ عیب او قصور نه شی! ایستلی.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ

او خامخا په تحقیق ښائسته کری دی مونږ دا آسمان (له ټولو آسمانونو څخه) دیر نژدی (ځمکی ته) په دیوو ستوریو سره

تفسیر: یعنی د آسمان په لوری وگورئ چه د شپې له مخې د ستوریو اشعه پلوشی - ځلیل او سینگار په څه رونق او شان سره بریښی - دا د قدرت هسی رڼاگانې او دیوی دی چه د نری (دنیا) دیری گتې په هغو پوری تړلی دی.

وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

او گرځولی دی مونږ دغه (دیوی ستوری) ویشونکی شیطانانو لره

تفسیر: د (رجم الشیاطین) مضمون د (الحجر) په سورت او په نورو ځایونو کې په تفصیل سره تیر شوی دی.

وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ

او تیار کړی دی مونږ دوی لره عذاب ډیر سوځونکی (د دوزخ).

تفسیر: یعنی په دنیا کې په شهابو سره ویشتل کېږي او په آخرت کې دوی لره د دوزخ اور تیار دی!

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

او شته دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی په رب خپل باندی عذاب د جهنم دوزخ او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی د کافرانو د هستوگنې ځای له شیاطینو سره په همغه دوزخ کې دی.

إِذَا الْقَوَا فِيهَا سَمْعُهَا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ۖ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ

کله چه وغورځولی شی (کافران) په دغه (اور د دوزخ) کېږي وابه وری دوی دغه (دوزخ لره) آواز لوی بد او هغه به خوتیږي. نژدی به وی (دا دوزخ)

چه توتی توتی شی له جهته د قهره (غضبیه پر کفارو باندی).

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به د دوزخ غږ ډیر بد او ویروونکی وی - او په بی انتها خوټیدلو او اشتعال سره به هسی رابکارۍ لکه چه له ډیری غصی او قهر پوری راوړی چه اوس به سم د لاسه توتی توتی الوخی (اعاذنا الله منها بلطفه وکرمه).

كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝

هر کله چه وغورغوله شی پکښی یوه ډله (د منکرانو) پوښتنه به وکړی (توبیخاً) له هغوی نه خازناني د دوزخ (داسی چه) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته (ای منکرانو) ویروونکی (پیغمبر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دا پوښتنی به د زیاتو ذلیلولو - محجوبولو او خړولو دپاره وی چه تاسی په دی مصیبت کښی ککر شوی یی آیا پخوا له دی څخه چا نه وی خبر کړی؟ او نه ئی متنبه کړی او ویرولی وی؟ چه په دی لاره باندی مه غی،! که نه سم به په دوزخ کښی لویږئ چه هلته به داسی سخت سخت عذابونه وی!.

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنَّا أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝

نو وبه وائی (منکران داسی چه) هو! په تحقیق راغلی ؤ مونږ ته ویروونکی (پیغمبر) نو دروغجن وباله مونږ دی او وویل مونږ (هغوی ته چه) نه دی رالیږلی الله هیڅ شی نه یی تاسی مگر په گمراهی لویه کښی

تفسیر: یعنی خجل او نادم شوی په ډیر حسرت او ندامت سره به جواب ورکوی چه بیشکه ویروونکی پیغمبر مونږ ته راغلی و - مگر مونږ د هغوی خبری ونه منلی او دوی به مو تل دروغجنول او ورته ویل به مو چه تاسی غلطی خبری کوی - نه د الله تعالی له لوری رالیږلی شوی یی - او نه پر تاسی باندی وحی راغی بلکه تاسی د عقل او پوه له لاری څخه لری تللی یی او په سخته گمراهی کښی لویږلی یی. یا دا خطاب د ملائکو دی کافرانو ته یعنی په جواب د کافرانو کښی وبه وائی ملائکی نه وی تاسی په دنیا کښی مگر په گمراهی لویه کښی.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑪

او وبه وائی (منکران) که چیری وی مونږ چه اوریدلی مو (خبری د انبیاؤ په دنیا کښی په سماع القبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نو نه به وو مونږ (نن) په اهل ملگرو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی مونږ په دی نه پوهیدو چه دا ویروونکی به رشتین راووځی - که مونږ په هغه وقت کښی د کوم پند ورکوونکی خبری اوریدلی وی - او له پوه او عقل څخه مو کار اخیستی وی - او د معاملی په حقیقت باندی پوهیدلی وی نو نن به ولی د دوزخیانو په ډله کښی گډیدو او تاسی ته به د دی پیغور او طعن ورکولو موقع څه رنگه په لاس درتله؟.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑫

نو اقرار ئی وکړ (قائل شول) دوی په گناه خپلی باندی نو (لری کړی دی دوی لره الله له رحمته) لری والی خاوندانو د دوزخ لره

تفسیر: یعنی پخپله دوی اقرار وکړ چه بیشکه مونږ مجرمان یو هسی بی گناه مونږ په دوزخ کښی نه یو لویدلی خو د دی ناوخته اقرار او اعتراف ځنی هغوی ته هیڅ یوه گناه (نفعه) او فائده نه ورسیږی او هسی ارشاد به کیږی ﴿فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ اوس دی لری او ورک شی او دفعه دی شی دوزخیان» دوی لره د رحمت په شاؤ خوا کښی هیڅ د هستوگنی ځای نه دی پاتی بلکه دوی ته لریوالی دی له مهربانی د الله څخه.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ

بیشکه هغه کسان چه ویریری له رب خپل په غیب سره

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ئی نه دی لیدلی - مگر پر هغه او د هغه په صفاتو باندی پوره باور لری او د هغه د عظمت او د جلال له تصویره رپړدی (رپی) او د هغه د عذاب له خیاله لرځیږی. یا د (بالغیب) مطلب دا دی چه د خلقو له مجمع ځنی جلا (جدا) په عزلت او خلوت کښی هم په پته سره خپل پروردگار یادوی او د هغه له ویری څخه لرځیدونکی ویریدونکی وی.

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ^(۱۲) وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ^(۱۳)

شته دوی ته مغفرت (د گناہونو) او اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی). او که پتوئ تاسی خبره خپله او که ښکاروئ (هغه خبره) بیشکه هغه (الله) علیم ښه دانا دی په پتو خبرو د سینو باندی هم

تفسیر: یعنی اگر که تاسی هغه نه وینئ - مگر هغه تاسی وینی - او ستاسی په هره پته او ښکاره خبره که په خلوت کښی وی یا په جلوت کښی پوهیږی بلکه پر هغو ټولو شیانو باندی هم خبردار دی چه ستاسی په زړونو کښی گرځی لنډه ئی دا چه سره له دی چه الله تعالی ستاسی له سترگو ځنی پت او غائب دی خو بیا هم ستاسی په ټولو پتو او ښکاره و باندی پوه او خبردار دی او هیڅ شی تری غائب او پت نه دی.

الْأَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ^(۱۴)

آیا نه پوهیږی (په پتو اسرارو د زړونو) هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی (زړونه بلکه هر شی ورمعلوم دی) او همغه (الله) دی علیم دانا (په پتو اسرارو) ښه خبردار دی (په ظواهرو د موجوداتو هم).

تفسیر: یعنی ستاسی او ستاسی د افعالو او اقوالو د هر څیز خالق او مختار هم همغه الله تعالی دی کله چه خالق او مختار کوم شی پیدا کوی نو خامخا په هغه باندی پوه او خبردار او پوره عالم هم وی که نه پیدا کول ناممکن دی او داسی امکان نه لری چه یو شی ئی جوړ کړی وی خو پری ونه پوهیږی.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ^(۱۵)

دغه (الله) همغه ذات دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه پسته تابعداره نو ځی گرځی تاسی په اوږو اطرافو لارو د دی ځمکی او خوړئ تاسی له (حلال) رزق د دغه (الله) او خاص دغه (الله) ته بیا ژوندی راپورته کیدل ستاسو دی

(پس له مرگه).

تفسیر: یعنی ځمکه ئی ستاسی په مقابل کښی داسی نرمه - پسته - ذلیل مسخره او منقادہ گرځولی ده چه هر څه وغوړئ په هغی کښی تصرف کولی شی او په هغی باندی او د هغی پر غرونو باندی ځی او راځی - او تری خپل خوراک څښاک او نور ضروریات گټی مگر دومره په یاد ولری هغه څوک خواړه او نور شیان درکوی د هغه په لوری پس له مرگه او بیا ژوندی پاڅیدلو ستاسی بیا ورنگ دی.

ءَاٰمَنْتُمْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمْ اَلْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٩﴾

آیا مامون ډاډه شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی ای منکرانو) چه راپورته به کړی په تاسی باندی ځمکه (او) دوب به مو کړی پکښی) بیا به (ناڅاپه) هلته دا (ځمکه) ولرزیږی وڅوڅیږی

تفسیر: ږومبی ئی انعامات راښوولی ؤ اوس د قهر انتقام او د پوښتنی شان راښی او ویول ئی مقصود دی یعنی بیشکه ځمکه تاسی لره تابعه او مسخره شوی ده مگر په یاد ئی ولری چه په هغی باندی حکومت د هغه د آسمان د څښتن (خاوند) دی چه که وغوړی تاسی په ځمکه کښی داسی خښوی چه له چار چاپیره به ځمکه درباندی پورته کوی او په هغه وقت کښی به ځمکه ولرځیږی او تاسی د هغی په هم دا خوزیدلو سره پکښی دوپیږی نو ځکه سری لره نه ښائی چه د هغه خالق مختار له دربار ځنی بی ویږی او بی پروا شی - او په شرارت باندی لاس پوری کړی او د هغه په دیل او معطلی باندی مغرور شی!.

اَمْ اٰمَنْتُمْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا

آیا مامون ډاډه شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی) له دی نه چه وبه لیږی په تاسی باندی کانی ویشتونکی باد

تفسیر: یعنی په ډیره خوښی سره په ځمکه باندی ځی راځی - او خواړه او نور ضروریات ځان ته گټی خو سره له هغه خپل الله تعالی مه هیږی. که نه هغه الله تعالی په دی باندی قادر دی چه پر تاسی باندی یوه سخته سیلی درولیږی یا د کانو باران درباندی اوروی - نو بیا به تاسی څه وکړلی شی او ستاسی به دا گرد (تول) غلیدل - لاندی باندی کیدل په ځای پاتی کیږی.

فَسْتَغْلِبُونَ كَيْفَ نَذِيرٌ ۝۱۸

نو ژر ده چه پوه به شیء تاسی چه شه رنگه وو ویروونکی عَمَا

تفسیر: یعنی له هغه عذاب به تاسی ویروون کیږي هغه غومره تباہ کوونکی او ویروونکی ؤ؟.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَكِيفَ كَانَ نَكِيرٌ ۝۱۹

او خامخا په تحقیق دروغجن کړی ؤ (کفارو خپل انبیاء) چه پخوا له دغو (کفارو د مکي) څخه ؤ نو شه رنگه وو انکار عذاب عَمَا

تفسیر: یعنی له عاد او ثمود او له نورو سره کومه معامله چه شوی ده له هغی څنی عبرت واخلي! او وگورئ چه د هغوی په حرکاتو باندی هم مونږ انکار کړی ؤ نو هغه څمونږ انکار شه رنگه د عذاب په صورت ورښکاره شو؟.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفٌّ وَ يَقْبِضُنَّ مَا يُمِسُّهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ۝۱۹

آیا نه گوري دوی مرغانو ته (په هوا کښی) له پاسه د سرونو د دوی پرانیځی وزرونه او ټولوی (وزرونه خپل) نه نیسی نه ساتی دوی په هوا کښی له پریوتو مگر خو رحمن (ئی ساتی په رحمت او قدرت خپل) بیشکه هغه (الله) په هر څیز باندی بینا ښه لیدونکی دی.

تفسیر: ږومبی د آسمان او د ځمکی ذکر شوی ؤ دلته د هغو د منځ د شیانو ذکر دی. یعنی د الله تعالی قدرت ته وگورئ چه مرغان د ځمکی او د آسمان په منځ کښی کله خپل وزرونه غوړوی او پرانیځی او خواره ئی کړی څرنگه ورسره الوځی؟ او کله ئی ټولوی او سره له دی چه د ثقیل جسم او د درنی بنی او بشری خاوندان او مائلالی مرکز دی خو بیا هم هغوی لاندی نه رالویږی. او نه د ځمکی جاذبه قوت هغه وړوکی مرغه د خپل ځان په لوری راښکلی شی. وښه پرته (علاوه) له الله تعالی د چا قدرت لاس هسی دی؟ چه هغه ئی په فضاء او تشتیا کښی هسی ساتلی دی؟ بیشکه رحمن پخپل رحمت او حکمت سره د هغوی بنی (شکلونه) هسی جوړی کړی دی او په هغوی کښی ئی داسی یو قوت ایښی دی چه د هغه په وسیله هغوی بی تکلفه په هوا

کښی غو غو ګری الوتلی او ګرځیدلی شی هغه د هر یوه څیز په استعداد باندې ښه پوهیږي او ګرد (تول) مخلوق تر خپل نظر لاندې ساتي ښائی د مرغانو د مثال له بیان کولو ځنې دلته د دی په لوری هم اشاره ده چه الله تعالیٰ په دی باندې هم قادر دی چه له آسمانه عذاب راولیږي او کافران د خپلو شرارتونو له سببه د دی عذاب مستحق او لائق دی. خو څه رنگه چه د الله تعالیٰ رحمت مرغان په هوا کښی ساتی د هغه رحمت له هغوی ځنې عذاب هم همغسې لری کړی دی.

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ
إِنَّ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ۝

آیا څوک دی هغه (ذات) چه هغه لښکر ستاسی شی کومک مرستی (مدد) وکړی له تاسی سره (هیڅوک مو مددګار نشته) بی له رحمن نه دی کافران مګر خو په غرور غولیدلو کښی دی

تفسیر: منکران سخت غولیدلی دی که هغوی داسی ګڼی چه د هغوی باطل خدایان او د فرضی بتانو لښکری دوی د الله تعالیٰ له عذابه او له راتلونکی آفت ځنې ژغورلی (بچ کولی) شی؟ ښه وپوهیږئ چه له رحمانه جلا (جدا) شوی هیڅوک به هغوی ته مدد او مرستی (امداد) ونه رسوی!

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۝

آیا څوک دی هغه (ذات) چه رزق درکړی تاسی ته که چیرې بند کړی (الله) درڅخه رزق خپل (هیڅوک مو بی له الله رازق نشته)

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ د خوړو سامان او اسباب دربند کړی نو څوک به طاقت ولری چه په تاسی باندې د خوړو وروڼه پرانیځي؟

بَلْ لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ۝

بلکه ننوتلی او محکم شوی دی دوی په سرکشی عناد او تېښته نفرت کښی (له حقه).

تفسیر: یعنی دا خلق پخپلو زړونو کښی پوهیدل چه له الله تعالیٰ غنی جلا (جدا) پاتی شوی نه د چا د نقصان مخه نیولی شی او نه چاته گته (فائده) رسولی شی. مگر یواځی د شرارت او سرکشی لامله (له وجی) کله چه د توحید او اسلام په لوری راویللی شی نو تور خوری او یاغی کیږی.

أَمَّنْ يَمُشِي مَكْبًا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٧﴾

آیا پس هغه څوک چه غی نسکور په مخ خپل باندی ښه لار موندونکی وی یا هغه څوک چه غی. برابر سم په لاری سمی باندی.

تفسیر: یعنی د ظاهری کامیابی لاری طی کوی همغه تر اصلی مقصد پوری رسیدی شی چه په سمه لاره باندی د سړیو په شان برابر لار شی هغه څوک چه په کږه لاره لکه پانده نسکور غی نو هغه د مقصود تر منزل پوری نشی رسیدلی دا د یوه موحد او د یوه مشرک مثال دی. په قیامت کښی د دوی دواړو په ورتگ کښی هم داسی فرق لیده کیږی.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٨﴾

ووايه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی او درکړی گرغولی ئی دی تاسی ته غوړونه (دپاره د سماعت اوریدلو د حق) او سترگی (دپاره د بصارت لیدلو د حق) او زړونه (لپاره د بصیرت پیژندلو د حق) ډیر لږ شکر وباسئ تاسی (په دغو ډیرو نعماو د الله).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د اوریدلو دپاره غوړونه او د لیدلو دپاره سترگی او د پوهیدلو دپاره زړونه راکړی دی تر څو د هغه حقونه ومنو او دا قوتونه په ښه لاره کښی مصروف کړو او د هغه طاعت او فرمان برداری وکړو مگر داسی شکرگزاره سړی ډیر لږ دی کافرانو ته وگورئ چه هغوی د دی نعمتونو حق څه رنگه په غای راوړی؟ او د الله تعالیٰ دا ورکړی شوی قوتونه د هغه الله تعالیٰ په مقابل څنگه استعمالوی؟.

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٣﴾

ووايه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا (خواره) ئی کړئ تاسی په ځمکه کښی (دپاره د عبادت) او خاص ده ته به راتول کړل شی تاسی (تول لپاره د حساب او جزاء په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی ابتدا هم له هغه څخه شوی ده او انتهاء به هم پر هغه وی. له هر ځایه چه راغلی یی هلته به بیرته ځی بایدې و چه له هغه ځنی یوه شیبې (لحظه) هم نه غافلیدئ او هر وقت د هغه په فکر او یاد کښی وئ. او زیار (کوشش) وکړئ تر څو د هغه مالک په مخ کښی تش لاس ونه دریږی مگر داسی بندګان دیر لږ دی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٤﴾

او وائی دغه (کفار مؤمنانو ته په تمسخر سره) کله به وی دا وعده (د حشر) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ویلو کښی نو مونږ پوه کړه په زمانه د راتلو د قیامت)

تفسیر: یعنی مونږ او تاسی به کله تولیږو؟ او د الله تعالی په حضور تول کله سره څو؟ او قیامت به کله وی؟ او ژر ئی رښکاره کړه!

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) بیشکه د دی خبری یوه خبر (چه قیامت کله قائمیږی) په نزد د الله دی او بیشکه (خبره دا ده چه) زه ویروونکی یم ښکاره (له جحیمه او نه یم خبر په وقت د راتلو د قیامت باندی)

تفسیر: یعنی د قیامت وقت او مهال زه ټاکلی (مقررولی) نه شم د هغه علم له الله تعالی سره دی. هو هغه شی چه په یقین سره راتلونکی دی له هغه ځنی پوهول او د هغه له ویروونکی مستقبل ځنی دارول ځما فرضی کار دی چه زه ئی ادا کوم

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٥﴾

پس کله چه ووینی دوی هغه (عذاب قیامت) دیر نژدی نو بد شکله تور به شی مخونه د هغو (کسانو) چه کافران شوی دی او وویل به شی (دوی ته) دا همغه (عذاب) دی چه وی، به تاسو چه دغه مو (ژر) غوښتلو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی اوس خو د هغه د راتگ په نسبت شور لگوی، خو کله چه هغه ټاکلی (مقرر) وقت ورنژدی شی د دیرو لویو یاغیانو او سرکشانو خولی به چینگی پاتی کیږی او په ویجاړو (ورانو) مخونو بدو اشکالو او وچو شونډو به هک پک اریان په ردو سترگو ورته گوری او هیڅ به ئی له لاسه نه وی پوره

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكْنِي اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ إِلِيمٍ ﴿٢٨﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر را کړئ تاسی ماته که چیری هلاک می کړی الله او هغه څوک چه ځما سره دی (لکه چه تاسی د دی قصد کړی دی) یا رحم وکړی (الله) پر مونږ باندی په طول د عمر پس څوک دی چه وبه ژغوری (بچ به کړی) خلاص به کړی کافران له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: کفارو به تمنا کوله چه که محمد صلی الله علیه وسلم ژر مړ شی نو دا قصه به پای ته ورسیدي (العیاذ بالله) د هغه جواب داسی ورکوی چه فرض ئی کړی، که سم د ستاسی له اټکله محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری رضی الله تعالی عنهم مړه شی یا سم ځمونږ د مسلمانانو له عقیدي سره محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری د الله تعالی په رحمت بریالیان (کامیاب) او مراد موندونکی شی نو په دی دواړو صورتونو کښی هر یو چه وی چه له هغی ځنی تاسی ته هیڅ یوه گټه (نفعه) او فائده نه رسیدی ځمونږ انجام په دنیا کښی هر څه چه وی خو آخرت مو دیر ښه دی ځکه چه مونږ په دی لاری کښی جدا وجهه کوو. لیکن تاسی د خپلو ځانونو فکر وکړی چه په دی کفر او سرکشی سره تاسی به له هغه درد رسوونکی عذاب څخه چه راتلونکی دی څوک وژغوری (بچ کړی) ؟ ځمونږ فکر او اندیښنه پریریدی، پخپل فکر

کښی ولویوی ولی چه کافران په هیڅ ډول (طریقه) د الله تعالیٰ له عذابو ژغوریدونکی (بچ کیدونکی) نه دی.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ اِمْتَابِهْ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا

وایه (ای محمده دغو منکرانو ته الله) رحمان دی چه ایمان مو راوړی دی پر هغه (رحمان) باندی او پر همغه (رحمان) باندی توکل کړی دی مونږ (په ټولو کارونو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی څنگه چه ځمونږ ایمان په هغه الله تعالیٰ باندی دی نو د هغه په مرسته (مدد) ځمونږ ژغورنه (نجات) یقینی ده او کله چه مونږ په صحیحی معنی سره پر هغه الله تعالیٰ باندی اسره او توکل لرو په ګردو (ټولو) مقاصدو کښی مو بری او کامیابی یقینی ده. ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ او هر کله چه په تاسو کښی دا دواړه نشته نه ایمان او نه توکل - نو څه رنگه به تاسی بی فکره یی؟.

فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ٢٩

نو ژر به پوه شی تاسی په (وقت د لیدلو د عذاب کښی) چه څوک دی هغه (چه لویدلی دی) په ګمراهی ښکاره کښی (له مؤمنانو او کافرانو)

تفسیر: یعنی مونږ مؤمنان داسی یو چه ستاسی ګمان دی یا تاسی منکران همغسې یی چه ځمونږ عقیده ده.

قُلْ اَرَأَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ٣٠

وایه (ای محمده دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر را کړئ تاسی ماته که چیری ګهیځ (سحر) وګرځی اوبه ستاسی ښکته (په ځمکه کښی ننوتلی ورکی) نو څوک دی هغه چه راوولی تاسی ته اوبه روانی شفافی پاکی صافی.

تفسیر: یعنی د مرینی او ژوندون ګرد (ټول) اسباب د هغه الله تعالیٰ د قدرت په لاس دی یوه اوبه د مثال په ډول (طریقه) واخلئ چه په هغه باندی هر شی ژوندی دی. فرض ئی کړئ که د چینو - ویالو - کوهی او نورو اوبه وچی شی او د ځمکی لاندنی عمق او تل ته ورښکته شی لکه

چه زیاتره د تودوخی په موسم کښی پېښیږی نو د چا له لاسه به پوره وی چه لکه مرغلری غوندی جاری پاکی رنی او صافی اوبه په زیاته اندازه سره راپیدا کری چه ستاسی ژوندون او بقاء لره کافی وی. نو ځکه یو متوکل مؤمن لره ښائی چه په هغه خالق الکل مالک علی الاطلاق باندی هیله (امید) او اسره ولری. له هم دی ځایه وپوهیږی کله چه د هدایت گردی (تولی) چینی وچی شوی دی نو په دغه وقت کښی د هدایت او د معرفت نه وچیدونکی چینه د محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک صورت بهول هم د هغه مطلق رحمن کار دی چه د خپل فضل او انعام ځنی د گردو (تولو) ذوی الارواحو او ساکبانو (جاندارو) د ظاهری او باطنی ژوندون سامان پیدا کری دی که په فرض محال سره دا چینه وچه شی لکه چه د اشقیاء تمنا ده نو څوک به وی چه مخلوقاتو لره داسی صافی شفافی اوبه راپیدا کری شی؟.

تمت سورة الملك بفضل الله وكرمه ومنه

سورة القلم مكية الا من آية (۱۷) الى غاية آية ۳۳ ومن آية (۴۸) الى غاية (۵۰) فمدنية وهي اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۸) تسلسلها حسب النزول (۲) نزلت بعد سورة العلق. د «القلم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۷) آيته تر ۳۳ آيت پوری او له (۴۸) آيت څخه تر (۵۰) آيت پوری چه مدنی دی (۵۲) آيتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۸) او په نزول کښی دوهم سورت دی وروسته د «العلق» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۝۱ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۝۲

قسم دی په قلم او په هغه څه چه دوی ئی لیکي چه نه ئی ته (ای محمده!) په نعمت (فضل انعام) د رب خپل سره لیونی

تفسیر: د مکی مشرکانو پیغمبر ته (العیاذ بالله) لیونی ویل ځینو به ویل چه په دوی باندی د شیطان اثر لویدیلی دی چه داسی یو ناڅاپه له گرد (تول) کور کهول او تبر څخه جلا (جدا)

شوی داسی غتی خبری کوی چه هیخوک ئی نشی منلی - حق تعالی د دی باطل خیال تردید او د خپل پیغمبر تسلی وفرمایله - یعنی پر هغه چا باندی چه د الله تعالی دومره لوی فضل او انعام شوی وی چه د هغه مشاهده هر لیدونکی په ښه شان سره کولی شی - مثلاً اعلی درجی فصاحت د حکمت او د پوهنی خبرو ئی د مخالفینو او موافقینو په زړونو کښی دیر قوی تاثیر اچولی دی او سره د داسی لوړی (اوچتی) رشی (خوی) او ښو اخلاقو دوی ته لیونی ویل پخپله د ویونکی لیونتوب نه دی؟ په دنیا کښی دیر لیونیان او اعلی درجه مصلحان تیر شوی دی چه هغوی ته به هم پرومینیو خلغو لیونی ویل مگر د هغو د تاریخی معلوماتو هغه ذخیره چه د قلمونو په وسیله د پانو په منځ کښی لیکلی شوی ده په لوړ (اوچت) غړ سره شاهدی لولی چه د دی رښتینو لیونیانو او د هغو بللی شویو لیونیانو سریو د ژوندانه د حالاتو په منځ کښی غومره د ځمکی او د آسمان فرق او توپیر (تفاوت) شته؟ نن ځمونو د پیغمبر (العیاذ بالله) لیونی بلل بالکل داسی دی لکه د دنیا د گرد (تول) جلیل القدر اولوالعزم مصلحین په هره زمانه کښی ناپوهانو او شیرانو لیونیان بلل. خو څرنگه چه تاریخ د هغو مصلحانو په لوړو (اوچتو) کارونو باندی دوام او د بقاء مهرونه ثبت او لگولی دی او د هغو لیونی ویونکیو نومونه او نښی هم نه دی پاتی نژدی دی چه قلم او د هغه په وسیله سره لیکلی شوی لیکي د محمدی ذکر خیر - او بی مثاله چاری - او علوم او معارف هم د همیشه دپاره تل لیکلی وساتی او د هغو کسانو نومونه او نښی به په دنیا کښی پاتی نشی چه دوی ئی لیونی ښوول. یو وقت داسی هم په دنیا کښی راتلونکی دی چه ټوله دنیا به د محمدی صلی الله علیه وسلم د حکمت - معارف او پوهنی ستاینه (صفت) کوی او د دوی ذات به لکه یوه دیر ښه کامل انسان په شان د یوی اجتماعی عقیدې په ډول (طریقه) ومنی کله چه د چا لوړوالی (اوچت والی) او لوئی او فضیلت قدوس الله تعالی په ازل الازل کښی پخپل نورانی قلم سره د لوح محفوظ پر تختی باندی نقش کړی وی نو څوک به طاقت ولری چه یواځی د مجنون او د مفتون په ناکاره تشبیهاتو سره د هغه لیک یوه غنډه (غاره) هم محو او وتوړلی شی؟ هغه څوک چه داسی خیال لری هغه خورا (دیر) جاهل او مجنون او دیر ناپوه او لیونی دی.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٦٩﴾

او بیشکه چه دی خاص تا لره خامخا اجر بدل ثواب بی انتهای

تفسیر: یعنی تاسی مه خپه کیږی د دوی له دی لیونی بللو څخه ستاسی اجر او ثواب زیاتېږی او ستاسی غیرمحدود هدایت فیض انسانی ښی نوعو ته رسیدونکی دی. او د هغو بی انتهای ثواب تاسی ته رسیدونکی دی آیا د لیونیانو او پاکلانو مستقبل به هسی روڼ او شاندار او پایدار وی؟ لکه چه ستاسی دی؟ یا د کوم لیونی طرز عمل او پروگرام او د عمل لاری داسی بری موندی شی

لکه چه ستا دا د طریق او تگ په بری سره پائی ته رسیږی؟ لکه چه د چا رتبه د الله تعالیٰ په دربار کېښی دومره لوړه (اوچته) وی نو که هغه ته غو احمقان لیونی ووانی غه پروا ده ؟.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿۳۷﴾

او بیشکه چه ئی ته (ای محمده) هر ورو (خامخا) په خلق خوینو (دین ډیر لوی باندی).

تفسیر: یعنی په هغو اعلیٰ اخلاقو او ملکاتو سره چه د الله تعالیٰ له جانبه تاسی ستایلی شوی یی کله په لیونیانو کېښی د هسی ښو خوینو تصور کاوه شی؟ د یوه لیونی په خبرو - اترو - کار - روزگار کېښی هیڅ کله د نظم او ترتیب اثر نه لیدل کیږی او نه خبری یی پر چارو باندی منطقی وی. او حال دا دی چه ستاسی په مبارکه ژبه باندی پاک قرآن چلیږی او ستا ښه اعمال - افعال او اخلاق د هغه بی غږه تفسیر دی. پاک قرآن د هغو ښیګنو (خوینانو) او محاسنو ته چه دعوت او بلنه کوی هغه گرد (تول) ستاسی په وجود کېښی فطرتاً شته. او د هغو بدو چارو - خرابی او معایبو ځنی چه امتناع او رتنه کوی هغه طبعاً هیڅ ستاسی په وجود کېښی نشته او تاسی بیخی له هغو ځنی لری گرځی او تری بیزار یی او منفور ئی ګڼئ. ستاسی د پیدایښت ډول (طریقه) - ساخت او تربیت داسی واقع شوی دی چه ستاسی هیڅ یو حرکت او هیڅ یو کار او شی د تناسب او اعتدال څخه یو بشرکی هم دی خوا هغی خوا ته وړاندی وروسته نه ځی ستاسی ښه اخلاق تاسی ته اجازه نه درکوی چه د جاهلانو او سپکو او ناپوهو خلقو هسی طعن او تشنیع او چتی (بیکاره) خبرو ته غوږ کیږدی د هغه چا چه خلق دومره عظیم او د نظر مطمح دومره لوړ وی نو هغه به څرنګه د یوه لیونی په لیونی ویلو سره خپل چرت (خیال) خرابوی؟ تاسی خو د هغه چا چه تاسی ته به ئی لیونی ویل په ښیګنه (فائده) نیکخواهی او دردمندی پسی دومره گرځی چه د هغوی لامله (له وجی) په ربړو (تکلیفونو) - کړانو کېښی مو ځان ویلی کړی وی او په ﴿فَلَعَلَّكَ بَاقٍ نَّفْسِكَ﴾ سره مخاطب شوی یی په حقیقت کېښی له گردو (تولو) ځنی زیات د اخلاقو د لوینی او عظمت خورا (ډیره) زیاته ژوره خبره خو دا ده چه سری د دنیا د دی حقیرو شیانو د معاملی په وقت کېښی له الله تعالیٰ ځنی غافل او ذاهل نشی - تر څو چه دغه خبره د چا په زړه کېښی وی د هغه گردی (تولی) معاملی او چاری د عدالت او اخلاقو په تله کېښی په ښه شان سره تللی کیږی. شیخ جنید بغدادی رحمه الله علیه څرنګه ښه فرمایلی دی «سَمِی خُلُقُهُ عَظِیماً اِذْ لَمْ تَكُنْ لَهُ هِمَّةٌ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى، عَاشَرَ الْخُلُقِ بِخُلُقِهِ وَزَايِلَهُمْ بِقَلْبِهِ فَكَانَ ظَاهِرُهُ مَعَ الْخُلُقِ وَبَاطِنُهُ مَعَ الْحَقِّ» او د ځینو حکیمانو په وصیت کېښی راغلی دی

علیک بالخُلُقِ مَعَ الْخُلُقِ وبالصدق مَعَ الْحَقِّ» له خلق او له خالق سره په ښه خلق او ښه

عمل اوسه!

فَسَبِّحْهُ وَبُصِّرْهُ ۝ بِإِيَّائِكُمُ الْمَقْتُولُ ۝ ⑥

پس ژر به ووینی ته (ای محمده!) او وبه وینی دغه (منکران هم) چه په کوم یوه له تاسو څخه لیونتوب دی

تفسیر: یعنی په زړه کښی پخوا له دی نه ټول ښه پوهیدل لیکن عنقریب دواړو ته به په کتنه سره هم وربکاره شی چه د دوی په منځ کښی کوم یو هښیار - عاقبت اندیش او په وروستنی اندیښنه کښی و؟ او کوم سری ناپوه او بی سده (بی عقله) و؟ چه د هغه لامله (له وجی) ئی لکه لیونیان چتی چتی (بیکاره بیکاره) خبری کولی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ۝ ④

بیشکه رب ستا چه دی همغه ته ډیر ښه معلوم دی هغه څوک چه گمراه شوی دی له لاری د ده څخه او همغه (الله) ته ښه معلوم دی لار موندونکی (چه مؤمنان دی).

تفسیر: یعنی پوره علم خو له الله تعالی سره دی چه کوم یو په لار راتلونکی دی؟ او کوم یو له لاری ځنی چپ (غلط) درومی؟ لیکن نتایج گردو (ټولو) ته ښکاره کیدونکی دی او ټول به سره پوهیږی چه څوک بریالی (کامیاب) دی او څوک د شیطان په لمسون پاتی او نامراد شوی دی.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ۝ وَذُؤْاَلْوَتِدْهُنْ فَيُدْهِنُونَ ۝ ④

نو ته مه منه (خبره) د دروغجن کوونکیو خوشوی دوی چه که ته نرمی کوی (له دوی سره) نو دوی به هم نرمی کوی (له تاسره)

تفسیر: یعنی په لار راتلونکی او بی لاری گرد (ټول) د الله تعالی په محیط علم کښی ټاکلی (مقرر) شوی دی نو ځکه د دعوت او د تبلیغ په معامله کښی د مخ اړولو او د رعایت دومره ضرورت نشته څوک چه د لار موندلو وړ (قابل) وی هغه هر ورو (خامخا) لار مومی. او هغه چه ازلی محروم وی هغه په هیڅ لحاظ او مروت سره منونکی نه وی د مکی کافرانو به ځمونږ پیغمبر ته ویل چه تاسی د بت پرستی په نسبت خپله دا سخته رویه ترکه کړی! او ځمونږ د معبودانو

بیخی تردید مه کوی تر شو مونبر هم ستا د الله تعظیم وکرو! او ستاسی د طور - طریق - مسلک - مشرب - او له دین سره متعرض نه شوو امکان لری چه د یوه اعظم مصلح په زړه کښی چه په «عظیم خلق» سره پیدا شوی وی د ښه نیت له خوا داسی یو فکر یا خیال پیدا شی څنگه چه د لږ نرمی له غوره کولو کار چلیبری نو د څه مدت له مخی د دی پاسته تگ له غوره کولو ځنی به څه نقص راپښیږی؟ نو ځکه حق تعالی تنبیه ورته وفرمایله چه تاسی د دی دروغجنانو خبرو ته غور مه ږدئ! د دوی مقصد دا دی چه تاسی د کفر په نسبت پاسته اوسئ! ایمان راوړل او صداقت منل د هغوی مقصد نه دی. او ستاسی د بعثت اصلی مقصد په دی ډول (طریقه) سره په لاس نه راځی. تاسی د هر لوری ځنی سترگی واورئ او خپله وظیفه او فرض ادا کړئ تاسی د دی خبری ذمه وار او اجاره دار نه ییئ چه څوک یی منی؟ که ئی نه منی؟ تنبیه: د مدهانت او د (مدارات) په منع کښی نری فرق شته مدهانت مذموم او مدارات محمود دی فلا تغفل.

وَلَا تَطْعَمُ كُلَّ حَلَالٍ مَّهِينٍ ۱۰

نو ته خبره مه منه د هر ډیر قسم خوړونکی سپک (یا د دروغجنو څکه چه دروغجن سپک وی په خلقو کښی).

تفسیر: یعنی د چا په زړه کښی چه د الله تعالی د نامه عظمت نه وی نو د دروغو قسم خوړل هغه ته یوه خوشی خبره ښکاری - کله چه خلق د هغه په خبرو باور نه کوی نو ځکه د هغو د یقین راوړلو دپاره څو څو ځلی قسمونه خوړی او ځان په دی وسیلی سره ذلیل او بی قدره کوی.

هَبْأَازْمَشَاءَ ۱۱ بَنِيْمُ ۱۲ مَنَاءِ ۱۳ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ ۱۴ اِثْمُ ۱۵ عَتِلٌ ۱۶ اَبْعَدُ ۱۷ ذٰلِكَ زَيْنُو ۱۸

عیب ویونکی تلونکی په چغلی سره منع کوونکی د خیر له حده تیریدونکی (په ظلم کښی) ډیر گنهگار بدخوی سخت ویونکی وروسته له دی تولو عیبو حرام زاده

تفسیر: یعنی سره د دی خصلتونو بدنام او بد انجام او د خاص او عام رسوا هم وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «دا مجرد (تول) د کافرانو وصف دی سری دی دننه خپل ځان ته گوری که چیری هسی کوم خصلت پکښی وی هغه دی پریودی!»

تنبيه: د «زنيم» معنی د غچينو اسلافو په نزد ولدالزنا او حرامزاده دی. د هغه کافر په نسبت چه دا آیت نازل شوی دی هغه هم داسی و چه ولید بن مغیره نومیده او د مکی معظمی یو لوی مشر سری او د اسلام سخت دشمن و.

اِنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَيْنَيْنَ^ط

د دی دپاره چه دی و خاوند د مال او د غامنو.

تفسير: یعنی که یو سری په دنیا کېنې طالعمن او خوش قسمت وی لکه چه مال دولت غامن او شته ولری نو یواځی په دی سره د دی ور (لائق) نه دی چه د هغه هره خبره ومنله شی. اصلی شی په انسان کېنې شرافت نجابت - او ښه اخلاق دی څوک چه شرافت او ښه اخلاق نه لری ښو مسلمانانو لره نه ښائی چه د هغه خبری ته غور وپاسی یا ئی په غولونکیو چارو باندی تیروځی.

اِذَا تَلَّى عَلَيْهِ اِلْتِنَّا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاُولَيْنِ^{۱۵}

کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) غمونږ نو وائی دا قصی نقلونه دی د پخوانیو. (خلقو)

تفسير: یعنی د الله اکرم شانه واعظم برهانه خبری په داسی ویناؤ سره دروغ گنی.

سَتَسِمُهُ عَلَى الْخُرُطُومِ^{۱۶}

ژر دی چه داغ به کیږدو ده لره پر پوزه (خلتم) باندی (تحقیراً).

تفسير: وائی ولید بن مغیره د قریشو یو سردار و چه په هغه کېنې دا ځگرد (تول) اوصاف مجتمع ؤ پر پوزه او خلتم باندی ئی له داغ ورکولو څخه د هغه رسوائی مختوروالی او سپکتیا مراده ده ښائی چه په دنیا کېنې په حسی ډول (طریقه) کوم داغ په ده باندی هم لویدلی وی یا به په آخرت کېنې ورباندی خیرتی.

اِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ

بیشکه مونږ ومو ازمویل دغه (مکیان په قحط سره) لکه چه ازمویلی ؤ مونږ

خاوندان د باغ.

تفسير: يعنى د مال او د اولاد زياتد د كوم مقبوليت علامت او نښه نه ده او د الله تعالى په نژد د هسى شيانو څه قدر او قيمت نشته نو ځكه نه ښائى چه د مكى كافران په دى شيانو باندې مغرور شى دا خو د الله تعالى له لورى هغوى ته د ازموينى دپاره ور كړى شوى دى لكه چه د پخوانيو خلقو ازموينه هم پرې شوى وه .

إِذَا قَسَمُوا الْأَيْمَانَ مِنْهُمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٥﴾ وَلَا يَسْتَتْنُونَ ﴿١٨﴾

كله چه قسمونه و خوړل دوى ټولو چه هر ورو (خامخا) پرې به كړو ميوى د هغه باغ په اول وقت د صباح كښى او استثنا ئى ونه كړه اِنْ شَاءَ اللهُ ئى ونه وبل (يا ئى ونه ايستله حصه د فقيرانو لكه چه پلار به ئى ايستله)

تفسير: څو وروڼه ؤ چه هغوى ته له پلاره په تركه كښى يو ميوه دار باغ پاتى شوى ؤ چه په هغه كښى كړ هم كيده او گرده (توله) كورنى د هغه له حاصلاتو ځنى خوشاله ؤ. د پلار په زمانه كښى داسى عادت ؤ په هغه ورځ كښى چه د باغ ميوى توليدى يا كښت (فصل) ريبل كيده نو د ښار گرد (ټول) فقيران او اړ (مجبور) سړى به هم هلته توليدل او دى گردو (ټولو) ته به د هغو ميوو او كښتو (فصلونو) ځنى لږ او ډير وركول كيدل - او په هم دى خير او خيرات سره په هغه باغ كښى لويه گټه (فائده) او بركت ؤ د هغه له مړه كيدلو څخه وروسته د ده د ځامنو په فكر كښى دا خبره وروگرځيده دومره ميوه او كښت (فصل) چه فقيران له مونږ ځنى وړى كه دا گرد (ټول) مونږ پخپله سره ټول كړو نو مونږ ته به له هغه ځنى ډيرى گټى راورسيږى ولى داسى يو تدبير به وكړو چه فقراء او نورو ته هيڅ ونه رسيږى او گرد (ټول) حاصلات ځمونږ كورونو ته راشى نو پخپلو منځونو كښى ئى مشوره وكړه او دا ئى سره غوټه كړه چه سهار د وخته باغ ته ځو او خپلى ميوى ټولوو چه فقيران او نور كسان پرې خبر نه شى دوى دا تدبير داسى سره غوټه كړ اِنْ شَاءَ اللهُ تعالى ئى هم پكښى ونه ويل.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالضَّرِيمِ ﴿٢٠﴾

پس نازله شوه پر دغه (باغ) يوه طواف كوونكى (بلاء سوځوونكى اور) په شپه كښى له (طرفه د) رب ستا حال دا چه دوى اوده ؤ پس تر گهيځ (سحر وختى) پورې وگرځيد (هغه باغ لكه له بيخه) ريبلې شوى كښت (فصل) يا تك تور لكه توره شپه

تفسیر: یعنی د شیی له مخی سخته سیلی راولوته یا اور ولگید یا بل کوم افت پری نازل شو او گرد (تول) کښت (فصل) او باغ له کاره ووت او تک تور وگرځید.

فَتَنَّا دَوْمُصْبِحِينَ^(٢١) اِنْ اَعْدُوْا عَلٰی حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ^(٢٢)
فَاَنْظَلُّوْا وَّهُمْ يَتَخَفَتُوْنَ^(٢٣) اَنْ لَا يَدْخُلَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَّسْكِيْنٌ^(٢٤)
وَّعَدُوْا عَلٰی حَرْدٍ قٰدِرِيْنَ^(٢٥)

بيا ئی یو بل ته ورغړ کړل په وقت د صباح کښی (داسی) چه صباح له وخته ورشی کښتو (فصلونو) خپلو ته که چیری یی تاسی پری کوونکی (د میوی لو کوونکی د کښت - فصل) نو لارل دوی او دوی پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی (داسی) چه داخل نه شی هرومرو (خامخا) هغه (باغ ته) نن ورځ پر تاسی باندی هیڅ مسکین محتاج اړ (مجبور) سړی او سهار لارل په منع د فقیرانو سره (باغ ته) حال دا چه قادر ؤ (په منع د فقیرانو په زعم خپل).

تفسیر: یعنی په دی یقین او باور سره وخوځیدل چه اوس به درومی او گرد (تول) کښت (فصل) او د باغ حاصلات به په لاس راولی.

فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوا اِنَّآ لَآلِئٰتُؤْنَ^(٢٦) بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ^(٢٧)

بيا هر کله چه وئی لید هغه (باغ تک تور سوځیدلی) وی ویل بیشکه مونږ خامخا لاره ورکه کړی ده (د خپل باغ) بلکه مونږ پخپله محرومه بی برخی شوی یو (له حاصلاتو په سبب د منعی د فقراؤ).

تفسیر: هغه ځمکه او باغ داسی ډاک ډبر (خراب) شوی ؤ چه دوی هلته ورسیدل هغه ئی نشو پیژندلی او داسی ئی وگڼل چه لار ئی ورکه کړی ده او بل کوم لوری ته وتلی دی نو بیا چه ښه ورته څیر شول او غور ئی وکړ وپوهیدل چه ځای خو همغه دی چه دوی ورته راغلی دی مگر دوی له هغه ځنی بی برخی او بی نصیبه دی او د الله تعالی له درباره محروم شوی دی.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿۲۸﴾

وویل منغنی بهتر د دوی (په عقل کښی) آیا ما نه ؤ ویلی تاسی ته ولی په پاکی نه یادوی تاسی الله او توبه نه وباسی له منع د فقیرانو یا ولی نه وایی (إن شاء الله)

تفسیر: د دوی په منع کښی منغنی ورور ډیر پوه او هښیار ؤ ده د مشوری په وقت هغوی ته تنبیه کړی وه او دا خبره ئی ورته ویلی وه چه وگوری ورونو! الله تعالی مه هیروئ! ځکه چه دا ټول د هغه احسان او انعام دی نو تاسی هم له فقیرانو او مسکینانو څخه هغه مه منع کوئ. کله چه چا د ده خبری ته غوږ کښنود نو دی هم چپ شو او په پته خوله له هغوی سره ملگری شو. څرنګه چه دا خرابی ئی ولیده نو ژر ئی هغه خبره بیا ور په یاد کړه.

قَالُوا سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۲۹﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلََاوُمُونَ ﴿۳۰﴾

وویل دوی پاکی ده رب غمونږ لره بیشکه مونږ وو پخپله ظالمان (په منع د فقاړو کښی) بیا مخ واپراوه غښی د دوی پر غښو نورو باندی چه یو بل به ئی ملامتوه.

تفسیر: اوس ئی پخپل تقصیر باندی اعتراف وکړ او گردو (تولو) د الله په لوری مخ واپراوه. او لکه چه د عمومی مصیبت د وقت قاعده ده یو په بل باندی ئی الزام وروستو او در ګرده (توله) به ئی یو بل د دی مصیبت سبب او عامل شمیره.

قَالُوا يٰوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۳۱﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿۳۲﴾

وی ویل دوی ای هلاک افسوس خرابی ده مونږ لره بیشکه مونږ وو له حده تیریدونکی ښایی چه رب غمونږ بدل راکړی مونږ لره خیر غوره له دی

(باغچی) شخه بیشکه مونږ رب خپل ته رغبت کوونکی یو.

تفسیر: په پای (آخر) کښی ټول سره یو ځای شول وی ویل چه په رښتیا سره مونږ ګرم (قصور وار) او ملامت یو ځکه چه مونږ د فقیرانو او غریبانو د برخی د خوړلو په قصد وتلی وو او د حرص او طمع لامله (له وجی) مو اصلی ګټه (فائده) هم له لاسه ووتله. دا څه خرابی چه مونږ ته رارسیدلی دی د هغه ذمه وار مونږ پخپله یو - مګر اوس هم مونږ له الله تعالیٰ شخه بی هیلې او ناامیده نه یو او د هغه له مهربانی او لورینۍ (رحمت) ځنی دا خبره لری نه ګنو چه هغه له خپل فضل او رحمت ځنی مونږ ته له هغه پخوانی باغ شخه یو بل ښه باغ را په برخه کړی.

كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

هم داسی (راځی آفت - عذاب په دنیا کښی مخالفانو ته له حکمه د رب) او خامخا عذاب آفت د آخرت ډیر لوی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (په سختی د عذاب د آخرت نو مخالفت به ئی نه و کړی).

تفسیر: یعنی دا خو د دنیا د عذاب یوه وړوکی نمونه وه چه هیچا ئی مخه نشوه نیولی نو د آخرت د خورا (ډیر) لوی عذاب مخه به څوک ونیولی شی. که پوه وی نو ښائی چه سری په دی خبره باندی ښه وپوهیږی.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّتِ التَّعِيمِ ﴿٣٣﴾

بیشکه ویریدونکیو (له الله ځان ساتونکیو له معاصیو) ته په نزد د رب د دوی جنتونه ډک له نعمتونو دی.

تفسیر: یعنی د دنیا باغ و بهار پسی دومره زیات ولی لویدلی یی د جنت باغونه له دی ځنی په څو څو درجو لوړ (اوچت) او غوړ دی چه هر راز (قسم) نعمتونه پکښی شته او د هوسانی (آرام) ګرد (ټول) اسباب خاص متقیانو او ویریدونکیو لره راټول شوی دی.

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

آیا پس وبه ګرځوو مونږ مسلمانان (حکم منونکی) په شان د مجرمانو ګنہګارانو (په خلاصی او ثواب بلکه نه ئی ګرځوو) څه شوی دی تاسی ته

خرنگه حکم کوئ تاسی (خبره غوته کوئ په برابری د منکرانو او مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکی کفارو د غرور او تکبر له مخی پخپلو زړونو کښی داسی تاکلی (مقرر کړی) ؤ «که د قیامت په ورځ پر مسلمانانو باندی عنایت او بشنه وشي نو پر مونږ باندی به له هغه څخه ښه او زیاته مرحمت کیږی» او لکه چه په دنیا کښی مونږ په آرامی او هوسانی (راحت) کښی یو هلته به هم له مونږ سره هم داسی معامله کیږی نو دلته داسی فرمائی چه دا به خرنګه کیدی شی؟ که داسی وشي نو د دی مطلب به داسی وی چه د یوه وفا لرونکی غلام چه تل د خپل بادار (سردار) د حکم منلو دپاره تیار ولاړ وی او د یوه بدکار او باغی سری انجام به سره یو شان ته وی بلکه هغه بدکار له وفادار ځنی ښه وی. دا هغه خبره ده چه سلیم عقل او صحیح فطرت ئی هیڅ نشی منلی.

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٦٩﴾
أَمْ لَكُمْ آيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ
لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٧٠﴾ سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ ﴿٧١﴾

آیا له تاسی سره شته کوم کتاب چه په هغه (له آسمانه نازل شوی کتاب) کښی لولئ تاسی داسی چه بیشکه تاسی لره دی په هغه (کتاب) کښی خامخا هغه څه چه خوشوئ ئی تاسی. آیا شته تاسی لره قسمونه پر (وعدو د) مونږ باندی چه رسیدلی وی تر ورځی د قیامت پوری بیشکه چه شته تاسی ته هغه چه پری حکم کوئ تاسی پوښتنه وکړه له دوی نه چه کوم یو له دوی نه په دغه (حکم چه کوی ئی) ضامن ذمه اخیستونکی دی (دوی ته).

تفسیر: یعنی دا خبره چه مسلم او مجرم سره یو برابر وگڼل شی ښکاره ده چه له عقل او فطرت څخه مخالفه ده. بیا د دی په تاکید او تائید کښی کوم عقلی دلیل هم له تاسی سره شته؟ آیا په کوم معتبر کتاب کښی داسی کوم مضمون تاسی لوستی دی چه هر هغه شی چه تاسی ئی د خپلو ځانونو دپاره غوره کوی، همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او ستاسی گردی (تولی) غوښتنی او په زړه پوری خبری پوره کیدونکی دی؟ یا به الله تعالی تر قیامت پوری داسی قسم خوړلی وی چه تاسی هر هغه شی چه پخپلو زړونو کښی وتاکی (مقرر کړئ) همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او همغسې چه اوس تاسی هم په عیش او استراحت کښی یی تر قیامت پوری به په هم دی حال کښی وساتل شی؟ هغه سری چه د دوی له منځه داسی دعوی کوی نو د دی خبری د

ثابتولو دمه واری بنائی پخپله غاړه ونیسی رانیوله او مخامخ ئی ودرره چه وئی وینو او وئی پوښتو چه له کومه وائی؟ او څه غږیږی؟.

أَمْ لَمْ شُرَكَاءُ فَلْيَا تُؤْشِرْكَابِهْمُ إِنَّ كَانُوا صِدْقِينَ ﴿۳۱﴾

آیا شته دوی لره شریکان (په دغه دعوی کښی په زعم د دوی) نو رادی ولی هغه شریکان خپل که چیری وی دوی صادقان رښتیني (په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی که له هغوی سره هیڅ یو عقلی او نقلی دلیل نشته او یواځی د دروغو بتانو په نامه داسی ویناوی کوی چه هغوی به له مونږ سره داسی او هسی کوی او داسی مرتبی رابیښی ځکه چه هغوی (استغفر الله) په خدائی کښی برخه لرونکی او مله دی نو په داسی دعوو کښی د هغوی رښتینوالی هلته ثابتیږی چه دوی دی شریکانو ته د الله تعالی په مخ کښی هم دعوت او بلنه ورکری او د هغوی په وسیله خپلی په زړه پوری خبری او چاری پر دوی باندی اجراء کری. خو دا خبره دی هر چاته په یاد وی چه هغه ناحق معبودان د خپلو عابدانو په نسبت ډیر عاجزان او ناتوانان دی. هغوی ستاسی هیڅ مرسته (مدد) نشی کولی ځکه چه هغوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد نشی رسولی.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۳۲﴾

(او یاده کړه) هغه ورځ چه برښندوالی به وکری شی له پندی نه (او سخت وقت راشی د قیامت) او راوبه بللی شی دغه (کافران) طرف د سجدی کولو ته (لپاره د امتحان) پس توان به ئی ونه شی (سجدی کولو ته).

تفسیر: د دی قصه د شیخینو په حدیث کښی مرقعاً داسی راغلی ده چه «حق تعالی به د قیامت په میدان کښی خپل ساق ښکاروی.» «ساق» پندی ته وائی دا به د الهی و صفاتو له حقائقو څخه کوم خاص صفت او یا حقیقت وی چه هغه ته ئی د کوم خاص مناسبت لامله (له وجی) (ساق) وفرمایه. لکه چه په قرآن کریم کښی د (ید - لاس) او (وجه - مخ) الفاظ هم راغلی دی چه دغه ټول مفهومات د متشابهاتو له ډلی څخه بلل کیږی چه پر دوی هم بلاکیف همغسی چه بنائی سری ایمان راوړی لکه چه د الله تعالی په ذات - وجود - حیات - سمع - بصر او نورو صفاتو باندی مونږ بلاکیف ایمان او عقیده لرو. په همغه حدیث کښی راغلی دی چه «د الله تعالی د تجلی له لیدلو څخه گرد (ټول) مؤمنین او مؤمنات په سجده لویږی مگر هغه سری چه

د ریاء دپاره به ئی سجدی کولی د هغه ملا به سمه سیخه وچه پاتی کیږی او سجدی کولو دپاره به نه کیږی. هر کله چه ریاکاران او منافقان په سجده کولو باندی قدرت نه مومی نو د کافرانو عدم قدرت او ناتوانی په سجده کولو کښی په ښه ډول (طریقه) سره ثابتیږی.» دا گردی (تولی) چاری په قیامت کښی ځکه کیږی چه مؤمن او کافر - مخلص او منافق په ښکاره ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی. او د هر یوه باطنی حالت په حسی ډول (طریقه) سره وکتل شی. تنبیه: پر متشابهاو باندی پخوا له دی نه خبری کړی شوی دی. او حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله د دی «کشف ساق» د آیت په تفسیر کښی ډیره ښه او عالی او عجیبه تبصره پر متشابهاو باندی کړی ده - فلیراجع.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ذلیلی ښکته به وی (له شرمه) سترگی د دوی

تفسیر: یعنی د ندامت او شرمندگی لامله (له وجی) به یی سترگی تیتی وی او نشی ئی پورته کولی.

تَرَهُهُمْ ذُلَّةً وَقَدْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿۳۷﴾

راگیر کړی به وی دوی ذلت خواری او بیشکه ؤ دوی (په دنیا کښی) چه بلل کیدل دوی طرف د سجدی کولو ته او دوی به ؤ روغ رمت (نو سجده به یی نه کوله).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هغوی ته د سجدی حکم ورکړی شوی ؤ کله چه دوی روغ رمت ؤ او پخپل واک (اختیار) ئی سجدی کولی شوی هلته دوی په اخلاص سره هیڅ سجده ونه کړه د هغه اثر داسی شو چه استعداد ئی باطل شو. اوس که غواری چه سجده وکړی نه یی شی کولی.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَلِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ تُنْسِتُدِرْجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۸﴾

نو پرېږده ما او هغه څوک چه دروغ وائی په دی خبری (قرآن) باندی ژر ده

چه و به نيسو مونږ دوى ورو ورو (او نژدى به يى كړو عذاب ته) له هغه غاښه
چه دوى نه دى پرى پوه .

تفسير: يعنى د هغوى په عذاب كېنى لويېدل يقينى دى. خو د دوى د دى خو ورغنى د توقف
او د عذاب د دليل په نسبت تاسى مه خپه كيږئ - او د هغوى معامله ماته پريږدئ زه به پخپله د
هغوى چاره وكړم. او داسى په ورو ورو او په تدريج سره به ئى دوزخ ته بوغم او زينه په زينه به
راښكته كړو دوى او ورو ورو به نژدى كړو دوى عذاب ته چه هغوى په غاښ هم خبر نشى. دوى به
پخپلو چرتو (خيالونو) كېنى ډوب تللى وى خو د دوى بنسټونه (بنياډونه) له بيخه خيژى.

وَأْمِلْ لَهُمُ الرَّاكِبَ الَّذِي يُدْى مَتِينٌ ﴿٦٨﴾

او تال وركوم دوى ته (په دنيا كېنى) بېشكه غما كيد - مكر - وار كلك
دى (او تدبير مى پوخ دى).

تفسير: يعنى غما لطيف او خفيه تدبير داسى پوخ دى چه په هغه باندې دا خلق پوهيدى نشى
نو بيا به دوى هغه څرنگه ماتولى شى.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿٧٠﴾

آيا ته غواړى له دوى غنى (په تبليغ د رسالت) څه اجر مزدورى نو دوى د
هغه له زيان تاوان څخه دروند بار كړى شوى دى (نو ځكه مخ درڅخه اړوى؟
بلكه نه ئى غواړى!) آيا شته په نزد د دوى پته خبره علم الغيب پس دوى ئى
ليكى (له هغه څخه دغه حكم د برابرې د مؤمن او د كافر).

تفسير: يعنى د افسوس او د تعجب غاښ دى چه دا خلق داسى د تباهى په لورى ورغى خو
ستاسى خبرى نه منى. آخر د دوى د نه منلو سبب څه شى دى؟ آيا تاسى له دوى غنى كومه
معاوضه تنخواه - كمېشن - او نور څه غواړئ چه د هغه له پاره هغوى غاښ بيرته راكاپړى؟ يا
پخپله له هغوى سره د پتو خبرو څه حال او احوال شته؟ يا د الله تعالى وحى دوى ته راځى؟ او
هغوى هغه په ډير حفاظت سره لكه قرآن غوندى ليكى نو ځكه ستاسى متابعت ته غاښ اړ
(محتاج) او مجبور نه بولى او آخر به څه نه څه په منځ كېنى وى. كله چه پر هغوى باندې هيڅ

یو بار نه اچول کيږي او له هغه شی څخه دوی مستغنی او بی پروا هم نه دی نو د دوی د دی نه منلو سبب به پرته (علاوه) له ضده عناده - انکاره - رخی (کیني) او عداوت بل شی کیدی نشي

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿۶۸﴾

نو صبر کوه حکم د رب خپل ته (په باب د منکرانو کښي) نو مه کيږه ته (په تنگ دلي او تلوار کښي) لکه خاوند د ماهي کب (په تنگ دلي او تلوار کښي) کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غم غصی نه.

تفسیر: یعنی د کب (ماهی) په گیده کښي تلونکی پیغمبر حضرت یونس علیه وعلی نبینا الصلوة والسلام په شان د مکذبینو په معامله کښي تنگدلي او ویره مه ښکاروی د دوی قصه پخوا له دی نه په شو شو ځایونو کښي لږه لږه تیره شوی ده ﴿إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ﴾ = کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غصی نه) یعنی د قوم له لوری له غصی نه ډک شوی و له دیره قهره ئی د عذاب په غوښتلو کښي دیره چالاکی بلکه پیشگوئی وکړه.

تنبیه: د «مکظوم» معنی مفسرینو داسی کړی ده چه دی د دیری اندیښنی او خپګان له لاسه کړی ده او د هغه دا غم د څو نورو غمونو مجموعه وه. یو د قوم د ایمان نه راوړلو بل د عذاب د بیرته لویدلو. بل د بی له صریح اذن او اجازی ځنی له ښاره وتلو - او برسیره (سیوا) په هغوی باندي د هغه د ده د بندی پاتی کیدلو د ماهي په گیده کښي. نو ده په دی وقت کښي داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ نو دلته د الله تعالی فضل پری وشو او د ماهي له گیدی څخه ئی نجات وموند.

لَوْلَا أَنْ تَدْرَكَهُ نِعْمَةٌ مِّنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿۶۹﴾

که چيري نه وی دا چه موندلی وی ده نعمت احسان له لوری د رب د ده نو خامخا به پری وتی و دی (له گیدی د مهی نه) په سپیره ډگر (میدان) کښي او دی به ملامت کړی شوی و (ولیکن مرحوم شو له طرفه د رب نو ځکه ملامت نه شو)

تفسیر: یعنی د توبی له قبول څخه وروسته که د الله تعالی زیات فضل او احسان د هغه لاس

نیونه نه وی کړی نو په هغه وچ کلک لوی میدان کښی چه د ماهی له گیدی څخه د باندی لویدلی همغسی ملزم شوی به پروت و. او هغه کمالات او کرامات به بیا نه ورته بښل کیدل خو یواځی د الله تعالی د فضل او مهربانی لامله (له وجی) د هغه د ابتلاء په وقت کښی هم هغه شیان له هغه سره پاتی و.

فَاجْتَبِهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۵۰﴾

پس غوره کړ دغه (یونس) لره رب د ده (په نبوت سره) نو گرځولی ئی و دی له (کاملانو صالحانو انبیاءو ځنی)

تفسیر: یعنی بیا ئی د هغه نوره رتبه هم لا اوچته کړه او په اعلی درجه نیکو خلقو کښی ئی ورداخل کړ. په حدیث کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له تاسی ځنی دی هیڅ یو داسی ونه وائی چه زه د یونس علیه السلام بن متی څخه ښه او بهتر یم»

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَأَعُوا اللَّهَ ذَكْرًا وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿۵۱﴾

او بیشکه نژدی و هغه کسان چه کافران شوی دی خامخا وبه ښویوی تا (وبه دی غورځوی په ځمکه) په سترگو خپلو سره هر کله چه واوریده دوی قرآن (ستا له ژبی) او وائی دوی (د کینی له مخی) بیشکه دغه (محمد) لیونی دی

تفسیر: یعنی د قرآن کریم له اوریدلو څخه له غیظ او غضبه خوتکیږی او په هسی ردو سترگو تاسی ته گوری چه تاسی پخپلو سترگو سره له ځایه وښویوی یا خامخا هلاک دی کړی تا لره یا دی وغورځوی له مرتبی خپلی نه او په ژبه سره هم چتی (بیکاره) ابلتی خبری کوی چه استغفرالله دا سری لیونی شوی دی او د ده هیڅ یوه خبره (نعوذ بالله) د التفات وړ (قابل) نه ده مقصد دا دی چه داسی غواړی چه تاسی ویرویی او د صبر او د استقامت له ځایه مو وخوځوی مگر تاسی همغسی سم پخپل مسلک باندی کلک اوسئ! او مه زړه تنگه کیږئ او په هره معامله کښی خپل خپګان مه ښکاره کوئ! او مه چالاکی کوئ! ویره او مدهانت مه اختیاروئ!.

تنبيه: ځینی له ﴿لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ﴾ څخه دا مطلب اخلی چه د کفارو ځنی هغه کسان چه په سترگو کولو کښی دومره مشهور ؤ په دی باندی ئی وګمارل چه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی خپلی بدی سترګی واچوی! لکه چه هغه نظر اچوونکی سری راغلل او په خورا (دیر)

قوت سرہ ئی پر رسول اللہ مبارک باندی چه پہ لمانجہ مشغول و نظر و اچوہ او خپل زیات ہمت - زیار (کوشش) ئی پہ ہنہ کبھی ولگوہ مگر د حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقط پہ دومرہ ویلو سرہ ہغوی ناکام پاتی شول چه «**لاحول ولا قوۃ الا باللہ**» پاتی شوہ دا خبرہ چه پہ نظر لگیدلو او یا نظر اچولو باندی ہم شہ وینا وکرہ شی خو دا ئی غای نہ دی. او غنگہ چه نن مسمریزم یوہ باقاعدہ فن او چارہ شوی دہ نو پہ ہنہ کبھی زیات بحث او خیرنہ (تحقیق) کول نہ کار نہ دی.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٧﴾

او حال دا دی چه نہ دی دا (قرآن) مگر خو ذکر پند دی تولو عالمیانو لره.

تفسیر: یعنی پہ قرآن کبھی د لیونتوب او جنون خبری چیری دی. ہنہ خو د گردی (تولی) نری (جہان) او نری والائو (اہل جہان) دپارہ د خورا (دیر) لوی ذکر پند او د نصیحت لویہ ذخیرہ دہ. پہ دی کبھی د بنی نوع انسان اصلاح او فلاح جاری پرتی دی او پہ رشتیا سرہ ہمہ سری لیونی بالہ شی چه د دی پاک کلام لیونی نہ وی او د زہ پہ اخلاص سرہ ئی نہ منی.

تمت سورة القلم بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الحاقۃ مکیۃ وهی اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۹) تسلسلها حسب النزول
(۷۸) نزلت بعد سورة الملك.

د «الحاقۃ» سورت مکی دی (۵۲) آیتہ (۲) رکوع لری پہ تلاوت کبھی (۶۹) او پہ نزول کبھی (۷۸) سورت دی

وروستہ د «الملك» له سورت شخہ نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم پہ نامہ د اللہ چه دیر زیات مہربان پورہ رحم لرونکی دی

الْحَاقَّةُ ۝ مَا الْحَاقَّةُ ۝ ﴿٦٠﴾

ہنہ (قیامت) حق واقع کیدونکی - شہ شی دی ہنہ حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی د قیامت هغه گریئ - چه د هغی راتلل له ازله د الله تعالی په علم کښی ثابت او تاکلی (مقرر) شوی دی. کله چه حق له باطل څخه بالکل ښکاره او بی له کوم التباس او اشتباه څخه هر شی بیل او جلا (جدا) کیږی او گرد (تول) حقائق په پوره کمال او سبوغ سره څرگندیږی (ښکاریږی) او د هغه د ذات په نسبت گرد (تول) جگړه کوونکی هلته مغلوب او مقهور کیږی نو هلته به وپوهیدی شی چه هغه گری څه شی ده؟ او څرنگه احوال او کیفیات په هغی کښی شته؟.

وَمَا آدُرُّكَ مَا الْحَاقَّةُ ٦٩

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه شی دی هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی که هر څومره یو خورا (ډیر) لوی سړی هر څومره فکر ووهی او خپل چرت (خیال) او جاج (اندازه) وچلوی د هغی ورځی د ویروونکی ننداری او زړه خوځوونکی پیښی منطری ته ئی فهم او ادراک نه وررسیږی. هو! د تقریب الی الفهم دپاره د تمثیل او تنظیر په ډول (طریقه) څو واقعی وروسته بیانېږی چه په دنیا کښی د هغه کبری قیامت د یوی وړوکی او بیخی حقیري او ناتمامی نمونی کار ورکوی. ښکاری دا د وړوکی (حاقی) یادونه د هغی لونی (حاقی) دپاره د یوه تمهید کار ورکولی شی.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ٧٠

دروغ ویلی ؤ ثمودیانو او عادیانو په (هغه قیامت) تکوونکی (د زړونو او د غوړونو په سختیو سره)

تفسیر: یعنی د ثمود او د عاد قومونو دا د قیامت راتلونکی گریئ دروغ ویلله چه هغه به گرد (تول) ځمکه آسمان - لمر - سپوږمۍ - ستوری - غرونه او سړی تکوی او ډیر سخت شیان تری وړی وړی او ذری کیږی بیا وگوره چه د دی دواړو انجام او پای (آخر) څرنگه شو؟.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ٧١

پس هر څه چه ثمودیان ؤ نو هلاک کړل شول (هغوی) په سخت آواز (د جبریل یا په سبب د سرکښی خپلی)

تفسیر: یعنی یوه سخته زلزله له یوه سخت آواز د جبریل علیه السلام سره یو ځای راغله او گرد (تول) ئی سره لاندی باندی کړل یا هلاک شول ثمودیان په سبب د سرکشیو خپلو سره چه د صالح علیه السلام ناقه ئی گوده او هلاکه کړه.

وَأَمَّا عَادُ فَأَهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۖ

او هر څه چه عاديان ؤ نو هلاک کړی شوی ؤ (دوی) په باد سخت آواز کوونکی (یا په ډیر سخت له حده تیریدونکی یخ باد)

تفسیر: یعنی هغه باد (ورښ) دومره سخت او شدید ؤ چه په هغه باندی د هیڅ یوه موجود زور نه رسیده تر دی چه هغو پرښتو له واکه (اختیاره) هم د هغه سخت باد اداره کول نه و پوره او د هغوی له لاسو ځنی هم الوت چه د هغه باد په اراده باندی مسلطی او مقرری وی.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَنِيَةً أَيَّامٍ رَّاخُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَارَعِي كَانَهُمْ آعْجَازُ فَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۚ فَهَلْ تَرَى لَهُم مِّنْ بَاقِيَةٍ ۝

مقرر کړی ؤ (الله) دغه (باد) پر دوی باندی اووه شپي او اته ورځي متواتر پرله پسې برابر نو لیده به تا هغه قوم (د عاد) په هغه کښی لویدلی (مړه پراته په ځمکه باندی) گواکي دوی (له جهت د لویوالی د جثو بیخونه) ددونه د خرماؤ دی (هلاک پریوتلی په ځمکی باندی) نو آیا وینی ته کوم یو (نفس) له دوی ځنی باقی پاتی شوی (بلکه هیڅ ئی نه وینی).

تفسیر: یعنی هغه قومونه چه لنگ وهلی د مباحثی او مناقشی دگر (میدان) ته راوتی ؤ او په لوړو (اوچتو) غرونو سره به ئی ویل. څوک به وی چه له مونږ ځنی زیات زور ولری؟ هغه هم ځمونږ له هغه زورور باد او ورښ سره مقابله ونشوه کړی. او ډیر پهلوانان ئی د هغه زورور ورښ (باد) د خپپرو په مخ کښی داسی کم قوت او بی سیکه او اوږده غځیدل لکه د خرما لوی ددونه چه سرونه ئی وهلی شوی او له بیخه او بنست (بنیاد) څخه راوویستل شی. نو آیا وینی ته کوم یو له دوی ځنی پاتی شوی؟ بلکه وبه نه وینی یو تن هم له هغوی څخه پاتی شوی یعنی د هغو قومونو ذریه او برگ (نسل) پاتی نه شو - او د دنیا له مخ څخه بیخی فنا شول.

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكُ بِالْخَاطِئَةِ ① فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً ②

او راغی فرعون او هغه چه پخوا له هغه غنی و او (اهل د) کلیو چپه (الله) کړی شویو په گناهونو سره (چه شرک و) نو حکم ونه مانه دوی د رسول د رب د دوی نو (الله) ونيول هغوی په نیولو سختو سره .

تفسیر: یعنی وروسته له عاد او ثمود څخه فرعون ډیری سختی خبری او تکبر او ځانمنی (لویځ) کولی او پخوا له هغه څخه نور څو قومونه هم سره له لویو گناهونو تیر شوی دی لکه د نوح قوم او د شعیب قوم او د لوط قوم چه د هغوی کلی سره له کلیوالو د هغو په بل مخ واپول شول دوی گردو (تولو) د خپلو خپلو پیغمبرانو خبری نه منلی - او د الله تعالیٰ مقابلی ته راوتلی و او د الله تعالیٰ له احکامو څخه ئی غاری غړولی وی په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ له لوری دوی گرد (تول) په لویو آفتونو سره ککر شول او په هسی سختو بلاؤ کښی اخته شول چه د هغوی ژغورنه (نجات) له هغه غنی مشکله وه . هو! د الله تعالیٰ په مخ کښی د هیجا له لاسه هیڅ شی نه دی پوره .

إِنَّا لَنَاطِقَا الْمَاءِ حَمْلُكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ③ لِتَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً ④ وَتَعْيَهَا أَذْنٌ وَأَعْيَةٌ ⑤

بیشکه مونږ هر کله چه طغیان وکړ اوبو راپورته شوی په هر شی باندی پورته کړی وو مونږ تاسی په تلونکی بیړی (د نوح) باندی لپاره د دی چه وگرځوو مونږ دا (واقعہ) تاسی ته تذکره پند (په نجات د مؤمنانو او غرق د کافرانو) او په یاد دی ولری (ودی ساتی) دا (نصیحت) غوړونه یادوونکی ساتونکی .

تفسیر: یعنی د نوح علیه السلام په زمانه کښی کله چه طوفان راغی نو ښکاره وه چه په هیڅ ډول (طریقہ) د هیڅ یو انسان پاتی کیدل او ژغورنه (نجات) له هغه غنی ممکنه نه وه او ځمونږ قدرت او عام انعام - اکرام - او احسان و چه گرد (تول) منکران مو دوب کړل او یواځی نوح علیه السلام او د هغه ملگریو ته مو نجات ورکړ نو ښه په داسی یوه لوی طوفان کښی د هغی وړوکی بیړی سلامت پاتی کیدل له توقع او هیلې (امید) غنی لوړ (اوچت) کار نه دی؟ او آیا

هغه ځمونیږ د قدرت او حکمت یوه علامه او نښه نه ده؟ تر څو هغه ژغورلی (بچ) شوی انسانان د هغه لوی طوفان او د خپلی ژغورنې (نجات) قصی نورو ته وکړی او په دی ډول (طریقه) سره دا پېښه تر آخر پوری د هر سری په یاد پاتی وی نو دغه خبری د هغو غوړونو له یاده چه کومه معقوله خبره اوری او پری پوهیږی او په یاد ئی ساتی هیڅ کله به نه هیرېږی چه په یوه زمانه کښی د الله تعالی له لوری ځمونیږ پر پلرونو باندی هسی یو لوی احسان شوی دی. او په دی باندی وپوهیږی، لکه چه د دنیا په جگړو او پیښو کښی تل فرمان برداران له نافرمانانو ځنی بیلېږی هم داسی حال به د قیامت په ویروونکی (حاقه) کښی هم کیدونکی وی. وروسته له دی نه بیا الله تعالی اجل شانه واعظم برهانه په هم دی لوری خپل کلام منتقل کوی.

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ۖ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ۖ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝

بیا کله چه پوکی وشي په صور شپیلی کښی پوکی یو او پورته کره شی ځمکه او غرونه (له خپلو ځایونو) نو مات به کړل شی دا دواړه (توتی توتی) په ماتولو یوه سره نو په دغه ورځی کښی به واقع شی (هغه) واقع کیدونکی (قیامت)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) له پو کیدلو سره به سم ځمکه او غرونه له خپل اصلی صورت ځنی راووځی او گرد (تول) سره وړوکی وړوکی ذری ذری او بشرکی بشرکی کیږی نو هم دا د قیامت د قائمیدلو وقت دی.

وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۖ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهِمْ

او وبه چوی (خیری به شی) آسمان بیا هغه (آسمان) په دغه ورځ کښی سست ضیف وی او ملائکی پرښتی به وی په څندو (غاړو) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی نن ورځ چه آسمان دومره کلک او مضبوط دی چه سره د لکونو کلونو د تیریدلو بیا هم هیڅ یو سوری او کندو پکښی نه لیده کیږی په هغی ورځی کښی به شلیږی او توتی توتی کیږی به کله چه د هغه د منځنی برخي نریدل شروع کیږی نو پرښتی به د هغه څندی (غاړی) ته ځی.

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَلَاثَةٌ ۖ

او پورته به کمری عرش د رب ستا د پاسه د دوی په هغه ورځ کښی اته (پرښتی).

تفسیر: اوس شلورو پرښتو عظیم عرش راپورته کمری دی چه د هغه د لویوالی او ارت والی علم یواځی له پاک پروردگار سره دی په هغه ورځ کښی له هغوی سره څلور پرښتی نوری هم ملگری کیږی. په «تفسیر عزیزی» کښی د دی عددونو په حکمت او د دی پرښتو پر حقائقو باندی ډیر دقیق او بسیط بحثونه شوی دی ښائی چه شائقین به ئی هلته ولولی.

يَوْمَئِذٍ تُعَرِّضُونَ لَاتَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۚ

په دغه ورځ کښی به تاسی حاضر وړاندی کړل شی (الله ته سره د حساب) پته به نه پاتی کیږی له (اعمالو د) تاسی هیڅ یوه پته خبره

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به تاسی د الله تعالی دربار ته راحاضر کمری شی او د هیچا هیڅ یوه نیکی او بدی به نه پتیری او کړد (تول) عام منظر ته به رانښکاره کمری شی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ يَمِينًا فَيَقُولُ هَذَا مَا أَرَأَيْتُ أَكُفِّرُ وَلَا أُكَفِّرُ ۚ

نو هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عمل نامه د ده په ښی لاس د ده نو ویه وائی (له خوشالی داسی چه) راشی (واخلی) او ولولی تاسی دا څما کتاب عملنامه.

تفسیر: یعنی په هغی ورځی کښی هره اعمالنامه چه په ښی لاس کښی ورکړه شی هغه د نجات او د مقبولیت علامه ده نو هغه له ډیری خوښی ځنی هر سری ته ورښکاروی او وائی به چه راځی څما اعمالنامه ولولی!.

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلِقٌ حِسَابٍ ۚ

بیشکه ما یقین کاوه (په دنیا کښی) چه بیشکه زه پیوست کیدونکی یم له حساب خپل سره.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی ئی هسی خیال کاوه چه یوه ورځ به ضرور غما حساب او کتاب اخیست کیږی نو ځکه زه ویریدم او د خپل ځان سره می محاسبه کوله نن شکر دی چه د هغه په زړه پوری نتیجه وینم چه د خدای په فضل سره غما حساب بالکل صاف او پاک دی.

فَهَوْنِي عَيْشَةً رَاضِيَةً ۞ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۞ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۞

نو هغه (شخص) دی په عیش ښه کښی (چه دی به پری راضی وی) په جنت عالی لوی اوچت کښی چه میوی به ئی نژدی وی.

تفسیر: چه په ولاړه - ناسته - ملاسته او هر وقت او هر حال کښی په دیره آسانی سره په لاس راځی او په ښه ډول (طریقه) سره شوکولی کیږی!

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۞

(ورته وږه ویل شی) خورئ او څښئ په اشتها هضم سره په بدل د هغو عملونو خپلو چه مخکښی لیږلی ؤ (تاسی ای مؤمنانو) په ورځو تیرو شویو د دنیا کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی تاسی خاص د الله تعالی دپاره د خپلو نفسانی خواهشونو مخی مو نیولی وی او د لوړی او تندی ربرونه (تکلیفونه) مو پر ځان اخیستی ؤ نن هیڅ یو رنځ او تکلیف په تاسی باندی نشته. په ښو مزو او اشتها سره هر شی مو چه زړه غواړی خورئ او څښئ ئی! ځکه چه نه مو طبیعت خفه او نه منخض او نه منقبض کیږی او نه د بدهضمی او د بولو او غاښو او د بلی ناروغی اندیښنه له تاسو سره شته او نه مو د دی نعمتونو زوال په تصور کښی راځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ ۖ فَيَقُولُ يُلَيِّنُنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهُ ۖ وَلَمْ أَدْرِمَا حِسَابِيَهُ ۖ يُلَيِّتُهَا كَانَتْ الْقَاضِيَةَ ۖ مَا آغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهُ ۖ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهُ ۖ

او ہر ہفتہ شوک چہ ورکر شی کتاب عملنامہ د دہ پہ کین لاس د دہ نو وہ وائی (لہ غمہ داسی چہ) ای کاشکی نہ وی راکری شوی ماتہ دا کتاب اعمالنامہ غما او نہ وم پوہ شوی زہ چہ خہ دی حساب غما۔ ای کاشکی وی (پرومبنی مرگ غما پہ دنیا کبھی) خلاصونکی (غما لہ دوہم حیات) ہیخ دفع ونہ کرہ لہ ما غنی مال غما بریاد شو لہ ما غنی سلطنت حکومت غما۔

تفسیر: یعنی د شا لہ لوری پہ کین لاس کبھی د ہر چا اعمالنامہ چہ ورکولہ کبیری ہفتہ پوہیری چہ پہ ما باندی کمبختی راغلی دہ۔ نو پہ دی وقت کبھی پہ ڍیر حسرت سرہ داسی تمنا کوی چہ کاشکی غما دا اعمالنامہ نہ وی راکری شوی او زہ نہ خبریدی چہ غما حساب او کتاب غرنکہ دی! کاشکی پہ مرینی می دا قصہ پای (آخر) تہ رسیدلی وی! او زہ د تل دپارہ مر پروت وی! او لہ مرینی خخہ وروستہ می بیا دا ژوندون نہ پہ برخہ کیدی او کہ ژوندی کیدم خو بیا زر د مرگی یوہ لقہہ او نمری کیدلی!! افسوس چہ ہفتہ مال - جاہ - حکومت او دولت می ہیخ پہ کار رانگی - او نن می د ہغو گردو (تولو) شیانو ہیخ یو شی پہ سترگو نہ راغی۔ نہ خہ دلیل او حجت پہ لاس لرم او نہ خہ عذر او معذرت کولی شم۔

(نو اللہ تعالیٰ اجل شانہ واعظم برہانہ خازنانو د جحیم تہ داسی حکم فرمائی چہ)

خُدُوہُ قَعْلُوہُ ۳۳ ثُمَّ الْحَجِیْمَ صَلُوہُ ۳۴ ثُمَّ فِی سَلِیْلَہُ
ذَرَعُہَا سَبْعُونَ ذَرَاعًا فَاَسْلُکُوہُ ۳۵

ونیسے دی! پس پہ غنغیر سرہ وترئی دی! بیا (اور د) د دوزخ تہ وغورغوی دی! بیا پہ یوہ غنغیر کبھی چہ گزونہ د ہفتہ اوپا گزہ وی پس ننہ باسے دی (پہ دوزخ کبھی)۔!

تفسیر: پرہنتو تہ بہ حکم کبیری چہ ہفتہ ونیسے! او غارکی ئی پہ غارہ کبھی ورواچوی! او پہ اور کبھی ئی غوپہ کرئی! او پہ ہفتہ غنغیر کبھی ئی چہ اوپد والی ئی اوپا گزہ دی وترئی! تر خو د سوخیدلو پہ وقت کبھی ہیخ ونہ خوخییدی شی ٹککہ چہ د دی خوا او ہنی خوا لہ خوخییدلو غنی سوخیدونکی لو خہ تخفیف حس کولی شی۔
تنبیہ: لہ گز غنی د ہفتہ غای گز مراد دی چہ د ہفتہ اندازہ ہم اللہ تعالیٰ تہ معلومہ دہ۔

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ۖ وَلَا يَحِضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۖ

بیشکه دی و (په دنیا) چه ایمان ئی نه راوور په الله لوی باندی او تاکید تیزوالی به ئی نه کاوه په طعام دودی ورکولو د مسکینانو محتاجانو باندی.

تفسیر: یعنی چه په دی دنیا کښی اوسیده نه ئی د الله تعالیٰ حق پیژنده او نه ئی د بندګانو د حقوقو ساتنه کوله د فقیرانو او د محتاجانو لاس نیونه او ګروپونه (تپوس) چیری حتی نورو ته ئی هم په دی مورد کښی څه تشویق او ترغیب ور نه کړ بیا په الله تعالیٰ باندی همغسی چه بنائی ایمان ئی رانه وور نو نجات به چیری وی او کله چه کوم لوی او وړوکی کار د دوی له لاسه ونه ووت نو د دوی د عذاب د تخفیف هم هیڅ یو صورت نه دی پاتی.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هُنَا حَمِيمٌ ۖ

نو نشته ده ته نن ورځ په دی ځای کښی کوم دوست (دافع د عذاب)

تفسیر: یعنی لکه چه هغه الله تعالیٰ ئی خپل دوست نه کړ نو نن به د هغه دوست شوک شی چه د ده حمایت وکړی او دی له عذابه وژغوری (وساتی). یا د مصیبت په وقت کښی تسلی ورکړی.

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ۖ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخِطُؤُنَ ۖ

او نشته هیڅ طعام (چه وئی خوری) مګر خو (د دوزخیانو د زخمونو) له وینو او زوو ځنی چه نه خوری دغه (غسلین) مګر همغه خطا کاران ګناهګاران (ئی خوری).

تفسیر: له طعام او خوړو څخه انسان ته قوت رسیږی مګر دوزخیانو ته هیڅ یو داسی مرغوبه خواړه نه وررسیږی چه د هغوی د راحت او د قوت سبب شی. هو! یواځی هغوی ته به د دوزخیانو د زخمونو زوی ورکولی کیږی چه هغه به پرته (علاوه) له هغو ګناهګارانو څخه بل شوک نشی خوری او هغه هم د لوړی او تندی له شدته تیروتنی په دی خیال سره ئی خوری او داسی ئی ګنی چه د هغه ځنی هغه ته څه ګټه وررسیږی وروسته له هغه دا ورښکاریږی چه د هغه خوړلو د لوړی له ربره (تکلیفه) لوی ربر (تکلیف) ورپښ کړ. (اعاذنا الله من سائر انواع العذاب فی الدنيا والآخرة)

فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصَرُونَ ﴿۸﴾ وَمَا لَا تُبْصَرُونَ ﴿۹﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿۱۰﴾

نو قسم خورم زه په هغو شيانو چه وينئ ئی تاسی او په هغو شيانو چه نه ئی وينئ تاسی بيشكه دا (قرآن) خامخا خبره د رسول مكرم عزتمن ده .

تفسير: يعنى هر څه چه د جنت او د دوزخ او نورو په نسبت بيان وشو دا كومه شاعری نه ده - او نه د كهانت اټكلونه او چټی (بېكاره) خبری دی. بلكه دا قرآن كريم د الله تعالى كلام دی چه له آسمانه ئی يوه لويه پرېشته حضرت جبريل عليه السلام راوړی - او يو لوی پيغمبر حضرت محمد صلى الله عليه وسلم ته ئی اوړوی. هغه پرېشته چه دغه قرآن كريم له آسمانه راوړی او دغه محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم چه هغه قرآن شريف په ځمكه كښی انسانانو ته وررسوی دوی دواړه عزتمن رسولان دی د يوه كرامت خو تاسی پخپلو سترگو سره وينئ او د بل كرامت او لویي د هغه اول كريم د بيان ځنی تاسی ته ثابته شوی ده .

تنبیه: په دنیا كښی دوه راز (قسم) شيان وی يو هغه چه سړی ئی په سترگو سره ليدلی شی. بل هغه چه په سترگو سره ئی نشی ليدلی بلكه په عقل او نورو ذرائعو سره د هغه په منلو سره سړی مجبورېږی. مثلاً هومره چه مونږ خپلی سترگی سترى - او ځمكى ته ځان څير كړو په محسوس ډول (طريقه) سره د هغه په خوځيدلو باندی نه پوهېږو ليكن د حكيمانو د دلائلو او براهينو له اورېدلو څخه مونږ پر شوی د خپلو سترگو په غلطی باندی پوهېږو او د خپل عقل يا د نورو عقلاؤ د عقل په وسيله د خپلو حواسو دا غلطی اصلاح او تصحيح كوو. خو مشكل دا دی چه له مونږ ځنی د هيچا عقل هم له هسی غلطی او لندوالی ځنی محفوظ نه دی. آخر د هسی غلطی او لندوالی اصلاح تلافی په څه ډول (طريقه) سره وكړه شی؟ بس په گرد (ټول) عالم كښی يو د حضرت الهی د وحی قوت دی چه هم پخپله دی له غلطی څخه محفوظ او معصوم دی او هم د نورو گردو (ټولو) عقلی قوتونو اصلاح او تكميل كولی شی. همغسې چه ځمونږ حواس تر يوه حده پوری رسيدلی عاجز پاتی كيږی او له هغه څخه وروسته مو عقل كار وركوی هم داسی په كوم ميدان كښی چه مجرد عقل كار نشی وركولی يا پكښی وښوېږی په داسی ځای كښی د عقل لاس نيونه د الهی وحی كوی او لوړ (اوچت) حقائق وريښی. ښائی دلته په ﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصَرُونَ﴾ باندی ئی ځكه قسم ورياد كړ يعنى هغه د جنت او دوزخ او د نورو حقائق چه په رومېنی آيت كښی بيان شو كه د محسوساتو له دائری څخه د اوچتوالی لامله (له وجی) ستاسو په ككره كښی ځای ونه نيسي نو په اشياؤ كښی د مبصراتو او غير مبصراتو يا په نورو الفاظو د محسوساتو او غير محسوساتو له تقسيمه وپوهيږئ چه دا د رسول كريم كلام دی چه د الهی وحی په وسيله د عقل او د حس له دائری څخه اوچت د حقائقو خبر راكوی. كله چه مونږ ډير غير محسوس بلكه د حس مخالف شيان پخپل عقل يا د نورو په تقليد منو - نو د ځينو نورو لوړو

(اوچتو) اشیاء پہ منلو کہنی چہ رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم مونہ تہ خبر راہری دی شہ اشکال وینے؟

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُوْمِنُونَ ﴿۳۱﴾

او نہ دہ دا خبرہ د کوم شاعر بیخی لہ ایمان راہری تاسی (بلکہ نہ مؤمنان کیرے)۔

تفسیر: یعنی د قرآن کریم پہ کلام اللہ والی باندی کلہ کلہ ستاسی پہ زہونو کہنی لہ یقین ٹہینی پلوشی راہلیری مگر دیر لہ چہ د نجات لہ پارہ کافی نہ دی۔ آخر ولی د دی کلام اللہ پہ نسبت د شاعری او کاهنی خبری کوئے؟ آیا د واقعی انصاف لہ مخی دا ویلی شی؟ آیا د دا کوم شاعر کلام کیدی شی؟ او د شعر لہ قسم شخہ دی؟ پہ شعر کہنی د وزن - بحر او نورو شتوالی ضروری دی او پہ قرآن کہنی د ہغو شیانو نہنہ نشتہ۔ د شاعرانو خبری زیاترہ بی اصلہ وی او زیاترہ مضمونونہ ئی یواخی وھی او خیالی وی او حال دا دی چہ پہ عظیم الشان قرآن کہنی تول ثابتہ حقایق او محکمہ اصول پہ قطعیت دلائلو او یقینیت حجتونو سرہ بیان شوی دی!

وَلَا يَقُولُ كَاهِنٌ قَلِيلًا مَّا تَدَّكُرُونَ ﴿۳۲﴾

او نہ دہ دا خبرہ د کاهن (ترویتی لکہ چہ تاسو گمان کوئے!) لہ پند اخلع تاسی (بلکہ نہ ئی آخلع)۔

تفسیر: یعنی پہ پورہ فکر سرہ ئی رامعلوم کری او نہ چرت (خیال) پکینی ووهی چہ دا د کوم شاعر او کاهن کلام نہ دی۔ کاهنان پہ عربو کہنی ہمغہ خلق و چہ لہ بتانو - پیریانو - او نورو خرافاتو او رذائلو سرہ ئی تعلقات او مناسبات لرل - دوی خلقو تہ د کومی جزوی غیبی خبری پہ نسبت ٹہینی مقفا او مسجع خبری اورولی - مگر د پیریانو پہ کلام کہنی معجزی نہ وی چہ ہغہ غوندی بل شوک بہ خبری نشی کری بلکہ کہ کوم جن کوم ترویتی بامبر (کاهن) تہ کومہ خبرہ ورویشی بل پیری ہم ہمغسی خبری ورسوولی شی او دا کلام یعنی پاک قرآن داسی یوہ معجزہ دہ چہ گرد (تول) جن او انس کہ سرہ یو ٹحای شی د ہغہ پہ شان کومہ خبرہ نشی جوہولی۔ د نورو کاهنانو او ترویتیانو بامبرانو پہ خبرہ کہنی یواخی د قافیی او د سجعی د رعایت دپارہ دیر الفاظ راہری چہ بالکل بیکارہ وی خو پہ دغہ معجز نظام کلام کہنی یو حرف او توری یو حرکت ہم بیکارہ او بی فائدی نہ دی۔ د کاهنانو خبری پہ شو مبہمو او جزوی او

معمولی خبرو باندی مشتملی وی خو د علومو او حقائقو غنی مطلع کیدل - او په ادیانو - شرائعو - اصولو او قوانینو باندی پوهول او د معاش او معاد دستور او آئین معلومول - او د پښتو او د آسمانونو له پتو خبرو غنی خبر ورکول له هغوی غنی له سره نشی کیدی او حال دا دی چه پاک قرآن له هسی خبرو غنی دک دی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾

دغه (قرآن) نازل شوی دی له (جانبه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: ځکه چه د گردی (تولی) دنیا د تربیت ډیر اعلیٰ او کلک اصول په دغه عظیم الشان قرآن کښی بیان شوی دی.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ ﴿٣٤﴾ لَّا خَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٣٥﴾
ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٣٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٣٧﴾

او که له ځانه جوړولی (محمد) مونږ باندی ځینی خبری (چه مونږ ورته نه وی ویلی) نو هر ورو (خامخا) بدل اخیستی به ؤ مونږ له ده په یمین قوت عذاب سخت سره بیا به خامخا پری کړی ؤ مونږ له ده رگ د زړه (او وژلی به می ؤ) پس نه به ؤ هیشوک له تاسی څخه (یعنی نه یی تاسی) له قتل د (هغه محمد) غنی منع کوونکی (ما لره).

تفسیر: حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله علیه لیکي «یعنی که دروغ پر الله تعالیٰ باندی جوړول نو اول به ئی الله تعالیٰ دښمن کیده او له لاسه به ئی نیوه قاعده ده چه د ورمیر ووهلو په وقت کښی جلادان مقتول له ښی لاس څخه اخلی تر څو له خپل ځای څخه له سره ونه ښوریدی». حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله فرمایلی چه د (تقول) ضمیر د رسول په لوری راجع کیږی. یعنی که رسول بالفرض والتقدير کومه خبره د الله تعالیٰ پر لوری منسوبه کړی یا د هغه په کلام کښی بل شی له خپل لوری گډوی چه الله تعالیٰ نه وی ویلی نو په هغه وقت کښی پر ده باندی عذاب نازل کیږی (العیاذ بالله) ځکه چه د هغه تصدیق او رښتیا والی له بیناتو آیاتو او دلائلو او براهینو په وسیله ظاهر او ښکاره شوی دی. اوس که په داسی خبری باندی سم د لاسه عذاب او سزا ورته کړه شی نو د الله تعالیٰ له وحی غنی به امن پورته کیږی - او هسی یو التباس او اشتباه پکښی لویږی چه د هغه اصلاح به ناممکنه وی چه دا د حکمت او تشریع غنی منافی دی

په خلاف د دی هغه سری چه د هغه رسالت په بیناتو آیاتونو براهینو سره ثابت شوی نه وی بلکه ښکاره قرائن او علائیه دلائل د هغه د رسالت نفی کړی وی نو د هغه خبری چتی (بیکاره) او خرافاتی دی او هیڅ یو پوه او عاقل هغه د اعتناء وړ (لایق) نه بولی - او نه بحمدالله د الله تعالی په دین کښی له هغه ځنی کوم التباس او اشتباه واقع کیږی او هم د هسی سری تصدیق کیدل د معجزاتو او نورو په وسیله مشکل دی. او ضرور دی چه الله تعالی د هغه دروغجن کولو او رسوا ثابتلو دپاره داسی چاری وړ د مخه کړی چه د ده د رسالت له دعوی کولو څخه مخالفی وی. د هغه مثال داسی وگنئ که باچا کوم سری پر کوم منصب او ماموریت باندی مقرر وی - او سند او فرمان او نور ورکوی - او چیری ئی استوی - اوس که له دغه سری ځنی په خدمت کښی کوم خیانت څرگندیږی (ښکاریږی) - یا په باچایی کوم دروغ تری - او بیا دا پری ثابتیږی نو سم د لاسه بلاتوقف هغه پخپل هیډاد (انجام) او سزا رسیږی لیکن که کوم مزدور او معمولی سری تل داسی ابلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی چه د حکومت له خوا ماته داسی فرمان شوی دی یا ماته داسی امر راکړی شوی دی چه دغه او هغه وکړم نو هیڅوک نه د هغه هغو خبرو ته غوږ ږدی او نه ئی څوک له هسی خبرو ځنی خوله نیسی په هر حال په دی آیت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر نبوت باندی استدلال نه دی شوی بلکه دا راښوولی شوی دی چه دغه قرآن کریم د الله تعالی خالص کلام دی چه په یوه حرف یا یوه توری کښی ئی شک او شبهه نشته او نه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هغه کښی څه زیاتتوالی کولی شی او نه سره د رسالت د دوی په شان هسی گمان کاوه شی چه دوی د کومی خبری نسبت په غلطه سره الله تعالی ته وکړی - د سفر استثنا د توریث په (۱۸) باب (۲۰) فقره کښی ده «که هغه نبی داسی گستاخی وکړی چه هسی کومه خبره ځما په نامه وکړی چه ځما نه وی او نه هغه ته می د هغه د ویلو په نسبت څه امر ورکړی وی او هغه ئی د خپل معبود په نامه مشهوره کړی نو داسی پیغمبر دی وواژه شی». لنده ئی دا څوک چه پیغمبر وی له هغه ځنی داسی کار کیدل ممکن نه دی د دی آیت نظیر د (البقرة) په سورت د دغه تفسیر کښی یو بل آیت هم شته

﴿وَلَيَنْبَغِيَ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ الْإِيمَانِ وَلِيٍّ وَلَا يَتَّبِعُ﴾ آیت ۱۲۰

وَأَنَّهُ لَتَذَكُّرَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾
وَأَنَّهُ لَحَسْبَهُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٣٠﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا تذکره پند دی ویریدونکیو لره (چه نفع تری اخلی) او بیشکه مونږ ته خامخا معلوم دی دا چه بیشکه ځینی له تاسی څخه دروغ کوونکی دی (قرآن لره). او بیشکه دغه (انکار له قرآن) خامخا سبب

پشیمانی دی پر منکرانو کافرانو باندی (کله چه وینی ثواب د مصدقینو)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه ویریدونکی د دی خبرو له اوریدلو څخه پند اخلی او د هغو په زړونو کښی چه ویره نه وی هغه ئی دروغ گنی لیکن یو وقت داسی راتلونکی دی چه دا کلام او د هغوی دا دروغ بلل به د سخت حسرت او پشیمانی سبب شی او هلته به ارمان کوی چه ولی مو هسی رښتیا خبره دروغ وبلله چه نن د هغی لامله (له وجی) په دی آفت ککر شوی یو.

وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥٨﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٩﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا (عین) حق یقین (محض او د منلو وړ- قابل) دی. پس تسبیح پاکی ووايه په نامه د رب خپل چه له گردو (تولو) غنی عظیم ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی دا کتاب خو داسی حق او رښتیا دی چه له حده تیر د منلو وړ (لایق) دی او د هغه مضامین له سره تر آخره پوری رښتیا او هیڅ یو شک او شبهه پکښی نشته ښائی چه هر سری په هغه باندی ایمان راوړی او تل د الله تعالیٰ په عبادت او تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسی.

تمت سورة الحاقة بفضل الله ومنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة المعارج مكية وهى اربع و اربعون آية وفيها ركوعان رقما (۷۰) تسلسلها حسب النزول (۷۹) نزلت بعد سورة «الحاقة».

د «المعارج» سورت مكى دى (۴۴) آيتونه (۲) ركوع لرى په نزول كښى (۷۹) او په تلاوت كښى

(۷۰) سورت دى وروسته د «الحاقة» د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ① لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ②

وغوشت غوشتونکی یو عذاب واقع کیدونکی لویدونکی. (منکرانو) کافرانو
لره چه نشته هغه ته دفع کوونکی (چه راشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پیغمبر تاسی ته عذاب غوشتی دی چه هغه هیڅوک له تاسی ځنی نشی لری کولی» یا به غوشتونکی کفار وی چه ویل به یی آخر هغه عذاب ولی ژر نه راځی چه وعده ئی مونږ ته راکړی شوی ده؟ ای الها! که د محمد دا وینا په رښتیا وی نو پر مونږ باندی له آسمانه تپوی (کتی) ولی نه وریږی؟ دا خبری به ئی د انکار او تمسخر له لاری کولی نو ځکه فرمائی چه عذاب غوشتونکی داسی یو آفت غواری چه بالیقین پر هغه باندی لویدونکی دی او د هیچا له منع کولو څخه به نه منع کیږی دا د کفارو انتهایی درجه ناپوهی - حماقت او سپین سترگی ده چه د هسی یوه شی مطالبه او غوښتنه کوی.

مَنْ اَللّٰهُ ذِي الْمَعَارِجِ ۝۵

له طرفه د الله چه څښتن (خاوند) د لویو لوړو (اوچتو) زینو دی (د ملائکو چه آسمانونه دی)

تفسیر: یعنی پرښتی او د مسلمانانو ارواح گرد (تول) آسمانونه درجه په درجه طی کوی د هغه د قرب دربار ته ورنزدی کیږی. یا د هغه بندگان د هغه حکمونه منی او د زړه له کومی زیار (کوشش) کوی او ځان په ښو اخلاقو او خوښو سره ښائسته کوی او د وصول او د نزديکت روحانی مرتبی او درجی ته لوړ (اوچت) څیژی او د هغه حضور شرف ته رسیږی. او دا درجی د مسافت او د لږوالی او نږدیوالی له پلوه سره مختلف او متفاوت دی او فرق او توپیر لری ځینی داسی چی په یوه رپه (ثانیه) کښی د هغه د لوړوالی (اوچتوالی) سبب کیدی شی. لکه د اسلام کلمه په ژبه سره ویل. او ځینی داسی دی چه یوه گری (ساعت) په هغه سره ترقی حاصلیږی لکه اودس او لمونځ کول. او ځینی په پوره یوه ورځ کښی لکه روژه یا په کامله میاشت کښی لکه د رمضان د میاشتی روژه نیول او ځینی په پوره یو کال لکه حج کول. (وعلى هذا القیاس) هم دا راز (قسم) د پرښتو او د ارواحو عروج چه په هر کار باندی مقرر دی وروسته له دی چه له هغه ځنی فراغت ومومی هم مختلف او متفاوت دی او د قدوس الله تعالی تدبیر او انتظام هسک (اوچت) او تیتی بیسماره درجی لری.

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ

چه څیژی ملائکی پرښتی او روح (جبریل) په طرف د هغه (مامور به ځای)

تفسیر: یعنی د پرستی او د خلقو د ارواحو وړاندی والی او حاضری به اجراء کیږی. او دغه وړاندی والی او حاضری به کله اجراء کیږی؟ د دغه سؤال جواب پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۝

په هغه ورځ کښی چه ده اندازه د هغی پنځوس زره کاله (په نسبت سره کافرانو ته).

تفسیر: د قیامت ورځ د پنځوسو زرو کلونو په میچ ده. یعنی له اولی شپیلی (صور) څخه تر هغه پوری چه جنتیان په جنت کښی او دوزخیان په دوزخ کښی ننوځی پنځوس زره کاله تیریږی - او گردی (تولی) پرستی او د ټولو مخلوقاتو ارواحونه په دی تدبیر کښی د خدمتگار په ډول (طریقه) ملگرتوب کوی. بیا به د دی لوی کار د مدت تر سره کیدلو ځنی وروسته د دوی عروج کیږی.

تنبیه: د نبی کریم په یوه حدیث کښی راغلی دی «خدائیکو دا دومره لویه ورځ به په ایماندار باندی داسی تیریږی لکه چه یو فرض لمونځ ئی اداء کړی وی»

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝

نو صبر وکړه (ای محمده!) صبر جمیل نیک (بی له شکوه - شکایت جزع فزع).

تفسیر: یعنی که دا کافران د انکار او تمسخر له لاری شورماشور کوی چه ژر هغه ټاکلی (مقرر) عذاب راورسیږی! بیا هم تاسی تلوار مه کړئ! بلکه په صبر او استقلال سره اوسئ! مه مو زړه تنگوئ! او نه د پتی (شکایت) الفاظ (توری) ښائی د تاسی له خولی څخه ووځی! دا ستاسی صبر او د دوی تمسخر او ملندی به ضرور خپله اغیزه او اثر راښکاره کړی.

لَا تَهُمَّ يَدُؤُنَهُ بَعِيدًا ۝ وَتَرَاهُ قَرِيبًا ۝

بیشکه دغه (منکران) وینی هغه (عذاب یا قیامت) لری، او مونږ ئی وینو هغه (عذاب یا قیامت) نژدی.

تفسیر: یعنی د دوی په خیال کښی د قیامت راتګ لری ورځی بلکه د دوی په زعم وقوع ئی هم ممکن نه دی او په عقل کښی ئی له سره نه ځائیږی. او مونږ ئی ډیر نژدی ګڼو او هسی بولی چه اوس راځی!

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْهَيْلِ ۖ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۚ

هغه ورځ (به واقع شی پر منکرانو عذاب) چه وګرځی آسمان په شان د قلعي ژبیر ویلی شوی (توری ختی د تیلو) ځینو د (مهل) ترجمه د تیلو په ختو او تلچتو سره کړی ده. او وبه ګرځی غرونه په شان د وړی نداف وهلی رنگارنگ

تفسیر: وړئ مختلف او راز راز (قسم قسم) رنگونه لری او د دغو غرونو رنگونه هم سره مختلف او راز راز (قسم قسم) دی لکه چه الله تعالی د «فاطر» د سورت په څلورمه رکوع ٢٧ آیت کښی فرمائی ﴿وَنَ الْجِبَالُ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ او د (القارعة) په سورت کښی ئی فرمایلی دی ﴿كَالْعِهْنِ الْمُنْقُوشِ﴾ یعنی غرونه لکه رنگینې وهلی شوی وړئ غوندی به وی دا خوا او هغه خوا به رگری رارگری.

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۚ يُبْصَرُونَ ۖ

او نه به کوی پوښتنه یو دوست له بل دوسته (ځکه چه مشغول به وی په ځان خپل) اګر که په نظر ورځی دوی ته هغوی او ښه به ئی وپیژنی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ګرد (تول) به سره په نظر راځی او دا به ورښکاریږی چه د دوی دوستی چتی (فضول) او بیکاره وه». هر یو به د بل حال او احوال ګوری مګر یو له بل سره څه مرسته (مدد) او حمایت نشی کولی او هر یو به پخپل فکر کښی ډوب تللی وی.

يَوْمَ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمَئِذٍ بِبَنِيهِ ۚ
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۚ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤَيِّدُ ۚ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ جَمِيعًا لَّنَّمْ يُجْعِلُهُ ۚ

خوښوی به مجرم گنهگار (کافر) چه فدیہ ورکړی له عذابہ د دغی ورځی په
ځامنو خپلو سره او ملگری ښځی خپلی سره او ورور خپل سره او خپلوانو
قبیلو خپلو هغو سره چه ځایونه ئی ورکول دوی ته په دنیا کښی او هغه
څوک چه په ځمکه کښی دی ټول بیا وژغوری (وساتی) ځان خپل نه ده
داسی چه آرزو کوی دوی

تفسیر: یعنی غواړی به چه گرد (ټول) کور او کهول او خپل که ئی له لاسه پوره وی او په درد
ئی وځوری له خپله ځانه قربان کړی او پخپله فدیہ کښی ورکړی او خپل ځان وژغوری (وساتی)
مگر دا به امکان ونه لری او خلاص به نشی له عذابہ ځکه چه:

كَلَّا إِنَّهَا لَنظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى ﴿١٦﴾

بیشکه دا (اور د دوزخ) لمبی وهونکی دی ویستونکی دی (له کفارو څخه) د
اینی (یا د پوستکو د لاسو او د پښو د دوی)

تفسیر: یعنی هغه اور به مجرم کله پریردی هغه به ئی پوستکی ویاسی او تر اینی (جگر) پوری
ئی رسیږی او اینه ئی هم تری ویاسی.

تَذٰ عُوَامِنَ اَدْبَرَ وَاَوَّلٰی ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْغٰی ﴿١٨﴾

رابولی (دا دوزخ) هغه څوک چه شا ئی کړی وی او مخ ئی گرځولی وی (له
ایمانه). او ټول کړی ئی وی (مال) نو ساتلی ئی وی (د الله حق ئی تری نه
وی ورکړی).

تفسیر: یعنی د دوزخ له لوری به یو راښکودل او ناری او سوری وی. هومره سړی چه په دنیا
کښی د حق او رښتیا په لوری شا اړولی او د ښو چارو ځنی مخ گرځولی وی او د مالونو او
شتو په ټولولو او کلکو ساتلو کښی مشغول و هغه گرد (ټول) به د دوزخ په لوری راښکودل
کیږی. په ځینو آثارو کښی شته چه اول به دوزخ د (قال) په ژبه سره داسی وائی «الٰی یا
کافر! الٰی یا منافق! الٰی یا جامع المال! - یعنی ماته راشه ای کافره! ماته راشه ای
منافقه ماته راشه ای مال ټولونکیه!» خو خلق به دی خوا او هغه خوا سره تښتی. وروسته له دی
نه به یو لوی ورمیږ لرونکی شی له دوزخه سر راویاسی او تښتیدونکی دوزخیان به پخپل اوږد

شوند سره هسی تولوی او پخپلی گیدی کښی به یی اچوی لکه چه مرغه پخپلی مښوکی سره دانی
تولوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۖ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۝

بیشکه انسان بنی آدم پیدا کړی شوی دی هلوع حارص بی صبره او کله چه
ورسپړی ده ته شر خرابی صبر نه کوی ډیر فریاد کوی او کله چه ورسپړی ده
ته ښیگنی (فایدی) نو بی توفیق کیږی منع کوونکی شی (حق لره)

تفسیر: یعنی په هیڅ لوری پخپلی بهادرئ - کلکتوب - پوخوالی - قوت او همت نه ورښکاروی.
که فقر - فاقه - ناروغی او سختی پری راشی نو بی صبری ورښکاروی - ویرپړی او ناامیده کیږی
او هسی گنی چه اوس د هغه دپاره هیڅ یوه لاره نه ده پاتی چه په هغی کښی له هغه ربړ
(تکلیف) او مصیبت نه ځان وژغوری (وساتی). که مال - شته - دولت روغتیا - عظمت او پت
ور په برخه شی نو د ښیگنی (فایدی) دپاره به هیڅ خپل لاس نه غځوی او د الله تعالیٰ په لاره
کښی هیڅ یو شی په اخلاص او مینۍ سره نه لگوی. هو! هغه سړی له دی وینا غنی مستثنیٰ
دی چه د هغوی بیان دغه دی چه اوس راځی.

إِلَّا الْمُضِلِّينَ ۝ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ۝

مگر (نه دی پیدا کړی شوی هلوع هغه) لمونځ کوونکی چه دوی پر لمانځه
خپل دائم قائم دی او هیڅکله او هیچیری هیڅ یو لمونځ تری نه فوت کیږی.

تفسیر: یعنی د لمانځه ناغه کوونکی نه دی بلکه په مداومت او انتظام او التزام سره ئی کوی. او
د لمانځه په حالت کښی په ډیر سکون او اطمینان سره سم برابر لمونځ کوی او تل لمانځه ته
متوجه وی.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۖ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه په اموالو د هغوی کښی حق برخه معلومه

وی (له زکوٰۃ او صدقات) دپاره د غوښتونکیو (فقیرانو) او محروم (فقیرانو) چه سؤال نه کوی.

تفسیر: د (المؤمنون) په سورت کښی د دی تفسیر تیر شوی دی. څمونږ د دغه پښتو «فوائد موضح الفرقان» وگورئ.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٨﴾

(او هغه کسان هم هلوغ نه دی) چه مصدق باور کوونکی وی په ورځ د انصاف جزاء باندی.

تفسیر: یعنی د هم دی یقین په بناء باندی ښه کارونه کوی چه په هغه ورځ به ئی په کار ورځی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٣٩﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی له عذابه د رب خپل ویریدونکی وی (اگر که په عبادت کښی ئی ډیر کوښښ هم کړی وی).

تفسیر: یعنی د الله تعالی له عذابه ویریدوی او په خرابو کارونو پسې هیڅ نه گرځی. ځکه چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَا مُنُّوا ﴿٤٠﴾

بیشکه له عذابه د رب دوی نه دی پر امن کړی شوی (بلکه تل تری ویریدوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالی عذاب داسی یو شی نه دی چه بنده د هغه له لوری ځنی مأمون شی او بی ویری کښی. بالخاصه منکران او مجرمان خو له سره تری په امان نه دی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَعْمَالِهِمْ خَفِظُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ

أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ غَيْرُ مُلْمِئِينَ ﴿٤٢﴾

فَمِنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَدُوْنَ ﴿٣٥﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی د خپل شهوت د غایونو ساتونکی دی. مگر په ښځو خپلو باندی او په هغی وینځی خپلی باندی چه ئی مالکان شوی دی ښی لاسونه د دوی نو بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (ځکه چه خپلی ښځی - وینځی پری حلالی دی) نو هغه چه غواړی پرته (علاوه) له دغو (حلالو ښځو او وینځو خپلو) څخه پس هم دوی دی له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی که څوک پرته (علاوه) له خپلی حلالی ښځی یا وینځی ځنی بل کوم ځای د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو هغه د اعتدال د حد او جواز څخه د باندی قدم ږدی. نو متعه موقته بهیسه او استمناء او نور ناروا ده.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رِعُونَ ﴿٣٦﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی امانتونو خپلو لره او وعدو خپلو لره ساتونکی دی (او په سر ئی رسوی)

تفسیر: په دی کښی د الله تعالیٰ او د بندگانو د کردو (تولو) حقوق راغلل. ځکه د سری هومره قوتونه چه شته هغه کرد (تول) د الله تعالیٰ امانت دی نو ښائی هغه د الله تعالیٰ په راجوولو مواقعو کښی صرف کړی شی او هغه قول او اقرار چه په ازل کښی ترلی دی له هغه ځنی خپله غاړه ونه غړوی!

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٧﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی په شاهدی خپلی باندی سم ولاړ وی (نه پتوی او نه تزئید او تنقیص پکښی کوی)

تفسیر: یعنی که ضرورت پیښ شی نو بی له زیادت او لږوالی او لحاظ او رعایت شاهدی ورکوی او حقه خبره هیڅ کله نه پتوی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٨﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی پر لمانځه خپل باندی ساتنه کوی (پخپلو وقتونو ئی اداء کوی)

تفسیر: یعنی د لمونځونو د اوقاتو - شرائطو او آدابو ځنی باخبر وی او د هغه صورت او حقیقت د ضائع کیدلو ځنی تل خپل ځان ساتی.
تنبیه: په تکرار د لمانځه کبې بهتری او افضلیت د لمانځه پر نورو عباداتو باندی ثابتیږی «الصلوة عماد الدین».

أُولَٰئِكَ فِي جَنَّةٍ مَّكْرُمُونَ ﴿٢٥﴾

دغه کسان به (چه موصوف په دغو اتو صفاتو دی) په جنتونو کبې به وی مکرّم عزتمن کړی شوی.

تفسیر: یعنی د جنتیانو هم دا اته صفتونه دی چه په لمانځه سره شروع او په لمانځه باندی ختم شوی دی تر څو معلوم شی چه لمونځ د الله تعالیٰ په دربار کبې څومره مهم بالشان او الزم او ضروری عبادت دی. د هر یوه مسلمان په وجود کبې چه دا صفات او ستاینې وی نو په هغه کبې به د «هلوغ» نعمت نه وی بلکه د اوم زړه په ځای په هغه کبې به د عزم - همت - قوت او قدرت صفتونه وی.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٢٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
عِزِينَ ﴿٢٧﴾ أَيُطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةً نَعِيمًا ﴿٢٨﴾

نو څه شوی دی هغو کسانو لره چه کافران شوی دی چه طرف ستا نه راځغاستونکي دی. له بڼی لوری څخه او له کین لوری څخه ناست دلی دلی (حلقه وهونکي) آیا طمع کوی هر سری له دوی ځنی چه داخل به کړی شی په جنت د نعمتونو کبې نه ده داسی (چه دوی طمع کوی د دخول د جنت).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم د تلاوت او د جنت د ذکر له اوریدلو څخه وروسته کافران دلی سره جوړوی او ستاسی په لوری په ګډه سره راځی - خاندی - ملندی وهی - اپلتی وائی مسخری کوی. آیا سره له هسی چارو به دوی داسی طمع او هیله (امید) لری چه د جنت په باغونو کبې به

سره له مؤمنانو ننوځی؟ لکه چه هغوی به ویل که مونږ ته د الله تعالیٰ په لوری د ورتګ اتفاق ولوبړی نو مونږ به هم برابر جنت ته ځو او هلته به مونږ خورا (ډیر) بهتری او لوړی (اوچتی) مرتبې ته رسیږو. داسی به هیڅ ونشی او د هغه عادل او حکیم الله تعالیٰ په مخ کېهی هیچیری داسی چاری کیدونکی نه دی بلکه هغه تل له هر چا سره د هغه له چارو سره سمه معامله کوی. تنبیه: ابن کثیر رحمة الله علیه د دی آیتونو مطلب داسی اخیستی دی یعنی ستاسی په لوری دا منکرین ولی په ډیره جلدی او تلوار سره درځغلی او مندی وهی او ښی او کینی خوا ته دلی پندیری! یعنی د پاک قرآن له اوریدلو ځنی ولی دومره تور خوری او بد وړی او لری ټنټی؟ نو آیا سره له دی وحشت او نفرت دوی داسی توقع او هیله (امید) هم لری چه له دوی څخه به هر یو سری بی له اندیښنی جنت ته ننوځی؟ هرگز داسی نه ده (هذا كما قال الله تعالى ﴿فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُبْرِتُونَ﴾ كَأَنَّهُمْ مُّسْتَنْفَرُونَ ﴿فَرَّتْ مِنْ قَبْرِهِ﴾ د «المذثر» دوهمه رکوع.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له هغی (نطفی) څخه چه پری پوهیری دوی (چه ضعیفه او حقیره ده).

تفسیر: یعنی د خاوری غوندی یوه حقیر شی یا له منی غوندی یو ناولی شی ځنی پیدا شوی هغه چیری د جنت وړ (لایق) وی تر څو چه په ایمان او وحدت سره خپل ځان پاک نه کړی. او په رښتیا سره معظم او مکرم نه شی. او امکان لری چه ﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُونَ﴾ اشاره د ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوةً﴾ په لوری وی چه څو آیه پخوا له دی څخه تیر شوی دی یعنی هغه څو پیدا شوی دی په داسی صفتونو سره ولی دی خپل ځان د ﴿إِلَّا الْمُسْلِمِينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ په استثنا کېی نه دی داخل کړی نو بیا د جنت مستحق څرنگه کیدی شی؟ په دی تقدیر سره د ﴿مِمَّا يَعْلَمُونَ﴾ ترکیب به د ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ نَجَلٍ﴾ له قبیلی څخه وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغْرِبِ

نو قسم خورم په رب (مالک) د مشرقونو او (په رب مالک د) مغربونو

تفسیر: لمر سپوږمی او نور ستوری هره ورځ له یوه نوی ځایه راڅرګندیږی او په یو نوی ځای راپتیږی نو د دی نقطو په اعتبار ئی مشارق او مغارب ورته وویل ځما مرحوم پلار الحاج مولوی احمد علی الکشککی د «مشارق» او «مغارب» مدلول او مال په سفلیاتو کېهی مشرقی او مغربی

غمکی راز راز (قسم قسم) خلق او هستی‌دوئی او موجودات او په علویاتو کښی لمر سپوږمۍ ستوری او نور موجودات راښوولی دی. برهان الدین کشککی.

إِنَّا الْقَادِرُونَ عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٣١﴾

بیشکه مونږ خامخا قادر یو په دی باندی چه بدل راوړو خیر ډیر غوره له دوی څخه او نه یو مونږ عاجز کړی شوی (له ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی کله چه د هغوی په غای له هغوی غنی ښه سری راوستلی شو نو پخپله دوی ولی نشو ژوندی کولی؟ یا د (خیراً منهم) څخه د دوی دوهم غلی ژوندی کول وی. ځکه که عذاب وی یا ثواب دوهم ژوندون به له دی ژوند څخه په هر حال اکمل وی. یا دا مطلب - پریږدئ چه دا د مکی کافران خندا او مسخری وکړی او ملندی ووهی مونږ به د اسلام د خدمت دپاره له دوی غنی غوره قوم راولو لکه چه د قریشو په غای نی د مدینی انصار ودرول او مکه والان بیا د هغوی د واک (اختیار) غنی بهر ونه وتی شو او په پای (آخر) کښی نی د خپلو شرارتونو خوند وڅکو.

تنبيه: د مشارق او د مغارب قسم نی ښائی د دی دپاره یاد کړی وی چه هغه الله چه هره ورځ مشرق او مغرب بدلوی نو آیا هغه ته ستاسی بدلول کوم سخت او مشکل کار دی ؟.

فَذَرُهُمْ يُخَوِّنُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿٣٢﴾

نو پریږده دوی (ای محمده!) چه ننوځی مشغولیری په باطلو کښی او لوبی کوی په دنیا کښی تر هغه پوری چه پیوست شی دوی له هغی ورځی خپلی سره چه وعده نی کړی شوی ده له دوی سره (چه بدر یا قیامت دی)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو ځنډ (ایسارتیا) دی بیا به د هغوی سزا یقینی وی. (هذا کان قبل الامر بالقتال)

يَوْمَ يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سَرَّاعًا كَانَتْهُمْ إِلَى نَصَبٍ يُؤْفَضُونَ ﴿٣٣﴾

هغه ورځ چه بهر راويستل شی دوی له قبرونو څخه چه غغليدونکی به وی لکه
چه دوی په طرف د نښو چاپک غغلی.

تفسیر: یعنی څرنگه چه څوک د کومی خاصی نښی او علامی په لوری په مندو سره غغلی او یو
له بله غواړی چه ژر ورسیري. یا به «نصب» له هغو بتانو څخه مراد وی چه د کعبی په شاوخوا
کښی درولی شوی و چه کافرانو دغو بتانو ته هم په دیر شوق او عقیده سره تلل او وردانگل.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهُقُهُمْ ذُلٌّ ذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٣٤﴾

حال دا چه ذلیلی خواری به وی سترگی د دوی چه پت کړی به وی دوی لره
ذلت خواری دا ورځ ده (هغه د قیامت) چه و دوی چه وعده ورسره کړی
شوی وه (په دنیا کښی).

تمت سورة المعارج بفضل الله ومنه وكرمه

سورة نوح مكية وهی ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۱) تسلسلها حسب النزول (۷۱)
نزلت بعد سورة النحل .

د «نوح» سورت مكی دی (۲۸) آیتونه (۲) ركوع لری په تلاوت كښی (۷۱) او په نزول كښی
هم
(۷۱) سورت دی وروسته د «النحل» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ
يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ①

بیشکه مونږ لیږلی وو مونږ نوح طرف د قوم د ده ته په دی سره چه وویروه
ته قوم خپل پخوا له هغه ځنی چه راشی دوی ته عذاب دردناک (په دنیا او
عقبا کښی که ایمان رانه وړی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی چه په دنیا کښی د خپل کفر او شرارت لامله (له وجی) له یو لوی
طوفان سره مقابل او په آخرت کښی د دوزخ له عذاب سره مخامخ شی ښائی چه مؤمنان شی.

قَالَ يَقَوْمِ إِنِّي كُنْتُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝ إِنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا ۝

وویل (نوح) ای قومه ځما بیشکه زه تاسی ته ویروونکی ښکاره یم (په دی
سره چه وایم تاسی ته) چه بندگی کوئ تاسی الله ته او وویږئ له الله ځنی
او ومنئ تاسی ځما خبری (په شرعیه و امورو کښی)

تفسیر: یعنی له الله تعالی څخه وویږئ! او کفر او معصیت پرېږئ! او د اطاعت او عبادت لاری
خپلو ځانونو ته غوره کړئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَدَّدٍ

چه وښی (الله) تاسی ته (تول یا ځینی) گناهونه ستاسی (چه حقوق الله دی)
او وروستی به کړی (الله) تاسی (بی له عذابه) تر نیتی په نامه کړی شوی
پوری (چه نیته د موت ده).

تفسیر: یعنی که ایمان مو راوړو نو پخوا له ایمانه هغه حقونه چه تاسو تلف کړی دی هغه به
دروښلی شی او د کفر او شرارت لامله (له وجی) د کوم عذاب راتلل چه مقدر و هغه به د ایمان
راوړلو ځنی وروسته نه راځی. بلکه تاسی ته مهلت درکاوه شی چه خپل طبیعی عمر سر ته ورسوئ
او د نورو ساکبانو (جاندارو) د موت او د حیات له عمومی قانون سره سم په مقرر شوی وقت
کښی پر تاسی باندی مرگ راځی ځکه چی له مرگ ځنی په هیڅ ډول (طریقه) هیچا ته چاره
نشته دغه په هغه تقدیر چه «من» زانده ومنلی شی او که «من» تبعیضیه وویلی شی لکه چه مونږ
په ترجمه کښی آخیستی دی نو حقوق الله به تری مراداوه شی.

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ

بیشکه چه اجل نیته د الله (لپاره د عذابولو د تاسی که ایمان را نه وړئ)
کله چه راشی نه وروستی کیږی.

تفسیر: یعنی د ایمان د نه راوړلو په صورت کښی د هغه عذاب وعده چه شوی ده که هغه پر سر باندی ودریږی نو څوک ئی مخه نشی نیولی او نه د یوی شیبی دپاره وړاندی وروسته کیږی. یا دا مطلب چه مرگ پخپله مقرر وده باندی راتلونکی دی او په هغه کښی هیڅ تاخیر نشی پیښیدلی والظاهر هو الاول. حضرت شاه صاحب د دی آیتونو تقریر په بل ډول (طریقه) کوی. «یعنی بندگی وکړئ! تر څو د انسان نوع په دنیا کښی تر قیامت پوری پاتی شی. او حال دا دی چه د قیامت په راتگ کښی هم هیڅ ځنډ (ایسارتیا) نشته. که گرد (تول) سره یو ځای شی او د الله تعالیٰ بندگی پریدئ نو گرد (تول) به سره یو ځای مړه کیږئ! طوفان هم داسی راغلی ؤ چه په هغه کښی گرد (تول) سره ډوب شول او یو کافر انسان هم ژوندی پاتی نشو او یواځی د حضرت نوح علیه السلام بندگی د بنی نوع انسان د ژغورنی (نجات) سبب وگرځیده.

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

که چیری یی تاسی چه پوهیږئ.

تفسیر: یعنی که تاسی پوه لرئ نو دا گردی (تولی) خبری د پوهیدلو او د عمل کولو وړ (لایق) دی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۖ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ۖ

وویل (نوح) ای ربه ځما بیشکه ما ومی باله قوم خپل (توحید ته) شپه او ورځ (تل) نو زیات نه کړ دوی ته دعوت بلنی ځما مگر تښته (له ایمان او اطاعت څخه)

تفسیر: یعنی حضرت نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری دوی وپوهول کله چه د امید هیڅ یوه هیله ورته پاتی نشوه نو مأیوس او خفه شو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض وکړ چه ای الله! ما له خپل لوری د دعوت او تبلیغ حق ادا کړ او یوه شیبه می هم څه معطلی او ډیل نه دی کړی د ورځی په رڼا (رنرا) او د شپو په تیارو کښی می تل تر تله ستا په لوری بلنه کړی

ده مگر نتیجه داسی شوه چه هر خو هر خومره می دوی ستا په لوری وبلل دوی هومره له تا
 خخه لری شول. او هومره چه غما د لوری د هغوی په نسبت د شفقت او لورینی (مهربانی) اظهار
 وشو زیات له هغه خخه د دوی له خوا د نفرت او عداوت معامله راسره وشوه.

وَإِنِّي لَأَكِيدُ عَوْتَهُمْ لَتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ

او بیشکه زه هر کله چه وبولم دوی (وحدت او طاعت ته) د دی دپاره چه
 ویشی ته دوی نو ننباسی دوی گوتی خپلی په غوړونو خپلو کښی (چه غما
 دعوت وا نه وری)

تفسیر: ځکه چه هغوی غما د خبرو اوریدل نه غواړی. او دا ئی پر ځان اخیستی ده چه دا غږ
 خامخا د هغوی غوړونو ته ونه رسیږی.

وَأَسْتَغْشُوا ثِيَابَهُمْ

او چاپیر کړی نغښتلی ئی ؤ ځانونه خپل په جامو خپلو (لپاره د دی چه ما
 ونه وینی)

تفسیر: تر خو هغوی غما او زه د هغوی صورت ونه گورم که کوم وقت په گوتو سره هغوی
 غوړونه په ښه ډول (طریقه) بند نشی لږ زړوکی هم په هغو کښی مندی او غواړی چه هیڅ یوه
 خبره په هیڅ یوه ډول (طریقه) او عنوان د هغوی په غوړونو کښی ور نه ننوځی.

وَأَصْرُوا وَأَسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا

او همیشه والی کوی (په کفر خپل) او سرکشی کوی (له متابعت غما)
 سرکشی کول.

تفسیر: یعنی په هیڅ ډول (طریقه) هغوی له خپلی طریقې خخه مخ اړوونکی نه دی او د هغوی
 غرور دوی ته اجازه نه ورکوی چه غما د اسلامی دعوت خبرو ته غوږ کیږدی.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا ۝

بیا بیشکه ما وبلل دوی په ښکاره (بلنه سره).

تفسیر: یعنی د هغوی په مرکو او جرگو کښی می ویناوی وکړی. او په مجلسونو کښی می هم دوی په ښه شان سره وپوهول.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝

بیا بیشکه ما ښکاره وینا وکړه دوی ته او په پټه می وینا وکړه دوی ته.

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) له جرگو او مجامعو څخه می هم ښوښی (بیل) له هغوی سره خبری وکړی او صافی می هم هغوی ته وویلې او په اشارو او کنایاتو می هم وپوهول. په لوړ (اوچت) غږ می هم وینا وکړه او په ورو می هم وویل. لنډه ئی دا چه د پند هیڅ یو عنوان او هیڅ یو رنگ می هم پری نښود.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝

نو ومی ویل دوی ته بښنه وغواړئ له ربه خپله (له شرکه) بیشکه هغه (الله) دی ډیر بښونکی (توبه کوونکیو لره هر کله چه توبه وباسی).

تفسیر: یعنی سره له سلهاؤ کلونو له پوهولو څخه چه په تاسی باندی ئی څه اثر ونه کړ که اوس ځما دا خبری ومنئ او د خپل حقیقی مالک په لوری مو سرونه تیت کړئ او له هغه ځنی د خپلو تیروتو او خطاؤ بښنه وغواړئ نو ستاسی هغه پخوانی گناهونه او قصور بښل کیږی ځکه چه الله تعالی لوی بښونکی دی او ستاسی هغه ښه (تول) پخوانی گناهونه به درمعافوی.

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝

راو به لیوی باران پر تاسی باندی ډیر اوریدونکی (باران) او در ډیروی کومک به کوی له تاسی سره په مالونو او ځامنو سره او وبه گرځوی تاسی ته باغونه او وبه گرځوی تاسی ته ویالی.

تفسیر: یعنی د ایمان او استغفار په برکت به هغه قحط او سوکره چه له څو کلونو راهیسی په هغه کښی اخته یی لری کیږی - او الله تعالی ډیری ښی وریدونکی وریشی درلیری چه د هغه د وریدو لامله (له وجی) به مو کښتونه (فصلونه) او باغونه پنیږی (اوبه کیږی) میوی او غلی ډیریږی - بودگان (څاروی) او نور ساکبان (جاندار) به څریږی - شودی او غوری به ډیریږی او هغه ښځی چه د کفر او معصیت له سببه اوس شندی شوی دی هلکان به وځیږی، لنده ئی دا چه د دنیا د عیش او نشاط سره د آخرت لوئی درجی هم مومی.

تنبیه: ځمونږ حضرت امام ابوحنیفه الکابلی ثم الکوفی رحمه الله علیه د دی آیت څخه دا نتیجه اخیستی ده چه «استسقاء» روحاً او په اصل حقیقت کښی استغفار او انابت دی او لمونځ د انابت او د استغفار یو ښه صورت دی چه له صحیحو سنتو څخه ثابت شوی دی.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۝۱۲

څه شوی دی په تاسی باندی چه امید هیله (ارزو) نه لرئ له الله څخه د وقار لوئی عزت.

تفسیر: یعنی د الله تعالی له لوئی ځنی ښائی هیله (امید) وکره شی که تاسی د هغه امر ومنئ نو تاسی ته به لوئی - عزت او وقار دروښی. یا دا مطلب چه تاسی د الله تعالی په لوئی باندی ولی اعتقاد نه لرئ؟ او د هغه د عظمت او جلال ځنی ولی نه ویریږئ؟.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ۝۱۳

او (حال دا دی چه) په تحقیق پیدا کړی ئی یی تاسی راز راز (قسم قسم).

تفسیر: یعنی د مور په گیده کښی مو ډول ډول (قسم قسم) رنگونه بدل کړل او د اصلی مادی څخه اخیستی تر مړینی پوری سری په راز راز (قسم قسم) ښو (صورتونو) او رنگارنگ اشکالو اوږی رااوړی! او له ډیرو اطوارو ادوارو سره مخامخ کیږی.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ۝
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ۝^{۱۶}

آیا نه گورئ تاسی خرنگه پیدا کری دی الله اووه آسمانونه لاندی باندی
(یعنی یو د بل د پاسه) او گرغولی ئی ده سپوږمی په دی آسمانونو کښی
رنا (رنرا) روښانه او گرغولی ئی دی لمر دیوه بله روښانه.

تفسیر: د لمر رنا (رنرا) ته چه تیزه او توده وی او د راتگ په سبب ئی د شپې تیاره ورکړی
ښائی ځکه ئی په بله دیوه سره مشابهه او ورته کړه - او د سپوږمی رنا (رنرا) ته ښائی ځکه په
رنا (رنرا) سره تعبیر وفرمایه چه د هغه روښانی دیوی د نور اغیزه (اثر) او انتشارات وگڼل شی
چه د قمر د جرم په واسطه سره او تته سرد - کم نور کیږی والله اعلم.

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۝^{۱۷}

او الله زرغون پیدا کری یی تاسی (یعنی پیدا کری ئی دی پلار ستاسی) له
ځمکی ځنی زرغونیده پیدا کیده.

تفسیر: یعنی له ځمکی څخه ئی په ډیر پوخوالی سره پیدا کړ. اول ئی ځمونږ پلار حضرت آدم
علیه السلام له خاوری څخه پیدا کړ. بیا ئی نطفه چه له هغه څخه وورکی پیدا کیږی او د غذا
او د خوړو خلاصه او جوهر دی او د ځمکی له عناصرو ځنی پیدا کیږی.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۝^{۱۸}

بیا به ننباسی تاسی (پس له مرگه) په هغی (ځمکی) کښی بیا به راوباسی
تاسی (له قبورو څخه عندالبعث) رایستل

تفسیر: یعنی وروسته له مړینی څخه بیا له خاوری سره گډیږی. بیا د قیامت په ورځ له هغه ځنی
راخیژی.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۝^{۱۹} لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝^{۲۰}

او الله گرغولی ده تاسی ته غمکه غودولی فرش تر خو چه لار شی تاسی له دغی (غمکی) نه پر لارو لویو ارتو باندی.

تفسیر: یعنی پر هغه باندی کینی - گرغی - لاندی - باندی ورشی او اوده شی په هر لوری ئی ارتی لاری درایستلی دی. که یو سری وغواری او لازم وسائل ورسره وی نو په توله غمکه باندی چورلیدی شی او د لاری د نشتوالی لامله (له وجی) به هیڅ یو مشکلات نه ورپېښیږي.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالٌ وَلَدًا اِلَّا خَسَارًا ﴿٧١﴾

وویل نوح ای ربه غما بیشکه دوی نافرمانی وکړه له ما څخه او متابعت ئی وکړ د هغه چا چه نه ئی دی زیات کړی ده ته مال د ده او اولاد د ده (په هیڅ بابت کینی) پرته (علاوه) له زیانکاری گمراهی.

تفسیر: یعنی د خپلو مشرانو خبری ئی واوړیدی چه د هغوی په مال او اولاد کینی هیڅ یو ښه والی او بهتری نشته. بلکه دوی پر هغوی باندی ورغوند شول او د هم دی لامله (له وجی) هم مشران له دین غنی بی برخی شول او هم ئی د دیر تمرد او تجبر په سبب کشران محروم کړل.

وَمَكْرُؤٌ مَّكْرًا كَبِيرًا ﴿٧٢﴾

او مکر وکړ دغو (رؤساؤ د دوی) مکر دیر لوی.

تفسیر: یعنی گرد ئی وپوهول چه د هغه خبره ونه منی او راز راز (قسم قسم) تکلیفونه ور ورسوی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ

او وویل (مشرانو کشرانو ته) چه مه پریردی تاسی (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په عبادت او حمایت باندی ټینګ اوسی! او د نوح په لمسون

باندی مه غولپرئ! وایه شی چه تر سله‌او کلونو پوری هر یوه خپلو غامنو لمسیو او کړوسیو ته ئی وصیت کاو چه بنائی هیشوک د دی سپین پیری نوح خبری وا نه وری! او پام کوئ چه تیر مو نه باسی او پخپل آبائی دین باندی ټینگ اوسی! چه له هغه څخه مو ونه ښویوی!.

وَلَا تَذَرْنِ وَدًّا وَلَا سَوَاعَاةً وَلَا يَعُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٣٧﴾

او مه پرپرډئ (عبادت د هغه بت چه) ود (نومیري) او مه (پرپرډئ عبادت د هغه بت چه) سواع (نومیري) او مه (پرپرډئ تاسی عبادت د هغو بتانو چه) یغوث او یعوق او نسر (نومیري).

تفسیر: دا د هغو بتانو نومونه دی چه د هر مطلب دپاره ئی یو بیل بت جوړ کړی و. هم دا بتان بیا په عربو کښی جوړ شول او په هندوستان کښی هم داسی بتان د «بشنو» - «برهما» - «اندر» - «شپو» - «هنومان» او په نورو نومونو مشهور دی چه د هغوی مفصل تحقیق حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله په «تفسیر عزیزي» کښی کړی دی په غځینو نورو روایتونو کښی راغلی دی چه په پخوانیو زمانو کښی غځینی لویان هسی تیر شوی ؤ چه خلقو له هغوی سره ډیره مینه درلوده (لرله) کله چه هغوی مړه شول نو د شیطان په لمسولو او غولولو خلقو د هغوی تصویرونه د یادولو په ډول (طریقه) ودرول بیا ئی د هغوی په تعظیم باندی شروع وکړه ورو ورو ئی د هغوی په بندگی باندی شروع وکړه (العیاذ بالله)

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٣٨﴾

او په تحقیق گمراه کړی دی (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډیر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه غما) ظالمانو بی‌انصافانو لره مگر خو گمراهی هلاک عذاب.

تفسیر: حضرت شاه عبد القادر رحمه الله علیه لیکي یعنی سرگردانه گرځی یو سم تدبیر د دوی له لاسو نه دی پوره. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله علیه لیکي چه «د استدرج په توگه (طور) هم هغوی له معرفت سره مه آشنا کوه!» او عامو مفسرینو ظاهری معنی اخیستی ده یعنی ای اله! د دی ظالمانو گمراهی لا پسی ورزیاته کړه تر څو ئی د شقاوت کندول ژر دک او ستا د عذاب مورد وگرځی. مفسرین لیکي چه نوح علیه السلام دا ښیرا هلته وفرمایله چه د هغوی له هدایت ځنی بیخی بی‌هیلی او ناامیده شو. که دا مأیوسی د زر کلنی تجربو په بناء ده یا د حق تعالیٰ په ارشاد دوی ته ورښکاره شوی ده لکه چه د «هود» د سورت په څلورمه رکوع غمونږ دغه

تفسیر کنبی راغلی دی. ﴿ اِنَّهٗ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ ذَا اَمَنَ فَلَا تَتَّبِعِمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُوْنَ ﴾
 په هر حال د داسی مایوسی په وقت کنبی د قهر او غضب لامله (له وجی) هسی بنیرا
 کول مستبعد نه دی. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله لیکي « کله چه د کوم سری یا جماعت د
 سمی لاری له راتللو غنی بیخی بی هیلې توب (ناامیدی) او مایوسی ولیده شی او پیغمبر د
 هغوی د استعداد په پوره ډول (طریقه) سره تحقیق وکړی او ځان پری په ښه شان سره خبر کړی
 - او بیا ورښکاره شی چه خیر د نفوذ گنجائش په هغوی کنبی مطلق نشته. بلکه د هغه وجود
 لکه یو فاسده عضو داسی دی چه په یقین سره نور اعضاء هم فاسد، مسموم او خرابوی نو په
 داسی وقت کنبی د هغه د پری کولو او د هستی د صفحی غنی د محو کولو غنی سوا بل کوم
 علاج نه لیدل کیږی. که د قتال حکم وی نو د قتال په وسیله دی هغوی فناء کړل شی او د دوی
 قوت دی مات کړ شی تر څو د هغه بد اثر متعدی نشی او نورو ته سرایت ونه کړی. که نه
 وروستنی صورت نی هم دا دی چه له الله تعالیٰ څخه داسی غوښتنه وکړه شی چه د هغه وجود له
 دنیا څخه واخله! او د هغه د وژونکیو جراثیمو غنی نور وساته! چه لکه پخپله پاک قرآن فرمائی
 ﴿ اِنَّكَ اِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّواْ عِبَادَكَ ﴾ الآية - په هر حال د نوح علیه السلام دا بنیرا او د موسیٰ
 علیه السلام هغه بنیرا چه د یونس علیه السلام په سورت کنبی تیره شوه له هم دی قبیلی څخه
 ده. والله اعلم.

مِمَّا خَطِيئَتُهُمْ اُغْرَوْا فَاَدْخَلُوْا نَارًا

په سبب د گناهونو خپلو سره ډوب کړل شول (په دنیا کنبی په ډیرو دریابی
 اوبو کنبی) نو داخل به کړل شی (آخروی) اور ته .

تفسیر: یعنی څپان (طوفان) راغی او په ښکاره ډول (طریقه) د لوی بحر په اوبو کنبی ډوب
 شول خو په رښتیا سره د برزخ عذابونو ته ورسیدل چه ورپسی متصل د آخرت اور هم هغوی ته
 تیار دی.

فَلَمْ يَجِدْ وَاَلَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ۝۲۵

بیا نه موندل دوی د خپلو ځانونو لپاره پرته (علاوه) له الله مددگاران (چه
 له عذاب څخه ئی خلاص کړی).

تفسیر: یعنی هغه بتان ود - سواع - یغوث او نور د دوی د دی اړتوب (مجبورئ) په وقت کنبی
 هیڅ په کار ورنغلل او نه ئی مرسته (مدد) له هغوی سره وکړه او هم داسی بی له پوښتنی او بی

له پالنن په بد وضعیت سره مړه شول او د خولی خبره ئی په خوله او د زړه خبره ئی په زړه کښی پاتی شوه .

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ۝ إِنَّكَ إِن تَذَرْنَاهُمْ يَفِضُلُوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ۝

او وويل نوح ای ربه غما مه پرېږده ! پر غمکه باندی له کافرانو څخه هیڅ اوسیدونکی (یا گمرغیدونکی او ټول هلاک کړه) بیشکه ته که چیری پرېږدی ته دوی نو گمراهان به کړی دوی (مؤمنان) بندگمان ستا او نه غیږوی دوی مگر خو فاجر بیباکه ناشکره بدکاره له حقه منکره .

تفسیر: یعنی یو کافر هم ژوندی مه پرېږده ! ځکه چه له دوی غنی هیڅ یو کافر د دی خبری لایق او وړ (قابل) نه دی چه ژوندی پرېښود شی. که له دوی غنی کوم یو ژوندی پاتی شی نو غما تجربه دا راشی چه د هغه له نطفی څخه به هم بی‌حیا بیباک د حق منکر او بی شرم او ناشکره غوځات (ذریه) پیدا کیږی او تر هغه پوری چه له دوی غنی یو سړی هم پاتی وی نور خلق نه پرېږدی چه په سمه لاره راشی او گرد (ټول) به سره گمراهان کړی.

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۝

ای ربه غما وېښه ما او مور پلار غما او هغه څوک چه ننوځی کور بیړی مسجد غما ته حال دا چه ایمان لرونکی وی او (وېښه) گرد (ټول) ایمان لرونکی نارینه او گردی (ټولی) ایمان لرونکی ښځی.

تفسیر: یعنی که سم غما د مرتبی سره له ما نه کوم تقصیر شوی وی هغه پخپل فضل او کرم سره راوېښه ! او غما د مور او پلار او هغه ایمانداران چه غما په کور یا بیړی - یا مسجد کښی دی د هغوی گردی (ټولی) خطاوی ورمعاف کړه ! بلکه تر قیامت پوری هرڅومره نارینه او ښځی چه د ایمان په شرف رسیدلی وی هغوی گرد (ټول) وېښه ! ای اله ! د نوح علیه السلام د دعا په برکت دا عاصی او خاطی بنده هم پخپل رحمت او کرم سره وېښی ! او بی له دنیوی او آخروی

تعذیب ئی د خپلی رضاء او کرامت محل ور په برخه کړی! «انک سمیع قریب مجیب الدعوات» .

وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ۝

او مه زیاتوه (ای غما پروردگاره) ظالمانو (کافرانو) لره مگر خو بربادی هلاک (لکه چه هغوی هلاک شول).

تمت سورة نوح بفضل الله وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الجن مكية وهى ثمان وعشرون آية و فيها ركوعان رقمها (٧٢) تسلسلها حسب النزول (٤٠) نزلت بعد سورة «الاعراف».

د «الجن» سورت مكى دى (٢٨) آيتۀ (٢) ركوع لرى په تلاوت كښى (٧٢) او په نزول كښى (٤٠)

سورت دى وروسته د «الاعراف» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أُوْحِي إِلَىٰ آتِهِ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ

ووايه (ای محمده دوى ته) وحى راغلى ماته چه بيشكه شان دا چه واوریده (قرأت غما) يوه ټولې له پيريانو نه.

تفسير: د جناتو او د پيريانو په وجود او حقيقت باندې حضرت شاه عبدالعزيز رحمة الله عليه پخپل تفسير كښى په هم دى سورت كښى يو مبسوط او مفصل بحث كړى دى. او په عربى ژبه كښى يو كتاب دى چه «آكام المرجان فى احكام الجن» نومېږي په دى كتاب كښى هم په دى موضوع باندې نهايت جامع خبرې شوى دى كه د چا مينه وى هغه دى وگورئ. دلته د داسى خبرې د ليكلو غاى نشته.

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا ذُرًّا عَجَبًا ۖ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝

نو وویل (دوی نورو قومونو خپلو ته کله چه بیرته ورغلل چه) بیشکه مونږ واماو وریډو یو قرآن عجیب (په فصاحت او بلاغت سره) چه هدایت کوی لاره ښیې رشد (ایمان او حق) ته نو ایمان راوړډ مونږ پر هغه (قرآن) او هرگز به شریک نه کړو (پس له دی ورځی) له رب خپل سره بل هیڅوک.

تفسیر: د «احقاف» په سورت کښی تیر شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د سهار په لمآنځه کښی قرآن کریم لوست چه یوه ډله پیریان له هغه غایه تیریدل - کله چه د قرآن مجید غږ ئی واورید - ټول په هغه باندی مین او د زړه له کومی مسلمانان شول - بیا خپلو تېرو ته بیرته لاړل - او دا گردی (تولی) خبری ئی هلته وویلی چه مونږ داسی یو کلام واورید چه پخپل فصاحت ، بلاغت - حسن الاسلوب - قوت تأثیر - خوږ والی - موعظت - علومو او مضامینو او پندونو په اعتبار ډیر عجیب او غریب دی. د معرفت ربانی او رشد دنیوی او فلاح آخروی په لوری لار ښیې - او د خیر د طالب لاس اخلی - او د نیکی او د تقویٰ په خوا ئی بیائی - نو ځکه په مجرد د آوریډلو بلاتوقف پر هغه مو یقین وکړ. او هیڅ یو شک او شبهه ځمونږ په زړونو کښی پاتی نشوه چه داسی خبری پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د بل چا نه دی. اوس مونږ سم د هغه له تعلیم او هدایت سره عهد کوو چه وروسته له دی نه مونږ هیڅ یو شی د الله شریک نه گڼو. د دوی دا تولی خبری د الله تعالیٰ له لوری په رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وحی په ډول (طریقه) ورنالزی شوی - وروسته له دی نه بیا څو ځلی د پیریانو جرگی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په منځ کښی حاضریدی - او د ایمان په شرف مشرفیدی - او قرآن کریم به ئی یادولو.

وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝

او بیشکه شان دا دی چه لوی دی شان لوئی د رب ځمونږ نه ده نیولی (الله) ښځه او نه اولاد (لکه چه وائی د پیریانو او د انسانانو کفار او مشرکان).

تفسیر: یعنی ښځه او اولاد لرل د الله تعالیٰ له شان او عظمت څخه منافی دی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چه هغه گمراهی او خرابی چه په انسانانو کښی ده هغه ټوله په پیریانو کښی هم ده. هغوی هم د عیسایانو په شان الله ته ښځه او ځامن جوړول.

وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ۝

او (وویل پیریانو قوم خپل ته داسی) بیشکه شان دا دی چه ویل به ناپوه
ځمونږ (ابلیس) پر الله باندی خبری لوئی لری له حق صواب

تفسیر: یعنی ځمونږ په منع کښی هغه بیوقوفان چه د الله تعالیٰ په نسبت داسی چتی (بیکاره)
خبری له خپل ځانه جوړوی او لوئی ئی کری وی د هغوی په منع کښی له گردو (تولو) څخه
لوی ناپوه ابلیس دی. بنائی خاص هم دغه شیطان د (د سفیه) له لفظ څخه مراد وی.

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۝

او بیشکه مونږ ځمان کاوه چه هیڅکله به نه وائی انسانان او پیریان پر الله
باندی دروغ.

تفسیر: یعنی ځمونږ په خیال کښی داسی راتلل چه دومره زیات انسانان او پیریان چه په دوی
کښی لوی سری او پوهان هم شته څرنگه سره یو ځای شوی د الله تعالیٰ په نسبت دروغ خبری
جوړوی او داسی جرأتونه کوی په هم دی چرت (خیال) کښی مونږ لاره غلطه کړه. اوس د پاک
قرآن له اوریدلو څخه هغه گردی (تولی) غلطی خبری او دروغ راښکاره شوی او د خپلو مشرانو د
بی‌لزم تقلید څخه مو ځانونو وژغورل (وساتل).

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝

او بیشکه شان دا دی چه ؤ به ډیر سری له انسانانو څخه چه پناه به ئی
غوښتله په سریو له پیریانو څخه نو زیاته کړه دغو انسانانو دغو پیریانو لره
سرکشی (په سبب د استعاضی پناه غوښتو د دوی له جناتو نه)

تفسیر: په عربو کښی جهالت ډیر و - له پیریانو ځنی به ئی د پتو خبرو پوښتنی کولی او د
هغوی په نامه به ئی نذرونه په غاړه اخیستل او ورکول به ئی. کله به چه د کومی جوپی (قافلی)
پراو یا د تیریدلو لاره پر کومی ویروونکی کندی یا ځای باندی لویده ویل به ئی چه مونږ د دی
ځای د پیریانو د هغه مشر په حلقه کښی ننوځو او ننگ وروړو چه د دی سیمی د پیریانو سردار

دی. تر غو مو هغه د خپل لاس لاندی د پیریانو له شړه وساتی. له داسی خبری به پیریان لا مغروریدل او په سر به ئی ختل. او له بل لوری د داسی شرک لامله (له وجی) د انسانانو عصیان او طغیان لا پسی زیاتیده کله چه دوی پخپله پر خپلو غانونو باندی پیریان مسلطول نو هغوی به هم د هغوی په اغواء کښی هیڅ لږ والی نه کاو. په پای (آخر) کښی پاک قرآن د دی گردو (تولو) خرابیو بیخ وویست.

وَأَنَّهُمْ طَتَّوْا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنَّ لَنُيَبِّعَنَّ اللَّهَ أَحَدًا

او بیشکه دوی گمان کړی دی لکه چه گمان کړی دی تاسی چه هرگز به پورته نه کړی الله هیڅوک (پس له مرگه له قبره).

تفسیر: مسلمانان پیریان دا گردی (تولی) خبری له خپلو قومونو سره کوی. یعنی لکه چه تاسی خیال کوئ د دیرو سړیو خیال هم داسی دی چه الله تعالی به مری هیڅ کله له هدیرو څخه نه پورته کوی. یا به وروسته له دی نه بل کوم پیغمبر نه مبعوثی هغه پیغمبران چه پخوا له دی نه مبعوث شوی دی اوس له قرآنه رابکاری چه الله تعالی یو عظیم الشان رسول رالیږلی چه گردو (تولو) خلقو ته دا ور په یادوی چه تاسی تول له مړینی څخه وروسته بیا ژوندی کیږئ او د ذری ذری حساب به ورکوی!.

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَا مُلْأَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهَبًا ۝ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَنْ يُسْتَعِيرُ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَّصَدًا ۝

بیشکه مونږ ورسیدو آسمان ته (لپاره د غور نیوو خبرو د ملائکو ته) نو ومو موندو هغه (آسمان) ډک کړی شوی له څوکیدارانو سختو (چه ملائکی دی) او له ستوریو سوغوونکیو څخه او بیشکه وو مونږ چه کیناستلو پخوا له لیږلو د دی پیغمبر له دی آسمانه په غایونو د کیناستلو کښی دپاره د اوریدلو نو هغه څوک چه اوریدل غواړی اوس مومی به دپاره د غان د اور لمبه منتظره (چه سوغوی ئی).

تفسیر: یعنی مونږ الوتلی نژدی آسمان ته ورسیدو نو هلته مو ولیدی چه ډیری سختی جنگی

پیری دریدلی دی چه هیخ یو شیطان نه پرییدی چه غیبی خبری ووری او هر هغه شیطان چه داسی اراده ولری پر هغی باندی د اور لمبه او انگار ورپری. پخوا له دی نه دومره سختی او ساتنه او مخ نیونه نه وه پیریان او شیطانان به آسمان ته نژدی په پت غای کښی کیناستل او د یوه لوری او بل لوری څخه به ئی څه خبری اوریدلی مگر اوس دومره سختی او انتظام او لار نیونه شته چه هر څوک د اوریدلو خیال وکړی سم د لاسه پری شهاب ثاقب د اورونو دک مردک (گولی) ووری او د هغوی تعاقب کیږی. دا بحث پخوا له دی نه د حجر په سورت او نورو غایونو کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَإِنَّا لَنَذَرَنِي أَشْرًا رَّيْدًا بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَأْيَهُمْ رَشْدًا ۝۱۰

او بیشکه مونږ نه پوهیږو (چه دغه منع کیدل څمونږ له آسمانه) آیا شر بد دی چه اراده کړی شوی ده په هغه چا باندی چه په ځمکه کښی دی یا اراده کړی ده په دوی باندی رب د دوی د رشد د لار ښوونی.

تفسیر: یعنی دا نوی انتظامات او د لارو ټینگونه الله تعالی ته ښه معلومه ده چه ولی شوی دی؟ په دی خو مونږ پوهیدلی یو چه د قرآن کریم نزول او د عربی محمد صلی الله علیه وسلم بعثت د هغه سبب دی. ولی آیا د هغه نتیجه به څه کیږی؟ آیا د ځمکی هستیدونکی دا پاک قرآن منی او د هغه په ښوونی باندی عمل کوی؟ او الله تعالی به پر دوی باندی خپل خصوصی الطاف مبذول فرمائی؟ یا ئی په دی باندی اراده تاکی (مقرر) شوی ده چه خلق د قرآنی هدایاتو د مخ اړولو په بدل باندی تباہ او بربادوی. د دی علم ټول د هغه علام الغیوب سره دی بل هیڅوک په دغه مورد کښی هیخ نشی ویلی.

وَإِنَّا لَمِنَ الصَّالِحِينَ وَمِمَّا دُونِ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَادًا ۝۱۱

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږ څخه نیکان دی (پس له اوریدلو د قرآن) او ځینی له مونږ غیر له دوی دی وو مونږ ناست پر لارو مختلفو (د ادیانو).

تفسیر: یعنی د قرآن مجید له نزول څخه پخوا هم گرد (ټول) پیریان په یوه لاره نه تله. ځینی ئی ښه او ښائسته ؤ او ډیر ئی بدکار او بدرنگ ؤ. په هغوی کښی هم فرقې او جماعتونه دی. ځینی مشرکان - ځینی عیسایان ځینی یهودان او نور دی او په عملی ډول (طریقه) باندی د هر

یوه د عمل لاری بیلې او فکر - عقیده جلا (جدا) ده وروسته له هغه چه قرآن کریم راغی د هغه بڼونه د اختلافاتو او تفرقو لری کول دی زیاتره پیریان مسلمانان شول او غچینی همغسی پاتی دی ځکه چه داسی خلق چیری پیدا کیږی چه تول د حق په منلو کښی لاسونه سره یو کړی او په یوه سمه لاره باندی لار شی نو هرومرو (خامخا) اوس هم د هغوی په منع کښی اختلاف او جگړه شته!

وَإِنَّا ظَنَنَّاهُ أَنْ لَنْ تُعْجِزَ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ تَعْجزَهُ هَرَبًا ۝١٧

او بیشکه مونږ یقین مو کاؤ چه له سره به مونږ عاجز نه کړو الله په ځمکه کښی (چه تری پت او خلاص شو) او له سره به نه عاجز کوو مونږ دغه (الله) په نښتی سره (که تری وتښتو).

تفسیر: یعنی که مونږ قرآن ونه مانه د الله تعالی له سزا څخه نشو ځان ژغورلی (بچ کولی) نه په ځمکه کښی چیری تری پتیدی شو - نه دی خوا هغوی خوا چیری تری تښتیدلی یا په هوا کښی الوتلی شو.

وَإِنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ط

او بیشکه مونږ کله چه واورید هدایت (د قرآن) نو ایمان راوړ مونږ پر هغه

تفسیر: یعنی مونږ لره د فخر موقع ده چه په پیریانو کښی له گردو (تولو) څخه پخوا مونږ قرآن واورید او بی له دیله مو ومانه - او په ایمان راوړلو کښی مو یوه شیهه (لحظه) ځنډ (تاخیر) ونه کړ.

فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ۝١٨

نو هغه چه ایمان راوړی په رب خپل باندی نو نه ویږیږی له نقصان (د خپلی نیکی) او نه له زیادت څخه (په تزئید د بدی).

تفسیر: یعنی رښتین ایماندار لره د الله تعالی له لوری هیڅ یوه اندېښنه نشته او نه نقصان ورسیري نه ئی کومه نیکی او محنت خوشی ځی او نه بل څوک پری څه زیادت او زبردستی کولی شی چه د بل جرم او گناه په هغه باندی ورواړوی لنډه ئی دا چه ایمانداران له هر نقصان -

تکلیف - ذلت او رسوائی او نورو خخه مأمون او مصون دی.

وَأَنْتُمْ مَّا الْمُسْلِمُونَ وَمَا الْقِسْطُونَ طَمَنَ اسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا شِدًّا ۝۱۷ وَمَا الْقِسْطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ۝۱۸

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږه مسلمانان دی او ځینی له مونږه ظالمان کاره دی (له لاری د حقه په کفر سره) نو هر هغه چه (الله ته) غاړه کیږدی (او ایمان راوړی) نو دوی قصد کړی دی د سمی صافی لاری. او هر څه کېدونکی له سمی لاری نو وی به دوی دوزخ لره لرگی د (سوځولو).

تفسیر: یعنی د قرآن له نزول څخه وروسته په مونږ کښی دوه دوه (قسمه) خلق دی یو هغه چه د الله تعالیٰ پیغام اوری او د هغه د احکامو په مقابل کښی غاړه ږدی او مسلمانپری دوی همغوی دی چه د حق په تلاش کښی بریالیان (کامیاب) شوی دی او د خپل تحقیق - تفحص او تعمق په وسیله سمی لاری ته رسیدلی دی. بل هغه د بی انصافانو ډله ده چه کږه لاره ئی خوښه کړی او د بی انصافی له لوری د خپل پروردگار احکام دروغ بولی او د هغه له حکم منلو څخه انحراف کوی دا هغه کسان دی چه هغوی ته د دوزخ ډډی او د جهنم خس وایه شی.

تنبیه: تر دی ځای پوری د مسلمانانو پیریانو د هغه کلام نقل و چه هغوی خپل قوم ته کړی و وروسته له دی الله تعالیٰ د خپل لوری څخه د نصیحت څو خبری ارشاد فرمائی گویا د ﴿وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا﴾ عطف پر ﴿اللَّهُ أَشَدُّ نَصْرَ الْإِيمَانِ﴾ باندی شوی دی او محقق مترجم رحمه الله علیه په ترجمه کښی د «او بله وحی راغلی» الفاظ زیات کړی دا ئی راوښود چه له دی ځایه تر آخره پوری د ﴿قُلْ أَتُحِبُّونَ﴾ لاندی داخل دی.

وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَّاءً غَدَقًا ۝۱۹ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ط

او (بله وحی راغلی ده ماته چه) که دا (خلق اهل د مکی) برابر شی پر طریقه (سمی لاری د اسلام) نو هر ورو (خامخا) به وڅښوو دوی ته اوبه ډیری (پس له قحطه) تر څو وازمو یو مونږ دوی په دغه (نعمت) کښی.

تفسیر: یعنی که پیریان او انسانان په سمه لاره باندی تلل نو مونږ به هم د ایمان او اطاعت په ظاهری او باطنی خوږو او برکاتو سره دوی خړوبول او په هغه کښی به هغه هم د هغوی ازموینه مقصد وه چه د دی نعمتونو د گټور (منتفع) کیدلو په وقت کښی دوی ځمونږ شکر ادا کوی او

په طاعت کښې ښه ترقی او زیادت لیده کیږي؟ یا په کفران د نعمت کښې اخته شوی هغه اصلی سرمایه او پټګه هم له لاسه وباسي؟ په ځینو روایاتو کښې راغلی دی چه په دی وقت کښې د مکیانو د ظلم او د شرارت لامله (له وجی) او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ښیرا په وسیله څو کاله قحط (سوکړه) ولویده خلق له وچکالی څخه پریشان شوی ؤ نو ځکه ئی وفرمایله که گرد (تول) خلق له ظلم او شرارت څخه لاس وکاري او تول د الله تعالی په سمه لاره تګ وکړي لکه چه مسلمانان پیریان هغه ځان ته غوره کړی دی نو دا قحط او سوکړه لری کیږي او د رحمت له وریدو او باران څخه به گرد (تول) ملک خروب او زرغونپیی او پر دوی به روزی فراخیږي.

وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا^{۱۵}

او هغه څوک چه مخ واړوی له ذکر (قرآن) د رب خپل نو داخل به ئی کړی (الله) عذاب سخت ته.

تفسیر: یعنی که سړی د الله تعالی له ذکر او یاده مخ واړوی هغه ته به هیڅ دادینه (سکون) او خوشالی نه په برخه کیږي او تل به د هغه تګ په داسی یوه لاره باندی وی چه له پریشانی او له ربړو (تکلیفونو) څخه دک وی او عذاب ئی کړی په کړی زیادت مومی.

وَإِنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا^{۱۶}

او (بله وحی راغلی ده ماته) دا چه بیشکه مسجدونه (او د سجدی اعضاء) دپاره (د یاد) د الله دی نو مه بولئ تاسی (په دغو مساجدو کښې) سره له الله بل هیڅوک.

تفسیر: اگر که الله تعالی گرده (توله) ځمکه د محمدی صلی الله علیه وسلم امت دپاره مسجد جوړه کړی ده - لیکن په خصوصیت سره هغه ځایونه چه د مسجدونو په نامه خاص د الله تعالی د عبادت دپاره جوړ شوی دی هغه لره زیات امتیاز دی هلته تللی پرته (علاوه) له الله تعالی د بل چا بلل لوی ظلم او دیر بد شرک دی مطلب دا دی چه د خالص واحد الله په لوری راځئ!

او له هغه سره بل غوک مه شریکوی او له هغه سره ئی مه بولی! خصوصاً په مسجدونو کېږي چه د الله تعالیٰ په نامه او یواځی د هغه د عبادت دپاره جوړ شوی دی. ځینو مفسرینو له «مساجد» څخه هغه اعضا مراد اخیستی دی چه د سجدی په وقت کېږي پر ځمکه باندی ایښودل کیږي په دی وقت کېږي به ئی مطلب داسی وی چه د الله تعالیٰ دا درکړی شوی او جوړ کړی اعضاء نه ښائی چه پرته (علاوه) د هغه خالق او مالک له عبادت څخه د بل چا په مخ کېږي رانکته کړی شی.

وَ اِنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ

او بله (وحی کړی شوی ده ماته) دا چه بیشکه کله چه ودرید (لمانځه ته) بنده د الله (محمد).

تفسیر: یعنی کامل بنده حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم.

يَدْعُوهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لَبَدًاۙ

چه باله ئی دغه (الله) نژدی ؤ دغه (پیریان) چه کیدل به پر ده باندی سر په سر پریوتونکی (له جهته د ازدحامه)

تفسیر: یعنی کله چه محمد صلی الله علیه وسلم ودریږی او پاک قرآن لولی نو خلق دلی دلی په گڼ ډول (طریقه) پر دوی باندی توښیږی. مؤمنانو د شوق - د مینې او رغبت لامله (له وحی) قرآن اوریده او کافرانو او منافقانو د عناد او عداوت په سبب پر دوی باندی هجوم کاوه. ځینی مفسرین د دی آیت دغسی ترجمه کوی! او بله وحی شوی ده ماته چه په تحقیق سره کله چه پورته شو لمانځه ته په بطن نخله کېږي بنده د الله محمد صلی الله علیه وسلم چه باله ئی الله او عبادت ورته کاوه او قرآن ئی لوست او پیریانو قرائت د ده واوریده نو نژدی ؤ دوی چه کیدل به په ده باندی پریوتونکی له جهته د ډیر شوقه او د ازدحامه. کله چه کفار د مکی حضرت ته وویل چه عجیبه کار دی نیولی دی پریږده او را وگرځه تری چه مونږ ستا مددکاری او ملگرتیا کوو نو د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه دغه آیت نازل شو.

قُلْ اِنَّمَا اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَا اَشْرُكُ بِهٖۤ اَحَدًاۙ

ووايه (ای محمده دوی ته) په تحقیق زه بولم (عبادت کوم د) رب خپل او

شریک نه نیسم له دغه (الله) سره هیڅوک .

تفسیر: یعنی کافرانو ته ووايه چه تاسی د مخالفت په لاره کښی دومره هجوم او بیره (تلوار) ولی کوئ کومه خبره داسی ده چه په هغی باندی تاسی خفه یی زه کومه خرابه او نامعقوله خبره نه کوم - زه خو یواځی خپل رب بولم او هیڅوک د هغه شریک نه گنم - نو په دی کښی د جنگ او جگری سبب څه شی دی؟ که تاسی گرد (تول) هجوم راباندی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه ځما توکل یواځی پر هغه الله باندی دی چه له هر راز (قسم) شرک څخه پاک او بی نیاز دی

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه مالک نه یم نه توانیږم تاسی لره د څه ضرر (گمراهی) او نه د څه رشد خیر رسولو (ځکه چه پخپله الله هم ضرر او هم نافع دی)

تفسیر: یعنی دا ځما په اختیار کښی نه ده چه تاسی په سمه صافه لاره راولم. او که رانشی تاسی ته کوم ضرر او نقصان درورسوم. گردی (تولی) ښکښی (خوبی) او خرابی هدایت او ضلالت د الله تعالی په واک (اختیار) کښی دی.

قُلْ إِنِّي لَنْ يُغَيِّرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَكِنْ أَجِدُ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحِدًا ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چه یم هرگز به می خلاص نه کړی له (عذابه) د الله (که چیری می په عذاب کړی) هیڅوک او له سره به بیا نه مومم بی له دغه (الله) څخه ځای د پناهی

تفسیر: یعنی تاسی ته ځما گته (فائده) رسول چیری ځما خپله گته (فائده) او زیان هم ځما په قبضه او واک (اختیار) او لاس کښی نه دی. که بالفرض زه پخپلو فرائضو کښی څه سستی او تقصیر وکړم نو هیڅوک می د الله تعالی له عذابه نشی ژغورلی (بچ کولی) او هیڅ یو ځای هم داسی نشته چه هلته وتبتم او پناه حاصله کړم.

إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتٍ

مگر خو (مالک یم د) تبلیغ (د شریعت تاسو ته) له (طرفه د) الله او (تبلیغ د) رسالت د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوری پیغام راوړل - او هغو بندگانو ته رسول هم دا یو شی دی چه غما په اختیار کښی دی. او هم دا فرض دی چه د هغه د اداء کولو لامله (له وجی) زه د الله تعالیٰ په پناه او حمایت کښی پاتی کیدی شم.

وَمَنْ يُعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَانَ لَهُ نَارُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

او هر هغه څوک چه نافرمانی کوی د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم د دغه (الله) نو بیشکه هغه لره دی اور د دوزخ حال دا چه تل به وی په هغه کښی همیشه (چه نه به خلاصیږی تری هیچیری).

تفسیر: یعنی زه د تاسی د گمتی او د زیان مالک نه یم. خو دومره تاسی ته وایم چه د الله تعالیٰ او غما د خبرو د نه منلو په سبب تاسی ته ضرور زیان رسیږی. مشرکان ضعیف گنئ محمد او نور مسلمانان.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضَعَفَ نَاصِرًا وَأَقَلَّ عَدَدًا

تر هغه پوری چه وویښی دوی هغه (عذاب) چه وعده ئی ورسره شوی ده نو ژر به پوه شی دوی (په وقت د تعذیب کښی چه) څوک دی ډیر ضعیف له جهته د مددگاره او ډیر لږ له پلوه د شمیره (آیا مؤمنان دی که کافران بلکه کافران دی)

تفسیر: یعنی تاسی چه سره راغونډیږی. او پر مونږ باندی هجوم راوړی. او داسی گنئ چه د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملگریو قوت او شمیر لږ دی او ورسره ضعیفان او کمزوران هم دی. نو کله چه د وعدی وقت راشی هلته به درښکاره شی چه د چا ملگری کمزوری او شمیر لږ دی؟ وویل بعض کافرانو چه دا وعده به غه وقت وی؟ نو الله فرمائی:

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقْرَبُ مَا تُوْعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) نه پوهیږم چه آیا نزدی دی هغه (عذاب) چه وعده ئی درسره کړی شوی ده او که ئی مقررہ کړی ده ده لره رب غما یوه زمانه لری. (بلکه خامخا به په عذاب کړی شی تاسو لیکن زه نه پوهیږم چه آیا دا به فی‌الحال وی او که وروسته له دی نه واقع کیږی ژر به وی یا به په ډیل سره؟)

تفسیر: یعنی د دی خبری علم ماته نه دی را کړی شوی چه هغه وعده ژر راتلونکی ده؟ که خو مدت څخه وروسته؟ څکه چه د قیامت وقت الله تعالیٰ نه دی تاکلی (مقرر کړی) او نه ئی چاته وربکاره کړی دی. دا له هغو پتو خبرو څخه دی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ غنی بل هیڅوک په هغی باندی نه دی خبر.

عِلْمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٣٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٣٧﴾

(الله) عالم دی پر غائبو (اشیاؤ) باندی نو نه خبروی په غیبو خپلو باندی هیڅوک مگر هغه څوک چه راضی وی تری (او غوره کړی ئی وی په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه نو بیشکه هغه (الله) روانوی په مخ د هغه (رسول محمد) کښی او وروسته له هغه غنی ساتونکی څوکیداران له هر طرفه (له ملائکو).

تفسیر: یعنی د خپلو پتو خبرو احوال هیچا ته نه ورکوی. هو! پیغمبرانو ته په همغه اندازه چه د هغو له شان او منصب سره لایق او وړ (قابل) وی د وحی په وسیله خبر ورکوی. له دی سره د پرښتی پیری او څوکئ هم وی تر څو ئی کوم شیطان وانه وری او څه مداخله پکښی ونه کړی. او د رسول صلی الله علیه وسلم نفس هم په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) سره وپوهیږی د دی خبری هم دا معنی ده چه پیغمبرانو ته په علومو او اخبارو کښی هسی یو عصمت حاصل دی چه نور ئی نه لری. د انبیاؤ په معلوماتو کښی د شک او شبهی اندیښنه هیڅ نشته او د نورو په معلوماتو کښی د څو څو ډولو (طریقو) احتمالاتو اندیښنی کیږی نو ځکه د صوفیه ؤ محققینو فرمایلی دی چه ولیان دی خپل کشف قرآن او سنت ته ور وړاندی کړی او ودی گوری که له هغه غنی

چپ (خلاف) نه وی نو غنیمت دی وگنی که نه بلا تکلف دی رد کری!.

تنبيه: د دی آیت نظیر د «آل عمران» په سورت ۱۷۹ آیت کښی هم داسی راغلی دی

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظِلَّكُمْ عَلَى الْغِيبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِيْ مِنْ رُّسُلِهِ مَنْ يَّشَاءُ﴾ او په نورو سورتونو کښی هم

د غیب مسئله بیان شوی ده چه په هر یوه باندی د هغه مفصل کلام د هغه په تفاسیرو کښی

لیکلی شوی دی نو هلته دی وکتلی شی! او دغه انضباط ځکه شوی دی:

لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ

تر خو چه پوه شی (رسول یا الله په علم ظهور سره) په دی چه بیشکه پوره

رسولی دی (جبریل او نورو پرېستو ملگرو د هغه یا رسولانو) پیغامونه د رب

خپل (بی له نقصانه او تزئیده).

تفسیر: یعنی ځکه زبردست انتظامات کاوه شی چه الله تعالیٰ دا راښکاره کری چه پرېستی

پیغمبرانو ته - او پیغمبران نورو بندگانو ته دا پیغامونه په ښه ډول (طریقه) سره بی له تزئیده او

بی له تنقیصه ورسوی.

وَاحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْطَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ۝۲۸

او نیوونکی دی (علم د الله او چاپیر دی) په هغه (علم) باندی چه په نزد د

دغو (ملائکو او رسولانو) دی او شمیرلی ساتلی دی (الله) هر شی د شمیر او

عدد له مخی. (په ډیر ښه انضباط سره).

تفسیر: یعنی هر شی د هغه الله تعالیٰ تر کتنی او نگرانی لاندی دی. هیڅوک د دی خبری

طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ په وحی کښی څه تغیر او تبدیل او قطع او پریکړه وکری. او دا

پیری او څوکۍ د حکومت د شان د اظهار او د محافظت د اسبابو د سلسلی دپاره ډیرو

حکمتونو لره نیوونکی دی. که نه هغه لوی ذات چه په علم او قبضه کښی بی هر شی شته داسی

شیانو ته هیڅ احتیاج نه لری او نه ورته اړ (محتاج) دی.

تمت سورة الجن بفضلہ وکرمہ فله الحمد والمنة

سورة المزمل مكية الا الآيات (۱۰) و (۱۱) و (۲۰) فمدنية وهى عشرون آية و ركوعان رقمها (۷۳) تسلسلها حسب النزول (۳) نزلت بعد سورة «القلم».

د «المزمل» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۰ و ۱۱ و ۲۰) یته څخه چه مدنی دی شل آیته او دوه رکوع لری په تلاوت کښی

(۷۳) او په نزول کښی (۳) سورت دی وروسته د «القلم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ ۝

ای نغښتونکيه د ځان په جامه کښی (له هيبته د وحی).

تفسیر: دا سورت له ابتدائی سورتونو ځنی دی چه په مکه کښی نازل شوی دی. په صحیحو روایاتو کښی دی چه په شروع کښی کله چه د وحی له ثقل او دهشته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بدن رپړدیده نو دوی خپلی کورنی ته وفرمایل (زملونی زملونی! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ!) لکه چه دوی په کالیو (جامو) کښی ونغښتل شول. الله تعالیٰ په دی سورت کښی او په لاندنی سورت کښی ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په هم دی نامه سره یادوی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه قریش په «دارالندوه» کښی تول شوی ؤ او د دوی په نسبت ئی مشوری سره کولی چه د دوی له حال سره مناسب کوم لقب ورکړ شی ځینو ئی «کاهن» ځینو ئی «مجنون» ځینو ئی «ساحر» وویل خو یو هیڅ یوی خبری باندی د دوی د رأیو اتفاق حاصل نشو - په پای (آخر) کښی د «ساحر» په لوری ئی رجحان حاصل شو. کله چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دی جرگی څخه خبر شو نو خفه په کالیو (جامو) کښی ئی خپل ځان ونغښتو کیناست لکه چه په عام ډول (طریقه) سره د غم او خپګان په وقت کښی هم داسی وضعیت له ښه سریو ځنی لیده کیږی. نو په دی مناسبت سره حق تعالیٰ د تأنیس او ملاطفت دپاره په دی عنوان سره ورته خطاب فرمائی لکه چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو ځلی حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه ته هم داسی خطاب فرمایلی ؤ چه «قم ابا تراب» کله چه هغوی له کوره مرور شوی او د مسجد پر ځمکی باندی غځیدلی و. حضرت شاه عبدالعزيز رحمة الله علیه لیکي چه په دی سورت کښی د کند اغوستلو (خرقه پوشی) لوازم او شرائط بیان شوی دی. ګواکي دا سورت د هغه سری سورت دی چه د فقیرانو کند اغوندي او ځان ته هم دا رنگ او شکل غوره کوی. د عربو په لغت کښی «مزمل» هغه سری ته

وایه شی چه دیر ارت کالی (جامی) پخپل ځان باندی ونغاړی او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم دا معمول و. کله به چه د تهجد یا د قرآن شریف د تلاوت دپاره د شپې له مخی پاڅیدل نو یوه اوږده کمبله به ئی اغوسته چه له یخنۍ ځنی پری ساتلی وی او د لمانځه او اوداسه په حرکاتو کښی هیڅ دول (طریقه) ربر (زحمت) او تکلیف دوی ته عائد نشی، او هم د دی عنوان له غوره کولو ځنی د هغو خلقو وینول مقصد دی چه خپل ځانونه په کالیو (جامو) کښی نغاړی او له ماښامه تر سحره پوری مست اوده کیږی تر څو هغوی هم له خوبه پاڅیدلی د شپې یوه معتدبه برخه د الله تعالی په یاد سره تیره کړی.

قُمِ الْيَلَّ الْأَقِيلًا

ودرېره (لمانځه ته) په شپه کښی مگر خو په لږه (له ټولی شپې نه).

تفسیر: یعنی که کومه شپه اتفاقاً ونه شوه نو معاف دی. د دیرو مفسرینو په نزد د (الاقیلًا) مطلب دا دی چه د شپې له مخی د الله تعالی د عبادت دپاره ودرېږی. هو! که د شپې په کومه لږه برخه کښی هوسا (دمه) کیږی. نو څه مضائقه نشته. اغلباً له لږو ځنی به مطلب دلته نیمائی وی. ځکه شپه چه د هوسائی (آرام) دپاره ده کله چه نیمه ئی په عبادت باندی تیره شوه نو په هغه اعتبار پاتی نیمی ته ئی لږ ویل موزون ښکاری. ودرېره ای محمده لمانځه ته په لږه د شپې کښی.

تَصَفَّهْ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ۝ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ

(چه هغه نیمه د شپې ده) یا لږه کړه له هغی (نصفه) لږ څه (چه ثلث دی) یا زیاته کړه په هغی (نیمي شپې) باندی (چه ثلثان دی)

تفسیر: یعنی له نیمي شپې ځنی څه لږه چه تر دریمی برخې پوری ورسېږی یا له نیمائی ځنی څه زیاته چه تر دوو ثلثو پوری ورسېږی په قرینی د هغی وینا د الله تعالی چه وروسته له دی نه ئی داسی لولو ﴿إِنْ رَكَبْتَ يَوْمَكَ لَعَلَّكَ تَقُومُ أَذَى مِنْ ثُلثِي الْيَلِّ وَنُصْفَهُ وَثُلَاثُهُ﴾ الآية - .

وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

او ښکاره واضح لوله قرآن په ښکاره واضح لوستلو سره (چی وشمیرلی شی حروف ئی)

تفسیر: یعنی په تهجد کښی قرآن په وضاحت سره لوله چی یو یو توری ئی په صاف ډول سره وپوهیدی شی ځکه چی له داسی لوستلو څخه فهم او تدبیر ته ډیر مدد رسیږی او په زړه باندی زیات اثر کوی او په شوق او ذوق کښی زیادت راولی.

اِنَّا سَنُلْقِيْ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا

بیشکه مونږ غورځوونکی یو پر تا باندی قول دروند (قرآن ځکه چه مشتمل دی په اوامرو او نواهیو سخت دی پر مکلفینو باندی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ریاضت وکړه چه دروند پیتی دی آسان شی!» او هغه پیتی (بار) داسی دی چه د هغه په مخامخ کښی د شپي ویشتوب ډیر آسان وگانه شی. مطلب دا دی چه وروسته له دی نه به پر تاسی باندی پرله پسې مونږ قرآن کریم راښکته کوو چه د خپل قدر او منزلت په اعتبار ډیر قیمتمدار او وزندار او د خپلو کیفیاتو او لوازمو په اعتبار ډیر دروند او گران بار دی. په احادیثو کښی راغلی دی چه د قرآن کریم د راښکته کیدلو په وقت کښی پر رسول اکرم باندی ډیره سختی او تکلیف تیریده د یخنۍ په موسم کښی هم دوی خولی کیدل. که د وحی په وقت کښی پر هر یوه بوده (څاروی) باندی سور ؤ هغه به د دوی د سورلی توان نه درلود (لرلو). یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پتون د زید بن ثابت پر پتون باندی و په دی وقت کښی وحی نازل شو زید بن ثابت ته داسی محسوسه شوه گواکي د هغه پتون له ډیره باره ماتېږی. برسیره په دی په شاوخوا کښی د قرآن کریم دعوت او تبلیغ او د هغه د نورو حقوقو پوره اداء کول او په دی لاری کښی گردی (تولی) سختی په روڼ تندی سره تیږول هم ډیر لوی او مشکل کار و. او همغسې چه له یوه حیثیته دا کلام پر دوی باندی دروند و په بل حیثیت پر کافرانو او منکرانو باندی هم ډیر شاق ؤ. الغرض د دی گردو (تولو) وجوهو په ملاحظه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی امر صادر شو چه هومره قرآن کریم چه نازل شوی دی د هغه په تلاوت باندی د شپي له لوری مشغول شی! او د دی خاص عبادت په انوارو باندی خپل ځان مشرف او منور کړئ! او د دی عظیم فیض د قبولیت استعداد پخپل مبارک وجود کښی لا مستحکم وفرمایي.

اِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وُطْأً وَّاَقْوَمُ قِيْلًا

بیشکه پورته کیدل د شپي (له خوبه) دغه (پاڅیدل) ډیر سخت دی له پلوه د مشقته پائمال کولو د نفس (یا له حیثیته د موافقته د سمع له قلبه سره) او

دیر ښه ثابت محکم دی (دا پورته کیده له خویه لپاره د ویلو د قرآن).

تفسیر: یعنی د شپې له مخې له خویه پاڅیدل کوم آسان کار نه دی دیر دروند ریاضت او نفس وژل دی او له هغه څخه نفس او هوس پایمال کیږي او خوب او آرام او نوری نفسانی غوښتنې خرابیږي او د شپې په منځ کېنې دعاء او د الله تعالیٰ یاد په دیر ښه ډول (طریقه) سره کاوه شی. زړه او خوله سره ملګرتیا کوی او هغه خبری چه له ژبې څخه راوځي په ذهن کېنې ښه ځای نیسي ځکه چه په دی وقت کېنې شورماشور نه وی او د الله تعالیٰ له نزول څخه د دنیا په آسمان کېنې زړه ته یو راز (قسم) عجیب سکون او قرار، لذت او د اشتیاق کیفیت ورمیسر او حاصلیږي.

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۝

بیشکه تا لره (ای محمده!) په ورځی کېنې شغل دی په کارونو اوږدو کېنې (له مخلوق سره).

تفسیر: یعنی په ورځ کېنې د خلقو پوهول او نور راز راز (قسم قسم) مشاغل او چاری ستاسی په مخ کېنې دی اگر که هغه هم بالواسطه عبادت دی خو سره له هغه هم د پروردگار د بلا واسطی عبادت او مناجات دپاره د شپې اوقات تاکل (مقررول) هم لازم دی که د شپې د مشغولتیا لامله (له وجی) ځینی د شپې چاری پاتی کیږي نو د هیڅ فکر کولو ځای نه دی او د هغو تلافی د ورځی له مخی هم کیدی شی.

وَأَذْكُرُ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبْتَئِلُ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۝

او یادوه نوم د رب خپل او جلا (جدا) شه له هر شی څخه په لوری د دغه (رب خپل) جلا (جدا) کیدل کامل.

تفسیر: یعنی علاوه د شپې له قیامه د ورځی له مخی هم اگر که په ښکاره ډول (طریقه) له مخلوقاتو سره معاملات او علائق ساتلی کیږي خو په زړه کېنې د هغه الله تعالیٰ علاقه دیره زیاته وساتئ! او په تللو او راتللو ناستی ملاستی کېنې هم د الله تعالیٰ په یاد او فکر کېنې مشغول اوسئ! پرته (علاوه) له الله تعالیٰ نورو شیانو ته مه متوجه کیږئ! بلکه له گردو (تولو) تعلقاتو ځنی ځان وساتئ! او یواځی له هغه سره خپل تعلق او علاقی ټینګی ولرئ! یا داسی ووايي چه ښائی گرد (تول) تعلقات په همنه یوه تعلق کېنې مدغم شی چه صوفیه د هغه تعبیر بی له گردو

(تولو) او سره له گردو (تولو) «یا د «ځان ته کیدلو په ټولنه کې» سره کوی. یادوه! ای محمده! نوم د رب خپل هغه چه:

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

(هم دغه الله) رب د مشرق د لمړختو دی او (رب) د مغرب لمرپریتو دی (بلکه د ټولو شیانو دی).

تفسیر: مشرق د ورځی او مغرب د شپې نښه ده. ګواکې اشاره ئی وکړه چه شپه او ورځ دواړه د هغه مشرق او مغرب د مالک اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه په رضاء غوښتلو سره ښایی صرف کړی شی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ①

نشته بل هیشوک حقانی معبود مګر خو هم دی دی یواځی نو ونیسه دغه (الله) وکیل کار ورسپالی شوی کار جوړوونکی لپاره د امورو خپلو.

تفسیر: یعنی بندګی هم د هغه وکړئ! او توکل هم پر همغه باندی ښائی چه سری ولری! کله چه هغه وکیل او کار چلوونکی وی نو له نورو ځنی د جلا (جدا) اوسیدلو څخه هیش ویره نه ده په کار.

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

(نو فرمائی الله) او صبر کوه (ای محمده!) په هغه څه باندی چه وائی ئی دوی (ځما او ستا په حق کېښی)

تفسیر: یعنی کفار تاسی ته ساحر - کاهن - مجنون - مسحور او نور وائی او ماته د ښځی او ولد نسبت کوی تاسی داسی خبری په ډیر صبر او استقلال سره واورئ! تحمل وکړی!

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ②

او پرېرده دوی پرېښوول نیک (یعنی صبر کړه! او شورماشور مه کوه!).

تفسیر: بنه پرینوول دا دی چه اول په ښکاره ډول (طریقه) سره د هغوی صحبت ترک کړئ! او په پټه سره د هغوی له احوال څنی خبردار شی! چه څه کوی؟ او څه وایی؟ او پاک الله څرنگه یادوی - دوهم دا چه د هغوی د بدسلوکی شکایت د نورو په مخ کښی ونه کړئ؟ او نه په انتقام اخیستلو پسې وگرځئ! او نه د ویلو او د مکالمی او مقابلی په وقت کښی د خپګان اظهار وکړئ! دریم دا چه سره د بیلټانه او مفارقت د هغوی په نصیحت کښی قصور ونه کړئ! بلکه په هر ډول (طریقه) چه کیدی شی د هغوی په هدایت او لارښوونه کښی سعی وکړئ! حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی له گردو (تولو) څخه یواځی شه! مګر په جنگ او شور سره نه بلکه په ښه سلوک سره» مګر په یاد ئی ولرئ چه دا آیت مکی دی او د قتال آیت مدنی دی.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهَلْهُمْ قَلِيلًا ۝۱۱

او پرېږده ما او دروغ کوونکی چه خاوندان د نعمت دی او مهلت ورکړه دوی ته (مهلت) لږ.

تفسیر: یعنی د حق او صداقت د دروغجن کوونکی معامله چه په دنیا کښی په عیش او آرام دی ماته وسپارئ! زه به له هغوی سره پوهیږم مګر لږ څه وروسته.

إِنَّ لَدَيْنَا أَكْثَالَ وَجِئْنَا ۝۱۲ وَطَعَامًا ذَا غَصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۝۱۳

بیشکه په نزد ځمونږ دی (لپاره د منکرانو په آخرت کښی) ځنځیرونه درانه او اور سوځوونکی. او طعام نښتونکی په مری کښی (چه د زقوم او ضریع ونه ده) او عذاب دردناک.

تفسیر: یعنی عذاب دردناک د مارانو ، لړمانو او الله پوهیږی په نورو څه څه راز (قسم) عذابونو (العیاذ بالله).

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ۝۱۴

(دا واقع عذابونه په هغی) ورځی کښی دی چه وخوځیږی ولرځیږی ځمکه او غرونه او شی به دا غرونه لکه د شګو ډیری روانی شوی (تیت پیت) خواره (واره) له ډیره هیښه).

تفسیر: یعنی د هغه عذاب تمهید له هغه وقت راهیسی شروع کیږی کله چه د غرونو بیخونه سست شی او په خوځیدو او لرغیدلو سره توتی توتی والوخی او داسی رابکاره شی لکه د شکی دلی چه څوک به قدم پری نشی ایښودی.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ

بیشکه مونږ لیږلی مو دی تاسی ته (ای محمدی امته!) رسول (محمد) شاهد په (اعمالو د) تاسی باندی (په ورځی د قیامت کښی)

تفسیر: یعنی دا پیغمبر به د الله تعالیٰ په منځ کښی شاهدی ورکوی چه کوم سړی د الله تعالیٰ وحدانیت او د انبیاء رسالت او شریعت منلی دی؟ او کوم سړی نه دی منلی؟.

كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۖ

لکه چه لیږلی وو مونږ فرعون ته رسول (موسیٰ علیه السلام).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان تاسی ته هم ای محمده صلی الله علیه وسلم! مستقل دین او عظیم الشان کتاب درکړی دی. ښائی چه دا د هغی پیشگوئی په لوری اشاره وی چه د (سفر استثناء) په تورات کښی مرقومه ده چه «زه په هغوی کښی له ورونو د تاسی یعنی د بنی اسمعیل ځنی تاسی غوندی یو نبی پاڅوم»

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ۖ

نو عصیان نافرمانی وکړه فرعون له هغه رسول (موسیٰ علیه السلام) څخه پس ونیو مونږ دغه (فرعون) په نیولو سختو سره.

تفسیر: کله چه الله تعالیٰ د موسیٰ علیه السلام منکران په سختی سره ونیول او د غرق له لاری ئی حرق ته واستول نو د محمد صلی الله علیه وسلم منکرین به ولی نه نیسی چه له گردو (تولو) پیغمبرانو ځنی افضل او برتر دی.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۚ

پس څرنگه به وساتئ (ځانونه خپل) که چیری کافران منکران شی (تاسی په دنیا کښی) له (عذاب د) هغی ورځی څخه (چه له هیڅه) به وگرځوی هلکان واړه سپین پیری (چه ورځ د قیامت ده).

تفسیر: یعنی که په دنیا کښی خلاص شوی نو په آخرت کښی به څرنگه خلاصیږئ چه د هغی ورځی د ډیر اوږدوالی سختوالی لامله (له وجی) به هلکان زاړه کیږی. که څه هم په حقیقت کښی خو هلکان نه زاړه کیږی خو د هغی ورځی د سختی اوږدوالی اقتضاء به هم داسی وی.

إِلَّهَ السَّمَاءِ مُنْقَطِرٍ بِهِ كَان وَعْدُهُ مَفْعُولًا ۝۱۸

آسمان به (وچوی په سبب د هیبت شدت د دغی ورځی) ده وعده د هغه (الله) په راتلو د دغی ورځی سره) کیلونکی خامخا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده ضروری ده اگر که تاسی هغه ډیره لری وکنئ او غیر ممکنه ئی وبولی.

إِنْ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۝۱۹

بیشکه دا (آیتونه) ویروونکی تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی (چه) نیسی رب خپل ته لاره (د ایمان په دغه نصیحت سره وډی نیسی).

تفسیر: یعنی نصیحت کړی شوی دی نو اوس که څوک خپله فائده غواړی پر هغه نصیحت باندی دی عمل وکړی! او خپل پروردگار ته دی ځان ورنژدی کړی او ملجاء دی ونیسی! ځکه چه لاره خلاصه ده او هیڅ ممانعت نشته او نه له هغه څخه الله تعالیٰ ته څه فائده رسیږی بلکه په هغه کښی ستاسی ډیری فائده او گټی دی نو پر صافه سمه لاره لاړ شی! تنبیہ: د شپې د وینیللو امر چه د دی سورت په شروع کښی یاد شو تقریباً تر یوه کال پوری وروسته له هغه هغه آیت په دغه راتلونکی آیت سره منسوخ شو.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي إِلِيلَ

وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَهُ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ط

بیشکه رب د تا عالم دی په دی بیشکه ته چه نی پاخیوی لمانځه ته په شپه کښی لږ له دوو برخو د شپې څخه او نیمه برخه د شپې او دریمه برخه د شپې او (هم دا رنگه پورته کیږی لمانځه ته) یوه طائفه له هغو کسانو څخه چه له تاسره دی (په دین کښی له مؤمنانو).

تفسیر: یعنی الله تعالی ته ښکاره ده چه تاسی او ستاسی ملګرو د دی امر تعمیل په ښه شان سره کړی دی کله مو نیمه شپه کله مو دوه برخې کله مو تر دریو برخو د شپې پوری د الله تعالی عبادت کړی دی لکه چه په روایاتو کښی راغلی دی چه د لویو اصحابو رضی الله تعالی عنهم پښی د شپې د ډیرو ودیدلو لامله (له وجی) پرسیدلی وی او د ځینو نی له ډیر پرسویه چاودی شوی وی بلکه ځینی حضراتو به خپلی ځنی (ویښته) پاس په سقف او چت کښی تړلی تر څو د ویدیدلو په وقت کښی هغه کش او دوی ویښ شی.

وَاللهُ يُقَدِّرُ الْاَيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ اَنْ لَّنْ تَحْضُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ط

او الله اندازه کوی ساتی شپه او ورځ پوه دی (الله) په دی شان دا دی چه هرگز به طاقت ونه لرئ تاسی د هغی (شپې چه پورته کیږئ پکښی په هغه تاکلی (مقرر کړی) وقت) نو معافی نی ولیږله پر تاسو باندی (او درآسانه نی کړه او د قیام فرضیت نی ساقط کړ) پس ولولئ (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له قرآنه.

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی پوره اندازه او میچ الله تعالی ته معلوم دی هم دی په یوی ځان ته (خاصی) اندازی سره کله شپه او کله ورځ اوږدوی - لنډوی او برابروی نی خپل کرد (تول) بندګان د هغوی د خوب او د غفلت په وقت کښی چه کله نیمه او کله دری برخې او کله دوه برخې او کله پر گردی (تولی) شپې پوری اوږدیږی په ښه ډول (طریقه) سره نی ساتی او حفاظت نی کوی په تیره بیا په هغو وقتونو کښی چه لکه اوس د ګریو او ګریالونو او نورو سامان او اسباب نه و او د وقت معلومولو کار دومره آسان نه و اصحابو ته نی داسی توفیق وربښه چه پوره پخپل وقت باندی پخپل عبادت ودیږی دا یواځی د هغه له مهربانۍ څخه و اگر که ځینی کسان

گرفته (توله) شبه له دی ویری خخه نه ویدیل چه په تاكلی (مقرر) وقت به وینی نشم او د تهجد لمونځ او د شپې قیام به راخخه پاتی کیږی. نو د دی تکالیفو لامله (له وجی) الله تعالیٰ پخپل رحمت سره د معافی امر هغوی ته ولیږه او وئی فرمایل چه تاسی په دی دول (طریقه) سره تر آخره پوری نشئ دریدلی نو ځکه هر چا لره چه د ویشیدلو توفیق وی پا دی غیږی! او هر څومره ئی چه زبه غواړی لمونځ دی وکړی! او هر څومره ئی چه خوښه وی هومره قرآن دی پکښی ولولی! نو اوس پر محمدی امت باندی نه د تهجد لمونځ فرض دی او نه ئی د وقت مقدار او نه د قرآن شریف د تلاوت او د لوست انداز ئی تاكلی (مقرر) شوی دی.

عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى وَالْآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ
مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَالْآخَرُونَ يُقَارِتُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأْ وَأَمَّا تَيَسَّرَ
مِنْهُ فَأَقِمْو الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

پوه دی (الله) شان دا دی چه ژر به شی بعض له تاسی ځنی مریضان ناروغان او وی به نور له تاسی خخه چه سفر مزل به کوی دوی په ځمکه کښی لتوی به دوی له فضله رزقه د الله او وی به نور له تاسی خخه چه جنگونه به کوی دوی په لاری د الله کښی نو لولی تاسی (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له دغه (قرآنه) او قائموی سم ودروی لمونځ (سره له ټولو حقوقو ئی) ورکوی زکوة.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ولیده او ښه ورته معلوم و چه په تاسی کښی به رنځوران او پردیسیان هم وی چه د خوړو د گټلو یا د علم د زده کولو یا د نورو دپاره به سفرونه کوی او هم به غازیان او مجاهدین وی چه د الله تعالیٰ په لاری کښی جنگونه کوی نو سره له دی حالاتو د شپې ویشیدل او د هغه په احکامو باندی عمل کول به ډیر سخت کار وی نو ځکه ئی هغه پر تاسی باندی تخفیف کړ او وئی فرمایل چه په لمانځه کښی هومره قرآن چه لوستلی شئ وئی لولی! او پر خپلو ځانونو باندی نور زیات څه تکلیف وانه خلئ! هو! فرض لمونځونه پر ډیر اهتمام او توجه سره وکړئ! او له شریعت سره برابر زکوة ورکړئ! او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل مالونه ولگوئ! چه د دی چارو له کولو خخه ډیری روحانی فائدی او ترقیات حاصل کیدی شی. تنبیہ: په رومینیو اصحابو باندی تر یوه کال پوری په ډیر تاکید او تحتم سره دا شاقه ریاضت ښائی له دی جهته کړی شوی وی چه دا حضرات د مجرد (ټول) راتلونکی امت هادیان او معلمان کیدونکی ؤ او ضرورت ئی درلود (لرلو) تر څو دوی ډیر ښه پاخه او په داسی رنگ سره رنگ

کرل شی چه گرده (توله) دنیا د هغوی په هنداره (آئینه) کښی د محمدی کمالاتو ننداره (نظاره) وکړی - او دا قدسیه نفوس د تول امت د اصلاح پیتی پر خپلو اوږو باندی واخیستی شی. والله اعلم.

وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

او قرض کوئ تاسی له الله سره قرض ښه مال ورکوئ په لاره د الله کښی (په خوښی له حلالو).

تفسیر: په پوره اخلاص سره د هغه الله تعالیٰ په لاری کښی د هغه له احکامو سره سم مال او شته لگول هم هغه ته د ښه پور (قرض) ورکولو په شان دی. که بندگانو ته حسنه قرض ورکړ شی نو هغه په هم دغه عموم کښی داخل دی - کماثبت فضله فی الحديث.

وَمَا تَقْدِرُوا إِلَّا أَنْفُسَكُمْ مَنْ خَيْرٌ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمَ أَجْرًا

او هر هغه چه وړاندی لیږئ تاسی دپاره د ځانونو خپلو له څه خیر نیکی څخه نو بیا به مومئ تاسی هغه (نیکی) په نزد د الله دا (پخوا لیږل د حسناتو) خیر ډیره غوره ده او ډیره لویه ده له پلوه د اجر ثواب.

تفسیر: یعنی هغه نیکی چه تاسی ئی دلته کوئ د هغه بدل به هلته په ډیر ښه صورت سره مومئ او ډیر زیات اجر ثواب به تاسی ته له هغه څخه درسیږی او داسی ئی مه گنئ هغه نیکی چه مونږ ئی په دنیا کښی کوو هم دلته ختمیږی به بلکه هغه گرد (تول) سامان له تاسی څخه د مخه هلته رسیږی او په عین حاجت او اړتیا (احتیاج) کښی ستاسی په کار درغی.

وَأَسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

او ښښنه وغواړئ له الله په هر حال کښی بیشکه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی تاسی گرد (تول) شرعی حکمونه په غای راوړئ! او بیا د الله تعالی له حضوره معافی وغواړئ! ځکه هر څومره محتاط سړی چه وی بیا هم له هغه څخه څه نه څه گناه او خطاء کیږی. څوک به دعوی وکړلی شی چه زه د الله تعالی د پوره بندگی حق اداء کولی شم. بلکه هر څومره لوی سړی چه وی دغومره دی خپل ځان قاصر گنی او د خپلو تقصیراتو مغفرت او بښنه دی غواړی. ای بښونکیه پخپل فضل او کرم سره ځمونږ گړدی (تولی) خطاوی او تقصیرات راوبښه!.

تمت سورة المزمل بفضل الله ومنه فله الحمد والمنة

سورة «المدثر» مكية وهى ست وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۴) تسلسلها حسب النزول (۴) نزلت بعد سورة «المزمل».

د «المدثر» سورت مكى دى (۵۶) آيت او (۲) ركوع لرى په تلاوت كښى (۷۴) او په نزول كښى

(۴) سورت دى وروسته د «المزمل» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝ قُمْ فَأَنْذِرْ ۝

ای په جامه کښى نغښتونکیه (له هیښته د وحی) پورته شه! (له غایه د خویه خپله) نو وویروه (خلق له عذاب د الله که ایمان رانه وړی).

تفسیر: دلته دى د «المدثر» په نسبت د «المزمل» تفسیر دى ځمونږ دغه تفسیر کښى ولوستله شی یعنې د وحی له ثقاله او د پرښتو له هیښته نه ښائی چه تاسی وویړیږئ یا وډار شئ؟ د تاسی کار خو دا دى چه گړدی (تولی) هوسانی (راحتونه) او آرامی مو پری ایښی دوی له الله څخه وویړئ او د کفر او د معصیت له خراب انجام څخه ئی وډار کړئ.

وَرَبِّكَ فُكَبِّرُ ۝

او رب خپل پس په لوى سره يادوه .

تفسیر: څکه چه د الله تعالیٰ د لوی د ویلو او د هغه عظمت او بزرگی له بیانولو څخه د هغه ویره په زیږونو کښی پیدا کیږی او د الله تعالیٰ تعظیم او تقدیس داسی یو شی دی چه د هغه معرفت ښائی له گردو (تولو) اعمالو او اخلاقو څخه پخوا حاصل شی. په هر حال د هغه پر کمالاتو او انعاماتو باندی نظر اچول په لمانځه کښی یا د باندی له هغه څخه د هغه لوی اعلان کول او د گردو (تولو) اقرار پر هغه باندی اخیستل ستاسی کار دی.

وَيْثَابِكَ فَطَهَّرَ ۝ وَالرُّجْزَ فَاهْجَرُ ۝

او کالی (جامی) خپل پس پاک وساته! (له پلیدی نه لکه چه ځان دی پاک ساتی) او گندگی گناه او بتان پس ترک کړه (دائم اوسه په ترک ئی لکه چه له نورو گناهونو څخه په څنگ ئی!)

تفسیر: د دی سورت په نازلیدلو کښی حکم شوی دی چه گرد (تول) مخلوق د خالق په لوری ویل شی! بیا د لمانځه او نورو حکم شوی دی. د لمانځه دپاره شرط دی چه کالی (جامی) پاک وی او له پلیدی ځنی ځان وژغورل (وساتل) شی! دا دی چه هغه شیان ئی هم دلته بیان وفرمایل. دا ښکاره ده کله چه کالی (جامی) پاک ساتل له حسی او معنوی نجاستونو ځنی ضروری دی نو د بدن پاکۍ به په طریق اولی سره حتمی او ضروری وی نو څکه د هغه د بیان ضرورت پاتی نه شو. ځینو عالمانو د کالی (جامی) له پاک ساتلو ځنی له بدو اخلاقو ځنی د نفس پاک ساتل مراد کړی دی. او د گندگی له لری کیدلو څخه دا معنی مرادوی چه د بتانو له گندگی ځنی لری شی! لکه چه تر اوسه پوری لری یی. په هر حال په دی مبارک آیت کښی د ظاهری او باطنی طهارت تأکید مقصود دی څکه چه پرته (علاوه) له هغه د الله تعالیٰ لوی هغسی چه ښائی پر زیږونو باندی دومره اغیزه او اثر نشی اچولی!

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۝ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرُ ۝

او مه کوه داسی (لږ) احسان چه بدل ئی دیر غواړی او دپاره د رب خپل پس صبر کوه (او هیله (امید) ورته ولره احکامو ته ئی منتظر اوسه)

تفسیر: دلته الله اعظم برهانه همت او اولولعزمی راییی چه هر شی مال - دولت - علم لار ښوونه یا نور چه چاته ورکوئ نه ښائی چه د هغه بدل عوض او ونج وغواړئ یواځی د الله تعالیٰ پر ورکړه باندی شاګر او صابر اوسی! او هغه شائد چه د تبلیغ او دعوت په لاره کښی تاسی ته

پیشگیری د هغه په مقابل کېنې له صبر او تحمل څخه کار واخلي! او د هغه د امر لاری ته سترګې ونیسئ! او وپوهیږئ چه دا عظیم الشان کار پرته (علاوه) له پوره زده وړتیا حوصلې صبر او استقلال څخه هیڅ کله انجام ونه مومي. د دی آیتونو تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د دی حقیر په خیال دغه تفسیر بی تکلف دی.

فَإِذَا نُفِرَ فِي النَّاقُورِ ۝ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ۝

کله چه پو کره شی په صور (شپیلی) کېنې نو د هغه (وقت د) پوکی په دغه ورځ کېنې ورځ سخته ده.

تفسیر: یعنی د هغې ورځې په واقعاتو او پېښو کېنې د صور نفخ او د شپیلی پوکل ګواکي یوه مستقلة ورځ او ځان ته پېښه ده چه له سره تر پایه پوری به له مشکلاتو ځنی ډکه وی.

عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ نَاصِرٍ ۝

پر (منکرانو) کافرانو باندې نه به وی آسانه (په دوی باندې هغه ورځ).

تفسیر: یعنی پر منکرانو کافرانو باندې به هیڅ ډول (طریقه) آسانی نه وی. بلکه د هغې ورځې سختی به لحظه په لحظه پر هغوی باندې زیاتیدې پرته (علاوه) له مؤمنانو څخه چه که دوی سختی هم ووبنی شو د څه مدت له مخې به وی او وروسته له هغه به بیا په دی باندې ډیره آسانی شی.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ۝

پرېږده ما او هغه څوک چه پیدا کړی می دی یواځی (بی له ماله او بی له مددګاره اولاده).

تفسیر: هر سړی د مور له گیدی څخه یواځی او جره راځی مال، اولاد - فوج - لښکر - سامان - او نور شیان له ځان سره نشی راوړی. یا به له وحید څخه مراد خاص ولید بن مغیره وی چه د هغه په باره کېنې دا آیات نازل شوی دی. ځکه چه ولید د خپل پلار یو ځوی و او د دنیوی ثروت او لیاقت له اعتباره په عربو کېنې یو نومیالی سړی و. مطلب دا دی چه د داسی منکرانو په معاملو کېنې چابکتیا مه کوئ! او مه د دوی له مهلت موندلو څخه خفه کېږئ! بلکه د هغوی ګردی (تولی) خبری ماته پرېږدئ! زه به ټول پخپل هیډاد (انجام) او سزا ورسوم نو نه ښایی چه

تاسی خفه او پریشان شی.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ۱۲ وَبَنِينَ شُهُودًا ۱۳

او بیا می وگرخواه ور می کمر ده ته مال دیر زیات (له هر قسمه چه تل زیاتیده) او غامن حاضر (کیناستونکی له ده سره په هره مرکه مجلس کښی).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره د دیر مال او اولاد او د دیرو شتو خاوند و. لس واړه غامن ئی تل د هغه په مخ کښی ؤ. په جرگو او مرکو کښی به ئی د خپل پلار عزت او وقار دیر زیاتوو او نور به تری ویریدل - د سوداگری چارو او د نورو کارونو دپاره به د هغه په مخ کښی دیر سری ؤ او هیڅ ضرورت نه پېښیده چه غامن ئی د پلار له مخی څخه غائب شی.

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَہْیِدًا ۱۴

او تیاری می وکړه فراخی می وکړه ده لره تیاری (په عیش - عمر - مال - اولاد - ریاست سره).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره په دنیا کښی دیر د عزت خاوند و - او خپل ځان ته ئی د ریاست او حکومت دیر ښه مسند تیار کړی و لکه چه گرد (تول) قریش به هر مشکل کار کښی هغه ته ورتلل او دی به ئی د خپلو ځانونو حاکم او مشر گانه.

ثُمَّ يَظْمَرُ أَنْ أَرِيدَ ۱۵

بیا طمع کوی امید لری دی چه لا به ښه زیات کړم (ده لره دغه تول شیونه).

تفسیر: یعنی د ولید غوی د مغیره له ژبی څخه سره له دغه دیر نعمت او ثروت د شکر توری به ئی هیڅکله نه وتو. بلکه تل به د بت پاللو او د مال ټولولو په حرص او طمع کښی بوخت (مشغول) او د ووب ؤ او که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغه په مخ کښی کله د جنت د نعمتونو ذکر فرمایه نو ده به ویل «که دا سری پخپل بیان کښی رښتین وی نو زه کامل یقین لرم چه د هغه ځای نعمتونه هم ماته رارسیری.» نو د هغه په نسبت فرمائی چه سره له دومره ناشکری او حق نه پیژندلو داسی هیله (امید) هم لری چه الله تعالی هغه ته د دنیا او آخرت نعمتونه لا زیاتوی.

دغه خوبی له ایمانه او شکرانه له سره کیدونکی نه دی. لکه پخپله الله اجل شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾

نه کوم داسی (چه مال رجال او نعماء ئی دیر کړم) بیشکه هغه وو آیتونو غمونږ لره عناد کونکی مخالف.

تفسیر: یعنی کله چه د هغه حقیقی منعم له آیتونو ځنی ولید ځوی د مغیره مخالف دی نو دی هیڅ حق نه لری چه داسی توقع او هیله (امید) ولری او هسی خیالی پلاونه پاڅه کړی. وائی چه د دی آیتونو له نازل کیدلو ځنی د وروسته پرله پسې د ده په مال او اسباب کښی نقصان پیښیده تر څو چه ملنگ او فقیر شو او په دیره خواری او ذلت سره مړ شو.

سَأَرْهُقُهُ صُعُودًا ﴿١٧﴾

ژر ده چه مکلف به ئی کړم په مشقت عذاب سخت سره (یا) وبه ئی خيژوم پر لور (اوچت) غره د اور باندی.

تفسیر: یعنی اوس هغه ولید ځوی د مغیره ته دیر په لوره (اوچته) باندی ختل پاتی دی او په خورا (دیر) سختو مصائبو کښی ئی اخته کیدل په مخ کښی دی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه «صعود» په دوزخ کښی د یوه غره نوم دی چه په هغه باندی کافران تل خيژول کیږی او بیا د هغه له څوکۍ ځنی راښکته رغړول کیږی چه دا هم بالذات یو قسم عذاب دی. تنبییه: ولید یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په حضور کښی مشرف شو دوی ولید ته د قرآن کریم څو آیتونه واورول چه ولید د هغو له اوریدلو څخه لږ څه متأثر شو مگر ابوجهل ئی وغلاؤ په قریشو کښی یو شورماشور ونښت چه که ولید مسلمان شی نو کفارو ته به سخته خرابی پیښیږی نو ځکه گرد سره راټول شول او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په نسبت راز راز (قسم قسم) خبری وشوی ځینو ویل چه شاعر دی او ځینو کاهن او نور ویل ولید وویل چه «زه پخپله په شعر او شاعری کښی پوه او ماهر یم او د کاهنانو خبری می هم دیری آوریډلی دی خو دا قرآن نه شعر دی نه سحر او نه کهانت» خلغو وویل «آخر ستا فکر د هغه په نسبت څه دی؟» وئی ویل چه «ماته وار راکړی چه زه چرت (خیال) ووهم» په پای (آخر) کښی ئی وچولی (تندی) تریو او خوله ئی ورانه کړه او وئی ویل چه «هیڅ شی نه دی هغه کودی دی چه له بابلیانو ځنی نقل شوی دی» حال دا دی چه ده پخوا له دی نه د قرآن د آوریډلو په وقت

کښی ویلی و چه دا نه کودی دی او نه د لیونیانو د خبرو په شان دی بلکه د الله تعالی کلام دی مگر یواځی د نورو خپلوانو د خوښولو دپاره ئی وروسته له خپله ځانه ئی هسی یوه خبره جوړه کړه لکه چه وروسته د هم دی په لوری اشاره شوی ده .

إِنَّهُ فَعْلٌ وَقَدَّرَ ۖ فَقَتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۚ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۚ

بیشکه هغه فکر وکړ (چه څرنګه طعن وکړم په قرآن) او اندازه ئی وکړه په زړه خپل کښی (کار د محمد) ووژلی شو (ملعون کړ شو) څرنګه ئی اندازه کړه بیا د ووژلی شی (ملعون د کړ شی) څرنګه ئی اندازه وکړه (په طعن د قرآن او محمد کښی).

تفسیر: یعنی دی بدبخت ولید پخپل زړه کښی خبره جوړه او داسی ئی غوره کړه چه قرآن کودی دی الله تعالی دی دی غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی دا ئی څومره چټی (بیکاره) او مهمل تجویز وکړ بیا ئی الله تعالی غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی چه ده د خپل قوم د جذباتو لحاظ داسی وکړ چه سم د هغوی له خوښی سره ئی یوه هسی خبره وویل چه گرد (تول) تری خوښ شول.

ثُمَّ نَظَرَ ۚ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۚ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ۚ فَكَانَ مِنْ هَذَا أَلَّا سِحْرُ يُؤْشَرُ ۚ إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ۖ

بیا ئی وکتل (محمد یا قرآن ته) بیا ئی مخ تریو کړ او وچولی (تندی) ئی غوټه کړ (له کراهیته) بیا ئی شا واړوله (له محمده) او غاړه ئی وغږوله (له اسلامیته) نو وئی ویل نه دی دا (قرآن) مګر خو سحر دی چه نقل کاوه شی (له نورو ساحرانو نه) نه دی دا (قرآن) مګر خو خبره د بشر بنی آدم ده .

تفسیر: یعنی ولید د کفارو ټولنی ته وکتل او خوله ئی وړانه کړه بیا ئی په وینا شروع وکړه تر څو لیدونکی وپوهیږی چه دی د قرآن په نسبت سخت کراهیت او انقباض لری بیا ئی هسی شا واړوله لکه چه د یوه منفور شی په نسبت وینا کوی او حال دا دی چه پخوا ئی د ده د حقانیت په نسبت اقرار کړی و اوس دی د خپلوانو د خوښی لامله له هغی وینا څخه واوښت او په ډیر غرور او تکبر سره ئی وویل چه «بس بل شی نه دی دا هغه سحر او جادو دی چه له پخوانیو نقل شوی راځی - او په یقین سره دا د سری خبره ده چه د جادو په ډول (طریقه) پلار له ځوی

- میرہ (خاوند) لہ ماندینی (ہنشی) - دوست لہ دوستہ جلا (جدا) کوی ا۔

نو اوس اللہ اعظم شانہ واکرم برہانہ د دہ د دغی وینا داسی تردید فرمائی:

سَأْصِلِيهِ سَقَرًا ۝۲۶

(نو فرمائی اللہ) ژر بہ داخل کرم دی سقر (اور د دوزخ) تہ.

تفسیر: یعنی ژر بہ ہفہ پہ اور کبھی واپوم او د دہ د عناد او تکبر خوندوہ ہفہ تہ وروخکوم.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرٌ ۖ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ۝۲۷

او خہ شی پوہ کری ئی تہ چہ خہ دی اور د سقر چہ نہ پاتی کیبری (تری
ہیخ شی د غوشو بی لہ سوخولو او نہ پریپردی (ہدوکی بی لہ سوخولو نہ).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ہیخ یو شی بہ داسی نہ پاتی کیبری چہ ونہ سوخی بیا لہ سوخیدلو
خخہ وروستہ بہ پہ ہمفہ خپل حال باندی ہم نہ پاتی کیبری بلکہ دوہم خلی بہ بیا پخپل ہفہ
اصلی حالت باندی بیرتہ اوری او بیا سوخی او دا سلسلہ بہ تل جاری پاتی کیبری (العیاذ باللہ).
تنبیہ: لہ زیاترو اسلافو غنی ہم دا معنی منقولہ دہ مگر غینو مفسرینو د دی توجیہ پہ بل دول
(طریقہ) سرہ ہم کری دہ.

لَوْ اَنَّ لِلْبَشَرِ ۙ عَلَیْهَا تِسْعَةُ عَشَرَ ۝۲۸

سوخوونکی توروونکی دی (دغہ اور بشرہ د کافرو) سریو لہ پہ ہفہ (اور د
سقر) باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی.

تفسیر: یعنی د بشری پوستکی او نور ہر ہفہ شیان چہ د انسان پر بدن پہ نظر راخی تول
وریزیری او تک تور بہ اوری او د دوزخی حیثیت بہ بیخی خرابوی. حضرت شاہ صاحب لیکي
لکہ چہ اوسپنہ پہ اور کبھی سرہ شی او تکہ سرہ برہینی د کافرو بنی آدمانو د ساقونو او د
پندی پوستکی او پردی بہ ہمغسی رابرہینی. غینی د ﴿لَوْ اَنَّ لِلْبَشَرِ ۙ﴾ ترجمہ داسی کوی ظاہر
کیدونکی خلقو لہ یا پہ نظر راتلونکی پر بدن باندی ﴿عَلَیْهَا تِسْعَةُ عَشَرَ﴾ = پر ہفہ اور د سقر
باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی) یعنی د دوزخ د انتظام دپارہ ہفہ پرہنتی لہکری چہ تاکلی

(مقرر) شوی دی د هغوی مشرتوب او لار ښوونې ته نولس مشران مقرر دی چه د دوی په منځ کښی د لوی افسر نوم «مالک» دی.

تنبیه: حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه په ډیر تفصیل سره د «نولسو» د عدد حکمتونه بیان کړی دی چه د کتلو وړ (لایق) دی. لنډه ئی دا چه په جهنم کښی د مجرمینو د تعذیب دپاره نولس وظیفی چاری او دندی دی چه د هری یوی دندی (وظیفی) په ځای راوړل د یوی پرښتی تر کتنی لاندی کیږی. په دی خبری کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته چه پرښتی د ډیر زور او قوت خاوندانی دی او د یوی پرښتی له لاسه دومره کار پوره دی چه په لکونو انسانان د هغه له کولو څخه عاجز پاتی کیږی. خو په یاد ئی ولری چه د هری پرښتی قوت په هغوی دائری کښی محدود دی چه دا په هغه کښی په کار کولو سره مأموره ده لکه ملک الموت چه د ملیونو سړیو ارواح او ساوی په یوه دقیقه (لحظه) کښی ایستلی شی مگر د ښځو په گیدو کښی د یوه وړوکی ساه نه شی اچولی. حضرت جبریل علیه السلام په یوی لمحی او ربی کښی وحی راوړی شی خو باران وړول د هغه کار نه دی. لکه چه غوړونه لیدی نشی او سترگی اوریدی نشی اگر که هر یو له دوی ځنی پخپلی مخصوصی وظیفی او دندی کښی که هر څومره سخت هم وی کار کولی شی لکه غوړ کولی شی چه په زرهاؤ غوړونه واوړی او دومره ستری نشی - او سترگی په زرهاؤ رنگونه ووینی او په لیدلو ئی چندان ستری نشی هم داسی که یوه پرښته د یو راز (قسم) عذابولو دپاره پر دوزخیانو باندی مقررہ کیږی نو د دی له لوری یو راز (قسم) عذاب پر دوزخیانو باندی عائد کیږی - او هغه بل قسم عذاب چه د دی د استعداد له دائری څخه د باندی دی ممکن نه دی نو ځکه د دی نولس قسم عذابونو دپاره چه د هغوی تفصیل په تفسیر عزیزی کښی شته نولس مسؤلی لوئی پرښتی مقررۍ شوی عالمانو د دی عددونو په حکمتونو باندی ډیری خبری کړی دی مگر د دی احقر په خیال کښی د حضرت شاه صاحب کلام په دی مورد کښی ډیر عمیق او لطیف دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً

او نه دی مگر څولی مونږ خازنانی مؤکلانی د دوزخ مگر پرښتی (ډیری قوتناکی)

تفسیر: د نولسو د شمیر له اوریدلو څخه کافرانو خنډل او ملندی ئی پری وهلی او ویل به ئی چه څمونږ شمیر له زرگونو څخه زیات دی نولس پرښتی پر مونږ باندی څه کولی شی؟ که هغوی ډیر زور ولری نو هر ورو (خامخا) څمونږ د لسو تنو له مقابلی ځنی یوه پرښته نشی وتلی. یوه غیو باسی (پهلوان) د دوی له منځه وویل «چه زه یواځی د دی نولسو پرښتو له منځه اولسو تنو لره بس یم. د دوو نورو ساتنه ستاسی په غاړه ده» نو په دی مناسبت دا آیت رانازل شو. یعنی

دوی خو په شمیر نولس دی ولی پرېستی دی بنیادمان نه دی او د هری یوی پرېستی قوت دومره زیات دی چه د لوط علیه السلام تبر او کلی ئی په یوه لاس لکه چه دودی په تبی باندی پر بل مخ اړوی وارول.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا

او نه دی گرځولی مونږ (دا لږ) شمیر د دوی مگر فتنه ازموینه دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی (چه استهزاء او توکی پری کوی چه دا څه عدد دی چه مقرر شوی دی).

تفسیر: یعنی د کافرانو د عذابولو دپاره د نولسو پرېستو شمیر پر یوه خاص حکمت باندی مبتنی دی چه د هغه په لوری د «علیها تسعة عشر» په تفسیر کښی اشاره وشوه. او د دی شمیر له بیانولو څخه د منکرانو ازموینه مقصد ده چه آیا د دی له اوریدلو څخه کوم یو ویریږی؟ او کوم یو پری خاندی او ملندی پری وهی. او بل مو ذکر د نولسو پرېستو وکر دپاره د دی:

لِیَسْتَبْقِیَنَّ الَّذِیْنَ اٰوْتُوا الْکِتٰبَ وَیَزِدَّ اَدَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اِیْمَانًا وَلَا یَرْتَابَ الَّذِیْنَ اٰوْتُوا الْکِتٰبَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ

تر څو چه یقین وکړی هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب (چه یهود او نصاریٰ ځکه چه د دوی په کتابونو کښی د خازنانو د اور هم دغه عدد و) او (بل لپاره د دی چه) زیات کړی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په محمد له اهل کتابو نه له جهته د ایمان ایمان ئی زیات کړی (او لپاره د دی) چه ونه کړی شک هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب او (غیر له مذکورینو نه نور) مؤمنان.

تفسیر: یعنی اهل د کتابونو ته دا شمیر لا پخوا معلوم و لکه چه د ترمذی په یوه روایت کښی راغلی دی. یا لږ تر لږ د نورو سماوی کتابونو په ذریعه به دومره پوهیدلی وی چه یوه پرېسته څومره زور او قوت لری. او حال دا دی چه نولس پرېستی هم دومره لږ شمیر نه دی. بله دا چه د تعذیب د انواعو په اعتبار ښائی چه مختلفې پرېستی پر دوزخ باندی ماموری وی او دا کار یواځی د یوی پرېستی له لاسه پوره نه دی. په هر حال له دی بیان څخه د اهل کتابونو په زړونو کښی د

قرآن د حقیقت یقین پیدا کیږي او د مؤمنانو په زړونو کښی له دی ځنی د ایمان قوت لا زیاتېږي او د دی دواړو دلو په زړونو کښی د پاک قرآن په بیان کښی هیڅ یو شک او تردد او اشتباه نه پاتی کیږي. او نه مؤمنان د کافرانو په دی مسخرو او ملندو باندی تیروځی او غولېږي. او بل مو ذکر د نولسو پرېستو وکر دپاره د دی:

وَلَيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا امْتَلَاءُ

او چه ووائی هغه کسان چه په زړونو د هغوی کښی مرض ناروغی (د نفاق) ده او (ووائی) کافران څه شی اراده کړی ده الله پر دی شمیر (د ملائکو) سره له جهته د مثاله.

تفسیر: له ﴿الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ څخه منافقان یا ضعیف‌الایمان سری مراد دی. او له «کافرون» څخه ښکاره منکران مطلب دی. یعنی د نولسو له بیان ځنی مقصد څه و؟ داسی ناموزونه خبره څوک منلی شی؟ (العیاذ بالله).

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

هم داسی (په شان د گمراه کولو د منکرانو) گمراه کوی الله هر هغه څوک چه اراده وفرمائی د ضلالت ئی او سمه لاره ښیي هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی له یوه څیز ځنی یو بداستعداده سری گمراه کیږي او یو سلیم الطبع انسان لاره مومی څوک چه غواړی کومه خبره ونه منی نو خامخا ښه خبره په بدی باندی اړوی او له هغی څخه مسخری او ملندی (توقی) جوړوی. او د هر چا په زړه کښی چه د الله تعالی ویره او ایمان وی نو د هغه له آوریډلو څخه د ده ایمان ټینګیږي او یقین ئی ترقی کوی.

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

او نه پوهیږي په لښکر د رب ستا مگر هم دغه (الله پری پوهیږي او ورته معلوم

(دی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د بی‌شمیرو لښکرو شمیر یواځی هغه ته معلوم دی دا نولس تنه پریښتی خو یواځی د دوزخ د کارکوونکیو پریښتو مشران دی.

وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرُ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

او نه دی دا (سقر - عدد - قرآن) مگر خو ذکر پند دی خلقو ته (چه پری پند ونیسی).

تفسیر: یعنی د دوزخ ذکر یواځی د عبرت پند او نصیحت دپاره دی تر څو د هغه د احوال له آوریډلو څخه خلق د الله تعالیٰ له غضبه وویږیږی او د هغه له نافرمانی څخه مخ واړوی.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا دُبِرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّمَا الْإِنشَادُ الْكَبِيرُ ﴿٣٥﴾

نه ده داسی (چه څوک به انکار وکړی له سقره) او قسم دی په سپوږمی باندی او په شپې باندی کله چه شا واړوی او په گهیځ (سحر) باندی کله چه روڼ شی، بیشکه دا (اور د سقر) خامخا (یو له بلاگانو) لویو څخه دی.

تفسیر: یعنی هغه خورا (دیر) لوی ویروونکی او دیر عظیم الشان شیان چه په قیامت کښی ظاهر کیدونکی دی دوزخ له هغو لویو شیانو ځنی یو شی دی.

نَذِيرٌ لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾

ویروونکی دی (سقر) بشر بنی آدمانو لره هغه چا لره چه غواړی له تاسی ځنی چه وړاندی شی (نیکي جنت ته په ایمان سره) یا وروستی شی (شرور ته په کفر سره).

تفسیر: که وړاندی لاړ شی د نیکي یا د جنت په لوری درومی که بیرته پاتی شی په بدی اخته

کيږي يا په دوزخ کښې لويږي په هر ډول (طريقه) سره مقصود دا دی چه دوزخ گردو (تولو) مکلفينو لره ډير ويروونکي شی دی څرنگه چه د هغه ويروولو عواقب او نتايج په قيامت کښې ښکاره کيدونکي دی نو ځکه ئی پر داسی شيانو باندی قسمونه ياد کړی دی چه له قيامت سره ډير مناسبت لری لکه د سپوږمی اول زياتيدل او بيا لږيدل د دی نړی او جهان د نشوونما - او د اضمحلال او فنا مثال او نمونه ده هم داسی د دی دنيا د ژوندون نسبت د آخرت له ژوندانه سره د اختفا او اکتفاف له پلوه داسی دی لکه د شپي نسبت له ورځی سره ښکاري د دی دنيا ختميدل به هسی وی لکه د شپي پائی (آخر) ته رسيدل او د هغی دنيا ظهور به هسی وی لکه د سپيده داغ د رڼا (رڼرا) خوريدل. والله اعلم.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ۖ اِلَّا اَصْحَابَ الْيَمِيْنِ ۚ
فِيْ جَنَّتٍ يَّتَسَاءَلُوْنَ ۚ عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ۙ

هر نفس په سبب د هغه چه کړی ئی وی ځړويندی به وی (په سقر کښې). مگر خو ځاوندان د ښی لاس وی به په جنتونو کښې چه پوښتنی به سره کوی یو له بل له حال د مجرمانو (گنهگارانو).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د میثاق په ورځ کښې د حضرت آدم علیه السلام د شا له ښی لوری څخه وتلی وی، او په دنيا کښې ئی هم ښی چاری کړی وی او په سمه لاره تللی وی او په موقف کښې د عرش په ښی خوا چيږی چه جنت وی ودریږی او په همغه طرف رهی (روان) کيږی او د هغوی عملنامی هم په ښی لاسی کښې ورکړی شوی وی نو دا خلق نه یواځی له قیده او رنځ څخه خوشی دی بلکه د جنت په باغونو کښې خوښ - خوشاله او په خپل واک (اختیار) سره ځرځی او په خورا (ډیر) بی فکری او فارغ البالی سره له خپلو نورو ملگرو یا پرېستو څخه د گنهگارانو احوال پوښتی چه هغوی چيږی دی؟ چه دلته نه ښکاري؟.

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۚ

(نو وبه وائی مؤمنان منکرانو ته داسی چه) څه شی داخل کړی یی تاسی (ای منکرانو) په دوزخ کښې.

تفسیر: یعنی کله چه واورى چه گنهگاران په دوزخ کښې اچولی شوی دی نو دوی د دی گنهگارانو په لوری متوجه کيږی او داسی پوښتنی تری کوی چه تاسی سره له پوهنی او عقل

غرنګه د دوزخ په اور کېنې لویډلی یی؟.

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمَصْلِيِّينَ ﴿٣٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمَسْكِينِ ﴿٣٢﴾ وَكُنَّا نَحْوُصُ مَعَ
النَّحَاطِيِّينَ ﴿٣٤﴾ وَكُنَّا نَكْذِبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ حَتَّىٰ أَتَيْنَا الْيَقِينَ ﴿٣٦﴾

وبه وائی (مجرمان په جواب د مؤمنانو کېنې چه) نه وو مونږ (په دنیا کېنې) له لمونځ کوونکیو څخه او نه وو مونږ چه طعام خواړه مو ورکړی وی مسکینانو ته او وو به مونږ چه ننوتلو شغل مو کاوه په (باطلو) خبرو کېنې سره له ډیرو خبرو کوونکیو او وو به مونږ (په دنیا کېنې) چه دروغ به مو ویل په ورځ د جزاء (قیامت) باندې تر هغه پورې چه راغله مونږ ته (هغه) یقینی خبره (مرګ).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالیٰ حق وپیژنده او نه ئی د بندګانو خبر واخیست. هو! د نورو خلقو په شان به ئی د حق په خلاف بحثونه کول او په بدو صحبتونو کېنې کیناسته تر څو د شکوکو او شهباتو په دلدل کېنې کیواته (ونختل) او له گردو (تولو) څخه لویه خبره دا ده چه د هغوی باور نه ؤ چه د انصاف ورځ به هم راتلونکی وی او تل به هغو رشتیا خبری دروغ گفلی تر څو چه د مرګی په کنده کېنې ولویده او پخپلو سترګو ئی ولیده او په هغو گردو (تولو) خبرو چه دروغ ئی بللی پوره باور وشو.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٣٧﴾

(نو فرمائی الله) پس نفع ګټه (فائده) به ونه رسوی دوی ته شفاعت د سپارښت کوونکیو.

تفسیر: د کافرانو په حق کېنې به هیڅوک سپارښت ونه کړی او که ئی وکړی نه به منلی کیږی.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٣٨﴾

پس څه شوی دی په دوی باندې چه له تذکره پنده (قرآنه) مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی سره له دی چه دا مصیبتونه د دوی په مخ کېږي دی او ښه پندونه هم اوړي خو هیڅ نه متأثر کېږي بلکه د هغو له اوړیدلو ځنې هم غاړه غړوي.

كَاتُّهُمْ حُمْرُ مُسْتَنْفَرَةٍ ۝ قَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ۝ ط

گواکي دوی (صحرائي خړه) گوره خړ دی تثبیتدونکي چه تثبتي له حمري (پا له غال مغال) څخه.

تفسیر: یعنی د حق او حقیقت د شورماشور له اوړیدلو څخه او د الله تعالی د ځمریانو له غرمبیدلو څخه لکه ځنګلي گډي او وحشي خړه لري تثبتي.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتِي صُحُفًا مَنشَرَةً ۝ ۵۶

بلکه غواړي هر یو سړی له دوی نه دا چه ورکړي شي ده ته پاني خوري شوی (په متابعت د محمد کېږي).

تفسیر: یعنی نه غواړي چه د پیغمبرانو خبري واوړي بلکه له دوی ځنې د هر سړي غوښتنه دا ده چه پخپله په ده باندې د الله تعالی صحیفی رانازلی شي او دی هم پیغمبر وپیژنده شي لکه چه د الانعام په پینځلسمه رکوع ۱۲۴ آیت ځمونږ دغه تفسیر کېږي راغلي دي ﴿حَتَّىٰ نُؤْتِيَ مَثَلًا مَّا أَوْفَىٰ رَسُولُ اللَّهِ﴾ یا دا چه د دوی د هر یوه په نامه بلاوسيله د الله تعالی له لوري یوه داسې لیکه راشي چه په هغی کېږي د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اتباع امر لیکلی شوی وی لکه چه د بنی اسرأئیل د سورت په لسمه رکوع ۹۳ آیت ځمونږ دغه تفسیر کېږي دی ﴿حَتَّىٰ نُؤْتِيَ مَثَلًا مَّا أَوْفَىٰ رَسُولُ اللَّهِ﴾

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ۝ ط

داسی نه ده (ور به نه کړي شي دوی ته دا پاني) بلکه نه ویرېږي دوی له (عذاب د) آخرت څخه.

تفسیر: یعنی هیڅ کله به داسی نه کېږي - ځکه چه نه په هغو کېږي دا لیاقت شته او نه د دی خبري د اجراء دپاره څه اړه (احتیاج) او ضرورت دی. یعنی که چیري دغه پاني هم دوی ته ورکړي شي نو بیا هم دوی ایمان نه راوړي نو پس څنګ کول د دوی له ایمانه په سبب د نه

راتللو د کاغذونو سره نه دی بلکه دوی نه ویریری له عذاب د آخرته دوی دا چټی (بیکاره) غوښتنی د دی دپاره نه کوی چه که داسی وشي نو دوی به ایمان راوړی بلکه اصلی خبره خو دا ده چه دا خلق د آخرت له عذاب نه ویریری نو ځکه د دوی دا غوښتنی حقیقت نه لری بلکه یواځی تعنت او ملندی دی که بالغرض د دوی دا غوښتنی هم پوره شی بیا به هم دوی د هغه متابعت نه کوی لکه چه د انعام په اوله رکوع ۷ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی الله تعالی فرمایلی دی

﴿وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَيْكَ كِتَابًا فَرَطًا لَّاسْتَوِيْتُمْ بِهِ اَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنَّ هٰذَا الَّذِيْ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ عِبَادٌ مُّشْرِكُونَ﴾

كَلَامَاتُهُ تَذَكُّرَةٌ ﴿٥٢﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرَهُ ﴿٥٣﴾

نه ده داسی چه دوی وائی (قرآن ته چه سحر کھانت دی) بیشکه دا (قرآن) تذکره پند دی. پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه (قرآن).

تفسیر: یعنی داسی له سره نشی کیدی چه هر یوه ته بیل بیل کتاب ورکړ شی هم دا یو کتاب پاک قرآن د پند دپاره بس او کافی دی ﴿فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرَهُ﴾ - پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه قرآن څخه) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که دا کتاب په یوه باندی نازل شو نو څه وشوه دا خو ستاسی د ټولو د ښیګڼو (فایدو) دپاره دی.

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

او نه آخلی پند (له قرآنه) دوی مګر که اراده وفرمائی الله (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی غوښتل او نه غوښتل اګر د ده په حکمت باندی مبنی دی چه هیش یو بشر په هغه باندی احاطه نشی کولی هم دی د هر سری استعداد او لیاقت په ښه ډول (طریقه) سره پیژنی او سم له هغه ورسره معامله کوی.

هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥١﴾

همغه (الله) دی اهل (وړ) د ویري (چه تری ویريرو) او اهل د ښښنی (چه ښښنه تری غواړو)

تفسیر: یعنی سری هومره گناه چه وکړی خو هر کله چه د تقوی په لاری باندی لاړ شی او له

الله تعالیٰ شخه وویریزی نو دی به ئی گگرد (تول) گناهونه ویشی او د هغه توبه به ومنی. له انس ابن مالک رضی الله تعالیٰ عنه شخه روایت شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دی حای کښی د منهیی حاشیی په ډول (طریقه) د دی آیت له لوستلو شخه وروسته وفرمایل چه د هغه الفاظ دا دی «قال ربکم عزوجل انا اهل ان اتقی فلا یشرک بی شیء فاذا اتقانی العبد فانا اهل ان اغفر له - زه د دی خبری لائق او وړ (قابل) یم چه بنده له ما غنی وویریزی او له ما سره دی بل څوک شریک ونه گڼی کله چه بنده له ما شخه وویریزی او د زړه په اخلاص له شرک شخه ځان وژغوری (وساتی) نو ځما شان دا دی چه زه ئی گناهونه وینم » الله تعالیٰ مو دی پخپل فضل او کرم سره په توحید او ایمان باندی قائم او دائم تینگ ولری او پخپلی مهربانی مو دی تول گناهونه راویشی.

تمت سورة المدثر بمنه وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة القیمة مکیة وهی اربعون آية وفيها ركوعان رقما (۷۵) تسلسلها حسب النزول (۳۱) نزلت بعد سورة «القارة».

د «القیامة» سورت مکی دی (۴۰) آیته او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۵) او په نزول کښی (۳۱)

سورت دی وروسته د «القارة» د سورت شخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ۝

قسم خورم زه په ورځی د قیامت باندی.

تفسیر: یعنی د قیامت د ورځی امکان د عقل له مخی او متیقن الوقوع کیدل ئی د داسی مخبر صادق په وینا سره ثابت شوی دی چه د هغه په صدق باندی قطعیه دلائل قائم دی. زه په هغه باندی قسم خورم چه تاسی په یقین وروسته له مړینی شخه بیا ژوندی کیرئ او ضرور به د ښو او د بدو حساب کیرئ.

تنبیه: ښکاره دی وی چه په دنیا څو راز (قسم) داسی شیان دی چه خلق په هغو باندی قسمونه خوری. په خپل معبود باندی، په معظمو او محترمو شتو باندی په کوم مهم بالشان څیز باندی

پر کوم عجیب او نادر شی باندی د هغه د ښیگنی (فایدی) او ندرت وربوولو دپاره. لکه چه وائی چه د فلائی په قسمت باندی قسم یاد کړئ! بیا بلغاء د دی خبری رعایت هم کوی چه د مقسم به او مقسم علیه په منع کښی څه مناسبت هم وی - او دا هم ضروری نه ده چه په هر ځای کښی خامخا مقسم به د مقسم علیه دپاره شاهد وگرځای شی لکه په دی بیت کښی

هومره ستا د توری د ښیگنی (فایدی) یم زیمنه

لورمه په سر دی چه سر می دی درښکته

په دی بیت کښی د خپل سر تیتوالی او د خپل محبوب په سر باندی لورل (قسم خوړل) څومره ښه او موزون دی. اسلامی شریعت مسلمانانو ته پرته (علاوه) له الله تعالیٰ پر بل شی باندی قسم یادول حرام کړی دی. خو د الله تعالیٰ شان له بندگانو ځنی جلا (جدا) او بیل دی هغه لوی ذات پرته (علاوه) له خپل ځان په بل باندی هم قسم یادوی او عموماً پر هغه شیانو باندی قسم یادوی چه د ده په نزد محبوب یا نافع یا وقیع او مهمم بالشان وی. یا مقسم علیه لپاره په دول (طریقه) د شاهد او حجت ودراره شی. دلته د قیامت په ورځ لورل (قسم خوړل) د هغه د نهایت وقیع او مهمم بالشان او عظمت له حیثیته دی او په هغه مضمون باندی ئی چه قسم یاد کړی دی د هغه مناسبت ښکاره دی ځکه چه د بعث او د مجازاتو ظرف هم دغه قیامت دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿۷۵﴾

او قسم خوړم زه په نفس ملامت کوونکی (ځان خپل لره په خرابی باندی اگر که کوشش ئی کړی وی په نیکو کارونو. جواب د قسم دا دی چه خامخا به ژوندی کړی شی دوهم وار).

تفسیر: محققینو لیکلی دی چه د سری نفس یو شی دی خو همغه یو نفس د دریو حالاتو په اعتبار دری نومونه لری. اول که نفس د علوی عالم په لوری مائل وی او د الله تعالیٰ په عبادت او اطاعت کښی خوښی ورته حاصله وی - او د شریعت په پیروی کښی ئی اطمینان او تسلی په برخه وی نو دی نفس ته «مطمئن» وائی لکه چه د جزء ۳۰ «الفجر» په سورت ۳۰ آیت کښی ئی لولو ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ النَّظِيَّةُ اِرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً﴾ دوهم که نفس د سفلی عالم په لوری مائل وی او په دنیوی لذاتو - غوښتنو او خواهشونو کښی مبتلا او اخته وی او د بدی په لوری ئی رغبت او د شریعت له اطاعته مباحدت خوښوی نو دی نفس ته (اماره) وائی. ځکه چه هغه سری ته امر ورکوی چه په بدو چارو کښی مشغول او بوخت شی. لکه چه د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په اوومه

رکوع ۵۳ آیت کبھی غمونی دغہ تفسیر کبھی راغلی دی ﴿وَمَا أَرْىٰ نَفْسِي إِلَّا النَّفْسَ لَمَّارَةً بِالسُّوءِ﴾ دریم نفس کله د عالم سفلی په لوری میلان کوی او په شهوت او غضب کبھی اخته کیږی او کله د عالم علوی په لوری رجحان غوره کوی او له گردو (تولو) خرابو شيانو څخه لری تنبتي او که کومه خرابی یا تیرواته تری وشي نو په هغه باندی شرمیږی او خپل ځان ملامتوی نو دی نفس ته «لوامه» وائی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «د سری نفس په اول کبھی په لویو او مزو کبھی ډوب وی - او هیڅ د نیکی په لوری رغبت نه کوی - نو داسی نفس ته «نفس اماره بالسوء» وایه شی بیا چه لږ څه عقل او هوش ورته پیدا کیږی - ښه او بد پیژنی - نو له بدو ځان ساتی - او کله په غفلت کبھی بیا په بدو پسی مندی وهی - خو بیا چه ویښ شی - ژر تر ژره خپل ځان ملامتوی او ډیر پښیمانیږی - نو داسی نفس ته (نفس لوامه) وایه شی - بیا چه کله ښه پاک او صاف شی - او د زړه له کومی د ښو په لوری تمائل پیدا کوی - او له چتی (بیکاره) او خرابو چارو ځنی پخپله لری تنبتي - او د بدی او خرابی له تصوره ډیر ورته رږ (زحمت) او تکلیف رسیږی - نو داسی نفس ته «نفس مطمئنه» وایه شی (انتهی بتغییر یسیر) دلته ئی په نفس لوامی باندی قسم یاد کړ چه که د چا فطرت صحیح وی نو دی پخپله د خپل نفس له لوری په دنیا کبھی په خرابی او تقصیراتو باندی ملامتی آږوی او هم دا شی دی چه پخپل خورا (ډیر) لوی او ښه او بهتر صورت سره په قیامت کبھی به راڅرگندیږی (ښکاریږی).

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَهُ عَظَمَةً ۝

آیا ګمان کوی (کافر) انسان چه له سره به نه ټولوو مونږ (خواره واره) هډوکی د ده (لپاره د ژوندون په ورځ د قیامت).

تفسیر: یعنی کافر انسان داسی خیال کوی چه تر هډوکی پوری هم مات او ګود او خواره واره شوی دی او د هغو وړوکی بشرکی هم په خاورو او نورو کبھی ګډود شوی دی نو ښه اوس به هغه څرنگه یو ځای کیږی؟ او بیا به په څه ډول (طریقه) سره جوړ او پيوندیږی؟ داسی خو ډیر سخت او محال ښکاری داسی نه ده چه مونږ به جمع نه کړو خواره واره شوی هډوکی د ده.

بَلَىٰ قَدَرَيْنَ عَلَىٰ أَنْ تُسَوَّىٰ بَنَانُهُ ۝

هو! (بلکه جمع به ئی کړو) حال دا چه قادر یو مونږ په دی باندی چه برابر ټول کړو هډوکی او بندونه د ګوتو د ده.

تفسیر: یعنی مونږ خو د گوتی بندونه هم جوړولی شو. د بندونو تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه دا د بدن له اطرافو ځنی دی او د هر څیز تکمیل د هغه په اطرافو باندی کیږی لکه چه ځمونږ په محاورو کښی هم په داسی مواردو کښی داسی ویلی کیږی چه ځما بندونه خوړیږی. او له هغه څخه مراد گرد (تول) بدن وی بله دا چه په بندونو کښی سره د هغو د وړوکی تویه د صنعت رعایت زیات دی او عادتاً دا ډیر سخت او نری کار دی. نو ځکه هغه څوک چه په سخت کار باندی قادر وی نو هغه په آسان کار باندی په اولی طریقہ سره قادر دی

بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ۚ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَمَةِ ۚ

بلکه اراده لری (کافر) انسان چه دروغ وواڼی (په هغه څیز باندی چه) په مخ کښی د ده دی (له قیامت او حساب) پوښتنه کوی (کافر انسان استهزاء چه) کله به وی (ورځ د) قیامت (شیخ الہند رحمۃ اللہ علیہ د دی آیت ترجمہ داسی کړی ده «بلکه غواړی انسان چه بی حیائی وکړی د ده (یا پخپل) مخ کښی (یعنی گناه وکړی اوس یا په راتلونکی زمانه کښی) پوښتنه کوی کله به وی قیامت»).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه له قیامت څخه انکار کوی - او دوهم ځلی ژوندون محال گنی - د هغه سبب دا نه دی چه دا خبره ډیره مشکله ده - او د الله تعالی کامل قدرت او ښی ښکاره نه دی - بلکه بنی آدم غواړی چه د قیامت له راتگه پخوا پخپل راتلونکی عمر کښی چه پاتی دی بالکل بیباک او بی پروا شی او په فسوقو او فجورو کښی مشغول پاتی وی. که چیری د قیامت اقرار وکړی او د اعمالو د حساب او کتاب ویره ئی په زړه کښی ځای ونیسی نو په فسق او فجور کښی دومره بی حیائی او بیباکی نشی کولی نو ځکه له داسی خیال څخه ئی زړه تل په دده گرځی چه تری عیش منغض نشی او په لذت کښی ئی څه خلل ونه لویږی. بلکه د استهزاء او تعنت او د سپین سترگی له مخی پوښتنی کوی چه ښه خانه! هغه ستاسی قیامت به کله راځی؟ که په رشتیا سره راتلونکی وی نو میاشت او کال او نیټه ئی په ښکاره ډول (طریقہ) سره راوښی!

فَإِذَا ابْرَقَ الْبَصَرُ ۚ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۚ

کله چه خړی متحیری شی سترگی له هیبته او توره شی سپوږمی (رنا) (رنرا) ئی لاړه شی).

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ د جلالی تجلی له سببه سترگی تیغی وخیژی او د حیرت او ویری لامله (له وجی) ئی سترگی خری پاتی شی او لمر به هم سر ته ډیر نژدی راشی او سپوږمی بی نوره شی سپوږمی ئی ځکه جلا (جدا) ذکر کره چه عربو د قمری حساب لامله (له وجی) هغی ته په ډیر زیات اهتمام سره کتل - او د هغی له احواله به تل خبر ؤ.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ⑤ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَقَرُّ ⑥ كَلَّا لَا أَزِدُّكَ إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ⑦

او جمعه شی لمر او سپوږمی (له طرفه د مغربه په قیامت کښی یا جمع شی په تور والی کښی په تلو د رڼا (رڼرا) د دواړو سره یعنی په بی نوری او تن والی کښی به دواړه سره شریک او مله وی). نو وبه وائی (کافر) انسان په دغه ورځی کښی چیرته ځای د تیښتی شته؟ نه دی مناسب طلب د تیښتی نشته ځای د پناه خاص (مشیت د) رب ستا ته په دغی ورځی کښی ځای د قرار د خلقو دی (نو حساب ورسره کړ شی او جزاء ورکړه شی).

تفسیر: یعنی اوس خو وائی چه هغه ورځ چیری ده؟ او په هغه وقت کښی به له ویری بدحواس کیږی او داسی به وائی چه نن زه چیری وتښتم؟ او په کوم ځای کښی پت شم؟ نو داسی ارشاد به کیږی چه نن نه د تښتیدلو موقع ده او نه د پوښتنی وقت نن هیڅ یو طاقت هم تاسی نشی خلاصولی او نه پناه درکولی شی نن گرد (تول) د خپل پروردگار په مخ کښی حاضریری او د هغه د عدل او انصاف په مخ کښی ودیری او هغه هره فیصله چه وغواړی د هر چا په حق کښی ئی کوی.

يُنَبِّئُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ⑧

خبر به کړ شی انسان په دغی ورځی (د قیامت) کښی په هغو (اعمالو) چه مخ کښی ئی لیږلی دی (نیک وی که بد) او (په هغو اعمالو چه) وروسته ئی پری ایښی وی (نیک وی که بد).

تفسیر: یعنی گرد (تول) پخوانی او وروستنی اعمال ښه وی که بد وی هغه ته ورځرگندیږی (ښکاریږی) او پری پوهیږی.

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ۚ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ ۝

بلکه انسان په ځان خپل باندی حجت لیدونکی شاهد دی که چیرته وړاندی کړی غږونه خپل (قبول به نشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «يعني انسان که پخپلو احوالو باندی غور وکړی نو د خپل رب په وحدانیت به او په دی باندی چه د گردو (تولو) ورنگ د ده په لوری دی وپوهیږی. که څوک وواښی چه زه پری نه یم پوهیدلی نو دا گردی (تولی) به پلمی (تدبیرونه) او بهانی وی» خو زیاترو مفسرینو د دی تعلق له ﴿يَتَّبِعُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ﴾ الآية - سره اخیستی دی یعنی په ورځولو باندی هم موقوف نه دی. انسان به پخپل احوال باندی پخپله مطلع وی که څه د طبیعت په اقتضاء سره دوی هلته هم بهانی جوړی کړی - او راز راز (قسم قسم) حیلی وروړاندی کړی - لکه چه کافران به وائی ﴿وَاللَّهُ يَتَّبِعُهُ الْمَآثِرُ﴾ بلکه دلته په دنیا کنډی هم هغه انسان چه د هغه ضمیر بالکل مسخ شوی نه وی پخپل حال باندی په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی. اگر که د نورو په مخ کنډی حیلی او بهانی جوړی کړی او د هغه په مخالفت کنډی ډیر کوښښ وکړی. کله چه به جبریل محمد صلی الله علیه وسلم ته وحی لوسته نو ده به ژر ژر ورسره لوسته چه هیر ئی نشی او په ډیر مشقت کنډی و نو الله فرمائی چه:

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۚ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۝ فَإِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ۝ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ۝

مه خوځوه په دی (قرآن) سره (ای محمده پخوا له وحی) ژبه خپله چه تعجیل به کوی په دی (قرائت سره) بیشکه پر مونږ باندی دی جمع کول ئی (په سینه ستا کنډی) او لوستل ئی (په ژبه ستا) بیا مو کله چه ولوست دا (قرآن) په ژبی د پښتۍ نو متابعت کوه ته د لوستلو د ده (غور ورته نیسه) بیا بیشکه په مونږ باندی دی ښکاره بیانول د هغه (په اعتبار د فهم سره).

تفسیر: لکه چه مو ولیکل رومی به کله چه حضرت جبریل علیه السلام د الله تعالی له لوری د قرآن وحی راوړه د جبریل علیه السلام له لوستلو سره به یو ځای ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم هغه لوسته چه ژر ئی یاد او زده ئی کړی او د جبریل علیه السلام له تلوو څخه وروسته وحی ئی په ښه ډول (طریقه) په یاد پاتی وی. مگر په دی صورت کنډی دوی ته ډیر تکلیف پېښید کله به چه دوی هغه رومی کلمه لوستله دوهمه کلمه به د دوی په فهم کنډی په ښه ډول

(طریقه) سره نه راتله - او د هغو په پوهیدلو کښی به هم دوی ته لږ ډیر دقت پېښیده نو ځکه الله تعالیٰ وفرمایل چه په دی وقت کښی ستا د ژبی د خوځولو او لوستلو هیڅ ضرورت نشته تاسی بالکل د زړه له کومی د وحی اوریدلو ته متوجه شی! او داسی اندیښنه مه کوئ! چه دا به می نه یادپوی - او بیا به ئی څرنگه ولولم؟ او خلقو ته به ئی په څه ډول (طریقه) وپوهوم؟ - د هغو گرددو (تولو) تورو ستاسو په تتر (سینه) کښی حرف په حرف تولول او ستاسی له ژبی څخه د باندی راییستل - او په خلقو ئی لولول ځما کار دی کله چه پرېسته پاک قرآن ځما له لوری تاسی ته ولولی - نو تاسی چپ اوسئ! - پوره او نه ئی واورئ! - د هغه اوریدل د هغه یادول - او د هغه علومو او معارفو وروڼه درخلاصول او ستاسی له ژبی څخه نورو ته د هغه رسول او روښانول - دا گرد (تول) ځمونږ له کارونو ځنی دی. وروسته له دی څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم له جبریل علیه السلام سره یو ځای لوستل پری ښودل. نو دا هم یوه معجزه شوه چه یو ځلی گرده (توله) وحی له سره تر پایه پوری واورئ - او یو توری ئی هم له خولی څخه ونه باسی - او نه ئی ضبط او گردان کړی - خو د پرېستی له ورنگ څخه وروسته پوره وحی لفظ په لفظ په پوره ترتیب سره بی له کومی فتحی او ضمی او نور د تزیید او تنقیص ولولی - او وئی لولوی - او وئی پوهوی دا په دی دنیا کښی یوه وړوکی نمونه له ﴿يَذْكُرُ الْإِنْسَانَ يَوْمَ يَمْشِي يَمُوتُ وَيُحْيَا وَمَا يُدْرِكُهُ أَجْرٌ﴾ څخه ده یعنی څرنگه چه الله تعالیٰ په دی قادر دی چه خپله وحی د پرېستی له ورنگه وروسته په پوره ترتیب سره حرف په حرف پرته (علاوه) له کومی ادنیٰ خطاء او تیروتو د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم په تتر (سینه) کښی تولوی - نو آیا هغه په دی باندی قادر نه دی چه د بندگانو پخوانی او وروستی هغه گردی (تولی) چاری چه ښائی ځینی ئی د هغوی د کوونکی له فکره هم وتلی وی - گرد (تول) سره تول کړی او په یوه وقت کښی هغه د دوی په مخ کښی وروړاندی کړی او په هغه باندی هغوی گرد (تول) سره ښه وپوهوی. او هم داسی د هډوکی منتشر ذرات او رژیډلی بخرکی سره راتول کړی؟ او بیا له نوی سره هغه پرمېنی انسان ورځنی پیدا کړی؟ بیشکه هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه له دی څخه لا په لویو کارونو باندی هم قادر دی.

كَأَبْلٍ يُجِبُونَ الْعَاجِلَةَ ۖ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ۖ

نه دی داسی (لکه چه انکار کوی کفار له بعثه) بلکه خوښوئ تاسی ځغلیدونکی (ژر فانی کیدونکی دنیا) او پرېږدی تاسی آخرت (چه باقی او وروسته راتلونکی دی او د هغه دپاره هیڅ عمل نه کوئ)

تفسیر: یعنی ستاسی دا د قیامت او د نورو حقانکو انکار کول هیڅ یو په کوم یوه صحیح دلیل باندی مېنی نه دی بلکه د دی سبب د دنیا انهماک دی. کله چه دنیا نقدی او ژر رسیدونکی شی دی نو ځکه ئی تاسی غواړئ. آخرت تاسی پور (قرض) ګټی او پرېږدئ ئی او

وایع چه د هغه رارسیدل لری دی. د انسان په طبیعت کښی ژر غوښتل او جلتبازی داخله ده - لکه چه د جزء ۱۷ انبیاء په دریمه رکوع ۳۷ آیت غمونو دغه متبرک تفسیر کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ فرق دومره دی چه نیکان د ښو شیانو په حاصلولو کښی جلتی کوی چه د هغه یو مثال اوس په ﴿لَا تُحْزَنْ لَهُ سَأَاكَ لِتَعْمَلَ بِهِ﴾ تیر شو. او بدان هغه شی غوره کوی چه ژر ئی په لاس ورځی اگر که د هغه نتیجه هلاک هم وی.

وَجُودُ يَوْمِيذٍ تَأْخِرُهُ ۖ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۖ

ځینې مخونه (یعنی د مؤمنانو به) په دغی ورځی (د قیامت) کښی ښائسته تازه روښانه وی خاص ذات د رب خپل ته به کتونکی وی.

تفسیر: دا د آخرت بیان دی یعنی د مؤمنانو خیري به په دی ورځی کښی ډیری روښانه غلیدونکی تر او تازه او ډیری خوښی او بشاشی وی. او د دوی سترگی به د حقیقی محبوب په لقاء او کتلو سره رڼی وی. له قرآن کریم او متواتره و احادیثو ځنی په یقینی ډول (طریقه) سره معلوم شوی دی چه په آخرت کښی به د الله تعالی لیدنه وی - خو گمراهان له دی څخه منکر دی - ځکه چه دا نعمت د هغوی په برخه کښی نه دی. اللهم لاتحرمانن هذه النعمة التي ليس فوقها نعمة

وَجُودُ يَوْمِيذٍ بِأَسْرَةٍ ۖ تَنْظُرُ أَنْ يَفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ۖ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي ۖ

او ځینې مخونه (یعنی د کفارو) په دغی ورځی (د قیامت) کښی به تریو بدڅیره وی یقین به کوی چه کاوه شی واقع کیږی په دغو (مخونو) باندی دوی ته بلا لویه چه ماتوونکی وی هډوکی د شا لره نه ده داسی (چه دنیا خوښوی پر آخرت) کله چه ورسپړی (سا) هډوکی د ستونی ته.

تفسیر: یعنی باور لری چه هغه ناکاره معامله کیدونکی ده او هغه عذاب د کاللو (تیرولو) دی چه بالکل به ملا ماتوونکی وی.

﴿كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي﴾ - نه ده داسی چه دنیا خوښوی پر آخرت کله چه ورسپړی سا هډوکی د ستونی ته

یعنی آخرت مه لری گنځ ځکه چه موت د دی سفر رومبی منزل دی چه هغه ډیر نژدی له هم دی

تجایه د نورو منزلونو په تللو باندې شروع کیږي تر څو چه وروستنی منزل ته ورسېږي گواکي د هر سړي مرگ هغه لره د لوئې ورځې (قیامت) یوه وړوکی نمونه ده هر کله چه د مریض روح گرد (تول) سره غوند شي او چنغرک هډوکی د تتر (سینې) او ورمیر ته ورسېږي - او سا ئې په مری کښې ونښلي - نو وپوهیږه چه د آخرت منزل ئې شروع شو.

وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٨﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٩﴾

او وېه وېلي شي (یعنی وېه وائی هغه څوک چه چاپیر له مریضه دی) څوک دی دم کوونکي (په هغه رنځور باندې چه جوړ شي او روح ئې بیرته ور وگرځي) او یقین کړي هغه مریض) چه بیشکه په ده (باندې راغلي) دی وقت د فراق جدائی (له دنیا او خپلوانو).

تفسیر: د داسې مایوسی په وقت کښې د طبیبانو او ډاکترانو له لاسه هیڅ شي نه وی پوره کله چه خلق له ظاهري علاج او تدبیر ځنې عاجز شي نو د دم او دعاء - تعویذ په فکر کښې لویږي او یو له بل سره وائی «خانه! کوم داسې ښه سړي راولئ چه په دی رنځور څه دم او دعاء وکړي. گوندی وی چه جوړ شي ځینو اسلافو وېلي دی چه «من راق» د پرښتو وینا ده چه له ملک الموت سره د روح د قبضولو دپاره راځي او له دوی سره داسې وائی چه د دی مری سا څوک وباسی او وړی ئې؟ د رحمت پرښتې؟ که د عذاب؟ نو په دی تقدیر سره (راقی) له (رقی) څخه مشتق گمانه کیږي چه معنی پاس ختل دی او د (رقیه) ځنې به نه وی چه معنی ئې دم او دعاء او توتکه او افسون دی.

﴿ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴾ - او یقین کړي هغه محتضر چه بیشکه په ده باندې راغلي دی وقت د فراق جدائی له دنیا او خپلوانو) یعنی مړ کیدونکي به وپوهیږي چه دی اوس له گردو (تولو) عزیزانو او اقاربو او محبوبو او مالوفو شیانو ځنې بیلیدونکي دی. یا ئې دا مطلب چه سا ئې له بدنه تلونکي ده.

وَالْتَفَتِ السَّائِئُ بِالسَّائِئِ ﴿٣٠﴾

او تاویري یوه پندی (د ده) له بلی پندی (د ده) سره (له هیبته د مرگ).

تفسیر: یعنی په ځینو اوقاتو کښې د موت د سکرانو لامله (له وجې) یوه پندی له بلی پندی سره لگيږي، او هم د بدن د لاندني برخې ځنې د روح د تعلق له منقطع کیدلو څخه وروسته د پندیو خوځول او یوه له بلی ځینې بیلول به د ده په واک (اختیار) کښې نه پاتی کیږي نو ځکه یوه

پندی له بلی پندی څخه بې‌واکه لویږی، ځینی اسلاف وائی چه د عربو په محاورو کښی «ساق» کنایه ده له سخت مصیبت څخه - نو په دی تقدیر به د دی آیت ترجمه داسی کیږی، «یوه سختی به له بلی سختی سره یو ځای کیږی» ځکه چه مر کیدونکی ته په دی وقت کښی دوه سختی وروړاندی کیږی یوه دا چه له دنیا ځنی داسی درومی چه مال او اسباب - اهل او عیال - کور او کهول - جاه او حشم گرد (تول) ځنی پاتی کیږی - غلیمان پری خوښیږی او پیغورونه ورکوی - او خپلوان ئی خفه کیږی - او په رنځ او خپګان کښی لویږی، بله ئی له دی ځنی ډیره لویه او ویروونکی ده چه هغه د قبر او آخرت هسی پښی او احوال دی چه د هغه کیفیت په بیان نشی راتلی یعنی سختی د دنیا له سختی د آخرت سره یو ځای کیږی.

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٥﴾

په لوری د رب ستا په دغی ورځی کښی ورتله دی (د تولو مخلوقاتو لپاره د مجازاتو).

تفسیر: یعنی د آخرت د سفر ابتداء له دی ځای ځنی ده، ځواکی اوس د بنده راښکول د خپل پروردگار په لوری شروع شو مګر افسوس چه له خپل غفلت او حماقت څخه ئی د سفر هیڅ سامان تراوسه پوری نه دی جوړ کړی او نه د دی اوږده منزل لپاره کومه توبه له ځان سره لری.

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٨﴾

بیا یقین ونه کړ (په مؤمن به باندی) او نه ئی لمونځ وکړ مګر دروغجن ئی کړ (قرآن لره) او مخ ئی وګرځاؤ (له ایمانه) بیا لاړ اهل خپل ته (له مجلس نه) په تکبر سره.

تفسیر: یعنی د رښتین ګڼلو او باور لرلو په ځای پیغمبران دروغجنوی - او د لمانځه کولو او د الله تعالیٰ په لوری د متوجه کیدلو په ځای تل له هغه ځنی غاړه غړوی - او په دی باندی یواځی اکتفا نه کوی بلکه په خپل تکبر او غرور د خپلو متعلقینو او خپلوانو په لوری ځی - او داسی راښکاروی چه لکه کوم ښه لوی کار او ډیره میرانه (بهادری) او د پوهنی کار ئی کړی دی.

أَوَّلِي لَكَ فَأَوَّلِي ۞ ثُمَّ أَوَّلِي لَكَ فَأَوَّلِي ۞

وړ لایقه ده تاته (ای کافر انسانه هغه شی چه بد ئی بولی سختی د مرگ) پس وړ لایقه ده (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د قبر ده) بیا وړ لایقه ده (تا لره) هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د ورځی د قیامت ده) پس وړ لایقه ده (تا لره هغه شی چه بد ئی بولی چه همیشه عذابیدل ستا دی په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی ای بدبخته! اوس ستا د هلاک، افسوس او کمبختی وار دی. یو ځلی نه بلکه څو څو ځلی اوس پاتی خرابی پر خرابی او تباهی پر تباهی ده پرته (علاوه) له تانه به بل هیڅوک د الله تعالی د نوی نوی سزا وړ (لاثق) او مستحق نه وی.

تنبیه: ښائی اوله خرابی په باور نه لرلو او لمونځ نه کولو او دوهمه په بل یو لوی ځغردوالی (ضد) باندی چه دروغجنول او غاړه غړول دی او دریمه او څلورمه د دی دواړو امورو ځنی په هره یوه باندی چه دی ئی د افتخار وړ (لاثق) گنی بنا دی لکه چه د هغه په لوری په ﴿ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَنَطَّلٰی﴾ کښی اشاره ده والله اعلم.

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ۞

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه پری به ښود شی دی چتی (بیکاره) بی قیده مهمله بیکاره (په دنیا او عقبا کښی مکلف به نه شی په احکامو د ده).

تفسیر: یعنی آیا بنی آدم داسی گنی چه دی به هم داسی چتی (فضول) بیکاره او مهمل پری ښوده شی؟ او د امر او نهی هیڅ یو قید به په ده باندی نه وی؟ یا له مړینی څخه وروسته به بیا نه ژوندی کیږی؟ او له ده څخه به د نیکیو او د بدیو گرد (تول) شمیر نه اخیست کیږی؟ او هیڅ حساب او کتاب به ورسره نه کیږی.

أَلَمْ يَكْ نُطْفَئْ مِنْ مَّيْنِي يُمْنِي ۞ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ۞
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ ۞ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقْدِرٍ عَلَيَّ
أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۞

آیا نه و دغه (انسان اول) یو شاخکی له منی خخه چه تویوه شی (اچوه شی پر رحمونو د بنغو کښی). بیا و دی یوه توته د وینو نو پیدا کړه الله (اندامونه ئی) پس برابر کړه (صورت ئی او روح ئی پکښی وپوکلو) نو پیدا کړه له هغه (اوبو د منی) خخه جوړه (دوه صنفه) نارینه او بنغه آیا نه دی دغه (ذات) قدرت لرونکی کوونکی د دغو افعالو قادر په دی باندی چه ژوندی کړی مری (بلکه ښه قادر دی).

تفسیر: یعنی انسان له نطفی غنی د غوته شویو وینو په شکل گرځی بیا الله تعالی د دی د پیدایښت گرد (تول) مراتب پوره کوی او انسان تری جوړوی - او تول ظاهری اعضاء او باطنی قوتونه ئی برابروی - او د یوی بیځانی نطفی غنی یو عاقل انسان جوړوی - او هم له هم دی نطفی غنی دوه ډوله (قسمه) بنی آدم پیدا کوی چه د دوی د هر یو ظاهری او باطنی خصوصیات سره بیل وی. آیا هغه مطلق قادر چه له اوله ئی گرد (تول) خلق په داسی یو حکمت او قدرت سره پیدا کوی بیا په دی باندی قادر نه دی چه دوی بیا راژوندی کړی؟ «سبحانک اللهم فبلی!» پاک دی ستا ذات ای اله ولی به ئی نه پیدا کوی! ته بیشکه قادر ئی.

تمت سورة القيامة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الدهر (سورة الانسان) مدنية وهي (۳۱) آية وركوعان رقمها (۷۶)

تسلسلها حسب النزول (۹۸) نزلت بعد سورة الرحمن.

د «الدهر» د «الانسان» سورت مکی دی (۳۱) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۶) او په نزول کښی (۹۸) سورت دی وروسته د «الرحمن» له سورت خخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ۝۱

آیا راغلی دی (یعنی په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان خه وقت له زمانی خخه چه نه و دی یو شی یاد کړی شوی (په یوه نامه سره).

تفسیر: بیشکه پر انسان باندی داسی یو وقت تیر شوی دی چه هیخ نوم او نښه ئی نه وه بلکه یو غیر مذکور په انسانیت څیز و. او یو جز وو له اجزاؤ د عناصرو او د نطفی بیا ئی څومره مدت طی کر چه د نطفی په شکل راووت - دا حال ئی هم د دی د موجوده شرافت او کرامت لامله (له وجی) د ویلو وړ (لایق) نه دی او نه ښائی چه پری ژبه وخوځوله شی.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

بیشکه پیدا کړی دی مونږ انسان له نطفی څخه چه ګډوده شوی ده (د نر او د ښځی)

تفسیر: یعنی د نارینه او د ښځی د دوو ډولو (قسمونو) اوبو ځنی ئی پیدا کړ. تنبیه: د (امشاج) معنی مخلوط دی نطفه د هغو غذاؤ خلاصه ده چه له مختلفو شیانو ځنی روغه ده نو ځکه د ښځی له اوبو څخه پرته (علاوه) یواځی هغه یو اوبو ته هم (امشاج) وایه شی. او پیدا کړ مونږ دغه انسان لره په دغه حال کښی چه:

تَبَتَّلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَبِيحًا بَصِيرًا ﴿٢٠﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٢١﴾

ازمایو ئی نو وموگرځو مونږ دغه (انسان) اوریدونکی بیشکه مونږ ورښوولی ده دغه (انسان) ته سمه لاره (په لیږلو د رسولانو او په دلائلو د عقل سره) یا نه وو دی شکر کوونکی او یا به وی دی ناشکره.

تفسیر: یعنی له نطفی ځنی د وینی غوټه او له هغی ځنی ئی د غوښی یوه توته جوړه کړه هم دا راز (قسم) له څو څو ځلی اړولو او گرځولو څخه ئی هغه دی درجی ته ورساؤ چه دی پخپلو غوږونو سره اورى او په سترگو سره وینی او له هسی قوتونو څخه کار اخلی چه بل کوم حیوان له هغو ځنی نشی کار اخیستی. ګواکى نور گرد (تول) د ده په مخ کښی کانه او ړانده دی. تنبیه: د «تبتلیه» معنی اکثر و مفسرینو (امتحان) او ازموینه اخیستی ده د بنی آدم له پیدایښته دا غرض دی چه دی د الله تعالی په احکامو - امر - نهی او نورو مخاطب شی او امتحان تری واخیست شی او ولیده شی چه دی تر کومى اندازی پوری د خپل الله تعالی د احکامو تعمیل او خپل اخلاص او وفاداری څرګندوی (ښکاره کوی)? نو ځکه هغه ته ئی د آوریدلو - پوهیدلو او

لیدلو قوتونه وروپیل چه پر هغو باندی د شرعی تکالیفو مدار دی.

﴿إِنَّمَا هَدَيْتُهُ﴾ الآية - بیشکه مونږ وړشوولی ده انسان ته سمه لاره یا به وی دی شکر کوونکی او یا به وی ناشکره) یعنی رومبی ئی د اصلی فطرت او پیدائشی عقل او پوه غنی - بیا ئی د عقلیه او نقلیه دلائلو په وسیله هغه ته د نیکی لاره وروښوده چه د دی ښوونی اقتضاء داسی ده چه ښائی گرد (تول) انسانان په یوه سمه لاره باندی لار شی خو د شاوخوا د حالاتو لامله (له وجی) او د خارجی عواملو اغیزی (اثر) او د نورو عوارضو له سببه گرد (تول) په یوه لاره باندی پاتی نشول. غینو الله تعالی ومانه او حق ئی وپیژنده - او غینو ناشکری او ناحقی ته ملا وتړله وروسته له دی نه الله اکرم شانه واعظم برهانه د دی دواړو د پای (آخر) او انجام ذکر دغسی فرمائی:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا

بیشکه مونږ تیار کړی مودی کافرانو ته ځنځیرونه او طوقونه او تود اور (لمبی وهونکی چه تل به په کښی سوخی).

تفسیر: یعنی هغو خلقو چه د رسمونو او رواجونو او اوهامو او ظنونو په ځنځیرونو کښی ځانونه ترلی دی او بی د الله تعالی له اقتدار او حکومتی د نورو د حکومت او اقتدار طوقونه او غاړکی له خپلو غاړو ځنی نه دی ایستلی بلکه د حق او د حق د عاملینو په خلاف د دښمنی او د جگری د اورونو په لگولو کښی خپل عمر تیروی. او کله په تیروتلو سره هم د الله تعالی د نعمتونو شکر نه اداء کوی - او نه ئی په زړه کوی نو داسی خلقو ته په آخرت کښی د دوزخ طوقونه او غاړکی - ځنځیرونه او دیر سخت سوځونکی اور تیار دی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ

بیشکه ابرار نیکان څښی (په جنت کښی) له جامونو د شرابو ځنی چه وی گډ له هغو سره (جنتی) کافور. چینه چه څښی به له هغی څخه (نیک) بندگان د الله.

تفسیر: یعنی د شرابو هسی جامونه به څښی چه لږ څه کافور به په کښی گډ وی دا کافور د دی دنیا د کافورو په شان نه دی بلکه د جنت د یوی خاصی چینی نوم دی چه د الله تعالی له

لوری په خاص ډول (طریقه) د الله تعالیٰ مخصوصو او مقربو بندګانو ته د هغه له اوبو څخه ورکولی کیږي. ښائی چه د دی سوروالی - ښه رائحه او وږم - مفرح - خاصیت - او د تک سپین رنگ لامله (له وجی) هغه ته کافور وایه شی.

يُفَجِّرُوهَا تَفْجِيرًا ۝ يُوَفُّونَ بِالْأَنْذَرِ

چه بیائی به (مؤمنان) دغی (چینی) لره (هر چیرته چه ئی خوښه وی په بیول) وفا کوی (ابرار) په (هغه) نذر سره (چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله کښی پر ځانونو خپلو باندی)

تفسیر: یعنی دا چیننه د هغو بندګانو په واک (قبضه) او اختیار ده چه په هر لوری دوی اشاره وکړی د دی د اوبو ویالی به په هغه لوری بهیږي. ځینی وائی چه د دی چینی اصلی منبع به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لورده (اوچته) مانی کښی وی چه له هغه ځایه به د گردو (تولو) انبیاء - اولیاء - صلحاؤ او مؤمنینو مانپو ته د هغی ویالی وبهیږي والله اعلم وروسته له دی نه اکرم شانه واعظم برهانه د ابرارو د خصائلو داسی بیان فرمائی.

﴿يُوَفُّونَ بِالْأَنْذَرِ﴾ = وفا کوی ابرار په هغه نذر سره چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله پر ځانونو خپلو

یعنی هغه نذرونه چه پخپلو ځانونو باندی ئی منلی وی اداء کوی ئی ښکاره ده کله چه پخپل ځان باندی لازم کړی غیز پوره کاؤ شی نو هغه خبری چه د الله تعالیٰ له لوری لازمی شوی دی څرنگه به پری ښودی شی؟.

وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَتْ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝

او ویریري (ابرار) له هغی ورځی چه شر ئی ښکاره او تیت (څرګند) دی

تفسیر: یعنی د دی ورځی سختی او خرابی به درجه په درجه پر تولو عامه او گردو(تولو) لره نیوونکی وی او هیڅوک به په کلی ډول (طریقه) له هغه ځنی محفوظ نه وی. الا من شاء الله!

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِمْ مُسْكِنًا وَيَتِيمًا وَآسِيرًا ۝

او (ابرار) ورکوی طعام خواړه پر محبت مینی د دغه (الله یا د طعام) مسکین (مجبور) ته او یتیم پلار مری ته او اسیر بندی ته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محبت کښې خپل طعام او خواړه سره له دې چې دې پخپله ورته اړ (مجبور) او محتاج دی او ډیر خواش ټی ورته کیږي په ډیر اخلاص - شوق او ذوق سره مسکینانو - یتیمانو او بندیانو ته ټی ورکوي.

تنبیه: بندی عام دی مسلمان وی یا کافر. په حدیث کښې راغلی دی چې د بدر د بندیانو په نسبت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دی چې «له هر مسلمان سره چې کوم بندی وی ښائی چې له هغه سره ښه سلوک وکړي!» لکه صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم د دې حکم په تعمیم بندیانو ته له خپلو ځانونو ځنی ښه خواړه ورکول او حال دا چې هغه بندیان مسلمانان نه و د مسلمان ورور حق خو له دې څخه هم لا زیات دی. که د «اسیر» په لفظ کښې لږ څه توسیع وکړه شی نو دا آیت مریي او پور وړی (قرضداري) لره هم شامل کیدی شی ځکه چې هغوی هم یو راز (قسم) بندیان دی.

إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ۝
إِنَّا خَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمَ عُسَا قَطْرٍ ۝۱۱

(وائی ابرار) بیشکه چې مونږ طعام خواړه درکوو تاسی ته خاص دپاره (د ثواب) د الله نه غواړو مونږ له تاسی څخه جزاء بدل او نه شکر ایستل بیشکه مونږ ویرېږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی (غمجنی) ډیری سختی تریو مخی نه

تفسیر: یعنی دا طعام او خواړه ورکوونکی به د حال په ژبی سره داسی ویونکی وی او که چیری مصلحت وی او لازم ټی وگنی د قال په ژبی سره ټی هم ویلی شی.

﴿إِنَّا خَافُ﴾ بیشکه مونږ ویرېږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی غمجنی ډیری سختی تریو مخی نه.

یعنی ولی به مونږ نورو ته طعام او خواړه نه ورکوو؟ او له خوړو ورکولو ځنی وروسته به ولی د بدل او شکری هیله (ارزو) او امید ونه لرو چې مونږ له خپل پروردگاره او له هغی لوی ورځی څخه ویرېدونکی یو چې هغه ورځ به ډیره غمجنه او سخته تریو تندی وی مونږ په ډیری مینی او اخلاص مستحقینو ته طعام او خواړه ورکوو او سره له هغه ویرېږو چې آیا ځمونږ دا عمل به د الله تعالیٰ په دربار کښې منلی کیږي؟ که نه؟ نه چې د هغه په اخلاص او نورو شرائطو کښې څه لږتیا پاتی وی او بالعکس دا اعمال ځمونږ د ځان وېال نه شی.

قَوْمُهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّهْمُ نَصْرَةً وَسُرُورًا ۝

نو و به ساتی دوی لره الله (په سبب د حسنا تو د دوی) له شره سختی د دغی ورغی او ملاقی ور به کری دوی ته تازگی او حسن د مخونو (او خوشالی د زړونو).

تفسیر: یعنی له هغه شی ځنی چه دوی دیر ویریدل الله تعالی دوی له هغه ځنی محفوظ او مأمون وساتل او د هغوی مخونو ته ئی جانشست او تازگی او زړونو ته ئی خوښی او سرور ورعطاء کړ.

وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ۝

او جزاء به ورکړی دوی ته (الله) په سبب د صبر د دوی (تول نعماء د) جنت او (جامی) ورېښمینی.

تفسیر: یعنی کله چه دی خلقو د دنیا پر تنگسی او سختیو باندی صبر کاو - او له گناهونو او معاصیو ځنی ئی ځانونو ساتل او په طاعت او عبادت کښی قائم اوسیدل نو ځکه الله تعالی د هغوی د آرام او راحت دپاره دوی ته د جنت ښه نعماء - اعلیٰ باغونه او فاخره لباسونه مرحمت کړل. اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه د دغو جنتیانو یو بل ښه وضعیت داسی بیان فرمائی:

مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۝

حال دا چه تکیه کوونکی به وی په هغه (جنت) کښی پر تختونو باندی د باچایانو او تولواکانو په دول (طریقه) نه به وینی دوی هلته شمس لمر (گرمی) او نه زمهریر (ساره یا به نه وینی په دغه جنت کښی لمر سپوږمی چه رڼا (رنرا) به ئی له بل څه وی).

تفسیر: یعنی د جنت موسم به دیر معتدل او برابر وی نه د تودوخی او نه د یخنی او نه به نور څه ریر (زحمت) او تکلیف هلته وی.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلُّهَا وَذُلَّتْ قُطُوفُهَا تَدْلِيلًا ۝

حال دا چه نژدی به وی پر دوی باندی سیوری (د ونو) د هغه او مسخری

تیتى کرى شوى به وى میوی د هغو په مسخریدلو تیتیدلو سره (چه شوکول به ئی اسان وی).

تفسیر: یعنی د ونو ځانګی د خپلو میوو سره دوی ته ډیری نژدی کیږی او د هغوی میوی به ورځوړندی او د دوی په واک (اختیار) کېږی به وی او جنتیان په هر حالت او هر ځای کېږی چه وغواړی اعم له دی څخه چه ولاړ وی یا ناست یا ملاست بی له تکلفه هغه ټولولی او شوکولی شی. تنبیه: ښائی د ونو ځانګی ئی دلته په ظلال سره تعبیر کړی وی یا به دا واقعی سیوری وی ځکه که د لمر رڼا (رڼا) هلته نشته بل راز (قسم) کومه رڼا (رڼا) خو به هرومرو (خامخا) هلته وی او د دی رڼا (رڼا) په سیوری کېږی به جنتیان د ارام او تفریح دپاره به کینی والله اعلم

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآيَةٍ مِّنْ فَضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا ۝ قَوَارِيرًا مِّنْ فِضَّةٍ

او ګرځولی به شی پر دغو (ابراړو) باندی (په دغه جنت کېږی) جامونه له سپینو زرو او ګلاسونه صراحی چه وی به (دغه ظروف) په شان د ښینو هسی ښینې چه له سپینو زرو به وی (صاف به وی د ښینو په شان چه ظاهر به ئی له باطن او باطن به ئی له ظاهره ښکاری)

تفسیر: یعنی دا ظروف لویږی به په اصل کېږی د سپینو زرو څخه جوړ وی او ډیر سپین بی داغه او خوښی ښونکی - او داسی صاف او شفاف او څلیدونکی به وی چه لکه ښینې غوندی به ښکاری او د هغه د منځ شیان به له باندی څخه له لری لیده کیږی.

قَدَرُوْهَا تَقْدِيرًا ۝

په اندازه کړی به وی هغه (جامونه ساقیانو د جنت جنتیانو ته) اندازه کول.

تفسیر: یعنی یو جنتی هومره چه څښلو ته ضرورت لری او زړه ئی وغواړی په هغه میچ او اندازه سره به سم او برابر په هغه کېږی شراب وی چه نه به تری لږیږی - او نه به تری زیاتېږی - یا په هره اندازه چه جنتیان پخپلو زړونو کېږی ټاکلی (مقرر کړی) او ګرځولی وی بی له تزئید او بی له تنقیص سم د دوی له غوښتنی سره ورته وړاندی کیږی.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٤﴾

او ورشینول کیږی به جنتیانو ته په جنت کښی جامونه د شرابو چه وی به گد له (پاکو شرابو د) هغه سره (لپاره د خوشبوی جنتی) زنجبیل.

تفسیر: یعنی د شرابو جام یو هغه و چه د هغه گد جنتی کافور دی. دوهم ئی هغه دی چه زنجبیل (سوند) ورسره گدوی مگر دا د دی دنیا زنجبیل او سوند ونه گاته شی ځکه هغه یو چینه ده چه «سلسبیل» نومېږی د سوند تاثیر تود دی او په غریزه حرارت کښی انتعاش پیدا کوی - او عرب هغه ډیر خوښوی.

په هر حال سره په کوم خاص مناسبت سره دی چینی ته «زنجبیل» وائی. د نیکانو په جامونو کښی د هغه لږ څه گدون کاوه شی په اصل کښی دا چینه لویو عالی مقامو مقربینو لره ده. والله اعلم.

عَيْنًا فِيهَا تُسْقَى سَلْسَبِيلًا ﴿١٥﴾

چینه په دغه (جنت کښی چه) نوم ئی ایښودلی شوی دی په سلسبیل سره (چه د حلقه آسانه لذیذه تیریږی).

تفسیر: د سلسبیل معنی صافی بهیدونکی اوبه دی. کنا فی الموضح. او ځکه ورته «سلسبیل» وائی چه آسانه تیریږی له حلقه او ډیری لذیذی او خونده وری دی په ځپلو کښی او هر چیرته چه د جنتی زړه وغواړی همقلته ورته بهیږی.

وَيُطَوَّقُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانٌ يُحْكَدُونَ ﴿١٦﴾

او گرځی پر دغو جنتیانو باندی هلکان تل پاتی شوی (پخپل حال د ځوانی باندی).

تفسیر: یعنی تل به هلك پاتی کیږی یا به له جنتیانو څخه هیڅ نه اخیست کیږی او تل ترته د هغوی په خدماتو کښی مشغول وی.

إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُورًا ﴿١٧﴾

کله چه ووينی ته دوی گئی به هغوی (په صفائی کښی) لکه مرغلری خوری شوی.

تفسیر: یعنی پخپل حسن - جمال - صفائی - او ښائست سره په هر لوری گرځی او داسی خوش منظر معلومیږی لکه چه د ډیرو څلیدونکیو او ښائسته مرغلرو په شان پر ځمکی باندی خواره شوی وی. او تخصیص د «منثور» دپاره د دی دی چه دا ښائسته او ښی ښکاریږی له مرغلرو منظوم او پییلو شویو څخه.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَرًا رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ۝۴۰

او هر کله چه وگوری ته دغه (جنت) ته نو ویه وینی ته نعمتونه (ډیر چه صفت ئی کیدی نشی) او ملک پاچائی لویه (لارواله چه انتهاء او زوال نه لری).

تفسیر: یعنی د جنت حال او احوال څه ووايه شی - که څوک ئی ووينی نو ور معلومیږی چه په جنت کښی به څه عظیم الشان نعمتونه او څومره لویه لارواله بیمتاله پاچائی یوه معمولی او ادنی جنتی ته ور په برخه کیږی رزقنا الله تعالی منها بمنه و فضله.

عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ ۝۴۱

د پاسه پر دوی باندی به کالی (جامی) د نریو ورینمو وی چه شنه به وی او د پریرو (غتو) ورینمو نه

تفسیر: یعنی نری او پریر (غت) دوه ډوله (قسمه) د ورینمو کالی (جامی) به جنتیانو ته ورکاوه کیږی.

وَحُلُوا أَسَاوِرَ مِنْ نَفْصَةٍ ۝۴۲

او وابه غوسته شی (دوی ته) باهوگان له سپینو زرو.

تفسیر: په دی سورت کښی دری ځایه د سپینو زرو - د لونیو- گانو (زیوراتو) او نورو ذکر راغلی دی - په بل ځای کښی د سرو زرو ذکر شوی دی. ممکن دی چه دا هم وی او هغه هم وی. ځینو ته به دا ورکاوی شی - او ځینو ته به هغه یا به کله دا او کله به هغه ورواندی کیږی.

وَسَقْفُهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٣٦﴾

او ور و به خبیبی دغو (جنتیانو ته) رب د دوی شراب طهور (خبشاک ښه پاکیزه)

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) نعمتونو وروسته د شراب طهور یو جام به د حقیقی مالک له لوری ورکاوه شی چه نه په کښی نجاست وی او نه کدورت نه به ورسره څه درد او الم او نه به بدبوئی وی او د هغه له څښلو ځنی به زړه پاک او گیده صفا کیږی. له څښلو څخه وروسته له بدن څخه به داسی عرق او خولی وځی چه د هغه وږمه او خوشبوئی به د مښکو په څیر زړونه خوشوی.

إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٣٧﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

(او و به فرمائی الله دوی ته چه) بیشکه دغه (نعمتونه) ؤ تاسی لره جزاء بدل (د اعمالو ستاسی) او دی سعی عمل زیار (کوشش) ستاسی مشکور مقبول. بیشکه مونږ هم دا مونږ نازل کړی مو دی په تا باندی (ای. محمده!) قرآن نازل کول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته (په نصرت د تا).

تفسیر: یعنی د زیات اعزاز او اکرام او د زړونو د خوښی دپاره به ویلی شی چه دا ستاسی د اعمالو بدل دی ستاسی زیارونه (کوششونه) مقبول او مشکور او سعی مو ومنلی شوی - د دی زیری له آوریډلو ځنی به جنتیان لا خوښیږی.

﴿إِنَّا نَحْنُ﴾ الآية - بیشکه مونږ نازله کړی مو دی په تا باندی ای محمده قرآن نازلول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته په نصرت د تا)

چه ستا زړه مضبوط شی او خلق ورو ورو پخپلو ښو او بدو باندی ښه وپوهیږی او معلوم ئی کړی چه جنت د کومو اعمالو په وسیله موندل کیږی - که په داسی پوهولو سره هم ونه پوهیده او پخپل ضد او عناد کښی تینگ پاتی شو نو تاسی د خپل پروردگار په حکم باندی همغسی تینگ ودریږی او د وروستنی فیصلی انتظار وکړئ.

وَلَا تَطِعْ مِنْهُمْ إِنَّمَا أَوْكُفُّورًا ﴿٣٩﴾

او مه منه خبره له دوی غنی د هیش یو گنهگار او ناشکره (چه تا بولی کفر ته).

تفسیر: یعنی عتبۀ او ولید او د قریشو نور کفار تاسی ته دنیوی ترغیبونه درکوی او شنه باغونه دربیسی او په دی تحریص - تطمیع سره غواړی چه تاسی د تبلیغ له فرضه واپړی - نو الله تعالیٰ تنبیۀ فرمائی چه تاسی د دوی په خبرو باندی مه تیروخی ځکه چه د گنهگار - فاسق او ناشکر کافر له وینا منلو څخه پرته (علاوه) له نقصانه بل څه په لاس نه درخی نو د داسی شیرانو او بدبختانو خبرو ته غور نیول نه دی په کار.

وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

او یادوه نوم د رب خپل صبح کھیغ (سبا) او بیگا ماښام.

تفسیر: یعنی تل هغه پخپل زړه کښی ولره! په تیره بیا په دی دوو وقتونو کښی ئی هر ورو (خامخا) یادوه! گرددو (تولو) اندیننو علاج هم دا د الله تعالیٰ ذکر دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

او په څه برخه د شپې کښی نو سجده کوه هغه (الله) ته او نسبت د پاکی کوه دغه (الله) ته په شپه اوږده کښی (یعنی تهجد کوه او)

تفسیر: لمونځ وکړه! ښائی چه له دی غنی د مغرب او عشاء لمونځونه یا به تهجد مراد وی که له ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ﴾ څخه تهجد مراد وی نو دلته به له تسبیح غنی د هغه متبادره معنی اخیسته کیږی. یعنی د شپې له لوری علاوه پر تهجد پر ډیرو تسبیحو او تهلیلو کښی مشغول شی! که له رومی «فاسجد» غنی د ماښام او ماسختن لمونځ مراد وی نو دلته به له تسبیح څخه تهجد مراد وی.

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا نَّفِثًا

بیشکه دا (خلق چه کفار دی) خوشوی ژر تیریدونکی (دنیا) او پریردی وروسته له عحانه ورغ سخته (د عقبی چه د هغی دپاره څه تیاری او عمل نه

کوی).

تفسیر: یعنی دا خلق که ستاسی پند او هدایت نه منی د هغه سبب د دنیا مینه ده. کله چه دنیا یو ژر په لاس راتلونکی غیز دی دوی هم دا غواړی. او د قیامت له درنی ورځی څخه غافل شوی دی او هیڅ د هغه په فکر کښی نه دی لویدلی. بلکه د هغه په راتللو باندی باور هم نه لری او هسی ئی گنی کله چه مونږ ومرو او له خسا کیدلو څخه پس وراسته او تجزیه کیږو بیا به مو څوک راژوندی کوی؟ وروسته د دی پوښتنی جواب ورکوی.

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمُ بَدِيلًا ﴿٢٨﴾

مونږ پیدا کړی مو دی دوی او بیا مو مضبوط کړل پیدایښت بندونه اندامونه د دوی او کله چه اراده وفرمایو بدل به راوړو مونږ امثال د دوی (په خلقت کښی) بدل.

تفسیر: یعنی اول مو تاسی پیدا کړی او ستاسی گرد (تول) بندونه او اندامونه مو جوړ کړی دی نن ځمونږ هغه قدرت نه دی سلب شوی. هر کله چه مونږ وغواړو ستاسی دا موجوده ژوندون پای (انجام) ته ورسوو او هم داسی یوه بله هستی بیا پیدا او ودرولی شو. یا دا مطلب که دا خلق ئی ونه منی نو مونږ قادر یو هر کله چه وغواړو د دوی په ځای به نور داسی سری راولو چه گرد (تول) سره به مطیع او فرمانبرداران وی او د دوی په شان به سرکشان نه وی.

إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

بیشکه دغه (سورت) تذکره پند دی (خلکو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی نیسی طرف د رب خپل ته لاره (په خیر او طاعت سره - پس و دی نیسی!).

تفسیر: یعنی په جبر او زور سره په دوی باندی د دی خبری منل ستاسی کار نه دی - د پاک قرآن په وسیله پند ورکوی! وروسته له دی د هر چا اختیار دی هر څوک چه زړه ئی غواړی د خپل پروردگار تر خوشی پوری د رسیدلو لاره ځان ته جوړه کړی!

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾

او اراده نشیء کولی تاسی (د هیخ لاره د طاعت) مگر هغه چه اراده وفرمائی
الله (تاسو ته) بیشکه الله دی (پر هر شی باندی) ښه عالم دانا ښه حکمت والا.

تفسیر: یعنی ستاسی غوښتنه هم پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له غوښتنی نشی کیدی - ځکه چه د
بنده مشیت د الله تعالیٰ د مشیت تابع دی دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره ده چه د چا
استعداد او قابلیت څه قسم دی؟ نو سم له هغه سره د هغه مشیت کار کوی. بیا پاک الله هر چا
لره چه پخپل مشیت په سمی لاری باندی بیائی یا په گمراهی کښی پریږدی.

يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٦﴾

داخلوی (الله) هغه څوک چه اراده (د دخول ئی) وفرمائی په رحمت خپل
کښی او ظالمان (کافران چه دی) تیار کړی دی (الله) دوی ته عذاب ډیر
دردناک.

تفسیر: یعنی د هر چا استعداد چه ښه وی هغه ته به په نیکی باندی د تللو توفیق وروښی او د
خپل رحمت او فضل مستوجب به ئی وگرځوی.

تمت سورة «الدھر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه.

سورة المرسلات مکیة الا آية (۴۸) فمدنیة وهی خمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۷)
تسلسلها حسب النزول (۳۳) نزلت بعد سورة «الهمزة».

د «المرسلات» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۴۸) آیته څخه چه مدنی دی (۵۰) آیته (۲)
رکوع لری

په تلاوت کښی (۷۷) او په نزول کښی (۳۳) سورت دی وروسته د «الهمزة» د سورت څخه نازل
شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَصْفِ عَصْفًا ﴿٢﴾

قسم دی په هغو بادونو چه لیږلی شوی دی (د الله له طرفه) پی در پی پرله پسې (چه زړونه خوښوی) (یا) قسم دی په هغو ملائکو لیږلیو شویو په نیکیو سره (چه امر او نهی دی). بیا قسم دی په هغو سختو خوځوونکیو بادونو باندی چه الوځی په زور سره (یا) پس قسم دی په هغو ملائکو تلونکیو په حکم د الله سره مگردی تلل

تفسیر: یعنی اول پسته او ښه نری هوا چلیږی چه له هغی سره به د مخلوقاتو ډیر توقعات او منافع ترلی وی بیا لږ څه وروسته همغه یوه نرمه او پسته هوا د یوی سختی سیلی او طوفان جکر پشان به الوځی او داسی خرابی او وړانی به راولی چه خلق به په نارو سوړو شی. هم دا د دنیا او د آخرت مثال وگنئ! ډیر داسی کارونه دی چه خلق هغه اوس مفید او نافع گنئ او پر هغه باندی د دوی لوئی هیلی (امیدونه) ترلی وی او ډیر توقعات تری لری خو همغه کار کله چه د قیامت په ورځ پخپل اصلی او ډیر سخت او ویروونکی صورت سره رابښکاره شی نو مگرد (تول) خلق به تری پناه غواړی.

وَالنَّشْرِ نَشْرًا ۖ فَأَلْفُرَّتْ فَرًّا ۖ

قسم دی په هغو خواره کوونکیو بادونو باندی (باران لره) پورته کول خورول بیا (قسم دی) په (هغو ملائکو یا آیتونو د قرآن چه) جدائی کوی (په منع د حق او باطل کښی) جدائی کول

تفسیر: یعنی پر هغه هوا باندی قسم دی چه بخارات او نور له ځانه سره راپورته کوی او وریځی پیدا کوی او په فضاء کښی ئی خوروی - بیا په هر هر ځای کښی چه د هغوی رسونه مقصود وی د الله تعالی په امر هغه هم هغله رسوی او ویشی ئی او له وریا (باران) څخه وروسته بیا وریځی یوه لوری بل لوری ته خوروی. هوا یوازی له وریځی سره مخصوصه نه ده بلکه د هغه عمومی خاصیت دا دی چه د گردو (تولو) شیانو کیفیات لکه ښی او بدی ورمی او نور خوروی او د هغوی لطیف اجزاء ځنی بیلوی او له ځان سره ئی وری او یو څیز له یوه ځایه جلا (جدا) کوی او له بل سره ئی لگوی غرض دا جمع او تفريق چه د هوا خاصه ده د آخرت یوه نمونه ده چه هلته د حشر او نشر څخه وروسته به وگړی (خلق) سره بیلول شی او پس له یوه تولیدلو ځنی به بیلو بیلو ځایونو ته رسول شی ﴿ هَذَا يَوْمُ الْقِيَامِ جَمَعْنَكُمْ وَالْآٰلَيْنِ ﴾

فَالْمَلَقِيتِ ذِكْرًا ۖ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ۖ

پس قسم دی په هغو (پرېستو) چه رابښکته کوونکی د ذکر وحی پند دی لپاره د لری کولو د عذر (الزام د مؤمنانو) او لپاره د ویرولو (الزام د کافرانو).

تفسیر: حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه له «الملقیات ذکرأ» څخه هم هوا مراد کړی ده ځکه چه د وحی غږ د خلقو غوږونو ته رسوونه هم د هوا کار دی. تنبیه: «المرسلات - العاصفات - الناشرات - الفارقات - الملقیات» د پنځو واړو مصداق ځینو هواوی تاکلی (مقرر کړی) دی ځینو پرېستی ځینو پیغمبران او ځینو مفسرینو لکه چه رومینو خلورو څخه هواوی مراد کړی دی او له پنځمی ځنی ئی پرېستی اخیستی دی چه په ترجمه کښی ښکاره ده نوری خبری هم په دی مورد کښی شته چه د هغوی گرد (تول) تفصیلات په (روح المعانی) کښی شته.

حضرت شاه عبدالقادر رحمۃ الله علیه لیکي چه «له وحی څخه د کافرانو د دغه الزام لری کول منظور دی چه د سزا په وقت کښی ونه وائی چه مونږ نه وو خبر او هغو کسانو ته چه په برخه کښی ئی ایمان دی د ویری اورول دی چه ایمان راوړی» حضرت شاه عبد العزیز رحمۃ الله علیه فرمائی چه «د الله تعالی هغه کلام چه پر امر - نهی عقائدو او احکامو باندی مشتمل دی هغه د عذر کولو دپاره دی چه د اعمالو د پوښتنی په وقت د دی سری دپاره عذر او دستاویز وی چه ما هغه کار سم د الله تعالی له امره سره کړی دی - او د ده د هغه امر په نسبت می له هغه کار ځنی ځان ساتلی دی او د الله تعالی هغه کلام چه پر قصصو - اخبارو او نورو باندی مشتمل وی عموماً د منکرانو د ویرولو او ډارولو دپاره دی». په دی سورت کښی د خبری مخه زیاتره د مکذبینو او منکرینو په لوری ده نو ځکه د بشارت ذکر ئی ونه کړ. والله اعلم په هر حال سره وحی راوړونکی پرېستی او وحی رسوونکی هواوی دواړه شاهدانی دی چه یو وقت هرومرو (خامخا) داسی راتلونکی دی چه په هغه کښی به مجرمان پخپلو حرکاتو باندی پر او ملزم کیږی - او له الله تعالی ځنی ویریدونکی به بیخی مأمون - مصئون او بی فکره وی.

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ

بیشکه څه وعده چه له تاسی سره کړی شوی ده (د قیامت) خامخا واقع کیدونکی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت او د آخرت د حساب او کتاب او جزاء او سزا وعده هرومرو (خامخا) پیشیدونکی ده.

وَإِذَا النُّجُومُ طُبِسَتْ ۝ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۝

نو کله چه ستوری تور شی رنا (رنما) نور پی ورک شی. او کله چه آسمان خیری کمر شی.

تفسیر: یعنی ستوری محوه بی رنا خیر کیری آسمان به توتی توتی را لوی پی او د خیریدلو له وجی به په هغه کبی ورونه او کرکی خرگندی پی

وَإِذَا الْجِبَالُ سُفَّتْ ۝

او کله چه غرونه والو غولی شی (وايستل شی له غایونو خپلو نه) او روان شی.

تفسیر: یعنی د پاغوندو په شان په هوا کبی الوخی او دی خو او هنی خوا مگرخی.

وَإِذَا الرُّسُلُ اقْتَتَتْ ۝

او کله چه د پیغمبرانو وقت وتاکلی (مقرر) شی (او جمع کرل شی دپاره د شهادت).

تفسیر: چه له وړاندی وروسته تاکلی (مقرر) وقت سره سم د خپلو امتیانو سره د رب العزت په دربار کبی حاضر شی.

لَا إِلَهَ إِلَّا يَوْمَ أُجِّلَتْ ۝ لِيَوْمِ الْفُصْلِ ۝

دپاره د کومی ورخی وروستی کری شوی دی (دا خیزونه) دپاره (د شهادت) د ورخی د فیصلی.

تفسیر: یعنی پوهیږئ چه دا فیصله کومی ورخی دپاره ساتلی شوی ده؟ هنی ورخی ته چه په هنی کبی به د هری خبری بیخی او آخری او قطعی فیصله وی بیشکه که الله تعالی غوښتلی اوس به هم د هر خیز فیصله لاس په لاس او سم د لاسه هم کوله خو د ده د حکمت اقتضاء داسی نه ده چه اوس هر خوګ پخپلی سزا ورسوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۖ وَلَئِنْ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝

او څه شی پوه کړی ئی ته څه څه ده ورځ د فیصلی افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هیڅ مه پوښته څه د فیصلی ورځ به څرنگه وی؟ بس دومره وپوهیږه څه دروغ ویونکیو لره به د تباهی ډیره سخته ورځ وی او له سختو مصائبو او ربړو (تکلیفونو) سره به په کښی مخامخ کیدونکی وی ځکه څه د هغه څیز له لیدلو ځنی څه د دوی په فکر او خیال کښی هم نه و تیر هر کله څه ورسره مخامخ شی سخت وار خطاء کیږی او د حیرت او ندامت لامله (له وجی) ئی حواس خرابیږی.

أَلَمْ نُهَبِكِ الْأَوَّلِينَ ۖ ثُمَّ نُنَبِّئُهُمُ الْآخِرِينَ ۖ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ۝

آیا نه دی هلاک کړی مونږ مجرم خلق پومبني بلکه هلاک کړی مو دی په سبب د تکذیب سره بیا ورلیږو په هغو پسی وروستنی (مجرمان هم لکه څه له دوی سره مو معامله وکړه) هم داسی کار کوو مونږ له ټولو مجرمانو گنهگارانو سره.

تفسیر: د قیامت منکرانو داسی گڼل څه د دنیا دا لوی ژوندون به په څه ډول (طریقه) پای (آخر) ته رسیږی؟ او څرنگه به باور کیدی شی څه دا گرد (ټول) بنی آدماڼ به په یوه ورځ کښی سره مړه - او انسانی نسل به بیخی فنا کیږی؟ دا دوزخ او عذاب ویږول گرد (ټول) سره فرضی او ساختگی راښکاری - نو د دی چتی (بیکاره) خبرو په جواب کښی فرمائی څه پخوا له دی څخه ډیر خلق مړه شوی دی - او ډیر اقوام او تیرونه د خپلو گناهونو په بدل د تباهی سره مخامخ شوی دی - د وروستیو په نسبت به هم داسی د موت او هلاکت سلسله جاری وی نو پاک الله فرمائی کله څه ځمونږ قدیمی عادت د مجرمانو په نسبت معلوم او څرگند (ښکاره) دی نو وپوهیږئ څه د دی پیږی کفار به هم په هغو پخوانیو کفارو پسی شړو. هغه لوی ذات څه په بیلو بیلو زمانو کښی ئی لوی لوی مضبوط او تکره سری وژلی دی - او ډیر طاقتور مجرمان ئی هلاک کړی دی - نو آیا هغه اوس په دی باندی قدرت نه لری څه په دی گردو (ټولو) مخلوقاتو باندی په یوه وقت کښی د عذاب خوند وڅکی؟ او ټول یو ځلی فنا کړی بلکه ښه قادر او کولی ئی شی.

(سبحان ذی العزة والعظمة والكبرياء والجبروت)

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په بعث بعد الموت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قیامت راتگ ئی د دی لپاره دروغ ګانه چه ګرد (تول) انسانان به څرنګه یو ځلی پناه کیږی؟ او په څه ډول (طریقه) به ګرد (تول) مجرمان په یوه وقت کښی ګرفتار او په سزا رساوه کیږی؟.

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾

آیا نه یی پیدا کړی مونږ تاسی له اوبو سپکو (د منی) ځنی نو ومو ساتلی مونږ هغه (اوبه) په ځای د قراری ټینگ کښی (چه د مور رحم دی) تر نیتی معلومی (وقت د ولادت) پوری.

تفسیر: یعنی د یوی وقفی په ځای کښی ئی محفوظ وساته. له دی ځنی مراد د مور رحم دی چه هغه ته (بچه دان) هم وایه شی. او علی الاکثر وړکی هلته تر نهو میاشتو پوری وی او خپل خلقت کاملوی.

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَدَرُونَ ﴿٢٣﴾

پس قادر یو مونږ په دغو کارونو باندی پس ښه ټیک قادران یو مونږ

تفسیر: یعنی د اوبو هغه څاڅکی ئی او تر نیتی معلومی پوری په هغه ټینگ او مضبوط ځای (رحم) کښی چه اکثر نهه میاشتې وی وساته په تدریج سره یی پوره کړ او له هغه څخه یی په ورو ورو یو کامل انسان جوړ کړ له دی ځنی ځمونږ په قدرت او قوت باندی وپوهیږئ نو آیا دا الله تعالی دا انسان وروسته له مړینی څخه نشی ژوندی کولی.

تنبیه: ځینو د «قدرنا» معنی اندازه کول اخیستی دی یعنی «اندازه مو کر» او مونږ یو ښه اندازه کوونکی یو چه په دومره مدت کښی له مونږ څنی هیڅ یو ضروری څیز نه دی پاتی او نه مو کوم زائد او بیکار شی پیدا کړی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ایمان او په نعمت باندی).

تفسیر: چه داسی به ئی ویل کله چه مونږ په خاورو کښی داسی گډوډ شو چه ځمونږ د هډوکو بڅرکی بیخی نری او گرد (تول) سره خاوری ایری شی نو آیا بیا به په څه ډول (طریقه) ژوندی کیږو؟ نو په هغه وقت کښی به دوی پخپلو دی چتی (بیکاره) او پلټو شېهاتو باندی وشرمیږی او د ندامت او ارمان گوتی به په غاښونو وچچیی.

(اوس الله تعالی جل و علا شانه وعظم برهانه ذکر کوی د خپل احسان پر خپلو بندگانو او داسی فرمائی):

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٣٨﴾ أَحْيَاءً وَأَمْواتًا ﴿٣٩﴾

آیا نه ده مگر څولی مونږ ځمکه جمع کوونکی (په شا خپلی) ژوندیو لره او مړیو لره (په گیده نس خپل کښی).

تفسیر: یعنی گرد (تول) ژوندی مخلوقات پر هم دغی ځمکی باندی د خپل ژوندون چاری برابروی او د دوی مری هم په هم دی ځمکی کښی ختیږی او ورته رسیږی. انسان ته ژوندون د هم دی خاوری په وسیله په برخه شوی دی او له مړینی څنی وروسته ئی هم دا خاوره د هستوگنی ځای دی. نو آیا بیا دوهم کړت له دی خاوری څنی د هغه پورته کیدل کومه مشکله خبره ده؟.

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَاسِيَ شَيْخِثٍ وَاسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٤٠﴾

او پیدا کړی دی مونږ په دی (ځمکه) کښی غرونه لوی او لوړ (اوچت) او در ومو خښلی تاسی ته اوبه خوړی تنده ماتوونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغی ځمکی کښی مو لکه غر غوندی دروند او سخت جسم پیدا کړی دی چه

له خپله غایه هیڅ نه خوځیږي. او په هم دی ځمکې کښې مو د اوبو چینې در بهولې دی چه د خپلې نرمې او سیلان په سبب تل تر تلله بهیږي او په ډیر سهولت سره ئی څښونکي خړوبیږي - پس هغه الله تعالیٰ چه په دی حقیري ځمکې کښې ئی پخپل قدرت سره داسې متضادی نمونې راښولې دی او د موت او حیات او د سختی او نرمی ډیری منظری او ننداری ئی راوړاندې کړي دی نو آیا هغه د حشر په میدان کښې د سختی او د نرمی او د نجات او د هلاک مختلف مناظر او ننداری نشی راښوولی؟ او هم د هغه ذات په قبضه کښې چه د پیدا کولو هلاک کولو او د حیات او بقاء گرد (تول) سامان او وسیلې شته نو آیا د هغه قدرت او نعمت دروغ گڼل څرنگه جائز کیدی شی؟.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (په دغو مخلوقاتو او نعمتونو باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه داسې ئی گڼل چه په یوه ځای او یوه وقت کښې به د گردو (تولو) رومبنيو او وروستنیو د اثابت او تعذیب په دی اندازه مختلفې او متضادی چاری څرنگه پای (آخر) ته رسیږي او ویه ویل شی دغو مکذبینو ته د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبې د قیامت په ورځی کښې داسې چه:

إِنظِرُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾

ځی لار شی! هغه څیز ته چه وئ تاسی چه په هغه (عذاب د اور) به مو دروغ وئیل په دنیا کښې.

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښې به منکرانو ته داسې ویل کیږي. بیا به وویل شی د الله له جانبې منکرانو ته داسې چه:

إِنظِرُوا إِلَى ظِلِّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾

ځی لار شی تاسی! هغه سیوری ته چه خاوند د دریو خاښونو څانگو دی.

تفسیر: له قتاده رضی الله تعالیٰ عنه او نورو ځنی مروی دی چه د کافرانو د سیوری دپاره یو

لوگی له دوزخه راوځی چه په چاودلو سره به په دریو خانګو ویشل کیږی وائی چه دا لوگی به داسی وی چه له هر یوه منکر به له دری خواو راچاپیر وی - یوه توته به ئی د سر له لوری د چتری په دول (طریقه) ولاړه وی او دوهمه به ئی په ښی لاس او دریمه به ئی په کیڼ لاس. د حساب تر خلاصیدو پوری به دا خلق تر هم دی سیوری لاندی وی او ایمانداران او نیک کرداران به د عرش عظیم تر سیوری لاندی په دیره هوسانی (راحت) او آرام سره ولاړ وی.

لَا ظَلِيلٌ وَلَا يُعْنِي مِنَ اللَّهَبِ ۝۳۱

چه نه به وی (دا سیوری) یخ او نه به دفع کوی (له دوی نه هیڅ شی) له لمبی د اور نه).

تفسیر: یعنی یواځی په نامه سره به سیوری وی. داسی کوم ګڼ سیوری به نه وی چه د هغه په وسیله د لمر له تودوخی یا د اور له لمبو ځنی منکرین ځان وژغوری (وساتی) یا د تندی د داخلی او خارجی تودوخی مخه ونیسی.

إِنهَاترْمِي بِشَرِّ كَالْقَصْرِ ۝۳۲

بیشکه هغه (اور) ویشتل کوی په هسی بخرکو سرو سکروتو سره (چه هره یوه به ئی وی) لکه لوړه (اوچته) غته مانی.

تفسیر: یعنی د دوزخ دغه سکروتی به دغومره لوړی (اوچتی) وی او هغه سکروتی به د لوئی مانی د وچتوالی په میچ راللوځی. یا به د هغه د سکروتو لویوالی د لوئی مانی له لویوالی سره برابر وی.

كَأَنَّهُ جُمُلتُ صُفْرٍ ۝۳۳

ګواکی هغه (بخرکی سکروتی قطار د) اوبنانو زیرو تورو دی.

تفسیر: یعنی که له مانی سره تشبیه په لویوالی (وچتوالی) کښی وی نو له اوبن سره به په لویوالی کښی هم وی. که هغه تشبیه په لویوالی کښی وی نو د ﴿كَأَنَّهُ جُمُلتُ صُفْرٍ﴾ مطلب به داسی وی چه ډرمبی به د اور هغه بخرکی او سکروتی له مانی سره برابری وی بیا به مانی او وړی شوی د اوبن په اندازه به کیږی. یا به له اوبن سره په رنگ کښی تشبیه ولری خو په دی

صورت کښی هغو کسانو چه د ﴿جَلَلْتُ صُفْرًا﴾ ترجمه په «تورو اوبښانو» سره کړی ده هغه زیاته ښه لگېږی ځکه چه له روایتونو څخه دا ثابت شوی ده چه د دوزخ اور تک تور دی او عرب تورو اوبښانو ته د دی لامله (له وجی) «صفر» وائی چه هغه عموماً زیروالی ته مائل وی. والله اعلم.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٣﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (د داسی عذابونو).

تفسیر: چه داسی به ئی گنل چه قیامت نه دی راتلونکی او که را هم شی نو مونږ به هلته په آرام او هوسائی (راحت) کښی یو.

هَذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٤﴾

دا هغه ورځ ده چه (مفیدی) خبری نه کوی (پکښی کفار یا به نشی نیولی هیڅ حجت پر الله باندی).

تفسیر: یعنی منکران به ځینو موطنو کښی بالکل خبری ونه شی کړی او په هغو موطنو کښی چه وینا کوی هغه به نافع نه وی. نو په دی لحاظ سره به د هغوی ویل او نه ویل گرد (تول) سره برابر وی.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٥﴾

او اذن حکم به ونه کړ شی دوی ته چه عذر وغواړی (او نه به معذرت ورته څه نفع ورسوی).

تفسیر: ځکه چه د معذرت او د توبی د قبلیدلو وقت تیر شوی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په دغی ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه دغه ورځ د دنیا په عدلیو او محکمو باندی قیاس کوی او داسی ئی گنلی وی چه که هسی کومه موقع راوړاندی شوه نو هلته به هم په غورو خبرو او په عذرونو او ننواتو سره ځانونه خلاصوو.

هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنُكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

دا ورځ د فیصلی ده ټولوو مونږ تاسی (ای مکذبانو) او پخوانی خلق هم.

تفسیر: د دی لامله (له وجی) چه گرد (ټول) سره راټول کړو او بیا ئی بیل بیل سره ودروو او وروستنی او آخری حکم او فیصله ورواوروو.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا ﴿٣٩﴾

پس که وی تاسی لره څه کید مکر چل (په دفع د عذاب کښی) نو وکړئ دغه کید مکر چل مو په ما باندی.

تفسیر: هو که! دا گرد (ټول) مو دلته سره راټول کړی اوس دی یو له بله سره جرگی او مشوری وکړی هر هغه چم (چل) کید او مکر فریب او تدبیر چه ځمونږ د نیولو دپاره جوړولی شی هغه دی جوړ کړی او راودی ښی په دنیا کښی خو مو د حق په باطلولو او پټولو کښی ډیر تدبیرونه کړی و نن مو هم له همغو تدبیرونو څخه هر یو مو چه زړه غواړی راد مخه ئی کړئ!.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په حساب کتاب باندی).

تفسیر: چه په نورو باندی ئی هیله (امید) او اسره کړی وه چه هغوی به مونږ په هر ډول (طریقه) سره چه وی خلاصوی ځینو سپین سترگو خو د دوزخ د پرېتو شمیر نولس اوړیدلی داسی ئی هم ویلی دی چه د دوی له منځه اوولسو تنو ته یواځی زه کافی یم.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلِّ

خامخا پرهیزگاران ویریدونکی به (د جنت د ونو) په سیوری کښی وی.

تفسیر: یعنی ویریدونکی له عذاب د الله چه کوی پرهیز له کفر او عصیان څخه پرمپی د عرش بیا د جنت په سیوریو کښی به وی.

وَعِیُونَ^(٣١) وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ^ط كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا^{٣٢}
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^(٣٣)

او په (غاړه د) چینو کښی به وی او په (منځ د) میوو کښی به وی له هغه قسمه چه غواړی ئی دوی (او وائی به مومنانو ته پرېستی چه) خورئ تاسی او څښئ تاسی (ای متقیانو) په داسی حال کښی چه لذت اخیستونکی او هضمیدونکی به یی په بدل د هغو (صالحه و اعمالو) چه وی به تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی)

تفسیر: د مکذبینو په مقابل کښی ئی دا د متقینو حال بیان وفرمایه ځکه «الاشیاء تعرف باضدادها».

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ^(٣٤) وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^(٣٥)

(لکه چه جزاء مو متقیانو ته ورکړه) بیشکه مونږ دا رنگه ښه بدل ورکوو نیکانو ته (پس نیکی دی کوی چه ښه جزاء بیامومی دغسی) افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په نعماو د جنت سره).

تفسیر: چه په دنیا کښی به ئی مسلمانانو ته ویل که له مړینی څخه وروسته بیا ژوندون وی نو هلته به هم مونږ له تاسی څخه ښه یو اوس چه هغوی تاسی په عیش او عشرت کښی وینی او خپل ځانونه په تکلیف او زحمت کښی مومی نو دوی ته لا زیات ربر (تکلیف) رسیږی او رسوا او ذلیل کیږی. او وائی به منکرانو ته پرېستی داسی چه:

كُلُوا وَتَسْتَعْتُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُّجْرِمُونَ^(٣٦)

خورئ تاسو! او نفع اخلي (ای مکذبانو له نعمتونو د فاني دنيا) لري ورځي
بیشکه یی تاسی مجرمان (کنهگاران په عقبی کښی).

تفسیر: دا خطاب مکذبینو ته دی چه شو ورځي نوری هم مزی وکړئ! آخر به د دی خورلو او
څښلو بدل په ښه ډول (طریقه) له تاسی ځنی اخیست کیږی ځکه چه تاسی د الله تعالی مجرمان
یی چه د هغه سزا پرته (علاوه) له حبس دوام او عذاب الیم څخه بل شی نه دی ځواکی «کلوا
وتمتعوا» فرمایل داسی شول لکه چه یو هسی مجرم ته چه په وژلو سره محکوم شوی وی داسی
وویل شی که څه غوښتنه یا خواهش لری رابنکاره نی کړه چه د هغه په پوره کولو کښی کوشش
وکر شی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (له عذاب
دردناک څخه).

تفسیر: چه د دنیا په عیش - عشرت - ساعت تیری او لذتونو کښی ډوب تللی وی - له دی
څخه خبر نه وی هغه څیز چه تاسی ته د کلانو امیل ښکاریده او هغه مو پخپلو غاړو کښی اچول
هغه یو تک تور سخت چیچونکی مار او منگور دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٣٨﴾

او کله چه وویل شی (په دنیا کښی) دغو (مکذبینو) ته چه رکوع وکړئ
لمونځ وکړئ تاسی (الله ته) نه کوی دوی رکوع لمونځ (الله ته).

تفسیر: یعنی مکذبین په لمانځه کښی رکوع نه کوی یا د الله تعالی د عامو احکامو په مقابل
کښی غاړه نه ږدی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په اوامر او
نواهی د الله).

تفسیر: په هغی ورغی کښی به ارمان او افسوس کوی چه په دنیا کښی مو ولی د الله تعالی د احکامو په مقابل کښی سرښکته نه کړ که مو په دنیا کښی د هغه الله تعالی په مقابل کښی سر تیت کړی وی نو دلته به هر ورو (خامخا) معزز محترم او سرلوری (سرفراز) وم.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

پس په کومی خبری باندی وروسته ما سوا له دی (قرآنه) په ایمان یقین راوړی (دغه منکران) بلکه په بل شی باندی ممکنه نه ده پرته (علاوه) له (قرآن).

تفسیر: یعنی له قرآن مجید څخه لوړ (اوچت) او کامل او مؤثر بیان به د چا وی؟ که دا مکذبین په دی باندی باور نه کوی نو پر کومی خبری به ایمان راوړی آیا له دی پاک قرآن غنی وروسته د بل کوم کتاب د راتللو په انتظار کښی دی چه له آسمانه به راښکته شی؟.

(آمنّا بالله وبما انزل الله فاکتبنامع المؤمنین)

تمت سورة «المرسلات» بفضلہ ولله الحمد والمنة وبه التوفیق والعصمة

سورة النبا مکيه وهى اربعون آية و فيها ركوعان تسلسلها حسب النزول (۸۰) رقم تلاوتها (۷۸) نزلت بعد سورة المعارج

د «النبا» سورت مکى دى (۴۰) آية (۲) رکوع لری په نزول کښى (۸۰) او په تلاوت کښى (۷۸) سورت دى

وروسته د المعارج له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکى دى

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ^①

له شه شى خخه پوښتنه کوى (کفار) يو له بله (يا له مؤمنانو خخه په طريقه د مسخرى سره).

تفسير: يعنى خلق د کومى خبرى پته لگولو او د کوم غيږ په تحقيق او تفتيش کښى مشغول دى؟ آيا په هغو کښى داسى شه قوت او استعداد شته چه له ديرو پوښتنو خخه په هغه غيږ باندې پوهيږى؟ هيڅ کله به ونه پوهيږى يا دا چه کافران د انکار او استهزاء او د نه منلو او مسخرو په ډول (طريقه) په خپلو منځونو کښى او هم له پيغمبر او مسلمانانو خخه پوښتى خانه ! هغه لويه ورځ کله راځى؟ ولى دومره وځنډيده (ايساره شوه) اوس ولى نه راځى؟ تاسى پوهيږئ چه دوى د شه دپاره داسى پوښتنى کوى؟ هغه داسى عظيم الشان او لويه خبره او ويروونکى ننداره ده چه د هغه علم او پوه دوى ته عنقریب راځى او دوى به ئى ژر په خپلو سترگو ووينى او پرى وبه پوهيږى.

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ^② الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ^③

پوښتنه کوى (کفار) د لوئى خبرى (قيامت يا قرآن خخه چه مشتمل دى په بعث او نورو اخروى امورو) هغه (قرآن) چه دوى په کښى مختلف دى (مؤمنان ئى په حقانيت اقرار لرى او کافران تری انکار کوى).

تفسير: يعنى د قيامت لويه ورځ چه د خلقو په منځ کښى په هنى کښى اختلاف او شخړه

(جگره) ده او کفار په هغه کښې سره مختلف دی په انکار او په شک کښې یا به تپوس کاوه مؤمنانو او کافرانو ټولو. مؤمنانو دپاره د زیادت د ویری او کافرانو له جهت د مسخری نه څوک ئی راتگ منی څوک ئی نه منی څوک ئی په خیال کښې ورته تللی دی څوک وائی جسم پورته کیږی څوک وائی گرد (تول) رنځ او خوند په روح او په سا باندی تیریږی او په جسم پوری هیڅ غیز اړه (مجبوری) نه لری ځینی وائی قیامت شته او بتان به ځمونږ شفاعت کوی او ځینی وائی نشته او ځینی شک کوی په واقع کیدو ئی او په نه واقع کیدو ئی. او نوری دا راز (قسم) جگری.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝

نه دی کوی (دا اختلاف او پوښتنی) ژر به وپوهیږی (دا کافران په عذاب د انکار باندی) بیا هیڅکله دی نه کوی (پوښتنی او اختلاف) ژر به وپوهیږی (په عذاب د انکار) دغه منکران په هغه باندی چه حق دی په هغه وقت کښې چه مړه شی او وشکی عذاب.

تفسیر : یعنی پیغمبران د دنیا له اوله تر اوسه پوری خلق دیر پوهولی دی خو خلقو هیڅ کله له خپلو جگرو او پوښتنو څخه مخ نه دی اړولی اوس نژدی ده چه هغه ویروونکی ننداره هغوی ته په مخ کښې راشی نو هلته به وپوهیږی چه د قیامت لویه ورځ څه شی ده؟ او د هغی پوښتنی او جگری په څه ډول (طریقه) دی؟.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ۝

آیا نه ده گرځولی مونږ ځمکه فرش (بلکه گرځولی ده مونږ ځمکه فرش لپاره د هستوگنی د خلقو).

تفسیر : چه خلق په سکون او اطمینان پری ولگوی او هستوگنه پری وکری او په آرامی او هوسانی (راحت) سره ناسته ملاسته پکښې وکری.

وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا ۝

او (آیا نه دی گرځولی مونږ) غرونه میخونه (بلکه گرځولی دی مونږ غرونه د ځمکی میخونه چه په سبب د هغو برقراره ده).

تفسیر: لکه چی یو شی د میخونو په وهلو سره ټینګیږی او نه سره بیلیدوی او نه له خپل څای څخه دی خوا او هغی خوا ته خوځیږی هم دا راز (قسم) د ځمکی هغه ابتدائی خوزیدل او سره بیلیدل د غرونو د شته والی په سبب شول او د الله تعالیٰ په امر ئی په ښکاره ډول (طریقه) یو راز (قسم) آرام په برخه شو.

وَوَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا

او پیدا کړی یی مونږ تاسی جوړه (نر او ښځه).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د نارینه د سکون او راحت او هوسانی (آرام) او وخت تیرولو دپاره ښځه د ده جوړه کړی ده لکه چه د «الروم» په دریمي رکوع ۲۱ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښی داسی یو آیت شته ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ یا به له ازواج څخه مراد راز راز (قسم قسم) اشکال (انواع اقسام) او نور شیان مراد وی.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا

او ګرځولی دی مونږ خوب ستاسی قطع د کارونو آرام راحت (د ابدانو د تاسی).

تفسیر: یعنی سری چه په اوږدی ورځی کښی له ډیر کاراو بار او خوځیدو ستړی ستومانه کیږی نو هر کله چه اوده شی نو ګرده (توله) ستومانی او ستړتیا ئی لری کیږی ګواکی خوب د آرامی او هوسانی (راحت) نوم دی وروسته له دی د خوب په مناسبت شپه هم یادیدوی.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا

او ګرځولی ده مونږ شپه لباس (پټوونکی د هر څیز په تیاری خپلی سره).

تفسیر: همغسې چه سری پخپلو جامو سره ځانونه پټوی ګواکی د شپې تیاره هم د خلقو پرده ساتی او هغه چاری چه د پتیدلو وړ (لائق) وی زیاتره ئی د شپې په تیاره کښی کولی شی په هسی او ښکاره ډول (طریقه) هم سری له ورځی څخه زیاتره د شپې له مخی د یخنغ او نورو شیانو لامله (له وجی) جامی اغوستلو ته اړ (مجبور) او محتاج کیږی.

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝۱۱

او گرغولی ده مونږ ورغ (وقت د طلب د) معاش (او د کارونو).

تفسیر : زیاتره هر راز (قسم) چاری او کتی د ورغی له مخی کیږی چه له هغو څخه هر څوک د خپل کور او کهول حوائج او اړتیاوی (محتاجی) لری او خپل زړه داده کوی. د شپي او ورغی په مناسبت د آسمان او لمر خبره هم کیږی یا دا چه د ځمکی په مقابل کښی د آسمان بیان هم کاوه شی.

وَبَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شَدَادًا ۝۱۲

او جوړ کړی دی مونږ د پاسه د تاسی اووه محکم (اسمانونه چه نشته پکښی هیڅ نښه د خلل او د زوال).

تفسیر : یعنی اووه کلک آسمانونه جوړ شوی دی چه سره له دومره زیاتو پیړیو مدتو د تیریدلو اوس هم د پخوا په شان دی او هیڅ یو کڼدو په کښی نشته او داسی ټینگ او کلک دی چه له سره نه نړیږی او هیڅ یو چاود او درز په کښی نه ښکاری.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝۱۳

او گرغولی پیدا کړی ده مونږ (په آسمان کښی) دیوه روښانه .

تفسیر : یعنی لمر چه تودوخی او رڼا دواړه اوصاف په کښی شته.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرِ مَاءً ثَجَّاجًا ۝۱۴

او نازلی راښکته کړی دی مونږ له نښیځونکیو (نچورونکو) او ورونکیو (وریځو) څخه اوبه ډیری توښیدونکی پاکی صافی.

تفسیر : څغیدونکی ورغی یا غغولی هواوی.

لَنْخْرِجَ بِهِ حَبَّاءَ وَنَبَاتًا ۖ وَجَذَّتِ الْفَأَا ۝

لپاره د دی چه راویاسو مونږ په هغو (اویو) سره دانی او واښه او باغونه یو له بل سره گڼ نژدی.

تفسیر : یعنی خورا (دیر) گڼ باغونه یا دا چه په یوی ځمکی کښی ئی راز راز (قسم قسم) ونی او باغونه شته کړی دی.

تنبيه : د قدرت عظیم الشانی نبی ئی ویلی او ښکاره کړی ئی دی چه هغه الله جل جلاله چه داسی قدرت او حکمت لری آیا بیا تاسی نشی ژوندی کولی؟ او د حساب او کتاب دپاره ستاسی پورته کول کومه مشکله او سخته خبره ده بلکه نه ده آیا دا خبره به د هغه له حکمت څخه غلطه نه وی چه دومره لویه دنیا او دیر شیان هم داسی گډوډ پریږدی، هیڅ نتیجه او گټه (فائده) تری څرگنده (ښکاره) نشی؟ په رښتیا سره ښائی چه د دنیا د دی طویلی سلسلی او اوږد لړ پایی او د دی گډو وډو شیانو کومه ښکاره نتیجه هرومرو (خامخا) وی چه هغه ته مونږ (آخرت) وایو. لکه چه وروسته تر خوه ویښتیا او په شپي پسی ورځ راځی نو هم داسی پوهیږی. چه په دنیا پسی د آخرت راتلل هم یقینی دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفُصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ۝

بیشکه ورځ د فیصلی (په مابین د خلقو کښی قیامت دی) وقت (مقرر لپاره د ثواب او عقاب په حکم د رب ستا).

تفسیر : د فیصلی ورځ به هغه وی چه ښه او بد داسی سره بیخی په کښی بیلپیری چه په هیڅ ډول (طریقه) اشتراک او اجتماع به پکښی پاتی کیږی. هره نیکی خپل معدن ته او هره بدی خپل مرکز ته ورځی. ښکاره ده چه داسی کامل امتیاز او افتراق په دی دنیا کښی نشی کیدی. ځکه چه د دی دنیا گرد (ټول) موجودات لکه ځمکه آسمان، لمر، سپوږمی، شپي، ویدیل، وینښل، ورېځ، وریا، باغ، نارینه ښځه وورکی او نور د ښو او بدو سړیو په منځ کښی سره گډ او مشترک دی. او کافر او مسلمان دواړه له دغو وسائلو او وسائطو نه یو رنگ منافع او گټی اخلی. نو ځکه د دی شیانو د بیلولو دپاره یوه بیلوونکی ورځ یوم الفصل په کار ده چه هغه د دی موجوده نظام عالم په پای (آخر) کښی ده او د هغه وخت تعین او مقرری د الله تعالی په ازلی او ابدی علم او پوه کښی معین او ټاکلی (مقرر) دی. چه د هغه لړ څه تعریف اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی فرمائی چه

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ مَا تَأْتُونَ أَقْوَابًا ۝۱۸

هغه ورځ چه وېوکل شی (دوهم ځلی) په صور (شپیلی) کېښی نو راختی به
تاسی دلی دلی (له قبرونو نه موقف ته)

تفسیر : یعنی ډیر زیات غوندونه او فرقی سره تولیږی چه د هغوی ویشونه د هغو په چارو،
عقائدو او اعمالو پوری تړلی او مربوط دی.

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ۝۱۹

او پرانستلی څیړی به شی آسمان (په دغه ورځ د قیامت کېښی) نو شی به
دروازی دروازی.

تفسیر : یعنی آسمان به داسی وېرانیستلی او توتی توتی شی چه له لری به دروازی پکښی
ښکاری د دی خبری تائید په یوه بل آیت سره هم کیږی چه د فرقان په دریمي رکوع څمونږ
دغه متبرک تفسیر کېښی ئی داسی لولو. ﴿وَيَوْمَ تُنْفَخُ السَّمَاءُ فَكَا نَتْ أَبْوَابًا تَرَىٰ﴾

وُسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝۲۰

او روان به کړل شی غرونه نو شی به لکه سراب (شگی گل څلیدونکی څمکه
لکه اوبه).

تفسیر : لکه چه په څلیدونکو شگو باندی له لری څخه د اوبو گمان کیږی هم داسی په هغو
غرونو باندی فهم اټکل کاوه شی ځکه چه هغه به غرونه نه وی بلکه د شگو گل (سراب) به وی.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۲۱ لِلظَّالِمِينَ مَا يَأْتُونَ

بیشکه دوزخ چه ځای د انتظار (د کتو لپاره د تیریدونکیو دی) سرکشو
لره د ورتللو او د هستوگنی ځای دی

تفسیر : یعنی دوزخ د شریرینو په انتظار کېښی دی او هلته د دوی د ورتللو او د هستوگنی
ځای دی یا بیشکه دوزخ څارونکی دی او ځای د تیریدلو د خلقو دی نو مؤمن به تری تیر شی
او کافر به پکښی پریوځی.

لَيْثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ۝

غُند (ایسارتیا) کوونکی به وی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی ډیری زمانی (بلکه همیشه به په کښی پاتی کیږی).

تفسیر : چه د شمیرلو میچ ئی نشته سره له دی چه ډیری زمانی او پیری تیریږی خو د دوی مصیبت به پای (آخر) ته نه رسیږی.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۝ إِلَّا حِيمًا وَغَسَّاقًا ۝

نه به څکی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی سره (هوا اوبه) او نه د څښلو (یخ) څیز. مگر پرته (علاوه) له ډیرو تودو اوبو او بهیدونکیو زوو له وینو سره (د دوزخیانو له زخمونو).

تفسیر : یعنی نه د یخنی راحت او هوسانی (آرام) مومی، نه به د څښلو کوم خوند هغوی ته پیدا کیږی یواځی تودی اوبه وررسیږی چه له هغو څخه د هغوی خولی سوځی او کولمی ئی پری کیږی او له گیدی څخه د باندی لویږی او بل هغه ټکی زیری بهیدونکی زوی وررسیږی چه د نورو دوزخیانو له پرهاړو څخه راووځی الله تعالی مو له دی او له نورو دنیوی او اخروی هر راز (قسم) ربرو (تکلیفونو) څخه وساتی.

جَزَاءُ وَفَاكًا ۝ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ۝

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ۝

جزاء (ورکوله شی دغو سرکشانو ته) موافقه (له اعمالو د دوی سره) بیشکه وو دوی (په دنیا کښی) چه نه ویریده امید هیله ئی نه لرله د حساب (څکه چه منکر ؤ له بعث نه) او دروغ ئی گڼل آیتونه ځمونږ

تفسیر : یعنی د هغه شی چه دوی نه ویریدل او هیله (امید) ئی چه دوی نه لرله هم هغه وردمخه شو او هغه خبره چه دروغ ئی بلله پخپلو سترگو ئی ولیدله اوس گورو چه دوی څنگه تکذیب او انکار کوی.

وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ۝

او هر خیز (له طاعته او معصيته) شمیرلی دی مونږ هغه په لیکلو سره (په لوح محفوظ کښی لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هر خیز د الله تعالیٰ په ازلی او ابدی علم او پوه کښی شته او د هغه د علم المحيط سره سم د لوح محفوظ په دفتر کښی لیکلی دی هیڅ یو ښه او بد کار د الله تعالیٰ د علم له احاطی څخه د باندی نه دی د یوی وړی او ذری پوښتنه او شمیر هم کوی. او ویه ویل شی دغو منکرانو سرکشانو ته په آخرت کښی په وقت د وقوع د عذاب کښی پر دوی باندی د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانب داسی چه

فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ۝

پس وڅکئ (سزا خپله) چه له سره نه زیاتوو مونږ پر تاسی پرته (علاوه) له عذابه (د پاسه په بل عذاب باندی).

تفسیر : یعنی همغسې چه تاسی په تکذیب او انکار کښی تیری او وړاندی تگ کوی نو که بی واکه مرگ او مړینه. تاسی ته درپښه شی تل به مو هم دا وړاندی تگ وی. اوس د لویو ربړو (تکلیفونو) خوند وڅکئ! مونږ به هم ستاسی عذاب داسی زیاتوو چه هیڅ تخفیف او سېکتیا به په کښی نه وی. او د یوه عذاب د پاسه به بل عذاب درکاوه کیږی. او دغه آیت ډیر سخت دی له آیتونو د قرآنه په حق د دوزخیانو کښی اوس الله تعالیٰ اعظم برهانه و اعلیٰ شانه د مؤمنانو کرامت داسی بیان فرمائی

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۝ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ۝ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ۝

بیشکه خاص متقیانو ته (په آخرت کښی) ځای د خلاصی بری کامیابی دی باغونه (د میوی) او د انگورو (ونی) دی او پیغلی انارتیونی همغولی دی.

تفسیر : یعنی داسی انارتیونی پیمخی پیغلی چه دوی د خپل پیغلټوب، وروستنی میچ ته رسیدلی وی. او گردی (تولی) په یوه عمر (منگ) او یوه ونه وی متقیانو ته ورعنایت کیږی.

وَكَا سَادَهَا قَا ط

او (متقیانو ته په جنت کښی د شراب طهور) پیالی دکی تر خندو (غاړو) دی.

تفسیر : یعنی د پاکو خوړوبی (شراب طهور) په خندو (کنارو) اوبتی جامونه به پر متقیانو مؤمنانو ور څښولی کیږی.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا الْغَوَاۗوَالَ كَذٰۤبًا ؕ

نه آوری په دغه (جنت کښی متقیان) لغو چتی (بیکاره) خبری او نه دروغ.

تفسیر : یعنی په جنت کښی چتی (بیکاره) خبری اتري نه وی. او ملندی نه پکښی اوریدلی کیږی. درواغ او فریب او درغلی (خیانت) په کښی نه وی. نه څوک له چا سره جنگ جنجال کوی ځکه چه هلته د جگړی او شخړی هیڅ یوه پېښه نه وی او نه څه ضرورت ورته واقع کیږی.

جَزَاءُۢمِّنْ رَّبِّكَ عَطَاۗءٌۭ حِسَابًا ؕ

(جزاء به ورکوله شی متقیانو ته) جزاء ورکول له ربه ستا نه عطاء ډیره (په حساب د اعمالو سره).

تفسیر : یعنی د یوی یوی ذری شمیر به کیږی او ښه بدل او کافی اجر ئی د دوی د رب او پالونکی له جانبه ورکاوه کیږی. هسی رب اکرم شانه واعظم برهانه.

رَّبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ

چه رب د آسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو (ځمکی او آسمان) کښی دی ډیر مهربان دی.

تفسیر : دغه جزاء او بدل یواځی د الله تعالی رحمت او لورینه (مهربانی) ده کنه د هیچا په الله تعالی باندی زور یا پور (قرض) او حق نشته که سړی د خپلو ښو اعمالو او چارو په وسیله له عذاب او ربړو (تکلیفونو) څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا خو لوی بری او سخت مشکل کار

دی. پاتی شو جنت نو دا پرتة (علاوه) د الله تعالیٰ د خالصی لورینی (مهربانی) او فضل او مرحمت شخه مشکل دی. که جنت څمونږ د ښو چارو په صله او عوض کښی راکوی نو دا د هغه یوه بله مهربانی ذره نوازی او عزت افزائی ده.

لَا يَبْلُغُونَ مِنْهُ حَدًّا ۝

نه به مالکان کیږی (د شفاعت، نه به توانیږی خلق) له دغه (الله) سره د خبرو کولو.

تفسیر : یعنی نه به قادریږی هیڅوک چه خبری وکړی له الله سره له ویری یا نه به مالکان کیږی د شفاعت دپاره د چا مگر خو په اذن د الله تعالیٰ، او سره له دومره لطف، مرحمت د هغه الله تعالیٰ عظمت، جلال او لورینه (مهربانی) داسی ده چه هیڅوک د الله تعالیٰ په مخ کښی خبری نشی کولی او شوندی نشی خوځولی.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ۝

په هغی ورځی (د قیامت) کښی چه ودیږی روح او د ملائکو صفونه صفونه.

تفسیر : له روح شخه مقصد گرد (تول) ساکینان (جاندار) دی یا به له هغه شخه (روح القدس) مراد وی چه حضرت جبریل علیه السلام دی. او د ځینو مفسرینو په تصور او جاج له دی شخه لوی روح (روح الاعظم) مراد ده چه ډیر ارواح له هغه شخه جوړ او منشعب شوی دی. والله اعلم.

لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ۝

نه به کوی خبری (هیڅوک له ویری په باب د شفاعت کښی مگر) پرتة (علاوه) له هغه چه اذن حکم وکړی ده ته رَحْمَن (د خبرو یا د شفاعت) او ویلی ئی وی صواب ښه خبره (په دنیا کښی چه لا اله الا الله ده).

تفسیر : یعنی په هغه دربار کښی هر څوک هر څه چه وائی د هغه الله تعالیٰ په اذن او حکم اشاره وائی او څه چه وائی هم داسی خبری کوی چه د ویلو او کولو وړ (لائق) او خورا (ډیر) (درستی) او معقولی وی. لکه د کوم غیر مستحق سپارښت نه کوی په هغه ورځ کښی او د الله تعالیٰ په حضور کښی به د سپارښت وړ (لائق) یواځی هغه څوک کیدی شی چه په دنیا کښی له

رښتينو او جوتو خبرو څخه زياتره رښتيا او جوتي خبرې ئې له خولي څخه وتلي وي او د «لا اله الا الله» پاڅه كلمه ئې ويلې وي يعنې مسلمان وي نه كافر ولي چه نه كوي شفاعت مگر خو د مستحق مومن اې الله تعالى تل دا كلمه څمونږ په ژبو جاري لره ا.

ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَاءً ﴿٣٩﴾

دا هغه ورځ ده حقه پس هر هغه چه اراده وكړې نيسي طرف د رب خپل ته مرجع (ځاى د ورتلو په طاعت سره پس ودې نيسي څو مأمون شي له عذابونو).

تفسير : يعنې هغه د قيامت ورځ خامخا راتلونكې ده اوس هر هغه څوك چه خپلې ښه او بهترې غواړې ښائې چه د هغې ورځې دپاره ځان تيار كړي او په زړه پورې تياري ورته ونيسي ا.

إِنَّا أَنْذَرْنَكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَلَيْتَنِي كُنْتُ ثَرِيًّا ﴿٤٠﴾

بېشكه مونږ چه يو ويروو مونږ تاسې (اې كفارو) له يوه عذاب راتلونكي نژدې څخه (چه عذاب د آخرت دى) هغه ورځ چه وبه وينې هر سړى هر هغه څه چه په مخ كېښي ليرلي ده دواړو لاسو د ده (عمل د خير وي كه د شر جزاء به ئې مومي) يعنې ښه او بد، وړاندې، وروستنى چاري او اعمال ئې وروړاندې كيږي. او وبه وائې كافر (په ورځ د قيامت كېښي) كاشكي چه وي زه خاورى.

تفسير : يعنې كاشكي زه خاورى وي په دنيا كېښي چه هيڅ كله پيدا شوى نه وي ا ځكه چه د هم دغه پيدايښت له سببه د حساب او كتاب په عذاب اخته شوى يم او چا ويلې دى خاورى شوى وي په دې ورځ كېښي چه هيڅ بيا پيدا شوى نه وي.

تمت سورة النبأ بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة النازعات مكية وهى ست و اربعون آية و فيها ركوعان رقم تلاوتها (۷۹) تسلسلها حسب النزول (۸۱) نزلت بعد سورة «النبا»

د «النازعات» سورت مكى دى (۴۶) آيته (۲) ركوع لري په تلاوت كېښي (۷۹) په نزول كېښي (۸۱) سورت دى وروسته د «النبا» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالزُّعْتَ غَرْقًا ۱ وَاللَّشَطُ نَشْطًا ۲

قسم دی (په ملائکو) سخت وښکونکیو (ارواحو د کفارو لره) سخت وښکل (او قسم دی) په ملائکو آسان وښکونکیو (ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)

تفسیر : یعنی قسم دی په هغو پښتو باندی چه د کافرانو په رگونو کښی ورننوځی او د هغوی ارواح په راښکلو سره له سرونو د گوتو او نوکونو نه په دیره سختی سره وباسی یا قسم دی په ستوریو غغلیدونکیو باندی له مشرق نه مغرب ته.

(وَاللَّشَطُ نَشْطًا) : او قسم دی په ملائکو وښکونکیو ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل

یعنی هغه پښتی چه له مؤمنانو څخه د روح غوټه پرانیځی او بیا دوی په دیری خوښی سره د پاکۍ نری په لوری ورغغلی. خو په یاد نی ولری چه دا ذکر د روح دی او د بدن نه دی لنده نی دا چه ښه سری په دیری خوښی سره د پاکۍ نری په لوری ورغغلی او بد سری تری تنهتی نو نی په راښکودلو سره بیرته بیانی یا قسم دی په هغو ستوریو باندی چه وځی له یوه برجه بل برج ته.

وَالسَّبْحُ سَبْحًا ۳ فَالسَّبْحُ سَبْحًا ۴

او (قسم دی) په تیزو غوټه وهونکیو (ملائکو په تعمیل د احکام الله) تیز غوټه وهل نو قسم دی په وړاندی کیدونکیو (ملائکو) باندی وړاندی کیدل (په ارواحو د مؤمنانو جنت ته).

تفسیر : یعنی هغه پښتی چه روح له ځان سره اخلی او د ځمکی څخه د آسمان په لوری په داسی سرعت او سهولت سره غغلی لکه چه بی له کوم تکلیفه په اوبو باندی گړندی لامبو وهی بیا نو د دی ارواحو په باره کښی هر هغه امر چه د الله تعالی له خوا کیږی د هغه په ځای راوړلو ته په دیر شوق، ذوق او تلوار سره ورغغلی یا قسم دی په تسبیح ویونکی باندی په تسبیح ویلو سره یا په هغو ستوریو باندی قسم دی چه وړاندی کیږی یو له بل نه په تللو راختلو او نورو.

فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۝

پس (قسم دی) په تدبیر جوړوونکیو (ملائکو) د حکم د الله (په دنیوی چارو کښی جواب د قسم دا دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسی لپاره د حساب او کتاب).

تفسیر : یعنی وروسته له هغه د دی ارواحو په نسبت که د ثواب حکم کیږی که د عقاب د دی دواړو احکامو تدبیر او انتظام په هم دغو پرښتو پوره اړه (تعلق) لری. او د هر حکم په کولو سره مشغولیدو، یا به مطلقاً له هغو پرښتو څخه مراد وی چه د عالم تکوین په انتظام او تدبیر باندی مسلطی دی، ښکاره خبره خو هغه ډومبنی خبره ده. د «النازعات» او د «الناشطات» او د نورو داسی کلمو د تعیین په نسبت نوری خبری او اثری هم ډیری کیږی او د هغو په تعیین او ټاکلو (مقررولو) کښی ډیری ویناوای دی نو خو مونږ د الله بښلی مترجم په خوښه (مذاق) دا خبری لیکلی دی لکه چه پاس مو په ترجمه کښی اشاره وکړله. جواب د دی قسمونو محذوف دی یعنی قسم دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسو لپاره د حساب او کتاب.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاحِفَةُ ۖ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ ۝

هغه ورځ چه ولرځیږی لرځیدونکی (چه اوله شپیلی ده) پس راځی پس له دی نه هغه وروسته راتلونکی (چه ثانۍ نفخه ده)

تفسیر : یعنی د قیامت ورځ کښی به ولرځیږی غرونه او ځمکه له اول ځلی شپیلی او صور له پوکلو څخه. حضرت شاه صاحب لیکي چه پرله پسۍ ځمکه لرځیږی ډیرو مفسرینو له «رادفة» څخه مراد دوهم صور او شپیلی اخیستی دی. والله تعالیٰ اعلم. او په منځ د دواړو نفخو کښی به څلویښت کاله وی چه په اوله شپیلی سره ټول مخلوقات مری او په دوهمه شپیلی سره به ګرد (ټول) مخلوقات بیا ژوندی کیږی.

قُلُوبُ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۖ لَا أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۝

زړونه (د منکرانو د بعث) په هغی ورځی کښی به بی قراره رپیدونکی ویریونکی وی. سترگی د هغو به سپکی ذلیلی ښکته وی (له ویری).

تفسیر : یعنی د پریشانی او ویریدلو له سببه به زړونه ریږی او ځانونه به لرځیږی د دوی سترگی

به خورای او سپکی او بکنه وی او د ذلت او ندامت او پشیمانی گردی (تولی) نشی به په هغوی کښی له لری ښکاری.

يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَاوِرَةِ ۚ ءَاِذَا الْكُنُوزُ عَطَمَتْنَا خِرَّةً ۙ
قَالُوا اِنَّكَ اِذَا كَرَرْتَ خَاسِرَةٌ ۙ

وائی به (دغه منکران د بعث تمسخرأ) آیا مونږ به بیا وگرځولی شو په رومبی حالت (بیا به ژوندی کیږو؟) آیا کله چه وگرځو مونږ هډوکی زاړه ریڅیدونکی (نو بیا به هم ژوندی کیږو؟) وویل (منکرانو تمسخرأ) دغه (گرځیدل ځمونږ ژوندون ته) په هغه وقت کښی گرځیدل نقصانمن زیانمن دی.

تفسیر : یعنی د هدیری په ژوره (خکته) کښی له خښیدلو څخه وروسته به بیا څنگه مونږ ژر تر ژره بیرته ژوندی کیږو؟ مونږ خو په دی خبری نشو پوهیدی چه په رڅیدلی زاړه هډوکی کښی به بیا څنگه روح ننوځی؟ که داسی کومه پیښه وشی نو بیا به ژوندی کیدل ډیر ضرر لرونکی او زیانمن وی. ولی چه مونږ هغه ژوندون لره څه تیاری نه دی کړی او هیڅ شی او سامان نه ورته لرو. دا خبری دوی په ملنډو او مسخرو سره کوی او داسی ښکاریوی چه مسلمانان ځمونږ په نسبت داسی ویناوی کوی او حال دا دی چه تر مړینی وروسته بیا هیڅ ژوندون نشته نو د دی ژوندون او زیان خبره بالکل مهمله او چتی (بیکاره) ده. نو بیا فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چه سخت مه گنئ قیامت څکه چه

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ۚ فَاِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ ۙ

پس بیشکه دا (ثانی نفخه) خو پوکل یو دی (ډیر آسان چه پری ژوندی کیږی گرد (تول) مخلوقات) پس ناڅاپه وی به دغه (خلق تول) په مخ د ځمکی (پس له مرگه).

تفسیر : ځینی د «ساهرة» مصداق شام بولی او ځینی ئی د دوزخ نوم گنی یعنی منکر خلق دا خبره ډیر سخته گنی. او حال دا دی چه داسی چاری پاک الله ته ډیری آسانی دی تر دی چه د یوی سلگی وهلو په میچ دا گردی (تولی) چاری کیدونکی دی. یعنی د یوی چنی او د صور په پوکلو سره بی له ذیله گرد (تول) پخوانی او وروستی مری له ځمکی څخه د حشر په دگر کښی سره تولیږی. وروسته له دی یوه لنډه خبره او لږ په قهر کیده دوی ته ورپه یادوی چه په جهان او

نری کښی یو لوی متکبر او خورا (ډیر) لوی باچا ته کړی شوی وه او منکرینو ته دا پېښه ور په زړه کوی چه له تاسو څخه د مخه د نورو منکرانو او متکبرانو او کافرانو حال څرنگه ؤ؟ او په څه څه جزاؤ رسیدلی دی؟.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۱۵

آیا راغلی ده تاته (ای محمده! بلکه بیشکه رسیدلی ده تاته ای محمده!) خبره د موسی (چه پری متسلی شی ای محمده! او زیری ورکړی مؤمنانو ته په نعیم او منکرانو ته په جحیم).

تفسیر : دا قصه په څو څو ځایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده. یعنی په تحقیق راغلی ده تاته خبره د دغه موسی.

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۱۶

کله چه ور غږ کړ دغه (موسی) ته رب د ده په پاکه کنده میدان د طوی کښی.

تفسیر : یعنی د طور له غره سره نژدی. او موسی ته الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی امر وفرمایه چه.

إِذْ هَبَّ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۱۷ فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلَىٰ أَنْ تَزُولَ ۱۸ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ۱۹

لار شه (په رسالت ځمما) طرف د فرعون ته چه بیشکه ده سر غړولی (تجاوز ئی کړی) دی (له احکام الله). نو ووايه ورته آیا مينه لری ته په طرف د دی چه پاک شی له شرک او معاصی نه). او (رغبت لری دی ته چه) لاره دروښیم تاته طرف د رب ستا ته پس وویږیږی ته (له عذابه).

تفسیر : یعنی که ته خپل ښه والی او اصلاح غواړی، نو زه د الله تعالیٰ په امر ستا اصلاح

کولی شم، او داسی لاره درېښم چه پر هغی باندی له تللو څخه ستا په زړه کېښی د الله تعالی ویره او د هغه کامل معرفت ټینگ شی، ځکه چه د ویری شته والی بی له پوره معرفت متصور نه دی. ښکاره شوه چه د حضرت موسی علیه السلام له بعثت څخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه او یواځی د بنی اسرائیلو نجات او ژغورنه (ساتنه) له قیده نه وه. پس موسی علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه تری معجزه وغوښته.

فَارَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى ﴿٤٠﴾

پس وښودله (موسی) دغه (فرعون ته) معجزه لویه (همسا او سپین لاس او نور).

تفسیر : یعنی هلته رسیدلی د الله تعالی پیغام نی ورساوه. او موسی فرعون ته د حجت د تمامولو دپاره له گردو (تولو) څخه لویه معجزه له همسا څخه د ښامار جوړول وروښودل.

فَكَذَّبَ وَعَصَى ﴿٤١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى ﴿٤٢﴾

پس تکذیب وکړ (فرعون د موسی) او وئی نه مانه بیا نی شا کړه (له ایمانه) لار په ډیره بیره سره (په فساد پسې)

تفسیر : یعنی هغه ملعون فرعون نه وو منونکی. او په دی فکر کېښی ولکید چه ډیر سری سره راټول کړی او کودگران ولټوی او پر دی باندی نی وگماری چه د موسی علیه السلام د معجزاتو مقابله په سحر سره وکړی.

فَحَشَرَ فَنَادَى ﴿٤٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى ﴿٤٤﴾

پس (فرعون گرد (تول) ساحران) راټول کړل پس غږ نی وکړ. پس وویل (فرعون داسی چه) زه رب پالونکی ستاسی یم ډیر لوی لوړ (اوچت).

تفسیر : یعنی له گردو (تولو) څخه لوی رب خو زه یم نو دا موسی علیه السلام د کوم رب رسول او استاخی دی؟ معاذ الله.

فَاَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى ﴿٤٥﴾

پس و نیو دغه (فرعون لره) الله په عذاب (د حرق) د آخرت او (په عذاب د غرق د دنیا).

تفسیر : یعنی دلته د دنیا په اوبو کښی دوب شو او هلته د عقبی په اور کښی سوخی.

إِنِّي فِي ذَلِكَ لَعَبْدَةٌ لِّمَن يَخْشَى اللَّهَ

بیشکه په دغه (اغراق او احراق) کښی خامخا عبرت دی هغه چا لره چه ویریوی (له الله نه).

تفسیر : په دی قصی کښی ډیری خبری د سنجولو (فکر کولو) او عبرت او نصیحت اخیستلو دپاره شته په دی شرط چه د سری په زړه کښی لوڅه د الله تعالی ویره وی. (ربط): د موسی علیه السلام او د فرعون قصه په منع کښی استطراداً راغلی ده. وروسته له دی نه بیا هغه مضمون د قیامت په لوری اوړی. لکه چه اوس د قیامت منکرانو ته الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی

أَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءِ بَنَاهَا

آیا تاسی ډیر سخت یی د پیدائښت لامله (له وجی) که آسمان؟ جوړ کړی دی (الله) دغه (آسمان).

تفسیر : یعنی د تاسی پیدا کول هغه هم وروسته له دی نه چه یو ځلی پیدا شوی یی له ځمکی او آسمانونو او غرونو او سیندونو او نورو موجوداتو څخه گران دی. کله چه تاسی د داسی لویو لویو شیانو خالق او مالک الله تعالی پیژنی، بیا نو په خپلو بیا پیدا کیږلو کښی ولی تردد او شبهه لرئ! جوړ کړی دی الله آسمان.

رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيْنَاهَا ۖ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا

پورته کړی دی (الله) چت لوړوالی (اوچتوالی) د هغه (آسمان) نو سم صاف بی عیبه ئی کړ. او توره تیاره ئی کړه شپه د دغه (آسمان) او راوئی ایسته ورځ رڼا د دغه (اسمان).

تفسیر : یعنی په آسمان کېنې فکر ووهئ! چه څومره زیات هسک او اوچت دی؟ څرنګه کلک او مضبوط دی؟ په څه اندازه منظم او مرتبې عیبې او بې نقصانه دی؟ څنګه صاف او هوار دی؟ څه ډول (طریقه) انتظام او تلوین او ترتیب د هغه په موجوداتو او مربوطاتو کېنې شته؟ د هغه له لمر او سپوږمۍ او ستوریو څخه څومره ګټې (فائده) اخلي؟ او په څه اندازه د اوقاتو او اطرافو په پیژندلو او نورو شیانو کېنې ورځنۍ ګټور کېوئ! د آسمان نندارې ته د ورځې له خوا او د شپې له خوا بیل بیل څیر شئ چه څرنګه درېځکاري. او د تعجب او د حیرت وړ (لائیق) در برېښي؟.

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ﴿٧٩﴾

او ځمکه وروسته له دغه (پیدایښت د آسمان) صافه وغږوله (الله) دا (ځمکه).

تفسیر : یعنی د ځمکې او د آسمان له منځه کوم یو وړاندی او کوم یو وروسته جوړ شوی دی؟ د دی په نسبت وړاندی له دی نه په بل کوم ځای کېنې څه خبرې شوی دی څمونږ د دغه تفسیر د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت وګورئ!.

تنبیه : «راغب» د «دحی» معنی د یوه شی له خپل اصلی ځای څخه بیرته کول او په بل ځای کېنې کېښودل لیکلی دی. نو ښائی له دی لفظ څخه دلته د هغو تحقیقاتو په لوری اشاره وی چه نن ورځ د پوهانو تحقیقات دی ځای ته رسیدلی دی چه ځمکه په اصل کېنې د کوم لوی سماوی جرم کومه برخه ده چه له هغه څخه بېله شوی ده والله تعالیٰ اعلم بالصواب. اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه د ځمکې د غږولو لږ څه نور تشریح داسی فرمائی

أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءًهَا وَمَرْعىًهَا ﴿٨٠﴾

را ایستلی دی (الله) له دغې (ځمکې) څخه اوبه د دی او واښه ورشو د دی.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ سیندونه او چینۍ بیولۍ دی او د هغو اوبو په وسیله ئی قسم قسم نباتات، واښه پیدا کړی دی

وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٨١﴾

او غرونه (په مخ د ځمکې) ودرول ثابت محکم کړل (الله) هغه (غرونه)

تفسیر : چه له خپل ځای څخه نه خوځېږي. او د ځمکې مخصوص اضطرابات او خوځېدل ئی هم ورک کړی دی او دغه اثبات د ځمکې او جریان د اوبو پری او ایستل د محصولاتو تری کړی دی الله اکرم شانه واعظم برهانه.

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنفُسِكُمْ ۖ

دپاره د نفعی ستاسی او دپاره د نفعی د چارپایانو ستاسی (ای بندګانو ځما!)

تفسیر : یعنی که دا انتظام نه وی نو ستاسی او ستاسی د حیواناتو چاری به څرنګه پوره کیدی؟ د دی گردو (تولو) شیانو له پیدا کولو څخه ستاسی د اړتیاو (احتیاج) پوره کول راحت او هوسائی (آرام) رسول او نوری ګټی مراد دی. نو ښائی چه تاسو د هغه حقیقی منعم شکر اداء کړئ او وپوهیږئ چه هغه حکیم برحق او قادر مطلق چه داسی لوړ (اوچت) انتظامات او لوی ترتیبات کولی شی د تاسو په رژیملو هدوکیو کښی هم روح پوکلی شی ښائی چه سری د الله تعالی د قدرت اقرار وکړی او د ده د نعمتونو شکر په ځای راوړی! که نه د قیامت په ورځ سخت پریشان او خپه کیږی کله چه د ده گرد (تول) اعمال وروړندی شی او د افسوس او د حسرت ګوتی وچیی. لکه پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَةُ الْكُبْرَى ۖ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى ۖ وَبُرْزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى ۖ

پس کله چه راشی آفت بلاء لویه (قیامت یا وقت د ورنگ د کفارو جحیم ته او د مؤمنانو نعیم ته) په هغه ورځ به یاد کړی انسان هغه څه چه کړی ئی وی (که خیر وی یا شر په دنیا کښی) او څرګند (ښکاره) به کړی شی دوزخ هر هغه چاته چه وینی ئی (د لیدلو خاوند وی).

تفسیر : یعنی دوزخ به داسی په عام منظر کښی راویست شی چه هر لیدونکی به ئی وینی او هیڅ یو غر او یوه پرده به په منځ کښی نه وی.

فَلَمَّا مَنَّ طَغَىٰ ۖ وَاشْرَا حَيٰوةَ الدُّنْيَا ۖ

پس هر هغه چه سرکشی کړی وی (په کفر سره) او غوره کړی ئی وی ژوندون لږ خسیس (پر آخرت باندی).

تفسیر : یعنی دنیا ته پر آخرت باندی ترجیح ورکوی او هغه ښه گنی او غوره کوی ئی او آخرت بالکل هیروی.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوٰی ۖ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ ۖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰی ۖ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰی ۖ

پس بیشکه دوزخ هم دا (دوزخ د ده) د هستوگنی غای دی او هر هغه څوک چه ویریږی له ودریدلو (په مخ د) رب خپل او منع کړی ئی وی نفس خپل له هوا فاحشاتو بدو غوښتنو څخه نو بیشکه جنت هم دا (جنت د ده) د هستوگنی غای دی.

تفسیر : یعنی هغه څوک چه د دی خبری لامله (له وجی) ویریږی چه زه یوه ورځ د الله تعالیٰ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره دریم. او د دی ویری لامله (له وجی) ئی د خپل نفس په خواش ناکاره کار ونه کړ، او د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ئی ومنل. او له نواهیو څخه ئی ځان وژغوره (وساته)، نو د هغه غای خامخا په جنت کښی دی.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِمُهَا ۖ

پوښتنه کوی له تا څخه (ای محمده! منکران) د قیامت چه کله به وی وقوع د هغه (قیامت).

تفسیر : یعنی ای محمده! منکران پرله پسې له تانه دغسی پوښتنی کوی چه آخر هغه گری کله راځی؟ او قیامت به کله رابکاره شی؟ او حساب او کتاب به کله قائمیږی؟.

فَيَمَّا نَتُّ مِنْ ذِكْرِهَا ۖ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهٰیهَا ۖ

په څه کښی ئی ته (ستا څه کار دی) له ذکره پوهیدلو څخه د هغه (قیامت څخه بلکه تا لره علم نشته) خاص رب ستا ته ده انتهاء د دغه (علم د قیامت چه کله به وی)

تفسیر : یعنی د هغه پوره ورسول ستا کار نه دی که هر څومره پوښتنی وشی هیجا ته دا پته خبره ښکاره کیدونکی نه ده او د دی کار پوره علم الله تعالی ته معلوم دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه له دیرو پوښتنو څخه هم دی ځای ته رسیدلی دی چه پرته (علاوه) له الله اکرم شانه واعظم برهانه نور مگرد (تول) خلق تری بی خبر دی.

إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنِ يَخْشَاهَا ۝۲۵

بیشکه ته (ای محمده) ویروونکی ئی د هغه چا چه ویږیری له (عذاب د) هغه (قیامت) نه.

تفسیر : یعنی ای محمده ستا کار د قیامت د خبرو اورول او د خلقو ویرول دی که د چا په زړه کښی د بلی ورځی څه ویره وی یا د آخرت د ویری استعداد پکښی وی نو هغه به ویږیری او د قیامت له خوفه ورته تیاری کوی گواکی ستا د ویرولو د نتیجی اعتبار یواځی د هغو کسانو په حق کښی دی چه له هغو څخه د گټی (فائدی) اخیستلو امید وی او اهلیت ئی لری، که نه نااهل سری له انجامه غافل شوی هم داسی په فضولو بحثونو کښی لویږی چه قیامت به کله او په کوم تاریخ او په کوم کال کښی واقع کیږی؟.

كَانَ هُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ۝۲۶

گواکی دغه (منکران) په هغی ورځی کښی چه ووینی دغه (قیامت داسی به گټی) لکه چه نه ئی و گری ځنډ (ایسارتیا) (په دنیا یا قبورو خپلو کښی) مگر (په قدر د) ماښام آخر د ورځی یا په قدر د څښت.

تفسیر : یعنی اوس خو شور لگوی چه د قیامت په راتلو کښی ولی دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل وشو؟ ولی ژر نه راځی؟ مگر په هغه وقت کښی به دوی ته څرگنده (ښکاره) شی چه قیامت خورا (دیر) ژر راغلی او هیڅ معطلی او دیل په کښی پېښ شوی نه دی.

تمت سورة النازعات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة عيس مكية وهى (۴۲) آية وفيها ركوع واحد رقمها (۸۰) تسلسلها حسب النزول (۲۴) نزلت بعد سورة النجم

د «عيس» سورت مكى دى (۴۲) آيته (۱) ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۰) په نزول كښى (۲۴) سورت دى وروسته د «النجم» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حضرت رسول اکرم صلى الله تعالى عليه وسلم د قريشو له غځينو غټانو سره د اسلام په نسبت څه خبرى کولى او دوى ئى پوهول په دى منع كښى يوړوند مسلمان عبد الله بن ام مكتوم رضى الله تعالى عنه د دوى په خدمت ورحاضر شو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم توجه ئى ځان ته وړآړوله چه «يا رسول الله د دى آيت مراد څه دى؟ ماته له هغه څخه يو څه راوښيئ همغسى چه الله تعالى تاته درښوولى دى!» حضرت د دى رانده له دى بى وخته پوښتنى څخه لږ خپه شو او ښائى چه د ده مبارک په زړه كښى داسى كومه خبره هم تيره شوى وى چه زه اوس په مهمو خبرو كښى مشغول او بوخت يم كه د قريشو دا غټان په ښه دول (طريقه) وپوهولى شم گوندى وى چه دوى د اسلام په لورى راشى او د دوى له سببه نور دير كسان هم مسلمانان شى او حال دا دى چه عبد الله بن ام مكتوم مسلمان دى او د هغه دپاره نور دير وقتونه هم شته چه په هغو كښى خپلى داسى پوښتنى وكړى او تعليم حاصل كړى هغه نه گورى چه كه زه له دغى بااثر و او بارسوخو خلقو څخه سترگى واړوم او ده ته التفات وكړم نو ځما دا وضعيت به په هغو باندې لږ شاق تير شى او شايد چه هغوى به بيا ځما خبرو ته لكه اوس غوړ ونه نيسى. لنده ئى دا چه دوى منقبض شول او د انقباض نښى د دوى په وچولى (تندى) كښى ښكاره شوى په دى خبره باندې دا آيت نازل شول. په رواياتو كښى راغلى دى چه وروسته له دى كله به چه دغه وړوند د حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم په مخ كښى راتللو نو دوى به د ده زيات تعظيم كاوه او ورته ويل به ئى «مرحبا بمن عاتبنى فيه ربي».

عِيسَى وَتَوَلَّى ۝ اَنْ جَاءَهُ الْاَعْلَى ۝

وچولى (تندى) تريو كړ (محمد) او مخ ئى وگرځاوه د دى لامله (له وجى) چه راغى ده ته وړوند (عبد الله او قطع ئى كړ كلام د محمد په منع د ده او

د اشرافو د قریشو کښی

تفسیر : یعنی د پیغمبر په وچولی (تندی) کښی د یوه رانده له راتللو څخه ګونځی ولویدی او خپل مخ ئی تری واپراوه او ښائی چه ده ته د دی رانده د معذوری د مات زړه او د طلب صادق لحاظ کول ډیر په کار و حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا خبره ګواکي د نورو په مخ کښی له حضرت رسول صلی الله علیه وسلم څخه ګله ده نو ځکه ئی د غائب په صیغه ذکر کړی دی په مخ کښی ئی پخپله رسول صلی الله علیه وسلم ته خطاب فرمایلی دی» محققین وائی چه دا د متکلم د تکرم او د استعیاء او د مخاطب د زیات شرافت او کرامت نښه ده چی د عتاب په وقت کښی هم مخامخ د دی خبری نسبت نه ورته کوی او په مخ کښی د خطاب په صیغه د التفات صنعت خطاب ورته کوی چه د اعراض شبهه ورکه شی. برسیره په دی هغه خبره له پخوانی خبری څخه نرمه پسته ده. والله اعلم.

وَمَا يَذْكُرُكَ لَعَلَّه يَرْكُبُ ۝ أَوْ يَذْكُرُكَ فَتَنَّفَعَهُ ۝ الذِّكْرَىٰ ۝

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده له احواله د دی رانده) ښائی چه هغه (پوند) به پاک شی (په تعلیم د تا له معاصیو له بدو اخلاقو) یا به ذکر پند واخلي پس نفع به ورسوی ده ته ذکر پند (د تا).

تفسیر : یعنی هغه پوند طالب صادق وه تاسی ته څه معلومه ده چه ستاسی د توجه له فیضه به د هغه حال زیات اصلاح کیده او د هغه نفس به لا پاکیده. یا به ستاسی کومی خبری د دوی په غوږونو کښی ځای نیوه ښائی چه ستاسی په اخلاص پوهولو څخه به هغه په یوه شی پوهیده او بله ورځ به ورته په کار ورتله.

أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ۝ فَإِنَّ لَهُ تَصَدَّىٰ ۝ وَمَا عَلَيْكَ أَلَا يَرْكُبُ ۝

او هر هغه څوک چه استغناء ئی کړی ده (پروا نه کوی د هدایت) نو ته هغه ته قصد کوی (د هغه د مسلمانی په فکر کښی ئی) او نشته پر تا باندي هیڅ الزام چه هغه پاک نشی (په اسلام سره).

تفسیر : یعنی هغه خلق چه د خپلی مغروری او متکبری او لوئی په سبب د حق پروا نه لری او لوی هغوی ته اجازه نه ورکوی چه الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سر ښکته کړی، ته ولی په هغوی پسی ګرځی او غواری چه هر ورو (خامخا) هغوی مسلمانان شی او د هغوی د

اسلام اثر په نورو هم ولویږي. حال دا دی چې د الله تعالیٰ له پلوه (طرفه) پر تاسی باندې هیڅ یو الزام نشته چې دا متکبر مغرور او لوئی خوښوونکی سری ولی په لاره نه دی راغلی؟ په تاسی دا فرض ؤ چې هغوی ته دعوت او تبلیغ وکړی او دا کار تاسی وکړ زیات له دی نه د دی بی پروا متکبرانو په فکر کښی په دی اندازی لویدل په کار نه دی چې رښتینی طالبان او مخلص ایمانداران ستاسی له توجه څخه بی برخی پاتی شی. یا د داسی معاملی ظاهری سطحی ته کتلی، د خلقو په زړونو کښی داسی یو خیال پیدا شی چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده توجه لویانو بدایانو ته ده او غریبانو او بی وځلو ته ئی فکر نشته. د داسی چتی (بیکاره) خیالاتو له خوریدلو څخه هغه بد اثرونه چې د اسلام په عام دعوت باندې لویږی له دی گټی (فائدی) څخه خورا (دیر) زیات تاوان لری چې تاسی د دی څو متکبرانو غټانو له مسلمانی څخه په خپل زړه کښی غوره کړی دی.

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۖ وَهُوَ يَخْشَىٰ ۚ

او هر هغه څوک چې راشی تاته په تلوار سره (لپاره د طلب د خیر) حال دا چې دی ویریږی (له الله نه)

تفسیر : یعنی دغه د خیر طالب عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه له الله جل جلاله څخه ویریږی یا له دی څخه ویریږی چې ستاسی ملاقات به ورته نه میسر کیږی یا دا چې دی پروند دی له دی نه ویریږی چې څوک به ئی لاس ونه نیسی چې چیری ونه لویږی یا له کوم شی سره ونه لگیږی یا داسی خیال وکړی چې زه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیارت ته ځم کیږی چې غلیمان (دښمنان) په لاره کښی ماته څه ضرر راوړسوی.

فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۚ

پس ته (ای محمده) له هغه (پروند طالب الخیر څخه) مخ گرځوی (مشغولیږی تغافل کوی له کفارو سره خبری کوی).

تفسیر : حال دا دی چې له هم داسی سری څخه گټه (فائده) واخلي او د اسلام دپاره کار وکړی. وائی چې هم دی ډانده ابن ام مکتوم غفره واغوسته او د اسلام بیرغ ئی په اوږه کیښوده. او د قادسیی په جهاد کښی شریک شو تر دی چې په جهاد کښی ئی شهادت وموند رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه! روایت دی چې حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی آیت له نزوله وروسته هیڅکله مخ نه و تریو کړی په مخ د فقراو کښی.

كَلَّا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝۱۱ فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرْهُ ۝۱۲

مه کوه بیا داسی (خُککه چه) بیشکه دا (سورت) یوه تذکره پند دی (له) جانبه د الله (تولو ته) نو هغه خوک چه غواری و دی منی دغه (پند د قرآن)

تفسیر : یعنی که متکبر اغنیاء قرآن کریم ونه لولی او د هغه پند ته غور کښینودی نو ځان ته ضرر رسوی ځکه چه قرآن مجید د هغو څه پروا نه لری نه تاسی ته ښائی چه دومره زیات د هغوی فکر وکړئ. پر تاسی باندی دومره دی چه خپل عمومی تبلیغ او پند ووايئ که خوک خپله کته (فائده) غواری نو ځان دی پری پوه کړی او و دی لولی او عمل دی پری وکړی.

فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ ۝۱۳ مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝۱۴

(دغه قرآنی آیات لیکلی شوی دی) په پانو عزتناکو (عند الله په لوح محفوظ کښی) چه پورته دی په قدر او عظمت کښی پاک کړی شوی دی (له رسیدو د شیاطینو او له نورو تولو عیبونو نه).

تفسیر : یعنی آیا د دی مغرور او لوئی خوشوونکی له منلو څخه د قرآن عزت او وقعت زیاتیږی؟ قرآن مجید خو هغه پاک کتاب دی چه آیتونه ئی په آسمان کښی نهایت معزز او لویه مرتبه لری او په پاکو پانو کښی لیکلی شوی دی او په ځمکه کښی هم اخلاصمن مسلمانان د هغه خورا (دیر) زیات عزت او احترام ساتی او په دیر تقدیس او تطهیر ئی په لوړو (اوچتو) ښو ځایونو کښی ږدی.

بِأَيِّدِي سَفَرَةٍ ۝۱۵ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝۱۶

په لاسونو د (ملائکو) لیکونکیو عزتمنو نیکو.

تفسیر : یعنی هلته ئی پرښتی لیکي او سم له هغه سره وحی راځی او دلته ئی هم په پانو باندی لیکونکی او تولوونکی د دنیا د خورا (دیر) لویو سریو او ښو خلقو څخه پرښته خوی د پاک الله بندگان دی چه هغوی د قرآن کریم د هر راز (قسم) تزئید، نفس او تحریف، تبدیل څخه ځانونه ژغوری (ساتی) او هغه تل همغسی پاک ساتی.

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ۚ ﴿١٤﴾

لعنت (هلاک) کړی شوی دی په (کافر) انسان چه شی کافر کړی ئی دی
(باعث کړی ئی دی په کفر).

تفسیر : یعنی د قرآن کریم غوندی د لوی نعمت هیڅ قدر او عزت ئی ونه پیژنده او د الله تعالیٰ حق ئی پر ځای نه کړ. او له دی نه ئی هیڅ اندیښنه ونه کړه چه.

مِنْ أَيْ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۖ ﴿١٥﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ ط

له څه شی څخه پیدا کړی دی (الله) هغه (انسان فرمائی الله) له نطفی (قطری
د منی) څخه.

تفسیر : یعنی که لږ څه دغه انسان خپل اصل ته فکر وکړی چه دی له څه شی څخه پیدا شوی
دی؟ د یوه ناڅیز او بی قدر څاڅکی له اوبو څخه پیدا شوی دی چه هیڅ حس، شعور، حسن،
جمال، عقل، کمال، ادراک، واک (اختیار) او نور په کېنې نه و. او دا گرد (تول) شیان الله
تعالیٰ له خپلی مهربانی څخه وربښلی دی چه اوس ئی عمومی حقیقت داسی ښکاری آیا ده ته دا
لوئی، غرور څه مناسبت لری؟ او ښه نه وربښکاری او نه ښائی چه خپل اصلی حقیقت او د الله دا
گرد (تول) انعام او اکرام هیر کړی؟ او د الله تعالیٰ د داسی پند ورکولو او وینا مورد وگرځی؟
څوک چه خپل ځان او حقیقت نه پیژنی او د الله تعالیٰ د دی گردو (تولو) احساناتو او نعمتونو
قدر نه کوی نو داسی احسان هیروونکی ته شرم په کار دی.

خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ۚ ﴿١٦﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿١٧﴾

پیدا کړی دی (الله) دغه (انسان) پس په اندازه ئی کړ ده لره (هیئت او
صورت اندامونه د مور په نس کېنې) بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته
(لاره د وتو د ده له گیدی د موره).

تفسیر : یعنی لاسونه، پښی او نور گرد (تول) اعضاء او قواوی ئی له هم هغه یوه څاڅکی اوبو
څخه د مور په نس کېنې د احسن الخالقین توب په اقتضاء په یوه ځان ته شکل او خاص اسلوب
او اندازه ورجوړ کړی او هیڅ یو شی ئی نامناسب او خراب او خلاف له حکمت نه دی ورروغ
کړی. بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته یعنی د ایمان او د کفر د ښو او د بدو پوه ئی

ورکره . یا دا چه د مور له نس څخه ئی په آسانی سره راوویست .

ثُمَّ آمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝۱۱

بیا (الله) مړ کړ هغه (انسان لره) نو په قبر کېښود ئی کیښود ده لره .

تفسیر : یعنی وروسته له مړینې څخه د هغه مړی د خښولو هدایت ئی ورکړ تر څو چه د ژوندیو په نزد بې حرمته نه شی .

ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ۝۱۲

بیا هر کله چه اراده وفرمائی (الله د انسان د بیا ژوندیتوب نو ئی) ژوندی کوی ده لره (لپاره د جزاء) .

تفسیر : یعنی هغه الله تعالیٰ چه یو محلی انسان ته حیات او بیا ممات ورکوی او خښوی ئی اختیار لری چه هر وخت ئی وغواړی بیا ئی ژوندی کوی او له قبره ئی ویاسی ځکه چه اوس هم هیچا د هغه قدرت نه دی سلب کړی . په هر حال هغه څوک چه خلق پیدا کوی او دنیا ته ئی راولی بیا ئی وژنی او برزخ ته ئی بیانی او بیا ئی ژوندی کوی او د حشر په میدان کېښی ئی ودروی . نو د داسی قادر او مقتدر ذات پند آیا د اعراض او انکار وې (لایق) دی؟ چه گرد (تول) امور ئی په واک او اختیار کېښی دی آیا د هغو نعمتونو سپکتیا کوم سری لره ښائی؟ بلکه هر انسان ته لازم دی چه د رب المنان د احسان قدر وکړی .

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ۝۱۳

بیخی نه دی کړی (کافر) هغه شی چه امر حکم کړی دی ده ته (دغه الله د هغه) .

تفسیر : یعنی سری هیڅ کله د خپل خالق حق نه دی پیژندلی او هر څه حکم ئی چه ورکړی وی تر اوسه پوری ئی په ځای نه دی راوړی .

تنبيه : ابن كثير رحمه الله عليه «كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ» له «ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ» سره لگولی دی یعنی کله چه غواړی هغه ژوندی کوی او پورته کوی ئی . اوس داسی نه کوی ځکه چه د دنیا د ودانی په نسبت د ده حکم (کونی) او (قدری) دی او دا ئی تر اوسه پوری پای (آخر) ته نه

دی رسولی. نو هیثوک داسی نشی ویلی چه ولی اوس قیامت نه قائمیچی؟

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ۝

نو ودی گوری انسان طرف د طعام خپل ته.

تفسیر : رومی د انسانانو د پیدا کیلو او مر کیلو ذکر اوس د هغه د ژوندون او د بقاء د سامان داسی یادونه کوی چه.

إِنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۝ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۝

بیشکه مونږ تونی کری دی اوبه (له ورېځو څخه) توپول بیا څیری کری ده مونږ ځمکه څیړول.

تفسیر : یعنی د یوه تنکی وانه څه طاقت دی چه ځمکه څیری کوی او زرغونیږی دا د قدرت لاس دی چه ځمکه څیړوی او هغه او نوری راز راز (قسم قسم) غلی، دانی، میوی او نور ترکودی (ترکارنی) او نباتات ځنی راوباسی.

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۝ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۝ وَحَدَائِقَ غُلَبًا ۝ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ۝ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۝

بیا مو زرغونی کری دی په هغی (ځمکی) کښی دانی او انگور او منه، ترکاری. او زيتون خوونه او خرما او باغونه گڼ (له جهته د دیروالی د ونو نه). او (تازه) میوی او (وچی میوی یا) وانه (ومو کرل دغه ټول څیزونه) دپاره د نفع د قاسی او د حیواناتو د قاسی.

تفسیر : یعنی ځینی شیان ستاسی په کار درځی او ځینی ستاسی د حیواناتو په کارېږی.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاعَةُ ۝

نو کله چه راشی سخت آواز غوړونه کنوونکی (د دوهمی نفخی).

تفسیر : یعنی داسی سخت غوړ چه په هغه غوړونه کښی له دی څخه مراد د نفخ الصور غوړ دی.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۖ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۖ وَصَاحِبَتِهِ
وَبَنِيهِ ۖ لِكُلِّ امْرِيٍّ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ۖ

هغه ورځ چه تنبتي به سړی له خپله وروره او له خپلی مور او له پلاره او له خپلی ملگری (ښځی) او له خپلو ځامنو. هر سړی لره له هغو څخه په دغی ورځی کښی به یو حال وی چه بی پروا کوی ئی (له نورو له احوالو نه).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به هر څوک د خپل ځان په فکر کښی وی هیڅ یو له احبابو او خپلوانو څخه به د بل په فکر کښی نه وی بلکه له دی ویری چه بل څوک ځما نیکی وانخلي یا د خپل حق غوښتنه ونه کړی یو له بله تنبتي.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفَرَةٌ ۖ لَا صَاحِلَةَ لِمُتَبَشِّرَةٍ ۖ

ځینی مخونه به په دغی ورځی کښی روښانه (وی د ایمان له رڼا) خنډیدونکی خوشاله به وی (په موندلو د کرامت چه مؤمنان دی)

تفسیر : یعنی د مؤمنانو له څیری څخه به خندا او خوشالی ښکاری چه شکر له عذابه خلاص او د الله تعالی په کرامت سره مو اختصاص وموند او د ایمان له نوره به ئی مخونه روښانه وی او له ډیره مسرته به خاندی او خوشاله به اوسی.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۖ تَرْهَقُهَا قَلَرَةٌ ۖ

او ځینی مخونه په دغی ورځی کښی په دوی باندی به گرد وی پټ کړی به وی هغه مخونه (گرد) ظلمت او توروالی.

تفسیر : یعنی د کافرانو په څیرو باندی به د غم او کدورت او خپګان دوری بریښی او د فسق

او فجور ظلمت او تیاره به ئی بنی توری کری.

أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ ۝

دغه تول (تورمخی) هم دوی دی (بی شرم) کافران فاجران.

تفسیر : یعنی بی حیا کافرو ته هومره چه وویل شی دوی له خپلی خبری څخه نه اوری، نه له الله جل جلاله شرمیږی او نه له خلقو او نه له لوی وړځی څخه ویرېږی او په حقوق الله او حقوق العباد کښی خیانت او تری انکار کوی څرنگه چه دوی جمع کری دی کفر سره له فجوره نو جمع به کری الله تعالیٰ توروالی د مخونو سره ئی کرد.

تمت سورة عبس بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التکویر مکية وهی تسع و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقمها (۸۱) تسلسلها حسب النزول (۷) نزلت بعد سورة تبت

د «التکویر» سورت مکی دی (۲۹) آية يوه ركوع لری په تلاوت کښی (۸۱) په نزول کښی (۷) سورت دی وروسته د «تبت» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝

کله چه (د) لمر (رنا) ونغبتله شی (نور ئی لار شی).

تفسیر : کواکی د لمر هغه اوږدی شغلی به چه تودوخی رنا ورڅخه وځی ونغبتلی شی او لمر به بی نوره شی او د خیدک (پنیر) چکی ته به ورته وی یا به هیڅ نه ښکاری.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ۝

او کله چه ستوری خر شی (یا راولوېږی په غمکه).

تفسیر : یعنی ستوری به راولپنډی او رنا به نه لری.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٥٤﴾

او کله چه غرونه روان کړل شی.

تفسیر : یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه روانیږي او په هوا کېي به الوځي او گرځي به.

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٥٥﴾

او کله چه د لسو میاشتو بلاری اوبی خوشی کړی شی (اوبیانه به ورسره نه وی).

تفسیر : اوبی د عربو له ښو بودهؤ (څاروو) څخه دی او هغه اوبه چه د لسو میاشتو بلاریه وی او له هغی د شودو او جونگی (بچی) څیگیډلو هیله (امید) نژدی وی پر دوی ډیر گرانه وی خو د قیامت د ویروونکی زلزلې په وخت کېي به د هغه نفیس او عزیز او گران مال پوښتنه به هم ونه کړه شی یا د هغه خاوند به دغومره خپه او پریشانه وی چه د داسی عزیز او گران مال له احواله به غافل وی یا دا چه ورپځ به معطله کړه شی له بارانه. یا ځمکه پاتی کېي له فصله دا خبر چه «د ریلونو او موټرو او د طیارو او د نورو عصری نواقلو له تگ او راتگ څخه به اوجان نشی تللی» محض یو ظرافت دی.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥٦﴾

او کله چه وحشی ځناوران راټول کړل شی (لپاره د قصاص اخیستو یو له بله).

تفسیر : یعنی هغه ځنګلی ځناوران به چه تل د سړیو له ویری لری تنهتی له ډیری ویری ښارونو ته راځي او له کورنیو بودهؤ (څاروو) سره به ملګرتوب خوښوی لکه چه اوس هم ډیر ځلی د خوف او ویری په وقت کېي هم داسی لیدل کېي څو کاله پخوا له دی نه د (هند) گنګا او جمن په سیند کېي سخت سیلاب راغی خلقو وکتل چه یو لوی تل اوبه وری او په هغه باندی سړیو بودهؤ (څاروو) مارانو او نورو ژوندیو ځانونه ټینګ نیولی دی او یو په بل باندی څه تعرض نه کوی هر یو د خپل ځان په فکر کېي دی پرته (علاوه) له دی د یخنۍ په وخت کېي کله

کله لیدلی شوی دی چه ځینی غیروونکی ځنواران کلیو او ښارونو ته ننوځی.
تنبیه : ځینو مفسرینو د «حشر» معنی مړه کول او ځینو مړه کول بیا ژوندی کول لیکلی دی
والله اعلم.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۝٤٧

او کله چه بحرونه سیندونو سره گډ کرل شی (تریخ له خواړه سره یا ډیر
سخت گرم شی یا وچ کری شی نو پکښی به پاتی نشی یو څاڅکی د اوبو).

تفسیر : یعنی د لویو لویو سیندونو اوبه به له ډیرو خوتیدلو څخه د بخار او براس په ډول
(طریقه) کیږی چه د هغو له تودوخی څخه به په محشر کښی کفارو ته سخت ریر (تکلیف)
پیښیږی او د تناره په شان به د سیندونو له منځه سخت سوځوونکی اور او د بخار او براسونو
غروسکی پورته کیږی یا کله چه دریابونه بل کر شی نو وگرځی اور.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ۝٤٨

او کله چه نفسونه جوړه کرل شی (پیوست کرل شی ارواح له جثو سره یا یو
ځای کرل شی هر څوک له مثل خپل سره نیکان له نیکانو بدان د بدانو سره)

تفسیر : یعنی مسلمان له مسلمان سره او کافر له کافر سره بیا هر راز (قسم) عمل کوونکی
که ښه وی که بد لکه له خپل همجنس عمل کوونکی به سره مله شی د عقائدو، اعمالو، اخلاقو
او نورو په اعتبار به له هر یوه څخه بیل بیل ټولگی جوړیږی یا دا چه ارواح به له خپلو اجسامو
سره جوړه کرل شی.

وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ۝٤٩ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ۝٥٠

او کله چه له جینئ ژوندی خښه کری شوی څخه وپوښتیدله شی (داسی) چه
په کومی گناه وژلی شوی ده (دا جینئ).

تفسیر : د جاهلیت په عربو کښی قاعده وه چه پلار به خپله جینئ په ډیره بیرحمی سره ژوندی
په ځمکه کښی خښوله. ځینو به د نیستی او غریبی، یا د هغی د واده د اخراجاتو له ویری
داسی کول. او ځینی به له دی شرمیدل چه څنگه به خپله جینئ بل چاته ورکړم چه هغه می څوم

وباله شی قرآن کریم خبر ورکر چه د دی مظلومانو په نسبت به هم په قیامت کښی پوښتنی وشي
چه په کومه گناه ژوندی خښی شوی دی؟ داسی ئی مه گنئ چه دا مو اولاد دی په دوی باندی مو
هر څه چه زده غواړی هغه کولی شی بلکه د اولادتوب له پلوه ستاسو دا جرم لا درنږی.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ۖ

او کله چه اعمال نامی وغورولای خواره کری شی او کله چه آسمان د پوستکی
په شان وویستلی شی (له خپله عحایه).

تفسیر : لکه چه د حیواناتو له حلالولو او پوستکی وښکلو څخه وروسته د هغه گرد (تول)
اعضاء او رگونه او پلی او نور ښکاری هم داسی د آسمان له پرانیستلو څخه وروسته گرد (تول)
پاس شیان لیدل کیږی او د غمام نزول به وشي چه د هغه ذکر به نولسمه پاره کښی په « وיום
تشقق السماء بالغمام » سره شوی دی.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ ۖ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ۖ

او کله چه دوزخ بللی لمبی کر شی (کافرانو ته) او کله چه جنت نژدی کر
شی (مؤمنانو ته).

تفسیر : یعنی کفارو ته دوزخ په دیر زور او شور او بلو لمبو سره ورښکاره کاوه شی او جنت
متقیانو ته ورژدی کیږی چه د هغه ډول او سینگار به جنتیانو ته خورا (دیر) ښه خوښوونکی او
مسرت ښوونکی وی نو په دغه وقت کښی.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۖ

پوه به شی هر نفس په هغه شی چه حاضر کری ئی وی (له خیر او له شره).

تفسیر : یعنی هر یوه ته به دا پته ولگیږی او ورمعلومه به شی چه له ده سره د نیکی یا د
بدی څومره پټکه (ذخیره) او سرمایه شته چه له ځان سره ئی راوړی وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخَنَسِ ۖ الْجَوَارِ الْكُنَسِ ۖ

نو قسم خورم زه په (ستوریو) بیرته گرځیدونکیو سمو تلونکیو پتیدونکیو باندی.

تفسیر : دیر ستوری لکه زحل مشتری مریخ زهره او عطارد کله له مشرق څخه د مغرب په لوری کله سم کله کاږه ځی کله گړندی او کله ورو خوځیدی کله د لمر کله د سپوږمی څنگ ته نژدی کیږی بیا څو ورځی پتیدی.

وَإِلَّٰلِ إِذَا عَسَّسَ ۖ وَالصَّبْرِ إِذَا تَنَفَّسَ ۖ

او (قسم خورم زه) په شپې کله چه راوخیژی مخ راوگرځوی (په تیارو خپلو سره) او (قسم خورم زه) په صبا کله چه سا ووهی راوخیژی (روښانه شی).

تفسیر : یا کله چه شپه راشی یا لاره شی. د «عسس» لفظ دوه معنی لری. حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله علیه لیکي گواکي لمر ته ئی په لامبو وهونکی کب او مهی سره تشبیه ورکړی او د لمر هغه وړانگی ئی چه له لمر څخه پخوا خیژی او خوریږی د مهی لکی ته مشابه او ورته کړی دی هغسی چه مهی په سیند کښی پت تیریږی او د هغه له سا وهلو څخه اوبه تیندکی وهی او سره خوریږی هم دا راز (قسم) لمر هم پخوا تر سپیده داغ او لمر بریښی، ځینی وائی نه سهار له سا څخه مراد د سهار هغه نسیم او وږمه ده چه د پسرلی په موسم کښی له سپیده داغه راهیسی چلیږی.

تنبیه : د دی قسمونو مناسبت له راتلونکی مضمون او خبری سره دا دی چه د دی ستوریو تلل، ودریدل بیرته گرځیدل پتیدل او د پخوانیو پیغمبرانو د پرله پسې وحی د راتللو یوه نمونه ده چه تر یو مدت پوری د هغی له نښی پاتی کیدلو څخه وروسته د هغو پاتی کیدل او پتیدل شپې ته ورته دی په رښتیا سره چه هغه توره تیاره پیری چه د حضرت خاتم المرسلین د ولادت باسعادت څخه پخوا پر دنیا تیره شوی ده چه د حق او باطل فرق او توپیر (تفاوت) پکښی نه کیده او د وحی علام او نښی پکښی نه ښکاریدلی د یوی توری شپې نمونه وه وروسته په نور سره لکه رڼا ورځ روښانه کړی ده گواکي د پخوانیو پیغمبرانو رڼا لکه د ستوریو رڼا وه او دا نور الاعظم او لویه رڼا لکه لویی پلوشی لرونکی لمر دی. څنگه ښه ویلی شوی دی.

فانه شمس فضل هم کواکبا یظهرن انوارها للناس فی الظلم
حتی اذا طلعت فی الکون عم هدا ها العالمین و احیت سائر الامم
انبیا دی لکه ستوری، د فضل لمر دی محمد

په رڼا د دوی تل درومی، خلق په لوری د احد

په بعثت د محمد شوه، دنیا ټوله منوره

سپین تور زیر او سور تول منتفع شول له احمد
 غیبنی علماء وائی چه د ستوریو دا سم او کور تگ او پتیدل بیرته گرخیدل په علم ملکوت کبنی
 د پرستو تگ او راتگ او پتیدلو ته ورته دی. د شپې تیریدل او د سهار راتلل د قرآن کریم په
 سبب د کفر او ظلمت لری کیدل او د هدایت د نور له شو ښکاره کیدلو سره مشابه دی. سم له
 دی وینا سره د مقسم به مناسبت له مقسم علیه سره له لری ښکاری والله اعلم
 او د پاس قسمونو جواب دا دی چه الله اکرم شانه و اعظم برهانه داسی فرمائی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ
 مَكِينٍ ﴿١٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿١١﴾

بیشکه دا قرآن خامخا قول وینا د رسول عزتمن (جبریل) ده چه خاوند د
 قوت زور په نزد د غیښتن (خاوند) د عرش مرتبه والا دی منلی شوی دی
 هلته امین دی.

تفسیر : دا د حضرت جبرئیل علیه السلام صفتونه دی یعنی قرآن کریم چه د الله جل جلاله له
 لوری مونږ ته رارسیدلی دی د وصول دوه وسیلی لری یوه وحی راوړونکی پرشته جبریل علیه السلام
 دوهم غمونږ پیغمبر عربی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی دواړو صفتونه داسی دی چه د
 هغو له ښکاره کیدلو څخه بیا هیچاته د قرآن مجید په منزل من الله او صداقت کبنی هیڅ شک
 او شبهه نه پاتی کیږی. د یوی خبری په رښتیا منلو کبنی لوی دلیل دا دی چه راوی ئی په اعلیٰ
 درجه سره ثقه، عادل، ضابط، حافظ او امین وی او له هغه چا څخه چه روایت کوی د ده په
 مخ کبنی عزت او حرمت لرونکی وی او خورا (دیر) معتبر ثقات د هغه په امانت باندی داده
 وی. کلی اعتماد ولری او د هغه خبری بی له وړاندی وروسته کولو څخه د زړه له کومی ومنی. دا
 گرد (تول) صفتونه په حضرت جبریل علیه السلام کبنی شته عزتمن او کریم هغه څوک دی چه
 متقی او دیره پاکی ولری او له الله تعالیٰ څخه خورا (دیر) ویریدونکی وی «ان اکرمکم عندالله
 اتقاکم» په حدیث کبنی دی (الکرم التقوی) ذی قوه اشاره ده کامل حفظ، ضبط او د بیان
 کامل قوت ته او د الله تعالیٰ په مخ کبنی هغه د لوئی درجی خاوندی دی یعنی د گردو (تولو)
 پرستو څخه د الله تعالیٰ په دربار کبنی نژدی ځای لری د آسمان پرښتی د هغه حکم منی څکه
 چه هغوی گردی (تولی) د هغه په امانت اعتبار او عزت باندی خبری دی. دا خو د ملکی رسول
 خبره ده اوس د بشری رسول خبری هم واورى.

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِبَحِيلٍ ﴿٣٧﴾

او نه دی دا صاحب ملگری ستاسی (محمد) لیونی (لکه چه پری گمان کویئ
تاسو بلکه ښه پوه او هښیار دی).

تفسیر : یعنی له بعث پخوا تر څلویښتو کلونو پوری تاسی له (محمد) سره لیدلی دی او په دی
اوردۀ مودۀ کښی مو د هغه د پتو او ښکاره ؤ خبرو تجربه کړی ده خو هیڅکله مو د هغه فریب
دروغ او لیونتوب نه دی لیدلی او تل مو د هغه د رشتیا، امانت، عقل او پوه اعتراف او ستاینه
(صفت) کوله اوس نو ولی بی سببه هغه ته لیونی او دروغجن ویل کیږی؟ لکه چه دا ستاسی هغه
رفیق او ملگری نه دی؟ چه د هغه گرد (تول) احوال تاسی ته ښکاره دی نو اوس داسی سری ته
لیونی ویل آیا لیونتوب نه دی؟ بلکه لیونتوب دی!.

وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ ﴿٣٣﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی و (محمد) هغه (جبریل د آسمان) په څنډه
(غاړه) روښانه کښی.

تفسیر : یعنی په مشرقی څنډه (غاړه) کښی د هغی پرښتی یعنی جبریل علیه السلام ښه ئی په
اصلی صورت او ښه شان سره ولیده نو ځکه نشی ویلی چه د هغه په لیدلو کښی به څه تیرواته او
مغالطه پېښه شوی وی. او هغه څوک ئی چه لیدلی په رشتیا سره پرښته وه پخوا له دی نه د
«النجم» په سورت کښی راغلی دی «فاستوی وهو بالافق الاعلی».

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٣٤﴾

او نه دی دغه (محمد د وحی) پر پتو خبرو باندی بخیل (چه پتوی ئی او
تعلیم د هغی تاسی ته نه کوی).

تفسیر : یعنی دا پیغمبر تاسی ته د هر راز (قسم) پتی خبری که په تیره که په راتلونکی پوری
اړه (تعلق) لری خبر درکوی یا د الله تعالی د اسماء او صفاتو یا د شرعیه ؤ احکامو یا د
مذاهبو د حقیقت او بطلان یا د جنت او دوزخ د خبرو یا له مرینی څخه وروسته د پېښو او په
هغو پوری ترلی خبرو په درښولو کښی لږ بخل هم نه کوی او څه اجرت او باره نه غواړی
نذرانی، بخشش او تعارف ته ئی سترگی نه دی نیولی نو بیا د کاهن لقب ولی ورته ورکاوه
کیږی؟ کاهن د پتو خبرو د یوی وړوکی او جزوی خبری سره ډیر دروغ گدوی او د هغه په
درښولو کښی دومره بخل کوی تر څو چه زیاته نذرانه او بخشش وانه خلی هغه نه وائی او یو

توری ئی له خولی شخه نه وئی د پیغمبرانو لور (اوچت) سیرت د کاهنانو له رتلیو اخلاقو سره
غه نسبت نه لری.

وَمَا هُوَ يَقُولُ شَيْطَانٌ رَّجِيؤٌ ﴿٢٥﴾

او نه ده دا (قرآن) خبره د شیطان رتلی ویشتلی شوی (په شغلو سره).

تفسیر : هیخ کله شیطان د هغو ښو چارو ښوونه نه کوی چه په هغو کښی د بنیادمانو گته
(فائده) او د هغه ملعون تقبیح او مذمت وی بلکه دغه (قرآن مجید) د الله اکرم شانه واعظم
برهانه حق کلام دی.

فَإِنَّ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾

نو چرته غی تاسو (ای منکرانو کافرانو په دی انکار او په خنګ کولو کښی
له قرآنه).

تفسیر : یعنی کله چه دروغ او لیونتوب تخیل، توهم، کهانت او نور گرد (تول) احتمالات
لری شول نو پرته (علاوه) له حق او رښتیا شخه نور څه پاتی شول بیا نو ای منکرانو دا سمه
صافه لاره ولی پریردی؟ او بی لاری ولی غی؟

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا (قرآن) مگر ذکر پند دی (له جانبه د الله) دپاره د خلقو (انس وی
که جن).

تفسیر : هغه گرد (تول) احتمالات چه د قرآن کریم په نسبت ئی پیدا کری، هغه گرد (تول)
سره غلط دی که تاسی د دی قرآن په خبرو او ښوونو کښی ښه فکر او جاج ووهی. نو دا به
درښکاره شی چه دغه قرآن تول جهان ته ډیر ښه لار ښوونکی او مکمل دستور العمل دی چه په
عمل کولو ئی د دواړو دارینو فلاح او گټی په لاس راغی. نه دی دا قرآن مگر ذکر پند دی له
جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه دپاره د خلقو مخصوصاً.

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ۖ

هغه چاته چه غواړی قصد کوی له تاسی د سمېدلو خپلو (داسی چه سم برابر لار شی پر لاره د الله تعالی باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن مجید په تیره بیا هغو لره پند دی چه په سمه لاره تلل غواړی، کورنک او عناد ئی نه وی خوښ ځکه چه داسی سری له داسی پند څخه ډیره ښه (فائده) اخلی.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

او نه شی قصد کولی تاسی (د سمی لاری) مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د قصد د تاسی د سمی لاری) چه رب پالونکی د (تولو) عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی پخپله قرآن کریم پند دی ولی تاثیر ئی د الله تعالی په مشیت پوری اړه (تعلق) لری چه ځینو باندی اثر کوی او په ځینو نورو باندی د ځینو نورو حکمتونو په سبب څه اثر نه کوی او نور استعدادات هغوی ته ورکوی.

تمت سورة التکویر بفضل الله التقدير فله الحمد والمنة

سورة الانفطار مكية وهى تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۲) تسلسلها حسب النزول (۸۲)

نزلت بعد سورة «النازعات»

د «الانفطار» سورت مكى دى (۱۹) آيت يوه ركوع لري په نزول او په تلاوت په دواړو كښى (۸۲) سورت دى

وروسته د «النازعات» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ۖ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۖ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۖ

او کله چه آسمان وچوی څیری شی او کله چه ستوری راولوېږی تیت په تیت

(گدود) شی او په هغه وقت کښی چه دریابونه گد شی (یو له بله سره او تول یو دریاب شی).

تفسیر : یعنی د ترخو اوبو سیندونه به سره وخوتیږی او د دی تندوبی له سببه به ترخی او خوږی اوبه سره گدی ودی شی.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝۴

او کله چه قبرونه سره غیږی لاندی باندی کړل شی (او مری ژوندی تری راپورته کړل شی).

تفسیر : یعنی هغه شیان چه د ځمکی په منځ کښی وی د باندی به راغورځی او مری به له خپلو قبرونو څخه (ژوندی) راوځی. هر کله چه وشي دا کارونه قیامت قائمیږی نو

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝۵

پوه به شی هر نفس (په دغه وقت کښی) په هغه خیر او شر خپل باندی چه وړاندی ئی لیږلی وی او چه وروسته ئی پری ایښی وی.

تفسیر : یعنی هغه ښی او بدی چاری چه کړی ئی وی یا ئی نه وی کړی د خپل عمر او منځ په اول کښی ئی کړی وی یا په آخر کښی د هغی ښی بیره ورڅخه پاتی وی او که نه وی پاتی هغه گرد (تول) هلته د ده په منځ کښی راځی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝۶

ای انسانه (کافره!) څه شی مغروره کړی ئی ته پخپل رب کریم باندی (چه کافر شوی ئی پری).

تفسیر : یعنی هغه کریم رب آیا د دی خبری وړ (لاشق) و چه ته د خپل جهل او حماقت د هغه په حلم او کرم باندی داده شوی سر به دی ورځنی غراوه؟ تاته خو دا ښه وه چه د هغه له دی کرم څخه به شرمیدی او د حلیم له قهر څخه به ډیر ویریدی ولی چه الله تعالی ډیر کریم دی خو ورسره منتقم او حکیم هم دی نو که دا تیرواته او غرور نه دی نو څه دی چه ته ئی په یوه صفت

پیژنی او له بل صفت ئی سترگی پتوی؟.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّبَكَ فَقَدَّكَ ۝

هغه (رب الکریم) چه پیدا کړی ئی یی ته نو برابر کړی ئی ته (یعنی اندامونه ئی پوره درکړی دی) پس برابر معتدل کړی ئی ته (په خلقت کښی).

تفسیر : یعنی پیدا ئی کر یو لاس په اندازه د بل سره او یوه سترگه په مقدار د بلی سره. په دی کښی اشارت دی ته چه هر کله دغه رب قدیر په دغه شان سره قدرت لری نو قادر دی په بیا پیدا کولو سره لپاره د حساب او کتاب او جزاء او سزا حضرت شاه صاحب لیکي «جوړه ئی کر بدن او درسم ئی کر خصلت». یا مطلب دا چه په حکمت سره ئی ستا د اعضاو جوړښت او تناسب در سم کړی دی او ستا په مزاج او اخلاطو کښی ئی اعتدال درپیدا کړی دی.

فِي آتِي صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ۝

په هر شان (کامل) صورت سره چه وئی غوښته ترکیب پیوند ئی کړی ته.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) په بنو (صورتونو) کښی لږ او ډیر توپیر (فرق) او تفاوت پیدا کر او هر یوه ته ئی بیل رنگ، شکل او ډول عنایت کر او په مجموعی ډول سره ئی انسانانو ته د نورو ساکښانو (جاندارو) په نسبت څه بڼه (شکل) ورکړه. ځینو پخوانیو پوهانو له دی څخه دا مراد اخیستی دی که الله تعالی اراده فرمایلی وی له هغه څخه به ئی خر، سدر، سپی او نور ځناوران جوړول سره له دی قدرته دا د الله تعالی ډیره مهربانی او خورا (ډیر) احسان دی چه تاسی ته ئی د سری بڼه (شکل) درکړه نو هغه الله تعالی چه له تاسی سره ئی دومره ښیکتی (نیکي) کړی او انعامات ئی درېځلی دی آیا د دی خبری وړ (لائق) دی چه سری ئی امر او حکم ونه منی؟. بلکه مونږه تولو مسلمانانو ته ښائی چه د الله اکرم شانه واعظم برهانه گرد (تول) احکام له زړه ومنو.

كَلَّا لَبَلُّكَ تَكْذِبُونَ بِالَّذِينَ ۝

نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکه دروغ وایی تاسی په ورځی د جزاء باندی.

تفسیر : یعنی د تیروتلو بل هیڅ سبب نشته تاسی چه د جزاء ورځ نه منی نو ځکه هر شی مو

چه زړه غواړی هغه کوی. او وایې چه په مخ کېږي د حساب او کتاب او پوښتنی ورځ نشته مونږ دلته هر څه چه کوو څوک ئی لیکي؟ او شمیر پسی ئی گرځي؟ او محفوظ ئی ساتي؟ کله چه مړه شو دا تولی خبری پای (آخر) ته رسیږي.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۖ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۖ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٧﴾

حال دا چه بیشکه په تاسي باندی خامخا ساتونکی ملائکي (د عمل، مقرر دی) عزتمنی (په نزد د الله) لیکونکی (د اعمالو د تاسي) پوهیږی (دغه ملائک) په هغه څه چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : یعنی دغه ملائکي چه کرام الکاتبین نومیږی د الله تعالی داسی عزتمنی بندگانی دی چه نه خیانت او درغلی کوی او نه کوم کار نالیکلی پریږدی او نه له هغوی څخه ستاسی کارونه پټیږي. کله چه گردی (تولی) چاری داسی یو په یو په اهتمام سره لیکلی کیږی نو آیا دا گرد (تول) دفترونه هم داسی مهمل او بیکاره پری ښودلی شی؟ نه بلکه هر ورو (خامخا) په کار اچول کیږی او بیشکه د هر سری عمل د هغه په مخ کېږی راولړ کیږی چه د هغه ښه یا بده جزاء ومومی چه ښوونه ئی په تفصیل سره په دغه راتلونکی آیت کېږی داسی شوی ده.

إِنَّ الْإِبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٨﴾

بیشکه چه ابرار (نیکان-مؤمنان) خامخا په نعمتونو (د جنت) کېږی دی.

تفسیر : چه هلته به تل هر راز (قسم) بخشونه او نعمتونه مومی او تل به خوشاله او آرام وی او د هیڅ یوه شی غم او اندیښنه به د جنتیانو سره نه وی. او نه به ئی له جنت څخه د وتلو او د راحت له قلته څه پروا وی.

وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۖ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٩﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾

او بیشکه چه فجار بدکاران (کافران) خامخا په دوزخ کېږی دی ننوځی دوی په هغه کېږی په ورځی د جزاء کېږی او نه به وی دوی هیڅ له هغه (دوزخ)

شخه پتیدونکی.

تفسیر : یعنی نه به په تیښته له دوزخه جلا (جلا) کیدی شی او نه به له ننوتلو شخه وروسته له هغه ځای ووځی بلکه تل به هلته په کښی وی.

وَمَا آدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١﴾ ثُمَّ مَا آدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا ۚ

او څه شی پوه کړی ئی ته څه ده ورځ د انصاف جزاء بیا څه شی پوه کړی ئی ته څه ده ورځ د انصاف جزاء (یعنی بل څوک پری نه پوهیږی بی له الله نه. د جزا ورځ ده) هغه ورځ چه نه به وی مالک نشی کولی هیڅوک له هیچا سره هیڅ شی (د نفعی او د ضرر).

تفسیر : یعنی هومره چه فکر او جاج ووځی. او په غور او خیال کښی دوب لار شی بیا به هم د دی ویروونکی ورځی په پوره کیفیت باندی نه پوهیږئ! خو لنډه ئی دا چه دومره اوپوهیږئ چه په هغه ورځ به دا ټول خپلوی او خیمښی، آشنائی او یارانۍ ورکی شی او هر سری به «نفسی! نفسی!» ناری وځی. هیڅوک به پرته (علاوه) د مالک الملک له امر شخه د بل چا شفاعت نه کوی عاجزی، چاپلوسی، صبر، او استقلال او نور هیڅ کار نشی کولی «الا من رحم الله».

وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿٣﴾

او امر حکم په هغه ورځ کښی خالص الله لره دی.

تفسیر : یعنی لکه چه په دنیا کښی د ټولوک (حاکم) او باچا حکم په رعیت باندی او د مور او پلار خبره په اولادو باندی او د بادار وینا په نوکرانو چلیږی په هغه ورځ کښی به دا ټول حکمونه پای (آخر) ته رسیږی او د هیچا امر په بل چا باندی نه چلیږی او پرته (علاوه) د هغه مطلق شهنشاه او لوی ستر ټولوک (حاکم) له احکامه ځنی بل څوک سا هم نشی وښکلی او هیڅ قوت او قدرت به نه لری او الله تعالی به بی له ملتویه او شرکته او د بل چا د ښکاره او پتی مرستی (مدد) شخه خپل احکام صادروی او گردی (تولی) خبری ئی ژر تر ژره چلیږی او گردی

(تولی) چاری به صورتاً او معنا، حساً او ماداً د الله تعالی د قدرت په قبضه او لاس کښی وی.
تمت سورة الانفطار بفضله تعالی ومنه وکرمه

سورة المطففين مکیه وهی ست و ثلثون آیه و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۸۳) تسلسلها حسب النزول (۸۶)

نزلت بعد سورة العنکبوت وهی آخر سورة نزلت بمکه
د «المطففين» سورت مکی دی (۳۶) آیه یوه رکوع لری په ثلاث کښی (۸۳) په نزول کښی
(۸۶) سورت دی. وروسته د العنکبوت له سورت نازل شوی دی او د مکی سورتونو آخری سورت دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝ الَّذِينَ إِذَا أَكَالُوا عَلٰى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوَّذَوْهُمْ يُخْسِرُونَ ۝

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده کم کونکیو لره (په پیمانۀ او تول کښی) هغه (کسان) هر کله چه ځان ته اخلی پیمانۀ نو پوره اخلی او کله چه پیمانۀ ورکوی یا ئی تلی هغوی ته نو کمی کوی (پوره ئی نه ورکوی).

تفسیر : له خلقو څخه خو خپل حق او برخه پوره اخیستل بد او منموم نه دی دلته د دی خبری بد ویل مقصود نه دی. بلکه د لږ ورکولو د منعت د تاکید دپاره دی. یعنی اگر که لږ ورکول په خپله فی نفسه هم منموم دی خو که له دی سره د اخیستلو په وقت کښی د نورو بالکل رعایت نه کیوی نو دا لا منموم دی پرته (علاوه) له رعایت کوونکی څخه چه که په هغه کښی یو عیب شته خو یو هنر هم لری نو دا دی په هغه پسی نو ځکه د هغه رومبنی سری عیب لا شدید شو څرنګه چه اصلی مراد د لږ ورکولو منعت دی نو ځکه ئی دلته پیمانۀ او زی او وزن، تلل دواړه یاد کړل تر څو خبره نه ښکاره او جوت شی چه د پیمانۀ کولو او تلولو د دواړو په وقت کښی لږ ورکوی. او څنګه چه پوره اخیستل پخپله فی نفسه کومه بده خبره نه ده. نو یو

غلی ئی د تاکید دپاره یاد کر. د پیمانی او اوژی (تول) تخصیص ښائی د دی دپاره وی چه په عربو په تیره بیا په مدینی منوری کښی زیاتره د کیل او پیمانی سره پیروډلو (اخیستلو) او پلورلو (بیع و شراء) رواج درلود (لرلو). پرته (علاوه) له دی د دی تخصیص نور وجوه هم شته.

الْأَيْظُنْ أُولَئِكَ أَهْمُ مَبْعُوثُونَ ۝ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝

آیا یقین نه کوی (دیر اخیستونکی لږ ورکونکی دغه) چه بیشکه دوی راپورته به کرل شی دپاره (د حساب) د لوئی ورځی (د قیامت).

تفسیر : یعنی که هغوی داسی خیال لری چه وروسته له مر کیدلو بیا ژوندون شته او د الله تعالی په مخ کښی د گردو (تولو) حقوقو او فرائضو او چارو حساب او شمیر ورکول حق دی نو هېڅ کله به ئی داسی حرکت او خوځیدل نه کول.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

هغه ورځ چه وبه درپیری خلق لپاره (د احکام) د رب د تولو مخلوقاتو.

تفسیر : چه الله تعالی کله تجلی کوی او څه وخت څمونږ حساب او کتاب گوری او په حق مو رسوی او څه وقت مونږ ته څمونږ چاری او فیصلی رااوړی.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفَجَّارِ لَفِي سَجِينٍ ۝

داسی پکار نه ده (او نه دی کوی دیر اخیستل او لږ ورکول په تجارت او غفلت له قیامت نه) بیشکه لیکلی شوی اعمال د فاجرانو (کافرانو) خامخا په سجين کښی دی.

تفسیر : یعنی له سره هسی گمان ونه کر شی چه داسی ورځ به نه راځی ځکه چه هغه ورځ هرومرو (خامخا) راتلونکی ده نو د هنی ورځی د راتگ دپاره د گردو (تولو) نیکانو او بدانو عملنامی لیکلی د کرام الکاتبین په دفتر کښی مرتب ایښودلی شوی دی. (اوس الله اجل شانه واعظم برهانه ویروی فاجران بالعموم او داسی فرمانی).

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَجِّينٌ ﴿٨٥﴾ كِتَابٌ مُّرْقُومٌ ﴿٨٦﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده) چه څه دی سجين يو دفتر دی
ليکلی شوی (د فجارو د اعمالو).

تفسير: يعنی سجين يو داسی دفتر دی چه په هغو کښی د گردو (تولو) دوزخيانو نومونه
ليکلی شوی دی او د بندگانو د چارو ليکونکی پرېښتی چه د هغوی د نامه يادونه په پخوانی
سورت کښی وشوه د دی بدکارانو د مړه کيدلو او د عمل له پرېکيدلو څخه وروسته د هر يوه
سری چاری په بيلو بيلو دفترو کښی ليکی او په دی دفتر کښی ئی داخلوی د هر يوه دوزخی د
نامه دپاره يوه بيله علامه او نښه ايښودله شی چه هغه دوزخی دی او د هغه د ليدلو څخه هر
څوک پوهیږی چه پکښی خیر نشته له ځينو روايتو څخه دا ښکاری چه د کافرانو ارواح په هم
دغه ځای کښی وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکی «يعنی د هغو نومونه ليکل کيږی
تر څو وروسته له مړينی هلته يوړل شی» ځينی پخوانی مفسرين وائی چه دا ځای تر اوومي څمکی
لاندي دی الله تعالی اعظم برهانه په داسی خبرو ښه پوهیږی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨٧﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بَيُومٍ الدِّينِ ﴿٨٨﴾ وَمَا يُكْذَّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿٨٩﴾

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده په دغی ورځی کښی دروغ ويونکیو
لره هغه کسان چه دروغ وائی په ورځی د انصاف جزاء باندی. او دروغ نه
گنی دغه (ورغ د جزاء) مگر هر يو له اندازی تيريدونکی گنهگار.

تفسير: هغه څوک چه د جزاء له ورځی څخه منکريږی په حقيقت کښی د الله تعالی د ربوبيت
او د هغه عدل، قدرت او حکمت او نورو صفاتو څخه منکريږی او هغه څوک چه د الله تعالی له
دی صفاتو څخه منکريږی نو هومره چه په گناهونو کښی زړه ور شی لږ ده. د «معتد اثيم» يعنی
له اندازی تيريدونکی گنهگار بل بد عادت دغه دی چه:

إِذَا تَنَالَىٰ عَلَيْهِ الْإِثْنَا قَالَ أَصَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٩٠﴾

کله چه ولوستلی شی په ده باندی آيتونه (د قرآن) غمونږ نو وائی (جهلاً او
عناداً چه دا) چتی (بيکاره) قصی دی د پخوانيو.

تفسیر : یعنی کله چه قرآن کریم او د پند خبری آوری وائی داسی خبری به پخوانیو خلقو هم کولی اوس هم هغه پخوانی قصی او له کاره وتلی افسانی ویلی کیږی نو مونږ له داسی قصو او افسانو څخه کله ویریدونکی یو (العیاذ بالله).

كَلَّا بَلْ كُتِّرَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٣﴾

نه ده داسی (لکه چه وائی منکران) بلکه زنگ اچولی دی پر زړونو د دوی هغو گناهونو چه ؤ دوی چه کول به ئی.

تفسیر : یعنی ځمونږ په آیتونو کښی هیڅ د شک او شبهی ځای او موقع نشته خبره خو دا ده چه د گناهونو د کثرت او مزاوت څخه د هغوی په زړونو باندی زنگ لویدلی دی نو ځکه د صحیحه ؤ حقائقو انعکاس په هغو کښی نه کیږی. په حدیث کښی راغلی دی «کله چه سری گناه کوی یو تور تکی د هغه په زړه باندی پیدا کیږی که توبه ئی وکړه نو دا تکی لری کیږی که نه هومره چه گناه کوی په همغه اندازه دا تکی پلنیری او اړتیی تر دی چه د ده زړه تک تور شی او د حق او د باطل هیڅ فرق او تمیز نشی کولی» د مکذبینو حال هم داسی وگڼه چه له دیرو شرارتونو څخه د دوی زړونه بالکل مسخ شوی دی نو ځکه په آیت او د الله تعالیٰ په خبرو او نښو باندی ملندی وهی او پری مسخری کوی (نمود بالله).

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٤﴾

رښتیا ده چه بیشکه دوی به له (لقاء د) رب خپله په دغی ورځی (د قیامت کښی) هرومرو (خامخا) په حجاب کښی وی (نه به وینی الله)

تفسیر : یعنی د دی انکار او تکذیب د انجام او پای (آخر) څخه ښائی چه بی فکره نشی هغه وقت خامخا راتلونکی دی چه په هغه کښی مؤمنین د حق سبحانه و تعالیٰ په لقاء او لیدلو سره مشرفیږی او دا بدبختان به تری محروم او ممنوع او بی برخه پاتی کیږی.

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٥﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ
بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٦﴾ كَلَّا

پس بیشکه دوی چه دی خامخا ننوتونکی دی دوزخ ته. بیا به وویل شی
(دوی ته چه) دا هغه (عذاب) دی چه ویئ تاسی چه هغه به مو دروغ گانه
انکار به مو تری کوو. له سره نه ده داسی.

تفسیر : یعنی د دی بدانو او نیکانو پای (آخر) او انجام هیشکله یو شانی نشی کیدی او الله
جل جلاله ابرارو سره دغسی معامله فرمائی:

إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾
كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾

بیشکه کتاب لیکلی اعمال د ابرارو نیکانو خامخا په علیین کښی دی. او
څه شی پوه کړی ته (ای محمده) چه څه دی علیین؟ یو دفتر دی لیکلی
شوی (د اعمالو د ابرارو).

تفسیر : چرته چه د جنتیانو نومونه لیکلی شوی دی او د هغو یا د ښو چارو پانی سره رونی
او ترتیب شوی دی پرومبی د هغو ارواح هلته بیولی کیږی بیا ئی د خپلی هستوگنی اصلی ځای
ته بیانی د دی ارواحو څه علائق او اړیکې به له قبر سره هم وی. ویل کیږی چه دا ځای پر اووم
اسمان دی او د مقربینو ارواح به هلته هستوگنه لری والله اعلم.

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

چه گوری حاضرېږی هغه ته مقربان (د الله ملائکی او نور بندگان).

تفسیر : مقربی پرېستی یا د الله تعالیٰ مقرب بندگان په خوشالی سره د مؤمنانو اعمالنامی گوری
او هلته به حاضر وی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾

بیشکه ابرار نیکان خامخا په نعیم لوی نعمت د (جنت) کښی دی پر
(مکملو) تختونو باندی ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماء، او تری

متلذذ کیری یا به گوری دوزخیانو ته

تفسیر : یعنی په خورا (دیرو) شو پالنگونو به ناست وی او په زړه پوری د جنت ښی ننداری به کوی او د الله تعالی په لیدلو سره به خپلی سترگی رنوی او زړونه به پری خوشالوی.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٣﴾

پیژنی به ته (ای کتونکیه!) په مخونو د دوی کښی تازه گی د نعیم (تنعم د جنت).

تفسیر : یعنی د جنت له عیش او آرام څخه به د هغوی خیری داسی ښی او تر تازه او بارونقی ښکاری چه هر لیدونکی به له لری پری پوهیږی چه دا کسان په خورا (دیر) عیش، هوسانی (آرام) او راحت او تنعم کښی دی.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ خَمْرٍ وَخَمْرُهُ مَشْكٌ ط

ورځښولی شی (هغوی ته) له خالصو شرابو مهر کریو شویو څخه چه مهر به ئی مشک وی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي «چه په جنت کښی به د خورا (دیر) خالصو شرابو ویالی د هر چا د کور د مخه وی. خو دا خورا (دیر) ښه او نادر شراب دی چه سر به ئی تل مهر وی په جنتی مشکو سره». لکه چه په دنیا کښی مهر په لاکو یا مومو یا خاورو یا ختو یا نورو شیانو باندی لگول کیږی کله چه د هغه ځای خاوری مشک دی نو په هغو باندی دا مهر لگاوه کیږی. دا ښښه چه په لاس کښی واخیسته شی دماغ معطریږی او تر آخره پوری د خوشبونی خورا (دیر) ښه رائحه او وړم تری پورته کیږی.

وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَفِسُونَ ﴿٢٤﴾

او په دغه (شرابو او نورو جنتی نعماو) باندی پس باید دی چه رغبت وکړی رغبت کوونکی (په کولو د فضائلو او پرېښودلو د رذائلو چه عجلت وکړی په حسناتو او ځان وساتی له سیاتو).

تفسیر : یعنی د دنیا ناپاک شراب د دی وړ (لائق) نه دی چه کوم ښه سری هغه ته رغبت وکړی. هو یواځی شراب طهور د دغی خبری لائق او وړ دی چه په هغو باندی خلق ورمات شی او یو په بل باندی د هغو په غځیلو کښی وړاندی والی وکړی (اللهم ارزقنا).

وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ۖ عَيْنَايَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ۖ ط

او گدون د هغه (شراب دی له اوبو د) تسنیم څخه دا (تسنیم) یوه چینه ده (په جنت کښی) چه څښی به له هغی څخه د (الله) مقربان.

تفسیر : یعنی مقرب خلق یواځی د دی چینی خالص شراب څښی او نیکانو ته به د دی شرابو گد ورکول کیږی چه لکه گلاب او نور په هغه شراب کښی گدیږی.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ۚ

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی ؤ دوی په هغو کسانو باندی چه ایمان ئی راوړی ؤ خندل به ئی (مسخری به ئی پری کولی).

تفسیر : او پخپلو منځونو کښی به ئی په تمسخر او استهزاء سره داسی ویل چه د دی بی هوشانو په مغزو کښی څه یو چتی (بیکاره) خیال لویدلی دی چه د نن موجود او محسوس خوندونه او لذتونه د جنت په صباح موهمو چرتونو (خیالونو) او خیالی لذتونو باندی له لاسه وباسی (العیاذ بالله).

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ۚ

او کله چه تیریږی منکران پر مؤمنانو باندی هغوی ته پخپلو منځونو کښی سره سترگگونه وهی (لپاره د استهزاء).

تفسیر : او یو تر بله په سترگو اشارتونه کوی او د حال او قال په ژبه پخپلو منځونو کښی سره داسی وائی چه وگورئ هم دوی بی عقلان او احمقان دی چه د جنت په پور (قرض) باندی د دنیا له نغدو څخه ځان بی برخی کوی (استغفرالله).

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

او کله چه وگرځي خپلو کورونو ته (نو) گرځي دوی خوشاله (خبري جوړوونکي په سبب د تمسخر او استهزاء پر مؤمنانو باندې)

تفسير : يعنی په خوش طبعي او توکو په مسلمانانو باندې ملنډی وهی او په خپل عیش او عشرت باندې مفتون او مغرور شوی وائی چه ځمونږ عقیده او فکر ښه دی که نه مونږ ته دومره نعمتونه او هوسانی (آرام) ولی او له کومه رسیده .

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾

کله چه وبه لیدل (کفارو) دغه (مؤمنان) نو ویل به ئی پخپل منځکښی چه بیشکه دغه (مؤمنان) خامخا بی لاری دی.

تفسير : او گمراهان دی چه خامخا په زهد او ریاضت کښی خپل ځانونه له لاسه وباسی او د جنت موهومو لذتونو ته په اوسنی موجوده لذتونو باندې ترجیح ورکوی او په لاحاصل او بی گنتی (بی فاندی) رږو (تکلیفونو) باندې د حقیقی کمالاتو نوم ایښی دی آیا دا ښکاره گمراهی نه ده چه سری د خپل عیش او آرام او هوسانی (راحت) او کور او کهول څخه مخ واړوی او په یوه سری پسی رهی (روان) شی او خپل پلارنی دین پریردی. (معاذ الله)

وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَفِظِينَ ﴿٣٣﴾

حال دا چه نه دی لیږلی شوی (کافران) پر دغو (مؤمنانو) باندې ساتونکی څارونکی.

تفسير : چه شاهی ووائی په هدایت او ضلالت د دوی دغه الله جل شانہ واعظم برهانه فرمان او بیان دی چه دا کافران پر مسلمانانو باندې پیره داران نه دی مقرر شوی دا احمقان له خپلو بدو چارو څخه سترگی پټوی. او د هغوی د هر راز (قسم) حرکاتو کتنه کوی. د خپل ځان د اصلاح په فکر کښی نه لویږی او هغو کسانو ته چه په سمه لاره ځی گمراه او احمق وائی.

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

نو په نن (ورځ د قیامت کښی به) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په

کفارو باندی خاندی.

تفسیر : یعنی د قیامت په ورځ به مسلمانان په دی کافرانو پوری خاندی چه دا خلق خومره ناپوه ؤ چه فانی او خسیس څیز ته ئی په ښو نعمتونو او پاتی کیدونکو نفیسو شیانو باندی ترجیح ورکوله. نو اوس څنگه په دوزخ کښی پراته دی؟ او د دائمی عذاب خوند څکی؟.

عَلَى الْأَرْيَافِ يَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾

پر مکملو تختونو باندی ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماو ته) او تری متلذذ کیږی یا گوری کفارو ته چه څرنگه په عذابپږی.

تفسیر : یعنی د خپلی خوشالی او د کافرانو د بد ژوند ننداری کوی.

هَلْ تُؤْتِيهِمُ الْكَفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٥٦﴾

بیشکه چه جزاء ورکړه شوه کفارو ته همغسی چه کول ئی (په دنیا کښی له معاصیو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی ئی پر مسلمانانو باندی خندل نن د هغوی خپل حال د خنډیدو لائق او وړ دی او مسلمانان د هغو په تیرو حماقتونو باندی خاندی.
تمت سورة المطففين بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الانشقاق مكية وهی خمس وعشرون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۴) تسلسلها حسب النزول (۸۳) نزلت بعد سورة «الانفطار»

د «الانشقاق» سورت مكی دی (۲۵) آیته یوه ركوع لری په تلاوت كښی (۸۴) په نزول كښی (۸۳) سورت دی وروسته د الانفطار له سورتہ نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۝ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝

کله چه آسمان شق خیری شی وچوی او واورى و منى امر حکم د رب خپل او (دا آسمان) لائق وړ دى (د هغه الله حکم منلو ته).

تفسیر : یعنې کله چه د الله تعالى له خوا د غیبریلو «تکوینی» حکم وشى آسمان به هغه تعمیلوی او منى ئی او آسمان د مقدور او مقهور کیږلو له پلوه د دى خیری وړ (لائق) دى چه سره له دومره عظمت او رفعت او لوی والی او هسکوالی (اوجتوالی) د خپل خالق او مالک په مخ کښی غاړه کیږدی او د هغه په دى حکم منلو کښی هیڅ ونه وائی.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۝

او کله چه ځمکه وغورځوله شی.

تفسیر : د محشر دپاره به ځمکه د رږر په شان جوړیږی او د هغی د مخ گرد (تول) عمارات او غرونه او نور شیان لری کیږی تر څو په یوی مستوی سطحی باندی گرد (تول) پخوانی او وروستنی خلق سره یو ځای او په یوه وخت کښی بی له پردی او حجاب او حائل څخه وکتی شی.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝

او د باندی وغورځوی هغه چه دننه پکښی وی له مریو او خزائنو څخه او څه خالی شی له ټولو اشیاء نه.

تفسیر : په هغی ورځی کښی ځمکه خپلی خزانی او مری او نور اجزاء له دننه څخه د باندی غورځوی او منځ ئی له هر هغه شی څخه بالکل تشیږی چه د هغو تعلق د بندگانو له حساب او کتاب او سره وی.

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝

او واورى و منى امر حکم د رب خپل او (دا ځمکه) لائق وړ ده (د هغه الله حکم منلو ته)

تفسیر : کله چه ځمکه او آسمان د هغه الله تعالی د ذات او د تکوینی حکم تابع او منقاد دی نو سری ته کله بنائی چه د هغه لوی پروردگار له تشریعی حکم څخه سر وغروی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدًا حَافِلٌ لِّقِيهِ ⑦

ای انسانه بیشکه ته عمل کوونکی ئی په پوره سعی سره تر وقت د رسیدلو رب خپل ته په عمل سعی کولو سره نو ته یو ځای کیدونکی ئی له دغه (خپل عمل او سعی سره او جزا ئی مومی خیر وی که شر).

تفسیر : یعنی د پروردگار په مخ کښی له رسیدلو څخه پخوا هر سری له خپل استعداد سره سم او موافق مختلف او راز راز (قسم) ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په طاعت کښی زیار (محنت) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په سر غړولو کښی ځان ستړی کوی که د خیر په لاره کښی وی یا د شر په لاره کښی هر رنگه ربرونه (تکلیفونه) ویاسی اخر د خپل پروردگار حضور ته ورځی او د خپلو اعمالو او چارو نتائج به وینی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ⑧ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيرًا ⑨

پس هر هغه څوک چه ورکړه شی کتاب عملنامه د ده په ښی لاس د ده کښی نو ژر ده چه حساب به وکړ شی له ده سره حساب آسان.

تفسیر : آسان حساب دا دی چه په هره خبره باندی به تنقیدونه نه کیږی او یواځی د هغه پانی وړاندی کیږی او بی له بحث او مناقشی څخه به خوشی کیږی.

وَيُنْقَلَبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ⑩

او وبه گرځی اهل خپل ته (په جنت کښی) خوشاله کړی شوی.

تفسیر : نه د سزا خوف وی نه د غصی ویره په ډیر امن او اطمینان سره د خپلو احبابو او اقاربو او مسلمانانو وروڼو ته ورسیږی. او له دوی سره په خوشی سره مشغولیږی او له هغوی سره گرځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَاهُ ظَهْرَهُ ۝

او هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عملنامه د ده وروسته تر شا د ده (په کین لاس نی).

تفسیر : یعنی ورکړه شی عملنامه په کین لاس کښی د شا له لوری او پربتی نه غواړی چه د ده هغه مخ ووینی نو په دی وسیله خپل زیات نفرت او کراحت له هغه څخه ښکاره کوی. کیدی شی چه مراد نی داسی وی چه د دوی متی به ترلی وی نو ځکه نی عملنامی د شا له لوری ورکولی کیږی.

فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ۝

پس ژر به ناری کړی دی ای هلاکه ای هلاکه (ځما راحاضر شه! دا دی وقت دی).

تفسیر : یعنی د عذاب له ویری څخه به مرگ غواړی او د خپل هلاکت آرزو او تمنا به کوی.

وَيَصْلَى سَعِيرًا ۝ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝

او ننه به وځی دی بل اور (د دوزخ) ته چه بیشکه ؤ دی په (دنیاڼی) اهل خپل کښی خوشاله (په کفر او معاصی غافل له آخرته).

تفسیر : یعنی په دنیا کښی له آخرته بی فکره و د هغه عوض او رنج دا دی چه نن په سخت غم ککر دی پرته (علاوه) له دی هغه کسان چه د دنیا د هستوګنی په وقت کښی د آخرت له ویری ویلی کیدل هنوی نن بالکل داده او په خوښی کښی دی. منکران هلته خوښ ؤ او مسلمانان دلته خوشال دی.

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَخُورَ ۝

بیشکه ده به یقین کاوه په دنیا کښی داسی چه دی به له سره بیرته نه ګرځی (الله ته او منکر ؤ له بعثه)

تفسیر : د ده کله داسی خیال و چه یوه ورځ به د الله تعالیٰ په مخ کښی ودریږی او د یوی ذری شمیر جواب به ورکوی نو ځکه په گناه او شرارت کښی داسی زړه ور او دلیر وو. یعنی ده به په دنیا کښی گمان کاوه چه له سره به الله تعالیٰ ته رجوع ونه کړم او قیامت نشته! نه ده داسی بلکه

بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝۱۵

هو! دی رجوع کوی (هر وروڼو (خامخا) الله ته) بیشکه رب د ده دی په ده ښه پوه لیدونکی بینا.

تفسیر : یعنی له پیدا کولو ځنی تر مرگ پوری به ئی دا کتل چه د ده روح له کوم ځای څخه راغلی ده؟ او بدن ئی له څه شی څخه روغ دی؟ څه اعتقاد لری؟ عمل ئی څه دی؟ په زړه ئی څه گرځی؟ له ژبی ئی څه وځی؟ لاسونه، پښی پی څه کوی؟ څه گتی؟ څه خوری؟ څه کوی؟ وروسته د هغه له مرگه د هغه روح چیری لار؟ د ده د بدن اجزاء په کوم کوم ځای کښی دی؟ او نوری پوښتنی. هغه الله تعالیٰ چه د سری له احوالو څخه په دی اندازه خبر او د هر څیز په گردو (تولو) خبرو او کلی او جزئی احوالو باندی پوه دی نو آیا څه گمان کاوه شی چه هغه به دی هم داسی مهمل او معطل پریږدی؟ ضرور دی چه د هغه د اعمالو نتیجی او ثمری به ورښکاره کړی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۝۱۶ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۝۱۷

پس قسم خورم په شفق سپینوالی د عشاء پس له سوروالی د ماښام او په شپه او په هغو (خیزونو) چه جمع کړی وی (شپې هغه په تیارو خپلو کښی)

تفسیر : یعنی سری او نور ساکبان (جاندار) چه د ورځی له مخی د معاش په تلاش کښی د باندی گرځی او هر چیری په خپلو چارو کښی بوخت دی د شپې له لوری تول سره یو ځای کیږی او هر یو په خپلو ځایونو کښی سره تولیږی.

وَالْقَمَرِ إِذَا اشَّتَ ۝۱۸

او (قسم خورم) په سپوږمی کله چه پوره کامل شی.

تفسیر : یعنی د غوارلسمی شپې سپوږمی چه د خپل کمال حد ته رسیدلی وی. (او جواب د

پاس قسمونو دا دی چه:

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ۝^{۱۹}

خامخا سواره به شیء و به رسیبری تاسی ای خلقو یو حال ته وروسته له بل حال نه.

تفسیر : یعنی د دنیا په ژوندون کښی له مختلفو دورو څخه په تدریج سره تیر شوی په پای (آخر) کښی د مرگ پور (زینه) ده، بیا د برزخ عالم دی، وروسته قیامت، الله تعالی پوهیږی چه په قیامت کښی د څه څه احوال ولیدل؟ او د څه څه مراتبو پریکول درجه په درجه په مخ کښی دی؟ لکه چه د شپې په اوله برخه کښی تر څو چه شفق وی یو شاته سره او سپینه رڼا وی نو دا رڼا فی الحقیقت او په رښتیا سره وی چه د لمر د پاتی شوی اثرات او اغیزی نښی دی چه پس له ورکیدلو د هغی د ظلمت بله دوره شروع کیږی چه هر شی په کښی پتییږی. په شپه کښی سپوږمی هم راخیژی چه درجه په درجه د هغی رڼا زیاتیږی، کمیږی او په څوارلسمی شپې کښی د پوره سپوږمی رڼا هغه توره تیاره فضاء رڼوی، ګواکی د انسانی احوال طبقات هم د شپې مختلفو کیفیاتو ته ورته او ورسره مشابه دی والله اعلم.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝^{۲۰}

پس څه دی دغو (انسانانو ته) چه ایمان نه راوړی.

تفسیر : چه وروسته له مرگه دوی د الله تعالی په طرف رجوع کوی او هم یو سخت مزل په مخ کښی دی چه هغه ته کافی توبه په کار ده.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ۝^{۲۱}

او کله چه ولوست شی په دوی باندی قرآن نو غاږه نه ږدی سجده نه کوی (دپاره د لوستلو ئی).

تفسیر : که د هغوی عقل پخپله دا حالات نشو موندلی نو لازم و چه د قرآن کریم له بیان څخه ئی ګټه (فائده) اخیستلی خو پرته (علاوه) له دی د دوی حال دا دی چه د قرآن معجز بیان اوری خو هیڅ د هغه په مخ کښی د عاجزی او تذلل اظهار نه کوی تر دی چه مسلمانان د پاک

الله تعالیٰ دا آیات اوری سجده کوی هغوی د هم دی تشی سجدی توفیق هم نه لری.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يَكْذِبُونَ ﴿٣٦﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٣٧﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی په الله دروغ گنې (قرآن). او الله ته ښه معلوم دی هغه څه چه دوی ئی پتوی په زړه کښی ئی ساتی (له کفر او نفاق).

تفسیر : یعنی یواځی دا خبره نه ده چه هغوی د الله تعالیٰ آیتونه آوری او سجده نه کوی او انقیاد او تذلل ته غاړه نه ږدی بلکه زیات له دی نه د هغو آیتونو تکذیب پخپلو ژبو سره هم کوی او د دوی له زړونو څخه چه په هغه کښی د تکذیب، انکار، بغض، عناد او د حق د دښمنی دیرئ پرتی دی الله تعالیٰ ښه خبر دی

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٨﴾

پس بشارت زیری ورکړه دوی ته په عذاب دردناک سره (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی زیری وکړئ په هغو باندی څه شی چه هغوی گنې د هغی نتیجه او میوه به هر ورو (خامخا) هغوی ته رسیږی او د هغوی دا کوششونه او زیارونه به هیڅ نه اېته (خراب) کیږی او خامخا هغوی ته جزاء وررسیږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٣٩﴾

مگر خو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) هغوی ته دی اجر ثواب بی نهایته چه خلاصی او کمی نه لری.

تفسیر : چه هیڅ کله پای (آخر) ته نه رسیږی او تل دائم او قائم او لا ینقطع دی.

تمت سورة الانشقاق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البروج مكية وهى اثنتان وعشرون آية و فيها ركوع واحد. رقم تلاوتها (۸۵) تسلسلها حسب النزول (۲۷) نزلت بعد سورة الشمس
 د «البروج» سورت مكى دى (۲۲) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۵) په نزول كښى (۲۷) سورت دى
 وروسته د «الشمس» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۝

قسم په آسمان چه خاوند د برجونو دى.

تفسير : له برجونو څخه مراد هغه دولس برجونه دى چه په يوه كال كښى لمر په هغو كښى گرځي يا د آسمانى قلعى برجونه او برخى دى چه پرېشتى پيرى په كښى كوى يا هغه لوى ستورى دى چه په ليدلو سره هم په آسمان كښى ښكارى والله اعلم.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۝ وَشَاهِدٍ مُّشْهُودٍ ۝

او (قسم دى) په هغى ورځى وعدى كړى شوى (چه د قيامت ورځ ده) او (قسم دى) په هغى ورځى چه حاضرېږى (چه ورځ د جمعى ده) او په هغى ورځى چه هغى ته ورحاضرېږى (خلق چه ورځ د عرفى ده).

تفسير : خلق په گردو (تولو) ښارونو كښى حاضرېږى د جمعى په ورځ او د گردى (تولى) دنيا خلق سره يو ځاى توليږى د عرفى په ورځ حج ته نو ځكه په روايتونو كښى راغلى چه (شاهد) د جمعى ورځ ده او (مشهود) د عرفى. برسیره پر دى د شاهد او د مشهود په تفسير كښى ډيرى خبرى دى خو اوفق بالروايات هم دا خبره ده والله اعلم.
 تنبيه : د قرآنى قسمونو په نسبت مو د القيامة د سورت په شروع كښى څه ليكلى دى ښائى هغه په هر ځاى كښى په زړه ولرئ او له دى قسمونو څخه د قسم د جواب مناسبت دا دى چه د دى گردو (تولو) څخه دا ښكارى چه الله تعالى مالک د امكنه و او ازمنه و دى او د داسى مالک الكل له حكم څخه پرته (علاوه) كار كوونكى د لعن او عقوبت مستحق او وې (لائق) دى. او

جواب د قسم محذوف دی لکه چه پری دغه راتلونکی آیت دلالت کوی چه:

قُلْ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ۖ النَّارِ ذَاتِ الْوُتُوْدِ ۖ

وژلی شوی دی خاوندان د کندی د خندقونو د اور (په غمکه کښی) چه خاوند د بلیدلو وه (په گوگړو او په ډیرو لرگیو او په سړیو سره).

تفسیر : یعنی مغضوب او ملعون شول هغه خلق چه لوی لوی خندقونه ئی کنستلی او له اوره ئی ډک کړی او ډیر لرگی ئی پکښی واچول او ښه ئی سره کړل. د (اصحاب الاخدود) څخه مراد څوک دی؟ مفسرین څو واقعات وائی خو هغه قصه چه په صحیح مسلم، جامع ترمذی، مسند احمد او نورو کښی یاده شوی ده لنډه ئی دا ده چه په پخوانیو پیریو کښی کوم کافر باچا وو. چه له هغه سره یو کودگر (ساحر) و کله چه د کودگر مرگ نژدی شو، له باچا څخه ئی غوښتنه وکړه، چه یو هښیار او پوه هلک دی ماته راکړ شی چه زه دا خپل علم ورزده کړم او وروسته له ما څخه دا علم له لاسه ونه ځی یو هلک د دی کار دپاره وټاکل (مقرر) شو چی هره ورځ به ئی د هغه کودگر څخه سحر او کودی زده کولی. د ده په لاره کښی یو عیسائی راهب وو چه د هغی پیری په اعتبار د هغه دین حق و دغه هلک له هغه سره هم خپل تگ راتگ شروع کړ او په پټه ئی د هغه راهب دین ومانه او د هغه د فیض او کرامت له برکته د ولایت او کرامت خاوند شو یوه ورځ دی هلک ولیدل چه یو غیروونکی ځناور لکه څمړی یا پرانگ او نور لاره نیولی او خلقو ته ئی زیاته ویره او پریشانی وروپاندی کړی ده. هغه یوه تیږه (گټه) په لاس کښی واخیسته او دعا ئی وکړه «ای اله! که د راهب دین حق وی نو ځما په دی ډبره دا ځناور مړ کړی» دا ئی وویل او تیږه (گټه) ئی وروغورځوله چه د هغی له اغیزی او اثر هغه ځناور له کاره ووت په خلقو کښی یو لوی شورماشور جوړ شو چه دغه هلک ډیر علم لری یوه پراڼده چه دا انگاڅه او آواز واوریده ورځنی وئی غوښتل چه «ځما سترگی رارنی کړه!» هلک وویل «کوونکی زه نه یم هغه څمونږ الله تعالی دی که ته هغه منی او کفر پریردی نو دعا درته کوم هیله (امید) شته چه ستا سترگی رنی شی» لکه چه هم داسی هم وشوه. ورو ورو دا خبری گردی (تولی) باچا ته ورسیدلی. باچا ورته په قهر شو هغه هلک راهب او پوند ئی وغوښتل او وروسته له څه خبرو او اترو څخه ئی راهب او پوند سره ووژل د هلک په نسبت ئی امر ورکړ چه هغه دی له یوه لوړ (اوچت) غره څخه په رغولو سره وواژه شی» خو د الله تعالی په قدرت هغه کسانو چه دا هلک ئی د ځان سره پر غره بانندی خپژولی و هغوی پخپله له غره څخه ورغړیدل او دا هلک روغ رمت بیرته راغی. بیا باچا امر ورکړ چه «هغه دی په سین کښی ډوب کړ شی!» هلته هم دا پیښه وروپاندی شوه او هغه گرد (تول) سړی چه له ده سره تللی و تول په سیند کښی ډوب شول او دی جوړ او روغ بیرته راوگرځید په پای (آخر) کښی هلک باچا ته وویل زه د

ځان د وژلو چل دروښم تاسی گرد (تول) سری په یوه میدان کښی سره تول کری. د هغوی پر مخ کښی ما یو غرغره باندی وڅروی. او د دی لفظ په ویلو سره پر ما باندی غشی ولی «بسم الله رب الغلام» د هغه الله په نامه چه د دی هلک رب او پالونکی دی کله چه باچا داسی وکړه او هغه هلک د خپل رب تر نامه څار او مر شو او خلقو دا عجیبه واقعه ولیدله تولو وویل (آمنه رب الغلام، ایمان مو راوړ د دی هلک په رب او پالونکی باندی) نو وزیرانو باچا ته وویل «وگورئ چه د هغی خبری په سبب چه دا گرد (تولی) چاری وشوی اخر ته هغه پښه شوه. رومی به یو دوو سریو ایمان راوړ اوس خورا (دیر) دیر خلق مؤمنان شول» باچا زیات په قهر شو او د دیرو لویو او ژورو خندقونو د کنستلو امر ئی ورکړ او هغه ئی ښه له اوره څخه ډک کرل او اعلان ئی وکړ «هر څوک چه ایمان لری او د خپل ایمان څخه لاس نه ویاسی په هم دی کندو کښی دی وغورځاوه شی!» تر دی چه دیر سری په اور کښی وغورځول شول خو هیڅ یوه هم د خپل ایمان څخه لاس وانه خیست یوه ایمان داره ښځه راوستله شوه چه په تی پوری ئی یو ماشوم وو او گمان کیده چه ښائی دا د خپل کوچنی (ماشوم) له ویری ځان په اور کښی ونه غورځوی. خو د الله تعالیٰ په امر کوچنی (ماشوم) داسی ورغبر کړ «أما اصبری فإنک علی الحق، مورکی! صبر کره چه ته په حق باندی ئی!»

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۖ

کله چه دوی په (غاړو) د اور ناست ؤ او دوی په هغه چه کول به ئی په مؤمنانو باندی حاضر ؤ (او پخپلو سترگو ئی کتلی).

تفسیر: یعنی باچا له خپلو وزیرانو او مشرانو سره یو ځای د خندقونو په شاو خوا کښی ناست ؤ. او په دیره بی رحمی او غت زړه سره ئی د مؤمنانو د سوځولو ننداری کولی او د دی بدبختانو هیڅ زړه په دوی باندی نه خوړیده.

وَمَا نَقْمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۖ

او عیب ئی نه لیده له هغو (مسلمانانو) څخه مگر دا چه ایمان لرونکی ؤ په الله دیر غالب قوی دیر ستایلی شوی باندی هغه (الله) چه خاص ده لره ده باچائی کامل سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً و عبداً) او الله په هر شی باندی شاهد دی.

تفسیر : یعنی د دی مؤمنانو قصور پرته (علاوه) له دی بل کوم شی نه ؤی چه هغوی به د کفر له ظلمت او تیارو څخه وتل او پر یوه لوی او د هر راز (قسم) ستاینی (صفت) وړ (لائق) الله تعالی باندی به ئی ایمان راوړ چه سلطنت او باچائی ئی پر آسمان او ځمکه او پر هر شی باندی ده او په هر کوچنی (ماشوم) او لوی او ذری ذری باندی پوه او باخبر دی کله چه د الله تعالی داسی بندگان یواځی په دی گناه باندی چه هغوی ولی د یوه وحده لا شریک عبادت کوی په اور کښی سوځوی نو آیا دا گمان کاوه شی چه داسی ظلم او ستم به بی بدل او انتقام پاتی کیږی او قهار الله به داسی ظالمان پخپل سخت قهر او غضب نه اخته کوی؟ حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه د الله تعالی قهر نازل شو همغه اور خور شو او هغه باچا ئی سره له وزیرانو او مشرانو او کور کهول وسوځاوه» خو په صحیحه ؤی روایتونو کښی د دی خبری ذکر نشته. والله سبحانه و تعالی اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ الْحَرِيقِ ٥٠

بیشکه هغه کسان چه په فتنه کښی غورځولی وی ضرر ئی رسولی وی ایمان لرونکیو سړیو ته او ایمان لرونکیو ښځو ته بیا ئی توبه نه وی ایستلی (او نه وی گرجیدلی له کفره) نو دوی ته دی (په آخرت کښی) عذاب د دوزخ او دی دوی ته عذاب د اور سوځوونکی.

تفسیر : یعنی په اصحاب الانحدود پوری منحصر نه دی هغه سړی چه داسی زیار (کوشش) کوی چه مؤمنان د الله تعالی له لاری څخه گرجوی لکه چه د مکي کفار ئی کوی او بیا له دی خپلو ناوړو حرکتونو څخه نه تائب کیږی هغوی ته هم د دوزخ داسی عذاب تیار دی چه په هغه کښی به ډیر زیات تکلیفونه وی او زیات تکلیف به په داسی سوځولو کښی وی چه د دوزخی زړه او وجود پکښی سوځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ٥١

بیشکه هغه کسان چه ایمان نی راوړی دی او کړی نی دی ښه (عملونه) شته دوی ته جنتونه چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانو د) هغو (خلور قسمه) ویالی دا نجات دی مراد موندل لوی.

تفسیر : یعنی د دی غای له تکلیفونو څخه نه ویریږی وروستی او لوی بری هغو لره دی چه د هغو په مخ کښی د دی غای عیش او تکلیف دواړه هیڅ دی.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ١٢

بیشکه نیول د رب ستا خامخا ډیر سخت دی.

تفسیر : نو ځکه ظالمان او مجرمان نیسی او خورا (ډیر) سختی سزاوی هغوی ته ورکوی.

إِنَّهُ هُوَ يُدِي وَيُعِيدُ ١٣

بیشکه هم دغه (الله) دی ظاهر وونکی (د بطش خپل په کفارو) اول غلی او بیا ظاهر وونکی دی (د بطش خپل په کفارو) دوهم غلی په (آخرت کښی یا) بیشکه هم دغه (الله) دی پیدا کوونکی اول غلی (له نطفی نه) او بیا نی راگرځوونکی دی (دوهم غلی) پس له مرگه.

تفسیر : یعنی اول غلی د دنیا عذاب او دوهم غلی د آخرت ربر (تکلیف) (کذا فی الموضح). یا نی دا مطلب دی چه هغه اول غلی سری پیدا کوی او دوهم غلی وروسته له مړینی به نی هم هم هغه بیا پیدا کوی نو مجرمان دی نه تیروغی چه هر کله چه غمونږ په مړینی سره نوم او ښی ورکی شی بیا نو مونږ څرنگه ژوندی کیږو.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْودودُ ١٤

او هم دی دی ښه ښوونکی (د گنهگارو مؤمنانو) محبت کوونکی (له مؤمنانو سره).

تفسیر : یعنی سره د ده د قهاری او کلک نیولو له صفته د هغه د بخشش او د مهربانی هم هیڅ اندازه نشته دی د حکم منونکیو بندگانو خطاوی او گناهونه ښی او د دوی عیبونه پتوی

او په راز راز (قسم قسم) لطف او کرم او عنایت او شفقت سره ئی پالی.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۱۵ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ۱۶ ط

خالق مالک د عرش دی لوی دی (په ذات او صفات خپلو کښی) دیر ښه کوونکی دی د هر هغه شی چه اراده ئی وفرمائی.

تفسیر : یعنی سم له خپل علم او حکمت سره د هر شی کول چه وغواړی ژر تر ژره هغه کوی هیچا لره حق نشته چه د هغه د چاری مخه ونیسی په هر حال بندګانو ته نه ښائی چه د هغه په انعام او اکرام باندی مغرور شی او نه ئی له انتقام څخه بی خوفه او بی پروا اوسی بلکه ښائی تل د هغه د جلال او جمال صفتونه دواړه تر سترګو لاندی ولری او په زړه کښی سره له ویری ورته هیلمن (ارزومند) هم وی او سره له امیدو او هیلې او رجاء خوف او ویره هم ورځنی ولری.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ۱۷ فِرْعَوْنٌ وَثمودَ ۱۸ ط

آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د (هغو) لښکرو چه فرعونیان او ثمودیان دی.

تفسیر : تر یوه مدت پوری د انعام وروڼه د هغو فرعونیانو او ثمودیانو په مخ کښی وېراندل شول او له هری خوا هغوی ته نعمتونه ورورسیدل بیا د هغوی د کفر او طغیان له سببه دیر سخت کسات او انتقام له هغوی څخه واخیست شو.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۱۹

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی (له قومه د تا) په دروغجنولو کښی دی (د تا عناداً او نه اخلی عبرت له پخوانیو څخه).

تفسیر : یعنی کفار له دی خبری څخه څه عبرت او پند نه اخلی او د الله تعالی له عذابه هیڅ نه ویریزې برسیره پر دی دا گردی (تولی) خبری او پاک قرآن دروغ گنی او تل په هم دغو دروغو پسې ګرځی.

وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٨٥﴾

او الله په هر لوری د دی احاطه کوونکی دی (په علم او قدرت خپل سره نو تری نشی خلاصیدی هیڅ کله)

تفسیر : یعنی له دی دروغ گنلو څخه هیڅ یوه کته (فائده) هغوی ته نه رسیږی خو د دی دروغ بللو هیناد (جزاء) هر ورو دوی ته رسیږی. دوی د الله تعالیٰ له واک (اختیار) او قبضی څخه هیڅ چیری نشی وتلی. او نه له سزا څخه نی خپل ځانونه ژغورلی (ساتلی) شی.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٨٦﴾

بلکه دا قرآن دی شانداره لوی (لفظاً معناً اعجازاً په ټولو کتابونو کښی نه ده داسی لکه چه گمان کوی کافران چه قرآن سحر شعر یا کهانت دی).

تفسیر : یعنی د پاک قرآن دروغ بلل پوره حماقت دی قرآن مجید داسی یو شی نه دی چه د دروغ بللو وړ (لائیق) وی یا د څو تنو ناپوهانو او احمقانو په دروغ گنلو سره د هغه په لونی او سترتوب کښی به څه نقصان او لېوالی پېښ شی.

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٨٧﴾

لیکلی شوی دی په لوح محفوظ کښی.

تفسیر : په داسی یو ځای کښی چه هلته د هیڅ ډول (طریقه) تغیر او تبدیل او لاس وهلو هیله (امید) نشته او له هغه ځایه په ډیر حفاظت او اهتمام سره صاحب د وحی ته وررساوه شی لکه چه د (الجن) په دوهمه رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿قَدْ أَتَيْنَاكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْنِ﴾ او دلته هم د قدرت له لوری د ده د حفاظت او ساتنی دپاره داسی وسائل او سامان شته چه په هغه کښی هیڅ یو قوت او طاقت هیڅ یوه رخنه (نقصان) او کندو نشی کولی.

تمت سورة البروج فله الحمد والمنة

سورة الطارق مكية وهى سبع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۶) تسلسلها حسب النزول (۳۶) نزلت بعد سورة «البلد»

د «الطارق» سورت مكى دى (۱۷) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۶) په نزول كښى (۳۶) سورت دى.

وروسته د «البلد» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ۝ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝
إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝

قسم دى په آسمان او په راتلونكى د شپې او څه پوه كړى ته چه څه دى
تلونكى د شپې ستورى ځلیدونكى دى چه نه دى هيڅ نفس مگر په هغه باندى
څارونكى ساتونكى شته. نو ودی گورى انسان چه (اصلاً) له څه شى څخه
پیدا كړى شوى دى.

تفسير : يعنى له انسانانو سره پرېتنى اوسېږي چه هغوى له بلاى څخه ژغورى (محفوظوى) يا نى
عمل ليكي (موضح القرآن) او په قسم كښى ښائى دى لورى ته اشاره وى هغه څوك چه په آسمان
كښى ستورى ساتى نو په ځمكه كښى ستاسو د چارو ساتنه هغه ته كوم گران كار نه دى همغسې
چه په آسمان كښى ستورى محفوظ دى او د هغو ښه ښكاريږل په شپه كښى وى هم داسى گردى
(تولى) چارى په اعمالنامو كښى اوس هم محفوظى دى مگر د هغوى ظهور خاص په قيامت كښى
كېږي كله چه خبره داسى ده نو انسان لره ښائى چه تل د قيامت په فكر كښى وى كه د ده
يقين په قيامت باندى نه راځي او هغه مستبعد گنى نو ښه غور او فكر دى وكړى چه پخپله دغه
انسان له كوم شى څخه پیدا شوى دى (فرمائى الله اعظم برهانه چه).

خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ۝

پیدا كړى شوى دى (انسان) له اوبو توپ وهونكيو څخه (په رحم كښى).

تفسير : يعنى له منبو څخه چه توپ وهلى وځى يا له هسې اوبو څخه چه تولى كړى شوى وى

په رحم کښی.

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝

هسی اوبه چه راوځی له منځه د شاؤ (د سړیو) او له هډوکیو د سینو (د ښځو) څخه .

تفسیر : وائی چه د نارینه و منی د دوی له شاگانو څخه او د ښځو منی د هغو له تټرو (سینو) څخه راوځی ځینی عالمان وائی چه شا او تټر له گرد (تول) بدن څخه کنایه ده یعنی منی د نارینه وی که د ښځی د دوی له گرد (تول) بدن ځنی پیدا کیږی او بیا په ځغرد (تیزی) تری جلا (جدا) شی. په دی کنایه کښی د «صلب» او «ترائب» تخصیص ښائی د دی لپاره وی چه د منیو د مادی په حصول کښی رئیسه اعضا (قلب، دماغ، کبد) یو خاص دخل لری چه د دوی له منځه د قلب او کبد تعلق او تلبس له «ترائب» سره زیات دی او د دماغ تعلق د نخاع (حرام مغز) په وسیله له «صلب» سره ښکاره دی والله اعلم.

إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ۝

بیشکه دغه (الله) په بیا بیرته ژوندی گرځولو د هغه (انسان) خامخا توانا قادر دی.

تفسیر : یعنی تر مړینی وروسته مو بیا الله تعالی ژوندی راولی (موضح القرآن) حاصل ئی دا چه له نطفی څخه د انسان جوړول د هغه د دوهم ځلی د بیا ژوندی کولو څخه څه زیات عجیبه نه ده کله چه دا عجیب امر د هغه له قدرت کیدی شی نو جائز نه دی تر هغه د یوه لږ عجیب غیز له وقوع څخه انکار وکر شی بلکه خامخا بیا ئی هم پیدا کولی شی.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ۝

په هغی ورځی کښی چه ښکارولی به شی (پکښی) پټ څیزونه.

تفسیر : یعنی گردی (تولی) هغه پټی خبری چه د دوی په زړونو کښی وی ښکاریږی او د هیڅ یو جرم اخفاء به ممکنه نه وی.

فَمَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ۝

نو نه به وی دغه (انسان) ته هیڅ قوت زور (چه ځان پری خلاص کړی له عذابو (او نه هیڅ ناصر مدد کوونکی (چه تری دفع کړی بلا)

تفسیر : په دی وقت کښی به نه مجرم د خپل زور او قوت په مرسته (مدد) خپله مدافعه کولی شی نه به ئی څوک حمایت او ملگرتوب وکړی شی چه دی له سزا څخه وژغوری (بچ کړی).

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝

قسم دی په آسمان خاوند د بیرته گرځیدلو (چورلیدلو).

تفسیر : یا قسم دی په ورځنی باندی چه خاونده د باران ده یا په آسمان او ورښت راوړونکی باندی.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝

او (قسم دی) په ځمکه خاونده د چاودلو (د سوری چه تری راوځی اوبه او گیاه او نور).

تفسیر : یعنی د ځمکی له چاودلو څخه ونی وانه شینکی او نور د باندی راوځی. او جواب د قسم دا دی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ۝ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۝

چه بیشکه دا قرآن خامخا وینا ده بیلوونکی (د حق او باطل) او نه دی دغه (قرآن) لویې عبثی خبری مزاح توکی.

تفسیر : یعنی هغه خبری چه قرآن ئی د معاد په نسبت کوی د لویو او د توکو خبری او د خنډلو وړ (لائیق) اتري نه دی بلکه د حق او د باطل او دروغو او رښتیا پری کره او فیصله ده او بیشکه دغه یوه رښتیا خبره او یوه پای (آخر) ته رسیللی معامله ده چه هر ورو (خامخا) راتلونکی ده.

تنبیه : له دی مضمون سره د قسم مناسبت داسی دی چه قرآن کریم له آسمان څخه راځی. او په هغه چا کېږی چه قابلیت وی هغه دک او مالا مال کوی همغسې چه باران له آسمانه راځی او ځمکه ښه زرغونه او گټوره کوی. په قیامت کېږی هم یو غیبی باران کیږی چه له هغه څخه به مری ژوندی کیږی لکه چه دلته د باران د اوبو له توندلو څخه مړه او ویجاړه وچه کلکه ځمکه زرغونیږی او هر یو شی ئی د ننداری وړ (لائق) گرځی.

اَنْتُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۝۱۵ وَ اَكِيدُ كَيْدًا ۝۱۶ فَهَلْ الْكَافِرِينَ اَمَهُلُّهُمْ رُوَيْدًا ۝۱۷

بیشکه دوی کید چل کوی د چل کولو سره او ورپه کړم زه هم د کید خپل سزا (دوی ته) سزا ورکول پس مهلت ورکړه کافرانو ته مهلت ورکړه دوی ته لږ (مدت).

تفسیر : یعنی کید، مکر، چل او فریب دروغ او درغلی کوی او د خلقو په زړونو کېږی شېی او شکوک وراچوی او په هر کیدونکی تدبیر سره غواړی چه د حق او حقیقت د ښکاریدلو او خورولو مخه ونیسی خو ځما لطیف تدبیر هم چه هغوی ئی نشی احساسولی په پټه خپل کار کوی چه د هغوی ټول مکر او کید خراب او ویجاړ شی او د هغوی ټول چل او درغلی د هغوی په لوری وروگرځی نو اوس ته پخپله فکر وکړه چه د الله تعالی د تدبیر په مقابل کېږی د بل چالاکی او مکاری کار نشی کولی نو خامخا دا خلق پاتی ناکام خائب او خاسر کیږی نو ځکه مناسب دا دی چه تاسی د هغو په سزا ورکولو کېږی تلوار ونه کړی. او د دوی له شنیعه او قبیحه حرکاتو څخه خپه نشئ دوی ته سزا ورته کړی او ښیره مه کوئ بلکه هغوی ته د څو ورځو له مخی تال او مهلت ورکړئ او بیا گورئ چه د دوی نتیجه څه کیږی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

تمت سورة الطارق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاعلیٰ مکیه وهی تسع عشرة آیه وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۷) تسلسلها حسب النزول (۸)

نزلت بعد سورة «التكوير»

د «الاعلیٰ» سورت مکی دی (۱۹) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کېږی (۸۷) په نزول کېږی (۸)

سورت دی وروسته د «التکویر» له سورتہ نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى

پاکی بیان کړه د نامه د رب خپل چه (له ټولو څخه) دیر لوی او ښه غالب دی.

تفسیر : په حدیث کښی راغلی دی «کله چه دا آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (اجعلوها فی سجودکم، دا پخپلو سجدو کښی ووايئ!) نو ځکه مونږ او ګرد (ټول) مسلمانان پخپلو سجدو کښی «سبحان ربی الاعلیٰ» وایو خدایه شکر».

الَّذِي خَلَقَ قَسْوَى

هغه (رب) چه پیدا کړل (ټول اشیاء) نو اجزاء اعضاء ئی برابر او بی نقصانه کړل.

تفسیر : یعنی هر هغه څیز چه جوړ کړی ئی دی پوره له حکمت سره دی او ښه ئی جوړ کړی دی د خواصو او صفاتو په اعتبار او د هغو ګټو (فائدو) لامله (له وجی) چه له هغه شی څخه مقصود دی د هغه پیدائش ئی په درجه د کمال سره رسولی دی. او داسی معتدل مزاج ئی وربښلی دی چه په هغه باندی ګرد (ټول) په زړه پوری منافع او فوائد مرتب کیدی شی.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى

او هغه (رب) چه اندازه ئی کړل (خیر او شر د هغوی) نو لاره ئی وروښوده (په طریقه د کسب سره).

تفسیر : حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکي «یعنی اول ئی تقدیر ولیکه بیا ئی سم له هغه سره دنیا ته راوست ګواکي دنیا ته ئی د راتلو لاره وروښوده». حضرت شاه عبدالعزيز رحمة

الله علیه لیکی «د هر سری دپاره ئی د کمال یوه اندازه تا کلی (مقرر کری) ده او بیا ئی هغه ته د هغه د کمال د حاصلولو لاره ورشوولی ده» په دی کښی نوری خبری هم شته چه مونږ د هغو په لیکلو سره خپلی دا خبری نه اوږدوو.

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۖ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ۝٥

او هغه (رب) چه را ایستلی ئی ده تازه گیا له ځمکی څخه پس وئی گرځوله هغه (شنه گیاه) وچه توره .

تفسیر : یعنی رومی تکه شنه واښه او ورشو په ځمکه کښی پیدا کوی بیا ورو ورو هغه وچ او تورو چی له هغو وچو وښو څخه هم حیواناتو ته خوراک ورکاوه کیږی او هم هغوی ته تر ډیر مدت پوری ذخیره کاوه شی تر دی چه وچ کښتونه (فصلونه) هم وروسته له ریبلو څخه په کار راځی .

سَنَقَرُّكَ فَلَا تَمُوتُ ۖ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۝٦

ژر ده چه وبه لولو مونږ (په ژبه د جبریل) په تا باندی (قرآن ای محمده!) بیا به ئی ته نه هیروی مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د هیرولو ئی له تانه په منسوخ کیدلو).

تفسیر : یعنی لکه چه مونږ پخپل تربیت سره هر څیز په تدریج د هغه د مطلوب کمال ته رسولی دی په تا باندی به هم ورو ورو کامل قرآن لولو او داسی به ئی در په یاد کړو چه د هغه هیڅ یوه برخه در څخه هیږه نشی پرته (علاوه) له هغو آیتونو څنی چه د هغو بالکل هیږول مقصود وی چه دا هم یو راز (قسم) نسخ ده .

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَنْهَىٰ ۝٧

بیشکه دغه (الله) ته معلوم دی (هغه څه قول فعل چه دی) ښکاره او هغه څه چه پټ دی (یعنی ټول شیان).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ ته ستاسی پټ استعدادونه او ښکاره اعمال او احوال ټول ښه معلوم دی او سم له هغو سره به له تاسی سره معامله کوی او هم دا شبهه ونه کړه شی چه هغه آیتونه چه یو

غُلی نازل شوی دی نو بیا د هغو منسوخول او هیروول څه معنی لری؟ د هغه په حکمت باندی احاطه کول د الله تعالیٰ کار دی چه په ټولو پټو او ښکاره و خبرو باندی پوهیږی هغه ته معلوم دی چه کوم څیز لره ښائی چه تل پاتی وی؟ او کوم یو د دی وړ (لائق) دی چه د یو مخصوص مدت څخه وروسته پورته کړی شی ځکه چه اوس د هغه پاتی کیدل ضروری نه دی.

وَنُفِثَ رُوحُكَ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٨٩﴾

او آسانوو د تا دپاره د شریعت آسانی (یا یادول د وحی یا توفیق درکولو تاته دپاره د آسانی لاری د شریعت).

تفسیر : یعنی د وحی یاد لرل به آسانیږی او د الله تعالیٰ د معرفت او عبادت او د مملکت او ملت د سیاست گردی (ټولی) چاری به در اسانی کړی شی او ستا د بریالیتوب (کامیابی) له لاری څخه به گرد (ټول) مشکلات لری کړل شی.

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩٠﴾

پس ذکر پند ورکړه ته (ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) په تحقیق فائده رسوی ذکر پند مؤمنانو ته (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (که فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی کله چه الله تعالیٰ پر تاسی باندی داسی انعام وفرمایه نو تاسی هم نورو ته فیض ورسوی. او له خپل کمال څخه نور هم تکمیل کړی.

تنبیه : د ﴿إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ﴾ شرط د دی دپاره راوړی شوی دی چه وعظ او تذکیر هغه وقت کیدی شی چه د اوریدونکی له خوا د هغه د قبلولو گمان وشي او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وعظ او تذکیر منصب د هر سری لپاره نه دی هو تبلیغ او انداز «یعنی د الله تعالیٰ د احکامو تبلیغ او د هغه له عذاب څخه ویرول» په هر سری باندی لازم دی تر څو چه د الله تعالیٰ په بندگانو حجت قائم وی او د جهل او ناپوهی عذر پاتی نشی. دی ته په عرف تذکیر او وعظ نه وائی بلکه تبلیغ او دعوت وائی ښائی چه ځینو مفسرینو هم له هم دی جهته د دی آیت معنی لا په ښکاره الفاظو سره داسی لیکلی وی چه څو څو غلی نصیحت وکړه که د یو غلی پند فائده ونه کړی. او کیږی چه د (ان نفعت الذکری) شرط یواځی د تذکیر د تاکید دپاره وی یعنی که تذکیر چاته فائده ورسوی نو تاته ښائی چه تذکیر وکړی دا خو منلی شوی خبره ده چه په دنیا کښی تذکیر خامخا یو نه بل ته خو څه نفع او گټه (فائده) رسوی لکه چه الله تعالیٰ فرمایلی

دی ﴿وَذُرُّوا الذِّكْرَ يَتَذَكَّرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ نو معلق کول د یوه امر په داسی یو څیز باندی
چه د هغه وقوع ضروری وی د هغه امر د تاکید موجب شو.

سَيَذَكِّرُكَ مَنْ يُخَشِي ۝

ژر ده چه پند به واخلی هغه څوک چه ویریری له الله (ځکه چه دی فکر کوی
په دی کښی)

تفسیر : په پوهولو باندی خو هغه پوهیری او له نصیحت څخه هغه گته اخیستی شی چه په زړه
کښی ئی لږ او دیره د الله تعالی ویره وی او د خپل پای (آخر) او انجام لږ څه فکر وکړی.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ۝ الَّذِي يَصْلِي النَّارَ الْكُبْرَى ۝

او دده کوی له دغه (پنده نصیحتنه ښه شقی کافر) لوی بدبخت چه نه ئی
قبلوی هغه (لوی بدبخت) چه ننوځی به اور لوی ته (د دوزخ په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی د هغه بدعمل او بدقسمت په برخه چه د دوزخ اور لیکلی دی هغه کله پوهیری
او له الله تعالی او له خپله انجامه کله ویریری چه د نصیحت په لوری متوجه شی یا د ښو خبرو په
پوهیدلو کښی کوشش وکړی.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۝

بیا به نه مری په هغه (اور) کښی (چه راحت ومومی) او نه به ښه ژوندی وی
(په کښی په ژوندون د راحت سره).

تفسیر: یعنی نه مرگ ورته راځی چه د هغه ربرونه (تکلیفونه) پای (آخر) ته ورسوی او نه ئی
د هوسائی (آرام) ژوندون په برخه کیږی هو! داسی یو ژوندون به ولری چه د هغه په مقابل کښی
به د مرگ غوښتنه کوی له داسی ژوندون څخه مو دی الله تعالی وساتی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ۝

په تحقیق بری موندلی په مراد رسیدلی دی هغه څوک چه پاک شوی دی (په

ایمان سره له معاصیو).

تفسیر : یعنی له ظاهری او باطنی حسی او معنوی نجاستونو څخه پاک شی. او خپل قلب او قالب ئی په صحیحه و عقائدو او فاضله و اخلاقو او صالحه و اعمالو او نافعه و چارو سره ښائسته کړی.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى^ط

او یاد ئی کړ نوم د رب خپل (په تکبیر سره) بیا ئی لمونځ وکړ (چه ښه د اسلام ده).

تفسیر : یعنی پاک او صاف شوی د تحریمی په تکبیر کښی ئی د خپل پروردگار نوم واخیست بیا ئی لمونځ وکړ. ځینی اسلاف وائی چه د تزکیبی نه مراد له زکوٰۃ څخه دی چه دلته د هغه مطلب د فطر صدقه ده او له «ذکر اسم ربه» څخه د اختر تکبیرونه مراد دی. او په «فصلی» کښی د اختر د لمانځه ذکر دی یعنی د اختر په ورځ کښی ئی اول صدقه الفطر سرسایه بیا تکبیرونه بیا لمونځ وکړ. ښکاره خو هغه رومبني وینا ده.

تنبیه : مونږ حنفیانو سم له رومبني تفسیر سره له دی آیت څخه دوه مسئلې ایستلی دی. اول دا چه په تکبیر تحریمه کښی خاص د الله اکبر ویل فرض نه دی مطلق د رب داسی نوم ویل کافی دی چه د ده د تعظیم او د لوئی ښوونکی وی او د سری په غرض او احتیاج اړه ونه لری هو! د الله اکبر ویل د صحیحه و احادیثو په بناء سنت یا واجب گڼلی شوی دی. دوهم دا چه د تحریمی تکبیر لمانځه لره شرط دی رکن نه دی ځکه چه د (فصلی) بالفاء عطف په «ذکر اسم ربه» باندی د معطوف او معطوف علیه پر کلی مغایرت دلالت کوی والله اعلم.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا^{١٧} وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ^{١٨} وَأَبْقَى^ط

(کفار د مکي مخ گهرځوی لمانځه نه) بلکه تاسی غوره کوی ژوندون لږ خسیس په آخرت باندی ای منکرانو حال دا چه آخرت خیر غوره دی (له دنیا نه) او (تل تر تله ښه) باقی دی.

تفسیر : یعنی دا ښیگنه (فایده) تاسی ته ای منکرانو څنگه حاصلیری چه تاسی هیڅ د آخرت فکر نه کوی بلکه د دنیا ژوندون او د دی ځای عیش، عشرت، هوسانی (آرام) او چرچی د اعتقاد یا د عمل له مخی په آخروی چارو باندی زیاتی بولعی حال دا دی چه دنیا حقیره او

فانی او آخرت په زرهارو غللی له هغی څخه ښه او پایه دار دی بیا د تعجب غای دا دی هغه
څیز چه د (کم) او (کیف) او نورو له پلوه بهتر دی هغه څنگه پری ښودی شی؟ او چتی
(بیکاره) او خرابی چاری ولی غوره کولی کیږی؟.

إِنَّ هَذَا الْقِيَمُ الصُّحُفِ الْأُولَى^(۱۸) صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى^(۱۹)

بیشکه دا خبری خامخا په صحیفو پومبنيو کښی دی چه صحیفی د ابراهیم
او (د) موسی دی.

تفسیر : یعنی دا مضمون چه له ﴿قَدْ آفَكَمَنْ نَزَّلَ﴾ څخه تر ﴿وَالْأَوَّلُ خَيْرٌ وَأَوَّلِي﴾ پوری
دی په پخوانیو کتابونو کښی هم لیکلی شوی دی او هیڅ وقت منسوخ شوی او بدل شوی نه دی
نو په دی اعتبار لا ټینگ او مؤکد شو.

تنبیه : په غینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه پر ابراهیم علیه السلام لس صحیفی او پر
موسی علیه السلام باندی برسیره پر توریت هم لس صحیفی نازلې شوی دی الله تعالی ښه پوهیږی
چه دا خبری به تر کوم غای پوری صحیحی وی.

تمت سورة الاعلى بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الغاشية مكية وهى ست و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۸) تسلسلها
حسب النزول (۶۸) نزلت بعد سورة «الذاريات»
د «الغاشية» سورت مكى دی (۲۶) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۸) په نزول كښى
(۶۸) سورت دى وروسته د «الذاريات» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ^①

په تحقیق راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د پتوونکی (د خلقو په سختیو
خپلو سره چه قیامت دی).

تفسیر : یعنی هغه خبره د اوریدلو وړ (لا ثق) ده چه پتونکی د خلقو دی په هیبتونو او په سختیو خپلو کښی.

تنبيه : (له غاشیې پتونکی) څخه مراد قیامت دی چه پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی چاپیریرو او د هغه په اثر به پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی محیط وی.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۖ عَامِلَةٌ تَأْسِبَةٌ ۝۳

ځینی مخونه به په دغه ورځ (د قیامت) کښی ویریدونکی او ذلیله وی ربر (تکلیف) ایستونکی رنځ رابځوونکی به وی.

تفسیر : یعنی په آخرت کښی به ربر (تکلیف) ایستونکی د ربر (تکلیف) ګاللو (برداشت کولو) په سبب ستړی او ستومانپړی ځینی وائی چه د (عاملة ناصبة) څخه د دنیا حال مراد دی یعنی څومره خلق دی چه په دنیا کښی زیارونه (کوششونه) کوی او ربرونه (تکلیفونه) ګالی (برداشت کوی) تر دی چه ستړی کیږی خو کله چه دا گرد (تول) ربرونه (تکلیفونه) د حق په لاره کښی نه دی نو ځکه گرد (تول) ابته (خراب) او بیکاره ځی دوی دلته تکالیف ګالی (برداشت کوی) او هلته هم په مصیبتونو باندی آخته کیږی او «خسرالدنيا والآخرة» هم دی ته وایه شی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار په دنیا کښی دیر زیارونه (کوششونه) کوی خو د الله تعالی په دربار کښی هیڅ نه منل کیږی».

تَصْلٰی نَارًا حَامِیَةً ۖ تُسْقٰی مِنْ عَيْنِ اِنْبِیَآءٍ ۝۴

ننوغی به اور دیر ګرم ته ورځنل کیږی به پری له چینی ډیری ګرمی څخه (په وقت د غلبی د تندی کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د دوزخ تودوخی د هغوی په باطن کښی سخته ګرمی پیدا کړی دوی بی اختیاره «تړی یو تړی یو» ناری وهی چه ښائی د اوبو له څښلو څخه به د دوی دا تنده ماته شی دلته به د یوی بیشیدونکی چینی له اوبو څخه دوی ته اوبه ورکولی کیږی چه د هغو له څښلو څخه به د دوی شوندی ورتیږی او کولمی به ئی توتی لویږی او بیا به ژر جوړیږی او هم داسی به تل په عذاب ککړ وی (العیاذ بالله).

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ صَرِيعٍ ۝۵

نه به وی دوی ته طعام خواره مگر له اغزی لرونکی ترخی ونی څخه.

تفسیر : ضریع یوه اغزی لرونکی ونه ده په دوزخ کې چې پخپل ترخوالی کې له شېرق یا له مصبر څخه زیات بد خوند او مرداره او په گرمی کې له اوره توده ده کله چې دوزخیان له لوړی څخه په عذاب شی او «وېو یو! وېو یو!» ناری وهی نو دا (ضریع یا ایلوی یا شېرق او مصبر) دوی ته ورکول کیږی.

لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي عَنْ جُوعٍ ط

چه نه به غریوی بدن (د دوزخی هغه ضریع) او نه دفع کوی هیڅ لوړه (له دوی نه هغه ضریع).

تفسیر : له خوړلو څخه یواځی خوند او لذت اخیستل یا د ځان غریول یا د لوړی لری کول یا بل مقصد وی د (ضریع) له خوړلو څخه دا خبری هیڅ نه حاصلیږی د خوند او لذت نشتوالی خو د هغه له نامه څخه ښکاره دی د نورو دوو فائدو نفی تصریحاً په دی آیت کې ذکر شوه. لنده ئی دا چه هیڅ یو لنیز او مرغوب طعام او خواره هغوی هلته نه مومی تر دی ځایه پوری د دوزخیانو د حال بیان و اوس د دی په مقابل کې الله اکرم شانه واعظم برهانه د جنتیانو ذکر داسی فرمائی،

وَجُودُهُ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ط لَا سَعِيَهَا رَاضِيَةٌ ط

ځینی مخونه به په دغی ورځی کې ښائسته او تازه وی پخپل کوښښ باندي (چه ئی کړی وی په دنیا کې) راضی خوشاله به وی (په آخرت کې)

تفسیر : یعنی خوښ به وی چه د دوی زیار (کوشش) په ځای شو او د خپلو ربرو (تکلیفونو) او د زحمتونو گټه (فائده) ئی په ښه دول (طریقه) سره بیا موندله.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ط لَا تَسْمَعُ فِيهَا الْأَعْمَى ط

په جنت لوړ (اوچت) شانداره کې به وی. نه به اوړی په هغه (جنت) کې کومه چټی (بیکاره) خبره.

تفسیر : یعنی په جنت کښی هیڅوک چتی (بیکاره) او ابلتی خبری نه اوری د کنځلو او د رذالت هیڅ یوه نښه هلته نه لیدله کیږی.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝۱۲

په دغه (جنت) کښی چینه ده جاری بهیدونکی.

تفسیر : یعنی په جنت کښی یوه عجیبه ډول (طریقه) چینه ده او ځینو مفسرینو دا «عین» پر جنس باندی حمل کړی ده او وائی چه په جنت کښی ډیری چیني بهیږی.

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ۝۱۳ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ۝۱۴

په دغه (جنت) کښی دی تختونه (دپاره د کیناستلو د جنتیانو) لوړ (اوچت) عالیشان او جامونه ایښودلی شوی (په اندازه د څښونکیو خپلو).

تفسیر : کله چه وئی غواړی چه وئی څښی هیڅ دیل او دیر به نه پکښی کیږی.

وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ۝۱۵

او (په دغه جنت کښی دی) بالښتونه ایښود شوی په درجه څنګ په څنګ (جنتیانو ته).

تفسیر : یعنی په ډیر نزاکت او لطافت او په ښه قرینه او ترتیب سره به غوړیللی وی، لوئی ګډوځی (تکیی) او بالښتونه به ځای په ځای کښی ایښود شوی وی چه کله به په یوه کښی او کله به په نورو تکیه وهی.

وَزَرَائِي مَبْثُوثَةٌ ۝۱۶

او (په دغه جنت کښی دی) فرشونه فاخره غوړولی شوی.

تفسیر : تر څو هر کله او په هر ځای کښی چه د جنتیانو زړه غواړی هلته آرام او هوسانی (راحت) او له یوه ځایه د بل ځای د تګ را تګ او وړلو او راوړلو تکلیف ورته نه وی.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ^{دَقَّةً} ١٤

نو آیا پس نه گوری (منکران په نظر د عبرت سره) اوښ ته چه څرنگه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : چه د نورو حیواناتو او بوده و (څاروو) په نسبت د اوښ هیئت او خاصیت دواړه خورا (دیر) عجیب او غریب دی چه د هغه تفصیل (عزیزی) کښی راغلی دی او د ویلو وړ او لایق دی.

وَالِى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ^{دَقَّةً} ١٥

او (آیا نه گوری منکران) آسمان ته چه څرنگه بلند اوچت کړی شوی دی (بې له ستونو).

تفسیر : یعنې آسمان پرته (علاوه) له ښکاره ستنی او پائی او رسع او نورو څخه پورته کړی شوی دی

وَالِى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ^{دَقَّةً} ١٦

او (آیا نه گوری منکران) غرونو ته چه څرنگه درولی شوی دی.

تفسیر : چه د یوی ذری په اندازه له خپلو ځایونو څخه نه خوځیږی. او دغه غرونه د الله تعالیٰ په قدرت سره له دغومره لویوالی پخپلو ځایونو کښی ټینګ ولاړ دی.

وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ١٧

او (آیا نه گوری منکران) ځمکې ته چه څرنگه غوړولی شوی ده.

تفسیر : چه ځمکه د خپل لوی والی په سبب سره د خپل کړی شکل توبه بیا هم مسطحه ښکاری نو ځکه پری هستوګنه اوسیدل آسان دی. دا گرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت دلیلونه بیان شول یعنې تعجب دی چه سره د لیدلو د دی گردو (تولو) شیانو بیا هم د الله تعالیٰ په

قدرت او حکیمانه و انتظاماتو باندی منکران نه پوهیږی چه له هغو گردو (تولو) څخه د هغه قدرت په بحث بعد الموت باندی ثابتیږی او د آخرت عجیب او غریب انتظامات ممکن په نظر راځی د ابن کثیر رحمة الله علیه په وینا د دی شیانو تخصیص څکه شوی دی چه د عربو خلق زیاتره په بیدیاو ځنگلونو کښی گرځیدل او په دی وقت کښی به زیاتره د هغوی تر سترگو لاندی هم دا څلور شیان و د سورلۍ اویښ، پاس آسمان، ښکته ځمکه، شاو خوا غرونه نو د دی لامله (له وجی) په هم دی علاماتو او نښو باندی د فکر وهلو او جاج کولو ارشاد شوی دی.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٦٨﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ﴿٦٩﴾

نو ته ئی وپوهوه (پند ورکړه ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا ته پند ورکوونکی پوهوونکی وپروونکی ئی نه ئی ته پر دوی باندی مسلط کړی شوی (چه په زور ئی مسلمانان کړی).

تفسیر : یعنی کله چه دا خلق سره د واضح و دلائلو له قیام څخه غور نه کوی نو تاسی د هغوی زیات فکر مه کوی ځکه چه تاسی یواځی د پند ورکولو دپاره لیدلی شوی یی که دوی نه پوهیږی نو تاسی په هغوی باندی محصل او داروغه تاکی (مقرر کړی) شوی نه یی چه په زور او زیادت سره ئی په هغوی باندی ومنئ او د هغوی زړونه په بل لوری واوړی. دا کار د مقلب القلوب دی. (وکان فلک قبل الامر بالقتال).

الْأَمَنُ تَوَلَّى وَكُفِّرَ ۖ فَيُعَذِّبُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٧٠﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ۖ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ۖ ﴿٧١﴾

مگر هغه څوک چه وگرځید (له ایمانه) او کافر شو (په مؤمن به شیانو) نو په عذابوی به ئی الله په عذاب لوی (د آخرت) سره. بیشکه خاص مونږ ته دی بیرته راتگ د دوی (په قیامت کښی) بیا بیشکه ځمونږ پر غاړه دی حساب د دوی (نو سم له اعمالو به جزاء مومی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالی له طاعت څخه مخ اړی او د هغه له آیتونو څخه انکار کوی هغه د آخرت په لوی عذاب او د الله تعالی له سختی سزا څخه ځان نشی ژغورلی (ساتلی) یقیناً هغوی یوه ورځ ځمونږ په لوری راتلونکی دی او مونږ به له هغوی څخه د یوی یوی ذری حساب آخلو. لنده دا چه تاسی خپله فریضه ادا کړئ. او د

هغوی مستقبل مونږ ته وسپارئ.

تمت سورة الغاشية بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفجر مكية وهى ثلاثون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۹) تسلسلها حسب النزول (۱۰) نزلت بعد سورة «الليل»

د «الفجر» سورت مكى دى (۳۰) آيتۀ يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۹) په نزول كښى (۱۰) سورت دى وروسته د «الليل» له سورتۀ نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْفَجْرِ ۝ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۝ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ۝ وَالْأَيْلِ إِذَا يَسِرٌ ۝

قسم دى په فجر صباح باندی او په شپو لسو باندی او په جفت باندی او (قسم دى په) طاق باندی او په شپه باندی كله چه غی راغی توره تیاره کیږی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکى «د لوی اختر په صباح حج اداء کیږی او لس شپى له هغه څخه پخوا شپى دى او جفت او طاق د روژى وروستنى لسيز (عشره) ده. او د شپى له تگ څخه مطلب د پیغمبر صلى الله عليه وسلم معراج دى چه دا گرد (تول) متبرک اوقات دى نو ځکه ئی په هغوی باندی قسم یاد کړ.

تنبیه : گردو (تولو) مفسرینو د ﴿وَالْأَيْلِ إِذَا يَسِرٌ﴾ معنی عموماً د شپى تیریدل یا د شپى د تیاری خوریدل اخیستی دى ګواکى د صبا د قسم په مقابل کښى ئی د شپى د راتلو قسم یاد کړ لکه چه د جفت په مقابل کښى ئی د طاق قسم یاد کړی دى او د (لیال عشر) څخه ممکن دى چه مطلق لس شپى مراد وی ځکه چه د هغه افراد او مصادیق هم په تقابل کښى شته. د هری میاشتی په رومبنيو لسو شپو کښى د شپى اوله برخه رڼه وی او بیا تیاره شی او د لسو وروستنیو شپو په اوله برخه کښى تیاره وی بیا په آخره شومه کښى رڼیږی او د منځینو لسو شپو احوال له دوی دواړو څخه جلا (جدا) دى ګواکى دى اختلاف او تقابل ته ئی هسی اشاره فرمایلی ده چه هیچا لره نه ښائی چه د عیش، هوسانی (راحت)، آرام او د مصیبت ربر (تکلیف)، تنگی، فراخی او بدی ورځی په مقابل کښى داده او مطمئن شی او داسی دى نه گڼی چه اوس پرته

(علاوه) له دی څخه بله کومه پېښه او حالت نه راپېښېږي. ده لره ښائی چه په یاد ئی ولری چه الله تعالی د اعدادو خالق او پیدا کوونکی دی. دی همغسی چه په دنیا کښی د یوه ضد په مقابل کښی بل ضد راوولی هم داسی ستاسی حالونه او کیفیتونه هم سم له خپل حکمت او مصلحت سره تل اړوی او در بدلوی ئی لکه هغه واقعی او مضمونونه چه وروسته له دی نه راځی په گردو (تولو) کښی ئی په هم دی اصولو تنبیه فرمایلی ده.

یوه بله تنبیه د دی آیت په تفسیر کښی دوه مرفوع حدیثونه راغلی دی. د جابر رضی الله عنه او د عمران بن حصین، حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه د یوه په نسبت لیکي «وهذا اسناد رجاله لا باس بهم وعندی ان المتن فی رفعه نکارة» او د بل په نسبت وائی «وعندی ان وقفه علی عمران بن حصین اشبه والله اعلم».

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ

آیا شته په دی قسمونو کښی لوی قسم پوره خاوند د عقل ته (چه اعتبار پری وکړی؟ هو! شته!)

تفسیر: یعنی دا قسمونه معمولی نه دی ډیر معتبر او مهتم بالشان دی پوهان پوهیږی چه د کلام د تاکید دپاره په دی کښی یو ځان ته عظمت او خاص وقعت مونده کیږی. او محذوف جواب د قسم دا دی یعنی خامخا به په عذاب کړی شی تاسو ای منکرانو! وروسته له دی نه الله اجل واعظم برهانه د ځینو منکرینو د تعذیب ذکر فرمائی چه

الْمُتْرَكِيفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۖ إِرَمَ

آیا نه وینی نه ئی خبر ته (ای محمده!) چه څه کړی دی رب ستا (له قبیلې د اول) د عادیانو سره چه ارم ؤ.

تفسیر: «عاد» د داسی یوه سری نوم دی چه د هغه قوم د ده په نامه باندی یادېږی. د ده په نیکنو کښی یو سری (ارم) نومیده د ده په لوری له نسبت کولو څخه ښائی داسی اشاره وی چه دلته له (عاد) څخه اول (عاد) مراد دی او دوهم (عاد) نه دی. ځینی وائی چه د عاد د قوم شاهی کورنی ته «ارم» ویل کیدل والله اعلم.

ذَاتِ الْعِمَادِ ۖ

چه خاوندان د قوت قامتونو لویو ؤ (یا خاوندان د لویو ستونو ؤ)

تفسیر : یعنی ستنی ئی ودرولی او لوی لوی عمارتونه ئی جوړ کړل یا ئی دا مطلب دی چه دیر غلی په سیر او سیاحت مشغول ؤ او په لویو وڅکیکو او ستنو باندی ئی کیږدی یا خیمی درولی، د غځینو په نزد له «ذات العماد» څخه مراد د هغوی اوږده قدمونه، لوی قدونه او جگۍ ونی او نور لوړ (اوچت) شیان دی چه په تشبیه سره ویلی شوی دی او غځینی وائی چه ارم د یوه ښار نوم دی چه پکښی لوئی لوئی مانی او لوړ لوړ (اوچت اوچت) عمارات ؤ والله اعلم.

الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ۝

هسی (قبیله) چه نه وه پیدا کړی شوی مثل د هغی (په قوت قدرت کښی) په ټولو ښارونو کښی.

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی د هغه قوم غوندی بل کوم قوم هسی مضبوط او طاقتور نه ؤ یا دا چه د هغوی عمارتونه بی څاری او مانی ئی بیمثالی وی.

وَتَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۝

او (څه کړی ؤ رب د تا له) تمودیانو هغو سره چه کنستلی غوڅی کړی ئی وی لوئی تیږی (گتۍ) په کنده کښی.

تفسیر : «وادی القرۍ» د هغه ځای نوم دی چه هلته تیږی (گتۍ) توږلی کیدی او بیا ئی له هغو څخه دیری محفوظی او مضبوطی مانی جوړولی.

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۝

او (څه کړی ؤ رب د تا له) فرعون سره چه خاوند د (دیرو لښکرو) میخونو ؤ.

تفسیر : یعنی لوی لښکر لرونکی چه د هغه د فوجی ضروریاتو لپاره به دیر زیات میخونه په کار کیدل یا دا چه خلقو ته به ئی په میخونو سره سزا ورکوله.

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۖ فَاكْثُرُوا فِيهَا الْفُسَادَ ۖ^{١٦} فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۖ^{١٧}

هسی (سری و دوی گرد (تول)) چه سرکشی ئی کری وه په ښارونو کښی
بیا ئی ډیر کری و په هغو (ښارونو) کښی فساد ورانی نو نازله کړه پر دوی
باندي رب ستا (قمچینه) متروکه د عذاب.

تفسیر : یعنی هغه باغی قومونه د عیش، دولت، زور او قوت په نشو کښی مست شوی په
ملکونو کښی ئی ښه شور ماشور، جنگ جنجال فتنه فساد جوړ کړ، زیات شرارتونه ئی وکړل، او
داسی سرونه ئی وغرول چه لکه د هغوی په سر باندي هیڅوک حاکم نه دی او تل به په هم دی
حال پاتی کیږی او هیڅ کله به د دی ظلم او شرارت جواب ویلو ته نه اړیږی (مجبوریږی) .
وروسته له دی نه چه د هغوی د کفر، تکبر، جور، ستم کنډول دک شو او مهلت او د تال مدت
ئی پوره شو ناڅاپه قهار الله د خپل عذاب قمچینی او متروکی پری وورولی او د هغوی گرد
(تول) قوت او لویی ئی له خاورو سره برابر کری او د دوی هغه گرد (تول) سازوسامان یو هم په
کار نشو.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۖ^{١٨}

بیشکه رب ستا په غای د انتظار کښی دی (اعمالو د دوی لره چه سم د
دوی له عملونو سره جزاء هغوی ته ورکړی).

تفسیر : یعنی لکه چه یو سری په پتونۍ (کمین) کښی پټ ناست او د تلونکیو او راتلونکیو او
نورو شیانو او پېښو حال او احوال ځان ته څرگندوی (ښکاره کوی) او بیا په ټاکلی (مقرر
کړی) وقت کښی سم له هغو معلوماتو له دوی سره معامله او کار کوی هم داسی وپوهیږئ چه الله
تعالی هم د گردو (تولو) بندگانو له سترگو څخه په پټه ځمونیږ او د نورو لوی او وړوکی اعمال
او احوال ځوری او هیڅ یو حرکت او سکون له هغه څخه نه پټیږی. هوا په سزا ورکولو کښی
تعجیل او تلوار نه فرمائی نو غافل بندگان ئی داسی گنې چه پس هیڅوک ځمونیږ لیدونکی
پوښتیدونکی نه دی څه چه مو زړه غواړی ښائی هغه سره وکړو حال دا دی چه په ټاکلی (مقرر
کړی) وقت کښی د هغوی دا گردی (تولی) چاری د هغوی په غاړو کښی ورلوېږی او د هری
یوی هغی چاری په مقابل کښی خپله جزا وینی چه له شروع څخه تر اوسه پوری تر کتنی لاندی

وه نو دلته دا خبره لا څرگندېږي (ښکاره کېږي) چه دا مجرد (تول) مهلت او تال د بندګانو د امتحان او ازموينې لپاره ؤ چه آيا دوی خپلو چارو ته ګوري او لوئى ورځى ته څه ذخيره کوى که په هم دا ظاهري او عارضى حالت باندې مغرورېږي او خپل پای (آخر) ته نه ګوري؟.

فَإِنَّمَا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ۝^{١٥}

پس هر څه انسان بنى آدم کله چه وازمويو په دى (په راحت سره) رب د ده پس عزت ورکړ ده ته او نعمت ورکړ ده ته نو وائى رب ځما عزت راکړه ماته.

تفسير : يعنى زه د هم دى خبرى وړ (لائق) وم نو ځکه ئى عزت راکړ.

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ۝^{١٦}

او کله چه (الله) وازمويه دى (په زحمت سره) پس تنګ کړ پر ده باندې رزق روزى د ده نو وائى رب ځما سپک کړم زه.

تفسير : يعنى ځما هيڅ قدر ئى ونه کړ. لنډه ئى دا چه د هغوى سترګى دنيوى ژوندون او حاضره حالت ته دى او يواځى د دنيا هم دا موجوده راحت او تکليف د خپل عزت او ذلت معيار ګنى او په دى نه پوهېږي چه په هم دى دواړو حالتونو کېنى د هغه امتحان او ازموينه مقصد ده. نعمت درکوى تر څو وګورى چه تاسى ئى شکر وباسئ؟ او ربړ (تکليف) درپېښوى چه آيا تاسى خپل صبر او رضاء پکېنى ښکاره کولى شئ؟ نه د دى ځاى دغه عارضى عيش او آرامى د پاک پروردگار په دربار کېنى د مقبوليت او د معززتوب دليل کيدى شى او نه تنګى، سختى او ربړ (تکليف) د هغه د مردوديت علامه ګنله شى خو انسان پر خپلو اعمالو، افعالو باندې کتنه نه کوى او د خپلى بى عقلى يا بى حيائى له سببه پخپل رب باندې الزام لګوى. حاصل ئى دا دى چه شکر نه کوى انسان په راحت او نه صبر کوى په زحمت او وينى عزت په کثرت د دولت سره او وينى ذلت په قلت د ثروت سره نو الله اکرم شانه واعظم برهانه داسى فرمائى.

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرُمُونَ الْيَتِيمَ ۝۱۵

داسی دی نه وائی بلکه تاسی اکرام احسان نه کوئ پر یتیم پلار مری باندی.

تفسیر : یعنی د الله جل جلاله په دربار کښی به ستاسی څنگه عزت وی؟ چه تاسی د بیګسانو او یتیمانو د زړه ساتنه او عزت نه کوئ یعنی نه دی دا عزت او ذلت په ډیروالی او لوړوالی د مال سره ځکه چه اکرام په طاعت او اهانیت په معصیت سره دی بلکه فعل ستاسی ډیر قبیح دی له قول ستاسو نه ځکه چه اکرام درسره کری دی الله په غناء سره، او تاسو نه کوئ احسان له یتیمانو سره.

وَلَا تَحْضُونَ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ ۝۱۶

او نه تیزوئ تاسی یو بل په طعام (خواره ورکولو د محتاجانو) د مسکینانو.

تفسیر : یعنی له خپل مال او شتو څخه د مسکینانو لاس نیوی چیری نورو ته هم داسی یو شی نه وائی چه د ده په ویلو او تیزولو سره هغوی له وړی او بی وځلی سره امداد او معاونت او مرسته (مدد) وکړی.

وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ أَكْلًا لَّئِي ۝۱۷

او خوړئ تاسی مال د میراث په خوړلو ټولو ډیرو سره.

تفسیر : یعنی د مری په پنگه (مال) او میراث اخیستلو کښی د حلال او حرام او حق او باطل څه تمیز نشته څه ئی چه په لاس ورشی خوړی ئی او پخپل دغه عمل سره دا رابښی که د مسکینانو حقوق تلف کیږی تلف دی شی.

وَيُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝۱۸

او مینه کوئ تاسی له مال سره په مینی ډیری سره.

تفسیر : یعنی رښتیا خبره دا ده چه ستاسی زړونه د مال د حرص او محبت سره ډک دی او بس هم دا غواړئ چه په څه ډول (طریقه) مو مال په لاس راشی او یو پول(پیس) مو هم په یوه ښه کار کښی له لاسه ونه وځی که مخ کښی هر څه راپیښیږی را پینښ دی شی. او له مال او دولت

سره دومره مینه او محبت چه هغه د خپل مقصود کعبه وگرځوی او د اسلامیت په لاره کښی نی
خرغ نه کړئ دا خو یواځی د کافرانو دود (رواج) او دستور دی.

كَلَّا اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾

نه ده داسی او مه کوئ (دغسی بد کارونه) کله چه وتکوله ماته شی ځمکه په
تکولو ماتولو سختو سره .

تفسیر : گردی غوندی او غرونه به واړه واړه شی ځمکه به بالکل صافه او هوار میدان شی.

وَجَاءَ رَبُّكَ

او راشی (نښی د قدرت د) رب ستا .

تفسیر : یعنی رابه شی رب ستا د خپل قهر په تجلی سره هغسی چه د هغه له شان سره ښائی او
ود (لائق) وی.

وَالْمَلِكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾

او راشی پرښتی صف صف (قطار قطار چاپیریدونکی پر انسانانو او پیریانو
باندي).

تفسیر : یعنی د محشر په میدان کښی، یا راځی هلته انتظاماتو لره پود په پود او صف صف.

وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ

او رابه وست شی په هغی ورځی کښی دوزخ .

تفسیر : یعنی په لکونو پرښتی به هغه له خپله ځایه څخه په راښکودلو سره د محشریانو په منځ
کښی راحاضر کړی.

يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٣٧﴾

په دغی ورځی کښی به پند واخلي یاد کړی انسان (خپل افراط) او څه ځکه فائده به نه ورسوی ده ته په دغه وقت کښی پند اخیستل (بلکه هیڅ فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی هلته به پوهیږی چه په سختی غلطی او غفلت کښی وم مگر هغه پوهیدل به څه په کار ورشی؟ ځکه چه د پوهیدلو او سنجولو (فکر کولو) وقت به له لاس څخه وتلی وی هغه چاری چه په دارالعمل کښی کیدی په دار الجزاء کښی کله کیدی شی.

يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٣٨﴾

وائی څنگه به ښه و ما لره که څه می مخکښی لیږلی وی دپاره د (دی) ژوند (د آخرت) خپل (یا پخپل ژوندانه کښی).

تفسیر : یعنی افسوس د دنیا په ژوندون کښی می څه نیکی نه ده کړی چه هغه له ما څخه په مخکښی دلته رارسیدلی وی او اوس به می په دغه آخروی ژوندون کښی په کار راتلی هم داسی تش لاس را رهی (روان) شوی یم کاشکی د حسناو کومه ذخیره می له مخه لیږلی وی چه دلته څما پنگه او ذخیره گرځیدلی او په کار به می راتلی!

فِيَوْمٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابُهُ أَحَدٌ ۖ وَلَا يُؤْتِي شَقًّا أَحَدٌ ﴿٣٩﴾

نو په دغی ورځی کښی به نه په عذابوی الله (په مثل) د عذاب د دغه (الله) هیڅوک او نه به قیدول کوی (په مثل) د قیدولو د دغه (الله) هیڅوک.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به په دغی ورځی کښی مجرمانو ته داسی سختی سزاوی ورکوی او په داسی سختی بندی خانی کښی به اچول کیږی چه د هغی څاری او مثال د بل مجرم په حق کښی متصور نه دی. حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله علیه لیکي «هغه ورځ به نه وهل کیږی د هغه د وهلو په غیر بل څوک نه اور نه د دوزخ د اور مؤکل او نه منگور (مار) او نه لرم چه په دوزخ کښی اوسیدو ځکه د هغوی وهل او درد رسول جسمانی عذاب دی او د حق سبحانه تعالیٰ عذاب به داسی وی چه د مجرم روح به په حسرت او ندامت کښی اخته کوی چه روحانی عذاب دی او ښکاره ده چه روحانی عذاب له جسمانی عذاب سره هیڅ یو نسبت نه لری او هم نه تری د هغه د تړلو په شان بل څوک ځکه چه دوزخ څارونکی که څه هم د دوزخیانو په غاړو کښی د اوسپنی غاړکی اچوی او په کلکو څنځیرونو ئی تری او د دوزخ ورونه تری او برسیره پری

سربوښونه پردی خو د دوی عقل او خیال نشی بند ساتلی او د عقل او خیال عادت دی چه تل دیرو خبرو ته التفات کوی او د هغوی په منځ کښی ځینی خبری د نورو خبرو حجاب کیږی نو ځکه د بندیتوب او تنگی په منځ کښی د انسان عقل او خیال ته راز راز (قسم قسم) وسعت او فراختیا حاصلیږی پرته (علاوه) له هغه سړی څخه چه الله تعالی د هغه فکر او خیال د دی خوا او هغی خوا له تلوو څخه وساتی او بالکل درد، ریر (تکلیف) او اندیښنو ته متوجه شی نو دا ډول (طریقه) روحی قید له بدنی قید څخه په زرهاو ځلی سخت دی هم دا ده چه د مجنون په شان سړیو او سودائیانو ته په دیرو باغونو او گلانو او خورا (دیر) ښو ننندارو کښی د زړه د خپګان او د ویری او د وهم او خیال د اندیښنو د پیدا کیلولو په سبب هیڅ خوند او لطف نه حاصلیږی او هغه ارت او وسیع باغ او د نننداری وړ (لائیق) شیان د دوی په نظر کښی تنګ راځی او ټول د کتلو وړ (لائیق) شیان د دوی د ویر ژبا او انګولا اسباب ورغوندوی.

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٣٠﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٣١﴾
فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٣٢﴾ وَادْخُلِي جَنَّاتٍ ﴿٣٣﴾

ای نفسه آرام نیوونکیه (به ذکر ځما شاکر په نعمت ځما صابر په زحمت ځما) وګرځه (له دنیا نه) په طرف د رب خپل حال دا چه راضی خوښ به ئی ته (له الله څخه او الله) راضی خوښ (به وی له تا څخه) بیا ننوځه په (نیکانو) بندګانو ځما کښی او ننوځه په جنت ځما کښی (سره له نورو مقربانو).

تفسیر : اول د مجرمانو او ظالمانو حال بیان شو اوس د هغه په مقابل کښی د هغوی خلقو انجام ښودل کیږی چه د هغوی زړونه د الله تعالی د یادولو څخه آرام خوند او راحت په برخه کیږی هغوی ته به په حشر کښی ویل کیږی آ راحت نیوونکیه نفسه! په الله تعالی باندی، په هغه حقیقی محبوب باندی چه تا خپل زړه ترلی و اوس نو له هر راز (قسم) جګړو او اندیښنو څخه ګوښه (بیل) اوسه! او تل په خوښی او هوسانی (آرام) سره خپل ژوند تیروه! او هغه نژدی ځای ته ورشه چه خاصو بندګانو ته تا کولی (مقرر کړی) شوی دی او ځما د مخصوصو بندګانو په ډله کښی ځان ګډ او داخل کړه. او په عالیشان جنت کښی هستوګنه کړه! له ځینو روایتونو څخه دا ښکاری چه مؤمنانو ته د ځنګدن په وقت کښی هم دا زیری اوراوه کیږی بلکه د عارفانو تجربه رانیږی چه د دی دنیا په ژوندون کښی هم داسی مطمئنه نفوس له دی زیری څخه پوره خوند اخلی «اللهم انا نسألك نفساً بک مطمئنة تؤمن بلفائک و ترضی بقضائک و تقنع بعطائک».

تنبیه : د مطمئنه نفس د اماره نفس، د لوايه نفس تحقیق دی د القيامة د سورت په شروع کښی وکتل شی

تمت سورة الفجر بفضل الله تعالى ومنه

سورة البلد مكیة وهى عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۰) تسلسلها حسب النزول (۳۵) نزلت بعد سورة «ق».

د «البلد» سورت مكى دى شل آيتة يوه ركوع لرى په تلاوت كنى (۹۰) په نزول كنى (۳۵) سورت دى وروسته د «ق» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ وَأَنْتَ حَلَّ بِهَذَا الْبَلَدِ

قسم خورم په دی بلد ښار باندی چه (مکه ده) حال دا چه خاص ته به خلاص شی (په تا به څه قید ممانعت نه وی) په دی ښار کښی (چه هر څوک وژنی یا ئی پرېودی په یو ساعت د ورځی کښی).

تفسیر : په مکى معظمى كښى هر سړى له جنگ كولو څخه ممنوع دى خو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو وارى د مكى په فتحى كښى دا ممانعت پاتى نشو او هر چا چه له هغوى سره جنگ كوو د هغه وژل به روا كیده تر دى چه ځينى لوى مجرمان د كمبى شريفى د ديوالونو تر څنگ هم ووژل شول نو وروسته له دى ورځى څخه بيا همغه ممانعت تر نن پورې بيرته قائم شو هر كله چه په دى آيت كښى په مكى باندی قسم ياد شوى دى او هغو شفاندو او سختيو ته اشاره شوى ده چه هغه دیر ځلى پر انسانانو باندی راتلونكى دى او د هغى زمانى خورا (دیر) لوى سړى په دغه ښار كښى په دیره زړه خوړونكى سختى اخته و او خورا (دیر) زیات رېږونه (تكليفونه) ئى كالل (برداشت كول) نو ځكه ئى په منع كښى د معترضى جملې په ډول (طريقه) چه ﴿وَأَنْتَ حَلَّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ ده تسلى وركړه چه نن ستاسى احترام په دى ښار كښى د ناپوهانو له لورى نه كېوى يو وقت به راشى چه تاسى به په دى ښار كښى د برياليتوب (كاميابى) په ډول (طريقه) ننوځئ او د دى مقدس ځاى د ابدى تظهير او تقدیس دپاره به د لويو مجرمانو په سزا وركولو كښى تاسى ته اجازت وى دا پخوا ويل د هجرت په اتم كال كښى د الله تعالى په فضل سره پوره شول.

تنبیه : ځينو د ﴿وَأَنْتَ حَلَّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ معنى هوانت نازل اخيستى ده يعنى زه قسم خورم په هغه ښار باندی په هغه حال چه ته پكښى پيدا شوى ئى او په كښى هستوگنه لرى.

وَوَالِدِیُّمَا وَلَدٌ

او قسم دی په پلار او په هغه باندی چه له ده څخه څیړیدلی دی.

تفسیر : یعنی آدم او بنی آدم و قیل غیر ذلک. او جواب د قسم دا دی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په رنځ او مشقت کښی

تفسیر : یعنی آدم علیه السلام له ابتداء څخه تر انتهای پوری په رنځ او مشقت اخته دی. او راز راز (قسم قسم) سختی په ده باندی تیریږی. هیڅ داسی کیډونکی نه دی چه یو سری پخپل تول عمر کښی د څه مدت له مخی د دنیا د گردو (تولو) پیښو او چارو، محتونو، رنځونو څخه فارغ او آزاد وی او په پوره آزادی او بی فکری سره ژوندون کوی په رښتیا سره د انسان اصلی فطرت داسی واقع شوی دی چه دی خپل ځان له دغو سختیو او جنجالونو څخه نه شی ژغورلی (ساتلی). د آدم علیه السلام او بنی آدم د ژوندون د احوالاتو له کتنی څخه دا خبره به جوته کیږی. د مکی معظمی په غرنی ملک کښی ژوندون په تیره بیا په هغه وقت کښی چه هلته افضل الخلائق حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خورا (دیر) سخت جور او جفاء او ظلم او ستم ښه او هدف وه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ یو لوی شهادت دی.

أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يُقَدَّرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ

آیا گمان کوی (کافر انسان) چه بیشکه له سره به قادر نشی په ده باندی هیڅوک (چه بدل تری واخلي).

تفسیر : یعنی انسان چه د هغو سختیو او مشقتونو په لاری تیریږی نو د هغه اقتضاء خو داسی ده چی په ده کښی عجز او درماندگی پیدا شی او خپل ځان د قضا د حکم ترلی وگتی او د احکامو مطیع او د رضا تابع او په قضاء صابر وی او هر کله خپل احتیاج او افتقار تر نظر لاندی ونیسی! خو انسان دا خبره بالکل هیږه کړی ده نو آیا انسان داسی گتی چه داسی یوه هستی شته چه انسان د هغی تر حکم لاندی وی او دوی ته د دی سرکشی او سرغړولو سزا ورکړی شی؟ بلکه الله اعظم شاته واعظم برهانه دی!

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَا لَا بَدَأُ ۝

وایی (له فخره) ما خرڅ کړی و مال خورا ډیر (په دښمنی د محمد کښی).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په محصیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عناوت د اسلام په مخالفت کښی له حده تیر مال خرڅ کوی. او په داسی خرڅ کولو ځان باتور او ځلمی هم گڼی. او په ډیر فخر سره وایی چه ما په فلاسی پیښی کښی دومره ډیر مال لگاؤ. او دغومره شته می خرڅ کړل. آیا بل څوک به ځما په مقابل کښی داسی خرڅ وکړی شی؟ خو مخ کښی ورته ښکاریږی چه دا ټول لگښت خرڅ ئی ابته (خراب) او عبث گرځی. او خپل مال او دولت ئی د ځان بلاء کیږی.

يَحْسِبُ أَنَّ لَمِيرَةً أَحَدٌ ۝

آیا گمان کوی دی چه بیشکه نه دی لیللی دی هیچا (په وقت د خرڅ د مال کښی).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ دا گرد (ټول) شیان گوری او وینی او هومره مال په هر نیت سره په هر ځای او په هر څیز باندی چه ولگاوه شی هغه گرد (ټول) ورته ښه معلوم دی نو د دروغو او ریا څخه هیچا ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه رسیږی.

أَلَمْ جَعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ۝

آیا نه دی ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی (چه پری وگوری بلکه ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی).

تفسیر : یعنی هغه چاته چه ما د لیللو سترگی ورکړی دی آیا هغه پخپله نه گوری؟ یقیناً د هغه الله تعالیٰ چه گردو (ټولو) ته ئی سترگی، عقل او بصیرت او پوه وربځلی دی د بینائی قوت او قدرت او پوه له گردو (ټولو) څخه لوړه (اوچته) او ستره ده.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۝

او (آیا نه ده ورکړی مونږ ده ته یوه) ژبه او دوه شونډی (چه خبری او

خوراک او نور پری کوی بلکه ورکړی دی مونږ ده ته یوه ژبه او دوه شونډی

تفسیر : چه له هغه څخه په خبرو اترو او خوږلو او غښلو مرستی (مدد) اخستی کیږي.

وَهْدَيْنَاهُ التَّجْدِينَ ١٥

او ښوولی دی مونږ ده ته دوه لاری (د خیر او شر چه پری جنت یا دوزخ ته ځي).

تفسیر : یعنی د ښو او بدو دواړه لاری ئی ورښوولی دی تر څو چه ځان له بدی لاری څخه وژغوري (وساتی) او په ښه لاره تگ وکړی او د دی خبری ښوونه په اجمالی ډول (طریقه) سره د عقل او فطرت په وسیله شوی ده او تفصیل ئی د پیغمبرانو او مرسلانو په واسطه او د هغوی په ژبه شوی دی.

تنبیه : ځینو له «نجدین» څخه د ښځو دوه تی مراد اخیستی دی یعنی تی رودونکیو ماشومانو او ووږکو ته ئی د تی رودلو او د خوږو پیدا کولو لاره ورښوولی ده چه پس له پیدا کیدلو تری شوده څښی او خوری.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ١٦

نو ربر (تکلیف) ئی ونه ایست په ختلو د غونډی کښی (او سختی ئی تیره نه کړه په مخالفت د نفس او هوا کښی).

تفسیر : ځینو د عقبه معنی د تیریدلو سخت ځای او غونډی، اخیستی ده یعنی سره له دومره زیاتو انعاماتو او د هدایت د اسبابو له موجودیته دوی دا توفیق ونه موند چه د دین په صعب‌المرور غونډی وڅیژی او سختی او ربر (تکلیف) ئی پر ځان واخلي او د مکارم الاخلاق مدارج طی کړی او د فوز او فلاح لوړو (اوچتو) ځایونو ته ځان ورسوی.

تنبیه : دینی کارونه ئی په غونډی سره ځکه تشبیه کړی دی چه د نفس او هوا د مخالفت په نسبت د هغه پای (آخر) ته رسول سړی ته ډیر شاق وی او ربر (تکلیف) پیښوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ١٧ فَكَرَقَبَ ١٨

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی ختل د غونډی. (عقبه) خلاصول د غاړی دی.

تفسیر : یعنی (عقبه) د مری آژادول یا د پور (قرض) وړی غاړه له پوره قرضه خلاصول دی.

أَوْ اطْعَمْنِي يَوْمَ ذِي مَسْغَبَةٍ ۱۴

یا (دا عقبه) ورکول د طعام دودۍ دی په هغی ورځی کښی چه خاونده د لوړی وی.

تفسیر : یعنی عقبه د قحطۍ او قیمتۍ او سختۍ په ورځو کښی له وړی سره مرستی (مدد) کول او هغوی ته د خوړو شیان وربرابروول دی.

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۱۵ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ۱۶

یتیم ته چه خاوند د خپلوی وی. یا غریب ته چه په خاورو ککر وی.

تفسیر : د وړوکی پلارمری (یتیم) خدمت کول ثواب دی او له خپلوانو قرابت لرونکیو سره ښیگنه (ښه) هم ډیر ثواب لری چری چه دا دواړه ثوابونه یو ځای شی نو د هغی ثواب هم دوچنده کیږی.

عقبه دودۍ طعام ورکول دی د لوړی په ورځی کښی غریب ته چه په خاورو ککر وی او د فقر او له فاقی د تنگسی او خواری څخه په خاورو کښی رغری نو د مال د لگولو ځایونه ښائی چه داسی وی نه دا چه د ښادی او د غم په فضولو رسمونو کښی او د الله تعالیٰ په نافرمانی کښی مالونه ولگول شی او دنیوی نقصان او اخروی خسران وگتلی شی.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

بیا وی (دغه آزاد کوونکی طعام ورکونکی) له هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) عملونو مقبولیت او د منلو شرط «ایمان» دی که ایمان نه وی نو گرد (تول) کارونه او عملونه چتی (بیکاره) او فضول دی او هیڅ په کار نه راځی.

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالرَّحْمَةِ ۱۷

او وصیت کوی یو له بله په صبر سره (په طاعت او مصیبت او له معصیته) او وصیت کوی یو له بله په مهربانی او شفقت سره .

تفسیر : یعنی نورو ته تل تاکید کوی چه بهائی د حقوقو او فرائضو په اداء کولو کښی هر راز (قسم) سختی او ربرونه (تکلیفونه) پر خپل ځان وگالی (برداشت کړی) او د هر ډول (طریقه) تکلیف تحمل وکړئ! او د الله تعالیٰ پر مخلوق باندی رحم کوئ! تر څو چه د آسمان خاوند هم پر تاسی باندی ورحمیږی .

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْيَمِينَةِ ۝۱۸

دغه (صابران مهربانان مؤمنان) اصحاب خاوندان د ښی طرف د لوئی برخی دی .

تفسیر : یعنی دا کسان ډیر خوش نصیب او مبارک دی چه هغوی ته د لوی عرش په ښی خوا کښی ځای ورکاوه کیږی او د دوی اعمالنامی هم د هغوی له ښی خوا په ښی لاس ورسپارلی کیږی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الشُّمُولَةِ ۝۱۹

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیتونو غمونږ هم دوی اصحاب خاوندان د کین طرف د بدی برخی دی .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه بد نصیب منحوس خراب شامت لرونکی دی چه اعمالنامی ئی په کین لاس کښی ور کولی کیږی او د لوی عرش په کښی خوا کښی درول کیږی .

عَلَيْهِمْ نَارُ مُّوَصَّلَةٍ ۝۲۰

وی به پر دوی باندی اور سرپوښ کړی شوی

تفسیر : یعنی په دوزخ کښی اچول کیږی او دوزخ گردی (تولی) دروازی ترلی کیږی (اعاذنا الله منها) .

تمت سورة البلد بفضل الله الصمد فله الحمد والمنة

سورة الشمس مکیة وهی خمس عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۱) تسلسلها حسب النزول (۲۶) نزلت بعد سورة «القدر» .

د «الشمس» سورت مکی دی (۱۵) آيته يوه ركوع لري په تلاوت كښی (۹۱) په نزول كښی (۲۶) سورت دی وروسته د «القدر» له سورت نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ① وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّهَا ②

قسم دی په لمر باندی او په رڼا د هغه باندی او په سپوږمی باندی کله چه راځی په دغه (لمر) پسې.

تفسیر : یعنی د لمر له دویدلو څخه وروسته کله چه د سپوږمی رڼا خوره شی.

وَالنَّهَارُ إِذَا جَدَّهَا ③

او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه ښکاره کاندی دغه (لمر)

تفسیر : یعنی کله چه په ورځ کښی لمر د خپلی پوره پلوشی او روشنایی او صفائی سره رڼا غورځوونکی شی.

وَاللَّيْلُ إِذَا غَشَّهَا ④

او (قسم دی) په شپه باندی کله چه پټ کړی هغه (لمر) په تیاره خپله کښی.

تفسیر : یعنی کله چه د شپې تیاره ښه توره شی او د لمر د رڼا هیڅ ښه او پټه نه وی.

وَالسَّمَاءُ وَمَا بَدَنَهَا ⑤

او (قسم دی) په آسمان او په هغه (ذات باندی) چه جوړ کړی ئی دی هغه (آسمان).

تفسیر : یعنی په هغه شان او عظمت سره چه له لری ښکاری هغه ئی جوړ کړی دی او د ځینو په نزد له «مابنھا» څخه د هغه جوړوونکی دی اکرم شانه و اعظم برهانه! جل جلاله و عم نواله.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّهَا^۴

او (قسم دی) په غمکی او په هغه (ذات باندی) چه غوړولی ئی ده هغه (غمکه).

تفسیر : یعنی په هغه حکمت سره ئی هغه وغوړوله او د مخلوق د هستوګنی وړ (لائق) ئی وگرځوله. دلته هم غځینو له «ماطحها» څخه د هغه غوړوونکی مراد اخیستی دی اکرم شانه واعظم برهانه جل جلاله عم نواله.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا^۵

او (قسم دی) په نفس او په هغه (ذات باندی) چه برابر کړی ئی دی (اندامونه د) هغه.

تفسیر : د مزاج اعتدال، ظاهری او باطنی حواسیه طبیعیه او حیوانیه او نفسانیه قواوی ئی په تناسب سره ورکړی دی او د نیکۍ او د بدۍ په لارو باندی ئی د تللو استعداد ورعطا فرمایلی دی.

فَالْهَمَّهُمْ أَجْوَرَهَا وَتَقْوَاهَا^۶

پس ورغوړولی ښوولی ئی ده په زړه د ده کښی بدی د ده او نیکۍ د ده.

تفسیر : یعنی اول ئی په اجمالی ډول (طریقه) د سلیم عقل او صحیح فطرت په وسیله په ښو او بدو کښی د فرق کولو پوه راکړی ده. بیا ئی په تفصیلی صورت د انبیاء او رسولانو په ژبه ښه ښکاره راښودلی دی چه دا لار د بدی ده او هغه د پرهیزګاری ده. وروسته له هغه ئی په زړه کښی هغه رجحان چه د نیکۍ یا هغه میلان چه د بدی په نسبت وی د دی دواړو خالق هم الله تعالی دی خو د پرموښی په القاء کښی پرېشته وسیله کیږی او په دوهمه کښی شیطان. بیا هغه رجحان او میلان کله د انسان له قصد او اختیار څخه تر مرتبه د عزم پوری رسیدی او د فعل د صدور وسیله ګرځی چه د هغه خالق الله تعالی او کاسب ئی بنده دی د دی خیر او شر په کسب کښی د مجازاتو سلسله د تسبیب په طریقه قائمه ده **وهذه المسألة من معضلات المسائل.** و تفصیلا یطلب من مظانها و نريد ان نفرّد لها جزءاً ان ساعدنا التوفيق والله الموفق والمعين. او جواب د دغو پاس قسمونو چه د دغه سورت له شروع څخه شروع شوی

دی دا دی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ④

چه په تحقیق سره نجات ومونده په مراد ورسید هغه خوک چه پاک ئی کړ دا (نفس له معاصیو).

تفسیر : د نفس پاکول او صفائی دا ده چه شهوانی او غضبانی قواوی د عقل تابع شی او عقل د الهیه شریعت تابعدار وگرځی تر خو چه روح او قلب دواړه د الله تعالی د تجلی په رڼا کښی روڼ او منور شی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ⑩

او په تحقیق نامراد زیانمن شو هغه خوک چه پټ ئی کړ دغه (نفس په خاورو د گناهونو کښی).

تفسیر : له خاورو پټ کولو څخه مطلب دا دی چه د نفس متروکه ئی له پوی مخی د شهوت او غضب په لاس ورکړی او له عقل او شرعی سره هیڅ ارتباط او اړه (تعلق) ونه لری گواکی د هوس او د نفسانی غوښتنی مریی او بنده شی داسی سړی له ځناورانو څخه خراب او ذلیل دی. تنبیه : ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ د قسم جواب دی او د هغه مناسبت د قسمونو سره دا دی لکه چه الله تعالی پخپل حکمت د لمر تودوخی او رڼا د سپوږمی روښانتیا، د ورځی پلوشی، د شپې تیاره، د آسمان هسکتوب (اوچتوالی)، د ځمکی ټیتوالی ئی یو د بل په مقابل کښی پیدا کړل او په انسانی نفس کښی ئی هم د خیر او شر متقابل قوتونه کیښوول او ده ته ئی د داسی پوه او عقل قوت ورویاښه چه پر هغه باندی د پوهیدلو په لاره باندی د تللو قوت او قدرت ولری. په داسی متضادو او مختلفو اعمالو باندی د مختلفو ثمراتو او نتایجو مرتبول هم د هغه حکیم مطلق کار دی. د خیر او د شر او د هغو د مختلفو آثارو نتایج او ثمرات په عالم کښی د تخلیق د حکمت په اعتبار داسی موزون او مناسب دی لکه په توره تیاره کښی د رڼا او د نور وجود.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ⑪

دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (رسول خپل لره) په خپلی سرکښی سره.

تفسیر : یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن وباله. دا د ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ دَلَّهَا﴾ یو مثال ئی د عبرت په شان بیان وفرمایه. دا قصه د (الاعراف) په سورت او نورو محایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده.

إِذْ أَنْبَعَثَ أَشْقَاهَا ۖ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۖ

کله چه پورته شو (په چابکي سره) لوی بدبخت د هغوی (چه قذار بن سالف و په رضاء د قوم خپل دپاره د وژلو د هغی اوبښی) وی ویل دوی ته رسول د الله (خبردار پریودئ لاس پورته کړئ له) اوبښی د الله او د اوبو څښلو د نوبت د هغی (چه دریاندی رانشی عذاب).

تفسیر : یعنی خبردار دا اوبښه ونه وژئ! او نه د هغی د وار او نوبت اوبه بندی کړئ! د اوبو ذکر ئی ځکه وفرمایه چه په ښکاره ډول (طریقه) د هغی د وژلو سبب د هغوی د لوری هم دا اوبه وی او د الله تعالی اوبښه ئی ځکه وویل چه پاک الله هغه د حضرت صالح علیه السلام د نبوت معجزه او ښه مگرځولی وه او په دی اعتبار د هغی احترام واجب بلل شوی وو. دا قصه پخوا له دی نه په (الاعراف) او نورو سورتونو کښی هم یاده شوی ده.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَتَدَامَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَاَسْوَاهَا ۖ

نو دروغجن کړ دغو (ثمودیانو صالح په نزول د عذاب کښی) پس زخمی او مړه ئی کړه هغه (اوبښه) نو سخت عذاب ئی ولیږه په دوی باندی رب د دوی (چه ټول پکښی مړه شول) په سبب د گناه د دوی (چه تکذیب د رسول او وژل د اوبښی دی) نو برابر ئی کړل سره دغه (ټول په هلاک کښی).

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام فرمایلی و ﴿وَلَا تَسْؤُهُمْ بِمَا خَلَقْتُمْ عَذَابَ إِلَهُكُمْ﴾ په دی اوبښی باندی په بدی سره لاس مه لگوئ کڼه په خوږوونکی عذاب به ککر شی» دی خلقو دا خبره دروغ وگڼله او د خپل پیغمبر تکذیب ئی وکړ او اوبښه ئی ووژله په پای (آخر) کښی هم هغه وشوه چه حضرت صالح علیه السلام ویلی و الله تعالی هغوی ټول لوی او واړه پناه کړل.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ۖ

او نه ویریوی (الله) له عقوبت او هلاکت د دوی شخه.

تفسیر : یعنی لکه دنیوی باچاهانو ته د کوم لوی قوم یا ملک له سزا ورکولو شخه وروسته تل دا فکر او خیال وی چه چیری بیا هلته کوم شورش او فتنه پیدا نشی او د ملک په انتظام او په ملکی او لښکی چارو کښی شخه خلل او دیل رانکاره نشی الله تعالی له داسی اندیښنو شخه پاک او بی پروا دی. ولی چه داسی بل کوم یو قوت او طاقت نشته چه د دی په هیداد رسیدلیو مجرمانو په کسات اخیستلو او انتقام پسی وگرځی (العیاذ بالله)
تمت سورة الشمس بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الليل مكية وهی احدى و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۲) تسلسلها حسب النزول (۹) نزلت بعد سورة الاعلى.
د «اللیل» سورت مکی دی (۲۱) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۲) او په نزول کښی (۹) سورت دی.
وروسته د «الاعلى» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى^۱ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى^۲ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ^۳
وَالْأُنثَى^۴ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى^۵

قسم دی په شپه کله چه پټ کړی (هر شی په تیاره خپله سره) او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه روښانه شی او (قسم دی) په هغه ذات باندی چه پیدا کړی نی دی نارینه او ښځه (له یوه اوبو نه، او جواب د قسم دا دی) چه بیشکه سعی عملونه ستاسی خامخا راز راز (قسم قسم) دی (چه غینی طاعت کوی او غینی معصیت).

تفسیر : یعنی همغسی چه په دنیا کښی ورځ او شپه، نر او ښځه مختلف او متضاد شیان پیدا کړی شوی دی بیا د دی مختلفو اعمالو او مساعیو ثمری او نتیجی هم مختلفی دی چه د هغو

نتائج او ثمرات به مختلف او متضاد وی لکه چه د هغو ذکر اوس الله جل شانہ واعظم برهانه سره له اختلاف او مجازات ئی دغسی فرمائی

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ۖ

نو هر څه هغه چه ورکړه ئی کوله (د مال) او ویریده (له الله) او یقین ئی کړی و په ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری آسانی (د شریعت).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه په نیکه لاره کښی مال لگوی. او په زړه کښی له الله تعالیٰ څخه ویرېږی. او اسلامی خبری رښتیا گڼی. او پر ربانی بشاراتو باندی باور لری او صحیح ئی گڼی. د هغه دپاره به مونږ سم له خپل عادت سره د نیکی لاری ورآسانوو او په پای (آخر) کښی به ئی د آسانی او راحت مقام ته رسوو چه د هغه نوم جنت دی.

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ۖ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ۖ

او هر څه هغه چه بخیلی ئی وکړله (په اداء د حقوق) او بی پروائی ئی وکړله (له الله) او دروغ ئی وگڼله ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری سختی (د بد عملی).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خرڅ ونه کړ. او د هغه د خوبی او د آخرت د ثواب پروا ئی ونه کړه او د اسلام خبری او د الله تعالیٰ وعدی ئی دروغ ویللی. د هغه زړه ورځ په ورځ تنگ او تیاره او کلکېږی. د نیکی توفیق ورځنی سلېږی او په پای (آخر) کښی په ورو ورو د عذاب الله انتهائی سختی وررسیږی هم دا د الله تعالیٰ عادت دی چه نیکان هر کله ښی چاری ځان ته غوره کوی او بدان هر کله په بد عمل پسې گرځی دی دواړو ته د هم دوی لاری ور آسانوی چه هغوی هغه سم د الله تعالیٰ له تقدیر سره او د خپلی ارادی او اختیار له مخی غوره کړی دی ﴿لَا تُؤْتِيهِمْ سُرَتًا مِّنْ غَيْرِهَا وَلَٰكِنْ هُمْ عَلَيْهِ يَتُوبُونَ﴾ د جزء ۱۵ اسراء ۲ رکوع ۲۰ آیت .

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ۖ

او نه دفعه کوی له ده څخه (عذاب) مال د ده کله چه هلاک شی په کنده

کښی ولویږی.

تفسیر : یعنی هغه مال او دولت چه دوی پری داده دی او دوی ئی له آخرت څخه بی پروا کړی هغه د یوی ذری په قدر هم دوی له عذاب څخه نه خلاصوی.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ۖ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۚ

بیشکه پر مونږ دی خامخا هدایت سمه صافه لاره ښوول او بیشکه مونږ ته دی خامخا آخرت او دنیا (یعنی زه مالک د دی دواړو یم نو خطاء کوی هغه چه دا دواړه غواړی له بل چا نه).

تفسیر : یعنی ځمونږ د حکمت داسی اقتضاء نه ده چه څوک په زور او زیادت سره په ښو یا بدو چارو باندی مجبور کړو هوا ځمونږ په ذمه او غاړه ده چه گردو (تولو) ته د ښو او بدو لاری وروښو او ښه او بد ورښکاره کړو او د دواړو نتیجی په ښه شانی ورته ووايو. بیا هر چا چه هره لاره ځان ته غوره کړه په دنیا او آخرت کښی به سم له هغی سره جزا ورکاوه شی.

فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ۚ

نو وویرولئ ما تاسی (ای منکرانو) له اوږه چه لمبی به وهی.

تفسیر : له دی لمبی وهونکی څخه به ښائی د دوزخ هغه طبقه مراد وی چه خورا (دیرو) لویو مجرمانو او بدبختانو لږه مخصوصه ده.

لَا يَصْلُهَا إِلَّا الْأَشْقَى ۖ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ

نه به ننوځی (په طریقه د دوام سره) په هغه (اور د دوزخ) کښی مگر لوی بدبخت (کافر) هغه چه دروغ گنې حق او مخ ئی تری گرځولی وی.

تفسیر : یعنی تل به هلته لویږی او هیڅ کله به له هغه ځایه نه وځی. کما تذل علیه النصوص

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ۖ

او ژر ده چه گوښه (بیل) به شی له هغه اوره ښه ویریدونکی (مؤمن).

تفسیر : یعنی د داسی خلقو سپېږمو ته د هغه وړمه هم نه رسیږی او بالکل ورځنی صاف او پاک او ژغورلی (بچ) وی.

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ۝

هغه چه ورکوی مال خپل لپاره د دی چه پاک شی.

تفسیر : یعنی د نفس پاکول له بخل او طمع او نورو رذائلو څخه په داسی ډول (طریقه) مقصود دی چه ریا، نمایش او دنیوی اغراض هیڅ پکښی نه وی.

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى ۝ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ۝

او نه و هیچا لره په نزد د ده هیڅ نعمت احسان چه بدل ئی ورکاوه شی مگر دپاره د طلب د رضاء د رب خپل چه ډیر لوی دی او خامخا ژر ده چه دی به راضی شی (له الله په موندلو د نعماو د جنت او لقاء د رب العزت).

تفسیر : یعنی له خرڅ کولو څخه د کوم مخلوق احسان او د حق اداء کول مقصد نه وی بلکه خالص د مولی د رضاء او د پاک الله د لقاء د تمنا کولو دپاره خپل کور او شته خیراتوی او لوتوی نو داسی څوک دی ډاډه وی چه هر ورو (خامخا) به خوشیږی او د هغه دا هیله (امید) پوره کیږی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾

(تنبيه) : اگر که د دی آیتونو مضمونونه عام دی خو په زیاتو روایتونو کښی داسی راغلی دی چه د دی وروستیو آیتونو نزول د سیدنا حضرت ابی بکر صدیق رضی الله تعالی عنه په شان کښی شوی دی او دا لوی دلیل د هغوی په ښیځنې (فائدی) او فضیلت باندی دی. خوشبخته او خوش نصیب دی هغه بنده چه د هغه د ډیرو ویریدلو او اتقاء تصدیق له آسمانه وشي ﴿لَا تُكْرَهُ عَنِ اللَّهِ﴾ او د حضرت حق له لوری هغه ته د ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ زیری د هغه لوی زیری اتمکاس دی چه وروسته له دی نه د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په باره کښی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ راغلی دی.

تمت سورة الليل بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «الضحیٰ» مکیه وهی احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم ثلاثتها (۹۳) تسلسلها حسب النزول (۱۱) نزلت بعد سورة «الفجر»

د «الضحیٰ» سورت مکی دی (۱۱) آية (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۹۳) او په نزول کښی (۱۱) سورت دی. وروسته د «الفجر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْضُّحَىٰ ۝۱ وَاللَّيْلُ ۝۲ إِذَا سَجَىٰ ۝۳ أَمْ وَدَّعَكَ رَبُّكَ ۝۴ وَمَا قَلَىٰ ۝۵

قسم په شخښت (چه روشانه دی) او قسم دی په شپه کله چه تیاره شی (او پت کړی اشیا په تیاره خپله کښی) چه نه دی درکړی رخصت تاته (نه ئی پرېښی) رب ستا او نه ئی دښمن نیولی ئی ته (ای محمده!)

تفسیر : په صحیحه و روایتونو کښی راغلی دی چه تر دیر مدت پوری پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی رانغله او حضرت جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رانغی مشرکینو په پخپلو منځونو کښی وویل «وگورئ چه (محمد) د خپل الله له لوری رخصت کړ شو» د دی خبری په جواب کښی دا آیتونه نازل شول. حُما په گمان (والله اعلم) چه دا زمانه د فترت الوحی زمانه وه کله چه د قرآن د ﴿إِنَّمَا﴾ سورت ابتدائی آیتونه نازل شول نو وروسته له هغه تر یو اوږد مدت پوری وحی راغلل معطل پاتی شول او پخپله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د دی فترت په زمانه کښی دیر مغموم او پریشان و تر دی چه د الله تعالیٰ له خوا پرېنتی هغوی ته د ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ خطاب واوراوه، اغلباً په دی زمانی کښی به مخالفانو داسی خبری کولی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه له محمد بن اسحق رحمة الله علیه او نورو شخه هغه الفاظ چه نقل کړی دی هغه د دی احتمال تائید کوی. ممکن دی چه په دغه وقت کښی به دا قصه هم پېښه شوی وی چه په غینو صحیحه و روایتونو کښی راغلی ده چه یو غلی رسول الله صلی الله علیه وسلم د ناروغی له سببه دوه دری ورځی په بستره کښی پریوت نو یوی خبیثی ښځی وویل «ای محمده! داسی راجکاری چه ستا شیطان له تا شخه مرور شوی دی» العیاذ بالله لنده ئی دا چه دا راز (قسم) چتی (بیکاره) خبری او اثری دیری کیدی. تر دی چه د دی کردو (تولو) خرافاتو په جواب کښی د «والضحیٰ» سورت نازل شو او رومی ئی قسم یاد

کړ د لمر ختو په وقت باندې او بیا ئی په توره تیاره شپه باندې او بیا ئی وفرمایل چه د دښمنانو دا گرد (تول) خیالات او ویناوې غلطی دی نه ستا پروردگار له تا څخه خپه او نه ئی تاته رخصت درکړی دی بلکه هسی چه ښکاره ده هغه د خپل قدرت او حکمت راز راز (قسم قسم) علام او نښې ښکاره وی او وروسته له ورځی څخه شپه او پس له شپې څخه ورځ کوی د باطنی حالاتو کیفیت هم داسی وگنئ لکه چه د لمر د رڼا د لری کیدلو څخه د شپې تیاره کیدل د الله تعالی د خفگان دلیل نشی کیدی او نه داسی کوم دلیل او ثبوت په لاس کښی شته چه په رڼا پسې تیاره او په تیاره پسې رڼا نه راځی نو د څو ورځو د رڼا له نه بریښیدلو څخه ولی داسی اتکل کاوه شی چه «په دی ورځو کښی الله جل جلاله له خپل غوره شوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه خفه شوی دی او بیا وحی ورته نه راځی او د جبریل علیه السلام د راتللو وړ ترلی شوی دی» داسی وینا د الله تعالی په حکمت بالغه او علم محیط باندې اعتراض کول دی گواکی دوی خبر نه دی چه هغه سری می چه په پیغمبری تاکلی (مقرر کړی) دی هغه د نبوت وړ (لائق) دی، او وروسته به درښکارېږی چه هغه څومره ښه ښه کارونه کوی او د خلقو د ښیگنې (فائدی) لپاره څه ښه ښی چاری ښی. او بالکل دغه رسالت او تبلیغ لپاره ډیر اهل او اصلح ثابتیږی. (اللهم صل وسلم علیه صلوة و سلاماً کثیراً کثیراً)

وَلَاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُولٰٓئِ

او خامخا آخرت بهتر دی تا لره (ای محمده!) له دنیا څخه .

تفسیر : یعنی ستاسی وروستنی حالت له وړاندنی حالت څخه ډیر ارفع او اعلی دی. د دی څو ورځو د وحی نه راتگ ستاسی د نزول او انحطاط سبب کیدی نشی بلکه ستاسی د ډیر عروج او د خورا (ډیر) ارتقاء وسیله کیږی که د وروستنی ورځی حالت تصور کړئ او د آخرت شان او لوی ته غیر شی چه هلته به آدم علیه السلام او د هغه گرده (توله) اولاده ستاسی تر بیرغ لاندی تولیږی نو درښکاره به شی چه د تاسی د هغی ورځی لوی او فضیلت او عظمت د نن ورځی د اعزاز او اکرام څخه په څو څو درجو پورته وی.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰی ۝۵

او خامخا ژر ده چه در به کړی تاته رب ستا (ای محمده لویه برخه په آخرت کښی او اختیار د شفاعت) پس راضی به شی ته.

تفسیر : یعنی خفه کیدل او بیزاری او پرېښودل به څنگه وی اوس خو به تاته ستا رب په دنیا

او آخرت کښی دومره دولتونه او نعمتونه دروینځی چه ته پوره داده او خوښ شی. په حدیث کښی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایلی چه د محمد صلی الله علیه وسلم به هلته خوښ او خوشالپیری چه د ده له امت څخه یو تن هم په دوزخ کښی پاتی نشی. صلی الله علیه وسلم.

اَلْمَرْيَدُكَ يَتِيْمًا فَاَوَىٰ ۖ

آیا نه ئی وی موندلی ته (ای محمده) یتیم (وړوکی بی پلاره بلکه موندلی ئی وی) نو غای ئی د پناه درکړه (په تربیت د ابوطالب کښی ئی ونيولی).

تفسیر : د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د باسعادت ولادت څخه پخوا د دوی پلار مړ شوی و دی شپږ کلن و چه مور ئی هم مړه شوه په اته کلنی ئی نیکه عبد المطلب چه د دوی کفالت ورپغاړه و هم مړ شو بیا د دی دریتیم او نادر روزگار د ظاهرأ روزنی او پالنی سعادت د ده بیحده مهربان او شفیق تره ابو طالب ته په غاړه شو ابو طالب پخپل ژوندون کښی د دوی په نصرت، حمایت، تکریم، تبجیل او خدمت کښی ډیر زیار (محنت) وویست خو پخوا له هجرت څخه دی هم مړ شو شو ورغی وروسته د الله تعالیٰ دا امانت د مدینې منورې د انصارو په برخه شو او د (اوس) او د (خزرج) د قبیلې د قسمت ستوری وځلیدل او دوی د هغوی په خدمت او حفاظت کښی ډیر ربرونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) او د حضرت نبوی دغسی ښه خدمت او صیانت ئی وکړ چه په ټول جهان کښی د هغه نظیر او مثال نشته دا گردی (تولی) پېښی درجه په درجه تر (ابواء) لاندی راغی. کما اشار الیه ابن کثیر رحمه الله علیه.

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ۖ

او موندلی ئی وی ته چه نه پوهیدی (په شرع او احکامو د شریعت) نو در وښوده (تاته شرعی احکام او در ئی کړ نبوت).

تفسیر : یعنی کله چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ځلمی شو د خپل تېر د مشرکانه و اطوارو او چټی (بېکاره) رسمونو او رواجونو څخه سخت خفه او بی زار وو او د هغوی په زړه کښی یواځی د الله تعالیٰ د عبادت جذبه په قوت کښی وه د الله تعالیٰ د عشق اور د دوی په پاک تتر (سینه) کښی په ډیر زور په لمبو کښی و د وصول الی الله او د هدایت خلق الله د استعداد خورا (ډیر) زیات قوت او ډیر قدرت د دوی په قدسی نفس کښی په ودیعت ایښود شوی و خو په ښکاره ډول (طریقه) کومه سمه لاره او مفصل دستور العمل دوی ته نه و څرگند

(بشکاره) چه له هغه څخه د هغوی هغه لوی زړه ته چه د عرش او کرسی څخه زیات وسعت او رحمت پکښی ؤ دادینه (سکون) او تسکین په برخه شی. د دی د طلب په جوش او زیات محبت کښی به دوی بیقرار او سرگردان گرځیده او د غرونو په درو او په سمڅو کښی به گوښی (بیل) کیناستل او د الله تعالیٰ عبادت به ئی کاوه او خپل حقیقی معبود به ئی یاداوه تر څو چه الله تعالیٰ د (حراء) په سمڅ کښی د پرښتی په ژبه دوی ته وحی ورویلېله او د وصول الی الله او د خلق الله د اصلاح تفصیلی لاری ئی وروښودلی یعنی د حق دین ئی ورنازل کړ

﴿ مَا تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا هَدًى يَهْدِي مَن نَّشَاءُ مِّنْ عِبَادِنَا ﴾ د جزء ۲۵

شوری ۵ رکوع ۵۲ آیت

تنبیه : دلته د ﴿ ضَلَّالًا ﴾ د معنی کولو په وقت کښی ښائی هغه ښوونی چه د یوسف علیه السلام په سورت کښی د دی آیت ۹۵ ﴿ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ إِلَهًا لَّكَ لَئِي ضَلَائِكَ الْقَدِيمِ ﴾ په تفسیر کښی لیکلی شوی دی تر کتنی لاندی ونیولی شی.

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ^۸

او موندلی ئی وی ته فقیر پس غنی ئی کړی (په مال د غنیمت یا په مال د خدیجی یا د زړه په غناء سره).

تفسیر : په دی شان چه دوی د حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها په تجارت کښی مضارب شو او په هغه کښی ئی گټه (فائده) وکړه بیا حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها له دوی سره نکاح وکړه او خپل مگرد (تول) مال ئی هغوی ته تملیک کړ چه دا بشکاره غناء ده. د دوی باطنی او قلبی غناء هغه وه چه هغه د دواړو دارینو غنی ذات ته ښه معلوم دی او هیڅ یو سری د هغه اندازه نشی کولی مطلب دا چه تاسی له ابتداء څخه د انعاماتو مورد ییغ او پس له دی نه به هم ییغ هغه الله تعالیٰ چه په دی ډول (طریقه) ستاسی تربیت کړی دی نو څرنگه به له تاسی څخه خفه کیږی؟ او تاسی به هم داسی خوشی په ډگر کښی پرېږدی «استغفر الله من ذلک»

فَإِنَّمَا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ^۹ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ^{۱۰} وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ^{۱۱}

نو هر څه یتیم ته پس قهر مه کوه (او د پلار پشان ئی اوسه!) او هر څه سوالگر لره پس مه رته (څه شی ورته ورکړه یا ئی په ورو رد کړه) او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی (خلکو ته).

تفسیر : بلکه د یتیم خبر نیونه او پالنه وکړه! لکه چه تاته الله تعالی د یتیمی په حالت کښی ښه غای درکړ نو ته هم د یتیمانو د زړه د خوښی اسباب ورغونډه! او د هغوی د هستوګنی د غای سر رشته کوه! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره بندګان د الله تعالی په رنگ سره رنگول کیږی ﴿صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً﴾ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «انا و کافل الیتیم کهاتین و اشار الی السبابة والوسطی».

او هر څه سوالګر لره پس مه ئی رته او غه شی ورته ورکړه! یا ئی رد کړه په نیکی او خوږی ژبی سره یعنی ته نادار وی الله تعالی تاته غناء دروښتله اوس نو د شکر گزارو بندګانو حوصله ښائی چه داسی وی چه د غوښتونکی له غوښتنی څخه زړه تنګی نه شی! او د حاجتمندانو له سؤاله ونه ویریری! او هغو ته سختی خبری ونه وائی! او وئی نه رتی! بلکه تل په روڼ تندی او ښو اخلاقو او لوی زړه معامله ورسره وکړی هغه قصی چه په احادیثو کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د اخلاقو د وسعت په نسبت د سائلینو په مقابل کښی راغلی دی خورا (ډیر) سخت مخالفان هم د هغوی د اخلاقو د وسعت ستایونکی ګرځوی.

(تنبیه) روح المعانی لیکي د سائل د زجر ممانعت په هغه صورت کښی دی چه خبره په ورو ومني که کوم سائل چاته پښی ټینګی کړی او په ردو سترګو ورته ودریری او د چا خبری ته غوږ کښینږدی نو د هغه زجر جائز دی

او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی خلقو ته یا په نعمت د غناء باندی پس شکر کوه.

د محسن د احساناتو یادول د شکر ویلو په نیت نه د فخر او مباهااتو په ډول (طریقه) شرعاً محمود دی نو ځکه هغه انعامات چه الله تعالی په تا باندی کړی دی د هغه بیان وفرمایي! خصوصاً هغه نعمت د هدایت چه د هغه ذکر په ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى﴾ کښی وشو او د هغه خورول په خلقو کښی او په ښکاره لوړ (اوچت) غږ سره ویل ستاسی منصبی فرض دی ښائی د دوی ارشادات او خبری او نور چه په حدیثو کښی کیږی د هم دی «فحدث» څخه اخیست شوی وی والله اعلم.

تمت سورة الضحیٰ بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الانشر (الم نشر) مکیه وهی ثمانی آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۴) تسلسلها حسب النزول (۱۲) نزلت بعد سورة الضحیٰ

د «الانشر» سورت مکی دی (۸) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۴) په نزول کښی (۱۲) سورت دی وروسته د «الضحیٰ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَلَمْ نُشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝

آیا نه ده فراخه کړی مونږ تا لره سینه ستا (په نبوت او حکمت سره بلکه فراخه کړی ده مونږ سینه ستا!).

تفسیر : چه الله تعالی ستا په سینې کېنې ئی ای محمده! د علومو او د معارفو لوی سیندونه وېهول. او د نبوت د لوازمو او د رسالت د فرائضو د بار د پورته کولو لوی قوت او حوصله ئی درته وېښله. او د داسې لوی زړه او حوصلې څښتن (خاوند) ئی وگرځولی چه د دیرو دښمنانو د عداوت او مخالفت او مزاحمت څخه نه ویریدی.

(تنبيه) له احادیثو او سیرو څخه ثابت دی چه پرېنټی په ظاهري ډول (طریقه) څو غلی د ده مبارک تتر (سینه) ورڅیړی کړی دی خو د دی آیت له مدلول څخه په ښکاره هغه نه ښکاری والله اعلم.

وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ ۝ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۝

او کوز کړ مونږ له تانه دروند بار ستا هغه چه کړه درنه کړی ئی وه شا ستا.

تفسیر : د وحی ښکته کیدل په اول کېنې سخت مشکل ؤ بیا آسان شول. یا د رسالت منصب د ذمه واریو د محسوسولو په سبب چه د هغوی په مبارک خاطر کېنې څه گرانې راتله هغه ور پورته کړه شوه. یا له «وزر» څخه مباحه امور مراد دی چه کله کله هغه دوی د حکمت او ثواب قرین بلل او کول به ئی او وروسته به د هغه خلاف الحکمت یا خلاف الاولی کیدل به ښکاریده او دوی به د علو شان او غایت القرب څخه له هغه دومره خپه او مغموم کیده لکه چه څه گناه ئی کړی وی نو په دی آیت کېنې د هغوی د نه مؤاخذه کیدلو زیری ورکړی شوی دی کذا روی عن بعض السلف حضرت شاه عبد العزيز رحمة الله عليه لیکي (د دوی عالی همت او پیدائشی استعداد به چه د کومو کمالاتو او مقاماتو د رسیدلو تقاضا درلوده (لرله) د دوی د مبارک قلب فائز کیدل په هغه باندی د جسمانی ترکیب یا نفسانی تشویشاتو په سبب به سخت معلومیدل کله چه الله تعالی د هغه تتر (سینه) ورپړانیست او حوصله ئی ور ارته کړه هغه گردی (تولی) سختیاوی ئی ورکی شوی او د هغه پیتی ور سپک شو.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ^ط

او پورته کړ مونږ تانه ذکر ستا (په نبوت سره یا می ستا نوم له خپل نامه سره پیوسته کړ).

تفسیر : یعنی ای محمد! صلی الله علیه وسلم په پښتو او پیغمبرانو کښی ستا نوم لوړ او وچت دی د دنیا گرد (تول) پوهان په ډیر عزت او وقعت سره ستا نوم یادوی. په اذان، اقامت، کلمه طیبه او التحیات، خطبه او نورو کښی وروسته د الله تعالی له نامه څخه د محمد صلی الله علیه وسلم نوم اخيست کيږی کوم غای کښی چه الله تعالی خپلو بندگانو ته د خپل اطاعت امر کړی دی د محمد صلی الله علیه وسلم د امر د منلو امر ئی هم ورسره متصل او جخت کړی دی.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا^{هـ} إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا^و

نو بیشکه سره له سختی آسانتیا شته. بیشکه سره له سختی آسانتیا شته.

تفسیر : یعنی د الله تعالی د رضاء غوښتلو په لاره کښی هغه ربرونه (تکلیفونه) چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم په ځان گاللی (برداشت کړی) دی او هغه زیارونه (کوششونه) چه ایستلی ئی دی له هغو سختیو سره څو څو آسانی هم شته لکه د حوصلی د فراختیا په سبب د گردو (تولو) مشکلاتو لری کول آسان شول او د ذکر د پورته کیدلو له تصور څخه تاسی ته د لویو لویو مصیبتونو تحمل آسانه وگرځیده. یا دا مطلب کله چه مونږ تاسی ته روحانی راحت درکړ او روحانی کلفت مو له تاسی څخه پورته کړ لکه چه د الم نشر څخه تر آخره پوری ښکاریږی نو په دنیوی راحت او محنت کښی هم ځمونږ فضل او کرم ته هیله (امید) ولری مونږ وعده کوو چه په رشتیا سره د دی موجوده ؤ مشکلاتو په پای (آخر) کښی آسانی شته لکه چه له احادیثو او سیرو څخه راښکاره شوی ده هغه گرد (تول) مشکلات یو یو له منځه لری شوی او د هری یوی سختی په پای (آخر) کښی به څو څو آسانتیاوی راتللی. اوس هم «عاده الله» هم دا دی څوک چه په سختی باندی صبر وکړی او د زړه له کومی پر الله تعالی باندی اعتماد ولری او له بل لوری څخه زړه وشکوی او خپل الله تعالی سره خپلی اړیکی ټینگی کړی او د هغه فضل او کرم او رحمت ته هیله (امید) ولری او د زمانی له اوږدوالی څخه ونه ویریږی او ناامیده او بی هیلی نشی نو هرومرو (خامخا) الله تعالی آسانی ورته پېښوی نه په یوه ډول (طریقه) بلکه په څو څو ډوله (قسمه) وفی الحدیث «لن یقلب عسر یسرین» وفیه ایضا لو جاء العسر فدخل هذا البحر لجاء اليسر حتی یدخل علیه فیخرجه.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝۸

نو کله چه فارغ شی (ای محمده له تبلیغه یا له لمانغه نه) نو ځان ستړی کوه (په عبادت، دعاء کښی) او رب خپل ته پس رغبت او زاری کوه (په هر وقت کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د خلقو له پوهولو څخه فارغ شی نو په خلوت کښی کینه ! زیار (محنت) کوه ! چه د زیات «یسر» سبب وگرځی او د خپل رب په لوری بلا واسطه متوجه شه ! (تنبيه) خلق پوهول او هغوی ته پند ورکول د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خورا (دیر) لوی عبادت و خو په دی عبادت به فی الجمله د مخلوق واسطه هم وه . مطلوب دا دی چه له هغه ځایه لری شوی بلاواسطی هم ښائی چه متوجه شی د دی آیت تفسیر په څو ډوله (قسمه) نور هم شوی دی خو اقرب هم دا رانکاری.

تمت سورة «الانشراح» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التین مکیه وهی ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۵) تسلسلها حسب النزول (۲۸) نزلت بعد سورة «البروج»

د «التین» سورت مکی دی (۸) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۵) په نزول کښی (۲۸) سورت دی وروسته د «البروج» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْبَّتِينِ وَالتَّائِبِينَ ۝۱

قسم دی په انځر او زیتون خونه باندی.

تفسیر : انځر او خوونه (زیتون) دواړه د خپل کثیر المنافع او د جامع الفوائد توب لامله (له وجی) د انسانی حقیقت او د جامعی له ضرورت سره خصوصی مشابهت لری نو ځکه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ مضمون ئی په دواړو قسمونو سره شروع کړ او ځینی

محققین وائی چه دلت «التین» او «الزیتون» شخه هغو دوو غرونو ته اشاره ده چه بیت المقدس ته نژدی پراته دی گواکی دلت په ونو باندی قسم نه یادوی بلکه په هغه مقدس ځای باندی قسم یادوی چه هلته دا ونی ډیری دی او همغلته د حضرت عیسیٰ علیه السلام مولد او مبعث هم دی.

وَطُورِ سَيْنِينَ ۝ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۝

او قسم دی په (غره چه نوم ئی) طور سینین (دی) او قسم دی په دی ښار امان ورکونکی (د مکی) باندی.

تفسیر : «طور سینین» یا د «طور سینا» هغه غر دی چه پر هغه باندی الله تعالیٰ له حضرت موسیٰ علیه السلام سره خبری کړی دی او د امن ورکونکی ښار مکه معظمه ده چه ځمونږ او د گرد (تول) اسلامی عالم سردار او بادار حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په کښی متولد او مبعوث شوی دی او د الله تعالیٰ له گردو (تولو) شخه لوی او وروستی امانت قرآن کریم اول ځلی په هم دی ښار کښی رانازل شوی دی. د توریت په آخر کښی دی چه نور د «طور سینا» شخه راغلی او په «ساعیر» کښی وربښیده چه د بیت المقدس غر دی. او له فاران شخه جگ (اوچت) او خوور شو فاران د مکی معظمی یو غر دی. او جواب د پاس قسمونو دا دی.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په ډیر ښه اعتدال سره .

تفسیر : یعنی دا گرد (تول) متبرکه مقامات چه له هغه شخه ډیر اولوالعزم پیغمبران مبعوث شوی دی گواه دی چه مونږ انسان په یوه ښه قالب کښی اچولی دی او ښه قوتونه مو وربښلی دی او په ظاهری او باطنی ښیگڼو (فائدو) مو ښانسته کړی دی او ډیر ښتور شیان مو د ده په وجود کښی راغونډ کړی دی. که بنی آدم سم د خپل صحیح فطرت سره ترقی وکړی نو انسان له پرښتو شخه نه یواځی وړاندی کیږی بلکه د هغوی مسجود هم گرځیدی شی.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝

بیا وگرځاوه مونږ هغه (انسان په ضمن د بعضو افرادو کښی) ډیر ښکته تر ښکته نه (چه لاندنی طبقه د دوزخ ده).

تفسیر : یا رد به کرم دغه انسان پس له ښه قامته ډیر ښکته له ښکتو نه چه هغه زوروالی دی نو شا به ئی تیتته وینجته به ئی سپین، غوړونه به ئی کانه شی او مغیر به ئی شی ټول څیزونه. شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه هغه مو د پښتو د مقام لائق وگرځاوه خو کله چه منکر شی نو له ځناورانو څخه هم ښکته گڼل کیږي او په خورا (ډیر) لاندنی طبقه د دوزخ کښی لویږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٦

مگر هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) نو وی به دوی ته اجر ثواب بی انتهاء بلا انقطاع.

تفسیر : چه نه به کم او نه به ختم شی او نه به د چا احسان پری وی.

فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالْدِّينِ ۝٧

پس څه شی دی چه تا باعث کوی په دروغ گڼلو (ای منکر د بعثه) وروسته (له دی واضحه ؤ دلائلو) په ورځ د جزاء (یا) پس څوک نسبت د دروغو به کوی تاته (ای محمده) پس له دغو واضحه ؤ دلائلو.

تفسیر : یعنی ای سریه! وروسته له دی دلائلو څخه ته ولی د جزاء له سلسلی څخه سر غړوی؟ او تری انکار کوی یا به دا خطاب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وی چه پس له دی ښو ویناؤ او صافو بیاناتو څخه څه شی منکران دی ته اړ باسی (مجبوری) چه د جزاء په معاملو کښی هغوی ستاسی تکذیب ته ملاوی وتړی. خیال وکړه! الله تعالی سړی پیدا کړ. او هغه ته ئی ډیر ښه صورت شکل او بڼه وربښلی ده او د هغه قوام ته ئی داسی یو صلاحیت او ترکیب ورکړی دی که وغواړی په ښو کارونو کښی له پښتو څخه پرمخ ځی او هیڅ یو له مخلوقاتو څڼی د هغه برابری او سیالی نشی کولی لکه چه د انسانی کاملی نمونی پخپل وقت کښی په شام بیت المقدس، د طور په غره، معظمی مکي کښی لیدلی شوی دی چه که څوک د هغوی په قدم او پله باندی تگ وکړی نو د انسانی کمالاتو او د دواړو دارینو ډیرو لوړو (اوچتو) مقاماتو ته رسیږی لیکن انسان له خپلی بی تمیزی او بدعملی څخه د ذلت او هلاکت په کنده کښی لویږی او خپلی فطری ښیگڼی (فاندی) له لاسه وباسی. الله تعالی هیڅ یو ایماندار او نیکوکاره سړی بی سببه لاندی نه غورځوی بلکه د هغه د ډیر لږ عمل ډیره زیاته صله ورته مرحمت کوی آیا د دی خبری له اوریدلو څخه وروسته به څوک وکړلی شی چه د دین فطرت د اصولو او د جزاء او د سزا داسی معقولی

قاعدی دروغ و بولی هوا په یوه دول (طریقه) د هغه تکذیب او انکار کیدی شی چه دنیا یو بی سر و پا کارخانی غوندی ومنلی شی چه په هغی باندی نه د چا حکومت وی نه پکښی کوم قانون او آئین جاری وی او نه د ښو او نه د بدو پوښتنه پکښی کیږی نو د دی خبری جواب الله اعلیٰ شانه! واعظم برهانه! جل جلاله! عم نواله! داسی فرمائی:

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِيْنَ ۝۵

آیا نه دی الله ښه لوی حاکم د ټولو حاکمانو؟ (بلکه ښه لوی حاکم دی پر ټولو حکم کوونکیو باندی).

تفسیر: یعنی د دی لوئی شهنشاهی او ستړی ټولوای په مخامخ کښی د دنیا گرد (ټول) دولتونه او حکومتونه هیڅ دی کله چه دلته دا وړوکی وړوکی حکومتونه خپلو وفادارانو ته انعام او مجرمانو ته سزا ورکوی نو آیا د هغه احکم الحاکمین له درباره داسی هیله (امید) لرل کومه لویه خبره ده؟

تمت سورة التین بفضل الله تعالى وكرمه ومنه

سورة العلق مکية وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۶) وهی اول ما نزل من القرآن العظيم.

د «العلق» سورت مکی دی (۱۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۶) سورت دی او په نزول کښی هم دغه سورت پوښنی سورت د قرآن کریم دی چه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝۱

ولوله (ای محمده! قرآن) په برکت د نامه د رب خپل هغه رب پالونکی چه پیدا کړی ئی دی (ټول مخلوقات).

تفسیر: دا پنځه آیتونه له اقرأ څخه تر مالم يعلم پوری د قرآن کریم له گردو (ټولو) آیتونو او

سورتونو څخه په مخکښې نازل شوی دی. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د (حراء) په سمخ کښی د وحده لاشریک له الله تعالیٰ په عبادت مشغول و. چه ناساپه حضرت جبریل علیه السلام له وحی سره ورننوت او ورته ئی ویی اقرأ - ولوله دوی وفرمایل «ما انا بقارئ: زه لوستونکی نه یم!» جبریل علیه السلام څو ځلې دوی پخپلې غیږی کښی ونيو او په زور ئی کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ» او دوی به همغه «ما انا بقارئ» ویل دریم ځلې حضرت جبریل علیه السلام دوی په ډیر زور سره کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ باسم ربک: یعنی د خپل رب په نامه او برکت سره ولوله!» مطلب دا چه هغه پروردگار چه له ولادت څخه ئی تراوسه پوری په عجیب او غریب ډول (طریقه) ستا پالنه او روزنه وفرمایله هغه څوک چه دا خبر درکوی چه له تا څخه کوم لوی کار اخیست کیږی آیا هغه به دی هم داسی یواځی او بی یار او مددگار پریودی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی او تاسی ته د هغه لوی ذات په نامه ښوونه کیږی چه د هغه په لورینه (مهریانی) ستاسی تربیه او روزنه شوی ده. یعنی هغه رب العالمین اعلیٰ شانه واعظم برهانه چه گرد (تول) شیان ئی پیدا کړل نو دا نشی کولی چه تا لوستونکی وگرځوی. بلکه قاری دی گرځولی شی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۖ

پیدا کړی ئی دی انسان له توتو د ترلیو شویو وینو څخه.

تفسیر : په کلکه وینه (خون بسته) کښی نه حس دی نه شعور نه علم دی نه ادراک یواځی لا یعقل جماد دی بیا هغه الله تعالیٰ دی لا یعقل جماد ته عقل او پوهه ورکړه نو آیا همغه الله تعالیٰ یو عاقل کامل او یو امی قاری کولی نشی؟ بلکه کولی ئی شی! تر دی ځایه پوری د قرائت امکان ثابتول و چه الله تعالیٰ ته هیڅ مشکل نه دی چه تا د امی توبه قاری وگرځوی وروسته د هغه په فعلیت او وقوع باندی ئی متنبه کوی.

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝

ولوله (ای محمده! قرآن) حال دا چه رب ستا لوی کریم دی (پر ټولو کریمانو).

تفسیر : یعنی په هغه شان سره چه ستاسی تربیت شوی دی له هغه څخه ستاسی کامل استعداد او پوره لیاقت ښکاره دی کله چه دلته په استعداد کښی څه قصور نشته او هلته په مبدأ فیاض کښی هم څه بخل نه لیده کیږی بلکه هغه د گردو (ټولو) کریمانو څخه لوی کریم دی بیا به نو د

فیض په وصول کښی څه مانع وی؟ او خامخا هم داسی نی کوی!

الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝

هغه (رب پالونکی) چه ښوولی نی دی (خط انسان ته) په قلم سره.

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ کله لیکونکی او لوستونکی نه و نو وئی فرمایل چه «الله تعالیٰ بی له قلمه هم پوه ورکوی» ممکن دی چه دی لوری ته هم جبریل علیه السلام محض یو وسیله دی همغسی چه د قلم توسط د دی امر مستلزم نه دی چه هغه له مستفیض څخه افضل شی هم داسی دلته هم د جبریلیه حقیقت افضلیت د محملیه له حقیقت څخه نه لارمپړی.

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝

ښوونه نی کړی ده انسان ته د هغو شیانو چه دی پری نه پوهیده (پخوا له ښودلو).

تفسیر : یعنی د انسان وړوکی چه له مور څخه پیدا کیږی په هیڅ شی نه پوهیږی بیا نو هغه ورو ورو څوک پوهوی هغه قدیر رب چه له جاهل انسان څخه عالم جوړوی خپل یو امی بنده به نه یواځی کامل عارف کړی بلکه د گردو (تولو) عارفانو سردار نی گرځوی.

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا غَافِلٌ ۝٤٠

رضتیا ده دا خبره بیشکه انسان خامخا سرکشی کوی د دی لامله (له وجی) چه وینی. گنی خپل ځان بی پروا (په مال سره).

تفسیر : یعنی د بنی آدم اصل خو هم دومره دی چه له ترلی وینی څخه جوړ دی چه په اول کښی محض جاهل وی وروسته الله تعالیٰ ورته پوه ورکوی مگر دی پخپل اصلی حقیقت باندی هیڅ نه پوهیږی د دنیا په مال او دولت باندی مغروریږی او د الله تعالیٰ له احکامو غنی سر غروی او داسی نی گنی چه زه د هیچا پروا نه لرم.

إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ٨

بیشکه رب ستا ته (ای انسانه) بیرته ورتلل دی (د هر چا په آخرت کښی او هلته پکاریری ښه اعمال نه اموال).

تفسیر : یعنی په اول کښی هم همغه الله تعالیٰ ای انسانه ته ئی پیدا کړی ئی او آخر ته هم د همغه په لوری په آخرت کښی ستا ورتگ دی او هلته به د دغو طاغیانو منکرانو تکبر او لوئی او د ځان هیرولو حقیقت ښکاریری.

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُنْفِي ٩ عَبْدًا إِذَا صَلَّى ١٠

آیا وینی ته هغه (ابوجهل) چه منع کوی بنده (محمد) کله چه لمونځ کوی.

تفسیر : یعنی دا تمرد او سر غرول وگوره چه دی پخپله هم د خپل پروردگار په دربار کښی سر نه ښکته کوی او د عبادت توفیق ئی ور په برخه نه دی نو که بل بنده الله تعالیٰ ته سجده بردی هغه ته هم کتی نه شی. په دی آیتونو کښی لعین ابوجهل ته اشاره ده ځکه چه هغه به کله رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی لید نو خپله خوله به ئی شلوله او تخويف او تهدید به ئی کاوه او زیار (کوشش) به ئی کوو چه هغوی ته په هر ډول (طریقه) چه وی څه نه څه ضرر ورسوی.

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ ١١ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ١٢ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ١٣

آیا وینی ته که چیری وی (دا بنده) په لاری سمی صافی باندی. یا امر حکم کوی خلکو ته په تقویٰ سره. آیا وینی ته که (دا منع کوونکی) تکذیب (د رسول الله) کوی او مخ گرځوی له ایمانه (نو جزاء به مومی سم له خپل حال او اعمال سره).

تفسیر : یعنی که په ښه لاره تللی او ښی چاری ئی زده کولی نو ځکه ښه سری به کیده اوس چه مخ ئی اړولی دی نو ځمونږ ئی څه خراب کړی دی؟ هم داسی ئی لیکلی دی په «موضح القرآن» کښی. نورو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی نوری خبری هم لیکلی دی که څوک غواړی چه په هغه باندی وپوهیږی نو نورو تفاسیرو ته دی رجوع وکړی په تیره بیا «روح

المعانى « دى ولولى .

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ^{١٧}

آيا نه پوهيږي دغه (منكر كافر) په دى چه بيشكه الله ويني (اعمال د ده نو جزاء به پري وركړي).

تفسير : يعنى د هغه رتلى ملعون هغه شرارتونه او د دى ښه بنده دا خشوع او خضوع دواړه پاك الله ويني.

كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ^{١٨}

داسى نه ده وړ (لايق) قسم دى كه نه شو منع دى (له بد عمله) نو خامخا به ئى سخت راکاږو په ويښتو د وچولى (تندى) سره .

تفسير : يعنى پريږده ! هغه منكر كافر په دغو كردو (تولو) خبرو باندې ښه پوهيږي خو بيا له خپل شرارت څخه لاس نه اخلى ښه اوس ښه غوږ وباسه ! كه دوى له خپلو شرارتونو ځنې لاس وانه خيست نو مونږ به هم هغوى لكه بودگان (غاروى) او ذليل بنديانو غوندې د وچولى (تندى) له ويښتو او څنو څخه نيولى د دوزخ په لورى ئى راکاږو .

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ^{١٩}

په داسى وچولى (تندى) سره چه دروغجن خطا كار دى (خاوند ئى).

تفسير : يعنى د هر چا په سر باندې چه دا ځنې وى نو د هغه سر به له دروغو او گناهونو ځنې ډك وى گواكى د هغوى گناهونو او دروغو به د هغوى د سر په ويښتو كښى سرايت كړى وى .

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ^{٢٠} سَدَّعُ الزَّيْبَانِيَةَ^{٢١}

پس راودى بولى اهل د مجلس خپل ژر ده چه مونږ به هم راوبولو ملائكى سختى د عذاب .

تفسیر : یو ځلی ابوجهل ولید چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم لمانځه ته رهی (روان) دی نو په مخ کېښی ئی ورته ودرید او غوښت ئی چه دوی له لمانځه څخه ستون (واپس) کړی دوی په سختی سره ورسره خبری وکړی نو هغه وویل «ته خبر نه ئی چه په مکی کېښی څما جرگه لویه ده» نو دلته داسی فرمایلی شوی «چه اوس هغه د خپلی جرگی ملگری دی وغواړه چه مونږ د هغوی د هیداد او سزا ورکولو ته د عذاب ملائکې راغواړو ولیده شی چه څوک بریالی (کامیاب) کیږی» لکه چه څو ورځی وروسته د «بدر» په ډگر کېښی ئی ولید چه د اسلام مجاهدینو به په څه ډول (طریقه) هغه راکشاؤ د «بدر» په «قلیب» او کوهی کېښی ئی وغورځاوه دا و د هغه عارضی کشول خو اصلی راکشول به ئی د آخرت په میدان کېښی وی چه د دوزخ پرېستی به هغه په ډیر ذلت سره راکشوی او په جهنم کېښی به ئی غورځوی. وائی چه یوه ورځ ابوجهل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لمانځه کېښی ولید وئ غوښت چه له هغوی سره څه بی ادبی وکړی دی لا څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته نه و نژدی شوی چه په ویره او بیرته (تلوار) بیرته په مندو شو خلقو پری وخنډل او ورته وی ویل چه «ولی وتښتیدی»؟ ده وویل «څما او د محمد صلی الله علیه وسلم په منځ کېښی د اور یو خندق رابښکاره شو چه په کېښی ډیر یو ویروونکی سری ؤ نو ځکه وویږیدم او بیرته راغلم» رسول الله مبارک وفرمایل که «دی لږ څه وړاندی کیده نو د هغو پرېستو له لاسه به توتی توتی کیده» ځواکی له آخرت څخه په مخ کېښی د «سندع الزبانية» یوه وړوکی نمونه په دنیا کېښی ورښکاره شوه.

تنبیه : زیات مفسرین د «زبانية» تفسیر د دوزخ په پرېستو باندی کوی.

كَلَّا لَا تَطْعُمُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝١٩ السَّجَّةُ

نه ده داسی لکه چه وائی، مه وږه فرمان د ده او سجده لمونځ کوه او نژدی شه (الله ته په طاعت سره).

تفسیر : یعنی تاسی د هغوی پروا هیڅ ونه کړئ! او د هغوی خبرو ته غوږ مه ږدئ! چیری مو چه زړه شی په ډیره خوښی سره د الله تعالی عبادت کوئ! او هر کله چه د هغه لوی دربار ته په سجده سر ږدئ! او د هغه پاک ذات قرب او لا نژدیوالی ځان ته گتنئ! په حدیث کېښی دی.

«بنده له گردو (تولو) حالتو څخه په سجده کېښی زیات خپل الله تعالی ته نژدی کیږی»

تمت سورة العلق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القدر مكية وهى خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۷) تسلسلها حسب النزول (۲۵) نزلت بعد سورة «عبس»

د «القدر» سورت مكى دى (۵) آيت يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۹۷) په نزول كښى (۲۵) سورت دى وروسته د «عبس» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۚ

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی دغه (تول قرآن) په شپه د قدر کښی.

تفسیر : یعنې قرآن کریم له لوح محفوظ څخه د دنیا پر آسمان د قدر په شپه کښی نازل کړ شو. او ښائی په هم دغی شپې کښی د دنیا له آسمان څخه په محمد صلی الله علیه وسلم باندی ئی هم نزول شروع شوی وی. په دی موضوع څه مضمون د (دخان) په سورت کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَأَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۖ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۚ

او څه شی پوه کړی ئ ته (ای محمده!) چه څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟) شپه د قدر خیر غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتی چه پکښی نه وی دغه شپه هغه چا لره چه ئی بیامومی او په عبادت سره پکښی مشغول شی تر صباح پوری).

تفسیر : یعنې په دی شپې کښی نیکی کول داسی دی لکه چه تر زرو میاشتو پوری سری نیکی کړی وی بلکه زیات له دی څخه هم.

تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ

نازلیږی ملائکې او روح په دغه شپه کښی په اذن حکم د رب د هغوی.

تفسیر : یعنې د الله تعالیٰ په حکم روح القدس حضرت جبریل علیه السلام د ډیرو پرښتو په

هجوم کبھی رانازلیپی تر خو په دی عظیم الشان خیر او برکت سره د ځمکې خلق مستفیض کړی. ممکن دی له «روح» څخه برسیره پر ملائکو کوم بل مخلوق مراد وی په هر حال په دی بختوری شپې کبھی د باطنی ژوندون او روحانی خیر او برکت یو خاص نزول وی.

مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ

دپاره د هر کار (ټاکلی «مقرر» شوی په دغه راتلونکي کال کبھی) امان سلامتیا ده (له هر افته).

تفسیر : یعنی د عالم د نظام په نسبت کوم کارونه چه په دی کال کبھی مقدر وی د هغو د نفاذ د تعیین دپاره پرېستی راځي لکه چه د (دخان) په سورت کبھی ولیکل شو. یا له (من کل امر) څخه به د خیر امر مراد وی یعنی له آسمان څخه هر راز (قسم) د خیر امور له ځان سره اخلي او د ځمکې په لوري راښکته کیږي. والله اعلم (سلام: امان سلامتیا ده له هر آفته یا نه ده دغه شپه مگر خو سلامتیا ده له آفاتو او بلیاتو نه) یعنی هغه شپه د امن، هوسانی (آرام)، داددیني (تسکین) او د زړه خوښی شپه ده په دغې شپې کبھی د الله جل جلاله خاص بندگان په یوه عجیب او غریب طمانیت او لذت او حلاوت سره پخپلو عباداتو کبھی مصروف او مشغولېږي او ډیر زیات خوند له هغه څخه مومي او دا د هغه خیر او برکت او نزول رحمت اثر دی چه د ډیرو پرېستو له راښکته کیدلو څخه په ظهور راځي. په ځینو روایتونو کبھی راغلي دی چه «په دی شپه کبھی جبریل علیه السلام او نوری پرېستی پر عابدانو او ذاکرانو صلواتونه او سلامونه لېږي» یعنی د دوی په حق کبھی د رحمت او د سلامت دعاوی کوي.

هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

دغه شپه ده تر وخته د ختلو د صبا پوري (د سلامتیا فضیلت، برکت، کرامت).

تفسیر : یعنی له ماښامه تر سحر پوري په ټوله شپه کبھی هم دا سلسله جاری ده نو ځکه دا شپه له سره تر پایه (آخره) پوري مبارک او بختوره ده. (تنبیه: له قرآن مجید څخه راڅرگندیږي (راښکاره کیږي) چه هغه شپه په رمضان شریف کبھی ده. ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ او حدیث راښکاروي چه دا شپه د رمضان په وروستني عشره کبھی ده په تیره بیا د دی عشری په طاقو شپو کبھی د قدر شپې لتول په کار

دی بیا د طاق په شپو کښی د اویشتم په شپې باندی زیات گمان کاو شی والله اعلم ولی زیاتو عالمانو داسی تصریح کړی ده چه د قدر شپه د تل دپاره په یوه عشره او په یوه نیټه کښی نشی تاکی (مقررولی) امکان لری چه په یو رمضان کښی یوه شپه او په بل رمضان کښی بله کومه شپه وی.

تمت سورة القدر بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البينة مدنية وهي ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۰) نزلت بعد سورة الطلاق.

د «البينة» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۸) په نزول کښی (۱۰۰) سورت دی وروسته د «الطلاق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفِكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝۱

نه ؤ هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او له مشرکانو جلا (جدا) کیدونکی (له خپلو ملکو څخه بلکه سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) تر هغه پوری چه راغی دوی ته حجت روښانه.

تفسير : له اهل الكتاب څخه يهود او نصارى او له مشرکينو څخه بت پرستان، اور پرستان، او نور کافران او هغه منکران مقصد دی چه د هغوی په لاس کښی کوم آسمانی کتاب نشته. دغه گرد (تول) نه ؤ جلا (جدا) کیدونکی یو له بل نه په باب د محمد صلی الله علیه وسلم کښی بلکه تول متفق ؤ په حقوالی د ده باندی.

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝۲

چه رسول دی له طرفه د الله لولی دغه (رسول الله پر دوی) صحیفی پاکي کړی شوی (له باطله).

تفسیر : د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه وړاندې د ټولو ادیانو تابعین خراب او هر یو پخپلو غلطیو باندې مغرور ؤ او په دې وقت کېنې دا پکار ؤ چه کوم حکیم، ولی، لوی عادل باچا یا کوم لوی سړی دوی وپوهوی او په سمه لاره ئی راوولی او دا کار ممکن نه ؤ تر دې چه داسی یو عظیم القدر پیغمبر رانشی چه له هغه سره د پاک الله مقدس کتاب او لوی مدد وی چه د څو کلونو په منځ کېنې یو ملک د اسلام په نور دک کړی او پخپل زبردست تعلیم او لوی همت او عزیمت سره د گردی (تولی) دنیا مخ د وحدانیت او حقانیت په لوری وگرځوی لکه چه هغه الله تعالی رسول او استاخی د پاک الله د کتاب په لوستلو راغی چه په پاکو پانو کېنې ئی لیکلی شوی دی.

فِيهَا كِتَابٌ قِيمَةٌ ط

په هغوی کېنې لیکلی شوی دی سم احکام (مضبوط کتابونه چه پکېنې نشته هیڅ خطائی).

تفسیر : د قرآن کریم هر سورت گواکي یو مستقل کتاب دی. یا دا مطلب چه هغه عمده کتابونه چه پخوا له دی نه راغلی دی، د هغوی ضروری مطالب په دې کتاب کېنې شته یا به له «کتب قیمه» څخه مراد نور علوم او مضامین وی یعنی د هغو علومو مضامین پوره درست صحیح او ډیر مضبوط او معتدل دی.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ط

او نه ؤ جلا (جدا) شوی (له خپلو ملکو څخه بلکه ټول سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته کتاب مگر وروسته له هغه چه راغی دوی ته حجت روشانه (چه محمد دی یا قرآن).

تفسیر : یعنی په دې رسول او په دې کتاب کېنې هیڅ ځای د شک او شبهی نشته خو سره له هغه اهل د کتاب عمداً عناد، ضد او مخالفت ورسره کوی نه د شک او شبهی له پلوه. دوی سره دوه ډلی شوی دی یو هغه چه پخپل ضد او انکار کېنې ټینگ ولاړ دی او بل هغه چه د حق او انصاف له لوری ئی په اسلام باندې یقین او ایمان راوړی دی ښه خو به دا وه چه په هغه پیغمبر

آخر الزمان باندی چه دوی د هغو په انتظار کښی و گرد (تول) سره ایمان راوړی و او خپل گرد (تول) اختلافات او شخړی به ئی له منځه ایستلی او گرد (تول) به سره په یوه لاره کښی رهی (روان) کیدل مگر هغوی د خپلو عنادو او بدبختیو په سبب د وحدت او اجتماع په ځای په مخالفت او شقاق او نفاق کښی سره اخته شول کله چه اهل د کتاب داسی دی د ناپوهانو مشرکانو احوال به څه وی؟

تنبیه : حضرت شاه عبد العزیز صاحب رحمة الله علیه دلت د «البینة» مصداق حضرت مسیح علیه السلام بولی یعنی کله چه حضرت مسیح علیه السلام ښکاره ښی له ځان سره راوړی یهودان د هغوی دښمنان شول او نصاری هم په دنیوی اغراضو کښی اخته شوی په څو څو دولو (طریقو) سره ئی ځانونه وویشل. مدعا دا چه د پیغمبر راتلل او د کتاب نازلیدل پرته (علاوه) د حق تعالی له توفیقه کفایت نه کوی هومره د هدایت سامان چه سره راغونډ شی تر څو چه د هدایت توفیق له چا سره مل نه وی نو هغه به هم داسی خسارا او نقصان گالی (مومی).

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَا حُفَاءَ

حال دا چه امر حکم نه و ورکړی شوی دوی ته په توریت او انجیل کښی مگر ورکړی شوی و چه عبادت کوی دوی د الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکی وی الله لره دین له شرکه او نفاقه په داسی حال کښی چه راگرځیدونکی وی له باطله حق ته (په لاره د ابراهیم پس څرنگه کافر کیږی په محمد باندی؟).

تفسیر : یعنی له هر راز (قسم) باطلو او دروغو څخه جلا (جدا) شوی خالص د واحد الله بندگی وکړی! او د حضرت حنیف ابراهیم علیه السلام په شان له هر چا او هری خوا څخه علاقه شکولی د هغه یوه مالک الملک بندگان شی! او د تشریع او د تکوین هیڅ یوه شعبه او څانگه او نور شیان مستقل او خپلواک (اختیارمند) ونه گڼی

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ۝

او (بل دوی مامور دی په دی چه) قائموی سم اداء کوی (سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰۃ او دا (مامور به شیان) دین دی محکم (مستقیم چه هیڅ کوږوالی په کښی نشته).

تفسیر : یعنی دا شیان په هر دین کښی غوره او منلی شوی دی چه د هغو شیانو تفصیل هم

دغه پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم راکوی. بیا نو الله تعالی ته دغه خبره ښه معلومه ده چه له داسی صافی ښوونی او تعلیم څخه ولی دوی گرځی؟ او تری وحشت کوی؟.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او مشرکان وی به په اور د دوزخ کښی (په قیامت کښی) چه تل به وی دوی په هغه (جهنم) کښی.

تفسیر : یعنی د پوهی او د علم دعوی کوونکی که اهل الکتاب وی یا جاهل مشرکان کله چه حقانیت او وحدت څخه مخ واړوی او انکار تری وکړی د هغو گردو (تولو) پای (آخر) او انجام همغه دوزخ دی چه هیڅ کله به له هغه نه خلاصیږی.

أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝

دا (خلق دی) هم دوی ډیر بد د خلقو.

تفسیر : یعنی له حیواناتو (بهائم) څخه ډیر خوار ذلیل او خراب دی لکه چه د (فرقان) په سورت کښی داسی یو آیت لولو ﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ لَأَشَدُّ لَكُمْ عِدَاً﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په دنیا کښی) دا (خلق دی) هم دی ډیر ښه د خلقو.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په گردو (تولو) رسولانو او کتابو باندی یقین کوی او په ښو کارونو کښی لگیا دی نو دوی ښه د خلقو دی تر دی چه د دوی زیاتره کسان له پرېتو څخه هم وړاندی کیږی.

جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

جزاء عوض د دوی په نزد د رب د دوی جنتونه د ابدی هستوگنی دی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د اوبو د شودو د شاتو او د پاکو شرابو) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی همیشه (تر ابدی)، راضی به وی الله له دغو (مؤمنانو څخه په طاعت سره).

تفسیر : یعنی د جنت د باغونو او ویالو څخه برسیره د مولیٰ رضاء هم د دوی په برخه کیوی چه د خوښی اصلی روح هم دا دی.

وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝

او راضی به وی دوی له هغه (الله څخه په ثواب) دا (درجه) هغه چا لره ده چه ویریدلی دی له ربه خپله.

تفسیر : یعنی دا لور (اوچت) مقام هر چا ته په لاس نه ورځی. او دا یواځی د هغو بندگانو برخه ده چه د خپل پروردگار له عذابو ویریوی او هنی شیانو ته هیڅ نه ورنژدی کیوی چه په هغو کښی د الله تعالیٰ د عصیان او نافرمانی تصور کیدی شی.

تمت سورة «البينة» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الزلزال مدنية وهي ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۹) تسلسلها حسب النزول (۹۳) نزلت بعد سورة النساء.

د «الزلزال» سورت مدنی دی (۸) آیته (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۹۹) په نزول کښی (۹۳) سورت دی وروسته د «النساء» له سورتی نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا^①

کله چه وخوځوله شی ځمکه په خوځیدلو سختو خپلو سره .

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به ګرده (توله) ځمکه په سختو او خورا (دیر) ویروونکیو زلزلو او ریږدیلو سره وخوځوی چه د هغی له اغیزی او اثر څخه به هیڅ مانی او عمارت او هیڅ یو غر یا ونه او نور شیان پر ځمکه باندی روغ نه پاتی کیږی او ګرد (تول) هسک (اوچت) او تیت به سره برابری تر څو د حشر میدان صاف او پاک او یو برابر وګرځی او دا ګردی (تولی) پیښی به په قیامت د دوهمی نفخی د پو کولو په وخت کښی پیښیږی .

وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا^②

او د باندی راویاسی ځمکه درانه شیان له خپله منځه .

تفسیر : یعنی په دی وقت کښی ځمکه هر هغه شی چه د دی په منځ کښی وی لکه مری، سره او سپین زر، لاجورد پیروزه، غمی او نور ګرد (تول) د باندی غورځوی خو د دی مالونو او قیمت دارو شیانو اخیستونکی به څوک نه وی؟ ګرد (تول) خلق به ګوری چه په دغه ورځ کښی به هغه ګران شیان چه تل به په هغو باندی جنګونه کیږل څومره بیقدره او بیکاره لویلی وی .

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا^③

او ویه وائی انسان (منکر له بعثه) چه څه شوی دی دغه (ځمکی) لره (چه د باندی راویاسی مدفون خپل) .

تفسیر : یعنی بنی آدمان وروسته د ژوندی کیږلو او زللی د آثارو له لیدلو څخه یا د هغو ارواحو د زللی په ترڅ کښی حیران پاتی شوی په حیرت سره به وائی «پر دی ځمکی باندی څه وشو؟ چه په دومره زور سره خوځیږی؟ او هر شی له خپله ګیدی څخه د باندی غورځوی؟» .

يَوْمَ يَذُكَّرُ عَنْ أَخْبَارِهَا^④ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا^⑤

په دغی ورځی کښی ویه وائی بیانوی به ځمکه خبری خپلی (خلقو ته که د خیر وی که د شر) . په سبب د دی چه رب ستا وحی امر حکم ګری دی دی ته (په ویلو بیانولو سره) .

تفسیر : یعنی بنی آدم چه خه به او بد کارونه د هنی غمکی په سر باندی کړی و هغه گرد (تول) به ښکاره وی لکه چه وائی به هغه سړی په ما باندی لمونځ کړی و هغه غلا کړی وه هغه ناحق وینه توئی کړی وه او داسی نوری خبری گواکی د ننی ورځی په اصطلاح او ژبه داسی وپوهیږئ چه هر سړی چه هومره عملونه ئی په غمکه باندی کړی وی د هغو گردو (تولو) ریکاردونه (تکلی) به وی او د قیامت په ورځ کښی به د پروردگار په حکم په خبرو راځی او هر شی له لری ښکاری.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا

په دغی ورځی کښی به وگرځی خلق تولی تولی (له موقف یا له قبور نه په مختلفو اشکالو سره).

تفسیر : یعنی په هنی ورځی کښی به خلق له خپلو قبرونو څخه راوتلی د محشر په دگر کښی په راز راز (قسم قسم) دلی جوړی کړی حاضرېږی. یوه دله به د شراپیانو وی بله دله به د زناکارانو وی هم داسی د ظالمانو او غلو. علیٰ هذا القیاس د نورو. یا دا مطلب چه خلق له حساب څخه خلاصېږی او د بیرته گرځېدلو په وقت کښی څه دلی به ئی جنتیانی او څه به دوزخیانی وی چه هره یوه به پخپل لوری رهی (روان) کیږی.

لَا يُرَوُّوا أَعْمَالَهُمْ

دپاره د دی چه وښودله شی هغوی ته (جزاء د) عملونو د دوی.

تفسیر : یعنی د حشر په میدان کښی به د هغوی عملونه وروښوولی شی تر څو بدانو ته یو راز (قسم) رسوائی او نیکانو ته یو راز (قسم) سرفرازی حاصله شی ممکن دی چه د عملونو له وروښولو څخه د ثمراتو او نتایجو وروښوول مراد وی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۖ

پس هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د خیر نیکی نو وبه وینی (جزاء د هغه) او هر هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د شر بدی نو وبه وینی (سزاء د هغه).

تفسیر : یعنی هر یوه ته د هغه د عمل ذره ذره به وی که بد د هغه په مخ کښی ایښوول کښی او حق تعالیٰ به هره هغه معامله چه د هر عمل په نسبت اجرا کوی هغه به هم د هغوی له سترگو څخه تیروی.

تمت سورة الزلزال بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة العادیات مکیة وهی احدى عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۰) تسلسلها حسب النزول (۱۴) نزلت بعد سورة «العصر»

د «العادیات» سورت مکی دی (۱۱) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۰) په نزول کښی (۱۴) سورت دی وروسته د «العصر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعَدِيَّتِ صَبِيًّا ۝۱ ۝۲ فَالْمُورِيَّتِ قَدْحًا ۝۳

قسم دی په اسونو غغلیدونکیو چه آواز ایستونکی دی له سینو څخه آواز پورته کول له گیدو پس قسم دی په اسونو ایستونکیو د اور او رایستل په وهلو د سمانو تیرو (گتو) لره.

تفسیر : یعنی په هغی تیرو (گتو) یا تیروی (گتې) لرونکی ځمکی باندی چه خپلی سوی (سمان او نوکان) وهی او اور پورته کوی.

فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ۝۴

پس قسم دی په لوت کوونکیو باندی په وقت د صبا کښی.

تفسیر : په عربو کېښی عادت و چه په صباون کېښی به ئی په لوتولو باندی لاس پوری کاؤ تر خو د دوی د شپې له ورتګه دښمن خبر نشی او سحار ناڅاپه داړه واچوی او دا به ئی خپل غلمیتوب او میرانه (بهادری) ګڼله چه په شپې کېښی په چا وړ ونه لویوی.

فَاشْرَنْ بِهٖ نَفْعًا ۝

پس پورته کوی دغه (اسونه) په سمانو خپلو سره (په وقت د غفلیدو کېښی) ګرد (په شاؤ خوا د دښمن).

تفسیر : یعنی په داسی قوت او ګرځندیتوب او چالاکی سره غفلیدونکی اسونه چه د ګهیځ (سحر) په وخت کېښی کله چه د شپې د سرو او شبنم د رطوبت ټولی دوی او غبار ناست وی خو بیا هم د دی اسانو له سوو څخه ګرد او دوی پورته شی.

فَوْسَطَنْ بِهٖ جَمْعًا ۝

پس ننوځی دغه (اسونه) هغه وقت په منځ د ټولی (د دښمنانو د دین کېښی).

تفسیر : یعنی په دی وخت کېښی بی له ویری او خطر د دښمن په فوج کېښی ننوځی. **تنبیه :** امکان لری چه د دی قسم له یادولو ځنی اسونه مراد وی لکه چه ښکاره ده. او ممکن دی چه د مجاهدینو سواره مراد وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا په سوړو غازیانو باندی قسم دی. له دی نه به بل کوم یو عمل لوی او لوړ (اوچت) وی چه سری د الله تعالیٰ په لاری کېښی خپل ځان جاروی (قربانوی). او جواب د دغو پاس قسمونو دا دی.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهٖ لَكَنُودٌ ۝

چه بیشکه (کافر) انسان له ربه خپله خامخا منکر ناشکره (د نعمتونو) دی.

تفسیر : یعنی د غازیانو سوړو سر او ځان جارول (قربانول) د الله تعالیٰ په لاری کېښی ورښیې چه وفادار او شکر گزار بندګان داسی وی هغه سری چه د الله تعالیٰ ورکړی قوتونه د هغه په لاره او ځای کېښی نه ښندی (قربانوی) نو وائی «هغه سری چه د حقیقی مالګ ورکړی شویو قوتونو قدر نه پیژنی او د هغه روزی خوری او د هغه د بی شمارو نعمتونو او بخششونو څخه شپه او ورځ متمتع او ګټی اخلی خو سره له هغه د هغه الله تعالیٰ امر نه منی نو هغه له بوده ؤ (غاروو)

څخه هم خوار او ذلیل، حقیر او ښکته دی. وگورئ یو ښه اس ته چه د هغه څښتن (خاوند) وانه او دانه ورکوی دا اس له دی پالنې څخه د خپل څښتن (خاوند) په وفاداری کېښی خپل ځان غاروی (قربانوی) او هر لوری ته چه سور اشاره ورته وکړی په همغه لوری درومی او غغلی او له دیرو مندو څخه پرشیوی او له خپلو سومو او د پښو نوکانو څخه دوری او کله کله اور هم پورته کوی او په ډیر ازدحام او بیړی او تلوار په مری او سری او لوړو (اوچتو) او ژورو کېښی ځان غورځوی. د مردکو په ورښت (د گولو په باران) او د تورو، توپکو په منځ کېښی غغلی او د توپ، طیارې، تانگ او نورو وسلو ځنی دومره نه ویریږی بلکه ډیر ځلی وفا لرونکی او روزلی شوی اسان (اسونه) د خپلو سرو د ژغورنې (ساتنې) لپاره خپل ځان هم په خطر کېښی اچوی نو آیا انسان له داسی اسانو (اسونو) څخه څه عقل نه زده کوی؟ او نه پوهیږی چه پخپله انسانان هم یو لوی پالونکی لری چه ښائی د هغه د حکم منلو او وفاداری کېښی د خپلو ځانونو او مالونو په ښندلو (قربانولو) کېښی هر وقت حاضر او تیار اوسی. په رشتیا سره چه کافر انسان خورا (ډیر) بخیل ډیر ناشکر او نالائق دی تر دی چه د یوه اس او سپی په اندازه هم خپله وفاداری نشی څرگندولی (ښکاره کولی).

وَاِنَّهٗ عَلٰی ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝۷

او بیشکه دا (انسان) پخپلی دغی ناشکری خامخا شاهد کتونکی گواه دی (یا هغه انسان هغه کار پخپل مخکښی گوری).

تفسیر: یعنی د سرښندونکی (جان نثار) مجاهدین او د هغوی د اسونو وفاداری او شکر گزاری د هغوی تر سترگو لاندی دی خو بیا هم دا بی حیا ردی سترگی گوری او له خپله ځایه نه خونزی.

تنبيه: مونږ د ترجمی په رعایت دا مطلب ولیکه. که نه دیرو مفسرینو د دی جملی مطلب داسی اخستی دی. انسان پخپلی ناشکری باندی د حال په ژبه گواه دی. دی دی لږ شانی د خپل زړه په غږ باندی هم غوږ کیږدی او وادی وری او متوجه دی شی چه زړه ئی ورته څه وایی؟ دا وائی چه آیا سره د دومره لورینې (مهربانې) او ښگلوی (بخشش) ته ناشکر ئی. ځینی اسلاف د (انه) ضمیر د رب په لوری اړوی یعنی د ده رب د هغه ناشکری او کفران ته گوری.

وَاِنَّهٗ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ۝۸

او بیشکه دا (انسان) په مینه محبت د مال کېښی خامخا زیات قوی ډیر سخت دی.

تفسیر : یعنی حرص، طمع، بخل، امساک او نورو رذائلو هغه پوند مگرغولی دی د دنیا د زرو او مال په مینه کښی دومره دوب شوی دی چه خپل حقیقی منعم ئی هیر کړی دی او نه پوهیږی چه وروسته له دی نه به ئی څه حال کیږی.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعِثَ رَمَا فِي الْقُبُورِ ۚ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ۚ

آیا پس نه پوهیږی (دا انسان) کله چه راپورته کړل شی راووخی هغه شی چه په قبورو کښی دی (مړی) او محقق رښکاره کړی شی هغه (عقائد او ارادی) چه په سینو د دوی کښی دی.

تفسیر : یعنی هغه وخت هم راتلونکی دی چه مړی به له خپلو هدیرو (مقبرو) غنی ژوندی ایستل کیږی او هغه خبری چه په زړونو کښی پتی دی گردی (تولی) څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو هلته به کتل کیږی چه له دی مال څخه څه گټی اخیستی شی؟ او دا نالائق او کافر به څنگه غانونه ژغوری (بچ کوی) که دا بی حیا په دی خبره باندی پوهیدی نو هیڅ کله به د مال په مینه کښی دومره نه دویدل او داسی حرکتونه به ئی نه کول.

إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ خَبِيرٌ ۝

بیشکه رب د دوی په دوی باندی په دغی ورغی کښی خامخا ښه پوه خبردار دی (نو موافقه جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی که څه هم د الله علم هر وقت د بندگانو پر پته او ښکاره باندی محیط دی خو پرله پسې د ده علم او پوه پر بندگانو ظاهریږی او هیچا ته غای د دی خبری نه پاتی کیږی چه له هغی څخه انکار وکړی.

تمت سورة العاديات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القارعة مكية وهى احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۱) تسلسلها حسب النزول (۳۰) نزلت بعد سورة « قريش »

د « القارعة » سورت مكى دى (۱۱) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۱) په نزول كښى (۳۰) سورت دى وروسته د « قريش » له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْقَارِعَةُ ۱ مَا الْقَارِعَةُ ۲ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ۳

(هغه) تګوونکی (د زړونو قیامت) څه ده هغه تګوونکی (د زړونو قیامت). او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده هغه تګوونکی (د زړونو قیامت).

تفسیر : له «القارعة» څخه مراد قیامت دی چه زړونه به له ویری او فزع څخه سخت تګانونه په کښی خوری او غوږونو ته د دیرو سختو غږونو له اوریدلو څخه رږر (تکلیف) پیښیږی مطلب دا دی چه د قیامت د حادثی د دی وروونکی منظری او ننداری څه بیان وکړ شی یواځی د هغو د غښو آثارو او نښو څه خبری لاندی ویلی کیږی چه له هغو څخه د هغی د شدت او د سختی اندازه لگولی شی.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۴

(تګوی به زړونه) په هغه ورځ کښی چه مگرځی خلق لکه واره ملخان خواره خواره کړی شوی (یو په بل ختونکی).

تفسیر : یعنی هر یو به په یوه لوری په بی‌تابی او وارخطائی سره مندی وهی او غغلی مګواکی دا تشبیه له وړو ملخانو سره د ضعف، کثرت، حرکت، بی انتظامی او بی تابی له پلوه ورکړی شوی ده.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ۵

او و به مگرځی غرونه (له هیبته په دغی ورځی کښی) لکه وړی رنگینی شیندلی شوی (د نداف په لینده).

تفسیر : یعنی لکه چه نداف او داندس پخپل دیندت او لینده سره پڼه یا وړی (پشم) وهی او پړسوی ئی او له هغو څخه د حجم په لحاظ یو لوی شی جوړوی او بیا په یو یو کولو او لږ

ښوړولو سره هغه الوغوی او یوه خوا بل خوا ئی رغړوی هم داسی به د قیامت په ورځ کښی غرونه هم الوغی او سره متفرق کیږی به او په رنگ ورکړیو شویو وږیو سره به ئی ځکه تشبیه ورکړی شوی وی. چه هغه ډیر کمزوری او سپکی دی برسیره په دی د (فاطر) د سورت په څلورمه رکوع ځمونږ دغه تفسیر کښی د غرونو د رنگ اقسام هم ښوودلی شوی دی ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ .

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۝

پس هر څه هغه څوک چه دروند شی (په دغی ورځی کښی) وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو هغه به وی په ښه ژوندون چه راضی به وی (په جنت کښی).

تفسیر : یعنی د هر چا عمل چه دروند وی هغه به په هغی ورځی کښی په زړه پوری خوښی او هوسانی (راحت) او آرامی کښی وی. که کوم عمل په لیدلو کښی ډیر لوی عمل ښکاری خو په منځ کښی ئی د ایمان اغیزه (اثر) ، د اسلام اثر د اخلاص روح نه وی نو هغه عمل د الله تعالیٰ په دربار کښی څه وزن او دروندوالی نه لری لکه چه د (کهف) د سورت په ۱۲ رکوع ۱۰۵ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښی داسی راغلی دی ﴿فَلَا تُزِيلُوا الصَّيْفَةَ وَقَالُوا﴾ .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَةٌ ۖ نَارُ حَامِيَةٍ ۝

او هر څه هغه څوک چه سپک شی وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو مور د ده (ځای د اوسیدلو د ده) به هاویه وی او څه شی پوه کړی ته څه ده دغه (هاویه) اور دی خورا (ډیر) تود (چه منکران پکښی پرمخی غورځولی کیږی).

تفسیر : یعنی هغه عذاب چه په دغی طبقی کښی شته د ځینو سړیو په فکر کښی نشی راتلی نو بس دومره وپوهیږئ چه یو اور دی ډیر تود چه سره خوتیږی او داسی سوځوونکی دی چه د هغه په مقابل کښی بل اور ته تود نه وایه شی الله مو دی له دی اوره او له نورو رږرو (تکلیفونو) څخه پخپل فضل او مهربانی سره وساتی.

تمت سورة القارعة

سورة التكاثر مكية وهى ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۲) تسلسلها حسب النزول (۱۶) نزلت بعد سورة الكوثر.

د «التكاثر» سورت مكى دى (۸) آيات يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۲) په نزول كښى (۱۶) سورت دى وروسته د «الكوثر» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْهَکُمُ التَّکَاثُرُ ۝۱ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝۲

مشغول کړی یی تاسی (له عبادته) فخر کولو (یو له بله په ډیر والی د مال اولاد او قام) تر هغه پوری چه ورشی هدیرو ته (مره شی خنښ شی یا تر هغه پوری چه مری هم شماری د ډیروالی لپاره).

تفسیر : یعنی د مال او د اولاد د کثرت او د دنیا د مال او د شتو حرص سری په غفلت کښی اچوی نه د الله تعالی د لورینی (مهربانی) فکر ورته پرېږدی چه راشی نه د آخرت په خیال کښی لویږی. پس شپه او ورځ په هم دی فکر کښی لگیدلی وی په هر ډول (طریقه) چه کیږی بنائی غما مال او شته را زیات شی او کور کهول می له گردو (تولو) کورنیو او کهولو څخه ښه او لوړ (اوچت) وی. لا دا د غفلت پرده له مخه ئی نه وی لری شوی چه مرگ ورته راورسیږی کله چه په قبر کښی کیښود شی نو هلته ورښکاریږی چه په سخت غفلت او هیږه کښی لویدلی و او هغه شیان چه د څه مودی له پلوه د ده په سترگو کښی ښه ښکاریده وروسته له مرگه هغه گرد (تول) د هیش بلکه د ده د ځان نقصان ثابت شو.

تنبیه : په ځینو روایتونو کښی چه الله تعالی د هغوی په صحت باندی ښه پوهیږی راغلی دی چه یوه ورځ دوو قبیلو په خپلو منځونو کښی هری یوی په زیادت باندی فخر کاو کله چه د مقابلی په وقت کښی د یوی قبیلې سری د بلې قبیلې له سریو څخه لږ ورووتل نو ئی وویل چه څمونږ سری په جنگ کښی مره شوی دی څو چه لاړ شو هدیری (مقبری) ته او قبرونه ئی وشمیرو نو هلته به دا درښکاره شی چه څمونږ سری له تاسی څنی څومره ډیر دی؟ او په مونږ کښی څومره نومیالی سری تیر شوی دی؟ وروسته له دی وینا څخه د قبرونو په شمیرلو باندی ئی شروع وکړه. نو د دی غفلت او جهالت د تنبیه دپاره دا پاک سورت نازل شو په ترجمه کښی د دی دواړو مطلبونو گنجائش شته.

کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ

نه ده داسی وړ (لاټق) ! ژر ده چه پوه به شی تاسی (پخپلی خطائی باندی)
بیا بیخی داسی نه ده وړ (لاټق) ژر ده چه پوه به شی تاسی (پخپلی
خطائی) باندی.

تفسیر : یعنی وگورئ په خو خو غلی په تاکید تاسی ته ویل کیږی چه ستاسی دا خیال صحیح
نه دی چه «د مال او اولاد او نورو شتو ډیروالی په کار راتلونکی شی دی» عنقریب تاسی به ئی
معلوم کړئ چه دا زائل او فانی غیزونه هیڅ کله د فخر او مباهلت لائق نه و. بیا وپوهیږئ چه
آخرت داسی یو شی نه دی چه له هغه څخه انکار یا غفلت وکړی شی په مخ کښی به تاسی ته
دا درښکاره شی چه اصلی ژوندون عیش او هوسانی (آرام) په آخرت کښی ده او د دنیا ژوندون
د هغی په مقابل کښی پرته (علاوه) له یوه خوب او خیال ځنی بل شی نه دی. دا حقیقت ځینو
خلکو ته لږ قدر په دنیا کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) خو وروسته د قبر له رسیدلو ځنی او
بیا په محشر کښی دا غوتی لا ډیری شی پرانیستلی کیږی.

کَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۚ

نه ده داسی که تاسی پوهیدلئ (په خرابی د عاقبت د تکاثر او تفاخر) په علم
الیقین سره (نو داسی به مو نه کول).

تفسیر : ستاسی دا خیال هر گز صحیح نه دی که تاسی په یقینی ډول (طریقه) او د صحیحو
دلالتو په وسیله په دی خبری پوهیدی چه د آخرت په مقابل کښی د دنیا شیان هیڅ دی نو
هیڅ کله به مو غفلت نه کاوه.

لَتَرْوُنَّ الْجَحِيمَ ۚ ثُمَّ لَتَرْوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۚ

قسم دی چه خامخا وبه وینئ تاسی هر ورو (خامخا) دوزخ بیا به خامخا
ووینئ تاسی هر ورو (خامخا) هغه (دوزخ) په سترگو د یقین سره.

تفسیر : یعنی د غفلت او د انکار نتیجه دوزخ دی او تاسی ضرور د هغه لیدونکی ئی ږومبی د
هغه څه اثر «برزخ» کښی په نظر درشی بیا به ئی په آخرت کښی په پوره ډول (طریقه) ووینئ
او عین الیقین به مو حاصلیږی.

ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝٨

بيا به خامخا پوښتنې وشي له تاسي څخه هرومرو (خامخا) په دغې ورځې کښې له (حقائقو د) نعمتونو هوساينو (راحت) نه (چه درکړې و تاسي ته په دنيا کښې).

تفسير : يعنى په هغه وقت کښې به وپوښتلى شي چه «اوس راوښيئ د دنيا د نعمتونو او د عيش او د هوساينې (آرام) حقيقت څرنگه و؟ يا هلته پوښتل کيږي هغه ظاهري، باطني، آفاقي، انفيسي، جسماني، روحاني نعمتونه چه ما تاسي ته په دنيا کښې عطاء کړي و تاسي د هغه شکر او حق په څه ډول (طريقه) ادا کړي دي؟ او د خپل هغه حقيقي منعم په خوښولو کښې مو تر کوم ځاي پوري سعي او زيار (محنت) ايستلي دي؟».

تمت سورة «التكاثر» بفضل الله تعالى ومنه

سورة العصر مكية وهى ثلاث آيات و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۳) تسلسلها حسب النزول (۱۳) نزلت بعد سورة الانشراح.

د «العصر» سورت مكى دى (۳) آيته يوه ركوع لري په تلاوت كښې (۱۰۳) په نزول كښې (۱۳) سورت دى وروسته د «الانشراح» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢

قسم دى په عصر چه بيشكه انسان خامخا په زيان كښې دى (په صرف كولو د عمر سره په فانيه و مطالبو كښې).

تفسير : عصر زمانى ته وائي يعنى قسم په زمانى باندې چه د انسان عمر هم په كښې داخل دى چه دا عمر د سعاداتو او كمالاتو د گټلو دپاره يوه لويه پنگه (سرمايه) ده او پكښې عجائب او غرائب دى په اقسامو سره يا قسم دى د مازديگر په وخت باندې چه د دنيوى كارونو او وظيفو

له پلوه یو ځان ته اهمیت او مشغولیت لری او د لمانځه اداء ئی سخته ده ځکه چه خلق مشغول وی په دنیوی کارونو خپلو کښی او د دیانت له سببه د خورا (دیر) لوی فضیلت وقت دی تر دی چه حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «د هر چا چه د (عصر) لمونځ فوت شی لکه چه د هغه گرد (تول) کور او د ژوندون شیان لوت شوی وی» یا قسم دی ځما په پاکه زمانه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی چه په هغی کښی د عظمی رسالت او کبری خلافت رنا او نور دیر ښه څلیری او بهتر او غوره ده له نورو زمانو څخه. او د «والعصر د قسم جواب دغه دی چه ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ خَشِيرٌ﴾ بيشکه انسان خامخا په زیان کښی دی».

له دی څخه به زیات زیان څه وی چه د واورې خرڅوونکی غوندی د هغه د تجارت راس المال چه د هغه عزیز عمر دی شیبه په شیبه (لحظه په لحظه) لږیوی که دی په دی ژر ورنگ کښی هیڅ یو داسی کار ونه کړی چه هغه یواځی د دی تللی عمر پنگه (سرمایه) ویللی شی یا ئی په درد وخورې بلکه یو ابدی او غیر فانی متاع او د تل دپاره د کار شی وگرځی نو زیان او خساره ئی خو زیاتیوی که تاریخ ولولی یا د خپل ژوندون پر واقعاتو باندی غور وکړی نو له لږ فکر کولو څخه به دا ورثابته شی هغه خلق چه د خپل وروستی او مستقبل وقت څخه بی پروا پاتی کیوی او یواځی په خیالی لذاتو کښی خپل وقت تیروی او د خپل عزیز عمر شیبی (لحظی) په غفلت، شرارت، لهو، لعب او نورو چتی (بیکاره) شیانو کښی خاوری ایږی نه کړی هغه اوقات چه د مجد او شرف د تحصیل او د فضل او کمال د اکتساب دپاره وړ (لائق) او مناسب دی په تیره بیا هغه ښه پنگه (سرمایه) لرونکی اوقات چه د رسالت لمر خپل انتهائی عروج او پلوشی ته پکښی رسیدلی دی او دنیا ئی داسی رڼه کړی ده چه څاری (مثال) او نظیر ئی نشته که په غفلت او نسیان کښی تیر کړی شی نو وپوهیوی چه له هغه څخه سخت زیان بل نشته هغه څوک خوش نصیبه او بختور دی چه دا فانی عمر باقی او دا بیکاره ژوندون د کار وگرځوی او د آخرت دپاره پکښی جدوجهد وکړی او دا خورا (دیر) ښه اوقات او عمده مواقع غنیمت وگڼی او تل د سعادت په کسب او د کمالاتو په تحصیل کښی کوشش وکړی نو دا خلق هغه کسان دی چه د هغوی ذکر په ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ کښی راغلی دی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ^ع

مگر (خو زیانکاران نه دی) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او وصیت ئی کړی وی یو له بله په حقه سره چه ایمان دی او وصیت ئی کړی وی یو له بله په صبر (په طاعت او مصیبت او له معصیته).

تفسير : يعنى انسان ته د زيان په ژغورلو (ساتلو) كښې څلورو شيانو ته ضرورت دى. اول په الله تعالى او په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې ايمان راوړل او د هغه په هداياتو او وعدو باندې اخروى وى يا دنيوى پوره يقين لرل، دوهم د دى يقين اثر او اغيزه نه ښائى چه يواځى په قلب او دماغ پورې محدوده وى بلكه ښائى چه په جوارحو كښې هم څرگنده (ښكاره) شى او د هغه چارى او اعمال او ژوندون د ده د زړه هنداره وى، دريم دى پخپلى انفرادى اصلاح او فلاح باندې قناعت ونه كړى بلكه د خپل قوم او ملك گټى او اجتماعى مفاد هم ښائى د ده تر كتنې او نظر لاندې وى! هر كله چه دوه مسلمانان سره ووينى ښائى يو له بله سره په ورين (رون) تندى خبرى اتري وكړى او په قول او فعل او هره معامله كښې پرته (علاوه) له ديانت او صفائى څخه بل كار نه كوى! او تل دى يو بل ته د صداقت، امانت تاكيد وينا وكړى! څلورم هر يوه له ښائى چه تل بل ته دا وصيت او نصيحت كوى چه د حق په معامله او د شخصى او قومى اصلاح په لاره كښې چه هر څومره سختى او زيار (محنت) او ربرونه (تكليفونه) ورپيش شى يا له طبعى مخالفى چارى په مخ ورته راشى دا گردى (تولى) دى په پوره صبر او استقامت سره تحمل كړى او هيڅ كله دى پل د نيكي له لارى څخه كوي نه پدى! هغه خوش قسمت انسانان چه د دى څلورو اوصافو له لارى څخه قدم كوي نه پدى! هغه خوش قسمت انسانان چه د دى څلورو اوصافو جامع او لرونكى وى او دوى سره د خپل كمال د نورو په تكميل كښې هم زيار (كوشش) كوى نو د هغوى نوم د دنيا په صفحاتو كښې تل ژوندى پاتى كيږي او هغه آثار چه دوى له خپل ځان څخه دلته پدى هغه به تل د باقيات الصالحاتو په ډول (طريقه) د هغوى نومونه ژوندى او اجرونه ئى زياتوى. فى الحقيقت دا مبارك سورت د ديانت خلاصه ده حضرت امام شافعى رحمه الله عليه فرمايلى دى «كه له پاك قرآن څخه يواځى هم دا سورت نازل شوى وى نو د پوهانو بندگانو د هدايت دپاره هم كافى و» ځمونږ اسلافو او پخوانيو لويانو به كله چه يو له بل سره ليدل نو د جلا (جدا) كيږلو په وقت كښې به ئى يو بل ته دا مبارك سورت اوراوه.

تمت سورة «العصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الهمزة مكية وهى تسع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۴) تسلسلها حسب النزول (۳۲) نزلت بعد سورة «القيامة».

د «الهمزة» سورت مكى دى (۹) آيت يوه ركوع لرى په تلاوت كښې (۱۰۴) په نزول كښې (۳۲) سورت دى وروسته له «القيامة» د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝۱

افسوس هلاک یا کنده د دوزخ یا خرابی ده هر غیبت گر عیب گر لره.

تفسیر : یعنی له خپل ځان څخه نه خبریږی او نور حقیر گنلې طعنی ورکوی او د هغوی په واقعی یا غیر واقعی عیبونو پسې لویدلی وی او لتوی ئی.

إِلَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ۝۲

هغه (غیبتگر عیبگر) چه جمع کړی ئی دی مال او وار وار ئی شمیرلی او ذخیره کړی ئی دی.

تفسیر : یعنی طعنی ورکول او عیب لتول د تکبر منشأ ده او د تکبر سبب مال دی چه د حرص لامله (له وجی) ئی له هری خوا ځان ته راټولوی او بخیلان د حرص لامله (له وجی) هری خوا ته لاس او پښی اچوی او د بخل له سببه خپلی گنتی شمیرلی ساتی او یو پول او پیسه تری نه خرڅ کوی. زیاتره بخیل مالداران داسی چه هغوی خپلی نغدی څو څو ځلی شمیری او حسابونه ئی جوړوی او له دی شمیرلو څخه هر ځلی بیل بیل خوند او مزه اخلی.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۝۳

گمان کوی چه بیشکه مال د ده به تل ژوندی لری دی.

تفسیر : یعنی له دی چارو څخه دا رابکارۍ چه لکه دا مال هیڅ چیری نه ورځنی جلا (جدا) کیږی بلکه تل په دی له ارضی او سماوی آفتونو څخه ساتی؟.

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝۴

نه ده داسی (بلکه مړ به شی او خلاص به ئی نه کړی دا مال له عذابه) قسم دی چه خامخا وبه غورځولی شی هرومرو (خامخا) (دا جمع کوونکی) په هغه شی کښی چه ماتوونکی سوځونکی دی د هر شی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چنی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه غی نو وروسته له هغه به خه تری واخیست شی گرد (تول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او دا بدبخت به پورته کری او په دوزخ کبئی به نی وغورځوی. «حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوگی او اوږدو لمبو څخه وسوځوی.

وَمَا آذْرُكَ مَا الْحَطْمَةُ ۖ نَارُ اللَّهِ الْوَقْدَةُ ۖ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْآفِئَةِ ۖ

او خه شی پوه کری ؤ ته خه شی دی ماتونکی سوځوونکی د هر شی. اور د الله دی بل کری شوی هغه (اور) چه خیږی پر زړونو باندی (نو سوځوی ئی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندگانو نه دی بلکه د الله تعالی بل کری شوی اور دی او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور ډیر پوه لرونکی دی گرد (تول) زړونه تر خپلی کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکبئی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو سره هېڅ کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لگیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه یو بل دول (طریقه) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره گرد (تول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرگی راشی او ما له دی ربرو (تکلیفونو) څخه وژغوری (بچ کری). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ۖ

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کری شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران په دوزخ کبئی غورځول کیږی بیا د دوزخ ورونه پری تړل کیږی او هېڅ د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کبئی پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په دی کفارو باندی بند کری شوی وی.

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ٥

په ستنو راښکلیو شویو اوږدو سره .

تفسیر : یعنی د اور لمبی د اوږدو اوږدو ستنو په ډول (طریقه) پورته کیږي یا دا چه دوزخیان په اوږدو ستنو کېښي سخت تړل کیږي چه د سوځیدلو په وقت کېښي هیڅ ونشي خوځیدلی چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو د عذاب د څه سپکتیا توهم کیدی شي او غیښی وائی د دوزخ خوله په اوږدو اوږدو ستنو سره بندیدي چه له یوی خوا څخه بلې خوا ته راښکلی شوی وی والله اعلم .

تمت سورة الهمزة بفضل الله تعالى ومنه وكرمہ

سورة الفیل مکیة وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۵) تسلسلها حسب النزول (۱۹) نزلت بعد سورة «الكافرون» .

د «الفیل» سورت مکی دی (۵) آیات یوه رکوع لری په تلاوت کېښي (۱۰۵) په نزول کېښي (۱۹) سورت دی وروسته د «الكافرون» له سورت نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمُتَرَكِّفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ١

آیا نه و لیدلی تا نه ئی خبر چه څرنګه کار کړی و رب ستا له خاوندانو د فیل سره .

تفسیر : یعنی د فیل (هاتی) د خاوندانو سره هغه معامله چه ستاسی پروردګار وکړه هغه به ضرور تاسی ته معلومه وی ځکه چه دا واقعه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم له باسعادت ولادت څخه څو ورځی پخوا شوی وه او د ډیر شهرت له سببه چه د هر لوی او کوچنی (وړوکی) په ژبه یادیده او د دی قرب عهد او د تواتر په بناء الله تعالی دا علم په رؤیت سره تعبیر وفرمایه .

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝

آیا نه ئی و مگرغولی (هغه) کید مکر د دوی (په حق د نړولو د کعبی بلکه مگرغولی ئی و) په گمراهی زیانمنی بطلان کښی.

تفسیر : یعنی هغو کسانو غوښتل چه د الله تعالیٰ کعبه ورانه او خپله مصنوعی کعبه ودانه کړی نو دا ونه شوه کیدی. او الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی) ترنی بیکاره او تول تدابیر ئی بی اثره وگرغول او د کعبی شریفی د تباهی د فکر له سببه دوی پخپله تباه او بیکاره شول.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ۝

او راوئی لیږل په دوی باندی مرغان تولگی تولگی. چه ویشتل ئی هغوی په کانو سره چه له ختو په اور پخو شویو څخه جوړ شوی ؤ.

تفسیر : د اصحاب فیل لنده قصه دا ده د حبشی د تولواک (باچا) له خوا په یمن کښی یو (ابرهه) نامی حاکم مقرر و هغه ولید چه د عربو گرد (تول) خلق کعبی شریفی ته غی او هلته حجونه کوی نو وئی غوښتل چه د خلقو توجه ځان ته ورکش کړی. نو دا تدبیر ئی له ځان سره وسنجاوه (جوړ کړ) چه د خپل عیسوی دین په نامه یوه لویه کتبه (عبادتخانه) جوړه کړی چه د هر راز (قسم) تکلفاتو او د راحت او هوسائی (آرام) او ساعت تیری اسباب پکښی غونډ کړی شوی وی او غوښت ئی چه په دی ډول (طریقه) به خلق اصلی کعبه پریددی او د دی مکلفی او مرصعی عبادتخانی په لوری به راځی او د مکی د حج بیړو بار به مات شی لکه چه د یمن په یو لوی ښار کښی ئی چه (صنعاء) نومیدوی مصنوعی کعبه جوړه او ډیر مال او شته ئی پری خرڅ کړی و خو سره له هغه هم خلق ورته متوجه نشول کله چه عرب په تیره قریش له دی خبری څخه خبر شول سخت خپه او په قهر شول ځینی په قهر شوی هلته اودس ماتی ته کیناستل ځینی وائی چه کوم عرب اور بل کړی و چه د هغه کوم بخرکی الوتلی په هغی مانی کښی ولکید ابرهه له دی پیښی څخه ډیر په قهر شو او غوټه ئی کړه چه پر کعبی شریفی باندی سره له ډیرو فوجونو او یو نومیالی هاتی چه (محمود) نومیده یرغل (حمله) وروړی او ورانه ئی کړی هغی عربی قبیلې چه په لاره کښی ئی له هغه سره مقاومت وکړ د هغوی له لاسه ماتی وکړه او اصحاب الفیل په ډیر قوت او سامانی سره مکی شریفی ته ورسیدل د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نیکه عبدالمطلب په دی وقت کښی د قریشو سردار او د کعبی شریفی لوی متولی و. کله چه دوی له دی پیښی څخه خبر شول وی ویل «خلقوا تاسی د خپلو ځانونو ساتنه وکړئ! د کعبی ساتنه به

هغه وکړی چه خيښتن (مالک) ئی دی» کله چه ابرهه پخپل مخ کښی هيڅ يو مانع ونه لیده نو يقين ئی راغی چه د کعبی وړانول اوس يو آسانه کار دی ځکه چه ځما پر مخ کښی هيڅ څوک مقابله کوونکی نه دی. کله چه مکي معظمی ته نژدی د «محسر» وادی ته ورسید چه د یوی کندی نوم دی نو د لوی سیند له لوری د شنو او ژيرو مرغانو کوچنی کوچنی (وړی وړی) دلی وربکاره شوی چه د هغوی په مښوکو او منگلو کښی وړوکی کنکری وی چه جوړی شوی وی له ختو څخه په پخولو سره لکه خښتی یا قدرتی وی لکه کوتکانی دی عجیب او غریب مرغانو ټولی ټولی کنکری پر لښکر وړولی د الله په قدرت به دا د کنکرو ویشتل کت مت (هوبهو) لکه د ټوپکو پر هغوی باندی اثر او اغیزه کوله. او په هر چا چه لگیده له بلی خوا به ئی وتله او عجیب ډول (طریقه) بوسی ماده به ئی پریښوده ډیر ډیر لښکر ئی هلته مړه شول هغه چه وتښتیدل په نورو ربړو (تکلیفونو) سره اخته او پکښی مړه شول ځینی وائی دا پیښه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له ولادت څخه پنځوس ورځی پخوا شوی ده ځینی وائی دا پیښه په هغی ورځی کښی شوی ده چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکښی تولد شو. ځواکی دا یوه آسمانی نښه د دوی د بختور راتگ ده او یوه غیبی اشاره ده چه الله تعالی د خپل کور او د بندگانو په فوق العاده ډول (طریقه) سره هم ساتنه کوی او د دی کور متولی هم له نورو څخه سره د خپل مقدس پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ښه شان ساتی او دشمنانو ته هسی موقع نه پریردی چه دوی کعبی شریفی یا د کعبی شریفی رښتینو خادمانو ته څه تکلیف او ضرر ورپیښ کړی.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ أَلْوِلٍ ۝

نو وئی ځرځاوه دغه لښکر په شان د وښو خوړلیو شویو پائمال کړیو شویو.

تفسیر : په شان د هغو وښو او پانو د فصل یا خوړلی شوی گیاه چه غوائی، غوا، او نور حیوانات ئی خوړی او پاتی ئی په اخور کښی وی یعنی داسی تیت او پرک (خواره واره) او منتشر بد صورت مبتدل بیکاره او تکر تکر شول لکه پاتی واښه د حیواناتو.
تمت سورة «الفیل» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة «قریش» مکیه وهی اربع آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۶) تسلسلها حسب النزول (۲۹) نزلت بعد سورة «التین».

د «قریش» سورت مکي دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۶) په نزول کښی (۲۹) سورت دی وروسته د «التین» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا يَلْفِ قُرَيْشٌ ۝ الْفِهُمُ رَحْلَةَ الشَّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۝ الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّنْ جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ ۝

له جهته د انس او الفت د قریشو یو له بل سره له جهته د انس او الفت د دوی په سفر د ژمی (کښی یمن ته) او (په سفر د) اوږی (کښی شام ته هر کال) نو ښائی چه بندگی وکړی دوی رب د دی کوتی (کعبی) ته هغه (رب) چه طعام خواړه ئی ورکړی دی دوی ته په لوړی کښی او امن ئی ورکړی دی دوی ته له خوف ویری څخه.

تفسیر : یعنی په مکی کښی غله او نور خواړه نه پیدا کیده نو ځکه د قریشو داسی عادت و چه په هر کال کښی به دوی دوه ځلی سفر کاؤ د ژمی په وقت کښی د یمن په لوری چه تود دی او په اوږی کښی د شام په لوری چه یخ او زرغون ملک دی. د هر ځای خلقو به دوی د اهل حرم او د بیت الله د خادمانو په نامه سره پیژندل او د دوی به ئی دیر عزت او احترام او خدمت کاؤ او د هغوی ځان او مال ته به ئی لاس نه غځؤو نو ځکه دوی به له دی تگ او راتگ څخه په زړه پوری گټی اخیستلی او بیا په امن، اطمینان او دادینه (سکون) سره پخپلو کورونو کښی کیناستل، خوړل او خورول به ئی. د حرم په شاؤ خوا کښی به د غلا، داری، لوت او تالا شورماشور ؤ خو پخپله په حرم شریف کښی به د هغه د احترام په سبب قلاره قلاری وه او د قریشو خلقو په ډیرو هوسانیو (آرام) سره خپل ژوندون تیرو نو د هم دی انعام تذکره، یادونه دلته شوی ده چه د دی کور په طفیل می تاسی ته طعام او دودی درکړه ! او امنیت، طمانیت سکون او هوسانی (آرام) مو دروښله او د اصحاب الفیل له یرغل او تعرض څخه مو وساتلی نو تاسی ولی د دی کور د څښتن (خاوند) الله تعالیٰ بندگی نه کوئ؟ او د هغه استاخی (رسول) ته ولی ربرونه (تکلیفونه) پېښوئ آیا دا دیره بی انتها ناشکری او احسان هیرول نه دی؟ که په نورو خبرو نه پوهیږئ نو د دی ښکاره حقیقت په منلو کښی چه پوهیدل ئی دیر آسان دی ولی خپل ځانونه وړاندی وروسته کوئ؟

تمت سورة « قریش » بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الماعون الثلاث الآيات الاول منها مكية وبقيتها مدنية وهى سبع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۷) تسلسلها حسب النزول (۱۷) نزلت بعد سورة «التكاثر»

د «الماعون» سورت درى ډومېنى آيات مكى او نور ئى مدنى دى (۷) آيتونه يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۱۰۷) په نزول كېنى (۱۷) سورت دى وروسته د «التكاثر» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ

آيا وينى ته هغه څوک چه دروغ وائی په ورځى د جزاء باندى.

تفسير : يعنى دغه مكذب كافر داسى وائى چه له سره عدل او انصاف به نه كيږي او د الله تعالى له لورى به د ښو او بدو بدل نه وركاؤ كيږي. ځينو د (دين) معنى «ملت» اخيستي دى يعنى د حق مذهب او اسلام ملت دروغ بولى گواكي مذهب او ملت د هغوى په نزد هيڅ يو شى نه دى.

فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ

نو (كه ئى پيژنى هم دغه) همغه (څوك) دى چه رتى شري يتيم پلار مري لره (په شړلو قبيحو سره).

تفسير : يعنى له يتيم او پلار مري سره همدردى او خواخوږى چيرى؟ بلكه له هغو سره په ډيره بيرحمى، غټ زړه توب، بداخلاقي معامله كوي او حق ئى نه وركوي او اموال ئى له خپل ځان سره په ناحقه ساتي.

وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ

نو نه کوی تیزول په طعام، خواړه ورکولو د مسکین باندی.

تفسیر : یعنی نه دوی پخپله د غریبانو او محتاجانو خبر اخلی او نه نورو ته ترغیب ورکوی. ښکاره دی چه د یتیمانو او محتاجانو خبر اخیستل او پر هغوی باندی رحم او زړه سوی کول د هر مذهب او ملت په تعلیم کښی شته او له هغو مکارمو اخلاقو څخه دی چه د هغو په ښه والی گړد (تول) عقلاء او پوهان اتفاق لری نو هر سری چه له دی ابتدائی اخلاقو څخه هم عاری وی ودی پوهیږی چه هغه سری نه دی حیوان دی او داسی سری له دین سره مینه نه لری او له الله تعالی سره ئی علائق او اړیکی (رابطه) نه وی.

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

پس هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابی ده دپاره د لمونځ کوونکی هغه کسان چه دوی له لمانځه خپله غافله بی خبره وی (پخپلو اوقاتو او آدابو سره ئی نه اداء کوی).

تفسیر : یعنی نه پوهیږی چه لمونځ له چا سره مناجات دی؟ او د هغه مقصد څه دی؟ او د خورمه اهتمام لائق او وړ (قابل) دی؟ دا به څرنگه لمونځ وی چه کله ئی نه کوی او کله ئی کوی. وقت او بی وخته پری ودریږی، په دنیوی چارو او خبرو کښی په لوی لاس وقت تنگوی او بیا ئی چه کوی هم یو څو تونگی وهی او دی ته هیڅ فکر نه کوی چه چاته مخامخ ولاړ یم؟ د احکم الحاکمین په دربار کښی په څه شان حاضری ورکوم؟ آیا الله تعالی یواځی ناسته ولاړه سر په ځمکه لگول کږیدل وینی او (استغفر الله) ځمونږ زړونه وینی آیا په دی کښی د اخلاص او خشوع رنگ شته؟ په یاد ئی ولریئ چه دا گړد (تول) صورتونه په ﴿عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ کښی درجه په درجه شامل دی لکه چه ځینو اسلافو په دی سره تصریح کړی ده.

الَّذِينَ هُمْ يَرَاءُونَ ﴿٦﴾

هغه کسان چه دوی ریاکاری کوی (په عمل خپل کښی، ښوونه کوی خلقو ته).

تفسیر : یعنی یو لمونځ څه بلکه د هغوی نور عملونه هم له ریاکاری او نمایش څخه تش نه وی گواکی د دوی مقصد له خالق څخه سترگی اړول او د مخلوق خوښول دی.

وَيَسْتَعِينُونَ الْمَاعُونَ ﴿٤﴾

او منع کوی دوی مال د زکوٰۃ یا اسباب د معاونت امداد یو له بله.

تفسیر : یعنی زکوٰۃ او صدقات او نور میراث خو نه ورکوی بلکه معمولی شیان لکه لوبی، رسی، تبر، یوم، لور، غلبیل، اوبه، مالگه، اور، تار، ستن، او نور هم چا نه چه تری وئی غواړی نه ئی ورکوی چه د هغو ورکول په گرده (توله) دنیا کېږی یو عام رواج دی. کله چه د بخل دا حال وی نو له ریائی لمانځه څخه به څه گټه (فائده) واخلی که یو سری څان ته لمونځ کوونکی وائی یا وایه شی خو له خالق تعالیٰ سره خلوص او له مخلوق سره ئی همدردی نه لری نو د هغه د اسلام لفظ بی معنی او د هغه لمونځ له حقیقت څخه لری دی. ریاکاری او بد اخلاقی خو د هغو بدبختانو کار دی چه د الله تعالیٰ په دین او د جزاء په ورځ باندی څه اعتقاد نه لری.

تمت سورة «الماعون» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الکوتر مکيه وهی ثلاث آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۸) تسلسلها حسب النزول (۱۵) نزلت بعد سورة العاديات.

د «الکوتر» سورت مکي دی (۳) آيتونه يوه ركوع لری په تلاوت کېږی (۱۰۸) او په نزول کېږی (۱۵) سورت دی وروسته د «العاديات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾

بیشکه مونږ درکړی مو دی تاته کوثر (ډیر خیر یا ویا له په جنت کېږی).

تفسیر : یعنی په تحقیق سره ما درکړی دی تا لره ای محمده کوثر چه په وزن د (فوعَل) دی په معنی د کثرت یعنی درکړی می دی تا لره خیر کثیر چه علم او نبوت، قرآن او شفاعت دی او چا ویلی دی چه «خیر کثیر» اولاد او اتباع دی او د محمدی امت علماء فضلاء دی هوا د «کوثر» معنی خیر کثیر دی یعنی ډیری ښیځنې (فائدی) او بهتری. دلته له هغه څخه څه مراد دی په «البحر المحيط» کېږی د ده په نسبت (۲۶) اقوال ذکر شوی دی او په آخر کېږی ئی دی

ته ترجیح ورکړی ده چه تر دی لفظ لاندی گرد (تول) دینی او دنیوی دولتونه او حسی او معنوی نعمتونه داخل دی چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یا د هغوی په طفیل د هغه مرحومه امت ته رسیدونکی دی. له دی نعمتونو څخه یو لوی نعمت «حوض کوثر» هم دی چه په دی نامه په مسلمانانو کښی مشهور دی او د هغه په اوبو باندی به د قیامت په ورځ خپل امت اوبه کوی ای ارحم الراحمین! دا خطاء کاره او مخ توری هم له دی څخه سیراب کړی.

تنبیه : د «حوض کوثر» ثبوت د ځینو محدثینو په نزد د تواتر تر حد پوری رسیدلی دی نو ښائی چه هر مسلمان پری باور ولری!. په احادیثو کښی د هغه عجیبی او غریبی ښیگنی (فائدی) بیان شوی دی په ځینو روایاتو کښی د هغه شته په محشر کښی او په دیرو کښی په جنت کښی ثابتیږی. زیاتو علماؤ د هغه تطبیق داسی کړی دی چه پخپله دا نهر به په جنت کښی وی او د هغه اوبه د حشر دگر ته هم راوستلی کیږی او په یوه حوض کښی تولیږی چه دواړو ته به «کوثر» وایه کیږی. والله اعلم بالصواب.

فَصْلٌ لِّرَبِّكَ وَانْحَرُ

نو لمونځ کوه دپاره د رب خپل او قربانی کوه!.

تفسیر : یعنی د دومره لوی انعام او احسان شکر هم ښائی لوی وی. او ښائی چه پخپل روح او بدن او مال سره پوره د خپل رب په عبادت کښی مشغول او لگیا وی. په بدنی او روحانی عباداتو کښی له گردو (تولو) څخه لوی عبادت لمونځ دی او په مالی عباداتو کښی قربانی یو ممتاز حیثیت لری ځکه د قربانی اصلی حقیقت د خپل ځان جارول (قربانول) دی، د ساکبانو (جاندارو) قربانی د هغه په ځای درول د ځینو حکمتونو او مصلحتونو په بناء شوی دی لکه چه د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له قصی څخه ښکاره ده ځکه د انعام د سورت په شلمه رکوع ۱۶۲-۱۶۳ آیت کښی لمونځ او قربانی یو ځای داسی یاد شوی دی.

﴿قُلْ إِنْ صَلَّيْتَ وَنَسَيْتَ وَغَيَّاهُ وَمَلَأْتَ الْبُحْرَيْنِ لَا تَنْفَعُكَ مِنْ ذَلِكَ عَمَلٌ وَلَا أَقُولُ الْمُسْلِمِينَ﴾ .

تنبیه : په ځینو روایاتو کښی د «وانحر» معنی لاس په تتر (سینه) باندی ایښودل راغلی دی مگر ابن کثیر رحمه الله علیه په دغو روایاتو باندی خبری کړی دی په پای (آخر) کښی ئی دی خبری ته ترجیح ورکړی ده چه د «نحر» معنی قربانی ده گواکي په دی کښی پر مشرکانو باندی تعریض شوی دی چه هغوی عبادت او وینه تویول بتانو لره کوی او مسلمانان لمونځ او قربانی خاص واحد الله تعالی ته کوی.

إِنَّ شَأْنَكُمْ هُوَ الْآخِرُ

بیشکه دښمن ستا همغه دی بی بنیاده له هره خیره منقطع.

تفسیر : غینو کفارو به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شان کښی داسی ویل دا سری غوی نه لری نو تر غو چه ژوندی وی خلق به ئی نوم یادوی خو وروسته له مرگه به ئی څوک نوم اخلی داسی بی هلك سری ته په محاوراتو کښی «ابتر» وایه کیده «ابتر» په اصل کښی لنډی «دم بریده» بوده (څاروی) ته وائی د هغه چا چه تر ده وروسته کوم نوم اخیستونکی پاتی نشی گواکی د هغه لکئ هم پری شوی ده نو قرآن کریم دا راییسی هغه چاته چه الله تعالیٰ خیر کثیر عطاء فرمایلی وی تر ابد الابد پوری د هغه نوم رون پاتی کیږی او هغه ته «ابتر» ویل خورا (ډیر) ډیر حماقت او ناپوهی ده په رښتیا سره هغه څوک چه داسی مقدسی او مقبولی هستی سره بغض عناد او عداوت ولری هغه له خپل ځانه وروسته څه د خیر ذکر او نیک اثر نه پرېږدی. نن چه دیارلس سوه او اتیا کاله د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه تیر شوی دی بیا هم ماشاء الله د هغه حضرت له روحانی اولاد څخه ګرده (توله) دنیا ډکه ده او جسمانی اولاده ئی هم د دوی د لونو له خوا ډیر زیاته په هر ملک کښی شته. د دوی د دین صالحه آثار په عالم کښی ځلېږی. د دوی یادول په ښه نوم محبت او عقیده سره د کروړونو انسانانو زړونو ته خوښی ښی. دوست او دښمن ټول د دوی د اصلاحی چارو ستاینه (صفت) کوی. او مونږ مسلمانان ئی د زړه له کومی حق او رښتیا بولو. پرته (علاوه) له دنیا څخه په آخرت کښی بیا په هغه مقام محمود کښی چه دوی به هلته ودرېږی او هغه عامه مقبولیت او متبوعیت چه دوی ته علی‌رءوس‌الاشهاد په برخه کیږی هم ځمونږ د افتخار ځای دی. آیا داسی دائم‌البرکت ذات ته «ابتر» ویل العیاذ بالله ښه کار دی؟ د دی خبری په مقابل هغه ردی سترگی ته چه دا خبره ئی له خولی څخه وتلی ده څیر شی چه د هغه کم بخت نوم ښه نه ده پاتی او تر نن پوری ئی هیڅوک په ښه نوم هم په ژبه نه راوړی د ګردو (ټولو) بی ادبانو حال به هم داسی وی چه هغوی کله نه کله ځمونږ پاک پیغمبر سره بغض او عداوت لاره یا به ئی له هغوی سره د بی ادبی کوم حرکت کاوه؟ او وروسته له دی به هم که څوک ځمونږ د مقدس رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت څه بی ادبی وکړی حال به ئی هم داسی «ابتر» کیږی.

تمت سورة «الکوثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الکافرون» مکیه وهی ست آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۹) تسلسلها حسب النزول (۱۸) نزلت بعد سورة «الماعون».

د «الکافرون» سورت مکی دی (۶) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۹) په نزول کښی (۱۸) سورت دی وروسته د «الماعون» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ۝

ووايه (ای محمده! چه) ای کافرانو .

تفسیر : د قریشو څو تنو غټانو وویل ای محمده! راځه چه مونږ او تاسی روغه سره وکړو تاسی تر یوه کال پوری ځمونږ د معبودانو عبادت وکړئ! بیا په دوهم کال کښی مونږ ستا د معبود عبادت کوو او داسی به هر یوه ټولگی ته د بل ټولگی له دین څخه څه برخه رسیږی. حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «زه له الله تعالیٰ څخه له دی نه پناه غواړم چه د یوی ثانیسی له مخی هم له هغه سره بل څوک یا شی شریک وکنم» بیا ئی وویل «ښه نو تاسی ځمونږ د معبودانو مذمت مه کوئ نو مونږ به هم ستا د پیغمبری تصدیق او ستا د معبود ستاینه (صفت) کوو» نو په دی باندی دا سورت نازل شو چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د کفارو په لویه جرگه کښی ولوست چه د هغه خلاصه د مشرکینو له طور او طریقی څخه پوره بیزارۍ ښکاروی او د هغوی ځنی د تعلقاتو د انقطاع اعلان او بیزارۍ څرگندوی (ښکاره کوی) هو! انبیاء علیهم السلام به چه د هغوی پرمینی کار د شرک د رگونو او ریښو ایستل دی په داسی ناپاکی رتلی روغی باندی څرنګه راضی کیږی فی الحقیقت د الله تعالیٰ په معبودیت کښی هیڅ یو مذهب لرونکی اختلاف او جګړه نه کوی بلکه پخپله مشرکان هم د خپلو بتانو په نسبت داسی وائی چه مونږ د دی بتانو عبادت ځکه کوو چه دوی مو د الله تعالیٰ په دربار کښی د نژدیوالی وسیله وګرځی لکه چه د «زمر» په اوله رکوع آیت ۳ ځمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبَنَا إِلَى اللَّهِ قُلْ لَّيْسَ لَنَا شَيْءٌ مِّنْهُم شَيْءٌ﴾ څه اختلاف چه دی پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له عبادت څخه دی ځکه د روغی هغه صورت چه د قریشو له لوری وروړاندی شوی و د هغه ښکاره مطلب داسی و چه هغوی پوره پخپلو چارو باندی لکه پخوا تینگ ولاړ دی یعنی د الله تعالیٰ او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د دواړو عبادت کوی او دوی دی د خپل توحید له مسلکه لاس واخلي نو د دی شخړی د روغی او د جګړی د پری کړی دپاره دا سورت نازل شو.

لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝ وَلَا أَنْتُمْ عِبُدُونَ مَا أَعْبُدُ ۝

نه کوم زه (فی الحال) عبادت د هغه شی چه تاسی ئی عبادت کوئ (ای

کافرانو چه بتان دی) او نه یی تاسی (ای کافرانو فی الحال) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم.

تفسیر : یعنی پرته (علاوه) له الله څخه د هغو معبودانو چه تاسی جوړ کړی دی زه اوس عبادت نه کوم او نه تاسی د هغه احد او صمد الله تعالیٰ عبادت بی د نورو له شرکت څخه کوئ چه زه ئی عبادت کوم او په راتلونکی زمانی کښی هم زه ستاسی د معبودانو عبادت نه کوم.

وَلَا اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ۚ وَلَا اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَا اَعْبُدُ ۝

او نه یم زه عبادت کوونکی (په وروستی زمانه کښی) د هغه شی چه عبادت ئی کوئ تاسی (ای کافرانو) او نه یی تاسی (ای کافرانو په وروستی زمانه کښی) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم (چه الله دی).

تفسیر : یعنی وروسته له دی نه هم زه ستاسی د معبودانو عبادت کوونکی نه یم او نه تاسی ځما د دغه واحد معبود بی له شرکته عبادت کوونکی یی مطلب ئی دا چه زه موحد یم له شرک څخه اوس او په راتلونکی زمانی کښی لری تثبیت او تاسی سره له شرکته نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کښی موحد کیدی شی سم له دی تقریر سره په دی آیتونو کښی تکرار نه پاتی کیږی.

تنبیه : ځینی علماؤ دا تکرار پر تاکید باندی حمل کوی او ځینی په رومینیو دوو جملو کښی د حال او استقبال نفی او په وروستیو دوو جملو کښی د ماضی نفی اخلی (کما صرح به الزمخشری) ځینو په رومینی دوو جملو کښی د حال او په وروستیو دوو جملو کښی د استقبال اراده ښکاره کړی ده (کما یظهر من ترجمه شیخ الهند) لیکن ځینو محققینو په رومینیو دوو جملو کښی «ما» موصوله او په وروستیو دوو جملو کښی «ما» مصدریه گڼلی داسی وائی «ځما او ستاسی په منځ کښی نه په معبود کښی اشتراک شته او نه د عبادت په طریقه کښی، تاسی خو د بتانو عبادت کوئ چه هغوی ځما معبودان نه دی او زه د هغه الله تعالیٰ عبادت کوم چه د هغه په شان او صفت کښی هیڅوک شریک کیدی نشی او داسی واحد احد ستاسی معبود نه دی علی هذاالقیاس تاسی څرنگه چه عبادت کوئ وئی کړئ! لکه چه بریند د کعبی په شاؤ خوا کښی گډیږئ. یا د الله تعالیٰ د ذکر او د یادولو په ځای شپیلی وهی زه داسی عبادت کوونکی نه یم او همغسی چه زه ئی عبادت کوم او په ډیره خشوع او خضوع سره ورته مخامخ کیږم تاسی د هغه توفیق نه لرئ نو ځکه ځما او ستاسی لاره بیخی جلا (جدا) ده. د دی حقیر په خیال کښی داسی راځی چه رومینی جمله ئی د حال او استقبال د نفی دپاره کیښوده شی یعنی زه نه اوس او نه په راتلونکی زمانه کښی ستاسی د معبودانو عبادت پرستش کولی شم لکه چه تاسی ئی

له ما خخه غواری او د ﴿وَلَا تَأْتِيهِمْ تَابِعَاتُهُمْ﴾ مطلب د (حافظ ابن تیمیة رحمة الله علیه) په وینا داسی واخیست شی کله چه زه د الله رسول یم دا غما په شان کښی نشته او نه به می کله ممکن شی په شرعی امکان چه د شرک مرتکب شم تر دی چه په تیری زمانی کښی چه تاسی پخوا غما له بعثته بتانوَ، تیرو (گتو)، ونو او نورو ته عبادت کاا ما پرته (علاوه) له واحد الله تعالیٰ خخه د بل کوم شی عبادت نه دی کری وروسته له دی چه د الله تعالیٰ له لوری د وحی، د بینات، د هدی، او د نورو ښوونو رڼا خوره شوه کله ممکن دی چه زه په شرکیاتو کښی له تاسی سره مل شم. ښائی له هم دی سببه دلته په ﴿وَلَا تَأْتِيهِمْ﴾ کښی اسمیه جمله او په ﴿تَأْتِيهِمْ﴾ کښی د ماضی صیغه غوره شوی وی. پاتی شول د کفارو احوال نو د هغوی بیان ئی په دواړو جملو کښی یو شان وفرمایل ﴿وَلَا تَأْتِيهِمْ تَابِعَاتُهُمْ﴾ یعنی تاسی ای کفارو! د خپلو بدو استعداداتو او انتهائی بدبختیو په سبب د دی وډ (لاثق) نه یی چه په هیڅ وقت او هیڅ حال کښی د واحد الله تعالیٰ بی له شرکته عبادت کوونکی شی تر دی چه د روغی د خبری په منع کښی هم د شرک په چرت (خیال) کښی دوب تللی یی په یوه غای کښی ﴿مَأْتِيَهُمْ﴾ په صیغه د مضارع او په بل غای کښی ئی ﴿مَأْتِيَهُمْ﴾ راوړل په صیغه د ماضی سره ښائی په دی لوری اشاره وی چه د هغوی معبودان هره ورځ بدلېږی هر هغه شی چه دوی ته عجیب معلوم شی یا کومه ښکلی تیږه (گته) یا ونه یا بل خیز ووبنی سم د لاسه هغه د خپل معبود په غای ودروی او هغه بل پریریدی د هر موسم او هر کار دپاره بیل بیل معبودان لری یو د سفر بل د حضر یو د دودی بل د اوبو یو د اولاد او بل د نورو وقس علیٰ هذا (حافظ شمس الدین ابن قیم رحمة الله علیه) په (بدائع الفوائد) کښی د دی سورت په لطائفو او نفاثسو او مزایاؤ باندی ښی ویناوی کری دی قرآنی معارف لوستونکی ته ښائی چه خامخا د هغو کتنه وکری!

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ۚ

تاسی لره دین ستاسی دی (د شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) غما دی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی هغه ضد به چه تاسی کری دی څه فائده دررسوی تر څو چه الله تعالیٰ فیصله وکری» اوس مونږ بالکل له تاسی څخه بیزاره یو او د هغی فیصلی په انتظار کښی یو او په هغه دین قوم باندی چه الله تعالیٰ مونږ ته مرحمت کری دی ډیر خوښ یو تاسی چه د خپلو غانونو دپاره د بدبختی هغه تگ خوښ کری دی هغه دی تاسی ته مبارک وی هر یو فریق ته به د هغه د دود او دستور او د راه او روش نتیجه پوره وررسیږی.

تمت سورة «الکافرون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «النصر» نزلت بمنیٰ فی حجة الوداع فتعد مدنیة وهی آخر ما نزل من السور آیاتها ثلاث وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۰) تسلسلها حسب النزول (۱۱۴) نزلت بعد سورة التوبة

د «النصر» سورت په (منیٰ) په حجة الوداع کښی نازل شوی دی او په مدنی سورتونو کښی حسابیږی او وروستی (۱۱۴) سورت دی په نزول کښی (۱۱۰) سورت دی په تلاوت کښی وروسته د «التوبة» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ

کله چه راشی نصرت مرسته (مدد) د الله او فتح (د مکی).

تفسیر : لویه فیصله کوونکی خبره دا ده چه مکه معظمه چه د حجاز مرکز او د اسلام ډیری نښی لری فتح شی د عربو د زیاترو قبیلو سترگی هغی ته وی پخوا له دی نه به یو یو دوه دوه سری په اسلام کښی داخلیدل خو د مکی معظمی له فتحی څخه وروسته دلی دلی داخلیدل تر دی حده پوری چه د عربو جزیره گرده (توله) د اسلام په نور او رڼا رڼه او گردو (تولو) هستیدونکیو ته ئی د توحید کلمه ولوستله او هغه مقصد چه عبارت د نبی کریم له بعثت څخه ؤ. پوره شو.

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۝ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

او وینی به ته خلق چه ننوخی به دین د الله کښی فوج فوج دلی دلی پس تسبیح پاکی وایه سره د حمد ثناء د رب خپل.

تفسیر : یعنی وپوهیږئ چه د بعثت مقصود او د دنیا د هستوگنی مطلب چه د دین تکمیل او د کبری خلافت تمهید دی پوره شو. اوس د آخرت سفر نژدی دی. نو ښائی چه له دنیا څخه ځان فارغ کړئ! او د زړه له کومی آخرت ته متوجه شی! او له پخوا څخه زیاتره د هغه تسبیح او تحمید ووايئ او په دی فتوحاتو او بریو باندی د هغه شکر ادا کړئ او همیشه اوسع په استغفار باندی.

وَاسْتَغْفِرُكَ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝

او مغفرت بپهنه وغواره له ده خُخه (لپاره د گناهونو د امت خپل یا لپاره د ماتیدو د نفس او قصور د عمل) بیشکه چه دغه (الله) تل دی ښه توبه قبلوونکی د مستغفرانو گنهکارانو.

تفسیر : یعنی ته ای محمد صلی الله علیه وسلم! ځان ته او خپل امت ته استغفار ووايه. بیشکه چه دغه الله دی تل ښه توبه قبلوونکی.

تنبیه : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم استغفار ځان ته پخوا له دی نه په غو ځایونو کښی تیر شو هلته دی وکوت شی! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په قرآن کریم کښی هر چیری د فیصلی وعدی دی او کافرانو د فیصلی تلوار کوله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عمر په آخر کښی مکه معظمه فتحه شوه گردی (تولی) قبیلې له زړه مسلمانې شوی هغه وعدی گردی (تولی) رښتیا شوی اوس نو د خپل امت د گناهونو مغفرت او بپهنه وغورئ! چه د شفاعت درجه دی لا لوړه (اوچته) شی. دا سورت د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په آخر عمر کښی نازل شوی دی چه هغوی د دی له لوستلو خُخه په دی خبره وپوهید چه ما په دنیا کښی خپل دا راسپارلی شوی کار پای (آخر) ته ورساؤ اوس نو د آخرت د سفر وار دی. تمت سورة «النصر» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة «تَبَّت» مکيه وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۱) تسلسلها حسب النزول (۶) نزلت بعد سورة «الفاتحة».

د «تَبَّت» سورت مکی دی (۵) آیتونه (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۱) په نزول کښی (۶) سورت دی وروسته د «الفاتحة» له سورت خُخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝

مات هلاک دی شی دواړه لاسونه د ابی لهب او پخپله دی هم هلاک شه.

تفسیر: ابولهب چه نوم ئی عبد العزی بن عبد المطلب دی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حقیقی تره و خو د خپل کفر او شقاوت له سببه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم ډیر سخت دښمن و، کله چه ځمونږ پیغمبر په کومه مجمع او ډله کښی د حق تعالیٰ کومه خبره ویله نو دی بدبخت به دوی په تیرو (گتو) ویشتل او ډیر ځله له دی تیرو (گتو) ویشتلو څخه د ده مبارک وجود ژوبلیده او وینی تری بهیدی ابی لهب تل به داسی چغی وهلی «ای خلغو! د دی سری خبرو ته غوړونه مه ږدئ! چه معاذ الله دروغجن او بی دین دی» کله به ئی ویل «محمد له مونږ سره د هغو شیانو وعده کوی چه مونږ ته به پس له مرگه رسیږی مونږ د هغو شیانو په کیدلو باندی هیڅ باور نه لرو» بیا به ئی خپلو دواړو لاسو ته داسی ویل «تبا لکما اری فیکما شیئاً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم» تاسی دواړه رامات شی چه زه به تاسی کښی د محمد صلی الله علیه وسلم له دغو ویلو شویو شیانو څخه هیڅ شی نه وینم» یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د «صفا» په غونډی باندی ودرید او گردو (تولو) ته ئی ورغږ کړ د دوی په غږ باندی گرد (تول) خلق سره تول شول. دوی په ډیری مؤثری طریقی سره د اسلام دعوت شروع کړ (ابولهب) هم هلته و په ځینو روایاتو کښی دی چه د خپلو دواړو لاسو په اوچت غورځولو سره ئی وویل «تبا لک سائر الیوم أَلْهَذَا جَمَعْتُنَا: مات شی آیا نن مونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره دلته سره راټول شوی یو؟» په روح المعانی کښی له ځینو څخه نقل شوی دی چه (ابولهب) پخپلو لاسو کښی تیږی (گتی) اخیستی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لوری ئی وویشتلی او دا ئی ویل لنډه ئی دا چه د (ابولهب) دښمنی او شقاوت او له حق سره عداوت تر انتهاء پوری رسیدلی و سره له دی کله چه د الله تعالیٰ له عذابه ویراوه کیده نو ویل به ئی «که چیری په رښتیا سره دا کار کیدونکی وی نو له ماسره مال او اولاد ډیر دی چه زه هغه گرد (تول) په خپلی فدی پی کښی ورکړم او ځان له هغو عذابونو څخه وژغورم (وساتم) د ده ښځی (ام جمیل) هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سخته هنډه او ضد او عداوت درلود (لرلو) او د ابولهب د دښمنی د اور پیلوڅه (خشاک) وه لکه چه دغه ښځه د دغی دښمنی په اور کښی د ضد او عناد لرگی غورځول او هغه ئی لا پسی تیزاوه په دی سورت کښی د دوی دواړو انجام راښوولی شوی دی او داسی یوه تنبیه پکښی شته نر وی که ښځه، خپل وی که پردی لوی وی که وړوکی هر هغه کله چه د حق په عداوت باندی ملا وتړی هغه بالاخر خوار او ذلیل او تبا کیری لکه چه د پیغمبرانو ډیر نزدی خپلوان هم له هغه ذلت څخه ونه ژغورل (ساتل) شول (ابولهب) ته وگورئ چه د خپلو لاسو په خوځولو سره ئی ځمونږ د پاک پیغمبر پر خلاف خبری کولی او پر خپل زور او قوت باندی مغرور و او د الله تعالیٰ مقدس شریعت او د معصوم رسول الله صلی الله علیه وسلم پاک طریقت ته ئی لاس ورغځاوه څنگه ئی لاسونه ورمات شول او د هغه گرد (تول) هغه کوبښونه چه د حق په پټولو کښی ئی کول ابته (خراب) شول او د هغه سرداری او لوئی د تل دپاره د ده له لاسه ووته گردی (تولی) چارئی بیکاره شولی غرور ئی له سره ووت او له زوره ولوید او د تباهی په کنده

کبھی پریوت، دا سورت مکی دی وائی چه د «بدر» له غزا شخه اووه ورغی وروسته په ده باندی یوه بده سوځوونکی او زهر لرونکی دانه وخته چه د هغی په سبب دی له کور او کهول شخه جلا (جدا) کر شو او هیشوک نه ورته نژدی کیدل تر دی چه همغلته مر شو او مری ئی تر دریو ورغو پوری هلته پروت و تر غو وپرسید او خوړین شو دلته خلکو د حبشی مزدورانو په لاس په یوه لرگی کبھی وټاړه او په یوه چوغالی کبھی ئی چه چیری کنستلی شوی و لکه یوه مرداره ومنده او د دغه چوغالی سره ئی په تیږو (گتو) او شکو سره پټ کر شو دا خو د دنیا رسوائی او خرابی ده ښکاره ده چه د آخرت ربړونه (تکلیفونه) له دی شخه ډیر سخت دی ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ .

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۖ

دفع به نه کړی (دغه هلاکت) له دغه (ابی لهب) شخه (اصلی) مال د ده او هغه چه ده گتلی و (یعنی اولاده ئی).

تفسیر : یعنی مال، اولاد، عزت، وجاهت او لوئی هېڅ یوه ابی لهب له هلاکته ونه شو ژغورلی (ساتلی).

سَيَصْلَىٰ نَارًا إِذَا تَلَهَّبَ ۖ

ژر دی چه ننه به وځی (ابی لهب په قیامت کبھی) په اور خاوند د لمبو کبھی.

تفسیر : یعنی وروسته له مر کیدلو شخه ابی لهب ته سخت لمبی لرونکی اور رسیدونکی دی. ښائی په دی مناسبت قرآن کریم د عبد العزی کنیت ابی لهب ایښی وی، په دنیا کبھی هغه ته ابی لهب ځکه ویل کیده چه د هغه د مخ بارخوګان لکه اور ځلیدل مګر قرآن کریم دا راوښوول چه دی د خپل آخری انجام د اعتبار او پلوه هم د ابی لهب د ویلو وړ (لاشق) دی.

وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۖ

او (ننه به وځی) ښځه د هغه (ابی لهب) اور ته په دی حال کبھی چه بار راوړونکی به وی د خسو (د دوزخ).

تفسیر : د ابی لهب ښځه ام جمیل سره له مال داری ډیره بخیله او شومه وه نو ځکه دا به په

خپله څنگل ته تله لرگی به ئی راوړه او اغزی به ئی تولول او ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په لاره کښی به ئی د شپې له مخی اچول چه هغوی ته د تهجد د تگ او راتگ په وقت کښی ریر (تکلیف) ورپېښ شی. فرمایلی ئی دی «دی لکه چه دلته د حق په دښمنی او د الله تعالی د پیغمبر په ایذاء رسولو کښی د خپل میره (خاوند) سره معاونت او مرستی (مدد) کولی په دوزخ کښی به هم هغه سره داسی مرستی (مدد) کوی» بنائی چه هلته به هم د زقوم او ضریع چه د دوزخ اغزی لرونکی ونی دی لرگی راوړی او د هغو په وسیله به د خپل میره (خاوند) د عذاب اور لا تودوی لکه چه ابن کثیر رحمه الله علیه ویلی دی.

تنبیه: ځینو د «حمالة الحطب» معنی چغل گر اخیستی دی لکه چه د عربو په محاورو کښی دا لفظ په دی معنی سره هم وایه کیږی او په پارسۍ کښی چغل گر ته «هیزم کش» وایه شی.

فِي جَيْدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝۵

حال دا چه په غاړی د دی کښی رسی ده له مضبوطو رسیو (پتوکیو د خرماؤ) څخه.

تفسیر: یعنی ډیره کلکه او مضبوطه چوخیدونکی رسی. له دی څخه زیاترو مفسرینو د دوزخ د اوسپنی غاړکی او سلاسل مراد اخیستی دی او دا تشبیه د ﴿حَمَالَةَ الْحَطَبِ﴾ په مناسب ورکری شوی ده ځکه چه د لرگیو د بار ترلو کښی رسی ته ډیر ضرورت پېښیږی. لیکلی چه د دی ښځی په غاړه کښی یوه خورا (ډیر) ښه قیمتداره غاړکی وه دی به ویل «په لات او عزئی باندی قسم خورم چه زه دا خپله غاړکی د محمد په عداوت باندی لگوم» نو ځکه ضرور دی چه په دوزخ کښی هم د هغی غاړی له هغسی یوی غاړکی څخه تشه نه وی عجیبه خبره لا دا ده چه د دی بدبختی مرگ هم داسی واقع شو چه د لرگیو د پیتی رسی د هغی په غاړه کښی چه په یوه گت باندی ئی دمه کیښوده غوټه شوه او غټه تیږه (گټه) د دی او د پیتی په منځ کښی راغله او سا ئی وخته.

تمت سورة «تبت» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاخلاص مكية وهی اربع آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۲) تسلسلها حسب النزول (۲۲) نزلت بعد سورة «الناس»

د «الاخلاص» سورت مکی دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۲) په نزول کښی (۲۲) سورت دی وروسته د «الناس» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چه الله یو دی (په ذات او صفات خپل کښی) الله بی پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ په نسبت پوهنتی چه دی څنگه دی؟ تاسی ورته داسی ووايئ چه الله تعالیٰ یو دی! او د هغه په ذات کښی په هیڅ ډول (طریقه) د تعدد او تکثر او دوه‌ئیزتوب گنجایش نشته او نه ئی څوک په مقابل کښی شته او نه مشابه لری په دی سره د مجوسانو عقیده رده شوه چه وائی خدایان دوه دی یو د خیر غیبتن (مالک) «یزدان» او بل د شر غیبتن (مالک) «اهریمن» دی او هم د هندوانو عقیدې تردیدی شوی چه هغوی د دری دیرشو کروړو بتانو منونکی دی او هغوی ته د خدائی په چارو کښی برخی ورکوی.

د «الصمد» تفسیر په څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی چه (طبرانی) هغه گرد (تول) نقل کړی وائی «وکل هذه صحيحة وهي صفات ربنا عز وجل هو الذي يصمد اليه في الحوائج وهو الذي قد انتهى سؤدده وهو الصمد الذي لا جوف له ولا يأكل ولا يشرب وهو الباقي بعد خلقه» دا گرد (تول) رښتیا دی. او ځمونږ الله تعالیٰ هغه لوی ذات دی چه هغه ته هر راز (قسم) اړتیاوی (احتیاج) وروړاندی کيږی او هر ډول (طریقه) مرستی (مدد) ورڅخه غوښتلی کيږی او د گرد (تول) سترتوب (لویي) او د تولی مشرتیا صفت په کښی شته. نه خوری او نه غښی او نه چا ته محتاج دی او له خپلو مخلوقاتو څخه وروسته هم پاتی دی. ابن کثیر. د پاک الله د صمدیت له صفت څخه د هغو ناپوهانو رد هم وشو چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه نور کسان هم واکوالان (اختیارمند) گڼی یا د هغوی په پوره خپلواکی باندی عقیده لری د آریه ؤ د عقیدې تردید هم وشو ځکه چه د دوی له اصولو سره سم د دنیا په پیدا کولو کښی روح او ماده لویه اغیزه (اثر) لری او دا دواړه شیان پخپل وجود کښی الله تعالیٰ ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی (استغفر الله).

لَمْ يَلِدْ ۝ وَلَمْ يُولَدْ ۝

نه ئی دی غیږولی (هیڅوک) او نه دی غیږولی شوی دی (له هیچا نه).

تفسیر : یعنی نه هیخوک د ده اولاد دی او نه دی د چا اولاد دی له دی څخه د هغو عقائدو تردید هم وشو چه په هغو کښی حضرت مسیح علیه السلام یا حضرت عزیر علیه السلام د الله تعالیٰ ځامن بلل کيږی یا پرستو ته د الله تعالیٰ لونی وائی او هم په ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره د هغو عقیدو تردید وشو چه ځینی خلق مسیح یا نورو ته الله وائی یعنی د الله تعالیٰ دا شان دی چه څوک ئی نه وی ځیږولی او نه دی له بل چا څخه ځیږولی شوی وی او ښکاره خبره ده چه عیسیٰ علیه السلام د یوی سپین لمنی جینع له نسه پیدا شوی دی نو هغه څنگه خدای کیدی شی؟.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ٤

او نشته دغه (الله) لره برابر سیال هیخوک.

تفسیر : کله چه هیخوک د الله تعالیٰ سیال، شریک، برابر، مل نه وی نو د هغه ښځه او هلک او نور له کومه کيږی؟ له دی جملی څخه د هغو خلقو تردید وشو چه د الله تعالیٰ په ځینو صفتونو کښی کوم مخلوق هغه غوندی کنی تر دی چه ځینی رد سترگی د الوهیت له دی ستاینی (صفت) څخه پوره ستاینی (صفت) هغو مخلوقاتو ته هم ورکوی. د یهودانو په کتابونو کښی ئی لیکلی دی چه د غیږو په یوی مسابقی کښی یعقوب علیه السلام په الله تعالیٰ باندی په غیږ کښی غالب شو (العیاذ بالله) ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهُمْ إِذِ انبَأَتْهُمْ بِأَنْبَاءِ رَبِّهِمْ أَلَّا يَكُونُوا لِرَبِّهِمْ إِلاَّ نُجَسًا﴾ انی أسألك یا الله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد ان تغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم.

تمت سورة «الاحلاص» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الفلق مکیة او مدنیة وهی خمس آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۳) تسلسلها حسب النزول (۲۰) نزلت بعد سورة «الفيل»

د «الفلق» سورت مکی یا مدنی دی پنځه آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۳) په نزول کښی (۲۰) سورت دی وروسته د «الفيل» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝

ووايه (ای محمده) پناه غواړم په رب د صبا خيروونکي د تياري باندې.

تفسير : يعنى هغه چه د شپې تياره خپروى او له هغې څخه د سهار انوار او رڼا ښکاروي.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝

له شره د هغه شى چه پيدا كړى ئى دى (له ضررناكو شيانو څخه).

تفسير : يعنى هر هغه مخلوق چه په هغه كښى څه بدى او شر وى زه د هغه له شر او بدى څخه پناه غواړم وروسته د دى غاى په مناسبت د څو غځان ته څيزونو نومونه هم اخيستي شوى دى.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝

او له شره د تياري شپې كله چه تكه توره شى (او هر شى پت كړى).

تفسير : يعنى د شپې تياره چه په هغې كښى زياتره شرور او بدى پېښېږي په تيره بيا كودى (سحر) او نوري پېښې ډيرى واقع او پېښېږي چه خوف يا د لمر لویده تری مراد دى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «په دى كښى كودى (تولى) تياري راغلى ظاهري، باطنى، تنگه، پريشانى او گمراهى او نور.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝

او له شره د هغو ښځو ساحرانو پوكي كوونكيو چه پو كول كړى په غوتو كښى.

تفسير : له «النفاثات فى العقد» او پوكي كوونكيو نفسونو څخه هغه ښځى يا هغه ډلى يا هغه نفوس مراد دى چه د سحر او د كودو د چارو كولو په وقت كښى پر كومى ژى يا مزی يا ويښته يا نورو باندې څه ولولى او پرى پو ئى كړى او غوتى پكښى واچوى هغه كودى چه لبيد بن اعصم غمونږ پر پيغمبر صلى الله عليه وسلم باندې كړى وى په هغو كښى ځينى جونى هم كدى وى والله اعلم.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝

او له شره د حسد کوونکی کله چه ښکاره کړی حسد خپل.

تفسير : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «کله چه د هغه نظر ولگيږي بيشکه» نظر او د سترگو تپ يوه واقعي او رښتيا خبره ده خو د ډيرو مفسرينو په نزد د «ومن شر حاسد اذا حسد» مطلب دا دی کله چه حاسد د خپل زړه کيفيت ضبط نه کړی شی او په عملي ډول (طريقه) سره خپل حسد ښکاره کړی نو د هغه له بدی څخه پنا غوښتل ښائی. که د يوه سړی په زړه کښی بی واکه حسد پيدا شی خو هغه خپل نفس پخپل ضبط او پخپل واک (اختيار) ساتی او له محسود سره د حسد وضعیت نه ښکاروی نو هغه له دی څخه وتلی دی. د حسد معنی دا ده چه د بل چا د ورکړی شوی نعمت زوال وغواړی البته داسی غوښتنه چه الله تعالی ماته هم داسی نعمت یا زیات له هغه څخه وښی چه هغه ته الله تعالی ورکړی دی په رخی (کینه) او حسد کښی داخله نه ده او هغه ته (غبطه) وایه شی. د بخاری شریف په دی حدیث کښی چه د لاحسد الاقی اثنتین الخ» له حسد څخه هم دا غبطه مراد ده.

تمت سورة «الفلق» بفضل الله تعالى و منه وكرمه

سورة الناس مدنية او مكية وهی ست آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۴) تسلسلها حسب النزول (۲۱) نزلت بعد سورة الفلق.

د «الناس» سورت مدنی یا مکی دی شپږ آیات يوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۴) په نزول کښی (۲۱) سورت دی وروسته د «الفلق» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ النَّاسِ ۝

ووايه (ای محمده) پناه غواړم په رب د تولو خلقو په باچا د تولو خلقو په معبود د تولو خلقو.

تفسير : اگر که د الله تعالی د ربوبیت شان او د باچاهی چاری پر تولو مخلوقاتو باندي

شاملی دی خو دا صفات همغسی چه په کامل دول (طریقه) په انسانانو کښی دی په نورو مخلوقاتو کښی داسی له لری نه څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو ځکه ئی د «رب» او د «ملک» او د نورو اضافت انسانانو ته وفرمایه. او هم په وسوسو کښی ابتلاء او اخته کیدل پرته (علاوه) له انسان څخه د بل مخلوق په شان کښی نشته.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۴

له شره د وسوسی اچوونکی تبتیدونکی (شیطان له ذکره د الله).

تفسیر : شیطان سره له دی چه له سترگو څخه پټ دی خلق غولوی او له لاری څخه ئی ویاسی تر څو چه انسان په غفلت کښی اوسیدږی د هغه تسلط پر دوی باندی زیاتیږی او کله چه ویښی او خپل الله تعالی ئی په یاد شی نو هغه هم سم د لاسه تبتی.

الَّذِي يُوسُوسُ فِيْ صُدُوْرِ النَّاسِ ۵ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۶

هغه (شیطان) چه وسوسی اچوی په سینو زړونو د خلقو کښی (چه دغه وسوسه اچوونکی) له پیریانو او انسانانو څخه دی.

تفسیر : شیطان هم په پیریانو کښی او هم په انسانانو کښی شته لکه چه په (۱۴) رکوع ۱۱۲ آیت د «الانعام» د سورت څمونږ دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ شَيْءٍ عَذَابًا شَدِيدًا ۝ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِنْ خَلْقِ الْقَوْلِ غُرُورًا ۝﴾
الله تعالی مو دی د دی دواړو له شره وساتی. (تکمله) د دی دوو سورتونو په تفسیر کښی عالمانو او حکیمانو دیری زیاتی نکتی ویلی دی. د حافظ ابن قیم رحمه الله علیه څمونږ د امام رازی رحمه الله علیه څمونږ د بلخی ابن سبارح. د حضرت شاه عبد العزیز دهلوی محدث رحمه الله علیه اوږدو بیانونو لیکل دلته ممکن نه دی نو دلته یواځی د مولانا محمد قاسم نانوتوی رحمه الله علیه د کلام خلاصه او د وینا لدون لیکل کیږی چه د «فوائد موضح الفرقان» د حسن خاتمی دپاره یو نیک فال ثابت شی.

دا یو فطری او عام دستور دی کله چه په کوم باغ کښی نوی ترکودی (شنیلی، نبات) ځمکه وچوی او له تخم څخه د باندی ووځی نو باغوان یا بزگر د هغه تحفظ او پالنی او روزنی ته زیاته توجه کوی او د هغه د لوئیدلو په نسبت دیر کوشن او زیار (محنت) کوی چه هغه له گردو (تولو) ارضی او سماوی آفاتو څخه وساتی او تر څو د خپل کمال حد ته ونه رسیدی دی ئی دیر ربر (تکلیف) ایستلو او پام لرنی ته اړ (مجبور) دی. اوس په دی خبری باندی غور کول په کار

دی چه د بوتی د ژوندون فناء کونکی یا د هغه د ثمراتو له تمتع څخه د هغه د مالک محروم گرځوونکی کوم کوم آفتونه دی؟ چه د هغو د شر او مضمرت په لری کولو کښی تل باغوان یا بزگر څیر وی او زیاته توجه او هوش ولری؟ چه خپل مساعی کامیاب کړی په ادنی تامل او لږ تصور او اتکل سره څرگندیری (ښکاره کیږی) چه داسی آفتونه زیاتره په څلور ډوله (قسمه) پیښیږی چه د هغو په انسداد کښی باغوانان څلورو شیانو ته ډیر اړ (مجبور) دی.

اول: د بوتی خوړونکی چینجی او خزندی شړل چه د هغو له غاښو او خولو څخه نباتات و ترکودی ته زیان رسیږی. یا د هغو په جبلت او خلقت کښی د هغه بوتو خوړل داخل دی.

دوهم: د ویالی یا د سین یا د کاریز یا د کوهی اوبه، هوا او د لمر تودوخی الغرض د ژوندون او د ترقی گرد (تول) اسباب د شتو او د هستی پوره انتظام دی.

دریم: په هغه باندی د واورى، پلۍ، خاورى او د نورو شیانو لویدل چه د هغه د غریزی حرارت د احتقان باعث شی څکه چه دغه د دی د ترقی او د نشو او نماء مانع گرځی.

څلورم: د باغ د خاوند کوم دښمن یا حاسد د هغه کومه څانگه یا لښته او پانی او نور ونه شکوی یا هغه له بیخه ونه کاپری او ایسته ئی ونه غورځوی.

که باغوان د دی څلورو واړو خبرو پوره مکمل انتظام او بندوبست وکړی نو له الله تعالی څخه هیله (امید) کیږی چه هغه نباتات او ترکودی لوئی شی او په زړه پوری گټی تری واخیستی شی او خلق د هغو د څانگو له میوو څخه پوره فائده واخلي. هم داسی مونږ ته ښائی چه د ارض او سماء له خالق څخه چه رب الفلق او خالق الحب والنوی دی او د نری د تکو شتو چمنونو حقیقی مالک او مربی دی د خپل وجود د شجر او د ایمان د شجر په نسبت له دی څلورو آفتونو څخه پناه وغواړو! بیا ښائی معلوم کړ شی لکه چه په اول قسم کښی د ترکودی خوړونکیو ساکښانو (ذی روحو) ضرر پیښول یواځی د هغوی د طبیعت له مقتضیاتو څخه وهم داسی د شر اضافت د «ماخلق» په لوری هم په دی خوا مشیر دی چه دا شر د هغه د مخلوق من حیث هو مخلوق له سببه ثابت دی او د هغو په زړونو کښی پرته (علاوه) د هغو د طبیعت او فطری دوامی بل کوم سبب ته دخل نشته لکه چه په منگور، لرم، سباع، بهائم، او نورو کښی لیدل کیږی.

د لرم لښه تومبل نه دی له هنده دا ئی غوښت دی د وجود له سره هنده

نیش عقرب نه از پی کین است مقتضای طبیعتش این است

وروسته له دی په دوهمه درجه کښی ئی له (غاسق اذا وقب) څخه د تعوذ تعلیم ورکړی دی چه له هغه څخه د مفسرینو په نزد یا شپه ده چه ښه توره تیاره شی یا د لمر دویدل وی یا د سپوږمۍ تندر او خوف دی له دوی څخه هره یوه معنی چه واخلي دومره خبره خو یقینی ده چه په (غاسق) کښی د (شر) پیدا کیدل د هغی پر وقوب (د یو څیز تر شا پتیدو) باندی مبنی دی او ښکاره ده چه په وقوب (پتیدل) کښی پرته (علاوه) له دی څخه بله کومه خبره نشته چه له مونږ څخه د یوه څیز علاقه منقطعه شی او هغه فوائد او گټی چه مونږ ته د هغی له ظهور څخه

حاصلیدی هغه به اوس په لاس نه راځي کله چه داسی دی نو دا تمثیل له اسبابو او مسبباتو څخه پرته (علاوه) پر بل کوم شی باندی نه لگیږي ځکه چه د مسبب وجود د اسبابو او معداتو پر وجود باندی موقوف دی تر څو د اسبابو علاقه له مسبباتو سره قائمه نه وی هیڅ کله کوم مسبب په خپل وجود کښی بریالی (کامیاب) کیدی نشی او هم دا خبره ده چه مونږ د آفتونو په دوهم قسم کښی ولیکل چه که اوبه، هوا، د لمر تودوخی او رڼا الغرض د ژوندون او ترقی گرد (تول) اسباب په زړه پوری منظم نه وی نو هغه ترکودی، نبات مراوی او وچپیږي.

وروسته له دی دریم تعوذ له (نفاثات فی العقد) څخه وکر شو لکه چه وویل شول له هغه څخه ساحرانه چاری مراد دی هغه کسان چه د سحر د وجود منونکی دی هغوی ئی منی چه د سحر له اثره مسحور ته داسی امور پیښیږي چه له هغو څخه د طبیعت اصلی آثار مغلوب او مړه کیږي. نو د سحر آفت هغه آفت ته ډیر ورته دی چه تر کودی ته له واورې او پلې او د غریزی حرارت د بندیدو په سبب پیدا کیږي او د هغه په نشوونما او وده او لوئیدو کښی نقصان پیښوی هغه الفاظ چه د (لبید بن اعصم) په قصه کښی شته ځینی ئی دا دی «فقام علیه الصلوة والسلام کأنما انشط من عقال» له دی څخه ښکاریږي چه پر دوی باندی کوم شی مستولی شوی و او د دوی د طبیعت مقتضیات ئی پت کړی و چه د جبریل علیه السلام په تعوذ سره د الله تعالی په امر هغه عارضه ورکه شوه.

اوس له هغو افاتو څخه چه د ځان ساتنه ضروری ده فقط یوه آخری درجه پاتی شوه چه دښمن د حسد او عداوت په سبب د باغ کومه څانگه یا لښته ماتوی یا بوتی له بیخه راوکاږي د باندی ئی غورځوی یا ئی پانی یا ئی میوی شکوی د شر دا مرتبه ئی له (ومن شر حاسد) سره په ډیر وضاحت راوښووله.

په دغه تقریر او وینا کښی که کوم لږ والی شته خو هغه یواځی دا دی چه کله کله تخم ته پرته (علاوه) له دی څلورو واړو آفتونو څخه کوم بل آفت پخوا له زرغونیدلو څخه ورپیښیږي بیا خو ئی میږتون منځنی جوهر چه د تخم تومنه یا قلب یا د تخم «سویدا» ورته وایه شی او د زرغونیدلو اصلی ماده وی خوری یا ئی د بلی کومی پیښی په سبب دننه برخه تکه توره واړوی یا له منځه دوه پلې شی او د نشونما او د زرغونیدلو، لوئیدلو او د ودی قابلیت پکښی پاتی نشی ښائی د دی لږتوب د تلافی دپاره په بل سورت کښی د (السواس الخناس) له شر څخه د استعاذی تعلیم ورکړی شوی وی ولی (وسواس) د هغو فاسدو خطراتو نوم دی چه په سترگو نه ښکاری بلکه په پته سره د ایمان په قوت کښی کندو او رخنه اچوی چه د هغه علاج پرته (علاوه) د عالم الخفیات والسرائر څخه بل څوک نشی کولی خو کله چه د وسوسو مقابله له ایمان سره وشي نو د وسواس د دفعی دپاره په هم دی صفاتو باندی د تمسک ضرورت دی چه د ایمان د مبادی او مناقشی له اصولو څخه شمیرلی کیږي او له هغو څخه ایمان ته مدد رسی. اوس له تجربو څخه رابکاره شوه چه له گردو (تولو) څخه اول د ایمان انقیاد او تسلیم نشو او نما د حق تعالی د بی انتهای تربیتونو او بی غایاتو انعاماتو د لیدلو څخه حاصلیږي نو کله چه مونږ د هغه

په مطلقه ربوبیت باندی نظر واچوو نو څمونږ ذهن دی خوا ته منتقل کیږی چه هغه ذات رب العزت مالک الملک او مطلق شهنشاه هم دی څکه چه د تربیت مطلقه معنی د هر راز (قسم) جسمانی او روحانی ضروریاتو رسونه دی او دا کار پرته (علاوه) له هسی یو منبع الکمالات ذات څخه له بل چا څخه کیدونکی نه دی چه هغه د هر راز (قسم) ضروریاتو او شیانو مالک او د دنیا هیڅ یو شی د هغه د اقتدار له فیضه د باندی نه دی هم داسی ذات ته مونږ مالک الملک او مطلق شهنشاه ویلی شو او بیشکه د هغه لوی شان داسی کیدی شی چه (لمن الملک الیوم لله الواحد القهار) گواکی مالکیت یا ملکیت د داسی یو قوت نوم دی چه د هغه د فعلیت مرتبه په (ربوبیت) سره موسومیری څکه چه د ربوبیت لنډ تعریف د منفعت اعطاء او د مضرت دفع دی او پر دغو دواړو باندی قدرت لرل دی دا د مطلق شهنشاه منصب دی که لږ له دی څخه وړاندی ته څیر شو نو د دی علی الاطلاق باچا د معبودیت (الوهیت) سراغ او پته هم موندله کیږی څکه چه معبود هغه ته وایه شی چه د هغه د حکم په مقابل کښی هر څوک غاړه کیږدی او د ده د امر په مقابل کښی د بل حکم هیڅ خیال او پروا ونه کړه شی نو ښکاره ده چه دا د بندگی انقیاد پرته (علاوه) د کامله محبت او مطلقه حکومت په مخامخ کښی د بل چا په مخ کښی نه کاوه او نه ئی وړ (لائق) دی د دی دواړو شیانو اصلی مستحق پرته (علاوه) له الله تعالی څخه بل څوک نه دی څکه د معبودیت او الوهیت صفت هم یواځی هغه (وحده لا شریک له) ته ثابت شو. ووییع ﴿قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ شَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾

لنډه ئی دا هغه کوم صفت چه د ایمان مبدأ گرځی ربوبیت دی وروسته له هغه د ملکیت صفت دی او له ټولو څخه وروسته د الوهیت مرتبه ده نو هر هغه څوک چه خپل ایمان د شیطانی وسوسو د مضرت د ساتلو په نیت د حق تعالی دربار ته حاضریری چه هلته خپله چاره جوئی وکړی نو ښائی هم داسی درجه په درجه له یو مقام څخه بل مقام ته لاړ شی لکه چه پخپله پروردگار په هم دی ترتیب سره د خپلی ستاینی (صفت) په ﴿يَرْبُّكَ الْكَافِرُ ، الْمَلِكُ الْكَافِرُ ، الْإِلَهِ الْكَافِرُ﴾ سره په سورت «الناس» کښی بیان فرمایلی دی او عجیبه خبره دا ده لکه چه د مستعاذ به له خوا دلته دری صفتونه بی د عاطفی له واو څخه او بی د جاری د «ب» له اعادی څخه مذکور دی د مستعاذ منه له جانبه هم دری شیان په نظر راځی چه پرله پسې صفت په صفت بیان کړی شوی دی. په دی باندی به داسی پوهیږئ چه د «وسواس» د وصفیت په مقابل کښی واخلی څکه چه حقیقی مستعاذ به «اله الناس» دی او «ملک» او «رب» په هغه پوری د رسیدلو عنوان ټاکلی (مقرر کړی) شوی دی هم داسی د مستعاذ عنه حقیقت هم دا «وسواس» دی چه د هغه د صفت په مخ کښی «خناس» راوړی شوی دی له «خناس» څخه دا مراد دی چه شیطان د غفلت په حال د انسان په زړه کښی وسوسه اچوی او کله چه څوک وپښ شی نو د غلو په شان د هغوی پسې بیرته ځان راکاږی د داسی غلو او بدو چارو نیول او د هغوی د ربړ (تکلیف)، تعدی لاس پری کول او د رعیتونو د آرامی او د هوسانی (راحت) چاری ورغوندول د سلاطینو او د ټولواکانو لویه فریضه او مهمه وظیفه ده څکه مناسب به وی چه د دی صفت په مقابل کښی

(ملک الناس) کینهود شی او (الذی یوسوس فی صدور الناس) چه د (خناس) د فعلیت درجه ده او مونږ هغی ته د غله د نقب وهلو سره تشبیه ورکولی شو هغه د (رب الناس) په مقابله کښی دی چه په پخوانی تحریر کښی د (ملک الناس) د فعلیت مرتبه ده وشمیرلی شی بیا دی وکتلی شی چه د مستعاذ منه او مستعاذ به په منځ کښی څومره نام او کامل تقابل ښکارپړی والله تعالیٰ اعلم باسرار کلامه!

اوله تنبیه : له ډیرو اصحابو لکه حضرت بی بی عائشه الصدیقه، حضرت ابن عباس، حضرت زید بن ارقم رضی الله تعالیٰ عنهم څخه روایت دی چه پر حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم ځینو یهودانو سحر جادو او کودی کړی وی چه د هغو له اثره د هغوی په مبارک بدن باندی یو راز (قسم) مرض لاحق شو. په دی منځ کښی کله داسی هم پېښیده چه دوی به ځینی دنیوی چاری کولی خو بیا ئی داسی گڼل چه هغه ئی نه دی کړی یا هغه دنیوی کار چه کړی ئی نه وی داسی ئی باله چه کړی ئی دی د دی پېښی د علاج دپاره الله تعالیٰ دا دوه سورتونه رانازل کړل چه د هغه له تأثره د الله تعالیٰ په اذن هغه مرض زائل شو واضح دی وی چه دا واقعه په صحیحینو کښی شته چه په هغه باندی تر اوسه پوری هیڅ یوه محدث جرح نه ده کړی او داسی کیفیت د رسالت له منصبه سره قطعاً منافی نه دی لکه چه دوی کله فارغ او ځینی اوقات غشی پر دوی باندی طاری کیده یا څو ځلی په لمانځه کښی سهو شوی دی. دوی فرمایلی دی **(انما انا بشر انسی کما تنسون فاذا نسیت فذکرونی:)** بیشکه چه زه یو سری یم لکه تاسی او هیروم شیان لکه چه تاسی ئی هیروئ کله چه ځما څخه کوم شی هیر شی نو هغه را په یاد کړئ!) ښائی چه ځینی ناپوهان ووائی چه «که پر هغوی باندی غشی طاری کیده نو د هغه پر وحی او نورو خبرو باندی څنگه یقین وکړی شی؟ ښائی چه په هغه هم سهو، نسیان هیره او نور شیان گډ وی» اگر که د هغی سهوی او نسیان څخه دا نه لارمپړی چه د الله تعالیٰ د وحی او د تبلیغ په فرائضو کښی شکوک او شبهات پیدا شی او له دومره یوی خبری څخه چه کله کله به دوی د یوه کړی کار په نسبت فرمایل چه نه ئی دی کړی یا یو ناشوی کار به ئی داسی گانه چه کړی ئی دی څرنگه به دا لارمپړی چه د دوی په ځینو تعلیماتو او د بعثت د فرائضو په قوت او اعتبار کښی څه شک او شبهه پیدا شی.

په یاد ئی ولرئ چه سهو، نسیان، مرض غشی او نور انسانی عوارض د بشریت له خواصو څخه دی کله چه انبیاء علیهم السلام بشر دی نو د داسی خواصو موندل د هغو په وجود کښی د هغوی له مرتبې څخه هیڅ شی نه لپړوی هو! دا ضروری ده کله چه د یوه سری په نسبت په قاطعه و براهینو او نیره و دلائلو ثابت شی چه هغه په رښتیا سره د الله تعالیٰ یقینی استاخی وی نو د دی خبری منل هم په کار دی چه د الله تعالیٰ د هغه د عصمت تکفل کړی دی او همغه ئی د خپلی وحی د وریادولو او پوهولو او وررسولو ذمه وار گرځولی دی نو څرنگه ممکن کیدی شی چه د ده د دعوت د فرائضو او د تبلیغ په انجام کښی کوم بل طاقت یا قوت خلل واچوی. نفس وی که شیطان ناروغی وی که جادو لنده ئی دا چه هیڅ یو شی د نبوت او پیغمبری په چارو او

د بعثت په لورو (اوچتو) مقاصدو پوری اړه (تعلق) لری د سحر او جادو لږ څه اثر لويديلی وی او نه کودی او نه جادو د نبوت او د بعثت په فرائضو کېښی څه خلل او دیل اچولی شی.

دوهمه تنبيه : د معوذتینو په قرآنیت باندی د گردو (تولو) اصحابو اجماع ده او د هغوی له زمانې څخه تر اوسه پوری په تواتر سره ثابت شوی ده. یواځی د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کاوه شی چه دوی به دا دوه سورتونه په خپل مصحف کېښی نه لیکل. خو دا خبره دی ښکاره وی چه ابن مسعود رضی الله عنه هم د دی دوو سورتونو په قرآنیت کېښی هیڅ شک او شبهه نه لرله او دا ئی منل چه دا د پاک الله کلام دی او یقیناً له آسمانه رانازل شوی دی خو د دی د نزول اصلی مقصد رقیه او علاج دی دا نه دی رامعلوم چه د تلاوت دپاره نازل شوی دی؟ که نه؟ نو ځکه د دی دوو سورتونو لیکل په هغه مصحف کېښی چه د تلاوت دپاره وی له احتیاطه چپ (خلاف) دی «انه کان لا یعد المعوذتین من القرآن وکان لا یکتبهما فی مصحفه ویقول انهما منزلتان من السماء وهما من کلام رب العلمین ولکن النبی علیه الصلوة والسلام کان یرقی و یعوذ بهما فاشتبیه علیه انهما من القرآن أولیستامنه فلم یکتبهما فی المصحف» (د روح البیان د څلورم جلد ۷۲۳ مخ وگوری!) قاضی ابوبکر باقلائی لیکي «لم ینکر ابن مسعود رضی الله عنه کونهما من القرآن وانما انکر اثباتهما فی المصحف فانه کان یروی ان لا یکتب فی المصحف شیئا الا ان کان النبی صلی الله علیه وسلم اذن فی کتابته فیه وکان لم یبلغه الإذن» (د فتح الباری د اتم جلد ۷۱ مخ وگوری!) حافظ یوه بل عالم د الفاظو داسی نقل کړی دی «لم یکن اختلاف ابن مسعود رضی الله عنه مع غیره فی قرآنیتهما وانما کان فی صفة من صفاتهما» (د فتح الباری د پنځم جلد ۷۱ مخ وگوری!) په هر حال د ابن مسعود رضی الله عنه دا رأی شخصی او انفرادی وه او لکه چه (بزار) تصریح کړی ده هیڅ یو له اصحابو څخه له ده سره متفق نه ؤ او دیر امکان لری چه وروسته له دی څخه چه هغوی ته په تواتر سره دا ورښکاره شوی وی چه معوذتین هم له متلوه قرآن څخه دی نو هغوی به هم په هغه خپل رومبني فکر باندی پاتی نه وی برسیره په دی د دوی انفرادی رأی هم له خبر واحد څخه معلومیږی چه د قرآن د تواتر په مقابل کېښی د اوریدلو وړ (لائق) نه دی. په شرح مواقف کېښی لیکلی شوی دی «ان اختلاف الصحابة فی بعض سور القرآن مروی الآحاد المفیده للظن و مجموع القرآن منقول بالتواتر المفید للیقین. الذی یضمحل الظن فی مقابله فتلك الآحاد مما لا یلتفت الیه ثم ان سلمنا اختلافهم فیما ذکر قلنا انهم لم یختلفوا فی نزوله علی النبی صلی الله علیه وسلم ولا فی بلوغه فی البلاغة حد الإعجاز بل فی مجرد کونه من القرآن وذلك لا یضر فیما نحن بصدده الخ» حافظ ابن حجر رحمة الله علیه وائی «واجب باحتمال انه کان متواتراً فی عصر ابن مسعود لکن لم یتواتر عند ابن مسعود فانحلت العقدة بعون الله تعالی الخ» او صاحب المعانی لیکي «ولعل ابن مسعود رضی الله عنه رجع عن ذلك الخ».

يا الله العلمين! ستا شكر په كومه ژبه اداء كړو چه تا مونږ ته داسي خالص توفيق او تيسير راوباسه چه نن مو دا مهمت بالشان خدمت پای (آخر) ته ورساوه! مونږ د خپل دغه خلوصيت او عقيدت؟ ثمره چه يواځي ستا په فضل او اعانت سره پای (آخر) ته رسيدلى دى ستا د قدسيت لوى دربار ته په ډير عجز او نياز دروړاندې كوو اميد او هيله (طمعه) لرو چه پخپل فضل او كرم قبول ئى كړي! الهى مونږ معترف يو چه د دى لوى خدمت په پای (آخر) ته رسولو كښى مو حق د اخلاص او د خدمت نه دى اداء كړى خو كله چه ستا رحمت او رافت سياآت په حسنا تو سره بدلولى شى تاته د يوه حسنه صورت بدلول په حسنه حقيقت سره كومه لويه خبره نه ده! ستا مهرباني او لورينى (بخشش) ته هم داسي هيله (اميد) ده چه ته د خپلى نكتى پالنې له پلوه دا ځمونږ عمل تل مقبول او ژوندى ولري! او د ده د ښو ثمراتو څخه مونږ په دواړو دارينو كښى متمتع وگرځوي!

يا الله العلمين! ته د خپل پاك قرآن له بركته مونږ او ځمونږ والدين او ځمونږ استاذان او ځمونږ شيوخ او ځمونږ اقارب او احباب او هغه كسان چه په دى ښه كار كښى محرک، داعى، ممد، معاون شوى دى يا هغه پوهان چه دى عظيم الشان كار كښى ئى رفاقت او اعانت راسره كړى دى. گرد (تول) ويښى! او د دنيا او آخرت له بلاؤ څخه ئى مأمون او مصئون ولري! او حضرت شيخ الهند محمود الحسن ديوبندى رحمة الله عليه او حضرت عمدة المفسرين شبيب احمد عثمانى مدظله سره مو په جنت الفردوس كښى يو ځاى كړي!

تمت الترجمة والتفسير فله الحمد اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً، ربنا لا توادخنا ان نسينا او اخطأنا ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم اللهم آنس وحشتى فى قبرى اللهم ارحمنى بالقرآن العظيم واجعله لى اماماً و نوراً وهدى ورحمة اللهم ذكرونى منه ما نسيت وعلمنى منه ما جهلت وارزقنى تلاوته آناء الليل واطراف النهار واجعله لى حجة يا رب العلمين!

د قرآن پيل (شروع) په باء، ختم ئى په سين شو ولې؟ ځكه رهبر مو په دارينو كښى قرآن دى بس!.

دقرآن کریم دو قوفو رموز (نبے)

- دهرے ژبے ویونکی چه کله خبری کوی نوچیرته دریگی
اوچیرته نه دریگی، کله ډیراوکله بز ایساریگی اوپه دی
ودریدو اونه دریدو کنبی دخبری پوره بیان اومفهوم
کنبی ډیرلوی دخل دی .

دقرآن کریم معجز کلام او عبارت هم دویناپه ډول واقع
دی. له دغه وجی نه اهل علمو د دریدو اونه دریدو نبے
(علائم) مقرر کړی دی چه هغی ته دقرآن مجید دو قوفو
رموز وائی .

ضروری خبره ده چه ددی عظیم کتاب لوستونکی
ددی رموزو پوره خیال وساتی او هغه رموز دادی .

○ - چیرته چه خبره پوره شی هلته کنبی وړه غوندی دائره
وی ، داپه حقیقت کنبی غونډه (ت) ده چه د(ة) په هیئت
کنبی لیکلی شی اوداد وقف تام علامه ده په دی باندی دریدل
پکاردی ، اوس ۀ خونه شی لیکلی مگر وړه غوندی حلقه
اچولی شی دی ته آیت وائی .

م - داد وقف لازم علامه ده په دی باندی هر و مرو (خامخا)
دریدل پکاردی او که چیری څوک ونه درید نو احتمال

لری چه دخبری مطلب به بل خه شی ددی په پښتو ژبه کښی
 داسی مثال پوهیدل پکارده چه چاته و ویلی شی ،
 (پاسه - مه کینه) چه پکښی د پاسید و امر اوله کیناستو
 نهی ده نو په - پاسه - باندی دریدل لازمدی او که چیری
 متکلم ونه درید نو مخاطب به داسی وگزی چه (پاسه مه -
 کینه) چه په هغه کښی به د و درید ونه نهی او د کیناستود
 امر احتمال کیکی او یقیناً د ا به د قائل د مطلب خلاف وی.

ط - داد وقف مطلق علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی دا
 علامه هلته وی چه کوم خای مطلب نه پوره کیکی او ویونکی
 مزیده هم خه وینا کول غواری .

ج - داد جائز وقف علامه ده دلته کښی دریدل غوره اونه دریدل
 جائز دی .

ز - داد مجوز وقف علامه ده دلته نه دریدل غوره دی .

ص - داد مرخص وقف علامه ده دلته پیوست (یو خای)
 لوستل پکاردی لیکن که چیری خوک ستړی شی او ودریکي
 نو هغه ته اجازه شته ،

معلومه شوه چه په (ص) پیوست لوستل د (ز) په نسبت ترجیح لری

صل - داد الوصلُ اَوَّلُ (یعنی وصل غوره) اختصار دی دلته
 پیوست لوستل غوره دی .

ق - داد قیل علیه الوقف خلاصه ده دلته دریدل پکارنه دی.
صل - داد قَدْ یُوَصِّلُ علامه ده دلته کله ودریدی شی اوکله نه
لیکن دریدل غوره دی.

قف - داد قِفْ لفظ دی چه معنی ئی ده ودریگه اودا علامه
هله استعمالیکی چه دلوستونکی دپیوستی وینا احتمال وی.
س یا سکت - داد سکت علامه ده دلته لک وخت دریدل پکاری
خوچه تنفس باقی وی (یعنی ساماته نه شی).

وقفه - داد اوکدی سکت علامه ده دلته دسکت په نسبت پیر
دریدل پکاری لیکن چه تنفس جاری وی (یعنی ساماته نه شی)
په سکت اووقفه کنبی دافرق دی چه سکت کنبی لک وخت
اوپه وقفه کنبی پیر وخت ودریدی شی.

لا - دلامعنی چه نیشته داعلامه کله خودآیت پورته وی او
کله عبارت دننه که عبارت دننه وی نودریدل بالکل
نه دی پکارا وکه دآیت پورته وی نوپیا اختلاف دی.
دخینوپه نزد دریدل اود بعضوپه نزد نه دریدل روادی
خوکه خوک ودرید یا ونه درید په دی سره مطلب کنبی شه
خلل نه واقع کیکی وقف هله نه دی پکارچه د عبارت دننه
لیکلی وی.

ک - داد کذلک علامه ده یعنی چه کوم رمز (نسبه) دی ک نه

وراندی لیکلی شوی ده دله کبئی دی همغه وکیرلی شی.

۵ - داددی علامه ده چه په دی خای دغیر کوفیینو په نزدایت ده که چا وقف وکړ نو داعادی (دوباره ویلو) ضرورت نیشته.

۶ - داد دریو تکو (نقطو) وقف نژدی نژدی راخی دی ته معافته ویلی شی که خوددی اختصار په مع سره لیکلی شی. ددی مطلب داده چه دا دواړه وقفونه لکه چه معافته کوی او حکم ئی داده چه په دی دواړو وکبئی په یو باندی دریدل پکار دی په بل نه او په وقف کبئی درموزو (نښو) قوت او ضعف ملحوظ ساتل پکار دی.

د دویم جلد فہرس
 لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے
 دسورۃ الکھف (۷۵) آیت لہ ابتداء تریای (آخر) سورۃ الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ
۱۹	سُورَةُ مَرْيَمَ	۲۰	۱۶	۴۳	سُورَةُ الزُّمُرِ	۱۰۵۶	۲۵
۲۰	سُورَةُ طه	۶۸	۱۶	۴۴	سُورَةُ الدُّحَانِ	۱۰۹۰	۲۵
۲۱	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ	۱۳۰	۱۷	۴۵	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	۱۱۰۵	۲۵
۲۲	سُورَةُ الْحَجِّ	۱۸۶	۱۷	۴۶	سُورَةُ الْأَحْقَافِ	۱۱۲۴	۲۶
۲۳	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	۲۳۸	۱۸	۴۷	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	۱۱۵۰	۲۶
۲۴	سُورَةُ التَّوْرِ	۲۸۴	۱۸	۴۸	سُورَةُ الْفَتْحِ	۱۱۷۴	۲۶
۲۵	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	۳۴۲	۱۸ - ۱۹	۴۹	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	۱۲۰۳	۲۶
۲۶	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	۳۸۰	۱۹	۵۰	سُورَةُ قَت	۱۲۱۹	۲۶
۲۷	سُورَةُ النَّعْلِ	۴۲۹	۱۹ - ۲۰	۵۱	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ	۱۲۳۵	۲۶ - ۲۷
۲۸	سُورَةُ الْقَصَصِ	۴۸۰	۲۰	۵۲	سُورَةُ الطَّوْرِ	۱۲۵۲	۲۷
۲۹	سُورَةُ الْعَنَكَبُوتِ	۵۳۹	۲۰ - ۲۱	۵۳	سُورَةُ النَّجْمِ	۱۲۶۶	۲۷
۳۰	سُورَةُ الرُّومِ	۵۸۰	۲۱	۵۴	سُورَةُ الْقَمَرِ	۱۲۸۵	۲۷
۳۱	سُورَةُ لُقْمَانَ	۶۱۴	۲۱	۵۵	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	۱۳۰۱	۲۷
۳۲	سُورَةُ السَّجْدَةِ	۶۳۷	۲۱	۵۶	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	۱۳۱۸	۲۷
۳۳	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	۶۵۲	۲۱ - ۲۲	۵۷	سُورَةُ الْحَدِيدِ	۱۳۳۷	۲۷
۳۴	سُورَةُ سَبِّا	۷۱۴	۲۲	۵۸	سُورَةُ الْمَجَادِلَةِ	۱۳۶۲	۲۸
۳۵	سُورَةُ قَاطِرٍ	۷۵۳	۲۲	۵۹	سُورَةُ الْحَشْرِ	۱۳۸۱	۲۸
۳۶	سُورَةُ يٰس	۷۸۱	۲۲ - ۲۳	۶۰	سُورَةُ الْمُتَحَنِّنَةِ	۱۴۰۲	۲۸
۳۷	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	۸۱۶	۲۳	۶۱	سُورَةُ الصَّافِّ	۱۴۱۶	۲۸
۳۸	سُورَةُ ص	۸۵۸	۲۳	۶۲	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	۱۴۲۶	۲۸
۳۹	سُورَةُ الزُّمَرِ	۸۹۳	۲۳ - ۲۴	۶۳	سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ	۱۴۳۵	۲۸
۴۰	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	۹۳۸	۲۴	۶۴	سُورَةُ النَّحْلِ	۱۴۴۳	۲۸
۴۱	سُورَةُ حَرِّ السَّجْدَةِ	۹۸۵	۲۴ - ۲۵	۶۵	سُورَةُ الْفَلَاقِ	۱۴۵۳	۲۸
۴۲	سُورَةُ الشُّوَرَى	۱۰۲۱	۲۵	۶۶	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۴۶۷	۲۸

د دویم جلد فہرس
 لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے
 دسورۃ الکھف (۷۵) آیت لہ ابتداء ترپای (آخر) سورۃ الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفحہ رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفحہ رقم	دپارے شمارہ
۶۷	سُورَةُ التَّلَاثِ	۱۴۸۰	۲۹	۹۱	سُورَةُ الشَّمْسِ	۱۷۱۴	۳۰
۶۸	سُورَةُ الْقَلَمِ	۱۴۹۴	۲۹	۹۲	سُورَةُ الزَّيْلِ	۱۷۱۹	۳۰
۶۹	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	۱۵۱۰	۲۹	۹۳	سُورَةُ الضُّحَى	۱۷۲۳	۳۰
۷۰	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	۱۵۲۳	۲۹	۹۴	سُورَةُ الشَّرْحِ	۱۷۲۷	۳۰
۷۱	سُورَةُ نُوحٍ	۱۵۳۴	۲۹	۹۵	سُورَةُ التِّينِ	۱۷۳۰	۳۰
۷۲	سُورَةُ الْحِجَّتِ	۱۵۴۵	۲۹	۹۶	سُورَةُ الْعَلَقِ	۱۷۳۳	۳۰
۷۳	سُورَةُ الْمَزَّيِّلِ	۱۵۵۸	۲۹	۹۷	سُورَةُ الْقَدَرِ	۱۷۳۹	۳۰
۷۴	سُورَةُ الْمَدَائِرِ	۱۵۶۹	۲۹	۹۸	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	۱۷۴۱	۳۰
۷۵	سُورَةُ الْقِيَامَةِ	۱۵۸۴	۲۹	۹۹	سُورَةُ الزُّلْزَالِ	۱۷۴۵	۳۰
۷۶	سُورَةُ الدَّهْرِ	۱۵۹۵	۲۹	۱۰۰	سُورَةُ الْقَادِيَاتِ	۱۷۴۸	۳۰
۷۷	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	۱۶۰۷	۲۹	۱۰۱	سُورَةُ الْفَارِعَةِ	۱۷۵۱	۳۰
۷۸	سُورَةُ النَّبَاِ	۱۶۲۱	۳۰	۱۰۲	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۵۴	۳۰
۷۹	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۶۳۱	۳۰	۱۰۳	سُورَةُ الْعَصْرِ	۱۷۵۶	۳۰
۸۰	سُورَةُ عَبَسَ	۱۶۴۲	۳۰	۱۰۴	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	۱۷۵۸	۳۰
۸۱	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۱۶۵۰	۳۰	۱۰۵	سُورَةُ الْفِيلِ	۱۷۶۱	۳۰
۸۲	سُورَةُ الْاِنْشِقَاطِ	۱۶۵۸	۳۰	۱۰۶	سُورَةُ قُرَيْشٍ	۱۷۶۳	۳۰
۸۳	سُورَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ	۱۶۶۳	۳۰	۱۰۷	سُورَةُ الْمَاعُونِ	۱۷۶۵	۳۰
۸۴	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۷۱	۳۰	۱۰۸	سُورَةُ الْكُوْثَرِ	۱۷۶۷	۳۰
۸۵	سُورَةُ الْبُرُوْجِ	۱۶۷۸	۳۰	۱۰۹	سُورَةُ الْكَافِرِيْنَ	۱۷۶۹	۳۰
۸۶	سُورَةُ الْقَارِقِ	۱۶۸۵	۳۰	۱۱۰	سُورَةُ النَّصْرِ	۱۷۷۳	۳۰
۸۷	سُورَةُ الْاَعْلٰی	۱۶۸۸	۳۰	۱۱۱	سُورَةُ تَبٰتٰتِ	۱۷۷۴	۳۰
۸۸	سُورَةُ الْفَاشِيَةِ	۱۶۹۴	۳۰	۱۱۲	سُورَةُ الْاِخْلَاصِ	۱۷۷۷	۳۰
۸۹	سُورَةُ الْفَجْرِ	۱۷۰۰	۳۰	۱۱۳	سُورَةُ الْفَلَقِ	۱۷۷۹	۳۰
۹۰	سُورَةُ الْبَكَّةِ	۱۷۰۹	۳۰	۱۱۴	سُورَةُ النَّاسِ	۱۷۸۱	۳۰

بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى وَتَوْفِيقِهِ
انْتَهَى الْمَجْلَدُ الثَّانِي - الْآخِر -
مِنْ الْجُزْءِ (١٦) إِلَى (٣٠)

مِنْ بَدَايَةِ الْآيَةِ (٧٥) مِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ إِلَى آخِرِ سُورَةِ النَّاسِ

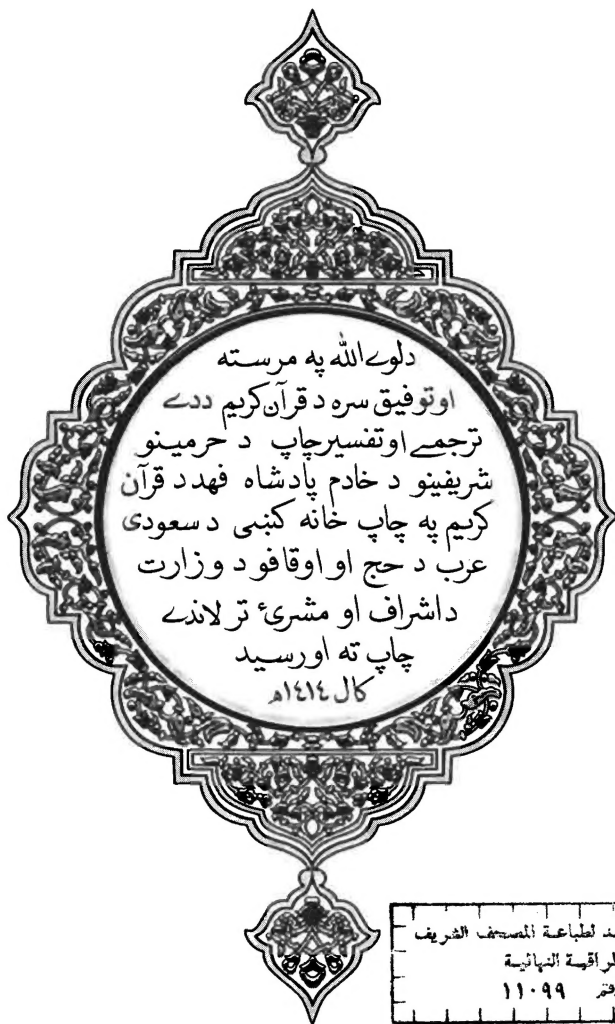
دخدای تعالیٰ پہ مرستہ (مدد) او توفیق دویم جلد (آخری)
پای (آخر) تہ ورسید لہ (١٦) تر (٣٠) پارے
دسورۃ الکھف (٧٥) آیت لہ ابتداء ترپای (آخر)
سورۃ الناس

حقوق الطبع محفوظة

لجميع جلاله المحمدين الشريفين الملك في هذا
الطبعة المصحف الشريف

ص. ب. ٣٥٦١ - المدينة المنورة

د چاپ حقوق محفوظ دی
 په حق کنبی د حرمینو شریفینو د خادم پادشاه فهد
 د قرآن کریم د چاپ خانہ (ص ۳۵۶۱) مدینہ منورہ

د
قرآن کریم
ترجمہ اور تفسیر
پہ پینتورثہ کنبی

دویم جلد

۱۶ (۱۶) نمبر (۲۰)

پتیسہ پورسہ